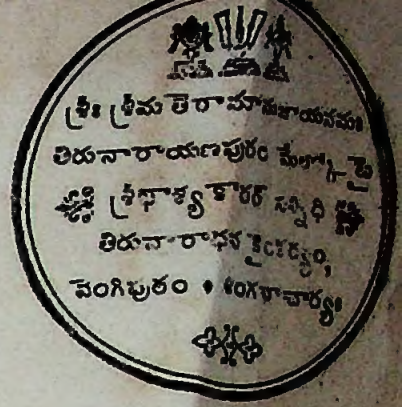

43

ప్రభుత్వ రాయశాసనము
తెలుగునామ సంవత్సరము
శ్రీధరశాస్త్రి కార్యదర్శి
తెలుగునామ సంవత్సరము
పరిశ్రమ
మంగళవారము

శ్రీరస్తు

శ్రీ దేవకీనందనాయనమః.

శ్రీ హయగ్రీవపరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీమదనంతరిగమాంతసిద్ధాంతతత్త్వార్థప్రకాశకమ్

శ్రీ వణపతనసమనంతరమేవ నిఖిలభాగవతశిరోమణీనాంపర బ్రహ్మనందమమంతంసందదానమ్
సకలకలికలుష నిరాకరణధురీణమ్

శ్రీమత్కృష్ణదైవపాయనమహర్షిప్రణీతమ్

సకలపురాణాభ్యర్చితతమం ద్వాదశస్కంధపరిమితమ్

శ్రీమద్విశిష్టాదైవతసిద్ధాంతనిర్ధారణధురంధరసర్వతన్త్రస్వతన్త్రశ్రీవాత్స్యవీరరాఘవాచార్యవర్యప్రణీత

శ్రీమద్భాగవతతత్త్వార్థసందేహాగాఢాన్తమసనిధూననధురంధర శ్రీమద్విశిష్టాదైవతసిద్ధాంత

బద్ధాంతకరణవిపశ్చిదపశ్చిమ మనశ్చకోరపరమానందసందాయి శ్రీమద్భాగవతచన్ద్రావ్యకాఖ్య

వ్యాఖ్యానహితం శ్రీమద్భాగవతమ్

శ్రీమద్భగవత్ సర్వపరకాలగురువరకరుణాకటాక్షసమాసాదిత బ్రహ్మవిద్యావైకద్యేన

శ్రీశైలఘనగిరికులతలక శ్రీతాతార్యవర్యకృష్ణామృతనందనేన ప్రత్యగ్రదుర్గాభిజనేన కవిసార్వభౌమేన

కృష్ణార్ణవవిదుషా

శ్రీకృష్ణాగోదావరీమధ్యభూమజ్జలమజ్జనాయమానవనపర్తిరాజధానీమహారాజస్య

బహిరీబలవంతబహదురుబిరుదాక్షి-తస్య శ్రీమన్తహారాజరాజశ్రీవిరాజమానస్య

శ్రీమతస్సవై శంకరాంబాయాః పాత్రస్య

శ్రీమతస్సవై రాజారామేశ్వరరాయప్రభువరస్య

అజయ

నానాదేశసమాసీతాననేక శ్రీకోశాబహుధాపరిశీల్య, లేఖనప్రమాదాదిదోష
నిరాసాయయావద్బుద్ధిబలాదయంసమ్యగ్విశోధ్యతతతత్త్వార్థప్రయోగపాతాంతరాది

వ్యజ్ఞకనక్షత్రపుష్పకుండల్యాద్యాకారరేఖాభిఃపరిష్కృత్య

అఖిలవిద్యద్భాగవతముఖోల్లాసాయ, తదాస్థానస్థాపితాయామ్

బ్రహ్మవిద్యావిలాసముద్రాక్షరశాలాయామ్

శాలివాహనశకే, ౧౮౦౭, సప్తోత్తరాష్టకతాధికసహస్ర సంఖ్యాపరిమితేషువత్సరేషుగతేషు

పార్థివవత్సరే, నిజజ్యేష్ఠశుక్లపూర్ణిమాయాంముద్రాక్షరైర్ముద్రాపితమ్

విజయతాంతమామ్.

(Registered Copyright.)

శ్రీ హయగ్రీవానమః.

శ్రీ మద్భాగవతపురాణరత్నాం తగ్గతకథానుక్రమసూచికా.

పుటసంఖ్య.

పుటసంఖ్య.

శ్రీ మద్భాగవతపురాణరత్నాం తగ్గతకథానుక్రమసూచికా.

భగవద్గుణానుష్ఠానపూర్వకతయా ఆత్మతత్వస్వరూపకథనప్ర

సూతం ప్రకృతానకాదిమహర్షిక్యతప్రశ్నప్రకారః * ౧౪
 సూతకృతభగవత్కథాప్రశంసా * * ౨౦
 భగవతో నారాయణస్య ఎకవింశత్య వతార కథాభి వర్ణన
 ఘట్టః * ౩౦
 అనిర్వచనీయమృతాపోత్పత్తిప్రతివ్యాసస్య పరిచింతనమ్ ౩౮
 వ్యాససన్నిధిం ప్రతినారదాగమనమ్ * * ౪౨
 నారదమహర్షేః పూర్వజన్మవత్తాంతకథనమ్ * ౫౦
 అశ్వత్థామః ఆర్జునక్యతపరాభవకథా * ౫౫
 గర్భస్థస్య పరీక్షితః పరిక్షణకథా * * ౫౯
 శరతల్ప గతస్య భీష్మాచార్యస్య సన్నిధిం ప్రతిధర్మ రాజగ
 మనమ్ * * * ౬౬
 భీష్మాచార్యక్యతశ్రీకృష్ణస్తుతిః * * ౬౮
 శ్రీకృష్ణస్య ద్వారకానగరీం ప్రతిప్రస్థానకథా * ౭౨
 పరీక్షిజన్మకథా * * ౭౯
 గాంధారిదృతరాష్ట్రయోః దేహపరిత్యాగకథా * ౮౫
 ఉత్పాతోత్పత్తిశంకతస్య ధర్మ రాజస్య పరిచింతనకథా ౮౯
 ద్వారకానగరా దాగతేనార్జునేనాభిహిత శ్రీకృష్ణవిర్యా
 కథా * * * ౯౦
 ధర్మ రాజక్యతపరీక్షిత్వట్టాభిషేకఘట్టః * ౯౭
 ధర్మ రాజాదీనాం మహాప్రస్థానగమనమ్ * ౯౮
 శమీకమహర్షినం దనవిస్మయపరీక్షిచ్ఛాపకథా * ౧౦౮
 పరీక్షిత్వా యోవవేశఘట్టః * * ౧౧౩
 పరీక్షిత్వన్నిధిం ప్రతిశుకమహర్షే రాగమనకథా * ౧౧౫

పంచోద్భవాద్యభివర్ణనఘట్టః * * ౧౩౨
 భగవతో నారాయణస్య వివిధావతారలీలాభివర్ణనకథా ౧౪౮
 శ్రీకృష్ణలీలానాం సంగ్రహాణాభివర్ణనకథా * * ౧౫౨

శ్రీ తీయస్కంధస్థకథానుక్రమసూచికా.

తీర్థయాత్రా చరణదశాయాముదవం ప్రతివిదురక్యతకృష్ణాదీ
 నాంకుశలవృత్తాంతపరిప్రశ్నకథా * * ౧౭౭
 ఉద్ధవక్యతశ్రీకృష్ణలీలావిశేషాణాం సంగ్రహాణాభివర్ణనం ౧౮౧
 విదురమైత్రేయసంవాదప్రారంభః * * ౧౯౧
 ప్రజావృద్ధ్యర్థముద్యుక్తస్య స్వా యంభువమనోర్వృత్తాం
 తః * * * ౨౦౧
 శ్రీయజ్ఞవరాహావతారకథా * * ౨౪౨
 యజ్ఞవరాహం ప్రతిబ్రహ్మదీదేవక్యతస్తుతిః * ౨౪౫
 జయవిజయయోర్హిరణ్యాక్షహిరణ్యకశిపురూపత్వేనోత్పత్త్యా
 ద్యభివర్ణనకథా * * * ౨౫౫
 శ్రీయజ్ఞవరాహక్యతహిరణ్యాక్షసంహారకథా * ౨౭౫
 బ్రహ్మాండసృష్టి ప్రవచనపూర్వ కయక్షరక్షోగణదేవతాగణా
 దిసృష్టికథా * * * ౨౭౯
 స్వా యంభువమనువంశానుష్ఠానపూర్వ కదేవహూత్యుద్వా
 హఘటనాద్యభివర్ణనకథా * * * ౨౮౫
 కపిలవతారకథా * * * ౩౦౧
 కపిలరూపేణావిర్భూతం భగవంతం ప్రతి బ్రహ్మక్యతస్తు
 తిః * * * ౩౦౨
 కపిలదేవహూతిసంవాదః * * * ౩౦౬
 గర్భస్థజీవక్యతభగవత్స్తుతిః * * * ౩౪౪

శ్రీ చతుర్థస్కంధస్థకథానుక్రమసూచికా.

భాగవతకథాప్రారంభఘట్టః * * ౧౧౭
 మోక్షప్రాప్త్యపాయకథనమ్ * ౧౧౯
 మహా పురుషస్య రూపస్య బ్రహ్మాంధస్య రూపత్వే నాభి వర్ణ
 నమ్ * * * ౧౨౦
 ముముక్షుర్భగవత్స్వరూప ధారణా యోగ ప్రకారకథ
 నమ్ ౧౨౦
 భగవత్స్వరూపపరిజ్ఞానవిధిప్రతిపాదనమ్ * ౧౨౨
 ఉపాసనాభిదేవోపాసకానాం విభిన్న ఫలప్రాప్తిప్రతిపాదన
 ఘట్టః * * * ౧౩౦

విదురం ప్రతిమైత్రేయోనోపదిష్టస్వా యం భువమనువుత్రివం
 శానువణానకథా * * * ౩౫౯
 కర్తవ్యప్రజాపతిసంతత్యభివర్ణనకథా * * ౩౬౦
 అత్రితపఃప్రభావాభివర్ణనపూర్వకసోమోత్పత్తికథా ౩౬౨
 దక్షమహేశ్వరయోర్విరోధోత్పత్తికథా * ౩౬౫
 దక్షాణాసుష్ఠీయ మా నాభ్య రదర్శ సార్థం దాతాయణీగమ
 నమ్ * * * ౩౭౩
 వీరభద్రక్యతదక్షోద్వరద్వంసనకథా * ౩౭౯

వీరభద్రాదిభిఃపరిభూతదైవైఃకృతబ్రహ్మవిజ్ఞప్తిః	౩౮౦	తదధ్వరేషు భోః శ్రీమన్నా రాయణమూ ర్త్య ను గ్రహసం	
దక్షిణామూర్తిరూపిణ మీశ్వరం ప్రతి బ్రహ్మాదిభిఃకృ తస్తు		ప్రాప్తిః	* * * ౪౫౮
తిః	* * * ౩౮౪	పృథుచక్రవర్తికృతబ్రాహ్మణప్రశంసా	* * ౪౬౮
బ్రహ్మాదిప్రాక్రితేశ్వరకృతదక్షాద్యనుగ్రహకథా	* ౩౮౭	పృథుచక్రవర్తిసన్నిధింప్రతిసనకాదీనామాగమనకథా	౪౭౦
దక్షాదికృతశ్రీమన్నారాయణస్తుతిః	* ౩౯౦	జ్ఞానవైరాగ్య సంపన్నస్య పృథోర్మోక్షైశ్వర్య పాప్తిక	
ధ్రువోపాఖ్యానపాఞ్చరంభః	* * ౪౦౦	థా	* * * ౪౭౪
ధ్రువేణసంపాఞ్చనారదానుగ్రహకథా	* ౪౦౩	పదేతనః ప్రతిరు ద్రక్య తయోగా దేశ నావస్తోతో పదేశక	
ధ్రువకృతభగత్తుతిః	* * ౪౦౯	థా	* * * ౪౮౪
అంగలత్రస్యవేనస్యేతిహాసః	* ౪౦౯	పాఞ్చీ నబద్ధిషం ప్రతినారదాభిహిత జ్ఞానమార్గోప దేశక	
పృథూపాఖ్యానపాఞ్చరంభః	* * ౪౩౯	థా	* * * ౪౯౦
గోరూపధారిణ్యాధువఃపృథుచక్రవర్తికృతవివిధావధిదోహన		పురంజనోపాఖ్యానం	* * * ౪౯౩
వృత్తాంతః	* * * ౪౪౫	ప్రచేతోభ్యోభగవద్దత్తవరప్రదానకథా	* ౫౦౭
పృథుచక్రవర్త్యనుష్ఠితాశ్వమేధాధ్వరేణం ద్రక్యతతదీయాశ్వా		ప్రథమ - ద్వితీయ - తృతీయ - చతుర్థసూక్తస్థ -	
పహరణకథా	* * ౪౫౦	కథానుక్రమసూచికాసమాప్తా.	

<p> పంచమస్కంధస్తోత్రానుక్రమసూచికా మనువుత్రస్యపియవ్రతస్యోపాఖ్యానం * ౫౩౪ ఋషభావతారకథా * * ౫౫౨ జడభరతోపాఖ్యానం * * ౫౬౩ ధూగోశస్వరూపాదివిర్ణయకథా * * ౫౯౮ నరకలోకవర్ణనకథా * * ౬౫౩ షష్ఠస్కంధస్తోత్రానుక్రమసూచికా అజామిలోపాఖ్యానం * * ౬౬౬ శ్రీమన్నారాయణకింకరయమకింకరయోస్సంపాదకథా ౬౬౭ దక్షకృతహంసగుహ్యఖ్యాస్తోత్రం * * ౬౮౩ శబళాశ్వాన్నృతి నారదోపదిష్టనివృత్తి మార్గాభివర్ణన కథా * * ౬౯౦ దక్షకృతప్రజాసర్గాభివర్ణనకథా * ౬౯౪ ఇంద్రతిరస్కారాతు-పితస్య - బృహస్పతే రంతథానవృత్తాంతః * * ౬౯౮ ఇంద్రప్రతివిశ్వరూపోపదిష్ట శ్రీమన్నారాయణ కవచవృత్తాంతః * * ౭౦౧ విశ్వరూపశిరచ్ఛేదనవశాదింద్రస్యబ్రహ్మహత్యాసంప్రాప్త్యభివర్ణనకథా * * ౭౦౬ హతపుత్రేణ త్వష్ట్రామారణ హేమవశాద్వృతాసురోత్పాదనకథా * * ౭౦౭ దేవాసురయుద్ధప్రారంభః * * ౭౧౬ వృతాసురసంహారవశాదింద్రస్యపునర్భూత్వాహత్యాసంప్రాప్త్యభివర్ణనకథా * * ౭౨౬ చిత్రకేతోపాఖ్యానం * * ౭౩౦ చిత్రకేతోస్తపఃప్రభావేనభగవత్పదప్రాప్త్యభివర్ణనకథా * * ౭౪౭ చిత్రకేతోరీశ్వరతిరస్కారవశాచ్ఛపప్రాప్త్యభివర్ణనకథా * * ౭౫౨ సవిత్సవంశాద్యభివర్ణనకథా * * ౭౫౭ సప్తమరుతాముత్పత్తికథా * * ౭౫౭ సప్తమస్కంధస్తోత్రానుక్రమసూచికా ధర్మరాజంప్రతినారదోపదిష్టహరికథావిషయః ౭౬౯ హరిద్వారపాలకానాం సనకాదిభ్యశ్చాపప్రాప్త్యభివర్ణనమ్ * * ౭౭౩ </p>	<p> యమనాభివర్ణితమయశ్శోపాఖ్యానమ్ * ౭౭౮ హిరణ్యకశిపుంప్రతిబ్రహ్మణాదతవరప్రదానకథా ౭౮౬ ప్రహ్లాదచరిత్రప్రారంభః * * ౭౯౦ ప్రహ్లాదం ప్రతిహిరణ్యకశిపుకృతతర్జనభర్తృనాద్యభివర్ణనకథా * * ౭౯౨ శ్రీనృసింహావతారఘట్టః * * ౮౧౨ హిరణ్యకశిపువధకథాఘట్టః * * ౮౧౪ శ్రీనృసింహంప్రతిబ్రహ్మదేవకృతస్తుతిః * * ౮౧౫ శ్రీనృసింహంప్రతిప్రహ్లాదకృతస్తుతిః * * ౮౧౯ త్రిపురాసురసంహారకథాఘట్టః * * ౮౩౭ వర్ణాత్రయధర్మనిర్ణయోపదేశఘట్టః * * ౮౩౯ ప్రహ్లాదాజగరసంవాదః * * ౮౪౯ అష్టమస్కంధస్తోత్రానుక్రమసూచికా స్వామింభువాదిమన్వంతరానువర్ణనకథా * ౮౭౦ గజేంద్రమోక్షణకథాప్రారంభఘట్టః * * ౮౭౫ క్షీరసాగరమథనకథాప్రారంభఘట్టః * * ౮౮౭ కూర్మావతారకథాప్రారంభఘట్టః * * ౮౯౭ దేవబృందప్రార్థితపరమేశ్వరకృతవిషభక్షణకథా ౯౦౪ క్షీరసాగరమథనే - విరావతాదీనామష్పత్తికథా ౯౦౧ శ్రీమహావిష్ణోర్దేహినీవేషధారణకథాఘట్టః * * ౯౦౫ దేవాసురయుద్ధప్రారంభఘట్టః * * ౯౦౮ మోహినీవేషావలోకనా కులితచిత్రస్యేశ్వరస్యసంజాతమనోవిభ్రమకథా * * ౯౧౮ వైవస్వతసూర్యసావర్ణ్యాదిమనూనామితిహాసవర్ణనఘట్టః ౯౨౧ వామనచరిత్రప్రారంభః * * ౯౨౪ బలిచక్రవర్తియుద్ధయాత్రాభివర్ణనమ్ * * ౯౨౫ వామనావతారఘట్టః * * ౯౩౭ బలిచక్రవర్తినన్నిధింప్రతి - వామనాగమనకథా * * ౯౩౯ వామనస్యవిశ్వరూపత్యేనవ్యాపనకథా * * ౯౪౬ వరుణపాశబంధవినిర్ముక్తస్య బలిచక్రవర్తినస్సుతలప్రవేశకథా * * ౯౫౩ మత్స్యావతారకథాప్రారంభఘట్టః * * ౯౫౬ నవమస్కంధస్తోత్రానుక్రమసూచికా సూర్యవంశాభివర్ణనకథా * * ౯౬౫ అంబరీషోపాఖ్యానమ్ * * ౯౭౫ ఇత్యేకువంశానుక్రమకథాఘట్టః * * ౯౮౭ </p>
---	---

సగరచక్రవర్తికథాప్రారంభముః	*	౯౯౫	దేవయానీప్రతిబస్తిపాఖ్యాన వ్యాజెన యయాత్య భివర్ణితని	
కుశ్య రజటాజుట నిర్గతగంగానదీ ప్రవాహ మహిమానువ			జవృత్తాంతః	* * * ౧౦౩౨
ర్ణనమ్	* * *	౯౯౯	భరతచరిత్రాభివర్ణనమ్	* * ౧౦౩౫
శ్రీరామచరిత్రమ్	* * *	౧౦౦౨	రంతిదేవస్యేతిహాసాభివర్ణనమ్	* * ౧౦౩౮
భవిష్యదాజెతిహాసవర్ణనమ్	* * *	౧౦౧౧	యదువంశాభివర్ణనమ్	* * ౧౦౪౫
శంధ్రవంశసంభూతఘోషాలానామితిహాసానువర్ణనం ౧౦౧౪			వసుదేవవంశక్రమాభివర్ణనమ్	* * ౧౦౪౯
భగవదంశసంభూతస్యపరశురామస్యేతిహాసవర్ణనం ౧౦౨౧				
శుక్రతనూజాయాః దేవయాన్యాయాయాతేశ్వ వివాహక				
థా	* * *	౧౦౨౯		
యయాతేశ్వక్రాచ్చాపప్రాప్త్యభివర్ణనకథా		౧౦౩౦		

పల్లవ మ - పవ - సప్తమ - అష్టమ - నవమస్క - స్థం
కథానుక్రమసూచికాసమాప్తా.

శ్రీహయగ్రీవానమః.

శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మణే దేవకీనందనాయనమోనమః.

శ్రీమద్భాగవతపురాణరత్నాం తర్గతకథానుక్రమసూచికా.

పుటసంఖ్య.

పుటసంఖ్య.

శ్రీకృష్ణ దశమస్కంధస్తకథానుక్రమసూచికా. ౧	శరద్భుతువర్ణనమ్		
శ్రీభగవదవతారకారణప్రవచనఘట్టః	గోపీవస్త్రాపహరణకథాప్రారంభః		౧౦౪
దేవకీహననోద్యుక్తంకంసం ప్రతివసుదేవకృతసామాధ్యుష	విప్రప్రత్యక్షనుగ్రహఘట్టః		౧౦౮
దేశః	ఇంద్రయాగభంజనగోవర్ధనాచలోద్ధరణఘట్టః		౧౧౨
దేవకీగర్భస్థితశ్రీకృష్ణంప్రతిబ్రహ్మేశానాదిదేవగణైక్యతస్తు	గోవిందఘట్టాభిషేకఘట్టః		౧౨౧
తిః	శ్రీకృష్ణస్యవరుణలోకగమనవృత్తాంతః		౧౨౪
శ్రీకృష్ణావతారఘట్టః	రాసక్రీడావర్ణనఘట్టః		౧౨౬
స్వస్వరూపేణావిర్భూతం భగవంతం ప్రతివసుదేవకృత	గోపికాగీతాప్రారంభః		౧౩౬
స్తుతిః	రాసక్రీడావర్ణనఘట్టః		౧౪౧
స్వస్వరూపేణావిర్భూతం శ్రీపరమపురుషం ప్రతిదేవకీకృత	జలవసక్రీడావర్ణనఘట్టః		౧౪౪
స్తుతిః	అపారూపధారిణస్సు డర్శనాశ్శృంగం ధర్మస్య శాపమోక్ష		
పూతనానంహరణఘట్టః	ణమ్		౧౪౬
శకటాసురభంజనవృత్తాంతః	శంఖచూడవధఘట్టః		౧౪౮
తృణావర్తనిరాకరణవృత్తాంతః	దివాకాలే శ్రీకృష్ణవిరహప్రయుక్తగోపీవిలాపః ఇయమేవవె		
స్తన్యపానసమయేజృంభణవ్యాజమాత్రేణవిశ్వరూపప్రదర్శ	ణుగీతా		౧౪౯
నఘట్టః	వృషభాసురవధఘట్టః		౧౫౨
బాలక్రీడానువిశ్వరూపప్రదర్శనఘట్టః	నారదబోధితేనకంసేన రామకృష్ణాహ్వనాయాత్రూరప్రేష		
యమశార్జునభంజనకథాప్రారంభః	ణఘట్టః		౧౫౩
శాపవినిర్ముక్తసలకూబరమణిగ్రీవకృతశ్రీకృష్ణస్తుతిః	కశినంహరణఘట్టః		౧౫౪
బృందావనప్రస్థానకథాప్రారంభః	శ్రీకృష్ణంప్రతినారదాగమనం		౧౫౮
వత్సాసురవధఘట్టః	వ్యోమాసురవధఘట్టః		౧౬౦
బకాసురవధఘట్టః	రామకృష్ణానయనార్థమత్రూరస్యనందగోకులప్రవేశఘ		
అఘాసురవధారంభఘట్టః	ట్టః		౧౬౧
వత్సాపహరణఘట్టః	అత్రూరకృతశ్రీకృష్ణస్తుతిః		౧౬౧
వత్సాపహరణేభగవన్తహిమాభిజ్ఞేనబ్రహ్మణాకృతస్తుతిః	కృష్ణరామయోర్వధురానగరప్రవేశఘట్టః		౧౬౪
ధనుకాసురభంజనఘట్టః	రజకవధవాయకసుధామత్రివక్రదీనాంసమ్మానఘట్టః		౧౬౮
కాళీయమర్దనఘట్టః	కువలయాపీడాఖ్యగజతన్నిషాదివధకథా		౧౭౩
కాళీయపత్నీకృతకృష్ణస్తుతిః	చాణూరమల్లవధకథా		౧౮౪
దావాగ్నితోగోపసంరక్షణఘట్టః	కంసవధకథాఘట్టః		౧౮౯
గ్రీష్మర్తువర్ణనప్రారంభః	పితృసాంత్వనఘట్టః		౧౯౦
ప్రళంబవధఘట్టః	శ్రీ రామకృష్ణయోరుపనయనగురుకులవాసాదికథారంభ		
దావాగ్నిపానవృత్తాంతః	ఘట్టః		౧౯౨
వర్షర్తువర్ణనఘట్టః	గోకులంప్రతిడిద్ధవప్రేషణాదికథాప్రారంభఘట్టః		౧౯౪

భృమరగీతాప్రారంభఘట్టః	*	*	౧౯౮ శిశుపాలవధఘట్టః	*	*	*	౩౧౭
జరాసంధయవనాగమనాదికథా	*		౨౧౭ సాల్యవధకథాప్రారంభఘట్టః	*	*		౩౨౩
మూచుకున్దస్యశ్రీకృష్ణదర్శనాదికథాప్రారంభఘట్టః			౨౨౨ బలరామకృతతీర్థయాత్రాసూతవధాదికథారంభఘట్టః				౩౩౦
రుక్మిణీవివాహకథాప్రారంభః	*	*	౨౩౦ కుచెలోపాఖ్యానం	*	*	*	౩౩౪
రుక్మిణీవివాహఘట్టః	*	*	౨౪౧ సూర్యోపరాగకురుక్షేత్రంప్రతిశ్రీకృష్ణాదీనాం గమనకథా				౩౪౨
ప్రద్యుష్ణజననశంఖరవధాదివృత్తాంతః	*		౨౪౨ పాగరంభఘట్టః	*	*	*	౩౪౨
స్వయంతకోపాఖ్యానారంభః	*	*	౨౪౫ స్త్రోద్గీధాది నామక దేవకీష్టదర్శనయనకథారంభః				౩౬౦
నరకాసురవధారంభః	*	*	౨౫౭ ఘట్టః	*	*	*	౩౬౦
శ్రీమక్తిశ్రీకృష్ణయోఃపరస్పరసర్వోక్తిప్రవచనఘట్టః			౨౬౨ సుభద్రాహరణకథారంభః	*	*		౩౬౩
అనిరుద్ధవివాహబలరామకృతరుక్మివధకథారంభః			౨౭౨ నారాయణమహర్షిణానారదోపదిష్టశ్రుతిగీతోపాఖ్యానపాగ్				౩౬౪
ఉపాపరిణయకథా	*	*	౨౭౫ రంభః	*	*	*	౩౬౪
బాణాసురయుద్ధకథారంభః	*	*	౨౭౬ విష్ణుసేనాపాశస్త్రప్రతిపాదనఘట్టః	*			౩౬౬
నృగోపాఖ్యానారంభః	*	*	౨౮౧ శివద్రోహకర్తుః వృకాసురస్యవిష్ణుమాయాప్రభావేనవినాశః				౩౬౮
బలరామస్యపునర్నందవ్రజాగమనకథా	*		౨౮౫ పాగ్తిఘట్టః	*	*	*	౩౬౮
శ్రీకృష్ణకృతపౌండ్రకాశిరాజవధాదికథారంభః			౨౮౭ త్రిమూర్తీనాంతారతమ్యపరీక్షార్థంబుషిభిస్తత్త్వోకాన్ప				౩౭౦
బలరామకృతద్వివిదవధకథారంభఘట్టః	*		౨౯౧ తిభృగుమహర్షిప్రేషణకథా	*	*		౩౭౦
బలరామకృతహస్తినాపురాకర్షణాదిఘట్టః	*		౨౯౩ మృతకపుత్రస్యచాగ్నస్త్వణస్యచింతాపనోదనకథా	*			౩౭౨
శ్రీకృష్ణంప్రతివారదాగమనకథా	*		౨౯౭ శ్రీకృష్ణమూర్త్యైర్వంశానుక్రమాభివర్ణనఘట్టః	*			౩౭౪
యుధిష్ఠిరానుష్ఠితయమానరాజసూయార్థశ్రీకృష్ణప్రస్తావ			దశమస్కంధస్థకథానుక్రమసూచికాసమాప్తా				
ఘట్టః	*	*					
దిగ్విజయజరాసంధవధాదిఘట్టః	*	*					

శ్రీమద్భాగవతము ప్రథమ స్కంధము

శ్రీమద్భాగవతము

శ్రీమద్భాగవతము ప్రథమ స్కంధము

శ్రీమద్భాగవతము ప్రథమ స్కంధము

శ్రీమద్భాగవతము

శ్రీమద్భాగవతము

శ్రీమద్భాగవతము ప్రథమ స్కంధము

ముషిశాపవశాన్తునలోత్పత్తిప్రతిపాదకకథాఘట్టః ౧
 వసుదేవాయనారదాభివర్ణితవిదేహర్షభసంవాదకథాప్రారంభఘట్టః ౪
 ఋషభకుమారైః కవ్యంతరితౌదిభిరుపదిశ్యమానభాగవతార్థప్రారంభఘట్టః ౭
 జగత్సృష్టిక్రిమప్రవచనపురస్కారేణప్రళయానువర్ణనం ౧౧
 ద్రుమిశ్చేనోపదిష్టనరనారాయణోపాఖ్యానమ్ ౧౫
 సూక్ష్మరూపేణావతారాణామనువర్ణనమ్ ౨౧
 చమనకరభాజనకృతపరమార్థోపదేశః ౨౩
 శ్రీకృష్ణానయనార్థం బ్రహ్మదీనాం ద్వారకాం ప్రత్యాగమనకథా ౨౮
 ఉద్ధవంప్రతిశ్రీకృష్ణోపపాదితపరమతత్త్వాఠోపదేశకథాప్రారంభఘట్టః ౩౫
 ఉద్ధవంప్రతి శ్రీకృష్ణోపదేశరూపాభివర్ణితావధూతయదసంవాదకథా ౪౧
 యదుంప్రత్యవధూతేనాభివర్ణితకపోతోపాఖ్యానం ౪౫
 పింగళోపాఖ్యానం ౪౫
 ఉద్ధవంప్రతిశ్రీకృష్ణోపదిష్టబద్ధమోక్షతత్త్వవిచారః ౫౮
 హంసోపాఖ్యానప్రారంభఘట్టః ౭౦
 భక్తిధ్యానయోగయోగభివర్ణనఘట్టః ౮౨
 శ్రీమన్నారాయణమూర్తైర్విధూత్యభివర్ణనఘట్టః ౮౭
 బ్రహ్మచారిగృహస్థయోధర్మప్రతిపాదనఘట్టః ౯౨
 వానప్రస్థాశ్రమధర్మప్రవచనఘట్టః ౯౮
 జ్ఞానస్వరూపాభివర్ణనఘట్టః ౧౦౬
 భక్తిజ్ఞానక్రియాత్మకయోగస్వరూపాభివర్ణనఘట్టః ౧౧౧
 భక్త్యాదిపూర్వోక్తయోగత్రయాధికారిణాంగుణదోషస్వరూపప్రతిపాదనఘట్టః ౧౧౫
 తత్త్వానాంసంఖ్యాస్వరూపప్రకటనాదినిర్ణయఘట్టః ౧౨౧
 భిక్షుగీతాభివర్ణనద్వారాయమనియమాద్యభివర్ణనఘట్టః ౧౩౦

సాంఖ్యయోగాభివర్ణనద్వారాయమోహమానివర్తనప్రతిపాదనఘట్టః ౧౩౭
 వైర్గుణ్యప్రతిపాదనచిత్తవృత్త్యాదీనామభివర్ణనఘట్టః ౧౪౧
 సాధుసంగప్రభావోపప్లవభక్తయోగాభివర్ణితైశ్వరీతాద్యభివర్ణనఘట్టః ౧౪౬
 చిత్తప్రసాదనహేతుకక్రియాయోగాభివర్ణనఘట్టః ౧౫౦
 జ్ఞానయోగస్యపునస్సంగృహరూపేణాభివర్ణనఘట్టః ౧౫౫
 పునస్సంగృహరూపేణాభివర్ణనక్రియాభివర్ణనఘట్టః ౧౬౧
 యదువంశసాశ్రీకృష్ణనిర్వృణాద్యభివర్ణనఘట్టః ౧౬౬
 ద్వాదశస్కంధస్థకథానుక్రమసూచికా ౧౭౩
 భవిష్యన్నరపాలాదీనామభివర్ణనఘట్టః ౧౭౩
 కలియుగధర్మకల్మషతారాదిప్రతిపాదనఘట్టః ౧౭౬
 చతుర్విధలయస్వరూపాభివర్ణనపూర్వకంసంసారనిస్తరణోపాయప్రతిపాదనఘట్టః ౧౮౪
 పురాణానాందశవిధలక్షణాద్యభివర్ణనఘట్టః ౧౮౮
 కల్పం తేమార్కం డేయవస్తీతి ప్రతిపాదనఘట్టః ౨౦౦
 మార్కం డేయస్య పరమశివేన దత్తవరప్రదానాద్యభివర్ణనఘట్టః ౨౦౮
 మహాపురుషవర్ణనపూర్వకద్వాదశాదిత్యవ్యాహద్యభివర్ణనఘట్టః ౨౧౨
 శ్రీమద్భాగవతపురాణప్రతిపాదితవిషయానుక్రమజికాప్రతిపాదనఘట్టః ౨౧౭
 పురాణగ్రంథనిర్ణయప్రతిపాదనపూర్వకభాగవతమహత్త్వతద్దానప్రశంసాద్యభివర్ణనఘట్టః ౨౨౨

శ్రీవీరరాఘవీయవ్యాఖ్యాసహిత శ్రీమద్భాగవతకథానుక్రమసూచికాసమాప్తా
 హరిః ఓం శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు
 హరిః ఓం తత్సత్

ಶ್ರೀಯುಗದಾಂಧಕಾಂಕ್ಷೀ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾಚಾರ್ಯಸ್ಯ
ಕಾಂಕ್ಷಾಂಶುಪ್ರಜ್ಞಾಪ್ರಕಾಶಕಾಂಕ್ಷಾಪ್ರಕಾಶಕಾಂಕ್ಷಾ
ಪ್ರಕಾಶಕಾಂಕ್ಷಾಪ್ರಕಾಶಕಾಂಕ್ಷಾಪ್ರಕಾಶಕಾಂಕ್ಷಾಪ್ರಕಾಶಕಾಂಕ್ಷಾ

శుభమస్తు
శ్రీ హయగ్రీవాయనమః

శ్రీ దేవకీ నందనాయనమః

అస్తద్గురుభ్యోనమః

శ్రీ పీఠరాఘవియభూమికా

శ్రీమతేశ్రీకృష్ణబ్రహ్మతంత్ర పరకాలమహాదేశికాయనమః

అరుణాబ్జరుచిరచరణంహరిణాః-కులస్యదివ్యమాభరణమ్ । శరణగవిపదపహరణంతరుణంకంచనవృణీమహేశర
ణమ్॥౧॥సజయతుపారాశర్యస్సచజయతుతదాత్త జశ్శు కాచార్యః । వక్త్రప్రవక్తృభావాచ్చీభాగవతంయయోర్జగన్తా
న్యమ్॥౨॥జీయాద్వాత్స్యోపిదుషాంజీవాతుర్ద్వరరాఘవాచార్యః । నిర్మలితంయెనజగన్మఖిలంధాగవతచన్ద్రచన్ద్రీకయా॥౩॥
వ్యాసాచార్యప్రణితామివనిగమశిరోదేశికోభావ్యటికాంవాత్స్యశ్రీరాఘవార్యైరతివిపులతయాసన్తు దేసంప్రణితామ్ । స
ర్వాంపర్యక్తరోచ్చీశుకముఖజనుషోయఃపురాణస్యటికాఽశ్రీకృష్ణబ్రహ్మతంత్రాగ్రిమపదపరకాలార్యవర్యస్సజీయాత్॥౪॥
యచ్చీభాగవతామృతాంశురుదభూద్వ్యాసాత్తభూసాగరాద్యచ్చమువ్యచకాన్తి రాఘవసుధీ వ్యాఖ్యామయాచన్ద్రీ
కా । నైషాభాగ్యపరంపరాపరిణతిస్సర్వాన్యనిర్వాపణీభక్తిజ్ఞానవిరక్తితత్త్వపదవీస్వీకారనూకాక్షతామ్॥౫॥గ
ద్యం॥ఆసీదసీమజ్ఞాననిధిరధిగతసకలానవద్యవిద్యాస్థానరహస్యస్సర్వతన్త్రస్వతన్త్రశ్రీవత్సన్వయశిరోభూషణాయ
నూనశ్రీపీఠరాఘవాచార్యోనామవిపశ్చిదపశ్చిమః॥౬॥ అయంచపఞ్చవింశతివత్సరాన్తరేవవాత్స్యశ్రీశైలగురోరఖిలత
త్త్వబోధజనకాన్నిజజనకాదేవఘనకారుణ్యోదధీతనర్వతన్త్రరహస్యః । బద్ధివేలి-లక్ష్మకూపాశ్యం । ఇతిప్రథానీరన్ధ్ర
యోరన్ధ్రదేశీయయోర్వివిధసన్యప్రశస్య సీమయోర్గామయోరవాత్సద్వయసి పూర్వస్తీన్యథా విధినిర్వరిత పాఞ్చ
కాలికభగవత్సపర్యఃపర్యాయశుకాచార్య ఆశ్చర్యచర్యః ॥ ౭ ॥ జాతుచిదయము త్తరాండిశంప్రతిసత్వోత్తరక్లగక్లేది
దివ్యతీర్థసార్థయాత్మార్థం సత్తాస్వపిత్రాప్రస్థతోనిషెవ్య దివ్యాన్భాగవత చరణ నలినపరిచరణపరిపూతసదేశాన్భగ
వదభివ్యక్తిప్రదేశాన్స్తాసుతాసునదీషుసాతోనిష్ఠాతః కంచన సమయ మధ్యవాస సమృద్ధి నివాసవసున్ధరాముదఞ్చిత
యదుధురంధరానన్దాం మధురాబృన్దావనపాన్తసీమాంసస్సీమవైదుషీ విశేషవిభూషిత శ్రీరామానుజ సిద్ధాన్త పద్ధతః
కృతినాంవరేణ్యః ॥ ౮ ॥ తత్రచకుత్రచిత్రైశ్చిచ్ఛాత్రసమూహైరాత్తరాహైస్సాన్వభావికవినయైశ్చీభాగవతార్థంవిశి
ష్టాదైవితసిద్ధాన్తపద్ధత్యాశుశూమభిశ్శూమభిరత్యర్థమభ్యర్థితః పితరసుజ్జయప్రజ్జయసమధిగత భాగవత హృ
దయస్సదయశ్చాన్వయామాసభావయన్సంప్రదాయమఖిలమపితాన్శ్రీభాగవతంయోగిహితమవహీతమనాః ॥ ౯ ॥ తత్త్వి
తాచశ్రీశైలగురుర్దగ్ధగ్ధగ్ధం స్వతనయస్యాధిగతనయస్యాత్యద్భుతంవిశిష్టాదైవిత సిద్ధాన్త ప్రక్రియయా శ్రీభాగవతా
ర్థవర్ణన కౌశలమతిపెశలంవిస్తయమానమానస ఈదృశార్థవర్ణననైపుణీచ భగవతో వైయాసకర్తృహరైరన్తరేణా
నుగ్రహం దుర్లభం శతగుణితేనాపి పురుషాయుషేణేతి సంచిన్త్యస్యాన్తేతమామన్త్రీపీఠరాఘవాచార్యమేవమవా
దీత్ ॥ ౧౦ ॥ అయివత్సత్వయిమన్యేభగవాన్ప్రసన్నోనన్దనన్దనః । యచ్ఛరితమిదంశ్రీభాగవతంనామాభాతిప్రత్నంపు
రాణరత్నమ్ । సచప్రసన్నోభగవాన్సృషీవర్యఃపారాశర్యః-యఃఖిలు ॥ శ్లో ॥ శ్రీకృష్ణదైవపాయనంవ్యాసంవిద్ధినారా
యణంప్రభుమ్ । కోహ్యన్యోభువిమైత్రేయమహాభాగతకృద్భవే, - దితినివేద్యతేపురాణరత్నైః ॥ సోఽపిప్రసన్నోభ
గవాన్వైయాసకిశ్చీశుకః-యద్వదనారవిన్దస్యన్దమానంశ్రీభాగవతమకరన్దమాపదీక్షితమద్యాపిసర్వాణిమహాభాగవత
మిళిన్దబృన్దాన్యాసాన్వద్యవిన్దన్త్రమన్దమానన్దమ్ ॥ యదేవంవిధాత్వయ్య నితరసాధారణీ శ్రీభాగవతహృదయ ప్రకాశన

ధోరణీనకలజనచి త్తమ త్తహ స్తి యద్యచ్ఛావిహారస్సణీధూతామస్సణీభవతి || ౧౧ || ఈదృశంబజ్జాన వై భవంశ్రీబ్రహ్మ
 తన్త్ర పరకాలగురువరకరుణాపరిణాహ ప్రసరణాధికతంమనాగపివినాప్రబంధ ప్రణయనాన్న దేశకాల వ్యవహితా
 నామవిజనతానాంకథమివభజతాంభోగ్య తాంతవిదాసీం శ్రీభాగవతతత్త్వార్థాన్త్య నిర్వాపణధూర్వహం సర్వవిద్య
 దజ్ఞానీయాంకాంచనలోకోత్తరాంటికామారచయ్యవీరచయభగవతోయదుకులాభరణస్య ప్రీతినమితి || ౧౨ || తదేతత్స
 రిగృహ్యపితృశ్చాసనంశిరసాసాష్టలిబంధం శ్రీమచ్ఛ్రీత ప్రకాశికా ప్రణేతృవ్యాసాచార్యవర్య పిరచితమితతమశుకపక్షి
 యాఖ్యవ్యాఖ్యాక్షర రఖామెకామప్యనుల్ల ఘ్నోవహితమనాః ప్రణేనాయ శ్రీమద్భాగవతచన్త్రచన్త్రికాఖ్యాంశ్రీభాగ
 వతవ్యాఖ్యాం ద్వాదశభిర్వత్సరైః || ౧౩ || అత్రాన్తరైస్వ నివాసభవం ప్రతినివర్తమానోవ ర్తన్యాం కృష్ణాగోదావ
 రీమధ్య సమేధమానభాగ్య భాగ్య నగరదేశభూలల నికాయమానాం శ్రీరక్తపురనామాంరాజధానీంప్రాప్య తన్నాథే
 నాష్టభాషాప్రఖ్యాతవై శద్వే నానవద్యసుగుణసాన్ద్రేణ రామచన్ద్రోదయాఖ్య సవ్యాఖ్య యమకకావ్యదాణాది ప్రబంధ
 ప్రణయన ప్రథితయశసోమహారాధిక తెజసోబహిరీగోపాలరామసమాఖ్యా విఖ్యాతస్య యోజీపతి శ్రేణీశిరోమణేఃప్ర
 పాత్రతేజాఖిలకృతికులప్రశంసాపాత్రేణివి శబ్దటప్రాధ ప్రజ్ఞానవేంకటరెడ్డి సంజ్ఞానప్రాజ్ఞాన రాజ్ఞాభ్యర్థిత స్తదాస్థా
 నీమనీషిమూర్ధన్యసంన్యవాత్సీ త్తచ్ఛాపజ్ఞాన దుత్తరాష్టకతాధిక చతుస్సహస్రతమా దారభ్య కలివత్సరాతర-తీచనవ
 త్సరాం స్తత్సకాశే || ౧౪ || యఃఖలువేంకటగ్రామణీరగణీర్ధరణీపతిసాంనిజప్రపితామహేనమహతావితాయమానా
 ప్రతిమానయశఃప్రతాపేనబహిరీగోపాలరామమహారాజేననిర్వాపితామితశర్తా వహం శ్రీరక్తపురాభిధానాంరాజధా
 నీమధివసం స్తదభ్యా శదేశ ప్రకాశమానే తన్నీర్వాపితస్యా వధీరితసుధారుచిసుధాముఖనదసలిలపరిపూరితస్య భూరి
 తరపాత్రసీమ్నశ్రీరక్తసముద్రనామ్న స్తటాకస్య తటావనాస్సుటాత్తధామ్ని గరుడగిరినామ్ని శిఖరిణిప్రాదుర్భు
 తస్యప్రతిష్ఠాపితస్య తెనైవరాజ్ఞా శ్రీపజ్జరాత్రవర్తనా శ్రీరక్తనాభస్య భగవతస్స పర్యాచర్యామాద్యతహృదయ
 స్తద్వితాఖిలరాజ్యభారోబహువ పరమభాగవతశిఖామణిః || ౧౫ || ఈదృశమహాభాగవతరాజాధిరాజసాంనిధ్యలమ్మ
 తప్రకర్ష భవ్యవివృతైత్రనివాసలాభేనలెభేనితరామవన్దమానన్దం సవీరరాఘవసుధీమణిః || ౧౬ || ఎవమేవతన్మగరప్రా
 గ్భాగ సమేధమానేకస్తిం శ్చిదమరవాయినామనిగ్రామేతదీశేనాభ్యర్థితకలిచనహాపయామాసహాయనాన్ || ౧౭ || అ
 త్రాన్తరైసురపురాభిధాననగరమహారాజపామిభూపబహిరీవేంకట నృపాలాదిరాజకులాచార్యశ్చిక్తైల బుక-పత్త
 నకలజలధి శిశిరకిరణస్స కలకృతికుల తిలకమకుటతటఖచిత రుచిగమణిగణ ఘృణేధారాసీరాజ్య మానశుభచర్యశ్చిక్తీని
 వాసార్యనామాధామనిధిధామామహర్ష భూమాభూమానిశీతోమాయమాణకీర్త్యా భోగోమహాభాగ శ్రీభాగవతం
 నామపురాణరత్నంచితత్న మఖిలవిశయ నిచయకలఙ్కర కూలఙ్కర మ శ్లేష్ట తమ వివరణశాణోల్లేఖననపరిఘ్న రుమి
 యేషమనీషిమూర్ధన్యః || ౧౮ || శ్లో || పరశ్చతావాపిపరస్సహస్రాయేనార్యవర్త్యేకృతాఃప్రబంధాః|| తెష్వేక మేకంపరిశీల
 యవోభవ నిసన్తః కృతినోమహాన్తః|| ౧౯ || గద్యం||తథాహ||యఃఖలుసకలధ్వాన్తసంతతిదూరోత్సారణోద్దణ్డతత్త్వ
 మార్ద్ర - విమతతిమిరచయ్యమణి నయ్యమణి - హరిగుణ మణిదర్పణ-భేదదర్పణ - దేవతాప్రసాదదర్పణ - ప్రతిత
 త్రీదర్పణ-ప్రణవదర్పణ-తత్త్వదర్పణ-జిజ్ఞాసాదర్పణ-మష్టిదర్పణ-సారదర్పణ - విరోధనిరోధ - గుణమీమాంసా-సిద్ధాన్త
 చీనామణిపుష్ప బ్రహ్మవాదనిరాకరణానన్తతారతమ్యఖణ్డనో-పసంహారవిజయపరాజయ-సగ్గతిరత్నప్రకాశికాజ్ఞానరత్న
 ప్రకాశికాదికానసంఖ్యకాశ్రీరామానుజసిద్ధాన్తవివృత సౌధశిఖర శేఖరాయమానానత్యుదారగభిరమధురయ క్తిగర్భ
 సందర్భానద్భుతతమాన్శ్రీభావ్యశుతప్రకాశికాదిప్రాచార్యసిద్ధాన్తతత్త్వనిర్ధారణకృతసంధాబద్ధాన్త బద్ధానన్యాం
 శ్చవివరణముఖాన్వ్యాకరణబద్ధానతుల్య నికల్యాణరాఘవ ప్రభృతీనిభవ్యానినాటకానికావ్యానిదత్తరత్న ప్రదీపికాగ్ర
 హణఘ కీరీపికాదీధర్మ శాస్త్రనిబద్ధాంశ్చనిర్వాయానెతుశీతాచలగరావలయపరిఘ్నరణైఃశ్రీరామానుజసిద్ధాన్తబద్ధ
 స్తంకరణైరవైశ్చ సకలలోకమావైశ్చ ర్కనీషిమూర్ధవైశ్చ ర్ధవైశ్చ రభినందితనిరవధికసర్వ తన్త్ర స్వతన్త్రధీవైభ
 వఃప్రతాపద్విసాన్తాన్నిగమాన్తదేశికవనధూయోఽప్యవతిర్లోధరణ్యామితిసోపపత్తికముత్యైక్య తె|| ౨౦|| యస్య

చానవద్య సర్వ విద్యా సముద్రపరతారిమా నెదుమోవైదుషీధూమాననిస్సీ మానమభిధాతుం నెళితానూనమితాపి
భణాభృతాంకిముతమితంపజవచసోస్తాదృశాః॥౨౧॥ అథై వంప్రభావచర్యంశ్రీశ్రీనివాసార్యవర్యంశ్రీభాగవతంవ్యా
చిఖ్యా సుంశోతాధ్వ సీనంవిధాయనెతాధ్వ సీనాంవిధాతుంతస్యస్వప్రణీత శ్రీభాగవతచన్నికాంశ్రీవీరరాఘవ
సూరిస్సురపురనగరంప్రపేదేప్రమోదేనసచ్చాత్రసముదయస్స ముదయదతివెలకుతూహలః॥ ౨౨॥ తత్రచకుత్రచిన్ని
వెశేకృతనివేశస్సమారచితరమానాథసపర్యాచర్యాదినిత్యకృత్యస్సాయం శ్రీ శ్రీనివాసార్యవర్యసదవమానసాద॥ ౨౩॥
తత్రచపరస్వ గంఘామాకృతప్రణామావరచితకుశలానుయోగమహాభాగామచ్చి త్తామద్గతప్రాణాబాధయన్తః
పరస్పరమ్ । కథయన్తశ్చమాంసిత్య మిత్త్యక్తప్రక్రియయాప్రపజ్ఞితబ్రహ్మమీమాంసాతత్త్వార్థమిథఃప్రసీదన్తైస్త్వ
సీదతాంముహూర్తమ్॥ ౨౪॥ అథవీరరాఘవసుధీశ్శ్రీనివాసార్యవర్యంప్రతీదంవిజ్ఞాపయామానప్రజ్ఞాపయోనిధిః॥ ౨౫॥
తత్రభవన్తస్స ర్వ తన్త్రస్వ తన్త్రాశ్శ్రీ రామానుజసిద్ధాన్తనిర్ధారణబద్ధవీతూః ప్రేతావతాంశిరోభాగవతంసాశ్శ్రీ
భాగవతంవ్యాచిఖ్యా సవజ్జితకాంచననిశమ్య కింవదన్తిమాసాదితవానయంభగవతాంసంనిధిమ్॥ ౨౬॥ ఇహతావన్త
హతాపరిశ్రమేణ క్రమేణాయంభాగవతదాసశ్శ్రీ భాగవతవిషయే యథామతి విభవంకామపిశ్రీభాగవతచన్నికాభి
ఖ్యా కాంటికామలిఖత్తామితాంకృతయా త్రపయాభిధూతేదాసజనైః ౭స్త్రికాసావధానంపాపయ్య కటాక్షగోచర
తాంయద్యేషాపరితోషాయ ప్రభవేదార్య మిశ్రాణాంపిశ్రమ్య తాంతావదత్రభవతాంశ్రీభాగవతవ్యాచిఖ్యాసయే
త్యాచిఖ్యాసాదాసానుదాసస్యతి॥ ౨౭॥ నిశమ్య తద్వచనంసరసరచనంప్రసన్నహృదయస్సదయమాదాయతదీయం
తత్త్వార్థరత్నకోశం శ్రీకోశంప్రస్థాప్య తంతదవతారనివాసం ప్రతివీరరాఘవసుధీయంస్వ యమానుష్యోదయమ
పసీతనిద్రాఙ్గీకృతవ్యాపారాన్తరముద్రఃఅవశ్యంవ్యాచిఖ్యాసితేషుదురవగాహాధైష్వాప్రథమసూక్ష్మాగమ్నాదా
ద్యాదవశమసూక్ష్మాన్తంతేమతేమప్రదేశేమదర్శందర్శంతల్లిఖితవ్యాఖ్యానకౌశలమతిపేశలంశ్లాఘంశ్లాఘమమోఘ
తమముత్థాయనిర్వర్తితాభిగమనకృత్యఃకృత్య విదామగ్రణీస్సాన్వంతేవాసిసురపురపామినామధూమిపాలమాగమ
య్య పుష్కలచతుర్థ బలమాంసలితోపాంతఃక్షపాకాన్తసచ్చాత్రచ్చత్రచామరాదిరాజలక్షణలక్షితశ్శ్రీ వీరరాఘ
వార్య నివాసప్రదేశేమాసాద్య శ్రీనివాసార్య వర్యస్తమాంప్య సాకం శ్రీభాగవతచన్నికా శ్రీకోశేనముదామదావ
తోపరితనకనకమణ్డపముత్సవేనమహాతానిజనికతమానాయ్య మానాధికనవిభవేననిషాద్య హృద్యా నవద్య పీఠేన
తర్హత్య శ్రీకోశం - తంచసుధీశంలాకోత్తరోదారహారకే యూరాజ్యశీయక కాశేయవననరాజువాదిభిరుదారమతి
నాధరాపతినాపిసతాగర్వశృంగ్యత్స సభాసత్సు సమక్షంమహీక్షితవసమాచచత్తే॥ ౨౮॥ అహానుఖుతత్రభవతా
మమీసాంవైదుష్య మదూష్యంవాచస్పతినాపిసఖ్యైతేమానుషమాత్రాఃకింతుసాక్షాన్తహర్షైఃపరాశరస్యపారా
శర్యస్య వైయాసకర్వాభగవద్రామానుజార్యస్య వ్యాసార్యస్యవాఽవతారధూతాః - నఖల్యత్రసందేగవ్యంనా
మకించిదస్తి - అన్యథాసర్వతన్త్రస్వ తన్త్రకల్ప నానల్పప్రజ్ఞప్రాజ్ఞజనశిరస్పదమానోయంవిశిష్టాద్వైతసిద్ధాన్త
సారసర్వస్వ నిర్వర్ణనముకురాయమాణమ్ తిగభీరమతిమధురమతిలితమతిపిఘలమసందిగ్ధమిద్య శం శ్రీభాగవతవ్యా
ఖ్యానంకోనునామప్రణేయాదపిసాక్షాద్భూహస్పతిః॥ ౨౯॥ ఈదృశవ్యాఖ్యానరచననిష్ఠాతరామమీమాంపిచిన్త్యవి
చిన్త్యన్త్యతతరామాస్తాకమన్తరజ్ఞంసంతతమ్॥ ౩౦॥ నివృత్తాస్తోత్రయం శ్రీభాగవతవ్యాచిఖ్యాసాయాః-యదన
యైవసిద్ధ్యస్తిసర్వైర్థాః - నాప్రకించిదకథితంనామకథనీయతయావశిష్యతే - యదిహస్తీతదస్య త్రయస్సైహస్తీనత
త్సూచిత్ - నెతఃపరమశ్యేతద్వ్యాచిఖ్యా సాకస్య చిదుదేతుమలంసచేద్విమగ్నకుశలః॥ ౩౧॥ ఇత్యభిదధానశ్రీమతిశ్రీ
నివాసగురొశిరస్యా ధాయాజ్ఞా లింఘేధావియూధాగ్రణీరనుగృహీతో౭స్త్రితత్రభవద్భిః-యదనుక్షణసగ్వదర్శననిర్వ
హణధురంధరప్రబంధసహస్రరచనప్రసాదితసకలవిబుధయూధానామార్య మిశ్రాణామశ్యే వంశదీయవ్యాఖ్యాన
మాసీదతిహృదయంగమతామిదాసీమేవేదంవ్యాఖ్యానశబ్దస్యమన్యేవిన్దత్యభిధేయతామహాభాగ్యమనితరబోగ్యం - న
తఃపరమపికించిదస్తిమమాశాస్యంనామ - యన్తయిప్రసన్నంసాక్షాన్నిగమాన్తదేశికానాంతత్రభవతావశ్యన్తర
జ్ఞమితిప్రశస్యప్రశస్యతమంతంతదభ్యర్థనైతత్తైవనిర్వర్తితభగవద్యుష్టాప్రాజ్ఞతమేనప్రమోదేనతదనుగృహీతో
గురవర్తతనిజావాసనగరీంప్రతివీరరాఘవసుధీమణిః॥ ౩౨॥ అయంచపుత్రాన్తఃప్రాణుశిఃసజ్జపజ్జశేదుత్రాప్తశ

తాధికచతుస్స హ స్రసంఖ్యే షుకలివర్షేషుగ తేషు త్రిచతురవత్స రాస్తరాశేప్రవృత్తఇతివృద్ధశోత్రపరంపరాప్రవృత్త
యావార్తయా శ్రుతిపథగోచరీకృతో ౭స్తాభిః ॥ ౩౩ ॥ ఇదంచవ్యాఖ్యానంరచనామహామై ౨వగ్రస్తబహువత్సరసమయ
త్వాదలభావసరమేవపునరపి తేనసూరిణాసమ్యగ్విశోధ్యపరిష్కర్తుమితిచప్రవహతిజనశ్రుతిః॥ ౩౪॥ ఉపలభ్య తేచతథైవతత్ర
తప్తౌ లబ్ధప్రచారేషుతల్లి ఖతేషుచకో శేషుప్రాయేణవి ప్రకీర్ణవర్ణంవిపర్యస్తపజ్జీకృమం - విగళిత కథనీయా
ర్థముపేక్షితతల్లిశాస్త్రానుధావనక్లశంపునరుక్తార్థంచ ॥ ౩౫ ॥ ఇదంచ సర్వంమన్యా మహేధూయస్తరగ్రస్త
రచనరభసభరాదేవతి - అన్యధాసకలవిద్యా విశారదేషుశాగ్రనిశాతపిశాలమతివై భవేభవేద్వా తస్మిన్నపిజాతుచి
దపిద్యశమస్సంభావనావకాశః ॥ ౩౬ ॥ దృశ్యతేహాప్రాయేణగ్రస్తకృద్భిఃప్రాథమికరచనారభసభరాల్లిఖితేషుకోశేష్వి
ద్యశోవ్యక్తయః । నతావతాతేహామేషప్రమాదవైతిశక్యంనిర్ణేతుంస్వయంప్రబద్ధరచనాధురంధరైర్బుద్ధిమద్భిః ॥ ౩౭ ॥
ప్రాయస్తదేతద్వ్యాఖ్యానంలేఖకదోషైరపికించినన్యధాభూతమితిప్రతిభాతి ॥ ౩౮ ॥ కించ౨తేనసుధిమణినావేదాస్త
సారదీపావ్యాఖ్యాతా । అన్యేచప్రబద్ధాబహవఃప్రణేతాఇతిజాగర్తికించదస్త్రీ ॥ ౩౯ ॥ అవిశోధ్యేవస్వవిరచితాంశ్రీభాగ
వతవ్యాఖ్యానుతీతేచతస్మిన్మోక్షక్రింశదుత్తరనవశతాధికచతుస్స హ స్రతమాతకలివత్సరాదారభ్యశశాసతాంసూగూ
రురాజధానీమమతీమష్టభాషాగోపాలరాయభూపాలప్రపాత్రస్యశ్రీవీరరాఘవాచార్యంనిజాస్థానపిద్యచ్ఛిరోమణిప
దెస్థాపితవతోభాగవతోత్తమస్య వెంకటరెడ్డిమహారాజస్య నప్రాగోష్టాసజ్జనానాం గోపాలరాయపాత్రస్తన్నికటప్ర
దేశవర్తిన్యాంవనపర్తిరాజధాన్యాం రామకృష్ణరాయపభోరాత్మజోరామేశ్వరనామాభూమిశ్వరః ॥ ౪౦ ॥ యస్య
చరాజ్ఞఃప్రభావస్సంగ్రహేణవర్ణితోరాజవంశరత్నాకరాఖ్యశ్రీమదాచార్యవర్యైఃపూర్వాత్రమేప్రణేతేప్రబద్ధే ॥ ౪౧ ॥
యథాహ ॥ శ్లో ॥ కర్తౌ౭త్యద్భుతకర్తృణాంరిపుతతేర్హర్తౌ౭తిధూర్తాత్తనస్సర్తౌ౭శాస్త్రతతేశ్వతావశిసముద్ధర్తౌ౭ప
హర్తౌ౭౭పదామ్ । సీమాతీతవదాన్యతాదిసుగుణశ్చీమానుదజ్జ్యశాభూమీనెతురతో౭జనిష్టశుభధీరామేశ్వరత్వాప
తిః ॥ ౪౨ ॥ నిర్గత్యత్రవర్గాద్భుగ్ద్యో౭సౌసురజ్గయోపాయాత్ । వ్యతనోదవార్యశార్యఃప్రతిపత్తాణాంమహద్భయం
భీమః ॥ ౪౩ ॥ గద్యం౭విక్తాత్రమిదంచరిత్రమన్యప్రదర్శితం । విస్తరేణతుతత్ప్రణేతేరామేశ్వరపిజయాఖ్యేనుహతిచమ్ము
ప్రబద్ధేద్రష్టవ్యమ్ ॥ ౪౪ ॥ అథగతేషుసప్తషష్ట్యుత్తరనవశతాధికచతుస్సహస్రేషుకలివర్షేషు । ప్రవర్తమానైచ్చైకోననవ
య్యుత్తరసప్తశతాధికైకనహస్రతమేశాలివాహనశకవత్సరైః । స్వగ్రతేచతస్మిన్కామనానాథేనమారభ్యప్రభవవత్సరాద
భిరతుతిస్తధర్మ్యాద్వర్తనఃకన్వచిదప్యస్థలస్తీసకలమహాపాలజాలకోటిరకోటిరమణీయమణీఘృణిధోరణీనీరాజ్యమాన
రాజ్యానుశాసనవైభవా । సిఖిలదిశాపిశోభితయశోభరపరాకృతశశాఙ్కబిమ్బాశంకరామ్బానామతతుకటుమ్పిసీమ
హప్రాప్తజీమహారాజ్ఞీమణిస్తాంధరణిమ్ ॥ ౪౫ ॥ ఇయంచజిజవల్లభస్యరామేశ్వరభూమిశ్వరస్యసురక్ష్ణానిగ్గమాదికమతివిచిత్రం
చరిత్రంవసుంధరాయాంప్రబద్ధముఖేనప్రథయితుమనామనాగితరసాహితీసాహితీకంశ్రుతిస్త్యుతీతిహాసపురాణసారవి
దత్రయ్యస్తసిద్ధాస్తస్వాస్తవేదినమధికతతత్తచ్ఛాస్త్రార్థహస్యంప్రశస్యతమాతుల్యకల్యాణగుణధామశ్రీమచ్ఛ్రీని
వాసదేశికస్త్రీబ్రహ్మతస్త్రీపరకాలగురువరకరుణాపరిణామైకభాజనంసరసకవనాననితసకలసభాజనంశ్రీమన్తహీ
శూరరాజధానీమహారాజపరిపాల్యమానకర్ణాటదేశాంతర్విరాజమానప్రత్యగ్రదుర్గాభిధానపుటభేదనాభిజనంసుజన
సార్వభౌమతాతార్యవర్యకృష్ణామ్బాతనయంపినయఘనంఘనగిరిశ్రీశైలకులకలశపయోరాశిరాకాశశాఙ్కంశంకా
తఙ్కలఙ్కదక్షిణంసంవెజ్కటాచార్యవర్యయపీయాంసం - బహువిధలిపిభాషాదివిజ్ఞాత్రానానాదేశీయనానావి
ధపిద్యజ్జనసంగ్రహీత్రాతేభ్యోధూయిష్టవృత్తిప్రదాత్రాస్వభర్త్రానిజాస్థానపిద్యదగ్రణీత్వేనప్రతిష్ఠాపితమాత్మనా
౭పిసమ్మాన్యమానంకృష్ణార్యనామాశంకవిసార్వభౌమంసాభ్యర్థనంరామేశ్వరపిజయాభిధమతిగభీరమనోహరోదారశ
బ్ధార్థపౌష్టవానుబంధంచమ్బాప్రబంధంకారయిత్వా । చారయిత్వాచతంసబహుమానోత్సవపురస్సరంద్విర
దోపరిపరిణధశుద్ధకనకమణ్డపాస్తరైనిషాద్యప్రతోళిముఖేషుప్రతోషయామాసరత్నకుండలగణ్డభేరుణ్డాం
కకనకకణ్డికాఙ్గళీయకాదివిధూషణవృత్తిధూమీసమర్పణాదినాసతాఽరేణ ॥ ౪౬ ॥ యయాచావిదూరేవనపర్తిరా
జధాన్యాః । పెద్దగూడాభిధానశుభగుణగ్రామేస్వగ్రామే౭కసప్తత్యుత్తరనవశతాధికచతుస్సహస్రేతమేకలివ

రై శుక్ల నామ్ని పృథిష్ఠాపితో భగవాన్ ద్వారజకు లవదండ్రి కోడల్లు రామో దేశ రధినీసా మోదాతశయమును గృహ్య స్తో
త్తి పచ్చరా త్రశస్త్ర పదవ్యా సపర్యా మసుదినను పక్షమనుమా సంతుక వర్ణ రంచమ హేళా త్వ వాంశ్చ వివిధాద్వి
నవత్యు త్తరస ప్రత తాధిక కసహ స్రత మా తస్మా దెవారభ్య శుక్ల నామ్ని శ్వా నివాహన శకవత్సరాత్ || ౪౭ || యయైవ
తస్య భగవతో నిత్య కైంకర్య సంతానాయ తదాలయ సన్నిధి వసిర్తాయా గ్రహారంసప్య త్రిదానం ప్రతిష్ఠాపిత బహూ
పిప్రకుటుమ్బినశ్లో|| అయధార్త వలమ్బినః || ౪౮ || కించస్య క తా జ్ఞే దేవమాత్మక తాదోషమపాకుర్వాణయా ప్రతివ్రజం
ప్రతిఖేటం ప్రతిగా మంచనర్తాపితాడురుతరాపాః కూపాః - నితా న్తశాస్త్ర పాన్థావాప్యవాప్యః - ప్రవ ర్తితమహాన
దీతుల్య కుల్యాంచ చటా కాస్తటాకాశ్చై తావ న్తఇతి గణయితుం సహస్రక రణాపివ క్తుం సహస్రముఖేనాపినశక్య నైకి
ముతపుధగ్గ శ్లేః || ౪౯ || అపిచయయాకినలయఫలకుసుమచ్ఛా యాఘనానిసహకారాదివ నానిజనానుకూలాని వెలాతీతా
నిగామిగామి ప్రతిష్ఠాపితాన్య సూర్యం పశ్యానా తస్య తెతద్దేశ్యాన్నానవాన్ || ౫౦ || సైషామహాప్రభావానిజవిజయవి
భాసమానశ్చీరక్లి ఫుగపరిస రపరిస్తు రద్గురుడశిఖరిశిఖర శే ఖరాయమాణస్య కులదై వతస్య సకలదై వత సేవితస్య నిజ
కులీనపా చేనధరణీదుగీణ శ్చే చీవిరచితార్హణస్య భగవతశ్చీరక్లి నాయకస్య నిరతిశయ శ్చే యోవిధాయికస్యా వ్యా
జదయుస్య దివ్యా లయంస ప్రసప్తత్యు త్తరస ప్రత తాధిక చతుస్స హస్ర కలివత్స రేభ్యః పాక్పారియేణ వింతి వత్సరా
న్తరా శేజగద్వి ఖ్యా తవై డషీపితేషే ణాష్టభాషాగోపాల రాయఢూపా లేననిజాన్య యమహీపాల మణీహారమహా
నాయకర త్నే నచిరత్నే న ప్రయత్నేన సంకలితం సంకుచితచరం విశఙ్కటతయాపరివర్క త్యనిర్తాయతస్య మహాత్తర
మూఘట్టితసురపురవ ధూచరణనూ పురంగోపుర మనగ్ధ తమాంతచ్ఛి ఖరసీమాయామ వధీరితమయూ ఖమాలిషయాఖ
రేఖాంకనకకలశ రేఖాం ప్రతిష్ఠాప్య తత్ర ప్రత్య గ్రదుర్గ కృష్ణార్యవర్యప్రణీతశ్లోక రేఖాం గిలాశాసన రేఖాంచతత్ప్రతి
హారభిత్వాం ప్రత్యుప్తాం విధాయ భగవత స్తస్యో త్తరక్లి యతి ప్రతిపాసరం ప్రతివత్స రం వోత్సవపారంపరీమ్ || ౫౧ ||
నిర్తాపితశ్చ నయాతి మహానమ్నో దిగమ్బి రశ్మి శిరమధురవిమలసలితమితత్వ పితజనతాఘనతాపమహాదన్యో మ
హావదాన్య స్సహ్యా కన్యాతుల్యా నర్మకుల్యా చతుష్ట య ప్రమృష్ట తద్దే శదేవమాత్మక తాకలఙ్క-శ్శుభ-రామ్భా సము
దో నామభ ద్రతరోన్మద్రపద్మాకరః పద్మాకరః ప్రతిష్ఠాపితశ్చ భగవచ్ఛ్రీవ ర్తనాసాకంతత్సరిసరవిభాసురవఙ్క
టగిరినామశిఖరిశిఖరనివాస శ్రీనివాసదివ్యా లయగోపురశిఖరేణ క ల శ వి లసి తేనఽశ్చా శత్యు త్తరసవశేతాధికచతు
స్సహస్రతమేస్య భానునామ్ని కలివత్సరే || ౫౨ || దృశ్య తెహిత త్తటాక సేతుస్థాపితే గిలాశాసనైయం శ్లోక శ్చీమదాచా
ర్యప్రణీతః || ౫౩ || శ్లో || శ్రీమత్స్వభానువ ర్షేచాన్మోదక ఏమితశాలివాహశ క | అస్థాపితంకరామ్భా సముద్రనామా
తటాకఎషభువి || ఇతి || ౫౪ || అపిచేయంతస్మాదేవవిద్వ త్సంసార్య థామాత్మత్వ గ్రదుర్గాభిజనాత్పుష్టే ర్యార్హ
రువర్యా చ్చీనున్త హాభారతహరివంశ రామాయణానీతిహాసాన్ , శ్రీభాగవతవైష్ణ వవిష్ణు ధర్మో త్తరనారదీయాదీనిపు
రాణాని - మనుయాజ్ఞ వల్క్యపరాశరాడి ప్రణీతానిధర్మ శాస్త్రాణి - శ్రీరంగాదిదివ్యక్షే త్రమాహాత్మ్యాని మంత్రార్థ
రహస్యాన్యాచార్యా మగృ హీతానన్యాంశ్చ సంప్రదాయప్రబద్ధానశాస్త్రా వంశావంత తత్త్వ బింద పరిసమాపనా
వసరేషు యథాచోదితశాస్త్ర్యా దిపురస్స రంతమతివెలరమణీయతరమణీయయాజ్ఞాశీలుకచన్ద్ర హారపీతామ్బరరాజువ
సుమర్లభూవృ త్ప్రముఖయథాభిలషితప్రీతిదానప్రతిపాదనై స్సవినయగౌరవమభ్యర్చ్య విదితసకలశాస్త్రార్థావినత్యమన్ద
మానన్దమ్ || ౫౫ || అస్యాశ్చ చరిత్రం విచిత్రం వ్యస్తాగ్యతరా మేశ్వరవిజ యేచమ్మాప్రబద్ధే సమగృహ్యత చరాజవంశరత్నాక
రే|| తత్రదిత్తా త్రమిదముదాహ్రియతే || ౫౬ || తథాహే|| శ్లో|| జాయతస్య సవద్యుబుధనుతమహీమారాజనీతిప్రగల్భాపా
తివ్రతై కసీమాశ్రుతవివిధపురాణేతిహాసార్థతత్త్వా| బ్రహ్మజ్ఞానత్య వాదన్య తివిమలయశానిర్ది తానైకసత్కారాజ్ఞీ శ్రీశ
ఙ్కరామ్భా జగతివజయతే రాజమూర్ధన్యరత్నమ్ || ౫౭ || పా త్రేనిక్షిప్య విత్తంధరణీసురవరాన్స్వ త్తిభిః ప్రీణయిత్వా
కృత్వోద్యానాని నారఘుతనయముఖా దేవతాస్థాపయిత్వా । సతావ్యంకారయిత్వా శుభతనయవతీరామకృష్ణశ్రీ
తీశాకృ త్వా నూత్నంతటాకం నిరుపధిమయతే స ప్రసంతానలక్ష్మీమ్ || ౫౮ || యత్ప్రొత్తత్య ద్భుత శ్రీర్జగతివిజయతే

క రామ్మనముచాగిభిఖ్యావిఖ్యాతభూమానిలవలితతరగ్గచ్ఛటాకస్తటాకః । గమ్భీరమ్మప్రసన్నశ్చిత్రజనపితృతేర్జీవనం
సంప్రయచ్ఛంస్తాంరాజ్ఞీంశంకరామ్బంభృతమనువిదధద్ధాధరూఢాత్మనెతుః ॥ ౫౯ ॥ కుల్యాచతుష్టయభుజోభివిరాజ
మానశ్రీర్వత్సృహర్తవిభవప్రథితప్రకన్ఠః । కుత్సావనస్తభవనానిదధత్సప్తనారాయణంతులయతిప్రకటంతటాకః ॥ ౬౦ ॥
గక్టాయమనాకపిలాకాచెర్గస్తానరణీత్వమవలన్వృప్తావనమిహాశంకరామ్బానముద్రమాత్మాఖ్యయైవసేవనై ॥ ౬౧ ॥ చా
తుర్యైవినయేనయేరిపుజయేధ్యైవకాద్యైతథాదాద్యైభక్తివిరక్తిశాన్తిభగవత్తైరంకర్యచర్యానువాప్తతాదృశ్చహితా
స్త్విహాన్తివయ్యగదృష్టాశుతావాస్త్రుతతిరంద్యః ష్టాపురుషేషుహానిశమితకశ్చిజ్జనాశ్శంసత ॥ ౬౨ ॥ యత్సింహప్రతి
మానదర్శపిభవాతచ్ఛిక్షమాంబెత్త్యసానందతాంశిత్యధామ్నినామకరణేసార్థాంవ్యధాత్వాస్త్విభిధామ్ । అశ్రాన్తంకురు
తేకమవవిపులంయత్స్వాశితానాంతతోభర్తాస్థానజనైరసౌవ్యవహృతాశ్రీశంకరామ్బాఖ్యయా ॥ ౬౩ ॥ ఆచశ్రీరామ
సింహపుత్రపరణాదాబదర్యాశ్రమాస్తాత్సత్త్వాత్తిర్థేషునారాయణమనఘగుణందివ్యదేశేషునత్వానర్వంకాలం
రహస్యత్రయవివరణసత్సంప్రదాయామృతానామాస్వాదేనక్షిప్తజయతిహరిపదామ్నోజయగ్నప్రపన్నా ॥ ౬౪ ॥
భాగాధిపనగాధిపాత్తమశిరస్థలపొల్లనస్తపేవాచ్ఛమకుటినిభంఖలుతయైవనిర్వాపితమ్ ॥ ధ్వనద్భుధవధూపదామ్బుజయ
గోచ్ఛతమ్నాపురంచకాన్తిభువిరక్తధూరమణనద్దనోగోపురమ్ ॥ ౬౫ ॥ అస్యాసోన్మదర్యుదాత్తాఖిలగుణనివహసైవ
తస్యాస్సపత్నీజానక్యమ్భుభిధానాప్రథితిముపగతాజానమామ్మెతిలాకే । పాశ్చిరాజ్ఞీవకాన్తిక్షితిపతిలనామాశిసం
క్లాఘ్యశీలాభక్తిజ్ఞానాతిహృద్వానయవినయనిధిస్సగ్వవీద్యానిషద్యా ॥ ౬౬ ॥ ఆనీచ్ఛిశంకరామ్బాతనుజభిహాధరామ్బ
వీమజ్జనశ్రీరైధావ్యాధూతదేవాధిపగురుధిషణోబాల్యఏవాతిమాత్రమ్ । హూణేన్ద్రాస్థానసీమామిళితనిఖిలయాపా
లకోటిరకోటివాటివ్యాలాలనశ్రీః క్షితిపతితిలకోరామకృష్ణాభిధానః ॥ ౬౭ ॥ ఎకాశీత్యుత్తరనవశతాధికచ
తుస్సహస్రసంఖ్యాకే । పాశ్చిప్రమాధినామనికలివర్షైర్వర్షతోన్మపాలాయమ్ ॥ ౬౮ ॥ వర్ణయతుమస్యసుగుణాన్వాహ
మస్థిభవస్తియదముష్య । ఆభిమన్యోరివశైశవఏవాయుర్జ్ఞానతామగాత్రవృష్టమ్ ॥ ౬౯ ॥ జ్యాయస్తరసుగుణగణాజాయ
స్తిహారామకృష్ణరాయస్య । శ్రీరామచంద్రభక్త్యాసాన్ద్రాశ్రీరామచంద్రామ్బా ॥ ౭౦ ॥ శ్రీరామేశ్వరరాయస్సాన్సర
శ్రీరామకృష్ణరాయసుతః । పైతామహనామైవఖ్యాతాత్తారాజబాలకోలసతి ॥ ౭౧ ॥ నిజజనకనవిత్రాశ్రీశంకరా
మ్బాఖ్యయాన్యంవితతనకలధోగైర్లాభిణోబాలవ । తదుపగమితసత్తస్తత్రుపావాప్తరాశ్యోజయతిజగతిరా
జ్ఞాంమూర్ధ్నిరామేశ్వరేన్ద్రా ॥ ౭౨ ॥ సప్తాధికవప్త్యుత్తరనవశతశిఖరితచతుస్సహస్రైశ్చ । కలివర్షైశ్చగతేషుపాశ్చ
శ్రీశంకరామ్బయారాజ్యమ్ ॥ ౭౩ ॥ ఇదమేవరామకృష్ణక్షితిపాలాత్తంసరాజ్యభారదినమ్ । బాల్యాదముష్యనైషాన్వ
యమేవబభారసకలరాజ్యధురామ్ ॥ ౭౪ ॥ ఇతి । ఎకాశీత్యుత్తరనవశతాధికచతుస్సహస్రకలివర్షైశ్చ । యాతేషుపిత్రమా
దైరామేశ్వరరాయఏవభూపతిబాలః ॥ ౭౫ ॥ భాగ్యనగరాధినాయకనిజామురాజాధిరాజశాసనతః । నిజవంశ్యరాజన
ముచితమఖిలంరాజ్యార్థమాపబహుమానమ్ ॥ ౭౬ ॥ ఎవచతుర్మవతిశిరోనవశతశేఖరచతుస్సహస్రైశ్చమాత్ । నన్దననా
మ్మకలియుగవర్షాదారభ్యశాస్తినిజరాజ్యమ్ ॥ ౭౭ ॥ గద్యం ॥ అయంచశ్రీమాన్కృష్ణాగ్యనామాకవిసార్వభౌమోబా
లమౌడశవర్షవశశ్రీమచ్ఛ్రీనివాసబ్రహ్మతన్ద్రపరకాలగురువరనిరవగ్రహంసుగ్రహంబి తశ్రీహయగ్రీవమన్ద్రాగ్రసర్వ
ప్రభావప్రభావితానితరసాధారణకవనధోరణీపరికర్తితోనిర్మితశ్రీపరకాలగురువిజయాఖ్యచమ్పూప్రబంధఃపరితో
వ్యతంస్యాచార్యంసానుగ్రహేణతన్నియమనెనసమ్మానితోమహీశూరపురాధీశేనశ్రీకృష్ణరాజసార్వభౌమేనసంపా
ప్త్యవనపర్తిరాజధానీంతత్రతదధిపతినానిరవధిమతినాశ్రీమచ్ఛ్రీనివాసబ్రహ్మతన్ద్రపరకాలసంయమిన్ద్రసాన్ద్రా
రుణాసమాసాదితసకుటుమ్బాత్తనిఖిలశ్రేయసాశ్రేయసానకశత్రాత్తసుదర్శనాజునానుగ్రహేవసరశ్రీమత్పరకా
లగురువరాస్థానవిభాసమానశ్రీహయవదనసపర్యార్థసమర్పితగామెణ్లాఘునీయగుణగామెణశంకరామ్బాజా
నినామానివారామేశ్వరభూమిశ్వరెణనిశమితశ్రీపరకాలగురువిజయప్రబంధేనసత్సన్దేనతత్రువనచాతురీనిశమనవి
స్మైరహృదయేనఘనదయేనవనపర్తినగరావిదూరవిరాజమానశ్రీరక్తపురహరిసరభాసురగరుడగిరిధామ్నశ్రీరక్త
భామ్నస్తత్రావిర్భావాదిదివ్యచరితమవితథంప్రథయప్రబంధముఖేనైతిపార్థివతత్తరగ్నేతకుతుకడుత్తరరక్తన్ద్ర

మూహాత్మ్య భిదానంకించదధికపచ్చ శతశ్లోకంకంచనప్ర పచ్చ్య పచ్చ వసుటికాభిరెవప్రబన్ధంతథావిచానుకవనధో
రణేనైపుణీనర్వస్వనిర్వర్ణనచిత్రియమాణజెతసాపాచెతసావతారోఽయంనూనమితితెనకృతప్రశంసస్సంసదివిమ
హాంతతాదృశోత్తరరక్త మూహాత్మ్య ప్రణయనోపకారప్ర త్యా యనాయతస్యై వభగవతస్సంభిదోసార్వకాలికిం
శ్రీపచ్చశతకోపమాంలాతీర్థ ప్ర: సాదదానాదికామాచార్య భరుషైకోచితామఖలజ్ఞాఘతాంబహుమతిలమ్మితస్స తస్మై
తస్య కనకరాజు-వోదారక దారమెదినీవృత్తిదానాదిభిస్తదభ్యర్థనశ్చైవీవశంవదస్తదాస్థానస్థాన్మునివాసెక్కుతా
స్సదమానస్స్వదమానమానసోఽఘాతః ॥ ౭౦ ॥ తామతాంబహీమహారాజరామేశ్వరరాయప్రవర్తితాముత్తమాం
సర్వామపిమర్యాదామీద్యశ్శీఁశ్రీకోవజ్జరామసంనిధాశ్రీశంకరామ్మయాశ్శాయమితాం చతదనుజతత్తనుజాదీనాంత
ద్యంశజానామనూనాదికామధునాఽపితత్సప్రశ్నీరామేశ్వరధరితీ సుతామాదాక్షిణ్యగాంభీర్యాచిత్త్యసీమాని
రవధికాదార్యధూమాధీమానుత్తరోత్తరోత్తరజ్జితామవవిదధానస్తదాశిషాంభవతిభాజనమ్ ॥ ౭౧ ॥ ఎవమేవతేనా
భ్యర్థితోధరితీ సుతామ్నాద్విత్యాభిరెవసుటికాభిశ్చపెటికాహతిస్తుతిరం గనాథసుప్రభాతమజ్జశాశాన
నప్రభృతీరనేకాఃకృతీఃకృతీకులాగ్రణీరయం ప్రణేయతస్యానుపదమాతతానవిస్తయభరతరశీ ధూతం
సహేతమాజ్ఞమస్తరజ్జితమ్ ॥ ౭౨ ॥ తామిచసుప్రభాతాదీన్యనవరతమనుసంధీయమానానిగరుడగిరిశ్చ
త్తశ్చక్లౌటకశ్చక్లౌరాయమాణరక్లాధీశనం నిధాతన్వానస్థోలాసముద్వేలయన్తి ॥ ౭౩ ॥ యశ్చశ్రీకర్ణా
టాప్రధ్వీపరిబృధాచ్యుతశ్చక్లౌదెవరాయకులీననవిమలమతినాతిరుమలదెవరాయనరపతినాతానైగోండ్యప
రాభిధానహృద్యానవద్యవిద్యానగరాధిపతినానిజకులదైవత శ్రీరక్తరాజదివ్యోత్సవవర్ణనం చమ్పూప్రబన్ధనారచ
యెత్త్యభ్యర్థితోరక్తరాజవిలాసాభిధానంసగద్యపద్యామబన్ధంప్రబన్ధం రీతిశయ్యాపాకాలంకారరసభావబన్ధరంధు
రన్ధరస్సహిత్యసామాజ్యజ్యోపాజ్యం సరసకపికులతిలకపూజ్యం విధానుమదావశోపరినిబద్ధశుద్ధచామీకరమన్జుషా
నిషాద్యసద్యఎవతేననరపతినావ్యాధూయమానోభయచామరమశేషహృద్యవాద్యరవముఖరితచిగన్తరమఖిలాసురా
జవిధీమప్రదక్షిణీకాగ్యసబహుమానమభినత్కృతస్తదాస్థాన్యామన్యాదృశవైభవాయాం మాన్యమేరిన్యాదివృత్తివి
తరణేనాసీదభితోషితస్సన్మాన్యతేఽధునాపితాం వృత్తిమనుపాలయతానయతాత్తనాతత్సైతేణకృష్ణదెవరాయప్ర
త్రేణశ్రీరక్తదెవరాయనరపతినాదెవరాజగురుమతినాప్రకాశితబహుమతినా ॥ ౭౪ ॥ యంచాత్మకూరునగరాధీనతా
సీతారామధూపాలతిలకస్సవికులదైవతం శ్రీకురుమూర్తిగిరినివాసం శ్రీనివాసమధికృత్య శ్రీనివాసవిలాసాభిధానాం
సకలకావ్యగుణసంపత్సంపూర్ణం చమ్పూం స్యాభ్యర్థనయాక్రతవన్తం దన్తావలమారోఽప్యవిధాయమహేతస్సనమ
జ్జీకృత్యతంప్రబన్ధంకనకరాజు-వచన్త్రహారకేదారవృత్త్యాదిభిరభితోషయతిస్తవిస్తయమానమానసస్తదీయశ్రేష్ఠ
వాక్సౌష్ఠవాత్ ॥ ౭౫ ॥ యేనచానువత్సరప్రవర్త్య మానచాతుర్తాస్య కోటితులసీసమర్పణపూర్ణాహుతిమహేతస్సన
మయసౌవర్ణతులాభారానన్దిత శ్రీమచ్చన్ముకేశవకటాక్షసుధాధారాభివర్ధిత సామాజ్యధూమా శ్రీరామధూపాలరా
యనామాధూమీపాలమణికార్తికోత్సవదీపికాభిధానంకంచనకారయిత్యాప్రబన్ధం కుమ్భీన్ద్రసంభృతశాతకుమ్భమ
న్జుపారోపణోత్సవపూర్వకముదారహారధూమృత్తివివరణాదిభిరారచన్మునతాకరమనవరతంభజతేతదాశిషాంభా
జనతామ్ ॥ ౭౬ ॥ యస్తేచవిస్తయనీయకవనాయార్థిజనకల్పవిటపీజటపోలుకొల్లాపురనగరాధీనాధస్సుగభికులకలతామ్మ
ధినిశానాధశ్రీవెంకటజగన్నాథరాయనామాధూమీనాధస్సౌష్ఠ్యదైవతస్య జటపోలుపురనిలయస్యమదనగోపాలు
స్యభగవతోవైభవప్రతిపాదకం మదనగోపాలమహాత్మ్యం నామకంచనప్రబన్ధం శ్రీశివటగిరినిలయం నృసింహమధి
కృత్యనృసింహవిలాసాఖ్యం చమ్పూప్రబన్ధమతిగభీరాధభావపదబన్ధబన్ధం నిర్దాప్యస్తమృరమారోపణమహేతస్సన
పురస్సరంకనకమయచన్త్రహారరాజు-వాచికం శాలికేదారకృష్ణధూమాదికంచనీమాతీతసన్యధూమానమర్పయా
మాన ॥ ౭౭ ॥ యస్తాచ్చతాంసర్వామపిమర్యాదామార్యాభిన్దన్యచర్యశ్రీవెంకటలక్ష్మణరాయనామాధూమీపతిశ
ర్యస్తత్తనయావినయోదన్యాన్యగుమన్వానోఽధునాపినిరపాయంగోపాయన్విస్తతేఽనన్యసామాన్యాంమాన్యాభి
శ్రీపువంపదన్యాంపరమాశిషమ్ ॥ ౭౮ ॥ యస్యచప్రధస్తప్రబన్ధాలననితసకలప్రపచ్చాన్యప్రపచ్చశతసంఖ్యాకాన్య

భూవతామధినతః || ౮౭ || తవతేనామతస్సంగృహ్యైతథాసీత్ || ఆచార్యచమూర్త్యులతాశ్రీమత్సకాలగురువిజయ
నామా | అన్యసులలితపదభాగు తరపరకాలగురువిజయచమ్పూః || ౮౮ || నరసింహర జరాజశ్రీవాసవిలాసచమ్పవ స్తై
స్త్రిః | రామేశ్వరవిజయాభ్యా చమ్పూ రఘునాథ విజయచమ్పూశ్చ || ౮౯ || చమ్పూశ్చకార్తికోత్సవ దీపాభ్యా కేశవోత్స
వాభ్యాఽన్యా | ఆనన్దమరన్దామృతసుతయ స్త్రీగ్రంథపన్నపూర్వపదాః || ౯౦ || శ్రీరామశ్రీవాసావధిక్రత్య ద్వైచవేదపాద
నుతి | శ్రీదేశికైస్త్రగురుపరసివయాఽన్యవేదపాదఘటితనుతిః || ౯౧ || ఆచార్యవేదపాద స్తవ స్తధాన్య స్తదీయటికాచ
నవరత్నహారసంజ్ఞాస్తుతిరన్యాఽన్యతదీయవివృతిశ్చ || ౯౨ || శ్రీర క్షేచరఃటాహతిస్తుతిరామసుప్రభాతంచ | హనువదన
ర క్షణాయకగోపాలానాంచసుప్రభాతాని || ౯౩ || ప్రాబోధిక స్తుతిద్వైగమాంతాచార్యవెజరటేశ్వరయోః | శ్రీలక్ష్మీ సా
యముఖయోగ్గలితతమేపచ్చరత్ననామనుతి || ౯౪ || ఆచార్యవర్యగద్యం లలితోఽలంకారమణిహారః | కావేరీలహరీ స్తు
తిరతిమధురా మేఘమాలాచ || ౯౫ || సూర్యోపరాగ దర్శనమయామృత నామనీచలఘుకావ్యే | శ్రీరాజవంశరత్నాకర
నామాఽన్యచ్చలఘుకావ్యమ్ || ౯౬ || శ్రీరామాయణవైభవ ము త్తరరక్తాధినాథ మాహాత్మ్యమ్ | మదనోపపదాకలితశ్రీ
మద్గోపాలమాహాత్మ్యమ్ || ౯౭ || శ్లోఘ్యచ సూర్యదణ్డకనామ నుతిగీతమజ్జరీచ శుభా | విక్రాంతరాఘవాఖ్యోవ్యాయోగ
శ్చాద్భుతస్సమగ్రాఙ్గః || ౯౮ || ఉన్న త్తపాణ్డవాఖ్యం ప్రేక్షణికంకరుణరసమనోహరీ | బారు సుభద్రాపరిణయనాటక
మన్యత్సమగ్రాఙ్గమ్ || ౯౯ || రత్నప్రకాశికాభ్యా శ్రీమల్లక్ష్మీ సహస్రగీతీకాచ | వ్యాఖ్యాచహంససందేశస్యరసాస్వాదినీతి
విఖ్యాతా || ౧౦౦ || శ్రీమల్లక్ష్మజయ స్త్రీ పార్యాపర్యస్య నిర్ణయశ్చాపి | శూద్రాశీర్షి స్థితస్సరస్వతీ మూలధనమితి నిబ
న్ధః || ౧౦౧ || అన్యచ్చశిష్ట సిద్ధాంత పద్ధతిర్నామకశ్చనగ్రాఙ్గః | కర్తృక్రమనిర్ణీతిఃకావ్యోత్సాహస్యరత్నాచ || ౧౦౨ || సోద
ర్యకన్యకాద్వయవివాహనిర్ణీతనామకోగ్రాఙ్గః | లఘుతరభగవత్పుజా సంగ్రహనామాపికశ్చనగ్రాఙ్గః || ౧౦౩ || స్వయం
వ్యక్తప్రతిష్ఠాయా అధి మాసోత్సవస్య చ | ఆతీతశ్రాద్ధక ర్తవ్య కాలస్యాపినిర్ణయః || ౧౦౪ || వివాహకాలనిర్ణీతిరిత్యా
ద్యాఃకృతయోఽనఘాః | శ్రీశ్రీకృష్ణబ్రహ్మత స్త్రీ పరకాలయతిశితుః || ౧౦౫ || సప్తాధిక పంచశతద్వైగ్ధాహ్యై శేవదన
నకృతాః | ఆషష్ఠితమాద్వర్షాదగ్రీకతివాప్రత్యేమ్యై || ౧౦౬ || ఇతి || గద్యం || యస్త్రింశ్చశ్రీమచ్ఛ్రీనివాసదేశికైస్త్రగ్రం
థాభిప్రాయ త స్త్రీ పరకాలదేశికానాం త్రయాణాం కృపాసుధాతరగ్గణ్యః ప్రయాగఇవతిస్రోవెణ్య స్సం గమ్య సమ్య
గు త్తరరక్తగర్జనై || ౧౦౭ || ఆయంహిశ్రీమాన్సుప్తార్థనామాధీమాన్ శ్రీమతీంతావనపర్తి మహారాజ్ఞీం ప్రాజ్ఞీ శి
రోమణిమఖిలక్షేమంకరగుణకదమ్బం శ్రీ శకఃకరమాంబం మహా భాగవతీం శ్రీ భాగవతం శ్రీవాత్స్య పీఠరాఘవా
చార్యప్రణీతశ్రీ భాగవతచన్ద్రచన్ద్రీకాఖ్యయావ్యాఖ్య యా సహసంశ్రావ్యైవమనుశశాస || ౧౦౮ || భవతిదేవీదర్శ
మదీయమాశాసననిశేషయితవ్యం సావధానైన హృదయైన తత్రభవత్యా-లోకో త్తరై తాదృశసవ్యాఖ్య శ్రీ భాగవత
నిశేమనమహాభాగ్యస్యానురూపమేతద్వ్యాఖ్యాన ప్రఖ్యాపనమేవమహా త్తరం కై జగద్రమ్ || ౧౦౯ || నదేదృశీవ్యాఖ్యా
ఽతీతేనవాఽనాగతేనవావ ర్తమానైనవావాచస్పృతీకల్పనానల్ప ప్రతిభేనాపికక్యానిర్మా తుంకెనచిదపిసుధీమణినా || ౧౧౦
అయంచతత్రభవాన్య వదీయకులశిరోమణేర్గోపాలరాయధూపాలమణేఃప్రపాత్రస్య వెంకటగ్రామణీనామ్నః క్షితిపా
లశిరోదామ్నఃపురస్తాత్స భాస్తారశిఖామణిస్స మస్తప్ర శస్తానవద్య గుణశేవధిస్సు ధీమణి శ్రీ మాన్వీ రరాఘవాన్తర్వా
ణిః || ౧౧౧ || అతోనిజకులపూర్వజాస్థానవిద్వదగ్రణీప్రణీతవ్యాఖ్యానప్రఖ్యాపనంచన్యాయ్యమేవధర్మైవ ర్త నిసంచర
న్త్యా స్తత్రీ భవత్యాః || ౧౧౨ || ఆశాస్త్ర హేచవయమేతాం ముద్రా క్షరముద్రీ తాంవిరచయ్య వ్యాఖ్యాంప్రఖ్యా పయ
తుమ్ || ౧౧౩ || అతిపిఘులరచనాపరిశ్రమగ్ర స్తనమ స్తనమయతయాధూయస్సం శోధ్య పరిష్కర్యునులబ్ధావసరవివత
త్రభవాన్సబ్రహ్మనిష్ఠపరిష్ఠఃప్రా తిష్ఠతాకృతకనగరీమితశ్చ తవతామస్తాకమపిభవదీయాస్థానవైదుష్యసమాసాదితత
దనుబన్ధతయాతదీయవ్యాఖ్యాంసమ్య క్షరిష్కర్తవ్య పరమవ్యో మవిహారమాణస్యా పితస్య మహాభాగవతకులమహాభరణ
స్యన్యాయ్యమాన్దనమ్ | తథాహిధూయ్యమయపిప్రకర్షైవైకాధికరణ్యా భిమానశ్చదు స్త్యజఃకృతవిదామ్ || ౧౧౪ ||
సఖ్యాతోఽన్యస్తాభిర్విధాతవ్యంనామేదృశీవ్యాఖ్యానప్రణయనవిహితసకలలోకోపకారధూమ్నో లోకో త్తరకల్యా
ణగుణసీమోఽన్త దాస్థానపూర్వవిరచితధూమ్నమహాభాగవతశిరోదామ్నస్తస్యాన్యదవశిష్యతైకైంకర్యమ్ || ౧౧౫ ||

3

వడియాస్థానకృతధామానమితి॥ ౧౨౬॥ ఎవమాశ్వాస్యతామకలజ్జా-౦శజర-రామ్బుమనితరసాధారణకుభగుణపాళీ
కామవ్య శీకామా శ్రితమసీషికులపాలికాంకులపాలికాశిరోమణిం శ్రీభాగవతచన్ద్రికా సంశోధనసంముద్రణనిష్పాదన
విశయతిమిరవిధాననవిధాయమాన ప్రసరై ర్మధుశీరుచిరై ర్వాచాంవిసరైః -తదాత్వశ్రామమాణశ్రీయామునస్తో
త్తరతృతా నిమజ్జ శనిర్వ ర్తనావసరసమర్పితాం తస్యామహారాజ్ఞీ శిఖామణేస్స పర్యాచర్యా మార్యాభినన్ద్యామభినన్ద్య
కృతప్రస్థానోమహేశ్వరరాజధానీముపేత్య ప్రత్యుద్గతోమహారాజచామరాజే నై నిజబహుమానమానీయనిజాస్థానీం
ప్రార్థితస్సాన్వ చార్య కధారంధర్య కృతేసతకృతశ్చ తతా-లౌషయికైరుపచారై శ్చీహగ్రీవలక్ష్మీనారాయణదివ్యా
స్థానమాస్థాయపార్థివవత్సర భాద్రపదాసితదశనవమ్యాం శ్రీమద్రజనాథ బ్రహ్మతన్త్రపరకాలయతీన్త్ర మహాదేశికచ
రణారవిన్ద్యన్ద్యసన్నిధి సమధిగత మోక్షాశ్రమ క్రమో-౨ పరెద్యుస్సమక్షం శ్రీమచ్చామరాజేన్త్ర క్షీతీశానసార్యభా
మస్యమహత్యాంసమిత్యాం సనాతనశ్రీమద్యతివరకురుకేశనిగమాన్తదేశికబ్రహ్మతన్త్రపరకాలయతీన్త్ర పరంపరాని
రన్తరాధ్యుషితేచతుస్సప్తతి శ్రీవైష్ణవపీతాచార్య పురుషకోటిరకోటిసీరాజ్యమానోపాంతే శ్రీమతిమహతి నిరాకృతశార
దనీరదభాసనెరాజితసింహాసనై శ్రీరఘునన్దన ఇవకుల క్రమాగతేదివ్య రత్న సింహాసనైకలపరంపరాగతంమణికిరీటమివ
గురుపరంపరార్చితం శ్రీహయవదనం సలక్ష్మీనారాయణం నిషాద్యోత్తమాజై వసిష్ఠాదిభిర్మహర్షి భిరివపరమహర్షి భి
ర్మహర్షిగజైర్నిష్పాదితసామాజ్యాభిషేకో-౨ధ్యుపగత శ్రీ కృష్ణబ్రహ్మ తన్త్ర పరకాలయతీన్త్ర నామానీమాతీతభా
గ్యమామా శ్రీ మానాచార్యకసామాజ్యం ప్రాజ్య మనుభవననుదిననిష్ప్రత్యాహ నిర్వర్తిత శ్రీ హయవదన లక్ష్మీ
నారాయణపాచ్చికాలికసపర్యా చర్యతయా సర్వ మప్యవన్ద్య మేవగమయస్సమయ ముపాదానస్వాధ్యాయ సమయ
పరికల్పితావకాశ స్తద్రాజ్ఞీసతా-రకృతజ్ఞ త యాయథా ప్రతిజ్ఞం సముత్సర్వ తత్ర తత్ర విద్యమానాన్శబ్దబోషా
న్సంయోజ్య సాధుశబ్దాన్ సంఘటయ్య ఘటితార్థాని వాక్యాని యధార్హంసమీకృత్యదృశ్యమానవ్యుత్క్రమా స్తత్రతత్ర
పక్షీః పరిమల్లజైవంశాతీయకతయా-౨౨ మూలశాఖసావధానంవ్యతానీదిమాం శ్రీ భాగవతచన్ద్రికాం త్రయ్య
న్తసిద్ధాన్తనిర్దారణ సౌగన్ధ్య బన్ధరాణాం మహాభాగవతధురంధరాణామతిభోగ్యాం శ్రీమన్నిగమశిఖరదేశికమణిరివ
మహతః ప్రయాసాద్వ్యాసాద్యైః ప్రణీతామలబ్ధ శోధనావసరతయా-౨౩ వసానసమయే పరిమల్లరణీయా సేయంభవద్వి
రితతద్వితీర్ణాం శ్రీభాగ్యటికామివశుతప్రకాశికామ్॥౧౨౭॥ తథాగ్రన్థానైచాచార్యప్రణీతావతెజోకాః॥ సంచుదితా
ద్యశ్యవై॥ యథాహ॥ జ్ఞో॥ టీకాశ్రీ ఘవార్యాభిధకృశిరచితాతైరసంశోధితత్వాత్ప్రయశ్శబ్దార్థవాక్యాదిమవివమగ
తగ్లేఖకానాంచహాత్ నానాదేశీయకోశైస్స మతివిభవతశ్చ పిసంశోధితాసీచ్ఛీ కృష్ణ బ్రహ్మ తన్త్రాదిమపదక
లిజిత్యంయమిన్ద్రేణసై హ॥ ౧౨౮॥ శ్రీభాగవతవ్యాఖ్యాశోధనకై జర్యవై భవెనహరిః । కౌతూహలగ్రీవో లక్ష్మీ
నారాయణస్సకృష్ణశ్చ॥ ౧౨౯॥ భాగవతచన్ద్రికైషావాత్స్యశ్రీవీరరాఘవాద్యకృతా । శ్రీభాగవతసుధాంశుంప్రసా
ధయ స్తీచిరాయజయతుభువి॥౧౩౦॥ఇతి॥ఎవంశ్రీకృష్ణబ్రహ్మతన్త్రపరకాలమహాదేశికపరిశోధితామేతాం శ్రీభాగవతచ
న్ద్రికాముపాదాయవేదాంతాచార్య స్తత్పూర్వాశ్రమసోదర్యశ్చీమద్వనపర్తి నగరసామాజ్యధురంధరశజర-రామ్బుని
జేశేనతత్త్వత్ర శ్రీరామేశ్వర భూమిశ్వరాను మత్యాచా వహితమనాముద్రణావసరస్థలితాన్యథా ఘటితవగ్గపజ్ఞాదిస
మీకరణాదిభిర్వ్య శోధయత్ప్ర బోధన తాంవ రెణ్యస్సంఖ్యావతామ్॥ ౧౩౧॥ ప్రథితమతికృతివ రెణ్యతతిగణ్యతమపుణ్య
కుభదాక్షిణ్య శరణ్య తాదిగుణశాలినామగ్రణ్యా శ్రీమతాసవై రాజాబహిరీబలవన్తబహదరు చిరుదస్సుర దురుయశసా
రామేశ్వర భూమిశ్వరైః నియుక్తస్సముద్రిక్తపరితోషఃపరికలితనయవినయముఖగుణపరిపోషశ్చాఘనీయమతివిశేషశ్చైవ
గిరాయశ్చ యథావసరంనియోజయన్వర్ణ ఘటనాదిషు తాంస్తాన్నియోజ్యాన్నిరవర్త యదప్రమత్తో మహారాజమగ్నిర
నివేశితాయాంబ్రహ్మవిద్యావిలాసముద్రాక్షరశాలాయామన్వర్ణనామధే యశీలాయామఖిలామపిముద్రణక్రియామ్॥౧౩౨॥
ఎవంపార్థివవత్సర నిజజ్యేష్ఠశుక్లపంచమ్యాః ప్రభృత్యా దుర్ముఖవత్సరనిజజ్యేష్ఠశుక్ల పంచమ్యే తత్స వీరరాఘవీయచన్ద్రిక
కం శ్రీ భాగవతమాసీస్తుద్రితమ్॥ ౧౩౩॥ ఇత్థంకారమతివిలమ్బితే-౨ పిసమయేగ్రన్థసంశోధకాదయస్స ద్వైపియంకంచద
ప్యప్రాప్త్యేవోపసగ్గలవంశిరవ ర్తయన్తైతన్తు ద్విణాభిధానంమహ త్తరంశ్రీభాగవతకై జర్యమ్॥ ౧౩౪॥ఈన్త్ర “తే

యాంసిబహువిఘ్నానీ , త్యాభాణకశ్చనఖల్యేతన్తుద్రణలక్షణేనిష్పాదితసకలలోకశర్మణీసత్కర్తృణి కదాపిస్యధా
త్పదం భాగవతో యదుకులసార్యభామస్య శ్రీ హయవదన లక్ష్మీ నారాయణయో శ్చ మన్నాభయామునయతి వరకురుక
శనిగమాన్తదేశికబ్రహ్మతన్త్రపరకాలాదిగురుపరంపరాయాశ్చ ఘనపరిణాహయాకరుణయా ॥ ౧౩౫ ॥ తామతాంశ్రీ
భాగవతచన్త్ర చన్దికా మభినిషేవ్యసుదూరవిధూనిత భవదవతాపాటోపాస్సుఖ మానతాం సతాంసముదయాస్స
ముదయుద్దయాసముదయాః ॥ ౧౩౬ ॥ దుర్లభతమశ్రీ వీరరాఘవీయ వ్యాఖ్యాన లాభలక్షణ మహాగుణామృతార్ణవనిమగ్న
స్వాంతానిసన్తదాంతాస్సద్భావశాన్తాశ్చీమన్తో మహాభాగవత వతంసా అస్మిన్తుద్రితేమహతి ప్రబద్ధముద్రణావసరరభస
వశసంభావితవర్ణ విపర్యయాది దోషదర్శనకార్యణ్య సంజ్వరమలీమ సమానసామాజాతు చిదపిభూవన్లణ గ్రహణై కజీ
వాతవస్సకలజగదుజ్జీవన హేతవస్సంసారసాగర తారణసేత వస్తుయ్య న్తసిద్ధాన్తమహాసాధపరిష్కరణకేతవస్స
న్త ఇతిదృఢతరంప్రతీమః ॥ ౧౩౭ ॥ శ్లో ॥ యద్భక్త్యుపజ్ఞమిహాభాగవతస్య టీకాసేయంవిశోధ్యసమముద్యోతచన్దికా
ఖ్యా । రామేశ్వరస్యనృతతెర్ఘ్విశజుక రామ్నాపాత్రస్యతస్యసుచిరానుపిభాతుకీర్తిః ॥ ౧౩౮ ॥ అయంహియత్రశ్రీపర
కాలదేశికమణైర్తాలాగ్రతీర్థాదికా సమ్యగ్భూతిసదాతసిబహుమతీ రామేశ్వరేన్ద్రాజ్ఞయా । స్వీయైకృష్ణపురేహరేర్మృ
పమణిగోపాలకృష్ణస్యతజ్జీర్ణంమన్దిరముద్దధారముఖతఃకృత్వాశిలామణ్డపమ్ ॥ ౧౩౯ ॥ యఇహభాగవాన్నాచ్యారమ్నాం
పితామహమాతరంవిపదపనయాచిష్టార్థానాంతథాప్రతిపాదనాత్ । వ్యతసాతసమృద్ధార్థాం తస్యాత్మనీనశుభేష్యయా
యజనసదనంగోపాలస్యవ్యధాదుపలైర్మవమ్ ॥ ౧౪౦ ॥ సమ్యక్కొమ్మలగట్టునామనిగిరాయఃప్రాదురాసీత్పురాతత్తాద్య
గ్వనపర్తిరాష్ట్ర కుశలాధానాయమానాయకః । రమ్నాం పుష్కరిణీంవిధాయవితతాంతత్ప్రీత యేతద్గిరీమాసే కా
ర్తికేనుపేమాత్సవమపిప్రావర్తయద్వాదికమ్ ॥ ౧౪౧ ॥ అసాదిక్పాలాశీమకుటమణిపాశీసఖయశాపిశాంసతామ్యోతా
దృశఇహానభూతోనభవితా । ఇతిగ్లాఘ్యా ౭ సర్వప్రగుణగుణ వన్తాన్యచరితో వశీనానాభాషా లిపివచన లేఖాతి చతు
రః ॥ ౧౪౨ ॥ ప్రసన్నాత్తానిత్యంవిలసదసదృశ్చార్మమహీమాక్షమాశాలికాలీకృతరిపుజనాలీకఫలకః । దయాదాక్షిణ్యశ్రీన
యవినయపిజ్ఞానజనిభూఃప్రభూణాంమూర్ధస్యస్సమతిరతిధన్యస్సరసవాక్ ॥ ౧౪౩ ॥ ప్రభుత్వేతారుణ్యేఘనకనకరత్నాది
విభవేమహేంద్రామేసత్యవ్యనధిగతగర్వాజురకథః । గభీరోదారాత్క కులసముచితాత్యద్భుత గుణోల్లసద్భూమా
రామేశ్వరధరణిపాలావిజయతామ్ ॥ ౧౪౪ ॥ శ్రీ మద్భాగవతంయదాననసుధాసశ్రీశుకోభాసతాంతవ్యాఖ్యాయదుదీరి
తాసజయతాశ్చీర్రాఘవార్య స్సుధీః । యస్తాంసాధువిశోధ్య సర్వ విదుషాంభోగ్యామతానీత్తరాంస శ్రీకృష్ణ కలిద్వి
షద్విజయతాం శ్రీ బ్రహ్మతన్త్రోగరుః ॥ ౧౪౫ ॥ పూర్వాశ్రమతనయేన శ్రీకృష్ణబ్రహ్మతన్త్రపరకా
లగుగోః । శ్రీశ్రీనివాసరాఘవకృతినాభాభాతుధూమికైషాలిఖితా ॥ ౧౪౬ ॥ శ్రీ వీరరాఘ
వీయవ్యాఖ్యానృతపూరసేకవికలజుమ్ । భాగవతచన్త్రబిమ్బం భాగ్యజ్జగతాం
విజృచ్ఛతాంభవ్యమ్ ॥ ౧౪౭ ॥ శ్రీ హయవదనాయనమశ్చీర్రామానుజ
యతీశ్వరానునమః । నిగమాన్తార్యాయనమశ్చీర్రమత్పరకాలదేశి
కాయనమః ॥ ౧౪౮ ॥ ఇతి శ్రీ వీరరాఘవీయధూమికా.

శ్రీ శ్రీ హయవదన శ్రీనివాస ప్రసీద శ్రీ శ్రీ
శ్రీ శ్రీ కృష్ణ బ్రహ్మతంత్ర పరకాలమహాదశి కైరనుగృహీతోను గ్రహాః

ఓం స్వామినః స్వస్తి నమః ప్రార్థనా త్యాగ్యభలాన్సంత్వి తిభవంతో మహంతో ౭ నుగృహ్లాంతు ॥ అనయోద్గంపత్యో
శ్చోక్తందీర్ఘ మాయుష్యం ఘాయాదితత్రభవంతో భవంతో మహంతో ౭ నుగృహ్లాంతు ॥ అద్యానుష్ఠితే వైవాహికే శు
భకర్తవేమం త్రలోపేతం త్రలోపే ద్రవ్య లాపే శ్రద్ధాలాపే సంభవత్య పిసర్వం యథావదనుష్ఠితం ఘాయాదితత్ర
భవంతో భవంతో ౭ నుగృహ్లాంతు ॥ ఇమాదంపతీవందారుకబృందారకబృందాగ్రగణ్యకోటిరకోటితటఘటితచటులవణి
పటలవిస్మయరసురుచిరమరీచివీచిపరిమంబితచరణాంబుజస్య - కలశాంబుధిరాజస్య కన్యాస్తనస్తబకవాస్తవ్యనిస్తులక
మూరికామోదప్రశస్తిసౌవస్తికకాస్తుభాభరణస్య - రమాలోచనచకోరహరిణకిరణస్య శ్రీమాచిత్తనగోజవట్టురణ
స్య సీలావిలాసవిహారశరణస్య - శరణాగతభరణాయ త్తకరుణస్య నిఖిలమనసుభగంకరణస్య - ఘణాధరధురీణధరణి
రాభరణస్య-జ్ఞానశక్తిబలైశ్వర్యాద్యనంతకల్యాణగుణవిలాసనివాసస్య శ్రీశ్రీనివాసస్య పరదైవతస్యానుగ్రహేణ శ్రీచిపు
రందరావివాతిమాత్రసౌభాగ్యధురంగర - సరస్వతీచతురాననాపివినకలకలాచతురాననా - జానకీరఘనందనావివ
జగదానందనా-లోహణీచంద్రమసావివపరస్పరప్రేమసాంద్రమనసా-అరుంధతీవసిష్ఠావివసదాచారనిష్ఠా - రతికుసుమ
చాపావివాన్యోన్యానురూపయాపా - రుక్మిణీవాసుదేవావివప్రవర్ధమానపుత్రపౌత్రా దినంతానప్రభావాచఘాయాస్తా
మితత్రభవంతో భవంతో మహంతో ౭ నుగృహ్లాంతు ॥ అనయోద్గంపత్యో-శ్రీమత్సరసిజాననసరస్వతీయతిరాజకురుకేశని
గమాంతదేశికబ్రహ్మతంత్రపరకాలమహాదశి కైరనుగృహ్లాంతు ॥ అనయోద్గంపత్యో-శ్రీమత్సరసిజాననసరస్వతీయతిరాజకురుకేశని
స్యనిరవగ్రహేణానుగ్రహేణాతిసముద్రం గాంధీర్వమతిదేవాచార్యం మతిచాతుర్యం అతిజాహ్నువిపావనత్వమతినూ
ర్యం తెజస్విత్యమతిచంద్రమాహ్లాదిత్యం చఘాయాదితత్రభవంతో భవంతో మహంతో ౭ నుగృహ్లాంతు ॥ అస్మిన్ స్వేవాహి
కశుభోత్పన్నతదీయారాధన - హరితతరకదళికాపత్రమరకతకభద్రా సనాధిరూఢేనశాణోల్లిఢహీరమణిరేఖాస్తైరయా
ఘృతధారయాసహధర్మచర్యాపగిరభేన-నిజగుణానురూపేణసూపేనసచివేన - కందళితానందకందరసోద్దండకూర్తా
డదుర్వారరసోర్వారుకమూర్తాంగవార్తాకరసజటాలపటోలశాకైరంగైః-గనైష్ఠ్యధ్యైరైః - సహకారామలకజంబీర
మయెనోపదంశేనశక్తిత్రయేణ - మాకందాదిఫలవితానైఃప్రధానైః-అతిరసైరతిరసైర్వనోహరైర్వనోహరైర్నిఖి
జనమోదకైర్నీడకైస్సంవర్ధితహేలికాభిర్నీలికాభిరుజ్జ్వంభితరసాటోపైశ్చమృతల్యాద్యపూపైఃపరిజనకలాపైః-మా
ర్జికాదధిమార్జికాభ్యాంచామరగ్రహీకాభ్యాంమృణాళసూత్రసచ్చాత్రగోధూమపిష్టవిరచితసేవాభిధానభక్ష్యవిశేషై
శ్చామరైశ్చపరికతేన - అఖండమండదధిఖండవిమలవాససాపరివీతేనతారాపతిదీప్తిదోరాహవధీరేణక్షీరేణాభిషిక్త
న-పప్ఫుళాభిధానధవళాతపత్రపరిమృతేన - నిగృహీతతృష్ణాసహచరీపరిరబ్ధక్షుద్భారప్రతిపక్షరాజేనశాల్యాదనమా
హారాజేనశుద్ధాత్తనా-నెనయజమానెనవతోషితో-శేషభాగవతాంతర్యామీశేషగిరినివాసశ్చీశ్రీనివాసస్సుప్రసన్నో
వరదోభూత్వా-అనయోద్గంపత్యోర్నిరంతరంక్షేమస్థైర్యవీర్యవిజయాయురారోగ్యభాగ్యభివృద్ధిప్రదోభూయాదితత
త్రభవంతో భవంతో మహంతో ౭ నుగృహ్లాంతు ॥ అస్మిన్ శుభోత్పన్నవేషునసారఘనసారమృగమదఘనసృణమస్పృణితవివిధచం
దనగండైః - అవికలవకుళముకుళమరువకకురవకమల్లిమతల్లిచంపకచాంపేయమందారకుందారవిండకుటజకదంబముఖసు
మకదంబగుంభితైఃలాకోత్తరసారభకరంభితైర్వాల్యకదంబైః - ఎలాలవంగజాతీఫలకాశ్చీరజకర్పూగపరిమళపరిమళిత
క్రముకఫలసుధారసముగ్ధస్నిగ్ధసుధాచూర్ణపేళలైస్తాంబూలైశ్చపరితోషితానాంభాగవతానామశేషాణామమీసాం
తత్రభవతాంభవతామమోఘాభిరాశీర్భిరస్మిన్-ల్యాణగృహేశ్రీశ్రీనివాసదీప్త్యమహాషీమణిశ్చీమహాలక్ష్మ్యస్సృమా
ధూమానముద్దామానమవలంబితామితత్రభవంతో భవంతో మహంతో ౭ నుగృహ్లాంతు ॥ సద్యస్సువృష్ట్యాసర్వేనదనవీత
టాకాస్సంపూర్ణాఘాయాసురితత్రభవంతో భవంతో మహంతో ౭ నుగృహ్లాంతు ॥ దేశోయం నిరుపద్రోహో ౭ స్తు ॥***

రాజార్చి కోవిజయీచభవతు॥సర్వేజనాస్సుభినోభవతు॥సమస్తసన్తం
గళానిభవంతుసత్త్వాంతాఅశివస్సంతు
శ్రీహయవదనపరబ్రహ్మజైనమః

శ్రీకృష్ణాయపరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీమద్భాగవతమహాత్మ్యప్రారంభః.

॥ అట్టమన్నంశివోపేదశ్చూలవిక్రయణచ్యుతే : కేశోభగమిత్రోక్తమృషిభి సత్వదర్శిభి॥ ౧ ॥

ర్యటన్మ వసీమహం । యామునంతటమాపన్నోయత్రపీటాహ రెరధూత్ ॥ ౩౬ ॥ తత్రాశ్చర్యంమయాదృష్టంశూయతాంత
 న్మనీశ్వరాః । ఏకాతుతరుణీతత్రనివశ్చాన్మమానసా ॥ ౩౭ ॥ ద్వౌష్ట్యద్ధాపతితాపాశ్వేకనిశ్చ్యసంతావచెతనాశుశూజం
 తీప్రబోధస్తీరువస్తీవతయోఃపురః ॥ ౩౮ ॥ దశరథునిరీతుంతీరక్షితారంబిజంవపుః । వీజ్య మానాశతస్త్రీభిర్బోధ్యమానా
 మహుర్ముహుః ॥ ౩౯ ॥ దృష్ట్యాదూరాద్దతస్సోహంకాతుకేనతదంతికం । మాందృష్ట్యాచోతితాబాలావిహ్వలాచాబ్రవీద్వ
 చః ॥ ౪౦ ॥ * బాలోవాచః * * భోభోసాధోక్షుణంతిష్ఠమచ్చి తామపినాశయదర్శనంతవలోకస్య సర్వ భాఘహరంప
 రమ్ ॥ ౪౧ ॥ బహుధాతవవాక్యేనదుఃఖితా నిర్భవిష్యతి యదాభాగ్యంభవేద్భూరిభవతోదర్శనంతదా ॥ ౪౨ ॥ * నారదఉ
 వాచః * * కాసిత్వంకావిమాచేమానార్యకాపద్మలోచనాః । వడచేవిసవిస్తారంస్వస్యదుఃఖస్యకారణమ్ ॥ ౪౩ ॥ * బాలోవాచః *
 అహంభః కిరితిభ్యాతాభిమామేతనయామతా । జ్ఞానవైరాగ్యనామానాకాలయోగనజర్జరా ॥ ౪౪ ॥ గంగాద్యాస్సరితశ్చే
 మామత్సేవాన్యంసమాగతాః । తథాపినజమైశ్చేయస్సేవితాయాస్సురైరపి ॥ ౪౫ ॥ ఇదాన్తింశ్రుణుమద్వారాంసచింతస్త్వం
 తపోధన । వారామేవితాప్యస్తీతాంశ్రుత్వాసుఖమావహా ॥ ౪౬ ॥ ఉత్పన్నాద్రవిడేసాహంవృద్ధింకర్ణాటకేగతా । క్వచిత్కవ్య
 చిన్తహారాష్ట్రగుర్జరేజీర్ణ తాంగతా ॥ ౪౭ ॥ తత్రఘోరకలేర్భ్యోగాత్పాపంధైఃఖండితాంగకా । దుర్బలాహంచరంయాతా
 పుత్రాభ్యాంసహమన్దతామ్ ॥ ౪౮ ॥ బృందావనంపునఃప్రాప్యనవీనేవసురూపిణీ । జాతాహంయవతీసమ్యక్ప్రేక్షయాపాతు
 సాంప్రతమ్ ॥ ౪౯ ॥ ఇమాతుశయితావత్రనుతామక్లిశ్యతఃశ్రమాత్ । ఇదంస్థానంపరిత్యజ్యవిడేశంగమ్యతేమయా ॥ ౫౦ ॥ జరత
 త్వంసమాయాతౌతేనదుఃఖేనదుఃఖితా । సాహస్యతరుణీకన్తాత్పుతౌవృద్ధావిహాకుతః ॥ ౫౧ ॥ త్రయాశాంసహచారిత్యా
 ద్వైపరీత్యంకుతఃస్థితమ్ । ఘటతేజతామాతాతపశ్చైతనయావితి ॥ ౫౨ ॥ అతశ్శౌచామిచాత్సానంవిస్తయావిష్టమానసా ।
 వదయోగసిధేధీమన్కారణంచాత్రకింభవేత్ ॥ ౫౩ ॥ * నారదఉవాచః * జ్ఞాననాత్మసిపశ్యామిసర్వమేతత్తవానఘ । నవిషా
 దస్త్వయాకార్యోహరిశ్చ తేకరిష్యతి ॥ ౫౪ ॥ * సూతఉవాచః * తుణమాత్రేణతజ్ఞాత్వావాక్య మూచేమునీశ్వరః ॥
 * నారదఉవాచః * శ్రుణుష్వావహితాబాలేయగోయంచారుణఃకలిః ॥ ౫౫ ॥ తేనలుప్తస్సదాచారోయోగమార్గస్తపాం
 సః । జనాఅద్యాసురాయంతేశాత్యదుష్కర్తకారిణః ॥ ౫౬ ॥ ఇహసంతోషిషీదంతిప్రహృష్యంతిహ్యసాధవః । ధత్తైర్ధైర్యం
 తుయోధీమాకౌసధీరఃపండితోధవా ॥ ౫౭ ॥ అస్పృశ్యానవలోక్యేయంశేషభారకేధరా । వర్షైవర్షేక్రమాజ్ఞాతామంగళంనా
 పిదృశ్యతే ॥ ౫౮ ॥ సత్త్వామపినువైస్సాకంకోపిపశ్యతిసాంప్రతమ్ । ఉచీక్షితానుమాగాంధైర్యరగైర్జ్ఞేనసంస్థితా ॥ ౫౯ ॥ బృం
 దావనస్యసంయోగాత్పునస్త్యతరుణీనవా । ధన్యంబృందావనంతేనభక్తిర్నైత్యభియత్రచ ॥ ౬౦ ॥ అత్రేమాగ్రాహకాభా
 వాన్నజరామపినుంచలః । కించిదాస్త్రుభానేహప్రసుప్తిర్నన్యతేనయోః ॥ ౬౧ ॥ * నిభక్తిరువాచః * కథంపరీక్షితారా
 జ్ఞాస్థాపితోహ్యశుచిఃకలిః । ప్రవృత్తేతుకలౌసర్వసారఃకుత్రగతోమహాకా ॥ ౬౨ ॥ దయాసంహారిణాప్యధర్మఃకథమీత్యతే
 ఇమంమెసంశయంభింధిత్వద్వాచాసుఖితాన్త్యసామ్ ॥ ౬౩ ॥ * నారదఉవాచః * యదిష్టప్తస్త్వయాశాతేచేమతశ్చృణంకు
 రు । సర్వంవక్ష్యామి తేభద్రైశ్చలంతేగమిష్యతి ॥ ౬౪ ॥ యదామకుందోభాగవాత్త్వత్త్వక్వాస్వపదంగతః । తద్దినాత్కలి
 దాయాతస్సర్వసాధనబాధకః ॥ ౬౫ ॥ దృష్టోద్గిజయేరాజ్ఞాదీనవచ్చరణంగళః । నమయామారణీయోఽయంసారంగభవ
 సారభుక్ ॥ ౬౬ ॥ యశ్చలంనాస్తీతపసానయోగనసమాధినా । చత్సలంభతేసమ్యక్తతాకేశవకీర్తనాత్ ॥ ౬౭ ॥ ఏకాకారం
 కలిందృష్ట్యాసారవత్సారసీరసం । విష్ణురాతస్థాపితవాన్మలిజానాంసుఖాయచ ॥ ౬౮ ॥ కుకర్తాచరణాత్సారఃసర్వతోన్య
 తోఽధునా । పదాగ్రాస్సంస్థితాభూజాబీజహీనాన్మహాయథా ॥ ౬౯ ॥ విష్ణుర్నాగవతీనాగ్రాగేహగేహేజనేజనే । కారితా
 కణలోధేనకథాసారస్తతోగతః ॥ ౭౦ ॥ అత్యుగ్రభూరికాజోనాస్తీకారవాజనాః । తేపీతిష్ఠ తిథిర్ధేమతీర్థసారస్తతో
 గతః ॥ ౭౧ ॥ కామశ్రోధమహాభత్పస్తావ్యాకులచేతనః । తేపీతిష్ఠ నితపసితపస్సారస్తతోగతః ॥ ౭౨ ॥ మనసశ్చాజయాలా
 భాద్దంభాత్పాపానంశ్రయాత్ । శాస్త్రానభ్యసనాచ్చైవధ్యానయోగఘటంగతమ్ ॥ ౭౩ ॥ సణ్డితాన్తుకళితోరమంతేమహీ
 మాభవ । పుత్రస్యోత్పాదనెదతాఅదతాముక్తిసాధనే ॥ ౭౪ ॥ సహివైష్ణవతాకుత్రసంప్రదాయపుతస్సరా । ఏవప్రళయతాం
 పాప్రాప్తవస్తుసారఃస్థలస్థలే ॥ ౭౫ ॥ అయంతుయుగధర్మహివప్రతేకస్సయావహ । అతస్తుపుండరీకాక్షస్సహతేనకపేస్థితః ॥
 * సూతఉవాచః * ఇతితద్వచనం శ్రుత్వావిస్తయంపరవంగతా । భక్తిరూచేవచోధూయః శూయతాంతచృశానక ॥ ౭౬ ॥
 * శ్రీభక్తిరువాచః * సురక్షేత్సలచధన్యోసిమద్భాగ్యేనసమాగతః । సాధూనాందర్శనంలోకేనర్వసిద్ధిరంసరమ్ ॥ ౭౭ ॥ జయం
 తిజయతిమాయాయస్యకాయాధవప్రవచనచనమేక కేవల చాకలయ్య । గ్రహపదమపియాతోయత్రసాతోధువోఽయం
 సకలకుశలపాత్రంబ్రహ్మపుత్రంసతాన్త్య ॥ ౭౮ ॥ ఇతిశ్రీమద్భక్త్యాబేడత్రఖండే శ్రీభాగవతమహాత్మ్యే భక్తిసారదసమా
 గమనామ ప్రథమోఽధ్యాయః ॥

నారదఉవాచ

వృధాభేదాయ సేవాలేఖాహాచింతా తు రాకథం । శ్రీకృష్ణచరణాంభోజంస్తరదుఃఖం గమిష్యతి ॥ ౧ ॥ ద్రౌపదీచపరితా
తాయేనకారవకశ్చలాత్ ॥ పాతితాగోపసుందర్యస్సకృష్ణకావ్యపినోగతః ॥ ౨ ॥ త్వస్తుభ కైప్రియాతస్యసతతం ప్రాణతోధికా
త్వయా హూతస్తుభగవాన్యాతిసిజగృహేష్యపి ॥ ౩ ॥ సత్యాని త్రియగేబోధవై రాగ్య ము క్తిసాధకః కతౌతు కేవలంభక్తి
ర్భ్రష్ట సాయుజ్యకారిణీ ॥ ౪ ॥ ఇతినిచ్చిత్యచిద్రూపః సహపాంత్యాం ససరజహ ॥ పరమానందచింతా ర్హిస్సందరింకృష్ట వల్ల
భామ్ ॥ ౫ ॥ జహ్యాంజలింత్యయాపృష్ఠకింకరంమీతిచైకదా ॥ త్యాంతదాజ్ఞాపయత్కృష్ణోమద్భక్తాన్ప్రేమయేతిచ ॥ ౬ ॥ అంగీ
కృతంత్యయాతద్వైప్రసన్నోభూద్ధరిస్తదా ॥ ముక్తిం గాసీందహతుభ్యంజ్ఞానవై రాగ్యకావిహా ॥ ౭ ॥ పోషణంస్వేనరూపే
ణవైకుంఠేత్వంకరోపిచ ॥ భూమాభక్తివిహేమాచూఢాయాహూపంత్యయాకృతమ్ ॥ ౮ ॥ ముక్తింజ్ఞానంవిరక్తించసహకృత్వా
గతాభువి ॥ కృతాదిద్వాపరస్యాంతంమహానుజేనసంస్థితా ॥ ౯ ॥ కతౌముక్తిత్యయంప్రాప్తాపాషండామయపీడితా ॥ త్వ
దాజ్ఞయాగతాశీఘ్రైఃకుంఠంపునరేవహా ॥ ౧౦ ॥ స్తృతాత్వయావేనాత్రైవముక్తిరాయాతియాతిచ ॥ పుత్రీకృత్యత్వయే
మాచపార్శ్వేస్వస్యైవరక్షితౌ ॥ ౧౧ ॥ ఊపేతాతఃకతౌమన్దావృద్ధౌజాతౌసుతౌతవ ॥ తథాపిచింతా ముఖ్యత్వముపాయం
చింతయామ్యహమ్ ॥ ౧౨ ॥ కలినానద్యశోకోపియగోనాప్తివరాననే ॥ తస్మిన్ త్యాంస్తాపయిష్యామి గేహేగేహేజనెననే ॥
అన్యథర్మాత్తిరస్కృత్యపురస్కృత్యమహాత్మనామ్ ॥ తదానాహారహారేగ్రాసోహాకత్యాంనప్రవర్తయే ॥ ౧౩ ॥ తదన్వితా
శ్చయేజీవాభవిష్యన్తికలావిహ ॥ పాషానోపవిగమిష్యన్తినిర్భయాఃకృష్ణమన్దిమ్ ॥ ౧౪ ॥ యేషాంచిత్రేవసేద్భక్తిస్సర్వదాప్రే
మరూపిణీ ॥ నతేకశ్చన్తికీనాశంస్వప్నేస్యచలమూర్తయః ॥ ౧౫ ॥ నప్రవతోనపిశాచోవారాతుసోవాసురోపివా ॥ భక్తియు
క్తమనసాగ్రానాంస్సర్వవేదప్రభుత్వవేదే ॥ ౧౬ ॥ సతపోభిర్వేదైశ్చనజ్ఞానేనాపికర్తవ్యం ॥ హరిర్హిసాధ్యతేభక్త్యాప్రమాణం
తత్రగోపికాః ॥ ౧౭ ॥ నృణాంజన్మసమాప్రసేభక్త్యాప్రీతిర్నిజాయతే ॥ కతౌభక్తికతౌభక్తిర్భక్త్యాకృష్ణపురఃస్థితః ॥ ౧౮ ॥ భక్తి
దోహకరాయేచతేస్థేన్దిజగత్ప్రయే ॥ దుర్వాసాదుఃఖమాపన్నోపురాభక్తివినిర్దకః ॥ ౧౯ ॥ అలంప్రతైరలంఠీర్ధైరలంయోగై
రలంమథై ॥ అలంజ్ఞానకథాలాప్తైర్భక్తిరైకైవముక్తిహా ॥ ౨౦ ॥ * సూతఉవాచ * ఇతినారదస్థితంస్వమాహాత్మ్యంనిశ
మ్యసా ॥ సర్వాగవృష్టిసంయుక్తానారదంవాక్యనుబ్రువీత్ ॥ ౨౧ ॥ * శ్రీభక్తిరువాచ * అహునారదధన్యోసిప్రీతిస్తేమయిని
శ్చలా ॥ నరదాచిద్విముఖ్యమిచిత్రేస్థాస్యామిసర్వదా ॥ ౨౨ ॥ పాశునాత్వయాసాధోదుద్భాధాధ్వసితాక్షణాత్ ॥ పుత్ర
యోజ్యేతనానాస్థితతోహోధయబోధయ ॥ ౨౩ ॥ * సూతఉవాచ * తస్యావచస్సమాకర్ణ్యకారుణ్యంనారదోగతః ॥ తయో
ర్వౌధనమా రేభేరాగ్రేణిమిర్దయత్ ॥ ౨౪ ॥ ముఖంసంయోజ్యుర్ధ్వానేశబ్రమున్నైస్సముచ్చరత్ ॥ జ్ఞానప్రబుధ్యతాంశీ
ఘృంరేచైరాగ్యప్రబుధ్యతామ్ ॥ ౨౫ ॥ వేదవేదాంతఘోషైశ్చగీతాపాతైర్ముహుర్ముహుః ॥ బోధ్యమానాతదాతేనకథంచి
చ్ఛోభితౌబలాత్ ॥ ౨౬ ॥ నేత్రైశ్చనవలోకనైశ్చభతౌసాలసాపుథా ॥ బకవత్పతితౌప్రాయఃశుష్కకాష్ఠసమాక్లౌ ॥ ౨౭ ॥
తుష్టామాతానిత్యైవపునస్సాన్వయనరాగణా ॥ కృషిన్వితాపరోహితఃకింకరేయంమయేతిచ ॥ ౨౮ ॥ అహునిద్రాక
థంయతివృద్ధత్వంచమహాత్తరం ॥ చింతయన్తిగోవిందస్సర్వయామాసభార్గవ ॥ ౨౯ ॥ వ్యోమవాణీతదైవాభూన్తాముషే
ఖిష్యతామితి ॥ ఉద్యమస్సఫలస్తేతుభవిష్యతిననుచయః ॥ ౩౦ ॥ ఏవదర్థంతసత్కర్మసురరేత్వః సమాచర ॥ తత్రైర్వాభిధా
స్యతిసాధదస్సాధుభూషణాః ॥ ౩౧ ॥ సత్కర్మణ్యైతేత్స్మిన్సనిద్రావృద్ధతానయాః ॥ గమిష్యతిషణ్డాద్భక్తిస్సర్వతఃప్రస
రిష్యతి ॥ ౩౨ ॥ ఇత్యాకాశవచఃస్పష్టతత్పరపినిశ్చరం ॥ నారదోవిస్తయంతేనేనదజ్ఞాతమితిబ్రువత్ ॥ ౩౩ ॥ * నారద
ఉవాచ * అనయోఽకాశవాణ్యాఽపిగోప్యత్వేనసగూపితః ॥ కింవాతత్సాధనకార్యంయనకార్యభవేత్తయోః ॥ ౩౪ ॥
కృధవిష్యన్తిసంతస్తాథాదాస్యన్తిగౌరవ ॥ మహాత్రకఃత్రకర్తవ్యమనుక్తవ్యోమధామహ ॥ ౩౫ ॥ * సూతఉవాచ *
తత్రతావపిస్థాస్యనిర్దోహాహోమహిః ॥ తీర్థతీర్థవినిష్కృత్యస్పృహన్తాగైమసిశ్వరాత్ ॥ ౩౬ ॥ వృత్రాంతశ్చ్యుయతే
సర్వైశ్చింతిన్చిత్త్యనోభ్యతే ॥ అసాధ్యంకేచనప్రసాదుద్భవమితిచాపరే ॥ ౩౭ ॥ మూషీభూతాస్తథాస్యేతుకియంతస్తుప
లాయతాః ॥ సుసంకాశోమహానాస్త్వైలోక్యేనిస్తయానహః ॥ ౩౮ ॥ వేదవేదాంతఘోషైశ్చగీతాపాతైర్బోధితం ॥ భక్తి
జ్ఞానవిహితాంబోజమిష్టక్రికాయనా ॥ ౩౯ ॥ ఉపాయానాసోస్థితైర్భక్తైర్జపకాశనాః ॥ మోగినానారదేనాపిస్వయం
నజ్ఞాయతేతుయత్ ॥ ౪౦ ॥ తత్రాథంశ్చైవేకమైవతస్మాదేన మహామైః ॥ ఏవముషిగతైఃస్వప్నైర్నియోక్తమహానదమ్ ॥
తతస్త్వితాతురసోభాబదవనమాగతః ॥ తవశ్చః ॥ ననాత్రైవదర్థకృతనిశ్చయః ॥ ౪౧ ॥ తావద్దర్శపురతస్సనకాదీస్తుసి
శ్వరాత్ ॥ కోటిసూర్యసమాభాసానునాచయగనైవ ॥ ౪౨ ॥ * నారదఉవాచ * ఇహాసంధ్యాభాగ్యేనభవద్భిస్సంగమ
స్సేవ్యః ॥ కుమారావతతాత్మిన్పుష్పాప్యవ్యాకమోహః ॥ ౪౩ ॥ భవతేయోగిసస్సవ్యభిషునోబహుత్రతాః ॥ పంచ

హాయనసంయుక్తాః పూర్వేషామపి పూర్వజాః ॥ ౪౬ ॥ సదా వై కుంతనిలయా హరికి ర్నతత్పరాః । లీలామృతరసోన్మత్తాః క
థామాత్రైకజీవినః ॥ ౪౭ ॥ హరిశ్చరణమేవం హనిత్యలయేషాం ముఖేవచః । అతఃకాలసమాదిష్టా జరాయుష్కాన్మబాధతే ॥
యేషాం హృభంగమాత్రేణ ద్వా రపాతా హరేః పురా । భూమాభిపతితా సద్యో యత్యుపాతః పరంగతౌ ॥ ౪౮ ॥ అహూ
తాగ్యస్య యోగేన దర్శనం భవతామిహ । అనుగ్రహం కర్తవ్యమయదీనేదయాపరైః ॥ ౪౯ ॥ అశరీరగిరో క్తం యత్తత్కిం
సాధనమచ్యుతం । అనుష్ఠేయం కథంతావత్ప్రబువంతు సవిస్తరమ్ ॥ ౫౦ ॥ భక్తిజ్ఞానవిరాగాణాం సుఖముత్పద్యతే కథం । స్థా
పనం సర్వవల్లభమేమపూర్వం ప్రయత్నతః ॥ ౫౧ ॥ * కుమారాణామః * మోచితం కురుదేవ ర్నేహర్షం చిత్తైసమాహవః ।
ఉపాయస్సుఖసాధ్యోత్రవర్తతే పూర్వవీచి ॥ ౫౨ ॥ అహూ నారదధన్యోసి విరక్తానాం శిరోమణిః । సదా శ్రీకృష్ణ దాసానా
మగ్రదీర్ఘాభాస్కరః ॥ ౫౩ ॥ త్వయి చిత్రం సమంతవ్యం భక్త్యర్థమనువర్తిని । ఘటతే కృష్ణ దాసస్య భక్తిః స్థాపనతా సదా
ఋషిభిర్భూవోలోకే పంథానః ప్రకటికృతాః । శ్రమసాధ్యశ్చ తే సర్వే పాశ్చ యస్య స్వర్గః ఫలప్రదాః ॥ ౫౪ ॥ వైకుంఠసాధకః
పంథాః సతుగోప్యోహి వర్తతే । తస్యోపదేష్టాశ్చరుషః ప్రాయోభాగ్యోనలభ్యతే ॥ ౫౫ ॥ సత్కర్తృతవన్నిష్ఠం వ్యోమవాచా
తుయత్పురా । తదుష్కృతే శ్రుణుష్యాద్యస్థిరచిత్తః ప్రసన్నధీః ॥ ౫౬ ॥ ద్రవ్యయజ్ఞాస్తవో యజ్ఞాయోగయజ్ఞాస్తథాపరే । స్వా
ధ్యాయజ్ఞానయజ్ఞాశ్చ తేతుకర్తృవిసూచకాః ॥ ౫౭ ॥ సత్కర్తృసూచకౌ నూనం జ్ఞానయజ్ఞః స్త్యుతోబుధైః । శ్రీమద్భాగవతా
లాపః సతుగీతశ్చ కాదిభిః ॥ ౫౮ ॥ భక్తిజ్ఞానవిరాగాణాం తద్వ్యవేణ బలం మహత్ । వ్రజిష్యతి ద్వయోః కష్టం సుఖం భక్తైర్భవిష్య
తి ॥ ౫౯ ॥ ప్రళయం హి గమిష్యంతి శ్రీమద్భాగవతధ్వనే ॥ కలిదోషా ఇమే సర్వే సింహశబ్దాద్భృకా ఇవ ॥ ౬౦ ॥ జ్ఞానవై రాగ్య
నయోక్తా భక్తిః ప్రేమరసావహా ప్రతిగేహం ప్రతిజనంతతః క్రిడాంకరిష్యతి ॥ ౬౧ ॥ * నారదఉవాచ * వేదవేదాంతఘోషై
శ్చ గీతాపారైః ప్రబోధితం । భక్తిజ్ఞానవిరాగాణాం నోదతిష్ఠత్తికం యదా ॥ ౬౨ ॥ శ్రీమద్భాగవతాలాపాస్తత్కథం బోధ
మిష్యతి తత్కథానుతువేదార్థః శ్లోకశ్లోకేపదేపదే ॥ ౬౩ ॥ భిందంతు సంతయం మ్యేనం భవంతో మోక్షుదర్శనాః । విలంబో
నాత్ర కర్తవ్యః శరణాగతవత్సలాః ॥ ౬౪ ॥ * కుమారాణామః * వేదోపనిషదాం సారాజ్ఞాతా భాగవతీకథా । అత్యుత్తమా
తతో భాతి పృథగ్భూతా ఫలం నైతి ॥ ౬౫ ॥ అమూలాగ్రం రసస్థిమ్నా సై నస్వాదతేయథా । సంఘాయ సప్తగ్భూతః ఫలే
విశ్వమనోహరః ॥ ౬౬ ॥ యథాదుగ్ధస్థితం సర్పిర్న స్వాదాయోపకల్పతే । పృథగ్భూతం హితద్దీప్యం దేవానాం రసవర్ధనమ్ ॥ ౬౭ ॥
జ్ఞానాణామపి మధ్యాంతం శర్కరావ్యాప్యతిష్ఠతి । పృథగ్భూతావసామిష్టతథా భాగవతీకథా ॥ ౬౮ ॥ ఇదం భాగవతం నామ
పురాణం బ్రహ్మ సమ్మితం । భక్తిజ్ఞానవిరాగాణాం స్థాపనాయ ప్రకాశితమ్ ॥ ౬౯ ॥ వేదాంతవేదసున్నా తేగీతాయా అపికర్త
రి । పరితాపవతివ్యాసే ముహ్యత్యజ్ఞానసాగరే ॥ ౭౦ ॥ తదాత్వయా పురాప్రోక్తంచతుఃశ్లోక సమన్వితం । తదీయశ్రవణాత్పద్యో
విర్భాదోచాదరాయణః ॥ ౭౧ ॥ తత్ర తేవిన్నయః కేనయతః ప్రశ్నకరోభవాః । శ్రీమద్భాగవతశ్రావేశోక దుఃఖవిచారనమ్ ॥ ౭౨ ॥
* నారదఉవాచ * యదర్శనంచ వినిహంత్యశుభాః సద్యశ్చైవ స్తనోతి భవదుఃఖదవార్ధితానాం । నిశ్చేష శేషముఖీతకథైక
పానాః ప్రేమప్రకాశకృతయే శరణంగతోస్తి ॥ ౭౩ ॥ భాగ్యోదయేన బహుజన్మ సమార్జితేన సత్సంగమంచలభ తేభరుచోయ
దావై । అజ్ఞానహేతుకృతమోహమదాంధకార నాశం విధాయ హితబోధయ తేవివేకః ॥ ౭౪ ॥ ఇతి శ్రీపద్మపురాణే ఉత్తర
ఖండే శ్రీభాగవతమహాత్మ్యే కుమారనారదసంవాదో నామద్వితీయోఽధ్యాయః ॥ ౭౫ ॥

—* నారదఉవాచ *—

జ్ఞానయజ్ఞం కరిష్యామి శుకశాస్త్రకథోజ్వలమ్ । భక్తిజ్ఞానవిరాగాణాం స్థాపనార్థం ప్రయత్నతః ॥ ౧ ॥ యత్ర కార్యోమ
యాయజ్ఞః స్థలం తద్వాద్యతామిహ । మహిమాశుకశాస్త్రస్య వక్తవ్యోపదేశపారగైః ॥ ౨ ॥ కియద్భిర్దివనైశ్శాస్త్రావ్యాశ్రమిద్భా
గవతీకథా । కోవిదిస్తత్రకర్తవ్యోమమేదం వదతాధునా ॥ ౩ ॥ * కుమారాణామః * శ్రుణునారదవత్క్యేమోవి నమాయపి
వేకినే । గడ్గద్వారాసమిపేతుతటమానంద నామకమ్ ॥ ౪ ॥ నానాఋషిగణైర్బుష్టం దేవసిద్ధినిషేవితం । నానాతరులతాకీ
ర్ణం వనకోమలవాయికమ్ ॥ ౫ ॥ రమ్యమేకాంతదేశస్థం హైమవద్భువనోభితం । యశ్చ మిషస్థజీవానాం వైరందేతసి నస్థితమ్ ॥ ౬ ॥
జ్ఞానయజ్ఞాస్తవ్యాతత్రకర్తవ్యోమ్యప్రయత్నతః । అపూర్వారసరూపాచకథాతత్రభవిష్యతి ॥ ౭ ॥ పురస్తం నిర్భలంచైవ జ
రాజీణః కలేబరం । తద్వయం చ పురస్కృత్య భక్తిస్తత్రగమిష్యతి ॥ ౮ ॥ యత్ర భాగవతీవారాత్రభక్త్యాదికం ప్రశేతే । కథా
శబ్దం సమాకర్త్య తత్త్రికంతరుణాయతే ॥ ౯ ॥ * సూతఉవాచ * ఏవముక్తాకుమారాస్తే నారదేన సమంతతః । గడ్గతటం స
మాజన్తుః కథాసానాయ సత్వరాః ॥ ౧౦ ॥ యదాయాతాస్తటం తేతుతదాకోలాహలాఽప్యధూతే । భూగ్లోకేదేవలోకేచ
బ్రహ్మలోకేతథైవచ ॥ ౧౧ ॥ శ్రీభాగవతపీఠ్యుషపానాయరసలంఘనాః । ధావంతోప్యాయయస్సర్వే ప్రథమం యేచవైష్ణ
వాః ॥ ౧౨ ॥ భృగుర్వసిష్ఠశ్చ వనశ్చ గౌతమోమేధ్రాఘాతీర్ధిరేవలదేవరాతౌ । తామస్తథాగధిమతశ్చ శాకలోమృకండపుత్రో

అతిశయములదాహి. గరి. యోగేశ్వరావ్యాసపరాశరచార్యులుకొఱజరిజమమ్ముఖ్యాం. సర్వేప్యనుమనిగానాస్సహతు
త్రైవిధ్యాన్వస్త్రీభిరాయురతిప్రణయనయుక్తాః॥ గరి. వేదాంతానిచవేదాత్మమన్త్రాస్త్రాన్వమాన్తయః। దశసప్త
రాణానిషచ్చస్త్రాణితథాయయః॥ గరి. గణ్డద్వాన్సరితస్త్రపుష్కరాదిసరాసివ। త్రైతాణిచదిశస్సర్వాదండకాది
వనానిచ॥ గరి. నగాదయాయుస్త్రాణివగంధర్వాకిన్నవాః। గురుత్వాత్త్రనాయాతాఃభృగుస్సంబోధ్యచానయత్॥ గరి॥
దీక్షితానారచెనాధదత్తమాసనముత్తమం। కుమారావందితాస్సగైర్విషేదుఃకృష్ణతత్పరాః॥ గరి. వైష్ణవాత్పవిత్రాత్ప
న్యాసినోబ్రహ్మచారిణః। ముఖ్యభాగస్థితాస్త్రైవతదగ్రనారదస్థితః॥ గరి. ఏకభాగేఋషిగణాస్తదన్యత్రదివాలకనః। వెదో
పనిషదోన్యత్రతీర్థాన్యత్రస్త్రీయోన్యతః॥ ౧౦॥ జయశబ్దోనమశ్చబ్దశ్చంభుశబ్దస్తథైవచ। చూర్ణలాజప్రసూనానాంఘ్రితైవ
స్సుమహానభూత్॥ ౧౧॥ విమానానిసమారుహ్యాకియంతోదేవనాయకాః। కల్పవృక్షప్రసూనైస్తాంత్సర్వాంస్త్రసమాకరత్॥
* సూతఉవాచ * ఏవం తెష్యేకచిత్రేకుశ్రీమత్సాగవతశ్శుచ। మాహాత్మ్యమూచిరేన్వప్టంనారదాయమహాత్మనే॥ ౧౨ *
కుమారాఽఁచ * అథతేనప్రవత్స్యేమోమాహాత్మ్యంశుకశాస్త్రజం। యన్యత్రవణమాత్రేణముక్తికరతలేస్థితా॥ ౧౩ * స
దాసేవ్యాసదాసేవ్యాశ్రీమద్భాగవతీకథా। యస్యాశ్చ్యవణమాత్రేణవారిశ్చిత్తంసమాశ్రయేత్॥ ౧౪॥ గ్రంథోష్టిచళసాహ
సోద్వాదశస్కంధసన్నితః। పరీక్షిచ్ఛుకసంవాదఃశ్రుణుభాగవతంచతత్॥ ౧౫॥ తావత్సంసారచక్రస్థిభృమత్యజ్ఞానతః
పుమాన్। యావత్సర్గతానాస్థిశుకశాస్త్రకథాక్షణమ్॥ ౧౬॥ కింశుతైర్పహుభిశ్చస్త్రిపురాణైశ్చభృమావహైః।
ఏకంభాగవతంశాస్త్రంముత్తీదాసేనగర్జితమ్॥ ౧౭॥ శథాభాగవతస్యాపినిత్యంభవతియద్భవే। తద్భవంతీర్థరూపంహి
వసతాంపాపనాశనిమ్॥ ౧౮॥ అశ్వమేధసమాప్రాణివాజపేయశతానిచ। శుకశాస్త్రకథాయాశ్చకలాంనార్హంతిషోడ
శీమ్॥ ౧౯॥ తావత్పానిజహేస్త్రినివసంతితపోధనాః। యావన్నశ్రూయతేసమ్యక్సమద్భాగవతంచరైః॥ ౨౦॥ సగం
గానగయాకాశేపుష్కరంసప్రయాగకం। శుకశాస్త్రకథాయాశ్చఫలేనసమతాంసయేత్॥ ౨౧॥ శ్లోకార్థంశ్లోకపాదంవా
నిత్యంభాగవతోద్భవం। పతన్వస్వముఖేనైవయదీచ్ఛసేవరాంగతిమ్॥ ౨౨॥ వెదాదిర్వేదమాతాచపౌరుషంసూక్తమేవచ।
త్రయీభాగవతంచైవద్వాదశాతురవీవచ॥ ౨౩॥ ద్వాదశాత్ప్రయాగశ్చకాలస్సంవత్సరాత్తకః। బ్రాహ్మణాశ్చగ్ని
హోత్రంచసురభిద్వాదశితథా॥ ౨౪॥ తులసీవసంతశ్చపురుషోత్తమవీవచ। ఏతేషాంతత్యతఃప్రాజ్ఞైర్మృతగ్భావభివ్య
తే॥ ౨౫॥ యశ్చభాగవతంశాస్త్రంవాచయేదర్థతోనిశం। జన్మకోటికృతంపాపంసశ్యతేనాత్రసంచయః॥ ౨౬॥ శ్లోకార్థం
శ్లోకపాదంవాపరేద్భాగవతంచయః। నిత్యంపుణ్యమవాప్నోతిరాజసూయాశ్వమేధతాః॥ ౨౭॥ ఉక్తంభాగవతంనిత్యం
కృతంచహించింతనం। తులసీపోషణంచైవధేనానాంసేవనంసమమ్॥ ౨౮॥ అంతకాలేతుయేనైవశ్రూయతేశుకశాస్త్ర
వాక్। ప్రీత్యాతస్యైవనైకుంతంగోవిందోపిప్రయచ్ఛతి॥ ౨౯॥ హేమసింహాయతంచైతద్వైష్ణవాయదదాశిచ। కృష్ణేన
సహసాయుజ్యంసపుమాన్లభతేధుగవమ్॥ ౩౦॥ ఆజన్మమాత్రమపియనశతేనకించిచ్చిత్తంవిధాయశుకశాస్త్రకథానపీతా।
చాండాలవచ్చఖరవద్భతేనసీతంమిథ్యాస్వజన్మజననీజనిదుఃఖభాజా॥ ౩౧॥ జీవచ్ఛవోనిగదితస్సతుపాపకర్మాయనశ్రుతం
శుకకథావచనంసకించిత్। ధిక్తంసరంపశుసమంభువిభారరూపమేవంవదంతిదివిదేవసరోజముఖ్యాః॥ ౩౨॥ దుర్గుణైవకథా
లోకేశ్రీమద్భాగవతోద్భవా। కోటిజన్మసముత్థేనపుణ్యేనైవతులభ్యతే॥ ౩౩॥ తేనయోగనిధేధీమన్శ్రోతవ్యాసాప్రయత్న
తః। దినానాంనియమోనాస్తిసర్వదాశ్రవణంమతం॥ ౩౪॥ సత్యేనబ్రహ్మచర్యేణసర్వదాశ్రవణంమతం। అశక్యత్వాత్క
తాబోధ్యోవిశేషోత్రశుకాజ్ఞయా॥ ౩౫॥ మనోవృత్తిజయశ్చైవనియమాచరణంతథా। దీక్షాంకర్తృమశక్యత్వాత్సప్తాహ
శ్యవణంమతమ్॥ ౩౬॥ శ్రద్ధాతశ్చ్యవణేనిత్యంమాఘేతావద్దియత్ఫలం। తత్ఫలంశుకదేవేనసప్తాహశ్రవణేకృతమ్॥ ౩౭॥ మ
నసశ్చజయాద్రోగాత్పుంసాంచైవాయుషఃక్షయాత్। కలేర్దోషబహుత్వాచ్చసప్తాహశ్రవణంమతమ్॥ ౩౮॥ యశ్చలంనా
స్తితపసానయోగేనసమాధినా। అనాయాసేనతత్సర్వంసప్తాహశ్రవణేలభేత్॥ ౩౯॥ యజ్ఞాద్గర్జితసప్తాహాసప్తాహాగ
ర్జితప్రతాత్। తపసోగర్జితపోజ్యస్తీర్థాన్నిత్యంహిగర్జితమ్॥ ౪౦॥ యోగాద్గర్జితసప్తాహాధ్యానాద్ధానాచ్చగర్జితమ్। కింబూ
మోగర్జనంతస్యరేరేగర్జితగర్జితమ్॥ ౪౧॥ * శౌనకఉవాచ * సాశ్చర్యమేతత్కథితంకథానకంజ్ఞానాదిధర్మకవిగణయ్యసాం
ప్రేతం। నిశ్చేయసేభాగవతంపురాణంజాతంకుతోయోగవిదాదిసూచకమ్॥ ౪౨॥ * సూతఉవాచ * యదాశ్చష్టోధరాం
త్యక్త్వాస్వపదంగంతుముద్యతః। ఏకాదశంపరిశుక్త్యాప్యృద్ధవోవాక్యమబ్రవీత్॥ ౪౩॥ * ఉద్ధవఉవాచ * త్వంతుయాన్యసి
గోవిందభక్తికాశ్యంవిధాయచ। మచ్చిత్రేమహాతీచింతాతాంశుక్త్యానుఖమావహా॥ ౪౪॥ ఆగతోయంకలిర్హోరోధవిష్యం
లిపునఃఖిలాః। తత్సంగేనైవసంతోషిగమిష్యంత్యుగ్రతాంయదా॥ ౪౫॥ తదాభారవతీధూమిర్గోరూపేయంకమాశ్రయేత్।
అన్యోనదృశ్యతేతాతాత్వత్తఃకమలలోచన॥ ౪౬॥ అతస్సత్కుదయాంకృత్యాభక్తవత్సలమావ్రజ। భక్తార్థంసగుణోజ్ఞా
తోనిరాకారోపిచిన్తయః॥ ౪౭॥ త్వద్వియోగేనతేభక్తాఃశుభాన్తాన్యం లిఖూతలే। నిర్గుణోపాసనైకష్టమతఃకించిద్విచార

యః ౫౯ || ఇత్యుద్ధవచశ్చ త్వాప్రభా సై చింతయద్ధరిః | భక్తావలంబనార్థాయ క్షిప్యేదేయముయేతిచ | ౬౦ || స్వకీయంయ
 ద్భవే తైజస్తవ్యభాగవతేదధాత్తితిరోధాయప్రవిష్టాయంశ్రీమద్భాగవతార్ణవమ్ || ౬౧ || తేనేయంవాఙ్మయామూర్తిః
 పృథ్వీతావర్తతేహతేః | సేవనాచ్చృణోతాద్ధర్మనాత్పాపనాసినీ || ౬౨ || సప్తాహశ్రవణం తేనసర్వేభ్యోఽప్యధికంకృ
 తం | సాధనానితిరస్కృత్యకౌఠాధర్మాయమీరితః || ౬౩ || దుఃఖదారిద్ర్యదౌర్భాగ్యపాపప్రత్యేకనాయచ | కామక్రోధజయా
 ర్థహికౌఠాధర్మాయమీరితః || ౬౪ || అన్యథావైష్ణవీమాయాదైవైరపినుము స్త్యజా | కథంత్యాజ్యాభవేత్పుంభిస్సప్తాహేనా
 తఃప్రక్షీర్తితః || ౬౫ || * సూతఉవాచ * ఏవంసగాహశ్రవణోరుధర్మైప్రకాశ్యమానేఋషిభిస్సభాయాం | ఆశ్చర్యమేకంస
 మధూక్షదానీంతదుచ్యతేసంశ్రుణుకౌనకత్వం || ౬౬ || భక్తిస్సుతౌతౌతరుణౌగృహీత్యాప్రేమైకరూపాసమాసావిరాసీత్ |
 భక్త్యష్టగోవిందహరేమురాదేనాథేతినామూముహుర్వందతీ || ౬౭ || తాంచాగతాంభాగవతార్థధూమాంసుచారువేషాం
 దవ్యశుస్సదస్యాః | కథంప్రవిష్టాకథమాగుతేయంమధ్యంమనీనామితరక్తయంతః || ౬౮ || ఊమఃకుమారావచనంతదానీంక
 థార్థతోనిష్ఠుతితాధునేయం | ఏవంగిరస్సాసనుతానిశమ్యసనతుమారంనిజగాదనమా || ౬౯ || * భక్తిమీమాచ * భవద్భి
 రద్యైవకృతాస్తీప్రుష్టాకవిప్రప్రప్తాపికథారసేన | క్వాహంతుతిష్ఠామ్యధునాబ్రువంతు బ్రాహ్మ్యేతదంతాంగిరమూచిరేతే
 భక్తేషుగోవిందసురూపధర్మైప్రేమైకకర్తృభవతోగహంతీ | సాత్వంతతిష్ఠస్వసుధైర్యసంశ్రయానిరంతరంవైష్ణవమాన
 సేషు || ౭౦ || తతోవిదోషాఃకలిజాఇమేత్వాండ్రష్టుంనశక్తాఃప్రభవోపిలోకే | ఏషంతదాజ్ఞావసరేపిభక్తిస్తదానిషణ్ణాహరి
 దానచిత్రే || ౭౧ || సకలభువనమధ్యేనిర్ధనానైషిధన్యానివసతిహృదియేషాంశ్రీహరైర్భక్తిరేకా | హరిరపినిజలోకంసర్వధూ
 తోవిహాయప్రవిశతిహృదితేషాంభక్తిసూత్రోపనద్ధః || ౭౨ || బ్రూహేద్యతేకిమధికంమహిమానమేవం బ్రహ్మత్వకస్యభువి
 భాగవతాభిధన్యః | యత్సంశ్రయాన్నిగదితేలభతేసువక్తాశ్చోతాపిక్ష్మణసమతామలమన్యధర్మైః || ౭౩ || ఇతిశ్రీపద్మపురాణే
 ఉత్తరఖండేశ్రీభాగవతమహాత్మ్యేభక్తిష్టనివర్తనోనామతృతీయోఽధ్యాయః ||

—* సూతఉవాచ. *

అథవైష్ణవచిత్రేషుదృష్టాభక్తిమతాకికీం నిజలోకంపరిత్యజ్య భగవాన్భక్తవత్సలః || ౧ || వనమాలీఘనశ్యామఃపీత
 వాసామనోహరః | కాంచీకలావరుచిరోల్లసన్మకుటకుండలః || ౨ || త్రిభుంగలలితశ్చారుకౌస్తుభేనవిరాజితః | కోటిమన్తధలా
 మణ్యోహరిచందనచర్చితః || ౩ || పరమానందచిన్ముఖిర్న ధుగోమరభీధరః | ఆవివేకస్వభక్తానాంహృదయాన్యమలానిచ || ౪ ||
 వైకుంఠవాసినోయేచవైష్ణవాఉద్ధవాదయః | తత్కథాశ్రవణార్థం తేగూఢరూపేణసంస్థితాః || ౫ || తదాజయజయారావో
 రసప్రుష్టిరరాకికీ | చూర్ణప్రసూనవృష్టిశ్చమహుశ్యంఖరవోఽవ్యధూతే || ౬ || తత్సభాసంస్థితానాంచదేహగేహాత్ప్రవిస్తృతిః |
 దృష్టావృతతన్తయావస్తాంనారదోవాక్యమబ్రవీత్ || ౭ || అలౌకికోఽయంమహిమామనీశ్వరాఃసప్తాహజన్యోద్భవిలోకితో
 మయా | మూఢాశ్చతాయేపశుపక్షిణోత్రసర్వేపినిష్పాపతమాభవన్తి || ౮ || అతోన్మలోకేనసునాస్తికించిచ్చిత్తస్యశోధాయ
 కలౌపవిత్రం | అహూఘవిధ్యం సకరంతేధైవకథాసమానంభువినాస్తిహన్యతే || ౯ || కేకవిశుద్ధ్యంతివదన్తుమహ్యంసప్తా
 హయజ్ఞైకకథామయేన | కృపాశుభిన్లోకహితంవిచార్యప్రకాశితఃకోపినవీనమార్గః || ౧౦ || * కుమారాక్షుః * యేమాన
 వాఃపావకృతస్తుసర్వదానదాదురాచారరతావిమర్గగాః | కోధాగ్నిదగ్ధాఃకుటిలాశ్చకామినస్సప్తాహయజ్ఞైకతౌపునం
 తితే || ౧౧ || సత్సేనహీనాఃపితృమాతృదూషకాస్తృష్ణాకులాశ్చాశ్రమధర్మవర్జితాః | యదాంభికామత్సర్వభోషిహింసకాః
 సప్తాహయజ్ఞైకతౌపునన్తితే || ౧౨ || పశోగ్రహపాశ్చలభద్రకారిణఃకూరఃపిశాచాఇవనిర్దయాశ్చయే | బ్రహ్మస్వ
 పుష్టావ్యభిచారకారిణస్సప్తాహయజ్ఞైకతౌపునంతితే || ౧౩ || కాయేనవాచామనసాపిపాతకంనిత్యంప్రకుర్వన్తిశతాహరేన
 యే | పరస్వపుష్టామలినాదురాశయాఃసప్తాహయజ్ఞైకతౌపునంతితే || ౧౪ || అత్రతేకీర్తయిష్యామితిహిసంపురాతనం
 యస్యశ్రవణమాత్రేణపాపహానిఃప్రజాయతే || ౧౫ || తుంగభద్రాతటేపూర్వమధూత్పతనముత్తమం | యత్రవగ్నాస్సవధౌ
 ద్వైణసత్సత్కర్తృత్వరాః || ౧౬ || అత్తదేవఃపురేతస్మిన్కాసర్వచేదవిశారదః | శ్రౌతస్తాదైమనిష్ఠాతోద్విగీయఇవభాసక
 రః || ౧౭ || భిక్షుకోవిత్తవాక్లోకేతప్రియాధుంధులీస్తృతా | స్వవాక్యస్థాపికానిత్యంసుందరీసుకులోద్భవా || ౧౮ || లోక
 వార్తారతాకూరాపామణ్యోబహుజన్మికా | శూరాచగృహకృత్యేషుకృపణాకలహప్రియా || ౧౯ || ఏవంనివసతోఽప్రేమ్య
 దంపత్యోరమమాణయోః | అథాఃకామాస్తయోరాసన్నసుఖాయగృహాదికమ్ || ౨౦ || పశాద్ధర్మాస్సమారభాస్తాభ్యాం
 సంతానహేతవేగోధూహిరణ్యవాసాంసిదీనేభ్యోయచ్చతస్సదా || ౨౧ || ధనార్థంధర్మమాత్రేణతాభ్యాంసీతంతథాపిచా
 నపుతోనాపివాపుత్రితత్యంతాతురోభృశమ్ || ౨౨ || ఏకదాసద్విజోదుఃఖాద్ధృహంత్యక్వావనంగతః | మధ్యాహ్నాత్పి
 తోజాతస్తటాకంఠముపేయివాక్ || ౨౩ || పీత్వాజలంవిషగ్లస్తుప్రజాదుఃఖేనకర్షితః | ముహూర్తాదపిత్తైశ్చవసన్యాసీక
 త్యేదాగతః || ౨౪ || దృష్టావృతజలంతస్తువిప్రీయాతస్తదంతికం | నత్యోచపదయోస్తస్యస్త్వస్త్వసంస్థితఃపురః || ౨౫ ||

*యతిరువాచ * కథంరోఽపివిప్రత్వంకాతేచింతాబలీయసీ | వదత్వంసత్వరంమహ్యంస్వస్యదుఃఖస్యకారణమ్ || ౨౬ || *
 బ్రాహ్మణాడవాచ * కంబ్రవీమిముషేదుఃఖంపూర్వపాపేనసంచితం | మదీయాఃపూర్వజాస్తోయంకవోష్ణముపభంజితే || ౨౭ ||
 మద్గతంనైవగృహంతిప్రీత్యాదేవాద్విజాతయః | ప్రజాదుఃఖేనశూన్యోహంపాతాంస్త్యక్తుమిహాగతః || ౨౮ || ధిగ్జితంప్ర
 జాహీనంధిగృహంచప్రజాంవినాధిగ్గసంచానపత్యస్యధిక్కులంసంతతింవినా || ౨౯ || పాల్కతేయామయాధేనుఃసావంధ్యా
 సర్వదాభవేత్ | యోమయారోపితోఽప్యత్యసోఽపిపంధ్యత్వమాశ్రయేత్ || ౩౦ || యత్ఫలంమద్భవాయాతంశీఘ్రంశీఘ్రంశీఘ్రం
 శుక్యతి | నిర్భాగ్యస్యానపత్యస్యకిమతోజీవితేనమే || ౩౧ || ఇత్యుక్త్వాసరురోదోచ్చైస్తత్పాశ్చ్యేదుఃఖవీడితః | తదాతస్య
 యత్యేత్యేతేరుణాధూద్గరీయసీ || ౩౨ || తత్ఫలాశురమాలాంచవాచయామాసయోగవాక్ | సర్వంజ్ఞాత్వాయతిఃపశ్చాద్వి
 ప్రమూచేనవిస్తరమ్ || ౩౩ || *యతిరువాచ * ముఞ్చోజ్ఞానంప్రజారూపంబలిష్ఠాకర్తృణాగతిః | వివేకస్తుసమాసాద్యత్వ
 జనంసారవాసనామ్ || ౩౪ || శుశ్రీణువిప్రమయాతేద్యపార్థబ్రహ్మవిలోకితం | సప్రజన్తావధితవపుతోనైవచన్తేవచ || ౩౫ || సం
 తతేస్సగరోదుఃఖమవాపాంగపురాతథా | రేముఞ్చోద్భవకుటుంబాశాంసన్యాసేసర్వధానుఖమ్ || ౩౬ || *బ్రాహ్మణాడవా
 చ || * వివేకేనభవేత్కింశేషపుత్రం దేహిబలాదఘోచేత్త్యజామ్యహంపాతాంస్త్యదగ్రశోకమూర్చితః || ౩౭ || పుత్రా
 దినుభిహీనోయంసన్యాసశ్శుష్కఎవహే | గృహస్థస్సరసోలోకపుత్రపౌత్రసమన్వితః || ౩౮ || ఇతివిహగ్రహందృష్ట్వాపా
 బ్రవీత్సతపోధనః | చిత్రకేతూర్గతఃకష్టంవిధితేభావిమార్జనాత్ || ౩౯ || నయాస్యసినుఖంపుత్రాద్యధాన్తవచతోద్భవః | అతో
 మాతేనయక్తోసిహ్యర్థినంకింవదాభ్యుహమ్ || ౪౦ || తస్మాగ్రహంసమాలోక్యఫలమేకంసదత్తవాక్ | ఇదంభక్షయపత్త్యా
 త్వంతతఃపుతోభవిష్యతి || ౪౧ || సత్యంశౌచందయాదానమేకభక్తంతుభోజనం | వర్షావధిస్త్రీయాకార్యంతేనపుత్రోతిని
 ర్తల్లః || ౪౨ || ఏవముత్త్వా యయాగోవిప్రస్తుగృహమాగతః | పత్నీఃపాశ్చఫలందత్వాస్వయంయాతస్తుకుత్ర
 చిత్ || ౪౩ || తరుణీకుటిలాతస్యసఖ్యగ్రేవరురోదహ | అహూచింతామమోత్పన్నాఫలంబాహంసభక్షయే || ౪౪ || ఫలభక్షే
 ణగర్భస్యాదగ్రేభోదరవృద్ధితా | స్వల్పభక్షస్తతోఽశక్తిర్గృహకార్యంకథంభవేత్ || ౪౫ || దేవాద్వాటింప్రదేద్ద్రామే
 పలాద్యద్గర్భణీకథం | శుకవన్తివసేద్గర్భస్తంకుత్యేకభముత్సృజేత్ || ౪౬ || తిర్యక్చేదాగతోగర్భస్తదామేమరణంభవేత్ |
 ప్రసూతౌదారుణందుఃఖంసుకుమారీకథంశుషే || ౪౭ || మందాయామయిసర్వస్వంసనంవాసాహరేత్తదా | సత్యశౌచాది
 నియమోదురారాధస్సదృశ్యతే || ౪౮ || లాలనేపాలనేదుఃఖంప్రసూతాయాశ్వవర్తతే | వంధ్యావావిధవానారీసుఖినీచే
 తిమేమతిః || ౪౯ || ఎవంకుతర్కయోగేనతత్ఫలంనైవభక్షితం | పత్యాపృష్ఠంఫలంభుక్తంభుక్తంచేతితయేరితమ్ || ౫౦ || ఏక
 దాభగినీతస్యాస్తద్భూంస్వేచ్ఛయాగతా | తవగ్రీకథితంసర్వంచితేయంమహతీహేమే || ౫౧ || యర్పలాతేనదుఃఖేనహ్య
 నుజేకరవామికింసాబ్రవీన్నమగర్భోస్తేతందాస్యామిప్రసూతితః || ౫౨ || తావత్కాలంసగర్భేవగృహాత్పితృగృహేసుఖం | వి
 త్తంత్వంమత్పతేర్యచ్చ సతేచాస్యతిబాలకమ్ || ౫౩ || పాణ్డసీకోమృతోబాలఇతిలోకోవదిష్యతి | తంచాలంపోషయిష్యా
 మినిత్యమాగత్యతేహే || ౫౪ || ఫలమర్పయధేన్వైత్వంపరిత్యార్థంతుసాంప్రతం | తత్తదాచరితంసర్వం తథైవస్త్రీస్వభా
 వతః || ౫౫ || అథకాలేనసానారీప్రసూతాబాలకంతుదా | ఆనీయజనకోబాలంరహస్యేధుంధులీందదా || ౫౬ || తయాచకథి
 తంభరేప్రసూతస్సుఖమర్చకః | లోకస్యసుఖముత్సన్నమాత్తదవప్రబోధయాత్ || ౫౭ || దదాదానంద్యజాతిభ్యోజాతకర్త
 విధాయజః | గీతవాదిత్రేహాపోఽభూత్తద్వా రేమంగళంబహు || ౫౮ || భర్తరగ్రేబ్రవీద్వాక్యంస్తన్యంనాస్తికుచేమ
 మ | అన్యస్తన్యేననిర్దుగ్ధాకథంపుష్టామిబాలకమ్ || ౫౯ || మత్స్వసాయాఃప్రహూతాయామృతోబాలస్తువర్తతే | తామాకా
 ర్యగృహేతత్సాతేఽర్చంపోషయిష్యతి || ౬౦ || పతినాతత్కృతంసర్వంపుత్రరక్షణహేతవే | పుత్రస్యధుంధుకారీతినామ
 మాత్రాప్రతిష్ఠితమ్ || ౬౧ || త్రిమాసేనిర్గతేచాథసాధేనుస్సుమవేఽర్చకం | సర్వాంగసుందరందివ్యంనిర్మలంకనకప్రభమ్ |
 దృష్ట్వాప్రసన్నోవిప్రస్తుసంసాగ్రాకస్వయమాదధే | మత్వాశ్చర్యంజనాస్సద్వేదిదృత్యార్థంసమాగతాః || ౬౩ ||
 భాగ్యోదయోధునాజాతాస్తదేవస్యవశ్యత | ధేన్వాబాలఃప్రసూతస్తుదేవరూపీతికౌతుకమ్ || ౬౪ || నజ్ఞాతంతదహస్యంతు
 కేనాపివిధియోగతః | గోకర్ణంచసుతందృష్ట్వాగోకర్ణంనామచాకరోత్ || ౬౫ || కియత్కాలేనతాజాతాతరుణోతనయాపుభా
 గోకర్ణఃపణ్డితోజ్ఞానీధుంధుకారీమహాఖిలః || ౬౬ || స్నానశౌచక్రియాహీనోదుర్బక్షీకోధసంయతః | దుష్పరిగ్రహకర్తృచశ
 వహానైసభోజనః || ౬౭ || హోరస్సర్వజనద్యేషీపరవేత్ప్రదీపకః | లాలనాయార్చకాధ్యత్వాసద్యఃకూపేన్యపాతయత్ || ౬౮ ||
 హింసకశ్చప్రధారిచదీనాంధానాంప్రపీడకః | చాణ్డాలాభిరతోనిత్యంపాశహస్తశ్చసరిగతః || ౬౯ || తేనవేశ్యాకుసంగేన
 చైత్యగ్రింవిత్తంతునాశితం | ఏకదాపితరాతాడ్యపాత్యాణిస్వయమాహరత్ || ౭౦ || తత్ప్రతాక్యవణఃపోచ్చైర్ధనహీనోరూ
 రోదహ || వంధ్యత్వంతుసమీచీసంకుపుతోదుఃఖదాయకః || ౭౧ || క్వతిష్ఠామిక్వగచ్ఛామికోమేదుఃఖంవ్యపోహయత్ | పా
 ణ్డంస్త్యజామిదుఃఖేనేహకష్టమమసంస్థితమ్ || ౭౨ || తదానింతుసమాగత్యగోకరోకానసంయతః | బోధయామాసజన

కంచై రాగ్యం పరిదర్శయన్ || ౭౩ || అసారఃఖలుసంసారోదుఃఖరూపీవిమోహకః | సుతఃకశ్యపఃసంకస్యస్నేహవాక్జ్వల
 తేనిశమ్ || ౭౪ || నచేంద్రస్యసుఖంకించిన్వసుఖంచక్రవర్తినః | సుఖమస్తివిరక్తస్యమునేరేకాంతజీవినః || ౭౫ || ముంచాజ్ఞా
 నంప్రజానూపంమోహతోనరకగతిః | నిపతివ్యతిదేహాయంసర్వంత్యక్త్యావనంప్రజ || ౭౬ || తద్వాక్యంతుసమాకన్య
 గంతుకామఃపితాబ్రవీత్ | కేంకర్తవ్యంవనెతాతత్త్వంవదనవిస్తరమ్ || ౭౭ || అంధకూపేస్నేహపాశైర్బద్ధఃపంగురహం
 శఃకర్తృణాపతితోనూనంమాముద్ధరదయానిధేః || ౭౮ || * గోకర్ణ ఉవాచ * దేహేస్థిమాంసరుధిరేభిమతింత్యజత్వంజాయా
 మతాదిమసదామమతాంవిముంచ | పశ్యానిశంజగదదంతుణభంగనిష్ఠంవై రాగ్యరాగరసిశోభవభక్తినిష్ఠః || ౭౯ || ధర్మం
 భజన్వసతతంత్యజలోకధర్మా నేవస్వసాధుపురుషానహికామత్పప్తాం | అన్యస్యదోషగుణచింతనమాశుముక్త్యా సేవాక
 థారసమపాపితరాంపిబత్వమ్ || ౮౦ || ఏవంసుతోక్తివశతోపిగృహంవిహాయయాతోవనంస్థిరమతిగతవృష్టివర్షః | యుక్తో
 హరేరనుదినంపరివర్తయాసౌశ్రీకృష్ణమాపనియతందశమస్యపాతాత్ || ౮౧ || ఇతిశ్రీపద్మపురాణేఉత్తరఖండే శ్రీభాగవత
 మాహాత్మ్యవిప్రమోక్షోనామచతుర్థోఽధ్యాయః ||

—*— సూతఉవాచ. —*—

పితర్యుపరతేతేనజననీతాడితాభ్యుతం | క్వచిత్తంతిష్ఠతేబ్రూహిహనిష్కేల త్రయనచేత్ || ౧ || ఇతితద్వాక్యసంతా
 సాజ్ఞనన్యాపుత్రదుఃఖతః | కూపేపాతఃకృతోరాత్రాతేనసానిధనంగతా || ౨ || గోకర్ణస్తీర్థయాత్రార్థంనిర్గతోయోగసంస్థి
 తః | నదుఃఖంససుఖంతస్యనచైరీనాపిచాంధవః || ౩ || ఘంధుకారీగృహేతిష్ఠత్పంచపణ్యవధూవృతః | అత్యుగ్రకర్తృకర్తాచ
 తత్పృథగవిమూఢధీః || ౪ || ఏకదాకులటాస్తాస్తుభూషణాన్యభిలిప్సవః | తదర్థంనిగతతోగేహాతామాంధోమృత్యుమన్త
 రకః || ౫ || యతస్తతశ్చసంహృత్యవిత్తంవేత్సపునర్గతః | తాభ్యోయచ్చత్సవస్తా చిహూషణానికియంతిచ || ౬ || బహువిత్తవ
 యందృష్ట్యా రాత్రోనార్యోవిచారయన్ | చార్యంకరోత్యసానిత్యమతోరాజాగ్రహీష్యతి || ౭ || విత్తంహృత్వాపునశ్చైవసం
 మారయిష్యతినిశ్చితం | అథోర్థగుప్తయేగూఢమస్తాభిఃకింనహన్యతే || ౮ || నిహత్యైవనంగృహేత్యర్థంయాస్యామోయిత్రకు
 త్రచిత్ | ఇతితానిశ్చయంకృత్వాసుప్తంసంబన్ధ్యరశ్మిభిః || ౯ || పాశంకంఠేనిధాయాన్యతన్మృత్యుముపచక్రముః | త్వరితం
 నమమారాసౌచింత్రాయక్తాస్తదాభవత్ || ౧౦ || తప్తాంగారసమూహంశ్చ తన్మృతేహివిజిహ్వితుః | అగ్నిజ్వాలాతిదుఃఖేన
 వ్యాకులోనిధనంగతః || ౧౧ || తందేహంముముక్షుగతైర్పాపైర్హృత్వాహానికాస్త్రిప్రయః | నజ్ఞాతంతద్రహస్యంతుకేనాపీ
 దంతధైవవ || ౧౨ || లోకైఃపుష్టావదంతిస్తదూరంయాతః ప్రియోహినః | అగమిష్యతివర్షేన్ద్విక్షలోభవికర్షితః || ౧౩ ||
 స్త్రీణాంనైవతువిశ్వాసోమృతానాంకారమేద్భుధః | విశ్వాపేయస్థితోమాధస్సదుఃఖైఃపరిభూయతే || ౧౪ || సుధామ
 యంవహోయాసాంకామినాంరసవర్ధనం | హృదయంతురధారాభంప్రియఃకోనామయోషితామ్ || ౧౫ || సంహృత్యవిత్తం
 తాయాతాకులటాబహుభర్తృకాః | ఘంధుకారీబహూవాధమహాస్త్రితఃకుకర్తృకః || ౧౬ || వాత్యారూపధరోనిత్యంధా
 వస్తశదిశోంతరమ్ | శీతాతపపరిక్లిష్టోనిరాహరఃపిపాసితః || ౧౭ || సతేభేశరణంకుత్రహానైవేతిముహుర్వదత్ | కియత్కాతే
 నగోకర్ణోమృతంలోకాదబుద్ధ్యత || ౧౮ || అనాథంతంవిదిత్యైవగయాత్రాద్ధమచీకరత్ | యస్త్రింస్తీర్థేతుసంయాతితత్రత్రా
 ధంప్రవర్తయన్ || ౧౯ || ఏవంభ్యామన్యగోకర్ణస్వపురంసముపేయివాన్ | రాత్రాగృహంగణేస్వప్తమాగతోలక్ష్మితఃపరైః ||
 తత్రసుప్తంసవిజ్ఞాయధుంధుకారీస్వచాంధవం | సీతేదర్శయామాస మహారోద్రతరంవపుః || ౨౦ || సకృన్నైషస్సకృద్ధస్తీస
 కృచ్ఛమహిషోభవత్ | సకృదింద్రస్సకృచ్ఛాగ్నిః పునశ్చపురుషోభవత్ || ౨౧ || వైశరీత్యమిదందృష్ట్యాగోకర్ణోధైర్యసంయు
 తః | అయందుర్గతికఃకోపినిశ్చిత్యాధతమబ్రవీత్ || ౨౨ || * గోకర్ణ ఉవాచ * కస్త్యముగ్రతరోగ్యాత్రాకుతోయాతోదశామిమాం |
 కింవాప్రేతఃపిశాచోవారాతుసోసీతిశంసనః || ౨౩ || * సూతఉవాచ * ఏవంపృష్టస్తదాతేనరుగోదోచ్యేపునఃపునః | అశ
 క్తోవవనోచ్చారేసంజ్ఞామాత్రంచకారహ || ౨౪ || తతోంజలౌజలంకృత్వాగోకర్ణస్తమదీరయత్ | తత్సేకాదతపాపోసాప్ర
 వత్తుముషచక్రమే || ౨౫ || * ప్రేతఉవాచ * అహంభ్రాతాత్వదీయోస్త్రిధుంధుకారీతినామతః | స్వకీయేనైవదోషేణబహ్మ
 త్వంనాశితంమయా || ౨౬ || కర్తృణానాస్తీసంఖ్యామేమహాజ్ఞానేవివర్తినః | లోకానాంహింసకస్సోహంస్త్రీభిర్దుఖైనమారి
 తః || ౨౭ || అతఃప్రేతత్వమాపన్నోదుర్దశాంచవహామ్యహం | వాతాహరణజీవామిదైవాధీనఫలోదయాత్ || ౨౮ || అహి
 బంధోక్యపాసింధోభ్యాతర్కమాశుమోచయ | గోకర్ణోవచనంశ్రుత్వాతస్మైవాక్యమథాబ్రవీత్ || ౨౯ || * గోకర్ణ ఉవాచ *
 త్వదర్థంతుగయాపింహామయాదతోవిధానతః | తత్రధంనైవముక్తోసిమమాశ్చర్యమిదంమహత్ || ౩౦ || గయాత్రాధాన్మ
 ముక్తిశ్చేచుపామోనాపరస్త్విహ | కింవిధేయంమయాప్రేతతత్త్వంవదనవిస్తరమ్ || ౩౧ || * ప్రేతఉవాచ * గయాత్రా
 ద్దశతేనాపిముక్తిర్నేనభవిష్యతి | ఉపాయమపరంకించిత్తద్విచారయసాంప్రతం || ౩౨ || ఇతితద్వాక్యమాకర్ణ్యగోకర్ణావి
 స్తయంగతః | తతశ్చాదైర్వముక్తిశ్చేదసాధ్యంమోచనంతవ || ౩౩ || ఇదానీంతునిజంసానమాతిష్ఠప్రేతనిర్భయః | త్వన్నుక్తి

సాధకంకించదాచరిష్యేవిచార్యచ || ౩౫ || ధుంధుకారీనిజంస్థానంతేనాదిష్టస్తతోగతః | గోకర్ణశ్చింతయామానతాంరా
త్రింసతదధ్యగాత్ || ౩౬ || పాతస్తమాగతందృష్ట్వాలోకాఃప్రీత్యాసమాగతాః | తత్సర్వంకథితంతేనయజ్ఞాతంచయథానిశి||
విద్వాంసోయోగసిష్ఠాశ్చజ్ఞానినోబ్రహ్మవాదినః | తస్తుక్తింనైవపశ్యంతిపశ్యంతశ్చాస్త్రసంచయాః || ౩౭ || తతస్సర్వై
శ్శూర్యవాక్యంతస్తుక్తాస్తాపితంపరం | గోకర్ణఃస్తంభనంచక్రమార్యవేగస్యచైతదా || ౩౮ || తుభ్యంనమోజగత్సాక్షిస్సృజి
హిమేముక్తిహేతుకం || ౪౦ || తచ్ఛృత్వాదూరతస్సూర్యస్ఫుటమత్యభ్యభాషత | శ్రీమద్భాగవతాస్తుక్తిఘృతామేవాచ
నంకురు || ౪౧ || ఇతిసూర్యవచస్సర్వైర్ధర్మయాపంతువిశ్రుతం | సర్వేబ్రువన్ప్రయత్నేనకర్తవ్యంసుకరంత్యదం || ౪౨ || గోక
ర్ణోనిశ్చయంకృత్వావాచనార్థంప్రవర్తితః | తత్రసంశ్రవణార్థాయదేశగ్రామాజ్జనాయయః || ౪౩ || పంగ్వంధవృద్ధమం
దాశ్చతేపిపాపక్షయాయవై | సమాజస్తుమహాన్జాతోదేవవిన్దుయకారకః || ౪౪ || యదైవాసనమాస్థాయగోకర్ణోకథయత్కు
థాం | సప్రెతోపితదాయాతఃస్థానంపశ్యన్తితస్తతః || ౪౫ || సప్తగ్రంథియుతంతత్రాపశ్యతీశ్చచక్రముచ్ఛ్రితం | తన్నులచ్ఛి
ద్యమావిశ్యశ్రవణార్థంస్థితోహ్యసా || ౪౬ || వాతరూపస్థితంకర్తుమశక్తోవంశమావిశత్ | వైష్ణవంబ్రాహ్మణంముఖ్యంశ్రో
తారంపరికల్ప్యసః || ౪౭ || ప్రథమస్కంధతఃస్పష్టమాఖ్యానంధేనుజోకరోత్ | దినాంతెరక్షితాగాథాతదాచిత్రంబహువ
హ || ౪౮ || వంశైకగ్రంథిభేదోధూత్సుశబ్దంపశ్యతాంసతాం | ద్వితీయేహ్నితథాసాయంద్వితీయగ్రంథిభేదనం || ౪౯ || తృ
తీయేహ్నితథాసాయంతృతీయగ్రంథిభేదనం | ఏవంసప్తదినైర్వంశసప్తగ్రంథిభేదనం || ౫౦ || కృత్వాపిద్వాదశస్కంధ
శ్రవణాత్ప్రేతతాంజహాదివ్యరూపధరోజాతోతులసీదామమండితః || ౫౧ || పీతవాసాఘనశ్యామోమకుటికుండలాన్వితః |
ననామభ్రాతరంసద్యోగోకర్ణమితిచాబ్రవీత్ || ౫౨ || త్వయాహంమోచితోఽంధోకృపయాప్రేతకత్తలాత్ | ధన్యాభాగవ
తీవార్తాప్రెతపీఠావినాశినీ || ౫౩ || సప్తాహాపితథాధన్యఃకృష్ణలోకఘటప్రదః | కంపంతేనర్వపాపానిసప్తాహశ్రవణేన్ధితే ||
అస్మాకంప్రళయంసద్యఃకథాచేయంకరిష్యతి | ఆర్ద్రంశుక్లంలఘుస్థూలంవాత్సనఃకర్మభిఃకృతం || ౫౪ || శ్రవణంవిదహేత్వా
పంపావకఃసమిధోయథా | అస్మిన్వైభారతేవర్షే సూరిభిర్వేదనంసది || ౫౬ || అకథాశ్రావిణాంపుంసాంసిష్టలంజన్తకీర్తి
తం | కింమోహతోరక్షితేనసుపుష్టేనబలీయసా || ౫౭ || అధ్యువేణశరీరేణశుకశాస్త్రకథాంవినా | అస్మిన్స్తంభంస్సాయుబ
ద్ధంమాంసశోణితేపితం || ౫౮ || చర్వావనద్ధందుర్గంధంపాత్రంమూత్రపురీషయోః | జరాశోకవిచాకార్తంరోగమందిరమా
తురం || ౫౯ || దుష్పూరందుర్ధరందుష్టంసదోషంక్షణభంగురం | కృమివిడ్భస్తసంజ్ఞాంతంశరీరమితివర్ణితం || ౬౦ || అస్థిరెణస్థి
రంకర్మకుతోయంసాధయన్నహి | యత్ప్రాతఃసంస్కృతంచాన్నంసాయంత్రచ్ఛవినశ్యతి || ౬౧ || తదీయరససంపుష్టేకాయే
కానామనిత్యతా | సప్తాహశ్రవణాల్లోకేప్రాప్యతేనికటహరిః || ౬౨ || అతోదామనిష్ఠత్వైర్ధృమేతదేవహిసాధనం | బుద్ధ్య
దాఇవతోయేషుమశకాఇవజంతుషు | జాయంతేమరణాయైవకథాశ్రవణవర్ణితాః || ౬౩ || జడస్యశుక్లవంశస్యయత్రగ్రం
థివిభేదనం | చిత్రంకిముతదాచిత్రగ్రంథిభేదఃకథాశ్రవాత్ || ౬౪ || భిద్యతేహృదయగ్రంథిభిర్భిద్యం తనర్వసంశయాః || ౬౫ || క్షీయం
తేచాస్యకర్తాజీసప్తాహశ్రవణేకృతే || ౬౬ || సంసారకర్మమాలెప్రత్యక్షానపటియసీ | కథాతీర్థేస్థితేచైత్రముక్తిరేవబుధైః
స్మృతా || ౬౭ || ఏవంబ్రువతివైతస్మిన్విమానమగమత్తదా | వైకుంఠవాసిభిర్భుక్తంప్రస్ఫురద్దీప్తిమండలం || ౬౮ || సర్వేషాం
పశ్యతాంభజేవిమానంధుంధులీనుతః | విమానైవైష్ణవాస్తీక్ష్యగోకర్ణోవాక్యమబ్రవీత్ || ౬౯ || * గోకర్ణ ఉవాచ * అత్రై
వబహువస్సంతిశ్రోతారోమమనిర్మలాః | అసీతానివిమానానినతేషాంయుగపత్కుతః || ౭౦ || శ్రవణంసమభాగససర్వేషా
మహదృశ్యతే | ఫలభేదఃకుతోజాతఃప్రబ్రువంతుహరిప్రియాః || ౭౧ || * హరిదాసాణ్డమః * శ్రవణస్యవిభేదేనఫలభేదోవిసం
స్థితః | శ్రవణంకుతృతంసర్వైర్మతథామననంకృతం || ౭౨ || ఫలభేదస్తతోజాతోభజనాదపిమానవ | సప్తరాత్రముపోష్యై
వప్రెతేనశ్రవణంకృతం || ౭౩ || మననాదితథాతేనస్థిరచిత్రైకృతంభృశం | అదృఢంచహతంజ్ఞానంప్రమాదేనహతంశ్రుతం |
సందిగ్ధోహిహతోమంత్రోవ్యగ్రచిత్రహతోజపః | అవైష్ణవోహతోదేశోహతంశ్రాద్ధమపాత్రకం || ౭౪ || హతమశ్రాత్రియే
దాసమనాచారహతంకులమ్ | విశ్వాసోగురువాక్యేషుస్వస్తికదీనత్వభావనా || ౭౫ || మనోదోషజయశ్చైవకథాయాంని
శ్చలామతిః | ఏవమాదికృతంచైతస్యైతదావైశ్రవణేఫలం || ౭౬ || పునశ్శృవాంతేసర్వేషాంవైకుంఠేవసతిర్భువం | గోకర్ణ
తవగోవిందోగోలోకందాస్యతిస్వయం || ౭౭ || ఏవముక్తాయాయుస్సర్వవైకుంఠంహరికీర్తనాః | శ్రావణేమాసిగోకర్ణఃక
థామూచతథాపునః || ౭౮ || సప్తరాత్రవతీంఘాయఃశ్రవణంవైకృతంపునః | కథాసమప్తాయజ్ఞాతంశ్రూయతాంతచ్ఛ
నారద || ౭౯ || విమానైస్సహభక్తైశ్చహరిరావిర్భూవహా | జయశబ్దానమశ్చబ్రాహ్మతాసన్నహవస్తదా || ౮౦ || పాంచజన్య
ధ్వనించక్రహర్షాత్తత్రస్వయంపారిః | గోకర్ణంతునమాలింగాకరోత్స్వసదృశంహరిః || ౮౧ || శ్రోత్రానన్యాకఘనశ్యా
మాకపీతకౌశేయవాససః | కిరీటినఃకుండలినస్తథాచక్రహరిఃక్షణాత్ || ౮౨ || తద్ద్యమేయేస్థితాబీవాఆశ్వచాంచాలజాత
యః | విమానైస్థాపితాస్తేపిగోకర్ణకృపయాతదా || ౮౩ || ప్రెషితాహరిలోకేతేయత్రగచ్ఛంతియోగినః | గోకర్ణేనసగోపా

లోకోలోకంగోపవల్లభం || ౮౪ || కథాశ్రవణతఃప్రీతోనిర్వయాభక్తవత్సలః | ఆయోధ్యావాసినఃపూర్వంయథారామణా
 నంగతాః || ౮౫ || తథాకృష్ణేనతేనీతాగోలోకంయోగిదుగ్లభం | యత్రసూర్యస్యసోమస్యసిద్ధానాంనగతిఃకదా || తంలోకం
 హిగతానైతుశ్రీమద్భాగవతశ్రవాత్ || ౮౬ || బ్రూమోద్యతేకింఫలబృందముజ్జ్వలంసప్తాహయజ్ఞేనకథాసుసంచితం | కర్ణే
 నగోకర్ణకథాక్షరోయైఃపితృశ్చతైగర్భగతానభూయః || ౮౭ || వాతాంబుపర్ణాశనదేహాశోషజైస్తపోభిరుగ్రౌశ్చిరకాలసం
 చితైః | యోగైశ్చసంయాతినతాంగతింవైసప్తాహగథాశ్రవణేనయాంతియాం || ౮౮ || ఇతిహాసమిమంభూత్యంశాండిలో
 పిమునీశ్వరః | పతతేచిత్రకూటస్థాబ్రహ్మసందమరిపుతః || ౮౯ || అఖ్యానమతత్పరమంపవిత్రం | శ్రుతంనకృద్యవిదహేదభూ
 ఘం | శ్రాద్ధప్రయుక్తంపితృతృప్తిమావహేన్నిత్యంసుపాతాదపునర్భవంచ || ౯౦ || ఇతిశ్రీపద్మపురాణేఉత్తరఖండశ్రీభాగ
 వతమాహాత్మ్యగోకరవర్ణనంనామపంచమోఽధ్యాయః ||

శ్రీకృష్ణకృమారాడమః స్కంధః

అథతేనంప్రవక్ష్యామఃసప్తాహశ్రవణవిధిం | సహాయైర్వసుభిశ్చైవప్రపాయస్సాధ్యోవిధిస్తస్మతః || ౧ || దైవజ్ఞంతుస
 మాహూయముహూర్తంపుచ్చ్యయత్క్షతః | వివాహేయాదృశరవిత్తంతాదృశంపరికల్పయేత్ || ౨ || నభస్యఽశ్వినోర్జాచ
 మాగఃశీర్షఃశుచిర్బభః | ఏతేమాసాఃకథారమ్యేశోశ్రూణాంమోక్షసూచకాః || ౩ || మాసానాంవిగ్రహేయానితానిత్యా
 జ్యానిసర్వథా | సహాయశ్చైతరేచాత్రకర్తవ్యాఃసోద్యమాశ్చయే || ౪ || దేశేదేశేతథాసోయంవార్తాప్రేష్యాప్రయత్నతః |
 భవిష్యతికథాచాత్రఆగంతవ్యంకుటుమ్బిభిః || ౫ || దూరేహరికథాఃకేచిద్దూరేచాచ్యుతకీర్తనాః | స్త్రీయశ్శూద్రాదయోయ
 చతేషాంబోధాయతోభవేత్ || ౬ || దేశేదేశేవిరక్తాయైవైష్ణవాఃకీర్తనోత్సుకాః | తెష్వేవపత్రంప్రేష్యంచతల్లఖనమితిరి
 తం || ౭ || సతాంసమాజోభవితాసప్తరాత్రంసుదుర్లభః | అపూర్వరసరూప్రైవతథాచాత్రభవిష్యతి || ౮ || శ్రీభాగవతపీయూ
 షపానాయరసలంఘనః | భవంతశ్చతథాశీఘ్రమాయాతప్రేమతత్పరాః || ౯ || నావకాశఃకదాచిచ్ఛేద్దినమాత్రంతథాపితు |
 సర్వథాగమనంకార్యంతుణోత్రైవసూక్ష్మగుభః || ౧౦ || ఏవమాకారణంతేషాంకర్తవ్యంవినయేనచ | ఆగంతుకానాంసర్వే
 షాంవాసస్థానానికల్పయేత్ || ౧౧ || తీర్థేవాపివనెవాపిగృహేవాశ్రవణంమతః | విశాలావసుభూత్యత్రకర్తవ్యంతత్కథాస్థ
 లమ్ || ౧౨ || శోభనంమార్గనంభూమర్గైపనంధాతుమండనమ్ | గృహూపస్కరముద్భృత్యగృహకోణేనివేశయేత్ || ౧౩ || అ
 ర్వాక్పంచాహతోయత్సాదాస్తీర్ణానిప్రమేళయేత్ | కతఃక్వోమండపఃపోష్యైఃకదళీఖండమండితః || ౧౪ || సల్లభ్యద్
 తైర్ద్విష్యగ్నితానెనవిరాజితః | చతుర్దిక్షుధ్వజారోపోబహుసంపద్విరాజితః || ౧౫ || ఉద్ధృంసప్రైవలోకాశ్చకల్పనీయాస్సవి
 స్తరం | తేషువిప్రావిరక్తాశ్చస్థాపనీయాఃప్రజోధ్యచ || ౧౬ || పూర్వంతేషామాసనానికర్తవ్యానియథోత్తరమ్ | వక్తృశ్చాపి
 తదాదివ్యమాసనంపరికల్పయేత్ || ౧౭ || ఉదబ్జుభోభవేద్వక్త్రాశోతానైప్రాజ్ఞుఖస్తదా | పా్రిజ్ఞుఖశ్చేద్భవేద్వక్త్రాశోతా
 చోదబ్జుఖస్తదా || ౧౮ || అథవాపూర్వదిగ్జేయాపూజ్యపూజకమధ్యతః | శోతృణామాగమేపోక్తాదేశకాలాదికోవిదైః ||
 విరక్తోవైష్ణవోవిపోషేదశాస్త్రవిశుద్ధిక్యత్ | దృష్టాంతకుశలోధీరోవక్తాకార్యోతినిస్సృహః || ౧౯ || అనెకధర్మవిభాగంతాః
 సైశ్చణాఃపాపంఘాదినః | శుకశాస్త్రకథోచ్చారిత్యాజ్యాస్త్రయదిపండితాః || ౨౦ || వక్త్రుఃపాద్భ్యసహాయార్థమన్య
 స్సాప్యస్తథావిధః | పండితఃసంశయశ్చైత్రాలోకబోధనతత్పరః || ౨౧ || వక్త్రాత్పూర్వంప్రకర్తవ్యందినాదర్వాక్ప్రతాప్తయే |
 అరుణోదయసానిర్వర్త్యశౌచంస్నానంసమాచరేత్ || ౨౨ || నిత్యంసంతేవతఃకృత్వాసంధ్యాద్గంసంప్రయత్నతః | కథా
 విఘ్నవిఘ్నతాయగణనాథంప్రపూజయేత్ || ౨౩ || పితౄణాంసంతర్భృశుద్ధ్యర్థంపాద్యశ్చిత్తంసమాచరేత్ | మండలంచప్ర
 కర్తవ్యంతత్రస్తాపోహరిస్తథా || ౨౪ || కృష్ణముద్దిశ్యమంత్రేణాచరేత్పూజావిధింక్రమాత్ | ప్రదక్షిణసముస్కారాన్పూజాం
 తేస్తుతిమాచరేత్ || ౨౫ || సంసారసాగరేమగ్నందీపంమాంకరుణానిధైకర్తృమోహగృహీతాంగంమాముద్ధరభవార్ణవాత్ ||
 శ్రీమద్భాగవతస్సాపితతఃపూజాప్రయత్నతః | కర్తవ్యావిధినాప్రీత్యాధూపదీపనమన్వితా || ౨౬ || తతస్తుశ్రీఫలంధృత్వానమ
 స్కారంసమాచరేత్ | స్తుతిఃప్రసన్నచిత్తేనకర్తవ్యాకేవలంతదా || ౨౭ || శ్రీమద్భాగవతాఖ్యాయంప్రత్యక్షఃకృష్ణనివహే |
 స్వీకృతోసిమయానాథముక్త్యర్థంభవసాగరే || ౨౮ || మనోరథోమదీయాయంసఫలస్సర్వథాత్వయా | నిర్విఘ్నైవైవకర్తవ్యో
 దాసోహంతవకేశవ || ౨౯ || ఏవందీపవచఃపోక్త్యావక్తారణిచాథపూజయేత్ | సంభూష్యవస్త్రపూషాభిఃపూజాంతేతం
 చసంస్తవేత్ || ౩౦ || శుకరూపప్రబోధజ్ఞసర్వశాస్త్రవిశారద | ఏతత్కథాప్రకాశేనమదజ్ఞానంవినాశయ || ౩౧ || తదగ్రని
 యమఃపశ్చాత్కర్తవ్యశ్చైవసేముదా | సప్తరాత్రంయథాశక్త్యాధారణీయస్సవహే || ౩౨ || వరణంపంచవిప్రాణాం
 కథాభంగనివృత్తయే | కర్తవ్యంతైర్నిర్వాహ్యోద్వాదశాతరవిద్యయా || ౩౩ || బ్రాహ్మణానైష్ణవజాంశ్చన్యాకతథాకీర్త
 నకారిణః | సత్వసంపూజ్యదత్తజస్త్వయమానసమావిశేత్ || ౩౪ || లోకవిత్తధరాగారపుత్రచిరతాంవృద్ధగృహ | కథాచి

తత్కుద్ధమతిస్సలభేత్ఫలము తమం ॥ ౩౭ ॥ ఆసూర్యోదయమారభ్యసార్థత్రిప్రహారాంతికం । వాచనీయాకథాసమ్యక్ధీరకం
తంసుఖీమతా ॥ ౩౮ ॥ కథావిరాజితకర్తవ్యమధ్యాహ్నమంతికాద్వయం । తత్కుథామనుకార్యంవైకీర్తనంవైష్ణవైస్త
దా ॥ ౩౯ ॥ మలమూత్రజయార్థంహిలఘ్నహారస్సుఖావహః । హవిష్యాన్నైకర్తవ్యోహ్యేకవారంకథార్థినా ॥ ౪౦ ॥ ఉ
పామ్యసస్తరాత్రంవైశక్తిశ్చేచ్ఛుణ్ణయాత్తదా । ఘృతపానంపయఃపానంకృత్వావైశ్యుణ్ణయాత్సుఖమ్ ॥ ౪౧ ॥ ఖలాహ
రేణవాశ్రావ్య మేకభక్తనవాపునః । సుఖసాధ్యం భవేద్యత్తుకర్తవ్యం శ్రవణాయతత్ ॥ ౪౨ ॥ భోజనంతువరంమన్యేక
థాశ్రవణకారకమ్ । నోపవాసోవరః ప్రోక్తఃకథావిఘ్నకరాయది ॥ ౪౩ ॥ సప్తాహవ్రతినాంపుంసానియమాకృత్యు
నారదః । విష్ణుదీక్షావిహీనానాం నాధికారికథా శ్రవణమ్ ॥ ౪౪ ॥ బ్రహ్మచర్య మధ్యస్థుః పితా వల్యాం చభోజనమ్
కథాసమాప్తాఘృతిం చకుర్యాన్నిత్యం కథావ్రతీ ॥ ౪౫ ॥ ద్విదశం మధుతైలం చగరిష్ఠాన్నం తథైవచ । భావ
దుష్టంపర్యుపితంజఘ్నన్నిత్యం కథావ్రతీ ॥ ౪౬ ॥ కామంకోఢంమదంమానంమత్సరంలభమేవచ । దంభంమోహం
తథాద్వేషందూరయేచ్ఛ కథావ్రతీ ॥ ౪౭ ॥ వేదవైష్ణవవిఘ్నా గాంగురుగోవ్రతినాంతథా । స్త్రీరాజమహతాంసిం
దాంవర్జయేద్యైకథావ్రతీ ॥ ౪౮ ॥ రజస్వలాంత్యజస్థుచ్చ పతితవాగ్ధైస్తథా । ద్విజద్విజ్జ్వేదచాప్త్యాశ్చనవదేద్యైకథా
వ్రతీ ॥ ౪౯ ॥ సత్సంశౌచందయాంమానమారనంపిసయంతథా । ఉదారమానసంతద్వ దేవకుర్యాత్కథావ్రతీ ॥ ౫౦ ॥
దరిద్రశ్చక్షుర్యారోగీసేచ్ఛాగ్ధ్యపావకర్తవ్యమ్ । అపత్యోమోక్షకామఃశ్యుణ్ణయాచ్ఛకథామిమామ్ ॥ ౫౧ ॥ అపుష్పాకాక
వంధ్యావపంధ్యాచాచమృతార్థకాన్రవద్గర్భాచయానారీతయాశ్రావ్యఃప్రయత్నతః ॥ ౫౨ ॥ ఎతేషువిధినాశ్రావేతదక్ష
య్యతరంభమేత్ ॥ అత్యుత్తమాకథాదివ్యాకోటియజ్ఞఫలప్రదా ॥ ౫౩ ॥ ఏవంకృత్వా వ్రతవిధిముద్యాపనమధాచరేత్ । జ
న్మాప్తువ్రతమివకర్తవ్యంఫలకాంక్షిభిః ॥ ౫౪ ॥ అకించనేషుభక్తేషుపాపానోద్యాపనాగ్రహః । శ్రవణేనైవపూతాస్తా
నిష్కామావైష్ణవాంతః ॥ ౫౫ ॥ ఏవంనగాహాయజ్ఞస్త్రిన్సమాప్తేశోత్పభిస్తదా । పుస్తకస్యచవక్తృపూజాకార్యా
తిభక్తితః ॥ ౫౬ ॥ ప్రసాదతులసీమాలాఃశ్రోతృభ్యశ్చార్థదీయతాం । మృదంగతాలలితంకర్తవ్యంకీర్తనంతతః ॥ ౫౭ ॥ జయ
శబ్దంసమశృబ్దంశంఖశబ్దంచకారయేత్ । విప్రేభ్యోయాచకభ్యశ్చ విత్తమన్నంచదీయతామ్ ॥ ౫౮ ॥ విరక్తశ్చేద్భవచ్ఛ్రీ
తాగీతావాచ్యాపరైఃపాని । గృహస్థశ్చేత్తదాపూమైకకర్తవ్యైకర్తృశాంతయే ॥ ౫౯ ॥ ప్రతిశ్లోకంచజాహుయాద్విధినాద
శమస్యచ । పాయసంమధుసర్పిశ్చతిలాన్నాదిశసంయుతమ్ ॥ ౬౦ ॥ అథవాహవనంకుర్యాద్భూయత్యాసుసమాపాతః । తస్య
యత్వాత్పురాణస్యపరమస్య చతత్త్వతః ॥ ౬౧ ॥ హోమాశక్తోబుధోపశామ్యుండద్యాత్తత్ఫలసిద్ధయే । నానాచ్ఛిద్రురో
ధార్థంస్మూనతాధికతాఖ్యయోః ॥ ౬౨ ॥ దోషయోఃప్రశమార్థంచపతేన్నామసమాప్రకం । తేనస్యాత్సఫలంసర్వంనాస్త్య
స్తాదధికంయతః ॥ ౬౩ ॥ ద్వాదశబ్రాహ్మణాన్సశ్చద్భోజయేన్మధుపాయసైః । దద్యాత్సువర్ణధేనుంచవ్రతపూర్ణత్వే
తవే ॥ ౬౪ ॥ శక్తౌపలప్రయమితంస్వర్ణసింహంవిధాయచ । తత్రాస్యపుస్తకరస్థాప్యంతిభితంలితాక్షరమ్ ॥ ౬౫ ॥ సంపూ
జ్యావాహనాద్యైస్తమపచారైఃసదక్షిణం । వస్త్రభూషణగంధాద్యైఃపూజితాయయతాత్సవే ॥ ౬౬ ॥ ఆచార్యాయసు
ధీర్దత్వాముక్తస్యాద్భవబంధనైః । ఏవంకృతేవిధానైఃసర్వపాపనిహరణే ॥ ౬౭ ॥ ఫలదంస్యాత్పురాణంతుశ్రీమద్భాగవ
తంశుభం । ధర్మకామార్థమోక్షాణాంసాధనంస్యాన్నసంశయః ॥ ౬౮ ॥ శ్శుకమారాడూమః శ్శతితేకథితంసర్వంకింఛూ
యఃశ్రోతుమిచ్ఛసి । శ్రీమద్భాగవతేనైవభుక్తిముక్తికర్తవ్యే ॥ ౬౯ ॥ శ్శూతఉవాచ శ్శత్యుక్త్యాతేమహాత్మానః । ప్రోచుర్భా
గవతీంకథాం । సర్వపాపహరంపుణ్యంభుక్తిముక్తిప్రదాయినీమ్ ॥ ౭౦ ॥ శృణ్వతాంసర్వభూతానాంసప్తాహంనియతా
త్సనాం । యథావిధితతోదేవంతుష్టుపురుషోత్తమమ్ ॥ ౭౧ ॥ తదంతేజ్ఞానవైరాగ్యభక్తీనాంపుష్పతాపరా । తారుణ్యం
పరమంచాభూత్సర్వభూతమనోహరమ్ ॥ ౭౨ ॥ నారదశ్చకృతార్థోఽస్మిన్ధన్వీయమనోరథే । పులకికృతసర్వారంగఃపర
మానందసంభృతః ॥ ౭౩ ॥ ఏవంకథాంసమాక్షర్ణ్య నారదోభగవత్ప్రియః । ప్రేమగద్గదయావాచాతానువాచకృతాంజ
లిః ॥ ౭౪ ॥ శ్శూతఉవాచ శ్శధన్వోస్త్వసుగ్రహేతోఽస్త్రిభవద్భ్యఃకరుణాపరైః । అద్యమేకభగవాన్లబ్ధిఃసర్వపాపహరో
హరిః ॥ ౭౫ ॥ శ్రవణంసర్వధర్మేభ్యోవరంమన్యేతప్రోధసాః । వైకుంఠస్థోయతఃకృష్ణఃశ్రవణాద్గన్గలభ్యతే ॥ ౭౬ ॥ శ్శూ
తఉవాచ శ్శ ఏవంబ్రువతివైతత్రనారదవైష్ణవోత్తమే । పరిభ్రమన్సమాయాతఃశుకోయోగేశ్వరస్తదా ॥ ౭౭ ॥ తత్రా
యయాపోడశవార్షికస్తదావ్యాసాత్సజ్జోజ్ఞానమహాభిచంద్రమాః । కథావసాననిజలాభపూర్ణః । ప్రేష్టావతకథాగవతంశ్రవ
త్సవైః ॥ ౭౮ ॥ దృష్ట్వాసదస్యాఃపరమోరుతేజసంసద్యస్సముత్థాయదదుర్తహాసనం । పీత్యాసురర్షిస్తమపూజయత్సుఖంస్థి
తోవదత్సంశ్యుణ్ణతామలాంగరం ॥ ౭౯ ॥ శ్శ్రీశుకఉవాచ శ్శనిగమకల్పతరోర్గృతంఫలంశుకేముఖాదమృతద్రవసంయుతం । పి
బేత్తథాగవతేరసమాలయంముహుతహోరసికాభువిభావుకాః ॥ ౮౦ ॥ ధర్మఃప్రోజ్ఞుత్తతవోఽత్రపరమోనిర్మత్సరాణాం

సతాంవెద్యంవాస్తవమత్రవస్తువిశదంతాపత్రయోన్ములనం । శ్రీమద్భాగవతేమహామనిక్యతేకింవాపరైశ్వరస్సద్యోమ్మ
ద్యవరుహ్యతే ౭ తక్పతిభిశ్చ శ్రూమభిస్తత్తాత్ ॥ ౮౧ ॥ శ్రీమద్భాగవతంపురాణతిలకంయదైవ్యవ్వానాంధసంయస్తే
న్పాతమహాస్యమెవమమలంజానంపరంగీయతే । యత్రజ్ఞానవిరాగభక్తిసహితంనైష్కర్మ్యమావిష్కృతంతచ్చ
ద్వైకప్రపత్న్యచారణపరోభక్త్యావిముచ్యేన్నరః ॥ ౮౨ ॥ స్వదైవత్యచక్రైలానైవైకుంఠేనాస్యయంరసః । అతఃపిబం
తుసద్భాగ్యమామామందతక్ర్మిచిత్ ॥ ౮౩ ॥ * సూతఉవాచ * ఏవంబువాణేనతిచాదరాయణేమధ్యేసభాయాంహరి
రావిరాసీత్ । ప్రస్థాదబల్కుద్ధవఫల్లనాదిభిర్వృతఃసురర్షిస్తమపూజయచ్చతా ॥ ౮౪ ॥ దృష్ట్వాప్రసన్నంమహదాననై
హరింతేచక్రీరేకీర్తనమగ్రతస్తదా । భవోభవాన్యాకమలాసనస్తుతత్రాగమస్కీర్తనదర్శనాయ ॥ ౮౫ ॥ ప్రష్ణాదస్తాలధారి
తరలగతితయాచోద్ధవః కాంస్యధారివీణాధారిసురర్షిః స్వరకుశలతయా రాగకర్తా ౭ రునోధూత్ । ఇంద్రోవాదీన్మృదం
గంజయజయసుకరాః కీర్తనైతేకుమారాయత్రాగభావవక్త్రసవిరచనయావ్యాసపుత్రోబభూవ ॥ ౮౬ ॥ సనర్తమధ్యై
త్రికమేవతత్రభక్త్యాదికానాంనటవత్సుతేజసాం । అతాకింకీర్తనమేతదీత్యహరిః ప్రసన్నోసివహోబ్రవీత్ ॥ ౮౭ ॥ మ
త్సవరంభాగవతావ్యుభయధ్వంప్రీతఃకథాకీర్తనతోస్త్రిసాంప్రతం । శ్రుత్వేతితద్వాక్యమతిప్రసన్నాః ప్రేమార్ద్రచిత్తాహరి
మూచిరేతే ॥ ౮౮ ॥ సగాహగాధాసుచసర్వభక్తైరభిస్త్యయాభావ్యమతిప్రయత్నాత్ । మనోరథోయంపరిపూరణీయస్త
ధైతిహోక్త్వాంతరధీయతాఞ్చ్యుతః ॥ ౮౯ ॥ తతోనమత్తచ్చరణేమనారదస్తథాశుకాదీనపితాపసాంశ్చ । అథప్రహృష్టాఃపరి
నష్టమోహఃసర్వేయయుషీతకథామృతాస్తే ॥ ౯౦ ॥ భక్తిఃసుతాభ్యాంసహరక్షితాసాశాస్త్రైస్వకీయేపితదాశుకేన । అతో
హరిర్భాగవతస్యసేవనాచ్చిత్తంసమాయాతిహివైష్ణవానాం ॥ ౯౧ ॥ దారిద్ర్యదుఃఖజ్వరదాహితానాంమాయాపిశాచిపరిమ
ర్దితానాం । సంసారసింధౌపరిపాతితానాంక్షేమాయవైభాగవతంప్రగర్జిత ॥ ౯౨ ॥ * శౌనకఉవాచ * శుకనోక్తంకదా
రాజ్ఞోకర్ణైనకదాపునః । సురర్షయకదాబ్రాహ్మ్యైశ్చింధిమసంశయంత్యమం ॥ ౯౩ ॥ * సూతఉవాచ * ఆశ్చ్యన్గమా
త్ప్రీంశద్వర్షాధికగతేకలః । నవమీతోనభస్యైచకథారంభంశుకాకరోత్ ॥ ౯౪ ॥ పరీక్షిచ్ఛ్రవణాంతేచకలవర్షశతద్వయే ।
శుద్ధశుచోనవమ్యంబధేనుజోకథయత్కథాం ॥ ౯౫ ॥ తస్మాదపికలప్రాప్తైశ్చశ్చద్వర్షశతేసతి । ఊచురూర్జైసేవక్షేనవ
మ్యాంబ్రహ్మణస్సతాః ॥ ౯౬ ॥ ఇత్యేతత్తైసమాఖ్యాతంయత్ప్రృష్టహంత్వయానఘ । కలభాగవతీవార్తాభవరోగవినాశి
నీ ॥ ౯౭ ॥ కృష్ణప్రియంసకలకత్తలనాశనచక్షుక్త్యేకహేతుమిహభక్తివిలాసకారి । సంతఃకథానకమిదంపిబతాదరేణలో
కహితార్థపరిశీలనసేవయాకిం ॥ ౯౮ ॥ స్వపురుషమపివీత్యపాశహస్తంవదతియమఃకిలతస్యకర్ణమూలే । పరిహరభగవత్క
థాసుమత్తాప్రభురహమన్యన్మణాంనవైష్ణవానాం ॥ ౯౯ ॥ అసారేసంసారైవిషయవిషసంగకులధియఃక్షణార్థంక్షేమా
ర్థంపిబతశుకగాథాతులనుధాం । కిమర్థంవ్యర్థంభావ్రజతకుపథేకుత్సి తకథేపరీక్షితాక్షీయచ్ఛ్రవణగతముక్త్యుక్తికథనై
రహఃప్రవాహాసంస్థేనశ్రీశుకేనరితాకథా । కంఠేసంబద్ధ్యతేయేనస్తవైకుంతప్రభుర్భవేత్ ॥ ౧౦౦ ॥ ఇతిచపరమగుహ్యంస
ర్వసిద్ధాంతసిద్ధంసపదినిగదితంతేశాస్త్రపుంజంవిలోక్య । జగత్శుకకథాతోనిర్మలంనాస్తికించిత్పిబపరసుఖహేతోర్వాద
శస్కంధసారం ॥ ౧౦౧ ॥ ఏతాంయోనియతతయాశృణోతిభక్త్యాశ్చైచ్ఛాంకభయతిశుద్ధవైష్ణవాగ్గ । తాసమ్యగ్విధికిర
ణాత్ఫలంభేతేయాధార్థ్యాన్నహిభువనేకిమప్యసాధ్యం ॥ ౧౦౩ ॥ *****

ఇతిశ్రీపద్మపురాణఉత్తరఖండేశ్రీభాగవతమాహాత్మ్యే
శ్రవణవిధికథనంనామ వస్తో ౭ ధ్యాయః.
హరిః-ఓమ్-శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

శ్రీరస్తు

శ్రీ హయగ్రీవాయనమః.

శ్రీమతే రామానుజాయనమః.

శ్రీవీరరాఘవీయవ్యాఖ్యానహితశ్రీమద్భాగవతమ్

ప్రథమస్తోత్రం - ప్రథమోధ్యాయః

శుక్లాంబు రధరంవిష్ణుంశశివర్ణం చతుర్భుజమ్ | ప్రసన్న వదనంధ్యాయేత్సర్వ విఘ్నా పశాంతయే ||
యస్యద్విరదవక్త్రాద్యాఃపారిషద్యాఃపరశ్శతమ్ | విఘ్నంవిఘ్నైస్తతతంవిష్వక్సేనంతమాశ్రయే ||
మూలం | హరిఃఓం |

జన్మాద్యస్యయతోస్వయాదితరతశ్చ రైష్వభిజ్ఞస్వరా తైనైబ్రహ్మహృదాయతదికవయేముహ్యనియం
సూరయః | తెజోవారిమృదాయతో వినిమయో యత్రత్రిస్సరోమృషాధామ్నా స్వేనసదానిరస్తకుహకం
సత్యంపరంధీమహి..... || ౧ ||

వ్యాఖ్యానం వైవాత్సమహేచలార్యతనయంచాత్సల్యవారానిధిం శ్రీశైలేశగురుం శ్రియఃపతిమపి పాశ్చార్యపారంపరీమ్
తుర్యంపూర్వహమశేష హేతుమజితస్యాజంతదుత్సజ్జం దెవర్షి ప్రవరంపరాశరసుతంచానంచైయాసకిమ్ || ౧ || శ్రీశైలపూ
ర్ణాద భిలేతిహాసపురాణజాలంసమవాప్యయేన | పావ ర్నిసంధర్మయతేవశిష్యభావంమునిలత్తుణమాశ్రయేహమ్ || ౨ || శ్రీగా
మానుజయోగిపూర్ణకరుణాపాత్రంమహాస్తంతతస్సంప్రాప్తాఖిలవేదవిద్యమిఖిలాన్యో ద్యా మిడాన్వ్యాకరోత్ | వేదా
న్తాకురు కేశ్వరంగుణనిధిం శ్రీవిష్ణుచిత్తంగురుంచాత్సయంతంవరదంచవాగ్విజయిజంవ్యాసార్యమీడిమహి || ౩ || శ్రీమద్భాగ
వతంపురాణమఖిలంవ్యాఖ్యాత్పభిర్వాక్యకృతంచాసాన్తైర్యతిరాజభాష్యవచసామర్థంబుధానాంముదే | మన్దానామపిమా
ద్యశామవగమాయాహంతదాదర్శితంపన్థానంసముపాశ్రితోవివృణుయాంమత్సహసంతుమ్యతామ్ || ౪ || తత్రభవాన్పారా
శర్యస్సత్యవత్త్వాంభగవదంచేనావతీర్ణోచాదరాయణోఽఖిల హేయప్రత్యసీకకల్యాణగుణగణేనపరేణ బ్రహ్మణావిరచితే
స్తిస్త్రిహృదిస్తమ్భపర్యనైదేవమనుష్యపశుపాదపశ్చ్రీపుంసచాతుర్వర్ణ్యచాతురాశ్రమ్యాదిభేదభిన్నై జగతితదుపకల్పితత
దారాధనోపయుక్తకరణకలైబరాక-చతుర్భుజాదిపరంపరా ప్రవర్తితస్మి శ్వ సీతరూపధర్మార్థకామమోక్షపురుషార్థచ
తుష్టయతత్సాధనావబోధ్యధీతవేదానపిస్వస్వకర్తవాసనానువర్తిబుద్ధ్యనుగుణప్రవృత్తకర్తానుగుణగర్భజన్మజరామరణాది
సాంసారికదుఃఖోపహతా-ననవగతవేదార్థాజ్ఞానవలోక్యానుకమ్పితమనాస్తదుజ్జీవేవయిషయా తేషాందురవబోధంప్ర
తిజన్మహితోపగతేనమాతాపితృసహస్రేభ్యోప్యతివత్సలతమంధాగద్వయాత్సకలవేదంచాచిఖ్యానుస్తావత్స్వశిష్యేణభ
గవతాజైమినినామహర్షిణాపూర్వభాగంచాఖ్యాప్యస్వయముత్తరభాగంసమీచీనైశ్చాకీరకనయైర్వాఖ్యాపాయశః

పూర్వభాగోపబంహతాత్మకంపంచమవేదత్యేనప్రసిద్ధం శ్రీమహాభారతాఖ్య మితిహాసనిర్వయప్రాధాన్య నవేదాస్తా
ర్థోపబంహతాత్మకం శ్రీమద్భాగవతాఖ్యం పురాణరత్నం చిక్కిరుస్తావదిష్టదేవతోపాసనాత్మకంమజ్జమాచరతి ప్రథ
మశోకనాజన్మాదీత్యాదినాయద్యపికచిదిదంపురాణంశుకకర్తృకమితివదన్తియద్యపిహాసనిషద్భాగోపబంహతావరేమత
తాప్రిసాక్షికతయాప్రత్యక్షశ్రుత్య నుగుణార్థతయాచ ప్రబలేషుప్రబంధేషువాసిష్టపాత్రప్రత్యక్షశ్రుత్యభీష్టతమపంచమశ్రుతి
ప్రవర్తకభగవదంశపారాశర్యతనయపరమర్షిప్రణీతంపురాణం శ్రీమద్భాగవతమశేషజగత్సృధితంపరమనిశ్చేయసాభ్య
ర్థిరత్వ న్ముపాదేయమ్యథాహిపాద్యైఅమృరీషంప్రతిగాతమెనోక్తంఅమృరీషశుకపోక్తంశ్చ ఋభాగవతంసదావత
స్యస్వముఖేనాపియదీచ్ఛసిభవత్యయమితితిశ్రీవ్యాసార్యశ్రీసూక్తేశ్వశుకకర్తృకత్వమవగమ్యతేతథాపితతప్రణీతమిత్యస్య
ప్రవర్తకమిత్యర్థఃపారాశర్యేత్యస్యకృతేతిశేషఃతథయేత్యస్యతదిత్యాదిఃఅస్యైతత్పురాణస్థబహువచనవిరోధాపత్తే
తథాహితావదస్మిన్నేవస్మదైత్యతీయేధ్యాయేఉత్తమశ్లోకచరితంకారభగవాన్సృషిఃనిశ్చేయసాయలోకస్యధన్యంస్వ
స్యయనంమహత్తదిదంప్రాహాయామాససుతమాత్మవిదాంవరముతివ్యాసకర్తృకత్వంస్పష్టంప్రతీయతేతథాశ్రీనారద
స్వాజ్ఞయావతత్పురాణనిర్వాణంతచ్ఛాస్మిన్నేవస్మదైత్యస్థిభవిష్యతిఅనర్థోపశమంసాక్షాద్భక్తియోగమథోక్షణేలోక
స్వాజ్ఞానతోవ్యాసశ్చక్రసాత్వతసంహితామితితథాద్వితీయప్రథమేఽధ్యాయేఇదంభాగవతంనామపురాణంబ్రహ్మసమ్మి
తంఅధీతవాద్వాపరాదాపితుర్ద్వైపాయనాదహమితిశుకోక్తైరపితదవగమ్యతేతథానవమేద్వావింశేఽధ్యాయేయస్యాం
పరాశరాత్సాక్షాదవత్సీగోహరైకలావెదగుప్రోమునిఃకృష్ణోయతోహమిదమధ్యగామ్హిత్వాస్యశిష్యాన్పైలాదీన్చగ
వాన్బాదరాయణఃమహ్యంపుత్రాయశాన్తాయవరంగుహ్యమిదంజగావితీశుకోక్తేశ్వతదవగమ్యతేఉదాహృతవ్యాసార్య
శ్రీసూక్తిగతహేతుభిరేవాస్యపురాణరత్నస్యప్రామాణ్యమతఏవోపాదేయత్వంచస్పష్టమవగమ్యతఇతినతత్రాస్తాభిఃకా
ర్యోయత్తఃపురాణాన్తరసంవాదశ్చతదనన్తరమేవస్పష్టిభవిష్యతిఅత్రగాయత్ర్యుపక్రమత్వంప్రతీయతేధీమహీతిశబ్దతః
పదాన్తరైరర్థశ్చతదుపక్రమత్వప్రత్యభిజ్ఞానాత్గాయత్ర్యుపక్రమత్వంచాస్యస్కాదైపురాణేఉత్తరఖణ్డేగ్రంథోష్ఠా
దశసాహస్రోద్వాదశశ్లోకసమ్మితఃహయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యానుత్రవృతపథస్తథాగాయత్ర్యాశ్చసమారమ్భాయత్ర
భాగవతంవిదురితితథాచోక్తంమాత్యేఽతరభ్యనుత్రగాయత్రీంవర్ణ్యతేధర్మవిస్తరఃవృత్తాసురవధశ్చాపియత్రభాగ
వతంవిదురితితత్రజన్మాద్యస్యయతఇతిజగత్కారణత్వప్రతిపాదనేనతదర్థకసమిత్యశబ్దార్థఉక్తఃవేదాన్తప్రసిద్ధిద్యోతయ
తాయతఇతివచనతచ్ఛబ్దార్థశ్చసూచితఃసూరయ ఇత్యనేనవరేణ్యశబ్దార్థఉక్తఃఉక్తంహిసర్వజ్ఞేస్సావిత్రీవివరణేవరై
ర్వైయంవరేణ్యంతువరాధ్యాతారఈరితాఇతితేనెఇత్యాదినాదేవశబ్దార్థఉక్తఃద్యోతనస్సర్వభావానాంద్యోతమాన
స్వయంసదాఅజ్ఞానమఖిలంతుద్యుతితతోక్తంద్యౌఖణ్డయదోఅవఖణ్డనైద్యోతనఃప్రకాశకఃజన్మాదీత్యనేనచదేవ
శబ్దార్థఉక్తఃజగద్వ్యాపారోహితల్లిలాహమ్నైత్యాదినాభగవత్శబ్దార్థఉక్తఃభగవైజస్యమాఖ్యాతంభగవత్సృఖిలంకష్టమితివ
తత్రమ్యుక్తంస్వరాట్స్వతంత్రఃపైరకత్యేనధీప్రహోదనంద్యోతనమ్ధియోధీపూర్వికాశ్చేష్టాపైరణంతుప్రహోదనమితిహి
తతోక్తంఏవంప్రదర్శితయాదిశాగాయత్ర్యుపక్రమత్వసిద్ధిఃఅథపదానియోజ్యస్తేప్రబంధస్యవేదాన్తార్థోపబంహతాయావతాంద
ర్శితాంద్యోతయతిజన్మాదీతియతోవాఇమానిభూతానిజాయంతఇతివేదాన్తార్థప్రత్యభిజ్ఞానాత్శారీరకార్థసంగ్రహంచాత్రద్యో
తయతిశారీరకద్వితీయసూత్రస్యేవాదాపుపాదానాత్శ్రుత్యర్థప్రత్యభిజ్ఞానాదేవపరంధీమహీత్యత్రబ్రహ్మైత్యధ్యాహోహ
ధ్యఃఅస్యచిదచిన్తయస్యజగతోయతోజన్మాదితంసత్యంపరంబ్రహ్మధీమహీత్యస్వయఃకారణంతుధ్యేయఇతిశ్రుతేరితిభావః
ఎవమన్యేషామపియచ్ఛానాంజన్మాదీతీతద్గుణసంవిజ్ఞానోబహుప్రీహిఃజన్మస్థితిలయమన్యపదార్థఃఅతఎవసమంసకత్వమేక
వచనత్వంచఅతద్గుణసంవిజ్ఞానబహుప్రీహిత్యేస్సృష్టికారణత్వాసిద్ధిఃతథాస్థితిలయయోరేవాన్యపదార్థత్వేనజన్మాదిశబ్దస్య
ద్వివచనాన్తత్యేఈదూడేద్వివచనమితిప్రగృహ్యసంజ్ఞాయాంసన్ధ్యభావప్రసంగఃతద్గుణసంవిజ్ఞానబహుప్రీహిపక్షేజన్మాది
త్రయాణామసముదితానామన్యపదార్థత్వేజన్మాదిశబ్దస్యబహువచనాన్తత్వాపత్తిఃజన్మనఎవాన్యపదార్థత్వంసమన్యమా
నపదార్థత్వంచవిరుద్ధంజన్మప్రత్యేవతస్యాదిత్వానుపపత్తిశ్చఅతోజన్మస్థితిలయసమాహారమన్యపదార్థంవివక్షిత్యాజన్మా
దీతీతద్గుణసంవిజ్ఞానబహుప్రీహిఃప్రయుక్తఃతస్యాన్యపదార్థస్యగుణావిశేషణానిసమన్యమానపదార్థాఇతియావత్తే
షాంసమిత్యేకీకారేసంవిజ్ఞానంవిశేష్యమాతాన్యపదార్థాన్తర్వావేనవిజ్ఞానంయస్మాద్భహుప్రీహేర్లమృకర్ణోగత ఇత్యా
దేఃసతద్గుణసంవిజ్ఞానబహుప్రీహిఃతద్విపరీతశ్చిత్రగురిత్యాదిస్వతద్గుణసంవిజ్ఞానఃయతోజన్మాదితద్ధీమహీత్యనేనజన్మా
దికారణత్వంబ్రహ్మలక్షణంవివక్షితంయతోవాఇమానీత్యాదిశ్రుతాప్రతివాక్యంతద్బ్రహ్మైత్యనుక్తైరనేకలక్షణవైయర్థ్య
చ్ఛజన్మాదిహేతుత్వసముదాయఎకంలక్షణంసతుజన్మకారణ్యంస్థితికారణత్వంలయకారణత్వంచేత్యేకేకంలక్షణంఅత్ర

హిసత్వం పరః బ్రహ్మధీమహీత్యేతావన్నాత్క్రాంతబ్రహ్మశబ్దస్యబృహన్నహదాశబ్దపర్యాయత్వాభిధానప్రకృతిజీవాదిప
రత్వస్యాపిసంభవాత్తేహామేవాత్రధ్యేయత్వంప్రసక్తం - తద్వ్యుదాసాయాత్రధ్యేయస్య బ్రహ్మణోనిరతిశయబృహత్త్వం
స్వరూపగుణబృహత్త్వంతదేవబ్రహ్మశబ్దప్రవృత్తినిమిత్తం, ప్రకృత్యాదిమబ్రహ్మశబ్దస్త్యా పచారికశ్చేతివక్తుమత్రలక్షణము
చ్యుతే || తత్రచైతన్యవసముదాయలక్షణేనధ్యేయస్యబ్రహ్మణోనిరతిశయబృహత్త్వలాభాత్తతవప్రకృత్యాదిభ్యుదాసా
న్నానెకలక్షణత్వం - అన్యథాసృష్టికారణత్వమాత్రాత్తదనుకూలజ్ఞానశక్త్యాదిలాభేనస్థిత్యాద్యనుకూలజ్ఞానశక్త్యాద్యలా
భేననిరతిశయబృహత్త్వానిధిః - సచత్రితయోక్తావపిమోచకత్వోపయోగిజ్ఞానశక్త్యాద్యలాభఇతివాచ్యమ్ | మోక్షస్యస్థితిల
యాన్యతరాన్తర్ముతత్వేన తత్కారణత్వోక్త్యవతల్లాభాత్ - స్థితిర్నామానిష్ఠపరిహారపూర్వకత్వప్రాపణయాపా - మో
చకత్వంచతాదృశమేవ - యదిచాయంమోక్షలక్ష్యైకనాశరూపఇష్టః-తస్మిలయాన్తర్ముతః-యతఇతిహేతాపంచమీ-న
తు, జనికర్తుఃప్రకృతి, గిత్వపాదానసంజ్ఞాయాంపఞ్చమిత్రాసతిస్థితిప్రళయయోరనన్వయస్సాన్యత్ - జనికర్తుఃప్రకృతిరితినూ
త్రేహిప్రకృతిశబ్దపాదానకారణవాచీ - జాయమానస్యోపాదానకారణమపాదానసంజ్ఞకమితత్త్వాత్కారణత్ - అత్రత
త్త్వాత్ప్రతిహితాపాదానసంజ్ఞానిమిత్తపఞ్చమ్యభ్యుపగమేజన్మకారణత్వస్యలక్షణత్వలాభేప్యాదిశబ్దగ్రహ్యస్థితిలయకార
ణత్వస్యలక్షణత్వాలాభాత్తయోరనన్వయఃస్ఫుటమేవ - హేత్వగ్ధపఞ్చమ్యాంతు-హేతుత్వస్యనిమిత్తోపాదానసాధారణ్యా
త్తదన్వయఉపపన్నః || తత్రభావ్యవస్థావిశేషవతఃపాగ్రవస్థాయోగిత్వముపాదానత్వం, నిమిత్తత్వంనామకర్తృత్వం, ఎ
వంచాత్రజగజ్జన్మాదీప్రవృత్తిపాదానత్వనిమిత్తత్వయాపోభయవిధకారణత్వం బ్రహ్మణోలక్షణంవివక్షితం || ననులోకేమృ
త్కులాలయోద్విభిన్నయోరేవోపాదానత్వనిమిత్తత్వదర్శనాత్కథమేకస్యోభయవిధకారణత్వమిత్యత్రాహ || అన్వయాది
తరతశ్చార్థేష్వితీ - అర్థేషుకార్యభూతేష్వర్థేషుదేవమనుష్యాదిషు-అన్వయాదనువృత్తైరుపాదానత్వం, ఇతరతోవ్యతిరేకా-ద
నన్వయాత్ప్రకృతిపురుషాభ్యాంవిలక్షణత్వేనతస్మిన్స్తృతయాపుధగవావస్థానాన్నిమిత్తత్వంచైకస్యైవబ్రహ్మణఉపప
న్నమిత్యర్థః | కులాలస్యాసర్వశక్త్యర్థటాదిషుమృత్యాద్యేష్వనన్వయాహ్నోపాదానత్వం, అచేతనాయామృదస్తువ్యతిరేకా
భావాన్ననిమిత్తత్వంబ్రహ్మణస్తప్రత్యక్షాదిప్రమాణాన్తరానవగతస్యకవలవేదానైకసమధిగమ్యస్యచిదచిద్విలక్షణస్యోభ
యవిధకారణత్వోపయుక్తసార్వజ్ఞ్యసర్వశక్తియుక్తస్యాన్వయవ్యతిరేకయోర్యేదానైభ్యో ౨ వగతత్వాదుభయవిధకార
ణత్వోపపత్తిరితిభావః || వెదాన్తాశ్చ, సర్వంఖర్విదంబ్రహ్మ-ఐతదాత్మ్యమిదంసర్వం-అయమాత్మాబ్రహ్మ-తత్త్వమసీత్యాద
యో ౨ న్యయప్రతిపాదకాః-తదైక్షత-యఃపుధివ్యాంతిష్కృత్యపుధివ్యాంత్యరోయంపుధివీనవేదయస్యపుధివీశరీరంయఃపు
ధివీమస్తరోయమయతియతత్త్వనితిష్టన్నాత్మనో ౨ స్తరోయమాత్మానవేదయస్యాత్మాశరీరంయతత్త్వనమస్తరోయమయ
తిత్యాద్యాఃవ్యతిరేకప్రతిపాదకాః | యద్యా ఏవంవిధానాముభయవిధకారణత్వనిర్వాహకాన్వయవ్యతిరేకప్రతిపాదకా
నాంఉభయవిధకారణత్వప్రతిపాదకానాం - సదేవసోమ్యేదమగ్రల సీదేకమేవాద్వితీయంతదైక్షతబహుస్యాంప్రజాయే
య-సన్నులాస్యోమ్యేమాస్సర్వాఃప్రజాఇత్యాదీనాంచవేదాన్తానాంబ్రహ్మణిప్రతిపాదకతయాన్వయాత్, అర్థేషుఇతర
తో ౨నన్వయాత్ప్రకృతిపురుషాదిషుభయవిధకారణత్వప్రతిపాదకత్వేనాన్వయాభావాచ్చబ్రహ్మేవోభయవిధంకారణమి
త్యర్థః || యథాబ్రహ్మస్వరూపగుణాదికంశాస్త్రైకసమధిగమ్యంతద్వదుభయవిధంకారణత్వంబ్రహ్మణ్యేవశాస్త్రైభ్యో ౨
వగతంనతుప్రకృత్యాదిష్వితీభావః || అస్మిన్పక్షేఅన్వయాదిత్యనేనసమన్వయాధ్యాయప్రథమపాదార్థఉక్తిః - ఇతరతఇత్య
నేనప్రతిపాద్యర్థః | బ్రహ్మకారణమేవబ్రహ్మైవకారణమిత్యయోగాన్వయోగవ్యవచ్ఛేదనకారణత్వంహిసమన్వయాధ్యాయ
సమర్థితం-పూర్వవ్యాఖ్యానేతు. అనువృత్త్యననువృత్తిభ్యాముపాదానత్వనిమిత్తత్వనిర్వాహకాభ్యాంతదుభయవిధకారణత్వే
సాధితేఆర్థాదేవప్రకృత్యాదీనామకారణత్వసిద్ధయోగాన్వయోగవ్యవచ్ఛేదావర్థాదేవసిద్ధతః || యద్యా || సమన్వయాదు
భయవిధకారణత్వస్యబ్రహ్మణ్యేవసంగతే, అర్థేషుప్రకృత్యాదిషు-ఇతరతోసంగతేశ్చ, బ్రహ్మణిఎవకారణత్వమిత్యర్థః | ఎకమే
వాద్వితీయమిత్యనేనహేత్వత్సజగతేకమేవోభయవిధకారణమవగతం, తత్రప్రకృత్యాదిషుభయవిధకారణత్వోపయుక్త
పర్వజ్ఞ్యసర్వశక్తిత్వాద్యభావస్యబ్రహ్మణితత్త్వావస్యచతుర్థ్యేవ-యస్సర్వజ్ఞసర్వవిత్ - సత్యకామస్సోసంకల్పః -
పరాస్యశక్తిర్విచైవశూన్యతేస్వాభావికీజ్ఞానబలక్రియాచ || జ్ఞాక్షాద్వావజావీశసికా || అజామేకాంలోహితశుక్ల
కృష్ణామిత్యాదిభ్యో ౨వగమాదుభయవిధకారణం బ్రహ్మైవేతిభావః, అస్మిన్పక్షేసార్వజ్ఞ్యసర్వశక్తిత్వాదిగుణప్ర
తిపాదకత్వేనవేదాన్తానాంబ్రహ్మణ్యన్వయాత్తస్మిన్నుభయవిధకారణత్వోపపత్తిః, తదుపపక్షేశ్చజన్మాదికారణ
త్వస్యలక్షణత్వసిద్ధిరవగస్తవ్యా-అస్మిన్నపిపక్షేఅయోగాన్వయోగవ్యవచ్ఛేదావర్థా-యద్యా, బ్రహ్మ, నలక్షణప్రతిప
త్వం, అనుమానేనాప్యవగస్తుంశక్యత్వాత్-అప్రాప్తేహిశాస్త్రమర్థవత్-శాస్త్రైకప్రమాణకత్వేపివాతస్మిన్ప్రవృత్తి

వృత్త్యభయరూపరహితే అపురుషార్థస్వరూపేన-వేదాంతానాంబోధకత్వే నాన్వయః, పురుషార్థపర్యవసానాసంభవాన్న
 శాస్త్రం ప్రమాణమిత్యత ఆహ || అన్వయాదితరతత్త్వైర్దేష్వితి | ఆ తాన్వయాదిత్య నెనసమన్వయాధికరణసిద్ధాంతార్థ
 ఉక్తిః-శాస్త్రయోగ్యధికరణసిద్ధాంతార్థస్తు-అథాకదత్రవివక్షితేశాస్త్రయోగ్యధికరణస్య లక్షణాత్కేవలపరిహారరూపత్వేన
 లక్షణకథనైవ వతదాత్మేపరిహారయోరప్యత్రవివక్షితత్వప్రతితే-సమన్వయాధికరణంతుశాస్త్రయోగ్యధికరణలక్షణాత్కే
 వపరిహారరూపమితీతదన్వయాదిత్య నెనప్రదర్శితం | అయం భావః-నతావదనుమానగమ్యంబ్రహ్మతస్యాసంభవాత్
 యద్యపిఘటాదినత్సవయవత్వాదినాజగతఃకార్యత్వమనుమీయతే | కార్యంచతదభిజ్ఞకర్తృకమిత్యనభిజ్ఞజీవవ్యతిరక్తఃకృ
 త్స్పజగన్నిర్మాణచతురశశ్వరోనుమాతుంశక్యతే - తథాపిలాఘవాత్కార్యత్వాదిహేతునానుమీయమానోయఃకశ్చిత్క
 ర్తృజీవవస్యాత్ | తస్యదృష్టత్వాత్, తేనజీవక్లప్తలాఘవ-మీశ్వరక్లప్తప్రాగారవమితినేశ్వరసిద్ధిః-ననుజీవానామల్పజ్ఞత్వాత్క
 థంమహీమహీధరాద్యర్థకర్తృత్వమితీచెన్నతదద్విలక్షణపుణ్యవిశేషోపచితశక్తివిశేషాణాంవిశ్వామిత్యాదీనామేవతత్సం
 భవాత్, అస్మైకస్త్రిన్నజ్ఞేవిశ్వామిత్యోన్యత్రననాస్తీతిచెన్న - అన్యత్రాప్యన్యస్యవిద్యమానత్వాత్-భవద్భిరనన్తావయో
 గినఃకల్ప్యనైసర్వజ్ఞాసర్వశక్తయశ్చేతితైరేవతత్రత్రవిశ్వసృష్టిప్రవర్తతాం, కిమనెనిత్యజ్ఞానచికిత్సాప్రయత్నవత్తయా
 విజాతీయతయాపరికల్పితేన, తథాచాన్యథాసిద్ధిదూషితానికార్యత్వాద్యనుమానానీశ్వరమనుమాతుంసప్రభవన్తి, తద్విస
 ర్వంకార్యమేకకర్తృకం-కార్యత్వాదిసాధయామభిచేత్తర్హ్యనెకకర్తృకమఘటపటాదిమవ్యభిచారఃఅన్యథాసిద్ధిర్వా
 నప్యోకకర్తృకత్వాభావకోపివిరోధస్సాన్యత్, అనెకకర్తృకంభవతికార్యత్వాదిత్యుక్తేష్యయమేవదోషః - తస్మాదను
 మానానామనెకదోషమప్యత్వాద్వేదాంతవాక్యానామప్రాప్తత్వలక్షణంతాత్పర్యలింగమస్యైవెతిలక్షణముపపన్నమితి, నా
 పిప్రవృత్తినిప్రవృత్త్యన్వయవిరహిణోబ్రహ్మణోఽపురుషార్థరూపత్వాత్తత్రపురుషార్థపర్యవసాయినాంవేదాంతానాంనతా
 త్పర్యమితివాచ్యమ్ - అన్వయాత్ - వేదాంతానాంనిరతిశయపురుషార్థరూపే బ్రహ్మణితత్త్వరూపరూపాదితాత్పర్యకతయా
 న్వయాత్ - ఇతరతః-తద్వ్యతిరక్తేష్యైర్పురుషార్థభాసేషస్వర్గాదిషు, ఎవమేవాముత్రపుణ్యచితోలోకఃక్షీయత, ఇత్యా
 దిభిఃపురుషార్థత్వప్రతిషేధాచ్చతత్రశాస్త్రంప్రమాణమేవేతి, బ్రహ్మణఃపురుషార్థరూపత్వంతు - అనన్దోబ్రహ్మ, కంబ్రహ్మ
 ఖంబ్రహ్మ, రసోవైసఃరస్గ్ హ్యేవానంలభ్యానస్థిభవతి-యదేషఆకాశఅనన్దోనస్యాత్, ఎషహ్యేవానన్దయాతీత్యాదిభిరవగ
 తమ్-నిరతిశయసుఖస్యైవపురుషార్థత్వాత్ - అయోగవ్యవచ్ఛేదికాంకారణత్వోపయుక్తసార్వజ్ఞ్యాదిగుణవత్తామాహ || అభి
 జ్ఞఇతి | అభితస్సర్వదాసర్వత్రసర్వంజానాతీత్యభిజ్ఞః-సర్వజ్ఞః, ఇదంచసార్వజ్ఞ్యంనిమిత్తకారణత్వోపయుక్తమ్, తచ్చాపాదా
 నకారణత్వోపయుక్తసర్వశక్తిత్వస్యాప్యపలక్షణమ్, సర్వజ్ఞత్వాత్సర్వశక్తిత్వాత్సోభయవిధంకారణత్వముపపన్నమితి
 భావః, ననుసార్వజ్ఞ్యాదికంసుకృతహేతుకంస్యాదిత్యేవంరూపంకర్తృవశ్యత్వమధ్యయత్వాపాదకమాశంకాన్యహ || స్వరాడి
 తిస్వరాట్స్వతస్త్ర్యః అకర్తృవశ్యఃకర్తృవశ్యానాంప్రేరకః-తస్మాద్ధ్యయవెతిభావః, యద్వా, సార్వజ్ఞ్యాదికంసుకృతహే
 తుకంచేత్సుకృతస్యతన్ములకసార్వజ్ఞ్యాదేశ్యపరిమితత్వసంభావనయాకృత్స్పజగత్కారణత్వాసిద్ధిః, తతశ్చకారణంతుధ్య
 యఇతిశ్రుతివిరుద్ధమకారణవస్తుధ్యాచమనుచితమిత్యత్రాహ || స్వరాడితి-స్వనైవరాజతేప్రకాశతేసర్వంవిషయాకరోతినతు
 కర్తృజేతిస్వరాట్అనెనసార్వజ్ఞ్యాదికంస్వరూపానుబంధ్యేవ-నతుకర్తృమూలకమిత్యుక్తమ్ - ఎవంసార్వజ్ఞ్యాదిగుణవత్తాక
 థనెనబ్రహ్మణోఽకారణత్వవ్యవచ్ఛేదరూపో-యోగవ్యవచ్ఛేదఉక్తిః, సేవపునరాక్షిప్యపరిహీయతే, తేనెత్యాదినా ||
 అత్రేయమాశంకా - యద్యపిశ్వరఃప్రాగన్మృషైరెకఎవసన్సకలతరవిలక్షణత్వేనసర్వార్థశక్తియుక్తస్త్వయమేవవిచిత్రం
 జగత్సృష్టుంశక్తోతి తథాపిశ్వరకారణత్వంసంభవతి, ప్రయోజనవత్త్వాన్నిచిత్రస్మృత్యైః, ఈశ్వరస్యచప్రయోజనాభావాత్,
 బుద్ధిపూర్వకారిణామారమ్భేద్వివిధంహిప్రయోజనం, సార్వధఃపరార్థోవా, నహిపరస్యబ్రహ్మణస్త్వధావత ఎవావాస్త
 సమస్తకామస్యజగత్సర్గేణకించిత్రప్రయోజనమనవాప్తమవాప్యతే, నాపిపరార్థః-అవాప్తసమస్తకామస్యపరార్థతాహిపరా
 నుగ్రహణభవతి - నచేద్యశగర్భజన్తజరామరణనరకాదినానావిధానస్తదుఃఖబహులంజగత్పురుణావాన్సృజతి, ప్రత్యుత
 నుభైకతానమేవజనయేజ్జగత్పురుణయాహేన్సృజన్, అతఃప్రయోజనాభావాన్నబ్రహ్మణఃకారణత్వముపపద్యతఇతీమాంచాశ
 ఙ్కామర్థాదేవాపనయన్నాహ || తేనెత్యాదినా | హృదా-సంకల్పేనఆదికవయేచతుర్ముఖాయ, బ్రహ్మధర్మాదిపురుషా
 ర్థతత్సాదనాదికంనిరతిశయపురుషార్థరూపస్వస్వరూపగుణాదికంచావేదయతీతితథాతంవేదం-తేన, విస్తృతవాక్ప్రకాశిత
 వాక్ప్రాదాదియావత్ - యోబ్రహ్మణంవిదధాతిపూర్వంయోవైవేదాంశ్చప్రహిణోతన్మై-ఇతిశ్రుత్యర్థోఽత్రానుసంధ
 యః-శాస్త్రప్రవర్తనంహితార్థమ్ - ఎవంచతుల్యన్యాయతయాజగత్సృష్టిరపిహితార్థేవెతిసూచితమ్-తతశ్చకారుణ్యాచ్చేత
 నానామపవర్గోపయుక్తజ్ఞానప్రవృత్తినిష్పాదకకరణకశేబరప్రదానాయజగత్సృష్టిః-తదపిపరీపూర్ణత్వాదిచఫలితం, గర్భ

జన్మాదిదుఃఖానుభవస్తుస్వస్వకర్మమూలక ఇతి నెవ్వరస్యదోష ఇతిభావః | తేన ఇత్యా దినానామప్రపంచ సృష్టిరుచ్యత ఇతి కచితే
తన్న-నామకల్పనస్య సృష్టిస్తర్భా వెనపుకగు క్త్యనపేక్ష త్యాత్ -నామరూపవ్యా కరణంహిసృష్టిః-నామరూపవ్యా కరవా
ణి-తన్నామరూపాభ్యాంవ్యాక్రియ తేతి శ్రుతేః-బ్రహ్మశబ్దస్యనామధేయపర్యాయత్వాభావాచ్చ-సహివేదపర్యా యశబ్దః-
బ్రహ్మచసంప-మూలంకృష్టోబ్రహ్మచర్యావృత్తాత్మేతిప్రయోగాత్-కవయిత్యసాన్వయంపతేచ్ఛ-యచ్చాస్త్రప్రపర్త
నెనచిక్షిరితంహితంతద్దర్శయితుంతత్ప్రవర్తనా | అభావేనర్థందర్శయన్విశిషిమ్ముహ్య నియంసూరయ ఇతి|సూరయోజ్ఞానవ
స్త్రుతిపానకాయంప్రతిముహ్య నిలపరిచ్ఛేద్య వైభవత్వాద్వ్యాకులీభవ స్తిత్యర్థః | అపరిచ్ఛిన్న బ్రహ్మనుసన్ధానంహిశా
స్త్రప్రపర్తనస్యపరమప్రయోజనం-శాస్త్రప్రపర్తనాభావేలపరిచ్ఛేద్య స్వ రూపరూపగుణవిభూత్యా దీన్తానాన్తరానవ
గమ్యాన్ని రతిశయపురుషార్థరూపానవ గస్తుమతక్తాస్సూరయోముహ్యాయః-అతఃసంమోహామామాభూదిత్యేతద్దర్థం
బ్రహ్మతేనెత్యర్థః-యదితిపాతే-యద్వస్తాచ్చాస్త్రప్రపర్తనాభావేముహ్య ని-అతోబ్రహ్మతేనెత్యన్వయః | యద్వా | ఆశీ
ర్మమస్మి | యావస్తునిర్దేశోవాపితస్తుఖమిత్య భియుక్తోక్తేశ్చిక్షిత్వకృత్సప్రబద్ధార్థరూపవస్తునశ్చరీరకాధ్యా యచతుష్ట
యార్థరూపస్యాత్రప్రబద్ధాదానిర్దేష్టవ్య త్వేనతత్రతావత్కవయిత్య నైససమన్వయాధ్యా యార్థరూపంవస్తునిర్దిష్టం-ము
హ్యస్తీత్యాదినావినిమయిత్య నైసద్వితీయాధ్యా యార్థరూపంవస్తునిర్దిష్ట తే|సూరయిత్యనైసద్వితీయాధ్యా యాద్యధికర
ణార్థానాం-తేజోవారిమృదాయతోవినిమయిత్య నైసతదధ్యా యాన్యస్యసంజ్ఞామా రిక్త వ్యధికరణస్యచాత్రప్రత్యభి
జ్ఞానాత్ -ఎవంచాయమర్థః-సూరయః-కపిలహిరణ్యగర్భ కణభక్షాక్షపాదక్షపణకపశుపత్యా దయఃసాంఖ్య యోగాదిత
స్త్రప్రతేతారః-ప్రకృత్యాద్యుపాదానత్వనిమిత్తమాతేత్వేనవాదినోయంప్రతిముహ్య ని-ఈశ్వరస్య సూక్ష్మచదచిద్విశిష్టస్య
జగద్రూపేణపరిణామంతదుపయుక్తసర్వశక్త్యాదిగుణయోగంచాజాన స్త్రప్రధానసోపాదానత్వంవదన్త స్తన్నిర్వోధుం
చాసమర్థావ్యాకులీభవ స్తిత్యర్థః|యదితిపాతే-యస్త్విషయభూతేబ్రహ్మణిముహ్య స్తిత్యర్థః | తేనైబ్రహ్మహృదాయఆదికవయ
ఇత్యేతదపిద్వితీయాధ్యా యార్థనిర్దేశవరమితిశ్చిత్సంప్రదాయః-తత్రప్రయోజనవత్త్వాధికరణార్థప్రత్యభిజ్ఞానాత్ |యద్వా||
ప్రతిపిపాదయిషి తార్థప్రామాణ్యజిజ్ఞాసాయాంవేదాన్తానామేవతత్ప్రమాపకత్వంవక్తుంకృత్సస్య వేదస్యా నాదినిధ
నావిచ్ఛిన్న సంప్రదాయాసంభావ్యమానదోషగన్ధతాంపూర్వత స్త్రనిర్దితాంస్కారయితుం తేనైబ్రహ్మహృదాయఆదికవయ
ఇత్యుక్తమ్-ఎవంకారణత్వాసంబంధవ్యవచ్ఛేదరూపోయోగవ్యవచ్ఛేదఃక్తః-అథాన్యేషు ప్రధానాదిషుకారణత్వ సంబంధ
వ్యవచ్ఛేదరూపాన్యయోగవ్యవచ్ఛేదాక్షేపపరిహారోసూచయః ధ్యేయంపరమాత్మానంవిశిషిష్టి || తేజోవారిమృదాయతో
వినిమయిత్య-అతేదమాశఙ్క్యతే-తావత్పురుషస్యా కారణత్వం నోపపద్యతేకారణత్వా వగమాత్-తథాహితావత్-
హాన్తాహమిమా స్తిసోదేవతాఅనేనజీవేనాత్మ నానుప్రవిశ్యనామరూపవ్యా కరవాణితాసాంత్రివృ తంత్రివృ తమైకైకాం
కరవాణీత్రివృత్కరణనామరూపవ్యా కరణేనమానకర్తృక ప్రతీయేతే-త్రివృత్కరణంచహిరణ్యగర్భ రూపసమష్టిజీవక
ర్తృకం-చతుర్ముఖసృష్టేష్వ ణ్డాన్తర్వర్త్య గ్నాదిమాపదేశాత్ | యదగ్నే రోహితంరూపం తేజసస్తద్రూపమిత్యాదిభి
స్త్రివృత్కరణమగ్నాదిత్యచంద్రవిద్యు త్సు-ఎవంచత్రివృత్కరైకకర్తృకంనామరూపవ్యాకరణమప్యణ్డాధిపతివత్తుర్ముఖక
ర్తృకమేవేతితమిమమాక్షేపమభిప్రేత్య సమాధత్తై | తేజోవారిమృదాయతోవినిమయిత్య-వినిమయఃపరస్ప రంమిశ్రీకరణం-
తోజోవారిమృదాంతేజోబన్నానాం-వినిమయః యతోబ్రహ్మణః-నతచ్చతుర్ముఖాదిత్యర్థః-అయంభావః-తావత్త్రివృత్కరణం
హ్యణస్సృష్టిర్థమ్ || నానావీర్యాఃపుకగ్భూతాస్తత సైసంహతింవినా|| నాశక్తువస్త్వజాస్సృష్టుమసమాగమ్యకృ త్సశః
సమేత్యాన్యోన్యసంయోగంపరస్పరసమాశ్రయాః || మహదాద్యావిశేషాన్తాహ్యగ్నముత్పదయన్తితే ఇత్యా దిభిర్వైష్ణవా
దివచన్తైస్తస్యావగమాత్-అణస్సృష్ట్యనన్తరంచతుర్ముఖోత్పత్తిః-తదగ్నమభవద్దేమం-తస్మిన్జజ్ఞేస్వయంబ్రహ్మేతిన్తరణాత్ ||
ఎవంచాణ్డోత్పత్తేఃప్రాక్తనంత్రివృత్కరణంపరమాత్మకర్తృకమేవేతితత్కరైకకర్తృకంనామరూపవ్యాకరణమపిపరమాత్మ
కర్తృకమేవేతితస్యైవజగత్కారణత్వం, నతుజీవప్రధానయోరితి-త్వన్ని యదగ్నే రోహితమిత్యాదిత్రివృ త్కరణోపదేశపర
శ్రుతివిరోధ ఇతిచెన్తై వం-తత్రహ్యణ్డాన్తర్వర్తిష్వగ్నాదిమన త్రివృత్కరణప్రదర్శనం-కింతు-శ్వేతకతోశ్శుశూహిరణ్డాన్త
ర్వర్తిత్యేనతస్యబహిష్టవస్తుమత్రివృత్కరణప్రదర్శనాయోగాత్-త్రివృత్కరణాంభూతానాంకార్య భూతేష్వగ్నా
దిమత్రివృత్కరణభూతకార్యత్వప్రదర్శనాయాగ్నాదిసాంభూతత్రయాత్మకత్వమా త్రముపదిశ్యతే-యథేతిపాతే-యథా
వినిమయః-యథాయథంవినిమయః-యత ఇతిపూర్వస్తాదనుషక్తిః | నన్వేవమపిబ్రహ్మపాదానకారణం-తద్ది-అ థపరాయ

యాతదక్షరమధిగమ్యతే . నిష్కలం నిష్క్రియం శాస్త్రం సరవద్యం నిరంజన-మిత్యాదిభిర్నిర్వికారః పరమతం . ఉపాదానకారణత్వం
చ భావ్యచక్రావిశేషవతః పాగవతా యోగిత్వం హం-తచ్చ బ్రహ్మణోపపద్యతే । తథాసతి బ్రహ్మణో వికారా శ్రయత్వా
పత్యై క్షత్రుః పరీధప్రసక్తాదిత్యా శక్త్యా మభిప్రేత్యాహ । యత్ర త్రిసర్గో మృషేతి ॥ త్రయాశాంసత్వరజస్తమసాం
స్వరః, సృజ్యత ఇతి సర్గః కర్తృణిః, గుణత్రయసృష్టః ప్రపన్నో యత్ర యస్మిన్ యత్స్వరూపే . మృషా-మిత్యా, నాస్తీతియావ
త్ । త్రిసర్గస్య సత్వాదిగుణగతత్వేన సతస్య బ్రహ్మస్వరూపగతత్వమివివికారాభావాన్న నిర్వికారశ్రుతివిరోధ ఇతిభావః । ననువి
కారాశ్రయత్వ హంకారణత్వం నిర్వికారత్వంచేత్త్య భయం పరస్పరవిరుద్ధం కథమేకస్మిన్నుచ్యత ఇతిచేచ్ఛ్యుః । అతావత్-ఈ
శ్వరప్రధానయాస్వరూపభేదస్సర్వసిద్ధాంతసంప్రతిపన్నః-తథాజీవేశ్వరయోరపి, త్వరంప్రధానమమృతాత్వరంహరిః, త్వరా
త్త్వానావీశతేదేవకః-ప్రధానక్షేత్రజ్ఞపత్యుణ్ణేశః-సకారణంకరణాధిపాధిపానచాగ్నికశ్చిజ్జనితానచాధిపః-పతింవిశ్వస్యాత్మై
శ్వరగీశాశ్వతంశివమమృతమ్, జ్ఞాజ్ఞాద్వావజావీశసీశా-నిత్యోనిత్యానాంచేతనశ్చేతనానామేకోబహూనాంయోవిదధాతికా
మాత్ । భోక్తాభోగ్యంప్రేరితారంచమత్వా-తయోరన్యఃపిష్పలంనావద్వత్త్వనిశ్చన్నోఽభిచాకశీతి, పృథగాత్మానంప్రేరి
తారంచమత్వాజ్ఞప్తస్తతస్తైరామృతత్వమేతి, అజామేకాంలూహితశ్లక్ష్మస్తామిత్యాదిభిశ్చుతిభిః స్వరూపస్వభావభేదశ్చావి
తః-ఎవంస్వరూపతస్వస్వభావతశ్చాత్మస్తవిలక్షణయోఃకార్యకారణోభయావస్థయోఃప్రకృతిపురుషయోఃపరమాత్మానంప్ర
తిశరీరత్వం, యఃపృథివ్యాంతిష్ఠత్, యోఽవ్యక్తమస్తరేనంచరత్ యస్యావ్యక్తంశరీరంయోఽత్వరమస్తరేనంచరత్ యస్యా
త్వరంశరీరమిత్యాదిభిశ్చావితమ్ , ఎవంసర్వావస్థావస్థితచిదచిద్వస్తుశరీరతయాతత్ప్రకారఃపరమపురుష ఎవకార్యావస్థకా
రణావస్థజగద్రూపేణావస్థితఇతిమమర్థంజ్ఞాపయితుంకాశ్చనశ్చుతయఃకార్యావస్థంకారణావస్థంచజగత్సంవేత్యాహుః-న
దేవసోమ్యోదమగ్రాసీదేకమేవాస్మి తీయంతదైశ్చితబహుస్యాంప్రజాయేయేతితత్తేనోస్య జతేత్యారభ్య - సన్నులాసోమ్యే
మాస్సర్వాఃప్రజాస్సదానుతనాస్సత్ప్రకృతావతదాశ్చ మిదగ్ంసర్వంతత్త్వంసలత్తాతత్త్వమసిశ్చైతకతోఇతి . త
థా , సోఽకామయతబహుస్యాంప్రజాయేయేతసతపోతప్యతసతపస్తప్తాఇదగ్ంసర్వమస్సజతేణ్యారభ్యసత్యంచాన్య
తంచసత్యమభవదిత్యాద్యాః, తదేవంభోక్త్యభోగ్యనియస్త్రాన్విభక్త్యన్విభావాన్ప్రకృతాద్యభోగ్యగతముత్పత్త్యాదికంభో
క్తరీజేవేప్రతిపిద్యతస్యనిత్యాంప్రతిపాద్యభోగ్యభూత . సుహానగతముత్పత్త్యాదికంభోక్త్యగతంచాపురుషార్థాశ్రయ
త్వంనియస్త్రాప్రతిపిద్యతస్యనియస్త్రత్వం . సుశుక్లత్వం సర్వదాసర్వజ్ఞత్వంసత్యసంకల్పత్వంకరణాధిపాధిపత్వంవిశ్వస్య
పతిత్వంచప్రతిపాశ్రయస్సర్వావస్థావస్థితయోశ్చిదచితోస్తంప్రతిశరీరత్వంతస్యచాత్మత్వంప్రతిపాదితం . అతస్సర్వదాచిదచిద్వ
స్తుశరీరతయాతత్ప్రకారంబ్రహ్మ - తత్కదాచిత్స్యాద్విభక్త్యసదేశానగ్నాతిసూక్ష్మదశాపన్నచిదచిద్వస్తుశరీరంతిష్ఠతి-
తత్కారణావస్థంబ్రహ్మ , కదాచిచ్ఛవిభక్తనామయాపస్తూలచిదచిద్వస్తుశరీర-తచ్చ కార్యావస్థం . తత్రకారణావస్థస్య
కార్యావస్థాపస్తూలచిదంశస్య కారణావస్థాయాంశబ్దాదిపీనస్య భోగ్యత్వానుశబ్దాదిమత్రయాస్వరూపాన్యథాభావ
యాపమికారోభవతి । చిదంశస్యచసంకుచితజ్ఞానస్యకర్మఫలవిశేషభోక్తృత్వా యతదనురూపజ్ఞానవికాసాత్కస్య భావా
స్యభాభావాత్కవికారోభవతి । ఉభయత్రప్రకారవిశిష్టేనియస్యంశేత దవ స్థదుభయవిశిష్టతారూపవికారోభవతి ।
కారణావస్థాయావస్థాస్తరాపస్తిరూపావికారఃప్రకారద, యేప్రకారిణిచనమానః - అతఎవైకస్యావసాస్తరాపస్తిరూ
పవికారాపేక్షయా యేనాశ్రుతంశ్రుతమిక్యేకవిజ్ఞానసర్వవిజ్ఞానంప్రతిజ్ఞాయమృదాదిదృష్టాంతోయథాసోమ్యేకేనత్యాది
నానిదర్శితః , ఈదృశజ్ఞానసంకోచవికాసకరతత్తద్దేశాసంబంధవియోగాభిప్రాయాజీవసోమ్యైష్టిమరణవాదిన్యఃప్రజాపతిః
ప్రజాలస్యజతేత్యాద్యాశ్చుతయఃఅచిదంశవత్స్వరూపాన్యథాత్వాభావాభిప్రాయాః । ఉత్పత్తిప్రతిషేధవాదినోన్యైశ్చ
త్వవాదిన్యశ్చ , నజాయతమ్రయతఇత్యాద్యా - నిత్యోఃత్యానామిత్యాద్యాశ్చశ్రుతయస్వరూపాన్యథాత్వజ్ఞానసంకోచ
వికాసరూపాభయవిధానిష్ఠవికారాభావాభిప్రాయాః । నిష్క్రియ-నిష్కలం - సవాషమహానజలత్వాఽజరోఽమృతోని
త్యోనిత్యానామిత్యాద్యాఃపరమాత్మవిషయాశ్చుతయః , అతస్సులసూక్ష్మచిదచిత్ప్రకారకం బ్రహ్మైవకార్యంకారణం
చేతిబ్రహ్మపాదానంజగత్ - సూక్ష్మచిదచిద్వస్తుశరీరకంబ్రహ్మైవకారణమితిబ్రహ్మపాదానత్యేషిన్-ఘాతసోమ్యేపాదా
నత్యేనచిదచితోర్భక్త్యాశ్చస్వభావాసంకరోమ్యేపపన్నతరః యథాశ్లక్ష్మ్యర్థకత్తస్తుసంఘాతోపాదానత్యేషివిచిత్రప
టస్యతత్తత్తస్తుప్రదశఎవతత్తచ్చక్యాదిసంబంధఇతికార్యావస్థాయామపినసర్వత్రవర్తనంకరః-తథాచిదచిదీశ్వరసంఘాతో
పాదానత్యేషజగతఃకార్యావస్థాయామపిభోక్తృత్వభోగ్యత్వనియస్త్రత్వాద్యసంకరః-ఇయాంస్తువిశేషః-తస్మానాంవ్య

భక్తి తానామెవపురుషే చ్చయోకదాచిత్సంహతానాంకారణత్వంకార్యత్వంచాభిహతుచిచితోస్సర్వావస్థయోః పరమ
పురుషశరీరత్వేనతత్ప్రకారతయైవపదార్థత్వాత్తత్ప్రకారకపరమపురుషస్సర్వదాసర్వశబ్దవాచ్యఇతిస్వభావభేదస్తదసంకరి
శ్చద్వైష్టాంతద్వాన్తికయోస్తుల్యః-ఎవంచసతిపరస్యబ్రహ్మణఃకార్యానుప్రవేశేషేస్వరూపాస్యథాభావాభావాదవికృతత్వ
ముపపన్నతరమ్-స్థూలానస్థస్యనామరూపవిభాగవిభక్తస్యచిదచిద్వస్తునత్యతయా-ఎవస్థానాత్కార్యత్వమువపన్నతరమ్-
అవస్థాన్తరావత్తిరెవహి కార్యతేతిసర్వమనవద్యమితి-తత్రజన్మాదీత్యాది నాజగదుపాదానత్వం సూక్ష్మచిదచిద్విశి
ష్టబ్రహ్మణిష్టమ్ - తేనఇత్యాదినామృషేత్యనైసమిత్తకారణత్వం విశేష్యభూతశుద్ధస్యరూపనిష్ఠమితచమూచితం-శాస్త్ర
ప్రవర్తనత్రివృత్తరణనామరూపవ్యాకరణత్రిసర్గస్రప్యత్వాదెర్విశేష్యనిష్ఠత్వప్రతీత్య-ఏవమేకస్యేవబ్రహ్మణోవిశిష్టాకా
రణజగదుపాదానత్వంశుద్ధస్యరూపేణమిత్తకారణత్వంచేత్యభయవిధకారణత్వం సమర్థితం - ఏవం చజన్మాదికారణ
త్వం విశిష్టబ్రహ్మణోవిశేషణభూతం లక్షణం - విశుద్ధస్యరూపస్యతూపలక్షణతయా లక్షణమిత్యవగస్తవ్యమ్ -
తస్యశుద్ధస్యరూపనిష్ఠత్వాభావస్యయత్రత్రిసర్గోమృషేత్యనేనావగతత్వాత్ - నచతదనిష్ఠస్యకథంలక్షణత్వం తదసా
ధారణధర్మస్యైవలక్షణత్వాదితివాచ్యం-ఇతరవ్యాప్తత్వస్తుప్రత్యాయికత్వస్యైవతతోపలక్షణత్వేనవివక్షితత్వాత్ ।
జగత్కారణత్వస్యశుద్ధస్యరూపానిష్ఠస్యాపితదుపలక్షణతయాసకలతరవ్యాప్తత్వేనైవబ్రహ్మప్రత్యాయికత్వసంభ
వాత్ - నచతస్యశుద్ధస్యరూపోపలక్షకత్వమపినసంభవతి-తస్యతదవృత్తిత్వాదితివాచ్యమ్-తటస్థస్యాపితశాఖాగ్రత్వస్యచన్ద్రో
పలక్షకత్వదర్శనాత్-విశేష్యనిష్ఠత్వానిష్ఠత్వాభ్యాంవిశేషణత్వంపలక్షణత్వయోర్భేదః-తతశ్చకారణత్వస్యబ్రహ్మనిష్ఠతయా
విశేషణత్వం-ప్రపంచగతజన్మాదేస్తుబ్రహ్మస్వరూపానిష్ఠతయో-పలక్షణత్వమితివిభావనీయమ్ । యత్రత్రిసర్గోమృషేత్య
నైవోపాదానప్రయుక్తాచిద్గతదోషోనివారితః । అథచేతనగతంభాగ్యన్త్యాదికమన్యచ్ఛసర్వమవద్యంనేతివదంశ్చిదచిద్వాన్తివృ
త్తం - బ్రహ్మస్వరూపంశోధయన్విశినస్తి ॥ ధామ్నైతి॥ ననుజగజ్జన్మాదికారణత్వంలక్షణేనైవసకలతరవస్తువ్యాప్తత్వస్యైసిన్ధ్యతికి
మనెనయత్తేనెతిచేన్న - జగజ్జన్మాదికారణత్వైవరకారణత్వవ్యాప్తత్వైసిన్ధ్యావపిజేవజడజాతీయత్వశ్చాస్యాదేవ-కమ్ముగ్రి
వాదిమత్త్వరూపసంస్థానవిశేషవత్త్వాదినాపటాదివాన్తిత్వఘటాదెర్గస్తవత్త్వాదినాతజ్జాతీయత్వదర్శనాత్ - అచాదేస్త
దభావేనతచ్ఛాస్మానిష్ఠత్వదర్శనాత్ - అతస్తస్మిన్వత్త్విర్ధంధామ్నైత్యాదివిశేషణాని - ననుసంస్థానవిశేషోహిఘటపటాది
భ్యేవవవ్యావర్తయతి-నతుపృథివీమాత్రాత్-పటస్యాపిపృథివీత్వాత్-ఎవంచసంస్థానాదికంయేభ్యఃపటాదిభ్యోవ్యావర్తయ
తితద్విజాతీయత్వమపితేనైవసిద్ధమ్ - అగాదెరపిపృథివీమాత్రవ్యావర్తకాప్త్యాదియోగాదేవహిపృథివీవైజాత్యమ్-యస్మా
త్పృథివీజాతీయాత్సంస్థానాదినావైజాత్యంనసిద్ధ్యతితస్మాద్వ్యావర్తకత్వమపినసంస్థానాదేర్నాస్తి - స్రక్యతేతుకారణత్వం
జీవాదిభ్యోబ్రహ్మవ్యావర్తయతీతికథంతేనాకారణేభ్యోజీవాభ్యోవైజాత్యంతదస్తగ్భవాయోగ్యత్వాదిరూపంనసిద్ధ్యేత్-
తదనిష్ఠజాతియోగిత్వంతుధామ్నానిరస్తకుహకత్వాదినాలక్షణాన్తరేణాపినసిద్ధ్యతి - కారణత్వవన్నిరుపాధికధామనిరస్తకు
హకత్వాదెరవ్యజాతిరూపత్వాత్-తస్మాద్ధామనిరస్తకుహకత్వాదివత్కారణత్వమపిస్వేరగర్వవ్యావర్తకమితిచేదుచ్యతే-
వైజాత్యంహితద్వ్యతిధర్మయోగరాహిత్యమ్ - తచ్ఛవ్యాప్తత్వోధకకారణత్వబలాన్నసిన్ధ్యతి-నహిస్త్రిభేదగ్రహకసా
నుగ్ర్యవశధర్మాభావగ్రాహికా-కించసూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టస్యబ్రహ్మణోలక్షణమిదంజగజ్జన్మాదికారణత్వమితితతోవిశిష్టస్యై
తరవ్యాప్తత్వితద్వైజాత్యసిన్ధ్యావపికేవలవిశేష్యస్యవిశేషణభూతచిదచిత్సాజాత్యశ్చా-యంతద్వారణార్థంధామనిరస్త
కుహకత్వాదికంస్వరూపలక్షణం-వస్తుతస్తు - యతోవేత్త్యాదిశ్రుత్వాబ్రహ్మణ్యపాదానత్వస్యస్యవగమాస్తస్యవమ్మదా
దావికారాదాదోషసహచరితత్వదర్శనాద్భ్రహ్మణ్యపితత్ప్రయుక్తదోషశ్చా-వారణార్థంనిరుపాధికధామనిరస్తకుహక
త్వాదివిశేషణత్రయమితిసతద్వైయర్థ్యశ్చే-తి-అత్రధామ్నైత్యాదివిశేషణత్రయేణసత్త్వంజ్ఞానమనస్తమితశ్చత్త్వంకంవిశే
షణత్రయంప్రత్యభిజ్ఞాస్యతే-ధామపదేనజ్ఞానపదస్య - పరపదేనాధిక్యవాచినాఅనస్తపదస్య - సత్యపదేనతస్యప్రత్యభిజ్ఞా
నాత్ - ధామ్నాతేజసానిత్యానంకుచితజ్ఞానరూపేణ - స్వసంస్థానాభావికననిరుపాధికేనేతియావత్ । రస్తం కుహకంవచ్ఛ
కమవిషయభూతంచస్తీతియావత్ తస్యస్యసంనిత్యనిరుపాధికానంకుచితధర్మభూతజ్ఞానేనానవగతవస్తుగహితమిన్యర్థః-
అనెనముక్తజీవావ్యాప్తతాః, తేషాంముక్తజాయామనంకుచితజ్ఞానస్యేపితస్యసరమాన్తప్రసాదాయత్వేనసోపాధిక
త్వాత్, బద్ధదశాయామభావేననిత్యత్వాభావాచ్చ - సత్యపదంనిరుపాధికసత్తాయోగినంపరమపురుషమాహ-తేనవికారా
స్పదమచేతనంతత్సంస్పృష్టశ్చేతనశ్చవ్యాప్తతః-నామాన్తరభజనావస్థాన్తరయోగేనతయోర్నిరుపాధికసత్తాయోగరహిత

త్వాత్-పరశబ్దోఽధికవాచీనః స్థానప్రమాణాదపరిచ్ఛిన్నాధిక్యపరః అనన్తమిత్యర్థః - అనన్త్యంచాత్రదేశకాలవస్తుపరిచ్ఛేదరహితత్వరూపం-తచ్చసగుణత్వాన్సర్వరూపస్యస్వరూపేణగుణైశ్చాభిప్రీతమ్-అనేనపూర్వపదద్వయవ్యావృత్తకోటిద్వయవిలక్షణాః సాతీశయస్వరూపస్వగుణానిత్యావ్యావృత్తాః-విశేషణానాంవ్యావృత్తకత్వాత్-సత్యాదివాక్యస్యాత్రప్రత్యభిజ్ఞానాదేవవిశేష్యసమర్పకంబ్రహ్మపదమధ్యాహ్రియతే - ఎవంచజగజ్జన్మాదినాలక్షణేనావగతస్వరూపం బ్రహ్మసకతతరవస్తువిజాతీయమితిలబం - తత్రదేశపరిచ్ఛేదోనామసర్వదేశావర్తిత్వరూపః-ఇదమత్రభవత్యత్రతునభవతీత్యేవంవిధః- కాలపరిచ్ఛేదస్త్విదమదానీంభవతి-ఇదానీంతునభవతీత్యేవంవిధః-వస్తుపరిచ్ఛేదోనామసర్వవస్తుసామానాధికరణ్యాభావః- స్వాపేక్షయాత్కృష్టవస్తునద్భావోవా-తదభావోవస్తుపరిచ్ఛేదరాహిత్యం - తత్రాద్యవస్తుపరిచ్ఛేదరాహిత్యంబ్రహ్మస్వరూపస్యైవ-సతుతద్గుణానాం-తత్స్వరూపస్యసర్వవస్తుశరీరకత్వేనసర్వవస్తుసామానాధికరణ్యసత్వేపితద్గుణానామసంభవాత్-ద్వితీయేతుతద్గుణానామపితత్సంభవతి-బ్రహ్మగుణాపేక్షయాత్కృష్టగుణానామభావాదితివివేకః - సామానాధికరణ్యంద్వీవిధం-శబ్దసామానాధికరణ్యమర్థసామానాధికరణ్యంచేతి - తత్రశబ్దసామానాధికరణ్యంనామ-భిన్నప్రవృత్తినిమిత్తానాంశబ్దానామేకస్త్విశేష్యేపర్యవసానమ్- అభిధానమిత్యర్థః-యథానీలోత్పలశబ్దయోః - అర్థసామానాధికరణ్యంతుభిన్నాద్ధానామేకస్త్విన్నరైవృత్తి-యథానీలోత్పలాదీనాం - అత్రవిశేష్యసమర్పణాయాధ్యాత్మాతోబ్రహ్మశబ్దఃస్వభావతోనిరస్తనిఖిలదోషమనవధికాతిశయాసంఖ్యేయకల్యాణగుణగణాంపురుషోత్తమమాహ - తథాచాభాషిభగవద్భిశ్చీరామానుజమునిభిః-బ్రహ్మశబ్దేనచస్వభావతోనిరస్తనిఖిలదోషోఽనవధికాతిశయాసంఖ్యేయకల్యాణగుణగణాంపురుషోత్తమోభిధీయతే - బృహత్స్వగుణయోగేనహిబ్రహ్మశబ్దః - బృహత్త్వంచస్వరూపేణగుణైశ్చయత్రానవధికాతిశయంసోస్యముఖ్యోర్థఇతి - తత్రస్వరూపేణగుణైశ్చసరితీత్యుబృహత్త్వంబ్రహ్మశబ్దప్రవృత్తినిమిత్తం - స్వభావత ఇత్యాదివిశేషణద్వయంతు బ్రహ్మశబ్దస్యపురుషోత్తమవరత్ప్రవతిపాదనోపయోగితయోక్తంసతుప్రవృత్తినిమిత్తతయా - బృహత్త్వస్యనిరతిశయత్వంనామానన్త్యం-ననుబృహతిబృంహయతితస్మాదుచ్యతే - పరంబ్రహ్మ-బృహత్త్వాద్బృంహణత్వాచ్చతద్బ్రహ్మైవైత్యభిధీయతే- ఇతిశ్రుతిస్తృతిభ్యాంబృహత్త్వబృంహణత్వేణభేదప్రవృత్తినిమిత్తతయావగతే - కథమిహబృహత్త్వమాత్రంప్రవృత్తినిమిత్తముచ్యతే- గుణతోబృహత్త్వైవబృంహణత్వస్యాప్యన్తర్గతత్వాదితిభావః - సచానన్త్యయకల్పత ఇతిశ్రుతిప్రసిద్ధం - సకలసంకోచనివృత్తిపూర్వకనిరవధికజ్ఞానవికాసరూపానన్త్యవహత్త్వంహిబృంహణత్వం - తద్దిసకలమాయప్రత్యనీకత్వత్వాన్దికారుణ్యాదిమోక్షప్రదత్వోపయికగుణవత్త్వం - బ్రహ్మశబ్దశ్చయోగరూఢిభ్యాంశ్రీనివాసమభిధత్తేతథాచస్త్యతే- శ్రీమతిగారుడేపురాణే॥

వేదేహూరిప్రయోగాచ్చగుణయోగాచ్చశాశ్లేణి - తస్మిన్నైవబ్రహ్మశబ్దోముఖ్యవృత్తోమహమునె-ఇత్యారభ్య-యన్తిప్రయముజ్యమానెతుగుణయోగస్సుపుష్కలః - తత్రైవముఖ్యవృత్తయమన్యత్రహ్యుపచారతఇతి- అనేనజగత్కారణభూతవస్తువిశేషజిజ్ఞాసాయాందేవతావిశేషావగమశ్చసిద్ధః, ఉక్తప్రకారేణసర్వవిలక్షణం-శ్రియఃపతింధీమహిషాసిషమహీత్యర్థః-ధియంకుర్యాన్యైతివిగ్రహేధీశబ్దాత్తత్రోతితిణిచీప్తవద్భావాత్ప్రకృత్యైకాజితిప్రకృతిభావాట్టిలోపాభావతస్మాదాశిషిలిజి-ణిచశ్చైత్యాత్మనెపదేఆగమశాస్త్రస్యానిత్యత్వాద్వార్తత్వాద్వాసీయుడిటోరభావాణ్ణేరనిటితిణిలోపచధీమహీతిరూపంవేదనోపాసనధృవానుస్మృతిచిన్తాస్మృతిభక్త్యాదిశబ్దపర్యాయస్యధీశబ్దస్యధ్యానమర్థః-లిజస్త్యలభ్యలిప్సారూపాఆశీః-అనెనాశీర్నమస్మిగ్రియావస్తునిశ్చేతోవేత్యభియుక్తోక్తాశీశ్చకృతాభవతి - అతోక్తవిశేషణవిశిష్టస్యధ్యేయస్యబ్రహ్మణోధ్యాతుస్స్వస్థాదుత్కృష్టత్వావగమాత్స్వస్యచతతోవకృష్టత్వావగమాత్ప్రహ్విభావావగమాన్నమస్మిగ్రియాపిక్యతాభవతి - పూర్వద్వికప్రతిపాద్యార్థరూపవస్తుసంగ్రహస్తుజన్మాదీత్యాదినావినిమయఇత్యనైవకృతఃపురస్తాదేవదర్శితః - యత్రత్రిసర్గోమృషేత్యనేనప్రకృతిపురుషగతదోషప్రసక్తపరిహారపరేణజీవదోషకీర్తనపరతార్తీయప్రథమపాదార్థః - తెనైసత్యమిత్యాదివిశేషణేనచఉభయలిక్లపాదార్థశ్చసిద్ధిః - ధామనిరస్తకుహకత్వాన్యనేకగుణవిశిష్టబ్రహ్మణోధ్యేయతోవక్త్యాగుణోపసంహారపాదార్థశ్చసూచితః- ధీమహీత్యుక్తస్యోపాసనస్యానేకసాధనత్వాపేక్షత్వప్రసిద్ధ్యాఅక్లపాదార్థశ్చసూచితః-అధ్యాత్మాత్రబ్రహ్మశబ్దప్రవృత్తినిమిత్తభూతబృహత్త్వాన్తర్భూతబృంహణత్వేనాభిప్రేతేనతురీయఫలాధ్యాయార్థశ్చసూచితః-ఎవమభియుక్తాభిమతంత్రివిధం-మక్లశంమనసాకర్తుంశక్యమపిశిష్యశిత్వామైగ్రన్థాదౌశబ్దతోపిక్యతమిత్యవగన్తవ్యం - యత్రత్రిసర్గోమృషాధామ్నత్యాదినాపరమిత్యనైసనిరస్తనిఖిలదోషత్వకల్యాణగుణాకరత్వకీర్తనాత్సగుణనిర్గుణశ్చతోర్విషయభేదశ్చప్రదర్శి

తః॥౧॥ అథవిషయప్రయోజనసంబంధాధికారిరూపమనుబంధచతుష్టయమాహద్విశీయశ్లోకేన॥ధర్మఃప్రోక్ష్యతకైతవత్త్యాది॥
విషయోనామప్రధానప్రతిపాద్యవస్తురూపః సచాత్రధర్మః సోపిసాధ్యస్సిద్ధశ్చేతిద్వివిధః, సిద్ధయాపేక్షస్తుసిద్ధర్మశబ్దప్రయో
గోమహాభారతేదృష్టః॥యథా - యేచవేదవిదోవిప్రాయచాధ్యాత్మవిదోజనాః । తేవచైమహత్తానంకృష్ణంధర్మంసనా
తనమితి॥ తథాభియుక్తశ్చాతాకికత్వేనతిశ్రేయస్సాధనత్వంధర్మశబ్దప్రవృత్తినిమిత్తమనాన్వయేసిద్ధయాపేక్షధర్మశబ్దఃప్ర
యుక్తః॥ద్రవ్యక్రియాగుణాదీనాంధర్మత్వంస్థాపయిష్యతే । తేషామైన్ద్రియకత్వే పినతాద్రాక్యణధర్మతేతి । తత్రసిద్ధధ
ర్మఃపరమాత్మా - అమృతస్యైవసేతురిత్యాదిశాస్త్రేణతస్మాత్తాకికత్వేనతిశ్రేయస్సాధనత్వావగమాత్ - సాధ్యధర్మస్తుప
రమాత్మారాధనాత్మికాభక్తిః, తత్రసతామిత్యనైసాధ్యధర్మఉచ్యతే - వేద్యమిత్యాదినాతాపత్రయోన్ములనమిత్యనైస
సిద్ధధర్మః-ఈశ్వరఇత్యాదినాప్రయోజనమచ్యతే - తచ్చాసిద్ధివిధమ్-వ్యవహితమవ్యవహితంచేతి-తత్రాయత్నేనహృదీశ్వ
రావస్థాపనమవ్యవహితంఫలమ్ - తాపత్రయనివృత్తిస్తుభగవదనుభవపరమృతమావ్యవహితంఫలమ్-సంబంధోపిద్వివిధః-సా
ధ్యసాధనభావరూపఃప్రతిపాద్యప్రతిపాదకభావరూపశ్చేతి-తత్రప్రయోజనోక్త్యాసాధ్యసాధనభావరూపః విషయోక్త్యా
ప్రతిపాద్యప్రతిపాదకభావరూపశ్చార్థోవివక్షితః - ఏవంసిసాధయిషుప్రతిపిత్సు రూపోముముక్షురధికార్యర్థోవివక్షితో
వేదితవ్యః-తత్రసాధ్యధర్మమాహ ॥ ధర్మఇతి ॥ అత్ర-అస్మిన్సు రాణే-ప్రోక్ష్య తకైతవఃపరమోనిర్దత్స రాణాంసతాంధర్మః
సాధ్యతయోచ్యతఇతిశేషః॥కైతవంవచ్చువమ్-ప్రోక్ష్య తంనితరాంత్యక్తంకైతవంయస్మిన్-అనెనవిప్రలిప్సా మూలబాహ్యగ
మోక్షచైత్య వందనాదివ్యావృత్తిః॥నిర్దత్స రాణాంసతామితిసంబంధసామాన్యేవష్టి నిర్దత్స రాణాంసతాంసంబంధిధర్మో
త్రసాధ్యతయోచ్యతఇత్యర్థః॥సంబంధశ్చానుష్ఠేయానుష్ఠాత్మభావరూపః-నిర్దత్స రాణాంసతాంధర్మఇత్యనెనవేదోక్తా భిచా
రాదివ్యావృత్తిః-అభిచారాదయోహిమత్స రాదిమతామనుష్ఠేయాః-పరమః-సర్వోత్కృష్టః-అనెనతు ద్రఫల ప్రదకామ్యక
ర్తవ్యావృత్తిః-యద్వా-మత్సరశబ్దఃకామాదీనాంప్రదర్శనార్థః-శమదమాద్యుపేతానాంముముక్షురాణాంధర్మః-అనెనస్వగ్గా

ధర్మఃప్రోక్ష్యతకైతవోత్రపరమోనిర్దత్స రాణాంసతాంవేద్యంవాస్తవమత్రవస్తుశివదంతాపత్రయోన్ములనమ్।
శ్రీమద్భాగవతేమహామునికృతేకింవాపరైరీశ్వరస్సద్యోహృద్యవరుధ్యతేత్రకృతిభిశ్చశూఢభిన్మత్తణాత్ ॥

త్యర్థకర్తవ్యావృత్తిః-పరమః-సర్వే షామేవధర్మణాముత్తమోవైష్ణవోవిధిరిత్యుక్తప్రకారేణభగవత్సంతోషైకఫలకత్వా
త్పరమః-ఏవంసాధ్యధర్మరూపో విషయఉక్తః అథైవంవిధమోక్షైకప్రయోజనకసాధ్యధర్మసమారాధ్యమేతత్సు రాణవే
ద్యంపరబ్రహ్మత్వకంసిద్ధధర్మరూపంవిషయమహా వేద్యమితి॥ సతామిత్యేతత్కాశీన్యాయాదత్రాపిసంబంధ్యతే ॥ అత్రఅ
స్మిన్మహామునికృతే - శ్రీమద్భాగవతే శ్రీమద్భాగవతాఖ్యేపురాణే అన్వర్థమిదంనామభగవతస్సర్వరూపరూపగుణవిభూతి
ప్రతిపాదకత్వేనభగవతఇదంభాగవతమితివ్యుత్పత్తేః-సతాంవేద్యంవస్తువాస్తవంశివదంతాపత్రయోన్ములనం - వాస్తవ
త్వాదిగుణవిశిష్టమిత్యన్వయః-మహామునినాబాదరాయణైకతేమునైర్వహ్యమత్రాసంధావ్యమానపౌరుషేయదోషగన్ధా
పౌరుషేయప్రత్యక్షశ్రుతివాక్యేన-సహజావాచవ్యాసఃపారాశర్యఇత్యనెనాప్రతమతయాశ్రావితత్వ రూపంవివక్షితం - అ
నెనాస్యపురాణస్యవక్తృవైలక్షణ్యవత్త్వంసిద్ధమ్-అతఏవ ప్రమాణతమత్వంచ -ఇతరదేవతానామసద్గుణారోపేణ స్తోతవ్య
త్వాత్తద్వ్యావృత్త్యర్థంవాస్తవమిత్యుక్తం-వస్తునోభావోవాస్తవం-యువాదిత్వా-ధాయనాన్తయువాదిభ్యోణిత్యణ్ - త
తోమత్సర్గిమోవ - స్వాభావికధర్మయ క్షమిత్యర్థః॥శివదమ్,మజ్జదమ్ -మోక్షానందప్రదమ్-అనెనైష్టప్రావకత్వముక్తమ్-తా
పత్రయోన్ములనం-అధ్యాత్మికాదితాపత్రయోచ్ఛిత్తికరమ్-అనెనానిష్టనివర్తకత్వముక్తమ్-యద్వా-వాస్తవశబ్దేనశాస్త్రా
న్తరాభ్యుపేతాబ్రహ్మత్వకస్యతస్త్వప్రధానాదైవైలక్షణ్యమభివేతం-అబ్రహ్మత్వకప్రధానాదీనామప్రామాణికత్వాత్-
ఇతరవిశేషణద్వయేన తుదోప్రదవశతోపస్తుతపరిమితసుఖ ప్రదదేవతాన్తరవ్యావృత్తిః-ఏవంమోక్షసాధనధర్మస్తత్సమా
రాధ్య పరదేవతాచాస్యప్రబంధస్యవిషయఇత్యుక్తమ్-యతఏవేదమిద్యశవిశిష్టవిషయకమ్-అతఏవనశాస్త్రాన్తరైఃప్రయోజన
మస్తీత్యాహ ॥ కింవాపరైరితి॥ అపరైః-శాస్త్రజాలైః-కింవా-నకించిదపి ప్రయోజనమస్తీత్యర్థః-అథప్రయోజనమాహ-ఈ
శ్వరఇత్యాదినా-శుశూభిః-శ్రవణేచ్ఛా మాత్రవద్భిః-అతఏవతష్టణాత్-కృతిభిర్దైవైః-సద్యః-ఎతత్పురాణశ్రవణానన్తరే
వ-హృదీశ్వరో-వరుధ్యతే-శ్రుతిపథేనహృదయంప్రవిశతీత్యర్థః-యత్నేనచిత్తేనివేశయెతిన్యాయేనదుర్గ హస్యేశ్వరస్యా
యత్నేనహృద్యవస్థానమవ్యవహితంఫలమ్-తాపత్రయనివృత్తశ్చ భగవదనుభవపరంపరయాఫలమిత్యుక్తంభవతి-ప్రయోజ

నైసాధ్యసాధనభావరూపః - విషయేణప్రతిపాద్య ప్రతిపాదకభావరూపశ్చ సంబంధోఽధికారీచార్థసిద్ధిభిరుతస్తాదేవో
క్రమ్ ॥ ౨ ॥ ఎవంవిషయప్రయోజనకథనైపిప్రామాణ్యనిశ్చయంవినాశ్రవణంనోపపద్యతేఇత్యా శబ్దవేదాంతమూ
లత్వంవదంశ్యైతనానభిముఖయతిత్వతీయేనశ్లోకేననిగమేత్యాదితా|| మారసికాఃరసజ్ఞాః-భావుకాః-భాగవత్సంశీలనపరాః-ని
గమోవేదస్సంవకల్పతరుః-తస్యఫలం,ఫలరూపమిదం-భాగవతంపురాణమ్-ఆలయమ్-ఆమరణమ్-ముహుః-పునఃపునః-పిబత-
నిగమస్యతల్పతరుత్వరూపణంధర్మార్థకామమోక్షపురుషార్థచతుష్టయతత్సాధనావబోధనద్వారాధర్మదిఫలజనకత్వాత్-
భాగవతస్యతల్పతల్పరూపణంనిగమసారాంశరూపత్వాత్ - ఖాదతేత్యనుక్తాపిబతేతివదన్తే తత్సాచయతి || నామాది
ఫలెష్వివానుపాదేయాంశస్యగ్నిజాదిరూపఃకల్పతరుఫలైః ౨ స్తి.కింతు-కవలం పెయఃకృతోఽరసంసన్నపివాత్వగ్నిజాది
రహ్యపాదేయంవ-ఎవమస్తిన్నపిపురాణేనానుపాదేయాంశోవిద్యతే-అపితుసరోవృత్త్య పాదేయమేతి-నిగమ ద్రుమఫలత్వం
చాస్యపురాణస్యస్వప్రధానప్రతిపాద్య నిరతిశయానస్త్రబహుస్సప్తసాధనభూతభక్తిద్వారా౨వగస్తవ్యమ్ || ఎవమమృతద్రవ
సంయుతమిత్యాదీన్యపివిశేషణాని-నిగమద్రుమఫలత్వంస్వర్గాదితత్సాధనావబోధివేదపూర్వభాగోపబృంహణాత్కృతకల్ప
సూత్రాదెవస్యస్తీతితద్వ్యదాసాయాహ|అమృతద్రవసంయుతమితి|అమృతంమోక్షః-ముక్తికైవల్యనిర్వాణశ్రేయోనిశ్చే
యసామృతమితిముక్త్యాదిశబ్దపర్యాయత్వస్మరణాత్||సంవద్రవఃసారాంశః-తేనసంయుతం-రసంరసవత్-గుణవచనభోమ
తుబాలుగిష్టభిరుక్-భాగవదనుభవానందవత్-అనెనభక్తిరూపత్వంసిద్ధమ్-భక్తిర్నామ-స్నేహపూర్వమనుభ్యా సంభక్తిరిత్యభి
ధీయతేఇతిస్మరణాత్ - ప్రితిమద్భగవత్స్మరణంఫలమత్రసమ్యక్జ్ఞానాత్మకంవివక్షితమ్ , శుకముఖాద్భతం అత్యుచ్చస్థం
లంకుకాఖ్యపక్షిముఖపాతితంసుగ్రహంస్యాత్తద్వద్వదవృక్షశాఖాగ్రగతంజ్ఞానఫలంశుకముఖ సంబంధాత్సంబంధమిత్యర్థః ||
ద్వాసుపర్ణా సయుజానఖాయా సమానంవృక్షంపరివస్వజాతే || ఇతిశుత్యనుసారేణబాదరాయణేశుకాఖ్య పక్షిత్వయాప
ణం | ఆలయాదితిపాతే-ఆమరణాదిత్యర్థః-నిగమద్రుమఫలత్వరూపతేనవేదమూలత్వంశుకముఖాద్భతమిత్యనెనకవలనివృత్తి
ధర్మపరాయణాస్వాదితత్వప్రతీత్యాశిష్టపరిగృహీతత్వమతఏవప్రామాణ్యం ముముక్షుభిరతీవోపాదేయత్వం చేత్యాదిఫలి

నిగమకల్పతరోర్ధభితంఫలంశుకముఖాదమృత ద్రవసంయుతమ్ | పిబతభాగవతంరసమాలయంముహురపేహ
రసికాఘవిభావుకాః||౩|| నైమిశే౨నిమిషక్షేత్రేమునయశ్శానకాదయః|నత్రంస్వగ్గాయలోకాయసహస్రసమ

తమ్-యద్యప్యేతత్ప్రబంధనిర్మాణోపక్రమదశాయామస్యశుకముఖాస్వాదితత్వంనవిద్యతే || తథాపి-భవిష్యదభిప్రాయేణత్రై
కాల్పజ్ఞస్యవిర్మాతురేవముక్తిః ॥౩॥ తదేవమనుష్ఠితత్విధమశ్లోకప్రదర్శితానుబంధచతుష్టయప్రామాణ్యోభాగవాత్సాద
రాయణస్రైకాల్పజ్ఞో౨స్యచిక్షీత్సస్యవేదాన్తార్థోపబృంహణరూపస్యపురాణస్య పరీక్షిచ్ఛానకశుకసూతాదిప్రప్తప్రతివ
క్తప్రశ్నోత్తరముఖేనభావినీంప్రవృత్తిమాలాచ్యతత్రతేషాంప్రశ్నోత్తరరూపా౩శ్లోక౩స్వయమేవతత్రతత్రనిర్మిత్తుస్తా
వత్తదుపోద్ఘాతరూపే౨స్త్రిన్యధమసంధ్యై ప్రథమప్రప్తఃపరీక్షితఃప్రతివక్తుశ్శుకస్యచైకత్రసమావేశం ప్రతివక్తుశ్శుకస్య స
మాగమంపరీక్షితఃప్రప్తఃప్రశ్నోద్వోగహేతుంప్రాయాపవేశంతస్మిమిత్తవిప్రశాపంచవివక్షుఃప్రాయాపవేశాత్ప్రాక్తనం
జన్మావధికంపరీక్షితంవృత్తాంతం , తతఃప్రాక్తనంతత్పిత్రాదివృత్తాంతం-తథైవతత్ప్రబంధకర్తృస్సస్యైతన్నిర్మాణమిత్త
దర్శనసమాగతదేవదేవసంవాదం, తదాజ్ఞయైతత్ప్రబంధనిర్మాణంచ-శానకసూత ప్రశ్నోత్తరముఖేనవివక్షుస్తావచ్ఛానకాది
ప్రశ్నప్రకారంవక్తుంతదుపోద్ఘాతమాహ || నైమిశభితి || అత్రకేచిచ్ఛానకాదిప్రశ్నాదిరూపాశ్లోకాస్తదర్వాచీనైన్నిర్మా
యాత్రతత్రత్రనిబద్ధాః , పరీక్షిదాదిప్రశ్నాదిరూపాస్తుసూతేనెతివదన్తి, తదసారం-త్రైకాల్పజ్ఞస్యప్రబంధప్రబంధరేవతన్ని
ర్మాణోపపత్తేఃసహసద్విద్యానందవల్లీప్రతర్దనవిద్యాదిషు-శ్వేతకేతుర్వారుణేయఆసతగ్ంహపితోవాచశ్వేతకేతో-భృగురైవ
వారుణిః-వరుణంపితరముపససార , అధీహిభగవోబ్రహ్మేతి - ప్రతర్దనోహవైదేవోదాసిరిన్ద్రస్యప్రియంధామోపజగామే
త్యాదీనాంప్రశ్నప్రతివచనాదిరూపాణాంశ్రోతవచసామాధునికత్వంవక్తుం యుక్తమ్ | ననువేదకర్తృరభావాత్స్వయమే
వవేదఃప్రశ్నోత్తరరూపేణప్రతిపాదయిషితానర్థాప్రతిపాదయతి - అత్రతుపారుషేయ౨స్యకర్తృకాణామపివచసాం
సందర్భస్తత్రత్రనదోషావహాభిచెన్న - ఎవమపికృత్సప్రబంధస్యైకకర్తృకత్వాసిద్ధిః-కృత్సంస్యపురాణప్రపశ్చస్య
ప్రశ్నోత్తరరూపత్వేనకానిగ్రంథకర్తృత్వచాంసికానిచేతరేషామితివిభాగస్యాశక్యత్వాచ్చ , తస్మాద్యథోక్తమేవయుక్తమ్-
శానకఅదిత్యేషాంతేమునయః , బ్రహ్మణావిసృష్టస్యచక్రస్యనెమిశ్యే ర్యతేకుణ్డిభవతి-యత్రేతితన్నైమిశం,తదేవనైమిశం-త
చ్చకాయపురాణేప్రసిద్ధమ్ , నైమిశభితిపాలెనివిశనైత్రమహర్షయభినివిశం-తదేవనైమిశమిత్యన్వర్థంనామనైమిశాశ్చ౨ని

మిషతే. త్రేదేవతే. త్రేభగవత్సాన్నిధ్యవతీతిభావః || స్వగ్గాయలోకాయ-స్వగ్గోనిరతిశయానందః తాదృశోలోకః పరమపదం-
తస్మై-తత్ప్రాయ - తత్సాధనం సత్రం సహస్రసమం సహస్రసంవత్సరం-ఆనత-అనుష్ఠితవస్త్రః-స్వగ్గోలోకో త్రపరమప-
దమేవ-అనన్తైస్వగ్గేలోకైశ్చైవప్రతిష్ఠితీతి-స్వగ్గేలోకే అమృతత్వంభజస్తభిశ్చ త్య నురోధేనాస్యనిర్దేశాత్ - అన్యథా
శౌనకాదయశ్చినఘటతే-దశాశ్వ మేధీపునరెతిజన్మకృష్ణప్రణామీనపునర్భవామేతివదతః పరమభాగవతస్య శౌనకస్యప్రసిద్ధ-
స్వగ్గాద్యర్థిత్యామోగాత్-ఋత్విజవివయత్రయజమానాస్తత్సత్రం-యద్వా-అత్రసత్రశబ్దేభగవద్గుణానుభవాత్కంఠబహు-
సత్రంవివక్షితమ్ || తథాచతల్లక్షణంవత్సృతిదశమేశ్రుతిగీతాధ్యాయే || తుల్యశ్రుతతపశ్చీలాస్తుల్యస్తీయారిషధ్యమాః | అ-
పిచక్రుఃప్రవచనమేకంశుశ్రావవోపరభితి | అతఎవాసీనాదీర్నుసత్రేణితివత్సమాణోపపత్తిః || ౪ || తత్తత్త-తేమనయః
శౌనకాదయఃకదాచిత్ప్రాతఃపూతపూతాగ్నయః-పూతేత్యర్థార్థైక్యః-పూతేనపూమార్హద్రవ్యేణపయస్సర్పిరాదినాసా-
ధనేన-పూతాః-అగ్నయఃఆహవనీయాదయోయైస్తథాభూతాః-సత్ర-తంయథోచితంబహుమతంఆసీనంఉపవిష్టం చ-
సూతం-ఇదంవత్సమాణంఅదరాత్ - ఆదరపూర్వకంప్రపచ్చుః || ౫ || ప్రశ్నమేవాహత్వయేత్యాదినాయావదధ్యాయ-
పరిసమాప్తి-తావద్యుష్మత్ప్రశ్నోత్తరంవక్తుంనాహంసమర్థఇత్యాశఙ్కా-నిరాకుర్వంతఆహుః || త్వయేతిత్రిభిః | హేఅ-
నఘ-శాస్త్రార్థాజ్ఞాననిమిత్తకర్తృయావపాపరహిత-జాతిప్రయుక్తావమత్వ రూపాఘరహితేతివా | త్వయా-ఇతిహాసనసహి-
తానిసర్వపురాణాని-ఉతఅపిచ-యానిధర్మశాస్త్రాణిమానవాదీని-తానిసర్వాణ్యధీతాన్యాఖ్యాతానీకధితానిశాస్త్రాని-
చ || ౬ || కానితానిపురాణధర్మశాస్త్రాణిత్వతతహ||యానీతి | హేసూత-వేదవిదాంస్వరూపతోఽనుష్ఠానపర్యవ్తా-
ర్థతత్వవేదంవిదన్తితితథా-తేషాంమధ్యేశ్వేష్టభగవాన్పాదరాయణః-తథావిధానైశ్చచమునయఃపరాశరాదయోమన్వాదయ-

మాసత || ౪ || తఏకదాతుమునయఃప్రాతర్హుతపూతాగ్నయః | సత్ర-తంసూతమాసీనంపప్రచ్చుదమాద-
రాత్ || ౫ || ఋషయఃఉచుః||త్వయా-ఖిలపురాణానిసేతిహాసానిచానఘ|అఖ్యాతాన్యప్రధీతానిధర్మశాస్త్రా-
ణియాన్యుత || ౬ || యానివేదవిదాంశ్రేష్ఠభగవాన్పాదరాయణః | అన్యచమునయస్సూతపరావరవిదోవి-
దుః || ౭ || వేత్తత్వంసౌమ్యతత్సర్వంతత్వతస్సదనుగ్రహాత్ | బ్రూయస్మిగ్ధస్యశిష్యస్య గురవోగుహ్యమప్య-
త||౮||తత్రతత్ప్రాజ్ఞాసాయుష్కన్యవతాయద్వినిశ్చితమ్|పుంసామేకాంతతశ్చేయైస్తత్త్వంసీతుమర్హసి || ౯ ||
ప్రాయేణాల్పాయుషస్సభ్యకలావన్తిన్యగజనాః | మన్దాస్సుమన్దమతయోమన్దభాగ్యాహు్యవద్రుతాః ||౧౦||

శ్చ : పరావరవిదః-పరంపరమాత్మత్వత్వం - అవరం-ప్రకృతిపురుషతత్వంతద్విదః తత్త్వ త్రయయాథాశ్చ్య విదః-యానిపు-
రాణానిధర్మశాస్త్రాణిచవిదుః- తాన్యధీతాన్యాఖ్యాతానిచేతిపూర్వేణాన్వయః|| వేదవిచ్ఛేదోబాదరాయణోఽన్యేచమున-
యఃయానివిదురిత్యనెన,స్త్రుతీతిహాసపురాణానాంవేదమూలత్వమతవపాప్రమాణ్యంచదర్శితమ్ || ౭ || నన్వ పశూద్య-
ధికరణన్యాయేనఅనధికృతశారీరకోఽహమితిహాసపురాణాద్యధ్యయనజాపాతప్రతీతిమాను-భంబహువిదాంయుష్మాకంప్ర-
శ్నస్యోత్తరంవక్తుంప్రధురీతిమామాశఙ్కాంచారయంతఆహుః || వెత్తేతి||హేసౌమ్యసదనుగ్రహాత్ || సతోవ్యాససన్యాసు-
గ్రహాద్దేతోః-తత్సర్వంఇతిహాసపురాణాదిప్రధానప్రతిపాద్యంవస్తు-తత్త్వతత్త్వంవెత్తజానాసి, అనధికృతశారీరకోపిత్వం-
సదనుగ్రహాదితిహాసపురాణాద్యర్థరూపంవస్తుయథావద్వేత్త-నత్వాపాతతత్తత్తభావః || సదనుగ్రహాదపికథంశారీరకాధ్యయ-
ననిర్ణేత్యంవస్తుతత్త్వమహంవదామీత్యత్రాహుః-బ్రూయిరితి-స్మిగ్ధస్యానురక్తస్య-శిష్యస్యత్వాద్యశస్య-గురవోబాదరా-
యణాదయః-గుహ్యమప్యత-గుహ్యమపిబ్రూయఃశారీరకముఖేనానుక్త్యాకేవలముపదిశేయిరితిభావః || ౮ || ఎవం-
తస్యప్రతివచనసామర్థ్యమావిష్కృత్యప్రప్తవ్యంపుచ్చన్తి || తత్రతత్తేతి || హేఅయుష్క-పుంసాంఎకాంతతోనియమేన-నిరతి-
శయంశ్రేయశ్చితివా-యతస్సాధనాత్ శ్రేయోభవేత్తద్భవతాతత్రత్రపురాణాదిఘనిశ్చితంనిర్ణీతం-నఃఅస్త్యభ్యంశంసీతుం-
ప్రస్తోతుమర్హసి || ఎవంముక్తిసాధనభూతోధర్మఃపుష్టః - కింనిరతిశయం శ్రేయఃకోవాతత్సాధనభూతోధర్మఇతిప్రశ్నా-
ర్థః || ౯ || అథత్రివర్గసాధనానామశ్రేయవ్యత్వంసూచయంతస్మిష్టానాందౌర్భాగ్యంతైశ్శ్రేయవాన్యానాంబహుత్వం-
చవదంతస్సర్వశాస్త్రార్థసారభూతంముక్తిసాధనమేవపుచ్చన్తిప్రాయేణేతిసార్థభ్యామ్ | హేసభ్య-అస్మిక్ కలాయుగజనాః
మానవాఃప్రాయేణాల్పాయుషఃఅనియతశతవర్షాయుషః-అనెనకృతాదియుగష్వివయభేష్టంభోగానస్తరంముముక్షో-
దయాసమ్భవఉక్తః-మన్దామన్దప్రకృతయః - సుమన్దమతయఃనితరాంమన్దబుద్ధయః - ఉపద్రుతాఃతాపత్రయవర్గత్రయత్వ-
స్థాభ్యామితిశేషః - సుమన్దమతయఇత్యనెనరుడితి శ్రేయస్తత్సాధనానవగమస్సూచితః - మన్దాఇత్యనెనశ్రేయస్సా-

ధనోపసంహారాసామర్థ్యం సూచితమ్ - ఉపద్రుతాశ్చ నెన క్వచిచ్ఛ్రీయస్సా ధనోద్యోగస్యా నేకా న్తరాయవిహితత్వం - అతఎవ తెజనామ స్తభాగ్యాదుర్భ గాశ్చ ర్థః - హియస్మాత్ - ఉపద్య తాః అతఎవ తై ర్వి భాగశః - స్వస్వా పేక్షితధర్మాదిసాధనభేదేన శోతవ్యా సమూరి కర్తా ణి ఆయాసబహుళాని కర్తా ణి ధూరిణిబహు నిసన్తి - పాణ్డరీకనాజ పేయాదిభేదేన ధూరిణి - ఏకైక స్త్విన్ననైకైక ర్తవ్య తాకలాపవ త్వై నభూరికర్తాణితివా - యతఎవమతోఽత్ర శ్రోతవ్యేషుమధ్యే యత్సారం అనిష్టనివ ర్తకమిష్టపా వకంచసారంసాధనం - తన్ననీషయాసూ త్త్వయాధియా - సముద్భృత్య దధోఽస్తు తమివోద్భృత్యత్రద్దధానానాం త్రద్ధాంకుర్వ తాంసోఽ స్మాకం బూ హి - సారం విశంష నియేనెతి || యేనసారేణాత్మా చిత్తం-సంప్ర సీదతిరా గాదిభిరకలుపితస్స్యాత్ - తత్సారంబూహీ-త్యన్వయః-పా యేణే త్యేతదల్పాయరాదిభిఃప్రత్యేకంసంబధ్యతే-పా యేణాల్పాయుషఃపా యేణమన్దాశ్చి-ఎతేనమనుష్యాణాంసహస్రేషుకశ్చిద్య తతసిద్ధయై-ఇతిభగవద్వ చనార్థస్సా గితః-యేనాత్మ సమ్ప్రసీదతీత్యనెన- ఆత్మప్రసాదార్థమేవతావన్తుముక్షుభిర్యతితవ్యం - సతిచాన్తప్రసాదే-ప్రసాదేనర్వ దుఃఖానాంహానిరసో వజాయతే||ప్రసన్నచేతసోహ్య శుబుద్ధిఃపర్యవతివత్తీత్యు క్తరీత్యాదుఃఖహన్యాదిరద్ధానెవభవతీతిసూచితమ్-యద్వా-యేనసారభూతేనసాధనెన-అత్తా పరమాత్మా-ప్రసీదతిప్రసన్నో భవతీత్యర్థః ఎవం-కిమలభ్యంభగవతిప్రసన్నై శ్రీనికతన-ఇతివత్త్యమాణీత్యా తతస్సర్వంసంవత్సృతఎవెతిభావః-ధూరిణిధూరికర్తాణి శోతవ్యానిసన్తిత్రసారంబూహీత్య నెనభూరికర్తాణిశోతవ్యానీతి ప్రతీయతే|| యద్యపి కర్తాణ్యపిఫలద్వా రాహానాయస్యరూపేణోపాదానాయచశోతవ్యాన్యేవ-అన్యథాసాంసారికఫలనిర్వేదానంభవేననిశ్చేయససాధనావబోధ్యధ్యాత్వశాస్త్రశుశ్రూషాయాఎవాసంభవత్-పరమాత్మే పాసనస్యానభిసంహితఫలకర్తృ పకార్యత్వజ్ఞానాభావప్రసక్త్యాచ-త

ధూరిణిధూరికర్తాణిశోతవ్యానివిభాగశః||అతస్సాధోఽత్రయత్సారం శ సముద్భృత్యమనీషయా| బూహిసశ్చ్యద్దధానాసాంయేనాత్మాసంప్రసీదతి || ౧౧ || సూతకానాసిభద్రం తెభగవాన్సత్వతాంపతిః | దేవక్యాంవసుదేవస్యజాతోయస్యచిక్కిరయా || ౧౨ || తన్నశ్శుశ్రూషమాణానామర్హస్యజ్ఞానువర్తితుమ్ || ౧౩ || యస్యావతాగోభూతానాంక్షేమాయవభవాయచ|ఆపన్నస్సంస్మృతింఘోరాంయన్నామవివశోగృణ్త|త తస్సద్యోచిముచ్యేతయద్భిభేతిస్వయంభవః || ౧౪ ||

భాష్యకయేవోక్త్యాసర్వాణికర్తాణిఫలతస్త్వ్యాని, ఉపాసనాశ్చతయాయథాశక్త్యనుష్ఠేయానీత్యే తావదేవశ్రోతవ్యం-ముముక్షుభిర్యభిప్రాయైరైవముక్తమ్ || ౧౧ || ఎవంముక్తిసాధనంపృష్టౌ అథతదనుగ్రహకేషు ప్రధానతమమ్ త్రవణంక్తిర్దనంవిష్టోస్త్వ రణిమిత్యాదిమప్రథమోపాత్తంభగవచ్ఛరిత్రత్రవణంచిక్కిర వస్త్రాపిసాధువరిత్రాణాయావతీర్ణ సమన న్తరశ్రీకృష్ణావతారచరిత్రంపృచ్ఛన్తిసూతేత్యాదిభిషడ్భిః, హేసూతతుభ్యంభద్రంకల్యాణమస్తు-సాత్వతాంభక్తానాం పతిఃపాలయి తాభగవాన్వసుదేవస్య-అపాదానస్య సంబధ్యపివత్తయాషష్ఠీ-వసుదేవాత్తద్భార్యాయాందేవక్యాంయస్యచిక్కిరయాయత్కర్తృక ర్తుమిచ్ఛయాజాతోఽవతీర్ణఃతత్సర్వంత్వంజానాసి || ౧౨ || తచ్చీకృష్ణచరిత్రం-శ్రోతుమిచ్ఛ తామస్మాకమ్-వర్తితుంఅర్హ-హేసూత-అర్హ సీజానాసిఅర్హసీత్య నెనసదనుగృహీతఃకా ర్హేన్యనతచ్ఛరిత్రవేదీత్వంవక్తుంప్రభురితి సూచితమ్ || ౧౩ || మహేపావకర్తృత్వాత్తదవతారచరిత్రమవశ్యంశుశ్రూషితవ్యమిత్యభిప్రాయేణ తదవతారంవిశింషన్తి || యస్యేతి | యస్యభగవతోఽవతారఃశ్రీకృష్ణరూపఃభూతానాంభవాయ-యోగాపరపగ్యాయేష్టోదయాయ-క్షేమాయ,తత్పాలనాయచభక్తానామిత్యనుక్త్యాసూతానామితివదతామయమభిప్రాయః || శత్రూణామపిదమనపూర్వకమపవర్గదాయిత్యే నమహేపావకర్తృకిమువక్తవ్యంతదవతారోభూతానాంయోగక్షేమార్థఇతి-అతస్తన్నామైవానిష్టపరిహారేష్టపాప్రణామమిత్యభిప్రాయేణాపహః|ఆపన్నఇతి-ఘోరాంగర్భజన్మజరామరణాదిరూపాంసంస్మృతిమాపన్నఃపాప్రప్తఃశ్రుమాన్శత్రురపివశోపిపారవశ్యేనాపీత్యర్థః || యస్యశ్రీకృష్ణస్య,యచ్ఛబ్దానాంకోవాభగవతస్తస్యేత్యుక్తరత్రాన్వయః-నామగృణ్తఉచ్చరణ, దేహవసానఇతిశేషః|తతస్సంస్మృతేస్సద్యఎవవిముచ్యేత-ముక్తోభవేత్, కథంపారవశ్యేనాశ్చ్య చ్చరణమాత్రేణాపిత్రత్రురపిముచ్యేతేత్యశ్చోచ్చరణంవిశింషన్తియద్భిభేతిస్వయంభవఇతి-యన్నామోచ్చరణంప్రతి,భవస్సంసారః-స్వయంభిభేతి-భయమితిపాలేపి జన్తమరణాదిభయహేతుత్వాద్భవఎవభయశబ్దేనవివక్షితః-దేహవసానకాలకభగవన్నామోచ్చరణస్యావ్యవధానెనముక్తిసాధత్వమితరకాలికస్మృతుఃర్హజ్ఞానయోగాదివత్-భక్తియోగానుగ్రహకత్వే నతద్వా రేతి

వివేకః । ఎతచ్చవష్టేఽజామిభోపాఖ్యానేప్రపచ్చయిష్యతే ॥ ౧౪ ॥ ఆస్తాంతావదవతారనామమాహాత్మ్యంతదీయా
నాంమాహాత్మ్యమేవతాత్త్వనసాగోచరమిత్యభిప్రాయేణాహుః ॥ యత్పాదెతి ॥ హేనూత-యస్య భగవతః-పాదసంశ్రయాః
పాదావేవప్రాప్య త్వేనప్రాపకత్వేనసంశ్రయస్తథితథా-మునయః, తత్పాదారవిస్తమననశీలాః-ప్రళమాయనాఃశమదమా
చిగుణానామా-శ్రయాఃతదీయాః-ఉపస్పృష్టాః-పాదయోరితిశేషః-పాదస్పర్శ మాత్రేణాపీతిభావః-సద్య ఏవపునన్తి-స్స
ప్రమానితిశేషః-ఎవతత్పాదసంబద్ధిన్యాఃస్వర్ధున్యాఃగణ్ఠాయాః, ఆపోఽలనుసేవయాస్నానపానాదిరూపయాసేవకాపు
నన్తి-స్వర్ధున్యాపస్తులనుసేవయాపునన్తి-మునయస్తదీయాస్తూపస్పర్శ మాత్రేణాపీపునన్తితికచిద్వ్యాచక్షతే, యథాస్వ
ర్ధున్యాపోఽనుసేవయాపునన్తితథామునయోపునస్పృష్టాఃపునన్తితిదృష్టాన్తోవాఽభిప్రేతః ॥ ౧౫ ॥ ఉక్తైరన్వేష్య
గుణైస్తంవిశింషస్తస్తచ్చరిత్రమవశ్యమాత్మశుద్ధిమిచ్చద్భిశ్చోశ్రవ్యమిత్యభిప్రాయేణాహుః ॥ కొవేతి ॥ తస్యోక్తవిధస్య-పు
ణ్యఃశృణ్వతాంవదతాంవపుణ్యావహః-శ్లోకఃశ్లోక్యతఇతిశ్లోకోయశఃయస్య, అతఎవసచాసౌ-ఈశ్యంస్తుత్యంకర్తవరిత్రం
యస్యసః-తస్యభగవతోయశః-కలిమలాపహం, కలిప్రయుక్తపాపహస్త్య-చిత్తశుద్ధికామఃకోవాపుమాన్మశృణుయాత్-
సర్వోపిశ్యణుయాదెవేత్యర్థః ॥ ౧౬ ॥ తస్యేతి-అతోలీలయా-నకర్తృణితిభావః-కలాఃమూర్తీఃఅవతారాస్తరరూపాఃద
ధతస్తస్య-ఉదారాణివిపులాని-సూరిభిఃనారదపరాశరపారాశర్యాదిభిః-పరిగీతానిచ-కర్తృణిచరితాని-శ్రద్ధధానానాంనః
అస్మాకంబూహి-లీలయేత్యనైనావతారాణామకర్తృమూలత్వముక్తమ్-కలాదధతఇత్యనెనశ్రీకృష్ణస్యావతారత్వప్ర
తీత్యాపూర్ణావతారత్వంసూచితమ్ ॥ తేనైవావతారాస్తరకథాప్రశ్నశ్చకృతః ॥ ౧౭ ॥ లీలయేత్యనెనఅవతారా

యత్పాదసంశ్రయాస్తూతమునయఃప్రళమాయనాఃసద్యఃపునన్తివస్పృష్టాఃస్వర్ధున్యాపోఽనుసేవయా ॥

కోవాభగవతస్తస్యపుణ్యశ్లోకేష్యకర్తృణః । శుద్ధికామోనశృణుయాద్యశఃకలిమలాపహమ్ ॥ ౧౬ ॥

తస్యకర్తృణ్యుదారాణిపరిగీతానిసూరిభిఃబూహీనశ్చోద్ధధానానాంలీలయాదధతఃకలాః ॥ ౧౭ ॥

అథాఖ్యాహిహశరీమన్నవతారకథాశ్శుభాః । లీలావిదధతస్త్వైర్వరమీశ్వరస్యాత్మమాయయా ॥ ౧౮ ॥

వయంతునవిత్పాపమఉత్తమశ్లోకవిక్రమేయచ్చృణ్వతాంరసజ్ఞానాంస్వాదుస్వాదుజడపదే ॥ ౧౯ ॥

కృతవాక్కిలవీర్యాణిసహరామెణకేశవః, అతిమర్త్యానిభగవాన్ గూఢఃకపటమానవః ॥ ౨౦ ॥

కామకర్తృమూలత్వముక్తమ్ - అథావతారచెష్టితానామప్యకర్తృమూలత్వంవదన్తఃకార్తైర్నైవతదవతారచరిత్రాణిపు
చ్చన్తి ॥ అథేతి ॥ హేధీమత్య-ఆత్మమాయయాఆత్మనఃస్వస్య మాయయాఆశ్చర్యశక్తియోగన-ఆశ్చర్యత్వంమాయాశబ్దప్ర
వృత్తినిమిత్తం-సంకల్పరూపజ్ఞానెనవా - మాయాచవయనంజ్ఞానమితి నైఘ్ఢ్యకాః । మాయయాసతతంవెత్తిప్రాణినాంవ
శుభాశుభమిత్యభియుక్తైర్జ్ఞానపర్యాయత్వేనమాయాశబ్దప్రయుక్తః-స్వైరంయథాతథాలీలాశ్చేష్టాః - విదధతఃకుర్వతః-
ఈశ్వరస్యసర్వవియస్తః-హరేరాశ్రితదురితహరస్య భగవతఃశుభాః-శృణ్వతాంవదతాంవశుభావహః-అవతారకథాః-
అథకార్తైర్నైవ-ఆఖ్యాహికథయ ॥ మజ్జిశానస్తరారమ్భప్రశ్నకార్తైర్నైవ్యథోఽథేతి నైఘ్ఢ్యకాః । ఆత్మమాయయా
స్వైరంలీలావిదధతఇత్యనెనదేవమనుష్యాదిసజాతీయానామవతారచేష్టానామాత్మీయసంకల్పమూలత్వముక్తమ్-వశ్యత్వ
ప్రయుక్తత్వంచసూచితమ్ ॥ ౧౮ ॥ నన్వాభిజ్ఞేనశ్రుతావభగవదవతారకథాభవద్భిః-అతస్తాఃకిమర్థంపుచ్చ
ధేత్యత్రాహుః ॥ వయంతితి ॥ ఉత్తమైఃబ్రహ్మాదిభిఃశ్లోక్యతఇత్యుత్తమశ్లోకోయస్యేతివాతస్య-విక్రమేచరిత్రేవిషయేనవ
యంతృప్యామః-అత్తప్రాహేతుంవదన్తచ్చరిత్రంవిశింషన్తియదితి, యత్ఉత్తమశ్లోకచరిత్రం, శృణ్వతామపిరసజ్ఞానాం
పదపదేక్షణేక్షణేపునఃపునర్వా-స్వాదుస్వాదు, రుచిజనకంభవతి - పూర్వపూర్వశ్రవణాపేక్షయోత్తరోత్తరశ్రవణేఽతీవ
రుచికరమేవభవతీతిశ్రుతమపిపునఃపునర్నవనవమేవభవతీతిభావః - యద్యస్మాత్పదపదేస్వాదుస్వాదుతస్మాదుత్తమశ్లోకవి
క్రమేనవిత్పాపమిత్త్యన్వయః ॥ ౧౯ ॥ యుక్తంచైతదిత్యభిప్రాయేణాహుః ॥ కృతవానితి॥కపటమానవఃశద్దమాన
వఃమనుష్యవత్ప్రతీయమానఇత్యర్థః, ఎవమపిభగవాన్ - పూర్వస్థాద్భుక్తః-తథాపిగూఢఃతస్యతోఽయమీశ్వరఇతికేనాప్యవి
జ్ఞాతః-కేశవః-కఇతిబ్రహ్మాణోనామఈశోహంసర్వదేహినామ్ । ఆవాంతవాగ్దేనమ్భూతతస్మాత్కైశవనామవానితి-రుద్ర

నిరుక్తకేశవపదపుష్కలప్రవృత్తినిమిత్తాశ్రయశ్రీకృష్ణః-రామణబలరామణసహ-అతిమర్త్యానిఅతిమానుషాణిమనుష్యైఃక
రుమశక్త్యా నీతియావత్ || వీర్యాణిచెష్టితానికృతవాన్-కిలేతి ప్రసిద్ధిః-మానుషాణిహీకర్తాణిసకృచ్చుతానిపునఃపునశ్చ
శూషాంనజనయేయః || భగవద్వీర్యాణిఅతిమానుషత్వాద్విలక్షణవిషయత్వాదెవస్య విషయాంశుశూషామవ్యుత్తరో
త్తరాధికాంవిలక్షణాంజనయంతిఅతస్తత్రనవితృప్యామృతిభావః || ౨౦ || ననుభగవద్వీర్యాణిబహునిమహతాకా
లనశోతవ్యాని-భవతాంతునిత్యంతపశ్చరతాంకోఽవసరఇత్యతాగ్రహః || కలిమితి || కలింతపోవిఘ్నకరం కలిమాగతం
ప్రవృత్తంవిజ్ఞాయాలక్ష్యవయంఉపాయాన్తరేణకలింజెతుమశక్తాః | హరైఃకలికృతదోషహరస్య భగవతః-కథాయాంని
మిత్రభూతాయాంకథాశ్రవణార్థమిత్యర్థః || సక్షణాఃసావనరాల్భావనరాఇతియావత్ - అస్మిన్వైష్ణవవిష్ణోస్సంబద్ధినిత
త్సాంవిధ్యవతి-తైత్త్రేనవిశాఖ్యే, దీర్ఘసత్రేణ-సహ స్రసంవత్సరపర్యవైనబ్రహ్మసత్రేణ-అధ్యయననవసతీతివధైశ్చ రైశ్చ
తీయా-దీర్ఘసత్రార్థమిత్యర్థః-ఆసీనాఉపవిష్టాః || ౨౧ || కించ||పుంసాం-సత్వహరం-తపఆదిసారహరం - అతఏవదు
స్తరంఉపాయాన్తరే స్తరితుంజెతుమశక్యం-కలింని స్తీర్షితాం నితరాం తరితుమిచ్చ తాం-నః-అస్మాకం-అర్థవంసాగరం
ని స్తీర్షితాంజనానాంకర్ణధారణ - త్వం-ధాత్యాఈశ్వరేణ-సందర్శితఃఉపాయత్వేనతిశేషః-ద్వైవవశాదిదంసంపన్నమి
తిభావః || ౨౨ || స్వస్వవర్ణా శ్రమధర్మైశ్చైవకలింతరత-కింహరికథా శ్రవణేనతిశేషాం నిరాకుర్వంతఃప్రశ్నము
పసంహరన్తి || బూహీతి || బ్రహ్మణి బ్రహ్మకులేసాధుః బ్రహ్మణ్యతస్మిన్-ధర్మవర్షణి-ధర్మస్యవర్మవత్క-హ వత్పాలకే

కలిమాగతమాజ్ఞాయత్తైత్త్రే ౭స్మిన్వైష్ణవవయమ్ | ఆసీనాదీర్ఘసత్రేణకథాయాంసక్షణాహరైః || ౨౧ ||
త్వంనన్నందర్శితోధాత్యాదుస్తరంని స్తీర్షితామ్ | కలింసత్వహరంపుంసాంకర్ణధార ఇవార్ణ వమ్ || ౨౨ ||
బూహీయోగశ్వరైశ్చబ్రహ్మణ్యధర్మవర్షణి | స్వాంకాష్ఠామధునోపేతేధర్మఃకంశరణంగతః || ౨౩ ||
*****ఇతిశ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, ప్రథమస్కంధే, ప్రథమోఽధ్యాయః*****
వ్యాసఉవాచ || ఇతిసంప్రశ్నసంహృష్టోవిప్రాణాంరామహర్షణిః | ప్రతిపూజ్య వచస్తేషాం | ప్రవక్తుము
పచక్రమే || ౧ ||

యోగశ్వరైశ్చక్తియోగారాధ్యశ్రీకృష్ణైః-అధునాస్వాంకాష్ఠాం - అభియోగప్రకర్షం- స్వాందిశంవావైకుణ్ఠలోకమితియా
వత్ - ఉపేతైకతేనతిధర్మవర్ణా శ్రమానుకూలః-కంకృష్టాదన్యం - శరణంరక్షితారం-గతఃగచ్ఛేత్ సకమపీత్యర్థః-అధు
నాధర్మగోపురభావత్ - కలినాభిభూతోధర్మస్తంజెతుమ ప్రభుః - అతఃకేవలం కలిఘ్నం భగవచ్చ రితమేవబూహీ హీత్య
ర్థః || ౨౩ || ఇతి శ్రీవత్సాన్వయపయఃపారావారరాకాసుధాకరస్య సర్వవిద్యానిధైశ్చ క్రవర్తినఃశ్రీశైలగురోస్సు
తేనతచ్చ రణకమలపరిచర్యా ప్రసాదితతత్సాక్షిసమధిగత శ్రీభాగవతార్థహృదయేన శ్రీవైష్ణవదాసేనశ్రీవీరరాఘవవిదు
షావిభితాయాంశ్రీమద్భాగవతచంద్రచన్ద్రికాయాంశ్రీమద్భాగవతవ్యాఖ్యాయాంప్రథమస్కంధేప్రథమోఽధ్యాయః*****
ఎవంసంపృష్టవ్యైశ్చయససాధనతదనుగ్రహక ప్రధానతమ శ్రీకృష్ణచరిత్రస్సూతశ్చానకాదీనాంప్రశ్నసభిసన్దయం
స్తేషాముత్తరరూపంశ్రీభాగవతాఖ్యంపురాణమామోత్యాహబాదరాయణః || ఇతితి || అత్రశ్రీసూతఉవాచ-ఇతిసంప్రశ్న
సంపృష్టఇతికృచిత్పాఠోద్భవ్యతే- సచాసంగతః-ఇతీత్యాదిశ్లోకస్యసూతోక్తిత్వాభావాత్ - యంప్రవజన్తమిత్యాదిర్విఘ్నా
తోక్తిః-అతస్తతఃప్రాగవసూతఉవాచేతిపరిపతితుంయుక్తమ్ - ఇహతువ్యాసఉవాచేతి-ఇతీత్యం విప్రాణాంశౌనకాదీనాం
సంప్రశ్నేఃసమీచీనైఃప్రశ్నేఃసంహృష్టోరామహర్షణిః - రోమహర్షణస్యాపత్యంపుమాన్ సూతః-తేషాంవిప్రాణాంవ
చఃప్రశ్నాన్వకంవచః - ప్రతిపూజ్యాభిసన్ద్యప్రతివక్తుంప్రతివచనరూపంపురాణమిదంవక్తుమ్ - ఉపచక్రమేఆరేభే - విప్రా
ణామిత్యనేనసాపేక్షస్యాపిసంప్రశ్నశబ్దస్యనిత్యసాపేక్షత్వాద్వార్షత్వాద్వాఅసమాసః - తేషాంవిప్రాణాంవచఃప్రతిపూ
జ్యేతివాన్వయః - సంప్రశ్నసంపృష్టఇతిపాతాన్తరం-తదాసమీచీనఃప్రశ్నోయస్యతస్మైప్రతివచనాయ - సంపృష్టఃప్రత్యుత్త
రంవక్తుంపృష్టఇత్యర్థః - యద్వా - విప్రాణామిత్యస్యవచఇత్యనేనైవాన్వయః-సంశోభనాఃప్రశ్నాయేషాంతైః-శౌనకా

పా || ఇతిసంప్రశ్నసంపృష్టః .

దిభిః సంపృష్ట ఇత్యర్థః * ౧ ॥ ప్రశ్నా నామ తరయావమిదంపురాణం శ్రావయిషురనైర్వరపిశ్రావయిత్పభిరేవం కార్యమితి సూచయితు మేతత్పురాణప్రథమప్రవర్తకత్వరూపమపేక్షాపకర్తృ బాదరాయణిరూపగురువమస్కారతచ్ఛరణవరణాత్కంమగ్గశమాచరతి సూతః ॥ యంప్రవజన్తమితి ద్వ్యాభ్యామ్ - ద్వైపాయనః శ్రీవ్యాసః - విరహకాతరస్స క్షయంపుత్రే త్యాజుహవ ఆహూతవాక్ - తదా తస్య యతయాతరవోఽభినేదుః - తం సర్వభూతహృదయం మునిం ఆనతోస్తీత్యన్వయః - కథంభూతంప్రవజన్తమ్ - తదైవపితౄదీన్పరిత్యజ్యప్రవజన్తమ్ - అనుపేతం డేవతరహితం అనహాయమిత్యర్థః - ఆపేతం కృత్యం యస్య తంకర్తవ్యం శరహితం నిష్పన్న బ్రహ్మపాసన త్వత్కృత్యమితి భావః ॥ ప్రవజన్తమిత్వ నేన దేహానుబద్ధి త్యాగ ఉక్తః - అనెనమమతారాహిత్యం ఫలితం - అనుపేతమిత్వ నేనానహాయత్వముక్తమ్ ॥ అనెన దేహపోషకసహాయా న్తరరాహిత్యం సూచితమ్ - తేనచ దేహత్వభ్రమరూపానాంకారరాహిత్యం ఫలితం - ద్వైపాయనో విరహకాతర ఆజుహవేత్య నేన ద్వైపాయనాదప్యతిశయితజ్ఞానవత్త్వం సూచితమ్ - యద్యపి పుత్రేత్యన్వయాదాదాహ్యనవిషయవాక్యస్థత్వాద్ధూరాద్ధూతేచేతి పుత్రత్వేన సతి పుత్రప్రగృహ్య అచినిత్యమితి ప్రకృతిభావేన సతి నిర్దుర్లభః - తథాపి, గురోరన్యత ఇత్యత్ర ప్రాచామితి యోగం విభజ్య సర్వస్య పుత్రస్య వైకల్పికత్వాభ్యుపగమాత్ - అగ్నిత్యైషణేవ సర్వచేతి సూత్రే, సర్వస్య పుత్రస్స హాసమనిచ్చతా విభాషాకర్తవ్య ఇతి మహాభాష్యకాగోక్తే శ్చ పుత్రాభావపక్షే సన్నిస్సలభం వేదిబోధ్యమ్ - సాహసం శాస్త్రత్యాగః - తదనిచ్చతా శాస్త్రమనురుద్ధానైత్యర్థ ఇతి హరదత్తో వ్యాఖ్యదితి కేచిత్ - వస్తుతస్త్వేతి శబ్దస్యైవ వాక్యాన్తత్వేన పుత్రశబ్దే పుత్రప్రసక్తి ఏవనాస్తి అనుకార్యస్య పుత్రశబ్దస్య సంబోధనవిషయత్వే పుత్రానుకరణస్య తస్య తదభావాచ్చ - తస్య యేత్యత్ర మయత్ - ప్రాచుర్యే సంబంధమాత్రేవా - తత్ప్రచురతయా తత్సంబంధితయావా - తరవోభినేదుః - శుకాత్మకావయమిత్యేవం రూపేణ ప్రతిదధ్య

సూత ఉవాచ ॥ యంప్రవజన్తమనుపేతమపేతకృత్యం ద్వైపాయనో విరహకాతర ఆజుహవ ॥ పుత్రేతి తస్య యతయాతరవోభినేదు స్తం సర్వభూతహృదయం మునిమానతోస్తీ

॥ ౨ ॥

యస్సాన్వయభావమఖిలశ్రుతిసారమేకమధ్యాత్మదీపమతితీ * ర్వతాంతమోదమ్ ॥ సంసారిణాం కరుణయాహ పురాణగుహ్యంతం వ్యాససూనుముపయామి గురుం మునీనామ్

॥ ౩ ॥

మరిత్యర్థః - తత్ప్రచుర్యం చ తయాణాం తేన శుకేన జ్ఞానవ్యాప్త్యాధిష్ఠితత్వాదవగన్తవ్యమ్ - సంబంధమాత్రమయట్ట డేపిజ్ఞానద్వారా అధిష్ఠా త్రధిష్ఠేయభావరూపం వసంబంధోఽత్రభోధ్యః స్వరూపేణ సర్వాధిష్ఠాత్వత్వాసంభవాత్ - ఎవోఽణురాత్త - ఆరాగ్రమాతోహ్యవరోపిదృష్ట ఇత్యాదిభిశ్చ శ్రుతిభిః జీవస్వరూపస్యాణుత్వా వగమాత్తత్వరూపేణానెకాధిష్ఠాత్వత్వాసంభవాత్ - యద్యపి ధర్మభూతజ్ఞానస్యాపి సచానన్యాయకల్పత ఇత్యాది శ్రుతిభిర్నుక్షిదశాయామేవ త్వానన్యమవగతం - తథాపి శుకస్య పరినిష్పన్న బ్రహ్మపాసన త్వేన ముక్తానామివ నివృత్త జ్ఞానసంకోచకకర్మరూపావరణత్వాదపరిచ్ఛిన్నధర్మభూతజ్ఞానద్వారా అనెకతర్వాధిష్ఠాత్వత్వముక్తమ్ - యత ఏవ తస్య యతయాతరవోభినేదుః - అత ఏవ సర్వభూతహృదయం - సర్వభూతానాం హృత్ - అయతేగచ్ఛతి జ్ఞానద్వారా వ్యాప్తోతీతి సర్వభూతహృదయం, స్తం - అయగతా వితి ధాతుః - యద్వా సర్వభూతానాం హృదయం యస్య జ్ఞానద్వారా హ్యప్యం స సర్వభూతహృదయం, స్తం - యద్వా హృదయశబ్దేన ధర్మభూతం జ్ఞానం లక్ష్యతే హృదయస్య జ్ఞానసాహచర్యాత్ - సర్వభూతేషు హృదయమ్ - ధర్మభూతం జ్ఞానం అధిష్ఠాత్వయస్య సః - తం మునిం స్వాత్మపరమాత్మయాధాత్మ్యమననశీలం శ్రీశుకమితి విశేష్య మధ్యాహార్యమ్ - ఆనత ఇతి కర్తృక్తః - న మస్మృతవానస్తీత్యర్థః * ౨ ॥ య ఇతి ॥ యః కరుణయా పురాణగుహ్యం, విశేషణం విశేష్యేణ బహుళమితి బహుళగ్రహణాత్ - విశేష్యస్యాపి పురాణశబ్దస్య పూర్వ నిపాతః - గుహ్యం పురాణం, యద్వా పురాణగతం గుహ్యమాహ - తం మునీనామ పిగురుం వ్యాససూనుం ఉపయామి, శరణం ప్రజామి - పురాణం కథంభూతం - స్వానుభావం స్వేన శుకేన అనుభావం - కర్మణి ఘట్ - ప్రథమమనుభూతమిత్యర్థః ॥ అఖిలానాం శ్రుతీనాం సారో యస్తిన్ప్రతిపాద్యస్తత్తథా - వెదపూర్వభాగార్థభూతకర్మణామప్యత్ర పురాణేభగవదాధనరూపతాయాస్తత్రతత్రప్రతిపాదనాదఖిలశ్రుతిసారమిత్యుక్తమ్ - ఎకం - స్వతుల్యాధికపురాణాన్తరహితం అధ్యాత్మదీపం - అత్తనీత్యధ్యాత్మమితి విభక్త్యర్థే - వ్యయీభావః - స్వాత్మపరమాత్మయాధాత్మ్య

వ్రకాశనదీపతుల్యమిత్యర్థః॥ అతితీర్థతాంసంస్మ తింతరితుమిచ్చా రహితానామపిసంసారిణాం, తమోద్ధాంతమస్సంస్మ తిరు
చిజనకమక్షానమన్దయతితిరోధాపయతినివ ర్తయతీతతథా ॥ ౩ ॥ * ఎవంశా వయిత్య భిరాదామహూపకర్తుర్బాద
రాయణైర్మ మస్కా రాత్తకంమజ్జలమసుష్టేయమితిసూచితమ్ - నకవలం బాదరాయణే రేవనమస్కార్యః - అపిత్య న్యేషి
నారాయణాదయిత్యభిపా యెణాహా ॥ నారాయణమితి ॥ నారాయణాదీన్నమస్కృత్య తతోజయముదీరయేత్ - కథ
యేత్ - శ్రావయేతియావత్ - జయమితి, అస్యైవపురాణస్యా స్వర్థనామా స్తరం - అఖిలదురితజయావి నాభూతత్వాజ్జయ
మితి - తత్రసరనారాయణ యోచ్చ దర్యా శ్రమవాసినోర్భ గవదవతార భూతయోః యోవై భారతవర్షస్త్రిక్షామాయ
స్వస్తయేస్సణామ్ ॥ ధర్మజ్ఞానశమోపేతఆకల్పాదాస్థితస్తపఞ్చి - వత్స మాణరీత్యాశిష్యా చార్య రూపేణస్వా నుష్ఠాన
ద్వారా - ౨ఖిలధర్మప్రవ ర్తకత్వే ననారదాదిముఖేనాఖిలాధాన్యశాస్త్రప్రవర్తకత్వే నచగురూణామపిగురుత్వే నచమ
హూపకర్తృత్వాత్తన్నమస్కృతిరవశ్యంకార్యేతిభావః॥ వాగధిష్ఠాతృ దేవతాత్వాత్సరస్వ తీనమస్కార్యైత్యభిపా యెణ
సరస్వతీమిత్యుక్తమ్ - దేవస్యచతుర్ముఖస్యస్త్రీదేవి - తాం - పుంయోగాదాఖ్యాయామికజీవ్ - అత్రసరస్వత్యాశ్చ తుర్ముఖ
సంబంధప్రత్యా యకదేవీత్వ విశేషణేనచతుర్ముఖనమస్కృతిరపికార్యే తిసూచితమ్ - చతుర్ముఖోహి - అనిరుద్ధాఖ్యభగవ
త్తురీయప్ర్యా హనాభికమలసంభూత స్తప స్తోషితానిరుద్ధోపదిష్ట భాగవత చతుశ్లోకీంకృతైస్సై తత్పు రాణనిదానభూ
తాంసారదాయోపదిదేశ - అతస్సో పిమహానువక్త రేవగురుశ్చై తీనమస్కార్య ఇత్యభిపా యః - అనెనై వానిరుద్ధనారద
యోరపినమస్కార్యత్వమర్థసిద్ధం వేదితవ్యమ్॥ అనిరుద్ధాచ్చతుశ్లోక్య ధిగమోనారదాయతదుపదేశశ్చద్వి తీయేస్పష్టిభవిష్య
తి - నారదాచ్చతుశ్లోకీమధిగమ్యకార్యేన్యై తత్పురాణనిర్మాతృత్వే నోపకర్తృ తమత్వాద్వ్యా సోనమస్కార్యఇత్య

నారాయణంనమస్కృత్యనరంచైవనరో త్తమమ్ । దేవీంసరస్వతీంవ్యాసంతతోజయముదీరయేత్ ॥౪॥
మునయస్సాధుపృష్టోహంభవద్భిర్లోకమజ్జలమ్ । యత్కృతఃకృష్ణసంప్రశ్నోయేనాత్మానుప్రసీదతి ॥౫॥
సవైపుంసాంపరోధర్షాయతోభక్తిరథోక్షజె । అహైతుక్యవ్రతిహతాయయాత్మానుప్రసీదతి ॥౬॥

ప్రాయేణవ్యాసమిత్యుక్తమ్ - తత్ప్రాయంక్రమేవివక్షితః, తావన్న మస్కార్య శ్చక స్తతోవ్యాసస్తతోనారదస్తతస్స
రస్వతీతద్వల్లభాతతోనిరుద్ధస్తతశ్చసరనారాయణావిత్తి ॥ ౪ ॥ * తదేవం-మజ్జలశాచారయక్తానానిత్యంచప్రయతాత్మ
నామ్ - జపతాంజుహ్వ తానిత్యంవినిపాతోనవిద్యతఇ త్యుక్తరీత్యాకృ తగురుదేవతోపాసనాత్త కమజ్జలస్తప్త్య శ్చమభిన
స్తతిః మునయఇతి ॥ హేమునయఃభవద్భిఃసాధుయథాభవతితథా ॥ లోకమజ్జలంప్రత్యహంపుష్టః - పృచ్ఛిద్విశర్మకః - వ
క్తృకర్తృకోవాచ్యకర్తృకశ్చైతి, తత్రలోకమజ్జలమితివాచ్యకర్తృచ్యతే - తస్యానభిహితత్వాద్విత్తియా - వక్తృకర్తృణస్తస్వ
హంశబ్దార్థస్యక్తప్రత్యయేనాభిహితత్వాత్ప్రథమాప్రయక్తా - లోకమజ్జలమితిప్రశ్నసాధుత్వహేతుః - లోకమజ్జలవిషయ
కత్వాత్ప్రశ్నసాధురిత్యర్థః - కథంప్రశ్నస్యలోకమజ్జలవిషయకత్వమిత్యత్రఆహ॥ యత్కృతఃకృష్ణసంప్రశ్నఇతి ॥ యద్యస్మా
త్-కృష్ణవిషయకఃసంప్రశ్నఃకృతఃమజ్జలశానాంచమజ్జలమిత్యుక్తరీత్యానిరతిశయమజ్జలస్వరూపకృష్ణవిషయకసంప్రశ్నఃకృతః
తతోలోకమజ్జలమహంపుష్టఇత్యర్థః ॥ కృష్ణసంప్రశ్నస్యలోకమజ్జలవిషయత్వ మేవోపపాదయతి ॥ యేనేతి ॥ యేనకృష్ణేన
తద్విషయకసంప్రశ్నేనవాహేతునా - ఆత్మాచి త్తం - సుస్థుప్రసన్నం భవతి - బ్రహ్మోత్తరాఖ్యాంసస్వ రూపగుణవిభూ
తిఃకృష్ణోనుసంహితశ్చి త్తగతంమాలిన్యమపనయతి - తతశ్చి త్తంసుప్రసీదతి - చిత్తప్రసాదేచలోకానాంసర్వాణిమజ్జలశానిసు
లభాన్యేవేతిభావః ॥ ౫ ॥ * తత్రయత్తావత్పుష్టం - భవతాయద్వినిశ్చితమ్ - పుంసామేకా స్తతశ్చైయ స్తన్నశ్చం సీతుమ
ర్హసీతి, కింనిరతిశయంక్రేయః - కోవాతత్సాధనభూతోధర్మఇతి - తత్రగర్భజన్మజరామరణాద్యనర్థ రూపసంస్మృతినివృత్తి
పూర్వకబ్రహ్మనన్దానుభవాత్తకోమోక్ష ఎవనిరతిశయంక్రేయః, తత్సాధనభూతధర్మశ్చ, పరబ్రహ్మపాసనాత్మికా
విజాతీయప్రత్యయాస్తరావ్యవహితా - ప్రశ్నాత్తాపన్నా - ప్రీత్యాత్మికాతద్భక్తిరేవ-తన్నిష్పత్తిశ్చానభిసంహితఫలైర్వరా
శ్రమధర్మైర్జ్ఞానయోగశమదమాదిభిఃసత్సంప్రదాప్త్యాచభగవద్గుణ శ్రవణాదిరుచిజననద్వారాభవతితివక్తుం తావద్భక్తి

* హా । అహైతుక్యవ్యవహితా.

యోగానుగ్రహకవచవర్ణాశ్రమప్రయుక్తోధర్మః శ్రేష్ఠః - తదన్య స్త్వభిసంహితఫలః పునస్సంస్య తిహేతు త్వే నానర్థావహా
 ఇత్యాహానవాఇతిత్రిభిః యతోనభిసంహితఫలాధర్మద్వర్ణాశ్రమానుగుణాత్ , స్వసుష్టితాత్పుంసామభోక్షణభక్తిర్భవతి-
 సవధర్మః పరమః ఉత్కృష్టః - భక్తిమపివిశిష్య - అహైతుకీఫలాపాధిరహితా - అవతిహతా అన్తరాయానుపహతా - అవ్య
 వహితేతిపాతాన్తరమ్ || తదావిజాతీయప్రత్యయాన్తరావ్యవహితా - యయాభక్త్యా అత్తానుప్రసీదతి-పూర్వాల్పభక్తిరుత్తర
 భక్తిప్రకర్షాపయికమనోనైర్మల్య హేతురిత్యర్థః యద్వా - యయాత్తానుప్రసీదతిత్యనెనప్రీత్యాత్మకత్వముచ్యతే - అనుకూలజ్ఞా
 నై నైవహించిత్తప్రసాదః ప్రతికూతనతుచిత్తవిశేషవ - అనుకూలజ్ఞానమవహ్యనన్దః సుఖంప్రీతిశ్చైతిపర్యా యాన్తరైరుచ్యతే,
 అవ్యవహితేత్యనెన తైలధారావదవిచ్ఛిన్నస్త్పృథిసన్తానరూపత్వముక్తమ్ || ౧౬ || శబ్దాది
 విషయాన క్తమనసోఽకామనాపిమధ్యేమధ్యే విషయాన్తరానుభూయనవ్యవహితత్వ ప్రసజ్గాదితశ్చాన్తరానుభూయన
 భక్తిరేవవిశేషణాన్తరమాహావానుదేవఇతిభగవతిషాడ్గుణ్యపరిపూర్ణ - వానుదేవ , ప్రయోజితోభక్తియోగఃవైరాగ్యమా
 శుజనయతి || సర్వత్రాసౌనమస్తం చవసత్త్యత్యైతిచైయతః , తతస్సవానుదేవేతివిద్యద్భిః పరిగీయతఇతి-నిరుక్తవానుదేవశబ్దే
 నపర్యాన్తరాత్మత్వంసర్వాధారత్వంభగవచ్ఛబ్దేనషాడ్గుణ్యపూర్తిశ్చై - సర్వాన్తరాత్మత్వేననిరతిశయప్రియత్వంలబ్ధమ్ -
 ఆత్మైవహినిరతిశయప్రియః - ఎవమనెనపదద్వయేనశబ్దాదిరొకకవిషయేభ్యో వైలక్షణ్య మభిప్రేతమ్ - ఎవంచవిషయస్య
 విలక్షణత్వాదేవతదనుభూయనరూపోభక్తియోగశ్చబ్దాదివిషయేష్వ సానక్తిరూపంవైరాగ్య మాశుజనయతి - కన్తింశ్చిద్వి
 షయేవిలక్షణేఅనురాగాతిశయస్యవిషయాన్తరవైత్త్యప్యవహితత్వదర్శనాత్ , తస్మాద్భక్తియోగనిష్ఠమనసః , శనైర్విష
 యాన్తరవైత్త్యస్యాస్థానాదేవదయాద్విషయాన్తరానుభూయనవ్యవహితత్వంభక్త్యనం పత్యత ఏవేతిభావః || తథా ,
 యదహైతుకం , నాహంచేదైర్మతపసే , త్యుక్తరీత్యాభక్తివ్యతిరక్తహేత్వన్తరాలభ్యంజ్ఞానంసాక్షాత్కారాత్త కంత

వానుదేవభగవతిభక్తియోగప్రయోజితః | జనయత్యాశువైరాగ్యంజ్ఞానంచయదహైతుకమ్ || ౧౭ ||

ధర్మస్త్వసుష్టితఃపుంసాంవిష్వక్సనకథానుయః | నోత్పాదయేద్ధృదిరతింశ్రమవహికేవలమ్ || ౧౮ ||

ధర్మస్యహ్యపవగ్యస్యనాథోర్థాయప్రకల్పతే | నార్థస్యధర్మైకాన్తస్యకామోలాభాయహిస్తృతః || ౧౯ ||

శుజనయతి , అనెనభక్త్యాసాక్షాత్కారాత్మకత్వంవిశేషణముక్తమ్ || ౧౭ || తదేవంశ్లోకద్వయేనోక్తవిధభక్త్యను
 గ్రహకవచవర్ణాశ్రమప్రయుక్తధర్మశ్రేష్ఠ్యఇత్యుక్తమ్ || అథాన్యధర్మస్యభగవద్గుణశ్రవణాదిరుచిజనన
 ద్వారాభక్తియోగానుగ్రహకత్వంవదన్నభిసంహితఫలధర్మశ్రమఫలకత్వమాహా || ధర్మఇత్యేకేన || యస్సమ్యగనుష్ఠి
 తోధర్మః , పుంసాం , విష్వక్సనస్యభగవతఃకథాను , రతింరుచిం-యదినోత్పాదయేత్ , తర్హి , సధర్మః కేవలంశ్రమవశ్రమ
 ఫలకవచ - సంస్కృతిరూపానర్థావహావేత్సర్థః || రతింనోత్పాదయేదిత్యనెనరత్యేకప్రయోజనతయానుష్ఠితోధర్మః పరః - ఐ
 హికాముష్టికఫలార్థస్తుశ్రమఫలకఇతిప్రతీతేః - ఫలానభిసంస్థభిసంస్థిభ్యాంధర్మసోత్కృష్టత్వాపకృష్టత్వేవేదిత్యే || ౧౮ ||
 తదేవమనభిసంహితఫలాభగవద్గుణశ్రవణాదిరుచిజననద్వారాభక్తియోగానుగ్రహకవధర్మః - పరః - అన్యస్తుశ్రమఫల
 కఇత్యుక్తమ్ || అథోక్తవిధధర్మానుగ్రహ్యాభగవద్భక్తియోగసాధ్యమోక్షస్థైర్యవనిరతిశయపురుషార్థత్వమితిదర్శయతుం
 ధర్మార్థకామానాంస్వతఃపురుషార్థత్వం - ధర్మస్యార్థార్థత్వంఅర్థస్యకామార్థత్వంకామస్యన్ద్రియత్వప్ర్యర్థత్వమిన్ద్రియత్వ
 ప్రేక్షితనార్థత్వంజీవనస్యపునర్ధర్మార్థత్వమిత్యాదిరూపాంచక్రవత్పరివృత్తిం తోకేకాభిమతాంచనిరస్యధర్మాదీనామపిపర్థ
 పరయానిరతిశయపురుషార్థరూపమోక్షసాధనభక్తియోగానుగ్రహకత్వమాహా || ధర్మస్యేతిత్రిభిః || తత్రధర్మస్యఫలమర్థః
 అర్థఫలంకామఃకామఫలమిన్ద్రియత్వపిరితితొకికమతం - తత్రధర్మఫలత్వమర్థస్యనిరస్యతి - ధర్మస్యేత్యధైర్య - ఆపవర్గస్యస్య
 పవర్గసాధనస్యఅనభిసంహితఫలత్వేనతిపరంపరయానిరతిశయపురుషార్థరూపమోక్షసాధనీభవిష్యతోధర్మస్య - అర్థాయ
 ప్రయోజనాయ - అర్థఃధనం-నప్రకల్పతే-ధనంధర్మస్యఫలంనభవతీత్యర్థః || ధర్మస్యార్థఫలకత్వరూపతొకికమతానువాదేనై
 వస్వతఃపురుషార్థత్వమినిరస్తంవేదితవ్యం - ఎవముత్తరత్రాప్రేక్ష్యవ్యం - ఎకస్త్వేవదానయాగాదిరూపస్యధర్మస్యఫలా
 నభిసంస్థభిసన్ద్రియాపాకారభేదనోత్కృష్టాపకృష్టఫలసాధనత్వేనతితత్రానభిసంహితఫలత్వరూపాకారానాదరణసహే

తరపురుషార్థయాపార్థార్థత్వవాదరూపం లోకకానాం మతమతీవ నాదరణీయమితి భావః || అథ కామస్యార్థఫలత్వం నిరస్యతి, నా
 ర్థస్యేతి || ధర్మై కాన్తస్యధర్మై కప్రయోజనకస్య - అర్థస్య విత్తస్య లాభాయ ప్రయోజనాయ కామోనస్త్యుతః - అర్థస్య ప్రయో
 జనంన కామోభవతీత్యర్థః - అత్ర కామశ బైన కామ్యత ఇతి కామ ఇతి పుత్యత్వాన్న పానాదిరుచ్యతే || ౧౯ || * అథ కామ
 స్యన్న్రీయత్వ ప్రిఫలకత్వం నిరస్యతి కామస్యేతి - యావత్తాన్మ పానాదినా కామేన కామ్యమానెన వస్తు నాజీవతి తావతోన్నా
 దోచ్ఛేద్యవస్తునః - లాభః-ఫలం నేన్రీయత్వ ప్రిఃకింతు-దేహధారణమేవాన్న పానాది కామఫలమిత్యర్థః , అథ జీవనస్య పు
 నర్థగ్ధార్థత్వం నిరస్యతి - జీవస్యేతి - జీవస్య జీవనస్య ప్రయోజనంతత్వజిజ్ఞాసైవ - సతు ఇహ లోకే యః కర్తృ భిస్సాద్యోధర్మ
 సోర్థః ప్రయోజనం - అత్ర ధర్మార్థ కామజీవనానాం క్రమేణార్థ కామేన్రీయత్వ ప్రిధర్మార్థత్వం నిరస్యతే పాంక్రమేణాపవర్గ
 ధర్మ దేహధారణమాత్రతత్వజిజ్ఞాసార్థత్వోక్తరయంభావః , సతి విత్తే తేనానభినంహితఫలంధర్మం సంపాద్య , తేన ధర్మ
 ణాపవర్గసాధనభూతంభక్తియోగముపకుర్యాత్ - సతితుకామే తేన దేహధారణమాత్రోపయుక్తేన దేహంధ్యత్వా తేన దే
 హేనభజనీయతత్వజిజ్ఞాసాకార్యేతి || ౧౦ || * జీవస్య ప్రయోజనంతత్వజిజ్ఞాసైవెత్యుక్తమ్ - కింతత్త్వం యజిజ్ఞాసి
 తవ్యమిత్యతాహ - వదన్తితి || యత్ జ్ఞానంజ్ఞానస్వరూపంజ్ఞానగుణకంవ అద్వయంస్వతుల్యాభ్యధికవత్త్వన్తరహితంఅ
 వయవభేదరహితంవా - జాత్యాదిభేదరహితంవా - బ్రహ్మపరమాత్మ భగవచ్చద్వాభిహితంత దేవతత్త్వ మితితత్త్వవిదోవద
 న్నిబ్రహ్మపరమాత్మభగవచ్చద్వాసామాన్యవిశేషశబ్దాఃప్రయుక్తాః - ఎవంప్రయుక్తానస్య సదాకాశాదిశబ్దా అపికారణవా
 క్యగతాభగవత్పరాశ్చభిప్రాయః || ౧౧ || * ఎవంపరధర్మాదివర్గత్రీయస్యాపిపరంపరయాపవర్గసాధనత్వం ప్రస
 క్తాద్భజనీయవస్తుస్వరూపంచోక్తమ్ || అథ యద్వివక్షితంమోక్షం ఎవనిరతిశయంశ్రేయస్తత్సాధనంతుభక్తి రేవతన్నిష్పత్తి
 శ్చవర్ణాశ్రమధర్మజ్ఞానయోగశమాదిభిరిత్యాదితదుపపాదయతి, తదిత్యాదిభిస్సార్ధైర్దశభిః, తత్తత్సాత్-భక్తియోగానుగ్రా

కామస్య నేన్రీయప్రితిగ్ధాభోజీవత * యావత్తా | జీవస్య తత్త్వజిజ్ఞాసానారోయశ్చైహకన్యభిః || ౧౦ ||
 వదన్తి తత్త్వవిదస్తత్త్వం యజ్ఞానమద్వయమ్ | బ్రహ్మైవరమాత్మైతి భగవానితి శబ్ద్యతే || ౧౧ ||
 తచ్చద్ధధానామనయోజ్ఞానవైరాగ్యయుక్తయా | పశ్యన్త్యాత్మనిచాత్మానంభక్త్యాశ్చుతగృహీతయా || ౧౨ ||
 అతః పున్న్రీయజశ్రేష్ఠావర్ణాశ్రమవిభాగశః | స్వసుష్ఠితస్యధర్మస్య సంసిద్ధిర్న రితోషణమ్ || ౧౩ ||

హకస్యైవధర్మస్యపరత్వాత్త్రివర్గస్యాపిపరంపరయాపవర్గార్థత్వాదపవర్గాతిర్నిరతిశయపురుషార్థాభావాచ్చైత్యర్థః,
 శ్రుతంయజ్ఞాదికర్త - తస్యకర్తవ్యతయావేదశ్రుతత్వాత్ - తేనగృహీతయాఅనుగృహీతయా-జ్ఞానవైరాగ్యాభ్యాం యు
 క్తయాభక్త్యాఆత్మనిజీవాత్మస్యస్తరాత్మతయాస్థితంబ్రహ్మాదిశబ్దవాచ్యంభగవన్తం - శ్రద్ధధానాః-మునయః-పశ్యన్తి-మో
 మునయఇతిసంబోధనంవా - తదాయేశ్రద్ధధానాస్తే - ఎవంవిధయాభక్త్యాపశ్యన్తి-జ్ఞానశబ్దేనప్రత్యగాత్మయాథాత్మ్యజ్ఞా
 నయోగోవివక్షితః - వైరాగ్యంవిషయాన్తరేషువైత్యస్య - తేనశమదమాదిసంగ్రహః - ఏభిరశ్చైరుపకృతయాభక్త్యా ఆ
 త్మనిస్థితంపరమాత్మానంపశ్యన్తి - సాక్షాత్కుర్వన్తిత్యనేనభక్తే రేవపరమాత్మదర్శనసమనన్తరభావిమోక్షసాధనత్వము
 క్తం-కర్తయోగజ్ఞానయోగయోశ్చమాదీనాంచ-భక్తియోగానుగ్రాహకత్వంచ - భిద్యతేహృదయగ్రస్థిరితిశ్రుత్యా - తదర్థా
 నువాదినావక్ష్యమాణశ్లోకేనచమోక్షస్యదర్శనానన్తరభావిత్యమవగతం - ఎవంచభక్త్యాపశ్యన్తిత్యస్యదర్శనరూపాపన్నా
 యాభక్తేరవ్యవధానెనమోక్షసాధనత్వమిత్యభిప్రాయః || ౧౨ || * శ్చుతగృహీతయైత్యనేనవర్ణాశ్రమధర్మస్యభక్తి
 యోగానుగ్రాహకత్వముక్తం, ధర్మస్యనుష్ఠితఃపుంసాంవిష్వక్సేకథానుయః, నోత్పాదయేద్యదిరతి, మితిధర్మస్యభక్తియో
 గానుగ్రహప్రకారఉక్తః , ఇదానీమన్యథాపితదనుగ్రహప్రకారందర్శయతి || అత ఇతి || యతోభక్తే రేవసాక్షాన్ముక్తి సాధ
 నత్వంఅతోహేద్విజశ్రేష్ఠాఃపుంభిఃవర్ణాశ్రమవిభాగశః , అవస్థితస్యేతిశేషః , తత్తద్వర్ణాశ్రమానుగుణస్యేత్యర్థః , వర్ణా
 దిభేదేనావస్థితైఃపుంభిరితివా , సమ్యగనుష్ఠితస్యధర్మస్యపశ్చమహాయజ్ఞాదిరూపస్యసంసిద్ధిః , ఫలంహరితోషణమేవ , అ
 యంభావః | స్వసుష్ఠితాధర్మాద్భక్తియోగప్రతిబద్ధనిష్పత్త్యనుకూలసంకల్ప హేతుర్న రితోషః, తతశ్చ భక్తియోగనిష్ప
 త్తిప్రతిబద్ధపాపక్షయస్తతోభక్తియోగనిష్పత్తిరితి , యద్వాహరిస్తువ్యతేయేనానుధ్యానెనతద్ధరితోషణమ్ - తదే

వధర్మస్య స్వ నుష్టితస్య సంసిద్ధిఃఫలమ్ , భక్తియోగోత్పత్తి ప్రతిబంధనిరసనద్వా రాహితోఽపహతుభక్తియోగనిష్పత్తి
రేవధర్మస్య ఫలమిత్యర్థః , అన్య భాధరైః పాపమపనుదతి , అవిద్య యామృత్యుం తీర్త్వత్యా దిశుఃతే ధర్మస్య భక్తి
యోగోత్పత్తిప్రతిబంధకపాపనిరాసకత్వంపదన్త్యావిరోధాపత్తైః , ధర్మన్యైః వహరికోఽఫలకత్వే భక్తైర్వైయధ్యాప
తేశ్చ , ననుజ్ఞానాగ్ని స్సర్వ కర్మాణిభన్త సాతురుతేతథా,తిభక్తియోగస్యైవసర్వదురితవనర్తకత్వ స్మరణాత్ ,
భక్తియోగవధర్మస్యా పిహరితోఽపహతుత్వ మేవయక్తమితిచేత్ - శృణు - పా పకప్రతిబంధకంపాప్తిప్రతిబంధకంచేతిద్వి
విధందురితం - తత్రపా పకస్య భక్తియోగస్య యదుత్పత్తిప్రతిబంధకందురితంతథర్మాపనోద్యం - ఎవంధర్మనిరస్తప్రతిబంధక
భగవత్పాపకేభక్తియోగనిష్పన్నే తేనయచ్చ భగవత్పాప్తిప్రతిబంధకందురితంతదపనోద్యం తేతదభిపా యకాణిజ్ఞానాగ్ని
రిత్యాదీనివచనాని || ౧౩ || ఎవంపర్ణాశ్రమధర్మస్యభక్తియోగోపకార స్తత్పా కారశ్చభక్తియోగప్రతిబంధనిరసనభ
గవద్గుణాదిశ్రవణరుచిజననద్వారాచేతిద్విధానందర్శితః-అభతుల్యన్యా యతయాభగవద్గుణస్య రూపాది శ్రవణాదీనామపి
భక్తియోగోపకారకత్వ ముపకార ప్రకారంచవత్తుం తేషామవశ్యక ర్తవ్య తాంతావదాహ || తస్మాదితిద్వాభ్యామ్ - త
స్మాత్ - ధర్మస్యభక్తియోగానుగ్రహకత్వ తత్ప్రకారప్రదర్శనాదేవ - తత్తుల్యన్యా యతయాభగవద్భక్తియోగోపకార
కత్వేన-సాత్వతాంభక్తానాంపతిర్భగవాన్-ఎకేన-ఎకాగ్రణ - మనసా - నిత్యదాశోత్తమ్యశీర్తితవ్యః ధ్యేయఃస్తరవ్యఃపూ
జ్యశ్చ - ధ్యానమతశ్చతార్థ ప్రతిష్ఠాపనాత్మకంమననాపరపర్యా యంస్తరణంవివక్షితం - భక్త్యాత్మకస్యధ్యానస్యశ్రవ
ణాద్యన స్తరభావిత్వంహివత్త్యతే || ౧౪ || యస్య భగవతః - అనుధ్యా - అనుధ్యానం - భక్తిఃసైవాసిఃఖడ్గస్తేన
యుక్తాఃసహితాఃకుశలాః-కర్తృవగ్రన్థితదూ పనిబంధనంబంధనంచిన్ద్ర నికర్తృణో గ్రన్థితరూపణం గ్రన్థివద్దుర్జితత్వాత్ -

తస్మాదేకేనమనసాభగవాన్ సాత్వతాంపతిః | శోతవ్యఃశీర్తితవ్యశ్చ ధ్యేయఃపూజ్యశ్చనిత్యదా || ౧౪ ||
యదనుధ్యాసినాయుక్తాఃకర్తృగ్రన్థిబంధనమ్ | చిన్ద్ర నికోవిదా స్తస్యకోనకుర్యాత్కథారతిమ్ || ౧౫ ||
శుశ్రూషోశ్చృద్ధధానస్యవాసుదేవకథారుచిః | స్యాన్నహత్యేవయావిపాఃపుణ్యతీర్థనిషేవణాత్ || ౧౬ ||
శృణ్వతాంస్వకథాంకృష్ణఃపుణ్యశ్రవణశీర్తనః | హృద్యస్తస్తోహ్యభద్రాణివిధునోతిసుహృత్సతామ్ || ౧౭ ||
నష్టపాపైర్వభద్రైఃమనీష్యంభాగవతః సేవయా | భగవత్సృజతమశ్లోకభక్తిర్భవతిన్రైష్టికీ || ౧౮ ||
తదారజ స్తమోభావాఃకామలోభాదయశ్చయే | చేతఏతైరనావిధంస్థితంసత్వేప్రసీదతి || ౧౯ ||

గ్రన్థివద్దుర్జితచేనకర్తృణానిబధ్య తఇతినిబంధనం,కర్తృయత్తస్యం సారఃతంచిన్ద్ర స్థితివా - తస్యకథానురతిం కోవాపునూన్న
కుర్యాత్-సర్వో పికుర్యాదేవత్యర్థః - యస్యభక్తిరనర్థావహాసంస్య తినిరాసహేతు స్తస్య మహాపక ర్తుభ్యక్తియోగస్యా
నుగ్రాహకతయాతత్కథానురతింసర్వో పిజనఃకుర్యా దేవత్యర్థః || ౧౫ || యద్యపి,ధర్మ స్స్వనుష్టితేపుంసా,మితిధర్మ
స్య వాసుదేవకథారుచిజననద్వా రాభక్తియోగానుగ్రా హకత్వే క్త్యై వకథారుచిజనకత్వ మప్యక్తమేవభవతి-తథాపి
సాక్షాదేవధర్మఃకథారతిహేతుః-అపితుసత్సక్తాదిద్వారాహేత్వ స్తరణచేత్యాహ | శుశ్రూషోరితి || శో తమిహ్నిఃస్వ
ధర్మనిరస్తశుశ్రూషా ప్రతిబంధకస్య త్యర్థః - శ్రద్ధాయుక్తస్యపుంసఃవాసుదేవకథాయంరుచిఃహేవిపాఃమహతాంసే
వయా,పుణ్యతీర్థానాంగక్తాదీనాంనిషేవణాచ్చభవతి || ౧౬ || శ్రవణాదీనాంభక్తియోగోపకార ప్రకారందర్శయ
తి || శృణ్వతామితిద్వాభ్యామ్||పుణ్యం ,శృ ణ్వతాంశీర్తయతాంచపుణ్యావహం - శ్రవణంశీర్తనంచయస్య సఃకృష్ణః-స్వ
కథాంశృణ్వతాం-సతాంసాధూనాం-హృదయా స్తస్థితస్స-అభద్రాణిభక్తియోగోత్పత్తిప్రతిబంధకానిదురితాని-విధునోతి
సుహృత్ - హేతుగర్భమిదం-సుహృత్త్వాద్ధునోతీత్యర్థః || ౧౭ || నిత్యంభాగవతానాం సతాంసేవయాతత్సేవా
పూర్వకభగవద్గుణశ్రవణేనెత్యర్థః | అభద్రైఃనష్టపా పైర్మనత్సు-ఉత్తమశ్లోకభగవతి - నైష్టికీద్వభా,భక్తిర్భవతి-నష్ట
పాపైర్వైష్టితిప్రాయగ్రహణేన-భక్తియోగాపనోద్యంపాప్తిప్రతిబంధకముత్తరపూర్వా ఘరూపంత్యవశిష్య తఇతిసూచితం-
ఎవంతుల్యన్యా యతయాస్వధర్మైశాప్యపాయోత్పత్తిప్రతిబంధకమాత్రమేవసర్వతఇతిసమ్యగుక్తంపాక్ || ౧౮ || భక్త
భమభద్రైఃనష్టపాపైర్వైష్టికీర్భవతీత్యత్యాహ |తదేతి || సృణాంసతతంమహ త్యేనై వధర్మ స్తస్మాత్-తదా-అభద్రైఃనష్టపాపైర్మ

తన్నులాచ్చిత్తవిక్షేపా వరణపాతవారజస్తమసోర్భా వాఃధర్మఃకార్య భూతాభితియావత్ . యేకామలోభాదయస్స
 ని . అదిశబ్దగ్రహ్యఃకో ధమాహదయః . తేనర్వేనశ్యని . నష్టేషుచరజస్తమోభావేషు . ఎతైః-రజస్తమోభావైః
 అనావిధంఅవిక్షిప్తమమాదంచ . అతఎవ-సత్వే-రజస్తమోభ్యామనభిభూతేనత్వగుణే,స్థితంసత్వ ప్రధానంసత్ . స్థిరంస
 దితియావత్ . ప్రసీదతి . ప్రసన్నైచచేతసినైష్టికీభక్తిరాశుభవతీతిభావః || ౧౯ || తదేవాహంఎవమితి||ఎవము క్తరీత్యాప్ర
 సన్నంమనోయస్యతస్యముక్తసజ్జస్య విరక్తస్యపుంసఃనైష్టికీభక్తిర్భవతీతిశేషః . తస్మాచ్ఛభక్తియోగాద్భగవత్తత్త్వవిజ్ఞా
 నంభగవత్స్వరూపగుణయాథాత్మ్యసాక్షాత్కారాత్తక్షణానంజాయతే-దృష్టఇత్య నస్తరోక్తైః . తచ్ఛక్ష్ణానం ప రభక్తైః
 ఫలం . భక్త్యాత్వనన్యయాశక్యఅహమేవంవిధోర్జున | జ్ఞాతుండ్రష్టుంచత త్వేనప్రవేష్టుంచపరంతపెతివచనాత్ || ౨౦ ||
 ఎవంసాక్షాత్కారపర్యస్తభగవద్భక్తియోగసాధ్యం ఫలమాహ || భిద్యతఇతి || ఆత్మనిపరమాత్మని,ఈశ్వరేభగవతి-దృష్టఎ
 వదృష్టమాత్రేనత్యేవ . అన్యద్రష్టుఃపుంసః . సర్వకర్మాణిభగవత్ప్రాప్తిప్రతిబంధకానిఉత్తరపూర్వా ఘరూపాణి-క్షీయన్తై
 నశ్యన్తి . అతఎవతన్నులాస్సర్వే సంశయానశ్యన్తి . సర్వశబ్దేనాన్య భాజ్ఞానవిపరీతజ్ఞానాజ్ఞానసంగ్రహః-తతస్తన్నుల
 కోహ్యయగ్రన్థివదనిర్వోచ్యైఃహంమమాభిమానః-భిద్యతేసమూలాసంస్కృతిర్నివర్తతే . తన్నివృత్తౌచబ్రహ్మప్రాప్తిస్త
 దనుభవశ్చాయత్ససిద్ధిభిభావః || ౨౧ || ఉక్తార్థస్యానుష్ఠానందర్శయతి | అతఇతి | యతోమోక్షఎవనిరతిశయ
 పురుషార్థస్తత్సాధనంతుభక్తిరేవ . అతఃకవయఃనిరతిశయ శ్రేయస్తత్సాధనాభిజ్ఞాః . పరయాముదా . భగవతివా
 నుదేవేభక్తిమాత్ప్రసాదసిం-కుర్వన్తి . ఆత్మప్రసాదసింభక్తింకుర్వన్తిత్య నేనారభభక్తియోగస్యచిత్త ప్రసాదోపిశనై

ఏవంప్రసన్నమనసోభగవద్భక్తియోగతః | భగవత్తత్త్వవిజ్ఞానంముక్తసజ్జస్యజాయతే || ౨౦ ||
 భిద్యతేహృదయగ్రన్థిభిద్యన్తేసర్వసంశయాః | క్షీయన్తైచాన్యకర్మాణిదృష్టవవాత్సనీశ్వరే || ౨౧ ||
 అతోవై కవయోనిత్యంభక్తింపరమయాముదా | వానుదేవేభగవతికుర్వన్త్యాత్మప్రసాదసిమ్ || ౨౨ ||
 సత్వంరజస్తమఇతిప్రకృతేర్గుణాన్తైర్గుక్తైఃపరఃపురుషఎకఇహాన్యథతై | స్థిత్యాదయేహారివిరిణ్చి హరేతిసం
 జ్ఞాశ్చ్యేయాంసితత్రఖిలుసత్వతనోర్మృణాంస్యః || ౨౩ ||

శ్చ నైర్భక్తియోగాదేవభవతీతిసూచితమ్ || ౨౨ || ననుస్మప్త్యా దికారణేషు బ్రహ్మరుద్రాదిదేవేషుసత్కుకథం
 వానుదేవభక్తిరేవమోక్షోపాయత్యేనోచ్యతఇతిశక్త్యామమాహ | సత్వమిత్యాదినాయావదధ్యా యసమాప్తి |
 తత్రభగవాన్వాసుదేవఎవ-హిరణ్యగర్భరుద్రాభ్య జీవశరీరకతయా-స్వావతారరూపేణచ,జగత్సృష్టిస్థితిలయకారణ
 భూతః . తత్రసాక్షాద్వాసుదేవభక్తిరేవ మోక్షోపాయ భూతా . తచ్ఛరీర భూత హిరణ్యగర్భాదిభక్తిస్తు-
 యోయోయాంయాంతనుంభక్త్యైత్యాద్యుక్తరీత్యా, అస్తవ తల్లోకాదిప్రాప్త్యుపాయః . యద్యపిహిరణ్యగర్భాది
 జీవశరీరకతయాతద్రూపేణావస్థితః . పరమాత్మైవ . తథాపి,కర్తృత్వ భోక్తృత్వాదికంజీవగతమేవ,నతువరమాత్మగ
 తం-నహిశరీరగతధర్మాణాం శరీరిణి ప్రసక్తిరిత్యయమర్థోఽత్రప్రతిపాద్యతే | సత్వమితి | సత్వాదయస్త్రయః-ప్రకృతేర్గు
 ణాః . ప్రకృతేరిహావధారణంవివక్షితం . ప్రకృతేరేవగుణాః . నతుజీవస్య పరస్యచేత్యర్థః . తైస్సత్వాదిభ్యుక్తైః
 పరః-పురుషః-పరమపురుషః . యోగోత్రశరీరాత్తథావోవివక్షితః . ఎకఃసృష్టేఃప్రాగితిశేషః | నదేవసోమ్యేదమగ్ర ఆసీ,ది
 త్యాదిశ్చుత్వ ముదాహృత . ఎకత్వం చకార్యదశావస్థనామ రూపవిభాగ ప్రయంక్తా బహుత్వ ప్రతిసంబంధినామ
 రూపవిభాగా భావప్రయుక్తవిభాగానర్హసూక్ష్మచిదచిచ్ఛరీరకత్వ రూపంవివక్షితం . సృష్టేఃప్రాక్ నామరూపవిభా
 గాన్వర్హసూక్ష్మచిదచిచ్ఛరీరకతయాఎకఎవసన్నిత్యర్థః | అన్యస్థూలచిదచిదాత్మకస్యజగతః-స్థిత్యాదయే-స్థితిస్థితిలయార్థం-
 స్థితిప్రాధమ్యం - భగవత్ప్రాధమ్య వివక్షియా . పరమపురుష ఎవ బ్రహ్మరుద్రరూపేణతన్నద్యేస్వావతారరూపే

ణస్థితిస్స ధ్యోవిక్య త్-హరివిరిభిహ రెతిసంజ్ఞాఃవిష్ణుబ్రహ్మరుద్రసంజ్ఞాః- ఇతిశబ్దఃప్రకారార్థః- తేనరూపసంగ్రహః
 హర్యాదిరూపాణితద్వాచకానిహర్యాదినామానిచ-ధత్తేవిభ ర్తి-తత్ర-సత్వంతనుఃశరీరమధిష్టేయంయస్యతస్మాత్
 సత్వప్రవర్తకాద్విష్ణోరేవ-తద్భజనాదేవ-స్వణాంభజతాం- శ్రేయాంసిజ్ఞాసనిష్ప త్తిభవనివృత్తిపరపాప్తిరూపా
 ణిస్సుఖిలు-సర్వకారణత్వాత్ సర్వస్సత్వ రత్వా త్ సమ్యజ్ఞానవర్ధకసత్వప్రవర్తకత్వాచ్చవాసుదేవభక్తేరేవమోక్ష
 ప్రదత్త్యర్థః-నన్వేకఎవహర్యాదిసంజ్ఞాధ త్తత్య నేనహర్యాదీనాంపరస్ప రసంజ్ఞాభేదఎవ,నవ స్తుభేదఇతి ప్రతీత్యా
 త్రయాణామై క్యమెష్టవ్యం-తథాచశ్చ యతే| బ్రహ్మనారాయణఃశివశ్చ నారాయణఇతి-స్వర్యతేచ-బ్రహ్మనారా
 యణాఖ్యోసౌకల్యదౌభగవాన్యథా-ప్రజాస్స సర్వభగవాన్ బ్రహ్మనారాయణాత్మకః-తతస్సభగవాన్విష్ణురుద్ర
 రూపధరోఽవ్యయః|| తతఃకాలాగ్నిరుద్రో సౌభూత్వా సర్వహరోహరిః || సర్వసీత్యన్తకరణీం బ్రహ్మవిష్ణుశివాత్త్వి
 కామ్-ససంజ్ఞాం యాతిభగవానేకఎవజనార్దనఇతి || తతశ్చ వాసుదేవస్యసర్వస్సత్వ రత్వంనోపపద్యతే-కించైకఎవ
 హర్యాదిసంజ్ఞాధ త్తత్య నేనహర్యా దిభ్యఃపరంతత్వమస్తీత్యవగమ్య తే-యు క్తంచైతత్ - అతఎవహివిష్ణుర్హన్వా
 దయఃకాలః-యస్మిన్ప్ర ప్తావిష్ణురుద్రా నైసర్వేసంప్రసూయ నైతేనదంపూర్ణంపురుషేణసర్వం తతోయదు
 త్తరతరంతదరూపమనామయంయఎతద్వి దురమృతా స్తేభవ స్తీతివిష్ణోరపిపరతత్వ విభూతిత్వం తతఉత్పత్తిః - పు
 రుషశబ్దనిర్దిష్టనారాయణాతిరి క్తతత్వస్య మోక్ష హేతుత్వమిత్యాదికంసర్వంశ్రాయమాణంసంగచ్ఛ తే-కించ-అమృత
 వైశ్యవ సేతురితి సేతువద్భ గవతోన్యప్రా పకతోఽకైశ్చత్రిమూర్త్యు త్తిర్ణమేవసర్వజగత్కారణమితి నారాయణస్య
 నపరత్వం,నాపితద్భజనాన్ముక్తిః-కారణంతు ధ్యేయఇతిక్రమితిరోధ ప్రసక్తాదితిచైతత్త్వేచ్యతే-నతావ త్త్రిమూర్త్యైక్య
 ముపపన్నం-నారాయణాద్బ్రహ్మజాయతేనారాయణాదు దోజాయతేనారాయణాద్ద్వా దశాదిత్యా రుద్రావ
 సవస్సర్వాణిచ్చన్దాగ్ని-నారాయణాదేవసముత్పద్యంతే-ఎకోహవై నారాయణఆసీన్నబ్రహ్మనైకానః,ఎకోహవై నా
 రాయణఆసీన్న బ్రహ్మనచశంకరః - సమునిర్భూత్వా సమచిన్తయత్ -తతఎ తేవ్య జాయన్తవిశ్వేహిరణ్య గర్భోగ్ని
 ర్యమవరుణరు ద్రెంద్రాః-యన్నా భిపచ్చాదభవత్సమహత్త్వాప్రజావతిఃతత్ర బ్రహ్మచతుర్ముఖోఽజాయతసోగ్రహూ
 తానాంమృత్యుమసృజత్ త్యక్తుంత్రిశిరస్కం త్రిపాదంఖణ్డాపరశం బ్రహ్మ ణిపుత్రా యశ్యేష్ఠాయ-బ్రహ్మదత్తౌద
 యఃకాలస్తథైవాఖిలజన్తవః || విభూతయో హ రెరెతేజ గతస్సృష్టిహేతవః || రు ద్రఃకాలాన్తకాద్యాశ్చ సమస్తా
 శ్చైవజన్తవః || చతుర్విధాశ్చతేనర్వే జనార్దనవిభూతయః || ఆద్యో నారాయణోదేవ స్తస్మాద్భ్రహ్మతతోభవః -
 పరోనారాయణోదేవ స్తస్మాజ్జాతశ్చ తుర్ముఖః || తస్మాద్రుద్రోభవద్దేవి-కఇతిబ్రహ్మణోనామఈశోహంసర్వ దేహి
 నామ్ || ఆవాంత్యదక్షేసంభూతోతస్మా త్కై-శవనామభాక్|| తవాన్తరాత్తామమచయేచాన్యేదేహిసంజ్ఞితాః | సర్వే
 హంసాక్షిభూతోసౌనగ్రాహ్యాఃకెనచిత్కృచిత్ || ఎకాద్వావిబుధశ్రేష్ఠా ప్రసాదకోధజాన్స్తృతా || తదాదర్శిత
 ప్తానాస్సృష్టినంపరకారకా || విష్ణురాత్మాభగవతోభవస్యామిత తేజసః || సృష్టింతతఃకరిష్యా మిత్వా మావిశ్యప్ర
 జాపతే-హరోహరతితద్వ శఇత్యా దిశ్శుతిస్తృతిభ్యః|బ్రహ్మరుద్రయోఃపరమపురుషస్సృజ్యత్వతద్వి భూతిత్వ తదవమ
 త్వతత్ప్రసాదాయ త్తజ్ఞానవత్వతచ్ఛరీర త్వాదిధర్మాణాంతదే క్యమిరుద్ధానామవగతత్వాత్ బ్రహ్మనారాయణః
 శివశ్చనారాయణఇత్యాదిసామానాధికరణ్యస్యచ-సృష్టింతతఃకరిష్యామిత్వామావిశ్యప్రజాపతే-హరోహరతితద్వశ
 ఇత్యాదిప్రమాణాన్తరానుగుణ్యే నాన్తరాత్మతయాఆకృ త్యధికరణన్యా యేనశరీరవాచినాంశరీరవర్త్యన్తత్వే నా
 ఘ్యవప త్రైఃబహుప్రమాణావగతభేదస్యనిర్వాహసంభవాచ్చ-నాపినారాయణాదు త్తిరంతత్వాన్తరమస్తీ-విశ్వమేవ
 దంపురుష స్తద్విశ్వముపజీవతి-పతింవిశ్వస్యాత్వైశ్వ రం-యమన్తస్సముద్రకవయోవయ స్తినతస్యే శేకశ్చనతస్యనామ
 మహద్భ్యశః-వరాత్పరంయన్తహతోమహస్తమ్-నతత్సమశ్చభృధికశ్చదృశ్యతే-అగ్నిరవమోదేవానాంవిష్ణుఃపరమః-మ

త్రివరతరంగాన్య త్రించిత స్తీధనంజయః । అభూతసంప్లవేప్రాప్తేప్రళీనే ప్రకృతౌమహాః ॥ ఎక స్తీష్ఠతివిశ్వా
త్తానతునారాయణస్త్వతః ॥ నపరఃపుణ్డరీకాత్కౌద్భుత్యతేపురుషర్షభః ॥ పరంహిపుణ్డరీకాత్కౌన్మ భూతంనభవి
వ్యతి ॥ నవిష్టోఃపరమోదేవోవిద్యతేన్మజసత్తమ ॥ నవాసుదేవాత్పరమ స్తిదైవతంనవాసుదేవంప్రణేపత్య సీదతి
జనతఃకాలతోవ్యాప్తిర్మోక్షదత్వంతథైవచ ॥ హరేర్విభూతిమాత్రంతుకేవలంసంప్రభాషితమ్ ॥ నదైవంకేశవాత్ప
రమ్ ॥ రాజాధిరాజస్సర్వేషాంవిష్ణుర్భువ్నామయోమహాః ॥ పరఃపరాణాం సకలానయత్ర క్షణేదయస్సన్తి
వరావశేషత్యాదిభిర్భవభిఃప్రమాణైఃవిష్ణోస్సర్వాధికత్వప్రవక్తృనపూర్వకంతదధికదేవతాన్తరనిషేధాత్
బ్రహ్మవిష్ణురుద్రేన్ద్రాస్తేనర్వేసంప్రసూయతైశ్చత్యత్రవిష్ణోరుత్పత్తిరవతారరూపాన్యసంకల్పమూలాచ్యతే, న
తుబ్రహ్మరుద్రాదీనామివకర్తృమూలాకారణవాక్యేష్యకన్యైవకృత్సజగత్కారణత్వావగమాత్త్రయాణాంస
ముచ్చిత్యకారణత్వానుపపత్తేఃకారణతోపాన్యత్వబోధకవాక్యగతానాంశివశంభాద్విదిసామాన్యశబ్దానాంభాగవ
తున్యాయేనవిశేషవాచినారాయణశబ్దార్థవర్తవసానోపపత్తేః, అచితస్సర్వకారణత్వానుపపత్తేర్నిషాద్యర్థవిరోధా
చ్చరుద్రాదీనాంఅనపహతపాప్తావాలహమస్తీత్యాదినాకార్యత్వకర్తృవశ్యత్వాదిశ్రవణాద్వాసుదేవాదిపదవా
చ్యస్యకుత్రాపికర్తృవశ్యత్వాశ్రవణాత్-తదుత్పత్తేచ్చ-అజాయమానోబహుధావిజాయతఇత్యవతారరూపత్వశ్ర
వణాత్అజాయమానఇతికర్తృయతోత్పత్తినిషేధాచ్చకర్తృకృతత్వస్యాపేదితత్వాచ్చతగోత్పత్తేస్తథాపవాద
కాభావాచ్చ-తతోయదుత్తరతరమిత్యననకిముచ్యతఇతిచేత్-ఉచ్యతే-త్రిమూర్తిమధ్యేరతుకత్వేనావతీర్ణస్యనారాయ
ణస్యఅస్యేశానాజగతోవిష్ణుపత్నీత్యాదినావగతస్యఅద్భుత్యసంభూతఇత్యత్రపూర్వానువాకోక్తం మహాపురుష

పార్థివాద్దారుణోధూమస్తస్మాదగ్నిప్రాయామయః! తమస్తసురజస్తస్మాత్సత్వంయద్భుత్వాదర్శనమ్ ॥
భజిరేమునయోథాగైభగవన్తమథోక్షజం! సత్వంవిశుద్ధంక్షేమానయకల్పనైయేనుతానిహా ॥ ౨౫ ॥

త్వంవెదాహమితమిష్యనైవవాక్యేనప్రత్యభిజ్ఞాప్యతస్య శ్రియఃపతిత్వ మహాపురుషత్వాదిశ్రవణాత్తమేవసర్వో
త్తరంమహాపురుషం-యస్మాత్సరంగాపరమ స్తికించిత్యస్మాన్నాణీయోనజ్యాయోస్తికల్పిత-వృక్షఇవస్తభోదివితి
వ్యత్యేకస్తేనేవంపూర్ణంపురుషేణసర్వమితప్రత్యభిజ్ఞాప్య, ఉపరిచనర్వాననశిరోగ్రీవస్సర్వభూతగుహాశయః - సర్వ
వ్యాపీచభగవానితినహా స్రజీర్ణత్వాదిధగ్తాన్మిత్యభిజ్ఞాప్య, అనయోర్వాక్యయోర్మధ్యేప్రయుక్తస్య, తతోయదుత్త
రతరమితివాక్యస్యసందంశన్యాయేననారాయణపతత్వస్యావశ్యకత్వా తేతతఇత్యన్యశబ్దతోర్థతచ్చప్రత్యభిజ్ఞాపితత
ద్దేతుపరామర్శిత్యన్యైవన్యాయత్వాత్-అన్యథాయస్మాత్పురుషాదపరంవ్యతిరిక్తంపరమత్త్వప్రపంనా సీతిపూర్వవా
క్యేనోక్తంపురుషమేవవరామృత్యతద్వ్యతిరిక్తసోత్తరత్వప్రతిపాదనెపూర్వాపరవ్యాఖ్యాతప్రసక్తాచ్చతతఉక్త
హేతుభ్యోయత్పురుషశబ్దవాచ్యంతత్వంతదేవోత్తరతరంతత్వమితి, అమృతస్యేవసేతురిత్యనాపివిష్ణోర్మత
త్వాస్తరప్రాపకత్వముచ్యతే, అపితుస్యప్రాప్తేస్వయమేవహేతురితిదిక్ ॥ ౨౩ ॥ ॥ ననుప్రకృతిగుణైస్సమా
నేపికథంసత్వం మోక్షహేతుఃకథమితరాగుణోతదహేతుాసర్వమపిమోక్షహేతుర్నవాన్యైరితశ్చాంధ్య
ష్టానైనగుణానాంవైషమ్యముపపాదయతి॥ పార్థివాదితి॥ దారుణఇతిపచ్చమీ-పార్థివాత్, పృథివీపరిణామరూపాద్దా
రుణఃకాష్ఠాత్తానధూమఉత్పద్యతే-తస్మాద్ధూమాత్, అనంతరమిత్యధ్యాప్రియతే-ధూమోహ్యగ్నఃపూర్వముత్పద్య
తే-తస్మాద్ధూమాదనస్తరంఅగ్నిరుత్పద్యతే-శచత్రయీమయః-యథాపార్థివదారూత్పన్నత్వావిశేషేషిధూమోనప్రకా
శకఃసచస్వర్గసిద్ధ్యాపయికఃఅగ్నిస్తుప్రకాశకఃత్రయీప్రతిపాద్యతేతారూపేణస్వర్గప్రదచ్చేతితయోర్దృష్టాదృష్టకా
ర్యవైషమ్యసిద్ధిః ॥ ఎవంసుప్తస్యపురుషస్యతమోగుణాదనస్తరంప్రవర్తకంరజఃతదనస్తరంమనసోనావిలత్వ
హేతుర్యత్సత్వంతదేవబ్రహ్మదర్శనసాధనమితికార్యవైచిత్ర్యోపపత్తిరిత్యర్థః ॥ ౨౪ ॥ ॥ యతస్సత్వస్యై

వబ్రహ్మదర్శనసాధనత్వంయతశ్చ సత్వప్రప ర్తకాద్విష్టోరేవసృణాంశ్రేయాంస్యతే వ సత్వతనుంస్లిషుం మునయోఽ
భజన్నిత్యాహ || భజిరతి || అథతస్మాత్పూర్వ కాలేమునయఃవిశుద్ధం రజస్తమోభ్యామననువిధం, సత్వంసత్వశరీర
కంతత్వం వర్తకంభగవ న్తమథోక్షజంభజిరే ఉ పాసాంచక్రై , ఎవమిహతాన్తుసీననుస్య త్య-యేతద్వ త్స త్వత
నుంభగవ న్తం యోజనా ఉ పాసతఇత్యర్థః-తేక్షేమాయకల్ప నైశ్రేయోయ క్తాభవ న్నిత్యర్థః-రజ స్తమఃప్రధానాబ్ర
హ్మరుద్రో భజ న్తస్తునక్షేమాయకల్ప నై అపిత్వ న్తవత్స లధాజోభవ న్నితిభావః || ౨౫ || సనుకేచిద్భ్య
హ్మరుద్రా ద్యుపాసకాలపిద్వ త్య నైసర్వే పివిష్ణుమేవకింనభజ న్త ఇ తిశక్త్యా యాముపాసకానాంస్వస్య గుణా
నుసారేణై వోపాస్య దేవతావిషయకోపాసనాయాంరుచి ర్జ్ఞాయత ఇత్యాహ || ముముక్షువ ఇతిద్వాభ్యామ్ || ము
ముక్షువస్సత్వగుణ ప్రధానాః అనసూయవఃఘోరరూపాః-ఘాతపతీరుద్రా దీతమః ప్రధానాహిత్యాశా
న్తాఃశుద్ధసత్వప్రప ర్తికాః-నారాయణస్యకలాఃఅవతారాభజ న్తి, అనసూయవఇత్యనేనవిష్ణుభక్తానాందేవతా న్తరే
షుతదుపాసకేషుచాసూయా రాహిత్యం దేవతా న్తరభక్తానాంతువిష్ణేతత్వ దేషుచాసూయావ త్వం చా న్నితీసూచి
తమ్ || ౨౬ || రజ స్తమస్స్వభావా స్తుజనాఃసమశీలాఃరజ స్తమస్స్వభావాఃపితౄణాంఘాతేశాంరుద్రాదీ
ప్రజేశాహిత్యగర్భాదీతమః ద్వేనసంక్షీ ర్ణదేవతాఃసరస్వతీ ప్రభృతీశ్చ, ప్రేతాఘాతగణాంశ్చాన్యై యజ నై
తామసాజనాఇత్యుక్తాన్భజ న్తి , కథంఘాతాః శ్రీఃసంపచ్చ ఐశ్వర్య మాధిపత్యంచప్రజాఃపుత్రా దయశ్చ ఈష
న్తి, ఆ పుమిచ్చన్తి, తథాఘాతాఃఅనేనవిష్ణుభక్తానాంఅనన్యప్రయోజనవత్త్వంఅనన్తస్థిరఫలప్రాప్తిః, అన్యేషాంత్య
న్తవత్ఫలప్రాప్తిశ్చేతిసూచితమ్ || ౨౭ || అథసర్వేవేదాయత్పదమామన న్నితపాంసినర్వాణిచయద్వదన్తి, ఇష్టా

ముముక్షువోఘోరరూపాన్నిత్యాఘాతపతీనథ | నారాయణకలాశ్చాన్తాభజ స్తిహ్యనసూయవః || ౨౬ ||

రజ స్తమఃప్రకృతయస్సమశీలాన్భజ న్తిన్తై | పితౄణాంప్ర జేశాదీశ్చయైశ్వర్యప్రజేష్వవః || ౨౭ ||

వాసుదేవపరావేదావాసుదేవపరామఖాః | వాసుదేవపరాయోగావాసుదేవపరాఃక్రియాః || ౨౮ ||

పూర్తంబహుధాజాతంజాయమానంవిశ్వం బిభ ర్తిభువనస్యనాభిః-తదేవాగ్ని స్తద్వా య స్తత్సూర్యస్తదుచన్ద్ర
మాః, వేదై శ్చసర్వైర్వరహమేవవేద్యః-యోయోయాంయాంతనుంభ క్తఇత్యాదిశుశ్రిన్తుత్సు కరీత్యాభాగద్వయాత్త
కవేదవేద్యశ్చతుర్షు ఖగుద్రాదిశరీరక స్తద స్తర్యామితయాఽ నవచ్ఛి యైశ్వర్యఫలదశ్చవాసుదేవపరేత్యభిప్రాయే
ణాహ|| వాసుదేవపరాఇతిద్వాభ్యామ్ || వేదాఃపూర్వోత్తరభాగద్వ యాత్తకాఃవేదాఃవాసుదేవపరాఃవాసుదేవఃప
రస్తాత్పర్యఘామిర్వేషాంతథాఘాతాః-నన్వ గ్న్య దిదేవతోద్దేశ్య కయాగహోమాదికర్త ప్రతిపాదకవేదపూ
ర్వభాగస్యకథంవాసుదేవపరత్వమిత్యతః || వాసుదేవపరామఖాఇతి || మఖాలగ్న్య దిదేవతాపూజాత్తకాః
యాగాదయఃవాసుదేవపరాఃవాసుదేవఃపరః ప్రధానఃప్రధానతయాఆరాధ్యోయేషాంతథాఘాతాః అగ్న్యది
శరీరకతయాతదూప్రోవాసుదేవపరమఖై రారాధ్యఇత్యర్థః || కేవలమగ్న్యదిదేవతాపూజామాత్రత్వా భిమానేన
యేమఖాననుతిష్ఠన్తి తేషామపితత్సమీహితంఫలంజై రవి జ్ఞాతోపివాసుదేవోగ్న్య ద్యస్తర్యా మితయారాధితఃప్ర
యచ్ఛతీతి భావః || ఏవమారాధితోన్తవత్ఫలంప్రయచ్ఛతీతిచభావః|| తథాచోక్తమ్ || ఆహంహిసర్వయజ్ఞానాంభోక్తా
చప్రభురేవచ|నతుమామభిజానన్తిత్వేనాతశ్చ్యవ న్నితఇతి|| ఏవంతుల్యన్యాయతయావేదా న్నేషుక్వచిత్కర్తవ్యచిత్కా
లాగ్నిరుద్రోపనిషత్ప్రతర్దనవిద్యాదిషురుద్రేన్ద్రాద్యుపాసనాత్తకాయోగాలపిరుద్రా దిశరీరకవాసుదేవవిషయాఇ
త్యాహ || వాసుదేవపరాయోగాఇతి || వాసుదేవఃపరోవిషయోయేషాంతఇత్యర్థః, ప్రాయశోవేదా న్నేషువిహితా
యోగాఃవాసుదేవవిషయావశూయ నైక్వచిదాపాతతోరుద్రాదివిషయత్వేనప్రతీయమానాలపిత తత్త్వంకరణగ
తైర్నిజైరుద్రాదిష్వసమ్భవ్య మానైస్తచ్చ రీరకవాసుదేవవిషయత్వేనై వనిశ్చీయన్తఇతిభావః || ఏవంసిఖిలనిగమవే

ద్యోవానుదేవవేత్యుక్తమ్ , అథతత్పూర్వభాగోపబృంహణాత్కతన్మూలకస్త్యుత్యాదిప్రతిపాద్యఃస్సార్థక్రియా
రాధ్యశ్చసవేత్యాహ । వాసుదేవపరాఃక్రియాఇతి । క్రియాఃస్సార్థ్యఃశ్రాతీనాస్తుమఖాఇత్యుక్తత్వాత్-పూర్వవద
ర్థః ॥ ౨౮ ॥ అథవేదాంతార్థోపబృంహణార్థ తయాప్రవృత్తకపిలాద్యాగమోక్తప్రకృతిపురుషవిషయక జ్ఞాన
మపిప్రకృతిపురుషశరీరకపరమాత్మ విషయకమేవేత్యాహ । వాసుదేవపరంజ్ఞానమితి, జ్ఞానం ప్రకృతిపురుషవిషయకం
వాసుదేవపరంవాసుదేవవిషయకం-విశేషణబుద్ధిత బ్ధయోర్విశేష్యపర్యంతత్వాదితిభావః ॥ కపిలాదిభిస్తుతభానబుద్ధ
మితిభావః , తథావేదాంతార్థోపబృంహణపరమన్వాపిస్త్యుత్యుక్తకృచ్ఛ చాన్ద్రా యథానశనాదితపశ్చ వాసుదే
వారాధనరూపమితియాహ । వాసుదేవపరంతపఇతి-కింబహునానర్వేనై దికాఃస్సార్థార్థాశ్చధర్మాస్తత్ప్ర్యాగతయ
శ్చవాసుదేవాధీనాఇత్యాహ ॥ వాసుదేవపరోధర్మోవాసుదేవపరాగతిరితి ॥ ౨౯ ॥ కథంవేదాదీనాంవాసుదే
వపరత్వమితిశక్తాయాంతదాత్తానగ్గ్స్వయమకురుతేత్యుక్తరీత్యాసూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టంస్వాత్మానంజగద్యూపే
ణపరిణమయ్యత తద్యూపేణవాసుదేవస్యైవావస్థానాదవాసుదేవాత్మకవ స్వభావాదిత్యాహ॥సవేతిద్యాభ్యామ్॥
అగ్రేస్మప్తైఃప్రాక్ సవవాసుదేవవ-నామరూపవిభాగానర్హ సూక్ష్మచిదచిచ్ఛ రీరకతయావస్థితఇత్యర్థః ॥ ఏవకారే
ణతచ్ఛబ్దపరామృష్టపూర్వప్రస్తుతభగవద్వా చకవాసుదేవత బ్ధావయవా ధౌనచేదంల బంభవతి , యద్వాఇదంపరి
దృశ్యమానంజగత్ , అగ్రేస్మప్తైఃప్రాక్ సవవాసీదిత్యధ్యాహరిః-సదేవసోమ్యదమగ్ర ఆసీదితిస్థానప్రమాణాత్ , ఎవచ్ఛ

వాసుదేవపరంజ్ఞానంవాసుదేవపరంతపః । వాసుదేవపరోధర్మోవాసుదేవపరాగతిః ॥ ౨౯ ॥
సవవేదంససర్జాగ్రభగవానాత్మమాయయా । సదసద్యూపయాచాసౌగుణమయ్యాగుణోవిభుః ॥ ౩౦ ॥
తయావిలసి తేష్వేషుగుణేషుగుణవానివ । అస్త్యప్రవిష్ట ఆభాతివిజ్ఞాననవిజ్ఞుమ్భితః ॥ ౩౧ ॥
యథాహ్యవహితోవహ్నిర్దారుష్వేకస్వయోనిషు । నానేవభాతివిశ్వాత్సభూతేషుచతథాప్రమాణ ॥

ఇదమిత్యననామరూపవిభాగభిన్నం జగన్నిర్దిశ్యతస్య వాసుదేవరూపేణావ స్థానోక్త్యా వియదాదివ స్వస్తరవ్యా
వర్తకైవకారప్రయోగణచ, ప్రకృతింపురుషంభైవవిధ్యనాదీఉభావపీతిస్త్యుత్యునురోధాచ్ఛ, అన్యథానకర్తావిభాగాది
తిచెన్నా నాదిత్వా దిత్యుక్తన్యా యేనాకృతాభ్యాగమకృతవి ప్రణాశాదిదోష ప్రసక్తాచ్ఛ , సూక్ష్మచిదచిద్వైశి
ష్ట్యంలబ్ధం, స్మప్తైఃప్రాగేవమవస్థితోభగవానాత్మ నఃస్వస్యమాయయాస్వ శరీరభూతయామాయయాగుణమయ్యా
సత్వాదిగుణప్రచురయ-సదసద్యూపయామహదాదిపృథివ్యంతకార్య కారణరూపేణపరిణమమాణయా-విభుర్వా
వకఃసదసద్యూపెష్వంతరాత్మ తయానుప్రవిష్ట ఇత్యర్థః ॥ అధాప్యగుణఃవ్యాప్య గతగుణై రస్పృష్టఃఇదంజగత్స స
ర్జ ॥ ౩౦ ॥ ఏవంసమష్టివృష్ట్యవస్థాచిద స్తర్యామితయాతత్కారణతయాచతద్యూపేణావస్థానముక్తమ్ , అ
థోభయావస్థప్రకృతినంస్పృష్టజీవశరీరకతయాతదస్తరాత్మతయాతద్యూపేణవాసుదేవస్యైవావస్థితమాహ॥తయేతి॥
తయాఆత్మమాయయావిలసి తేషురచి తేషుఏషుపరిదృశ్యమా నేషుగుణేషు-గుణశబ్దోలాక్షణికః-గుణకార్యభూతబ్రహ్మ
దిస్తమ్భవర్య నశరీ రేష్విత్యర్థః॥విజ్ఞానేనజీవేన-విజ్ఞానంయజ్ఞంతసుతే-యత్యనితిష్ఠయోవిజ్ఞానెతిష్ఠ ఇతిప్రయో
గాత్ , తెనవిజ్ఞుమ్భితఃవిశిష్టఃతచ్ఛరీరకఇత్యర్థః॥యస్యవిజ్ఞానంశరీరమితినుతేః, యద్వా విజ్ఞానరూపేణవిజ్ఞుమ్భితఃభాన
మానఃతచ్ఛరీరకతయాతదస్తరాత్మతయాచతద్యూపేణప్రకాశమానఇత్యర్థః॥అస్త్యప్రవిష్టఃజీవద్వారాదేవాదిశరీ రేష్వ
నుప్రవిష్టఃగుణవానివసాక్షౌ దైవాదిశరీరతచ్ఛరీరకజీవగతధర్మ వానివాభాతి॥ ఇవశబ్దస్యామభిప్రాయః-కాతిన్యవా
నోబిభర్తి, నృసింహరూపీభగవాన్ శ్వేతఇత్యత్రకాతిన్యశ్వే త్యాదివచ్ఛరీరభూతజీవేహేయసంబంధః , నతుశరీరిణి
వాసుదేవఇతి-తథాతస్యైకస్యైవదేవాదిశరీరభేదేనానెకధావస్థితశ్చేతి ॥ ౩౧ ॥ ఏతదేవదృష్టే న్తముఖేనఉ
పపాదయతి॥యథేతి॥అభివ్యక్తిస్థానమత్రయోనిశ్చైవోక్తమ్, నతూపాదానం-సహిప్రకృతిర్జీవస్యోపాదానంనవావహ్మో

ద్వారాపాదానం-కింతునిమిత్తం, వాయోరగ్నిః అగ్నే రావణిహి సృష్టిక్రమః-యథాదారుభ్యోవహ్నిరవహితఃవ్యతిక్తి
 ఏవాభివ్యక్తవవాసక్, స్వయోనిషుస్వాభివ్యక్తిస్తలేషు, దారుషు, నా నేవానేకధేవ, భాతిజ్వలతి, అగ్నిత్వస్యైకరూప
 త్వేపితార్ణపార్ణశాఖాదిభేదవాక్ భాతి, ఎవంప్రకృతిపరిణామరూపదేహేవ్యభివ్యక్తోజీవాజ్ఞానానస్తరూపత్వేనై కరూ
 పోపిదేవోహంమనుష్యోహమితిదేవాదిభేదభిన్నో భాతీత్యర్థః. శ్రుంశబ్దోజీవవాచితచ్చ రీరకపరమాత్మ పర్యస్తః, పుమా
 స్విశ్వాత్మా, జీవశరీరకఃసర్వేశ్వరఎకఎవ, దేవాదిరూపేణనానాభాతీత్యర్థః || దారుషుభూతేష్వితిదృష్టాస్తదార్థాన్వి
 కయోరధిష్ఠేయబహుత్వోక్త్యా యథాహస్వత్వ స్థూలత్వవక్రత్వాదిభేదచ్చ దారుగత ఎవ, నాగ్నిగతః, తథాదేవ
 త్వాజ్ఞత్వ దుఃఖత్వాదిభేదోపనవిశ్వాత్మగతః, కింతుతచ్చ రీరక జీవగత ఇతిసూచితమ్, వహ్నిర్విశ్వా
 త్వైత్యైకత్వ నిర్దేశనవహ్ని వద్విశ్వాత్మనోపిసర్వ త్వావస్థితస్య స్వరూపతః స్వభావతోవానావస్థాస్త
 రావత్తిరితిసూచితమ్, ఇయాంస్తువిశేషఃదారుష్యగ్నిస్సాక్షాదభివ్యక్తోనానాభాతి || దార్థాన్వికతుజీవద్వారాదే
 వాదిరూపేణనానాభాతీతి, జీవవిశిష్టదేవాదిశరీరాణామేవాధిష్ఠేయత్వాత్ || ౩౨ || యథావిశ్వాత్మచఃస్వశ
 రీరభూతప్రకృతిపురుషద్వా రాదేవాదిరూపేణనానాధానం - ఎవం సుఖదుఃఖాదిభోక్తృత్వంతన్ని మిత్తంకర్తృ
 త్వంచస్వశరీరభూతజీవద్వారైవ, స్వతస్తుతదుభయరహితఇత్యాహ| అసావితి| అసౌవిశ్వాత్మా, గుణమయైః-సత్వా
 దిగుణపరిణామరూపత్వేనతత్ప్రచురైఃభూతసూక్ష్మాదిరూపైః-భావైఃపదార్థైః-తత్రభూతాని-పృథివ్యాచీన, సూ
 త్వాణిగన్ధాదీని-ఇన్ద్రియాణిశోక్త్యాదీనిజ్ఞానైర్ద్రియాణివాగాదికర్తృన్ద్రియాణిచ-ఆత్మా-అస్తాకరణంజీవోవా, ఎభిః,
 స్వేనైవకర్తృనిర్వితేషు, భూతేషుదేవాదిషు, నిర్విష్టజీవద్వారానుప్రవిష్టః-తద్గుణాగన్ధాదీన్విషయాన్భుజైఃజీవ
 ద్వారావిషయాన్భుక్తే-నతుస్వతఇత్యర్థః-భోక్తృత్వ సమవ్యాప్తంకర్తృత్వమప్యత్రవివక్షితం-జీవద్వారాపుణ్యా

అసౌగుణమయైర్భూతైర్భూతసూక్ష్మైర్ద్రియైర్భూతైఃస్వనిర్వితేషునిర్విష్టోభుజైఃభూతేషుతద్గుణా || ౩౩ ||

పుణ్యరూపాణికర్తృణిచకరోతీత్యర్థః-అత్రవిశ్వాత్మస్యచ్య మానంభోక్తృత్వంకర్తృత్వంచప్రయోజకత్వరూపంవి
 వక్షితమ్ || ౩౩ || యద్వా, యథాసత్త్వంరజస్తమఇతి ప్రకృతేర్గుణాఇత్యాదినాసర్వకారణాత్పరమపురు
 షాదేవోపాస్యసూనాత్-నృణాంశ్రేయాంసి-కారణత్వోపాస్యత్వ మోక్షదత్వాదీనాం, కారణంతుధ్యయః, అ
 మృతస్యైవసేతు, రిత్యాదిప్రమాణైరేకనిష్ఠత్వావగమాత్-నతుబ్రహ్మరుద్రాదిభ్యః-తేషాంకర్తృవశ్యత్వపరమపురు
 షస్సృజ్యత్వసుఖదుఃఖాదిభోక్తృత్వాదినోపాసకతుల్యత్వాదిసూచితమ్, అథతదుపపాదనాయసర్వ జీవానాంప
 రమపురుషస్య ష్టకర్తృనుగుణకరణకలైబరాదిసంబంధం, తత్ప్రయుక్తంకర్తృత్వంభోక్తృత్వ, మేషాంకర్తృవశ్యత్వప్ర
 యుక్తత్వేనాపాధికత్వం, స్వభావతస్తుజ్ఞానైకాకారత్వంచైత్యాహ-సంవేదమిత్యాదిభిచ్ఛతుర్భిః-సంవేదమిత్యస్యయ
 భోక్తృవార్థః || ౩౦ || తయేతి| తయాఆత్మమాయయావిలసేతేషు, రచితేషుఎషుగుణేషుగుణకార్యేషుబ్రహ్మదిశరీరేషు, అ
 స్తాఃప్రవిష్టోజీవఇతి శేషఃపుమానిత్యసోత్తరశ్లోకాదపకర్తోవా-విజ్ఞానెన, స్వధర్మభూతజ్ఞానెన, విజృంభితః దేహమా
 త్మత్వేనాభిమన్వా నభివ్యక్తః || గుణవానివదేవత్వాదిధర్మవానివ, ఆభాతి, దేవోహంమనుష్యోహంకృశోహంస్థూల
 హమిత్యభి మన్యతఇత్యర్థః - ఇవశబ్దేనవస్తుతోదేహవిలక్షణ స్తద్గతధర్మైరస్పృష్టవేతిసూచ్యతే || ౩౧ || తదేవోప
 పాదయతి || యథేతి - యథైకఎవవహ్నిఃస్వయోనిషుస్వాభివ్యక్తిస్తానెమత్ ఇవగ్ధాదిష్యభివ్యక్తోనానేవభా
 తితార్ణశ్చపార్ణత్వాదిభేదనభాతి, ఇవశబ్దేనవస్తుతోవహ్నిత్వేనరూపేణైకరూపఎవ, ఎవంవిశ్వాత్మావిశ్వస్యాచేత
 నజాతస్యాత్మాపుమాజీవోపి, భూతేషుదేవాదిశరీరేషు, నానేవభాతిదేవోహంమనుష్యోహమిత్యాదిరూపేణనానా
 భాతి, వస్తుతోజ్ఞానైకాకారేణైకరూపఎవేత్యర్థః, పుమానితిజాత్యభిప్రాయకఎకత్వనిర్దేశః, ఎకోవ్రహ్మస్మ సంప
 న్నస్సుపుష్టంకురుతేప్రజాఇత్యత్రవ్రహ్మశబ్దవత్, ఎవంచజీవైకత్వభ్రమోనకార్యః, దృష్టాన్వేషివహ్నిత్వేనైకత్వే

పితర్వ్యక్తిభేదోభివేతః, నచై వమైకకస్యజీవస్య దేవాదిశరీరస్థస్య యగపన్నానా ప్రతిభానాభావభివేద్యామ్ , ఎతై కఎవజీవఃక్రమేణ దేవమనుష్యా దిశరీరాణ్యు పాదదానః దేవోహం. మనుష్యో హమిత్యా భాతీత్యై వమభిప్రాయాత్ , నహిచ్య మ్మై నైపితార్థస్య వహ్నాః పార్థత్యై నభానమ స్తి || 39 || అ సౌజీవః, గుణమయైః సత్త్వా దిగుణత్రయాత్మకభగవన్మాయాపరిణామ రూపైః పృథివ్యా దిభూతగణాదితన్తా త్రజ్ఞానైస్త్రి యకత్తై స్త్రి యా న్తఃకరణైః, భావైః, వద్ధానైః-స్వనిర్మితేషు కర్మా నుసారేణిర్మితేషు, ఘాతేషు దేవాదిశరీరేషు, నిర్విష్ట-గుణాకళబ్దాదివిషయాకృతు కై తన్నిమితానికర్మాణేచపుణ్యపుణ్య రూపాణిశరీరీతిదవివక్షితం వేదితవ్యమ్, యద్వా , తయాపిలసితేష్విత్యా దిభిః-కేవలంపరమాత్మై వప్రతిపాద్యై తే, తదావిజ్ఞానైత్యస్య సంకల్ప రూపజ్ఞానైత్యర్థః-పుమాకృతరమపురుషః-గుణాన్పు జ్ఞేయత్యస్యలీలారసరూపాకృణాన్పు జ్ఞేయత్యర్థః || 33 || తదేవంపుంసామకా న్తతశ్చై యస్తన్నశ్చంసితుమర్హస్తీత్యసోత్తరముక్తమ్, అథయ, త్సాతజానాసిభద్రంతథిత్యాదినాశ్రీకృష్ణావతారతచ్చరితైతదితరావతారతచ్చరితాదికంచపృష్టం, తత్రశ్రీకృష్ణావతారతచ్చరితాదికంవిశిష్య దశమై కాదశస్కంధాభ్యాం , సర్వావతారాకతచ్చరితాణిచవిశిష్యతత్రతత్తత్తీయాదిషువివత్సు స్తావత్సమాసతః-సర్వావతారసాధారణంప్రయోజనమాహ, భావయన్నితి. ఎవనర్వే శ్వ రోలోక స్రష్టృత్యై నలోకాన్సా వయకృత్కవశ్యా కదేతనానుజీవయితుం సత్వై నోపలక్షితః-శుద్ధసత్వ మూ ర్తిఃతిర్యక్చరసురాదిషులీలావతారైష్వ నురతోభవతి, భావయతీతిపాఠే-లోకభావనఃలోకస్రష్టాఎవసర్వేశ్వరఃతిర్య గాదిషుమత్స్యదిషుమధ్యై యేలీలయావతారానైష్వనుసతః, లీలావతారైఃభ కై

భావయన్మేషసత్వైసలోకాన్వైలోకభావనః । లీలావతారానురతోదేవతిర్యక్చరాదిషు ॥ 38 ॥

***** ఇతి శ్రీ మద్భాగవతే, మహాపురాణే, ప్రథమస్కంధే, ద్వితీయోఽధ్యాయః . *****
సూతడవాచ|| జగృహేపౌరుషంరూపంభగవాన్తహదాదిభిః| సంఘాతంషోడశకలమాదాలోకసిన్సృక్ష
యా|| ౧ || యస్యామ్భుసిశయానస్యయోగః| ద్రాంవితన్వతః| నాభిహదామ్బుజాదాసీద్భృష్కవిశ్వసృజాం
పతిః|| ౨ || యస్యావయవసంస్థా నైకల్పితోలోకవిస్తరః| తద్వైభగవతోరూపంవిశుద్ధంసత్వమూర్జితమ్|| ౩ ||

వ్యనురతోవా, సత్వైసలోకాన్సావయతిత్రాయతిసాధుపరిత్రాణాయమత్స్యస్య వతారంధ త్తథిత్యర్థః || 39 || ఇతి శ్రీ భాగవత ప్రథమస్కంధే తీర్థయాత్రాధ్యాయః *****
తదేవంప్రథమేఽధ్యాయేప్రశ్నఃకృతః-ద్వితీయేతుసత్వప్రవర్తకభగవద్భక్తైరేవసౌక్ష్య ప్రదత్వాద్భగవద్యుప్రబంధవక్త్రోతవ్యభిసాధితం - అవతారప్రయోజనంచావక్షీ స్తం - అథభగవదవతారవిశేషతచ్చ రితానివిస్తరేణోపరివివక్షతానూతేన-భగవతోఽనైకవతారాన్పు స్తీతిప్రతిపాద్యై తత్తత్తీయేఽధ్యాయే, జగృహేఇత్యాదినా, తత్రావతారాశ్చద్వివిధాః . అనుప్రవేశావతారాః-స్వనరూపేణావతారాశ్చై తి-అకర్మహేతుత్వా విశేషాదుభయత్రావతారశబ్దప్రయోగఃకృతః-ద్వివిధానపితాన్వ క్తుంతదుపయోగిత్యైన ప్రథమంచేతనమిశ్రం ప్రకృతిపాకృతజాతమేకం - శుద్ధసత్వమయంపరంచేతిరూపద్వయంభగవతోఽస్తీతివివక్షాన్పూర్వంప్రకృతిపాకృతాత్మరూపపరిగ్రహమాహ । జగృహేఇతిపురుషాః-క్షేత్రజ్ఞాః - తత్సంబంధిపౌరుషంతస్త్రిశమిత్యర్థః-ఎకాదశ్యై యపఞ్చధాతాత్మకాఃషోడశకలాయస్త్రింస్తత్తథా-మహదాదిభిస్సంఘాతంరూపం, అద్ధికారణంసమష్టితత్త్వ జాతమిహరూపశబ్దేనవివక్షితం . సముదాయస్య మహదాదిభిస్సంపాద్య త్వాన్తహదాదిభిస్సంఘాతమిత్యుక్తమ్, లోకసిన్సృక్షయాజగృహే, బ్రహ్మాణ్డతదన్తర్వ ర్తికార్య జాతసిన్సృక్షయారూపంజగృహేఇత్యర్థః || ౧ ||
అథస్వాసాధారణంరూపమాహ|| యస్యేతి || ప్రథమస్యయస్యేతిపదస్యయోఽర్థస్సతద్వాభిప్రాయేనపరామృశ్యతే||
ద్వితీయంతుయస్యేతిపదంవతుర్ముఖపరం, చతుర్ముఖశరీరాదిదేవమనుష్యాదిసృష్టిః పు రాణాన్తరేషుద్వష్టా-యస్యా

పా || భావయన్మేషసత్వైస.

వయవసంస్థానైః యచ్చరీరావయవపరిణామైః దేవమనుష్యాదిలోకవిస్తరః, సబ్రహ్మ్య, విశ్వసృజాం మరీచ్యాదీనాం, పతిః, యస్యామృసిశయానస్యయోగనిద్రాం వితన్వతః, అనిరుద్ధస్య, నాభిహృదామృజాదాస్తీతద్భగవతోరూపం, ఊర్జితం, విశుద్ధం సత్త్వం శుద్ధసత్త్వమయమితి శ్లోకద్వయమేకవాక్యమ్. ఎతస్య రూపస్య జ్ఞానదృశ్యత్వమపరిచ్ఛేద్యత్వం సర్వావతారనిదానత్వంచాహ. పశ్యన్తి సార్థశ్లోకైః సయద్వాజగృహభిత్వాదిశ్లోకానామేవమర్థః, అజడేష్వనుప్రవేశరూపేణ స్వేనరూపేణ వద్వివిధే వతా రెతత్ర ప్రథమస్య దేవాదిష్వనుప్రవేశరూపత్వాత్తత్ర వక్తవ్యాం శాభావాత్, స్వేనరూపేణావతారోపయోగిదివ్యమజ్జలవిగ్రహయోగఉచ్యతే, ఆదామహదాదిభిర్లోకసిన్సృక్షయా, షోడశకలంభూతైర్ద్రియాభిమానినైవతాశ్రయం, పౌరుషం పరమపురుషసంబంధి, రూపమనిరుద్ధాఖ్యరూపం, సంఘాతమావిర్భూతం, జగృహే పరిజగ్రాహ, యస్యామృసితి స్ఫుటమ్, యస్యావయవైతి, యస్యానిరుద్ధస్య అవయవసంస్థానైః, శరీరభూతప్రకృత్యైకదేశపరిణామైః-లోకవిస్తరకల్పితః, తస్య భగవతోరూపం శుద్ధసత్త్వమయమూర్జితముత్కృష్టమిత్యర్థః ॥ ౩ ॥ పశ్యన్తి. అదః, ఎతదనిరుద్ధాఖ్యం రూపం, అదభ్రచక్షుషా అనల్పజ్ఞానై నమనసా, పశ్యన్తి, మనసా తు విశుద్ధేన, దృశ్యతే త్వగ్యయా బుద్ధ్యా సూక్ష్మయా సూక్ష్మదర్శిభిరీత్యా ద్యుక్తరీత్యా యోగపరిశుద్ధమనసా పశ్యన్తి త్యర్థః, ప్రత్యేకం సహస్రసంఖ్యాకైః పాదాదిభిరద్భుతమ్, తథా ప్రత్యేకం సహస్రం మూర్ధాదయోయస్మిన్, తత్ర శ్రవణం శ్రోత్రం, సహస్రేణ మాశ్రిభిః కిరీటైః అమృతైశ్చ కుండలైశ్చోల్లసత్ ॥ ౪ ॥ ఎతదనిరుద్ధాఖ్యం రూపం నానావిధానామవతారాణాం నిదానం మూలకారణం. బీజం-కృత్స్నం జగద్బీజధూతం-కృత్స్నం జగత్సృష్టృచతుర్ము

పశ్యన్త్యదోరూపమదభ్రచక్షుషా సహస్రపాదోరుభుజాననాద్భుతమ్ | సహస్రమూర్ధశ్రవణాక్షినా
సికంసహస్రమాశ్శ్యమృరకుండలోల్లసత్ ॥ ౪ ॥

ఏతన్నానావతారాణాం నిదానం బీజమవ్యయమ్ | యస్యాంశాం శేనస్సృజ్యన్తే దేవతిర్యక్చరాదయః ॥ ౫ ॥

సఏవ ప్రథమం దేవకౌమారం రూపమాస్థితః | చచారదుశ్చరం బ్రహ్మబ్రహ్మచర్యమఖణ్డితమ్ ॥ ౬ ॥

ద్వితీయం తు భవాయాస్య రసాతలగతాం మహీమ్ | ఉద్ధరిష్యన్తు పాదతయజ్ఞేశస్సాకరం వపుః ॥ ౭ ॥

భోత్వత్తిస్థానత్వాదితథావః. అవ్యయం. అపక్షయాదివికారరహితం. అనెన అపాకృతత్వము క్తమ్. యస్యైతి ॥ యస్య భగవతో నిరుద్ధస్య, అంశాం శేనశరీరభూతచిదచిత్తత్వైకదేశేన దేవాదయస్సృజ్యన్తే ॥ ౫ ॥ సఎవ- పరమపురుషఎవ-బ్రహ్మ-చతుర్ముఖశరీరకస్సృక్ - ప్రథమం కౌమారం సనతు- మాగాదిసర్గం-ఆస్థితః సనకాదిరూపేణావతీర్ణ ఇత్యర్థః - అఖణ్డతం నిర్విఘ్నం - బ్రహ్మచర్యం ఉద్ధర్వ రేతస్సు-తోవేతం-భగవదుపాసనం - చచారచకార- తేచకుమారాః ప్రథమం వతారరూపాః-ప్రథమమితి విశేషణాద్ద్వితీయమిత్యనన్తరోక్తేశ్చ, ఇమేచకుమారాః, అనుప్రవేశానవతారరూపాః, తథాచతుర్ముఖోపే బ్రహ్మరూపధరః, బ్రహ్మనారాయణాత్మక ఇత్యాదిభిస్సృష్ట్యాదికాలే తదాత్మకతయా యోగిభిశ్చిన్త్యత్వవచనాత్, భగవతాశానకేనచ, ఆబ్రహ్మస్తమ్భపర్యంతాజగదన్తర్యవస్థితాః | ప్రాణినః కర్మజనితసంసారవశవర్తినః ॥ యతస్తతోనతేధ్యానేధ్యానినాముపకారకాః | అవిద్యాన్తర్గతాస్సర్వైతేహి సంసారగోచరాః | పశ్యాదుద్భూతబోధానైధ్యానైవోపకారకాః | నై సర్గికోనై వబోధనై సామవ్యవస్థతోయత ఇతి, చతుర్ముఖసనకాదీనాం జగదన్తర్వర్తినామవిద్యావేష్టితత్వేన శుభాశ్రయత్వానన్తరాముక్త్యాబద్ధానామేవ సతాం పశ్చాద్భోగనోద్భూతబోధానాం స్వస్వరూపాపన్నానాం చ, స్వతత్కృద్భిరహేణముముతూపాస్యత్వపీఠాత్, సృష్టింతతః కరిష్యామిత్వామావిశ్య ప్రజాపతే ఇతి శ్రీజన్మరహస్యవచనైకార్థ్యాచ్చ, తదేవం చతుర్ముఖసనకాదయః భగవదనుప్రవేశావతారః ప్రథమశ్చేత్యుక్తం భవతి, బ్రహ్మచర్యంచచారేత్యవతారప్రయోజనమిమ్, ఏవముత్తరత్రాపిద్రష్టవ్యమ్ ॥ ౬ ॥ అథద్వితీయావతారమాహ | ద్వితీయః త్వితీ ॥ అస్య జగతః భవాయోగదయాయ, రసాతలగతాం మహీం పృథివీమద్ధరిష్యన్త్యైశోభగవాన్ ద్వితీయం సాకరం వారాహం వపు

రు పాద త్తజగృహే, వరాహాద్వి తీయావతారఇత్యర్థః, అయంచ స్వేనరూపేణైవావతారః, యజ్ఞేశ ఇత్యనెనయ
జ్ఞారాధ్యత్వతత్ఫలదత్వతత్ఫలరీకత్వాద్యుక్తేః, వపురాద తైతివపుర్వాత్రపరిగ్రహేనా క్తేః, అస్య భవా యైతికవల
సాధుపరిత్యాగార్థత్వసూచనాచ్చ ॥ ౭ ॥ తృతీయమితి ॥ తృతీయంవపురుపాదానమ్, ఋషి సర్గః ఋషిరూపజ
వైత్యర్థః, తత్రతృతీయేవతా నెనభగవాన్ దేవర్షిత్వం నారదరూపత్వమాపద్య నారదాఖ్య జీవమనుప్రవిశ్యేత్యర్థః,
సాత్వతంతస్త్రింషచ్ఛరాత్రశాస్త్రమాచక్ష అవోచత్, ప్రవర్తయామాసేత్యర్థః, తస్త్రింవిశినష్టి, యత స్తస్మాత్,
కర్మిణాంనివృత్తిధర్మవతాంనైష్కర్మ్యంప్రవృత్తిధర్మవిరహః, ప్రవృత్తిధర్మాణామకర్తవ్యతా ౭వగమ్యతఇత్య
ర్థః ॥ ౮ ॥ తుర్యితి ॥ ధర్మకలాసగ్ధేధర్మాత్పితుఃకలాసగ్ధే, దేహజన్మరూపే, తుర్యేచతుర్థావతారే, నరనారా
యణాఖ్యావృషీ భూత్వా ఆత్మోపశమః ఇన్ద్రియనిగ్రహః-తేనోపేతం దుశ్చ రమితరైశ్చ రితుమశక్యం తవశ్చకార ॥ ౯ ॥
వచ్ఛమితి-పచ్ఛ మో౭వతారఃకపిలోనామకపిలాఖ్యః, సిద్ధానాం ఆత్మయాథాత్మ్యా నుసం ధానయోగనసిద్ధానాం
స్వస్వరూపాపన్నానామీశః, కాలేనప్రవర్తయిత్వరహితేనకాలేన-విప్లుతంతిరోహితంసాంఖ్యం, కథంభూతం-తత్త్వా
నాంప్రకృతిమహదాదీనాం గ్రామస్య కలాపస్యవినిర్ణయాయాథాత్మ్యనిర్ణయాయస్మాత్తథాభూతమ్-ఆసురయెవో
వాచ, ఆసురిర్నామసిద్ధేషు ప్రధాన స్తస్మై ॥ ౧౦ ॥ షష్ఠమితి ॥ అత్రేప్రజాపతేఃఅపత్యత్వంప్రతివృతీమమ

తృతీయమృషిసగౌవై దేవర్షిత్వముపేత్యసః - తస్త్రింసాత్వతమాచక్ష నైష్కర్మ్యంకర్మిణాంయతః ॥
తుర్యేధర్మకలాసగ్ధేనరనారాయణావృషీ భూత్వాత్మోపశమోపేతమకరోద్దుశ్చరం తపః ॥ ౯ ॥
పచ్ఛమఃకపిలోనామసిద్ధేశఃకాలవిప్లుతమ్ ॥ పోవాచాసురయెసాంఖ్యంతత్త్వగ్రామవినిర్ణయమ్ ॥ ౧౦ ॥
షష్ఠమత్రైవత్యత్వంవృతఃప్రాప్తో౭నసూయయా ॥ ఆన్వీక్షికిమలరాగ యప్రహ్లాదాదిభ్యణిచివాన్ ॥
తతస్స ప్రసాదకూత్యాంరుచైర్యజ్ఞో౭భ్యజాయత ॥ సయామాద్యైస్సు రగజైరపాత్సాస్వ యం భు
వాన్తరమ్ ॥ ౧౧ ॥ అష్టమేమెరుదేవ్యాంతునాభైరాతఉరుక్రమః ॥ దర్శయన్వర్త్యధీరాణాంసర్వాశ్రమ
నమస్కృతమ్ ॥ ౧౩ ॥ ఋషిభిర్యా చితోభజేనవమంపార్థవంవపుః ॥ దుగ్ధమామోషధీర్విప్రాసైనా
యంసఉశ త్తమః ॥ ౧౪ ॥ రూపంసజగృహేమాత్స్యంచాతుషాన్తర సంప్లవేనావ్యారోప్య మ హీ

పుత్రోభవేత్య త్రిణావృతఇత్యర్థః, అనసూయయా అత్రైర్భార్య యాప్రాప్తః, తస్యాః, పుత్రోదత్తా త్రైయాఖ్యో
భూత్యేత్యర్థః, అలర్థా యప్రహ్లాదాదిభ్యశ్చ-ఆన్వీక్షికింఅధ్యాత్మవిద్యాం, ణిచివాన్, యణిచివాన్ తంషష్ఠమవతా
రంవిద్యా తే ఇతియత్త చ్చబ్దాధ్యాసః-రెణాన్వయః-షష్ఠంషష్ఠరూపంత్యి తివా ॥ ౧౧ ॥ తతఇతి-తతస్స ప్రమే౭
వతారె-రుచైస్తద్భార్యాయామాకూత్యాం, వ్యజాయత-నచయజ్ఞఇతిప్రసిద్ధః, సః, యజ్ఞః-యామఆద్యో యెషాం తైః
సురగజై స్సహస్వా యమ్భు వమన్వన్తరమ్ - అపాత్-పాలయామాస ॥ ౧౨ ॥ అష్టమే౭ వతారెఉరు
క్రమోభగవాన్, నాభిఃస్వాంభువమనుపాత్రస్యభార్యాయాం మెరుదేవ్యాం, జాతః, సచఋషభాఖ్యః, ధీరా
ణాంయోగీశ్వరాణాం, వర్త అనుష్ఠేయంధర్మమార్గం, దర్శయన్ దర్శ యతుం జాతఇత్యర్థః, వర్త విశినష్టి, స్వర్వైరాశ్ర
మైః-ఆశ్రమస్థైఃనమస్కృ తంపూజితమ్-ఆశ్రమధర్మవర్త భ్యఉత్కృష్టమితిభావః ॥ ౧౩ ॥ ఋషిభిరితి, హుంకా
రై ర్వేనంహతవద్భిఃఋషిభి, ర్యా చితోజగత్పాలనార్థంయాచితోభగవాన్, నవమం, పార్థవంపురోస్సంబద్ధి, వ
పుః-భజే, ప్రాప్తః, అం శేనానుప్రవిష్టః, పృథ్వాఖ్యజీవానుప్రవేశేనవృథురూపేణావతీర్ణ ఇత్యర్థః, హేవిప్రాః, సఇ
మాంపృథివీంగోరూపంధృతవతీమ్-ఓషధీః-దుగ్ధదుదోహ, అడభావఆర్షః, యతో౭ దుగ్ధ తేనకారణేనసప్తథురుశత్త
మఃసర్వేషామపీష్టతమోబభూవ ॥ ౧౪ ॥ రూపమితి ॥ చాతుషాన్తరంచాతుషమన్వన్తరం, త త్రయస్సంప్లవః,
ప్రళయః, తస్మిన్సభగవాన్మాత్స్యందశ మంరూపంజగృహే, అవతార ప్రయోజనమాహ ॥ నావీతి ॥ వైవస్వతం

మనుంవై వస్వతమనురూపేణజనివ్య మాణంసత్య వ్రతం , మహీమయాంశృద్ధీ రూపాయాంనావి , ఆరోఽప్య, అ
పాత్ రరతుః ॥ ౧౫ ॥ ఎకాదశేత్వవతారే, విభుర్భగవాన్, సురాసురాణాం, ఉదధిం, అమృతార్థంమథ్నతాం
సతాం, కమతరూపేణకూర్మరూపేణవృష్టేమద్ద రాఖ్యమచలంద్రధేధృతవాన్ ॥ ౧౬ ॥ ద్వాదశమంవపుస్తు -
ఛాన్వస్తరంధన్వస్తర్యాఖ్య జీవానుప్రవేశరూపమిత్యర్థః, త్రయోదశమంరూపంతు, యన్మోహిన్యాఖ్యయా, అన్యాన్,
అసురాన్, మోహయన్, సురానమృతమపాయయత్, తదేవమోహినిరూపం త్రయోదశమమిత్యర్థః ॥ ౧౭ ॥ నార
సింహంచతుర్దశంరూపంచభిభత్ , ఊర్జితంబలివృందై త్యేన్ద్రం పీరణ్యకళిపుంవత్ససి , కరజైర్మఖైః, దదార, యథా
కటకృత్ , ఎర కాన్, తదర్థతృణవిశేషాన్ , విచారయతితద్వత్ ॥ ౧౮ ॥ వామనకంవామనాఖ్యం, పంచద
శంవపుఃకృత్వాధృత్వాబలెరధ్వ రంయజ్ఞవాటం, అగాత్ జగామ్ ॥ ప్రయోజనమాహాత్రివిష్టపం ప్రత్యా దిత్సుః ఆ
హృత్యేన్ద్రాయదాతుమిచ్ఛః, పదత్రయంపదత్రయవ్యాజేనత్రిలోకీం , యాచమానోయాచివ్యమాణః , అధ్వరమగా
దిత్యన్వయః ॥ ౧౯ ॥ షోడశమేత్వవతారేభార్గవరామాఖ్యై , నృపాన్కార్యవీర్యాదీన్ , బ్రహ్మద్యుహః, బ్ర
హ్మకులదోహకాన్, పశ్యన్కుపితః, త్రిస్సప్తకృత్వః ఏకవింశతివారం, మహీంనిఃక్షత్రాంక్షత్రబీజరహితామ్ అక

మయ్యామపాదై వస్వతమనుమ్ ॥ ౧౫ ॥ సురాసురాణాముదధింమథ్నతాం మన్తనాచలమ్ ద్రధేకమ
తరూపేణవృష్టేకాదశేవిభుః ॥ ౧౬ ॥ ఛాన్వస్తరంద్వాదశమం త్రయోదశమమేవచ । అపాయయత్సు
రానన్యాన్మోహిన్యామోహయన్న్రియా ॥ ౧౭ ॥ చతుర్దశంనారసింహంచభిభృద్దై త్యేన్ద్రముర్జితమ్
దదారకరజై రూరావెరకాన్కుటకృధృథా ॥ ౧౮ ॥ షణ్మదశంవామనకంకృత్వాగాదధ్వరంబలైః ।
పదత్రయంయాచమానః ప్రత్యాదిత్సుప్రీవిష్టపమ్ ॥ ౧౯ ॥ అవతారేషోడశమేపశ్యన్బ్రహ్మద్రుపేహన్య
పాన్ ॥ త్రిస్సప్తకృత్వఃకుపితోనిఃక్షత్రామకరోన్మహీమ్ ॥ ౨౦ ॥
తతస్సప్తదశేవాతస్సత్యవత్యాంపరాశరాత్ । చక్రవేదతరోశ్శఖాదృష్ట్యాపుంసోల్పమేధసః ॥ ౨౧ ॥
నరదేవత్య మాపన్నస్సు రకార్య చిక్కిర్తయా । సముద్రని గ్రహదీనిచ కైవీర్యాణ్య నెకశః ॥ ౨౨ ॥
ఎకోనవింశేవింశతిమేవ స్థిషుప్రావ్యజన్తసి । రామకృష్ణావితిభువోభగవానహరద్భ రమ్ ॥ ౨౩ ॥
తతఃక తాసంప్రవృత్తైసం మోహాయసురద్విషామ్ । బుద్ధోనామ్నా జినసుతఃకీకటేషుభవివ్యతి ॥ ౨౪ ॥
అథాసౌయుగసంధ్యాయాండస్యప్రాయేషురాజసు । జనితావిష్ణుయశసోనామ్నాకల్మిర్జగత్పతిః ॥

రోత్ ॥ ౨౦ ॥ తతస్సప్తదశే వతారేపరాశరా, తనత్యవత్యాంజాతోబాదరాయణితిప్రసిద్ధః, అల్పమేధసఃకృ
త్సువేదతదర్థాచగమోపయుక్తబుద్ధిశూన్యాన్-పుంసః, పురుషాన్, దృష్ట్యావేదవ వతరు స్తస్య శాఖాశ్చక్రేఋ, గృజా
స్సామాదిభేదేనతదవాన్తరభేదేనచవిభక్తవానిత్యర్థః ॥ ౨౧ ॥ అతఃపరమష్టాదశేవతారాంత్యర్థః-సురకార్యం
రావణవధరూపం, కర్తుమిచ్ఛయా, నరదేవత్యంత్రత్రియత్వం, ప్రాప్తః, శ్రీరామరూపేణావతీరణత్యర్థః - సముద్ర
విషయశోనిగ్రహ ఆదిర్యేషాంతానవిర్యాణికర్తాణిచక్ర ॥ ౨౨ ॥ ఎకోనవింశే వింశతి మే వతారే , భగ
వాన్వృష్టిషుయాదవేషు - రామకృష్ణావితిజన్తసిరామఃబలరామఃకృష్ణశ్చైతిద్వజన్తసిప్రా దుర్భావరూపే - ప్రా
ప్యభువోభారమహరత్ - రామస్త్యైకోనవింశః - కృష్ణస్తువింశతితమో వతారాంత్యర్థః ॥ ౨౩ ॥ త తఃక తా
యుగేసంప్రవృత్తైసతి , సురద్విషాం-ఆర్హతానామసురాణాంవా, సంమోహార్థం , భగవాన్కీకటేషు దేశేషు-జిన
స్యసుతోభవివ్యతి - నామ్నాబుద్ధితిప్రసిద్ధః - అయమేకవింశో వతారః ॥ ౨౪ ॥ అథాసౌజగత్పతిఃభగవాన్-
యుగయోఃకలికృతయుగయోః - సంధ్యాయాంసంధౌ - రాజసుదస్యప్రాయేషుచారప్రాయేషుకేవలాధర్మబహు
శేషునత్సు - తద్వధార్థంవిష్ణుయశసోజనితావిష్ణుయశసఃపుత్రరూపేణావతరివ్యతి - సచనామ్నాకల్మిరితిప్రసిద్ధ్యై

తి ॥ ౨౫ ॥ దిక్పాతమేతద్ధర్మమిత్యభిప్రాయేణాహ ॥ అవతారాభిప్రాయాద్విజాః సత్త్వనిధేః శుద్ధసత్త్వమూర్తైర్భు
గవతోఽనిరుద్ధాదైతేవతారానైవ్యసంఖ్యేయాః , స్వః ప్రవర్తనై - యథాఅవిదాసినోఽశోష్యాత్సర సఃస
హస్రశఃకుల్యాః, స్వః-స్వస్తనై, తద్వత్, కుల్యాఃతుద్రవద్యః ॥ ౨౬ ॥ కేతభిత్వతలహాః ఋషయభిః ఋషయో
మన్త్యద్రష్టారోపసిష్ఠాదయః , మునయః కేవలస్వాత్మ పరమాత్మ యథాత్మ్య మననశీలాః శుకాదయః , దేవాః ఇన్ద్రాద
యః , మనువుతాః ప్రియవ్రతాదయః , మహాజనః మహాప్రభావాః , సప్రజాపతయః దక్షాదిభిస్సహితాః ప్రజాప
తయశ్చై త్యర్థః ॥ తవ తేనర్వే హరేరెవకలాస్త్వ తాః భగవదంశే నైవసమ్భూ తాభిత్వ ర్థః - తథాహో క్తంభ
గవతాః యద్యద్విభూతిమత్సత్త్వం శ్రీమదూ ర్జితమేవవాత తదేవావగచ్ఛత్త్వం మమతేజోంశసమ్భవమితి ॥ ౨౭ ॥
ఎతద్వచనార్థమేవాహ ॥ ఎతభిః ఎతే ఋషిప్రభృ తయ స్తుపుంసోఽనిరుద్ధాభిస్త్వ , అంశకలాః అం శాంశసంఘా
తాః , కృష్ణ స్తుభగవాన్స్వయమితి శ్రీ కృష్ణస్త్వపూర్ణావతారత్వముక్తం , ఉదాహృతభగవద్గీతావచననవిభూత్యా
దిమతాంజ న్తూనాం మమత్వేన నిర్దిష్టశ్రీకృష్ణస్త్వ తేజోంశసంభవత్వం శ్రీకృష్ణస్త్వపూర్ణత్వంచావగతం , అత్రాపిభ
గవానిత్య నైవకృష్ణస్త్వపూర్ణాపాక్ష్యాత్వమవగతం-యద్వా అత్య - ఎతభిత్వ నైవపూర్వోక్తైవహిరణ్యగర్భ సనకాది
మకేసాంచిద్వ రాహనారాయణమత్స్యహూర్మమోహినీనృసింహవామన శ్రీరామావతారాణాం పూర్ణానాం స
త్త్వేపిచ్ఛత్రిన్యాయేనసర్వైవ్య వతారాః పరావృ శ్యనై-తత్రపూర్ణత్వం నామ-పాక్ష్యాత్వపూర్వస్య నరూపేణసాక్షా
దవత్సర్గత్వం. అంశాంశసంఘాతత్వం నామ, తత్తజ్జీవాన్తరాత్త తయాఽవస్థితస్త్వపాక్ష్యాత్వపూర్ణస్త్వభగవతః కేనాప్యై

అవతారాహ్యసంఖ్యా తాహ రెస్సత్త్వనిధైర్విజాః యథాఽవిదాసినః కుల్యాస్సరసస్త్వస్స హస్రశః ॥
ఋషయః పితరోదేవా మనువుతాః మహాజనః । కలాస్సర్వే హరేరెవసప్రజాపతయస్తథా ॥ ౨౭ ॥
ఎతేచాంశకలాః పుంసః కృష్ణ స్తుభగవాన్ స్వయమ్ । ఇన్ద్రాగ్నివాకులం లోకం మృడయన్తి యుగేయగే ।
జన్తగుహ్యం భగవతోయమితత్ప్రయతోనరః । సాయం పాత్రర్థణస్స క్త్యాదుఃఖగ్రామాద్విముచ్యతే ।
ఎతద్యూపంభగవతోహ్యయాపస్యచిదాత్మనః । మాయాగుణైర్వి రచితం మహాదాదిభిరాత్మనా ॥ ౩౦ ॥
యథాసభసిమహాఘోరైః పార్థివోఽనితే । ఎవం ద్రష్టరిదృశ్యత్వ మారోపితమబుద్ధిభిః ॥ ౩౧ ॥

శ్వర్యవీర్యాదిగుణలేశేనజీవద్వారావిర్భూ తేనవిశిష్టతయాసంజాతత్వం , నిరంశస్యబ్రహ్మస్వరూపస్యై కదేశభ
దేనావిర్భవాసంభవాత్, ననుధర్మిస్వరూపై కదేశవాచినోఽంశశబ్దస్య కథంగుణవరత్వ మితిచెన్న, అప్ప థక్నీధవిశే
ణస్యాః పుంశశబ్దవాచ్యత్వాద్విశిష్టవ స్వైకదేశత్వస్యైవాం శవదప్రవృత్తినిమిత్తత్వాత్ , విశిష్టవ స్వైకదేశత్వం
చ, విశేషణవిశేష్యయోరైకదేశతయాద్వయోరప్యవిశిష్టం-వరాహాద్య వతారాణాం పూర్ణత్వంతు-త త్తత్పు రాణాది
భ్యఎవావగ న్తవ్యమ్-సర్వావతారసాధారణప్రయోజనముపసంహరతి ॥ ఇన్ద్రేతి ॥ ఇన్ద్రాగ్నిభిరనురాదిభిః - వ్యా
కులండపద్రుతం-లోకం - యుగేయగేవతియగం - మృడయన్తినుఖయన్తి ॥ ౨౮ ॥ అవతారకీర్తనాదిఫలమా
హ ॥ జన్తగుహ్యమితి । యః కశ్చిన్నరో-భగవతః-ఎతజ్జన్త గుహ్యం అవతారరహస్యం- సాయంపా తస్స మాహిత
చిత్తోభ క్త్యాగృణాకీర్తయకైదుఃఖజాతాద్విముచ్య తేనంసారానుక్రోభవతీత్యర్థః - జన్తగుహ్యమిత్య నైవభగవ
జ్జన్త- నజీవజన్త వత్కర్తృమూలమ్ - అపితుస్వసంకల్పమూలమిత్యభి ప్రేతమ్ ॥ ౨౯ ॥ తదేవదర్శయిష్యే
రూపప్రసక్తాన్త కేవలమవతీర్ణమేవరామకృష్ణాద్యాఖ్యంభగవతోరూపం-అపితుపరిదృశ్య మానప్రకృ తిగుణవైష
మ్యమూలమహదాదికృతజగదపితద్రాపమిత్యాహ ॥ ఎతద్యూపమితి-చిదాత్మనః-జ్ఞానస్వరూపస్య - అతఎవఅరూప
స్య - అమూ ర్తస్వరూపస్య భగవతః-మాయాగుణైః-గుణపరిణామరూపైః-మహదాదిభిః - ఆత్మనిత ధారభూ
తేస్వస్త్వ-ఎతత్ పరిదృశ్య మానంజగదాత్మ కంఠూపం - విరచితం-ఆత్మనీత్య నైవరూపశబ్దేనచజగతోభగవద్యూప
త్వముపపాదితం - శరీరస్యాత్మనాధార్యత్వనియమాత్ ॥ ౩౦ ॥ ఎవంజగద న్తర్గతదేవమనుష్యా దిశరీరాణా

మపిభగవద్యూప త్వే సతిజీవానాం కేవలం దేవోహం మనుష్యోహమిత్యభిమానోభ్రమవైత్యా హాయథేతియథామ
ఘసమూహః - సభస్యాకాశే - ఆబుద్ధిభిః ఆకాశయాథాత్వవిద్భిః - ఆరోపితాః - యథాచప్యథివ్యాసంబధీరై
ణః ధూళిః - అనితేతద్యాథాత్వవిద్భిః రారోపితా - ఎవమబుద్ధిభిః - శ్రత్య గాత్త యాథాత్వవిద్భిః - ద్రష్టరిజీవై
ద్యుశ్యత్వ మాగోపితం - దేవాదిశరీరజాతమహం మమాభిమానవిషయత్వే నారోపితమిత్యర్థః - అతోనదేవాదిశరీర
జాతంజీవస్వరూపమితిభావః - యద్యపి దేవాదిశరీరస్య తదభిమానజీవనధార్య త్వా త్తంప్రతిరూపత్వమస్యైవ-త
థాపియత్యనితివృత్ - యస్యాత్వశరీర - మిత్యాద్యుక్తరీత్యాజీవస్యాపిపరమపురుషధార్య త్వాన్ముఖ్య ధారక
త్వం పరమాత్మనిష్ఠమైవేతితంప్రత్యేవదేవాద్య చైతనజాతంముఖ్యం రూపం - దేహత్వనోరుభయోరపిపరమపురుష
ధార్యత్వజ్ఞానంనభ్రమరూపం-ప్రకృతిపురుషయోరబ్రహ్మత్వకత్వజ్ఞానం , ప్రకృతావాత్సాభిమానః, స్వాతంత్ర్యాభి
మానః , ప్రకృతేప్రత్యగాత్మైకధార్యత్వాభిమానశ్చ, బుద్ధికృతత్యభిపా యః || ౩౧ || ననుదృశ్య ధర్మస్తస్మి
న్నారోపితశ్చైత్యజీవః కీదృశత్యత్రాహా అత ఇతి అతః అచిదాత్మకదృశ్యప్రపంచోత్ , పరంవిలక్షణంతత్వం - సజీవః,
పరత్వమేవదర్శయితుంవిశిష్టే, అవ్యక్తంబాహ్యేన్ద్రియైర్దృష్టమశక్యం, కుత ఇత్యపేక్షాయాం హేతు-రదృష్టాశ్రుతవ
స్తుత్వాదితి, తత్ర హేతుమాహ, అపూర్వగుణబృంహితమితి || పూర్వైః బహుధావిభక్తైః, గుణైః-బృంహితంస్థూలీకృ
తం-యన్న భవతితదపూర్వగుణబృంహితం, అనెనాచిద్యావృత్తికారణదశాయామస్థూలమచేతనం-కార్యదశాయాం
హేపూర్వైర్గుణైస్సత్వాదిభిశ్చన్వితంస్థూలీభవతి, సతథేత్యర్థః-అతఎవాదృష్టాశ్రుతవస్తుత్వం , తదన్యార్థేనఞ్ ,

అతఃపరంయదవ్యక్తమపూర్వగుణబృంహితమ్ అదృష్టాశ్రుతవస్తుత్వాత్సజీవోఽయః పునర్భవః || ౩౨ ||

యత్రైవేనసదసద్యూపేప్రతిషిద్ధేస్వసంవిదా అవిద్యయాత్మనికృతే ఇతితద్భ్రష్టదర్శనమ్ || ౩౩ ||

యద్యేషోపరతాదేవీమాయావైశారదీమతిః సంపన్నావైతివిదుర్మహిమ్నీస్వేమహీయతే || ౩౪ ||

తత్రదృష్టంకార్యావస్థమచిద్భ్రష్టమ్, శృతంతుకారణావస్థం, అచేతనావరాధాచనిత్యాసతతవిక్రియేత్యాదిశాస్త్రై
శ్చుతమ్, తదుభయవిలక్షణవస్తుత్వాదవ్యక్తమ్ , అవ్యక్తోయమచిన్ద్రీయమవికార్యోయముచ్యత ఇతిహిభగవతా
గీయతే , ఎవంభూతంయద్యస్తుసజీవః, యః పునర్భవః, ప్రకృతిసక్లత్పునఃపునర్జన్త భాగిత్యర్థః, యత్పునఃతిపారే, య
తోయత్సంబధాత్పునర్భవస్తతఃపరమిత్యన్వయః || ౩౨ || తర్హి కేనోపాయేనప్రకృతిసక్లములకపునర్భవస్యని
వృత్తిః , కీదృశంవాసివృత్తపునర్భవంజీవస్వరూపమిత్యత్రాహా || యత్రైతిద్వాభ్యామ్ || సదసచ్చటాకార్యకారణ
పరౌ - అసద్వాఇదమగ్రఆసీత్తతోవైసదజాయతేతిప్రయోగాత్ , కారణావస్థాచప్రళయదశా - తతశ్చాయమర్థః
యత్రాత్మని - ఇమే - అచిద్గతేనసదసద్యూపే ఉత్పత్తినినాశావిత్యర్థః-అవిద్యయాఅజ్ఞానెన, అత్మనికృతేఆరోపితేచ,
తస్మిన్నాత్మని - స్వసంవిదాస్వశరీరకపరమాత్మవిషయసమ్యజ్ఞానెన - ప్రతిషిద్ధేనివృత్తేభవతః-అనెనస్వసంవిదేవ
పునర్భవనివృత్తిహేతురితిదర్శితమ్ , ఇతిశబ్దఃప్రకారవాచీ, ఇతి-ఎవంవిధంస్వసంవిన్నివృత్తోత్పత్తినినాశమిత్యర్థః - అ
తఎవ-దర్శనం , జ్ఞానం-ప్రకృతిసక్లవియుక్తం కేవలపరిశుద్ధజీవాత్మస్వరూపజ్ఞానం , యత్-తద్భ్రష్ట, గుణతోబృహ
త్వాద్యుత్త శబ్దవాచ్యంముక్తాత్మస్వరూపం , బ్రహ్మభూయానుకల్పతే-బ్రహ్మణోహిప్రతిష్ఠాహ , మితిముక్తాత్మ
స్యపిబ్రహ్మశబ్దప్రయోగోద్యుశ్యతే || ౩౩ || యదితి || యదియదా-ఎషావైశారదీమహదాదికార్యముభేనవిపు
లా-ఎషానూయా-తన్నులామతిరభిమతిః , దేహత్వాభిమానాదిరూపాచ-ఉపరతాభవతినివృత్తాభవతి, ఉపరితిరత్ర
సంబంధవిరహః - నిత్యాసతతవిక్రియా - గౌరవాద్యస్తవతీతీమయాశబ్దవాచ్యాఃప్రకృతేర్నిత్యత్వావగమేనవినా
శాయోగాత్ , ఎవేత్యస్యతదేత్యాదిః, తదైవ, సంపన్నేపరమాత్మప్రాప్త్యాఅభివ్యక్త , స్వేస్వకీయోమహిమ్ని, గు

* పా || యత్పునర్భవః

జాప్తకరూపే , ముక్తశ్వర్యాత్మకమహిమ్ని , మహీయతే-మహాఃపూజా, మహాశబ్దాదాచారకృజన్తాత్కర్తృత్వాత్
 నెవదం , స్వకీయమహిమలభ్యా హేతునాపరమవ్యోమవాసిభిర్భవచుమతోభవతీతివిదుః , ముక్తాత్మ స్వరూపయాథా
 త్యవిదః , యద్వా , సంపన్న ఇతిప్రథమా న్తతయాచ్యేదః - స్వేమహిమ్నిముక్తశ్వర్యే . సంపన్నః తల్లభ్యాసమృద్ధః-
 మహీయతే , ఇతి , నిరవశేషత్వేనప్రకృతినంబద్ధతత్కార్యనివృత్తావావిర్భూతగుణాప్తకరూపముక్తః , పరబ్రహ్మనుభ
 వకపరమవ్యోమనివాసిభిర్భవచుమతోఽవతిష్ఠతఇత్యర్థః - అపహతపాస్తృత్వా దిగుణాప్తకరూపమహిమ్నః - ప్రకా
 శ్య నైవజన్యస్తఇత్యాదిశాస్త్రైభ్యసాన్వేభావికత్వావగమాత్స్వేమహిమ్ని త్యుక్తమ్ ॥ ౩౪ ॥ తదేవంప్రస
 క్తానుప్రసక్తతయాజీవస్వరూపంకథితం , అథపరమప్రస్తుతస్యభగవజ్జన్మనోజీవజన్మవిలక్షణత్వమాహ ॥ ఎవమితి ॥ అ
 జనస్యజీవవత్కర్తృయత్తజననరహితస్య , అకర్తుః తద్వదేవపుణ్యపాపాత్మకకర్తృరహితస్య , హృత్పతేహృదయ
 కమలమధ్యావస్థానన , పాతినర్వాణిభూతానినియమయతీతివృత్తతిః , తస్య , సర్వాస్తరాత్మనోభగవతః- ఎ
 వముక్తవిధానిజన్మానికర్తృణి , కవయో, వేదగుహ్యనివర్ణయన్తి - కవయోజ్ఞానాధికాః-నముహ్యోచ్చిన్తయన్తు-విరితి
 ప్రయోగాత్ వేదగుహ్య నివేదరహస్యా నివర్ణయన్తి , అజాయమానోబహుధావి జాయతేతస్య ధీరాఃపరిజానన్తి
 యోని-మిత్యాదిర్హి వేద- స్తాత్పర్యవృత్త్యావిషయవిభాగప్రదర్శనపూర్వకంయాదృ శానిభావయతీతాదృ శానివర్ణయ
 న్తి-తత్రహ్యజాయమానఇత్యనెనజీవస్వయాకర్తృయతోత్పత్తిః - సెశ్వరస్య ప్రతిషిధ్యతే, బహుధావిజాయతఇత్య
 నెనాకర్తృయత్తాస్వసంకల్పమూలాచోత్పత్తిర్బోధ్యతే, సహంస్యాద్భూతాని-పశుమాలభతేత్యాదివత్ , విధినిషేధ
 యోచ్చిన్నవిషయత్వావశ్యంభావాత్ , తయోరేకవిషయత్వే పూర్వోత్తరవ్యాఘాతాపత్తేః , ఎవముత్సర్గాపవాద
 సామాన్యవిశేషన్యాయాదిభిర్నిర్ణేతవ్యమిమమర్థంకవయఎవజానన్తిత్యభిప్రాయేణోక్తంతస్యధీరాఃపరిజానన్తియో

ఎవంజన్మానికర్తృణిహ్యకర్తు రజనస్య చ । వర్ణయన్తిస్తకవయో వేదగుహ్య నివృత్త తేః ॥ ౩౫ ॥

సవాఇదంవిశ్వమమోఘలీలస్సృజత్యవత్య తినసజ్జతేన్ద్రిక్ । ఘాతేషుచా న్నిత్యతత్తత్ ప్రశ్నాద్వరి

నిమితి , తస్యప్రస్తుతస్యభగవతోయోనిమధిష్ఠేయంశరీరమ్ , ధీరాఃపరిజానన్తి , అకర్తృయత్తత్వస్వేచ్ఛాపాత్రత్వా
 జహత్స్వభావత్వాదిరూపేణధీరాఎవజానన్తిత్యర్థః-అకర్తుఃకర్తృణివేదగుహ్యనీత్యనెన , కర్తృవిధినిషేధవాదిన్యోః,
 నిష్క్రియంనిష్కళం-యస్యచైతత్కర్తృసవైవేదితవ్య ఇత్యాదిశ్రుత్యో రపికవిభిర్నిర్ణేతవ్యోవిషయవిభాగోద్భవ్త ఇతి
 సూచితమ్ - ఇదంసగుణనిర్గుణసశరీరాశరీర వికారావికారజీవ బ్రహ్మభేదాభేదశ్రుతివిషయవిభాగస్యా ప్యుపలక్ష
 ణమ్ - ఎవంచజన్మకర్మగుణశరీరవికారభేదప్రతిపాదకానాంవేదా న్నవాక్యానాంతత్ప్రతిషేధపరైర్వాక్యైర్బాధ్య
 త్వంమృషావాదిభిరుక్తమనాదరణీయమితిభావః , తథాచోక్తంవాత్సేర్వరదగురుభిః , యద్యప్రాణోగుణశరీర
 వికారభేదకర్తృదిగోచరధియః ప్రతిషేధవాచః , అన్యోన్యభిన్న విషయానవిరోధగన్ధర్వైర్నిత్యవిధయఃప్రతిషేధ
 బాధ్యా ఇతి , అకర్తుఃకర్తృణి వేదగుహ్యనీత్యనెన , భగవచ్ఛ్రీతానాం జగద్వాప్య పారాది రూపాణాంజీ
 వచైష్టితసజాతీయతయాచిన్తయితు మశక్యా ని - కింతుతద్వై జాత్యై నవేదా దేవా వగ నప్త్యా ని - తథైవచ
 కవిభి రపివర్ణ్యస్త ఇతిచోక్తం - కవయోఃవర్ణయన్తిత్యనెన కవీనాం భగవజ్జన్మకర్తృయా థాత్మ్య వేదనామూల
 కతద్వర్ణయిత్య త్వోక్త్యా కుబుద్ధీనాం భగవజ్జన్మకర్తృదియాథాత్మ్య వేదిత్వం చసూచితమ్ ॥ ౩౫ ॥ తదేవంపాదయితుంతావద్భగవత స్తచ్ఛ్రీతస్యజీవతచ్ఛ్రీతాభ్యాంవై జాత్యందర్శయతి ॥ సవాఇతి ॥ సవై-భగ
 వాక్ , అమోఘలీలఃఅమోఘాఅవితథాలీలాయస్యసః , ఇదంపరిదృశ్యమానంచదచిదాత్మకంజగత్ , సృజతి, అవతి,
 రక్షతి, అత్తిసంహరతి , నచాప్త్తిన్జగతిసజ్జతేచ, లీలాశబ్దేనజగద్వాప్య పారస్యలీలాత్వముక్తమ్ , అనెనప్రాచీనకర్తృవా
 సనానుగుణప్రవృత్తబుద్ధ్యనుగుణ కేవలసుఖదుఃఖాద్యర్థజీవకర్తృవ్యావృత్తిః , అమోఘపదేనలీలాయానిర్విఘ్నసమా
 ప్రింపదతాప్యనేకాన్తరాయోపహతజీవకర్తృవై జాత్యముక్తమ్ , సముదాయనజీవవై జాత్యంవిశ్వం సృజత్య వత్య

తీత్యనన, సగ్గాదికర్తృణాంకృత్యజగద్విషయకత్వోక్త్యానల్పత్వమవగతం. అనెనాత్మల్యజీవకర్తృవ్యావృత్తిః, అస్మిన్ననజ్ఞత ఇతిసజ్జనిషేధేన, సజ్జహేతుకరాగద్వేషాదిరాహిత్యంలబ్ధం, తేనచవైషమ్యనైర్ఘృత్యాభావః. ఏవంచజీవవ్యావృత్తిః కిచ్చి - భూతేషుచిదచిదాత్మకేషు. నహింస్యాద్భూతానీత్యాదావివాత్రఘాతశబ్దోఽచేతనసంస్పృష్టచేతనవాచీ. అస్తస్మితఃఅస్తరాత్మతయావస్థితోపి. భూతైరవిజ్ఞాత ఇత్యర్థః - జీవస్త్వనుమాపకైర్లక్షణైర్విజ్ఞాయత ఇతితతోవ్యావృత్తిః - ఆత్మతస్త్వః స్వతస్త్వః - జీవస్తుకాలకర్తృదేవాదిపరతస్త్వః - షడ్గుణేశఃజ్ఞానశక్తిబలైశ్వర్యవీర్యతేజసాంషణ్ణాంగుణానామీశః - అధిపతిః - ఆశ్రయఇతియావత్ - జీవస్తుతద్విపరీతగుణాశ్రయః - షాడ్వర్తికమ్. షడిన్ద్రియవేద్యం శబ్దాదికమ్ - భూతైతేనలీలారసమనుభవతి - జీవస్తుసుఖతిదుఃఖ్యతిమహ్యతచేతిభావః ॥ 31 ॥ ॥ సతి ॥ యతఏవమతఏవ - అన్య-మన-సానంకత్వేన-వచోభిర్వేదాత్మకైశ్చ - నామానిదేవమనుష్యాదినామానిరూపాణిదేవాదిరూపాణిచ. నటచర్యామివ. వితన్యతఃవిదధతః. ధాతురీశ్వరస్య - ఊటీఃగతీః - అవతేర్గతిశ్చార్థః-పదవీః-ప్రకారానితియావత్ - నిభుణేన-భావప్రధానోనిర్దేశః-వైపుణ్యేనాపి-జ-స్తుః-నావైతినావగచ్ఛతి-అనవగతౌహేతుంపదజ-స్తుంవిశినష్టి - కుస్మితామనీషాబుద్ధిర్వస్య - శబ్దాదివిషయానక్తబుద్ధిః-అజ్ఞఃఅహం మమాభిమానాభ్యాంస్వాత్మపరమాత్మయాథాత్మ్యానభిజ్ఞః - మనోవచోభిః - నామానిరూపాణిచవితన్యత ఇత్యత్యత్ర-మనసానంకత్వేనరూపసృష్టిః - వేదవచోభిర్నానుకల్పనమితివివేకః - నామరూపంచభూతానాంకృత్యానాంచప్రవచ్ఛనమ్ - వేదశబ్దైశ్వరవాదాదేవాదీనాంచకారస ఇతివచనాత్ - నటచర్యామివేతిచిదచిదగతదోషరాహిత్యం వివక్షితం-యద్వా-నటచర్యామివ - నటోయథావిచిత్రవేషానుపాదతైతద్వద్భూపాణిమత్స్య కూర్మాదీనితన్నామానిచసంతస్యతఃవిభ్రతోఽన్యధాతుర్జగత్సృష్టరీశ్వరస్యఊటీర్గతీర్జ-స్తుర్నసనావచోభిశ్చనిభుణేనతత్రనైపుణ్యేనచనావైతీత్యర్థః - అత్రపక్షేననటచర్యామివేతిదృష్టానైవేదంవివక్షితం - నటస్యానెకవేషపరిగ్రహేపియథాస్వస్వభావాత్కాగః - వేషాణాంచెష్టామూలిచర్యాయాశ్చలీలాత్వం-తద్వదస్యాపీతి-కుమనీషాఽజ్ఞోజ-స్తుర్నావైతీత్యనన. శబ్దాదిషువిరక్తిస్వాత్మపరమాత్మయాథాత్మ్యమననశీలస్త్వవైతీతిసూచితమ్ ॥ 32 ॥ ॥ తదేవాహన ఇతి ॥ పుమాన్-అమాయయామాయాగుణకామాదిరహిత

కంజిఘ్రుతిషడ్గుణేశః ॥ 31 ॥ నచాన్యకశ్చిన్నిభుణేనధాతురవైతిజ-స్తుఃకుమనీషఊటీః | నామానిరూపాణిమనోవచోభిర్వితన్యతోనటచర్యామివాజ్ఞః ॥ 32 ॥ సవేదధాతుఃపదవీంపరస్యదురస్తవీర్యస్యరథాగ్లాపాణేః|యోఽమాయయాసంతతయానువృత్త్యాభజేతతత్పాదసరోజగన్ధమ్ ॥ 33 ॥ అథేహాధన్యాభగవస్తఇత్థంయద్వాసుదేవేఽభిలలోకనాథే! కుర్వన్తిసర్వాశ్చకమాత్మభావంనయత్రఘాయఃపరివర్తతః ॥ 34 ॥ ఇదంభాగవతంనామపురాణంబ్రహ్మసమ్మితమ్ | ఉత్తమశ్లోకచరితంచకారభగవాన్మషిః ॥ ౪౦ ॥ నిశ్చేయసాయలో

యా - సంతతయాఅనుస్మృతయా-దురస్తవీర్యస్యఅపారవీర్యస్య. రథాగ్లాపాణేఃఅనువృత్త్యాసేవయా - తస్యరథాగ్లాపాణేః - పాదసరోజగన్ధం-భజేత అనుభవేత్-సః-ధాతుఃరథాగ్లాపాణేః-పదవీం - వేదజానాతి-తథాచోక్తం భగవతా - భక్త్యాత్వనన్యయాశక్యలహమేవంవిధోఽర్జున - జ్ఞాతుంద్రష్టుంచతత్త్వేనప్రవేష్టుంచపరంతపేతి ॥ 35 ॥ ॥ ఎవంచయోషపాదితంభగవదవతారాదిరహస్యమమాయికావిచ్ఛిన్నభగవద్భక్తియోగనిష్ఠాభవస్తోజానన్యైవాత్రనవిప్రతిపత్తిరితిసూచయితుం - శోతృహంశానకాదీనాంకృతార్థతాంసహేతుకామావిష్కరోతి | అథేతి | భగవస్తఇతిసంబోధనం-యూయమిత్యధ్యాహారః - యద్వా - హేమనయః - భగవస్తఃపూజ్యః భవస్తః - ధన్యః - కృతార్థః - కుతః - హి-యస్తాత్ - ఇహలోకే-అభిలలోకనాథేవాసుదేవే - సర్వాత్మకంసర్వప్రకారం - కరణత్రయేణాపీత్యర్థః-సర్వాత్మకఇతిపాఠే-సర్వస్వాత్మనిసర్వశరీరకేవేతివాసుదేవవిశేషణం - ఆత్మభావం - భావోభక్తియోగః - ఆత్మనోభావః - ఆత్మకర్తృకః - సర్వాశ్చన ఇతిపాఠే - ఆత్మనామనసా - యోభావోభక్తిః-తంకుర్వన్తితతోధన్యాఇత్యర్థః-కథంభక్తియోగమాత్రకర్తృత్వేనధన్యతేత్యపేక్షాయామాత్మభావంవిశినష్టి ॥ యత్రయస్మిన్నాత్మభావే-సతి-ఉగ్రః-గర్భజన్మజరామరణాదిదుఃఖహేతుత్వేనఘోరః-పరివర్తఃసంసారపగివృత్తిఃభూయోసభవతి ॥ 36 ॥ ॥ తదేవం - పుంసామేకాన్తతశ్చేయస్తన్నశ్శంసితుమర్హసీత్యాదీనాంశానకాదిప్రశ్నానాంసంగ్రహేణోత్తరాణ్యభిధాయ - అథైతచ్చుశ్రావయిషితభాగవతాఖ్యపురాణముఖేనతాన్యేవవిస్తరతఃప్రతిపిపాదయిషు - స్తావదేవత్పురాణనిర్మాణప్రకారం - నిర్మాతుర్నాదరాయణస్యనిర్మాణప్రవృత్తినిమిత్తం - నిర్మితస్యపునశ్చకంప్రత్యధ్యాపనం - తేనాధీతస్యరాక్షేత్రవణంబసహేతుకంప్రస్తుమవసరప్రదానాయభగవాన్బాదరాయణస్తదిదంపురాణంనిర్మాయపుత్రమధ్యావ్యతస్తుభేనప్రవర్తయామాన,త

దాహంతస్తు ఖనాధిగతమిదంపురాణం - వః - శ్రా వయిష్యామిత్యాహసూతః || ఇదమితి || ఇదంభాగవతమితిప్రసిద్ధంపురా
ణం - బ్రహ్మసమ్మితంబ్రహ్మ-వేద-సైనసమ్మితంసమీకృతంవేదతుల్యమిత్యర్థః - యద్వా - బ్రహ్మపరంబ్రహ్మ-తత్సమ్యక్మీయ
తే - నైవేతిబ్రహ్మసమ్మితం - బాహులకాత్కరణేక్షఃపరబ్రహ్మ ప్రమాపకమిత్యర్థః - యద్వా - సమ్యక్మీయతే ప్రమీయత
ఇతికర్తవ్యవక్తః - బ్రహ్మ-సమ్మితంయస్మాత్తద్భిన్నా సమ్మితం - సంపూర్వాదిత్యావిత్యస్మాద్వాక్తర్తణీ క్తః - జమోహ్య
స్వాదచిజముణ్డే త్యమితిజముడాగమః-బ్రహ్మసమ్యక్, ఇతం-అవగతం, యేనయస్మాద్వాత్తద్భిన్నా సమ్మితం-తత్రహేతుంవదన్వ
శిన్ధే, ఉత్తమశ్లోకస్యభగవతఃచరితంచరితప్రతిపాదకం-ప్రతిపాద్యప్రతిపాదకయోరభేదవివక్షా యోత్యమశ్లోకచరితమిత్యక్తం-
ఎవంవిధంపురాణం-భగవాన్మహినిఖలనిగమద్రష్టాన్యాసశ్చకార || ౪౦ || * కిమర్థం-లోకస్యశృణ్వతోజనస్య- నిశ్చేయ
సార్థంముక్యర్థం, తదేవదర్శయితుంవిశినష్టి - ధన్యం సమ్యజ్ఞానజననద్వారాకృతార్థత్వావహం-స్వస్త్వయనంమజ్జశాస్పదం-
పవిత్రాణాంపవిత్రంయోమజ్జశానాంచమజ్జశమిత్యుక్తిర్నిత్యానిరతిశయమజ్జశావహభగవత్స్వరూపరూపాదిప్రతిపాదక
త్వేనమజ్జశాస్పదమిత్యుక్తిః || తత్-ఉక్తవిధం - ఇదంపురాణం-ఆత్మవతాంజ్ఞానినాంశ్రేష్ఠం-సుతంశ్రీశుకం-గ్రాహయామా
సలభ్యాపయామాస || ౪౧ || * పురాణమేవవిశినష్టి | సర్వేషాంపూర్వోత్తరభాగాశ్చకానాంవేదానాం-ఇతిహాసానాం
చసారంసారంసముద్భృతం-ఎతత్పురాణరూపేణేతిశేషః-సాగః-స్థిరాంశః-సమీచినన్యాయైఃపరిష్కృతోఽర్థఇతియావత్ -
సారంసారంసముద్భృతమిత్యనేనవేదేతిహాసాదిసిద్ధసార్థశరీరస్యక్రమవిశేషనివేశనం-వేదాద్యర్థపరిష్కరణంచ-వ్యాసబుద్ధ్య
ధీనమిత్యవగమ్యతే - సతు - అధీతైతత్పురాణశ్చుకస్తు-పరిక్షితంమహారాజం - ఇదంశ్రావయామాసశృణోతేశ్చబ్జకర్తృణోఽ
న్యై - కర్తుఃపరిక్షితో, ణ-గతిబుద్ధితకర్త సంజ్ఞాయాంద్వితీయా - ఎవంగ్రాహయామాససుతమిత్యత్రాపి, తత్రగ్రహారపి
శబ్దకర్తృత్వాత్ || ౪౨ || * పరిక్షితంకథంభూతం, గణ్ఠాయాంపా యోపవిష్టంఅనశనవ్రతదీక్షితం, ఋషిభిఃపరితం పరి

కస్యధన్యంస్వస్త్వయనంమహత్ | తదిదంగ్రాహయామాససుతమాత్మవతాంవరమ్ || ౪౧ || సర్వవేదేతిహాసా
నాంసారంసారంసముద్భృతమ్ | సతుసంగ్రావయామాసమహారాజంపరిక్షితమ్ || ౪౨ || ప్రాయోపవిష్టం
గణ్ఠాయాంపరితంపరమర్థిభిః | తత్రకీర్తయతోవిప్రావిప్రైర్భూరితేజసః || ౪౩ || అహంచాధ్యగమంతత్రనివిష్ట
స్తదనుగ్రహత్ | సోహంవశ్యావయిష్యామియథాధీతంయథామతి || ౪౪ || కృష్ణేస్వధామోపగతేధర్మజ్ఞానా
దిభిస్సహ | కలౌనష్టదృశామేషపురాణార్కోఽధునోదితః || ౪౫ || *****
***** ఇతిశ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, ప్రథమస్కంధే, తృతీయోఽధ్యాయః *****
శ్రీవ్యాసఉవాచ || ఇతిబ్రువాణంసంస్తూయమనీనాందీర్ఘసత్రిణామ్ | వృద్ధిఃకులపతిస్సూతంబహ్వృచశ్శాన

వెష్టితం, తత్రపరిక్షితస్సన్నిధౌభూరితేజసో, విప్రైశ్చుకస్యకీర్తయతః శ్రావయతస్సతః, హేవిప్రాః || ౪౩ || * తత్ర
నివిష్టోహం, తదనుగ్రహత్ శుకానుగ్రహత్, అధ్యగమంఅధిగతవానస్తి పురాణమితిశేషః-గమేర్లదిత్వాదభ్యధ్యగమమితిరూ
పం, సఃతదనుగ్రహదధిగతైతత్పురాణోహంచ, యథాధీతంయథావదధీతం, యద్వాఅధీతమితిభావేక్షః, యథాధ్యయనం
అధ్యయనమనతిక్రమ్యఅధ్యయనానుసారేణేత్యర్థః, యథామతిశ్రావయిష్యామి-యథామతీత్యనేనపురాణస్య దురవబోధ్య
త్వంసూచ్యతే || ౪౪ || * పురాణంస్తోతి|| కృష్ణ ఇతికృష్ణభగవతిధర్మజ్ఞానాదిభిస్సహ, స్వధామ, స్వలోకం, గతవతి, అత
ఎవకలౌయుగనష్టదృశాంనష్టప్రజ్ఞానాంజనానాం, దృష్టిప్రదానక్షమః, ఎవపురాణరూపోఽర్కః-సూర్యోఽధునాఉదితఃయ
థారాత్రానష్టదృష్టినామర్కోదయేనతి, దృష్టిఃస్వవిషయగ్రహణసమర్థభవతి, ఎవంరాత్రిరూపేకలౌనష్టప్రజ్ఞానాంపున
రేతత్పురాణార్కోదయేనప్రజ్ఞాప్రవర్తతేత్యర్థః || ౪౫ || * ఇతిశ్రీవత్సాన్వయపయః, శ్రీవీరరాఘవలిఖితాయాం
శ్రీమద్భాగవతచంద్రావద్వికాయాం ప్రథమస్కంధే తృతీయోఽధ్యాయః || *****

|| ఇత్థంలభావసరశ్శానకఃపృచ్ఛతీత్యాహవ్యాసః | ఇతీతి | అత్రవ్యాసఉవాచెతిపత్యతే, యక్తంచైతత్-కృత్సప్రబ
ధస్యవ్యాసోక్తిరూపత్వేపిపరిక్షిచ్చు కశానకసూతప్రశ్నోత్తరరూపేణ ప్రణీతత్వాత్తత్రతత్రపరిక్షిదాదిప్రశ్నోత్తరత్వజ్ఞా
పనాయరాజోవాచశుకఉవాచేత్యాదీనాంపాలెపియత్రశానకసూతప్రశ్నోత్తరప్రకారానుకారరూపాశ్శ్లోకాద్యశ్శ్లోకైః
తేషాంసర్వేషామాచాశానకసూతప్రశ్నోత్తరత్వజ్ఞాపనాయతేషాంవ్యాసోక్తిత్వజ్ఞాపనాయచతదాదౌవ్యాసఉవాచేత్యస్య
పాఠావశ్యంభావాత్, క్వచిత్తదభావేవ్యర్థతస్తస్యవివక్షితత్వాత్ శానకాచరర్వాచీనస్య నియతప్రప్యస్తరాచరభావా
దేవాముకఉవాచెతిపాఠాయోగాత్, ఎతేనాత్రైవవ్యాసఉవాచెతిపత్యతేనక్వాప్యన్యత్రాస్తిన్నరాణేతత్రమూలంమృ
గ్యమితికేషాంచిదాశక్యాపరాస్తా, ఇతిత్థంబ్రువాణంసూతం, సంస్తూయ, దీర్ఘసత్రిణాం బ్రహ్మనత్రేణదీక్షితానాం

మునీనాంకులస్యసమూహస్యవతిః, కులశబ్దస్యనిత్యసాపేక్షత్వాదైవదత్తస్యగురుకులమిత్యాదావివసమాసః, వృద్ధఃజ్ఞానే
 నవయసాచవృద్ధః, బహ్వృచఃఋగ్వేదీ, శానకోఽబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ తదేవాహ ॥ సూతసూతేత్యాదిభిర్వాదశభిః ॥ హే
 సూతసూత, ఆదరాత్సంభ్రమాద్వాద్విరుక్తిః, హేమహాభాగభాగ్యవత్, భాగ్యమత్రనిఖిలతత్వజ్ఞానిత్వరూపం, హే
 వదతాంవర, భాగవతీంశ్రీమద్భాగవతపురాణవ్రతిపాద్యాంకథాం, నఃఅస్తభ్యం. వదభాగవతంవిశిష్టేయద్భాగవ
 తం, భగవాన్శుకఆహ, పరీక్షితఇతిశేషః, వృత్తస్యాపిభాగవతస్యబుద్ధ్యానిష్కృష్టస్యయదిత్యనెనవరామర్యః ॥ ౨ ॥
 ఎవంసామాన్యతఃపృష్ట్యావిశేషతఃపృచ్ఛతి ॥ కస్తీన్తితి ॥ ఇయంభాగవతీకథాకస్తీన్త్యుగ్రప్రవృత్తా-ఇత్యేకఃప్రశ్నఃకస్తీన్
 స్థానఇత్యవరః, కేనహేతునెతితృతీయః, కుతఃకస్తాద్ధేతో, కేనపుంసాసంబోధితఃకృష్ణోమునిర్ద్వైపాయనః-ఇమాంసంహ
 తాంభాగవతరూపాంకృతవానితిచతుర్థః ॥ ౩ ॥ యదుక్తం, సతుసంశ్లావయామాసమహారాజంపరీక్షితమితతదఘట
 మానమివాభిప్రేత్య. తద్దేతుభూతైర్విశేషతైశ్చకంఽశిసస్తి ॥ తస్యేత్యాదిభిఃపచ్చభిః ॥ తస్యకృష్ణస్య మునెఃపుత్రఃశుకోమహా
 యోగీయోగీశేషః, శ్రేష్ఠత్వమేవాహ, సమదృక్, సర్వదేవమనుష్యాదిశరీరజాతలప్రధానపరిణామరూపత్వేనవరాత్త్వేనచ,
 జీవవర్గంజ్ఞానైకాకారత్వేన, సర్వత్రానుస్యూతంపరమాత్మానంత్యజ్ఞానాదికల్యాణగుణాకరత్వేనచ, త్యే వంరూపంస
 మంపశ్యతీతిసమదృక్, ఎవంవిధమేవసమదర్శిత్యం. విద్యావినయసంపన్నైర్రాష్ట్రజైగవిహస్తిని ॥ శునిచైవశ్వపాకచక్షణ
 తాస్సమదర్శినఇత్యాదావవ్యగీయత. నిర్వికల్పకఃభద్రానుసంధానరహితః, దేహాగతవికల్పానాందేవమనుష్యత్వాదీనా
 మాత్మనినారోపయితా. యద్వా-అబ్రహ్మత్వకస్వతస్త్వవస్తుజ్ఞానరహితః, ఎకాన్తచుతిః, ఎకాన్తావ్యభిచారిణీశ్చితేతి
 యావత్. మతిర్భగవతి, తథాభూతః, ఉన్నిద్రఃజాగరూకః, యానిశాసర్వభూతానాంతస్యాంజాగర్తినంయమి, త్యుక్తవి
 ధజాగరయుక్తఇత్యర్థః, గూఢఃస్వమహాత్మ్యానావిష్కరణశీలః, మూఢోఽజ్ఞఇవ-ఈయతేప్రతీయతే. దృశ్యతఇత్యర్థః ॥

కోఽబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ సూతసూతమహాభాగవదనోవదతాంవరకథాంభాగవతీంపుణ్యాంయదాహభగవాన్సుకః ॥
 కస్తీన్త్యుగ్రప్రవృత్తేయంస్థానెవాకేనహేతునా ॥ కుతస్సంచోదితఃకృష్ణఃకృతవాన్సంహితాంమునిః ॥ ౩ ॥
 తస్యపుత్రోమహాయోగీసమదృక్షీర్వికల్పకః ॥ ఎకాన్తమతిరున్నిదోగూఢోమూఢఇవేయతే ॥ ౪ ॥ దృష్ట్వానుయా
 న్తమృషిమాత్మజమవ్యనగ్నం దేవోహ్రియాపరిదధుర్నుతస్యచిత్రమ్ ॥ తద్వీక్ష్యపృచ్ఛతిమునోజగదుస్త
 వాస్తీస్త్రీపుంభిదానతునుతస్యవివిక్తదృష్టేః ॥ ౫ ॥ కథమాలక్షితఃపారైస్సంప్రాప్తఃకురుజాక్షలాన్ ॥ ఉన్నత
 మూకజడవద్విచరగ్గజసాహ్వయే ॥ ౬ ॥ కథంవాపాణ్డవేయస్యరాజర్షేర్నునినాసహ ॥ సంవాదస్సమభూతాత
 యత్రేషాసాత్వతీశుతిః ॥ ౭ ॥ సగోదోహనమాత్రంహిగృహేషుగృహమేధినామ్ ॥ అవేక్షతేమహాభాగస్తీ

॥ ౪ ॥ తస్యజ్ఞానాధిక్యమేవవ్యజ్ఞయైకంచదితిహాసమాహ-దృష్ట్వైత్యనెన ॥ కదాచిత్క్వచిత్, దేవస్త్రియఃనగ్నఃజ
 లేవిహరన్త్యః - పురతోగచ్ఛన్తంశుకమాలోక్యవాసాంసినపరిదధుః, తతఃపృథ్వితలయాన్తంశ్రీవ్యాసమాలోక్యహ్రి
 యాపరిదధుః. తదిదంచిత్రమవలోక్యశ్రీవ్యాసోఽపృచ్ఛత్, శుకమవలోక్యపివాసాంసికింసపరిధత్తేతి, తదాతా
 డాముః. తవతుస్త్రీపురుషవివేకోస్తీత్యత్సుతస్యతుపరమాత్మనిష్ఠేకమనస్తద్వ్యతిరక్తజ్ఞానాభావేనస్త్రీపుంవిభాగోనాస్తి
 అతస్తమవలోక్యపిలజ్జారహితా. నపరిదధీమ్, త్వాంత్యవలోక్యపరిదధీమేతి, సోయమతోచ్యతే ॥ ఆశ్చజమనుయాన్తమనగ్న
 మపిఋషింవ్యాసందృష్ట్వా. దేవోదేవానాంస్త్రియః, హ్రియాలజ్ఞయా, పరిదధుః, వాసాంసీతిశేషః, సుతస్య, నగ్నస్యనుతస్య
 దర్శనెనపరిదధుః, తద్విచిత్రంవీక్ష్యమునోవ్యాసేపృచ్ఛతీతి, జగదుః, దేవ్యిత్యనుషజ్ఞః, కేమితి, తవ, స్త్రీపుంభిదాస్త్రీపుంస
 భేదోఽస్తి, త్వత్సుతస్యతు, నాస్తి, తత్రహేతుః, వివిక్తప్రకృతిపురుషవిలక్షణే, పరమాత్మస్యవదృష్టిర్యస్య, తథాభూత
 త్వా, తస్యదర్శనెనాపి, నాస్త్వకంలజ్జాబభూవేతి ॥ ౫ ॥ ఎవంభూతః, సదాకురుజాక్షలాంశ్చ, ఉన్నతవస్త్రాధవజ్జడ
 వచ్చవిచరన్, కథంవాగజసాహ్వయేహస్తి నాఖ్యేపురే, సంప్రాప్తః, కథంవాపారైర్జనైరాలక్షితః ॥ ౬ ॥ కథంవా
 పాణ్డవేయస్యరాజర్షేఃపరీక్షితోమునినాశుకేనసంవాదస్సంబభూవ, యత్రసంవాదేఎషాసాత్వతీసాతయతిసుఖయతీతిసా
 త్, పరమాత్మా, సాతేస్సుఖార్థాత్సత్తాద్ధాతోహ్నేతుమణ్యునా, ద్వాసరూపవిధినా, అనువసగ్నాల్లిప్తవిదేత్యాదినాశప్రత్య
 యాభావపక్షేన్విపిసాదిత్యుత్పత్తేః, సః, వ్రతిపాద్యతయాలస్యామస్తీతిసాత్వతీ, మతుఃపుగిత్యాన్వీప్, శుతిః, శుతితుల్యా
 ప్రవృత్తా ॥ ౭ ॥ సంవాదస్యాసంభావనాంవ్యజ్ఞయన్నాహ ॥ సఇతి ॥ సమహాయోగీశుకః, గృహమేధినాంగృహశ్రమి
 ణాం, గృహేషు, గోదోహనమాత్రం, యావతాకాలేనగౌర్ధవ్యాతేతావన్తంకాలం, అవేక్షతేప్రతీక్షమాణస్తీవృతి, నత్వధిక
 మిత్యర్థః, విరక్తత్వాదిభావః, కథమవేక్షతే, తేషాంగృహమేధినాం ఆశ్రమంత్రిధీకుర్వన్పవిత్రకర్తృమిత్యర్థః ॥ ౮ ॥

అన్యచ్చపృచ్ఛతి || అభిమన్యునుతమితి || హేనూతఅభిమన్యోస్సుతంపరీక్షితం, మహాభాగవతంప్రాహుః, అతస్తస్యమహాశ్చర్యంజన్మ, కర్తాణిచ, నోఽస్మాకం, గృణీహికథయ || ౯ || పాణ్డూనాంపాణ్డువంశజానాం, మానంప్రాశస్త్యంవర్ధయతీతివర్ధనః, నన్యాదిత్వాత్కర్తరిత్యుః, సమాప్తసార్వభౌమః, సపరీక్షిత్, కస్యహేతోఃకస్తాన్దేతోః, అధిరాట్ఛ్రియం అధిరాజ్యసంపదం, అనాదృత్యగజ్ఞాయాంప్రాయోపవిష్టః || ౧౦ || శత్రవః, ఆత్మనశ్శివాయఆత్మనాం యోగజ్ఞేమాయ, ధనాన్యానీయఆదాయ, సమర్థ్యేత్యర్థః, యస్యపరీక్షితఃపాదనికతంపాదపీతం, నమన్తి, హేత్యాశ్చర్యే, సవీరఃపరీక్షిత్, యువాసన్నపిదుస్యజాంశ్రియంఅధిరాట్ఛ్రియం, అనుభిఃప్రాజ్ఞైస్సహౌత్సృష్టుంత్యక్తుం, ఐవతఐభత్, అహౌఅత్యాశ్చర్యమేతత్ || ౧౧ || ననుభాగవతంప్రాహురితిత్వయేవోక్తత్వాద్భాగవతానాంచదేహతదనుబద్ధివిరక్తస్వాభావికత్వాచ్చనెదమాశ్చర్యమిత్యతఆహ || శివాయేతి || యద్యపిభాగవతాపిరక్తాస్తథాపిఉత్తమశ్లోకోభగవానెవపరమయనం. ప్రాప్యఃప్రాపకమాధారశ్చయేషాంతేజనా, భాగవతా, నాత్పార్థంజీవన్తి, కింతు, లోకస్య, శివాయమగ్నతాయ, భూతయైశ్రియై. భవాయతస్యాఉత్తరోత్తరోదయాయవ, జీవన్తి. ఎవంపరాశ్రయం. పరైర్లోకైఃశివాద్యర్థమాశ్రయణీయం. పరోపకారకమిత్యర్థః. కశేబరం. కుతోహేతోః. నిర్విద్యహేయంమత్వా. ముమోచతత్యాజ || ౧౨ || ప్రశ్నముపసంహరతి || తదితి || సః. అస్మాభిఃపుష్టస్త్వం. తదేతత్పుష్టంసర్వం. సమ్యగాచక్ష్యత్యాహి. యదిహకించనా. పుష్టమస్తేతదపిసమాచక్ష్య. యదపీతిపాతే. యద్యస్తాత్పుష్టస్త్వం. తతఃపుష్టంతదేతత్సర్వం. అన్యదపీకించిత్సమాచక్ష్యత్వాంఅన్యత్రఛాన్దసాత్. వేదవాక్యంవినా. వాచామితిహాసపురాణాదిరూపాణాంవిషయే. స్నాతంపారంగతం. అధిక్యతంవా. మన్యే. వేదవాక్యవ్యతిరక్తమహాసపురాణాదిత్రావణేత్వామేవాధికారిణంవ్యాసానుగృహీతరోమహర్షణనుతంమన్య

ర్థీకుర్వంస్తదాశ్రమమ్ || ౧౩ || అభిమన్యునుతంనూతప్రాహుర్భాగవతోత్తమమ్ | తస్యజన్మమహాశ్చర్యంకర్తాణిచగృణీహినః || ౯ || ససమాట్కస్యవాహేతోఃపాణ్డూనాంమానవర్ధనః | ప్రాయోపవిష్టోగజ్ఞాయామనాదృత్యాధిరాట్ఛ్రియం || ౧౦ || నమన్తియత్వాదనికతమాత్మనశ్శివాయహానీయధనానిశత్రవః | కథంసవీరశ్రియమగ్నదుస్యజాంయంచైవతోత్సృష్టుమహౌనహాసుభిః || ౧౧ || శివాయలోకస్యభవాయభూతయేయఉత్తమశ్లోకవరాయణాజనాః | జీవన్తినాత్పార్థమసౌహరాశ్రయంముమోచనిర్విద్యకుతఃకశేబరమ్ || ౧౨ || తత్సర్వంససమాచక్ష్యపుష్టోయదిహకించనమన్యేత్వాంవిషయేవాచాంస్నాతమన్యత్రఛాన్దసాత్ || ౧౩ || సూతడవాచ | ద్వాపరేనమనుప్రాప్తేత్యతీయేయగపర్యయే | జాతఃపరాశరాద్యోగీవాసవ్యాంకలయాహరైః || సకచాచిత్సరస్వత్యాఉపస్యశ్శృజలంశుచి | వివిక్తవకఆసీతఉదితేరవిమణ్డతే || ౧౪ || పరావరజ్ఞస్సముషిఃకాలేనావ్యక్తరంహసా | యగధర్మవ్యతికరంప్రాప్తంభువియుగయుగ || ౧౫ || భౌతికానాంచభూతానాంశక్తిప్రసంచతత్కృతమ్ | అశ్రద్ధధానాన్నిస్సత్వాన్దుర్దౌధాః || హాసితాయుషః || ౧౬ || దుర్భగాంశ్చజనాన్వీ

ఇత్యర్థః || ౧౩ || ఏవమాపుష్టస్మాతఃకస్మిన్యగప్రవృత్తేయమిత్యాదిప్రశ్నాన్ప్రతివివక్షుస్తావత్తదుపోద్ధాతరూపంజన్మప్రభృత్యైతత్పురాణయోగావధికంశ్రీవ్యాసచరిత్రంతదనుప్రయుక్తంశ్రీనారదవృత్తాన్తంచాహ || ద్వాపరఇత్యాదినా | యావత్తష్టాధ్యాయసమాప్తి. ద్వాపరేయగసమనుప్రాప్తేత్రాపితృతీయస్యయుగగ్యవర్గయేఅవసానె. పరాశరాత్. వాసవ్యాంఉపరిచరవసుబీజజాతాయాంసత్యవత్సాం. హరైఃకలయాఅంశేన. యోగీవ్యాసో. జాతఃజన్మ || ౧౪ || సవ్యాసఃకదాచిత్ సరస్వత్యాం. శుచిపవిత్రంజలముపస్సృశ్యాచమ్య. ఇదంసత్యకర్మోపలక్షణం. రవిమణ్డతేఉదితేసతి. ఏకో. ౨ సహాయః. వివిక్తైర్జనైదేశే. ఆసీతఉపవివేశ || ౧౫ || ముషిర్నిఖిలనిగమద్రష్టా. పరావరజ్ఞఃప్రకృతిపురుషేశ్వరరూపోత్కృష్టప్రకృష్టతత్వయాథాత్మ్యదర్శి. సః. వ్యాసః. అవ్యక్తరంహః. వెగోయస్యతేన. దుర్నిరీక్షవెగనకాలేనహేతునా. భువిభూలోకే. ప్రతియగంప్రాప్తం. ధర్మవ్యతికరం. ధర్మవ్యత్యాసం. కృతాదియుగక్రమేణప్రాప్తం. ధర్మస్యవృద్ధిప్రసాదికమిత్యర్థః || ౧౬ || తథాతత్కృతంధర్మవ్యతికరకృతం, భౌతికానాంఆకాశాదిభూతపరిణామరూపాణాందేవాదిశరీరాణాం, భూతానాంతత్సంస్కృష్టానాంజీవానాంచ, శక్తిహాసంశక్తిక్షయంచ, తథాజనానపీవీత్య, కథంభూతాః, అశ్రద్ధధానాఃశ్రద్ధామకుర్వాణాః, స్వస్వవర్ణాశ్రమానుగుణధర్మానుష్ఠానవిషయకత్వరారహితాః, నిస్సత్వాదుర్బలాః, సత్యామపిశ్రద్ధాయాందుర్బలాః, సత్యపిసత్వేదుర్దౌధాః, హాసితంసంకుచితంఆయుర్యేషాంతాః, అనుష్ఠానోపయుక్తజ్ఞానాయూరహితాః || ౧౭ || అతఎవదుర్భగాభాగ్యహీనాః, మునిఃపరమాత్మయాథాత్మ్యమననశీలః, అతఎవా, మోఘదృక్

అవితథసంకల్పః - దివ్యేనచతుషాయోగపరిశుద్ధేనమనసా, సర్వేషాంవర్ణానా, మాత్రమితాంచ-హితం-దధ్యోచిన్వితవాక్-
 చిన్తాపూర్వకంచకారేత్యర్థః ॥ ౧౮ ॥ తదేవాహ, ప్రజానాంత్రైవర్ణికానాంసంబద్ధి-తాసాంశ్రేయస్సాధనతయా-
 నుష్టేయం - వైదికంవేదపూర్వభాగబోధ్యం, అతఏవ, విశుద్ధంభ్రమప్రమాదవిప్రలమ్బాదిత్రుషదోషాస్పృష్టవిధిబోధి-
 తం, చాతుర్వోత్రంచాతుర్వోత్రశబ్దవాచ్యమస్త్రప్రకాశ్యం, కర్మ-వీత్యప్రజాసామనుష్టేయమాలోచ్య, తావత్-యజ్ఞానాం
 సంతత్యైకర్తవ్యయజ్ఞకలాపవిషయకభోధార్థం, తద్బోధకంపూర్వమెకయాపెణావస్థితంవేదం, ఋగ్యజుస్సామాధర్వ-
 భేదేనచతుర్విధం, వ్యదధాత్వవ్యభాక్షీత్ ॥ ౧౯ ॥ చాతుర్విధ్యేనవిధానమేవదర్శయతి ॥ ఋగితి ॥ ఋగాద్యాశ్చత్వా-
 రోవేదా - ఉద్భృతాః-మిశ్రీభూతవేదరాశేరుద్భృత్యసన్నివేశవిశేషేణయోజితాఇత్యర్థః - తథా, ఇతిహాసః-పురాణానిచ,
 ఉద్భృతానీత్యనుషక్తిః - కాలేనవిప్లతానిమాత్యోదిపురాణానీతిహాసాశ్చోద్భృతాఇత్యర్థః - ఇతిహాసపురాణానివిశినష్టి,
 పశ్యమోవేదఉచ్యతే, పశ్యమవేదత్వేనప్రసేధ్యస్తఇత్యర్థః ॥ ౨౦ ॥ తత్రఋగాదీనాంమధ్యఋగ్వదధరఃపైలః - అ-
 ధ్యయనపూర్వమృగ్వదంపైలోమునిర్దధారేత్యర్థః - కవిర్విద్వాత్, జైమినిస్తు, సాగమఃఅధ్యయనపూర్వకం ఋగాధా-
 రాణిసామానిజగావిత్యర్థః - వైశమ్పాయనఏకఏవఋషిః - యజుషాం, నిష్ఠాతఃపారంగతః, మతఃస్పృతః - అవాస్తర-
 భేదాభిప్రాయేణయజుషామిత్యుక్తమ్ ॥ ౨౧ ॥ ఎవమధర్వాగ్గీరసామిత్యత్ప్రాప్తి, తేషాంనిష్ఠాతః-దారుణో-దరుణో-
 పత్యందారుణః - సుమస్తువామమునిరాసీత్, అధర్వాఖ్యాన్యగ్గీరాసీతేషాం, ఇతిహాసానాం పురాణానాంచ నిష్ఠా-
 తస్తు-మేమమసూతస్య, పితారోమహర్షణః ॥ ౨౨ ॥ సర్వపైతేభగవతోవ్యాసస్యానుగ్రహదేవనిష్ఠాతాబభూవురి

త్యమునిర్దివ్యేనచతుషా । సర్వవర్ణాశ్రమాణాంయదధ్యోహితమమోఘద్యక్ ॥ ౧౮ ॥ చాతుర్వోత్రంకర్మ శుద్ధం
 ప్రజానాంవీత్యవైదికమ్ । వ్యదధాద్యజ్ఞసంతత్యైవేదమేకంచతుర్విధమ్ ॥ ౧౯ ॥ ఋగ్యజుస్సామాధర్వాఖ్యా
 వేదాశ్చత్వారఉద్భృతాః । ఇతిహాసఃపురాణంచపశ్యమోవేదఉచ్యతే ॥ ౨౦ ॥ తత్రఋగ్వదధరఃపైలస్సామగో
 జైమినిఃకపిః । వైశమ్పాయనఏవైకోనిష్ఠాతోయజుషాంమతః ॥ ౨౧ ॥ అధర్వాగ్గీరసామాసీతుమస్తుర్దారుణో
 మునిః । ఇతిహాసపురాణానాంపితామరోమహర్షణః ॥ ౨౨ ॥ తత్రఋషయోవేదంస్వంస్వంవ్యస్యన్ననేకథా ।
 శిష్యైఃప్రశిష్యైస్తచ్చిష్యైర్వేదాప్రేశాఖినోభవత్ ॥ ౨౩ ॥ తతేవవేదాదుర్వైధైర్ధర్మనైపురుషైర్యథా ।
 ఏవంచకారభగవాన్వ్యాసఃకృపణవత్సలః ॥ ౨౪ ॥ శ్రీశూద్రద్విజబన్ధానాంత్రయానశ్రుతిగోచరా । కర్మశ్రే-
 యసిమూఢానాంశ్రేయఏవంభవేదహ ॥ ఇతిభారతమాఖ్యానంకృపయామునినాకృతమ్ ॥ ౨౫ ॥ ఏవంప్రవృ-
 త్తస్యసదాఘాతానాంశ్రేయసిద్ధిజాః । సర్వాత్మకనాపీయదానాతువ్యధృదయంతతః ॥ ౨౬ ॥ నాతిప్రసీద-
 ధృదయస్సరస్వత్యాస్తపెశుచా । వితర్కయన్విక్తస్థగదంప్రోవాచధర్మవితే ॥ ౨౭ ॥ ధృతవ్రతేనహిమయా

త్యర్థతోద్రష్టవ్యం, తతస్తపతే-పైలాదయః-స్వంస్వంవేదం, శిష్యైః-ప్రశిష్యైః-శిష్యాణామపిశిష్యైః-తేషామపిశిష్యై-
 శ్చశిష్యాదిద్వారేత్యర్థః - అనెకథా-వ్యస్యకవ్యభాజురిత్యర్థః-తతస్తేవేదాశ్చాఖినోభవత్-వ్యస్తశాఖాఅభవత్-తత్ర
 ఋగ్వదఃఏకవింశతిశాఖాభేదంప్రాప్తః-యజుర్వేదస్తు - ఏకశతథా - సామవేదస్తుసహస్రథా-అధర్వణస్తుసహస్రేతివివే-
 కః ॥ ౨౩ ॥ కిమర్థమేవమాత్మనాశిష్యాదిముఖేనచవ్యభాక్షీదిత్యపేక్షాయాంప్రయోజనందర్శయత్వాసనామనిర్వక్త్రేత్యితి ॥
 దుర్వైధై-రల్పప్రజ్ఞైపురుషైః-తతేవవేదాయథాధార్మ్యనైయథాసన్నివేశితేషుధార్మ్యై, ఎవం-తథా-చకారభగవాన్వ్యా-
 సః-తత్రహేతుః-కృపణేషువత్సలఃవాత్సల్యయక్తః-యతోవేదాన్వ్యస్యతేవ్యభాక్షీత్, అతఏవవ్యాసఇతిప్రసిద్ధోబభూవెతిభా-
 వః ॥ ౨౪ ॥ ఎవంకృతవతాపిపునర్జునినావ్యాసేన, శ్రీశాం, శూద్రాణాంచ, ద్విజబన్ధానాం, త్రైవర్ణికాభాసానాంచ, శ్రుతిగో-
 చరాశ్రవణవిషయత్రయాఋగాదిభిన్నోవేదః, సభవతి - అధ్యయనసోఽపనయనాజ్ఞకత్వాదుపనయనస్యచత్రైవర్ణికాధికా-
 రిత్యాత్ శ్రీశూద్రాదీనాంవేదాధ్యయనయోగ్యతానాస్తి, అతఏవకర్మశ్రేయసివేదికకర్మసాధ్యశ్రేయసి, మూఢానాం
 పురుషార్థవత్తుషయతత్సాధనవిషయకజ్ఞానవిధురాణాం, అన్యథాశ్రేయోనభవే, దిత్తంతుభవేహేత్యాలోచయతా -
 కృపయాభారతమాఖ్యానంకృతమ్ ॥ ౨౫ ॥ హేద్విజాః, ఎవంసర్వాత్మకేన, కేనప్రకారేణాపి, భూతానాంలోకా-
 నాం, శ్రేయసినిమిత్రై-సదాప్రవృత్తస్యాపి-చాదరాయణస్య-హదయంమనో-యదా-నాతువ్యత్సజహర్ష - తతస్తదా-
 నాతిప్రసీదత్ప్రసన్నంహృదయంయస్య తథాభూతః, శుచాపరిశుద్ధ - సరస్వత్యాస్తపె-వివిక్తనిర్జనదేశే-స్థితఃవితర్క-
 యన్అసంతోషహేతుఃకోవేతివిచాయత్ధర్మవిద్బాదరాయణ, ఇదంస్వగతంవత్సమాణమువాచ ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ తదేవాహ ॥
 ధృతవ్రతేనైత్యాదిభిశ్చతుర్భిః-ధృతంవ్రతంచదోగుర్వగ్నిసేవోపయక్తంయేన, తేనమయా - ఛందాంసిఛందోధిదైవతాని, గు

రవోఽగ్నయశ్చ, నిర్వ్యభికేనన్మృపటభావేన - మానితాః-బహుమానితాఃపూజితాఇతియావత్, ఛంద ఆదీనాం - అను
శాసనం - గృహీతంకృతంచ ||౨౮|| కించభారతవ్యవదేశేనభారతవ్యాజేన - ఆమ్నాయానాంవేదానాం - అర్థశ్చదర్శి
తఃభారతంవిశిష్ట - యత్ర-భారతే-స్త్రీసూద్రాదిభిరపి-ధర్మో, దృశ్య తే-స్వస్వాపేక్షితశ్రేయస్సాధానస్వానురూపోధ
ర్మోదృశ్యతే-అవగమ్యతే ||౨౯|| అథాప్యేవమపి-బలెతిభేద - మమదైహ్యాఃదేహస్థః - విభుఃప్రభుః- ఆత్మావ్రత్యగా
త్వా - ఆత్మనాఅన్తఃకరణేనసహ - యాద్వా-దైహ్యావిభురాత్మా - అన్తఃకరణం-ఆత్మనాస్వయం, బ్రహ్మవర్చసి, వృత్త
స్వాధ్యాయనిమిత్తేతేజసి - సమాసాన్తవిధేరనిత్యత్వాత్ బ్రహ్మహస్తీభ్యాంవర్చసఇత్యభావః, ఉచ త్రమఃశుద్ధతమోపి -
అసంపన్నఇవా-సమృద్ధఇవ- ఆభాతి-అనత్తమితిపాఠే, బ్రహ్మవర్చసి - అసంపన్నఇవబ్రహ్మవర్చసరహితఇవ - ఆభాతి -
యథాఅనత్తమఃఅసజ్జనతమఅభాతితద్వత్ ||౩౦|| ఎవంవితర్క్యసూక్ష్మదర్శిత్యాదసంతోషహేతుముత్ప్రేక్షతే ||౩౦
వెతి, యతోభాగవతధర్మాపా యశోమయాననిరూపితాః - తతోవా ౨ సౌకిమసంతోషః - పారిశేష్యాదయమేవా
సంతోషహేతుర్చ వితుమర్హతీత్యభిప్రాయేణానిరూపణస్యా సంతోషహేతుత్వముపపాదయతి - ప్రియాఇతి -
సర్వాన్త రాత్తనిభగవతి ప్రీతేసతిహి, తన్ని యామ్యస్యమనసస్తోషః - సచభగవాన్ - భాగవతేమతు మైమనత్స -
స్వయంతుష్యతి-తేహంచసంతోషహేతవః - తవ-భాగవతధర్మవ-తదనిరూపణాదుచితవినాసంతోషఇతిభావః, పా
యేణేత్యన-కృచిత్కృచిదవభారతేభాగవతధర్మనిరూపణమితిసూచితమ్ ||౩౧|| ఎవమిత్యమాత్మానంభిన్నందూ

భస్తాంసిగరవోఽగ్నయః | మానితానిర్వ్యభికేనగృహీతంచానుశాసనమ్ || ౨౮ || భారతవ్యవదేశేనహ్యమ్నా
యార్థశ్చదర్శితః|దృశ్యతేయత్రధర్మాదిఃస్త్రీసూద్రాదిభిరపుత || ౨౯ || అథాపిబలతదైహ్యామేవహ్యత్వాచై
వాత్సనావిభుః|అసంపన్నఇవాభాతి||బ్రహ్మవర్చస్యశత్రమః|| ౩౦ ||కింవాభాగవతాధర్మానపాప్రయేణనిరూ
పితాః | ప్రియాఃపరమహంసానాంతవహ్యచ్యుతప్రియాః ||౩౧|| తస్యైవంభిన్నమాత్మానంమన్యమానస్య
భిద్యతః | కృష్ణస్యనారదోఽభ్యాగాదాశ్రమంపాగ్గుదాహృతమ్ || ౩౨ || తమభిజ్ఞాయసహసాప్రత్యుత్థాయ
గతంమునిః | పూజయామాసవిధివన్నారదంసురపూజితమ్ || ౩౩ ||
ఇతి శ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, ప్రథమస్కంధే, చతుర్థోఽధ్యాయః. ||
అథతంసుఖమాసీనఉపాసీనంబృహచ్చవాః | దేవర్షిఃప్రాహవిష్ణుంపీఠాపాణిస్సయన్తివ | ౧ | నారదఉ
వాచ | పారాశర్యమహాభాగభవతఃకచ్చిదాన్తనా | పరితుష్యతిశారీరఆత్మామానసఏవవా | ౨ | జిజ్ఞాసితంసు
సంపన్నమపి తేమహదద్భుతమ్ | కృతవాన్భారతంయత్త్వంసర్వార్థపరిబృంహితమ్ || ౩ || జిజ్ఞాసితమధీతంచ
బ్రహ్మయశ్చత్సనాతనమ్ | తథాపిశోచస్యాత్మానమకృతార్థఇవప్రభో | ౪ || వ్యాసఉవాచ | అస్యైవమేసర్వ

నంమన్యమానస్య-అతఏవభిద్యస్తస్యకృష్ణస్యవ్యాసస్య - పాగ్గుదాహృతంపూర్వము క్తంసరస్వతీతటస్థమాశ్రమంప్రతి - సా
రదోఽభ్యాగాత్ అధ్యాగచ్ఛత్ || ౩౨ || తమాగతమభిజ్ఞాయచిహ్నైర్నారదంమునింజ్ఞాత్వా, సహసాత్వరయా, విధి
వత్పూజయామాస, కథంభూతం, సురైఃపూజితం, పూజ్యమానం, మతిబుద్ధిపూజార్థభ్యశ్చేతివర్తమానైక్తః || ౩౩ ||
ఇతి శ్రీవాత్స్యవీరరాఘవసూరిలిఖితాయాం ప్రథమస్కంధవ్యాఖ్యానాంచతుర్థోఽధ్యాయః ||
అథయథావత్పూజానన్తరంసుఖమాసీనః - బృహత్శ్రవఃకీర్తిర్యస్య, వీణాపాణాయస్యస, దేవర్షిర్నారదః, స్త
యన్తివ, స్వాఙ్గాయాఉపాసీనముపవిష్టం, విప్రర్షింవ్యాసం, పాహా ||౧|| తదేవాహ | పారాశర్యేతిత్రిభిః | అసంతోషమా
లక్ష్మోహ, కచ్చిదితీష్టప్రశ్నై, హేపారాశర్య, హేమహాభాగ, భవతస్తవ, ఆత్మనాస్వయం, శారీరఆత్మాత్మైత్రజ్ఞః, మా
నసఃమనస్సంబద్ధిమనఃకరణకః, సమనస్క-ఇతియావత్, పరితుష్యత్యేవవాపరితుష్యత్యేవహికచ్చిత్ || ౨ || తత్త్వయా
జిజ్ఞాసితంజ్ఞాతుమిష్టం, సర్వంసుసంపన్నమపి, అపితద్విప్రశ్నద్యోతకః, జ్ఞాతమేవహీత్యర్థః-పదగతాగత్యర్థబుద్ధ్యర్థాః, య
త్-యస్మాత్ సర్వార్థేఃపరిబృంహితం-సర్వార్థాఃపరిబృంహితాఃఉపబృంహితాఃయేనతదితివా, అతఏవమహద్విభులంత
ద్భుతంశబ్దతోఽర్థతశ్చేచిత్రమ్, భారతంకృతవాన్, అతస్సుసంపన్నంజిజ్ఞాసితమితిభావః || ౩ || కించయత్సనాతన, మ
నాదిసిద్ధనావిచ్ఛిన్నసంప్రదాయం, బ్రహ్మవేద-స్తదధీతంజిజ్ఞాసితంచ, సన్నర్థస్త్వవివక్షితః, విచారితమితివా, పూరోత్త
రమిమాంసయాః, ప్రణాయనప్రణయనాభ్యామితిభావః, తథాప్యే, వంకృతకృత్యోపి-త్వమకృతార్థః-అకృతకృత్యఇవ, హే
ప్రభో-శోచసిశోచన్తివలత్సృగిత్యర్థః || ౪ || ఏవమాపృష్టఆహవ్యాసః | అస్తీత్యాదిభిస్త్రీభిః-త్వయా క్తంసర్వమి

పా | బ్రహ్మవర్చస్యశత్రమః

దం, జిజ్ఞాసితం సుసంపన్నమిత్యాది నోక్తమ్-మమన్యైవ, తథాపి, మమాత్మానపరితుష్యతే, తస్యాసంతోషస్య, మూ
 లం నిమిత్తం, అవ్యక్తం, నమయాజ్ఞాతం, అతః, త్వత్వామెవ, అగాధబోధం అపారజ్ఞానం సర్వజ్ఞమితియావత్, ఆత్మభవోబ్ర
 హ్మ, తస్మాత్సనశ్చరీరా, దుత్సక్తాత్-ధూతం-పృచ్ఛామహే ॥ ౫ ॥ నాహంజానామితిమావోచఇత్యభిప్రాయేణాహం
 సవా ఇతి ॥ సవైజ్ఞానినామగ్రణీర్భవాత్, సమస్తం గుహ్యం, దేహినామస్తర్గతం, వేదజానాతి-కుతః-యద్యస్మాత్, త్వయాపు
 రాణిపురుషః-సర్వజగత్కారణభూతః, సర్వజ్ఞః పరమపురుషః-ఉపాసితః-కథంపరమపురుషోపాసనమాత్రేణాహంజానీ
 యామిత్యత్రాహ,, పరావరేశః, పరేబ్రహ్మదయః అవరేయస్మాత్-సచాసావీతః-సర్వనియంతాభగవాత్, మనసే వసంక
 ల్పమాత్రేణైవ-విశ్వం సృజత్యవతి - అత్తిసంహరతిచ-అథాపి-గుణైస్సత్వాదిభిః, ససజ్జతఇత్యసజ్జః-స్వసంకల్పకృతజగదు
 దయవిభవలయవీలస్యసర్వజ్ఞస్యసర్వ నియస్తుస్సర్వప్రాణ్యస్తర్గతవస్తువేదిత్వాత్-యథా క్రతురస్మిక్-లోకపురుషోభవతితి
 న్యాయే నెత్వరవత్సర్వం ముక్తప్రాయస్త్వమపిజానాన్యవేతిభావః ॥ ౬ ॥ ఎతదేవోపపాదయన్నసంతోషనిమిత్తంవదె
 త్యాహ ॥ త్వమితి ॥ త్వమర్క-ఇవసూర్యఇవ, త్రిలోకేంపర్యట, బహిష్టవస్తుద్రష్టా, వాయురివాస్తశ్చరః, జ్ఞానవ్యాప్త్యాస
 ర్వేషామస్తశ్చరత్, ఆత్మసాక్షి-ఆత్మనోఽస్తఃకరణ్యసాక్షిసాక్షాద్ద్రష్టా, హృద్గతార్థవేదిత్యర్థః-అతః-పరంచావరంచతయా
 స్సమాహరస్తస్మిక్, బ్రహ్మణిపరేబ్రహ్మణి, తదావేదకేదాఖ్యైబ్రహ్మణిచవిషయే, ధర్మతః-నివృత్తధర్మైః-వ్రతైఃకాణ్డవ్రతా
 దిభిశ్చ, స్నాతస్యపారంగతస్య-సమాప్తధర్మవ్రతస్యేత్యర్థః-మమ-న్యూనమసంతోషరూపం - అలంబితత్వ-న్యూనశబ్దస్త
 ద్ధేతాపుపచారాద్వర్తతే-న్యూనహేతుంబిచత్వ, చక్షిర్దర్శనేపివర్తతే, పశ్యఅలోచయేత్యర్థః-అలం ద్రష్టుంసమర్థస్త్యం,,
 యద్వా, న్యూనమితిభావప్రధానోనిరైశః, అలమధికం-న్యూనం-న్యూనత్వం-విచత్వ, అథవా,, చక్షిర్నావణార్థఎవ-న్యూ
 నతాహేతుంబిచత్వేత్యర్థః ॥ ౭ ॥ ఇత్థంప్రహృదితఆహభగవాన్నారదోయావదధ్యాయసమాప్తి ॥ కింవాభాగవతాధ

మిదంత్యయోక్తంతథాపినాత్మాపరితుష్యతేమేతన్నులమవ్యక్తమగాధబోధంపృచ్ఛామహేత్వాత్సభవా
 త్త్యభూతమ్ ॥ ౫ ॥ సవైభవాన్వేదసమస్తగుహ్యముపాసితోయత్పురుషఃపురాణః ॥ పరావరేశోమనసైవవిశ్వం
 సృజత్యవత్యత్తిగుణై రసజ్జః ॥ ౬ ॥ త్వంపర్యటన్న-ఇవత్రిలోకేమస్తశ్చరోవాయురివాత్మసాక్షి ॥ పరాపరే
 బ్రహ్మణిధర్మతోవ్రతేస్సాస్తస్యమేన్యూనమలంబితత్వ ॥ ౭ ॥ నారదఉవాచ ॥ భవతానుదితప్రాయంయశో
 భగవతోఽమలం ॥ యేనైవాసౌనతుష్యేతమన్యేతద్దర్శనంఖిలమ్ ॥ ౮ ॥ యథాధర్మ దయశ్చార్థామనివర్యా నుకీ
 ర్తితాః ॥ సతథావాసుదేవస్యమహిమాహ్యానువర్ణితః ॥ ౯ ॥ సతద్వచశ్చిత్రపదంహరేర్యశోజగత్ప్రవిత్రంప్రగృ

ర్తానప్రాయేణనిరూపితాఇతితదుత్ప్రేక్షితమేవతావదసంతోషహేతుమాహ ॥ భవతేదిద్వాభ్యామ్ ॥ అమలంశృణ్వతాం
 వదతాంచాఖిలదురితాపహం, భగవతోయతః - భవతానుదితప్రాయంప్రాయేణావర్ణితమిత్యర్థః-ప్రాయగ్రహణే
 నభారతేప్రాసక్తికతయాఅప్రాధాన్యేనభగవద్యతఃకృచిత్త్వచిదుదితం-సతుకృత్సప్రబంధానుస్మృతత్వేనప్రాధాన్య
 నచోదితమితిసూచ్యతే-యేనభగవద్యశోననువర్ణనైనైవ-అసౌ-తవాత్మా-నతుష్యేత-అసౌభగవాన్వా-నతుష్యేత-భగవ
 దపరితోషేనతి, తన్నియామ్యంత్యదీయమస్తఃకరణమపిసతుష్యత్యేవేతిభావః,, యద్వా,, యేనైవకారణేననతుష్యేత-
 అసౌతవాత్మా-భగవాన్వా-తత్కారణంకిమితిచేత్-ఖిలంన్యూనం-తద్దర్శనమేవభగవద్దర్శనమేవ - భగవత్స్వరూపరూపగు
 ణవిభూతియాథాత్మ్యజ్ఞానపూర్వకంప్రాధాన్యేనతద్వర్ణనాభావవేతి - మన్యఇత్యర్థః ॥ ౮ ॥ ప్రాయశఃబ్రాహ్మిణీతం
 వ్యనక్తి - హేమునివర్య - ధర్మదయః-ధర్మార్థకామాదయః-అర్థాపురుషార్థాః-యథా-సహసాధనైరనుకీర్తితాః-భారత
 ఇతిశేషః-తథావాసుదేవస్యమహిమా-తే-త్వయా - నానువర్ణితః ॥ ౯ ॥ ఎవంతదుత్ప్రేక్షితమేవాసంతోషహేతుంద్య
 ధీకృత్య - అథప్రియాఃపరమహంసానాంతవహ్యాచ్యుతప్రియా ఇతితదుత్ప్రేక్షితమేవధీకర్తు మభాగవతధర్మప్రతిపాదక
 స్యప్రబంధస్యపరమహంసైరనాదరణీయత్వమాహ ॥ నతి ॥ తత్-చిత్రాణివదానియస్మిక్-అర్థవైచిత్ర్యస్యాప్యపలక్షణమేత
 త్-ఏవంవిధమపి-యద్యచఃవాక్యంప్రబంధఇతియాత్ - పవిత్రంశృణ్వతాంవదతాంచపవిత్రత్వాపాదకం - హరేర్యతః-కృచి
 దపి-సప్రగృహీత-నోపాదదీతచేత్-సప్రగృహీతేతిపాఠే-నవదేచ్ఛేత్-ప్రబంధయిత్యగతంవదనంప్రబంధైరప్రగృహీతేత్యు
 క్తం,, యద్వా,, చిత్రపదమపివచస్త్రహరేర్యశోసప్రగృహీతచేత్ - ప్రబంధకర్తృశేషః-తద్వచఃప్రబంధం - వాయసంశీర్ఠ-
 ముశే నివాయసంశీర్ఠతుల్యమిచ్చన్తి, శీర్ఠంవిశింషన్తిచ్ఛాఫలమాహ ॥ యత్రవాయసేశీర్ఠే - మానసాహంసాః-ఉశిక్షయాఃకమ
 నీయనివాసాః-ననిరమన్తి - మానసాఖ్యసరోవరకమనీయనివాసస్థా నవిహారిణోమానసహంసాయథావాయసశీర్ఠముచ్చిష్ట

పా ॥ ప్రగృహీతకర్తృ చిత్.

పాత్యాదియతరథోదకయక్తం డైత్రం వాయుససంచారయోగ్యం - ఉశ న్నిచ్చన్తి - మన్య న్త ఇతియావత్ -య త్రననిరమన్తి
ననితరాంరమన్తే - తుణమాత్రమపినతత్రావతిష్ఠ న్త ఇత్యర్థః - తథా - డి శిక్ కమనీయం - నిరతిశయప్రియం బ్రహ్మైవ - తుయతి
శ్రయోయేషాం - మానసాః - మనస ఇమే మానసాః - బ్రహ్మనన్తానుభావుకాః - హంసాః - విశుద్ధాస్తః కరణాః పరమహంసా ఇతి
యావత్ - తద్వ చః - వాయుసంతీర్థముశ న్తి - వాయుసతుల్యా నాం కాముకానామనుభవయోగ్యం మన్య న్తే - యత్రననిరమన్తి నా
ద్రీయ న్తే సతత్రకర్ణందత్వాన్వన్తి త్యర్థః - ఉశితు యేతిపాతే - ఉశబ్దోఽవధారణే - పర ప్రెరణయాపీత్యర్థః ॥ ౧౦ ॥ త
దేవంభగవద్యశోసక్తితస్య ప్రబంధస్య శబ్దతోఽర్థతశ్చ చిత్రపథస్యాపి భాగవతానుపాదయత్వ ముక్తం - అథతదశీ - తస్యవై చి
త్యరహితస్యాపి ప్రత్యుత్తరబ్దతోఽర్థతశ్చ దుష్టస్యాప్యతీవతదుపాదయత్వ మాహ ॥ తదితి ॥ ప్రతిశ్లోక మబద్ధవత్యపితబ్దతోఽ
ర్థతశ్చ దోషవత్యపి - యస్మిన్ప్రబంధే అనన్తస్య భగవతో - యశసా - అక్షితానిచిహ్నా తాని - భగవద్గుణ ప్రత్యా యకాని - నామాని
నారాయణవాసు దేవకృష్ణాదినామాని - దృశ్య న్త ఇతి శేషః - తద్వాగ్విసర్గః - స ఎవవాక్సృష్టిరూపః ప్రబంధః - జనతా , జనానాం
సమూహః - గ్రామజనబంధుభ్య స్తలికిసమూహ ర్థేత్వ త్ర్యయః - తల స్తం స్త్రియామితి స్త్రిత్వం - తస్యాః - అఘంపాపంవిష్ణవః - అ
న్తర్భా వితణ్యర్థాత్ ప్రవేశచాదిత్వాదచ్ - యద్వా - భావే ఋదోరబిశ్యత్ - జనతాయా అఘస్య విష్ణవో నాశో యస్మాత్ సతథా
అతఎవభాగవతా ఉపాదత ఇతి పదక విశిష్య - యచ్చన్వన్తి - యద్వాగ్విసర్గం సాధవ శ్చన్వన్తి - శ్రావయిత్వ సద్భావే
గృణన్తి కథయన్తి శ్రోత్వ సద్భావే - తద్భూయాభావే కేవలంస్వ యంగాయన్తి - సామాన్య భిప్రా యేణయ త్తదిచినపుంస
కనిర్దేశః - శబ్దదోషో నామ అనుపస్థాప్యాభిప్రా యేణ ప్రయోగః - యథా - స్వ - ఇత్యన్వన్తి జాతిధ నాభిప్రా యేణ ప్రయోగః -
అర్థదోషో నామ - అనుపస్థాపకశబ్దోపస్థాప్యత్వం - యథా అ త్వాత్మీయయోః స్యాశబ్దోపస్థాప్యత్వం - తదేవం త్రివర్గతత్సాధన
ప్రతిపాదకం ప్రబంధం భాగవతానుపాదయం నిర్దితార్థగపద్మశః ప్రతిపాదకస్యై వతదుపాదయత్వ ముక్తం ॥ ౧౧ ॥ త
ననుభర్తాదితత్సా ధనానామపి పురుషాభిలషితత్వై నహితత్వాత్ తస్మి రూపణమప్య ర్థవతేవత్యా శక్త్యా - యాంవిషమి శ్రవ

హీతకర్తృచిత్ తద్వాగ్విసర్గముశన్తి మానసానయత్రవంసా నిరమన్త్యశిక్ తుయాః ॥ ౧౦ ॥ తద్వాగ్విసర్గోజ
నతాఘవిష్ణవో యస్మిన్ప్రతిశ్లోకమబద్ధవత్యపి । నామాన్యస్వస్వయశోజ్ఞ - తానియచ్ఛన్వన్తి గాయన్తి గృణ
న్తి సాధవః ॥ ౧౧ ॥ నై ష్కర్మ్యమప్యచ్యుతభావవర్జితం సోభ తెజ్ఞానమలం నిరంజనమ్ । కుతః పునశ్చ శ్వదభద్ర
మీశ్వరేన చార్చితం కర్తృయదప్యకారణమ్ ॥ ౧౨ ॥ అహోమహాభాగభవానమోఘదృక్కుచిత్రవాస్స త్యరతో

యః ప్రశంసాతుల్యం తస్మి రూపణమిత్యభిప్రా యే జైశ్వర్య కైవల్య తత్సా ధనానాం పురుషార్థత్వ తత్సాధనత్వం ప్రతిషే
పతి - నై ష్కర్మ్యమితి - నిర్గతం కర్మణోనిష్కర్మ - నిష్కర్మై వనై ష్కర్మ్యం - స్వాధ్యైవ్యో - కర్మణోబహిర్భూతం - కర్మైతరదా
త్వయాథాత్మ్యోపాసనాత్తకజ్ఞానమిత్యర్థః - తస్మి రంజనం - రాగద్వేషాద్యజ్ఞానరహితం - రాగాదిభిరసపపుత్రమప్యచ్యుతస్యభగవ
తోభావేనభక్తియోగనవర్జితం - జ్ఞానమలంజ్ఞానానామధ్యే మలవర్జినం - అతఎవనశోభతే - యద్వా - నై ష్కర్మ్యం , నిరంజ
నం , జ్ఞానమప్యచ్యుతభావవర్జితంచె - న్నాలంకోభతే - నాతీవశోభత ఇత్యర్థః - సర్వేచ్య వనభర్తాణః ప్రతిబుద్ధ స్తుమోక్షభా
గితికవలినోపి పునశ్చ్యుతసంధర్మై - స్థావతై - వల్యస్యనపురుషార్థత్వం , నాపితత్సా ధనజ్ఞానయోగస్య పురుషార్థసాధన
త్వమితిభావః - యతోనై ష్కర్మ్యజ్ఞానమేవనశోభతే - కుతః పున స్తత్కర్మ్యశోభతే - కిం - యత్ - తత్కర్మ - ఈశ్వరేన చార్చితం - అ
భిసంహితార్థకామాదిఫలమచ్యుతభావవర్జితంచెత్యర్థః - అతఎవ - శశ్వత్ సదా అనుభవదశాయామనుష్ఠాసదశాయాంవా -
అభద్రండుఃఖంయస్మింస్తత్ - అనుష్ఠాసదశాయామభ ద్రవత్త్వంకాయన్లేశాద్యావహత్యై నదృష్టమేవ - ఫలదశాయామపి - పు
నః పతనభయశక్తియాఽభద్రవత్త్వమవగన్తవ్యం , యదప్యకారణం - నిష్కా - మకర్తాచ్యుతభావవర్జితంచెన్న శోభతే
అయమర్థః ॥ జ్ఞానయోగః కర్మయోగశ్చ భగవద్భక్తివర్జితో నశోభతే కామ్యం కర్మనశోభత ఇతికై మత్య న్యా యసిద్ధమి
తి ॥ ౧౨ ॥ తదేవం లోక హితార్థం ప్రవృత్తస్య తవ కేవలత్రివర్గతత్సాధననిరూపణమనుచితమిత్యుక్తం భవతి - యత్సై
వర్గికర్మణోఽనర్థగర్భత్వం , అతస్త్వమఖిలానిష్టపరిహారేష్టప్రాపణక్షమభగవద్భక్తియోగనిష్పా దకతచ్ఛేష్టితజ్ఞానజనకం
ప్రబంధంకుర్వీత్యాహ ॥ హేమహాభాగభాగ్య మత్రభగవదం శభూతత్వ మఖిలనిగమ ద్రష్టృత్వంచ - భవాన్ సత్య రతః - స
త్యంభూతహితం తస్మి ర్తతః - నకేవలం సత్యరతఎవ - అపిత్యమోఘదృక్ - సత్య మూలమమోఘమవితథం పశ్యతీతితథాభూత
హితాచరణోపయుక్తజ్ఞానసంపన్న శ్చైత్యర్థః ॥ నకేవలమమోఘదృగవఅపితు - భృతప్రతఃభృతం సంకల్పితం ప్రతం సత్యార్థదీక్షా

రూపంయెనసః - భూతహితాచరణాయబద్ధదీక్షిత్యర్థః - కథమేవమహంజ్ఞాయేష్య తోవిశిష్టః శుచిశ్రవాః శుచివిశుద్ధం - శ్రవణాకహితార్థమవతీర్ణోవ్యాసశ్రేయో వంవిధావ్రథా - యస్యసః - హితుగర్భాణ్య తానివిశేషణాని - ఎవంవిధస్యాన ర్థగర్భత్రైవర్గినిరూపణమునుచితమితిభావః - ఉక్తవిధస్త్య - మురుక్రమస్య - ఉరవఃవిపులాఃక్రమాఃపాదన్యాసాస్త్రైలోకి సంగ్రహకాయస్య - తస్యభగవతో, యద్విచేష్టితం, తత్, తదేవస్మణామఖిలానాంబద్ధానాంగర్భజన్తమరణాదిరూపాణాం ముక్తయే, బద్ధభోగ్యముక్తయేవా, సమాధినానుస్తర, సమ్యగాలోచనపూర్వకం ప్రబధానైత్యర్థః ॥ ౧౩ ॥ ఎవంచే త్వదాత్మస్య సంతోషోనివర్తతేనాన్య ధేత్యాహ ॥ అత ఇతి అతోఽన్య థాడరుక్రమచేష్టాకథనాదన్య థావై పరిత్యేన, త త్కృతరూపనామభిః, పృథగ్భవః పృథగ్భూతాః, సంబద్ధరహితానర్థాః, వివక్షితః పర్లయతస్తవ, అతఎవ, దుస్థితామతిః, క దాచిదపి, యత్కించదప్యాస్పదంప్రతిష్ఠాం - ఆవ్యాకులతామితియావత్ - నలభేత, వ్రత్య తవ్యా కులై వభవతీత్యర్థః, య ద్వా, అతోఽన్య థా, యత్కించనవివక్షసే, తత్, నానావిధశాస్త్రార్థదర్శన సైమతిః, క్వాపితత్కృతరూపనామభిఃకృత మితిభావైక్తః - కర్తైత్యర్థః - తస్మోరుక్రమస్యకర్తృరూపనామభిరైతుభిః-ఆస్పదంప్రతిష్ఠాం నలభేత - బుద్ధిరవ్యాకులత్వం నామ-భగవత్కర్తృరూపనామగోచరత్వం - తన్నసిద్ధతీత్యర్థః-యథా - వాతేనవాయునా-ఆహతాఉత్పథంసీతా - నాః-ఆ స్పదంనలభేత-తద్వత్, యద్వా-అతః-ఉరుక్రమాత్-అన్యథాఅన్య త్వేన-ఉరుక్రమానాత్మకత్వేన - అబ్రహ్మత్వకస్య త స్త్ర వస్తుత్వేనైతియావత్ - యత్కించనవస్తు - వివక్షితః పర్లయతుమిచ్ఛతః - అతఎవ-తత్కృతైరురుక్రమకృతై-దైవమనుష్యా దిరూపనామభిః - పృథగ్భవః పృథగ్భవైతవ-అతఎవ-దుస్థితామతిః-క్వాపిక ద్విచిదప్యాస్పదంనలభేత - యత్కించనవివక్షీ తంచేత్తదురుక్రమాత్కతయాతద్విభూతిత్వేనైవవర్ణసియంచేత్తవమతి-స్సప్తసత్యాస్పదంనలభేత - అతదాత్మకతయాస్య త స్త్రవస్తుత్వేనవర్ణయతుముద్యక్తశ్చైత్తర్హితఎవపృథగ్భవైస్తవదుస్థితాసతీమతిరాస్పదంనలభేత ఇత్యర్థః - పాధా

ధృతవ్రతః | ఉరుక్రమస్యాఖిలబన్ధముక్తయేసమాధినానుస్తరతద్విచేష్టితమ్ ॥ ౧౩ ॥ అతోఽన్యథాకించనయ ద్వివక్షితః పృథగ్భవః స్తత్కృతరూపనామభిః | నకుత్రచిత్త్వాపిచదుస్థితామతిర్లభేతవాతాహతనారివాస్పదమ్ ॥ జాగుప్సితంధర్మకృతైనుశాసతస్సవభావరక్తస్యమహాన్వయిత్రమః | యద్వాక్యతోధర్మ ఇతీతరస్మితోనమన్య తేతస్యనివారణంజనః ॥ ౧౪ ॥ విచక్షణోఽస్యార్హత్తివేదితుంవిభోరనస్తపారస్యనివృత్తితస్సుఖమ్ | ప్రవర్తమాన

న్యోనోరుక్రమచేష్టితంపర్లసియం - తత్ప్రసక్తాదపియత్కించదస్తువర్ణయతుమిష్టం - తదపితద్విభూతయైవవర్ణసియం - ఎ వంచేన్నతిరవ్యాకులా, అన్యథాతు - వ్యాకులాభవతీతిభావః ॥ ౧౪ ॥ భూతహితాచరణార్థంప్రవృత్తస్త్యమహితమే వకృతవానసీత్యాహ ॥ జాగుప్సితమితి ॥ స్వభావరక్తస్యైత్యస్యార్థకామయోరిత్యాదిః | అర్థకామయోస్సవభావతేవరక్తస్య జనస్య - ధర్మకృతై, అర్థకామసాధనధర్మార్థం, అనుశాసతః భారతనిర్మాణద్వారాబోధయత - స్తవ - అయమహాన్వయిత్ర మః, చిక్తితవిపరీతానుష్ఠానరూపఆపతితః, భూతహితంచిక్తితమధునాతద్వి పరీతమేవకృతమిత్యయమహాన్వయిత్రమితి త్యర్థః-అత ఇదంజాగుప్సితంని నితమ్, స్వభావతేవార్థకామపారవశ్య మూలకతావ త్రయాభిహతంజనంప్రతిపునరర్థకామ సాధనమేవానుతిష్ఠేత్యనుశాసనంనినితమితిభావః | నను-మయేవమనుశాసనకృతేపి, స్వరుచ్య నుసారాల్లాకోని శ్రేయస సాధనఎవప్రవర్తతాం, భారతేపిక్వచిదర్థకామయోద్వైయత్వేనోక్తత్వాన్నదోషశ్చైత్యత్రాహ ॥ యద్వాక్యత ఇతి ॥ పరః - కృత్స్నవేదితు స్వతోఽర్వాచీనోఽకృత్స్నవిజ్ఞనః, యస్యతవ-వాక్యా దర్థకామసాధనమేవధర్మ ఇతిస్థితః, అర్థకామావేవ నిరతిశయపురుషార్థా, తత్సాధనమేవనిరతిశయధర్మ ఇత్యధ్యవసానయక్తః, తస్యత్రివర్గస్యనివారణంనమన్యతే - త్వయాత్రి వర్గస్యవిస్తరేణప్రతిపాదితత్వా, త్రివర్గస్యనివారణంత్వదభిప్రేతమితిజనోనజానాతీత్యర్థః ॥ ౧౫ ॥ నన్వకృత్స్నవిజ్ఞ నోనజానాతునామ, కృత్స్నవిత్తుమమాభిప్రాయంజానాత్యైవైత్యతాహ ॥ విచక్షణ ఇతి ॥ యద్యపి, అన్యవిభోర్భగవతః అన స్తపారస్య, కర్మణిషష్ఠీయం, అపారంచేష్టితం, విచక్షణనిపుణబుద్ధిః-నివృత్తిధర్మతః నివృత్తిధర్మనిష్ఠతయా, సుఖంయథావేది తుమర్హత్తి, నివృత్తిధర్మనిష్ఠోభగవద్వైభవాభిజ్ఞోదుర్లభ ఇతిభావః, తథాపి, గుణైఃరజలదిగుణమూలకైరాగాదిభిః, ప్రవర్త మానస్య, అనాత్మనః ఆత్మజ్ఞానరహితస్య జనస్య, విభోశ్చేష్టితం, దర్శయప్రబన్ధనిర్మాణేనదర్శయేత్యర్థః, శాసనం నామాజ్ఞా తజ్ఞాపనరూపం, తత్సార్థకామయోక్త్యచిదపి హేయత్వానుక్తావపిచక్షణోజానాత్యైవ-అతస్సంప్రతిక్వచిదప్యర్థకామయో ద్వైయత్వజ్ఞాపనంవ్యర్థమేవ, అవిచక్షణంత్వదభిప్రాయానభిజ్ఞంప్రత్యపితద్వ్యర్థమేవ, అతోవిచక్షణజనస్యాపిసుఖప్రతిపత్త యే, అర్థకామయోద్వైయత్వం, భగవద్విచేష్టితజ్ఞానస్యనిరతిశయపురుషార్థసాధనత్వంచ, విపులప్రబన్ధనిర్మాణేనదర్శయేతిభా

వః ॥ ౧౬ ॥ యదు క్తంకుతఃపునశ్చశ్వదభద్రమీశ్వరేనచార్పితంకర్తైతికర్తృణోఽభద్రగర్భత్వం భగవద్భక్తియోగస్య తు
శశ్వద్భద్రగర్భత్వంవ-తదుభయముపపాదయతి॥ త్యక్త్వైతి॥ పతేదితిశరీరపాతోక్తిః, ఈశ్వరేనచార్పితం, స్వధర్మం స్వసమీపే
తఫలసాధనంధర్మం, త్యక్త్వా, హరేశ్చరణామ్బుజం-భజన్ భజనోద్యతస్సక, అపకవ్యః అపకవ్యకషాయః, పతేత్ మియతేయది, అము
వ్యయత్రక్వాపి, కిమభద్రం భవిష్యతి, నకించిదపీత్యర్థః, నహికల్యాణకృత్కృచ్ఛిద్ధుర్గతంతాతగచ్ఛతి - పాప్య పుణ్య
కృతాల్లోకానుషిత్యా శాశ్వతీస్స మాః ॥ శుచీనాం శ్రీమతాం గౌహయోగ భ్రష్టోఽభిజాయతే - అథవామోగినామ
వకులభవతిధీమతా, మితిభగవదుక్తైరితిభావః, అభజతామితిచ్ఛేదః, హరేశ్చరణామ్బుజమభజతాం, యద్వా, స్వధర్మతత్త్వ
తిసార్వవిభక్తికస్తసిః, స్వధర్మంభజతాంస్వధర్మమనుతిష్ఠతాం, కర్తరివష్టీయం, కోవార్థః ఆప్తః పాప్తః, నకోపీత్యర్థః, తేతం
భుక్త్వాస్వర్గలోకంవిశాలంక్షీణేపుణ్యేమర్త్యలోకంవిశస్తిభగవదుక్తే, అన్తవదేవాస్యతద్భవతి, తద్యథేహకర్తృచిత్తోలా
కఃక్షీయతేవిమమేవాముత్రపుణ్యచిత్తోలాకఃక్షీయతే, స్లవాప్యోతేఅదృఢాయజ్ఞరూపా, ఇత్యాదిశ్రుతేచ్ఛేతిభావః ॥ ౧౭ ॥
ఏవంభగవద్భక్తిస్వధర్మయోశశ్వద్భద్రగర్భభద్రగర్భత్వేప్రతిపాదితే, అథ, తత్ఫలయోరుపాయాన్తరాలభ్యత్వలభ్య
త్వేవదన్నపాయాన్తరాలభ్యసుఖసాధనోపయుక్తమేవభూతహితంకార్యమిత్యాహ ॥ తస్యైవేతి ॥ ఉపరిబ్రహ్మలోకాది
భు, అధఃపాతాశాదిభు, భ్రమతాంజీవానాం, యత్సుఖంపరబ్రహ్మనన్దానుభవాత్కం-నలభ్యతే-తస్యైవహేతోతత్సు
ఖసాధనోపయుక్తోపాయప్రదర్శనార్థమేవ - కోవిదోనిపుణుబుద్ధిస్తాదృశో, యతేత, ఏవంచెద్భూతహితకారిత్యం-నాన్య
థేతిభావః - తత్సుఖం-వైషయికసుఖంతు - సర్వత్రఉపర్యధశ్చ-గభీరరంహసాదుర్లభ్యవేగన, కర్తృణేత్యుపలక్షణమిదం, భ
మతామిత్యనుషజ్ఞః, కాలేన, తదుద్బోధితేనప్రాచీనేనకర్తృణాం, భ్రమతాంజాయమానానాంజనానామిత్యర్థః, అన్యత్రఉ
పాయాన్తరాలదేవ, కాలకర్తృదిరూపాలభ్యతే, దుఃఖవత్, యథాదుఃఖం-తద్వత్-అప్రార్థితమపిదుఃఖం-కాలకర్తృదిహే
త్వస్తరేణప్రయత్నమన్తరేణైవభవతి, తద్వదైషయికసుఖమపీత్యర్థః, యద్వా, భక్తిసాధ్యనైశ్రేయససుఖస్యాభూత

స్యగుణైరనాశ్చనస్తతోభవాన్దర్శయచ్ఛేష్టితంవిధోః ॥ ౧౮ ॥ త్యక్త్వాస్వధర్మంచరణామ్బుజంహరేశ్చజన్మపకోఽ
థపతేత్తతోయది ॥ యత్రక్వవాఽభద్రమభూదముష్యకింకోవాఽర్థ ఆప్తోఽభజతాంస్వధర్మతః ॥ ౧౯ ॥ తస్యైవ
హేతోఃప్రయతేతకోవిదోనలభ్యతేయద్భ్రమతాముపర్యధః ॥ తల్లభ్యతేదుఃఖవదన్యతస్సుఖంకాలేనసర్వత్ర
గభీరరంహసా ॥ ౧౯ ॥ నవైజనోజాతుకథంచనావ్రజేన్ముకున్దసేవ్యన్యవదజ్ఞసంస్పృతిమ్ ॥ స్మరన్తుకున్దాఙ్ఘ్రి
పగూహానంపునర్విహేతుమిచ్ఛేన్మరసగ్రహాయతః ॥ ౧౯ ॥ ఇదంహివిశ్వంభగవానివెతరోయతోజగత్సాన్తసి

పూర్వత్వదుఃఖాసంభిన్నత్వజ్ఞాపనాయభక్తివ్యతిరిక్తోపాయాన్తరసాధ్యస్యసర్వస్యాపిదుఃఖమిత్యత్యమాహ ॥ తదితి ॥ అన్య
తఃఅనభిసంహితఫలవర్ణాశ్రమధర్మోపకృతభగవద్భక్తివ్యతిరిక్తోపాయాత్, యత్సుఖం, మహతాకాలేనసర్వత్రలభ్యతే, త
ద్దుఃఖవత్, దుఃఖమిత్రమేవ, దుఃఖాసంభిన్నంతుప్రాగుక్తోపాయాదేవేత్యర్థః ॥ ౧౮ ॥ యత్రక్వవాఽభద్రమభూదముష్య
కిమితికాక్వాసూచితమభిప్రాయంసంహేవలోకనన్యాయేనవివృణోతి॥ నవాఇతి॥ అంగ, హేచాదరాయణ, ముకున్దసేభీముకున్ద
భక్తోజనః, కథంచిదపి, సంస్పృతిః, నావ్రజేత్, కింతు, తతోముష్యతేవేత్యర్థః, ఇదంనిష్పన్నభక్తియోగనిష్ఠపురపాభిప్రాయకం,,
తస్యతావదేవచిరంయావన్నవిమోక్ష్యేఽథసంపత్స్యస-ఇతి శ్రుతేః, అనిష్పన్నభక్తియోగోపిజనః, అన్యవత్, కేవలకామ్యకర్మ
వత్, నసంస్పృతివ్రజేత్-నహికల్యాణకృత్కృచ్ఛిదిత్యాద్యుక్తరీత్యాకర్మవిలక్షణమేవజన్మపాప్తోపీతిభావః, తదేవవిశదయతి॥ స్మ
రన్తితి॥ ముకున్దాఙ్ఘ్రిపగూహానం, గుహాసంవరణఇతిధాతుః-ముకున్దాఙ్ఘ్రిః-సంవరణంసమ్యగ్వరణం-ప్రపదనమితియావ
త్-తత్సరణ-పూర్వదేహికంస్మరన్తిత్యర్థః-తత్సునర్విహేతుంత్వంనచ్చేత్-కుతః-యతోముకున్దసేభీజనః-రసగ్రహః-
రసోవైసః-రసగ్గృహ్యేవాయంలబ్ధానస్థిభవతి, త్యాదినిరతిశయానన్దాత్మకరసరూపవరమాత్మానంగృహీతవానిత్యర్థః ॥ త
థాహోక్తంభగవతా-తత్రతరబుద్ధిసంయోగంలభతేపార్వదైహికమ్ ॥ యతేతేవతతోభూయస్సంసిద్ధోకురున్దన॥ పూర్వా
భ్యాసేనతేనైవహ్యాయతేహ్యవశోపిసఇత్యాదినా ॥ ౧౯ ॥ ననుత్పక్తేతేభగవద్గుణా-యమయావర్ణనీయా-ఇత్యపే
తాయాం-తేషామాన్తన్య-న్నమయోపదేష్టుం-సాకల్యే సత్వయావర్ణయతుంవా-శక్యాః - కింతు - సంగ్రహేణతాదర్శ
యామిత్యాహ ॥ ఇదమతి ॥ యతోయస్త్వాజ్ఞగత్ప్రీతిసంహారసర్గాః ప్రవర్తంతే-సభగవా-నిదంవిశ్వం-ఏవమపీతరథవ - ఇతరవి
వ-వద్యయథాతథవైవమితివశబ్దస్యాప్యేవశబ్దవర్యాయత్వానుశాసనాత్ - విశ్వాభిన్నోపివిశ్వవిలక్షణఇత్యర్థః-యతేతి
జన్మాద్యస్యయతేత్యత్రేవహేతేపచ్చమి-భగవానిదమిత్యనేన-సర్వంఖల్విదంబ్రహ్మతజ్జలానితిశ్చ త్యర్థోత్తాఽభిప్రేతః-ఎ
వంజగదుపాదానత్వజగన్మిమిత్యతదుభయాక్షిప్తసర్వశక్తిత్వసర్వజ్ఞత్వస్థానకారణత్వాక్షిప్తసర్వాన్తరాత్మత్వచిదచిద్విశి

ప్రత్యతన్నులకజగద్విశేష్యత్వతన్నులకతద్విలక్షణత్వ నిరోధకారణత్వాక్షిప్తాపాస్యత్వ మోక్షదత్వా దయోగుణాస్సా మ
 ర్థ్యాదత్రఫలితాః-ఎవమాదయ స్వయావర్ణనీయాఇతిభావః-తద్ధి-ఉ క్తగుణాదిజాతం-భవాః, స్వయమాత్మనా, వేద-తథాపి,
 మేమయా,భవతః,ప్రాదేశమాత్రం - ప్రదేశఎవప్రాదేశః - స్వార్థైః,ప్రాదేశఏవప్రాదేశమాత్రం-గుణానామేకదే
 శమాత్రమేవదర్శితం,యద్యపిజగదుపాదానత్వాదీనాంభగవద్గుణానామానన్యంభవాఃజానాత్యేవ, తథాపి,పృష్టేనమ
 యాదిజ్ఞాత్రంప్రదర్శితమిత్యర్థః ॥ ౨౦ ॥ నాహంజానామితిమావోచ్య తివక్తుంత్య మాత్మానంభగవదంశసంజాతం
 జానీహిత్యాహ ॥ త్వమితి ॥ అమోఘద్యుక్-అమోఘంసత్యంసర్వంయథావత్పశ్యతీత్యమోఘద్యుక్,త్వం,పరస్యపుం సః,పర
 మపురుషస్య,కలాం-అంశజమపి-అజంకర్తాయ తోత్పత్తిరహితం-అథాపిజగతశ్చి వాయహితాయ, స్వేచ్ఛ యాజాతం,అ
 త్మానమాత్మనాస్వయమేవావేహి,కళాశబ్దస్యనిత్య స్త్రీత్వాత్ స్త్రీపుంస యోరపివిశేషణవిశేష్య భావఉపపన్నః-యతోఽ
 మోఘద్యుక్ భగవదంశసంఘాతశ్చ,తత్తస్మాదేవ,ఎతేనత్వయా,మహానుభావస్యభగవతోఽభ్యుదయః,జన్మ కర్మగుణాదీనామ
 పున్యఫలక్షణమిదం,జన్మ కర్మగుణాదిః-అధిగణ్యతాంకథ్యతాం,ప్రబధ్యతామితియావత్,ఎవం చెత్కృతకృత్యస్య తవాత్మస్య
 సంతోషోనిశ్చేషంనివ ర్తతఇతిభావః ॥ ౨౧ ॥ ననుమహానుభావాభ్యుదయాధిగణనామాత్రేణకథంకృతకృత్యత్వం కథం
 తరామసంతోషనివృత్తి శ్చేత్యతాహ ॥ ఇదమితి ॥ ఉత్తమశ్లోకస్య గుణానామనువర్ణనమితియ, త్తదిదమేవకృతార్థిభవితుమిచ్ఛ
 తఃపుంసస్సంబన్ధి నాంతపడినాం-అవిచ్యుతశ్చ్యవసరహితః ప్రతిహతిరహితః,అర్థః ప్రయోజనం,కవిభిర్నిరతిశయ ప్రయో
 జనయాథాత్మ్యవిద్భి,ర్నిరూపితః,తత్రతపోఽనశనాది,మన్త్రజపోవా-శ్చుతమధ్యయనం,స్వీష్టంయాగాదిః పూర్తంపాపీకూ
 పతటాకఖననాది-బుద్ధంజ్ఞానం,దత్తందానం,భారతాదరతివస్తృతత్వాత్తత్రసారగ్రహణజలధిమన్థనాత్సూచ్యగ్రహణకల్పమ

రోధనమ్భవాః । తద్ధిస్వయంవేదభవాంస్తథాపిమేప్రాదేశమాత్రంభవతఃప్రదర్శితమ్ ॥౨౦॥ త్వమాత్మ
 నాత్మానమవేహ్యమోఘద్యుక్పరస్యపుంసఃపరమాత్మనఃకలామ్ । అజంప్రజాతంజగతశ్చివాయతన్మహానుభా
 వాభ్యుదయోఽధిగణ్యతామ్ ॥౨౧॥ ఇదంహిపుంసస్తపసశ్చుతస్యవాస్వీష్టస్యపూర్తస్యచబుద్ధదత్తయోః । అ
 విచ్యుతోఽర్థఃకవిభిర్నిరూపితోయదుత్తమశ్లోకగుణానువర్ణనమ్ । ౨౨ । అహంపురాతీతభవేభవంమునెదా
 స్యాస్తుకస్యాశ్చనవేదవాదినామ్ । నిరూపితోబాలకఎవవాదినాంశుశూషణేపావృషినిర్వివిక్షతామ్ ॥౨౩॥ తేమ
 య్యుపేతాఖిలచాపలేఽర్చకేదాన్తైఽధృతక్రీడనకేఽనువర్తినః । చక్రఃకృపాయద్యపితుల్యదర్శనాశ్చశూష
 మాణేమునయోఽల్పభాషిణి ॥ ౨౪ ॥ ఉచ్చిష్టలేపాననుమోదితోద్విజైస్సకృత్తుభుజ్జైతదపాస్తకిల్బిషః । ఏవం
 ప్రవృత్తస్యవిశుద్ధచేతసస్తద్ధర్మఎవాత్మరుచిఃప్రజాయతే ॥౨౫॥ తత్రాత్మహంకృష్టకథాఃప్రగాయతామనుగ్ర

విచక్షణైర్దుష్కరం,తస్మాన్ముముక్షూణామతీవసెవ్యంసారమర్థజాతంసంకలయ్యదర్శయ,, ఏతావత్కర్తవ్యమిత్యుక్తంభ
 వతి ॥ ఉత్తమశ్లోకగుణానువర్ణనం,శ్రవణస్యాప్యఫలక్షణం, తపఆదీననుకృతఃపుంసోయద్యుత్తమశ్లోకగుణానువర్ణనశ్రవణ
 యోరుచిర్ణాయతతదైవతేషాంసాఫల్య,, మన్యథాతు,తపఆదీనాంవైయర్థ్యమేవేత్యుక్తమ్ ॥౨౨॥ ననుభగవద్గుణవ
 ర్ణనాదేరపితపఆదిపత్నియారూపస్యనస్వతఃపురుషార్థరూపత్వమితికథంతస్యావిచ్యుతార్థత్వమితిశంకాయాం, స్వతఃప్ర
 యోజనరూపత్వాభావేపిభగవద్భక్తియోగరుచిజననద్వారాతన్నిష్పాదనద్వారాచనిశ్చేయససాధనత్వాదవిచ్యుతార్థత్వమ
 స్త్యైవేతివక్తుంతత్రదృష్టాంతయాస్వస్యపౌర్వదైహికంవృత్తాంతమాహ-అహమిత్వాదినాయవదధ్యాయసమాప్తి ॥ హేము
 నే,పురాపూర్వస్థిన్కల్పై,అతీతభవేపూర్వజన్మని,అహం,కస్యాశ్చిద్వేదవాదినాందాస్యాః-అభవం,పుత్రఆనమిత్యర్థః, వేద
 వాదినాంగృహేష, ప్రావృషివర్షరా, నిర్వివిక్షతానితరాంవేష్టుంప్రవేష్టుమిచ్ఛతాంచాతుర్కాస్యదీక్షాం ప్రవేష్టుమిచ్ఛ
 తాం,యోగినాంసంన్యాసినాం, శుశూషణేనిమిత్తేశుశూషణార్థం, బాలకఎవసన్నహం, వేదవాదిభిర్నిరూపితఃనియో
 జితః ॥౨౩॥ యద్యపి తేయోగిన్స్తుల్యదర్శనాఃసమదర్శిన, స్తథాపి,మయిక్యపాంచక్రః, కృపాకరణేహేతుంవదన్నా
 త్మానంవిశిష్య, అర్చకే,అథావ్యపేతంత్యక్తంఅఖిలంచాపలంజైహ్యవికంయెన, అశృతక్రీడనకఇతిచ్ఛేదః, అధృతాన్య
 పరిగృహీతానిక్రీడనకానిబాలక్రీడాసాధనాని, భావేవాల్క్యట్, క్రీడావా,యెన,అనువర్తని,అనుకూలే, శుశూషణమాణేత
 దనుశాసనశుశూషాపూర్వకంసేవాంకుర్వతి, అల్పభాషిణిమితభాషిణి ॥ ౨౪ ॥ కృపాఫలంవదన్నాత్మానంవిశిష్య ॥
 ఉచ్చిష్టేతి ॥ ద్విజైర్వోగిభిరనుమోదితః,తైర్దత్తానుచ్ఛిష్టలేపాఃభుక్తావశిష్టాన్నాదీన్, సకృద్భుజ్జైస్త,భుక్తవానస్తి, తేన
 భోజననాపాస్తానికిల్బిషాణిభాగవతధర్మరుచిప్రతిబద్ధకానియస్యతథాభూతః, ఆనం,ఎవంభాగవతశుశూషణేప్రవృత్త
 స్య.అతఎవ-విశుద్ధం.భాగవతధర్మరుచిప్రతిబద్ధకరహితంచేతోయస్యతస్య,మమ,తద్ధర్మఎవ,అత్తనిఅన్యకరణే,రుచిఃప్రజాయ

తేప్రాజాయత ॥ ౨౫ ॥ తత్రాత్మరూపజాతాయాంసత్య మన్వహమనుదినం , కృష్ణస్యభగవతఃకథాఃప్రగాయ
తాయోగినాం , అనుగ్రహణమనోహరాఃఅతిమనోజ్ఞాః,కృష్ణకథా,అశృణవంశ్చతవానస్తి , తాఃకృష్ణకథాః , అనుస
వంతికాలం , శ్రద్ధయావిశ్వణ్వతోమమ,అజ్ఞహేవ్యాస,ప్రియంశ్రోత్రాణాం ప్రీత్యావహం శ్రవణీర్ధిర్యస్యతస్మిన్భగవతి,
రతిరనురాగో,బభూవ ॥౨౬॥ తదాతస్మిన్ప్రియశ్రవసి , లభ్యారుచిర్యేనతస్య,మమ,హేమహామనె,ప్రియశ్రవసి,మతి,
రస్థలితాస్థిరా,బభూవ ,, అస్థలితాంమతింవిశినస్తి ,, యయామత్యాపరేబ్రహ్మణిపర బ్రహ్మధార్యమయి,వ ర్తమాన, మేత
త్సదస,తాన్యకారణాత్కంజగత్ , స్వమాయయాస్వసంబన్ధిన్యాప్రకృత్యా , కల్పితంసంపాదితం , నతుస్వతఇత్యర్థః,వ
శ్యేదృష్టవానస్తి , తద్యథా ,, రథస్యారేమనెమరర్పితానాభావరాఅర్పితావమేనైతా భూతమాత్రాఃప్రజ్ఞామాత్రాస్వ
ర్పితాఃప్రజ్ఞామాత్రాఃప్రాణైర్దితాః ,, జీవభూతాంమహాబాహూయయేదంధార్యతేజగ ,, దిత్తుక్తప్రకారేణ, ప్రకృ
తిశ్చేతనధార్యా , చేతనఃపరమాత్మధార్యఇతిదేహాత్మభేదమాత్మపరమాత్మసంబన్ధంచజ్ఞాతవానస్తి త్యర్థః ॥౨౭॥ ఇత్థం
శరత్ప్రావృషికాశరత్ప్రావృషేఋతూ,అనుసవం,అమలంమహాత్మభిర్మునిభిస్సంకీర్త్యమానంహరేర్యశో,విశ్వణ్వతోమమ,
ఆత్మని,యేరజస్తమసీ,తయోరపహా-భక్తిఃప్రవృత్తాబభూవ ॥౨౮॥ తస్యప్రవృత్తభక్తైరనురక్తస్యబాలస్యాపిప్రశితస్యవిసి
తస్య,హత,మనఃపావంయస్య,శ్రద్ధాయక్తస్యదాస్తస్యజితేన్ద్రియస్యఅనువరస్యఅనువర్తినోమేమహ్యామ్ ॥౨౯॥ యద్భగవ
తాసాక్షాదుదితంజ్ఞానంతత్-గమిష్యంతఃగస్తుముద్యతాః,దీనవత్సలాఃయోగినఃకృపయాఅన్వవోచత్ , ఉపదిదిశుః ॥౩౦॥
జ్ఞానంవిశినస్తి ,, యేనజ్ఞానైన-అహంభగవతోవేధసఃవిశ్వవిధాతుర్వాసుదేవస్య , మాయానుభావంతిగుణాత్కప్రకృతిమ
హిమాన , మవిధంజ్ఞాతవానస్తి, అనేనవిగోధిస్వరూపజ్ఞానముక్తం,యేనచజ్ఞానైన,తస్యవాసుదేవస్య , పదంస్థానం,గచ్ఛ

హేణాశృణవంమనోహరాః । తాశ్చ్యధ్యాయేనుసవంవిశ్వణ్వతఃప్రియశ్రవస్యజ్ఞమమాభవద్రతిః ॥ ౨౬ ॥
తస్మిన్స్తదాలబ్ధిర్నచేర్మహామనెప్రియశ్రవస్యస్థలితామతిర్మమయయాహమేతత్సదసత్స్వమాయయాపశ్యే
మయిబ్రహ్మణిత్వితంపరే ॥౨౭॥ ఇత్థంశరత్ప్రావృషికావృతూహరైర్విశ్వణ్వతోమేనుసవంయశోమలమ్ ।
సంకీర్త్యమానంమునిభిర్మహాత్మభిర్భక్తిఃప్రవృత్తాబ్రహ్మజస్తమోపహా ॥౨౮॥ తస్యైవంమేనురక్తస్యప్ర
శితస్యహతైనసః । శ్రద్ధధానస్యబాలస్యదాస్తస్యానుచరస్యచ ॥౨౯॥ జ్ఞానంగుహ్యతమంయత్తత్సాక్షాద్భ
గవతోదితమ్ । అన్వవోచన్గమిష్యంతఃకృపయాదీనవత్సలాః ॥౩౦॥ యేనైవాహంభగవతోవాసుదేవస్యవేధ
సః । మాయానుభావమవిదంయేనగచ్ఛన్తిత్వదమ్ ॥ ౩౧ ॥ ఎతత్సంసూచితం బ్రహ్మంస్తాపత్రయచికిత్సి
తమ్యదీశ్వరైర్భగవతికర్మబ్రహ్మణిభావితమ్ ॥ ౩౨ ॥ ఆమయోయేనభూతానాంజాయతేయశ్చ సువ్రత త

న్ది , అసేనప్రాప్యప్రాపకవిషయజ్ఞానముక్తం,అర్థవశ్యకజ్ఞానముపదిదిశురితిఫలితమ్ ॥ ౩౧ ॥ తదేవంస్వపూర్వజన్మ
వృత్తాన్తదృష్టానైనభగవద్గుణశ్రవణాదస్తద్భక్తియోగసాధనత్వముక్తం ,, భక్తియోగశ్చశ్వద్భద్రార్చత్వంపూర్వమేవప్ర
తిపాదితం , ధర్మకృతేనుశాసతస్స్వభావరక్తస్యైవనైవర్గికకర్మమూలకతాపత్రయాభిహతజనోద్దేశేనపునస్త్రైవర్గికధ
ర్మానుశాసనంతాపత్రయనిమిత్తధర్మార్థత్వేననిర్దితమిత్యుక్తమ్ ॥ తేనచ-ఈశ్వరేనచార్పితంకర్మైత్యనైవచా-నభిసంహితఫలస్య
కర్మణో , భక్తియోగనిష్పాదనద్వారా , తాపత్రయనివృత్తిహేతుత్వంవదత్ , త్రైవర్గికస్యకర్మణః,పునఃపునస్తాపత్రయ
హేతుత్వమేవ,సదృష్టాన్తముపపాదయతి ॥ఎతదితితిభిః ॥ హేబ్రహ్మణ-తాపత్రయచికిత్సితం , తాపానామాధ్యాత్మికాధి
భౌతికాధిదైవికానాందుఃఖానాంత్రయంతాపత్రయం , తచ్చికిత్సితంప్రతికృతంభవతియేనతాపత్రయచికిత్సితం , తాపత్ర
యప్రతికారకమిత్యర్థః ॥తదేతదేవసంసూచితం , శ్చుతిస్త్వత్వాదిభిరితిశేషః,కిం,యద్భ్రహ్మణిఈశ్వరేభగవతిభావితంసమ
ర్పితంకర్మైతి , ఈశ్వరార్పితంకర్మైవతాపత్రయచికిత్సితమితిసూచితమిత్యర్థః,ధర్మైవపాపమపనుదతి , అవిద్యయామృత్యుం
తీర్త్వై, త్యాదికాశ్చుతిః,స్మృతిశ్చ,యజ్ఞదానతపఃకర్మపాపనానిమనీషిణామిత్యాదికా ,, తాపత్రయంహిపాపమూలకం ,
అనభిసంహితఫలనధర్మైవపాపనివృత్తై , భక్తియోగనిష్పత్తిద్వారాతాపత్రయంనివర్తతఇతిశ్చుతిస్త్వత్వాదిభిస్సూచ్యతే ॥
॥౩౨॥ త్రైవర్గికకర్మణస్తాపత్రయహేతుత్వంవత్తుంతాపద్వృష్టాన్తమాహ ॥ఆమయఇతి॥ యద్యత్సదాహృతశ్చుతిస్త్వ
తివచోభిః , పాపస్యైవతాపత్రయమూలత్వంసూచితం,తథాపి-త్రైవర్గికకర్మణోన్తతోన్నిష్టావహత్వేన-పాపవదని
ష్టసాధనత్వా , తదపి తాపత్రయనిమిత్తమేవ,హేసువ్రత,యథా-యేనఅపథ్యాన్నాదినా-భూతానాం,య-ఆమయోరో
గో-జాయతేతదామయకారణంద్రవ్యం , చికిత్సితమపిప్రతికారత్వేనసేవితమపి , ఆమయం-నపునాతినశోధయతి-చికిత్సి
తోపివ్యాధి-రథథ్యాదినాపునర్వర్ధతఇత్యర్థః , చికిత్సితమిత్యామయవిశేషణం,వా , ఆమయకారణేన-చికిత్సితంప్రతికృత-

మహ్యమయంవ్యాధిం - తదామయకారణంద్రవ్యం - నపునాతీత్యర్థః ॥ ౩౩ ॥ దృష్టానైనాభిమతమర్థం దాష్టాన్తి కనాను
గమయతి ॥ ఎవమితి ॥ ఎవమపథ్యాన్నాదే - రామయకారణత్వాన్నుక్తం - సర్వక్రియామోగా అనభిసంహితఫలకర్తవ్యతి
రిక్తాస్స ద్వైతైవర్గికాః క్రియామోగాః - సంస్కృతైర్వైతవః - తవపరస్త్విన్నాత్తని అకల్పితాః అనమర్పితాః, అత్తవినాశా
య-కల్పనై - అత్తనః - అత్తతఃస్థావరత్వరూపవినాశాయకల్పనై సంపన్నాభవన్తి ॥ ౩౪ ॥ తస్మిన్ పరస్త్విన్నాత్తని తాః
క్రియామోగాః కింవాసాత్సాన్నిశేయసహితవః - న, భక్తియోగనిష్పాదనద్వారేత్యాహ ॥ యదితి ॥ భగవాన్స రితువ్యతే
భక్తియోగోత్పత్తిప్రతిబద్ధ కనిరసనోపయక్తపరితోషయక్తోభవతి - యేనతదారాధనరూపేణకర్తృణా - తద్భగవత్పరితోష
ణం - యత్కర్తృత్రక్రియతే, అనుక్రియత ఇతిపాఠే, అనుస్మృతతయా - ఆశరీరపాతంక్రియతే - తదధీనంతత్కర్తృధీనం - తస్మి
ష్వాద్యమేవ - భక్తియోగ సమన్వితం - జ్ఞాన - మత్రధ్యానసాధ్యందర్శనాత్తకంవివక్షితం - భక్త్యాత్వ సన్యయాశక్యలహమేవం
విభోఽర్జున, జ్ఞాతుంద్రష్టుంచతత్వేనప్రవేష్టుంచేత్సుక్తత్వాత్ ॥ ౩౫ ॥ నకేవలం భగవత్పరితోషణాత్తకకర్తృవభక్తియో
గానుగాగ్రహక - మపితు భగవద్గుణశ్రవణాదికమపీత్యాహ ॥ కుర్వాణా ఇతి ॥ భగవచ్ఛ్రీతయా, యత్కరోషియదశ్చాసియజ్ఞా
పాపాపి, మయిసర్వాణికర్తృణిసంస్కార్య, త్యాద్యుక్తభగవచ్ఛ్రీతయా - అసక్య - త్కర్తృణివర్తా శ్రమానురూపాణి - కు
ర్వాణాః - కృష్ణస్యభగవతః, గుణాన్ - నామానిచ, కల్యాణగుణప్రకాశకానినామానిచ, గృణన్తి అనుస్మరన్తిచ, నామానిగృణన్తి
గుణాననుస్మరన్తిచేత్యర్థః, భక్తియోగ నిష్పత్తికామా ఇతికర్తృపదమధ్యాహర్తవ్యం, యథాభగవచ్ఛ్రీతయా, సకృత్కర్మ
తానికర్తృణి, భక్తియోగానుగ్రహకాణి, తథా, గుణనామానుస్మరణాదికమితభావః ॥ ౩౬ ॥ గుణనామానుస్మరణాదిపూ
ర్వకమనభిసంహితఫలకర్తృనుష్ఠానప్రకారమేవదర్శయం స్తథాకుర్వాణఎవోత్తమాధికారీత్యాహ ॥ ఓమితిద్వాభ్యామ్ ॥ ఓం

దేవహ్యమయంద్రవ్యం నపునాతీచిత్సితమ్ ॥ ౩౩ ॥ ఎవంనృణాం క్రియామోగాస్స గ్వేసంస్కృతిహేతవః ॥
తవవాత్సవినాశాయకల్పనైః కల్పితాః పరే ॥ ౩౪ ॥ యదత్రక్రియతేకర్తృభగవత్పరితోషణమ్ ॥ జ్ఞానంయత్త
దధీనంహిభక్తియోగ సమన్వితమ్ ॥ ౩౫ ॥ కుర్వాణాయత్రకర్తృణిభగవచ్ఛ్రీతయా సకృత్ ॥ గృణన్తిగుణనామా
నికృష్ణస్యానుస్మరన్తిచ ॥ ౩౬ ॥ ఓం శ్రీనమోభగవతేతుభ్యంవాసుదేవాయధీమహి ॥ ప్రద్యమ్నాయానిరుద్ధాయస
మస్సంకర్షణాయచ ॥ ౩౭ ॥ ఇతిమూర్త్యభిధానేనమస్త్రయూర్తిమమూర్తికమ్ ॥ యజతేయజ్ఞపురషంససమ్య
గ్దర్శనఃపుమాన్ ॥ ౩౮ ॥ ఇమంస్వనిగమంబ్రహ్మన్నవేత్య మచనుష్ఠితమ్ ॥ అదాన్యైజ్ఞానమైశ్వర్యంస్వస్తిన్నా
వంచకేశవః ॥ ౩౯ ॥ త్వమవ్యదభ్రశ్రుతవిశ్రుతంవిభోస్సమాప్యతేయేనవిదాంబుభుత్సితమ్ ॥ ప్రఖ్యాపిదుః

బ్రహ్మణః, ఓంతత్సంపత్తినిరైశోబ్రహ్మణస్త్రవిధిస్త్యుత, ఇతిభగవదుక్తః, వాసుదేవాదిపూర్వాహవతుష్టయరూపేణావస్థితాయ
భగవతే, నమోనమ ఇతినామోచ్చారణప్రకార ప్రదర్శనం - ధీమహి, ఓమాదిశబ్ద ప్రకాశితకల్యాణగుణవిశిష్టంపరమాత్మానం
ధ్యామేమస్మరేమి, తిగుణస్మరణప్రకారప్రదర్శనం, తత్త్వతేర్థాతో, ర్నిష్పన్నేనోమిత్య నేనసర్వరక్షకత్వం - అకారోకారమ
కారాణాంసంహితావశాన్నిష్పన్నేనోమిత్య నేనతు - సర్వకారణత్వసర్వశేషిత్వాదికం - ఉభయవిధేనోమిత్య నేన - ప్రత్యభిజ్ఞా
పితబ్రహ్మశబ్దేన - స్వరూపతోగుణతత్కల్యాణగుణానన్య - మబృహతామపిబృహత్త్వావహత్వంచ, వాసుదేవపదేనసర్వా
ధారత్వంసర్వాన్తరాత్కత్వంచ, ప్రద్యమ్నశబ్దేన, నతత్రసూర్యోభాతీ, త్యుక్తవిధనిరతిశయదీప్తియ్యుక్తత్వం - అనిరుద్ధపదేనస
ర్వవ్యాపకత్వం, సంకర్షణపదేనాత్మిన్ద్రియార్థవిషయకజ్ఞానాపాదకత్వంచ, ఫలితం, ఉపలక్షణమిదం - ఎతత్ప్రభృతయోగుణాలను
సంధేయా ఇత్యర్థః, సంకర్షణశబ్దనిరుక్తిః పుష్పమేవవ్యతే ॥ ౩౭ ॥ ఇతిత్రం, అమూర్తికంకర్తృవశ్యపాక్య తమూర్తిరహ
తం - మస్త్రయూర్తిం, ఓమిత్యాద్యుక్తమస్త్రప్రకాశ్యామూర్తిరపాక్యతాకర్తృమూలాన్వేచోపాత్తాచయస్యతం - మస్త్ర
శరీరకంవా, అభిధ్యాయన్, ఓమాదినామాన్యనుగృణంశ్చ - యజ్ఞారాధ్యంపరమపురుషం - యోజతేస్వధర్మైరారాధయతి -
సఎవపుమాన్ సమ్యగ్శ్రవణః, జ్ఞానీత్వాత్మైవమేమత, మిత్యుక్తవిభోఽధికారీత్యర్థః ॥ ౩౮ ॥ ఎవంయజతామాశుభక్తియో
గోనిష్పద్యత ఇత్యభిప్రాయేణాత్మానందృష్టాన్తయతి ॥ ఇమమితి ॥ హేబ్రహ్మణ, మచనుష్ఠితమిమంస్వస్యభగవతో, నిగమమనుశా
సనమవేత్యదృష్ట్యా - కేశవః - స్వస్తి ॥ భావంభక్తం - తత్సాధ్యందర్శనాత్తకంజ్ఞానమైశ్వర్యంచ దేవర్షితోచితమదాత్ ॥ ౩౯ ॥
ఉత్తరముపసంహరతి ॥ త్వమితి ॥ హేఅదభ్రశ్రుత, అనల్పకీర్తే, త్వంవిభోర్భగవతో, శ్రుతంయశః, ప్రఖ్యాపిప్రబర్హీ
హి - యేనవిశ్రుతప్రఖ్యానేన - విదాం - బోద్ధృణాం - బుభుత్సితంబోద్ధమిష్టం - సమాప్యతేఅపూర్వతేననిరవశిష్యత ఇతియా

పా ॥ యదనుక్రియతేకర్తృ.

వత్-యచ్చతస్య - జిజ్ఞాసితవ్యం. నావశిష్యతే-తథావిధమాఖ్యానంకుర్విత్యర్థః - కించ-దుఃఖైః ప్రీతిభిస్తాపైర్ముహుర్ముహుః
రద్ధితఃపీడితః-ఆత్మామనో-యేషాంతేషాం-యత్కేచనిర్వాణం-క్షణికాధ్యాత్మికాదయః-నిర్వాప్య-నైలవనోద్య-నైయన-ఆ
న్యథా-ఉపాయా-స్తరణతు-నిర్వాప్య-నై-తథావిధం-యథోశ-సలతీవాద్రయ-నై-తాదృశంప్రఖ్యాహిత్యన్వయః॥౪౦॥
ఇతి శ్రీ భాగవతచంద్రిచంద్రికాయాం ప్రథమసూక్తే పంచమోఽధ్యాయః. ॥ ౧ ॥
అన్వవోచన్మమిష్య-స్తాకృపయాదీనవత్సలాభిత్వ-క్రంతతడ-పరితనం-దెవర్షివృత్తా-స్తంజిజ్ఞాసుః-పృచ్ఛతివ్యా-సఇత్యా
హసూతః ॥ ఎవమితి॥ ఇత్యంతవర్ణితం, దెవర్షివృత్త-కర్త-చ-పౌర్వదై-హికం-నిశఃస్య, సత్యవత్సాను-తోభగవాన్వ్యాసః-తందె
వ్మ ౦. హేబ్రహ్మకౌశిక-భూయఃపునఃప్ర-వచ్ఛ ॥ ౧ ॥ ప్రశ్న-మేవాహ-భిక్షుభిరితి-త్రిభిః -తేతవ-విజ్ఞానాదెష్ట-భిః-
భిక్షుభిస్సంన్యా-సిభిః,వి-ప్రవసీ-తేచాతుర్వా-స్యా-నైలన్య-త్రగ-తేసతి-తతఃపశ్యాద్భ-వాక్-ఆద్య-వయసివ-ర్తమానఃకింకృ-త
వాక్ ॥ ౨ ॥ హేస్వాయంభువ-తేత్వయా-పరంవయః-భిక్షువిప్రవాసప్రభృతీ-కయావృత్త్యా-వ-ర్తితంసీతం-కథంవా-
ప్రాప్తేకాలే-ఇవంక-శేబర-ముదస్యా-క్షీణతృప్తవానసి - పాక్-కల్పీయమపి-క-శేబరం - వృత్తా-స్తకథనముఖేనప్రస్తుతత్వాది-
దమితస్స-హితతయా-వరామృశ్య-తే ॥ ౩ ॥ హేముని-స్తమ-పాక్-కల్ప-విషయాం-పూర్వకల్పీయా - మేతాంభిక్షునా-పదే
శ-ప్రాప్తాం - భగవత్స్మృతి-మేషకాలా - నవ్యవధాత్-నతిరోహితవాక్ - అడభావఆర్హః - ఆగమశాస్త్ర-స్యానిత్యత్వాద్వా-
ప్తా

ఖై-ర్ముహుర్దృతాత్మనాం-సంక్షేపనిర్వాణముశ-నినాన్యథా॥౪౦॥
ఇతి శ్రీ భాగవతే, మహాపురాణే, ప్రథమసూక్తే, పంచమోఽధ్యాయః. ॥ ౧ ॥
సూతఉవాచ॥ ఎవంనిశఃస్యభగవాన్దేవర్షివృత్త-కర్త-చ-భూయఃప్రవచ్ఛతంబ్రహ్మ-న్వ్యాసఃసత్య-వక్-సుతః॥౧॥
వ్యాసఉవాచ ॥ భిక్షుభిర్విప్రవసీ-తేవిజ్ఞానాదెష్ట-భి-స్తవ । వ-ర్తమానో-వయస్యా-ద్యేతతఃకిమకరోద్భ-వాక్॥౨॥
స్వాయంభువ-కయా-వృత్త్యా-వ-ర్తితం-తేపరంవయః । కథంచెదమధస్యా-క్షీకాలే-ప్రా-ప్తేక-శేబరమ్॥ ౩ ॥
పాక్-కల్ప-విషయాం-మేతాం-స్మృతిం-తేముని-స్తమ-న-మ్యా-వ్యవ-ధా-తా-ల-ఎ-ష-సర్వ-నిరా-కృ-తిః । ౪ ॥
నారదఉవాచ ॥ భిక్షుభిర్విప్రవసీ-తేవిజ్ఞానాదెష్ట-భి-ర్నమ । వ-ర్తమానో-వయస్యా-ద్యే-తత-ఏ-తద-కార-మమ్॥
ఎకాత్మజా-మేజననియో-షి-న్యూ-ధా-చకింకరీ । మయ్యా-త్మ-జె-సన్య-గ-త-చ-క-స్మై-హ-ను-బ-న్ద-నమ్॥౬॥ సా-స్వ-త-
న్యా-నక-ల్ప-సీ-ద్వో-గ-త్వే-మం-మ-మేచ్ఛతి । ఈ-శ-స్య-హి-వ-శే-లో-కో-యో-షా-దారు-మ-యీ-య-థా । ౭ ॥ అహం-చ-త-
స్య-హ-ను-ల-ఉ-షి-వాం-స్త-ద-వే-క్ష-యా-ది-గ్ద-శ-క-లా-భ్య-స్-ప-న్న-చ-ాల-కః-ప-చ్ఛ-హ-య-నః॥౮॥ ఎక-దా-ని-ర్గ-తాం-గ-
హ-న్దు-హ-న్ద్రి-సి-గాం-ప-థి । స-ర్వో-ద-శ-త్ప-దా-స్ప-ష్ట-కృ-ప-ణాం-క-ాల-చో-ది-తః॥౯॥ త-దా-త-ద-హ-మీ-శ-స్య-భ-క్తా-
నాం-శ-మ-భి-ష్ట-తః॥ అ-ను-గ్ర-హ-ం-మ-న్య-మా-నః-ప్రా-తి-ష్ఠ-ం-ది-శ-ము-త-రా-మ్ । ౧౦ ॥ స్థి-తా-న-న-వ-దాం-స్త-త-పు-ర-గా-మ-

నవ్యవధాత్కిమితిప్రశ్నో-వివక్షితః - వ్యవధాయకత్వసూచనాయకాలంపిశిన్వప్తి, సర్వనిరాకృతిఃసర్వవినాశకః ॥౪౦॥
ఇత్యమాపుష్టః-యథావద్వ-క్తునూ-రేభే-నారదః । భిక్షుభిరితి ॥ తతఇత్య-స్తస్య-పూర్వ-వ-దే-వార్థః-ఏ-త-ద్వ-త్వ-మా-ణ-మ-కార్ష-ం-కృ-
త-వా-ని-తి ॥ ౧ ॥ త-దే-వా-హ-ఎ-కా-త్మ-జె-త్యా-ది-నా-క-ల్ప-స్త-ఇ-త్య-తః-ప్రా-క్త-నై-న-గ్ర-న్దై-న॥ ఎ-కో-హ-మా-త్మ-జ-పు-త్రో-గ-య-స్యా-
స్సా-మ-మ-జ-న-నీ-మా-తా-యో-షి-ది-తి-స్వ-భా-వో-క్తిః-జ-న-నీ-త్య-నై-నై-వ-స్త్రి-తో-వ-క్తిః-అ-త-ఎ-వ-మూ-ధా-కిం-క-రి-అ-నై-న-ప-రా-ధీ-న-త్వ-ము-
క్త-ం-అ-న-న్య-గ-త-గ-తిః-ప్రో-ష-ణో-పాయః-అ-న-న్య-ప్రో-ష-క-మ-య్యా-త్మ-జె-స్మై-హ-ను-బ-న్ద-న-ం-స్మై-హ-ప-ర-వ-శ్య-ం-చ-క్రి ॥౬॥
సా-మ-మ-జ-న-నీ-అ-స్వ-త-ప్రా-కిం-క-రీ-త్వా-త్-అ-త-ఎ-వ-మ-మ-యో-గ-త్వే-మ-మి-చ్ఛ-త్వ-పి-న-క-ల్ప-న-స-మ-గ్ధా-బ-భూ-వ-యో-గ-త్వ-త్వే-మ-
శ్చ-త-యో-స్స-మా-న-స-ః-యో-గో-ల-బ-ధ-లా-భ-ః-ల-బ-ధ-ప-రి-ర-క్ష-ణ-ం-ర-క్షి-త-వి-వ-ర్ధ-న-ం-త-స్య-పా-త్రై-వ-తి-పా-ద-న-ం-చ-త్వే-మః ॥ ౭ ॥
అ-హం-తు-త-దా-ప-చ్ఛ-హ-య-నః-ప-చ్ఛ-వ-ర్ష-వ-య-సో-గ-చ-ాల-కః-అ-త-ఎ-వ-ది-గ్ద-శ-క-లా-భ్య-త్వ-న్న-ది-గ్ద-శ-క-లా-స్వ-భా-నా-న-భి-జ్ఞ-త-ద-
వే-క్ష-యా-మా-త్ర-వే-క్ష-యా-త-దై-హ-వ-సా-న-ప్ర-తీ-క్ష-జె-న-పే-తు-నై-త్య-ర్థః-త-స్మి-న్-హ-క-ల-బా-హ-గ-య-హే-ఉ-షి-త-వా-న-
స్మి ॥౮॥ ॥ ఎ-వ-ం-స్థి-తే-క-దా-చి-న్ది-శి-గ-హ-న్ది-ర్గ-తాం-తాం-దు-హ-న్ద్రి-దో-గ్ధ-ం-ప్ర-వృ-త్తాం-కృ-ప-ణాం-మ-మ-మా-త-ర-ం-
ప-థి-మా-గై-ప-దా-పా-ద-న-స్ప-ష్ట-క-ాల-చో-ది-తః-కాల-శ-రీ-ర-క-ణ-దై-వ-న-చో-ది-తః-స-ర్వః-అ-ద-శ-త్-ద-ద-ం-శ-సా-మి-య-తే-శ్య-ర్థ-
తో-ద్ర-ష్ట-వ్య-మ్ ॥౯॥ త-దా-హం-త-త్-మ-ర-ణం-భ-క్తా-నాం-శ-ం-సు-ఖ-మ-భి-ష్ట-తః-కా-మ-య-మా-న-స్య-శ-స్య-భ-గ-వ-తో-ను-గ్ర-హ-
రూ-ప-ం-మ-న్య-మా-నః-ఉ-త-రాం-ది-శ-ం-ప్ర-తి-పా-క్తి-మ-గ-౧౦॥ త-త్ర-ప్ర-స్థా-నై-స్థి-తా-న-మృ-ద్ధా-జ-న-ప-
దా-దే-శా-ద్వి-శి-యా-నా-నా-మ-తి-యా-త-ఇ-త్య-ప-రి-ష్టా-ద-న్వ-యః-పు-రా-ణి-ప-ట్ట-ణా-ని-గ్రా-మా-అ-ట్ట-ర-హి-తా-ప్ర-జా-గో-పా-
ల-వి-వా-సా-ఆ-క-రా-ర-త-ద్వ-త్వ-త్తి-స్థా-నా-ని-భే-టా-కృ-షీ-వ-ల-గ్రా-మా-భి-ర్వ-టా-ని-పా-ద-గ్రా-మా-చా-టి-పు-ష్ప-

వాటికాః - వనాన్య రణ్య రూపాణి - ఉపవనానికృత్రిమ వనానిచ ॥ ౧౧ ॥ తథా చిత్రైః నానావిధైర్ధాతుభి
 రైరికాదిభి - ర్విచిత్రానద్రీస్వర్వ తా - ఇభైర్గజైఃభగ్నాభిన్నాఃఘజాఃశాఖాఃయేషాం తాద్రుమాశివానివిమ
 ద్ధానిజలానియేషుతా - జలాశయానరాంసే తథాసురైస్స వితాః క్షీడితాః - నలినీపద్మకరా ॥ ౧౨ ॥
 కథంభూతాః చిత్రాణినానావిధానిస్సనానియేషాంతైఃపత్రరథైఃపక్షిభిః - సంకులా ఇతిశేషః - భ్రమద్భిర్భ్రమరైఃశ్రీ
 శ్యాభాయాసాంతాః ॥ ౧౩ ॥ అతియాతోఽతిక్రాంతఃఎకోఽసహాయఎవాహం.నలాదిభిర్హ్వరం.మహద్విపిసంవ
 న-మద్యాక్షుందృష్టవానస్త్రి-తత్రనలోగ్నిపర్ణి, వెణవఃస్థూలవంశాః-సశబ్దాఃకీచకాః(సూక్ష్మస్పచిత్రాః)శరస్తమ్భాఃఅశ్వ
 వాలాః - కుశాఃప్రసిద్ధాః - విపిసమేవవిశిష్టే-ఘారంఉగ్రందుష్ప్రవేశం - అతఎవ-వ్యాఖ్యానాందుష్టగజానామజగరాఖ్యస
 ర్పవిశేషాణాంవా-ఉలూకానాంఘూకానాం - శివానాంస్యగాలవిశేషాణాంచ-అజిరం క్షీడాస్థానం - అతీవప్రతిభయాకా
 రంప్రతిముఖంగచ్ఛతాంభయాపాదకమ్ ॥ ౧౪ ॥ తత్రాహంపరిశ్రాంతానీన్ద్రియాణి ఆత్మాదేహశ్చయస్యతృషాపి
 పాసయా - పరితఃవ్యాప్తః - బుభుక్షితఃక్షుధితశ్చ-చద్యాఃహృదస్సత్వా - ఉపస్పృష్టఃకర్తరిక్షః-ఆచాస్తఃపీత్యాజల
 మితిశేషః-గతఃశ్రమోయస్యతథాభూతః ॥ ౧౫ ॥ తస్మిన్నిర్మనుష్యైరచ్యైఃపిష్పలస్యాశ్వత్థస్య - ఉపస్థేమూలే-ఆశ్రితః
 ఉపవిష్టః ఆత్మస్థంజీవాత్మసస్థితం-హృదయకమలస్థితంవా - ఆత్మానంపరమాత్మానమాత్మనామనసా - అచింతయంధ్యాత
 వానస్త్రి ॥ ౧౬ ॥ భావనిగ్జితేనఅభ్యాసవశీకృతేనచేతసా - చరణామ్భజంధ్యాయతశ్చింతయతః - ఔత్కణ్ఠ్యాత్

ప్రజాకరా ॥ ఖేటభర్వటవాటిశ్చవనాన్యపవనానిచ ॥ ౧౧ ॥ చిత్రధాతువిచిత్రాద్రీనిభభగ్నఘజద్రుమా ॥
 జలాశయాభ్యవజలాన్నలినీస్సురసేవితాః ॥ ౧౨ ॥ చిత్రస్వనైఃపత్రరథైర్విభ్రమద్భ్రమరశ్రియః । నలవేణుశర
 స్తమ్భకుశకీచకగహ్వరమ్ ॥ ౧౩ ॥ ఎకోవౌతియాతోహమద్యాక్షుంవిపిసం మహత్ । ఘారంప్రతిభయాకారం
 వ్యాఖిలూకశివాజరమ్ ॥ ౧౪ ॥ పరిశ్రాన్తేన్ద్రియాత్వాఽహంత్వట్పరితోబుభుక్షితః । స్సాత్వాపీత్యాహృదేన
 ద్యాఉపస్పృష్టఃగతశ్రమః ॥ ౧౫ ॥ తస్మిన్నిర్మనుష్యైరచ్యైఃపిష్పలస్థాశ్వత్థస్య । ఆత్మనాత్మానమాత్మస్థంయథా
 శుత్రమచింతయమ్ ॥ ౧౬ ॥ ధ్యాయతశ్చరణామ్భజంభావనిగ్జితచేతసా । ఔత్కణ్ఠ్యాశ్రుకలాక్షస్యహృద్యా
 నీన్ద్రైశ్చనైర్హరిః ॥ ౧౭ ॥ ప్రేమాతిశయనిర్భిన్నపులకాక్షోఽతనిర్వృతః । ఆనందసంప్లవేలీనోనాపశ్యముభయంము
 నే ॥ ౧౮ ॥ రూపంభగవతోయశ్చన్యకాంతంశుచాపహమ్ । అపశ్యక్ సహసోత్తస్థావై కల్యాణద్వర్షనాశ
 వ ॥ ౧౯ ॥ తద్విదృక్షురహంభూయఃప్రణిధాయమనోహృది । వీక్షమాణోపినాపశ్యమచిత్తస్తభవాతురః ॥ ౨౦ ॥
 ఏవంయత స్తం విజనేమామాహుగోచరోగిరామ్ । గమ్భీరశక్త్యయావాచాశుచఃప్రశమయన్నివ ॥ ౨౧ ॥ హస్తాన్దీ
 న్జన్తభివాన్తామాండ్రప్టుమిహార్హతి । అవిపక్వకషాయాణాందుర్ధరోఽహంకుయోగినామ్ ॥ ౨౨ ॥ సకృద్భద్ర

ప్రేమపూర్వకానుధ్యానాద్దతో - రహృణామానందజనే త్రజలానాం - కలాభిన్దవో-యయోస్తై - అక్షీణే యస్యతస్య - మే
 మమ-హృదిశ్చనైర్హరిరాసీతేఆవిరాసీతే ॥ ౧౭ ॥ తదా ప్రేమాధిక్యేనహేతునానిర్భిన్నాఅభివ్యక్తాఃపులకారోమాఘ్నా
 యస్త్రితదక్షంశరీరంయస్యసః - అతీవనిర్వృతఃసుఖితః - ఆనంద సంప్లవేఆనంద పరివాహే - లీనోమగ్నః-హేమున- ఉభ
 యుండేహమాత్మానంచ-నాపశ్యంనదృష్టవానస్త్రి ॥ ౧౮ ॥ యత్-అచిర్భూతం-మనఃకాంతంమనసోఽతీవప్రియం - అత
 ఎవ - శుచాపహం-శుచాయాఃశోకస్యఅపహస్తృ - భగవతోరూపం-తత్పునరపశ్యక్-వైక్షణ్య - దదర్శనకృతాదధార్మ్య
 త్-దుఃఖితమనాః-సహసాఆశు-ఉత్తస్థాఉత్థితవానస్త్రి, కైవల్యాదితిపాతాంతరం, తదా, అసహాయత్వాత్ ॥ ౧౯ ॥
 తద్రూపం - భూయఃపునః-దృష్టమిచ్ఛురహం - హృది-మనఃప్రణిధాయ-స్థిరీకృత్య, వీక్షమాణశ్చింతయన్మపి-నాపశ్యం - అతఎ
 వాతురభవవిషయాతురభవ - అచిత్తప్రోఽభవమ్ ॥ ౨౦ ॥ ఎవండ్రప్టుంపునఃపునర్యత స్తంయత్తుంకుర్వస్తంమామద్ది
 శ్య - గిరామగోచరః, యతోవాచానివర్తన్త, ఇత్యుక్తరీత్యా, వాగవిషయః- అపచ్యేద్యత్వాదితిభావః ॥ అదృశ్యస్సస్థితి
 తాత్పర్యం - భగవానితివిశేష్యచుధ్యాహర్తవ్యం-గగనే-గమ్భీరయావాచా-శుచఃశోకాప్రశమయన్నివాహ ॥ ౨౧ ॥
 ఉక్తిమేవాహ - హస్తైశ్చతుర్భిః, ఇహలోక-అస్తిన్జన్తని-భవాత్ - మాండ్రప్టుం-మార్హతివార్హతి-మాశబ్దోయంనన్య ర్యా
 యః-అతోమాణిలుజితిలుజభావః-దర్శనానర్హత్వేహేతుంవదన్నాత్మానంవిశిష్టే - అవిపక్వఃఅవినష్టఃకషాయఃదర్శనప్రతి
 బద్ధకఃపుణ్యపాపాస్త్యకఃకషాయఃకషాయవద్దురపనయఃకర్తోపాధిద్యేషాం-తేషాం-కుయోగినా-మహం-దుర్దర్శఃదుఃఖినాపి
 ద్రప్టుమశక్యః ॥ ౨౨ ॥ తస్మాన్సకృత్కథంధృష్టోసీత్యత్రాహ - సకృదితి హేలనఘ-సకృద్భూపంమదీయందర్శితమితియ

తతః ప్రవ-మత్కామాయ - మద్విషయకదిదృశ్యాయై, ఏతత్కామయతే,, ఇతిపాతా న్తరం-తతః-తేతుభ్యం -సకృద్దర్శితం
యాపం-ఏతత్-కామయ - ద్రష్టుమితి శేషః-నివృత్తపేరణాత్ స్వాధేజేజ్ఞాతృ-మేదేతుమణ్ణిచి - ణిచ శ్చేతి నైకత్వకంపరస్యై
పదం-కింకామయా తెణేత్యతఃపా . మత్కామఃమాండ్రష్టుంకామయమానః - సాధుఃసాధుచరితః - పుమాన్ - శనైః స
ర్వాన్-హృచ్చయ్యాన్ హృద్గతాన్ రాగాదిదోషాన్-ముఖ్యతినరస్యతి || ౨౩ || యతః-స్తేతవ- అదీర్ఘయా-లృకాలిక్త్యవ-
సతాంసేవయా - మయి - దృఢామతిర్జాతా - తతస్త్వమమమవద్యం-లోక్యతఇతి లోకోదహస్తం - శూద్రదహమిత్యర్థః
హిత్యాత్మక్వా - మజ్జనతాంమద్భృత్యతాం-గన్తాగమిష్యసి కల్పాన్తరేఇతి శేషః || ౨౪ || మదనుగ్రహణ్యతో - కర్షిచ్చిదపిప్ర
జానగ్గనిరోధే ప్రళయకాలేపి - తవ-నిబద్ధానిశ్చితేయం - మతిఃస్త్పృతిశ్చ-నవిపద్యేత,ననశ్యేత్,,కర్షిచ్చి - న్మయినిబద్ధామతిః-
ప్రజానగ్గనిరోధే- మయిస్త్పృతిశ్చ-నవిపద్యే తేతివాన్వయః || ౨౫ || అలిక్లంకర్తృకృతదహరహితం - సభోలిజమాకా
శకరీరక-మీశ్వరంసర్వనియన్తృ - విశ్వరమితిపాతే - ఈశ్వరశబ్దవాచ్యం - తస్మాత్ సర్వవ్యాపకం - భూతంస్వాధీనసత్తాది
మత్ - బ్రహ్మ,, తస్యహవా ఏతస్యమహతోభూతస్యనిశ్చయసితమితిశ్రుతః,, ఏతావదుక్త్వా - విరరామతూష్టిమాస-తతోమహ
తాంతేజస్వినామపి-మహీయ సేతస్యైమహాతేఘాతాయ. తేనానుకమ్పితోఽహం - అవనామం ప్రణామం - విదధేకృతవాన
స్తీ || ౨౬ || తతోఽనన్తస్యభగవతోనామాని - అహంగతలజ్జః-పఠక్-భద్రాణిలోకానాంమగ్న లావహని-గుహ్య నివే
దగుహ్యని-జన్మాసి-కర్తృణిచ-స్తరక్ - గాంధూమింపర్యటక్ - తుష్టంమనోయస్య - గతాస్పృహశబ్దాదివిషయాంయస్య-

ర్శితంయాపం * మత్కామాయతవానఘ | మత్కామశ్చనకై సాధుస్స గావస్తుశ్చ తిహృచ్చయ్యాన్ || ౨౩ ||
స తేవయా-అదీర్ఘయా-తేజాతామయిదృఢామతిః | హిత్యావద్యమమంలొకంగన్తామజ్జనతామసి || ౨౪ || మతిర్మ
యినిబద్ధేయనవిపద్యేతకర్షిచ్చిత్ | ప్రజానగ్గనిరోధేపిస్త్పృతిశ్చమదనుగ్రహత్ || ౨౫ || ఏతావదుక్త్వాపరరా
మతస్సహదూభృతంసభోలిజమలిక్లమీశ్వరమ్|అహంవతస్యైమహాతాంమహీయ సేశీర్ణావనామంవిదధేఽనుక
మ్పితః|| ౨౬ || నామాన్యనన్తస్యగతపఠక్గుహ్యనిభద్రాణిక్యతానిచస్తరక్|గాంపర్యటంతుష్టమనాగత
స్పృహఃకాలంప్రతిక్షుక్ విమదోవిమత్సరః|| ౨౭ || ఏవంకృష్టమతేర్భృహ్మన్మ సక్తస్యామలాత్మనః|కాలఃప్రా
దురభూతా-తేతటిత్సదామనీయథా || ౨౮ || ప్రయజ్య మానెమయితాంశుద్ధాంభాగవతీంతనుమ్ | ఆర
భకర్కనిర్వాణోన్యపతత్పాశ్చాఛాతికః || ౨౯ || కల్పాన్తర్జమాదాయశయానైమ్మ స్యుదన్వతః|శిశః|| యిషో
రనుప్రాణంవివిశేఽన్తరహంవిభోః|| ౩౦ || సహస్రయుగపర్యన్తఉత్థాయేదంసిస్మృతః | మరీచిమిశ్రాయు
షయఃప్రాణేభ్యోఽహంచజజ్ఞిరే || ౩౧ || అన్తర్బహిశ్చలోకాన్స్త్రీస్సర్వేమ్యసూన్దితవ్రతః|అనుగ్రహన్తహ

విగతోమత్సరోభూతవిషయకోయస్య - విగతఃమదోదహపారవశ్యరూపోయస్యసః-అపదఇతిపాతే,,అనికతః - కాలం
దహవసానకాలం - ప్రతిక్షుక్-ఆసమితిక్రియాపదమధ్యాహర్యం - యావత్కల్పావసానంజీవితవానస్తీత్యర్థః || ౨౭ ||
హే|బ్రహ్మ-కృష్ణేభగవత్యైవమతిర్యస్య-అతఎవా-మలోఽవిశుద్ధతత్వామనోయస్య-అతఎవ-శబ్దాదివిషయేష్యసక్తస్య-మమ-
కాలేతద్దహవచ్చకప్రారంభావసానకాలే-కాలఃమృత్యుకాలః-ప్రాదురభూత్ ఉపస్థితోబధూవ-మృత్యుకాలస్యక్షణికత్వద్యో
తనాయదృష్టాన్తమాహ | సోదామనీ-సుదామ్నఃపర్యతస్యాదురభవాసోదామనీ-చాతుర్ధికేఽణి,అన్నితిప్రకృతిభావ,అణ్ణ
న్తత్వానీవ||సోదామనీత్యపపాఠః || ౨౮ || తదా-తాంప్రసిద్ధాం-సర్వజీవలయాధారభూతాం-శుద్ధాంఅపాకృతీం-
భాగవతి-మనిరుద్ధాఖ్యాం - తనుంప్రతి-మయి-ప్రయజ్యమానెసం శ్లిష్యమాణే-లయంప్రాప్తముష్యక్తేసతీత్యర్థః | ఆరభక
ర్కణః-తద్దేహవస్థితినిమిత్తస్యప్రారంభకర్కణః - నిర్వాణమవసాన-యస్యస-పాశ్చాఛాతికోదేహః - న్యపతత్ || ౨౯ ||
ఏవంప్రాక్ ప్రియవృత్తాన్తఃకర్షితః,అథ-తతఉపరితనంవృత్తాన్తమాహ|కల్పాన్తర్జత్యాదినా||తదాకల్పాన్తే-ఇదంజగ-దాదా
య-స్వస్తీస్సృణిలాప్య- ఉదన్వతఃప్రళయార్ణవస్యా-మ్భునీ-శయానైసరుద్ధాఖ్యభగవతః-శిశయిషో-స్సన్నాభిపద్మేశిశయిషోః
విభోశ్చతుర్ముఖస్యాన్తఃప్రాణః - మనువివిశేఅనుప్రవిష్టవానస్తీ - సన్తర్జస్వవివక్షితః || ౩౦ || సహస్రయుగావసానై-
ఉత్థాయనాభికమలాదిలిశేషః- ఇదంవృష్ట్యాత్మకంజగ - త్సిస్మృతోశ్చతుర్ముఖస్య - ప్రాణేభ్యఃప్రాణాదిభ్యః - మరీచినహి
తా-యుషయోవసిష్టాదయః- అహంనారదశ్చ-జజ్ఞిరేఉద్భూతః,అహంచజజ్ఞిఇతిపురుషవిపరిణామనాన్వయః || ౩౧ ||
తతోమహవిష్టో - రనుగ్రహ-త్కర్షిచ్చిదష్యవిఘాతా, అప్రతిహతాగతిర్యస్య- అను-ద్దితమఖడ్జితంవ్రతంబ్రహ్మచర్యంయస్య-

• పా . ఏతత్కామయతేనఘ. * పా || సభోలిజమలిక్లమీశ్వరమ్. * పా || ప్రతిక్షున్నపదోవిమత్సరః.

సోహం-త్రిలోకాన నర్భహిశ్చ , పర్యేమి-పరితస్సంచరామి || ౩౨ || దేవనభగవతాబ్రహ్మణావాదతాం , స్వరాః-ని
 పాదర్షభగాధారవద్భుమధ్యమధైవతపంచమాఖ్యాస్సప్త , తవబ్రహ్మ-తేనవిభూషితాం , స్వరైస్సన్నిధాపితేన బ్రహ్మణా
 భగవతావావిభూషితా , మిమాంపాణిసాం , వీణాం-మూర్ఛయిత్వావాదయిత్వా , మూర్ఛావీణాదివాదనం - వాదన
 మూర్ఛనాచే-తివైజయస్త్రీకోశాత్ , హరికథాంగాయమానో ౭ హమేవంచరామి || ౩౩ || ప్రియంభక్తానాం ప్రీత్యావ
 హంత్రవఃకుశోయస్య తీర్థపవిశ్రాంతాదితీర్థాశ్రయావాపాదాయస్య , తీర్థంపాదేయస్యతివా - సభగవాన్-స్వవీర్యా
 ణియశాంసి-ప్రగాయతో , మే-చేతస్యాహూతఇవ శీఘ్రందర్శనంయాతి , దృష్టోభవతీత్యర్థః || ౩౪ || తదేవమాపు
 ష్టంయథావదనువర్త్యాభసర్వథాత్వంహరిచరిత్రాణ్యేవానువర్ణయేత్త్యభిప్రాయేణ , తావత్రయాతురజనానాం , భగవ
 ద్గుణవర్ణనానుశ్రవణమన్తరేణతాపత్రయవిఘాతుకంపాయాన్తరమస్తీత్యాహ||ఎతదితిద్వాభ్యాం | అసక్యన్తాత్రాస్పర్శ
 చ్చయామాత్రా , శ్చబ్దాదివిషయా,స్తాసాంస్పర్శేచ్ఛయాఅనుభవత్యష్టయా-ఆతురంపీడితంచిత్రం యేషాంతేషాంజనానాం
 భవసిద్ధోష్టవఃపూరః-సః-హియన్తాత్రా రణా-దదృష్టోనష్టోభవతి,తదేతదేవ-కిం-హరిచర్యాయాఅనువర్ణనమితి || ౩౫ ||
 ముహుః-కామలోభాభ్యాంహత , ఆత్మా, మనో-యద్వత్ యథా-ముకున్దసేవయా , గుణానుశ్రవణాదిరూపయా- అర్థా,
 స్ఫుటం-శౌమ్యతికామాదిరహితోభవతి,తథా,యమాదిభిర్వీగమారైః , నశామ్యతి || ౩౬ || ప్రశ్నస్యోత్తరముపసం

విష్టోరవిభూతగతిఃక్వచిత్ || ౩౨ || దేవదత్తామిమాంవీణాంస్వర బ్రహ్మవిభూషితామ్ | మూర్ఛయిత్వాహరి
 కథాంగాయమానశ్చ రామ్యహమ్ || ౩౩ || ప్రగాయతశ్చవీర్యాణితీర్థపాదఃప్రియశ్రవాః | ఆహూత ఇవమేశీ
 శ్శుం దర్శనంయాతిచేతసి || ౩౪ || ఎతద్ధ్యాతురచిత్తానాంమాత్రాస్పర్శేచ్ఛయాముహుః | భవసిన్ధుష్టవో
 దృష్టోహరిచర్యానువర్ణనమ్ || ౩౫ || యమాదిభిర్వీగపథైఃకామలోభహతోముహుః | ముకున్దసేవయాయ
 ద్వత్తథాత్వాద్ధానశౌమ్యతి || ౩౬ || సర్వంతదిదమాఖ్యాతంయత్ప్రహంత్యయా౭నఘ | జన్మకర్మరహస్యం
 మేభవతశ్చాత్మతోషణమ్ || ౩౭ || సూతఉవాచ | ఎవంసంభాష్య భగవాన్నారదోవాసవీనుతమ్ | ఆమన్త్ర్య
 వీణాంరణయన్యాయాయాద్యచ్ఛికోమునిః || ౩౮ || అహూ దేవఋషిర్ధన్వయఃకీర్తింశార్దధన్వనః | గాయన్తా
 ద్యన్నిదంతస్త్రియరమయత్యాతురంజగత్ || ౩౯ ||
 ***
 *** ఇతి శ్రీమద్భాగవతే,మహాపురాణే,ప్రథమస్కంధే,షష్ఠోఽధ్యాయః. ***
 శౌనకఉవాచ | నిర్గతేనారదేసూతభగవాన్నారదరాయణః | శ్రుతవాంస్తదభిప్రేతంతతఃకిమకరోద్విభుః || ౧ ||
 సూతఉవాచ | బ్రహ్మనద్యాంసరస్వత్యామాశ్రమఃఫశ్చిమేతతే | శమ్యాప్రాసఇతిప్రోక్తఋషీణాంసత్రవ
 ర్ధనః || ౨ || తస్మిన్స్వత్రమేరమ్యేబదరీషణ్డమణ్డతే | ఆసీనో౭పఉపస్సృశ్యప్రణిదధ్యామనస్స్వయమ్ || ౩ ||
 భక్తియోగేనమనసిసమ్యక్ప్రణిహితే౭మతే | అపశ్యత్పురుషంపూర్వంమాయాంచతదపాశ్రయమ్ || ౪ || య

హరతి || సర్వమితి || హేఅనఘ-త్వయా౭హం-యత్ప్రతిపృష్ట,స్తదేతత్సర్వమాఖ్యాతం - ఆఖ్యాతమేవసంగృహ్యదర్శయతి
 మేమమ,జన్మకర్మణోఃరహస్యం , తథా-భవతస్తవాత్కమనఃతువ్యతేయనతచ్చ-తత్సర్వమాఖ్యాతమిత్యన్వయః || ౩౭ ||
 వ్యాసనారదసంవాదముపసంహరతి , సూతః | ఏవమితి || ఏవమిత్థం -సంభాష్య-భగవాన్నారదోమునిః-వాసవీనుత-ముపరి
 చరవసువీర్యజాయాఃసత్యవత్యాస్సతం , వ్యాస, మామన్త్ర్యఆపృశ్య-వీణాంరణయన్యాయాద్యచ్ఛికో-స్సేవ్చాచ
 నుచారీయయా || ౩౮ || దేవర్షింస్తాతి | అహూఇతి | ధన్వత్సంస్వస్యపరస్యచసుఖాపాదకత్వం,తదేవాహ,యోదేవ
 ర్షిః,శార్దధన్వనోభగవతః , కీర్తింగాయన్-తస్త్రివీణయామాద్యన్ , మదఃప్రాప్నవన్,స్వయంవీణాస్వనజహర్షమగ్న
 స్సన్నిత్యర్థః , ఆతురంతాపత్రయాతురం-జగదపి-రమయతిసుఖయతి || ౩౯ || ఇత్రీవాత్స్యవీరరాఘవసూరిలిఖితా
 యాంశ్రీభాగవతచంద్రాచంద్రికాయాంప్రథమస్కంధేషష్ఠోఽధ్యాయః.***

వాసవీనుతమామన్త్ర్యనారదోయయావిత్కుక్తం ,తతఉపరితనంవ్యాసవృత్తాన్తంపుచ్చతిశౌనకః || నిర్గతఇతి || హే
 సూత , తదభిప్రేతం,కింవాభాగవతాధర్మనప్రాయేణనిరూపితా,,ఇత్యుత్ప్రేక్షితమేవ-నారదస్యాభిప్రేతం-శ్రుతవాన్భ
 గవాన్తునిర్వాదరాయణో-నారదేనిర్గతేసతితతఃకిమకరోత్ || ౧ || ఇత్యమాపుష్టఆహసూతః | బ్రహ్మనద్యామిత్యాదిభిస్సప్త
 భిః || బ్రహ్మనద్యాంసరస్వత్యాఖ్యాయాం-పశ్చిమేతతే,శమ్యాప్రాసఇతిప్రసిద్ధో,వ్యాసస్యాశ్రమః , సచఋషీణాంసత్రవర్ధ
 నఃస్తత్రాణిదధన్తస్మిన్నితితథా || ౨ || తస్మిన్బదరీణాంషణ్డేర్షణ్డతేఆశ్రమే,శమ్యాప్రాసవ్యాసః-అపఉపస్సృశ్య
 ఆచమ్య-స్వయమాత్మనా-మనఃప్రణిదధ్యా,విషయాన్తరేభ్యఃప్రత్యాహృత్యాత్మస్తమకరోదిత్యర్థః || ౩ || భగవద్భక్తి

యోగనామతమనసి-సమ్యక్ ప్రణిహితేనమాహితే-పూర్వం తావత్పురుషం-పరమపురుషమపశ్యత్, తతస్తదపాశ్రయాంపు
రుషాపాశ్రయాం-తదాధారాంతచ్చరీరభూతామితీయావత్ || ౪ || మామాయాంవిశినష్టి || యయేతి || పరోపిమాయాఖ్య
ప్రకృత్యైలక్షణోపి, జీవో-యయామాయయామోహితః-త్రిగుణాత్మకం-గుణత్రయపరిణామాత్మకం, శరీరమేవాత్మానం, మ
నుతే-తత్పుత్రం దేహాత్మభ్రమకృతం-అనర్థంచతాపత్రయరూపం-వ్రతిపద్యతే || ౫ || అనర్థోపశమంతాపత్రయరూ
పానర్థోపశామకం-ఉపాయంఅజానతో లోకస్యా-థోక్షజే-భక్తియోగ-మేవానర్థోపశమం-వ్యాసోఽపశ్యదిత్యనుషజ్ఞః, భగవ
ద్భక్తియోగమేవానర్థోపశమనోపాయత్వేననిచ్చితవానిత్యర్థః, తతస్సాత్వతసంహితాంభాగవతరూపాంసంహితాంచక్ర
సంహితా-సందర్భవిశేషః-సాత్వతశబ్దస్తుపురస్తాదేవనిరుక్తః || ౬ || తాంవిశినష్టియస్యామితి || యస్యాంసాత్వతసంహి
తాయాం-శూయమాణాయాం-మోహాద్యపహర్తరి-పరమపురుషై, కృష్ణై-భక్తిరుత్పద్యతే-తత్ర-మోహోనామ, అనాత్మ
న్యాత్మబుద్ధిర్యాఅస్వేస్వమితీయామతి, రిత్త్యుక్తవిధిః, శోకోబాహ్యైకతః, దుఃఖమాంతరః-భయమాగామిదుఃఖదర్శనజం ప్రతి
కూలంజ్ఞానం || ౭ || స-వ్యాసః-అనుక్రమ్యవివక్షితార్థాక్రమవిశేషేణవిన్యస్య-తదనుక్రమేణైవ-ఇమాంసంహితాం-కృ
త్వా సుతంశుకం. అధ్యాపమాయాస-ప్రశ్నావసరదానాయశుకం-విశినష్టి, నివృత్తినిరతం-సాంసారికధర్మవైముఖ్యద్వా
రాకవలచితై కాగ్ర్యవహశ్శమదమాదిర్నివృత్తిః-తత్రనిరతం-మునింపరబ్రహ్మయాథాత్మ్యమననశీలం || ౮ || తత్రల
భావసరఃవృచ్ఛితకౌనకః || సవాఇతి || వైఇత్యవధారణే-నివృత్తినిరతః-మునిః-అతఏవ - సర్వత్రశోతవ్యేష్వద్యేతవ్యేషుచో
పేక్షకఃఆదరరహితః. ఆత్మారామఃపరమాత్మైకపరః. ఎవంవిధః-కస్యవా-హేతోరితిశేషః, కస్తాద్ధేతో-ర్భూహతీంవి
పులా-మేతాంసంహితాం, అభ్యసత్ అధీతవాక్, కథమేకాగ్రచిత్తోభగవన్మననపరస్తద్విరోధినీ మేతాంబృహతీంసంహి

యాసంమోహితాజీవతత్త్వనంత్రిగుణాత్మకమ్ | పరోపిమనుతేఽనర్థంతత్పుత్రంచాభిపద్యతే | ౫ | అనర్థో
పశమంసాత్మాద్భక్తియోగమథోక్షజే | లోకస్యాజానతోవిద్వాంశ్చక్రసాత్వతసంహితామ్ || ౬ || యస్యాంవై
శూయమాణాయాంకృష్ణైవరమపురుషే | భక్తిరుత్పద్యతేపుంసాంశోకమోహాభయాపహే || ౭ || ససంహి
తాంభాగవతీంకృత్వాఽనుక్రమ్యచాత్మజమ్ | శుకమధ్యాపయమాసనివృత్తినిరతంమునిమ్ || ౮ || శౌనక ఉవా
చ || సవైనివృత్తినిరతస్సర్వతోపేక్షకోమునిః | కస్యవాబృహతీమేతామాత్మారామస్సమభ్యసత్ || ౯ || సూత
ఉవాచ || ఆత్మారామాశ్చమునయో నిర్గన్థాలపురుక్రమేకుర్వన్త్యహేతుకీంభక్తిమిత్థంభూతగుణోహరిః |
హరేర్గుణాక్షిప్తమతిర్భగవాన్బాదరాయణిః | అభ్యగాన్తహదాఖ్యానంనిత్యంవిష్ణుజనప్రియః || ౧౦ || పరీక్షితో

తామభ్యసదితివశ్చాశయః || ౯ || నెయంసంహితాభగవన్మననవిరోధినీ-ప్రత్యుత-తదుపయుక్తా, భగవత్స్వరూపరూ
పగుణవివరణరూపత్వాత్. అతోధీతవానిత్యుత్తరంవక్తుం-తావద్భక్తేస్స్వరూపగుణవిషయకతామాహసూతః || ఆత్మ
రామాఇతి || యద్యపి-మునయ. ఆత్మారామాః-పరమాత్మైకనిష్ఠాః-అతఏవ-నిర్గన్థాః-రౌకికార్థప్రబంధధారణరహితాః,, ఆ
నిర్గ్రాహ్యఇతిపాలే,, అశీతజీ యఃఅపరప్రేష్యానిరపేక్షాఇత్యర్థః-తథాపి, తే-ఉరుక్రమే-భగవతి, అహేతుకీం-అన
న్యప్రయోజనాం, భక్తింకుర్వన్తి,, సవిషయాయాభక్తేస్స్వరూపమాహ || ఇత్థంభూతగుణోహరిరితి || ఇత్థంభూతాఏవం
విధాగుణాయస్య. తథా భూతో-హరి, రితి - ఎవంవిధాంభక్తిం కుర్వన్తిత్యన్వయః, హరిరేవం విధగుణకః, ఎ
తత్స్వరూపక - ఇతీత్యమనుధ్యానాత్మకత్వాద్భక్తై, స్తత్రభజనీయస్యరూపగుణవిషయకజ్ఞానస్యాపేక్షితత్వా
త్తద్వివరణరూపామిమాంసంహితామధీతవానితిభావః || ౧౦ || తదేవాహ || హరేరితి || హరేర్గుణైర్వేదా
నైభ్యోఽవగతైరనుభూయమానైర్గుణై, రాక్షిప్తా, ఆకృష్టామతిర్వస్యస - భగవాన్ బాదరాయణిఃశుకః, ని
త్యంవిష్ణుజనప్రియః-మహా, దిదమాఖ్యానమధ్యగా, దధీతవాన్, హరేర్గుణాక్షిప్తమతి, ర్విష్ణుజనప్రియఇతీదం
విశేషణద్వయం, హేతుగర్భం, విష్ణోర్జనాభక్తాఃప్రియాయస్యైతిబహువ్రీహిః,, అయంభావః,, యద్యప్యనుభావ్యాభగ
వద్గుణావేదానైభ్యోఽవగతా, సతథాపి,, స్వాధ్యాయాద్యోగమాసీతయోగాత్స్వాధ్యాయవాన్భవే,, దిత్త్యుక్తరీ
త్యాభగవద్గుణప్రతిపాదకప్రబంధసంశీలనస్యావశ్యాపేక్షితత్వాత్-సైన్యసాన్యప్రబంధస్యభగవద్గుణప్రతిపాదకత్వాత్
సావతారతద్గుణసవిభూతకసభక్తతద్గుణస్యైవ, భగవతోఽనుభావ్యత్వా, దవతారతద్గుణభక్తతద్గుణానాం, విశిష్ట, వేదా
నైభ్యోఽవగతానాం, వేదాన్తావగతగుణైభ్యో, పృథిశయితానాం, అస్మాదాఖ్యానాదవగమా, దిదమధ్యగాదితి, అసేనప్రబంధ
పాశ్రవస్త్యంసూచితమ్ || ౧౧ || తదేవం, కస్మిన్యగప్రవృత్తయమిత్యాదిప్రశ్నానాముత్తరముక్తం,, అథ,, తస్యపుత్రోమహాయో

గీత్యాదిప్రశస్తిస్తోత్రం, వివక్షిష్యంస్తావత్. అభిమన్యుసుతంసూతప్రాపూర్ణాగవతౌతమమ్. తస్యజన్మమహాశ్చర్యంకర్తాణి
చగృణీహీన. ఇత్యాదిప్రశస్తి నాముత్తరంసోపాధ్యతం, వక్తుంప్రతిజానీతే॥ పరీక్షితఇతిపరీక్షితోరాజదైర్జన్యకర్తాణిచ, విలాప
నంవిలయంచ-తేమాంసమాహర, స్తదుపాధ్యతరూపం, పాణ్డుపుత్రాణాం, సంస్థానంస్థితిం, వృత్తాన్తమితియావత్. తదేతత్సర్వం.
కృష్ణస్యభగవతః, కథాయాఉదయఃఅనుప్రసక్తిర్యస్మిన్, తద్వక్ష్యే, సంస్థానం-కృష్ణకథోదయా-మితిచపాతాన్తరం, తదాకృష్ణక
థోదయా-మితిసంస్థావిశేషణం, సంస్థాశబ్దస్యయథోక్తవా ర్థః-తత్రపాణ్డుపుత్రాణాంసంస్థానం, పరీక్షిజన్మకర్తాద్యు పాధ్య
తయాపం, పరీక్షిజన్మకర్తాదికంత్వితఃప్రభృతిప్రధానశఃప్రతిపాద్యం, తదుభయాను ప్రసక్తాకృష్ణకథా, సర్వోయంసంస్థాః
కృత్సృప్రబన్ధోపాధ్యతరూపఇతివివేకః ॥ ౧౨ ॥ తావత్పరీక్షితోజన్మకర్తాదికంవక్తుం, పాణ్డుపుత్రాణాంసంస్థా
నమాహ ॥ యదేత్యాదినాయావత్పంచకథాధ్యాయసమాప్తిః॥ తత్రపరీక్షితోజన్మ, ఉపాధ్యతవాన్తగ్భావ్యోచ్యతే, కర్తాది
కంతు, తతఃఉపరితనగ్రన్తేనెతివివేకః- యదేత్యస్య, తదేతితృతీయేనాన్వయః, మృథేయద్యే, కౌరవాణాంసృష్టయానాంచ, వీర
మ, వీరగతింవీరాణాంగతిం, స్వర్గతిం, గతేషుపాప్రప్తేషుసత్సు, ధృతరాష్ట్రపుత్రేదుర్యోధనే, వృకోదరేణభీమనాపవిధా
యాఃప్రయుక్తాయా, గదాయా, అభిమన్యనామాతేన, భగ్నాఊరూపవదణ్డేయస్యతథాఘాతేనతి ॥ ౧౩ ॥ ద్రాణిఃఅ
శ్వత్థామా, స్వచిక్షీతం, భద్రగుత్తరాష్ట్రస్యాప్రియమపి, ప్రియమితిపశ్యత్, మన్యమానః, స్వపతాంశయానానాం-కృష్ణాయాః,
ద్రాపద్యాః, సుతానాం, శిరాంసీ, అపాహరతేభిత్వా౭౭సీతవాన్, ఇదంకర్త, తస్యధృతరాష్ట్రస్య, విప్రియమేవ, యద్యా,
తస్యఅశ్వత్థామ్నః, కర్త, విప్రియమేవ, సర్వలోకస్యాపీతిశేషః, అతవ, జాగుప్సితం-విగర్హయన్తే, అఘనాపివినిన్దన్తి ॥ ౧౪ ॥

౭థరాజదైర్జన్యకర్తావిలాపనమ్ ॥ సంస్థానంపాణ్డుపుత్రాణాంవక్ష్యేకృష్ణకథోదయమ్ ॥ ౧౨ ॥ యదామృథే
కౌరవస్సృష్టయా నాంపిరేవ్యథోవీరగతింగతేషు ॥ వృకోదరావిధగదాభిమర్శభగ్నోరుదణ్డేభృతరాష్ట్రపు
త్రే ॥ ౧౩ ॥ భద్రఃప్రియంద్రాణితిస్తవశ్యన్కృష్ణానుతానాంస్వపతాంశిరాంసీ ॥ ఉపాహరన్తిప్రియమేవత
స్యజాగుప్సితంకర్తావిగర్హయన్తి ॥ ౧౪ ॥ మాతాశిశూనానిధనంసుతానానిశామ్యఘోరంపరితప్యమానా ॥ త
దాతుతద్భాషకలాకులాక్షీతాంసాంత్వయన్ప్రాహకిరీటమాలీ ॥ ౧౫ ॥ తదాశుచస్తైప్రమృజామిభద్రేయభృ
హ్న బన్ధోశ్చిరఆతతాయినః ॥ గాణ్డీవముక్తేర్విశిఖైరుపాహరేత్వాక్రమ్యయత్సాస్యతిదగ్ధపుత్రా ॥ ౧౬ ॥ ఇ
తిప్రియాంవల్లవిచిత్రజలైస్ససాన్త్యయిత్వా౭చ్యుతమిత్రసూతః ॥ అన్వాద్రవద్దంశితఉగ్రధన్వాకపిధ్వజో
గురుపుత్రంరథేన ॥ ౧౭ ॥ తమావతన్తంసవిలక్ష్మదూరాతు-మారహేచాద్విగ్నమనారథేన ॥ పరాద్రవత్ప్రా
ణపరీపురుర్వ్యాయావద్దమంరుద్రభయాద్యథాకః ॥ ౧౮ ॥ యదా౭శరణమాత్మనమైక్షతశాన్తవాహ

యదైవం, తదామాతాద్రాపదీశిశూనాంసుతానాం, ఘోరం, నిధనంమరణం, నిశామ్యపృష్టా-పరితప్యమానా, బాష్పైరా
కులైఅక్షిణీయస్యాస్తథాఘాతా, బభూవెతిశేషః, తదాతాంద్రాపదీం, సాంత్వయన్తేఉపచ్ఛన్దయన్, కిరీటమాలీ, కిరీటానాం
రాజాన్తరకిరీటానాం, మాలాసేవమానా, అస్యాస్తీతికిరీటమాలీ, వీర్యదేరాకృతిగణత్వాద్విహ్వదిభ్యశ్చేతి, మత్స్వర్థయజ్ఞని-
ఇదంవత్సమాణమాహ ॥ ౧౫ ॥ తదేవాహ ॥ హేభద్రే, బ్రహ్మబన్ధోబ్రాహ్మణాధమస్య, ఆతతాయినః, అగ్నిదోగరదశ్చై
వశస్త్రపాణిర్ధనాపహః ॥ క్షేత్రదారాపహర్తాచవడతేహ్యతతాయిన, ఇతిశస్త్రపాణిరాతతాయిత్యేనస్మరణాదాత
తాయినఇత్యుక్తం-శస్త్రపాణిర్నామ, శస్త్రధారణేననిరపరాధిప్రాణిఘాతుకః, తస్యశిరో, గాణ్డీవముక్తేర్విశిఖైర్పా
ణ్డేః-యత్-యదా, ఆహరేయం-యత్-యదా-చాహృతంశిరః-పాదేనాక్రమ్య-దగ్ధపుత్రాత్వం-సాస్యసి-తదా-తేతవ
శుచః-విమృజామిమార్జయాని ॥ ౧౬ ॥ ఇతీతంవల్లభిఃసున్దరైర్విచిత్రైశ్చజల్పైఃభాషణైః-ప్రియాంద్రాపదీం-సాన్త్యయి
త్వా-అచ్యుతఃకృష్ణోమిత్రంసూతఃసారథిశ్చయస్య-సారథీకృతాచ్యుతఇత్యర్థః-దంశితఃకవచితః-ఉగ్రంధన్వగ్రాణ్డీవంయస్య-క
పిధ్వజఃహనుమచ్చిహ్నితఃధ్వజోయస్య-సో౭ర్జునః-రథేనసాధనేన-గురొర్ద్రాచార్యస్య-పుత్రంఅశ్వత్థామానం-అన్వా
ద్రవత్అన్వధావత్ ॥ ౧౭ ॥ ఆవతన్తమర్జునం, దూరాదేవాభిలక్ష్మప్రత్యభిజ్ఞాయ, కుమారహఃకుమారఘాతీ-సో౭శ్వత్థామా-
ఉద్విగ్నంభీతంమనోయస్యతథాఘాతః-ప్రాణపరీపుఃప్రాణాన్ప్రాప్తురుచ్ఛుః, జిజీవిషురిత్యర్థః, ఉర్వాస్యంఘామా-యావ
ద్దమం-యావద్దన్తంశక్యం-తావ-ద్రథేనసాధనేన-పరాద్రవత్వలాయితవాన్-కో-దక్షః, యథారుద్రభయా, తద్వత్ ॥ ౧౮ ॥
యదా-అశరణంరక్షకరహితం, శాన్తవాజినోయస్యత, మాత్మన-మైక్షతవర్యలోచితవాన్, తదా, సద్విజాత్మజో-ద్రాణి-

* పా ॥ సంస్థానంపాణ్డుపుత్రాణాంవక్ష్యేకృష్ణకథోదయమ్.

రాత్నాత్రాయతే ననత్యాత్మ త్రాణం- స్వరక్షణోపాయం-బ్రహ్మశిరోనామకమస్త్రం-మనె అబుధ్యత,బ్రహ్మశిరోస్త్వై
కారుణంహత్వాఽత్మావరక్షిష్యామీత్యధ్యవసితవానిత్యర్థః ॥౧౯॥ అథ,సలిల,ముపస్పృశ్యాచమ్య-సమాహితఃఆ
స్త్రప్రయోగోపయుక్తమనఃప్రణిధానయుక్తః,సంహార-మస్త్రోపసంహార-మజానన్నపి-ప్రాణాపద్యపస్థితాయాం,తద్భ్రష్టా
శిరోస్త్రం,సద్భైప్రయుయోజ ॥౨౦॥ తత,స్సర్వతోదిశం-సర్వదిక్షు-ప్రాదుష్కృతంప్రాదుర్భూతం-ప్రచణ్డంఊగ్రం-
తేజః,ప్రాణాపద-మభిప్రేక్ష్య, ప్రాణవిపత్తికారిత్యేనోత్ప్రేక్ష్య, జిహ్వరర్జునో-విష్ణుంకృష్ణమువాచ ॥౨౧॥ తదేవా
హృష్యైత్యాదిపచ్చభిః ॥ ప్రాదుష్కృత తేజోయాథాత్మ్య తదుపసంహారానభిజ్ఞ, స్తదుభయజ్ఞాపనాయభగవంతంకృష్ణం
ప్రప్యకామోనాహమపివేద్మితిమావోచఇత్యభిప్రాయేణ, తావద్భగవంతం,స్వాభావికైర్ధర్మై-స్సౌతివతుర్భిః ॥ హేకృష్ణ
కృష్ణ!కృషిర్భూవాచకశ్చబ్దోఽఽనిర్వృతివాచక,,ఇతినిరుక్తకృష్ణశబ్దోపస్థాపితసర్వలోకసుఖావహత్వరూపగుణానుసన్ధానకృ
తసమ్భ్రమాద్విరుక్తిః, హేమహాబాహూ,,బాహూరాజన్యఃకృత, ఇత్యుక్తరీత్యా రాజన్యకులప్రభవబాహూ-భక్తానా
మభయంకరోతీతితథాభూత, స్తస్యసంహారం,దహ్యామానానాంతాపత్రయేణదహ్యామానానాంజనానాం,సంస్మృతై-రప
వర్గఃపారభూతః-సంసారాద్విమోచకఇతియావత్,త్వ, మెకవవ,, కృత్స్నజగత్సుఖావహాస్య-తత్రాపిభక్తాభయంకరస్య
సంస్మృతిరూపమహాభయక్షేపణక్షమస్య-తవ-కియా,నేతదుపస్థితభయాపనయనప్రయాసఇతిభావః ॥౨౨॥ నన్వేవం-
విధ, స్త్రీశరోనాహ,మిత్యతఆహ ॥ త్వమితి ॥ త్వమేవసాక్షాదీశ్వరః,,యత్కించదీశితవ్యవస్త్యపెక్షయాసర్వోపిలోక
ఈశ్వరవవె, త్యనితరసాధారణైర్ధర్మై,రభిప్రేతమీశ్వర,మితరస్సాద్వ్యవగ్తయతి,అద్యః,ఆదౌభవఃఅద్యః,నిఖిలజగత్కా
రణత్వేనావస్థితః, పురుషః, సర్వాస్తరాస్త్రతయాసర్వప్రశాసిత్యత్వేనసర్వహృదయాస్తర్వరీత్యర్థః, అథాపి,ప్రకృతైః
పరః,, భూమిరాపోనలోవాయుఃఖంమనోబుద్ధిరెవచ,, అపరేయమిత స్వన్యా,,మిత్యాదిశ్లోకద్వయోక్తప్రకృతిద్వయా

నమ్ ॥ అస్త్రంబ్రహ్మశిరోమనఆత్మ త్రాణంద్విజాన్తజః ॥౧౯॥ అథోపస్పృశ్య సలిలంసందధతత్స మాహీ
తః ॥ అజానన్నపిసంహారంప్రాణకృప్రణవస్థితే ॥౨౦॥ తతఃప్రాదుష్కృతంతేజఃప్రచణ్డంసర్వతోదిశమ్ ॥ ప్రా
ణాపదమభిప్రేక్ష్యవిష్ణుంజిహ్వరువాచహ ॥ ౨౧॥ అర్జునఉవాచ ॥ కృష్ణకృష్ణమహాబాహూభక్తానామభయంక
ర ॥ త్వమేకోదహ్యామానానామపవర్గోసిసంస్మృతేః ॥ ౨౨॥ త్వమాద్యఃపురుషస్సాక్షాదీశ్వరః ప్రకృతేఃపరః ॥
మాయాంశ్యదస్యచిచ్ఛక్త్యాకైవల్యేన్ధితఆత్మని ॥౨౩॥ సఏవజీవలోకస్యమాయామోహితచేతనః ॥ విధత్సే
స్వేనవీర్యేణశ్రేయాధర్మైదిలక్షణమ్ ॥౨౪॥ తథాఽయంచావతారస్తైభువోభారజిహీర్షయా ॥ స్వానాంచా
నన్యభావానామనుధ్యానాయచాసకృత్ ॥౨౫॥ కిమిదంస్వీతు-తోవేతిదేవదేవనవెద్యహమ్ ॥ సర్వతోముఖ

ద్విలక్షణః, పురుషశబ్దేన,, పూస్సంజ్ఞైవై శరీరేన్దిశ్శయనాత్పురుషోహరి,,రితినిరుక్తేన,సర్వాస్తరాస్త్రత్వంసర్వాధార
త్వంచఫలితం-పరఇత్యనేన-ప్రకృతిగతధర్మాస్తర్వశ్చ,, నన్వీశ్వరస్సర్వధారకశ్చై-త్తస్యకించారకం,దేహాద్విలక్షణస్యాపి
జీవస్య, దేహోహంమనుష్యోహమితదేహధర్మస్తర్వదర్శనా, త్కథంతస్యప్రకృతిధర్మాస్తర్వశ్చై-త్యతోవిశిషిష్టి-చిచ్ఛక్త్యా
శక్తిశబ్దస్సర్వత్రకార్యోపయోగ్యపుథస్థిద్విశేషణవాచీ-చిచ్ఛక్త్యాజ్ఞానశక్త్యా-నిత్యావిర్భూతాపరిచ్ఛిన్నధర్మభూతజ్ఞాన
శక్త్యామాయా-ప్రకృతిం-చేతనాచేతనాత్మికాం-వ్యుదస్య-మాయాశబ్దోఽత్రోపచారాన్మయాధర్మపరః-మయాధ
ర్మావ్యుదస్య,మయాధర్మైరస్పృష్టఇత్యర్థః-కేవలఏవకైవల్యః-స్వాధ్యేష్యో-కేవలఆత్మని, స్థితః,, స్వేమహిమ్నిప్రతిష్ఠి
త,ఇత్యుక్తరీత్యాఆధారాస్తరాసపేక్షఇత్యర్థః-జీవస్తు-కర్తృణాసంకుచితజ్ఞానత్వాదేహాత్మభ్రమేణదేహధర్మానాత్సన్యధ్య
స్యతి-ఈశ్వరస్తు-చిచ్ఛక్త్యా-తావ్యుదస్య-తత్తజ్జీవాస్తరాస్త్రతయా, తత్తజ్జీవకర్తానురూపంఫలం-ప్రయచ్ఛ-న్ననితరధా
ర్యోఽవతిష్ఠతఇతిభావః ॥౨౩॥ తదేవాహ ॥ సఏవేతి ॥ఉక్తవిధఈశ్వరవవ-త్వం-మాయయా-దేహాత్మభ్రమస్వతన్త్రాత్మ
భ్రమాదిరూపమాయాకార్యేణమోహితంచేతోయస్యతస్య-జీవలోకస్య-ధర్మైదిలక్షణం-ధర్మార్థకామమోక్షరూపపురు
షార్థచతుష్టయరూపం-శ్రేయ-స్తద్విపర్యయరూపమశ్రేయశ్చ-తత్తత్కర్తానుగుణ్యేన-స్వేనవీర్యేణ-స్వాభావికనాప్ర
మ్యతేనమాహత్వేనోపలక్షితః-విధత్సేప్రయచ్ఛసి ॥౨౪॥ నకేవలమస్త్రతరాస్త్రతయైవంవిధత్సే-అపిత్వవతారము
ఖేనాపిత్యభిప్రాయేణాహ ॥ తథేతి ॥ భువోభారభూతానాం-దుష్కృతాం-జిహీర్షయాసంహారేచ్ఛయా-అనన్యభావానాం
అనన్యప్రయోజనభక్తియోగనిష్ఠానాం, స్వానాంస్వకీయానాం-అసకృదనుధ్యానాయచాయంతవావతారః ॥ ౨౫ ॥
ఏవంసంస్తుత్యప్రకృతంపుచ్ఛతి ॥ కిమిదమితి ॥ ఇదంతేజః,కింస్విదితి-యాథాత్మ్యప్రశ్నః-కుతోవేతిహేతుప్రశ్నః-కుతోవా
ఆగచ్ఛతి-కుతశ్చశమిష్యతీ-త్యర్థః, స్వస్యతదజ్ఞానమావేదయతి-నవేద్యహమితి-తద్ధికిం-జానాసీత్యత్రాహ-సర్వతోముఖం

పరమ దారుణం తేజ ఆయాతీత్యేతావదవవేద్వీత్యర్థః ॥ ౨౬ ॥ ఇత్థం సంస్తుతో విజ్ఞాపితశ్చ భగవాన్ తస్యైర్వజ్ఞానహా । వె
 త్తేదిద్వాభ్యామ్ పాణిబాధ-ఉప స్థితేనతి, దోగ్రణపుత్రస్యేతికర్తరివష్టి-తేన ప్రదర్శితం ప్రయుక్తం-బ్రాహ్మమస్త్రమిదం తే
 జో-వెత్తజానీహీ అసాద్యోగపుత్రః సంహారం ప్రయుక్త బ్రహ్మ స్తోపసంహారం, నవేదనజానాతి ॥ ౨౭ ॥ తేర్ని, కథమిత్త్య
 వసంహారవ్యమిత్యత్యాహ-అన్యదోగ్రణపుత్రప్రదర్శితస్య బ్రహ్మ స్త్రస్య ప్రత్యవమర్శకం ప్రతిభటమస్త్రం, తతో-౨. న్యతమం,
 కించిదపి, నవిద్యతే, అతో-౨. త్రుజ్ఞః బ్రహ్మస్త్రప్రయోగాపసంహారాభిజ్ఞ, స్వ, మస్త్రతేజసా బ్రహ్మస్త్రతేజసై వడన్నద్ధ
 ముద్రిక్త, మస్త్రతేజః, బ్రహ్మస్త్రతేజో, జహి-త్వమపి బ్రహ్మ స్త్రైజై వతదభిభావయేత్యర్థః ॥ ౨౮ ॥ ఇత్థం భగవతా
 పోక్త, మ స్తోపసంహారోపాయం, శ్రుత్వా, పరవీరహః, ఘల్లనః, అర్జునః, అ పఆచమ్య, తంకృష్ణం పరిక్రమ్య ప్రదక్షిణీకృత్య,
 బ్రాహ్మయ, ప్రతిభటం బ్రాహ్మ మేవాస్త్రం, సందధే పయయోజ ॥ ౨౯ ॥ తత స్తయోరుభయోరస్త్రయో సైజ
 నీశరైర్వాపై, అన్యోన్యం, సంహత్య సంగత్య, రోదసీద్యావాపుథిశ్చా, ఖ, మాకాశంచా, వృత్యా వెష్ట్య-అర్క-వహ్ని
 ఇవవవృధాతే ॥ ౩౦ ॥ తతస్త్రీకలోకా, ప్రదహత్, తయోర్ద్రాణ్యుజ్జనయాః, అస్త్రతేజః, తత్ప్రయుక్తాస్త్ర
 తేజో, దృష్ట్వా, తేనదహ్యమానా, స్వర్వాః ప్రజాః, సావ ర్తకం ప్రళయాగ్ని, మమంసతలమన్యస్త ॥ ౩౧ ॥ లోక
 వ్యతికరం లోకోపమ ర్దనరూపం, ప్రజోపద్రవం, వాసుదేవస్య మతమభిప్రాయంచా, లక్ష్మ్య, అర్జునః ద్వయం బ్రహ్మస్త్రద్వ

మాయాతి తేజః పరమ దారుణమ్ ॥ ౨౬ ॥ శ్రీభగవానువాచ ॥ వెత్తేదందోగ్రణపుత్రస్య బ్రాహ్మమస్త్రం ప్రదర్శి
 తమ్ । నైవాసౌ వేదసంహారం పాణిబాధఉపస్థితే ॥ ౨౭ ॥ నహ్యస్యాన్యతమంకించదస్త్రం ప్రత్యవమర్శకమ్ ।
 జహ్యస్త్రతేజడన్నద్ధమస్త్రజ్ఞోహ్యస్త్రతేజసా ॥ ౨౮ ॥ సూతఉవాచ ॥ శ్రుత్వా భగవతా పోక్తం ఘల్లనః పర
 వీరహః । స్పృష్ట్వా పస్త్రం పరిక్రమ్య బ్రాహ్మం బ్రాహ్మయ సందధే ॥ ౨౯ ॥ సంహత్యాన్యోన్యముభయో సేజనీశ
 రసంవృతే । ఆవృత్య రోదసీఖంచవవృధా తేజో-ర్క-వహ్ని వత్ ॥ ౩౦ ॥ దృష్ట్వాస్త్రతేజస్త్రయోస్త్రీకలోకా
 న్యృవహన్తహత్ । దహ్యమానాః ప్రజాస్వర్వాస్సాం వర్తకమమంసతః ॥ ౩౧ ॥ ప్రజోపస్తవమాలక్ష్మ్యలోకవ్యతిక
 రంచతమ్ । మతంచవాసుదేవస్య సంజహారార్జునోద్వయమ్ ॥ ౩౨ ॥ తత ఆసాద్య తరసా దారుణం గౌతమీసుతమ్ ।
 బబన్ధామర్షతా మ్రాక్షః పశుం రశనయా యథా ॥ ౩౩ ॥ శిబిరాయ నీషన్తం రజ్జ్వ బధ్నారిపుంబలాత్ । పాహః
 ర్జునం ప్రకుపితో భగవానమ్బు జేక్షణః ॥ ౩౪ ॥ నై నంపార్థార్హ సిత్యాతుం బ్రహ్మ బన్ధుమిచుంజహి । యో-సావ
 నాగ సస్సుప్తానవధీన్ శిబాలకా ॥ ౩౫ ॥ మత్తం ప్రమత్తమున్న తంసు పంచాలం స్త్రియంబడమ్ । ప్రపన్నం
 విరథంభీతం నరిపుంహన్తి ధర్మ విత్ ॥ ౩౬ ॥ స్వప్రాణాన్యః పరప్రాణైః ప్రపుష్టా త్యఘ్నః ఖలః । తద్వధ స్తస్యహి
 శ్రేయోయద్దోషా ద్యాత్యధః పుమా ॥ ౩౭ ॥ ప్రతిశ్రుతంచ భవతా పాశ్చాత్యైశ్వర్యతోమమ । ఆహరిష్యే శి
 రస్తస్యయ సైమానినిపుత్రహః ॥ ౩౮ ॥ తదసౌవధ్యతాంపాపఆతతాయాత్మ బన్ధహః । భర్తుశ్చ విప్రియం వీరకృ
 తవాను-లపాంసనః ॥ ౩౯ ॥ ఏవం పరీక్షితాధర్మం పార్థః కృష్ణేన చోదితః । నై చ్చుద్ధస్తం గురుసుతమప్రాప్తజ

యం, సంజహారఉపసంహృతవా ॥ ౩౨ ॥ తత ఆసాద్య సమీపమేత్య, దారుణం ఉగ్రం- గౌతమ్యాః దోగ్రణపత్నాః కృ
 ప్యాః సుతంద్రాణి, మమ ర్షేణకోధేన తామైలక్షిణీయస్య, సోర్జునః, తరసా బలేన-బబన్ధ-యథారజ్జ్వ పశుంతద్వత్ ॥ ౩౩ ॥
 రిపుంద్రాణి-బలాత్-రజ్జ్వ బధ్నా - శిబిరాయ రాజనివేశాయ - శిబిరం ప్రతినినీషన్తం సేతుమిచ్ఛన్తం అర్జునం భగవానమ్బు
 జేక్షణః కృష్ణః ప్రకుపితలహ- ధర్మపరీక్షార్థమితి భావః ॥ ౩౪ ॥ తదేవాహ । నై నమితి పచ్చభిః హే పార్థ ఇమం బ్రహ్మ బ
 న్ధుం-త్యాతుం జేవయితు - నై వార్హ సీ-కింతు జహి, ఆతతాయినమాయా న్తం హన్యా దేవా విచారయ, నితిస్త్రై తేరితిభా
 వః-తదేవాహ-యో-సౌ బ్రహ్మ బన్ధుః-నిశి బాలకా-తతాపి సుప్తా-నవధీత్ ॥ ౩౫ ॥ ధర్మ విత్పుమా-మత్తాదిరూపం రిపుం.
 నహంతి-ఏవంతు-ధర్మస్థితి త్యర్థః-తత్ర-మత్తం-మధునా-ప్రమత్తం-అనవహితం ఉన్న త్తం పితౄదినా జడం-కేవలమజ్ఞమ్ ॥ ౩౬ ॥
 అఘ్నః నిష్కృపః - అతఏవ - ఖలోదురాత్మా - యః పుమా - పరేషాం ప్రాణైః - స్వప్రాణా ప్రపుష్టాతి - తస్య
 వధ-స్తస్యైవ శ్రేయస్కరః-అన్యథా-యస్తా దకృతప్రాయశ్చిత్తాద్దోషా-త్పుమా-అధః సరకే, పతతి ॥ ౩౭ ॥ కించ, మమ
 శ్వేద్యతస్యతో-భవతా-పాశ్చాత్యైశ్వర్యద్రౌపద్యై-ప్రతిశ్రుతంచ ప్రతిజ్ఞాతం-కిమితి-హేమానిని-యస్తవపుత్రహస్తా - తస్య శిర-ఆ
 హరిష్యే ఆహరిష్యామితి ॥ ౩౮ ॥ తత్తస్మాత్ అసౌపాపాత్వా-ఆతతాయీ-అత్తనస్తవ-బన్ధుహకుమారఘాతీ-హే వీర-భ
 ర్తుః భృతరాష్ట్రస్య విప్రియ-మిదం కర్మ-కృతవా-కులపాంసనః కులదూషకశ్చ-అతోవధ్యతామ్ ॥ ౩౯ ॥ ఇత్థం ధర్మం పరి
 క్షతా-ధర్మపరీక్షార్థమేవం బ్రువతా-కృష్ణేన-చోదితోపిత్యర్థః ॥ అర్జున, ఆత్మజహానమపి సుతహానమపి-తం గురుసుతం హ స్తుం నై

ఛత్తేయతోఽర్జునోమహాన్ముకుతోపకారాభిజ్ఞః॥౪౦॥ తతోగోవిందఃప్రియఃసారథిశ్చయస్య. సోర్జునఃస్వశిబిరమాగత్య
 హతానాత్మజాప్రతిశోచన్యైప్రియామైద్రోపద్యైతంద్రాణిన్యవేదయత్॥౪౧॥ ఆహృతంఅసీతంపశునాతు
 ల్యంపశువత్. పాశేనబద్ధంపశుర్యథాపాశేనబద్ధ్యతేతద్వద్బద్ధం. కర్తృణఃస్వకృతస్యజాగుప్సి తేనజాగుప్సాశబ్దాత్స్వార్థస
 న్నంతాద్భావైకఃనిన్దయాహేతునాఅవాఙ్ముఖమధోముఖం. అపకృతంఅపకారిణంఅర్జునేనాపకృతంవా. గురోస్సృతంఅ
 శ్వత్థామానంనిరీక్ష్య దృష్ట్వా. ద్రౌపదీవామస్య భావాహేతుగర్భమిదం. సుస్వభావత్వాత్. ననామ॥౪౨॥
 అస్యగురుసుతస్యబద్ధనేనానయనంబద్ధనపూర్వకమానయనం, బద్ధనంచానయనంచవా, అస్యాష్టనస్య. అర్జునకర్తృకంబద్ధనాన
 యనమితివా, అనహస్తీనతీద్రౌపదీ, ఉవాచ, ఉక్తిమేవాహ, ముచ్యతామిత్యాదిభిస్సార్థైఃపశ్యభిఃఎషముచ్యతాంముచ్యతాం,

త్వరయాద్విరుక్తిః, మోచనీయత్వే హేతుందర్శయస్తీవిశిషి, బ్రాహ్మణ, స్తతాప్రిగురుః॥౪౩॥ నహ్యేషగురు, రపిత్యస్యా
 యుపితి, త్యతాహ, సరహస్యఇతి, భవతాయస్యానుగ్రహత్, రహస్యేనసహితోధనుర్వదః, సవిసగ్గోపసంయమః, ప్రయో
 గోపసంహారసహితోఽస్త్రగ్రామఃఅస్త్రసముదాయశ్చశిక్షితః॥౪౪॥ సభగవాన్, ద్రోణఎవ, ఎషఃప్రజాయా
 పెణవర్తతేఎతచ్చబ్రోద్రోణస్యైవాకారాన్తరణావస్థితిపరామర్శకః, ఆత్మవైపుత్ర, ఇతిశ్రుతేరితిభావః, పుత్రవిషయావ
 కా రణపితై వాపక్రియతఇతిభావః, నను, సః, స్వర్గతఇత్యత్రాహ॥తస్యేతి॥ తస్యద్రోణస్యాత్మనఃశరీరస్వార్థం, అర్థాంశరూ
 పా, తత్పత్నికృపీవిరసూఃపుత్రవతీసతీ. ఆ సై-నాన్వగా-న్నానుమరణంకృతవతీ, అర్థమితిసమాంశాభిప్రాయేణనపుంసకనిదై
 శః, అర్థోవాఎషఆత్మనోయత్పత్ని, తిశ్రుత్యభిప్రాయేణార్థమిత్యక్తం. ద్రోణస్యస్వర్గతత్వేపి, తదర్థశరీరభూతాతత్పత్న్య

హనంమహాన్॥ ౪౦ ॥ అథోపేత్యస్వశిబిరంగోవిందప్రియసారథిః | స్వవేదయత్తంప్రియామైశోచన్త్యైఆత్మజా
 స్త్వతా॥ ౪౧ ॥ తథాహృతం పశువత్పాశబద్ధమవాఙ్ముఖంకర్తృజాగుప్సి తేన | నిరీక్ష్యకృష్ణాపకృతంగురోస్సృ
 తంవామస్యభావాకృపయాననామచ
 ॥ ౪౨ ॥

ఉవాచచాసహస్యస్యబద్ధనానయనంసతీ | ముచ్యతాంముచ్యతామేషబ్రాహ్మణోనితరాంగురుః॥౪౩॥ సరహ
 స్యాధనుర్వదస్సవిసగ్గోపసంయమః | అస్త్రగ్రామశ్చభవతాశిక్షితోయదనుగ్రహత్॥ ౪౪ ॥ సఎషభగవా
 న్ద్రోణఃప్రజాయాపెణవర్తతేతస్యాత్మనోఽర్థంపత్నీసైనాన్వగాద్విరసూఃకృపీ॥ ౪౫ ॥ తద్ధర్మజమహా
 భాగభవద్భిర్గౌరవంకులమ్ | వృజినంనార్హతిప్రాప్తంపూజ్యంవద్ద్యమభీక్ష్యశః॥ ౪౬ ॥ మారోదీదస్య జననీగో
 తమిపతిదేవతా | యథాహంమృతవత్సార్థారోదిమ్యశ్రుముఖేముహుః॥ ౪౭ ॥ యైకోపితం బ్రహ్మకులం
 రాజన్యైరజితాత్మభిః|తత్కులంప్రదహత్యాశుసానుబద్ధంశుచార్పితమ్॥ ౪౮ ॥ సూతఉవాచ|ధర్మ్యంస్యా
 య్యంసకరుణంనిర్వ్యభీకంసమంఘాత్ | రాజాధర్మసుతోరాజ్ఞాఃప్రత్యనన్దద్వచోద్విజాః॥ ౪౯ ॥ నకులస్స
 హదేవశ్చయుయుధానోధనంజయః | భగవాన్దేవకీపుత్రోయేచాన్యేయాశ్చయోషితః॥౫౦॥ తత్రాహమర్హితోభి

పక్రియతఎవెతిభావః॥ ౪౫ ॥ తత్తస్మాత్, హేధర్మజ, మదుక్తధర్మాభిజ్ఞ, హేమహాభాగ, గుర్వవమానరాహీ త్య రూ
 పమహాభాగ్యయుక్త, భవద్భిర్గురుణాం బహుమన్త్యభిః-గౌరవంకులం, గురోస్సంబధికులం, వృజినందుఃఖం, ప్రాప్తంప్రా
 పయితుం, భవద్భిర్వైత్తుభిర్వృజినంప్రాప్తమితివా, నార్హతి, కింతు, అభీక్ష్యశఃపానఃపున్యేన, పూజ్యం, వందనీయంచ, భవద్భిరిత్య
 నుషజ్గః॥ ౪౬ ॥ ఎతద్విషయావకృత్యా, కృపీ, నితరామహామిషదుఃఖితాస్యాత్, తత్తవానుచితమిశ్య భిప్రాయేణా
 హ॥ మృతావత్సాంపుత్రాన్యస్యాస్స, అతఎవార్థా. అహంముహుర్ముహురశ్రుముఖే, యథారోదిమి, తథాస్యచాహ్వా
 నస్యజననీ, పతిరేవదేవతాయస్సాస్స, గౌతమిగౌతమస్య దుహితా, కృపీ. మారోదీతీ॥ ౪౭ ॥ కించేదంకర్తృన్
 త్కులస్యాప్యనర్థకారీత్యాహ॥ యైరితి॥ అజితాత్మభిః, అజితఃకోధపరవశఆత్మామనోయేషాం తైః-యైఃరాజన్యైః
 బ్రహ్మకులంవిప్రకులం, కోపితంకోపవిషయాకృతం, అతఎవ-శుచాశోకేనార్పితం, ప్రాప్తం-దుఃఖితంసదిత్యర్థః-తేషాంరాజ
 న్యానాం కులం-సానుబద్ధం అనుబద్ధిసహితం - ఆశుదహతి- అత్రప్రదహానక్రియాకర్తృ, బ్రహ్మకులం, కర్తృతు-రాజన్యకు
 లమ్॥ ౪౮ ॥ హేద్విజాః- ఇత్యం, ధర్మ్యంధర్మదనపేతం-న్యాయ్యంన్యాయాన్నీ తెనపేతంన్యాయ్యం-సకరుణం,
 కరుణాయుక్తం-నిర్వ్యభీకంఅన్యతాప్రియరహితం-సమంఅవిషమం - అనురూపంమహత్ - ఆశయగమ్భీరంచ-రాజ్ఞాఃద్రౌ
 పద్యాః-వచోనిశమ్య-ధర్మసుతోయుధిషిరః-ప్రత్యనన్దత్॥ ౪౯ ॥ తథానకులాదయః-యేచాన్యే తద్వ్యతిరిక్తాఃపురుషాః
 యాశ్చస్త్రియః-సర్వేతేప్రత్యనన్దన్తితివచనవిపరిణామేనపూర్వేణాన్వయః॥ ౫౦ ॥ తత్రభీమస్త్వమర్హితాహ-కిమితి-
 తస్యబ్రహ్మబ్రహ్మోవ్రాణే-వధంనశ్రేయాస్త్యుతః-కుతః-యతోఽయంభర్తుఃధృతరాష్ట్రస్య. ఆత్మనఃస్వస్యచార్థేప్రయో

జనాయః సుప్తాశిశూకః, నాహానహతవాః - కింతువృధైవహతవానితి॥౫౧॥ శ్రీభీమస్యద్రౌపద్యాశ్చగదితంవచః శ్రుత్వాచ
తుర్భుజోభగవాన్ శ్రీకృష్ణఃసఖ్యుఃఅర్జునస్యవదనమాలోక్యస్తయన్ ఈషధ్ధనన్నివేదంవత్సమాణమాహ॥౫౨॥ శతదేవా
హ॥బ్రహ్మబన్ధురితిద్వాభ్యామ్॥ బ్రహ్మబన్ధురితిహేతుగర్భం - బ్రహ్మబన్ధుత్వాదయంనహస్తవ్యః-ఆతతాయిత్యపిహేతు
గర్భం - ఆతతాయిత్యాదయంవధార్వణః-వధమర్హతీతివధార్వణః-నన్ద్యాదిత్వాత్కర్తరిత్యః-మయైవ-ఉభయమామ్నా
తం-వధార్హత్వమనర్హత్వంచైత్యుభయమపిసహేతుకమ్ క్తం-అనుశాసనంమదనుశాసనం,నబ్రాహ్మణంహన్యాత్ - ఆతతా
యినమాయాస్తంహన్యాదేవావిచారయన్నిత్యాదిశాస్త్రానుమతమిదముభయం,పాపాలయ-నాతికమస్వయథైతదుభ
యంపాలితంస్యాత్తథాకుర్విత్వర్థః॥౫౩॥ శతత్రాన్యతరకరణైలన్యతరదకృతంస్యాత్తత్తవానుచితమిత్యభిప్రాయా
హ॥కుర్వితి॥ప్రియాంద్రౌపదీంసాస్త్యయతాత్వయా,యత్ప్రతిశ్రుతంప్రతిజ్ఞాతం,శిరశ్చిన్ద్యామితి,తదపి-సత్యంయథార్థం,కురు,
భీమాదీనాంప్రియంచకురు॥౫౪॥ శతతవముక్తోర్జునోభావజ్ఞో,హరేః హర్షంహృద్గతమభిప్రాయమాజ్ఞాయా-సినా-ఖడ్గేన
సాధనేన-ద్విజస్యమూర్ధన్యంమూర్ధ్నిధారితం-మణిం-మూర్ధజైఃకజైఃసహితంయథాతథా-జహరహృతవాన్॥౫౫॥ శ
తతోరశనాంవిముచ్య-పూర్వమేవబాలానాంహత్యయాహతాప్రభాయస్యతం-తేజసా,తేజఃప్రదేనమణినాచ,హీనంర
హితం, సుతరాంహతప్రభంః శిబిరాన్నిరయాపయత్ బహిర్నిస్సారయామాస॥ ౫౬॥ శతనన్వేషమపి,స్వప్రతిశ్రుతం,

మస్తస్యశ్రేయాన్వధస్త్వతః । నభర్తుర్నాత్మనశ్చైథ్యోహన్సుప్తాస్మిశూన్యథా ॥ ౫౧ ॥ నిశవ్యభీమగ
దితంద్రౌపద్యాశ్చచతుర్భుజః । ఆలోక్యవదనంసఖ్యురిహమాహస్తయన్నివ ॥ ౫౨ ॥ శ్రీభగవానువాచ॥బ్రహ్మ
బన్ధుర్నహస్తవ్యఃఆతతాయీవధార్వణః । మయైవోభయమామ్నాతంపరిపాహ్యనుశాసనమ్ ॥ ౫౩ ॥ కురుప్రతి
శ్రుతంసత్యంయత్తత్సాస్త్యయతాప్రియామ్ప్రియంచభీమసేనస్యపాశ్చాన్యమహ్యమేవచ ॥ ౫౪ ॥ అర్జునస్స
హసాఽఽజ్ఞాయహరేర్హర్షమథాసినామణింజహరమూర్ధన్యంద్విజస్యసహమూర్ధజమ్ ॥ ౫౫ ॥ విముచ్యరశనా
బద్ధంచాలహత్యాహతప్రభమ్తేజసామణినాహీనంశిబిరాన్నిరయాపయత్ ॥ ౫౬ ॥ సూతఉవాచ । వపనంద్ర
విణాదానంస్థానాన్నిర్యాపణంతథా । ఎవహిబ్రహ్మబన్ధూనాం వధోనాన్యోస్తేదైహికః ॥ ౫౭ ॥ పుత్రశోకా
తురాస్సర్వేపాణ్డవాస్సహకృష్ణయా । స్వానాంమృతానాంయత్కృత్యం చక్కుర్నిర్వరణాదికమ్ ॥ ౫౮ ॥
*****ఇతిశ్రీభాగవతే,మహాపురాణే,ప్రథమస్కంధే,సప్తమోఽధ్యాయః*****
సూతఉవాచ॥అథతేనంపరేతానాంస్వానాముదకమిచ్ఛతామ్ । దాతుంసకృష్ణాగ్జాయాం ఫరస్కృత్యయ
యుస్త్రీయః ॥ ౧ ॥ తేనీయోదకంసర్వేవిలప్యచభృశంపునః । అప్లుతాహరిపాదాబ్జరజఃపూతేసరిజ్జ
లె ॥ ౨ ॥ తత్రాసీనంకురుపతింధృతరాష్ట్రంసహసుజమ్ । గాన్ధారీంపుత్రశోకార్తాంపుథాంకృష్ణాంచమాధవః
సాస్త్యయామాసమునిభిర్హృత్పథస్తూత్తుచాద్నితాన్ । ధూతేషుకాలస్యగతిదర్శయన్ప్రతిక్రియామ్ ॥ ౪ ॥ సాధ

భీమగదితంవ, నకృతమేవెత్యాశజ్జ-మానంశౌనకంప్రత్యాహసూతః ॥ వపనమితి ॥ వపనంముణ్డనం,ద్రవిణాదానంధనా
పహరణం, స్థానాన్నిర్యాపణంచే, త్యేషవపహి, బ్రహ్మబన్ధూనాంవధః, అన్యోదైహికఃశరఃపాణ్యాదిచ్ఛదనరూపః-నా
స్త్రీహి, తత్రైతత్రీయమపకృతమేవేతి, తేనైవవధోపికృతప్రాయంవేతిభావః॥ ౫౭ ॥ శతతస్సర్వేపాణ్డవా-యు
ధిష్ఠిరాదయః-కృష్ణయాద్రౌపద్యాసహ-శోకపీడితాస్సన్తో-మృతానాంస్వానాంపుత్రబన్ధూనాం-యత్కర్తవ్యంనిర్వర
ణాదికం-తచ్ఛక్రుః॥ ౫౮ ॥ ఇతిశ్రీభాగవతచన్ద్రచన్దీకాయాంప్రథమస్కంధటీకాయాంసప్తమోఽధ్యాయః*****
అథతేపాణ్డవాఃసంపరేతానాంమృతానాంస్వానా-ముదకంతిలోదకం-ఎతచ్ఛక్రద్ధాదీనామప్యపలక్షణం-ఇచ్ఛ
తాంప్రేతరూపేణకామయమానానాం-దాతుండకందాతుం-స్త్రీయఃద్రౌపద్యాదిస్త్రీః-పురస్కృత్యకృష్ణేనసహ
తాగ్జాయయః॥ ౧॥ శతత్రతేసర్వేపాణ్డవాదయోభృశంపునఃపునః-విలప్య-సంపరేతానా-ముదకం-నీయప్రదాయ-
హరేఃకృష్ణస్య-పాదాబ్జయోరజసాపూతే-సరితఃగజ్జాయాఃజల-అప్లుతాఃసాతాః-అప్లుత్యశుద్ధాబధూపురిత్యర్థః॥౨॥ శ
తత్రగజ్జాతీరేఆసీనముపవిష్టం-సహసుజం-కురుణాంపతింధృతరాష్ట్రం-పుత్రశోకార్తామితిగాన్ధారీకృష్ణయోర్ద్విశేషణం-
తత్రగాన్ధారీధృతరాష్ట్రభార్యా-పుథాకుస్త్రీకృష్ణాద్రౌపదీ-మాధవఃకృష్ణస్సాంత్యయామాసేత్యుత్తరేణాన్వయః॥ సహసు
జమిత్యత్రానుజశబ్దఃపాణ్డవసుతధర్మరాజాదీనాముపలక్షకః-తేషామప్యత్రశోకార్త్యేనసాస్త్యనీయత్వాత్ । నతువిదూరవ
రః,తస్యపూర్వమేవధృతరాష్ట్రేణనిర్యాపితత్వాత్-యాదవత్యయానస్తరమాగామినస్తదావస్తానాసంభవాత్॥ ౩ ॥ శ
హతాఃబన్ధవోయేషాంతాన్-అతవ-శుచాల్లర్పితాన్దితాన్ధృతరాష్ట్రాదీబన్ధూన్-ధూతేషు-నవిద్యతేప్రతిక్రియాప్రత్య

పాయోయస్యాస్తాం - కాలస్యగతింజన్మమరణాద్యాపాదనరూపాం - దర్శయత్ - మునిభిస్సహసాన్వయామాస - మాధవ
ఇత్యనుషజ్ఞానీయం - ఎవము తరత్రాపి || ౪ || కితవైరక్షుర్యతాద్యుపాయేనవచ్చి కైర్దుర్యోధనాదిభిర్హృత మజాత
శత్రోయ్యధిష్ఠిరస్య - స్వరాజ్యం - సాధయిత్వా - రాజ్యాః ద్రాపద్యాః - కచస్స ర్శేనకశపాశ గ్రహణేనైవ - క్షతంక్షీణ - మాయ
ర్శేషాంతా - నసతోదుష్టాః, దుష్కాసనాదీః - ఘాతయిత్వాఅర్జునాదిభిరితిశేషః || ౫ || ఉత్తమకల్పకైర్దుఖ్యకల్పైః
అన్యునమన్త్రదక్షిణైః - త్రిభిరశ్వమేధై - స్తం యధిష్ఠిరం - యాజయిత్వా - పావనంపవిత్రం - తస్యయధిష్ఠిరస్య - యశః - శతమ
న్యఃశక్రస్య - యశశవవ్యతనోత్ విస్తారయామాస || ౬ || తతఃపాణ్డువుత్తాః - చశబ్దాదన్యాంశ్చ - ఆమన్త్ర్య ఆపృశ్య - శై
వేయశినెర్నప్తాసాత్యః - శైవేనయోద్ధవాభ్యాంసాత్య క్షుద్ధవాభ్యాం సహితః - ఆత్మనాపూజితైః - ద్వైపాయనః ఆదిర్ము
ఖ్యో యేషాం తైర్విప్రైః - ప్రతిపూజితః || ౭ || ద్వారకాంప్రతిగస్తుంకృతమతిర్నిశ్చితమతిః - హే బ్రహ్మ రథమాస్థితః
అధిష్ఠితఃతదా అభిధావన్తిం అనుధావన్తిం - భయేనవిహ్వలాం - ఉత్తరాం అభిమన్యువత్సీం - ఇత్థం విజ్ఞాపయన్తీమితి
శేషః - ఉపతేభపథిదదర్శిత్యర్థః - యద్వా, అభిధావన్తింవిజ్ఞాపనపూర్వ కమనువర్తమానాముపతేభఇత్యన్వయః || ౮ ||
విజ్ఞాపనమేవాహా - పాహీతిద్వాభ్యామ్ - హే దేవానామపిదేవ - హేజగత్పతేనిఖిలజగత్ప్రతః - హేమహాయోగిః సూక్ష్మార్థ
దర్శిః - పాహీపాహీ - నవిద్యతేభయంయస్మాత్తథాభూతం - త్వత్ - త్వత్ - ౭ న్యం - నపశ్యే - అదర్శనహేతుంవదన్తీ - అ
న్యావిశినష్టి || యత్ర - త్వద్వ్యతిక్రేమ - పరస్పరం - మృత్యుః - మృత్యుగ్రస్తాఇత్యర్థః - నహిస్వయంమృత్యు వశో - ౭ న్యం - మృత్యో

యిత్వా - జాతశత్రోస్స్వరాజ్యంకితవైర్హృతమ్ - ఘాతయిత్వా - సతోరాజ్యాఃకచస్సశతతాయుషః || ౫ ||
యాజయిత్వాశ్వమేధై - స్తంత్రిభిరుత్తమకల్పకైః - తద్యశఃపావనందిక్షుశతమన్యోరివాతనాత్ || ౬ || ఆమన్త్ర్య
పాణ్డువుత్తాఃశైవేనయోద్ధవసంయుతః - ద్వైపాయనాదిభిర్విప్రైఃపూజితైః - ప్రతిపూజితః || ౭ || గస్తుంకృత
మతిర్నిశ్చితాద్వారకాంరథమాస్థితః - ఉపతేభే - భిధావన్తిం - ఉత్తరాంభయవిహ్వలామ్ || ౮ || పాహీపాహీమ
హాయోగిః దేవదేవజగత్పతే - నాన్యంత్వదభయంపశ్యే - యత్రమృత్యుఃపరస్పరమ్ || ౯ || అభిద్రవతిమామిశ
శరస్తప్తాయసోవిభో - కామందహతుమాంనాథమామేగర్భోనిపాత్యతామ్ || ౧౦ || సూతఉవాచ || ఉపధార్య
వచస్తస్యాభగవాన్భక్తవత్సలః - అపాణ్డవమిదంకర్తుంద్రాణేరస్త్రమబుధ్యత || ౧౧ || తస్యేవచమునిశ్రేష్ఠ
పాణ్డవాఃపచ్చసాయకాః - ఆత్మనో - భిముఖాః - దీప్తానాలత్యోస్త్రాణ్యుపాదదుః || ౧౨ || వ్యసంపవీత్యతతై
షామనన్యవిషయాత్కనామ్ - సుదర్శనేనస్వాస్త్రేణస్వానారక్షాంవ్యధాద్విభుః || ౧౩ || అస్తస్సర్వధూతానా
మాత్మాయోగేశ్వరోహరిః - స్వమాయయావృణోద్ధర్చంవై రాట్యాఃకురుతస్తవే || ౧౪ || యద్యప్యస్త్రంబ్రహ్మ
శిరస్త్యమోఘంచాప్రతిక్రియమ్ - వైష్ణవంతేజఆసాద్యసమశామ్యద్భుగూర్ధ్వహ || ౧౫ || మామంస్థాహ్యేతదా

స్త్రాతుంప్రభురితిభావః || ౧౬ || ననుకింతవభయముపస్థితం - యస్మాత్స్వంమయారక్షణీయేత్యత్రాహ || అభిద్రవతితి || హే
ఈశ-విభో - తప్తశ్చసావాయసో - యసోవికారః - శరఃమామభిద్రవతిమదభిముఖమాగచ్ఛతి - హేనాథ - సశరోమాం
కామంయథేచ్ఛందహతు - మే - మమగర్భశ్చ - యథామానిపాత్యతాంతథానుగృహణేత్యర్థః || ౧౦ || తస్యాఉత్తరాయా
వచో - వధార్యకర్ణ్య - భక్తవత్సలాభగవాన్ - అబుధ్యతఅధ్యవస్యత్ - కిమితి - అపాణ్డవంపాణ్డవాభావం - కర్తుం - ఇదశర
రూపేణద్రవత్ - ద్రాణేరస్త్రం - ద్రాణిప్రయుక్తం - బ్రహ్మస్త్రమితి || ౧౧ || యదాభగవానెవమబుధ్యత -
తర్హితదైవ - హేభృగుశ్రేష్ఠశానక - పాణ్డనాలపితృనో - భిముఖ - నభిముఖమాగచ్ఛతః - దీప్తాన్ పచ్చ
సాయకాః శరా - నాలత్యోస్త్రాణిఉపాదదుః జగృహుః || ౧౨ || తథాలనన్యవిషయః ఆత్మామనోయే
షాంఅనన్యరక్షకాణాంపాణ్డవానాం - తద్వ్యసనందుఃఖంఅవలూక్య - విభుః శ్రీకృష్ణః - స్వాసాధారణేనసుదర్శనే
నాస్త్రేణ - స్వానాంపాణ్డవానాంరక్షామకరోత్ - సుదర్శనేనతాస్థాయకాన్నిరస్యపాణ్డవాన్రరక్షేత్యర్థః || ౧౩ ||
తతః - అస్త్రః సర్వాస్త్రాత్మతయా - వస్థితః - ఆత్మలస్త్రఃప్రవిశ్యధారకశ్చ - భగవా - నతేవ - యోగేశ్వరః - నిరతిశయసూక్ష్మ
ధర్మి - ఉత్తరాగర్భప్రవిష్టపాణ్డవాస్త్రదర్శితిభావః - హరిఃకృష్ణః - కురుతస్తవేకురువంశవిస్తారార్థం - వై రాట్యాఃవిరాటభు
త్యోగిఃఉత్తరాయాః - గర్భంస్వయమాత్మనైవావృణోత్ - వై రాట్యాఉదరంస్వయంప్రవిశ్యతగర్భంయథాబ్రహ్మస్త్రేణ
నహస్యేతతథాఅవృణోత్ గర్భమాచ్ఛాద్యసుదర్శనేనాస్త్రంచచ్చేదేత్యర్థః || ౧౪ || కథమప్రతిభటంసుదర్శనేనాపినిర
స్తమితిశానకాభిప్రేతంహోద్యమనూద్యతప్రతివక్తియద్యపీతి || బ్రహ్మశిరోనానుకమస్త్రం - అప్రతిక్రియంకేనాప్యనివార్యం -
అతేవామోఘంఅప్రతిహతం - తథాపి - హేభృగుగూర్ధ్వహ - వైష్ణవంవిష్ణోస్సంబధ్ని - తేజఃతేజోరూపం - సుదర్శన - మాసాద్య

సమ్యగశామ్యత్ - సుదర్శనతరాప్రతిక్రియం బ్రహ్మస్త్రం - సుదర్శనమేవ సర్వాప్రతిక్రియమితి భావః ॥౧౫॥ అత్రనవి
 స్తయఃకార్యత్యాహ ॥ మితి ॥ సర్వభౌతికాశ్చ ర్భౌతికాశ్చర్యమయేతద్భ్రమకీప్రచురే - అచ్యుతే-స్వాశ్రితాస్త్రం
 ఘోషణగుణవిఘ్నాత్వాదీన్న చ్యావయతినవిహతాన్గురోతీత్యుచ్యతః - తథాభూతేభగవత్యే తత్తు దర్శనేన బ్రహ్మస్త్రం
 నిరస్తమిత్యేత-దాశ్చర్యం - మామంస్థాః-నమస్యస్వ - సర్వాశ్చర్యమయత్వమేవవ్యక్తాయతుంవిశినష్టియోభగవానచ్యుతః
 అజః-స్వయంకర్తాయత్తోత్పత్త్యాదిషడ్భావవికారరహితః - ఇదంచదచిదాత్మకం-కృత్సంజగత్-మాయయా - దేవ్యాదే
 వస్యస్వస్వసంబద్ధిన్యా - మాయయాఅశ్చర్యకర్తృ-స్వజత్యవతిహన్తచ - కృత్సంజగత్సృష్టిస్థితిలయలీలస్యకియదేతత్సుదర్శ
 ననిరస్తంబ్రహ్మస్త్రమితి-అతోనాశ్చర్యంకార్యమిత్యర్థః ॥ ౧౬ ॥ తతః- బ్రహ్మతేజసా బ్రహ్మస్త్రేణ - వినిర్ముక్తేరా
 త్తజైర్యుధిష్ఠిరాదిభిః-కృష్ణయాదౌప్రద్యాచనహ-సతీపృథాకుంతీ-ప్రయాణాభిముఖంకృష్ణమిదంవత్సమాణమాహా ॥౧౭॥
 తదేవాహ ॥ నమస్యఇతిషడ్వింశత్యాప్రయాణాభిముఖంకృష్ణమవలోక్యతద్విశేషమనహమానా - తం - తతోసవర్తయతుం-
 తాకికోపిశ్చిద్గుణాభ్యఃపుమానాశ్రితాన్న హతుముత్సహతే - పరమకారణస్యసర్వాస్తరాత్తనోఽచిన్త్యవిధవిచిత్రశక్తేః
 స్వేచ్ఛాపాతాప్రాకృతాశ్చర్యదివ్యతనోరాశ్రితవాత్సల్యజలధేరాశ్రితా ర్హిహరస్యనిరతిశయసుఖదస్యయోగపరిశుద్ధమనసై
 వగోచరస్యావిజ్ఞాతచిక్షి తస్యసర్వశరీరకస్యసర్వసహృదోఽచిన్త్యవిధవిచిత్రచేష్టితస్య-అవితర్క్యావతారస్యతవవ
 దామ్బుజమన్తరేణనాస్మాకంశరణమస్తి - అతఃకథమనన్యాత్మనోఽస్మాన్విహాయగన్తుముద్యక్షే ఇతివిజ్ఞాపయతి - తత్రతావ
 ల్లోకికపురుషవైజాత్యజ్ఞాపనాయాఽనితరసాధరణైర్ధర్మైర్విశిష్టంనమస్గురోతి ॥ ఆద్యంసర్వజగత్కారణం - ప్రకృతేఃప
 రం-పురుషమీశ్వరం-త్వాం - నమస్యేనమస్గురోమి-నమస్కారేణపూజయామిత్యర్థః - నమశ్శబ్దాత్ - శబ్దవైరకలహాభక
 ణ్వామేఘభ్యఃకరణే - ఇత్యతఃకరణేఇత్యనువర్తమానై-నమోవరివశ్చి త్రజఃకృజితి కరోత్యర్థైక్యచ - ఆర్షత్వాదాత్మసేవదం-
 సాంఖ్యాభిమతపురుషవ్యావృత్త్యర్థమీశ్వరమిత్యుక్తం , సాపేక్షమీశ్వరత్వంబ్రహ్మదిసాధారణమితదావ్యవృత్త్యర్థం స

శ్చర్యంసర్వాశ్చర్యమయేఽచ్యుతే । యఇదంమాయయాదేవ్యాస్వజత్యవతిహన్త్యజః॥౧౬॥ బ్రహ్మతేజోవిని
 ర్ముక్తేరాత్మజైస్సహకృష్ణయా । ప్రయాణాభిముఖంకృష్ణమిదమాహాపృథాకుంతీ॥౧౭॥ కున్త్యవాచ ॥ నమస్య
 పురుషంతాద్యమీశ్వరంప్రకృతేఃపః ॥ అలక్ష్యంసర్వభూతానామన్తర్బహిరవస్థితమ్॥౧౮॥ మాయాయవని
 కాచ్ఛన్నమజ్ఞాఽధోక్షజమవ్యయమ్ ॥ నలక్ష్మ్యసేమూఢదృశానటోనాట్యధరోయథా॥౧౯॥ తథాపరమహం

ర్వభూతానామన్తర్బహిశ్చావస్థితమిత్యుక్తం , అనెన,యచ్చకించి జగత్సర్వందృశ్యతేహ్యాయతేపివా । అన్తర్బహిశ్చత
 త్సర్వంవ్యాప్యనారాయణస్థితః , ఇతిశ్రుతిరుపబృంహితాభవతి-అనెనదేవతావిశేషత్వంచఫలితం - సర్వభూతానాంబ్ర
 హ్మదిస్థావరాంతానాం , అన్తర్బహిశ్చవ్యాప్యనియన్తృతయావస్థితమిత్యర్థః - ప్రకృతేఃపరత్వేహేతు-రలక్ష్యఇతి , ప్రకృతి
 వన్నలక్ష్మ్యతేనదృశ్యతేఇత్యలక్ష్మ్యః , యద్వా , అన్తర్బహిశ్చావస్థితమప్యలక్ష్మ్యంఅదృశ్యమ్ ॥౧౮॥ తత్రహేతుఃమా
 యాయవనికాచ్ఛన్నం - మాయైవయవనికాసేవధ్యా , తద్వత్తిరోధాయకత్వాత్ , తయాజీవాజ్ఞానరూపయాహేతుభూ
 తయా-భన్నంతిరోహితం - ఇన్ద్రియానిషయమితియావత్ ॥ కింసర్వేషామప్యతీన్ద్రియం-నేత్యాహ ॥ అజ్ఞాధోక్షజమితి ॥ అక్ష
 జాఇన్ద్రియవృత్తయఃఅధఃఅధోభూతాఃఅక్షజాయస్తాతోధోక్షజః , ఇన్ద్రియవృత్త్యవిషయఃఅజ్ఞానామనుపాసకానామ
 ధోక్షజం అజ్ఞాధోక్షజం , తత్రహేతు,రవ్యయమితి , నవ్యేతివివిధంవికారంగచ్ఛతీత్యవ్యయం,వివిధవికారభాగవహ్యజ్ఞా
 త్జవిషయః , త్వంత్యవ్యయత్వాదజ్ఞాధోక్షజఇత్యర్థః , అనెనైతత్సూచ్యతే , యోగవిశుద్ధమనసాతుగ్రాహ్య ఇతి,తథాచ
 శ్చాయతే ॥ నచతుషాపశ్యతికశ్చనైనం , నమాంసచతురభివీక్షతేతం , దృశ్యతేత్వగ్గ్రయాబుధ్యాసూక్ష్మయాసూక్ష్మద
 ర్శిభిః ॥ హృదామసీషామనసాభిక్లప్తీయవనంవిదు , రిత్యాది ॥ తదేవాహ ॥ నలక్ష్మ్యసేమూఢదృశేతి,యోగాపరిశుద్ధధియా
 నలక్ష్మ్యసేనదృశ్యసే,నను,సర్వైరపిదృశ్యఎవాహమిత్యత్యాహ ॥ నటోనాట్యధరోయథేతి ॥ నాట్యధరోనటోయథాదృశ్య
 తేతథాదృశ్యసఇత్యర్థః , యద్వా, మూఢదృశానటయాథాత్మ్యమజానతాపునా , నాట్యధరోనటోయథానలక్ష్మ్యతే-అ
 యమేవవిధఇతిన్జ్ఞాయతే - కింతు-నాట్యోపయక్తవేషవిశిష్టతయేవదృశ్యతే - తద్వదననాజ్ఞాధోక్షజఇత్యనేనచ,యోగప
 రిశుద్ధమనోగ్రాహ్యైఃపరిశుద్ధమనసాత్వగ్రాహ్యఇతి , తత్రనలక్ష్మ్యసేఇత్యనేనాగ్రాహ్యత్వముపపాదితమ్ ॥౧౯॥
 అథపరిశుద్ధమనోగ్రాహ్యత్వంపదస్త్రీయోగాసధికారిణ్యైఃపరిశుద్ధమనసఃస్త్రీయోవయంకథంజానీమఇత్యాహ ॥ తథేతి ॥
 తథా,తథాహేత్యర్థః-మునీనాంసదాత్వత్స్వరూపమననశీలానాం - అమలాత్మనాంవిశుద్ధమనసాం - పరమహంసానాం-భ
 క్తియోగవిధానార్థం - అర్థశబ్దోత్రవిషయభూతపదార్థవాచి-భక్తియోగవిధానస్యభక్తియోగప్రపञ్చసారం విషయభూ

తం భక్తియోగదృశ్యంత్యాంప్రియోవయంకథంపశ్యేమహిజానీమహిః॥౨౦॥ తస్మాక్కింజానాసీత్యపేక్షాయాంనటంనాట్యధ
రంనాట్యో పయంకనామయాపాదివిశిష్టతయైవజానతేనతుతత్త్వతోఽయమెతజ్జాతినామరూపగుణకథితితద్వదన్తిన్నవతారె
యానికృష్ణనానుదేవదేవకీనన్దనాదినామానియచ్చపజ్జనాభాద్యవయవోపేతంతాన్యేతాన్యేవసర్వేషామవభాసమానాని
కేవలంజానీమభిప్రాయేణోక్తనామరూపవిశిష్టంనమస్మరోతికృష్ణాయతిశ్లోకద్వయంనిగదేనైవవ్యాఖ్యాతమ్॥౨౧॥
నన్యవతారదశాయామయోగపరిశుద్ధమనోభిరపినరైర్విద్యశ్యమానస్యభగవతఃకథమలత్యుత్సవజ్ఞాధోక్షజమవ్యయంనట
త్యసేమూఢదృశేత్యుక్తంనమాంసచతురభివీక్షతేతంనచతుషాపశ్యతికృష్ణనైనమిత్యాదిభిఃశ్రుతంచాదృశ్యత్వమితిచె
న్నసర్వైర్దేవమనుష్యత్వాదిసాజాత్యేనదృశ్యమానత్వేపితద్విలక్షణత్వేనాదృశ్యత్వాత్విలక్షణదర్శనమేవవ్యాలత్యమిత్యా
దిభిఃప్రతిపిద్యతేనటదృష్టానైనాప్యేతదేవావగతంజానన్త్యాపికథంపశ్యేమహిప్రియభిప్రాయేక్షిరోకపరిపాట్యభిప్ర
యికాయతస్త్వంసాక్షాత్ప్రకృతేఃపరఃపరమపురుషఈశ్వరస్తవేవాస్యామవతారదశాయామపిన్యస్వభావమజహంతాన్వి
సాధారణాకథర్షేదర్శయసీత్యభిప్రాయేణాహ॥యథేతి॥హేహృషీకేశఖలేనదురాత్మనాకంసేనచిరంశుచాశోక
నాద్వితానిధాపితాశోకంపాప్రితేతియావత్రుద్ధాచదేవకీయథావిమోచితాతథాహమపినమత్యాహేవిభాసర్వశ
క్త్యైత్వయైవనాథేనవిపదాంగణాన్తుహుర్ముహుర్విమోచితాకింకిమిత్యస్యనత్యాదివిమోచితైవేత్యర్థఃఅనెనస్వార్థనిర
పేక్షపరదుఃఖనిరాచీర్దూరూపంకృపాశుత్వంఆశ్రితానిష్టపరిహర్తృత్వంనిష్కాంతతానాదరణాశ్రితమాత్రపక్షపాతి
త్వంచప్రదర్శితమితిఫలితమ్॥౨౩॥కోసౌవిపద్గణియస్తాత్వంవిమోచితేత్యత్రాహవిషాదితి॥మహాగ్నైర్లాక్ష్యగృహాగ్నైః
పురుషాచానాంరాక్షసానాంపర్శనాత్దర్శనజాత్భయాత్వనవాసకృతఃపనవాసక్లశాత్మ్యథేమ్యథేప్రతియుద్ధం

సానాంముసినామమూర్తనామ్భక్తియోగవిధానార్థంకథంపశ్యేమహిప్రియః॥౨౦॥కృష్ణాయనానుదేవా
యదేవకీనన్దనాయచ॥నన్దగోపకుమారాయగోవిందాయనమోనమః॥౨౧॥నమఃపజ్జజనాభాయనమఃపజ్జ
జమాలినే॥నమఃపజ్జజనేత్రాయనమస్తేపజ్జజాజ్ఞయే॥౨౨॥యథాహృషీకేశఖలేనదేవకీకంసేనరు
ద్ధాతిచిరంశుచాపికతా॥విమోచితాహంచనహత్తజావిభోత్వయైవనాథేనముహుర్విపద్గణాత్॥౨౩॥
విషాన్తహాగ్నైపురుషాదదర్శనాదసత్సభాయాంవనవాసకృతః॥మృథేమృథేనెకమహారథాస్త్రతోద్రా
ణ్యస్త్రతశ్చస్త్రహరైభిరక్షితాః॥౨౪॥విపదస్సన్తునశ్యశ్వత్తత్రతత్రజగద్గురోభవతోదర్శనంయత్స్వ
దపునర్భవదర్శనమ్॥౨౫॥జన్తైశ్వర్యశ్రుతశ్రీభిరేధమానమదఃపుమాన్నైవార్హత్యభిధాతుంచైత్వామకిం
చనగోచరమ్॥౨౬॥నమోఽకించనవిత్తాయనివృత్తగుణవృత్తయే॥ఆత్మారామాయశాన్తాయకైవల్యపత
యేనమః॥౨౭॥మన్యేత్వాంకాలమీశానమనాదినిధనంవిభుమ్॥సమంచరన్తంసర్వత్రభూతానాంయన్తిథః

మహారథానాంఆస్రేభ్యఃద్రాక్షేరస్త్రతఃబ్రహ్మస్త్రాత్హేహహరైరక్షితాఃస్త్రలభవామవిషాదిభ్యోరక్షణప్రకారో
మహాభారతాదవగత్తవ్యః॥విస్తరభయాన్నాత్రలిఖ్యతే॥౨౪॥యదేతద్విపద్గణివారకత్వంతదేతత్ప్రవక్తియదర్థా
దేవతన్నివృత్తైశ్యభిప్రాయేణాహవిపదభిప్రాయేజగద్గురోతత్రతత్రశశ్వత్సదాతాస్త్యయానిరసనీయాఃనఃఆశ్రితా
నాంవిపదఃసన్తుఅసతాంసతస్మిరసనాయయత్స్త్యయాకార్యభిభావఃయద్యదిఅపునర్భవదర్శనంభవతోదర్శ
నంస్యాత్నవిద్యతేపునర్భవస్యసంస్యతేదర్శనంయస్తాత్తథాభూతంభవద్దర్శనంయదిస్యాత్సంభావనాయాంలిజ్
సకలాపన్మూలసంస్యతిపరిహరతుమంతద్యదిస్యాత్విపదస్సన్తునామలగ్ధాదేవతన్నివృత్తైతిభావః॥౨౫॥నన్యహ
మీశ్వరశ్చేష్టాత్వమివసర్వేపిమామేవంవిధంకించనవదస్త్యతత్రహ॥జన్తేతి॥ఐశ్వర్యశబ్దోధనపరఃశ్రుతశబ్దోవిద్యాప
రఃజన్తైశ్వర్యశ్రుతానాంసత్కులప్రసవధనవిద్యానాంశ్రీభిస్సమృద్ధిరేధమానఃమదోయస్యసఃపుమాన్త్యామభిధా
తుంచార్హతిత్రిమదోన్నతత్వేనస్వపరయాథాత్మ్యవివేకాభావాదితిభావః॥అనర్హతామేవసూచయితుంవిశినష్టిఅకించ
నగోచరంనాస్తీకించనయేషాంతేఅకించనానిష్కామాస్తేషాంగోచరమ్॥౨౬॥అన్యైశ్చచిదచిద్వ్యవర్తకైరీశ్వ
రాసాధారణధర్మైర్నిశ్చింషస్తీనమస్మరోతి॥నమభి॥అకించనానాంవిత్తాయవిద్యలాభభిధాతుఃవిద్యతేలిఖ్యతభి
త్తస్తస్మైనివృత్తాఃగుణానాంరజఆదీనాంవృత్తయఃకామకోధాదయోయస్యతస్మైఅనెనాచిద్వ్యవృత్తిశాన్తాయ
క్షామక్కురహితాయ॥అశనాయాపిపాసాశోకమోహజరామృత్యవష్టదూర్తయఃఅనెనబద్ధజీవవ్యావృత్తితత్రహే
తుఃఆత్మారామాయస్వానుభవైకపదాయకైవల్యంప్రకృతీసంబన్ధరాహిత్యంమోక్షభిప్రాయావత్తస్యపతిస్తస్మై
మోక్షప్రదాయఅనెనముక్తనిత్యజీవవ్యావృత్తిః॥౨౭॥ననుబ్రహ్మరుద్రేన్ద్రాద్యన్యతమఃకశ్చిత్త్వదుక్తవిధోనత్యహమి

త్యత్రాహ || మన్యేత్వామితి || ఈశానంబ్రహ్మాదీనపిస్వవశీకుర్వాణం, కాలంతాం మన్యే కాలశరీరకంతాం మన్యే ఇత్యర్థః ||
అతఎవకాలకృతజన్మమరణాదిరహితం-నన్వహమపిప్రాకృతవదైవమ్యా దిమానెవెత్య తఃకాలంవిశిన్షి || సర్వత్రసమం
చరంతంకాలయంతంయత్యస్మాత్కాలాన్నిమిత్తాద్భూతానాంమిథఃకలికలహా-భవత్తి, సమంచరన్తమిత్యసేనకాలశ
రీరకస్యతవనవైషమ్యనైర్మల్యా దికమస్తీతిసూచితం || యన్తి థఃకలిరిత్య సేనా-థాపిత తజ్జీవకర్తా సుసారణసుఖదుఃఖా
దీకప్రతినిమిత్తమాత్రత్వమస్తీతిసూచితమ్ || ౨౮ || * నన్వహమపికాశ్చిదనుగృహ్లాకాంఘ్నిగృహ్లాకథంవైషమ్యా
దిరహితఇత్యతహ || నెతి|| హాభగవత్, నృణాంవిడమృనమనుకార-మహమానస్య కుర్వాణస్య, తవచికిరిత్తం, నకోపివెద-క్వ
చిన్నిగ్రహాప్యంతో-ను గ్రహరూపతయాఫలతీతనవైషమ్యా దికమస్తీ-పూతనాశకటయమశార్దు నధేనుక కేశికువలయా
పీడచాణూరముష్టికకోసలకంసాదివిషయస్యని గ్రహస్యాంతత సైషాం నిరతిశయపురుషార్థరూపముక్తిహేతుత్వదర్శనాది
తిభావఃయతఎవ-మతఎవ-త్వయివైషమ్యాదిరహితే-తదాపాదయతాంనృణాం, మతిరెవవిషమెత్యాహ || నయన్యేతి | క
ర్పించిదపిదయతఃప్రియో, ద్వైష్యశ్చ-నాస్తీయస్తీ-నృణాంమతిర్విషమా-రజస్తమోన్వయాదయథాథా, భవతి-నృణాం
విడమృనమహమానస్యేత్యసేన, సరచెష్టానుకారమాత్రమేవ-నతుసర్వథాతత్స జాతీయచెష్టితం, జన్మకర్తృచమెదివ్య, మితిభగ
వత్తైవోక్తత్వాదితిసూచితమ్ || ౨౯ || * విడమృనత్వమేవాన్యథా-నుపపత్త్యాద్రథయతి||జన్యేతి || అజన్యజన్మరహితస్యక
ర్తాయతోత్పత్తిరహితస్య-అకర్తుఃప్రాచీనకర్తానురూపప్రవృత్తబుద్ధ్యధీనకర్తృరహితస్య-ఆత్మనఃసర్వాస్తరాస్తనస్తవతిర్యగా
దిషు-జన్మ-తత్సజాతీయంకర్తృచెతి-య-త్తదత్వస్తవిడమృనమేవ-అన్యథా అజస్యా కర్తురాత్మనశ్చ తన్నఘటతఇతిభావః||
తత్రతిర్యక్సువరాహాదిషు, ఋషిచుభార్గవాత్రెయకార్దమాదిషు, నృమరాఘవయాదవాదిషు, యాదస్సుమత్య కుర్వాదిషు

కలిః || ౨౮ || నవెదకశ్చిద్భగవచ్చికిరి తంతవేహమానస్యనృణాంవిడమృనమ్ | నయన్యకశ్చిద్దయితో స్తికర్పిచి
ద్వైష్యశ్చయస్తీన్విషమామతిర్మణామ్ || ౨౯ || జన్మకర్తృచవిశ్వాత్మన్న జస్యా కర్తురాత్మనః | తిర్యక్పిన్వ
యాదస్సుతదత్వస్తవిడమృనమ్ || ౩౦ || గోప్యాదచెత్వయిక్య తాగసిదామతావద్యా తెదశా శ్రుకలిలాజ్ఞన
సం భ్రమాత్మమ్ | వక్త్రంనిసీయభయభావనయాస్థితస్య సామాంవిమోహా యతిభీరపియద్భిభేతి || ౩౧ ||
కేచిదాహురజంజాతంపుణ్యశ్లోకస్యకీర్తయే | యదోఃప్రియస్యాన్వవామేమలయస్యేవచన్తనమ్ || ౩౨ || అప
రేవసుదేవస్య దేవక్యాంయాచితో-భ్యగాత్ | అర్చత్వ మస్యజ్ఞేమాయవధాయచసురద్విషామ్ || ౩౩ ||
భారావతారణాయాన్యేభువోనావఇవోదధౌ | సీదాన్త్యాఘారిభారణజాతోహ్యత్తఘవార్ధితః || ౩౪ || భ
వెన్స్త్రిక్లిశ్యమానానా మవిద్యాకామకర్తృభిః | శ్రవణస్తరణార్హాణికఃష్యన్తితికచన || ౩౫ || శృణ్వన్తిగాయ

జలౌకస్సు || ౩౦ || * విడమృనమాత్రంనచేదిదంనఘటతఇత్యభిప్రాయేణాహ||గోపీతి|| తావద్యధాత్వ యిక్యతమాగో-వరా
ధోయేన-తథాభూతేనతి-గోపీయశోదా, దామ-రజ్జ-మాదచేత్వద్భన్దనాథంపరిజగ్రాహ-తదా-అశ్రుభిఃకలిలంకలుషితం
అజ్ఞానంయయోగై-సంభ్రమేభయసూచకాటోపయుక్తలక్షణీయస్యతద్వక్త్రం, నిసీయఉన్నయ, ఉన్నామ్య-అశ్రుకలి
తత్త్యాదిక్రియావిశేషణంవా-అశ్రుకలిలాజ్ఞనసం భ్రమాత్మం, యథాతథా-వక్త్రంనిసీయ-ప్రాపయ్యేత్యర్థః-యస్మా
త్త్వతో, భీరపిభిభేతి-తస్యతవభయభావనయా-భయాభినయన, స్థితస్య-యాదశా-సామాంవిమోహాయతి||అత్రభిశబ్దేనస
ర్వేషాంభయహేతుర్మత్సర్వత్వ తే | భీషాస్మాద్వా తఃపపతేభిమోదేకసూర్యః | భీషాస్మాద్గ్నిశ్చైన్ద్రశ్చమృత్యుర్ధావతి
పశ్చాదుత్పత్తిక్తవిధస్యాసంభావితభయస్యతవేత్వర్థః, తావద్విమోహాయతి, మూఢాంకరోతి, పశ్చాత్తునరచెష్టానుకారమాత్ర
మివమితిజ్ఞాపయతీతి తావచ్చబాశయః || ౩౧ || * యతోవిడమృనమాత్రంనతు తాత్వికం, అతఎవ, త్వదవతారప్రయో
జననిమిత్తంచేదమేవేతినిశ్చేతుమశక్తాస్తన్నానాతర్కయన్తీత్యాహ || కేచిదితిపశ్యభిః | కేచిత్త్వదవతారప్రయోజనని
ర్ణయాయప్రవృత్తానాంమధ్యే-అజమపిత్యాం-ప్రియస్యభక్తస్యపుణ్యశ్లోకస్యయదోఃకీర్తయే, తద్వం శ్రేజాతమాహుః, య
దు వంశకీర్తిజననాయ-తత్ర త్యాంజా తమా హురిత్యర్థః, యథా మలయస్యప ర్వతస్యకీర్తయేచన్తనం జాతంవదన్తిత
ద్వత్ || ౩౨ || * అపరేతులస్యసాధులోకస్య జ్ఞేమాయసురద్విషాంవధాయచాజస్త్యం, వసుదేవస్యదేవక్యాంతా
భ్యాంపూర్వజన్మనియాచితః, అభ్యగాత్ పుత్రత్వంప్రాప్తఇత్యాహుః, వసుదే వస్యేత్యపాదానస్యైవశేషత్వవివక్ష
యావశ్యీ || ౩౩ || * అన్యేతుఉదధౌఅర్ణవేనావఇవ-ఘారిభారణసీదన్త్యాఃశ్లిశ్యన్త్యాఃభువోభారాపహారాయ, ఆత్మఘ
వాచతుర్ముఖేనాభ్యర్థితో, భగవాన్జ్ఞేఇత్యాహుః || ౩౪ || * కచనతు-అన్స్త్రిలోక-అవిద్యాదిభిఃశ్లిశ్యమానానాంజ
నానాం-శ్రవణస్తరణార్హాణికచెష్టితానికరిష్యకర్తుంజాతఇత్యాహురిత్యర్థః, అవిద్యా-దేహఃప్రభ్రమాదేర్నిమిత్తమ
జ్ఞానం-కామస్తన్నులకశబ్దాదినిషయాభిలాషః-కర్తృణితత్తదనుకూలవ్యాపారాత్కాని || ౩౫ || * అవిద్యాదిభిఃశ్లిశ్య

మానానాంజనానాం శ్రవణాద్యర్హణీత్యనభగవచ్చేష్టితానాం క్లశాపహస్తృత్వం సూచితమ్ - తచ్చనసాక్షాత్కీంతు
నంసృతినివర్తకభగవచ్చరణారవిస్తపాక్షాత్కారావహభక్తియోగఃస్పాదనద్వా రేత్యభిప్రాయేణభగవచ్చేష్టిత శ్రవణాది
పరాణామ తచ్చరణా మ్బుజసాక్షాత్కారోనా న్యేషామిత్యాహ || శృణ్వ నీతి || యేజనాస్తవేహితం చేష్టితంశృణ్వ నివ
క్రృపాన్నిధ్యేగృణ నిశోత్పసాన్నిధ్యేతదుభయాసన్నిధౌచ-స్వయంగాయ నిస్తరన్తి నన్ద నిచ - తఎవ- భవప్రవాహస్య
సంసారప్రవాహస్యోపరమోయస్మా - తస్మాత్తావకంత్వదీయంపదామ్బుజమచిరేణపశ్యన్తి || ౩౬ || తదేవంసంస్తుత్యా
ధునాప్రయాణముపసంహారేణిసూచయితుంత్యత్పదామ్బుజైకశరణానస్మాక - హేతుంఉత్సహసేకిమితికాక్వాహ|| అపీతి
వచ్చిః ,, స్వకృతేస్సార్థే త్వమపీహితః, ఈహితఃకిం-ప్రవృత్తఃకిమిత్యర్థః-యద్యస్మాత్ - హేప్రభో-సుహృదోఽనుజీవిన్భృ
త్యాంశ్చ-నోఽస్మానధునాజిహాససిన్విత్ - హేతుమిచ్చసిహి-త్యాగానర్హతాంసూచయితుమాత్మనోవిశిసప్తి - యేషాం భగ
వతఃపదామ్బుజాదన్యత్పరాయణం , శ్రేయఃప్రాప్తంపకం-ప్రాప్త్యంచ-నాస్తి , అతఎవ- రాజసురాజ్ఞాంమధ్యే , జితాంహ
సాంజితదుఃఖానాం , యేషాంఅన్యత్పరాయణంనాస్తి, తానస్మానిత్యన్వయః || ౩౭ || సర్వమిదంనిర్జేతుకయాత్వత్కృ
పయైవసంపన్నంనత్వన్ద్యతగుణనిరీక్షణేనెత్యభిప్రాయేణాహ || కథితి || నామరూపాభ్యా, ముపలక్షితస్యేతిశేషః, మనుష్య
సజాతీయనామరూపాభ్యాముపలక్షితస్యతవ , దర్శనం , హృషీకాణామిన్ద్రియాణాంఈశితుః , కరణాధిపస్యక్షేత్రజస్య
దర్శనమివ , యద్వియదా , యేషాంజాతం , తేపాణ్డవా, వయం-యదుభిన్న హ, కే, నకపి-నకనాపిత్యద్దర్శనమేతునాగు
ణేనయక్తాః , కింతు , త్వత్కృపయైవేతంజాతమితిభావః, తేవయంనామరూపాభ్యాంక, ఇతివాన్వయః, నత్వద్దర్శనమే
తునాముష్యాదినామ్నాతాపసాదిరూపేణచాన్వితాఇత్యర్థః || ౩౮ || హేగదాధర , అధునాఇయంఘామిః, స్వైః

నిగృణాన్త్యభీక్షశఃస్తరన్తినన్దనితవేహితంజనాఃతఎవపశ్యన్త్యచిరేణతావకంభవప్రవాహోపరమంపదా
మ్బుజమ్ || ౩౬ || అప్యద్యన స్త్వంస్వకృతేహితఃప్రభో జిహాససిన్విత్సుహృదోఽనుజీవిసః | యేషాంనచాన్య
ద్భవతఃపదామ్బుజాత్పరాయణంరాజసుయజ్జితాంహసామ్ || ౩౭ || కేవయంనామరూపాభ్యాం యదుభిన్న
హపాణ్డవాః | భవతోదర్శనంయగ్నిహృషీకాణామివేశితుః || ౩౮ || నేయంశోభిష్యతేఘామిర్యథేదానింగదాధ
ర | త్వత్పదైరజ్జితాభాతిస్వలక్షణవిలక్షితైః || ౩౯ || ఇమేజనపదాస్సప్రధాన్సుపక్వాషధివీరుధః | వనాదినద్య
దన్వన్తోహ్యేధ నేతవవీక్షితైః || ౪౦ || అథవిశ్వేశవిశ్వాత్త్వవిశ్వమూర్తైస్త్వకేషుమే | స్నేహపాశమిమంభిన్ధి
ధంపాణ్డమవృష్ణిను || ౪౧ || త్వయిమేఽనన్యవిషయామతిర్మధుపతేఽసకృత్ | రతిముద్వహతాదద్ధాగ్నేహృ
ముదన్వతి || ౪౨ || శ్రీకృష్ణకృష్ణసఖివృష్ణ్యవభావనిధుగృజన్యవంశదహనా నవవర్గవిర్య | గోవిన్దగోద్విజ
సురాన్రిహరావతారయోగేశ్వరాఖిలగురోభగవన్నమస్తే || ౪౩ || సూతఉవాచ || పృథయేతంకలపదైఃపరి

స్వాసాధారణై , రక్షణైఃచిహ్నైః , ధ్వజవజ్రాఙ్కుశాదిరేఖారూపైః , పిలక్షితాని, తైస్త్వత్పదైరజ్జితాసతీభాతితథా
తత్రత్వద్గమనానన్తరకాలేనశోభిష్యతేహి || ౩౯ || తవవీక్షితై రేవేమేజనపదాదేశాః - అధునా - స్వప్రధాఃసుసమృ
ద్ధాః - స్వప్రధత్వమేవాహ || సుపక్వాషధోవీరుధఃగుల్మానిచయేషు - తథావనానిచఅద్రయశ్చనద్యశ్చఉదన్వన్తఃజలాకరా
శ్చవర్గదైహి || ౪౦ || మదభిప్రాయంజానాన్యేవేత్యభిప్రాయేణసంబోధయన్త్యాహ || అథేతి | అథశబ్దఃప్రశ్నద్యో
తకః , హేవిశ్వేశసర్వాన్తఃకరణనియన్తః , హేవిశ్వాత్త్వసర్వాన్తరాత్త్వ , హేవిశ్వేశరీరకస్వకేషుపాణ్డ వెషు-మేమ
యి - విభక్తివ్యత్యయఆర్షః , వృష్ణిమచేమంధృఢంస్నేహఎవపాశ స్తంభిన్ధి-అథ-చిన్తికిం, యద్వా , వృష్ణిమపాణ్డవేషుచ-త్వ
త్స్నేహపాశః . త్వయితుమత్స్నేహపాశ - ఇత్యభిప్రాయేణమేఇత్యుక్తమ్ || ౪౧ || తదేవవృష్ణయన్తీప్రార్థయతే ||
త్వయీతి | హేమధుపతే, యాదవానామేవమాధవాఇతినామాన్తరం , తచ్చనవమెస్సుటిభవిష్యతి | త్వయి , ఆనన్యవిషయా
త్వదితరావిషయా , మమమతిః-అసకృత్-అద్ధా-తత్వతః, ఉదన్వతినముద్ర, గడ్డాజలౌఘమివఉద్వహతాత్ - యథాగడ్డాసము
ద్రమప్రాప్యనన్వజలౌఘంవోఘంక్షమాసముద్రంప్రాప్యేవస్వజలౌఘంవహతి , ఏవంత్యామప్రాప్యరస్తుమక్షమామమతి-
న్వయ్యేవరతిముద్వహతామిత్యర్థః || ౪౨ || స్వాభిప్రేతవిజ్ఞప్త్యనుమతా, అజ్ఞానిఃపరమాముద్రాక్షిప్రం దేవప్రసాది
నీ, త్యుక్తవిధాజ్ఞలిరేవోపాయోనతతోఽన్యోస్తీత్యభిప్రాయేణ - కేవలమనితరసాధారణగుణవిశిష్టంసంబోధ్య నమస్క
రేతి || కృష్ణేతి | హేశ్రీకృష్ణసర్వలోకసుఖకర-కృష్ణోఽర్జున, స్తస్యసఖాకృష్ణసఖఃతస్యసమ్ప్రాధనం, వృష్ణీనామృషభశ్రేష్ఠః
అవనిద్రుహంఅవన్యపలక్షితలోకోపద్రవకారిణాంరాజన్యానాంవంశస్యదహనం , యథావేణానాందహనోగ్ని ర్నాశ
కఃతద్వద్రాజన్యకులనాశకం - అనవవర్గమనన్తంవీర్యంయస్య-హేగోవిన్దగవాంద్విజానాంసురాణాంచాన్రిహరోఽవతా
రోయస్య-యోగేశ్వరసూక్ష్మదర్శి , అఖిలగురోహితోపదేష్ఠః || ౪౩ || ఇత్యంకలానిమధురాణిపదానివచాంసి, తైః

పృథయాకున్త్యాకర్త్యాపరిణాతః పరిగీతోఽఖిలఉదయోమహి మానుస్యసః - వై కుంతశ్చీకృష్ణః, మాయయా హాసాత్త్రిక
యాశ్చర్యశక్త్యా, లోకంమోహయన్నివ, మన్దమీష, జ్ఞహాసహాసితవా, మన్దమితిక్రియావిశేణమ్ ॥ ౪౪ ॥ తావత్
స్వపురంయాతుముద్భుతోభగవాన్, తాంపుథాం, అన్యస్త్రీశ్చ, బాధ, మోమిత్వపామన్త్యా, క్లీకారపూర్వకమనుజ్ఞా
ప్య - ప్రెమ్నా-రాజ్ఞాయుధిష్ఠిరణచ - నివారితః - గజసాహ్వయంహ స్తినపురమెవప్రావిశత్ ॥ ప్రవిశ్యేతిపాఠప్రవిశ్యతత్రై
వకంచితాల్లమువాసెతిశేషః ॥ ౪౫ ॥ తదాఈశ్వరహఃజ్ఞఃఈశ్వరచెష్టాభిజ్ఞఃవ్యాసాద్యై రద్భుతంకర్తృచెష్టితం
యస్యతేన - కృష్ణేనభగవతాచ - ఇతిహాసైఃప్రతిబాధితోధర్మ సుతఃశుచార్పితఃబద్ధనాశజశుచార్పితః- నాన్వబుధ్యత-కాల
స్యగతిరీదృశీతినవిజ్ఞజ్ఞ ॥ ౪౬ ॥ కింతు-హేవిపాఃబద్ధమస్మిహమోహయోఃవశంప్రాప్తః, అతఏవ - ప్రాకృతేనదేహ
తదనుబద్ధాదిప్రవణేనా - త్తనామనసా-సుహృదాంవధమెవచి న్తయఃధర్మ సుతోరాజాబ్రవీత్ ॥ ౪౭ ॥ తదేవాహయా
వత్సమాప్తి ॥ అహోదురాత్మనోమమ-హృదిరూఢమజ్ఞానంపశ్యత,, తదేవదర్శయతి॥ పారక్యస్యశ్వస్య గాలాదిభిశ్చస్య, దే
హస్యైవదేహనుఖార్థమేవ, మే-మయా, బహ్వ్యఃఅత్రోహణీఃఅత్రోహణ్యో, హతాః ॥ ౪౮ ॥ చాలాదిద్రుహఃచా
లాదిహస్త - ర్మమ-వర్షాయుతానామయుతైరపి, నిరయాన్తోత్సోనహిభవేత్ ॥ ౪౯ ॥ నను,, శార్యం తెజోధృతిర్దా
త్యంయధైచాప్యపలాయనమ్,, ధర్మ్యాధియుద్ధాచ్ఛ్రేయోఽన్యత్త్రియస్యనవిద్యతే॥ ఇత్యాది శాస్త్రైర్ధర్మయుద్ధస్యధ

ణాతాఖిలోదయః, మన్దంజహాసవై కుణ్ఠోమోహయన్నివమాయయా ॥ ౪౪ ॥ తాంబాధమిత్వపామన్త్యైః
ప్రావిశద్గజసాహ్వయమ్ ॥ స్త్రీయశ్చస్వపురంయాస్యఃప్రెమ్నారాజ్ఞానివారితః ॥ ౪౫ ॥ వ్యాసాద్యైరీశ్వర
హఃజ్ఞఃకృష్ణేనాద్భుతకర్తృణా, ప్రబోధతోపీతిహస్తై ర్నాన్వబుధ్యఃశుచార్పితః ॥ ౪౬ ॥ అహారాజాధర్మ సుతశ్చ
న్తయః సుహృదాంవధమ్ ॥ ప్రాకృతేనాత్మనావిప్రాఃస్మిహమోహవశంగతః ॥ ౪౭ ॥ అహోమేపశ్యతాజ్ఞానం
హృదిరూఢందురాత్మనః ॥ పారక్యస్యైవదేహస్యబహ్వ్యమేత్రోహణీర్వతాః ॥ ౪౮ ॥ చాలాదిద్రుజనుహృ
న్మిత్రపితృభ్రాతృగురుద్రుహః ॥ నమేస్యాన్నిరయాన్తోత్సోహ్యపివర్షాయుతాయుతైః ॥ ౪౯ ॥ నైవారాజ్ఞఃప్ర
తాభ ర్మర్థయుద్ధేవధోద్విషామ్ ॥ ఇతిమేనతుబాధాయకల్ప తేశాసనంవచః ॥ ౫౦ ॥ స్త్రీణాంమధతబద్ధనాం
దోహోయోసావిహృతిఃకర్తృభిర్గృహమేధీయైర్నాహంకల్యోవ్యపోహీతుమ్ ॥ ౫౧ ॥ యథాపశ్యేన * ప
ఛ్చా-జ్ఞంసురయావాసురాకృతమ్ ॥ భూతహత్యాంతథైవైకాంనయజ్ఞైర్నార్హుమ్నర్హతి ॥ ౫౨ ॥ *****
***** ఇతిశ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, ప్రథమస్కంధేఽష్టమోఽధ్యాయః. *****

ర్మత్వాఽవబోధనా- త్తత్రహతాన్ప్రతికింకోచసీత్య తతహ ॥ సేతి ॥ ప్రజాభర్తుఃప్రజాపోషణాధిక్యతస్య-రాజ్ఞో, ద్విషాం
వధో-ధర్మాదనపేతః, నై నఃసపాపంకింతు, ధర్మ మేవెతియవనుశాసనాత్మకం, వచోభగవద్వచ - స్త-స్తమబోధాయవివేకా
య-నకల్పతే-వివేకంజనయతుంనసమర్థమిత్యర్థః- ధర్మయుద్ధస్యధర్మ త్వేపి - తదనుబద్ధితయామహతఃపాపస్యైవప్రాప్త
త్వాదితిభావః ॥ ౫౦ ॥ నను, ధర్మార్థంయతమాసన్యావర్జనీయతయాప్రసక్తమపిపాపం-వగ్దాత్రమధత్తై రపోహీతుంశ
క్యమేవ,, ధర్మేణపాపమపనుదతీ, తిశాస్త్రాదిత్యతతహ ॥ స్త్రీణామితి ॥ మయాహతాబద్ధవఃపతయోయాసాంతాసాం-స్త్రీ
ణాం-యోసాదోహః-తద్విషయకోయోదోహఃపాపాత్మకః-ఇహ - ధర్మయుద్ధేప్రవృత్తేమయ్యుత్తిత-స్తమహంగృహమే
ధీయైఃగృహశ్రమిణఃకర్తవ్యైర్ధర్మైః, వ్యపోహీతుం-నకల్యఃనప్రభుః-బహుకాలానుభావ్యఫలోవిఫులోదోహోహాఽల్పకాలస్వ
ర్మైర్గృహమేధీయైఃకర్తృభిఃనాపోహీతుంకల్యః, కర్తృణాకర్తృనిర్హారశ్చాయుక్తఇతిభావః ॥ ౫౧ ॥ ఏతదేవసద్భవో న్తముప
పాదయతి ॥ యథేతి ॥ పఞ్కా-జ్ఞంసపఞ్క-మజ్ఞం, పశ్యేనైవ యథా-మార్జునోధయతుంనార్హతి - లోకః-యథాచ-సురా
కృతంసురాకలితదోషదూషితంభాణం, పునస్సురయైవమార్జుంనార్హతి - తథా-యజ్ఞరేకామపిభూతహత్యాం-నమార్జుం,
అర్హతి,, పఞ్కా-జ్ఞ-ఇతిపాఠే,, పఞ్కా-జ్ఞ-తపాదాద్యవయవఃపుమాన్, పశ్యేనైవ త్వానంమార్జుంనార్హతి, తద్వదిత్య
ర్థః-పఞ్కా-జ్ఞ-మితిద్వితీయా న్తపాఠేపఞ్క-స్యాశ్కో-యన్తిక, తదజ్ఞం - పశ్యేనమార్జుంనార్హతితద్వత్ ॥ ౫౨ ॥
ఇతిశ్రీమద్భాగవతచంద్రావస్థికాయాంప్రథమస్కంధేఽష్టమోఽధ్యాయః. *****

పా ॥ ప్రవిశ్యగజసాహ్వయమ్. * పా ॥ పశ్యేనపఞ్కా-జ్ఞః. పా ॥ పఞ్కా-జ్ఞమ్.

తతః , ఇతీతం ప్రజాద్రోహాద్భీతో , యధిష్ఠిరః స్వర్గ్యాధర్మై బాధ్యుచ్చయా , విశననం విశసితాహింసితా
య త్రబన్ధవస్తద్విశననం , కురుతేత్రం , పాఠ్యాత్ । ప్రతస్థే విశననం విశినస్తి ॥ యత్ర దేవవ్రతోభీష్టోఽపతత్ - భీష్మాధర్మ
ర్మై బాధ్యం ప్రయయా విత్యర్థః ॥ ౧ ॥ తదా తస్య యధిష్ఠిరస్య భాతరోభీమాదయః సర్వై - సన్తోశ్వాయేషాంతైః
స్వర్ణహూషితై - రథై - రన్వగచ్ఛత్ - తథా , హేవిప్రాః - వ్యాసధౌ మ్యాదయశ్చాన్వగచ్ఛత్ ॥ ౨ ॥ హేవిప్రైః సధనం
జయః సార్జునోభగవాన్ శ్రీకృష్ణోపిరథేనాన్వగచ్ఛత్ ॥ తదా సన్య పోయధిష్ఠిరోవ్యరోచత - యథాగుహ్యైర్వైతైః కుబే
ర - స్తద్వత్ ॥ ౩ ॥ దివఃస్వగత్ మృతమమరమివస్థితం భూమానిపతితంభీష్మం - దృష్ట్వా సానుగాః సభృత్యాః , పా
ణ్డవాశ్చక్రిణాశ్రీకృష్ణేనసహప్రణేమః ॥ ౪ ॥ తత్రభరతపుంగవంభరతవంశశ్రేష్ఠంభీష్మం ద్రష్టుం దేవర్షిప్రభృతయః ఆ
సత్ ఆగత్యస్థితవన్తః ॥ ౫ ॥ తానెవకాంశ్చిదాహ - వగ్వతఇతిద్వాభ్యామ్ ॥ రేణుకానుతోభార్గవరామః , కౌశికోవి
శ్వామితః ॥ ౬ ॥ హేబ్రహ్మకలన్యే - బ్రహ్మరాతః శుకః ఆదిర్యేషాంతే అమలామునయః - శిష్యైరుపేతాః కశ్యపాద
యశ్చాజన్తుః ॥ ౭ ॥ తాబ్రహ్మర్షిప్రభృతీనర్వాన్సమేతానముదితా , నుపలభ్యాభిజ్ఞాయ - ధర్మజ్ఞోదేశకాలవిభాగ
జ్ఞశ్చ - వసూత్తమోభీష్మః , యథార్హం పూజయామాన - పూర్వజన్మనివసుత్వాద్వసూత్తమఇత్యుక్తమ్ ॥ ౮ ॥ తథాకృ
ష్ణంచ - తత్ప్రభావాభిజ్ఞోహృదిస్థం పూజయామానధ్యానెనహృదిస్థంకృ త్వామానసైరుపచారైః పూజయామానైశ్చర్థః , క

సూతఉవాచ । ఇతీభీతః ప్రజాద్రోహాత్స్వర్గ్యధర్మబుభుత్సయా । తతోవిశననంప్రాయాద్యత్రదేవవ్రతోఽప
తత్ ॥ ౧ ॥ తదాతెభ్యతరస్సర్వేనదశైవస్వర్ణహూషితైః । అన్వగచ్ఛత్ రథైర్విప్రావ్యాసధౌమ్యాదయస్తథా ।
భగవానపివిప్రైరథేనసధనంజయః । సతైర్వ్యరోచతన్యపఃకుబేరఇవగుహ్యకైః ॥ ౩ ॥ దృష్ట్వానిపతితంభూ
మానివశ్చృతమివామరమ్ । ప్రణేమఃపాణ్డవాభీష్మంసానుజాన్సహచక్రిణాః ॥ ౪ ॥ తత్రబ్రహ్మర్షయస్సర్వేదేవర్ష
యశ్చసత్తమ । రాజర్షయశ్చతత్రాసత్ ద్రష్టుంభరతపుంగవమ్ ॥ ౫ ॥ పర్వతోనారదోధౌమ్యాభగవాన్పాదరా
యణః । బృహదశ్వోభరద్వాజస్సశిష్యోరేణుకానుతః ॥ ౬ ॥ వసిష్ఠఇన్ద్రప్రమదస్త్రితోగృత్సమదోఽసితః । కక్షీ
వాన్ గౌతమోఽత్రిశ్చకౌశికోఽథసుదర్శనః ॥ ౭ ॥ అన్యేచమునయోబ్రహ్మకలన్యేబ్రహ్మరాతాదయోఽమలాః । శిష్యై
రుపేతాఃకశ్యపాజ్గిరసాదయః ॥ ౮ ॥ తాన్సమేతాన్సహభాగానుపలభ్యవసూత్తమః । పూజయామానధర్మ
జ్ఞోదేశకాలవిభాగవితః ॥ ౯ ॥ కృష్ణంచతత్ప్రభావజ్ఞః సీనంజగదీశ్వరమ్ । హృదిస్థంపూజయామానమాయయోపా
త్తవిగ్రహమ్ ॥ ౧౦ ॥ పాణ్డుపుత్రానుపాసీనాన్ప్రత్యప్రేమసంగతాన్ । అభ్యాచప్తానురాగానైర్గరస్థిభూ
తేనచక్షుషా ॥ ౧౧ ॥ అహూకప్తమహూఽన్యాయ్యంయద్యాయంధర్మనన్దనః । తుంనార్హథక్షిప్తంబప్రాధర్మ
మృతాశ్రయాః ॥ ౧౨ ॥ సంస్థితేతిరథేపాణ్డౌప్రథాచాలప్రజావధూః । యత్కృత్యతేబహూక్లేశాన్ పా
ప్తాతోకవతీముహుః ॥ ౧౩ ॥ సర్వంకాలకృతంమన్యేభవతాంచయదప్రియమ్ । సకాలోయద్వశేలోకోవాయో
రిః కునాపభిః ॥ ౧౪ ॥ యత్రధర్మసుతోరాజాగదాపాణిర్వృతోదరః । కృష్ణస్త్రిగాణ్డివంచావంసుహృత్కృ

ధంభూత-మాసీన-అగ్రతఉపవిష్టం - జగదీశ్వరం-మాయయాసంకల్పరూపజ్ఞానెనోపాత్తోవిగ్రహాయస్యతమ్ ॥ ౧౦ ॥ త
తఉ పాసీనా ఉపవిష్టా - అనువర్తమానావా - ప్రత్రయేణవినయేనప్రేక్షూచ-సంగతాన్ పాణ్డుపుత్రాన్ - అను
రాగానైర్గురాగజైరశుభిన్దుభిః-అస్థిభూతేనచక్షుషా- అభ్యాచప్త - దదరోవాచచ చక్షుభయార్థకత్వాదత్రతస్యేగో
భయమపివివక్షితమ్ ॥ ౧౧ ॥ తతోక్రిమాహ । అహూఇతిద్వాదశభిః ॥ హేధర్మనన్దన, అహూఇదంక్షప్తంజీవనం-అన్యాయ్య
యమితిచ్ఛేదః-సన్ధిస్త్వరః - ఓ-దితిప్రకృతిభావాచిత్యాత్-యద్యస్తా - ద్విపాః ధర్మోఽచ్యుతోభగవాంశ్చ ఆశ్రయాయ
షాంతే-విప్రీద్యుషుపరినోయూనుంక్షిప్తంకృచ్ఛంయథాతథాజీవతుంనార్హథ ॥ ౧౨ ॥ అతిరథేపాణ్డౌ సంస్థితేప్రేతేన
తిచాలాఃప్రజాఃపుతాఃయస్యాశ్చ , వధూశ్చ , పృథాకుస్తీతోకవతీఅపత్యవతీసత్యపి-ముహుర్దుహుర్చహూక్లేశాన్
పాప్తాహి ॥ ౧౩ ॥ భవతాంచయదప్రియందుఃఖ,మధూ-దేతత్సర్వంకాలకృతంమన్యేకోసాకాలః,యత్కృతంమద
ప్రియతత్రాహ । వాయోర్వశేమేషుపజ్జిరివ-యస్యవశే సర్వోలోకోవర్తతే, సపవకాలః ॥ ౧౪ ॥ అత్యంతాసమ్భా
వితమిదమభవదితివిస్తయతే । యత్రేతి । యత్రధర్మసుతాదయస్తత్రవివదితచ్చిత్రమిత్యర్థః - ఆద్యఃకృష్ణశబ్దోఽర్జునపరః ద్వి
తీయస్తృభగవత్పరః-తద్విశేషణంసుహృదితి - ధర్మసుతాదీనాంసుహృత్ - స్త్రీశబ్దేనకృష్ణస్త్రీద్రౌ పదివివక్షితా-ధర్మసుతా
దీనామన్యతమంవసర్వవిపక్షపక్షమేనసమ్భాయసర్వేషామవస్థా నేపివిపదభవదిత్యేతదతిచిత్రమితి - ఇదంసర్వంకా
లకృతమేవేతిభావః - సుహృత్కృష్ణఇత్యనేన-సుహృదపికృష్ణః-కాలమేవాన్యవర్తతేతిసూచితమ్ ,, ద్రవ్యంకర్తృచకాలశ్చన్య

భావోజీవవచ || యదనుగ్రహతస్స నివస నియదుపేక్షయే, త్యుక్తవిధస్య - తత్తాపిభవతామతీవసుహృదః-కృష్ణస్యవివ
 నిమిత్తకర్తృద్వీధకకాలానువర్తిత్వాదనోపేక్షాసంగతిఃసాన్యథేత్యాశయః || ౧౫ || శ్లోననుయద్వశేలోకస్స కలాపి - శ్రీ
 కృష్ణాయత్తనత్తాదిమాంశ్యై - త్తర్హికాలానువృత్త్యాకిమస్యచికిత్సితమిత్యతాహ||నహీతి|| హేరాజ్ఞ అస్యకృష్ణస్యవిధిత్వితంచి
 కీర్తితం - నకోపిపుమావేద-అవేద్యత్వజ్ఞాపనాయవిధిత్వితంవిశిష్టమ్ || యస్యవిధిత్వితస్య - జిజ్ఞాసయా యుక్తాఃసహితాః-
 విధిత్వితంజ్ఞాతుంప్రవృత్తాః-కవయోబ్రహ్మదయోపి - ముహ్యన్తి || ౧౬ || శ్లో అస్త్యేవంప్రకృతేకిమిత్యతాహ || తస్మాది
 తి||తస్మాత్సర్వలాకస్యకాలాయత్తసుఖాదిమత్వాత్-త్కర్తృదేచ్ఛకృష్ణాయత్తత్వా - త్కృష్ణస్యకాలాద్యనువర్తిత్వాచ్చ - హే
 భరతర్షభ-ఇదంసుఖదుఃఖాదికంసర్వం - దైవతస్యందైవాయత్తం - వ్యవస్యనిచ్చిత్వ - దైవమత్రకాలకర్తృద్యుద్బోధయ
 తాతదనువర్తిచేత్వరఃకృష్ణోవివక్షితః - తస్యదైవస్యానువిహితః - తస్యేతికర్తరివక్ష్యే - తేనప్రవర్తిత-స్త్వం-హేప్రభోహేనా
 థ-అనాథాఃప్రజాః - పాహిపాలయ || ౧౭ || శ్లోఎవంతమనుశాస్త్రలాకానుగ్రహకామ్యయాశ్రీకృష్ణయాభాత్త్యమావేద
 యతి || ఎవ ఇతి || ఎవఃశ్రీకృష్ణః-సాక్షాద్భగవాన్ పాద్మజ్యపరిపూర్ణః - ఆద్యోజగత్కారణభూతః-పరమపురుషోనారాయ
 ణఎవసత్ - మాయయా-లోకంమోహయత్ - గూఢఃతిరోధాపితగ్వక్తీయవేషః-వృష్టిమయాదవేషు-చరతి-కశ్చిద్భాదవఇవా
 నుకరోతి || ౧౮ || శ్లో త్వేమేవఇమమిత్యంజానాసి-కిమస్యేపిశ్యతాహ|| అస్మేతి || అస్యకృష్ణస్య - గుహ్యతమమనుభావంమా
 హత్వ్యం - హేనృప-భగవాన్ ఉత్పత్తిప్రళయద్వభిజ్ఞః - శివోవేద - తథాదేవర్షిర్హరదో - భగవాన్ కపిలశ్చ-వేదః|| ౧౯ || శ్లో
 శివాదయస్త్యేవంవిదుఃత్వంతస్యథాజానాసి-తథాపినతస్యతత్కృతంవైషమ్యమస్తీత్యాహ||యమితిద్వాభ్యామ్ || యంకృష్ణం,
 మాతులేయంమాతులపుత్రం - ప్రియంప్రితిఃషయంచ - మిత్రంస్వతుల్యంచ-సుహృత్తమంమహిమపకారకంచ - మన్యసే-

ష్టస్తతోవిపత్ || ౧౫ || నహ్యస్యకర్తృచిద్రాజ్ఞాపుమాన్వేదవిధిత్వితమ్ | యద్విజిజ్ఞాసయాయుక్తాముహ్యన్తి
 కవయోపిహీ || ౧౬ || తస్మాదిదం దైవతస్యంవ్యవస్యభరతర్షభ! తస్యానువిహితో ౭ నాథానాథపాహిప్ర
 జాఃప్రభో || ౧౭ || ఎవవై భగవాన్సాక్షాదాద్యోనారాయణఃపుమాన్ | మోహయన్తాయులోకంగూఢ
 శ్చరతివృష్టిమ్ | ౧౮ || అస్యానుభావంభగవాన్వేదగుహ్యతమంశివః | దేవర్షిర్హరదస్సాక్షాద్భగవాన్కపి
 లోనృప | ౧౯ || యంమన్యసేమాతులేయంప్రియంమిత్రంసుహృత్తమమ్ | అకరో స్సచివందూతంసౌహృ
 దాదథసారథిమ్||౨౦||సర్వాత్మనస్సమదృశోహ్యద్వయస్యానహంకృతేఃతత్కృతంమతివైషమ్యంనిరవద్యస్యన
 క్వచిత్ ||౨౧|| తథాప్యేకాస్తభ కైపుపశ్యేధూపానుకమ్పితమ్ | యన్వై ౭ సూంస్త్యజతస్సాక్షాత్కృష్ణోదర్శ
 నమాగతః || ౨౨ || భక్త్యావేశ్యమనోయన్తి న్వాచాయన్తామకీర్తయత్ | త్యజత్ కశేబరంయోగీముచ్యతేకా-

యంచ - త్వం సచివంమంత్రిణంచ - కదాచిద్దూతం - కదాచిత్సౌహృదాతిశయాత్సారథిం-చాకరోఃకృతవానసి|తస్యానుభా
 వంభగవాన్ శివోవేదేతిపూర్వేణాన్వయః || ౨౦ || శ్లోయద్యప్యేవంమన్యసేఅకరోశ్చ - తత్కృతందౌత్యసారథ్యాదిక్రి
 యాకృతం - మతివైషమ్యంకదాచిదప్యస్యనవిద్యతే|మతివై షమ్యాభావేహేతుంవదత్విశిష్టమ్ | సర్వాత్మనఇతి | సర్వాత్మ
 నః-మాతులేయాదీన్త న్వాచస్యదూతం , సారథించకుర్వత స్తనాప్యన్తరాత్మతయా ౭ వస్తాయమాతత్వాదికరణాయత్వా
 మపిహేదయతఇతిభావః || అథాప్యనవద్యస్యనియామ్యగతావద్యాసంస్పృష్టస్య , తత్రహేతు-రనహంకృతేఃదేహత్వభ్యా
 న్నిరహితస్య - కించా,ద్వయస్యద్విత్వీయవస్తురహితస్య, స్వవ్యాప్యస్వతస్త్వస్తురహితస్యేత్యర్థః | అతఎవసమదృశః,సర్వమ
 మప్రిప్రకృతిపురుషాద్భాత్కముచ్చావచంస్య శరీరతయాస్య నియామ్యతయా చై కరూఢంపశ్యతః , ఉక్తగుణవిపరీతస్సై
 వహీపుంసో-మతివై షమ్యమితిభావః || ౨౧ || శ్లోసర్వాత్మనఇత్యేనసర్వస్యతత్ప్రీతివిషయోవ్యవగతం , శరీరంహ్యత్వ
 నఃప్రీతివిషయం - యద్యపిసర్వంచదచిదాత్మకంజగచ్చరీరభూతంప్రియంకృపావిషయంచ , తథాపితేత్రజ్ఞానుజిఘ్నతయా-
 జగద్వ్యాపారేప్రవృత్తస్య స్వస్యవై షమ్యవైర్లుక్త్యాదిపరిహారాయవ్యాజమాత్రాపేక్షాసాన్వయనువర్తితోనితరాంప్రి
 యాఃకృపావిషయాశ్చైతి , తదేవదర్శయితుంభక్తస్యమమూహ్నోర్మమచక్షుర్విషయంగతఇత్యాహ || తథాపితి | యద్యపి,స
 ర్వాత్మాసమదర్శిచ , తథాపి-హేభూప , ఏకాస్తభ కైపుఅనన్యప్రయోజనభక్తేషు,అనుకమ్పితంఅనుకంపాస్యసంజాతేత్య
 నుకమ్పితః, తారకాదిత్వాదితత్ || అనుకమ్పాయుక్తం , పశ్యఅవేహితత్రలిజ్ఞమాహ , యద్యస్తాత్కృష్ణః అసూక్ప్రా
 ణాత్ , త్యజతఃత్యక్తుముద్యుక్తస్య , మమ-సాక్షాద్దర్శనంప్రాప్తః || ౨౨ || శ్లోకింతవతద్దర్శనజంఘలిమిత్యతాహ | భ
 క్త్యేతి|యన్తిభక్త్యామనోనివేశ్య , వాచా-యస్యభగవతోనామమాత్రమెవకీర్తయత్ , కశేబరంత్యజత్ , యోగీ-కామక
 ర్షభిః , కామ్యస్తఇతికామాఃశబ్దాదివిషయా , సైహం-నిమిత్తభూతైఃకర్తృభిః-పుణ్యపాపాత్తకైః , కామైఃకర్తృభిశ్చైతి
 వా-ముచ్యతేసంసృతిబద్ధాన్తుచ్యతఇత్యర్థః - యచ్ఛబ్దస్య , సకృష్ణఇత్యధ్యాహృతతచ్ఛబ్దవతాపూర్వేణాన్వయః - సదేవ

ఇత్యుత్తరేణవా . నామకీర్తనమేవ-కామకర్తృవిమోచనద్వారానిశ్చేయసఫలకం-కిముసాక్షాద్దర్శనమితిభావః ॥౨౩॥ యతఏవమతోయావత్ప్రయాణంభగవాన్ప్రతీక్షతామితిప్రార్థయతే ॥స ఇతి॥ యావదిదంక శేబరం-హి నోమిత్యజామి, యావద్విభక్తితిభావః । తావత్ప్రసన్నేనహాసేన, అరుణలోచనాభ్యాంచ, ఉల్లసన్తుఖామ్బుజంయస్య-గచతుర్భుజో-భగవాన్కృష్ణః, డెవో, ధ్యానపథఃధ్యాననిషయభూతస్స, ప్రతీక్షతాం-చతుష్పథత్వంప్రాప్తవతి, ధ్యానపథోపిభవత్పితృభిప్రామౌణ్యాధ్యానపథఇత్యుక్తం ,, యద్వా ,, ద్విభుజత్వేనధ్యానపథోభవత్పితృభిప్రామౌణ్యతదుక్తిః-తత్రత్యానాంద్విభుజత్వేనచతుష్పథోపి, స్వస్యచతుర్భుజత్వేన, చతుష్పథ-స్తేనైవయాపేణధ్యానపథోప్యస్త్విత్యభిప్రామౌణ్యవా-ధ్యానపథశ్చవతుర్భుజఇత్యుక్తమ్ ॥ ౨౪ ॥ తద్భిష్టవచోనిశమ్య యధిష్ఠిరశ్వరపజ్జరేశయానంభీష్టం, ఋషీణాంశృణ్వ తాంసతాం, నానావిధాన్ధర్మానపృచ్ఛత్ ॥ ౨౫ ॥ ధర్మాన్విశినష్టి । పురుషస్వభావః-జ్ఞత్వాజ్ఞత్వశక్తత్వాశక్తత్వాదిరూపస్తవమయాపేణవిహితాన్కర్తవ్యతయావిధిహితాన్, యథావర్ణం-యథాశ్రమం-బ్రాహ్మణాదివర్ణానాంబహుచర్యాద్యాశ్రమాణాంచయోగ్యాన్, యోగ్యార్థయథాశబ్దస్యావ్యయిభావః, వైరాగ్యరాగావకామకామా, తామోపాధి, తాభ్యాం, ఆత్మాతా, సుభయలక్షణాన్ ఉభయవిధాన్, ప్రవృత్తినివృత్తిభేదభిన్నాన్ యథైకస్యైవాగ్నిహేమాత్రాదికర్తృణో, ౨గ్నిహేమాత్రంజాహుయాత్స్వర్గకామః-యావజ్జీవమగ్నిహేమాత్రంజాహుయా, దితిస్యగ్రాధికారజీవనాధికారరూపాభ్యాముపాధిభ్యామేవభేదః, ఎవంవైరాగ్యరాగోపాధిభ్యాంప్రవృత్తిధర్మత్వేననివృత్తిధర్మత్వేనచాత్మాతా, వస్తుతేవకరూపాన్-వర్ణాశ్రమాదిధర్మాచిత్యర్థః ॥ ౨౬ ॥

మకర్తృభిః ॥౨౩॥ సదేవదేవోభగవాన్ప్రతీక్షతాంకశేబరంయావదిదంహి నోమ్యహమ్ । ప్రసన్నహాసారుణలోచనోల్లసన్తుఖామ్బుజోధ్యానపథశ్చతుర్భుజః ॥౨౪॥ సూతఉవాచ ॥ యధిష్ఠిరస్తదాకర్ణ్యశయానంశరపజ్జరే!అపృచ్ఛద్వివిధాన్ధర్మాన్ఋషీణామనుశృణ్వతామ్ ॥౨౫॥ పురుషస్వభావవిహితాన్ యథావర్ణంయథాశ్రమమ్ । వైరాగ్యరాగోపాధిభ్యామాత్మాతోభయలక్షణాన్ ॥౨౬॥ దానధర్మాన్రాజధర్మాన్సోక్షధర్మాన్విభాగశః । శ్రీధర్మాశ్భగవద్ధర్మాన్సమాసవ్యాసయోగతః ॥ ౨౭ ॥ ధర్మార్థకామమోక్షాంశ్చసహేవాపయాన్యథామునే । నానాభ్యానేతిహాసేషువర్ణయామాసతత్త్వవితే ॥౨౮॥ ధర్మాన్ప్రవదతస్తస్యసకాలఃశ్రత్యుపస్థితః । యోయోగినశ్చస్తమ్యోర్వాఙ్మితస్తూతరాయణః ॥ ౨౯ ॥ తదోపసంహృత్యగిరస్సహస్రణీర్విముక్తసంక్లంఘనఆదిపూరుషే । కృష్ణేలసత్పితృపతేచతుర్భుజేపురస్థితేమీలితదృగ్వ్యధారయత్ ॥౩౦॥ విశుద్ధయాధారణయాహతాశుభస్తదీక్షయైవాశుగతాయుధవ్యథః । నివృత్తసర్వేన్ద్రియవృత్తివిభ్రమస్తుష్టుజన్యంవిస్మజజనార్దనమ్ ॥౩౧॥ శ్రీభీష్మఉవాచ॥ ఇతిమతిరుపకల్పితావితృష్టాభగవతిసాత్వతపుజవేదిభూమ్ని

ఆత్మాతానిత్యనైవైదికధర్మానపృచ్ఛదితిసూచితం । తథాస్తార్థధర్మానపృచ్ఛదిత్యభిప్రామౌణ్యహా ॥ దానధర్మానితి ॥ రాజధర్మాః, నీతిశాస్త్రోక్తాః, మోక్షధర్మాఃపశ్చరాత్రాదితత్త్వోక్తాః, తత్రాప్యవాస్తవభేదాభిప్రామౌణ్యపురుషస్వభావభేదాభిప్రామౌణ్యచవిభాగశఇత్యుక్తమ్-భగవద్ధర్మాస్తచ్చ, వణీర్తనాదయః, సమాసవ్యాసయోగతఃసంక్షేపవిస్తారాభ్యాంయుక్తాఃశాస్త్రేషుప్రతిపాద్యతయేతిసమాసవ్యాసయోగాః, సార్వవిభక్తికస్తసిః-సమాసవ్యాసయోగాన్, యద్వా, సమాసవ్యాసయోగాత్సంక్షేపయోగాద్విస్తరయోగాచ్చపృచ్ఛత్సంక్షేప్తత్వేనవిస్తృతత్వేనచాపృచ్ఛదిత్యర్థః ॥౨౭॥ ద్వితీయాస్తానాంవర్ణయామాసేత్యుత్తరత్రాన్వయః-హేమునే-సహేవాపయాఃససాధనాః, ధర్మార్థకామమోక్షానపి, యథావన్నానావిధేషాభ్యానెష్వితిహాసేషుచ, యత్త్వం, తద్వితే, భీష్మోవర్ణయామాస ॥ ౨౮ ॥ ఎవంపుష్టాధర్మాన్, ప్రవదతః-యోగినః-భస్తమ్యోర్వాఙ్మితస్తూతరాయణః, తథా-భీష్మస్య-యోవాఙ్మిత, ఉత్తరాయణః-సకాలఃప్రత్యుపస్థితః, యద్వా, తస్యసకాలఃప్రత్యుపస్థితః, యఃభస్తమ్యోర్వోగినః-వాఙ్మితః, సచాపికః, ఉత్తరాయణ ఇతివాన్వయః ॥౨౯॥ తదేతి ॥ యదాసకాలఃప్రత్యుపస్థితః-తదా-సహస్రణీఃసహస్రాణాం కురుపాణ్డవాదిరూపాణాం నాయకః-సహస్రంస్వవంశ్యానాంనయతిసద్గతింప్రాప్యతీతివా-సభీష్మః గిరఃఉపసంహృత్యవిరమ్య, ముక్తఃసన్తోదేహతదనుబద్ధాదిసన్తోయస్య, తన్ననః-పురఃస్థితే-లసస్తాపీతాపిశక్తాపటాయస్య, తస్మిన్కృష్ణే-వ్యధారయత్, కథంభూతః, నిమిలితేదృశాదృష్టియేనసః-నిమేషణమప్యకుర్వన్కృష్ణమేవపశ్యన్-తద్విగ్రహధ్యానైకప్రవణించిత్తమకరోదిత్యర్థః ॥౩౦॥ విశుద్ధయాధారణయాభగవద్విగ్రహేషుధ్యానాద్వికయా, హతంనిరస్తంఅశుభం భగవత్ప్రాప్తివిలంబావహం ప్రార్థంయస్య-తదీక్షయైవభగవద్ధర్మనైవైవ-ఆశు-గతానిరస్తాఆయుధప్రహరజావ్యథాయస్య-నివృత్తాఃసర్వేషామిన్ద్రియాణాంవృత్తయోవిభ్రమఃదేహాత్మాదిభ్రమశ్చయస్య సః-భీష్మో-జన్యంశరీరం-విస్మజజనార్దనంతుష్టావ ॥ ౩౧ ॥ స్తుతి మే

వాహా । ఇతి త్యాదిభిరేకాదశభిః । తావత్పరమహ్యమస్థం వెదా నైవేద్యందివ్యాత్మస్వ రూపం ప్రకృ తావతారరూపంతత్పు
 యోజనంచానుసన్ధా యతస్మిన్ స్వమతిదార్ధ్యం పార్థయతే । ఇతితి । ఇతివత్క్య మాణప్రకారేణ-మమ-మతిర్చ గవతి-విత్స
 ష్టాఅనలంబుద్ధిరహితాసతీ-ఉపకల్పితాప్రతిష్ఠితాభవతు, యద్వా ,, ఇతిర్దై తౌ, మతిర్విత్సప్తా-ఇ తియస్తా త్తస్తా, ద్భగవత్స్వ
 పకల్పితా-భవత్విత్సర్థః-కథంభూతే-సాత్వతపుణ్యవేసాత్వతానాం-యాదవానాంపుణ్యవే శ్రేష్ఠీ-భాగవతానాం-నాయకవా-
 విభూమ్ని-విలక్షణేభూమ్ని-వాగాదిభ్యఃపాణశబ్దవాచ్యాజ్ఞేవాచ్చవిలక్షణే-అ పరిచ్ఛిన్నే భూమశబ్దవాచ్య ఇత్యర్థః,, భూమా
 త్యేవవిజిజ్ఞాసితవ్యఃయోవై భూమాతత్సుఖంనాల్పేసుఖమస్తీ, తిహిశూయ తే, తదాహ, స్వసుఖముపగతఇతి ॥ స్వంస్వాభా
 విక్షం, సుఖం, ఉపగతవతి-అపరిచ్ఛిన్నస్వాభావికానందశాలినీత్యర్థః - క్వచిద్దేశే-విహారం, ప్రకృతింవి గ్రహ , ముపేయషి ,,
 య, ద్భవప్రవాహఃయస్తాత్ భవప్రవాహఃసంసారప్రవాహా-భవతి-యత్సంకల్పమూలాక్షే త్రజ్ఞానాం సంసారప్రవృత్తి
 స్తస్మిన్విత్సర్థః ॥ ౩౨ ॥ ప్రకృతం రూపమనుభూయమతిదార్ధ్యం పార్థయతే । త్రిభువనకమనమితి । త్రిభువనకమనం
 త్రిభువనకమనీయం-తద్వపు - ర్దధానై-విజయసఖైర్జనసఖై-శ్రీకృష్ణ-అనవద్యానిర్దుష్టా- అనన్య ప్రయోజనేతియావత్-మమ
 రతి రనురాగోఽస్తు-కథంభూతంవపు - స్తమాలస్యవన్గోసీలాయస్య - రవేకరఃకిరణసముదాయఇ వగౌరంవరంచామృరం
 యస్మిన్-అ లకకులైఃకున్తలజాలైఃఆవృతమాననాబ్జం యస్యతథాభూతం ॥ ౩౩ ॥ యద్దదశావస్థితమనుసన్ధా యపార్థ
 ర్థయతే॥యుధీతి॥కృష్ణభగవతి-మమాత్మామనః-అ స్తు-దృఢమవతిష్ఠతు-కథంభూతే- యధియుద్ధే - తురగరజోభిఃఅశ్వశఫో
 త్థితరజోభిః-విధూమైర్ధూసరితైః-విష్వగ్విలమ్బమానైః-కచైరలక్ష్మణులైఃస్రవద్భిః- శ్రమవారిభిఃశ్రమస్వేదబిద్దుభి-శ్చాలంకృ

స్వసుఖముపగతేక్వచిద్విహారంప్రకృతిముపేయషియద్భవప్రవాహః ॥ ౩౨ ॥ త్రిభువనకమనంతమాలవర్ణం
 రవికరగౌరవరామ్భరందధానై । వపురలకకులావృతాననాబ్జేవిజయసఖైరతిరస్తుమేనవద్యా ॥ ౩౩ ॥ యధితు
 రగరజోవిధూమృవిష్వక్కుచలులితశ్రమవారిభ్యంకృతాస్యే । మమనిశితశరైర్విభిద్యమానత్వచివిల సత్క వ
 దేఽస్తుకృష్ణతత్త్వా ॥ ౩౪ ॥ సపదిసఖివచానిశమ్ముమధ్యనిజపరయోర్చలయోరథంనివేశ్య, స్థితవతిపరహౌనికా
 యురత్క్షాహృతవతిపార్థసఖైరతిర్మమాస్తు ॥ ౩౫ ॥ వ్యవహితపృతనాముఖంనిరీత్యస్వజనవధాద్వి ముఖస్యదో
 షబుద్ధ్యాః । కుమతిమహారదాశ్చవిద్యయాచేరణరతిఃపరమస్యతస్యమేఽస్తు ॥ ౩౬ ॥ స్వనిగమమపహాయ
 మత్ప్రతిజ్ఞామృతమధిక ర్దుమవల్లతోరథస్తః । ధృతరథచరణోఽభ్యయాచ్చలద్దుర్ధ రిరివహస్తమిభంగతోఽర్హతి
 యః ॥ ౩౭ ॥ శితవిశిఖహతోవిశీర్ణదంశఃక్షతజపరిపుతలతతాయినోమే । ప్రసభమభిససారమద్వధార్థం సభవ
 తుమేభగవాన్గతిర్ముకున్తః ॥ ౩౮ ॥ విజయరథకుటుమ్బుల తతోత్రేదృతహయరత్ననితచ్ఛ్రయేక్షణీయే । భ

తమాస్యంయస్యనిశితేశరైర్విభిద్యమానాత్వక్యయస్య-అతఏవ-విలసన్ -క్షతజేనవిలసన్-వచోయస్మిన్ ॥ ౩౪ ॥ యద్దపార్థ
 రమ్భదశావస్థంరూపమనుసన్ధాయపార్థయతే । సపదియుద్ధపార్థమ్మసమయే - సఖ్యరస్తునస్యవచః ,, సేనయోరుభయోర్మ
 ధ్యైరథంస్థాపయమేఽచ్యుత॥యావదేతాన్నిరీక్షేహంయోద్ధుకామానవస్థితా ,, నిత్యాదిరూపంవచోనిశమ్మునిజపరయోఃపా
 ణ్డవకారవయోర్చలయోర్మ ధ్యైరథంనివేశ్యస్థాపయిత్వా - స్థితవతి అక్షైవదృష్టిమాత్రజై వాపరసై నికానామాయుర్హృత
 వతి, పార్థస్యార్జునస్య సఖాతస్మిన్నమరతిరస్తు ॥ ౩౫ ॥ గీతోపనిషదుపదేశదశావస్థంరూపమనుసన్ధాయపార్థయతే । వ్యవ
 హితేతి॥వ్యవహితాయాఃనాతిదూరస్థాయాఃపుతనాయాఃశత్రుసేనాయాఃముఖంపురోభాగం - అవలోక్య-దోషబుద్ధ్యా-స్వ
 జనవధా - ద్విముఖ స్య-అర్జునస్యేతివిశేష్యమధ్యాహర్తవ్యం-కుమతిం,, దృష్టైవమంస్వజనంకృష్ణై,, త్యాదినాతేనైవావిషక్య
 తాంబస్థహత్యయాపాపమాశక్యమానాంకుమతి, మాత్మవిద్యయాగీతోపనిషదుపదేశేనయోఽపహృతవాన్, తస్య-పరమ
 స్య,, పరోమాయస్తాత్ సపరమః, సర్వాభ్యాధికస్య-భగవతశ్చరణయోరతిర్మ మాస్తు ॥ ౩౬ ॥ జిహ్వాంసయాస్వస్యోపర్యాధావ
 నదశాయామవస్థితంరూపమనుసందధానస్తమేవతత్ప్రార్థ్యపాయమధ్యవస్యతి॥స్వనిగమమిత్యాదిశ్లోకద్వయమేకాన్వయమ్-
 ఆతతాయినఃప్రహారతో, మమమ-తావత్ శితైర్విశిఖైర్పాణైర్హ త స్తాడితః- అతఏవ-విశీర్ణఃశిథిలోదంశఃకవచోయస్య సః-క్ష
 తజేనరుధిరేణపరిపుతఃవ్యాప్తగాత్రస్స-స్వ నిగమం-ఆయుధంనగృహ్లామితిస్వ ప్రతిజ్ఞా-మపహాయాయథంగా హయామి
 త్యేవంవిధాంమత్ప్రతిజ్ఞా-మృతంసత్యం-కర్తుం, స్వప్రతిజ్ఞాముపేక్ష్యభక్తప్రతిజ్ఞామేవయథార్థం కర్తుమిత్సర్థః । రథస్త, సతోఽ
 వల్లతః-ధృతఃరథచరణఃసుదర్శనాఖ్యంచక్రంయెనసః-చలన్తీగౌర్చుమిర్మస్తా, ద్భూమిం చాలయన్-గతంగచ్ఛదుత్తరీయం
 యస్యసః-ఇభంగజంహస్తుం-హరిఃసింహఇవ-బలాన్మద్వధార్థ-మభిససారమదభిముఖమాగతవాన్, సముకుష్టోమోక్షదో
 భగవాన్-స్తమ-గతిఃస్వ పార్థ్య పాయో-భవతు ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ సారథ్య దశావస్థితంరూపమనుసన్ధాయ-తస్మిన్ రతి

దావ్యం పార్థయ తేవిజయరథకుటుమ్మ ఇతి || విజయస్యార్జునస్యరథఃకుటుమ్మఃకుటుమ్మవద్రక్షయోణీయాయస్య - ఆ త్తంతో
 త్రంవెత్రంయెన-ధృతాహయానామశ్వా నాంశ్చయఃప్ర గ్రహాయన-తస్మిన్-తచ్చియంతో త్రహయరత్నిగ్రహణజశోభ
 య-ఈక్షణీయేఅతీవేషీతుమర్హే, భగవతి-ముమూర్షోర్గుర్ముద్యతస్య - మమరతిరస్తుద్వంద్వయద్ధేయంనిరీక్ష్య - యహ
 తా-స్యైవ-స్వయాపంస్వా భావికంరూపం-అపహతపాప్తత్వా దిగుణాష్టకవిశిష్టం రూపం-ముక్తిమితియావత్-గతాఃపా
 ప్రాః-తస్మిన్ భగవతీత్యన్వయః,, సరూపమితిపాతే ,, సమానరూపంసాధర్మ్య మితియావత్ || ౩౯ || నకేవలంతంసిరీ
 త్యయద్దేహతావస్వరూపంగతాఃఅపితు, తతా- మేనతమనువర్తమానాఅపీత్యాహ || లలితేతి||లలితయానునర్దయాగ
 త్యావిలాసేన-వల్లహాసేననునర్దరతహాసేన-మన్దస్మితేన- ప్రణయనిరీక్షణేనచ-కల్పితః-ఉ రు-రధికఃమానఃబహుమానఃయా
 సాంతాః-గోపవధ్వః-ఉన్మదేన ఉక్తకామేన-అన్ధాః-స్వ పరవివేకరహితాః-కృష్ణంసామాన్యం మన్య మానాఇత్యర్థః-ఆ
 తేవ-కృతంభగవత్కృతం-చెష్టితం-భగవత చేష్టితం-పూతనానిరాసాదికమితియావత్-అనుకృతవత్సఃఅనుకుర్వ త్య స్స
 త్యః-ఎవంచ-స్ఫుటిభవివ్యతి-యస్య-ప్రకృతింస్వభావంసాధర్మ్యం-అగన్-అగమన్-కిలేతిప్రసిద్ధిర్ద్యోత్యతే-తస్మిన్ భగవతిరతిర
 స్త్వీతిపూర్వేణాన్వయః || ౪౦ || యుధిష్ఠిర రాజసూయసభాస్థంరూపమనుసన్ధాయతస్య స్వచతుర్విషయతాంపార్థయ
 తే || మునీతి||యుధిష్ఠిర రాజసూయ-మునీనాంగణైః-నృపశ్చేష్టేచ్ఛ-సంకుల-అస్తస్స దసినభామధ్యే - య-ఎహంయుధిష్ఠిర
 కృతంమునిగణాద్యభిమతంచార్హణ మగ్రపూజాదిక - మువపేదేప్రాప్తః,ఎవ- ఈక్షణీయోమదస్తరాత్కా-కృష్ణః-మమదృశి
 గోచరోదృష్టివిషయస్స-న్నానిర్భవతు-యావ త్తనుత్యాగమవతిష్ఠ త్వితిభావః||యద్వా || ఆవిరాత్కాప్రకాశస్వ రూపః-దృ
 శిగోచరోస్త్వీత్య న్వ యః || ౪౧ || అథసర్వాస్తరాత్కా నమనుసన్ధాయ-ఉక్తవిధంభగవ న్తంపాప్రాప్తీత్యాహ||
 తేమితి || తంఉక్తవిధం-ఆత్మవా-భగవతాస్వేనైవ-తత్తత్కర్మానురూపం-కల్పితానాం - దేహభాజాం-హృదిహృదిప్రతి
 హృదయం-వస్తుత-ఎకమేవ-ప్రతిదృశం-నైకధారానైకధావస్థితం-అర్కంసూర్యమివ-ధిష్ఠితమధిష్ఠితంసమధికతోస్త్వీనంపా

గవతిరతిరస్తు మేముమూర్షోర్మిహనిరీక్ష్యహతాగతాఃస్వరూపమ్||౩౯||లలితగతివిలాసవల్లహాసప్రణయనిరీ
 త్షణకల్పితోరుమానాః | కృతమనుకృతవత్సృజన్మ దాన్ధాఃప్రకృతిమగన్మి-లయస్యగోపవధ్వః||౪౦|| మునిగణ
 నృపవర్యసంకులైః ౨ స్తస్సదసీయుధిష్ఠిర రాజసూయఎహమ్ | అర్హణమువపేదఈక్షణీయోమదృశిగోచరఎ
 వఆవిరాత్కా || ౪౧ || తమిమమహామజంశరీరభాజాంహృదిహృది యధిష్ఠితమాత్మకల్పితానామ్ | ప్రతిదృశమివ

ప్రాప్తీ -కథంఘాతః-విఘాతఃభేదమోహఃఆ బ్రహ్మశక్తస్వతస్త్వ వస్తుభేదజ్ఞానాశ్చకోమోహః- ఎకరూపేతత్త్వని-దేవమ
 నుమ్యాదిభేదమోహశ్చ-యస్య-తథాఘాతః-యథాదివిష్టస్సూర్యఃఎకఎవసన్- ప్రతిదృశం,దృశాదృశా-వారిగ తేనాపినయవే
 నాత్కాభిముఖజలాదౌభాసమానః- జలాదిగతవృద్ధిహ్య సాదిదోషాగోచరః-వ్యాప్యవస్తుగతదోషస్థరహితోర్క - స్త
 మివహృదిధిష్ఠితమితిదృష్టాంతార్థః- అన్యథాఅర్కదృష్టాంతోనఘటతే అతోయం నిర్దోషత్వేదృష్టాంతః,,వృద్ధిహ్య సభాక్వ
 మస్తర్భావాదుభయసామన్యస్యాదేవందర్శనాచ్చ ,,తిహిసూత్రితం-తత్రహి ,, నస్థానతోపిపరస్యోభయలిక్ష్మః మిత్యనెనపృథి
 వ్యాదిష్వస్తరాత్కతయావస్థితస్యాపిపరమాత్మనోనిరస్తనిఖిల దోషత్వ సమస్తకల్యాణగుణాకరత్వ రూపోభయలిక్ష్మ శ్రవణా
 త్పృథివ్యాదిగతదోషసంస్పర్శా భావ-మభిధాయ,,అతేవచోపమాసూర్య కాదివ ,, దిశ్య నేనయతోనానావిధేషుసానెషు
 స్థితస్యాపి-పరస్యబ్రహ్మణో,న తత్ప్రయుక్తదోషభాక్వ-మతేవ-జలదర్శణాది ప్రతిబిమ్బితసూర్యా దివత్-పరమాత్మాత
 త్రతత్త్వావస్థితోపి-నిర్దోషఇతి -శాస్త్రే ఘాపమా క్రియతే ,, ఆ కాశమకంహీయథాఘటాదిషుషుభగ్భవేత్ | తథాత్మే
 కోహ్య నైకస్థోజలాధారేష్వివాంశుమాన్ || ఎకఎవహీధూతాత్కాఘాతేఘాతేవ్యవస్థితః | ఎకధాబహుధాచైవదృశ్య తే
 జలచన్ద్రవ,,దిత్యాదిష్వి,,త్యభిధాయ-పునః-అమ్బువదగ్రాహణా త్తునతథాత్వ,,మిత్య నేనసూత్రేణామ్బుదర్శణాదిషుయ
 థాసూర్యముఖాదయోగ్యహ్య నై-నతథా-పృథివ్యాదిషుసానెషుపరమాత్కాగృహ్య తే-అమ్బు దిషుహి-సూర్యా దయో
 భ్యాన్యాత్రస్తాంశవగృహ్య నై,నపరమార్థత స్తత్రస్థాః- ఇహతు-యఃపృథివ్యాంతిష్ఠ-యో౨పుంతిష్ఠ-యఆత్మసంతిష్ఠ-స్మి
 త్యేవమాదినా-పరమార్థతేవ-పరమాత్కా,పృథివ్యాదిషుస్థితో-గృహ్యతే-అతస్సూర్యా దే-రమ్బు దర్శణాది ప్రయుక్తదో
 షాననుషక్త-స్తత్రత్రస్థిత్యభావదేవ-అతో-నతథాత్వందార్హానికస్య నదృష్టాన్తతుల్యత్వ - మితివరిచోద్య-వృద్ధిహ్యసభా
 క్త్వ-మిత్యాదిసూత్రేణ-పృథివ్యాదిస్థానా స్తర్భా వాత్- స్థానినః-పరస్యబ్రహ్మణః-స్వ రూపతోగుణతశ్చ, పృథివ్యాదిస్థాన
 గతవృద్ధిహ్యసాదిదోషభాక్త్వమాత్రం-సూర్యాదిదృష్టాన్తేననిరస్య తే-కథమిత్థమవగమ్య తే,ఉభయసామన్యస్యా దేవం-

తథాయదృష్టాన్తసామజ్ఞస్యాదేవమితినిశ్చయతే,, ఆకాశమేకంహీయథాఘటాదిషువృథగ్నవేత్,,జలాధారెష్వివాంశు
 మా,,నితిదోషవత్స్వనకేషు.వస్తుతోఽవస్థితస్యాకాశస్య.వస్తుతోఽవస్థితస్యాంశుమతశ్చోభయస్య.దృష్టాన్తసామజ్ఞపాదా
 నంహి-పరమాత్మనఃపృథివ్యాదిగతదోషభాక్త్యనివర్తనమాత్రే. ప్రతిపాద్యే - సమజ్ఞసంభవతి-ఘటకరకాదిషుయథావృద్ధి
 హ్యసభాత్మ.వృథకృత్.సంయుజ్యమానమప్యకాశం.వృద్ధిహ్యసాదిదోషైర్మస్పృశ్యతే.యథాచ.జలాధారెషువిష
 మేషు.దృశ్యమానోపి.అంశుమాన్.తద్రతవృద్ధిహ్యసాదిభిర్మస్పృశ్యతే.తథాయం. పరమాత్మా-పృథివ్యాదిషునానాకారేషు
 అచేతనేషుచేతనేషుచ,స్థితః-తద్రతవృద్ధిహ్యసాదిదోషైరసంస్పృష్టః-సర్వత్రవర్తమానోపి-ఎకేవాస్పృష్టదోషగన్ధఃకల్యాణ
 గుణాకరఎవ-యథాజలాదిషువస్తుతోఽవస్థితస్యావ్యం శుశుతో. హేత్వభావాజ్జలాదిదోషానభివ్యక్తి,స్తథాపృథివ్యా
 దివ్యవస్థితస్యాపిపరమాత్మనో. దోషప్రత్యనీకాకారతయా. దోషహేత్వభావాన్నదోషగన్ధఇతిభాషితమ్ || ౪౨ ||
 ఇత్థం,భగవతి,కృష్ణైపరమాత్మని. మనోవాగ్దృష్టినాం-వృత్తిభిర్వాప్యపారై - రాత్మానం ప్రత్యగత్తాన-మావేశ్య - తేన
 సంయుక్తమనుసన్ధాయేత్సర్వః-సభీష్టః - అన్తశ్శాస్త్రసఃఅన్తర్లీనఃప్రాణవాయుర్యస్య - సతథాభూతః-ఉపారమత్-శరీరంవి
 హాయాద్విరాదిగత్యాపరమపురుషంప్రాప్తఇత్సర్వః || ౪౩ || తదాభీచ్ఛం.సిమ్-శైనిర్దోషే-బ్రహ్మణి,సంపద్యమానం,
 సర్వోపాధివిధూననపూర్వకంబ్రహ్మప్రాప్నువన్తం. ప్రత్యభిజ్ఞాయ-సర్వేతత్రత్యా - నూష్టింబభూతుః-యథా-దినాత్యయే
 రాత్మా-వయాంసీపక్షి, స్తద్వత్ || ౪౪ || తత్రతదాదేవైర్వానవైశ్చవాదితాదుసుభయోనేదుః.దధ్వనుః-సాధవోభా

పైకధార్మమేకంసమధిగతోస్త్వివిధూతభేదమోహః|| ౪౨ || సూతఉవాచ | కృష్ణఎవంభగవతిమనోవాగ్దృష్టి
 వృత్తిభిః|ఆత్మన్యాత్తానమావేశ్యసోన్తశ్శాస్త్రసఉపారమత్ || ౪౩ ||సంపద్యమానమాజ్ఞాయభీచ్ఛం|బ్రహ్మణి
 నిమ్-శే | సర్వేబభూతుస్తేతూష్టింవయాంసీవదినాత్యయే || ౪౪||తత్రదుస్తుభయోనేదుర్దేవమానవవాదితాః|
 శశంసుస్సాధవోరాజ్ఞాంభాత్పేతుఃపుష్పవృష్టయః|| ౪౫ || తస్యనిర్హరణాదీనిసంపరేతస్యభార్గవ|యుదిష్ఠిరః
 కారయిత్వాముహూర్తందుఃఖితోభవత్ || ౪౬ || తుష్టుపుర్నునయోహృష్టాఃకృష్ణంతద్గుహ్యానామభిః|తతస్తే
 కృష్ణహృదయాస్సాన్విత్రమాప్రయయఃపునః|| ౪౭ || తతోయుధిష్ఠిరోగత్వాసహకృష్ణోగజాహ్వయమ్|పిత
 రంసాన్వయామాసగాన్ధారీంచతపస్వినీమ్ || ౪౮ || పిత్రాచానుమతోరాజావాసుదేవానుమోదితః| చకార
 రాజ్యంధర్మైఃపితృపైతామహం విభుః || ౪౯ ||
 ఇతిశ్రీమద్భాగవతే,మహాపురాణే,ప్రథమస్కంధే,నవమోఽధ్యాయః.
 శానకఉవాచ|హత్వాస్వరికృష్ణహృద్భూతతాయినోయుధిష్ఠిరోధర్మభృతాంవరిష్టః|సహానుజైఃప్రత్య
 పరుద్ధభౌజనఃకథంప్రవృత్తఃకిమకారోఽస్మిత్రతః||౧||సూతఉవాచ|వంశంకురోర్వంశదవాగ్నినిర్హతంసంరోహ

గవతాః-శశంసుః-అహోభీష్టస్యభాగ్యంమాహాప్త్యంచానితరసాధారణమితితుష్టుః - రాజ్ఞాంపుష్పవృష్టయః|రాజభిఃకా
 రితాఃపుష్పవృష్టయః, భూమపరిదేశా-త్పేతుఃపతితవత్సః || ౪౫ || హేభార్గవ-సంపరేతస్యపరలోకంప్రాప్తస్యభీష్ట
 స్యనిర్హరణాదీనిదాహాదికర్తాణి - కారయిత్వా.యుధిష్ఠిరః-ముహూర్తం - దుఃఖితోబభూవ || ౪౬ || తథామునయో
 హృష్టాఃకృష్ణంతస్యకృష్ణస్యగుహ్యాంస్వరూపరూపయాథాత్మ్యంవేదాన్తవేద్యం, తత్ప్రకాశకైర్నామభి-స్తుష్టుః-తతస్తే
 మునయః-కృష్ణఎవహృదయంయేషాం, తథాభూతాః-పునరాశ్రమాప్రయయః || ౪౭ || తతఃకృష్ణైనసహితోయుధి
 ష్ఠిరో-హస్తినపురం - గత్వా.పితరంధృతరాష్ట్రం,తపస్వినీంపతివ్రతాంగాన్ధారీంచసాన్వయామాస || ౪౮ || తతఃపిత్రా
 ధృతరాష్ట్రేణానుజ్ఞతో-వాసుదేవేనభగవతోనుమోదితశ్చ, విభుర్యుధిష్ఠిరః-పిత్రాదిక్రమప్రాప్తంరాజ్యం. ధర్మైఃపిత
 కార,శశాస || ౪౯ || ఇతిశ్రీమద్భాగవతచప్రచన్దికాయాంప్రథమస్కంధేనవమోఽధ్యాయః.

ధర్మైరాజ్యంచకారేత్సుక్తం - తదేవవిస్తరతోబుభుత్సురుక్తానువాదపూర్వకంపుచ్చితకౌనకః | హత్వేతి || స్వరి
 కృష్ణ హఃస్వదాయలిప్సూ-స్పృధఇతిపారేపిసంవార్థః,హకారస్యధకారఆర్థః - అతేవాతతాయినో-దుర్యోధనాదీ
 హత్వా,ప్రత్యవరుద్ధంప్రత్యధిగతంప్రతిప్రాప్తం, భోజనంరాజ్యం-యేన-సధర్మభృతాంవరిష్టో - యుధిష్ఠిరః,గవిష్ఠిరఇతి
 పాతే,,గవివచస్థిరో-యుధిష్ఠిరః-అనుజైఃభీమాదిభిస్సహ, కథంప్రవృత్తః-రాజ్యశాసనఇతిశేషః,తతోరాజ్యశాసనాన్త
 రంకిమకారీదితిప్రశ్నద్వయమ్ || ౧ || తత్రతావత్కథంప్రవృత్తఇతిప్రశ్నసోత్తరంవివత్సద్దుపొద్ధుతతయాభగవతః
 కృతకృత్యత్వమాహ | వంశమితి | వంశదవాగ్నినావేణువనసఙ్ఖర్షణజదవాగ్నితుల్యనకులకలహేన-దగ్ధంవివన్తం-కురోర్వం

శం- సంహారాయత్వాపరీక్షద్యుః షోఠాద్వ్య - భవభావనః - భవోజగ - త్తంభావయతివర్ధయతీతిభవభావనః, హే
తుగర్భమిదం- భవభావనత్వాత్సంహారాయత్వా - హరి రీశ్వరస్యైక్యస్థో-యధిష్ఠిరంనిజెరాజ్యనివేశయిత్వా, పీతమనాబ
ఘావ-కృతకృత్యత్వాదితిభావః ॥౨॥ ॥ప్రశ్నస్యోత్తరమాహ ॥ నిశమ్యేతిచతుర్థిః ॥భీష్మోక్తమచ్యుతోక్తంచనిశమ్యప్ర
వృత్తేననుప్రతిష్ఠితేన-విజ్ఞానేన-దేహఃష్టవివేకాదియాపేణ, విధూతఃవిభ్రమోదేహత్వాదిభ్రమాయస్య, అనుజైర్భిమాదిభిర
నువర్తితో-యధిష్ఠిరఃఇంద్రియ, అచ్యుతపవాశ్రయోయస్య - అచ్యుతమాశ్రయతేనేవతేభజతఇతివా, తథాభూతః, పరిధ్యు
పాస్తాందిగస్తావధిం, చతుస్సముద్రాస్తాం, పృథివీంశశాస ॥౩॥ ॥ అజాతశత్రోరాజ్ఞీత్యేతత్కామమిత్యాదిపూర్వో
క్తశ్లోకద్వయేష్యపక్షణీయం, అజాతశత్రోయధిష్ఠిరే-రాజ్ఞీనతి-పర్జన్యఃకామయథేష్టం, వవర్జ - సర్వాన్కామాన్ దోష్ఠప్ర
పూరయతితితథా-మహ్యాఘాత్, గావఃపయసాః క్షీరేణ, ఉధస్వతిరూఢస్వత్యః-ఘామ్మ్యత్రమతువ్, పృథూఢసభిత్వ
ర్థః, ముదావ్రజావ్రజస్థాన్, ప్రతి, సిపిచుఃక్షీరందుదుహః ॥౪॥ ॥ తస్యయధిష్ఠిరస్యసంబద్ధిన్యః, నద్యాదయః-స్వధర్మా
న్మతత్యజుతిశేషః-వనస్పతిభిః, వీరుద్భిశ్చ, సహితాః-సర్వాఃషడధయః-అన్వృతుః, ఋత్వసుకూలం-ఫలనిపఫలుః ॥౫॥ ॥
అజాతశత్రోరాజ్ఞీనతి, జన్తునాంపాణినాం, కదాచి-దాధయోమానసికా, వ్యాధయోదైహికాశ్చ, క్లశాః-తానవాహ-దై
వధూతాన్మహేతవః, ఆధిదైవికా, ఆధిభౌతికా, ఆధ్యాత్మికా-నాభవత్ ॥ ౬ ॥ ॥ కేమకార్షీ తతఇత్యస్యోక్తరంవివక్షి
ష్యక్పూర్వప్రస్తుతస్యనివృత్తప్రయాణస్యభగవతోవృత్తాన్తమాహ ॥ఉపి త్వేత్యాదినాయావదేకదశాధ్యాయపరిగమాప్తిః

యిత్వాఃభవభావనోహరిః ॥ నివేశయిత్వాఃనిజరాజ్యఈశ్వరో-యధిష్ఠిరంపీతమనాబఘావహా ॥౨॥నిశమ్య
భీష్మోక్తమథాచ్యుతోక్తంప్రవృత్తవిజ్ఞానవిధూతవిభ్రమః ॥ శశాసగామిన్ద్రఇవాచ్యుతాశ్రయఃపరిధ్యుపా
స్తామనుజానువర్తితః ॥ ౩ ॥ కామంవవర్జపర్జన్యఃసర్వకామదుఘామహీ ॥ సిపిచుస్త్వవ్రజాన్గావఃపయసో
ధన్వః తీర్తుదా ॥ ౪ ॥ నద్యస్సముద్రాగిరయస్సవనస్పతివీరుధః ॥ ఫలన్యోషధయస్సర్వాఃకామమన్వృతుతస్య
చై ॥ ౫ ॥ నాధయోవ్యాధయఃక్లశాదైవధూతాత్మహేతవః ॥ అజాతశత్రోవభవత్జన్తునాంరాజ్ఞీకర్షి
చిత్ ॥ ౬ ॥ ఉపిత్వాహస్తీనపురేమాసాన్కృతిపయాన్తరిః ॥ సుహృదాంచవిశోకాయస్వసుశ్చప్రియకామ్య
యా ॥౭॥ ఆమన్త్ర్యచాభ్యనుజ్ఞాతఃపరిష్వజ్యాభివాద్యతమ్ ॥ ఆరురోహరథంక్తశ్చిత్పరిష్వక్తోఽభివాదితః ॥౮॥
సుభద్రాద్రావదీకుస్తీవిరాటతనయాతథా ॥ గాన్ధారీధృతరాష్ట్రశ్చయుయుత్సుర్గతమోయమా ॥ ౯ ॥ వృకో
దరశ్చభౌమ్యశ్చప్రియోమాత్యసుతాదయః ॥ నసేహిరేవిముహ్యన్తోవిరహంశార్ఙ్గధన్వనః ॥ ౧౦ ॥ సత్సన్గా
న్మక్తదుస్సన్గోహతుంనోత్సహతేబుధః ॥ కీర్త్యమానంయశోయస్యసకృదాకర్ణ్యరోచనమ్ ॥౧౧॥ తస్మిన్నస్య
స్తధియఃపార్థస్సహేరన్విరహంకథమ్ ॥దర్శనస్పర్శసల్లాపశయనానసభాజనైః ॥౧౨॥ సర్వతేఽనిమిషైరక్షై
స్తమనుద్రుతచేతసః ॥వీక్షస్తఃస్నేహసంబంధాద్విచేలుస్తతతత్రహ ॥ ౧౩ ॥ న్యరున్ధస్సద్గద్యావృషాతగ్
ణ్యోద్దేవకీసుతే ॥ నిర్యాత్యగారాన్నాభద్రమితిస్యాద్భిస్తవప్రియః ॥ ౧౪ ॥ మృదగశ్శక్తిభర్తృశ్చవీణాపణవగో
ముఖాః ॥ దున్ధర్యానకఘణైర్ద్యానెదుర్దున్ధభయస్తథా ॥ ౧౫ ॥ పాసాదశిఖరాఘాఘాఃకురునార్యోదిదృక్ష

సుహృదాంయధిష్ఠిరాదీనాం-విశోకాయ, శోకాభావాయ-స్వసుఃస్వభగిన్యాఃసుభద్రాయాః, ప్రియకామ్యయా-చ-హస్తీ
నపురే-కతిపయాన్తాసా-నుపిత్వాఽవస్థాయ ॥ ౭ ॥ ॥ తంయధిష్ఠిరమామన్త్ర్యపృష్ట్యాతేనాభ్యనుజ్ఞాత-స్తంపరిష్వజ్యా
భివాద్యచ-క్తశ్చిన్మ్యనవయస్సై-పరిష్వక్తఃఆలిగ్గితః-అభివాదితశ్చ-హరిఃకృష్ణో-రథమారురోహ ॥ ౮ ॥ ॥ తదా
సుభద్రాప్రభృతయః - విముహ్యన్తోమోహంగతాః - శార్ఙ్గధన్వనఃకృష్ణస్య - విరహంవిశ్లేషం-నసేహిరేనాసహ
న్త ॥ ౯ ॥౧౦॥ ॥ యుక్తంచైతదిత్యభిప్రాయేణాహ ॥ సత్సన్గాదితిద్వాభ్యామ్ ॥ సతాంసాధూనాం - సన్గాదైతోఃము
క్తఃదుస్సన్గఃదురాత్మసన్గోయన-సబుధఃపుమాన్-యస్య - రోచనంరుచికరం-కీర్త్యమానం-యశఏవ-సకృదాకర్ణ్య-హతుం
నోత్సహతే ॥ ౧౧ ॥ ॥ తస్మిన్భగవతి-కృష్ణేదర్శనాదిర్నిహితాధీర్యేషాంతే-పార్థాః-తస్యవిరహం - కథంసహేరత్
నసహేరన్మైత్యర్థః ॥౧౨॥ ॥ తేపార్థాదయస్సర్వేస్నేహశ్చసంబంధశ్చతయోస్సమాహర-స్తస్మాత్-స్నేహతోశరీరసం
బంధాచ్చ-అనుదృతంఅనుస్మతంచేతోయేషాం - తథాభూతాన్మన్తో-ఽనిమిషైర్నిమేషరహితై-రనన్యపరై-రక్షైరక్షిభిః-అ
క్షశబ్దఇన్ద్రియవాచ్యత్రోచిత్యాచ్యుతుఃపరః-తమేవవీక్షస్తతతత్రచేలుఃపరిబభ్రముః ॥ ౧౩ ॥ ॥ తదాచాన్ధవాః, కుస్తీ
ప్రభృతయఃప్రియః-అగారాద్భవః-ద్దేవకీసుతేనిర్యాతినిర్యాతేనతి-అభద్రంనన్యాదితిబుద్ధ్యా - ఔత్కణ్ఠ్యత్యైమపూర్వ
కానుధ్యానా-దుద్గళదపిచావృం-న్యరున్ధ ॥ ౧౪ ॥ ॥ మృదగ్గాదయః-సమంయుగవ-స్నేదుఃదధ్వనుః ॥౧౫॥ ॥ కురూ

జాంనార్యః , కృష్ణం ద్రష్టుమిచ్ఛవః , పాశాదశిఖరాయాధాః , ప్రేమాదీనితాంస నీతితథా, ద్వంద్వస్తత్వద్వితీయాః ర్మ
ఆద్యచ్ , ప్రేమాదిపూర్వకమీక్షణం - యాసాంతా-ఇతివా, కృష్ణైకుసుమైర్వవర్షః || ౧౬ || ప్రేయఃప్రీతివిషయో-గు
డాకేశోఽర్జునః , ప్రేయతమస్యకృష్ణస్య , సీతాతపత్రం శ్వేతచ్ఛత్రం-జగ్రహా, కథంఘాతం , ముక్తానాందామభిసరై-ద్వి
భూషితం , రత్నమయోదణ్డోయస్యతత్ || ౧౭ || ఉద్ధవస్సాత్యకిశ్చేభా, పరమేశ్వైలద్భుతేచ-వ్యజనే-జగృహతుః,
పథి-కుసుమైర్వికీర్యమాణో , మధుపతి-ర్యదుపతి-రెజెరరాజ || ౧౮ || నిర్గుణస్యసత్వాదిపాకృతగుణరహితస్య, గు
ణాత్తనఃజ్ఞానశక్త్యాదిపాద్గుణ్యస్యభావస్య, సత్వాదయాసనస్తీనే , తెజోబలై శ్వర్యై , త్యాచివచానాత్ , నానురూపాః
అవాప్తసనుస్తకామత్వాత్ - అనురూపాః - భక్తిస్సేవాకారితత్వాత్ - తత్రతత్రద్విజై రీతాః-అతఎవ-సత్యాఃఅశిషఃఅ
శూర్యాయస్త || ౧౯ || ఉత్తమశ్లోకకృష్ణ ఎవచేతా-సియాసాం , తాసాం-కారవెన్ద్రపురస్త్రీణాం-అన్యోన్యం-సర్వై
షాంశ్రుతీనాంమనోహరస్సుఖకరః - శోభితాణిమనాంసిహరతివశీకరోతితథాహ - సంజల్పఃసంవాదఆసీత్ || ౨౦ ||
సంజల్పమేవాహ || సవైకితేత్యాదిభిర్దశభిః | తావత్ప్రళయదశాయాంకృత్సజగదుపాదానత్వేననిమిత్తత్వేనచ-యఏ
కోఽవస్థితః-యశ్చ-తతో, బహుస్యాంప్రజాయేయ, నామరూపేవ్యాకరవాణీ , తిసంకల్పపూర్వకంనామరూపవ్యాకర్తా-
యశ్చ, తస్యహవాతస్యమహతోభూతస్యనిశ్చయసీతమేతద్భద్రగ్భవః , యో బ్రహ్మణంవిదధాతిపూర్వం యోవైవేదాంశ్చ
ప్రహేణోతితస్మై, ఇతివేదావిషు-ర్భుత్వేన-తత్ప్రవర్తకత్వేనచ-ప్రసిద్ధః-యశ్చ-ముముక్షుభిర్భ్యయో-దృశ్యశ్చ-యశ్చ-వేదాస్త
వేద్యస్వరూపస్యభావః-యశ్చ - జగత్సర్గసిద్ధిలయలీలః-సఎవాయంకృష్ణ ఇతి-జల్పన్తి-చతుర్భిః, నిశిప్రళయదశాయాం - గుణే

యా | వవృషఃకుసుమైఃకృష్ణైప్రేమప్రీడాన్తి తెక్షణాః || ౧౬ || సీతాతపత్రంజగ్రహముక్తాదామవిభూషి
తమ్ | రత్నదణ్డంగుడాకేశఃప్రియఃప్రియతమస్యహ || ౧౭ || ఉద్ధవస్సాత్యకిశ్చే వవ్యజనేపరమాద్భుతే | వికీర్య
మాణఃకుసుమై రేజెమధుపతిఃపథి || ౧౮ || అశూర్యాయస్తాశిషస్సత్యాస్తత్రతత్రద్విజైతాః | నానురూపాను
రూపాశ్చనిర్గుణస్యగుణాత్తనః || ౧౯ || అన్యోన్యమాసీత్సంజల్పఉత్తమశ్లోకచేతసామ్ | కారవెన్ద్రపురస్త్రీణాం
సర్వశ్రుతిమనోహరః || ౨౦ || సవైకిలాయంపురుషోఽద్వితీయోఽయఎకఅసీదవిశేషఆత్మని | అగ్రగుణేభ్యోజ
గదాత్తనీశ్వరేనిమిలితాత్త || స్తిశిసుప్తశక్తిమ్ || ౨౧ || సఎవభూయోనిజవీర్యచోదితాంస్వ జేవమాయాం
ప్రకృతింసిస్మృతతీమ్ | అనామరూపాత్తనిరూపనామనీవిధిత్సమానోనుససారశాస్త్రకృత్ || ౨౨ || సవాఅ
యంయత్పదమత్రసూరయోజితేన్ద్రియానిర్జితమాతరిశ్వనః || పశ్యన్తిభక్తుత్కలితామలాత్తనానన్వేషసత్వం
పరిమార్చుమర్హతి || ౨౩ || సవాఅయంసఖ్యనుగీతసత్కథోవేదేషుగుహ్యోషుచగుహ్యవాదిభిః | యఎకఈశోజ

భ్యస్సత్వాదిగుణోన్మేషా-త్ప్రొక్తుప్రశక్తిమసతీషు-కర్మరూపశక్తిమనుప్రాసు-ఫలప్రదానాయాప్రవృత్తాస్విత్యర్థః- ఆ
త్మనిస్వస్తి-జగదాత్మని-సూక్ష్మచిదచిద్రూపజగచ్చరీరక-కార్యదశాయాం జగదస్తరాత్మనీతివా-ఈశ్వరేసియస్తరి-సిమిలి
తాత్త-ఆత్మామతిః-నివృత్తసర్గాదిసంకల్పై-స్వస్తిన్నవిశేషసతి-విశేషాఃపుధివ్యాదిభూతాని, మహదాద్యా విశేషాస్తా,
ఇతిప్రయోగాత్ - తచ్చప్రదర్శనార్థం - కార్యవర్గరహితేనతి-నామరూపవిభాగరహితేనతీతివా-యఎకోఽద్వితీయః-ఎకఃఅవి
భక్తచిదచిచ్ఛరీరకతయైకః- ఉపాదానభూతః- అవిభక్తనామరూపతాపయ్య పాదానతా - అద్వితీయః-నిమిత్తాస్తరరహి
తః- ఎకత్వేననోపాదానతోక్త్యానిమిత్తస్యేవధీస్థత్వా - దద్వితీయత్వేననిమిత్తాస్తరనిషేధః- ఎవంవిధోయఆసీ-త్స
ఎవాయంకిల శ్రీకృష్ణఇత్యన్వయః || ౨౦ || సఎవభూయఇతి | యఎకోఽద్వితీయశ్చభూత్వా - భూయః-నిజవీర్యచో
దితాం, బహుస్యా, మిత్యాదిస్వసంకల్పప్రేరితాం - స్వజీవమాయాంస్వ శేషభూతజీవత్తిరోధాయికాం - ప్రకృతిం వికృతిం
ప్రతి - సిస్మృతతీంప్రస్తుమున్నభేమనుససార - అస్తరాత్మతయాప్రవిశ్య - నామరూపేవ్యాకరోత్ , కథంఘాతః- అనామ
రూపాత్మని-సవిద్యతేనామరూపేయస్య తస్మి-న్నాత్మనిజీవే-రూపనామనీనామరూపే-విధిత్స మానశ్చ కీర్షుః-శాస్త్రకృద్వేద
ప్రవర్తకో-య-స్సఎవాయం శ్రీకృష్ణః || ౨౧ || సవాఅయంయత్పదమితి || నిర్జితాన్ద్రియాణిఅస్తరాహ్యనియై - ర్నిర్జి
తఃమాతరిశ్వాప్రాణోయై - సై- సూరయః, భక్త్యా ఉత్కలితం సంయుక్త - మతఎవామలం - చేత, సైన-యస్యపదం
స్వరూపం-పశ్యన్తి-యోయంచ-సత్వంఅస్తః కరణం-పరిమార్చుం శోధయితు-మర్హతి || సఎవాయంకృష్ణః || ౨౩ ||
సవాఅయమితి || హేసఖ-గుహ్యోషువేదేషు-వేదాన్తేషు-గుహ్యోష్యితివిశేషణాత్ , గుహ్యవాదిభిర్వేదాస్తగుహ్యరూపస్వరూ
పగుణయాథాత్మ్యోపదేష్టుభి - శ్చనుగీతా, అనుగీయమానా, సతీవిశుద్ధా-కథా-యస్య-యశ్చేశ్వర-ఎకఎవసత్ - ఆత్మనఃస్వ
గ్యలీలయాలీలార్థం - జగ-త్సృజతి- అవతిరక్షతి-అత్తిసంహరతి-తత్రజగతి-ససజ్యతే-జగదస్తరాత్మతయాస్థితస్తగతదోమైర్మ

సజ్యతేచ-సపక్షపాతీతివా-సవవాయంత్రీకృష్ణః || ౨౪ || * నన్వేవంవిధశ్చై-త్రిమర్థంయాదవాన్యతమరూపేణావతిష్ఠత-ఇ
త్యాశక్యాం-దుష్కృద్విసాశాయసాధుపరిత్యాగాయచ - ప్రతియుగమవతీర్యా-ధునైవంరూపేణావతిర్ణిత్యభిప్రా
యేణజల్పన్తియదాహీతి||యదాతమోధియోన్యపాః-తమోజుషభితిచపాతః-తామసా-అతఎవాధర్మేణజీవన్తితత్రతదా-ఎష
ఉక్తవిధోభగవాన్-భవాయదుష్కృద్విసాశపూర్వకంసాధూనామభ్యుదయాయ - సత్వతః-శుద్ధసత్వమయానిరూపాణి-య
గేయుగ-దధత్ బిభ్రాణి-భగమైశ్వర్యం-సత్యంవాచికం-ఋతంపుణ్యంకర్తృ-దయాం-యశశ్చ-ధత్తై-స్వాభావికైర్ధర్మైరనపీత
ఎవావతిష్ఠతభిత్వర్థః-ఋతశబ్దఃపుణ్యవాచీ,,ఎవంపుణ్యస్యకర్తృణోదూరాద్గన్ధోవాతీత్యత్ర,,ఎవమన్యతాచాత్మానంజుగుప్సే,,
దితిపుణ్యప్రతియోగీత్యేనాన్యతశబ్దప్రయోగాత్-భగవత్కర్తృణాంపుణ్యత్వంనామ-వదతాంశోత్పాణాంచపుణ్యావహత్వం|| *
యతోభగవానుక్తవిధఃశ్రీమన్నారాయణఎవ-శ్రీకృష్ణరూపేణాయదుకులైవతీర్థ-మధువసేవిహృత్య-ద్వారకాయామధివసన్-
ప్రజాఃపాలయన్-స్వప్నభిర్మహీషీభిరన్యాభిశ్చవిహరత్య - తోయధుకులమధువసద్వారకామహిష్యాదీనాం - భాగ్యంతప-శ్చై
తావదితి - వాచామనసా చావగన్తుమశక్యమిత్యభిప్రాయేణజల్పన్తి - అపహాళిత్యాదిభిష్టద్భిః || యదోఃకులం, అలంనిత
రాంశ్లాఘ్యతమం - మధోర్వన-మలంనితరాం - పుణ్యతమంచ-కుతః-య-ద్యస్తా - త్పుంసాంసాత్వతానా,మృషభోనాయ
కః-శ్రియోలక్ష్మ్యోఃపతిః - ఎషభగవాన్శ్రీకృష్ణః - స్వజన్మనాయదుకులం - చక్రమణేన-పునఃపునస్సంచారేణ-మధువసంచ-
అశ్చత్రిప్రశస్తంకరోతీత్యర్థః|| ౨౬ || * అపహాళితేతి-కుశన్ధలీద్వారకా-స్వర్యశనః-కర్తృణిష్ట-స్వర్లోకయశ,స్తిరస్కరోతీతిత
థా,ధువోధూమేః-పుణ్యంయశశ్చకరోత్యావహతీతితథా - తదేవవ్యజ్ఞయితం విశింషన్తి || యత్ప్రజాః-యత్సామ్యైకు

గదాత్మలీలయాన్యజత్యవత్య త్తినతత్రసజ్యతే|| ౨౪ ||యదాహ్యధర్మేణజీవన్తితత్రైవహి
సత్వతఃకీల | ధత్తైభగంసత్వమృతందయాంయశోభవాయరూపాణిదధద్భుగేయుగ || ౨౫ || అపహాలలంశ్లా
ఘ్యతమంయదోఃకులంఅపహాలలంపుణ్యతమంమధోర్వనమ్|యదేవపుంసామృషభశ్చి యఃపతిస్సన్వజన్మనా
చక్రమణేనచాచ్ఛన్తి || ౨౬ || అపహాళితస్వర్యశన స్తిరస్కరోకుశన్ధలీపుణ్యయశస్కరోధువః | ప్రశస్తినిస్త్వం
యదనుగ్రహేషితంస్త్రితావలోకంస్వపతింస్త్రియత్ప్రజాః || ౨౭ || సూనంప్రతస్మానవచతాదినశ్వరస్సమ
ర్చితోహ్యస్య గృహీతపాణిభిః | పిబన్తియాన్యఖ్యధరామృతంముహుర్వృజన్తియస్సంముముహుర్వదాశ
యాః || ౨౮ ||యావీర్యశుల్కే-నహృతాస్సన్వయంవరేప్రమథ్యచై ద్యప్రముఖాన్తి శుష్కిణః||ప్రద్యుమ్నసామ్మప్ర
సవాదయోపరాయాశ్చాహృతాథామవధేనహస్రశః || ౨౯ || ఎతాఃపరంస్త్రిత్యమపాస్త్రపేశలంనిరస్తశా
చంబరసాధుకుర్వతే|యాసాంగృహాకపుష్కరలోచనఃపతిన్నజాత్వపై త్యాహుతిభిర్హృదిస్పృశన్|| ౩౦ ||

శస్త్రల్యాంప్రజాః - యత్సామ్యైత్ , అనుగ్రహేణోపితంఅధివసన్తస్త్రితయుక్తోవలోకోయస్యతం - స్వపతిమాత్మనాయ
కం-నిత్యంపశ్యన్తిస్త - యదనుగ్రహార్థంయత్ప్రజావిషయకానుగ్రహార్థం-ఉపితమితివాన్వయః || ౨౭ || * సూనమితి|అ
స్య - కర్తరిష్ట - అనెనకృష్ణై-గృహీతాఃపాణియోయాసాం-తాభిః - కర్త్రీభిః- వ్రతైరుపవాసాదిభిః-స్నానైఃపుణ్యజ
లానాం-పచత్రైర్నామై - గాదిశబ్దేనదానాదిభిశ్చ-వ్రతాదీనాంసమాహారద్వంద్వేనైకత్వం - ఎభిస్సాధనై - ర్హూనమీశ్వరఃస
మర్చితః-పూర్వజన్మనీతిశేషః - కుతఎతదనుమీయతభిత్వతోవిశింషన్తి|యా-అన్యగృహీతపాణయః - స్త్రియః-హేసఖి. అధ
రామృతం-ముహుర్ముహుఃపిబన్తి - అనారాధితేశ్వరాణామేతద్దుర్లభమితిభావః,కస్యాధరామృతం,యస్త్రి-న్నాశయోమనో
యాసాంతాః-ప్రజస్త్రియః - సంముముహుః,తస్యశ్రీకృష్ణస్యాధరామృతమిత్యన్వయః || ౨౮ || * యాఇతి||యా-ఇత్యన్య
ఎతాఇత్యుత్తరేణాన్వయః, శుష్కిణోమత్తాన్,చైద్యప్రముఖాన్శిశుపాలప్రభృతీన్,స్వయంవరే-ప్రమథ్యమధనపూర్వకం
విజీత్య-వీర్యమేవశుల్క-ముపాయనత్వేనదేయంద్రవ్యం - తేన,యాఅహృతాః,ప్రద్యుమ్నసామ్మప్రసవాదయః స్త్రియః,త
త్ర,ప్రద్యుమ్నప్రసవార్కృణీ-సామ్మప్రసవాజామ్భవతీ,అదిశబ్దేనసత్యభామాదిసంగ్రహః,తథా౭ పరాఅన్యాశ్చ-యాః
స్త్రియో,భామవధేనరకాసురవధే - సహస్రశః,హేడశసహస్రసంఖ్యాకాః,ఆహృతాః || ౨౯ || * ఏతాస్సర్వాః,నిరస్తం
శౌచంపవిత్రతా-యేన,అపాస్త్రం - పేశలంమార్దవం-యేన-తథాభూతమపి,స్త్రిత్వం-పరంకేవలం - సాధుయథాతథా -
కుర్వతేకుర్వన్తి-బత,తదేవదర్శయితంవిశింషన్తి - యాసాంస్త్రిణాం - గృహాన్-పతిఃపుష్కర-రాతః-కదాచిదపి,నాపైతిన
త్యజతి-కథంభూతస్సన్ - ఆహుతిభిః-హేరుక్తిణి-ఎహీత్యాదిభిరాహ్వనైర్హృదిస్పృశన్హృదయంగమస్సన్ || ౩౦ || *

వదన్తీనాంజల్పన్తీనాంపురయోషితా. మేవంవిధా. గిరఃఉక్తీఃసన్తి తేనైవనిరీక్షణేనాభినన్దన్తీనహరిర్యయా ॥౩౧॥ అతదా,
అజాతశత్రుః, పరేభ్యశ్చత్రుభ్యఃశబ్దేతః, స్నేహాత్-మధుద్విషఃకృష్ణస్య. గోపీధాయరక్షణాయ-చతురగ్గణీహస్త్య
శ్వరథపదాతిరూపాణ్యక్షానిఅస్యాస్సస్తీతితథా, తాంసేనాం-ప్రాయుక్త-సమయుక్త ॥ ౩౨ ॥ అథ-విరహాణవి
శ్లేషేణా. తురాకాదుఃఖితా-నతఏవ, దూరమాగతాకా-కారవాక్యముధిష్ఠిరాదీక, దృఢంస్థిగ్ధమనురాగోయేషాంతాక-స
మ్యక్సాన్త్యనైననివర్త్య, ప్రియైస్సహ-స్వనగరీంద్వారకాం - ప్రాయాత్ ప్రయయా ॥ ౩౩ ॥ కుర్వాదిమరుధన్వా
నాకాదేశా-నతిక్రమ్య, తతస్సావీరాభీరయోఃపరాకా-పశ్చాదవస్థితాకా, ఆనర్తాద్వారకాసన్నజనపదాకా-విభుర్వారిః
కృష్ణఃఉపాగాత్, కథంభూతః-హేభార్గవ-మనాగీశత్-శ్రావ్తవాహాఅశ్వాయస్య ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ తత్రస్త్యస్తద్దేశస్త్య-
స్తత్రతత్ర-ప్రత్యుద్యతం - శిరస్యాధాయాభిముఖమాసీత - మర్త్యంపూజాసాధనం - యస్యతథాభూతః, యదా-ఆనర్తా
నుపాగాత్తదా - గవిష్టస్సూర్యః-గోభిఃకెరణైస్తీవృత్తివృత్తతైః - పశ్చాద్విశంప్రతిసాయంభేదేప్రాప్తః - గాండవకంక
తశ్చ, సాయమప్నుప్రవిశతీ, తిశుతే ॥ ౩౬ ॥ ఇతిశ్రీభాగవతచంద్రావర్ణికాయాంప్రథమస్కంధేదశమోధ్యాయః.***
ఆనర్తానితిసభగవాక్, స్వృద్ధాకానమృద్ధాకా, స్వకా-నానర్తాకా, జనపదా-నుపవజ్య, తత్రత్యానా-విషాదం
స్వవిశ్లేషజం, శమయన్తివ-దరవరంశక్తశ్చేష్టంపాశ్చజన్యం, దద్ధాద్వనయామాన ॥ ౧ ॥ స-తదా-దాధ్యాయమా

ఎవంవిధాగదన్తీనాంసగిరఃపురయోషితామ్ । నిరీక్షణేనాభినన్దన్తీనన్తి తేనయయాహరిః ॥౩౧॥ అజాతశత్రుః
పుతనాంగోపీధాయ మధుద్విషః । పరేభ్యశ్చశబ్దేతస్నేహాత్ప్రాయుక్తచతురగ్గణీమ్ ॥ ౩౨ ॥ అథమా
రాగతాకాకానికారవాన్విరహాతురాకా । సంనివర్త్యదృఢస్థిగ్ధాప్రాయాత్స్వనగరీంప్రియైః ॥౩౩॥ కురు
జాగ్ధలపఞ్చాలాశూరసేనాకానయామునాకా । బ్రహ్మవర్తంకురుక్షేత్రంమత్స్యాకాసారస్వతానథ ॥ ౩౪ ॥
మరుధన్వమతిక్రమ్యసావీరాభీరయోఃపరాకా । ఆనర్తాన్ప్రాప్తవోపాగాచ్ఛ్రవ్తవాహానునాగ్విభుః ॥౩౫॥
తత్రతత్రహితత్రస్త్యస్తద్దేశస్త్యస్తత్రతత్ర-ప్రత్యుద్యతార్హణిసాయంభేదేదేశంపశ్చాద్గవిష్టోగాంగతస్తదా ॥ ౩౬ ॥

*** ఇతిశ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, ప్రథమస్కంధే, దశమోధ్యాయః. ***
సూతఉవాచ । ఆనర్తాన్సృజప్రజ్యస్వృద్ధాకాజనపదాకాన్స్వకాకా । దద్ధాదరవరంతేషాంవిషాదంశమయన్తి
వ ॥౧॥ సఉచ్చకాశేధవశోదరోదరోఽప్యుక్రమస్యాధరశోణశోణిమా । దాధ్యాయమానఃకరకంజసంపుటే
యథాబ్జవజ్జైకలహంసఉత్సవః ॥౨॥ తముపశ్రుత్యనినదంజగద్భయభయావహమ్ । ప్రత్యుద్యయఃప్రజాస్స
గ్వాభర్తృదర్శనలాలసాః ॥౩॥ తతోపనీతబలయోరవేర్దీపమివాదృతాః । ఆత్మరామంపూర్ణకామంనిజలా
భేననిత్యదా ॥ ౪ ॥ పీత్యుత్ఫుల్లముఖాఃప్రేమర్షర్షగద్గదయాగిరా । పితరంసర్వసుహృదమపి తారమివార్చ
కాః ॥ ౫ ॥ సతాన్స్తతేనాథతవాఙ్మృపఞ్క-జంవిరిణ్చీవైరిణ్చ్యసురైర్నవన్దితమ్ । పరాయణంక్షేమమిహేచ్ఛ

నో.దరః, స్వతో-ధవళముదరంయస్య, తథాభూతోపి, దామోదరస్యభాగవతః-అథరేణోజేనశోణిమాయస్యసః, భాగవ
త్కురకమలయోస్సంపుటే, ఉచ్చకాశేనితరాంచకాశే, యథా-అబ్జవజ్జైర్కకమలసమూహే, ఉత్సవనఉచైచస్సవనో
యస్యస. హంసస్తవ్యత్ ॥౨॥ జగతోభయంయేభ్యస్తేషాం, భయమావహతీతితథా-తంనినద-ముపశ్రుత్య, సర్వాః
ప్రజాః, భర్తృర్భగవతో-దర్శనే-లాలసాఃఆనక్చిత్తాః, ప్రత్యుద్యయఃప్రత్యాజన్యః ॥ ౩ ॥ తత్రాదృతాఃఅదర
యుక్తాః, రవేర్దీపమివ-ఆత్మనంజగచ్ఛప్రకాశయతఃప్రకాశానరానపేక్షస్యసూర్యస్య, దీపమివ, ఉపనీతఃబలిః పూజా
ర్థద్రవ్యం, యాభిస్తాః-పీత్యుత్ఫుల్లానివికసితానిముఖామ్ముజానియాసాం, తథాభూతాః, ప్రజా-హర్షణగద్గదయాకుణ్డి
తయా, గిరా-తంప్రేమః - రవిదృష్టాన్తాభిప్రేతంవ్యజ్ఞయన్విశిష్య ॥ నిజలాభేన, నిత్యనిరవధికస్యానన్దానుభవలాభేన, పూ
ర్ణకామమవాప్తనమస్తకామం, ఆత్మరామం-స్వానుభవైకనిష్ఠం, బల్యనపేక్షమితిభావః.-కే-క-మివోమః, సర్వేషుపు
త్రేషు-సుహృదంసాహర్దయుక్తం, అవితారంక్షేతారం, పితర-మర్చకాఃశిశవఃపుత్రాభివ ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ ఉక్తిమేవాహ ।
సతాన్స్తేతిచతుర్భిః । హేనాథ-తవాఙ్మృపఞ్క-జంప్రతినతాః, స్వ-కథంభూతం-విరిణ్చీనచతుర్భుభేన, వైరిణ్చ్యైస్స
నకాదిభిః, సురైర్నైర్నిర్దాదిభిశ్చవన్దితంసమస్కృతం-ఇహ-క్షేమంనిశ్చేయస, మిచ్ఛాతాం-పరముత్సృష్టం, పరాయణం
క్షేమసాధనభూతం, పరమితిక్షేమవిశేషణంవా, యత్రపదారవిన్దే-పరేషాంబ్రహ్మదీనామపి-ప్రభుః, తానపివశీకుర్వాన్,
కాలోపిసప్రభవేత్సమర్థోభవేత్-యత్రత్వయివిషయే, పరఃప్రభుఃకాలోపి, సప్రభవే-త్తస్యతవపదామ్ముజమితివాన్య

యః, సర్వస్యవశీసర్వస్యేశానః, నతస్య శైకశ్చ నె, త్యాదిశ్రుత్యంతోఽతానుసంధయః ॥ ౬ ॥ హేవిశ్వభావన, విశ్వంజగ
ద్భావయతిస్తాస్థితిప్రవృత్తిమత్కరోతీతితథాభూత, త్వం. నో. ౨ స్వాకం, భవాయఅభ్యుదయాను, భవ, మాతాపితాభా
తానివాసశ్చరణంసుహృద్గతిర్నారాయణః, తందైవతానాంపరమంచదైవతంపతింపతీనాంపరమంపరస్తాత్, నతస్యక
శ్చిత్త తిరస్తిహాకనచేశితానైవచతస్యలింగం, యోవైవేదాంశ్చప్రహీణోతి, త్యాదిశ్రుత్యర్థమనుసన్ధాయోచుః, త్వమే
వమాతేత్యాది, తోకేకస్తుబద్ధు, రెకఏవ, త్వంతు. సర్వవిధబద్ధురితిభావః, యస్యతవా, నువృత్త్యాసేవయా. వయం, కృతినః
కృతార్థాః, కృతకృత్యా. బధూవిమ, సత్త్వం. నో, భవాయభవేత్యన్వయః ॥ ౭ ॥ అహోఇతి, భవతాత్వయా, వయ, మ
హో, సనాథా, స్తునిరతిశయసుఖప్రదనాభవన్తో. బధూవిమ, కుతః, యద్యస్మాత్, తవ. రూపంపశ్యేమ. కథంభూతం. త్రై
విష్టపానాందేవానామపి. దూరదర్శనందుర్దర్శం. ప్రేమపూర్వకంస్తితం. స్తిగ్ధసానురాగ ఈక్షణేవ. యస్మిన్, తదాన
నంయస్య. తత్సేభగంసుందరమ్ ॥ ౮ ॥ యస్మిన్. తి. భోఅమ్బుజాక్ష-భవాన్-సుహృద్దిదృక్షుయా, యదాకురూన్, మధూ
న్వాజనపదా. నపససార-జగామ. తత్రతదా. హేఅచ్యుత, నో. ౨ స్వాకం-త్వామపశ్యతాం-రవేర్వి నా, రవింవి నేవా, ౨
క్షౌం-క్షణకాలో. ౨ బుకోటిప్రతిమః. సంవత్సరకోటికాలతుల్యో-భవేత్ ॥ ౯ ॥ ఇతీత్యం. ప్రజానా-ముదీరితావాచః, శృణ్వ
నో, భక్తవత్సలో. భగవా-నవలోకనెనానుగ్రహంవితన్వక్. పురంప్రావిశత్, పూశ్చక్షోయంనపురశబ్దః ॥ ౧౦ ॥
కథంభూతాంమధ్వాదయోయాదవావాస్తరవిశేషాః, త్రై, రాత్రితుల్యబలైఃకృష్ణతుల్యబలై, రాగైఃకాద్రవేయాదిభిః,

తాంపరంసయత్రకాలఃప్రభవేత్పరఃప్రభుః ॥ ౬ ॥ భవాయనన్వంభవవిశ్వభావనత్వమేవమాతాథనుహృత్ప్ర
తిపితాత్వంసద్గురుర్నఃపరమంచదైవతంయస్యానువృత్త్యాకృతినోబధూవిమ ॥ ౭ ॥ అహోసనాథాభవతా
స్తయద్యయంత్రైవిష్టపానామపిదూరదర్శనమ్. ప్రేమస్థితస్త్రిగ్ధసీతానానంపశ్యేమరూపంతవసర్వసా
భగమ్ ॥ ౮ ॥ యస్యమ్బుజాక్షపససారభాభవానురూప్తధూన్వాభనుహృద్దిదృక్షుయా. తత్కృష్ణకోటిప్ర
తిమఃక్షణోభవేద్రవేర్వి నాక్షణమివనస్తవాచ్యుత ॥ ౯ ॥ ఇతిహోదీరితావాచఃప్రజానాంభక్తవత్సలః. శృణ్వ
నోనుగ్రహందృష్ట్యావితన్వన్ప్రావిశత్పురమ్ ॥ ౧౦ ॥ మధుభోజదశార్హార్షా కుకురాన్దకవృష్టిభిః. ఆత్మతుల్యబ
లైర్గుప్తాంభోగైర్భోగవతీమివ ॥ ౧౧ ॥ సర్వర్తుసర్వవిభవైఃపుణ్యవృక్షలతాశ్రవైః. ఉద్యానోపవనారామై
ర్వృతపద్మాకరశ్రియమ్ ॥ ౧౨ ॥ గోపురద్వారనూరైఃకృతకాతుకతోరణామ్. చిత్రధ్వజపతాకాగైర్గ్రస్తఃప్ర
తిహతాతపామ్ ॥ ౧౩ ॥ సంమార్జితమహామార్గరథ్యాపణకచత్వరామ్. సిక్తాంగధజలైర్గుప్తాంఘలపుష్పాక్షతా
జుగ్రైః ॥ ౧౪ ॥ ద్వారిద్వారిగృహాణాంచదధ్యక్షతఫలత్యుభిః. అలంకృతాంపూర్ణకుమ్భైర్బలిభిర్ధూపదీప
కైః ॥ ౧౫ ॥ నిశమ్యప్రేష్టమాయాస్తంవసుదేవోమహామనాః. అక్రూరశ్చోగ్రసనశ్చరామశ్చద్భుతవిక్ర
మః ॥ ౧౬ ॥ ప్రద్యుమ్నశ్చారుదెష్టశ్చసామోజామ్బువతీసుతః. ప్రహర్షవెగోచ్ఛ్వగ్నితశయనాసనభోజనాః॥
వారణేంద్రంపురస్కృత్యబ్రాహ్మణైస్సనుమజ్జలైఃశిఖతూర్వనినాదేనబ్రహ్మఘోషేణచాద్యతాః ॥ ౧౭ ॥ ప్రత్యు

భోగవతీమివ. గుప్తాంరక్షితాం, భోగవతీనాగానాంపురీ ॥ ౧౧ ॥ సర్వర్తుమయుగపత్ప్రవృత్తైః, యస్సర్వోవిభవః,
ఘలపుష్పాదిసమృద్ధి, ర్యేషాంతే, పుణ్యావృక్షాశ్చ, మద్దారపారిజాతాదయః, లతాస్తదధస్తనాః, ఆశ్రమాశ్చ, యేషుత్రై
రుద్యానోజవనారామై, ర్వృతానాంపద్మాకరాణాం, శ్రీశ్శోభాయస్యాం, తత్రోద్యానం, రాజ్ఞాంక్రీడాస్థానం, ఉపవనం
వనసమిపస్థం, ఆరామఃకృతకః, ॥ ౧౨ ॥ గోపురాకారాణాంద్వారాణాంమూరైః, కృతానిమజ్జశాగ్ధానితోరణాని
జమ్బూప్రమల్లవాదినిర్మితాని, యస్యాం. చిత్రాణాంధ్వజానాంపతాకానాంచాగైర్గ్రస్తఃప్రతిహతోనిరస్తాతపోయ
స్యాం ॥ ౧౩ ॥ సంమార్జితామహామార్గాదయోయస్యాం, మహామార్గారాజవీధయః-రథ్యాఉపవీధయః-ఆపణకాః
వణిజాంక్రయవిక్రయాదిగృహాణి. చత్వరాఃగజాశ్వాదిశాలాః. గద్దోదకైఃసిక్తాంఘలాదిభిర్గుప్తాంవికీర్ణాం ॥ ౧౪ ॥
ప్రతిద్వారం, దధ్యాదిభిః-జలపూర్ణకుమ్భైః, బలిభిఃపూజాద్రవ్యైః-ధూపైర్దీపైశ్చాలంకృతాం. ఎవంభూ
తాంపురమితిపూర్వతాన్వయః ॥ ౧౫ ॥ ప్రేష్టంనిరతిశయప్రియతమం, భగవన్తమాయాస్తంనిశమ్యాకర్ణ్య
మహామనాః-వసుదేవః-అక్రూరాదయచ్చ ॥ ౧౬ ॥ ప్రకృష్టోహర్షస్తస్యవేగెనబోత్కణ్డ్యనఉచ్ఛ్వసితానివృదస్తానిత్యక్తా
నీతియావత్-శయనాదీనియైస్తథాభూతాః ॥ ౧౭ ॥ వారణేంద్రంగజేంద్రం-పురస్కృత్యపురోవస్తాప్య-సనుమజ్జలైఃస్వస్తివా
చనసహితైఃబ్రాహ్మణైః-శిఖనాంతూర్యాణాంచనినాదేన-బ్రహ్మఘోషేణవేదఘోషేణచ-సహ. ౨.౨ దృతాఃఆదరయు
క్తాః ॥ ౧౮ ॥ ప్రత్యుజ్జగ్గురితిహేబ్రహ్మ, ప్రణయేనహేతునా. ఆగతంసాధ్వసంభయంయేషాం, తథాభూతాస్సన్తో, రథే

ర్మమనసాధనైః ప్రత్యుజ్జగ్ముః అభిముఖంయయుః తథా, వారముఖ్యాః గణికాశ్చైష్టాశ్చ లనదృష్టం కుణ్డలాభ్యాం నిర్భూతాక
పోతాయేషు, తేషాం వదనానాం శ్రీః శోభాయాసాంతాస్తద్విద్యత్యయా యానైః గమనసాధనైః ప్రత్యుజ్జగ్ముః నటాదయోఽ
ద్భుతాని ఉత్తమశ్లోకస్యభగవతశ్చ రితాని జగుః తత్రనటాఅభినతారః, నర్తకాః స్త్రీణాంనృతశతకాః గన్ధర్వాః గాయ
కాః సూతాః పౌరాణికాః మౌగధాః వంశావళిపాతకాః వన్దిసః మగ్గళవాదినః స్తోత్రపాతకాశ్చ ॥ ౧౯ ॥ ౧౦ ॥ తత్రభగ
వాక్యధావిధి నమస్కారాలింగనకరస్పర్శస్తావలాకనాదిభి ర్యథాయోగ్యం, వసుదేవాదిభిరుపసంగమ్య, సర్వేషాం
పౌరాణామనువర్తినాంభృత్యానాం చ మానమాదధేనమానంచకార, విభుర్భగవాన్, శ్వపాకపర్యస్తేభ్యః చతుర్థ్యస్త
మిదం, ఆశ్వాసోపపన్నాభిమతైః వరైః, మానమాదధేత్యన్వయః ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ స్వయంచనదారైర్గురుభిః స్థవిరై
ర్వృద్ధైః విప్రైః రవైర్వృద్ధిభిశ్చ కర్తృభిరాశీర్భిర్యజ్ఞమానః పురమావిశత్ ॥ ౨౩ ॥ ద్వారకాయా, రాజమా
ర్గం కృష్ణగతేనతి, తత్రతత్ర, స్త్రీయః, తస్యకృష్ణస్య ఈక్షణేమహానుభవోహర్షోయాసాంతాః హేవిప్రహర్ష్యాణిసౌ
ధాన్యారుహుః ॥ ౨౪ ॥ నిత్యం నిరీక్షమాణానామపికుతోద్విద్యత్యబభూవెత్యత్రాహ నిత్యమితి యద్యస్తాస్మిత్యం
శ్రియోధామాన్గం లక్ష్మీనివాసదేహం, శ్రియోధామానమితవపాతః అచ్యుతనిత్యం నిరీక్షమాణానామపి ద్వారకాకసాం
ద్వారకాః కింస్థానంయసాంతాసాం స్త్రీణాం దృశః నవితృప్యన్తి తత్తస్మాత్తదీక్షణమహేత్యవాహర్ష్యాణ్యారుహుః

జగ్మూరథైర్హృష్టాః ప్రణయాగతసాధ్వసాః | వారముఖ్యాశ్చ శతకోయానైస్తదర్శనోత్సుకాః ॥ ౧౯ ॥
లనత్కుణ్డలనిర్భూతకపోలవదనశ్రియః | నటనర్తకగన్ధర్వాసునతమాగధవన్దినః | గాయన్తీచోత్తమశ్లోకచరి
తాన్యద్భుతానిచ ॥ ౨౦ ॥ భగవాంస్తత్రబహునాం పౌరాణామనువర్తినామ్ | యథావిధ్యుపసంగమ్య సర్వేషాం
మానమాదధే ॥ ౨౧ ॥ ప్రహ్వభివాదనాన్లగ్నకరస్పర్శస్తావలాకైః | ఆశ్వాస్యచాశ్వపాకభోవరైశ్చాభిమతై
ర్విభుః ॥ ౨౨ ॥ స్వయంచగురుభిర్విప్రైస్సదారైస్థవిరైరపి | ఆశీర్భిర్యజ్ఞమానోఽనైర్వృద్ధిభిశ్చ విశత్పురమ్ |
రాజమార్గంగతేకృష్ణద్వారకాయాః కులస్త్రియః | హర్ష్యాణ్యారుహుర్విప్రతదీక్షణమహేత్యవాః ॥ ౨౪ ॥
నిత్యం నిరీక్షమాణానాం యదపి ద్వారకాకసామ్ | నవితృప్యన్తిహృద్భవశ్శ్రియోధామాన్గమచ్యుతమ్ ॥ ౨౫ ॥ శ్రి
యోనివాసోయస్యోరః పానపాత్రం ముఖందృశామ్ | బాహవోలోకపాలానాం సారణాణాం పదామ్బుజమ్ ॥
సితాతపత్రవృజనైరుపస్కృతః ప్రసూనవరైరభివర్జితః పథి | పితృజ్ఞవాసావనమాలయాబభౌ ఘనోయధాగ్ఛో
డుపచాపవైద్యుతైః ॥ ౨౬ ॥ ప్రవిష్టస్తుగృహంపితోః పరిష్వక్తశ్చమాతృభిః | వవన్దేశిరసానప్రదేవకీప్రము
ఖాముదా ॥ ౨౭ ॥ తాః పుత్రమగ్నమారోప్యస్నేహస్నుతపయోధరాః | హర్షవిహ్వలితాత్సానస్సిపిచుర్మై

రిత్యర్థః హి శబ్దేనాత్మప్రేషిన్దిర్ద్యోత్యతే ॥ ౨౫ ॥ ఉచితాచైషాహ్యత్వప్తిరిత్యభిప్రాయణాహ శ్రియఇతి యస్యై
త్యస్య ఉరోముఖచాహుపదామ్బుజైః ప్రత్యేకమన్వయః యస్యోరః శ్రియోనివాసః స్థానం ఉరోలావణ్యానుభవాయతదే
వావాసమాశ్రితవతీశ్రిరిత్యభిప్రాయః, యస్య ముఖందృశాంపశ్యజ్ఞనదృశాం పానపాత్రంతల్లావణ్యరసపానపాత్రం
యస్యచబాహవోలోకపాలానాం పానపాత్రంతల్లావణ్యరసపానపాత్రం యస్యపదామ్బుజం సారంగాణాం సారం
గచ్ఛతాం సారగ్రాహిణాం మునీనాం తల్లావణ్యపానపాత్రం సారంగాయస్తీతిసారంగాః సారతమార్థవక్తారఇతి
వా, తమచ్యుతం, నిత్యం నిరీక్షమాణానామపిదృశోనవితృప్యస్తీతియక్తమెత్యర్థః ॥ ౨౬ ॥ సితేతిపథి, సితాతపత్రంచ
వృజనైః, తైరుపస్కృతః సితాతపత్రేణావృతః, వృజనాభ్యాం వీజ్యమాన ఇత్యర్థః పితృజ్ఞవాససీయస్య సభగవాన్ వన
మాలయాబభౌ కథం యథార్కాదిభిః యుగపత్యముదితైః ఘనోసిలామ్బుదస్తద్వత్ అభూతోవమైషానవ్యా రోగ్గుడుప
యోస్య హేవస్థానమస్తీతత్రార్కాదిస్థానీయమకుటవనమాలావస్త్రభూషణాదయః విద్యుదేవవైద్యుతం ఉడుపశ్చ
న్యః యద్వా ఉడుపగ్రహణంగురుశుక్రయోరన్యేషాంసత్తతాణామప్యృపలక్షణం తతోడువస్థానీయం సితాతపత్రం గురు
శుక్రస్థానీయేవృజనైః సత్తత్రస్థానీయానిప్రసూనాని ఇన్ద్రగన్ధసుస్థానీయావనమాలావిద్యుత్సానీయంపితృజ్ఞవస్త్రం అర్క
స్థానీయంమకుటమితి సితాతపత్రామ్యుపస్కృతత్వాదివిశేషణసామర్థ్యత్ ॥ ౨౭ ॥ తతస్తుపితోరైవకీవసుదేవయోః
గృహంప్రవిష్టోభగవాన్యాతృభిరైవకీరోహిణ్యాదిభిః పరిష్వక్త ఆలిగ్గతః దేవకీప్రముఖామాతృః ముదాశిరసావవ
దై ॥ ౨౮ ॥ తాదేవక్యాదయః పుత్రంకృష్ణమగ్నమారోప్యస్నేహస్నుతౌప్రసవస్తౌపయోధరాస్తనాయా

సాం. హర్షణవిహ్వలితతత్తమనోయాసాంతథాభూతానైత్రజైర్జలైరానన్దబాష్పైస్సీషిచుః || ౨౯ || అథ-తత్సన్న్విభవనంస్వగృహంపా విశత్-కథంఘాతం-సర్వే కామాఃకామ్య మానాఃభోగ్య భోగోపకరణభాగస్థానాదయోస్త్వికానాన్యుత్తమంయస్మాత్-యత్రపత్నీనాంసోడశసహస్రాణిపాసాదాస్తథాభూతం || ౩౦ || తదా-ప్రోక్తప్రవాసం కృత్యాగృహ-నుపాగతం-ప్రియం-దూరాద్విలాక్య-పత్న్యఃకుక్ష్యాదయః-సంజాతోవనసేమహానుత్సవోహర్షోయాసాం-ప్రీతితేలాచనయేషు-తాన్యాననాని-యాసాంతథాభూతాః-ప్రత్యేస్సహ-ఆసనాశయా-త్సహసాఆశూ-త్తస్థుః-తత్రవ్రతేభ్య ఉత్థానంనామ-భర్త్రాగమనార్థవ్రతత్యాగః-ఆసనాదుత్థానంప్రసీదం-ఆశయాదభిప్రాయాదుత్థానందిదృశ్యైర్కృత్యాగః-దర్శనస్యజాతత్వాత్ || ౩౧ || తమితి | దురన్తఃఅగాధఃభావఃస్నేహాయాసాంతాః-పత్న్యః-సమాగతం, పతిమాత్తజైర్దృష్టిభిరన్తరాత్తనాచ-పరిరేభిర-ఆలింగితవత్సః-శారీరపరిరమ్భ స్వరహఃకాలికత్వాత్తంనసాక్షాచ్ఛక్రుః, అపితుత్రైఃప్రద్యుమ్నాదిపుత్రద్వా రేణేత్యభిప్రాయేణపుత్రై రిత్యుక్తం-మనసాచక్షుషాచసమం-సాక్షాదేవవక్త్రురిత్యభిప్రాయేనాన్తరాత్తనాదృష్టిభిశ్చైత్యుక్తం-పౌభ్యగువర్య-విలజ్జతీనాంతాసా-మతఏవ-నైత్రయోరమ్బునిరుద్ధమపి-వైక్లబాదదాద్ధ్యాదనవత్ || ౩౨ || ప్రత్యేస్సాకమాననాశయాదుత్తస్థుఃతమాత్తజైరిత్యాదినాచతాసాంతద్విరహసహేష్టుత్వంసూచితం-తదేవోపపాదయతి || యద్యపీతి || యద్య ప్యసౌ-భగవాన్కృష్ణః-తాసాంపార్శ్వగతః-రహేగతశ్చ-తథాపి తస్యాష్ట్రయుగంతాసాంనవంనవమేవాభూత్, యత ఏవమత, స్తత్పదాత్తస్యపాదారవిన్దాత్కావిరమేత-విశిష్ట్యావస్థాతుముత్సహేత, నకాపీత్యర్థః, తదేవదర్శయితుంవిశినష్టి, చలాఇతరత్రవచ్ఛలా శ్రీరక్షీరపి, కదాపి, యంయదజ్ఞింనజ

త్రజైర్జలైః || ౨౯ || అథావిశత్స్వభవనంసర్వకామమనుత్తమమ్ | పాసాదాయత్రపత్నీనాంసహస్రాణిచమోడశ || ౩౦ || పత్న్యఃప్రియంప్రోక్తగృహనుపాగతంవిలోక్యసంజాతమనోమహాత్సవాః | ఉత్తస్థురారాత్సహసాసనాశయాత్సాకంప్రత్యేర్వీడితలోచనాననాః || ౩౧ || తమాత్తజైర్దృష్టిభిరన్తరాత్తనాదురన్తథావాఃపరిరేభిరేపతిమ్ | నిరుద్ధమప్యాన్రపదమ్బునైత్రయోర్విలజ్జతీనాంభ్యగువర్యవైక్లబాత్ || ౩౨ || యద్య ప్యసౌపార్శ్వగతోరహేగతః స్తథాపితస్యాష్ట్రయుగంనవంనవమ్ | పదేవదేకావిరమేతత్పదాచ్ఛలాపియచ్ఛీర్నజహతిర్నిచిత్ || ౩౩ || ఎవంనృపాణాంక్షీతిభారజన్తనామక్షాహీణీభిఃపరివృత్తతేజసామ్ | విధామవైరంశ్వసనోయథానలంఘిణోవధనోపరతోనిరాయుధః || ౩౪ || సఎవనరలోకైస్త్రిన్నవతీర్థస్సన్విమాయయా | రేమేస్త్రీగర్తకూటస్థోభగవాన్ పాకృతోయథా || ౩౫ || ఉద్దామభావపిశునామలవల్లుహసప్రీడావలోకనిహతోమదనోపియాసామ్ | సంముహ్యచాపమజహత్ప్రమదోత్తమాస్తాయస్యేన్ద్రియంవిమథితుంకుహకైర్నశేకుః || ౩౬ || తమిమం మన్యతేహోకోహ్యసజ్జమపిసన్దేనమ్ | ఆత్మేపమ్యేనమనుజంవ్యావృణ్వా న

హః-తత్పదాత్కావిరమేత్యన్వయః-తదాపీతిపాతాన్తరం-తత్ర-యద్యపియదాపి-పార్శ్వగతోరహేగతశ్చ-తదాపి, తస్యాష్ట్రయుగంనవంనవం-కింపునఃకదాచిదన్తరితంనవంనవమితి-కైముత్యన్యాంసిద్ధమితిభావః-ఉత్తరార్ధస్తుయథోక్తార్థమేవ || ౩౩ || అథోపరితనంవృత్తాన్తంసంగృహ్యవివత్సరుక్తవృత్తాన్తంసమాసతోఽనువదతి || ఎవమితి || షీతేయౌమెర్భారస్యజన్తఉదయాయేభ్యః అక్షాహీణీభిః-పరివృత్తంపరితోవ్యాప్తం తేజఃశార్యం యేషాంతేషాం-నృపాణాంకారవాణాంపాణ్డవానాంచ-మిథః-వైరం-శ్వసనోవాయు-రనలమగ్నిమివ-విధాయవర్ధయిత్వా-స్వయం-నిరాయుధఎవ-తేషాం, మిథోవధంకారయన్-యః-స్వయంతూష్ణింవ్యవస్థితఇత్యర్థః || ౩౪ || సఎవ స్వమాయయా ఆస్త్రీనసంకల్పేన-అస్త్రిన్నరలోకైవతీర్థో-భగవాన్-స్త్రీయఎవరత్నాని-తేషాంకూటేసముదాయ-స్థితః-రేమేచిక్రీడ-యథా-పాకృతః-స్త్రీవశ్య, స్తద్వత్, పాకృతోయథేత్యనైస్త్రీవశ్యత్వానుకారమాత్రమేవ-నతు-పరమార్థతస్తదస్త్రీహిసూచితమ్ || ౩౫ || తదేవవ్యజ్జయితుంవిశినష్టి | తాః ప్రమదోత్తమాః-కుహకైర్వచ్ఛనోపాయైః-యేన్యేన్ద్రియంప్రమథితుం-నశేకుఃసప్రాభవక-తమయ-మిత్యుత్తరేణాన్వయః-సుతరాం-పారవశ్యాభావసూచనాయప్రమదోత్తమా-విశినష్టి || యాసా-ముద్దామభావాదిభిః-నిహతస్సక-మదనోపి-సమ్ముహ్యమోహంపాప్రప్య, స్వయం, చాపంధను-రజహఃతత్యాజ-తాఃప్రమదోత్తమా ఇత్యన్వయః | ఉద్దామఉదారోఽగాధఇతియావత్-భావోఽభిప్రాయ-సైనపిశునఃచిత్రాక్షసూచకః-అమలఃసుందరశ్చ-హస-సైనచ-ప్రీడాపూర్వకావలొకనైనచ-నిహతఃఅభిధూతః || ౩౬ || ఎవంవిధంతం-

శ్రీ పా || స్తదాపితస్యాష్ట్రయుగమ్.

యః-స్త్రీవశ్యంమన్యతే-సోఽజ్ఞ ఇత్యాహ || తమితి || మనుజంవ్యావృణోనం, మనుజవచ్చేష్టమానం-మనుష్యభావేనస్వయా
 ధాత్వమాచచ్చదయస్తమిత్యర్థః-వస్తుతోనిస్సజ్జమపి-సజ్జినమివభాసమానం-తమిమం-భగవంతం-యో-లోకోజన- ఆత్మపమ్య
 నస్వతుల్యత్వేన, మన్యతే-సోయంలాకః-అతోహతోః - అబుధఃనితరామజ్ఞః || 32 || అథవిషయై రసాకృష్టత్వమీశ్వర
 స్యానాశ్చర్యమిత్యభిప్రాయేణేశ్వరత్వంనిర్వక్తి || ఎతదితి || ప్రకృతిస్థోపిమూలప్రకృతివ్యాపకోపి - తద్గుణైస్సత్వాదిభిః-ఆత్మ
 స్థైరీవగతై రవిద్యాస్తీతారాగద్వేషాదిభిశ్చ, గుణైః-సదా-నయుజ్యతేఇతియ-దేతదేవేశ్వరస్య శనమిత్యన్వయః-సదే
 త్యనెనముక్తవ్యావృత్తిః-సహిపూర్వం తైర్యుక్తః-హయగుణాన్సర్వోదాహరణమాహ || యథేతి || తదాశ్రయా-ఈశా
 శ్రయా, బుద్ధి-స్థానంయథాసత్వాదిభిర్నయజ్యతే-నహి, సావ్యాపకీజ్ఞానబలక్రియాచే, త్యుక్తవిధం స్వతస్సర్వగతస్య
 తస్యజ్ఞానం-సత్వరజస్తమోన్యయాధీనసమ్యక్త్వాసమ్యక్త్వయుక్తం - ఎవం సర్వప్రకారేణాపిచిదచిదగతహయరహితఇ
 తి-ఎతదేవహి-ఈశ్వరస్యేశ్వరత్వమిత్యర్థః || 33 || యథైవమజ్ఞోలోక-స్తముక్తవిధమీశ్వర-మాత్మతుల్యంమన్యతే-త
 థా-తాస్మిన్యో-వ్యజ్ఞానాదాత్మవశ్యమమన్యతైత్యాహ || తమితి || సంసారిణా-మిన్ద్రియప్రసూతామతయో యథేశ్వరం-
 నజానన్తి-కింతు మోఢ్యాదస్యధామన్యతే-ఎవంమూఢా-స్తా-అబలాస్మిన్యోపి - తంభగవంతం - రహః-స్త్రిణంస్త్రీసమూ
 హం-అనువ్రజంతం-స్త్రీసమూహానువర్తినం-మెనిరే-తత్రహేతుః-భర్తు-రప్రమాణవిదః-ప్రమీయత ఇతి ప్రమాణంస్వరూ
 పం-తత్స్వరూపమజానత్యః || 34 || ఇతిశ్రీమద్భాగవత, చంద్రచన్ద్రికాయాం, ప్రథమస్కంధే, ఏకాదశోధ్యాయః ||
 యద్యపిపరీక్షిజ్ఞత్వకర్తృదికంపురస్తాదేవపుష్టం - యద్యపిచ-తద్వక్తుమేవతదుపేక్షాతరూపేయం ప్రపచ్చిః ప్రవృ
 త్తః-కిమకార్షీతత ఇతిప్రకృతప్రశ్నసోఽత్తరంచాశుతం-ఎవంచాస్తరాపునస్తప్రశ్నానుపపత్తిః-తథాపి-కిమకార్షీతత ఇ

మతో 2. బుధః || 32 || ఎతదిశనమీశ్వరప్రకృతిస్థోపి తద్గుణైః | నయుజ్యతే సదాత్మ స్థైర్యథా బుద్ధిస్తదాశ్రయా || 33 ||

తం మెనిరే బలామూఢా స్మిన్ద్రించానువ్రతం రహః | అప్రమాణవిదో భర్తురీశ్వరం మతయోయథా || 34 ||

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, ప్రథమస్కంధే, ఏకాదశోధ్యాయః ||

శానకఉవాచ | అశ్వత్థామ్నోపయుక్తనబ్రహ్మశీరోరుతేజసా | ఉత్తరాయాహతోగర్భః ఈశేనాజీవితఃపు
 నః || ౧ || తస్యజన్తమహాబుద్ధకర్తృణిచమహాత్మనః | నిధనంచయథైవాసీత్సప్రత్యగతవాన్యథా || ౨ || తదిదం
 శోశ్రతుమిచ్ఛామిగదితుంయదిమన్యసే | బూహిసశ్శృద్ధధానానాంయస్యజ్ఞానమదాచ్ఛుకః || 3 || సూతఉవాచ ||
 అపీపలధర్మరాజఃపితృవద్రక్ష్యన్ప్రజాః | నిస్సృహస్సర్వకామేభ్యఃకృష్ణపాదానుసేవయా || ౪ || సంపదః

తిపుష్టస్యరాజ్యశాసనానస్తరభావినోయుధిష్ఠిరవృత్తాస్తస్యపరీక్షిజ్ఞత్వానస్తరకాలికత్వాత్తదనస్తరమేవతచ్ఛుశ్శూఢ
 స్తావ, తస్యయమేవావృణోద్ధర్చంవైరాట్యాకురుతస్తవ, ఇతిప్రకరమ్యా, వరిసమాపితంసావశేషం - శుశూఢఃపుష్పతిశా
 నకః || అశ్వత్థామ్నీతి || అశ్వత్థామ్నాఉపయుక్తేనప్రయుక్తేన, ఉర్వధికందుస్సహంప్రభూతంచతేజోయస్య, తేన-బ్రహ్మ
 శీర్ణాబ్రహ్మశీరోనామకేనాస్త్రేణ, తావదుత్తరాయాగర్భహతః, తతఃపునరీశేనకృష్ణైనఅజీవితఇత్యుక్తానువాదః || ౧ ||
 తతఉపరితనం, తస్యోత్తరాతనయస్య-మహాత్మనః, యజ్ఞత్వాది-తదిదం-హేమహాబుద్ధే, శోశ్రతుమిచ్ఛామి - నిధనంమరణం
 యథైవాసీ, త్రేత్యమృత్వా, యథాగతవాః-యాంగతింప్రాప్తవాః, తదిదమిశ్యన్వయః || ౨ || యదిగదితుంమన్యసే-
 వక్తుమిష్టంయోగ్యంచ, మన్యసే, చేతన్ద్రి-శ్రద్ధధానానాంనో-2-స్తాకంబూహి, కుతోవస్తజ్ఞత్వాదిశుశూఢాశ్రద్ధాబధూ
 వే, త్యతస్తంవిశినస్తి, యస్యపరీక్షిత, శ్చకోజ్ఞానంపరమాత్మయాధాత్మ్యజ్ఞానం, అదా, దుపదిష్టవాః, మహాభాగవత
 త్వాత్తజ్ఞత్వాదిశుశూఢానస్స-మభవదితిభావః - అత్రజన్మైవప్రాధాన్యేనపుశ్యతే - తస్యకర్తృదికంతు, యధిష్ఠిర
 వృత్తానానస్తరకాలికత్వాత్తచ్ఛృవణానస్తరమేవవిశేషతః ప్రప్తవ్యమపి, జన్మకాలికజాతకద్వారాసామాన్య
 తోబుధుత్సనా - జన్మనాసహాపాత్రం - అత ఎవోత్తరేపి, జాతకద్వారైవ, తత్కర్తృదికం ప్రదర్శ్యత
 ఇత్యవగస్తవ్యమ్ || 3 || పరీక్షితోజన్మప్రకారంచక్తుంతావత్తాదాత్వికంయుధిష్ఠిరావస్థానప్రకారమాహ ||
 అపీపలదితి త్రిభిః || అపీపలత్ అపాలయత్ - కథం భూతః, కృష్ణస్య పాదయోరనుసేవయా అనుధ్యానైవ హేతు
 నా, సర్వేభ్యః కామభ్యోనిర్గతాస్సృహాయస్యతథాభూతః, కృష్ణపాదానుసేవకత్వాన్నిస్సృహస్సన్మిత్యర్థః || ౪ ||
 తత్యేవాయాస్సృహాభావహేతుత్వమేవనదృష్టాస్తమాహ || సంపదఇతిద్వాభ్యామ్ || యథాత్మనితస్యఅతనాయాయుక్త
 వ్యవృంసః - ఇతరేస్రక్ష్యస్తనాదయో-నముదమావహన్తి - కింతస్య శనమేవ-తథా-హేద్విజ-యేసంపదాదయః - తేకామాః-

సురస్యాన్తాఃసురాణామపిస్సహజే యాఅపి-ముకుందవమనోయస్యతస్య - రాజ్ఞోయుధిష్ఠిరస్య -ముద-మధిజహుఃకిం-సం
పాదితవ న్తఃకిం-నసంపాదితవ న్నవవేత్సర్థః-తత్రసంపదోభోగ్య భోగోపకరణాదిసమృద్ధయః - క్రతవస్సన్వర్తదనుఖసాధ
నానిఅశ్వమేధరాజసూయాదీని - లోకాఃకరప్రదాజనాః-మహిష్యఃపత్న్యఃభాగ్రతరోదిగ్వి జయినోభీమాదయః - మ హీని
ష్కన్ధికాపృథివీ - త్రిదివంగతంత్రిదివపర్య న్నవ్యాప్తంయశశ్చ ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ అథపరీక్షితోజన్మవక్తుం తావ త్తస్యమాత్మద
రావస్థానదశామాహ ॥ మాతురితిసార్థపశ్యభిః ॥ హేభృగున న్నన-వీరఃఉ త్తరాతనయో - మాతు-ర్గర్భ గతఃఉదరగతః, బ్ర
హ్మస్త్ర తేజసాదహ్యమానః-కంచిత్పురుషందదర్శ ॥ ౭ ॥ కథంభూతం - అఙ్గుష్ఠపరిమితామాతా ఉన్నా హేమాయస్య
నవిద్యతేమలం దేహజంయస్య - స్ఫురత్సురటోహిరణ్మయోమాళిఃకిరీటం యస్య - అపీచ్యంహృష్టప్రహ్లాతయాస్సహజే
యాదర్శనంయస్య - తటిదివామ్బరంవస్త్రంయస్య - అశ్రితాన్నచ్యా వయతీతతథా ॥ ౮ ॥ శ్రీమ న్తఃవృత్తత్వాదిగుణైః
శోభావస్తోదీర్ఘాఅజానులమ్బినశ్చ త్వారోచాహవోయస్య-తాపెననిర్మలీకృతకాశ్చానమయేకుణ్డలేయస్య - తుతశేరక్తఅక్షిణీ
యస్య, గదాపాణాయస్యతం-పరిభ్రమన్తం. ఉల్లాస్యాఃక్లారస్యేవాభాయస్యాస్తాం-గదాం, ముహుర్ముహు-పరితఃసర్వతః-ది
శంభ్రామయన్త, మాత్మానంధారకం ॥ ౯ ॥ గోపతింసూర్యమివ-నీహరం-స్వగదయాబ్రహ్మస్త్ర తేజో-విధమన్తంనా
శయన్తం, సన్నికర్షేన్ధిత-మేవంవిధంపురుషం - కోసావితీ-పర్యేక్షత - పర్యాలోచితవాక్-యతఃపర్యేక్షత-తతవప్రవృత్తి

క్రతవోలోకామహీషీభాగ్రతరోమహీ । జమ్బూద్వీపాధిపత్యంచయశశ్చత్రిదివంగతమ్ ॥౫॥ కింతేకామాస్సు
రస్యాన్తా ముకుందమనసోద్విజ । అధిజహుర్ముదంరాజ్ఞాఃకుధితస్యయథేతరే ॥ ౬ ॥ మాతుర్గర్భగతోవీరస్సత
దాభృగునన్తన । దదర్శపురుషంకంచద్దహ్యమానోఽస్త్రితేజసా ॥ ౭ ॥ అఙ్గుష్ఠమాత్రమమలంస్ఫురత్సురటమా
ళినమ్ । అపీచ్యదర్శనంశ్యామంతటిద్వాసనమచ్యుతమ్ ॥ ౮ ॥ శ్రీమద్దీర్ఘచతుర్భుహుంతప్తకాశ్చానకుణ్డలమ్ । తు
తజాక్షంగదాపాణిమాత్మానంపరితోదిశమ్ । పరిభ్రమన్తముల్కాభాంభ్రామయన్తంగదాంముహుః ॥ ౯ ॥
అస్త్రతేజస్సగదయానీహరమివగోపతిమ్ । విధమన్తంసన్నికర్షేపర్యేక్షతకభ్యతృసా ॥ ౧౦ ॥ విధూయతదమే
యాత్మాభగవాన్ధర్మగుబ్ధిభుః । మిషతోదశమాస్యస్యతత్రైవాన్తర్దధేహారిః ॥ ౧౧ ॥ తతస్సర్వగుణోదర్శ
సానుకూల్యగ్రహణదయే । జ్ఞైవంశధరఃపాణ్డోర్భూయఃపాణ్డురివాజసా ॥ ౧౨ ॥ తస్యప్రీతమనారాజావిప్రై
ర్ధామ్యకృపాదిభిః । జాతకంకారయామాసవాచయిత్వాసుమజ్జళమ్ ॥ ౧౩ ॥ హీరణ్యంగామహీంగామాక్
హస్త్యశ్వాన్నృపతిర్వరాక్ । పౌదాత్సన్వంచవిప్రేభ్యఃప్రజాతీర్ధైసతీర్ధవిత్ ॥ ౧౪ ॥ తమూచుర్భ్రాహ్మ
ణాస్తుష్టేరాజానంప్రశ్రయానతమ్ । ఎవహ్యాన్తిన్వృజాతస్తౌపూయాణాంపౌరవర్షభ ॥ ౧౫ ॥ దైవేనాప్రతి
ఘాతేనశుక్లేసంస్థాముపెయుషి । రాతోవోఽనుగ్రహార్థాయవిష్టునాప్రభవిష్టునా ॥ ౧౬ ॥ తస్మాన్నామ్నా
విష్టురాతఇతిలోకబృహచ్చవాః । భవిష్యతినసందేహూమహాభగవతోమహాక్ ॥ ౧౭ ॥ యుధిష్ఠిరఉవాచ॥అ
ప్యేషవంశ్యానాజర్హీపుణ్యశ్లోకాన్త హత్య నః । అనువర్తితాస్విద్యశసాసాధువాదేనన త్తమాః ॥ ౧౮ ॥

నిమిత్తా, త్పరీక్షిచ్చబద్ధవాచ్యశ్చబహువేతిభావః ॥ ౧౦ ॥ తద్భృహ్మస్త్ర తేజో-విధూయసరస్యా-మేయాత్మాఅపరిచ్ఛిన్న
స్వరూపస్వభావః, ధర్మగోష్ఠా-విభుర్భగవాక్-హరి, ర్దశమేమాసీ, తస్యగర్భస్థశో-ర్విషతఃపశ్యతస్సత-స్తత్రైవాన్తర్ధిత
వాక్ ॥ ౧౧ ॥ తత-స్సర్వగుణోదర్శ-సర్వగుణాధిక - తదేవాహ॥సానుకూల్యగ్రహణదయఇతి॥ఆనుకూల్యేనసహితా
నాంగ్రహణాంభృగ్వగ్గిరఆదీనాముదయాయస్మిక్-లగ్నఇతివిశేష్యమధ్యాహర్తవ్యం,,సానుకూల్యగ్రహయస్మిక్-తస్మిక్
ఉదయేలగ్నవా,, పాణ్డోర్వంశధరఃవంశవర్ధనః-పునరోజసాపాణ్డురివ-పాణ్డునదృశోజ్ఞే ॥ ౧౨ ॥ తతః ప్రీతంహృష్టం
మనోయస్య-సరాజాయుధిష్ఠిరః-ధామ్యకృపాదిభిర్విప్రైస్సమం-సుమజ్జళంస్వాశిషం - వాచయిత్వా - జాతకంజాతకర్త-కా
రయామాస ॥ ౧౩ ॥ తతోస్యపతిర్యుధిష్ఠిరో - హీరణ్య దీనన్యాంశ్చ - వరాకామాక్-యథాయోగ్యంయథాభిలా
షంఽ-కామం-పౌదా-ద ర్ధిభ్యఃప్రాయచ్చత్-స-తీర్ధవిత్ దానసాత్రవిత్ -రాజా-ప్రజాతీర్ధై-పాతో త్పత్తిసిమి త్తదానకా
తే-స్వన్నంసుమృష్టమన్నంచ-విప్రేభ్యఃప్రౌదాత్ ॥ ౧౪ ॥ హీరణ్యాదిభిస్తుష్టేబ్రాహ్మణా-న్తం-ప్రశ్రయేణవిసయేన-అ
వనతంనమృం-రాజానమూచుః-తదేవాహ ॥ఎవహీతిసార్థద్వయేన॥ పూయాణాంభవతాంప్రజాతస్తాప్రజాసంతాననిమిత్తే-
శుక్లేగర్భపిణ్డేసంస్థా-మంత-ముపెయుషిసతిహి - యస్మాదేవజాతః-అప్రతిఘాతేనప్రతిహతిరహితేన - దైవేన-ప్రభవిష్టునా
సమర్థిభవనశీతన - విష్టునా-వో-యుష్మాక, మనుగ్రహార్థాయ, రాతోరక్షితః, తస్మా, ద్విష్టునారాతత్వరూపాత్ప్రవృత్తి
నిమిత్తా, న్నామ్నా, వాచకేనశబ్దేన-లోకే, విష్టురాతఇతిప్రసిద్ధో, బృహచ్చవాఃవిపులకీర్తి, ర్గుణైర్మహాక్-మహాభాగవత
శ్చ, భవిష్యతి నాత్రసందేహః ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ విప్రైరేవమక్తోయుధిష్ఠిరః, తస్యభావినోగుణా, న్నుభుతుఃపృచ్ఛ

తి । అపీతి । అపిన్విదిత్యేతద్వయం సముదితం ప్రశ్నద్యోతకం , హేనతమాః . ఎవజాతశ్చిశుః సాధువాచేన సాధువాముప
దేశేన హేతునా . మహాత్మనః , పుణ్యశ్లోకాః . వంశ్యాః , రాజర్షీ న్నాణ్డ్యాదీన్యశసా , ౨నువర్తితాన్విత్ - అనువర్తిష్యతే
కిం . పాణ్డ్యాదివద్యశస్వీభవిష్యతీతి ప్రశ్నః , సాధునాంవాదోయస్త్విషయభూతే , తేనయశసా ౨నువర్తితాన్విదితివా , ౨
న్వయః ॥ ౧౦ ॥ ॥ ఎవమాపుష్టాజాతకకోవిదాః బ్రాహ్మణా , స్తస్యభావినోగుణాన్వర్తయన్తి ॥ పార్థేత్యాదిభిర్దశభిః , న
కేవలమనితరసాధారణైకగుణమేకమేవానువర్తితా . అపితు , తత్తదసాధారణగుణాన్సర్వానపీత్యాహుః ॥ హేపార్థ . మా
నవః మనోరైవ వస్యతస్య సుత-ఇత్యోక్తురివ , సాత్మాత్ప్రజావితాప్రజానామవితారక్షితా , యథాదాశరథిః దశరథపుత్ర
శ్రీరామ , స్తద్వద్బ్రహ్మణ్యః బ్రహ్మకులసాధుః , సత్యేవాచికసంధాద్యభాభిసంధిర్యస్యతథాభూతశ్చ ॥ ౧౧ ॥ ॥ ఎవ
దాతా ఆత్మపర్యస్తదాతా , శరణ్యశ్చరణంరక్షణోపాయమర్హతీతశరణ్యః-యథా . ఔశీనరః ఉశీనరసుతః . శ్చివీశ్చక్రవ
ర్తీ , తద్వత్ , దౌష్య నిరివభరతభవ , యజ్ఞనాయకత్వాణాం . యశోవితనితాయశోవిస్తారయితా ॥ ౧౨ ॥ ॥ ధన్వినాం
ధనుష్కతా , మగ్రణీః శ్రేష్ఠః , తత్తద్వయోరప్యర్జునయోఃకార్యవీర్యపార్థయో , స్తుల్యః తాభ్యాంతుల్యఇత్యర్థః , హుతాశో ౨
గ్నిరివదుర్ధర్షః ప్రసోధుమశక్యః సముద్రభవదుస్తరః అగాధాశయః ॥ ౧౩ ॥ ॥ సేంహభవవిక్రాంతః కర్తరిక్తః , పరాక్ర
మి-పాదవిక్షేపవాన్వా , హిమవానివ , నిషేవ్యః భూతానాముపజీవ్యః , అసౌశిశుః . వసుధేవభూమిరివ . తితితుః ప్రసహి
ష్టుః , పితరావివమాతాపితరావివ . సహిష్ణురపరాధసహిష్టుః ॥ ౧౪ ॥ ॥ సామ్యేనర్వభూతసమత్వే , పితామహేనబ్ర
హ్మణాసమస్తుల్యః ప్రసాదేజ్ఞానప్రసాదే , అనుగ్రహేనా . గిరిశోపమః రుద్రతుల్యః , సర్వభూతానాంపురుషార్థలిఖునా

బ్రాహ్మణాః ॥ పార్థప్రజా ౨వితాసాత్మాదిత్యోక్తురివమానవః । బ్రహ్మణ్యస్సత్యసంధశ్చరామోదాశ
రధిర్యథా ॥ ౧౫ ॥ ॥ ఎవదాతాశరణ్యశ్చయథాహ్యాశీనరశ్చివః । యశోవితనితాన్వానాందౌష్యనిరివయజ్ఞ
నామ్ ॥ ౧౬ ॥ ॥ ధన్వినామగ్రణీరేవతుల్యశ్చార్జునయోర్ద్వయోః । హుతాశభవదుర్ధర్షస్సముద్రభవదుస్తరః ॥ ౧౭ ॥ ॥
మృగేన్ద్రభవవిక్రాంతోనిషేవ్యోహిమవానివ । తితితుర్వసుధేవాసౌసహిష్టుః పితరావివ ॥ ౧౮ ॥ ॥ పితామహస
మస్సామ్యేప్రసాదగిరిశోపమః । ఆశ్రయస్సర్వభూతానాంయథాదేవోరమాశ్రయః ॥ ౧౯ ॥ ॥ సర్వసద్గుణమా
హాత్మ్యేవషక్యష్టమనువ్రతః । రన్తదేవభవోదారోయయాతిరివధార్మికః ॥ ౨౦ ॥ ॥ ధృత్యాబలిసమః కృష్ణేప్రహ్లా
దభవసద్గ్రహః । ఆహారైహో ౨శ్వమేధానాంవృద్ధానాంపర్యుపాసకః ॥ ౨౧ ॥ ॥ రాజర్షీణాంజనయితాశ్చాస్తా
చోత్పథగామినామ్ । నిగ్రహీతాకలరేవభువోధర్మస్యకారణాత్ ॥ ౨౨ ॥ ॥ తక్షకాదాత్మనోమృత్యుంద్విజపు
త్రోపసర్పితాత్ । ప్రపత్యత ఉపశ్రుత్యముక్తసంక్లంపదంహరే ॥ ౨౩ ॥ ॥ జిజ్ఞాసితాత్మయాథాత్మ్యమునె
ర్వాసనుతాదసా । హిత్వేదంసృపగణ్ఠాయాంయాస్యత్యధా ౨కుతోభయమ్ ॥ ౨౪ ॥ ॥ ఇతిరాజ్ఞ ఉపాదిశ్య
విప్రా జాతకకోవిదాః । లబ్ధాపచితయస్స ర్వేప్రతిజగ్నుస్స్వకాగృహాః ॥ ౨౫ ॥ ॥ సేవలోకవిఖ్యాతః ప

నాం . ఆశ్రయః ఆశ్రయితుంయోగ్యః , యథారమాశ్రయశ్శ్రీనివాస . తద్వత్ ॥ ౨౬ ॥ ॥ సర్వేసద్గుణానిర్దుష్టాగుణాస్త
తృప్తంయన్తాహాత్మ్యంయస్త్వికృష్ణంభగవస్త , మనువ్రతః అనువర్తితా , కృష్ణతుల్యసద్గుణమాహాత్మ్యయుక్తఇత్యర్థః ,
రన్తదేవభవోదారః త్యాగీ ॥ ౨౭ ॥ ॥ ధృత్యాదైర్యేణబలిసమః వైరోవనితుల్యః , ప్రహ్లాదభవ . కృష్ణభగవతి , భక్తభిశే
షః , సద్గ్రహః సతాంగ్రాహకశ్చ . ఎవశిశుః . అశ్వమేధానామాహారాఅనుష్ఠాతా , వృద్ధానాంజ్ఞానెనవయసాస్థానెనచ
వృద్ధానాం , పర్యుపాసకః యథోచితసేవకః ॥ ౨౮ ॥ ॥ రాజర్షీణాంజనమేజయాదీనాం-జనయితా . ఉత్పథగామినాం
ధర్మమార్గాతివర్తినాం . శాస్తా-భువః పృథ్వీః హేతోః . ధర్మస్యకారణాన్నిమితా . ధర్మార్థంచెత్యర్థః , ఎవకలన్నిగ్ర
హీతాకలినిగ్రహీష్యతి ॥ ౨౯ ॥ ॥ ద్విజపుత్రేణోపసర్పితాత్ శాపద్వారానియాజితా . తక్షకా , దాత్మనఃస్వస్య , మృ
త్యుంమరణ-ముపశృత్యాకర్ణ్య , ముక్తోదేహతదనుబద్ధిమసజ్గోయనతథాభూతో . హరేః-పదంస్థానం , ప్రపత్యతేప్రా
ప్స్యతి ॥ ౩౦ ॥ ॥ ముక్తసజ్గోహరేఃపదంప్రపత్యతేతత్తదేవోపపాదయతి । వ్యాసనుతాన్మనె-శ్చకా , జిజ్ఞాసేతలవిచా
రితనిర్హి-మితియావత్ , ఆత్మయాథాత్మ్యంతప్రత్యగాత్మపరమాత్మస్వరూపస్వభావతత్త్వంచేదేహతదనుబద్ధసజ్గహేతుభూ
తంయెన-సోసాపరీక్షిత్ , హేనృప-ఇదంశరీరం , గణ్ఠాయాం-త్యక్త్వా , నాస్తికుతచ్ఛిద్ధయంయస్మా . తత్తద్ధరేఃపద , మద్ధా
న్సుటం , యాస్యతి ॥ ౩౧ ॥ ॥ ఇత్థంరాజ్ఞాయుధిష్ఠిరాయ , తద్గుణకర్తాదిక , ముపాదిశ్య ఆవెద్య . జాతక , జాతకముత్పన్నమ
ధిక్యత్యప్రవృత్తేజ్యోతిశ్చాస్త్రే . కోవిదానిపుణాః , విప్రాస్సర్వే , లబ్ధాలపచిత్తర్చహమతిరైవస్తథాభూతాః . స్వకాగృహా
హాగృహాగృహాగృహాప్రతిజగ్నుః ॥ ౩౨ ॥ ॥ స-జాతకకోవిదై . రనువర్తితభావిగుణః-ఎవఉత్తరాసుతః , పరీక్షుదితిల్లోకవిఖ్యా

తః-కుతః-య-ద్యస్తాత్ - ప్రభురయ-ముత్తరాసుతో-గర్భే మాతురుదరై-దృష్టంపురుషం-ధ్యాయక - ఇహలోకేనరేషు-తం
పురుషం-పర్యేక్షత-పరీక్షితవా - నన్వేషితవానితియావత్-పరీక్ష్యశ్రీకృష్ణమధ్యవస్యదిత్యర్థః ,తతఃప్రవృత్తినిమిత్తాత్పరీక్ష
చ్ఛబ్దవాచ్యవిఖ్యాతఇత్యర్థః , పూర్వంపర్యేక్షతకఇత్యసావితిగర్భావస్థాయాంపరీక్షణమపి-తచ్ఛబ్దప్రవృత్తినిమిత్తమితి
సూచితమ్ - పరిపూర్వా దీక్షతేశ్వ తరిపరీక్షదితిరూపం-పరీక్షదితిచప్రాయికఃపాతోద్య శ్వతేతదాహృన్మ రుహియుషి
భ్యుజ్జరిత్యాణాదికనూత్ర-ఈక్షతైర్గహణాభావేవిహులకాదిత్ ప్రత్యయేహరిత్యరిదాదిశబ్దవద్యుత్పాద్యః ॥ ౩౦ ॥
సపరీక్షదితిప్రసిద్ధోరాజపుత్రః , ఎకస్తచ్ఛబ్దఃప్రసిద్ధిద్యోతకః - అపర స్తుప్రకృతపరామర్శక- ఇత్యతోనపానరు క్త్యం,పితృ
భిర్నైతుఘాతై , రన్వహమాశువవృధై , యథాశుక్లపక్షై , ఆపూర్యమాణాభిఃకాష్ఠాభిఃకలాభిః , ఉడుపశ్చన్ద్రోవర్ధతై
తద్వత్ ॥ ౩౧ ॥ అథయదకార్షీ త్తతఇతిప్రశ్నసోఽత్తరంసోఽపోద్ధాతమాహా । యత్యుమాణఇ త్యాదినాయావత్పశ్చద
శాధ్యాయపరిసమాప్తిః,జ్ఞాతిద్రోహజహానయాజ్ఞాతివధప్రయు క్తదోషపరిజిహ్నా య-అశ్వమేధేన,తరతితరతిబ్రహ్మహ
త్యాంయోఽశ్వమేధేనయజత ,, ఇతిబ్రహ్మహత్యాదీనామపిపరిహారకతయాశుతేన ,, బ్రహ్మహత్యాశ్వమేధాభ్యాంనావ
రంపుణ్యపాపయా ,, రితినిరతిశయపుణ్యత్వేనచప్రసిద్ధనాశ్వమేధేన , యత్యుమాణో-భగవన్త మారాధయితుకామో-రా
జాయుధిష్ఠిరః-అన్యత్రకరదణ్డయోః , కరఃస్వామిగ్రాహ్యః,దణ్డః ప్రసిద్ధః-తయారన్యత్ర-తాభ్యాంవినెత్యర్థః- అలబ్ధధనఃఉ
పాయాన్తరేణాప్రాప్తధనః-మనో - దధ్యాచిస్తతవాక - కరదణ్డాభ్యాంలబ్ధధనంయాగానర్హం,ఉపాయాన్తరేణతునప్రా

రీక్షఃదితియత్ప్రభుః,పూర్వదృష్టమనుధ్యాయక పర్యేక్షతనరేషిహ ॥ ౩౦ ॥సరాజపుత్రోవవృధఆశుశుక్లఇవో
దుపః । ఆపూర్యమాణఃపితృభిఃకాష్ఠాభిరివసోఽన్వహమ్ ॥ ౩౧ ॥యత్యుమాణోఽశ్వమేధేనజ్ఞాతిద్రోహజహా
నయా । రాజాఽలబ్ధధనోదధ్యావన్యత్రకరదణ్డయోః ॥ ౩౨ ॥ తదభిప్రేతమాలత్యుభ్రాతరోఽచ్యుతచోదితాః
ధనంప్రహీణమాజహురుదీచ్యాందిశిఘారిశః ॥ ౩౩ ॥ తేనసంభృతసంభారోలబ్ధకామోయధిష్ఠిరః । వాజి
మేధైస్త్రిభిర్భీతోయజ్ఞైస్సమయజధరిమ్ ॥ ౩౪ ॥ ఆహూతోభగవాన్యాజ్ఞాయాజయిత్వాద్విజైర్మృపమ్ । ఉ
వాసకతిచిన్తాసాన్సుహృదఃప్రీతికామ్యయా ॥ ౩౫ ॥ తతోరాజ్ఞాభ్యనుజ్ఞాతఃకృష్ణయాసహబన్ధుభిః । య
యావ్వారవతీంబ్రహ్మన్సర్జనోయదుభిర్వృతః ॥ ౩౬ ॥
***** ఇతిశ్రీమద్భాగవతే,మహాపురాణే,ప్రథమస్కంధే,ద్వాదశోధ్యాయః. *****
సూరఉవాచ । విదురస్తీర్థయాత్రాయామైత్రేయాదాత్మనోగతిమ్ । జ్ఞాత్వాగార్హస్థాస్తినపురంతయావాప్తవి
ధిత్వితః ॥ ౧ ॥ యావతఃకృతవాన్ప్రశ్నాత్కృతాకామారవాగ్రతః । జాతైకభక్తిగోవిందైతేభ్యశ్చోపరరామ

ప్రంధన - మతఃకథంయత్కృమీతిచిన్తావ్యాకులోబభూవెత్యర్థః ॥ ౩౨ ॥ తస్యయుధిష్ఠిరస్యాభిప్రేతమాలత్యు-చ్యుతే
నాహూతేనశ్రీకృష్ణేన , చోదితాఆదిష్టా-ఆహూతోభగవానితివత్యుమాణత్వాత్-భ్రాతరోభీమాదయః , ఉదిత్యందిశి-
ప్రహీణం-పరాజితైరాజభిస్త్వక్తం-ధనంఘారిశఃఆజహుః ॥ ౩౩ ॥ తేనధనసంభృతాస్సంచితాస్సంభారాః
యాగసాధనానియస్యసః-అతఏవలబ్ధకాషః,యుధిష్ఠిర-స్త్రిభిర్వాజిమేధై , భీతోమన్త్రతన్త్రద్రవ్యలోపాదిభ్యో భీతః,నిశ్చి
ద్రంయథాతథేతిభావః - హరింసమ్యగారాధితవాక ॥ ౩౪ ॥ భగవాన్కృష్ణోపి-రాజ్ఞాఆహూతః-ద్విజై-ర్మృపం
యుధిష్ఠిరం-యాజయిత్వా-సుహృదాంప్రీతింకర్తుమిచ్ఛయా-కతిచిన్తాసా-నువాస ॥ ౩౫ ॥ తతోబన్ధుభిస్సహ-రాజ్ఞా
యుధిష్ఠిరేణ-కృష్ణయాద్రోపద్యా, చానుజ్ఞాతో - ఽర్జునేనసహతో-యదుభిశ్చ పరివృతో-హే బ్రహ్మక-ద్వా రవతీంయ
యా ॥ ౩౬ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతచంద్రచన్ద్రికాయాంప్రథమస్కంధేద్వాదశోధ్యాయః.*****
కురుపాణ్డవయుద్ధాత్ప్రగవమస్త్రాయధృతరాష్ట్రేణాహూత-స్త్రుత్వైత్రేణపరాభూతో - విదుర-స్తీర్థయాత్రా
యాంనిమిత్తఘాతాయాం-గతః-తత్రాత్మనఃపరమాత్మనో - గతింయాథాత్మ్యం-మైత్రేయాదృష్ట-ర్హత్వా - తయాఆత్మగ
త్యాజ్ఞానవిషయభూతయా-అవాప్తవిధిత్వితఃకృతకృత్యః,,వివిత్వితఇతిపారే,,విదితవేద్యః,,యేనాశ్రుతంశ్రుతంభవత్యమ
తంమతమవిజ్ఞాతంవిజ్ఞాతం ,,ఆత్మనిఖల్వరేదృష్టైశ్రుతేమతేవిదితేఇదంసర్వంవిజ్ఞాతంభవతి ,, తిశ్రుతే,, పునర్వాస్తినపురం
ప్రాగత్ ॥ ౧ ॥ తయావాప్తవిధిత్వితఇత్యేతదేవోపపాదయతి ॥ యావతః-క్షత్తావిదురః-కామారవోమైత్రేయః -
కుమారవగోత్రప్రసూతత్వాత్-తస్యాగ్రతః - యావతఃప్రశ్నాత్ - కృతవాన్-తత్రకతిపయానామేవప్రశ్నానాముత్తరై-

గ్లోవిదైజాతాఽకాలవ్యభిచారిణీఅనన్యప్రయోజనాభక్తిర్యన్యతథాభూతః-తేభ్యోఽవశిష్టప్రశ్నైభ్య-ఉపరరామ-అవశిష్టప్రశ్నానాముత్తరాణినశుశ్రావేత్సర్థః-జాతైకభక్తిరిత్యనెనకృతకృత్యత్వము క్తమ్ ॥ ౨ ॥ త-మాగతంబన్ధం-విదురం-జ్ఞాత్వా-సహానుజో-ధర్మపుత్రోయధిష్ఠిరః-ధృతరాష్ట్రోదయః-సూతస్సంజయః-శారద్యతఃకృపః-అన్యాశ్చజామయః-అన్తఃపురస్త్రియః-సనుతాః-పాణ్డోర్జాతయశ్చ, హేబ్రహ్మక-ప్రహరైః-ప్రత్యుజ్జగ్ముఃఅభిముఖంయయః-యథా-ఆగతంప్రాణం-తన్వశ్చరీరాణి-తద్యత్-ప్రాణమాగతమివ-తంప్రత్యుజ్జగ్మరిత్యర్థః ॥ ౩ ॥ ౪ ॥ పరిష్వక్తాభివాదనైః-విధివద్యభోచితం-అభినన్దమ్య, విరహప్రయుక్తాత్కణ్ఠ్యనకాతరాః-ప్రేమచాష్పేఘంఅనన్దాశ్రుసమూహంముముచుః ॥ ౫ ॥ కృతకసనపరిగ్రహేనానంతం-విదురం-రాజాయధిష్ఠిరః-అర్హయామాసపూజయామాస ॥ తతోభుక్తవస్త్రంవిశ్రాంతమాసనెనుఖమాసీనంతంవిదురం, స్వానాంశృణ్వతాంసతాం, ప్రశ్రయణావనతఃప్రాహ ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ తదేవాహ ॥ అపీత్యాదిభిశ్చతుర్భిః, యుష్మత్పక్షయోఃపరిగ్రహేనాపయోఃభాయాయాంసమేధితా-నోఽస్తా, నపిస్తరథ-స్తరథకిం, ఆత్మనాంతత్పక్షచ్ఛాయాసమేధితత్వంస్తారయతి, సమాత్మకాఃమాత్రాసహితాః-వయం-విషాగ్న్యదిరూపాద్విపద్ధణాత్-య-ద్యేనత్వయా-విమోచితాః ॥ ౮ ॥ శీతిమణ్డలంచరద్భిః-కయావృత్త్యావర్తితం-ఇహాభూతల-కానితీర్థాని-భగవత్తైత్రముఖ్యానిచ-భవద్భిస్సేవితాని ॥ ౯ ॥ సహిశ్చకృత్యానాంభవతాంతీర్థయాత్రయాన్వప్రయోజనమస్తీత్యభిప్రాయేణాహ ॥ భవద్విధాఇతి ॥ హేవిభో-భవాద్యకాఃభాగవతాః-స్వయమేవ-తీర్థభూతాఃపవిత్రభూతాః-అతస్తీర్థయాత్రాకృతంపవిత్రత్వం-

హ॥ ౨ ॥ తంబన్ధమాగతం దృష్ట్వాధర్మపుత్రస్సహానుజః । ధృతరాష్ట్రోయయత్సుశ్చ సూతశ్చారద్యతఃపుత్రాః ॥ గాంధారిద్రాపదీబ్రహ్మకసుభద్రాహోత్తరాకృషీ । అన్యాశ్చజామయఃపాణ్డోర్జాతయస్సనుతాస్త్రియః ॥ ప్రత్యుజ్జగ్ముఃప్రహరైఃప్రాణంతన్వఇనాగతమ్ ॥ ౪ ॥ అభినంగమ్యవిధివత్పరిష్వక్తాభివాదనైః । ముముచుఃప్రేమచాష్పేఘంపిరహాత్కణ్ఠ్యకాతరాః ॥ ౫ ॥ రాజాతమర్హయాంచక్రకృతాసనపరిగ్రహమ్ । తంభుక్తవస్త్రమాసీనంవిశ్రాంతంసుఖమాసనే । ప్రశ్రయావనతోరాజాప్రాహతేహంచశృణ్వతామ్ ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ యధిష్ఠిరఉవాచ ॥ అపిస్తరథనోయుష్మత్పక్షచ్ఛాయాసమేధితాన్ । విపద్ధణాద్విషాగ్న్యదెర్వోచితాయత్సమాత్మకాః । కయావృత్త్యావర్తితంవశ్చరద్భిఃశీతిమణ్డలమ్ । తీర్థానితైత్రముఖ్యానిసేవితానీహభూతలైః ॥ ౯ ॥ భవద్విధాభాగవతాస్తీర్థభూతాస్సయంవిభో । తీర్థకుర్వన్తీర్థానిస్వాన్తస్థనగదాభృతా ॥ ౧౦ ॥ అపీనన్సుహృదస్తాతబాధవాఃకృష్ణదేవతాః । దృష్టాశ్చుతావాయదవస్సవృత్తాన్సుఖమాసతే ॥ ౧౧ ॥ ఇత్యుక్తోధర్మరాజేనసర్వంతత్సమవర్ణయత్ । యథానుభూతంక్రమశోవినాయదుకులక్షయమ్ ॥ ౧౨ ॥ నన్వప్రియందుర్విషహం నృణాంస్వయముపస్థితమ్ । నావేదయత్సకరుణోదుఃఖితాద్రష్టుమక్షమః ॥ ౧౩ ॥ కంచితకాలమథావాత్సిత్యత్కృతోదేవవత్సుఖమ్ । భ్రాతుర్జ్యేష్ఠస్యశ్రేయస్కృత్సర్వేషాంప్రీతిమావహాత్ ॥ ౧౪ ॥ అభిభదర్యమా-

నాపెక్షితమితిభావః-తర్హి కిమర్థంతీర్థాన్యటస్తీత్యత్రాహ ॥ తీర్థకుర్వన్తితి । స్వాన్తస్థన-గదాభృతాభగవతా-తీర్థాన్యపి-తీర్థకుర్వన్తి-తీర్థాన్యపి-తీర్థకర్తుంతాన్యటస్తీతిభావః-వస్తుతఃపరిశుద్ధాన్యవగక్ష్ణాదితీర్థాని-తథాపి-పాపిభిస్తైషుపరిహృతానిపాపాన్యాదాయ-తాన్యపిపవిత్రీకుర్వన్తి-స్వగతానితు-స్వాన్తరాత్మతయాఽవస్థితోగదాభృత్పయతి-తస్యత్వఘప్రతిభటత్వాన్నతస్మిన్నాపసమావేశప్రసక్తిరితిభావః-ఎతదభిప్రాయేతైవగదాభృతేత్యుక్తం-తథాచనవమ్, కించాహంతుభువంయాన్యైరరామయ్యామృజన్యఘంమృజామితదఘంక్వాహంరాజంస్తత్రవిచిన్యతా, మితిగక్ష్ణయోక్తోభగీరథఆహ ॥ సాధవోన్యాసినశ్చాధర్మిష్ఠాలోకపావనాః ॥ హరన్యఘంతేఽగ్నిసజ్జాతేష్వాన్యైహ్యఘభిద్ధరితి ॥ ౧౦ ॥ అపినఇతి హేతాత-కృష్ణఎవదేవతాయేషాంతేనోఽస్తాకం-సుహృదోచాన్ధవాశ్చ-యదవః-దృష్టాః-అథవాస్వపుర్యాంద్వారకాయాం-సుఖమాసతఇతిశ్రుతాఃకిం ॥ ౧౧ ॥ ఇతితీర్థంధర్మరాజేనోక్తః-విదురోయదుకులక్షయంవినా-న్యత్సర్వం-యథానుభూతం-దృష్టంశ్రుతంచానతిక్రమ్య-క్రమశస్సమవర్ణయత్ ॥ ౧౨ ॥ యదుకులక్షయంకుతోనావర్ణయదిత్యత్రాహ-నన్వితి-ననుహేశానక-దుర్విషహంసోధుమశక్యం, స్వయముపస్థితంస్వయమేవోపస్థాస్య, దప్రియం-యదుకులక్షయాత్తకం-నావేదయత్-కుతః-యతస్సకరుణఃదయావా-నతఎవ-దుఃఖితాదుఃఖివ్యమాణా-ద్రష్టుమక్షమఃఅసహిష్యమాణః ॥ ౧౩ ॥ అయందేవవదీశ్వరవత్-సత్కృతోబహుమతః-కంచితకాలం-జ్యేష్ఠస్యభ్రాతుః-ధృతరాష్ట్రస్య-శ్రేయస్కృత్-సర్వేషాంధర్మరాజాదీనాంప్రీతిమావహాత్-సుఖ-మవాత్సీత్ఉవాచ-శ్రేయఃకర్తుంప్రీతిమావోధుంచావాత్సీదిత్యర్థః-భ్రాతుశ్చేయస్కరణమత్ర-తస్యమరణజ్ఞాపనపూర్వకంముక్త్యపాయప్రవర్తనయాపంపివక్షీతమ్ ॥ ౧౪ ॥ కథంతస్యతద్భావనసామర్థ్య-

మిశ్రకావ్యుదాసాయసర్వసాఞ్చిమృత్యుకాలజ్ఞస్తద్దండధరశ్చయోయమస్సపవాయంవిదురఇతి-వదత్తశక్వా-స్తరం
చనిరాహా || అబిభ్రదితి || కాపాస్తాజ్ఞవ్య కాపాద్ధతోః-యమో-యావచ్ఛుద్రత్వం విదురయాపశూద్రభావం-దధార-తా
వద్వర్ష శత-మర్యమాసూర్యః-అశుకారిషుపాపిషు-యథాశుం-తత్పా పానురూపం-దణ్డమబిభ్రత్కా రయామాస - అనైవ
యమపవవిదురశ్చేద్యమాధికారంకఃకృతవా నిత్యా శక్వా-వ్యదస్తా-యమాధికారం స్వాధికారంచ- అర్య మైవాకరో
దితిభావః || ౧౫ || శ్రీభ్రాతుశ్చేయస్కి-యామెవప్రపచ్ఛయితుంతావత్తాదాత్వికంయుధిష్ఠిరాదిసంస్థానప్రకారమా
హ || యుధిష్ఠిరఇతిద్వాభ్యామ్ | లబ్ధం రాజ్యం యేనస-యుధిష్ఠిరః-కులధరంకులనిర్వాహకం-పౌత్రంపరీక్షితం-దృష్ట్వా-ఇన్ద్రా
దిలోకపాలసప్తశైర్భ్రాతృభిఃపరమయా శ్రియాచముముదే || ౧౬ || ఎవంగృ హేమసక్తానాం తదీహయాగార్హి
యచ్ఛేష్టయా-ప్రమత్తానామవిదితమృత్యు కాలానాం-కర్తరిషష్ఠీ -తై-రవిజ్ఞాతః, పరమః, సర్వం వశీకుర్వత్ , అతఎవ, దుస్స
రఃకస్యాప్యవశ్యః-కాలో-త్యక్రామతే అతిక్రాంతవాత్, తదీహయా- అవిజ్ఞాతఇతివాన్వయః, యుధిష్ఠిరాదీనాం-విషయాను
భవకాలో-వ్యతిక్రాంతోబభూవెత్యర్థః || ౧౭ || శ్రీభ్రాతుశ్చేయస్కి-యాప్రకారంప్రపచ్ఛయితి ,, విదురఇత్యాదిభి
ర్దశభిః || తం, కాలాతిక్రమ, మభిప్రేత్య-విదురో, దృతరాష్ట్రమభావత, తదేవాహ ,, రాజన్నిత్యాదిసార్ధైర్నవభిః ,, హేరా
జత్, ఇతః-శీఘ్రంనిర్ణయతాం, త్వయేతి శేషః, ఆగతమువస్థిత, మిదంభయం, పశ్యఆలోచయ || ౧౮ || శ్రీకింతత్రాహా || ప్రతి
క్రియేతికుతశ్చిదపిహేతోః - కదాచిదపి-యస్య-ప్రతీకారఃనివారణం-నాస్తీనఎవభగవాత్ - భగవన్నియామ్య-స్సర్వేషాం-
నః-అస్మాకం-కాలోమృత్యుకాలః - సమాగతస్సముపస్థితః || ౧౯ || శ్రీగృహసక్తింత్యాజయితుంకాలంవిశింషన్నాహ ||

దణ్డంయథావదశుకారిషు | యావద్దధారశూద్రత్వంకాపాద్వర్షశతంయమః || ౧౫ || యుధిష్ఠిరోలబ్ధరాజ్యో
దృష్ట్వాపౌత్రంకులంధరమ్ | భ్రాతృభిర్లోకపాలాభైర్ముముదేపరమశ్రియా || ౧౬ || ఎవంగృ హేమసక్తానాంప్ర
మత్తానాంతదీహయా | అత్యక్రామదవిజ్ఞాతఃకాలఃపరమదు స్తరః || ౧౭ || విదుర స్తమభిప్రేత్యదృతరాష్ట్రమ
భావత | రాజన్నిర్ణయతాంశీఘ్రంపశ్యేదంభయమాగతమ్ || ౧౮ || ప్రతిక్రియానయస్యహకుతశ్చిత్కర్త్తచి
త్ప్రచో | సఎవభగవాన్కాలస్సర్వేషాంసస్సమాగతః || ౧౯ || యేనచై వాభిపన్నోయంప్రాజ్ఞైఃప్రియతమై
రపి | జనస్సద్యోవిముచ్ఛ్యేతకిముతాన్వైర్ధనాదిభిః || ౨౦ || పితృభ్రాతృసుహృత్పుత్రాహతానైవిగతంవయః |
ఆత్మాచజరయాగ్రస్తఃపరగహముపాససే || ౨౧ || అహోమహీయసీజన్తోర్జీవితాశాయయాభవాత్ | భీమనా
వర్జితంపిణ్డమాద తైగృహపాలవత్ || ౨౨ || అగ్నిర్విస్ఫుట్తోదతశ్చగరోదారాశ్చదూషితాః | హృతంక్షేత్రంధ
నంయేషాంతద్ధైరసుభిఃకియత్ || ౨౩ || తస్యాపితవదేహాయంకృపణస్యజీజీవిషోః | పరైత్యనిచ్చతోజీర్ణా
జరయావాససీథవ || ౨౪ || గతస్వార్థమిదందేహంవిరక్తోముక్తబద్ధనః | అవిజ్ఞాతగతిర్జవశ్యత్సవై ధీరఉదాహృ

యేనైతి || అయంపరిదృశ్యమానోజనః - యేనమృత్యు కాలేనా-భివన్నః అభిపద్యమానః - ప్రియతమైర్నిరతిశయః ప్రయైః
ప్రాజ్ఞై రపి - సద్యోముచ్ఛ్యేతత్యజ్యేత - అనై వ్యఃప్రాణానుబద్ధిభిర్ధనాదిభిర్ముచ్ఛ్యేతేతికిమువక్తవ్యం - సకాలస్సమాగతఇత్య
న్వయః || ౨౦ || శ్రీవిరక్తిముత్పాదయితుంతస్యావస్థాంవర్ణయతి | పితృత్యాదిభిశ్చతుర్భిః ,, తవపిత్రాదయో-హతాఃమృ
తాః, వయోయావనం, చాపగృతం-ఆత్మాదేహో, జరయాగ్రస్తః-తథాపి, పరేషాంశత్రూణాం - గహముపాససే జీవ
నార్థమితి శేషః || ౨౧ || శ్రీజీవితాశాంత్యాజయితుంవిస్తయమాసఆహ || అహోమహీయసీతి || అహోజన్తోర్జీవితాశా-మ
హీయసీబలవతీ, యయాజీవితా శయా, భవాత్-భీమనావర్జితంపరిభూయద త్తం, పిణ్డంకబళ-మాద తైస్త్వీకరోతి-అత్తీ
యావత్-గృహపాలః, శ్వా-తద్వత్ || ౨౨ || శ్రీపిణ్డస్యభీమాపవర్జితత్వఖ్యాపనాయభీమాదీనాంశత్రుత్వంప్రఖ్యాపయం
స్తదపవర్జితపిణ్డేనప్రాణధారణమత్యంతంనిహీనమిత్యాహ || అగ్నిరితి || యేషామిత్యస్యాగ్నాద్విభిఃప్రత్యేకమన్వయః-యే
షామగ్నిర్విస్ఫుట్-లాక్షగృహేష్వితి శేషః, యేషాం-గరోవిషం, దత్తం-యేషాంచ, దారాఃద్రౌపదీ-దూషితాఃకచగ్ర
హణవస్త్రాప్రహరణాదిభిర్దూషితాః, యేషాంచధనం-క్షేత్రం - రాజ్యం-చాపహృతం, సర్వంత్యయేతిబోధ్యం-తత్రత్వ
త్పుత్రైరితికర్తృపదంబోధ్యం-తద్ధైరస్తదపవర్జితైః, పిణ్డదానాయత్తత్వా, తద్ధైరత్యుక్తం, అనుభిఃప్రాజ్ఞైః, కియత్ నకిం
చిత్ నిహీనమిదంజీవితమిత్యర్థః || ౨౩ || శ్రీకింవిధేయంప్రాగ్భమనుభావ్య మెవేత్య త్రజీవితాశాంత్యా జయితుమేవవిశి
షన్నాహ || తస్యైతితస్యతద్ధత్తాసో-కృపణస్య, జీవితమిచ్చోరపి-అనిచ్చతః, దేహత్యా గమనిచ్చ తోపి, తవ-దేహఇతి శేషఃజీ
ర్ణే-వాససీథవ-జరయా, దేహఃపరైతి-అపగమిష్యత్యేవ || ౨౪ || శ్రీతర్జిజ్ఞాతీసన్నిధావత్యైవపరైత్విత్యత్రాహ || గతేతి
గతఃస్వార్థఃస్వాపేక్షితమ్రుషార్థోయస్మాత్తమిమం-దేహం-యో-జహ్య తేత్య జైత్-కథంభూతః-విరక్తఃదేహదిషురాగ

రహితః - ముక్తానిబద్ధనాని సంస్య తిబద్ధాధాయ కానిపుణ్య పాపాత్త కాని యెన - అ విజ్ఞాతాజ్ఞాతి భిరజ్ఞాతాగతిః దే
హత్యా గలోకా న్తరప్రా ప్తిప్ర కారయాపాయస్య - సవన , భీరఃయోగీ , ఉదాహృ తః ॥ ౨౫ ॥ కింఽ - స్వ
కాత్ స్వస్యా - త్వరతఃఅన్య స్యా , దన్యో పదేశాద్వా - ఇహ,జాతానిర్వే దఃవైరాగ్యం యస్య సః- యఃపుమాన్ - ఆత్మ
వాన్జీతే స్త్రియః-హరింఆశ్రితా నాంసంస్య తిబద్ధహరం - భగవ న్తం - హృదికృ త్వానిధాయ-ధ్యా నేనసన్నిధాప్య , గహః
త్ప్రవ్రజేత్ నిర్గచ్ఛేత్ - సవనరేమాత్తమః-త్వ మేవంకుర్వీతిభావః ॥ ౨౬ ॥ తదేవాహ ॥ అథేతిఅతః-స్వైర్జ్ఞాతాభిః- అ
జ్ఞాతాగతిర్యస్య-సభవా - నుదీచీందిశం-యాతు-తత్ర హేతుమాహ ॥ ఇతోఽర్వాగితోన న్తరం-కాలః-ప్రాయశః-పుంసాం
గుణానాత్మగుణా- నకోధాదీ - నివర్తతీఅపనుదతీతథాధూతః ,,న స్వాదిత్యాల్ల్యః,,యద్వా,, ఇతోఽనన్తరకాలఃఅర్వా-
గధరః-నికృష్టః-కలికాలఇతియావత్ - అర్వాక్ష్వ మేవాహ ॥ గుణవికర్షణఇతిగుణవికర్షణఃఉక్తోఽర్థః ॥ ౨౭ ॥ ఎవమిత్థం-అ
నుజేనవిదురేణ,బోధితః , ఆజమీధః - ఆజమీధవంశజః , ఎతచ్ఛవమెన్నుటం ,, ప్రజ్ఞైవచక్షుర్యస్య - అన్ధ ఇతిభావః,యద్వా,,
అన్ధత్వేపిప్రజ్ఞయాచక్షుస్థానీయయాసర్వం సాక్షాత్కు-ర్వాణః - రాజా-ధృతరాష్ట్రః,భ్రాతృ విదురేణసందర్శితః అధ్యా
గస్తవ్యదేశాధ్యాయస్యసః - అనెనవిదురోదితేనై వసహనిరగాదితిసూచ్యతే ॥ద్రధిమ్నః,,నితరాంధృధాన్-దృ ధమూలాన్ -
స్వేషుదేహ తదనుబద్ధ్యాదిమ - స్నేహానురాగాస్తవపాశాఃపాశవద్భగవన్హేతుత్వా - త్తాన్,భిత్యా - నిశ్చక్రామ-గృ
హదితిశేషః ॥ ౨౮ ॥ పతిమితి ॥ నుబలస్య-పుత్రీగాన్ధారీ,స్యస్త స్త్యకోదజ్ఞోభూతద్రోహామై స్నేహం-సర్వభూతసు
హృదాయోగినాం - ప్రహర్షంహర్ష కరం - హిమాలయంప్రతియా న్తంగచ్ఛన్తం - పతిమనుజగామ-య క్తం చైతదిత్య

తః ॥ ౨౫ ॥ యస్యకాత్పరతోవహజాతనిర్వేదఆత్మవాన్ ॥ హృదికృ త్వాహరింగహఃత్ప్రవ్రజేత్సనరోత్తమః ॥
అథోదీచీందిశంయాతుస్వై రజ్ఞాతగతిర్భవాన్ ॥ ఇతోఽర్వాక్ప్రాయశఃకాలఃపుంసాంగుణవికర్షణః ॥ ౨౬ ॥ ఎ
వంరాజా-విదురేణానుజేనప్రజ్ఞాచక్షురోద్భితోహ్యజమీధః ॥ భిత్యాస్వేషుస్నేహపాశాన్ద్రధిమ్నానిశ్చక్రా
మభ్రాతృసందర్శితాధ్యా ॥ ౨౮ ॥ పతింప్రయా న్తంనుబలస్యపుత్రీపతిప్రతాచానుగతాచసాధ్యే ॥ హిమా
లయంస్యస్తదజ్ఞప్రహర్షంమనస్వినామివసత్సంప్రహరః ॥ ౨౯ ॥ అజాతశత్రుః కృతమైత్రోహుతాగ్నిఃస్విప్రా
న్నత్వాతిలగోభూమిరుక్తైః ॥ గృహంప్రవిష్టోగురువద్దనాయ ॥ నచావశ్యత్పితరౌసౌబలీంచ ॥ ౩౦ ॥ తత్రసంజ
యమాసీనంప్రచచ్ఛద్విగ్నమానసః ॥ ౩౧ ॥ గావల్లజేక్వనస్తాతోవృద్ధోహీనశ్చనైత్రయోః ॥ అమ్బవాహత
పుత్రార్తాపితృవ్యఃక్వగతస్సుహృత్ ॥ ౩౨ ॥ అపిమయ్యకృతప్రజ్ఞైహతబన్ధస్సభార్యయా ॥ ఆశంసమానశ్చమ
లంగజ్ఞాయాండుఃఖితోఽపతత్ ॥ ౩౩ ॥ పితర్యుపరతేపాణ్డౌసర్వాన్నస్సుహృదశ్శిశూన్ ॥ అరక్షతాంవ్యసన
తఃపితృవ్యాక్వగతావితః ॥ ౩౪ ॥ సూతఉవాచకృపయాస్నేహవై క్లబ్యాత్సూతోవిరహకర్షితః ॥ ఆత్మేశ్వర

భిప్రాయేణతంవిశిన్యతి ॥ పతివ్రతాసాధ్యేచేతి ॥ మనస్వినామివేతి ॥ సదృతరాష్ట్రనిర్గ మభిత్త్యధ్యాహరః- సనిర్గ మః- మనస్వ
నాంవివేకినాం-సంప్రహరభవసంస్తవస్థి తః - మనస్వినాముద్బోధక ఇవావ ర్తతేత్యర్థః ॥ ౨౯ ॥ తతోఽజాతశత్రుః-
హుతాఃఅగ్నయఃఆహవనీయాదయోయేనతథాధూతః , అనెనరాత్రావేవధృతరాష్ట్రోనిరగాదితిసూచితమ్ - తి లాదిభి
స్సత్యత్యవిప్రాన్నత్వా - పిత్రోఃకృతంమైత్రంయేనసః , అతఎవ-గురోవ్యఃగాన్ధారీధృతరాష్ట్రయోః- వద్ద నాయతయోగృ
హంప్రవిష్టః-పితరౌసౌబలీంచగాన్ధారీంచ - నాపశ్యత్నదదర్శ , పితరావితిద్వి వచనెనవిదురోవివక్షితః , సౌబల్యాఃపుథగు
పాదానాత్ ॥ ౩౦ ॥ తతస్తత్రధృతరాష్ట్రగృహేష్యాసీనంఉపవిష్టం-సంజయ-మజాతశత్రుః ప్రవచ్ఛ-కథంధూతః ఉ
ద్విగ్నంభీతంమానసంయస్యతథాధూతః ॥ ౩౧ ॥ ప్రశ్న మేవాహగావల్లజఇత్యాదిభిస్త్రీభిః ॥ హేగావల్లజే-సంజయ-
నోఽస్తాకం-తాతఃపితా - నైత్రయోర్నైత్రాభ్యాం - హీనోరహితః-వృద్ధశ్చ - క్వగతః-హతాఃపుత్రాఃయస్యా స్నా, అత
ఎవ-ఆర్తాడుఃఖితా-అమ్బగాన్ధారీచ - క్వగతా - తథా-పితృవ్యఃపితృర్భ్రాతా-సుహృచ్చ , విదురః-క్వగతః- ॥ ౩౨ ॥ అ
పిత్వపితృబన్ధస్సంభావనాద్భోతకః-ప్రశ్నద్భోతకోవా , హతాఃమయాహతాఃబన్ధవఃపుత్రాఃయస్యసః-అతఎవ , దుఃఖితో-
భార్యయాసహ-అకృతప్రజ్ఞైవివేకహీనై - మయి-శమలందోష - మపరాధమితియావత్ - ఆశంసమానఃచి న్తయన్-గజ్ఞా
యాః-అపతత్ పతివ్రతాన్యాత్ - పతివ్రాన్మిమితివార్ధః ॥ ౩౩ ॥ వాత్సల్యయ క్తత్వాత్సాపరాధేవ్యపిదోషమనవే
త్యోపకారమభ్యపకారత్వేనచిన్తయన్వృచ్ఛతి ॥ పితరీతి ॥ పితరిపాణ్డౌఉపరతేమృతేసతి-సర్వా-నోఽస్తాన్-సుహృదఃపు
త్రాన్గజిశూన్-వ్యసనతఃఆపద్భ్యః-యా-వరక్షతాం-తాపితృవ్యాపితృర్భ్రాతరౌ-ధృతరాష్ట్ర విదురా - వితఃక్వగతో,భ్రతి
న్యాయేన-విదురాభిప్రాయాద్వా - వ్యసనతోఽరక్షతామిత్యక్తమ్ ॥ ౩౪ ॥ ఏవమక్తస్సూత-స్సజ్జయః-ఆత్మనఃస్వ

స్యోక్త్యరంప్రభుంధృతరాష్ట్రం - అచక్షాణః అవశ్యన్, అతఎవ - అతీవపీడితోదుఃఖితః - తద్విరహేణకర్మితః-తదాదేవక్య
శీఘ్రాతస్సక్-కృపయాన్మహాకృతవైక్లవా - దధార్జ్యాయ - తావన్న ప్రత్యాహ-ప్రత్యుత్తరంవక్తుం నప్రబలూవత్స
ర్థః || ౩౫ || తతశ్చనైఃపాణిభ్యామశ్రాణివిమృజ్యాత్స నావివేకాత్మికయాధియా - ఆత్మానంసంకల్పవికల్పాత్త కంమనో,
విష్టభ్యప్రతిబధ్య - స్థిరీకృత్య-ప్రభోర్ధృతరాష్ట్రస్య-పాదావనుస్సరక్-అజాతశత్రుంప్రత్యూచే || ౩౬ || ఉక్తిమేవాహ ||
నాహమితి | హేకురునన్దన,వః,యుష్మాకం-పితృఃవిదురధృతరాష్ట్రయోఃగాన్ధార్యాశ్చ-వ్యవసితంనిశ్చితం-నాహంవెద్మి-హే
మహాబాహు-త్వమివాహమపి-మహాత్మభిస్తైర్ముషితోస్త్వివశ్చితోఽస్త్వి || ౩౭ || అథతస్త్విన్నెవసమయే-తుమ్బురుణాసహితో
భగవాన్నారదః,తత్ప్రాజగామ,తమవలోక్య-సానుజోయుధిష్ఠిరః,ప్రత్యుత్థాయాభివాద్యాభ్యర్చయన్మేవాహ || ౩౮ ||
ఉక్తిమేవాహ || నాహంవెదేతిద్వాభ్యామ్ | హేభగవ-స్మితోర్గతిం-నాహంవెద-అహంనజానె-తా-వితః-క్వగతౌ,తథా,హా
తపుత్రాత్రాచ-తపస్వినీపతివ్రతాచా-మృచ్ఛగతా || ౩౯ || దిష్ట్యేత్యానంద్యోతకమవ్యయ-చాచే-రాకృతిగణ
త్వాన్నిపాతసంక్షాయం,,స్వరాదినిపాతమవ్యయ,,మిత్యవ్యయసంక్షా || వ్యసనార్ణవేపితృవిశ్లేషజదుఃఖార్ణవే - మగ్నానా-
మస్తాకం-కర్తరిషష్ఠీ-నో,ఽస్తాభి-ర్భగవాంస్త్వం,దిష్ట్యాదృష్టః-త్వద్దర్శన-వ్యసనమపగతమేవ-అనన్దశ్చభవిష్య తీతిభావః-క
థంపృష్టః-అపారెదుష్పాప్రతీర-సముద్ర-తత్తారయితా-కర్ణధారఇవనావికఇవ-అత స్త్వం-పితోర్గతిం-బ్రాహ్మీ - నవేద్మి
తిమావోచఇత్యభిప్రాయేణతంవిశిన్వతి || పారదర్శనఃసర్వస్యాప్య వధిదర్శనః-సర్వజ్ఞ ఇతియావత్ || ౪౦ || హేభార్త

మహాతానప్రత్యాహతిపీడితః || ౩౫ || విమృశ్యాశ్రాణిపాణిభ్యాంవిష్టభ్యాత్మానమాత్మనా | అజాతశత్రుం
ప్రత్యూచేప్రభోఃపాదావనుస్సరక్ || ౩౬ || సంజయఉవాచ | నాహంవెదవ్యవసితంపితోర్వఃకులనన్దన | గా
న్ధార్యాచమహాబాహుముషితోస్త్విమహాత్మభిః || ౩౭ || అథాజగామభగవాన్నారదస్సహతుమ్బురుః | ప్రత్యు
త్థాయాభివాద్యాహసానుజోఽభ్యర్చయన్తునిమ్ || ౩౮ || యుధిష్ఠిరఉవాచ || నాహంవెదగతింపితోర్భగవత్క్వగ
తావితః | అమృవాహతపుత్రాఽఽర్తాక్వగతాసాతపస్వినీ || ౩౯ || దిష్ట్యానోభగవాన్దృష్టోమగ్నానాం
వ్యసనార్ణవే కర్ణధారఇవాపారే భగవాన్నారదర్శనః || ౪౦ || ఇత్థంపృష్టస్స దేవర్షిర్ధర్మపుత్రేణభార్తవ | తమా
బబాషేభగవాన్నారదోమునిస త్రనుః || ౪౧ || మాకంచనశుచోరాజక్యదీశ్వరవశంజగత్ | లోకాస్సపా
లాయస్యమేవహ నిబలిమీశితుః || ౪౨ || (ససంయునక్తిభూతానిసంపదియునక్తిచ)||యథాగావోనసిప్రోతాస్త
న్ద్ర్యాంబద్ధాశ్చదామభిః || వాక్తన్ద్ర్యాంనామభిర్బద్ధావహ నిబలిమీశితుః || ౪౩ || యథాక్రీడోపస్కరాణాం
సంయోగవిగమావిహ | ఇచ్ఛయాక్రీడితుస్స్యాతాంతథై వెశేచ్ఛయాన్మణామ్ || ౪౪ || యన్తన్యసేధ్రువంలో

వ-ఇత్థం,ధర్మపుత్రేణయథిష్ఠిరేణ-పుష్టః-సర్వజ్ఞోభగవాన్మునిశ్చైష్టోనారదస్తమాబభాషే || ౪౦ || భాషణమేవా
హ || మాకంచనెతివింశత్యా || యత్పృష్టంపితోర్గతింబ్రాహ్మీత్వ మితితస్యోత్తరంవివక్షు-స్తావ-త్తతజ్జీవకర్తానుగుణసుఖ
దుఃఖాదిఫల ప్రదానప్రవృత్తేశ్వరాయతత్త్వాత్కృత్సృజగత-స్తదస్తగత-స్త్వం,కర్తాయత్త దేహతదనుబద్ధాదిసం
శ్లేషవిశ్లేషనిమిత్తం-కోకం-మాకుర్వితి-వైరాగ్యోత్పాదనాయాహచతుర్థిః || హేరాజక్-కంచన-దేహం-తదనుబద్ధినంవా-
కంచదపి-మాశుచః శోకంమాకార్క్షి-కుతః-య-ద్యస్తా-దిదంజగ-దీశ్వరవశం-కర్తానుగుణఫలదానప్రవృత్తేశ్వరాయత్తం,
తన్నియామ్యమిత్యర్థః-కోసావీశ్వరఇత్యత్రాహ || సపాలాఃఇంద్రాదిలోకపాలైస్స హితాః-లోకాః-విశిష్టప్రభృత్య కించ
నపర్యస్తాః-ఇమేజనాః-యస్య,శితు-ర్బలింపూజాం-వహన్తి-కింకరాభవనీత్యర్థః || ౪౧ || బలివహసమేవసదృష్టాస్తము
పపాదయతి || యథేతి || తస్మిన్నిరశ్చీనామహాతీరజ్ఞ-స్తద్బద్ధాఃతు ద్రంజవః-ఉపదామాని-యద్వా,తస్మిన్నామ-నాసారజ్ఞః-
తత్సంబద్ధాకర్షణపాశా-దామాని-యథాగావః-చతుష్పాదః-ససి-రస్థీకృతాయాంనాసికాయాం-ప్రోతాఃసంయుక్త
రజ్జవస్సస్త-స్తన్ద్ర్యాముపదామభిర్బద్ధాః-ద్విపదేకింకుర్వన్తి-తథా-వాక్తన్ద్ర్యాం - వేదాఖ్యతన్ద్ర్యాం-నామభి-ర్వర్ణాశ్రమ
విశేషాన్వయాత్క నామభి-రుపదామస్థాసీయై-ర్బద్ధా-స్సపాలాః,లోకా,ఈశితురీశస్య బలింవహన్తి || ౪౩ || కిందే
హతదనుబద్ధావీన్నిత్యాన్తత్వాశోచసి,కింవా,అనిత్యా,నభవోభయథా,తథాపి-న,తేశోకవిషయా,ఇతివక్తుం, తావ,దేహ
దిశ్లేషవిశ్లేషా,క్రీడార్థం-జగద్వ్యాపారేప్రవృత్తస్యోక్త్యరస్యోచ్ఛయా-తత్తత్కర్తానుగుణ్యేన-సంపద్యతేఇతినదృష్టాస్తమాహ ||
యథేతి || యథా-ఇహలోక-కస్యచిత్క్రీడితుఃపుంసః-ఇచ్ఛయా, క్రీడోపస్కరాణాంక్రీడాసాధనానాం - సంయోగవియో
గా-వన్యథాచభవతః -యథాక్రీడోపస్కరాః-క్రీడితు-రిచ్ఛయా-కదాచిత్సంశ్లిష్య - పునస్తదిచ్ఛయేవ-విశిష్టాశ్చ-భవన్తి-త
థా-ఈశ్వరేచ్ఛయా-న్మణానుపి-సంయోగవియోగా-స్యాతామ్ || ౪౪ || ఉక్తింశిరస్త్రయంఅనువాదపూర్వకంప్ర

తిక్షిపతియదితియదిలోకంధ్రువంసిర్థంమన్యసేయద్వాఅధ్రువంఅథవోభయంతత్రతావత్ప్రతీయఃకల్పానంభవా
దెవనిరస్తభిత్వభిప్రా యేణాహ॥ నచోభయమితిసహిద్వ్యత్తకంపస్తుదృష్టంశ్రుతంచెత్తర్థఃపరస్పరవిరుద్ధయోఃధ్రువ
త్వాధ్యువత్వయోరెకత్రసమావేశోఽసంభవనిరస్తభిభావఃతదభ్యువగమ్యాపితేనసహితరచ్చిరోద్వయంప్రతిక్షిప
తి॥ సర్వధాహీతి॥ ధ్రువత్వేఽధ్రువత్వేచోభయవిధత్వేచతేదహదయఃతత్త్వమివెతినశోచ్యాఃతత్త్వాదెవనశోచ్యాః
నహివస్తుతోయావదాత్మభావీధర్మఃకేనాప్యవనెతుంశక్య ఇతిభావఃఎవంసతితచోకహేతుఃకవలందెహత్వభ్రమ
మూలకోదెహదిష్వనురాగఎవేత్యభిప్రా యేణాహిహదన్యత్రమోహజాదితిమోహజాదేహత్వభ్రమజాతేస్సహద
న్యత్రఅన్యస్తికశోకహేతుత్వంనాస్తీతిశేషః॥ ౪౫॥ తస్మాదజ్ఞానకృతందెహత్వభ్రమకృతంఆ
త్మనఃస్వస్వమనసోవావైక్లబ్యందైన్యంజహీఅవనయతదభిప్రేతంప్రశ్నాన్తరంసర్వజ్ఞత్వాత్స్వయమేవావిష్కృత్య
ప్రతిపత్తి॥ కథమితిసార్థద్వయేనతత్రకథమిత్వధైనప్రశ్నావిష్కారఃతతశ్చోకద్వయేనతస్యప్రతిపచనమితివివేకఃమాం
వినాఅనాథాఃరక్షితృహీనాఃఅతఎవదీనాస్తైకథంజీవరకఇతిశబ్దోఽత్రాధ్యాహర్తవ్యఃకథంజీవరన్నితి
పృచ్ఛసిచెదిత్యర్థః॥ ౪౬॥ తావత్తత్తుల్యయోగక్షేమస్వస్తికతద్రక్షకత్వాభిమానంత్యజేత్యభిప్రా యేణాహ॥
కాలేతికర్తృఅదృష్టంగుణాస్సత్వాదయఃపృథివ్యాదిపంచభూతారభ్యోయందెహఃకాలాద్యధీనఃఆయమిత్వసేనత్వదై
హేహిప్యేవంవిధఎవేతిసూచితమ్స్వయమేవంవిధదెహఃకథమన్యాస్తోపాయేత్తరక్షేనరక్షేదెవేత్యర్థఃయథాస్వ
యంసర్వగ్రస్తోఽన్యాత్తద్యస్తాన్గోపాయతితద్వత్॥ ౪౭॥ అస్తైవమథాపిజీవికావతిగృహేస్థితానా
మస్తాకంజీవనంనుశకంకథమితోగతానాంతేషాంజీవనంస్యాదిత్యతఅహిఅహస్తానీతిఅహస్తానిభూతానిసహస్తా
నాంతేషాంజీవనంయథాలాభంయథాయోగ్యంఓషధిఫలమూలవశుమ్మగాదీనిజీవనమిత్వర్థఃతథాహస్తరహితానా

కమధ్రువంవానచోభయమ్సర్వధాహీనశోచ్యాస్తైస్సహదన్యత్రమోహజాతే॥ ౪౫॥ తస్మాజ్ఞాన్యజ్ఞవైక్లబ్య
మజ్ఞానకృతమాత్మనఃకథంత్వనాథాఃకృపణాజీవరన్యతమాంవినా॥ ౪౬॥ కాలకర్తృగుణాధీనోదెహా
యంపంచభౌతికఃకథమన్యాంస్తుగోపాయేత్సర్వగ్రస్తోయథాపరమ్॥ ౪౭॥ అహస్తానిసహస్తానామపదా
నిచతుష్పదామ్ఫల్గానితత్రమహతాంజీవోజీవస్యజీవనమ్॥ ౪౮॥ తదిదంభగవానాబ్రాహ్మణైకఆత్మాఽఽత్మనాం
స్వదృక్అస్తరోఽనస్తరోభాతిపశ్యతంమాయయోరుథా॥ ౪౯॥ సోయమద్యమహారాజభగవాన్భూతభా
వనఃకాలరూపోఽవతీర్ణోఽస్యామభావాయసురద్విషామ్॥ ౫౦॥ నిష్పాదితందెవకృత్యమవశేషంప్రతిక్షతే

మపిచతుష్పదాంఅపదానిఅవిద్యమానపాదానిభూతానిజీవనంతత్రాప్యపదేష్వపిమహతామజగరాదీనాంభూతా
నాంఫల్గానితుద్రాణిభూతానిజీవనంకింబవలనాజీవస్యగజీవస్యభూతస్యజీవఎవజీవనంజీవనశబ్దోభిత్వవరః॥ ౪౯॥
సర్వత్రవనెగృహేవాభగవానెవరక్షితేత్యభిప్రా యేణాహతదుపయుక్తతయాభగవతస్సార్వాత్మ్యంకృత్యజగతస్తదా
త్మకతయతదనన్యత్వంచాహ॥ తదిదమితి॥ హేరాజకతదీశ్వరవశత్వేనోక్తమిదంపరిదృశ్యమానంచదచిదాత్మకం
జగద్భగవానెకఎవమృదయంఘటఇతివత్స్వరూపాభదశక్త్యాంవారయితుంశీనస్తి॥ ఆత్మనాందేవమనుష్యాదిదేహ
భృతాంజీవానామాత్మాఅస్తఃప్రవిశ్యప్రశాసనధారకత్వాభ్యామవస్థితఃఆత్మశబ్దస్యైతదెవహిప్రవృత్తినిమిత్తంయ
దస్తఃప్రవిశ్యప్రశాసనధారకత్వాభ్యామవస్థానంఅనెనశరీరాత్మభావనిబద్ధనంజగద్భృహారసన్యత్వమిత్యుక్తంభవ
తిశరీరాత్మభావనిబద్ధనశ్చాన్యత్వవ్యవదేశోద్భవవరఃఆత్మాదేవోజాతఃమనుష్యోజాతఇతివ్యాప్యవస్తుగతదోషసంస్ప
ర్శశక్త్యాంనిరాకుర్వన్విశిష్టః॥ స్వదృక్ఆత్మనామాత్మతయావస్థితోపిస్వాత్మయాభాత్మ్యదర్శిఅతోనాస్యదోష
సంస్పర్శఇతిభావఃతథాచశూయతేఅనశ్చన్నయోఅభిచాకశీతీతి॥ నకేవలమస్తరాత్మైవఅపితుఅస్తరోష్వనస్త
రోభాతిబహిశ్చభాతినన్వేకస్యకథందేవమనుష్యాదిరూపేణబహుధావస్థానమిత్వత్తాహ॥ పశ్యతంమాయయోరుథేతి॥
మాయయాదేవమనుష్యాదిరూపేణపరిణతయాశరీరభూతయాజీవసంస్పృష్టయాప్రకృత్యాతంభగవంతంఉరుధాబహు
ధాపశ్యచిదచిదాత్మకదేవాదిశరీరభేదేనైకవావస్థితఇతివిజానీహీత్యర్థః॥ ౪౯॥ నకేవలంత్యత్ప్రతీతరస్సార్వత్వమేవగర్హతా
అపితుయష్కాభిరప్యేవమేవగర్హస్తవ్యమితిభవతాంప్రదర్శనార్థమపి॥ త్యభిప్రా యేణాహ॥ సోయమితిద్వాభ్యామ్॥
హేమహారాజసఃనిఖిలజగదస్తరాత్మావశీకృతలోకత్రయఃకాలశరీరకోయంభగవాన్శ్రీకృష్ణఃభూతానిస్వాజ్ఞానువర్తి
నిభావయతిఅభ్యుదయయుక్తానికరోతీతితథా॥ హేతుగర్హమిదంసాధుపరిత్రాత్వత్వాదితిభావఃసురద్విషాండుష్కృ
తామభావాయనాశాయకాలరూపోమృత్యురూపోఽస్యాంభవ్యవతీర్ణఃకాలరూపత్వేనావతీర్ణః॥ ౫౦॥ తేన

చ-దేవకృత్యం - దేవార్థం, కర్తవ్యం కృత్యం ప్రయోజనంతద్విపక్షపక్షాదురూపం, నిష్పాదితం. అధునాత్వయంభగవాన్
 అవశేషంకర్తవ్యప్రయోజనావశేషం - స్వకులవినాశాత్త కమితిగూఢాభినందః - ప్రతీక్షతే - అతోయావ,దిహాభూమా,భగ
 వాసీశ్వరఃకృష్ణో-భవేద్వైత - తావదేవ - యూయమప్యవేక్షద్వం, తథాపితృవన్నిర్గచ్ఛతేతిభావః ॥౧౧॥ బ్రూహి
 త్వమితివక్తృతప్రశ్నస్యోత్తరమాహ ॥ ధృతరాష్ట్రఇతిద్వాభ్యామ్ ॥ స్వభార్యయాగాధార్యా - భ్రాత్రావిదురణచసహ.
 ధృతరాష్ట్ర - హిమవతోదక్షిణేన-ఋషీణామాశ్రమంగతః, హిమవతోదక్షిణపార్శ్వస్థస్థరవస్తరినమాశ్రమంగతఇత్యర్థః,
 ఎనబన్యతరస్యామదూరేపశ్యమ్యా,, ఇత్యవధ్యవధిమతోస్సామీప్యే ఎనప్రత్యయేవ్యుత్పన్నమిదం-దక్షిణేనైత్యవ్యయమ్ ॥
 ౧౨ ॥ కోసావాశ్రమఇత్యత్రాహ ॥ స్తోత్రోభిరితి॥యంసప్తస్తోత్రఇతిప్రచక్షతే-తమాశ్రమంగతఇత్యన్వయః - తత్రత
 న్నామ్నః ప్రవృత్తైనిమిత్తమాహ॥యావైప్రసిద్ధా-స్వర్ధసీస్వర్ధనదీగణా-నప్తానాంఋషీణాం-ప్రీతయే-యతః-సప్తభి,స్తోత్రో
 భిఃప్రవాహై - ర్నానాబహుధా-తదేవాహ ॥ సప్తధావ్యధాత్ - సువిభక్తాబభూవ - అతస్తందేశంసప్తస్తోత్రఇత్యాచక్ష
 తె,యమేవమాచక్షతేతంగతఇత్యర్థః ॥ ౧౩ ॥ తత్రకంకరిష్యతికథంవావర్తిష్యతఇత్యత్రాహ ॥ స్నాత్వేతితత్ర-అనుస
 వనంతినంధ్యం - స్నాత్వా - అగ్నికాయధావిధిహుత్వాచ - అబ్ధిక్షుఃఅపవపభక్షయన్, ఉపశాస్త్రకామాద్యకలుషితఃఆ
 త్తామనోయస్య - నిగతా-ఈషణాఃదారేషణాధనేషణాపుత్రేషణాఃయస్య - తథాభూతఃఆస్తైఆసిష్యతే ॥ ౧౪ ॥
 జితమాసనంయేనసః - చిరమాసీనోపిక్లమరహితఇత్యర్థః,జితాఃశ్వాసాఃప్యాణాదివా యవోయేన - ప్రత్యాహృతానిశ
 బ్దాదివిషయేభ్యోనియమితానిషడ్వియోణీయేన, హరిభావనయాభగవద్యూపధ్యువానుస్మృత్యా,ధ్వస్తానిరస్తాని - రజఆ
 దిగుణత్రయకార్యాణి, ముక్తిప్రతిబద్ధకాని పుణ్యాపుణ్యాదిరూపాణి - మలాని-యస్యతథాభూతః ॥ ౧౫ ॥ విజ్ఞా

తావద్యూయమవేక్షద్వంభవేద్వావదిహేశ్వరః॥౧౧॥ధృతరాష్ట్రస్సహభ్రాత్రాగాధార్యాచస్వభార్యయా।
 దక్షిణేనఋషిమవతఃఋషీణామాశ్రమంగతః ॥౧౨॥స్తోత్రోభిస్సప్తభిర్యవైస్వర్ధసీసప్తధావ్యధాత్।నప్తా
 నాంప్రీతయేనామ్నాసప్తస్తోత్రఃప్రచక్షతే॥౧౩॥స్నాత్వానుసవనంతస్త్రికహుత్వాచాగ్నికాయధావిధి।
 అబ్ధిక్షుఃఉపశాస్తాత్తాసఆస్తైవిగతేషణః॥౧౪॥జితాసనోజితశ్వాసఃప్రత్యాహృతవడ్వియః।హరిభా
 వనయాధ్వస్తరజస్సత్వతమోమలః॥౧౫॥విజ్ఞానాత్మనిసంయోజ్యతేత్రజ్ఞేప్రవిలాప్యతమ్।బ్రహ్మణ్యత్తాన
 మాధారేఘటామృరమివామృరే॥౧౬॥ధ్వస్తమాయాగుణోదర్కొనిరుద్ధకరణాశయః।నివర్తితాఖిలాహర
 ఆస్తైస్థాణురివాధునా॥౧౭॥తస్యాస్తరాయోమైవాభూస్సంస్యస్తాఖిలకర్తృణః।నవాఅద్యతనాద్రాజకవ

నాత్మనివిజ్ఞానస్వరూపేతేత్రజ్ఞేప్రత్యగాత్మన్విసంయోజ్య - పూర్వప్రస్తుతాన్ద్రియాణీత్యర్థాత్పిదం - ఇన్ద్రియాణీసంయో
 జ్యఇన్ద్రియైరనాకృష్టచిత్తఇత్యర్థః,తమాత్మానంతేత్రజ్ఞం - ఆధారేధారకబ్రహ్మణి - విలాప్యవిలీనంకృత్వా, ఉపాధివి
 ధూననెనబ్రహ్మసమానాకారతయాఅనుసన్ధాయేతియావత్ - తత్రదృష్టాస్తమాహ॥ఘటామృరమివామృరఇతి॥మహాకాశే
 ఘటాకాశమివ - బ్రహ్మణిఅజ్ఞానంప్రవిలాప్య - స్థాణురివాస్తఇత్యుత్తరేణాన్వయః-అమృరదృష్టాస్తేనజీవబ్రహ్మణోఃస్వ
 రూపైక్యమనుసంధాయేతిసభ్రమితవ్యం - ఘటాద్యుపాధ్యవగమేనఘటాకాశస్యమహాకాశసంక్లేషేపి-స్వరూపభేదసద్భా
 వాత్, పశ్యేకరణస్తరణాదాకాశేవ్యంశభేదస్యవేదాన్దిభిరవశ్యాగ్గీకార్యత్వాత్, యదా, ఆకాశేఅంశభేదోనాభ్యు
 పగమ్యత,తదాకృత్స్యాప్యాకాశస్యఘటాద్యుపహితత్వప్రసగః-నచేష్టాపత్తిః-ఘటాకాశమహాకాశయోర్వ్యవస్థ
 వ్యాపకభావవైపరీత్యాపాతాత్, కార్త్యేనాకాశస్యఘటోపహితత్వేహి, తత్పరిచ్ఛిన్నాకాశస్యవ్యాప్యత్వంసుస్పష్టం-
 అత-స్సంక్లేషదశాయామపి, ఘటాకాశమహాకాశయోఃప్రదేశభేదోఽస్త్రివ-ఉపాధ్యవగమేనసమానాకారత్వమాత్రాభి
 ప్రాయకవాయందృష్టాస్తఇత్యవగస్తవ్యమ్ ॥౧౬॥ధ్వస్తః-మాయాగుణానాంరజఆదీనాండదర్కొ, రాగద్వేషా
 దికార్యద్వారోత్తరోదయోయస్య - నిరుద్ధాని-కరణాని-ఇన్ద్రియాణి-ఆశయోవాసనా-అస్తాకరణంవా-యేన-నివర్తితాః,
 అఖిలాఃసర్వే-ఆహారాఃఅబ్ధిక్షుణాదయోపి-యేనతథాభూతః-స్థాణురివాచలోనిశ్చల-ఆస్తైఆసిష్యతే-ప్రత్యాహృతవడ్వియ
 యఇత్యనైవఇన్ద్రియాణాంవిషయేభ్యఆకర్షణమాత్రముక్తం-నిరుద్ధకరణాశయఇత్యనైవతు-పునర్విషయేషుప్రవృత్తిప్రతిబద్ధ
 క్తః-అతోనపానరుక్త్యం-తథాధ్వస్తరజస్తమోమలఇత్యనైవ-పుణ్యపాపాద్యభావఉక్తః-ధ్వస్తమాయాగుణోదర్కొ-ఇత్యనైవ
 పుణ్యాపుణ్యమూలకరాగద్వేషాద్యభావఉక్తః-తథాతావద్బుక్షుణస్తతోనివర్తితాఖిలాహరఇతి ॥ ౧౭ ॥ కథంచి-త
 మానయిష్యామీతి-యుధిష్ఠిరాభిప్రాయమాలక్ష్యమా ॥ తస్యేతిసంస్యస్తానిత్యక్తానిఆఖిలానిదేహధారణార్థస్యపికర్త
 ణీయేన-తస్యధృతరాష్ట్రస్యాస్తరాయోవిఘ్నభూత-స్వం-మాఘాఃనభవ-హిరాజక-సదృతరాష్ట్రః-అద్యతనాద్వర్త

పదఃభోగ్యభోగోపకరణాదినమృద్ధయః-సపత్న విజయః, శత్రువిజయః ॥ ౧౦ ॥ హేనరవ్యాఘ్రుదివ్యాఽదివిభవాః
భూమాభవాః, దేహేభవాః, దారుణాః ఘోరాః, అదూరాత్సమనస్తరమేవ, నోఽస్తాకం, బుద్ధిం మోహయతీతత
థాభూతం, భయంశంసతఃసూచకాః, ఉత్పాతాః పశ్య ॥ ౧౧ ॥ తావద్దై హికానుత్పాతాః దర్శయతి ॥ ఉర్వితి ॥ ఆ
జ్ఞహేభీష, మే, వామోర్వాదయః, పునఃపునః, స్ఫురన్తచలన్తి, హృదయే, వెపథుఃకమ్పశ్చ, భవతి, తాన్యేతాన్యూర్వాదిన్సు
రణాని, ఆరాత్, సమనస్తరకాలమేవ, మహ్య, మప్రియందాస్యన్తి, మమవిప్రియ పాప్రిసూచకానిభవన్తీత్యర్థః ॥ ౧౨ ॥ ఎ
మాశివా, నృగాలవిశేషః, అనలవజ్జ్వలదాననంయస్యాస్యా-ఆదిత్యమభి, ఆదిత్యాభిముఖం, రాతి, అజ్ఞ, హేభీష, అయం, సారమే
యఃశ్వా-మమాభిముఖం-అభీరువత్, అభీతవత్, రోదితిరోదనంకరోతి ॥ ౧౩ ॥ శస్త్రాః ప్రశస్తాగవాశ్వాదయః, ప
శవో, మాం, సవ్యం, ఆత్మానంసవ్య పార్శ్వస్థం, కుర్వన్తి, అపరే, అప్రశస్తాఃఖరమహిషాదయస్తే, దక్షిణంకుర్వ
న్తి, హేపురుషవ్యాఘ్ర, మమవాహాఃగజాశ్వా దీః, రుదతోరోదనంకుర్వాణాః, లక్షయే, ॥ ౧౪ ॥ అయము
లూకోఘాతః - మృత్యోర్హతఃతద్వదనిష్టకరః, సచ - ప్రత్యులూకశ్చ - తదభిముఖమన్యశ్చో లూకః - తావేతావని ద్రాని
ద్రానిరహితౌ - కూహ్వనైఃకూఇత్యేవంవిధైఃహ్వనైశ్చ భైరితతచ్చ ద్వాసుకారః - ఇమం దేశంశూన్య మిచ్చ తఃసూచయ
తః ॥ ౧౫ ॥ దిశోఘామాః-పరిధయశ్చదృశ్యన్తఇతిశేషః - అదిభిస్సహ - ధూఃపృథివీ-కమ్పతే-స్తనయిత్తుభిర్వైష్టే

దోరాజ్యందారాఃప్రాణాఃకులంప్రజాః | ఆసక్ సపత్నవిజయోల్లాకాశ్చయదనుగ్రహాత్ ॥ ౧౦ ॥ పశ్యోత్పా
తాన్నరవ్యాఘ్రుదివ్యాఽభామాఃసదై హికాః | దారుణాశంసతోదూరాద్భయంనోబుద్ధిమోహనమ్ ॥
ఉర్వక్షిబాహవోమహ్యంస్ఫురన్త్యజ్జపునఃపునః | వెపథుశ్చాపిహృదయఆరాద్దాస్యన్తివిప్రియమ్ ॥ ౧౨ ॥ శి
వైషోద్యన్తమాదీత్య మభిరాత్య నలాననా | మామజ్ఞసారమేయోయమభిరోదిత్య భీతవత్ ॥ ౧౩ ॥ శస్త్రాఃకు
ర్వన్తిమాంసవ్యందక్షిణంపశవోఽపరే | వాహంశ్చపురుషవ్యాఘ్రులక్షయేరుదతోమమ ॥ ౧౪ ॥ మృత్యుదూతః
కపోతోఽయములూకఃకమ్పయన్తనః | ప్రత్యులూకశ్చకూహ్వనై రనిద్రాశూన్యమిచ్చతః ॥ ౧౫ ॥ ధూమాద్దిశః
పరిధయఃకమ్పతేఘాస్సహాద్రిభిః | నిర్ఘాతశ్చమహానాసీత్సాకంచ స్తనయిత్తుభిః ॥ ౧౬ ॥ వాయుర్వాతిఖరస్ఫు
రోఽరజసావిస్ఫుజంస్తమః | అస్సగ్వమన్తిజలదాభీభత్సమివసర్వతః ॥ ౧౭ ॥ సూర్యంహతప్రభంపశ్యగ్రహమర్దం
మిహోదివి | సుసంకులై ర్ఘృతగజైర్జ్వలితేఇవరోదసీ ॥ ౧౮ ॥ నద్యోనదాశ్చక్షుభితాన్సరాంసిచమనాంసిచ | న
జ్వలత్యగ్నిరాజ్యేనకాలోయంకింవిధాస్యతి ॥ ౧౯ ॥ నపిబన్తిస్తనంవత్సానదుహ్యన్తిచమాతరః | రుదన్త్యశు
ముఖాగానోనహృష్యన్త్యృషభావనై ॥ ౨౦ ॥ దైవతానిరుదన్తివస్విద్యన్తివోచ్చలన్తిచ ॥ ౨౧ ॥ ఇమేజనపదా
గ్రామాఃపురోద్యానాకరాశ్రమాః | భ్రష్టశ్రియోనిరానన్దాఃకిమఘండర్శయన్తినః ॥ ౨౨ ॥ మన్యవైత్తైర్మహా
త్పాతై ర్ఘ్నానంభగవతఃపదైః | అనన్యపురుషశ్రీభిర్హిన్యాభూర్గతసౌభగా ॥ ౨౩ ॥ ఇతిచిన్తయతస్తస్యదృష్టా

రాకాలికై స్సహ - మహాన్నిర్ఘాతః-అశనినిర్ఘాతశ్చాసీత్ ॥ ౧౬ ॥ ఖరఃకతనఃస్ఫుగ్యోయస్యసవాయు-ధూశ్యాతమః-వి
స్ఫుజవిశేషేణస్ఫుజ - న్వాతి, జలదాఃమేఘా - స్ఫుర్వతోభీభత్సమివా, స్ఫుగ్రుధిరం, వమన్తిముచ్చన్తి ॥ ౧౭ ॥ హతాప్ర
భాయస్యతథాభూతం, సూర్యంపశ్య-దివిగ్రహాణాంభృగ్వక్టారకాదీనాం, పరస్పరం, విమర్దంకలహంపశ్య, సు, నితరాంసం
కులై-ర్ఘృతానాంపిశాచానాంగజైః - రోదసీత్యవ్యయంద్యావాపృథివ్యోర్వర్తతే, తేజ్వలితేఇవదృశ్యేతే ॥ ౧౮ ॥ న
ద్యఃప్రాక్సోతసః-నదాఃప్రత్యక్షోతసః - సరాంసి-ఘాతానాంమనాంసిచ-క్షుభితాఃసంచలితాః, భవన్తి శుష్కా-భ
వన్తీతివా-అగ్నిరాహవనీయాదిఃఆజ్యేననజ్వలతి-అయంకాలఃకిందుఃఖంవిధాస్యతిఅహంతునవేద్ధీతిభావః ॥ ౧౯ ॥ వ
త్సాఃస్తనంస్తస్యం-నపిబన్తి, మాతరశ్చ-వత్సాన్ప్రతి-నదుహ్యన్తి, స్తస్యమితిశేషః, గావః-అశ్రూణిముఖేయాసాంతాః, రుద
న్తి-ప్రజేగోష్ఠేఋషభాఃనహృష్యన్తిచ ॥ ౨౦ ॥ దైవతానిదైవప్రతిమాః-రుదన్తివ-స్విద్యన్తిగాత్రప్రస్వేదంముచ్చన్తి -
ఉచ్చలన్తివోత్తుత్యపతన్తివదృశ్యన్తే ॥ ౨౧ ॥ పురాదీనామాశ్రమా- ఇమేజనపదాఃదేశాః, గ్రామాశ్చ, భ్రష్టశ్రియే
భ్యః-నిర్గతానన్దోయభ్యస్తథాభూతాః-దృశ్యన్తే, నోఽస్తాకం-కి-మఘం-అఘమూలకందుఃఖం-దర్శయిష్యన్తి-వయంతునవి
ద్మఇతిభావః ॥ ౨౨ ॥ ఇదంత్యహముద్భావయామీత్యాహ ॥ మన్యఇతి ॥ ఎత్తైర్మహాత్పాతైరిదంత్య హం, మన్యేఉ
ద్భావయామి-కిం- అనన్యపురుషశ్రీభి-ర్నవిద్యతేఅన్యపురుషేషుశ్రీర్యేషుతైః, అన్యపురుషేష్య సంభావితకాన్తి భి, ర్భగవతః
కృష్ణస్య, పదైఃపాదవిన్యాసైః, హీనారహితా - అతఏవ, గతంసౌభగంసౌందర్యంయస్యాం తథాభూతా-ధూఃపృథివీ-నూ
నంభవిష్యతి ॥ ౨౩ ॥ ఇతీథం-దృష్టానిజ్ఞాతానిఅనిష్టానియోనతేన-దేతసా, రాజ్ఞఃతస్యయుధిష్ఠిరస్య - చిన్తయతస్సతః

హౌబ్రహ్మకపిధ్వజోఽర్జునః - యదుపుర్యాః ద్వారకాయాః - ప్రత్యాగమత్, ఆగతవాః ॥ ౨౪ ॥ తమాగతం - పాద
యోర్నిపతితం - అనుజమర్జునం - నృపోయుధిష్ఠిరః, విలోక్యఉద్విగ్నంభీతంహృదయంయస్యతథాభూతో - నారదోక్తంసంస్త
రక, సుహృదాంమధ్యే, పృచ్ఛతిస్తాపృచ్ఛత్ - కథంభూతం - అయథాపూర్వంపూర్వవదనవస్థితం - ఆతురందుఃఖితం - అధో
వదనమవాఙ్ముఖం - నయనాబ్జయోరశ్రుచిన్దూ - సుతృజస్తంముచ్చస్తం - విచ్ఛాయంవిగతకాన్తిమ్ ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ ప్రశ్నమేవా
హాకచ్చిదానర్తపుర్యామిత్యాదినాయావదధ్యా యసమాప్తికచ్చిదితీప్తప్రశ్నద్యో తకమవ్యయం - తావత్సామాన్యతస్య
ర్వానిష్టాబధూకృత్యచ్ఛిదితిమధ్యాదయోయాదవావాస్తరవిశేషాః, తచ్చనవమెస్సుటం-నోఽస్మాకం-స్వజనాః
బద్ధవః - ఆనర్తపుర్యాంద్వారకాయాం - సుఖంయథాతథా - ఆసతేకచ్చిత్ - ఆసతేకిం - తచ్చమదిష్టమితికచ్చిచ్చబంప్రయ
జ్ఞానస్యభావః - ఎవముత్తరత్రాపిద్రష్టవ్యమ్ ॥ ౨౭ ॥ అథోక్తవిధార్జునదర్శనెనకృష్ణనిర్యాణంసంభావ్య - తచ్చృవణజో
విషాదఃపశ్యాదేవభవత్విత్త్యభిప్రాయేణ - తావత్ప్రమశోవిశేషేణపృచ్ఛతి-శూరశ్రత్యాదినా - అస్మాకం, మాతామహాః -
శూరః - హేమారిష - హేపార్థ - సవిసర్గపాతేశూరవిశేషణం - మారిషశబ్దస్సామ్యశబ్దపర్యాయః - స్వస్తియథాతథా - ఆస్తై
కచ్చిత్ - తథా - నో - మాతులః, ఆనకదుస్తుభిర్వసుదేవః, సానుజః - కుశలీకుశలమస్యాస్తీతితథాభూత - ఆస్తైకచ్చిత్ - వసుదే
వస్యానుజాన్తు,, దేవభాగో, దేవశ్రవాః - ఆనక, స్సంజయః - శామకః - కఙ్క - శమీ - వత్సకో - వృక - శ్చేతినవ ॥ ౨౮ ॥ తస్

రిష్టేనచేతసా | రాజ్ఞఃప్రత్యాగమద్యహ్మకయదుపుర్యాఃకపిధ్వజః॥౨౪॥తంపాదయోర్నిపతితమయథాపూ
ర్వమాతురమ్ | అధోవదనమబ్జిన్దూన్తుచ్చస్తంనయనాబ్జయోః॥౨౫॥విలోక్యోద్విగ్నహృదయోవిచ్ఛాయమ
నుజంస్వపః | పృచ్ఛతిస్తాపృచ్ఛసంస్తరన్వారదేరితమ్॥౨౬॥కచ్చిదానర్తపుర్యాంసస్వజనాస్సుఖ
మాసతే | మధుభోజదశార్హారాస్సాత్వతానకవృష్ణయః॥౨౭॥శూరోమాతామహాఃకచ్చిత్స్వస్త్వాస్తైవా
౨థమారిషః॥మాతులస్సానుజఃకచ్చిత్కుశల్యానకదుస్తుభిః॥౨౮॥సప్తస్వసారస్తత్పత్న్యమాతులాన్యస్స
హత్తజాః | ఆసతేసస్సుపాఃక్షేమందేవకీప్రముఖాస్సవ్యయమ్॥౨౯॥కచ్చిద్రాజా౨౨హుకోజీవత్యసత్పు
తో౨స్యచానుజః | హృదికస్యసుతో౨క్యూరోజయన్గదసారణాః॥౩౦॥ఆసతేకుశలంకచ్చిద్యేచశత్రు
జిదాదయః | కచ్చిదాస్తైసుఖంరామోభగవాన్సాత్వతాంపతిః॥౩౧॥ప్రద్యుమ్నస్సర్వవృష్టినాంసుఖమా
స్తైమహారథః | గమ్భీరశూరయో౨నిరుద్ధోవర్ధతేభగవానుత॥౩౨॥నుషేణశ్చరుదెష్టశ్చసామ్యాజామ్మవతీసు
తః | అన్యైచకార్ణిప్రవరాస్సపుత్రాబ్దుషభాదయః॥౩౩॥తథైవా౨నుచరాశ్చారెశ్శృతదేవోద్ధవాదయః |
సునన్దనన్దశ్రీర్ణాచాన్యైసాత్వతర్షభాః॥౩౪॥అపిస్వస్త్వాసతేసర్వైకృష్ణరామఘజాత్రయాః | అపిస్తరన్తి
కుశలమస్యాకంబద్ధసౌహృదాః॥౩౫॥భగవానపిగోవిందోబ్రహ్మణ్యోభక్తవత్సలః | కచ్చిత్పురెసుధర్మాయాం

ప్రైతిస్వసారః, ఉగ్రసేనస్యేతిశేషః-ఉగ్రసేనస్యభగిన్యస్స వ్రతస్యానకదుస్తుభేవత్త్యః, మాతులాన్యః - అస్తాత్మాతులస్యవ
సుదేవస్యస్త్రియః,, ఇన్ద్రభవశర్వరుద్రత్యానుగాగమ - జీవీచ-మాతులానీతిశబ్దోవ్యుత్పాదితః, ఆత్మజైస్సహితాః-స్మృషా
భిఃసుతభార్యాభిస్సహితాః - దేవకీప్రభృతయః-దేవకీ, శ్రుతదేవా-శాన్తిదేవా - ఉపదేవా - శ్రీదేవా-దేవరక్షితా - స
హదేవాఖ్యాస్వయంక్షేమంయథాతథా ఆసతేకచ్చిత్ ॥ ౨౯ ॥ అన౯దురాత్మాకంసఃపుత్రోయస్య - సచా
హుకః ఉగ్రసేనో - రాజా - జీవతికచ్చిత్ - అస్యాహుకస్యా, సుజోదేవకశ్చ, జీవతికచ్చిదిత్యన్వయః - హృదికస్యశ్వ
ఫల్గుస్య - సుతో౨క్యూరః - జగన్మదయః - యేచశత్రుజిదాదయో వసుదేవపుత్రాః - తె, సర్వే, కుశలమా
సతేకచ్చిత్ - సాత్వతాంభక్తానాంపతిః - సాత్వచ్ఛబ్దోభగవద్భక్తవాచకః - సాత్వతశబ్దస్తుయాదవవాచకఇతివి
వేకః - భగవాన్ బలరామః సుఖమాస్తైకచ్చిత్ ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ అథ శ్రీకృష్ణపుత్రా౯ పృచ్ఛతి ॥ సర్వవృష్టి
నాంమహారథఃప్రద్యుమ్నస్సుఖమాస్తైకచ్చిత్ - తథాభగవాన్ గమ్భీరవేగో౨నిరుద్ధచ్ఛవర్ధతేఉత ॥ ౩౨ ॥ జామ్మ
వతీసుత ఇతిసామ్మస్య విశేషణం, సుషేణాదయః-అన్యైచబ్దుషభాదయః - కార్ణిప్రవరాఃశ్రీకృష్ణసుతశ్రేష్ఠాః-సపుత్రాః-
అపిసుఖమాసతేఇత్యుపరిష్టాదన్వయః ॥ ౩౩ ॥ తథైవ-శారెర్భగవతో౨నుచరాః, శ్రుతదేవోద్ధవాదయః-యేచాన్యై
సాత్వతర్షభాఃయాదవశ్రేష్ఠాస్సనన్దాదయః ॥ ౩౪ ॥ కృష్ణరామయోర్భూజావేవఆశ్రయోయేషాంతే, సర్వైస్వస్త్వా
సతే-బద్ధసౌహృదాఃదృఢసౌహృదాః - తెనర్వ - అస్మాకమపి-కుశలంస్తరన్తిమిత్యర్థః ॥ ౩౫ ॥ అథభగవతఃకుశలం

వృచ్ఛతి భగవానితి భగవాన్ కృష్ణః పురే , సుధర్మాయాం సుహృద్భిర్వృతః సుఖమానైకచిత్ ॥ ౩౬ ॥ బ్రహ్మణ్యోభక్తవత్సల ఇతి విశేషణద్వయాభిప్రేతం వ్యజ్ఞయన్ వృచ్ఛతి ॥ మక్లశాయేతి లోకానాం జనానాం మక్లశాద్యర్థం , అనన్తస్య సఖా అనన్తసఖః ఆద్యః పుమాన్ పరమపురుషః . యదుకులా మౌఘధా - వానైకచిత్ - అనన్తసఖిత్యనెన - బలరామ - సహిత ఆస్తే క్షిమితి వృష్టంభవతి - తే మౌలబ్ధసుఖపరిపాలనం , భవోయోగః , సచాలబ్ధసుఖలాభయాపః - తదుభయవిధాయ మక్లశాయేత్యర్థః ॥ ౩౭ ॥ తదేవ ప్రపచ్ఛయతి యద్వాప్సితి త్రిభిః ॥ యస్య కృష్ణస్య భగవతో బాహుదండగుప్తాయాం పుర్యాం - అర్చితా స్సర్వైర్లోకైర్భవతుతా . యదవః - పరమానన్దం యథాతథా , క్షీడన్తి - మహాపారుషికా ఇవ యత్యే ఇవ ॥ ౩౮ ॥ యస్య భగవతః పాదయోశ్చ శూక్ష్మణం పరిచరణం ముఖ్యం కర్తవ్యం , తేన హేతునా . సత్యభామాదయః షోడశ సహస్రయోషితః - సంఖ్యేయైః , త్రిదశాన్ దేవాన్ నిర్జిత్య . యః - వజ్రమాయుధం యస్య స ఇన్ద్రో వల్లభః ప్రయోయాసాం , తాసాం శత్ర్యాదీనాం ఉచితాః . ఆశిషః అభీష్టార్థాః - పారిజాతాదయః . భగవతా - అహృతా ఇతి శేషః , తదిత్యవ్యయం - సామాన్యాభిప్రాయమేకత్వం న పుంసకత్వం వా - తాః ఆశిషః , హరన్తి స్తీకుర్వన్తి ॥ ౩౯ ॥ యస్య భగవతో బాహుదండవిప్రభుర్వేషాంతే , తదుపజీవినస్తద్భూత్యా - యదుప్రవీరాః - న విద్యతే కుతోభయం యేషాంతథా భూతాస్సన్తః - సురసత్తమానామిన్ద్రాదీనాముచితాంతాన్ నిర్జిత్య - బలాదాహృతాం - సుధర్మఖ్యాం సభాం - అఘ్నిభిర్నుహుర్నుహురధిక్రమన్తి - అధ్యాక్రమన్తే ॥ ౪౦ ॥ తతః -

సుఖమానైసుహృద్వృతః ॥ ౩౬ ॥ మక్లశాయచలోకానాం తే మాయచభవాయచ । ఆస్తేయదుకులా మౌఘధావాద్యోనన్తసఖః పుమాన్ ॥ ౩౭ ॥ యద్వాహుదండగుప్తాయాం స్వపుర్యాం యదవోఽర్చితాః ॥ క్షీడన్తి పరమానన్దం మహాపారుషికా ఇవ ॥ ౩౮ ॥ యత్పాదశుశూక్ష్మణముఖ్యకర్తవ్యం తాసత్యాదయోద్వ్యష్టసహస్రయోషితః । నిర్జిత్య సంఖ్యే త్రిదశాం దేవాన్ సదాశిషోహరన్తి వజ్రాయుధవల్లభోచితాః ॥ ౩౯ ॥ యద్వాహుదండప్రభవోఽనుజీవినో యదుప్రవీరాహ్యకుతోభయముహుః । అధిక్రమన్త్యఘ్నిభిరాహృతాం బలాత్సభాం సుధర్మాం సురసత్తమోచితామ్ ॥ ౪౦ ॥ కచ్చిత్తైనామయంతాతభ్రష్టతేజావిభాసిమ్ । అలబ్ధమానోఽవజ్ఞాతః కిం వాతాతచినోషితః ॥ ౪౧ ॥ కచ్చిన్నాభిహతోఽభావైశ్చ బాదిభిరమక్లతైః । నదత్తముక్తమర్థిభ్య ఆశయాత్ప్రశ్నిశుతమ్ ॥ ౪౨ ॥ కచ్చిత్త్వం బ్రాహ్మణం బాలంగం వృద్ధం రోగిణం స్త్రియమ్ । శరణోపస్సతం సత్త్వం నాత్యాక్షీశ్చరణప్రదః ॥ ౪౩ ॥ కచ్చిత్త్వం నాగమోఽగమ్యాంగమ్యాం వా సత్కృతాం స్త్రియమ్ । పరాజితోవాథభవానోత్తమైర్వాఽధరైః పథి ॥ ౪౪ ॥ అపిన్ద్రవృత్తభుక్తా స్త్వం సభోజ్యాన్వృద్ధబాలకాన్ జుగుప్సితం కర్తృకించిత్కృతవాన్మః కిమక్షమమ్ ॥ ౪౫ ॥ కచ్చిత్ప్రేమతపేనాథహృదయ్యేనాత్మబంధునా । శూన్యోన్తిరహితో నిత్యం మన్యసేతేన్యథానరుక్ ॥ ౪౬ ॥

*****

***** ఇతి శ్రీమద్భాగవతే మహాపురాణే ప్రథమస్కంధే చతుర్దశోఽధ్యాయః *****

సూత ఉవాచ । ఎవం కృష్ణసఖః కృష్ణో భ్రాతృరాజ్ఞావికల్పితః । నానాశక్తౌ స్పదం యాపం కృష్ణవిశ్లేషకర్షితః ॥ శోకేన

తస్య నిస్తేజస్కత్వాది హేతున్వికల్పయన్ వృచ్ఛతి । హేతాత-తవ - అనామయం ఆరోగ్యం - కచ్చిత్ - మేమమతు - భ్రష్టం తే జోయస్సా , తథా భూతో - విభాసిత్యసే - హేతాత-త్వం , తత్రచిరముషితః - హేతుగర్భమిదం - చిరముషితత్వా - దలబ్ధః - మానస్సంమానోయేన - తథా భూతః కిం , అథవా తైరవజ్ఞాతః అవమతః కిం ॥ ౪౧ ॥ అభావైరితి చ్చేదః - న విద్యతే భావః సద్భావః యేషాంతైః - అమక్లశైర్వా - శబ్దాదివిషయైర్వాభిహతః కచ్చిత్ - ఆశయా - అర్థిభ్యోయాచమానైభ్యః - యత్ప్రశ్నిశుతం దాస్యామితి ప్రతిజ్ఞాతం - త-త్రైభ్యః కిం వా నదత్తమ్ ॥ ౪౨ ॥ బ్రాహ్మణాదీన్పచ్చ - శరణోపస్సతం శరణాగతం - సత్త్వం జన్తుం - శరణప్రదః క్షక-త్వం - నాత్యాక్షీకచ్చిత్ ॥ ౪౩ ॥ అగమ్యాం స్త్రియం - త్వం - నాగమః సగతవాన్ కచ్చిత్ । గమ్యామప్య - సత్కృతాం వా - నాగమః కచ్చిత్ , అథ - నను - భవాన్ పథి - ఉత్తమైర్ధర్మైర్వాజనైః పరాజితోవాకిమ్ ॥ ౪౪ ॥ సభోజ్యాన్ హభోక్తుం యోగ్యాన్ , వృద్ధాన్ - బాలకాంశ్చ - పరివృష్టన - పరిత్యజ్య - త్వమభుక్తా అపి - భుక్తవాన్ కిం - నోఽస్మాకం - అక్షమం అసహ్యం కించిన్ని నితంకర్తృకృతవాన్ కిమ్ ॥ ౪౫ ॥ హృదయ్యేన హృదయంగమేన - నిత్యం ప్రయతమేనా - త్తబంధునా శ్రీకృష్ణేన , రహితః - అతఏవ , శూన్యోనిరానన్దోస్తీతి మన్యసేకచ్చిత్ , అన్యథా ఉక్తహేతునా మన్యతమస్యాప్యభావే - తే తవ - రుక్రోగః అధిర్నస్యోత్ ,, యద్వా ,, రుక్దీప్తి - రన్యథాన - ప్యాగివనాస్తీ - అతః - కేనచిదుక్తాన్యతమేన హేతునా భవితవ్యమిత్యర్థః ॥ ౪౬ ॥

***** ఇతి శ్రీ భాగవత చంద్రావధిక్రమాయాం ప్రథమస్కంధే చతుర్దశోఽధ్యాయః *****

ఎవమితి ॥ ఇత్థం కృష్ణస్య భగవత్సఖా , కృష్ణోఽర్జునో భ్రాతృరాజ్ఞాయుధిష్ఠిరేణ - నానావిధానాం శత్రునామా స్పదం నిమిత్తం - రూపం - తేజోహీనం స్వకీయం రూపం ప్రతి - వికల్పితః - కృష్ణస్య భగవతః విశ్లేషణకర్షితః ॥ ౧ ॥ తద్విశ్లే

వజ్రకోకన - శుక్లద్వదనంహృదయకమలంయస్య, సః - అతవహతాప్రభాయస్యతథాభూతః-తమేవ - విభుంశ్రీకృష్ణ-మభి
 ధ్యాయత్ - ప్రతిభాపితుంప్రతివక్తుం . నాశకోత్తనశశాకః ॥ ౨ ॥ తతఃకృచ్ఛేణమహతాప్రయత్నేన - శుచికోకాన్
 సంస్తభ్యనైత్రయోః-రైత్రైకర్షణీపాణినా-అమృజ్య, యద్వా, సంస్తభ్య, మనఃకలివాశేషః-నైత్రయోః-శుచికోకాశ్చ
 ణి-పాణినా సంమృజ్య - పరోక్షేణాపి-సమున్నద్ధఃఉత్పటః-ప్రణయఃస్నేహః-బౌత్స-ఽన్యైఃప్రేమపూర్వ కానుధ్యా నంవిర
 హాసహత్వదశావా-తాభ్యాం కాతరఃఅధీరః ॥ ౩ ॥ బాహ్నేర్గద్గదయాకుశ్మణీభూతయా, గిరా-అగ్రజంనృపతిం-ఇతీ
 త్థంవత్సమాణరీత్యా-అహేత్యన్వయః , కథంభూతస్స-సారథ్యాదిషుకర్తృసు-సఖ్యాదీక, సంస్తర-తత్ర, సౌహృదంహీ
 త్రైపిత్యం, మిత్రత్వంప్రియైపితా-సమానశీలత్వంసఖ్యత్వం-నియోగాదికరణార్హత్వం వామిత్రత్వం ॥ ౪ ॥ ఉక్తిమేవా
 హ ॥ వశ్చితోహమిత్రయోవింశత్యా ॥ హేమహారాజ-అహంబన్ధురూపిణాబన్ధురూపతాంప్రాప్తేన-హరిణాఅశ్రితార్తి
 హరేణ-సాక్షాద్భగవతా-వశ్చితోఽస్త్రిరహితోఽస్త్రిత్యర్థః-యేనైత్యాదీనాంయచ్ఛబ్దానాం-తేనాహమస్మిముషితఃపురుషే
 ణభూమైత్యుపరిష్టాదన్వయః-దేవానామపివిస్తాయనంఅశ్వర్య కరం-య-న్నహ-న్నమతేజో-యన-అపహృతం,, దేవేతియు
 ధిష్ఠిరస్యసంబోధనంవా ॥ ౫ ॥ యస్యచభగవతఃక్షణమాత్రవియోగానాప్య, ప్రియందర్శనంయస్యతథాభూతోయం,
 మత్ప్రభృతిలోకో - భవతి, యథైవ - లోకఃదేహః, ఉక్తనప్రాణేన-రహితః-మృతశ్వవః-ప్రీత్యతే-అపిశబ్దార్థస్య నాయో
 గ్యశ్చప్రీత్యతేతద్వత్ ॥ ౬ ॥ యత్సంశ్రయాదితి ॥ అన్నదీయశార్కవీర్యాదికంయదధీనం తేనవశ్చితోస్త్రితసముదాయా
 ర్థః-ద్రుపదేగహే-ద్యాపద్యాఃస్వయంవరస్య ముఖే-స్వయంవరప్రార్థనమ్, స్తరేణకామేనహేతునాదుష్టోమదోయే

శుక్లద్వదనంహృత్స రోజోహతప్రభః । విభుంతమేవానుధ్యాయన్నాశకోత్తప్రతిభాపితుమ్ ॥ ౨ ॥ కృ
 ఛేణసంస్తభ్యశుచిపాణినాఽమృజ్యనైత్రయోః । పరోక్షేణసమున్నద్ధప్రణయాత్స-ఽన్యైఃకాతరః ॥ ౩ ॥ సఖ్యం
 మైత్రీంసౌహృదంచసారథ్యాదిషుసంస్తరత్ ॥ సృపమగ్రజమిత్యాహాబాష్పగద్గదయాగిరా ॥ ౪ ॥ అర్జునఉ
 వాచ ॥ వశ్చితోహంమహారాజహరిణాబన్ధురూపిణా । యేనమేవపహృతంతేజోదేవవిస్తాయనంమహత్ ॥
 యస్యక్షణవియోగసలోకోహ్యప్రియందర్శనః । ఉక్తనరహితోప్యేషమృతకఃప్రీత్యతేయథా ॥ ౬ ॥ యత్సంశ్ర
 యాద్భృపదగహాఉపాగతానాంరాజ్ఞాంస్వయంవరముఖేస్తరదుర్మదానామ్ । తేజోహృతంఖలుమయాభి
 హతశ్చమత్స్యస్సజ్యేకృతేనధనుషాఽధిగతాచక్రస్థా ॥ ౭ ॥ యత్సంనిధావహముఖాణ్ణవమగ్నయేదామిన్ద్రంచ
 సామరగణంతరసావిజిత్య । లబ్ధాసభామయకృతాఽద్భుతశిల్పమాయాదిగోచ్యైహరన్నృపతయోబలిమధ్వ
 రేతే ॥ ౮ ॥ యత్రైజసాన్యపశిరోక్ష్యమహాన్మఖార్థమార్యోఽనుజస్తవగజాయుతసత్వవీర్యః । తేనాహృతాః
 ప్రమథనాథమఖాయభూపాయనోక్తచితాస్తవనయకృతబలిమధ్వరేతే ॥ ౯ ॥ పత్న్యస్తవాధిమఖక్ష్మప్రమహా
 భిషేకశ్లాఘిష్ఠచారుకబరంతివైస్సభాయామ్ । స్పృష్టంవికీర్యపదయోఃపతితాశ్రముఖ్యామైస్తత్త్రియోఽ

పాంతేపాం-ఉపాగతానాంరాజ్ఞాం, తేజో-మయాయస్యభగవతస్సంశ్రయాద్దేతోః-అపహృతంఖలు-తథాసజ్యేకృతేనస
 మారోపితజ్యాబాణకేన-ధనుషా-మతోన్యైవత్యాకారోయస్త్రవిశేషశ్చ-భిహతఃభిన్నః-కృష్ణాద్యాపదీచఅధిగతాలబ్ధా
 చ ॥ ౭ ॥ యత్సంనిధావితి ॥ యస్యభగవతస్సంనిధా-హేతుభూతే-అమరగణైస్సహిత-మిన్ద్రం-జవేన-విజిత్యఖాణ్ణవా
 ఖ్యంవన-మహా-మగ్నయే-అదాందత్తవానస్త్రి-అహం, ఉ, ఇతిచ్ఛేదః-ఉశబ్దోనిపాతోవిస్తయద్యోతకః-అత్యాశ్చర్యమేవంవి
 ధంకర్తృకృతవానస్త్రితిభావః-తథా-మయకృతానిమయేననిర్మితానిఅద్భుతాన్యాశ్చర్యభూతానిశిల్పానిప్రతిమాదీని-మా
 యా-అన్యాన్యప్యాశ్చర్యాణి-యస్యాం-సాసభా-మయాలబ్ధా,, అద్భుతానిశిల్పానిపాణిపాదాదినైపుణానియానుతామా
 యాఃఅశ్చర్యరూపాఃప్రతిమాదయోయస్యామితివా,, తథాయత్సన్నిధా-తేతవ-అధ్వరేఽశ్వమేధ-స్సపతయో-దిగోచ్యైబలి
 ముపాహరత్-అహృత్యసమర్పయామానుః ॥ ౮ ॥ తేవానుజో-మహార్యో-౭గ్రజః-గజానామయుతస్యసత్వంబలం
 తత్తుల్యవీర్యంయస్య-సభీమఃతవమఖార్థంయజ్ఞార్థం-యస్యభగవతః-సంశ్రయాద్దేతోః-నృపస్యజరాసంధస్య, శిరోక్ష్యమితి
 ప్రాప్యశ్లాఘాత్సమాహరద్వంద్వైకత్వే, శిరోక్ష్యచాహనత్-తేనన్యపేణాహృతాన్యపా-స్తతోవిమోచితాస్సన్తో-య-
 త్ప్రమథనాథస్యద్రుపదేరవస్యవా-మఖాయమఖార్థం, సంభృతంధనం-త-త్తవాధ్వరే - బలింకర-మనయత్-అనీతవస్త్ర-స్స
 పాణాంశీరస్సుఅజ్ఞీర్యస్యతం-జరాసంధమితివా ॥ ౯ ॥ పత్న్యైతి ॥ తవపత్న్యైద్యాపద్యాః-అధిమఖం-రాజసూ
 యాఖ్యేమఖే-విభక్త్యర్థేఽవ్యయాభావః ॥ క్ష్మప్రకారితఃయోమహాభిషేకః-తేనశ్లాఘిష్ఠంఅత్యస్తశ్లాఘ్యం - చారుసుందరం-కబ
 రంధమ్బులం, వికీర్యవిక్షిప్య - యేర్దుశ్శాసనాదిభిఃస్పృష్టం-తేపాంస్త్రీయః-హతాఃమృతాఃఈశాఃపతయోయాసాంతాశ్చ-

విముక్తాః కేశాయాసాంతాశ్చ తథాభూతాః - యోఽకృతకృతవాక్ - సతవానుజోన్మపశిరోక్ష్య మహానదితిపూర్వై కాన్వ
యః, కథంభూతాయాః పత్న్యః, పదయోద్ధృశ్చాగనస్యభగవతోవాపదయోః - పతితాయాః అశూణిముఖేయస్యాశ్చ, తథా
భూతాయాః ॥ ౧౦ ॥ యోనభిత్వాది-యోఽయుతాగ్రభుక్ అయుతేనవిపాణామయుతేనసహాగ్రభుజ్జితితథా - అయు
తస్యాగ్రవా-తస్మాత్ - అరిణాదుర్యోధనేనవిహితాత్, ప్రేషితాత్ - దుర్వాససః హేతోః ఆగతాత్ - దురన్తకృతాత్ అపారసం
కటాత్ - యోభగవాన్ - నోఽస్మాక్ - శాకాత్కాన్నావశిష్టలెప-ముపభుజ్యభుక్త్వా, జుగోప-యతశ్చాకావశిష్ట-ముపభుక్
వతోభగవతోహేతో-స్సలిలేనిమగ్నః సంఘాభూతసంఘరూపోదేశాలయస్య - సదుర్వాసా - స్త్రీలోకిం - అధితృప్తా
మమంస్త్ర అమన్యత - తేనభగవతామషితోస్తీత్యన్వయః ॥ ఏషాచాత్రకథాసూచ్యతే ॥ శ్లో ॥ దుర్వాసామునివర్యో
ధమర్యోధనగృహంగతః ॥ తంరాజాపూజయామాససార్వపాద్యాసనాదిభిః ॥ ౧ ॥ నిమన్త్రయామాససతంభోజనాయ
నరాధిపః ॥ తంచాథమితచామన్త్ర్యకృత్యానిత్యాదికాః క్రియాః ॥ ౨ ॥ బుభుక్షేన్నంబహుగుణాబ్రాహ్మణైస్సహధర్మవిత్,
అబ్రవీచ్ఛసరాజానంభుక్త్వాతుష్టమనామునిః ॥ ౩ ॥ వరంవరయభద్రం తేవరదోస్తీనరాధిప ॥ యాచయామ్యద్య కిమహం
వరమేతంమునీశ్వరమ్ ॥ ౪ ॥ ఇతిచిన్తాంసమాపన్నోరాజాదుర్యోధనస్తమా - ముహూర్తంచిన్తయిత్వాఽథ ప్రతిపేదమనో
గతమ్ ॥ ౫ ॥ వనవాసంగతాయేతుపాణ్డవాశ్చంసితవ్రతాః ॥ తేషామస్యమునెశ్వపజననైయత్నవాన్మృషః ॥ ౬ ॥ మద్భువే
భుక్తసదృశంయదావాఞ్చితిభోజనమ్, తన్నదాతుంశక్తువన్తితేవనైక్లశభాగినః ॥ ౭ ॥ తదాకోపపరీతాత్తాశాపందాస్య
త్యసంశయః ॥ ఇత్యేవందురభిప్రాయోవరంవవ్రేసుదారుణమ్ ॥ ౮ ॥ వనమేభ్రాతరస్సన్తిపాణ్డవాదుఃఖభాగినః, భోక్తవ్యం
తద్భువేబ్రహ్మకమద్భువేభుక్తవాన్యథా ॥ ౯ ॥ తథేతిమునిరుక్త్వాతంగత్వాఽయాచతభోజనమ్ ॥ అయుతబ్రాహ్మణాగ్ర
మాంభోజయాశుయుచిష్ఠిర ॥ ౧౦ ॥ శ్రుత్వైతద్వచనంరాజాహృదిసంజాతవేపథుః ॥ భుక్తమస్మాభిరధునాశిష్టమన్నంనవిద్య

కృతహాతేశవిముక్తకేశాః ॥ ౧౦ ॥ యోనోజుగోపవనమేత్యదురన్తకృచ్ఛాద్దుర్వాససోఽరివిహితాదయుతా
గ్రభుగ్యః ॥ శాకాన్నశిష్టముపభుజ్యయతస్త్రీలోకింత్వప్రామమంస్త్రసలిలేనిమగ్నః సజ్ఞః ॥ ౧౧ ॥ యత్రైజసా
చభగవాన్యధిశూలపాణిర్విస్తాయితస్సగిరిశోఽస్త్రమదాన్నిజంమే ॥ అన్యేపిచాహమమునైవకశేబరేణ
ప్రాప్తోమహేన్ద్రభవనమహదాసనార్థమ్ ॥ ౧౨ ॥ తత్రైవమేవిహారతోభుజదణ్డయుగ్మంగాణ్డీవలక్షణమ
రాతివధాయదేవాః ॥ సన్ద్యాశ్చితాయదనుభావితమాజమీథతేనాహమద్యముషితఃపురుషేణభూమ్నా ॥
యద్బాన్ధవఃకురుబలాభిమనస్తపారమేకోరథేనతతరే ॥ ౧౩ ॥ హమవార్యసత్వమ్ ॥ ప్రత్యాహృతంబహుధనంచ

తే ॥ ౧౧ ॥ తథానచ్రాహ్మణాస్సన్తిసామగ్రిచకదాచన ॥ యద్యహంనదదామ్యన్నంశాపందాస్యతికోపనః ॥ ౧౨ ॥ తథాప్యే
తంనిమన్త్ర్యేనముపాయంపుగయేఽధునా ॥ ఇత్యేవంమనసాధ్యాత్వారాజామునిమథాబ్రవీత్ ॥ ౧౩ ॥ భగవన్నిత్యకర్తృది
కృత్యాన్నాదికర్తృచ ॥ శీఘ్రమాగమనంకార్యంసిద్ధంసర్వంతథామమ ॥ ౧౪ ॥ తతఃపిమిత్యనుజ్ఞాయగత్వాచాపునివేశహా
తత్రాఘమర్షణంకుర్వదధ్యోతద్భ్రష్టాశమ్ ॥ ౧౫ ॥ ఎతస్మిన్నైవకాలేతుభగవాన్యదునన్తనః ॥ ఆజగామకురువ్రేష్ట
సన్నిధౌక్లేశనాశనః ॥ ౧౬ ॥ విషణ్ణవదనాకదృష్ట్వాపాణ్డవాస్తధుసూదనః ॥ ఉవాచరాజకింధీర్ఘంధ్యా యసేక్లశభాగ
వ ॥ ౧౭ ॥ సోస్త్యేన్యవేదయత్సర్వంమునెరాగమనాదికమ్ ॥ శ్రుత్వైతద్భగవాన్కృత్సందుర్యోధనవిచేష్టితమ్ ॥ ౧౮ ॥ శ్రుతో
వాచావశిష్టంతదన్నంకింకించిదస్తివా ॥ శాకమాత్రావశిష్టేమేపాకఇత్యబ్రవీన్నృపః ॥ ౧౯ ॥ ఉవాచభగవాన్భోజిష్టంపాకమానీ
యతామితి ॥ ఆసీతంభక్షయామాసరాజ్ఞోదుఃఖోపశాన్తయే ॥ ౨౦ ॥ దుర్వాసాస్తుమునిర్వైవేత్సప్తంస్థావరజక్లమమిత్యాది
కా ॥ ౧౧ ॥ యత్రైజసేతి ॥ యస్యభగవతస్త్రైజసా-మయ్యాహితేనహేతునా - సభగవాన్ - శూలపాణిఃశమ్భుకిరా
తరూపో-యుద్ధేవిస్తాయితః - మయేతిశేషః ॥ విస్తయంప్రాపితఃసచగిరిశోరుద్రః - మేమహ్యం - అస్త్రంపాశుపతాఖ్యం - దదా -
తథాన్యేపిచ - శక్రాదయోవిస్తాయితాఇత్యర్థః - తథాహ - మమునైవ - అధునాతేజోహీనైకశేబరేణైవ - మ
హేన్ద్రస్యభవనమహ - దాసనస్యార్ధం - ప్రాప్తః - ఇన్ద్రాసనస్యార్ధమధిష్ఠితవానస్తీత్యర్థః - మహాదితిప్రథకృదమ్ -
అన్యథా,, ఆన్తహత,, ఇత్యాత్వాపత్తిః - ఆర్షత్వాత్తదభావే - మహతఆసనస్యేత్యన్వేతుంశక్యమ్ ॥ ౧౨ ॥
తత్రైవమహేన్ద్రభవనే - విహారతోమమ-గాణ్డీవలక్షణంగాణ్డీవేనసహలక్ష్యతఇతితథా - యేనభగవతా - అనుభావితంప్ర
భావంప్రతీసీతం-భుజదణ్డయోగ్యం - సన్ద్యాదేవా-అరాతివధాయకాలకేయనివాతకవచాద్యసురవధార్ధం - శ్రితాఃస
హాయత్వేనాశ్రితాః-హేఆజమీథ - తేనభూమ్నాఅపరిమితానన్దరూపేణపరమపురుషేణశ్రీకృష్ణేన - అహంముషితోస్తీవభి
తోస్తీ - మాంవిహాయస్వలోకంజగామేత్యర్థః ॥ ౧౩ ॥ యద్బాన్ధవఇతి ॥ యద్భాష్టానాంఅధ్యాహృతతద్భుజతాలుతన్తి

హృదయం మమ మాధవస్యైత్యనాన్వయః - యోభగవాన్ బాన్ధవోయస్య, సోహ మేకఎవా, వార్యండు స్తరంసత్వంబలం
యస్య, త-మనస్తపారంనిరవధికం - కుగూణాంబలయాపమబ్ధిం, రథేనసాధనెన-తతరెత్తిర వానస్తి, ఆర్జున్వా, త్రాఫలభజ
త్రపశ్చే, త్రైత్వాభ్యాసలోపాభావఆత్మ నెపదంబ - తథాయద్బాన్ధవేనమయా-పరేషాంశతూణాం - బహుధనంప్రత్యా
హృతం-తథాతేషాంశిరోభ్యః, తెజఃపదం తెజసఃపదమాశ్రయః - మణిమయంమణ్యాత్మకంబ-ధనంప్రత్యాహృతమ్॥౧౪॥
యథితి ॥ హేవిధో- అదభాగ్దామనల్పవీర్యాణాంబహూనాంరాజన్య శ్రేష్ఠానాంరథజాలైః - మణితానుభిష్టాదీనాంసే
నాను, యోభగవాన్-మమాగ్రచరఃఅవస్థితః, దృశాదృష్టిమాత్రేణ-రథయాధపానా - మోజసానహాయు-ర్మనాంసేచ - ఆ
ర్చ్యతేహృతవాన్ ॥౧౫॥ యద్దోష్టితి ॥ యస్యభగవతోదోష్టుబాహుషు-ప్రణిహితంప్రణిహితం-త్వయేతిశేషః-త్వ
యానుద్భుజై కశరణ త్వేనకృతంమామిత్యర్థః-గురుర్దోణః, తత్ప్రభృతిభి, ర్నిరూపితానిప్రయుక్తాని, అప్రతిహతమహిమాన్య
స్త్రాణి-సోపాస్పృశేత్, యథాఆసురాణిఅసురేణహిరణ్యకశిపునాకారితాన్యస్త్రాణాదీని, నృసింహదాసంప్రహ్లాదం - నా
స్పృశేత్తద్వత్ ॥౧౬॥ సౌత్యితి ॥ యస్యభగవతఃపాదపద్మం, భవ్యాఃసాధవః- అభవాయము క్తయేభజన్తి । య
ఆత్మదః ఆత్మపర్యస్తవదాన్యః, యఆత్మదాబలదా ఎకోబహూనాంయోవిదధాతికామా, నితిశ్చతేః ఈశ్వరస్సర్వసి
యన్తా - కుబుద్ధినా-మమయా - సౌత్యేసారథ్యేనిమిత్రవృత్తిః-శ్రాన్త్రాహృతాస్సహిత-మతఎవ-భువిష్టమపి - మాం-యస్య

మయాపరేషాం తెజఃపదంమణిమయంబహుతంశిరోభ్యః ॥౧౪॥ యోభిష్ట కర్ణగురుశల్యచమూష్యదభిరాజన్య
వర్మరథమణ్డలమణితాను । అగ్రచరోమమవిధోరథయాధపానామాయుర్మనాంసేచదృశాసహఃఓజఆర్చ్యతే ॥
యద్దోష్టుమాప్రణిహితంగురుభిష్ట కర్ణదాణిత్రైక ర్తశలస్తైస్తవబాహ్నికాదైవ్యః।అస్త్రాణ్యమోఘమహిమానీ
నిరూపితానిసోపాస్పృశన్మహారిదాసమివాసురాణి ॥౧౬॥ సౌత్యేవృత్తిఃకుమతినాత్మదఈశ్వరోమేఘ
త్వాదపద్మ మభవాయభజన్తిభవ్యాః । మాంశ్రాన్త్రవాహమరయోరథినోభువిష్టంనహృహరణ్యదనుభావ
నిరస్తచిత్తాః ॥౧౭॥ నర్మణ్యదారచరితస్తి తతోభనానిహేపార్థహేర్జునసఖేకురునన్దనేతి । సంజల్పితానిన
రదేవహృదిస్పృశానిస్తర్ముత నిహృదయంమమమాధవస్య ॥౧౮॥ శయ్యాసనాటనవికత్తనభోజనాదిమైక్య
ద్వయస్య ఋభుమానితివిప్రలభః । సఖ్యస్సఖేవపితృవత్తనయస్యసర్వంసేహే ॥ మహామహితయాకుమతేర
ఘుమే॥౧౯॥ సోఽహంనృపేన్ద్రరహితఃపురుషోత్తమేనసఖ్యాప్రియేణసుహృదాహృదయేనశూన్యః । అధ్వస్య
రుక్రమపరిగ్రహమగ్గరక్షన్గోపైరసద్భిరబలవవినిర్జితోస్తి ॥౨౦॥ తద్వైధనుస్తఇవవస్సరథోహయాస్తేసో
ఽహంరథీన్యపతయోయతఆమనన్తి । సర్వంక్షణేనతపఃపూజసదీశరిక్తంభన్తు ॥ హుతంకుహకరాద్ధమివో

భగవతఃప్రభావేననిరస్తంవిమోహితంచిత్రంయేషాంతేనృపాఃనహృహరణ్యదనుభావ
నిరదేవ తస్యమాధవస్యశ్రీకృష్ణస్య - ఉదారెణురుచిరెణున్దరెణచస్తితేనతోభితానినర్మణిపరిహాసవాక్యాని-హేపార్థత్యా
దిరూపాణిసంబోధనాత్మకానిజల్పితానిచ-స్తరతోమమ-హృదయంబలనిభిన్దన్తి॥౧౮॥ శయ్యేతి।శయ్యాదివ్యాపారేమైక్య
క్యంసాధారణ్యంసామ్యమితియావత్ - తేన - నవిద్యతేద్వయంద్వైవిధ్యంఅన్యతరస్యవ్యాపారాన్తరంయస్యతస్య - కుమ
తేర్మేమమ-సఖ్యరఘుంసఖేవ-తనయస్యాఘంపితృవత్పితేవ-ఇతిధీన్ద్రప్రకారేణవిప్రలభోఽధిక్షిప్తో-ఋభుమాన్ఋభవో
దేవాస్తద్వాక్-ధనవానితివత్ - దేవానాంస్వామిత్యర్థః । మహామహితయామహామహితత్వాత్, మహాన్మహితయేతిపా
రే, మహితామాహాత్మ్యం, తేనమహాన్, సర్వ-మమమవరాధం-సేహేసోధవాన్, ఋతవానితిపారే, ఋతంసత్యంవాచి
కం-కాకుగర్భంవివక్షితం-తత్త్వంసత్యవాదీకితత్యాదిరూపేణవిప్రలభోపిత్యర్థః ॥౧౯॥ సోఽహమితి ॥ సఖ్యాద్వ
యోఽహం-హేనృపేన్ద్ర, సఖ్యామిత్రేణ-ప్రియేణనిరతిశయప్రీతిఃపరియోగ హృదయతేగచ్ఛ తీతిహృదయః-ఆయగతావతి
ధాతుః - హృదయంగమేన, సుహృదాహితేషిణా-పురుషోత్తమేన-శూన్యరహితః - అగ్గహేరాజన్ - అధ్వని-ఉరుక్రమ
స్యశ్రీకృష్ణస్య-పరిగ్రహంకళత్రమణ్డలం-రక్ష-గోపైరపి-అసద్భిఃదుర్జనై-రబలవయోషిదివ-నిర్జితోస్తి ॥౨౦॥ తదితి॥
యోభగవతస్సహావస్థానదశాయాంధనురాదయ-స్తవపాధునాపి-రథీచాహంసవపాధునాపి-యతో-యేభ్యోధనురాదిభ్యో-
న్యపతయః-ఆమనన్తివిష్టంరథినంమాంమన్యస్తఇత్యర్థః-యద్వైధను-తథాపితత్సర్వంధనురాదిక-మిశరిక్తంశ్రీకృష్ణరహితం
సత్-క్షణేన, అన-దసత్ప్రాయ-మధూత్-యథాభన్తుభన్తు-హుతం-యథాచ-కుహకరాద్ధం-దోషవద్విప్రస్యరాద్ధంరాధ

నం-చానాదిసత్తారః-యథాచ ఊషేఊషరభూమావృప్తంబీజంతద్వత్ * ౧౦౧ * సౌరాజ౯ సుహృత్పురేద్వారకాయాం, త్వ
యాభిప్రప్తానాం, నో-౨ స్తాకంసుహృదాంసుధ్యే-చతుఃషడ్భావశేషితాః చ త్వారఃపఞ్చవాలవశిష్టాః- అన్యేతు-స ర్వేవినష్టా
ఇత్యర్థః-తత్రహేతుంవదంతాన్విశనప్తి విపాకామృషీణాంశాపెనవిమోహితచిత్తానామ్ | వారుణీమితి || వారుణీంమదిరాం
సురాంపీత్వా-తేనోన్మథితంవిభాన్తంచేతోయేషాం-అతఎవాన్యోన్యమజానతాం-మిథోమృష్టిభిర్నిఘ్నతామ్ * ౧౦౨, ౧౦౩ *
తన్నిభోహననమపి-పా యశఃఈశ్వరస్యకృష్ణస్య-విచేష్టిత-మెతత్సంకల్పమూలక మెవేతిభావః-తదేవసదృష్టాన్తమాహ || య,
ద్యథా-యత్సంకల్పాన్నిభో-ఘాతానిభావయన్తివర్తయామాసుః-తథా-తత్సంకల్పాదేవమిథోనిఘ్నన్తివిర్జ్జముః * ౧౦౪ *
యుక్తంజైత్రస్యఘాభారాపహారాయ-౨వత్సర్గస్యత్యభిపా యేణస్య యముదాసీన ఎవన౯ ఘాభారంసంజహరేత్త్యా
హ | జల౯కసామితిద్వాభ్యామ్ | తత్రవివక్షితార్థోపయోగితయదృష్టాన్తమాహ||జల౯కసామితి||జల౯-జల౯కసాంమత్సన్య
దీనాంమధ్యే-యథా-అణీయసఃసూక్ష్మ౯-జల౯కసో-మహాన్తః-తే-అదన్తిభక్షయన్తి - యథాచ-దుర్బలా౯-తా౯-బలినో
ఘ్నన్తియథాచ-హేరాజ౯-మహాన్తోబలినశ్చ-తే-మిథోనిఘ్నన్తి * ౧౦౫ * ఏవంవిఘ్నః-బలిష్ఠైర్మహద్భిశ్చ యదుభి - రిత
రా౯దుర్బలా-నన్యాంశ్చఘాతా౯ - తతో-౨న్యోన్యం-యదుభిర్మదూనెవ-మిథో-ఘనోభారయూపా౯ - సంజహరసంహృ
తవా౯ * ౧౦౬ * దేశకాలార్థః-దేశకాలానుగుణంకర్తవ్యంప్రయోజనం-తద్యుక్తానితత్ప్రకాశకాని-శృణ్వతాం-హృద
యగతదుఃఖోపశమనాని-గోవిందస్యఅభిహతాని-భావైక్తః-భాషణానిగీతాదిరూపాణి-స్తరతోమమ-చిత్తంహరన్తి* ౧౦౭ *
ప్రమామే ౧౦౧ | రాజం స్తవయాభిప్రప్తానాంసుహృదాంసుహృత్పురే | విప్రశాపవిమూఢానాంనిఘ్న
తాంమృష్టిభిర్నిఘ్నః || ౧౦౨ || వారుణీంమ దిరాంపీత్వామదోన్మథితచేతసామ్ | అజానతామివాన్యోన్యంచతుః
షడ్భావశేషితాః || ౧౦౩ || పా యేజై తద్భగవతఈశ్వరస్యవిచేష్టితమ్ | మిథోనిఘ్నన్తిఘాతానిభావయన్తి
చయన్తి థః || ౧౦౪ || జల౯కసాంజలయద్వన్తహాన్తో-౨దన్త్యణీయ సః | దుర్బలాన్బలినోరాజన్త హాన్తోబలినో
మిథః|| ౧౦౫ || ఏవంబలిష్ఠైర్మదుభిర్మహద్భి రితరాన్విఘ్నః|యదూ౯ యదుభిరన్యోన్యంఘాభారా౯ సంజహరహా ||
దేశకాలార్థయ్యుక్తానిహృత్తా పోప శ మానిచ | హరన్తిస్తరతశ్చిత్తంగోవిందాభిహతానిమే || ౧౦౬ || ఎవంచిన్త
యతోజిహ్వాఃకృష్ణపాదసరోరుహమ్ | సౌహార్దేనాతిగాఢేనశాన్తాసీద్విమలామతిః || ౧౦౭ || వాసుదేవాఙ్మృదు
ధ్యానపరిబృంహితరహసా | భక్త్యానిర్మథితా శేషకషాయధిషణో-౨ర్జునః || ౧౦౮ || గీతంభగవతాజ్ఞానంయ
త్తత్సంగ్రామమూర్ధని | కాలకర్తృ తమోరుద్ధంఘనరథ్యగమద్విఘ్నః || ౧౦౯ || ఓశోకోబ్రహ్మ సంపత్త్యాసంభిన్న
ద్వైతసంశయః | లీనప్రకృతినైర్గుణ్యాదలిక్లత్వాదసంభవః || ౧౧౦ || నిశమ్యభగవన్వార్గంసంస్థాంయదుకులస్య
చ | స్వఃపథాయమతిచక్రేసిభృతాత్పాయుధిష్ఠిరః || ౧౧౧ || పృథాప్యనుశ్రుత్యధనంజయోదితంనాశంయదూ

ఇత్థం, మతిగాఢేనాపారేణసౌహార్దేన, కృష్ణస్యపాదసరోరుహం-చిన్తయతో-౨ర్జునస్య, అతఎవ-విమలా-శాన్తారాగాద్య
కలుషితాచ, మతిర్భూవా * ౧౦౮ * వాసుదేవస్యాఙ్మృదుగుధ్యా నెనపరిబృంహితంపరిధితం, రంహఃవెగః-పావ
ణ్యం - యస్యాః-తయా-వాసుదేవభక్త్యాఅవిచ్ఛన్నస్త్పతినస్తానరూపయాప్రీత్యాత్మికయానిర్మథితాఃసరస్తాఃఅ శేషాఃకషా
యాఃకషాయవద్దురోచారాగాదయోయస్యాస్మా - ధిషణాబుద్ధి-ర్యస్యసో-౨ర్జునః * ౧౦౯ * సంగ్రామమూర్ధనియ
ద్ధారమ్భే - య-భగవతాగీతం-గీతోపనిషన్తు ఖేనోపదిష్టంజ్ఞానం-స్వాత్మపరమాత్మతత్త్వా ప్రిసాధనాదియాథాత్మ్య గోచ
రంజ్ఞానం-తన్మహాతాకాలేన-కర్తృణాతమోగుణేన-చావరుద్ధం - తిరోహితమపి-విఘ్నస్తత్త్వావధారణసమర్థః - అత్ర-నిర్మిథి
తాశేషకషాయత్వం హేతుః-ఘనరథ్యధ్యగమత్ అధ్యవస్యత్ * ౧౧౦ * బ్రహ్మసంపత్త్యా, షడగతా, గత్యగ్రోబుద్ధ్యర్థః
బ్రహ్మవిషయకసమ్యక్జ్ఞానెన - హ్యర్జున స్తదాసీంయుక్తః-తేనోపలక్షితోవా,యద్వా, తేనహేతునాభిన్న ద్వైతసంశయః-అ
త్తనిదేహగతదేవాదిభేదభ్రమరహితఇతిగీతోపనిషత్సూర్యషట్కో-క్తబుద్ధ్యన్వేషః- బ్రహ్మసంపత్త్యైతిమధ్యమషటార్థజ్ఞా
నోన్వేష ఉక్తః,యద్వా,బ్రహ్మసంపత్త్యాసంభిన్న ద్వైతసంశయః|బ్రహ్మజ్ఞానెనసంభిన్న దేవాదిద్వైతస్వనిష్టద్వైతసంశ
యఇత్యర్థః, అలిక్లత్వా దితిస్థూలదేహవిరహానుసన్ధానముక్తం, లీనప్రకృతినైర్గుణ్యాత్ - వినష్టసూక్ష్మప్రకృతితయాగుణత్ర
యవిరహాత్-తదనుసన్ధానాదిత్యర్థః-దేహోవర్తమానత్వాదర్జునస్య - అసంభవః- అతఎవ-ఘనర్జున్తరహితః - తతోఓశోకోభ
వదిత్యర్థః-ఓశోకగ్రహణమపహతపాప్త త్వాదిగుణాష్టకయుక్తస్వరూపోపలక్షణమ్ * ౧౧౧ * భగవతోమార్గంస్వలోక
గమప్రకారం-యదుకులస్యసంస్థా - మన్తం, నాశంచేతియావత్-తచ్ఛృత్వా-యధిష్ఠిరః-నిభృతాత్పాసమాహితచిత్తః -
స్వఃపథాయ-స్వశ్చబ్రహ్మనిపరః - నిరతిశయసుఖరూపలోకమార్గాయ-మతిచక్రే * ౧౧౨ * అర్జునోదితంయదూనాం

ఇత్థం, మతిగాఢేనాపారేణసౌహార్దేన, కృష్ణస్యపాదసరోరుహం-చిన్తయతో-౨ర్జునస్య, అతఎవ-విమలా-శాన్తారాగాద్య
కలుషితాచ, మతిర్భూవా * ౧౦౮ * వాసుదేవస్యాఙ్మృదుగుధ్యా నెనపరిబృంహితంపరిధితం, రంహఃవెగః-పావ
ణ్యం - యస్యాః-తయా-వాసుదేవభక్త్యాఅవిచ్ఛన్నస్త్పతినస్తానరూపయాప్రీత్యాత్మికయానిర్మథితాఃసరస్తాఃఅ శేషాఃకషా
యాఃకషాయవద్దురోచారాగాదయోయస్యాస్మా - ధిషణాబుద్ధి-ర్యస్యసో-౨ర్జునః * ౧౦౯ * సంగ్రామమూర్ధనియ
ద్ధారమ్భే - య-భగవతాగీతం-గీతోపనిషన్తు ఖేనోపదిష్టంజ్ఞానం-స్వాత్మపరమాత్మతత్త్వా ప్రిసాధనాదియాథాత్మ్య గోచ
రంజ్ఞానం-తన్మహాతాకాలేన-కర్తృణాతమోగుణేన-చావరుద్ధం - తిరోహితమపి-విఘ్నస్తత్త్వావధారణసమర్థః - అత్ర-నిర్మిథి
తాశేషకషాయత్వం హేతుః-ఘనరథ్యధ్యగమత్ అధ్యవస్యత్ * ౧౧౦ * బ్రహ్మసంపత్త్యా, షడగతా, గత్యగ్రోబుద్ధ్యర్థః
బ్రహ్మవిషయకసమ్యక్జ్ఞానెన - హ్యర్జున స్తదాసీంయుక్తః-తేనోపలక్షితోవా,యద్వా, తేనహేతునాభిన్న ద్వైతసంశయః-అ
త్తనిదేహగతదేవాదిభేదభ్రమరహితఇతిగీతోపనిషత్సూర్యషట్కో-క్తబుద్ధ్యన్వేషః- బ్రహ్మసంపత్త్యైతిమధ్యమషటార్థజ్ఞా
నోన్వేష ఉక్తః,యద్వా,బ్రహ్మసంపత్త్యాసంభిన్న ద్వైతసంశయః|బ్రహ్మజ్ఞానెనసంభిన్న దేవాదిద్వైతస్వనిష్టద్వైతసంశ
యఇత్యర్థః, అలిక్లత్వా దితిస్థూలదేహవిరహానుసన్ధానముక్తం, లీనప్రకృతినైర్గుణ్యాత్ - వినష్టసూక్ష్మప్రకృతితయాగుణత్ర
యవిరహాత్-తదనుసన్ధానాదిత్యర్థః-దేహోవర్తమానత్వాదర్జునస్య - అసంభవః- అతఎవ-ఘనర్జున్తరహితః - తతోఓశోకోభ
వదిత్యర్థః-ఓశోకగ్రహణమపహతపాప్త త్వాదిగుణాష్టకయుక్తస్వరూపోపలక్షణమ్ * ౧౧౧ * భగవతోమార్గంస్వలోక
గమప్రకారం-యదుకులస్యసంస్థా - మన్తం, నాశంచేతియావత్-తచ్ఛృత్వా-యధిష్ఠిరః-నిభృతాత్పాసమాహితచిత్తః -
స్వఃపథాయ-స్వశ్చబ్రహ్మనిపరః - నిరతిశయసుఖరూపలోకమార్గాయ-మతిచక్రే * ౧౧౨ * అర్జునోదితంయదూనాం

నాశం-తా-భగవతే గతించ. శ్రుత్వా, కున్త్యపి-భగవ్యధోక్షజే. ౨ నన్యప్రయోజనయాభక్త్యాః ౩ ఇతలక్ష్మావనోయయా
తథాభూతా-సంస్మృతేరుపరరామవిరక్తాబహువ ॥ ౩౩ ॥ భగవత్ప్రార్థమిభగవద్భక్తిమిన్ద్రేననచోక్తాభగవతేస్వలోకం
ప్రతిగతికింకృష్టాభ్యుత్తమః శ్రీగర్వా, ఉతతయైవవే, తితానకాభిప్రేతంవికల్ప-చ-లత్వ, తత్రస్వాభిప్రేత విశదయ
తియయేతిఅజోభగవా, న్యయాతన్వా, సువోభార, మహారత్, తాంతనుం, జహా-మన్వ్యసంస్థాన-పజహా, స్వా
సాధారణయాచతుర్భుజాదిమత్యంతస్వా ౨ వతర్కపితోః పాన్తనయాంయంమనుష్య సంస్థానస్థితాం-ను-భూభారమప
నెతుంజగ్రహ, తాతను-తిరోధాయన్వా సాధారణతన్వాజగమెత్తర్థః ॥ మనుష్యసంస్థానస్థానభూభారాపనోదనాపా
ధికత్వేనయావమపాధితత్సంస్థానాపనోద్య-వ-మద్య-స్వాసాధారణయైవజగమెత్తర్థః. మనుష్యసంస్థానైవకింసజ
గామెత్యాకాంతాయాంతత్రదృష్టాన్తముఖేనోత్తరమాహ ॥ యథాకట్టకవిధచరఃపుమా-న్య వత్తదపనోద-కట్టకాన్తరం
పరిగృహ్య తేన తదవనుద్య-తతోపనుత్త-మపనోదకమపికట్టకం-ద్యయమపిజహాతి-తద్వదీశితుః భగవతః, ద్వయమపినమం,,
అపనోద్యండుక్కుచ్చరీరజాల, మపనోదకంమనుష్యసంస్థానంహో భయమపినమం. హతవ్యత్వేనసమ-అపనోదకశరీరస్యా
పియావదుపాధిధార్యత్వాదితిభావః. ఈశితుభయమిన్ద్రేన-దుక్కుచ్చరీరెవ్వప్యన్తః ప్రవిశ్యనియన్తుర్భగవతః. తాన్య
పిశరీరాణిస్సన్ద్యైవేతనూచితం కట్టకదృష్టాన్తనచైతదభిప్రేతం, యథోభయోఃకట్టకయోః కట్టకత్వమిశిష్ట-మేవముభయారపి
శరీరయోస్సశరీరత్వమిశిష్టమి ॥ ౩౪ ॥ ఇదమేవప్రసిద్ధదృష్టాన్తాన్తరేణాప్యహ-యథేతి-యథానటో-నాట్యోప
యక్తానివేషాన్తరాణిః రిగృహ్యనాట్యానన్తరం, స్వేనయాపేక్షేనావతిష్ఠతే-తథాచ-భగవానపితత్తత్ప్రయోజనాయమతస్య

నాంభగవద్గతించతామ్. ఎకాన్తభక్త్యాభగవత్సద్భోక్షిణైః వెశితాత్సపరరామశ్శసంస్మృతేః ॥ ౩౩ ॥ యయా ౨
హరద్భువోభారంతాంతనుంవిజహావజః ॥ కట్టకంకట్టక నెవద్యయంచాపిశితుస్సమమ్ ॥ ౩౪ ॥ యథామతస్య
దిరూపాణిధతైజహ్యద్యథానటః ॥ భూభారఃక్షపితోయేనజహాతచ్చక శేబరమ్ ॥ ౩౫ ॥ యదాముకున్దోభగ
వానిమాంమహా-జహాన్వతన్వాశ్రవణీయసత్క-థః ॥ తదాహరేవాప్రతిబుద్ధచేతసామభద్రహేతుఃకలిరన్వ
వర్తత ॥ ౩౬ ॥ యుధిష్ఠిరస్తత్పరిసర్పణంజుధఃపురేచరాప్యైవగృహేతథాత్తని ॥ విభావ్యలోభాన్వతజింహ
హింసనాద్యధర్మచక్రంగమనాయపర్యధాత్ ॥ ౩౭ ॥ స్వ-త్పాత్రం-వినయినమాత్మనస్ససమంగుణైః ॥ తో
యనీవ్యాఃపతంభూమెరభ్యపిచ్ఛదజాహ్వయే ॥ ౩౮ ॥ మధురాయాతథావజ్ర-శూరసేనపతింతతః ॥ పా
జాపత్యాంనియప్యేష్టిమగ్నీనపిబదీశ్వరః ॥ ౩౯ ॥ విస్మయత్రతస్సగ్వ-దుకూలవలయాదికమ్ ॥ నిర్మమోనిరహం
కారస్సంభిన్నాశేషబద్ధనః ॥ ౪౦ ॥ వాచంజహావమనసికత్ప్రాగతరెజుచలేమ్ ॥ మృత్యావపానంసో-న్తరం-శ్శతం

దిరూపాణి-యావత్ప్రయోజనంధత్తే-తదనైపునర్జహ్యత్ హేర్వాఃక్రీయరూపేక్షేవావతస్థే-తథాయేనశరీరేణభూభా
రః-క్షపితో నిరన్తః, తత్క-శేబరంజహా, తత్తిరోధాయన్వాసాధారణేనైవజగమెత్తర్థః ॥ ౩౫ ॥ యదేతిశ్రోతవ్యాస్స
త్యాః కథాః యస్యసభగవా-స్తుకున్దః-స్వతన్వా-స్వాసాధార-దిశ్యమజ్జశేవిగ్రహేణోపేతః-మహీం-యదా
యస్మిన్నహని, జహా-తదాహరేవత్సన్మహాన్యేవా-వివేకా, మభద్రహేతుఃఅశుభహేతుః, కలిరన్వవర్తత ॥ ౩౬ ॥
తతోయుధిష్ఠిరః, పురేరాప్యైగృహేఆత్మనిజనానాంజహేచ-తగ్యకలేః పరిసర్పణమనువర్తనం, జుధఃజానక్-తన్మూల
కంలోభాద్యధర్మాణాం-చక్రంజాల-మవలోక్య-గమనాయగృహాన్నిర్గమనాయ, పర్యధాత్ పరిహితః-ఉద్యుక్తోబభూ
వేత్తర్థః ॥ ౩౭ ॥ తతస్సర్వాత్ రాజాయుధిష్ఠిరః, గుణై-రాత్మనఃస్వస్యసమం, వినయినంపాత్రంపరిషీతం, హ
స్తినపురే, తోయనీవ్యాఃసముద్రమేఖిలాయాః, భూమేః-పతిమభ్యపిచ్ఛత్ అభిషిక్తవాక్, విశమయమాత్మనో నవమమితి
పాతే, వినిమయంవినిమయార్థంసదృశం-అనవమమన్యూరమిశ్యర్థః ॥ ౩౮ ॥ తథామధురాయాంవజ్రాభ్యంయదుకు
లకుమారం-శూరసేనానాంజనపదానాంపతి-మభ్యపిచ్ఛత్-తతః-పాజాపత్యాం ప్రజాపతిదేవతాకాం-ఇష్టింనిరుప్య
కృత్వా, ఈశ్వరోయుధిష్ఠిరఃఅగ్నినాహవనీయాదీక్-అపబత్, ఆత్మన్యారోపితవాక్ ॥ ౩౯ ॥ తత్రస్వగృహేవ, త
త్ప్రసిద్ధం, దుకూలాదికంశ్య-క్వా-వాచంజహావెత్తర్థయః కథంభూతః-నిర్మ-మఃదేహానుబద్ధిమస్వకీయత్వాభిమానరహితః
నిరహంకారఃదేహాత్మభమరహితః-సంభిన్నానిలశేషాణిబద్ధనానిప్రకృత్యా దీనియేన-తథాభూతః-ప్రకృత్యాదిమోక్షమ
నుసంహితవానిత్యర్థః ॥ ౪౦ ॥ తత్ప్రకారమాహ ॥ వాచమిత్యానా-వాచంవాగాదికర్తృజ్ఞానోభయెన్ద్రియవ్యాపా
రం-మనసిజహావ-మనో-ధీనమమన్యత-మనసఇన్ద్రియప్రకృతిత్వాధావాదయమెవార్థః-త-స్స-పా-జేజహావ-మనఃప్రవృ

పా ॥ వినిమయమాత్మనోనవమంగుణైః. పా ॥ తత్ప్రచ్ఛత్వే.

త్రింపాణాధీనామేన, తథాప్రాణసంవాదాదిషుదర్శనాత్, అతఏవహీ-తస్యముఖ్యప్రాణత్వం- పాణాదీనాంలయా
 నుసంధానప్రకారమాహ । ఇతరేచతంమృత్యావపానంసోత్సర్గమితితలపాణ, మితరేఇతరస్మిన్న పానె, తం సోత్సర్గమ
 పానం ఉదానఇతి శేషః-ఉత్సర్గశబ్దోవృత్తిఃపచ్చకప్రదర్శనార్థః-స్వస్వ వృత్తివిశిష్టా నామేవతేషుతేషు లయమను సంహిత
 వానిత్యర్థః-తతః, స్త, ముదానం, మృత్యుమృత్యుసంజ్ఞ కేసమానె-తం, సమానం, పచ్చత్వే - పాణాదిపచ్చ కకారణేవా
 యావిత్యర్థః, తదితిపాఠే, వస్తుకాతమిత్యర్థః అవస్థావిశేషవాయుర్ని పాణః - నవాయుమాత్రం-సచైకోపిపాణాదివృత్తి
 పచ్చకభేదాత్పచ్చవిధః-అతోవృత్తిపచ్చకసిరోధేనప్రాణస్యతత్కారణేవాయాలయానుసంధానప్రకారఉ క్తః ॥౪౧॥
 ఎవమిన్ద్రియవర్గప్రాణతద్వృత్తినిరోధానుసంధానముక్తం, అథ-వాయునాసహితానపచ్చభూతాన్ద్రియగణాచ్చ హంకార
 కార్యమితి - తదుభయం - త్రిత్వే, సాత్విక రాజస తామసరూప త్రివిధాహంకారే - జుహవేత్యర్థః, సర్వత్రత్వ ప్రత్యయ
 సాన్స్వర్గకః, యథాయథ - మిన్ద్రియాణాం - సాత్వికాహంకారేలయః - భూతానాంతామస-ఇతివివేకః-తచ్చాహంకారత్ర
 యం ఎకత్వే, ఎకస్మిన్ద్రియకృతితత్వే-మహత్తత్త్వద్వారాజుహవేత్యర్థః-సర్వంపాగాదిప్రకృత్యన్తం-ఆత్మనిజీవ-అజుహవీత్,
 చేతనాధీనాహ్యచేతనప్రవృత్తిః-అతఏవముక్తం, సహజీవఃప్రకృతేయపాదానం - ఆత్మానంజీవ - మవ్యయే బ్రహ్మణి అజు
 హూత్-జీవస్యబ్రహ్మధీనవృత్తిత్వాత్తస్మిన్ - తంసమర్పితవానిత్యర్థః ॥౪౨॥ చీరవాసా ఇతితత్త్వీరంవల్కలంవా
 సోవస్త్రంయస్య సః-నిరాహారః-బద్ధవాక్ మాసీ-మూక్తావిక్షిప్తాఃమూర్ధజాఃకేశాఃయెనసః-జడాదివ-దాత్మనఃస్వస్య-యా
 పమాకారం-దర్శయన్-లోకస్యేతి శేషః ॥ ౪౩ ॥ యథాబధిర-నద్వదశృణ్వన్-అన్ధఇవాన వెక్షమాణః-నిరగాదృహః

పచ్చత్వేహ్యోహవీత్ ॥౪౧॥ త్రిత్వేహుత్వాచపచ్చత్వంతచ్చైకత్వే-జుహూన్తునిః । సర్వమాత్మస్య జుహ
 వీద్భృష్టాన్యాత్మానమవ్యయే ॥౪౨॥ చీరవాసానిరాహరోబద్ధవాక్కుమూర్ధజః । దర్శయన్తాత్మనోరూపంజ
 డోన్మత్తపిశాచవత్ ॥ ౪౩ ॥ అనవేక్షమాణోనిరగాదశృణ్వన్బధిరోయథా । ఉదీచింప్రవివేశాశాంగతపూ
 ర్వాంమహత్తభిః ॥౪౪॥ హృదిబ్రహ్మ పరంధ్యాయన్నావ రైతగతోయతః । సర్వైతమనునిర్జగ్తుర్భ్రాతరః
 కృతనిశ్చయాః ॥ కలినాధర్మమిత్రణదృష్టాస్పృష్టాఃప్రజాభువి ॥౪౫॥ తే-సాధుకృతపర్వార్థాజ్ఞాత్వాత్మ
 స్తికమాత్మనః । మనసాధారయామాసురైర్వకుణ్డచరణామ్బుజమ్ ॥౪౬॥ తద్ధ్యానోద్దిక్తయాభక్త్యాపశుద్ధధి
 షణాఃపరే । తస్మిన్నారాయణపదేకాన్తిమతయోగతిమ్ ॥౪౭॥ అవాపుర్దురవాపాంతే-అసద్భిర్విషయాత్మ
 భిః । విధూతకల్మషాస్సానంవిరజేనాత్మనై వహీ ౪౮॥ విదురోపిపరిత్యజ్యప్రభాసేదేహమాత్మవాన్ ॥ కృ

దితి శేషః-పూర్వంగతాంగతపూర్వాం-యతో-యాం-గతః-పునర్నావ రైత-తాం - మహత్తభిఃవిరక్తైర్గతపూర్వాం, ఉదీ
 చి-మాశాందిశంహృది-పరంబ్రహ్మధ్యాయన్-ప్రవివేశ, తంయుధిష్ఠిరమనుస్మత్య-తచ్చాతరస్సర్వై - కృతనిశ్చయాఃగమనా
 యకృతోనిశ్చయాయై సై కృతవివేశావా-నిర్జగ్తుః తేభ్రాతరోయుధిష్ఠిరాదయోవా-అధర్మ-మిత్రంయస్య-తేనకలినా-స్పృ
 ష్టాఃప్రజాఃభువిదృష్టాః । అసాధుకృతాస్తుచ్చీకృతాః-సర్వైర్థాదేహతదనుబద్ధ్యాదయో-యైస్తథాభూతాః-ఆత్మనో
 దేహస్యాశ్శ్రికంమరణం-జ్ఞాత్వా-భగవచ్చరణామ్బుజం-మనసాధారయామాసుః-యుధిష్ఠిరాదయః ॥౪౪॥ ౪౫॥
 ॥ ౪౬॥ తస్యవైకుణ్ఠస్యపదామ్బుజస్యధ్యానెనఉద్దిక్తయాఉత్కటయా-భక్త్యా, విశుద్ధాధిషణాబుద్ధిర్వేషాం తె,
 నారాయణపదవాచ్యైపరమపురుషే-ఎకాన్తామతిర్వేషాం - మతేరేకాన్తత్వంనామ-విజాతీయ ప్రత్యయావ్యవధానం-విష
 యేషుశబ్దాదిషు-ప్రవణ-ఆత్మాచ-నో-యేషాం-తై-రసద్భిఃదురాత్మభిః-దుఃఖేనాప్యవాప్తు మశక్త్యాం - గతింముక్త్యాత్మికా-
 మవాపుః-తదేవోపాదయతి-విధూతానిగిస్తానికల్మషాణిభగవత్ప్రాప్తి ప్రతిబద్ధకానిపూర్వోత్తరాభూనియేషాం, తె, వి
 రజేనరజస్తమోరహితేనా, ౨౨త్వ నాన్వరూపేణ, స్థానంనారాయణస్యస్థానమవాపురిత్యశుభజ్ఞః ॥ ౪౭॥ ౪౮॥ విదు
 రోపి, కంచిత్కాలం, తీర్థాని, అటిత్వా-పాణ్డవాదీనాం-గతి, మాక్షర్య - ఆత్మవాన్ భగవతినమాహితచిత్తః-ప్రభాసేదేహం
 పరిత్యజ్యకృష్ణావేశేనకృష్ణఎవసమాధానెన-తచ్చిత్తఃకృష్ణైకవిషయకచిత్తః, పితృ దేవతాభిస్సహ, స్వ త్తయంస్వస్థానం,
 యయాపునర్యమఎవభూత్వాస్వకంలాకంయయావిత్యర్థః, కృష్ణోపవేశఇతిపాఠే ,, యదుకులసంహారాయయత్రకృష్ణఃప్ర
 విష్ట - స్తస్మిన్దేశే, ప్రభాసఇత్యర్థః, పునరధఃపతనాభావాత్పాణ్డవాదీనాంముక్తత్వ కథనం, తెహిప్రా రభకర్తావసానె

॥ పా । కృష్ణోపవేశేతచ్చిత్తః.

విమోక్ష్యస్తవ, అతోననిరోధః ॥౪౯॥ తదాచోపద్యపి, పతినామనపేక్షతా - మాజ్ఞాయజ్ఞాత్వా - వాసుదేవభగవతి -
 ఎకాన్తానిజాతీయప్రత్యయాన్తరావ్యవహితామతిర్వస్యాస్తథాఘాతా - తంవాసుదేవ, మవాప ॥౫౦॥ శ్రీకృష్ణాదీ
 నాంప్రయాణశ్రవణాదిఫలమాహ ॥ య ఇతి ఇతీతం - నితరాంస్వస్త్వయనంశృణ్వ తాంపత తాంచశుభావహం, పవిత్రం
 చ-భగవతఃప్రయాణం-పాణ్డోస్సుతానాంసంప్రయాణంచ - యఃపుమా ౯ - శ్రద్ధయాశృణోతి, సః-హరాభగవతి - భక్తిం
 లభ్యాసిద్ధింముక్తిముపైతి ॥౫౧॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవత, చంద్రచంద్రికాయాం, ప్రథమస్కంధేషష్ఠాదశోధ్యాయః ॥
 తదేవంసంస్థానంపాణ్డుపుత్రాణాంవక్త్యేకృష్ణకథోదయ-మితప్రతిజ్ఞాతం-పాణ్డుపుత్రసంస్థానంపరీక్షిజ్ఞన్తేపేతము
 పపాద్యా - ధపరీక్షితఃకర్తాచి, పరీక్షితోఽథరాజృద్ధన్తకర్తృవిలాపన, మితప్రతిజ్ఞాతాని, వర్ణయతి॥తత్రజన్మపాణ్డవపుత్రవృ
 త్తాస్తవ వాన్తర్భావ్యాభిహితం, విలాపనంద్వాదశేస్కంధే వత్స్యతి, ఇతఃపరం-చతురధ్యాయా - కర్తాచివర్ణ్యత ఇతివివేకః॥
 తత ఇతి॥తతఃపితృనిర్గమనానన్తరంమహానోగుణాయస్య - సపరీక్షిత - హేద్విజ-సూత్యాంజన్మదినే, జాతకకోవిదాఃవిపా
 యథాసమాదిశ ౯-తథైవ-ద్విజవర్ణశీతయా, మహాభాగవతస్స ౯, మహింశశాసపాలయామాన ॥ ౧ ॥ సపరీక్షిత - ఉ
 త్తరస్యమాతులస్య - తనయామిరావతీం, ఉపయమెడుదవాహ - తతస్తస్యామిరావత్యాంజనమెజయాదీంశ్చతురస్సుతా,
 నుదపాదయత్ - అడభావఆర్హః, ఆగమశాస్త్రస్యానిత్యత్వాద్వా ॥౨॥ శారద్వతంకృపం, గురుంకృత్వావృత్వాగ
 ఙ్గాయాంగఙ్గాతీరే - త్రిశశ్వమేధా-నాజహర-యత్ర-యేష్వశ్వమేధేషు - దేవాఇన్ద్రాదయః - అక్షిగోచరా - బభూవుః-త

ష్టావేశేనతచ్చిత్తఃపితృభిస్సృతయంయయా ॥ ౪౯ ॥ ద్రౌపదీచతదాజ్ఞాయపతినామనపేక్షతామ్ । వాసుదేవ
 భగవతిహ్యేకాన్తమతింపతమ్ । ౫౦ ॥ యశ్చృద్ధయైతద్భగవత్ప్రయాణంపాణ్డోస్సుతానామితిసంప్రయా
 ణమ్ । శ్రుణోత్యలంస్వస్త్వయనంపవిత్రంలభ్యాహరౌభక్తిముపైతిసిద్ధిమ్ । ౫౧ ॥
 ఇతిశ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, ప్రథమస్కంధే, షష్ఠాదశోధ్యాయః ॥
 సూతఉవాచ ॥ తతఃపరీక్షిద్విజవర్ణశీతయామహింమహాభాగవతశ్చశాసనః । యథాహిసూత్యామభిజాత
 కోవిదాస్సమాదిశన్విప్రమహద్గుణస్తదా॥౧॥సఉత్తరస్యతనయాముపయేమఇరావతీమ్ । జనమెజయాదీం
 శ్చతురస్తస్యాముత్పాదయత్సుతా ॥౨॥అజహరాశ్వమేధాంస్త్రీన్గంగాయాంఛూరిదక్షిణా ॥ శారద్వతం
 గురుంకృత్వాదేవాయత్రాక్షిగోచరాః ॥౩॥నిజగ్రహాజసావీరః కలిందిగ్విజయేక్వచిత్ । నృపలిక్ష్మధరంశూ
 ద్రంఘ్నస్తంగోమిథునంపచా ॥ ౪ ॥శౌనకఉవాచ॥కస్యహేతోర్నిజగ్రహాకలిందిగ్విజయేన్యపః । నృదేవచి
 హ్నధృక్కుద్రఃకోసాగాంయఃపచాఽహనత్ ॥ ౫ ॥తత్కథ్యతాంమహాభాగయవిష్ణుకథాశ్రయమ్ । అథ
 వాఽస్యపదామ్భోజమకరన్దలిహంసతామ్ ॥ ౬ ॥కిమనైర్నరసదాలాపైరాయుషోయదసద్వ్యయః । తుదా
 యుషాంస్యణామృతమర్త్యానామృతమిచ్ఛతామ్ ॥ ౭ ॥ ఇహపహూతోభగవాన్ప్రత్యశ్శామిత్రకర్తృణానక

థావిధానాజహరేత్యర్థః ॥౩॥ కదాచిద్దిగ్విజయేనిమితై - చరణ - వీరఃపరీక్షిత, క్వచిద్దేశే, పదాపాదన - గోమిథునం
 స్త్రీపుంసయోగ్గోర్మ్యగ్నంఘ్నస్తంతాడయస్తం - శూద్రమపి, నృపచిహ్నధరం-కలి-మోజసావరాభిభవామధ్యత్తకే
 న-నిజగ్రహానిగృహీతవా ॥౪॥ తత్రలబ్ధప్రశ్నావసరఃపుచ్చతిశౌనకః, కస్యహేతోడితి, నృపఃపరీక్షి-ద్దిగ్విజయే-
 కస్తాద్దేతోః-కలిందిజగ్రహేత్యేకఃప్రశ్నః, యో-గాం-పదాఽహనత్తతాడ - అసౌన్యచిహ్నధరశ్చాద్రఃక ఇత్యు పరః-
 యద్యపి నృపలిక్ష్మధరంశూద్రంకలిమితిసామానాధికరణ్యనిర్దేశేనైవకలిరేవన్యదేవచిహ్నధృక్ శూద్రఇతిజ్ఞాత ఏవేతిప్రశ్నాఽ-
 నుపపత్తిః-తథాపి-కఇత్యుస్యకింగుణకఇత్యభిప్రాయః - అతఃప్రశ్నోపపత్తి ॥ ౫ ॥ సృతకలినిగ్రహాదికంకేవలమస్తా
 భిఃపుష్పమిత్యేవనవర్ణయ, కింతు-హేమహర్ష ౯-యది, విష్ణుకథాశ్రయంభగవత్కథోపేతం - అథవాస్యవిష్ణోపదామ్భుజమ
 కరన్దాస్యాది నాం-సతాం - సాధూనాం-కథాశ్రయంస్యా - త్తర్లికథ్యతాం ॥ ౬ ॥ తత్రహేతుంపదకవిమతద్భక్తకథా
 నాశ్రయాణామశ్రోతవ్యత్వమవర్ణయత్వంచాహ॥కిమనైర్నితి॥అజ్ఞ, హేమూత్సయత్, యేభ్యః, ఆయుషోఽసద్వ్యయఃనిర్ద
 కఃక్షయో-భవతి-తైః, తుదాయుషామల్పాయుషాం-ఋతంకర్తృఫల-మిచ్ఛతాం, మర్త్యానాంమరణశీలానాం, స్వణాం-సం
 బద్ధిభి-రన్యైర్దిష్టతద్భక్తజన్మకథానాశ్రయై, రతఏవా-సద్భిః, ఆలాపైః, కిం-వర్ణితైఃశ్రుతైర్వా-నకించిత్ప్రయోజనం, కిం
 తు, కేవలమాయుర్వ్యయంవెతిధావః యద్యా, ఋతం, సత్యంపరంబ్రహ్మ, ఇచ్ఛతాం-తత్ప్రకృతకామయమానానాం, మ
 రణశీలానాంఅల్పాయుషాం, స్వణాంఅస్మాకం, అన్యైరసదాలాపైఃకిం, నకించిత్ప్రయోజనమస్తీ - యతోయేభ్యః-కేవల
 మాయుషోఽసద్వ్యయోభవతీత్యన్వయః ॥ ౭ ॥ ననుతుదాయుషాంమర్త్యానామస్మాకం-యావత్త్యవృష్టవర్ణనశ్ర

వణం-జీవన-మధ్యవసాతుంనశక్యమిత్యతా హ || ఇహేతి || ఇహ-మిశేషేతే- శామిత్రకర్తృణామత్రకర్తృణాశ్చమిత్రకర్తృణాశ్చ
శునంజ్ఞానమిత్త వాచీ శమయితాచభవానస్త్యైతే సతే సచేహ - పాపాపనోక భగవద్గుణానుభవత్వ పరః-తత్సంబంధే
కర్తృణాభగవద్గుణవర్ణనశ్రవణాత్మకబ్రహ్మసత్రైత్యర్థః-భగవాన్మత్పు రాహుతః సచాస్తకో-యావ- దిహస్తే-తావదత్ర
నకశ్చిన్ద్రియతనమరణమేతిశ్చ || ౮ || శ్రీమద్ధమావహతఇత్యత్రాహ-ఎతదర్థం , అత్రావస్థితానామమరణార్థమివహీ-ప
రమృతిభిర్భగవాన్మత్పు - రాహుతఇత్యర్థః-మృత్యురపి-స్వ్యాసారంవిహాయ భగవద్గుణశ్రవణాయ-ఇహానకచిదపిహ
న్యాదిన్యభిప్రాయేనాహుతఇతిభావః-తత్కథ్యతాం మహాభాగ - ఇత్యాదిశ్లోకద్వయే-విష్ణుతద్భక్తతాత్రయస్యైవ
వర్ణనీయత్వంశ్రోతవ్యత్వంచాత్తం . తదేవసహతుక ముపపాదయతి . అహా ఇతిసార్ధేన || స్వలోకహరేర్లలాన్యస్తి
స్మృతిపావ్యాస్తద్ధరిలం . తద మృతత్వం . వచః , పీయేతపాతవ్యం - శ్రోతవ్య మితి యావత . యేషబన్ధి - తానభి
నన్దతి , అహాఇతి , తేహంభాగ్యం ఎతావదితివక్తుమశక్య మితి భావః || ౯ || శ్రీ కుతః - యద్యసా-స్తవ
స్యమన్తచేష్టస్య మన్తా ప్రజ్ఞాయస్య మన్తమల్ప - మాయ్యస్య - తస్య - హరి లీలా మృతం - వచః - అశృణ్వ తో-వ
యః . కవలం - నక్తంంత్రా సదయా హీయతే హ్యస్యత - దివా అహని తు - వ్యర్థైః పురుషార్థశూన్యైః - క
ర్తృభి - స్సాంపారికకర్తృభిః - హీయతే - హరిలీలామృతంవచఃపిబతస్తు - వయస్సఫలమితిభావః || ౧౦ || శ్రీ ఇత్యమా
పుష్టస్స హేతుకంకలిగ్రహాదికంవర్ణయతిసూతః-యదేత్యాదినాయావత్సప్తదశాధ్యాయసమాప్తి . యదా-పరీక్షిద్ది

శ్చిన్ద్రియతేతావద్యావదాస్తఇహాన్తకః || ౮ || ఎతదర్థంహిభగవానాహుతఃపరమర్షిభిః . అహాన్యలోక
పీయేతహరిలీలామృతంవచః || ౯ || మన్తస్యమన్తప్రజ్ఞానయోమన్తాయుషశ్చవై | నిద్రయాహీయతేనక్తందివా
చవర్తకర్తృభిః || ౧౦ || యదాపరీక్షితుగురుజాత్యేవసన్మలంప్రవిష్టంనిజచక్రవర్తితే | నిశమ్యవారామనతిప్రి
యంతతశ్చరాసనంసంయుగశౌండ్రితదే || ౧౧ || స్వలంకృతంశ్యామతురంగయోజితంరథంమృగైర్నృధ్వజమా
స్థితఃపురాత్ | వృతోరథాశ్వద్విపపత్తియుక్తయాస్వసేనయాదిగ్విజయాయనిర్గతః || ౧౨ || భద్రాశ్వంకతు
మాలంచభారతంహోత్రరాకకురూక్ || ౧౩ || పురుషాదీనిసర్వాణివిజిత్యజగ్మహేబలిమ్ || ౧౪ || తత్రతతోపశ్య
ణ్వోనస్వపూర్వేషాంమహాత్మనామ్ | ప్రగీయమానంచయశఃకృష్ణమాహాత్మ్యసూచకమ్ || ౧౫ || ఆత్మానం
చపరిత్రాతమశ్వత్థామ్నోస్త్రతేజసా | స్నేహంచవృష్టిపార్థానాం తేహంభక్తించకశవే || ౧౬ || తేభ్యః
పరమసంతుష్టఃప్రీత్యుజ్జ్విష్ణుశలోచనః | మహాధనానివాసాంసిదదాహారాన్తహామనాః || ౧౭ || సారథ్యపా
రిషదసేవనసఖ్యదౌత్యవీరాసనానుగమనస్తవనప్రణామామ్ | స్నిగ్ధపాణ్డురుజగత్ప్రగతించవిష్ణోర్భక్తిం
కరోతిన్యపతిర్చరణారవిన్దే || ౧౮ || తస్యైవంవర్తమానస్యపూర్వేషాంవృత్తిమన్వహమ్ | నాతిదూరేకీలాశ్చ

గ్విజయార్థంగతః కురుజాత్యేచుచజనపదేభు- వసన్ . నిజచక్రణన్వాజ్ఞాచక్ర-వర్తితేలనుశ్చిదేశే స్వసేనాధిష్ఠితేదేశేవా
ప్రవిష్టం-కలిం-తత్ప్రవేశరూపా - మత్యన్తమప్రియాంవారాం - నిశమ్యకర్తృ , తతః సయ్యుగయుద్ధే - శౌండ్రిః ప్రవీణో
రాజా, శరాసన్ధను-రాదదేజగాహ నిజచక్రవర్తితేకురుజాత్యేవసన్మితవాన్వయః || ౧౧ || శ్రీ తతస్సస్వస్వలంకృతం,
శ్యామైస్తురంగఃయోజితం-మృగైర్నృసింహాశ్చితోధ్వజోయస్తి || తలరథ మాశ్రితోఽధిష్ఠితః-రథాదిచతుర్థయుక్తయాసే
నయా-పరివృతో-దిగ్విజయాయనిర్గతః - కురుజాత్యలాదితశేషః || ౧౨ || శ్రీ భద్రాశ్వాదివర్షాణినిర్జిత్యబలికరంజగ్మహే
|| ౧౩ || శ్రీ తత్రతత్రదేశేమ-స్వస్వపూర్వేషాంయధిష్ఠిరాదీనాం-మహాత్మనాం - కృష్ణస్యభగవతోమాహాత్మ్యస్యసూచ
కం-ప్రగీయమాన-యశః || ౧౪ || శ్రీ అశ్వత్థామ్నో-బ్రహ్మస్త్రతేజసా-పరిత్రాతమాత్మానంచవృష్టిపార్థానాంచ
కశవక్పష్టే , స్నేహమనురాగంచ,తథా-తేహంతస్త్విభక్తించోపశ్యణ్వోనః || ౧౫ || శ్రీ సతరాహృష్టః ప్రీత్యాఉజ్జ్విష్ణు
తేలోచనయస్యసః,మహామనాఃఉదాంబుద్ధిర్వదన్యోరాజా,తేభ్యశ్చౌవయశ్చేభ్యః,మహాధనానిబహుమూల్యద్రవ్యాణి-వా
సాంసి హారాన్తుక్తాహారాశ్చ,దదా || ౧౬ || శ్రీ స్నిగ్ధవృషురక్తేభు-పాణ్డురుజగత్ప్రగతించవిష్ణోర్భక్తిం-సారథ్యాదికం-
జగత్కృతంప్రణామంచ - స్మృత్వైతిశేషః-న్యపతిఃపరీక్షిత్ - పిష్టైః శ్చరణారవిన్దే,భక్తింకరోతిన్నచకారేత్యర్థః తత్రసా
రథ్యంప్రసిద్ధం - పారిషదంసఖ్యత్వం - సేవనంభ్యశ్చకర్తృ-దౌత్యందూతస్యకర్తృ - వీరాసనానుగమనం-న్యపాసనాధిష్ఠితం
ప్రత్యనువర్తనం-స్తవనంస్తుతికర్తృ-ప్రణామోనమస్కారః విష్ణుకర్తృకాన్పాణ్డురిషయానెతాన్స్త్రైవ్యర్థ || ౧౮ || శ్రీ
తస్యపరీక్షితః - పూర్వేషాంయధిష్ఠిరాదీనాం - వృత్తి-మన్వహం-వర్తమానస్యానువర్తమానస్యసతః తస్య, నాతిదూరేశ

స్తికృష్టదేశే , యన్త హదాశ్చర్యమాసీ- త్తత-భయిష్యతోమ-మ త్రశ్యణ ॥౧౦॥ ధర్మః ధర్మః ధర్మః ధర్మః ధర్మః
వృషరూపధరః , ఎకేన-పదనపాదేన , చరణ-విచ్ఛాయాని సైజస్కం, గాంగోరూపధరాం , వత్సరహితాంమాతరమి
వా-శూణిపదనెయస్యాస్తాం-పుచ్చతిస్తాంపుచ్చత్ ॥ ౧౧ ॥ ప్రశ్నమేవాహ ॥ కచ్చిదిత్యాదిభిష్టద్భిః ॥ హేభద్ర-తవా
త్తనఃదేహస్యా , నామయమారోగ్యం , అస్తీకచ్చిత్-ఈషన్తాయతాహర్షక్షయముపగతేన-ముఖేన, విచ్ఛాయా , స సైజ
స్కా-భవసీ-అహంతు . భవతీంత్యా-మన్తరా-హృదయమధ్యే - ఆధిక్తే శోయస్యాస్తథాధూతా-మాలత్యయే . స్థూ
నివిచ్ఛాయాభ్యాముత్పశ్యామి । హేఅమ్మ, కంచనదూరస్థంబద్ధంశోచసి ॥ ౨౦ ॥ కింప పాదై స్త్రీభిఃస్యాన-మేకఃపా
దోయస్యతం-మాంప్రతిశోచసి , ఉత-వృషతైశూద్రప్రాయైరాజభిః-భోక్ష్యమాణంస్వాత్మానంప్రత్య వశోచసి, ఆహూ
స్వీత్ హృతఃశూన్యః-యజ్ఞియహవిర్భాగోయేషాంతా-దేవాప్రతి-ఉతస్వీత్-మఘవతీద్యై. అవర్షతిసతి-దుర్భిక్షేపీడితాః
ప్రజాఃప్రతి ॥ ౨౧ ॥ యద్వా-హేఉర్వి- పురుషాదైఃరాక్షసైరివ-స్య శంసై-రా రాక్షసీడితా-చాలకా-అరత్య
మాణాః-స్త్రీయఃస్త్రీఃప్రతి - శోచసికిం-బ్రహ్మకులవి ప్రకులై-కుకర్తృణిదుర్వృత్తైసతి - దేవస్యవిష్టోస్సంబద్ధినిం-వాచంత్ర
యాంప్రతి-ఉత-రాజకులై-అబ్రహ్మణ్యైర్బ్రాహ్మణైస్సాధునిసతి-కులగ్ర్యాన్చాహ్మణాన్ప్రతి ॥ ౨౨ ॥ కింవా-కలి
నాఉపస్యప్తా-క్షత్రియాధమాన్ప్రతి-యద్వా-తైక్ష త్రబన్ధుభిరవరోపితాన్య పద్రుతానిరాష్ట్రాణిప్రతి-ఉత-ఇత స్తతః-ని
షిద్ధదేశజసేషుఅశనాద్యున్ముఖంఅశనాద్యభిలాషిణంజీవలోకంప్రతి ॥ ౨౩ ॥ యద్వా-హేఅమ్మ హేధరిత్రి-తవ-ధూరి

ర్యంయదాసీత్సన్నిభోధమే ॥౧౦॥ ధర్మఃపదై కేనచరన్విచ్ఛాయాముపలభ్యగామ్ । పుచ్చతిస్తాశ్చువదనాంవి
వత్సామివమాతరమ్ ॥౧౧॥ కచ్చిద్భద్రదేనామయమాత్మన సైవిచ్ఛాయా సిన్ధూయ తాయన్ముఖేన ॥ అలత్యయే
భవతీమన్తరాధిందూ రెబద్ధంశోచసికంచనామ్మ ॥ ౨౦ ॥ పాదైర్మూన్యంశోచసిమేక పాదముతాత్మానంవృష
తై ర్భోక్ష్యమాణమ్ ॥ ఆహూసురాదీహృతయజ్ఞభాగాప్రజాఉతస్వీన్తమఘవత్యవర్షతి ॥ ౨౧ ॥ అర
త్య మాణాస్త్రియఉర్వి చాలాశోచస్య భోపురుషాదైరివారాక్ష ॥ వాచందేవీంబ్రహ్మకులైకుకర్తృణ్యబ
హ్మణ్యైరాజకులైకులాగ్ర్యై ॥ ౨౨ ॥ కింక్షత్రబన్ధాకలినోపస్యప్తా రాష్ట్రాణివా తై రవరోపితాని । ఇ
త స్తతోవాశనపానవాసస్సాన్సన్వవాయోన్ముఖజీవలోకమ్ ॥ ౨౩ ॥ యద్వామృతేధూరిభరావతారకృ
తావతారస్యహరైర్ధరిత్రీ । అన్తర్నితస్యస్తరతీవిస్యప్తాకర్తృణినిర్వాణవిలమ్మితాని ॥ ౨౪ ॥ ఇదంమమావత్స్వ
తవాధిమూలంవసుంధరైయేనవికర్షితాసి । కాలేనవాతేబలినాబలీయసాసురార్చితంకింహృతమమ్మసౌభ
గమ్ ॥ ౨౫ ॥ ధరణ్యువాచ ॥ భ వాన్మువెదతత్సర్వంయన్తాంధర్వాన్విపుచ్చసి । చతుర్భిర్వర్తసేయేనపాదై
ర్లోకసుఖావహైః ॥ ౨౬ ॥ సత్యంశోచందయాతౌ నిస్త్యాగస్సంతోషఆర్జవమ్ । శమోదమస్తపస్సాన్ముంతితి

భారస్యా వతారాయాపహరణాయ-కృతఃఅవతారోయేన-తస్యహరై-రధునాన్తర్నితస్యశ్రీకృష్ణస్య , హరైరితకర్తృవశ్యే-
తేన-విస్యప్తాత్వక్రాంతి-తస్యకర్తృణిచేష్టితాని-నిర్వాణవిలమ్మితానిస్తరతీ-శ్వం శోచసి-నిర్వాణేమోక్షేవిశేషణలమ్మితా
నిసన్నిహితానిసాక్షాత్కృతానితీయావత్-యద్వా-నిర్వాణంసుఖం-విలమ్మితం-అధునాన్తరీతంయభ్యస్తాని ॥ ౨౪ ॥
హేవసుంధరై-తవాధేగ్దుల-మిదముపస్థితం-మహ్యమావత్స్వభ్యాహి-యేనవికర్షితాకృతత్వంప్రాప్తాసి-తస్యాధేగ్దు
లమిత్యర్థః-హేఅమ్మ-సురైరపిబహుమన్తవ్యం-తవసౌభగంస్పృహణీయంసౌదర్యం- బలినామపిబలీయసా-కాలేన కింవాప
హృతమ్ ॥ ౨౫ ॥ ఎవముక్తాధరణ్యువాభవానిత్యాదిభిర్దేశభిఃతన్మమాధిమూలంసర్వం . ను-నూనం-భవావేదజా
నాస్యైవ-కుతః-యత్సాత్-ధర్మాప్రచుచి-అజానతోధర్మప్రశ్నో-నుపపన్న ఇతిభావః-అథాపికింతదితిచేత్ . యేన
కారణేన-త్వం , లోకానాంసుఖావహైశ్చతుర్భిఃపాదైర్వర్తసే అవర్తథాః , అధునా-యేనకారణేనవిన్తేకపాదేనవర్త
సే-తదేవమమాప్యాధిమూలమిత్యర్థః ॥ ౨౬ ॥ కారణవిశేషజ్ఞానాయాంతదుపపాదయతి ॥ సత్యమిత్యాదిపంచభిః ,
సత్యాదయోన్యైశబహవో , మహత్త్వమిచ్చద్భిర్జనైః, ప్రార్థనీయా-గుణా-నిత్యాఃకదాచిదపియస్మిన్నవియన్తేనచ్య వన్తి-
తేన-గుణానాంపాత్రేణముఖ్యాశ్రయేణ - శ్రీనివాసేనశ్రీకృష్ణేన-సాంప్రతమధునా-రహిత, మతఏవ - పాస్తనాపాపేన-కలి
నా-ఈక్షితం-లోకం , ప్రత్యహంశోచామిత్యన్వయః-తత్రసత్యంభూతహితత్వం, వాచికంవా-శౌచంహేయప్రతిభటత్వం-
తౌన్సిస్సపరాధజనసహిష్టుతా . త్యాగః-అనాదరఃపూర్ణకామత్వప్రయత్నః-తథాచశూయతే, సర్వమిదమభ్యాత్మై-
వాక్యనాదరగతి , అత్తపర్యంతవదాన్యత్వంవాత్యాగః-సంతోషఃకర్మ చిదపిక్షేపరాహిత్యం. ఆర్జవంమనోవాక్కాయానా

మైకయాశ్చం - శమోమనోనిగ్రహః-దమోబావ్యోన్మియనిగ్రహః-తపః ఆలోచనంజగద్వ్యాపారోపయుక్తం - సామ్యం
 అకనాయాదిరాహిత్యం - నితితాద్యంద్యా ప్రతిహతత్వం - ఉపరతిర్వ్యధావ్యా పారోపరతిః-శ్రుతంసర్వశాస్త్రార్థయా
 భాత్యవిత్వం ॥ ౨౭ ॥ జ్ఞానంఆశ్రితానిష్ఠవరిహరెష్టప్రాణోపయుక్తం,విరక్తిర్విషయేషుస్పృహత్యైవం , విషయా
 నాకృష్టచిత్తత్వంవా-విశ్వర్యంస్వవ్యతిరిక్తసర్వనియన్తృత్వం,శౌర్యంయధైవ్యవైముఖ్యం,తేజోఽప్రధృష్యతా,బలంప్రసి
 ధ్ధం,స్తృతిసత్స్వపివిపులెవ్వవరాధేమావకారస్తరణం-స్వాతన్త్ర్యంఅన్యానపెక్షత్వం-కౌశలంనైపుణ్యం - కాన్తిసతత్ర
 సూర్యోభాతిశ్రుత్యుక్తవిధాదీప్తిః-ధైర్యంవీర్యం , తచ్చయధైస్వగృహభవప్రవేశసామర్థ్యం , మార్దవమక్రూరతా
 స్వాతన్త్ర్యంసౌభగంకానిరితిపాతె,సౌభగంసౌభాగ్యం,స్పృహణీయత్వం ॥ ౨౮ ॥ పాగ్గల్భ్యంస భాసుధా
 ర్జ్యం,ప్రత్రయోమహత్సు వినయః,శీలంసద్వృత్తిః-సహఃపాగ్రణస్య స్వా భావికసామార్థ్యం,ఓజఃఅన్వాదిజనితంబలం-ధా
 రణాసామర్థ్యం,భగోజ్ఞానాద్యత్కర్షః-గా మ్భిర్యందురవగాహాభిప్రాయత్వం,స్థైర్యంకోధనిమితైరవికారః-ఆప్తిక్యం
 శాస్త్రార్థవిశ్వాసః-కీర్తిర్యశః-మానః పూజార్హతా-అనహంకృతిఃదహత్వాభిమానరాహిత్యం ॥ ౨౯॥౩౦ ॥ శ్రీయ
 తెబ్రహ్మదిభిరితీర్థక్షీ-తస్యానివాసఃశ్రీనివాసః-తేనెత్యభిప్రేతమ్ ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ తదేవవిశదయతి ॥ బ్రహ్మదయభి

క్షోపరతిశ్చుతమ్ ॥ ౨౭ ॥ జ్ఞానంవిరక్తిరై శ్వర్యంశౌర్యంతేజోబలంస్తృతిః । స్వాతన్త్ర్యంకౌశలంకాన్తిరై
 ర్యంమార్దవమేవచ॥ ౨౮ ॥ పాగ్గల్భ్యంప్రత్రయశీలంసహఃఓజోబలంభగః । గామ్భిర్యంస్థైర్యమాప్తిక్యంకీ
 ర్తిన్వానోఽనహంకృతిః॥ ౨౯ ॥ ఎతేచాన్యైరభగవన్మిత్యాయత్రమహాగుణాః । పార్థ్యమహత్త్వమిచ్ఛచ్ఛిర్మ
 వినున్తిస్తకర్షిచిత్ ॥ ౩౦ ॥ తేనాహంగుణపాత్రేణశ్రీనివాసేనసాంప్రతమ్ । శోచామిరహేతంలోకంపాప్సనాక
 లినైక్షితమ్ ॥ ౩౧ ॥ ఆత్మానంచానుశోచామిభవన్తంచామరోత్తమమ్ । దేవాన్పితౄనృషీన్సాధునాత్మర్వాన్వ
 ర్ణాన్స్తథాశ్రమాన్ ॥ ౩౨ ॥ బ్రహ్మాదయోబహుతిథంయదపాజ్ఞమోక్షకామాస్తపస్సమచరన్ భగవత్ప్రప
 న్నా । సాశ్రీస్త్వవాసమరవిష్టవనంవిహాయత్యాదసౌభగమలంభజతేఽనురక్తా ॥ ౩౩ ॥ తస్యాహమబ్జకులి
 శాబ్దశకతుకైర్జ్యేమత్ప్రదైర్భగవతస్సమలంకృతాగ్నేః । త్రినత్యరోచడపలభ్యతతోవిధూతింలోకాన్సమంవ్య
 సృజదుత్సయతీంతదన్తే ॥ ౩౪ ॥ యోవైమమాతిభిరమాసురవలశరాజ్ఞామక్షోహిణీశతమపానుదవాత్తతన్త్రః ।
 త్వాం దుస్థమూనపదమాత్స నిపాయమేణసంపాదయన్యదుషురమ్యమబిభ్రదజ్ఞమ్ ॥ ౩౫ ॥ కావాసమోతవిర
 హం పురుషోత్తమస్య ప్రేమావలోకరుచిరస్త్రితవల్లజల్పైః । సైర్యం సమానమహరన్తధుమానిసీనాంరో
 మోక్షవోమమయదజ్ఞ్యునిటజ్కీతాయాః ॥ ౩౬ ॥ తయోవేవంకథయతోఃపృథివీధర్మయోస్తదా । పరీక్షిన్నా

తి । చతుర్ముఖప్రభృతయః-యస్యాః అపాజ్ఞమోక్ష-ఈషత్తిర్యగృగైశప్రసార-స్తద్విషయత్వం-ఆత్మనాంకామయమానాః-
 బహుతిథంబహుకాలం-తపస్సమచరన్చక్రః,సాశ్రీరపికమలవనంస్వనివాసం,విహాయ,భగవన్తమేవ,ప్రపన్నాచనతీయ
 స్య-పాదయాః-సౌభగంసౌందర్యమేవా, లంనితరాం,భజతేసేవతే ॥ ౩౩ ॥ తస్యభగవతః, అచ్ఛాదీనాం, కేతూనాంచి
 హ్సీనాం,కేతైరాశ్రయభూతైః,పద్మైపాదవిన్యాసైః,అలంకృతమజ్జంయస్యాస్సాహం-తతః,అతఏవ-విధూతింలక్ష్య,మ
 ప్పుపలభ్య,త్వయాప్యేవంభాగ్యంనలబ్ధమిత్యధిక్షిప్యవిధూతింసర్వసమృద్ధింప్రాప్యేతివా,త్రినపిలోకా,నత్యరోచే, త్రిలో
 క్షమలిక్రమ్యతతోపృథికందీప్తిమత్సన్త్రి,ఎవ,ముత్స్యయతీంగర్వితాం,మాం,సభగవాన్-తదన్తైలవతారప్రయోజనాన్తే-వ్యసృ
 జత్ ॥ ౩౪ ॥ యోవాఇతి ॥ మమాతీవభారరూపం,ఆసురవంశేఅసురసంపద్యుక్తేవంశే,జాతానాంరాజ్ఞాం, అక్షో
 హిణీనాంశత,మపానుదతేఅపసితవాన్, తథా,యశ్చత్తతన్త్రఃస్వతన్త్రః, ఉభవదం,ఉనంపదంపాదద్వయంయస్యతం,
 అతఏవ,దుస్థందుఃఖితం,త్వాం,ఆత్మనిస్వస్తిక్,య,శ్చౌరుషంసామర్థ్యం, తేన,సంపాదయన్పాదచతుష్టయసంపన్నంక
 ర్తుమిచ్ఛ,ర్యదుషురమణీయంఅన్యంశరీరమబిభ్రతేధృతవాన్ ॥ ౩౫ ॥ యశ్చప్రేమపూర్వకావలోకనేనరుచిరేణ, సు
 న్దరేణ,స్త్రితేన, సున్దరైర్భావజైశ్చ, మధుమానిసీనాయాదవస్త్రీణాం,స్థైర్యంఇతరావశ్యత్వం,సమృక్,హృతవాన్,య
 స్యచాఘ్నిభ్యాంవిటజ్కీతాయాః,అలంకృతాయాః,మమ, రోమోత్సవోరోమోద్గమో-బహూవ, తస్య పురుషోత్తమస్యశ్రీ
 కృష్ణస్య-విరహం,కావా,మాదృశీ,సహేత, సకాపిసహేతేత్యర్థః ॥ ౩౬ ॥ ఇత్థంతయోఃపృథివీధర్మయోఃకథయతోర్ని

ధఃసంభాషమాణయోస్సతో-స్తదా-పరీక్షీన్నామరాజ్ఞః-ప్రాచీంసరస్వతీం ప్రభాసతీర్థం- పాక్షః ॥ ౩౨ ॥ ఇతిశ్రీ
 మద్భాగవత, చంద్రచక్రికాయాం, ప్రథమస్కంధే, పోడవోధ్యాయః.***
 తత్రేతి ॥ తత్రప్రాచ్యాం సరస్వత్యాం - పూర్వోక్త - మనాభవద్ధన్య మానం - గోమిథునం - నృ పస్యే వలా
 ఛా నాని యస్య - దణ్డోహ సైయస్యతం - వృషలం చ - రాజా పరీక్షీ - ద్దదర్శ ॥ ౧ ॥ తత్రగోమిథునై ప్రమాం
 సం విశిన ప్తి ॥ వృషమితి ॥ వృషంమృణాళవద్ధవళం - మేహస్తమివ మూత్రంముచ్చస్తమివ-బిభృతమద్విజస్తం-
 ఎకనపాదెన - కమ్పమానం , శూద్రేణతాడితం , అతః , సీదస్తం క్లిశ్యస్తమ్ ॥ ౨ ॥ స్త్రియంవిశినప్తి ॥ గామి
 తి ॥ ధర్మదుఘాంఘృతపయోరూపక్షరణద్రవ్యదోగ్ధిం - శూద్రస్య వామపాదెన తాడితాం - అతఏవ , భృశం దీ
 నాం, వత్సరహితాం, అశ్చ సహితంవదనంయస్యాస్తాం - కృశాంకర్మితాం-యవసంశృణుమిచ్చ తీంకామయమానాం -
 గాంచ-చకారాద్వృషలంచ, పప్రచ్చేత్యన్వయః ॥ ౩ ॥ కార్తస్యరాఃస్వర్ణప్రాయాఃపరిచ్ఛదాఃపరికరాయస్తీ- తం
 రథ-మారూఢః-సమారోపితంసజ్జీకృతంకార్త్యకంధనుర్యేన - సపరీక్షీ-వైశుగర్భితవద్ధమ్భిరయాగిరాపప్రచ్ఛ ॥ ౪ ॥ ప్ర
 శ్నమేవాహ ॥ కస్త్యమిత్యాదిభిరేకాదశభిః, తావద్వృషలంప్రతిప్రశ్నమాహ ॥ కస్త్యమితిద్వాభ్యామ్ ॥ కస్త్యంత్యంకశి
 తిప్రశ్నః-కిమర్థంపృచ్ఛసీత్యత్రాహ ॥ అహమేవశరణరక్షితాయస్యతస్మి-అస్మిన్లోక-బలీన-త్వం - అబలాదుర్బలా-
 బలా,ధంసే,అతఃపృచ్ఛామితిభావః-నృపోహమిత్యత్రాహ-నటవ-ద్వేషేణనరదేవోసి-కర్తృణా-త్వం-అద్విజఃశూద్రః ॥ ౫ ॥

మరాజ్ఞఃప్రాక్షఃప్రాచీంసరస్వతీమ్ ॥ ౩౨ ॥ ***
 *** ఇతిశ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, ప్రథమస్కంధే, పోడవోధ్యాయః.***
 సూతడివాచతత్రగోమిథునంరాజాహన్యమానమనాభవత్ దణ్డహస్తంచవృషలందద్వశేన్యపలాఞ్చనమ్ ౧ ॥
 వృషంమృణాళధవళంమేహస్తమివబిభృతమ్ ॥ వెపమానంపదైకనసీదస్తంశూద్రతాడితమ్ ॥ ౨ ॥ గాంచధర్మ
 దుఘాందీనాంభృశంశూద్రపదాహతామ్ ॥ వివత్సామశ్రువదనాంకృశాంయవసమిచ్చతీమ్ ॥ ౩ ॥ ప్రచ్ఛరథ
 మారూఢఃకార్తస్యరపరిచ్ఛదః ॥ మేఘగర్భిరయావాచాసమారోపితకార్త్యకః ॥ ౪ ॥ కస్త్యంమచ్చరణేలోక
 బలాధంస్యబలాన్బలీ ॥ నరదేవోసివేషేణనటవత్కర్తృణాధ్యజః ॥ ౫ ॥ యస్త్యంకృష్టగతేదూరంసహగార్జీ
 వధన్వనా ॥ శోచ్యోస్యశోచ్యాప్రహసిప్రహరకవధమర్హసి ॥ ౬ ॥ త్వంవామృణాళధవళపాదైర్మూలనఃప
 దాచరక ॥ వృషయాపిణకింకశ్చద్దేవోనఃపరిభేదయక ॥ ౭ ॥ నజాతుకారవేన్ద్రాణాందోర్దణ్డపరిమ్మితే ॥ భూ
 తతేనపతస్త్యస్తీవినాతేప్రాణినాంశుచః ॥ ౮ ॥ మాసౌరభేయానుశుచోవ్యేతుతేవృషభాద్భయమ్ ॥ మా
 రోదీరమ్భభద్రంతేఖిలానామయికస్తరి ॥ ౯ ॥ యస్యరాప్త్రేప్రజాస్సర్వాస్త్రస్యనైసాధ్యసాధుభిః ॥ త
 స్యమత్తస్యనశ్యన్తీర్తిరాయుర్భుగోగతిః ॥ ౧౦ ॥ ఎషరాజ్ఞఃపగోధర్హ్యోర్హానామాత్రినిగ్రహః ॥ అతఏనం
 వధిష్యామిచూతద్రుహమస్తత్తమమ్ ॥ ౧౧ ॥ కోఽవృశ్చత్తవపాదాంస్త్రీతస్సౌరభేయచతుష్పదః ॥ మాఘా

గార్జీవధన్వనాఅర్జునెనసహ- శ్రీకృష్ణే-దూరంస్వర్లోకంప్రతిగతేనతి , త్వ-మశోచ్యోశోకానర్హ- ప్రహసి-ప్రహర- స్వ
 ధమర్హసి-అతశ్చోచ్యోసే-స్వజనవెతిశేషః ॥ ౬ ॥ అథవృషంపృచ్ఛతి-త్వమితి-మృణాళధవళ , పదైస్త్రీభిర్యూని-
 పదైకనచరక - త్వంవాకః-నోఽస్మాక-వృషయాపిణః పరిభేదయక - కింవాకశ్చిద్దేవః ॥ ౭ ॥ కారవేన్ద్రాణాం , దో
 ర్దణ్డః-పరిమ్మితేఅగ్నిష్టే-పాలితభియావత్ , అస్మికభూతలే-తేవినాత్వాంవి నా, కేషాంచదవిప్రాణినాం-శుచఃశోకా
 శ్రుబిందవః - కదాచిదపినపతన్తి ॥ ౮ ॥ హేసౌరభేయ-వృష-మా ౨ నుశుచఃశోకంమాకార్జీ-తేతవ, వృషలాదస్తాత్
 శూద్రా , ద్భయం-వ్యేతునశ్యతు-గామాశ్వాసయన్నాహ-మితి-హేఅష్ట-ఖిలానాందురాత్మనాం , శాస్తరిదణ్డధరే , మ
 యి-తిష్ఠతిసతి-త్వం , మారోదీరోదనంమాకార్జీ-తేతవ , భద్రంసుఖమేవ , భవిష్యతి ॥ ౯ ॥ హేసాధ్య-యస్యరాజ్ఞో
 రాప్త్రే , దురాత్మభిస్సర్వాః ప్రజాః , త్రస్యనైభిభృతి అసాధుభిరితకరణత్వనివక్షయాత్ప తీయాప్రయక్తా- అతోన,భి
 త్రాధానా , మిత్యపాదానత్వం-తస్య , మత్తస్యరాజ్ఞః-కీర్త్యాదయోనశ్యన్తి,భగోభాగ్యం , గతిఃపుణ్యలోకగతిః ॥ ౧౦ ॥
 ఆర్తానాందుఃఖితానాం , ఆర్తిపరిహరణియ-దేవఏవ-రాజ్ఞాం , పరఉత్సృష్టో-ధర్మః , యతఏవ-మతః-భూతద్రోహ
 కారిణమతఏవా-సత్తమమేనం-వధిష్యామి ॥ ౧౧ ॥ పునర్యవంపృచ్ఛన్నాశ్వాసయతి ॥ కశితిసాగైశ్చతుర్భిః-హేసౌర
 భేయ-చతుష్పద-స్తవ-త్రీపాదాక , కోఽవృశ్చత్ అచ్చినత్ , కృష్ణానువర్తినాంరాజ్ఞాం అస్మాకం-రాప్త్రే , త్యాద్య

శాఃదుభితాః, మాఘావక్తన స స్తు ॥౧౨॥ హేవృష-వః,భద్రమేవభవిష్యతి-కింతు అకృ తాగసాంనిరపరాధినాం, సాధూనాంయుష్మాకం-ఆత్మవైరాఘ్యకారిణం, పార్థానాంకీర్తిదూషయతీతితథా-త,మాఖ్యాహి ॥ ౧౩ ॥ యః-అ నాగసినిరపరాధే, జనె,ద్రోహంయుజ్జన్నానై, తస్య,సర్వతఃసర్వత్ర-మత్ మ త్తః-భయం-భవిష్యతి ॥ ౧౪ ॥ యో ౭నాగస్సఘాతేషు-నిరఙ్కుశఃఉత్పథస్స, న్నాగస్సృద్ధోహకృ, ద్భవతి-తస్య,సాక్షాదమ ర్త్యస్య దేవస్యా, స్య జ్ఞదయు క్తంఘజ-మాహ గ్రాన్తి ఆహరిష్య మాణోన్తి ॥ ౧౫ ॥ స్వ ధర్మస్థానాంఅనుపాలనమేవ రాజఃపర మోధర్మః-కథం ఘా తస్యఇహలోకే-అనాపది-ఉత్పథా-దుర్వృత్తా-అన్యాక అసాధూక-శాసతఃదణ్డయతః-అనాపద్యత్పథానిత్య నెన-ఆప దిదుర్వృత్తిర్నదోషావ హేతిసూచితమ్ ॥ ౧౬ ॥ ఎవము క్తవ న్తమాహవృషః॥ఎతదితితిథిః॥ తావ త్తవ్వహోభిన్ననతి॥ ఎత దితి॥ పాణ్డవంశజానాంయుష్మాకం-ఎత-దా ర్థానాంనభయంయస్మా-త్తద్వహో-యు క్తమేవ-పాణ్డవేయాన్విశినప్తి |యేషాం పాణ్డవేయానాం-గుణగ ణై రైతుభి-ర్భగవాక్యప్తో-దౌత్యాదౌకర్మణి-వృతః-దౌత్యాదికర్మార్థంవృత్యత్యర్థః॥యేషామితి కర్తరివప్తి-యై ర్వృత్యత్యర్థః-ఎవంవిధగుణగణాశ్రయాణామేతద్వహోయు క్తమేవేతిభావః ॥ ౧౭ ॥ కో-౭వృశ్చదితియ త్పృష్టంతతో-త్తరమాహ॥నతి॥ హేపురుషర్షభ,యస్మా-త్పుంసః, క్షేత్రబీజానిదుఃఖకారణాని,స్య- స్రంపురుషం,వయంనజానీ మః,తత్ర హేతుంవదన్నాత్మనోవిశినప్తి॥వాక్యభేదవిమోహితాః, క్షేత్రకారణానివదతాంవాక్య భేదైర్నానిధవాక్యైః మోహితాః ॥ ౧౮ ॥ వాక్యభేదానెవదర్శయతి,కేచిదితిసార్ధేన ॥ క్షేత్రకారణవాదినాంమధ్యే,కేచిత్, ఎవంచైవంవె, త్యేవంవిధోవికల్పఎవ,వసనంవసనవన్ని ర్ణతవ్యాధౌపాదకం, యేషాం,తథాఘాతాః,ఆత్మనఃస్వ స్యా త్తానమేవక్షేత్రకా

వంస్త్యాదృశాగాప్యైరాజ్ఞాంకృష్టానువ ర్తినామ్ ॥ ౧౨ ॥ ఆఖ్యాహివృషభద్రంవస్సాధూనామకృతాగసామ్| ఆత్మ వైరూఘ్యకర్తారంపార్థానాంకీర్తిదూషణమ్ ॥ ౧౩ ॥ జనె౭ నాగస్యఘంయుజ్జన్నర్వతో౭ స్య చమద్భ యమ్ ॥ ౧౪ ॥ అనాగస్త్విహఘాతేషుయఆగస్సృన్తిరఙ్కుశః | ఆహర్తాన్తిఘజంసాక్షాదమ ర్త్యస్యాపిసా జ్ఞగమ్ ॥ ౧౫ ॥ రాజ్ఞోహపరమోధర్మ స్స్వధర్మస్థానుపాలనమ్|శాసతో౭న్యాన్యథాశాస్త్రమనాపద్యత్ప థానిహా ॥ ౧౬ ॥ ధర్మఉవాచ॥ఎతద్వఃపాణ్డవేయానాంయు క్తమార్తాభయంవచః| యేషాంగుణగణై కృష్టో దౌత్యాదౌభగవాన్వృతః ॥౧౭॥ నవయంక్షేత్రబీజానియతస్స్యుఃపురుషర్షభ | పురుషంతంవిజానీమోవాక్యభే దవిమోహితాః ॥ ౧౮॥ కేచిద్వికల్పవసనాఆహు రాత్తానమాత్మనః॥దైవమన్యే పరకర్మస్వభావమపరే ప్రభు మ్ ॥౧౯॥ అప్రతర్క్యాదనిర్దేశ్యాదితికెవ్వపినిశ్చయః| అత్రానురూపంరాజ రైవిమృశస్వమనీషయా ॥౨౦॥ ఎ వంధర్మైప్రవదతినసమృద్ధీజన త్తమాః|సమాహి తేనమససావిభేదఃపర్యచష్టతమ్ ॥౨౧॥ ధర్మం బ్రవీషిధర్మ జ్ఞధర్మో౭సివృషరూపధృక్|యదధర్మకృతస్సానంసూచకస్యాపితద్భవేత్ ॥ ౨౨ ॥ అథవాదేవమాయాయా

రణమాహుః,అన్యేతు,దైవం,అపరేతు,కర్మప్రాక్తనం-ఇతరేతు, స్వభావ,మపరేతు,ప్రభుం,తత్ర - దైవంజీవాదృష్టమితి భావః-ప్రకృతేఃపరిణామస్వభావః,ప్రభురీశ్వరః ॥ ౧౯॥ కేచి త్తు,అప్రతర్క్యాత్తర్కాగోచరాత్,అనిర్దేశ్యాద్య క్తుమశక్యా-త్కస్తాచ్చిత్కారణాత్కైశఇత్యాహుః,ఇతీతం-కెవ్వపినిశ్చ యః॥నెత్యధ్యాహరః-యద్వా-తత్తదభిమానాను సారేణైవనిశ్చయఇత్యర్థః-తత్రైవంక్షేత్రకారణేషువికల్పితేషు-హేరాజర్ష-య దనురూపంప్రకృతక్షేత్రానుగుణం - కారణం- తత్-స్వమనీషయాసూక్ష్మయాధియా-విమృశవిచారయ ॥ ౨౦ ॥ ఇత్యంధర్మైప్రవదతినతి-హేద్వి జనత్తమాః-స-స మృత్సార్వభౌమః-పరీక్షిత్-విగతభేదః-సమాహి తేనమససా-తంధర్మస్యాభిప్రాయం-ప్రత్యచష్ట-చక్షిర్ధర్మ నెపివర్తతేదృ ష్టవాన్,ఆలోచ్యనిశ్చితవానిత్యర్థః ॥ ౨౧॥ నిరీతమేవతదభిప్రాయంతంప్రత్యాహాధర్మమిత్యా దిభిష్టడ్ధిః॥తత్రక్షేత్రబీజా వహేపురుషేసన్నిహితేపి,యదుక్తం-క్షేత్రబీజానియతస్స్యు స్రంపురుషంనజానీమితి-తత్రతదభిప్రాయంనిరీతమాహ ॥ ధర్మ మితి ॥ హేధర్మజ్ఞ-సాక్షాత్త్వంవృషరూపధృక్-ధర్మఎవాసి-అతఎవాపద్యపి-పురుషంతంనజానీమితి - ధర్మమేవబ్రవీషి,అధర్మ కారిణిపురుషేసన్నిహితేషుధర్మసూచకంవచస్తద్ధర్మమేవేత్యర్థః, కుతః, య-ద్యస్మా,దధర్మకృతో౭ధర్మకారిణఃస్థానం ప్రాప్యంస్థానం,య, త్సూచకస్యాప్యధర్మసూచకస్యాపితత్త్వానం,భవేత్,,పతితంపతితఇ త్యుక్త్వాపతిష్యతీతిశాస్త్రాదితి భావః ॥ ౨౨ ॥ అథవిమృశస్వమనీషయేతియదుక్తంతదభిప్రాయమాహ ॥ అథవేతి ॥ దేవమాయాయా-ఈశ్వరసంకల్పస్య,, మాయావయనంజ్ఞానమితి,, జ్ఞానపర్యాయో౭త్రమాయాశబ్దః,,మాయయాసతతంవే త్తిప్రాణినాంచశుభాశుభ,, మితి ప్రయోగాచ్చ, గతి,య్యతానాం -చైతనోవచసశ్చ, గోచరఃఅ విషయభూతే,తివా-నిశ్చ యః-నజానీమితి-విమృ శస్వేతిచ - వదతాత్వయా, ౭యంపాపకృ దితిసూచనమధర్మః, ఈశ్వరసంకల్పశ్చ వాఙ్మనసాగోచరఇతివా - దద్ధితమి

త్యర్థః ॥ ౨౩ ॥ ధర్మో నీత్య నేనత్వంసాక్షాద్ధర్మధిదేవతై వెత్యుక్తం , యతఏవ-మతఏవ-తవపాదాలపి-నలౌకికవృ
షభపాదసజాతీయా-అపితు-విశిష్టాశ్చైతి-వదత్-తద్వ్యజ్ఞకాదర్శయతి॥తపఇతి॥ధర్మధిదేవస్యతవ - పాదా, స్తపఅదయ-
శ్చత్వారః-ప్రకీర్తితాః,తత్రత్రయఃపాదాః - అధర్మస్యాశ్చై-స్త్రిభిః-స్తయాదిభిర్భగ్నాః-తత్ర,స్వస్తిన్నుత్కర్షణీః-స్తయః-స
చతపోనాశహేతుః - సక్లశ్చాచవిరోధీ,మదోదయావిరోధీచిత్తవికారోవివేకాత్మమత్వరూపః - మదెనారానామూర్తిమపశ్య
న్నదయాంకురుతే ॥౨౪॥ అథ-వృషలంతచ్చిక్రీడితంచనిశ్చిత్యాహ ॥ ఇదాసీమితి ॥ హేధర్మ-య-స్తవ-తురీయపాదః-స
త్యం-త-ద్య తో-నిర్వర్తయేత్ - యస్మాద్దేతోర్నిష్ప ద్యత-తమిదాసీ-మన్యతేనై - ధితఃప్రవృద్ధో-ఽయ-మధర్మ రూపఃకలి-
ర్జిఘ్నుత్యతి-గ్రహీతుమిచ్ఛతి - తపఅదీనాం-క్రమేణనిర్వర్తకాః-స్తయసక్లమదాన్యతానామభావాః - సస్త్యపిహ-తపఅదీని-
స్తయాదిభిర్భజ్యంతే ॥౨౫॥ అథ-గాం-తత్కై-శహేతుంచనిశ్చిత్యాహ ॥ ఇయమితిద్వాభ్యామ్,ఇయంగాః-సాక్షా-ద్భూః
పృథ్వీ - భగవతాశ్రీకృష్ణేన - న్యాసితో-ఽపనీతఃఉరుభరోయస్యాస్తథాఘోతా-శ్రీమద్భిరజ్ఞాదిచిన్తాఃశ్రీశోభైమామస్తీ
తితై-స్తస్యభగవతః-పాదన్యాసై - స్సర్వత్ర-కృతంకౌతుకముత్సవోయస్యాస్యా - బభూవ ॥౨౬॥ అథునాతు-భగ
వతా-ఉజ్జితాత్యక్తానతీ-సాధ్వీభూ,రతఏవ-భాగ్యహీనవ - అబ్రహ్మణ్యాబ్రహ్మకులాసాధవః-న్యపవ్యాజాఘృపవేషమా
త్రధరాః-శూద్రాః,మాంభోక్ష్యస్తీతిహేతో - రశూణాంకళాబిన్దవోయస్యాస్తథాఘోతా,శోచతి ॥౨౭॥ ఇతితథం-
ధర్మంమహీంశ-సాస్త్యయిత్వా - మహారథఃపరీక్షిత్-అధర్మ హేతవే-కలయే-తద్వధార్థం - నిశాతంతీర్జ్యం - ఖడ్గ - మాదదే

మానంగతిరగోచరా । యతసోవచసశ్చాపిభూతానామితినిశ్చయః ॥౨౩॥ తపశ్శాచందయాసత్య మితిపాదాః
ప్రకీర్తితాః । అధర్మంకై ప్రయోభగ్నాస్తయసక్లమదైస్తవ ॥౨౪॥ ఇదాసీంధర్మపాదస్తే సత్యంనిర్వర్త
యేద్యతః । తంజిఘ్నుత్యత్యధర్మోయమన్యతేనై ధితఃకలిః॥ ౨౫॥ఇయంచభూర్భగవతాన్యాసితోరుభరాసతీ
శ్రీమద్భిస్తవదన్యాసై స్సర్వతఃకృతకౌతుకా ॥ ౨౬ ॥ శోచత్యశ్రుకలాసాధ్వీదుర్భగవోజితాఽధునా।అబ్ర
హ్మణ్యాన్యపవ్యాజాఘృద్రాభోక్ష్యన్తిమామితి ॥ ౨౭ ॥ ఇతిధర్మంమహీంచై వసాస్త్యయిత్వామహారథః ।
నిశాతమాదదేఖడ్గంకలయేఽధర్మ హేతవే ॥ ౨౮ ॥తంజిఘంసుమభిప్రేత్యవిహాయన్యపలాఙ్ఘనమ్ । తత్పాద
మూలంశిరసాసమగాద్భయవిహ్వలః ॥ ౨౯ ॥పతితంపాదయోద్వీరఃకృపయాదీనవత్సలః । శరశ్యోనావధీభ్య
కృతహచేదంహసన్నివ ॥౩౦॥ గాజోవావ ॥ నతేగుడాకేశయశోధరాణాంబద్ధాఙ్గాలైర్వేభయమసికించిత్ ।
నవర్తితవ్యంభవతాకథంచనత్కైతేన్నదీయేత్సమధర్మ బన్ధుః ॥ ౩౧ ॥ త్వాంవర్తమానంనరదేవదేహేష్యనుప్ర
వృత్తోయమధర్మ పూగః । లోభోఽన్యతంచార్యమనార్యమంపాశ్చైష్టాచమాయాకలహశ్చదమ్భః ॥ ౩౨॥న
వర్తితవ్యంతదధర్మబన్ధోధర్మైణసత్యేనచవర్తితవ్యే । బ్రహ్మవరైయత్రయజస్త్రయజ్ఞైర్జ్వరయజ్ఞవితాన
విజ్ఞాః ॥ ౩౩ ॥యస్తిన్హరిర్భగవానిజ్యమాన ఇజ్యాత్తమూర్తిర్యజతాంశంతనోతి । కామానమోఘాన్సీర

ఉద్భృతవాక్ ॥౨౮॥ తంపరీక్షితం-జిఘంసుంసాస్తుమిచ్ఛం-అభిప్రేత్యాలత్య - కలి-ర్మృపలాఙ్ఘనానికిరీటాదీని -వి
హాయాపనీయ,భయేన-విహ్వలగాత్రఃచలద్గాత్రః-శిరసా-తస్యపరీక్షితఃపాదయోర్మూలం-సమగాత్ పపాతేత్యర్థః ॥౨౯॥
పాదయోఃపతితంతం-కలిం-వీరో-దీనవత్సలః - శరణమర్పితశరణ్యః-శ్లోక్యఃప్రశస్యో - రాజా-కృపయా - నావధీత్సహత
వాక్-కింతు-హసన్నివేదంవత్సమాజమాహ ॥౩౦॥ తదేవాహ ॥ నత్యాదిభిశ్చతుర్భిః । గుడాకేశయశోధరాణాంఅ
ర్జునకీర్తివర్ధనానాం , అస్మాకం-సన్నిధావితిశేషః-బద్ధాఙ్గాలై- సైతవ-కించిదపి-భయం-నాస్తి -కింతు-అస్తదీయేత్కైత్రే-కథం
చన-భవతా-నవర్తితవ్యం - కుతః-యత-స్తవ-మధర్మస్యబన్ధురనుబన్ధీ ॥౩౧॥ తదేవప్రపఞ్చయతి॥ త్వమితి ॥ నరదేవా
నాందేహేషువర్తమానం త్వా-మనుస్యత్యప్రవృత్తోభవత్య-యమధర్మ సముదాయః-కోసావధర్మయూధఇత్యత్రాహ॥లో
భఇతి ॥ అనార్యంశాశ్యం - అంహఃపాపం-శ్టైష్టాఅలక్ష్మీః-మాయా-మాయాగుణకార్యంరాగద్వేషాదిక-మపహ్నవోవా-
దమ్భోవఞ్చనమ్ ॥౩౨॥ త-త్సాత్-హేఅధర్మబన్ధోధర్మైణసత్యేనచవర్తితవ్యే - అస్తికై-బ్రహ్మవరైకైత్రే-త్వయాన
వర్తితవ్యం ,, సరస్వతీదృషద్వత్సోదైవనద్యోర్యదస్తరంతద్భ్రష్టవర్తమ్ ,, తథా-యత్ర-యజ్ఞవితానవిజ్ఞాఃయజ్ఞానుష్ఠానకో
విదాః-యజ్ఞైర్జ్వరంపరమపురుష - మారాధయన్తి-తత్రబ్రహ్మవక్తై - నవర్తితవ్యంభవతా ॥ ౩౩ ॥ కింబహునా-
యస్తికైదేశహరిర్భగవాన్ - ఇజ్యాఅరాధ్యాఇన్ద్రాదయస్తైమూర్తిఃశరీరయస్యసః-యజ్ఞైగిజ్యమానో-వాయురివ-స్థావ
రాణాంజిగమానాంచభూతానాం - అస్తర్చహిశ్చ - వ్యాప్యేతిశేషః-అత్తాఅస్తఃప్రవిశ్యప్రశాసనధారతేకుర్వత్ -యజ

తామారాధయిత్వానాం-అమోఘాః-కామాః ఇష్టార్థాంశ్చ - శంసుఖంమోక్షాఖ్యంచ-తనోతిప్రయచ్ఛతి-తత్రసర్వత్రా
 వినభవతావ ర్తితవ్యమ్ ॥౩౪॥ ఇత్థంపరీక్షితాఽనుశిష్టఃకలి-ర్జాతవేపథుఃసంజాతగాత్రకమ్పఉద్యతఉద్భృతోఽసిఖిఙ్గో
 యెనతందణ్డపాణింయమమివో-ద్యతముద్యుక్త-మిదంవత్సమాణ-మాహ ॥౩౫॥ తదేవాహయత్రేతిద్వాభ్యామ్ హేసా
 ర్వభౌమ-తవాజ్ఞాయాత్రక్వాపివత్స్యమియ-త్సానంభవాన్ని ర్దిశతి-తత్రకవచిద్వత్స్యమి-కింతు-తత్రత్వామెవగృహీతశ
 రాసన-మాలత్యయే ॥౩౬॥ అత-స్తా-మెవంవిధం-నయత్రలత్యయే-హేధర్మభృతాంశ్రేష్ఠ-తవానుశాసనంఆజ్ఞా-మాతి
 వ్యక్తఅనుపాలయత్-నియమేనవత్స్యే-తత్సానంనిరైష్టుంత్వమర్హసి ॥౩౭॥ ఇత్థమభ్యర్థితోరాజా-తత-స్తస్తైకలయేవాస
 స్థానాని దదౌ-తాన్యేవాహా-ద్యూతమితి॥యేమస్తానెషు-ద్యూతాదిరూప-శ్చతుర్విధోఽధర్మ-స్తాని,దదావిత్యర్థః॥తత్ర-ద్యూ
 తమత్తైరైవనం-పానంమద్యపానం-స్త్రీయఃస్త్రీణాంసజ్జః,సూనాభూతహింసా ॥౩౮॥ పునశ్చస్తానాన్తరంయాచమానా
 యకలయే-ప్రభుఃపరీక్షిత్-జాతరూపంసువర్ణం-స్థానమదాత్-తతఃపునరపి - స్థానాన్తరాణియాచమానాయ-అన్యతాదీని-ప
 ఛాయేషు-తానిస్తానానిదదౌ-రజఃక్రోధః॥౩౯॥ ప్రభవత్యస్తాదితిప్రభవః-అధర్మస్యప్రభవః-కలి-రాత్తరేయేణపరీక్షితా-
 దత్రాన్య-మూనిపఞ్చస్తానాన్యన్యతాదీని-పూర్వోక్తానిద్యూతాదీనిచ-తస్యోత్తరేయస్యాజ్ఞానువర్తనకలిర్మవసత్ ॥౪౦॥
 యతోద్యూతాదీనికలేరావాసస్తానాని - అథఅతః,బుభూషుఃభవితుమిచ్ఛః-ఆత్మసత్తాలబ్ధమిచ్ఛః-పుమా - నేతానిద్యూ
 తాదీని - నసేవేత - బుభూషురిత్యనెన-ఎతానిసేవమానోఽన్తతఃస్థావరతాంపాశ్చవన్నసత్ప్రాయో భవేదితిసూచితం,
 రాజాతు,విశేషత-ఎతానినసేవేత - కుతః,యతోఽయంధర్మశీలః , ధర్మఎవశీలంవృత్తంయస్యసః,తచ్చకుతః-లోకపతిఃలో

జగ్జమానామన్తర్బహిర్వాయురివైకఆత్మా ॥ ౩౪ ॥ సూతఉవాచ ॥ పరీక్షితైవమాదిష్టస్సకలిర్జాతవేపథుః త
 ముద్యతాసిమాహేదందణ్డపాణిమివోద్యతమ్ ॥ ౩౫ ॥ యత్రకవచనవత్స్యమిసార్వభౌమతవాజ్ఞయా । లత
 యేతత్రతత్రాపిత్యామాత్రైషశరాసనమ్ ॥ ౩౬ ॥ తన్మైధర్మభృతాంశ్రేష్ఠస్తానంనిరైష్టుమర్హసి । యత్రైవనియ
 తోవత్స్యఆతిష్ఠంస్తైఽనుశాసనమ్ ॥ ౩౭ ॥ సూతఉవాచ ॥ అభ్యర్థితస్తదాతస్తైస్తానానికలయేదదౌ । ద్యూతంపా
 నంస్త్రీయస్సూనాయత్రాధర్మశ్చతుర్విధః ॥ ౩౮ ॥ పునశ్చయాచమానాయజాతరూపమదాత్ప్రభుః । తతోఽ
 నృతంమదంకామంరజోవైరంచపఞ్చమమ్ ॥ ౩౯ ॥ అమూనిపఞ్చస్తానానిహ్యధర్మప్రభవఃకలిః । ఔత్తరేయ
 జదత్రానిన్యవసత్తస్మిదేశకృత్ ॥ ౪౦ ॥ అథైతానినసేవేతబుభూషుఃపురుషఃక్వచిత్ । విశేషతోధర్మశీలోరాజా
 లోకపతిర్గురుః ॥ ౪౧ ॥ వృషస్యనష్టేంస్త్రీన్నాదాంస్తపశ్శ్చాచందయామితి । ప్రతిసందధళశ్వాస్యమహీంచనమ
 వర్ధయత్ ॥ ౪౨ ॥ సఎవఎతర్హ్యధ్యాస్తాసనంపార్థివోచితమ్ । పితామహోపన్యస్తంరాజ్ఞాఽరణ్యంవివిక్ష
 తా ॥ ౪౩ ॥ ఆస్తైఽధునాసరాజ్ఞిఃకారవేన్ద్రశ్శ్చయోల్లసన్ । గజాహ్వయేమహాభాగశ్చక్రవర్తిబృహచ్చగ్రాహః ॥
 ఇత్థంధూతానుభావోయమభిమన్యుసుతోన్మపః । యస్యపాలయతఃక్షోణీంయూయంసత్రాయదీక్షితాః ॥ ౪౪ ॥

*****ఇతిశ్రీమద్భాగవతే,మహాపురాణే,ప్రథమస్కంధే,సప్తదశోఽధ్యాయః.*****

కానాంజనానాంపతిఃపాలయతా - అన్యధా,రాజానమవలోక్య, ప్రజాలపి-తథాకుర్వతోనశ్రేయూరితిభావః,ఎతచ్చ-రా
 ష్టోఽనుచితమిత్యభిప్రాయేణవిశేషస్థి । గురుర్హి తోపదెష్టా ॥ ౪౧ ॥ తతో-వృషస్యవృషరూపధర్మస్య, నష్టాః,తపతి
 దిరూపాః - త్రీన్నాదాః-ప్రతిసందధేసంయోజయామాన, పరీక్షిదితిశేషః-తథా,మహీంచాశ్వాస్యసాన్త్యయిత్వా, స
 మ్యగవర్ధయత్పురోష ॥౪౨॥ సఇతి॥సఉక్తవిధప్రభావ-ఎవపరీక్షిత్ - ఎతర్హి అధునా-అనతివిప్రకృష్టకాలే-వనంవివి
 త్తతాప్రవేష్టుమిచ్చతా-పితామహేన - రాజ్ఞాయధిష్ఠిరణ-ఉపన్యస్తంప్రదత్తం-పార్థివస్యసార్వభౌమస్యో, చితం-సింహాస
 న-మధ్యాస్తైలధ్యాస్త,వర్తమానసామీప్యేవర్తమానవద్వే,తిథూతేలట్ ॥౪౩॥ కారవశ్రేష్ఠః-శ్రియాసార్వభౌమశ్రి
 యా-ఉల్లసత్-ప్రకాశమానో-విపులక్తిర్-శ్చక్రవర్తిచక్రంభూమణ్డలంవర్తయతిపాలయతితితథాభూతః-రాజ్ఞిఃమహారాజః-
 పరీక్షిత్-గజాహ్వయేపురే-అధునావర్తమానసంసిక్యప్తైభూతకాలే-ఆస్తైస్త ॥౪౪॥ సకవల-ముక్తఎవతస్యప్రభావః-
 కింత్విన్దంధూతాఅన్యేచప్రభావాయస్య - తథాభూతోఽయ-మభిమన్యోస్సుతో-న్మపఃపరీక్షిత్ - అతఎవాధునా-తస్యాభా
 వేపి,తద్భయా, త్కలెరత్రదేశేప్రవేశాభావాదేవ - భవతామిదంసత్రంప్రవర్తత్యిత్వాహ॥యస్యేతి॥యస్యపరీక్షితః-క్షో
 ణీంపాలయతః- అత్రాపివర్తమానసామీప్యేభూతేలటశ్చత్రాదేశః-పాలితవతస్సతః-అవసితేవిఘనసారేత్యేటికాయాం
 తద్వాసనానువృత్తివత్తదాజ్ఞాచక్రానువృత్తైరేవహేతో - రూయం - సత్రాయకృతసంకల్పా - వర్తనై-అన్యథా-కలి
 నాభిభూతంసత్రమిదంసప్రవర్తేత్యర్థః॥౪౫॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతచంద్రచన్ద్రికాయాం,ప్రథమస్కంధే,సప్తదశోఽధ్యాయః॥

అథైతత్ప్రబంధపిప్పచ్చిషామద్యోధయతుంపారీక్షితమవశిష్టంవృత్తాంతంసమాసతోవదన్తుపసంహరతి । యోవాఇతి
దశభిః । యోవై - పరీక్షితః, మాతురుదరే - దౌః । ణ్యస్త్రైః, విప్లుష్టోదగ్ధో, పృథ్వుతకర్తృణః కృష్ణస్యభగవతో, ౭ నుగ్రహా
న్నమృతః ॥ ౧ ॥ యత్ప్రబ్రహ్మకోపేనచాగ్రహ్మణశాపాత్కేనో, త్థితాత్సముపస్థితా, త్ప్రణానాంవిప్లవోనాశోయ
స్సాత్, ఉరుభయంయస్మా, త్తక్షకా-న్నసంముమోహమోహాంనప్రాప్తిః-నాభిభేదిత్యర్థః; కథంభూతః, భగవత్యైవార్పిత
ఆశయో-స్త్రాకరణంయెనతథాభూతస్య ॥ ౨ ॥ సరాజాసర్వతఃసర్వత్రదేహతదనుబద్ధ్యాదిషుసగ్గముత్సృజ్య, వైయా
సకేశ్యకస్య - శిష్యోభూత్వావిజ్ఞాతేఅజితేభగవతినంధితిర్నిష్ఠాయస్యసః, స్వకశేబరంగజ్ఞాయాంజహాతత్యాజః ॥ ౩ ॥
మోహభావమేవసహేతుకముపపాదయతి ॥ నెతి ॥ ఉత్తమశ్లోకస్యభగవతోవార్తాయేషాం తెషాంనభయంమోహావా
స్తీత్యర్థః-కిము-తస్యోత్తమశ్లోకస్య, కథామృతం-జుషతాంసేవమానానాం-తత్ప్రదామ్బుజంస్తరతాం-అస్తకాలేపిన్భ్రమ
స్సాత్ ॥ ౪ ॥ సింహావలోకనన్యా యెనయస్యపాలయతః-క్షీణమిత్యనెనాభిప్రేతముపపాదయతిఃతావదితి ॥ ఇహ
లోకసర్వత్రప్రవిష్టోపికలి-ర్యావదుర్వాప్య, మభిమన్యసుత-ఎకరాట్స్వతుల్యరాజాన్తరహితః-ఈశ్వరో-ధిపతి, ర్భూవ-త
దాజ్ఞావా-యావదనువృత్తాబభూవ-తావ-త్కలిః, నప్రభవేత్సనమర్థోబభూవ ॥ ౫ ॥ కదాప్రవిష్టఇత్యత్రాహ-య
స్త్రిన్నహనియ్యైవతక్షణ-భగవాన్కృష్టో-గాంధూమి ముత్సస్రతత్యాజ-తస్మిన్నైవాహనితక్షణ-౭సావధర్మప్రభవః-కలి
రనుప్రవృత్తఃప్రవిష్టోబభూవ ॥ ౬ ॥ ననుకలింకుతోనహతవానిత్యత్రాహ ॥ నెతి ॥ సమాగ్రసార్యభామః- పరీక్షిత-
కలింనానుద్వేష్టి-తన్తరణవర్త్యంతంద్వేషంనకృతవానిత్యర్థః, వర్తమానసామీశ్వరత్ - కుతః-యతః-సారంగఇవభృగ వత్ -
సారభుక్ సారానుభవితా-సార గ్రాహీతియావత్ - సారంగోయథాకమలగతంసారంమకరన్దంగృహ్లాతి-నతు-తన్నాశయ

సూతఉవాచ । యోవై దౌఃణ్యస్త్రవిప్లుష్టోనమాతురుదరేమృతః । అనుగ్రహాద్భగవతఃకృష్ణస్యాద్భుతకర్తృణః ॥
ప్రహ్మకోపోద్ధితాద్యస్తుతక్షకాత్ప్రణవిప్లవాత్ । నసంముమోహానుభయాద్భగవత్యప్రతాపయః ॥ ౨ ॥ ఉ
త్సృజ్యసర్వతస్సగ్గంవిజ్ఞాతాజితసంస్థితిః । వైయాసకర్ణహశిష్యోగజ్ఞాయాంస్వకశేబరమ్ ॥ ౩ ॥ నోత్తమశ్లో
కవార్తానాంజుషతాంతత్కథామృతమ్ । స్యాత్సంభ్రమో-స్తకాలేపిన్స్తరతాంతత్ప్రదామ్బుజమ్ ॥ ౪ ॥ తావత్
లిర్నప్రభవేత్ప్రవిష్టోపిహసర్వతః । యావదీశోమహానుగ్వామభిమన్యవఏకరాట్ ॥ ౫ ॥ యస్త్రిన్నహనియ్యై
వభగవానుత్సస్రగ్గామ్ । తద్దైవేహానువృత్తో-౭సావధర్మప్రభవఃకలిః ॥ ౬ ॥ నానుద్వేష్టికలింసమాగ్రా
రంగఇవసారభుక్ । కుశలాన్యాశుసిద్ధ్యన్తినెతరాణిక్యతానియత్ ॥ ౭ ॥ కింనుచాలేషుశూరేణకలినాధీరభి
రుణా । అప్రమత్తఃప్రమత్రైషుయోవృకో-విషువర్తతే ॥ ౮ ॥ ఉపవర్ణితమేతద్వఃపుణ్యంపారీక్షితంమయా ।
వాసుదేవకథోపేతమాఖ్యానంయదప్పచ్ఛత ॥ ౯ ॥ యాయాఃకథాభగవతఃకథనియోరుకర్తృణః । గుణకర్తృత్ర
యాఃపుష్పిస్సంసేవ్యాస్తాబుభూషభిః ॥ ౧౦ ॥ శౌనకఉవాచ ॥ సూతజీవసమాస్సౌమ్యశాశ్వతీర్విశదంయశః ।

తి-తద్వత్ - కలిగతసారగ్రాహీత్వాన్నతంజఘానేత్యర్థః । కోసాతద్గతస్సారః-యజ్జిఘ్ఘ్నుస్తంనాద్వేడిత్యత్రాహ ॥ కుశలా
నితి । య-ద్యస్త్రికతా-కృతాని-కుశలానిభగవన్నామకీర్తనాదిరూపాణిపుణ్యకర్తృణ్య - శుసిద్ధ్యన్తిభగవత్ప్రప్తిమావ
హన్తి-ఇతరాణ్యకుశలకర్తృణి-పాపానీతియావత్-తాన్యాశునసిద్ధ్యన్తినఫలదానిభవన్తి - ఎతస్సారభుక్వానుద్వేష్టి-అనెన
కృతాదియుగేషుకుశలానాంచిరేణఫలదత్వమితరేషాంత్వాశ్వితిసూచితమ్ ॥ ౭ ॥ ననుకలినా-౭భిభూతైర్జనైఃకుశలా
నినకృతాన్యేవస్యః-యేనాశుసిద్ధ్యయిరిత్యత్రాహ ॥ కింస్థితి । చాలేషుశూరేషువిషయభూతేషుశూరేణ, ధీరేషువివేషు
శుభీరుణా, కలినా, కింనుకృతంస్యాత్-నకోప్యనర్థకృతస్సాన్యదిత్యర్థః, తదేవదృష్టాన్తేనదర్శయన్విశినస్తి । యఃకలిఃఅవిషు, వృక
ఇవ, ప్రమత్రైష్వేవజనేష్వ, ప్రమత్తోవర్తతే ॥ ౮ ॥ యద్యాయమ పృచ్ఛత-తదత, ద్వాసుదేవస్య కథయోపేత. మత
ఎవ, శృణ్వతాంవదతాంచ, పుణ్యావహ-మేత-త్పరీక్షితస్సంబద్ధ్యాఖ్యానం, మయా-వో-యష్కభ్యం, ఉపవర్ణితమ్ ॥ ౯ ॥
పిప్పచ్చిషామద్యోధయతుమేవసాకత్యనభగవత్కథానాశోభవ్యతామాహ । యాయాఇతి ॥ కథనియాన్య రూపేబహు
శానికర్తృణిద్వేష్టితానియస్య-తస్యభగవతో-గుణాఃకర్తృణిచఅశ్రయావిషయాసాంతాః-యాయాఃకథా-స్తా-బుభూష
భిఃపుష్పిస్సేవ్యాః ॥ ౧౦ ॥ యదుక్తం, ఉత్సృజ్యసర్వతస్సగ్గంవిజ్ఞాతాజితసంస్థితిః ॥ వైయాసకర్ణహశిష్య, ఇతిశుకో
పదిష్టైతత్పురాణజన్యజ్ఞానెనముక్తోబభూవెతి-తద్వైయాసక్కుపదిష్టపురాణశ్రవణద్వారా - తజ్జన్యజ్ఞానలిప్సుఃపుచ్ఛతి
శౌనకః ॥ సూతేత్యాదిభిన్నప్రభిః ॥ తావజ్జన్తమరణాద్యనన్తదుఃఖావహదుస్సహసంస్మృతిక్షపణద్వారానిరతిశయానన్తరూపపర
ప్రహ్మప్రాప్తిహేతుం, తత్కథామృతంపాలయన్తంమహేపాకర్తారంసూతమాశాస్సే ॥ సూతేతి ॥ హేసూత-హేసౌమ్య

త్వం, శాశ్వతీ, సుమావత్య రాక, జీవ, కాలాధ్వనోరత్య న్తనంయోగ, ఇతిద్వితీయా-కుతఏవమాశాస్య ఇత్యత్రతంవిశినష్టియ
త్వం-కృష్ణస్య విశదంవిపులం-అమృతమమృతతుల్యం, యశో-మర్త్యానాం-నః-అస్తభ్యం - శంససి, అతోహర్షాతిశయాదాశా
స్య ఇతిభావః ॥ ౧౧ ॥ తదేవవ్యన క్తికర్తాణీతి॥ అనాశ్వాసే అవిశ్వసనీయే - నిర్భయత్వా నిమిత్తే-అస్తికాయజ్ఞాదికర్తృణి,
నిష్ఠితానామితి శేషః-ధూమధూమాత్త్వ నాం అజ్ఞానావృతమనసాం-యద్యా , ధూమనయజ్ఞీయేన-ధూమ్రమత్యాశరీరంయ
మాం, కేవలకర్తృజానామితిభావః, భవాక, గోవిందస్య పాదపద్మయోరాసవమమృతం, మధుమధురం, పాయయతి ॥ ౧౨ ॥
యతఏవ-మతఏవ-స్వర్గమోక్షాదయోపి-నభగవత్స క్లిష్టశ్చేనాపితుల్యా ఇత్యభిప్రా యేణాహ॥ తులయామేతి॥ భగవత్సక్తి
స్తాద్వశస్య, యస్సక్తి, స్తస్య, లవెనతేమాత్రేణాపి, స్వర్గ, మపునర్భవం మోక్షమపి, నతులయామనతుల్యం మన్యామహ ఇత్య
ర్థః, యత సేన, స్వర్గమోక్షా వేవనతులయామః, కింపునర్త ర్త్యానా, మాశిషోర్థ కామాదీ, న్నతులయామేతి ॥ ౧౩ ॥
నన్వశ్రుతభగవద్గుణకర్తృవత్కింపుచ్చసితత్రాహ॥ కోనామేతి॥ మహత్తమానాం , ఏకాంతంపరముత్కృష్టం , ఆయనంప్రా
ప్యఃప్రాపక ఆధారశ్చ - ఈయత ఇత్యయనం-య స్త్యనైత్యయనం-య స్త్యస్తిన్నిత్యయన - మితి త్రిధావ్యుత్పన్నానామయ
నశబ్దానాంత ప్రైణనిర్దేశాత్ - తస్యభగవతః, కథాయాంవిషయభూతాయాం-రసజ్ఞశ్చే - తోగ-నామపుమాక, త్య, ప్యే త,
నకోపిత్యర్థః , ననుశ్రుతానామేవభగవద్గుణకర్తృణాంపునశ్చ వణేనకోవారసోనిష్పద్యత ఇత్యా శబ్దాం నిరాకుర్వకభగ
వత్తంవిశినష్టి ॥ యస్య - అగుణస్య హేయగుణరహితస్య, గుణానా, మస్తమవధిం, రుద్రచతుర్ముఖాదయో, యోగీశ్వరా అపి, న
జగ్దుః, అశ్రుతానామపిగుణకర్తృణామానన్త్యాత్ శ్రుతా, నామపినవనవాయమానత్వాచ్చనకోపిత్య ప్యేదితిభావః ॥ ౧౪ ॥

య స్త్వం శంససికృష్ణస్య మర్త్యానామమృతంహేనః॥ ౧౧ ॥ కర్తృణ్యస్తిన్న నాశ్వాసేధూమధూమాత్త్వనాంభ
వాక ॥ ఆపాయయతిగోవిన్ద పాదపద్మాసవంమధు ॥ ౧౨ ॥ తులయామలవేనాపినస్వర్గంనాపునర్భవమ్ ।
భగవత్సక్తిస్యమర్త్యానాంకిముతాశిషః ॥ ౧౩ ॥ కోనామత్యప్యే ద్రసవిత్కథాయాంమహత్తమైకాన్తపరా
యణస్య । నాన్తంగుణానామగుణస్యజగ్దుర్యోగేశ్వ రామేభవపాద్మముఖ్యాః॥ ౧౪ ॥ తన్నోభవాన్వైభగవ
త్స ధానోమహత్తమైకాన్తపరాయణస్య । హరేరుదారాచరితంవిశుద్ధం శుశ్రూషతాంనోవితనోతువి
ద్వక ॥ ౧౫ ॥ సవై మహాభాగవతఃపరీక్షిద్యేనాపవగ్గాఖ్యమదభబుద్ధిః । జ్ఞానైనవైయానకశబ్దితేనభజేభగన్త్య
ధ్వజపాదమూలమ్ ॥ ౧౬ ॥ తన్నఃపరంపుణ్యమసంవృతార్థమాఖ్యా నమత్యద్భుతయోగనిష్ఠమ్ । ఆఖ్యాహ్యన
న్తాచరితోపపన్నంపారీక్షితంభాగవతాభిరామమ్ ॥ ౧౭ ॥ సూతఉవాచ ॥ అసౌవాచయంజన్తభృతోఽద్య

యతఏవ, మతో, మహత్తమై కాన్తపరాయణస్య హరే రుదారంవిపులం - ఆచరితంఛేష్టితం, విశుద్ధంశృణ్వతాంవదతాంచవి
శుద్ధ్యవహం-భగవానెవప్రధానోముఖ్యాశ్రయాయస్య-సభవాక-హేవిద్వక- భగవద్గుణకర్తృయాథాత్వ్యాభిజ్ఞ - శోతు
మిచ్చతాం-నో-ఽస్తభ్యం-వితనోతువిస్తరతఃకథయతు ॥ ౧౫ ॥ సంప్రతిప్రవృత్త్యంపుచ్చతి॥ సవా ఇతిద్వాభ్యామ్॥ సఉ
క్తవిధో, మహాభాగవతో-అనల్పబుద్ధిః, పరీక్షత్ , యేన, వైయాసకీశబ్దితేనశుకోపదిష్టపురాణజేన - జ్ఞానైన, గరుడధ్వజస్య
భగవతః-పాదమూలంభజేప్రాప్ ॥ ౧౬ ॥ తదాఖ్యానంపురాణం-నోఽస్తభ్య- మాఖ్యాహేకథయ, కథంభూతం, వద
తాంశృణ్వతాంచ-పరంపుణ్యంనిరతిశయపుణ్యోవహం-యద్యా- పరముత్కృష్టం - స్వతుల్యాధికపురాణాన్తరరహితం-అ
సంవృతాఃఅసంకుచితాఃస్వప్తావాఅర్థాముముతూణాముపాదేయాఃశాస్త్రార్థాఃప్రతిపాద్యాయస్తిక - అత్యద్భుతాభగ
వద్భక్తయోగనిష్ఠాయస్తాత్-అనన్తస్యాపరిచ్ఛిన్నస్వరూపస్వభావస్యభగవత-ఆచరితైశ్చేష్టితైఃప్రతిపాద్యై - రుపపన్నం
యుక్త-మతఏవ-భాగవతానామభిరామంశ్రీభాగవతమితిభావః-భాగవతశబ్దస్యాఽన్యగామిత్యవ్యుదాసాయశినష్టి ॥ పారీ
క్షితంపరీక్షితాశ్రుతమ్ ॥ ౧౭ ॥ ఇత్యంభగవద్గుణానువర్ణనైప్రవర్తితస్తావదాత్మానంకృతార్థంమన్యతే॥ అసౌవా ఇతి॥ స్వ
భాగ్యంశిరఃకమ్పేనావిష్కరీతి ॥ అసౌవా ఇతి ॥ కింతద్భాగ్యమిత్య త్రతదేవదర్శయతి , వయంవిలోమజాతాఅపిచాగ్మా
ణ్యంక్షత్రియాజ్ఞాతా అపి-వృద్ధానాంజ్ఞానైనవయసాజన్తనాచవృద్ధానాం - భవతా - మనుష్యత్వోహేతుభూతయా , అ
ధునా , జన్తభృతఃప్రశస్తదేహభృతః - స్త-అభవామ-హేతిహర్షాశ్చర్యేవా-విలోమజానామపి హేత్వస్తరేణప్రాశస్త్య
మూలకోహర్షఃఅశ్చర్యంచయుక్తమైతదిత్యభిప్రాయేణాహ ॥ దోషుల్లమితి ॥ మహత్తమానాంత్యాదృశానామభిధా
నయోగఃశ్రవణవ్యాఖ్యానసంబంధః-దోషుల్లండుషుల్లంప్రభవత్ప్రప్రయుక్తంహీనత్వం , ఆధింమనఃక్లేశం , చాశుధునో

తనిరన్యతి || ౧౦ || యతో మహాస్తమా నామభిధానయోగ ఎవ ఆధిందా మ్మల్యం చధునోతి కుతఃపునస్సా యోజ్యమాత
మై కాస్తప రాయణస్య భగవతో నామగృణతః కీర్తయతః పంసోదా మ్మల్యమాధిశ్చ సంభావ్యేత నను కోసా మహాస్తమై కా
స్తతపరాయణభూతః కతస్యపహిమానః తన్నామగ్రహణమాత్రస్యైవకథదా మ్మల్యాదిపరిహారకన్యం - కథంతరాం
తద్భక్తాభిధానయోగస్యతత్త్వమిత్యత స్తంవిశింషన్నాహ || యోభగవాన్ పూర్వషాడ్గణ్య - యశ్చ సత్తత్త్వః అన వ్రాశ్చ క్త
యోయస్యతథాభూతః పావకస్యదాహకత్వతత్త్వమ్ నామభిధాతృగతదా మ్మల్యాద్యనోదకకక్షితీతిధావః యశ్చ
స్వరూపేణాన స్తః-యంచమహాస్థుణాత్వాదన స్తగుణత్వాదన స్త మాహుః సస్యంజ్ఞానమన స్త మితియోవేదాంతాః-త
స్యనామగృణతభగవత్త్వయః-అననో ౭ న స్తగుణత్వాద్యేష్య నేన - తస్మిన్ స్వరూపతో గుణతశ్చ సన్త్యమన స్తపదప్రవృత్తిమి
త్రమితిసూచితమ్-అనన-స్వభక్తాభిధానయోగస్యదా మ్మల్యాద్యనోదనోదయక్తానకగుణ త్రయత్వముక్తం గుణానాం
మహాత్వం నామాన స్త్య - మనితరసాధారణ్యంచ అనితరసాధారణానవధికగుణత్వాదిత్యర్థః || ౧౧ || మహాద్గుణశ
క్త్యాభిప్రేతమేవవిశదయం సత్సంగ్యహ్యదర్శయమిత్యభిప్రాయేణాహ || ఎతావతేతి | గుణైః నవిద్యతేసావ్యంయ్య - న
విద్యతే ౭ తిశాయనమిత్యయోయస్య-అసామ్య-సావనతిశాయన-స్తస్య-చిన్మహాభ్యధికగుణస్య త్యర్థః-సూచితేనదిజ్ఞా
త్రంప్రదత్తి తేనై తావతామహిమ్నా-అలం బహునా-కింతద్దర్శనీయమితిధావః కీయతా-విభూతిర్దత్తీః - పార్థయమానా
నపీ-తరాన్ బ్రహ్మదీ-హిత్యా - ౭ నభీష్తోగకామయమానస్యాపి-యస్యభగవతో ౭ ఘ్నిరేణుం జావతేనెవతే- ఇతియతా
శ్రియఃపతిత్వమేతన్నాత్రదర్శనాయాలమిత్యర్థః || ౧౨ || అన్యమపితన్మాహజ్యోవిశందర్శయమిత్యభిప్రాయేణాహ |
అథాపీతిద్వాభ్యామ్ | అథాపిఅపిచ-పునరపిచోక్త్యర్థః-యస్యభగవతః-వామపాదాశ్చావనభాదవృష్టమర్వాప్రసృతం- విరి
శ్చైనబ్రహ్మణా-ఉపహృతంనమద్విత - మర్హణామోచ్చైర్యుజలం గచ్ఛాత్తకం-కర్తృ-నైశంజన్మాదిలోకపాలైస్సహితం-

హస్త్యచృద్ధానుచృత్త్యాపివిలామజాతాః | దా మ్మల్యమాధింవిధునోతిశ్రీఘంషహాస్తమా నామభిధానయోగః |
కుతఃపునర్గతతో నామతస్యమహాస్తమై కాస్తపరాయణస్య | యో ౭ న స్తతత్త్వగ్రహణననోమహాస్థుణాత్వా
ద్యమన స్తమాహుః || ౧౧ || ఎతావతాలంననుసూచితేనగుణై రసామ్యాచతిశాయనస్య | హి శ్చైతరాన్యాభ
యతోవిభూతిర్దత్తీః ఘ్నిరేణుం జావతే ౭ నభీష్తోః || ౧౦ || అథాపియత్వాదనభావస్పష్టంజగద్విరిభోచ్చిపహృ
త్యాణామృః | నైశంపునాత్యంతమోముకున్దాతో నామలోకభగవత్పదార్థః || ౧౧ || యత్రామరక్తాస్స
హస్తై వధీరావ్య పోహ్యదేహాదిమసజ్జమూఢమ్ | వ్రజన్తియత్పరమహంస్యమ స్త్యంయస్తిన్న హి-సోపర
మస్స్వధర్మః || ౧౨ || అహంహిప్రప్తో ౭ ర్యమణోభవద్భిరాచక్షుతావగమో ౭ త్రయావాత్ | నభఃపత
న్త్యాన్యసమంపతత్రిణ స్తథానమంవిష్ణుగతింవివశ్చితః || ౧౩ || ఎకదాధనురుద్యచ్యవిచరన్ మృగయాంవనై | మృ

జగ-త్పునాతీ-త్యేతావతాసూచితేనమహిమ్నా-౭లమిత్యర్థః-ఎవంవిధమహాగుణగణయక్తాత్-శ్రీనివాసా - తీర్థపదా-న్తు
కున్దాదన్యఃకోవా-లోకభగవత్పదార్థః-భగవత్పదాభిధేయః - జ్ఞానశక్తిబలైశ్చ్యవీర్యతేజాప్రభృత్యసంఖ్యేయకల్యాణగుణ
పామల్యవదభిధాయకనభగవచ్ఛబైన-ప్రవృత్తిమిత్తా నామా శ్రయఃపురుషోత్తమాదన్యఃకోవా - భీధీయతే-నకోపీత్య
ర్థః-ఎతేనయో ౭ న స్తతత్త్వగ్రహణిత్యకోసాభగవానిత్యాకాజ్ఞాశామితా || ౧౧ || యత్రేతి | యత్రయస్మిన్ భగవతి
మకున్దై-అనురాగయక్తాస్సనో-ధీరాజిత్యేయః - సహసాఅకస్మాదేవ-దేహా-ఆపితబ్దాత్తదనుబద్ధ్యాదిమహాధరూఢ
మూలం-సజ్జ - మపోహ్య-తత్పరమహంస్య-మన్త్యంతురీయం-పరమహంసాశ్రమం వ్రజన్తి - యస్మిన్నానమహంస్యే ఆశ్ర
మే-అహంసా-ఉపశమశ్చ - స్వానురూపోధర్మః-దమాదిరస్తి || ౧౨ || ఎవంవిధానస్తమాహాస్త్య-కాలినోభగవతోమాహా
స్త్యంవర్ణయితు మహంసప్రభు - రథాపి-యథామతివర్ణయామిత్యభిప్రాయేణాహ || అహమితి-అర్చమణః హేజ్ఞానాధికాః
ఋగతౌ-గత్యర్థః-బుధ్యర్థః-అత్రభగవన్నాహాశ్చైత్య - భవద్భిః-పృష్టహం, యద్వా, హేఅర్చమణఃసూర్యాః త్రయూమూ
ర్తయఇతివా-యావా-సాత్తనోబుద్ధిచగమప్రసరః - యావాన్తహిమామద్భుద్ధివిషయోభవతితావంతం-మహిమాన-మాచ
తేవర్ణయామి, తథాపి, యథాపతత్రిణఃపక్షిణో-చాణావా-ఆశ్చసమంస్వబలానుసూపమేవ-నభఃప్రతి-సత నిడదచ్చ-న్తి
తథావిపశ్చితోపి-సమ-స్వబుద్ధిబలానుసూపం - విష్ణుగతింభగవత్సహిమానం-పత నివిషయూకుర్వన్తి-నహిపతత్రిణోనభస్య
దచ్చన్తోనభసో ౭ భావాన్నివర్తనై-కితుస్వబలక్షయాన్నివర్తనై-వంవిపశ్చితోమతిక్షయాదేవఃవర్తనై, నతుభగవత్సహి
మ్నఃక్షయాదిత్యర్థః | తథాచాక్తమన్యత్రాపి || ౧౩ || ఇమత్యయాన్నివర్తనై-నాన్తరిక్షక్షితిక్షయాత్ | మతిక్షయాన్నివర్తనై-న
గోవిందగుణక్షయాదితి || ౧౩ || అథతత్త్వంభాగవతాఖ్యంపురాణ-పరీక్షిచ్చ్యకసంవాదయాపంశుశ్రావయిషు, స్తా
వత్సంవాదప్రవృత్తింతదుపోద్ఘాతరూపంపరీక్షిచ్చ్య కయోస్సజ్జమంపరీక్షితోసా యోపవేశంతస్తులం విప్రశాపంతస్మిదా

త్రంచాహ || ఎకదేత్యాది నాయావత్సరస్తమాప్తి, తావచ్ఛాపకమిస్తమాహవత్సరమ్ || ఎకదేతి || కదాచి-త్పరీక్షే, ద్ధనురుద్యమ్య
ఉద్భవ్య - వనెమ్మగయాంచరకమ్ - మృగాననుసృత్యగతః - శాస్త్రాంతఃసితరాంతృపితః తుధితః-తృషానంజాతా-తుదస్య సంజా
తేతితథా-తారకాదిత్వాదితచ్ || ౨౮ || క్వచిదపి-జలాకర-మపశ్యమానః, స్తమాశ్రమప్రవవివేశ- ఆక్షేరసస్యా శ్రమంప్ర
విష్టవానిత్యర్థః-తత్ర-మునిమాక్షేరసం,దదర్శ,కథంభూతం,ఆసీనముపవిష్టం, శాస్త్రంప్రసన్నం-మిలితేలోచవయెనః || ౨౯ ||
ప్రతిరుద్ధానిర్యాపారితానీన్ద్రియదీనియెనతం-అతఎవోపారతంచాహ్య వ్యాపారాదుపరతం - స్థానత్రయాజ్ఞాగ్ర
త్వస్వస్థుమపిస్తూపావసాధిత్రయా-త్పరంస్వాత్మానం-పాప్తమనుసందధతం, బ్రహ్మభూతంబ్రహ్మవిషయకభావనయా
స్వితం-అవిక్రియ-ద్వంద్వప్రయుక్తవికారరహితమ్ || ౩౦ || విప్రక్షిగ్ధాభిర్విక్షిప్తాభిర్జటాభిశ్చన్నమామృతం-రారవేణ
రురోద్భృగస్యసంబంధినాచర్మణా-ఛన్నం-ఎవంభూతంమునిం-విశుష్యస్తీతాలుసీవదనంచయస్య - తథాభూతో-రాజా-జలమ
యాచత || ౩౧ || నలబ్ధతృణం-భూమి-రాదిశబ్దాదస్యహృచ్చవేశార్థంయెన-అసంపాప్తమర్హ్యంసూన్యతంచమధురవా
క్ష్మయెనతథాభూతో ౨ తఎవావజ్ఞాతమవహే శితమివాత్మానంమన్యమానో-రాజాచకోప || ౩౨ || తృప్త్యాభ్యుమర్ది
తఃపీడితఆత్మాశరీరంయస్య-తస్యరాజ్ఞో ౨ తఎవ,అభూతపూర్వఃపూర్వంభూతోభూతపూర్వఃసభూతపూర్వో ౨ భూతపూ
ర్వః,కదాచిదపిపూర్వంసంజాతఇత్యర్థః,మత్సరోమన్యశ్చ - హేబ్రహ్మక,బ్రాహ్మణంమునిప్రతి-అభూత్ బభూవ,మన్యః
కోఽభిమర్షఇతియావత్,మత్సరోదోహే ౨ పచిక్షిరైతియావత్ || ౩౩ || తతస్స తురాజానిర్గచ్ఛన్తిర్గస్తుముద్యుక్తో,

గాననుగతశ్చాస్త్రస్తస్మిపితఃతుధితోభృశమ్ || ౨౮ || జలాశయమచక్షోఃప్రవవివేశతమాశ్రమమ్ | దదర్శము
నిమాసీనంశాస్త్రంమిలితలోచనమ్ || ౨౯ || ప్రతిరుద్ధేన్ద్రియప్రాణమనోబుద్ధిముపారతమ్ | స్థానత్రయాత్పరం
పాప్తంబ్రహ్మభూతమవిక్రియమ్ || ౩౦ || విప్రక్షిగ్ధ జటాచ్ఛన్నంరారవేణాజినేనచ | విశుష్య తాలురుదకంత
థాభూతమయాచత || ౩౧ || అలబ్ధతృణభూమ్యాదిరసంపాప్తాస్థూన్యతః | అవజ్ఞాతమివాత్మానంమన్యమా
నశ్చకోపహ || ౩౨ || అభూతపూర్వస్సహసాతు తృప్త్యాభ్యుమర్దితాత్మనః | బ్రాహ్మణంప్రత్యభూద్భ్రష్ట
న్మత్సరోమన్యరేవచ || ౩౩ || సతుబ్రహ్మఋషేరంసెగతాసుమురగంయమా | వినిర్గచ్ఛన్తిర్గస్తుముద్యుక్తో
యపురమాగమత్ || ౩౦ || ఎవకింసిభృతాశేషకరణోమిలితేక్షణః | మృషాసమాధిరాహేవాస్మితి-ంసస్యా
త్తత్రబన్ధుభిః || ౩౧ || తస్యపుత్రో ౨ తితేజస్వీవిహరక బాలకో ౨ ర్భక్తః | రాజ్ఞా ౨ ఘంపాపితంతాతంశ్రుత్వా
తత్రేదమబ్రవీత్ || ౩౨ || అహేవాఅధర్మఃపాలానాంపీష్వాంబలిభుజామివ | స్వామిన్యఘంయద్దాసానాం
ద్వారపానాంశునామివ || ౩౩ || బ్రాహ్మణైఃక్షత్రబన్ధున్ ద్వారపాలానిహపితః | సకథంతద్భృషాద్వాస్త్య
స్సభాణ్డంభోక్తుమర్హతి || ౩౪ || కృష్ణైగతేభగవతిశాస్త్ర్యశ్చభగామినామ్ | తాభిన్నసేతూనద్యాహంశా
స్త్రీపశ్యతమేబలమ్ || ౩౫ || ఇత్యుక్త్వాగోషతామ్రాక్షోవయస్యాన్యపిబాలకాః | కౌశిక్యపడపస్పృశ్యవా
గ్వజంవిససర్జహ || ౩౬ || ఇత్యుల్లజ్ఘ్నితమర్యాదంతక్షకస్సస్తమే ౨ హని | ధత్యుత్తన్నకులాక్షారంచాదితోమేతత

రుషాబ్రహ్మచరంసే-ధనుష్కోట్యాధనుష్కోగ్రభాగన-గతప్రాణ-సర్పం-నిధాయపురంయయా || ౩౦ || కిమర్థంసిహి
తవానిత్యత్రరాజస్తత్తాత్పర్యమాబిష్కరోతి || ఎవఇతి || కిమేషమునిః,నిభృతానినియమితాన్య శేషాణికరణాన్న్ద్రియాణియెన-
మిలితేక్షణః,జటాచన్నయెన-తథాభూతఃయథార్థసమాధిన్మిషః-అహేవాస్మిత్తత్రబన్ధుభిరస్తాకంకింప్రయోజనంవిద్యత ఇతిబు
ద్ధ్యామిథ్యాభిభూతఃసమాధిర్యస్య తథాభూతఎవాస్త్ర-ఇత్యభిప్రా యెణనిధాయగత ఇత్యర్థః || ౩౧ || తతస్తస్యము
నేఃపుత్రః-అతితేజస్వీబ్రాహ్మతేజస్సంపన్నో - బాలకో ౨ ర్భక్తః సహక్రీడక-తాతంపితరం-రాజ్ఞాఅఘంపాపితంఅపరా
ధవిషయాకృతంశ్రుత్వా-తత్రేవేదంవశ్యమాణమ్బ్రవీత్ || ౩౨ || తదేవాహ | అహేవాఇతిపచ్చిభిః | బలిభుజాంశు
నామివ-దాసభూతానాంరాజ్ఞాం,స్వామినిబ్రాహ్మణై-అఘమపరాధఇతియ-దేవఎవాధర్మః || ౩౩ || తదేవోపసా
దయతి | క్షత్రబన్ధున్ బ్రాహ్మణై-ద్వారపాలత్వేన-శ్వేవ-నియోజితః-సద్వాస్త్యఃక్షత్రబన్ధుః తద్భృషాబ్రాహ్మణగృహే-
శ్వేవ-కథం-సభాణ్డంఎకపాత్రంయథాతథాభోక్తుమర్హతియోగ్యోభవేత్ || ౩౪ || ఉత్పథంప్రతిపన్నానాం-శాస్త్ర
రిదణ్డయితరి-కృష్ణైభగవతి-స్వలోకంప్రతిగతేనతి-తాభిన్నమర్యాదా-అహమద్య - శాస్త్రీక్షియే-మమబలంపశ్య
త || ౩౫ || మయస్యాకబాలాప్రతి,ఇత్యముక్త్వా-గోషేణ-తామ్రైకైఅక్షిణీయస్యస,ఋషిబాలకః-కౌశిక్యానద్యా-
అపడపస్పృశ్యచమ్య - వాగ్వజంశాపాత్మకవాగ్రూపంవజ్రంవిససర్జహ || ౩౬ || వాగ్వజమేవదర్శయతి

ఇతిథం-ఉల్లఖితామర్యాదాయనతం-మ-తతద్రుహం-తతస్తాతః, పితా-తస్యాపకారిణం, కులనాశకం, రాజాన-మితఃసప్తమే
 ౭హని-మయాచోదితఃతక్షకస్సర్వోధత్యుతీతీ ॥ ౩౭ ॥ పితౄరాశ్రమమాగత్య, గత్యేకం తేనర్వోయస్య, తత్క-శేబరంయ
 స్య, తం, పితర, మాలోక్య, దుఃఖపీడితో, ముక్తఃకణ్ఠోయనసః, ఉచ్చైస్సర్వరయ్య కృత్యర్థం, రురోద ॥ ౩౮ ॥ తతో, హే
 బ్రహ్మక, నవై ఆంగిరసః-సుతస్యవిలాపనంశ్రుత్వా-శనై ర్నైతే-ఉన్మిల్య, అంసెమృతమరగంద్య ప్త్యా ॥ ౪౦ ॥ తంప
 రిహృత్యపుత్రంప్రప్రచ్చ, ప్రశ్నమేవాహ, వత్స-కస్తాద్ధిరోదిషి, కేనవాపకృత, మితి-హేవత్స, కస్తాద్ధేతో స్వంరోదిషి, కేనవా-
 పకృతం-భావైక్తః, ఇతిథముక్తో-బాలకః-సర్వంవృత్తంస్యవేదయత్కథయామాసః ॥ ౪౧ ॥ తతో-తద్ధర్మంశాపానర్హంరాజా
 నంశ ప్రమాకర్ణ్య, బ్రాహ్మణజగ్గిరసః-పుత్రంనాభ్యనన్తో-తదేవదర్శయతి, అహోఇతిసార్థే స్సప్తభిః, హేలజ్ఞ-తేవయా-మ
 హ-దంహఃపాప-మహాకృతం-బత కింతత్, అప్సీయసిదో, హేలజ్ఞ పరాధేనిమిత్తే ఉరు-ర్దమోదణో-ధృతఃకృత్యత్యే
 తత్ ॥ ౪౨ ॥ అపకృతేనాపిరాజానాపకార్యిత్యాహ, నవై-ఇతి, హేలవివక్తబుద్ధే-స్సభిరపకృతైరపినై-ర్నరదే
 వోనాపకార్యః-అత స్త్వం, నరదేవంపరాశ్శ్యంనరదేవాశ్శ్యం పరమపురుషమితిసామర్థ్యలబ్ధో-ర్థః-నరదేవనామ్నిరథాశ్శాపా
 నావితివత్సమాణానుగుణ్యాత్ ॥ నరదేవిత్యాఖ్యామా త్రమేవ-సతుసాక్షాదీశ్వ రంవేతిభావః-తంసంమాతుమేవార్హ సి-
 నత్వంకర్తుం, తత్ర హేతుమాహ, యద్భక్త్యా-యద్విషయానపకారాత్-తస్య, దుర్విష హేణశత్రుభిరపోధవ్యేన-తేజసా-గు
 ప్రాఃప్రజాః-కుతశ్చి దపిభయరహితాః-భద్రా జేమజ్జశాని-సుఖానీతియావత్-పిన్ద నిలభ నై, తస్మాల్లాక సుఖావహానరదే
 వోనహ న్త్యైతిభావః ॥ ౪౩ ॥ వివర్యయే ౭ నర్థమాహ, అలక్ష్మ మాణిత్రిభిః, నరదేవాభ్యేవ క్రపాణావిష్టా, అ

ద్రుహమ్ ॥ ౩౭ ॥ తతో ౭ భ్యేత్యా శ్రమంచాలోగ తేనర్వ క శేబరమ్ ॥ పితరంపీత్యదుఃఖార్తోము క్తకణ్ఠో
 రురోదహ ॥ ౩౮ ॥ సవాఆంగిరసోబ్రహ్మక శ్రుత్వాసుతవిలాపనమ్ ॥ ఉన్మిల్యశనకై ర్నైత్రేద్యప్త్యా ౭ థాంసే
 మృతోరగమ్ ॥ ౪౦ ॥ విస్మజ్యపుత్రంప్రప్రచ్చవత్సకస్తాద్ధిరోదిషి ॥ కేనవాతేప్రతికృతమిత్త్య క్తస్సస్యవేదయత్ ॥
 నిశమ్యశ ప్రమతద్ధర్మంస్యపెన్ద్రంసచ్రాహ్మణోనాత్త జమభ్యనన్తో ॥ అహోబలాతంహేమహదజ్ఞతేకృ
 తంఅప్సీయసిదోహేఉరుర్దమోధృతః ॥ ౪౨ ॥ నవై స్సభిర్నరదేవంపరాశ్శ్యంసంమాతుమర్హస్యవివక్తబు
 ద్ధే ॥ య తేజసాదుర్విష హేణగుప్తా విన్ద నిలభ ద్రాగ్యకుతో భయాఃప్రజాః ॥ ౪౩ ॥ అలక్ష్మమాణేనరదేవనా
 మ్నిరథాశ్శాపాణావయమజ్జలోకః ॥ తదాహిచోరప్రమరోవినజ్జ్యైత్యరత్నమాణో ౭ వివరూధవత్సకాత్ ॥
 తదద్యఃపాపముపైత్వ నన్వయంయన్న వ్వనాథస్యవసోర్వి లుమ్పకాత్ ॥ పరస్పరంఘ్న నిశప నివృజ్ఞ తేవ
 శూకప్రియో-ర్థా స్ఫురుదస్యవోజనాః ॥ ౪౪ ॥ తదార్యధర్మశ్చవిలీయతేన్యణాంవర్ణాశ్రమాచారయత స్త్ర
 యామయః ॥ తతో-ర్థకామాభినివేశితాత్మ నాంశునాంశీనామివవర్ణసంకరః ॥ ౪౬ ॥ ధర్మపాలోనరపతిస్స
 తుసమ్రాజ్ఞహచ్చవాః ॥ సాక్షాన్త హాభాగవతోరాజ్జర్హయమేధయాత్ ॥ ౪౭ ॥ తుప్రృట్కృమయతో

లక్ష్మమాణేలవిద్యమా నెనతి, అజ్ఞ, హేపుత్ర, తదావ్యాయంలాకః, అరత్నమాణః, అవేష, చోరభూయిష్టస్క, వృకప్రమ
 రావిసంఘభవ, త్తణా, న్నజ్జ్యైతిసప్తోభవిష్యతి ॥ ౪౮ ॥ నజ్జ్యైతుకానోహానిగిత్యత్రాహ, తేదితి ॥ తత్త్వా పమనన్వయం, త
 త్సంతాననాశక, మద్యాధునా, నో-స్తానుపైతి-కిం, తత్త్వా పం-యత్-విలుమ్పకాన్నర దేవపిచ్చేదకా వ్యత్రోహతోఃస్వసోరధన
 స్య, నష్టనాథస్యరత్నకరహితస్యసతః, పురవోబహు శాదస్యవోయేషాం తె, జనాః, వరస్స ర-ఘ్న నిశప స్తినాక్పా రువ్యంకుర్వ
 నివృజ్ఞ తేచిన్ద నిలర్థాస్వృజ్ఞ తేహర నివేత్యేతత్ ॥ ౪౪ ॥ కించ, తదా, నర దేవనామ్నిరథాశ్శాపాణా అలక్ష్మమాణేనతి,
 వర్ణాశ్రమాచారయతః, త్రాయ్యాతతస్త్రియామయః, తతలగత్యర్థధికారే, మయట్చే, తిమయట్, వైదికత్యర్థః-స్సణా,
 మార్యధగ్గఃసతాంధర్మ శ్చ, విలీయతేనజ్జ్యైతి-తతోధర్మలయా-ధర్మకామయో-ర్ని వేశితః-అభినివిష్టల వ్యామనోయేషాం తెషాం
 స్సణాం, శుచామివకపీనామివచవర్ణసంకరోభవిష్యతి ॥ ౪౬ ॥ వివంసామాన్యేననర దేవస్యానిగ్రాహ్యత్వముక్త్యా, ౭భ
 ప్రకృతంపరీక్షితంనిర్దిశ్యాహ ॥ ధర్మపాలఇతి, సతుసరపతిఃపరీక్షిత్-ధర్మపాలఃవణాశ్రమధర్మమగ్యా దాపాలక-స్తథాత్వే
 నవిశ్రుతః-విపులకీర్తిః-సార్వభౌమశ్చ, తత్తాపి-మహాభాగవతః అనైన బ్రహ్మవిదవక్త్రూణాంనోగతిరేవనా స్తీతిభావః-రా
 జర్హిఃకేవలంరాజవ్యా జముషి రేవ-హయమేధేనయాట్ఇష్టవాక్ ॥ ౪౭ ॥ తుప్రృట్కృమయశ్చ మ సైనయతః, అ
 తవ-దీనశ్చ, తథాభూత-స్సర్వథాలన్న చ్చా పం నార్హ తి, ఎవమాన్త జమభిన్దస్య, తత్కృతా-దఘా-దాత్సనో-౭ నర్థమాశ
 జ్ఞభగవన్తం త్తమావయతి, అపాపేష్వితి, సర్వాత్స సర్వాన్తరాత్స-శస్త్ర శ ప్రయోరుభయోరప్యన్తరాత్సతయా
 ౭వసితేతిభావః-భగవాన్-అపాపేమనరపరాధేష-స్వభ క్తవ్య, నేనాపక్వబుద్ధినా-వేకరహితేన బాలేన-కృ తంపాపమ

దంక్ష న్నుమర్తతి ॥౪౮॥ సాక్షాత్ప్రదీప్తయోపరాధఃకథంచిత్తచ్ఛరణవరణాది నానహ్య సాన్య - న్నదృక్ కవిషయావ
రాధస్తు, నకథంచదపి-కింతు, త్రైవేదసహ్య ఇత్యేకంవిధం-భగవదృపా యమాలోచ్య, తానెవతిమాపయతి తిరస్కృ
తాఇతితిరస్కృ తాఃపరిభూతాఅపి-వి ప్రలభ్యాః ప్రతారితాఅపి-శప్తాఅపి క్షిప్తాసందితాఅపి, హతాస్తాడితాఅపి-తదృ
క్భాగవదృక్భాగవదృక్-ప్రభవోపిప్రత్యపకర్తుంసమర్థా అపి - అన్యతిరస్కారక ర్తుః, తత్త్వ-తతిరస్కా- గాదికం ప్రతి-నప్రతి
మర్త్య నిశింతు కేవలంక్షాన్య ని ॥ ౪౯ ॥ ఇతితం, స, మహామనిః - పుత్రకృతేనాఘేనా, నుత ప్రపశ్యంతప్ర-రా
క్షా-స్వయంవిప్రకృతోపకృతోపి, త-ద్యాజకృత-మసుమపరాధం-నై వచి నితవా ॥ ౫౦ ॥ కతోనాచిన్త దిల్యత్యా
హాపా-యశఇతి ॥ లోక-పరైరన్యై, ర్ద్వంద్వపుత్రోష్టసుఖయఃఖాదిమ, యోజితాఃసంయోజితాఅపి-సాధవః, ప్రియో
జనవ్యధన్తి - నహ్యవ్య నివ-యథాసుఖేయోజితాసహ్యవ్య నితథాదుఃఖేయోజితాఅపినవ్యధన్తివ్యర్తః, కుతః-యతః, ఆత్మా
తేషామనః, గుణాశ్రయఃశీలాశ్రయః-యద్వా, అగుణాశ్రయఇతిచ్ఛదః-గుణకార్యరాగ ద్వైమాధ్యనాశ్రయః ॥౫౧॥
ఇతిశ్రీమద్భాగవతప్రచిన్తకాయాం, ప్రథమస్కంధే, ౭ష్ఠాదశోధ్యాయః. *****
మహాపతి స్త్వితీఅథస్వపురప్రవేశానన్తర్ము, మహాపతిఃపరిక్షిత, ఆత్మకృతంస్వకృతం, తత్ ఉరగసింధానరూపం
గర్వ్యంకర్త-చిన్తయ, సుదుర్మనాఃఆత్మనిష్ఠావరో, బహువేద్యః । తదేవదర్శయతి అపహిఇతిసార్థద్వయేన । అ
పహి, మయా-మూర్ఖవ - ని-రాగసి నిరపరాధ - గూఢమనఃకృత్తం తేజస్సావర్థ్యంయస్మి, బ్రహ్మణిబాహు జేవిషయే-
అమీవంనికృష్టంకర్త, కృతం, అమీవంపాపం ॥౧॥ తతోమీవాత్కృతాత్ - దేవహేళనరూపాత్కర్తణోనిమిత్తాత్,
అమీవంనికృష్టంకర్త, కృతం, అమీవంపాపం ॥౧॥

దీనోనై వాన్తచ్ఛాపమర్తతి । అపాపెయస్వభృత్యేషుచాలెనాపకర్త్యబుద్ధినా ॥ పాపంకృతంతదృగవాన్తస్స
ర్వాత్తాన్త న్నుమర్తతి ॥౪౮॥ తిరస్కృతావిప్రలభ్యాశ్చప్రాక్షిప్తాహతాఅపి నాన్యతస్పృతికుర్వన్తిదృక్భాః
ప్రభవోపిహి ॥ ౪౯ ॥ ఇతిపుత్రకృతాఘేనసోనుతప్తామహామనిః । స్వయంవిప్రకృతోరాక్షానై వాఘంతదచి
న్తయత్ ॥ ౫౦ ॥ ప్రియశస్సానవోలోకపరైరన్యై ర్ద్వంద్వపుత్రోష్టసుఖయోజితాః । నవ్యధన్తి నహ్యవ్య నియతఆ
త్మాగుణాశ్రయః ॥ ౫౧ ॥

***** ఇతిశ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, ప్రథమస్కంధే, ౭ష్ఠాదశోధ్యాయః. *****
సూతడవాచ ॥ మహాపతి స్త్వితీఅథస్వపురప్రవేశానన్తర్ము, మహాపతిఃపరిక్షిత, ఆత్మకృతంస్వకృతం, తత్ ఉరగసింధానరూపం
గర్వ్యంకర్త-చిన్తయ, సుదుర్మనాఃఆత్మనిష్ఠావరో, బహువేద్యః । తదేవదర్శయతి అపహిఇతిసార్థద్వయేన । అ
పహి, మయా-మూర్ఖవ - ని-రాగసి నిరపరాధ - గూఢమనఃకృత్తం తేజస్సావర్థ్యంయస్మి, బ్రహ్మణిబాహు జేవిషయే-
అమీవంనికృష్టంకర్త, కృతం, అమీవంపాపం ॥౧॥ తతోమీవాత్కృతాత్ - దేవహేళనరూపాత్కర్తణోనిమిత్తాత్,
అమీవంనికృష్టంకర్త, కృతం, అమీవంపాపం ॥౧॥

నకేలంమయాబ్రాహ్మణోవహేళితి, కే-తు నాక్షా ద్దేవోభగవా నేవేత్యభిప్రాయేదేవహేళనాదిత్యక్తం, మేమమ-నాతి
దీర్ఘాత్-సమనన్తరకాలమేవ, దురత్యయమతివ ర్తితుమశక్యం - వ్యసనందుఃఖ-ధృవంనూనం - భవిష్యతి - తత్ స్వస్యహిత
మేవమన్యతే ॥ తదేవతదవ్యసనం, మమా, సునిష్కృతాయపాపవిశుద్ధయే, కామంప్రకామ మస్తు, కిమన్యం పార్థయనఇత్య
త్రాహాయథా, పున-రేవంవిధ - మఘనకూర్యాం, అధా, నకుర్యా మేవ - అక్లేతస్సుటావధారణయోగ్యోతకమవ్యయం-శిక్షా
ర్థమ స్త్వితీధావః - అ స్త్వన్త అ స్త్వేవేతివాన్యయః ॥౨॥ అ ద్యేతి ప్రకోపితంకోపంప్రాపితం - యద్యుక్తాకులంబా
మృజకులం-తత్కర్తృకనిగ్రహత్తకో, ౭నలోగ్ని - ర, ద్వైవ-మమరాజ్యం - బలంనైస్యం - ప్రభూతధనకోశంచ - దహ
తు-యథాపున, రభద్రస్యమమ - ద్విజేభ్యో - దేవోభ్యో, గోభ్యశ్చ - అపకీర్ణాయుక్తాచైవవిధాపాపీయసీబుద్ధిర్నాథాత్,
తథాశిక్షార్థందహన్వితిభావః ॥౩॥ ఇన్తంసచిన్తయ, రాజా-యథాయేనప్రకారేణ-తత్కాఖ్యో-నియుక్త్యుక్త్యు
మనెస్సుతేనోక్తః-శాపాన్తకోక్త్యాప్రచోదిత, స్తథైవశుశ్రావ-తతస్స గాజా, ప్రసక్త్య, విషయేష్వితిశేషః-విషయా
సక్త్యవ్యస్య, విరక్తికారణం-హేతుగర్భమిను-విరక్తికారణత్వా, తమచిరేణతత్కరూపమనలంసాధు యథాతథామే
న ॥౪॥ అథోతతః, ఇమమముంచలోకం, విహాయ, లోక్యత ఇతిలోకఃఫలం-సుఖమియోవత్, విహికామష్టికసుఖ
స్పృహంవిహాయోగ్యః, ఇమమముంచలోకంవిశిష్టే । స్వేన-పురస్తాశ్చూర్వమేవ, హేయతయావిమర్శితావిచారపూర్వ
కంహేయత్యేననిశ్చిత - విమమముంచలోకం, విహాయోగ్యయః - తతఃకృష్ణభగవతోజ్ఞీసేవా - మధిమన్యమానఃనిర
వధికపురుషార్థసాధనతయామన్యమానః, అమర్త్యవద్యాం దేవవద్యాంగజ్ఞాయాం, ప్రియమనశసవ్రత, ముపావిశత్.

అనశనవ్రతేనదీక్షితోబహువేద్యర్థః ॥ ౫ ॥ స్వగృహే అన్యత్రవాప్రాయమనుపవిశ్య కింవిశేషణామర్త్యనద్యామెవత
ముపావిశదిశ్యత్రతాంవిశింషన్నాహాయావాఇతిలసన్త్యాశీతులస్యావిమిశ్రయఃకృష్ణస్యాజ్ఞిరేణస్తతోఽభ్యధికస్యప్రశ
స్తస్యామ్బునోఽమ్బసోనైత్రప్రవహన్తీయాఅమర్త్యవదీ ఉభయత్రఇహమత్రచ సేశాన్లోకపాత్రైఃసహితా-లోకాజ్ఞ
నాన్సునాతి తాంసదీంమరివ్యనూణఃకోవాపుమాన్మసెవత-సర్వోపసెవతేత్యభిప్రాయేణతస్యామెవప్రాయముపావిశది
త్యర్థః-లసచ్ఛీతులసీవిమితకృష్ణాజ్ఞిరేణనాహేతునా-అభ్యధికంస్వాధికరహితం-అమ్బుతస్యనైతితివార్థః ॥ ౬ ॥
సపాణ్డవేయఃపరీక్షిత-ఇత్థం-విష్టుపద్యాంగక్షాయాం - ప్రాయోపవేశంప్రతివ్యవచ్చిద్యవినిశ్చిత్త్య - సంకల్ప్య-ముక్తఃసమ
స్తేషుదేహతదనుబన్ధ్యాదిషుసజ్జోయేన - మునీనాంవ్రతంయస్యనవిద్యతే-శ్శోభావోభావనాచిన్తాయస్యసః-ముకున్దాజ్ఞిం
దధ్యాధ్యాతవా ॥ ౭ ॥ తదాతత్రగజ్జన్మంనిధామహానుభావా-స్సశిష్యామనయోలోకం-పునానాఃపవిత్రీకుర్వంత-ఆ
జగ్ముః-భువనంపునానాఇత్యేతదేవోపపాదయతి - ప్రాయేణస్తస్సాధవ-స్తీర్థయాత్రావ్యాజైః-స్వయమెవతీర్థాని-పునన్తి
హి-యథాచపునన్తి - తథోపపాదితంపురస్తా-త్తీర్థీకుర్వన్తితీర్థానీత్యత్ర ॥ ౮ ॥ కేచతేషునయఇత్యత్రతాదర్శయతి॥
అత్రితిసార్థద్యయేన॥గాధిసుతోవిశ్వామితఃరామోభార్గవఃకుమ్భయోనిగస్త్యః ॥౯॥౧౦॥ అన్యేచదేవర్షిశ్రేష్ఠా-
బ్రహ్మర్షిశ్రేష్ఠా-రాజర్షివర్యా - అరుణాదయశ్చ-ఋషయస్తానాగతా-నానావిధార్షయప్రవరా-సమతాసజ్జీభూ
తా-నభ్యర్చ్య - రాజాశిరసావవన్దే ॥౧౧॥ అథతేషునుఖంయథాతథోపవిష్టేషుసత్సు-పునరపికృతఃప్రణామోయేన,
సరాజా-ఉపసితస్తేషాంసమిపెతిష్ఠత్ - అభిగృహీతపాణిఃబద్ధాజ్జలిః,వివేకయుక్తంచెతోయస్యతథాభూతః-స్వచిక్షీర్థం

స్తాత్ ॥ కృష్ణాజ్ఞిసేవామధిమన్యమానఉపావిశత్ప్రాయమమర్త్యనద్యామ్ ॥ ౫ ॥ యావైలసచ్ఛీతులసీవి
మిత్రకృష్ణాజ్ఞిరేణ్యభ్యధికామ్బునైత్రీ ॥ పునాతిలోకానుభయత్రసేశాన్-స్తాంససెవతమరివ్యనూణః॥ ౬ ॥
ఇతివ్యవచ్చిద్యసపాణ్డవేయఃప్రాయోపవేశంప్రతివిష్టుపద్యామ్ ॥ దధ్యాముకున్దాజ్ఞిమనన్యభావోమునివ్రతో
ముక్తసమస్తసజ్జః ॥౭॥ తతోపజగ్మర్భువనంపునానామహానుభావామునయస్సశిష్యాః ॥ ప్రాయేణతీర్థాభిగ
మాపదేతేస్వయంహితిర్థానిపునన్తిస్తః ॥ ౮ ॥ అత్రివసీష్టశ్చ్యవనశ్శరద్వాసరిష్టసేమిర్భుగరక్షిరాశ్చ ॥ ప
రాశరోగాధిసుతో-థరామఉచత్యైన్ద్రప్రమదేధ్దవాహా ॥ ౯ ॥ మేధాతిథిర్దేవలఆర్షిషేణోభారద్వాజో
గాతమఃపిప్పలాదః ॥ మైత్రేయబౌర్వఃకవషఃకుమ్భయోనిర్వేషాయనోభగవాన్నారదశ్చ ॥౧౦॥ అన్యేచదే
వర్షి ॥ బ్రహ్మర్షివర్యారాజర్షివర్యాఅరుణాదయశ్చ ॥ నానార్షయప్రవరాస్తాన్తేషమేతానభ్యర్చ్యరాజాశిర
సావవన్దే ॥౧౧॥ సుఖోపవిష్టేషుసత్సు-పునరపికృతఃప్రణామస్వచిక్షీర్థంయత్ ॥ విజ్ఞాపయామానవివిక్త
చెతాఉపస్థితోగ్రైభిగృహీతపాణిః ॥ ౧౨ ॥ పరీక్షిదువాచ ॥ అహూవయంధన్యతమాన్యపాణాంమహాత్త
మానుగ్రహణీయశీలాః ॥ రాజ్ఞాంకులంబ్రాహ్మణపాదకౌచాదారాద్విస్మృష్టంబతగర్హ్యకర్త ॥౧౩॥ తస్యై
వమేఘస్యపరావరేశోవ్యాసక్తచిత్తస్యగృహేష్వభీక్షమ్ ॥ నిర్దేదమూలోద్విజశాపరూపోయత్రప్రసక్తోఽ
భయమాశుధతై ॥౧౪॥ తంమోపయాన్తంప్రతియస్తువిప్రగిగ్జావదేవీధృతచిత్తమిశే ॥ ద్విజోపస్మష్టఃకుహ

యత్త-ద్విజ్ఞాపయామాన ॥౧౨॥ తదేవాహ ॥ అహూఇతిచతుర్భుః-న్యణాంమధ్యేవయ-మహూధన్యతమాఃఖలు-ధ
న్యతమత్యేహేతుంవదన్నాత్మనోవిశిన్ష్టి ॥ మహాత్తమైర్భవద్భిః-అనుగ్రహణీయంఅనుగ్రహీతుంయోగ్యం శీలంయేషాం -
యద్వా, మహాత్తమానుగ్రహణీయంమహాత్తమానుగ్రహలభ్యంశీలంయేషాంతథాభూతాః - అనెవంభూతంరాజకులం
నిస్తతి ॥ రాజ్ఞామితి ॥ బ్రాహ్మణానాం భవతాం పాదకౌచాత్ పాదసేవామూలకవిశుద్ధే - రూరాద్విస్మృష్టం దూరా
త్యక్తం - యద్రాజ్ఞాంకులం - తత్ - గర్హ్యంనిన్ద్యం కర్తయన్యతథాభూతం - భవతి - బతేతిభేద ॥ ౧౩ ॥
ననుమహాత్తమానుగ్రహణీయశీలస్యతవ - కథమధునాతన్నగ్రహప్రవృత్తిరిత్యత్ర - తన్నిగ్రహాప్యనుగ్రహరూపపవత్యా
హ ॥ తస్యైతి ॥ తస్యైవమహాత్తమానుగ్రహణీయశీలస్యైవ అభీక్షంపునఃపున - ర్భృహేషువ్యాసక్తచిత్తంయస్యతస్య - మ
మాఘస్యప్రకృతబ్రహ్మవిదపచారరూపస్య - పరిహరకఇతిశేషః-నిర్దేదమూలోదేహతదనుబన్ధ్యాదిషువై రాగ్యేచ-మూలా
హేతు-ద్విజశాపరూపః - పరావరేశోభగవానెవ-ప్రసక్తఃప్రవృత్తః-మామనుగ్రహీతుంభగవత్సంకల్పవదద్విజశాపవ్యా
జేనప్రవృత్తఇత్యర్థః-కథంతస్యానుగ్రహరూపశ్వామిత్యత్రహ ॥ యత్రయస్మిన్మయి-ప్రసక్తో-ద్విజశాపరూపఃపరావరేశః-ఆ
శు-అభయం-ధతైఆదధాతి - బ్రహ్మవిదపచారపరిహరహేతుత్వాన్నిర్దేదమూలాన్వశ్శత్యక్షద్వారాముక్త్యా ధాయక
త్వాచ్చానుగ్రహరూపపవత్యర్థః ॥౧౪॥ అస్యైవంప్రకృతేకిమిత్యత్రాహ ॥తమితి॥ హేనిప్రాః-భవన్తః-ఇయంచవి

గక్టాచ-ఈ శేభగవతి-ధృతంచిత్రం యెనతథాఘాతం - తముక్తవిధంమా-ముపయాన్తం అనువర్తనం - ప్రతియస్తు హేయో
పాదేయశుశూః ఘంజానన్విత్యర్థః - ద్వి జెనోపస్పృష్టః ప్రచోదితః-తక్షకః-కుహకః-మాంవచ్ఛయన్-అలంనితరాం-దశత్సు
నాహంబిభ్రమితిభావః,కింతు-యూయం-విష్ణోర్గాధాః-కథాః-గాయతకథయత-అలంగాయతేతివాన్వయః ॥ ౧౫ ॥ పున
శ్చ కిం-మమభగవత్యన నైరతిర్చక్తి-స్తదా-త్రయేభగవద్భక్తే-సజ్జన్ స్యాత్-ఎవమనుగృహీతేతిభావః - కిం-యాం
యాంసృష్టియద్యజ్జన్త-పాప్రాప్తిమిత్రసర్వత్రజన్మని-మహత్సు భవాద్యశేష - మైత్రీతనుకూల్య-మస్తుద్విజేభ్యో - వో-న
మః ॥ ౧౬ ॥ ఇతితంత-నిశ్చయయన్తో-రాజా-ధీరః-స్వసుతేజనమేజయ-స్యస్తోనిహితో-రాజ్యభారో-యెనతథాఘాతః,
సముద్రపత్నాః-గక్టాయాః - దక్షిణకూలదక్షిణతీరే-పా-చీనమూలెషుపా-చీనా-గ్రామ - కుశేష - ఆస్సైస్త్వజపవీష్ట
వాన్ ॥ ౧౭ ॥ ఇతంతస్మిన్నరదేవానాం-దేవతస్మిన్నరీక్షితి-ప్రాయోపవిష్టే-నతి-దివి-సర్వదేవసంఘాః-తం ప్రశస్యప్ర
స్తూయ-ముదాప్రస్తూనైః-కుసుమై-ర్ముహుర్ముహుర్భూమౌవ్యకేరన్-దుస్థభయశ్చ-నెదుఃదధ్వసుః ॥ ౧౮ ॥ యెనమా
గతామహర్షయ-స్సైసర్వే-ఉత్తమైశ్శ్లోకాః-ప్రశంసనీయాః-గుణా-స్తైరభిరూపం-రాజానం-ప్రశస్యసాధుసాధ్విత్యనుమో
దమానాః-ఊహః-కుతః-య-ద్యత-స్సైప్రజాస్వసు-గ్రహ-ఎవశీలం-స్వభావః-సఎవసారో-యేషాం-తే-తథాఘాతత్వాత్-ప్ర
శస్యానుమోదమానా-ఊహురిత్యర్థః ॥ ౧౯ ॥ ఉక్తిమేవాహ-నవాఇతి-హే-గాజర్వివర్జ్య-నిత్యం-శ్రీకృష్ణమనువ్రతేషుఅను
వర్తితేషు భవత్స్విదంబిచి-త్రం-నవై-నభవతిహి-కింతత్-యేభవన్తః-భగవతః-పాత్వ్యం-కామయమానాస్స-స్తోరాజ్ఞాం-కిరి
తైర్జుష్టం-సేవిత-మధ్యానసంసార్యధా-మసింహ-సనం-సద్యో-జహు-స్తత్యజరిత్యేతత్ ॥ ౨౦ ॥ ఎవం-రాజానముక్తాః-

క-స్తక్షకోవాదశ త్వలంగాయతవిష్ణు-గాధాః ॥ ౧౫ ॥ పునశ్చభూయాద్భగవత్యన నైరతిః-ప్రసజ్జన్ తదాత్ర-
యేషామహత్సుయాం-యాముపయామిస్సృష్టిం-మైత్యస్త్వసర్వత్రనమోద్విజేభ్యః ॥ ౧౬ ॥ ఇతిస్త్ర-రాజా-ధ్యవ
సాయయన్తః-పా-చీనమూలెషుకుశేషధీరః - ఉదజ్జ-భో-దక్షిణకూలఆస్సైసముద్రపత్నాస్త్వసుతే-స్యస్త-
భారః ॥ ౧౭ ॥ ఎవం-బ-తాస్మిన్నరదేవదేవే-ప్రాయోపవిష్టే-దివి-దేవసంఘాః - ప్రశస్యభూమా-వి-కిరన్ప్రీ-స్తూనై
ర్ముహుర్ముహుర్దుస్థభయశ్చ-నెదుః ॥ ౧౮ ॥ మహర్షయో-వైసముపా-గతా-యె-ప్రశస్యసాధ్విత్యనుమోదమా
నాః - ఊహః-ప్రజాను-గ్రహశీలసారాయయ-త్తమశ్లోక-గుణాభిరూపమ్ ॥ ౧౯ ॥ నవాఇదం-రాజ-ర్వివర్జ్య-చిత్రం
భవత్సుకృష్ణం-సమనువ్రతేషు - యే-ధ్యాసనం-రాజ-కిరిజుష్టం-సద్యో-జహు-ర్భగవత్పార్శ్వ-కామాః ॥ ౨౦ ॥
సర్వేవయంతా-వదిహా-స్స-హే-ధ్య-క-శేబరం-యా-వదసౌ-పహాయ - లోకం-వర-విరజస్కం-విశోకం-యా-స్య
త్యయం-భాగవతప్రధానః ॥ ౨౧ ॥ ఆశుత్యత-ద్వపి-వచః-పరీక్షి-త్సమం-మధుచ్యద్గురుచా-వ్యభీకమ్ - ఆ-భా-ష-తైః
నా-సభివన్ద్యయ-క్తశ్చ-శూ-ష-మాణ-శ్చ-రితా-ని-విష్టేః ॥ ౨౨ ॥ సమా-గతా-స్సర్వ-త-ఎ-వ-స-ర్వే-వేదాయ-థా-మూ-ర్తి
ధరా-స్త్రి-పుష్టే - నేహ-భ-వా-ము-త్ర-చ-క-శ్చ-నార్థ-ము-తే-ప-రా-ను-గ్ర-హ-మా-త్త-శీలమ్ ॥ ౨౩ ॥ తతశ్చ-వః-పృ-శ్య-మి

ధేదమాహుః, సర్వఇతి, యానత్, భాగవతా-ఎ-వ-ప్ర-ధా-నా-ని-త-రాం-సే-వ్యా-య-స్య-సో-సౌ-రా-జా-క-శే-బ-రం-వి-హ-య-వి-ర-జ-స్రం
శుద్ధసత్త్వమయం-విశోక-మి-ద-ము-ప-ల-త-త-ణం,, అ-వ-హ-త-పా-ప్ర-త్వా-ది-గు-ణా-ష్ట-క-పా-౧-దు-ర్భా-వ-దేశం-వ-రం-లూ-కం-ని-త్య-వి-భూ
త్యా-భ్యం-యా-స్య-తి-తా-వ-త్స-ర్వే-య-మి-హే-వ-రా-జ-స్స-ని-ధా-వే-వ-ఆ-న్త-హే-ఆ-సీ-మ-హి ॥ ౨౧ ॥ త-త్స-మం-వై-ష-మ్య-ర-హే
తం-అ-మృ-త-సా-వి-గు-రు-ఆ-శ-య-గ-మ్భి-ర-మ-వ్య-భీ-క-ం-మ-ట-ంచ-ము-నీ-నాం-వ-చ-న-మా-క-ర్ణ్య - ఎ-తా-య-క్తా-ఆ-త్మ-హే-తా
చ-ర-ణో-ద్భ-క్తా-ఽ-ము-షీ-న-భి-వ-న్ద్య-వి-ష్టో-శ్చ-రి-తా-ని-శో-తు-కా-మః-ప-రీ-క్షి-ద-భా-వ-త ॥ ౨౨ ॥ త-దే-వా-హ-స-మా-గ-తా-ఇ-
తి-త్రి-పు-ష్టే-స-త్య-లా-క-య-థా-మూ-ర్తి-ధ-రా-వే-దా-స్త-ద్వ-ద-వ-భా-స-మా-నాః-స-ర్వే-యూ-యం-స-ర్వ-తః-స-ర్వా-భ్యో-ది-గ్భ్యః-ఇ-
హ-స-మా-గ-తా-మ-ద-ను-గ్ర-హ-ర్థ-మి-హ-స-మా-గ-తా-ఇ-తి-భా-వః, త-దే-వ-వ-న్త-క్తి-స-మా-గ-తా-నాం-వః-ప-రా-ను-గ్ర-హ-మా-త్త-శీ-లం
వి-నా-ఇ-హ-ము-త్ర-చ-లా-క-౨-ర్థః-ప్ర-యో-జ-నం-క-శ్చి-ద-పి-నా-స్తి-హి-ప-రే-ష-మా-దృ-శే-ష-అ-ను-గ్ర-హ-రూ-ప-మా-త్త-శీ-లం-స్వ-స్వ-భా-వం
స్వ-కృ-తం-వా-వి-నా-౨-స్య-వా-గ-మ-న-కా-ర-ణం-నా-స్తి-హి-త్య-ర్థః ॥ ౨౩ ॥ య-తో-భ-వ-దా-గ-మ-న-మ-స్త-ద-ను-గ్ర-హే-క-ప్ర-యో-
జ-నం-త-తో-హే-వి-పా-గ్రి-వో-య-ష్టా-వి-స-ర-భ-వి-శ్వ-స్య-ఇ-తి-కృ-త్య-తా-యా-మి-తి-క-ర్త-వ్య-తా-యాం-ప్ర-ప్ర-వ్య-మి-మం-వ-క్ష్య-మా-ణం-
పృ-చ్ఛా-మి-క-ర్త-వ్య-వ్యా-పార-ప్ర-కార-ఇ-తి-కృ-త్య-తా-త-స్యాం-సి-మి-త్ర-భూ-తా-యాం, ఇ-తి-క-ర్త-వ్య-తా-జ్ఞా-న-ధ-ర-ప్ర-ప్ర-వ్య-పృ-చ్ఛా-
మి-త్య-ర్థః, పృ-శ్య-మే-వ-ద-ర్భ-యం-స్త-త్స-మ్య-జ్ఞి-ర్ణి-య-క-భ-య-తే-త్యా-హ-మి-యా-మా-జై-ర్ము-మా-ష-భిః-జ-నైః-స-ర్వా-త్త-నా-స-ర్వ-
ప్ర-కార-ణ-క-ర-ణ-త్ర-యే-ణ-క-ర్త-వ్య-శు-ద్ధం-స-ం-సృ-శ్య-ని-మి-త్ర-ంచ-య-త్త-త్క-ర్త-త-తా-భి-య-క్తాః-త-ద్వి-మ-ర్శ-నా-భి-ము-ఖ్య-య-
క్తాః-స-స్తో-యా-యం-ఆ-మృ-త-త-వి-మృ-శ్య-త-దు-ప-ది-శ-త-హే-అ-భి-య-క్తా-ఇ-తి-సం-బో-ధ-నం-వా ॥ ౨౪ ॥ త-త్రై-వం-పృ-చ్ఛ-తో-రా-జ్ఞ-

స్సన్నిధౌ భాగవాన్వ్యాసస్యపుత్రః శ్రీశుకోఽభవత్ ఆగత్యతస్థా-కథంభూతః-యద్యచ్ఛయా - గాంభూమి-మటమానః, తత్ర
 హేతు-రసపేక్షః కృత్యాపేక్షా-రహితః - తత్ర హేతుః నిజలాభేన బ్రహ్మత్వకస్వానుభవేనైవ-తుష్టః అలత్యుంఘుషిరితిజ్ఞాతు
 మశక్యం లింగం రూపం యస్య సః - తత్ర హేతు-రవధూతవేషః అభిభావ్యవేషః - అతఏవ-బాలైర్వృతః పరివృతః ॥ ౨౫ ॥
 తమితి ॥ తమాగతం - గూఢం మహీనం వృతమణివ త్తిరోహితం వరోచ్యస్య తథా భూతమపి, తస్య శుకస్య చిహ్నభిజ్ఞామునయః
 స్సాన్వసనభ్యః ప్రత్యుత్థితా బభూవురిత్యన్వయః - కథంభూతం - ద్వ్యష్టవర్షం పోడశవర్షవయస్సు-మివ స్థితం - ద్వీరాప్యతా
 అష్టద్వ్యష్టవర్షాణి యస్య తమితి సమాసః - సుకుమారాః పాదాద యోయన్తి కతద్ధా త్రంశరీరం యస్య, చారుణీ సుందరే ఆ
 యతే విశాలే అక్షణీయన్తి క, ఉదగ్రానాపికాయన్తి క, తుల్యే సమాకర్ణాయన్తి క, శోభనేభ్యశ్చాయన్తి క, తతస్తేషాం
 కర్తృధారయః, తదాననం యస్య, కమ్బువచ్చక్షవద్వర్తులః రేఖాత్రయోపేతశ్చ కశ్మోయస్య ॥ ౨౬ ॥ నిగూఢజత్రం పృ
 త్వేనాప్రకాశేజత్రుణీలం సద్యయసంధిగతాస్థినీయస్య, పృథువిశాలం తుజ్జమున్నతం వత్సోయస్య-ఆవర్తజలవర్తవద్వర్తు
 లావిచిత్రకరస్థాయుక్తాచనాభిర్యస్య, వశిభిః ప్రేభిర్వల్లుసుందరం ఉదరం యస్య - దిగమ్బురందిగేవామ్బురం యస్య - చీవరధరత్వే
 న ప్రశస్తామ్బురరహితమిత్యర్థః - ఉపరివాస సారహితం వా - అన్యథా-మోక్షధర్మాదిమాక్తప్రకారః రోధాత్ - వక్ర్యావిక
 ర్ణాశ్చ కళాయస్య - ప్రలమ్బావాజానులమ్బావాహనాయస్య - స్వమరోక్షమస్యామరశ్చేష్టస్యేవాభాయస్య ॥ ౨౭ ॥
 అపీచ్యంకమనీయం వయోయన్తి క - తస్యా జన్మశరీరస్య - లక్ష్యకాన్త్యానుందరస్థితేన చ - సదా-ప్రీణాం మనోజ్ఞం స్పృ

మంవిపృచ్ఛేః విప్రభ్యనిపాఞ్చితకృత్యతాయామ్ । సర్వాత్కనాః మ్రియమాణైశ్చ కృత్యం శుద్ధంచతత్రా
 మృశతాభియుక్తాః ॥ ౨౪ ॥ తత్రాభవద్భాగవాన్వ్యాసపుత్రః శుకః పృచ్ఛయా గామటమానోఽసపేక్షః । అ
 లత్యులిక్తో నిజలాభతుష్టోవృతశ్చ బాలై రవధూతవేషః ॥ ౨౫ ॥ తంద్వ్యష్టవర్షం సుకుమారపాదకరోరుబాహ్వం
 సకపోలిగాత్రమ్ । చార్వాయతాత్మోన్నతతుల్యకర్ణసుభ్యాసనంకమ్బుసుజాతకణ్ఠమ్ ॥ ౨౬ ॥ నిగూఢజత్రం పృ
 థుతుజవత్సనః మావర్తనాభిం వశివశ్శల్లాదరంచ । దిగమ్బురం వక్రవికీర్ణకేశం ప్రలమ్బావాహనం స్వమరోక్ష
 మాభమ్ ॥ ౨౭ ॥ శ్యామం సదాపీచ్యవయోఽక్షలక్ష్యే ప్రీణాం మనోజ్ఞం రుచిరస్థితేన । ప్రత్యుత్థితా మునయః
 సాన్వసనభ్యః స్తల్లక్షణజ్ఞాఅపి గూఢవర్చసమ్ ॥ ౨౮ ॥ సవిష్ణురాతోఽతిథిః ఆగతాయ తస్మై సపర్యాంశిర
 సాజహతిః తతో నివృత్తా హ్యబుధాస్త్వియోఽర్చకా మహాసనసోపవిషేషపూజితః ॥ ౨౯ ॥ ససంవృతస్తత్రమ
 హస్తహీయసాం బ్రహ్మర్షిరాజ్ఞిః దేవదీనం ఘ్నేః । వ్యరోచతాలంభగవాన్యథేన్దుర్గమాగతా రానికరైః పరీతః ॥
 ప్రత్రాస్తమాసీనమకుణ్ఠమేధసంమునిం నృపోభాగవతోఽభ్యుపేత్య । ప్రణమ్య మూర్ధ్నాఽవహితః కృతాజ్ఞులిర్ను
 త్యాగిరానూనృతయాఽన్వసృచ్ఛత్ ॥ ౩౦ ॥ అహో అద్యవయం బ్రహ్మకృత్యే వ్యాత్తుత్రబద్ధవః । కృపయా
 ఽతిథియాపేణ భవద్భిస్తీర్థకాః కృతాః ॥ ౩౧ ॥ యేషాం సంస్కరణాత్పుంసాం సద్యశ్చ ద్యౌన్మితైగృహః । కింపు

హణీయమ్ ॥ ౨౮ ॥ అథ సవిష్ణురాతః పరీక్ష - దాగతాయాతిథయే-తస్మై శుకాయ-శిరసా-నమ్రేణ తిశేషః-సపర్యాం
 పూజాం - జహరచకార - శిరసా ప్రణామపూర్వకం పూజాంచక్రతిత్వర్థః-తదా-తమనుస్మత్యాగతా - అజ్ఞాబాలకాః-ప్ర
 తినివృత్తాబధూవుః - తతస్స పూజిత - శుకోమహాసనమహతిరాజ్ఞాసమర్చితే అహోనేడ పవిత్రతే ॥ ౨౯ ॥ తత్రాసన
 ఉపవిష్టః-స - మహీయ సామపి మహా క - మాహాత్మ్యయుక్తః-భాగవాత్ శుకః - బ్రహ్మర్షిప్రభృతీనాం సంఘై-రలంబిత
 రాం - వ్యరోచత-యథాగ్రహణీనాం నికరైః సమూహైః - పరివృతశ్చ ద్రృష్టవత్-గ్రహాంజారకాదయః - ఋతూణి అశ్వి
 న్యాదీనినక్షత్రాణి, తదుభయే తరాస్తారాః ॥ ౩౦ ॥ ప్రశాంతం సాశ్వికవేషం-అకుణ్ఠావరణరహితామేధాధీర్యస్య
 తం-యద్యపి నిత్యమసిచ్చిజామేధయో, రిశ్యత్రనభోదుస్సుభ్యవతినియమ - స్తథా ప్యార్హత్వాదసిచ్-ఆసీనముపవిష్టం,
 మునిం శుక - మభిముఖం సమీపమాగత్య-మహాభాగవతోన్యపః పరీక్షిత - మూర్ధ్నా ప్రణమ్య బ్రహ్మజ్ఞులి, రవహిత-స్తదుక్షిత
 వణోపయుక్తావధానయుక్తః - సూనృతయామధురయా-గిరా అన్వసృచ్ఛత్ ॥ ౩౦ ॥ తదేవాహ-అహో ఇతి-యా
 వత్సమాస్తీ, తావత్తత్సమాగమనాత్సనః కృతార్థతామావిష్కరోతి । అహో ఇతి ॥ హే బ్రహ్మ-వయం క్షత్రబద్ధవో
 ష్యద్యా - హే-సత్యేవ్యా - స్సస్తస్యేవ్యాః యేషాంతథాభూతా - అఘామ-యద్వా - సతాం-వ-స్యేవ్యాః అనుగ్రహ్యః
 అఘామ - తత్ర హేతుమాహ । కృపయా - భాగవద్భి - రతిథియాపేణాతిథివ్యాజేన - వయం - తీర్థకాః కృతాః పవిత్రీకృ
 తాః ॥ ౩౧ ॥ కథమతిథిరూపేణాస్తదాగమనయాపేణ వస్తీర్థీభూతతేత్వత్రతత్తై-ముత్యన్యానదర్శయతి । యేషా
 మితి । యేషాంభవతాం - స్కరణాదేవ-సద్యః-పుంసాం స్కర్తృణాం-గృహ-శ్చ ద్యౌన్మితైగృహః-కీంపునర్భవతాందర్శనాదిభిశ్చ ద్యౌన్మితైగృహః

స్తీతివ క్తవ్యంపాదశాచుపాదజలమ్ || ౩౩ || యతఏ వమతో హేమహాయోగి - తవసాన్నిధ్యా దేవహేతోః పుం
సాంమాదృశానాం - మహాస్త్యపిస వ్విణిపాతకాని - సద్యఏ వ శ్యన్తియథావిష్టో - స్సురైతరామరా - నశ్యన్తి - త
ద్వత్ || ౩౪ || కేంచ, భగవతః శ్రీకృష్ణస్యానుగ్రహకారితంభవద్దర్శనాదికం, అన్యథాతద్దర్శభమిత్యాహ || అపీతిద్వా
భ్యామ్ | తావత్తదనుగ్రహ స్త్వస్తాకంసులభితసంభావయామీత్యభిప్రాయేణాహ || అపీతి || అపిశబ్దస్సంభానాద్యోతకః, మ
మ, భగవాన్ కృష్ణః - పీతః ప్రసన్నస్యాత్ - తత్రహేతుంవదం స్తంవిశినస్తి - పాణ్డుసుతాః | ప్రియానుస్యసః - పాణ్డుసుతానాం
చాప్రియః - అస్తుపాణ్డుసుతప్రియః - త్వత్ప్రియ స్తుకథమిత్యత్రోభయత్యానుగతం హేతుంవదస్వశినస్తి || పితుర్భగినీపితృష్వసా
కున్తి - తస్యాః అపత్యానిపై తృష్వసేయాః - తేహంప్రీత్యర్థే - తద్గోత్రస్య పైతృష్వసేయసంతానస్యా - ప్రబాన్ధవః పితృష్వసః
ప్రియ - స్తప్రీత్యర్థంతత్పుత్రేషు - పునస్తప్రీత్యర్థంతత్పుత్రాదిష్వి - త్యేవంయావత్తస్యంతానంప్రియిత్యర్థః, ఆత్మబాన్ధవ
తిపాతే, ఆత్మః ఉపాత్మః పరిగృహీతో బాన్ధవ ఇష్ట బాన్ధవ ఇత్యర్థః - భగవత్ప్రసాదేనత్వద్దర్శనంజాతం - తత్ప్రసాదస్తు - తత్ప్రీత్య
ష్వసః సంతానప్రభవ త్యాదితిభావః || ౩౫ || అన్యథాభగవతః ప్రీతత్యాభావే - అవ్యక్తగతేస్సాంసారికైరలత్యుగతేః
వనీయసః అతిశయేనవనవాసినః - సంసిద్ధస్యకృతకృత్యస్య - తేతవ - దర్శనం - నృణాం - సంసారిణాం - తత్రాపి - నితరాం మ్రియమా
ణానాం - నోఽస్తాకం - కథంస్యాత్ - వనమస్యాస్తీతివసీ వనవాసీ - ప్రకృతఋషిసంఘాపేక్షయా - తిశయేనవసీవనీయాన్ - తస్య
వనీయసః || ౩౬ || యతోదుర్లభమపితృద్దర్శనమధూత్, అతో - యోగినామపిపరమంగురుం - త్వాం, సంసిద్ధిం పృచ్ఛామి
సంసిద్ధిశబ్దోముక్తిసాధనోపచరితః - ముక్తిసాధనం పృచ్ఛామీత్యర్థః, తదేవవిశదయతి, ఇహలోకే, పురుషస్యముముక్షోః - సర్వదా -

నర్దర్యనస్సగ్ధపాదశాచాసనాదిభిః || ౩౩ || సాంనిధ్యాత్మేమహాయోగినా తకానిమహాస్త్యపిసద్యోనశ్యన్తివై
పుంసాంవిష్టోనిమసరైతరాః || ౩౪ || అపిమేభగవాన్ ప్రీతఃకృష్ణఃపాణ్డుసుతప్రియః | పైతృష్వసేయప్రీత్యర్థం
తద్గోత్రస్యాప్రబాన్ధవః || ౩౫ || అన్యథాతేఽవ్యక్తగతేర్దర్శనంసంకథంనృణామ్ | నితరాంమ్రియమాణానాం
సంసిద్ధస్యవనీయసః || ౩౬ || అతఃపృచ్ఛామిసంసిద్ధింయోగినాంపరమంగురుమ్ | పురుషస్యేహయత్కార్యం
మ్రియమాణస్యసర్వధా || ౩౭ || యచ్ఛ్రీతవ్యమథోజస్యంయత్కర్తవ్యంనృభిఃప్రభౌ | స్తర్తవ్యంభజనీయం
వాబూహీయద్వావిపర్యయమ్ || ౩౮ || నూనంభగవతోబ్రహ్మగృహేషుగృహమేధినామ్ | నలత్యుతేహ్యవ
స్థానమపిగోదోహనంక్వచిత్ || ౩౯ || సూతఉవాచ | ఎవమాభాషితఃపృష్టస్సరాజాశ్లక్ష్యయాగిరా | ప్రత్యభాష
తధర్మజ్ఞోభగవాన్బాదరాయణిః || ౪౦ ||
ఇతిశ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, ప్రథమస్కంధే, ఎకోనవింశోఽధ్యాయః

శ్రీమదాచార్య ప్రథమస్కంధః

తత్రాపిమ్రియమాణస్య యత్కర్తవ్యంమనోవాకార్మయైక ర్తవ్యం, ముక్తిసాధనతయైతిశేషః - తత్పృచ్ఛామీత్యన్వయః, త
ద్బూహీయత్కర్తవ్యం తరణవాన్వయః || ౩౭ || కర్తవ్యమేవవిభజ్యపృచ్ఛంస్తద్విపర్యయమక ర్తవ్యంచబూహీత్యాహ || య
దితి | హేప్రభో, నృభిర్ముముక్షుభిః - తత్రాపిముమూర్షుభి, ర్యత్ శ్రోతవ్యాదికం - యచ్ఛ్రీతవ్యాదిచ - తత్సర్వం,
బూహీకథయ, యత్కర్తవ్యమిత్యపాత్తశ్రోత్యాదికరణవ్యతిరిక్త కరణవ్యాపారప్రశ్నః - స్తర్తవ్యంమస్తవ్యం, భజనీ
యంప్రీతిపూర్వకమనుధ్యేయం - అతోనపానరుక్త్యం - అథోఅపిచైత్యర్థః || ౩౮ || యావత్తనుత్యాగమేతత్పృష్టంప్ర
తివదతానియతావస్థానెనాపిత్వయా - వస్థాతవ్యమిత్యభిప్రాయేణతదవస్థానమనియతత్వేనస్తోతి | నూనమితి | హేబ్ర
హ్మగృహమేధినాంగృహశ్రమిణాం, గృహేషు - క్వచిదపి, భగవతస్తవావస్థానం - గోదోహనమపి, గార్దుహ్యతేయా
వతాకాలేనతావాన్కాలోగోదోహనశబ్దేనవివక్షితః, తావత్కాలమపి - నలత్యుతేహీనదృశ్యతేహి || ౩౯ || ఎవమితి |
ఇత్థంరాజ్ఞా - ఆభాషితః - అహాలద్యవయంబ్రహ్మన్నిత్యాదినాఉక్తః, పృష్టః - అతఃపృచ్ఛామిసంసిద్ధిమిత్యాదినాపృష్టశ్చ - సభ
గవాన్ - ధర్మజ్ఞః - ముముక్షుణాంముమూర్షూణాంక ర్తవ్యధర్మయాథాత్మ్యాభిజ్ఞో, బాదరాయణిః శుకః - శ్లక్ష్యయావిశుద్ధ
యా - మృద్వాగ్ని - గిరా | ప్రత్యభాషతప్రశ్నానాముత్తరాణ్యవాచైత్యర్థః || ౪౦ ||

ఇతిశ్రీవత్సాన్వయపయఃపారావారరాకాసుధాకరశ్యసర్వవిద్యానిధేశ్రీ శైలగురోస్సుతేనతచ్ఛగణకమల
పనివర్యా ప్రసన్నతత్సాక్షిసమధిగతశ్రీమద్భాగవతార్థహృదయేనశ్రీవైష్ణవదాసేనశ్రీ వీరరాఘవవిదు
షావిలిఖితాయాం శ్రీమద్భాగవతచంద్రాచ్యుతాయాం ప్రథమస్కంధే, ఎకోనవింశోఽధ్యాయః.

శ్రీవీరరాఘవీయవ్యాఖ్యానహితశ్రీమద్భాగవతమ్

ద్వితీయస్కంధవ్యాఖ్యానప్రారంభః

చేదాంతాంతోపబృంహణపరే ౭ స్థితిపురాణే. ఉపోద్ఘాతరూపప్రథమస్కంధా ప్రైప్రసక్తాఞ్చకాగమఉక్తః సవశుకః. శ్రోతవ్యాద్యర్థానశ్రోతవ్యాదీంశ్చప్రతిరాజ్ఞాపృష్టశ్చ. ఇదానీంరాజ్ఞఃప్రశ్నమభినందతి. వరీయానితి. హేన్యపతేత్వయా. పుంసాంశ్రోతవ్యాదిమశ్రోతవ్యమస్తవ్యనిధిధ్యా సితవ్యా ర్థేషు-పరఃగోచరః-శ్రోతవ్యాద్యర్థతత్త్వ విషయః. లూకహితమితిపాఠే, ప్రతితిశేషః-లూకహితంప్రతి-కృతః-యవప్రశ్నా. వరీయాన్ శ్రేష్ఠః-కుత ఇత్యతహ. యద్యతః-ఆత్మవిత్సంమతఃఆత్మజ్ఞానినాంసంమతః, ననునాయమాత్మవిషయకశ్రవణమననాదిప్రశ్నః, యచ్ఛ్రోతవ్యమథోజాప్యంబూహీయద్వావిపర్యయ, మితిసామాన్యేనపృష్టత్వాత్-అతఃకథమాత్మవిత్సంమత్యాప్రశ్నాభినందనమితిచే-స్తేవం. కిమయంప్రప్తా, ఆత్మవిషయకశ్రవణాదీనాంముక్తిసాధనత్వంజానాతి-నవా. నజానాతిచే-న్మియమాణస్య యత్కర్తవ్యంయచ్ఛ్రోతవ్యమితిపురుషవిశేషకర్తృకప్రశ్నాయోగాత్. జానాతిచే, త్సుతరాంప్రశ్నానుపపత్తిః-అతః-సామాన్యాకారేణా. త్తశ్రవణాదీనాంముక్తిసాధనత్వం జానతో విశేషతఆత్మనశ్చశ్రవణాదీనాంచస్వరూపమజానతో ౭ యంప్రశ్న ఇతి ప్రశ్నస్య విశేషనిష్ఠత్వాత్. ఆత్మవిత్సంమతత్వాభినందనోపపత్తిః. అథ, బ్రాహ్మీహీయద్వావిపర్యయ, మిత్యస్యప్రశ్నస్యశ్లోకత్రయేణోత్తరమాహ. శ్రోతవ్యాదీనితి. హేరాజేన్ద్రగృహేమెధినాంన్యూణాంశ్రోతవ్యాదీని-సహస్రశస్సన్తి. ముముక్షో స్తుబ

హరిఃఽమ్||వరీయానైవ తెప్రశ్నఃకృతో లూకహితోన్యవ. ఆత్మవిత్సంమతఃపుంసాంశ్రోతవ్యాదిమయఃపరః|| శ్రోతవ్యాదీనిరాజేన్ద్రగృహేన్ద్రాంసన్తినహస్రశశ్చఅవశ్యతామాత్మతత్త్వంగృహేషుగృహేమెధినామ్|| ౨||నిద్రయా హీయతేనక్తంవ్యవాయేనచవావయః||దివాచార్థహయా రాజకృతుమ్భుభరణేనచ|| ౩|| దేహపత్యకళత్రాదిష్యాత్సన్తేన్యేష్యసత్స్వపి| తెషాంప్రమత్తోనిధనంవశ్యన్నపినవశ్యతి|| ౪||తస్మాద్భారతసర్వాత్తాభగవా

హైకమేవత్యభిప్రాయః. తదనుబద్ధిత్వేనతూపాసకాదీనాంశ్రవణమర్థసిద్ధంగృహమెధినాంతర్గతపచ్చసూనాపరాణాం. మేధేహింసార్థః-యద్వా, మేధఃబుద్ధిః-గృహేషుమేధఏషామస్తీతిగృహమెధినః-గృహేనక్తాః, యద్వా, మేధఃపశుః, ఉపనయతమేధ్యాదురతశాసానామేధపతిభ్యాంమేధ, మితివైదికప్రయోగాత్. తత్సంబద్ధివ్యాపారోఽప్యవచారాన్వేధః-సపిషామస్తీతిగృహమెధినః-పశుర్నియజ్ఞాజ్ఞాతాతదన్త్యాదీనాంప్రీతిజనక-స్తద్వ దేతేపి కేవలకర్తానుష్ఠానాసక్తాస్తస్మిన్త్రినంపాదకాఇతివశుసామ్యముచ్యతే-కేవలై హికాముష్టికఫలాసక్తాఃగృహస్థాఇతియవత్. అతఏవఆత్మతత్త్వమాత్మయాథాత్మ్యమవశ్యతామజానతాం, గృహేషు-సహస్రశస్సన్తి-అనెన, బహుశాఖాహ్యన న్నాశ్చబుద్ధయోవ్యవసాయినా, మితిసీత్యాసాంసారికఫలసాధనానామానన్త్యం తారతమ్యంచాభిప్రేతమ్. ౧|| ౨||తైశ్చవృద్ధై వాయుర్యాప్యత ఇత్యాహ|| నిద్రయేతి || నక్తంరాత్రో, యద్వయ-స్త-నిద్రయా-వ్యవాయేనమిథునీభావేనవా. హీయతేయావ్యతేదివా-య-ద్వయ-స్త-దధేహయాఅర్థానానుకూలచెష్టయా-సంపాదితేచార్థే, కుటుమ్భుభరణేనకుటుమ్భుపోషణేన-చకారావనుక్తసముచ్చయా ర్థా, ఉక్తాతిరిక్తవ్యాపారాన్తరేణాపీత్యర్థః. ౩|| నను, నశ్వరకుటుమ్భాద్యర్థంకథమాయర్వ్యయస్సాన్యత్తత్రాహ|| దేహేతి || ఆత్మనైన్యేషుఆత్మనస్స్వస్యపరిజనెషు-అసత్సుల న్నవత్స్వపి, దేహపత్యకళత్రాదిషు, ప్రసక్తః-అన్యేషాంనిధనం అన్తవత్త్వం, దృష్టాన్తత్వేనవశ్యన్నపి-తేషాందేహాదీనామన్తవత్త్వంస్వాత్మని-నవశ్యతినానుసంధతై. ౪|| విపర్యయప్రశ్నస్యోత్తరముక్త్యాశ్రోతవ్యాదిప్రశ్నస్యోత్తరమాహ. తస్మాదితి|| హేభారతభరతవంశ్య-సర్వాత్తానమస్తజీవానామస్త్రామీ, అన్తఃప్రవిష్టశ్చాస్తాజనానా, మితిశ్రుతిప్రత్యభిజ్ఞానాత్. జనశబ్దస్యాదేతనమాత్రే౭ స్వారస్యోత్. హరిఃఆశ్రితదురితహర్తా. అనెనోపాసకానాంస్వప్రాప్తివిరోధిదురితనివర్తకత్వముక్తంభవతి-భగవానిత్యనెన-దేవతావిశేషఉక్తః, భగవానితీశబ్దో, మిత్యాదిస్తరణాత్. ఈశ్వరఃకార్యకారణావస్థచేతనాచేతననియంతా-అనెనక రణత్వ మభిప్రేతం, కారణంతుధ్యయ, ఇతిశ్రుతేః-ఈదృశోహరిః-అభయం మోక్ష-మిచ్ఛ తాకామయమానెన-శ్రోతవ్యఇత్యాది, శ్రవణా

దివిషయాకర్తవ్యః స్వరూపరూపగుణవిభూతివిశిష్టవరమాత్మ విషయక శ్రవణాదికమేవముముఖౌకార్యం నాన్య విషయ
 కమిత్యర్థః ॥ అత్తావా ౭ రేద్రష్టవ్యః, తమవైకంజానథాత్మానమన్య వాచోవిముఖ్య థేతి, శ్రుతేః-ఎవంచశారీరకశా
 ద్రస్తా ర్థప్రతిజ్ఞాపరాథాతోబ్రహ్మజిజ్ఞాసేతిప్రథమసూత్రార్థో-నుసంహితోభవతి ॥ ౫ ॥ ఎతస్మాదన్యత్కర్తవ్యం-
 నాస్తీత్యహ ॥ ఎతావానితి సాఖ్యంజ్ఞానయోగః-యోగఃఫలాభినందిరహితకర్తృయోగః, జ్ఞానయోగేనసాంఖ్యానాంకర్తృ
 యోగేనయోగినా, మితిభగవద్వచనాత్ - స్వధర్మోభగవచ్ఛేషతైకవృత్తి-స్తదుపాసనమితియావత్-తస్యపరినిష్ఠయాఅవి
 ఘ్నేనపరిసమాప్త్యాచ-అనైదేహవసాన-నారాయణస్త్పృతిసాధ్యేతియత్ - ఎతావా-న్వరఉత్కృష్టః-జన్మనోలాభఃఫలం,
 జ్ఞానకర్తృయోగానుగృహీతభగవదుపాసనసాధ్యా నారాయణస్త్పృతిరస్తకాలసంపాద్యేత్యర్థః ॥ ౬ ॥ అత్రసదాచా
 రంప్రమాణయతి ॥ పాప్రయేణేతి ॥ విధినిషేధతఃవిధినిషేధాత్మవేదబోధితాత్కమ్య త్కర్తృణో-నివృత్తాః నత్వావశ్య
 కాత్పశ్యమహాయజ్ఞాద్య నుష్ఠానరూపా-న్నిషిద్ధకళ జ్ఞభక్షణాదినిషేధాద్వా - నివృత్తాః, సర్వాపేక్షాచయజ్ఞాదిశ్రుతే
 రశ్వవతః, తమేతంవేదానువచనెన, క్రియావానైషబ్రహ్మవిదాంవరిష్టః, నావిరతోదుశ్చరితాన్నాశానోనాసమాహిత, ఇ
 తివిధినిషేధానువర్తనాభావే-ఉపాసనానిర్వృత్యభావ ప్రతిపాదనాత్-నచ, తస్మాద్బ్రాహ్మణఃపాణ్డేత్యంని రిద్వద్య బా
 ల్యనతిష్ఠాసేద్బాల్యంచపాణ్డేత్యం చనిర్ద్వద్యభమని, రితిబాలస్య యత్కర్తృకామచారాదికం, తద్విదుషఉపాదేయతయా
 శ్రుత-మితివక్తృంశక్యం, అనావిష్కర్వన్మన్వయా, దిత్యధికరణే. బాలస్యయత్స్వమహత్త్వానావిష్కారరూపంకర్తృతదేవవి
 దుషాముపాదేయం. నతుకామచారాదికమితిసిద్ధానితత్వాత్, బ్రాహ్మణోవిద్యావాక్-పాణ్డేత్యంనిర్విద్య, ఉపాస్యంబ్రహ్మత
 త్వం. పరిశుద్ధంపరిపూర్ణంచవిదిత్వావేదనంప్రతిలభ్య-యత్స్వభావానావిష్కారరూపంకర్తృతదుపాదదానోవరైతేతితస్యా
 ర్థః, మునయశ్శుభాశ్రయసంశీనపరాః- నత్విదంశ్రవణానన్తరభావిమననం, విద్యాపాణ్డేత్యచాల్యపాప్రయనన్తరభావినోమన

న్మరిశీక్ష్వరః శ్రోతవ్యః కీర్తితవ్యశ్చస్తర్తవ్యశ్చేచ్ఛతాభయమ్ ॥ ౫ ॥ ఎతావాన్తాంఖ్యయోగాభ్యాంస్వ
 ధర్మపరిష్ఠయా ॥ జన్మలాభఃపరఃపుంసామనైనారాయణస్త్పృతిః ॥ ౬ ॥ పాప్రయేణమునయోరాజన్నివృత్తావి
 ధిః నిషేధతః ॥ నైర్గుణ్యస్థారమనైర్గుణానుకథనెహరే ॥ ౭ ॥ ఇదంభాగవతంనామపురాణం బ్రహ్మసంఘ
 తమ్ ॥ అధీతవాద్వాపరాదౌపితుర్వైపాయనాదహమ్ ॥ ౮ ॥ పరినిష్ఠితోపి నైర్గుణ్యఉత్తమశ్లోకలీలయాగృ
 హీతచేతారాజర్ష ఆఖ్యానంయదధీతవాక్ ॥ ౯ ॥ తదహంతేభిధాన్యామిమహాపూరుషికోభవాక్ ॥ యత్ర శ్రద్ధ
 ధతామాశుస్యాన్మ కుదైమతిస్సతీ ॥ ౧౦ ॥ ఎతన్నిర్విద్యమానానామిచ్ఛతామకుతోభయమ్ ॥ యోగినాంన్యపనిర్ణీ

నాన్తరస్యా యుక్తదశాస్వ పిశుభాశ్రయసంశీలనరూపస్యాజ్ఞాన్తరస్యా పివిహితత్వాత్-నైర్గుణ్యస్థారజస్తమస్సం కీర్ణసత్వ
 రహితేబ్రహ్మణిస్థాః తదుపాసకాభివ్యర్థః, హరేరాశ్రితదురితహరిణో-గుణానుకథనెగుణానువాదేరమనైర్గుణ్య ॥ ౭ ॥ స
 నకేవలంపూర్వఎవారమస్త - అహమపితత్రైవరమభిత్వాహశ్లోకద్వయేన ॥ ఇదమితి ॥ భగవత్ప్రీక్షంభాగవతం- చతు
 శ్శ్లోక్యామూలభూతాయాస్తతోప్రీక్షత్వాత్ - యద్వా - భగవత్స్వరూపరూపాదిప్రతిపాదక త్వేనభాగవతం - బ్రహ్మవే
 ద-స్తేనసంఘితంతుల్యం - యద్వా - బ్రహ్మసమ్యక్జీతంప్రమితంయేన - తదిదం - పురాణం - కర్తృపితుర్వైపాయనాద్వా
 సా-ద్వాపరాదౌద్వాపరఆదిర్యస్యసద్వాపరాదికలియుగాది - స్తస్మిన్-శంతనుచ శ్రవ ద్విసమకాలత్వప్రసిద్ధేర్వాస్యసావ
 తారస్య - అహంఅధీతవాన్నను ॥ ౮ ॥ సిద్ధస్యతవకుతో-ధ్యయనేప్రవృత్తిస్తత్రాహ ॥ పరినిష్ఠిత ఇతి ॥ నైర్గుణ్యపరినిష్ఠి
 తః-కాష్ఠాంగతోపి, శాస్త్రనైరపేక్ష్యణభగవదనుసంధానప్రకారేస్థితభివ్యర్థః-ఈద్యశోషహ - ముత్తమశ్లోకలీలయాభగ
 వలీలయా - గృహీతచేతాఃఆకృష్టచేతాః, హేరాజర్ష - య-దాఖ్యానంపురాణ-మధీతవా-నస్మి - త-దభిధాన్యామిత్వత్త
 రేణాన్వయః ॥ ౯ ॥ ఆరూఢానాంమాదృశామప్యస్యపురాణస్యోపాదేయత్వాత్కై-ముత్యనయేనారురుక్షోస్తవసుతరా
 మిదముపాదేయమితిభ్యముపదిశామీత్యాహ ॥ తదహమితి ॥ తత్పురాణం - తేతుభ్య - మభిధాన్యామికథయిష్యామి-చిర
 మశుశ్రూషవేమహ్యం - కథమభిధాన్యసీత్యతఆహ ॥ మహాపూరుషికోభవానితి ॥ మహాపూరుషోభగవాక్, వేదాహమేతం
 పురుషంమహాస్త, మితిశ్రుతేః, సఉపాస్య త్వేనాస్యాస్తీతిమహాపూరుషికః-మహాపురుషభక్తః, నహిభగవద్భక్తానాంరహస్యా
 ర్థోవదేశనచిరంశుశ్రూషాపేక్షేతిభావః, యత్రపురాణే-శ్రద్ధధతాంశ్రద్ధాంకుర్వతాం-ముకుదైమోక్షప్రదే-భగవతి, సతీత
 హేతుకీ-మతిఃభక్తిః-స్యాత్ ॥ ౧౦ ॥ ముముక్షూణాంనాతఃపరమన్యన్తోక్షసాధనమిత్యాహ ॥ ఎతదితి ॥ తాపత్రయాభిహతిహే
 తుకనిర్వేదంప్రాప్తానా-మకుతోభయంమోక్ష - మిచ్ఛతాంయోగినాం అనభిసంహితఫలకర్తృయోగనిష్ఠానాం - హేన్యప-
 హరే-ర్నామానుకీర్తనం, స్వరూపాదిచిస్తనాదేరభ్యపలక్షణం - ఇదం, తన్నామానుకీర్తనం - తత్స్వరూపాదిచిస్తనంచే

త్యైతదేవ-ముక్తిసాధనం - నాన్యదితిభావః ॥౧౧॥ అల్పమే వాయురవశిష్టంకిమహాసాధయేయమితిమాశుచఇత్యై
హాకింప్రమత్తస్యేతి॥ప్రమత్తస్యదేహపత్యకళత్యాదిష్యానక్తస్య - వరోక్షైరజ్ఞాతతయైవగతై - ర్భహుభి-ర్నాయనైస్సం
వత్సరైః-కిం-కింప్రయోజనం - నకిమపీత్యర్థః-విదితంవృధాయాతీతిజ్ఞాతం - ముహూర్తమేవ - వరం- యతః - యేనవిదితేన
ముహూర్తేన - శ్రేయసే-ఘటేతయత్తుంకుర్యాత్ ॥౧౨॥ విదితస్యముహూర్తస్యశ్రేయోఘటకత్యైతిహిహాసమాహ॥
ఖట్వాఙ్గ ఇతి॥ఖట్వాఙ్గోహిదేవపక్ష్యేన్దిత్వాదైత్యానజయత్ - తతఃప్రసన్నైర్దైవైఃవరంవృణోష్యే త్యుక్తైవోక్తంప్రథమంమ
మాయుఃకథ్యతామితి - తతోదైవైర్దైవం - ముహూర్తమాత్రమస్తీతి-తతో-తిశీఘ్రంవిమానైనభువమాగత్య - హరింశర
ణంగతః - ఖట్వాఙ్గోనామరాజర్షి, రాయుష-ఇయత్తాంఽతావత్తాం - జ్ఞాత్వా, ఇహాస్మిక్లోకే - సర్వందేహదిష్యాత్ప్రియ
త్వాద్యభిమాన - ముత్యుజ్యహాత్వా - అభయంభయ ప్రతిభటం, హరిం-గతవాక్పాప్రః ॥౧౩॥ కైముత్యన్యా
యేనాహ॥తవేతి॥ అపి స్వర్గః-తవత్విత్యర్థః-హేకారవ్య - తవతు-ఎత్తర్ని ఇదానీమపి - జీవితావధిఃజీవితస్య అవధిఃపరిమా
ణం-సప్తాహంసప్తదినపర్యంతం, తావత్ తావతాసప్తాహానకాలేన - సాంపరాయికంపరలోకహితం -య- తత్సర్వం-ఉప
కల్పయశంపాదయ ॥౧౪॥ తావద్వైరాగ్యమాహ॥అన్తకాలఇతి॥ అన్తకాలే దేహావసానకాలే - అగతేపాప్రైస
తి-పురుషః - గతసాధ్వసఃనివృత్తభయః - అసన్తో-నాసక్తి - స్తదేవశస్త్రం-తేన-దేహే - తందేహమను-యే-అనుసృత్య
యేవర్తనై - తే-వర్తమానాఅపత్యకళత్యాదయోదేహానుబద్ధిన-స్తేషుచ-స్పృహంఅత్వాత్ప్రియత్వాభిమానప్రయుక్తభోగ
చ్ఛాం - భిన్ద్యాత్ -కించ-గృహాత్ప్రవజితఃసర్గతః,,ధీరభిత్వాదినా,,అశ్రయంభద్రమితత్,, ఇత్యనై-అష్టాంగయోగసంక్షే
పోక్తిః-ధీరఃజితేంద్రియః - అనైనబ్రహ్మచర్యాదిలక్షణోనియమఉక్తిః-పుణ్యతీర్థజలాప్లుతఃపుణ్యతీర్థజలెషుస్నాతః - అనైనస్నా

తంహారేర్నామానుకీర్తనమ్ ॥౧౧॥ కింప్రమత్తస్యబహుభిఃపరోక్షైర్నాయనైరిహ॥ వరంముహూర్తంవిదితం
ఘటేతశ్రేయసేయతః ॥౧౨॥ఖట్వాఙ్గోనామరాజర్షిర్జ్ఞాత్వైయత్తామిహాయుషః॥ముహూర్తాత్సర్వముత్యుజ్య
గతవానభయంహరిమ్ ॥౧౩॥ తవాప్యేతర్నికారవ్యసప్తాహంజీవితావధిః॥ ఉపకల్పయతత్సర్వంయత్తావ
త్సాంపరాయికమ్ ॥౧౪॥ అన్తకాలేతుపురుషఆగతేగతసాధ్వసః॥భిన్ద్యాదనజ్జశస్త్రైఃస్పృహందేహే-ను
యేచతమ్ ॥౧౫॥ గృహాత్ప్రవజితోధీరఃపుణ్యతీర్థజలాప్లుతః॥ శుచావివిక్తలసీనోవిధివత్కల్పితాసనె॥౧౬॥
అభ్యసేన్తనసాశుద్ధంతివృద్ధ్యహ్నతరంపరమ్॥మనోయచ్ఛేజితశ్వాసోబ్రహ్మబీజమవిస్మరత్ ॥౧౭॥ నియచ్ఛే
ద్విషయేభ్యో-త్యేకమనసాబుద్ధిసారధిః॥ మనఃకర్మభిరాక్షిప్తంశుభార్థేధారయేద్ధియా॥ ౧౮॥ తత్రైకావ
యవంధ్యాయదవ్యుచ్ఛిన్నైనచేతసా॥ మనోనిర్విషయంయజ్ఞాతతఃకించిన్నసంస్తరేత్ ॥౧౯॥ వదంతత్సర

నాదినియమఉక్తిః-శుచాపరిశుద్ధే - వివిక్తేఽకానై - విధివత్ కల్పితాసనకుశోత్తరభితివ్యుత్క్రమణకల్పితే అసనై - విధివ-దాసీ
నః, ఋజుకాయత్వస్వస్తికాసనత్వాదీనసతిక్రమ్యఉపవిష్టః-అనైసఅసనరూపాఙ్గముక్తమ్ ॥౧౫॥౧౬॥ పాణిణాయామస్య
జవగర్భత్వాత్తావజ్జప్యంమస్యమాహ॥అభ్యసేదితి॥ తివృత్తత్రయాణాంఅకారోకారమకారాణాంవృత్తవర్తనంయన్తిక్-
అక్షరత్రయగ్రథితమిత్యర్థః-బ్రహ్మక్షరంబ్రహ్మప్రతిపాదకమక్షరం-ప్రణవం-మనసా-అభ్యసేత్ ఆవర్తయేత్-జితశ్వాసఃజిత
పాణిణః, బ్రహ్మబీజంప్రణవం-అవిస్మరత్ స్మరన్మేవ-మనో-యచ్ఛేత్-నియచ్ఛేత్, నియతంకుర్యాత్-ఇదంచపాణిణాయామరూ
పమన్తమ్ ॥౧౭॥ ఇంద్రియప్రత్యాహరమాహ॥నియచ్ఛేదితి॥ విషయేభ్యశ్చబ్దాదిభ్యః-అత్యేకాత్ త్యాదీన్ద్రియాణి, బు
ద్ధిసారధిర్యస్యసతథాభూతః-ప్రగ్రహభూతేనమనసా, నియచ్ఛేత్,, బుద్ధింతుసారధింవిధిమనఃప్రగ్రహమేవచే, తిశ్రవ
ణాత్, ధారణమాహ॥ మనఇతి॥ పునశ్చకర్మభిస్తద్వాసనాభి - రాక్షిప్తంవిక్షిప్తం - మనఃశుభార్థేశుభాశ్రయే - భగవ
ద్యూపే-నిశ్చయాత్మికయాబుద్ధ్యా, ధారయేత్ స్థిరంకుర్యాత్॥ శుభాశ్రయేమనసో-వస్థాపనంధారణం-శుభాశ్రయస్య
పునఃపునశ్చింతనంధ్యానం-తస్యవిజాతీయప్రత్యయాన్తరావ్యవహితత్వంసమాధిరితిభేదః ॥౧౮॥ ధ్యానమాహ॥తత్రై
తి॥అవ్యుచ్ఛిన్నైనసమగ్రశుభాశ్రయాదియుక్తేన, చేతసాచిత్తేన - ఎకావయవంప్రధానాఙ్గంముఖాకారం-ధ్యాయేత్-అనై
నాన్యచింతాయాఃపూర్వభావిత్యంసిద్ధం - పూర్ణధ్యానాశక్తిఃఎకావయవంస్తరేదిత్యర్థః॥సమాధిమాహ॥ మనఇతి॥నిర్విషయం
బాహ్యవిషయానుభవరహితం, మనో - యజ్ఞాత్సమాధాయ - కించనబాహ్యవిషయానుభవాదికం - నస్తరేదిత్యర్థః॥ అన
న్దసంప్లవేనీనత్వాన్నకించిత్సర్వంద్రష్టుంవాక్షమతభిచార్థః ॥౧౯॥ శుభాశ్రయస్వరూపమాహ॥పదమితి॥యత్రమ
నఃప్రసీదతి-యన్తిక్-స్వరూపేచిన్త్యమానై-మనఃరాగాద్యకలుషితంభవతి, తదేవవిష్టోః-పరమం-పరంమాయస్సాత్-త్వరమం-
సర్వోత్కృష్టంపదంస్వరూపమిత్యర్థః-కదాచిద్యాగాదికాలుష్యసంభావనామాశ్చక్షాహ॥రజస్తమోభ్యామితి॥రజసాఅక్షి

ప్రంతమసావిమూఢం - ఆత్మనఃస్వస్యమనో-ధారణాయాయచ్చైత్ - ధారణామాహాత్మ్యమాహా యో-ధారణా-తత్కృతం
రజస్తమోభ్యాంకృతం-మలంరాగాదికం , హ నినివర్తయతి-యస్యాంధారణాయాం-సంధార్యమాణాయాం-పాకంవచతీతి
వన్నిరైశః-ధారణాయాంక్రియమాణాయామిత్యర్థః, భక్తిలక్షణోయోగః , పీతిపూర్వమనుభ్యానంభక్తిరిత్యభిధీయత, ఇత్యు
క్తలక్షణోయోగః-భద్రంశుభం - ఆశ్రయం, ఈశుతఃధ్యాతుః-అశు-సంపద్యతేసంపన్నోభవతి-ఎతాదృశమాహాత్మ్యవతీధా
రణేత్యభిప్రాయః॥౨౦॥౨౧॥ఎవంసంగ్రహేణాప్యైష్యుక్తయోగఉపదిష్టేచునర్విస్తరబుభుత్సయాపృచ్ఛతి॥యథేతి॥అతేతి
ధారణావిషయప్రశ్నః-యాదృశీతిధారణాదశావిశేషప్రశ్నః-యథేతియత్ప్రకమప్రశ్నః-నను-ధారణాయాఎవదశావిశేషాది
నాంవిశేషేణప్రశ్నః - నతుప్రధానభూతధ్యానస్యేతిచేన్న-ధారణాపూర్వకత్వాద్ధ్యానస్య ధారణానుసారేణైవధ్యానా
చ్చతత్ప్రశ్నైవగతార్థత్వాత్ - ఎవముత్తరత్రాప్యనుసంధేయమ్ * ౨౨॥*తత్త్రా, ఎకంవాసంయోగరూపచోదనాఖ్యావి
శేషాత్ , నానాశబ్దాదిభదా, దిత్యాదిన్యాయేన-ఉపాస్యబ్రహ్మరూపాణాంనానాత్వేనోపాసనానామపినానాత్వాత్ప్రక
మంసమస్తజగచ్చరీరకస్యోపాసనమాహ | జితాసనఇతి | జితాసనఃఆసనకృతాయాసరహితః-జితప్రాణఃస్వవశీకృతప్రా
ణః-జితసంక్లఃజితాన్తఃకరణః - జితేంద్రియః-జితచాప్యైంద్రియః-మూలే స్థవిష్టే-భగవతోరూపే-స్వీయంమనః - సారథిభూత
యాధీయా-ధారయేత్ * ౨౩॥ * చిదచిదాత్మకప్రపచ్చస్యభగవచ్చరీరకత్వకథనపూర్వకంతస్య ధారణావిషయత్వమా
హ || విశేషఇత్యాదినా || విశేషః-కార్యకారణాకారఃపృథివ్యాదిభూతమయప్రపచ్చః-తస్యదేహః - స్థవీయసాంస్థూలతరా
ణామపిమధ్యే-స్థవిష్టఃస్థూలతరః-యత్రదేహా-విశ్వంసమస్తం-భూతంభవ్యంభవచ్చభూతభవిష్యద్వస్తమానకాలగోచరం-

మంవిష్టోద్వనోయత్రప్రసీదతి | రజస్తమోభ్యామాక్షి వ్రం విమూఢంమనఆత్మనః॥ ౨౦ ॥యచ్చైద్ధారణయాధీ
హోహ నియాతత్కృతంమలమ్॥యస్యాంసంధార్యమాణాయాంయోగినోభక్తిలక్షణః | ఆశుసంపద్యతేయోగ
అశ్రయంభద్రమీక్షితః॥౨౧॥రాజోవాచ॥యథాసంధార్యతేబ్రహ్మధారణాయత్రసంమతా॥యాదృశీవాహ
రేదాశుపురుషస్యమనోమలమ్॥౨౨॥శ్రీశుక ఉవాచ | జితాసనోజితశ్వాసోజితసంక్లోజితేంద్రియః॥స్థూలభగవతో
రూపేమనస్సంధారయేద్ధియా ॥౨౩॥విశేషస్తస్యదేహాయంస్థవిష్టచ్చస్థవీయసామ్॥యతేదంద్యశ్యతేవిశ్వం
భూతంభవ్యంభవచ్చయేత్ ॥౨౪॥ అణ్డకోశేశరీరెన్ద్రీన్ద్రప్రావరణసంయుతే॥వై రాజఃపురుషోయోసౌభగవాన్
ధారణాశ్రయః | ౨౫ | పాతాళమేతస్యహిపాదమూలంపథస్తపార్ణిప్రపదెరసాతలమ్॥మహాతలంవిశ్వస్య
చోఽథగుత్పతలాతలంవైపురుషస్యజ్ఞై ॥ ౨౬ ॥ ద్వైజానునీసుతలంవిశ్వమూర్తైరూరుద్వయంవితలంచాతలం
చ | * మహీతలంతజ్జఘనంమహీపతేనభస్థలంనాభిసరోగృణన్తి | ౨౭ ॥ ఉరస్థలంజ్యోతిరనీకమస్య గ్రీవాంమహ
ద్వై వదనంజనోస్య | తపోరరాటంవిదురాదిపుంసఃసత్యం తుశీర్షాణిసహ స్రశీర్షః* ౨౮ ॥ ఇన్ద్రాదయోచా

సమష్టివ్యప్త్యాత్మకంపదార్థజాతం - దృశ్యతేఅస్తగతత్వేనోపాస్యతే * ౨౮॥ * ఏతచ్చరీరకోఽనిరుద్ధాంశభూతఃపురు
షోవిషయఇత్యాహ | అణ్డకోశఇతి || సప్తావరణసంయుతేపృథివ్యప్తేజోవాయ్వాకాశాహంకారమహత్తత్వానిసప్తావరణా
ని-తైర్ముక్త-అణ్డకోశాఖ్యశరీరే- వై రాజః-విరాట్-అనిరుద్ధస్తదంశసంభూతఃపురుషోవై రాజః-నచతుర్ముఖః - తస్య, ఎవం
పురాధారణయాత్మయోని-రిత్యేతద్భూప్రోపాసకత్వా వగమాత్ , అసౌవై రాజఃపురుషోభగవాన్-ధారణా శ్రయఃధార
ణావిషయః * ౨౯॥ * ఏవంచతుర్దశభువనాత్కాణ్డకోశస్యతచ్చరీరత్వంసామాన్యేనోక్తా. అణ్డకోశాస్తగతపదార్థా
స్వభజ్యపాదాద్యవయవత్వేనోపాసనామాహ | పాతాళమితి | ఎతస్యవై రాజపురుషస్య - పాదతలంపాదస్యాధోభాగః -
పాతాళం-పథన్తి - పాదతలత్వేవపాతాళముపాస్యంవదన్తీత్యర్థః॥ఎవమగ్రైఽపి-పార్ణిశ్చప్రపదంచపార్ణిప్రపదే - పార్ణిః
పాదమూలం-ప్రపదంపాదాగ్రిం - ఎతదుభయం-రసాతలమిత్యర్థః-విశ్వస్యజఃవిశ్వస్రష్టుః-ద్వావపిగుల్ఫౌ - మహాతలం-ద్వై
అపిజ్ఞై, తలాతలమ్ * ౩౦॥ * విశ్వమూర్తే-ద్వైజానునీ-సుతలం-తలమతలంచారుద్వయం-మహీపతేమహీతలంభూ
లోకం-తస్య - జఘనంకట్యాఃపురోభాగం-నభస్థలంభువరోకం-నాభిరేవసరః-తత్వేనోపాస్యం - గృణన్తి-వదన్తి* ౩౧॥*
అస్యవై రాజస్యో-రస్థలమరఃప్రదేశం-జ్యోతిరనీకంజ్యోతిశ్చక్రం-గ్రీవాత్వేన-మహరోకఉపాస్యఇత్యర్థః, అస్యవదనంజనో
లోకఃఆదిపుంసః-రరాటంలలాటం-తపోలోకంవిదుః-సహస్రశీర్షఃసహస్రశీరసః, శీర్షాణిశిరాంసి సత్యంసత్యలోకం, విదురిత్య
ర్థః * ౩౨॥ * ఇన్ద్రాదయః-ఉస్మా-దేవాః-చాహవఇత్యాహుః || అముష్యకణ్డ- శ్రోత్రేంద్రియాధిష్ఠానభూతకర్ణబిలేది
శః-తదధిష్ఠేయశ్రోత్రేంద్రియంత - శబ్దఃద్వన్యాత్మకోవర్ణాత్మకశ్చ || ఎవమగ్రైః || పరమస్యసమాభ్యధికరహితస్య-నాసే
నాసాపుటే - నాసత్యదస్మాఅశ్వినా , గన్ధశాన్తోగ్రాదిరూపేణనానావిధోగన్ధః-తద్దీప్తియః- ఇద్ధఃదీప్తిః- అగ్నిస్తస్యము

ఖమ్ ॥ ౨౯ ॥ ద్యౌర్మృగాకః-అక్షణే-నెత్రగోళకం-తత్రచక్షుర్ద్రియం-వతఃసూర్యః-విష్ణోఃవై రాజస్య-పత్నాణి, ఉభే
అహనీ-అపాలారాత్రం-తస్యవై రాజస్య-భూవిజృమ్భః-భూ వినామః-భూ విలాసభితియావత్ . పరమెష్టిధిష్ఠ్యంపరమ
ష్ఠినఃచతుర్ముఖస్యస్థానం-అస్యవై రాజస్యతాలూకపఃతదభిమానీవరుణః-అస్య జిహ్వ రసఎవ ॥ ౩౦ ॥ అనస్తస్యత్రవి
ధపరిచ్ఛేదశూన్యస్యశిరః-భద్రాంసి-గృణన్తి-దంష్ట్రా, యమః-ద్వి జానిద న్తాః-అర్జునపుంసకత్వం, స్నేహకలాః-స్నేహస్య
కలాః, అంశాః-అన్న దాదీనాంస్నేహకలాః, వై రాజస్య తన్తాభిర్యథః, తస్య-హాసఃహాసనం, జనోన్మాదకరీజనో
న్మాదకరీ-మాయాఅశ్చర్యశక్తిః, మాయాశబ్దస్యసర్వత్రా సుగతం ప్రవృత్తినిమిత్తమాశ్చర్య మేవ, తస్యతచ్చ విస్తయనీ
యత్వయాపం-తచ్చ నానావిధకార్యకరత్వాత్-యస్యాపాశ్చ మోక్షఃకటాక్షః-దుర ననరఃఅపారసరః ॥ ౩౧ ॥ వీడా
లజ్జ-ఉత్తరోష్ఠః-అధరోఅధరోష్ఠో, లాభః, ధర్మః-స్తనః, అధర్మ పథఃఅధర్మమార్గః-తస్యప్రవృత్తభాగః, తస్యవై రాజస్య, మేధం
కఃప్రజాపతిః-వృషణౌ, మిత్రౌమిత్రౌవరుణౌ, సముద్రాః, కుక్షిఃఉదరం, అద్రయః, స్తస్యాస్థిసంఘాః ॥ ౩౨ ॥ స
ద్యౌః గజ్జాయమునాదయోఽస్య నాడ్యః-తనూరూహాణిరోమాణి-మహీరూహఃవృక్షాః-విశ్వతనోఃవిశ్వశరీరకస్య-హేన్య
పేన్య-అనస్తవీర్యశ్వసితంఅనస్తవీర్యస్యఅపారవీర్యస్య-శ్వసితంపాణిః-మాతరిశ్వావాయుః-గతిర్గమనం-వయఃకాలః-తస్య
కర్తృ-గుణప్రవాహః-గుణానాంసత్వరజస్తమసాంప్రవాహః-కార్యం, ప్రాణీనాం సంసారభిత్త్యర్థః ॥ ౩౩ ॥ ఈశస్యభగవ
తః కళాక-అమ్బువాహక-మేఘా-విదుః-హేకురువర్య-భూమ్నఃపిభో-త్వా సఃవత్త్రం-సంధ్యేసాయంప్రాతస్సంధ్యేత

హవలహురుస్యాకర్ణాదిశశ్చో త్రమమువ్యశబ్దః । నాసత్వదస్త్రా పరమస్యనాసేభూణశ్చ గన్తోముఖమగ్ని
రిధిః ॥ ౨౯ ॥ ద్యౌరక్షిణీచక్షురభూత్వ తక్షఃపత్నాణివిష్ణోరహనీఉభేచ । తద్భూవిజృమ్భఃపరమెష్టిధిష్ఠ్యమా
పోస్య తాలూరసఎవజిహ్వ । ౩౦ ॥ భద్రాంస్యనస్తస్య శిరోగృణన్తిదంష్ట్రా యమస్నేహకలాద్విజాః ॥
హసోజనోన్మాదకరీచమాయాదుర ననర్థోయదపాశ్చ మోక్షః ॥ ౩౧ ॥ వీడోత్తరోష్ఠోఽధరవలలోభోధర్మ
స్త్వనోఽధర్మ పథశ్చప్రవృత్తః । కస్తస్య మేధంవృషణౌచమిత్రౌకుక్షిస్సముద్రాగిరయోఽస్థిసంఘాః ॥ ౩౨ ॥ న
ద్యౌఃస్య నాడ్యోఽథతనూరూహాణిమహీరూహవిశ్వతనోర్మృపేన్య । అనస్తవీర్యశ్వసితం ॥ మాతరిశ్వాగతిర్వ
యఃకర్తృ గుణప్రవాహః ॥ ౩౩ ॥ ఈశస్య కళాన్విదురమ్బువాహకవాసస్త్రసంధ్యేకురువర్యభూమ్నః । అవ్య
క్తమాహుర్భూదయంమనశ్చసచన్యమాస్సర్వవికారకోశః ॥ ౩౪ ॥ విజ్ఞానశక్తింమహిమామనస్సన్తిసర్వాత్మనోఽ
స్త్రకరణంగిరిత్రమ్ । అశ్వాశ్వతర్యుష్ప్రగజానఖానిసర్వేమృగాః ॥ పశవశ్చోణిదేవై ॥ ౩౫ ॥ వయాంసీతద్వాన్య
కరణంవిచిత్రంమనుర్త్వ సీమామనుజోనివాసః । గన్ధర్వవిద్యాధరచారణాపుర ॥ స్సర్వరస్త్వతిశ్చర్మ్యసురానీకవ
ర్యః ॥ ౩౬ ॥ బ్రహ్మేఽననంక్షత్రభుజోమహాత్మావిదూరురక్షిత్రితకృష్ణవర్ణః । నానాభిధాభిజ్యగుణోపప
న్నోద్రవ్యాత్మకఃకర్మవితానయోగః ॥ ౩౭ ॥ ఇయానసావీశ్వరవిగ్రహస్యయస్సన్నివేశఃకథితోమయాతే । సం

స్యహృదయంహృదయకమలం-అవ్యక్తంప్రధాన-మాహుః-సఃప్రసిద్ధః-సర్వ వికారకోశఃసర్వా వధివికారహేతుః-చన్ద్ర
మాః-తదీయంమనభిత్త్యర్థః-మనోహిసర్వవికారాశ్రయభూతమ్ ॥ ౩౪ ॥ తస్యవిజ్ఞానశక్తింవ్యవసాయశక్తిం-తాంమ
హిం-మహత్త్వం-అమనన్తిఉపాసతే-సర్వాత్మనఃసర్వాన్తర్యా మిణి-గిరిత్రంరుద్రం-అస్త్రకరణంఅహంకారం, అతఎ
వ-రుద్రోవత్ససిచాభవదితివిశ్వ రూపేకభిత్తం-అహంకారశ్చనాత్మన్యత్వాభిమానహేతురితిమోహకస్యగిరి త్రస్య తదా
త్మకత్వంయుక్తమ్ ॥ రాసభాద్భద్రబాయాముత్పన్నాశ్వతరీ-అశ్వాశ్వతర్యుష్ప్రగజాః-తస్య నఖానీత్యర్థః । సర్వేమృగాః-ప
శవశ్చ-తస్యశోణిదేవైఉపాస్యాః-త త్వేనానుసంధేయాభిత్త్యర్థః ॥ ౩౫ ॥ వయాంసీతద్వాత్మకత్తిత్తిర్యాదయఃపక్షిణః-
తస్యవ్యాకరణం-నామరూపేవ్యాకరణాణితిశ్రుత్యుక్తం-అద్భుతంశిల్పవైభవ్యం-మనుర్త్వన్తః-తస్య మనీషాబుద్ధిః-మనుష్య
వర్ణః-తన్నివాసస్థానం-గన్ధర్వాదీనాంద్వంద్వైక్యం-గన్ధర్వా ద్యుప్సరోన్మోవర్ణః-అస్యస్వ రః-షడ్జాదిస్వ రః-తేషాంగానా
ద్యన్వయాత్తత్స్వరత్వంయుక్తం-అసురానీకవర్యః-అసురసమాహితైవఃప్రహ్లాదః-తస్యస్త్పతిః ॥ ౩౬ ॥ బ్రహ్మచార్మ
ణి-తస్యాననం-మహాత్మా-వైరాజః-క్షత్రభుజః-క్షత్రంక్షత్రియఃభుజోయస్యసఃవిత్వైశ్యః-ఊరూయస్యసతథోక్తః-అక్షిత్రి
తకృష్ణవర్ణః-అక్షిత్రితఅక్షితఃకృష్ణవర్ణశ్చాద్యో యస్యసఃకృష్ణవర్ణస్తదక్షిత్వే నానుసంధేయాభిత్త్యర్థః ॥ నానాభిధాభిజ్యగు
ణఃనానానామకా-అభిజ్యాయష్టవ్యావసురుద్రాదయః-సైషాంగురైరుపపన్నో యుక్తః-యోద్రవ్యాత్మకో-హవిస్సాధ్యః-
వితానయోగఃయజ్ఞాదియోగః-సతస్యా రాధనరూపంకర్తృత్వర్థః ॥ ౩౭ ॥ ఈశ్వరవిగ్రహస్య వైరాజవిగ్రహస్యయస్స
న్నివేశోఽవయవసంస్థానం-మయా-తేతుభ్యం-కథితః-అసౌ-ఇయానేతావానేవ-స్థవిష్టే-అస్మిన్ వైరాజసంబద్ధివపుషి-

స్వకీయబుద్ధ్యా ముముక్షుభిర్ననస్సంధార్య తే యతఃయస్మాత్ ఈశ్వరశరీరాత్ అన్యత్ బహిర్భూతం నాస్తి సర్వంతచ్చ
రీరాస్తర్భూతమిక్యర్థః ॥ ౩౮ ॥ ఎతదేవాహ ససర్వభితి దృశ్యతేహ్యయతేపివేతి ప్రత్యర్థఉచ్యతే స సర్వభీష్మ
భిప్రత్యక్షానుమానాదీనర్వవిభజ్ఞానైరనుభూతాస్స ర్వే యేపదార్థాస్తే అస్తర్భూతాని శాస్త్రే యతయాయస్య తథోక్తః
ఎవంచతదధిష్ఠేయపదార్థానాంతచ్చరీరత్వమర్థసిద్ధం తత్రదృష్టా న్నమాహ ॥ యథాఎకఆత్మా జీవః స్వప్న జనెషీతా స్వ
ప్నజనద్రష్టాహ్యత్వా స్వకీయసుకృతదుష్కృతానుసారేణ పరమాత్మస్వప్నాక్షస్వేన వామభావ్యా తతాగ్రలమాత్రావ
సానాకపదార్థానధిష్ఠాయ రాజ్యాభిషేకశిరచ్చేదాదిసుఖదుఃఖాదికమనుభవతీతథాత్మైకస్యావేకపదార్థేషు అధిష్ఠా
త్వత్వమాత్రేదృష్టాంతః ఎవంచృష్టత్రుతచేతనాచేతనశరీరకత్వే పిశరీరగతదోషాపంస్పర్శిత్వ మాహ ॥ సత్యమితి ॥ సత్యంస్వ
రూపజోగుణతత్త్వనిర్వికారం తస్యపురుషార్థత్వ మాహ ॥ అనన్తనిధిమితి అనన్తాశ్రయమిత్యర్థః అనన్తస్వరూపస్యాప్యవలక్ష
ణం అనన్తంబ్రహ్మణోవిద్వాక్ విజ్ఞానమానన్తః మిత్యుభయత్రాపిశ్రవణాత్ భజేతఉపాసీత యద్వా సర్వమితి అచిద్వాన్య
వృత్తిః అనన్తనిధిమితి తైత్తిజ్ఞవ్యావృత్తిః అన్యత్ర నసజ్జేత్ అబ్రహ్మత్వకంస్వత స్త్వంవస్తుకించిత్రరీకల్ప్య తతాగ్రసక్తోనభ
వత్ యత స్తంసజ్జాత్ ఆత్మపాతః ఆత్మనఃస్వస్య పాతః సంసారస్సాన్యత్ తస్మాన్ననజ్జేదిత్యర్థః ॥ ౩౯ ॥ ఇతిశ్రీమ
ద్భాగవతచంద్రచంద్రికాయాం శ్రీ భాగవతవ్యాఖ్యానాం ద్వితీయస్కంధే ప్రథమోఽధ్యాయః

ఎవంచై రాజధారణాముక్త్యా ముముక్షోర్హృదయే ఉపాస్యంరూపం తదుపాసనానిష్ఠస్యాన్తి రాదినాగతిం చ వ
త్కృత్ ఉక్తాయావై రాజధారణాయా ఎవ తావన్మాహాత్మ్య మాహ ॥ ఎవమితి ఎవం యా ధారణా తయా తుష్టా ధరేః పు
రావశయసమయే నష్టాం పూర్వకల్పచతుర్ముఖేన సహవిన్ద్యం స్మృతం సర్గవిషయకంజ్ఞానం ప్రత్య వరుధ్యలభ్యా వ్యవసా
యబుద్ధిః స్మృతివిషయవ్యవసాయరూపజ్ఞానః అతఏవా ౭ మోక్షదుష్టిః అమోక్షాయథావస్థితాదుష్టిః తత్త్వస్థువిషయక
జ్ఞానంయస్య సతథోక్తః ఆత్మయోనిశ్చతత్త్వభిః అవ్యయాత్ ప్రళయాత్ పాక్ యథా తథా ససర్వ పూర్వకల్ప పదా

ధార్యతే న్నివృత్తిప్రసిస్థవి మైమనస్స్వబుద్ధ్యానయతో న్నికించిత ॥ ౩౮ ॥ ససర్వభీష్మ త్యనుభూతసర్వఆత్మా
యథాస్వప్నజవేషీతైకః తత సత్యమాన న్నిధింభజేతనాన్యత్ర స జ్ఞేద్యత ఆత్మ పాతః ॥ ౩౯ ॥
శ్రీమద్భాగవతే మహాపురాణే ద్వితీయస్కంధే ప్రథమోఽధ్యాయః
శ్రీశుకఉవాచ ఏవంపురాధారణాయాత్మయోనిర్మష్టాంశ్రుతిం ప్రత్యవరుధ్యతుష్టాత్ తథాసనజ్ఞేదమమోక్ష
దుష్టిర్యథావ్యయాత్ప్రగ్వ్యవసాయబుద్ధిః ॥ ౧ ॥ శాబ్దస్యహి బ్రహ్మణిషపన్థాయన్నామభిర్ధ్యాయతిధీరపా

ర్థసజాతీయానెవపదార్థాక ససర్వైత్యర్థః అత్ర యద్యపి పూర్వ కల్పేవిన్ద్యం స్మృతం ప్రత్యవరుధ్యేత్యనెన పూర్వకల్పేయ
శ్చతత్త్వభిః స్వేవాస్తికకల్పేపతిః ప్రతీయతే తథాపి ప్రతికల్పం చతుర్ముఖానాం భేదవన్యా య్యః తత్రతల్పస్థవతుర్ము
ఖస్య బ్రహ్మకాసహతేన ర్వేసంపాప్రేప్రతిసంచరే ॥ తే బ్రహ్మలూకతువరాన్తకాలేపరామ్యతాత్పరిముచ్యన్తి సర్వే ఇతి
ముక్త్యవగమేనపునరావృత్త్యసంభవాత్ భగవత్పుర్వకృపాపాత్రస్యపునస్సంసారాయోగాచ్చ తథాహి వత్కృతిభగ
వాక్ బుుషిమాద్యంనబధ్నాతిపాపీయాంస్త్యాంరజోగుణః నాత్వావసీదత్యస్త్యం సైవర్షీయా మదమగ్రహితి ॥ అతఃప్రతి
కల్పంభిన్నా ఎవచతుర్ముఖాః అతఏవ యద్యపి పూర్వానుభూతవ స్థువిషయకజ్ఞానపరః స్మృతిశబ్దః తథాపిహ సర్గవిషయక
జ్ఞానమాత్రపరః స్మృతిశబ్దప్రయోగ స్తుజ్ఞాతృజ్ఞేయజ్ఞానానామత్యన్తసాజాత్యాభిప్రాయకృతః పూర్వదృష్టాత్మ న్నసజాతీ
యే గవాన్తరేన ఏవాం గౌరితి ప్రత్యభిజ్ఞావత్ ననువై రాజధారణాః సూచిశ్వస్యస్థిసామర్థ్యం విశ్వస్య స్థావనత్యాం స్వప్నా
నాం పాతాశాదీనాం వై రాజపాదతలాదిరూపేణ ధారణేతీతరేతరాశ్రయవదాభాతి నచ స్రత్య మాణవదార్థవిష
యకజ్ఞానసద్భావేనపాతాశాదీనా మవయవత్వ కల్పనం యుక్తం స్మృతిం ప్రత్య వరుధ్యేత్య నెనజ్ఞానస్యాపిధార
ణాతోలభ్యత్వావగమాత్ సత్యం భగవన్నాభికమలాచ్చ తుర్ముఖేతత్త్వేనై తదీయతపశ్చర్యయాభగవతిచప్రసన్నే ॥ భూ
య స్త్వంతపతిష్ఠవిద్వాంచై వమదాశ్రయామ్ తాభ్యామన్తర్హృది బ్రహ్మకాలాకాద్రత్యస్య పావృతా తత ఆత్మ నిలూ
కవభక్తియుక్తస్సమాహితః ద్రష్టాసిమాంతతంబ్రహ్మకమయిలూకాం స్వమాత్మన ఇతివత్కృమాణి త్యాస్రత్యమాణేషున
ర్వేషుపదార్థేషుపైషు తేషాం చపదార్థానాంభగవదవయవత్వేనధారణ యాస్య స్థివిషయజ్ఞానసామర్థ్యయోగ్లాభస్యా
త్రాభిధానాత్ జ్ఞేనందినకల్పాభిప్రాయంవా ఎవంచప్రపజ్ఞశరీరకతదాశ్రయభగవద్ధ్యానాద్భూతాః స్వస్థితమత్వ లాభ
ఉక్తః ॥ ౧ ॥ అథముముక్షోర్హృదయే ఉపాస్యంరూపంవత్కృత్ యావానర్థఉదపానెసర్వతస్సంప్లుతోదక ఇతిన్యా యేన
వేదేషుముముక్షోస్సకత్వేనాథానామనుపాదేయత్వమాహ ॥ శాబ్దస్యేతి శాబ్దస్య శాబ్దాత్కస్య బ్రహ్మణోవేదస్య ఎవపన్థా

ఎసాదిక్ క ఇత్యతలహా యదితి ఆ పార్థైరపగతపరమపురుషార్థైః నామభిస్వ గ్రాదివిషయశబ్దైః ధీబుద్ధిః-ధ్యాంతిచింతాంక
రోతీ-తియత్-స్వగ్రాదిభలైశ్చ తేతత్రధీఃప్రవణాస్యాదిత్యర్థః-నామ్నాసారత్వంనస్వరూపతేజిద్యోతనార్థంనామపదప్రయో
గః. తృతీయాచా, ధ్యాయ నెవవసతీత్యాదివద్ధైర్వైరే. నామమాత్రసారభూతస్వగ్రాద్యర్థం-కర్తృణిబుద్ధిపావణ్యాపాదనమితియ.
దయం వేదమార్గఇత్యర్థః-స్వగ్రాదీనామపార్థత్వమేవాహా || పరిభ్రమన్తితి | మాయామయేషపశ్యేవాపనయాఅనాదికర్తృవా
సనయా-శయానోవర్తమానః - తత్రస్వగ్రాదివిషయ-పరిభ్రమత్-అర్థాకామోక్షతదుపాయాదీనవిన్దతేనలభతే || ౨ ||
నను, మాతాపితృసహస్రేభ్యోవ్యతివత్సలతమోవేద - ఆత్మోజ్జీవనప్రవృత్తౌ కథం-నామమాత్రసారభూతస్వగ్రాద్యర్థకర్తృ
బోధయత్ప్రతారయ - దిత్యాశక్త్యాంపరిహరత్-ముముక్షోరపీక్షితాంశపశ్యేపాదేయతామాహ || అత ఇతి || అతః, వే
దోక్తస్యసాకల్యేనామపాదేయత్వాత్ , కవిఃత్యాజ్యోపాదేయవిభాగవిషయకవివేకాత్-అనెనోక్తాశక్త్యాపరివృత్తా, వే
దోహి-తమఃప్రచురాణాంరజఃప్రచురాణాంసత్ప్రచురాణాంచలోకానాం-వత్సలతయేవ , హితమవబోధయతి - యద్య
హంస్వగుణానుగుణ్యేనస్వగ్రాదిసాధనమేవహితంనావబోధయతి , తదైతేరజస్తమః ప్రచురతయా-సాత్వికఫలమోక్షవిము
ఖాః-స్వాపీక్షితఫలమజానంతఃకామప్రావణ్యవివశా , అనుపాయేఉపాయభ్యాన్త్యాప్రణష్టేభవేయురితి-గుణత్రయ ప్రచు
రాణాంస్వగ్రాదీనిఫలాని-తత్సాధనానిచా , వబోధయతి-కేవలసాత్వికస్వతుముముక్షో-స్తానిపరిత్యాజ్యాని-పరిగృహీతాని
వాతతత్ఫలానిపరిత్యజ్య - సర్వాణికర్తృణి-మోక్షైకఫలతయాఅనుష్ఠేయానీతివివేకసంపన్నః-అప్రమత్తకదాచిదైహధా
రణాద్యర్థతయాపరిగ్రాహ్యేష్య ప్యన్న పశ్యాదిష్వనానక్తః , వ్యవసాయబుద్ధిఃస్వగ్రాదీనాంక్షయిష్టుత్వసాతీశయత్వనిశ్చ
యాత్మకజ్ఞానవాక్ - నామనునామమాత్రసారభూతేషుభ్యోగ్యమ , యావదర్థస్సాన్యై-యావత్ప్రయోజనవాక్ స్యాత్-న
తు-ప్రయోజనాభాసేషురతస్సాన్యైదిత్యర్థః || నానావిధేషుఫలేషు-తత్సాధనభూతేషుబహుకర్తృనువేదబోధితేషు, సత్స్వపి-
యావతాదేహధారణ, ముపాసనానిర్వృత్తిశ్చ-భవతి-తావత్పరిగ్రహవాక్ సాన్యైదిత్యర్థః-దేహధారణార్థం తుద్రఫలేష్వపి

ర్థైః | పరిభ్రమంస్తత్రసవిన్దతేర్థాత్ మాయామయేవాసనయాశయావః || ౨ || అతఃకవిర్నామనుయావదర్థస్సాన్య
దప్రమత్తోవ్యవసాయబుద్ధిః | సిద్ధౌ ౭ న్యథాధేనయతేతత్రపరిశ్రమంతత్రసమీక్షమాణః || ౩ || సత్యాంక్షితా
కింకశిపోఃప్రయాసైర్చాహాస్వసిద్ధహృద్యబర్హణైకింసత్యజ్ఞానోకింపురుషా౭న్నపాత్యాదిగ్వల్లలాదాన
తికిందుకూలైః || ౪ || చీరాణీకింపథీనసన్నిధిశ్చిభిక్షాంహోవా౭క్షీపాఃపరభృతస్సురితోవ్యశుష్కైరుద్ధాగు
హఃకిమజితో౭వతిహోపవన్నాకకస్తాభృజన్తివయోధనదుర్దదాన్దాత్ || ౫ || ఎవంస్వచిత్రైస్త్వతఃసిద్ధతత్తా

యతివ్యమిశ్యతలహా || సిద్ధఇతి || అర్థేఅపీక్షితే౭ధౌ. అన్యథాపూర్వకర్తృనురూపం. సిద్ధసతి-తత్రత్సద్రఫలతదుపాయాది
ష్వపి-నయతేత - కథంభూతోనయతేత, తత్రయత్వై క్రియమాణ-పరిశ్రమంసమీక్షమాణఃభవితవ్యమేవభవతేపరిశ్రమస్తుఫల
తీత్యర్థః || ౩ || అన్యథాసిద్ధింవిప్యశోతి-సత్యామిత్యాదినాద్వయేన | క్షితౌసత్యాంకశిపోజ్యాయాఃపర్యచ్ఛా
దేః-ప్రయాసైఃతదార్జునానుకూలప్రయత్నైఃకింకనకిమపి , కింతుపరిశ్రమంవెత్త్యర్థః-స్వతస్సిద్ధిచాహాసతి-ఉపబర్హణైరు
పధానైఃకిం- అజ్ఞానోసతి-పురుషాన్నపాత్యానానావిధభోజనపాత్యాన్ , కిం-దిగ్వల్లలాదానతి , దిక్షాత్తరీయస్థానీ
యానుసతీహ-వల్ల-తేష్వస్తరీయస్థానీయేషుసత్సు - సతువల్ల-లాభావేతితుసతీష్వి త్యర్థఃస్వరసః , అపవిత్రకరోనగ్న
ఇతిసగ్నకర్తృస్వత్వప్రకారాత్ - ముముక్షోరప్యావశ్యకానామనుష్ఠేయత్వాత్-దుకూలైఃక్షోమైః కిమ్ || ౪ ||
నను-వల్ల-లమన్నంతోయంవాసస్థానంశయా చ్ఛాదప్రయత్నం వినాకథంప్రాప్యేత-తత్ప్రాహా | చీరాణీతి | జీర్ణవస్త్రభు
ష్టాని-పథీమాధేనసన్నికిం-పరభృతఃపరాకబిభ్రతిపుష్టనిఫలాభిర్జ్య-తేపరభృతో౭క్షీపావృత్తాః-భిక్షాంనదిశన్తివాకిం, న
ప్రయచ్ఛన్తికిమిత్యర్థః-సరితోనద్యః-అశుష్కైకిం , గుహఃపర్వతబిలాని-రుద్ధానిరుద్ధాకిం నను-కదాచిదేహమలాభ-కింకా
ర్యంసాన్యత్తత్ప్రాహా || అజితఇతి | ఉపపన్నాకశరణాగతాత్-అజితస్స. ద్వేష్వరః, నావతినరక్షతికిం-కవయో, ధనసయోదు
ర్దదస్తేనాన్దాకార్యాకార్యానభిజ్ఞాత్-కస్తాధైర్భజన్తి-కవిభిరన్నాద్యర్థమవిధనదుర్దదాన్దానభజనీయాఇత్యర్థః || ౫ ||
ఇతరేదుస్సవ్యాః-హరిస్తునుసేవ్యః-ఉక్తరీత్యా౭ వస్తీతస్యేతరవైత్యష్టాన్యగవతపవతీతివిషయత్వాదిత్యాహా || ఎవమితి ||
స్వచిత్రైస్త్వ కీయచిత్రై, ఎవంసిద్ధకృతానుసంధానపరేనతి-విషయాన్తరవిరక్తచిత్రవిషయభూతో-యతత్త్వాదిగుణకీయ
త్రవయన్తి, సేవ్యమానే సంసారహేతుంపరమశ్చ-బద్ధహేతుభూతావిద్యానివృత్తిశ్చ - భవతి, తంభజేతేత్యన్వయః-భజనీ
యశ్చేవయికగుణానాహా | ఆత్మేత్యాది, ఆత్మాలస్తప్రవిశ్య ధారకః-ధార్యస్య శరీరస్య జీవాత్మనః-ధారకపరమాత్మా
నువర్తిత్వంయక్తమిశ్యభిప్రాయః-యతలత్తాఅతఎవప్రియనిరతిశయప్రీతివిషయః ఆత్మసంబద్ధాదేహహి-దేహపశ్యకత్యా

చకంసర్వంప్రియవదాభాతి-ఆత్మనోప్యాత్మాహరిఃప్రియఇతికిమువక్తవ్యం.ప్రియఇతినిరతిశయసుఖస్వరూపత్వస్యాప్యసల
క్షణం - అతఏవ, అర్థఃనిరతిశయపురుషార్థస్వరూపః-నిరతిశయసుఖమేవహింసరమపురుషార్థః- పురుషార్థస్వరూపస్యాపిదు
ర్భుగత్వే-భజనీయత్వంస్యాదతతమా || భగవాన్ హేయ ప్రతిభటనమగ్రజ్ఞానశక్తిబలైశ్వర్యవీర్య తేజస్సంపన్నః,స్వరూప
స్యజ్ఞానాదిగుణావాంచపరిచ్ఛిన్నత్వశక్త్యాంవ్యావర్తయతి || అనన్తఇతి || తం, ఉక్తవిధంస్వప్రాప్తివిరోధిభూతావిద్యాని
వర్తకమాత్మానం-నిర్వృతఃఇతరవిషయవైత్పస్యాన్నిరతిశయసుఖరూపపరమాత్మోపాసనాచ్చసుఖితః-నియతార్థఃనియమి
తప్రయోజనః-ఫలాన్తరనివృత్తిత్యర్థః-భజతఉపాసీతేత్యర్థః || ౧౬ || * ఎతదేవార్థాన్తరచింతాంనిద్రయాద్రథయతి || క ఇతి || తమీ
శ్వర-మనాదృత్య , తామితిపాతే, ఈశ్వరచింతామనాదృత్యత్యర్థః,కఃలాకః,ఋతేపశూన్,పశూన్వినా-వరానుచింతాంత
ర్థాన్తరచింతాం-అసతీంతశోభనాం-కుర్యాన్నామ-పశురేవతథాకుర్యాత్ , తథాకుర్వత్ పశురిత్యర్థః-పరానుచింతయా-వై
తరణ్యాంయమహాకసిన్దా-తత్పద్యశేసంసారఇత్యర్థః,పతితం-తత్రచస్వకర్మజాన్ అధ్యాత్మికాదిక్లశాన్-జుషమాణంసేవమా
నం-పశ్యత్-కఃకుర్యాదితిపూర్వేణసంబంధః || ౧౭ || * ఎవంఫలాన్తరతదుపాయనివృత్తస్య భాగవద్ధ్యాన ప్రకారమాహ ||
కేచిదిత్యాదితా || భగవదుపాసనాబాహుళ్యే నోపాసకబాహుళ్యా త్కేచిదిత్యుక్తిః - నతు - స్వాసంమతత్యేన - స్వ
దేహస్యాన్తర్మధ్యే - యోహృదయావకాశః , తత్రవసన్తం - ప్రాదేశమాత్రం , ప్రాదేశసంబంధినీమాత్రా - వపుః
పరిమాణం-యస్యతం - హృదయాన్తః ప్రదేశసంబంధిమాత్రయాపరిచ్ఛిన్నం , యస్త్వేతమేవంప్రాదేశమాత్రమభివి
మానమాత్మానంవైశ్వానరముపాస్త , ఇతిత్రైలోక్యశరీరకే , పుష్పాసనానుగ్రహేయః,ఉపాసనాప్రదేశసంబంధిమా

ప్రియోఽర్థోభగవాననన్తఃతనిర్వృతోఽనియతార్థోభజతసంసారహేతుపరమశ్చయత్ర || ౧౬ || కస్తం * త్వ
నాదృత్యవరానుచింతామృతేపశూనసతీంతామకుర్యాత్ | పశ్యత్ జనంపతితంవైతరణ్యాంస్వకర్మజాన్ పరిపా
కాన్ జుషాణమ్ || ౧౭ || కేచిత్స్వదేహఃస్వర్మదయావకాశేప్రాదేశమాత్రంపురుషంపసన్తమ్ || చతుర్భుజంకం
జరథాజ్జశక్తిగదాధరంధారణయాన్తరన్తి || ౧౮ || ప్రసన్నవక్త్రంపవినాయతేక్షణంకదమ్బకిణ్ణుల-పిశ్చజ్జవాససమ్ ||
అనన్తహారత్వహిరణ్మయా జ్ఞదంస్ఫురన్తహారత్వకిరీటకుణ్డలమ్ || ౧౯ || ఉన్నిద్రహృత్పజ్జ-జంహృదయకమలం-తస్యకర్ణి
రాస్థాపితపాదపల్లవమ్ | శ్రీలక్ష్మణంకౌస్తుభరత్నకంధరం*అమ్లావలక్ష్మ్యవనమాలయాచితమ్ || ౧౦ || వి
భూషితంమేఖలయాఙ్గుళీయకైర్మహాధనైర్నూపురకఙ్కణాదిభిః | స్నిగ్ధమలైఃకుంభితసీలకున్తలైర్విరోచమా
నానహసపేశలమ్ || ౧౧ || అదీనలీలాహాసితేక్షణోల్లసద్భూభజ్జనంసూచితభూర్యనుగ్రహమ్ | ఈక్షేతచి
ంతామయమేనమీశ్వరంయావన్తవోధారణయా-వతిష్ఠతే || ౧౨ || ఏకైకశోఽన్తానిధియా-నుభావయేత్పాదా

త్రయాపరిచ్ఛిన్నత్వ శ్రవణాత్ , హృదయకమలస్యాఙ్గులమాత్రత్వాచ్చ , ఎతేన , తర్జన్యఙ్గులవిస్తారః,ప్రాదేశ,స్తంభురి
మితఇత్యయుక్తమితిబాధవ్యం,కంజంకమలం, రథాజ్ఞంచక్రం , దక్షిణబాహుభ్యాం , వామాభ్యాంశక్తిగదాభిభృతమిత్య
ర్థః , ఎవంవిధంపురుషం , కేచిద్యోగీశ్వరాధారణయాన్తరన్తి || ధారణాపూర్వకముపాసతఇత్యర్థః || ౧౮ || *
ఎతమేవపురుషంవిశిషిష్టి || ప్రసన్నవక్త్రమితి || అనుగ్రహాన్సుఖముఖం-నలినంపద్మంతద్వత్ప్రసన్నై ఆయతేదీర్ఘై ఈక్షణేయ
స్య-కదమ్బకుసుమస్యకిణ్ణుల-కేసరఃతద్వత్పిశ్చజ్జవాసనీయస్య - అనన్తిమహారత్నానియేషుతానిహిరణ్మయా జ్ఞదానియస్య -
స్ఫురన్తిమహారత్నానితన్తయావికిరీటకుణ్డలానియస్యతం * ఉన్నిద్రంవికసితం-య , ధృత్పజ్జ-జంహృదయకమలం-తస్యకర్ణి
కైవాలయః స్థానం-తస్మిన్ - యోగీశ్వరైఃఅస్థాపితేధ్యానవిషయాకృతేపాదపల్లవాయస్య - శ్రీరక్షీరేవలక్ష్మచిహ్నమస్యా
స్తీతిశ్రీలక్ష్మణః*పామాదివిహితమత్వర్థియోనప్రత్యయః,తస్యాకృతిగణత్వాత్-కౌస్తుభరత్నకంధరాయాంయస్య,అత్రకం
ధరాశబ్దేతదాసన్నవక్షఃపరః,అమ్లావలక్ష్మీశ్శోభాయస్యాప్రయావనమాలయాచితంవ్యాప్తమ్ || ౧౯ || ౧౦ || * మేఖలయా
కటిసూత్రేణ-మహాధనైరనర్ఘై , రఙ్గుళీయకైః-నూపురకఙ్కణాదిభిశ్చ,విభూషితంవిశేషణాలంకృతం-స్నిగ్ధత్వాదివిశిష్టైః
కున్తలైర్విరోచమానేనఅననేనయోహాసః - తేనపేశలంసున్దరమ్ || ౧౧ || * అదీనముదారం,య , లీలాహాసితం-తేనయ
క్రం-యదీక్షణం-తేన-ఉల్లసన్తోయభూభజ్జాఃభూవిక్షేపాః - తైస్సంసూచితోభూర్యనుగ్రహాయేనతం-చింతామయం
చింతావిషయం-చింతాప్రచురమీక్షేతేతిక్రియావిశేషణంవా - ఎవంవిధమీశ్వరం-యావద్ధారణయామనోఽవతిష్ఠతే-తావదీక్షే
తఉపాసీతేత్యర్థః || ౧౨ || * యుగపత్కృత్సశుభాశ్రయగోచరధ్యానాసక్తస్యతదుపాయభూతం-ఉక్తరూపస్యైవ
ధ్యానక్రమవిశేషమాహ | ఏకైకశక్తితి | గదాభృతఃపరమాత్మనః-పాదాదిపాదప్రభృతి-యావద్ధనీతంమన్తస్మితావధి-అ

* పా || కస్తాంత్వనాదృత్య.

క్షాని, ఎకైకశక్తిప్రత్యేకం-ధియాఅనుభావయేత్ చిన్తయేత్ , జితంజితం-భావనయాస్ఫురితం-ప్రతిష్ఠితమితియావత్ - స్థానం
పాదగుర్భాద్యవయవమపూహ్యత్యక్త్వా - విశేషాకారణేతిభావః-సామాన్యాకారణకృత్స్నశుభా శ్రయగోచరజ్ఞానస్యా
పేక్షితత్వాత్ - పరంపరం, జ్ఞానాన్వాదిస్థానం - ధీర్యభాశుధ్యతిప్రసీదతి-అనాకులీభవతి-తథాధారయేత్ || ౧౩ ||
కృత్స్నశుభాశ్రయగోచరభక్తియోగోత్పత్తైఃపూర్వ - మిదమవయవశోవిభావనం-యత్తేనకర్తవ్యం - ఉత్పన్నాయాంతభ
క్తోహానాయోగాత్ - అతస్తత్పూర్వంయత్తేనధ్యయమవయవశఇత్యాహ || యావదితిపరావరేబ్రహ్మదయా ౭ వరేయ
స్వాత్మపరావరస్తస్మిన్-విశ్వ నియంతరిసర్వజ్ఞ - అస్మిన్ఉక్తవిగ్రహవిశిష్టపురుషే-భక్తియోగః-విశేషాకారణకృత్స్నశుభా
శ్రయగోచరఃప్రీతిపూర్వకోఽవిచ్ఛిన్నోధ్యానయోగః-యావన్న జాయతనోత్పద్యత-తావత్ - క్రియావసానెతివశ్య కాను
ష్ఠానానై - పురుషస్య-పాదేశమాత్రంపురుష-మిత్యుక్తస్యపురుషస్య-స్థవిష్టంరూపందివ్యాత్మస్వరూపాపేక్షయాస్థవిష్టంవి
గ్రహం-ప్రయతస్సమాహితః-అవయవశఃస్త రేదిత్యర్థః-స్థవిష్టంరూపంవై రాజస్య పూర్వోక్తంరూపమితితుమన్తం. రూపా
న్తరూపాసనాయాః-ఎతద్భూపోపాసనా-నుపయుక్తత్వాత్ || ౧౪ ||
అవమైకైకమవయవంశిక్షయిత్వాపశ్యాదైకై
కాక్షధ్యానపూర్వకంకృత్స్నధ్యానాభ్యాసఉక్తః-అథేద్యశోపాసనానిత్యస్య దేహత్యాగప్రకారంవత్సృజ-స్వాత్మనఃపరమా
త్మనిసమర్పణప్రకారమాహ || స్థిరమితి || యతిఃయోగీ-యదా-పరిపూర్ణభక్తియోగసంపాదకశరీరావస్థితిహేతుభూత ప్రా
రభావసానకాలే - అజ్ఞహారాజః - ఇమంలోకంపాక్రృతంలొకం-జిహసుర్వాతుమిచ్ఛః-భవతి-తదాగజ్ఞాతీగోత్రరాయ
ణాదిదేశకాలాదిషు-మనోనసజ్ఞేత్-సక్తంనకుర్యాత్-కింతు-జితానుజితప్రాణః-స్థిరంనిర్భయదేశస్థం-నుఖంమృదు-అసన-మా
స్థితః-మనసాపాదాః ఇన్ద్రియాణి-నియచ్ఛేత్ అనన్య పరాణికుర్యాత్ || ౧౫ ||
స్వబుద్ధ్యానిశ్చయాత్మికయాబుద్ధ్యా-

దియావద్ధసితంగదాభ్యుతః | జితంజితంస్థానమపూహ్యధారయేత్పరంపరంశుధ్యతిధీర్యభాయథా || ౧౩ || యా
వన్న జాయేతపరావరేన్ద్రివిశ్వేశ్వరేద్రష్టరిభక్తియోగః | తావత్స్వవీయ్యఃపురుషస్యరూపంక్రియావసానై
ప్రయతస్స రేతః || ౧౪ || స్థిరంనుఖంచాసనమాస్థితోయతిఃకర్మదాజిహసుఃశ్శరిమమశ్శలాకమ్ | కాలేచడ శేచమ
నోనసజ్ఞత్వాన్యాన్నియచ్ఛేత్సనసాజితానుః || ౧౫ || మనస్స్వబుద్ధ్యా ౭ మలయానియమ్యతైశ్రజ్ఞాతాంనిన
యైత్తమాత్మనః || అత్తా నమాత్మస్యపరుధ్యధీరోల్భోవశాన్ద్విరమేతః కృత్యాత్ || ౧౬ || నయత్రకాలాని
మిషాంప్రభుఃపరఃకుతోనుదేవాజగతాంయ-ఈశిరేజః నయ త్రసత్వంసరజస్తమశ్చ నవైవికారోనమహాప్ర
ధానః || ౧౭ || పరంపదంవైష్ణవమామనంతిద్యన్మైతినేతిత్య తదుత్పిసృతవః | విసృజ్య దౌరాత్మ్య మనన్యసా

అమలయాభగవదుపాసనెననిర్ధౌతమలయా-మనఃనియమ్యబుద్ధివ్యాపారమాత్రతలకృత్వా-ఎతాంబుద్ధిం - క్షేత్రజ్ఞేజీవేనిన
యేత్ నియచ్ఛేత్ - తంక్షేత్రజ్ఞం, ఆత్మనిపరమాత్మని-అవరుధ్యసమర్ప - లభోవశాన్ద్విరమేతః కృత్యాద్వి
రమేత్ || అన్తకాలే-పరమాత్మనిస్వాత్మసమర్పణావధి-కర్త-సత్యాజ్య మితి-కృత్యాద్విరమేతేత్య నేనావగమ్యతే, అప్రయా
ణాత్తత్యాగిహిద్యష్ట, మితిన్యాయేనోపాసనాయాఅప్రయాణాదనువర్తీయ త్వేనతన్నిష్ఠా దకకృత్యస్యాప్యాప్రయాణాద
నువర్తీయత్వాత్-నహిముమూర్ఖోఃకృత్యవిరతిర్విధేయా-స్వ తవవిరతేః-అ త్రయద్యపి, యదాజిహసురిమమశ్శలాక , మి
త్యనేనయోగినాంస్వచ్ఛన్దమరణానాంకృత్యమేవప్రతీయతే-తథాపి, తస్య తావదేవచిరంయావన్న విమోక్ష్యే ౭ థసంప
త్స్యస , ఇతికృత్స్నయోగశరీరారమృకపాఞ్ఠావసానవపరమాత్మసంపత్తిశ్రవణాన్న తేషామిదంకృత్యమ్ , నవము
మూర్ఖోరనవహితకరణత్వేనాశ క్తత్వాన్నసజ్ఞేన్నియచ్ఛేద్విరమేతేత్యా దివిధివిషయత్వా ౭ నుపవత్త్యాస్వచ్ఛన్దమరణకృత్య
మేవేదమితివ క్తుంయుక్తం , యోగ ప్రభావాతిశయనకరణానాంస్వా యత్తత్వాత్-యేవయోగమాహత్త్యా దవినష్టవ
పాఞ్ఠభ్రమియ నైతేషాంపునస్సంసారవ-అతవభీష్టాదీనాముత్తరాయణాదికాల ప్రతీక్షా-పాఞ్ఠభ్రస్యానినష్టత్వాత్-అ
తోయదేత్యస్యపాఞ్ఠభావసానఇత్యుక్తవార్థస్సాధుః || ౧౬ ||
అస్యపాప్యంపరమాత్మస్వరూపంవత్సృజ-తస్మిన్
స్వాత్మసమర్పణావధి-కర్త-సత్యాజ్యమిత్యాహ || నయత్రైతి || యత్రవైష్ణవేవదే, కాలాన ప్రభుః-కిమపికర్తుంససమర్థః, అతఏ
వదేవానప్రభవఇత్యాహ || అనిమిషాంబ్రహ్మాదిదేవానాం-పరఃప్రభుః-కాలా-యత్ర-న ప్రభుః-తత్ర-కుతోనుదేవాఃప్రభవ
స్సృజః-దేవనియామ్యానాంజగతాంపాణినాంకావారైత్యాహ | జగతామితి || జగతాంపాణినాం - యే-ఈశిరేజగన్ద్వి
యేన్యయమయః-దేవా-సై-కుతోనుప్రభవః-తస్మి యామ్యా నాంజగతాంత్య ప్రభుత్వంకై ముత్యనయసిద్ధమిత్యర్థః, సర్వై
రనియామ్యంసర్వనియన్త్రిత్యర్థః-కించ-య త్రపదే-ప్రధానం-తద్గుణాస్స త్యా దయః-ప్రధానకార్య భూతాఃమహాదహం
కారాదయశ్చ-స్వకీయకార్యజననక్షమానభవన్తి || ౧౭ ||
యత్ విష్ణోస్సంబంధపరంసర్వోత్కృష్టం - పదంపాప్యం

స్వరూపం-పద్య తేగమ్యత ఇతిహిమ్యత్ప్రతిః-ఆమన నివేదా న్తా ఇతిశేషః-కింక ర్ముచ్చ వఆమన ని-యత్-యస్తి ౯-అతత్, నె
తినేతితి-ఉత్పిస్త్యుతవః-తద్వ్యతిరిక్తముత్సృష్టుమిచ్చ వః-వ్యావర్తయితుమిచ్చ వః-అబ్రహ్మత్తకంస్వత స్త్రగవ స్తు నెతి నెతిబోధ
యన్తః-కాలాదిభిరనియామ్యంకాలాదీనాంచనియన్త్ర,య-త్స త్వా దికార్యాస్పృష్టంచ-వైష్ణవం-ప్రాప్యంస్వ రూపం,వె
దానా అమనన్తి , దౌరాత్మ్యంరాగాద్యు పహతచిత్తత్వం .విస్మయ్యత్యక్త్వా-తదర్హ పదంఅ ర్హస్యఆరాధనీయస్య భగవ
తఃపదం-అనన్యసౌహృదా-అనన్యసౌహృదయ్యేన-హృదయస్యహృదా దేశః-యద్వా -అనన్యసౌహృదావేదా న్తాఆమనన్తి
తిపూ ర్వేణాన్వయః-అనన్యతాత్పర్యకా ఇత్యర్థః-హృదాహృదయేన-ఉపగూహ్యపదపదక్షణేక్షణేఆశ్రియ్య - కృత్యాద్విరమే
త-తదాకృతకృత్యోభవేదితిపూ ర్వేణాన్వయః ॥ ౧౮ ॥ అథ దేహదుత్కృ నిప్రకారమాహ-ఇత్థమితి-మునిః-ఇత్థంతూ
పరమేత-దేహాదితి శేషః-తుకబ్జఃకృత్యాద్విరమేదేహదుపరామస్య వైషమ్యద్యో తకః-ఇత్థంవత్సమాణప్రకారేణ-ఎతదేహ
పపాదయతి ॥ విజ్ఞానెతి ॥ సర్వంబ్రహ్మత్తకమితివ్యవస్థితమతిః-విజ్ఞానం భగవదుపాసనాత్తకంజ్ఞానం-తదేవ-దృక్ - దర్శనా
త్తకం-సాక్షాత్కారతాపన్నం , ప్రత్యక్షతాపన్నమిత్యర్థః-తాదృశగ్యజ్ఞానస్యద్వీర్వంసామర్థ్యం తెనసురస్థితఃపింసితః
నిశ్శేషనివృత్తః-ఆశయోవాసనా-యస్యతథోక్తః-యోగీ-స్వపార్జిణాన్వపాదమూతేన - గుదంమూలాధార-మాషీడ్యనిరుద్ధ్య,
తతఃపీడాన న్తరం-అనిలంప్రాణం-వట్సు నాభ్యా దిభువత్స మాణేషుస్థానెషు-ఉన్నమయేత్,జితేక్షమోయేననివృత్తశ్రమ
ఇత్యర్థః ॥ ౧౯ ॥ నాభ్యాంమణిపూరక-స్థితం-ప్రాణం-హృదిఅనాహతాభ్యేహృదయకమలే-అధిరోఽప్య - తస్మాత్ హృ
దః-ఉదానగత్యాఉదానస్య ఉదానవాయోగత్యాసంచార ప్రకారేణ-ఉరసికణ్ఠాదదోదేశస్థితేవిశుద్ధవక్త్ర, తంప్రాణం-న
యేత-తతః-ఉరసః-ధియా- అనుసంధాయస్వగ న్తవ్య మనుసంధాయ-మనస్వీ యత చిత్తః-స్వతాలుమూలంస్వజిహ్వ గ్రమా
లం-పూర్వచక్రస్యైవఅగ్రభాగం-శనకై- స్తోబహుధాగమనసంభవాచ్చనకై రిత్కుక్తం-నయేతప్రాపయేత్ ॥ ౨౦ ॥

హృవాహృదోఽపగూహ్య ర్హ పదంపదపదే ॥ ౧౮ ॥ ఇత్థంమునిస్తూపరమేద్వ్యవస్థితోవిజ్ఞానదృగ్విర్య సుర
స్థితాశయః-స్వపార్జిణాఽపీడ్యగుదంతతోఽనిలంస్థానెషువట్సున్నమయేజ్జితేక్షమః ॥ ౧౯ ॥ నాభ్యాంస్థితంహృ
ద్యధిరోఽప్యతస్మాదుదానగత్యోరసితంనయేన్తునిః ॥ తతోనుసంధాయధియామనస్వీస్వ తాలుమూలంశనకై
ర్నయేత్ ॥ ౨౦ ॥ తస్మాద్భృగోరన్తరమున్నయేతనిరుద్ధన ప్రాయతనోఽనపేక్షః- స్థిత్యాముహూర్తార్థమకుణ్ఠ
దృష్టిర్నిర్భద్యమూర్ధస్వస్థజేత్పదంగతః ॥ ౨౧ ॥ యదిప్రయాస్యన్నుపపారమేష్ట్యంవై హాయసానామత

తస్మాదితి ॥ తస్మాత్ స్వతాలుమూలాత్-భృగోరన్తరంభూ మధ్యస్థాజ్ఞాచక్రం-ప్రతి-ఉన్నయేతఊర్ధ్వంనయేత-కథంభూ
తః,నిరుద్ధనప్రాయతనో, నిరుద్ధానినప్రాయతనానిశోత్రద్వయాక్షిద్వయనాసారస్థగ్ధ్వ యస్వ రూపాణిస్థానానియేనసః-వి
షయాన్త్రనిరపేక్షః - భూమధ్యేముహూర్తార్థంస్థిత్యా- అకుణ్ఠదృష్టిఃస్వగ న్తవ్యవిషయాప్రతిహతజ్ఞానసం పన్నః,పదంపర
మాత్తానం-ప్రాప్తఃఅనుసంధధత్-మూర్ధన్మూర్ధానం,,సుపాంసులు,,గితిసుపోలుక్-నిర్భద్య,, శీర్షకపాలంభినస్త్రీ,తిశ్రుతిస్సాన్త
రితా-విస్మయేత్సూలదేహమితి శేషః ॥ ౨౧ ॥ అథముముత్కోర్గ న్తవ్యమర్చి రాదిమార్గం వత్సృక్ - తస్యముముత్కోర్ధూ
మాదిమార్గస్య హేయత్వజ్ఞాపనాయధూమాదిమా గ్గణగతానాంగ న్తవ్యలూకానాహ ॥ యదీతి ॥ ఎతేస్మతీతేనృపవదగీతే,,
ఇతిమార్గద్వయస్యవత్సమాణత్వాత్-అస్తి-న్నఅధ్యాయేధూమాదిమార్గవిషయగ్రన్తాన్తరాభావాచ్చ,,తాసాంమూర్ధానమ
భినిస్సృతైకాతయోర్ధ్వమాయన్నవృతత్వమేతివిష్యజ్జన్యాఉతగ్రమణేభవసీతిశ్రుతే,, మూర్ధ్వానిష్కాన్తస్యా ర్వాచీ
నలోకగత్యనుషపతైశ్చ-యదీత్యాదిశ్లోకద్వ యం ధూమాదిమార్గగతానాంగ న్తవ్యలూకప్రదర్శనపరమేవ,,నను,,యదాన
ర్వేప్రముచ్యన్తైకామాయేఽస్యహృదిశ్రితాః ॥ అథమ ర్హ్యోఽమృతోభవత్వత్రబ్రహ్మసమశ్చుత,, ఇతినద్యోముక్తిరైకాప్రతి
యతే,,తేఽర్చిషమభిసంభవన్త్యర్చిపోఽహరహ్న,,ఇత్యాదినాక్రమముక్తిరన్యాప్రతీయతే, అత్రాపి,,విస్మయేత్పదంగత,,ఇతి
సద్యోముక్తిరైవ శ్వానరంయాతీ,, తిక్రమముక్తిశ్చప్రతీయతే, అతఃక్రమముక్తిసద్యోముక్తిరూపమార్గద్వయ సైవ,,ఎతేస్మ
తీతే,, ఇతివత్స మాణత్వా - న్న - ధూమాదిమార్గ గతగ న్తవ్య ప్రదర్శనపరమిదంశ్లోకద్వ యమితిచే - దుచ్యతే ॥
సద్యోముక్తిస్తా వదప్రా మాణికైవ,, యేచేమే ౭ రణ్యే శ్రద్ధాం తప ఇత్యు పాసతేతే ఽర్చిషమభిసంభవన్తీ,,త్యా
ది,,స ఎ నాక్ బ్రహ్మ గమయతీ,, త్య నైన, బ్రహ్మ పాసీనా నామర్చి రా ది గతా నామేవ, బ్రహ్మప్రాప్త్య ప
గమాత్,, వికల్పా ౭విశిష్టఫలత్వా,, దితిన్యా యేన,సర్వ బ్రహ్మవిద్యా నామేకఫలత్వే నార్చి రాదిగతేస్స ర్వ బ్రహ్మ
విద్యానిష్ఠానాంసమత్వా - చ్చాస్త్ర ప్రతిపాద్యా యాస్సద్యోముక్తిరభావాత్- అథ , బ్రహ్మణస్సర్వగతత్వాన్నతత్ప్రా
ప్రయదేకాన్తరగమనాపేక్షేతి,చేత్తర్హి - బ్రహ్మణోనిత్యత్వాత్సర్వదాతత్ప్రాప్తికింనస్యా,దథ,కాలవిశేష ఎవనిశ్చేషా

విద్యానివృత్తిరితివన్యసే, ఎవం దేశవిశేషఎవనిశ్యే సావిద్యానివృత్తిరితివిభావ్య తామ్ ,, అత్రబ్రహ్మసమత్వ తేనతస్యపాశ్ర
 ణాడతామ్రమన్రిబ్రహ్మైవసన్సృష్ట్యపైతి, త్యాదేశోఽర్థభిచేదచ్యతే, అత్యాస్తికలాకె, ణిపాసనాదశాయాం యో
 బ్రహ్మనుభవతి-తస్యబ్రహ్మప్రేప్సోఃపాశ్రణాః - నోతామ్రమన్రి-తంవిహాయనగచ్ఛన్రి-కింతు-పాసనాఫలభూతబ్రహ్మప్రా
 ప్తయేతదధిష్ఠితలోకాన్తరగమనాయనహైవతిష్ఠన్రిత్యర్థః, అతోధూమాదిగతానాంగస్తవ్యప్రదర్శనపరమిదం శ్లోకద్వ
 యమ్ ,, హేన్యప-పారమేష్ఠ్యంచతుర్ముఖలోకం-వైహాయసానాంభవరాణాంసిద్ధానాం-యద్విహారస్థానం - కీదృశం-అ
 ప్ష్టాధిపత్యంఅణిమాద్యష్టైశ్వర్యసంపన్నం - యది-ప్రయాన్యకగమిన్యక-భవతి-తదా, గుణసంనివాయేమరణే - మనసా-ఇ
 ద్వియైశ్వరసహైవగచ్ఛేత్ - స్థూలదేహస్యైవభస్మీభావా-త్సూక్ష్మదేహేనైవగచ్ఛతీత్యర్థః- అర్వాచీనలోకాకగచ్ఛతాం
 భూతసూక్ష్మన్రియాత్కలిశ్శరీరేణైవసహగమనం,, బ్రహ్మప్రేప్సోస్తు-కించిద్దూరంగచ్ఛతోమధ్యవిశ్లేషభివిశేషః॥౨౨॥
 యోగీశ్వరాణామితి ॥ యోగీశ్వరాణాంభగవద్భక్తివ్యతిరిక్తయోగిన్స్థానా, మబ్రహ్మత్వకస్వతస్త్వజీవోపాసకానాం-తిలో
 క్యాఃఅస్తః-బహిఃజనలోకాదిషు - పవనాన్తరాత్సనా-పవనస్యాన్తరాత్సా పవనాన్తరాత్సా - తేన-వాయుభూతసూక్ష్మ
 దేహేన-గతిమాహురిత్యర్థః-యద్వా - వాయుమనుప్రవిశ్యగచ్ఛతీతి-వాయుతుల్యవేగోవాగచ్ఛతీత్యాహురిత్యర్థః-భగవద్భ
 క్తియోగిన్స్థవ్యతిరిక్తానాంగతితరైర్మలభ్యతఇత్యాహ ॥ నెతి,, విద్యా-శాస్త్రజన్యంజ్ఞానం, తపఃకర్మయోగః - యోగోయ
 మనియమాదిః-సమాధిఃఅబ్రహ్మత్వకస్వాత్మస్వరూపానుసంధానం - ఎతాన్యజన్రి-య-తేషాంయోగీశ్వరాణాం-తాంగ
 తిం-బ్రహ్మణాన్తరగతాపేక్షితలోకగతిం. కర్మభిరభిసంహితఫలైఃకర్మభిర్మపాశ్రమైవన్రి-కేవలకర్మిభ్యోఽధికోయోగీ-కేవల
 యోగిభ్యోఽధికోభగవదుపాసక - ఇత్యభిపాశ్రయః,, యద్వా ,, భగవద్భక్తానాంగతికర్మభిర్నావాప్యతఇత్యాహ ॥ యో
 గీశ్వరాణామితి ॥ భగవద్భక్తియోగిన్స్థానామిత్యర్థః- తిలోక్యాః తిలోకాన్తర్ము తచతుర్దశభువనాత్సకాణ్డకోశా-ద్వ
 హిః-సమాధిఃపరమాత్మోపాసనమితిభేదః-ఎవం హేనుత్వేనధూమాదిమార్గగతిరుక్తా ॥౨౩॥ అథముముక్షోరర్చిరా

యద్విహారమ్ ॥ అప్ష్టాధిపత్యంగుణసంనివాయేన హైవగచ్ఛన్సన్రియైశ్వ॥౨౨॥ యోగీశ్వరాణాంగతిమా
 హురన్తర్మప్రస్థితిలోక్యాఃపవనాన్తరాత్సనా॥నకర్మభిస్తాంగతిమాప్తువన్రివిద్యాతపోయోగసమాధిభాజామ్॥
 వైశ్వానరంయాతివిహాయసాగతస్సుషుమ్నయాబ్రహ్మపథేనశోచిషా॥విధూతకల్లోఽథహరేరుదస్తాత్ప్రయా

దిమార్గమాహ ॥ వైశ్వానరంయాతీతి ,, ఛాన్దోగ్య ,, తద్యథాపుష్కరప లాశఅపోన శ్లిష్యన్త ఎవమేవంవిదిపాపంకర్మనశ్లిష్య
 త,, ఇత్యుపక్రమ్య, బ్రహ్మవిద్యాముపదిశ్యామ్నాతః ,, అథయదుచాస్మిన్చౌచ్యవ్యంకుర్వన్రియదుచనార్చిషమేవాభిసంభవన్య
 ద్చిషోఽహరహ్న ఆపూర్యమాణపక్షమాపూర్య మాణపక్షాద్యాకృషదుద జ్ఞేతిమాసాంస్తాకమాసేభ్యస్సంవత్సరంసంవ
 త్సరాదాదిత్యమాదిత్యాచ్చన్ద్రమసంచన్ద్రమసోవిద్యుతంతత్పురుషోఽమానవస్సఎనాన్యగ్రహ్యగమయత్యేవ దేవపథోబ్రహ్మ
 పథఎతేనప్రతిపద్యమానాఇమంమానవమావర్తంనావర్తన్త,, ఇత్యామ్నాతాశ్రుతిః,, నవైతనర్మహాపిషజ్జతేషమిత్యన్తేనాభి
 మతా-అతానుక్తాహరాదిప్రదేశస్వర్తసిద్ధోవేదితవ్యఃశీర్షకపాలభేదనాన్తరమేవవైశ్వానరప్రాప్త్యసంభవాత్-శ్రుతా
 వపి-వరుణేన్ద్రప్రజాపత్యాదయోఽన్యత్రశ్రుతాఅర్థసిద్ధాభివేదితవ్యమ్ ,, బ్రహ్మపథేనెతి-సుషుమ్నా విశేషణం-బ్రహ్మప్రే
 ప్సోఃసూర్యభూతయా-శోచిషాప్రకాశమానయా, సుషుమ్నయా-సుషుమ్నాఖ్యనాద్యా-దేహస్థిరతః-శోచిషేత్యనెన ,, తేనప్ర
 ద్యోతేనైవఅత్తానిష్కామ్రుతి,, తిశ్రుత్యక్తసుషుమ్నాసంబన్ధిహృదయకమలాగ్రస్యప్రకాశనంస్తారితం ,, తదోకోఽగ్ర
 జ్వలనంతత్ప్రకాశితద్వారోవిద్యాసామర్థ్యాత్తచ్చేషగత్యనుస్త్ప తియోగాచ్చహాద్దానుగృహీతశ్చ తాధికయే ,, తిసూత్య
 కారః,, తదోకఃతస్య బ్రహ్మప్రేప్సోఃజీవస్యస్థానభూతం-యత్ హృదయకమలం-తస్యాగ్రంసుషుమ్నాఖ్యనాడిద్వారం-త
 స్యజ్వలనంప్రకాశనంభవతి-అయంజీవఃహార్దానుగృహీతః-హృదయకమలస్థవరమాత్తానుగృహీతః-తేనపరమాత్మనాప్ర
 కాశితసుషుమ్నాద్వారో, విద్యాయాఃబ్రహ్మవిద్యాయాః-సామర్థ్యాత్, బ్రహ్మవిద్యాజ్ఞభూతార్చిరాదిగతిస్త్యతియోగాచ్చ,
 శతాధికయాసుషుమ్నయాగచ్ఛతీతిసూత్యార్థః ,, ఎవంభూతసుషుమ్నయాగతః-విహాయసాశీర్షకపాలబహిష్టాకాశేన-
 వైశ్వానరంఅచ్చిశ్శబ్దవాచ్యమగ్ని మాతివాహికందైవతం - యాతి ॥ అచ్చిర్జ్యోతిరహాశ్శుక్లక్షణాసాడత్రాయణమ్॥అ
 చ్చిషమభిసంభవన్రిత్యనైకాగ్ధ్యత్ - అన్యైవమోక్షమార్గత్వం సూచయతి-విధూతకల్-ఇతి,, పుణ్యపాపేభిధూయఃరజ్జ
 నఃపరమంసామ్యముపైతి,, అశ్వభవరోమాణివిధూయపాపంచన్ద్రభవరాహూర్ముఖాత్ప్రముచ్యధూత్వాశరీర, మితిహీశ్వా
 యతే, నహిధూమాదిమార్గగతానాంపుణ్యపాపప్రహణంశ్రూయతే, విధూతకల్పనివృత్తపుణ్యపాపః, అత్రాహాగాదిప్రవేశో
 వేదితవ్యః, హరేరాదిత్యస్య-ఉదస్తాదుపరిష్టాత్, స్థితం, శైంశుమారంచక్రం-ప్రయాతి-హేన్యప-శైంశుమారచక్రస్వరూపంతు

పశ్య మెవత్వ తే ॥౨౮॥ విశ్వనాభింవిశ్వస్యగ్రహతారకనక్షత్రాదేకృత్సస్యాశ్రయభూతంవిష్ణుస్సానమితీశేషః - విర
జెనప్రణవప్రణ్యపావెన. అణీయసాసూత్తత రెణ. ఆత్మ నాలి క్షశరీ రెణ. ఎకః అసహాయః - నమస్కృతం బ్రహ్మవిదాం - బ్రహ్మవి
ద్భిః నమస్కృతం - ఇదం శింశుమారచక్రవిశేషణం. తదతివ ద్యైత్యన్వయః - అనెనచన్త్రపా ప్తిరపిసిద్ధా - తస్యావ్యవహతశ్శింశుమా
రః - యత్ యత్ర - కల్పాయుషవిబుధాః కల్పాంతాయుషోవిబుధాః దేవాః - రమ నై. తంజనలోక - ముపై తిప్రయాతి ॥౨౯॥ * అధః
అధస్తాత్ స్థితస్య - అనన్తస్యముఖానలెన - అవాన్తరప్రళయే శేషముఖోద్భూతరుద్రగణఫాలానలెన - దన్తహ్యమానమితిమన్త
కస్తాయీహమృత్యురిత్యా సత్త్యభిప్రాయోవర్తమానని దైశః - నిరీత్యుత్రికాలజ్ఞానవత్త్వాదపగోతుంద్యప్యైత్యర్థః - జనలో
కస్థిత్యాకల్పాదై , తతః పైతీత్యయమర్థోనుపపన్నః - పుణ్యపాపనిర్ధూననసోక్త త్వేనతత్రావస్థితిహేతుభూతకర్మాభా
వాత్ - తెషులోకేషు స్థిత్యయోగాత్ - అతోదోషందృష్ట్వా - ద్వైపరార్థ్యంద్వైపరార్థస్థాయ - సిద్ధేశ్వరైః జుష్టానిధిష్ట్యానివి
మానానియస్తి - త-దు, శ్రేష్ఠం పారమేష్ఠ్యం చతుర్ముఖసంబద్ధిస్థానం - యాతినిర్యాతీత్యర్థః - వరుణేన్ద్రాదిప్రాప్తిస్త్యర్థసి
ద్ధా ॥౩౦॥ * చతుర్ముఖలోకస్యస్వర్గాద్యపేక్షయాచిరకాలస్థాయిత్యమభిప్రయన్నాహ - నయత్రేతి ॥ యత్రేత్యన్వయత్ర
దురన్తదుఃఖప్రభవానుదర్శనాదిత్యుపరితనెనాన్వయః - ఆర్తిదుఃఖం - ఉద్వేగోమనఃకోభః - భయం ఆగామిదుఃఖదర్శనజం
జ్ఞానం - కుతశ్చిదిత్యన్వభయమిత్యనెనాన్వయః - కుతశ్చిత్ శీతాతపవాతవర్షాదిభ్యః - ఎవంవిధేషచతుర్ముఖలోక - బ్రహ్మవిదాం
నిర్వేదమాహ ॥ యచ్చిత్తతథితి ॥ య-ద్యస్తాదిత్యర్థః - అనిదంవిదాంఇదంశబ్దవాచ్యపరిదృశ్యమానప్రపశ్యవిలక్షణపరబ్రహ్మ -
విదాం - క్రియయాకర్తృణా - హేతుభూతేన - దురన్తదుఃఖప్రభవానుదర్శనాత్ - దురన్తమపారంయ దుఃఖం - తస్యప్రభవః - ప్ర
భవత్యస్తాదితిప్రభవః - దుఃఖహేతుభూతస్సంసారః, తస్మానుదర్శనంఉత్ప్రేక్షణం - తస్మాత్ - చిత్తతఃచిత్తేన - అదః - దుర
న్తదుఃఖమితి - యత్ - చతుర్ముఖలోకేబ్రహ్మవిద్భిఃకర్తృహేతుకందురన్తదుఃఖంచిత్రేనానుమీయతథితియ - తతఎవహేతో

తిచక్రంసృపశైంశుమారమ్ ॥ ౨౮ ॥ తద్విశ్వనాభింత్యతివర్త్యవిష్ణోరణీయసా*విరజెనాన్తనైకః! నమస్కృతంబ
హ్మ విదాముపై తి*కల్పాయుషోవిబుధాయ*ద్రమనై ॥౨౯॥ అధో*అనన్తస్యముఖానలెనదన్తహ్యమానంసనిరీ
త్యువిశ్వమ్ ॥ నిర్మాతసిద్ధేశ్వ రజుష్టధిష్ఠ్యంయద్వైపరార్థ్యంతదుపారమెష్ఠ్యమ్ ॥ ౩౦ ॥ నయత్రకోకోనజరాన
మృత్యుర్నా ర్తిర్న చోద్వేగభయంకుతశ్చిత్ ॥ యచ్చిత్తతోఽదః క్రియయానిదంవిదాందురన్తదుఃఖప్రభ
వానుదర్శనాత్ ॥౩౧॥ తతోవిశేషంప్రతిపద్యనిర్భయస్తేనాత్మనాఽపోఽనలమూర్తిమత్స్వర*జ్యోతిర్నయో
వాయుముపేత్యకాలేవాయ్వాత్మనాఖంబృహదాత్మలిక్ష్మమ్ ॥ ౩౨ ॥ ఘ్రాణేనగన్ధరసనెనచైరసం*రూపంచ

ర్విశేషంప్రతిపద్యేత్యుత్తరత్రాన్వయః - అర్థాన్తరపరత్వమనుపపన్నం - అధ్యాహరచాపలశ్యాత్ - యస్యహిరణ్యగర్భస్య -
చిత్తతఃఉపాసనాత్ - అదః, తస్యస్థానం - ఉపాసకైర్లభ్యతథితిశేషః - ఇతి - యదాయోజనా - తదాఉపాసకైర్లభ్యతథ్యధ్యా
హర్యం - అనిదంవిదాంహిరణ్యగర్భోపాసనరహితానాం - దురన్తదుఃఖప్రభవానుదర్శనాత్ - తదుపాసకానామేవదుఃఖసి
వృత్తిస్థానంబ్రహ్మలోకాఖ్యంలభ్యతథితిసోపపద్యతే - హిరణ్యగర్భస్థానస్యాపిదుఃఖనివృత్తిహేతుత్వాభావాత్ - చతుర్ముఖ
లోకంగతస్యరాజ్ఞఃపునర్భువమాగమ్యప్రతిదినంస్వీయశవభక్షణంప్రసిద్ధం - ఆవృత్తైర్దర్శనాచ్చ ,, నను - బ్రహ్మలోకస్థయోగి
నాంనపునరావృత్తిదుఃఖభయం - తత్రమోక్ష్యమాణత్వనిశ్చయా - దితిచెన్న - భూతలస్థయోగినామపిమోక్షమాణత్వనిశ్చ
యాన్నపునరావృత్తిభయమితిముముక్షుణాంమహీతలచతుర్ముఖలోకయోగోవిశేషః ,, ఆబ్రహ్మభువనాల్లోకాఃపునరావ
ర్తినోర్జునై, తిహిస్తర్యతే , తచ్చద్వైపరార్థ్యమిత్యనెనసూచితం - అతోయథోక్తఎవార్థః ॥ ౩౧ ॥ * తతఃవిశేషంపృథివీ
మయమణ్డకటాహం - ప్రతిపద్యవ్యాప్యైత్యర్థః - అనెన ,, పృథివీమణ్డంభినతీ ,, తిశ్రుతిర్వాఖ్యాతా - విశేషశబ్దఃపృథివీవాచ
కః,, మహదాద్యావిశేషాన్తాఇతిప్రయోగాత్ - అత్రాపి, విశేషస్తువికుర్వాణాదమ్భసోగన్ధవానభూ,, దితివత్సమాణత్వా
చ్చ - విశేషంప్రతిపద్యనిర్యాతీత్యనుషక్తః , యద్వా, ఉత్తరత్రఉపైతీత్యనెనాన్వయః - తేనాత్మనాన్వయాపేక్షోపలక్షితః - ఆహం
ఆవరణజలం - ప్రతిపద్యేత్యన్వయః - ఆవరణాగ్నివ్యాప్తిమాహ ॥ అనలమూర్తిమితి ॥ మూర్తిభూతావరణాగ్నిం - ప్రతిపద్య -
అత్స్వరత్వరామకుర్వత్ - క్షేదదాహాదిశఙ్కా - భావాదిత్యభిప్రాయః - జ్యోతిర్నయః - అగ్నిర్భూత్వా ,, అభ్యంభవతీ ,, తివ
త్సంశ్లేషాభిప్రాయోజ్యోతిర్నయశబ్దః - వాయుంఆవరణవాయుముపేత్యకాలేపూర్వపూర్వావరణాత్వయానన్తరకాలే
వాయ్వాత్మనావాయుసంశ్లిష్టరూపేణో - పలక్షితః - జృహత్స్యకార్యభూతవాయ్వాద్యపేక్షయాబృహత్ - ఆత్మలిక్ష్మంస్వా
సాధారణశబ్దలిక్ష్మకం - ఖంఆవరణాకాశ-ముపేత్యఆత్మలిక్ష్మమిత్యత్ర - ఆత్మాస్వాసాధారణగుణశ్చబ్దలిక్ష్మం ఆత్మానాత్మనోః
ప్రమాణం - యస్య - తదిత్యర్థః - లిక్ష్మంయద్భృష్టదృశ్యయోరితివత్సమాణత్వాత్ - ఇదమావరణాన్తరేక్షపితత్తద్గన్ధాదిగుణవిశిష్ట
పృథివ్యాదిసంశ్లేషప్రదర్శనార్థముక్తమ్ ॥ ౩౨ ॥ * ఎవమాకాశంభినతీత్యన్తశ్చుత్త్యర్థఉక్తః - గచ్ఛతోముక్తస్యసూక్ష్మదే

హస్తేర్నియైస్తత్తద్భూతగుణగ్రహణమాహ । ఘోషేనేత్యాదినా ॥ బ్రహ్మలోకపర్యంతమైవశబ్దాదివ్యనాదరో ౨ భిప్ర
తః । ఆవరణభూతగుణానాంత్యనితరభోగ్యత్వాత్తత్తదగతాదీగృహ్యతీత్యభిప్రాయః । ఘోషేనస్వీయఘోషేన్ద్రియేణ-గ
న్ధంఆవరణపుధివీగుణభూతంగన్ధం - ఎవం-రసస్వీయేణరసం-దృష్ట్యావత్సుద్ధిన్ద్రియేణరూపం-తేజోగుణం-త్వచాత్వగ్నిన్ద్రియే
ణ-ఎవకారస్సంకర్యాభావద్యోతకః-శ్వసనంవాయుగుణంస్పర్శమ్, శోత్రేన్ద్రియేణభోగుణత్వం - స్వాధైత్వఃఆర్షః-ప్రా
ణేనాస్తకరణేన-ఆకూతిమభిప్రాయం ,, సమానీవఆకూతి ,, రితిశ్రుతి అత్య పాణశ బైన్ద్రియవృత్తిహేతుభూతముఖ్య
ప్రాణోనవివక్షితః-తేనాకూతిగ్రహణానంభవాత్ - అతో ౨ స్తకరణంవివక్షితం-అతః-అ స్తకరణ ప్రసూతోహ్యభిప్ర
యః-ఎవంఘోషాదిభిర్గతాదీనపేత్య - తత్తద్భూతభేదనదశాయాం, తత్తద్గుణాగృహ్యన్ముపైతీత్యర్థః ॥ ౨౯ ॥ అథా
హంకారమహత్ప్రకృతీనామతిక్రమమాహ ॥ సఇతి । సఃయోగీ-గత్యాగమనెన - వికార్యంస్వకార్య రూపేణపరిణామినమ
హంకారం-సంసాద్యత్యన్వయః । వికార్యమేవవిశిష్య-దేవమయందిగ్వాతాదిదేవాధిష్టయేన్ద్రియకారణం-మనోమయంమ
నఃకారణం-భూతసూక్ష్మేన్ద్రియసంనికర్షం - భూతాన్యాకాకాదీభూతాని-తత్సూక్ష్మేణ-శబ్దాదీన్ద్రియాణిజ్ఞానకర్తృభ
యేన్ద్రియాణి-తేషాంసంనికర్షంకారణం - భూతసూక్ష్మసంనికర్షత్వేన్ద్రియసంనికర్షత్వాభ్యాం త్రివిధాహంకారభేదాతా
మససాత్వికాహంకారావృత్తా, మనోమయందేవమయమితిచ-సాత్వికాహంకారకార్యప్రదర్శనం-దేవమయమిత్యే తావతై
వసిద్ధేతత్కార్యప్రదర్శనే-ఇన్ద్రియసంనికర్షత్వమనోమయతోవ్యక్తిన్ద్రియస్సప్తావన్-గ్రాహకరాజసాహంకార గ్రహణా
య-అతఎవ-రాజసాహంకారస్యనపుథకకార్యప్రదర్శనం-తస్యానుగ్రాహకమాత్రత్వేనపుథకకార్యాత్మమత్వాత్ - ఎత
చ్చా గ్రహ్యుతీభవిష్యతి - తేనాతిక్రమహంకారేణసహజలక్షితః - విజ్ఞానతత్త్వం మహాన్తం యాతి ,, విజ్ఞానసారథి
ర్యస్తు, బుద్ధింతుసారథి,, మహాన్వేబుద్ధిలక్షణ,, ఇతివచనానామైకార్థ్యాత్ - గుణసామ్యవస్థప్రకృత్యతిక్రమణమాహ - గుణ

దృష్ట్యాశ్వసనంత్యచైవ । శోత్రేణచోపేత్యనభోగుణత్వంప్రాణేనచాకూతిముపైతియోగీ-౨౯ । సభూతసూ
క్ష్మేన్ద్రియసంనికర్షంమనోమయందేవమయంవికార్యమ్ । సంసాద్యగత్యాసహ-తేనయాతివిజ్ఞానతత్త్వం గుణ
సంనిరోధమ్ ॥ ౩౦ ॥ తేనాత్మనా ౨౨ త్వానముపైతిశాస్త్రమానన్దమానన్దమయో ౨వసానె । ఎతాంగతింభాగవతీం
గతోయస్సచైపునర్నహవిషజ్జతేజమ్ ॥ ౩౧ ॥ ఎతస్య తీతేన పవదగీతేత్వయాభిప్రప్తేచననాతనెచ । యేచై
పురాబ్రహ్మణఆహతుష్టఆరాధితోభగవాన్వాసుదేవః ॥ ౩౨ ॥ నహ్యతో ౨ నృశ్శివఃపథావిశ్రుతస్సంస్మతావి

సంనిరోధమితి । గుణానాంసత్వరజస్తమసాంసంనిరోధఃసామ్యం-యస్మిన్-తత్ప్రధానంయూతీత్యర్థః ॥ ౩౦ ॥ తేన
తి । అవసానప్రకృతేరవధౌ,, గౌరనాద్యస్తవతీ,, సాజనితీ ,, నిత్యాసతతవిక్రియే ,, తిప్రకృతేర్నిత్యత్వాదైశావధిరవసానశ
బ్దోక్తః-స్వకీయభూతసూక్ష్మేన్ద్రియాణాంస్వకారణేషులయోప్య వసానశబ్దవివక్షితః-తేనాత్మనా, విరజసాన్వ రూపేణోప
లక్షితః-శాస్త్రమూర్తిషట్కరహితం-ఆనన్దంసరితశయానన్దస్వరూపం-ఆత్మానంపరమాత్మానం - ఆనన్దమయః-పరమాత్మసా
మ్యాపత్యాఆనన్దమయఃస్వయంసరితశయానన్దప్రచురఃఉపైతి, ఆత్మానన్దశబ్దాభ్యాం ,, ఆత్మనఆకాశస్సంభూతః ,, ఆన
న్దోబ్రహ్మేతిశ్రుతానాత్ ,, ఇత్యుపక్రమోపసంహారగతవాక్యద్వయంస్మరితం-ఎవం,, త్మయంతమస్య రజసఃవరాక,, ఆది
త్యవర్ణంతమసఃపరస్తాత్,, తదక్షరేపరమేవోమన్, ఇత్యుక్తప్రకృతిపురుషాతీతపరమాకాశస్థ భగవత్ప్రార్పితరాది
నాగతస్యోక్తా-ఎవం,, సఎనాబ్రహ్మగమయతీ,, త్యస్యార్థఉక్తః-అథధూమాద్య ర్చిరాదిమార్గయోఃప్రామాణికత్వంకథ
యన్, ఎతేన ప్రతిపద్యమానా ,, ఇత్యంశస్యార్థమాహ । ఎతామితి । భాగవతీంభాగవదుద్యోగం - గతింఅర్చిరాదిమార్గం,
యోగతః , సపునరిహ ప్రకృతిమణ్డలే - అ క్లంకర్తృధీనదేహం - ప్రతి-నవిష జ్జతేనానక్తో భవతి ॥ ౩౧ ॥ అథ
మార్గద్వయంనిగమయతి । ఎతేఇతి । ఎతస్యతీ ఇమామార్గేఅర్చిరాదిధూమాదిరూపా-వెదగీతే, యేచైమెరణ్యేత్రద్ధాంతప
ఇత్యుపాసతేతేర్చిషమభిసంభవన్తి, అథయఇమేగ్రామఇష్టాశూర్తందత్తమిత్యుపాసతేతేధూమమభిసంభవన్తి,, త్యాదివె
దబోధితే-అతఎవ, సనాతనేన్దితే - తేవస్యతీ-హేన్వప - త్వయాఅభిప్రప్తేచ,, యచ్ఛ్రోతవ్య,, మిత్యనెనార్చిరాదిమార్గ
స్యైవ-ధూమాదిమార్గస్యాపిప్రప్తత్వాత్-చకారాన్తయకథితేచేత్యర్థః-సనాతనత్వంవిశేషయతి ॥ యేఇతి ॥ యేచైయేస్యతీ-పు
రాకల్పదా-బ్రహ్మణేచతుర్ముఖాయ-ఆరాధితః, సమ్య గుపాసనయా ప్రీతః-వాసుదేవఃసర్వ భూతాన్తరాత్మభగవాన్-ఆ
హ ॥ ఉవాచ, తస్మాత్స నాతనేఇత్యర్థః ॥ ౩౨ ॥ సంసారిణో ౨ ర్చిరాదిప్రాప్తాభక్తియోగాదన్యఉపాయోనాస్తి-అర్చి
రాదిగతిచిన్తాపిభక్తియోగోపాయఇత్యాహ-నహీతి । అతఃఅర్చిరాదేః-అన్యఃఅపరః-సంస్మతౌసంసారే-శివఃపథాఃకల్యాణ
రూపోమార్గః-నవిశ్రుతఃవిశేషేణన శ్రుతః-యతఃఅర్చిరాదిమార్గచిన్తనాత్ - వాసుదేవేనర్వాన్తరాత్మని - భగవతీపరమా

స్త్రానిభక్తిర్భవత్.తస్మాత్తచ్చ నాచకార్యా,తథాచసూత్రకారః,,యోగినఃప్రతిస్త్రైతస్మాత్తైజైతే,,ఇతి-యోగినోయో
గనిష్ఠాఃప్రతిస్త్రైతస్మత్తవిషయభూతేస్తర్వవ్యదవయానపితృయాణాభ్యగతీ-స్త్రైతేయోగాగ్ధతయా ౭ నుదినం,,నైతే
స్మృతిపార్థజానన్యోగీముహూతికశ్చన తస్మాత్సర్వైశుకాలేషుయోగయుక్తోభవార్జునై,,తిస్తరణాదితిసూత్రార్థః* ॥ ౩౩ ॥ *
కథంవాసుదేవభక్తిరేవాద్విరాదిగతావుపాయఇత్యత్రాహ||భగవానితి||ఎవమెవమహాశబ్దోష్టైత్రేయభగవానితీ,,త్యాదిప్ర
కారణభగవచ్చ బ్రహ్మితోవాసుదేవఎవ-బ్రహ్మజగత్కారణం - తద్భక్తిరేవమోక్షోపాయః కథమిత్యత్రాహ||కా ర్షేన్య
నైతి || మనీషయాబుద్ధ్యా - కార్షేన్యనత్రిరస్వీత్య కృత్సన్ప్రమాణజాతం ముహుర్ముహురాలాచ్య ,, ఆలోఽద్యసర్వశా
స్త్రాశివిచార్యచపునఃపున,,రితివత్ - తదధ్య వస్యత్-తన్నిశ్చిత్తస్థితః - కిమధ్యవస్య దిత్యతఆహ - కూటస్థేనిర్వి కారెవర
మాత్మని.రతిఃముక్తావాసవః నిరతిశయానన్త పరమాత్మను భవజనితసర్వా వస్థో చితాశేషశేష తైకరతిః-యతఃభక్తియో
గాచ్చ వేత్ - సఏ వభక్తియోగోముక్త్య పాయ - ఇతినిశ్చిత్య - నిపుణ తరో లొకఃస్థితఇత్యర్థః * ॥ ౩౪ ॥ * నస్య
తీన్ద్రియేభగవతీకథంభక్తి రుత్ప ద్యతే , కథంతరాంతరిత్యా శబ్ద్య పరిశుద్ధ మనోవిషయత్వా దుభయ మపిసంభవ
తీత్యాశయేనాహ ||భగవానితి|| స్వాత్మయోగపరిశుద్ధమనసా , సర్వభూతేషు భగవాన్ , లక్షితః సాత్మాత్కారార్థః,,
మనసాతువిశుద్ధన,,మనసాభిక్ష్ ప్త,, ఇతిశ్రుతేః-తర్హి న కింఘటాదివద్భ్యవవేత్యత ఆహ||ద్రష్టాసర్వజ్ఞః-నకేవలంయోగప
రిశుద్ధమనోవిషయఎవ - ప్రమాణాన్తరవిషయోపీత్యాహ|| దృశ్యైరితి ||దృశ్యైర్బుద్ధ్యాదిభిః - మహదాదిభిః - మహాన్వై
బుద్ధిలక్షణఇతివచనాత్ - కార్యభూతైర్భూదాదిభి , ద్విష్టాతత్కారణభూతోఽనుమిత ఇత్యర్థః-నకేవలమనుమానవిష
యఎవ,కింతు - శాస్త్రవిషయోపీత్యాహ | లక్షణైరనుమాపకైరితిపదద్వయేన - లక్షయ స్థితిలక్షణానివేదాన్తవాక్యా ని,,న

హ | వాసుదేవభగవతిభక్తియోగోయతోభవత్ ॥ ౩౩ ॥భగవాన్బ్రహ్మకార్షేన్యనత్రిరస్వీత్యమనీషయా
తదధ్యవస్యత్కూటస్థై రతిరాత్మన్యతోభవత్ ॥౩౪॥భగవాన్సర్వభూతేషులక్షితస్వాత్మనాహరిః|దృశ్యై
ర్బుద్ధ్యాదిభిర్ద్విష్టాలక్షణైరనుమాపకైః ॥ ౩౫ ॥తస్మాత్సర్వాత్మనారాజకహరిస్స ర్వత్రసర్వ దా||శ్రోతవ్యః
కీర్తితవ్యశ్చస్తర్వభగవాన్స్మృతామ్ ॥ ౩౬ ॥పిబన్తియేభగవతలత్తనస్సతాంకథామృతంశ్రవణపుటేషు
సంభృతమ్|పునన్తితేవిషయవిదూషితాశయంప్రజన్తితచ్చ రణసరోరుహాన్తికమ్ ॥ ౩౭ ॥ *****
*****ఇతిశ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే,ద్వితీయస్కంధే , ద్వితీయోఽధ్యాయః*****
॥ఓం,శ్రీశుకఉవాచ||ఎవమేతన్నిగదితంపృష్టవాన్యద్భవాన్తమ|సృణోమ్యన్ద్రియమాణానాంమనుష్యేషుమనీషి

త్యంజ్ఞానమనన్తంబ్రహ్మ,,యతోవాఇమానిభూతానీ,,త్యాదీని-తథా-తదుపజీవ్యకారణత్వప్రతిపాదకాని,,సదేవసో
మ్యేదమగ్రఆసీ,,దిత్యాదీని-తైఃఅనుమాపకైఃస్మృతివచనైః-స్మృతీనాంశుభ్రమమాపకత్వాత్ - శుభ్రస్మృతిభ్యా మపుష్ప
లక్షితః-అనెన,కేవలానుమానగమ్యత్వవాదినోవైశేషికానిరస్తాః, తన్నిరాసప్రకారస్తు,,శాస్త్రయోనిత్వా,,దిత్యధికరణ
సాధ్యః-బుద్ధ్యాకార్యవర్తెల్లక్షితః, జగత్కారణతయాశాస్త్రైఃప్రతిపన్నః-తత్స్వరూపంతు, యోగపరిశుద్ధమనసాసాత్మా
త్కుర్వన్తిత్యాగమోక్షవివేకజన్యజ్ఞానద్వయవిషయత్వము క్తంభవతి * ॥ ౩౪ ॥ * యచ్ఛ్రోతవ్యమిత్యాది ప్రశ్నోత్తర
ముపసంహరతి ||తస్మాదితి|| స్పష్టోర్థః * ॥౩౬॥ * అస్తుయోగపరిశుద్ధమనోగ్రాహ్యత్వంయోగారమ్భా వాకథంస్యాదిత్య
త్రాహ | పిబన్తి || భగవత,ఆత్మనఃపరమాత్మనః-కథామృతం-యేపిబన్తి,తే-విషయవిదూషితాశయంపునన్తిత్వన్వయః,క
థామృతంవాకథంలభ్యత ఇత్యతఆహ||సతామితి||సతామితికర్తరిష్టపీ-సద్భిఃకర్తృపుటేషుసంభృతంపూరితం-అనెనసత్సేవ
యాప్రథమంభవితవ్యమిత్యుక్తంభవతి-సత్సేవయాప్రాప్తహరికథాశ్రవణేన-విషయైశ్చబుద్ధిభిర్విదూషితంకలుషిత-మా
శయంఅన్తఃకరణంపునన్తి-సత్సేవాదిభక్తియోగాన్తస్యఫలమాహ,,ప్రజన్తితి-తస్య భగవతః-చరణసరోరుహాయోః,అన్తికంస
మీపం-ప్రజన్తిప్రాప్నువన్తి, ప్రథమం,సత్సేవా-తతశ్చ ౧ వణం-తతోయోగారమ్భః-తతఆగమోక్షవివేకాదిసాధనసప్తకజ
న్యజ్ఞానాభ్యామనుగృహీతాప్రత్యక్షతాపన్నాభక్తి-రిత్యయంక్రమః-అతోక్తిః * ॥ ౩౭ ॥ * ఇతిశ్రీమద్భాగవతచంద్రిచ్చి
కాఖ్యానాంద్వితీయస్కంధవ్యాఖ్యానాంద్వితీయోఽధ్యాయః *****
ఎవంముముక్షోర్భగవచ్చ ౧ వణాదికంకర్తవ్యమిత్యుక్తం , అథతదేవవ్యతిరేకముఖేన ద్రథయితుమన్య దేవతానాం
తేనద్రథలప్రదత్వంవత్క్యకూర్వోక్తమనువదతి||ఎవమితి||మనుష్యేషు,కదాచిద్దైవవశాన్తనుష్యత్వంప్రాప్తేషుజీవేషు-యే
మనీషిణః-తేషాం,తత్రాపి-యేమియమాణాన్తేషాం. విశేషతోయత్కర్తవ్యం పురామాంప్రతిపృష్టవాన్-తద్భగవచ్చ ౧వ

తాదికమేవ-త్యేవనిగదితండ కమిత్యర్థః ॥ ౧౧ ॥ కామఫలపాప్త్యర్థమన్యేషాం నైవతానాంభజనమాహ ॥ బ్రహ్మవ
ర్చసేత్యాదిసా ॥ బ్రహ్మవర్చసంకామయమానః-బ్రహ్మణస్స తింవెదపతిం-యజెతభజెత, ఇన్ద్రియకామః ఇన్ద్రియసామర్థ్య
కామః-ఇన్ద్రియభజెతేత్యనుషక్తిః ॥ ఎవమగ్రీపి-ప్రజాపతీదత్తాదీ ॥ ౧౨ ॥ దేవీందేవస్యవిష్ణోస్సంబన్ధినీం, మాయాంవి
స్సయనీయశక్తిం - విభావసుంఆగ్నిం, వసుకామఃఅర్థకామః - వసుకాయజెత-వీర్య కామస్తురుద్యౌజయజెత-యజనఫల
మాహ ॥ వీర్యవానితి, భవేదితి శేషః - ఇదంసర్వత్రతత్తత్ఫలావాప్తేరుపలక్షణమ్ ॥ ౧౩ ॥ అన్నంభోజ్యంఆద్యంభక్ష్యం,,ఖ
రంవిశదమభ్యుమహన్యం,,ఖరంకతినంవిశదంవివిక్తావయవం-భక్ష్యమితి శేషః-తదుభయకామోఽదితీయజెత, అదితేస్సతా
దేవా ఆదిత్యాన్వా - దిశాంసంసాధకఃదిక్పతిత్వకామః ॥ ౧౪ ॥ పుష్టిర్దేహబలం,తత్కామః - ఇలాంపు ధీం యజెత-
ప్రతిష్ఠాకామఃస్థానాదప్రచ్యుతికామః - రోదసీద్యావాపృథివ్యా-తయోస్సర్వలోకాధార త్వల్లాకమాత్మత్వమ్ ॥ ౧౫ ॥
రూపమభికామయమానః, అప్సరాశ్చసామూర్వశీచ-తాం-సర్వేషామాధిపత్యకామః ॥ ౧౬ ॥ యజ్ఞంవిష్ణుం-కోశోవసుసం
వయః-వసుకామఇత్యత్రధనమాత్రమితిభేదః-ప్రచేతనంవరుణం - విద్యాకామఃజ్ఞానకామః-దాంపత్యార్థందంపత్యోరనోర్యన్య
ప్రీత్యర్థం-సతీమిత్యుమావిశేషణం-పతివ్రతాముమామిత్యర్థః ॥ ౧౭ ॥ ఉత్తమశ్లోకంవిష్ణుం-తస్తుంసంతానం-తన్వకవిస్తార
యక-సంతానవృద్ధికామఇత్యర్థః-రతౌకామఃబాధనివృత్తికామః - పుణ్యజనాకాయతౌక-ఓజస్కామఃబలకామః ॥ ౧౮ ॥
రాజ్యకామః-మనురూపాక-దేవాక-అభిచరకశత్రుమరణమిచ్ఛన్-నిర్వృతింరాక్షసం-కామకామఃభోగచ్ఛన్-అకామః-నైరా

తామ్ ॥ ౧ ॥ బ్రహ్మవర్చసకామస్తుయజెతబ్రహ్మణస్సతిమ్|ఇన్ద్రియన్ద్రియకామస్తుప్రజాకామః|ప్రజాపతీ ॥ ౧౨ ॥
దేవీంమాయాంతుశ్రీ కామ సైజస్సామోవిభావనుమ్|వసుకామోవసుసూన్రుద్యౌవీర్యకామస్తువీర్యవా ॥ ౧౩ ॥
న్నాద్యకామస్తుదితింస్వర్గకామోఽదితేస్సతా ॥ విశ్వాక-దేవాన్వాప్తకామస్సాధ్యౌసంసాధకోదిశామ్|
ఆయుష్షామోఽశ్వినౌదేవాపుష్టికామఇలాంయజెత్ ॥ ప్రతిష్ఠాకామఃపురుషోరోదసీలాకమాతరా ॥ ౧౪ ॥ రూ
పాభికామోగర్ధర్వాక-స్త్రీకామోఽప్సరణీర్వశీమ్ | అధిపత్యకామస్సర్వేషాంయజెతపరమేష్ఠినమ్ ॥ ౧౫ ॥ య
జ్ఞంయజెద్యశస్కామఃకోశకామః|ప్రచేతనమ్ | విద్యాకామస్తుగిశందాంపత్యార్థముమాంసతీమ్ ॥ ౧౬ ॥ ధర్మా
ర్థఉత్తమశ్లోకంతస్తుంతన్వకపితౄకాయజెత్ | రతౌకామఃపుణ్యజనానోజస్కామోమరుద్గతా ॥ ౧౮ ॥ రాజ్య
కామోమనుక-దేవాస్సర్వృతింత్యభిచారకః|కామకామోయజెత్సోమమకామఃపురుషంపరమ్ ॥ ౧౯ ॥ అకామస్సర్వ
కామోవామోక్షకామఉదారధీః | తీవ్రేణభక్తియోగనయజెతపురుషంపరమ్ ॥ ౧౦ ॥ ఎతావానెవయజతామి
హనిశ్చేయసోదయః | భగవత్యచలోభావోయద్భాగవతస జ్ఞతః ॥ ౧౧ ॥ జ్ఞానంయథా ప్రతినివృత్తగుణోర్ని
చక్రమాన్తప్రసాదఉభయత్రగుణేష్వనజ్ఞః | కైవల్యసంమతపథస్త్యభభక్తియోగఃకోనిర్వృతోహరికథాసు
రతినకుర్యాత్ ॥ ౧౨ ॥ శానకఉవాచ ॥ ఇత్యభివ్యాహృతంరాజానిశమ్యభరతర్షభః | కిమన్యత్ప్రవృత్తవాన్మహా

గ్యకామః-పరంపురుషంపరమపురుషం,,యోయోయూంయూంతనుంభక్త,,ఇతిరీత్యాఇన్ద్రియాదిరూపేణాపిపరమపురుషస్యైవాన్త
వత్ఫలప్రదత్వాత్తత్తత్ఫలెపుభిరిజ్యమానఃపరమపురుషఏవాన్తవత్ఫలానిప్రయచ్చతి,,అనన్యాశ్చిన్తయంతోమా,,మితిరీత్యాతు-
భజమానస్య - సవముక్తింప్రయచ్చ తీత్యభిప్రాయః ॥ ఉదారధీతి ॥ మోక్షకామవిశేషణం,తీవ్రేణావిచ్చిన్నేనభక్తియోగ
న ॥ ౧౯ ॥ ౧౦ ॥ ఎవంభజద్భిఃకదామోక్షోఽవాప్నోతఇత్యత్రఅహ-ఎతావానితి|ఇహోన్మీకలోకభజతాం-౨|శ్చైయసస్య
మోక్షస్యఉదయాలాభః-ఎతావాక ఎతదవధికః-భాగవతస ఛాత్-భగవత్యచలోభావఇతియత్-భాగవతస జ్ఞాద్యభగవత్యచ
తేభావెనతి-నిశ్చేయసోదయస్సిద్ధివ-తస్మాద్భాగవతసజ్ఞాదచలోభావఎవసంపాద్యఇతిభావః ॥ ౧౧ ॥ *యద్భాగవతసజ్ఞ
తఇత్యనెనసూచితాంహరికథాంప్రస్తోతి ॥ జ్ఞానమితి ॥ యాసుహరికథారతిష్ఠ-జ్ఞానాదీనిసంపత్స్యన్తై - తాసుహరికథాసు-
రతింకోనకుర్యాదిత్యన్వయః - యథాహరికథాదశాయాం-ప్రతినివృత్తా-గుణాఃసత్వాదికార్యాణి-ఉర్తయః-అ శనాయా
పిపాసాశోకమోహజరామృత్యవో-యస్మాత్తథాభూతంజ్ఞానం,ఆత్మప్రసాదశ్చిత్తనైర్మల్యం-ఉభయత్రలోకద్వయే-గుణే
మశబ్దాదిమవిషయేషు - అసజ్ఞోవైరాగ్యం-కైవల్యముక్తా-సమ్యతఃపన్థాఃఉపాయః,కైవల్యసంమతపథ-స్తథాభూతోభక్తి
యోగశ్చైత్యేతేసంపత్స్యన్తై - తథాభూతాసుహరికథాసు నిర్వృతఃసుఖతః-రతిమాసక్తిం-కోనకుర్యాత్-సర్వోపేకుర్యా
దైవేత్యర్థః ॥ ౧౨ ॥ ఎవంహరికథాప్రభావేఉక్తేపునర్జగద్వ్యాపారాదిరూపహరికథాబుభుత్సయామనిన్యపయో
స్సంవాదమవతారయితుంశానకఃపృచ్ఛతి,, ఇత్యభివ్యాహృతమిత్యాదినా ॥ ఇతిపూర్వోక్తప్రకారేణ-భివ్యాహృతంభా
షీతం-నిశమ్యత్రత్వా - భరతర్షభఃభరతవంశశ్రేష్ఠః రాజాపరిషీత్-ఋషింపరబ్రహ్మదగ్ధినం-కవింశ బ్రహ్మనిష్ఠాతం-

వైయ్యాసకింవ్యాసపుత్రం - శ్రీశుకప్రతిఅన్యత్కంపృష్టవాక్ ॥ ౧౩ ॥ శుశ్రూషతాంశోఽతుమిచ్ఛతాం-నఃఅస్మా
కం-హేనూతపావిద్యక్ - భాషితుంవత్తుం-అర్హసి-తత్ప్రశ్న ప్రశ్నేతవకోలాభఇతిచేత్తత్రాహ ॥ కథాఇతి ॥ హరికథై
వఉదర్శః ఉత్తరఫలంయాసాంతాః-హరికథోదర్శాః-హరికథాప్రధానాఇత్యర్థః - తథాభూతాఃకథాః- సతాంభగ
వద్భక్తానాం-సంసదీనభాయాం-స్యః-ధృవంనిశ్చయః - అతఃభగవత్కథాశ్రవణమేవలాభఇతిభావః ॥ ౧౪ ॥ రాజ
శుకయోర్భగవద్భక్తత్వమేవాహ ॥ సఇతిసాధైవ ॥ పాణ్డవేయోమహారథోగాజా-మహాభాగవతః-యోరాజా-చాలక్రీడన
క్తైర్పాలక్రీడాభిః క్రీడత్ - కృష్ణక్రీడాంశ్రీకృష్ణపూజారూపాంక్రీడా-మాదదే-తస్యచాలక్రీడాఅపిశ్రీకృష్ణపూజారూపావప-
అతఃఆచార్యాద్భాగవతఇత్యర్థః ॥ ౧౫ ॥ శుభం-భగవాన్ ॥ ఉత్పత్తింప్రళయంచైవభూతానా,, మిత్యాదిగు
ణవిశిష్టః - వైయాసకిః-వాసుదేవపరాయణఃవాసుదేవఃపరాయణంపరమప్రాప్యంపరమోపాయశ్చయస్య - సతథోక్తః
ఏవముభయోరపిభాగవతత్వాత్తత్సంవాదఏవప్రప్తవ్యఇత్యాహ - హి-యస్మాత్-సతాంభాగవతానా-మాగమేసంగతౌ-
ఉరుగాయస్యభగవతోగుణైరుదారాఃమహత్యః-కథా - స్యః-ప్రవృత్తాభవేయః ॥ ౧౬ ॥ శుకించ-వృధైవక్షీయమాణ
మాయుర్హరికథాయామేవసఫలంకుర్విత్యాశయేనాహ ॥ ఆయురితితిభిః ॥ ఆసౌసూర్యః-ఉద్యక్ ఉదయంపాశ్చన్నవక్-అ
స్తంభ-యక్-తిరోధానంప్రాప్నువక్ - నిమోచన్నిత్యర్థః ఉత్తమశ్లోకస్యభగవతో-వార్తయాకథయా-య- త్తతోసీతఃయః
త్తతోసీతః-తస్యఋతే - తంక్షణంవినా-ఆయుర్హృతం-సతుక్షణోనహృతః,సఫలఇత్యర్థః ॥ ౧౭ ॥ నను జీవనమేవతదా
యుషఃఫలమస్తుతత్రాహ ॥ తరవఇతి ॥ ఉత్పత్తినాశమధ్యస్థిరీర్జీవనం-ననుతేషాంశ్వాసోనాస్తితత్రాహ ॥భస్తాఇతి॥ చర్మ

యోవైయ్యాసకిమృషింకవిమ్ ॥ ౧౩ ॥ ఏతచ్ఛుశ్రూషతాంవిద్యక్ సూతనోఽర్హసిభాషితుమ్ ॥ కథాహరికథోద
ర్శాస్సతాంస్యస్సంసదిధ్రువమ్ ॥ ౧౪ ॥ సవైభాగవతోరాజాపాణ్డవేయోమహారథః ॥ చాలక్రీడనక్తైఃక్రీడక్ కృ
ష్ణక్రీడాంయఆదదే ॥ ౧౫ ॥ వైయ్యాసకిశ్చభగవాన్వాసుదేవపరాయణః ॥ ఉరుగాయగుణోదారాఃకథాస్సస్య
ర్హిసదాగమే ॥ ౧౬ ॥ ఆయుర్హరతివైపుంసాముద్యన్నస్తంభయన్నసౌతస్యరైయత్తతోసీతఉత్తమశ్లోకవార్త
యా ॥ ౧౭ ॥ తరవఃకింనజీవనిభస్తాఃకింనశ్వసస్యత ॥ నఖాదన్దినమేహనికింగామ్యాఃపశవోఽపరే ॥ ౧౮ ॥
శ్వవిడ్వరాపౌష్ట్యఖరైస్సంస్తుతఃపురుషఃపశుః ॥ నయత్కర్ణపథోపేతంజాతునామగదాభృతః ॥ ౧౯ ॥ బిలేబ
తోరుక్రమవిక్రమాన్యైనశ్చణ్డతఃకర్ణపుటేనరస్య ॥ జిహ్వోఽసతీదార్దురికేవసూతనహోపగాయత్యురుగాయగా
ధాః ॥ ౨౦ ॥ ధారఃపరంపట్టకీరీటజుష్టమపుర్వత్రమాక్షంననమేస్తుకున్దమ్ ॥ శావాకరౌనోకురుతస్సపర్యాం హ
రైర్లసత్కాఞ్చనకఙ్కుణౌవా ॥ ౨౧ ॥ బర్హాయితేతేనయనెనరాణాంలిక్లానివిష్టోర్మనిరీక్షతోయ ॥ పాదౌ
న్యణాంతౌదుగ్రీమజన్తభాజౌతైత్రాణినానువ్రజతోహరైర్ద్యౌ ॥ ౨౨ ॥ జీవజ్ఞోభవోభాగవతాఙ్గైరణంనజాతు
మర్త్యోఽభిలషేతః ॥ శ్రీవిష్ణుపద్యామనుజస్తులస్యాశ్చ్యవోయస్తునవేదగన్ధమ్ ॥ ౨౩ ॥ తదశ్చసారం

కోశానశ్వసన్దికిం-వాయుశూర్ధ్వంననిస్సారయన్దికిం-ననుతాసామాహారాదికంనాస్తితత్రాహ ॥ గ్రామ్యాఃపశవఃఅపరే
చ-ఆయుర్వ్యయంకుర్వన్తః- నఖాదన్దినాశ్చ-న్దినమేహ-న్దినరేతస్సిచ్ఛన్ది-మైథునంనకుర్వన్దికిమిత్యర్థః ॥ ౧౮ ॥ తమపిన
రాకారంపశుంమత్వాహ ॥ శ్వేతి ॥ విడ్వరాహఃగ్రామసూకరః-శ్వాదిభి-స్సదృశత్యైనసంస్తుతోనిరూపితః-సకఇత్యత్రఅహ ॥
నేతి ॥ జాతుకదాచిదపి-గదాభృతోభగవతో-నామ-యస్యకర్ణపథముపేతం - యత్కర్ణపథోపేతం-యస్యకర్ణమార్గంనప్రా
ప్నోతి-సఇత్యర్థః ॥ ౧౯ ॥ తమేవనిన్దతి ॥బిలేఇతి ॥ఉరుక్రమస్యభగవతో-విక్రమాన్వాపారా-నశ్చణ్డతఃఅశ్చణ్డ
తోనరస్య-యోకర్ణపుటే - బిలే-వృధారన్ధ్రే-హేనూత- ఉరుగాయగాధాఃభగవత్కథాఃనహోపగాయతి-తస్యజిహ్వ- అసతీ
దుష్టా,దార్దురికీవమణ్డాకజిహ్వప ॥ ౨౦ ॥ యది-ముకున్దంననమే తేజనమస్కుర్యాత్-తదుత్తమాక్షంశిరః-పట్టకీరీట
జుష్టంపట్టననహోష్ఠీమేణ , కిరీటేనవా-జుష్టమపి - పరంకేవలం-ధారః, హరైస్సపర్యాం-నోకురుతఃనకురుతశ్చై,త్రాకరౌహ
స్తౌ-లసన్తాకాఞ్చనకఙ్కుణౌయయోస్తథాభూతావపి- శావాశవసంబధినావివ ॥ ౨౧ ॥ విష్టోర్లిక్లానిమూర్తి, ర్మనిరీక్ష
తశ్చే - తేనయనె,బర్హాయితేమయూరపిచ్ఛనేత్రతుల్య,హరైఃతైత్రాణిక్రీరక్లాదీని-నానువ్రజతశ్చేత్,తాపాదౌ-ద్రుమ
జన్తభాజౌద్రుమజన్తభజతఇతితథా - వృక్షమూలతుల్యావిత్యర్థః ॥ ౨౨ ॥ భాగవతాఙ్గైరణం,జాతుకదాచిదపి,య
స్తు-నాభిలషేత,అభిలోనస్సృశేత్నధారమేత్ - సజీవన్-శవఃజీవన్తపిశవతుల్యః-శ్రీవిష్ణుపద్యాః శ్రీవిష్ణుపదలగ్నా యాః,
తులస్యాః-గన్ధం - యస్తుమనుజో - నవేద-అభిఘ్రాయనాభినందేదిత్యర్థః,సశ్వసన్శవఃప్రాణాయుక్తశవతుల్యః ॥ ౨౩ ॥ గృహ్యమాణైశ్శ్రవణీర్తనాదిభిఃగృహ్యమాణై - ర్భగవన్నామభిః-యదీయంహృదయం,నవిక్రియేతవికారంనప్రాప్నుయా

త-అథ, ముఖేవికాసః. నైత్రేజలం అనన్తాశ్రుభిద్రవః-గా త్రరుహేషుహర్షః రోమాఞ్చ శ్చ, నస్యా-తద్భదయం, అత్తసారం
కాలాయనం-బ తేతిభేదే, యదామనోవికారోభవతి. తదా అనన్తాశ్రురోమాఞ్చ శ్చ స్యాదిత్యర్థః ||౨౪|| భాగవతప్ర
ధానఃత్వం. మనసోనుకూలంప్రియం-భావసే. అథ-అతః. అస్య విద్యా యాంవిశారదఃనిపుణః, వైయాసకీః శ్రీశుకః-సాధు
పృష్టస్స-స్మృపతింప్రతియదాహ-తదభిధేహీత్యన్వయః ||౨౫|| ఇతిశ్రీభాగవతచంద్రావృత్తికాఖ్యానాద్ద్వితీయస్కంధవ్యా
ఖ్యానాంత్యతీయోఽధ్యాయః. ||౨౬||

ఎవమాపృష్టస్సుతోరాజ్ఞః ప్రశ్నంకథయితుంతస్యప్రాక్తనీంస్థితిమాహ | వైయాసకేరితి | వైయాసకః శ్రీశుకస్య
అత్తస-స్తత్త్వనిశ్చయంయథావస్థితస్వరూపనిశ్చయకంవచః, ఇతిఉక్తప్రకారేణ-ఉపధార్యశ్చత్వా, ఔత్తరేయఃఉ
త్తరాశ్రుతోరాజా-శ్రీకృష్ణ-సతీమతిం-వ్యధాతేఅకరోత్ ||౨౭|| కించ|ఆత్మేతి|ఆత్మాదేహః. అగారం-ద్రవిణబంధనం.
ఆత్మాదీను, అవికలనిరుపద్రవ-రాజ్యేచ-నిరూఢాంసిత్యరూఢాం-మమతాంఅహంమమత్వాభిమతిం. తత్కృజ ||౨౮||
హేసత్తమాః-శానకాదయః, ఇమమేవహారికథాలక్షణమేవ-అర్థం-పప్రచ్ఛ-మాంప్రతియత్పృచ్ఛథయూయం-కథంభూ
తఃపప్రచ్ఛ-కృష్ణానుభావశ్రవణేత్రద్దధానః. అతఎవ, మహాయశాః ||౨౯|| సంస్థాంమృత్యుం-విజ్ఞాయజ్ఞాత్వా-త్రైవర్తి
కంధర్వార్థకామసాధనంకర్త. సంస్యస్యత్కృత్వా-భగవతివాసుదేవ-సాత్త్వభావంస్వసాత్త్వత్వం-మమాత్మావాసుదే

హృదయంబ తేదంయద్భవ్యమాజ్ఞేర్హరినామగేయైః | నవిక్రియతాథముఖేవికాసోనైత్రేజలంగా త్రరుహే
షుహర్షః ||౨౪|| అథాభిధేహ్యక్లమనోనుకూలంప్రభావసేభాగవతప్రధానః | యదాహ వైయాసకీరాత్మ
విద్యావిశారదోన్యపతింసాధుపృష్టః ||౨౫||
ఇతిశ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, ద్వితీయస్కంధే, తృతీయోఽధ్యాయః
శ్రీసూతఉవాచ | వైయాసకేరితివచస్తత్త్వనిశ్చయమాత్మనః | ఉపధార్యమతింకృష్ణఔత్తరేయస్సతీంవ్యధాతే |
అత్తజాయాసుతాగారపశుద్రవిణబంధుః | రాజ్యేచావికలనిత్యంసిరూఢాంమమతాంజహా ||౨౮|| పప్రచ్ఛ
దేమమేవార్థంయన్త్యంపృచ్ఛథనత్తమాః | కృష్ణానుభావశ్రవణేత్రద్దధానోమహాయశాః ||౨౯|| సంస్థాంవిజ్ఞా
యసంస్యస్యకర్తత్రైవర్తికంచయత్ | వాసుదేవభగవతిసాత్త్వభావంపరంకథః ||౩౦|| రాజోవాచ | నమీచీనం
వహోబ్రహ్మకసర్వజ్ఞస్యతవానఘ | తమోవిశీర్యతేమహ్యంహరైఃకథయతఃకథాః ||౩౧|| భూయఎవవివిత్సా
మిభగవానాత్మమాయయా | యదిదంస్యజతేవిశ్వందుర్విభావ్యమధీశ్వరైః ||౩౨|| యథాగోపాయతివిభు
ర్యథాసంయచ్ఛతేశ్చనః | యాయాంశక్తిమపాశ్రిత్యపురుషక్తిఃపరఃపుమాః | ఆత్మానంక్రీడయక్రీడన్త
రోతివికరోతిచ ||౩౩|| సూనంభగవతోబ్రహ్మహరెర్దుత్తకర్తణఃదుర్విభావ్యమివాభాతికవిభిశ్చవిచెష్టితమ్ |
యథాగుణాంస్తుప్రకృతేర్మ్యగపత్యమశోపివా | విభర్తిభూరిశస్త్వైకేకుర్వకర్తాణిజన్మభిః ||౩౪||

ఇతిబుద్ధివిశేషం-పరంధృఢం, గతభిత్కర్త, ఎవంవిధఃప్రచ్యేతిపూర్వేణాన్వయః ||౩౫|| స్వబుభుత్సితముపపాదయితుం
మునివచనమభినన్దతి | నమీచీనమితి | హేబ్రహ్మక-అనఘ-మహ్యం, హరైఃకథాఃకథయతః-సర్వజ్ఞస్యతవ-వచః-నమీచీనం-
యతస్తమో-జ్ఞానంవిశీర్యతేనశ్యతి ||౩౬|| బుభుత్సితంపృచ్ఛతి | భూయఇతి | భూయఃపునః, వివిత్సా మివాదితుమిచ్ఛామి-
అధీశ్వరైఃబ్రహ్మాదిభిఃదుర్విభావ్యంఅప్రతర్క్యం-ఇదంవిశ్వం-యథాస్యజతి ||౩౭|| యథాగోపాయతిరత్న-యథాపు
నస్సంయచ్ఛతేసంహరతి-పురుషక్తిఃఅనన్తశక్తిః-పరఃపుమాఃపరమపురుషః-యాయాంబ్రహ్మాదిరూపాంశక్తింశరీర-ము
పాశ్రిత్యఅధిష్ఠాయ-ఆత్మానంబ్రహ్మరుచ్యాదిరూపిణంసాత్త్వానం-క్రీడయక్రీడన్త్యాదివ్యాపారవిశేషాభినివిష్టంకుర్వక,
స్వయంక్రీడక-స్థిత్యాదివ్యాపారంకుర్వక-కరోతిస్వయమేవతత్తదస్తరతయాస్పృహ్యాదివ్యాపారంకరోతి, వికరోతితత్తద
స్తరతయావిరుద్ధంకరోతి, ఇయంజగద్వ్యాపారరూపాక్రీడా-సాత్త్వన్త్యమూలా-నతు-చాలాదీనామివకర్తమూలే-త్యభి
ప్రాయః ||౩౮|| ఉపసంహరతి | హేభగవత్-అద్భుతకర్తణఃవిస్తయనీయవ్యాపారస్య-హరైః, విచెష్టితం-కవిభిర్జ్ఞానా
ధికైరపి-దుర్విభావ్యమప్రతర్క్యమివాభాతిప్రతీయతే ||౩౯|| అన్యదపిపృచ్ఛతి | స్వయమేకః-జన్మభిరవతారై-ర్భూ
రీశః-కర్తాణిచెష్టితాని-కుర్వక, ప్రకృతేర్మ్యగపత్య-యగపత్య, అపివా-క్రమశః-యథాభిభర్తి-అత్రయథాస్యజ
తీతి-నిమిత్తోపాదానాధికరణానాంప్రశ్నః-యథాగోపాయతీత్యన-రక్షితుస్సస్యకీఃస్పృహ్యాదావిచరత్తణేపిజీవాన్తర్యా
మిత్యేన, ఉతసావతారేజైవ-రక్షణమితిప్రశ్నః-యథాసంయచ్ఛతభిత్త్యన-సంయమాధికరణప్రశ్నః, నారదీయానాంప్ర
శ్నానాంతదైవావతరవిషయమాణత్వాత్, యథాగుణాంస్త్విత్యన, భగవదవతారస్యగుణత్రయాత్మకత్వ, మథవాత్రయా

కామవాన్యతమగునాత్మ కత్వ, మథవాఽపాకృతత్వమెతప్రశ్నః-అత్రయద్యపినతృతీయపక్షఃప్రశ్నారూఢ, స్తథాపిప్ర
వృతభిషేత, స్తస్యైవసిద్ధాన్తకోటిత్వాత్ ॥౧౬॥ విచికిత్సితమితి-ఎతత్పురోక్తం, మమమ-విచికిత్సితంవిచారయితుమ
ప్తం, భగవాన్ భవాన్-యథా, యథావత్ బ్రవీతుకథయతు-త్వమెవకథయతుంసమర్థత్యాహ ॥శాబ్దేతి॥ శాబ్దేబ్రహ్మణిశ
బ్దాత్కబ్రహ్మణి-నిష్ఠాతఃపరిసిష్ఠితః, కృత్స్నశాస్త్రార్థవిత్-పరస్మింశ్చబ్రహ్మణినిష్ఠాతఃఖల్విత్వన్వయః॥అనెనబ్రహ్మవిషయ
యోగజన్యజ్ఞానసంపత్తిరుక్తా ॥౧౦॥ హరేఃగుణానుకథనె, ఇత్యుక్తప్రకారేణ, రాజ్ఞాడపామన్రితఃప్రార్థితః-హృషీక
శంభగవన్తం-నర్వేన్ద్రియనియన్తారం, అనుస్త్పత్య-ప్రవక్తుం దేవతాగురునమస్తారాదిరూపముపక్రమంకృతవాన్ ॥౧౧॥ త
దేవాహానమఇతిపరస్మైప్రకృతిపురుషవిలక్షణాయ - తత్రసాతుః, ధూయసెస్వరూపతోగుణతశ్చస్తర్భహిశ్చవ్యా
ప్యరరమానాయ - తదేవదర్శయతి, సతఃప్రపజ్చస్య, ఉద్భవఃఉత్పత్తిః, స్థానంపాలనం, నిరోధస్సంహార, స్తవవలీలా-త
యా-గృహీతశక్తిత్రితయాయ, గృహీతంహిరణ్యగర్భస్వావతారశంకరరూపశక్తిత్రితయం, యేనతస్మై, అనెనవైలక్షణ్యము
క్తం, ధూయ స్త్వమాహ ॥ అస్తర్భవాయఅస్తరాత్మనె, అనెన, సర్వస్య వ్యాప్యత్వా, తదపేక్షయాస్వస్యవ్యాపకత్వ
ముక్తం, అనుపలభ్యంవ ర్తయస్య, తస్మైవర్తశబ్దో, గన్తవ్య మార్గపరోష్యతో పాసనారూపజ్ఞానవిషయాధూతభగవ
త్స్వరూపాదిపరః, ఉపచారాత్, అనెనప్రకృతకరణాగోచరత్వ ముక్తమిదమపివైలక్షణ్య సంపాదకమ్ ॥౧౨॥ అ
నుపలభ్యంవ ర్తయేనుపాస్యత్వంస్యాదిత్యతః॥ ధూయఇతి ॥ సద్వృజినచ్చిదేసతాంపాపచ్చిదే, అసతాందుష్కృ
తాం-అసంభవాయవినాశాయ, అఖిలసత్వమూర్తయే - అఖిలంపూర్ణంసత్వమేవమూర్తిర్యస్యతస్మైఉపాత్తపూర్ణసత్వదే

విచికిత్సిత మెతస్మైబ్రవీతుభగవాన్యథా॥శాబ్దేబ్రహ్మణినిష్ఠాతఃపరస్మింశ్చభవాన్ఖలు॥౧౦॥ శ్రీ సూతడవాచ॥ ఇ
త్యుపామన్రితోరాజ్ఞాగుణానుకథనహరేః ॥ హృషీకశమనుస్త్పత్య ప్రవక్తుముపవక్రమే॥౧౧॥ శ్రీశుకడవా
చ॥ నమఃపరస్మైపురుషాయధూయసెనదుద్భవస్థాననిరోధలీలయా॥ గృహీతశక్తి త్రితయాయదేహీనామన్త
ర్భవాయానుపలభ్యంవ ర్తయే ॥౧౨॥ ధూయేనమస్సద్వృజినచ్చిదేసతామసంభవాయాఖిలసత్వమూర్తయే॥
పుంసాంపునఃపారమహంస్యత్రమేవ్యవస్థితానామనుమృగ్యదాశుషే ॥ ౧౩ ॥ నమోనమస్తైస్త్వంవభాయ
సాత్వతాంవిదూరకాష్ఠాయముహుఃకుయోగినామ్ ॥ నిరస్తసామ్యాతిశయేనరాధసాన్వధావనిబ్రహ్మణిరం
స్యతేజఃమః ॥౧౪॥ యత్కిన్తనంయత్సరణంయదీక్షణంయద్వన్తనంయచ్ఛ్రవణంయద్దర్శనమ్ ॥ లోకస్యసద్యో
విధునోతికల్మషంతస్మైసుభద్రశ్రవసేనమోనమః ॥ ౧౫ ॥ వివక్షణాయచ్చరణోపసాదనాత్సజ్జంశ్యదస్యోభ

హాయత్కర్థః-స్వతోఽనిన్ద్రియత్వేపి, సౌలభ్యాతిశయేన, సాధుపరిత్యాగాయదుష్కృద్వి నాశాదికుర్వత్, అఖిలమనుజన
యనవిషయతాంరామకృష్ణాదిరూపేణగతభివ్యర్థః, ప్రకృతిపురుషవిలక్షణత్వాత్ సగ్వజగత్కారణత్వాద్వా సత్వాదిగుణ
వత్త్వాచ్చముముక్షోరుపాస్యత్వం, మోక్షప్రదత్వంచాహ, పారమహంస్యేపరమహంసానాంసంబధినిచతుర్థాశ్రమభివ్యర్థః, తస్మై-వ్యవస్థితానాంభదంముముక్షుమాతోపలక్షణం- పరమహంసానాంప్రాయశోమముక్షుత్వాత్తదాశ్రమనిర్దేశః,
బ్రహ్మవిద్యాజ్ఞత్వేనతత్తత్సాన్విత్రమప్రయుక్తకర్తానుష్ఠానపరాణాం, అనుమృగ్యదాశుషే- అనుమృగ్యోలబ్ధమిష్టోర్థస్త
స్యదాశుషేదానశీలాయ ॥౧౩॥ సౌలభ్యవిశిష్టమేవనమస్కరోతి॥ సాత్వతాంయదూనాం, ఋషభాయశ్రేష్ఠాయ-ఆ
శ్రితవాత్సల్యాతిరేకాత్సాత్వతశ్రేష్ఠత్వేనావతీర్ణాయత్కర్థః-ఎవంధూతోపి - దుర్యోగినాందుర్లభఎవెత్యాహ ॥విదూరేతి॥
కుయోగినాంకుత్సితయోగినాం - భగవద్భక్తియోగవిధురయోగనిష్ఠానాం, విదూరకాష్ఠాయవిదూరాదూరతరాకాష్ఠాదిక్
యస్యతస్మై, దుర్యోగిభిఃస్యదిగపిదుర్జ్ఞేయతథావిధాయత్కర్థః, తదేవంవై షష్య ప్రతితావపి, సగోషత్వాయాచిన్ద్రైశ్చ
ర్యమాహ ॥ నిరస్తేతి॥ స్వరాధసాన్వతేజసా, నిరస్తంసావ్యంఅతిశయశ్చయస్య, తేన-తేజసా-ఉపలక్షితే-స్వధామని,
స్వేమహిమ్ని ప్రతిష్ఠిత, ఇతిశుక్రత్యక్తరీత్యాగ్వప్రతిష్ఠే, స్వయంజ్యోతిషివా, రంస్యతేరమమాణాయ, తేతుభ్యం, నమోన
మోస్తు, తద్గుణవిశిష్టాకారోద్దేశేననమస్కృతేపానఃపున్యంనిస్సమాభ్యధికస్వకీయతేజసోపలక్షితేస్వస్మిన్నైవరమమాణస్య
నకించదపివై షష్యేణప్రయోజనమితి, నహికల్పదుర్మమస్యభజతామభీష్టాదదతోవై షష్యమస్తీవక్తుంయుక్తమ్ ॥౧౪॥ య
యతఏవవిచిత్రైశ్చర్యవత్వేనవై షష్య - మతఏవతత్కిన్తనస్తరణాదేస్సమస్తదురితనివర్తకత్వమిత్యాహ ॥ యత్కిన్తనమి
తి॥ ఈక్షణంఅర్చావిగ్రహాదినిరీక్షణం - అర్హణంపూజనం, యత్కిన్తనాదినిష్ఠస్యలోకస్య - కల్మషందురితం-విధునోతిసద్యో
వివాశయతి-తస్మై - సుభద్రశ్రవసేసుభద్రంసుమధ్యశంశ్రవఃకీర్తిర్యస్యతస్మై-నమః ॥౧౫॥ నకేవలంశ్రవణాదిభిర్దురితం

వృత్తిరేవ, కీర్తనాదిభిర్విశుద్ధనాత్మనాపరిపూర్ణ భక్తియోగంతతో బ్రహ్మపిపాప్రాప్తువ స్తీత్యాహ వివక్షణా ఇతి । యచ్చ రణో
 వసాదనాత్ యచ్చ రణయోరువసాదనాత్ , ఉపసత్తేర్భజనాదిత్యర్థః, తస్మాద న్తరాత్మనోమనసః , ఉభయత్ర ఇహోముత్రచ
 సజంశ్యదస్య , గతక్లమానివృత్తసాంసారికతాపత్రయాః, బ్రహ్మగతిం బ్రహ్మభ్యాం గతిం, పరమప్రాప్త్యాం విస్త నిప్రాప్తు
 వ స్తి, హీతిప్రద్ధిం ద్యోతయతి,, బ్రహ్మవిదాపోత్తిపర,, మితిశ్రుతిప్రసిద్ధేః, తస్మై సుభద్రశ్రవసేనమభిత్వర్థః ॥౧౬॥ శ్లోభక్తి
 శూన్యానాం సర్వాణ్యపి సాధనాని నిష్ఫలానిత్యాహ । తపస్విన ఇతి । తపస్వినః కృతచాన్ద్రాయణాదితపోనిష్ఠాః మనస్వినః మ
 నః ఆదీన్ద్రయనిగ్రహపరాః - మన్త్యవిదః మన్త్యజాపపరాః- సుమ క్లశాః సదాచారపరాః- ఎతేనర్వే - తప ఆదేః- యదర్పణం య
 స్తీక భగవతీ సమర్పణం - యదుపాసనా క్లత్వేనానుష్ఠానం వి నెతియావత్ - ఔమంత త్తతప ఆదేః పరమం ఫలం- నన్త ని - సల
 భ నై యద్యపి-యత్కించిద్ధరితనివృత్త్యాదిరూపం ఫలమాప్తువ స్తి-తథాపినాత్మయ్యం ఫలమాప్తువ స్తి- భక్తియోగా క్లత్వేన
 తప ఆదికుర్వాణా స్తు - నిరతిశయ ఫలం ప్రాప్తువ స్తీత్యభిప్రాయః- తస్మై నమభిత్వన్వయః ॥౧౭॥ శ్లోకిం వ క్తవ్యం భాగవ
 తా ఆత్మానం విశోభ్య బ్రహ్మ ప్రాప్తువ స్తీతి - భాగవతా శ్రితా హీనజాతీయా అపి ప్రాప్తువ స్తీత్యాహ ॥ కీరా తెతి । కీరా తాద
 యోహీనజాతయః- అన్యైః- యే పాపాః పాపజాతయః - యదుపాశ్రయాశ్రయాః, యం పరమపురుషం ఉపాశ్రితాః- యదు
 పాశ్రయాః భాగవతాః - తదాశ్రయాః భాగవతా శ్రితాః- శుద్ధ్యన్తి అనంభావనాశఙ్కాం పరిహరతి , ప్రభవిష్టవైప్రభవన
 శీలాయ- పూర్వోక్త తప ఆదీనాం ఫలప్రదాయేత్యర్థః- అహంహీనర్వయజ్ఞానాం భోక్తా చ ప్రభు రేవచె,, తిభగవద్వచనాత్-
 సర్వకర్మ ఫలప్రద త్వేన సర్వ సాధనానాంతత్సమర్పణమేవ యుక్తమితి భావః ॥౧౮॥ శ్లో ఎత దేవోపపాదయతి స ఇతి ॥ సః-ప్ర
 సిద్ధః- ఎవ ఆత్మా పరమాత్మా - ఆత్మ న తాంకవలభ క్తియోగనిష్ఠానాం- యః అధీశ్వరః- యోగ ఫలప్రదః- త్రయామయః పూర్వ

యతోఽన్తరాత్మనః । విస్త స్తహి బ్రహ్మ గతిం గతక్లమా స్తస్మై సుభద్రశ్రవసేన మోనమః ॥౧౬॥ తపస్వినోదా
 నపరాయశస్వినోమనస్వినోమన్త్యవిదస్సు మక్లశాః । ఔమం న విస్త నివినాయదర్పణంతస్మై సుభద్ర శ్రవసేన
 మోనమః ॥ ౧౭ ॥ కీరాతహూణాన్ధ్రపులిన్ద్రపుల్కసా ఆభీరకశ్కాయవనాః కషాదయః । యేన్యైః పాపా
 యదుపాశ్రయాశ్రయాశ్శుద్ధ్యన్తి తస్మై ప్రభవిష్టవైప్రభవనమః । ౧౮ । స ఎవ ఆత్మా ౭౭ త్వవతామధీశ్వరస్త్రయీ
 మయోధర్మమయస్తపోమయః । గతవ్యభీకై రజశంకగాదిభిర్వితర్క్య విశ్లోభగవాన్ ప్రసీదతామ్ ॥౧౯॥ శ్రియః
 పతిర్వజ్ఞపతిః ప్రజాపతిర్ధియాం పతిర్లోకపతిర్ధరాపతిః । పతిర్గతిశ్చ స్థకవృష్టిసాత్వతాం ప్రసీదతామ్ ॥ మేభగ
 వాన్ సతాం పతిః ॥ ౨౦ ॥ యదజ్ఞ్యైర్భిధ్యానసమాధిభాతయాధియాన్సుపశ్యన్తి సాత్వత్వమాత్మనః । వదన్తిచై

భాగోక్తకర్తారాధ్య - స్తత్ఫలప్రదభిత్వర్థః-ధర్మమయఃస్తార్తదానాదిధర్మారాధ్య- స్తత్ఫలదభిత్వర్థః తపోమయః ఉపనిష
 ద్భాగోక్తోపాసనాత్మకజ్ఞానమయః - తజ్ఞానప్రాచుర్యవైద్య- స్తత్ఫలప్రదభిత్వర్థః-తత్తద్దేవానాంతత్సత్ఫలదాత్మత్వశ్రవణా
 త్క-థంతస్యైవ సర్వకర్తారాధ్యత్వమిత్యత ఆహ । గతవ్యభీకైః గతదోషైః- అజశంక రాదిభిర్భృహ్మరుద్రాదిభిః- వితర్క్యవి
 శ్లోనిశ్చేతుమశక్యం- విశ్కంలక్షణంచిహ్నం యగ్య - సః-బ్రహ్మదయోపియదీయలక్షణాని వితర్క్యన్తి తథాహూతస్తేషామప్య
 న్తరాత్మత్వేనోపాస్య ఎవ-తత్తద్భృహ్మదిరూపేణ ఫలదభిత్వార్థమయం- ఎవం విధభగవత్ప్రసాదం స్వస్య ప్రార్థయతే ॥ భగవాని
 తి-అనెన దేవతావిశేషశ్చ వివక్షితః ॥ ౧౯ ॥ సర్వపాలకత్వమనుస్తరన్నాహ ॥ శ్రియః పతిః లక్ష్యః పతిః భక్తైత్యర్థః- యజ్ఞపతిః
 చైదికధర్మమర్యాదాపాలకః - ప్రజాపతిః ఆ బ్రహ్మ స్త మ్భు పర్యస్త ప్రజాపాలకః- ధియాంధ్యా నానాం ఉపాసనానాం
 పతిః- తన్మర్యాదాపాలకః- యజ్ఞపతి ధియాం పతిరితి - భాగద్వయాభిప్రా యేణోక్తం - లోకపతిః సమస్తభువనానాం పా
 లకః , భువనానాం తదన్తర్గతానాం చ పాలనాభిప్రా యేణ - లోకపతిః ప్రజాపతిః తిహోక్తం , ధరాపతిః భూపాల
 కః - ధరాయాః లోకాన్తర్గత్యైవ్యధర్మచాహుశ్యాత్ప్రభగుక్తిః - కృష్ణాదిరూపేణ భూలోకే ౭ వకీర్య దుష్కృద్వి
 నాశంకుర్వక విశేషేణ మర్యాదాపాలకభిత్వర్థః- అవతారప్రయోజనమాహ ॥ పతిర్గతిరితి । అన్తకాదయోయాదవ
 ప్రభేదా-స్తేషామక్యూరోద్ధవాదీనాం- సాధూనాం చ, పతిర్గతిశ్చ, పాలకః ప్రాప్యశ్చ , పతిర్గతిశ్చేత్సుభయోపాదానన, సాధు
 పరిత్రాణమేవావతారకృత్యం, దుష్కృద్వి నాశనంత్యానుషక్తికమితివ్యక్తేతం, నకవలంస్వ కులీనానామేవ సతాం పతిః, కింత్య
 న్యేషామపి సతామిత్యాహ । సతాం పతిః, గతిశ్చేత్య సుషజ్యతే ఎవం విధోభగవాన్- మేమహ్యం ప్రసీదతు ॥ ౨౦ ॥ శ్లో
 జ్ఞానప్రదత్వేన సతాం పతిత్వమేవ వ్యక్తీకుర్వం స్తత్ప్రసాదం ప్రార్థయతే । యదిత్యాదిద్వాభ్యాం- యస్యాస్మ్యైర్భిధ్యాన
 మేవ సమాధిః- తేన-భాతయాశోధితయా-ధియా- ఆత్మనః తత్త్వం యాథాన్యైః కవయః- స్వయం పశ్యన్తి- తాన్- అన్యైభ్య

శ్చ.యథారుచంయథామతిరుక్ - ప్రతిభా-వదన్విచడపదిశన్విచేత్యర్థః-సభగవాన్-మహ్యంప్రసీదతామ్* ౧౧ | *కించ-పు
రాకల్పదా-అజస్యబ్రహ్మణః-హృది-స్త్రితింస్పష్టివిషయాంస్త్రితిం-వితన్వతావిస్తారయతా-యేనపరమాత్మనా-ప్రచోదితా
సంహృదితా-సరస్వతీత్రయాయాపా-స్వలక్షణాస్వరవిశేషాదిస్వాసాధారణచిహ్నవతీ-అస్యతఃముఖతః-పాద్యురభూత్
పాద్యురభూతవతీ-సఃప్రచోదయతా-ఋషీణాంజ్ఞానప్రదానాం,ఋషభఃశ్రేష్ఠః-మేప్రసీదతామ్* ౧౨ | *ఇదాసీంభగ
వానెవస్యవాచాంప్రతిపాద్యస్యాదితిపార్థయతే || భూతైరితి | సభగవాన్-మేవచాంసి - అలంకృషీష్టఅలంకరోతు-ప్ర
తిపాద్యస్యాదిత్యర్థః, వాచాంభగవత్ప్రతిపాదనమేవహ్యాలంకారః-యథోక్తం,,తద్వాగ్విసగ్గోజనతాఘవిష్ణవ,,ఇత్యా
ది,,నను-భవతోచ్ఛర్యమాణానాంనానావిధశబ్దానాంకథంసంవప్రతిపాద్యస్యాదిత్యతథా | మహద్భిర్భూతైర్నహదా
దిపృథివ్యనైర్భూతైః-ఇమాః,పురఃపురాణే-శరీరాణి - నిర్మయ-విభుఃస్వయంత్రజ్జీవాన్తర్వాగ్విపనస్వభావః-అమూ
ఘానుపురీష-కేతే అతఎవ-పురుషఃపురిశయనాత్పురుషశబ్దవాచ్యః-అవతిష్ఠతే-నకవలంకేతే-కింతు-లీలారసమప్యనుభవశీ
త్యాహ | పోడశగుణాశబ్దాదివిషయాన్ పంచ-పంచవాగాదివ్యాపారాన్-పాద్యాణాదివాయువృక్షీఃపంచ-ఎకంమనో
గుణంసంకల్పాదిం-ఎతాన్పోడశగుణాన్-స్వయంపోడశాత్మకః-ఎకాదశ్యైర్వియ - పంచభూతాత్మభూతః-భుజైలిలారస
మనుభవతీత్యర్థః,జీవాన్తర్వాగ్విమిత్యై నగుణాగృహ్యతోభగవతోగుణగ్రహణంలీలారసః-జీవస్యతుకర్తాయతోభోగఇతి
భావః-ఎవంచ-దేవాదినామయాపాణాంపరమాత్మపర్యంతత్వాన్, న్నతాన్స్తనర్వవచసాంప్రతిష్ఠాయత్రశాశ్వతీ,తిన్యా

తత్త్వయోయథారుచంసమేముక్తునోభగవాన్ప్రసీదతామ్* ౧౧ ||ప్రచోదితాయేనపురాసరస్వతీవితన్వ
తాజస్యసతీంస్త్రితింహృది | స్వలక్షణాపాద్యురభూతి-లాస్యతస్యమే* ఋషీణామృషభఃప్రసీదతామ్*
భూతైర్నహద్యర్థఇమాఃపురోవిభుర్నిర్మయకేతేయదమూఘపూరుషః | భుజైగుణాన్పోడశపోడశాత్మ
కస్సోలంకృషీష్టభగవాన్వచాంసిమే ౧౩ || నమస్తస్తైభగవతేవాసుదేవాయవేదసే | పపుర్వానమఘంసౌ
మ్యాయన్తుభామ్పురుహంసవమ్ ౧౪ | ఎతదేవాత్మభూరాజన్ నారదాయవిప్రుచ్చతేవేదగర్భోఽభ్యధా
త్పూర్వంయదాహహారిరాత్మకః ౧౫ ||*****
*****ఇతిశ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, ద్వితీయస్కంధే, చతుర్థోఽధ్యాయః*****
నారదఉవాచ | దేవదేవనమస్తేస్తుభూతభావనపూర్వజ | తద్విజానీహివిజ్ఞానమాత్మతత్త్వనిదర్శనమ్ | ౧ |
యద్రాపయదధిష్ఠానంయతస్సృష్టమిదంప్రభో | యత్సంస్థంయత్పరంయచ్చతత్త్వంపదతత్త్వ
తః | ౨ | సర్వంప్యేతద్భవాన్వేదభూతభవ్యభవత్ప్రభుః | కరామలకవద్విశ్వంవిజ్ఞానావసితంతవ || ౩ ||

యేనమద్వచసాంసంవవిషయస్యాదితియుక్తాపార్థనా* ౧౩ || *ఎవంభగవన్తంనమస్కృత్యాభస్వగురుంపితరం
వ్యాసంనమస్కరోతి || నమఇతి || వ్యాసస్యాపివాసుదేవావతారత్వాద్వాసుదేవాయేత్యుక్తిః-వేదసేసర్వజ్ఞాయ-సౌమ్య
స్తచ్చిష్యాః-జ్ఞానమయం-యన్తుభామ్పురుహంసవంయన్తుభామ్భో జేయోమకరన్దః-తం-వపుఃతస్మైనమఇత్యర్థః * ౧౪ || *
ఎవంగురుదేవతేనమస్కృత్యప్రకృతప్రశ్నస్యోత్తరమవతితారయిషుస్తస్యసాంప్రదాయకత్వసూచనాయనారదహిర
ణ్యగర్భయోప్రశ్నోత్తరేనంవాదయతి | ఎతదేవేతి || త్వయా-యత్పుష్ట-మేతదేవ-విప్రుచ్చతేష్టవ్వతే-వేదగర్భః-వేదోయ
స్యగర్భః-అస్తస్యవేదగర్భశ్చతుర్ముఖః-అభ్యధాత్-కిమిత్యతథా||హారిర్భగవాన్-ఆత్మనఃస్వస్త్వేయదాహభగవాంశ్చతు
ర్భూతాయదాహ-సచనారదాయ-తదేవాహంభవతేభిధాన్యమిత్యభిప్రాయః* ౧౫ || *ఇతిశ్రీభాగవతచంద్రావ్య
కాఖ్యానాద్ద్వితీయస్కంధవ్యాఖ్యానాంచతుర్థోఽధ్యాయః*****
నారదాయపుచ్చతేవేదగర్భోఽభ్యధాదిత్యుక్తం-తత్రనారదప్రశ్నమాహ | దేవదేవేతి | హేదేవదేవ-హేభూత
భావనభూతప్రప్రః-అతఎవ-పూర్వజ-ఆత్మతత్త్వస్య-నిదర్శనంనితరాంప్రకాశకం-యజ్ఞానం-తద్విజానీహి-అన్తర్భావిత
జిజర్ఛః-విశేషేజ్ఞాపయేత్యర్థః* ౧౬ || *ఇదంకార్యంజగత్-యద్రాపయదధిష్ఠానంయతస్సృష్టయత్సృష్టం-అయంనిమిత్తప్రశ్నః-యతస్సృష్టం
యతడపాదానభూతాత్సృష్టం-యదుపాదానకమితియావత్-యదధిష్ఠానంయత్సృష్టయత్సృష్టరమితచబహుప్రీహిః-యత
ధారోయస్యతద్యదధిష్ఠానం-యదాధారకమిత్యాధారప్రశ్నః-యన్తేకసంస్థాలయఃయస్యతద్యత్సంస్థం-అయంలయాధా
రప్రశ్నః-యత్సృష్టంయోఽస్మాత్సృష్టోవిలక్షణస్తద్యత్సృష్టం-యదధీనమిత్యర్థః-యచ్చ-యదప్యన్యత్-యదుపకరణత్వాదికమస్తే
తత్త్వం-తస్యయాథాత్మ్యం-తత్త్వోవదేత్యర్థః* ౧౭ || *నజానామినివక్తవ్యమిత్యాహ | సర్వమితి | యత్సృష్టం-త

దేతత్సర్వం-భవా-నైదజానాతి-కుతః ఇత్యతహ-భూతభవ్యభవత్స ॥ భూతభవ్యభవత్సర్వమానకాలగోచరకృత్సృష్ట
స్తుజాతస్య-ప్రభుః ఉత్పాదకః-కించ-తవత్వయా-విశ్వంజగత్-విజ్ఞానసభగవత్స ॥ సాదలబ్ధజ్ఞానైన-అవసీతం నిశ్చితం-కరస్థా
మలకవత్ ॥ ౩ ॥ ఎవంజగద్విషయప్రశ్నః-కృతః-ఆస్తాంతావదిదం-త్వామవత్సంకథయేత్యాహ-యద్విజ్ఞానఇతి॥య
స్మిన్విషయేతవవిజ్ఞానమస్తీతిస్తవమీశ్వరపదబహుప్రసీహి-యతోవిజ్ఞానంయస్యయద్విజ్ఞానఃకస్తవవిజ్ఞానదఇతివా-యదాధా
రఃయతాధారోయస్య యదాధారః-కస్తవాశ్రయః-యఃపరాయస్యయత్సరఃకస్తవత్తేపర ఇత్యర్థః-యదాత్త కఃయతత్త
యస్య-సయదాత్తకః ; కస్తవదాత్తేత్యర్థః-మమతుత్వమవస్యతస్త్రైపరమేశ్వర ఇతిప్రతిభాతి,తపశ్చరణేనతుపరశః-యా
పృచ్ఛామీత్యాహ॥సార్ధే శ్చతుర్థిః॥ఎకఃఅసహాయః,ఆత్మమాయయాఆత్మనస్సంకల్పేన,భూతైఃపృథివ్యా దిభూతైః,భూ
తానిదేవాదిభూతాని,స్సజతి ॥ ౪ ॥ తాని,స్సప్తానిభూతాని,ఆత్మకాత్మని-స్వస్తిస్తిత్యర్థః-స్వయంనపరాభావయన్
స్వాత్మానంపరిభవమప్రాప్యన్ ॥ అమోఘవాఙ్మ ఇత్యర్థః ; భావయసేపాలయసే-ఊర్జనాభిఃసూత్రనాభిఃకీలకవిశే
షః-తద్వదాత్తనశ్చక్షింప్రకృతిమవష్టభ్య-అక్షమఃఅస్పృష్టశ్రమః,స్సజసి , పాసి-సంహరసీత్యర్థః ॥ ౫ ॥ ఎతదేవోప
పాదయతి॥నెతి ॥ అహంత్యస్మిన్కారణవిషయే,పరముత్కృష్టం , అపరంనికృష్టం,సమంమధ్యమం,దేవాదిద్యుపత్యాదిరూ
పశుక్లాదిగుణైర్భావ్యం,సదనదాత్తకంచేతనాచేతనాత్తకం , కించిదపివస్తు,అన్యతో , నవేద,కింతుత్వత్వవేతిజానామీత్య
ర్థః,,యద్వా,అస్మిన్కార్యావస్థే,నామరూపాభ్యాంసత్వాదిగుణైశ్చోపలక్షితత్వేననిష్పాద్యం,చేతనాచేతనాత్తకం,కించి
దపివస్తు-ఇదమనెనసమం-ఇదంనికృష్టమిదముత్కృష్టమితిసజానామీత్యర్థః॥౬॥ యత్పరస్వమిత్యాదిప్రశ్నః-కుతఃప్రసక్తఇ
త్యతహా॥సఇతి॥ఘోరంఇతరైశ్చరితుమశక్యం-మహత్తవః-సభవాజగత్సృష్టా-భగవానితిపాతానరంతదాపూజ్యస్త్యం-

యద్విజ్ఞానోయదాధారోయత్పరస్త్వంయదాత్తకః॥ ఎకస్సృజతిభూతానిభూతైరేవాత్మమాయయా ॥౪॥
ఆత్మకఃభావయసేతానినపరాభావయన్స్వయమ్ ॥ ఆత్మశక్తిమవష్టభ్యఃఊర్జనాభిరివాక్లమః ॥౫॥నాహంవె
దపరంత్యస్మిన్నాపరంనసమంవిభోనామరూపగుణైర్భావ్యంసదనత్కించిదస్యతః॥౬॥ సభవానచరద్భో
రంయత్తపస్సుసమాహితః॥తేనభేదయసేనస్త్వంపరశఃకాంతంప్రయచ్ఛపి ॥ ౭ ॥ ఎతన్మైపృచ్ఛతస్సర్వంసర్వ
జ్ఞానకలెశ్వరవిజానీహీయధైవేదమహంబుధ్యై-సుకాశితః॥౮॥ బ్రహ్మవాచ ॥ పమ్యక్కారుణికస్యేదం
వత్సతేచికిత్సితమ్ ॥ యదహంబోదితస్సౌమ్యభగవద్వీర్యదర్శన ॥ ౯ ॥ నాన్యతంతవతచ్ఛాపియథామాంప్ర
బ్రవీషిభో ॥ అవిజ్ఞాయపరంమత్తతావత్త్వంయతోహిమ ॥ ౧౦ ॥ యేనస్వరోచిషావిశ్వంరోచితంరోచ
యామ్యహమ్॥యథా-రో-గ్నిర్యథాసోమాయభర్తుగ్రహతారకాః॥ ౧౧ ॥ తస్మైనమోభగవతేవాసుదే
వాయధీమహి ॥ యన్తా యయాదుర్జయయామాంబ్రవన్తిజగద్గురుమ్॥ ౧౨ ॥ విలజ్జమానయాయస్యస్థాతుమీ

గురుసమఇత్యర్థః,అదరత్కృతవాన్,తేనతవశ్చరణేన,కిమస్తాదపిపరమస్తీతిశక్త్యాంప్రయచ్ఛసి-తతస్త్యం-నః-భేదయసే,వరశ
క్త్యాప్రదానైనచిత్తవక్షేపంజనయసీత్యర్థః॥౭॥ప్రశ్నముపసంహరతి॥ఎతదితి॥హేసర్వజ్ఞ-హేసకలెశ్వర,త్వయానుకాశితఃశి
క్షితోహం,ఇదంభవతోవదేత్యమాణం-యధైవ-బుధ్యైజాన-తధైవ-తత్సర్వంపృచ్ఛతో,మమహ్యం-విజానీహీవిశేషేణజ్ఞాప
యన్ ॥౮॥ అథబ్రహ్మయథాప్రశ్నముత్తరయివ్యంస్తావత్ప్రశ్నమభినన్దతి॥సమ్యగితి॥హేవత్సపుత్ర-కారుణికస్యమయికరు
ణావతః-తేత్వయా-ఇదం-సమ్యగ్విచికిత్సితంజ్ఞాతుమిష్టం-కుతః ఇత్యతహ,యద్యస్తాదహంభగవద్వీర్యదర్శనభగవత్ప్రభా
వజ్ఞాపనరూపేధర్మై-ప్రవర్తితః ॥౯॥ అభిమతార్థజిఘృక్షయాప్రశ్నంవివినక్తి॥నాన్యతమితి॥భో-హేనారద-మాంప్రతి
యథాబ్రవీషి,, ఎకస్సృజతిభూతాని,, త్యాదినాయత్పృచ్ఛసి-తచ్ఛాపి-తవ-త్వదీయంవచః,నాన్యతంఅతీవనాసత్యం-కింతు
మత్తః-పరంభగవత్త-మజ్ఞాత్వాబ్రవీషి-అజ్ఞానహేతుమాహ, మమ,ఎతావత్త్వంఎతావత్తహిమవత్త్వం-యతఃపరమ
కారుణికాత్-భవతి-తం-మత్తఃపరమజ్ఞాత్వాబ్రవీషీత్యర్థః ॥౧౦॥ తర్హికో-సావీశ్వరఇత్యపేక్షాయాంభక్త్యానమస్త
రిష్యన్నాహ॥ యేనేతి॥ అర్కాదయోభగవత్తేజసారోచితంవిశ్వంతేజోలేశముపజీవ్యస్వయంరోచయస్తీతిస్వాత్మానమ
భిమన్యతై,ఎవమహమపీత్యర్థః,, నతత్రసూర్యోభాతీ,, తిశ్రుతిరత్యానుసంధేయా ॥౧౧॥ తస్మైవాసుదేవాయ-నమో
ధీమహిసమఃకుర్తహ,, యద్వా,, ధీమహీత్యత్రతమితిశేషః-జేతుమశక్యయా-యస్యభగవతో-మాయయా-మాంజగద్గురుం
వదన్తి,,బ్రహ్మద్వాస్సకలాదేవామనుష్యాఃపశవస్తథా॥ విష్ణుమాయామహావర్తగర్తానతమసావృతా,,ఇతిన్యా యేన-మా
యయామాంజగద్గురుంవదన్తి-నతు-తత్త్వవిదఇత్యర్థః ॥౧౨॥ ఇతరేషాంమాయాయాదుర్జయత్వంభగవత్స్తదసం
స్పర్శంచాహ॥విలజ్జమానయేతి॥ యస్యభగవతఃఈక్షాపథేదృష్టిపథే-స్థాతుం-విలజ్జమానయా-తస్మిన్కార్యమకుర్వ

త్యా-అముయా-మాయయా-విమోహితాస్స-స్తో-మమాహమితిదుర్ధియః-వికత్త-నైః ॥ ౧౩ ॥ వికత్తనమేవాహ ॥ ద్రవ్య
మితి ॥ ద్రవ్యం పృథివ్యాదిభూతమేవకారణమితి కచిత-కర్తృత్వపరే, కాలభిత్వస్య-స్వభావభిత్వపరే-కర్తృధీనత్వాజ్ఞేవమవకా
రణమిత్వపరే-ఎవం-యన్తాయయా-మోహితాస్స-స్తో-వికత్త-స్తభిత్వర్థః-ఎవంతైస్స-స్వతంత్రతయా-౨-భిమతాః-పదార్థాః-భగ
వదధీనాభిత్వాహ-వాసుదేవాదితి ॥ మోబ్రహ్మ-ద్రవ్యాదిష్వ-ర్థేషు-వాసుదేవాత్పరో, ౨-స్యోర్థో-నా-స్తీ-యథా-వాసుదేవా
త్పరో-నా-స్తీ-తద్వ-దతదాత్మకమతత్పరత-స్య-చనా-స్తీ-త్వ-కవత్వ-మా-దేష-సూ-చితమ్ ॥ ౧౪ ॥ ఎతదే-వో-పపాదయతి ॥ నా
రాయణపరాభితి-వేదాః-నారాయణపరాః-నారాయణః-పరః-కారణం-యే-షాం-తే-తథో-క్తాః-తస్య-హ-వా-ఎ-త-స్య-మ-హ-తో-భూ
త-స్య-ని-శ్వ-సీ-త-మ-త-ద్య-ద్య-గ్వ-ద,, ఇ-త్యా-ది-శ్రు-తేః,, య-ద్వా,, నా-రాయణః-పరః-ప్రతి-పా-ద్యో-యే-షాం-తే-తథో-క్తాః,, స-ర్వే-వే-దా
య-త్ప-ద-మా-మ-న-స్తీ, త్రి-శ్రు-తేః,, దే-వా-ఇ-న్ద్రా-ద-యః-నా-రాయణ-స్వా-గ్గ-జ్ఞా-తా-స్త-చ-చీ-ర-భూ-తా-శ్చై-త్య-పి-వి-వ-క్షీ-తం,, చ-ప్ర-మా
మ-న-సో-జా-తః,, స-అ-త్త-అ-క్ష్ణా-స్య-న్యా-దే-వ-తా,, ఇ-త్యా-ది-శ్రు-తేః-లా-కాః-నా-రాయణ-పరాః-నా-రాయణః-పరః-స్వా-మి-యే-షాం
తే-తథో-క్తాః, మ-ఖాః-క్ర-త-వో-నా-రాయణ-పరాః-నా-రాయణః-పర-ఆ-రా-ధ్యో-యే-షాం-తే-తథో-క్తాః ॥ ౧౫ ॥ యో-గః-వి-వే-కా-ది-జ
న్య-ఉ-పా-స-నా-త్త-కో-యో-గో-నా-రాయణ-పరః-నా-రాయణః-పరో-ధ్యే-యో-య-స్య-త-తథో-క్తః-త-పః-వి-ద్యా-జ్ఞ-భూ-తం-క-ర్త-నా-రాయ
ణ-పరం-నా-రాయణః-పరః-పర్య-వ-సా-న-స-మ-ర్ప-ణ-భూ-మి-ర్య-స్య-త-తథో-క్తం-జ్ఞా-నం-శా-స్త్ర-జ-న్యం, యో-గ-స్య-పూ-ర్వ-ము-క్తాః-త-ద-పి-
నా-రాయణః-పరో-ధ్యే-యో-య-స్య-త-తథో-క్తం-గ-తి-ర్యో-గ-ఫ-లం-అ-ర్చి-రా-ది-కా-సా-పీ-నా-రాయణః-పరో-గ-స్త-వో-య-స్యా-స్త-థా
భూ-తా-ఎ-వం-స-ర్వం-త-ద-ధీ-న-మి-తి-క-థ-న-న, నా-హం-వే-ద-ప-రం-త్వ-స్తి-న్మి-త్వం-శ-స్యో-త్త-ర-ము-క్తం-భ-వ-తి ॥ ౧౬ ॥ త-ద్వి-త్వం-కిం-క-రో
షీ-త్య-పే-క్ష-యా-మా-హ ॥ త-స్యా-పీ-తి-అ-భి-లా-త్త-నః-స-ర్వా-స్త-ర్యా-మి-ణః-అ-భి-ద్ర-ష్టు-స్స-ర్వ-జ్ఞ-స్య-ఈ-శ్వ-ర-స్య-స-ర్వం-స్వ-వ-శీ-కృ-త్వ-ని

తౌపథేఽముయా । విమోహితావికత్తనైమమాహమితిదుర్ధయః ॥ ౧౩ ॥ ద్రవ్యంకర్తృచకాలశ్చస్వభావోజీవఎవ
చ । వాసుదేవాత్పరోబ్రహ్మన్నచాన్యోఽర్థోఽస్తితత్పరః ॥ ౧౪ ॥ నారాయణపరావేదాదేవానారాయణా
జ్జఙాః । నారాయణపరాలూకానారాయణపరామఖాః ॥ ౧౫ ॥ నారాయణపరోయోగో నారాయణపరంత
పః । నారాయణపరంజ్ఞానం నారాయణపరాగతిః ॥ ౧౬ ॥ తస్మాన్నిద్రష్టురీశస్యకూటస్థస్యాఖిలాత్మనః । సృజ్యం
సృజామిసృష్టేఽహమీక్షయై వాభిహోదితః ॥ ౧౭ ॥ సత్త్వంరజస్తమఇతినిర్గుణస్య గుణాస్త్రయః । స్థితిసర్గనిరోధే
మగ్యహీతామాయయావిభోః ॥ ౧౮ ॥ కార్యకారణకర్తృత్వేద్రవ్యజ్ఞానక్రియాశ్రయాః । బద్ధన్విత్యదాః । ము
క్తంమాయినంపురుషంగుణాః ॥ ౧౯ ॥ సఎవభగవాన్ లిక్ష్మేస్త్రిభిరైతైరథోఽతుజః । స్వలక్ష్మితగర్భి హ్మణాన

య స్తుః-కూటస్థస్యనిర్వికారస్య-ఈక్షయై వసంకల్ప రూపజ్ఞానైవ-స్పష్టోహం-తేనచోదితః-సృజ్యంసృజామీత్యన్వయః-
సంతుప్రయోజకః-అహంతుప్రయోజ్యఇతిభావః ॥ ౧౭ ॥ ॥ నను-కుతోసియోజ్యనియోజకభావః కుతోవాతస్యసర్వజ్ఞత్వా
దయోధర్మః, స్వస్యతుతద్వివరీతా-ఇత్యపేక్షాఽగూఢమామౌత్సవరత్వమాయావశ్యత్వాభ్యామిత్యాహ॥ సత్వమితి ॥ నిర్గుణస్య
హేయగుణరహితస్య, కల్యాణగుణానాంసమనస్తరమేవోక్తత్వాత్, విభోఃవ్యాపకేన-భగవతా-మాయయాప్రకృతిద్వా
రా, స్థితిసరస్థిరోధేషునిమిత్రేషు, స్థిత్యాద్యర్థమిత్యర్థః-సత్వాదయః, స్త్రయోగుణాః-గృహీతాఃస్వనియామ్యత్వేనపరిగృహీ
తాః-సృష్టిస్థితిసంహారరూపలీలాపరికరత్వేనసత్వాదయః-ఈశ్వరేణపరిగృహీతాఇత్యభిప్రాయః ॥ ౧౮ ॥ ॥ ఎవంగుణా
నామీశ్వరలీలాపరికరత్వము క్తాజీవబద్ధకత్వమాహ ॥ కార్యేతి॥ కార్యంశరీరం-కారణమిన్ద్రియం-తాభ్యాం, కర్తృత్వేనిమి
త్రైపుణ్యపాపనిష్పాదనార్థం, గుణాస్సత్వాదయః, స్వరూపతోఽవ్యయం, మాయినంమాయావశ్యం-సంబద్ధమాత్రేణినిఃపురు
షంజీవంత్యదాబద్ధస్తీత్యన్వయః ॥ గుణాన్విశిన్నస్థి ॥ ద్రవ్యేతి॥ మోహనప్రకాశనప్రవర్తనస్వభావాః, ద్రవ్యశబ్దస్యమోహన
వాచిత్యంపారిశేష్యాదవగమ్యతే, అతఎవాస్తిన్నధ్యాయేబహుళఃప్రయోగాశ్చ ॥ సత్త్వంరజస్తమఇతిగుణాఃప్రకృతिसంభ
వాఃనిబద్ధైమమహాబాహూదేహాదేహీనమవ్యయమ్ ॥ తత్రసత్త్వంనిర్మలత్వాత్ప్రకాశకమనామయమ్ ॥ సుఖసజ్జనబద్ధై
జ్ఞానసజ్జనచానఘరజోరాగాత్సకంవిద్ధితృప్తానజ్ఞసముద్భవమ్ ॥ తన్నిబద్ధైతికౌన్తేయకర్తృసజ్జనదేహీనమ్ ॥ తమస్వజ్ఞా
నజంవిద్ధిమోహనంసర్వదేహీనమ్ ॥ ప్రమాదాలస్యనిద్రాభిస్తన్నిబద్ధైతిభారతే, తిగీతావచనాన్యత్రస్తరితాని ॥ ౧౯ ॥ ॥
ఎవంగుణానాంజీవబద్ధకత్వముక్తం-అథస్వలీలాపరికర్మితమాయఃపరమేశ్వర-స్సర్వేషాంమమచేశ్వరఇత్యాహ॥ సఇతి॥
కైస్సత్వాదిగుణైఃశరీరభూతప్రకృతిస్థైరుపలక్షితః-స్వలక్షితగతిః-స్వలక్షితాస్వచ్ఛదాగతిర్యస్యసతతోక్తః-నతు-తదాద
ర్శితపథానావితవదన్యదర్శితమార్గః-సఎవః-ఎవంవిధైశ్వర్యసంపన్నోభగవాన్ ॥ ౧౯ ॥ ॥ బ్రహ్మనారద-సర్వేషాంమమచఈ

శ్వరః ని యన్తాః ॥ ౨౦ ॥ ఎకస్సజతిభూతానీతిప్రశోత్తరముక్త్యా, యద్రాపమిత్యాదిప్రశ్నసోత్తరంవదంతావత్సృష్టిప్రకారమాహ ॥ కాలమితి ॥ మాయేశోమాయాధిపతిః, స్వమాయయాస్వసంకల్పేనయద్వా. ద్వారభూతయా ప్రకృత్యా, నిబుభూమః ప్రకృతిద్వారానానామరూపభాగ్యవిత్రుమిచ్ఛుః-యద్యచ్చ యాఅహేతుకం-అపరప్రేర్యో ౨ కర్తృపరవశః-అత్తనిపాప్రంసంగతం-యుక్తం-కాలం, కర్తృ, స్వభావం, చోపాదదే-కాలాగుణవైషమ్యరూపగుణత్వభేదా తుః-కర్తృజీవాద్యష్టం-స్వభావః ప్రకృతేఃపరిణామస్వభావః-ఎతేషాముపాదానంనామ స్వకార్యస్త్వభ్యాపాదనమ్ ॥ ౨౧ ॥ కాలకర్తృస్వభావోపాదానఫలందర్శయన్తహతస్సృష్టిమాహ ॥ కాలాదితి ॥ కాలాత్ హేతుభూతా-ద్గుణవ్యతికరాత్ - కాలకృతగుణవైషమ్యాదిత్యర్థః - పరిణామస్వభావతః ప్రకృతేః పరిణామస్వభావాత్ , కర్తృణోజీవాద్యష్టాచ్చ హేతోః - పరమపురుషాధిష్ఠితా - దవ్యక్తా - న్నహతోమహత్తత్వస్య - జన్మఉత్పత్తి-రభూదిత్యర్థః, తదధిష్ఠితత్వంతదాహితస్వకార్యజననసామర్థ్యవత్త్వం-అత్రఅవ్యక్తాదిత్యధ్యాహరః-పురుషాధిష్ఠితత్వాచ్చ-అవ్యక్తానుగ్రహేణచెతిదర్శనాత్-వ్యతికరఃకుశలం-సమానానాంగుణానాంవిషమత్వావత్తి-యద్వాగుణానాంవ్యతికరోయస్మిన్నితిబహుప్రీహః-అవ్యక్తాదిత్యర్థః ॥ ౨౨ ॥ మహతోఽహంకారోత్పత్తిమాహ ॥ మహత్తస్మితివికుర్వాణాద్విక్రియమాణాద్రజస్సత్వోపబృంహితాదిత్యుక్తం-మహతఃద్రవ్యజ్ఞానక్రియాత్మకఃమోహనప్రకాశనప్రవర్తనస్వభావః-తమఃప్రధానఃతమోగుణప్రధానః-అఘాత్-మహత్ప్రైగుణాత్మకత్వేపి - క్రియాశక్తిజ్ఞానశక్తిప్రధానత్వాద్రజస్సత్వోపబృంహితాదిత్యుక్తం-ఎవమహంకారస్యతమఃకార్యప్రధానత్వాత్తమఃప్రధానత్యక్తిః - అతేవాహంకారకార్యేషుతామసంబహు, రాజసంసాత్వికంచాల్ప-మేవంమహత్కార్యేషుతామసమల్పం, తదితరదుభయంబహ్వితిమన్తవ్యమ్ ॥ ౨౩ ॥ తమఃప్రధానస్యకింనామధేయమిత్యతలమానభి

ర్వేషాంమమచేత్వరః ॥ ౨౦ ॥ కాలంకర్తృస్వభావంచమాయేశోమాయయాస్వయా ॥ అత్తఃస్వదృచ్చయా హ్యప్రంవిబుభూమరుపాదదే ॥ ౨౧ ॥ కాలాద్గుణవ్యతికరాత్పరిణామస్వభావతః ॥ కర్తృణోజన్మమహతఃపురుషాధిష్ఠితాదభూత్ ॥ ౨౨ ॥ మహత్తస్మవికుర్వాణాద్రజస్సత్వోపబృంహితాత్ ॥ తమః ప్రధానస్వభావద్ద్రవ్యజ్ఞానక్రియాత్మకః ॥ ౨౩ ॥ సోఽహంకారభిప్రోక్తోవికుర్వన్సమభూత్ప్రధానవైకారికస్తేజసశ్చ తామసశ్చైతియద్భిదా ॥ ౨౪ ॥ ద్రవ్యశక్తిక్రియాశక్తిజ్ఞానశక్తిరితిప్రభో ॥ తామసాదపిభూతాదెగ్వికుర్వాణాదభూన్నభః ॥ తస్యమాత్రాగుణశ్చబ్దోలిక్లంయద్ద్రష్టృదృశ్యయోః ॥ ౨౫ ॥ నభసోఽథవికుర్వాణాదభూత్స్పర్శగుణోఽ

తితస్యత్రైవిధ్యమాహ ॥ వికుర్వన్రూపాస్తరంగచ్ఛక్త-అహంకార-ప్రైధానమభూత్, యద్భిదా, యస్యాహంకారస్యభిదా-వైకారిక-స్తేజసశ్చ తామసశ్చైతి - సాత్వికరాజసతామసానామహంకారాణాంక్రమేణనామాని ॥ ౨౪ ॥ తేషాంప్రతినియతస్వభావానాహ ॥ ద్రవ్యశక్తిరితి ॥ పౌతిలోమ్యేనత్రయాణాంస్వభావప్రదర్శనం-ద్రవ్యశక్తిః-విమూఢమహాభూతాఖ్యద్రవ్యోత్పాదనశక్తిసామర్థ్యంయస్యతథోక్తః-క్రియాశక్తిః-సాత్వికాహంకారగ్రాహకత్వరూపా, యాక్రియా, తస్యాంశక్తిర్యస్యసతథోక్తః - ప్రవర్తనమేవహిరజఃకార్యం-జ్ఞానశక్తిః-శబ్దాదివిషయజ్ఞానసాధనైర్వియోత్పాదనశక్తిర్యస్య-సతథోక్తః-ఎకాదశానామిన్ద్రియాణాంసాత్వికాహంకారకార్యత్వాద్రాజసస్యతుతదనుగ్రాహకత్వాత్ - ఎవమహంకారస్యత్రైవిధ్యముక్తం - అథతామసాహంకారాచ్చబ్దాదితన్తాత్రక్రమేణాకాశాదిభూతస్సృష్టిమాహ ॥ తామసాదితి ॥ భూతాదిరితి ॥ తామసాహంకారస్యేవనామాస్తరం, విక్రియమాణాద్భూతాదినామకాత్రామసాహంకారా-న్నభః, అఘాత్-శబ్దద్వారానభఉదపద్యతేత్యర్థః - ఎవమేవస్పర్శాదివ్యపిద్రష్టవ్యం-ఎతదేవశబ్దస్వభావంకథయన్మపపాదయతి ॥ లిక్లమితి ॥ ద్రష్టృదృశ్యయోఃఅత్తానాత్మనోః - యల్లిక్లంప్రమాణం తస్యనభసో - మాత్రాసూక్ష్మంరూపం గుణఃవ్యావర్తకోఽసాధారణోధర్మశ్చ యశ్శబ్ద, సోస్య భూదిత్యర్థః, యద్వా, తస్యనభసః-మాత్రాగుణః-అసాధారణగుణః శబ్దస్యలక్షణం లిక్లమితిద్రష్టృదృశ్యయోరాత్తానాత్మనోః - లిక్లంప్రమాణంయత్-నశబ్దఇత్యర్థః-శబ్దోహిశాస్త్రాత్తనాఅత్తానాత్మనోఃప్రమాణం, యదాహసూత్రకారః ॥ శాస్త్రయోనిత్వాదితి ॥ యదితినపుంసకత్వంలిక్లాపేక్షయా ॥ ౨౫ ॥ వికుర్వాణాదుపాస్తరంగచ్ఛతో, నభసః, స్పర్శగుణోఽనిలఃవాయురభూత్-స్పర్శతన్తాత్రద్వారాఅభూదిత్యర్థః ॥ పరాన్వయాత్కారణనభోగుణానువృత్తేశ్శబ్దవాంశ్చవాయురిత్యర్థః, స్పర్శవాంశ్చ ॥ వాయోర్లక్షణమాహ, పౌణఃఅవస్థావిశేషోపపన్నోవాయుర్హిపౌణఃఓజస్సహాబలమితిధర్మిప్రధానోనిదైశఃఓజఅదివిష్టిత్యర్థః, బీజఃప్రవృత్తిశక్తిః-సహజేగః - బలంధారణసా

మర్త్యం ఓజస్స హేమబలాన్వితమనశ్చరీరాణాంపాటవాని. తెషాం హేతురితి కచిత్ || ౨౬ || * కాలకర్తస్వభావతో
 వాతో-ద్వికుర్వాణాద్వాయా రూపవత్ - కారణభూతాకాశవాయుగుణానువృత్తైఃరూపవత్ - స్వర్ణశబ్దవచ్చ - తెజ-ఉదప
 ద్యత-కాలకర్త స్వభావత ఇతి సర్వత్రానుసంధేయమ్ || ౨౭ || * విక్రియమాణా తేజసః-రసాత్మకం-పరాన్వయాత్ రూ
 పస్వర్ణశబ్దవచ్చ మ్మృతీవత్ ఘోషవత్ శబ్దవత్ || ౨౮ || * అథవికుర్వాణాదమ్మసో-గన్ధవాక్-పరాన్వయా-ద్రసస్వర్ణశబ్ద
 రూపగుణాన్వితత్వ - విశేషఃకృధివీ-అభూత్ || ౨౯ || * సర్వేషామిన్ద్రియాణాంసాత్వికాహంకారాదుత్పత్తిమాహ
 వైకారికాదితి | వైకారికనామ్నస్సా త్వికాహంకారా-ద్విగాదయఃశ్రోత్రాద్యధిష్ఠాత్వ దేవతాః-తాభిరధిష్ఠితాన్ద్రియాణి
 మనశ్చజ్ఞరభ్యంతరః, అగ్నిర్వాగ్చాత్యై, త్యాదివ, దధిష్ఠాత్రధిష్ఠాయయోరభేదోపచారాత్సామానాధికరణ్యాదేవావైకారి
 కాభిత్వక్తం || దేవతాగణయతి | దిగితి, దిశశ్చవాతశ్చ అర్కశ్చ ప్రచేతాశ్చ అశ్వినాచపి తే పంచ-శ్రోత్రత్వక్చ తున్దిహ్వఘ్న
 ణానామధిష్ఠాతారః - వహ్నిశ్చ ఇన్ద్రశ్చ ఉపేన్ద్రశ్చ మిత్రశ్చ కశ్యప్రజాపతిః, ఎతేపంచవాక్పాణిపాదపాయూపస్థానామ
 ధిష్ఠాతారః, మనసస్తద్విష్ఠాతాచన్ద్రమాః, ఎభిర్దశభిః - అధిష్ఠితానిశ్రోత్రాదీని-జాతానీత్యభిప్రాయః || ౩౦ || * తెజ
 సాహంకారకార్యమాహ | తెజసా త్వితి | తెజసాత్ తెజస్సంబంధినః - రాజసాహంకారానుగృహీతాత్సాత్వికాహంకారాది
 త్యర్థః-అన్యథాపూర్వగ్రన్థవ్యాఖ్యాతాత్ - పూర్వగ్రన్థేభిమానిదేవతాసృష్టిరితిచెన్న - ఇన్ద్రియైర్వి నాదేవతాదేవతాన్వ
 యోగాచ్చతుర్ముఖస్యత్వేనాత్రవత్సమాణానామాదిత్యైన్ద్రాదీనా - మణ్డస్య ఘోఃప్రాకృత్యైర్మయోగాచ్చ, నచాస్మత్పా
 నామేవాధిష్ఠాత్వత్వమప్యనుపపన్నమితివాచ్యం, పరమాకాశస్థానాంభగవత్సంకల్పానుగృహీతానామధిష్ఠాత్వత్వోపప
 త్తైః, కోయంపరమాకాశఇతిచేత్ - వైకుణ్ఠాఖ్యో లోకః-అతఏవ, వృతంచతుష్కోడశపంచశక్తిభిః, రితివత్సతే, నచ-పర
 మాకాశస్థాభిరేవాధిష్ఠానోపపత్తేశ్చతుర్ముఖకర్తృకాదిగాదసృష్టిర్వృథేతివాచ్యం - వ్యష్టిన్ద్రియాధిష్ఠానార్థందిగాదిసృష్టి

నిలః | పరాన్వయాచ్చబ్దవాంశ్చ ప్రాణఓజస్స హేమబలమ్ | ౨౬ | వాయోరపివికుర్వాణాత్కాలకర్తస్వభా
 వతః | ఉదపద్యత తేజోవైరూపవత్స్వర్ణశబ్దవత్ | ౨౭ | తెజసస్తువికుర్వాణాదానీదమ్మోరసాత్మకమ్ | రూ
 పవత్స్వర్ణవచ్చ మ్మృతీవత్ ఘోషవచ్చ పరాన్వయాత్ || ౨౮ || విశేషస్తువికుర్వాణాదమ్మసోగన్ధవానభూత్ | ప
 రాన్వయాద్రసస్వర్ణశబ్దరూపగుణాన్వితః || ౨౯ || వైకారికాన్తనోజ్ఞాదేవావైకారికాదశదిగ్వాతార్కప్రచే
 తోఽశ్వినహ్నివ్యోమేన్ద్రమిత్రకాః | ౩౦ | తెజసా త్తువికుర్వాణాద్ద్రియాణిదశభవత్ | జ్ఞానశక్తిఃక్రియాశ
 క్తిర్బుద్ధిఃప్రాణస్తతేజసాత్ | ౩౧ | శ్రోత్రంత్వఘ్నైర్దృగ్జిహ్వవాగ్ధౌర్ద్రాక్ష్యపాయవః | ౩౨ | యదై
 తేనసంహతాభావాభూతేన్ద్రియమనోగుణాః | యదాయతననిర్మాణేన శేకుర్చ్యవ్యవిత్రమ్ | ౩౩ | తదాసంహత్య

రావశ్యకత్వాత్ - అతఃపరమాకాశేన ద్వైవేత్యవగన్తవ్యం - అతఏవ-ఎభిరధిష్ఠాత్వభిఃపరమాత్మానంప్రతిక్రియమాణాస్తుతి
 రభ్యుపపద్యతే-అన్యథా - అణ్డోత్పత్త్యనంతరంప్రత్యమణానామేషామణ్డోత్పత్తైఃపూర్వమభావాత్తత్కర్తృకాస్తుకరసు
 పపన్నాస్యాత్-నన్వేషాంసర్వేన్ద్రియాధిష్ఠాత్వత్వేతద్ద్రియాణాంకైఃధిష్ఠాతారఇతిచే - దుచ్యతే-తద్ద్రియాణామపిదశా
 నామధిష్ఠాతారస్సద్వైవ - ఎకైకమిన్ద్రియంత్యధిష్ఠాత్వశూన్యమవతిష్ఠతే-తత్రస్వపరనిర్వాహకత్వన్యాయేనస్వనైవవా
 పరమాత్మనావా, ౨ ధిష్ఠీయత ఇతి నానవస్థాప్రసక్తఇతి, యద్వా, తెజసా త్త్వితిపతాన్తరోక్తిః - పక్షద్వయస్యావిరోధమా
 హ | జ్ఞానశక్తిరితి | ప్రాణశబ్దబద్ధయపరః-జ్ఞానశక్తిఃప్రాణః, జ్ఞాన్ద్రియగణఃక్రియాశక్తిశ్చప్రాణః-కర్తృన్ద్రియగణఃబుద్ధి
 రస్తకరణచతుష్టయంచతేజసః-రాజసాహంకారాన్వితసామగ్రిప్రసూతః-జ్ఞానకర్తృన్ద్రియాణామస్తకరణస్యచన్వకార్యే
 ప్రవృత్తిమత్త్వా - తత్కారణేనాపిరజోగుణాన్వితేనభవితవ్యమిత్యేతత్తాత్పర్యకత్వాత్తేజసత్వవాదస్య - సర్వేన్ద్రియా
 ణాంరాజసాహంకారానుగృహీతసాత్వికాహంకారకార్యత్వమేవేతి - నపక్షద్వయవిరోధ ఇత్యర్థః- ఎచంభూతాదెరపిన్ద్రి
 యస్సప్తావనుగ్రాహకస్తేజసఇతివేదితవ్యమ్ || ౩౧ || * ఇన్ద్రియాణిగణయతి | శ్రోత్రమితి || దోఃపాణిః-మేధముపస్థః
 క్రమస్త్యత్రనవివక్షితః || ౩౨ || * యదేతి | యదాఎతేమాతాన్ద్రియాణిమనశ్చ - తెషాంగుణాఃతన్మాత్రాణివిషయాశ్చ
 శబ్దాదయఏతేసర్వే, అసంహతాఅమిశితాఅసక్, అతఏవయదాయతనస్య బ్రహ్మణ్డాఖ్యభగవచ్చరీరస్య, నిర్మాణే, హ
 బ్రహ్మవిత్త్రమ్ - నశేకుఃనాశక్తువత్ || ౩౩ || * తదాభగవచ్చక్రూచోదితాః ప్రేతాః-సంహత్యపశ్చీకరణోక్తప్రకా
 రేణపరస్పరేణమిశిత్యా, సదనత్వం, సత్త్వంపశ్చీకరణేనస్థూలత్వం - అసత్త్వంసూక్ష్మత్వం, నోభయం అనుభయం
 పూర్వోక్తకాలకర్తస్వభావాంశ్చ - ఉపాదాయ-అదః - బ్రహ్మణ్డం - సస్సజః, యద్వా, అనుభయమిత్య దశ్యబ్దనిర్దిష్ట
 బ్రహ్మణ్డవిశేషణం - అనుభయంకార్యకారణభావానన్వితం | అదఃబ్రహ్మణ్డంసస్సజురిత్యర్థః-కార్యమప్యణ్డంహ్యో కాశకార్య

చాయవన్నతత్త్వస్తరం- నచతత్త్వస్తరారమ్భకం- అతస్తత్త్వస్తరతయాకార్యం - తత్త్వస్తరాపేక్షయాకారణంచన
భవతీత్యనుభయం బ్రహ్మణ్యము క్తం - చ తు ర్ముఖోత్పత్త్యాదికమన్యత్రవిస్తరణవత్సమాణమతా పృథసిద్ధమనుసంధేయ
మ్ ॥ ౩౪ ॥ వర్షపూగసహస్రాస్త్రైవశయకాలావసానభిత్వర్థః-అన్యథా,,సక్రమణవివృద్ధంతజ్జలబుద్ధుదవత్సమ,, మితివి
రోధాత్,జీవఃదేవాద్యపేక్షయాసమష్టిపురుషబ్రహ్మఖ్యజీవశరీరకః-పరమపురుషః - కాలకర్తస్వభావాశ్రితస్య-అజీవమచే
తనం-ఉదకేశయమణ్డంఅజీవయతేచేతయతిస్త-అత్రోదకేశయమిత్యనెనాన్డాస్యప్రైఃపూర్వం-గర్భోదకసంజ్ఞికాస్యప్రేరథసిద్ధా
నుసంధేయా-పరోక్షనిర్దేశశ్చ-చతుర్ముఖాస్తరసామ్యాభిప్రాయః॥ ౩౫ ॥ సప్తపురుష-చతుర్ముఖరూపణావస్థితఃపరమపు
రుషః-అణ్డంనిర్భిద్య-తస్మాన్నిర్గతః-అణ్డభేదనావకాశలాభాదనుపరుద్ధసంచారాదిమానభూదిత్వర్థః-చతుర్ముఖస్య భాగవదా
త్మకత్వంసామానాధికరణ్యేనాహ||సహస్రేతి||యశ్చతుర్ముఖశరీరకత్వేనావస్థితఃస్సప్తపురుషసహస్రాక్షస్య
హస్రపాత్,సర్వతఃపాణిపాదంతత్సర్వతోఽక్షిశిరోముఖం-సర్వతశ్శృతిమ,,దిత్యాదినోక్త,స్సర్వతఃపాణిపాదాదికార్యక
ర్తాపరమపుషభిత్వర్థః ॥ ౩౬ ॥ యస్యసర్వతఃపాణిపాదాదికార్యకర్తుర్వైరాజ పురుషస్యా,వయవైఃపాదతలాద్యవయవైః,
లోకాకాపాతాశాదీక,మనీషిణఃఉపాసకాః,కల్పయన్తి,లోకాకాయదవయవత్వేనరచయన్తిత్వర్థః,తత్తదవయవప్రభవానాంత
త్తదవయవత్వేనోపాసనంయుక్తం.తదవయవైర్లోకరచనామాహ||కట్యాదిభిరతి||కటిరూరుమూలయోఃపశ్చద్భాగః-జఘనం
పురోభాగః,అధస్సప్తలోకాకాతలాదీక,ఉద్ధ్వంఘరాదీకసప్తకల్పయన్తిత్వన్వయః॥ ౩౭ ॥ వర్ణానాంతద్విభూతిత్వా

చానోన్యంభాగవచ్చక్తిచోదితాః | సకనత్త్వముపాదాయనోభయంస సృజ ర్వ్యదః || ౩౪ || వర్షపూగసహ
స్రాస్త్రైవదణ్డముదకేశయమ్|కాలకర్తస్వభావస్థోజీవోఽజీవమజీవయత్ || ౩౫ || సప్తపురుషస్తస్మాదణ్డంని
ర్భిద్యనిర్గతః | సహస్రోర్వక్ష్యేబాహ్వక్షస్సహస్రాసనశీర్షవాక్ || ౩౬ || యస్య హవయవైర్లోకాకల్పయ
న్తిమనీషిణః|కట్యాదిభిరధస్సప్తస్థోర్ధ్వంజఘనాదిభిః|| ౩౭ || పురుషస్యముఖంబ్రహ్మక్షత్రమేతస్యబాహవః|
ఉరోర్వర్విశోభగవతః పద్భ్యాంశూద్రోవ్య జాయత||౩౮||ఘర్లోకఃకల్పితఃపద్భ్యాంభువర్లోకస్తునాభి
తః | హృదాస్వర్లోకఃఉర సామ హ్లోకోమహాత్మనః || ౩౯ || గ్రీవాయా జనలాకశ్చతపోలాకస్సనద్వయాత్|
మూర్ధభిస్సత్య నామాఽఘృద్భృహ్మలోకస్సనాతనః|| ౪౦||తత్కట్యాఅతలంక్లప్తమూరుభ్యాం వితలంవిభో|
జానుభ్యాంసుతలంసృప్తంజఙ్గాభ్యాంతుతలాతలమ్||౪౧||మహాతలంతుగుల్ఫాభ్యాం ప్రపదాభ్యాంరసాతలమ్|
పాతాశంపాదతలత ఇతిలోకమయఃపుమాక్ || ౪౨ || ఘర్లోకఃకల్పితఃపద్భ్యాంభువర్లోకోఽస్యనాభితః|
స్వర్లోకఃకల్పితోమూర్ధ్నాఇతివాలోకకల్పనా || ౪౩ ||
ఇతిశ్రీమద్భాగవతే,మహాపురాణే,ద్వితీయస్కంధే, షష్ఠమోఽధ్యాయః
బ్రహ్మవాచ || వాచోవహ్ని ర్ముఖంస్థానంఛంద్రసాంసప్తధాతవః | హవ్యకవ్యామృతాన్నానాంజిహ్వ

యచతుర్ముఖరూపేణావస్థితాత్తతఉత్పత్తిందర్శయతి | పురుషస్యేతి || బ్రహ్మ బ్రాహ్మణః-ముఖమితికార్యకారణయోరభే
దవివక్షయోక్తం, బాహవభిరచ-క్షత్రంక్షత్రియః ॥ ౩౮ ॥ ఇదానీముపాసనార్థంలోకకల్పనాభేదందర్శయంశ్చతుర్దశ
లోకపక్షమాహవత్సుప్తయేన | ఘర్లోకఃపాతాశమారభ్య, పద్భ్యాంకటిపర్యంతాభ్యాంకల్పితః, భువర్లోకః- నాభితః
నాభిమారభ్యాస్తనద్వయాత్, హృదయం, కమలాకారం, తదూర్ధ్వభాగఃఉరః- బ్రహ్మ లోకస్సనాతనఇతిసత్యలోకవిశే
షణం-సనాతనత్వంచఘరాద్యపేక్షయా,, యద్వా,,బ్రహ్మలోకోవైకుణ్ఠాఖ్యోలోకః, సనాతనః-నతుసృజ్యప్రపణ్చిస్త
ర్వర్తీశ్చర్థః ॥ ౩౯ ॥ ౪౦||౪౧||౪౨|| ఇదానీంసంగ్రహణలోకత్రయక్లప్తమాహ||ఘర్లోకఃకల్పితఇత్యాది,,పాదతల
మారభ్యానాభితఃఘర్లోకః,నాభిమారభ్యా మూర్ధతఃభువర్లోకః,మూర్ధాస్వర్లోకఃకల్పితః, అతలాదీనాంఘరాదివ్యస్త
ర్భావాత్ ॥ ౪౩ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవత,చంద్రచంద్రికాఖ్యానాంద్వితీయస్కంధవ్యాఖ్యానాంషష్ఠమోఽధ్యాయః

ఎవంకృత్సప్తప్రపణ్చస్యమహాదాక్రమేణసృష్టస్య వైరాజవిభూతిత్వ మభిధాయ - తదేవపురుషసూక్తసంవాదేనదృ
ఢీకుర్వ్యాయద్రూపమిత్యాదెరుత్తరమాహ || వాచఇతి || వాచోవాగ్నియస్య -తదధిష్ఠాత్మదేవతాధూతాగ్నశ్చ, భాగవ
త్సుఖం-స్థానమాశ్రయః - చంద్రసాంగాయత్రిష్టిగ్భృహతీపజ్జిగతీత్రిప్టుబసుప్తుభాంసప్తా నాంఛంద్రసాం - సప్తధాతవః
త్వగాదిసప్తధాతుస్థానీయాభాగవద్విగ్రహవయవాః-స్థానం-హవ్యం దేవానామన్నం-కవ్యంపితౄణాం- మమృతంతదుభయ
శేషంమనుష్యాణామహంమన్నానాం- సర్వ ర సస్యచమధురాదెష్వద్విధస్య, చకారాదస్తదాదిరసనైస్త్రియస్య-తదధిష్ఠా

తుర్వయణస్యచ-తస్యజిహ్వతైత్రం. ఎవంసర్వత్రాసుక్తమన్వేయమ్ ॥ ౧ ॥ సర్వాసూనామస్తదాదిపాణానాం.వా
యోశ్చ. తస్యనాసేనాసారస్యై, సరమాయనెడ త్తమతైత్రం. ఒషధీనామశ్విరోద్ధృతప్రమోదయోశ్చ. తద్ధ్యాజ్ఞేయంస్తా
నం-మోదఃఅనుకూలవస్తువర్జనజనుఖవిశేషః-ప్రమోద స్వసుకూలవస్తున స్వీయత్వబుద్ధిసుఖవిశేషఇతిభేదః ॥౨॥ యా
పాణామితి॥యాపాణాంశుక్లాదీనాం-తేజసాంయావప్రకాశకానాంచ-చతుర్దిగ్వియంస్తానం. దివః-సూర్యస్యచ-అక్షణీ త
న్నైత్రగోశకెస్తానం-సర్వత్రషష్ఠ్యస్తనిద్దిష్టానాం ప్రథమా స్తనిద్దిష్టం తైత్రండ్రష్టవ్యం.దిశాంతీర్థానాంచతత్కర్ణాకర్ణబిల-స్థా
నం,ఆకాశశబ్దయోః, తచోగ్రత్రమ్ ॥ ౩ ॥ తస్మానాంయేసారాంశా సైహం,సౌభాగ్యస్య,స్పృహణీయతాయా
శ్చ, తద్దాత్రంతచ్ఛరీరం-భాజనంస్తానం. స్పృహయ్యో-స్పర్శమేధస్యసమస్తయజ్ఞస్యచ-అస్యత్వక్-స్తానమ్ ॥ ౪ ॥
ఉద్భిజ్జజాతానాంసర్వవృక్షాణాం : యైర్వృక్షైః. యజ్ఞస్సమ్యక్సాధితః-తేషామేవవా-తద్యోమాణిస్తానం. శిలాలోహ
ప్రభేద్యుతా. మస్యకేశత్వశ్రునఖాని-శిలాలోహస్థానం, అభ్రవిద్యు తోఃకేశత్వశ్చాణితివివేకః ॥ ౫ ॥ తైమకర్త
ణాంరక్షాకారిణాం.లోకపాలానామిన్ద్రాదీనాం-తద్భూహవఃస్తానం,భూర్భువస్స్వరితిషష్ఠీబహువచనాంతం,భూరాదీనాం
త్రయాణాంలోకానాం,విక్రమఃతస్యత్రివిధపాదవిన్యాసః, స్థానం, తైమస్యపాప్తరక్షణస్య, శరణస్యఅనిష్ఠనివారణస్య,
సర్వేషాంకామానాంవరస్యశ్రేష్ఠస్యాపి, హరేశ్వరణఃపాదః. ఆస్తుదంత శ్రయః. ఆపాంవీర్యస్యశుక్లస్య-సర్గస్యస్పష్టేః
పర్జన్యస్య. ప్రజాపతేశ్చ-పుంసోభగవతశ్శిశ్న, ఉపస్థేన్ద్రియాధిష్ఠాన,మాస్పదమిత్యర్థః-ప్రజాత్యానందఃసంతానార్థంసం

సర్వరసస్యచ ॥ ౧ ॥ సర్వాసూనాంచవాయోశ్చతన్నా సెపరమాయనె. అశ్వి నోగోషధీనాంచఘ్రాణం
మోదప్రమోదయోః ॥ ౨ ॥ యాపాణాంతేజసాంచతుర్దివస్సూర్యస్యచాక్షణీ కర్ణాదిశాంచతీర్థానాంశోగ్రత్ర
మాకాశశబ్దయోః ॥ ౩ ॥ తద్దాత్రంవస్తుసారాణాంసౌభాగ్యస్యచభాజనమ్. త్వగస్యస్పర్శవాయోశ్చసర్వ
మేధస్యచైవహి ॥ ౪ ॥ రోమాఃశుద్భిజ్జజాతానాంయైర్వాయజ్ఞస్తుసంభృతః. కేశత్వశ్రునఖాన్యస్యశిలాలో
హప్రభేద్యుతామ్ ॥ ౫ ॥ బాహవోలోకపాలానాంపాప్తయశఃతైమకర్తృణామ్. విక్రమోభూర్భువస్స్వశ్చ
తైమస్యశరణస్యచ ॥ ౬ ॥ సర్వకామవరస్యాపిహరేశ్వరణఆస్తుదమ్. అపాంవీర్యస్యసర్గస్యపర్జన్యస్యప్రజాప
తేః. పుంసశ్శిశ్నఉపస్థస్తుప్రజాత్యానందస్యతైః ॥ ౭ ॥ పాయుర్యమస్యమిత్రస్యపరిమోక్షస్యనారద.హిం
సాయానిర్యతేర్త్వత్యోర్నిరయస్యగుదస్త్పతః ॥ ౮ ॥ పరాభూతేరధర్మస్యతమసశ్చాపిపశ్చిమః. నాడ్యోనద
నదీనాంచగోత్రాణామస్థిసంఘాతిః ॥ ౯ ॥ అవ్యక్తరస సిన్ధూసాంఘాతానాంనిధనస్యచ. ఉదరంవిదితంపుం
సోహృదయంమనసఃపదమ్ ॥ ౧౦ ॥ ధర్మస్యమమతుభ్యంచకుమారాణాంభవస్యచ. విజ్ఞానస్యచతత్త్వస్యపర
స్యాత్కావరాయణమ్ ॥ ౧౧ ॥ అహంభవాభవశ్చైవయథామేమునయోఽగ్రజాః. సురాసురనగానాగాఃఖగా
మృగసరీసృపాః ॥ ౧౨ ॥ గన్ధర్వాపసోయక్షారక్షోభూతగణోరగాః. పశవఃపితరస్సిద్ధావిద్యాధ్రాశ్చార
ణాద్రుమాః ॥ ౧౩ ॥ అన్యేచవివిధాజీవా జలస్థలనభాఃకసః. గ్రహర్ష కేతవస్తారాస్తటితస్తనయిత్నవః ॥ ౧౪ ॥ స

భోగ- సైవయానిర్వృతిస్తాపహానిః. తస్యాస్తదుపస్థేన్ద్రియమాశ్రయః ॥ ౬,౭ ॥ యమస్యమిత్రస్య-పరిమోక్షస్యమ
లత్యాగస్యచ. తస్యపాయ్విన్ద్రియమాశ్రయః.హింసాదీనాంతద్దదఆశ్రయః-పాయుర్నిగ్రియం-గుదమధిష్ఠానమ్ ॥౮॥ య
పరాభూతేరలత్యోః,అధర్మస్యతామసస్యాజ్ఞానస్యాపి-పశ్చిమః తత్పృష్ఠభాగ,ఆశ్రయః,నదనదీనాంతన్నాడ్యస్థానం. గో
త్రాణాంగిరీణాంతదస్థిసంఘాస్తానమ్- ॥ ౯ ॥ అవ్యక్తంప్రధానం. రసోఽన్నాదిరసః-సిన్ధవస్సముద్రాః-తేషాంఘా
తానాంనిధనస్యలయస్యచ. తదుదరంస్తానంవిదితం. మనసఃసర్వదేహిమనస్తత్త్వస్య-పుంసశ్శిశ్వరస్యయద్భుదయం-తత్ప
దంస్తానమ్ ॥ ౧౦ ॥ ధర్మస్య-మమచతుర్ముఖస్య-తుభ్యంతవ-కుమారాణాంసనకాదీనాం. భవస్యగుద్రస్యచ-విజ్ఞాన
స్యచతత్త్వస్యమహత్తత్త్వస్య-వరస్య భగవత-ఆత్మలస్త్రాకరణం-పరాయణంశ్రేష్ఠస్థానమ్- ॥ ౧౧ ॥ ఎవంపరమా
త్మనోజాతంకృత్సంజగత్తద్విభూతిభూతంతచ్ఛరీరత్వై నతతోఽ. నతిరిక్తం, ఎతదేవపురుషసూక్తార్థకథనెనప్రథయతి॥
సహస్రశీర్షేర్ధర్మస్యబ్రాహ్మణోఽ. స్యయుఖమాసీదిత్యాదేశ్చార్థఃపూర్వాధ్యాయకథితః, పురుషఎవేదగ్గ్ సర్వమిత్యస్యా
ర్థమాహ ॥ అహమిత్యాదిసాన్దేహిభిః.అహమితి ॥ అహంచతుర్ముఖః, భవాన్నారదః, భవోరుద్రః-అగ్రజామునయఃసన
కాదయః-విద్యాధ్రాఃవిద్యాధరాః, జలంస్థలంనభశ్చఒకాంసిస్థానానియేషాంతే. నభాకనగ్నితీసంధిరార్షః,గ్రహఃసూర్య
దయః. ఋత్యేణితుత్రాణి కేతవఃకేతునదృశానితుత్రాణి. తారాఅపినతుత్రస్యైవభిదా-తటితఃవిద్యుతః-స్తనయిత్నవోమే
ఘాః. గర్జితానివా- ॥౧౨॥౧౩॥౧౪॥కింబహునా. యచ్ఛకాలత్రయవర్తివస్తుజాతంవిదితం-సర్వంపురుషఎవ. కాలత్రయ

వర్తికృత్స్నవస్తుజాతశరీరకత్వాదపురుషశరీరభూతంస్వతంత్రం వస్తునాస్తీత్యర్థః - నామరూపవిభాగానన్తాతిసూక్ష్మప్రకృతిపురుషకాలశరీరకస్య పరమపురుషస్యైవవిభక్తనామరూపప్రకృతిపురుషశరీరకపరమాత్మాత్మకజగదాకారేణావస్థానాదయః ప్రైకోవదేశఉపపన్నః - సర్వత్రవేదానైష్యైవమేవస్యాత్మ్యం, సర్వంఖల్విదంబ్రహ్మ, అయమాత్మాబ్రహ్మ, తత్త్వమసీ, త్యాదిభిరుపదిత్యతే, పురుషఎవేద, మితిసామానాధికరణ్యస్య వ్యాప్తిబద్ధనత్వ మాహ || తేనెదమితి||అధోనిష్ఠ్యాచితస్యానై నాభ్యాముపరితిష్ఠతి || హృదయంతద్విజానీయాద్విశ్వస్యామతనంమహా, దితిశ్రుత్యుక్తదిశానాభ్యా ఉపరివిత స్తి పరిచ్ఛిన్నప్రదేశానైస్థితం. హృదయం-అధితిష్ఠతా తేనపరమాత్మనా-ఇదంవిశ్వంఆమృతంవ్యాప్తమ్ || ౧౫ || అసాహృదయా స్తర్వరీ, పాశాఃపరమాత్మా-స్వధిష్ఠ్యంస్వవాసస్థానంశరీరం-ప్రతపక ఆస్తర్వాస్త్రప్రాప్తప్రశాసనాధీనంకుర్వత్ . ఐహిశ్చ-స్వధిష్ఠ్యా దృహిష్ఠమపివస్తుజాతం ప్రశాసనాధీనంయథాకరోతి, ఎవంవిరాజంపిరాట్కృజ్జవాచ్యానిరుద్ధకార్యం ప్రపచ్ఛం-ప్రశాసనాధీనంకుర్వత్, ఆస్తర్వహిశ్చ ప్రశాసనాధీనంకరోతీత్యర్థః అత్రకార్యే కారణోపచారాద్విరాట్కృజ్జాబ్రహ్మజ్జపరః-ఎతేనఆపరిచ్ఛిన్నత్వప్రతిపాదకం, సభూమింవిశ్వతోవృత్వే, త్యర్థంచవ్యాఖ్యాతంభవతి-సఃపరమాత్మా, భూమింబ్రహ్మజ్జయూపంప్రపచ్ఛం, విశ్వతఃసర్వతః-వృత్వా వ్యాప్య - భూమిం-దశాఙ్గులమా త్రం-అతిక్రమ్యస్థితః-అత్యతిష్ఠద్దశాఙ్గులమిత్యాధిక్యమాత్రంవివక్షితం-న ప్రమాణం-అసంపయోగాద పరిచ్ఛిన్న త్యాద్యై తితస్యార్థః || ౧౬ || జీవాస్తరాత్త్వత్వేనవసతోపిపరస్యభోక్తృత్వం మోక్షప్రదత్వంచప్రతిపాదయత, ఉతామృతత్వస్యై, త్యస్యార్థమాహ || సత్యతీనవిద్య తేభయంయస్తా తస్యా-మృతస్య మోక్షస్యై-శఃప్రదాతా-యత్ యస్తాత్-మర్త్యంఅనిత్యం-అన్నంభోగ్యంకర్మఫల-మత్యగాత్ శ్రుతావన్నై నేతివ్యత్యయేనద్వితీయాద్ధృతీయా-అతిక్రమ్యస్థితః, అనశ్చన్నోఅభిచాకశీతి, తిశ్రుత్యుక్తరీత్యా-అసంభావితకర్మఫలసంబద్ధత్వాత్-పరమాత్మామోక్షదత్తత్వార్థఃశరీరాస్తస్థితిర్జీవవైలక్షణ్యంచెత్యనుపపన్నమిత్యాశంకాయా, మేతాపానస్యమహిమే, త్యస్యార్థమాహ-మహిమేష ఇతి||పురుషస్య, కృత్స్నచిదచిదాత్మకప్రపచ్ఛస్యాస్తర్వహిశ్చ-వ్యాప్య-సర్వం

ర్వంపురుషఎవేదంభూతంభవ్యంభవచ్చయత్ | తేనెదమామృతంవిశ్వంవితస్తిమధితిష్ఠతా || ౧౫ || స్వధిష్ఠ్యం ప్రతపకప్రాణోబహిశ్చప్రతపత్యసౌ | ఎవంవిరాజంప్రతపంస్తవత్యస్తర్వ హిఃపుమాత్ || ౧౬ || సోఽమృతస్యాభయస్యోశోమర్త్యమన్నంయదత్యగాత్ | మహిమేషతతోబ్రహ్మపురుషస్య దురత్యయః || ౧౭ || పాదేషుసర్వభూతానిపుంసస్థితిపదోవిదుః | అమృతంక్షేమమభయత్రిమూర్ధాఽధాయిమూర్ధని||౧౮||పాదా

స్వప్రశాసనాధీనంకుర్వతః, పరమాత్మనః, ఎవమహిమా-అమృతత్వేనానత్వరూపోమహిమా దురత్యయఃఅపారః-కృత్స్నప్రపచ్ఛాత్మకత్వేనావస్థితస్యాపిప్రపచ్ఛగతదోషానంస్వర్చిత్య-మమృతేశితృత్వం-చెత్తైత-దనుపపద్యమానమపి-తస్యమహిమా, ఉపపద్యతేత్యభిప్రాయః || ౧౭ || అపారమహిమత్వమేవప్రతిపాదయతః, పాదోస్యవిశ్వాభూతానీ, తివాక్యస్యార్థమాహ||పాదేష్యతి||తిష్ఠన్త్యత్రేతిస్థితయోభూరాదయోలాకా-స్తేపాదభవపాదాలంశాయస్యసః-తస్యపాదేష్యలశభూతే మూలాకమ-సర్వభూతానిదేవాదివత్సుధభూతాని-విదుః, ఎతేనమనైపిపాదోఽస్యవిశ్వాభూతానీతిసామానాధికరణ్యమధిష్ఠానాధిష్ఠేయాభేదవివక్షయా-పాదత్యైకవచనంసామాన్యాభిప్రాయేతేతివ్యాఖ్యాతంభవతి-బద్ధముక్తయోరసాంకర్యేణ ప్రాప్యస్థానానాంతద్విభూతిత్వప్రతిపాదకస్య, త్రిపాదస్యామృతందివీ, త్యాదెర్థమాహ||అమృతమితి||అస్యైశ్వరస్యసంబద్ధి, త్రిపాత్ త్రివిధమమృతం-అక్షయ్యనుఖం - దివి-ప్రకృతిమణ్డలార్చహరిత్యర్థః-అత్రత్రిపాదశబ్దోక్తత్రైవిధ్యందర్శయన్నాహ-అమృతంమరణాదివికారరాహిత్యం, అభయతతా-ర్యభయరాహిత్యం, క్షేమంశుష్కప్రాప్తిరూపలక్షణం, నిరతిశయానస్తప్రాపణమిత్యర్థః, అపహతపాష్టత్వాదిగుణాష్టకానిర్భావరూపంముక్తత్వర్యంకోటిత్రయేణసంగృహీతం, అమృతమితివిరజవిమృత్యుశబ్దార్థఉక్తః - క్షేమమితిసత్యకామత్వాద్యనువృత్తిరూక్తా, అభయమిత్యపహతపాష్టవిశోకాదిశబ్దార్థఉక్తః, పాష్టహిభయహేతుః - భయమితివశోకాదిసర్వదుఃఖప్రదర్శనం - ఎవంత్రిమూర్ధ, త్రివిధమైశ్వర్యం - మూర్ధనిఉపరిష్ఠాదిత్యర్థః-తమసఃపరస్తాదివత్-లీలావిభూతేఃపరస్తా, దమృతంక్షేమమభయంచ-ఆధాయి-నిహితమిత్యర్థః-మూర్ధస్థితిపాతే-ఉపరిష్ఠాద్వర్తమానేషుత్రిపాదేష్యిత్యర్థః || ౧౮ || బద్ధభోమృతజీవానాంబహుత్వం-తత్ప్రాప్యస్థానానస్త్యముభయోస్తద్విభూతిత్వం-బద్ధానామభీయస్త్యం, తత్ప్రాప్యస్థానం-తస్యాపితద్విభూతిత్వం, చప్రతిపాదయత, త్రిపాదూర్ధ్వ, ఇత్యాదెర్థమాహ||పాదా ఇతి||త్రిపాత్ త్రయఃపాదాఃయస్యసఃత్రిపాత్, పురుషఃపరమపురుషఃఉద్దేష్వప్రకృతిప్రాకృతేభ్య ఉపరిష్ఠాత్, ఉదై త ఉదయంగతః-స్వేచ్ఛాసాత్తదివ్యమృతశివిగ్రహస్యమస్తముక్తనిత్యభోగ్యస్తాత్త్వార్థః-అత్రపాచ్ఛబ్దఃపాదవదంశత్వేనావస్థితానాంముక్తానాంతత్ప్రాప్యస్థానస్యవభాగానాహ-ఎవంచత్రయఃపాదాఃముక్తజీవవర్గస్యతత్ప్రా

వ్యస్తానస్యచ-భాగాః . విభూతిత్యైవ-యస్యసః . త్రిపాత్-బద్ధజీవతత్త్వా ప్యస్తానాపెక్షయా-ముక్తతత్త్వా ప్యస్తానానాం
త్రిభాగత్వకథనమనన్తత్త్వతాత్పర్యకం-అస్యపరమపురుషస్యపాదః-విభూతిభూతఏకోభాగః,ఇహప్రకృతిమణ్డల-అభవత్-
బద్ధస్తత్త్వాప్యస్తానాని,ఎకాంశనస్థితోజగత్ ,, యస్యాయుతాయుతశ్చతైకకలాంశకాంశేవిశ్వంవిచిత్రచిదచిత్ప్రవిభాగవృ
త్త,మిత్త్యుక్తప్రకారేణతద్విభూత్యైకదేశభిశ్చిత్యర్థః॥అతదేవవ్యాచక్షేపాదాఇతి॥ త్రయఃపాదాస్తుబహిఃప్రకృతేఃప్రా
కృతేభ్యోబహిరాసక్ - యేతస్యపాదా-స్తై.అప్రజానాంజన్మరహితానాంముక్తానాం,ఆశ్రయాఃప్రాప్యాభిత్వర్థః-ఎకస్య
పాదస్యబహిష్ఠత్వమాహ॥అన్తరితి॥ అపరఃసాంసారికశ్చైత్రజ్జవగ్గప్రాప్యస్తానరూపఃపాదః . త్రిలోక్యాఅన్తరిత్వర్థః-తమ
వపాదంవిశిషిష్టే - గృహమెథః-అహంకారమమకారాదిమాకృత్యవర్ణాశ్రమాన్వితశ్చైత్యర్థః , బృహద్వ్యతికర్తృవశ్యః-ఉపచా
రాత్ప్రాప్తేప్రాప్తృధర్మస్యవదేశః॥ ౧౯ ॥ ఎవమపారమహిమత్వముపపాద్యాథప్రపంచోద్బుభుతుముముక్షుణాం
చభగవత్సీలావిభూతిత్రిపాద్విభూతిగతిహేతుమార్గద్వయప్రతిపాదకం,,తతోవిష్వజ్జీ,తివాక్యంవ్యాచక్షే ॥ సృతీఇతి॥వివిధం
మమృతాశ్చతీతివిష్వజ్ - త్కైత్రజ్జః-సృతీధూమాద్యర్చిరాదిమాగ్నో-విచక్రమేఆక్రమత్-ఆక్రాంతవానిత్వర్థః-కథంభూతేస్సతీ,
సాశనానశనే - అశనంభోగః-భోగార్థత్వతదభావాభ్యాంమార్గయోగసాశనత్వానశనత్వే - సాశనానశనలతుణమార్గద్వయ
ప్రాప్త్యపాయమాహ॥యదితి॥యత్రమార్గద్వయమధ్యే-అవిద్యాకర్తృ,,అవిద్యాకర్తృసంజ్ఞాన్యై,,త్యాద్యుక్తైఃకర్తృరూపాః
విద్యాధూమాదిమార్గప్రాప్త్యపాయభూతాఎకా-విద్యా - అర్చిరాదిప్రాప్త్యపాయభూతాపరమాత్మోపాసనరూపా
ఽపరా-పురుషోజీవస్తు-ఉభయశ్రయఃసాధనద్వయనిష్ఠః,,తంవిద్యాకర్తృణీశమన్వారభేతే,, ఇతిశ్రుతేః-సమన్వారభేతేసం
గచ్ఛేతైత్యర్థః॥ ౨౦ ॥ ఎవంబుభుతుముముక్షు ధికారిభేదేన-తద్గతవ్య మార్గద్వయం-తదుపాయం, చోక్తాఽభ
భగవతస్సవిభూతిభూతప్రపంచోద్వైలక్షణ్యం,భగవతఃప్రపంచోక్తా రేణపరిణామం-తదగతదోషానంస్పర్శిత్వంచ-ప్రతిపా
దయ,,తస్మాద్విరాడజాయతే,,త్యాదివాక్యంవ్యాచక్షే ॥ తస్మాదితి ॥ విగాఢఅణ్డకారణభూతోవిరాట్పురుషోఽనిరుద్ధః-
అణ్డాదితి-ల్యబ్ధోపేషశ్చమి,యస్మాత్స్వశరీరభూతాత్పర ధానాదుపాదానాత్, యదణ్డం,సృష్ట్యా,స్వయమపిభూతేన్ద్రియ

స్త్రయోబహిస్త్యాసన్నప్రజానాంయఆశ్రయః । అన్తస్త్రిలోక్యాన్తస్వపరోగృహమెథోబృహద్వ్యతి॥ ౧౯॥
సృతీవిచక్రమేవిష్వజ్సాశనానశనేఉభే । యదవిద్యాచవిద్యాచపురుషస్తూభయాశ్రయః ॥ ౨౦ ॥ తస్మాదణ్డంవి
రాడజేభూతేన్ద్రియగుణాత్తకః । తద్ద్రవ్యమత్యగాద్విశ్వంగోభిస్సూర్యఇవాశ్రయాత్ ॥ ౨౧ ॥ యదాస్యనా

గుణాత్తకః-దేవాదివ్యష్టిప్రపంచోద్బునురూపోజ్జ్ఞై-తదణ్డరూపం,ద్రవ్య, మత్యగాత్,నత త్రవరిచ్చిన్తః- బహిరపివ్యాప్తవాన్త్య
ర్థః,అత్రదృష్టాన్తః,ఆశ్రయాద్జ్ఞ టాదిపదార్థజాతా,ద్వోభిఃకిరణై-రాదిత్య ఇవాత్యగాదిత్యర్థః-వేదా నైషుసత్కార్యవాద
స్యాభిహితత్వా - త్కారణభూతోవిరాడేవ-వ్యష్టిరూపేణజ్జ్ఞై-సూక్ష్మచిదచిత్స్వరూపకోభగవానైవ-స్థూలచిదచిత్స్వ
రూపకోజాతః-జాతశ్చ-స్వయంస్వ శరీరభూతచేతనాచేతనగతదోషై రస్పృష్టః-స్వకార్యభూతకృత్సృష్టప్రపంచమున్తర్భ
హిశ్చవ్యాప్యవ్యవస్థితైత్యర్థః,నామరూపవిభాగానర్హసూక్ష్మప్రకృతిపురుషశరీరకస్యపరమపురుషస్యజగదుపాదానత్వా,
దుపాదానత్వస్యావస్థాశ్రయత్వ, రూపత్వాత్సృష్టిపురుషేశ్వరాణాం త్రయాణామవ్యవస్థా శ్రయత్వమస్మైవ-త
త్రాచేతస్యావస్థాశ్రయత్వం,స్వరూపాన్యథాభావరూపం-చేతనస్యతు-స్వభావాన్యథాభావరూపం,ఈశ్వరస్యతు-కా
ర్యావస్థచేతనాచేతననియన్తృత్వ రూపం-సహి-కారణావస్థచేతనాచేతననియమనాత్కార్యావస్థచేతనాచేతననియమనమ
భిన్నమితివక్తుంశక్యం-కించ-శ్వరస్యసద్వారకావస్థాశ్రయత్వమస్మైవ-ఎవ-మసాంకర్యేణావస్థానాంప్రతినియతత్వా-చ్ఛక్లీ
లాదితన్వారధిపపేక్షాన్యదేన తద్దేశగతత్వవ-చ్ఛేతనాచేతనగతాధర్మాః-అజ్ఞత్వపరిణామిత్వాదయన్తత్రైవావతిష్ఠన్తే,నప
రమాత్మానంస్పృశన్తి - పరమాత్మాతు-స్వయంనిరస్తనిభిలదోషోఽనవధికాతిశయాసంఖ్యేయకల్యాణగుణ, స్సవీ
శరీరభూతచేతనాచేతనగతస్వపర్యన్తనామరూపనిర్వాహకః, కారణావస్థచేతనాచేతనశరీరకత్వేన-తద్వాచిభిశ్చైతరభి
ధీయమాన-స్సర్వవస్తుసమానాధిక్యతోఽవతిష్ఠతైత్యయమత్రసంగ్రహః,,శ్చిత్యర్థస్తు,,తస్మాత్పరమప్రస్తుతకారణ
పురుషా-ద్విరాడనిరుద్ధో-జ్జ్ఞైఅవతీర్థః - విరాజోఽనిరుద్ధా-ద్వైరాజోబ్రహ్మణ్డశరీరకః పురుషో-జ్జ్ఞై-జాతశ్చ,
సఃవైరాజః, భూమింవిశ్వం, పశ్చాదుపరిష్టాదధఃఅన్తశ్చ, అశ్వరిచ్యత, తద్విలక్షణోవ్యాప్తవానితి॥ ౨౧ ॥
నన్యేవంపురుషఎవచేత్యర్థం, తర్హి - యజ్ఞస్యతత్సాధనానాంచాపృథగ్భవాద్యజ్ఞైఃపురుషారాధనంనసిద్ధతీత్యా శబ్దశ్రీ
తత్పరిహారాయ,,యత్పురుషేత్యాదిమన్త్రాగ్రంసంగృహ్యదర్శయతి॥ యదేతి॥ మహాత్మనః అస్యవిరాడాభ్యానిరుద్ధస్య - నా
భాభవంనాభ్యం,తథాభూతాన్నశినాత్మమలా - దహంచతుర్ముఖః - యదా-ఆనంఅభవంతదా, పురుషోవయవాద్వి

నా-యజ్ఞసంభారాః అన్యనియజ్ఞసాధనాని - నావిద్వం-నావశ్యమ్ || ౨౨ || తెషుపురుషావయవేషు-యజ్ఞస్యసాధనా
న్యాసన్నితిశేషః - తాన్యాహః పశవభితివనస్స తయాయూపాదయః - దేవయజ్ఞనందేవాభిజ్యంతే - స్త్రీన్నితిదేవయజ్ఞనం-
యాగభూమిః, ఇదంచెతివచనాద్యజ్ఞార్హస్థానాడపవిష్టకథయతీతిగమ్యతే | బహుగుణాన్వితకాలోవసంతాదిః-వస్తు నిపు
రోదాశాదీని - తదర్థాఽవధయఃప్రవేశ్యదయః, స్నేహాజ్ఞాదిఃరససోమాదిరసః - లోహస్సువర్ణాదిః-మృదాకపాలాదీ
ని,చాతుర్వృతంచతుర్వృతశబ్దవాచ్యైర్నస్త్రీఃప్రకాశ్యంకర్తృ-హేనస్తమసతాంశ్రేష్ఠః || ౨౩ || ౨౪ || నామధేయాని
జ్యోతిష్టోమాదీని - ఋగాదీనాముక్తత్వాత్-మన్త్రాఃస్వాహాకారాదయః - ప్రతంపయోభక్షణాదికం - దేవతాసుక్రమఃదే
వతానామనుక్రమఉదేశః, యద్వా-దేవతేతిపృథక్పదం-సచానుక్రమఃఅనుపాతః - ఆనుపూర్వీ - కల్పఃప్రయోగవిధి-స్సంక
ల్పఃకర్తవ్యాధ్యవసాయః-తన్మృక్రియాకలావః-గతయోవిష్టుక్రమాద్యాః -మతయఃదేవతాధ్యానాని - శ్రద్ధాకర్తవ్యవిష
యాత్వరా - ప్రియశ్చిత్తంవైకల్యసమాధానం-సమర్పణందేవతాంప్రతిసమర్పణం, మయా-పురుషావయవైస్సంభారాః
యజ్ఞసాధనానిసంభృతానిసంపాదితాని || ౨౫ || ౨౬ || ఇతీథ్యంసంభృతాస్సంపాదితాస్సంభారాయేన-సోహం-తమే
వపురుషంనియన్తారంయజ్ఞంవిష్ణుం - తేనైవయజ్ఞేనైవ, అయజంఇష్టవానస్తి, అనైవ, యజ్ఞేనయజ్ఞమయజ్ఞే,తిమన్త్యార్థ
క్తః || ౨౭ || తేనదేవాలయజ్ఞే,త్యస్యార్థంసప్రవశ్యందర్శయతి|తతఃఇతిద్వాభ్యామ్ ||తేతవ, భృతరఃమరీచ్యాద
యోనవప్రజావతయః - సుసమాహితచిత్తః,వ్యక్తమిన్ద్రాదిరూపేణ - అవ్యక్తంస్వతః-పురుషంపరమపురుష - మయజ్ఞ
ఇష్టవస్త్రః || ౨౮ || కాలేస్వేస్వేఅవసరే - మన్వాదయఃక్రతుభిర్విభుంతుఃజిరభ్యర్థః || ౨౯ || ఎవంయద్రూపమి

భ్యాన్న శినాదహమాసంమహత్తనః | నావిద్వంయజ్ఞసంభారాన్పురుషావయవాద్యతే || ౨౨ || తెషుయజ్ఞస్య
పశవస్సవనస్సతయశ్శుభాః | ఇదంచదేవయజ్ఞసంకాలశ్చిరుగుణాన్వితః || ౨౩ || వస్తునో్యవధయస్సేషా
రసలోహమృదోజలమ్ | ఋచాయజాంషిసామానిచాతుర్వృతంచస్తమః || ౨౪ || నామధేయానిమన్త్యాశ్చద
క్షేణాశ్చప్రతానిచ | దేవతాసుక్రమఃకల్పస్సంకల్పస్తన్త్రీమేవచ || ౨౫ || గతయోమతయశ్చిద్ధాప్రియశ్చి
త్తంసమర్పణమ్ | పురుషావయవైరేతేనంభారాస్సంభృతామయా || ౨౬ || ఇతీసంభృతసంభారఃపురుషావ
యవైరహమ్ | తమేవపురుషంయజ్ఞం తేనైవాయజమిశ్వరమ్ || ౨౭ || తతస్తేభ్యాతరభిమేప్రజానాంపతయోన
వ|అయజస్వ్యక్తమవ్యక్తంపురుషంసుసమాహితాః || ౨౮ || తతశ్చమనవఃకాలఃజిరఃఋషయోఽపరేపిత
రోవిబుధాదైత్యామనుష్యాఃక్రతుభిర్విభుమ్ || ౨౯ || నారాయణేభగవతితదిదంవిశ్వమాహితమ్ | గృహీతమా
యోరుగుణస్సర్గాదావగుణస్త్పతః || ౩౦ || సృజామితన్నియుక్తోహంహరోహరతితద్వశః | విశ్వంపురుషరూ
పేణపరిపాతిత్రిశక్తిర్భుత్ || ౩౧ || ఇతితేభిహితంతాతయథైతదనుప్పచ్చసి | నాన్యద్భగవతఃకించిద్భావ్యంస
దనదాత్మకమ్ || ౩౨ || సభారతీమేఽజ్ఞమృషోపలత్యతేనకర్షిచిన్తేమనసోమృషాగతిః | సమేహృషీకాణిపతన్త్య

త్యాదిప్రశ్నానాంపురుషసూక్తసంవాదేనోత్తరాణ్యభిధాయ, యదధిష్ఠానమిత్యేతత్ప్రశ్నసో్యోత్తరార్థముపసంహరతి ||
నారాయణఇతి || ఆహితమవస్థితం - ఎవం-స్వస్తి నైవసూక్ష్మరూపేణావస్థితం-విశ్వం - స్వకరీరభూతేనమయాన్యజతిరు
ద్రూపేణహరతి - పురుషరూపేణతంపాతీత్యుపసంహరతి || గృహీతేత్యాది-స్వతఃఅగుణఃసత్వాదిగుణరహితః,ప్రత్యగా
త్తస్వరూపంహిస్వతస్సత్వాదిరహితం - అగుణోవ్యహం, గృహీతాఃమాయయాఉరవోగుణాఃయేనతథాభూత-స్సర్గాదా
తన్నియుక్తః-తన్నియోజ్యస్సకృత్సృజామి | హరోరుద్రః-తద్వశఃతదధీనః - విశ్వంహరతి-పురుషరూపేణస్వావతారరూపేణ
పాతి-అత్రతన్నియుక్తః,తద్వశఇత్యనైవ, బ్రహ్మరుద్రయోస్తన్నియామ్యత్వప్రతీతేః - పురుషరూపేణైత్యత్రతదప్రతీతేశ్చ
సృష్టిసంహారోబ్రహ్మరుద్రాఖ్యజీవాస్త్ర్యామిత్యేనకరోతి - పాలనంతుస్వయమేవేతివేదితవ్యమ్ || అతస్త్రిశక్తిర్భుత్సృష్టి
స్థితిసంహారసామర్థ్యరూపశక్తిత్రయయుక్తవక ఎవత్వర్థః || ౩౦ || ౩౧ || యద్రూపమిత్యాదిప్రశ్నానాంయదాత్మక
త్వమిత్యేవమాదిసర్వప్రశ్నానాంచసామాన్యోతోత్తరంయదుక్తం, వాసుదేవాత్పరోబ్రహ్మన్నచాన్యోఽర్థోఽస్తితత్త్వతః,
ఇతి, పురుషఎవేదగ్గోసర్వమితి, శ్రుత్యావతద్బుధీకృతం - తదుపసంహరతి|ఇతీతి|| హేతాత-ఇదంవిశ్వంప్రతి-యథాలను
ప్పచ్చసి-విశ్వవిషయప్రశ్నంకరోషి - తస్యప్రశ్నసో్యోత్తరం - చేతనాచేతనాత్మకంకృత్సంజగత్కించదపి - భగవతః-అన్య
త్పృథగితిసభావ్యంనానుసంధేయం - ఇతి-తేతుభ్య - మభిహితమిత్యర్థః || ౩౨ || యదుక్త, మేతావత్త్వంయతో
హిమేతమవిజాయమామిశ్వరంబ్రవీషితి - తదుపపాదయితుముపసంహరతి || నైతి || మే-భారతీవాక్,మృషామిథ్యా - నదృ
శ్యతే-మే-మనసో - గతిఃవృత్తిః-నమృషా - హృషీకాణీద్రియాణి, అసత్పథేఅసద్విషయే - నపతన్తినప్రవర్తంతే, యద్య

స్తాన్వై మయా-దౌత్కణ్యం ఆకాతద్వతాహృదయేన హరి . ధృతః ధ్యాతః, అన్య హేనారద- అతో-మెవాజ్ఞానస్త్రియా
 కాంవృత్తయః . నత్యాధ్ధాః-నతు-మత్ప్రభావే నత్యర్థః ॥ ౩౩ ॥ అతోమమాపిజ్ఞానప్రదోమదచి న్త్యస్వయాపస్వభావ
 స్వైశ్చోమతోఽన్యోస్తీత్యాహ ॥ సోఽహమితి ॥ సమామ్నాయమయః సమామ్నాయప్రచురః . తపోమయః తపః ప్రచు
 రః, విద్యాతపోభ్యాం సర్వోత్కృష్టత్యర్థః . ప్రజాపతీనాం మరీచ్యాదీనాం అభివృద్ధిః తైర్మమస్కృతః, తెషాం పతిశ్చ . ఆత్మ
 నః సంభవః ఉత్పన్నః, తత్కృపాలబ్ధజ్ఞానసంపన్నోహం . సమాహితస్య . నిపుణం నిర్విఘ్నం . యోగం-సమాన్తాయ-య
 స్వమాయావిభవంస్వయంగతః . తం పరమాత్మానం , యతోనాధ్యగచ్ఛం , స్వ రూపతోగుణతశ్చైతావానితినజ్ఞాత
 వాన్, అత-స్తచ్చ రణం ప్రతికేవలం నతోస్తీత్యాహ, కథంభూతంచరణం-సమీయుషాంశరణాగతానాం . భవచ్ఛిదం
 సంస్కృతినవర్తకం-స్వ స్త్యయనం మజ్జశానామాశ్రయం . సుమజ్జశంసు సేవ్యం , అనవగమేద్యష్టాంతః-యథానభస్వస్తమితి
 దోషాస్సర్వాయదుర్గ్రహత్వాదుచనభస్వద్భృష్టాంతః, దుస్సంస్కృతాణీనావాయు , రితిమహాభారతోక్తేః . స్వ మాయా
 విభవంస్వయంగతత్యనైన . యవనికాంగతత్యవదన్యానుపలభ్యత్వముక్తం , నతుమాయావశ్యత్వం , ఆత్మ మాయావిభావ
 నాన్యానుపలభ్యత్వంగతత్యర్థః-ఎవంవిధం పరమాత్మానముక్తవిధోఽప్యహమేవనాధ్యగచ్ఛం అస్యై-నాధిగచ్ఛస్తీతికిమువక్త
 వ్యమిత్యాహ ॥ ఆ థేతి ॥ అపరేజీవాః కుతోహతోఽన్యదుర్విధః ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ఎతదేవోపపాదయతి ॥ నాహమితి ॥ యాయమితి
 సనకాద్యభిప్రాయేణ బహువచననిర్దేశః . వామదేవోనామకచ్ఛిదృషి , శృంకరోవా, నచాహంనచశంకరః-జానస్తీతివై
 ఙ్గనీయచతుర్ముఖవాక్యాన్తరాత్ . యద్యతాంయస్యపరమాత్మనః ఋతాంసత్యాం, గతింస్వ రూపరూపయథావ స్థితిం
 బలతద్గతిమితిపాతాన్తర , అస్త్వాదయోనవిదుః , క్షేముత్యవయోనాహ ॥ కిముతేతి ॥ కుతోనవిదురిత్యతాహ ॥ తస్మాదయ

సత్వ భేయస్తైహ్యదౌత్కణ్యవతాధృతోహరిః ॥ ౩౩ ॥ సోహంసమామ్నాయమయ స్తపోమయః ప్రజాపతీనా
 మభివృద్ధిః పతిః ॥ ఆస్థాయయోగం నిపుణం సమాహిత స్తం నాధ్యగచ్ఛం యత ఆత్మ సంభవః ॥ ౩౪ ॥ నతోస్త్వహం
 తచ్చరణం సమీయుషాంభవచ్ఛిదంస్వ స్త్య యనంసుమ జ్జశమ్ ॥ యోహ్యత్వ మాయావిభవంస్వయంగ తోయ
 థానభస్వస్తమథాపరేకుతః ॥ ౩౫ ॥ నాహంసయూయం ॥ యద్యతాంగతింవిదుర్న వామదేవః కిముతాపరేసు
 రాః ॥ తస్మాదయోమోహితబుద్ధయస్తీదంఽన్యితంస్వాత్మ సమంవిచక్షుః ॥ ౩౬ ॥ యస్యావతారకర్తాణి
 గాయన్తిహ్యస్త దాదయః ॥ నయంవిందన్తి త్వేనతస్మైభగవతేనమః ॥ ౩౭ ॥ సపక్షాద్యః పురుషః కల్పకల్పేనృజత్య
 జః ॥ ఆత్మాత్మ న్యాత్మనాఽఽత్మానం సంయచ్ఛచిచపాతిచ ॥ ౩౮ ॥ విశుద్ధం కేవలం జ్ఞానం ప్రత్యక్షమ్యగవస్థితమ్ ॥

తి ॥ తస్యభగవతోనూయయా ,, దైవీహ్యేషాగుణమయూ ,, త్యుక్తవిధయామాయయా . మోహితాబుద్ధి ర్మోహంతే-తస్మా
 యయామోహితబుద్ధిత్వా . దేతే-నవిదురిత్యర్థః-తర్హి కింవిదురిత్యతాహ ॥ తేనై వ-వినిర్హిత-మిదమచేతనంశరీరం-స్వాత్మస
 మం-ఆత్మానం దేహాకారం మన్యాయమాభివృద్ధిః-దేహాత్మ విభాగవప్యజానతాంకథంపరమాత్మ వేదనమితిభావః ॥ ౩౬ ॥
 తర్హి మాయాతరణేకపాయిత్యతాహ ॥ యస్యై ॥ యస్యభగవతః ॥ అవతారాణాంకర్తాణిచెష్టితాని . అస్త్వాదయశ్చ
 తుర్ముఖాదయో-యేగాయన్తి-యం-తత్త్వేనయాథాత్మ్యేన . నవిందన్తినజానన్తి . కింతు-తస్మైభగవతే-నమఃకుర్వన్తి . తస్య
 గుణకర్తానుకీర్తనమేవమాయాతరణోపాయిత్యభిప్రాయః ॥ ౩౭ ॥ కేవలతారాః-కానిచెష్టితాని . యదనుకీర్తన
 మాయాతీర్యతత్యత్యశ్చోయా-మవతారాం స్తత్కర్తాణిచ-వత్సృక్-యద్రూపమిత్యాదిప్రశ్నానాముత్తరాన్యవసం
 హరతి ॥ సపక్షాది ॥ కర్తాధీనజగతః-ఎవ-ఆద్యకారణభూతః . పరమపురుషః-కల్పకల్పే ప్రళయం . ఆస్త్వైవ ఆధారే
 ఆస్త్వానాడపకరణభూతేన, ఆత్మానంఉపాదానభూతం . ఆత్మైవకర్తా-సృజతి-సంయచ్ఛతినంహరతి . పాతిచ ॥ ౩౮ ॥
 నన్యయంజగద్వ్యాపాగోభగవతః కింకర్తాధీనత్యత్యశ్చోనైత్యాహ ॥ విశుద్ధమితి ॥ పుణ్యపాపరూపకర్తృరహితం-అశోన
 జగద్వ్యాపారః కర్తాధీనత్యర్థః-ఎవంచకర్తాధీనవ్యాపారజీవస్వరూపాద్వై లక్షణముక్తంభవతి-జీవవిలక్షణంచైత్ర
 త్కింజడమిత్యతాహ ॥ కేవలంజ్ఞానం , క్వచిదవ్యజడమిత్యర్థః-తర్హి కింఘటపటాద్యాకారవృత్తిజ్ఞానమిత్యత ఆహ ॥ ప్రత్య
 క్-స్వస్త్వైభాసమానం . ననుజీవోఽప్యవంరూపోఽతాహ , సమ్యగవస్థితంఅర్థాన్తరానపేక్షస్థితిం-జీవస్తుపరమాత్మధాన్య
 త్యభిప్రాయః . అన్యానసిచేతనాచేతనవిలక్షణాకారానాహ ॥ సత్యంస్వరూపతోధర్మతత్త్వనిర్వికారం-అనేనస్వ రూప
 తోవికార్యచేతనద్రవ్యం-స్వభావతోవికారీచేతనశ్చవ్యావృత్తిః-పూర్ణంఅవాప్తసమ స్తకామం . నిర్గుణంసత్వాదిరహితం

అనాద్యస్తం ఉత్పత్తివినాశరహితం, అతఏవ-నిత్యంకాలానవచ్చిన్నం. అద్యయంసమాభ్యధికరహితం. ఎతేయథానం
భవంచేతనాచేతనవ్యావర్తకత్వేనానుసంధేయాః ॥ ౩౯ ॥ అత్రవిద్యదనుభవప్రమాణయతి | ఋషే ఇతి | హేఋషే
నారద-అత్తా అన్తఃకరణం. అశయోవాసనా, ప్రశాంతాత్మైన్ద్రియాశయా యేషాం తె, కవయః-తత్ ఉక్తవిధంపరమాత్మస్వరూ
పంజానన్తి, కవయస్స మీచీనతరైర్వివిధ్యతస్వరూపంచేతనాచేతనవిలక్షణంశోధయన్తి కుతరైర్ద్వైర్జ్ఞేయస్వమాహ | ౪౦ |
సత్తరైరసతాంతరైః-సతామేవహా హేతువాదైర్యదావిప్లుతముపదుశ్రం. స్యాత్తదాతిరోధయేత్యర్థః ॥ ౪౦ ॥
అథావతారాంస్తత్కర్తృణిచవివక్షురాదిమావతారమాహ | అద్యఇతి || పురుషఃవిరాట్పురుషః-పరస్య విష్ణోరాద్యోవ
తారఇత్యర్థః | అద్యత్వంమత్స్యకూర్తృద్యపేక్షయా - అస్యవిచూతీరాహ | కాలఇత్యాది-కాలాదయః, రూపవతస్స్వరూ
పమిత్వత్తరతాన్వయః-రూపవతఃఅకర్తృకృతరూపస్య- స్వరూపంస్వీయంరూపంశరీరం-కాలాదయస్తన్నియామ్యవర్గరూ
పవిభూతిరితి-పరంతత్త్వంకాలాదీనాంపరంయథాత్మ్యమిత్యర్థః-స్వభావఃప్రకృతిగతపరిణామస్వభావః-సదసచ్చేతనమచేత
నం-స్థూలసూక్ష్మంవాద్రవ్యం - పృథివ్యాదివికారోమహదహంకారాదిః-గుణస్సత్వాదిః, ఇన్ద్రియాణిజ్ఞానకర్తృత్వకాని, వి
రాడనరిక్షం - స్వరాట్స్వర్గః, అయంలోకస్తువైసమాక్షాన్తరిక్షంవిరాట్పుతం | స్వరాడసౌస్త్వతోలోక ఇత్యుక్తః
స్థాస్సుస్థావరం - చరిష్ణుజగ్గమం - భూమ్నఃభూమవతోభగవతః ॥ ౪౧ ॥ కింబహునానంత్రేపెణశ్చ జ్యోత్యాహ |
అహమితి | అహంబ్రహ్మ - భవోరుద్రః-యజ్ఞోవిష్ణుః యశ్యవ్యయంవిభూతిమగ్ధ్యేపతిత, స్తథాపి-నవిభూతిః-అర్థాస్తరాభా

సత్యంపూర్ణమనాద్యస్తంనిర్గుణంనిత్యమద్వయమ్ | ౩౯ | ఋషేవిన్దన్తికవయఃప్రశాంతాత్మైన్ద్రియాశయాః |
యదాతదేవానస్తరైః-స్త్రీరోధయేతవిప్లుతమ్ | ౪౦ || అద్యోవతారఃపురుషఃపరస్యకాలస్సవ్యావస్సదస
న్ననత్స | ద్రవ్యంవికారోగుణఇన్ద్రియాణివిరాట్పురాట్పుస్త్వచరిష్ణుభూమ్నః | ౪౧ | అహంభవోయజ్ఞఇ
మేప్రశశ్చాదక్షాదయోయేభవదాదయశ్చ | స్వగ్లోకపాలాఃఖగలోకపాలాస్స లోకపాలాస్తలలోకపాలాః |
గన్ధర్వవిద్యాధరచారణేశాయయత్తురతోః*గనాగనాథాః | యేవాఋషీణామృషభాఃపితౄణాందైత్యై
స్త్రీసేదైశ్వరదానవేనాగ్నిః | అన్యేవయేప్రేతపిశాచభూతకూళ్ళాన్ద్యూదోమృగవశ్యధీశాః || ౪౩ || యన్ద్రించ
లోకభగవన్తహస్వ దోజస్స హస్వద్భ లవశ్చమావత్ | శ్రీశీం విభూత్యాత్మవదద్భ తార్థంతత్త్వం
పరంరూపవతస్స్వరూపమ్ | ౪౪ | పాధాన్యతో యాన్య వఆవదన్తీలావతారాః పురుషస్య భూమ్నః

వాత్-పాలనాధిక్యతవిష్ణవతారగతపాలనానుగుణంయత్సామర్థ్యం, తస్యవిచూతీత్వద్యోతనాయయజ్ఞోవిభూతిమపతి
తః-విభూతిత్వం నామ - నియామ్యశ్వంసర్వభూతానాంప్రవర్తనరూపం-నియమనసూత్రతయావస్తానాత్, అత్తాహి
నామ-శరీరస్యసర్వాత్సనాఅధారోనియంతాశేషీచ - భగవతస్స్వవిభూతిభూతేషుగర్వేష్యాత్మతయావస్తానమేవకవచి
త్తత్తచ్చబ్రహ్మనానాధికరణనిర్దేశహేతుః, భగవత్యాత్మతయావస్థితేహి - సర్వేశద్వాస్త్రీస్త్రేవపర్యవస్యన్తి - య
థాదేవమనుష్యచక్షివృక్షాదయశ్చబృహశ్పరీరాణి ప్రతిపాదయన్తస్తద్దాత్సనిపర్యవస్యన్తి-దక్షాదయో - యేషామే, ప్రశ
శాః-భవదాదయోనారదప్రభృత్యయఃసనకాదయః-ఖగలోకపాలాఃవక్షీశ్రేష్ఠాః - తలలోకపాలాఃపాతాశేష్వరాః || ౪౨ ||
గన్ధర్వాదీనామీశాః - ఉరగాఃసర్పాః-నాగాఃగజాః - యక్షాదీనాంయేనాథాః-రక్షోరగలిసంధిరార్షాః-ఋషీణాంపితౄ
ణాంచయేశ్రేష్ఠాః-దైత్యాదితివుత్యాః-పీతాదీనామధీశాః ॥ ౪౩ || కింబహునాయన్ద్రించద్భగవదాదితత్సర్వం-
రూపవతస్స్వరూపమిత్యవ్యయః భగవత్ ఐశ్వర్యవత్ - మహస్వత్ తేజస్వత్ - ఓజస్వత్ ఉత్సాహవత్ - సహస్వత్ వెగవత్
ధైర్యవత్-బలవత్ ధారణాసావర్థ్యవత్, తుమావత్ సహనవత్, శ్రీశ్శీభా-హీగ్రహ-విచూత్నియామ్యవర్గః-అత్తాబు
ద్ధి-స్తవ్యక్తం, అద్భుతార్థంఅద్భుతశబ్దవాచ్యం, ఎతత్సర్వంగూపవతఃప్రశంసాయాంమతుత్ అకర్తృకృతస్వేచ్ఛాపాత్ర
దివ్యమృగశాస్త్రదనిగ్రహస్య- భగవతోవిరాట్పురుషస్య, స్వీయావిభూతిగిశ్యద్ధా || ౪౪ || అవతారాణామానన్త్యాత్తత్ర
ప్రసిద్ధాన్వక్ష్యామీత్యాహ || పాధాన్యత ఇతి || అసత్కథాశ్రవణైః యేకర్లయోకపాయాః లాః - తాకశావయన్తీతిత
థా-తాకసుపేశాకసుందరాక, హేఋషే ఆవదన్తిమునయ ఇతి శేషః, ఋషయశ్చోపాదే, ఋషయోవదన్తీస్యస్వయః,
తాక-తేతుభ్యం - అనుక్రమిష్యేక్రమేణవర్గయిష్యామి, తదనుశ్రవణామృతం త్వయా అపీయశాం-యన్వా - అపీయతా

మితిత్రస్తం , ఆపీతాం-కర్ణకమాయశోషానిత్యర్థః || ౪౫ || ఇతి శ్రీమద్భాగవతచంద్రచన్ద్రకాఖ్యానాద్వితీయస్కంధ
వ్యాఖ్యానాం షష్ఠోఽధ్యాయః .

ఎవం ప్రతిజ్ఞాయావతారాంతర్వర్తతత్ప్రయోజనానితత్తద్గుణాంశ్చ హ||యత్రైత్యాదినా-యత్రయదాకాల-క్షితితలా
ద్ధరణార్థం , సమస్తయజ్ఞావయవాం-కౌండివారాహీం-తనుం-చిభ్రత్స-ఉద్యతః-అనన్తః- అపరిచ్ఛిన్నస్వయావస్వభావా
భగవాన్ - దంష్ట్రయా - అస్తర్మహర్ణవంసముద్రస్యాన్తః , ఉపాగతంసమాగతం , హిరణ్యాక్షఇతి ప్రసిద్ధం, ఆదిదై
త్యుందితేః ప్రథమంపుత్రం- దదార విచారితవాన్, తత్రదృష్టాన్తః - వజ్రధరః ఇన్ద్రః అద్రిమివైత్యర్థః || ౧ || సుయజ్ఞా
వతారమాహ||జాతఇతి||రుచేఃప్రజాపతేనకాశా-త్తద్భార్యాయాఆకూతేస్సూను-స్సుయజ్ఞోనామజాతః, సచస్వభార్య
యాండక్షిణాయాం-యమాన్యమాఖ్యగుణయుక్తాయామాన్యదేవానిత్యర్థః, యజ్ఞస్య దక్షిణాయాంతుపుత్రాద్వాదశజ
జ్ఞైరే-యామాఇతినమాఖ్యాతా, ఇతివచనాత్ ఆజనయత్ ఉత్పాదయామాస-ఆకూతేస్సూనుస్సవైన్ద్రస్స- యదా-అద్రి
మహరత్ - తదా-పూర్వంసుయజ్ఞఇత్యుక్తోపి-అనుపశ్యాత్ మనునా-మాతామహేన-హరిరిత్యుక్తః-అనెనదేవోత్పాదనం
లాకత్రయాద్రిహరణంవకర్తృదర్శితం-ఎవంసర్వత్రావతారస్తతర్కర్తృచక్షయమ్ || ౨ || కపిలావతారమాహ||జజ్ఞఇతి||క
ర్తమప్రజాపతేర్భృహతద్భార్యాయాం దేవహూత్యాం , హేద్విజ-నారద-నవభిస్త్రిభిర్భగినీభిస్సహ-జజ్ఞజాతః-సచ-స్వ
మాత్రై-ఆత్మగతింఆత్మజ్ఞానం-మోక్షమార్గంవా-ఉక్తవాన్-యయాఆత్మగత్యా - సాదేవహూతిః-ఆత్మశమలంమలినీకరణ
యాప-మన్త్రికదేహజాతం-గుణసజ్గపజ్గం-గుణత్రయసజ్గపవపజ్గం, స్తం-విధూయ-కపిలస్య గతిం, కపిలాక్తగతిం-ప్రాప్త

ఆపీయతాం-కర్ణకమాయశోషాననుక్రమిమ్యైత్యమెనుపేశాన్ || ౪౫ ||
ఇతి శ్రీమద్భాగవతే , మహాపురాణే, ద్వితీయస్కంధే, షష్ఠోఽధ్యాయః
బ్రహ్మవాచ || యతోద్భవతఃక్షితితలోద్ధరణాయచిభ్రత్స-కౌండితనుంసకలయజ్ఞమయీమనన్తః | అస్తర్మ
హర్ణవముపాగతమాదిదైత్యంతందంష్ట్రయాన్ద్రిమివవజ్రధరోదదార|| ౧ ||జాతోరుచేరజనయత్సయమాన్
సుయజ్ఞాఆకూతీసునురమరానధదక్షిణాయామ్ | లోకత్రయస్యమహాతీమహరద్యదాన్ద్రింస్వాయంభువె
నమనునాహరిరిత్యుక్తః || ౨ || జజ్ఞచకర్తమగృహేద్విజదేవహూత్యాం స్త్రిభిస్సమంసవభిరాత్మగతింస్వ
మాత్రై | ఉచేయయాన్ద్రైశశమలంగుణసజ్గపజ్గంసాన్త్రిన్విధూయకపిలస్యగతింప్రపేదే || ౩ || అత్రైర
పత్యమభికాజ్ఞతఆహతుష్టోదత్తోమయాన్హమితియద్భగవాన్సదత్తః|యత్పాదపజ్గ-జవరాగపవిత్రదేహ
యోగర్థిమాపురుభయాయదుహైహయాద్యాః || ౪ || తప్తంతపోవివిధలోకసిన్ధుక్షయామఆదౌసనాత్సుత
పసస్సచతుస్సనోభూత్ | పాక్ష్కల్పసంప్లవవిన్దమిహాత్మతత్త్వం సమ్యక్ గాదమునయోయదచక్షతా
త్త || ౫ || ధర్మస్యదక్షదుహితర్యజనిష్టమూర్త్యానారాయణోనరఇతిస్వతపఃప్రభావః|దృష్ట్వాన్ద్రైశశశ్చ

వతీ || ౩ || దత్తా త్రైయావతారమాహ || అత్రైరితి || అపత్యంపుత్ర-మాకాజ్ఞమాణాన్ద్రై-స్తుప్తః-మయా-అహ
మేవతుభ్యందత్తఇతియత్ యత-ఆహ-తత-స్సభగవాన్-నామ్నాచత్తఇతిజాతః-స్వభక్తభ్యోయోగైశ్వర్యదానంతచ్చరి
త్రందర్శయతి-యస్య పాదపజ్గ-జయోః-పరాగ-స్తేన-పవిత్రతాదేహాయేషాంతే-హైహయాద్యాః హైహయప్రభృత
యః-యత్ యతఃదత్తాత్, ఉభయాయాంవిహికాన్ముష్టికీం, యోగర్థియోగైశ్వర్యం-అణిమాద్యమైశ్వర్యరూపామైహిక్వీం-ము
క్తేరూపామాముష్టికీంచ-యోగర్థి-మాపుఃప్రాపుః-ఉఃప్రసిద్ధా || ౪ || కుమారావతారమాహ||తప్తమితి||నానావిధలో
కానాంస్రప్తమిచ్చయా-మేమయా-యత్రవస్తప్తం-తస్మాత్సుతపసఃమహాతపసోహేతో-స్సహరిః- ఆదౌ- సనాత్ దీర్ఘ
ర్షసనన్నామకః, అభూత్-చతుస్సనఃచతుర్థస్సనకోయస్య సచతుస్సనః-అభూత్-సనాతనసనన్దనౌద్వితీయతృతీయావభూ
తామిత్యభిప్రాయః-యద్వా-చతుస్సన-శ్చత్వారస్సనశ్చబ్దా-నామసుయస్య సః చతుస్సనః-అస్మిన్పక్షే-ఆదౌకల్పాదౌ-స
నాదితపోవిశేషణం-అఖణ్ణితాదిత్యర్థః-యద్వా, తపసఇతివ్యవర్తంత-తపస-స్సనాత్ సమర్పణాదిత్యర్థః- షణ్ణదానై- స
చ-జాతోహరిః-పూర్వకల్పసంప్లవే ప్రళయే, విన్దంవిచ్ఛిన్నసంప్రదాయం-ఆత్మతత్త్వ-మిహఅస్మిన్కల్పే-సమ్యక్- జగాదఉ
క్తవాన్-సమ్యక్త్వందర్శయతి| యద్గదితమాత్రమేవ-మునయః-ఆత్మకాత్మని, మనసి-మునయః-అచక్షతసాక్షాదపశ్యన్-
యద్వా-యద్గదితమేవ-ఆత్మని-తత్త్వం, మునయఃఅచక్షత-అన్యే భ్యోప్యక్తవన్తః || ౫ || నరనారాయణావతారమా
హ || ధర్మస్యైతి|ధర్మస్యవత్త్వం-దక్షదుహితరిమూర్తిసంజ్ఞాయాం , నారాయణోనరఇతిమూర్తిద్వయేన, సహరిరభవ
జాతః-కథంధూతః-స్వఃఅసాధారణతపఃప్రభావోయస్యసః, యద్వా- స్వవిషయకంయత్తపస్తస్య ప్రభావోయస్యసః-ఉ

పాస్యాన్తరాభావాత్-ప్రభావమేవాహా । అనన్యపు తనాఃమన్యథసేనాః-దేవ్యఃఅస్య రసః । ఆత్మనః-పరమాత్మ వోభగవ
తః-అనియమావలోపనియమలోపాభావం, దృష్ట్వా, ఘటితుంతంస్వవశీకర్తుం, న శేకుఃసమగ్ధానబభూవుః-ఎతదాఖ్యానమే
కాదశేస్ఫుటమ్ ॥ ౬ ॥ యత్ర-కామవిజయోక్యోధోపిభిభేతి-తత్రకామోనప్రభవతీతికింవ క్తవ్య మిత్యాహా । కామమితి
ననుహేనారద-కృతినోరుద్రాదయః-రోషదృష్ట్వారోషయు క్తయాదృష్ట్వా, కామందహా స్తి, తె, రోషంత్యాత్మా నందహాన్తం,
అసహ్యంసోధుమశక్యం , నదహానినాభిభవ స్తి-కింతుతేనై వాభిభూయన్తఇత్యర్థః-సోయంరోషః-యద న్తరంయస్య భగ
వతోమనః-ప్రతిప్రవిశత్, అలంబిభేతిప్రవెష్టుమధికంబిభేతీత్యర్థః . అస్యమనః-కామం-కథంనుశ్రయేత-నకథమపీత్యర్థః-కామజె
త్రాప్యజేయంరోషంజితవతోమనఃకామఃకథంశ్రయే దిత్యర్థః ॥ ౭ ॥ చరిత్రేజై వకమప్యవతారంసూచయతి॥విధిభిః
రాజ్ఞఃఉత్తానపదః- అ స్తిఅస్తికే-మాతుస్సపత్న్యఃసురుచేః-ఉదితాన్యే వవాక్యాన్యే వప త్రిణోబాణాః-తైర్విధ్ధఃతాడి
తః-బాలోపిసత్, తప సేతవశ్చర్తుం, వనానియోధ్యునోగతః-తస్మై గతవతే-ధ్రువాయ, గృణతేస్తువతే-ప్రసన్నో-యోహారిః-
ధ్రువగతిం-స్థాయిపదం, అచాత్, సోఽప్యేకో-వతారఇత్యర్థః, భృగవగతింవిశిష్టా ॥ యదుపరియధృగ్ వగతేరుపరి, యతఃఅధ
స్తా చ్చ , దివ్యాఃమునయఃస ప్రర్షిప్రభృతయః- స్తువ స్తిధ్రువగతిప్రభావంప్రశంస స్తీత్యర్థః ॥౮॥ వృథ్వ వతారమాహ॥
యతితి । యఃపృథుః-ఋషిభిఃఅర్థితః-వేనంత్రాత్మా, జగతిభ్రుత్యపదంతథ- సోఽప్యేకోవతారఇత్యర్థః, పుత్రప్రపదం ,, పున్నా
మ్నోనరకాద్యస్తాత్పితరంత్రాయ తేసుతః, తస్మాత్పుత్రఇతిపోక్తస్వయమేవస్వయంభువే,, తిన్తరణాత్-పుణ్యాఖ్యాన్తర
కా-త్పితరంవేనం-సంరక్ష్య , పుత్రప్రపదవాచ్య తాంప్రాయవానిత్యర్థః-కథంభూతంవేనం, నిరయెనరకపత స్తం-తత్కు-తః-
ద్విజానాం మునీనాం , శాపఎవవ జం-తేన-విప్లుష్టే వి శేషేణదగ్ధ-పౌరుషంభగవిశ్వరూప-యస్య తం - ద్విజశావః

భగవతో- నియమావలోపం దేవ్య స్త్వనక్లృప్తతనాఘటితుంన శేకుః॥ ౬ ॥ కామందహా నికృతినోననురోషదృ
ష్ట్వారోషందహా న్ముతతేనదహాన్త్య సహ్యామ్ । సోయంయద న్తరమలంనివిశత్ ॥ బిభేతికామఃకథంనుపున
రస్యమనశ్చయేత ॥ ౭ ॥ విధస్సపత్న్యదితపత్రిభిరన్తి-రాజ్ఞోబాలోపిసన్ను పగత స్తప సేవనాని । తస్మాద
దాధ్యువగతింగృణతేప్రసన్నోదివ్యా స్సువ నిమునయోయదువర్యధస్తాత్ ॥ ౮ ॥ యోవేనముత్పథగతంద్విజ
శాపవజ్రవి ప్లుష్టపౌరుషభగంనిరయేపత స్తమ్ । త్రాత్వా-ర్థిజగతిభ్రుత్రపదంచతేభేదుగ్ధవసూనివసుధా
సకలానియేన ॥ ౯ ॥ నాభేరసావృషభాసను దేవిఃసూనురోవై చచారసమదృగ్జడయోగచర్యామ్ । యత్పా
రహంస్యమృషయఃపదమామన నిస్వస్థఃప్రశా న్తకరణఃపరిము క్తసక్తః ॥ ౧౦ ॥ సత్రేమమాసభగవాన్ హయ
శీర్షఎవసాత్సోత్సయజ్ఞపురుష స్తపసీయవర్ణః । ఛన్దోమయోమఖమయో-ఖిలదేవతాత్సావాచోబభూవురుశతీ
శ్వసతో-స్యన స్తః ॥ ౧౧ ॥ మతోస్సీయుగా న్తసమయేమనునోపలబ్ధఃక్షోణీమయోనిఖిలజీవనికాయకేతః ।

కుతఇత్యతఃహా ॥ ఉత్పథగతంఅసన్తార్థవ ర్తనం, ఎతదాఖ్యానంచతు రైస్ఫుటం- ఎతస్మై వచరిత్రాన్తరమాహా । యేనపృథు
నా-వసుధాభూమి-స్సర్వాణి-వసూనిఅన్నాదిద్రవ్యాణి-దుగ్ధాలదుహ్యాత-దుహాధాతు ర్ద్వికర్తృః ॥౯॥ ఋషభావతార
మాహా ॥ నాభేరితి॥యద్భృహ్మ-పారహంస్యం పరమహంసప్రాప్యం - పదంస్వరూపం-ఋషయోవేదా-అనున స్తి-త-దసా
హారిః-కపిలాదివత్ స్వాం శేన-ఋషభాఖ్యోరాజా-నాభేరాగ్నిధ్ర పుత్రాత్-ను దేవ్యాస్సూను-రాస, మేరుదేవ్యాఎవనుదేవీ
త్యపిసంజ్ఞా-యోజాతః-ఋషభః-జడవ-ద్యోగచ ర్యాంచచార, తత్ర హేతుః , సమదృక్ సర్వస్యాపిస్వాత్మక త్వే నసమదర్శనః-
తస్మాన్యాత్మకత్వంవ్యావ ర్తయతి - స్వస్థః ,, స్వేమహీమ్ని ప్రతిష్ఠితః, ఇతిశ్రుతేఃస్వస్థి స్థైవ స్థితః-సత్వాత్తాన్తరధార్యః-
జడయోగచర్యాచరణేపాత్వ న్తరమాహా ॥ ప్రశా న్తకరణఃప్రశా న్తైర్ద్రియః-తత్కు-తః-పరిము క్తసక్తః-పరితఃశ బ్దాదిమము
క్తఃత్వక్తస్సక్తః ఆసన్ద్యోయనః ॥౧౦॥ హయగ్రీవావతారమాహా ॥ సత్రఇతి॥సఎవసాత్సోద్భగవాన్-మమ బ్రహ్మణః
సత్రేహయశీర్ష-ఆస-సకథంభూతః-తపసీయంనువర్ణంతద్వద్వగ్లోయస్యసః-ఛన్దోమయోవేదమయఃవేదోత్పాదక త్వేనతత్ప్ర
చురఇత్యర్థః-మఖమయఃయజ్ఞారాధ్యః-అఖిలదేవతాత్సా అఖిలానాందేవతానాంఆత్మా,, సఆత్మాఅగ్ధాన్యన్యా దేవతా,, ఇతి
శ్రుతేః-శ్వసతఃనిశ్వసతః అస్యహయగ్రీవస్య-వస్తఃనాసికాతః-ఉశతీఃశుద్ధాః-వాచఃవేదవాచః-బభూవుః,, తస్యహవా ఎతస్యమ
హతోభూతస్యనిశ్వసితమేతద్దృద్వద్వద్వ, ఇత్యాదిశ్రుతేః-వేదానాంతద్విహితకర్తృణాంతదారాధ్య దేవతానాం - తత్ప్రవ
ర్తకత్వతదారాధ్యత్వతదాత్మకత్వాన్యక్తా ॥ ౧౧ ॥ మత్స్యవతారమాహా॥మత్స్యఇతి॥మతోస్సీ- భావినావైవ
స్వతమనునాదృష్టః-క్షోణీమయః-ఆగామిసృష్టుప్రయోగిపార్థివద్రవ్య మయః-పార్థివద్రవ్యా శ్రయఇత్యర్థః-అతఎవనిఖిలజీవని
కాయానాంసమ స్తజీవసమూహఃనాం కేతఃనిలయః-మేమమ-ముఖా-ద్విప్రగిసీతాన్ - వేదమార్గాన్ వైదికప్రమాణాని-ఆదా

యసమర్చ్యమహ్యమిత శేషః-వెదరూపప్రమాణప్రదానమేవాస్యావతారస్యకృత్యం తత్ర-ఉరుభయెఅతిభయంకరే-య
గా న్తనలితే-విజహరవిహృతవాక్-హేతిహర్షే-వితదాఖ్యానమప్యమెస్పష్టమ్ ॥ ౧౨ ॥ శ్రీకూర్మవతారమాహ శ్రీరొద
ధావితిశ్రీరసముద్రే-అమృతలబ్ధయేఅమృతలాభార్థం-అమరదానవయూధపానాంసురాసురశ్రేష్ఠానాం-ఉన్నతృతాంశు
భనంకుర్వతాంసతాం-ఆదిదేవోభగవాన్-కచ్చపవపుః-ధృతకూర్మతనుః, పృష్ఠేనపృష్ఠభాగన-గోత్రంమందరపర్వతం-విద
ధారధృతవాక్-కథంభూతోవిదధార-నిద్రా త్పణినిద్రాయాఃక్షణిఅవసరఃఉత్సవోయస్యసః- అద్రిపరివర్తకమాణకణ్డాః
అద్రెమందరస్యపరివర్తకపరిభ్రమః-సంవకమాణంకషణంయస్యాంసా అద్రిపరివర్తకమాణా-తథావిధాకణ్డవార్యస్యసత
తోక్తః-కమాణఇతిదీర్ఘ ఆర్షః-మందరభ్రమణసంఘర్షితకణ్డవారిత్యర్థః ॥ ౧౩ ॥ శ్రీనృసింహవతారమాహ త్రైవిష్టపేతిత్రి
విష్టపేభవాఃత్రైవిష్టపాఃదేవాః-తేషాంఉరుభయంతద్ధరతీతిత్త్రైవిష్టపౌరుభయహరి, తథావిధంనృసింహరూపంకృత్వా
ధృత్వా-కథంభూతం-భ్రమన్త్యోభుక్కుట్యోదంష్ట్రాశ్చయన్తి-స్తథాభూతం, కరాశంభయంకరంవక్త్రంయన్తి-స్తత్ ఆరా
త్సమీపే, ఆశుశీఘ్రం, గదయాఉపలక్షితం, అభిముఖమాపతన్తం దైత్యేన్ద్రంహిరణ్యకశిపుం-స్ఫురన్తంపలన్తం-ఉగ్రాస్వస్యా
రా, నిపాత్యపాతయిత్వా-నఖై, ద్విదదారవిదారితవాక్ ॥ ౧౪ ॥ శ్రీహరిసంజ్ఞకావతారమాహ అన్తరిత్రిద్యయేనయూ
ధపతిఃగజయూధస్యపతిఃగజేన్ద్రః, అన్తస్పదసిఉరుభలెనఅధికబలెన-గ్రాహణమకరేణ, వదె, గృహీతః, అతఏవాన్తఃదుఃఖితః
అమ్బుజంహ సైయస్యసః, ధృతామ్బుజోధృతహస్తస్సన్నిదమాహ-కిమిత్యతఆహ-ఆదిపురుషహేకారణపురుష, హేతిర్ధ్రు
వః, తీర్థంవిశుద్ధంశ్రవః, కీర్తిర్యస్యసః, సౌశ్రవణమజ్జశనామధేయ, శ్రవణేనైవమజ్జశంకల్యాణసంపాదకంనామధేయంయ

నిస్రంసితాసురుభయసలితముఖాన్తత దాయతత్రవిజహరహవెదమార్గా ॥ ౧౨ ॥ శ్రీరొదధావమరదాన
వయూధపానామున్నతృతామమృతలబ్ధయఆదిదేవః-పృష్ఠేనకచ్చపవపుర్విదధారగోత్రంనిద్రాత్పణినిద్రాప
రివర్తకమాణకణ్డాః ॥ ౧౩ ॥ త్రైవిష్టపౌరుభయహరినృసింహరూపంకృత్వాభ్రమద్భుక్కుట్యోదంష్ట్రకరాశవ
క్త్రమ్-దైత్యేన్ద్రమాశుగదయా-భిపతన్తమా-రాదూరానిపాత్యవిదదారనఖై-స్ఫురన్తమ్ ॥ ౧౪ ॥ అన్త
స్పదస్యురుభలెనపదెగృహీతోగ్రాహణయూధపతిరమ్బుజహస్త ఆర్షః-ఆహేదమాదిపురుషాఖిలలోక
నాథతీర్థశ్రవశ్చ-వణమజ్జశనామధేయ ॥ ౧౫ ॥ శ్రుత్వాహరిస్తదరణార్ధినమప్రమేయశ్చక్రాయుధఃపతగరాజ
భుజాధిరూఢః-చక్రేణనక్రవదనంవినిపాట్యతస్మాద్ధస్తేప్రగృహ్యభగవాన్-కృపయోజ్జహర ॥ ౧౬ ॥ జ్యాయా
న్లుజైరవరజోహృదితేస్సుతానాంలోకాన్విచక్రమజ్జమాన్యదధాదియజ్జః-త్వైంవామనైజగృహే-పాత్రిపదచ్చ
లెనయాచ్ఛామృతేపథిచరన్ప్రభుభిర్నచాల్యః ॥ ౧౭ ॥ నార్థోబలెరయమరుక్రమపాదశోచమాపశ్శిఖా-ధృతవ
తోవిబుధాధిపత్యమ్-యోవైప్రతిశ్రుతమృతేనఃచికిర్షదన్యదాత్మానమజ్జశిరసాహరయైభిమేనై ॥ ౧౮ ॥ తుభ్యం

స్యసః-ఈదృశఃత్వం, రక్షితాభవెత్యాహేత్యర్థః ॥ ౧౫ ॥ శ్రీశ్రుత్వాగజేన్ద్రవచః శ్రుత్వా-అరణార్ధినంశరణార్ధినం-
హస్తేశుణ్డాయాం, ప్రగృహ్యభగవాన్, కృపయా-తస్మాద్గ్రాహత్, ఉజ్జహరఉద్ధృతవాక్-కింకృత్వా-చక్రేణసదర్శనైసన
క్రస్యగ్రాహస్యవదనం, వినిపాట్య-విదార్య-కథంభూతోభగవాన్-పతగానాంపక్షిణాం-రాజాగరుడః, తస్య భుజయోః
ధిరూఢశ్చక్రాయుధధరః, అప్రమేయఃఅపరిచ్ఛిన్నస్వరూపస్వభావః ॥ ౧౬ ॥ వామనావతారమాహ జ్యాయానితిఅ
దితేస్సుతానాంద్వాదశాదిత్యానాంమధ్యే, అధియజ్జఃయజ్జాధిపతిర్భగవాన్, అవరజఃకనీయానపి, గుణైర్ద్రావ్యయాన్-జ్యేష్ఠః
గుణానైవాహ-యత్తేయతః, ఇమాన్-లోకాన్, విచక్రమపాదవిన్యాసైః-క్రాన్తవాన్, అధఃప్రతిశ్రుతానన్తరమేవ, అత్రహే
తుః, బలెశ్చక్రవర్తినస్సకాశాత్, పదత్రయవ్యాజెన, త్వైంభూమిం, వామనైజగృహే, రూపేణేతిశేషః, వామనైసరూపేణ
గృహీతవాన్, నస్వీశ్వరస్వయందుర్భలవత్కిమితథాచక్ర-తత్రాహ-యచ్ఛామృతేయాచ్ఛాంవినా, పథిచరన్ధర్మమాగై
ప్రవర్తమానః, ప్రభుభిఃసమర్థైః, నచాల్యఃవశ్యేగ్యాన్నభ్రంశనీయఇతి ॥ ౧౭ ॥ ననుతర్హియాచ్ఛయాపిచాలనమనుచి
తమేవెత్యాశక్యప్రబుద్ధస్యబలైర్లొకీకస్వీయైశ్వర్యభ్రంశఇష్టవెత్యాహ-నార్థఇతి ఉరుక్రమస్యవిస్తృతపాదవిన్యాసస్య
హరేః, పాదప్రత్యేశనంప్రత్యుపయుక్తావః, ఆ-అవఇతిచ్ఛేదః, ఆ-సమంతాత్, శిఖాయాంమూర్ధ్ని, ధృతవతఃసప్తమ్యా
ర్షోలుక్, విబుధాధిపత్యం, నార్థఃనసదృశంప్రయోజనమిత్యర్థః, ఎతదేవోపపాదయతి, యోబలిః, ప్రతిశ్రుతమృతే-ప్రతిజ్ఞాతార్థం
వినా-అన్యత్-నచికిర్షత్కర్తుంనైచ్ఛత్-అడభావఅర్హః-కింతు-స్వాత్మానం-అజ్ఞహేనారద-హరయై-శిరసా అభిమేనై
భగవచ్ఛేష భూతమాత్మానంహరయైసమర్పితవాన్, శుక్రేణవారితః, శప్తోప్యన్యథాకర్తుంనైచ్ఛత్, కింతు, తృతీయపాద
పూరణార్థం, ఆత్మానమపిశిరసాసమర్పితవానిత్యర్థః ॥ ౧౮ ॥ హరిసావతారమాహ తుభ్యమితి హేనారద, భృశంవిష్ణు

ధృధావేనప్రవృద్ధస్మై హేనత్వయా, సాధు, పరిపృష్టః సాకల్యేనపృష్టో భగవాన్, హంసరూపేణైతి శేషః, యోగం అనభినం
హితఫలకర్తయోగం, జ్ఞానంభాగవతంసాధనసప్తకానుగృహీతభగవదుపాసనాత్మకజ్ఞానం, ఆత్మనుప్రకృతివివిక్తాత్మను
య, నత్త్వంయాథాత్మ్యం, తస్య, దీపవత్ప్రకాశకంజ్ఞానయోగః, చ, సాధుయథాతథా-తుభ్యమువాచ - ఎతదాఖ్యానమేకా
దశేస్ఫుటం. యదేవహంసోక్తమేవయోగాదికం-వాసుదేవశరణాః, బహూనాం జన్మనామస్త, ఇత్యుక్తరీత్యా, ఉపాయ
త్యైవోపేయత్యైవవాసుదేవశరణంగతాః, అజ్ఞాసానుభవవిదుః-హంసోక్తమేవజ్ఞాత్వా-నుతిష్ఠన్విత్యర్థః ॥ ౧౯ ॥
తత్త్వన్వన్తరావతారమాహ ॥ చక్రమితి ॥ మనువంశధరఃమనువంశపాలకస్స ౯- మన్వన్తరేషు-దశసుదిత్యు- అవిహతంత
నభిభావ్యం-స్వతేజఃస్వప్రతాపబృంహితం-చక్రంఆజ్ఞారూపచక్రం, బిభర్షికించ-దృష్టేషుగర్వితేషు-రాజను, దమందజ్ఞం, వ్యద
ధాత్ ॥ వ్యధత్త, కథంభూతస్స ౯, త్రిపుష్టేత్యతీయస్యాందివి, సత్యేనత్యలోకే, చరిత్రైః, ఉశతీంకమనీయాం, కీర్తిం, ప్రథయన్
విస్తారయన్, వ్యదధాదిత్యర్థః ॥ ౨౦ ॥ ధన్వన్తర్యవతారమాహ ॥ ధన్వన్తరితిభగవాన్, లోకేధన్వన్తరిరూపేణా
వతీర్య, పురురుజాంభూరిదుఃఖానాంమహారోగిణాం, నృణాం, స్వనామైవ, రుజోరోగాన్, హన్తి-కథంభూతః, స్వయమేవ
కీర్తిరితికీర్త్యుతీయోక్తిః, అమృతంమరణశూన్యమాయుర్యస్మాత్సః, రుద్ధంపూర్వంజైతేయైఃప్రతిష్ఠితం, యజ్ఞేభాగం, అవాపతే
భే, ఆయుర్ద్వివయం-వెదం, చానుశాస్త్రీవవర్తయతి ॥ ౨౧ ॥ వరశురామావతారమాహ ॥ త్మత్రమితి ॥ విధినాదై
వేన, త్మయాయమృత్యవే, ఉపభృతం సమప్నీతం, బ్రహ్మధృక్ బాహ్యజైభ్యోద్రుహ్యతీతితథాభూతః, ఉష్ణి
తఃత్యక్తఃపనాః వెదమారోయేనతతే, అతఏవ నరకార్తిం నారకం దుఃఖం లిప్సృ లబ్ధుమిచ్ఛ, ఎవం భూతం, అవనో

చనారదభృశంభగవాన్వివృద్ధభావేనసాధుపరిపృష్ట ఉవాచయోగమ్ ॥ జ్ఞానంచభాగవతమాత్మసుతత్త్వదీపం
యద్వాసుదేవశరణావిదురజ్ఞానైవ ॥ ౧౯ ॥ చక్రంచదిత్వ విహతందశసుస్వతేజోమన్వన్తరేషుమనువంశధ
రోబిభర్షి, దృష్టేషురాజనుదమందభాత్స్వకీర్తింసత్యేత్రిపుష్ట ఉశతీంప్రథయంశ్చరిత్రైః ॥ ౨౦ ॥ ధన్వన్తరి
శ్చభగవాన్ స్వయమేవకీర్తిర్నానునృణాంపురురుజాంరుజ-అశుహన్తి ॥ యజ్ఞేభాగమమృతాయురవాప
రుద్ధమాయుశ్చవేదమనుశాస్త్రవతీర్యలోకే ॥ ౨౧ ॥ త్మత్రంత్మయాయవిధినోపభృతంమహత్తాబ్రహ్మధృక్
జ్ఞితవధంనరకార్తిలిప్స ॥ ఉద్ధన్వసావవనికణ్ఠకముగ్రవీర్యస్త్రిస్సప్తకృత్వ ఉరుధారపరశ్వధేన ॥ ౨౨ ॥ అస్త
త్ప్రసాదసుముఖఃకలయాకలేశఇత్వోకువంశః ॥ అవతీర్యగురోర్నిదేశే ॥ తిష్ఠన్వనంసదయితానుజఆవివేశయ
స్త్రిన్విరుద్ధదశకంధరఆర్తిమార్చత్ ॥ ౨౩ ॥ యస్మాదాదుదధిరూఢభయాశ్చలేపోమార్గంసపద్యరిపురంహ
రవద్దిధత్ ॥ దూరేనుహృన్మథితరోషసుశోణదృష్ట్యాతాతప్యమానమకరోరగనక్రచక్రః ॥ ౨౪ ॥ వత్సస్థలస్స
* స్మరుగ్మహేన్ద్రవాహదన్వైడమ్బితకకుబ్జయరూఢహంసమ్ ॥ సద్యోనుభిస్సహవిశేష్య తిదారహర్తుర్వి

కణ్ఠకం కణ్ఠకతుల్యం, త్మత్రంత్మత్రియకులం అసౌ మహత్తా, భార్గవరామరూపోహరిః, ఉరుధారపరశ్వధేనదీర్ఘతీ
త్వధారేణపరశునా, త్రిస్సప్తకృత్వఃఎకవింశతివారం, ఉగ్రవీర్య అసహ్య వీర్యస్స ౯, ఉద్ధన్విఉత్పాటయతి ॥ ౨౨ ॥
రామావతారమాహ ॥ అస్తదితి ॥ అస్తదనుగ్రహేనుముఖః-అస్తద్ధైవరావిరోధేనావతీర్ణఇతిభావః. కలేశఃప్రకృతిపురు
షయోరధిపతిః-కలయాభరతాదిరూపయాసహ-ఇత్వోకుకులెలవతీర్య-గురోర్దశరథస్య-నిదేశేఅజ్ఞాయాం-తిష్ఠత్రాజ్ఞాం
పాలయన్విత్యర్థః-సదయితానుజఃసీతాలక్ష్మణాభ్యాంసహితః-వనమావివేశ-యస్త్రిన్విరూప-విరుద్ధవిరోధంకృత్వా-దశ
కంధరోరావణః-ఆర్తింనాశం-ఆర్చత్ప్రాప్త ॥ ౨౩ ॥ యస్మైశ్రీరామాయ ఉదధిస్సముద్రః-మార్గం అదాత్దత్త
వాన్-కథంభూతోదాత్-సపదిశీఘ్రం-హరోరుద్రః-యథాత్రిపురం-దిధత్సుఃదగ్ధుమిచ్ఛః-తద్వదితి-పురంలక్ష్మణం-దిధ
త్వఃశ్రీరామాద్ధేతోః ఉదభయాశ్చలేపోఉదంప్రాప్తం-యద్భయ-తేనాశ్చలేపఃకమ్ప-యస్య-దూరేవర్తమానా-ను
హృన్వీతా-తయానిమిత్తభూతయా-మథితఃత్సభితః-యోరోష-సైన-సుశోణాదృష్టిఃశ్రీరామసంబన్ధిని-తయా-తాతప్యమా
నంమకరాణామరగాణాంనకాగ్రాంవకగ్రంసమూహాయస్త్రిన్విసః-ఎవంభూతోమార్గమదాదిత్యర్థః ॥ ౨౪ ॥
చయుధై-రావణస్యవత్సథలస్స ర్చేన-రుగ్ణాఃభగ్నాః, యే-మహేన్ద్రవాహస్యవిరావతస్య-దత్తః-తైస్విడమ్బితాః-స్వధ
వళిమ్నాధవళీకృతాః-తద్దిత్యుపతితైః-వత్సశ్చుర్చితసురగజదన్తమాదైఃప్రకాశితాఇత్యర్థః-ఎవంభూతాః-యాఃకకుభాది
శః-తాసాం-యోజయ-సైన-రూఢఃఉత్పన్నః-యోహంసః-అహోమత్సమఃకోవ్యస్తీ తిగర్వేణప్రాప్తహంసః-తం-సైన్యమ
ద్యే-ఉత్ప-రైణచరతో-దారహర్తుః-రావణస్య-అనుభిప్రాప్తైస్సహ-సద్యఃశీఘ్రం-విశేష్యతి అపశేష్యతి-తైః-ధనుషాని

మృగైః సురైః తైశ్చ రేత్యర్థః ॥ ౨౫ ॥ కృష్ణావతారమాహ ॥ ధూమెరితి ॥ సురైః రాజసురసంపత్త్యా జాతారాజా
నః - తేషాం - వరూధైః సైవైః - విమర్షితాయాః భారణపీడితాయాః - ధూమః - క్షణనాశనాయ భారాపహరణార్థమిత్యర్థః -
సేతకృష్ణకేశో - భగవాన్ - కలయాబలభద్రదేహసాకం - జాతః అవతీర్ణః , సేతకృష్ణకేశాయస్య సేతకృష్ణకేశః - శోభారం
హాభగవతా సేతకృష్ణకేశాధృతౌ , అవికారిత్వేన - వయః పరిణామా సంభవాత్ ,, యత్తు శ్రీవిష్ణుపురాణే, ఉజ్జహరాత్మనః కే
శాసేతకృష్ణతథామునెతి ॥ భారతేపి ॥ సచాపికేశహారిరుజ్జజహ్రే శుక్లంచైకమవరంచాపికృష్ణమ్ ॥ తాచాపికేశావిశతాం
యమానాంకులేప్రియోరోహిణీం దేవకీం చ ॥ తయోరేకోబలభద్రోబభూవయోఽసౌశ్వేతస్తస్య దేవస్య కేశః ॥ కృష్ణోద్వీష్టి
యః కేశవస్సంబభూవ కేశోయోఽసౌవర్ణితః కృష్ణవర్ణ ఇతి, తత్తున కేశమాత్రావతారాభిప్రాయం , కింతు - భూభారావతా
రరూపంకార్యం కియదేతత్ మత్తే - శావపితత్ - ర్తుంశక్తా వితిద్యోతనార్థం , రామకేశవయోర్వర్ణస్తవనార్థంచ కేశోద్ధరణ
మితిగమ్యతే ,, అన్యథా - తత్రైవ పూర్వాపరవిరోధాపక్షైః, కృష్ణస్తుభగవాన్ స్వయం ,, మిత్యేతద్విరోధాచ్చ - జాతశ్చ భ
గవాన్ - జనైరనుపలక్ష్యమాగ్నోగతిర్యస్య , సతథాభూతః - ఆత్మనః స్వస్య - మహిమా - ఉపనిబధ్యతే అభివ్యజ్యతేయమ
తాని - స్వమహాత్మ్యప్రకాశకాసీత్యర్థః - కర్మాణిచెష్టితాని - కరిష్యతి ॥ ౨౬ ॥ కర్తృణాం పరమేశ్వరత్వప్రకాశకత్వ మేవ
ప్రపజ్ఞయతి ॥ తోకనెతి ॥ తోకనచాలెనసతా , ఉలూకికాయాః పూతనాయాః , జీవహరణంయత్ - పూతనా ఉలూకరూపే
ణాగతేతిపురాణాన్తరప్రసిద్ధిః - త్రైమాసికస్య త్రిమాసవయస్కస్య , పదాపాదేన - శకటస్య శకటరూపేణాగతస్య అను
రస్య , అపవృత్తిః పరాపవృత్తిరితియత్ - రిక్లతాజానుభ్యాంగచ్చతా - దివిస్సృశోరర్జునవృక్షయోః - అన్తరగతేనమధ్యంప్ర

మృగైః తైర్ధనుషఉచ్చరతోఽధిసైన్యమ్ ॥ ౨౫ ॥ ధూమెస్సురైః తరవరూధవిమర్షితాయాః క్షణవ్యయాయకలయా
సేతకృష్ణకేశః ॥ జాతః కరిష్యతిజనానుపలక్ష్యమార్గకర్మాణిచాత్మమహిమోపనిబద్ధనాని ॥ ౨౬ ॥ తోకేనజీవహ
రణంయదులూకికాయాస్త్రైమాసికస్యచపదాశకటాపవృత్తిః ॥ యద్రిక్లతాన్తరగతేనదివిస్సృశోర్యదున్నూల
నంత్యితరథాన్తరయోర్నభావ్యమ్ ॥ ౨౭ ॥ యద్వైప్రజేప్రజపశూన్విషతోయపీతాన్చాలానజీవయదనుగ్రహ
దృష్టివృష్ట్యా ॥ తచ్చుద్ధయేతవిషవీర్యవిలోలజీహ్వముచ్చటయిష్యదురగంవిహరన్ హృదిన్యామ్ ॥ ౨౮ ॥ త
త్కర్తృదివ్యమివయన్నిశిశ్శయానందావాగ్నినాశుచివనెపరిదహ్యామానైః ఉన్నైష్యతిప్రజమతోవసితాన్తకా
లంనైతేపిధాయసబలోఽనధిగమ్యవీర్యః ॥ ౨౯ ॥ గృష్ణీతయద్యదుపబన్ధమముష్యమాతాశుల్బంసుతస్యనతుత
త్తదముష్యమాతి ॥ యజ్జృమ్భతోఽస్యవదనెభువనానిగోపీసంలక్ష్మ్యశశ్చైత్రమనాఃప్రతిబాధితాఽన్తీత్ ॥ ౩౦ ॥ సన్దం
చమోక్ష్యతిభయాద్వరుణస్యపాశాద్గోపాన్బలెమపిహితాన్తయసూనునాచ ॥ అహ్నివృతంనిశితయానమతి

పైన - ఉన్నూలనమితియత్ - తత్సర్వంకర్తృ - దివ్య-మిత్యుత్తరత్రాన్వయః - ఇతరథా - దివ్యంనచ - న్నభావ్యంనభవితవ్యం -
అనిశ్వరత్వేతత్సర్వమనుపపన్నమిత్యర్థః ॥ ౨౭ ॥ కించ - ప్రజేవసన్ - విషతోయపీతాన్చాలానజీవయదనియేషాం
తాన్ - పశూన్ - తత్పాలంశ్చ , అనుగ్రహదృష్టికృపాదృష్టి - తస్యాః వృష్ట్యాసుధావర్షేణ , అజీవయదితియత్ - హృదిన్యాం
యమునాయాం - విహరన్ - తచ్చుద్ధయేహృదిన్యానిర్విషత్వా - అతిపవీర్యేణవిలోలాచక్చలాజీహ్వయస్య , తము
రగంకాశియాఖ్యంసర్పంఉచ్చటయిష్యత్ పలాయయిష్యతీతియత్ ॥ ౨౮ ॥ తదపికర్తృ , దివ్యమివఅమానుషమివెతితాకో
క్షిః, కించ - దావాగ్నినా - శుచివనెశుక్ల - వనె - పరిదహ్యామానైసతి - అతోదావాగ్నైర్హతో - రవసితోనిశ్చితో - ౨ - న్తకాలో
యస్యతంనిశితాత్ ॥ నిశ్శయానంనితరాంస్వపన్దం , ప్రజం , ఉన్నైష్యతిఉద్ధరిష్యతి - నైతే , పిధాయపిహితేకారయిత్వా
అనెన - ప్రజస్యపశ్చజ్జాగరణంసూచితం - సబలః బలభద్రేణసహితః, అనధిగమ్యవీర్యః అనధిగమ్యందురైయంవీర్యంయస్యత
థాభూతః, ఉన్నైష్యతి - అగ్నింపీతాప్రజమద్ధరిష్యతీత్యర్థః ॥ ౨౯ ॥ కించగృష్ణీతేతి ॥ అముష్యశ్రీకృష్ణస్యమాతాయశో
దా - యద్యదుపబన్ధంబన్ధనసాధనం - శుల్బంముష్ణోఽనిత్తిత రజ్జుం , గృష్ణీతగ్రహీష్యతి - తత్తచ్చుల్బం - అముష్ణోదరే - నమాతి
నపర్యాప్తమిత్యర్థః , కించ - జృమ్భతోఽస్యభగవతో , వదనెముఖేభువనానిచతుర్దశభువనాని , సంలక్ష్మ్యదృష్ట్వా, గోపీయశో
దా - శక్తితమనాస్సతీ - పశ్చ - త్ప్రతిబాధితాజ్ఞాపితైశ్వర్యా, ఆసీదితియ - తచ్చకర్తృ - దివ్యమివెతిపూర్వేణాన్వయః ॥ ౩౦ ॥ *
అపిచ - వరుణస్యపాశాత్ , యద్భయం - తస్మా - న్నన్దంస్వపితరంసన్దం - మోచయిష్యతి ॥ మయసూనునావ్యోమానురేణ - బి
లెమపిహితాన్తరోధాపీతాన్ , గోపాంశ్చ , మోక్ష్యతీత్యర్థః - కించ , అహ్నిదీవసే - అతిశ్రమేణఅవృతంవ్యాపారగ్రస్తం ,
నిశితయానం - గోకులంగోకులవాసిజనం , దృష్ట్వా - తేషాన్వాసువృత్తిజనితకృపయా , వికుణ్ఠంనిత్య లోకం - నిరతిశయానన్దలో

కం, ఉవ నెవ్యతిప్రావయివ్యతీత్యర్థః సైత్యాశ్చ ర్థే ॥౩౧॥ గోపైరితిగోపైః, మఖేనన్యాయాగ ప్రతిహతేవిహతేన
తి-మఖ విప్లవాయపర్వత యాగనాశార్థం, దేవేనన్యై, అభివర్ణతి పశూన్-కృ పయా-రిరతుఃరక్షీతుమిచ్ఛః-స ప్రవర్తన ప్ర
వర్తనావయాయస్యసతథాఘాతః, అన ఘోకక రెఅనఘోత్రమరహితేవకన్తిన్నైవకరే - అనఘోత్రనారదసంబోధనంవా-న
లీలంయథాతథా-మహీధ్రంగోవర్ధనాఖ్యమింద్రం-స ప్రదినాని, ఉచ్చిలీన్యమివ, ధర్తాధరివ్యతి-ఉచ్చిలీన్య గండర్వతచ్చ త్రాకమి
వెత్యర్థః ॥౩౨॥ క్షీణన్తితినిశాకరశ్చన్యై తస్యన్త్యభి, ర్గార్యాంధవశాయాం-రాత్రౌ. వన క్షీణవిహరక-కలాని
మధురాణిపదానియన్తి-తచ్చత - దాయతందీర్ఘం, మూర్ఛితంఅలాపవిశేషయుక్తం, గీతం-తేన- ఉద్దీపితఃస్త్రురఃకామవి
వరుక్ రోగోయాసాం - తాసాంవ్రజభృద్వధూనాం - వ్రజంబిభ్రతీతివ్రజభృతోగోపా - సైపాంవధూనాం గోపీనాం-హ
ర్తుఃగోపీశ్చరయతో, ధనదానుగస్యకుజేరభృత్యస్యశ్శమాదాఖ్యస్య, శిరోహరివ్యతి ॥౩౩॥ యేచేతియేచప్రలమ్బ
దయః-తేనర్థే - హరిణాహేతుభూతేన-తదీయం హరిసంబంధి - అదర్శనంప్రా కృత్యైయావిషయం - వైకుణ్ఠం నిలయం
లోకం-యాస్య నిలయతద్వర్ణన-తచ్చేష్టితానామన న్తత్వాన్తద్వర్ణనమమసామర్థ్య మితిభావః - ఖరోధేనుకః-దర్శరోబ
కః-ఇభఃకువలయాపీడః - కుజోనరకః-కపిఃద్వచిదః-సప్రోక్షాణఃబలీవర్తః మృధేయుధే - యేవా-ఆ త్రచాపాఃధృతధన్వా
నోరాజానః-సమితిశాలినఃసమితాసంగ్రహశాల నైశ్లాఘ న్తగతిసమితిశాలినః - కామ్భజాదిదేశాధిపతయః, ననుప్రలమ్బ
దయోబలభద్రదేహహతాః-కామ్భజాదయశ్చభీమాద్భుతాదిభిః - శమ్భురఃప్రద్యుమ్న-యవనోముచుకున్దేన - నతుహరిణా-త
త్రాహా । బలభీమపార్థాగతివ్యాజాఃకపటాఃఆహ్వాయాఃనామానియస్య - తేనబలభీమాదిరూపేణ-య మేవహరిస్సర్వసం

శ్రమేణలోకం వికుణ్ఠముప నెవ్యతిగోకులంస్త ॥౩౧॥ గోపైర్మఖప్రతిహతేమఖవిప్లవాయదేవేభివర్ణతిపశూన్
కృపయా-రిరతుః ॥ ౩౧ ॥ ధర్తోచ్చిలీన్యమివస ప్రదినానిస ప్రవర్తనోమహీధ్రమనఘోకకరేనలీలమ్ ॥౩౨॥ క్షీణన్త్యన
నిశినిశాకరశ్చిగార్యాంవాసోన్మృఖఃకలపదాయతమూర్ఛితేన । ఉద్దీపితస్త్రురజాం వ్రజభృద్వధూనాంహ
ర్తుంహరివ్యతిశిరోధనదానుగస్య ॥ ౩౩ ॥ యేచప్రలమ్బఖరదర్శరకేశ్వరిష్టమల్లభకంసయవనాకుజపౌండ్రకా
ద్యాః । అన్యైవసాల్యకపిపల్వలదన్తవక్త్రసప్రోక్షశమ్భురవిదూరభరుక్తి ముఖ్యాః ॥ ౩౪ ॥ యేవామృతేనమితి
శాలినఃఆ త్రచాపాఃకామ్భజమత్యైకురుకేకయసంజయాద్యాః । యాస్యన్త్యదర్శనమలంబలభీమపార్థవ్యా
జాహ్వాయేనహరిణానిలయంతదీయమ్ ॥ ౩౫ ॥ కాలేనమీలితధియామవమృత్యన్మాణాంస్తోకాయుషాంస్వని
గమోబతదూరపారః । ఆవిర్జిత స్త్వనుయుగంసహిసత్యవత్కాం దేవద్రుమంవిటపశోవిభజివ్యతీతి ॥ ౩౬ ॥
దేవద్విపాంనిగమవ ర్తనిష్ఠితానాంపూర్చిర్తయేనరచితాభిరదృశ్య తూర్భిః । లోకాన్ఘ్నతాంమతివిమో
హమతిప్రలోభంవేషంవిధాయబహుభావ్యతజౌపధర్మమ్ ॥ ౩౭ ॥ యర్హాలయేవ్యపిసతాంసహరైకథా

హ రైత్యర్థః-సప్రోక్షాణస్త - తేనదమితాఃకాలాన్తరేయాస్య నీతిభావః - ఎతచ్చ సర్వమపికర్తృదివ్య మేవ-తచ్చాన్యథానభా
వ్యమితిపూర్వేదాన్వయః ॥ ౩౪॥ ౩౫ ॥ వ్యాసావతారమాహ । కాలేనెతి । కాలేనమీలితధియాంసంకుచితబుద్ధీనాం-స్తోక
మల్పమాయుర్యేపాంతేపాం-న్యణాం - స్వనిగమఃస్వకృతోవేదో - బతఅహూ-దూరపారఃదూరేపారంయస్యసదూరపా
రః-దుర్గమ-ఇత్యవమృత్యవిచార్య - సత్యవత్కామావిర్జితఃఆవిర్భూతః-సహరిః - అనుయుగంయుగానురూపం-వేదద్యుమం
విటపశఃశాఖాభేదేన-విభజివ్యతివిభ క్తంకరివ్యతి ॥ ౩౬ ॥ బుద్ధావతారమాహ । దేవద్విపామితి । నిగమవ ర్తనిష్ఠైక
మార్గై - నిష్ఠితానానితరాంస్థితానాం-లోకాన్ - మయేనకల్పితాభిరచితాభిః-అదృశ్యతూర్భిఃఅలత్యై వెగాభిః-పూర్భిఃపు
రీభిః-ఘ్నతాంనాశయతాం - దేవద్విపాందైత్యానాం-మతివిమోహంమతి ప్రలోభం - మతేర్వి మోహాయస్తాత్తన్త్యతివి
మోహం-మతేఃప్రలోభోయస్తాత్తన్త్యతిప్రలోభం - మతివిమోహంచతన్త్యతిప్రలోభంచ - మతివిమోహకంమతిప్రలోభకం
దైత్యర్థః, ఎవంభూతంవేషం-పావ జ్ఞవేషం, విధాయవిరచయ్య - జౌపధర్మ్యంధర్మభాసంపాపాజ్ఞధర్మం, స్వాధ్యక్ష్య
జ్ఞో-బహుఅధికంభావ్యతేభాషివ్యతఇత్యర్థః ॥౩౭॥ కల్కవతారమాహ । యర్జితై । సతామప్యాలయేషుగృహేషు,
యర్జితయదా-హరైకథాః - నన్యః-ద్విజజనాః త్రైవర్ణికాః, పావజ్ఞినః-న్యః-న్య దేవాఃరాజానః-శూద్రాః-న్యః-తథా-
యత్రత్రైవర్ణికాలయేషు, స్వాహాస్వధావషడితిగిరోనన్యః-స్వాహావషడితిదేవంకర్తృపలత్యై, స్వ ధేతిత్వై, తథాయు
గాన్తేకలియుగానై, భగవాన్కలైశాస్తాభివ్యతి । అత్రబ్రహ్మనారదసంవాదాత్ప్రాప్తౌ వరాహదయః-మన్వన్తరావ
తారాశ్చ భూతభావినః, ధన్వన్తరిపరశురామాతాత్కాలికా-శ్రీరామాదయన్తభావినః - తత్రతుక్వచిద్భూతాదినిర్దేశ
ఆర్షగతిద్రష్టవ్యం,, అత్రేదంతత్త్వం,, భగవతోవతారాద్వివిధాః- అను ప్రవేశావతారా - స్వేనరూపేణావతారాన్వే

లి-అకర్మ మౌతుత్వావిశేషాదుభయతా వ్రతారశబ్దప్రయోగః . తథాతస్యరూపమపిద్వివిధం . ప్రకృతిపాక్య తవస్తుజాత
మేకం-శుద్ధసత్వమయమపరంచేతి||తత్రపోషకలభూత్యేయభిమానిదేవతాశ్రయంపౌరుషంరూపం-తదనిరుద్ధరూపం,త
దేవ,,సహస్రోర్వక్ష్యేభావ్యాక్షఃఆద్యోఽవతారఃపురుషఃపరస్య,, త్యాదిమాచ్యతే-అనుప్రవేశావతారోనామ . జీవేషు
స్వస్యానుప్రవేశేనస్వీయజ్ఞానశక్త్యాదీనామన్యతమాభివ్యంజనం . సప్తమాంశావతారఇత్యపికథ్యతే . సచగౌణఃశాక్తఃఆవేశ
ఇత్యనెకధా,, ఉక్తేష్వవతారేషు వరాహనారాయణధృవానుగ్రాహకహయ గ్రీవ మత్స్యకూర్మనృసింహవామనశ్రీరా
మశ్రీకృష్ణకల్యాణవతారాఃస్వేనరూపేణావతారాః ఇతరత్వేన ప్రవేశావతారాఇతి || ౩౮ || * సృష్ట్యాదికార్యభేద
నభగవతోవిభూతీరాహ ||సర్గఇతి|| తపఃపూర్వజగత్పర్యాలోచనం-అహంబ్రహ్మ - ప్రజేశాఃప్రజాపతయోనవ-ఋషయో
మరీచ్యాదయః-మాయావిభూతయఃవిస్తయనీయభగవన్నియామ్యవర్గః-స్థానపాలన-ధర్మశ్చ మఖశ్చవిష్ణుః-విష్ణోరనన్యత్వా
త్తద్రథంపాలనానురూపంసామర్థ్యంమఖశ్చజైనవివక్షితం-మనవశ్చమరాశ్చేంద్రాదయః- అవనీశాశ్చభూపాలాః-ఎతే-స్థా
నభగవన్నియామ్యవర్గాః, అనైసంహారేఅధర్మశ్చరుద్రశ్చ-మన్యవశాస్సర్వాశ్చ,అనురాద్యాశ్చ,పురుశక్షి భాజఃఅపరిమ
తాశ్చర్యశక్తిధారిణో, భగవతఇమా . మాయావిభూతయఃఆశ్చర్యవిభూతయఇత్యర్థః || ౩౯ || * భగవదవతారాంస
శ్చైష్టితానిసాకల్యేనాభిధాతుంనకోప్యలమిత్యాహ||విష్ణోరితి||యః-కవిఃబుద్ధిమాన్పురుషః-పార్థివానిపృథివీసంబన్ధినరజాంస-
విమమోగణితవాక్-తాదృశోపి-కోను-విష్ణోఃవీర్యగణనాంక ర్తుమర్హతి-యోభగవాన్-యస్మాత్అస్థలతాప్రతిహతిశూన్యన-
స్వరభసాస్వపాదవిన్యాసవేగన-ఉరుఅధికం-కమ్పమానాత్కమ్పమానాత్ . సదనాత్తతత్త్వసివాసస్థానాత్-స్థలతఃప్రా
ణిణోనిశామ్యదృష్టేవ్యర్థః-త్రిపుష్టంసత్యలోకం, చస్కమ్చస్తమ్చయామాన-శ్రుతావపి,,యోఅస్కభాయదుత్తరగ్ం

స్వఃపాషణ్డీనోద్విజజనావృషలాన్పుదేవాః | స్వాహస్వధావషడితిన్తగిరోనయత్రశాస్తాభవివ్యతికలెర్భగ
వాన్యగాన్తే||౩౮|| సగైతతోఽహమృషయోనవయేప్రజేశాస్థానెవధర్మమఖమన్యమరావనీశాః | అనైష్వధ
ర్మహరమన్యవశానురాద్యా మాయావిభూతయఇ మాఃపురుశక్షిభాజః | ౩౯ | విష్ణోర్నువీర్యగణనాంకత
మోఽర్హతీహయఃపార్థివాన్యపికవిష్ణుమమేరజాంసి | చస్కమ్చయస్స్వరభసా *స్థలతాత్రిపుష్టంయస్మాన్ని
శామ్యసదనాదురుకమ్పమానాత్ | ౪౦ | నాన్తంవిదామ్యహమమీమునయోఽగ్రజాన్తైమాయాబలస్యపురు
షస్యకుతోఽపరయే | గాయన్గుణాదశశతాననఆదిదేవశ్చేషోఽధునాపినమవస్యతినాస్యపారమ్ | ౪౧ ||యే
షాంసపషభగవాన్దయయేదనన్తస్సర్వాత్తనాశ్రితపదోయదినిర్వ్యళీకమ్ | తేదుస్తరామతితరన్నిచదేవ
మాయాంనైషామమాహమితిధీశ్చస్వగాలభత్యే | ౪౨ | వేదాహమజ్ఞపరమస్యహియోగమాంఘాయూ

సదస్సంవిచక్రమాణ,, ఇత్యస్యాయమర్థః . త్రేధాత్రిప్రకారేణ-విచక్రమాణఃపాదవిన్యాసంకుర్వాణఃఉరుగాయోభగవాన్ .
తిష్ఠనీతిస్థాఃదేవాః . సహస్యసధాదేశః . దైవేస్సహితం . ఉత్తరంసత్యలోకం-అస్కభాయత్అవష్టభవానిత్యర్థః-ప్రవో
చంప్రచయ్యాదిత్యర్థః-ఎవంవిధసర్వశక్తరపరిచ్ఛిన్నస్వరూపస్వభావస్యవీర్యాణిసాకల్యేనవర్ణయితుంకఃప్రభవేదిత్య
ర్థః ||౪౦|| *ఎవమవతారగుణప్రయోజనాన్యుక్త్యా,,నాహంనయూయ,, మితిపూర్వప్రస్తుతముపసంహరతి-మాయాబల
స్యాద్భుతబలస్య-బలంసేనా-ప్రకృత్యాఖ్యపరికరఇతివా . పురుషస్యపరమపురుషస్యఅన్తంస్వరూపస్వభావయోరవధిం-
అహంబతుర్ముఖః-నవిన్దామి . తెఅగ్రజాఃసనకాదయః . నవిన్తన్తి . అన్యైకుతోజానీయుః-కింబహునా-దశశతానిఆననానియ
స్యసదశశతానసఃసహస్రముఖః, ఆదిదేవఃశేషః-ద్విసహస్రజిహ్వాశ్చ, అనన్తః,గుణాగాయ,న్నధునా-ప్యస్యభగవతః
పారం . నసమవస్యతినాధ్యవస్యతి ||౪౧|| *ననుకైరవ్యజ్ఞాతస్వరూపస్వభావావధిత్యైకధంతద్భజనెనముచ్యేరన్నిత్యా
శక్యఅపరిచ్ఛిన్నవస్తునోఽపరిచ్ఛిన్నత్వేనైవజ్ఞానంముక్తిసాధనం . నతుపరిచ్ఛిన్నత్వేన-తస్యాన్యథాజ్ఞానరూపత్వాత్-అ
తఃపరమాత్మస్వరూపమపరిచ్ఛిన్నత్వేనజానతోభజమానామచ్యన్తేవైత్యాహ|| యేషామితి||నిర్వ్యళీకంనిరపరాధాయథా
తథా-యేషాం-సర్వాత్తనాఉపాయోపేయత్వబుద్ధ్యా,ఆశ్రితపదఃసంశ్రితపదో-యదిభవేత్-సపషభగవాన్,దయయేత్-తేభ
గవద్దయూ, దుస్తరాంతరితుమశక్యాం-దేవస్యవిష్ణోః-మాయాం-అతితరన్నిశ్చేషంతరిష్యన్తి-చకారాత్తత్స్వరూపస్వ
భావాదికమపియథావస్థితత్వేనజానన్తి, ఎవంసర్వాత్తనాభగవత్ప్రపన్నానాం,ఆత్మసమంవిచత్తుమే,, ఇత్యుక్తదేహత్వ
భ్రమోవినివర్తతఇత్యాహ|| నైషామితి || ఎషాంసర్వాత్తనాభగవన్తమాశ్రితానాం-శ్వస్యగాలాదీనాంభటుణయోగ్యకశేబ
రే - మమాహమితిధీః,, అనాత్మన్యాత్మబుద్ధిర్యాఅన్వేస్వమితియామతి,,రితిస్థానోక్తధీనాస్తీత్యర్థః || ౪౨ || *
కిమేవంవిధాభగవత్ప్రపన్నాస్సస్తీత్యతఅహ|| వేదేతి | అజ్ఞహేనారద-అహంవేదజానామి . భగవన్తమితిశేషః-పరమ

స్వభాగవతో-యోగమాయాం,, దైవీ హ్యేషాగుణమయీ,, త్యుక్తప్రకారాం-స్వదేహేన్ద్రియాదిరూపేణ సంయుజ్యమానాం
 విచిత్రసర్గకరీంప్రకృతిం-తరిష్యామితి శేషః-యూయమిత్యాదీనాం విదంతి అతితరస్త్రిచైత్యపరితననాన్వయః-యూయమితి సనకా
 ద్యభిప్రాయేణ బహువచననిర్దేశః-భగవోరుద్రః-భగవానితి రుద్రవిశేషణం-దైత్యవర్యః ప్రహ్లాదః-మనోహరీ-శతరూపా-స
 చస్వాయం భువోమనుశ్చ-తదాత్మజాః మన్వాత్మజాః-పుత్రౌ దుహితరశ్చ, పుత్రౌ ఉత్తానపాదః ప్రియవ్రతశ్చ-దే
 వహూత్యాదయో దుహితరశ్చ, ప్రాచీనబర్హిః-విసర్గలోపఆర్షః-అశ్లోవనస్యపితా, ఉత అపిచ-గయనాహుషావాద్యో
 యేషాంతే-శతధన్వనశ్చ సందీర్ఘాః-దేవప్రతోభిక్షుః-శిఖిషణాదయశ్చ-వర్యాముఖ్యా యేషాంతే, భవదాదయో యేః
 తే సర్వే విదన్తి పరమాత్మానం, దేవమాయాం దేవస్య విష్ణోర్నియామ్యాం మాయాం-అతితరస్త్రి-కింబహునా-భాగవతసక్తేన
 తిర్యగ్భోచ్చేషితోవ్యస్తీత్యాహ || అద్భుతాః క్రమాః పాదవిన్యాసాః స్యన్త్యసః అద్భుత క్రమో భగవాంస్త్రివిక్రమ-స్సేవ
 పరాయణం ఉత్కృష్టం ప్రాప్యం ప్రాప్తకమాధారశ్చ యేషాం-తేషాం భాగవతానాం, శీలశిక్షావాసనాయేషాం-తథా
 భూతానుదిభవేయ-స్తర్లి-తిర్యగ్గణా అపి-తరస్త్రిత్యనువక్షః-శ్రుతే-ర్థధారణాయేషాం-తేషాం మహ్యోః బ్రాహ్మణాదయః,
 తిరశ్చాంశ్రుతార్థధారణానాస్తీతి జ్ఞాపనార్థమిదం-బ్రాహ్మణాదయస్తరస్త్రితికిమువక్తవ్యమిత్యర్థః || ౪౩ || ౪౪ || ౪౫ || ౪౬ ||
 ననుకీద్యశంతత్స్వరూపం-యద్భవదాదయోజానస్త్రిత్యపేక్షాయాం-తత్స్వరూపంచ దచిద్విలక్షణత్వే నవిశోధ్యతత్స్వరూ
 పానుచిత్తపరాణాం స్వర్గాద్యథానుష్ఠానోపకరణత్యాగ ఆర్థికత్యాగహద్వయేన || శశ్వదితి || విశోకం దుఃఖాసంభిన్నం-అజస్ర
 సుఖం నిత్యానందమయం-యద్భ్రష్టాతివిదుః, సత్యం జ్ఞానమనన్తం,, విజ్ఞానమానన్తం,, విశోకో విజర,, ఇత్యాదయో వేదాన్తా
 ఆమనన్తి-తదేవ పరమస్య పుంసః పరమపురుషస్య భాగవతః పదం స్వరూపమిత్యర్థః-ననుకింవిశేషేణ వేదాన్తవేద్యత్వముచ్యతే-
 నప్రమాణాన్తరవిషయత్వమిత్యత ఆహ || మాయాజడాత్మికామాయా-అభిముఖే అవస్థాతుమితి శేషః-విలజ్జమానాసతి-ప

యంభవశ్చ భగవానథదైత్యవర్యః । పత్నీ మనోస్సచమనుశ్చ తదాత్మజాశ్చ ప్రాచీనబర్హి రిభురక్లఉతధువ
 శ్చ ॥ ౪౩ ॥ ఇత్యోక్తరక్తముచుకన్దవిదేహాగధిరభ్యుప్పరీషనగరాగయనాహుషాద్యాః । మాంధాత్రలర్క
 శతధన్వన్ శ్చ సైదేవాదేవప్రతోబలిరమూర్తిరయోదిలిపః ॥ ౪౪ ॥ సౌభర్యుదజ్జశిబిదేవలపిష్పలాదా సాగర
 స్వతోద్భవపరాశరభూరిషేణాః । యే న్యైవిభీషణమానూమదుష్పెన్ద్రదత్తపార్థాన్లిషేణవిదురశ్రుతదేవవ
 ర్యాః ॥ ౪౫ ॥ తేవైవిదన్త్యతితరస్త్రిచదేవమాయాంస్త్రిశూద్రహూణశబరాఅపిపాపజీవాః । యద్యద్భుత
 క్రమపరాయణశీలశీతాస్తీర్వగ్గణాఅపికిముశ్రుతధారణాయే ॥ ౪౬ ॥ శశ్వత్ప్రశాన్తమభయంప్రతిబోధమా
 త్రంశుద్ధంసమంసదనతఃపరమాత్మతత్త్వమ్ । శబ్దోనయత్రపురుకారకవాన్ క్రియార్థోమాయాపరైత్యభిము

రైతి తిరోధతే-మాయాకార్యాణిమన ఆదీస్త్రియాణి-తత్స్వరూపమవగన్తమనమర్థానీత్యభిప్రాయః-నకవలంబోకికప్రమా
 ణావిషయత్వమేవ-అలౌకికప్రమాణభూతవైదేకదేశపూర్వభాగావిషయత్వమపీత్యాహ । శబ్దఇతి । పురుకారకః సాధ్య
 సాధనాద్యనైకకారకాన్వితః-క్రియార్థః క్రియాప్రతిపాదకః-శబ్దః వేదపూర్వభాగోపి-యత్ర-స్వరూపే-న-సాక్షాన్నబోధకఇ
 త్యర్థః,, సర్వే వేదాయత్పదమామనన్తి,, తితుసర్వకర్తారాధ్య బ్రహ్మస్వరూపం శర్యవసానవృత్త్యా ఆమనన్తి త్యైతత్తాత్మ
 ర్యకం-అతఏవ,, తపాంసిసర్వాణిచయద్వదన్తి త్యుక్తం-తపాంసితపఃప్రధానాః ఉపనిషద్భాగాః-వదన్తి సాక్షాద్బోధయన్తి
 త్యర్థః-ననుజీవస్యాపిస్వరూపమజస్రసుఖమవేత్యత ఆహ || పరమాత్మతత్త్వమితి || సత్యం జ్ఞానమనన్తం బ్రహ్మ,, విజ్ఞానమాన
 న్తం బ్రహ్మ,, తివాక్యప్రత్యభిజ్ఞానై-అజస్రసుఖస్యానన్తత్వేన విశేషితత్వా-దపరిచ్ఛిన్నదుఃఖాసంభిన్ననిత్యసుఖరూపత్వం
 పరమాత్మనఏవస్వరూపమిత్యర్థః-ననుజీవవదస్యాపి కర్తార్థీనసుఖదుఃఖసంబన్ధస్యాదిత్యాశఙ్కాంవారయతి || శుద్ధమితి ||
 అకర్తవశ్యమిత్యర్థః-అతఏవ-సదనతః చిదచితోః-పరంవిలక్షణం-అకర్తవశ్యతాకుత ఇత్యత ఆహ || సమమితి || ఎకరూపమిత్యర్థః
 చిదచిదన్తర్యామిత్యేనావస్థితస్యాపితత్త్వస్తుగతదోషాసంస్పర్శాదకర్తవశ్యతోపపన్నేతి భావః-నన్వామ్రాదిఫలానాంత
 త్తప్రదేశభదేనామధురాదిరసవత్సుఖాపరపర్యాయానుకూలజ్ఞానస్వరూపస్య బ్రహ్మణః ప్రదేశభదేనజడరూపతా
 స్యాదిత్యాశఙ్కాంవారయతి, ప్రతిబోధమాత్రమితి, ప్రతిబోధవప్రతిబోధమాత్రం-మాత్రచాక్వాపిజడత్వవ్యాప్త్యై,, వి
 జ్ఞానభునఏవప్రజ్ఞానభునఏవ,, తిశ్రుతేః-మోక్షప్రదత్వమప్యస్యాసాధారణధర్మత్యాహ, అభయం నవిద్యతేభయం యస్మా
 త్తదభయం, సంసారనివర్తకమిత్యర్థః-తత్కుతః-శశ్వత్ప్రశాన్తం శశ్వత్ సదాప్రశాన్తం-అశనాయాపిపాసాద్యుర్నివట్ట
 రహితం-అతస్త-దుపాసకానామపిశాన్తిసంపాదకమితి భావః,, పరమంసామ్యముపైతి,, మమసాధర్మ్యమాగతా,, ఇతిహి-
 శ్రుతిస్మృతియతయః-ఏవంభూతభగవత్స్వరూపచిన్తనప్రయతమనాః-సధ్యైశ్చ సహజ్ఞతీతి-సధ్యైశ్చ-సహస్యసధ్యై

దేశః-జీవసహచరం-మనః . నియమ్య-యత్ యతోక్తరూపేనియతంకృత్వా . అ కర్తృ హేతుం-కృత్య నైభిద్యనై అనెన సంశయాభితికర్తృజ్ఞానం,, భిద్య నైసర్వసంశయా,, ఇతిశ్రుతేః,, కృతీచ్ఛేదనై, తదితరత్ అకర్తృ-స్వగ్రాదిఫలసాధనంకర్తృత్వ ర్థః-తస్య హేతుముపకరణం- జహ్యుః-తత్రదృష్టాంతః స్వరాట్ వర్ష ప్రదఃఇన్ద్రః-నిపానఖనిత్రమివనతరాంపిబన్ద్యస్తేన్దితినిపా నంకూప, స్తస్యఖనిత్రంఖననసాధనమివ - స్వగ్రాద్యర్థానుష్ఠానోపకరణమర్థాదవత్యజన్తిత్యర్థః * ౪౭ || ౪౮ || * నను స్వగ్రాదిఫలభూనాంతత్సాధనోపకరణోపాదానమావశ్య కమిత్యతఆహ || స్రశేయసామితి || భావస్వభావవిహితస్య , భావాఃచాప్రకృతాదివర్ణితమాదయ- సైపాం - స్వభావేనఆనుగుణ్యేన-విహితస్యకర్తృణః- ప్రసిద్ధిఃఫలసిద్ధి-ర్థ తః-సభగ వాఃశ్రేయసాంస్వగ్రాదిఫలా నామపి-విభుఃప్రభుఃతత్ఫలప్రదాతేత్యర్థః-అన్తరాత్మతయా-వస్థితస్య పరమాత్మనవస్వగ్రా ద్యర్థకర్తృత్వప్రవర్తకత్వాత్తదారాధ్యత్వాత్తత్ఫలదత్వా చ్చతద్భజనైవేషి తస్వగ్రాదిఫలస్యా పిసిద్ధేఃకామిభిరపిసంప భజనీయత్యర్థః-భగవతస్సర్వాన్తర్యామిత్యేకరీరభూతచేతనాచేతనగతదోషసంస్పర్శమాశంకాహా || దేహాభి || స్వ భాతువిగమేస్వధాతూనాంస్వదేశరమ్భ కభూతసూక్ష్మాణాంవిగమేవియోగసతి-అనుపశ్చ - ద్వితీర్య మాణేపిదేహాత త్రస్థఃపురుషఃపరమపురుషః-గగనమివనవిశీర్యతే - కుతః-అజఃకర్తృధీనోత్పత్త్యాదిశూన్యః అత్రదేహాశబ్దశ్చేతనస్యా పిప్రదర్శ నార్థః-చిదచిద్గతదోషాస్పృష్టత్యర్థః- అస్మోత్తరార్థస్యజీవపరత్వ వర్ణనంత్య శోభనం-కృత్సస్యాపి ప్రకరణస్య పరమా త్మపరత్వేనమధ్యజీవప్రవక్తృభావాత్ . జీవస్యాపిశరీరద్వారాఉత్పత్తినివాశయాః,, విజ్ఞానఘనంనై తెభ్యోధూతేభ్యస్స ముత్తాయతాస్యేవా-నువినశ్యతీ, తిశ్రుత్యేవాభిధానాచ్చ * ౪౯ || * అధ్యాయత్రయార్థమువసంహరతి||సోయమితి||హ

భవవిజ్ఞమానా|| ౪౭ ||తద్వై పదంభగవతఃపరమస్యపుంసోబ్రహ్మై తియద్వి దురజస్రసుఖంవిశోకమ్ | స ధ్యక్షియమ్యయతయాయమకర్తృ హేతుంజహ్యుస్స్వగ్రాడివనిపానఖనిత్రమిన్ద్రః || ౪౮ || స్రశేయసామపి విభుర్భగవాన్యతో-స్వభావస్వభావవిహితస్యతతఃప్రసిద్ధిః | దేహాస్వధాతువిగమే-నువిశీర్యమాణేవ్యోమే వతత్రపురుషోనవిశీర్యతే-జః||౪౯||సో-యంతే-భిహితస్తాతభగవాన్విశ్వభావనః | సమాసేన * హరేర్నా న్యదన్యత్తత్సదసచ్చయత్ || ౫౦ || ఇదంభాగవతంనామయన్తై భగవతోదితమ్ | సంగ్రహా-యంవిభూతీనాం త్వమేతద్విపులీ కురు || ౫౧ || యథాహరౌభగవతీన్పణాంభక్తిర్భవిష్యతి|సర్వాత్మస్యఖిలాధారభిసంకల్ప్య వర్ణయ||౫౨||నృజన్తనినతుష్యేతకృతేనభగవాన్యది | ధర్మార్థకామైఃకింతర్హికార్యంసిద్ధ్యతినశ్వరైః || ౫౩||కృ ణ్ణైయద్యపవగై శేభక్తిస్సాన్యదనపాయినీకింస్యాద్వర్ణసమాచారైఃకిందానైఃకింతపశ్చుతైః || సర్వాఘృహా త్రమశ్లోకనోచేద్భక్తిరధాతుజే||౫౪ || మాయాంవర్ణయతో-ముష్య* ఈశ్వరస్యానుమోదతః* | శృణ్వతశ్చ ||

తాతనారద-సోయంపూర్వ ప్రతిపాదితాకారః . విశ్వ భావనఃవిశ్వకారణభూతః-భగవాన్జ్ఞానశక్తిబలైశ్వర్యా దిసంప న్నోవాను దేవః-సమాసేనసంగ్రహేణ-తేతుభ్యం-అభిహితః-మయేతి శేషః-సంగ్రహమేవాహ | యత్సదసత్-చిదచిదాతక్తం వస్తు అన్యత్ అతదాత్మకం-స్వ నిష్ఠమివభాతి-తద్ధరేర్నాన్యత్ - తదాత్మకమేవత్యర్థః-హరేర్నాన్య దన్యత్తత్సదసచ్చ యదితిపాతః,, నాన్య దన్య స్తాత్సదసచ్చయ,, దితిపాతేతు అన్య స్తాత్సదసద్వి లక్షణాదపిహరే - స్సదసదాత్మకం- నాన్యతో-కింతు-తదాత్మకమేవత్యర్థః * ౫౦ || * సోక్తస్యసంగ్రహస్యప్రామాణికత్వంకథయం-స్వ మప్యే తత్సృ వర్ణయేత్వాహ || భగవద్విభూతీనామయంసం గ్రహభితియత్ . ఇదంభాగవతంభగవద్విషయత్వాత్సర్వగవతాప్రోక్త త్వాద్వాభాగవతనామకం-మేమహ్యం-భగవతాఉదితం-ఎతత్-ఇదంభాగవతంత్యంవిపులీకురు * ౫౧ || * వై పుల్యప్రకారమేవాహ | యథేతి || సర్వాత్మనిసర్వాన్తరాత్మని-అతఎవసర్వాధారేభగవతీన్పణాంభక్తి-ర్మథాభవిష్యతి-యాదృశవ ర్ణనైసభవిష్యతి-తథాసంకల్ప్యవర్ణయేత్యర్థః * ౫౨ || * నను త్రివర్గోయథాభవేత్తథావర్ణయేతికింనోచ్యతేత్యతఆహ || నృజన్తనీతి || మనుష్యజన్తని-కృతేనసాధనకలాపేన-భగవాన్-నతుష్యేతయది-తర్హినశ్వరైర్ధర్మాదిభిఃకింకార్యంకిం ప్రయోజనం-నకిమపీత్యర్థః * ౫౩ || * ధర్మస్యహ్యపవర్ణస్యేతిపూర్వోక్తరీత్యాపరస్పరంభగవద్భక్తా పుపయజ్య మా నానామేవసాఫల్యం-కేవలానాంతువై ఫల్య-మన్వయవ్యతిరేకాభ్యామాహ | కృష్ణ ఇతి ||కింస్యాదితిగ్రన్థః పూర్వోత్తరాధా భ్యాంసంబధ్యతే, అనపాయినీఅవ్యభిచారిణీ||సమస్తదురితనివర్తకఉత్తమఃశ్లోకః స్తవోయస్యసఃఉత్తమశ్లోకః-తస్మిన్నధోతుజే భక్తిర్నచేద్వర్ణిత్రమాచారాదిభిఃకింస్యాత్-నకిమపీత్యర్థః * ౫౪ || * భగవద్విభూతివర్ణనాదీనాంఫలమాహ||మాయామితి| అముష్యేశ్వరస్య-మాయాం ప్రకృతిజగత్సృష్ట్యాదిప్రకారమిత్యర్థః | వర్ణయతఃఅనుమోదతః- శ్రద్ధయానిత్యం శృణ్వతశ్చ

* పా . హరేర్నాన్యదన్యస్తాత్సదసచ్చయత్ .

త్వా అన్తఃకరణం-మాయయామాయాగుణై స్తమబదిభిః-నముహ్యతీత్యర్థః॥౫౫॥ ఇతి శ్రీ మద్భాగవతచంద్రావలికాఖ్యా యాం ద్వితీయస్కంధవ్యాఖ్యానాం సప్తమోఽధ్యాయః*****
 త్వమేవవిప్రులీకుర్విత్వ్యుక్తంవిప్రులీకరణంరాజాపుచ్చతి ॥ బ్రహ్మజేతి ॥ హేబ్రహ్మకశుక-దేవదర్శనఃపరమాత్మదర్శి-
 నారదః-బ్రహ్మణాచతుర్ముఖేన - అగుణస్యసత్వాదిపాక్యతగుణరహితస్య - భగవతః-గుణాఖ్యానెగుణానుకథన-బోధితః
 ప్రవర్తితః-యస్మైయస్మై - ప్రశ్నాయేతిశేషః,యదాప్యపుచ్చతేఇతి-యథాప్రామా-యాదృశమిత్యర్థః-ఎతన్నారదేనవిస్తరే
 ణవర్ణితం-వేదితుమహ-మిచ్ఛామీతి - తత్తస్మాత్ - హేవేదవిదాంవర-త్వం అద్భుతవీర్యస్యహరేః - లోకనుమజ్జలఃలోకస్య
 మజ్జశకరాఃకథాఃకథయస్వహేమహాభాగబుద్ధిమన్-సర్వాస్తరాత్మనికృష్టై-సిన్ధుజంమనోసివేశ్యకశేబరంత్వ్యై, భగవ
 త్-భాఃశృణ్వ-తమేవావసానెన్నరక-దేహాంత్యత్యైమి-అతఃకథయస్వేత్యర్థః ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ అల్పకాలక
 థాశ్రవణేనకథమవసానెన్నృతిస్సంపద్యతేత్యతహా ॥ శృణ్వతఇతి ॥ భగవాన్-స్వచేష్టితం-నిత్యం శ్రద్ధయాశృణ్వతో-గృ
 ణతశ్చ-హృదయ-నాతిదీర్ఘేణాత్మనకాలేన - విశతి-శృణ్వతోగృణతశ్చచిత్తం-తత్త్వరణప్రవణమేవభవతీత్యర్థః ॥ ౪ ॥
 భగవతోహృదయప్రవేశఫలమాహ ॥ ప్రవిష్టఇతి ॥ కర్ణరస్థేణ-కథాశ్రవణద్వారా-స్వానాంభక్తానాం-భావసరోరుహంహృ
 దయకమలం-ప్రవిష్టఃకృష్ణః-హృదయగతం - శమలం-రాగాదిరూపంమలం-ఘనోతినిరస్యతి-యథా-శరత్శరత్కాలః-సలిల
 స్యమలం-ఘనోతి-తద్వదిత్యర్థః ॥ ౫ ॥ తతశ్చకృతార్థోభవతీత్యాహ ॥ ధౌతాత్యైతి ॥ ధౌతాత్తాశుద్ధమనాః-పురుషః-కృ
 ష్ణస్య-పాదమూలంనముచ్చతి - తదేవస్తరతీతిభావః-కథంభూతోనముచ్చతి-ముక్తసర్వపరిక్లేశః-ముక్తాస్సర్వైరాగద్యేషాద

ధ్యానిత్యంమాయయాఽఽత్వానముహ్యతి ॥ ౫౫ ॥ *****
 శ్రీమద్భాగవతే,మహాపురాణే,ద్వితీయస్కంధే,అవతారానుకీర్తనంనామసప్తమోఽధ్యాయః*****
 రాజోవాచ॥బ్రహ్మణాచోదితోబ్రహ్మస్తుణాఖ్యానెగుణస్యచ ॥ యస్మైయస్మైయదాప్రామానారదోదేవదర్శ
 నః॥ ౧ ॥ ఎతద్వేదితుమిచ్ఛామితత్త్వంతత్త్వవిదాంవర ॥ హరేద్భుతవీర్యస్యకథాలోకనుమజ్జలః॥౨॥కథయ
 స్వమహాభాగయథాఽహమఖిలాత్మని ॥ కృష్ణైనివేశ్యసిన్ధుజంమనస్త్వ్యై ॥ కశేబరమ్ ॥ ౩ ॥ శృణ్వతశ్చ౧ధ్యాయా
 నిత్యంగృణతశ్చస్వచేష్టితమ్ ॥ కాలేననాతిదీర్ఘేభగవాన్విశతేహృది॥౪॥ప్రవిష్టఃకర్ణరస్థేణస్వానాంభావస
 రోరుహమ్ ॥ ఘనోతిశమలంకృష్ణస్సలిలస్యయథాశరత్ ॥ ౫ ॥ ధౌతాత్తాశుద్ధమనాఃపురుషఃకృష్ణపాదమూలంనముచ్చ
 తి ॥ ముక్తసర్వపరిక్లేశఃపాన్ధస్సశరణంయథా ॥ ౬ ॥ యదధాతుమతోబ్రహ్మకదేశరమ్భోఽస్యధాతు
 భిః ॥ యదృచ్చయాహేతునావాభవంతోజానతేయథా ॥ ౭ ॥ ఆసీద్యదుదరాత్పద్మంలొకసంస్థానలక్షణమ్ ॥
 యావానయంవైపురుషియంత్రావయవాకృపృథక్ ॥ ౮ ॥ అజస్సృజతిభూతానిభూతాత్తాయదనుగ్రహతో ॥
 దద్యశేయేనతద్రూపంనాభివద్దసముద్భవః ॥ ౯ ॥ సచాఖ్యత్రపురుషోవిశ్వస్థిత్వద్భవావ్యయః ॥ ముక్తావ్యయః

యఃపరిక్లేశాయెనసః - యథాపాన్తః ప్రవాసాదాగతః-స్వశరణంస్వగృహం-నముచ్చతి-తథేత్యర్థః ॥ ౬ ॥ ఏవంశ్రవ
 ణోత్సుక్యమావిష్కృత్య - అజ్ఞాతానర్థాప్రప్తవ్యాక్రమేణప్రవత్యమాణస్తావత్సందిగ్ధార్థాపుచ్చతి ॥ యదితి ॥ హేబ్ర
 హ్మక-అధాతుమతఃస్వరూపతోభాతికదోషహీనస్య - అస్యజీవస్య - దేహారమ్భశ్చధాతుభిరేవస్యాదితితజ్ఞాతమిత్యర్థః,ఇ
 దంతుసంశయవిషయమిత్యాహ , సచదేహారమ్భః,కిం,యదృచ్చయాఅహేతుకః-హేతునావాసహేతుకోపీత్యర్థః-ఎతద్భవ
 న్తోయథావజ్ఞానతే-అతఃకథయన్తితిశేషః ॥ ౭ ॥ యోసావీశ్వరస్సోపిజీవనహతుల్యదేహవాక్ప్రాక్తః-అతస్తస్యకో
 విశేషః-యతస్తస్సజనాత్మదేవదేమోక్షఇత్యుచ్యతేఇత్యాశయేనపుచ్చతి - ఆసీదితిసార్థద్వయేన , లోకానాంసంస్థానంవి
 న్యాసోయస్తింస్తత్-తదేవలక్షణంస్వరూపంయస్యతత్ - జగదాకారంపద్మమిత్యర్థః-త్రైలోక్యాత్మకంపద్మం-యస్యోదరా
 దాసీత్-పృథగ్విభక్తైరియంత్రాయుక్తావయవై - రయంపురుషఃలోకకఃపురుషః-యావాక్యాయవత్ప్రమాణ - స్తావత్ప్ర
 రిమాణవాసావీశ్వరఃప్రాక్తస్సాన్యత్ - పరిచ్ఛిన్నత్వేనప్రాక్తఇతిభావః - స్వసంస్థావయవానిచ,తజ్జలా,నిచివ
 దయంనిరైశః-స్వసంస్థానభూతైరవయవై,అనీజీవక-సంసారీపరిచ్ఛిన్నస్తద్వదిత్యర్థః-అతోజీవపరయోఽస్మిశేషఃకథనీయఇత్యు
 ర్థః॥౮॥అన్యదపిపుచ్చతి॥అజఇతి॥భూతానాంవృష్టిభూతానాం-అత్తానియంత్రా-యదాప్యస్వయంభూతారబ్ధదేహః-నాభి
 పద్దసముద్భవః-అజోబ్రహ్మ-యదనుగ్రహతోయస్యానిరుద్ధస్యానుగ్రహతో-భూతానివృష్టిభూతాని-స్సృజతి-యేనచతుర్ముఖేన
 తద్రూపంతదనిరుద్ధరూపం,దద్యశేదృష్టమ్ ॥౯॥సభగవాన్విశ్వస్థిత్వద్భవావ్యయఃవిశ్వస్థిత్వద్భవావ్యయాయస్తాత

భాఘాతః-మాయాయానియన్తా, ఆత్మమాయాంముక్త్యాప్రకృతిమతీత్య, జగద్వ్యాపారాదుపరతః పర్వ గుణాశ్రయః, పూర్ణసాక్షాత్కారః-యత్ర శేతవసతి-తందేశంకథయన్వేత్యన్వయః ॥ ౧౦ ॥ యస్య హేవయవైర్లోకాకల్పయన్తి, పాతాళమేతస్యహిపాదమూల, మిత్యుభయథాశ్రవణోత్తస్యకల్పభేదోపపత్తిం మన్వాన ఆశంజితే, పురుషేత్వాది, పురుషావయవై రనిరుద్ధాదుత్పన్నచతుర్ముఖాఖ్యపురుషావయవై-స్సపాలాః లోకాః పూర్వకల్పితాః పూర్వస్త్రికకల్పకల్పితాః, ఇదాసీమతః కథితుశ్రుమేత్వాహం స పాలైర్లోకై రముష్యపురుషస్యావయవాః కల్పితా ఇతి శ్రుమ-ఎవంచ, ధాతాయథా పూర్వమకల్పయ, దితి శ్రుతివిరోధ ఇత్యభిప్రాయః ॥ ౧౧ ॥ అథాఽజ్ఞాతానర్థాబహూన్నుచ్ఛతి ॥ యావానిత్వాది, కల్పోమహాకల్పః-యావాన్యావత్పరిమాణః వికల్పః అవాన్తరకల్పకాలభాగః-యావా-న్భూతభవ్యభవదాదిశబ్దవాచ్యః కాలోనుథాఽనుమీయతే-గ్రహసంచారాదినైతిభావః-సతకార్యస్య-దేవపితృమనుష్యాదే-ఆయుర్మానంతాయః పరిమాణం చయత్-తదప్యదాహర్తుమర్హసీత్యన్వయః ॥ ౧౨ ॥ కాలస్యయా, అణ్వీసూక్ష్మ-నిమేషాదిరూపా-బృహతీసంవత్సరాదిరూపాచ-యా, అనుగతిః ప్రవృత్తిర్లక్ష్మ్యతే-సాపి కథనియేత్యర్థః, కర్మగతయః కర్మణాప్రాప్త్యా నిఫలాని-యావత్త్యయావత్సంఖ్యాకాః, యాదృశ్యాయత్ప్రకారకాః-హేన్ద్విజనత్తమ ॥ ౧౩ ॥ యస్త్రికకల్పేకర్మసమావాహకర్మణాం ఫలనిష్పాదనం, యేన దేవాదిభూతేన-యథాఉపగృహ్యతే, యాదృశంకర్మఫలం-ప్రాప్యతే, తచ్చకథయేత్యర్థః-గుణానాం సత్త్వాదీనాం-గుణీనాం జీవానాంచ-పరిణామం పరిణామ హేతుం-గుణీనాం పరిణామో దేవాదిశరీరపరిగ్రహ హేతుః, సవిస్తరంప

మాయాంమామేశశ్చేతేనర్వగుణాశ్రయః ॥ ౧౦ ॥ పురుషావయవైర్లోకాస్సపాలాః పూర్వకల్పితాః । లోకై రముష్యావయవాన్స పాలై రితి శ్రుమ ॥ ౧౧ ॥ యావాన్కల్పోవికల్పో వాయథాకాలోఽనుమీయతే । భూతభవ్యభవచ్ఛబ్దఆయుర్మానంచయత్సతః ॥ ౧౨ ॥ కాలస్యానుగతిర్యాతులక్ష్మ్యతే-ణ్వీబృహత్సపి । యావత్త్యః కర్మగతయోయాదృశీర్ద్విజనత్తమ ॥ ౧౩ ॥ యస్త్రికకర్మ సమావాహాయథాయేనోపగృహ్యతే । గుణానాం గుణీనాంచై వపరిణామం సవిస్తరమ్ ॥ ౧౪ ॥ భూపాతాళకకుబ్దోమగ్రహనక్షత్రభూభృతామ్ । సరిత్సముద్రద్వీపానాం సంభవశ్చైతదోకసామ్ ॥ ౧౫ ॥ ప్రమాణమణ్డకోశస్య బాహ్యభ్యంతరవస్తునః । మహతాంచానుచరితం వర్ణాశ్రమవినిశ్చయః ॥ ౧౬ ॥ అవతారానుచరితం యదాశ్చర్యతమహారైః । యుగానియుగమానంచ ధర్మో యశ్చ యుగయుగే ॥ ౧౭ ॥ నృణాం సాధారణోధర్మస్స విశేషశ్చ యాదృశః । శ్రేణీనాం రాజద్విణాంచ ధర్మః కృద్భేషజీవతామ్ ॥ ౧౮ ॥ తత్త్వానాం పరిసంఖ్యానం లక్షణం హేతులక్షణమ్ । పురుషారాధనవిధిర్లోకస్యాధ్యాత్మికస్యచ ॥ ౧౯ ॥ యోగేశ్వరై శ్వర్యగతిర్లిక్ష్మభక్తశ్చ యోగినామ్ । వేదోపవేదధర్మాణామిహాసపురాణయోః ॥ ౨౦ ॥ సంస్థాసన్సర్వభూతానాం విక్రమః ప్రతిసంక్రమః । ఇష్టే పూర్తస్య కామానాం త్రివర్గస్యచ యోవిధిః ॥ ౨౧ ॥ యోవాఽనుశాయినాం సర్గః పాషణ్డస్య చ సమ్భవః । ఆత్మనోబద్ధమోక్షచవ్యవస్థానం స్వ

రిణామంచక్తుమర్హసి ॥ ౧౪ ॥ కకుభః దిశః-భూభృతః పర్వతాః-భూపాతాళాదీనాం సంభవః-ఎతాని భవా దీనిజ్ఞా కాంసియేషాం తేషాంచ ప్రాణీనాం సంభవః-యథేతి సర్వతాగ్రముష్య ॥ ౧౫ ॥ అణ్డకోశస్య తద్బాహ్యభ్యంతరవస్తునశ్చ-ప్రమాణం-అణ్డోద్బాచ్యవస్తు ఆవరణం-మహతాంభాగవతానాం-అనుచరితంచరిత్రం-వర్ణానామా శ్రమాణాంచ-వినిశ్చయః తత్స్వభావేన నిర్ధారః ॥ ౧౬ ॥ హరేరాశ్చర్యమవతారానుచరితంచయ-త్తదపి-యుగానియుగస్వరూపం, యుగపరిణామం, యుగయుగప్రతియుగం, యోధర్మః ॥ ౧౭ ॥ సాధారణః-మనుష్యమాత్రసాధారణః సవిశేషవర్ణాశ్రమవిశేషనిబద్ధనరూపవిశేషయుక్తః-శ్రేణీనాంతత్త్వద్వ్యవహారోపజీవినాం-ధర్మః వ్యవహారనియమలక్షణోధర్మః-రాజద్విణాం ప్రజాపాలనాధికారిణాం-కృద్భేషావత్సజీవతాం-యోధర్మః ॥ ౧౮ ॥ తత్త్వానాం మహదాదీనాం-పరిసంఖ్యానం సంఖ్యా-లక్షణం స్వరూపం-హేతులక్షణంతత్త్వకారణలక్షణం-పురుషారాధనవిధిః పరమపురుషారాధనప్రకారః, ఆధ్యాత్మికస్య ప్రకృతివిక్రాత్మస్వరూపవిషయస్య, యోగస్య జ్ఞానయోగస్య-ప్రకారః ॥ ౧౯ ॥ యోగీశ్వరాణామైశ్వర్యాణ్యణిమాదీని-తేషాం-గతిః స్వరూపం-యోగినాం లిక్ష్మభక్తశ్చరీరపాతః-వేదాః ఋగ్వేదాదయః, ఉపవేదాః ధనుర్వేదాదయః, తదుక్తాధర్మాశ్చ-తేషామిహాసపురాణయోశ్చ గతిః ॥ ౨౦ ॥ సర్వభూతానాం సంస్థావః అవాన్తరప్రళయః ఉత్పత్తిర్వా, వివిధక్రమః విక్రమః స్థితిః-ప్రతిసంక్రమః సంహారః-మహాప్రళయః-ఇష్టం వై దికంకర్మ-పూర్తంస్తాత్తం, త్రివర్గస్యధర్మార్థకామానాం-విధిః ప్రకారః ॥ ౨౧ ॥ అనుశాయినాం భుక్తశేషకర్మణాసహవరలోకభ్రష్టానాం, సర్గః, ఉత్పత్తిప్రకారః-పాషణ్డస్య పాషణ్డధర్మస్య-సంభవః ఉత్పత్తిః-ఆత్మనోబద్ధమోక్షప్రకారః-స్వరూపతోఽవస్థాసర్గ

ముక్తిదశాయామవస్థానంతత్ప్రకారభివ్యక్తః ॥ ౨౨ ॥ అత్తతస్యైవస్వతస్యైవభుస్సర్వాస్తరోభగవాన్-అత్తమా
యయాస్వనియామ్యయామామయా-యథావిక్రీడతి . పునశ్చమాయాంవిసృజ్య - యథాయేనప్రకారేణసాక్షివత్సాక్షా
బ్రహ్మవత్-ఉదా-ప్రపశ్యేఉదాసీనఆప్రే ॥ ౨౩ ॥ అతత్సర్వం,చకారాదపృష్టమపిగుహ్యం-యత్-తచ్చ-పుచ్చతే,
ప్రపన్నాయచ-మేమహ్యం, హేభగవత్-హేమహామతే,తత్త్వతః-ఉదాహ-ర్తుంఉత్తరంవక్తుం,త్వమహానీ-అహాతా
ద్యో తకమిదంవిశేషణద్వయంభగవత్ మహామతేభిచ ,, ఉత్పత్తించవినాశంచభూతానామగతింగతిం | వేదవిద్యామవి
ద్యాంచనవాచ్యోభగవానితి,హేస్తర్వతే ॥ మహామతిత్వంచత్రైకాలికవస్తువిషయభాత్యజ్ఞానవత్త్వమ్ ॥ ౨౪ ॥ యోగ్యతామేవోపపాదయతి ॥ అత్రేతి ॥ అత్రపృష్టేష్యధేభు-భవాన్ప్రమాణంసమ్యజ్ఞాతా ॥ తత్రదృష్టాస్త్రః-అత్తనఃపర
మాత్మనః-భూఃజాతః-పరమేష్టీబ్రహ్మయథా ప్రమాణం-తద్వత్-బ్రహ్మనారదవ్యాస క్రమేణసంప్రదాయోప్యస్తీత్యాహ ॥
పూర్వేషామపిపూర్వకైఃకృతం-అపరేలర్వాఞ్చ-అనుతిష్ఠన్తి ॥ ౨౫ ॥ నను-తవానశనద్విజకోపాభ్యాంవ్యాకులస్యకు
తశ్చవణంతత్రాహ ॥ నమభితిఅత్రత్వత్సన్నిధౌ-అచ్యుతపీయూషంఅచ్యుతకీర్తిరూపమమృతం-పిబతోమేఅమీలనవఃపా
ణాః-కుపితాద్విజా-దనశనాదపి-హేతో-ర్నవరాయన్తినాపగచ్ఛన్తి - నవ్యాకులీభవస్తీత్యర్థః ॥ ౨౬ ॥ ఇతి-ఇత్తం-సత్త్వ
తేసతాంవత్సః-భగవతః-కథాయాం-రాజాన్విష్టురాతేనపరీక్షితా-ఉపామన్త్రితఃప్రవర్తితః-బ్రహ్మరాతః-బ్రహ్మవిషయ
కజ్ఞానంరాతిదదాతీతిబ్రహ్మరాతః-సభాయాం - భాగవతంనామపురాణం ప్రాహ-కథంభూతంపురాణం- బ్రహ్మసమ్మితం
వేదతుల్యం - పరబ్రహ్మప్రమావకంవా-బ్రహ్మకల్పేసృష్ట్యవక్రమే-ఉపాగతేప్రాప్తేనతి- బ్రహ్మజేవతుర్ముఖాయ-భగవ

రూపతః ॥ ౨౭ ॥ యథాత్మతస్యోభగవాన్విక్రీడత్యాత్మమాయయా ॥ విసృజ్యవాయథామాయామదాప్రేసా
క్షివద్విభుః ॥ ౨౮ ॥ సర్వమేతచ్చభగవన్నుచ్చతోమేననుపూర్వశః | తత్త్వతోఽర్హస్యదాహర్తుంప్రపన్నా
యమహామతే ॥ ౨౯ ॥ అత్రప్రమాణంహేభవాన్పరమేష్టీయథాఽఽత్మభూః|అపరేహ్యనుతిష్ఠన్తిపూర్వేషాం
పూర్వకైఃకృతమ్ ॥ ౩౦ ॥ నమేనవఃపరాయన్తిబ్రహ్మన్ననశనాదపి | పిబతోఽచ్యుతపీయూషమప్యత్రకుపి
తాద్విజాత్ ॥ ౩౧ ॥ శ్రీసూతఉవాచ|నఉపామన్త్రితోరాజాకథాయామితిసత్త్వతే | బ్రహ్మరాతోభ్యశంప్రీతో
విష్టురాతేనసంసది ॥ ౩౨ ॥ ఆహభాగవతంనామపురాణం బ్రహ్మసమ్మితమ్ | బ్రహ్మజేభగవతోఽప్రీక్తం బ్ర
హ్మకల్పఉపస్థితే ॥ ౩౩ ॥ యద్యత్పరీక్షిదృవభఃపాణ్డూనామనుప్సచ్ఛతి | అనుపూర్వేణతత్సర్వమా
ఖ్యాతుముపచక్రమే ॥ ౩౪ ॥
*** ఇతిశ్రీమద్భాగవతే,మహాపురాణే,ద్వితీయస్కంధే, ౨ షష్ఠోఽధ్యాయః ***
శ్రీశుకఉవాచ||అత్తమాయామృతేరాజస్సరస్యానుభవాత్మనః|నఘటేతార్థసమ్బంధస్సప్నద్రష్టురివాఞ్ఞసా ॥బ

తాపోక్తంచైత్యర్థః-పాణ్డూనాం-ఋషభః-శ్రేష్ఠఃపరీక్షిత-యద్యదనుప్సచ్ఛతిఅన్వపుచ్చతే-తత్సర్వం అనుప్సృష్టంసర్వ
మానుపూర్వేణప్రస్తావక్రమేణ,నప్రశ్నక్రమేణ,ఆఖ్యాతుం , భాగవతాఖ్యానేనైవప్రశ్ననాముత్తరంవక్తుముపచ
క్రమేఉపక్రాంతవాన్ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ఇతిశ్రీభాగవతచంద్రిచంద్రికాఖ్యానాంశ్రీభాగవతవ్యాఖ్యానాంద్వితీయ
స్కంధేఽష్టమోఽధ్యాయః
అథరాజప్రశ్ననాముత్తరంవక్తుం భాగవతాఖ్యానమారప్సమాణస్తావజ్జీవస్యదేహరమ్భస్సహేతుకోనిర్దైతు
కోవేతిప్రశ్నస్యజీవదేహతుల్యపరిణామావయవత్వేనజీవతుల్యత్వప్రయుక్తాభజనీయత్వామోక్షప్రదత్వప్రశ్నస్య-ముక్త్యా
ఽఽత్తమాయాంయత్రశేతేతంచదేశంకథయన్వేతి ,, ప్రశ్నస్య-హేత్తరం,నవమేనాధ్యాయోవోచ్యతే ॥ తత్రసహేతుకత్వ
నిర్దైతుకత్వప్రశ్నసోత్తరంవదం - శ్రీపాద్విభూతివిశిష్టస్యభగవతఃకాలమాయావశ్యత్వాభావంవక్తుం సంసారిచేతనా
శాంకాలమాయావశ్యత్వమాహ ॥ అత్యేతి ॥ అనుభవాత్మనఃఅనుభవోజ్ఞానంతదాత్సర్వరూపంయస్య - ఆతేవ,పరస్యదే
హాదిభ్యోవిలక్షణస్యజీవస్య - అర్థసంబంధఃభోగ్యభూతశబ్దాదివిషయేషుభోక్తృతయాసమ్మన్ధః , అత్తమాయాం పరమాత్మ
నియామ్యాంమాయాంప్రకృతి,మృతేవినా - అజ్ఞసాసామీచీన్యేన - నఘటేతనసంగచ్ఛేత | తత్రదృష్టాస్త్రః,స్వప్నద్రష్టురివే
తి,యథాస్వప్నద్రష్టుః,,నతత్రరథారథయోగానపన్థానోభవన్త్యథరథాన్రథయోగాన్సభస్సృజతే,, కామంకామంపురు
షోన్న్దిమాణ,, ఇతిశ్రుత్యుక్తరథాదిపదార్థసంబంధస్తత్తదర్థభగవన్నాయా , మృతేనోపపద్యతే-తద్వదిత్యర్థః|ప్రకృతిరో
హీతస్యపరరూపత్వాత్ప్రకృతేషుభోగ్యబుద్ధిరిత్యుక్తంభవతి ॥ ఎవంచప్రకృత్యాతిరోహీతస్య రూపత్వమేవదేహరమ్భ
హేతురిత్యహేతుకత్వంనిరస్తమ్ ॥౧॥ ఉక్తంవివృణోతి|బహిష్వితి| బహురూపయావిచిత్రపరిణామిన్యాభగవన్నాయ

యా-తిరోహితజ్ఞానానస్తస్వరూపజీవః , దేవమనుష్యాద్యాకార , మాత్మన్యారోప్య - బహురూపవివాభాతీత్యర్థః, అస్మాః
 మాయాయాః-గుణేషున త్వాదిగుణకార్యేషుశబ్దాదిషు , రమమాణఃశబ్దాదీన్సుజ్ఞానః, మమాహమితిమన్యతేఅహంకారమమ
 కారాభ్యాంబద్ధోభవతీత్యర్థః ॥౧౨॥ జీవప్రస్తావాద్యవస్తానంస్వరూపతథితిజీవవిషయప్రశ్నా న్తరస్యోత్తరంవదత్
 స్వరూపసాక్షాత్కారేనతిశబ్దాదిప్రావణ్యనివృత్తిరిత్యాహ ॥యద్వీతి॥ యర్హి యదాముక్తావిత్యర్థః, స్వే స్వా భావికకాల
 మాయాయోఃపరస్త్రి , నా-లమాయాకార్యాసంసృష్టమహిమ్ని , అపహతపాపృత్వాదిసత్యసంకల్పపర్యన్తగుణాష్టకలక్ష
 ణై-పరమాత్మశేషతైకరసస్వస్వాత్మనోమహిమ్ని, యద్వా - కాలమాయాయోఃపరస్త్రికనియన్తరి-మహిమ్ని ఉ క్తవిధపరమా
 త్మమహిమ్ని - మహిమ్నానియన్త్ర త్వంమహిమవద్వా రా - రమేతకథంభూతోరమేత-గతసంమోహఃనిర్గతాహంకారమ
 మకారః-తదా - ఉభయంప్రకృతికాలవశ్యత్వం - త్యక్త్వాహిత్యా , ఉదానైశబ్దాదిషుభోగ్యసిద్ధ్యర్థప్రవృత్తిశూన్యో భవతి
 త్యర్థః, అనెనావిర్భూతగుణాష్టకవిశిష్టత్వేనావస్థితిరేవస్వరూపతోవ్యవస్థానం - తాదృశస్వరూపస్యాపిస్వాత్మన ఆత్మభూ
 తనిరతిశయానస్తపరబ్రహ్మనుభవఃపరబ్రహ్మశరీరభూత త్వేనస్వాత్మానుభవోవాశబ్దాదిప్రామాణ్యనివ ర్తక ఇతిహో క్తంభవ
 తి ॥౩॥ యచ్ఛక్తంభగవతోజీవవదైహాసమ్బద్ధావిశేషాత్కథంతద్భజనెనము క్తిరితి-తస్యోత్తరం-కాలమాయావశ్యస్య
 జీవస్యకర్తృధీనఃప్రాకృతోదేహః - ఈశ్వరస్యత్వప్రాకృ తస్వే చ్చపా త్తదివ్యమజ్జలవి గ్రహవ త్త్వ - మిత్యేవచరూపం
 వత్సృకాలమాయావశ్యజీవలక్షణభగవత్స్వరూపవిశోధనంకథంజ్ఞాయతఇత్యత్యాహ ॥ఆత్మతత్వేతి॥ అవ్యభీక వ్రతాద్య
 తఃనిర్దుష్టవ్రతేనాదృతఃఆరాధితః - భగవా-న్ప్రహ్లాణేచతుర్ముఖాయ , రూపంఆప్రాకృతంస్వీయంరూపం - దర్శయత్-ఆ
 త్మతత్త్వవిశుద్ధ్యర్థంజీవవిలక్షణపరమాత్మయాథాత్మ్యవిశోధనార్థం - ఋతంసత్యం - యద్వచనమాహ ॥ తద్వత్త్వమితిశే

హురూప వివాభాతిమాయాయాబహురూపయా । రమమాణోగుణేష్వ స్వా మమాహమితిమన్యతే ॥ ౧ ॥
 యర్హి వాఽయంమహిమ్ని స్వేపరస్త్రి న్తాలమాయాయోః । రమేతగతసంమోహ స్త్యక్త్వాదా నైతదోభయమ్ ॥
 ఆత్మతత్త్వవిశుద్ధ్యర్థంయదాహభవాన్యతమ్ ॥ బ్రహ్మణైవర్చయన్మూపమవ్యభీక వ్రతాదృతః ॥ ౪ ॥ స ఆదిదేవో
 జగతాంపరోగురుస్సద్విష్ణుమాస్థాయసేస్య త్మయైక్షత । తాంనాధ్య గచ్ఛద్భవమత్రసంమతాం ప్రపచ్ఛని
 ర్తాణవిధిర్యయాభవేత్ ॥ ౫ ॥ సంచి న్తయన్ద్యోత్యరమేకదామ్భస్యపాశ్యణోద్విర్గదితంవచోవిభుః । స్పృశ్య
 ఘయత్తోడశమేకవింశంనిష్కించనానాంనృపయధనంవిదుః ॥ ౬ ॥ నిశమ్యతద్వక్తృదిదృక్షయాదిశోవిలోక్యత
 త్రాన్యదపశ్యమానః ॥ స్వధిష్ణ్యమాస్థాయవిమృశ్యతద్దితంతపస్యపాదిష్టవివాదధేమనః ॥ ౭ ॥ దివ్యంసహ
 స్రాబ్దమమోఘదర్శనోజితానిలాత్పాపజితోభయైర్నియః । అతస్య తస్మాఖిలలోకతాపసంతపస్తపీయాం

షః-అదర్శయద్యూపమితిపారే ,, యథాఅదర్శయత్తథాఆహేత్యర్థః ॥౪॥ ఆత్మతత్త్వవిశోధకంభగవదు క్తమేవో
 పపాదయితుమితిహాసమాహ ॥స ఇతి॥ జగతాంవ్యప్టిభూతానాం - పరఃప్రభుః, గురుఃధర్మోపదెష్టాచ , ఆదిదేవశ్చ తుర్ము
 ఖః-స్వధిష్ణ్యంభగవన్నాభిపద్మరూపంస్వస్థాన , మాస్థాయఅధిష్ఠాయ - తస్యా ధిష్ఠానస్యాన్వే షణాయ, పూర్వంజలెనిమ
 గ్మః, పశ్చాత్పరావృత్య - స్వధిష్ణ్యస్థి త్వేత్యర్థః, ॥సేస్య త్మయాన్రమ్భమిచ్ఛయా - విక్షత-కథంస్రష్టవ్యమిత్యాలోచితవాక్-ఎవ
 మిక్షమాణోబ్రహ్మయయాదృష్ట్యాప్రపచ్ఛనిర్తాణవిధిఃజగద్రచనాప్రకారః - భవేత్ జ్ఞాతోభవేత్ - అత్రస్య ప్టివిషయే-సం
 మతాం-తాదృశంప్రజ్ఞాం - నాధ్యగచ్ఛతేనప్రాప్తవాక్ ॥ ౫ ॥ సంచి న్తయన్తి॥ సంచి న్తయన్ప్రజ్ఞాప్రాప్త్యపా
 యంచి న్తయన్-ఎకదాకదాచిత్ - ద్విర్గదితంద్విరు క్తం - ద్వ్యక్షరంవచః - అమ్భునిజలెఉపాశ్యణోత్ ఉపసమీపేశుతవాక్
 తెలక్షణైదర్శయతి-కాదయోమావసానాస్సర్పాః, తెషుయత్తోడశం - తకారః-యచ్చైకవింశంపకారః - వచోనిర్దేశార్థంత
 దర్శమాహ । హేస్యప-నిష్కి-చ్ఛనానాంత్యక్తధనానాం - ధనం-య ద్విదుః - యెనతపోధనాఇ తిప్రసిద్ధాః-తచ్చ ద్విర్గదితం
 తపతపెతిలోబ్ధిధ్యమపురుషైకవచనం - తస్యవీఘ్నంసాదరవిధిరూపామశ్యణోదిత్యర్థః ॥౬॥ నిశమ్య తి॥ తపతపెతివ
 చోనిశమ్య శ్రుత్వా - తస్యవచసో , యోవక్తా, తద్దిదృక్షయా ద్రష్టుమిచ్ఛయా-తతః ప్రచలితస్సృ-దిశోవిలోక్య - తత్రదిక్షు
 అన్యద్వ స్త్వన్తర-మపశ్యమానః-పునస్సద్విష్ణుమాస్థాయ - ఉపాదిష్టవివా-కనచిత్ప్రత్యక్షంనియు క్తవివ-తచ్ఛాత్మనోహితం
 విమృశ్య - తపసి-మనఃచి త్రమాదధేధృతవాక్ ॥ ౭ ॥ దివ్యమితి ॥ తతశ్చసబ్రహ్మ - అఖిలలోకానాంతాపసంప్రకాశ
 సంయన్తాత్తథాభూతంతపఃదివ్యంసహస్రాబ్దం దేవమానెనసహస్రాబ్దపర్యన్తం - అతవ్యతన్తతపఃకృతవాక్-కథంభూ
 తోఽతస్యత-తపతాంతపశ్చరతాంమధ్యే-తపీయానత్యన్తతపస్సంయుక్తః-అమోఘదృష్టిః-స్వచరితవ్యతపస్య వ్యర్థాదృష్టిః

కల్పరూపజ్ఞానంయస్యసఃజితఃఅనిలఃఆత్మామనశ్చయేనసఃవిజితాన్యుభయ్యేగ్రయాణిజ్ఞానకర్తృత్వకానియేనసఃఎవం
ఘోతోఽతస్యతస్యేత్యర్థః ॥ ౮ ॥ తస్మైఇతిసభాజితఃతపసాసమ్యగారాధితోభగవాన్ . పరంఅన్య, ద్యద్యస్తాత్వ
రండత్కృష్టం, నాస్తీతథాఘాతం-లోకంవర్ణయతిపఞ్చభిః । వ్యపేతసంక్లేశవిమోహసాధ్వసం, సంక్లేశాలవిద్యాదయః,
సాధ్వసంభయం-వ్యపేతాస్సంక్లేశాదయోయస్తాత్వం, స్వదృష్టవచ్చిఃస్వ శరీరకవరమాత్మానమనుభవద్భిః, విబుధైఃవివేష
ణబుద్ధ్యస్తఇతివిబుధాఃజ్ఞానాధికానిత్యముక్తాశ్చ, తైరధిష్ఠితమ్ ॥ ౯ ॥ క్లేశమోహాద్యభావహేతుమాహ ॥ ప్రవర్తతఇతి
రజస్తమసీ-తయోఃతాభ్యాం, మిశ్రంసత్వంచయత్రవై కుణ్డాభ్యే లోకేన ప్రవర్తతే- అవిద్యాఽస్తీతారాగద్వేషాభిసవళా
హిక్లేశాఃరజస్తమోవిరహాత్ రాగద్వేషాదికం మోహనంచనాస్తి-తన్నిశ్రసత్వాభావాత్కాదాచిత్తు- ప్రకాశశ్చనాస్తీత
స్తాచ్ఛుద్ధసత్వమయిత్యర్థః-కాలవిక్రమఃకాలస్యయోవిక్రమఃపరిణామహేతుత్వం, తచ్చనైత్యర్థః-మాయాసత్వరజస్తమః
శ్రేయావ్రకృతిః-యత్రన-అపాక్రృతత్యక్తః-అనెనలోకస్యమాయాకల్పితత్వశక్త్యాచనిరస్తా-యత్రలోకే-సురాసురైరర్చి
తాః-హరైరనువ్రతాఉపాసకాః-దృశ్యస్తఇతిశేషః ॥ ౧౦ ॥ కథంఘాతాదృశ్యస్తఇత్యపేక్షాయాంసారూప్యమాహ
శ్యామెత్యాదిना। శ్యామాశ్చతేలవదాతాఉజ్వలాశ్చ, శ్యామావదాతాః-శతపత్రలోచనాఃపద్మదళాయతేక్షణాః-పిశజవ
స్త్రాఃపీతామృతధరాః-సురుచఃదీప్తిమస్తః-సుపేశసఃఅతిసుకుమారాః-ఉన్నివస్త్రాః-మనాఃమణయోయేషుతాని-ప్రవే
కానిశేష్ఠాని-నిష్కానికనకమయాన్యాభరణానియేషాం తే-సువర్చసఃఅతిలావణ్యవస్త్రాః ॥ ౧౧ ॥ ప్రవాళాదివద్వర్చో

స్తవతాంసమాహితః ॥ ౮ ॥ తస్మైన్యలోకంభగవాన్సభాజితస్సందర్శయామాసపరంనయత్పదమ్ । వ్యపేతసం
క్లేశవిమోహసాధ్వసంస్వదృష్టవద్భిర్విబుధైరధిష్ఠితమ్ ॥ ౯ ॥ ప్రవర్తతేయత్రరజస్తమస్తయోస్సత్వంనమిశ్రం
నచకాలవిక్రమః । నయత్రమాయాకిముతాపరేహరైరనువ్రతాయత్రసురాసురార్చితాః ॥ ౧౦ ॥ శ్యామావ
దాతాశ్చతపత్రలోచనాఃపిశజవస్త్రాస్సురువస్సుపేశసః । సర్వేచతుర్భావఉన్నివస్త్రాణిప్రవేశనిష్కాభర
ణాస్సువర్చసః ॥ ౧౧ ॥ ప్రవాళవైదూర్యమృణాలవర్చసఃపరిస్ఫురత్కుణ్డలమౌళిమాలినః । భ్రాజిష్ణుభిర్యఃపరి
తోవిరాజతేలనద్విమానావళిభిర్మహత్తనామ్ ॥ ౧౨ ॥ విద్యోతమానఃప్రమదోత్తమాద్యుభిస్సవిద్యుదభ్రావళి
భిర్వధానభః । శ్రీర్యత్రయాపిఞ్జరుగాయపాదయోఃకరోతమాసంవిబుధావిభూతిభిః ॥ ౧౩ ॥ పెఞ్జశ్రితాయా
కుసుమాకరానుగైర్విగీయమానాప్రియకర్తృగాయతీ । దదర్శతత్రాఖిలసాత్వతాంపతింశ్రియఃపతింయజ్ఞపతిం
జగత్పతిమ్ ॥ ౧౪ ॥ సునన్దనన్దప్రబలార్హణాదిభిస్సప్తపార్షదఃముఖైఃపరిషేవితంవిభుమ్ । భృత్యప్రసాదాభిము
ఖంద్యగాసవంప్రసన్నహాసారుణచారులోచనమ్ ॥ ౧౫ ॥ కిరీటినంకుణ్డాలినంచతుర్భుజంపీతామృతంపక్షసిలక్షీ
తంశ్రియా । అభ్యర్హణీయాసనమాస్థితంపరంచృతంచతుష్కోడశపఞ్చశక్తిభిః । యుక్తంభగైస్సన్నిగితరత్రచా

వర్ణోయేషాం తే-పరిస్ఫురన్తికుణ్డాలానిమాళయఃమకుటానిమాలాశ్చయేషాంసస్తీతథాఘాతాః, వ్రహ్మవిత్వాదినః-అత
ఇతితపరకరణాత్-భ్రాజిష్ణుభిఃదదీప్యమానాభిః, మహత్తనాంనిత్యముక్తానాం, ప్రకాశమానవిమానపక్షిభిః-యోలోకః
పరితోవిరాజతే ॥ ౧౨ ॥ యశ్చప్రమదోత్తమానాంచివఃకాన్తయః, తాభిర్విద్యోతమానః-తంసందర్శయామాసేతి
పూర్వేణాన్వయః । తత్రదదర్శేత్యత్రరేణవా-తత్రదృష్టాస్తః-ద్యుద్భిస్సహవర్తమానాస్సవిద్యుతః-అభ్రాణాంమేఘా
నాం-ఆళయఃపక్షయః-తాభిఃసభాయథావిరాజతే-తద్వదిత్యర్థః-విద్యుతఇవస్త్రియః-అభవక్షయఇవవిమానాని-నభ
ఇవలోకః-శ్రీర్యత్రయోలక్షీః-యత్రలోకే-చూపిణీప్రశస్తమూర్తిమతీ-ఉరుగాయస్యభగవతఃపాదయో-ర్తానంపూజాం-విభూ
తిభిఃభూనీశాదిభిస్సహ-కరోతి ॥ ౧౩ ॥ కథంఘాతాకరోతి-యాశ్రిః-ప్రెఞ్జంకోలాం-శ్రితా-కుసుమాకరానుగైః-శు
కకోకిలభృగ్గాదిభిః-వివిధంగీయమానా, స్వయంతుప్రియస్యభగవతఃకర్తృగాయతీభవతి, సాశ్రీః-మానంకరోతీత్యర్థః-ఎవం
ఘోతోలోకః-తత్ర-శ్రియఃపతిందదర్శ్యన్వయః-కథంఘాతం-యజ్ఞపతింతపదియజ్ఞానాంప్రవర్తకమారాధ్యంఫలప్ర
దంచ-జగత్పతించదచిదాత్మకజగత్శ్లేషిణం, అఖిలానాంసాత్వతధర్మనిష్ఠానాంపతింస్వలోకప్రాపకేనరక్షకం-సాత్వతంప
ఞ్చరాత్రమ్ ॥ ౧౪ ॥ సునన్దాదిభిఃసప్తపార్షదశ్చేష్టైః, పరితస్సేవితం-విభుంసర్వోత్తరం-భృత్యేషుయఃప్రసాదోఽను
గ్రహఃశస్త్రిస్తాభిముఖం, దృగాసవందృశితసవోఽమృతంయస్యతం । యద్వాదృగాసవమయస్యఅమృతకల్పకటాక్షమి
త్యర్థః-ప్రసన్నహాసంఅరుణలోచనంచఆననంచయస్యతమ్ ॥ ౧౫ ॥ పక్షసిస్థితయాశ్రియాలక్షీతంఅలంకృతమిత్యర్థః
అభ్యర్హణీయంఆరాధనీయం-పరముత్కృష్టం-ఆననం-అధిష్ఠితం-చతుష్కోడశపఞ్చశక్తిభిఃపఞ్చవింశతితత్త్వాధిష్ఠాతృశక్తి
భిః, అస్త్రపూషణాధ్యాయోక్తప్రకారస్సార్థితః-భగవత్పర్యవీర్యయశశ్చేగ్జ్ఞానవైరాగ్యాధిష్ఠాతృదేవతావిశేషైః

స్వేనాస్వాభావికైః విశేషణభూతైరిత్యర్థః ఇతరత్రసంసారిషు-కర్తృతారతమ్యా నుగుణ-మధ్రువైః-సంసారిష్యైశ్చర్యాద్య
ధిష్ఠాత్మాణామధిష్ఠేయద్వా రాలభ్యవత్వంబోధ్యం - ఎవంభూతైఃభగైర్యుక్తం - ధామకథామని, స్వే స్వకీయేక్షేత్ర
క్షైరమమాణంతతవేత్వరంసియన్తారం . దదౌత్యర్థః * ౧౬॥ * తదితి, తస్యభగవతోదర్శనమేన అహ్లాదః, తేనపరిప్లుతంస
మస్తతోవ్యాప్తం-అన్తరంహృదయంయస్యసఃహృద్యత్తనుఃపులకితతనుః-ప్రేష్టాయోభరః, తేనఅశ్రుణిలోచనమయస్యసః
అనన్దాశ్రుమన్నయనః, విశ్వసృట్ బ్రహ్మ- పారమహంస్యనపరమహంసైరనుష్ఠేయేన, పథాభక్తిమార్గేణ-యత్పాదామ్బుజ-
మధిగమ్యతేప్రాప్యతే-తదస్యభగవతఃపాదామ్బుజం-ననామనమస్మృతవాక్ * ౧౭॥ * ప్రజావిసర్గప్రజాసృష్టిరూపకా
ర్యై - సముపస్థితంసముద్యతం-నిజశాసనార్హణంస్వనియోగార్హణం-ప్రియమాణంస్వస్తిన్నిరతిశయప్రితిమన్తం బ్రహ్మాణం-క
రేహస్తైస్సృశకరంగృహీత్యైత్యర్థః, ప్రీతమనాఃతస్త్విన్నిరతిశయప్రితియుక్తాన్తఃకరణో - భగవాన్ - ఈషత్ప్రీతేనవన్ద
హసేనశోచిర్దీప్తిఃశోభాయస్యా, స్తయా, గిరా-ప్రియంయథాతథా-బభాషే భాషితవాక్ * ౧౮॥ * త్వయేతి హేవేదగర్భ,
సీస్సృక్షయా హేతునా, చిరంభృతేనచీర్ణేన, తపసాసాధనభూతేన-త్వయాకర్తృ-అహం-సమ్యక్తోషితః, కూటయోగినాంధా
మ్భికయోగినాం, దుస్తోషఃతోషయితుమశక్యోఽహమ్ * ౧౯॥ * వరేశంవరప్రదం-మాంప్రతి, అభివాఞ్ఞితంఅభీష్టం, వరం, వర
య, తేతుభ్యం-భద్రంమజ్జశమ స్త్వితి శేషః * ౨౦॥ * హేబ్రహ్మ - పుంసాంశ్రేయఃపరిశ్రామః శ్రేయసాంఫలానాంపరిశ్రా
మఃసాధనప్రయాసః, మద్దర్శనావధిఃమమదర్శనమవధిర్యస్యసఃమల్లోకదర్శనంమత్ప్రసాదాదేవాభూదిత్యాహ-మనీషి తేతి-లో
కస్యవైకుణ్ఠాఖ్యలోకస్యా వలోకన-మిత్యయం - మమమే - మనీషి తానుభావోమత్సంకల్పానుభావఇత్యర్థః, అనుభావఃప్రభా

ధ్యువైస్స్వ * ఎవంభూతైఃప్రమమాణమీశ్వరమ్ ౧౬॥ తద్దర్శనాహ్లాదపరిప్లుతాన్తరోహృద్యత్తనుఃప్రేమభరా
శ్రులోచనః । ననామపాదామ్బుజమస్యవిశ్వసృడ్యత్పారమహంస్యనపథాఽధిగమ్యతే ౧౭॥ తంప్రియమా
ణంసముపస్థితంతదాప్రజావిసర్గైనిజశాసనార్హణమ్ । బభాషఈషత్ప్రీతశోచిషాగిరాప్రియంప్రియఃప్రితమనాః
కరేస్సృశన్ ౧౮॥ శ్రీభగవానువాచ॥ త్వయాఽహంతోషితస్సమ్యగ్వేదగర్భసీస్సృక్షయా । చిరంభృతేనతపసా
దుస్తోషఃకూటయోగినామ్ ౧౯॥ వరంవరయభద్రంతేవరేశంమాంభివాఞ్ఞితమ్ ౨౦॥ బ్రహ్మణోశ్రేయఃపరి
శ్రామఃపుంసాంమద్దర్శనావధిః । మనీషితానుభావోయంమమలోకావలోకనమ్ ౨౧॥ యదుపశ్రుత్యరహసి
చకర్థపరమంతపః । ప్రత్యాదిష్టంమయాతత్రత్వయికర్తృ విమోహితే ౨౨॥ తపోమేహృదయంసాక్షాదాత్మా
నంతపసాఽనఘస్యజామితపసై వెదంగసామితపసాపునః॥ బిభర్షితపసావిశ్వంవీర్యంమేదుశ్చరంతపః ౨౩॥
బ్రహ్మేవాచ॥ భగవన్సర్వభూతానామధ్యక్షోఽవస్థితోగుహామ్ । వెదహ్యప్రతిరుద్ధేనప్రజ్ఞానైచిక్షీతమ్ ౨౪॥
తథాపినాథమానస్యనాథనాథయనాథితమ్ । పరావరేయదాయాపంజానీయాం తేత్వరూపిణః ౨౫॥ యథా

వః * ౨౧॥ * మమైవతపోబలేనప్రాప్తంలోకావలోకనమిత్యాశక్త్యా-యాంతపఃప్రవృత్తైరేవమత్కృతత్వాన్న తవస్వాత
న్త్యమిత్యాహ॥ యదితి, రహసియదుపశ్రుత్యతపతపేతివచఃఉపశ్రుత్యపరమంతపశ్చకర్థ-తదపి-త్వయికర్తృణివిమోహితేన
తి-మయైవప్రత్యాదిష్టంప్రత్యాభిముఖ్యేనఉపదిష్టం-అతోమమైవానుభావఇతిభావః * ౨౨॥ * తపఃప్రశంసతి, తపోమేఇత్యాది
నా, తపసైవ, సోతపత్య, యస్యజ్ఞానమయంతప, ఇత్యాదిశ్రుత్యుక్తపూర్వజగదాకారపర్యాలోచనజ్ఞానరూపతపసైవ-ఇదం
జగత్సృజామి-తేనైవతపసాగ్రసామిసంహారామి-బిభర్షిపాలయామి-విశ్వం-దుశ్చరంతపః-మే-వీర్యంప్రభావః * ౨౩॥ *
ఎవంభగవతాఽనుగ్రహేతోబ్రహ్మ - స్వబుభుత్సితమర్థద్వయంతస్సైనివేదయతి ॥ భగవన్ప్రీతి । హేభగవన్ - సర్వభూతా
నాం-గుహంహృదయకుహరం - అవస్థితఃఅధిష్ఠితః-అతఎవ - అధ్యక్షఃసర్వేన్ద్రియవృత్తిద్రష్టా - అతఎవ-అప్రతిరుద్ధేనప్రతి
హతిశూన్యేన-ప్రజ్ఞానైచిక్షీతంసాక్షాదస్త, దాదిపరంపరయావాకర్తృమిష్టం-యద్యపి - వెదజానాసి-హేతిప్రసిద్ధా * ౨౪॥ *
తథాపి-నాథమానస్యయాచమానస్య - హేనాథ-నాథితంపార్థితం-నాథయపూరయ-నాథితమేవాహ ॥ పరావరేతి-పరంది
వ్యాప్తస్వరూపం-అవరంరూపంచదచిదాత్మకం - అరూపిణఃకర్తృయత్తపాక్రృతరూపరహితస్య - తేతవ-పరావరేయాపే,
యథాజానీయాం-తథామనీషాందేహీత్యన్వయః * ౨౫॥ * ద్వితీయంనాథితమాహ ॥ యథేతి ॥ నానాశక్త్యుపబృంహీ
తః, పరాఽస్యశక్తిర్వివిధైవశూయతేస్వాభావికీజ్ఞానబలక్రియాచై, తిశ్రుత్యుక్తజ్ఞానబలాదిభి-రుపబృంహీతఃయ్యుక్తః -
ద్వితీయాన్తపాతే - నానాశక్తిభిఃపశ్యువింశతితత్త్వాత్తకశక్తిభి-రుపబృంహీతంఅభివ్యంజితం, విశ్వం- ఆత్మమాయాయోగన
స్వాత్మనాత్మకర్తృశక్తియోగన - ఆత్మనానిమిత్తభూతేనాత్మనా-ఆత్మానంసూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టముపాదానం, తదాత్మానగ్న
స్వయమకరుతే, తిశ్రుత్యాతత్తానమిత్త్యుపాదానత్వస్య - అకురుతేతినిమిత్తత్వస్య-చాభిధానాత్ ॥ విలుమ్మన్తితి ॥ సృష్టే

పూర్వసంహారః-గృహస్థిపాశ్చత్యసంహారః - విస్మజః-అస్త దాదిరూపేణ-చిభ్రత్ పుష్క-అమోఘసంకల్పకీనత్యసంక
ల్పఃత్వం - ఊర్ణనాభీయథా - త న్నూనూర్ణుతేఅచ్చాదయతి - సృజతీతియావత్-తద్వద్యధాక్రీడసి-తథా - తద్విషయాంసృ
ష్టివిషయాం-మనీషాంబుద్ధిం-హేమాధవ-మయి ధేహీని ధేహీ ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ అన్యదపిపార్థయతేభగవన్నితి ॥ హేభగవత్
శిక్షితంత్యయాప్రదర్శితప్రకారం - ప్రజాసర్గం, అతన్యైతఃఅ నలనస్సత్ - కరవాణి-ఎ వమీహమానఃకుర్వాణః - యదనుగ్ర
హాత్ యస్యభగవతోఽనుగ్ర హాత్ - నబధ్యేయంబద్ధోనభవేయం-తథా అనుగృహీష్వేత్యర్థః ॥ ౨౮ ॥ అవశ్యంప్ర
జాస్సృజతోమేమదోభవితా - సమాఘాదితిపార్థయతే ॥ యావదితి ॥ ధో-హేభగవత్ తేత్వయా-లౌకికస్య సఖ్యః-సఖేవా
హంకృతఃకరస్ప ర్షాదినాసమ్మానితస్సత్ - ప్రజావిసర్గేప్రజాసర్గరూపే - పరికర్తృణేపరిచర్యాయాం-అవిక్లబఃధీరః- అవ్యా
కులఏవ-యావ - జ్ఞనంవిభజామిడ త్తమమధ్యమాదిభేదేనసృజామి-తావత్-త్వత్పరిచర్యావిధేః- అజమానినఃజగత్సృష్టారం
మాంమన్యమానస్య - మేమమ-సమున్న ధమదఃప్రభూతమదః-మా-త్వత్సృషాదాన్తా భూదిత్యర్థః ॥ ౨౯ ॥ ఏవంపార్థ
ర్థితోభగవాం స్తమనుగృహ్లాపరావరరూపప్రకాశకంచతుశ్లోక్యాత్మకంభాగవతమాహ ॥ జ్ఞానమితి ॥ జ్ఞానంపార్థాన్యై
నజ్ఞాతవ్యభగవత్స్వరూపవిషయకంజ్ఞానం - తదజ్ఞమప్రధానతయా జ్ఞాతవ్యచిదచిత్స్వరూపవిషయకంచజ్ఞానం - మయాగ
దితం-మేమత్తఃగృహీణ ॥ కథంభూతంజ్ఞానం, పరమగుహ్యంఅతిగోప్యం - విజ్ఞానసమన్వితం-విజ్ఞాయతేఅనెనెతివి జ్ఞానంశా
స్త్రం-తజ్జన్యంజ్ఞానమపివిజ్ఞానం - యోగశ్చ-తాభ్యాంసహితం-సరహస్యం-సమన్యకమ్ ॥ ౩౦ ॥ కా రైస్త్విసత్వద్గది
తగ్రహణే, నాహంప్రభురిత్యాశక్యమానంప్రత్యాహ ॥ యావానితి ॥ అహం ,, సత్యంజ్ఞానం,, యస్సర్వజ్ఞ,, ఇత్యాదిశుత్యు
క్తజ్ఞానస్వరూప జ్ఞానగుణకోఽహం - యావాన్ యత్పరిమాణఃఅపరిచ్ఛిన్నః-యథాభావఃయాదృక్స్వభావః,, స్వాభావికీ

౨౭త్వమాయాయోగేననానాశక్త్యుపబృంహితః ॥ విలుమ్పన్విసృజన్సృష్టాన్చిభ్రదాత్మానమాత్మ నా ॥ ౨౬ ॥
క్రీడస్య మోఘసంకల్పఊర్ణనాభిర్యథోర్ణుతే ॥ తథాతద్విషయాంధేహమనీషాంమయిమాధవ ॥ ౨౭ ॥ భగవత్
శిక్షితమహంకరవాణిహ్యతన్యైతః ॥ నేహమానఃప్రజాసర్గంబధ్యేయంయదనుగ్రహాత్ ॥ ౨౮ ॥ యావత్సభాస
ఖ్యు రివేతేకృ తఃప్రజావిసర్గేవిభజామిభోజనమ్ ॥ అవిక్లబ స్తేపరికర్తృ ణీతిమామేసమున్న ధమదోఽజ
మానినః ॥ ౨౯ ॥ శ్రీభగవానువాచ ॥ జ్ఞానంపరమగుహ్యం మేయద్విజ్ఞానసమన్వితమ్ ॥ సరహస్యంతదజ్ఞంచగృ
హీణగదితంమయా ॥ ౩౦ ॥ యావానహంయథాభావోయద్యౌవగుణకర్తృకః ॥ తథై వత్ త్వవిజ్ఞానమస్తుతే
మదనుగ్రహాత్ ॥ ౩౧ ॥ అహమేవాసమేకోఽగ్రనాన్యద్యత్సదనత్పరమ్ ॥ పశ్చాదహంయదేతచ్ఛయోఽవశిష్యే
తసోప్యహమ్ ॥ ౩౨ ॥ ఋతే౭ ర్థంయత్ప్రతీయేతన ప్రతీయేతచాత్మని ॥ తద్విద్యాదాత్మనోమాయాయథా

జ్ఞానబలక్రియాచేత్యుక్తసార్వజ్ఞ్యాదిగుణకః-యద్యౌవగుణకర్తృకఃరూపంచిదచిద్వస్తు, గుణస్తయోర్గుణః-సచ-సద్వారకోభగవ
ద్గుణః,, కాలిన్యవాన్యోబిభర్తీ,, తివత్, కర్తృజగద్వ్యాపారః-యానిరూపగుణక ర్తృణేయస్యసఖితివహప్రవీహః - తథై వత్ త్వవి
జ్ఞానంమత్స్వరూపరూపగుణవిభూతియాథాత్మ్యవిజ్ఞానం-మదనుగ్రహాన్తత్ప్రసాదాద్ధేతోః-తేతవ-అస్తుభవతు ॥ ౩౧ ॥
యోహమిత్యసార్థమేవస్ఫుటయత్ పార్థాన్యతయా జ్ఞాతవ్యపరశబ్దోక్తంభగవత్స్వరూపమాహ ॥ అహమితి ॥ నదనత్ప
రంచేతనాచేతనవిలక్షణం - యద్వస్తు - త-దహమేవ - ఆసంఅభవ-అన్యత్ చిదచిద్వస్తులక్షణంనభవతి-అన్యత్సర్వంచిద
చిదస్తగతం-అహమేవతద్విలక్షణిత్యర్థః, అగ్రస్పష్టేఃపార్థ-య-ద్యద్వస్తు-పశ్చాత్సృష్టికాలే - జాత-స్త్య, మేతతాగ్ర్య
జాతంచ - తదప్యహం, కార్యచిదచిద్యౌవశ్చాహమిత్యర్థః-పునఃసంహారకాలే - యోఽవశిష్యేతసంహారయతే, సోప్యహమే
వేత్యర్థః - ప్రకృతిపురుషవిలక్షణ స్తచ్చరీకశ్చాహమేకఎవసర్వజ్ఞస్సర్వశక్తిస్సర్వేశ్వరస్సృష్టేఃపార్థవిభక్తనామరూపసూక్ష్మ
ప్రకృతిపురుషశరీరకస్సృష్టికాలేవిభక్తనామరూపప్రకృతిపురుషశరీరకస్సృష్టపర్యస్త నామరూపఆసం - సంహారవిషయో
ప్య హమేవేత్యర్థః - ఎవంకారణావస్థాయామవిభక్తనామరూప ప్రకృతిపురుషశరీరక త్వేన - కార్యావస్థాయాంవిభక్తనా
మరూపప్రకృతిపురుషశరీరక త్వేనా - వస్థితస్యాపిపరమాత్మనస్సృజరీరభూతచేతనాచేతనగతాజ్ఞత్వదుఃఖిత్వకర్తృవశ్యత్వ
పరిణామిత్యజడత్వాదిభిర్వికారైర్జీవాత్మనస్తచ్చరీరగతబాలత్వ యవత్వస్థ విరత్వాదిభిర్వాస్పర్శాచ్ఛేతనాచేతనవైలక్షణ్య
మవిహతమేవావతిష్ఠతే - కార్యత్వంకారణత్వంచస్వశరీరభూతప్రకృతిపురుషబ్దావరోపపన్నమిత్యన్య త్రభాష్యాదిషువిస్త
రతోద్రష్టవ్యః ॥ ౩౨ ॥ ఎవంచిదచిద్విలక్షణస్యపరమాత్మనస్సృరూపముక్తం - ఆథావరశబ్దమగ్నతయాజ్ఞాతవ్యంచిద
చిద్యౌవమాహ ॥ ఋతే౭ ర్థమితి ॥ అర్థంనిరతిశయపురుషార్థభూతచిత్తత్వం - ఋతేవినా, యదచిద్వస్తుప్రతీయేతప్రతీయ
తే-ప్రకృత్యనుసంధానవెలాయామాత్మస్వరూపంనయథావత్ప్రకాశత ఇత్యర్థః, ఆత్మనిచేతనస్వ రూపే ప్రతీయమానె,,

సానికాపశ్యతోమునై,, రితిన్యాయేన - యదచేతనంనప్రతీయతే, తదాత్మనఃపరమాత్మనః,మాయాంవిద్యాదిత్యర్థః,అన్యత
రన్యప్రకాశేఅన్యతరస్యాప్రకాశనంవిరుద్ధాకారత్వాదిత్యభిప్రేత్యతత్రదృష్టాన్తమాహ | యథాభాసోయథాతమ ఇతి,
భాసోభాసనం - భాశ్యట్టోబహువచనాన్తోవా, నహితేజసితమోభాతి - నచతమసి తేజోభాతి-తద్వదిత్యర్థః-స్థూలత్వసూక్ష్మ
త్వనిత్యత్వానిత్యత్వజడత్వాజడత్వాదివిరుద్ధాకారయోగోఽభిప్రేతః || ౩౩ || ఎవంపరస్పరవిలక్షణంచితత్వరూపము
క్తం - అథతయోస్వస్యానుప్రవేశతత్ప్రకాశనరూపంపాలనంతద్గతదోషాస్పర్శనంచాహ | యథేతి | మహా నిఘాతానితి
కాశవాయుతేజాంసి - యథా - ఉచ్చావచేషునానావిధేషు-భూతేషుభౌతికేషుఘటాదిషు - ప్రవిష్టాన్యప్రవిష్టానీవ,ఘటాది
గతభేదచ్ఛేదనాద్యసృష్టత్వాత్ - తథాఽహమపి - తేషుచేతనాచేతనేషు,అత్తతయా అను ప్రవిష్టోపి-తేషునప్రవిష్టః తద్గత
దోషైరసృష్టిత్యర్థః,, యద్వా,, పరిచ్ఛిన్నచేతనాచేతనవ స్వనుప్రవేశేపిస్వస్యాపరిచ్ఛిన్నత్వంసదృష్టాన్తమాహ ||య
థేతి| అప్రవిష్టానిబహిరపిన్ది-తథా,,అన్తర్భూతత్వంవ్యాప్యై,, తిప్రకారేణ-తేషుప్రవిష్టోహంనతేష్వై వబహి
రపివ్యాప్తిత్యర్థః || ౩౪ || ఎవమపరిచ్ఛిన్నత్వప్రతిపాదనై,, యావానహమిత్యే తత్సప్తీకృతం,, అహమేవాస,,మి
త్యత్రజగత్కారణత్వతదాక్షిప్తచేతనాచేతనవైలక్షణ్యా పాదకసార్వజ్ఞ్యసర్వశక్తిత్వాది ప్రతిపాదనై,, యథాభావఇ
త్యేతత్సప్తీకృతం,,ఋతేర్థ,, మిత్యాదినాపరమాత్మ శరీరభూతపరస్పరవిలక్షణచేతనాచేతనస్వరూప్రప్రతిపాదనై, య
ద్రూప,,ఇతి స్ఫుటీకృతం,, యథాతేష్వి,, త్యనైచేతనాచేతనయోఃపరమాత్మ శరీరత్వ ప్రతిపాదనాచ్చ రీరగతాధర్మాఃజీ
వాత్తనస్తచ్చరీరగతచాలత్వయువత్వాదయఇవ - మచ్చరీరభూతచేతనాచేతనద్వారామమైవభర్తాఇతిప్రతీతేః,, యద్గుణ
క,,ఇత్యభివ్యక్తేతం,, అహమేవాస,,మిత్యనై-స్రష్టృత్వపాలకత్వసంహర్తృత్వరూపజగద్వ్యాపారరూపకర్తృప్రతిపాద
నై,, యత్కర్తృక,,ఇత్యభివ్యక్తీకృతం, ఘనశ్చప్రకృతిపురుషవిలక్షణైశ్వరస్వరూపంసంగ్రహణవత్కృతస్యైవజీజ్ఞాస్య
త్వమాహ | ఎతావదితి|| అత్మనఃపరమాత్మనఃతత్త్వంస్వరూపం, జీజ్ఞాసునాజ్ఞాతుమిచ్ఛతా, ఎతావదేవ-పరస్పరవిభక్త

భాసోయథాతమః|| ౩౩ ||యథామహా నిఘాతానిఘాతేషుచ్చావచేష్వపి | ప్రవిష్టాన్యప్రవిష్టానితథాతే
షునతేష్వహమ్| ౩౪ | ఎతావదేవజీజ్ఞాస్యంతత్త్వజీజ్ఞాసునాఽఽత్మనః | అన్వయవ్యతిరేకాభ్యాంయత్సన్య
త్సర్వత్రసర్వదా| ౩౫ | ఎతన్మతంసమాతిష్ఠవరమేణసమాధినా | భవాన్కల్పవికల్పేషునవిముహ్యతికర్త్రిచిత్ |
సంప్రదిశ్యేవమజనోజనానాంపరమేష్ఠినమ్| వశ్యతస్తస్యతద్రూపమాత్మనోన్యరుణధరిః| ౩౬ | అన్తర్హితేన్ద్రి

స్వభావచిదచిదన్తరాత్మభూతభగవత్స్వరూపమేవఅన్వయవ్యతిరేకాభ్యాంఅయోగాన్యయోగవ్యవచ్ఛేదాభ్యాం - జీజ్ఞా
స్యమిత్యర్థః-ఇదంజీజ్ఞాస్యమేవేత్యన్వయః, నాన్యజీజ్ఞాస్యమితివ్యతిరేకః,, యద్వా,, అన్వయాత్సద్భావాచ్చిదచిచ్ఛరీరక
పరమాత్మనఏవకార్యాత్మనాకారణాత్మనాచనద్భావాత్-వ్యతిరేకాచ్చిదచిచ్ఛరీరకపరమాత్మాతిరిక్తవ స్వన్తరాభావాత్,
త దేవంభూతపరమాత్మనిజ్ఞానైసర్వనిజ్ఞానాత్జ్ఞాతవ్యాన్తరాభావాదేతావదేవజీజ్ఞాస్యమిత్యర్థః-ప్రాధాన్యేన జ్ఞేయంభ
గవతస్స్వరూపం, చేతనమచేతనంచతద్విభూతిభూతమితి, తజ్ఞానస్యభగవజ్ఞానైఽన్తర్భూవాదాత్తనస్తత్త్వమిత్యుక్తం.
సంగ్రహణప్రకృతిపురుషవైలక్షణ్యమాహ || యత్సాన్దితి,, యదాత్మనస్తత్త్వంమత్స్వరూపం - సర్వదాస్యాదిత్యచి
ద్వ్యావృత్తిః - అచిత్ఃప్రతిక్షణ పరిణామిత్యేనపిణ్డత్వఘటత్వకపాలత్వచూర్ణత్వరజస్తాన్వాణత్వాద్యవస్థాసుపూర్వపూర్వా
వస్థానాంమృద్భవ్యస్యోత్తరోత్తరావస్థాప్రాప్తావభావాత్సర్వదానాస్తిశబ్దార్థత్వాత్-సర్వత్రేతిజీవవ్యావృత్తిః | త
స్యావికృతత్వేనసర్వదాస్యాదితివక్తుం శక్యత్వేపి,, వాలాగ్రశతభాగస్య,, త్యాద్యుక్తప్రకారేణజీవస్వరూపస్యాణుపరి
మాణత్వేనసర్వత్రస్యాదితివక్తుమశక్యత్వాత్,ఎవమవికారిత్వానస్తత్త్వకథనై,, సత్యంజ్ఞానమనస్తంబహ్నై,, త్యుక్తబ
హ్నస్వరూపలక్షణమభిసంహితంభవతి || ౩౫ || ఎవంపరావరేయథాగూపేజానీయా,,మిత్యస్యోత్తరముక్తం, నేహ
మానఃప్రజాసర్గంబధ్యేయమిత్యస్యోత్తరమాహ | ఎతదితి | పరమేణసమాధినాచిత్తైకాగ్ర్యేణఎతన్మతం-సమ్యగనుతిష్ఠ,భవా
నితిసంహారాద్యధికర్తృరుద్రాదెరవ్యుపలక్షణం - కల్పవికల్పేషుసృష్టిసంహారేషు - కల్పఃకల్పనం,వికల్పోవిపరీతకల్పనంసం
హారః - కర్త్రిచిత్కదాచిదపి - నవిముహ్యతి - అస్తదధీనత్వమనుసంధాయసమున్నద్ధమదోపహతోనభవిష్యసీత్యర్థః,అనై
వతద్విషయాంధేహిమనీషామిత్యస్యాప్ర్యుత్తరముక్తంభవతి || ౩౬ || సంప్రదిశ్యేతి|అజనఃకర్తాయత్తోత్పత్తిశూన్యః,
హరిఃభగవాన్,జనానాంవృష్టిభూతానాం,పరమేతిపత్యేనీతంప్రతి-ఎవముక్తప్రకారేణ-సంప్రదిశ్యేతస్యపరమేష్ఠినఃవశ్యత
స్సతః,తచ్చచతుర్ముఖాయప్రదర్శిత-మాత్మనస్సమృద్ధి-రూపం,స్వరుణత్తిరోభావయామాస|| ౩౭ || అన్తర్హితేన్ద్రి
క్షిప్రియాఽర్థఃస్వచక్షుర్ద్రియవిషయఃప్రత్యక్షరూపంయేనతస్మైహరయే-విహితఃరచితఃఆజ్ఞలిశ్యేనసఃసర్వభూతమయః

సర్వభూతప్రచురః, సత్కృతాదేవాదిభూతానాం బుద్ధిస్థిత్యనభూతవిషయకర్తృజ్ఞానప్రచురభివ్యక్తః, సబ్రహ్మ ఇదంవిశ్వం
 పూర్వవత్ పూర్వకల్పవత్ సన్త ॥ ౩౮ ॥ తదనన్తరం పూర్వోక్తబ్రహ్మ నారదసంవాదః ప్రవృత్తత్యాహ ॥ ప్రజా
 పతిరితిపచ్చభిః ॥ ధర్మపతిః భాగవతధర్మాణాం ప్రవర్తననగోప్తా ప్రజాపతిః బ్రహ్మ - ప్రజానాం భద్రం మజ్జ శః మన్విచ్ఛవి
 మృశన్, నైవస్వార్థకామ్యయాస్వప్రయోజనేచ్ఛయా - కదాచిద్యమాన్నియమాంశ్చ - అన్వతిష్ఠత్ అనుష్ఠితవాక్ ॥ ౩౯ ॥ త
 తమనుతిష్ఠన్తం పితరం - రిక్తాదానాందాయాదానాం మరీచ్యాదిపుత్రాణాం - మధ్యే - ప్రియతమో - నారదః శీలాదిభిః పర్యతోష
 యదిత్యుత్తరేణాన్వయః ॥ ప్రియతమత్వమేవాహ - అనువ్రతః - పితరం సేవమానః - శుశ్రూషమాణః శ్రీతుకామః - శీలసన్న్
 భావేన - ప్రశయేణ వినయేన - చమనచా హ్యన్ద్రియనియమేన - చకారాచ్ఛమేన అన్తస్త్రియనిగ్రహణచ * మాయామి
 తికిమిచ్ఛమామ్యాధిపస్యవిష్టోః మాయాంతస్త్రియామ్యాశ్చర్యశక్తిం - వివిః ఘః వేదితుమిచ్ఛ ॥ ౪౦ ॥ ౪౧ ॥ తుష్టమితి ॥
 లోకానాం ప్రపితామహం - స్వస్య పితరం - బ్రహ్మణం - తుష్టం స్వపరిచర్యయా సంతుష్టం - నిశామ్యజ్ఞాత్వా దేవర్షిః నార
 దః - భవాన్ మాం సంప్రతియ - దనుష్ఠచ్ఛతి అనుష్ఠప్తవాక్ - తదేవ పరిపప్రచ్ఛ ॥ ౪౨ ॥ తస్మై చ్ఛప్తవత్పుత్రాయ నా
 రదాయ ఇదం భాగవతాచతుశ్శ్లోక్యాత్మనా సంక్షేపేణోక్తం - దశలక్షణం ఉపరితనాధ్యాయోక్తైర్దశభిశ్చిహ్నీతం - పురాణం,,
 చతుశ్శ్లోక్యామపి సగ్ధాదయోదశార్థాస్సంగ్రహేణ సూచితాః,, తథాహి,, అహమేవాసమితి శ్లోకనభాగవతస్సంప్రీతిస్థితినం
 హారకారణత్వోక్త్యా అశ్రయస్థగోపవణనిరోధానాముక్తిః - అనన్తైవ సర్వకారణత్వయాపసర్వాతిశాయిత్వోక్త్యా వైకుణ్ఠవి

యాధ్యాయహరయేవి హితాఞ్జలిః ॥ సర్వభూతమయోవిశ్వం ససర్జదం సపూర్వవత్ ॥ ౩౮ ॥ ప్రజాపతిర్ధర్మప
 తిరేకదానియమాన్యమాన్ ॥ భద్రం ప్రజానామన్విచ్ఛనాతిష్ఠత్స్వార్థకామ్యయా ॥ ౩౯ ॥ తం నారదః ప్రియ
 తమోరిక్తాదానామనువ్రతః ॥ శుశ్రూషమాణశ్శీలనప్రశయేణ చమనచ ॥ ౪౦ ॥ మాయాం వివిది ఘర్విష్టోర్నా
 యేశస్య మహామునిః ॥ మహాభాగవతో రాజన్ పితరం పర్యతోషయత్ ॥ ౪౧ ॥ తుష్టం నిశామ్య పితరం లోకానాం
 ప్రపితామహమ్ ॥ దేవర్షిః పరిపప్రచ్ఛ భవాన్ స్వాఽనుష్ఠచ్ఛతి ॥ ౪౨ ॥ తస్మా ఇదం భాగవతం పురాణం దశలక్షణమ్ ॥
 పోక్తం భాగవతా ప్రాహ పీతః పుత్రాయ భూతకృత్ ॥ ౪౩ ॥ నారదః ప్రాహ మునయే సరస్వత్యాస్తతే నృప
 ధ్యాయతే బ్రహ్మ వరమం వ్యాసాయామితతేజసే ॥ ౪౪ ॥ యదుతాహం త్వయా పృష్టో వై రాజా త్పురుషాదిదమ్ ॥

జయరూపస్థితిర్యుక్తా - వశ్చ,, దహంయదేతచ్ఛేత్యనెన - కార్యచిదచిద్యూ పవ్యష్టిసర్గస్యాపిచతుర్ముఖశరీరకస్వ కారణత్వో
 క్త్యా విసర్గోపి సంగృహీతః,, పరస్పరవివిక్తత్వేన ప్రకృతిపురుషస్వరూపశోధకే,, ఋతేర్థమితి శ్లోక - ఆత్మస్వరూపా ప్రతీతిద
 శాయాం మాయాస్వరూప ప్రతీతికథనాదాత్మస్వరూపా ప్రతీతిమాయా ప్రతీత్యాఽనాదికర్తృవాసనాయ తత్వప్రతీతేకర్తృవా
 సనాయాపాఠాతయోపి సూచితాః,, యథామహా నిఘాతానీతి శ్లోక - సర్వాస్తరాత్మతయా ప్రశాసిత్యత్వయాపాలకత్వో
 క్త్యైవ పాలనాధిక్యతభగవదవతారకథానాం భగవదనువర్తిమన్వాదికకథానామపి సూచితత్వేన - మన్వస్తరేశానుకథే అపి
 సూచితే - పరమపురుషశరీరప్రకృతివిలక్షణజీవస్వరూపశోధనైవ ప్రకృతివినిర్ముక్తావిచ్ఛాతగుణాష్టకపరమాత్మాత్మకస్వ
 రూపేణావస్థితీయోపాముక్తిరిత్యపి సూచితం - ఎవం దశార్థాస్సంగ్రహేణ సూచితాః,, ఆత ఏవై తద్వివరణ
 రూపేద్వాదశక్తస్కన్ధాత్మకపురాణేదశార్థానాం ప్రతిపాదనముపపద్యతే - భూతకృద్భూత్ - పీతః ప్రాహ ॥ ౪౩ ॥ త
 చ నారదః - సరస్వత్యానద్యాస్తతే - పరమం బ్రహ్మ - ధ్యాయతే ధ్యానం కుర్వతే అపరిమితతేజసే - మునయే వేదశాస్త్రార్థ
 తత్త్వావగన్త్రే - వ్యాసాయ - ప్రాహ పోక్తవాక్ - వ్యాసస్తుమహ్యం పోక్తవానిత్యేతత్తు - అధీతవాన్ ద్వావరాదౌపి తుర్వై
 పాయనాదహమితి పూర్వమేవోక్తమ్ ॥ ౪౪ ॥ ఎవం సత్సంప్రదాయాగతశ్రీ భాగవతవ్యాఖ్యానైవై వత్సత్కృతప్రశ్నా
 నాముత్తరాణ్యభిధాస్యామిత్యాహ ॥ యదుదేతి ॥ ఇదం విశ్వం - వై రాజాత్ విరాడాఖ్యానిరుద్ధస్సప్తేచ్ఛ తుర్ముఖాత్ - యథా
 సీదితి - త్వయా అహం పృష్టః,, అజస్సృజతి భూతాని భూతాత్మాయదనుగ్రహే,, దిత్యాదినా తదుపాఖ్యాన్యే - భాగవతో
 పాఖ్యానోత్తరయామి అన్యాంశ్చ ప్రశ్నాకారైస్సన్ద్రియోపాఖ్యాన్యభివ్యక్తః - ఎవం యత్ర శేతభివ్యక్తస్యోత్తరముక్తం భవ
 తి - పరమవ్యోమకథనాత్ - అప్రాకృతశుద్ధసత్వమయలోకస్థవిగ్రహకథనై - ఈశ్వరస్య జీవవద్ధాతుభిర్దేహరమ్భప్రశ్నః

ప్రత్యక్షః అన్యత్రవ్యాప్తికథనాత్పరిచ్ఛిన్నత్వమపిపరిహృతమ్ * ౪౫ || ఇతిశ్రీమద్భాగవత,చంద్రచంద్రకాఖ్యానం,
శ్రీభాగవతవ్యాఖ్యానం,ద్వితీయస్కంధే,నవమోఽధ్యాయః . * * * * *
అథవై రాజాత్పురుషాదిదంయథాసీత్తదుపాఖ్యాన్యై ,, ఇతిప్రతిజ్ఞాతంసమప్తిపురుషచతుర్ముఖావయవై రైవాదిక్ష్తై
మభిధాన్యంస్తావత్పు రాణందశలక్షణంపోక్తంభగవతేతిప్ర స్తుతాద్దశార్థానాహా . అత్రేతి || అత్రఅస్మిన్నురాణే-సర్గా
దయత్రత్రయా న్నాదశార్థాఃప్రతిపాద్యాఇత్యర్థః-మన్వన్తరేశానుకథాఃమన్వన్తరకథనమీశ్వరచెష్టాకథనంచెత్యర్థః || ౧ ||
నన్యేవంప్రతిపాద్యానాంబహుత్వాత్ప్రతిపాద్యభేదాచ్చా స్త్రుభేదస్సద్విదిత్యాశంకాహా . దశమన్యై తి || ఇహపురా
ణేదశమన్యాశ్రయభూతస్యపరబ్రహ్మణః-విశుద్ధ్యర్థంకోధనార్యంసమ్యక్ప్రతిపత్త్యర్థం-నవానాంసర్గాదీనాం,లక్షణం , మ
హత్త్వానఃపరావరయాథాత్మ్యజ్ఞాః-శ్రుతేనార్థేనయథాశ్రుత-మజ్ఞసానుభవ-వర్ణయన్తివచనదశమన్యై వప్రాధాన్యాత్త
ద్యత్వేనతరేషాంప్రతిపాదనాన్నశాస్త్రభేదఇత్యర్థః || ౨ || ప్రత్యేకందశానాలక్షణమాహ || భూతేతి||భూతాన్యాకా
శాదీని , మాతాస్తన్మాతాణిశబ్దాదీని , ద్వియాణిజ్ఞానకర్తృభయ్యైయాణి , ధీశబ్దోఽన్తఃకరణభూతబుద్ధిశబ్దవాచ్యమ
హత్తత్వపరః , మహదాదిపృథివ్యన్తానామిత్యర్థః , ఎతేషాంతత్వానాం,యజ్జన్మఉత్పత్తిః , తత్సర్గఇత్యుదాహృతఃకథి
తఇత్యర్థః-బ్రహ్మణఃపరస్త్వాద్భ్రహ్మణఃప్రయోజకాత్కర్తుః-గుణానాంసత్వ రజస్తమసాం-వైషమ్యా దైత్యః-పారుషశ్చ
తుర్ముఖకర్తృకఇత్యర్థః-ఎవంభూతస్సర్గోవిసర్గస్త్వతః || ౩ || వై కుణ్ఠవిజయఃవై కుణ్ఠస్య హరేస్సర్వోత్కర్షః-శత్రువి
జయాదిరూపః-స్థితిః,తస్యవై కుణ్ఠస్యయోఽనుగ్రహఃజగ ద్రక్షణరూపః-సపోషణమిత్యర్థః,సద్ధర్మఃసతాంవై కుణ్ఠానుగృహీ

యథాసీత్తదుపాఖ్యాన్యైప్రశ్నానన్యాంశ్చకృత్సత్తః || ౪౫ || * * * * *
* * * * * ఇతిశ్రీమద్భాగవత,మహాపురాణే,ద్వితీయస్కంధే,నవమోఽధ్యాయః . * * * * *
శ్రీశుకఉవాచ||అత్రస్గోవిసర్గశ్చస్తానంపోషణమూతయః|మన్వన్తరేశానుకథానిరోధోముక్తిరాశ్రయః|| దశ
మన్యవిశుద్ధ్యర్థంనవానామిహలక్షణమ్|వర్ణయన్తిమహత్త్వానశ్చృతేనార్థేనచాజ్ఞసా|| ౨ ||భూతమాత్రైన్ద్రియ
ధియాంజన్మ సర్గఉదాహృతః|బ్రహ్మణోగుణవైషమ్యాద్విసర్గఃపారుషస్త్వతః|| ౩ ||స్థితిరైవకుణ్ఠవిజయఃపోష
ణంతదనుగ్రహః|మన్వన్తరాణిసద్ధర్మఉతయఃకర్తృవాసనాః|| ౪ ||అవతారానుచరితంహరేశ్చస్యానువర్తినామ్|
పుంసామీశకథాఃపోక్తానానాఖ్యానోపబృంహితాః || ౫ || నిరోధోఽస్యానుశయనమాత్మనస్సహశక్తిభిః|
ముక్తిర్హిత్వాన్యథారూపంస్వరూపేణవ్యవస్థితః || ౬ || ఆభాసశ్చనిరోధశ్చయతస్తద్వ్యవస్థితే | సత్ర
యఃపరంబ్రహ్మపరమాత్మైతిశబ్ద్యతే || ౭ || ఆధ్యాత్మికోఽయంపురుషస్సోసావేవాధిదైవికః | యస్తత్ప్రభ
యవిచ్ఛేదస్సస్త్వతోహ్యధిభౌతికః || ౮ || ఎకమేకతరాభావేయదానోపలభామహే | త్రితయంత్రయో

తానాంమన్వన్తగాధిపతీనాం , యోధర్మఃమన్వన్తరానుకథనం - కర్తృవాసనాఃకర్తృణాంవాసనాఃసంస్కారాఃఉతయఇ
త్యుచ్యంతే-క్రమ స్త్యవివక్షితః || ౪ || ఈశానుకథాంవిప్రణోతి|అవతారేతి||హరేవతారానుచరితం-తదనువర్తినాం
హర్యనువర్తినాంపుంసాంచ-నానాఖ్యానోపబృంహితాఃవిచిత్రకథాభిర్యుక్తాఃసత్కథాశ్చ-ఈశానుకథిత్యర్థః || ౫ ||
నిరోధలక్షణమాహ | నిరోధఇతి | అన్య జీవాత్మనః-సహశక్తిభిఃకర్తృశక్తిభిస్స హ-నుశయనంసూక్ష్మవస్థప్రకృతావస్థితి
ర్నిరోధఇత్యర్థః-ముక్తైర్లక్షణమాహ || ముక్తిర్హి||అన్యథాభావంచేవాదిరూపం, హిత్వా-స్వరూపేణవిర్భూతాపహతపా
ప్తత్వాదిగుణాష్టకవిశిష్టేనరూపేణావస్థానమేవముక్తిత్యర్థః || ౬ || ఆశ్రయమాహ | ఆభాసఇతి||ఆ,సమన్తాద్భాస
నమాభాసః-జగతఆవిర్భావః-నిరోధఃప్రళయశ్చయతఃపరబ్రహ్మణః,అధ్య వస్థితేజ్ఞాయతే-ప్రమాణేనావగమ్యతే ,, ఆవి
ర్భావతిరోభావజన్మనాశవికల్పవ,,దిత్యుక్తేయచ్చపరబ్రహ్మణిశబ్దేశబ్ద్యతేఅభిధీయతేసత్ర శ్రయఇత్యర్థః || ౭ ||
థాశ్రయస్యపరమాత్మనఃకారణత్వోపయికంసార్వజ్ఞ్యంవక్తుంజ్ఞాతృజ్ఞేయజ్ఞానకారణానాంభగవదాత్మకత్వమాహ|యఇ
తి|అత్తనిజీవే-జ్ఞాతరినియన్తృతయావర్తమాన-ఆధ్యాత్మికః-యఃపురుషః పరమపురుషః-సోసావేవా-ధిదైవికః|దేవమజ్ఞా
నకారణచక్షురాద్ద్రిగ్మూఢిమానిష్యాదిత్యాదిమవర్తమానశ్చ-సఎవోభయవిచ్ఛేదఃఉభయవిధఃవిచ్ఛేదోయస్య సఃఉభయవి
చ్ఛేదః-జ్ఞాతృజ్ఞానకారణవిలక్షణోజ్ఞేయశ్చ బ్దాది,రాకాశాదిభూతేషువర్తమాన-స్త్రయశ్చ బ్దాదిష్వన్తరతయావర్తమా
నోయస్సఆధిభౌతికస్త్వతఇత్యర్థః||జ్ఞాతా - కరణం-శబ్దాదిజ్ఞేయంచ-భగవదాత్మకమిత్యర్థః || ౮ || ఎవంత్రయాణాం
భగవదాత్మకత్వమభిధాయ-తస్య సర్వజ్ఞతాంవక్తుం జీవానామసర్వజ్ఞతామాహ || ఎకమితి||యదా ఎకతరాభావేచతురా

దికరణాభావే-ఎ కంవిషయం-నోపలభామ హెనసాక్షాత్కుర్మహే . చతు రాది కరణాభావేనన్ని హితమపివిషయంనవ
శ్యామః-తైత్రజ్ఞాస్త్రోవిధనన్ని కర్తవత్సు పదార్థైషకరణాధీనజ్ఞానాః-నతుసూక్ష్మవ్య వహితాదిజ్ఞానవ స్తనచకరణానపెత్తు
జ్ఞానాచ్యేత్యర్థః , పరమాత్మా తుకోటి త్రయసాక్షాత్కు రైత్యా హా । త్రితయ మితి । తత్రతదా , త్రితయం జ్ఞాతృ కరణ
జ్ఞేయానాం త్రయం యోవేదసాక్షాత్కు-ర్యాత్ . సత్త్వాత్కా , ఆశ్రయా శ్రయఃఅచిదా శ్రయజీవస్యా ప్యాశ్రయః,
యథారథస్యా రేషు నెమిరర్చి తానాభావరాఅర్చి తావ మేవై తాభూతమాత్రాఃప్రజ్ఞామాత్రా స్వర్చి తాఃప్రజ్ఞామా
త్రాఃప్రాణైఃర్చి తాఇతిశ్రు తేఃసాక్షాశ్రయాశ్రయఇతిపాఠే, స్వస్యాప్యాశ్రయఃఅన్యేషామప్యాశ్రయఇత్యర్థః * ౧౯ *
ఎవమాశ్రయపర్యంతాదశార్థానభిధాయ , యథాసీ త్తదుపాఖ్యాన్యై, ఇతి-ప్రతిజ్ఞాతచతుర్ముఖసృష్టిప్రకారంవ క్తుమార
భతే । పురుషఇతి । పురుషశ్చతుర్ముఖరూపీ-ఆసాపరమాత్మా . అణ్డంబ్రహ్మణ్డం-వినిర్భిద్యయదావిని ర్గతఃఅణ్డభేదాదనుపరు
ద్ధసంచారఇత్యర్థః-తేనబహి ర్గమనముక్తం . యదెనినిర్దేశఃకాలానన్తర్యా భిప్రా యః-చతుర్ముఖసృష్ట్యా సన్న కాలేహిజల
సృష్టిరిత్యర్థః-తదా, సఃఅనిరుద్ధఃపరమాత్మా-ఆత్మనఃస్వస్యా -యనంస్థానఃమన్విచ్ఛవిమృశ-యతఃస్వయంశుచిః-అతఎవ-
శుచీశ్చుద్ధా-అపఃజలాని . అసాగ్రీక్షీత్ సృష్టవాక్ * ౧౦౦ * స్వస్థస్థానుతానుఅపునహస్రపరివత్సరాన్ సహస్రంపరివ
త్సరాన్-బహుసంవత్సరాన్ . అవాగ్రీక్షీత్ ఉవాసఃఎత దేవ నారాయణశబ్దప్రవృత్తినిమిత్తమిత్యాహా ॥ తేనెతి॥ యస్మాత్పురు
షోద్భవాఃపురుషాత్పరమపురుషోన్నారాయణాదుద్భవాఃఉత్పన్నాః-పురుషాదుద్భవోయాసామితిహా . నారాఆపః అయ
నంయస్యేతి శేషః-తేనెద్యశవ్యుత్పత్తిలభ్యేనఅయన త్వేననిమి త్తేననారాయణోనారాయణశ బ్దవాచ్యోఽఘాదిత్యర్థః-నామెతి
స్త్రుత్యన్తరప్రసిద్ధింద్యోతయతి । తథాహిన్తర్యతే । ఆపోనారాఇతిపోక్తాఆపోవై నరసూనవః । అయనంతస్య తాఃపూర్వం
తేననారాయణస్త్వత్యితి * ౧౦౧ * అస్మైవప్రభావమాహా । ద్రవ్యమితి । ద్రవ్యాదయఃయదనుగ్రహతఃసనారాయణఇ

వేదసత్యత్వాత్సాక్షాశ్రయాశ్రయః॥౧౯॥పురుషోఽణ్డంవినిర్భిద్యయదాఽసాసవినిర్గతః । ఆత్మనోఽయనమన్విచ్ఛ
న్నపోఽసాగ్రీక్షీచ్ఛుచిశ్చుచిః॥౧౦౦॥తాస్వవాగ్రీక్షీత్స్వస్థస్థానుసహస్రపరివత్సరాన్ । తేననారాయణోనామయ
దాపఃపురుషోద్భవాః ॥ ౧౦౧ ॥ ద్రవ్యంకర్తృచకాలశ్చస్వభావోజీవఎవచ । యదనుగ్రహతస్సన్తిననన్తయదుపే
క్షయా ॥ ౧౦౨ ॥ ఏకోనానాత్వమన్విచ్ఛన్యోగతల్పత్వముత్థితః । వీర్యంహిరణ్మయం దేహంమాయయావ్యస్య
జత్త్రిధా ॥ ౧౦౩ ॥ అధిదైవమథార్థార్థాత్తమధిభూతమితిప్రభుః । యథై కంపారుషంబీజంత్రిధాఽభిద్యతత
చ్ఛ్చుః॥ ౧౦౪ ॥ అన్తశ్చరీరకాశాత్పురుషస్యవిచ్ఛేదతః * । ఓజస్సహూబలంజజ్ఞేతతఃప్రాణోమహాననుః॥

త్యన్వయః , ద్రవ్యంమహదాదిపుష్పివ్యస్తభూతవర్గఃకర్తృ-జీవాదృష్టం-కాలఃగుణవై శమ్య హేతుః-స్వభావఃప్రకృతఃపరిణా
మస్వభావః-యదనుగ్రహతఃయస్మానుగ్రహతే . సన్తి-యదుపేక్షయానసన్తి-ద్రవ్యాదయోయత్సంకల్పానువిధాయసత్తాస్థి
తిప్రవృత్తికాఇత్యర్థః* ౧౦౨ * ఎవంభూతోనారాయణఏకఃఅవిభక్తనామరూపసూక్ష్మచిదచిచ్ఛరీరక త్వేనైకః-నానాత్వమన్వి
చ్ఛన్ దేవమనుష్యాదిరూపేణనానాభవితుమిచ్ఛయోగఃసాక్షాత్కానుభవరూపోయోగఃసఎవతల్పంశయ్యా తస్మాత్సముత్థితః
దేహంస్వశరీరభూతం . హిరణ్మయంరమణీయం-వీర్యంచిదచిచాత్మకంకారద్రవ్యం-మాయయా . చతుర్ముఖరూపేణ-త్రి
ధా వ్యష్ట్యాత్మకకరణజ్ఞాతృజ్ఞేయరూపేణ . వ్యస్థజీవ-మాయాశ బ్దస్తద్గుణజఃప్రచురచతుర్ముఖపరః-పంకల్పపరోవా-సం
కల్పేనచతుర్ముఖరూపీభూత్వా తావ్యస్థజదిత్యర్థః * ౧౦౩ * త్రైవిధ్యంవివృణోతి ॥ అధిదైవమితి । అధిదైవందిగాదిదేవ
తాధిష్ఠితఎకాదశేన్ద్రియరూపకరణవర్గః-అధ్యాత్మంజ్ఞాతృవర్గః-అధిభూతమితిపుష్పివాదిభూత స్థగన్ధాదిజ్ఞేయవర్గఉ క్తః .
ఇతి-త్రిధా-ప్రభుఃవ్యస్థజదిత్యర్థః జ్ఞాతృసృష్టిర్నామ . జీవానాంత త్తద్దేవాదిదేహయోగసంపాదనమేవ , తథాహి , తో
యనజీవాక్వ్య సస్థభూమ్యా , మితితోయశబ్దోపలక్షితభూతసంఘపరిణామ దేవాదిశరీరవిజిప్త త్వే నాకారేణవిసనదైత్య
ర్థః-అథసంగ్రహేణోక్తం దేవాదివ్యష్టిశరీరస్థానాంప్రాణేన్ద్రియాదీనాంచతుర్ముఖ శరీరస్థప్రాణేన్ద్రి యాదిసమష్టితఉత్పత్తి
ప్రకారంప్రతిపాదయతుంప్రతిజానీతే , యథేతి , పారుషంసమష్టిపురుషచతుర్ముఖదేహగతం . పురుషాధిష్ఠితంవా-ఎకం
సమష్టిరూపేణైకం . బీజంవ్యష్టికారణంద్రవ్యం . త్రిధా-కరణభోక్తృవిషయరూపేణ . దేవాదివ్యష్టిసాం-యథానిరభిద్య
తఉదపద్యత . తచ్ఛుష్టిత్యర్థః * ౧౦౪ * ఎవంప్రతిజ్ఞాయవ్యష్టిన్ద్రి యస్థష్టివిభాగంవ క్తుమిన్ద్రియాశ్రయప్రాణవ్య
ష్టిసృష్టిమాహా । అన్తరితిపురుషస్యచతుర్ముఖస్య . విచ్ఛేదతఃప్రాణ వ్యాపారంకుర్వతస్సతః . చతుర్ముఖప్రాణవ్యాపారం
కుర్వతిసతీత్యర్థః . అన్తశ్చరీరేతచ్ఛరీరాన్తః, స్థితా-దాకాశాదాకాశకార్యవాయువిశేషాత్ ప్రాణాత్ . ఓజస్సహూబలం

జ్ఞానే - ఓజఃప్రవృత్తిసామర్థ్యం - ససౌఖ్యవేగసామర్థ్యం - బలంధారణాసామర్థ్యం, ఎతేధర్మా అభవన్న్యైర్థః, తతశ్చతుర్ముఖశరీరగతౌజస్యసౌఖ్యబలధర్మి పాణిణాత్ - పాణిణాః మహాకముఖ్యః - అనుఃపాణిన హేతుః - జ్ఞానే, ఇతరేషాంశరీరాన్తర్వర్తిపాణా అభవన్న్యైర్థః - పాణిణి త్యేకవచనమార్థం, జాత్యభిప్రాయకంవా ॥ ౧౫ ॥ తస్యమహత్త్వమేవాహా - అనుపాణిని పాణిణాః ఇన్ద్రియాణి - సర్వజన్తుషు - యంపాణం - పాణిన్తం చెష్టాంకుర్వన్తం, అనుపశ్చాత్పాణినిచెష్టాంకుర్వన్తి, అపానన్తం శిష్టాంత్యజన్తం పాణి - మనుపశ్చాత్, తస్యై పాణిణాః - అపానన్తి చెష్టాంత్యజన్తి - నరదేవరాజానం - అనుగాఃభృత్యా ఇవ - సర్వాస్యపీన్ద్రియాణిపాణాదీనవృత్తీనీత్యర్థః ॥ యద్వా ॥ వ్యష్టిపాణానాంకారణస్వభావానువర్తిత్వమాహ ॥ అనుపాణినితి ॥ యంచతుర్ముఖశరీరస్థంసమష్టిపాణి - మనుఅనుసృత్యతస్యభావానువర్తినఃఓజఃఆదిసామర్థ్యయుక్తావ - వ్యష్టిపాణాఃపాణాపానాదివ్యాపారంకుర్వన్తిత్యర్థః ॥ ౧౬ ॥ అథసాధిష్ఠానస్య సదైవతస్య సవిషయస్యజిహ్వోన్ద్రియసోత్పత్తేర్ముఖ్యపాణిహేతుకత్వం సూచయన్నాహ ॥ పాణిణేనతి ॥ క్షిపతావ్యాప్రియమాణేన-విభోశ్చతుర్ముఖస్యా, న్తరాజాతరాగ్నాదీపితే, త్స-త్ప్ర, డిచ్ఛ-జాయతే అజాయతేత్యర్థః, తతఃపిపానతఃపాతుమిచ్ఛతః, జతతఃఅతుమిచ్ఛతశ్చ-నటస్య శ్రుణోతీతివత్ప్రక్షేపచ్ఛమ్యైర్దేవప్రీత్యా-పాక్ప్రథమం-ముఖం-నిరభిద్యతవిభక్తమధూత్ - చతుర్ముఖాత్ వ్యష్టిశరీరముఖాన్యత్ప్రన్నానీత్యర్థః-తాలుఅధిష్ఠానం-జిహ్వోన్ద్రియం-నానారసోవిషయః-వరుణశ్చ దేవతాజ్ఞాతవ్యాః-ఎవంసర్వతాద్రిష్ఠాన-మిన్ద్రియం-దేవతా-విషయ-మిత్యేతచ్ఛతుష్టయమనుక్తమపూర్వం, ముఖాద్యైన్ద్రియాజిహ్వయాఉత్పత్త్యయోగాన్త్యభోత్పత్తిరుక్తా-నత్వధిష్ఠానతయా-అధిష్ఠానంతుతాత్వేన - అనెనజ్ఞాత్య సృష్టిరప్యర్థాదుక్తాభవతి-వాగాదీన్ద్రియా శ్రయముఖాద్యవయవసంఘాతాత్తకదేవాదిదేహాయోగకరణమేవహిజ్ఞాత్యసృషిః ॥ ౧౭ ॥ తాలుజిహ్వమూలం-వ్యష్టిశరీరతాలూత్పన్నమిత్యర్థః, తత్రతాలుని-జిహ్వోఉపజాయత ఇత్య

అనుపాణినియంపాణిణాఃపాణిన్తంసర్వజన్తుషు ॥ అపానన్తమపానన్తినరదేవమివానుగాః ॥ ౧౬ ॥ పాణిణేనక్షిపతాత్సత్ప్రజన్తరాజాయతేప్రభోః ॥ పిపాసతోజతతశ్చపాన్తిఖంనిరభిద్యత ॥ ౧౭ ॥ ముఖతస్తాలునిర్భిణ్ణంజిహ్వతతోపజాయతే ॥ తతోనానారసోజ్ఞాజిహ్వాయోధిగమ్యతే ॥ ౧౮ ॥ వివక్షోర్ముఖతోభూమోవహ్నిర్వాగ్వాహృతంతయోః ॥ గతే చైతస్యసుచిరంనిరోధస్సమజాయత ॥ ౧౯ ॥ నాసికెనిరభిద్యతాం దోధూయతినభస్వతి ॥ తత్రవాయుర్గన్ధవసౌఖ్యభ్రాణోనసిజిఘ్ఘ్ఘతః ॥ ౨౦ ॥ యదా౭౭త్సనినిరాలోకమాత్మానంచదిదృశతః ॥ నిర్భణ్ణేఅక్షీణీతస్యజ్యోతిశ్చక్షుర్గుణగ్రహః ॥ ౨౧ ॥ బోధ్యమానస్యఋషిభిరాత్మనస్తజ్జి

ర్థః-నానారసఃఃట్యామలవణాదిరసః-జ్ఞానే-జిహ్వాయాయః - నానా-రసః-అధిగమ్యతేజ్ఞాయతే ॥ ౧౮ ॥ వాగ్వాహృత్యత్తిమాహ ॥ వివక్షోఃవక్త్రమిచ్ఛతః-భూమ్నఃభూమవతః-చతుర్ముఖరూపిణో భగవతః-ముఖతఃముఖాత్ - వహ్నిఃవాగభిమానిదేవతా-వాక్ ఇన్ద్రియం-తయోర్న్ద్రియతదభిమానిదేవతయోః - వ్యాపారరూపంవ్యాహృతంఉక్తిశ్చభూదిత్యర్థః ॥ ఎవంసర్వత్రబ్రహ్మశరీరాత్సమష్టిభూతాద్వ్యష్ట్యవయవవిశేషవిభాగఉచ్యతే, నచేదంచతుర్ముఖస్యైవైన్ద్రియాత్పత్తివరంప్రకరణమితివక్త్రంయుక్తం - ఉపరి-హస్తారుయహతునిహస్తద్వయోత్పత్తికథనచతుర్ముఖస్యద్విబాహుత్వాభావాత్ - దేవాదిశరీరస్థానాదివ్యష్టియుగ్మవిభాగస్యసూచితత్వాత్ - ఘ్రాణేన్ద్రియవ్యష్ట్యత్పత్తిమాహ ॥ గతే ఇతి ॥ ఎతస్యబ్రహ్మణః-గతేకజ్ఞే-సుచిరం, నిరోధః-వాయోరితి శేషః-వాయోర్నిరోధస్సమజాయతేత్యర్థః, జలెఇతిపాతే, నభస్వతీత్యన్వయః ॥ ౧౯ ॥ నిరోధా-న్నభస్వతివాయా-దోధూయతిఅత్యన్తంప్రచలతినతి-నాసికెనిరభిద్యతాం - వాయువ్యాపారంకుర్వతోబ్రహ్మణశ్శరీరే-వాయుపూరితే-నాసికెనిరభిద్యతాం - బ్రహ్మశరీరేవాయుస్తైమిత్యాన్నాసావివరాన్నాసావ్యప్తయోః-భవన్న్యైర్థః ॥ ఘ్రాణాభిమానిదేవతోత్పత్తిమాహ ॥ తత్రేతి ॥ వాయుఃపాణిణోభూత్వా నాసికేప్రావిశదితిశ్రుతేః ॥ గన్ధవహఃఘ్రాణగ్రాహ్యగన్ధప్రాపకః-నసినాసికాయాం-జిఘ్ఘ్ఘతః-గన్ధమితి శేషః-గన్ధం గ్రహీతుమిచ్ఛతః, ఘ్రాణఃఇన్ద్రియం - నిరభిద్యతేత్యర్థః ॥ ౨౦ ॥ చక్షుర్వ్యష్టిమాహ ॥ యదేతి ॥ యదా-ఆత్మనిదేహే, నిరాలోకం-అర్థాభావే-వ్యయిభావః-అలోకాభావః ఆసీదితి శేషః-తదా-ఆత్మానందేహం-చకారాదన్యచ్ఛవస్తు - దిదృశుత-స్తస్యబ్రహ్మణః-అక్షీణీ అధిష్ఠానం-నిర్భణ్ణేచక్షుర్న్ద్రియస్యవ్యష్టియుగాన్యత్ప్రన్నానీత్యర్థః-చక్షుఃచక్షుర్న్ద్రియం-గుణగ్రహః-రూపగుణగ్రాహకంజ్యోతిః-ఆదిత్యోత్పన్నమిత్యర్థః-సహిచక్షురభిమానీ, ఆదిత్యశ్చక్షుర్గుణాత్వాఅక్షీణీప్రావిశ, దితిశ్రుతేః ॥ ౨౧ ॥ శోత్రవ్యష్టిమాహ ॥ బోధ్యమానస్యఋషిభిర్వైదే, రోచ్ఛేద్యమానస్యప్రబోధ్యమానస్య - తత్ప్రబోధంగ్రహీతుమిచ్ఛతః-ఆత్మనోబ్రహ్మణః-కర్తావధిష్ఠానం, దిశఃశోత్రాభిమానీదేవతాః-గుణగ్రహఃశబ్దగ్రహణహేతుఃశోత్రమిన్ద్రియం-నిరభిద్యతేత్యర్థః-శోత్ర

స్వీయవ్యష్టియుగ్మన్యభవన్తితిభావః॥౨౨॥ త్వగ్నియస్యవ్యష్ట్యత్వ తిమాహ॥వస్తునభితివస్తునఃద్రవ్యస్యమృదుత్వం, కౌత్స్యంచ-లఘుత్వంచగురుత్వంచ-ఓష్ణం ఈషదుష్ణత్వంచ-అత్యుష్ణత్వస్య గ్రహణాయోగ్య త్వద్వోష్ణమిత్యక్తం-గుర్వష్ణైతిపాఠేయణాదేశశ్చస్తనఃశీతతాంశ-ఎతాన్తాన్-జీఘృతుతఃగ్రహీతుమిచ్ఛతఃత్వగ్నియవ్యష్టిరుత్పన్నైత్యర్థః-వస్తునిహస్తేనాతోలితేలఘుత్వగురుత్వయోర్జ్ఞానాత్తయోరపిత్వగ్నియవిషయత్వమితిజ్ఞేయం,, అతేదంతత్వంబోధవ్యం,, త్వగ్నియస్యసూక్ష్మ స్థూలరూపరూపాభ్యభ్యంతరవర్తనీ ద్వైస్థానైస్థానభేదాచ్యక్షణాన్సవర్షశ్చేతివిషయభేదః-విషయభేదాచ్య-మహీరుహఃవాయుశ్చేతిదేవతాద్వయం॥ త్వచమస్యవినిర్భిణ్ణంవివిశుర్నిష్క్రమోషధీః,అంశేనలోమభిఃకుణ్డాన్రై రసాప్రతిపద్యతేనిర్భిణ్ణాస్యస్యచర్మాణిలోకపాలోఽనిలోఽవిశత్॥పాణేనాంశేనసంస్పర్శంయేనాసాప్రతిపద్యతే, ఇతితృతీయోస్పష్టమభిధాన్యమానత్వాత్,,ఎవంచైకమేవత్వగ్నియంచాహ్య చర్మగతలోమనువ్యాప్తమోషధిదేవతాకంకణ్ణాగ్రాహకం-ఎతదేవాన్తర్చహిశ్చస్పర్శంగృహ్ణద్వాయుదైవతకమితి॥ ఎతదేవసంగ్రహణాహితస్యామితి॥ తస్యాంతవచిత్వగ్నియేనిర్భిణ్ణైతత్స్థానం-రోమాణి-అధిష్ఠాత్వదేవతామహీరుహఃశ్చ-ఉత్పన్నాభిత్వర్థః॥ ౨౩॥ అథస్పర్శగ్రాహణస్తస్యైవత్వగ్నియస్యవాయుధిష్ఠితత్వమాహ॥తతేతి॥తత్రచతత్రైవత్వగ్నియే-వాతోవాయుః-వృతఃఅధిష్ఠితవా-కథంభూతః-త్వచాస్పాధిష్ఠేయత్వగ్నియేన సాధనేన-అన్తర్చహిశ్చ, లబ్ధగుణిలబ్ధఃస్పర్శగుణోయేనసః-అన్తర్చహిశ్చస్పర్శసంపాదకభిత్వర్థః॥పాణివ్యష్టిస్పష్టమాహ॥ హస్తావితి॥నానాకర్తృతదానాదికర్తృచిక్రీరతఃకర్తృమిచ్ఛత-స్తస్య బ్రహ్మణఃహస్తౌరురుహాతుః-బ్రహ్మగతహస్తసమష్టితఃహస్తయుగ్మవ్యష్టయోఽభూవన్తిత్వర్థః॥ ౨౪॥ తత్రస్థానైర్నియాధిష్ఠాత్వకర్తృత్వాహ॥తయోరితి॥వృత్తిస్తృతీయేస్తప్తా,తయోర్హస్తయోఃస్థానభూతయోః-బలవాన్ పాణీన్నియాపరపర్యాయబలసహితః-ఇన్ద్రఃఅధిష్ఠాతేత్వర్థః-ఉభయాశ్రయంహస్తద్వయస్యాశ్రయం-ఆదానంకర్తృ-విషయస్తీన్వన్తియహస్తద్వ

ఘృతుతఃకర్తృచనిరభిద్యతాందిశశ్చోత్రంగుణగ్రహః॥౨౨॥వస్తునోమృదుకౌత్స్యలఘుగుర్వోష్ణశీతతామ్, జీఘృతుతస్త్వక్షిర్భిణ్ణైతస్యాంరోమమహీరుహః॥ ౨౩॥తత్రచాన్తర్చహిర్వాతస్త్వచాలబ్ధగుణోవృతఃహస్తౌరురుహాతుస్తస్యనానాకర్తృచిక్రీరతః॥ ౨౪॥తయోస్తుబలవాన్స్పృశదానముభయాశ్రయమ్॥గతిచిక్రీరతఃపాదౌరురుహఃతేఽభికామికామ్॥ ౨౫॥పద్భ్యంయజ్ఞస్త్వయంహవ్యంకర్తృభిఃక్రియతేనృభిఃనిరభిద్యతశిశ్నోవైప్రజానన్దామృతార్థినః॥ ౨౬॥ఉపస్థలసీతామానాంప్రియంతదుభయాశ్రయమ్॥ఉత్సిస్యతోగ్ధాతుమలంనిరభిద్యతవైగుదమ్॥తతఃపాయుస్తతోమిత్రఉత్సర్గఉభయాత్మకః॥ ౨౭॥ఆసీస్సప్సోఃపురంపుర్యా

యగతత్వాదాదానమపిహస్తద్వయాశ్రయమిత్యర్థః-పాదైర్నియావ్యష్టిమాహ॥గతిమితి॥అభికామికాంఇచ్ఛానుసారాం, గతిం-జీఘృతుతఃగ్రహీతుమిచ్ఛతః-బ్రహ్మణః-పాదౌరురుహఃతేనిర్భిణ్ణావిత్వర్థః॥ ౨౫॥ అథస్థానైర్నియాదీనాహ॥పద్భ్యమితి॥యజ్ఞోవిష్ణుః,,యజ్ఞోవైవిష్ణు,, రితిశ్చతే-యజ్ఞస్త్వయమేవ-ఇన్ద్రీయస్యపాదద్వయస్థత్వాత్పద్భ్యమితిద్వితీయచననిర్దేశః-పద్భ్యంగతిసామగ్ధ్యాపాదకపాదైర్నియానహ-పాదయోరధిష్ఠితవానిత్వర్థః-నృభిః-కర్తృభిఃగమనాగమనాదిభిః, కర్తృభిఃహవ్యంహవిరర్థంద్రవ్యం-క్రియతేనంపాద్యతభిత్వర్థః-గమనాదికంకర్తృ, హవ్యంవిషయ-ఇత్యక్తం॥ఉపస్థవ్యష్టిసర్గమాహ॥ నిరభిద్యతేతి॥ప్రజానన్దామృతార్థినః,ప్రజాలపత్యం-ఆనన్దోరతిః,ఆనన్దహేతుత్వాత్తస్యాః,తాభ్యాం-యదమృతంఅమృతతుల్యంసుఖం-అర్థయతః,యద్వాప్రజాంరత్యానన్దరూపమమృతంచార్థయతోబ్రహ్మణః-సమష్ట్యవస్తతోవ్యష్ట్యపస్థానం-నిరభిద్యతలభూదిత్వర్థః,శిశ్నోశిశ్నోగ్రహణంయోషిల్లిశ్నస్యాప్యవలతుణం-శిశ్నోఽధిష్ఠానమ్॥ ౨౬॥ ఉపస్థాన్ద్రీయం-ప్రజాపతిరధిష్ఠాతా-రతిఃకర్తృ,ఆనన్దోవిషయ,శ్చసీదిత్యనుక్తమపూర్వహ్యం-కామానాంప్రీత్యంభోగాదీనాం-ప్రియంసుఖం-ఉభయాశ్రయంఇన్ద్రీయదేవతాశ్రయమిత్యర్థః,యద్వాఉభయాశ్రయంప్రీతుంలిచ్ఛేత్రయమిత్యర్థః,ఇన్ద్రీయతత్సానాశ్రయమితివా,,పాయువ్యష్ట్యత్వ తిమాహ॥ఉత్సిస్యతోరితి॥ధాతుమలంభుక్తానాంఅన్నాదీనాంఅసారాంశం, త్వక్తుమిచ్ఛోః-గుదంపాయున్ద్రీయస్థానం-నిరభిద్యత-తతోగుదతః-పాయున్ద్రీయం-మిత్రోఽధిష్ఠాతా-చాభూత్-ఉత్సర్గస్త్యాగః,ఉభయాత్మకఃఉభయాశ్రయః-ఇన్ద్రీయతత్సానాశ్రయోధాతుమలత్యాగభిత్వర్థః॥ ౨౭॥ ఎవంజ్ఞానకర్తృభయైన్ద్రీయవ్యష్టిస్పష్టమభిధాయాన్యాసామపినాభ్యాదివ్యష్టినాంతత్సమష్టితఉత్పత్తిమాహ॥ ఆసీస్సప్సోఃరితి॥పుర్యాఃదేహాత్,పురందేహస్తరం-ఆసీస్సప్సోఃవ్యాప్తిమిచ్ఛో-ర్పగ్మణః-అపానతఃసమష్ట్యపానవాతాత్-నాభిద్వా రమపానవ్యష్టిస్థానం-తత్రనాభా-వపానఇన్ద్రీయస్థానీయస్తదధిష్ఠాతామృత్యుశ్చభూదిత్వర్థః,సృభక్త్వంమరణం-ఉభయాశ్రయంపాణాపానాశ్ర

యం - పాణాపానవాయు వియోగ మరణస్య పురాణాన్తరప్రసిద్ధే || ౨౮ || ఆదిత్యోరితి, అన్నపానానాం, ఆదిత్యోఃసం గ్రహేచ్ఛాన్తి, కుక్ష్యస్త్రీ నాడయఃసంకల భూమి - కుక్షిరధిష్ఠానం - అన్త్రాగ్న్య స్స సం గ్రహేకరణ, మిర్చి యస్థానీయాని-నాడ్యస్తుపానసంగ్రహే-తయోర్నాడ్యస్త్ర వర్గయోః, క్రమేణ - నద్య స్స ముద్రా శ్చ దేవతే, తుష్టిరలంబుడి, పుష్టి ర్దేహపోషః, తదాశ్రయేనదీన ముద్రాశ్రయే-సస్యాదిహేతుత్వాత్ || ౨౯ || మనోవ్యప్తిస్తప్తిమాహ || ఆత్మమాయాంస్వయాపతిరోధాయక ప్రకృతిం - నిదిధ్యాసోనిరూపయతః - హృదయంకమలాకారమధిష్ఠానం-తతోమనఃప్రస్థాయం - చంద్రః అభిమానీ-సంకల్పాదిమనోవ్యాపారశ్చ - భూదిత్యర్థః || ౩౦ || ఏవంబ్రహ్మశరీరాత్సమష్టైర్వ్యష్ట్యవయవవిశేషవిభాగమభిధాయతేషాంసార్వభౌతికత్వేపితత్తద్భూతాంశభూయస్త్వనిబన్ధనం తదాత్మకత్వమాహత్వగితి || చర్మ-స్థూలమస్తస్త్యక్-తదుపరి స్థితంసూక్ష్మంచర్మ-త్వక్-త్వగాదయోఽస్త్వస్తాః-ద్వంద్వైకవద్భావేననిర్దిష్టః-ఎతేనప్రధాతవః - భూమ్యుపైజోమయాః-పాణాస్తువ్యోమామ్బువాయుభి-రారభ్యాఇతి శేషః || ౩౧ || ఇన్ద్రియాణిగుణాత్కానికబ్ధాదిగుణగ్రహణస్యభావాని - గుణాయదాత్మకాభ్యంతరహా || భూతాదిరహంకార-స్తత్ప్రభవాశ్చబ్దాయోగుణాః-ఇన్ద్రియాణ్యపితత్ప్రభవత్వాత్తదాత్మకాన్యవేద్యభిప్రాయః-మన-స్సర్వవికారాణాంకామసంకల్పాదీనాం ఆత్మాఆశ్రయః-బుద్ధిః-విజ్ఞాయతేఅనేనెతివిజ్ఞానంమహ-త్తద్రూపిణీ, మహాన్వైబుద్ధిలక్షణఇతివచనాత్ || ౩౨ || ఉపసంహరతి || ఏతదీతి || ఏతత్చేతనాచేతనాత్మకందేవాదివ్యష్టివస్తుజాతగర్భం, ఏతచ్ఛబ్దోఽన్ధకటాహంపరః-పృథివ్యపైజోవాయ్వాకాశాహంకారమహదవ్యక్తరూపైరష్టభిరణ్డావరణై - ర్చహిరావృతం, తాయాదిభిశ్చవరణైస్సప్తభిర్బహిరావృతం, మితిపాతాన్తరం-భగవతః, స్థూలంరూపం-తేతుభ్యం - మయావ్యాహృతంసమ్యగభిహితమ్ || ౩౩ || ఇతోవిలక్షణంరూపాన్తరమప్యస్తీత్యాహ || అతఃపరమితి || అయంశ్లోకోజీవపరః-అవ్యక్తస్త్వైక్తత్వాత్ - అన్యథాఅష్టసంఖ్యాఽ

నాభిద్వారమపానతః | తత్తాపానస్తతోమృత్యుఃపుథక్త్వముభయాశ్రయమ్ || ౨౮ || ఆదిత్యోరన్నపానానామాసన్కుక్ష్యస్త్రీనాడయః | నద్యస్స ముద్రాస్తుతయోస్తుష్టిఃపుష్టిస్తదాశ్రయే || ౨౯ || నిదిధ్యాసోరాత్మమాయాంహృదయంనిరభిద్యత | తతోమనశ్చంద్రాభిసంకల్పఃకామఏవచ || ౩౦ || త్వక్చర్మమాంసరుధిరమేదోమజ్జాస్థిధాతవః | భూమ్యుపైజోమయాస్సస్తపాణావ్యోమామ్బువాయుభిః || ౩౧ || గుణాత్మకానీన్ద్రియాణిభూతాదిప్రభవాగుణాః | మనస్సర్వవికారాత్కబుద్ధిర్విజ్ఞాన రూపిణీ || ౩౨ || ఎతద్భగవతోరూపంస్థూలంతేవ్యాహృతంచుయా || మహ్యదిభిశ్చవరణైరష్టభిర్బహిరావృతమ్ || ౩౩ || అతఃపరంసూక్ష్మతమమవ్యక్తం నిర్విశేషణమ్ | అనాదిమధ్యనిధనంనిత్యంవాఙ్మనఃపరమ్ || ౩౪ || అమునీభగవద్యా పెమయాతేహ్యనువర్త

నుపపత్తే - అతఃస్థూలరూపాత్పరంపరత్వేనావస్థితం సూక్ష్మంసూక్ష్మతమం, వాలాగ్రశతభాగస్య, తిశ్రుత్యక్తం - ముక్తాత్మస్వరూపంరూపాన్తరమభిభవతోఽస్తీతి శేషః - సూక్ష్మత్వంకుతః-అవ్యక్తంచక్షురాదిభిర్నవ్యజ్యత ఇత్యవ్యక్తంచక్షురాద్యగ్రాహ్యం - తత్కుతః-నిర్విశేషణంశబ్దస్పర్శరూపాదిగుణాభావాత్ - శబ్దాదివిశేషవచనచక్షురాదిగ్రాహ్యమితిభావః-నిర్విశేషత్వంకుతః - వాఙ్మనఃపరం-దేవమనుష్యాదిబుద్ధిశబ్దాగోచరం-తదపికుతః- అనాదిమధ్యనిధనం- ఆదిరుత్పత్తినిధనంవిశాశః-మధ్యముత్పత్తినిధనయోరన్తరాశావస్థా - ఎతదవస్థాత్రయశూన్యమిత్యర్థః-తదపివాకుతః - త్యంకాలాపరిచ్ఛిన్నం-కాలపరిచ్ఛిన్నమేవావస్థాత్రయవదితిభావః || ౩౪ || ఏవంప్రకృతిమణ్డలోత్థిరం ముక్తాత్మస్వరూపంవిశోధ్యసంస్పృష్టాసంస్పృష్టయోరుభయోస్సంస్పృష్టస్యావిద్యావేష్టితత్వాన్ముక్తస్వరూపస్యనిష్పన్నయోగిధ్యేయతయాయోగయుజ్జనసోఽనాలమృతతయాశుభాశ్రయత్వంప్రతిషేధతి || అమునీఇతి || తేతుభ్యం-మయాఅనువర్తితే-భగవతః అమునీస్థూలసూక్ష్మరూపేనగృహ్యంతేనోపాసతే - ఉపాసకాఇతి శేషః-ఉపాసకాఃఉపాస్యశుభాశ్రయత్వేననగృహ్యంతేత్యర్థః-కుతః-విపశ్చితఃసర్వజ్ఞస్యబ్రహ్మణో-మాయాస్పృష్టేఃసంకల్పస్పృష్టేః - భగవత్సంకల్పాయతత్వాద్భగ్ధమోక్షయోరిత్యర్థః-మూర్తస్యసంస్పృష్టతేతనస్యావిద్యావేష్టితత్వేనాశుద్ధత్వాన్ముక్తస్వరూపస్యస్వతశ్శుద్ధివిరహోపాసనావిషయత్వం - కింత్యాదిత్యవర్ణమిత్యాదివేదాన్తసిద్ధంపరమాత్మనోమూర్తంరూపమేవోపాస్యమిత్యర్థః - తథాచశౌనకేనచతుర్ముఖసనకాదీనాంజగదన్తర్వర్తినామవిద్యావేష్టితత్వేనశుభాశ్రయతాన్తర్వర్తాముక్త్యా - బద్ధానామేవపశ్చాద్యోగేనోద్భూతబోధానాంస్వస్వరూపాపనానాంచస్వతశ్శుద్ధివిరహోచ్చుభాశ్రయతాప్రతిషేధఉక్తః || ఆబ్రహ్మస్తమృపర్యంతాజగదన్తర్వ్యవస్థితాః | ప్రాణినఃకర్మజనితసంసారవశవర్తినః | యతస్తతోనతేధ్యానేధ్యానినాముపకారకాః | అవిద్యాన్తర్వర్తతాస్సర్వేతేహిసంసారగోచరాః | పశ్చాదుద్భూతబోధాశ్చధ్యానైవోపకారకాః | నైసర్గికోవైవబోధస్తేషామప్యన్యతోయతః | తస్మాత్తదమలంబ్రహ్మనిసర్గ

|| పా || తాయాదిభిశ్చవరణైస్సప్తభిర్బహిరావృతమ్.

దేవబోధవః, దిత్వాదినాపాదాన్యోపాస్యత్వనిమేధః-భగవద్విభూతిత్వేనోపాసనంత్యష్టమేవ ॥౩౫॥ స్థూలస్య
భగవద్రూపత్వమేవోపపాదయితుంభగవతేవబ్రహ్మదిరూపేణసృష్టౌత్వాదికమాహ ॥ సఇతి ॥ సభగవాన్-వాచ్యవాచ
కతయాఽవస్థితః-జగచ్చరీరకత్వాద్వాచ్యతయాఽవస్థితః - ఆకాశశరీరకత్వాచ్చవాచకాకాశగుణశ బ్ధరూపేణావస్థితః-బ్ర
హ్మరూపధృత్ చతుర్ముఖరూపధృత్ - నామరూపక్రియాః-ధత్తై-బ్రహ్మరూపధృదిత్యనెన-పాగుక్తవ్యప్తిసృష్టి-శ్చతుర్ముఖశరీ
రకాదిత్యవగమ్యతే-నామ, దేవాది-నామ, రూపంచేవాదిరూపం - క్రియాఃతేహంకృత్యాని-విధత్తై-స్వపర్యంతాఃనామరూపక్రి
యాఃవ్యాకరోతియథా, నామరూపంచభూతానాంకృత్యానాంచప్రపన్నమ-వేదశబ్దేభ్యఎవాదాదేవాదీనాంచకారస, ఇ
తి, కథంభూతోవిధత్తై-అకర్తృకఃఅకర్తృవశ్యః-సకర్తృసంకల్పమాత్రవ్యాపారః॥౩౬॥నామరూపక్రియాధానమేవ ప్రపన్న
యతి॥ప్రజాపతీనిత్యాదినా॥ప్రజాపతీనిత్యాదిద్వితీయానానాంధత్తత్త్వనెనాన్వయః-తత్రప్రజాపత్యా దీనినామానితద్వాచ్య
నిరూపాణితత్త్వత్వాణిచక్షేయానిపృథక్ తత్తద వా న్తరభేదేన-గిరినిత్యస్యానన్తరం-న్యపెతిసంబోధనమ్ ॥౩౭॥ ౩౮ ॥౩౯॥
చతుర్విధాఃజరాయుజాణ్డ జస్వేదశోద్భిజ్జ రూపేణచతుర్విధాః, యమాన్మ దేవోననరోనపశుర్న చపాదవః । చతుర్వి
ధోవిభేదోయ, మిత్యుక్తదేవాదిరూపేణచతుర్విధాః । యేచద్వివిధాఃస్థావరజన్తమరూపేణద్వివిధాః-జలస్థలనభాంసోఽ
కాంసీస్థానానియమేంతే - తానపిధత్తత్తితీహృద్యేజ్ఞేవాన్వయః । నన్వేకరూప్యేజ్ఞేవకింసధత్తత్త్వతలహ-కుశలత్యాది
కర్తృణాంత్తై-త్రజ్ఞపుణ్యపుణ్యరూపాణాంకర్తృణాం, పరాఃపాప్యాః-గతయఃఫలాని, కుశలాఃఉత్తమాః, అకుశలాఃసిచాః-
మిత్రాఃమధ్యాః, కర్తృణాంవిచిత్రత్వాత్తత్త్వలానామపిచైచిత్ర్యమితిభావః ॥౪౦॥ ఎతదేవప్రపన్నయితిసార్ధేనసత్వ

తే । ఉభేలపినగృహ నిమాయాస్యప్తేర్విపశ్చితః ॥ ౩౫ ॥ సవాచ్యవాచకతయాభగవాన్ బ్రహ్మరూపధృత్ ।
నామరూపక్రియాధత్తైసకర్తృకకర్తృకఃపరః ॥ ౩౬ ॥ ప్రజాపతీన్మనూద్దేవాన్మసీన్మిత్యగణాన్మృథక్ । సిద్ధచా
రణగన్ధర్వాన్విద్యాధాసురగుహ్యాకా ॥ ౩౭ ॥ కిన్మరాప్సరసోయతాన్తన్ రాన్మింపురుషానపి । మాతృ
రక్షఃపిశాచాంశ్చ ప్రేతభూతవినాయకా ॥ ౩౮ ॥ కూశ్మాన్డోన్మృదవేతాశాన్యాతుధానాగ్రహానపి । ఖ
గాన్మృగాన్మశూన్మృత్యున్గిరిన్మృపసరీన్మపా ॥ ౩౯ ॥ ద్వివిధాశ్చతుర్విధాయేఽన్యజలస్థలనభాః కసః । కు
శలాకుశలామిత్రాఃకర్తృణాంగతయ స్త్విమాః ॥ ౪౦ ॥ సత్త్వంరజస్తమఇతితీస్రస్సరస్సనారకాః । తత్రాప్యే
కై కశోరాజకభిద్యవైగతయస్త్రిధా ॥ యదై కై కతరోన్యాభ్యాంస్వభావఉపహస్యతే ॥ ౪౧ ॥ సఎవేదంజ
గధాతాభగవాన్ధర్మరూపధృత్ । పుష్టాతిస్థాపయన్విశ్వంతిర్యక్చరసురాదిభిః ॥ ౪౨ ॥ తతఃకాలాగ్నిరుద్రా
త్తాయత్సృష్టమిదమాత్మనః । సంనియచ్ఛతీతతా-తేహసానీకమివానిలః ॥ ౪౩ ॥ ఇత్థంభావేనకథితోభగవా
న్భగవత్తమః । నైథంభవేనహిపరండ్రష్టమర్హన్మిసూరయః ॥౪౪॥ నాన్యకర్తృణిజన్మాదాపరస్యా నువిధీయ

మితి॥సత్త్వంసాత్వికకర్తృ ఫలరూపా-దేవత్వప్రాప్తి-రుత్తమా - సుఖపామర్యాత్ రజోగతిర్మనుష్యతా- మిత్రా- నారక
శబ్దఃస్థావరాదుర్వలక్షకః, తమోగతిర్నారకా-నీచేత్యర్థః-తత్రాపిసాత్వికరాజసతామససురస్సనారకానుగతిష్వపి - య
దాఎకైకతరస్సాత్వికాదిస్వభావః - ఇతరాభ్యాంఅవశిష్టాభ్యాంస్వభావాభ్యాం - ఉపహస్యతేఅనువిధ్యతేఅభిభూయ
తత్త్వార్థః-తదా - ఎకైకంతిధాగతయోభిద్యవై - యథారజఃప్రచురాఎవనరాఃకెచిత్కైవలరజఃప్రచురాః - కెచిత్సత్త్వ
ప్రచురాః - కెచిత్తమఃప్రచురాః - ఎవంసాత్వికతామసాఅపిప్రత్యేకంతిధేత్యర్థః- ఎతేన-యావత్త్య కిర్తృగతయిత్తస్యా
పుత్రరముక్తంభవతి ॥ ౪౦ ॥ ఎవంబ్రహ్మన్తర్యామిత్యేనసృష్టౌత్వమభిధాయసాత్వాత్పాలయిత్వత్వమాహ॥సఇతి॥
జగధాతాజగత్సృష్టా-సఎవభగవాన్ - తిర్యక్చరసురాదిభిః - తిర్యక్చోపరాహమీనకచ్చ పహంసాదయః-నరాఃరామక్య
ష్టాదయః-సురాఃవామనసుయజ్ఞాదయః - ఎతైరవతారై - రిదంవిశ్వం - స్థాపయన్ పాలయన్-ధర్మరూపధృత్ ధర్మశరీర
కస్స-పుష్టాతిసంవర్ధయతి ॥ ౪౧ ॥ యద్రుద్రశరీరకత్వేనసంహర్తృత్వమాహ॥తత ఇతి॥కాలాగ్నిరుద్రాత్తాకాలాగ్నిరు
ద్రఃఆత్మాశరీరంయస్యసః - కాలాగ్నిరుద్రస్యాత్మభూతఇతివా - సభగవాన్ - అన్యనఉపాదానభూతా-త్సృష్టం - య-
ద్విశ్వం - త-తా-తేకల్పానై-సంనియచ్ఛతీసంహరతి-అనిలోవాయుః - మేఘసమూహమివేతిదృష్టాంతః ॥ ౪౩ ॥ జ
గద్వాన్యపారస్యజీవవద్భగవతఃకర్తృయత్తత్త్వమాశక్యమేత్యాహ ॥ ఇత్థంభావేనెతి ॥ ఇత్థంభావేనప్రకృతసృష్టౌత్వాది
భావేన-యత్కః-భగవత్తమఃజ్ఞానాదిపూర్ణతమః - భగవాన్-స-థితఃసమ్యక్ప్రతిపాదితః - సూరయోబ్రహ్మవిదః-ఇత్థంభావే
నచిదచిద్రూపేణ-పరంకేవలం - ద్రష్టం - నార్హన్తి - కిన్మతద్విలక్షణత్వేనద్రష్టమర్హన్తి - భగవాన్భగవత్తమితిచవిశేష
ణద్వయంజీవవైలక్షణ్యప్రతిపాదకం - జీవస్యాభగవత్త్వాత్తద్వాన్యపారఃకర్తృయత్తః-పరమాత్మనఃకర్తృత్వమకర్తృయ
త్త, మితిభావః ॥౪౪॥ నను, సఎవస్వజ్యస్సచసర్గకర్తా, యోనామజమనాదించ, తస్యకర్తారమపిమాంవిధ్యకర్తారమ

వ్యయః, మిత్యాదినా-సృజ్యత్వమసృజ్యత్వంక ర్మత్వమక ర్మత్వంచావగమ్యతే. తత్కథంఘటతఇత్యా శబ్దః - విధిని
షేధయోన్వియవ్యవస్థాంబర్యమితి । అస్యజగతః - కర్మణిసృష్టే-పరస్యపరమాత్మనః - జన్మాదిర్నానువిధీయతే-పరమా
త్వా నస్వయా పెణసృజ్యః-అపితు-సృజ్యవ స్త్వస్తరాత్తతయాతద్విశిష్టత్వాత్సృజ్యఇత్యుచ్యతే-తస్మాదజత్వంస్వయాపెణ-సృ
జ్యత్వంతునద్వారకమిత్యవిరోధఇత్యర్థః-క ర్మత్వాక ర్మత్వవిరోధంపరిహరతి ॥క ర్మత్వమితి॥ మాయయాప్రకృత్యా-జీ
వహ్మ్యోపితం-ప్రాకృతకరణక శేబరసాపెక్షంజీవగతక ర్మత్వం - య-త్తదేవ-ప్రతిషేధార్థంప్రతిషేధవిషయః - సంక
ల్పమాత్రేణక ర్మత్వంతువిధీయతఇత్య విరోధఇత్యర్థః,, కామాచ్చ నానుమానాపెక్షే,, తిప్రకృత్యధీనక ర్మత్వాభావా
హిసూత్రితః,ప్రతిషేధార్థమిత్యత్ర-అర్థశబ్దోవిషయపరః,, అర్థస్సాన్విద్విషయమోక్ష,, ఇతిప్రసిద్ధే-కర్మణిజన్మాదా-పరస్య
నవిధీయతే-క ర్మత్వప్రతిషేధార్థ,, మిత్యపిపాతః-తత్ప్రాయమర్థః-ననుజీవవిలక్షణత్వే నపశ్యన్తిత్వక్తంకథమేతదుపపద్య
తేజీవవదస్యాపిజన్మక ర్మాదర్శనాదిత్యతతహ । నాస్యేతి । అస్యచిదచిదాత్మకప్రపంచస్య - జన్మాదా-కర్మణిచ-యద్వా-జ
న్మాదియాపెకర్మణిసతి - అనుసృత్య, ప్రపంచానుసారిజన్మాదికమిత్యర్థః -పరస్య పరమాత్మనోనవిధీయతే-ప్రపంచవత్క
ర్మాయ త్తజన్మాదికంపరమాత్మనో-నవిధీయతేనప్రతిపాద్యతే,, అజాయమానోబహుధావిజాయత,, ఇత్యాదివేదా స్తవాక్యై
రితిశేషః-పరమాత్మనోజన్మాదికమక ర్మాయ త్తమితికుతోఽవగమ్యతఇత్యత్రాహ, క ర్మత్వేత్యాది,, హియస్మాత్, తజ్జన్మక
ర్మాదికం-మాయయాస్వకీయసంకల్పయాపజ్ఞానెన,, మాయావయనంజ్ఞాన,, మితిజ్ఞానపర్యాయోఽత్రమాయా శబ్దః,, మా
యయాసతతంవే త్తిప్రాణినాంచశుభాశుభ,, మితిప్రయోగాచ్చ, క ర్మత్వప్రతిషేధార్థంకర్మాయ త్తక ర్మత్వస్యప్రతిషే
ధార్థం, ప్రతిషేధాయారోపితం - స్వస్తిస్తితిశేషః - మదీయజన్మక ర్మాదికంజీవవన్నక ర్మాయ త్తమితి ప్రదర్శనాయస్యచ్చ
యైవస్వస్తిఃదై వమానుషజన్మక ర్మాదికమారోపితంపరిగృహీతమిత్యర్థః ॥ తథాచగీయతే । అజోపిసన్నవ్యయాత్పాభా

తే॥క ర్మత్వంప్రతిషేధార్థంమాయయారోపితంహియత్ ॥౪౫॥అయంతుబ్రహ్మణఃకల్పస్సవికల్పఉదాహృ
తః॥విధిస్సాధారణోయత్రసర్గాఃప్రాకృతవైకృతాః ॥౪౬॥ పరిమాణంచకాలస్యకల్పలక్షణవిగ్రహమ్॥యథా
పరస్తాద్వ్యాఖ్యాన్యేపాద్యంకల్పమిమంశ్యణ ॥౪౭॥ శౌనకఉవాచ ॥యథాహభగవాన్సూతత్తత్తాభాగవ
తోత్తమః॥చచారతీర్థానిభువస్యక్వాబధూన్మదుస్యజాన్ ॥౪౮॥ కుత్రకౌషారవేస్తస్యనంవాదోఽధ్యా
త్మసంశ్రితః॥యద్వాసభగవాంస్తస్మైపృష్టస్తత్త్వమువాచహ ॥౪౯॥ బ్రాహ్మీనస్తదిదంసౌమ్యవిదురస్యవిచే

తానామిశ్వరోపినన్ ॥ప్రకృతింస్వామధిష్ఠాయసంభవామ్యాత్మమాయయేతి॥ ४౫ ॥ శ్రుయషోఽర్జునినిర్భిద్య, త్యాది
నోక్తమర్థముపసంహరతి ॥అయంత్యితి॥ బ్రహ్మణః-అయంకల్పఃమహాకల్పః-సవికల్పః అవాస్తరకార్య విభాగవాన్ - ఉదా
హృతఃదిక్షాత్రత్వేనోదాహృతః, అస్తికల్పఇవకల్పాస్తరేపిసృష్టిరిత్యాహ ॥ విధిరితి ॥ యత్రమహాకల్పే - ప్రాకృతాఃమ
హదాదిపృథివ్యస్తాస్సర్గాః-వైకృతాఃపృథివ్యాదివికారారభాస్సర్గా- ఇత్యయం, విధిఃప్రకారః, అన్యైర్మహాకల్పాదిభి
స్సాధారణఃసమానః, అతేన,, పురుషావయవైర్లోకాస్సపాలాఃపూర్వకల్పితా,, ఇత్యాదినోద్భావితః,, ధాతాయథాపూ
ర్వ,, మిత్యాదిశ్రుతివిరోధఃపరిహృతః-పురుషావయవానాంలోకానాంచఉపాసనార్థంమిథస్తాదాత్మ్యేపదేశేప్రతికల్పం
సృష్టేరైకరూప్యేవిరోధాభావాత్ ॥౪౬॥ వత్సమాణంసవిస్తరంప్రతిజానీతే ॥పరిమాణమితి॥ కాలస్య పరిమాణం
సూక్ష్మంస్థూలంచపరిమాణం, కల్పస్యలక్షణమియానెవయాపఇత్యేవయాపంలక్షణం-విగ్రహం, అవాస్తరకల్పంమన్వస్తరాది
యాపంచ-యథాజ, త్వరస్తాత్మ తీయస్కంధేవ్యాఖ్యాన్యేతత్రైవపాద్యంకల్పమపి-కారైస్త్వినవ్యాఖ్యానమానం-శృణ్వీ
త్యర్థః ॥ ౪౭ ॥ ఎవంస్థితేశౌనకః,, ఇత్యభివ్యాహృతంరాజానిశమ్యభరతర్షభ,, ఇత్యాదినాస్వకృతస్య-రాజకృతప్ర
శ్నస్య,, వైయ్యాసకేరితివచస్తత్త్వనిశ్చయమాత్మన,, ఇత్యాదినూతేనోక్తం - శుకోక్తముత్తరంశ్రుత్వా - పునరపిరాజకృ
తప్రశ్నానామేవశుకోక్తాన్యుత్తరాణి, విదురమైత్రేయసంవాదయాపెణశ్రోతుకామఃపృచ్ఛతి ॥యథేతి ॥ హేసూత-భాగ
వతశ్రేష్ఠః-భగవాన్ ॥ఉత్పత్తింప్రళయంచైవభూతానామాగతింగతి,, మిత్వక్తగుణసంపన్నః-యోఽసౌ-క్షత్రావిదురః-సు
దుస్యజాన్త్యక్తుమశక్యాన్-బధూన్-త్యక్త్వాభువఃపృథివ్యా - స్సంబన్ధీని, తీర్థానిచచార ॥ ౪౮ ॥ తస్యవిదురస్య-శౌ
షారవేర్మైత్రేయస్య-చ, కుత్రదేశే-ఆధ్యాత్మ సమ్మతఃసంవాదః అభూత్ - పృష్టఃవిదురేణపృష్టః-సభగవాన్మైత్రేయః-తస్మై
విదురాయ-యద్వాయదేవతత్త్వమువాచ ॥ ౪౯ ॥ తదిదంతత్త్వం, సౌమ్యహేసూత-విదురస్యవిచేష్టితంబధుత్యాగని
మిత్రంచయ, తదపి-పునః-యథాయేనప్రకారేణ-ఆగతవాం-స్తంప్రకారంచ-సఃఅన్తభ్యంబ్రాహ్మీత్యర్థః ॥ ౫౦ ॥

పా ॥ క ర్మత్వప్రతిషేధార్థం.

సూత స్తుభవత్పృష్టమేవరాజ్ఞాశుకంప్రతిపృష్ట, మతశ్శుకోక్తమేవభవదీయప్రశ్నస్యాప్యత్తరమిత్యాహ|| రాజ్ఞేతి|| పరీక్షితా
రాజ్ఞా-ఆనమంతా-త్పృష్టో-మహామునిశుకః-య, నైత్రేయోక్తమవోచత్, తదేవరాజప్రశ్నానుసారతఃరాజప్రశ్నక్రమేణ,

ప్రీతమ్ | బద్ధత్యాగనిమిత్తంచయథైవాగతవాన్సునః||౫౦|| సూతఉవాచ|| రాజ్ఞాపరీక్షితాపృష్టోయదవోచన్త
హమునిః|తద్వోచభిధాన్యైశ్చఋతరాజ్ఞఃప్రశ్నానుసారతః||౫౧||
ఇతిశ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, పారమహంస్యాం, వైయాసీక్యాం,
సంహితాయాం, ద్వితీయస్కంధే, దశమోఽధ్యాయః .

—*ద్వితీయస్కంధస్సమాప్తః*—

వఃయుష్మభ్య, మభిధాన్యైశ్చఋత * || ౫౧ ||

ఇతిశ్రీవత్సాన్వయపయఃపారావారసుధాకరస్యసర్వవిద్యానిధేశ్శ్రీచైలగురొష్ణుతేనతచ్ఛరణ

కమలవరిచర్యాప్రసన్నతత్సాక్షిసమధిగతశ్రీమద్భాగవతార్థహృదయేనశ్రీవైష్ణవదాసేన

శ్రీ వీరరాఘవేణవిదుషావిలిఖితాయాం, శ్రీమద్భాగవతచంద్రావర్ణికాఖ్యానాయాం,

శ్రీ భాగవతవ్యాఖ్యానాయాం, ద్వితీయస్కంధే, దశమోఽధ్యాయః.

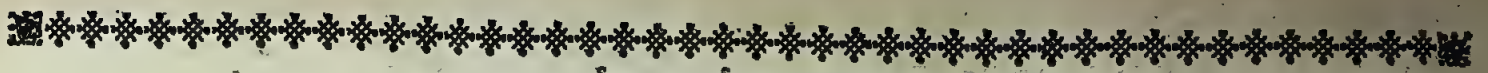
హరిఃఓమతత్సత్ శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

—*శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు*—

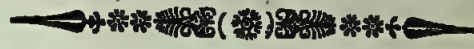

శ్రీ హయగ్రీవానమః.

శ్రీవీరరాఘవీయవ్యాఖ్యానహితశ్రీమద్భాగవతమ్

తృతీయస్కంధవ్యాఖ్యానప్రారంభః

అథభగవాన్పాదరాయణిపూర్వస్కంధా నై . యథాపరస్తాద్వ్యాఖ్యాన్యపాక్షంకల్పమథోశ్యణి . తిప్రతిజ్ఞాత
మర్థంప్రతిపిపాదయిఃస్వప్రతిపిపాదయిపితస్యప్రామాణికత్వద్రఢిమ్మివిదురమైత్రేయసంవాదంప్రస్తోష్యన్మవతాహ
మివమైత్రేయోపివిదురేణపుష్ట ఇత్యాహక్లోకద్వయేన || ఎవమేతదితిః వఃపాణ్డవానాం . మన్త్రకృతదాత్యకర్తాఅఖిలే
శ్వరీయమస్తదంశభూతోభగవాన్విదురః || అత్తసాత్త్వతంస్వకీయత్వబుద్ధ్యా పరిగృహీతంపౌరవెన్ద్రగృహంపౌరవెన్ద్రో
ధృతరాష్ట్రఃతస్యగృహంహిత్యాత్వక్వా-యద్వాయదావాప్రవివేశ-వనమితిశేషఃతదా-బుద్ధిమత్సంపన్నం-స్వగృహం-
త్యక్త్వావనంప్రవిష్టేన-తత్ప్రావిదురేణ-భగవా-న్మైత్రేయమిత్యా సుతః-కాపారవిః-ఎతద్భవతాపృష్ఠంప్రతి-ఎవంభవదీ
యప్రశ్నా సుసారేణ-పురాపుష్టః-త్యక్త్వా స్వగృహమితి,పౌరవెన్ద్రగృహంహిత్యైతిచ . కాయీకోమానసికశ్చత్యాగోవి
వక్షితఃఅతోనపౌనరుక్త్యం-గృహస్యబుద్ధిమత్త్వమౌతుతయా-భగవానఖిలేశ్వరఇతిశ్రీకృష్ణస్యపౌరవెన్ద్రగృహప్రవేశక
థనమసంగతం-తద్గృహస్య భగవన్నిగ్రహవిషయతయావినశ్చ్యమాణత్వేనభగవత్ప్రవేశేనబుద్ధిమత్త్వవర్ణనాసాక్షి

శ్రీశుక ఉవాచ || ఎవమేతత్పురాపుష్టోమైత్రేయోభగవాన్విలీక్షత్ప్రావనంప్రవిష్టేనత్యక్త్వాస్వగృహమృద్ధిమత్ ||
యద్వాఅయంమన్త్రకృద్వోభగవానఖిలేశ్వరః || పౌరవెన్ద్రగృహంహిత్యాప్రవివేశాత్తసాత్త్వతమ్ || ౧ || రాజో
వాచ || కుత్రక్షత్తుర్భగవతోమైత్రేయోనాసనశ్లమః || కదావాసహసంవాదఎతద్వర్ణయనఃప్రభో || ౩ || సహ్యాల్పార్థో
దయస్తస్యవిదురస్యమహాత్మనః || తస్మిన్వరీయసిప్రశ్నస్సాధువాదోపబృంహితః || ౪ || శ్రీసుత ఉవాచ || సఎవమృ
షివర్షో-భపృష్టోరాజ్ఞాపరీక్షితా || ప్రత్యాహతంసుబహువిత్ప్రీతాత్తాశ్శూయతామితి || ౫ || యదాతురా
జాస్వసుతానసాధూన్సుష్టన్నధర్మైరివినష్టదృష్టిః || భ్రాతృర్యవిష్టస్యసుతాన్విబధ్నాన్ప్రవేశ్య లాక్షభవనెదదా
హ || ౬ || యదాసభాయాంకురుదేవదేవ్యాఃకళాభిమర్శం సుతకర్తృగర్హ్యమ్ || నవారయామాసన్యపన్నుషా
యాస్సాస్వస్యైర్వారన్త్యాఃకుచకుంభు-మాని || ౭ || ద్యూతేత్వధర్మైరివతస్యసాధోస్సత్యావలమృత్యవనాగత

త్యాత్ హిత్యైతిపదాస్వారస్యాచ్చ || ౧ || ౨ || అథలబ్ధప్రశ్నావసరోరాజాపృచ్ఛతిద్వయేనకుత్రేతికుత్రప్ర
దేశే-మైత్రేయేణసహ-భగవతఃక్షత్తుర్విదురస్య-సశ్లమఃసశ్లతి-ఆనబహువ-కదాకన్తిన్క-లెవా-తేనసహసంవాదో
౭భూత్-ఎతత్-హెప్రభోశుక-నఃఅస్తభ్యం-వర్ణయ || ౩ || స్వస్యశుశ్రూషామావిష్కరోతి || నహీతి-మహాత్మనః
భగవత్ప్రవణచిత్తస్యవిదురస్యసమ్మన్ధిపరీయసిపరావరతత్వజ్ఞత్వాదిగుణైరుత్కృష్టై-తస్మిన్మైత్రేయ-ప్రశ్నః-అల్పార్థో
దయఃఅల్పార్థస్యోదయోయస్మాత్సత్సంప్రయోజనోదయః-నహిభవతి-కథంభూతఃప్రశ్నః-సాధువాదోపబృంహితఃసా
ధూనాంసతాంవాదేనచరిత్రరూపేణవాదేనఉపబృంహితఃవిస్తృతః-అతస్తదవశ్యంమయాశోతవ్యమితిభావః || ౪ || ఎ
వమాపుష్టోరాజ్ఞామునిరామోత్యాహసూతః || సఇతి || రాజ్ఞాపరీక్షితా-ఎవమాపుష్టస్సాకల్యేనపుష్టస్సుబహువిత్ ,
సుష్టబహువేత్తీతిసుబహువిత్-సఃమునిః-సమీచీనప్రశ్నేనసంతుష్టచిత్తః-శూయతామిత్యామన్త్ర్య-తంరాజానంప్రతి
ఆహ || ౫ || ఎవమాపుష్టోరాజ్ఞామునిస్తమేవసంవాదంప్రతుష్టాషుస్తావద్విదురస్యపౌరవెన్ద్రగృహత్యాగనిమిత్తా
న్యాహ || యదాత్వితి || యదారాజాధృతరాష్ట్రః-యవిష్టస్యకనీయసోభ్రాతుః-వాణ్డో, స్సతా-న్విబధ్నాపితృహీనా-
యుధిష్ఠిరాదీ-లాక్షభవనెజతుగృహప్రవేశ్యప్రవిష్టాకృత్యా-దదాహదగ్ధవా-తదా-సవిదురః-ఆయాత్గత-ఇత్యే
కాదశేక్రియాసమ్మన్ధః-ఎవముత్తరత్రాపి-కథంభూతోరాజా-వినష్టదృష్టిః-వినష్టదృష్టిః-ధర్మవిషయకంజ్ఞానంచక్షుశ్చయస్య
సః-అతఎవలధర్మైరివా-సాధూఖిలా-స్వసుతా, పుష్ట-ఎవంభూతోదదామోత్యస్వయః || ౬ || యదాచ-న్యవః
ధృతరాష్ట్రః-సభాయాం-కురుదేవస్యయుధిష్ఠిరస్య-దేవ్యాఃద్యౌవద్యాః-కళాభిమర్శం-యాపం-గర్హ్యంనిదితం-సుతకర్తృస్వ
పుత్రకర్తృకంకర్త-నవారయామాస-తదా ౭ యదాత్యన్వయః-కథంభూతాయాంకురుదేవదేవ్యాః-అత్తనఃస్సుషాయాః-
స్వాస్వైఃస్వయైరశ్రుభిః-కుచకుంభు-మానిస్వకుచగతకుంభు-మాని-హరన్త్యాఃఅపహరన్త్యాః || ౮ || ద్యూతేఇతి ||

తమోజుమాణఃతమఃప్రధానో-రాజా-య-ద్యదా-సమయేనప్రతిజ్ఞాతావసరేణ-దాయంతిక్థం-యాచతోఽజాతశత్రోః-నాదా
 న్నదదౌ-తదా-యాదిత్యవ్యయః-కథంఘాతస్యాజాతశత్రోః-వనాగతస్యవనాత్ప్రత్యాగతస్య-సత్యావలమ్బస్య సత్యంధ
 ర్నవలమ్బస్యఅశ్రయోయస్య-సాధోస్సాధులక్షణలక్షితస్య - ద్యుతే - జ్ఞాతిభిరధర్మైణజితస్య-పరాజితస్య॥౮॥
 యదెతి॥పార్థసయుధిష్ఠిరేణ - ప్రహితఃప్రేషితః - జగతాంగురుధర్మోపదేష్టా-భగవాన్శ్రీకృష్ణః-సభాయాం-యాని-పుం
 సాంభీష్టాదీనాం-అమృతాయనానిఅమృతస్రావీణి , వచాంసి - జగాద-తానివచాంసి - యదాచ-రాజాధృతరాష్ట్రఃసోరుష
 నేనబహుమేనె - తదా-యాత్-కథంఘాతోరాజా , తుతపుణ్యలెశఃతుతోవినష్టఃపుణ్యస్యలెశోయస్యసః॥౯॥ యదెతి॥
 యదా-పూర్వజేనధృతగాష్ట్రేణ - మన్త్రాయ-ఉపహూతఃఉపసమీపెహూతఅహూతః - భవవెగృహే-ప్రవిష్టః-వశాన్త
 స్త్రంఆలోచనంప్రతి-పుష్టః-మన్త్రదృశాంమన్త్రవిదాంమధ్యే - వరీయాన్త్రైష్టః-విదురః - అభప్రశ్నానస్తరం-ఉపాచ-మ
 న్త్రవిద్యరీయస్తవమేవాహా॥యదెతి॥ య-ద్యతః - వైదురికంవిదురోక్తమేవమన్త్రం - మన్త్రిణః ఇతరేనర్వేమన్త్రిణః-వద
 న్తి॥౧౦॥ పుష్టఃకిమాహేత్యతలహా॥అజాతశత్రోరితి॥ దుర్విషహంసోధుమశక్యం-తవఆగః అపరాధం-తితితఃమృ
 వ్యతః-అజాతశత్రోః-దాయంప్రతియచ్చ - అసమన్తైఃపరంతితితయైవభవితవ్యమిత్యతలహా॥ సహానుజఃఅర్జునాదిభిస్సహ
 తః-వృకోదరోభీమః - సపవాహిఃసర్పః-రుషాశ్వసన్-యత్ర అజాత శత్రుసన్నిధౌ - వర్తతే - యత్యస్తాత్వకోదరా-
 త్వ - మలంసితరాం-బిభేషి,, యంత్యమిత్యపిపాతః,,తదా-యంప్రతి-బిభేషీత్యర్థః॥౧౧॥ భగవత్సహాయానాంపా
 ర్థానాంబలీయస్తవంకిమువక్తవ్యమిత్యాహ॥పార్థానితి॥ దేవభగవాన్సమగ్రజ్ఞానశక్త్యాదినమ్మనః-ముకుందఃశ్రీకృష్ణః-పా

స్య । నయాచితోఽదాత్సమయేనదాయంతమోజుమాణోయదజాతశత్రోః॥౮॥ యదాచపార్థప్రహితస్స
 భాయాంజగద్గురుర్యానిజగాదకృష్ణః । నతానిపుంసామమృతాయనానిరాజోరుషేనైతపుణ్యలెశః॥౯॥ య
 దోపహూతోభవనంప్రవిష్టోమన్త్రాయపుష్టఃకిలపూర్వజేన । అథాహాతన్త్రదృశాంవరీయాన్త్రైష్ట్రైణో
 వైదురికంవదన్తి॥౧౦॥ శ్రీవిదురఉవాచ॥అజాతశత్రోఃప్రతియచ్చదాయంతితితతోదుర్విషహంతవాగః । స
 హానుజోయత్రవృకోదరాహీశ్వసన్సమ్రమాంశ్చత్వమలంబిభేషి॥౧౧॥పార్థాంస్తుదేవభగవాన్సుకున్దోగృ
 హీతవాన్సతీతిదేవదేవః । ఆస్తైస్సపుర్యాంయదుదేవదేవోవినిర్జితాశేషన్యదేవదేవః॥౧౨॥ స ఎవదోషఃపు
 రుషద్విడాస్తైగృహాన్సృవిష్టోయమపత్యబుద్ధ్యా । పుష్టాసికృష్ణాద్విముఖోగతశ్రీస్త్యజాశ్వసేనంకులకౌశలాయ
 య॥౧౩॥ ఇత్యుచివాంస్తత్రసుయోధనేనప్రవృద్ధకోపస్ఫురితాధరేణ । అసత్కృతస్సకస్సృహణీయంశీలః

జ్ఞావాన్-గృహీతవాన్,, మమపాణాహీపాణ్డవా,, ఇత్యభిమానవిశేషేణపరిగృహీతవాన్-గృహాతుభగవాంస్తతోపికి
 మిత్యతలహా-సభగవాన్తీతిదేవదేవః - తీతిదేవాఃబ్రహ్మణాః-తేషాందేవఃబ్రహ్మణ్యిత్యర్థః-యత్రభగవాన్బ్రహ్మణ్యో
 వర్తతే,, తత్రశ్రీద్విజయోఘాతి,, రితిన్యాయేన-తత్రైవవిజయిత్యర్థః-దురస్థేనభగవతాకింభవితవ్యమితిమావోచఇత్యా
 హ॥స్వపుర్యామేవాస్తై - ఆస్తాంస్వపుర్యామథాప్యేకేనకింభ వితవ్యమిత్యత్రాహా - యదుదేవదేవః,యదూనాందేవాః
 యదుశ్రేష్ఠాఃసాత్యకిప్రద్యమ్నానిరుద్ధాదయః - తేషాందేవఃప్రభుః - యదవాస్తత్సన్నిధావేవాసత ఇత్యర్థః-యాదవ
 తుల్యాయోద్ధారోమత్సన్నిధావపిసస్తీత్యతలహా - వినిర్జితాశేషన్యదేవదేవః - నృదేవాఃరాజానః - వినిర్జితాలశేషాన్యదే
 వాయైస్తై - తేషామపిదేవిత్యర్థః-సమస్తద్విజేతృశాంరాజ్ఞామపిప్రభుః॥౧౨॥ ఎవంభగవత్సహాయానాంపా
 ర్థానామజేయత్వమభిధాయస్వకులవినాశకోభగవద్దేవీత్వత్పుత్రోదుర్యోధనోనిరూప్యతామిత్యాహ॥ సఇతి॥యందుర్యో
 ధనమపత్యబుద్ధ్యా - త్వంపుష్టాసి-సఎవదుర్యోధనః-దోషఃదోషప్రచురః - త్వదీయపాపరాశిరేవాపత్యరూపేణమూర్త
 స్సగృహాన్సృవిష్టః-కుతః-యతః-పురుషద్విట్భగవద్దేవీ - ఆస్తై - కథంఘాతఃకృష్ణాద్విముఖః-అత ఎవగతశ్రీః-అతః-అ
 శ్వసేనందుర్యోధనం-కులకౌశలాయ,, త్వజేదేకంకులస్యాధై,ఇతిన్యాయేన - స్వకులానిష్ఠనివృత్తయ-త్యజజహీహి,,అశ్వ
 ధైనం,,అశ్వసేవ్య,, మిత్యపిపాతః-ఆద్యేఎనందుర్యోధన-మాశుత్యజేత్యర్థః-ద్వితీయేఅసేవ్యంమూర్ఖం - త-మాశుత్యజేత్య
 ర్థః॥౧౩॥ ఇతీతం-ఉచివాన్-విదురఇతిశేషః-అధైతస్యగృహత్యాగంవత్కృ-న్నైతస్త్రిసాక్షాత్పరకృతాభిభవమా
 హ॥తత్రవిదురేజైవముచ్యమానె - ప్రవృద్ధకోపస్ఫురితాధరేణ - ప్రవృద్ధః-యఃకోపః-తేన-స్ఫురితఃచచ్చలఃఅధరోయస్య,తే
 న-సకర్ణానుజసౌబలెన,కర్ణదుశ్శాసనశకునిసహితేన, సుయోధనేన-సద్భిఃస్సృహణీయంశీలంయస్యసః-తుత్తా, అసత్కృతః

తిరస్కృతః ॥౧౮॥ తిరస్కారప్రకారమేవాహ ॥ క ఇతి ॥ దాస్యాస్సుతం జిహ్వాంకుటిలాత్మాన-మనం-అత్రమన్యైకవజాహ-
వఅహూతవాక్-జిహ్వాత్వంస్ఫుటయతి-యద్భుతానామేషామస్తాకంబలినా-యస్యమబలినాఅన్యైనైవ-పుష్టఃసంవర్ధితః, త
స్మిన్మయి-వ్రతీపఃప్రతికూలః, పరకృత్యైవరేషాంశత్రాణాంకృత్యైకార్య, ప్రథమాన్తత్యైవ్యధికరణబహువ్రీహిః-శత్రు
కార్యపరః- అస్తేవ ర్తతే - అతఃశ్చశానఃశూద్రః, వద్యహవావతచ్ఛశానంయచ్ఛుద్ర, ఇతిశ్రుతేఃపురాన్ని రాస్యతాం
నిర్యాప్య తామ్ ॥ ౧౫ ॥ సవిదురః- అత్యుల్ల ఙైకతినైః-శో తుఃపురఃకర్ణయోఃచాణవదావతద్భిః-వాక్తైః-
స్తీక్షై - ర్మర్మసుతాడితోవ్యధితోపి-గతవ్యథః, యంహినవ్యథయన్తైతైరుషంపురుషర్షభే, త్యుక్తరీత్యా-గతవ్యథః-
అత ఏవ - స్వయం ఈషద్ధ సఖ, స్వీ యమితి పాతే, ధనుర్వి శేషణం - ధనుశ్చ రా సనం - ద్వా రినిధాయ - తీర్థా
న్య టివ్య తోమమకిం ధనుషేతి బుద్ధ్యా - నిధాయ - మాయాం సర్వ జనసమ్మోహినిం భగవన్నాయాం - ఉరుమాన
యానః అహూ మాయా యామాహాత్మ్యమితిబహుమన్య మానః - అయాన్ని ర్గతః - గృహాదితిశేషః ॥ ౧౬ ॥
ఏవంగృహత్యాగహేతుక్ - తత్త్వాగంచాభిధాయతస్యతీర్థాటన ప్రకారమాహఃష్టభిః ॥ స ఇతి ॥ కౌరవపుణ్య లబ్ధఃకౌర
వాణాంపుణ్యేనలబ్ధః-సఃవిదురః - గజాహ్వాయాత్ పట్టణాన్ని ర్గతః - కౌరవపుణ్యలబ్ధిత్వేన-తేషాంభాగ్యమేవతేనరూపే
ణనిర్గతమితిసూచితం - తీర్థంపాదేయస్యతస్యహరేః-పదానిస్థానాని-పుణ్యం కర్తుమిచ్ఛయా- అన్వక్రమత్ అనుచచార-కా
నిపదాని- ఉర్వాన్యం భూమ్యాం - యానిపదాని-సహస్రమూర్తిఃసహస్రాణిబహునిమూర్తయఃర క్షేపేజ్జటేశహస్తీశా

తత్తానకర్ణానుజసౌబలెన ॥౧౮॥ క ఏనమతోపజహావజిహ్వాదాస్యాస్సుతంయద్భుతవపుష్టః ॥ తస్మిన్మృతీ
వఃపరకృత్య అస్తేనిరాస్యతామాశుతతత్త్వశానః ॥ ౧౫ ॥ స ఇతి ॥ తుఃపురోమర్మసు
తాడితోపి ॥ స్వయంధనుర్ద్వారినిధాయమాయాంగతవ్యథో-యాదురుమానయాఃసః॥౧౬॥ సనిర్గతఃకౌరవ
పుణ్యలబ్ధఃగజాహ్వయా తీర్థపదఃపదాని ॥ అన్వక్రమత్పుణ్యచిక్రీర్షయోర్వ్యా మధిష్ఠితోయానిసహస్రమూర్తిః॥
పురేషుపుణ్యోప వనాద్రికుజ్ఞేష్వపజ్గ-తోయేషుసరిత్సరస్సు ॥ అనన్తలిక్సేస్స మలంకృ తేషుచచారతీర్థాయత
నేష్వనన్యః ॥౧౮॥ గాంవర్యటన్తైఃశ్శివివి క్తవృత్తిస్సదాభ్రుతో-ధశ్యయనో-వధూతః ॥ అలక్షితస్సేన్ద్ర రవధూత
వేషోవ్రతానిచేరేహానితోషణాని ॥ ౧౯ ॥ ఇత్తంవ్రజన్భారతమేవవర్షంకాలేన యావద్గతవాన్ప్రభాసమ్ ॥ తావ
చ్ఛశానతీతిమేకచక్రామేకాతపత్రామజితేనపార్థః ॥౨౦॥ తత్రైవశుశ్రావసుహృద్విసష్టిం వసంయథావేణ
జవహ్నిసంశ్రయమ్ ॥ సంస్పర్ధయాదగ్ధమథానుశోచన్ సరస్వతీంప్రత్యగియాయతూష్టిమ్ ॥ ౨౧ ॥ తస్యాం
త్రితస్యోశనసోమనోశ్చవృథోరథాగ్నరసితస్యవాయోః ॥ తీర్థంసుదాసస్య గవాంగుహస్య యచ్ఛాగ్ధదేవ

ద్యర్చారూపాణి - యస్యతథాభూతోభగవా-నధిష్ఠితఃఅధిష్ఠాయస్థితః ॥౧౭॥ పురేషితి ॥ పురేషు-పుణ్యానిఉపవనా
నిచ అద్రయశ్చకుష్మానిచయేషుతేషు - అపజ్గానినిర్మలానితోయానియేషుతేషు, సరిత్సరస్సుసరితశ్చ సరాంసీచ-తేషు-అనన్త
స్యభగవతఃలిక్సేఃమూర్తిభి - స్సమ్యగలంకృతేషు-తీర్థాయతనేమతీర్థస్థానేషు - అనన్యః అవ్యభిచరితభగవద్భక్తియోగనిష్ఠఃచ
చారపర్యాటత్ ॥౧౮॥ గామితి ॥ గాంధూమిం-పర్యటన్-మేధైర్వివి క్తైః-జాత్యాశ్రయనిమిత్తాదుష్టైరన్నా దిభిః-వృ
త్తిరాజీవనంయస్యసః - సదా-అభ్రుతఃస్నాతః, అధశ్చమనంయస్యసః-అవధూతఃఅభ్యుజ్జోద్వర్తనాదిదేహాసంస్కారరహి
తః-స్వేన్ద్రదేహాసమ్భుద్భి-రలక్షితఃఅదృష్టః-అవధూతానాంవేషోవల్కలాజినధారణాదిరూపోయస్యసః- హరితోషణాని
హరిస్తోష్యతేఅభిరితిహరితోషణాని - వ్రతాని-చేరేఆచరత్ ॥౧౯॥ ఇత్తమితి ॥ భారతవర్షమేవ-ఇత్తంవ్రజన్-పర్యటన్-కా
లేనయావత్-యావతాకాలేన - ప్రభాసంప్రభాసతీర్థంప్రజి-గతవాన్విదురః-తావన్తంకాలం-పార్థోయుధిష్ఠిర-అజితేనఅ
ర్జునేనసాకం - శ్రీకృష్ణేనహేతునావా-ఎకాతపత్రాంఎకమాతపత్రంశ్వేతాతపత్రంయస్యాంతాం - ఎకచక్రాం ఎకస్వేన్ద్ర
వచక్రంసైన్యంయస్యాంతాం-క్షీతం-శశాసఅనుశిష్టవాక్ ॥౨౦॥ తత్రైవతి ॥ అథప్రభాసతీర్థంప్రతిగమనానన్తరం-తత్ర
ప్రభాసతీర్థసమీపే-సంస్పర్ధయాపరస్పరసంఘర్షేణ - సుహృదాంకౌరవాదీనాం-వినష్టిం - శుశ్రావఅశ్యణోత్-పరస్పరసం
స్పర్ధయావినాశేదృష్టాంతః - వేణుభ్యోజాతోయోవహ్ని - స్తస్యసంశ్రయమాశ్రయం-వనం-యథాదగ్ధం - తద్వత్ - అథసు
హృద్విసష్టిశ్రవణానన్తరం-అనుశోచన్-ప్రత్యేకపశ్చిమాభిముఖం-సరస్వతీంనదీంప్రతి-తూష్టి - మియాయగతవాక్ ॥౨౧॥
తస్యామితి ॥ తస్యాంసరస్వత్యాంత్రితస్యత్రితేనసేవితం-తీర్థమిత్యర్థః - త్రితాదీనామేకాదశతీర్థాని-తత్తన్నామ్నప్రసిద్ధాని

అసిమేవేతనవితవాః ॥ ౨౨ ॥ అన్యానీతి ॥ ద్విజదేవాః ఋషయః తైరైవైశ్చ కృతానివినిర్జితాని వీష్ణోర్నానాయతనాని బహువిధానిస్థానాని - యద్దర్శనాద్యేషామాయతనానాందర్శనాత్ - కృష్ణమనుస్తరస్థి - కృష్ణస్తారకాసీత్యర్థః - ప్రత్యక్షాన్యాయధాని - తేషాం ముఖ్యంచక్రం - తేనాఙ్గి - తాని - మూర్ధన్య హేమకుష్మభుచిహ్నా తాని - మద్విరాణియేషు - తాన్యన్యన్యప్యాసిమేవ ఇతి పూర్వేనాన్వయః ॥ ౨౩ ॥ తత ఇతి తతః సరస్వత్యాః ఋష్ధం సమృద్ధం - సురాష్ట్రదేశం - సౌవీరాదీంశ్చ దేశా - సత్వజ్యోతిక్రమ్య - యావద్దుద్ధవః పాప్తస్తావత్స్వయమపి - కాలేన - యమునా - ముపేత్య - తత్రయమునాతీరే - భాగవతముద్ధవందదర్శ ॥ ౨౪ ॥ స ఇతి ॥ సః విదూరః - వాసుదేవానుచరం వాసుదేవమనుచరంతం ,, యేన యేన ధాతా గచ్ఛతి తేన తేన స హగచ్ఛతీ, త్యుక్తముక్తవత్ప్రబుద్ధభగవదాయ త్తసత్తాస్థితిప్రవృత్తిమంతం - ప్రశాంతం శమదమాదిసంపన్నం - బృహస్పతే స్సకాశాత్ప్రసయం పాప్తానయోనీతి శాస్త్రం యేన - తం ప్రతీతం ప్రఖ్యాతం - ఉద్ధవం - ప్రణయేన గాఢం గుఢాతథా ఆలిక్య - స్వానాంస్వసమ్మన్ధినాం - భగవత్ప్రజానాం పుత్రపౌత్రాదీనా - మన్యేషాంతత్వోప్యాణాంచ , భద్రం కుశలం అప్యచ్ఛత్ ॥ ౨౫ ॥ ప్రథమంతావద్రామకృష్ణయోః కుశలం పృచ్ఛతి ॥ కచ్చిదితి ॥ కచ్చిదితి కుశలప్రశ్నద్వోతకమవ్యయం - స్వస్య నాథోభవః స్వనాభ్యః - సచాసౌ , పాద్మః పద్మసమ్భవో బ్రహ్మ , తస్మానువృత్త్యా ప్రార్థనయా - ఇహ భూలోకే అవతీర్ణా , పురాణోపురుషే - ఉర్వ్యాః - కుశలం సుఖం , విధాయకృత్వా కృతక్షణం లభ్యావసరాసంతా , శూరగేహేవసుదేవగృహే - కుశలం సుఖం - కచ్చిదాసా తేకేల ॥ ౨౬ ॥ వసుదేవస్య కుశలం పృచ్ఛతి ॥ కురూణాం - నః - పరమస్సుహృత్ - భామః (భావః) భద్రః

స్వస ఆసిమేవ ॥ ౨౨ ॥ అన్యానిచైవంద్విజదేవదేవైః కృతానినానాయతనానివిన్లః ॥ ప్రత్యక్షముఖ్యాఙ్గితమన్దిరాణీయద్దర్శనాత్కృష్ణమనుస్తరస్థి ॥ ౨౩ ॥ తతస్తస్వతివజ్యసురాష్ట్రమృద్ధంసౌవీరమత్స్యైక్కురుజాజ్గలాంశ్చ ॥ కాలేనయావద్యమునాముపేత్యతతోద్ధవంభాగవతందదర్శ ॥ ౨౪ ॥ సవాసుదేవానుచరంప్రశాంతంబృహస్పతేఃప్రాప్తనయంప్రతీతమ్ ॥ ఆలిక్యగాఢంప్రణయేనభద్రంస్వానామపృచ్ఛద్భగవత్ప్రజానామ్ ॥ ౨౫ ॥ కచ్చిత్సురాణోపురుషేస్వనాభ్యపాద్మానువృత్త్యేహకిలావతీర్ణా ॥ ఆసాతః ఉర్వ్యాః కుశలంవిధాయకృతక్షణంకుశలంశూరగేహే ॥ ౨౬ ॥ కచ్చిత్కురూణాంపరమస్సుహృత్సోభావస్స ఆస్తేసుఖమజ్గశౌరిః ॥ యోవైస్వస్మాణాంపితృవద్దదాతివరాన్వదాన్యోవరతర్పణేన ॥ ౨౭ ॥ కచ్చిద్వరూధాధిపతిర్వదూనాంప్రద్యుమ్న ఆస్తేసుఖమజ్గవీరః ॥ యంరుక్మిణీభగవతోభిరేభ ఆరాధ్యవిప్రాన్స్తరమాదిసరే ॥ ౨౮ ॥ కచ్చిత్సుఖంసాత్వతవృష్టిభోజదశార్థకాణామధిపస్స ఆస్తేయమభ్యషిజ్ఞచ్ఛతపత్రనైత్యోన్మపాసనాశాంపరిహృత్యదూరాత్ ॥ కచ్చిద్ధరస్సౌమ్యసుతస్సద్భక్ష ఆస్తే ॥ గ్రణీశ్శరధినాంసాధుసామ్నః ॥ అసూతయంజామృవతీప్రతాఢ్యాదేవంగుహాయోమృకయాధ్యతో ॥ ౩౦ ॥ క్షేమంసకచ్చిద్వ్యయధాన ఆస్తేయః ఫల్గునాల్లబ్ధధనూరహస్యః ॥ తేభే ॥ జ్ఞసాధోక్షజసేవయైవగతింతదీయాంయతిభిర్దురాపామ్ ॥ ౩౧ ॥ కచ్చిద్భుధస్సస్వస్త్వనమీవ ఆస్తేశ్వభ

పూజ్యోవా-యద్వా , భగినీవతిః - కుస్తీవసుదేవస్యభగినీ - అతోదేవకీపాణ్డోర్భగినీతిలోకవ్యవహారః - పఃప్రసిద్ధః - శౌరిః - శూరస్యావత్యంవసుదేవః ,, అక్లహేఉద్ధవ - సుఖమాస్తేకచ్చిత్ - కథంభూతశ్శౌరిః - యశ్శౌరిః - వదాన్యో ॥ త్యుదారః - స్పస్మాణాంభగినీనాం - వరతర్పణేనవరాణాంతత్పతీనాంతర్పణేనత్వప్తికరవస్తుజాతప్రదానేన , సహ - వరానభీష్టానర్థా - పితృవద్దదాతి అదాత్ ॥ ౨౭ ॥ ప్రద్యుమ్నమాపృచ్ఛతి ॥ కచ్చిదితి ॥ యదూనాం - వరూధాధిపతిః సేనాధిపతి - ర్వీరః - ప్రద్యుమ్న , స్సుఖమాస్తేకచ్చిత్ - అక్లహే ఉద్ధవ , కథంభూతః - ప్రద్యుమ్నః - రుక్మిణీ - విప్రా - నారాధ్య , ఆదిసరేస్సూర్యజన్మని - స్తరంకామం - సుతంపుత్రం - యంప్రద్యుమ్నం , భగవత్తఃభగవతస్స కాశాత్ , తేభేలబ్ధవతీ ॥ ౨౮ ॥ ఉగ్రసేనంపృచ్ఛతి ॥ సాత్వతాదీనామధిపః , స ఉగ్రసేనః , సుఖమాస్తేకచ్చిత్ , శతపత్రనైత్రేపుణ్డరీకాక్షోభగవాన్ , స్వయం , సృపాసనాశాంసృపాసనస్య ఆశాం అభిలాషం , దూరాత్పరిహృత్య , యముగ్రసేన , మభ్యషిజ్ఞత్ అభిషిక్తవాన్ ॥ ౨౯ ॥ సామ్నంపృచ్ఛతి ॥ హేసౌమ్య - శరధినాం శరధికానాం - అగ్రణీశ్శ్రేష్ఠః - హరేః శ్రీకృష్ణస్య - సుత - స్సద్భక్షః - హరిణా సమానః - సామ్నః - సాధు - ఆస్తేకచ్చిత్ - జామృవతీ - ప్రతాఢ్యాప్రతనిష్ఠాసహ - దేవంగుహం - పూర్వజన్మనిదేవంకార్తికేయం , యంసామ్నం - అసూతప్రసూతవతీ - యః గుహః - అగ్రపూర్వజన్మని - అమృకయాభవాన్యా - ధృతః - గర్భే ఇతి శేషః ॥ ౩౦ ॥ సాత్వకింపుచ్ఛతి ॥ క్షేమమితి ॥ యుయుధానః సాత్వకిః , క్షేమంకుశలం , మాస్తేకచ్చిత్ - యః యుయుధానః - ఫల్గునాదర్జునాత్ - లబ్ధంధనూరహస్యంధనుర్వేదో , యేనసః , అధోక్షజస్య శ్రీకృష్ణస్య - సేవయైవతదీయామధోక్షజసంబంధినీం - యతిభిరపిదురాపాం , గతిం , అజ్ఞసాసుఖేనైవ , తేభేప్రాప్తవాన్ ॥ ౩౧ ॥ అకూరంపృచ్ఛతి ॥ బుధః విజ్ఞాతతత్త్వః , అతఏవ , అనమీవః అపావః , భగవత్ప్ర

పన్నఃభగవన్తంతరణంగతఃశ్వఫలపుత్రఃఅకూరఃస్వస్తికుశలం-ఆస్తైచ్చిత్ .యఃశ్వఫలతనయఃకృష్ణస్యపాదాభ్యా
మఙ్గి-తఃచిహ్నాతఃయోమార్గ-సస్యపాంసుమరజస్సుప్రెష్టా-కృష్ణపాదాభీ-తమార్గదర్శనజనితప్రీత్య తిశయేన-విభిన్నం
ధైర్యంయస్యసః-అవేష్టతవ్యులతత్ ॥ ౩౨ ॥ దేవకీకుశలంపుచ్చతి । దేవకీనామాయోభోజ-సస్యపుత్రాఃవిష్ణుఃశ్రీ
కృష్ణః-ప్రజాఅపత్యంయస్యాస్తస్యాః-దేవక్యాః-దేవమాతురదితేరివశివంకుశలం-కచ్చిత్ ,యాదేవకీ,స్వగర్భే-దేవంభగ
వన్తం,దధార,తత్రదృష్టాస్తః - త్రయీవేదః,యజ్ఞవిశానరూపమర్థం,యథాప్రకాశకతయాభిభర్తి,తద్వదిత్యర్థః ॥ ౩౩ ॥
అనిరుద్ధకుశలంపుచ్చతి । అపిన్వదితి॥సాత్వతాంభక్తానాం-వఃయుష్మాకం-కామదుఘఃఅభీష్టప్రపూరకః-భగవాన్ అనిరుద్ధః-
సుఖమాస్తై-అపిన్విత-అపిన్వదుతస్విదాదయఃకచ్చిత్పర్యాయః-య-మనిరుద్ధం - శబ్దయోనింశాస్త్రప్రమాణకం-సత్వతురీ
యతత్త్వం - సత్త్వంభగవాన్-తస్యతురీయంతత్త్వంచతుర్థాంశం-అమనస్తి-శబ్దయోనిత్వంకుతః-మనోమయంయోగపరిశు
ద్ధమనోగ్రహ్యం - తాకికప్రమాణావిషయమిత్యర్థః ॥ ౩౪ ॥ అవశిష్టసర్వయాదవానాంకుశలంయుగపత్నృచ్చతి ।
అపిన్వదితి । నిజాత్మదేవంస్వకీయాత్మదైవతం-భగవన్తం - అనన్యవృత్త్యాఏకాస్తభక్త్యా - సమనువ్రతాఃసమ్యగనువర్త
కాః-హృదీకాదయః-తేనర్వే-హేసామ్యుడధ-స్వస్తికుశలం-చరన్త్యపిన్విత ॥ ౩౫ ॥ ఎవంయాదవానాంకుశలంపు
ష్ట-మథపాణ్డవానాంపుచ్చతి । అపీతి॥స్వదోర్భ్యాం,స్వభుజతుల్యాభ్యాం - విజయాచ్యుతాభ్యాంఅర్జునకృష్ణాభ్యాంసహ-
ధర్మోయుధిష్ఠిరః-ధర్మేణవేదశాస్త్రావిరోధేన-సేతుంవర్ణాశ్రమాదిమర్యాదాం-పరిపాతి-అపి-అపిన్విత-యత్సభాయాంయ

లుపుతోభగవత్ప్రపన్నః!యఃకృష్ణపాదాభీ-తమార్గపాంసువ్యవేష్టతప్రేమవిభిన్నధైర్యః ॥ ౩౨ ॥కచ్చిత్సు
ఖందేవకీభోజపుత్రాఃవిష్ణుప్రజాయాభివదేవమాతుః । యవైస్వగర్భేణదధారదేవంత్రియాయథాయజ్ఞవి
తానమర్థమ్ ॥ ౩౩ ॥అపిన్వదాస్తేభగవాన్ త్సుఖంవాయస్సాత్వతాంకామదుఘానిరుద్ధః!యమామనన్విస్తహి
శబ్దయోనింమనోమయంసత్వతురీయతత్త్వమ్ ॥ ౩౪ ॥ అపిన్వదన్యేచనిజాత్మదైవమనన్యవృత్త్యాసమనువ్రతా
య । హృదీకసత్యాత్మజచారుదెష్టగదాదయస్వస్తిచరన్విసామ్య ॥ ౩౫ ॥అపిన్వదోర్భ్యాంవిజయాచ్యుతా
భ్యాంధర్మేణధర్మఃపరిపాతినేతుమ్ । దుర్యోధనో-తప్యతయత్సభాయాంసామ్రజ్యలక్ష్మ్యే విజయానువృ
త్త్యా ॥ ౩౬ ॥కింవాకృతాఘవ్యఘమత్యమరీభీమో-హివదీర్ఘతమంవ్యముచ్చత్ ।యస్యాఙ్గీ-పాతంరణ
ఘోర్నసేహేమార్గంగదాయాశ్చరతోవిచిత్రమ్ ॥ ౩౭ ॥కచ్చిద్యశోధారథయాధపానాంగాణ్డీవధన్వోపర
తారిరాస్తే । అలక్ష్మితోయచ్చరకూటగూఢోమాయాకిరాతోగిరిశస్త్రతోష ॥ ౩౮ ॥ యమాపుతస్విత-స్తన
పౌపుథాయఃపార్థైర్వృతౌపత్న్యభిరక్షిణీః॥రేమాతః ఉత్థాయమృధేన్వరిక్థంసుధాంసుపర్ణావివవజ్రివ
క్రాత్ ॥ ౩౯ ॥అహేపృథాపిధ్రియతేర్చకార్థేరాజర్జివర్యేణవివాపితేన!యస్వైకవీరో-తరథోవిజిగ్మ

స్యయుధిష్ఠిరస్య సభాయాం-విజయానువృత్త్యా విజయో-ర్జునస్తత్కర్తృ కా-యా-అనువృత్తిస్సేవా-తయాహేతుఘాత
యా,యా,సామ్రజ్యలక్ష్మీ,స్తయా-దుర్యోధనః-అతప్యత,యమనువర్తతేవిజయ-స్తమేవసామ్రజ్యలక్ష్మీరప్యనువర్తత
ఇతిబుద్ధ్యా-తప్యతేత్యర్థః ॥ ౩౬ ॥ కింవేతి॥కృతాఘవ్యకృతాపరాధేషుతత్కర్తృక-మఘంఅవరాధం-కథంఘాతం-దీ
ర్ఘతమంబహుకాలానుచిన్వితం,అహివ-దత్యమరీఅసహిష్ణు-ర్భీమో - వ్యముచ్చతి-ంవా-అమర్షమితిశేషః-అమర్షమత్యజక్తి-
మిత్యర్థః-యస్యభీమస్యాఙ్గీ-పాతంపాదాఘాతం,రణఘామ-ర్నసేహే-కథంఘాతశ్చ - గదాయాఃవిచిత్రంమార్గంగతిం-
చరతః-గదాంవిచిత్రంభ్రామయతేత్యర్థః ॥ ౩౭ ॥కచ్చిదితి॥రథయాధపానాంమధ్యేయశోధాఃకీర్తిధారిఉపరతారిఃఉ
పరతాఃనివృత్తాఃఅరయాయస్మాత్సఃఉపరతారిః-గాణ్డీవధన్వా అర్జునఃఆస్తైచ్చిత్ - యస్య గాణ్డీవధన్వనః-శరకూటే
సచాణసమూహేన-గూఢస్సంవృతః-అతీవేతరైరలక్ష్మితః-మాయాకిరాతఃమాయయాకిరాతవేషధరః-గిరిశోరుద్రః-తుతో
షసంతుష్టః ॥ ౩౮ ॥ నకులసహదేవౌపుచ్చత్యైకేన!యమావితి । పార్థేయుధిష్ఠిరభీమార్జునైః-పత్న్యభి - రక్షిణీ ఇవ
వృతారక్షితౌ- అక్షిణీవేతిప్రగృహ్యత్వా భావలక్షః- పృథాయాఃకున్త్యాః,స్తనపౌస్తనాపీతవస్త్రా - యమాయగపజ్జా
తౌ,నకులసహదేవౌ-మృధేయుధే-న్వరిక్థంపరాచ్చతో-ఉత్థాయలచ్ఛా,రేమాతేతస్విత- పరాత్స్వరిక్థలాభదృష్టాస్తః-వ
జ్రివక్రాత్ ఇన్ద్రముఖాత్-సుపర్ణావివగరుడావివ-సుధాంయదిద్వౌగరుడావమృతమానయేతాం-తద్వదిత్యర్థః,అఘాతోపమే
యమ్ ॥ ౩౯ ॥ పృథాయాః-కుశలం-కింపుచ్చేయం-యతస్తస్యాఃపాణ్డుంవినాపాణ్డధారణమేవాశ్చర్యమిత్యాహ ।
అహేపృథావితేనప్రసిద్ధేన-రాజర్జివర్యేణపాణ్డునావినాపి,అర్చకార్థేఅర్చకపీషార్థం-పృథాకున్తి-ధ్రియతేఅవతిష్ఠతే-అహే
ఇత్యాశ్చర్యే-యస్తపాణ్డుః-ఏకవీరఃఅసహాయవీరః-ధనురేవద్విత్తియంయస్యసః-అతిరథః-ఎవంఘాతః - చతస్రఃకకుభఃదిశః

విజృంభితవాక్ ఎవంఘాతేన పాణ్డనావినాపృథాజీవనమాశ్చర్యమేవ ॥ ౪౦ ॥ ధృతరాష్ట్రమనుశోచతి సామ్యేతి హాసా
మృడద్ధవ-పరతాయపరలోకంగతాయ-భ్రాతృపాణ్డవేయోవిదుద్రుహేతత్పుత్రేభ్యోద్యోహకరణేన-తస్మాదేవద్యో
హంకృతవానిత్యర్థః-అతఏవా,ధఃనగకే-పతస్తం-ధృతరాష్ట్రం-అనుశోచే-యేనధృతరాష్ట్రేణ-సుహృన్నిత్ర-మహం-పురాన్ని
ర్యాపితః-యేనఃఘంఘాతేన,స్వస్యపుత్రాక్షదుర్యోధసాదీక,సమ్యగనువ్రతేనస్వపుత్రా సుసారిణేత్యర్థః ॥ ౪౧ ॥ ఎ
వంఘాదవపాణ్డవకౌరవాణాంకుశలంఘ్యమథస్వావస్తానప్రకారమాహ॥స ఇతి॥సోఽహం తేననిర్యాపితోఽహం,మర్త్యవి
డమ్మనైవశ్యర్యాచ్చాదకమర్త్యానుకారేణ-నృణాం-దృశ్య-దృష్టిశ్చిత్రవృత్తిః-తాః-చాలయతోభ్రామయతః - విధాతుఃజ
గన్నియస్తుః-హరేఃశ్రీకృష్ణస్య-ప్రసాదాత్ అనుగ్రహాత్-పదవీంతద్విఘాతిం జగ- తృశ్యత్ - అతఏవ-గతవిస్తయఃనివృత్తా
శ్చర్యః-అత్రభూతతే-నాన్యోపలక్ష్యఃప్రచ్ఛన్న-శ్చరామి ॥ ౪౨ ॥ సన్వయం శ్రీకృష్ణోవిధాతాభక్తానుగ్రహీతాచెతికి
మితిపార్థాన్ స్వభక్తాన్నానుజగ్రహ-కేమితిపాకౌరవాక్షస్వస్తిన్యేషిణోనిగృహీతవా - నిత్యతతహ ॥ నూనమితి॥త్రిమద్య
అభిజనవిత్తవిద్యామదః-యద్వా-ధనైశ్చర్యసేనామదః-తేన,ఉత్పథానాండద్వైతానాం-వమూభిఃసేనాభిః మహీం , పునః
పునః-శ్చాలయతాంకమ్పయతాన్యణాం-వధాద్దేహిః,ప్రపన్నానాంపాణ్డవానాం, ఆరైషీడాయాః,జిహీర్షయాహర్తృమి
చ్చయా,ఈశోప్యఘసమయఏవహస్తుంసమర్థోపి-భగవాన్,స్మరూణాం, అఘమపరాధం ఉపైతుత - తదానీమేవతేషాంవధే
అసద్వృక్షరాజన్యవధోనస్యాదిత్యాశయేనప్రతీక్షితవానిత్యర్థః,నూనంనిశ్చితమ్ ॥ ౪౩ ॥ ననుజగన్నియస్తుర్భగవతఃకిం
మర్త్యంఉమ్మనైవప్రయోజనమిత్యతతహ ॥అజన్యేతి॥అజన్యకర్తాయత్తోత్పత్తిరహితస్య - జన్మ-అకర్తాయత్తాపాకృ

ధనుర్ద్వితీయఃకకుభశ్చతస్రః ॥ ౪౦ ॥ సామ్యానుశోచేతమధఃపతస్తంభ్రాతృపరతాయ విదుద్రుహేయః॥
నిర్యాపితోయేనసుహృత్స్వపుర్యాఅహంస్వపుత్రాన్నమనువ్రతేన ॥౪౧॥ సోఽహంహరైర్మర్త్యవిడమ్మనైవ
దృశోన్మణాంచాలయతోవిధాతుః॥ నాన్యోపలక్ష్యఃపదవీంప్రసాదాచ్చరామిపశ్యన్తవిస్తయోఽత్ర॥౪౨॥నూ
నంన్యపాణాంత్రిమదోత్పథానాంమహీంపునశ్చాలయతాంచమూభిః॥ వధాత్ప్రపన్నాన్రిజిహీర్షయేశోప్య
పైతుతాఘంభగవాన్మరూణామ్॥౪౩॥ అజన్యజన్మోత్పథనాశనాయకర్త్యాణ్యకర్తృగ్రహణాయపుంసామ్॥
నత్వన్యథాకోర్హతిదేహయోగంపరోగుణానాముతకర్తృతన్యమ్ ॥ ౪౪॥ తస్యప్రపన్నాఖిలలోకపానామవ
స్థితానామనుశాసనస్యే॥ అర్థాయజాతస్యయదుష్వజస్య వార్తాంసఖేర్తయతీర్థకిరైః ॥ ౪౫॥*****
*****శ్రీశ్రీమద్భాగవతేమహాపురాణే, తృతీయస్కంధే, ప్రథమోఽధ్యాయః*****
శ్రీకుండవాచ॥ఇతిభాగవతఃపృష్టక్షత్త్రావార్తాంప్రియాశ్రయామ్॥ ప్రతివక్తుంసచోత్సహభేత్కర్త్యా
త్సారితేశ్వరః ॥ ౧ ॥ యఃపశ్యహాయనోమాతాప్రాతరాశాయయాచితః॥ తన్నైచ్చద్రచయన్యస్యసవ

త్రైచ్చికదివ్యవిగ్రహపరిగ్రహరూపంజన్మ-ఉత్పథానాం నాశాయ,అకర్తుఃకర్తృధీనకరణాయ తవ్యా పారరహితస్య - క
ర్తాణి,పుంసాంగ్రహణాయలోకసంగ్రహణాయేశ్వరః॥ అన్యథా,దుష్కృద్విశాశాద్యర్థంజన్మాదిక నచేత్ , ననుపాఉధ
వ,గుణానాంసత్వాదీనాం,పరఃనియంతా,అగుణవశ్యశ్చర్యః-దేహంకర్తృకృతందేహం - కర్తృతన్యంకర్తృకృతకర్తృవిస్తా
రంచ,కోఽర్హతికథమర్హతి-అతోనకర్తృకృతంజన్మకర్తాదికం,అపితుత్పథనాశాద్యర్థమిత్యర్థః ॥౪౪॥ ఎవ సాధుపరి
త్యాణాద్యర్థమవతీర్ణస్యాశ్రితవాత్సల్య జలధేర్వార్తాంకథయేతివదన్తు పసంహరతి॥తస్యేతి॥స్వస్వయే - అనుశాసనైః
జ్ఞాయాం,అవస్థితానాంఆజ్ఞానులక్షణామిత్యర్థః॥ప్రపన్నా,యే,అఖిలలోకపాఃఇన్ద్రాదయః, తేషామర్థాయప్రయోజనాయ,
యదుష్వజాతస్యావతీర్ణస్య,అజన్యకర్తాయత్తోత్పత్తిశూన్యస్య,తీర్థకిరైఃపవిత్రకీరైః - తస్యభగవతఃశ్రీకృష్ణస్య, వార్తాం
వృత్తాన్తం-హేనఖేడద్ధవ,కీర్తయకథయ ॥ ౪౫ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతచంద్రచన్ద్రికాఖ్యానాం శ్రీభాగవతవ్యాఖ్యా
నాంతృతీయస్కంధే ప్రథమోఽధ్యాయః*****

ఎవంవిదురైఃపృష్టఉద్ధవతస్య భగవతోఽవతారప్రభృతితత్సమాప్త్యవధిదివ్యచెష్టితవర్తనానురూపముత్తరంప
త్యంస్తావదుద్ధవస్యభగవద్విరహాత్కర్త్యావేశేన ప్రతివచనాసామర్థ్యమాహచాదరాయణిః ॥ ఇతిత్యాదిషడ్భిః॥క్షత్త్రావి
దురైః,ప్రియాశ్రయాంప్రియభగవద్విషయాం,వార్తాంప్రతి,ఇత్యుక్తప్రకారేణ , పృష్టః,భాగవతఃఉద్ధవః,భేత్కర్త్యా
స్నేహవిశేషాత్,స్మరితఃఈశ్వరఃకృష్ణోయస్యసః,ప్రతివక్తుంఉత్తరంవక్తుం, నచోత్సేహేనసమర్థోఽభూత్ ॥ ౧ ॥
వీతదేవకైముత్యన్యాయేనప్రపశ్యయతిద్వాభ్యామ్ ॥ యఇతి ॥ పశ్యహాయనఃపశ్యవర్షః-యః ఉద్ధవః - మాత్రాజనన్యా
ప్రాతరాశాయప్రాతరోజనార్థం - యాచితఃప్రార్థితః-తంప్రాతరాశం-నైచ్చత్-కథంఘాతస్స-అన్యశ్రీకృష్ణస్య - స
పర్యాంపూజాం-చాలలీలయారచయత్ - చాలక్రీడయాశ్రీకృష్ణంకంచితృరికల్పపరికల్పితై రేవసాధనైఃపరివర్యాం మర్ష

స్మిత్యర్థః ॥ ౨ ॥ ఎవంబాల్యప్రభృతతస్యభగవతస్సేవయా-కాలేన-జరసంజరాం-గతఃప్రాప్తః-సఉద్ధవః-వారాంప్రతి-
 పుష్టః-భర్తుఃశ్రీకృష్ణస్య - పాదావనుస్తరక-కథంప్రతిబ్రూయాత్ ॥ ౩ ॥ ఎవంప్రత్యుత్తరాసామర్థ్యమభిధాయ, అథత-
 స్యపరిపూర్ణభక్తియోగనపరవశస్యమహతాప్రయత్నేనసామర్థ్యమాహ ॥ సఖి ॥ కృష్ణాక్షి సుధయా-సాధునిర్వృతః-తీవ్ర-
 ణభక్తియోగననిమగ్నఃపరవశః - సఉద్ధవః-ముహూర్తమూత్రంతూష్ణీమభూత్ ॥ ౪ ॥ పులకనరోమాఞ్ఞేనో-చ్ఛిన్నం
 వ్యాప్తంసర్వమంగుస్యసః - మీలదృశానిమీలతదృష్ట్యా - శుచఃఆనన్దాశ్రుణి-ముచ్చా-స్నేహాప్రసరసంక్లతఃభగవతయ-
 స్సేహః-తస్యప్రసరణవ్యాప్త్యా - సంప్లతఃఆర్ద్రచిత్తః-ఉద్ధవః-తేనవిదురేణ-పూర్ణార్థఃకృతకృత్యఃలక్ష్మితః ॥ ౫ ॥ శన-
 కైరితిభగవానెవలోకః-తస్మా - స్మృలోకందెహానుసన్ధానం-శనకైః-పునరాగతః-నేత్రేవిమృజ్యసంమృజ్య-ఉత్పయభగ-
 వదాఖ్యలోకస్యజాతత్వాద్విస్మయంప్రాప్నువత్ - ఉద్ధవః-విదురంప్రత్యాహ ॥ ప్రత్యభావత ॥ ౬ ॥ తదుత్తరమేవాహ ॥
 కృష్ణేత్యాదినా ॥ కృష్ణఎవద్యుమణిఃసూర్యః-తస్యనిమోచలస్తమయేనతి-అజగరేణకాలరూపమహాసర్పేణ-నఃఅస్మాకం-
 గృహేమ-గీర్ణేమగ్రస్తేమ-గతశ్రీమభ్రష్టభగమసత్సు - కుశలంత్వత్ప్రప్తానాంకుశలం-అహంకింనుబ్రూయామ్ ॥ ౭ ॥ గత-
 శ్రీత్వమేవాహ ॥ దుర్భగఇతి ॥ బతేతిభద్ర-అయంలోకఃజనః-దుర్భగః-యదవస్తు-సుతరామపిదుర్భగా-యేయదవః-సంవస-
 న్తఃకృష్ణేనసహవసన్తోపి-హరింభగవన్తం - నవిదుః, కిన్తుస్వసదృశఎవానుమపీతివిదుః, తత్రదృష్టాన్తఃమీనాఃమత్స్యః-ఉడు-
 పంప్లవమివమీనాహుయదుప-మయమపికశ్చిజ్జలచరఇతిజానన్తి - నతూత్తరణహేతురయమితి-ఎవంయదవోవ్యగ్రం శ్రీకృష్ణ-
 స్సాస్వశ్రితదురితాస్యపహరక సంసారపారంతారయతీతినజానన్తి - కిన్తుకశ్చిద్యాదవఎవేతి ॥ ౮ ॥ ఏతదేవాహ ॥ ఇక్లిత

ర్యాంచాలలీలయా ॥ ౨ ॥ సకథంసేవయాతస్యకాలేనజరసంగతఃపుష్టోవారాంప్రతిబ్రూయాద్భర్తుఃపాదా-
 వనుస్తరక ॥ ౩ ॥ సముహూర్తమభూతూష్ణీంకృష్ణాక్షి సుధయాభృశమ్ ॥ తీవ్రేణభక్తియోగననిమగ్నస్సాధుని-
 ర్వృతః ॥ ౪ ॥ పులకోద్భిన్నసర్వాక్షోముచ్చాస్థిలదృశశుచః ॥ పూర్ణార్థోలక్ష్మితస్సేనప్రేమప్రసరసంప్లతః ॥ ౫ ॥
 శనకైర్భగవల్లోకాన్స్మృలోకంపునరాగతః ॥ విమృజ్యనేత్రేవిదురంప్రత్యాహాద్ధవఉత్పయ ॥ ౬ ॥ ఉద్ధవఉవా-
 చ ॥ కృష్ణద్యుమణినిమోచగీర్ణేష్వజగరేణహంకింనునఃకుశలంబ్రూయాం గతశ్రీమగృహేష్వహమ్ ॥ ౭ ॥ దుర్భగో-
 బతలోకో-యంయదవోనితరామపియేన-వసన్తోనవిదుర్నిరిమీనాఇవోడుపమ్ ॥ ౮ ॥ ఇక్లితజ్ఞాఃపురుప్రౌఢా-
 కారామాశ్చసాత్వతాః ॥ సాత్వతామృషభంసర్వేషాతావాసమమంసత ॥ ౯ ॥ దేవస్యమానుయాస్సృష్టా-
 యేహాన్యేహ్యసదాశ్రయాః ॥ భ్రామ్యతేధీర్మతద్వాక్త్యైరాష్ట్రస్యప్రాత్తనాంహరా ॥ ౧౦ ॥ ప్రదర్శ్యతేప్రతపసా-
 మవిత్వస్తదృశాన్మణామ్ ॥ ఆదాయా-స్తరధాద్యస్తుస్వబిమ్బం-లోకలోచనమ్ ॥ ౧౧ ॥ యన్తర్వ్యభిరౌపయ-
 క-స్వయోగమాయాబలందర్శయతాగృహీతమ్ ॥ విస్తాపనంస్వస్యచసౌభగధేఃపరంపదంభూషణభూషణా

జాఇతి ॥ ఇక్లితజ్ఞాఃపరచిత్తవృత్తిజ్ఞాః అతఏవ-పురుప్రౌఢాఃబహునిపుణాః-ఎకారామాఃఎకస్థానవర్తినశ్చ-సాత్వతాఃయా-
 దవాః-సర్వే - సాత్వతామృషభంయాదవానాంశ్రేష్ఠంశ్రీకృష్ణం-భూతావాసంక్షేత్రజ్ఞమేవా-మన్యస్త ॥ ౯ ॥ సకేవలం-
 యాదవాఎవభూతావాసమమంసత-అన్యేపీత్యాహ ॥ దేవస్యతి ॥ దేవస్యభగవతో-మానుయా-స్సృష్టాఃమోహితాః-అత-
 ఎవా-స-దచేతనంశబ్దాదికం-భోగ్యత్వేనాశ్రితాః-అన్యేచ-యేశిశుపాలాదయ - సైసర్వేపి-భూతావాసమమంసతేతిపూర్వే-
 ణాన్వయః ॥ తర్హిభవదాదయోపిమాయాస్సర్వావిశేషాన్జానీయరిత్యతలహ ॥ భ్రామ్యతేఇతి ॥ ఆత్మనివరమాత్మనిహణ-
 ఉప్రాత్తనాంసమర్పితమనసాం - మాదృశానాం-ధీ-స్తద్వాక్త్యైః-భగవన్న్యామోహితానాంజీవో-యమిత్యాదివాక్త్యై-
 ర్మభ్రామ్యతే ॥ దదామిబుద్ధియోగంతంయేనమాముపయాన్తిత్, ఇతిభగవతైవగీతత్వాదితిభావః ॥ ౧౦ ॥ భవత్వేవం,,
 అజస్యవారాంసఖేకీర్తయేత్యస్యకిముత్తర - మిత్యతలహ ॥ ప్రదర్శ్యత్యాదినా ॥ యఃభగవాన్-తప్తంతపఃయై-సైహామవిత్వ-
 ప్రాఃదృశఃయేషాంతేషాం - నృణాం-లోకలోచనం-కైరవలోకనీయం-కర్తృణిల్లుట్-అతిసున్దరం - స్వస్య-విమ్బంవలః,
 ప్రదర్శ్యదర్శయిత్వా - ఆదాయస్వబిమ్బంగృహీత్వా-అస్తరధాత్ అస్తరధే ॥ ఆదాయా-స్తరధాదిత్యనెనస్వబిమ్బేనైవస-
 హస్యలోకగమనం-నతుప్రాకృతవదితిసూచితమ్ ॥ ౧౧ ॥ లోకలోచనమిత్యనెనసూచితమేవపురుషసౌన్దర్యంవర్ణయతిత్రి-
 భిః ॥ యదితి ॥ మర్త్యలీలాసుమనుష్యలీలాసు-ఔపయికంయోగ్యం - స్వస్య-యా-యోగమాయాఅశ్చర్యశక్తిః తస్యాః-బలంద-
 త్పయతా-లోకస్యతిశేషః, గృహీతంఉపాత్తం-స్వస్యచస్వస్యాపి-విస్తాపనం ఆశ్చర్యకరం-సౌభగధేఃసౌభాగ్యసమృద్ధేః-
 పరంపదంపరాకాష్ఠాభూతం - భూషణభూషణాంభూషణాన్యాభరణాదీనికొస్తుభాదీనిభూషయన్త్యలంకర్యప్రీతిభూ-
 షణభూషణాన్యజ్ఞానిఉరఃప్రభృతీని - యన్తింస్త్రీ-ఎవంభూతం - యద్వపు-స్త - దాదాయా - స్తరధాదితిపూర్వేణాన్వ

యః || ౧౨ || యదితి | ధర్మసూనోఃయుధిష్ఠిరస్య . రాజసూయేయాగ-త్రిలోకః|త్రిభువనస్థోలోకః-దృశాంస్వస్త్య
యనం పరమానందకరం . యద్వపుః-నిరీత్య . విధాతుః|బ్రహ్మణః-అర్వాకృత్|అర్వాచీనమనుష్యసృష్టా-యతో-శలంనై
పుణం-తతా-రైస్త్రినసాకల్యేన . ఇహవపుషి-అద్యఇదానీం-గతంపర్యవసిత . మిత్య,మం స్తమనై . విధాతుః|కౌశలంకా
రైస్త్రినాస్త్రినై వవపుష్య పక్షిణం . నాతఃపరంతస్యకౌశలమస్తీత్యేవంమన ఇత్యర్థః-తద్వ పుషోవిధాతృసృష్టత్వమపి
లోకద్వష్టిరియముక్తా || ౧౩ || యస్యేతి || యస్యభగవతఃఅనురాగణ-పుతోవ్యాప్తః-హసోహసనం . రాసః|క్రీడా,
శీలావలోకశ్చ-తైఃసాధనైః-ప్రతిలబ్ధః-మానోబహుమానో-యాభిస్తాః-వ్రజస్త్రియః . దృగ్భిస్సహ-నుప్రవృత్తధియః|ఆ
నుప్రవృత్తాః|గచ్ఛన్తమేవానుగతాః|ధియోయాసాంతాః-భగవద్గృహేనువర్త్యన్తర్వా హ్యేన్ద్రియవృత్తయఇత్యర్థః ||
ఆతవ-ఖిలకృత్య శేషాః-ఖిలః|త్యక్తః|కృత్యస్య శేషోయాసాంతాః,కృత్యాకృత్యవివేకశూన్యాసన్తో-వతన్తుః || ౧౪ ||
నస్వీద్య శంభవననుద్దరంవపుఃకిమర్థమన్తద్ధాపితవానితీమాంశజ్ఞాం పరిహరన్వ పుఃపరి గ్రహనిమి త్తంవపుషస్స్వరూపం
చాహ || ప్రశాన్తరూపేష్వితి|అనెనజీవేనాత్మనానుప్రవిశ్యనామరూపేవ్యాకరవాణి ,, నామరూపయోర్నిర్వహితాతేయద
న్తరాతద్భ్రష్టా,,సత్యంచాన్యతంచసత్యమభవ,, దిత్వాదిశ్రుత్యుక్తరీత్యా-సర్వాణీసత్వ ప్రచురాణిరజస్తమః|ప్రచురాణీచ
రూపాణీస్వస్యైవశరీరాణి-తత్ర , ప్రశాన్తరూపేషుసత్వోత్తరేషురూపేషు-ఇతరస్వరూపైర్హోరరూపై-రభ్యర్థ్యమానై
షుపీడ్యమానైషుసత్సు-అనుకమ్పితః|ఆత్మాచిత్తంయస్యసః-సత్వోత్తరేష్వనుకమ్పా పరః-పరావరేశః|సర్వాధిపతిః,భగవా
నజోపికర్తాయ తోత్పత్తిశూన్యోపి-మహదంశయుక్తః|మహతాఅంశేన-బలరామరూపేణ-యుక్తః|సహితః,జాతః|అకర్తా
యత్తస్యేచ్ఛోపాత్తాపాక్రృతదివ్యవిగ్రహవిశిష్టో-వత్సరఇత్యర్థః-యథాగ్నిః-దార్వా దిష్వావిర్భవన్స్వస్వ భావమజహ

జ్ఞమ్ || ౧౨ || యద్ధర్మసూనోర్భూతరాజసూయేనిరీత్యదృక్స్వస్త్యయనం|త్రిలోకః|కారైస్త్రినయతోపగతం
విధాతురర్వాకృత్|కౌశలమిత్యమం స్త || ౧౩ || యస్యానురాగప్లుతహసరాసశీలావలోకప్రతిలబ్ధమానాః|
వ్రజస్త్రియోదృగ్భిరనుప్రవృత్తధియో-వతన్తుః|ఖిలకృత్య శేషాః || ౧౪ || ప్రశాన్తరూపేష్వితరైస్స్వరూపై ర
భ్యర్థ్యమానైష్వనుకమ్పితాత్మా పరావరేశోమహా*దంశయుక్తోహ్యజోపిజాతోభగవాన్యథాగ్నిః || ౧౫ ||
మాంఖిలయత్యేతదజస్యజన్తవిడమ్బునంయద్వసుదేవగపా || వ్రజేచవాసో-రిభయాదివస్వయం*పురాద్య్య
వాత్సీద్యదనన్తవీర్యః || ౧౬ || దునోతిచెత్స్త్వ రతోమమై తద్యదాహపాదావభివన్ద్యపితోః|తాతామ్బుకంసా
దురుశక్తితానాం|ప్రసీదతంనో-కృతసమ్మతీనామ్ || ౧౭ || కోవాఅముష్యాజ్ఞీ సరోజరేణంవిస్తర్తుమీశే
తపుమాన్విజిఘ్రే|యోవిస్ఫురద్భూవిటపెనఘామెర్భారంకృతా నైనతిరశ్చకార || ౧౮ || దృష్టాభవద్భి

దేవావిర్భవతితథా-అయమపిభగవాన్-దేవమనుష్యాదియోనిష్యా విర్భవన్తిరస్తనిఖిలదోషానవధికాతిశయాసంఖ్యేయక
ల్యాణగుణాకరత్వస్వభావమజహదేవావత్సరఇతిదృష్టాన్తాభిప్రాయః || ౧౫ || అజహత్స ర్వజ్జత్వసత్యసంకల్పత్వ
జ్ఞానశక్త్యాదిస్వభావస్యైవపునర్తర్కశీలానుకారోబలై శ్వర్యాచ్ఛాదకోనకర్తాయ త్తత్యత్యాహ || మామితిద్వయేన|అజ
స్యభగవతః-వసుదేవగపాబద్ధనాగారే-య-జ్ఞన్తనః-విడమ్బు నమనుకరణం-నతున్య సింహవదకస్తాదావిర్భావః-పశ్చాత్స్వ
యమప్యమితవీర్యః-కంసభయాదివ-వ్రజేచవాసః-కాలయవనాదిభయాదివ-పురాత్ మఘరాయాః , వ్యవాత్సీత్ ప్రోషితవా
నితీచయత్-ఎతన్తాంభేదయతి|మచ్చిత్తంవ్యామోహయతి-ఎతత్సర్వమై శ్వర్యాచ్ఛాదకమైవేత్యర్థః || ౧౬ || దునోతితి
పితోః|దేవకివసుదేవయోః-పాదా,వభివన్ద్యనమస్కృత్య , హేతాతపితః-హేతమ్బు మాతః-కంసాదురుఅధికం-శక్తితా
నాం,భీతానాం,అకృతసమ్మతీనాం|అకృతశుశ్రూషాదాం-నో-స్తాకం-యువాం|ప్రసీదతం|ప్రసాదంకురుత , మితియదా
హ,ఎత-త్స్త్వ రతోమమ-చిత్తంకర్త,దునోతిభేదయతి || ౧౭ || ఎవంతర్వనీశ్వరఎవాయంకింనస్యా దిత్వా శక్జా-పరి
హితాయమర్త్యశీలామనుకుర్వ్యపునఃపునరై శ్వర్యమప్రిప్రకాశితవానితివదన్తి రతిశయవాత్స ల్యాదిగుణవత స్తస్యవిరసో
-తిదుస్సహిత్యాహసప్తభిః|కోవెతి|అముష్యశ్రీకృష్ణదేవస్య,అజ్ఞీ,సరోజరేణం-విజిఘ్రే-కోవాపుమాన్-తంపిస్తర్తు,
మీశేతశక్తుయాత్-యః|కృష్ణః|విస్ఫురద్భూవిటపెనఘా రెవవిటపశలతా,విస్ఫురన్చలన్ , యోఘావిటపః-తేనఘా
భక్తానువర్తినా,కృతా నైనమ్మత్యనా,భూమె,ర్భారం-తిరశ్చకారఅపహృతవాన్,భూభక్తైనఘాభారాపహరణమై శ్వర్య
ప్రకాశకమ్ || ౧౮ || దృష్టేతి||రాజసూయే , కృష్ణం-ద్వి వతోపిచై ద్యస్యశిశుపాలస్య,సిద్ధిభగవత్ప్రాప్తిః,భవద్భి
ర్వృష్టానను,కథంభూతానిద్ధిః,యాంసిద్ధింయోగినఃభక్తియోగనిష్ఠాః , సమ్యగ్యోగనఏకాన్తభక్తియోగన,సంస్కృతాయది
వాచ్ఛాన్తి-తస్యద్వివతోపి,నిరతిశయపురుషార్థరూపముక్తింప్రయచ్ఛతో-వాత్సల్యనిధిః|కృష్ణస్యవిరహంకస్స హేతః || ౧౯ ||

నకవలంద్విషతాంభజతాంచస్వ పదప్రావకఃఉదాసీనానామపీత్యాహ || తథైవేతిఅహవేయుద్ధే - నయనాభిరామంనయ
నానందకరం-శ్రీకృష్ణముఖకమలం-నైతైగ్రహిబన్తో- సుభవ స్తః-పార్థాస్త్రపూతాఃపార్థస్యా ర్జునస్యా స్తైగ్రహతాఃపవిత్ర
తా-అన్యేపిరాజానః-అన్యభగవతః-పదంస్థానం-ఆపుఃప్రాపుః || ౨౦ || ఎవంమర్త్య లీలామనుకుర్వ తోభూభారావ
తరణము శ్రీపదత్వాదికమైశ్వర్యప్రకాశకమభిహితం - పునరైశ్వర్యంప్రకాశయతోమర్త్యలీలానుకృ తిమాహద్వాభ్యామ్ ||
స్వయమితి||అసామ్యాతిశయఃసమాభ్యధికరహితః- అతఎవ - త్యగధీశఃప్రకృతిపురుషకాలానామీశః-యద్వా , త్రిలోకాధి
పతిః-సత్వాదిగుణేశోవా-అతఎవ-స్వాగాజ్యలక్ష్మ్యైస్వరా-దనన్యాయ-త్త-స్తస్యభావస్సాన్వరాజ్యం - తేన-యా-లక్ష్మీఃచ
శ్వర్యవీర్యయశఆదినంప త్తి-స్తయా - ఆప్రాప్నుమ ప్రాఃకామాయస్య సః-నిత్యంసన్నిహితభోగ్య భోగోపకరణభోగస్తా
నసమృద్ధభిత్త్యర్థః - బలింపూజాం -హరద్భిఃస్వీకుర్వద్భిః-చిరలోకపాలైః-చిరంలోకాన్పాలయద్భిః-కిరీటానాంకోటిభిః-ఈడి
తఃసేవితః-పాదపీతోయస్యసః-స్వయమేవంభూతోపి-భగవాన్ || అన్యహేవిదుర-పరమేష్టిధిశ్చైస్సార్యభౌమసింహాసనై- నివ
ణ్ణముపవిష్టం- ఉగ్రసేనం ప్రతి - స్వయంతి వృక్ష-హేదేవ - నిధారయ - అవధారయేతి - య - న్మృబోధయత్ విజ్ఞాపిత
వాన్-తద్విజ్ఞాపనవచః,తస్యభగవతః - కైంకర్యంకింకరభావ , ముపాశ్రితానాపన్నాన్, అలంభృతా, నిలిపాతెప్యయమేవా
ర్థఃసఃఅస్మా-స్విజ్ఞాపయతిఅస్మాపయతీత్యర్థః || ౨౧ || ౨౨ || పునరైశ్వర్యందయాశుతాంచాహ | అపహృతి | అపహ
౪త్యాశ్చర్య, ఇయంబకీపూతనా - స్తనకాలకూటంస్తనయోస్సంభృతంకాలకూటంవిషం-జిహ్వాంసయాహ-స్తుమిచ్ఛయా,
అపాయయత్, ఎవమసాధ్యదుష్టా-బకీ-ధాత్యాగ్రయశోదాయాః, ఉచితాంతత్సంబంధినింగతిం-తేభేప్రాప్తవతి- ఎవమవరా

ర్మనురాజసూయేచైద్యస్యకృష్ణంద్విషతోఽపిసిద్ధిః | యాయోగినస్సంస్పృహయ నిజసమ్యగ్యో గనకస్తద్వి
రహంసహేత || ౧౯ || తథైవచాన్యేనరలోకపాలాయఅహవేకృష్ణముఖారవిన్దమ్|నైతైగ్రహిబన్తోనయనాభిరా
మంపార్థాస్త్రపూతాఃపదమాపురస్య || ౨౦ || స్వయంత్యసామ్యాతిశయ స్త్యగధీశస్వాంజ్యలక్ష్మ్యైస్తన
మస్తకామః|బలింహరద్భిశ్చిరలోకపాలైఃకిరీటకోట్యేడితపాదపీతః || ౨౧ || తత్తస్యకైంకర్యముపాశ్రితా
నో విజ్ఞాపయత్యగ్గయదుగ్ర సేనమ్|తిష్ఠన్తివణ్ణంపరమేష్టిధిశ్చైస్సార్యభౌధయద్దేవనిధారయేతి || ౨౨ || అపహృ
తీయం స్తనకాలకూటంజిహ్వాంసయాపాయయదప్యసాధ్య | తేభేగతింధాత్యుచితాంతతోఽన్యంకంవాద
యాశుంశరణంభజేమ || ౨౩ || మన్యేనురాన్భాగవతాంస్త్యగధీశేనంరమ్భమార్గాభినివిష్టచిత్రాన్|యేనంయు
గైచక్షుతతార్మ్యపుత్రమంసేనునాభాయుధమాపతస్తమ్|| ౨౪ || వసుదేవస్యదేవక్యాంజాతోభోజేన్ద్రబన్ధనై
చికిర్షుర్భగవానస్యాశ్చమజేనాభియాచితః || ౨౫ || తతోనస్తవజమితఃపిత్రాకంసాద్విబిభ్యతా | ఎకాదశసమా
స్తత్రగూఢార్చిస్సబలోఽవసత్ || ౨౬ || పరితోవత్సపైర్వత్సాంశ్చారన్వ్యహరద్విభుః|యమునోపవనెకూ

ధవత్యాఅపిముక్తింయోద త్రవాన్-తతోభగవతోఽన్యందయాశుంకంపురుషంశరణం-భజేమవ్రజేమ || ౨౩ || నను, నా
న్యఃపథాలయనాయవిద్యత,, ఇతిభగవతోభక్తియోగప్రాప్యత్వ శ్రవణాత్కథముదాసీనానాంద్విషతాం చముక్తింప్రాయ
చ్ఛదిత్యతఆహ || మన్యభితి || త్యగధీశేత్రిలోకేశ-భగవతి-యేనంరమ్భమార్గాభినివిష్టచిత్రాః,సంరమ్భఃకోధావేశః-తేనమా
ర్గేణా-భినివిష్టంచేతోయేషాంతే-యేవ-సంయుగయుద్ధేప్రాణాంస్త్యక్ష్యస్తః-తార్మ్యపుత్రస్యగరుత్మతోఽంసేభుజై,ఆ
పతస్తంబధిష్ఠాస్తం,సునాభంచక్ర-మాయుధం-యస్యసః-తంసునాభాయుధంచకాయుధధరం-భగవన్తం , అచక్షుతఅప
శ్యన్-తాన్తస్సర్వాస్సరాన్-దైవసమృత్త్యాజాతా-న్భాగవతాన్భగవద్భక్తానెవ-మన్యే,తస్మా త్సేనాభ్యపాయేనమ
నఃకృష్ణేనివేశయే,,దితివత్స్యమాణరీత్యాభక్తియోగనిష్ఠతుల్యాఎవద్విషదాదయోపీతిభావః || ౨౪ || అథా ౨ వతార
ప్రభృతిదివ్యచెష్టితానిసంగ్రహేణవర్ణయేతి|వసుదేవస్యత్యాదినా||భోజేన్ద్రఃకంసః-తస్య-బన్ధనెకారాగృహే , వసుదేవస్య
తచ్ఛార్పాయాందేవక్యాం-జాతఃఅవతీర్ణః-కథంభూతో-భగవాన్ - సమగ్రజ్ఞానశక్తిబలైశ్వర్యా దినంపన్నఃఅజేనవ్రహ్మ
ణా-౨భియాచితఃప్రాగ్ధితః-అస్యాఃధూమేః,శంసుఖం-చికిర్షుఃకర్తుమిచ్ఛుః-ఎవంభూతోఽవతీర్ణభిత్త్యర్థః || ౨౫ || కం
సా-ద్విబిభ్యతాఅతిభీతేన , పిత్రావసుదేవేననిమిత్తధూతేన-నస్తవజ-మితఃగతః,ఎకాదశ,సమాఃవత్సరాన్ , తత్రనస్తవశై,
గూఢార్చిః అనభివ్యక్తైశ్వర్యః-సబలిఃసరామః-అవసత్ ఉషితవాన్ || ౨౬ || కైంకర్యన్నవసదిత్యాహ | పరితఇతి||వ
త్సపైఃవత్సపాలైస్సహ-వత్సాన్,పరితః-చారయన్,కూజద్భిః-ద్విజైఃపక్షిభిః,సంకుచితాఃవ్యాప్తాః-అక్షిపాః-యస్మిం
స్తస్మిన్-యమునానద్యా-ఉపవనెప్రాస్తవనెస్వయంవిభుఃసర్వాస్త్రామీనన్ || కౌమారీం,వనవాసిनाం , ప్రేక్షణీయాం

చెష్టాం, దర్శయన్ - స్వయంహాసన్నైవ - రుదన్నివ, ముగ్ధస్సుందరోయాబాలసింహ, స్తస్యైవావలోకనంయస్యసః - వ్యహరత్
అక్రీడ-దిత్తిశ్లోకద్వయమేకాన్వయమ్ * ॥ ౩౨ ॥ ౨౮ ॥ ప్రయుక్తానితిభోజరాజేనకంసేన, ప్రయుక్తాప్రేషితా
మాయినఃపశ్చాత్కా-కామరూపిణఃస్వచ్ఛానురూపవేషధారిణః-తాంస్తాన్, శకటధనుకారిష్టాదీన్ - వ్యనుదత్ అహనత్,
బాలఃక్రీడనకానివెత్యనాయాసేదృష్టాన్తః-క్రీడనకాన్క్రీడార్థంస్వకల్పితోపకరణానీవెత్యర్థః * ॥ ౨౯ ॥ *విపన్నానితి॥
విషతోయేనకాళియహృదతోయేన-విపన్నానాపన్నాన్ - మూర్ఛితానిత్యర్థః-దృష్వైతిశేషః-ఘజగాధిపంకాళియం-నిగృహ్య
విపన్నానుత్థాప్య, ప్రకృతిస్థితంత్యక్తవిషం-తత్తోయంకాళియహృదజలం, గాః, అపాయయత్ పానమకారయత్ * ॥ ౩౦ ॥ *
అయాజయదితి॥ ఉరుభారస్యబహుభారస్య, సంభృతస్య, విత్తస్య, సద్యయంసమీచినోపయోగం-చిక్కిర్లుః, ప్రభుః-ద్విజోత్త
మైస్సహితః-గోసవేనగోసవాఖ్యాయాగేన-గోపరాజంసన్దం, అయాజయత్ * ॥ ౩౧ ॥ *వర్తతీతిభగ్నమానెవిహతపూ
జె, ఇన్ద్రే, కోపాద్వర్తతినతి, హేభద్రవిదుర-అతివిహ్వలఃఅత్యాపన్నః, వ్రజః-అనుగృహ్యతాప్రసాదయతా, గోత్రః-వర్వతప
వ-లీలాతపత్రం-తేన-తాగ్రతఃరక్షితః * ॥ ౩౨ ॥ *శరదిత్యాది॥ శరదిశరత్కాలే, యశ్యశీచన్ద్ర మాః, తస్యకరైఃకిర
ణైః-మృష్టంఉజ్వలం-రజనీముఖంప్రదోషం-మానయన్కృతార్థతాంతస్యాపాదయన్నిత్యర్థః-ప్రీతాం గోపీనాం-మణ్డలంమ
ణ్డయతిఘోషయతితిమణ్డలమణ్డనః-కలాన్య వ్యక్తమధురాణి - వదన్య త్సరాణియస్మిన్-ర్షణితత్తథా, గాయన్, రేమేత

జద్విజసంకులితాఙ్గిపె ॥ ౨౭ ॥ కౌమారీందర్శయంశ్చెష్టాంప్రేక్షణీయాంవ్రజౌకసామ్ | రుదన్నివహాసన్నుగ్ధ
బాలసింహావలోకనః ॥ ౨౮ ॥ (సవివాధివయోలక్ష్మ్యైనికేతంసితగోవృషమ్ | చారయన్ననుగాన్గోపాన్రణద్వైబ
రశీరమత్) ॥ ప్రయుక్తాన్భోజరాజేనమాయినఃకామరూపిణః | లీలయావ్యనుదత్తాంస్తాన్బాలఃక్రీడనకానివ |
విపన్నాన్విషపాసేననిగృహ్యఘజగాధిపమ్ | ఉత్థాప్యపాయయద్గవఃస్తతోయప్రకృతిస్థితమ్ | ౩౦ ॥ అయాజ
యద్గోసవేనగోపరాజంద్విజోత్తమైః | విత్తస్యచారుభారస్యచిక్కిర్లుస్సద్వయంవిభుః | ౩౧ ॥ వర్తతీన్ద్రేవ్రజఃకో
పాద్భగ్నమానె-తివిహ్వలః | గోత్రలీలాతపత్రేణతాగ్రతోభద్రానుగృహ్యతా | ౩౨ ॥ శరచ్ఛశికరైర్వృష్టం
మానయన్రజనీముఖమ్ | గాయన్కలపదంరేమేప్రీతాంమణ్డలమణ్డనః | ౩౩ ॥ *~~~~~*
~~~~~ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, శ్రీతృతీయస్కంధే, విదురోద్ధవసంవాదే, ద్వితీయోఽధ్యాయః. ~~~~~
ఉద్ధవఉవాచ ॥ తతస్స ఆగత్యపురంస్వపితోశ్చిక్కిర్లుయాశంబలదేవసంయుతః * | నిపాత్యతుక్ష్ణాద్రిపుయాధనా
థంహస్తవ్యకర్షద్వ్యసుమోజసోర్వామ్ | ౧ ॥ సాందీపనెస్సకృత్ప్రకంబ్రహ్మధీత్యసవిస్తరమ్ | తస్మైపా
దాద్వరంపుత్రంమృతంపశ్చజనోదరాత్ ॥ ౨ ॥ సమాహుతాభీష్టకకన్యాయాశ్రియస్సవరైస్సబుభూషయై
షామ్ | గాన్ధర్వవృత్త్యామిషతాంస్వభాగంజహౌ పదమూర్ధ్నిదధత్సుపర్ణః | ౩ ॥ కకుద్దివో-విద్ధనసోదమ
త్వాస్వయంవరేనాగ్నజితీమువాహ | తద్భగ్నమానానపిగృహ్నతోజ్ఞాన్జఘ్న-తుతశ్చప్రభృతస్సవ

రమత్ * ॥ ౩౩ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతచన్ద్రచన్ద్రికాఖ్యానాయాం శ్రీ భాగవతవ్యాఖ్యానాయాం తృతీయస్కంధే ద్వితీయోఽధ్యాయః *
ఎవంసన్దప్రజెబృన్దావనైవకృతానిచెష్టితానిసంగ్రహేణావర్ణయత్, అథ వ్రజాన్సద్గురామేత్యభగవతాకృతానితతో
ద్వారకామేత్యకృతానిచసంగ్రహేణావర్ణయత్త్యధ్యాయద్వయేన ॥ తత ఇతి ॥ స్వపితోఃదేవకీవసుదేవయోః-శంసుఖం-చిక్కిర్లుయా
కర్తుమిచ్ఛయా, బలదేవసంయుతః, తతఃవ్రజాత్, పురీంమధురాపురీ-మాగత్య, హతంస్వనెతిశేషః-రిపుయాధనాథంకంసం,
వ్యసుంగతప్రాణం-ఓజసాబలెనతుక్ష్ణాద్రాజమఞ్చో, దుర్వాప్యంభూమ్యాం, నిపాత్య, వ్యకర్షత్ విచకర్ష * ॥ ౧ ॥ *సాందీ
పనెరితి॥ సాందీపనఃఉపాధ్యాయా, తస్కృత్ప్రకం, సవిస్తర-ఉడగ్లోపేతం, బ్రహ్మవేద-మధీత్య, తస్మైసాందీపనయే, మృతం
పుత్రం, వరంమృతపుత్రప్రదానరూపంవరం-పశ్చజనోదరాత్ పశ్చజనోదరవిదారణద్వారాపుత్రమానీయ, ప్రాదాత్ * ॥ ౨ ॥ *
సమాహుతాఇతి ॥ శ్రియఃలక్ష్మ్యై-స్సవరైస్సమానరూపేణ - యుక్తయేతిశేషః-భీష్టకకన్యాయుక్తిత్యా - నిమిత్తభూత
యా-తదుద్వాహిర్ధమిత్యర్థః-యేశిశుపాలాదయ - స్సమాహుతాఃసమ్యగ్గాహుతాః-రుక్త్యాదిభిరితిశేషః-తేషాంచైద్యాదీ
నాం-మిషతాంపశ్యతాం-మూర్ధ్ని-పదం - దధద్ధధానః-తానభిఘాయేత్యర్థః-గాన్ధర్వవృత్త్యాపరస్పరసంకేతయాపయాపు
త్త్యా, బుభూషయాభవితముదోధుమిచ్ఛయా - సుపర్ణఃకోభమానరథః-స్వభాగంరుక్తిణీం, రాఘవ్యై - భవత్సీతారుక్తిణీ
కృష్ణజన్మని ॥ అన్యేషుచావతారేషువిష్టోరేషా-నపాయినీభాను-రస్యప్రభాయథే, త్యాద్యక్తరీత్యాస్వాంశభూతాని
త్యానపాయినీం-జహౌహృతవాన్ * ॥ ౩ ॥ *కకుద్దివఇతి ॥ అవిద్ధనసఃఅచ్చిద్రనాసికాన్-కకుద్దివఃవృషభాన్-దమిత్వా
భిన్ననాసికాన్కృత్వా-నాగ్నజితీంనగ్నజితఃకన్యాం-స్వయంవరే-ఉవాహఉదవహత్ - తద్భగ్నమానాన్-తేనకకుద్దివమ

నెన-భగ్నః మానః బలినోవయమిత్యభిమానో-యెషాం-తానపి-గృహ్యతః కామయమానాః - నాగ్నజతీమిత్యనువజ్యతే-అత
 ఎవాజ్ఞాః మూర్ఖాన్-శస్త్ర భృతః శస్త్రాధారిణోన్మపాః-స్వయంతచ్చస్త్రైరక్షతః-జఘ్నజఘానః ॥ ౪ ॥ చరిత్రాస్త
 రమాహ ॥ ప్రియమితి ॥ స్వయంప్రభుః స్వతస్త్రివచ-గ్రామ్యభవస్త్రీపరతస్య గ్రామభవజనభవ-ప్రియాయాస్సత్య భామా
 యః-ప్రియం-విధిత్సుక రుమిచ్చుః-ద్యు తరుం పారిజాతం-అర్చత్-హృ తవాః-కథంభూతం-యదర్థయస్య పారిజాతస్య
 అర్థసిమి తై-తద్వి మోచనాయేత్యర్థః-వజ్రీశ్వరః-సగణః మరుద్గణసహితః-రుషాకో ధన-అన్యః-తంపారిజాతాపహ ర్తారం
 భగవన్తం, ప్రత్యాద్రవత్-స్త్రీ ప్రెరితోయోద్ధుమభిముఖమాపతత్-తంతథాభూతమిత్యర్థః కృత్సన్మశ్రీకృష్ణ శేషతామజా
 నానంస్త్రీపరతస్యంవజిణంసిద్ధతి-అయంవ, జీవధూనాంస్త్రీణాం-క్రీడామృగః-క్రీడార్థంసంపాదితమృగభవ-భగవాన్తు,
 పతింవిశ్వస్యేతి, శ్రుత్యుక్తరీత్యా, విశ్వశేషిత్వాత్తస్యస్వ శేషభూతపారిజాతాపహరణంయం క్తమేవ-నై తావతాస్త్రీపా
 రతస్యైవ, ఇద్రస్యతు, అనాత్మ న్యాత్మ బుద్ధిర్యాఅస్యస్వమితియామతి, రిత్యుక్తరీత్యా-పారిజాతేస్వత్వమభిమన్య మా
 నస్యాజ్ఞానమేవేతిభావః ॥ ౫ ॥ అన్యదపిదివ్యచైష్టితమాహ ॥ సుతమితి ॥ మృథేయధై-వపుషా, భిమ స్త్రీతం-గ్రస న్తమివ
 స్థితం-సునాభేనచక్రాయుధేన-ఉన్త ధితంభిన్నం-సుతంస్వసుతంసరకం-దృష్ట్వా-ధరిత్రాన్యనరకమాత్రా భూమ్యా-ఆమన్త్రి
 తః-పార్థితః-త త్తనయాననరకస్యసుతాయ-శేషంస్వపరిగృహీతాదవశిష్టంకోశరాజ్యా దికం-దత్వా-తస్యనరకస్యా, స్తః
 పుర-మావివేశప్రవిష్టవాః ॥ ౬ ॥ తత్రేతితత్రతల స్తఃపురే-కుశేనభూపుత్రేణనరకేణ-ఆహృతాఅనీతాః-నరదేవకన్యాః

స్తై ॥ ౪ ॥ ప్రియంప్రభుగ్రామ్యభవప్రియాయావిధిత్సురార్చద్వ్యతరుంయదర్థే-వజ్రాద్రవ త్తంసగణోరు
 షాన్యః-క్రీడామృగో-యంరచితోవధూనామ్ ॥ ౫ ॥ సుతంమృథేయవపుషాగ్రసన్తదృష్ట్వా సునాభోన్మధితంధరి
 త్రాన్య ॥ ఆమన్త్రితస్తత్తనయాయ శేషందత్వాతదస్తఃపురమావివేశ ॥ ౬ ॥ తత్రాహృతాస్తానరదేవకన్యాఃకు
 శేనదృష్ట్వాహరిమా ర్తబన్ధుమ్ ॥ ఉత్థాయసద్యోజగృహుఃప్రహర్షప్రీడానురాగప్రహితావలోకైః ॥ ౭ ॥ ఆసాం
 ముహూర్తవికస్త్రిన్నానాగారేషుయోషితామ్-సవిధంజగృహేపాణింపురుషాపస్వమాయయా ॥ ౮ ॥ తా
 స్వపత్యాన్యజనయదాత్మతుల్యానిసర్వశః ॥ ఎకైకస్యాందశదశప్రకృతేర్విబుభూషయా ॥ ౯ ॥ కాలమాగధసా
 ల్వాదీనసీకైరున్దతఃపురమ్ ॥ అజీఘనత్వ్యయంకాంశ్చిత్వపుంసాం తేజఆదిశః ॥ ౧౦ ॥ శమ్భరంద్వివిదంబాణం
 మురంపల్వలమేవచ ॥ అన్యంశ్చదన్తవక్త్రాదీనవధీతాంశ్చ ఘాతయత్ ॥ ౧౧ ॥ అథతేభ్యాత్మపుత్రాణాంపక్ష
 యోఃపతితాన్మృపాః ॥ చచాలభూఃకురుక్షేత్రంయేషామాపతతాంబలైః ॥ ౧౨ ॥ సకర్ణదుశ్శాసనసౌబలానాం
 కుమన్త్రిపాకేనహతశ్రియాః-యుషామ్ ॥ సుయోధనంసానుచరంశయానంభగ్నోరుముర్వ్యాం నననన్తప

రాజకుమార్యః-ఆ ర్తబన్ధంహరిం-దృష్ట్వా-సద్యస్తదైవ-ఉత్థాయ ప్రహర్షశ్చప్రీడాచఅనురాగశ్చ, తైః-ప్రహితాః-ప్రెరితాః
 యోవలోకా స్తైర్జగృహుఃస్వీకృతవత్వః ॥ ౭ ॥ ఆసాంస్వీకృతవతీనాంయోషితాం-పాణీ-నానాగారేషుప్రతి
 యోషిద్విభిన్నైషుగృహేషు-వికస్త్రిన్మేవముహూ ర్తై-స్వ మాయయాస్వీయసంకల్పేన-స్వయమపిబహురూపః-సవిధం సవిధి,
 యథావిధి, జగృహేగృహీతవాః ॥ ౮ ॥ తాసుగృహీతపాణింస్త్రీషు-ఎకైకస్యాంభార్యా యాం-సర్వశఃసర్వ
 ప్రకారైః, ఆత్మనాతుల్యాన్య, పత్యా ని-దశదశ-అజనయత్ ఉత్పా దయామాసకైక రుమిచ్చ యా-ప్రకృతేర్విబుభూ
 షయాభవతుమిచ్చయా-వృద్ధిచ్చయేత్యర్థః-మన్నియామ్యాయః-ప్రకృతేర్వృద్ధిరీదృశీతిప్రకాశయితుమితి యావత్ ॥ ౯ ॥
 కాలేత్యాది ॥ కాలః-కాలయవసః, మాగధః-జరాసన్ధః-కాలప్రభృతీ-అసీకై-స్సైన్యైః, పురీం, రున్దతః-అవృణ్వతః-స్వయంఅ
 జీఘనత్ ఘాతయత్ ॥ స్వపుంసాంభీమార్జునాదీనాం-దివ్యంస్వీయం-తేజః-ఆదిశన్ద త్రవాః-భీమాదిద్వారాస్వయమేవతే
 షాంసామర్థ్యప్రదానెనహ-నైత్యర్థః ॥ ౧౦ ॥ ఎతదేవాహ-శమ్భరమితి-శమ్భరద్వివిదపల్వలాదీ-నన్యా సవీకాంశ్చిత్ప్రద్యు
 మ్నరామాదిభిర్హుతయత్-అడభావఆర్జు-ఘాతయత్-ఘాతయన్తివాపాతః-దన్తవక్త్రాదీ-స్వయమేవావధీత్ ॥ ౧౧ ॥
 అథేతి-తేతవ, భ్రాత్రః-పాణ్డుధృతరాష్ట్రయోః-యేపుత్రా యధిష్ఠిరాదయోదుర్యోధనాదయశ్చ-తేషాంపక్షయోః-పతి
 తాః-పార్తీపాః-నృపాః-అఘాతయదిత్యనువజ్యతే, కథంభూతాః-నృపాః-యేషాం-కురుక్షేత్రంప్రత్యాప
 తతాం-సృణాం-బలై-స్సైన్యైః-భూస్స ర్వా పిఘామిః, చచాల ॥ ౧౨ ॥ ఎవంస్వయం నిహత్య ఘాతయిత్వా
 చస్వకులంసంజహీర్ను స్తద్భ్రాతృపుత్రతత్పక్షపాతినాంచవధేననభువోభాగః-క్షపితభృత్యమంస్త్ర్యాహ-సభితి-సభగవాః ॥

కర్ణాదీనాం - కుత్సితమన్త్ర పాకేన-స్వానిష్టావహాలోచనఫలెన-హతా, శ్రీఃసంపత్, ఆయుశ్చ, యస్య తం-భగ్నాపూరూయ
స్యతంభగ్నోయం - ఉర్వాస్యంభూమ్యాం, శయానం-సానుచరందుర్యోధనం-పశ్యన్నపినననన్దసంతోషంనప్రాప్తం ॥౧౩॥
అసంతోష హేతుంవదం స్తత్ప్రకారమేవాహ ॥ కియానితి ॥ మదం శైఃమచ్చ రీరభూతైః-ద్రోణభీష్మాద్జనభీమాఃమూలమా
దిర్యేషాంతైః-మదం శైఃభీమార్జునాదిభి - రష్టాదశాక్షౌహిణీకఃఅష్టాదశాక్షౌహిణీసంఖ్యా యుక్తః-క్షపితఃనిరస్తః - సచా
సావురుభారశ్చ - క్షపితోరుభారోఽయంకియాక్ష అత్యల్ప ఇత్యర్థః-భీష్మాదిద్వా రామయాభూభారోహినిశ్చే హేనావతారి
తః-కుతః-యద్యస్తా - ధుర్విషహంసోధుమశక్యం-యదూనాంబలమా సైతిష్ఠతి ॥౧౪॥ * ఏవమనభినన్ద్యస్వకులసంహృ
తాపుపాయంసంచి నితవానిత్యాహ ॥ మిథఇతి ॥ మాధ్వ్యస్సు రాయాః-మదాత్-తామ్రాణివిలోచనానియేషాం తెషాం-
ఏషాంయదూనాం-యదా-విప్రశాపనిమిత్తానిష్టపరిజిహ్మీర్షయాప్రభాసతీర్థాగమనానన్తరం - వివాదో-భవితాభవిష్యతి- త
దా-ఇయానైవైషాంవధోపాయః - నాతోఽన్యోస్తికోసావిత్యతఆహ॥మయి-సర్వాన్తరాత్మనిసర్వసంహ ర్తరిమయి-ఉద్య
తేమల్లోకంగ స్తముద్యుక్తైసతి-స్వయమేవై తె - వివాదేన-అన్తర్దధతేఅన్తర్దధీర౯-నక్ష్యన్తి-స్త ॥౧౫॥ * ఏవమితి॥ ఏవం
ఉక్తరీత్యా-సంచిన్ద్య - భగవాన్-స్వరాజ్యే-స్వస్యధర్మజస్య రాజ్యం-తస్మిన్-ధర్మజంయుధిష్ఠిరం - స్థాప్యస్థాపయిత్వా-ల్ప
బాహ్లోఽసమాసత్వాత్ - సాధూనాం-వర్తవర్ణాశ్రమమర్యాదాం-దర్శయన్ స్యానుష్ఠాననలోకమనుష్ఠాపయన్ - సుహృదః
మిత్రాణి-నన్దయామాససంతోషయామాస ॥౧౬॥ * ఉత్తరాయామితి ॥ అభిమన్యునా-స్వభార్యామయత్తరాయం-

శ్లో॥౧౩॥ కియాన్భువోఽయంక్షపితోరుభారోయద్ద్రోణభీష్మాద్జనభీమమూలైః । అష్టాదశాక్షౌహిణీకోమ
దంశైరా సైబలందుర్వి షహంయదూనామ్ ॥ ౧౪ ॥ మిథోయదైషాంభవితావివాదోమాధ్వ్య మదాత్తా
మ్రవిలోచనానామ్ । నైషాంవధోపాయఇయానతోఽన్యోమయ్యుద్యతేన్తర్దధతేస్వయంస్త ॥ ౧౫॥ ఏవంసం
చిన్ద్యభగవాన్ స్వరాజ్యేస్థాప్యధర్మజమ్ । నన్దయామాససుహృదస్సాధూనాంవర్త దర్శయన్ ॥౧౬॥ ఉత్త
రాయాంధృతఃపూరోర్వంశస్సాధ్వభిమన్యునా । సవైద్రోణ్యస్త్రసంభిన్నఃపునర్భగవతాధృతః॥౧౭॥ అయా
జయధర్మసుతమశ్వమైధే ప్రీభిర్విభుః । సోపిత్వైమనుజై రక్షత్రైమెకృష్ణమనువ్రతః ॥ ౧౮ ॥ భగవానపివిక్వా
త్తాలోకవేదపథానుగః । కామాన్సిషేవేద్వార్వత్యామాసక్తస్సాంఖ్యమాస్థితః ॥ ౧౯॥ స్నిగ్ధస్త్రితావలో
కేనవాచాపీయుషతుల్యయా । చారిత్రేణానవద్యేనశ్రీనికేతేనచాత్మనా ॥ ౨౦ ॥ ఇమంలోకమముంచై వరమ
యన్ సుతరాంయదూన్ । రేమేక్షణదయాద త్తక్షణప్రీక్షణసౌహృదః ॥ ౨౧ ॥ తస్యైత్థంరమమాణస్యసంవ
త్సరగణాన్బహున్ ॥ గృహమేధిషుయోగేషువిరాగస్స మజాయత ॥ ౨౨॥ దైవాధీనేషుకామేషుదైవాధీన

పూరోర్వంశః-సాధుధృతః - పూరోర్వంశవర్ధకఃపరిక్షిదుత్పాదితః-సవైపరిక్షిత్-ఉత్తరాగర్భస్థః-ద్రోణైరశ్వతామ్నాఽ
స్యైబలబ్రహ్మశిరోఽస్యైబ, సంభిన్నః-పునర్భగవతాశ్రీకృష్ణైర-ధృతఃపరిరక్షితః ॥ ౧౭ ॥ * అయాజయదితి॥ సోపిధర్మ
సుతోపి-కృష్ణ-మనువ్రతస్సేవమానః - అనుజై స్సహ-త్వాంపృథ్వీం - రక్ష-త్రైమె ॥౧౮॥ * భగవానితి॥ విక్వాత్తావిశ్వస్యా
న్తఃప్రవిశ్యధారకః - భగవాన్ శ్రీకృష్ణోపి-లోకవేదపథానుగఃశ్రాతస్సాన్తర్దధర్మాననువర్తమానః-ద్వార్వత్యాం పుర్యాం-
కామాన్సిషేవే - కథంభూతః-సాంఖ్యం-సంఖ్యాబుద్ధి-స్తయాగమ్యంసాంఖ్యం , ముముక్షూపాస్యం , స్వాత్మానమాస్థితః
స్వాన్దమేవాఽనుభవన్తిత్యర్థః - అతఏవా-సక్తఃశబ్దాదిష్వనాసక్తః- అత్రకామ్యన్త ఇతికామాఃకల్యాణగుణాః-తాన్-సి
షేవేస్వకీయకల్యాణగుణసంశీలనవరోబభూవేత్యర్థః-నతుశబ్దాదివిషయానుభవోవివక్షితః, యద్వా, కామాననుభవన్తివా
వతస్థిత్యర్థః ॥౧౯॥ * ఎతదేవప్రపచ్చయతి॥ స్నిగ్ధత్యాదినా॥ స్నిగ్ధఃకృపాయుక్తోయస్మి తావలోకఃమన్దహాసయుక్తా
వలోకః-తేన-పీయూషమమృతం - తత్తుల్యయావాచా-అనవద్యేననిర్దుష్టేన-చారిత్రేణ-శ్రియాలక్ష్మ్యైఃఫికేతేనఆశ్రయేణ- ఆ
త్మనాశరీరేణచ*ఇమంభూలోకం - అముండపరిలోకాంశ్చ - రమయన్-అస్మిన్లోకేయదూంస్తుసుతరాంరమయన్-క్షణద
యారాత్మ్యా - దత్తం - క్షణంక్షణమాత్రం , ప్రీణా-మిత్రాయాపంసౌహృదం-యేనసః-దత్తక్షణ ప్రీక్షణసౌహృదః-రే
మే ॥౨౦॥౨౧॥ * తస్యైతి॥ ఇత్థమనాసక్త్యా-బహున్ వత్సరగణాన్-రమమాణస్యతస్యభగవతః-గృహమేధేషుగృహోశ్ర
మప్రయుక్తేషు-యోగేషుధర్మేషు - విరాగఃఉపసంజిహ్మీర్షయాఅనాదర-స్సమజాయత ॥ ౨౨॥ * ఏతదేవకై ముత్యనయే
నాహ - దైవాధీనేష్వితి॥ యోగశ్వరంయోగఫలప్రదం-భగవన్తం-యోగేనభక్తియోగేన- అనువ్రతఃసేవమానః-స్వయంచై
వాధీనఃదైవాయత్తః-కఃపుమాన్ - దైవాయ త్రైషుకామేషు-విప్రసంభేతవిశ్వ సేత్-నకోపిత్యర్థః, కిముతభగవాన్ నవిశ్వ సేదిత్య

భిప్రాయః ॥ ౨౩ ॥ అథస్వకులంసంజిహ్నోర్భగవతోఽభిప్రాయానుసారేణవిప్రశాపప్రవృత్తింయదుకులసంహృతింబసంగ్రహేణాహం ॥ పుర్యామితి ॥ పుర్యాం ద్వారకాయాం-కదాచి-భగవత్స్వకులసంజిహ్నోర్నానస్తరకాల-క్రీడద్భిరమమాణైః-యదుభోజకుమారకైః , కోపితాఃకోపంప్రాపితాః-మునయః , భగవన్తతకోవిదాఃభగవదభిప్రాయాభిజ్ఞాః, శైవుఃశాపందతవస్తవః ॥ ౨౪ ॥ తతఃకాపానస్తరం-కతిపయైర్వాసైః , నానావిధారిష్టదర్శనానస్తరం, వృష్ట్యాదయో, దైవవిమోహితాః, అతఏవ, సంహృష్టాస్సన్తో, రథైస్సహ, ప్రభాసత్థిరంయయః ॥ ౨౫ ॥ తత్రప్రభాసస్సత్వా, తదమ్భుసాప్రభాసామ్భుసా, పితృగ్రీవ, తర్పయిత్వా, బహుగుణాఃవయశ్శీలాదిగుణోపేతాః, గావఃగాః, విప్రభ్యోదదుః ॥ ౨౬ ॥ పీరణ్యగ్రీవ, వృత్తికరీంజీవనకరీం, ధరాంఘామించ, దదురితిపూర్వేణాన్వయః, యద్వా, దత్వేత్వత్తరేణాన్వయః ॥ ౨౭ ॥ చారురసంమృష్టరస , మన్నం, తెభ్యోవిప్రభ్యో, భగవదర్పణంయథాభవతితథా, దత్వా, భగవత్ప్రీణనకరమన్నందత్వేతివా, గోవిందాధానవఃగోవిపార్థసార్థాణాః, శూరాః, యదవః, మూర్ధభిఃవిప్రభ్యోభువి, ప్రణేమఃనమస్తృతవస్తవః ॥ ౨౮ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతచంద్రచన్ద్రికాఖ్యానం, శ్రీభాగవతవ్యాఖ్యానం, తృతీయస్కంధేతృతీయోఽధ్యాయః ॥ ౨౯ ॥ అథస్సానదానాద్యనస్తరం , తేయదవ-స్తదనుజ్ఞాతాఃవిప్రైరనుజ్ఞాతాః-భుక్త్వా , వారుణీం ప్రేష్టింమదిరాంపిత్యా, తయావారుణైవ-విభృష్టస్వపరవిజ్ఞానాస్సన్తో , దురుక్తైర్మర్కస్తానాని-పస్పృశుః ॥ ౩౦ ॥ తతః-మైరేయస్యమ

స్వయంపుమా ॥ కోవిద్రష్టైతయోగనయోగశ్వరమనువ్రతః ॥ ౩౩ ॥ పుర్యాంకదాచిత్క్రీడద్భిర్యదుభోజదశార్హకైః ॥ కోపితామునయశ్చైపుర్భగవన్తతకోవిదాః ॥ ౨౪ ॥ తతఃకతిపయైర్వాసైర్వృష్టిభోజాన్ధకాదయః, యయఃప్రభాసంసంహృష్టారథైర్దైవవిమోహితాః ॥ ౨౫ ॥ తత్రస్సత్వాపితృగ్రీవానృషీంశ్చైవతదమ్భుసా ॥ తర్పయిత్వాఽథవిప్రభ్యోగావోబహుగుణాదదుః ॥ ౨౬ ॥ పీరణ్యంగ్రజతంశయ్యాంవాసాంస్యజినకమ్పితాః ॥ హయాన్రథానిధాన్యన్యాధరాంవృత్తికరీమపి ॥ ౨౭ ॥ అన్నంచారురసంతెభ్యోదత్వాభగవదర్పణమ్ ॥ గోవిపార్థాధానవశ్శూరాఃప్రణేమర్భువిమూర్ధభిః ॥ ౨౮ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే , మహాపురాణే, తృతీయస్కంధే, తృతీయోఽధ్యాయః ॥ ఉద్ధవఉవాచ ॥ అథ తేతదనుజ్ఞాతాభుక్త్వాపీత్వాచవారుణీమ్ ॥ తయావిభృంశితజ్ఞానాదురుక్తైర్మర్కపస్పృశుః ॥ తేషాంమైరేయదోషేణవిషమీకృతచేతసామ్ ॥ నిమోచతిరవావాసీద్వఃఖానామివమర్దనమ్ ॥ ౨౯ ॥ భగవాంస్తావత్తమాయాయాగతింతామవలోక్యసః ॥ సరస్వతీముపస్పృశ్యవృక్షమూలముపావిశత్ ॥ ౩౦ ॥ అహంచాక్రోభగవతాప్రపన్నార్తిహరేణహ ॥ బదరీంత్యంప్రయాపీతిస్వకులంసంజిహ్నోర్నానా ॥ ౩౧ ॥ తథాపితదభిప్రీతంజానన్తహమరిందమ ॥ పృష్ఠతోఽన్వగమంభర్తుఃపాదవిశ్లేషణాక్షమః ॥ ౩౨ ॥ అద్యాక్షంచైకమాసీనంవిచిన్వన్దయంతంపతిమ్ ॥ శ్రీనికతంసరస్వత్యాంకృతకేతమకేతనమ్ ॥ ౩౩ ॥ శ్యామావదాతంవిరజంప్రసన్నానుజలోచనమ్ ॥ దోర్భిశ్చతుర్భిర్విదితంపీతకాశామ్పరేణచ ॥ ౩౪ ॥ వామణారావధిశ్రిత్యదక్షిణాక్షిన్సరోరుహమ్ ॥ ఉపాశ్రితార్చకాశ్వ

ద్యస్య, దోషేణమచేన-విషమీకృతానివిభ్రంశితానిచేతాంసియేషాం-తేషాం , రహస్యార్య, నిమోచతిలస్తంగచ్ఛేదనతి-వేఖానామివ-మర్దనంపరస్పరసంఘర్షణమాసీత్ ॥ ౨౯ ॥ భగవాంస్తీతి ॥ సభగవా-నాత్మనో-మాయాయాఃప్రాక్తనసంకల్పస్య-గతింఫలరూపాం - తాం-స్వకులసంహృతి-మవలోక్య-సరస్వతీముపస్పృశ్య-సరస్వత్యాంస్తాత్వా - వృక్షమూలముశ్వత్థవృక్షమూల-ముపావిశత్ ప్రావిశత్ ॥ ౩౦ ॥ అహమితి ॥ ప్రపన్నార్తిహరేణ-స్వకులసంజిహ్నోర్నానా-భగవతా-త్వం-బదరీంబదరికాశ్రమంప్రతి - ప్రయాపిగచ్ఛే-త్సుక్రోఽహమ్ ॥ ౩౧ ॥ తథాప్యేవముక్తోప్యహం-తదభిప్రీతంకులసంహారాదికం-జానత్ , హెరిన్దమ- విదుర-భర్తుర్భగవతః-పాదవిశ్లేషణేఅక్షమః-తమేవ-పృష్ఠతోఽన్వగమంఅన్వవర్తే ॥ ౩౨ ॥ ఏవమనుగచ్ఛన్నహంతమేవవిచిన్వత్ మనసావిచిన్వయత్ అద్యాక్షంచక్షుషాచదృష్టవానస్తే, కథంఘాతం ఎకంఅసహాయం-దయితంనిరతిశయప్రియతమం, పతినిరుపాధికశేషిణం, శ్రీనికతంశ్రీనివాసం, సరస్వత్యాంసరస్వతీతిరే, కృతకేతంకృతనివాసంస్వతఃఅకేతనంఅనాశ్రయం, తస్యైవసర్వాశ్రయత్వాత్ ॥ ౩౩ ॥ శ్యామావదాతంనీలశ్వేతవర్ణం-విరజంనిర్మలం-ప్రసన్నైలరుణేలోచనైయస్యతం - చతుర్భిర్దోర్భిర్భుజైఃపీతకాశామ్పరేణ-కాశంకాశేయం-పీతకాశేయామ్పరేణచ-విదితంలక్ష్మితమ్ ॥ ౩౪ ॥ ఉదక్షిణపాదసరోరుహం-వామణారా-అధిశ్రిత్యఉపరిస్థాపయిత్వా - ఉపాశ్రితఃపృష్ఠతోఽవష్టభిః- అర్చకోబాలికోమలోశ్వత్థోయనతం - త్యక్తపిష్టలంత్యక్తకర్మఫలం-అతఏవా-కృశంకర్తాయత్తకార్యవ్యథాల్యాధివ్యాధ్యాదిరహి

తమః || ౮ || తస్మిన్నిత్యత్రతస్మిన్ భాగవత్సన్నిధౌ ద్వైపాయనసుహృత్సఖా ద్వైపాయనోవ్యాసః తస్యసుహృత్సత్తం-
సఖాచ-సాహచర్యం సహాధ్యేత్యత్వంచోభయమపివివక్షితం - మహాభాగవతఃభాగవతాగ్రగణ్యః- అతఏవ-సిద్ధఃకృతకృత్యః-
మైత్రేయః-లోకా-ననుచరక-యద్యచ్ఛయాఆగతః || ౯ || తస్యైతి||ప్రమోదనభాగవద్దర్శనజనితసంతోషేణ-భావేనభా-
క్త్యాచ-అనతాకంధరా-యస్య , అనురక్తస్యభాగవత్సనురాగయుక్తస్య, తస్యమునెర్జైత్రేయస్య, ఆశ్చర్యతస్సతః-ముకున్దో
భాగవాత్-అనురాగహాససమీక్షయా , అనురాగహాసాన్వితవిలోకనెన-విశ్రమయత్ శ్రమహానింజనయత్ , మాంప్రత్యువా-
చ || ౧౦ || భాగవద్భక్తిమేవాహద్యయేన | వెదేతి | హేవసోఽదధవ-పూర్వజన్మాభిప్రాయేణేదంసంబోధనం . విశ్వసృజాం
ప్రజాపతీనాం-వసూనాంచ , సత్రే-పురాపూర్వజన్మని-మత్సిద్ధికామనమత్ప్రాప్తికామన-త్వయావసునా- అహః, మిష్టస్సమ్య-
గారాధితః- అత- సైతవ- అన్తర్జనసాలస్తాకరణేన-ఈప్సితంయ-త్త , ద్వైదజానామి-అన్వైః అనారాధితమచ్ఛరణైః-దుర-
వాపందుఃఖేనాప్యాప్తుమశక్యం, తద్దదామిదాస్యామి || ౧౧ || స ఇతి | హేసాధోఽదధవ-భవానాంజన్మనాంమధ్యే , సపక్ష-
భవః-చరమఃఅన్తిమః-కుతః , యద్యస్తా , తైత్వయా-మదనుగ్రహః-ఆసాదితఃలబ్ధః, యస్తాచ్ఛ , పునః, న్యలోకాన్తర్జ్వల-
కాత్, రహఎకాన్తైఃఉత్సృజన్తంత్యజన్తం , మర్త్యలోకాద్వైకుణ్ఠంగచ్ఛన్తం, మాం, విశదానువృత్త్యావకాన్తభక్త్యా, దద్య-
త్వాద్భష్టవా-నసి-ఎతద్దిప్త్యాజాతమిత్యర్థః || ౧౨ || కిందదాసీత్యపేక్షాయాంచయంనిర్దిశతి||పురేతి|| ఆదిసర్గైస్సమ్య-
క్రమ-నాభ్యేనాభోభవంనాభ్యం - తస్మిన్-పద్మైకమలె-నిషణ్ణాయోపవిష్టాయ-అజాయ-పురాపూర్వకాలే-మయాప్రోక్తం.
మమమహిమాఅవభాస్యతేప్రకాశ్యతేఅనెనెతిమన్మహిమావభాసం-య-దేవ - సూరయో-భాగవతమితివదన్తి - తత్పరమం

శ్రమకృతంత్యక్తపిప్పలమ్ || ౮ || తస్మిన్మహాభాగవతోద్వైపాయనసుహృత్సఖా * | లోకాననుచరక-సిద్ధిఆససాద-
యద్యచ్ఛయా | ౯ | తస్మానుషక్తస్యమునెర్జైకున్తః ప్రమోదభావానతకన్దరగ్య | ఆశ్చర్యతోమామనురాగహ-
ససమీక్షయావిశ్రమయన్మువాచ || ౧౦ || శ్రీభగవానువాచ | వెదాహమన్తర్జనసిన్ధితం తేదదామియత్తద్దురవాప-
మన్వైః | సత్రేపురావిశ్వసృజాంవసూనాంమత్సిద్ధికామనవసోత్వయేష్టః | ౧౧ | సపక్షసాధోచరమోభవా-
నామాసాదితసైమదనుగ్రహాయస్తాన్తర్జ్వలలోకాన్తహఉత్సృజన్తందిప్త్యాదద్యత్వాన్విశదానువృ-
త్త్యా | ౧౨ | పురామయాప్రోక్తమజాయనాభ్యపద్మైకమలయమమాదిసర్గైః జ్ఞానంపరంయన్మహిమావభా-
సంయత్సూరయోభాగవతంవదన్తి | ౧౩ | ఇత్యాద్యతోక్తఃపరమస్యపుంసఃప్రతీక్షణానుగ్రహభాజనోహమ్ |
స్నేహార్ధ్యరోమాన్తలితాక్షరస్తంమచ్ఛచ్ఛోచ్చచఃప్రాజ్ఞలిలాబభాషే || ౧౪ || కోన్వీశతేపాదసరోజభా-
జాంసుదుర్లభోర్ధైమచతుర్ద్వపీహ | తథాపినాహంప్రవృణోమిహూమన్భవత్సదామ్భోజనిషేవణోత్సు-
కః || ౧౫ || కర్తాజ్ఞానీహస్యభవోభవస్యతేదుర్గాశ్రయోఽథారిభయాత్పలాయనమ్ | కాలాత్కనోయత్ప్ర-
మదాయుతాశ్రమస్సాన్విత్యన్త్రతేఃఖిద్యతిధీర్విదామసి | ౧౬ || మన్త్రైశుమాంవాడపహూయయత్తమకుణ్డితా

జ్ఞానందదామిత్యనుషక్తిః || ౧౩ || ఎవంభాగవతోక్తమయేవముక్తమిత్యానా | ఇతితి | ఇతిఇత్థ-మాద్యతోక్తఃఆద్యతత్సా-
పుక్తశ్చ-పరమస్యపుంసఃపరమపురుషస్య - ప్రతీక్షణంకృపావలోకన-మనుగ్రహశ్చ - తయోఃపాత్రభూతః-స్నేహార్ధ్యరో-
మాస్నేహేనఉర్ధ్వనిపులకితానిరోమాణియస్యసః - స్థలితాక్షరఃగద్గదవా-గహం-శుచఃఅనన్దాశ్రాణి- ఇచ్ఛా-ప్రాజ్ఞలి-
తంప్రత్యాబభాషేఆభాషితవానస్తి || ౧౪ || కీమాభాషితవానసీత్యతఆహ | క ఇతి | హేఈశ-తేతవ-పాదసరోజభాజాం-
పాదకమలంభజమానానాం , ఇహపురుషాణాం - చతుర్దుఅర్థైషుధర్మార్థకామమోక్షైషు - కోనునుదుర్లభఃనకోవిదుర్లభ-
త్యర్థః , పురుషార్థచతుష్టయస్యసులభత్వేపి , హేధూమవిభో - నాహంప్రవృణోమి-పురుషార్థచతుష్టయమితిశేషః-కథం-
భూణోహం - భాగవత్సదామ్భుజయోనిషేవణే బౌత్సుక్యంయస్యసః , తేషాంజ్ఞానీనిత్యయుక్త , ఇత్యుక్తవిధజ్ఞాన్య-
హమ్ || ౧౫ || నిత్యయోగభిగోధినంధర్మాదికం, నవృణోమి, కింత్యఘటనఘటనాసా మర్త్యరూపాంభవదీయాంశక్తిం-
స్మరతాం-చిత్తం , పారవశ్యంయాతీత్యబ్రువమిత్యానా || కర్తాణీతి | అనీహస్యనిర్వ్యాపారస్య - తవ-కర్తాణి-అభవస్య-
జన్మరహితస్య - భవః-కాలాత్కనఃకాలశరీరకస్య - దుర్గాశ్రయఃద్వారకారూపజలదుర్గాశ్రయణం- యచ్ఛ-అరిభయాతా-
లయవనాదిభయాత్పలాయనంస్యాత్తర-తేః - ప్రమదాయుతాశ్రమఃబహ్వభిఃప్రమదాభిఃస్త్రీభిః-యుక్తః-యః ఆశ్రమఃగృ-
హస్యాశ్రమ-ఇతిచయత్ - ఇహఅస్మిన్విషయే - విదాంవిదుషామసి - ధీః-ఖిద్యతిపారవశ్యంయాతి || ౧౬ || కిం-మన్త్రై-
షుప్రస్తుతేషుసత్సు - మా-ముషహూయవైఆహూయైవప్రచ్ఛేఃప్రచ్ఛవానసి - కథంభూతస్త్వం - అకుణ్డితాఖిద్యసదాత్మ-
బోధఃఅకుణ్డితఃఆవరణరహితః - అఖిద్యఃఅపరిచ్ఛిన్నః, అత్తనఃస్వస్య- బోధః-యస్యసః-అనావృతాపరిచ్ఛిన్నాత్తజ్ఞానభిత్త్య

ర్థః-అతఏవాప్రమత్తః-స్వయమేవంభూతోపి - ముగ్ధఇవమూఢఇవ-యత్ప్రవృత్తానసి-తన్నై- మనో-మోహాయతీవమోహం
ప్రాపయతీవవర్తతే-ఇవశబ్దేనపరమార్థ తపితత్సర్వముపపన్నమెవెతిసూచ్యతేతథాహి-అకర్తాయత్తక్రియస్యలీలయాకర్తా
ణి-అకర్తాయత్తభవస్య స్వేచ్ఛాపాతాప్రాకృతదివ్యమక్షశాస్త్రదవిగ్రహపరిగ్రహరూపభవశ్చ-ఉపపద్యతే-దుర్గాశ్రయా
దికంమర్త్యలీలయోపపద్యతే-యోవైచాలాకపతేషాంపురుషాణాంకర్తాయస్యైతత్కర్తృ-అజాయమానోబహుధావిజా
యతే,, లోకవత్తులీలావైవల్య,, మిత్యాది శ్రుతిసూత్రాదిభ్యః ॥ ౧౭ ॥ ఏవముక్త్యా హర్షమపినివేదితవానస్తీ
త్యాహ ॥ జ్ఞానమితి ॥ స్వాత్మనస్తవ, రహాయాథాత్మ్యం, తస్యప్రకాశకం - పరంజ్ఞాతవ్యేషు ప్రధానభూతం - సమ
గ్రమజ్ఞోపేతమ్ - యత్ జ్ఞానం - భగవాన్ పూర్ణమాద్భుత్యో భగవాన్ - కస్త్యైకాయ - బ్రహ్మణే - సర్వనామత్వమా
ర్షం-పోవాచఉచివాన్ - తత్-జ్ఞానం-హేభర్తాస్వామిన్ - నఃఅస్మాకం-గ్రహణాయగ్రహీతుం - తుమంయోగ్యం-
అపిచేత్-వద-యత్ యస్తాత్ జ్ఞానాత్-వృజినందుఃఖాత్కసంసారం-అజ్ఞానానుభవ - తరేమలతీవరైమహి ॥ ౧౮ ॥
ఎవంస్వాభిప్రాయేనివేదితేమహ్యం సభగవాంస్తత్త్వ ముపదిదేశేత్యాహ ॥ ఇతితి ॥ ఇతిఇత్థం-అవేదితంనివేదితంహర్షంఅ
భిప్రాయోయేన తస్మై-మహ్యం-సభగవా-నరవిద్వాత్-అత్తనఃస్వాత్మనః-పరమాం-పరోజ్ఞాతవ్యో - మా-న-యస్యాస్తాం
పరమాం-జ్ఞాతవ్యాస్తరరహితాం-స్థితియాథాత్మ్యావగతిం-అదిదేశఉపదిదేశ ॥ ౧౯ ॥ ఉపసంహరతి ॥ సఇతి ॥ ఆరా
ధితపాదతీర్థాత్ - తీర్థశబ్దఃపావనవాచి-ఆరాధితపవిత్రపాదాదిత్యర్థః-యద్వా - పాదతీర్థంయస్యసః-ఆరాధితశ్చాసాపాద
తీర్థశ్చ-తస్మాద్భగవతః-ఎవం - అధీతత త్వాత్మవిబోధమార్గః-తత్త్వాత్మకపరమాత్మయాథాత్మ్యా వగతిరూపోబోధ-స్స

ఖణ్డనుఖాత్మబోధః ॥ పృచ్ఛేఃప్రభోముగ్ధవదప్రమత్తస్తనోమనోమోహాయతీవదేవః ॥ ౧౭ ॥ జ్ఞానంపరంస్వా
త్మరహఃప్రకాశంపోవాచకస్త్యైకభగవాన్సమగ్రమ్ ॥ అపితుమంనోగ్రహణాయభర్తర్వదాజ్ఞానాయద్వృజీ
నంతరేమ ॥ ౧౮ ॥ ఇత్యావేదితహర్షాయమహ్యంసభగవాన్పదమ్ ॥ అదిదేశారవిద్వాత్కలత్తనఃపరమాంస్థితిమ్ ॥
సఎవమారాధితతీర్థపాదాదధీతతత్త్వార్థవిబోధమార్గః ॥ ప్రణమ్యపాదోపరివృత్త్యదేవమిహాగతోఽహంవిర
హేతురాత్మా ॥ ౨౦ ॥ సోఽహంతద్దర్శనాష్టాదవియోగార్తియుతఃప్రభోః ॥ గమిష్యేక్షదయితంతస్యబదర్యాశ్ర
మమణ్డలమ్ ॥ ౨౧ ॥ యత్రనారాయణోదేవోనరశ్చభగవాన్సపిః ॥ మృదుతీవ్రంతపోదీర్ఘం తేపాతేలోకభావ
నో ॥ ౨౨ ॥ శ్రీశుకఉవాచ ॥ ఇత్యుద్ధవాదుపాకర్ణ్యసహృదాందుస్సహంవధమ్ ॥ జ్ఞాననాశమయత్తత్తాకోకముత్ప
తితంబుధః ॥ ౨౩ ॥ సతంమహాభాగవతంవ్రజస్తంకౌరవర్షభః ॥ విసమ్భాదభ్యధత్తైదంముఖ్యంకృష్ణపరిగ్రహే ॥
జ్ఞానంపరంస్వాత్మరహఃప్రకాశంయదాహయోగేశ్వర ఈశ్వరస్తే ॥ వక్తుంభవాన్తోఽర్హతితద్విష్టోర్భు

మృగ్యతేపరిశీల్యతేఅనెనెతి త్వాత్మవిబోధమార్గః-అత్మయాథాత్మ్యావగతిప్రకాశకంశాస్త్రం - అధీత స్తత్త్వాత్మవిబో
ధమార్గోయేన-సోహం-పాదాభగవతశ్చరణౌ-ప్రణమ్య-దేవం-పరివృత్త్యప్రదక్షిణీకృత్య - తద్విరహేణభగవద్విశ్లేషేణ-ఆ
తురఃఖన్డః-ఆత్మాచిత్తంయస్యసః-ఎవంభూతస్సన్నిహితోస్తీ ॥ ౨౦ ॥ ఇహాగత స్త్వంక్వగమిష్యసీత్యతలహః ॥ సఇ
తి ॥ సోఽహం-బదరీంత్యంప్రయాహేత్యాజ్ఞప్తోఽహం-తస్యభగవతో-దర్శనెన-యోఽయమాష్టాదః-వియోగనార్తిశ్చ-తా
భ్యాంయుతస్స ॥ ప్రభోర్భగవత-స్తస్య, దయితంప్రియం-బదర్యాశ్రమమణ్డలంగమిష్యే ॥ ౨౧ ॥ ఆశ్రమంప్రస్తౌతి ॥
యత్రేతి ॥ యత్రబదర్యాశ్రమమణ్డలే-ఋషిస్సర్వజ్ఞో-నారాయణో-నరశ్చ- మృదు-లోకానాం తైమస్వస్యా దికరం-తీవ్రందు
శ్చరం-దీర్ఘమాకల్పాస్తం-తవ-స్తేపాతేవకాతే-కథంభూతాతేపాతే- లోకభావనాలోకానుగ్రహాకౌ ॥ ౨౨ ॥
ఎవముద్ధవాదుపశ్రుతవృత్తాస్తస్యతు త్తురవస్థితిప్రకారమహాబాదరాయణేశ్వోకద్వయేన ॥ ఇతితి ॥ తు త్తా-బుధఃవిద్వాన్ - ఇ
తిఉక్తప్రకారేణ-ఉద్ధవాదుద్ధవముఖాత్ - జ్ఞాతీనాం-దుస్సహంసోధుమశక్యం-అత్మస్తదుఃఖజనకమిత్యర్థః-వధంనాశ-ముపా
కర్ణ్యశ్రుత్వా-ఉత్పతితముత్పన్నం-శోకం-జ్ఞానెనస్వాత్మపరమాత్మయాథాత్మ్యాజ్ఞానెన-అశమయత్ ॥ ౨౩ ॥ సఇతి ॥
సంకౌరవర్షభః-విదురః-వ్రజస్తంవ్రజిష్యస్తం-బదర్యాశ్రమంప్రతితిశేషః-మహాభాగవతంభాగవతశ్రేష్ఠముద్ధవం - విసంభా
ద్విశాసాత్ - ఇద-మభ్యధత్తలనుసంహితవాన్, నిశ్చితవానిత్యర్థః-కిం-కృష్ణపరిగ్రహేకృష్ణానుగ్రహే అయముద్ధవోముఖ్య
ఇతి-కృష్ణపరిగ్రహవిషయాణాంమధ్యే - అయంముఖ్యఇతి-విశ్వాసపూర్వకంనిశ్చితవానిత్యర్థః ॥ ౨౪ ॥ అకశ్రుతభగవ
ద్వృత్తాస్తంతదుపదిష్టతత్వజ్ఞానుఃతు త్తాప్రచ్ఛతి ॥ జ్ఞానమితి ॥ యోగీశ్వరయోగఫలప్రద-ఈశ్వరోభగవాన్-తేతుభ్యం-
స్వాత్మరహఃప్రకాశం-పరం-యత్ జ్ఞాన-మాహ-తత్ జ్ఞానం-భవాన్-నఃఅస్మాభ్యం, వక్తుమర్హతి-యద్యస్మాద్విష్టోర్భుకాః

స్వభృత్యాధ్యక్షతఃస్వభృత్యప్రయోజనకారిణః,చరన్తిహి || ౨౫ || తత్త్వజ్ఞానునాక్ష త్రాప్యప్రకృతవలహా |నన్వితి|న
నుహేవిదుర-తేత్వయా-ఋషిఃతత్త్వదర్శీ,కామారవోఽన్త్రేయః-తత్త్వ సంరాధ్యఃతత్త్వపదేశార్థ-మారాధసీయఃపూజ్యః
నత్వహం,కథంభూతఃకామారవిః. మర్త్యలోకం-జిహాసతాహతుమిచ్ఛ తా-భగవతా-మ-అన్తి-మత్సమీపే. సాక్షాదాది
ష్టఃఅజ్ఞప్తః-తీర్థాస్యటిత్వాభవన్తముపసన్నాయక్షేత్రేత్వ ముపదిశేత్వాదిష్టిత్యర్థః || ౨౬ || విదురోద్ధవసంవాదముప
సంహరతివైయా సకిః||ఇతీతి || ఇతీత్యం-విదురేణసహ-విశ్వమూ రైవిశ్వశరీరకస్య భగవతో. గుణకథారూపయానుధయా,
అప్లుతఃనిరస్తః-ఉరుతాపః-యస్యసః-ఓ పగవిరుద్ధవః,యమస్వసుఃయమునాయాఃపులిసే. తాంనిశాంరా త్రిం-క్షణమివ-
సముషితఃసమ్యగ్భగవద్గుణకథయాతాంరాత్రింక్షణమివనీత్వా, తతఃయమునాయాః-అగాత్. బదర్యా శ్రమం ప్రతితిశే
షః || ౨౭ || అత్యధవవిషయే-కించిద్రాజాప్యచ్ఛతి|| నిధనమితి || వృష్టిభోజేషునిధనంబ్రహ్మ శాపెననాశముపగతేషు
సత్సాధవన్తుకథమేకోఽవశిష్టః-అస్యాపివిప్రశాపవిషయత్వాదిత్యభిప్రాయః-కిమువక్తవ్యంవృష్ట్యా దయోనిధనముపగతా
ఇతి-యత్. యతః. అతిరథానాయూధంపా నీత్యతిరథయాధ పా, సైషామపి-యే,యూధపా, సైష్వపి-ముఖ్య, స్త్ర్య
ధీశోలోకత్రయేశః-హరిరపి,ఆకృతింమనుష్య సజాతీయసంనివేశం,తత్త్వజ-తిరోభావయామాన, అత్రభూత్యాగఎవవివక్షి
తః,,సర్వేనిత్యాశ్వాశ్వతాశ్చ దేహాస్తస్యమహాత్మనః,ఇతిస్తరణాత్ || ౨౮ || విప్రశాపాదెస్సర్వస్యభగవత్సంకల్పా
నువిధాయిత్యాత్తత్సంకల్ప నాయంశాపవిషయోప్యధవఇహై వస్థాపితఇత్యుత్తరమాహవైయా సకిః|| బ్రహ్మేత్యాది
బ్రహ్మశాపావదేశేవిప్రశాపవ్యాజేన-కాలెనస్వసంకల్పితకాలెన, అమోఘంవాఙ్మితంయస్యసః, సత్యసంకల్పఇత్యర్థః||

త్యాస్స్వభృత్యాధ్యక్షతశ్చరన్తి||౨౫||ఉద్ధవఉవాచ||ననుతేతత్త్వసంరాధ్యఋషిఃకామారవోఽన్తిమ|సాక్షాద్భ
గవతాదిష్టోమర్త్యలోకంజిహాసతా || ౨౬|| ఇతిసహవిదురేణవిశ్వమూ రైర్గుణకథయానుధయాపుతోరుతా
పమ్ |క్షణమివపులిసేయమస్వసుస్తాంసముషితఓపగవిర్నిశాంతతోఽగాత్|| ౨౭ ||రాజోవాచ|| నిధనముప
గతేషువృష్టిభోజేష్వధిరథయాధపయాధపేషుముఖ్యః | సతుకథమవశిష్టఉద్ధవోయద్ధరిరపిత త్యజ * ఆకృ
తింత్యధీశః|| ౨౮ ||శ్రీశుకఉవాచ|| బ్రహ్మ శాపావదేశేనకాలేనామోఘవాఙ్మితః | సంహృత్యస్వకులంస్థి
తంత్యక్ష్యన్దేహమచిన్తయత్ || ౨౯ || అస్మాల్లోకాదుపరతేమయిజ్ఞానంమదాశ్రయమ్ | అర్హత్యుద్ధవఎవాద్ధా
సంప్రత్యాత్మవతాంవరః|| ౩౦ ||నోద్ధవోఽణ్వపిమన్మూన్యోయద్ధుడైర్నా ర్దితఃప్రభుః| అతోమద్వయునం
లోకంగ్రాహయన్ని హతివృతు || ౩౧ || ఎవంతిలోకగురుణాసందిష్టశ్శబ్దయోనినా | బదర్యా శ్రమమాసాద్య
హరిమీశేసమాధినా||౩౨||విదురోఽప్యధవాచ్ఛ్రాత్వాకృష్ణస్యపరమాత్మనః|| క్షీణయోపాత్తదేహస్యకర్మాణి

వంభూతోభగవాన్,స్థితంసమృద్ధం - స్వకులం,సంహృత్య - దేహంస్వదేహం - త్యక్ష్యతిరోభావయిష్యన్,ఇదమచిన్త
యత్ || ౨౯ || చిన్తామేవాహ|అస్మాదితి|అస్మాల్లోకాత్ మర్త్యలోకాత్-మయ్యుపరతేస్వలోకంగతేనతి-మదాశ్రయం
అహమాశ్రయోవిషయోయస్యతన్త దాశ్రయం,మద్విషయకం-జ్ఞానంప్రతి,సంప్రతిదానీం,ఉద్ధవఎవా,ద్ధాతత్తేన్వస,సాక్షాత్
అర్హతిస్వయంగ్రహీతుమన్యాన్ గ్రాహయితుంచఉద్ధవఎవయోగ్యః-కథంభూతఉద్ధవః- అత్తవతాంస్వాత్మ పరమాత్మయా
భాత్యజ్ఞానవతాంమధ్య,వరఃముఖ్యః || ౩౦ || ఎతదేవాహ || నేతిఉద్ధవఃఅణ్వపిమన్మూన్యనఃమత్తఃన్యూనః-నభవతి,
నిరజ్ఞనఃపరమంసామ్యముపై తి,,జగద్వ్యాపారవర్జం,,భోగమాత్రసామ్యలిక్ష్ణాచ్ఛ,,మమసాధర్మ్యమాగతా,, ఇత్యాదిశ్రుతి
సూత్రస్యత్యాదిప్రతిపన్నంభోగసామ్యంవివక్షితం| ముక్తమయాసహసమానభోగయోగ్య ఇత్యర్థః||కుతః-యద్యస్తాత్-
గుడైఃరిజస్తమోమిత్రసత్త్వే,స్తతార్కశబ్దాదివిషయై, న్నార్దితఃనపీడితః-అతఎవప్రభుఃస్వ వశీకృత్యైయః,అనెనము
క్రీసాధనసమగ్రసంపత్తిస్సూచితా,అత ఆత్మవద్వరత్వా,న్తద్వయునంమద్విషయంజ్ఞానం,లోకంగ్రాహయన్,ఇహమర్త్య
లోకే,తిష్ఠతుముక్తిపర్యన్తమితిశేషః || ౩౧ || ఉపసంహరతి|ఎవమితి|ఎవంఇత్యేవం-త్రిలోకగురుణా, శబ్దయోనినాశా
స్త్రప్రమాణగమ్యేన-భగవతా,సందిష్టఃఅజ్ఞప్తః-బదర్యాశ్రమ, మాసాద్య, సమాధినాజ్ఞానయోగేన-హరింభగవన్త-మీశేఇ
ష్టవాన్ || ౩౨ || విదురఇతి||విదురః-క్షీణయాక్షీణార్థం,ఉపాత్తదేహస్యస్వేచ్ఛాపాత్తాప్యాకృతదివ్యవిగ్రహస్య, ప
రమాత్మనఃశ్రీకృష్ణస్య,కర్తృణిశ్లాఘుతానిచరిత్రాణిచ,ఉద్ధవా,చ్ఛ్రాత్వా *, తస్మైవభగవతః,ధీరాణాంయోగినాం,ధైర్య
వర్ధనంయోగవర్ధకం,విక్లబాత్మనాంఅధీరచిత్తానాం,పశూనామజ్ఞానినాం,దుష్కరతరం, దేహన్యాసంచదేహత్యాగప్రకా
రంచ హేకురు శ్రేష్ఠరాజన్,కృష్ణేనభగవతాక ద్వా,మనసాకరణేన-ఈక్షితందృష్టం,అత్తానంస్వాత్తానంచ-శ్రుత్యా,

భాగవతే ఉద్ధవే, గతే సతి, తమే వక్ష్వమేవ, ధ్యాయే - ప్రేమవిహ్వలః నిరతిశయభగవత్ప్రేమపరవశః - రురోద ॥ ౩౩ ॥
 ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ కాశీన్ద్యాగతి ॥ భాగవత్పరభాగభాగవతశ్చైవో-విదురః-స్వయం-సిద్ధః పరినిష్ఠున్నయోగనిష్ఠః, కతిభిరహోభి
 ర్నినైః, కాశీన్ద్యాః యమునాయాస్స కాశాత్-స్వస్మరితంగణాం-ప్రాప్తవ్యతప్రాప్తః-యత్ర గణాతీర-హరిద్వా రే-మిత్రానుతో
 మైత్రేయః-ఆత్మతత్త్వపద్యతే త్యర్థః ॥ ౩౬ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతచక్రచక్రీకాఖ్యానాం శ్రీ భాగవతవ్యాఖ్యానాం
 తృతీయస్కంధే విదురోద్ధవసంవాదో నామ చతుర్థోఽధ్యాయః. *****

ఎవం, కుత్రోత్తరార్చగవతో మైత్రేయో నామ సజ్జనుః । కదావా సహసంవాద ఇత్యస్త్యో తరము క్తం-అథేతః ప్రభృతి
 తృతీయచతుర్థస్కంధాభ్యాం విదురమైత్రేయసంవాదవివక్షిత్యం ,, స్తావద్విదురస్య మైత్రేయోపసత్త్విపకారంతత్ప్రవృత్తభ
 గవల్లిలారూపమహాదాదిసృష్టిప్రకారంచాహసనపంచ మేనాధ్యాయేన ॥ తావద్యథావిధిత్తుర్మైత్రేయోపసత్త్విమాహ
 వైయాసకిః ॥ ద్వారీతి ॥ ద్యునద్యాః గణాయాః - ద్వారిద్వా రే-ఆసీనం నిష్ణం - అగాధబోధం - అగాధః అపారః బోధః ఆత్మ
 పరమాత్మయాధాత్మ్యజ్ఞానం యస్యతం ,, శ్రోత్రయం బ్రహ్మ నిష్ఠ ,, మిత్యాద్యక్తాచార్యలక్షణలక్షితమిత్యర్థః - ఎవంభూతం
 మైత్రేయ-ముపసృత్య ,, సగురుమేవాభిగచ్ఛేత్సమితాణి ,, రిత్యాద్యుక్తరీత్యా - ఉపసమిప-ప్రాప్య - తత్తా-ప్రప్రచ్ఛ -
 కథంభూతః తత్తా - అచ్యుతభావః పరమాత్మభక్తిః - తేన శుద్ధః నిర్మలచిత్తః-అనెన,, ప్రకాస్తచిత్తాయశమాన్వితాయే ,, త్య
 స్యార్థ ఉక్తః సౌశీల్యగుణాభివృద్ధిః-సౌశీల్యం మహతోమనైస్సహనీర్యణసంక్షేపస్వభావత్వం . మైత్రేయస్య - సౌశీల్య
 గుణేనాభివృద్ధిః - సత్కార్యవదయాదానాహింసాదీనామప్రపలక్షణం - తైరప్యభివృద్ధిః - ఎతేనాచార్యత్వపూర్తిరభిప్రే

క్షాఘితానిచ ॥ ౩౩ ॥ దేహన్యాసంచతస్త్రివధీరాణాం ధైర్యవర్ధనమ్ | అన్యేషాం దుష్ట రతరంఘనానాం విక్లబా
 త్సనామ్ ॥ ౩౪ ॥ ఆత్మా నంచకురు శ్రేష్ఠకృష్ణేన మనసేషీతమ్ | ధ్యాయన్ తే భాగవతే రురోద ప్రేమవిహ్వలః ॥ ౩౫ ॥
 కాశీన్ద్యాః కతిభిస్సిద్ధోఽహోభిర్భాగవతపరభాగభాగవతశ్చైవో-విదురః-స్వయం-సిద్ధః పరినిష్ఠున్నయోగనిష్ఠః మునిః ॥ ౩౬ ॥
 ఇతి శ్రీమద్భాగవతే మహాపురాణే తృతీయస్కంధే విదురోద్ధవసంవాదో నామ చతుర్థోఽధ్యాయః
 శ్రీశుక ఉవాచ ॥ ద్వారిద్వ్యునద్యాః కురుకాం మైత్రేయమాసీనమగాధబోధమ్ | తత్తోవస్య త్యాచ్యుత
 భావశుద్ధః ప్రప్రచ్ఛ సౌశీల్యగుణాభివృద్ధిః ॥ ౧ ॥ శ్రీవిదుర ఉవాచ ॥ సుఖాయకర్తాణి కరోతి లోకో నతైస్సుఖం
 వాన్యః దుపారమంవా | వినైతభూయస్తతేవదుఃఖం యదత్రయం క్తంభగవాన్వదన్తిః ॥ ౨ ॥ జనస్య కృష్ణా
 ద్విముఖస్య దేవాదధర్మశీలస్య సుదుఃఖితస్య | అనుగ్రహాయ హచరన్తీనూనంభూతానిభవ్యాని జనార్దనస్య ॥ ౩ ॥
 తత్సాధువర్యాదిశవర్తశంసంసాధితో భగవాన్యేనపుంసామ్ | హృదిస్థితో యచ్ఛతీభావపూతేజ్ఞానం

తా ॥ ౧ ॥ కింపృష్టవానిత్యపేక్షాయంతావ ,, త్వరీత్యులోకా, నిత్యస్వార్థం సూచయం-స్తత్ప్రశ్న మేవాహ ॥ సుఖాయ
 త్యాదినా ॥ లోకః జనః-సుఖాయ సుఖార్థం - సుఖలిప్సయేత్యర్థః-కర్తాణి కృష్ణా దీనిరొకికాని - శౌతస్తాన్తానిచ-కరోతి, త్రైక
 ర్తభిః, సుఖంభానిరతిశయసుఖంవా, అన్యదుపారమంవా-అన్యస్యదుఃఖస్యోపారమంత్యైకనివృత్తింవా - నవినైతనవిన్ద
 తే, కింతు - తతః త్రైకర్తభిః, భూయఃపునఃపునః, దుఃఖమేవ-విదైత- అత్ర-నిరతిశయసుఖప్రాప్తౌ-ఆత్మనికదుఃఖనివృత్తౌ-
 సాధనత్వేన-య, ద్యుక్తంకర్తవ్యం - తత్-సోఅన్తభ్యం - భగవాన్ ఉత్పత్త్యాదిజ్ఞానసంపన్నఃత్వం - వదేత్వదేత్యర్థః, త
 ద్యుధేహకర్తచితోలోకఃక్షీయతేవమేవాముత్రపుణ్యకృతోలోకఃక్షీయత ,, ఇత్యుక్తరీత్యా - కర్తామాత్మనికదుఃఖనివృ
 త్తిపూర్వకనిరతిశయసుఖప్రాప్తిసాధనత్వానుపపత్తింపరీక్షమాణాయ - నిరతిశయసుఖసాధనవినిత్సావతేమహ్యముపది
 శ్చేత్యర్థః ॥ ౨ ॥ నివృత్తబాహ్యభ్యస్తరకరణవ్యాపారస్యభగవత్ప్రవణేచిత్తస్యమేకింభవత్కృతప్రశ్నానాంప్ర
 తివచనప్రయోజన - మిత్యాశక్త్యాంశమయం స్తస్యప్రతివచనాత్సుక్యమావిష్కరోతి ॥ జనస్యేతి ॥ దేవాత్ పూర్వకర్తవశా
 త్-అధర్మశీలస్య అధర్మనిరతస్య ,, పాపంప్రజ్ఞానాశయతిక్రియమాణంపునఃపునః । నష్టప్రజ్ఞః పాపమేవనిత్యమారభతేజ
 న,, ఇతివచనాత్ - అతేవ-కృష్ణాద్విముఖస్యపరాజ్ఞుభస్య - అతేవ-సుదుఃఖితస్య అతిదుఃఖితస్య - జనస్య-అనుగ్రహాయ,
 భవ్యానిభద్రాణి-జనార్దనస్యవిష్ణో - య్చ తానివిష్ణుభక్తాః-భవస్తైత్యర్థః, ఇహమర్త్యలోక-చరన్తి - కృపాశూనాంభవ
 తాంలోకానుజిఘృత్యయేవమర్త్యలోకసంచరణమిత్యర్థః ॥ ౩ ॥ బుధుత్తి తానిక్రమశఃపృచ్ఛతి తదితి ॥ హృదిస్థితో యచ్ఛతీభావపూతేజ్ఞానం
 సుఖసంపాదకం-తద్వర్త ఉపాయం-నః - ఆదిశకథయ-కథంభూతంవర్త-యేనవర్తనా - ఆరాధితః - సఃభగవాన్-పుం
 సాం-భక్తిపూతేభక్తియోగనపనిత్రితే - హృదిస్థితాయ - స్థితః-తత్త్వాధిగమంతత్త్వమధిగమ్యతేయేనతత్త్వత్వావభాస

కం - పురాణం అనాదివేదప్రమాణకంజ్ఞానం - యచ్చతి-తద్వర్తాదిశత్యర్థః ॥౪॥ కరోతితిత్త్యధీశః త్రిలోకేశః-భగవాన్-స్వతస్త్వః అకర్తవశ్యేవ-కృతావతారః బ్రహ్మదియాపెణకృతానుప్రవేశావతారః - యానికర్తాణి-కరోతి - అగ్రస్యష్టైఃపూర్వం-నిరీహఃనిర్వాప్యపారంభ-స్వయ - మిదంవిశ్వం - యథాయేనప్రకారేణ - ససర్గ-యథానం స్థాప్య సమస్తకృతింరక్షాంకృత్వా,జగతః - వృత్తింజీవికాం,విధత్తైకరోతి - ఎతద్వర్ణయేత్యపరితసేనాన్వయః,ఎవమగ్రపి ॥౫॥ యథేతి ॥సభగవాన్-స్వశరీరభూతే - ఖేనూత్వా వస్తాకాశాదికారణభూతే ,, అక్షరంతమసీలీయత ,, ఇత్యుక్తతమశ్చబ్రవాచ్యప్రకృతిద్రవ్యే - ఇదంకార్యంప్రపన్నం - సవేశ్యసంహృత్య - నివృత్తవృత్తినివృత్తజగద్వ్యాపారః - గుహాయాంపరమాకాశే - వైకుంఠిత్యర్థః-శేతేవసతి - హయోగీశ్వరాధీశ్వర-యోగీశ్వరశ్రేష్ఠ,ఎక-స్వయం-ఎతచ్చిదచిదాత్మకంజగ-దనుప్రవిష్టఃస్వప్రశాసనాధీనంకుర్వన్-ధారకతయాస్థితః - బహుధాదేవమనుష్యాదిబహునామభావ - యథా - ఆసీత్ బహువ ॥౬॥ యథాచ-ద్విజగోసురాణాంబ్రాహ్మణగోదేవతానాం-క్షేమాయ - అవతారభేదైఃరామకృష్ణాద్యవతారభేదైః-భద్రశబ్దోగాణావేశశక్త్యాద్యవతారాణాం ప్రదర్శనార్థః-స్వయం క్షీడన్మేవ - కర్తాణిదుష్కృద్విశాశ సాధుపరిత్యాగాదిరూపకర్తాణి - విధత్తైకరోతి ॥అన్యదపివత్స్యమాణః - అన్తరా-స్వస్యప్రతివచనశ్రవణౌత్సుక్యమావిష్కరోత్స్యైన ॥మనఃపరి॥ సుశ్లోకమా శైః-సుష్మశ్లోకృతైశ్చీర్వస్తతిసుశ్లోకాఃపవిత్రశ్చీర్తిమన్తః-తేషాంమాఖిరివ ప్రధానః - తస్యభగవతః-చరితామృతానిఅమృతతుల్యానిచరితాగ్రీ - శృణ్వతామపి - సః-మనః - సతృప్యతి ॥౭॥ పృచ్ఛతి-యైరితి ॥ అధిలోకనాథఃలోకాధిపతిః - యై-స్తత్త్వభేదైఃమహదాదిభిరిత్యర్థః-సహలోకపాలాన్ సహవిద్యమానాఃలోకపాలాఃయేషాం

స్వతత్త్వాధిగమంపురాణమ్ ॥౪॥ కరోతికర్తాణికృతావతారోయాన్యాత్తతన్త్రోభగవాన్ త్ర్యధీశః ॥ యథాససర్గాగ్రఇదంనిరీహస్సంస్థాప్యవృత్తింజగతోవిధత్తే ॥ ౫ ॥ యథాపునస్స్వేఖిగదంనివేశ్య శేతేగుహాయాంసనివృత్తవృత్తిః ॥ యోగేశ్వరాధీశ్వరఎకఎతదనుప్రవిష్టోబహుధాయథాసీత్ ॥ ౬ ॥ క్షీడన్విధత్తేద్విజగోసురాణాంక్షేమాయకర్తాణ్యవతారభేదైః ॥ మనోనతృప్యత్యధీశృణ్వ తాంససుశ్లోకమా శేచ్ఛరితామృతాని ॥ ౭ ॥ యైస్సత్త్వభేదైరధిలోకనాథోలోకానలోకాన్ సహలోకపాలాన్ ॥ అచీక్ష్పద్యత్రహిసర్వసత్త్వనికాయభేదాధీకృతఃప్రతీతః ॥ ౮ ॥ యేనప్రజానాముతఃఆత్మకర్తరూపాభిధానాచభిదాన్వ్యధత్త ॥ నారాయణోవిశ్వస్యగాత్మయోనిరేతచ్చనోవర్ణయవిప్రవర్య ॥ ౯ ॥ పరావరేషాంభగవన్స్య తానిశ్రుతానిమేవ్యాసముఖాదభీక్ష్ణమ్ ॥ అతృప్నమఃక్షుల్లసుఖావహానాం తేషామృతేకృష్ణకథామృతేఘాత్ ॥౧౦॥ కస్తృప్నయా తీర్థపదో౭ భిధానాత్సత్రేషుసత్సూరిభిరీడ్యమానాత్ ॥ యఃకర్ణనాడింపురుషస్యయాతోభవప్రదాంగహరతింభినత్తి ॥౧౧॥ మునిర్వివత్సూర్భగవద్గుణాంజ్ఞ సఖాపితేభారతమాహకృష్ణః ॥ అస్మిన్నైకాంగ్రామ్యసుఖా

తాన్-లోకాన్ - అలోకాన్ - లోకాలోకబహిర్భాగాన్,నరకాన్వా,అచీక్ష్పత్ కల్పయామాన-తాన్వర్ణయేత్త్యర్థః-యత్రయేషులోకాదిషు - సర్వాణి-యానిసత్వానిపాణినిః-తేషాం-నికాయాఃసమూహః - సైషాం-భద్రభిదా-అధీకృతఃకర్తానుగుణాధికారవాన్ప్రతీతఃప్రతీయతే ॥౮॥ యేనైతిక్షతఅపిచ-ఆత్మయోనిఃఆత్మైవయోనిఃకారణంయస్యసఃఆత్మయోనిః-కారణాన్తరశూన్యిత్యర్థః-విశ్వస్రష్టానారాయణః - ప్రజానాంవృష్టిభూతానాం-ఆత్మకర్తరూపాభిధానాం - ఆత్మాజ్ఞానైన్ద్రియగణః-కర్తృకర్తైన్ద్రియగణః - రూపాణిదేవమనుష్యాదిరూపాణి-అభిధాఃదేవోమనుష్యిత్యాద్యభిధాః - ఆసాం-భిదాం-యేన-యేనప్రకారేణ-వ్యధత్తఅకరోత్-కింసాక్షా-త్పరంపరయావే-త్యభిప్రాయః- ఎతత్ప్రప్తం-చకారా,దప్రప్తమపి,నో౭స్తృభ్యం-హేవిప్రవర్యవర్ణయ ॥౯॥ నను-బహుశ్రుతస్యతవకిమనయాశుశూషయేత్తతఆహ ॥ పరావరేషామితి ॥ హేభగవత్ మైత్రేయ - పరేతై ౧వర్ణికాః-అవరేస్త్రీశూద్రాదయ- సైషాం-వ్రతాని-వ్యాసముఖాత్-అభీక్ష్యంపునఃపునః-మమయా-శ్రుతాని-భగవత్-కథామృతేఘాత్ - వినా-క్షుల్లసుఖావహానాంఅల్పసుఖసంపాదకానాం-తేషాంవ్రతానాం-శ్రవణేనైతిశేషః,అతృప్నమఃతృప్తాఅభూమ-భగవత్-కథామృతశ్రవణేనతునతృప్తాఇత్యర్థః ॥౧౦॥ ఎతదేవాహ ॥ కళితిహియమృత్కం-సత్రేషు - సూరిభిఃవిద్యద్భిః-ఈడ్యమానాత్ ప్రస్తుయమానాత్-తీర్థపదోభగవతః-అభిధానాత్ చరిత్యాత్-కఃశుశూషమాణఃపురుషః - తృప్నయాత్ నకోపితృప్నయాదిత్యర్థః-యః-తీర్థపాత్-పురుషస్య శృణ్వతఃపునః-కర్ణనాడింశో౧త్రబిలం-యాతఃగతః - కథాశ్రవణేనశో౧త్రబిలద్వారేణహృదయంప్రవిష్టః-భవప్రదాంసంస్కృతినంపాదికాం-గహరతిందేహపత్యకశత్యాదిషాన్కీం - చిన్తినహ్యేవంవ్రతానాంతాపత్రయాభిహతిసామర్థ్యమస్తీతిభావః ॥౧౧॥ ననుభగవత్-కథాయావతాపత్రయాత్మకసంస్కృతివిచ్ఛేదకత్వే - సైవప్రాధాన్యేనభగవతాబాదరాయణేనమహాభారతే

కిమితి నానువర్ణితా కిమితివాప్రాయశో ప్రతాన్యవవర్ణితానీ త్యాశక్యం న్యారోహవాదన్యాయేన శ్రీమహాభారతస్యాపిభ
గవద్గుణానువర్ణనతాత్పర్యమిత్యాహ మునిరితి తె-సఖా-మునిఃకృష్ణఃకృష్ణఃపాపాయనః-భగవద్గుణానాంవివక్షుఃభగవద్గు
ణాన్వక్తుమిచ్ఛుః-భారత-మాహ , యస్మిన్ భారతే-గ్రామ్యసుఖానువాదైః-ద్వారభూతైః-అనుపశ్చ-ధరైఃకథాయాం
నృణాం-మతిః-గృహీతాలవతారితైర్వర్ణః - కాఖాచన్ద్రన్యాయేనభగవత్కథాయాంబుద్ధ్యవతారార్థం భారతే గ్రామ్యసు
ఖానువాదఃకృతః-నహితావతాతత్త్రైవతత్తాత్పర్యమివ క్తంయు క్తమ్ || తదుక్తమితిహాససముచ్చయే || కామినోవర్ణయన్
కామాన్ లోభంలు బుద్ధ్యవర్ణయన్ || నరఃకింఘలమాప్నోతి కూపేనైవమివపాతయన్ || లోకచిత్రావతారార్థంవర్ణయన్ త్యాతు
తేనతా || ఇతిహాసైఃపవిత్రార్థైఃపునరత్రైవనిన్వితా || అన్యథాఘోరసంసారబద్ధపాతూజనస్యతా || వర్ణయత్సకథంవిద్వాన్త
హాకారుణికోమునిరితి || అతోభారతాభిప్రాయోదురవగమిత్యర్థః || ౧౨ || శ్రీ భగవత్కథాయాంమతిప్రవేశస్యఫలమా
హ || సేతి || సాకథాహారికథా - అహరహశ్చ ౧౪ డేన-వృద్ధింప్రాప్తానతీ-శ్రద్ధధానస్యకథాశ్రవణేశ్రద్ధాంకుర్వతఃపుంసః-ఆ
న్యత్రశబ్దాదా-విరక్తింకరోతి - తతఃకిమతలహ-హరైఃభగవతః-పాదయోరనుస్మృత్యాఅనుభూయేననీర్వృతస్యసుఖతస్య-
సమస్తదుఃఖానామప్యయం నాశంవిధత్తై - సాహారికథేషః-హారికథైవస్యస్యాంశ్రద్ధధానస్యశుశ్రూషోశ్చబాధిషష్ఠయే
షువిరక్తింభగవత్పదారవిస్తృతీంచజనయతి-తాపత్రయాభిపాతించవిధత్తై || ౧౩ || శ్రీ అతఃపంవిధప్రభావవత్సాంహారికథా
యాంయేవిముఖాస్తాన్ శోచతి తానితి శోచ్యశోచ్యాన్ శోచ్యానామపి శోచ్యాన్-అత్యంతశోచ్యానిత్యర్థః-కుతః-అవిదఃఅజ్ఞాన్-
తాన్ శోచేత్ - తెక-హరైః-కథాయాంఉక్తగుణశాలిన్యాం-అఖునపాపేన-యే-విముఖాఃపరాజ్ఞుభాః-అతఃప-యేషాంహ
రికథావిముఖానాంఅయః-అనిమిషోదోరవిః-క్షీణోతిక్షపయతి-కిమిదమువ్యతే-యతఃకథాశ్చబ్దాతోఽప్యాయుఃక్షీణోతి

నువాదమతిర్గృహీతాఽనుహరైఃకథాయామ్ || ౧౨ || సా శ్రద్ధధానస్య వివర్ణమానావిరక్తమన్యత్రకరోతి
పుంసః | హరైఃపదానుస్మృతినిర్వృతస్యసమస్తదుఃఖాప్యయమాశుధత్తై || ౧౩ || తాన్ శోచ్యశోచ్యానవిదో
ఽనుశోచేత్సహరైఃకథాయాంవిముఖానఖున | క్షీణోతిదేవోఽనిమిషస్తుయేషామాయర్వృధావాదగతిస్త్వ
తీనామ్ || ౧౪ || తదన్యకౌషారవశర్తదాతుర్హరైఃకథామేవకథానుసారమ్ | ఉద్భృత్యపుష్పేభ్యభివా ర్తబద్ధో
శివాయనఃకీర్తయతీర్థకీర్తయే || ౧౫ || సవిశ్వజన్మస్థితిసంయమాధైకృతావతారఃప్రగృహీతశక్తిః చకారకర్తా
బృతిపూరుషాణియానీశ్వరఃకీర్తయతానిమహ్యమ్ || ౧౬ || శ్రీశుకఉవాచ || ఎవంసభగవాన్ పృష్టఃక్షత్వాకౌషార
వోమునిః | పుంసాంనిశ్చేయసాగ్ధాయతమాహబహుమానయన్ || ౧౭ || మైత్రేయఉవాచ || సాధుపృష్టంత్వయా
సాధోలోకాన్ సాధ్వనుగృహ్లాతా | కీర్తింవితన్వతాలోకఆత్మనాఽధోఽక్షజాత్మనః || ౧౮ || నైతచ్చిత్రంత్వయి

త్యాశక్యం శమయన్ విముఖాన్విశిన్వతి || వృధావాదగతిస్త్వతీనామితివాదోవాగ్ధ్యపారః-గతిర్దేహవ్యాపారః-స్తృతిర్
నోవ్యాపారః , వృధావృద్ధాఃవాదగతిస్త్వతయోయేషాం-తేషాం-భగవతఃకథాశ్చబ్దాత్మనః-వాదగతిస్త్వతయస్స ఫలా
భిత్యర్థః-ఆయుఃక్షపణంతుతుల్యమేవ || ౧౪ || ప్రశ్నముపసంహరతిద్వాభ్యామ్ | తదితి తత్సత్-హారికథాయాంవివక్షమస్త
దుఃఖవ్యయకరత్వాదైతః-హేకౌషారవ-మైత్రేయ-శర్తదాతుఃసుఖప్రదస్య-పవిత్రకీర్తై-రస్యహరైః-కథామేవ-కథాను-
సారంసారభూతాం-ఉద్భృత్యపుష్పేభ్యోమసుకరోమధివ-నః-శివాయ - హేరర్తబద్ధో - తాపత్రయాభిషిడితానాంసుఖ
కర-కీర్తయకథయన్ || ౧౫ || శ్రీ భగవత్కథాన్వపిప్రాధాన్యేనశ్రీకృష్ణకథైవకథనీయేత్యాహ || సేతి || యోభగవాన్-వి
శ్వస్య - జన్మస్థితిసంయమాధైకృతీస్థితిసంహారార్థం-ప్రగృహీతశక్తిః-ప్రగృహీతాఉపాతా-శక్తిః | బ్రహ్మదిరూపాశక్తిః-
యేనసః-శక్తితన్వంశవిభూతిశరీరాదయశ్చబ్దాఃపర్యాయః - పాలనాధికృతస్వావతారరూపవిష్ణుగతపాలనానుకూలసా
మర్థ్యస్యస్వశక్తిత్వంబాధ్యం || య-ఎవంభూత-స్స-ఎవేశ్వరః-కృతావతారః-అభిపూరుషాణిఅతిమానుషాణి-దివ్యాని-కర్తా
ణి-చకార-తాని-మహ్యం-కీర్తయకథయన్ || ౧౬ || ఎవంక్షత్వాపృష్టోమైత్రేయఃపాత్యాహ-వైయ్యాసకిరేకేన-ఎవ
మితి || భగవాన్ ఉత్పత్త్యాదిజ్ఞానసంపన్నః-సః-కుషారవసుతోమైత్రేయః-ఎవంక్షత్వానిదురేణ పుంసాం-నిశ్చేయసాగ్ధా
యమోక్షోదయాయ-స్వస్యతుసంసిద్ధత్వాన్న-స్వనిశ్చేయసాగ్ధాయత్యర్థః-ఎవమాపృష్టః-తంక్షత్వారం-బహుమానయన్ స
మస్తనయన్-ఆహ || ౧౭ || పుంసాంనిశ్చేయసాగ్ధాయత్యనేనసూచితమేవక్షత్తుర్గోకానుగ్రహకారిత్వమావిష్కార్యం
స్తావత్ప్రశ్నమభినన్వతిమైత్రేయః || సాధితి || హేసాధోవిదుర-త్వయా-సాధుసమ్యక్-పృష్టం - త్వయాకథంభూతేన-లో
కాన్-సాధు-అనుగృహ్లాతా-అధోఽక్షజాత్మనః-అధోక్షజఃఆత్మాయస్యతస్యా-త్సగఃస్వస్య-అధోక్షజచిత్రస్యస్వస్యతివా-
కీర్తిం-లోక-వితన్వతావిస్తారయతా || ౧౮ || హారికథాప్రశ్నస్వయినచిత్రమిత్యాహ || నైతదితి || హేక్షత్వః-చాద

రాయణవీర్యజేవ్యసవీర్యసంఘాతే త్వయి-ఇదం హేతుగర్భ విశేషణం-ఎత-ధరికథా ప్రశ్న ఇత్యేతత్ . నచిత్రం-నకవలం
బాదరాయణవీర్య జత్వ మాత్రమేవ-కింతు-యద్యస్మాత్ . అనన్య భావనఏకా న్తభావన-ఈశ్వ రోహరి-స్త్య యగృ హీ
తః ॥ ౧౯ ॥ బాదరాయణవీర్యజత్వంచస్పష్టయతి ॥ మాణ్డవ్యశాపాదితి ॥ ప్రజానాం అభాగవతానాం ప్రజానాం-సం
యమఃదణ్డయితా-యమః-వై వస్వతః-మాణ్డవ్యస్యమునః-శాపాత్-భ్రాతుఃసత్యవతీసుతభ్రాతుఃచిత్రవీర్యస్య-క్షేత్రక్షేత్ర
త్వేనపరిగృహీతాయాం-భుజిష్యాయాం దాస్యాం-సత్యవతీసుతాత్ బాదరాయణా-జ్ఞాతఃఉత్పన్నః-యమవతత్వం జాతోఽ
సీత్యర్థఃకించ-భవానితి॥సానుగస్యసభాగవతస్యభగవతః శ్రీకృష్ణస్య-భవా-న్ని-త్యం . సంమతఃప్రీతివిషయః-యద్యస్య తవ
జ్ఞానాదేశాయజ్ఞానోపదేశాయ-మాం . భగవాన్-ప్రజన్ భువంత్యక్ష్యన్-ఆదితత్ ఆదిష్టవాన్-సమీపేఅన న్తమపిభవన్తంస్త్య
త్వాజ్ఞానోపదేశార్థంమామాజ్ఞ ప్తవాన్-ఎతేనభగవన్నిరతిశయప్రీతివిషయత్వమవగమ్యతే,ప్రియోహిజ్ఞానినోఽత్యర్థమితి
రణాత్ ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ అతోఽనిరతిశయప్రీతివిషయాయతేయథాప్రశ్నంవర్ణయామితిప్రతిజానీతే॥అథేతి॥అథనను-భగవల్లీలాః
వర్ణయామితిసంబంధః-కథంభూతాః-యోగమాయోఽపబృంహితాః-యుజ్యతేఇతియోగ-స్సచాసౌమాయాచఆశ్చర్యశక్తిః
తయా-ఉపబృంహితాఃభగవన్నియామ్యాశ్చర్యశక్తివకల్పితాః-అన్తస్సంహరిః-అర్థోమోక్షః-విశ్వస్యస్థిత్యాదయోయా
సాంతాః-ఎవంభూతాః-లీలాః-యద్వా,అర్థశబ్దస్సర్వరూపవరః-వస్తుస్యర్థశబ్దప్రయోగాత్-అన్తశబ్దేనసంహరిమోక్షశ్చవివ
క్షితః,యత్ప్రియన్యభిసంవిశన్తీ,తిశ్రుతేః,విశ్వస్యస్థిత్యాదయోఽర్థఃస్వరూపంయాసాంతాః,లీలాఃక్రీడాదేహ్యాః-ఆనుపూర్వ్య
శఃప్రశ్నానుసారేణ-వర్ణయామికథయామిత్వర్థః॥యద్వా॥సృష్టిలీలాదిక్రమేణేత్యర్థః॥ ౨౨ ॥ ప్రథమంసృష్టిలీలాంవర్ణయితుంసృ
ష్టేఃపూర్వంకారణత్వేనావస్థితవస్తుస్వరూపమాహాత్రయేణ॥భగవానితి॥ఇదం,పరిదృశ్యమాననామరూపవిభాగార్హస్థాలచిద
చిదాత్మకంజగత్-అగ్రస్పష్టేః-పూర్వకాలే-ఆత్మనాంజీవానాం,ఆత్మాఅన్తఃప్రవిశ్యధారకః-విభుఃస్వామీ,ఎకఃఅవిభక్తనా
మరూపసూక్ష్మచిదచిచ్ఛరీరకః-భగవానెవాసీదిత్యర్థః-సవభగవా , నాత్మేచ్ఛానుగతౌఆత్మనఃస్వస్య , ఇచ్ఛానుగతౌ

క్షేత్రార్చదరాయణవీర్యజే గృహీతోఽనన్యభావనయత్త్వయాహరిరీశ్వరః॥ ౧౯ ॥మాణ్డవ్యశాపాద్భగవా
న్సృజాసంయమనోయమః । భ్రాతృ క్షేత్రేభుజిష్యాయాంజాతస్సత్యవతీసుతాత్ ॥ ౨౦ ॥ భవాన్భగవతోని
త్యంసన్తుతస్సానుగస్యహి । యజ్ఞానాదేశాయచమామాదిశద్భగవాన్స్వజన్ ॥ ౨౧ ॥ అథతేభగవల్లీలాయో
గమాయోపబృంహితాః । విశ్వస్థిత్యుద్భవాన్తార్థావర్ణయామ్యానుపూర్వ్యశః ॥ ౨౨ ॥భగవానెకఆసేదమగ్రఆ
త్మాఽఽత్మనాంవిభుః । ఆత్మేచ్ఛానుమతావాత్మానానామత్యులక్షితః ॥ ౨౩ ॥సవాఎవతదాద్రష్టానాపశ్యద్భ

ఇచ్ఛా,సృష్ట్యపయోగిసంకల్ప-స్తస్యాఅనుగతోఉన్నెషెనతి,నానామత్యుపలక్షితఃదేవాదినానానామరూపవిషయబుద్ధిభా,
ధ్యః-పూర్వస్థితకల్ప,అసీత్,కుతః,ఆత్మాఆత్మపర్యంతత్వాన్నామరూపవిషయమతీనామిత్యభిప్రాయః-ఎకఎవభగవాన్కదా
చిద్విభక్తనామరూపచిదచిచ్ఛరీరకఃకార్యావస్థోసానా-సవ-కదాచిన్నామరూపవిభాగానర్హస్థూత్మచిదచిచ్ఛరీరకఃపరమా
త్మాకారణావస్థిత్యర్థః॥యద్వా-అనానామత్యుపలక్షితఇతిచ్ఛేదః,ఆత్మేచ్ఛానుగతోసంహరివిషయాత్ప్రియసంకల్పాన్నెషె
నతి,అనానామత్యుపలక్షితఃదేవాదినామరూపవిషయబుద్ధ్యనుపలక్షితః-కుతః,ఆత్మా,దేవాదినామరూపభాక్త్యంతదభావశ్చ
త్వనఎవేత్యర్థః-నచైవంవికారిత్వప్రసక్తః-సద్వారకత్వాన్నామరూపసంస్పర్శస్యత్యభిప్రాయాత్ , అత్రేదంశబ్దేనస్థూల
చిదచిచ్ఛరీరకఃపరమాత్మేవోచ్యతే-తస్యైవస్థూలావస్థాప్రహణేనసూక్ష్మచిదచిచ్ఛరీరకతయాఽవస్థితస్యకారణత్వముచ్య
తే-నచచిదచిచ్ఛరీరకత్వస్యాత్రాప్రతీతేరేకఎవేత్యనెనసజాతీయవిజాతీయస్యగతభేదశూన్యంబ్రహ్మేవజగత్కారణమి
త్యుచ్యతేఇతిభ్రమితవ్యం , అగ్రఇతికాలస్యనిర్దేశాద్విజాతీయభేదస్య,అత్మనామాత్మైతివ్యతిరేకనిర్దేశేనసజాతీయభేదస్యభగ
వానిత్యనెనకారణత్వేపయికసార్వజ్ఞ్యసర్వశక్తిత్వసత్యసంకల్పత్వాదిస్వగతభేదస్యచాత్రైవప్రతిపన్నత్వాత్-తస్యైకే
త్యనెనకిముచ్యతేఇతిచేత్-ఉచ్యతే॥మహాదాదిసృష్టిక్రమేణవత్సమాణనానాత్వప్రతీతిసంబంధిన్యాకత్వమేకఇత్యనెనోచ్యత,ఇ
తినామరూపవిభాగాభావాభిప్రాయనిబన్ధనోప్యాకఇతివ్యపదేశః ॥ ౨౩ ॥ తద్దేదంతర్హ్యవ్యాకృతమాసీత్తన్నామరూ
పాభ్యాంవ్యాక్రియత,ఇతిశ్రుతేః,ప్రకృతిపురుషకాలశరీరకస్యసార్వజ్ఞ్యాదికల్యాణగుణాకరస్యైవకారణత్వంప్రపంచయతి
ద్వాభ్యామ్॥సఇతి ॥ సవాఎషఃసోయంభగవాన్-తదాప్రళయదశాయాం . ద్రష్టాసర్వజ్ఞః,తత్రహేతుఃఅనుష్టదృక్అసంకు
చితజ్ఞానః-తత్కుశః-ఎకరాట్ఎకరూపప్రకాశఃనతుజీవవత్కర్మాయత్తకాదాచిత్-సంకోచవికాసభాజ్ఞానసంపన్నః-
సుస్తశక్తిఃసూక్ష్మేవస్థచిదచిదాఖ్యస్వశక్తిః , తన్నాదిపర్యాయశ్చక్తిశబ్దఇత్యుక్తం-దృశ్యంకార్యం-నాపశ్యత్ ॥ కింతు,అ
సన్తంవ్యవహారార్హనామరూపరహితమివా,త్తానం,మనెఅమనుత-ఇవశబ్దేనతస్యసూక్ష్మదర్శిత్యాత్స్వశరీరభూతసూ

త్వావస్థచివచిద్విషయజ్ఞానసంపత్తిస్సూచ్యతే. అనెనసార్వజ్ఞాదిగుణసంపత్తిః నామరూపవిభాగాభావశ్చోక్తః || ౨౪ || *
అథచివచిచ్ఛరీరకత్వమాహ. సేతిసద్ద్రష్టుఃసతోద్రష్టుః, సత్తాయోగినకలపదార్థంద్రష్టుః, శక్తిఃఅవృథక్సిద్ధవిశేషణభూత
మాయానామప్రకృతిః. సదసదాత్మికాచేతనాచేతనాత్మికా,, భూమిరాపోఽనలావాయు,, అపరేయమితస్త్వన్యాంప్రకృతిం
విద్ధీ, తిచేతనాచేతనయోరుభయోరపివరస్పరవిలక్షణప్రకృతిత్వాభిధానాత్. యయాసదసదాత్మికయాప్రకృత్యా, ఇదంకా
ర్యావస్థచేతనాచేతనాత్మకంజగత్. స్వయంవిభుఃజగద్గతదోషానంస్పృష్టఃనిర్మమెస్త్వవాక్. సైమామాయావిభోశ్చరీర
త్వేనమాత్మావస్థయాఆసీదిత్యర్థః,, భగవానెకఎవేదమగ్రఆసీ,, దిత్యనెన-సూక్ష్మచివచిద్విషయస్పృశ్యాపాదానత్వం,, యయేదం
నిర్మమెవిభు,, రిత్యనెనకేవలనిష్కృష్టస్వరూపస్యనిమిత్తత్వంచాభిహితమ్ || ౨౫ || * అథమహదాదిక్రమణస్పృష్టింపక్తుం
స్వశరీరభూతజీవానుప్రవేశేనాహితస్పృష్టిసామర్థ్యాయా ఎవప్రకృతేర్నహదాదిరూపేణపరిణామోనతుకేవలాయా ఇత్యా
హ|| కాలవృత్త్యామితి || కాలవృత్త్యాంకాలానుగుణవృత్తిమత్యాం. అతఏవ-గుణమయ్యాంసామ్యానాపన్నసత్వాదిగుణప్ర
చురాయాం-మాయాయాం. ఆత్మభూతేనస్వశరీరభూతేన-పురుషేణజీవేన-వీర్యంస్పృష్టిసామర్థ్యం. స్వయంవీర్యవాక్అ
వికృతఏవ-ఆధత్తనంపాదితవాక్. మాయాభిమాసీస్వాత్మజీవానుప్రవేశేనమాయాస్పృష్ట్యన్యుభామకరోదిత్యర్థః || ౨౬ || *
మహతస్పృష్టిమాహ|| తత ఇతి || తతః-అహితవీర్యాత్-కాలచోదితాత్ కాలప్రేరితాత్- అవ్యక్తాత్ స్వాత్మకాదవ్యక్తాత్-స్వ
యమేవ-విజ్ఞానాత్,, విజ్ఞానంయజ్ఞంతనుత,, ఇత్యుక్తరీత్యాజీవాన్తరాత్. ఆత్మదేహస్థంస్వశరీరభూతప్రకృతిగతం-వి
శ్వంకార్యజాతం-వృజ్ఞప్రకాశయక్. ప్రకాశయితుమిత్యర్థపర్యవసానంబోధ్యం. తమోనుదఃతమశ్శబ్దవాచ్యసూక్ష్మావ
స్థప్రకృతిప్రేరకోభగవాక్. మహత్త్వ మభవదిత్యర్థః. ప్రకృతిపురుషశరీరకోభగవానెవమహచ్ఛరీరకోఽభూదిత్య
ర్థః || ౨౭ || * మహతోహంకారస్యస్పృష్టిమాహద్యాభ్యామ్ | సోపీతి | సోపిసమహానపి, అంశగుణకాలాత్. అంశోజీ

శ్యమేకరాట్ | మనెన స్తమివాత్మానంను ప్రశక్తిరనుప్రద్యక్ || ౨౮ || సావాఎతస్యసద్ద్రష్టుశ్చక్తిస్సదసదాత్మికా |
మాయానామమహాభాగయయేదంనిర్మమెవిభుః || ౨౯ || కాలవృత్త్యాతుమాయాయాంగుణమయ్యామధోఽక్షజః |
పురుషేణాత్మభూతేనవీర్యమాధత్తవీర్యవాక్ || ౩౦ || తతోఽభవన్త హత్తత్త్వమవ్యక్తాత్కాలచోదితాత్ |
విజ్ఞానాత్ ౨త్త్వదేహస్థంవిశ్వంవృజ్ఞం స్తమోనుదః || ౩౧ || సోఽవ్యంశగుణకాలాత్ భగవద్దృష్టిగోచరః |
ఆత్మానంవ్యకోదాత్మావిశ్వస్యాస్యసిస్సత్వయా || ౩౨ || మహత్త్వాద్వికుర్వాణాదహంతత్త్వమజాయ
త | కార్యకారణకర్తృత్వాభూతేన్ద్రియమనోభవః || ౩౩ || వైకారికస్తైజసశ్చతామసశ్చేత్యహం త్రి
ధా | అహంతత్వాద్వికుర్వాణాన్మనోవైకారికాదభూత్ || ౩౪ || వైకారికాశ్చయేదేవా అర్థాభివ్యజ్ఞనం

వః,, అంశోనానావ్యపదేశాత్,, మమైవాంశోజీవలోక,, ఇతిప్రయోగాత్. గుణాస్సత్వాదయః, కాలశ్చ, తైరుపలక్షితఃఆ
త్మాస్వరూపంయస్యసః-కాలవశ్యో గుణమయోజీవగర్భశ్చేత్యర్థః-భగవద్దృష్టిగోచరఃభగవతోదృష్టిస్సంకల్పరూపంజ్ఞా
నం-తస్యగోచరఃవిషయః-ఆత్మాపరమాత్మాత్వకఃసోపి, ఆత్మేతిసామానాధికరణ్యంశరీరాత్మభావనిబన్ధనం. ఎవంభూ
తోమహాక్. అస్యవిశ్వస్య, సిస్సత్వయాఅహంకారాదీనిప్రప్తమిచ్ఛయా. ఆత్మానంస్వాత్మానం, వ్యకోతోవికృతమక
రోత్ || ౩౫ || * మహత్త్వాదివికుర్వాణాద్విక్రియమాణాన్మహత్త్వాత్, అహంతత్త్వమహంకారః-అజా
యత-ఉత్పన్నోఽభూత్కథంభూతః-కార్యకారణకర్తృత్వా-కార్యంశరీరం-కారణమిన్ద్రియం, తయోఃకర్తృత్వాకర్తృ
రూపః-కారణరూపఇత్యర్థః-తద్వివృణోతి-భూతేన్ద్రియమనోభవః-భూతేన్ద్రియమనసాంభవః. భవత్యస్మాదితిభవః,, భూ
తేన్ద్రియమనోమయ,, ఇత్యన్వీకాపాతే, భూతేన్ద్రియాదిరూపేణపరిణామస్వభావప్రచురః || ౩౬ || * అహంకారంవిభజతేవై
కారికఇతి | వైకారికఃసాత్త్వికాహంకారః- తైజసోరాజసాహంకారః- తామసస్తామసాహంకార- స్తస్యైవభూ
తాదిరితినామాన్తరం | వైకారికాహంకారకార్యమాహ || అహంతత్వాదితి || వికుర్వాణాద్విక్రియమాణా-దైవకారికా
త్సాత్త్వికాదహంతత్వాదహంకారాత్. మనోఽభూత్-ఉదభూత్ || ౩౭ || * యేదేవాః-దిగాదిదేవాధిష్ఠియానీ
న్ద్రియాణీత్యర్థః-నతుదిగాదిదేవాః, తేషాం చతుర్ముఖస్రత్యూమాణతయాఽజ్ఞోత్పత్రైఃపూర్వముత్పత్త్యసంభవా,
దతోదేవశబ్దేనతదధిష్ఠియానీన్ద్రియాణ్యేవవివక్షితాని. యేదేవాస్తేఽపివైకారికాసాత్త్వికాహంకారకార్యభూతాఇత్యర్థః,
కథంభూతాదేవాః-యతఃదేవభ్యః-అర్థాభివ్యజ్ఞనం, శబ్దస్పర్శరూపరసాదీనామర్థానామభివ్యజ్ఞనముపలబ్ధాభవతి. ఎ
వంభూతాదేవావైకారికాఅభూవన్నిత్యర్థః-జ్ఞానకర్తృమయాని-జ్ఞాన్దేన్ద్రియాణికర్తేన్ద్రియాణిచ- ఇన్ద్రియాణితైజసాన్యేవ

తైజసాహంకారసహకృతసాత్వికాహంకారకార్యాణ్యైవైత్యర్థః- తైజసస్య వైకారికతామసయోరనుగ్రాహకత్వేనపుత్ర
కార్యభావాత్ . అనుగ్రాహకత్వేనపైతైజసస్యకార్యమ్ || ౩౧ || అథతామసాహంకారకార్యమాహ || తామస
ఇతి తామసః ఘోతసూక్ష్మాదిః-భూతానాంఅకాకాదీనాంతత్సూక్ష్మాణాంశబ్దాదీనాంచఅదికారణం-ఎతదేవోపపాదయ
తియతఇతి | యతఃభూతాదెస్సకాశా , దాత్సనోబ్రహ్మణో-యల్లిజ్జంప్రమాపకంశబ్దస్స , తతోలిజ్జాత్ - ఖమాకాశం
చాభూదిత్యర్థః-బ్రహ్మణశ్చబైకప్రమాణకత్వంశాస్త్రయోన్యధికరణసిద్ధం | నభఃకార్యమాహ | కాలెత్యాది - మాయా-స
త్వాదిగుణాః , సోప్యంశగుణకాలాత్తై , తిపూర్వము క్తత్వాత్-అంశోజీవః-కాలాదియోగేన . హేత్వైర్ధైత్య తీయా- కా
లాదియోగేనహేతునా , భగవద్వీక్షితంభగవత్సంకల్పరూపజ్ఞానవిషయం-నభోఽభూత్ || ౩౨ || ఎవంభూతాన్నభ
సోఽనుసృతంఉద్భూతం - స్పర్శంస్పర్శతన్మాత్రం-వికుర్వత్విక్రియమాణంసత్ - అనిలం-నిర్మమెఅస్పృజత్ - స్పర్శాదుత్ప
న్నోఽనిలోవాయురపి-వికుర్వాణః-నభసానభోగుణైశ్చబైస , సహితః-స్వయం-చోరుబలాన్వితఃఅధికబలయుక్తః- బలమితి
పాణినాజస్సహసామప్యవలక్షణం , రూపతన్మాత్రంసస్త్వ , రూపతన్మాత్రంచ , లోకస్యలోచనంప్రకాశకం-జ్యోతిస్తైజః-
సస్త్వ || ౩౩ || తచ్చజ్యోతిరనిలెనాన్వితంస్పర్శగుణైనాన్వితం , అనిలెతినభసోప్యవలక్షణం-ఎవమగ్రపి-శబ్దస్పర్శాభ్యాం
స్వకారణభూతగుణాభ్యాం , స్వగుణైరూపేణచా , స్వితం-జ్యోతిర్భగవత్సంకల్పవిషయంసత్ , కాలమాయాంశయోగ
తోహేతోః-రసమయంరసగుణకం , అమ్మఃజలం-అథ త్తలస్య జత్-భగవద్వీక్షణకాల మాయాంశయోగోనర్వత్ప్రాప్యైత
వ్యా , రసమయమమ్మస్ససర్జై , త్యనై-ప్రథమంరసతన్మాత్రం-తతోఽమృతమృతమౌవేదితవ్యః || ౩౪ || తచ్చమౌ
జ్యోతిషాజ్యోతిస్సర్పశబ్దైః , అనుసంస్పృష్టంఅనుసంహితం- బ్రహ్మసంకల్ప విషయం , కాలాదియోగతోహేతోః , గన్ధగు
ణాంమహీ,మాధాత్-ప్రథమంగన్ధం , తతోమహీంచా , ధాత్అస్పృజత్ || ౩౫ || హేభవ్యవిదుర,నభఆదీ నాం భూ

యతః | తైజసాన్ద్రియాణ్యైవజ్ఞానకర్తృమయానిచ || ౩౧ || తామసోఘోతసూక్ష్మాదిర్వృతస్తల్లిజ్జమాత్మనః|కా
లమాయాంశయోగేనభగవద్వీక్షితంనభః || ౩౨ || నభసోఽనుసృతంస్పర్శంవికుర్వన్నిర్మమెఽనిలమ్|అనిలోపి
వికుర్వాణోనభసోరుబలాన్వితః| సస్త్వరూపతన్మాత్రంజ్యోతిరోకస్యలోచనమ్ || ౩౩ || అనిలెనాన్వితం జ్యోతి
ర్వికుర్వత్పరవీక్షితమ్ | అథ త్తాఽమ్భారసమయంకాలమాయాంశయోగతః || ౩౪ || జ్యోతిషాఽమ్భాఽ
నుసంస్పృష్టంవికుర్వద్భ్రహ్మవీక్షితమ్ | మహీంగన్ధగుణామాధాత్కాలమాయాంశయోగతః || ౩౫ || భూతా
నాంనభఆదీనాంయద్యచ్ఛవ్యపరాత్పరమ్ | తేషాంపరానుసంసర్గాద్యథాసంఖ్యంగుణాన్విదుః|| ౩౬ || ఎతేదే

తానాం,మధ్య , యద్యత్పరాత్పరంచోత్తరోత్తరంభూతం,తత్తత్పరానుసంసర్గాత్కారణద్రవ్యగుణానువృత్త్యా , య
థాసంఖ్యం - గుణాన్విదుః - ప్రథమస్యైకోగుణః,ద్వితీయస్యభూతస్యద్వౌ - తృతీయస్యత్రయః,చతుర్థస్యచత్వారః,పంచ
మస్యపంచగుణా,ఇత్యేవంవిదుః || ౩౬ || అథైతానిమహాదాదిపృథ్వీస్తానితత్త్వాని,పరస్పరపచ్చీకరణరూపసంమేళనా
భావాద్భ్రహ్మజ్జీర్ణరచనా యామస మర్థానిశ్వరంతుష్టుపురిత్యాహ | ఎతఇతి | నను,,భగవద్వీక్షిగోచరః,,భగవద్వీక్షితంనభః,,
పరవీక్షితం,, బ్రహ్మవీక్షిత,, మిత్యేషాంతత్త్వానాంభగవత్సంకల్పరూపజ్ఞానవిషయతోక్త్యాస్పృష్టిసామర్థ్యా వగమాత్పున
స్సుతిక్రితపరమేశ్వరానుప్రవేశకృతసామర్థ్యోక్తిర్విరుధ్యతే.నచాన్యఎవవత్సూమాణోఽనుప్రవేశఇతివక్తుంశక్యం-విభోరీశ్వ
రస్యజ్ఞానైవేవానుప్రవేశస్యవాచ్యత్వాత్- తావత్తేవతేషాంశరీరతోవపత్తైఃఆధేయత్వవిధేయత్వ శేషత్వానాంశరీరత్వని
ర్వాహకత్వాత్,,యస్యచేతనస్యయద్ద్రవ్యమాధేయంవిధేయంశేషంచతత్తస్యశరీరమితిహిశరీరలక్షణం||మైవం||పూర్వంమ
హాదాదీనాంస్వస్వకార్యోత్పాదనసాధ్యవపాశ్వరానుప్రవేశసోక్తత్వైశ్చభిన్నరైవస్సంహత్యాణ్డోత్పాదనసామర్థ్యా
పాదకానుప్రవేశస్యానుక్తత్వైవేవంవిధానుప్రవేశాయ- స్తుతే-స్తతఃక్రితపరమాత్మనోఽనుప్రవేశస్య- తతోఽస్పృష్టై-శ్చ
దుపత్తై- ఎతేమహాదాదయోదేవాః - దేవస్య భగవత్శరీరత్వా - దేవాఇత్యుక్తిః-యథా,, మాన్తాహమిమా స్తిసోదేవ
తా,,ఇత్యాదౌ - కాలమాయాంశలిక్షణః-కాలమాయాంశరూపాణిలిజ్జాన్యస్యసస్తికాలమాయాంశలిక్షితస్య కాలగుణజీ
వఃశరీరకస్యైత్యర్థః|విష్టోర్భగవతః - కలాఃశరీరభూతాః - నానాత్వాత్పృథగ్భూతత్వాత్-పరస్పరసంబద్ధాభావాత్స్వ
క్రియాంయాంబ్రహ్మజ్జీర్ణరచనాయాం - అనీశాలసమర్థాస్సన్తః-విభుంభగవత్తం - ప్రాజ్ఞలయోబద్ధాజ్ఞలయః - ప్రోచుఃతుష్టు
పుః-నన్వచేతనా నాంమహాదాదీనాంస్తోతృత్వానుపపత్తిః-నచతదధిష్ఠాత్మాణాముపపన్నమితిశబ్ద్యాం-అణ్డస్పృష్ట్యనస్తరం
చతుర్ముఖస్రత్యూమాణోదిత్యేద్వారాదీనామణ్డస్పృష్టైఃప్రాక్తదనుపపత్తైః,నచతత్త్వ శరీరకపరమాత్మనస్సోత్పత్త్యముపపన్న
మితివాచ్యం - స్తుత్యత్వస్తోతృత్వయోరైకస్త్వీన్నసంగతత్వా-ద్భ్రహ్మణస్సర్వోపాదానత్వేనసర్వవికారాశ్రయత్వేపి - స

ద్వారకావికారాశ్రయత్వేనతస్యజీవద్వారైవస్తోతృత్వాత్ । ఉచ్యతే । పరమాకాశవర్తిస్యస్తత్త్వాభిమానిదేవతాస్తత్త్వా
 న్యధిష్ఠాయతుష్టుః , వృతంచతుష్టోడశపచ్చశక్తిభిః, రితిపరమాకాశేతత్త్వాభిమానిదేవతాస్థిత్యవగమాతయద్వా , తు
 రుషేణాత్మభూతేనవీర్యమాధత్వవీర్యవా , నితిజీవద్వారైవపరమాత్మనోమాయాదివృధివ్యస్తతత్త్వేష్యనుప్రవేశకథనా-
 త్పరమాత్మాత్మకాదృష్టవిశేషసచివజీవానుప్రవేశసంపాదితసృష్టిసామర్థ్యానాంతత్వానాంస్వస్యకార్యత్వాదకత్వవత్,
 స్తోతృత్వోపపత్తైరితి ॥ ౩౭ ॥ ప్రథమంకారణత్వవ్యాప్తోపాస్యత్వమోక్షప్రదత్వగుణవిశిష్టంప్రణమన్తి ॥ ననామేతి । హే
 దేవభగవత్-తేతవ-పదారవిన్దం-ననామనమస్కుర్మ-కథంభూతంపదారవిన్దం-ప్రపన్నతాపోపశమాతపత్రం-ప్రప
 న్నాఃశరణాగతాః-తేషాంయతాపాఃఆధ్యాత్మికాధిభౌతికాధిదైవికా, సైషాం-ఉపశమేనిర్వరణే ఆతపత్రంఛత్రమివవ
 ర్తమానం-అనెనతాపత్రయాతురోపాస్యత్వముక్తం-యన్ములకతాఃయత్పదారవిన్దములమేవకతత్రయోయేషాం
 తే-యతయఃమనోనియమనైప్రయతమానాః, అజ్ఞాసానుభవ, సంసారదుఃఖం-అనెనమోక్షప్రదత్వముక్తం, బహిర్దూరత
 ఎవఉత్తిపనిత్యజన్తి, సాంసారికసుఖమపిదుఃఖశబ్దేనవివక్షితం, ముముక్షుర్విష్టపాప్తివిరోధిత్యాత్మసుఖస్యాపిదుఃఖశబ్దవాచ్య
 త్వాత్ ॥ ౩౮ ॥ ఎతద్వ్యతిరేకముభేనాపికథయన్తోనమస్కుర్వన్తి ॥ ఋతేఇతి ॥ హేఈశ-అస్మిక్భవేసంపారె, యద్య
 తేయద్భగవత్పాదామ్బుజంవినా, భగవత్పాదారవిన్దోపాసనంవినా, తావత్రయేణాభిమాతాఃజీవాః, ఆత్మకాత్మని-సం
 బోధనంవా-శర్మసుఖం, నలభన్తే, అతోఽన్వయవ్యతిరేకాభ్యాంభగవత్పాదామ్బుజోపాసనస్యైవతాపత్రయనివృత్తి
 పూర్వకముక్తిసాధనత్వాదైతోః, హేభగవత్, తవాఙ్ఘ్రిచ్ఛాయాంసవిద్యాం, ఆశ్రయేమవిద్యాముక్త్యుపాయభూతో
 పాసనా తత్సహితాం-అఙ్ఘ్రిచ్ఛాయాంముక్తిం, ఆశ్రయేమఉపాసనానికృత్వాముక్తింప్రాప్నువామత్వర్థః ॥ ౩౯ ॥ న
 నుకథంమత్పాదామ్బుజోపాసనమాత్రేణాత్మస్తకసాంసారికసుఖదుఃఖవివృత్తిరుచ్యతేతత్సుఖదుఃఖోత్పాదకపుణ్య
 పాపరూపకర్తృణామవిన్దత్వాదిత్యాశక్త్యా-యాంతదుపాసనస్యైవత్వస్తకకర్తృవినాశకత్వమపితిసూచయన్తస్తద్భ

వాఃకలావిస్తోఃకాలమాయాంశలిజ్గనః । నానాత్వాత్స్వక్రియాశీకాఃప్రోముఃప్రాజ్ఞలయోభృశమ్ ॥ ౩౭ ॥ దే
 వాఃఉచుః ॥ ననామతేదేవపదారవిన్దంప్రపన్నతాపోపశమాతపత్రమ్ । యన్ములకతాయతయోఽజ్ఞాపోరుసం
 సారదుఃఖంబహిర్వత్తిపన్తి ॥ ౩౮ ॥ ఋతేయదస్మిన్సవ-ఈశజీవాస్తాపత్రయేణాభిమాతానశర్మకాత్మక
 నైభగవంస్తవాఙ్ఘ్రిచ్ఛాయాంసవిద్యామతత్రయేమ ॥ ౩౯ ॥ మార్గనియతైముఖపద్మపీడైచ్చన్దస్సుప
 ర్త్యైవయోవిన్తే ॥ యచ్ఛాఘమర్షోదసరిద్వరాయాఃపదంపరంతీర్థపదఃప్రవన్నాః ॥ ౪౦ ॥ యచ్ఛృద్ధయాఃశ్రు

గవత్పాదామ్బుజస్యైవముముతూపాస్యత్వాద్వయమపితదేవశరణంగతా ఇత్యావళిః, మార్గస్తీతి, తీర్థపదస్తవపా
 దామ్బుజంవయంప్రపన్నాఃశరణంగతా ఇత్యన్వయః , తీర్థపదఃపవిత్రపాదస్య, స్వాశ్రితదురితనివర్తకపాదకమలస్యైత్యర్థః-
 కథంభూతంత్వత్పాదామ్బుజం-యత్, అఘమర్షోదసరిద్వరాయాః-అఘమర్షాజీవాపక్షపణకాని ఉదానిఉదకానియాను,
 తాను-సరిత్సుమధ్యే, వరాయాఃశ్రేష్ఠాయాః, గడ్డాయాః-వరంపదముత్కృష్టముత్పత్తిస్థానం-ఎతేనానెవమానసమస్తజ
 నదురితనివర్తకసరిద్వరాయాః-ఎవదురితనివర్తకత్వాత్తదుత్పత్తిస్థానభగవత్పాదామ్బుజస్వాశ్రితదురితనివర్తకత్వంకైముత్య
 నయసిద్ధం, యథాపుష్కరపటాశఆపోనశ్లిష్యస్తవమేవంవిదిపాపంకర్తృనశ్లిష్యతే , ఇత్యాదికాశ్రుతిరత్రాసుసంధేయా
 ఉపాసకానామాత్మస్తకపుణ్యపాపనివృత్తిపూర్వకనిరతిశయసుఖప్రాప్తకత్వాదేవత్వత్పాదామ్బుజమ్మమయఉపాసతఇ
 త్యాహ ॥ మార్గస్తీతి । తేతవ-ముఖపద్మపీడైఃముఖకమలతైవనైరితియావత్ , తస్యహవా-ఎతస్యమహతో
 భూతస్యనిశ్చస్థితమేతద్దృగ్దృశ్యం , ఇతిశ్రుతేఃభవన్ముఖకమలోత్పత్తిస్థానై-శ్చన్దస్సుపర్త్యైవేదపక్షిభిః , వీడంశకున్తా ఇవ
 జాతపక్షా , ఇతిన్యాయేనసామ్యంబోధ్యం-యథాసిడజాతపక్షాఃపక్షిణ ఉడ్డినాఇతస్తతఃపరిభ్రామ్యుత్తనస్తత్రైవప్రవేశ
 స్తి-తథావేదాఅపిత్వన్తుభాదుద్గతాస్తవ్యైవపత్యవస్యస్తీత్యభిప్రాయః-ఎవంవిధైచ్చన్దస్సుపర్త్యై-విన్తేనిస్సంగ , మనసి
 ఋషయః , మార్గస్తిపరిశీలయన్తి , వెదోక్తకర్తృజ్ఞానోపాసనాప్రవృత్తియోగైర్వత్పరిశీలయన్తితత్పదారవిన్దంవ
 యంప్రపన్నా ఇత్యన్వయః ॥ ౪౦ ॥ ననుకథంమార్గస్తి , విషయప్రవణచిత్రైకథంవామనసోఽసక్తస్సంపాదనీయః-య
 వవిన్తేమార్గస్తీత్యుచ్యతేత్యాశక్త్యాత్వత్వసాదానుగృహీతత్వద్భక్త్యవసరంసంపత్స్యతఇత్యావళిః । యదితి । శ్ర
 ధ్ధయాశ్రద్ధాయుక్తయా, శ్రద్ధానామాస్తీక్యంస్వచికిర్షితాదావితిశేషః, శ్రుతవత్పాశ్రుతివిహితపచ్చమహాయజ్ఞాదిరూపాసక్త
 కర్తృయోగధుక్తయా, భక్త్యాఉపాసనయా, వైరాగ్యంశబ్దాదివ్యనాసక్తి-తదేవబలంయస్య, తేనజ్ఞానెనప్రకృతివిన్తే

త్వయాధాత్మ్యజ్ఞానై - జ్ఞానకర్తయోగానుగృహీతభక్తియోగనసంస్కృజ్యమానోబోధ్యమానై, హృదయ-అవధార్యుల
 వధారణావిషయంకృత్వా,ధీరాఃజితేన్ద్రియాః,యదన్వేషయన్తి-త-త్తవాఙ్మీసరోజపీఠం-శరణం ప్రజేమ-అనైసమార్గణ
 ప్రకారడక్తః || ౪౧ || అథభగవతోభక్తానుగ్రాహకత్వంస్తరస్తరహః || విశ్వస్యేతి || హేతుశయ,తైపదామ్బుజం,
 స్వపుంసాంస్వభక్తానాం - అభయంశబ్దాదిభిరప్రతిహతం,స్త్రితం,భావే క్తః,ధ్రువానుస్తరణం,,యద్వా,,అభయంనవిద్య
 తేభయంసంసారోయస్మాత్తథాఘాతం - స్త్రితం,ప్రయచ్ఛతిదదాతి,నిర్వర్తయతీత్యర్థఃతత్త్వదామ్బుజం - వయంస
 ర్వే - శరణంప్రజేమ,కథంభూతస్యతే-విశ్వస్యజగతః - సర్గస్థితిసంయమాథేసృష్టిస్థితిసంహారార్థం - కృతావతారస్యకృత
 బ్రహ్మరుద్రామప్రవేశస్వావతారస్య - ఇదమేవహిస్వభక్తానుగ్రాహకత్వం-యత్తావత్రయాభిహానిన ర్తకనిత్యనిరతిశయాన
 స్తసాధనభూతధృవానుస్తృతినిర్వర్తకత్వం-స్వభక్తానాంస్త్రితం ప్రయచ్ఛతీత్యనెనాభక్తాననుగ్రాహీత్వం సూచి
 తమ్ || ౪౨ || తత్ప్రతిపాదయన్తశ్చరణంప్రజన్తి || యదితి || సానుబద్ధేఅనుబద్ధ్యన్తఇత్యనుబద్ధాఃపుత్రదారాదయఃపాత్ర
 వస్త్రాదయఃదేహానుబద్ధినోగృహానుబద్ధినశ్చ-తైస్సహితే, అసతిఅచేతనపరిణామరూపే,దేహాగమ-సమాహారద్వంద్వ
 ఎకత్వం. మమాహం,దేవోహంమనుష్యోహమిత్యాభిరుదాధిదురాగ్రహాఃదేహాదేరభిమానోయేషాం,తేషాం-పుంసాం,
 పుర్యాంశరీరే-హృదయగుహాయామిత్యర్థఃవసతోపివాత్సల్యాతిరేకాత్పురీమధితిష్ఠతోపి - తెతవ,హేభగవత్ - యత్పదా
 మ్బుజం-సుదూరంఅతివిప్రకృష్టం - తత్పదామ్బుజం-శరణంప్రజేమేత్యర్థః || ౪౩ || అహంమమాభిమానగ్రస్తవిత్తా
 నాంసత్సక్తిరైవదుర్లభా - కుతస్సత్సక్తిశుశ్రూషాచార్యో వసత్ప్రవణాడ్యాభవత్పదామ్బుజోపాసనానిర్వృత్తిసాన్న్య
 దిత్యాహః || తానితి || హేపరేశ,పరేషాంబ్రహ్మాదీనామీశనియన్తః - అనద్వృత్తిభిఃఅచేతనపరిణామరూపశబ్దాదిప్రవణై
 రక్షిభిర్నియైః,పరాహృతందూరమపకృష్టంఅన్తస్థంమనోయేషాంతే,యేలోకాస్తా,న్నవశ్యన్తి,వైప్రసిద్ధం,కేన

తవత్యాచభక్త్యాసంస్కృజ్యమానోహృదయైవధార్యజ్ఞానైవైరాగ్యబలనధీరాప్రజేమతత్తైఃస్మీసరోజపీ
 తమ్ || ౪౧ || విశ్వస్యసర్గస్థితిసంయమార్థేకృతావతారస్యపదామ్బుజంతే | ప్రజేమసర్వేశరణంయదీశస్త్రి
 తంప్రయచ్ఛత్యభయంస్వపుంసామ్ || ౪౨ || యత్సానుబద్ధేసతిదేవదేహామమాహమిత్యాభిరుదాగ్రహాణామ్
 పుంసాంసుదూరంవసతోపిపుర్యాంప్రజేమతతైభగవత్పదామ్బుజమ్ || ౪౩ || తాన్వాఅనద్వృత్తిభిరక్షిభిర్యేపరా
 హృతాన్తర్కనసఃపరేశ || అథోనపశ్యన్త్యురుగాయనూనంయతేపదన్యాసవిలాసలక్ష్మ్యః || ౪౪ || పానైనతే

పశ్యన్తీత్యతఃపా|| హేతురుగాయబహుగయ-తేతవ - పదన్యాసవిలాసలక్ష్మ్యః-పదయోః యోన్యాసఃస్వాత్మసమర్పణం-
 తస్యవిలాసోవిలసితం - యేషాంతేకమాదయోగుణా - సైషాంలక్ష్మీఃసంపద్యేషాంతే - భవత్పదారవిన్దాత్మసమర్పణవి
 లసితశమాదిగుణసంపత్సమృద్ధాభిత్వర్థః,, అక్ష్మ్యేతిత్వతీయాన్తపాతే,, తయాడపలక్షితాభిత్వర్థః-అథోఅతఎవ-నపశ్య
 న్నినవీక్షన్తే - కిముతత్సంగతినకుర్వన్తితి,, పథభిపాతే,,భ్రష్టానిత్యధ్యాహర్తవ్యం - పథఃమార్గాద్భ్రష్టాన్తపశ్యన్తి
 త్యర్థః,, లక్ష్మీనిదిద్వితీయాన్తపాతే,, పథభిపాతేచ,,అపదన్యాసవిలాసలక్ష్మీనితపదచ్ఛేదః-పదన్యాసవిలాసలక్ష్మీరహీ
 తాః. అతఎవ-పథఃమార్గాద్భ్రష్టాన్త,, మార్గన్తియత్త,, ఇతిపూర్వప్రస్తుతాభగవదుపాసకానపశ్యన్తీత్యర్థః,, త్వాం
 వెత్యపిపాతః,, అస్మిన్పాతేమమాహమిత్యాభిరుదాగ్రహాణాంపుంసాం - భగవత్పదామ్బుజంసుదూరమిత్యుక్తం - తేషా
 మప్యపాసనాధిక్యతానాంసంనికృష్టంస్యాదిత్యాశక్త్యాముపాసనాధికారవదుర్లభభిత్వహ || త్వామితి || అస్మి
 న్నారేభ్రష్టాభిప్రథమాన్తాధ్యాపణః, యేఅనద్వృత్తిభిఃపరాహృతాన్తర్కనసో,,అతఎవ,, సన్తార్గభ్రష్టా-ఎతే-త్వాం
 నపశ్యన్తిసోపాసతే-తర్హికడపాసతభిత్వతఃపా || యేభితి || త్వత్పదన్యాసవిలాసలక్ష్మ్యస్తుపశ్యన్తీత్యర్థః,, లక్ష్మ్యేభిప
 ఛ్యన్త్యన్తపాతే,,పథభిత్వస్యవిశేషణం,పదన్యాసవిలాసలక్ష్మీరూపాత్పథోభ్రష్టానపశ్యన్తి-అస్మిన్పాతా, అథోభిపాతా
 భ్యుపగమే,లక్ష్మ్యేభ్రష్టాఃఅథోఅతఎవనపశ్యన్తీత్యర్థః || ౪౪ || ఎవమనుగ్రాహకత్వాననుగ్రాహకత్వేడక్తే,అ
 థానుగ్రహవిషయేష్యపిభగవత్కథాశ్రోతృణాంసమాధిపరేభ్యస్స కర్మమాహుర్వాభ్యామ్|| పానైనతి || హేదేవ - తే
 కథానుధాయాఃఅమృతతుల్యకథాయాఃపానైన శ్రవణేన-ప్రవృద్ధభక్త్యాప్రవృద్ధప్రేమాత్మకజ్ఞానైన-విశదాశయాఃనిర్మలా
 న్నైకరణాః-అనెనోపాయోత్పత్తిప్రతిబద్ధకపుణ్యపాపనివృత్తిరుక్తాభవతివైరాగ్యసారంవైరాగ్యసారభూతం-వై
 రాగ్యంనామ-విమోకాపరపర్యాయంకామెష్వలాలసత్వరూపంకామానభిష్వజ్జత్వం - ఇదంచవివేకాదీనామప్యపలక్ష
 ణం - వివేకాదిసాధనసప్తకానుగృహీతం - బోధంతేలధారావదవిచ్ఛిన్నస్త్రితసంతానరూపం ప్రత్యక్షతాపన్నంప్రే

|| పా || పథోనపశ్యన్తి. పా|| త్వాంవానపశ్యన్తి. * || పా || లక్ష్మ్యే|| పా|| లక్ష్మీన్|| పా|| లక్ష్మ్యః.

మాత్మకంజ్ఞానం - ప్రతిలభ్య-అజ్ఞానానుభవ - అకుణ్డధిష్ఠ్యం కాలసత్వాదిగుణాదిభిర ప్రతిహతంవై కుణ్డాఖ్యంము క్తప్రా
ప్యంధానం - యథా-౭ స్వీయఃప్రాప్నుయః || ౪౫ || అథ-అపరేవలన్యేపి-అత్త సమాధియోగబలనఅత్మనో-౭ స్తః
కరణస్య-యస్సమాధిస్థైర్యం - సవయోగఃఉపాయ- స్తస్యబలన-యద్వా - అత్త నఃపరమాత్మనః-యస్స మాధిఃపరమా
త్మవిషయకస్సమాధిః - సవయోగః - తస్యబలననిష్పాదన-పరిపక్వభగవత్సమాధినా-బలిష్ఠాందుస్తరాం - ప్రకృతింభగ
వన్తాయాం - జిత్వాతీర్త్వా -ధీరాఃజితేన్ద్రియాః - పురుషంపరమపురుషం-త్వామెవ-విశన్తిప్రాప్నువన్తి - తథాపి-తేషాం
శ్రమ-స్సాన్యత-అప్రాణ్యం క్తభక్తియోగనిష్ఠానాంశ్రమస్సాన్యత- ఎకైకస్యా జిన్యైవదుస్సంపాదత్వాత్ - నతుసేవయా
తే-కథాశ్రవణాదిరూపత్వ త్వేవయోపలక్షితానాంతునశ్రమిత్యర్థః || ౪౬ || తదేవంస్తుత్వా-భస్వాభిప్రాప్యమావి
మృర్వస్తీత్యాహుః||తదిత్యాదిభిశ్చతుర్భిః||తత్-అస్మాకంశరణాగతత్వాద్దేవతః - హేఅద్య-పరమకారణ-తేవయంత్యత్వం
బద్ధివయం-లోకసిన్సృత్యుయలోకాః స్రష్టమిచ్ఛయా - త్వయా - త్రిభిస్సత్వాదిర్గుణై-స్వే ఆత్మని- ఆధారభూతే-స్య
ష్టాః ,, అత్తభిస్త్వే తిపాతే,,అత్తభిఃశరీరభూతై స్త్రిభిర్యర్థః-అనుసృష్టాఃమహదాద్యను క్రమణేనసృష్టాః - సర్వే - వియు
క్తాఃపరస్పరమసంమిళితాః - తేతుభ్యం - స్వవిహారతన్త్రంస్వాధికారనిర్వహణం - ప్రతిహర్తవేప్రత్యుపకర్తుం-త్వల్లిలో
పకరణబ్రహ్మణ్ణాచనారూపప్రత్యుపకారార్థం - నశక్నుమః || ౪౭ || ప్రతిహరణాసామర్థ్యమేవప్రపచ్చయతి| యావ
దితి| హేఅజ-కాలతత్తదవసరే - తేతవ-బలింతరాధనం - యథా-హరామసమర్పయామ-కరవామేతియావత్-వయంచ
భవత్క్రిడోపకరణభూతాఃవయమపి - అన్నంశబ్దాదిభోగ్యం - యథా-అదామఅనుభవామ - యథాచ-ఇమేలోకాఃస్ర
త్యమాణాదేవాదయోలోకాః - ఉభయేషాంజ్ఞానకర్తృన్ద్రియాణాం - బలింశబ్దాదీకస్తవ్యాదీంశ్చవిషయాన్ - హరన్తః

దేవకథానుధాయః||ప్రవృద్ధభక్త్యావిశదాశయాయే | వై రాగ్యసారంప్రతిలభ్య బోధంయథాజ్ఞానా ౭ స్వీ
యురకుణ్డధిష్ఠ్యమ్ || ౪౫ || అథాపరేచాత్మ సమాధియోగబలనజిత్వాప్రకృతింబలిష్ఠామ్|త్వామెవధీరాఃపురు
షంవిశన్తితేషాంశ్రమస్సాన్యత్తు సేవయాతే||౪౬||తత్తేవయంలోకసిన్సృత్యుయ-౭-౭ద్యత్వయా-౭-నుసృష్టాః
స్త్రిభిరాత్మనిస్వే | సర్వేవియుక్తాస్సవిహారతన్త్రంనశక్నుమస్తత్ప్రతిహర్తవే|| ౪౭ || యావద్బలింతే
౭జహరామకాలేయథావయంచాన్నమదామయత్ర | యథోభయేషాంతభిమేహిలోకాబలింహరన్తో-౭-న్న
మదన్త్యనూహః || ౪౮ || త్వంనస్సురాణామపిసాన్వయానాంకూటస్థలద్యఃపురుషఃపురాణః | త్వం దేవశ
క్త్యాంగుణకర్తృయోనాగతస్తస్వజాయాంకలిమాదధే౭జః || ౪౯ || తత్తేవయంసత్ప్రముఖాయదర్శేభూవి

ఉపస్థాపయన్తః-అనూహఃనిస్సంశయాః,అన్నమదన్తిసుఖమనుభవన్తి-తథాకర్తుంనశక్నుమిత్యర్థః-యావచ్ఛబ్దో-౭-వధార
ణే-నశక్నుమోయావత్-నశక్నుమేవచెత్యర్థః || ౪౮ || ఎవంబ్రహ్మణ్ణాసృష్టావాత్మనామసామర్థ్యమావేద్యా-ధతత్సామ
ర్థ్యంప్రార్థయిష్యన్తః-స్తవమేవతత్ప్రదానసమర్థిత్యాహుః || త్వంనశక్తి|| సాన్వయానాంసకార్యాణాం-సురాణాం-నః
అస్మాకం - త్వ - మాద్యఃకారణభూతో-౭-సి అద్యత్వేనవికారాశ్రయత్వమాశక్యాహుః||కూటస్థఃనిర్వికారః-తర్వాద్య
త్వమయుక్తమిత్యాశజ్యోక్తం || పురుషఇతి| పురిశేత్యితిపురుషః - తత్తదస్తరాత్మతయా-౭-వస్థితః-నతుతత్తద్వస్తుగతవి
కారాశ్రయిత్యర్థః-తస్యాపికారణాస్తరమాశజ్యోక్తం || పురాణఇతి| సర్వాషేషయాత్వమేవపురాణః - నతుత్వదాపి
యాపురాణమస్తీత్యభిప్రాయః| ఎవంభూతో-౭-జస్తవం, హేదేవ-గుణకర్తృయోనాశబ్దాదిగుణగ్రాహకజ్ఞానేన్ద్రియాణాం
కర్తృన్ద్రియాణాంచ - యోనాకారణభూతాయాం - శక్త్యాంస్వాపృథక్సద్భవిశేషణభూతాయా - మజాయాం ప్రకృతౌ-రే
తఃసృష్టిసామర్థ్యం - కలింసమప్తిపురుషంబ్రహ్మణంచా - దధేనిహితవాన్ ,, పురుషేణాత్మభూతేనవీర్యమాధత్తవీర్యవా,,
నితిపూర్వముక్తత్వాత్ || ౪౯ || తదితి|తత్తస్మాత్తవైవపరమకారణత్వాత్-సత్ప్రముఖాఃసమప్తిపురుషప్రభృతయః
తేవయంత్యచ్ఛరీరభూతావయం-యదర్థేయదర్థం - బహువిమలభూమ - తత్కింతేకార్యంకరవామ-సృష్టిమితిచేత్తత్రా
హుః-తర్హి-నో-౭-స్తభ్యం - హేదేవ-త్వంక్రియాధైర్యవ్యర్థం - స్వజతుఃస్వాధికారానురూపంవిజ్ఞానం - శక్త్యాసామర్థ్య
నసహ-యదనుగ్రహణామితి || యస్యానుగ్రహాయేషాంతేషామితివ్యధికరణబహువ్రీహిః - యస్యతవానుగ్రహభాజా
మస్మాకందేహీత్యర్థః-యద్వా - అనుగృహ్యన్తేయేనభవతేత్యనుగ్రహః - సంసారిణాంఫలనిష్పత్తావనుగ్రాహకతయా-౭-
నుగృహీతాః - తేషాం-నః - క్రియాధైర్యస్వప్రవృత్తయే - యచ్ఛత్యుర్జానంత-దేహీత్యర్థః,,అత్రేదం తత్త్వం,, పురుషే
ణాత్మభూతేనవీర్యమాధత్తవీర్యవాన్ ,, రేతస్తస్వజాయాంకలిమాదధే౭జ,,ఇతిపరమాత్మాత్మకసమప్తిపురుషసంసృష్టా

యామాయాంయఃమహాదాద్యారమ్భకర్తవ్యమవగమ్యతే - తత్రమహాదాదిపృథివ్యంతాఃఅచేతనస్యైవావస్థావిశేషాః - తత్రా
ఖణ్డితాయాఎవమాయాంయఃప్రదేశభేదేనమహద్భూతత్వేనపరిణామః - ఎవంమహతోవ్యఖణ్డితాత్ప్రదేశభేదేనాహంకా
రయాపపరిణామః-ఎవమహంకారాదిష్వపీద్రవ్యవ్యం - నతుకారైస్త్రిన్యసమహదాదీనాముత్తరోత్తరకార్యరూపపరిణామః,
తథాసత్త్వత్తరోత్తరకార్యరూపేణకృత్సన్యాసిమహదాదేపరిణతత్వాన్మహదాదీనాంపృథక్స్థిత్యనుపపత్త్యా,, పృథివ్య
వృక్షప్రణీయత,, ఇత్యారభ్య,, మహానవ్యక్తలీయత,, ఇత్యన్తెనలయశ్రవణంవిరుద్ధేత- అయమేవహేలయః-యత్పూర్వపూర్వా
వస్థయా-వస్థితేనద్రవ్యేణతదేకదేశస్యోత్తరోత్తరావస్థామాపన్నస్యతదవస్థాప్రహణేనసంశ్లేషః - ఎవంచపశ్యేకరణోప
పత్తిః-అన్యథాపుత్రకత్వానామభావాత్తదనుపపన్నంస్యాత్ - ఎవంచమహత్త్వాహంకారత్వాకాశత్వాదిపృథివీత్వపత్య
నావస్థామాపన్నస్యప్రధానద్రవ్యస్య - పరమాత్మాత్మకసమష్టిపురుషబ్రహ్మనుప్రవేశేన-పరమాత్మశరీరత్వవ్యవదేశ ఉపప
న్నః-కార్యవస్థకారణావస్థద్రవ్యస్యైకత్వేన-తత్రైవానుప్రవేశమాత్రేణ,, యస్యపృథివీశరీర,, మిత్యాదీనాముపపత్తిః-
నతుపృథివీత్వాద్యవస్థాస్యనుప్రవేశఉపపన్నః-నచైవం,, యస్యావ్యక్తంశరీర,, మిత్యేతావత్రైవమహాదాదిపృథివ్యంతానాం
శరీరత్వసిద్ధేః-పుత్ర,, గ్యస్యపృథివీశరీరం,, యస్యాపశ్చరీర,, మితిపృథివ్యాదీనాంశరీరత్వకథనంవ్యర్థమితివాచ్యం,, పరస్ప
రమవస్థానా-మవస్థావస్థావతోశ్చభేదప్యవస్థావద్ద్యవ్యానామేకత్వాత్సర్వావస్థద్రవ్యస్యపరమాత్మశరీరత్వమేవ - నతువై
శేషికమతరీత్యాకార్యకారణయోర్భిన్నద్రవ్యత్వేనాశరీరత్వమితి ప్రతిపాదనార్హత్వాత్ - నచమహదాదీనాంకేవలాచేతనప
రిణామరూపత్వేవిశిష్టోపాదానత్వాసిద్ధిః - ప్రకృతిపురుషవిశిష్టస్యపరమాత్మనడపాదానత్వంపీవిశిష్టోపాదానత్వం - భా
వ్యవస్థావిశేషాశ్రయత్వంహ్యుపాదానత్వమితివాచ్యం,, విశిష్టోపాదానత్వేపిత్రయాణామసాంకర్యేణకార్యతాభ్యుపగ
మేనవిరోధాభావాత్ - అచేతనమచేతనంప్రతి - చేతనశ్చేతనంప్రతి - ఈశ్వరఈశ్వరంప్రతి - కారణమిత్యగ్నేక్రియతే-త
త్రాచేతనస్యకార్యతామహదాదిపృథివ్యంతావస్థాశ్రయతారూపా-స్వరూపాన్యథాభావలక్షణా,, చేతనస్యకార్యతాతు,

మాత్మనీకరవామకింతే । త్వంనస్సచక్షుఃపరిదేహిశక్త్యాదేవక్రియార్థేత్వదనుగ్రహణామ్॥ ౫౦ ॥***

*** ఇతిశ్రీమద్భాగవతే,మహాపురాణే,తృతీయస్కంధే,షష్ఠమో౭ధ్యాయః.***

మైత్రేయః॥ఇతితాసాంస్వశక్తీసాంసతీనామసమేత్యసః॥ప్రసుప్తలోకతన్త్రాణానిశామ్యగతిమీశ్వరః॥౧॥కాల
సంజ్ఞాంతతోదేవీంబిభృచ్చక్తిమరుక్రమః । త్రయోవింశతితత్త్వానాంగణంయుగపదావిశత్ ॥ ౨ ॥ సో౭ను

సంకుచితజ్ఞానస్యతద్వికారరూపా- స్వభావాన్యథాభావలక్షణా - సైవాగ్రిమాధ్యాయేప్రతిపాదయిష్యతే-తత్రహి,,అథ
తస్యాభితప్తస్యకతిచాయతనానీ,, త్యుపక్రమ్య-జీవసంఘాతసంశ్లిష్టస్యసమష్టిపురుషస్యచతుర్ముఖస్యవాగాదీన్ద్రియభోగ్య
వ్యష్టిభూతానాందేవాదీనామిన్ద్రియోత్పత్తిం - చాతుర్వర్ణ్యోత్పత్తిం-చాభిధాయ,,ఎతేవర్ణాస్సద్ధర్మైర్యుజస్త్విగురుం
హరిం॥శ్రద్ధయా౭-౭-శ్చవిశుద్ధ్యర్థంయజ్ఞతాసహవృత్తిభి,, రితిప్రళయదశాయాంసంకుచితజ్ఞానానామచేతనప్రాయాణాం
జీవానాంభగవదారాధనోపయుక్తకరణకళేబరోత్పత్తిద్వారావిజ్ఞానవికాసరూపకార్యతాహ్యభిధాన్యతే - కార్యవ
స్థచేతనాచేతననియమనరూపాద్వారకావస్థాశ్రయతారూపా - చేతనాచేతనగతకార్యతానిర్వాహకత్వరూపాసద్వార
కావస్థాశ్రయతా - చేత్యుభయవిధావస్థాశ్రయతేశ్వరస్యానుప్రవేశే - చేతనాచేతనసామానాధికరణ్యాదిభిరస్త్రిన్శాస్త్రై
బహుధాప్రతిపాద్యతే,, అతో౭స్త్రిన్సద్ధ్యాయ౭చేతనంనపరిణామజరంపరామాత్రమభిహితమితి॥౫౦॥ ఇతిశ్రీమ
ద్భాగవత,చప్రచన్ద్రికాఖ్యాం,శ్రీభాగవతవ్యాఖ్యాం,తృతీయస్కంధే,షష్ఠమో౭ధ్యాయః.***

ఎవంనీవేదేతహేర్థానాంతత్త్వానామస్తఃప్రవేశేనాహితస్సష్టిసామార్థ్యానాంబ్రహ్మణ్డసృష్టిః,తత్రసమష్టిపురుషవ
తుర్ముఖోత్పత్తి-స్తత్సమష్టిన్ద్రియాదిభోగ్యవ్యష్టిన్ద్రియోత్పత్తిశ్చకథ్యతేషమైనాధ్యాయేన-తత్రతావదసంహతానాంపర
మాత్మానుప్రవేశేనస్సష్టిసామర్థ్యమాహ॥ ఇతీతిప్రతిభిః । ఇతీతి । ఈశ్వరోభగవాన్-ఇతిఉక్తరీత్యా - సమేత్యమిశిత్వా-సతీ
నాంవర్తమాసానాం-స్వశక్తీసాం,, యస్యపృథివీశరీరం,,యస్యాత్మాశరీరం,,యస్యచక్షుశ్శరీర,,మిత్యాదిప్రకారేణశరీర
భూతానాం,ప్రసుప్తంఅనుద్బుద్ధం-లోకతన్త్రంలోకరచనాసామర్థ్యం, యాసాంతాసాం-సమష్టిచేతనప్రముఖమహదా
దితత్త్వానాం-గతింస్థితిం-నిశామ్యదృష్ట్వా - గణమావిశదిత్యుత్తరేణాన్వయః॥ ౧॥ కాలసంజ్ఞామితి॥ తతఃనిశామనా
నన్తరం,కాలసంజ్ఞాంకాలాఖ్యాందేవీం-దేవస్యస్వస్య - సంబధిసిం,శక్తింఅపృథక్స్థివిశేషణధూతాం - రూపాన్తరమిత్య
ర్థః॥బిభ్రత్అస్తఃప్రవిశ్యప్రశాసనేనధారయన్, త్రయోవింశతితత్త్వానాంమహదహంకారపశ్చభూతపశ్చతన్త్రాత్త్రైకా
దశైన్ద్రియరూపాణాంతత్త్వానాం-గణంసహజాహం-ఉరుక్రమోవిస్తృతపాదవిన్యాసప్రివిక్రమోభగవాన్ - యుగపతే
ఏకధా-అనిశత్అనుప్రవిష్టో౭భూత్॥౨॥ స ఇతి॥సభగవాన్,చెష్టారూపేణపెరణాత్మకచెష్టోపలక్షితః - భిన్నమసం

మాతం-తంగణంత్రయోవింశతిత్వగణం-సంయోజయామానసంయుక్తమకరోత్-ఘాతానాంపశ్యేకరణం,ఇన్ద్రియాణాం
ఘాతైరాప్యాయనంహోక్తంభవతి-కథంభూతః-సుప్తంకర్తృతద్వ్యాపారం-ప్రబోధయత్ఉద్యోధయత్ || ౩ || ఆ
హితసామర్థ్యస్యతత్త్వగణస్యబ్రహ్మణోత్పత్తిద్వారాచతుర్ముఖశరీరారమ్భకత్వంసంగహేతాహేతానాం | ప్రబుద్ధకర్తృత్వి
దైవేనభగవత్సంకల్పేన-ప్రబుద్ధముద్బుద్ధం,కర్తృస్వవ్యాపారో-యస్యసః-త్రయోవింశతిత్వత్వకోగణః-ప్రేరితః-దైవ
నేత్యనుషక్తిః-స్వాభిర్వాత్రాభిరంశైః,అధిపూరుషంబ్రహ్మణం-అజనయత్అస్యజత్ || ౪ || కథమజనయదిత్యపేక్షాయాం
తదేవవివృణోతి | పరేణేతి | మాత్రయాఅంశభూతసంకల్పరూపజ్ఞానైస-స్వస్తి-స్వశతాఅనుప్రవిష్టేన-పరణభగవతా-ఉ
పలక్షితః-హేతౌవాత్మతీయా-విశ్వసృష్టణఃవిశ్వంసృజతీవిశ్వసృష్టణః-త్రయోవింశతిత్వజాతం-యస్మిన్గణ-చరాచరాః
స్థావరజజ్ఞమాః-లోకాఃకార్యత్వేనావస్థితాః-ఎవంభూతోగణః-అన్యోన్యంపరస్పర-మాసాద్యసంహత్య-చుట్టోభపరి
ణతోభూత్-సమష్టిపురుషగర్భబ్రహ్మణ్యూపేణపరిణతోఽభూదిత్యర్థః || ౫ || హేరన్ద్రయభిహేరన్ద్రయభిత్వణకోశవి
శేషణం-సపురుషఃసమష్టిపురుషసహితః-యద్వా-అపునవర్తమానలక్ష్మణోశేహేరన్ద్రయఃస్వర్ణమయలక్ష్మణోశావృతత్వాద్ది
రన్ద్రయః-సపురుషః-సఃప్రసిద్ధః-సమష్టిపురుషశ్చతుర్ముఖః-దేవాదినర్వసత్వై-రుపబృంహితఃయుక్తః-సహస్రంపరివత్స
రాత్,యావదణ్డస్యపరిపాక-స్తావ-దువాసఉషితవానిత్యర్థః-అత్రాపునానైత్యనేన-అణ్డకోశోత్పత్తేఃపూర్వమపాంస్థి
త్యవగమాత్,ఉదాహృతంవిశ్వమిదంతదాసీ,,దితివత్సృమాణత్వాచ్చవరణజలస్యసృష్టిరణ్డోత్పత్తేఃపూర్వమవగన్తవ్యా,స
ర్వసత్వోపబృంహితభిత్వనేన-చతుర్ముఖస్యసమష్టిపురుషత్వమావేదితం-ఎతేనావరణజలశయానస్యభగవతోనాభ్యాఃప్ర
సూతత్వార్థపద్మకోశరూపబ్రహ్మణోత్పత్తిరర్థసిద్ధావేదితవ్యా,,సపద్మకోశస్సహసోదతిష్ఠ,,దితివత్సృమాణైకార్థ్యాత్
ఎవంతత్త్వానాంసమష్టిపురుషశరీరారమ్భకత్వముక్తం-సమష్టిపురుషత్వంనామ-భూతసంఘాతారబ్ధస్వసంశ్లిష్టజీవసంఘా

ప్రవిష్టోభగవాంశ్చైష్టారూపేణతంగణమ్ | భిన్నంసంయోజయామానసుప్తంకర్తృప్రబోధయత్ || ౩ || ప్రబు
ద్ధకర్తృదైవేనత్రయోవింశతికోగణః|ప్రేరితోఽజనయత్స్వాభిర్వాత్రాభిరధిపూరుషమ్ | ౪ | పరేణావిశతా
స్వస్తిస్తాత్రయోవిశ్వసృష్టణః|చుట్టోభాన్యోన్యమాసాద్యయస్మిన్లోకాశ్చరాచరాః | ౫ | హేరన్ద్రయస్య
పురుషస్సహస్రంపరివత్సరాత్ | అణ్డకోశఉవాసాపునర్వసత్వోపబృంహితః | ౬ | సవైవిశ్వసృజాంగరో
దైవకర్తృత్వశక్తిమాత్ | విబభాజాత్తనాత్సనమేకధాదశధాత్రిధా || ౭ || ఎవహ్యశేషసత్వానామాత్మాం
శఃపరమాత్మనః|ఆద్యోఽవతారోయత్రాసౌభూతగ్రామోవిభావ్యతే || ౮ || సాధ్యాత్సాధిభూతశ్చసాధి

తమనుపాణ్డేన్ద్రియారమ్భకశరీరవత్త్వం, సచపుత్రాదిశరీరారమ్భకశరీరవత్త్వాత్ప్రతీత్యానాంసమష్టిపురుషత్వశక్త్యా
కార్యా,,పశ్యమ్యామాహుతావాపఃపురుషవచసోభవన్తి,తదన్తరప్రతిపత్తారంహతినంపరివత్సక్తఃప్రశస్తిరూపణాభ్యాం,,
శరీరంయదవాప్సీతియచ్చపుత్రతా-గ్రమతీత్వరః | గృహీత్వైతానిసంయోజియాయుర్గణానివాశయా,,దిత్యాదిశ్రుతిసూ
త్రస్సృత్యాదిపాత్రమాణ్యేన,మనఆదీన్ద్రియవిశ్లేషాభావనపిత్రాదిశరీరాణాంతదారమ్భకత్వాభావాత్,తద్ద్రియాద్యధి
ష్ఠానమాత్రత్వాత్ || ౬ || ఎవంసమష్టిపురుషోత్పత్తిమభిధాయాథాస్తాత్సమష్టిపురుషశరీరాద్యసృష్టిశరీరైన్ద్రియాణా
ముత్పత్తింవత్సృంస్తావదస్యసమష్టిపురుషత్వంవదత్,కరణభోక్తృవిషయరూపేణత్రిధావిభాగం,కరణంశేషకాదశధా
చవిభాగంస్వకర్తృకమాహ || సఇతి | విశ్వసృజాంమహదాదీనాం-గర్భఃఅవత్సరూపః-దైవంభగవత్సంకల్పః-కర్తృత్వ
శక్తిఃకర్తృరూప-ఆత్మానాంజీవానాం-శక్తిః,అవిద్యాకర్తృసంజ్ఞానాత్మతీయాశక్తిరివ్యత,,ఇత్యుక్తే-తద్వానిత్యర్థః-య
ద్వా-దైవంభగవత్సంకల్పః-కర్తృజీవానాంకర్తృ,ఆత్మానోజీవా-శక్తిజీవసంఘశరీరాద్యారమ్భకాచిచ్ఛక్తి,శ్చాస్యసస్తి
తితద్వాత్-అనేనసమష్టిపురుషత్వముక్తం-ఎవంభూతస్సవైసమష్టిపురుషః-అత్తనాకర్తృఆత్మానం-ప్రథమం,త్రిధా,కరణ
భోక్తృవిషయరూపేణ-తత్రాపికరణాంశే-ఎకధాదశధా-మనుఃపర్యన్తేన్ద్రియరూపేణఎకాదశధేత్యర్థః-విబభాజవిభక్త
మకరోత్|స్వసంశ్లిష్టజీవసంఘం,భోక్తృత్వేన-స్వన్ద్రియైకదేశాంస్తద్యోగ్యకరణత్వేనాకారేణ-కరోదిత్యర్థః || ౭ ||
అన్యైవంవిధవిభాగసామర్థ్యమాహ | ఎవఇతి | ఎవబ్రహ్మ-అశేషసత్వానాంసమస్తవ్యష్టిపదార్థానాం-ఆత్మాఆధారః-
తచ్ఛరీరకపరమాత్మదృష్ట్యైదముక్తం,పరమాత్మనోఽంశఃఅపృథక్సీద్ధవిశేషణభూతః,,నన్విదంసర్వజీవసాధారణమతతమా||
ఆద్యభి | ఆద్యఃప్రథమః-అవతారః-పరమాత్మనభిత్వనుషక్తిః-పరమాత్మనఆవేశావతారోబాధ్యః,, | సృష్టింతతఃకరిష్యా
మిత్వామావిశ్యప్రజాపతే,,ఇత్యుక్తే-యత్రపరమాత్మాత్మకసమష్టిపురుషేపరమాత్మాంశావతారభూతే-అసౌభూత
గ్రామఃవ్యష్టిపదార్థజాతం-విభావ్యతేవివిధముత్పాద్యతే-అతఃఈదృశవిభాగసమర్థిత్యర్థః || ౮ || ప్రస్తుతత్రివిధైకాద
శవిధవిభాగాపువపాదయత్సమష్టిపురుషత్వమనోపపాదయతి-సాధ్యాత్సాధి || విధంరాజతివ్యష్టిరూపేణభాతివిరా

అయద్యపివిరాట్పూర్వోఽనిరుద్ధపరఃతథాపీహసమష్టిపురుషాద్విభక్తవ్యష్ట్యత్వత్తిప్రకరణాచ్చతుర్ముఖపరఃసబ్రహ్మసాధ్యత్వఃఅధ్యాత్మసహితఃసమష్టిరూపేణస్య శరీరాంతర్గతభోక్తృవర్గసహితః . ఆత్మనిదేహేవర్తమానోజీవోహ్యాధ్యాత్మశబ్దోక్తః . సచావిభక్తరూపస్సమష్ట్యవస్థఃసాధిభూతఃభూతేషువర్తమానశబ్దాదివిషయసహితః . బ్రహ్మశరీరారబ్ధభోగ్యజాతమవిభక్తంసాధిదైవఃఇన్ద్రియసమష్టిసహితఃఆదిత్యమణ్డలాదిమృతానెషువర్తమానాఆదిత్యాదయోదేవశబ్దవాచ్యాఃతదధిష్ఠేయఇన్ద్రియవర్గభాగధిదైవశబ్దోక్తఃసమష్ట్యవస్థస్య శరీరాంతర్గతభోక్తృభోగ్యకరణగ్రామవానిత్యర్థఃఅత్రాధిదైవాంశంవివృణోతి || పాణిని || పాణిశబ్దఇన్ద్రియపరఃతముత్క్రామస్తంశసర్వేపాణాఅనుత్క్రామస్తీతిశ్రుతిప్రయోగాత్ . దశవిధఃశ్రోత్రాదిరూపేణఏకధా . హృదయేనమనసావ్యష్టిశరీరేన్ద్రియాదీనాం బ్రహ్మణావిభక్తత్వంవక్ష్యతే || ౯ || తత్తునస్వాతస్యైకకృతంకింతు , భగవదనుప్రవేశాదిత్యాహ || స్మరన్మితి || ఈశఃనియంత్రాధోఽక్షజోభగవాన్విశ్వస్సజాంమహదాదితత్త్వానాంవిజ్ఞాపితంయోవద్భలింతేజహరామ , ఇత్యాదినావిజ్ఞాపితం , స్మరన్మహిమోంఇన్ద్రియాదీనాంవివృద్ధయేవ్యష్టిరూపేణవిస్తారాయస్వేనస్వీయేనతేజసాజ్ఞానేనవిరాజంబ్రహ్మణంఅతపతేఆలోచయత్ . తపఆలోచనైఅయంవ్యష్టిశరీరేన్ద్రియవిభాగసామర్థ్యవాన్యథాభవేత్తథాతమసంకల్పయదిత్యర్థః || ౧౦ || వ్యష్టిశరీరేన్ద్రియాణాంబ్రహ్మణస్సకాశాద్విభాగప్రతిపాదనంప్రతిజానీతే || అథేతిఅథఆలోచనాంతరం , అభిప్రాయేకకృతసంకల్పవిషయస్యతస్య . తస్మాద్భ్రహ్మణఇత్యర్థఃసటస్యశృణోతీతివత్సచ్చమ్యర్థస్సంబన్ధసామాన్యపరతయాషష్ఠ్యావివక్షితఃదేవానాంవ్యష్టిన్ద్రియాణాం . కతిచాయతనానిస్థానానిసరభిద్యస్తఉదభూవన్తానిస్థానానిగదతః . మేమత్తఃశృణ్వీత్యర్థః || ౧౧ || విభాగమాహతస్యైత్యాదిచతుర్దశభిః || అథఅత్రప్రతిష్ఠోకప్రస్తుతస్సమష్టిపురుషోభగవదాత్మకశ్చతు

దైవఇతిత్రిధా . విరాట్పూర్వోదశవిధఏకధాహృదయేనచ || ౯ || స్మరన్మిశ్వస్సజామీశోవిజ్ఞాపితమధోఽక్షజః | విరాజమతపత్స్వేనతేజసైహంవివృత్తయే || ౧౦ || అథతస్యాభిప్రాయేకకతిచాయతనానిహ | నిరభిద్యస్తదేవానాంతానిమగదతశ్చ || ౧౧ || తస్మాద్విరాజ్యంనిర్భిణ్ణంలోకపాలోఽవిశత్పదమ్ | వాచాస్వాంశేనవక్తవ్యంయయాఽసౌప్రతిపద్యతే || ౧౨ || నిర్భిణ్ణంతాలువరుణోలోకపాలోఽవిశత్పదమ్ | జిహ్వయాంశేనచరసాన్యయాఽసౌప్రతిపద్యతే || ౧౩ || నిర్భిణ్ణేఅశ్వినానాసెహారెరావిశతాంపదమ్ | ఘ్రాణేనాంశేనగన్ధస్యప్రతిపత్తిర్యతోభవత్ || ౧౪ || నిర్భిణ్ణేఅక్షిణీత్వష్టాలోకపాలోఽవిశత్పదమ్ | చక్షుషాంశేనరూపాణాంప్రతిపత్తిర్యతోభవత్ || ౧౫ || నిర్భిణ్ణాన్యస్యచర్మాణిలోకపాలోఽనిలోఽవిశత్ | పాణేనాంశేనసంస్పర్శంయేనాసౌప్రతిపద్యతే || ౧౬ || కర్ణావస్యనిర్భిణ్ణాధిష్ట్యంస్వంవివిశుర్దిశః | శ్రోత్రేణాంశేనశబ్దస్యసిద్ధంయేనప్రపద్య

ర్ముఖస్తస్యాస్యైత్యాదిషష్ట్యనైఃపరామృశ్యతే | తస్యభగవదాత్మకాచ్చతుర్ముఖాన్నిర్భిణ్ణంవిభక్తముత్పన్నమితియావత్ , వ్యష్టిభూతజాతస్య . ఆస్యం . పదంస్థానంఆస్యరూపంస్థానం . స్వాంశేనస్వాధిష్ఠేయభూతేనవాచావాగిన్ద్రియేణసహలోకపాలోఽగ్నిఃఆవిశత్ పాణిశబ్దః | కథంభూతయావాచా . అసౌవ్యష్టిజీవః . యయావాచా . వక్తవ్యంఉచ్చార్యం శబ్దం . ప్రతిపద్యతేఉచ్చారయతీత్యర్థఃసమష్టిపురుషాద్విభక్తోఽగ్నిస్తస్మాదేవవిభక్తస్య వ్యష్టిజీవస్య విభక్తమాన్యంవిభక్తేనవాగిన్ద్రియేణసహపాణిశబ్దాదిత్యర్థఃఏవమగ్రేపూర్వాహ్యంసర్వత్రాసావితిప్రథమాన్తమధ్యాత్మపరం . వాచేత్యాదిత్యతీయాన్తమధిదైవసమర్పకంవక్తవ్యమిత్యానిప్రతిపత్తవ్యం శబ్దాదికమధిభూతసమర్పకంవేదితవ్యమ్ || ౧౭ || నిర్భిణ్ణమితినిర్భిణ్ణంపృథగ్విభక్తంతాలుస్థానంలోకపాలావరుణఃఅంశేనస్వాధిష్ఠేయేనజిహ్వయాఇన్ద్రియేణఅవిశత్ , అసౌవ్యష్టిజీవఃయయాజిహ్వయారసాన్మమధురాదిరసాన్ప్రతిపద్యతేజానాతి || ౧౩ || నిర్భిణ్ణేఇతిహరేహార్యాత్మకాత్మమష్టిపురుషాన్నిర్భిణ్ణేనాసెస్థానైశ్వినాదేవతే . అంశేనస్వాధిష్ఠేయేనఘ్రాణేన్ద్రియేణసహ . విశతాంయతః ఘ్రాణేన్ద్రియేణ . గన్ధస్యసుగన్ధదుర్గన్ధాదేః ప్రతిపత్తిర్జ్ఞానంభవత్ || ౧౪ || నిర్భిణ్ణేఇతి . విభోర్భ్రహ్మణస్సకాశాన్నిర్భిణ్ణే , అక్షిణీస్థానై . లోకపాలస్తవష్టాఆదిత్యఃస్వాధిష్ఠేయచక్షురిన్ద్రియేణసహ . అవిశత్ . రూపాణాం సీలసీతాదీనాంరూపాణాంప్రతిపత్తిర్యతఃయేనచక్షుషాభవత్ || ౧౫ || నిర్భిణ్ణానీతి . అస్యబ్రహ్మణఃనిర్భిణ్ణానిచర్మాణిలోకపాలోఽనిలఃవాయుఃఅంశేనపాణేనత్వగిన్ద్రియేణపాణవత్కృత్సన్దేహవ్యాపిత్యర్థఃఅవిశత్ . అసౌవ్యష్టిజీవఃయేనత్వగిన్ద్రియేణ . సంస్పర్శంమృదుత్వకఠిన్త్వజైత్యాష్టాదిసంస్పర్శంప్రతిపద్యతే || ౧౬ || కర్ణావస్యైతి . అస్యబ్రహ్మణః . నిర్భిణ్ణాకర్ణాన్స్వధిష్ట్యంస్వస్థానందిశఃదేవతాః . శ్రోత్రేణాంశేనశ్రోత్రేన్ద్రియేణ . సహవివిశుఃశబ్దస్య

సద్ధిఃజ్ఞానం-యెనశోత్రేణ - ప్రపద్యతేప్రాప్నోతి || ౧౭ || త్వచమతి||అస్యబ్రహ్మణః-విభిన్నాంత్యచం-ఓషధీఃఓషధ్యధి
మానిదవతాః - విభక్తివ్యత్యయఆర్ఘ్యః - రోమభిఃఅంశేనరోమరూపస్వాధిష్ఠేయనెన్ద్రియేణ - వివిశుఃప్రావిశత్ - అసౌవ్య
ష్టిజీవః - యోరోమభిః-కణ్ఠాం - ప్రతిపద్యతేజానాతి-త్వగిన్ద్రియస్యైవస్థానభేదేనవిషయద్వయంకణ్ఠాఃస్పర్శశ్చ - తత్రా
యంనామభేదేనదేవతాభేదశ్చైతిద్వితీయఎవవ్యాఖ్యాతమ్ || ౧౮ || మేధ్రమతి|| తస్యబ్రహ్మణః - వినిర్భిణ్ణంమేధ్రంఉప
స్యైన్ద్రియస్థానం-స్వధిష్ఠ్యంస్వస్థానం - కఃప్రజాపతిః - రేతసాంశేనరేతోరూపస్వాధిష్ఠేయనెన్ద్రియేణ - ఉపావిశత్ -
యేనరేతసా - అసౌవ్యష్టిజీవః ఆనందంరతిసుఖంజానాతి || ౧౯ || గుదమతి||పుంసోబ్రహ్మణః-వినిర్భిణ్ణం - గుదంపాయ్య
న్ద్రియస్థానం-లోకశఃమిత్రః - పాయునాంశేనపాయ్యన్ద్రియేణసహ - ఆవిశత్ -యేనపాయునా-విసర్గంపురీషత్యాగం-ప్ర
తిపద్యతేకరోతి || ౨౦ || హస్తావితి||అస్యబ్రహ్మణః-వినిర్భిణ్ణ-హస్తాకరా-స్వర్పతిఃస్వర్గస్యపతిర్వ్యః-వా ర్తయాకృష్యా
దివ్యాపారరూపవృత్తిసాధనైః - అంశేనపాణీన్ద్రియేణ - ఆవిశత్ -పురుషోవ్యష్టిజీవః-యయావృత్తిసాధనపాణీన్ద్రియ
ేణ-వృత్తింజీవనప్రకారం-ప్రతిపద్యతేప్రాప్నోతి-అత్ర-హస్తావిత్యనైః - అక్షిణీభిఃతిద్వివచనైః-ఎషాంశ్లోకానాంచతుర్ముఖ
శరీరాద్విభక్తవ్యష్టిదేహవిషయత్వంస్వత్వం - సతుత్స్యైవహస్తాద్యుత్పత్తిపరత్వం-చతుర్ముఖస్యభుజవతుష్టయనెత్రాష్ట
కసద్భావాత్ || ౨౧ || పాదావితి|| అస్యవినిర్భిణ్ణ-పాదౌచరణౌ - లోకశోవిష్ణుః-గత్యా - గతిసాధనైః-అంశేనస్వా
ధిష్ఠేయపాదేన్ద్రియేణసహ - ఆవిశత్ || ౨౨ || యేనమనసా-అసౌవ్యష్టిజీవః-విక్రియాంసంకల్పవికల్పరూపాం - ప్ర
తిపద్యతే-ఎకస్యైవాన్తః కరణస్య - విక్రియాబోధాభిమానవివేకరూపవృత్తిభేదేనమనోబుద్ధ్యహంకారచిత్తభేదస్యచన్ద్ర

తే|| ౧౭||త్వచమస్యవినిర్భిణ్ణంవివిశుర్ధిష్ఠ్యమాషధీః|| అంశేనరోమభిఃకణ్ఠాంయైరసాప్రతిపద్యతే|| ౧౮ ||
మేధ్రంతస్యవినిర్భిణ్ణంస్వధిష్ఠ్యంకఉపావిశత్ | రేతసాంశేనయేనాసావానందంప్రతిపద్యతే|| ౧౯ || గుదం
పుంసోవినిర్భిణ్ణంమిత్రోధిష్ఠ్యంస్వమావిశత్ | పాయునాంశేనయేనాసౌవిసర్గంప్రతిపద్యతే|| ౨౦ || హస్తా
వస్యవినిర్భిణ్ణాద్విగ్రస్వర్పతిరావిశత్ | వార్తయాంశేనపురుషోయయావృత్తింప్రపద్యతే|| ౨౧ || పాదావ
స్యవినిర్భిణ్ణాద్విగ్రస్వర్పతిరావిశత్ | గత్యాస్వాంశేనగత్తవ్యంయయాంసౌప్రతిపద్యతే|| ౨౨ || హృదయంచా
స్యవినిర్భిణ్ణంచన్ద్రమాధిష్ఠ్యమావిశత్ | మనసాంశేనయేనాసౌవిక్రియాంప్రతిపద్యతే || ౨౩ || బుద్ధించాస్యవినిర్భి
ణ్ణంవాగీశోధిష్ఠ్యమావిశత్ | బోధేనాంశేనబోధవ్యప్రతిపత్తిర్వతోభవత్ || ౨౪ || ఆత్మనంచాస్యవినిర్భిణ్ణ
మభిమానోఽవిశత్పదమేకర్తృణాంశేనయేనాసౌకర్తవ్యంప్రతిపద్యతే|| ౨౫ || సత్త్వంచాస్యవినిర్భిణ్ణంమహాన్ధి
ష్ఠ్యముపావిశత్ | చిత్తేనాంశేనయేనాసౌవిజ్ఞానంప్రతిపద్యతే || ౨౬ || శీర్ష్ణోఽస్యద్వారాపద్భ్యంఖం
నాభేరుదపద్యత||గుణానాంవృత్తయాయేషప్రతీయనైసురాదయః || ౨౭ || ఆత్మన్దికననత్యేనదివందేవాః

వాగీశరుద్రప్రజాపతయోఽధిష్ఠాతారోబోధ్యాః-తత్రసంకల్పవికల్పాత్కవృత్త్యవచ్ఛిన్నస్వాన్తఃకరణభేదస్యచన్ద్రమసా
ఽధిష్ఠితస్యనమష్టిపురుషాద్విభాగఉక్తః || ౨౩ || అథబుద్ధ్యాదివిభాగమాహ|బుద్ధిమిత్యాదినాత్రయేణ||అస్యబ్రహ్మణః-
వినిర్భిణ్ణంబుద్ధిం - ధిష్ఠ్యంస్థానం-వాగీశః|బ్రహ్మ, బోధేననిశ్చయాత్కజ్ఞానజననసామర్థ్యనసహ - విశత్ - యతః బోధేన-
బోధవ్యస్య - ప్రతిపత్తిర్జ్ఞానం-భవత్ || ౨౪ || ఆత్మనమతి || ఆత్మనంఅహంకారం-అస్య బ్రహ్మణో-నిర్భిణ్ణం - పదం
స్థానంఅభిమానఃఅభిమన్యతే-నైత్యభిమానః - అనాత్మన్యాత్మాభిమానకృద్దేవతా - రుద్రః, సర్వాత్మనోఽన్తఃకరణం
గిరిత్ర, మితిప్రాగుక్తత్వాత్ | కర్తృణాదహభిమానైసలంశేనావిశత్ | యేనకర్తృణా - అసౌజీవః-కర్తవ్యం అభిమానవిష
యం, ప్రతిపద్యతే అభిమనుతే || ౨౫ || సత్త్వమతి || అస్య బ్రహ్మణోవినిర్భిణ్ణం, సత్త్వందేహాత్మవివేకజ్ఞానసాతుంబు
ద్ధ్యాఖ్యమన్తఃకరణం బుద్ధిచిత్తయోరభేదేనాయంసద్భేదః, ధిష్ఠ్యంస్థానం, మహాప్రజాపతిః-చిత్తేనాశేన-సమ్యగర్థచిత్త
నరూపేణమనసా - ఉపావిశత్ -యేనచిత్తేనాంశేన, అసౌజీవః-విజ్ఞానంసమ్యక్చిత్తయితవ్యార్థవిషయంజ్ఞానం, ప్రతిపద్య
తేలభతే || ౨౬ || ఎవంవ్యష్టిన్ద్రియవిభాగముక్త్వాఽథదేవాదీనాంభోగ్యస్థానవిభాగమాహ || శీర్ష్ణ ఇతి || అస్యబ్రహ్మణః,
శీర్ష్ణఃశిరసః-ద్యౌః-పద్భ్యంపాదాభ్యాం, ధరాభూమిః, అస్యనాభిః ఖలన్తరిక్ష లోకః-ఉదపద్యత ఉదభూత్ -యేష
ద్యుధరాభేష-గుణానాంసత్త్వరజస్తమసాం - వృత్తయఃవృత్తిమన్తఃదేవమనుష్యాదయః, వృత్తిశబ్దోఽజహల్లక్షణయావృ
త్తిమత్పరః, ప్రతీయనైద్యశ్యనై-తేదేవాదయఉదపద్యనైత్యన్వయః || ౨౭ || గుణానాంవృత్తయశ్చైతదేవప్రపచ్చ
యతిద్వాభ్యామ్|ఆత్మన్దికనైతి | ఆత్మన్దికనణ్దికైవ-బౌత్పత్తికనైత్యపిపాఠః-తదానైసద్ధికైత్యర్థః-సత్యేనసత్త్వగుణేన-ఉ

పలక్షితాః దేవాః, దివంసాత్వికకర్తృనుష్ఠాననిష్ఠాదితః ఫలభాగానుయావద్యులౌకం - ప్రపేదిరేపాప్రాః-పణయః-పణవ్యవహారే-పణ నైతయాసాదినావ్యవహారేణజీవనీతిపణయోమనుష్యా - స్తాననుసృత్య -యెతదువకరణభూతాగవాదయ-నైసర్వైరజస్వభావేనోపలక్షితాః - రాజసకర్తృఫలభోగానుకూలాం-ధరాంభూమిం-ప్రపేదిరే-మోత్సర్గైవాత్మతీయాసాత్వికాదిస్వభావేన హేతునా - ద్యుష్పృథివ్యాదీనలోకాకదేవాదయఃప్రపేదిరభ్యర్థః ॥౨౮॥ తా ర్తీయేనతిత్వతీయంతః-తదీయేనతార్తీయేనతమస్వభావేన-భగవన్నాభింభగవతఃవై రాజధారణాయాం,నభస్థలంనాభిసరోగృణన్తి, భూఃపాచాయస్యనాభిర్వియ, దిత్యాదిభి-ర్వాభిత్వేనానుసంధీయమానం-యద్వా, భగవన్నాభింభగవతశ్చతుర్ముఖశరీరస్వభాగవతఃనాభిజం,నాభ్యాఆసీద న్రిక్షమిత్రశుతే,ఉపచారాత్కార్యకారణశబ్దః-ఉభయోర్ద్వయావాపృథివీ-త న్తరంమధ్యస్థం, అన్రిక్షంవ్యోమ-రుద్రపారిషదాంగణాఃభూతప్రేతపిశాచాద్యాఃప్రళితాః ॥౨౯॥ చాతుర్వర్ణ్యై త్పత్తిమాహముఖతః ॥ పురుషస్యసమష్టిపురుషస్యముఖతః బ్రహ్మ, యద్బ్రహ్మణవృత్తిరధ్యయనాది-త-న్తుఖతో, ౭వ ర్తతప్రవృత్తం - ఎతదేవహిబ్రహ్మణానాంబ్రహ్మముఖోద్భూతత్వంనామ - యత్తున్తుఖవ్యాపారభూతాధ్యాపనాదివృత్త్యాశ్రితత్వం - ఎవంక్షత్రియాదిష్వపీద్రష్టవ్యం । హేతురూద్వహవిదుర, యద్యస్తా - ద్బ్రహ్మణః-తన్తుఖత్వాత్తన్తుఖోద్భవత్వాత్ - తన్తుఖోద్భూతాధ్యాపనాదిముఖవ్యాపారత్వా, ద్వర్ణానాం ముఖ్యః ముఖిమివ ప్రధానః - గురుత్వాభూతః ॥౩౦॥ బాహుభ్యశ్చితిక్షత్రంక్షత్రియధర్మః-పాలనరూపావృత్తిః-త-ద్బాహుభ్యో౭వ ర్తత-తదమప్రతీక్షత్రమనుప్రతీక్షత్రత్రియశ్చ-స్వవృత్తిద్వారాబాహుభ్యో౭వ ర్తత - యో-బ్రహ్మణోబాహుభ్యః-జాతః - పౌరుషఃసమష్టిపురుషాంశః-క్షత్రియఃకణ్ఠకక్షతాత్కణ్ఠకవల్లకోషద్రవకారిణశ్చోరాదయః - తేభ్యోజాతంయత్తతంఉప ద్రవః - తస్మాత్-వర్ణాక

ప్రపేదిరే ॥ధరాంరజస్వభావేనపణయోయేవతానమ॥ ౨౮ ॥తార్తీయేనస్వభావేనభగవన్నాభిమాశ్రితాః॥ ఉభయోర న్తరంవ్యోమరుద్రపారిషదాంగణాః॥౨౯॥ముఖతో౭వ ర్తతబ్రహ్మపురుషస్యకురూద్వహా । యత్తున్తుఖత్వాద్వర్ణానాంముఖ్యో౭భూద్బ్రహ్మణోగురుః ॥౩౦॥ బాహుభ్యో౭వ ర్తతక్షత్రియక్షత్రియ స్తదనుప్రతీక్షత్రోజాతస్తానితేవర్ణాకపౌరుషాకకణ్ఠకక్షతాత్ ॥౩౧॥ విశో౭వ ర్తతస్సోర్వోర్వోకవృత్తికరీర్వీధోః । వైశ్యస్తమద్భువోవారాన్యణాయస్సమవ ర్తయత్ ॥౩౨॥ పద్భ్యంభగవతోజ్ఞాతామౌపాధర్మసిద్ధయేతస్యాంజాతఃపురఃశూద్రోయద్వృత్త్యాతుష్కతేహరిః ॥౩౩॥ ఎతేవర్ణాస్సద్భర్తృజాయజ్ఞస్త్విస్వగురుంపారిష్ ॥శ్రద్ధయా౭౭త్తవిశుద్ధ్యర్థంయజ్ఞాతాస్సహవృత్తిభిః॥౩౪॥ఎతత్తత్తర్భగవతోదైవకర్తృత్వయా

త్రాయతేరక్షతి ॥౩౧॥ విశేషితి । తస్యవిభోఃప్రభోఃబ్రహ్మణఃరోష్ణ - రపాదానన్యై వశేషత్వ వివక్షయాషష్టిలోకవృత్తికరీఃక్రయవిక్రయకృష్ట్యాదిలోకజీవికాహేతవః, విభక్తిలింగవ్యత్యయావార్హా ॥ విశేఃవైశ్యాః,అవ ర్తస్త-తదభ్యవః బ్రహ్మణఃదూర్భతః, యోవైశ్య,స్స-స్వణాంవారాంఆజీవికా-సమవ ర్తయత్సంపాదితవాక ॥౩౨॥ పద్భ్యమితి । భగవతఃభగవదాత్మకవ్య, బ్రహ్మణఃపద్భ్యం, శుశ్రూషాధర్మ సిద్ధయేస్వపూర్వవ త్త శుశ్రూషారూపధర్మసిద్ధ్యర్థం, జ్ఞాకథంభూతాశుశ్రూషేత్వతాహా । తస్యామితి । యద్వృత్త్యాయస్యశూద్రస్యవృత్త్యాహరిస్తువ్యతే, తస్యాం తాదృశశుశ్రూషావృత్తానిమిత్తభూతాయాం-శూద్రోజాతః, భగవత్తుష్ట్యాపాదకస్వపూర్వవర్ణ శుశ్రూషావృత్తినిమిత్తకంశూద్రజన్మైత్యర్థః-అనెనస్వవృత్త్యాభగవత్సంతోషజననమేవపరోధర్మ ఇతిసూచితమ్ ॥౩౩॥ తదేవోపపాదయతి॥ఎత ఇతి ॥ ఎతేవర్ణఃబ్రహ్మణాదయశ్చత్వారోవర్ణః, స్వధర్మేణస్వవర్ణోచితధర్మేణ, శ్రద్ధయా-ఆత్మ విశుద్ధ్యర్థం ఆత్మనఃఅనాదిపాపవాసనాదూషితస్యాన్తఃకరణస్య, విశుద్ధ్యర్థం, స్వగురుంస్వజనకం,హరింస్వాశ్రితసంసారబన్ధహరంహరిం,యజ్ఞ నియజ్ఞేయరిత్యర్థః,కథంభూతంహరిం, యజ్ఞాతాః,యద్యస్తాచ్చతుర్ముఖశరీరకాత్పరమాత్మనోహరేస్స కాకా-ద్వృత్తిభిస్సహజాతా,స్సంహరియజ్ఞ నీత్యర్థః ॥౩౪॥ ఎవంస్పష్టిలీలంవర్ణయిత్వాపునఃప్రశ్నావసరప్రదానాయాపారమహిమ్నాభగవతస్సాకల్యేనమహిమానముపవర్ణయితుంసోపిశక్త ఇతిపదమ్నుపసంహరతి ॥ఎతదితి॥ దైవకర్తృత్వరూపిణః, దైవంకాలః, దేవనియామ్యత్వేనతత్సంబద్ధిత్వాత్,కర్తృ శబ్దేనజీవాదృష్టస్యపృథగుపాదానాత్,ఆత్మనఃకాలకర్తృవశ్యాజీవాః,దేవాదిరూపాణిశరీరాణ్యస్యస నీతిదైవకర్తృత్వ రూపీ,తస్యభగవతఃపూర్ణ మాడ్గుణ్యస్య, యోగమాయాబులోదయంయుజ్యత ఇతియోగా - అర్పిష్ఠేయా - సాచాసౌమాయా,తస్యాః-బలంజననసామర్థ్యం - తస్యోదయఃవిభవోయస్త్రిక-తదేతద్విశ్వం - హేతుత్వ-ఉపాక ర్తుంసాకల్యేనవ్యాకర్తుం - వర్ణయితుమితియావత్-శఃపునూక - శ్రద్ధధ్యాత్ శ్ర

ద్ధాంకుర్యాత్ - నకోపిత్యర్థః || ౩౫ || కస్యాప్యశక్తౌ కథంభవతావర్ణ్యత ఇత్యత ఆహ || అథాపితి అథాపికార్యైర్వి
 నవర్ణయతుంకస్యాప్యశక్తౌ వపి - యథాశ్రుతంగురుముఖాచ్చుతమనతిక్రమ్య - తత్రాపి - యథామతియావత్స్వబుద్ధివిషయ
 మనతిక్రమ్య - హరేకిర్తిం - అక్షహేవిదుర - కీర్తయమి - నవ్యాహంసాకత్యనవర్ణయమితి ప్రతిజ్ఞాతవానస్తీత్యభిప్రాయః
 తర్హికిమేకదేశవర్ణనప్రయోజనమిత్యత ఆహ || స్వాంస్వీయాం - అన్యాభిధా - హరివ్యతిరక్తార్థాభిధానం - తయా - అసతిం
 దుష్టాం - గిరంవాచం - సత్కర్తుంపవిత్రీకర్తుమిత్యర్థః || ౩౬ || ఎతదేవోపపాదయతి || ఎకాన్తలాభమితి || ముష్లోకమాశ్లేః
 శ్లోకనీయప్రధానస్యభగవతో - గుణవాదంగుణకథనమేవ - పుంసాంవచనః - ఎకాన్తలాభం ఎకాన్తఫల - మాహుః - శ్రుతిస్త్యుతి
 తిహాసపురాణతజ్ఞాః - విద్వద్భి - రుపాకృతాయాం ఉపవర్ణితాయాం - కథానుధాయా - ముపసంప్రయోగం సంనిధావర్ణనా
 సంబంధమిత్యర్థః || శ్రుతేశ్శ్రోత్యైర్నియస్య - ఎకాన్తలాభమాహురిత్యర్థః || ౩౭ || నకేవలమస్తాభిరెవభగవన్సహిమా
 కార్యైర్నినదుర్జయః - కింతు - బ్రహ్మాదిభిరపిజ్ఞానాధిక్రైత్యాహ || ఆత్మన ఇతి || హేవత్సవిదుర అదినాకవినాచతుర్ముఖైః - ఆ
 త్మనోభగవతో - మహిమా - బహుసంవత్సరానైయోగవిపక్వయాధియా - అవసితః కిమితి కాక్వాపి తావానితినజ్ఞాతవైత్యు
 క్తం - యద్వా - అవసితః అపరిచ్ఛిన్న త్వేన త్యధ్యాహరః || ౩౮ || నకేవలమాదికవిరేవాపరిచ్ఛిన్న త్వేన వేద - కింతు - భ
 గవానపిస్వయంత దైవేదేత్యాహ || అహూతితి || భాగవతీభగవతస్సంబంధినీ - మాయా అశ్చర్యశక్తిః - మాయానామపి అశ్చర్యశ
 క్తిమతామపి - మోహినీ అశ్చర్యజనయిత్రి - అహూతిత్యాశ్చర్యై - యద్వస్తాత్ - అత్తవర్తతా - అత్తవర్తనః స్వప్రాపక
 మార్గభూతస్య వేదస్య - ఆత్మావేదమూర్తిః - నవేదజయత్తయానవేద - అపరే బ్రహ్మదయః - నవిదురితి - కిముతకేమువక్రవ్య

పిణః | కశ్చ్యద్ధధ్యాదుపాకర్తుంయోగమాయాబలోదయమ్ || ౩౫ || అథాపి కీర్తయమ్యక్షయథామతియథాశ్రు
 తమ్ | కీర్తింహరేస్సంపత్కర్తుంగిరమన్యాభిధానతీమ్ || ౩౬ || ఎకాన్తలాభంవచనోనుపుంసాంనుష్లోకమా
 శేర్గుణవాదమాహుః | శ్రుతేశ్చవిద్వద్భిరుపాకృతాయాంకథానుధాయాముపసంప్రయోగమ్ || ౩౭ || ఆత్మనో
 ౭ప్యాదికవినామహిమా౭వసితోపికిమ్ | సంవత్సరసహస్రానైధియాంయోగవిపక్వయా || ౩౮ || అహూత్యాగ
 వతీమాయామాయానామపి మోహినీ | యత్స్వయంచాత్మవర్తతావేదకిముతాపరే || ౩౯ || యతో౭ప్రాప్య
 న్యవర్తన్తవాచశ్చమనసాసహ | ఆహంచాన్యజ్ఞమైదవాన్తస్మైభగవతేనమః || ౪౦ || * * * * *
 * * * * * ఇతి శ్రీమద్భాగవతే మహాపురాణ తృతీయస్కంధే షష్ఠోఽధ్యాయః * * * * *
 శ్రీకుండవాచ | ఎవంబ్రహ్మణంమైత్రేయందైవ్విపాయనసుతోబుధః | ప్రీణయన్నివభారత్యావిదురః ప్రత్యభా

మిత్యర్థః || ౩౯ || ననువాక్తనసేఅతీన్ద్రియార్థదర్శినోబువయోదేవాశ్చజానీయురేవ - సర్వేషామపిదుర్జయత్వే౭ను
 పాస్యత్వప్రసక్తాదిత్యత ఆహ || యత ఇతి || వాచోవేదవచాంసి - మనఃయోగపరిశుద్ధంమనః - తేనసహాహంఅతీన్ద్రియార్థదర్శి
 నో౭స్తత్ప్రభృతయఃబువయః - దేవాఃబ్రహ్మరుద్రాదయశ్చ - అప్రాప్యకార్యైర్నినయన్సహిమానమనవగమ్యయతో
 భగవతః - న్యవర్తన్త - తస్మైభగవతేనమః - సహికార్యైర్నినవాక్తనసాదయోవిదుః - కింతు - తన్నహిమానమపరిచ్ఛిన్న త్వే
 నై వవిదుః - నచానుపాస్యత్వప్రసక్తః - తత్స్వరూపరూపగుణవిభూతీనామపరిచ్ఛిన్న త్వేనైవోపాసనోపవతైః - అత ఎవనభ
 గవతోపికార్యైర్నినస్వస్వరూపాద్యజ్ఞానెనసర్వజ్ఞతాహుః - అపరిచ్ఛిన్న త్వేనైవజ్ఞానస్యసర్వజ్ఞతానిర్వాహకత్వాత్ -
 యద్వస్తుయథావిధం ప్రమితం - తస్యతద్యాధాత్మ్యజ్ఞానంహిసర్వజ్ఞతాపాదకం - నవ్యాపరిచ్ఛిన్న స్య పరిచ్ఛిన్న తా
 జ్ఞానంపరిచ్ఛిన్నస్యవా౭పరిచ్ఛిన్న తాజ్ఞానంసర్వజ్ఞత్వంనిర్వోధమలం - అతఎవ, యస్యామతంతస్య మతంమతంయస్యనవే
 దసః | అవిజ్ఞాతంవిజానతాంవిజ్ఞాతమవిజానతామ్ || యతోవాచోసివర్తన్తైపాప్రప్యమనసాసహ | అనన్తంబ్రహ్మణోవి
 ద్వా ,, నితివేదనావిధిప్రతిషేధయోరుపవతిః - అపరిచ్ఛిన్న త్వపరిచ్ఛిన్న త్వభ్యాంతయోర్వ్యవస్థితవిషయత్వాత్ || ౪౦ || *
 ఇతి శ్రీభాగవత, చంద్రచంద్రికాఖ్యాం, శ్రీభాగవతపాఖ్యాం, తృతీయస్కంధే, షష్ఠోఽధ్యాయః * * * * *
 ఎవంప్రకృతిపురుషకాలనియన్తపరమేశ్వరాధిష్ఠితాత్ప్రధానాన్తహదాదిపుధివ్యన్తతత్త్వేషుస్యప్రేషుతేషుస్వాను
 ప్రవేశాహితస్పష్టిసామధ్యేషు - అబద్ధచతుర్ముఖశరీరారమ్యద్వారాసమష్ట్యవస్థయా౭వస్థితేషుకథితేషు - పునస్తేభ్యఎవవ్య
 ష్టిశరీరైర్నియాదివిభాగపరమాత్మాత్మకచతుర్ముఖకర్తృక౭భిహితే - పునఃక్షత్రాకాంశ్చిత్తృత్యుమాణః, ప్రథమంభగవతో
 జగదుపాదానత్వప్రయుక్తదోషసంస్పర్శశక్త్యాపరిహరబుభుత్సయావప్రచ్ఛేత్యాహవైయాసకిః || ఎవమితి || ద్వైపా
 యనసుతః శ్రీభగవద్భారతాయణపుత్రః, బుధః తత్త్వదర్శి - విదురః, భారత్యాస్వగిరా - ప్రీణయన్నివప్రీతింజనయన్నివ - ఎవముక్తప్ర

కారణ-బ్రువంతంకథయంతం. మైత్రేయం, ప్రత్యభాషతః ॥౧॥ ప్రథమంభగవతస్సృష్టృత్వముపాదానత్వంచాక్షిపతి ॥ బ్ర
హ్మస్మితిద్వాభ్యామ్ ॥ సోబ్రహ్మకైత్రేయ-భగవతఃపూర్ణసాక్షాత్కారస్య-చిన్మాత్రస్యజ్ఞానైకరసస్య, మాత్రచాక్వాపిజడత్వ
వ్యాప్యతి-అతఏవావికారిణఃఅపరిణామినః, అతఏవ. నిర్గుణస్యసత్వాదిగుణరహితస్య, గుణాఃగుణకార్యభూతాఃకైశాద
యః ॥ క్రియాఃపరిణామాదయశ్చ, లీలయావాపి-కథంయుజ్యేరన్నిత్యస్వయః, అయమభిప్రాయః ॥ భగవతస్సృష్ట్యాదికర్తృ
త్వంజగదాకారణమరిణామశ్చలీలయై వెతివక్తవ్యం, నతుకర్తృణా, అపహతపాప్తే, త్యాదిత్రుతే-ఎతదెవహీ, నప్రయోజ
నవత్వాధికరణే, లోకవత్తులీలాకైవల్య, మిత్యనెనసూత్రేణసిద్ధాంతం. ఎవంచైకస్యైవకర్తృత్వోపాదానత్వయో
గీతైకప్రయోజనయోరభ్యుపగమ్యమానయోర్వికారిణోనిర్గుణస్య పరిణామాదయఃక్రియాఃగుణకార్యగర్భజన్మజరామర
ణక్షణాదయశ్చదుర్వా రాఆపతివ్యన్తి, అతఃకథంజగత్కారణత్వమితి, అనెన-నప్రజనవత్త్వాధికరణసిద్ధా నైదూషణము
క్రంభవతితత్రహిసప్రదీపవతీం మెదిసీమధితివ్యతోమహారాజస్యకస్తుకాద్యారమ్భవత్పూర్ణసాక్షాత్కార మూర్తైరవాప్తసమ
స్తకామస్యస్వవరప్రయోజనరహితస్యా పిభగవతఃకేవలీలైకప్రయోజనోజగద్వ్యాపారఉపపన్నభితిస్థాపితం ॥ తత్రవి
షమోయందృష్టాంతః, మహారాజస్యసాక్షాత్కార్యపూర్ణత్వేనానవాప్తసమస్తకామత్వాత్సత్వాదిగుణవశత్వాద్వికారిత్వా
ద్భ్రష్టానస్తద్విపరీతత్వాదుక్తదోషాపాతాచ్చితి ॥౨॥ దృష్టాంతా నైరమప్యనుపపన్నమిత్యాహ ॥ క్రిడాయామితి ॥ అర్చస్య
జాలకస్య-క్రిడాయా, మువ్యమఃప్రయత్న-స్తద్ధేతుభూతఃకామః, అన్యతః-క్రిడోపకరణైః, బాలా నైరప్రవర్తనెనవా, చిక్రిడిషా
క్రిడేచ్ఛాచ, స్యాత్-ఈశ్వరస్యతు-స్వతస్త్వప్రస్యస్వానుభవేనైవత్యప్రస్యకథం-కామః-సదా-అన్యతఃస్వవ్యతిరిక్తస్వత్వక్రి
డోపకరణక్రిడాప్రవర్తకపురుషాస్తరైశ్చ-నివృత్తస్యవిరహితస్య, చిక్రిడిషాచ, కథంస్యాత్-అతోఽర్చకదృష్టాంతోనుపపన్నభి
భావః ॥౩॥ సన్విదందోషాపాదనమయుక్తం-యదుపాదానత్వేపరిణామిత్యక్షణాద్యాశ్రయత్వమితి, యతఃప్రకృతిపురుషశరీ

మత ॥౧॥ విదురఉవాచ ॥ బ్రహ్మన్-ధంభగవతశ్చిన్మాత్రస్యావికారిణః । లీలయావాపియుజ్యేరన్నిర్గుణస్యగు
ణాఃక్రియాః ॥౨॥ క్రిడాయాముద్యమోఽర్చస్యకామశ్చిక్రిడిషాన్యతః । స్వతస్త్వప్రస్యచకథంనివృత్తస్యస
దాన్యతః ॥౩॥ అస్మాక్షీద్భగవాన్విశ్వంగుణమయ్యాన్యత్తమామయా । తయాసంస్థాపయత్యైతద్భూయః
ప్రత్యపిధాస్యతి ॥౪॥ దేశతఃకాలతోయోసావసాతస్సత్వతోన్యతః । అవిలుప్తావబోధాత్తానయుజ్యేతాజ
యాకథమ్ ॥౫॥ భగవానెకవైషవసర్వక్షేత్రేష్వవస్థితః । అమువ్యదుర్భగత్వంవాక్లకోవాకర్తృభిఃకుతః ॥ ౬ ॥

రకస్యకారణత్వాభ్యుపగమేన, గుణక్రియాణాంస్వశరీరభూతప్రకృతిపురుషగతత్వాదితీమాంశజ్ఞాం, భగవానెకవైషభి
పూర్వార్థేన (అత్రవ్యాఖ్యానాయాం గ్రంథకించిద్భవితప్రతిభాతి) అమువ్యదుర్భగత్వం, మిత్యుత్తరాధేన, దేశతఃకాల
త, ఇతికోకచ-దోషాన్తరాపాదనెనపరిహరతి ॥ అస్మాక్షీదిత్యాది-గుణమయ్యాసత్వాదిగుణప్రచురయా, అత్తసంబన్ధిన్యా
మాయయా-భగవాన్విశ్వం, అస్మాక్షీత్-తయామాయయా-ఉపలక్షితః-ఎతద్విశ్వం-సంస్థాపయతిసమ్యక్స్థాపయతి-ప్రతి
ష్ఠాపయతిపాలయతీతియావత్, పునర్భూయః, ప్రత్యపిధాస్యతిప్రాతిలోమ్యేనపిధాస్యతి-అపిధాస్యతిరోహితంకరిష్యతి-
అపిపూర్వోధాతుస్త్రిరోధానైవర్తతే-స్వాధిష్ఠేయాం గుణమయీం మాయాంమహదాదిరూపేణపరిణమయ్యస్వయంగు
ణత్రయయుక్తమూర్తిరూపేణసృష్ట్యాదీకరోతి ॥ ౪ ॥ అతఃపరిణామాదయస్సాధిష్ఠేయమాయాగతా-నస్వగ
తాభితితేత్రతాహ ॥ దేశతఃకాలతోయోసావసాతస్సత్వతోన్యతః-విద్యుతభవకాలతఃస్త్వతైరివావసాతః-
స్వప్నవత్స్వతః-జీవవదన్యతః-ప్రకృత్యాదిభిరవిలుప్తావబోధాత్తా, విశేషేణ-అప్రజ్ఞానరూపోనభవతి-సర్వగతత్వాత్-
విత్యత్వాత్-అవిక్రియత్వాత్-అనితరానుభావ్యత్వతత్కాలమాత్రావసాయిత్వాభావా-తగర్వవశ్యత్వాభావాత్, అత-
-ఈదృశస్సపరమాత్మాఅజయామాయయా-కథంయుజ్యేత-యదియెనకేనాపిదేశాదినాలుప్తావబోధోభవే, తస్మాద్విద్యా
సంబన్ధస్సమభివివ్యక్త-అతస్తదభావాత్కథమజయాయుజ్యేతేతిశక్యోభిప్రాయః ॥ ౫ ॥ ఎవంచీవశరీరకత్వేతద్గత
క్షణాద్యనాశ్రయత్వమధేనాశక్యోరైనపరిహరతి ॥ భగవానితి-ఎవభగవాన్-ఎకఏవ, సర్వక్షేత్రేషుసమస్తశరీరేషు, అవస్థి
తఃజీవాన్తరాత్తతయాఅవస్థితః, అన్తఃప్రవిష్టశ్చ-స్థాజనానాం, యఅత్తనితివ్యన్తాత్తోన్తర, ఇత్యాదిత్రుతే-అతోదుఃఖ
త్వసంసారిత్యాదయోగుణకార్యభూతానపరమాత్మానంస్సృజన్తిచేత్రతాహ ॥ అమువ్యైతి ॥ అమువ్యభగవతః-దుర్భ
గత్వం-కర్తృభిఃకేళోవా-కుతస్సాధిత్వార్థః, అయమభిప్రాయః, యదిపరమాత్మనస్సర్వత్రవ్యాప్తిరుచ్యతే, తస్మి-జాగరస్వ
స్వసుషుప్తిమూర్ఛితా-నిఘజీవస్యతతత్త్వానప్రయుక్తాయేదోషా-నైతదన్తర్యా మిణఃపరస్య బ్రహ్మణోపిసంభవ
స్మినచపరమాత్మనోఽకర్తృవశ్యత్వేనదోషాభావభితివాచ్యం, కర్తృణాందేహసంబన్ధాపాదనద్వారాక్షణాద్యపురుషార్థజనక

త్యేన దేహసంబంధస్యావ్యుత్పత్తిరూపార్థత్వా . దన్యథాకర్తృణామేవదుఃఖాదిజనకత్వే న దేహసంబంధస్య ప్రయోజనశూన్యతాపత్తి
 శ్చ . పరమాత్మనఃకర్తృవశ్యత్వా భావేపి , సర్వక్షేత్రేష్వవస్థితః , ఇతి దేహసంబంధాభ్యుపగమా . న్నానావిధాశుచిదేహసంబంధ
 స్త్యేనాపురుషార్థత్వాత్ . అత ఏవ-తస్మిన్మమనార్థం స్వేచ్ఛ యతత్ప్రవేశేష్యపురుషార్థసంబంధోఽవర్జనీయః , పూయశోణి
 తాదిమజ్జనంపి . స్వేచ్ఛాకారితవమ్యపురుషార్థఏవ . ౧౬ ॥ అతోయద్వపి-జగదేకకారణం సర్వజ్ఞత్వాదికల్యాణగుణాక
 రంచపరంబ్రహ్మ , తథాపి , యఃపృథివ్యాంతిష్ఠః , యతస్స నిష్ఠః , న్యశ్చ తుషితిష్ఠః , యోరెతసితిష్ఠః , స్మిత్యా దివచనా త్తత్రత
 తావస్థితస్యతత్సంబంధూపాపురుషార్థాస్స స్థితప్రశ్నముపసంహరతి . ఎతస్మిన్నితి హేవిద్యతైత్రేయ . ఎతస్మిన్-అజ్ఞానసం
 కటఇతిపదచ్ఛేదః . అజ్ఞానరూపసంకటే-మమనః-భిద్యతేతస్మాత్ హేవిభోమైత్రేయ . నఃఅస్మాకం-మానసంమనస్సంబంధిమ
 హతత్వలంభేదం-పరాణదలపాకురు . ౧౭ ॥ ఎవమాపృష్టౌమైత్రేయఅహేత్యాహవైయాసకిః || స ఇతి తత్త్వజిజ్ఞాసునామ త్తా
 ఇత్థము క్తరీత్యా-చోదితఅపృష్టౌ-మునిర్మైత్రేయః భగవచ్చిత్తఃభగవత్వేవచిత్తంయస్యసః-గతస్తయఃతత్త్వదృశ్యేనవిగత
 స్త్యయఃస్తయస్మిన్ప్రశ్నస్య-సుపరిహరత్వాదితిభావః . ప్రత్యాహప్రత్యభావత ॥ ౧౮ ॥ యదుక్తం-చేతనాచేతననియ
 మనార్థంతదస్తరాత్తతయా స్వేచ్ఛయాప్యవస్థితస్యతత్సంబంధప్రయుక్తపరిణామిత్వదుఃఖత్వాద్యపురుషార్థసంబంధోఽవర్జనీ
 యఇతి-నైతద్యుక్తం-నవ్యాచిద్యస్తపిస్తభావతోఽపురుషార్థస్వరూపం-కర్తృవశ్యానాంతు . కర్తృస్వభావానుగుణ్యేనపర
 మపురుషసంకల్ప . దేకమేవవస్తు-కాలభేదనపురుషభేదనచ . సుఖాయదుఃఖాయచభవతి-వస్తుస్వరూపప్రయుక్తత్వేతు
 తాదూప్యే-సర్వంసర్వదాసర్వస్యసుఖాయదుఃఖాయైవవాస్యాత్-నచైవందృశ్యతే . తథాచోక్తం . సరకస్వర్గసంక్షేపై
 పాపపుణ్యద్విజోత్తమప్రస్వేకమేవదుఃఖాయసుఖాయైర్వ్యాగమాయచ . కోపాయచయతస్తస్మాద్వస్తువస్త్యాత్కంత
 తఃతదేవప్రీతయేధూత్వాపునర్దుఃఖాయజాయతే . తదేవకోపాయతతఃప్రసాదాయచజాయతే . తస్మాద్దుఃఖాత్కంనాస్తి

ఎతస్మిన్మై మనోవిద్యస్థిద్యతే-జ్ఞానసంకటేతన్నఃపరాణదవిభోకత్వలంమానసంమహత్ ॥౧౭॥ శ్రీశుకఉవాచ॥
 స ఇత్థం చోదితఃక్షత్రాతద్విజిజ్ఞాసునామునిః || ప్రత్యాహభగవచ్చిత్తస్యయస్మిన్వగతస్తయః ॥౧౮॥ మైత్రేయఉవా
 చ॥ సేయంభగవతోమాయాయన్నయనవిరుద్ధతే-ఈశ్వరస్యవిముక్తస్యకార్పణ్యముతబధనమ్ ॥౧౯॥ యదధై
 వినాపుంసోమృతైవాత్మవిపర్యయః || ప్రతీయతఉపద్రష్టుస్స్వశిరశ్చేదనాదికః ॥౨౦॥ యథాజలచంద్రమసఃకమ్ప

నచకించిత్సు ఖాత్మకమితి . అతోజీవస్యకర్తృవశ్యత్వాత్తత్త్వ-ర్థానుగుణ్యే సతత్త్వస్తుసంబంధఏవాపురుషార్థస్యాత్-
 పరస్యతుబ్రహ్మణో-నిరస్తనిఖిలదోషస్యసమస్తకల్యాణగుణాకరస్యస్వాధీనస్యవివిధవిచిత్రస్వాభావికశక్తిమతోఽపురుషా
 ర్థాశ్రయచేతనాచేతనసంబంధః-తద్విచిత్రనియమనరూపలీలా, రసామైవస్యాత్ . జీవస్యత్వవిద్యాసంబంధోఽపురుషార్థజన
 నాయస్యాదిత్యాహ . సేయమితితిభిః . ఈశ్వరస్యకృపణత్వం , ముక్తస్యబధనంచ-యేనహేతునా-నవిరుద్ధతే . సేయం-భ
 గవతో . మాయాఅశ్చర్యశక్తిః . జీవత్వావ్యాపి నోభగవతోవ్యాప్యకృపణబద్ధజీవగతదోషాస్పర్శహేతుధూతాశ్చర్యశక్తి
 యోగా-ద్యౌఃప్యవస్తుగతదోషాస్పర్శకారిహేతోర్నవిరోధఇత్యర్థః , పరాస్యశక్తిర్వివిధైవశూన్యతేస్వాభావికజ్ఞానబల
 క్రియాచైత్రిత్యుతేఃవివిధవిచిత్రానస్తశక్తియోగాత్తత్త్వస్తువస్థానప్రయుక్తతదగతదోషాస్పర్శశక్తిః ॥ ౧౯ ॥ అనె
 నైవబ్రహ్మన్మథంభగవతఇతికారణత్వాక్షేపోపిపరిహృతః || గుణక్రియాణాంచేతనాచేతనద్వారకత్వేనబ్రహ్మణస్తత్సం
 స్పర్శాభావాత్ప్రకృతపురుషవిశిష్టస్యకారణత్వాభ్యుపగమేనప్రకృతిపురుషగతవికారాణాంశుక్లకృష్ణరక్తతన్వా రబ్ధవ
 టేశాక్ల్యాకార్యాదీనాంతత్తచ్చుక్లాదితస్తుసంయుక్తప్రదక్షైకాస్తస్థితివ-చ్చరీరగతచాల్యా యావనాదీనామాత్మన్యస్పర్శవచ్చ-
 పరమాత్మనిప్రసక్త్యభావాత్ . అతస్సర్వక్షేత్రేష్వవస్థితస్యాపిపరమాత్మనో , సక్షేత్రగతదోషసంస్పర్శః-జీవస్యతు . స్వతో
 ఽపహతపాప్తత్వాదివిశిష్టత్వేపి-తత్స్వరూపస్యా నాద్యవిద్యాకర్తృవాసనారుచిప్రకృతసంబంధాదిభిస్తోహితత్వే సత
 త్తద్దేవాదిదేహాత్మాభిమానెనాపురుషార్థసంబంధోఽవర్జనీయఇతిసదృష్టాస్తమాహ . యదధైనేతి ॥ యద్యతః , అముష్యకర్తృ
 వశ్యస్యపుంసోజీవస్య-అధైవపురుషార్థభూతేనాత్మస్వరూపేణ . వినా-అత్మవిపర్యయఃఅన్యఃవిపర్యయఃదేవమనుష్యత్వాది
 భావః-తత్ప్రయుక్తః-స్వశిరశ్చేదనాదికః-స్వశరీరభూతదేవమనుష్యాదిశిరసిచ్చిన్నైమమెదంశిరశ్చిన్నమితిశోకశ్చ, ఉపద్రష్టుః-
 దేహమాత్మతాదాత్మ్యేనానుసందధతః-ప్రతీయతేఅనుభూయతే . సేయమేభగవతోమాయేత్యర్థః ॥ ౨౦ ॥ ఎతదేవదృ
 ష్టానైవోపపాదయతి . యథేతి ॥ యథా-జలచంద్రమసఃస్వతశ్చంద్రస్య . సన్నపితత్కృతఃజలద్యుపాధిక్యతః-కమ్పాదిశ్చ
 లనాదిరూపో , గుణః-దృశ్యతే-ఎవ-మాత్మనోఽసన్నపిఅవిద్యమానోపి అనాత్మనోదేహస్య . గుణః-ఉపద్రష్టురేహస్యాత్ .

తాదాత్మ్యమభిమన్యమానస్య దృశ్య తేకర్తవశ్యస్యజీవస్యా నాద్యవిద్యాసంబంధేనస్వరూపాప్రతీతిరైహత్వభాన్తి- స్వయా
చ శోక మోహాదయః పరమార్థత స్తు, న దేహగతైర్ధర్మైఃస్పృశ్యత ఇత్యభిప్రాయః- పరమాత్మన స్త్వవిద్యయా తిరోహితస్య
రూపస్య ప్రకృతిపురుషయోర్మియ స్తుర్వావిద్యాతతాగర్భప్రసక్త ఇత్యర్థః- ఎత దేవ ,, భు క్తభోగాపరిత్యక్తాదృష్టదోషావని
త్యశః నత్వరస్యాశుభంధ తైస్త్వమహిమ్ని స్థితస్య చై, త్యుక్తం- జీవేశయోరుభయోరపి ప్రకృతిసంబంధో విశిష్టః, ఇయాం
స్తువిశేషః ,, ప్రకృతిరేకస్యస్వవశ్యస్యాశుభంధ తే, అన్యస్యతుస్త్వవియ స్తుర్జీలాపకరణాయభవతి తథాచ శ్రుతిః || అస్మా
న్దాయాస్పృశ్యతేవిశ్వమేత తస్మింశ్చాన్యోమాయయా సంనిరుద్ధః || మాయాంతు ప్రకృతింవిద్యాన్దాయినంతమహేశ్వ రమితి ||
మాయామాయేశ్వరః || ౧౧ || అత్ర, యథార్థేననాముష్యే త్యపిపాతః ,, తత్రాయమర్థః, పరమాత్మనోవ్యాప్త్య
చిదచిదతదోషాస్స ర్థేదృష్టాన్తమాహ | యథేతి | యథా అముష్యజీవస్య, అర్థేనవి నాపురుషార్థ భూతస్యస్వరూపేణవినా-ఆ
త్మస్వరూపాప్రతీతిదశాయామిత్యర్థః - అత్త విపర్యయః అత్త నఃజీవస్యవిపర్యయః- దేహకారః-ప్రతీయతే- ఉపద్రష్టు స్తస్యై
వదేహతాదాత్మ్యమభిమన్యమానస్య- శిరశ్చేదాదికోఽపురుషార్థశ్చప్రతీయతే- పురుషార్థ భూతస్వాత్మప్రతీతిదశాయాం
తు-నవిపర్యయశ్చిరశ్చేదాదికోవా ప్రతీయతే-తస్య దేహవిలక్షణత్వా- తస్య దేహత్వబుద్ధ్యాన్తత్వాద్దేహతిరీక్తత్వసి
ద్ధిః-ఎవంజీవస్యాపిపరమాత్మశరీరత్వా తస్యనతదతదోషస్స ర్థఇత్యర్థః || ౧౦ || దృష్టాన్తాన్తరమాహ || యథేతి | య
థాచన్ద్రమసోజలాద్యుపాధివశాత్ప్రతీయమానఃకంపాది-ర్నపరమార్థతోఽస్తి-కింతు-భాన్త్యా, తథాద్రష్టుస్సర్వజ్ఞస్య
ఆత్మనఃపరమాత్మనః-అనాత్మనఃఅపరమాత్మనః-గుణఃఅపరమాత్మభూతచేతనాచేతనగతోధర్మః-అసన్న పిభాన్త్యా-
ప్రతీయతే- పరమాత్మనశ్చేతనాచేతనగతదోషసంస్పర్శశఙ్కా- మూలభూతాబుద్ధిర్భాన్త్యర్థః || ౧౧ || తనకవ
లంభగవతస్తద్ధేయాకరజీవాన్తరాత్మతయాఽవస్థితస్యదోషస్సర్వాభావరూపఃకల్యాణగుణఏవ ప్రతిపాదితః-కింతు,త

దిస్తత్కృతోగుణః | దృశ్యతేఽసన్నపిద్రష్టురాత్మనోఽనాత్మనోగుణః || ౧౧ || సవై నివృత్తిధర్మైః గుణానుదేవానుక
మ్యయాభగవద్భక్తియోగనతిరోధతైశ్చనై రిహ || ౧౨ || యద్వియోపరామోఽర్థాన్దృష్టాత్మనిపరేహ
రావిలీయస్తేతదాక్లౌశాస్సంస్థప్తస్యే వకృత్సృశః || ౧౩ || అశేషసంక్లృతశశమంవిధ త్రైగుణానువాద శ్రవణం
మురాగేః | కింవాపునస్తచ్చరణారవిన్దపరాగసేవారతిరాత్మలబ్ధా || ౧౪ || విదురఉవాచ || సంభిన్నస్సంశయో
మహ్యంతవసూక్తాసినావిభోః ఉభయత్రాపిభగవన్తనోమేసంప్రధావతి || ౧౫ || సాధ్వేతద్వ్యాహృతంవిద్య

స్యజీవగత హేయనివ ర్తకత్వంచైత్యాహ || సవై ఇతి | సవై హేయగుణః-కర్తృయోగానుగృహీతభగవద్భక్తిజన్యభగవత్కృ
పయాతిరోధ త్రఇత్యర్థః-యద్భక్త్యా హేయనివృత్తిస్తస్య హేయప్రత్య నీకత్వమర్థసిద్ధమ్ || ౧౨ || యత్పర్యన్తభ క్త్యా
హేయనివృత్తిరిత్యత ఆహ || యదేతి || యదా అర్థాశబ్దాః-ప్రతి, ఇన్దియోపరతిన్దియనివృత్తి-స్తదా, పరప్రకృతిపురుషవిల
క్షణే-హారావాశితబద్ధహరిణి-ఆత్మనిపరమాత్మని-పూర్వోక్తభ క్త్యా-దృష్టేసాత్మాత్మ తేనతి-దృష్టేఆత్మనీతిపదచ్ఛేదః-అ
యాదేశేయలాపేచార్హోగుణః - కృత్సృశః-క్లౌశావిలీయస్తఇత్యర్థః,, తస్మిన్దృష్టేవరావరఇతి,, శ్రుతిః, తేమామస్థిరత్వేదృ
ష్టాన్తమాహ | సంస్థప్తస్యతి | సహిసంస్థప్తస్యకారైస్త్వనదుఃఖనివృత్తిః-తస్మైవజాగ్రతఃపునఃక్లౌశాశ్రయత్వాత్-దృ
ష్టాత్మనీత్యపిపాతః-తదా, అర్థాదృష్ట్యా- ఇన్దియోపరతిఃఇన్దియాయాణామవికృతిః-యథా-తథా-పరేహరా-ఆత్మనిజీవస్థి
తేనతిక్లృతవిలయఇత్యర్థః-అభద్రప్రాప్తనీత్యపిపాతః-తదా, సర్వజ్ఞేఆత్మనిహరా-ఇన్దియాయాణాముపరామోనైశ్చల్యం-యథా
అథఅన స్తరంప్రత్యక్షతాపన్నాత్మికాద్రువానుస్త్పతిర్భవతి-తదాకారైస్త్వనక్లృతవిలయఇత్యర్థః || ౧౩ || సాత్మాత్మా
రపర్యన్తభగవద్భక్తైఃకై ముత్య సయేనక్లృతనివ ర్తకత్వమాహ | అశేషేతి || హ ర్థుణానువాదశ్రవణం - అనువాదఃఅనువర్త
నం-శ్రవణంచైత్యేత-దుభయమేవా - శేషక్లృతశశమం, విధ త్రైకరోతి-కింవాపునఃకింపునః-ఆత్మలబ్ధామనసాలబ్ధా - తస్యభగవత
శ్చరణారవిన్దయోః-యఃపరాగః-తస్య సేవారతిః-తైలధారావదవిచ్ఛిన్నస్త్పతిసంతతిరితియావత్-అ శేషక్లృతశశమంవిధ త్రఇతి
వక్తవ్యమిత్యర్థః || ౧౪ || స్వాభిప్రేతమావిమూర్షన్ను త్రరమభిసద్ధతివిదురః || సంభిన్న ఇతి || సంశయఃఈశ్వరస్యకారణ
త్వనిషయకస్సంశయః-హేవిభోష్టైత్రేయ-మహ్యం- తవత్వదీయేన-సూక్తాసినాసూక్తంసోపప త్రికంవాక్యం-శ్రదేవానః
ఖడ్గ- సైన-మదుపదేశ్యేనత్వయాభిహితవాక్యఖడ్గైః-సంభిన్నస్సమూలంభిన్నః-అపితు-ఉభయత్ర- గుణానువాదశ్రవణేవర
ణారవిన్దపరాగసేవాయాంచ-మేమనః, సంప్రధావతిప్రవణంభవతి-అ నేనస్వాభిప్రేతమావిమూర్షతమ్ || ౧౫ || ఉత్త
రమేవప్రపశ్యయన్నభిసద్ధతి | సాధ్వీతి | ఆత్మాజీవః-మాయాప్రకృతిః-ఉ భయమేవఆయనంహరే స్తస్య వాసస్థాన-మిత్యేత-

|| పా|| యథేన్దియోపరామోఽర్థాన్దృష్టాత్మనిపరేహరావియుజ్యస్తేతథా|| పా|| అభద్రప్రాప్తని.

తాన్మధువ్యాహృతమిత్యర్థః పూర్వం హి శరీరగతచ్యేదనాదెరాత్మన్యస్పర్శందృష్టా నీకృత్యహి శరీరభూతచిదచిద్దతదోపాభా
వః పరమాత్మనః క్షః అత స్తస్య భగవతశ్చిదచిద్వ్యప్తిః పూర్వా ర్థేనానురీకృతా - కథం చెతనాచేతనంతస్యాననం నహి
దంజగత్తదాత్మకత్వేన ప్రతీయత ఇత్యత్రాహాయద్భూతి విశ్వమూలం విశ్వకారణం - యద్భూత్వా - నయద్భూహీయన్యజగతః బ
హిః - అన్తః ప్రవిష్టం - తదిదంజగత్ - నిర్మలం మూలభూతపరబ్రహ్మరహితం - అతదాత్మకం - భాతీతియతే తదిదమపార్థం అర్థ
శూన్యం నిర్విషయం - భాగ్యైరూపమితియావత్ - అనెనాబ్రహ్మత్వ కత్వప్రతిభాసోమథ్యా రూపఇత్యుక్తమ్ ॥౧౬॥
ఎవం దేహాత్మప్రతీతిరపి భాగ్యైరూపేతివత్సన్న బ్రహ్మత్వకస్వతంత్రత్వభ్రమదేహాత్మభ్రమవతాం క్షణిత్వ మాహ - యచ్చై
తియచ్చలోకమూఢతమః - యచ్చబుద్ధేః పరం విలక్షణం - బ్రహ్మత్వకంస్వాత్మానం - గతః కర్తరి క్షః అవగతవాః - తావు
భామూఢతమాత్మస్వరూపాభిక్షా - సుఖ-మేధేతేవర్ధతే - మూఢతమస్యాపి మూఢ్యమవకించిత్సుఖజనకమిత్యభిప్రాయః - ఇ
దంచా న్దరితస్య సర్వ భాక్షణిత్యాభిప్రాయకం - అన్దరితః - నామూఢతమః నాపి బుద్ధేః పరంగతః కింతు సంశయాత్కా జనః -
క్షిణ్యతి ॥ ౧౭ ॥ దేహాత్మప్రతీతేర్భాగ్యైత్వం వదం స్తస్మిన్ ర్తనమూలకారణమాహ - అర్థాభావమితి ప్రతీతస్యాపి ఆ
త్మతాదాత్మ్యేన ప్రతీయమానస్యాపి - నాత్మనః అనాత్మనః దేహాస్య - నిషేధార్థకోవశబ్దః - అర్థాభావం అత్మత్వాభావం -
వినిశ్చిత్వ - తాంచాపి దేహాత్మప్రతీతిమపి - యుష్మచ్ఛరణ సేవయా సత్సేవాప్రణాద్యైత్యర్థః - అహం - పరాణుదేఅపాకరోమీ
త్యర్థః ॥ ౧౮ ॥ సత్సేవాయాఎవ ప్రథమకారణమాహ - యత్సేవయేతి - యత్సేవయా యేషాం సతాం సేవయా - కూటస్థస్య
నిర్వికారస్య మధుద్విషః భగవతః పాదయో - స్తీ ప్రావిఘ్న సుపహతః - వ్యసనార్దనః తాప త్రయనివ ర్తకః - రతిరాసః రతే

స్తాత్మమాయాయనం హరః - యద్భూత్యపార్థం నిర్మలం విశ్వమూలం నయద్భూహిః ॥ ౧౬ ॥ యచ్చ మూఢత
మోలోకయచ్చబుద్ధేః పరంగతః - తావుభాసుఖమేధేతేక్షిణ్యత్వన్దరితోజనః ॥ ౧౭ ॥ అర్థాభావం వినిశ్చిత్వప్రతీ
తస్యాపినాత్మనః - తాంచాపి యుష్మచ్ఛరణ సేవయా హం పరాణుదే ॥ ౧౮ ॥ యత్సేవయా భగవతః కూట
స్థస్య మధుద్విషః - రతిగాసోభవేత్ప్రీతిప్రపాదయోర్వ్యసనార్దనః ॥ ౧౯ ॥ దురాపాహ్యల్పతపసా సేవా వై కుణ్ఠ
వ ర్తసు - యతోఽప్రగీయతేనిత్యం దేవ దేవోజనార్దనః ॥ ౨౦ ॥ సృష్ట్యాఽగ్రమహాదాదీని సవికారాణ్యనుక్రమాత్
తేభ్యోవిరాజముద్భృత్యతమనుపాగ్రవిశద్విభుః ॥ ౨౧ ॥ యమాహురాద్యంపురుషం సహస్రాక్షాగ్రుబాహు
కమ్ - యత్రవిశ్వఇమలోకాన్సవికాసం సమాసతే ॥ ౨౨ ॥ యస్మిన్దశవిధః పాశా సైన్దిగ్రయా ర్థేన్దిగ్రయస్త్రైవృత్
త్వయేరితాయతోవరా ప్రద్విభూతీర్వదస్వనః ॥ ౨౩ ॥ యత్రత్రైశ్చపాత్రైశ్చనప్తభిస్సహగోత్రజైః -

ల్లాసః - అనురాగోల్లాసః భవేత్ ॥ ౧౯ ॥ సత్సేవాపి బహుతపోలభ్యేతివ్యతిరేకముఖేనాహ - దురాపేతి అల్ప తపసః త
పోహీనస్య - వై కుణ్ఠవ ర్తసుపాగ్రవిశద్విభుః భగవతేషు, సేవా, దురాపాహిదుర్లభాహీత్యర్థః - కథంభూతేషు - యత్రవై కుణ్ఠవ ర్త
సు - దేవదేవః - బ్రహ్మాదీనామపి దేవః - జనార్దనః - ఉపగీయతే - అనెనసత్సేవాయాశ్చగ్రవణాదిప్రణాద్యైవభక్త్యుత్పాదకత్వ
మితిసూచితమ్ ॥ ౨౦ ॥ అర్థార్థాన్తరాప్రప్టుకామస్తదుక్తమనువదతి - సృష్టేతి - వికారైర్నిగ్రయాదిభిస్సహితాని సవి
కారాణి - మహాదాదీని - అగ్రవ్యష్టిసృష్టేః పూర్వం సృష్ట్యా, తేభ్యోమహాదాదిభ్యః - విరాజంవ్యష్టిరూపైర్వి విధం రాజతీతివి
రాట్ బ్రహ్మ - తం - ఉద్భృత్య అబిజ్ఞసృష్టిద్వారోత్పాద్యవిభుర్భగవాన్ - తం విరాజం - అనుపాగ్రవిశత్ - కథంభూతో - విభుః ॥ ౨౧ ॥
యంపురుషశబ్దవాచ్యం, అద్యం సర్వకారణకారణం, సహస్రాక్షాగ్రుబాహుకం - అహః, సహస్రశీర్షాపురుష, ఇత్యాద్యాశ్చ
తయః సోఽనుపాగ్రవిశదిత్యన్వయః - యద్వా - తద్విభూతీర్వదస్వన ఇత్యనెనాన్వయః - తమేవ - విశినష్టి - యత్రేతి - యత్రవతుర్
ఖశరీరక - విశ్వేనర్వే, ఇమలూకాః వ్యష్టిలూకా - స్సవికాస - మసంకోచేన - సమాసతేతిష్టన్తి ॥ ౨౨ ॥ యస్మిన్నితి - దశవిధః
పాశాపానాదయః పశ్య, నాగకూర్మకృకరదేవదత్తధనజ్ఞయః పశ్యోపపాశాః - ఇన్దిగ్రయార్థాశ్చ బాదయః - ఇన్దిగ్రయాణి
జ్ఞానకర్తృభయాత్మకాని, తత్సహితోయ - స్త్రైవృత్ త్రిగుణాత్మకః పాశః - యస్మిన్ వైరాజే - సమాప్తై - యతశ్చవైరాజా - త్వ
యేరితాప్తద్దుక్తావర్ణాః చాగ్రవరాదయోఽభూవన్ - తద్విభూతీస్తస్యవై రాజస్యవిభూతీః - పాశాన్యేననియామ్యవర్ణా
నః అస్త్యభ్యం, వదస్వవర్ణయః ॥ ౨౩ ॥ ద్వితీయోఽప్తమేఽధ్యాయః, యదభాతుమతోబ్రహ్మ, నిత్యాదినారాజకృతప్రశ్నానాం
కేషాంచిదుత్తరాణ్యభిధాయావశిష్టానాముత్తరాణ్యభిధాతుం విదురమైతేయసంవాదః ప్రస్తావితః, ఎవమేతత్పురావృష్టః,
ఇత్యాదినా, ఇదానీం తేషామేవప్రశ్నానాముత్తరవివక్షయా - తేషావిదురకృతప్రశ్నా ఇత్యాహయావదధ్యాయపరిసమాప్తియ
త్రేతి - యత్రబ్రహ్మైవైత్రాదిభిస్సహ - ప్రజాః - విచిత్రాకృతయః - నానావిధదేహః - అనన్ - యాభిః - ప్రజాభిః - ఇదంబ్రహ్మైంద్రతం

వ్యాప్తమ్ ౧౨౪ ॥ ప్రజాపతీనాంమరీచ్యాదీనాం. పతిః-సబ్రహ్మకాః ప్రజాపతీః. చక్ష్వేనసృష్టవాః-తదేతత్సర్వంవర్ణయే
న్యూపరితనైనాన్వయః-సమష్టిత్రయమేనవ ప్రజాపతిసృష్టిద్వారాతత్పుత్రా దిభిరిదంబ్రహ్మజ్జమాభూరితంయథాకరోత్త
త్ప్రకారంవర్ణయేత్త్యర్థః. తథాసర్గావత్కృతమాణనవవిధప్రాకృతసర్గా-అనుసర్గాచతుర్ముఖసర్గాత్పాత్యత్యసర్గా
మనూస్వాయంభువాదీంశ్చతుర్దశమనూః-మన్వస్తరేషుయే ౨ ధిపా,స్తాః ॥ ౧౨౫ ॥ తేషాంమనుమన్వస్తరాధిపానాం
యవంశ్యాస్తాః-వంశానామనుచరితానిచ. హేమిత్రాత్తజమైత్రేయ-ఘామేరుపర్యుపరిష్టా-దధఃఅధస్తాచ్చ-యెలోకా-అన
తే-తాంశ్చ. తేషాంలోకానాంసంస్థాంఅవయవవిన్యాసం-ప్రమాణంపరిమాణం-ఘాలోకస్యసంస్థాంపరిమాణంవర్ణ
యకథయేత్త్యర్థః ॥ ౧౨౬ ॥ తిర్యగితితిరక్కంపశ్యాదీనాం-మనుష్యాణాం-దేవానాం-సరీసృపానాంసర్పగోధాదీ
నాం-పతత్రిణాంపక్షిణాం-గార్భాణాంజరాయుజానాం-స్వేదజానాం, అణ్డజానాం, ఉద్భిదాంచ-సర్గసంపూర్ణహంసర్గవి
కల్పనం-నఃఅస్త్యభ్యం-వదకథయ ॥ ౧౨౭ ॥ గుణావతారైరజలదిగుణప్రధానై-రావేశావతారైర్చక్ష్విదిభిస్సృజతో
జగద్వ్యాపారంకుర్వతః-శ్రీనివాసస్య-ఉదారవిక్రమంఉదారవ్యాపార-మాచక్ష్య-కథంఘాతముదారవిక్రమం-విశ్వ
స్య-సర్గస్థిత్యవ్యయాశ్రయంసర్గస్థితినంపఃరాణామాశ్రయంహేతుఘాతం-సర్గాదయఃఅశ్రయోవిషయోయస్యతమితి
వా ॥ ౧౨౮ ॥ తథా-రూపశీలస్వభావతః-రూపంలింగం-శీలమాచారః-స్వభావశ్చమాదిః-తృతీయార్థేతసిః-రూపాదిభి

ప్రజాపతిత్రాకృతయత్రసర్గాయాభిరిదంతతమ్ ॥ ౧౨౪ ॥ ప్రజాపతీనాంసపతిశ్చక్ష్వేకాః ప్రజాపతీః । సర్గాం
శ్చైవానుసర్గాంశ్చమనూఃమన్వస్తరాధిపాః ॥ ౧౨౫ ॥ ఎతేషామపివంశ్యాంశ్చవంశానుచరితానిచ । ఉపర్యధ
శ్చయెలోకాఘామైర్నిత్రాత్తజాసతే ॥ తేషాంసంస్థాంప్రమాణంచఘాలోకస్యవర్ణయ ॥ ౧౨౬ ॥ తిర్యక్చ
నుష్యదేవానాంసరీసృపపతత్రిణామ్ । వదనస్సర్గసంపూర్ణహంగార్భస్వేదాణ్డజోద్భిదామ్ ॥ ౧౨౭ ॥ గుణావతా
రైర్విశ్వస్యసర్గస్థిత్యవ్యయాశ్రయమ్ । సృజతశ్శ్రీనివాసస్యవ్యాచక్ష్యదారవిక్రమమ్ ॥ ౧౨౮ ॥ వర్ణాశ్రమవిభా
గాంశ్చరూపశీలస్వభావతః । ఋషీణాంజన్మకర్మాణివేదస్యచవికర్షణమ్ ॥ ౧౨౯ ॥ యజ్ఞస్యచవితానానియోగస్య
చపథఃప్రధాన్ ॥ నైష్కర్మ్యస్యచసాంఖ్యస్యతస్త్వంవాభగవత్త్వతమ్ ॥ ౩౦ ॥ పాషణ్డపథవైషమ్యంప్రతిలో
మనివేశనమ్ । దేవానాంగతయోయాస్తుయావతీర్గుణకర్తృజాః ॥ ౩౧ ॥ ధర్మార్థకామమోక్షాణాంనిమిత్తాన్యవి
రోధతః । వార్తాయాదణ్డనీతేశ్చశ్రుతస్యచవిధింపుథక్ ॥ ౩౨ ॥ శ్రాద్ధస్యచవిధీఃబ్రహ్మన్పితౄణాంస్వర్గమేవ
చ । గ్రహసక్షత్రతారాణాంకాలావయవసంస్థితిమ్ ॥ ౩౩ ॥ దానస్యతపసోవాపియచ్చైష్టేషూర్తయోఃఫలమ్ ।
ప్రవాసస్థస్యయోధర్మోయశ్చపుంసఉతాపది ॥ ౩౪ ॥ యేనవాభగవాంస్తుష్యేద్ధర్మయోనిర్జనార్దనః । సంప్రసీ
దతివాయేషామేతదాఖ్యాహేమే ॥ ౩౫ ॥ అనువ్రతానాంశిష్యాణాంపుత్రాణాంచద్విజోత్తమ । అనా

స్సహవర్ణాశ్రమవిభాగాంశ్చ-వర్ణాదీనాంవరస్పరవివిక్తస్వరూపంచ-అఖ్యాహేతుత్తరేణాన్వయః-ఎవమగ్రపిద్వితి
యానానాంతేనైవాన్వయః-దేవస్యవికర్షణంవ్యాసంవిభాగమితియావత్ ॥ ౧౨౯ ॥ యజ్ఞస్యవితానానివిస్తారా-
యోగస్యఅనభిసంహితకర్మయోగస్య, పథఃమార్గాః-నైష్కర్మ్యస్యప్రవృత్తిధర్మత్యాగస్య, సాంఖ్యస్యజ్ఞానయోగస్య
చ-వితానాని-పథభితివా,,యద్వా,,జ్ఞానయోగాదీనాంప్రతిపాదకం,యద్భగవతాస్తృతం-తస్త్వంసాత్వతమ్ ॥ ౩౦ ॥
పాషణ్డసాంవేదవైదికబహిష్కృతానాం, పథాఃప్రవృత్తి-తస్యాఃవైషమ్యంప్రతిలోమనివేశనం-వర్ణప్రతిలోమజా
వాంప్రతికల్పనం,దేవానాంసత్వాదిగుణధర్మజాః-యాః-గతయఃఫలానితాశ్చ ॥ ౩౧ ॥ ధర్మాదీనాం-అవిరోధతఃపర
స్పరావిరోధేన, నిమిత్తాన్యపాయాః, వార్తాయాఃకృష్యాదివ్యాపారస్య, దణ్డనీతేశ్చ,దణ్డోఽఘకారిలోకశిక్షా-తద్విష
యాయాః,నీతేన్యాన్వయస్య, శ్రుతస్యశ్రుతిహితస్య, సంధ్యోపాసనాదేశ్చ,పుథక్ప్రవిభక్తం,విధిమ్ ॥ ౩౨ ॥ హేట్ర
వ్త్వామైత్రేయ-పితౄణాంఅర్యమాదీనాం, సర్గంగ్రహఃసూర్యాదయోనవగ్రహః, నక్షత్రాణిఅశ్విన్యాదీని,తారాణిత
దితరాణిసక్షత్రాణి, తేషాం-కాలావయవసంస్థితింకాలావయవావచ్చేదకతయాస్థితిమ్ ॥ ౩౩ ॥ దానస్య,తపసఃకృ
త్యచాన్యాయణాదః, ఇష్టాపూర్తయోఃశ్రోతస్తార్థకర్మణోశ్చయత్ఫలం, తదపి-ప్రవాసస్థస్యదేశాన్తరగతస్య,యో-
నుష్ఠేయోధర్మ, స్తం-ఉతలపిచ-పుంసఃఅపదివిపది-యశ్చానుష్ఠేయోధర్మ, స్తంచ ॥ ౩౪ ॥ ధర్మప్రవర్తకో-జనార్దనః
జనానామస్తరాత్సభగవాన్,యేనమాగ్దేణ, తుష్యేత్,యేషాంయాదృశానాంవా,సంప్రసీదతి-తదేతత్సర్వం, మేమ
హ్య,మాఖ్యాహేకథయ,హేలనఘమైత్రేయ ॥ ౩౫ ॥ తస్యఅస్తరాప్యష్టప్రతివచనోత్సుక్యమాపాదయన్నన్యదపిపు
చ్చతి।అనువ్రతానామిత్యాదినాః । హేద్విజోత్తమ-అనువ్రతానాంసేవమానానాం,శిష్యాణాం, పుత్రాణాంచ-అనాపుత్ర

సంహారం నై సాముత్తరప్రదానాయమై త్రేయోపార్థిత్యాహవై యానకిః॥ సఖితి । ఇత్థం పూర్వోక్తప్రకారణ-ఆపుష్ట
పురాణకల్పః కల్ప్యతఇతి కల్పః పురాణార్థః - మన్రికల్పఇతి వత్ - రహస్యప్రకాశకతయా కల్పఇత్యుక్తం - ఆపుష్టః - ఆ.నమ
స్తా - త్పుష్టః పురాణకల్పః యస్య సః మునిప్రధానః మునిశ్రేష్ఠః, మై త్రేయః - కురుప్రధానేన విదురేణ - భగవత్కుథాయాం
సంహౌదితః ప్రవర్తితః, అతఏవ - ప్రవృద్ధహర్షః ఉత్కటహర్షః - ప్రహసన్నివ - ప్రశ్నానాం సుందరత్వాత్సుభేనోత్తరయతు శక్య
త్వాచ్చ హసన్నివ - తం ప్రత్యాహేత్యగః,, అతేదంజ్ఞేయం,, తావదాగ్రప్రశ్నానాం విదురప్రశ్నానాంచైకరూప్యం ప్రతీయ
తే, ఉభయతోభయేషాం ప్రత్యభిజ్ఞానాత్ - అప్రత్యభిజ్ఞాతాస్తూపలక్షణతయాయుక్తాః, అత్రైషాంకేషాంచి త్వత్ప్రశ్నా
నాం మైత్రేయోక్తాన్యేవోత్తరాణి తృతీయతురీయాభ్యాం స్కందాభ్యా మాహవైయానకిః - అన్యేషాంతుస్వయమెవ తత్త
దాఖ్యానప్రవర్తనేనోపరితచైస్సుబ్ధైరాచచక్షే - మైత్రేయస్య కాన్యైస్త్విన్ప్రశ్నానాముత్తరానభిధానంతు విదురస్య మ
హత్తనోభగవద్ధర్మప్రవర్తకస్యోత్తరితప్రశ్నైరైవ బుభుత్సాయాశ్చాన్తత్వాదుపపద్యతఇతి ॥ ౪౨ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగ
వతపద్మపుస్తకాఖ్యానాంత్రీధాగవతవ్యాఖ్యానాంతృతీయస్కంధేన ప్రమాద్యాయః *****
ఎవంభగవత్కుథాయాంక్షత్రాప్రవర్తితోమైత్రేయస్తత్కృతప్రశ్నానాముత్తరాణ్యభిధాన్యమానః ప్రథమంభగ
వన్నాభేర్భగవత్ప్రణామత్వం జ్ఞించగవత్తమజానతస్తస్యైవ జలేభిభృతస్తపసాభగవత్తోషణంచాష్టమేనాధ్యాయేనాహ | తత్ర
భగవత్కుథాయాంప్రవర్తయితారంశోతారంక్షత్రారమభినన్దతి॥ సత్సేవసీయఇతి॥ బలఅహో-పూరువంశః - సత్సేవసీ
యః సద్భిస్సంమానసీయః - యద్యస్తా - భగవత్ప్రధానః భగవానేవ ప్రాప్యతయాఉపాయతయాచప్రధానః యస్య సః - లా

కపాలః ధర్మ రాజాంశభూత త్వద్విమరో లాక పాల ఇత్యుచ్యతే - ఎవంభూత స్త్వం, ఇహ పూరుషం శేబభూవిభక్త్యనోఽపి
భూః! అతస్స త్సేవనీయ ఇత్యర్థః! భగవత్ప్రధాన్య మేవ విశదయతి॥ అజిత ఇతి॥ అజితః పరమపురుషః-తస్య కీ ర్తనాం యశసాం.
యా-మాలాపక్షే-స్తాం. పదేపదేపునఃపునః-అభీక్ష్యంభృశం-నూతనయసినవాంనవాంకరోషి ॥ ౧॥ ఎవమభినన్ద్యత్యతస్మా
తప్రశ్నాన్న కేవలమస్తద్భుద్ధిగోచరై రెవో త్రయాయ్యుపితుసత్సంప్రదాయాదాగతశ్రీభాగవతాఖ్యానైవైవత్యాహ ॥ సో
హమితి ॥ సఃభగవతాపృష్టః-అహంసదాచార్యశ్రీపరాశరకృ పయాపరావరత త్వదర్శి - భవత్కృత ప్రశ్నోత్తరవివక్ష
యా-భాగవతాఖ్యంపురాణంప్రవర్తయే ,, ప్రవర్తనాఫలమాహ॥ త్సుల్లసుఖాయఅల్పసుఖాయ-అల్ప సుఖసంపాదనార్థం.
మహత్ అధికం-దుఃఖం-గతానాంప్రాప్తానాం, లాకానాం , తస్యమహతోదుఃఖస్య-విరమాయనాశాయ- అనెనలాశోజ్ఞాజ్ఞీ
విషయై వాయంసంవాదఃప్రవృత్త ఇత్యవగమ్యతే-ఉభయోరపిబహుజ్ఞత్వేనప్రప్తవ్యవక్తవ్యాన్తరాభావాత్ - కథంభూతం
పురాణం-యద్భాగవతంపురాణం-భగవాన్సంకర్షణః-ఋషిభ్యస్సనకాదిభ్యః-సాక్షాదాహ- తథాభూతమిత్యర్థః,, ద్వేధా
హిభాగవతసంప్రదాయః,, ఎకంహిభగన్తమారభ్య చతుర్ముఖనారదకృష్ణద్వై పాయనపర్యన్తం చతుశ్శ్లో కీరూపేణప్రవృ
త్తం, తదేవవ్యాసేనవివృ తం, దశలక్షణం-శ్రీశుకేనాధీతం-రాజ్ఞేఉపదిష్టమష్టాదశ సహస్రాత్మకం , అపరంతు-భాగవతం
సంకర్షణమారభ్యసనత్కు-మారసాంఖ్యా యనపరాశరమైత్రేయపర్యన్తపరంపరయాచతుశ్శ్లోకీరూపేణైవ ప్రవృత్తంమై
త్రేయేణవివృ తం విదురాయోపదిష్టంచ, ఎతదేవద్వైపాయనేనస్కన్ధద్వ యత్త నాస్త్వవిస్తరివ్య మాణేన్తర్భావ్యద్వాద
శస్కన్ధాత్మకంపురాణంచక్ర ఇతిబాధ్యమ్ ॥ ౨ ॥ అస్యసాంకర్షణభాగవతస్యసంకర్షణప్రభృ తిస్త్వపర్యన్తసత్సంప్ర
దాయప్రవృత్తిమభిధాన్య మానస్స నకాదీనాంవిధివత్సంకర్షణోపస త్తిమాహచతుర్భిః॥ ఆసీనమిత్యా దినా॥ ఉర్వాస్యంపా
తాశతతే-ఆసీనంఉపవిష్టం, భగవన్తం, ఆద్య , మకుణ్డసత్త్వంరజ స్తమోభ్యామప్రతిహతంసత్త్వంయస్యతం-శుద్ధసత్త్వమయది

లాంపదేపదేనూతనయస్యభీక్ష్యమ్ ॥ ౧॥ సోహంనృణాంత్సుల్లసుఖాయదుఃఖంమహద్గతానాంవిరమాయతస్య!
ప్రవర్తయే భాగవతంపురాణంయదాహసాక్షాద్భగవాన్పృషిభ్యః ॥ ౨ ॥ ఆసీనముర్వాస్యం భగవన్తమాద్యం
సంకర్షణందేవమకుణ్డసత్త్వమ్! వివిత్సవ స్తత్త్వమతఃపరస్యకుమారముఖ్యామునయోఽన్వపృచ్ఛ ॥ ౩ ॥ స్వమే
వధిష్ఠ్యం బహుమానయన్తం యంవాసుదేవాభిధమామనన్తి । ప్రత్యగృతాక్షామ్బు జకోశమిషదున్తిలయ
న్తంవిబుధోదయాయ ॥ ౪ ॥ స్వర్ధున్యదార్ద్రైస్సన్వజటాకలాపైరుపస్పృశన్తశ్చ తణోపధానమ్! పద్మంయద
ర్చన్త్యహిరాజకన్యాస్సప్రేమనానాబలిభిర్వారాధాః ॥౫॥ ముహుర్ధ్వణన్తోవచసానురాగస్థలత్పదేనాస్యకృ
తానితజ్జాఃకిరీటసాహస్రమణిప్రవేకప్రద్యోతితోద్దామఫణాసహస్రమ్ ॥౬॥ పోక్తంకిలైతద్భగవత్త మేననివృ

వ్యమజ్జశవిగ్రహవిశిష్టమిత్యర్థః-ఎవంభూతం, సంకర్షణం దేవం-కుమారముఖ్యాఃసనత్కు-మారప్రభృతయః - చత్వారోమున
యః, అన్వపృచ్ఛ విధిపదపన త్యాఅనుపృష్టవన్తఃకథంభూతామునయః , అతఃచేతనాచేతనాత్మకజగతః, పరస్యవిలక్షణ
స్య , పరమాత్మ నః, తత్త్వంయాథాత్మ్యం, వివిత్సవఃవెత్తుమిచ్ఛవః ॥ ౩ ॥ తమేవసంకర్షణంవిశిష్టః! స్వమితి॥ యంవాసుదే
వాభిధంవాసుదేవశబ్దవాచ్యం, ఆమనన్తి, తం, స్వధిష్ఠ్యంస్వా వాసభూతంస్వకారణం, భగవన్తమిత్యర్థః, బహుమానయన్తం
సర్వోత్తరైషాపూజయన్తంప్రత్యగృతాక్షామ్బు జకోశం, ప్రత్యక్ ఆత్మని, అభిముఖ్యేననిమిత్రేన-ధృతంముకుళితంయన్తై తామృ
జకోశం* తద్వి బుధోదయాయవిదుమౌంఅభ్యుదయా-ఈషదల్పం, ఉన్తి, లయన్తంఅన్వపృచ్ఛన్తితిపూర్వేణాన్వయః॥ ౪॥
మునీన్విశిష్టసాధైన్॥ స్వర్ధున్యదార్ద్రైర్గిరితి॥ స్వర్ధున్యాఃగణ్డయాః-ఉదకేనార్ద్రైః-స్వజటాకలాపైఃశ్రీభాగవత శ్రవణార్థం స
త్యలోకాత్పాతాశమవతరన్తోనిరన్తరంగ క్షామధ్యతపవావతీర్ణాఇతితత్సన్ని నేనార్ద్రాజటాకలాపాఇతిభావః-ఎవంభూ
తైర్జటాకలాపైః-చరణోపధానంచరణా ఉపధీయేతే ఎతన్తిన్వద్దృఇతితచ్ఛరణోపధానం - పాదపీఠం- ఉపస్పృశన్తసమ
స్కర్షన్తస్సన్తః-కథంభూతంచరణోపధానం - యత్పద్మం-అహిరాజకన్యాఃఅహిరాజస్యసంకర్షణస్య కన్యాః-వారాధాః
పతికామాః-సప్రేమప్రేమసహితంయథాభవతితథా - నానాబలిభిఃనానోపహారైః-అర్చన్తి-తథాభూతమిత్యర్థః॥౫॥
అస్యభగవతఃకృతానికర్తాణి - తజ్జాఃతానిజానన్తితితద్విచెష్టితాభిజ్ఞాః- అనురాగేణప్రేమాతిశయేన-స్థలన్తి - పదాని-య
న్తి-తేనవచసా-ముహుర్ధ్వణన్తఃగాయన్తః - మునయఃకిరీటానాంమకుటానాం-సహస్రమేవసాహస్రం - తన్తియేమణి
ప్రవేకాఃమణ్యుత్తమాః-తైః-ప్రద్యోతితం-ఉద్దామఫణానాంఉదారఫణానాం-సహస్రంయస్యతం-సంకర్షణమన్వపృచ్ఛన్తి
తిపూర్వేణాన్వయః ॥౬॥ ఎవంవిధిపదాచార్యోపసత్తిమభిధాయోపసన్నేభ్యస్తైభ్యశ్చ భాగవతముపదిదేశేవదం

స్తదర్వాచీనామప్యార్థపారంపరీమాహ || ప్రోక్తమితి || నివృత్తధర్మభిరతాయమోక్షానైవస్యాసక్తాయః సనత్కుమారాయభగవత్తమేనతేన . సంకర్షణేనతద్భాగవతంప్రోక్తంకల-సనత్కుమారాయత్యైకత్వంసంక్షాభిప్రాయకం . సవననత్కుమారఃపృష్ఠవిధివదుపసత్త్యా పృష్ఠఃసాంఖ్యాయనెనెతిశేషః . ధృతవ్రతాయధృతాని వ్రతానిశిష్యధర్మైఃయేనతస్యై || ౧౭ || పారమహంస్యధర్మైఃముఖ్యఃప్రధానఃసాంఖ్యాయనఃభగవద్విభూతీర్వివక్షమాణఃవక్తుమిచ్ఛుఃబ్రూహౌదేశస్యవచేరుభయపదిత్వాద్వివక్షమాణఇత్యాత్మనెవదం . అన్వితాయానుగతాయఅనువర్తమానాయేతియావత్ అస్తద్ధృరవేపరాశరాయఅభబృహస్పతేశ్చఉవాచ || ౧౮ || దయాశుఃసమునిఃపరాశరఃపులస్త్యేనోక్తఃత్వంపరచేవతాపారమార్థ్యజ్ఞానవాక్పురాణవక్తాచభవేతిదత్తవరః , ఎవంపశ్యఖ్యాయికా , పితరంరాక్షసభక్షితంశ్రుత్వాపరాశరోరాక్షససత్రేప్రవృత్తఃతతఃపులస్త్యేనస్వసంతతిరక్షణాత్తుష్టేనవరోదత్తః || పురాణసంహితాకర్తాభవాన్వత్సభవిష్యతి | దేవతాపారమార్థ్యంచయథావద్వత్స్యతేభవానితి | ఎవంఘాతఃపరాశరఃమహ్యంపురాణంప్రోవాచసోహంశ్రీపరాశరేణోపదిష్టశ్రీభాగవతపురాణోహం . హేవత్సవిదురశ్రద్ధాశవేనిత్యమనువ్రతాయచతవతుభ్యం నిత్యమితిపూర్వపరాన్వయితవేతివిభక్తివ్యత్యయితి-ఎతత్ శ్రీభాగవతంకథయామి || ౧౯ || ఎవంసంకర్షణాత్సంప్రదాయప్రవృత్తింప్రదర్శ్యవస్తుతఃప్రశ్నానామత్తరాణివివక్షుఃపూర్వోక్తామేవమహాదాదిపృథివ్యంతత్త్వస్పృష్టిముపజీవ్యబ్రహ్మజ్ఞరూపపద్వోత్పత్తింవత్స్యన్నస్తరాజగద్వ్యాపారాధిక్యతానిరుద్ధరూపిభగవదవస్థితిప్రకారమాహ || ఉదాహృతమితిద్వాభ్యామ్ || యత్ యదా-అహీన్ద్రతల్పే శేషశయ్యాం . శయానః-ఎకఃఅసహాయఃకృతక్షణఃతాత్కాలికజగద్వ్యాపారాదుపరతత్వేనలబ్ధయోగనిద్రావసరఃస్వాత్మరతాస్వానుభవసుఖే-అహీనఃపూర్ణః-అనీహఇత్యపిపాతఃతదాస్వాత్మరతాకృతక్షణఃఅనీహఃసమ్ప్రీయః నిద్రయాస్వాత్మానుభవరూపయోగనిద్రయాన్యమీలయత్ . లోచనెతిశేషః-తదా-ఇదంవిశ్వంచెతనాచెతనాత్తకంజగత్ ,

త్తధర్మభిరతాయతేన | సనత్కుమారాయసచాహపృష్ఠసాంఖ్యాయనాయాధధృతవ్రతాయ | ౧౭ |

సాంఖ్యాయనఃపారమహంస్యముఖ్యోవివక్షమాణోభగవద్విభూతీః | జగాదసోఽస్తద్ధృరవేఽన్వితాయపరాశరాయాభబృహస్పతేశ్చ | ౧౮ | ప్రోవాచమహ్యంసదయాశునోక్తోమునిఃపులస్త్యేనపురాణమాద్యమ్ | సోఽహంతవైతత్కథయామివత్సశ్రద్ధాశవేనిత్యమనువ్రతాయ | ౧౯ | ఉదాహృతంవిశ్వమిదంయదాహీన్ద్రస్త్రిద్రయామీలితదృశ్యమీలయత్ * | అహీన్ద్రతల్పేఽధిశయానఎకఃకృతక్షణస్వాత్మరతా వహీనః || ౧౦ || సోఽస్తశ్చరీరేఽర్పితఘాతసూక్ష్మఃకాలాత్కికాంశక్తిముదీరయానః | ఉవాసతస్సేన్మలిలపదేస్సేయథాఽనలూదారుసురుద్ధవీర్యః || ౧౧ || చతుర్యుగాణాంచసహస్రమపున్వపక్షస్వయోగరితయాస్వశక్త్యాకాలాఖ్యాయాఽసాదిత

ఉదా*అవరణోదకేన-ఆప్లుతంవ్యాప్తమిత్యర్థః , అన్యథాబ్రహ్మజ్ఞరూపపద్వోత్పత్తేఃవత్సమాణత్వాయోగాత్ . ఇదముదాహృతమితివైతత్కాలికావస్థయావస్థితస్యోదాప్లుతత్వముచ్యతే . అపిత్వేతత్కారణఘాతస్యావరణజలస్పృష్టిద్వారాస్వకార్యోదకవ్యాప్తిరుచ్యతే . ఆవరణజలపర్యంతస్పృష్టాతస్మిన్నావరణజలతేయితపానిత్యక్తంభవతి || ౧౦ || పునస్తమేవవిశినష్టి || స ఇతి || అస్తశ్చరీరేశరీరాంతః, అర్పితఘాతసూక్ష్మఃఅర్పితానినిహితానిఘాతసూక్ష్మైఃణియేనసః దివ్యవిగ్రహస్యభోక్తృకరణవిషయనిరూపకశక్తిత్రయాశ్రయత్వాత్కారణతత్త్వానాంతదస్తగతత్వంయుక్తం . కాలాత్కికాంశక్తింస్వాపృథక్సిద్ధవిశేషణఘాతంకాలం . ఉదీరయానఃప్రేరయత్ . కాలశక్తిప్రేరణం . పునస్సృష్ట్యవసరేప్రబోధనార్థం . స్వేస్వకీయే-పదేస్థానె-సలితే . విష్ణోరాయతనంహ్యపతిహిస్తర్యతే-ఉవాసఉపితవాక్-బహిర్వ్యాపారాభావేదృష్టాంతఃయథానలఇతి | దారుణికాష్టే-అనలోఽగ్నిః రుద్ధవీర్యఃనిరుద్ధప్రకాశకత్వపింగళత్వదాహకత్వాదిస్వభావోఽవతిష్ఠతే-ఎవంసోపిస్వేచ్ఛయేవానావిష్కృతస్రష్టత్వాదిసామర్థ్యఆసేత్యర్థః || ౧౧ || ఎవమస్తరావస్థితిప్రకారమభిధాయతస్యబ్రహ్మజ్ఞస్పృష్ట్యాన్యఖ్యామాహ | చతుర్యుగాణామితి || సహస్రశబ్దోఽనస్తవాచీ అనేకకాలమిత్యర్థః-చతుర్యుగాణాంకృతాదీనాం, సహస్ర-మపున్వపక్ష . అతఎవాసాదితలోకతస్యఃఅసంపాదితలోకరచనః-స్వయోగరితయాస్వసంకల్పప్రేరితయా-స్వశక్త్యాస్వాపృథక్సిద్ధవిశేషణఘాతయా . కాలరూపశక్త్యా-హేతుఘాతయా-తయోపలక్షితఇతివా . నివీతాత్కాలాత్కాలోకాత్-స్వదేహోదదృశే . లోకకారణఘాతాత్కథాతసూక్ష్మరూపానర్థాదృష్టవానిత్యర్థః-స్వదేహఇత్యస్పృధివ్యవిగ్రహశ్రయేతత్త్వాధిష్ఠితేప్రధానఇత్యర్థః || శ్రీవత్ససంస్థానధర్మమననైవచసూత్రితంప్రధాన , మితిహిపరాశరవచనం-దేహ

శబ్దస్యదివ్యమ శ్చవిగ్రహపరత్వం-అర్పిత త్వం-నద్వారకం, దేహశబ్దఃప్రధానమోవా, యస్యావ్యక్తంశరీర,, మితిహిత్ర
తిః-అత్రచతుర్ముగాణాంసహస్రంస్వపతఇత్యుక్త్యా,, నాభిదేశాత్పద్మకోశస్సహసోదతిష్ఠ,, దిత్యభిధానన క్రమణచవివృ
ద్ధంతజ్జలబుద్ధుదవత్సమమితవచనార్థస్సానితోభవతి - అణ్ణస్మష్టాపారభాయాంగృహగోపురాదిసర్వాణేష్యి వవిలమోచన
తిహితసౌధః ॥౧౨॥ అథబ్రహ్మణోత్పత్తిమాహదవాభ్యామ్తస్యేతి॥ఆర్థసూక్ష్మాభినివిష్టదృష్టేఃఘాతసూక్ష్మప్ర
వర్తకసంకల్పరూపజ్ఞానస్య - తస్యభగవతోఽన్తర్గతఃదేహఃస్తర్గతః-తనీయాన్సూక్ష్మతరః- అర్థఃఘాతసూక్ష్మవర్గః,కాలా
నుగతేనకాలవశాదున్మిషితేన - రజసాగుణేన-విద్ధఃస్పృష్టః-సూక్ష్మఃఉద్భవివ్యక్త-నాభిదేశా-న్నిరభిద్యతఉదఘాదిత్యర్థః-ఉ
ద్రిక్తరజసా-ఘాతసూక్ష్మజాతంజగ - త్వద్భూపెణపరిణతమిత్యర్థః-రజశ్చబ్దేనపద్మరాగసమాధిచ్ఛసూచ్యతే ॥౧౩॥
కథంఘాతోనిరభిద్యతేత్యతప్రహా ॥ సఃతనీయానర్థః-ఆత్మయోనిః ఆత్మయోనిఃకారణంయస్యస ఆత్మయోనిః-పరమాత్మస్య
ష్టః-పద్మకోశఃలోకాత్కపద్మరూపః - కర్తృజీవాదృష్టం- తత్ప్రతిబోధ్యతే-నేనేతితథా, కాలేన,సహసా - నక్రమేదేత్య
ర్థఃఉదతిష్ఠత్ ॥ కథంఘాతఃపద్మకోశః - స్వరోచిషా-విశాలం-తత్సలమావరణజలం-సూర్యభవవిద్యోతయన్ ॥౧౪॥
అథభగవన్నాభిదేశాదుత్పన్నబ్రహ్మణ్యూపపద్మకోశేచతుర్ముఖోత్పత్తి ముత్పన్నస్య తస్యవ్యాపారంచవత్సృంస్తస్యతదధి
ష్ఠితపద్మస్యచభగవదాత్మకత్వమాహర్థేన ॥తదితి॥ ఉభయిసంబోధనే - విస్తయేవా-సర్వ గుణావభాసంసర్వ గుణాజీవా
పభోగ్యానర్థానవభాసయతితితథా - తల్లోకపద్మం - సఎవ-యస్మాజ్జాతంసఎవవిష్టుః - పావీవిశత్అన్తర్యామితయాప్రవి
ష్టోఽఘాత్ - నివృత్తపెరణాద్విశేర్ణిచ్-ధిష్ణ్యమితిపాతాన్తరంతథాసర్వేగుణాఃస్రష్టృత్వోపయికాగుణాః - తైరవభా
స్యతఇతితథాఘాతం - స్వాత్మకంజీవవిశేషం-లోకపద్మరూపం - ధిష్ణ్యం - పావీశత్ప్రవిష్టమకరోత్ - నాభిసరసిజెస్థా
పయామాసేత్యర్థఃకోఽసౌస్వాత్మకోజీవఇత్యపేక్షాయాంతద్విశదయంస్తస్య తతోత్పత్తిమాహ ॥ తస్మిన్నితి ॥ యం
స్వయంభువం-ప్రవదన్తి - సవేదమయోవేదప్రచురః - విధాతా స్రష్టా తస్మిన్పద్మే - అఘాత్ ఉత్పన్నః ఉదాపు
తమిత్యాదయశ్చోకాఃఅవాన్తరప్రళయపరావారణ్ణీయాః-తదానీమర్థస్సుగమః॥ తథాహి ॥ పూర్వంసర్గాంచైవానుస

కర్తృతన్త్రోలాకాన్నివీతాన్దద్యశేస్వదేహే ॥ ౧౨ ॥ తస్యా ర్థసూక్ష్మాభినివిష్టదృష్టేరన్తర్గతోఽర్థోరజసా
తనీయాన్ ॥ గుణేనకాలానుగతేనవిద్ధసూక్ష్మంస్తదాభిద్యతనాభిదేశాత్ ॥౧౩॥ సపద్మకోశస్స హసోదతిష్ఠ
తా-తనకర్తృవ్రతిబాధనేన ॥ స్వరోచిషాతత్సలంవిశాలంవిద్యోతయన్తర్కభవాత్సయోనిః ॥ ౧౪ ॥ తల్లా
కపద్మంసఉఎవ విష్టుఃపావీవిశత్సర్వగుణావభాసమ్ ॥ తస్మిన్స్వయంవేదమయోవిధాతాస్వయంభువం
యంప్రవదన్తిసోఽఘాత్ ॥ ౧౫ ॥ తస్యాంసచామ్బురుహకర్ణికాయామవస్థితోలాకమవశ్యమానః ॥ పరిక్రమ
నోవ్యమ్నివివృత్తనైత్రశ్చత్వారిలెభేఽనుదిశంముఖాని ॥ ౧౬ ॥ తస్మాద్యుగాన్తత్వసనావఘూర్ణమహార్చిత

ర్గాంచైవితచతుర్ముఖాత్పూర్వోత్తరస్యప్ర్యోఃపుష్టత్వాత్తత్ర,భగవానేకసేదమగ్రఆత్మాఽఽత్మనాంవిభు,రిత్యాదిమహా
ప్రళయకథనపూర్వకంచతుర్ముఖాత్పూర్వక్తనసర్గస్యకథితత్వాత్తదువజీవ్యేదానీమవాన్తరప్రళయకథనపూర్వకమవాన్తరసర్గః
చతుర్ముఖపాశ్చత్యఃదైనందినఃకథ్యతే,తత్రదైనందినసర్గాణాంతప్రళయాణాంచబహుత్వాత్తత్ర-థనస్యతచ్ఛ్రవణస్యచా
శక్యత్వాత్పూర్వపరార్థాన్నిమంపాద్వాఖ్యంకల్పమేతత్కల్పాపేక్షయాసన్నిహితత్వాత్కథయితుంప్రళయపూర్వక
త్వాత్సృష్టేఃసృష్టిప్రకరణేషు సదేవసామ్యేదమిత్యాదిప్రళయకథన పూర్వకమేవసృష్టికథనాచ్చప్రథమంపాద్మకల్పాత్పూర్వ
క్తనంప్రళయమాహ॥ఉదాపుతమితి॥నిశాయామనువృత్తాయాం నిర్ముక్తశశిభాసుర,మిత్యారభ్య,ప్లావయన్త్యత్కటా
టోపచణ్డవాతేరితోర్మయ,, ఇత్యన్తంవత్సమాణరీత్యా - విశ్వంత్రిలోక్యాత్మకంజగత్ - ఉదాపుతమానీదిత్యర్థః- అస్య
త్పూర్వవత్ ॥ఎవంప్రళయమభిధాయసర్గంవక్తుమారభతే॥తస్యేత్యాదినా॥పాకల్పాన్తేధాతాభగవతోయోగనిద్యా
యాంత్రిలోక్యాసహభగవతితిగోహితః - తస్మింశ్చప్రబుద్ధేతతపపాద్మైకల్పేపద్మద్వాదేణాభివ్యక్తింపాప్ర ఇతికథయ
తుంపద్యేద్భవమాహ॥తస్యేతిద్వాభ్యామ్ధిష్ణ్యంపావీవిశత్॥స్వస్థానప్రవిష్టమకరోత్ నాభిసరసిస్థాపయామాసేత్యర్థఃఅ
స్యత్పూర్వవత్ ॥౧౫॥ అస్యచతుర్ముఖాఖ్యజీవవిశేషస్యకర్తృణాంసంకుచితజ్ఞానస్యభగవదుపాసనయైవావిర్భూతజ్ఞాన
క్రియాశక్త్యోకకర్తృకత్వంసస్వత ఇతివక్తుంతస్యప్రథమం మోహనమాహ ॥ తస్యా మిత్యా దినాద్వాభ్యామ్ ॥సచస్వ
యంభూః-తస్యాంజగత్పద్మకర్ణికాయాం, అవస్థితఃత్రిష్టక్,లోకంప్రపచ్ఛ,మపశ్యమానఃతద్దర్శనార్థం, నోవ్యమ్ని, వివృత్తే

పా॥ధిష్ణ్యంపావీవిశత్ :

విస్తారి తేనేత్రేయస్యసఃపరిక్రమకమలమధ్యేచతుర్ది తుపరిభ్రమక , చత్వారిముఖాని-లేభేపాప్రవాక ॥౧౬॥ త
స్మాత్తతఃయగా నైపశయా నై , యశ్శ్వసన పవనః , తేనావఘ్నార్థంభ్రమద్య , న్నహోర్తీ తాంఅత్యుచ్చతరణ్ణాణాం,చ
క్రంతద్యస్య , తస్మాత్సలిలా , ద్విరూఢం,కల్పంజగత్పద్మం , ఉపాశ్రితః అధిష్ఠితః , ఆదిదేవశ్చ తుర్ముఖః,లోకతత్త్వంలో
కాత్మకపద్మ తత్త్వం , ఆత్మానంచ,అద్ధాతత్త్వేననవేద ॥౧౭॥ అవేదనమేవప్రపచ్చయతికథితిఅబ్జపృష్ఠేకమలకర్ణికా
యాంస్థితో , యోఽసావహమిత్యేషః , కః , అనన్యత్ అద్వితీయం , ఎత,దబ్జ,మపు,కుతోవాజాతం ॥ ఎవమబ్జస్యతస్యతర్క-
మాహ ॥అస్తీతి ॥ అత్యాధిష్ఠానై - ఎతత్పద్మం-అధిష్ఠితంతదధిష్ఠానమాతం-కించనవస్తు - అధస్తాద స్తిహి-యస్మా - త్సతై
వా-సుభావ్యం,విద్యమానాధిష్ఠానైవాధిష్ఠేయనపద్మేనభవితవ్యం . అధిష్ఠానాభావేఽధిష్ఠేయస్యపద్మస్యానంభవాదిత్య
ర్థః ॥౧౮॥ సఃబ్రహ్మ,ఇత్యంఉక్త ప్రకారేణ ఉద్విత్యుప్రతర్క్య - తదబ్జనాభనాడిభిస్తల్లోకపద్మనాశచ్చిద్యై-అస్త
ర్జలంజలస్యాస్తః,ప్రవివేచ,ప్రవిష్టశ్చ - అజఃబ్రహ్మ,ఖరంకతినంనాశంయస్యతస్య - పద్మస్య-నాభిం అధిష్ఠానం-విచిన్వన్నస్య
ష్య - న్నర్వాగతోపి-తదా-తదధిష్ఠానం,నావి న్దతనలేభే ॥౧౯॥ తమస్తీతిహేవిదుర - అపారేతమసి-తమోవద్యూపద
ర్శనప్రతిబద్ధకజతే - ఆత్మసర్గం - సృజ్యతేఽనైతేక ర్తురేవకరణత్వవివక్షాయాంవా - అధికరణేవా-ఘట్ - ఆత్మకారణమి
త్యర్థః,విచిన్వతస్యతః-త్రినైమిఃస్యానాధికసమదివన రూప నైమిత్రయయు క్తః,మహాకీర్ణః,సఃకాలః-అభూత్ - సంవత్సర
శతమతిక్రాంతమిత్యర్థః,కథంభూతోసౌత్రిణేమిః - యః-అజస్యభగవతః - హేతిఃకాలచక్రం-సుదర్శనరూపంశత్రుం - దే
హాభాజాందేహధారిణాం - భయమీరయన్తుత్పదయ-న్నాయుఃపరిక్షిణోతి ॥౨౦॥ ఎవంలోకపద్మాధిష్ఠానభూతః

క్రాత్సలిలాద్విరూఢమ్,అప్యాశ్రితఃకల్పములొకతత్త్వంనాత్మానమద్ధాఽవిదదాదిదేవః॥౧౭॥కఎషయోఽసావ
హమబ్జపృష్ఠఎతత్తుతోవాఽబ్జమనన్యదపు,అస్తీహ్యధస్తాదిహకించనైతదధిష్ఠితంయత్రసతాఽనుభావ్యమ్॥౧౮॥
సఇత్యముద్విత్యు తదబ్జనాశనాడిభిస్తర్జలమావివేచ,నార్వాగతస్తత్తరనాశనాభింసవై విచిన్వంస్తదవిన్దతాజః ॥
తమస్యపారెవిదురాత్మ సర్గంవిచిన్వతోఽభూత్సమహంస్త్రినైమిః । యోదేహాభాజాంభయమీరయాణఃపరి
క్షిణోత్యాయురజస్యహేతిః॥ ౨౦ ॥తతోనివృత్యాప్రతిబద్ధకామస్సద్విజ్ఞమాసాద్యపునస్స దేవః । శనైర్జి
తశ్చాసనివృత్తచిత్తోన్యషీదదారూఢసమాధియోగః॥ ౨౧ ॥కాలేనసోఽజఃపురుషాఽయషాభిప్రవృత్తయో
గేననిరూఢబోధః । స్వయంతదస్తర్జుదయోఽవభాతమపశ్యతాఽపశ్యతఃకయన్నపూర్వమ్॥ ౨౨ ॥మృణాళ
గౌరాయతశేషభోగ పర్యజ్ఞ-ఎకంపురుషంశయానమ్,ఫణాతఫత్రాయతమూర్ధరత్నద్యుభిర్నతధ్వాన్తయు
గాన్తతోయ॥ ౨౩ ॥ప్రేక్షాంక్షిపస్తంహరితోపలాద్రెన్సంధ్యాభాసివెరురుక్తమూర్ధః । రతోఽదధారా

పరమాత్మానాన్వేషణాదవగతః . కింతూపాసనయైవెత్యాహ ॥తతఃకథిద్వాభ్యామ్ ॥సదేవఃబ్రహ్మ-అప్రతిబద్ధకామః-నప్ర
తిబద్ధఃకామఃఅధిష్ఠానదర్శనరూపమనోరథఃయేనసః - తతోన్వేషణాత్ప్రతినివృత్త్య - పునఃస్వధిష్ఠ్యంకమలకర్ణికా-మాసాద్య
శనైః-జితాఃశ్వాసాఃపాణాః . నివృత్తంవిషయవిముఖీకృతంచిత్రంబ-యేనసః - అతఎవ-ఆరూఢసమాధియోగః-ఆరూ
ఢఃఆశ్రితఃసమాధిరేవయోగఃయేనతథాభూతస్సక-న్యషీదత్ ఉపవిష్టవాక ॥ ౨౧ ॥ కాలేనేతి । సోఽజఃబ్రహ్మ-పురు
షాయుషాఃకాలేన-శతసంవత్సరపర్యంతకాలేన - అభిప్రవృత్తయోయోగఃసమాధియోగ-స్తేన-విరూఢఉత్పన్నోబోధోయ
స్యసః-యత్పూర్వంవిచిన్వజలెనాపశ్యత్ - తత్స్వయమేవాస్తర్జుదయోఽవభాతమపశ్యత్ ॥౨౨॥ తద్యర్థయతి
మృణాళేత్యాదినవభిఃనవస్వప్యస్తాదిత్యస్యైవానుషంగః,మృణాళవత్పద్మతస్తువద్గౌరవాసావాయతశ్చ-యశ్చేషస్యభోగ-
స్సఎవపర్యజ్ఞ-స్తస్త్రిక - శయాన-మేకంపురుష - మపశ్యత్ - కుత్రస్థితేపర్యక్తే-ఫణావచాతపత్రాణి-తై-రాయతాః
సర్వతోయక్తా - యేమూర్ధాన-స్తేషాం - రత్నానికీరీటస్థాని-తేషాంద్యుభిః ప్రభాభిః-హతంనిరస్తం - ధ్వాన్తంఅన్ధకా
రంయస్త్రికతస్త్రిక-యుగాన్తతోయైస్థితిత్యర్థః ॥౨౩॥ కథంభూతంపురుషం - హరితోపలాద్రెఃమరకతశిలామయప
ర్వతస్య - ప్రేక్షాంశోభాం - షిపస్తంస్వలావణ్యాభిశయేనతిరస్కుర్వస్తం - కథంభూతస్య - హరితోపలాద్రెః-సంధ్యా
భ్రమేవసీసిపరిధానంయస్య - సంధ్యాభ్రస్య - శోభాం-పీతామ్బురేణక్షిపస్తమిత్యర్థః-ఉరురుక్తమూర్ధఃభూయిష్టకనక
శృంగస్య, కిరీటైః , కనకశృంగశోభాం,క్షిపస్తమిత్యర్థః,రత్నానిచ,ఉదకధారాశ్చ, ఓషధయఃపుణ్యజ్యోతీంషిచ, సౌమన
స్యానిపుష్పాణి-సుమనసాంసమూహవివవా , తేషాం-వనస్రజోవనమాలాశ్చ, యస్య, వేణవ ఎవభూజాః- అక్షిపాఃవృ
క్షావలక్ష్మియఃపాదాః , యస్య, స్వీయరత్నతులసీముక్తాపుష్పదామభిః-భుజైరక్షిభిశ్చ , హరితోపలాద్రెఃరత్నాదీన
క్షిపాస్తాక-క్షిపస్తమివైత్యర్థః-యదిమరకతాద్రెఃరత్నాదయోవనమాలా ఇవ - వేణవోభూజాఇవ-వృక్షాశ్చ పాదాఇవ-

వ రైరక-తర్హి తస్యకోభాంస్వీయరత్నాదిభిఃక్షిప న్నమివేత్యభూతోపమేయమ్ ॥౨౮॥ కించ-ఆయామతఃదై య్యైః-వి
స్తరతఃవిస్తారణచ-స్వమానదేహేనస్వానురూపప్రమాణదేహేన - అతఏ వ-లోక త్రయసంగ్రహేణలోక త్రయసంగ్ర
హ్యతేనాన్వీన్నితినాలోకత్రయసంగ్రహ - సైన-చిత్రాణిఅద్భుతాని-దివ్యానిఅమానుషాణి-ఆభరణాన్యంశుకానిచ-య
మాం-తేమాంతృతీయార్థవస్థే-తైః-కృతానంపాదితాశ్రీశ్శోభాయస్య, తేనతిదేహవిశేషణం,యద్వా,ఆభరణాంశుకైఃకృతా.
యాశ్రీ - స్తయా-లోకత్రయసంగ్రహకస్య మానదేహేనచ - ఉపా శ్రితవేషదేహః- ఉపా శ్రితఃస్థితః-వేషో యస్య సఉ
పాశ్రితవేషః-ఎవంభూతోదేహేనాయస్యతమితి. బహువ్రీహగర్భోబహువ్రీహిః ॥౨౯॥ పుంసామితి-స్వకామాయస్వా
భిలషితఫలాయ-వివిక్తమార్గైరసంక్షి ర్ణైర్వర్ణాశ్రమాదిధర్మై - రభ్యర్చతాంఆరాధయతాం-పుంసాం-కామాన్సమీపితఫ
లాని-దోష్ఠీ తికామదుఘం - య-దక్షి ౧వద్వం. త-తృ-పయా ప్రదర్శయ న్తం. పురుష-మపశ్యత్-కథంభూతమక్షి ౧వద్వం.
నఖాఎవే న్దవః-తేసాం - మయూఖైఃకిరణైః-భిన్నాఃసంభిన్నాః - వ్యాప్తా ఇత్యర్థః-తేచా,జుళియఎవ - చారుణిస్తుర్రాణిప
త్రాణియస్యతత్ ॥౩౦॥ ముఖేనేతి॥ లోకానాంఉపాసకానాం- ఆర్తిహారందుఃఖహారం-స్థితంయస్మిన్-తేనపరిస్ఫుర
ద్భ్యాంకుణ్డలాభ్యాంమణ్డితేన - అధరభిమ్బదీప్త్యా - శోణాయితేనశోణవదాచరితేన - సునసాశోభననాసికాయు క్తన-సు
భ్రువాచ-ఆననన - ప్రత్యర్థయ న్తంఉపాసకానత్సంమానయ న్తమ్ ॥ ౩౧ ॥ కించకదమ్బకిల్లల్ల-వత్పితృజగవణ్ణేన-వాస
సా-మేఖలయాచ - నితమ్బేస్వలంకృతం-హేవత్సవిదుర - అనన్తధనైవహుమూల్యైన-శ్రీవత్సయు క్తంయద్వ త్కథలం-తస్య

వధిసామనస్యవనస్రజోవేణుభుజాక్షి ౧పాక్షి ౧ః ॥ ౩౨ ॥ ఆయామతోవి స్తరతస్వమానదేహేనలోకత్రయ
సంగ్రహేణ । విచిత్రదివ్యాభరణాంశుకానాంకృతశ్రియోపాశ్రితవేషదేహమ్ ॥ ౩౩ ॥ పుంసాంస్వకామాయ
వివిక్తమార్గైరభ్యర్చతాంకామదుఘాక్షి ౧వద్వమ్ । ప్రదర్శయ న్తం కృపయానఖేస్తుమయూఖభిన్నాజుళిచారు
పత్రమ్ ॥ ౩౪ ॥ ముఖేనలోకార్తిహరస్థితేనపరిస్ఫురత్కుణ్డలమణ్డితేన । శోణాయితేనాధరభిమ్బభాసాప్రత్య
ర్థాయ న్తంసునసేనసుభాగ్యమ్ ॥ ౩౫ ॥ కదమ్బకిల్లల్ల-పితృజగవాససాస్వలంకృతంమేఖలయానితమ్బే । హోరణ
చానన్తధనైవత్సశ్రీవత్సవత్కథలవల్లభేన ॥ ౩౬ ॥ సర్వార్థకయూరమశిప్రవేకపర్య న్తదోర్ధ్వసహస్రశాఖమ్ ।
అవ్యక్తమూలంభువనాక్షి ౧పెన్ద్రమహేన్ద్రభోగైరభివీతవల్కమ్ ॥ ౩౭ ॥ చరాచరాశోభగవన్తహేన్ద్రమహేన్ద్ర
బన్ధుంసలిలోపగూఢమ్ । కిరీటసాహస్రహిరణ్యశృంగమాపిర్భవతో-స్తుభరత్నగర్భమ్ ॥ ౩౮ ॥ నివీతమామ్నా
యమధువ్రతశ్రియాస్వకీర్తిమయ్యావనమాలయాహరిమ్ ॥ సూర్యేస్తువాయ్వగ్మ్యగమం ॥ త్రిధామభిఃపరి

వల్లభేన-సున్దరతరభూషణభూషితేనహోరేణ - స్వలంకృతమ్ ॥౩౯॥ పునశ్చ - చన్దనవృక్షరూపేణరూపయితుంతంవి
శినస్తి ॥ పరాధ్యానికయూరాణిఅజ్ఞ దానిమణి ప్రవేకాఃమణ్యత్రమాః తైఃపర్యస్తాఃవ్యాప్తాః - యేదోర్ధ్వస్థాఃభుజదన్డా
ఎవ-సహస్రమనన్తాఃశాఖా - యస్యతం-వృక్షోపికయూరాదితుల్యైఃపుష్పఫలాదిభిర్వాప్తప్రశాఖోభవతి. అవ్యక్తంబ్రహ్మ-
మూలం-యస్యతం-బ్రహ్మభివ్యక్తిరూపత్వాత్,వృక్షస్యాపిమూలమవ్యక్తం-భువనాక్షి ౧పెన్ద్రంభువనకారణ - మక్షి ౧పె
న్ద్రం,వృక్షశేవం - అహేన్ద్రస్యానన్తస్యభోగైఃఫణైఃదేహఃవయనైర్వా - అధివీతాస్సంవేష్టితాః-వల్కః-స్కన్ధా-యస్యతం
వృక్షోపిహిసర్పవేష్టితోభవతి ॥౪౦॥ ప్రేక్షాంక్షిప న్నమిత్వత్రై ౧వపర్యతరూపేణరూపితమపివిశేషణాన్తరైఃపునరూ
పయతి ॥చరాచరేత్యాది॥ భగవానేవమహేన్ద్రఃపర్యతః - తం-కథంభూతం - చరాచరాణామోకఃస్థానం-పర్యతోపితథా,
అహేన్ద్రస్యశేషస్యబన్ధుం - పర్యతోప్యహేన్ద్రాణాంబన్ధుః-సలిలోపగూఢంజలెనావృతం, పర్యతోపిమైనాకాది స్తథా-కిరీటా
నాంసాహస్రమేవహిరణ్యశృంగాయస్యతం-మేర్వాది స్తథా, ఆవిర్భవత్ స్పష్టందృశ్యమానంకాస్తుభరత్నం, గర్భేమా
ర్తిమధ్యే - యస్యతం-పర్యతస్యాపిహిగర్భేక్వచిద్రత్నమావిర్భవతి ॥ ౪౧ ॥ కించ!వనమాలయానివీతంక ణ్డభిమ్బవ్యా
ప్తం, కథంభూతయావనమాలయా, అమ్నాయమధువ్రతశ్రియా, అమ్నయావేదాః-తఎవమధువ్రతాభ్రమర్తాస్తైఃశ్రీ,
ర్యస్యా స్తయా, స్వకీర్తిమయ్యాస్వకీర్తి ప్రచురయా, స్వకీర్తింగాయద్విర్వేదరూపభ్రమ రై రాహితశోభయేత్యర్థఃసూ
ర్యేస్తువాయ్వగ్మ్యగమంసూర్యాదిభిరగమంఅగమ్యం, స్వవ్యాపారై రాకలయితమశక్యమిత్యర్థః॥ సూర్యేస్తుతారాగ్మ్య
గమమిత్యపిపాతః, తదాసూర్యాదిభిరప్రకాశ్యమిత్యర్థః ॥ తథాచశ్రుతిః॥ నతత్రసూర్యోభాతినచన్ద్రతారకమిత్యాదికా-త్రి
ధామభిఃత్రిమలోకమధామస్ఫుర్తిర్యేషాంతైః, రక్షణార్థంపరిక్రమద్భిః-ప్రాధనికైఃప్రథనంసంగ్రామః, తత్ప్రయోజన

పా ॥ సూర్యేస్తుతారాగ్మ్యగమం .

జ్ఞానయత్యతియతే . ఎతదేవ-దేహభాజాంకర్తృయత్ప్రకృతిపరిణామరూపశరీరభాజాంతైత్రజ్ఞానాం . అవద్యం దోషః-అబ్బ
త్తోవాయుభక్షణత్యాదివత్ భగవతపవేత్యవధారణంవివక్షితం,, అత్తనిఖల్వరెద్యమైత్రతేమతేవిజ్ఞాతేఇదంసర్వంవిజ్ఞాతం
భవతి,, యేనాశ్రుతం శ్రుతంభవతి,, స బ్రహ్మవిద్యాం సర్వవిద్యా ప్రతిష్ఠా,, మితిచభగవత్జ్ఞానైవకృత్యస్య జ్ఞా
తత్వత్రవణాత్ - అ బ్రహ్మ త్వకస్య స్వతన్త్ర వస్తునో ౨ భావాత్,, తమేవవిదిత్వా ౨ తిమ్మత్యు మేతి,, తి బ్రహ్మ
జ్ఞానస్యైవమృత్యు తరణోపాయత్వ త్రవణాచ్చ భగవానెవజ్ఞాతవ్య ఇతిత జ్ఞానవిధురాదుష్టా ఇత్యభిప్రాయః . ఎతదే
వోపపాదయతినాన్యదితి॥ హేభగవత్ పూర్ణషాఙ్గుణ్యమూ రైత్వ తత్వత్తః-అన్యత్ - అత్వ దాత్త కం-నా సి-సర్వ స్యత్వ
దాత్త కత్వాత్త్వజ్ఞానైవ వసర్వస్యజ్ఞాతత్వాత్ జ్ఞాతవ్యాస్తరాభావాత్త్వమేవజ్ఞాతవ్యఇత్యభిప్రాయః॥ ననుస్వతన్త్ర త్వేనై
వదేవమనుష్యాదివస్తుప్రతితే స్వదన్త్రాన్నాస్తీతికథముచ్యతే, అతఆహ॥ అపి- స్వతన్త్ర త్వేనప్రతీతమపి-త - దైవాదివస్తు-
నశుద్ధంనాబాధితం-అతా బ్రహ్మత్వ కస్వతన్త్రబుద్ధిర్భాగ్యైవైవేత్యర్థః॥ కుతఏతదిత్యతఆహ॥ మాయేతి॥ యద్య తః-మాయా
యాఃప్రకృతేఃగుణానాంవ్యతికరాద్వైవమ్యుత్ప రిణామదిత్యర్థః-త్వ మేవ-ఉరుఃబహుధా-విభాసిప్రకాశసే-ఎకస్య కృ
మధావిభాసి,, బహుస్యాంప్రజాయేయేతి,, తత్సృష్టౌతదేవానుప్రావిశత్ -తదనుప్రవిశ్య, సచ్చత్యచ్చభవత్,, ఇతిప్రక్రమ్య
సత్త్వంచాన్యతంచసత్త్వమభవ,, దితిశ్రుత్యుక్తరీత్యా, స్వ యమపరిచ్ఛిన్నజ్ఞానానన్తస్వభావో౨త్యన్తనూత్తృతయాసంకల్ప్యా
స్వలీలోపకరణచిదచిద్వస్తుశరీరతయాతన్మయఃపరమాత్మావిచిత్రానన్తక్రిడనకోపాదిత్సయాన్వశరీరభూతప్రకృతిపురుష
సమష్టిపరంపరయామహాభూతపర్యన్తమాత్మానంతత్తచ్చరీరకంపరిణమయ్యతన్మయః, పునఃసత్త్వచ్ఛబ్దవాచ్యవిచిత్రచిద
చిన్త్రిత్రదేవాదిస్థావరాన్తజగదుగ్రహభవసీత్యర్థః, బ్రహ్మణిజగదుగ్రహతయావిక్రియమాణేపితప్య కారభూతాచిదంశగతా
స్సర్వైవికారాస్తప్యకారభూతతైత్రజ్జగతాశ్చపురుషార్థాః, బ్రహ్మతు, నిరస్తనిఖిలదోషగ న్తమపరిచ్ఛిన్నజ్ఞానానన్తమే
కస్యరూపమేవాభవదితివివేకః॥ ఎవంకృత్స్యచిదచిదస్తరాత్తనోభగవతపవజ్ఞానస్య ముక్తిసాధనత్వం,, తస్య తావదేవచి

రంయావన్న విమోక్ష్యైః భనంపత్స్యస , ఇతిశ్రుతం, తస్య, సర్వం బ్రహ్మత్వక త్వే నోపాసీనస్యైత్యర్థః । తథాచ శ్రుత్యైః
 రం, సర్వంభవిదంబ్రహ్మతజ్జలానితా న్తడపాసీతేతి ॥ ౧ ॥ అథ, జన్మకర్మచమేదివ్య మేవంయోవే త్తిత త్వతః । త్వక్వా
 దేహంపునర్జన్మనై తిమామేతిసోఽర్జునె , , తిభగవదవతారరహస్య జ్ఞానస్యా పిమోక్షసాధనత్వ స్మరణాదవతారయాథా
 త్వమపికోభయతి । రూపమితి । అవబోధరసోదయస్య, అవబోధరూపస్యరససోదయఃస్వా భావికావిర్భా వోయస్యైతిబ
 హుప్రీహిః-నిరుపాధికనిత్యావిర్భూతాపరిచ్ఛిన్నానందరూపజ్ఞానవతత్త్వార్థః, అతఎవ-శశ్వన్నివృత్తతమనః-శశ్వత్సదా, న
 వృత్తంతమోఽజ్ఞానంయస్మాత్తస్య-అనెన విశేషణద్వయేన-త్రివిధచేతనాచేతనవ్యావృత్తిః-ఆద్యే నాచేతనవ్యావృత్తిః-ద్వి
 తీయేనచేతనవ్యా వృత్తిః, బద్ధానామనివృత్తతమ స్త్వా త్ముక్తానామపిసంసారదశాయాంతమస్సంబన్ధాచ్చ శ్వన్నివృత్తత
 మ స్త్వాధావాత్-నిత్యానాంతథాత్వస్యపరసంకల్పాయ త్తత్వేనసోపాధిక త్వాత్, ఎవంభూతస్వరూపస్యతవ-య . ద్యూ
 పంవిగ్రహః-కథంభూతం-అవతారశ తై కబీజంఅవతారశతానాంఎకబీజంమూలం-తదేవప్రదర్శయతి । యస్యపరిగృహీతై
 వంధిరూపస్య-తవ . నాభిపద్మ మేవభవనంగృహం-తస్మా-దహంత్యచావేశావతారరూపోఽహం, , సృష్టింతతఃకరిష్యామి
 త్వమావిశ్వప్రజాపతే, ఇతిచతుర్ముఖస్య భగవదావేశావతారరూపత్వ ప్రసిద్ధిః-ఎతద్ద్యూ పం-ఆదౌసర్గాదౌ-సదనుగ్రహః
 య-సత్సుఅనుగ్రహాయసాధూనాంపరితాణామైత్యర్థః-గృహీతమావిష్కృతం . నతుజీవవత్క-ర్తాయ త్తసుఖిదుఃఖోపఖా
 గాయగృహీతమిత్యర్థః-తథాచశ్రుతిస్త్యుతీ . అజాయమానోబహుధావిజాయతే, అజోపిసన్నవ్యయాత్కాఘాతానామిశ్వ
 రోపిస, న్నిత్యాదికే ॥ ౨ ॥ ఎవంచిదచిద్విలక్షణ త్వేనశోధితస్వరూపస్యజీవశరీరవిలక్షణ త్వేనశోధితరూపస్యబోభయో
 రేవోపాస్యత్వంపదకపునరన్యైరపిధర్మైఃస్వరూపరూపేవిశిషిష్టే । నాత ఇతి । హేపరమ-పరోమానవిద్య తేయస్మాత్సఃపరమః
 తస్యసంబుద్ధిః-భవత స్తవ . యత్స్వరూపం-కథంభూతం-ఆనందమాత్రం-మాత్రచాదుఃఖసంభేదనిరాసః . అవికల్పంజాతిగు

ద స్తిభగవన్నపితన్న శుద్ధంమాయాగుణవ్యతికరా త్వమురుర్విభాసి ॥ ౧ ॥ రూపంయదేతదవబోధరసోదయస్యశ
 శ్వన్నివృత్తతమసస్సదనుగ్రహాయ । ఆదౌగృహీతమవతారశ తై కబీజంయస్మా భిపద్మభవనాదహమావిరా
 సమ్ ॥ ౨ ॥ నాతఃపరంపరమయద్భవతస్స్వరూపమానందమాత్రమవికల్పమవిధవర్చః । పశ్యామివిశ్వసృజమేకమ
 విశ్వమాత్మన్యూ త్తెన్ద్రియాత్మకమదస్తడపాశ్రితోఽస్మి ॥ ౩ ॥ యద్వాఇదంభువనమజ్జలమజ్జ శాయధ్యానైస్త నోదః*
 ర్భితంత్వ దుపాసకానామ్ । తస్మైనమోభగవతే ౭ నువిధేమతుభ్యంయోనాదృ తోనరకభాగ్భిరసత్ప్రకైః ॥ ౪ ॥
 యేతుత్వ దీయచరణామ్బుజకోశగర్భంజిఘ్రి నికర్ణవివరైశ్చృతివాతనీతమ్ । భక్త్యాగృహీతచరణాఃపరయా
 చతేషాంనాపై పినాథహృదయామ్బురుహాత్స్వపుంసామ్ ॥ ౫ ॥ తావద్భయంద్రవిణగహనుహృన్నిమిత్తంశో

ణాదిరహితం . ఆభ్యాంచిదచిద్వ్యావృత్తిః-అవిధవర్చః-అవిధంఅప్రతిహతంవర్చఃసంకల్పరూప జ్ఞానంయస్యత-దేవంభూ
 తంస్వరూపం-యచ్చావిశ్వంవిశ్వవిలక్షణం . విశ్వసృజంవిశ్వస్యకారణం . భూతేన్ద్రి యాత్మకంపశ్చోపనిషత్తన్త్రప్రతిపా
 ద్యాప్రాకృతభూతేన్ద్రియాత్మకంరూపంచేతియత్ . అతఃఅస్మాత్పరంవిలక్షణం-స్వరూపం-రూపంచ-నవశ్యామి-అతః-అ
 దఃఎతదుభయమేవ-ఆత్మక హేపరమాత్మక, ఉపాశ్రితోఽస్మి, నమ్యగనువృత్త్యా శరణంగతోస్మి ॥ ౩ ॥ పునరుక్తాకా
 రవిశిష్టస్యభగవతోభక్త్యకలభ్యత్వంపదం స్తమేవనమస్కరోతి । యద్వేతి ॥ హేభువనమజ్జలవిశ్వస్యమజ్జలరూప-యత-స్వ
 య, ఉపాసకానాం-నోఽస్మాకం-ధ్యానెన , మజ్జశాయఅస్తదభ్యుదయాయ-యద్వా . వెదా నైషప్రసిద్ధం ఇదంరూపందర్శి
 తం-తస్మై ఈదృశస్వరూపరూపగుణవిభూతిమతే . భగవతేపూర్ణషాద్గుణ్యమూర్తయే-తుభ్యం-నమో ౭ నువిధేమనమస్కర
 ర్మహే, యత్స్వం, అసత్ప్రసక్తైః-అసత్సుశబ్దాదిమప్రకృష్టస్సజ్గోయేషాంతై-రతఎవ-నరకభాగ్భి-రైహిభిః-నాదృతఃనాభా
 జి ॥ ౪ ॥ అదరణత్వామభజన్తోనరకభాజ స్త్వామాదరణభజ స్తస్తుకృతార్థాఇత్యాహ ॥ యేత్వితి ॥ శ్రుతిశ్చ ౧ వణంత
 దేవవాతఃపవనః-తేననీతంపా౧పితం, త్వదీయచరణామ్బుజకోశస్యగర్భంకర్ణవివరై, యేతుజిఘ్రిన్ద్రియేషాంచ-పరయాఅవ్య
 భిచారిణ్యాభక్త్యా-గృహీతాచరణాయస్య-సతథాభూతోభవాక . భవతి-తేషాంస్వపుంసాంస్వభక్తానాం . హృదయా
 మ్బురుహాత్ హృదయకమలాత్ . హేనాథ-నాపై పినాపసరసి, యేత్వత్కథాశ్రవణమత్యాదరణకుర్వన్తవి కాస్తభక్త్యై
 త్వంప్రపన్నాపైషాంహృదిభవాన్నిత్యంసంనిహితోభవతీత్యర్థః ॥ ౫ ॥ భవతుమత్సానిధ్యమేతావతాకథంతే
 షాంకృతార్థతేత్యతఆహ । తావదితి ॥ తేతవ-అభయంనవిద్యతేభయంయస్మాత్, తదభయం-సంస్మరినవర్తక-మజ్జిం-
 లాకోయావన్నప్రవృణోతనిరతిశయప్రియతమ త్వేననోపాసీత-తావదేవ . భయాదయత్తత్వస్య యః-ఆగామిదుఃఖదర్శనజం
 జ్ఞానంభయం, తచ్చద్రవిణగహనుహృన్నిమిత్తం-ద్రవిణంధనం-సుహృన్న్యై త్రం-భావిద్రవిణాదివిపత్తినిమిత్తదుఃఖవిషయంజ్ఞా

నంభయమిత్యర్థః శోకః అతీతపుత్రమరణాదిన్తరణవిషయంజ్ఞానం . శోకః తాదాత్మ్య కవతికూలవిషయవిషయంవాజ్ఞానం . స్పృహః అనుకూలవిషయేష్యిచ్చా . పరిభవ స్తిరస్కారః విపులవిస్తృతః లాభః తృప్త్యా అసదవగ్రహః అనాత్మ భూతేశరీరే అపగ్రహః ఆత్మత్వా భిమానః అయంచోక్తానాంభయాదిరూపాణామార్తీనాం మూలంకారణం . ఎతేనర్వే తావత్కార్యైర్నైవతావద్భవచ్ఛరణారవిస్తప్రవరణావధి . అనువర్తన ఇత్యర్థః . త్వచ్ఛరణవరణేనతుసాంసారికభయాదినివృత్త్యా ఆవిర్భూతాపహతపాష్టత్వాదిగుణాష్టకవిశిష్టః కృతార్థ భవతీత్యభిప్రాయః ॥౬॥ అవంభాగవతోభక్త్యైకలభ్యత్వ మభిధాయ , యోనాద్యతోనరకభాగ్నిరసత్ప్రసక్తైరితిప్రస్తుతాన్విషయలాలసాన్నిస్తస్తానేవశోచతి ॥ దైవేనేతిద్వాభ్యామ్ ॥ సర్వాశుభోపశమనాత్ సర్వాణ్యశుభానిభయశోకాదీన్యపశ్యమ్య దైవేనేతితథాభూతా . దృగవతస్తవ . ప్రసక్తాత్దర్శనశ్రవణాదిరూపాత్ . విముఖానీన్ద్రియాణిచక్షుశ్శ్రోత్రాదీనియేషాంతే . అకుశలాన్యక్షేమకరాణి-కర్తాణి . శశ్వన్నిరస్తరం-కామసుఖానిశబ్దాదివిషయసుఖాని . తేషాంలవాయ . లోభేనతృప్త్యాతిశయేనఅభిభూతంమనోయేషాంతే . అతవ-దీనాః-కుర్వన్తి . తే . దైవేనమాతాఃప్రతిమాతాఃధియాయేషాంతేతథోక్తాః . వస్తభాగ్యాఇత్యర్థః ॥ ౭ ॥ త్సత్త్వడిత్యాది, త్సత్ అశనాయా . తృప్తిపిపాసా . ఇమేశోక మోహజరామృత్యునామపున్యపలక్షణం-త్సదాదిషడూర్తిభిఃత్రిధాతవః వాతపితృశ్లేష్మణః . తైశ్చ . తథాశీతాదిభిః-ఇతరేతరైఃపరస్పరైశ్చ . కామాగ్నినాకామఎవాగ్నిః తేన . కథంభూతేనః సుదుర్భరేణ-అచ్యుతరుషాచఅప్రచ్యుతక్రోధేనచ . అచ్యుతేతిసంబోధనంవా . ఎతైర్ముహుఃపునఃపున-రర్ద్యమానాఃప్రజాః-సంపశ్యతో . మే-మనః . సేఉరుక్రమ-సీదతేక్షిశ్యతి ॥౮॥ అసదవగ్రహ ఆర్తిమూలమితిదేహత్వభ్రమస్యార్తిమూల

కస్పృహఃపరిభవోవిపులశ్చలోభః . తావన్నమిత్యసదవగ్రహ ఆర్తిమూలంయావన్నతేఽఙ్గిమభయంప్రవృణోతలోకః ॥ ౬ ॥ దైవేనతేమాతధియోభవతఃప్రసక్తాత్సర్వాశుభోపశమనాద్విముఖేన్ద్రియాయే . కుర్వన్తికామసుఖలెశలవాయదీనాలాభాభిభూతమనసోఽకుశలానిశశ్వతే ॥ ౭ ॥ త్సత్త్వట్టిధాతుభిరినూముహురర్ద్యమానాశ్చీతోష్ణవాతపశ్చైర్రితరేతరాచ్చ . కామాగ్నినాఽచ్యుతరుషాచసుదుర్భరేణసంపశ్యతోమనఉరుక్రమసీదతే ॥ ౮ ॥ యావత్పుత్రక్షవమిదమాత్మన ఇన్ద్రియార్థంమాయాబలంభాగవతోజనత్యశపశ్యేత్ . తావన్నసంస్మృతిరసౌప్రతిసంక్రమేతవ్యర్థాపిదుఃఖనివహంవహతిక్రియార్థాః . † అహ్మ్యపృతార్థకరణానిశినిశ్యయానానానామనోరథధియాత్మణభగ్ననిద్రాః . దైవాహతార్థరచనా ఋషయోపదేవయుష్మత్ప్రసక్తవిముఖా ఇహసంసరన్తి ౧౦ ॥ త్వంభావయోగపరిభావితహృత్సరోజఆస్సే శ్రుతేక్షితపథోననునాథపుంసామ్ . య

త్వము క్తముపపాదయతి . యావదితిద్వాభ్యామ్ . భాగవతస్తవ-మాయా-యా, తస్యాః-బలంబలకారితం-ఇన్ద్రియార్థంబాహ్యేన్ద్రియవిషయభూతం . పుత్రక్షవం దేవమనుష్యాదిదేహాగతపుత్రక్షవం . ఆత్మనః ఆత్మసంబన్ధితయా . జనఃయావత్పశ్యేత్-హేత్యశ-తావ . దసౌసంస్మృతిః-నప్రతిసంక్రమేతననివగ్రేత . నకేవలమనివృత్తిరేవ-కింతు-క్రియార్థా-క్రియా అర్థః ప్రయోజనంయస్యాస్సాక్రియార్థా-సంస్మృతిః . వ్యర్థాపరమపురుషార్థశూన్యాపి-దుఃఖనివహందుఃఖనమూహం . వహతిప్రాప్తయతి-అహంకారమూలాసంస్మృతిరుత్తరోత్తరకర్తార్జనమేతు . స్తస్మాన్మోక్షవిరోధినీదుఃఖావహాచేత్యర్థః ॥౯॥ అహ్మితిఅహ్మ్యపృతార్థకరణాః, అహనివ్యాప్యతానిఅర్థకరణానిశబ్దాదివిషయేన్ద్రియాణియేషాంతే . ఆర్తేతిపాతే, వ్యాప్యతానిఆర్తానిదుఃఖితానికరణానియేషాంతేఇత్యర్థః . నిశితాత్రా-నిశ్యయానానితరాంశయానాః , నివృత్తబాహ్యేన్ద్రియవ్యాపారాః-విషయసుఖలవోపిసాస్తీత్యభిప్రాయః , నానాభూతేషుమనోరథేషుధియాన్వప్నదర్శనేనేత్యర్థః . తుణేక్షణేభగ్ననిద్రాయేషాంతే . దైవాహతార్థరచనాః దైవేన ఆహతాఃవితథీకృతాఃఅర్థరచనాః ప్రయోజనవిషయవ్యాపారాఃయేషాంతే . ఋషయోపిత్వచ్ఛక్తివిరహితాశ్చేదేవంవిధాభూత్వాసంసరన్తీత్యర్థః ॥౧౦॥ అవందేహత్వమానినాంభాగవద్భక్తివిధురాణాంసంస్మృత్యనివృత్త్యభిధానేనభక్త్యైకలభ్యత్వమేవసుద్రధయ్యనిష్కా . మేమాపానకేషుభాగవత్సౌలభ్యమాహ . త్వమితిద్వాభ్యామ్ ॥ హేనాథ-పుంసాంస్వభక్తానాం-భావయోగోభక్తియోగ . స్తేనపరిభావితేనోద్ధితే-హృత్సరోజేహృదయకమలే . శ్రుతేక్షితపథః . శ్రుతంశాస్త్రజన్యంజ్ఞానం-ఈక్షితంవివేకాదిజన్యముపాసనాత్మకం . ఈక్షితమితిభావేక్షః-శ్రుతేక్షితేపథాః ఉపాయోయస్యప్రాప్తాసశ్రుతేక్షితపథః . ఎవంభూతస్తవం . ఆస్సేతిష్టసి-హేఉరుగాయ-తేస్వపుమాంసఃధియా . తెతవ-యద్యద్వపుః-ధ్యాయన్తితత్తద్వపు-స్సత్సుఅనుగ్రహాయ-ప్రణయసేప్రకటయసేయాదృశవి

గ్రహవిశిష్టంతాంవిశేషతోభావయన్తితాదృశవిగ్రహవిశిష్టోభావసీత్యర్థః అనెనసౌలభ్యముక్తమ్ ॥౧౧॥ సమ్మానా-
నామేవభవానులభ్యత్యాహ ॥ నేతి ॥ సురగణై రనుకూలజనైః ॥ విష్ణుభక్తిపగోదేవోవిపరీతస్తథాసుర ॥ ఇతివచనా-
త్కథంభూతైర్హృదిబద్ధకామైఃప్రసక్తకామైః ॥ సకామాపిభగవద్భక్తిరాసురప్రకృతీనాంసంభవతీత్యభిప్రాయః ॥ ఎ-
వంభూతైస్సురగణైఃకర్తృభిః ఉపచితోపచారైఃపుష్కలోపచారైః,రారాధితో భవ, న్నాతి ప్రసీదసి-అత్యంతప్ర-
సన్నోనభవసి, నిరతిశయమోక్షసుఖప్రదోనభవసికింత్యల్పసుఖప్రదోభవసీత్యర్థః ॥ కుతభిత్తతతహ ॥ యద్యస్మాత్ అనవ-
లభ్యయాఅసద్భిఃదేహమాత్మతయానుసంధదద్భిః - అబ్ధుశుశక్యయాసర్వభూతదయయా-సర్వేషుభూతేష్యాత్మతయా-
వస్థితేనతిత్వయి-కస్యేన్నపిభూతేకృతోద్రోహ స్వయ్యేవకృతోభవతీతిబుద్ధ్యా సర్వేషుభూతేషుక్రియమాణయాస్వార్థనిర-
పేక్షపరదుఃఖనిరాచిక్కిరాపరపర్యాయయాదయయాభవాప్రసీదతి-సర్వభూతానామీశ్వరశరీరత్వానుసంభానపరాణా-
మేవసులభ్యతిభావః-శరీరాత్తభావమేవోపపాదయతి ॥ నానాజనేషుసమస్తజనేషు- అవహితఃస్థితః,కథమవస్థితః- అస్తరా-
త్కాజీవాస్త్రఃప్రవేశనేషితద్గతదోమైరస్పృష్టః- ప్రశాంత్యత్యైనధారకత్యైనస్థితః, అతఏవ - సుహృత్-కామనాపూర్వకా-
ద్యజ్ఞానకర్తృణాంపి-సర్వభూతదయాత్వత్ప్రసాదహేతురిత్యర్థః ॥౧౨॥ యతోభిసంహితఫలైరుపచారైర్నాతిప్రస-
న్నః, అతఏవసత్కర్తృణామీశ్వరాదానవేషేణానుష్ఠానంకార్యమిత్యాహ ॥ పుంసామితి ॥ అతః-అభిసంహితఫలానాంకర్తృ-
ణామీశ్వరాప్రసత్తిహేతుత్వాత్సర్వాత్కలహ్నాపాసనస్యైవతత్ప్రసాదహేతుత్వాచ్చమోతోభిసంసంభగవస్త-
మారాధయిత్యాహ ॥ సంబద్ధిభిఃఅధ్వరాద్యైఃయజ్ఞాదిభిః-నానావిధశ్రోతస్కర్తృభిః-దానాదయఃప్రదన్నాథాః-తపః-
కృచ్ఛాచార్యాద్యాదాః-వ్రతచర్యావ్రతానుష్ఠానం - ఎభిఃభగవతస్తవ,య-దారాధనం - త-త్సత్త్రియాధ్యక్షసత్త్రియా-
ణాంసత్కర్తృణాం,అర్థః ప్రయోజనం - త్వదారాధనైకప్రయోజనవేషేణ సర్వాణి కర్తృణ్యనుష్ఠేయాసీత్యర్థః ॥ ఎవం

ద్యద్ధియాతఉరుగాయవిభావయన్తితత్తద్వపుఃప్రణయసేనదనుగ్రహయ ॥ ౧౧ ॥ నాతి ప్రసీదసీతథోపచితో-
పహారైరారాధితస్సురగణైర్హృదిబద్ధకామైః ॥ యత్సర్వభూతదయయా ॥ సదలభ్యయేనోనానాజనేషున-
హేతస్సుహృదస్తరాత్ ॥ ౧౨ ॥ పుంసామతోవివిధకర్తృభిరధ్వరాద్యైర్దానెనచోగ్రతపసావ్రతచర్యయాచ ॥
ఆరాధనంభగవతస్తవసత్త్రియాధ్యక్షోధర్మోఽగ్నితఃక ॥ ర్హిచిన్త్రియతేనయత్ర ॥ ౧౩ ॥ శశ్వత్స్వరూపమహ-
నైవనిషిద్ధభేదమోహ-దిబాధధిషణాయనమఃపరస్మై ॥ విశ్వోద్భవస్థితీలయేషునిమిత్తతీలారాసాయతేవకృ-
మహేనమతఃశ్వరాయ ॥ ౧౪ ॥ యస్యావతారగుణకర్తృవిడమ్భునానినామానియే ॥ సువిగమేవివశాగృణన్తి ॥ తే

విధకర్తృనుష్ఠానస్యాక్షయిష్టుఫలసౌధవత్సమాహ ॥ ధర్మఃయజ్ఞాదిరూపః - యత్రయస్మిత్త్వయి - అగ్నితః
తత్సత్కారైకప్రయోజనః - నతుస్వర్గాదిఫలద - ఇతిబుద్ధ్యాత్వయ్యర్హితః - కర్హిచిత్కదాచిత్కథంచిదపి-
నమియతేనవిశ్వతి-భగవదుపాశనాద్వారానిత్యపురుషార్థహేతుర్భవతీత్యర్థః ॥ తథాచగీతంభగవతా ॥
నేహాభిక్రమనాశోఽస్తిప్రత్యవాయోనవిద్యతే ॥ స్వల్పమప్యస్యధర్మస్యత్రాయతేమహతోభయాదితి ॥ ౧౩ ॥
ఎవమనభిసంహితఫలకర్తృయోగస్యభగవదారాధనరూపస్యాక్షయిష్టుఫలసాధనత్వమభిధాయతస్యైవప్రకృతివివికత్వ-
యాథాత్మ్యజ్ఞానపూర్వకానుష్ఠేయత్వముభయోరపిభగవదుపాసనాజ్ఞత్వముపాసనస్యకారణవిషయత్వంచాభిప్రాయన్న-
మస్మ్యోతి ॥ శశ్వదితి ॥ శశ్వత్సదా-స్వరూపమహనైవప్రకృతివివికత్వస్వరూపయాథాత్మ్యజ్ఞానైవ-భేదః దేవమను-
ష్యాదిభేదః-మోహఃదేహత్వభ్రమస్వతన్త్రాత్వభ్రమాదినిమిత్తమజ్ఞానం - ఆదిశబ్దేనతత్ప్రయోక్తశోకాదయోవివక్షితాః-ని-
రస్తాఃభేదాదయోయేషాంయోగినాం-తేషాం-యోఽహుధః స్వస్వరూపవిషయకంజ్ఞానం- ధిషణాభగవదుపాసనాత్మికా-
బుద్ధిః-ఎతేస్వప్రాప్త్యుపాయభూతేయస్యతస్మై - ప్రకృతివివికత్వస్వరూపయాథాత్మ్యజ్ఞాననిరస్తభేదమోహప్రభృతి-
సాంసారికధర్మయోగ్యుపసంహృతజ్ఞానయోగకర్తృయోగాగ్లకోపాసనావిషయభూతాయేత్యర్థః-యద్వాచతుర్థ్యస్తపాత-
స్వస్వరూపావిర్భావేనస్వస్థిన్నసంస్పృష్టదేవమనుష్యాదిభేదరూపమోహయ - అస్తరాత్తతయా ॥ వస్థితస్యాప్యనాత్మగ-
తదోపాస్పృష్టాయేత్యర్థః-అతఏవ - పరస్మైప్రకృతిపురుషవిలక్షణాయ-తత్రహేతుః-విశ్వస్యజగతః-స్థితీలయేషునిమిత్తభూ-
తా-యా-లీలాక్రీడా-తస్యాః-రాసారసా - యస్యతస్మై-శశ్వరాయనియన్త్రై - ప్రకృతిపురుషయోరసంభావితస్వలీలైకప్ర-
యోజనజగద్వ్యాపారాయేత్యర్థః- అనెనప్రకృతిపురుషవిలక్షణతన్నియన్త్రై జగత్కారణవిషయకోపాసనమేవముక్తిసాధన-
మిత్యభిప్రీతం-ఎవంభూతాయ - తేతుభ్యం-నమశ్చక్రమహేనమఃకరవామ ॥౧౪॥ ననుపరిపూర్ణస్యావాప్తసమస్తకా-
మస్యలీలార్థమపిగద్వ్యాపారోనోపపద్భుతత్యాశక్యభవభయాభితప్తసాంసారికజీవానుజిఘ్నేత్యసంఘటత ఇత్యభి

ప్రయం స్తదవతారగుణకర్తృణామనువచనస్య తత్త్వాప్రకృత్యపాయతామావిమలర్వణోచ్ఛరణం ప్రజతి || యస్య తవ- అవతారగుణకర్తృణాంవిడమ్మనానిఅనుకరణాని - యేషుతాని-నామానిదేవకీనన్దన-దాశరథే-సర్వజ్ఞ-భక్తవత్సల-గోపర్థనధర-కంసారాతే-రావణాన్తకత్యాదీని - అనువిగమేపాగ్రాహిత్య-మణికాలే-వివశాఃపరవశాఅపి-యగృణన్తిఉచ్చరయన్తి-తే-అనెకజన్మార్జితం-శమలంపుణ్యపావరూపం - సహసాలచిరణ-హిత్యావిధూయ-అపావృతంనిరస్తావరణం-ఋతంబ్రహ్మ-సంయాన్తిపాప్తువన్తి-త-మజంకర్తాయ తోత్పత్త్యాదిరహితం, త్వం, శరణంఉపాయం, ప్రపద్యఅధ్యవస్యామి-అనేన-భక్త్యానువిగమానున్తరణాదీనాంతత్వసత్తిమాత్రహేతుత్వం - ఉపాయత్వంతుభగవత్పవెత్సభిప్రేతం || తథాచ శూన్యతే-అమృతస్యైష సేతురితి || సేతుఃపాపకః-స్వకీయావతారగుణకర్తృప్రతిపాదకనామాద్య సున్తరణా-దిమృతితరేయ - రిత్యనుజిఘ్నత్యయైవభగవతోజగద్వ్యాపారఇతిభావః || ౧౫ || భవతుభగవద్గుణానుకీర్తనాదేస్తత్త్వాప్రకృత్యపాయత్వమథాపిస్మష్ట్యాదివ్యాపారాణాంచతుర్ముఖాదికర్తృకత్వప్రవణాత్కథం, విశ్వాద్భవస్థితిలయమనిమిత్తభీలా-రాసాయే, త్యక్తమతఃసా || యఇతి || ప్రథమ-మేకః అనిభక్తనామరూపః, స్థిత్యుద్భవప్రలయానాంహేతవఃకర్తారః స్వయంవిభుఃభగవాన్-అహంబ్రహ్మ-గిగీశోరుద్రశ్చ - యోవైభగవాన్వెత్సర్వఃపారణ్యగర్భరుద్రతన్త్రధ్వవర్త్యవతారరూపవానిత్యర్థః, స్వయమిత్యనేన-స్థితింస్వావతారయాపెణ-స్వస్థిసంహారోబ్రహ్మరుద్రాఖ్యజీవాస్తః ప్రవేశేనకరోతీతిద్యోతితం, సృష్టింతతఃకరిష్యామి, తిన్తరణాత్-స్థిత్యుద్భవప్రళయహేతవఇతిచతుర్థ్యన్తరవాభావప్రధానోనిర్దేశః-స్థిత్యాదికర్తృత్వాయహారణ్యగర్భరుద్రస్వావతారయాపీభూత్వేత్యర్థః - ఆత్మమూలంఆత్మైవమూలంయస్యతదాత్మమూలం - అకార్యమిత్యర్థః-ఎవంభూతం - త్రిపాతేనిత్యవిభూతిం-మత్వాఅతీత్య, భిత్వేత్యపిపాతే, అయమేవార్థః యద్వా-స్థిత్యాదిహేతుభూతస్వావతారాదిరూపేణత్రిపాతేత్రిసు-స్థః-ఆత్మమూలంప్రధానం - భిత్వామహదాదినమష్టిప్రభృతివ్యష్టిసర్వస్తోపరిణమయ్య - ఉరుప్రరోహః-ఉరవఃప్రరోహఃదేవతిర్యజ్ఞనుష్యాదిస్థావరాదిరూపాశ్చాభోపశాఖపత్రపుష్పఫలాదయాయ

౨ నెకజన్మశమలంసహసై వహిత్యానంయాన్త్యపావృతమృతంతమాజుప్రపద్యే || ౧౫ || యోవాఅహంచగిరిశ్చవిభుస్స్వయంచస్థిత్యుద్భవప్రళయహేతవఆత్మమూలమ్ || ౧౬ || మత్వాత్రిపాద్వృద్ధవకడరుప్రరోహస్తస్మైవమోభగవతేభువనద్రుమాయ || ౧౬ || లోకో౨వికర్తనిరతఃకుశలే౨ప్రమత్తఃకర్త్యయంత్యదుదితేభవదర్శనస్వయస్తావదన్యబలవానిహజీవితాశాంసద్యృశ్యేన త్యనిమిషాయనమో౨స్తుతస్తే || ౧౭ || యస్తా

న్యసః ఎవంభూతోయఃప్రవవృథే - తస్మైభువనద్రుమాయ-భగవతేనమః-హారణ్యగర్భాదిరూపేణసృష్ట్యాదివ్యాపారస్త్యయైవక్రియతఇత్యభిప్రాయః || ౧౬ || యేవ, మూర్ధ్వమూలమధశ్శాఖ, మిత్యాదినానిరూపితవృక్షంభగవత్తమాకారాన్తరేణవృక్షరూపంనమస్కృత్య - ప్రకృతంతస్యభక్తానుగ్రహకత్వమేవాహ || లోకఇతి || యోభగవాన్-త్వదుదితేవేదాత్మికయావాచాత్వయాగదితే, భవదర్శనే భవచారాధనరూపే - స్వేస్వవర్ణాశ్రమోచితే-కుశలేతైమంకరేకర్తృణి-యాయం లోకః-అప్రమత్తఃప్రమాదరహితః-అవికర్తనిరతః - వికర్తఅనత్కర్త అతన్నిరతశ్చభవతి-తస్య లోకస్య - జీవితాశాంసంసారశ్రద్ధాం-సద్యః అచిరేణ, భీనత్తి - కుతః-బలవాన్సర్వశక్తిత్వాదిత్యర్థః - తస్మై సర్వశక్తయే అనిమిషాయ వై రాగ్యోత్పాదనావసరాపేక్షాయ - భగవతే-తుభ్యంసమో - ౨స్తుస్తాత్, అనభిసంహితఫలస్వవర్ణాశ్రమోచితధర్మైరారాధయతాం సాంసారికధర్మశ్రద్ధాంవిధుస్వై వై రాగ్యోత్పాదనేనానుగృహ్యతీత్యర్థః, యద్వా, వికర్తనిరతఃప్రమత్త ఇత్యేవచ్ఛేదః-అత్రవృత్తిరేకముఖేనభక్తానుగ్రహకత్వమాహ | వికర్తసుస్వరూపాననుబద్ధిషు - అహంమమాభిమానగర్భేషువైషయికసుఖసాధనేషు - నిరతః - త్వదారాధనరూపేతుకర్తృణి - యోలోకః - ప్రమత్త - స్తస్యఅభక్తలోకస్య-జీవితాశాంజీవనేచ్ఛాం - కాలశరీరకోయోభగవాన్ - భీనత్తి - తస్మైనిమిషాయకాలరూపిణే - నమః - అనేనభక్తానుగ్రహకత్వమర్థసిద్ధం - స్వానురూపభగవదారాధనరూపకర్తృభిరారాధితోభగవానుపాసనాంనిర్వర్తయన్నిరతితయమోక్షాఖ్యఫలంప్రయచ్ఛతీత్యుక్తమ్ || ౧౭ || ఇమమేవార్థంస్వదృష్టానైనద్రథయన్నమనురోతి || యస్తాదితి || య-ద్విపరార్థధిష్ణ్యంద్విపరార్థకాలస్థాయస్థానంసత్యాఖ్యలోకం - కథంభూతంసకలలోకనమస్కృతంసకలైరర్వాచీనలోకైర్నమస్కృతం-సంమానితం - అధ్యాసితఃఆరూఢోవ్యహం - యస్తాత్కాలశరీరకాత్వత్తః-భిభేమి, భీమాస్తాద్వాతఃపవత, ఇత్యుక్తరీత్యాత్వదధీనఃస్వాధికారైప్రమత్తోహమపీదమపిధిష్ణ్యంద్విపగార్ధావసానైవినష్ట్యతీతిభిభేమి, భీతస్య-యంత్యామేవావరురుత్స

మానఃఅవరోధమిచ్చే - శీఘ్రరిత్యర్థః - బహుసహజహవస్సవాఃత్వదారాధనరూపా - యాగాయస్యనవంభూత - స్తపస్తై
మేకరోమి - పాకంపవతీతివన్నిరైశః - తస్మైభగవతే అధిమఖాయమఖారాధ్యాయ - మఖిఫలప్రదాత్రైచ - నమః,, ఆహంహిసర్వ
యజ్ఞానాంభోక్తాచప్రభురేవచే,, తిగీతత్వాత్,, విసఖాయేతిపాతాన్తరం,, తదా - అసహాయాయేత్యర్థః * || ౧౮ || *
ఎవంనమఃపరస్తై - ఇత్యాది నాపరత్వభక్తాను గ్రాహకత్వాదివిశిష్టంభగవత్తనమస్కృత్య పరత్వప్రయుక్తోపాస్యత్వ
నిర్వాహకసౌఖ్యసౌలభ్యగుణవిశిష్టంనమస్కృతోతి || తిర్యగిత్యాదినా || సౌఖ్యంహిమహతోమనైస్సహనైరధ్యైఃసంశ్లేష
స్వభావవత్త్వం, సౌలభ్యం నామస్వతోవాఙ్మనసాగోచరస్యసకలమనుజనయనవిషయతాంగతత్వం - ఎతద్ద్యయం సూపా
స్యత్వాపాదకమవతారకథనో పపాదయతి || తిర్యగాదిషుజీవయోనిషు - ఆత్మేచ్ఛయాఆత్మీయసంకల్పే నైవ - నతుకర్మణే
త్యర్థః : అవరుద్ధదేహఃస్వీకృతమూర్తిః - రేమేకిమర్థం - ఆత్మకృతసేతుపరిష్టవాయస్వకృతమర్యాదానాంపరిష్టవాయఉన్న
జ్ఞనాయారక్షణాయేత్యర్థః || పరీష్పయేతిపాతే,, అధ్యయననవసతీతివద్ధేత్వ రైత్యతీయా - పరీష్పారిరక్షా, తదర్థమిత్యర్థః || స్వయం
కథంభూతోపి - నిరస్తరతిరపి, నిరతిశయానస్తస్వస్వరూపానుభవేనైవకదాచిదప్యస్పృష్టవైషయికసుఖోపి - రేమే - తిర్యగాదిన
జాతిచెష్టితానికుర్వే రేమే - తిర్యక్త్వవతారామత్స్యకూర్త వరాహహంసాదయః - మనుష్యేషురామకృష్ణాదయః - విబుధేషు
వామనాదయః - ఎవంస్వసంకల్పేనైవస్వస్వభావమజహదేవతత్త్వద్యోనిష్యవతీర్యతత్సజాతీయదివ్యచెష్టితానికుర్వన్నకూర్తా
ద్ధవమాలాకారగుహశబరీచముఖాననవధికదయాసౌహార్దానురాగభావావలూకనాలాపామృతదాననాప్యా యయన్ సక
లమనుజనయనవిషయతాంప్రాప్నోషీత్యభిప్రాయః, ఎవంభూతాయభగవతేపురుషోత్తమాయత్రివిధచేతనాచేతనవిల

ద్భిభేమ్యహమపిద్విపరార్థధిష్ణ్యమధ్యాసితస్సకలలోకనమస్కృతంయత్ | తెషేతపోబహుసహోఽవరుదుత్స
మానస్తస్తైనమోభగవతేఽధిమఖాయతుభ్యమ్ || ౧౮ || తిర్యక్త్వనుష్యవిబుధాదిషుజీవయోనిష్యాత్మేచ్ఛయా
ఽఽత్మకృతసేతు - పరిష్టవాయ | రేమేనిరస్తరతిరప్యపలబ్ధదేహస్తస్తైనమోభగవతేపురుషోత్తమాయ || ౧౯ ||
యోవిద్యయానువహతోపిదశార్థవృత్త్యానిద్రా మువాహజతరీకృతలోకయాత్రః | అస్తర్జలెహికశిపుస్య *
ర్థానుకూలాంభీమోక్తి మానినిజనస్యసుఖంవివృణ్వత్ || ౨౦ || యన్నాభిపద్మభవనాదహమాసమద్యలోకత్ర
యోపకరణోయదనుగ్రహేణ | తస్మైనమస్తఉదరస్థభవాయయోగనిద్రావసానవికసన్నభి నేక్షణాయ || ౨౧ ||
సోయంసమస్తజగతాంసుహృదేకాత్మానత్వేనయన్త్తు డయతేభగవాన్భగవన్ | తేనైవమెద్యశమనుస్పృ

క్షణాయ, తె, నమః * || ౧౯ || * ఎవంస్వరూపరూపగుణవిభూతివిశిష్టంభగవత్తనమస్కృత్యాభస్వమనీషితంవిజిజ్ఞాప
యిషుస్తాత్కాలికంపరిదృశ్యమానమనిరుద్ధరూపంప్రస్తువన్నమస్కృతోతి || యోవిద్యయేతిద్వాధ్యామ్ || దశార్థంపశ్యన్పు
త్రయోయస్యాస్తయా, తామిస్మాన్ధతామిస్రమోహమహామోహతమోరూపాఃపశ్చాద్విద్యావృత్తయః - వృక్షగుల్మలతా
వీరుత్తృణగతాఃపశ్చపర్వాజ్ఞానవృత్తయః - తమోమోహాదయఇతికెచిత్ - జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తిమూర్ఛామరణేష్వజ్ఞా
నవృత్తయఇతికెచిత్ - ఎవంభూతయాలవిద్యయా - నిద్రాహేతుభూతయా - అనువహతోపి అనభిభూతోపి - యోగనిద్రాం - ఉ
వాహాప్రాప్తవాన్ - తస్మైనమిత్త్యుత్తరేణాన్వయః || కథంభూతఉవాహ - జతరీకృతలోకయాత్రఃఉదరేనివేశితజగద్వస్తా
స్తః - అహారనస్తప - కశిపుశ్చయ్యా - తయాస్పర్శోనుకూలాయస్యా - స్తాంనిద్రాం, భీమానామూర్తీణాంమాలావిద్యై
యస్మిన్నస్తర్జలెనిద్రాణిస్యావివేశినోజనస్య, నిద్రాసుఖమీదృగితి, వివృణ్వత్ప్రదర్శయన్తివేత్యర్థః * || ౨౦ || * కించ, యస్యా
భిపద్మమేవభవనం - తస్మాల్లాకత్రయోపకరణఃలాకత్రయముపకరణంయస్య సలోకత్రయోపకరణః - త్రైలోక్యపతిరిత్యర్థః, ఎ
వంభూతోఽహం - యదనుగ్రహేణయస్యభగవతోఽనుగ్రహేణ - ఆసంఆవిరభవం - తస్మైఉదరస్థభవాయఉదరస్థఃభవఃకా
ర్యవర్గోయస్యతస్మై, యోగనిద్రావసానవికసన్నలినవదీక్షణంయస్యతస్మై - తె, నమిత్యర్థః * || ౨౧ || * ఎవంస్తుత్వామనీషి
తానిపార్థయతే || సోయమిత్యాదిభిశ్చతుర్భిః || సమస్తజగతాంచేతనాచేతనానాం, ఆత్మా, అతఎవమనుహృత్ - సోయంభగ
వాన్ - యేన - సత్వేనజ్ఞానేన, విజ్ఞానసత్వమయవిగ్రహేణవా - భగవవిశ్వర్యేణవ - విశ్వం, మృడయతేసుఖయతే - తేనైవైశ్వర్యే
ణ - మెద్యశంప్రజ్ఞాం, అనుస్మృతతాత్మయోజయతాత్ - దత్తాదితియావత్ - యథా, ఇదంవిశ్వంపూర్వకల్పవత్సృష్టేమి

సృష్టితమాపయికింప్రజ్ఞామనుస్మృతతాదిత్యర్థః, పార్థినాయానైష్యల్యశఙ్కాంవారయతి. అసౌసమస్తసుమృత్యుర్వా
స్త్ర్యామిభగవాన్-ప్రణతేషుప్రియః సరితశయప్రితియుక్తః॥ప్రియోహిజ్ఞానినోఽత్యర్థమహంసచమమప్రియ,, ఇతిగీతత్వాత్,
ప్రణతప్రియత్వాత్, ఇతార్థితార్థపరిదానదీక్షితఇత్యభిప్రాయః॥ ౨౨ ॥ తనసువిశ్వసృష్ట్యర్థమేవసృష్టస్త్యంస్వబద్ధక
రీంవిశ్వసృష్ట్యవయక్తాంప్రజ్ఞాంపార్థయతుంనార్హసీత్యాశఙ్కాంనిరాకుర్వన్నన్యదపిపార్థయతే॥ ఎవఇతి॥ ఎవభగ
వాన్ప్రసన్నవదనః, ఆత్మకత్వాత్తనస్వస్యాపృథక్సద్ధివిశేషణభూతయా-రమయాలత్యైసాకం-గృహీతాఃఅపరిత్యక్తాః,
గుణాః స్యాభావికసర్వజ్ఞత్వాపహతపాప్తత్వాదయఃజ్ఞానశక్త్యాదయశ్చగుణాః - యేషుతథాభూతాలవతారాః య
స్యసః - యద్యత్కరిష్యతి-యద్య- దైవతిర్యక్తనుష్ఠాదీసజాతీయచెష్టితం-కరోతి-తస్మిన్కర్తృణి-మే-చేతఃచిత్తం-యుజ్జీత-త
త్తదవతారగుణకర్తానుభవయుక్తంస్యాత్ - కథంభూతస్యాపిమే-స్వవిక్రమంస్వస్యతవవిక్రమఃప్రభావోయస్మిన్- తదిదం-
విశ్వం - సృజతోపితవాజ్ఞయాత్వద్విభూతిభూతమిదంవిశ్వంసృజతోపిమే - చేతస్తద్గుణకర్తానుభవంయథాభవేత్తథా-
నుగృహ్యంత్యిత్యర్థః - కింగుణకర్తానుభవానక్తిపార్థనేనేతిశఙ్కానిరాసాయాహ-యథాచదురితనివర్తకగుణకర్తానుభవా
సక్త్యాకర్తృశమలంసంస్మృతిహేతుభూతమనాదిచ్యుత్య పాపరూపమాలిన్యం - విజహ్యంత్యశేయం-భవదనుగ్రహణత్వదవ
తారగుణకర్తానుభవత్వద్విభూతిభూతంజగత్త్వత్కై-జగ-ర్యవేషణసృజతోమత్వత్కై-జగ-ర్యపార్థినాయుక్తవేతి
భావః॥ ౨౩॥ ఏవంసృష్ట్యపయికింప్రజ్ఞాంమనసస్తదవతారగుణకర్తానక్తించసంప్రార్థ్య, అథతత్స్వరూపరూప
గుణవిభూతిప్రతిపాదకవేదరాశ్యవిస్తరణంపార్థయతే॥ నాభిహృదాదితి॥ ఇహమ్భుసీలస్మిన్నుదక-సతశ్చయానస్య - య

శతాద్యథా-హంస్రత్యైమిభూర్వవదిదంప్రణతప్రియోఽసౌ॥ ౨౨॥ ఎవప్రసన్నవదనోరమయా-ఆత్మకత్వా
యద్యత్కరిష్యతిగృహీతగుణావతారః । తస్మిన్స్వవిక్రమమిదంసృజతోపిచేతోయుజ్జీతకర్తృశమలంచయథా
విజహ్యమ్॥ ౨౩ ॥ నాభిహృదాదిహసతోఽమ్భుసీయస్యపుంసోవిజ్ఞానశక్తిరహమానమనస్తశక్తైః, రూపంవిచి
త్రమిదమస్యవివృణ్వతోమేమారీషీష్టనిగమస్యగిరాంవిసర్గః॥ ౨౪॥ సోఽసావదభ్రకరుణోభగవాన్వివృద్ధప్రేమ
స్మితేననయనామ్భురుహంవిజృమ్భున్ ॥ ౨౫॥ ఉత్థాయవిశ్వవిజయాయచనోవిషాదంమాధ్వ్యాగిరా-పసయతా
త్పురుషఃపురాణః॥ ౨౫ ॥ మైత్రేయఉవాచ ॥ స్వసంభవంనిశామైవంతపోవిద్యాసమాధిభిః॥ యావన్తనోవ
చస్మత్స్వావరరామసఖిన్నవత్॥ ౨౬ ॥ అథాభిప్రేతమాలత్యుబ్రహ్మణోమధుసూదనః । విషణ్ణచేతసస్తస్యక
ల్పవ్యతికరామ్భుసా॥ ౨౭ ॥ లోకసంస్థానవిజ్ఞానఆత్మనఃపరిభిద్యతః॥ తమాహాగాధయావాచాకత్కలంశమయ
స్మిన్॥ ౨౮ ॥ శ్రీభగవానువాచ॥ మావేదగర్భగాస్తస్మింసర్గఉద్యమమావహ । తన్మయా-పాదితంహ్యగ్ర

స్య-అనస్తశక్తైఃఅపరిచ్ఛిన్నజ్ఞానబలక్రియాశక్తైః, పుంసస్తవ-నాభిహృదా-ద్విజ్ఞానశక్తిఃవిజ్ఞానంశక్తిరపుథక్సద్ధివిశేషణం
యస్యసః-జ్ఞానగుణకోహం - ఆనం, జాతః-అస్యభగవతఃతవ-విచిత్రంఅద్భుతం-రూపంశరీరం - ఇదంచదచిదాత్మకంజగత్-
విస్తారయతో-మేనిగమస్యవేదస్య - గిరాంవేదావయవభూతానాంవాచాం-విసర్గఃప్రసరః-ఉచ్చారణమితియావత్-మారీరి
షీష్ట, మాక్షీణస్సాన్యత్-తథానుగృహ్యంత్యిత్యర్థః॥ ౨౪॥ అథాభిముఖ్యేనతత్సంభాషణం, పార్థితస్యసర్వస్యనిదానభూ
తంపార్థయతే॥ సఇతి॥ అదభ్రకరుణఃఅనల్పకృపః-పురాణఃపురుషః-సోసాభగవాన్-వివృద్ధప్రేమస్మితేన - వివృద్ధఃప్రేమా
యస్మిన్తథాభూతేనస్మితేన - నయనామ్భురుహం-విజృమ్భున్ఉల్లాసయన్-వికాసయన్నితియావత్ - విశ్వస్యవిజయాయఉ
ద్యవాయ-చకారాదస్తదనుగ్రహయచ - ఉత్థాయ-మాధ్వ్యామధురయా - గిరా - నః - విషాదం - అపసయతాత్నిరాకు
ర్యాత్॥ ౨౫॥ స్తుతిముపసంహరతి॥ స్వసంభవమితి॥ స్వస్యసంభవోయస్మాత్తం-భగవత్తం - తపోవిద్యాసమాధిభిఃక
ర్తృజ్ఞానభక్తిభిఃనిశామ్యదృష్ట్వా - ఎవంఉక్తప్రకారేణయావన్తనోవచఃస్వమనోవాగనుసారేణ - యథాశక్తిస్తుత్వా-నతు
సాకల్యేనెత్యర్థః॥ ఇమత్యయాన్నివర్తనాస్తరిక్షక్షితిక్షయాత్ । మతిక్షయాన్నివర్తనైగోవిస్తగుణక్షయా,, దితివచనాత్-
ఖిన్నవత్కాస్తవత్-విరరామ॥ ౨౬ ॥ ఆత్మనఃస్వస్య-లోకసంస్థానవిజ్ఞానవిషయే-పరిభిద్యతః - కల్పవ్యతికరామ్భు
సా-విషణ్ణచేతసః-బ్రహ్మణోపిరణ్యగర్భస్యాభిప్రేతం-అవ్యక్త్య-మధుసూదన-స్తంబహ్మణం-అగాధయాగభీరయా - వా
చా-కత్కలంమోహం-శమయన్నివాహ-శనాచేతిద్వయోరన్వయః॥ ౨౭॥ ౨౮॥ వచనమేవాహ॥ మేతి॥ హేవేదగర్భబ్ర
హ్మ-తస్మింవిషాదకృతపారవశ్యం, మాగాఃమాప్రాప్నుహి-కింతు-సర్గేసృష్టే, ఉద్యమంప్రయత్న, మావహకురు-భవాన్-
యత్, తేనైవమేదృశమనుస్మృతతా,, దిత్యాదినాపార్థయతే, తదగ్రహర్వమేవ-మయాఅపాదితంసంపాదితమ్॥ ౨౯॥

తస్మి కథమహంస్పష్టిప్రకారంనజానామీత్యతాపా । ఛూయతి ॥ ఛూయఃపునః,తపఃకర్తయోగం - మదాశ్రయాంమద్విష
యాంవ,విద్యాండపాననాం-తప్తేణజ్ఞానయోగోపివిద్యాశబ్దేనవివక్షితః ఆతిష్ఠకురు,తాభ్యాంతపోవిద్యాభ్యాం,అన్తర్ము
దిహృదయకమలమధ్య,హెబ్రమ్-అపావృతాకలాకా-యథావద్భిక్షుసిః॥౩౦॥శ్చతఃయథావల్లాకదర్శనానన్తరం-
మద్భక్తియుక్తఃసమాహితచిత్తస్త్వం-ఆత్మనిస్వస్తి-లాకచసర్వస్యైశ్చేతనాచేతనాత్కెజగతిచ-తతంవ్యాప్తం-మాం-
మయ్యాత్మనీతి-సామానాధికరణ్యం,,ఆత్మనగతిపాతే,,ఆత్మనోజీవానిత్యర్థః-యద్వా-ఆత్మనోమమ,లోకాశరీరభూతా-
యద్వా-ఆత్మనోమత్తః-ప్రసూతా-లాకా- మయి-యథావద్భ్రష్టాసిద్రష్టుమర్హ సీత్యర్థః,సర్వచేతనాచేతనాన్తర్యామి
ణంధారకంమాంమద్వ్యాప్యైథార్యాకలాకాంశ్చ పశ్యసీత్యర్థః - సర్వాత్మకబ్రహ్మ సాక్షాత్కారేణమోహానివర్తత
ఇత్యభిప్రాయః ॥ ౩౦॥ శ్చఇదమేవకృత్స్నచిదచిద్విలక్షణత్వేనతదన్తర్యామితయాచోపాసనం,,కర్త శమలంబయథావి
జహ్య,,మిత్యర్థితముక్త్యపాయోపీత్యాహ॥ యదాత్వతి ॥ దారుష్వగ్ని మివ-సర్వభూతేషుస్థితం-మాం-లాకః-యదాతుప్రతి
చక్షితపశ్యేత్-దారుష్వగ్నిమివెతిదృష్టాన్తసామర్థ్యాద్విలక్షణాకారయోగో ౨ భిషేతః-కౌటిల్యదై ఘ్నదిధర్మోహిదారు
గతోనత్వగ్నిగతః-ఎవంకృత్స్నచిదచిదన్తరాత్మతయా౨వస్థితేపరమాత్మనిచేతనాచేతనగతకర్తవశ్యత్వస్సృజ్యత్వపాల్య
త్వనియామ్యత్వశేవత్వశరీరత్వాదయోనసంగచ్ఛన్తఇత్యభిప్రాయః-తస్మైవప్రకృతిపురుషవిలక్షణతయతదన్తరాత్మత
యాచదర్శనానన్తరమేవ,కత్వలందుఃఖం-మోహంవా-జహ్యేత్ ॥౩౧॥ఎవంసర్వాత్మకబ్రహ్మపాసనస్యసాధనత్వ
మభిధాయబ్రహ్మశరీరతయాప్రకృతివిలక్షణతయాచస్యాత్మోపాసనమపితత్సాధనమిత్యాహ ॥ యదేతి ॥ ఛూతానిపృథి
వ్యాదీని-ఇన్ద్రియాణిజ్ఞానకర్తృభయెన్ద్రియాణి - ఆశయోవాసనా - అన్తః కరణంవా - ఎత్తేన్ద్రిరహితం-తత్సం బధ్నెనతితద
భావాసంభవాదేభ్యోవిలక్షణమిత్యర్థః-స్వరూపేణ,,సత్యంజ్ఞాన మనన్త,,మితీశ్రుత్యుక్తస్వరూపేణ,మయాఆత్మనాధారక

యన్మాంప్రార్థయతే భవా ॥ ౩౨ ॥ ఛూయ స్త్వంతపఆతిష్ఠవిద్యాంచైవమదాశ్రయామ్ । తాభ్యామన్త
ర్హృదిబ్రహ్మలోకాద్రక్షస్యపావృతా ॥ ౩౦ ॥ తతఆత్మనిలోకేచభక్తియుక్తస్సమాహితః । ద్రష్టాసి
మాంపరంబ్రహ్మమయిజీవాంస్త్వమాత్మనః॥ ౩౧ ॥యదాతుసర్వభూతేషుదారుష్వగ్నిమివస్థితమ్ । ప్రతిచ
క్షీతమాంలోకోజహ్యేత్తస్మైవకత్వలమ్॥ ౩౨ ॥యదారహితమాత్మానంభూతేన్ద్రియగుణాశ్చయైః । స్వరూ
పేణమయోపేతంపశ్యేత్సార్వాజ్యమృచ్ఛతి॥ ౩౩ ॥నానాకర్తృవితానెనప్రజాబహ్వీన్సీసృతతః । నాత్మావ
సీదత్యస్మిన్వైవర్షీయాన్తదనుగ్రహః ॥ ౩౪ ॥ ఋషిమాద్యంనబద్ధాతిపాపీయాంస్తాంరజోగుణః । యన్త
నోమయినిర్బద్ధంప్రజాస్సంస్పృజతో౨పితే॥౩౫॥జ్ఞాతో౨ హంభవతాత్వద్యదుర్విజ్ఞాయో౨పిదేహినామ్ । య

ణ-ఉపేతంవ్యాప్తం,ఆత్మీయంధార్యం, ఆత్మానంజీవాత్మానం-పశ్యేత్ఉపాసీనః-స్వా రాజ్యంఅకర్తృవశ్యత్వం,ఋచ్ఛతి
ప్రార్థిస్తీత్యర్థః ॥ ౩౩॥ శ్చనన్తస్సుసర్వాత్మకబ్రహ్మపాసనబ్రహ్మశరీరభూతస్వాత్మోపాసనయోర్ముక్తిసాధనత్వ-
మేవమపికథంమెస్పష్టిరూపవ్యాపారాన్తరాసక్తస్యసర్వాత్మకబ్రహ్మనుసంధానంస్యాదితిశోచన్తముగృహ్యతి॥ నానెత్యా
ది॥నానాకర్తృణాంజీవసంబధ్యనాదిపుణ్యపాపరూపకర్తృణాం, వితానెనవిస్తారేణ-అనాదికర్తృవాసనానుసారేణ,బహ్వీః
బహువిధాః-విచిత్రాఇత్యర్థః, ప్రజాఃదేవతిర్యజ్మనుష్య స్థావరాదిరూపాః-సి సృతతః-తేతవ-ఆత్మాచిత్తం-నావసీదతిన
మోహంప్రార్థితి-కింతు- మత్స్వరూపరూపగుణవిభూత్య నుసంధానాసక్తమేవభవతి-కుతఏతదతాపా- మదను గ్రహః
వర్షీయాకబలవత్తరఇత్యర్థః,వ్యాసః నారాసక్తస్యాపితవచేతోమత్స్వరూపరూపగుణవిభూత్య నుసంధానాసక్తమేవ
స్యాదిత్యనుగృహ్యమిత్యర్థః ॥౩౪॥ శ్చఅనెన,,తస్మై స్వవిక్రమమిదంస్పృజతోపిచేతోయంజీతేతి,,విజ్ఞాపితమనుగృహీతం-అను
గ్రహస్యవర్షీయ స్త్వమేవదర్శయతి । ఋషిమితి । ఆద్యంఅదౌభవమాద్యం,ఋషింమత్స్వరూపరూపగుణవిభూతిప్రతిపా
దకకృత్స్నవెదరాశిద్రష్టారం-త్వాం-పాపీయాకబద్ధకః-రజోగుణః -నబద్ధాతినసంసారయతి-కుతః-యస్మాన్తదనుగ్రహో-
ప్రజాస్సంస్పృజతోపి - తె,మనః-మయినిర్బద్ధంనితరామాసక్తమ్ ॥ ౩౫ ॥ శ్చఎవమనుగ్రహస్యవర్షీయ స్త్వం ప్రదర్శ్య,మ
త్స్వరూపాదివిషయకంజ్ఞానంమద్విషయక స్తవనంచేత్యేతత్సర్వంమదనుగ్రహోదేవసంపన్నమిత్యాహ ॥ జ్ఞాతో౨హమితి
భిః ॥ దేహినాందేహీన క్రానాంఅభక్తానామిత్యర్థః,దుర్విజ్ఞేయోపిదుఃఖేనాపివిజ్ఞాతుమశక్యో-ప్యహ,మద్యాధునా, భవ
తాజ్ఞాతః, యథావత్స్వరూపరూపగుణవిభూతివిశిష్టత్వేనజ్ఞాతః,మయాజ్ఞాతఇతికథంజ్ఞాయతఇత్యతాపా । యద్యస్మాన్
త్వం-ఛూతేన్ద్రియగుణాత్మభిః-గుణాస్సత్వాదయః-ఆత్మామనః-ప్రకృతైర్భూతాదిభి-రయుక్తం-మాంమన్యసే,, సర్వ
కర్తాసర్వకామస్సర్వగర్థస్సర్వరస,,ఇత్యాదిశ్రుత్యుక్తరీత్యాప్రకృతశుద్ధసత్వపక్షోపనివన్తయఃఛూతేన్ద్రియాదియుక్తం

మన్యసభ్యత్వం - రూపం యదేతదవబోధరసోదయనేత్యాది నాతథై వప్రతిపాదనాత్ ,, యద్వా,, యుక్తమితి వచ్చేదః -
 అత్తా నోజీవాః పూతాదిభిరచేతనై - రాత్తభిచ్చేతనైశ్చ - విశిష్టం మాం మన్య సేమచ్చేతయా మచ్చరీరతయా మత్సృజ్య
 పాల్వసంహార్యతయాచ - చేతనాచేతనవిశిష్టం మాం , సర్వజ్ఞత్వసత్య సంకల్పత్వసత్య కామత్వప్రకృతిపురుషవిలక్షణత్వా
 ద్యనన్తాకారవిశిష్టం మన్యసభ్యత్వం ॥ ౩౬ ॥ కించమద్విచికిత్సాయాం,, అస్త్యిహ్యధస్తాదిహాకించనై తదధిష్ఠితం యత్ర
 సతానుభావ్య ,, మితి వంఘాపాయాం మద్విషయాం విచారణాయాం నిమిత్తభూతాయాం , సలిలైపుష్కరస్య-మా
 లమధిష్ఠానం - నాశేనమాల్లెణ, విచిన్వతః అన్యేష తెతుభ్యం - మేమయా, అత్తావిగ్రహాః, బహిర్దర్శితః ॥ ౩౭ ॥ కించ, అ
 క్లహేబ్రహ్మక - మత్క-థాభ్యుదయాశ్చీతం - మత్క-థై వాభ్యుదయః తేనాశ్చీతం - మతోస్త్రం మద్విషయకం స్తోత్రం -
 చకర్థకృతపానసీతియత్, యద్వా-యచ్చ - తెతవ-తపసినిష్ఠాచేతియ, దేతత్సర్వం , సపషమదనుగ్రహః ॥ ౩౮ ॥ సర్వ
 స్యమదనుగ్రహకారితత్వాత్తుభ్యమహం ప్రసన్న ఇత్యాహ ॥ ప్రితోఽహమితి యద్గుణమయంకల్యాణగుణప్రచురం, నిర్గుణం
 హేయగుణరహితం , మామాం, అనువర్తయత్, త్వం , లోకానాం, విజయేచ్ఛయా సగైచ్ఛయా , అస్తాషీః స్తుతవాక్, అతో
 ఽహం, ప్రితోస్మి నిరతిశయప్రీతియుక్తోస్మి, తెతుభ్యం, భద్రమ స్త్విత్యర్థః ॥ ౩౯ ॥ తవప్రీతిభికింవ క్తవ్యమిత్యాహ ॥
 య ఇతి॥ ఎతేనభవత్కృతేన, స్తోత్రేణ , పుమాన్ నరః , నిత్యం స్తుత్యామాంభజేత్ తస్యపుంసోపి , ఆశు, అహం, సర్వేషాం,
 కామ్యమానానాం , వరాణాం, ఈశ్వరఃదాతా - సంప్రసీదయంప్రసన్నో భవామి - తవప్రసన్న ఇతికిమువ క్తవ్యమిత్యా

న్యాంత్యం మన్య సేయుక్తం ధూత్యైయగుణాత్తభిః ॥ ౩౬ ॥ తుభ్యం మద్విచికిత్సాయామాత్మామదర్శితో
 బహిః । నాశేనసలిలమూలంపుష్కరస్యవిచిన్వతః ॥ ౩౭ ॥ యచ్చకర్థాశ్చమతోస్త్రం మత్క-థాభ్యుదయాశ్చీ-
 తమ్ । యద్వాతపసి తెనిష్ఠాసపషమదనుగ్రహః ॥ ౩౮ ॥ ప్రితోఽహమస్మి భద్రం తెలోకానాం విజయేచ్ఛయా ।
 యదస్తాషీః గుణమయం నిర్గుణమానువర్తయత్ ॥ ౩౯ ॥ యఎతేనపుమాస్మిత్యం స్తుత్యాస్తోత్రేణ మాంభజేత్ ।
 తస్యాన్వహంప్రసీదయం సర్వకామవరేశ్వరః ॥ ౪౦ ॥ పూ-దైతపసాయజ్ఞైర్దానైర్వ్యైస్సమాధినా ॥ ౪౧ ॥
 ధంనిశ్చేయసంపుంసాం మత్ప్రీతిస్తత్వవిన్వతమ్ ॥ ౪౨ ॥ అహమాత్మాఽఽత్తనాంధాతః ప్రేష్టస్సన్ప్రేయసా
 మపి । అతోమయిరతింకుర్యాదేహదిర్యత్కృతేషియః ॥ ౪౩ ॥ సర్వవేదమయేవేదమాత్మానాఽఽత్మాత్మ
 యోనినా । ప్రజాస్సృజయథాపూర్వం యాశ్చమయ్యనుశేరతే ॥ ౪౪ ॥ మైత్రేయఉవాచ ॥ తస్మాన్వంజగత్సృ-
 ష్టైప్రధానపురుషేశ్వరః । వ్యజ్యేదంస్వేనరూపేణకంజనాభ స్తిరోదధే ॥ ౪౫ ॥

శయః ॥ ౪౦ ॥ మత్ప్రీతేరధికమన్యచ్చేయోనాస్తీత్యాహ ॥ పూ-దైతి॥ పూర్తంస్తాత్తంపూర్తాదిభిః, రాధంసిద్ధంవి
 శ్రేయసఫలం ,, రాజ్యమితిపాతే, రాజ్యానినిశ్రేయసంబ , మత్ప్రీతిఃయజ్ఞాదిజన్యమత్ప్రీతిని బద్ధనాభోగమోక్షాదిత్యర్థః॥ ఇ
 తితత్త్వవిదాం మతమ్ ॥ ౪౧ ॥ ఎతదేవసహతుకముపపాదయతి॥ అహమితి॥ హేధాతః బ్రహ్మక, అత్తనాంజీవానాం-
 అహ , మాత్మా అన్తఃప్రవిశ్యప్రశాసనసధారకః , అతఏవ, ప్రేయసామపిప్రీతివిషయాణామపిమధ్యే, ప్రేష్టఃనిరతిశయప్రీ
 తివిషయస్క-స్థితః , యత్సంబద్ధసంబద్ధాత్సర్వంప్రియవదాభాతి , తస్యప్రియతమత్వంకై ముత్యనయసిద్ధం , అతఃఅత్త
 త్వాత్ప్రేష్టత్వాచ్చమయ్యవరతింభక్తింకుర్యాత్ , ప్రియఃప్రియత్వేనపరిగృహీతోదేహదిరపి , యత్కృతేయదర్థం రత్య
 ర్థం , భవతిమద్భక్తిరేవజన్త నోలాభఇత్యర్థః ॥ ౪౨ ॥ మదనుగ్రహవిషయతయాకృతార్థస్త్యం మదాజ్ఞారూపజగ
 త్సర్గంకుర్విత్యాహ ॥ సర్వవేదమయేనేతి॥ అత్మాత్మయోనినాఅత్తనాంజీవానాంఅత్తపరమాత్మాయస్యయోనిఃకారణంతే
 న-మద్దత్తేనేత్యర్థః - సర్వవేదమయేనమదుపదిష్టసర్వవేదప్రచరణ , ఆత్మనాజ్ఞానేన-అత్తశబ్దోహిమతివాచీ-మద్దత్త
 జ్ఞానేనేత్యర్థః । ఇదంజగత్ఎతదస్తర్గతాఃప్రజాః - దేవాదీ-యథాపూర్వంపూర్వకల్పవత్-సృజ-కథమవస్థితాఃప్రజాః-
 యాశ్చయాహిప్రజాః - మయ్యనుశేరతేఉపసంహృతాస్తీష్టవైతాస్సృజేత్యర్థః ॥ ౪౩ ॥ భగవద్భూతా సంవాదమువ
 సంహారతి ॥ తస్మా ఇతి ॥ ప్రధానపురుషేశ్వరఃప్రకృతిపురుషయోర్నియంతాకంజనాభఃజగదాత్మకంపద్మంనాభాయస్యనః -
 వంభూతోభగవాన్ - తస్మైజగత్సృష్టే, ఇదంజగన్నిర్మాణప్రకారాదికం-వ్యజ్యజ్ఞాపయిత్వా, స్వేనరూపేణతిరోదధే॥ స్వ
 కీయదివ్యమగ్గ శవిగ్రహంతిరోహితమకరోదిత్యర్థః ॥ ౪౪ ॥ ఇతిశ్రీభాగవతచంద్రచన్ద్రికాఖ్యానాం శ్రీభాగవతవ్యాఖ్యా

యాంత్వతీయస్కంధేనవమోఽధ్యాయః . * * * * *
ఎవంభగవన్నా భీకమలనమచ్చుతచతుర్ముఖకృతస్తుతిప్రకారే - స్తుతిప్రీతభగవదనుగ్రహేన , చతుర్ముఖవిషయే
భీసితే, యత్రవిశ్వమేలాకాస్సవికాసంసమాసతే, త్యాదినాకృతప్రశోత్తరశుశ్రావయావిదురఃపృచ్ఛతి॥ అ స్తుతి తథితి॥
అత్రప్రశోత్తరయాఃక్రమ స్తవవిషయః - భగవతిపూర్ణపాదుణ్యే - బ్రహ్మణమనుగృహ్యస్తర్ధానంగతేనతి - లోకానాం
వితామహః - బ్రహ్మచతుర్ముఖః - ప్రభుఃవశీకృతేంద్రియః - వ్యష్టీనాంప్రభుఃస్వామీతివా - దైహికీఃదహజాః - మానసీస్సం
కల్పజాశ్చ - ప్రజాః - కతిధా - సనర్థ సృష్టవాః ॥౧॥ యచేతి॥ హేభగవత్మైత్రేయ-మేమయా-యచాస్యేపృష్టా స్తాన్
త్సంశయవిషయాః - పృష్టాః ప్రశ్నాః ఆనుపూర్వ్యాణివైకళః - నతు ప్రశ్న క్రమానుసారేణ - ఉత్తరేషుతస్మాదర్హ
నాత్ - అధాతత్వేన - వదన్యఉత్తరయ-కథయేతివా - హేబ్రహ్మవిత్తమబ్రహ్మవిదగ్రసర-సఃఅస్మాకం-సర్వ సంశయాః
భిన్ది ,, భిద్యతేసర్వసంశయాఇతిత్రుతేః-స్వపరసంశయచ్ఛేదనంబ్రహ్మవిద స్తవయు క్తమిత్యభిప్రాయేణబ్రహ్మవిత్తమేత్యు
క్తమ్ ॥౨॥ ఎవమితి॥ ఎవము క్తప్రకారేణ తేనక్షత్రావిదురేణ - సంహౌదితః ఉత్తరదా సేప్రవర్తితః - కొపారవఃమైత్రే
యఃమునిః - ప్రితఃనిరతిశయప్రితిరూపభగవద్భక్తిజనక ప్రశ్నవిశేషేణస్వయంనిరతిశయ ప్రితియు క్తః - హేభారతరాజః -
హృదిస్థాతాప్రశ్నాః - ప్రత్యాహప్రత్యభావతఉత్తరయామాసేత్యర్థః - హృదిస్థానిత్యనైవ - భూత ప్రశ్నాస్తే - నవి
స్తృతాఇత్యభిప్రాయః ॥౩॥ ఎవమాపృష్టామైత్రేయఃస్తుతిప్రీతభగవదనుగృహీతచతుర్ముఖస్యనాభీకంజన్మస్య తాదా
త్వికంకర్త - సంగ్రహేణాహ ॥ విరిఞ్చోపీత్యాదిభిష్టద్భిః - భగవాన్పాదుణ్యపూర్ణః - అజఃజన్మత్యయాదివికారశూన్యః -
యథాహ ,, భూయస్త్యంతపతిష్ఠవిద్యాం దైవమదాశ్రయా,, మితియథాహ-తథా-విరిఞ్చోపిబ్రహ్మపి - ఆత్మనిపరమాత్మ

* * * * * ఇతిశ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, తృతీయస్కంధే, నవమోఽధ్యాయః * * * * *
విదురఉవాచ॥ అ స్తుతి ప్రభగవతిబ్రహ్మలోకపితామహః । ప్రజాస్స సర్వకతిధాదైహికీర్తానసీర్విభుః ॥ ౧॥
యచమేభగవన్పృష్టా స్తవమద్ధాబహువిత్తమ్ । తావదస్వానుపూర్వ్యాణిచ్ఛిన్సర్వ సంశయాః ॥ ౨॥
శ్రీశుకఉవాచ ॥ ఎవంసంబోధిత స్తేనక్షత్రాకొపారవోమునిః । ప్రితఃప్రత్యాహతాన్ప్రశ్నాహృదిస్థానైవ
భారత ॥ ౩ ॥ మైత్రేయఉవాచ॥ విరిఞ్చోపితథావక్రదివ్యంవర్షతంతపః । ఆత్మన్యాత్మానమావేశ్యయథాఽఽ
హేభగవానజః ॥ ౪ ॥ తద్విలోక్యాబ్జసంఘాతోవాయునాయదధిష్ఠితః । పద్మమమ్భుశ్చతత్కాలకృతవీర్యేణకమ్పి
తమ్ ॥ ౫ ॥ తపసాహ్యోధమానైనవిద్యయాచాత్మసంస్థయా । వివృద్ధవిజ్ఞానబలోన్యపాద్యాయంసహమ్భుసా ॥
తద్విలోక్యవియద్యాపిపుష్కరంయదధిష్ఠితః । అనైనలోకాన్ప్రాగ్గీనాకల్పితాఽస్తీత్యచిన్తయత్ ॥ ౬ ॥ ప
ద్మకోశంతదావిశ్య భగవత్కర్తృహౌదితః । ఎకంవ్యభాక్షీదురుధా త్రిధాభావ్యంద్యసప్తధా ॥ ౭ ॥ ఎతా

నిఆత్మానంమనః - ఆవేశ్యస్థిరీకృత్య - దివ్యం దేవమానమితం-వర్ష శతంవత్సరశతం - తపశ్చక్రచకార ॥౪॥ తదిత్యా
దిఞ్లోకద్వయమేకాన్వయమ్ ॥ అబ్జసంఘాతోబ్రహ్మ - యదధిష్ఠితఃయత్పద్మమధిష్ఠాయస్థితః - క ర్తృక్తఃతత్పద్మమమ్భుశ్చ-వి
లోక్య కథంభూతంపద్మమమ్భుశ్చ - తత్కాలకృతవీర్యేణ - తేనప్రళయకాలేనకృతవీర్యేణఉత్పన్నవ్యాపారేణవాయునా-క
మ్పితం-తత్పద్మమమ్భుశ్చ - విలోక్యా - త్వసంస్థ యాపరమాత్మవిషయయా - విద్యయాఉపాసనయా- ఎధమానేనఉత్తరో
త్తరప్రవృద్ధేన-తపసాకర్తృయోగేనచ - వివృద్ధం - విజ్ఞానంవివిధసృష్టివిషయజ్ఞానమేవ - బలంయస్యతథాభూతః - అమ్భుసా
సహ-వాయుం-న్యపాత్పీతవా ॥ ౫॥ ॥ సవాయ్యమ్భుసఃపానానస్తరకర్తృహ ॥ తదితి॥ యదధిష్ఠితఃయత్పద్మమధి
ష్ఠాయస్థితః - త-ద్వియద్యాపిల-స్తరిక్షవాపి - ఆత్మన్మతమిత్యభిప్రాయః , పద్మంపుష్కరం - విలోక్య - అనేనపుష్క
రేణ-ప్రాగ్గీనాకపూర్వకల్పాస్తేనాక - లోకాక-కల్పతాస్మిన్ప్రత్యూమితి-అచిన్తయత్చిన్తితవా ॥౬॥ పద్మకోశ
మితి॥ భగవత్కర్తృహౌదితః - భగవతా-స్వయం కరణీయే కర్తృణి-హౌదితోనియుక్తస్స ॥ త-త్పద్మకోశ-మావిశ్య అధిష్ఠా
య-తమే వైకలపద్మకోశం - వ్యభాక్షీ తేవిభభాజఉరుధాబహుధా - విభాగమేవవివృణ్వన్నై కైనకమలముకుశేనకథంత్రిలో
కీస్సృష్టిరీత్యసంభావనాంనివారయితుంతస్యవిశాలతామప్యాహ ॥ భావ్యంచతుర్దశలోకాత్తనాభవితుంయోగ్యం - అతోనే
నత్రిలోకీకరణంనచిత్రమిత్యర్థః - త్రిధా-దేవాదిభోక్తృరూపేణ - శబ్దాదిభోగ్యరూపేణ- జ్ఞానకర్తృస్త్రియాత్మకకరణరూపే
ణ-త్యైవంత్రిధావ్యభాక్షీ-రూపిత్యర్థః ॥౭॥ కృత్సంజగదెతత్క-మహా స్తర్చుతమిత్యాహ॥ ఎతావానితి॥ జీవలోకస్యకా
ర్యవర్గస్య - సంస్థాభేదఃసన్నివేశవిశేషః - ఎతావాన్విభక్తభోక్తృభోగ్యభోగోపకరణభోగస్థానాస్తర్గతప్రవృత్త్యా
కః-పద్మకోశఃఉత్తత్యర్థః-ననుపరమెష్ఠి స్తత్త్వానస్యచకార్యవర్గస్తర్గతత్వత్ప్రత్యహంసృష్టిఃత్రిలోకీవత్త్రిసంస్థాదిత్యా

శక్తాం నిరస్యతి || ధర్మస్యేతి || అనిమి తస్యనిష్కామస్య-ధర్మస్య - అసౌపర మేష్టి-విపాకః ఫలధూతః - పరమేష్టితిపరమేష్టి లోకోప్యచ్యతే, తేనతస్యాధిష్ఠితత్వాత్ - యద్వా - భావప్రధానోనిరైకః - పరమేష్టిత్వమిత్యర్థః - నన్వనిమి త్తధర్మస్యముక్తిరేవ ఫలం-నతుపరమేష్టిత్వం - తత్సోకపాప్తిర్వా - మైవం ,, తెబహ్మలోకతుపరా న్తకాలేపరామృతాత్పరిముచ్యంతేనన్వైబ్రహ్మణానహితేనన్వసంపాప్తప్రతిసంపరభితి ,, బ్రహ్మణ స్తతత్త్వానాంపద్విపరార్థావసానెపాప్తి యశోము క్త్యభిధానా త్ || ౧౬ || ఎవంజగన్నిర్మాణప్రకారేనంగ్రహణాభిహితే - విదుర ,, స్తత్కాలకృతవిద్యేణకమిత ,, మితి ప్రళయేపి కాలసద్భావాభిధానేననిత్యత్వాపాతప్రతీతే - స్తన్నిత్యత్వజిజ్ఞాసయాతత్స్వరూపంపుచ్చతి || యదితి || చిదచిదాత్మక ప్రప ఞ్చరూపస్య - అద్భుతకర్తృణఃఅచి న్త్యవ్యాపారస్య - హరే-స్సంబద్ధి - య-త్కాలాఖ్యం-లక్షణంరూపం-ఆత్మక క్తవాత్ ,, తత్కాలకృతవిద్యేణకమిత ,, మిత్యనాది త్వేనకథితవాత్ - త-త్కాలాఖ్యంభగవచ్చరీరం-హేబ్రహ్మణానాన్త్యభ్యంయథా యథావ-ద్వర్ణయ, హేప్రభో - వర్ణయితుంత్యంసమర్థ ఇత్యభిప్రాయః , కింకాలఃకల్ప్యః - ఉతాకల్ప్యః-కింవాతస్యస్తూ లంసూక్ష్మంచరూపమిత్యాదియథావద్వర్ణయేత్త్యభిప్రాయః || ౧౭ || ఎవమాపుష్టోమునిః-కాలస్వరూపంవ క్తుం తావత్కాలకాల్యవస్తుస్పష్టిమనువదతి || గుణవ్యతికరేత్యాదినాయావదధ్యాయసమాప్తి || తత్ర ప్రథమంపరమాత్మనఎవకర్తృ త్వంకారణత్వంకార్యతాంచాహ || గుణవ్యతికరేతి || గుణై ర్వ్యతికరఃపరిణామోయస్యగుణవ్యతికరంప్రధానం , త-దాకా రోయాపంశరీరంయస్యసతతో క్తః - నిర్విశేషఃపృథివ్యాదిరహితః - అప్రతిష్ఠితఃకారణా న్తరహితఇత్యర్థః || కార్యాణాం హికారణేప్రతిష్ఠాప్రలయ - స్తదభావాత్కారణా న్తరహిత్యంఫలితం - ఎవంవిధఃపరమపురుషః , త-దుపాదానండపా దానభూతంయస్యేతిబహువ్రీహిః - ఉపాదానభూతేనప్రధానేనవిశిష్టమాత్మానంజగద్రూపేణాస్మజదిత్యర్థః | అత్రగుణ వ్యతికరకారోఽస్మజదిత్యనేన - యేతనాచేతనయోర్నియన్తుః పరమపురుషస్యనిష్కృష్టస్యనిమి త్తత్వం , తదుపాదానమా త్మానమిత్యనేన , ప్రకృతిపురుషకాలవిశిష్టత్వాకారణోపాదానత్వంచోక్తంభవతి | తథాచశ్చాయతే, తదాత్మానగ్గ్ స్వ

వాత్ జీవలోకస్యసంస్థాభేదస్సమాహృతః | ధర్మస్యహ్యనిమి తస్యవిపాకఃపరమేష్ట్యసౌ || ౧౬ || విదురఉవాచ || యదాత్మబహురూపస్యహరేర్ద్భుతకర్తృణః | కాలాఖ్యంలక్షణంబ్రహ్మన్యథావర్ణయనఃప్రభో || ౧౭ || మై తెయఉవాచ || గుణవ్యతికరకారోనిర్విశేషోఽప్రతిష్ఠితః | పురుషస్తదుపాదానమాత్మానంబలయా ౨స్య జత్ || ౧౮ || విశ్వంయద్భ్రష్టతన్నాత్రంసంస్థితంవిష్ణుమాయయా | ఈశ్వరేణపరిచ్ఛిన్నంకాలేనావ్యక్త మూర్తినా || ౧౯ || యథేదానీంతథాగ్రహణశ్చదప్యతేదదృశమ్ | సర్వోనవవిధ స్తస్యప్రాకృతోవైకృతశ్చ

యమకురు తెతి,, సూత్రితంచ ,, సాక్షాచ్ఛోభయామ్నా,,దితి || ౧౮ || ఎకస్యైవ బ్రహ్మణశ్చిదచిద్విశిష్టస్యావస్థాభేదేన కార్యకారణభావాపుపాదయత్ సృష్టేఃప్రాగవస్థామాహ || విశ్వమితి || విశ్వంబ్రహ్మైత్యనేన ,, సర్వంఖల్విదంబ్రహ్మైతి శ్రుతిఃస్తా రితా | అత్రచసామానాధికరణ్యేననిరైకఃకార్యకారణభావనిబద్ధ నభిభావ్యేప్రపజ్ఞేతః | ఎవంచ - విశ్వంవిశ్వా కారం - బ్రహ్మ - తన్నాత్రంప్రకృత్యవస్థామాత్రవిశిష్టం - సంస్థితంసంహృతం-నతు , మహదాద్యవస్థావిశిష్టం , విష్ణుమా యయాభగవత్సంకల్పేన-య , త్కార్యవస్థాయాంస్థూలచిదచిద్విశిష్టంబ్రహ్మ , విశ్వాకారం-తత్సంహారవిషయస్వకీయ సంకల్పేనప్రకృతిత్వావస్థామాత్మానవశేషిత్వేనోపసంహృతమిత్యర్థః , ఎకస్యైవమృద్భ్రష్టస్యకాలభేదేనపిష్టత్వఘటత్వా ద్యవస్థాద్వయయోగేనకార్యకారణభావవచకస్యైవబ్రహ్మణశ్చిదచిద్విశిష్టస్యస్థౌల్యసాక్ష్యైవస్థాభ్యాంకార్యకారణభావ ఉపపన్నః - తన్నిబద్ధనఎవ-మృదయంఘటిత్యాదివత్సామానాధికరణ్యనిరైకఇత్యభిప్రాయః || ప్రళయేపికాలసాచివ్యమా హ || ఈశ్వరేణేతి || కాలేననినాస్పష్టాద్యయోగా త్రస్యైశ్వరత్వం , ఈశ్వరశరీరత్వాద్వాతస్యైశ్వరత్వవ్యపచేశః-కాలస్య శ్వరశరీరత్వం ,, ఎతస్యవాఅక్షరస్యప్రాశనేగార్థి ముహూర్తాన్యర్థమాసాముతవస్సంవత్సరావిధృతా స్తిష్ఠన్తి ,, త్యాదిత్ర వణాత్ - యావత్సత్త్వంస్వశక్యనియన్తవ్యస్వభావత్వమేవహేళరీరత్వం - అతఎవశరీరశరీరభావేనసామానాధికరణ్యనిరై శాఉపపన్నాః - అవ్యక్తమూర్తినా , ప్రత్యక్షేణవ్యజ్యతభిత్వవ్యక్తం - మూర్తిరూపంయస్య - తేన-అనుమేయేన-కాలే న-పరిచ్ఛిన్నంప్రలయదశాయాంసూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టకాలపరిచ్ఛిన్నంసదెవస్థితమిత్యర్థః || ౧౯ || సృష్టిసంహారదశాను సర్వత్రకాలస్యానుగతిమాహాధేన || యథేతి || ఇదానీంసృష్టిదశాయాం,యథా - సర్వంకాలపరిచ్ఛిన్నం - తథా, అగ్రసృష్టేః ప్రాగ్-ప్రలయేవశ్చదశ-భావిప్రలయస్సస్థ్యోగపి - ఎతత్జగత్ , ఈదృశంకాలపరిచ్ఛిన్నమేవైత్యర్థః-నచకాలపరిచ్ఛిన్నత్వే నానిత్యత్వంశక్యం - అవస్థానాంకాలపరిచ్ఛిన్నత్వేవస్థావతోద్రవ్యస్యనిత్యత్వాత్ || తథాచవైష్ణవంవచః | తదేతదక్ష

యనిత్యంజగత్సా వరజగ్గమమవిర్భావతిరోభావజన్మనాశవికల్పవదితి । ఎవంసర్వ స్యాపిపరిచ్ఛేదకఃకాల ఇతిసామాన్య
 తఃకాలస్వ రూపమప్య క్తంభవతి । ఎవంకాలకాల్యవస్తుసృష్టిమనూద్యాధతత్సర్గభేదాః ప్రలయభేదాంశ్చ కాలాదీననువద
 తి, సర్గోనవవిధభిత్వాదినా,, దశైతేవిదురాఖ్యాతా,, ఇత్యనైస, తస్యకాలకాల్యస్యవస్తునః, పాకృతోవైకృతశ్చ-యః-ఉ
 భయాత్కకఃసర్గః సనవవిధః, ఆద్యోమహత్సర్గః - ద్వితీయ స్వహంకారసర్గః - భూతసర్గ స్తృతీయః- ఇన్ద్రియసర్గశ్చతు
 ర్థఃమనస్సర్గఃపంచమః-అణ్డసర్గష్టమః, ఎతేషట్సర్గాఃపాకృతాః - తస్థహంసర్గస్సప్తమః, తిరశ్చాంసర్గోష్టమః- నృణాంస
 ర్గోనవమః, ఎతేత్రయైవైకృతాః-మిళిత్యానవవిధభిత్వార్థః ॥౧౩॥ అథప్రలయాన్విభజతి । కాలత్యైరేన । అస్యకాలకా
 ల్యస్య-ప్రతిసంక్రమః ప్రళయః-కాల ద్రవ్యగుణైఃప్రీతివిధః, కాలేనాస్మిన్నా-లైస్య మృతిరితినియతేనకాలేన -ప్రలయో
 నిత్యప్రలయాఖ్యః - కాలికఎకః - ద్రవ్యేణసంకర్షణముఖ్యాద్విదినా ప్రలయోనై మితికలయాఖ్యః - ద్రవ్యప్రలయోద్వితీ
 యః - గుణైఃసృత్వాదిభిసా మ్యావస్థైర్జాతఃపాకృతప్రలయాఖ్యస్తృతీయః-నవవిధానైవసర్గాః ప్రపంచాయతి । ఆద్యభి
 త్యాదినాఅర్వాకోన్సృతస్తు నవమభిత్వనైన, ఆత్మనఃకార్యోస్తుభిప్రకృతిపురుషశరీరకాత్ పరమాత్మనస్సకాశా, ధృణవైష
 మ్యకృతో - యోమహత్తత్వస్యసర్గ - స్సఆద్యః - వైషమ్యాపన్నగుణత్రయాత్కప్రకృతివికారవిశేషోమహత్సర్గః ప్రథమ
 భిత్వార్థః ॥౧౪॥ అహమఃఅహంకారస్య - ద్రవ్యజ్ఞానక్రియాదయః - ద్రవ్యంభూతపంచకం, జ్ఞానక్రియాశబ్దాభ్యాం
 జ్ఞానకర్తృన్ద్రియోక్తిః - ఆదిశబ్దాన్మనస్తత్త్వాత్రాణిచోక్తాని - ఎతే-యత్రయస్తా, దహమః - ఉత్పన్నా - స్తస్యాహమస్స
 ర్గోద్వితీయభిత్వార్థః॥భూతసర్గస్తృతీయః॥తమేవోపపాదయతి- తన్నాత్రద్రవ్యశక్తిమానితి॥తన్నాత్రాణిశబ్దాదీనిపంచద్రవ్యా
 బ్యాకాశాదీనిపంచ-ఎతాన్యేవశక్తయో-స్యసనీతదాన్త, తన్నాత్రద్రవ్యాణాంభగవచ్చరీరత్వాచ్చక్తిశబ్దోక్తియథా,,
 పరస్యబ్రహ్మణశ్చక్తిస్తదేవమఖిలంజగత్,, యస్యపుణివిశరీర, మిత్యాది-తద్వత్-తన్వంశశక్త్యాదిశబ్దాఃపర్యాయాభితిపుర
 స్తాదేవోక్తం - అత్రమతుప్యత్యయేనావగతసంబంధసామాన్యంవిషయవిషయ భావరూపసంబంధ విశేషపర్యవసన్నం,
 యథాగామానయేత్యుక్త - గోపదస్య వివక్షిత ప్రకృతగోవ్యక్తి విశేషపర్యవసానం,, తథాచాయమర్థః, భగవచ్చరీర

యః॥ ౧౩ ॥ కాలద్రవ్యగుణై రస్యత్రివిధఃప్రతిసంక్రమః॥ఆద్యస్తుమహత్సర్గోగుణవైషమ్యమాత్మనః॥ ౧౪ ॥

ద్వితీయ స్వహంమాయత్రద్రవ్యజ్ఞానక్రియాదయః । భూతసర్గస్తృతీయ స్తుతన్నాత్రద్రవ్యశక్తిమా ॥౧౫॥

చతుర్థపన్ద్రియస్సర్గోయ స్తుజ్ఞానక్రియాత్మకః । వైకారికోదేవసర్గఃపంచమోయన్త యంమనః॥ ౧౬ ॥షష్ఠస్తు

భూతతన్నాత్రద్రవ్యవిషయకసర్గస్తృతీయభిత్వ,, తన్నాతోద్రవ్యశక్తిమా,, నితిపారేతు- తృతీయోభూతసర్గోద్వితీయవిధః-
 తన్నాత్రఃశబ్దాదీతన్నాత్రసర్గః-ద్రవ్యశక్తిమా-ద్రవ్యశక్తివిషయశ్చేతి-సమానవ్యాసరూపేణవ్యాఖ్యేయమ్ ॥ ౧౫ ॥ జ్ఞానకర్తృక్రియాత్మకఃజ్ఞానకర్తృన్ద్రియవిషయః - యస్త్వేన్ద్రియసర్గస్సచతుర్థభిత్వార్థః । వైకారికస్సత్వోద్రిక్తిః, దేవసర్గః
 ఇన్ద్రియాభిమానీదిగ్వాతాదిదేవసర్గోయ, స్సపంచమః-యన్తయంమనః-యదైవకారికాహంకారకార్యంమనః, తదైవ
 కారికాహంకారోద్రిక్తోదేవసర్గఃపంచమభిత్వార్థః, యద్యపీన్ద్రియాభిమానీదేవతానాంసర్గస్యాణ్డసృష్ట్యనన్తరంచతుర్ముఖక
 ర్మకత్వేనవైకారికసర్గాన్తర్భావః, అతవ,,వైకృతాస్త్రయవైతేదేవసర్గశ్చసప్తమేతిదేవసర్గస్యవైకృతత్వంవత్సృతే,
 తథాపీన్ద్రియప్రసక్తాద్భుద్ధిస్థతయాతేహంకరణం, నతువైకారికత్వవివక్షయా-సర్వేషామిన్ద్రియాణాం వైకారికాహంకా
 రాదేవోత్పత్తిగోదిదేవతాధిష్ఠేయశ్చోత్పాదీన్ద్రియోత్పత్త్యభిప్రాయేణవా, దేవసర్గభిత్వార్థం, సనుసర్వేన్ద్రియా
 ణాంవైకారికత్వే, కథం-చతుర్థస్త్వేన్ద్రియస్సర్గోయస్తుజ్ఞానక్రియాత్మక,,ఇతిపంచమసర్గానన్తర్భావేనచతుర్థసర్గత్వకథ
 నమితీచేన్న, ఆన్తరిన్ద్రియత్వబాహ్యేన్ద్రియత్వరూపవైధర్మ్యేణ-మనస్సర్వేన్ద్రియవర్గసర్గయోఃపృథగ్గణనాత్, నచైతా
 వత్వేన్ద్రియాణామవైకారికత్వశక్తాకార్యా-తైజసస్యవైకారికభూతాద్యనుగ్రాహకత్వేన-స్వతఃఇన్ద్రియోత్పాదకత్వస్యద్వి
 తీయనిరస్తత్వాత్ ॥౧౬॥ షష్ఠస్త్వీతి॥తామసఃతమశ్చభేనప్రకృతిమణ్డలాత్కమణ్డముచ్యతే,, ఆదిత్యవర్గంతమసఃపర
 స్తా,,దిత్యాదౌతమశ్చభేనప్రకృతిమణ్డలాభిధానాత్, తద్విషయస్సర్గస్తామసఃషష్ఠఃతమేవవిశిష్టః, అబుద్ధిక్రతఃప్రభోరితి, ప్ర
 భోశ్చతుర్ముఖస్య-అబుద్ధిక్రతఃతదన్తర్యామిపరమాత్మనస్సంకల్పకృతభిత్వార్థః, తామసస్యాబుద్ధిక్రతత్వకథనంపూర్వేషామ
 పుణ్యపలక్షణం - షడ్జామపిచతుర్ముఖస్సృష్టేఃపాక్తనత్వేనచతుర్ముఖబుద్ధిపూర్వకకృతత్వాభావాత్, షష్ఠస్తుతమసస్సర్గభి
 పతిత్వా, అబుద్ధిర్జీవానామవరణంనిత్యేపశ్యతాంకరోతీత్యబుద్ధిక్ర, త్రస్యతమసః-పంచపర్వణోయస్సర్గస్సషష్ఠభిత్వార్థవర్ణ
 నంత్యయుక్తం, విష్ణుపురాణేస్థావరాదిసృష్టేశ్చతుర్ముఖాబుద్ధిక్రతత్వప్రదర్శనైవభిహితదైకార్థ్యస్యన్యాన్యత్వాచ్చతు
 ర్ముఖాబుద్ధిక్రతత్వమైవషష్ఠం - ననుస్థావరాదిసృష్టేరభ్యుద్ధిపూర్వకత్వముక్తం, శ్రీవిష్ణుపురాణే, ఇహపాకృతానాం

ధర్మమాహ॥ తిరశ్చామితి॥ తిరశ్చాంతిర్యగ్భూతాం, యస్సర్గస్సోఽష్టమః-సచపునరష్టా వింశద్విధో-మతఃజ్ఞాతః-తేషాంసాధా
రణంలక్షణమాహ ॥ అవిదఇతి॥ హ్యస్తనాద్యతనశ్వస్తనాదిజ్ఞానశూన్యాః - భూరితమసః కేవలాహరనిద్రామైథునమాత్రని
ష్టాః-ఘృణజ్ఞాః-ఘృణైవై వఇష్టమర్థంజాన స్తీతిఘృణజ్ఞాః,, గర్ధేనగావఃపశ్యన్తీతివత్ - హృద్యవేదినఃహృద్యతనుభూద్యభి
జ్ఞాః-చీర్ఘానుసన్ధానరహితాఇతిభావః, తథాచక్షుః,, అథాపరేషాంపశూనామశనాయాపిపాసేవివజ్ఞానంనవిజ్ఞాతం
వదన్తినవిజ్ఞాతంపశ్యన్తినవిదుఃశ్వస్తనంనలోకాలోకావితి ॥ ౨౦॥ ॥ అష్టావింశతిభేదానైవాహ॥ గౌరితి ॥ గవాదయఃఉ
ష్ట్రాస్త్రాఃద్విశఫాః-నవ-ఖరాదయశ్చమర్యస్త్రాఃఏకశఫాః-షట్, శ్వాదయోగోధాస్త్రాఃపశ్చనఖాఃద్వాదశ-మిశ్రిత్యాఘావరా
స్సప్తవింశతిః - మకరాదయోజలచరాః-కఙ్కాదయశ్చఖగాఃభూచరభేదైకీకృత్యగృహీతాః - ఎవమష్టావింశతిభేదాః,
మకరాదిమన్వస్వజాతిభిన్నైష్వప్యఘాతచరత్వోపాధ్యవచ్ఛిన్నత్వేనైకకోటిత్వంబోధ్యం, గవాదిమపతితారుగుగారామ్య
గవిశేషాఘత్రిన్యాయేనపశవశ్చేమఇతినిర్దేశః, ఎవమన్యత్రాపి ॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ॥ అథనవమంసర్గమాహ॥ అర్వా
కోస్సౌత్రఇతిః అర్వాకోఅధస్సోత్తఃగతిరాహారోవాయస్యసః అర్వాకోస్సౌత్తః-హ్రస్వత్వమార్ద్రం-హేతుత్తః, నృణాం- అ
ర్వాకోస్సౌత్తోయస్సర్గః, ఏకవిధః-నతుఖగానామివనానావిధః, ననవమస్సర్గః-అర్వాకోస్సౌత్రితఇతిక్రియావిశేషణంవా, అర్వా
కోస్సౌత్తోయథాభవతితథా, యోన్యణాంసర్గఇతి-నృణాంసాధారణంలక్షణమాహ॥ రజోఽధికాఇతి॥ రజోఽధికాఃరజఃప్రచు
రాః, అతఏవ-కర్మకరాః ॥ ౨౫॥ ॥ త్రయమత్యైకృతావనతుకౌమారవదుభయాత్కాఇత్యర్థః, దేవసగ్గత్యాదిష్టో
క్తఇత్యస్తమేకాన్వయఃప్రాకృతేషుయోదేవసర్గః-ప్రపశ్లాత్వైకారికోభిహిత, స్సచవైకృతానర్భుతవైత్యర్థః, హేన
త్రమవిదుర, వైకృతదేవసర్గానర్భుతకౌమారసర్గస్యోభయాత్కతస్వమహా॥ కౌమారస్త్వీతి॥ వైకృతసర్గానర్భుతస్య

కౌమారసగ్గస్యపాక్య తత్వంకథమితిచేత్ కుమారాణామాదావేవ బ్రహ్మణాస్సప్తత్వాత్పాక్య తా న్తర్వావకమూరే
 వ్యస్తయాశ్శీలలాహిత స్తునకాదిభిస్సహస్యప్టేషిప్రతికల్పంసృజ్యతే, అత స్తస్యవైకృతత్వమిత్యుభయాత్క ఇత్యభిప్రాయాత్
 యాత్ ॥ ౨౬ ॥ దేవసగ్గస్యాప్తవిధత్వంప్రతిజానంస్తద్భదానాహ ॥ దేవసగ్గఇతివిబుధాఃపితరోఽన్యైకకోటిః, వైదిక
 కర్షారాధ్యత్వాత్, అనురావకకోటిః, గన్ధర్వాపురసశ్చైకకోటిః - సిద్ధావకకోటిః, యక్ష రక్షాంస్యైకకోటిః - చారణావ
 కకోటిః, ధూతప్రతపిశాచావకకోటిః, కిన్నరాదయఇత్యాదిశబ్దేన, అశ్వముఖాఃకంపురుషాదయశ్చగృహ్యైకేన్నరావ
 దయోపమాంతేవిద్యాధరావకకోటిః, ఎవమష్టవిధత్వం, అనుక్రాంతా న్నర్గాన్నిగమయతి ॥ దశేతి ॥ సగ్గోనవవిధఇత్యుపక్రమే
 కథితం, అవా న్తరవిధా గాభిప్రాయేణదశేత్యుపసంహర ఇత్యవిరోధః, హేవిదుర-విశ్వసృజాచతుర్ముఖరూపేణ, కేవలసస్వా
 త్తనావ, కృతావతేదశసగ్గా, సైతుభ్య, మాఖ్యాతాఃకథితాః ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ సగ్గాంశ్చై వానుసగ్గాంశ్చమనూకమన్వ
 న్తరాణిచే, తిచతుర్ముఖసృష్టేఃపూర్వాపరేమస్యప్తేషుసగ్గేషుకథితేషున న్తరస్య ప్తేషుమనుమన్వన్తరేషా త్తరత్రవణేత్వరా
 నకార్యానంగతివిశేషేణతాన్యపికథయిష్యామిత్యాహ ॥ అతఃపరమితి ॥ అతఃపరంసర్వవస్తుపరిచ్ఛేదక కాలస్వరూపకథనా
 న న్తరంమనూన్వన్వన్తరాణిచప్రవక్ష్యామి ॥ పురుష స్తుదుపాదానమాత్మానంబీలయాంసృజ, దిత్వ పక్వాన్తమేకస్యైవ
 బ్రహ్మణఃపాదానత్వంనిమి త్తత్వంచావసంహరతి ॥ ఎవమితి ॥ కల్పాదిషు - స్రష్టా, ఆత్మభూ-ర్షరిచతుర్ముఖశరీర కోహ
 ణి-రజః పుతఃచతుర్ముఖద్వారరజ ఉద్రిక్తః - అమోఘసజ్జల్పస్సత్యసజ్జల్పః ఇదంసర్వజ్ఞత్వసర్వశక్తిత్వాదెరుపలక్ష
 ణం-ఆత్మానమేవ-ఆత్మనైవ, ఆత్మైవసృజతి ॥ అమోఘసజ్జల్పఇత్యనెనలోకపరిదృష్టనిమిత్తోపాదానభూతమృత్కులాలభే
 దన్యాయస్యాత్మానవతారఉక్తః - కులాలస్యాసర్వశక్తిత్వాన్నోపాదానత్వం - మృద స్తస్జ్ఞత్వాన్ననిమి త్తత్వం - ఇహ

ప్రోక్తఃకౌమారస్తాభయత్కః ॥ ౨౬ ॥ దేవసగ్గశ్చాప్తవిధోవిబుధాఃపితరో ౭సురాః ॥ గన్ధర్వా పురసస్సి
 ధాయక్షరక్షాంసిచారణాః ॥ ౨౭ ॥ ధూతప్రతపిశాచాశ్చవిద్యాధాః కిన్నరాదయః ॥ దశై తెవిదురాఖ్యా
 తాస్సగ్గాస్సైవిశ్వసత్కృతాః ॥ ౨౮ ॥ అతఃపరంప్రవక్ష్యామిమనూన్వన్వన్తరాణిచ ॥ ఎవంరజఃపుతస్సృష్టాక
 ల్పాదిషాత్క భూర్షరిః ॥ సృజత్యమోఘసజ్జల్పఆత్మైవాత్మానమాత్మనా ॥ ౨౯ ॥ గుణవ్యత్యయవలెన్సినా
 యావిత్యాదధీశితుః ॥ నపౌర్వాపర్యమిచ్చన్తినద్యాంభ్రామృద్భ్రమేరివ ॥ ౩౦ ॥ దేవాసుగాదయఃక్షత్తంక
 త్పైన్సినైస్సప్రకీర్తితాః ॥ తేవనామరూపాభ్యామాసన్వన్వన్తరాన్తరే ॥ ౩౧ ॥
 శ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, తృతీయస్కంధే, దశమోఽధ్యాయః
 చరమస్సద్విశేషాణామనెకాసంయుతస్సదా ॥ పరమాణుస్స విజ్ఞేయోన్మణామై క్య భ్రమోయతః ॥ ౧ ॥

త్యైస్సినైస్సైవోభయోఃప్రతిపన్నత్వాన్నకర్తృ న్తరకర్తా న్తరకరణా న్తరాద్యపేక్షేతిభావః ॥ ౨౯ ॥ ఉక్తనవవిధసగ్గా
 ణాంమధ్యేఅజ్ఞసృష్టిఃయుగపత్, నత్వాకాశాదీనామివక్రమేణేత్యాహ ॥ గుణవ్యత్యయఇతి ॥ గుణవ్యతికరాత్క - ఎతస్మిన్న
 జ్ఞే, పౌర్వాపర్యంనెచ్చన్తి, సృష్టేమహదాదిత త్వై - బ్రహ్మజ్ఞసృష్టిర్యుగపదిత్యర్థః, తత్కుతః, అధీశితుఃఅధీశస్య-స్రష్ట
 పరమాత్మనో - మాయావిత్యాత్ ఆశ్చర్యశక్త్యుపేతత్వాత్, అజ్ఞసృష్టిర్యుగపదవేత్యర్థః, నత్వాకాశాదిష్వపియాగపద్యం
 శజ్జ్యం, ఆకాశాద్వాయుఃవాయోరగ్నిరిత్యాదెర్విరోధాత్ ॥ ౩౦ ॥ యుగపదుత్పత్తేద్వష్టాన్తమాహ ॥ నద్యామితి ॥
 భ్రమిశబ్దఆవర్తబుద్ధుదాదిపరః - నద్యాంభ్రమతఆవర్తబుద్ధుదాదెర్యథాయుగపదేవోత్పత్తిస్తథేత్యర్థః - ననుప్రతికల్ప
 మిన్ద్రాదయోభిన్నాః - ఉత్తతత్కల్పస్తానామేవజీవానామిన్ద్రాద్వైశ్వర్యభాజాంపునఃకల్పాన్తరైసువృత్తిరితినంశయం
 నిగాహ ॥ దేవాసురాదయఇతి ॥ హేతుత్తః - నామరూపాభ్యాంఇన్ద్రాదినామ్నా - సహస్రాక్షత్వాదిరూపేణ- అస్మిన్క
 త్వయేదేవాసురాదయఃప్రకీర్తితాః - తేవమన్వన్తరాన్తరేఅసన్నిత్యర్థః - యద్వా - యదానీందేవాసురాదయః - తేవ-
 మన్వన్తరాన్తరే, నామాన్తరరూపాన్తరాభ్యా ముపలక్షితా ఆసన్నిత్యర్థః - అన్యథాప్రతిమన్వన్తరమిన్ద్రాదిపృథక్-ర
 ణపరాశరవచనవిరోధాత్ - అనెషక్లోకనఇన్ద్రాద్వైశ్వర్యవతామనాదిత్వంపునరావృత్తిశ్చజ్ఞాప్యతే ॥ ౩౧ ॥ ఇతిశ్రీ
 మద్భాగవతతన్మృచన్ద్రికాఖ్యాయాం, శ్రీ భాగవతవ్యాఖ్యాయాం, తృతీయస్కంధే, దశమోఽధ్యాయః
 ఎవంకాలకాల్యసృష్టిముక్త్యాకాలస్వరూపంతస్యస్థౌల్యసౌత్త్యరూపప్రకర్షాపకర్షరూపకాష్టేప్రతిపిపాదయిషుస్తా
 వత్కాలపరిచ్ఛేద్యవస్తునఃప్రకర్షాపకర్షకాష్టేనిరూపయతి ॥ చరమఇతిశ్లోకద్వయేన ॥ ననుకాలపరిచ్ఛేద్యవస్తునఃప్రకర్షాప
 కర్షనిరూపణంకిమర్థమప్రకృత త్వాదితిచెన్న, కాలాహిపరమాణ్వాదిసంవత్సరాన్తఃస్థూలసూక్ష్మరూపసూక్ష్మగత్యాల

త్యుతే, యత్ర సూర్యోయావత్పరమాణుదేశమతిక్యా మతి, తావత్కాలః పరమాణుః, యావత్తాచ ద్వా దశరాశ్మాత్కంఠువ
సకోశమతిక్యామతి-సపరమమహాక సంవత్స రాత్మకః, ఏవం వసూర్య గతివిషయదశ ప్రకర్షాపకర్షనిరూపణమ న్నరణసూర్య
గత్యనుమేయకాలప్రకర్షాపకర్షనిరూపణాయోగాత్ యు క్తంతావత్కాల- అకాల్యస్యవ స్తునోనిరతిశయస్థౌల్య సౌత్వ్యనిరూ
పణం, తత్రప్రథమంకాలపరిచ్ఛేద్యస్య నిరతిశయసౌత్వ్యరూపాపకర్షకాష్టామాహా । చరమశ్చత్యైకన । కచిదిమంశోకంవై
శేషికోక్తచరమాణునద్భావపరమాహుః, తదయు క్తం-వేదాంతోపబంహణపరైప్రబంధేపరమాణునద్భావాభ్యు పగమా
సంభవాత్ . పరమాణ్వా దినాసంవత్స రావసానెనెతివత్సయ మాణత్వాచ్చ , సద్విశేషాణాంసతఃకార్యస్య విశేషాణాం
అంశానాం , యశ్చరమోఽన్త్యాంశః అత్యల్పః , యస్య పునరంశోనా స్తిసత్యత్యర్థః । తమవవిజిన్యై । అనెకః - కార్యా
వస్థామప్రాప్తః , అసంయుతఃసముదాయావస్థాంచాప్రాప్తః , అ త ఏవకార్య సముదాయావస్థయారపగమేప్యస్తిస
పరమాణుర్విజ్ఞేయోన్మణాం, యతఃకాలాపకర్షాత్, వికృతభ్రమఃకుదృశంసూత్సంవిభాగమజ్ఞాత్వాఅనెకమకాలాం శేష్య
కఃకాలఇతిభ్రమ స్తిత్యర్థః, ఏవమపకర్షకాష్టాభిహితా ॥౧॥ అథప్రకర్షకాష్టామాహా॥సత్యితి॥యస్య కార్యస్యచరమోం
శఃపరమాణుః-తస్యైవసతఃకార్యావస్థయావస్థితస్య - స్వరూపావస్థితస్యవికారా న్తరరహితస్యవదార్థస్య, యత్రై-వల్యం
కేవలం స్వ రూపం-సఏవపరమమహానిరతిశయప్రకర్షః, తమవవిజిన్యై-అవిశేషఃపునఃప్రకర్షా న్తరరహితః , నిర న్తరఃస్య స
మవే తా గృహీతభేదావయవః॥౨॥కాలపరిచ్ఛే ద్యవదార్థేడపపాది తేప్రకర్షాపకర్షకాష్టేకాలప్యతిదశతి । ఎవమతిద్వా
భ్యామ్, ఏవంపరిచ్ఛేద్యప్ర కర్షాపకర్ష కాష్టావత్, కాలాపిసౌత్వ్యపరమాణ్వాదిరూపేఅపకర్షే, స్థౌల్యసంవత్సరాదిరూపే
ప్రకర్షే, సంస్థానభుక్త్యాఅవచ్ఛేద్యార్థగ తావస్థావి శేషసంయోగలక్షణయా, యద్వా, స్వావచ్ఛేదకాణుత్వాద్యవస్థాయాపసం

సతఏవపదార్థస్యస్వరూపావస్థితస్య యత్ । కైవల్యంపరమమహానవిశేషోనిర న్తరః ॥౨॥ ఎవంకాలోప్యను
మితస్సౌత్వ్యస్థౌల్యచసత్తమ, సంస్థానభుక్త్యాభగవానవ్యక్తోవ్య క్తభుగ్విభుః॥౩॥సకాలఃపరమాణుర్వైయో
భుజైపరమాణుతామ్, సతోవిశేషభుగ్మస్తుసకాలఃపరమోమహాక ॥౪॥ అణుర్వైపరమాణుస్సౌత్వ్యత్రసరేణు
స్త్రయస్సృతః । జాలార్కరత్వ్యవగతఃఖమెవానువతన్నగామ్ ॥ ౫ ॥ త్రసరేణు స్త్రయంభు క్తయఃకాల
స్సాత్రుటిస్సృతా । శతభాగస్తువేధస్యతై స్త్రిభిస్తులవస్సృతః ॥ ౬ ॥ నిమేష, స్త్రిలవోజ్ఞేయ ఆమ్నాత సైత్ర
యఃక్షణః । త్షణానాంజవిదుఃకాష్టాంలఘుతాదశపఞ్చచ । ౭ । లఘూనివై సమాఖ్యాతాదశపఞ్చచనాడికా ।
తేద్వైముహూర్తఃప్రహరష్టద్యమస్సప్తవాన్యణామ్ ౮ । ద్వాదశార్ధపలోన్మానంచతుర్భిచ్చతురజ్జులైః ।

స్థానవి శేషసంయోగలక్షణయాభుక్త్యా, అనుమితః, కథంభూతః-భగవాక భగవదాత్మకః-స్వ యమవ్య క్తః-వ్య క్తభుగ్విభుః-వ్య
క్తవ స్తుపరిణామ హేతుః॥౩॥అతిదిష్టా మేవాపకర్షకాష్టాముపపాదయత్యధైస॥సత్యితి॥పరమాణుతాంతత్యన్త్యాతాం-యః
కాలః-భుజైభజతి-సకాలఃపరమాణుర్జయః॥ప్రకర్షకాష్టామాహాసత్యత్యధైస॥సతఃనిరతిశయసూత్సవస్థయావస్థితస్యస్వస్య-
యోవి శేషః-నిరతిశయస్థూలసంవత్స రాత్మకత్వవి శేష- స్తంభజతితివి శేషభు, గ్మఃకాలః-సపర మోమహాక నిరతిశయప్రకర్ష ఇ
త్యర్థః-సంవత్స రాత్మకత్వమేవహికాలస్థౌల్యం-ద్విపగార్ధత్వంతుత సైవసంవత్సరస్యావృ త్తాయుగమన్వస్తరాదిక్రమేణ
భవతీతితత్స్థౌల్యమ్॥౪॥ ఏవమపకర్ష ప్రకర్షాపుపపాద్యావా న్తరకాలవి శేషావచ్ఛేదకావస్థాఃప్రతిపాదయతి॥అణుర్వైప
రమాణుస్సౌదిత్యాది-ద్వాతావృతుష్టడయనందక్షిణంబో త్తరందివీత్యనైన । అణురిత్యాది, న, వై శేషికప్రక్రియయోక్తిః
కింతు, తై స్సౌత్వ్యభ్యుపగతవ స్తుమపరిభాషితానాంశబ్దానాంకాలావయవేషుప్రయోగమాత్రం - పరమాణ్వా దినాసంవత్స
రావసానెనెతిహివత్సయై - ద్వాభ్యాంపరమాణుభ్యా, మణురిత్యైకఃకాలస్సౌదిత్యర్థః , త్రిభిరణుభిస్త్రుసరేణురిత్యైకఃకాల
స్సౌత్వ్యత్ - త్రసరేణుసంజ్ఞికాత్కాలాత్సూర్వోక్తకాలాంశానామత్య న్తసూత్సతయాతదవచ్ఛేదకకథనస్యా శక్యత్వాత్
సరేణుసంజ్ఞికకాలస్యావచ్ఛేదకమాహ ॥ జాలార్కైతి ॥ జాలకర్షస్యస్కాన్తాదిత్యరత్నైశ్చదృష్టః, ఖంఅకాశమేవ - అనుప
తకగతః, నభూమిం-అనుపతక , పాంసుర్య, స్సః, త్రసరేణుకాలఇత్యన్వయః ॥ ౫ ॥ అవచ్ఛేద్యస్యకాలస్య అవచ్ఛేద
కపాంసురూపపదార్థస్యబోపచారాత్సామానాధికరణ్యం , జాలార్కరత్వ్యవగతపాంసోరీవత్సన్తనావచ్ఛిన్నఃకాలఃత్ర
సరేణుసంజ్ఞికఇత్యర్థః-త్రసరేణుసంజ్ఞికకాలాంశత్రికం-భు క్తవ్యాప్తి-యఃకాలఃస్సఃత్రుటిత్యర్థః, త్రసరేణుకాలత్రయం
త్రుటిత్వ క్తంభవతి, సాత్రుటిఃవేధాఖ్యస్యకాలస్య, శతభాగఃశతగుణః, కాలఏకస్తత్రవేధావచ్ఛిన్నస్త్రీభి సైర్వ ధైః లవన్

కఃకాలఃస్మృతః || ౬ || అవత్రయంనిమేషభిత్వాహనిమేషభిత్విశతభాగస్తువేధభిత్విశతశతశ్చోఽనెకవాచి || తథాన
తినిమేషశతభాగస్యసహస్రాంశోఽనుప . తస్యాప్యయతభాగాంశైర్భవత్యుపచయోన్యథా , మితిశానకవచనై కా
ర్థ్యంస్యాత్ . ఈదృశకాలవిభాగఃకథమవగమ్యతభిదేత్ - ఎకక్షణేవిద్యుదాలోకాదయోఽనెకయోజనంవ్యాప్తువన్తి - ఎక
స్త్రిక్షణేజలదిత్యరథస్యానెకయోజనగతిశ్చస్త్వతే . తత్రైకయోజనపిప్రదేశేసముదితాఃకేశాస్సర్వపాశ్చ నశక్యాస్సం
ఖ్యాతుం , తతశ్చకేశాదివత్పరిమితదేశవ్యాప్త్యవచ్చిన్నాంకాలావయవాఃఎకక్షణవత్ప్రతిసన్నాతప్య సంఖ్యయాస్సన్తీత్యు
పపన్నమేతత్ , తేత్రయోనిమేషాఃఎకక్షణాస్యాత్ - పచ్చక్షణాః - కాష్ఠాంవిదుఃతాఃకాష్ఠాః . పంచదశ , ఎకాలఘ
తాలఘ్యభ్యుపకఃకాలః || ౭ || పచ్చదశలఘూని , ఎకానాడికాసమామ్నాతా - ద్వైతేనాడిక - ఎకోముహూర్తః, ఘణా
డికాస్సప్రవాప్రహరః , సవయోమోదినస్యరాత్రైశ్చతుర్థోభాగః , హాసేషట్ - వృద్ధాస్తప్త - సంధ్యా ముహూర్తద్వ
యంవినేతిజ్ఞాతవ్యం . తత్రాపినియమార్థో - వాశబ్దః - నృణామిత్యనైవ మనుష్యమానముక్తం - ప్రత్యహంతద్భదానాంగ
ణయితమశక్యత్వాత్ || ౮ || నాడికాయామానంజ్ఞాపయితంప్ర స్థలక్షణమాహ || ద్వాదశార్ధేతి || ద్వాదశార్ధపలా
న్తానం-ఉన్తీయతేఅనేనేత్యున్తానం - పాత్రం - తచ్చద్వాదశార్ధపలంఅర్ధాధికద్వాదశపలపరిమితతామ్రచితం , ఎకపచ్చ
గుణ్డోమాషః - తైశ్చతుర్భిస్సర్వరమయమామైశ్చతుర్జులాయామశలాకాయాపేణ రచితైః కృతమూలచ్చిద్రం - తేనచ్చి
ద్రణప్రస్థపరిచ్చిన్నజలభరణయోగ్యత్వాత్ప్రస్థశబ్దవాచ్యంపాత్రం - జలేప్లుతంస్థాపితం - యావత్యావతాకాలేన - నిమ
జ్జతినాడికత్యర్థః - మాషచతుష్టయమితస్సర్వకృతవతుర్జులసూచ్యాకృతచ్చిద్రమర్ధాధికద్వాదశపలపరిమితంప్రస్థపరిమితజ
లభరణేనైవనమజ్జత్వాత్రంప్రస్థం - తన్నిమజ్జనావచ్చిన్నః కాలోనాడికతినమవాయార్థః - అత్రపలచ్చిద్రయోరాధిక్యశీ
ఘంనిమజ్యేత్ - అల్పత్వేచవిలప్సేనేతిపలశలాకయోర్నియమః || ౯ || చత్వారశ్చత్వారఃఅష్టావిత్యర్థః - అష్టాయా

స్సర్వమామైకృతచ్చిద్రంయావత్ప్రస్థంజలప్లుతమ్ || ౯ || యామాశ్చత్వారఃచత్వారోమర్త్యానామహానిఉభే |
పక్షఃపచ్చదశాహనిశుక్లఃకృష్ణశ్చమానద || ౧౦ || తయోస్సముచ్చయోమాసఃపితౄణాంతదహర్నిశమ్ | ద్వౌ
తావృతుష్టయనందక్షిణంచోత్తరందివి || ౧౧ || అయనైఅహానిప్రాహుర్వత్సరోద్వాదశస్మృతః | సంవత్స
రశతంస్యాణాంపరమాయుర్నిరూపితమ్ || ౧౨ || గ్రహార్థతారాచక్రస్థఃపరమాణ్వాదినాజగత్ | సంవత్సరా
వసానైవరత్యనిమిషోవిభుః || ౧౩ || సంవత్సరఃపరివత్సరఃఇలావత్సరఎవచ | ఇద్వత్సరోవత్సరశ్చ విదురై
వంప్రభావ్యతే || ౧౪ || యస్సృజ్యతేక్తిమరుధోచ్చపయస్స్వశక్త్యాపుంసోభమాయదివిధావతిఘాతభేదః |

మాః - మర్త్యానాం-ఉభేఅహాని - అహారాత్రం - పచ్చదశాహని అహారాత్రాత్కాన్యహని - శుక్లఃకృష్ణఃపక్షః-పచ్చ
దశాహనిశుక్లఃపక్షః, పునఃపచ్చదశాహనికృష్ణపక్షభిత్వర్థః - హేమానద || ౧౦ || తయోఃశుక్లకృష్ణయోఃపక్షయో , స్స
ముచ్చయఃసముదాయః , ఎకోమాసఃనృణామిత్యనుషక్తః || పితౄణాంవిశేషమాహ || పితౄణామితి || త-త్సరోవ్యక్తోమా
సః - పితౄణామహర్నిశంఅహారాత్రం-య త్తదోరనియమేవోద్దేశ్యవిధేయాన్యతరలిక్ష్ణ త్వాత్త దితిసపుంసకనిర్దేశః - తా
పూర్వోక్తా , ద్వౌమాసౌ - నృణాం - ఋతుః - ఘణ్తాసా స్త్యయనమిత్యుక్త్యతేతచ్చాయనందక్షిణోత్తరభేదనద్వివిధం-ఘ
ణ్తాసాఃదక్షిణాయనంపునష్టాసా ఉత్తరాయణం || దేవానాంవిశేషమాహ || అయనైదక్షిణోత్తరాయణే , దివి-అహాని-
ప్రాహుః , దేవానామహారాత్రమిత్యర్థః . ద్వాదశ-పూర్వోక్తాఃద్వాదశమాసాఃనృణాం - వత్సరఃస్మృతః - ప్ర సజ్ఞా
స్సృణామాయుఃపరిమాణమప్యాహ || సంవత్సరశతమితి || స్పష్టార్థః || నృణామిత్యుపలక్షణమన్యేషామపిస్వస్వ మానెనశత
సంవత్సరాయుషః - అనైనక్రమేణాసాసూర్యోనిత్యమాయుఃక్షేపతీత్యాహ || గ్రహార్థత్యాదినా || అనిమిషఃనిత్య జాగరూ
కః - విభుస్సూర్యః - గ్రహార్థతారాచక్రస్థగ్రహశ్చన్ద్రావయః - ఋతుఃస్వస్వస్వాదీని - తారాఅన్యానినక్షత్రాణి - తదుప
లక్షితంయత్రాలచక్రంతస్థితః-జగత్ ద్వాదశరాశ్చాత్కంఘవనకోశం-పరమాణ్వా దినాసంవత్సరా నైవకాలేన - ప
ర్యేతిపర్యటతి || ౧౧ || ౧౨ || ఉక్తస్యేవవత్సరాత్కకాలస్యసూర్యాదిగతిభేదేననామభేదమాహః సంవత్సరభి
త్యైకేనశ్లోకేన | ఆదిత్యగత్యాసంవత్సరః - బృహస్పతిగత్యాపరివత్సరః-త్రింశద్ది వసైర్వాసైరాదిత్యగతివిశేషాదిలావత్సరః-
చాన్ద్రసక్షత్రగతిభ్యాంఇద్వత్సరవత్సరాభి త్యైవంప్రభావ్యతే || ౧౪ || ఎవంసూక్ష్మత్వేనస్థూలత్వే నచసర్వస్యావ
చ్చేదకత్వేనకాలస్వరూపనిరూప్యోక్తవిధకాలశరీరకస్యాకాలకాల్యస్యసూర్యాత్సనఃపరమాత్మ నఉపాసనమకాలకాల్యత్వ
మిచ్చద్భిఃక ర్తవ్యమిత్యాహ || యథితి || భూతానిభిన్నతీతిభూతభేదః - భూతవికారకృ - త్పరమాత్మా - కాలాఖ్యయా-స్వత
క్త్యాస్వతన్వా - సృజ్యానాంకర్తృశక్తింపరిణమయన్ - పుంసోజీవస్యాభ్రమాయ-భ్రమోమోహః-తన్నివృత్తయ-తత్తతారా

లానుష్ఠేయధర్మవిషయమోహం నివర్తయి తుమిత్యర్థః । క్రతుభిస్సాధ్యం - యద్గుణమయం సత్వాదిగుణభేదసత్రిగుణాత్మకం
 ఫలం - వితన్వత్ విస్తారయత్ , దివి ఆస్తరితైః ధావతిసూర్యాస్తర్వ రీఘాత్వాపర్యటతి - తస్మై సూర్యశరీరాయ వత్సరః
 కాయపూర్వోక్త సంవత్సరాదిపఞ్చకాత్మనే - బలింహరతపూజాంకురుతే త్యర్థః ॥ ౧౫ ॥ ఎవంకాలకాల్యస్వరూపేత
 యః పరిమాణేకాలస్యనియన్తుస్సూర్యాస్తరస్యోపాసనకర్తవ్యోఽభిహితే - పితౄణాంతదహర్మికం దివి అయన్తే అహాని
 ప్రాహుః - సంవత్సరతంత్రాణాం పరమాంబుర్నిరూపితమిత్యైలోక్యాస్తర్వ రీఘాత్వాపర్యటతి - దేవమనుష్యాణామాయః
 పరిమాణం కథితం - త్రైలోక్యాద్భహిర్భూతానాం తు కియదాయః పరిమాణమితి బుభుక్షుయాపృచ్ఛ తివిదురః , పితౄదేవమను
 ష్యాణాం పరమాంబుః ఇదం స్వస్వమానెన వర్షశతం స్పృశం - పరేషాం గతిం ఆయుర్మానం - ఆచక్ష్య - తేకథిత్యతామ ॥ కల్పా
 త్కల్పావస్తాంత్రైలోక్యాద్భహిః - యేస్యః సస్థితివిదః - తేషామిత్యర్థః - విదధితిపాతాస్తరంతత్రకల్పాద్భహిర్భూతా
 యేజ్ఞానినః తేషామిత్యర్థః ॥ ౧౬ ॥ అహంసజానామితి మాహోచిత్యామా - భవానితి - భగవదాత్మకస్యకాలస్య - గతిం
 భావినీమపి గతిం - భవాత్ - వెదజానాతి - నను హేమైత్రేయ - నిశ్చయేవా అహంకథంజానీయామిత్యతామా - ధీరాభివాద్య
 శాజ్ఞానినః - యోగరాధేనయోగసిద్ధేన , చక్షుషా , విశ్వంజగత్ - విచక్షుతేపశ్యన్తి - యోగిప్రత్యక్షావిషయం నకించిదస్తీత్యర్థః ॥
 ఎవమాపృష్టామునిః , త్రైలోక్యాద్భహిరవస్థితానామావతుర్ముఖాత్స్వ ర్వేషాం యుగసాహస్రం దినపరిమాణం , ఎవంవిధమ
 వ్యుత్తరత్రిశతదినాత్మకవర్షశతమాయః పరిమాణమితి కథయితుంతావద్యుగపరిమాణం యుగస్వ రూపం యుగేషుధర్మైశ్చ
 వృత్తితారతమ్యంచాహ ॥ కృతమిత్యాదిభిశ్చ తుచ్ఛిః ॥ తత్రద్వాభ్యాం యుగపరిమాణమాహ ॥ కృతమితి కృతాదిచతుర్భ్యుగం

కాలాభ్యుదాగుణమయం క్రతుభిర్వితన్వం - తస్మై బలింహరతవత్సరపఞ్చకాయ ॥ ౧౫ ॥ శ్రీవిదురఉవాచ ॥ పితౄ
 దేవమనుష్యాణామాయః పరమిదం స్పృశం । పరేషాం గతిమాచక్ష్య యేస్యః కల్పాద్భహిర్విదః ॥ ౧౬ ॥ భవా
 ని - వెదకాలస్యగతిం భగవతో నను విశ్వం విచక్షుతే ధీరాయోగరాధేన చక్షుషా ॥ ౧౭ ॥ శ్రీమైత్రేయఉవాచ ॥ కృ
 తం త్రైతాద్వాపరం షకలిశ్చ త్రివతుర్భ్యుగమ్ । దివైర్వైర్ద్వ దశభిర్వైర్దేసా వధానం నిరూపితమ్ ॥ ౧౮ ॥ చత్వారి
 త్రిణిద్వైశ్చ కంకృతాదిషు ధాక్రమమ్ । సంఖ్యాతాని సహస్రాణిద్విగుణాని శతాని చ ॥ ౧౯ ॥ సంధ్యాసం
 ధ్యాంశయోరస్తర్వః కాలశ్చ సంఖ్యయోః । తమేవాహుర్భ్యుగం తజ్జాయత్రధర్మో విధీయతే ॥ ౨౦ ॥ ధర్మశ్చ తు
 ష్పాన్తనుజాన్ కృతే సమనువర్తతే । సుపాన్యెష్యధర్మేణ ప్రతిపాదనవర్ధతా ॥ ౨౧ ॥ త్రైలోక్యాద్భ్యుగసా
 హస్రం బహిరాబ్రహ్మణో దినమ్ । తావత్త్యేవనిశాతాయన్తి మిలిఖివిశ్వస్పృహ ॥ ౨౨ ॥ నిశావసాన ఆరభ్యోలా

సావధానం అవధీరయత ఇత్యవధానం సంధ్యాచాంశశ్చ తత్సహితం ప్రత్యేకం - దివైర్వైర్ద్వైర్దేవమానమిత్యే , ద్వాదశసాహస్రై
 ర్వైర్దేర్ద్విరూపితం - అపిచ , కృతాదిషుచ - యథాక్రమం - చత్వారి త్రిణిద్వైశ్చ కంకృతసహస్రాణి సంఖ్యా తాని - శతానిశతస్వ
 గుణాని సంఖ్యాతానీత్యర్థః - అయమర్థః , తావత్కృతయుగస్య దేవమానెన ద్వాదశచత్వారిచేతి వత్సరాణి - సంధ్యాసం
 ధ్యాంశయోశ్చ త్వారిచత్వారిశతానీత్యష్టాశతాని - దేవమానెనాష్టశతో త్తరషోడశసాహస్రవత్సరాః - సంధ్యాంశస్య
 కృతస్య పరిమాణం - త్రైతాయాస్తుపఞ్చదశసాహస్రాణిషట్కృతానీత్యేవం సంధ్యాంశాయాస్త్రైతాయాష్టకృతానీత్యే
 దశసాహస్రవత్సరపరిమితిః - ద్వాపరస్య తు సంధ్యాంశస్య చతుశ్చతో త్తరచతుర్దశసాహస్రాణి - కలేస్తు సంధ్యాంశస్య ద్విశ
 తో త్తరత్రయోదశసాహస్రాణి - యుగస్యాదే సంధ్యా - యుగానై సంధ్యాంశః - సహస్రాణాముపయ్యక్తాని - క్రమేణ తత్త
 త్సంధ్యాంశయోః పరిమాణమిత్యవగన్తవ్యం - నను సంధ్యాంశస్యైవ యుగత్వముతాభ్యామన్తరేణ మధ్యస్యైవేతి నంశ
 యనిరాకుర్వత్ చతుర్భ్యుగమతత్తద్వైర్దాక్రమధర్మాణామవశ్యకర్తవ్యతామాహ - సంధ్యాంశయోరితి ॥ శతసంఖ్యయోః
 ఉక్తాని శతాని సంఖ్యాయయోస్తయో - సంధ్యాంశయోరన్తరేణ మథ్యే - యః కాలః - తమేవకాలం యుగమితి - యుగజ్ఞాక
 హృహురిత్యర్థః - యత్రయుగ - ధర్మః శ్చ నైమిత్తికకార్యభేదేన త్రివిధోపిధర్మః - విధీయతేకర్తవ్యత్వై నచోద్యత ఇత్య
 ర్థః ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ కృతేచతుష్పదోధర్మస్యానువృత్తిం త్రైతాదిషు తత్సంకోచంచాహ ॥ ధర్మఇతి - కృతయుగమను
 జాన్చతుష్పదరోనువర్తతే - అన్యేషు త్రైతాదిషు - ఎకైకసపాదేన - వర్ధతా - అధర్మేణ హేతునాధర్మోఽప్యేతి అవగచ్ఛతీ
 త్యర్థః ॥ ౨౧ ॥ అథత్రైలోక్యాద్భహిర్భూతానాం దినపరిమాణమాహ ॥ త్రైలోక్యాదితి - త్రైలోక్యాద్భహిఃస్థితానాం
 బ్రహ్మణః బ్రహ్మపర్యన్తానాం సర్వేషాం - యుగసాహస్రం - దినమహరిత్యర్థః - హేతాతః తావత్నిరాత్రిః మిళితం దినం - యతే
 యస్యాం - రాత్రో - విశ్వస్పృహ బ్రహ్మనిమిలితగ్వపితి ॥ ౨౨ ॥ బహిష్టానామహిరాత్రగతానాం స్థితిమాహ ॥ సక

వసానశత్యాదినా || అస్తస్సలభిత్యనైన - నిశావసాననిశాయాఃరాత్రేః - అవసానలభ్యయే - నిశాయామవగతాయామి
త్యర్థః, అరభ్యాద్యాలోకకల్పః, కల్పవచ్చిన్నో లోకః, యద్వా, కల్పనంకల్పః, సర్గత్యర్థే, లోకసర్గఃవతుర్దశమనూక, భుజ్జ
పరిచ్ఛిన్నక - భోగవతోబ్రహ్మణోయావద్దినమనువర్తతే || ౨౩ || మన్వాయుఃపరిమాణమాహ || స్వంస్వమితి || సాధికాం
కేంచినాధికాం - యుగానామేకసప్తతింస్వంస్వంకాలం - మనుర్భుజైలనుభవతీత్యర్థః - మన్వస్తరగతాంస్థితిమాహ || మన్వ
స్తరేష్వతి || మనూనామస్తరాణిమన్వస్తరాణి - పూర్వపూర్వమనుమారభ్యతే తరమనుపర్యంతామధ్యకాలా - సైమ - మనవః
మనువంశ్యాఃపుధివీపాలకాఃరాజానః - ఋషయఃసురాశ్చసురేశా ఇద్వాదయః - తాననువర్తంతే - ఎతేసర్వే యుగపతే -
భవన్తి - ప్రభవన్తి - త్రిలోకీంపరిపాలయన్తీత్యర్థః || ౨౪ || అథైవంత్త్రైలోక్యబహిష్కమానమితతత్తద్దినకాలావచ్చిన్న
సర్గస్యదైనందినసర్గత్వంవదత్ మన్వాదిభిర్ద్వారభూతైర్భగవానైవ విశ్వమవతి - నతుమన్వాదయఃస్వయమవితారిత్యా
హ || ఎవ ఇతి || బ్రాహ్మశ్చతుర్ముఖకర్తృకః-ఎవః - దినందినంక్రియమాణోయస్సర్గః - సవపదైనందినసర్గః - కథంభూతః-
త్త్రైలోక్యవర్తనఃత్త్రైలోక్యస్యవర్తనంవృత్తియస్సీన్నస్తీతి త్రైలోక్యవర్తనః “ వర్ధనఇతిపాతాన్తరం ,, తత్త్రైలోక్యం
వర్ధయతీతితథా -యత్రయస్మిన్ దైనందినెసర్గే - తిరశ్చాన్త్యాణాంపిత్యాణాందేవానాంఽ- కర్తృభిఃపుణ్యపాపరూపైఃకర్త
భిఃస్సంభవఃఉత్పత్తిర్భవతి || ౨౫ || మన్వస్తరేమభగవాన్ స్వమూర్తిభిః సత్వంశుద్ధసత్వంబిభ్రాతే శుద్ధసత్వ మయమూ
ర్తిభిర్భిభ్రాణిత్యర్థఃఉదితపౌరుషఃఆవిష్కృతపురుషాకారస్థః - మన్వాదిభిర్ద్వారభూతైరిదంవిశ్వ మవతిరక్షతి - అతోన

కకల్పానువర్తతే | యావద్దినంభగవతోమనూకభుజ్జంశ్చతుర్దశ | ౨౩ || స్వంస్వంకాలంమనుర్భుజైసా
ధికాంహ్యైకసప్తతిమ్ | మన్వస్తరేమమనవస్తద్వంస్యాఋషయస్సురాః | భవన్తిచైతేయుగవత్సురేశాశ్చ
నుయేవతా || ౨౪ || ఎవదైనందినఃకల్పాబ్రాహ్మశ్చైలోక్యవర్తనః|తిర్యక్ష్నుపితృ దేవానాంసంభవో
యత్రకర్తృభిః || ౨౫ || మన్వస్తరేమభగవాన్భి భత్సత్వంస్వమూర్తిభిః| మన్వస్తరాదిభిర్విశ్వ మవత్పుదిత
పౌరుషః || ౨౬ || తమోమాత్రాముపాదాయప్రతిసంరుద్ధవిక్రమః| కాలేనానుగతాశేష ఆస్తేతూష్ణీం దినా
త్యయే || ౨౭ || తమేవాన్వపిధీయన్తైలోకాభూతాదయస్త్రయః | నిశాయామనువృత్తాయాంనిర్దుక్తశశిభా
స్మరం || ౨౮ || త్రిలోక్యాందహ్యమానాయాంశక్త్యాసంకర్షణాగ్నినా | యాన్తూష్ణాణామహర్లోకాజనం
భృగ్వాదయోర్దితాః || ౨౯ || తావత్త్రి భువనంసద్యఃకల్పాన్దైతసిన్ధవః | స్లావయన్త్యుత్కటాటోపచణ్డ
వాతేరితోర్తయః || ౩౦ || అస్తస్సతస్సీన్సలభిత్యనైనంతాననోహరిః|యోగనిద్రామీలితాక్షస్తూయమానోజనా
లయైః || ౩౧ || ఎవంవిధైరహారా త్రైకాలగత్యోపలక్షితైః|అపక్షితమివస్యాపి ఆయుర్వర్షశతంప

భగవతోరక్షకత్వవిహితీత్యభిప్రాయః || ౨౬ || దినగతాంస్థితిమభిధాయాథరాత్రిగతాంస్థితిమాఖ్యాతుముపక్రమతే ||
తమోమాత్రామితి || తమసో - మాత్రాంలేత-ముపాదాయస్వీకృత్య - ద్రికతమస్క-ఇత్యర్థః - ప్రతిసంరుద్ధః నివృత్తవిక్ర
మోవ్యాపారోయస్య సః - కాలేనానుగతంఅనుప్రవిష్టంఅశేషంయస్య సః - కాలోప్యే నమనుసరతీత్యర్థః - బ్రహ్మాదినా
త్యయేదినాస్తేతూష్ణీమాస్తేఉపవిశతి || ౨౭ || అనుగతాశేషత్వమేవదర్శయతి || తమేవేతి | తమే వానుగతంకాలమేవా
నుపశ్చాద్భూతాదయః-త్రయోలోకాఃఅపిధీయన్తైతిరోహితాభవన్తీత్యర్థః || కథమపిధీయన్తేత్యతలహ||నిశాయాంఅను
వృత్తాయాంప్రవర్తమానాయాంసత్యాంనిర్దుక్తఃశశివద్యఃభాస్మరశ్చయథాభవతితథాలపిధీయన్తేత్యర్థః || ౨౮ ||
పునస్తమేవాపిధానప్రకారమాహ || త్రిలోక్యామితిద్వాభ్యామ్ || శక్త్యాభగవచ్ఛక్తిరూపేణ, సంకర్షణాగ్నినాసంకర్షణము
ఖోద్భూతరుద్రగణాగ్నినా, త్రిలోక్యాందహ్యమానాయాంసత్యాం, తస్యాగ్నిరూప్యణాలర్దితాఃపీడితాః, మహర్లోకవా
సినోభృగ్వాదయః, తస్మాల్లోకాజ్జనలోకంయాన్తి || ౨౯ || తావత్తదా, సంకర్షణాగ్నినాదగ్గంత్రీభువనం, కల్పాన్తేఎధి
తాఃప్రవృద్ధా, స్సీన్ధవ, ఉత్కటాటోపఃశిఖోభిఃయేషాం, తేచతే, చణ్డవాతేరితోర్తయశ్చ, సద్యఃస్లావయన్తీసంస్లావయ
న్తి || ౩౦ || ఎవంత్రిలోక్యపిధానమభిధాయ, తస్మిన్సలభిత్యనైనంతాననోహరిః|యోగనిద్రామీలితాక్షస్తూయమానోజనా
లయైః || ౩౧ || ఎవంత్త్రైలోక్యబహిష్కమానాయాఃపరిమాణమభిధాయ “ ఎ
తేవైనిరయాస్తాతస్థానస్యపరమాత్మన ,, ఇత్యుక్తరీత్యాబ్రహ్మభువనానానాంహయత్వమాఖ్యాతుం బ్రహ్మయుహోవ్యప
క్షయమాహ || కాలగత్యాపరమాణ్వాదినంవత్సరాన్తరూపగత్యా, ఉపలక్షితై, రేవంవిధైఃపూర్వోక్తపరిమాణపరిచ్ఛి

నైర్మలకూరాతైర్గ్రస్యబ్రహ్మణః, పరంప్రాణినామాయుషఃపరమధికం, వయశ్చతంస్త్వమాననసంవత్సరశతాత్మకం, యదాయుస్తవపి, అపక్షితమివ అపక్షిణమివేత్యర్థః, ఇవశద్వైసకించిదాయురపక్షిణంకించిదవశిష్టమితిసూచ్యతే ॥౩౨॥ తత్ర, కియదపక్షిణం, కియదవశిష్టమిత్యత్రాహ ॥ యదితి ॥ తస్యబ్రహ్మణో, యదాయుఃతన్మాననసంవత్సరశతాత్మకం, తస్యాయుషః, అర్థం, పరార్థమితీత్యతే, తస్యద్విపరార్థాత్మకస్యాయుషః, పూర్వఃపరార్థోఽపకృన్తః, అవగతః, అపరఃఉత్తరపరార్థః, అద్యలభునా, ప్రవర్తతే ॥౩౩॥ పూర్వోత్తరయోఃపరార్థయోః, ప్రతిదైనందినకల్పం, నామభేదోఽస్తి నేతిసంశయంనిరాకర్ష్య, కల్పానాంబహుత్వాత్పూర్వపరార్థస్యార్థం, తయోఃకల్పయోరుత్తరపరార్థాద్యకల్పస్య చాన్వర్థానినామాన్యాహ ॥ పూర్వస్యత్యాదిభిప్రీతిః, పూర్వస్యపరార్థస్యాదా, బ్రాహ్మణామబ్రహ్మఖ్యఃమహాకల్పః, అభూత్, నామ్నోఽన్వర్థతాంవదమహత్త్వంచాహ ॥ యత్రపూర్వపరార్థాద్యకల్పే, బ్రహ్మలభవత్, ఇదమేవాన్వర్థతానిమిత్తం, కోసాబ్రహ్మ, యత్సంబద్ధాత్మకస్యబ్రహ్మత్వమతఆహ ॥ యం, శబ్దబ్రహ్మతేదమయగతి, విదుః, ఇదమేవహేమహత్త్వేనిమిత్తం, యత్పరబ్రహ్మతదుపాసనతదారాధనప్రకాశకవేదమయబ్రహ్మణోయతోత్పత్తిరితి ॥౩౪॥ తస్యైవవచపూర్వపరార్థస్యానై, యంకల్పం, పాద్యమిత్యాచక్షతేమనీషిణఇతిశేషః, నకల్పోఽభూత్-తస్యపాద్యఖ్యత్వేనిమిత్తమాహ ॥ యత్ యత్రకల్పే, హరేర్భగవతోఽనిరుద్ధస్య, నాభిరేవసర, స్తస్మాత్, లోకసరోరుహంభువనకోశాత్మకంకమల, మాసీత్ ఉదపద్యత ॥౩౫॥ ద్వితీయస్యాపిద్వితీయపరార్థస్యాపి, అయంకల్పఃకథితః “కోసావిత్యతఆహ, వారాహఇతివిఖ్యాతఃప్రసిద్ధః, అన్వర్థతానిమిత్తమాహ ॥ యత్రాస్మి హరిస్సూకరరూపేణాసీత్ ॥౩౬॥ ననుచతుర్ముఖపర్యంతా

రమ్ ॥ ౩౨ ॥ యద్ధమాయుషస్తస్యపరార్థమభిధీయతే । పూర్వఃపరార్థోఽపకృన్తః ॥ అపరోఽద్యప్రవర్తతే ॥ ౩౩ ॥ పూర్వస్యాదాపరార్థస్యబ్రాహ్మణామమహానభూత్ । కల్పాయత్రాభవద్బ్రహ్మశబ్దబ్రహ్మైతియంవిదుః ॥ ౩౪ ॥ తస్యైవానైచకల్పాఽభూద్యంపాద్యమభిచక్షతే । యద్ధరేర్నాభిసరసలసీల్లాకసరోరుహమ్ ॥ ౩౫ ॥ అయంతుకథితఃకల్పాద్వితీయస్యాపిభారత । వారాహఇతివిఖ్యాతోయత్రాసీత్సూకరోహరిః ॥ ౩౬ ॥ కాలాఽయంద్విపరార్థాభ్యోనిమేషఉపచర్యతే । అవ్యాకృతస్యానస్తస్య ॥ అనాదెర్భగదాత్మనః ॥ ౩౭ ॥ కాలాఽయంపరమాణ్వదిద్విపరార్థాన్తతఃకథితః । నైవెశితుఃప్రభుర్భూమ్నఃశ్వరోధామమానినామ్ ॥ ౩౮ ॥ వికారైష్టోడశైర్భుక్తోవిశేషాదిభిరావృతః । అణ్ణకోకోబహిరయంపంచాశతోఽటివిస్తృతః ॥ ౩౯ ॥ దశోత్తరాధికైర్భుత్ప్రవిష్టఃపరమాణువత్ । లక్ష్యంనైఽన్తరతాశ్చాన్యకోటిశోఽహ్యణ్ణరాశయః ॥

నాంకాలకాల్యత్వముక్తం, తద్వత్పరమాత్మతోపికాలకాల్యత్వమస్తీత్యాశక్యంనెత్యాహ ॥ కాలాఽయమిత్యాదినాద్విపరార్థాభ్యోఽయంకాలః, అనాదెర్భగవతో, నిమేషఉపచర్యతేనిమేష ఇవావతివ్యతీత్యర్థః, నిమేష ఇత్యుక్తకాలపరిచ్ఛిన్నత్వంస్యాదిత్యాశక్యఉపచర్యతేఇత్యుక్తమ్, అనాదిత్వాన్నతస్యకాలకాల్యత్వమిత్యభిప్రాయఃకానాదెరిత్యుక్తమ్, అనాదెరపిహిరణ్యగర్భాదిత్రైజ్జస్యకాలపరిచ్ఛిన్నతాత్వయాభిహితా, తద్వత్పరస్యాపిసాస్యాదిత్యతఆహ ॥ అవ్యాకృతస్యప్రాకృతనామరూపరహితస్య, హిరణ్యగర్భాదీనాంప్రాకృతనామరూపభాక్త్వనాదిమత్త్వమిత్యభిప్రాయః, కథంతస్యనామరూపరాహిత్యం, ఉపాదానకారణత్వేననామరూపభాక్త్వస్యావర్జనీయత్వాదిత్యతఉక్తమ్, జగదాత్మనఇతి, జగదాత్మనఆత్మతయానామరూపనిర్వోధ్యత్వేనోపాదానత్వేపిస్వతోనామరూపభాక్త్వాభావాత్ ॥ కాలఇతి ॥ పరమాణ్వదిద్విపరార్థాన్తోయం, కాలాత్తాయం, ఈశ్వరశరీరత్వేనతన్నియామ్యత్వాత్, కాలః, అన్యహంధామమానినాం, ఉజ్వలంమన్యమానానాంబ్రహ్మరుద్రాదీనా, మిశ్వరఃప్రభురపి, ఈశితుఃస్వేశితుః, భూమ్నః(తివిధపరిచ్ఛేదరహితస్య భగవతో, నష్టభుః ॥౩౭॥౩౮॥ భూమత్వమేవాహ ॥ వికారైరితిత్రిభిః ॥ షోడశభిః, శబ్దాదివిషయాఃపంచ, వాగాదివ్యాపారాఃపంచ, ప్రాణాదివాయువృత్తయాఃపంచ, ఎకోమనోవికారఃసంకల్పాదిః, ఎతైష్టోడశభిరివికారైర్భుక్తః, విశేషాదిభిఃపృథ్వాద్యదిభిఃపృథివ్యప్రేక్షోవాయ్వాకాశాహంకారమహత్ప్రకృతిభిఃకథంభూతైర్ద్విశేషాదిభిః, దశోత్తరాధికైర్భుత్ప్రవిష్టగుణముత్తరోత్తరమధికైః, బహిరావృతః, పంచాశతోఽటియోజనవిస్తృతః, అయమణ్ణకోశః ॥౩౯॥ యత్రమూలప్రకృతో, ప్రవిష్టః, పరమాణువద్భుక్త్యతే, ఎవంవిధాశ్చాన్య, అణ్ణరాశయఃకోటిశఃప్రవిష్టః, పరమాణువద్భుక్త్యనై ॥౪౦॥ తత్, సర్వేషాంకారణానాంమహదాదీనామపికారణంమూలప్రధానం, మహత్త్వనఃపురుషస్య, యస్యవిష్టోః, ధామశరీరం, ఆహురిత్యన్వయః “యస్యావ్యక్తంశరీర, మితిశ్రుతేః, ఏవమచిన్త్యవివిధవిభవమూలప్రకృతిశరీరకస్యచపరమాత్మనఃకథంకాలఃప్ర

ధుస్సాన్యదిత్యభిప్రాయః ॥౪౧॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతచంద్రికాఖ్యానాం శ్రీభాగవతవ్యాఖ్యానాంతృతీయస్కంధే
ఎకాదశోఽధ్యాయః . ॥౪౧॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతచంద్రికాఖ్యానాం శ్రీభాగవతవ్యాఖ్యానాంతృతీయస్కంధే
ఎవంకాలస్వరూపంసప్రపచ్చమభిధాయ, ప్రకృతమనుసర్గమేవవిశేషేణ ప్రతిపిపాదయిషుః తమేవానుసర్గకథనంవృ
త్తకథనపూర్వకంప్రతిజానీతే॥ఇతి॥ మోక్షత్వం, పరమాత్మనఃకాలాఖ్యోమహిమా, తేతుభ్యం, ఇతిఉక్తప్రకారేణ, వర్ణితః,
అథలన స్తరం, వెదగర్భః, బ్రహ్మ, యథాఅస్మాక్షీత, తథాతత్ప్రకారం, వర్ణమానం, మమత్వం, నిబాధశృణు ॥ ౧ ॥ ప్ర
థమమజ్ఞానపచ్చకపర్వస్పృష్టిమాహ ॥ ససర్జై ॥ అగ్రవ్యష్టిస్పృష్టిదా, ఆదికృత్ ఆదికర్తాబ్రహ్మః, అన్ధతామిస్మా, దీని, ససర్జ, ఎ
తేజానవృత్తయః, వృక్షగుల్మలతావీరుత్పదగతపచ్చపర్వాజ్ఞానవృత్తయ, స్తమోమోహాదయ ఇతికెచిత్ , జాగ్రత్స్వప్న
సుషుప్తిమూర్చామరణేష్వజ్ఞానవృత్తయ ఇతికెచిత్ , పాతజ్ఞ లాక్తాలవిద్యాన్తి తారాగద్వేషాభినివేశాఇత్యన్యైతథైవో
క్తంవైష్ణవే, తమోఽవివేకోమోహస్సాద్వదన్తఃకరణవిభవః, మహామోహ స్తువిజ్ఞేయాగ్రమ్యభోగసుఖేషణా . మరణం
వ్యర్థతామిస్రస్తామిస్రఃకోధఉచ్యతే . అవిద్యాపచ్చపర్వేషాపాదయ్య తావహత్వన ఇతి ॥ తమఃస్వరూపాప్రకాశః
మోహాదేహాదిష్వహంబుద్ధిః , మహామోహావిషయేభోగచ్ఛా . తామిస్రస్తత్వ గ్రతిహాతేకోధః, అన్ధతామిస్రఃతన్నాశేల
హమేవవినష్టోస్తీతిబుద్ధిః, ఉత్పదగాగ్రహీణశ్చైతేతేజానెజ్ఞానమానినః . అహంకృతాఅహంమానాఅవేదిన, ఇతివిశేష
ణోక్తాజ్ఞానవృత్తయ ఇతికెచిత్ , అవేదినఃస్వరూపానభిజ్ఞాః , అహంకృతాఃదేహాలహంబుద్ధిమన్తః, అహంమానాఃస్వత

తదామరతురంబ్రహ్మసర్వకారణకారణమ్ . విష్ణోర్ధామపరంసాక్షాత్పురుషస్యమహత్త్వనః ॥ ౪౧ ॥ ॥ ॥
ఇతిశ్రీమద్భాగవతే మహాపురాణే, తృతీయస్కంధే, ఎకాదశోఽధ్యాయః . ॥౪౧॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతచంద్రికా
శ్రీమైత్రేయఉవాచ . ఇతితేవర్ణితోరాజకాలాఖ్యోపరమాత్మనః . మహిమావేదగర్భోఽథయథాస్మాక్షీ
న్నిబాధమే ॥ ౧ ॥ ససర్జాగ్రన్ధతామిస్రమథతామిస్రమాదికృత్ . మహామోహంచమోహంచతమచ్ఛాజ్ఞాన
వృత్తయః ॥ ౨ ॥ దృష్ట్వాపాపీయసీంస్పృష్టింనాత్తానంబహ్మమస్యతభగవద్ధ్యానపూతేనమనసాన్యాంస్తతో
ఽస్మజత్ ॥ ౩ ॥ సనకంచనన్దంచననాత్మనమథాత్మభూః . ససత్కుమారంచమునీన్సత్త్రియానుర్ధ్వరేత
సః ॥ ౪ ॥ తావభామేస్వభూఃపుత్రాప్రజాస్సృజతభుత్రకాః . తేనైచ్చన్తోక్షుధర్తాణోవాసుదేవపరా
యణాః ॥ ౫ ॥ సోఽవధ్యాతస్సుతైరేవంప్రత్యాఖ్యాతానుశాననైఃకోధందుర్విషహంజాతంనియన్తుము
పచక్రమే ॥ ౬ ॥ ధియానిగృహ్యమాణోపిభ్రువోర్మధ్యాత్ప్రజాపతేః . సద్యోఽజాయతతన్తన్యఃకుమారోసి
లలూహితః ॥ ౭ ॥ సవైరురోదదేవానాంపూర్వజోభగవాన్భవః . నామానికురుమధాతఃస్థానానిచజగద్గు
రో ॥ ౮ ॥ ఇతితస్యవచఃపాద్యోభగవాన్పరిపాలయన్ అభ్యధాద్భద్రయావాచామారోదీస్తత్కరోమితే ॥ ౯ ॥

ప్రాభిమానవన్తః, అన్యత్సుఖమ్ ॥ ౨ ॥ పాపీయసీంస్పృష్టింనాన్తీనాంనిరయసాధనత్వేనపాపీయస్తావృత్తత్వమైఃపాపీ
యస్త్యం, స్పృష్టింపాపీయసీం, దృష్ట్వాజ్ఞాత్వా, ఆత్మానంపాపీయస్సప్రసారంస్వాత్మానం, నబహ్మమస్య తనసమీచీనమమస్యతే
త్యర్థః, తతఃఆత్మనోఽబహుమానాన స్తరంభగవతోధ్యానసమూతం, యన్తన, సైనలన్యానస్మజత్ ॥ ౩ ॥ తానా
మాసనకంచెతి ॥ ఆత్మభూః బ్రహ్మ, సనకాదీన్ , మునీన్ శుభాశ్రయసంశీలనపరాన్ , సత్త్రియాన్ నివృత్తిధర్మపరాయ
ణాన్, ఉర్ధ్వరేతసఃజితైర్బ్రహ్మైన్ అస్మజత్ ॥ ౪ ॥ స్వభూః బ్రహ్మ, తావసనకాదీన్ పుత్రాన్, భామే, భావణమేవా
హ . హేపుత్రకాః, ప్రజాఃస్సృజతేతి, తే, సనకాదయః, మోక్షధర్తాణినివృత్తిధర్మనిష్ఠాః, వాసుదేవఎవపరంఅయనంప్రా
ప్యంప్రాపకంఆధారశ్చయేషాంతేతథోక్తాస్సన్తో, నైచ్చపిత్రస్మజ్ఞాతాంస్పృష్టింకరుంనైచ్చన్తిత్యర్థః ॥ ౫ ॥ సః
బ్రహ్మ, ప్రత్యాఖ్యాతంఅనగ్గీకృతంఅనుశాసనమాజ్ఞాయైస్తైస్సుతై, రేవంఅవధ్యాతఃఅవజ్ఞాతః, దుర్విషహందుస్సహం,
జాతంఉత్పన్నం, కోధం, నియన్తుం, ఉపచక్రమేఉపకాన్తవాన్ ॥ ౬ ॥ ధియాబుద్ధ్యానిగృహ్యమాణోపివిష్టభ్యమా
నోపి, తన్తన్యస్సచాసౌమన్యశ్చతన్తన్యఃకోధః, ప్రజాపతేర్బ్రహ్మణఃభ్రువోర్మధ్యాత్, నీలలూహితః, కుమారః, అజాయత,
నిగృహ్యమాణోఽపినిగృహీతఃభూమధ్యమాగత్యతస్మాన్నీలలూహితకుమారయాపేణాజాయత ॥ ౭ ॥ కోఽసౌనీల
లూహితఃకుమారో, యోజాతోభ్రువోర్మధ్యాత్-జాతశ్చకేమకరోదిత్యతలహంసనవాఇత్యాది . ఎవమాత్మభువాఽదిష్టఃపరిత్ర
మ్యగిరాంపతి, మిత్యనైనదేవానాంస్రత్యమాణానాందేవనాం, పూర్వజో, భగవాన్భవఃసదాశివః , సచజాతోరురోదరో
దప్రకారమేవాహనామానీత్యాదినా ॥ ౮ ॥ ఇతిమారోదీరోదనంమాకురు, తేతవ, త, దుక్తం, కరోమితి ॥ ౯ ॥

నామకరణమేవాహ || యదితి || హేనురశ్రేష్ఠసో ద్వ్యగభయసహితో బాలకభవయత్ యస్తాత్త్వం, అరో దీరోదనమకార్షిః
తతఃరోదనాన్నిమి త్రహూతాత్, రుద్రభతినామ్మప్రజాః, త్వమభిధాన్య నిలభివత్స్య ని || ౧౦ || స్థానకరణమాహ
హృదిత్యాదినా || అహంకారాధి దేవతాత్వేనరుద్రస్యహృత్సత్త్వం, సత్త్వస్తరాత్త్వతయా, అసుఃప్రాణః - హృదాదీనిస్థానాని, అ
గ్రాపూర్వమేవ-మయాకృతాని || ౧౧ || ఎకాదశస్థానస్థస్యపునస్సానభేదాన్నామభేదానాహ || మన్యురితి || ౧౨ ||
ధ్యాదయోరుద్రాణ్యన్తా ఎకాదశ, హేరుద్ర, తే, స్త్రీయఃపత్న్యోః || ౧౩ || సయోషణఃస్త్రీకః, ఏతాని, నామానిస్థా
నానిచ, గృహణ-ఎభిస్సాన్తై రామభిశ్చ, యుక్త, స్వ, సూభి, స్త్రీభిస్సహ, బహ్విఃప్రజా, స్సృజ, యతః, ప్రజాసర్గా, త్వమపిప్ర
జానాంపతి, రసిభవసి || ౧౪ || గురుణాపితౄ - భగవాన్ ఉత్పత్తిపలయాదిజ్ఞానవాన్ - నిలలోహితకమూరః-ఇతిఉ
క్తప్రకారేణ, అదిష్టః ఆజ్ఞాపితః - సత్త్వ మాకృతిర్యస్య తేన | సోత్స్వి కేనస్వ భావేన. ఆత్మనా - సమాఃతుల్యో - ప్రజాః-సస
ర్జ || ౧౫ || రుద్రదేవనీలలోహితకమూరేణ - సృష్టానాంరుద్రాణాం - కథంఘాతానాం - జగత్ విశ్వం - సమస్తాద్గ్రాస
తాం - యూధాన్ సఙ్ఖాన్ - అపంఖ్యశః-నిశామ్యవృష్ట్యాప్రజాపతిః - అశఙ్కత-అశఙ్కాన్ హేత్యభిప్రాయః || ౧౬ || ఉక్తిమేవాహ-అలమితితిభిః || హేనురోత్తమరుద్ర-ఈదృశీభిఃస్వతుల్యాభిః - సృష్టాభిః-ఉల్బణైశ్చక్షుర్భిర్మయాసహ - దిశోః

యదరోదీసురశ్రేష్ఠసో ద్వ్యగభవబాలకః | తతః స్త్రామభిధాన్య నినామ్మారుద్రభతి ప్రజాః || ౧౦ || హృదిన్ద్రి
యాణ్యసురోద్వ్యమవాయురగ్నిర్జ్జతంమహీ | సూర్యశ్చన్ద్రస్తపశ్చై వస్థానాన్యగక్ష్మాతానితే || ౧౧ || మన్యుర్
నుర్మహాకాలోమహఃశ్చై వయుతద్వజః | ఉరుతాభవఃకాలావామదేవోద్భుతవ్రతః || ౧౨ || ధీవృత్తిరతసోమా
చనియుత్సర్వరిశామ్నికా | ఇరావతీసుభాదీతూరుద్రాణోరుద్రతేస్త్రీయః || ౧౩ || గృహణై తానినామానిస్థా
నానిచసయోషణః | ఎభిస్సృజప్రజాబహ్విఃప్రజానామసియత్పతిః || ౧౪ || ఇ త్యాదిష్టస్సగురుణాభగవాన్సి
లలోహితః | సత్వాకృతిస్వభావేనసస్వరాత్త్వ సమాఃప్రజాః || ౧౫ || రుద్రాణాంరుద్రస్సృష్టానాంసమస్తాద్గ్రాస
తాంజగత్ || నిశామ్య, సుంఖ్యశో యూధాన్ ప్రజాపతిరశఙ్కత || ౧౬ || అలంప్రజాభిస్సృష్టాభిరీదృశీభిస్సరో
త్తమ || మయాసహదహ-నీభిరిశ్చక్షుర్భిరుల్బణైః || ౧౭ || తవఆతిష్టభద్రం తేనర్వ, ఘాతసుఖావహమ్ | త
వస్మై వయథాపూర్వం స్రష్టావత్సమిదంభవాన్ || ౧౮ || తవస్మై వపరంజ్యోతిర్భగవన్మఖోక్షజమ్ | సర్వఘా
తగుణావాసమజ్ఞాసావిన్దతేవుమాన్ || ౧౯ || మైత్రేయఉవాచ || ఎవమాత్మభువాఽఽదిష్టఃపాక్రమ్య గిరాంప
తిమ్ | బాధమిత్యముమామన్య్యవివేకతవ సేవనమ్ || ౨౦ || ఆభాభిధ్యాయతస్సర్గందశపుత్రాః ప్రజజ్ఞిరేభగ
వచ్ఛక్తియుక్తస్య లాకసంతానహేతవః || ౨౧ || మరీచిరత్ర్యగ్గిరసాపులస్త్యఃపులహాక్రతుః | భృగుర్వశిష్ఠో

దహన్తీభిఃప్రజాభిః-అలమ్ || ౧౭ || ఆత స్తపః, ఆతిష్టచర-తే-భద్రమస్తు-తహఃకథంఘాతం, సర్వేషాంఘాతానాంసు
ఖమావహతిప్రాపయతీతిత త్తథోక్తం | తపశఃప్రశంసతితపసైవేతిసార్ధేన - భవాన్ త్వం - ఇదంవిశ్వం - యథాపూర్వం - త
వస్మైవ - స్రష్టాస్రత్యుతి-తపస్సైవ - పుమాన్ - అజ్ఞాసాసుభేన - భగవన్ సంవిన్దతేప్రాప్తోతి-కథంఘాతం, అధోక్షజంఅధఃకృ
తేన్ద్రియవ్యాపారం - నిర్స్తపాగ్కృతేన్ద్రియవ్యాపారమిత్యర్థః - సర్వఘాతగుణావాసంసర్వేషాంఘాతానాం-గుణానాం
కల్యాణగుణానాం - ఆవాసంఆశ్రయం - ఆత్మాధోక్షజశబ్దేనఅప్రాకృతేన్ద్రియతద్వ్యాపారతద్విషయసంపత్తిస్సాచ్య
తే | తథాహిశూయతే, సర్వకర్తాసర్వకామసర్వగన్తసర్వరసఇతి | అనెనభోగ్యతాతశయస్సాచ్యతే, గుణశబ్దేనప్రాప్త్య
త్వోపయి కాఃజ్ఞానశక్త్యాధయఃకల్యాణగుణావివక్షితాః - భగవచ్ఛబ్దేనప్రాప్త్యవిశేషనిర్దేశః - ఘాతావాసశబ్దేనతదుపాస
నస్యస్వస్వరూపానుగుణత్వంవ్యజ్యతే || ౧౮ || ఎవమాదిష్టోరుద్రాకిమకరోదిత్యత్రాహ || ఎవమితి || ఆత్మభువాబ్ర
హ్మణా - ఎవముక్తప్రకారేణా - దిష్టః - గిరాంపతింబ్రహ్మణం-పరిక్రమ్యప్రదక్షిణీకృత్ - అ ముంగిరాంపతిం-బాధం - మ
త్యామన్య్యభవదాజ్ఞామజ్జీకోమీత్యుక్తేత్యర్థః - తప సేతవచ్ఛర్మం, వనమరణ్యం - వివేకప్రవిష్టవాన్ || ౨౦ || ఆ
భరుద్రాజ్ఞాపనానన్దరం - పునస్సర్గం, ధ్యాయతశ్చిన్దయతః, దశపుత్రాః ప్రజజ్ఞిరేజాతాః, ధ్యాయతఃకథంఘాతస్య, భ
గవచ్ఛక్తియుక్తస్యభగవతోయా శక్తిఃలోకరచనాసామర్థ్యం తేనయుక్తస్య | పుత్రాన్విశినప్తి | లాకసంతానహేతవఃలోక
సంసృతివృద్ధికతాః, ఎతేదశపుత్రాః || ౨౧ || కంకస్తాజ్ఞాతఇత్యత్రాహ || మరీచిరత్యాదిభిస్త్రీభిః || భృగు-స్తవచిత్స్వ
హః-చర్మణోభృగుర్జ్జతఇత్యర్థః, కర్తావహస్తాత్ నాభితఃనాభేః - కర్ణయోఃకర్ణభ్యాం, పులస్త్యముషిర్జ్జాతఃముఖితఃము

భూత్ , అక్ష్యః సేత్రాత్ , అత్రితైః ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ ధర్మ ఇతి ప్రసస్యంతం ధ్యాయత ఇత్యనువక్షః , దక్షిణతః స్తనాత్ ధర్మజాతః , కథంభూతః , యత్ర ధర్మై - నా రామః , స్వయం స్థితః తదధి దేవ తేత్యర్థః ॥ ధర్మస్య ప్రభురచ్యుత , ఇతి వచనాత్ , పృష్టతః పృష్టాత్ , జ్ఞై - కథంభూతః , యస్మాత్ య త్ర అధర్మై , లోకభూయంకరో - మృత్యు స్థితి - మృ త్యు రధర్మదేవతే త్యర్థః ॥ ౨౫ ॥ హృది హృదయాత్ , కామః , భువోః భూభ్యాం , కోధః - అధర్మచ్చదాత్ అధరోష్ఠాత్ , లోభః - ఆస్యా త్ ముఖాత్ వాక్ వాగధిష్ఠాత్య దేవతా , మేధాత్ , సిద్ధ వః - పాయోద్ధుదాత్ , అభూత్రయః పాపాధిష్ఠాతా - నిర్మతిః ॥ ౨౬ ॥ ధాయాయాః దేహచ్ఛాయాయాః , కర్మ మః , కథంభూతః , దేవహూత్యాః స్వామ్యం భువమునక న్యాయాః పతిః , ప్రభుః - జితేంద్రియః ॥ అనా న్తరకథాంస్తోతూముపసంహరతి మనస ఇతి ॥ మనసో - దేహతత్త్వ , ఎవము క్తరీత్యా , విశ్వకృతః బ్రహ్మణస్స కాశా - జ్ఞ గజ్జ్ఞై ॥ ౨౭ ॥ వాక్ప్రసక్తాదనా న్తరకథాంస్తోతి - వాచమిత్యాదినా , తాందిత ఇత్య నైన - స్వయంభూః బ్రహ్మ , స్వదుహితరంతస్వీంస్త్రీరూపాం , మనశ్చిత్తం , హర స్తీంస్వయమకామయమానాం , వాచంవాగధిష్ఠాయినీం దేవతాం , స్వయంస కామః , చక మేవచ్చత్ - ఇతి - సః అస్మాభి - శ్శ్రుతమ్ ॥ ౨౮ ॥ అధర్మై దుహితృ కామనారూపే ప్రత్యవాయక రేకర్మణి , కృతా ఉత్పన్నా మితర్యస్యతం - పితరం బ్రహ్మణం - విలోక్య , మరీచి ప్రభృతయః పుత్రాః , మునయః , విశ్రమ్భా త్ పితరీవిశ్వా సాధిక్యాత్ , పితరం ప్రత్యబోధయన్ జ్ఞాపితవ స్తః ॥ ౨౯ ॥ అవబోధనప్రకారమేవాహ ॥ నై తదితి ॥ పూర్వై రతన్నకృతం - అద్యనకృతం , అద్యనకుర్వన్తి అప రేభావినోలాకా , నకరివ్యన్తి , కింతదిత్యత ఆహ ॥ స్వయం , ప్రభుః ధర్మమర్యాదాపాలనసమర్థ

దక్షశ్చ దశమ ప్రతనాతదః ॥ ౨౨ ॥ ఉత్సక్తా న్నారదో జ్ఞైదక్షుః - జ్ఞుష్ఠాత్ స్వయంభువః ॥ పాశాద్వసిష్ఠస్సంభూతోభృగు స్వచిక రాత్క్ర తుః ॥ ౨౩ ॥ పులహోనాభితో జ్ఞైపుల స్యః కర్ణయోర్మపిః ॥ అశ్లేరాముఖితోఽత్థ్లోఽత్రిర్నరీచిర్నససోభవత్ ॥ ౨౪ ॥ ధర్మస్సనాద్దక్షిణతోయత్రనారాయణస్స్వయమ్ ॥ అధర్మః పృష్టతోయస్తాన్మృత్యుర్లోకభయంకరః ॥ ౨౫ ॥ హృదికామోభువోఃకోరోలోభాభశ్చాధరదత్తదాత్ ॥ ఆస్యాద్వాక్సిద్ధవోమేధాః సిద్ధిర్మతిః పాయో రభూత్రయః ॥ ౨౬ ॥ ధాయాయాః కర్మమోజ్ఞైదేవహూత్యాః పతిః ప్రభుః ॥ మనసోదేహతశ్చైదంజ్ఞైవిశ్వకృతోజగత్ ॥ ౨౭ ॥ వాచందుహితరంతస్వీంస్వయంభూర్హరతీంమనః ॥ అకామాంచక మేక్ష తస్స కామ ఇతి నశ్శ్రుతమ్ ॥ ౨౮ ॥ తమధర్మైకృతమతింవిలోక్య పితరం సుతాః ॥ మరీచిముఖ్యామునయోవిశ్రమ్భాత్ప్రత్యబోధయన్ ॥ ౨౯ ॥ నైతత్పూర్వై కృతంతద్ద్య నకరివ్యన్తియోపరే ॥ యత్సాంధుహితరంగచ్ఛేదనిగృహ్యజ్ఞంవిభుః ॥ ౩౦ ॥ తెజీయసామపి హ్యేతన్న సుశ్లోక్యంజగద్దురో ॥ యద్వృత్తమనుతిష్ఠన్వైలాకః ష్టేమాయకల్పతే ॥ ౩౧ ॥ తస్మై నమోభగవతేయ ఇదం స్వేనశోచిషా ॥ ఆత్మస్థంవ్యజ్ఞాయామానసధర్మంపాతుమర్హతి ॥ ౩౨ ॥ స ఇత్థం గృణతః పుత్రాన్పురోద్బుష్టాప్రజాపతీ ॥ ప్రజాపతివత్తిస్తస్వంతత్యాజప్రీడిత స్తదా ॥ ౩౩ ॥ తాందిశోజగృహుర్హోరాంనై హరంయద్విదు స్తమః ॥ కదాచిద్ధ్యాయతస్సృష్టుర్వేదాఽ

స్వం , అజ్ఞజంకామ , మనిగృహ్య , స్యాంధుహితరంగచ్ఛేదితియత్ ॥ ౩౦ ॥ తెజీయసాం అస్మాకంనై తత్ప్రత్యవాయకరమిత్యత ఆహ ॥ తెజీయసామితి ॥ హేజగద్దురోజగన్త్రయ్యాదాపాలక , తెజీయసాం తెజిష్ఠానామపి , ఎతత్ , నసుశ్లోక్యం సత్త్వా ఘ్నం - కుతః - హియస్మాత్ , ఎహం శ్రేష్ఠానాం , వృత్తమాచార , మనుతిష్ఠ - లోకః జనః , ష్టేమాయకల్పతే ॥ తథాచగీయతే ॥ యద్వదాచరతి శ్రేష్ఠస్తత్తదేవతరోజనః ॥ సయత్ప్రమాణంకురు తెలోక స్తదనువ ర్తత ఇతి ॥ ౩౧ ॥ ఎవంపితరం ప్రబోధ్యత మేతస్మాద్ధన్వీ వర్తయితుంభవానేవసమర్థః ॥ నాన్య ఉపాయో స్తీతితస్మై నమస్కు ర్వస్తస్తస్మై వి జ్ఞాపయామానుతిత్యాహ ॥ తస్మై నమ ఇతి ॥ తస్మై భగవతే నమః , యోభగవాన్ , ఆత్మ స్థం ఆత్మనినామరూపవిభాగానర్హ సూక్ష్మదశావత్యాస్థితం , చైతనాచైతనాత్మకం , ఇదంజగ , తస్మై నశోచిషాసంకల్పరూపజ్ఞానైవ్య జ్ఞాయామానవిభక్తనామరూపాపన్న త్వేనవ్యక్తమకరోత్ , సఃకృత్సృజగత్కారణభూతః , హరమాత్మా , ధర్మం అధర్మాన్ని వృత్తిరూపంధర్మం , పాతుంరక్షితుం , అర్హతి ॥ ౩౨ ॥ ఎవముక్తవత్సపుత్రేషుపి తాకిమకరోదిత్యత ఆహ ॥ స ఇతి ॥ ఇత్థముక్తరీత్యా , పురః ఆ గ్ర , గృణతః భాషమాణాన్ ప్రజాపతీ , పుత్రాన్ , దృష్ట్వా , ప్రజాపతీనాం మరీచ్యాదీనాం , పతిః , బ్రహ్మ - ప్రీడితః బజ్జితః , తదాతస్వంతనుం , తత్యాజశ్యక్తవాన్ ॥ ౩౩ ॥ తాంత్య క్తం , ఘోరాం , తనుం , దిశః , జగృహుః గృహీతవత్సః ॥ కుత ఎతత్ జ్ఞాయత ఇత్య త్యాహ ॥ యద్వ్యక్తాంతనుమేవ , తమోరూపంసీహరం , విదుః జానీయః , అత్రతనుత్యాగోనామ , కామకత్వభావత్యాగ ఎవ , తద్గ్రహణంనామ , తద్భావగ్రహణమేవ , భావస్యతనుశ్చైవనిర్దేశస్సు , తనువద్విశేషణతయావేదితవ్యమేతనుత్యాగానన్తరం బ్రహ్మకిమకరోదిత్య త్రాహ ॥ క

దాచిదితి॥నమవేతాన్సంగతాన్లూకాన్,యథాపురాపూర్వకల్పవత్,కథమహంసత్కృమీతికదాచిద్ధ్యాయతశ్చ,తుర్ముఖా
ద్వదాబుగాదయ,అసన్,అవిర్భూతాః,చాతుర్లోత్రంచతుర్లోతృత్యబావ్యమన్త్రీవేద్యంచతుర్థాంపాత్యూణాంసమృద్ధివా,
స్రవ్యః,కర్తృతన్త్రం,యజ్ఞవిస్తారః,ఉపవేదాఃఆయుర్వేదాదయః,తేవ,న్యాయాశ్చతైస్సహ,ధర్మస్య,చత్వారఃపాదాఃతవ
స్సత్యందయాశౌచమితి,ప్రథమస్కన్ధోక్తాఃపాదాఃఆశ్రమా,స్తద్వృత్తయశ్చ,అసన్నితిపూర్వేణాన్వయః * ౩౪॥౩౫॥* ఏవం
సామాన్యేనవేదాదీనాంసగ్ధే ౭ భిహితే , తెషాంమధ్యేకస్యకస్తాన్యభాదుత్పత్తిరితివివిత్సయాప్యచ్యుతివిదురః॥సవాఇ
తి॥విశ్వస్యజాంప్రజాపతీనా,మీశఃపతిః,సూరిః బ్రహ్మ, వేదాదీ,న్యఖతో౭స్సృజదితి,జ్ఞాతమస్తాభిః, ఇదంతసజ్ఞాయతే,దేవ
బ్రహ్మ,యెనయెన,యద్య,దస్సృజదితి,హేతవోధన,త,వైమహ్యం,వద * ౩౬॥ * ఏవమాపృష్టేమునిఃక్రమేణపూర్వాది
భ్యోముఖేభ్యఃబుగాదీనస్సృజదిత్యాహ॥బుగిత్యాది॥ పూర్వాదిభిర్ముఖైర్ముఖేభ్యఃచాతుర్లోత్రక్రమమాహ॥శస్త్రమితి॥శస్త్ర
మత్రగీతమన్త్రస్తోత్రం, తత్,హేతాగ్రకర్తవ్యత్వేనహేతాత్రమిత్యవ్యతే, ఇజ్యాఅధ్వర్యవం, స్తుతిస్తోమం, స్తుతిస్సంగీత
రూపస్తోత్రం, స్తోమంతదర్థమృక్సముదాయం “ తృవృత్సోమోభవతి,, త్యాదివిహితం,తదుద్గాత్రప్రయోజ్యత్వేనాద్గాత్ర
మిత్యవ్యతే, స్తుతయేస్తోమమితిచతుర్థీసమాసః,ప్రాయశ్చిత్తంబ్రహ్మణాప్రయోజ్యం, ఎతానిచత్వారి- క్రమాత్పూర్వా
దిముఖేభ్యో,వ్యధాత్అస్సృజత్ * ౩౭॥ * ఉపవేదక్రమమాహ॥ఆయుర్వేదమితి॥ ఆయుర్వేదంభిక్షన్తన్త్రం, ధనుర్వేదం
ధనుర్విద్యం,గాన్ధర్వంభరతతన్త్రం, స్థావర్యంవేదంశిల్పశాస్త్రం, పూర్వాదిభిర్ముఖైః,క్రమాదస్సృజత్ * ౩౮॥ * పచ్చ
మవేదస్యతుసర్వేభ్యోముఖేభ్యఃఉత్పత్తిమాహ॥ ఇతిహాసేతి॥ఇతిహాసాశ్చపురాణానిచతేషాంసమాహారః,పచ్చమవేదాఖ్య

సంశ్చతుర్ముఖాత్ । కథంస్రక్త్యమ్యహంలూకాన్సమవేతాన్యథాపురా ॥ ౩౪ ॥ చాతుర్లోత్రంకర్తృతన్త్రము
వవేదనయైస్సహ ॥ ధర్మస్యపాదాశ్చత్వారస్తథైవాశ్రమవృత్తయః ॥ ౩౫ ॥ విదురఉవాచ॥సవైవిశ్వస్యజా
మీశోవేదాదీన్యఖతో౭స్సృజత్ । యద్యద్వేనాస్సృజదైవస్తన్వైబ్రూహేహేతవోధన ॥ ౩౬ ॥ మైత్రేయఉవాచ॥బు
గ్విజ్ఞాసామాధర్వాఖ్యాన్వేదాన్పూర్వాదిభిర్ముఖైః । శస్త్రమిజ్ఞాన్స్తుతిస్తోమంప్రాయశ్చిత్తంవ్యధా
త్కర్మామాత్ ॥ ౩౭ ॥ ఆయుర్వేదంధనుర్వేదంగాన్ధర్వంవేదమాత్మభూః । స్థావర్యంచాస్సృజద్వేదంక్రమాత్పూ
ర్వాదిభిర్ముఖైః ॥ ౩౮ ॥ ఇతిహాసపురాణంచపచ్చమంవేదమిశ్వరః । సర్వేభ్యఏవవక్త్రేభ్యస్సస్మజేనర్వదర్శ
నః ॥ ౩౯ ॥ షోడశ్యుక్త్యేపూర్వవక్త్రాత్పురీవ్యగ్నిష్టుతావథ । అప్తోర్యామాతిరాత్రోచవాజపేయంసగోస
వమ్ ॥ ౪౦ ॥ విద్యాదానంతపస్సత్యంధర్మస్యేతిపదానిచ । ఆశ్రమాంశ్చయథాసంఖ్యమస్సజత్సహవృత్తి
భిః ॥ ౪౧ ॥ సావిత్రంప్రజాపత్యంచబ్రాహ్మంచాథబృహత్తథా । వార్తాసంచయశాలీనశిలోచ్ఛా ఇతివై

మితిహాసపురాణం, సర్వదర్శనఃసర్వజ్ఞః-ఈశ్వరోబ్రహ్మ, సర్వేభ్యోముఖేభ్యస్సస్మజే * ౩౯॥ * కర్తృతన్త్రమాహ॥
షోడశ్యుక్త్యావితీ॥ షోడశ్యుక్త్యశబ్దాషోడశ్యుక్త్యనామకసంస్థావిశిష్టకర్తృపరా, పురీషీచయనః, అగ్నిష్టుతీ-అగ్నిష్టోమః,అ
ప్తోర్యామశ్చఅతిరాత్రశ్చతాకర్తృవిశేషా, గోసవేనసహితంసగోసవం-వాజపేయం-షోడశ్యుక్త్యే పూర్వముఖాత్, పురీవ్య
గ్నిష్టుతాదక్షిణముఖాత్, అప్తోర్యామాతిరాత్రోపశ్చిమాత్-గోసవవాజపేయాపుత్రరతః, అస్సృజదిత్యర్థః * ౪౦॥ * ధ
ర్మస్యపాదానామశ్రమాణాంచక్రమమాహ॥ విద్యాదానాదీనిధర్మస్యచత్వారిపదాని, బ్రహ్మచర్యాదీంశ్చతురఆశ్రమాం
శ్చ,యథాసంఖ్యంవృత్తిభిస్సహపూర్వాదిభ్యోముఖేభ్యః అస్సృజత్ ॥ నను,తవస్సత్యం దయాశౌచమితి ప్రథమస్కన్ధేదయా
శౌచయోఃపాదత్వంకీర్తితం, అత్రతువిద్యాదానయోరితివిరోధః,మై వం,,దయాశౌచయోద్విద్యాదానకార్యత్వాత్పూర్వ
శబ్దంకార్యేఉపచర్యతథోక్తమిత్యవిరోధాత్, శౌచంహేత్వరజ్ఞానకార్యం, తైత్రజ్ఞస్యేశ్వరజ్ఞానాద్విశుద్ధిఃపరమామతే,తి
స్త్వతేః ॥ ఏవం “ ధూతాభయప్రదానస్యకలాంనార్హన్తిషోడశీ,మితిపూర్వోక్తరీత్యాదయయైవహేతాభయప్రదా
నం,అతోసవిరోధః * ౪౧॥ * కావతావృత్తయః, యాఆశ్రమైస్సహజాతాఇత్యపేక్షాయాంవృత్తిర్వదంస్తాసామవాన్త
రభేదాంశ్చహ॥సావిత్రమితిద్వాభ్యామ్॥ సావిత్రంబ్రహ్మచర్యంస్త్రీసజ్జివిరహాదిరూపం, ఉపనయనాదరభ్యగాయత్రీమధీ
యానస్యత్తిరాత్రంప్రజాపత్యం, వ్రతాన్యాచరతస్సంపత్సరంబ్రాహ్మ్యం, వేదగ్రహేన్ద్రబృహ-వైష్ణికం,ఎతాఃబ్రహ్మ
చర్యాశ్రమవృత్తయః, వార్తాఅనిషిద్ధకృష్యాదివృత్తిః, సంచయోయావజ్జీవనంవృత్తిః,శాలీనమయాచితవృత్తిః,శిలంకణికా
ద్యార్జనం-ఉచ్ఛాఃకణశలదానం, ఉభయమేకావృత్తిః,ఏకవచనమార్షం, సమాహారద్వద్వేతుపుంస్తవమార్షంవేదితవ్యం, ఎ

తే గృహే-గృహశ్రమవృత్తయశ్చత్యర్థః ॥ ౪౨ ॥ వనస్థితాశ్చతుర్విధా ఇత్యాహ ॥ వైఖానసా ఇత్యాదినా ॥ వైఖానసాః
అకృష్టవచ్యాశిసః-వాలఖిల్యాః లభ్యేన వెన వెలన్నా ద్యైపురాణపరిత్యాగినిః , ఉదుమ్బరాః ప్రాతరుత్థాయయాందిశం ప్రథమం
పశ్యన్తి తతః పూత్రైః ఫలాదిభిర్జీవన్తః , ఫేనపాః స్వయంజీర్ణాశిసః, వనె, ఏతే వనవాసిన ఇత్యర్థః , తుర్వాశ్రమస్థానామపిచాతు
ర్విధ్యాహ ॥ న్యాస ఇతి ॥ కుటీచకః స్వాశ్రమధర్మప్రధానః-బహూదకః కర్తృపన ర్జనీకృత్యజ్ఞానప్రధానః , హంసోజ్ఞానా
భ్యాసనిష్ఠః , నిష్క్రియః పరమహంసః ప్రతత్త్వః , ప్రవృత్తిధర్మహీనత్వాన్నిష్క్రియ ఇత్యుక్తం , నతునివృత్తిధర్మరాహి
త్యమప్యనోచ్యతే , విద్యాజ్ఞత్యైవతస్యావశ్యమనువర్తనీయత్వాత్-న్యాసే-ఎతేసంన్యాసాశ్రమేస్థితాః ॥ ౪౩ ॥ నయా
దీనాం పూర్వోత్పత్తిక్రమేణోత్పత్తిమాహ ॥ ఆస్మిత్తుకీతి ॥ ఆత్మానాత్మవివేకవిద్యా మోక్షఫలా , త్రయీకర్తృవిద్యా స్వగ్నా
దిఫలా, వా రాకృష్ట్యాదిరూపాజీవనఫలా, దణ్డినీతిరర్థఫలా ॥ అధవ్యాహృతీనాం క్రమమాహ ॥ ఎవమితి ॥ ఎవంపూర్వాదిముఖ
క్రమేజ్జైవ, వ్యాహృతయశ్చాసన్నిత్యర్థః-ఘోర్భవస్సు వరితివ్యస్తా స్తిసోగ్రవాహృతయః, సమస్తావతుర్థవ్యాహృతయః , తథా
చాహశ్వలాయనః ॥ ఎవం వ్యాహృతయః పోక్తావ్యస్తాస్సమస్తా ఇతి, యద్వా, మహా ఇతి చతుర్థవ్యాహృతిః ॥ తథాచక్షుతిః
“ఘోర్భవస్సు వరిత్యేతా స్తిసోగ్రవాహృతయః , తాసాముహస్తే తాంచతుర్థం , మహాచమస్యః ప్రవేదయతే , మహా ఇతి, ఎ
వం ముఖోత్పన్నానాం పూర్వాదిముఖక్రమమభిధాయాధాన్యేభ్యో పిశరీరదశేభ్యో-న్యేషాముత్పత్తిమాహ ॥ ప్రణవోయ
స్యదహిత ఇత్యాదినా ॥ యస్య బ్రహ్మణః , దహితః హృదయాకాశాత్ , ప్రహవతన ॥ ౪౪ ॥ తస్య బ్రహ్మణః , లోమ
భ్యః , ఉష్ణిగాభ్యం ధన్ద ఆసీత్ , అక్షరాణామియతాః ధన్దః , విభోర్భృహ్మణః-త్వచః-గాయత్రీధన్దః, మాంసాత్త్రిష్టుప్-స్నుతః
స్నాయోః , అనుష్టుప్-ప్రజాపతేః అన్ధః జగతీ ॥ ౪౫ ॥ మజ్జాయాః పక్షిః ఉత్పన్నా, పాణిణః పాణాత్ , బృహతీ అభ

గృహే ॥ ౪౨ ॥ వైఖానసావాలఖిల్యైదుమ్బరాః ఫేనపావనైః । న్యాసే కుటీచకః పూర్వం బహూదోహంసని
ష్క్రియా ॥ ౪౩ ॥ ఆస్మిత్తుకీత్రయీవారాదణ్డినీతిస్తథైవచ । ఎవం వ్యాహృతయశ్చాసన్నిత్యోన్యాయస్యదహి
తః ॥ ౪౪ ॥ తస్యోష్ణిగాసీల్లోమభ్యో గాయత్రీచత్వచోవిభోః ॥ త్రిష్టుప్తాంసాత్సుతో-నుష్టుప్తావ్యస్యప్ర
జాపతే ॥ ౪౫ ॥ మజ్జాయాః పక్షిరుత్పన్నా బృహతీ పాణితో-భవత్ । స్పర్శాస్తస్యాభవజ్జీవః స్వరూపేహ
ఉదాహృతః ॥ ౪౬ ॥ ఉష్ణాణ్యద్వియాణ్యా హురస్తస్థాబలమాత్మనః । స్వరాస్సప్తవిహారేణభవన్తిస్తప్రజా
పతే ॥ ౪౭ ॥ శబ్దబ్రహ్మత్వనస్తాతవ్యక్తావ్యక్తాత్మనః పరః । బ్రహ్మచాభాతివితతోనానాశక్త్యుపబృంహితః ॥
తతో-పరాముపాదాయససర్గాయమనోదధే ॥ ౪౮ ॥ ఋషీణాం భూరివీర్యాణామపి సర్గమనిస్తృతమ్ । జ్ఞా

వత్-తస్య బ్రహ్మణః, జీవః స్పర్శాః, కారణశబ్దః కార్యే ఉపచరితః , ఎవమగ్రహిదహః స్వరః, దేహాత్స్వర ఉత్పన్నః ॥ ౪౬ ॥
ఇన్ద్రియాణి ఇన్ద్రియేభ్యః ఉష్ణాణి, అత్మనో బ్రహ్మణః, బలం అస్తస్థాతస్సాత్మై ఉత్పన్నా ఇత్యర్థః “కాదయోమావసానాస్స
ర్శాః, అచస్సర్శాః, శవసహా ఉష్ణాణి, యరలవా అస్తస్థా, ఇతివైయాకరణోక్తరీత్యాస్పర్శాదయశ్చబ్దాః ప్రయుక్తాః, ప్ర
జాపతే , ర్విహారేణ కీడయా , సప్తస్వరౌషడ్జ ఋషభగాన్ధారమధ్యమపఞ్చమధై వతనిషాదాః . భవన్తిస్తాభవస్సత్వ
ర్థః ॥ ౪౭ ॥ ఎవం వర్ణానాముత్పత్తిమభిధాయాథతస్సాదేతద్భ్రష్టానామరూపమన్నంచజాయత ఇతి శ్రుత్యుక్తరీత్యాశ
బ్దార్థరూపప్రపఞ్చాత్తక్రబ్రహ్మణి అర్థయావస్య బ్రహ్మణోదేవాదిరూపేణయథావితతత్వమేవం బ్రహ్మణ ఉత్పన్నాకారాది
వర్ణసంఘాతాత్మకశబ్దబ్రహ్మణోపివితతత్వమస్తీత్యాహ ॥ శబ్దబ్రహ్మత్వన ఇతి ॥ శబ్దాత్మకం బ్రహ్మ ఆత్మాశరీరం యస్య, తస్మా
చ్ఛబ్దబ్రహ్మభివ్యక్తిస్థానస్య తచ్చరీరత్వాచ్ఛబ్దబ్రహ్మపితచ్చరీరమేవైత్యభిప్రాయేణ శబ్దబ్రహ్మత్వన ఇత్యుక్తం , వ్యక్తావ్య
క్తాత్మనః చతుర్ముఖశరీరేపితతుర్వింశతితత్వసంభవాద్వ్యక్తావ్యక్తత్వం, ఎవంభూతాచ్ఛతుర్ముఖాత్ , హేతాత , పరః అ
ర్థాత్మకాదన్యః, బ్రహ్మశబ్దాత్మకో బ్రహ్మపి, వితతః శ్రుతిస్మృతిహిసాదిరూపేణ ప్రకృతిప్రత్యయపదవాక్యాదిరూపేణ తత్తద్భా
షామూషేణ చవిస్తృతః - నానాశక్త్యుపబృంహితః అత్ర శక్తిశబ్దేనాన్తోపమానసామర్థ్యరూపాభిధాలక్షణాగాణ్యాదిరూ
పావృత్తయ ఉచ్యతే-నానాశక్తిభిః అభిధాదిభిః-ఉపబృంహితః ॥ ౪౮ ॥ వర్ణస్వరసగ్గానస్తరంకిమకరోదిత్యత్రాహ ॥ త
త ఇత్యర్థేన ॥ శబ్దబ్రహ్మత్వకతన్వాః - అపరాంతనుం - ఉపాదాయస్వీకృత్య - సృష్ట్యర్థం మనోదధేభృతవా ॥ మనసాలచి
న్ద్రయదిత్యర్థః ॥ ౪౯ ॥ కేయమపరాతనుః - యాముపాదాయమనోదధే - కీదృశీవాసాచి నైత్యపేక్షాయాం “ ఋషీ
ణామిత్యాదినా , స్త్రీయాసీచ్చతరూపాభ్యత్య నైవతత్ప్రపఞ్చయతి - తావచ్చిన్తాప్రకారమాహ ॥ ఋషీణామితి ॥ భూరివీ
ర్యం ప్రజనససామర్థ్యం యోషాం - తేషామపి ఋషీణాం - సర్గమనిస్తృతం - జ్ఞాత్వా దృష్ట్వా - తద్వృద్ధయే సర్గమృద్ధయే-

ప్రతితి | ప్రియ ప్రతోత్తానపాదాపుత్రా , ఆకూతిదేవహూతిప్రమాత్యాభ్యాస్తీ స్రుకన్యాశ్చ అజీజనదితిపూర్వై ణాన్వయః || ౫౫ || ఋచయేరుచ్యాభ్యాయమునయే, ప్రథమాం, కర్దమాయమభ్యసూం, దేవహూతిం, దక్షాయప్రసూతిం, అదాత్ దత్తవాక్, యతఃయాభ్యః ఆకూత్యాదిభ్యః, ఉత్పన్నాభిః ప్రజాభిః, కృత్సంజగత్, ఆపూరితం, బహుసంతానకర్తృకన్యాశ్చ త్యర్థః || ౫౬ || ఇతిశ్రీమద్భాగవతచంద్రీకాభ్యాం శ్రీభాగవతవ్యాఖ్యానాంతృతీయస్కంధేద్వాదశోఽధ్యాయః ||
ఎవమతీతాధ్యాయా నైసహజానైర్కనార్జన్యనితచ్ఛరితైచసంగ్రహేణాభిహితై - స్వాయంభువఃస్వ రాట్మమహత్త్వ
నఇతివిశేషణసూచితత్వచ్చరితవిస్తారవినిత్యయావిదురఃపృచ్ఛతీత్యాహకుకః || సితమ్యతి || వదతఃగదతః - మునఃమైత్రేయస్య - పు
ణ్యతమాంవాచం - నిశమ్యత్రుత్వా - హేన్యపరాజక్ - కౌరవ్యోవిదురః - వాసుదేవకథాయాంఆదృతః - కర్తరిక్తః - ఆదర
ణయుక్తః - భూయఃపునః - పప్రచ్ఛపృష్టవాక్ || ౧౧ || విదురప్రశ్నప్రకారమేవాహ || సహఇతితిభిః స్వయాంభువఃబ్ర
హ్మణః - ప్రియఃపుత్రః - పుత్రాణాంమధ్యాయంనిరతిశయప్రీతివిషయఇతిభావః - సమ్రాట్ సార్వభౌమః - సఃస్వాయంభు
వఃమనుః, ప్రియాంపత్నీంశతరూపాం, ప్రతిలభ్యలభ్యా, తతఃకిమకరోత్, సౌమునైమైత్రేయః || ౧౨ || ప్రకృతమనుసగ్రప్రశ్నం
విహాయకిమితిమనుచరితంపృచ్ఛసీత్యాశక్త్యాంనిరాకుర్వత్ పృచ్ఛతి || చరితమితి || హేసత్తమ , ఆదిరాజస్యతస్యరాజవైర్హ
నోశ్చరితం, శ్రద్ధధానాయశ్రద్ధతే, మేమహ్యం, బ్రూహికథయ, హీయస్తాత్, అసౌమనుః , విష్వక్సేనాశ్రయఃవిష్వక్సేనో
హరిస్సేవాశ్రయాయస్యతతోక్తః, భగవద్భక్తత్వాత్తచ్చరితమవశ్యంశ్రోతవ్యమితితచ్ఛరితంప్రప్తవ్యమేవేతిభావః || ౧౩ ||
నన్వేవంతర్హిసాక్షాద్భగవచ్ఛరితమేవప్రప్తవ్యంకింభాగవతచరితానుప్రశ్నేనైత్యాశక్త్యాహ || శుతస్యతి || సుచితశ్రమస్య

సుచిరం శ్రమాయస్మి కృతస్య చిరకాలపరిశ్రమాంతస్య పుంసాం . శ్రుతస్య అధ్యయనస్య అర్థః ప్రయోజనం సూరిభిః విద్వద్భిర
యమే వెతి . ఈడితస్మై తః కింతత్ యత్సూరిభిః డితమిత్య త్రాహి . యేషాం హృదయేషు ముకున్దపదారవిన్దం హృ
భాగవతానాం గుణానుశ్రవణమిత్యుత్తదిత్యర్థః . భగవద్గుణవద్భాగవతగుణా అపి శోతవ్యా ఏవేత్యభిపాయః || ౪ ||
ఏవం వై దురికప్రశ్న మాశ్రుత్య మునీరభ్యభాషతే త్యాహ శుకః || ఇతి || ఇతి ఉక్తప్రకారేణ బ్రహ్మణం పృచ్ఛన్తం , విసితం
వినయాది సంపన్నం , సహస్రశీర్షః పరమపురుషస్య “ సహస్రశీర్షాపురుష ” ఇతి శ్రుతేః చరణౌ ఉపధీయే తె అస్మిన్నితి చరణో
పధానం భగవత్పదవీతం , భగవత్ప్రియోఽసౌ విదురః . అతః స్తస్య శిరస ఉపరిభాగవాత్ శ్రీపాదౌ ప్రసారయతీత్యర్థః . ఎవం
భూతం విదురం ప్రతిమునిర్వైత్రేయః . అభ్యవష్ట అభ్యభాషత కథం భూతః . భగవత్కథాయాం . ప్రణీయమానః ప్రవర్త్య
మానః అత ఏవ ప్రహృష్టాని ఉదభి తానిరోమాణీయస్య సతతోక్తః || ౫ || అభిభాషణమేవాహ యదేత్యాచినా యదా
స్వభార్యయా శతరూపయా సహ . యంస్వా యంభువోమనురుత్పన్న - స్తదా యంమనుః ప్రణతః స మో భూత్యాప్రాజ్ఞ
లిరేనం వేదగర్భం బ్రహ్మణం వతి అభాషత || ౬ || త్వమితి || సర్వేషాం భూతానాం త్వమేక ఎవ పితాజన్తకృ - ద్వృత్తి
దఃపోషకశ్చ అతో యద్యత్య న్యా పెతూనా స్తి . తథాప్యస్తాకం , తె శుశ్రూషాపరిచర్యా . కెనకర్తృణాభవేత్ తద్విధేహీ
త్యుత్తరేణాన్వయః హేతూద్య . ఆత్మశక్తిమత్య శక్త్యనురూపేషు కర్తృసుమధ్యే . యత్యుతే యస్మిన్ కర్తృణి కృతేన తియ

తస్య పుంసాం సుచిరశ్రమస్య నన్వ జ్ఞాసా సూరిభిః డితోఽర్థః | తత్తద్గుణాను శ్రవణం ముకున్దపదారవిన్దం హృ
దయేషు యేషామ్ || ౪ || శ్రీశుక ఉవాచ || ఇతి బ్రహ్మణం విదురం విసితం సహస్రశీర్షశ్చరణోపధానమ్ | ప్రహృష్ట
రోమాభగవత్కథాయాం ప్రణీయమానోమునీరభ్యచష్ట || ౫ || శ్రీమైత్రేయ ఉవాచ || యదా స్వభార్యయా సా
కంజాతస్వా యంభువోమనుః | ప్రాజ్ఞలిః ప్రణతశ్చేదం వేదగర్భమభాషత || ౬ || త్వమేవ యోగోభూతానాం
జన్తకృద్వృత్తిదఃపితా | అథాపి నః ప్రజానాం తెశుశ్రూషా కెనవాభవేత్ || ౭ || తద్విధేహీనమ స్తుభ్యంకర్తృ
స్వీద్యాత్మశక్తిమ్ | యత్యుతేహియశోవిష్వగముత్రచభవెదతి || ౮ || బ్రహ్మేవాచ || పీతస్త్వభ్యమహం
తాతస్వ స్తిస్తాద్వాంక్షితీశ్వర | యన్నిర్వ్యభి కెనహృదా శాధిమత్యాత్మ నార్పితమ్ | ౯ || ఎతావత్యాత్మజైర్ధి
రకార్యాహ్యవచిర్గురౌ | శక్త్యాప్రమ తైర్గుహ్యతసాదరంగతమత్సరైః || ౧౦ || సత్వమస్యామపత్యానిస
దృశాన్యాత్మవోగుణైః | ఉత్పాద్యశాసధర్మైణగాంయజ్ఞైః పురుషంయజ || ౧౧ || పరంశుశ్రూషణం మహ్యం
స్యాత్ప్రజారక్షయన్మప | భగవాం సైప్రజాభర్తుర్హృషీకేశోఽనుతుష్యతి || ౧౨ || యేషాం సతుష్టోభగవా
న్యజ్జలిగ్గోజనార్దనః | తెషాం శ్రమోహ్యపార్థాయయదాత్మానాదృతస్త్వయం || ౧౩ || శ్రీమనురువాచ || ఆదె

త్యుత్యైతిపాతాన్తరం , తదాప్యయమేవార్థః ఇహస్మిన్ కలోక విష్వక్ సర్వత్రచయశః అముష్మిన్ పరలోకే . గతిశ్చభవేత్ -
తద్విధేహీత్యన్వయః || ౭ || ౮ || ఏవం మనునాపృష్టో బ్రహ్మహ || పీత ఇతి || హేతాత-తుభ్యమహం పీతః ఖీతీశ్వర-వాం
యువయోః స్వస్తి - స్తాత్ భూయాత్ - కుత ఏతత్త్రతాహ || యద్యస్తాన్నిర్వ్యభి కెననిర్దుష్టేన హృదామనసా-మా-మాం-శా
ధిలంశిక్షయేతి ఆత్మనాన్వయమేవార్పితం ఆవేదితమ్ || ౯ || హేధీర-గురాపితరి, ఆత్మజైః పుత్రైః , ఎతావతీ-అపచి
తిః పూజా-కర్తవ్యా . కియతీ చాసౌ అపచితిః-యాకర్తవ్యత్యైనచోద్యత ఇత్యత్రతాహ శక్త్యితి | అప్రమ తైః నిర్మత్సరైః శక్త్యా
శక్త్యనురూపేణ సాదరంగృహ్యత-ఆజ్ఞేతి శేషః యథాశక్తిపితౄణాం హ్యత్యైతావత్యైవపితరిశుశ్రూషేత్యర్థః || ౧౦ ||
తర్హికావాపితు స్తవాజ్ఞాయా-మయాకర్తవ్యాచోద్యత ఇత్యత్రతాహ || సత్వమితి || సఃమచ్ఛరీరాదుత్పన్న స్త్వ-మస్యాం స్వమ
హిష్యాం ఆత్మనస్తవ-గుణైస్సదృశాన్వపత్యాని-ఉత్పాద్య - గాంభూమిం-ధర్మైణ-శాసఅనుశిక్షస్వ - యజ్ఞైః పురుషంపరమ
పురుషం-యజ ఆరాధయ-ఇదమేవమహ్యం పరంశుశ్రూషణంస్యాత్ || ౧౧ || అనెనభగవానపితుష్యతీత్యాహ || హేన్మ
ప-ప్రజారక్షయ - భగవాన్ హృషీకేశః - ప్రజాభర్తుస్యై - ప్రజాభర్తృతుభ్యమిత్యర్థః - ప్రజారక్షయేతివాన్వయః | అనుతు
ష్యతిసంతుష్టోభవతి || ౧౨ || కింభగవత్సంతోషేణేత్యత్రాహ || యేషామితి || యజ్జలిగ్గః యజ్ఞ మూర్తిః - సనాతనోభగ
వాన్ - యేషాం సతుష్టః - టేషాం శ్రమః అపార్థాయసిన్ప్రయోజనాయ - భవతీత్యర్థః | యత్ యతః - ఆత్మాభగవాన్ - స్వ
యం-నాదృతే ఉపేక్షిత ఇతియావత్ || ౧౩ || ఎవమన్తోమనుకిమువాచేత్యత్రాహ || ఆదేశ ఇతి || హేల మీవసూదనపాప

నాశన - భగవత స్తవ - ఆదేశేఽజ్ఞాయాం - వ రైయ - కింతు మోక్షభో ప్రజానాం - మమచ-ఇహ అస్మి క్షలో కృష్ణానం నివాస
స్థానం - అనుజానీహి అనుజ్ఞాపయ - ప్రదర్శయేత్కర్తః * ౧౦౮ || * ననుభూమి రెవ సర్వభూతానాం స్థానం - కిముచ్యతే స్థా
నమనుజానీహి తిత త్రాహ || యదితి || సర్వసత్త్వానాం సర్వభూతానాం - యదోకః స్థానం - సా-స్థానభూతా - మహీభూ
మిః - మహామ్భసి మహాతిజల - మగ్నా న్దగతా - ఆసీత్ - అ తోఽస్యాః దేవ్యాః - భూమే-రుద్ధరణ - యత్నః - మోదవ-విధీ
యతాం క్రియతామ్ * ౧౦౯ || * ఏవముక్తో బ్రహ్మ కిమకరోదిత్య త్రాహ || పరమెష్టితి || పరమెష్టి బ్రహ్మ తదా, అపాం మధ్యే,
అసన్నాం నిమగ్నాం, గాం అవేత్యజ్ఞాత్వా, ఏనాం భూమి, మహం, కథం సమున్నేష్యే ఉద్ధరిష్యామి, తిధియా, చిరందధ్యాచిన్త
యామాన * ౧౧౦ || * చిన్తామేవ ప్రపన్నయతి || పీతమితి || సర్వం కృత్స్నం, జలం ప్రాలయకం జలం, మయా, పీతం-తతః స్మ
రివీచ-నివేశితాస్థాపితా - తతోదేవాసురాదీః ప్రజాః - మేమమ-స్పృశతస్సతః-వాద్భిః జలైః - స్థావ్యమానాని మజ్జమానానా-ర
సాం రసాతలం-గతా ప్రాప్తా * ౧౧౧ || ౧౧౨ || * అథ అనన్తరం-సర్గ-యోజితైః ప్రయుక్తైః-అస్మాభిః-కిమనుష్ఠేయం కిం విధేయం-
యస్య భగవతో-హృదయాత్సంకల్పాత్ - అహ-మానం ఉదభూవం-సతః శోభగవాన్ - మే-విదధాతు అనుష్ఠేయం సంపాద
యతు * ౧౧౩ || * చిన్తాం నిగమయన్ వరాహావతారం ప్రస్తోతి || ఇతితి || ఇతి ఉక్త రీత్యా - అభిధ్యాయతశ్చిన్తయతః-బ్రహ్మ
ణో-నాసావివరాత్ నాసికావివరాత్ - వరాహతోకః వరాహపోతః-అఙ్గుష్ఠపరిమాణః - ప్రాతిపదికా ర్థేనః - నిరగాత్ నిర్గ
తోభూత్ - హే అనఘవిదుర - నచా ననచతుర్ముఖ ఏవ వరాహరూపోఽభవదితి శక్య-నీయం-తర్క-యామానచిత్రధా , కిమేత

శేహం భగవతో వ రైయ మివ సూదన । స్థానం త్వహం నుజానీహి ప్రజానాం మమచ ప్రభో ॥ ౧౦౮ ॥ యదోకస్స
ర్వసత్త్వానాం మహీమగ్నా మహామ్భసి । అస్యా ఉద్ధరణేయతో దేవ దేవ్యా విధీయతామ్ ॥ ౧౦౯ ॥ మైత్రేయ ఉవా
చ ॥ పరమెష్టిత్వ పాం మధ్యే తదాఽఽసన్నా మవేత్య గామ్ । కథమేనాం సమున్నేష్య ఇతి దధ్యాధియాచిరమ్ ॥ ౧౧౦ ॥
పీతం జలం మయా సర్వం పృథివీచనివేశితా । ప్రజాదేవాసురపితౄన్న సుష్యాన్ పశుపక్షిణః ॥ ౧౧౧ ॥ సరీస్పపాన్
గాన్నా గాఽభూతాన్ సృచ్చా వచానిచ । స్పృశతో మక్షీతిర్వాద్భిః స్థావ్యమానారసాంగతా ॥ ౧౧౨ ॥ అథాత్ర కి
మనుష్ఠేయమస్మాభిస్సర్గయోజితైః । యస్యాహం హృదయాదాసం సతః శోవిదధాతుమే ॥ ౧౧౩ ॥ ఇత్యభిధ్యాయ
తో నాసావివరాత్సహసాఽనఘ । వరాహతోకో నిరగాదఙ్గుష్ఠపరిమాణతః ॥ ౧౦ ॥ తస్యాభివశ్యతః ఖన్ద్యక్షణేన
కిల భారత । గజమాత్రః ప్రవవృధేతదద్భుతమివాభవత్ ॥ ౧౧ ॥ మరీచి ప్రముఖైర్విప్రైః కుమారైర్మననాసహ ।
దృష్ట్వా తత్సౌ కరం యావంతర్క-యామానచిత్రధా * ౧౧౨ ॥ కిమేతత్సౌ కరవ్యాజం సత్త్వం దివ్యముపస్థితమ్ । అ
హే బాబతా శ్చర్యమిదం నాసాయామేవినిస్సృతమ్ ॥ ౧౩ ॥ దృష్ట్వాఽఙ్గుష్ఠశిరోమాత్రః క్షణాద్దణ్డిలామయః । అ
పిన్వీద్య గవా నేషయజ్ఞో మేభేదయన్తనః ॥ ౧౪ ॥ ఇతి మిమాంసత స్తస్య బ్రహ్మణస్సహసూనుభిః । భగవాన్ య
జ్ఞ పురుషో జగర్ణా గద్గ్రసన్నిభః ॥ ౧౫ ॥ బ్రహ్మణం హర్షయామానహరిస్తాంశ్చ ద్విజోత్తమాన్ । స్వగర్జితేన కకు

త్సౌ కరవ్యాజం సత్త్వం దివ్య, మితి వతుర్ముఖేనా ప్యజ్ఞాయమానతయా విచారితత్వవచనాత్ * ౧౦౮ ॥ * తస్య చతుర్ముఖస్య-అ
భివశ్యతస్సతః-సూక్ష్మ-వరాహః - ఖన్దః ఆకాశే స్థితస్సన్ - క్షణేన-గజమాత్రః-గజపరిమాణః - ప్రవవృధే-తదత్పత్తి-రాకా
శాశోహణం-వృద్ధిశ్చైత్యేతత్ - పశ్యతామాశ్చర్యమివాభూత్ - ఇవశ ధేనపశ్యతామేవాశ్చర్యం - నతు భగవతో వరాహ
స్మృతిసూచితమ్ * ౧౦౯ ॥ * తతో మరీచి ప్రభృతిభిః పుత్రై గ్రికుమారై స్సనకాదిభి-ర్మననాసహ-తత్సౌ కరం వారాహం-యా
వం-దృష్ట్వా-బ్రహ్మ - చిత్రధాబహుధా-తర్క-యామాన * ౧౧౦ ॥ * తర్క-మేవ ప్రపన్నయతి || కిమితి ద్వాధ్యాయమ్ || దివ్యంది
విభవందివ్యం - పరమవ్యోమనిలయం-సత్త్వం శుద్ధసత్త్వమయం-పరబ్రహ్మ , సూకరవ్యాజం సూకరః-వ్యాజః ఖన్ద్యక్షణేన-యస్య-
తదేత-దుపస్థితం-కింశస్తో విచారద్యోతకః - మేమమ-నాసాయా-ఇదం వారాహరూపం-వినిస్సృతం-వినిర్గతం - అహే బాబతా
శ్చర్యమ్ * ౧౧౧ ॥ * అఙ్గుష్ఠస్య శిరః ఉద్ధర్షం పర్వతదేవమాత్రా ప్రమాణం యస్య సః-ప్రథమందృష్టః , పశ్చాత్త ణేన, గణ్డిశి
లామయః సూలపాహాణమాతో-దృష్టః , యజ్ఞః విష్ణుః-యజ్ఞో వై విష్ణు , రితి శ్రుతేః , మేమనః-భేదయన్ గజరూపతిరోధాసేన
మోహయన్ -ఎష-భగవానపిన్వీత్ - ఎష వరాహమూర్తిర్భగవానపిన్వీత్ - అపిన్వీచ్ఛబ్దః సమ్భావనాయాం , భగవాన్ స్వా
దిత్యర్థః * ౧౧౨ ॥ * తర్క-ముపసంహరన్ వారాహతనోర్భగవతశ్చ రిత్రం సంగ్రహేణాహా । యావదధ్యాయపరిసమాప్తిః
ఇతితి || ఇత్యుక్త రీత్యా , సూనుభిర్మనాద్విభిస్సహ-తస్య బ్రహ్మణః-మిమాంసత స్తర్క-యతస్సతః - అగద్గ్రసన్నిభః-గీర్దగ్రసద్భ
వో-భగవాన్ య జ్ఞపురుషః అగర్జిత * ౧౧౩ ॥ * బ్రహ్మణమితి || సవిభుర్భగవాన్ -హరిః-కకుభః దిశః-ప్రతిస్వనయతా ప్రతిష్ఠ

నయతాగర్హితేన-బ్రహ్మణం - తాంశ్చద్విజౌత్తమాః-ప్రహర్షయామానః || ౨౬ || నిశమ్యైతిమాంయామయసూకరస్య
శ్చర్యప్రచురసూకరతనో - ధ్నుర్ధురితం-తజ్జాతీయానుకారఘ్నురితధ్వనిం-పశమ్య - తేజనస్తపస్సత్యలోకనివాసినః-జనస్తపశ్చ
త్యత్రనుదాగమతర్హః - మునయః-కథంభూతంఘ్నురితం-స్వభేదక్షపిష్ట - ప్వేషాంస్వపంబన్ధిసాం-యఃఖేదః-తంక్షపయతి-త
చ్ఛేలం-అత్తీయదుఃఖనిరసనస్వభావం - తెమునయః-పవిత్రైస్త్రైభిఃఋగ్యజాస్సామసూక్తైః , అగృణన్స్త అస్తువత్ఖలు-త
ఇతిపునరుక్తిఃప్రసిద్ధిభ్యాపనాయ || ౨౭ || తేషామితివేదవితానమూర్తిఃవేదైర్వితన్యతఇతివేదవితానః , వేదవిహితా
యజ్ఞః - సవమూర్తిర్యస్య - సభగవాః-తేషాంసతాంమరీచ్యాదీనాం-అత్తనోయగుణాఃకల్యాణగుణాఃతాననువదతీతిత-
ద్యృష్టావేద-మవధార్యశ్రుత్వా - ఛూయః-వినద్యఘ్నురితంకృత్వా - విబుధానాంబ్రహ్మాదీనాండయాయుశ్చైయసే- జల-
మావివేశ-కథంభూతః - గజేన్ద్రస్యవలీలాయస్యసః || ౨౮ || పునఃకథంభూతోవివేశేత్యపేక్షాయాముత్తిప్రఇతిద్యా
భ్యాంవిశినష్టి , ఉత్తిప్తఃవాలఃపుచ్చంయెన ఖచరఃఆకాశచారీ-కలోరాఃకతినాః - సటాఃకంధరస్థాఃకేశాః-తావిధున్వత్క
మ్యయః-ఖరాణిరోమాణియస్యాంసా - త్వక్యస్యసః-ఖురైరాహతాన్యభ్రాణియనసః-సితేదంష్ట్రైయస్యసః-ఈషానిరీ
క్షణమేవజ్యోతిరాలోకోయస్య - ప్రకాశమాననైత్యత్యర్థః-మహీధ్రఃమహ్యఃఉద్ధర్త-భగవాన్బభాసే || ౨౯ || కించ-
క్రొదాపదేశఃవరాహచ్చ - అతస్స్వయమధ్వరాజ్లోప-పశురవ-ఘ్రాజిన-పృథ్వీఃపదవీం-జిఘ్రాఅవ్వేషయన్నివేత్య
ర్థః-కరాశేభయంకరేదంష్ట్రైయస్యతథాభూతో - పృక్తరాశద్వగ్భ్యాంసౌమ్యదృష్టిభ్యాం - గృణతఃస్తోత్రాన్వప్రా-నుద్వీ
త్యుడార్ధ్వంవీత్య - కం-జలమావిశత్ || ౩౦ || తదానీంతనంసముద్రధ్వనిమాత్రేక్షతే || సవశైతి||సః-ఉదన్వాన్సముద్రః-

భఃప్రతిస్వనయతావిధుః || ౩౧ || నిశమ్యతేఘ్నురితంస్వభేదక్షపిష్టమాయామయసూకరస్య | జనస్తపస్సత్య
నివాసినస్తైత్రిభిఃపవిత్రైర్మునయోఽగృణన్స్త || ౩౨ || తేషాంసతాంవేదవితానమూర్తిర్యష్టపధార్యత్సగు
ణామవాదమ్ | వివద్యఘాయోవిబుధోదయాయగజేన్ద్రవలీలజలమావివేశ || ౩౩ || ఉత్తిప్తవాలఃఖచరఃకలోర
సటావిధున్వ న్ధరోమశత్వక్ | ఖరాహతాభ్రాస్సితదంష్ట్రఈషాజ్యోతిర్భభాసేభగవాన్మహీధ్రః || ౩౪ || ఘ్రా
జేనపృథ్వీఃపదవీంవిజిఘ్రావోగ్రదాపదేశస్వయమధ్వరాజః | కరాశదంష్ట్రైః పృక్తరాశద్వగ్భ్యాము
ద్వీత్యవిపాస్సగ్భితోఽవిశత్ || ౩౫ || సవశైతి||సః-ఉదన్వాన్సముద్రః | ఉత్సృ
ష్టదీర్ఘార్థిక్రైరివారవ్యక్తోశయజ్ఞేత్వరపాహిమేతి || ౩౬ || ఖురైఃక్షురప్రైర్దరయంస్తదాప ఉత్పారపా
రస్త్రైవరూరసాయామ్ | దదర్శగాంతత్రసుషుప్సరగ్రయాంజీవధానీంస్వయమభ్యధత్ || ౩౭ || స్వదంష్ట్ర
యోద్ధృత్యమహీంవిలగ్నాంసఉత్థితస్సం రురుచేరసాయాః | తత్రాదిదైత్యంగదయాపతన్తంసునాభసందీపి

వజ్రకూటోవజ్రపర్వత - స్తవ్యదక్ష్ణంయ-ద్భగవత-స్తస్యనిపాతవెగనవిశీర్ణావిలులితాకుక్షీర్యస్యసః - అతపవ-ఆర్తఇవ-స్త
వయత్శబ్దంకుర్వత్-భోయజ్ఞేత్వర - మాంపాహిమాభిన్ధిత్యేవం-చుక్రోశ|| ౩౮ || రసాదృశ్యమాహ| ఉత్సృష్టాఃప్రసారితాఃదీ
ర్ఘాడార్తయవఃసుజాః-తైర్విశిష్టః || ౩౯ || జలంప్రపిష్టభగవాన్కిమకరోదిత్యత్రాహ || ఖురైరితి|| త్రిపరుఃత్రిణిపరూం
షి-సవనాత్కానిఃపర్వాణియస్యత్రిపరుః , యద్వా , త్రిణిపరూంషి రేఖాఃకకుత్స్థతేయస్యత్రిపరుః-ఉత్పారపారఃఉత్పారశ్చ
సౌపారశ్చ-ఉత్పారఃఉద్వేలఇవపారమతిక్రాంతః , పారఃసంసారాత్పారయతాచేత్యర్థః || ఉత్పారపార , మితిద్వితీయా
వోపిపాతః-తదా-ఉత్పారపారం - దరయన్తిత్రిక్రియావిశేషణత్వేనయోజ్యం-ఉత్పారాణాంపారఘాన్యానాంఅపాంపార
మవసానంయథాభవతితథా - అపఃజలాని-ఖురైః-తదా-దరయత్ విదళయత్-కథంభూతైఃఖురైఃక్షురప్రైఃక్షురప్రాచైః ,
రసాయంరసాతత-గాంభూమిం - దదర్శ - కథంభూతాంగాం-అగ్రప్రళయసమయే-తత్ర-తాస్వప్నసుషుప్సః శిశయిషు
స్సత్-జీవధానీంజీవాఃధీయవైయస్యాం - ప్రాణ్యాశ్రయఃఘాతాం-యాంగాం-స్వయ - మభ్యధత్తఅభిముఖ్యేనదధార-జ
తరేధృతవాన్తామిత్యర్థః || ౪౦ || స్వస్వదంష్ట్రయా-విలగ్నాంమహీం-ఉద్ధృత్య - సభగవాన్-రసాయాఃసకాశాత్ -
ఉత్తితఃసంరురుచే-తత్రాప్యస్మసిగదయా ఆపతన్తంగదాముద్యమ్యఆగచ్ఛన్తం - రుద్ధానంప్రతిబద్ధన్తంఅసహ్యఃవిక్రమాః
యస్యతం-అదిదైత్యంపీరణ్యాక్షంసునాభేనసందీపితఃఉజ్వలత్ - సచాసౌతీవ్రమస్యశ్చ - సభగవాన్-మృగరాట్సింహః -
ఇభమివగజమివ-లీలయా-జఘాసహతవాన్ - యథాగజేన్ద్రఃజగతీంపపాదీధూమింక్రీడయావిభిన్దత్విదారయత్ గృరికయా
అరుణగణ్డతుణ్డోభవతి - తద్వ - తస్యరక్తమేవపశ్యం - తేనాఙ్గితోగణ్డతుణ్డం చయస్య - స-జఘానేతిపూర్వేణాన్వ

|| సా|| ఉత్పారపారంత్రిపరూః

యః ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ తమాలవస్థిలం - సితయాదంతకోట్యాదంష్ట్రాగ్రణ-త్సంమహీం-గజస్యవలీలయా ఉత్తిపమంఉధరస్తం-
 ఈశంభగవస్తం - ప్రాజ్ఞాయ ఆలత్య - అన్య హేవిదుర - విరిభ్య ప్రభృతయః - బద్ధాల్లలయస్సంతః - అనువాకైః - అను
 వాకోవై దికంసూక్తం - తత్సదృశైర్వాక్యైః - ఉపతస్థఃసమిపే స్థిత్యా అభిదధుః, తు వ్యపురత్యర్థః ॥ ౩౫ ॥ త
 ఉపస్థానప్రకారమేవాహ - జితమిత్యాదినా హేఅజిత - తెత్వయా జితంసర్వోత్కర్షణవ ర్జితం-జితంజితమితీసుంభ్రమాద్వీ
 పా-హేయజ్ఞభావన - యజ్ఞైర్భావ్యతేసంభావ్యత ఇతియజ్ఞ భావనః - యజ్ఞా రాధ్యేత్యర్థః "యద్వా" యజ్ఞా భావయతి
 నిర్వర్తయతితితథా - యజ్ఞాధిపతేఇత్యర్థః యద్వా ॥ యజ్ఞైర్భావ్యతేయజ్ఞైర్వయవ త్వేనఉపాస్యతేఇతి - తథేతియావత్ "అ
 తఏవహ్య త్రత్రయజ్ఞావయవాఽభన్తఆదీం స్తదవయవత్వేనకల్పయిత్వా స్తుతిర్వత్వైతే, త్రయాంవేద మయాం - త్రయావి
 హితయజ్ఞ మయత్వేనోపాసనా తదారాధ్యత్వం - యద్వా - త్రయామయత్వంతన్వా జ్ఞేయం-స్వాంస్వ కేయాంతసుం-పరి
 ధున్వతేపరితఃసర్వతఃకమ్పయతే - తుభ్యంనమః-బహుభక్తల్యాణగుణేషుసత్సు-కింవిశేషణతనుపరిధూననమేవస్తూయత ఇత్య
 తాహ ॥ యద్రోమేతి ॥ య-ద్యస్యాంతన్వా - రోమాణి - తేషాంగ రైపురధ్యేషు - ఆబ్ధయస్సమద్రాః - విలిల్వ్యులీనాబ
 భూభుః - అతఇదమిత్యాశ్చర్యమితత-దేవప్రళయస్తూయతఇతిభావః ॥ ఆతఏవ - కారణసూకరాయజగత్కారణభూతాయ
 అపాక్రృతసూకరరూపితే "యద్వా" కారణాత్ శీత్యుద్ధరణ నిమిత్తా - త్సా కరరూపధారిణ ఇత్యర్థః - నహేపాక్రృత
 సూకరస్యేదృశంసామర్థ్యందృష్టమిత్యభిప్రాయః - ఎవంఘాతాయతస్తే-తేనమః ॥ ౩౬ ॥ రూపస్యాపాక్రృతత్వం
 వదన్తు క్తయజ్ఞభావనత్వమేవప్రకల్పయతి ॥ రూపమిత్యాదిభిశ్చతుర్భిః ॥ హేదేవ-యదధ్వ రాత్వకంతవయావం - తదేత
 ద్మమృతాత్వనాండుమృతమఘమలినః ఆత్మమనఃయేషాంతేషా - మయోగినాం - దుర్దర్శనందర్శనావిషయం - పాక్రృ
 తంహిరూపంపాక్రృతమనోగ్రాహ్యం - ఇదంతరూపం - దృశ్య తెత్వగ్ర్యయబద్ధా నూత్ననూత్నదర్శిభిః, ఇత్యా

తతీద్రమస్యః ॥ ౩౩ ॥ జఘానరున్ధానమసహ్యవిక్రమంసలీలయేభంమృగరాడివామృసిః ॥ తద్ర క్తపణాగ్భి-
 తగణ్డతుణ్డోయథాగజేన్ద్రోజగతీంవిభిన్దక ॥ ౩౪ ॥ తమాలస్థిలంసితదంతకోట్యాత్సముత్తిపస్తంగజలీలయా ॥
 పాజ్ఞాయబద్ధాల్లలయోఽనువాకైర్విరిభ్యముఖ్యాఉపతస్థురీశమ ॥ ౩౫ ॥ ఋషయశాచుః ॥ జితంజితం-తేజిత
 యజ్ఞభావనత్రయాంతనుంస్వాం పరిధున్వతేనమః ॥ యద్రోమగ రైషువిలిల్వ్యురబ్ధయ స్తస్యైనమఃకారణసూక
 రాయతే ॥ ౩౬ ॥ రూపంతవైతన్న సుదుష్కృతాత్వనాందుర్దర్శనందేవయదధ్వరాత్వకమ్ ॥ ఛన్దాంసీయస్యత్వ
 చిబ్ధిః ॥ గోమస్వాజ్యందృశిత్యజ్ఞేషుచాతుర్హోత్రమ్ ॥ ౩౭ ॥ స్రు క్తుణ్డఆసీత్సృగ ఈశనానయోరిదోద-రేజవ

దిశుత్యక్తవిధయా - యోగశుద్ధమనోగ్రాహ్యత్వాదపాక్రృతమిత్యర్థః - నన్వయోగిభిరపేతాదాత్వైకై ర్భ్య-గవతోవిభవయా
 వంద్యశ్యతేవ - కథ మేతదుచ్యతే - దుష్కృతాత్వనాందుర్దర్శనమితిఉచ్యతే-నన్వయోగివోభగవతోవిభవయాపమప్రా
 కృతంపభోపనిషన్తయంస్వేచ్ఛయేవోపా త్రమితియథావజ్ఞానై - కింతు - తిత్వ-గాదిసజాతీయంపాక్రృతమిత్యేవజ్ఞానై
 ఆతోనవిరోధః-అత్రయజ్ఞాణానాంఛన్ద ఆదీనాంభగవదవయవత్వేనానుసంధానరూపదృష్ట్యపాసనవిధార్థంపూర్వోక్తయ
 జ్ఞ భావనత్వంయదధ్వరాత్వకమిత్యనూద్యతే, ఇదంఛన్ద ఆదీనాంభగవత్వగాదిత్వరూపణందృష్ట్య పాసనార్థ మేవ " నామ
 బ్రహ్మ మనోబ్రహ్మ" త్యాదివత్-నహేకాలత్రయవ ర్జినాంఛన్ద ఆదియజ్ఞాణానాంసంఘాతస్య తాత్కాలికభగవద్వ రా
 హతనుత్వసంభవః - యద్యపి - భగవతస్సర్వశరీరక త్వాద్యజ్ఞావయవానామపితదక్ల త్వకథనంసంభవతి - తథాపిపాక్రృతా
 నాంయజ్ఞావయవానామపాక్రృతతన్వవయవత్వాసంభవమ - తస్యసర్వశరీరక త్వేనయజ్ఞావయవానాంతచ్ఛరీరత్వేన - ప్ర
 త్యేకమేవయజ్ఞావయవానాంతచ్ఛరీరత్వా తేషాంతచ్ఛరీరావయవత్వకోరనమనుపపన్నమేవ - తస్మాద్దృష్ట్య పాసనవిధాన
 మేవేతిమ స్తవ్యం - అతఏవ-ఛన్దాంసీత్వచి బ ర్హిరోమసు - ఇత్యాది క్వచిద్వ్యుతిరేకనిర్దేశః - క్వచిదగ్ని హా త్రంపర్వణం-ఉ
 పసదఃశిరోధర-మిత్యభేదనిర్దేశోపపన్నః, యస్యతవత్వచిచ్ఛన్దాంసీగాయ శ్రీనిష్ఠుబాదీనియజ్ఞాణానిఛన్దాంసీ, అనన్విత్య
 పక్వప్త క్రియాపదవిపరిణామనాన్వయః, రోమసు, బర్హిఃకుశాః, బర్హిరోమన్విత్య తార్దత్వాద్భ్రలోపఇతిద్విభావక, దృశిర్య
 ష్టే, ఆజ్యం, అఘ్నిషుచాతుర్హోత్రంచతుర్హోత్యశబ్దనాచ్యవనగ్రవేద్యంకర్త ॥ ౩౮ ॥ ॥ స్రుక్ జహూః, తుణ్డేముఖాగ్రః, ఆసీత్ సృ
 వఃఇతరదర్శి, నాసికయా, రాసీదిత్యనువక్తః, ఎవము త్రత్రాహి-ఇడాహవిర్భుతంపాత్రం, ఉదరే, చమసాగ్రహశ్చసోమపా
 త్రాడిచ, తత్ర, నమసాఃకర్ణరధైఃశుకపాత్రం, అస్యముఖే, ఆసీత్, గ్రహః, గ్రహనై, గ్రహ్య తెననతి
 గ్రహనం, ముఖా నర్వ రిచ్ఛిద్రం, తస్మిన్, ఆనక, హేభగవత్, య, దగ్ని హాత్రంఅగ్ని హాత్రనాముంకర్త, తైతవ

ర్వణంభక్షణ, మాసీత్ || ౩౮ || * దీక్షా దీక్షణీయేష్టిః, తవా-నుజన్త, వారంవారమభివ్యక్తిః, ఉపసదః ఉపసదాఖ్యా ఇష్టయః, తవశి
 రోధరంగ్రివా-ప్రాయణీయః ఆరమ్భేష్టిః - ఉదయనీయః అవసానానెష్టిః - ప్రాయణీయోదయనీయాదంష్ట్రేయస్య సత్త్వం - ప్రవ
 ర్గ్యః మహావిదః-జీవాన్మనీత్ - సభ్యో హేమామరహితోఽగ్నిః - అవసభ్యః ఔపాసనాగ్నిః, తయోర్ద్వంద్వైక్యం క్రతోః క్రతు
 రూపస్య తవ, శీర్ష కంశిరః, చితయః ఇష్టకాబద్ధ నవిశేషాః, తేతవ , అసవః ప్రాణాః || ౩౯ || * సోమ, స్తవరేతః, సవనా
 నిప్రాతస్సవనాదీని, తవ, అవస్థితరవస్థానం, చాల్యాద్యవస్థావా , సంస్థావిభేదాః అగ్నిష్టోమోఽత్యగ్నిష్టోమ ఉక్త్యష్టోదశీవాజ
 పెయోఽతిరాత్రోఽప్తోర్యామ, ఇతిస ప్రసంస్థాభేదాః, తవ, దేహధాతవః, త్వక్ష్మాంసాదిన ప్రధాతవః , సత్రాణిబహుయ
 జమానకానికర్షణి, సర్వాణి, తవశరీరసన్ధ యః, త్వంసర్వయజ్ఞక్రతుః అసోమాః యజ్ఞాః, ససోమాః క్రతవః, తద్దూప స్త్యమి
 త్యర్థః యద్యా, యజ్ఞరూపః క్రతుః, క్రతుశబ్దోఽనుష్ఠేయమాత్రవరః , ఉపాసనెవ్యపిక్రతుశబ్దప్రయోగాత్ , తతశ్చ, యజ్ఞ
 రూపః క్రతుః అనుష్ఠేయంకర్తృయస్యారాధనం, ససర్వయజ్ఞక్రతు స్త్యమిత్యర్థః, ఇష్టిర్యాజమానమనుష్ఠానం , తదేవబద్ధనంమ
 ధ్యకాయప్రదేశోయస్య సత్త్వమిత్యర్థః || ౪౦ || * ఎవంభాగద్వయాత్త కవేదపూర్వ భాగవిహితయజ్ఞతదక్షానిస్తవ్య త్వే
 నప్రకృతభగవద్వరాహతన్వవయవ త్వేనరూపయిత్వాఽధభగవతోభాగద్వ యాత్త కవేదతదుపబృంహణరూపస్త్వతివేద్య
 తావ్రతిపిపాదయిషయాపూర్వ భాగోదితయజ్ఞ తదవయవానాంభగవచ్ఛ రీరతాం తదారాధనరూపతాముత్తరభాగోదిత
 న్యాసోపాసనానాంతత్ప్రసాద హేతు త్వేనతస్యాపిభాగస్యభగవత్పరతాంవవద న్తోనమస్క-ర్వ ని, సమోనమ ఇతి || తేతు
 భ్యం, సమోనమః ఆదరాద్విరుక్తిః యద్యా , పూర్వభాగవేద్యత్వ తదుపబృంహణవేద్యత్వరూపగుణభేదవిశిష్టాకారభేదా
 తదపేక్షయానమసోద్విరుక్తిః, కథంభూతాయ, తే, క్రియాత్మ సక్రియా ఆత్మ శరీరంయస్యతస్త్వే “ యద్యా , క్రియాయాః ఆ
 త్మతస్త్వే ఇత్యర్థః, అనెన, స్తోర దానాదిక్రియాత్మత్వముక్తం, సర్వక్రత వేసర్వ క్రతుశరీరాయేత్యర్థః , అనెనశ్చాతయజ్ఞా

మసాః కృష్ణరస్యై । పాశిత్రమాస్యై గ్రసనై గ్రహస్తు తేజాయచ్చర్వణం తేభగవన్నగ్ని హేమాత్రమ్ ॥ ౩౮ ॥ దీక్షా
 నుజన్తో పసదశ్శిరోధర స్త్వం ప్రాయణీయోదయనీయదంష్ట్రః । జిహ్వప్రవర్గ్య స్తవశీర్షకం క్రతోః స్సభ్యావస
 థ్యం చ తయోఽసవోహితే ॥ ౩౯ ॥ సోమస్తు రేతస్సవనాన్యవస్థితస్సంస్థావిభేదా స్తవదేహధాతవః । సత్రా
 ణిసర్వాణి శరీరసంధి స్త్వం సర్వయజ్ఞక్రతురిష్టిబద్ధనమ్ ॥ ౪౦ ॥ సమోనమస్తేఽఖిలమన్త్రదేవతాద్రవ్యాయన
 ర్వక్రతవైక్రియాత్మనై । వైరాగ్యభక్త్యాత్మజయానుభావితజ్ఞానాయవిద్యాగురవేనమోనమః ॥ ౪౧ ॥ దంష్ట్రా
 గ్రకోట్యాభగవం స్త్వయాభ్య తావిరాజతేభూధరభూస్స భూధరా । యథావనాన్నిస్సరతోదతాధృతా

త్వత్వముక్తం, యజ్ఞసాధనానామపితదాత్మకత్వముచ్యతే, అఖిలమన్త్రదేవతాద్రవ్యయేతి, మన్తాః ద్రవ్య దేవతాప్రకాశకా
 నివేదవాక్యాని , దేవతాఉద్దేశ్యవిశేషాః ఇన్ద్రాదయః, ద్రవ్యాణి ఆజ్యదధిపయస్సోమాదీని, అఖిలానిమన్త్రదేవతా ద్రవ్యాణి
 యస్య, తస్యై, అఖిలమన్త్రాది శరీరాయేత్యర్థః, తత్తన్నన్త్రప్రకాశితత్వద్ద్రవ్య దేవతానిష్పాద్యయాగహేమామాదిక్రియాబోధ
 కపూర్వ భాగ శరీరవాచితబద్ధస్యశరీరపర్య స్తత్వన్యాయేనభగవత్పరత్వముక్తంభవతి, యజ్ఞానాంభగవచ్ఛరీరత్వంబృహదార
 ణ్యకే మాధ్యందినపా.తే. యస్యాత్మ శరీర, మిత్యారభ్య “ యస్యయజ్ఞాశ్శరీర, మితీశుతం, గుణక్రియాణామపిశరీరత్వమాశ్ర
 యద్యారోపపన్నమిత్యస్య దేవతేవంపూర్వభాగస్య భగవత్పరత్వ ముక్తం , అథోత్తరభాగస్యతత్పరత్వంవ క్తుంవిశిషిష్టి||
 వైరాగ్యతి || వై రాగ్యం శబ్దాదివిషయేష్వనాన క్తిః, భక్తిః శ్రవణీర్తనస్తరణార్చనవందనాదిరూపాసాధనభక్తిః, ఆత్మజయో
 ఽన్తఃకరణజయః, ఎత్తైరనుభావితంనిష్పాదితం, జ్ఞానంధ్రువానుస్మృతిరూపంజ్ఞానం, యస్యతస్యై, అన్యపదార్థప్రధానబహు
 వ్రహీబలభ్యసంబద్ధసామాన్యస్యప్రసాదయితృత్వప్రసాదనీయత్వరూపవిశేషేవర్యవసానం. తతశ్చ, వై రాగ్యాదినిష్పాద్య
 ధ్రువానుస్మృత్యాత్మకంజ్ఞానంయత్ప్ర సాదహేతు స్తస్యై ఇత్యర్థః, అ త్రవైరాగ్య శబ్దేనవివేకాదిసాధనస ప్రకా నరూఢత
 విమోకఉచ్యతే-భక్తిశబ్దేనక్రియా, ఆత్మ జయశబ్దేనానుద్ధర్మః, ఇయంచ, కేషాంచిదుక్తిరన్యే హేమపుష్పలక్షణార్థా , ఎవంచానె
 నపదేనవివేకాదిసాధనస ప్రకానునిష్పాద్య భగవత్ప్ర సాదహేతుభూత ధ్రువానుస్మృతిబోధకసోయోత్తరభాగస్యభగవత్ప్ర
 రత్వంసిద్ధం, విద్యాగురవత్తత్వేన, న్యాసవిద్యాప్రతిపాదకోత్తరభాగై కదేశతదుపబృం హణానామపితత్వ రత్వముక్తం, వి
 ద్యాగురవేన్యాసవిద్యాప్రదర్శి నై ఇత్యర్థః, న్యాసవిద్యాప్రదర్శిత్యం, భగవద్వరాహరామకృష్ణాద్య వతారాణాంవారాహపు
 రాణ్త్రీరామాదుణ్త్రీభగవద్గీతాదిషుప్రసిద్ధం, అత్రాపి, గుణభేదవిశిష్టాకారభేదాన్నమసోద్విరుక్తిః || ౪౧ || * ఎవంభాగద్వ
 యాత్త కవేదవేద్యంభగవ స్తంతంనమస్కృత్యా భసావభీష్టంవిజ్ఞాపయిష్యన్తః ప్రకృతవరాహవతారచరిత్రంతదవతారసా

మృతవంశవిజ్ఞాపయన్తి దంష్ట్రాగ్రతిద్వాభ్యామ్ || హేభగవత్ త్వయాకర్తా , దంష్ట్రాగ్రకోట్యాకరణేన , సభూధరాసపర్వతా , ఛూఃమహీ , ధృతాసతీ , విరాజతే , హేభూధరభూధర్తః , తత్రదృష్టాన్తః , యథా , వనాత్ జలాత్ , నిస్సరతో నిర్గచ్ఛతః , మతశ్చజస్యగజశ్రేష్ఠస్య , దతాద నైన , ధృతా , పశ్య-యన్తవద్దినీ , విరాజతే , తథేత్యర్థః , ఆచూతో వమయం-సహీక్య చిదపిపద్మినీగజదనైవోద్భృతాదృష్టా || ౪౨ || * త్రయీమయమితి * హేనాథ , దతాద నైన , ధృతేనభూమణ్డలెన , తేతవ , ఇదం , త్రయీమయం అవయవ త్వేనరూపితవెదవిహితకర్తృప్రచురమిదంసౌకరంరూపం , చకాస్తికోభతేఅత్రదృష్టాన్తః , భూయసావిభులెన , శృంగోధఘనెన , శృంగేణఊఢో , యోఘనోమేఘ , సైనకలాచలైస్సృకులాచలశ్రేష్ఠస్య - విభ్రమోవిలాసోయథా-తద్వదిత్యర్థః || ౪౩ || * స్యాభిప్రేతంవిజ్ఞాపయన్తోనమస్కుర్వన్తి || సంస్థాపయేతి || సతస్థుషాంసంస్థావరాణాం , జగతాంజగమానాం , లోకాయస్థాపనార్థం-తవపత్నీం-జగతాంమాతర-మేనాంభూమిం-సంస్థాపయ ప్రతిష్ఠాపయ-యతస్త్వం , జగతాం-పితాసిపాలకోజనకశ్చాసీ-ఎవంసతి-తత్రస్థితాస్సన్తోవయం-పితృత్వయాసహః , స్యైమాత్రే , నమసావిధేమనమసంకరిష్యామః , నమస్తా-రణపరిచరమేతివా , స్వతేజోధారణాశక్తిం , యాజ్ఞికామన్యతోఽగ్నిం , అరణౌవివమన్తనకాష్ఠ ఇవ , యస్యాంభూమౌ , ఆధానిహితవానసి , ఎవంస్యాభిప్రేతంవిజ్ఞాప్యస్వకృతార్థతామావిమృ-రివ్యన్తస్తస్య భగవతోఽనంతాచిన్త్య వివిధవిచిత్రశక్తైస్తవకర్తృతరచిన్త్యమిత్యాహుః || క ఇతి || హేప్రభో , అన్యతమఃఇతరఃప్రాకృతః , కఃపురుషః , తవ-రసాంరసాతలంప్రతి , గతాయాఃభువః , ఉద్విబర్హణంఉద్ధరణం , శ్రద్ధధీతఇదమిత్యమితిచిన్తయతుముత్సహేత , అత్యాశ్చర్యత్వేననకోపినిర్వక్తుంప్రభవేదిత్యర్థః , త్వయిపునరసావిస్తయోనభవతి , యతఃవిశ్వవిస్తయఃవిశ్వేనర్వేవిస్తయాఃయస్మిన్ , విశ్వస్యవిస్తయోయస్మిన్

మతశ్చశ్రేష్ఠస్యసప్తపద్మినీ || ౪౨ || త్రయీమయంరూపమిదంచసౌకరంభూమణ్డలెనాథదతాధృతేనతే | చకాస్తిశృంగోధఘనెనభూయసాకులాచలైస్సృకులాచలశ్రేష్ఠస్య యథైవవిభ్రమః || ౪౩ || సంస్థాపయేనాంజగతీంసతస్థుషాంలోకాయపత్నీమసిమాతరంపితా | విధేమహేన్యేనమసాసహత్వయాయస్యాంస్వతేజోఽగ్నిమివారణౌవధాః || కశ్యుద్ధధీతాన్యతమస్తవప్రభోరసాంగతాయాభువఉద్విబర్హణమ్ | నవిస్తయోఽసౌత్వయివిశ్వవిస్తయేస్వమాయయేదంసస్యజేఽతివిస్తయమ్ || ౪౪ || విధూన్వతావెదమయంనిజంవపుర్జనస్తవస్సత్యనివాసినోవయమ్ | సటాశిభోద్ధా తశివామ్బుభిన్దుభిర్విమృజ్యమానాభృశమీశపావితాః || ౪౫ || సవైబతభ్రష్టమతిస్తవేషతేయః కర్మణాంపారమపారకర్మణః | యద్యోగమాయాగుణయోగమోహితంవిశ్వంసమస్తం భగవత్విధేహిశమ్ || శ్రీమైత్రేయ ఉవాచ || ఇత్యుపస్థీయమానస్తైర్మునిభిర్భ్రష్టవాదిభిః | సలెస్వఖురాక్యాన్తఉపాధత్తాఽవితావసీమ్ || ౪౬ || సఇత్థంభగవానుర్వీంవిష్వక్సేనఃప్రజాపతిః | రసాయాలీలయాస్నీతామపున్యస్యయయా

సవిశ్వవిస్తయైతివా , ఎవంభూతఃభవాత్ , స్వస్యమాయయాఆశ్చర్యశక్త్యా , అతివిస్తయంఅత్యాశ్చర్యం-ఇదంజగత్ , సస్మజే , సృష్టవాత్ , అచిన్త్యవివిధవిచిత్రసన్నివేశజగత్సృజతస్తవేదంభువఉద్విబర్హణంకియదాశ్చర్యకరమితిభావః || ౪౪ || ౪౫ || * స్వకృతార్థతామావిమృ-ర్వన్తి || విధూన్వతేతి * హేఈశ , వెదమయంనిజం , వపుఃశరీరంవిధూన్వతాకమ్పయతా , త్వయాకర్తా , సటానాంశిఖాభిరగ్రైః , ఉద్భూతాఃఉచ్చలితాః , తేవతే , శివామ్బుభిన్దవః , త్రైకరణైః-విమృజ్యమానాఃవిశేషేణశుద్ధమానాః-జనస్తవస్సత్యనివాసినో , వయం , పావితాఃపవిత్రీకృతాః , కృతార్థాఅభూమేతిభావః || ౪౬ || * ఎవంకృతార్థతాంవిజ్ఞాప్యాభప్రకృతంభగవత్కుర్వణోచిన్త్యత్వంవ్యతిరేకముఖేనవదన్తస్తస్యభగవతోఽనుగ్రహంప్రార్థయన్తి || సవాఇతి || అపారకర్మణఃజగత్సృష్ట్యాద్యనస్తవ్యాపారస్య , తవ , కర్మణాం , పారం అవధిం , యః , ఈషతేకాఙ్ఘ్రిజ్ఞాతుమిచ్ఛతీత్యర్థః , సవైభ్రష్టమతిః , అపారాణాంకర్మణాంపారంజిజ్ఞాసుర్బుద్ధిహీనఇత్యర్థః , హేభగవత్ , యస్యతవ , యా , యోగమాయాసంబద్ధినీవిచిత్రసర్గకారిణీశక్తి , స్తస్యాః , యేగుణాఃసత్త్వాదయః , తేషాంయోగనసంబద్ధేనమోహితం , సమస్తంవిశ్వం , శంసుఖవిశ్మంసుఖంయథాభవతితథేతిక్రియావిశేషణంవా , విధేహీకురు || ౪౭ || * ఎవంస్తుతఃప్రాగ్నితోభగవాన్స్తతఃకిమకరోదిత్యత్తామా || ఇతితి || తైర్భ్రష్టవాదిభిః , వెదతుల్యవాక్యానిభాషద్భిర్మునిభిర్మరీచ్యాదిభిః , ఇతిఉక్తప్రకారేణ , ఉపస్థీయమానఃసమీపస్థితైస్త్వయమానః , అవితారక్షతా , భగవాన్ , స్వఖురాక్యాన్తైసలెత , అవసంభూమిం , ఉపాధత్తస్థాపయామాసేత్యర్థః , స్వఖురాక్యాన్తఇత్యనేనవిగ్రహస్యాత్మ్యన్తత్వంసూచ్యతే || ౪౮ || * వరాహవతారకథాముసంహరతి || స ఇతి || ప్రజాపతిఃప్రజానాంసంరక్షకః , భగవాన్పూర్ణపాద్మణ్యః , విష్వక్సేనః , సఃవరాహఃహరిః , లీలయా శ్రీక్షయా , రసాయా

స్వకాశాత్ , ఉన్నితాం ఉద్భృతా, ముర్ఖ్యంభూమిం, అప్స, న్యస్యప్రతిష్ఠాప్య, యయా అస్తర్దధిత్యర్థః || ౪౯ || * అతత్క
థాశ్రవణఫలమాహ || యఇతి || వర్ణనీయాశ్చర్యశక్తిమతః, హరిమేధసః, యద్విషయామధాహరతిసంసారంతస్య, హరెర్భగ
వతోవరాహస్యనుభద్రాంసుమజ్జశా, ముశతీంకమనీయాం-పవిత్రాం, ఎతాంకథాం, ఎవము క్తప్రకారేణ, యఃపురుషః, శృ
జ్యేతప్యణయాత్, శ్రవయేతశ్రావయేతవా-తస్యహృది, జనార్దనః, ఆశు , ప్రసీదతిప్రసన్నోభవత్ || ౫౦ || * కింతప్య
సాదనత్యత్రాహ || తస్మిన్నితి || సకలాశిషాంసర్వపురుషార్థానాం , ప్రభౌదాతరి, తస్మిన్ భగవతిప్రసన్నై సతిద్గుర్భంజల
భ్యం, కిమస్తీకిమపినా స్తీత్యర్థః, అతో, లవాత్మభిః అల్పరూపా భిః , తుచ్ఛరూపాభిరత్యర్థః-తాభిరాశీర్భిః, అలం, యద్య పిసుల
భా - స్రఫాపినప్రాప్తీయాఇతిభావః , నచైతావతాతద్భజనస్యవిఫలత్వంశక్యసీయమిత్యాహ - అనన్యదృష్ట్యాపికాస్తభ
క్త్యా - స్వాత్మశరీరకబుద్ధ్యత్యర్థః - భజతాం సేవమానానాం - గుహశయఃస్వా దయకుహరేనిబద్ధః - పరఃపరమపురుషః -
స్వయం-పరాంనిరతిశయాం - స్వగతింస్వప్రాప్తిం - విధత్తేసంపాదయతి || ౫౧ || * అతోనిరతిశయపురుషార్థ సాధన
భూతాంకర్ణరసాయనంపవిత్రాంకథాంశ్రుణ్వన్న రేతరంవినాకోనామత్యప్యేదిత్యాహ || కోనామేతి || పురుషార్థానాంధ
ర్మాదీనాంసారంవేత్తితితథా “ ధర్మస్యహ్యేపవర్ణ్యస్యనాథోఽర్థాయప్రకల్పత , ఇతిప్రథమస్కంధోక్తరీత్యాపురుషార్థసా
రాభిజ్ఞఃకోనామ - పురాకథానాంపూర్వవృత్తాంతానాంమధ్యే భగవత్కథైవనుధా-తాం - కర్ణావేవాఞ్జలయః-తైరాపీయ
సమస్తాత్మికభంభూతాం, భవాపహంసంసారనివర్తనీం, నరేతరంపశుంవినా, విరజ్యేత , పశుంవినాసకోపివిరక్తోభవే
చిత్త్యర్థః, అహోఇతి || భగవచ్ఛరీత్రస్యాశ్చర్యద్యోతకమవ్యయమ్ || ౫౨ || * ఇతిశ్రీమద్భాగవతచన్ద్రచన్ద్రికాఖ్యానం

హరిః || ౪౯ || యఎవమేతాంహరిమేధసోహరైకథాంసుభద్రాంకథనీయమాయినః | శృజ్యేతభక్త్యాశ్రవ
యేతవాశతీంజనార్దనోఽస్యాశుహృదిప్రసీదతి || ౫౦ || తస్మిన్ప్రసన్నే సకలాశిషాం ప్రభౌకిందుర్లభంతాభిర
లంలవాత్మభిః | అనన్యదృష్ట్యాభజతాంగుహశయస్వయంవిధత్తేస్వగతింపరఃపరామ్ || ౫౧ || కోనామలో
కపురుషార్థ సారవిత్పురాకథానాంభగవత్కథానుధామ్ | ఆపీయకర్ణాఞ్జలిభిర్భవాపహంసేనావిరజ్యేత
వినానరేతరమ్ || ౫౨ || * * * * *
* * * * * ఇతిశ్రీమద్భాగవతేషహపురాణేతృతీయస్కంధేపృథివ్యానయనంనామత్రయోదశోఽధ్యాయః * * * * *
శ్రీశుకఉవాచ || నిశమ్యకౌషాంరవిణోపవర్ణితాంహరైకథాంకారణసూకరాత్మనః | పునస్సప్రచ్ఛ సము
ద్ధతాఞ్జలిర్నచాపిత్వప్రోవిదురోద్ధృతవ్రతః || ౧ || తేనైవసమునిశ్రేష్ఠ హరిణాయజ్ఞ మూర్తినా, ఆదిదైత్యోహి
రణ్యాత్రోహతఇత్యనుశుశ్రుమ్ || ౨ || తస్యచోద్ధరతఃక్షోణీంస్వదంష్ట్రాగ్రణలీలయా | దైత్య రాజస్యచబ్ర
హ్మణకస్సాద్ధేతోరభూన్మృథః || ౩ || మైత్రేయఉవాచ || సాధువీరత్వయాపృష్టమవతారకథాంహరైః | య
త్త్వంపుచ్ఛసీమర్త్యా నాంమృత్యుపాశనిశాతనీమ్ || ౪ || యయోత్తానవదఃపుత్రోమునినాగీతయాఽర్చకః | మృ

శ్రీభాగవతవ్యాఖ్యానంతృతీయస్కంధేత్రయోదశోఽధ్యాయః * * * * *
ఎవంసంగ్రహేణ శ్రుతవరాహవతారచరితోభగవాన్విదురఃపునస్తచ్ఛరీత్రాస్తర్భూతహరిణ్యాక్షవధవృత్తా
స్తవిస్తరబుభుత్సయాఽపృచ్ఛదిత్యాహభగవాన్ శుకఃనిశమ్యైతి || కౌషాంరవిణోమైత్రేయేణ, ఉపవర్ణితాం , కారణసూకరా
త్మనోహరైకథాం - నిశమ్యశ్రుత్వా , ధృతవ్రతఃధృతంవ్రతంసీరస్తరభగవత్కథాశుశ్రూషారూపంవ్రతంయేన, అతఎవ,
నచాపిత్వప్రసంక్షేపతస్తత్కథాశ్రవణేనత్వప్రీమలభమానః, సముద్భృతఃహస్తద్వయమేకీకృత్యోద్భృతఃఅజ్ఞలిః “ అజ్ఞ
లిఃపరమాముద్రాక్షిప్రండేవప్రసాదనీ, త్యుక్తవిధో, యేనసః, విదురఃప్రచ్ఛ పృష్టవాన్ || ౧ || * ప్రశ్నప్రకారమేవా
హతేనైవతిద్వాభ్యామ్ || శ్రుతోవజీవనేనప్రశ్నావతారద్యోతనాయోక్తమనువదన్ పృచ్ఛ తీత్యాహ | తేనైతి || హేమునిశ్రేష్ఠ
మైత్రేయ, తేనైవ, యేనభూమిరుద్భృతాతేనైవ, యజ్ఞశరీరకణ, హరిణాఆదివరాహేణ , ఆదిదైత్యోదైత్యానాంప్రథమః,
వరాహకల్పస్థాపేక్షయాప్రాథమ్యమప్రవీవక్షీతం, హరిణ్యాక్షః , హతః ఆదివరాహేణనిహతఇతి, అనుశుశ్రుషత్వత్సృ
తవస్తోవయమ్ || ౨ || * ప్రష్టవ్యంపుచ్ఛతి || తస్యైతి || స్వదంష్ట్రాగ్రణ, క్షోణీంభూమిం , లీలయా, ఉద్ధరత, స్తస్యఆది
వరాహస్య, దైత్యరాజస్యహరిణ్యాక్షస్యచ, మృథఃయుద్ధం, కస్సాద్ధేతోరభూత్ , యద్ధనిమిత్తంకిమిత్యర్థః || ౩ || * ఎవ
మాపృష్టోమైత్రేయస్సవిస్తరంతత్కథాంప్రస్తోమ్యంస్తావత్ప్రశ్నమభినన్దతిసాధ్వితిద్వాభ్యామ్ - హేవీర , త్వయాసాధు
పృష్టంసాధుత్వంకుతః, యతః, మర్త్యానాంమరణశీలానాం, మృత్యుపాశంనిశాతయతిమోచయతితిమృత్యుపాశనిశాతనీం,
హరేరవతారకథాం, త్వంపుచ్ఛసీమ్ || ౪ || * యయా, మునినానారదేనగీతయాభగవత్కథయా , ఉత్తానపాదఃపుత్రో

త్యోక్తులై వమూర్ధ్వజ్ఞమూరుగోహహరఃపదమ్ ॥౫॥ అథాత్మాపీతిహాసోయంత్రతోమేవర్ణితఃపురా ।
బ్రహ్మణాదేవదేవేనదేవానామమపృచ్ఛతామ్ ॥౬॥ దితిర్దాతౌయణీత్యత్తర్కరీచంకాశ్చ్యవంపతిమ్ । అపత్య
కామావకమేసంధ్యాయాంహృచ్ఛయార్దితా ॥౭॥ హత్యాగ్నిజీహ్వంపయసాపురుషంయజుషాంపతిమ్ । ని
మోచత్యర్క-ఆసీనమగ్న్యగారేసమాహితమ్ ॥౮॥ దితిరువాచ ॥ ఏషమాంత్యత్కృతేవిద్వనామత్యత్త
రాసనః । దునోతిదీనాంవిక్రమ్యరమ్భమిషమత్యజః ॥౯॥ తద్భవాదహ్యమానాయాంసపత్నీనాంసమృద్ధి
భిః । ప్రజావతీనాంభద్రంతేమయ్యాయుష్టామనుగ్రహమ్ ॥౧౦॥ భర్తార్యాప్తోరుమానానాంలోకానాంవిశతేయశః ।
పతిర్చవద్విధోయాసాంప్రజయాహ్యనుజాయతే ॥౧౧॥ పురాపితానోభగవాదక్షోదుహేత్యవత్సలః । కం
వృణోతవరంవత్స ఇత్యపృచ్ఛతనోపృథక్ ॥౧౨॥ సవిదిత్వాఽఽత్మజానాంనోభావంసంతానభావనః ॥ త్రయో
దశాదదత్తాసాంయాస్తేశీలమనువ్రతాః ॥౧౩॥ అథమేకురుకల్యాణకామంకఞ్చవిలోచన । ఆర్తపశర్వణంఛా
మన్నమోఘంసామహ్మయసి ॥౧౪॥ ఇతితాంవీరమూరీచకృపణాంబహుభాషిణీమ్ । ప్రత్యాహునుయన్వా
చాప్రవృద్ధానగ్లకత్తలామ్ ॥౧౫॥ ఏషతేఽహంవిధానామిప్రియంభీరుయదిచ్ఛసి । తస్యాకామంనకఃకు

జ్ఞశ్రీ, ము. స్తుతి || ౧౦ || జ్ఞశ్రీ రుద్రీ, భ. రుద్రస్య కాశాత్ విభక్తివ్యత్యయ అర్చ్యః, అప్రాయమానానాం పార్వతీ, బహుమానానాం, స్త్రీణాం,
యశః లోకాః ప్రత్యానిశః తెలోకేషు విస్తృతం భవతి త్యర్చ్యః కీదృశస్తత్సన్తాన ఇత్యపేక్షాయాంతర్విశదయతి, భవద్విధిభవా
ద్యశః, పతిభిర్భర్తా, యాసాం మాద్యశస్త్రీణాం, ప్రజయా ప్రజారూపేణ, అనుజాయతే, హి శబ్దః, తజ్జ్ఞాయాభవతి యదస్యాంజా
యః తెవున, రితి శ్రుతిప్రసిద్ధిం ద్యోతయతి, ఇదమేవ తత్సన్తానం యత్స్వభార్యాయాం పతిప్రజారూపేణ జాయతే ఇతి భావః || ౧౧ ||
కించ పురాపూర్వకాలే, అస్మాకం పితౄ, దుహితృషు పుత్రీషు వత్సలః వాత్సల్యవాః, దక్షిణః, అస్మాకప్రతి, పృథక్, హేమతేన్సికం
వరం వ్యణీత, ఇతి, అప్పచ్ఛత్ || ౧౨ || సః సుతానంభావయతి వర్ధయతి తిసంతానభావనో, దక్షిణ, ఆత్మజానాం దుహితృణాం,
నః, భావమభిప్రాయం, విదిత్వా జ్ఞాత్వా తాసామాత్మజానాం మధ్యే, యస్తవశీలం స్వభావం, అనువ్రతా, స్తాః, అస్మాక
త్రయోదశ, అదదత్ త్రయోదశానాం వ్యస్తాకం త్వయి భావసామ్యే నతివైషమ్యవరణమనుచితమిత్యభిప్రాయః || ౧౩ ||
అథ హే కాశ్యవ - హేకల్యాణమజ్ఞశ్రీరూప - మేమమాకామం అభిలషితం - కురు - హేకజ్జ్వలలోచన - హేభూమ - మమాత్మ
మ - మహీయనీమహత్తరే - పురుష - ఆర్తానా - ముపసర్పణం - అనుచ్ఛన్నం - మోఘం నభవతి హే || ౧౪ || ఎవము క్తః కా
శ్యవః కిమాహేత్యత్రాహః || ఇతీతి || ఇతి ఉక్తరీత్యా బహుభాషిణీం కృపణాం దీనాం దితిం ప్రతి - వీరమారీచః జితేంద్రియః కాశ్య
వః - ప్రవృద్ధాన జ్ఞకత్తలం ప్రవృద్ధాన జ్ఞేనకత్తలం మోహనాయస్యాస్తాం - వాచా - అనునయన్ సాన్తవ్యయన్ ప్రత్యాహప్రత్య
వాచ || ౧౫ || ఉక్తిమేవాహ || ఎవ ఇత్యాది నా || బ్రహ్మదయాయత్ప్రతసేతుపాలా ఇత్యన్తేన || తత్రసంధ్యాకాలక్షేపా
యభార్యం ప్రశంసతి - ఎవత ఇతి పశ్చదశభిః - హేభీరు - యదిచ్ఛసే - తత్ - ధ్వియం ప్రీతివిషయం - తేతుభ్య - మహం - విధాన్యమిక్

రిష్యామి-తస్యాస్తాద్యశ్చాభార్యాయః - కామమభిలషితం-కోనకుర్యాత్ - సర్వోపికుర్యాదేవత్యర్థః ॥౧౬॥ శ్రీదృశీచా
సాయస్యాఃకామంసర్వఃకుర్యాదిత్యత్రాహ ॥సిద్ధిరితి॥ యతఃయస్యాఃపత్నీస్సకాశాత్ - త్రైవర్గీకీధర్మార్థకామరూపా -
సిద్ధిఃఫలం-భవదిత్యర్థః - పరంపరయాతురీయపురుషార్థోపిభార్యతస్సిద్ధ్యతీత్యాహ॥కళత్రవాకభార్యవాకపురుషః-స్వా
శ్రమేణ్యహస్థాశ్రమేణ - సర్వాశ్రమాకథితరాకతీనాశ్రమస్థాక - ఉపాదాయఉపకృత్య- సర్వాశ్రమోపకారకోగృహ
స్థాశ్రమఇతిభావః - వ్యసనమిన్ద్రియాణాంవిషయపావణ్యరూపందుఃఖమెవార్ణవ- స్తం-అత్యేతితరతి-తత్రదృష్టాంతః -జలయా
నైర్వాభి-రర్ణవంసముద్రంయథేతి - ఇన్ద్రియజయాదిద్వారాతురీయపురుషార్థసాధనభూతాపత్నీత్యర్థః ॥ ౧౭ ॥ శ్రీశై
యస్కా-మస్యస్వర్గావవర్గాఖ్యశ్రేయస్కా-మస్య - ఆత్మనస్సస్వ-అర్థంఅర్థశరీరం-ఆత్మనశ్శరీరార్థమితివా-యాంపత్నీం-
ఆహుః-శ్రుతయతిశేషః “ అర్థోవాఎషఆత్మనోయఃపత్నీ ” త్యాదయః- శ్రేయస్కా-మస్యాత్మనోఽర్థమాహురిత్యనేన,స్వ
ర్గావవర్గసాధనైపుధర్మైషు - ద్వయోస్సహాధికారత్వంసూచ్యతే-యచ్ఛబ్దానాంతాంత్యా మితితృతీయశ్లోకస్థ తచ్ఛబ్దేనాస్వ
యః,యస్యాంపత్నీం - స్వస్యధురందృష్టాదృష్టకర్మభారం-అధ్యస్యనిక్షిప్య-విజ్వరోనిశ్చింత్యఃపుమాక-తరతి ॥౧౮॥ శ్రీ
యాంపత్నీ - మాశ్రిత్య-ఇతరాశ్రమైఃబ్రహ్మచర్యాద్యాశ్రమైః-దుర్జయాకజెతుమశక్యాక-ఇన్ద్రియాణ్యేవారాతయశ్శత్రవ-
స్తాకహేలాభిర్గీలాభిః - వయం-జయేమ-తత్రదృష్టాంతః-దుర్గవతిః-దన్యూకదుష్టజీవాకచోరాదీక-యథేతి ॥ ౧౯ ॥ శ్రీ
తాముక్తవిధోపకర్త్రీం - త్వాం-కారైస్త్విన-అనుకర్తుంప్రత్యుపకర్తుం- హేగృహేశ్వరి-పురుషాయుషాపివా-వయం-న
ప్రభవఃనసమర్థః - ఎవమస్యేపి-యే-గుణగృహ్మవఃగుణకాజ్ఞీణఃగుణధర్మిణఇతియావత్ -తేఽపి - పూర్వేనాప్యాయుషా-వా
శబ్దాజ్ఞానైరైరిపి - నప్రభవఇత్యుక్తమ్ ॥౨౦॥ శ్రీఅథాపి-త్వదుపకారానురూపేణోపకర్తుమశక్తత్వేపి-తే-ప్రజాత్యై

ర్యాత్సిద్ధిస్త్రైవర్గీయతః ॥౧౬॥సర్వాశ్రమానుపాదాయస్వాశ్రమేణకళత్రవాక । వ్యసనార్ణవమత్యేతిజల
యానైర్వధార్ణవమ్ ॥౧౭॥ యామాహురాత్మనోహ్యర్థంశ్రేయస్కా-మస్యమానినియస్యాం స్వధురమధ్య
స్యపుమాం స్తరతివిజ్వరః ॥౧౮॥ యామాశ్రిత్యైన్ద్రియా-రాతీస్తుర్జయనితరాశ్రమైః । వయంజయేమహే
లాభిర్దస్యాన్దుర్గపతిర్యథా ॥ ౧౯ ॥ నవయంప్రభవస్తాంత్యామనుకర్తుంగృహేశ్వరి । అప్యాయుషావా
కారైస్త్వినయేచాన్యేగుణగృహ్మవః ॥౨౦॥ అథాపికామమేతంతేప్రజాత్యై కరవాణ్యలమ్ । యథామాం
నాతిశోచస్తీముహూర్తంప్రతిపాలయ ॥౨౧॥ ఎషాఘోరతమావేళాఘోరాణాంఘోరదర్శనా । చరన్తియ
స్యాంఘాతానిఘాతేశానుచరాణిహి ॥౨౨॥ ఎతస్యాంసాధ్వీసంధ్యా యాంభగవాకభూతభావనః । పరీ
తోఘాతపార్షద్భిర్వృషేణాటతిఘాతరాట్ ॥౨౩॥ శ్తశానచక్రానిలఘాభిఘామ్రవికీర్ణవిద్యోతజటాకలా
పః । భస్మావకుణ్డామలరుక్తదేహూదేవస్త్రిభిఃపశ్యతిదేవరస్యై ॥ ౨౪ ॥ నయస్యలోకేస్వజనఃపరోవానా

ప్రజననాయ-పుత్రోత్పత్తయతితియావత్ - యఃకామః-తమేతంకామం-అలంపర్యాప్తం - కరవాణి-యథా-కృతే-మాంప్ర
తి-త్వం-నాతిశోచస్తీభవసి - తథాకరవాణ్యేవ-కింతు-ముహూర్తంముహూర్తకాలం-ప్రతిపాలయప్రతీక్షస్వ ॥౨౧॥ శ్రీ
కిమర్థంముహూర్తప్రతీక్షణమిత్యాశక్యాం - తస్యముహూర్తస్యరత్యనుపయుక్తతాంకథయతి ॥ఎషేత్యాదినా॥ఎషావే
లా-ఘోరతమాడిగ్రతమా - ఘోరాణామపిఘోరదర్శనా-ఘోరందృశ్యతఇతితథా - యస్యామస్యాంసంధ్యావెలాయాం,
ఘాతేశోరుద్ర- స్తస్యానుచరాణి-ఘాతానిప్రమథాఖ్యఘాతాని- చరన్తిసంచరన్తి-అతోపినాయమవసరఇతిభావః॥౨౨॥ శ్రీ
చరన్తిచెద్భూతానితర్హితత్వంచారవిషయఃప్రదేశోవర్జనీయఇత్యత్రాహ ॥ ఏతస్యామితి ॥ హేసాధ్వీ - ఎతస్యాం సంధ్యా
యాం-ఘాతభావనోఘాతానాంభావయతిసుఖమితితథా - భగవాక-ఘాతరాట్రుద్రః-ఘాతపరిషద్భిఃప్రమథగణైః-పరీ
తఃపరీవేష్టితః - వృషేణస్వవాహనభూతేనవృషభేణనన్దికేశ్వరేణసహ-అటతిచరతి ॥౨౩॥ శ్రీకించ-శ్తశానచక్ర-యశ్చక్రా
నిలోవాత్యా-తేనయోఘాతః - తేనఘామాః-విశీర్ణాఃవిక్షిప్తాః-విద్యోతాశ్చ - య-జటా-స్తాసాంకలాపోయస్యసః-భస్మ
నా-అవకుణ్డితఃఅవలిప్తః - అమలః-రుక్త-వ-దేహూయస్యసః-దేవరుద్రః-త్రిభిః-నయన్తైరితిశేషః - పశ్యతిసాక్షాత్కరోతి-అ
తస్తద్దర్శనావిషయఃప్రదేశోనాస్తీతిభావః ॥౨౪॥ శ్రీపశ్యతుదేవరస్తథాపితమనాదృశ్యప్రవర్తేవేత్యత్రాహ॥నతురుద్ర-
స్యైదేవరఃత్వద్భగిన్యాడమాయాఃపతిరిత్యర్థః - నతుపతిభాత్యత్వం - తదనంభవాత్-కాశ్యపోహిమరీచిపుత్రః-నతుబ్రహ్మపు
త్రః-స్వజనత్వాదాదరణీయవివేచిభావః - యదిస్వజనత్వాదాదరణీయ- స్తర్హితతవస్వజనానామస్తాకంసర్వంక్షమతేవ
రుద్రఇత్యత్రాహ ॥ నయస్యేతి ॥ యస్యరుద్రస్య-స్వజనః-పరఃఅస్వజనోవా-లోక-నాస్తి - నాప్యతీవాదరణీయవిషయః-కశ్చి
ద్విగర్హఃనిన్ద్యోపి-న-ఉత-నాస్యైవ - ప్రాకృతస్యహివిషమదృష్టేసాన్విధౌపేక్షిణస్వజనాదివిభాగః-అస్యతు-సమదృష్టే

రుపేక్షితసాంసారికలోకతద్విభూతైర్నస్వజనాదివిభాగో నీతిభావః || ఎతదేవాహ || వయమితి || సాంసారికలోకాభిప్రాయే
 ణవయమిత్యుక్తం - తత్త్వదర్శనోపి-స్వస్యతత్త్వం ల స్థత్వాద్వయం-సంసారిణోలోకాః-యస్యరుద్రస్య - చరణాభ్యామపవి
 థాంనిర్మల్యవద్భూతతఃపరిత్యక్తం - తేనభుక్తభోగాం-అజ్ఞాంమాయాం-తన్మయీవిభూతిం- ప్రతైర్నానావిధైశ్చర్యసా
 ధనైర్వృత్తైః-ఆశాస్త్ర హేపార్థయామహే || ౨౫ || * ననుత్తశానమపిశాచవచ్చరతోఽశుచేరస్తాత్మి-మాశఙ్క-సభ్యత్వ
 త్రాహ || యస్యైతి || యస్యరుద్రస్యా-నవద్యంనిర్దుష్టం-ఆచరితంచరిత్రం మనీషిణఃబుద్ధిమన్తఃఅవిద్యాయాః-పటలమావరణం-
 బిభీత్సవఃభేతుమిచ్ఛవః - జ్ఞానార్థినభ్యర్థః-గృణన్తికీర్తయన్తి-ఆరోగ్యంభాసు-రాదిచ్ఛేచ్ఛియమిచ్ఛేద్ధతాశనాత్, శంక
 రాజ్ఞానమన్విచ్ఛేన్నోక్షమిచ్ఛేజ్ఞనాదనా, దిత్తుక్తరీత్యాఫలవిశేషార్థిభిరుపాస్యత్వా - త్రై-శ్చిత్ - జ్ఞానార్థిభిస్తచ్చరిత్రము
 పాదేయమితి-సపిశాచవచ్చరతీతినని స్తనీయభితిభావః - తద్వికిమర్థంసపిశాచవచ్చరతి-త్రాహ || స్వయంనిరస్తసామ్యాతిశ
 యోపి-నిరస్తంసామ్యమితిశయశ్చయస్తాత్తథాభూతోపి - సతాంగతిఃజ్ఞానోపాయస్సృ-పిశాచచర్యాం- చరతి-సోపాన
 కైరపిజిజ్ఞాసుభిరేవంవర్తితవ్యమితి-తచ్చిత్తార్థంపిశాచచర్యాంచరతీతిభావః||తథాచశ్రుతిః|యథాక్రతురస్మిన్లోకపురుషో
 భవతీతి,నిరస్తసామ్యాతిశయత్వంచజ్ఞానప్రదత్వేవేదితవ్యం-ప్రకరణాత్-యద్వా,ఎతత్సర్వంరుద్రశరీరకపరమాత్మదృష్ట్యేక్త
 మితివేదితవ్యమ్ || ౨౬ || * ఎవమన్వయముఖేనతచ్చరిత్రస్యానిర్ద్యత్యమభిధాయవ్యతిరేకముఖేనాప్యహ || హసన్తితి || స్వా
 త్త్వనరతస్యస్వాత్మానుభవైకనిరతస్య-సమీహితంచెష్టితం - అవిదుషః - అర్హత్వాద్వ్యత్యయేనద్వితీయా-అవిద్యాంసః - యస్య
 రుద్రస్య-ఆచరితం-హసన్తినిర్ద-ని-తే-దుర్భ-కతేఅవిద్యాంసః-యే-తస్యాచరితంహసన్తిత్యక్రాహ-యైకర్తృభిః-వస్త్రా
 దిభిఃకరణైశ్చ-భోజనంశునాంభోజ్యం-స్వశరీరం-స్వాత్మతయాస్వాత్మాభిన్నత్వేన - ఉపలాలితం-అయమాత్మేజుద్ధ్యా,దే

త్యాదృతోనోతకశ్చిద్విగర్హ్యః | వయంప్రతైర్వచ్చరణాపవిధామాశాస్త్ర హేఽజాంబతేభుక్తభోగామ్ || ౨౫ ||
 యస్యానవద్యంచరితంచరిత్రంమనీషిణోగృణన్త్యవిద్యాపటలంబిభీత్సవః | నిరస్తసామ్యాతిశయోఽపియస్వయంపిశా
 చచర్యామచరగతిన్సతామ్ || ౨౬ || హసన్తియస్యాచరితంహేదుర్భగాస్సాత్త్వనీశ్చరతస్యావిదుషసమీహితమ్ |
 యైర్వస్త్రమార్యాభరణానుశలవైశ్చభోజనంస్వాత్మతయోపలాలితమ్ || ౨౭ || బ్రహ్మదయాయత్కృతసేతు
 పాలాయత్తారణంవిశ్వమిదంహీనాయా | ఆజ్ఞాకరీయస్యపిశాచచర్యా * అహూవిభూమ్నశ్చరితంవిడమ్మ
 నమ్ || ౨౮ || సైవంసంవేదితేభార్యమన్తథోన్మథితేన్ద్రియా | జగ్రహవాసోబ్రహ్మైర్వైవలీలగతత్రపా || ౨౯ ||
 సవిదిత్వాస్వభార్యాయాస్తంనిర్చన్దంవికర్తృణి | నత్వాదిష్టాయరహసితయాథోపవివేశహ || ౩౦ || అథోపస్సృ

హంయైర్వస్త్రాదిభిరుపస్కృతం - తెఅవిదుషభ్యర్థః || ౨౭ || * ఎవమన్వయవ్యతిరేకాభ్యాంతచ్చరిత్రమనిర్ద్యమిత్వభిధాయతస్య
 పిశాచచర్యావిడమ్మనమాత్రమేవేత్యాహ || బ్రహ్మదయైతి || బ్రహ్మదయాయత్కృతసేతుపాలాభిత్యాద్యుక్తిః - రుద్రప్రశం
 సాద్యోతిసి - బ్రహ్మదయైత్యతద్గుణసంవిజ్ఞానోబహువ్రీహిః-చిత్రగుమానయేతివత్ - బ్రహ్మణోఽర్వాచీనాభ్యర్థః-అ
 న్యథా-పూర్వాపరవిరోధాత్ - బ్రహ్మణఃసృష్టత్వంతద్దత్తనామధేయస్థానత్వంచప్రాగుక్తం - తేనబ్రహ్మణోనమస్కార్య
 త్వంచవత్సృతే-అతోయథోక్తఎవార్థః “యద్వా, బ్రహ్మదయైపులస్త్యపులహమరీచ్యాదయః “ సర్వేబ్రహ్మణ్యైత్యేతేపు
 రాణైశ్చయంగతా, ఇతితేషాంబ్రహ్మశబ్దవాచ్యత్వావగమాత్ “యద్వా, రుద్రశరీరకపరమాత్మదృష్ట్యేదముక్తమిత్వ
 మగస్తవ్యం - బ్రహ్మదయో - యేనరుద్రేణ - కృతాస్సేతవఃమర్యాదా-స్తాపాలయన్తితితథా - ఇదంచత్వం - యత్కార
 ãం-యోరుద్రఃకారణంయస్యతపిబహువ్రీహిః - విశ్వంయత్కారణకమిత్యర్థః- రుద్రస్యవిశ్వసంహర్తృత్వాత్తదభిప్రా
 యేణవిశ్వంయత్కారణమిత్యుక్తం - మాయాచయస్యాజ్ఞాకరీ - మాయాలహంకృతితత్కార్యత్వాత్ - యస్యాజ్ఞాకరీ-అ
 భిష్టాత్మత్వాత్ - తస్య-విభూమ్నారుద్రస్య - పిశాచచర్యాపిశాచచర్యారూపచరితం - విడమ్మనమనుకరణమాత్రమేవ - అ
 హూభిత్యాశ్చర్యై - స్వతపవంవిధస్యమహీయసఃపిశాచచర్యానుకరణమాశ్చర్యమిత్యర్థః || ౨౮ || * ఎవమక్తాదితిస్తతః
 కేమకరోదిత్యక్రాహ || భర్త్రాకాశ్యపేన - ఎవముక్తప్రకారేణ - సంవేదితేజ్ఞాపితేనతి - మన్తధేనఉన్మథితానిఉద్దీపితానీన్ద్రి
 యాణీయస్యాస్మా - అత ఎవ-పువలీలవైశ్యవ - గతత్రపానిర్లజ్ఞానతీ, విప్రక్షైకాశ్యవస్య - వాసఃవస్త్రం - జగ్రహ-వా
 సోగృహీత్వావిచకర్షేతిభావః || ౨౯ || * సఃకాశ్యపః - స్వభార్యాయాదితే - ర్వికర్తృణి-సంధ్యాయాం ప్రతిష్ఠితైర్ధరికర్
 ణీనిర్చన్దంవాసోగ్రహణరూపంనిర్చన్దం - విదిత్వాదృష్ట్యా - దిష్టాయదైవరూపాయేశ్వరాయ, నత్వా, తయాభార్యయా
 సహ - రహసికానై, ఉపవివేశ-హబత - ఉపవివేశేత్యనేనమేధున్యంలక్ష్మ్యతే || ౩౦ || * అథఉపవేశానస్తరం,సలిలము

పశ్యంత్యనలితేన్నా త్వేత్యర్థః - ప్రాణానాయమ్య - వాగ్యతఃధృతమానః - విరజంనిర్వికారం - జ్యోతిఃజ్ఞానస్వ రూపం - న నాతనంనిత్యం - బ్రహ్మ, ధ్యాయక - అత్రవిరజశద్వేనసత్యవదస్యార్థః, జ్యోతిశ్చద్వేనజ్ఞానపదస్యార్థః - సనాతనశద్వేనాన న్నపదస్యార్థస్సోస్థితః - విరజశద్వేనరజఃకార్యవికారరాహిత్యస్య - జ్యోతిశ్చద్వేన ప్రకాశరూపత్వ స్య - సనాతనశద్వే నకాలపరిచ్ఛేద రాహిత్యస్య - చోక్తత్వాత్ - జజాప, ఎవంవిధబ్రహ్మప్రతిపాదకంప్రణవంజజాపేత్యర్థః || ౩౦ || అథాధ్యాయశ్చేషో దితికాశ్యపయోరు త్రరప్రత్యుత్తరరూపేణప్రవృత్త స్తత్రతావద్దితిరువాచేత్యాహ || దితి స్త్రివితి || తేనకర్తృవర్జ్యనకర్తృణో దోషేణ, వ్రీడితాలజ్ఞితా, దితిః - హేభారతవిదుర - ఉపసంగమ్యసమీపేఅగత్య - అధోముఖీసతి - విప్రర్షింకశ్యపంప్ర త్య - భృభావతఉక్తవతీ || ౩౧ || భాషణమేవాహ || మేతి || హే బ్రహ్మకాశ్యప - ధూతానాం - ఋషభఃపతిః, రుద్రః, మేమమ - ఇమంగర్భం - మావధీత్ మాహన్యాత్ - హీయతః, ధూతానాం - రుద్రః - పతిః - యతఃయస్యరుద్రస్య - అంహసమ వరాధం, అహమకరవంకృతవతీ - అతోమావధీదిత్యర్థః || ౩౨ || ఎవంస్వాభిప్రేతమావేద్యనమస్కుర్వ్యేరుద్రంప్ర సాచయతి || నమఇతిద్వాభ్యామ్ || రుద్రాయనమః - కథంధూతాయ, మహాతేదేవాయమహాదేవాయేత్యర్థః - విశ్వసంహర్తృ త్యాదిన్ద్రాద్యపేక్షయామహాత్వంవివక్షితం - ఉగ్రాయఉగ్రరూపిణే - మీఘషే సకామేషుఫలసేచనకర్తృ “యద్వా” రేత స్సేకక్షమాయ - నిష్కామేషుశివాయ - వస్తుతోన్యస్తదణ్డాయ - క్రుద్ధేషుధృతదణ్డాయ, సంహారేమన్యవే || ౩౪ || భా మోభగిన్యా భర్తాఉరురనుగ్రహేచాయస్య - సత్యా ఉమాయాఃపతిః - భగవాన్ సదేవోరుద్రః - వ్యాధస్యాప్యనుకమ్యూనాం

శ్యసలిలంప్రాణానాయమ్యవాగ్యతః | ధ్యాయన్జజాపవిరజంబ్రహ్మజ్యోతిస్సనాతనమ్ || ౩౦ || దితిస్తువ్రీడితా తేనకర్తృవర్జ్యనభారత | ఉపసంగమ్యవిప్రర్షిమధోముఖ్యభృభావత || ౩౧ || మామెగర్భమిమంబ్రహ్మస్సూతా నామృషభోవధీత్ | రుద్రఃపత్నిర్నిభూతానాయస్యాకరవమంహసమ్ || ౩౩ || నమోరుద్రాయమహాతేదేవా యోగ్రాయమీఘషే | శివాయన్యస్తదణ్డాయధృతదణ్డాయమన్యవే || ౩౪ || సనఃప్రసీదతాద్భామోభగవానుర్వ నుగ్రహః | వ్యాధస్యాప్యనుకమ్యూనాంస్త్రీణాందేవసృతీపతిః || ౩౫ || మైత్రేయఉవాచ || స్వగర్భస్యాశిషంలో క్యామాశాసానాంప్రవేపతీమ్ || నిర్వృత్తసంధ్యానియమోభార్యామాహప్రజాపతిః || ౩౬ || కాశ్యపఉవాచ || అప్రాయత్యాదాత్మనస్తేదోషాన్తేహూర్తికాదుత | మన్నిదేశాతిచారేణదేవానాంచాపిహేళనాత్ || ౩౭ || భవిష్యతస్తవాభద్రాభద్రజేజాతరాధమా | లోకాన్సపాలాంస్త్రీంశ్చణ్డేముహూరాక్రందయిష్యతః || ౩౮ || ప్రాణినాంహన్యమానానాందీనానామకృతాగసామ్ | స్త్రీణాంనిగృహ్యమాణానాంకోపితేషుమహాన్తేసు || తదావిశ్వే శ్వరఃక్రుద్ధోభగవాన్ లోకభావనః హనిష్యత్యవతీర్యాజాయథా ౭ ద్రిచ్ఛతపర్వధృత్ || ౪౦ || దితిరువాచ || వధంభగవతాసాక్షాత్సు నాభోదారబాహునా | ఆశాసేపుత్రయోర్మృత్యుంమా క్రుద్ధాద్భా

దయఃసయానాం - స్త్రీణాం - నఃఅస్మాకం - ప్రసీదతాత్ ప్రసన్నోధూయాత్ || ౩౫ || ఎవమాభాషమాణాంకశ్యపఆ హేత్యాహమైత్రేయః || స్వగర్భస్య - లోక్యాంలోకనీయాం, సాధ్వీం - ఆశిషంశుభం - ఆశాసానాంప్రార్థయ స్త్రిం, ప్రవేపతీంపరితప స్త్రిం - భార్యాం - నివృత్తఃసంధ్యాయాం - యోనియమః - స-యస్యసఃప్రజాపతిఃకాశ్యపః - ఆహఉవా చ || ౩౬ || ఉక్తిమేవాహచతుర్థిః || తే, అత్తనఃచిత్తస్య - అప్రాయత్యాత్ అశుద్ధభావాత్ - మాహూర్తికాత్సంధ్యా ముహూర్తసంబద్ధినోదోషాత్ - ఉతఅపి, మమ, యోనిద్వేషఃఆజ్ఞాతస్య - యో2తేచారో2తిక్రమ - స్తేన, దేవానాంరుద్రా దీనాం - హేళనాదపవారణాదపి అభద్రాలోకామజ్జలకరా - అతఏవ - జాతరాధమాపుత్రాధమా - హేలభద్రే, తవ-భ వి ష్యతః, జాతరయోరభద్రత్వమేవవిశదయత్యర్థేన-చణ్డేక్రుద్ధా - సపాలాన్లోకపాలై స్సహితాన్ - త్రీణ్లోకాన్ - ముహూః పునఃపునః - ఆక్రందయిష్యతఃరోదయిష్యతః || ౩౭ || ౩౮ || ప్రాణినాం-హన్యమానానాంసతాం, కథంధూతానాం- దీనానాంకృతవణానాం-అకృతంఆగఃఅపరాధోయైస్తేషాం-స్త్రీణాంచనిగృహ్యమాణానాంసతీనాం-మహాన్తేసుకోపితేషున త్సు || ౩౯ || తదాక్రుద్ధఃకోపితః - విశ్వేశ్వరః-లోకంభావయతిసుఖయతీతిలోకభావనో2సా-భగవాన్ - అవతీర్యవరా హన్యసింహరూపాభ్యామావిర్భూయః - హనిష్యతి-తత్రదృష్టాన్తః - అద్రీఃపర్వతాన్ - శతపర్వధృత్ వజ్రాయుధధరఃఇ న్ద్రఃయథేతి || ౪౦ || ఎవముక్తపునర్దితిరాహద్వాభ్యామ్ - సునాభంచక్రం, తేన, ఉదారఃసుందరోబాహుర్యస్య, తేన- భగవతా - సాక్షాత్, స్వహ్యంమమపుత్రయోర్వధంఆశాసేఅనుమన్యే - కింతుహేప్రభో - క్రుద్ధాద్భాష్టా - ద్వధంతు- నానుమన్యే “కోపితేషుమహత్సుచే” త్యుక్తత్వా - తోపితాద్భాష్టాద్వధమాశక్కు- మానా- ఎవం - ప్రార్థయతే

క్రుద్ధాద్భ్రష్టాన్తాన్తా భూదితి ॥౪౧॥ నన్వస్తుబ్రాహ్మణాదన్యతోవాకుతశ్చ తద్వధ స్త్రతకోవిశేష ఇత్యత్రాహ ॥
 నేతి ॥ బ్రహ్మదణ్డదగ్ధస్యబ్రాహ్మణశాపహతస్య - భూతానాంభయసంపాదకస్యచ - నారకా అపినరకవాసిసోఽపి - నాను
 గృహ్లాన్తి - అనుగ్రహంనకుర్వన్తి - నరకవాసిసోహినరస్వస్మైలోకాయస్వ దుఃఖంమాభూదితిమన్వనైతేఽప్యే తయోఃకృ
 పాంనకుర్వన్తి - అతోఽతిపాపినాబ్రహ్మదణ్డదగ్ధభూతభయదావిత్కర్థః - కించ-యాంయోనిం-అసౌబ్రహ్మదణ్డదగ్ధో-లోక
 భయదశ్చ , గతఃప్రాప్తోభవతి - తత్రస్థాఅపినానుగృహ్లాన్తీత్యర్థః ॥౪౨॥ ఎవము క్షిప్తనరాహకశ్యపస్సప్తభిఃకృతాప
 రాధత్యాదిభిః ॥ కృతోయోఽపరాధస్తస్మాత్ - యోఽనుతాపః , తేన-నద్యః-ప్రత్యవమర్శ నాత్ యుక్తాయుక్తవిచారా
 త్ - భగవతీపరమపురుషే - ఉరుమానాత్ బహుమానాచ్చ - భవేదుదే-మయ్యపి-అదరాచ్చ హేతోః పుత్రాణాం - ఆ
 ర్షత్వాద్భవచవచనం - పుత్రయోర్మధ్య - ఎకస్యపుత్రస్యహిరణ్య కశిపోః - ఎకఃసతాం - మతఃసంమతః - ప్రహ్లాదః - పుత్రో
 భవితాభవిష్యతి - తమేవవర్ణ యతి-గాస్యస్తీతిసార్థఃపచ్చభిః-యస్యత్వత్పత్రస్య -యశః-భగవద్య శసాసమం - సహ-సద్య
 శంవా - గాస్యస్తీస్తోమ్యన్తియచ్చబ్రస్యసవాఇత్యుత్తరత్రాన్వయః ॥౪౩॥ ॥౪౪॥ కించయస్యత్వత్పత్రస్య - శీల-మను
 వర్తితుం - నిర్వైరాదిభిస్సజ్జే - ఆత్మానంఅన్తఃకరణం - సాధవో-భావయిష్యన్తి - తత్రదృష్టాన్తః - యోగైఃతౌరాదిసం
 యోగైః - దుర్వర్ణం-హేమ-సువర్ణమివేతి ॥౪౫॥ కించ,యస్యభగవతః-ప్రసాదాత్ అనుగ్రహాత్ - ఇదంవిత్త్వం - ప్రసీదతి
 భగవదనుగ్రహవిశేషఎవకృత్స్వంవిత్త్వమప్రసాదమేవకుర్యాదిత్యర్థః - యదాత్మకం - యోభగవానేవాత్మాయస్య త-ద్వి
 త్వం-య-త్త - ద్భగవదాత్మకం , సఃస్వద్భక్తేనైవవశ్యతీతిస్వద్భక్త - కరణనిరపేక్షంసర్వంసాక్షాత్కుర్వాణఇత్యర్థః -

స్తాణాత్పురో ॥౪౧॥ నబ్రహ్మదణ్డదగ్ధస్యనభూతభయదస్యచ | నారకాశ్చనుగృహ్లాన్తి యాంయాంయోనిమ
 సౌగతః ॥౪౨॥ కాశ్యపఉవాచ ॥ కృతాపరాధతాపెననద్యఃప్రత్యవమర్శనాత్ | భగవత్కుసుమానాచ్చభవే
 మయ్యపిచాదరాత్ ॥ ౪౩ ॥ పుత్రస్త్వవతుపుత్రాణాంభవితై కస్సతాంమతః|గాస్యన్తియద్యశక్యధంభగవ
 ద్యశసాసమమ్ ॥ ౪౪ ॥ యోగైర్వైమేవదుర్వర్ణంభావయిష్యన్తిసాధవః| నిర్వైరాదిభిరాత్మానంయచ్ఛీలమను
 వర్తితుమ్ ॥ ౪౫ ॥ యశ్చసాదాదిదంవిత్త్వంప్రసీదతియదాత్మకమ్ | సస్వద్భగ్భగవాన్యస్య తోమ్యతేనస్య
 యాదృశా ॥ ౪౬ ॥ సవైమహాభాగవతోమహాత్మా మహానుభావోమహాతాంమహిష్ఠః ॥ ప్రవృద్ధభక్త్యాఽనువి
 భావితాశయోప్రవేశ్యవైకుణ్ఠమతద్విహాస్యతి ॥౪౭॥ అలంపటశీలధరోగుణాకరోహృష్టఃపరర్థ్యావ్యధితో
 దుఃఖితేషు | అఘాతశత్రుర్జగత్శ్లోకహర్తానై దాఘికంతాపమివోమరాజః ॥౪౮॥ అస్తర్భహిశ్చ మల
 మబ్జనేత్రంస్వపూరుషేచ్ఛానుగృహీతరూపమ్ | పౌత్రస్తవ శ్రీలలనాలలామండ్రష్టాస్ఫురత్కుండలమణ్డితా
 న్యమ్ ॥౪౯॥ ప్రైతేయఉవాచ|శ్రుత్వాభాగవతంపౌత్రమమోదతదిచ్ఛ్యశమ్ | పుత్రయోశ్చవధంకృష్ణాద్వి
 దిత్వాస్తీన్తహమనాః ॥౫౦॥

భగవాన్-యస్యత్వత్పత్రస్య - అనన్యయాఅవ్యభిచారిణ్యా , దృశాభక్త్యా - తోమ్యతేనంతోషం ప్రాప్నోతి ॥౪౬॥ న
 వైత్వత్పత్రే త్రః-మహాభాగవతఃనిరతిశయభగవద్భక్తః - మహానుభావః-మహాప్రభావః - మహాత్మానిర్మలాన్తఃకరణః - మహా
 తాంమాహాత్మ్యవతామపిమేధ్య - మహిష్ఠఃనిరతిశయమాహాత్మ్యవాన్ - ప్రవృద్ధయా - భక్త్యా - అనుభావితేనంశోధితే - ఆ
 శయేచి తైవై కుణ్ఠంభగవత్తం - నివేశ్యఅవస్థాప్య - అతత్-భగవద్యతిరిక్తమైశ్వర్యాదికం - విహాస్యతిత్యత్యతి ॥౪౭॥
 కించ-అలమ్పటఃఅలోలుపః, శీలధరఃసుస్వ భావః , గుణానామాకరః - పరర్థ్యావరేషాం ఋద్ధిస్సమృద్ధిః, తయా-హృష్టః
 దుఃఖితేషుపరేషుదుఃఖితేషు , సత్సు - స్వయమపి - వ్యధితఃదుఃఖితః - నభూతోనజాతశ్చత్రుర్జస్యసోఽఘాతశత్రుః-జగత
 శ్లోకంహరతీతితథా - తత్రదృష్టాన్తః - నై దాఘికం - నిదాఘాగ్నిష్కకాలఃతత్రభవంతాపం - ఉడురాజశ్చన్ద్రోయథాహ
 రతీతి ॥౪౮॥ కించ|తవపౌత్రః - శ్రీలలనాలలామం - శ్రీలక్ష్మీ రేవలలనా-తస్యాఃలలామంభూషణం - భర్తానామపరం
 నార్యాభూషణంభూషణాదపి , త్యుక్తరీత్యా - భూషణభూతం-శ్రియఃపతిం , అన్తఃస్వహృదయకమలమధ్య - బహిశ్చ
 ద్రష్టాద్రక్ష్యతి,కథంభూతః - శ్రీలలనాలలామం - స్ఫురన్తీయేకుండలే - తాభ్యాం - మణ్డితంభూషితం-అననముఖం-యస్య
 తం - కుండలయోశ్చోత్రా లంకారత్వేపి-గణ్డసూదిమతత్ప్రతిఫలనవశాత్ స్తుభిస్యా పిశోభాతిరివ్యతే - స్వపూరుషాఃస్వభ
 క్తాః - తేషా - మిచ్ఛానురూపం - గృహీతం - రూపంఅపాకృతదివ్యశరీరం - యేనతం - అబ్జనేత్రంకమలనేత్రం,అమలం
 నిరస్తహేయగుణమ్ ॥ ౪౯ ॥ దితికాశ్యపయోఃప్రశస్తిత్రరేనిగమయతి ॥ దితిఃభాగవతంపౌత్రం - జనిష్యమాణం-శ్రు
 త్వా - భృశమమోదతజహర్ష - కృష్ణాద్భగవతః - పుత్రయోర్వధంభభావినం - విదిత్వాజ్ఞాత్వా - మహామనాః - హరిణా

సహాయుద్ధేనపుత్రయోర్మరణాత్రి-రిస్సద్గతిశ్చభవేదితిమహాత్మవచిత్రాఆసీత్ ||౫౦|| ఇతిశ్రీమద్భాగవతచంద్రచన్ద్రికా
ఖ్యాయాంశ్రీభాగవతవ్యాఖ్యానాంత్యతీయస్కంధేచతుర్దశోఽధ్యాయః .

ఎవం దేవబ్రహ్మసంవాదయాపేతిహాసోహోద్భూతయాపమితిహాసాన్తరంప్రస్తుత్య , ఇదానీం బ్రహ్మనారదసంవాదంప్ర
స్తోతుంతావద్దేవానాంబ్రహ్మణస్సన్నిభావుపసత్తిహేతుంవదత్ , వృత్తమితిహాసంవర్తిష్య మాణేనెతిహాసేనసంగమయతి
మైత్రేయః||పరతేజోహానంపరేమాంతేజోహస్తీతితథా,ప్రాజాపత్యంకశ్యపసంబధి, తేజోవీర్యం , దితి-రసురార్దనాత్ ఇ
న్ద్రాచ్ఛక్తిమానా,ఇన్ద్రోకదాకింకుర్యాచితిశక్తిమానాసతీ,శతంవర్షాణి,దధార-గర్భంధృతవతీత్యర్థః ||౫౧|| తేనగర్భ
తేజసాహతాలోకేవిరస్తసూర్యాదిప్రకాశే-లోకహతాజసోహతప్రభావాః , లోకపాలాః,దిశాంధ్వానైసలనతమసే
నవ్యతికరంవ్యత్యాసం,ఇయంపూర్వాది గియంపశ్యిమేతిజ్ఞానాభావం-విశ్వస్యజేచతుర్ముఖాయ,స్యవేదయత్ - బ్రహ్మసమీప
మాగత్యతస్తేవిజ్ఞాపయామామిరిత్యర్థః || ౨ || నివేదనమేవాహ || త్వమేవేతి||హేవిభోబ్రహ్మ , త్వమేవ-ఎత-ద్వేత
జానాసి-కింతదిత్యత్రాహుః,యత్ యస్మాత్ ,వయం,భృశం-సంవిగ్నాఃభీతాః-తత్త్వమేవవేత్యర్థః , అహమపిత్వాదృశం
వ-అతఃకథంజానామిత్యాశక్త్యాంపరమాత్మనఆవేశావతారత్వాత్త్వంసర్వంజానాసీత్యభిప్రేత్యాహుః|| నహీతి||కా
లేన-అస్పృష్టంవర్త్యజ్ఞానంయస్య.కాలవశాదసంకుచితజ్ఞానోభాగవతః||సృష్టింతతఃకరిష్యామిత్వామావిశ్యేత్సుక్తస్య - తె
త్వయా-అవ్యక్తమవిదితం-భగవచ్ఛరీరభూతస్య,తన్నహ్యస్తీత్యర్థః || ౩ || ఎతదేవవిశదయన్తి||హేదేవదేవ-దేవానా
మిన్ద్రాదీనామపిదేవ-హేజగద్ధాతఃజగన్నిర్మాతః-లోకనాథశిఖామణేలోకానాంనాథానాంశిఖామణే - పరేమామపరేమాం

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే,మహాపురాణే,తృతీయస్కంధే,చతుర్దశోఽధ్యాయః .

మైత్రేయఉవాచ || ప్రాజాపత్యంతుత తేజఃపరతేజోహానందితిః | దధారశతవర్షాణిశక్తిమానాఽసురార్ద
నాత్ ||౫౧|| లోకతేనహతాలోకలోకపాలాహతాజసః|స్యవేదయన్విశ్వస్యజేధ్వాస్తవ్యతికరందిశామ్ ||౨||
దేవాఉవాచ || త్వమేవేతద్విభోవేత్త సంవిగ్నాయద్వయంభృశమ్ | నహ్యవ్యక్తం భగవతఃకాలేనాస్పృష్ట
వర్తనః ||౩|| దేవదేవజగద్ధాతర్లోకనాథశిఖామణే | పరేమామపరేమాంత్యంఘాతానామసిభావవితే || ౪||
నమోవిజ్ఞానపీఠ్యామూయయేదముపేయుషే | గృహీతగుణభేదాయనమస్తేవ్యక్తయోనయే ||౫|| యేత్వా
మనస్యభావేనభావయన్త్యాత్మభావనమ్ | ఆత్మనిష్కృతభువనంపరంసదసదాత్మకమ్ ||౬|| తేమాంసుపక్వయో
గానాంజితశ్వాసేన్ద్రియాత్మనామ్ | లబ్ధయుష్మత్ప్రసాదానాంనకుతశ్చిత్పరాభవః ||౭|| యస్యవాచాప్రజా

అస్తదపేక్షయాపూర్వేషాంఅర్వాచీనానాంప-భావవితే , అభిప్రాయజ్ఞః,అసీత్ || ౪ || ఎవంపరమాత్మావేశావతా
రత్వేనబ్రహ్మశరీరకపరమాత్మదృష్ట్యాతస్యసర్వజ్ఞతామభిధాయ-పునస్తదృష్ట్యాతథర్వైర్విశిష్టత్వేననమస్కుర్వన్తి|| నమఇతి||
తేతుభ్యం,నమః-కథంఘాతాయతే,వ్యక్తయోనయేవ్యక్తంకార్యావస్థంజగత్తస్యయోనయేకారణాయ,నాహంవ్యక్తయో
నిఃకింతుపరమాత్మైత్యత్రాహ || గృహీతగుణభేదాయ,గుణానాంభేదఃరజోగుణోయస్యసగుణభేదః|బ్రహ్మ-గృహీతఃశరీరత్వే
న,గుణభేదఃరజోగుణప్రధానః|బ్రహ్మయేనతస్మై,రజోగుణప్రధానబ్రహ్మశరీరకపరమాత్మా,యో,జగత్సృష్టా - సత్త్వమేవ
త్యర్థః|నేదంత్యదూపేణావస్థానంపరమాత్మనః,కర్తాయత్తమిత్యాహ || మాయయాసంకల్పరూపజ్ఞానైవ-ఇదం బ్రహ్మ
ఖ్యంశరీరం-ఉపేయుషేగతాయ - ఎతదుపపాదకత్వేనవిశిష్టమ్ || విజ్ఞానపీఠ్యామేతి | విజ్ఞానమేవవీర్యం బలంయస్య త
స్మై || ౫ || ఎవంవిధస్య తవ-ప్రజానాంత్యన్నిరైశవర్తినామస్తాకమన్యైఃపరిభవోఽనుచితఇతిసూచయన్తోనమస్కు
ర్వన్తితిభిః || యేత్వామితి||ఆత్మభావనంఆత్మనోజీవాదేవమఖ్యమ్యాదిరూపేణభావయతీత్యాత్మభావనస్తం-ఆత్మనిస్సా
త్మన్యైవప్రకృతంసందర్శితంభువనంయేనతం-అతఎవ-సదసదాత్మకంకార్యకారణరూపం-వస్తుత , స్తాభ్యాం , పరంవిలక్ష
ణం-త్వాం.యేఅపస్యనఅవ్యభిచారేణ,భావేనభక్త్యా,భావయన్తిఉపాసతే || ౬ || తేమాం - కథంఘాతానాంజితశ్వాసే
న్ద్రియాత్మనాం-జితాఃశ్వాసాఃప్రాణాః,ఇన్ద్రియాఃజిజ్ఞాసకర్తోభయేన్ద్రియాణి,ఆత్మాఅన్తఃకరణంచయేనైషాం - అత
ఎవ,సుపక్వయోగినాం-సుపక్వఃపరిపక్వః,యోగఃభక్తియోగోయేషాంతేషాం-అతఎవలబ్ధఃయుష్మత్ప్రసాదఃభవదనుగ్రహః
యేనైషాం-కుతశ్చిదభికస్తాదపి,వరాభవోనాస్తి || ౭ || యస్యతవ-వాచావేదాత్మికయా,సర్వాఃప్రజాః-తన్త్ర్యాదా,
మన్యా,గావఇవ-యన్త్రితాఃనిబద్ధాః-ఆయత్వాత్వదధీనాస్సత్యః,బలింత్యత్పూజాం-హరస్తకుర్వన్తి,తస్మైముఖ్యాయశ్రేష్ఠా

య-తే-నమః-అ-నెనస్వసంబద్ధినాంస్వనిదేశవర్తినామన్యైః పరిభవోఽనుచితఇతిసూచితంభవతి || ౮ || ఎవంనమస్కు
త్వాఽథస్వాభీప్సితంపార్థయన్వైసత్వమితిహేమామణ-సఃఉక్తవిధస్త్వంతమసాఅపూరాత్రవిభాగాభావేన, లుప్తాని
కర్తాణి, యేషామస్తాకం, శంసుఖం-విధత్సవ్యకురు, ఆపన్నాఽపదగతా, నః-అదభాగ్అలృప్తా, దయా-యస్యాస్తయా, దృ
ష్ట్యా, ఈశీతుండ్రప్టుమర్తసి || ౯ || కిమిదాసీంభవతాంవ్యసనమువస్థితమిత్యత్రాహుః | ఎవఇతి | హేదేవ-దితేర్గర్భ
అర్పితంనిహితం, కాశ్యపంకశ్యపసంబద్ధి, ఓజఃవీర్యం, సర్వాఃచిశః తిమిరయత్ అస్థికుర్వత్, ఎధసిదారునిచయె, అగ్ని
రివ-ఎధతేవర్ధతే || ౧౦ || ఎవంచెవై రుక్తబ్రహ్మతాన్యత్యాహత్యా హమునిః | సఇతి | శబ్దగోచరఃవెదచేద్యః - సభ
గవాన్ స్వభూఃబ్రహ్మప్రహస్యవిహస్య-హేమహాబాహూవిదుర-మధుర-యూగిరా, ప్రీణన్తర్పయన్, దేవాన్ప్రత్యాచప్త
ఉక్తవాన్ || ౧౧ || ఉక్తక్రిమేవాహ|| ఇతరభ్యాననాధ్యాయ శేషేణాగ్రిమేణచాధ్యాయేనమానసాఇతి|| హేమానసాః
మనస్సముత్పన్నాః, యుక్ష్మాత్పూర్వేయుక్ష్మదపేక్షయాపూర్వంజాతాః-మేనుతాస్సనకాదయః-లోకేషు-విగతాస్స హావి
షయాభిలాషోయేషాంతథోక్తాఅపి-లోకాన్, విహాయసా-నభోమార్గేణ-చేరుఃసంచరితవన్తః || ౧౨ || తేనకాదయః-
ఎకదాఎకస్మిన్నా-లె-అమలాత్త-నఃశుద్ధసత్వమయదివ్యమశ్లశవిగ్రహస్య, వైకుణ్ఠస్యఅప్రతిహతైశ్వర్యస్య భగవతో-వైకుణ్ఠస్య
సంబద్ధినిలయంస్థానంప్రతి-కథంభూతం - సర్వలోకనమస్కు తంసర్వైరర్వాచినైర్లోకాలోకవాసిభిర్నమస్కు తం-య
యుగ్ధతవన్తః-తత్రవైకుణ్ఠనిలయమితివిష్ణులోకేవరిస్థానముచ్యతే, నతునిత్యవిభూతిః | అష్టమస్కంధే "వై కుణ్ఠఃకల్పితోయేన
లోకాలోకనమస్కుత", ఇతివత్సమాంతాత్ - బ్రహ్మణాపిసమాధిగమ్యస్య పరమాకాశస్య ప్రకృతియుక్తైర్గన్తుమశక్య

స్వర్వాగావస్తస్యైవయన్వితాః | హర నిబలిమాయతా స్తస్మైముఖ్యాయతేనమః || ౮ || సత్వంవిధత్సవ్య
శంభూమంస్తమసాలిప్తకర్మణామ్ | అదభదయయాదృష్ట్యాః ఆపన్నానర్వసీశీతుమ్ || ౯ || ఎవచేవదితే
ర్గర్భఓజఃకాశ్యపమర్దితమ్ | దిశ స్తిమిరయత్సర్వాఎధతేగ్నిరివైధసి || ౧౦ || మైత్రేయఉవాచ|| సప్రహస్యమహా
బాహూభగవాన్బ్రహ్మగోచరః|| ప్రత్యాచప్తాత్మభూదైవాన్ప్రీణన్తర్పయగిరా || ౧౧ || బ్రహ్మవాచ|| మా
నసామేనుతాయుక్ష్మాత్పూర్వేవై సనకాదయః| చేరుర్విహాయసాలోకాన్లోకేషువిగతస్సహాః|| ౧౨ || తఎకదా
భగవతోవై కుణ్ఠస్యామలాత్త-నః| యయుర్వై కుణ్ఠనిలయంసర్వలోకనమస్కు తమ్ || ౧౩ || వసన్వియత్రపురు
షాస్సర్వైవై కుణ్ఠమూర్తయః| యేఽనిమిత్తనిమిత్తేనధర్మేణారాధయన్తస్మిన్ || ౧౪ || యత్రచాద్యఃపుమానా
స్తైభగవాన్బ్రహ్మగోచరః| సత్వంవిష్టభ్యవిరజంస్వానాంనోమృడయన్వృషః || ౧౫ || యత్రనిశ్చేయసంనామ
వనంకామదుష్టుమైః| సర్వర్మశ్రీభిర్విభాజితైః || ౧౬ || వల్యమివమూర్తిమత్ || ౧౭ || వైమానికాస్స లలనా

త్వాత్ "స్వశ్చుడామణిమాత్తధిష్ఠ్య, మితిస్వర్గలోక చూడామణిత్యై నవత్వ మాణత్వాచ్చ " కైవల్యమివమూర్తిమ్, దితివ
త్వ మాణత్వేన-ముక్తప్రాప్యభూమిత్వాభావావగమాచ్చ- వైకుణ్ఠశబ్దవాచ్య త్వంవికుణ్ఠస్య భగవత్స్థానత్వాదుపపన్న
మితిజ్ఞేయం, తదేవవై కుణ్ఠస్థానంవర్ణయతి|| వసన్స్త్యాదినాద్వాదశభిః|| యత్రవై కుణ్ఠే అనిమిత్తనిమిత్తేన-నిమిత్తంఫలం - అనిమి
త్తంఅప్రవర్తకం, నిమిత్తంఫలంయస్మిన్ తేన-కామాదినిమిత్తరహితేనత్యర్థ-ధర్మేణ-హరిం-ఆరాధయన్ ఆరాధయన్తో-యేపు
రుషావసన్తి, తేనర్వైవై కుణ్ఠస్యభగవత్ఇవమూర్తిరాకారోయేషాం, తేతథోక్తాః ఆరాధయన్వసన్స్త్య నేనవిష్ణులోకవాసినా
మపిభగవదుపాసకత్వముక్తం-ధర్మద్రువాద్యాస్తీషన్వియత్రతేలోకసాక్షిణ, ఇత్యాదినాఐకార్థ్యాత్, పూర్వమారాధ్య, ఇ
హాగత్యవసన్స్త్య రేపివరోధః, నన్వ కామేనధర్మేణభగవన్తమారాధయతాంనిత్య విభూతిరేవప్రాప్త్యా, నత్వసావజ్ఞాన్త
ర్వర్తివై కుణ్ఠలోకః-సత్వం, తఎవకుతశ్చిత్ప్రభుత్వాత్ ౧౪ మంనిత్య విభూతిమనవాప్య-ఇమంచై కుణ్ఠమాగత్య - తత్రభగవద
సుభవేననిరస్తప్రతిబద్ధాఃకల్పా నైతతోనిత్యవిభూతింగమివ్యస్తీత్యవిరోధః - అత్రయత్రేత్యాదీనాంలోకపరాణాంయచ్చబ్దా
నాం-తద్విశ్వగుర్వధిక్యత, మిత్వత్తరత్యాన్వయః || ౧౮ || యత్రచశ్రీవైకుణ్ఠ-శబ్దగోచరః శాస్త్రైకప్రమాణకః, భ
గవాన్ సాధుణ్య పరిపూర్ణః, ఆద్యః పరమకారణభూతః, వృషః శ్రేష్ఠః పుమాన్ పరమపురుషః-విరజంరజోగుణేనాననువిధం,
సత్వంశుద్ధసత్వమయం, దేహంవిష్టభ్యధృత్వా, స్వానాంనః-స్వకీయానస్తా, స్వశయన్ సుఖయన్ న్నై || ౧౯ || య
త్రశ్రీవై కుణ్ఠే, నిశ్చేయసంనామ నిశ్చేయసాక్ష్యం, వసమస్తీ-కథంభూతంనిశ్చేయసం-సర్వర్మశ్రీభిఃసర్వే షుముతుషయా
శ్రీఃపుష్పాదినమ్పత్నాయేషాం, తైఃకామదుష్టుః, అభీష్టానివర్షద్భిః-దుష్టై-ర్విభాజితవిశేషేణభాజమానం-పునర్మూర్తి
మతైః-వల్యమివసీతం || ౨౦ || తేనస్తమేవవసంవర్ణయతితిథిః|| వైమానికాఃవిమానాయాథాః - సలలనాస్సస్త్రీకాః ,

యత్ర సన్యోగము సేవ నెల్లా కభర్తృగవతో - హాకా నాం - యానిశమలనిపాపాని - తా - త్పయ నిరస్య స్థితథా, చరితానివ
 రితా - గాయ నికథంభూతాస్సన్తోగాయ ని. ఆ న్దర్శనె - అనువిక సదనుస్యన్దమానం - మధుమకరన్దో - యాసాం - చూధవీనాం
 వాన నికమాధనీపుష్పాణాం - గన్ధేనసుగన్ధేనపిణ్డతా అ న్దరితాధీశ్యేసాం - తథాభూతా అపి - అనిలంతద్దన్దపాప్రకటంబాయం,
 షివ స్తనీరస్సు - ర్వ న్దర్శితానిగాయ స్థిత్యర్థః || ౧౭ || * అనేభాగ్యభాగోపకరణభాగస్తానసాన్ని ధ్యేపితదనాదరేణతః
 ల్లోకస్తానాంభగవద్గుణానుభవవీచనరితశయాభిలాషస్సూచితః , కీమతద్వనస్థానాంపురుషాణాంగుణానుభవాన్ కిరితి, య
 త స్తీరశ్చాన్ద్రావరాణామపితద్వనస్థానాంభగవత్పరతా స్తీత్యాహ || పారావతా ఇతిద్వాభ్యామ్ || ప్రథమంతిరశ్చాన్ద్రాభగవ
 త్పరతామాహ || పారావతాదయఃశకునివిశేషాః - అన్యభృతాఃకోకిలాః - దాత్యూహశ్చ తకః - బర్హిణోపయూరాః - పారా
 వతాదీనాం, యః - కోలాహలఃకలకలస్వ నిః - భృజ్గాధిపేభృజ్శ్రేష్ఠే - హరికథామివ - ఉచ్చైః , గ్రాయమానై గానంకుర్వతీనతి -
 అచిరమాత్రంక్షణమాత్రం - విరమతేసమాప్తోభవతి - వనస్థాపారావతాదయఃకోలాహలంకుర్వన్తోభృజ్భగవనిమాత్రత్యకిమ
 యు భృజ్గరాజోహరికథాంగాయతీత్యభిపాప్రయేణ స్వకోలాహలంత్యక్త్వాక్షణమాత్రం భృజ్భగవ నిమోవశ్యణ్య స్థిత్య
 ర్థః || ౧౮ || * వనస్థానాన్ద్రావరాణామపిభగవత్పరతామాహ || మన్దారేతి || మన్దారపారిజాతాసురతరువిశేషా, కున్దోఽతి
 ముక్తలతా - కురవకఃతిలకవృక్షవిశేషః - ఉత్పలంరాత్రివికాసి - అమ్బుజందివావికాసి , నాగోనాగ కేసరః - అర్జున్పుష్పవృక్షవి
 శేషః - మన్దారాదయస్సుమనసస్సుగన్ధయోఽపి - తులసికాశ్రీతులసీ - ఆభరణంయస్య - తేన - తులస్యాఅలంకృతేనభగవతా - గ
 న్దేతులసీసుగన్ధే - అచ్ఛితేనమ్నానితేనతి - యస్మిన్వన - తస్యాఃతులస్యాఃప్రపఃబహుమానయన్తి - తద్వనస్థాఃపారిజాతాదయో
 మాదృశేషునుగన్ధిపుష్పేషుసత్స్వపి - తులస్యా అలంకృతోభగవాన్ - తులసీమేవబహుమనుతే - అపి - తులస్యాఃపురాకృతం

శ్చరితానియత్రగాయ నిలోకశమలక్షపణానిభర్తుః | అ న్దర్శనె - అనువిక సన్దర్శనమాధవీ నాంగన్ధేనపిణ్డతధియో
 ౭స్యనిలంక్షిపన్తః || ౧౭ || పారావతాన్యభృతసారసచక్రవాకదాత్యూహహంసశుకతిత్తిరిబర్హిణాంయః |
 కోలాహలోవిరమతే - చిరమాత్రముచ్చైర్భృజ్గాధిపేహరికథామివగాయమానైః || ౧౮ || మన్దారకున్దకుర
 వోత్పలవమ్మకార్ణపున్నాగనాగవకుళామ్బుజపారిజాతాః | * గన్ధేఽర్చితేతులసికాభరణేనతస్యా యస్మిన్
 స్తపస్సుచునసోబహుమానయన్తి || ౧౯ || యత్సంకులంహరివదానతిమాత్రదిష్టైర్వైదుర్య మారకతహే
 మమయైర్విమానైః | యేషాంబృహత్కృతీతటస్థితశోభిముఖ్యంకృష్టాత్తనాంనరజఅదదుర్జన్యయాద్యైః ||
 శ్రీరాపిణీకర్వణయతీచరణారవిన్దంబీలామ్బుజేనహరినద్వనిముక్తదోషా | సంలక్ష్య తేస్థటికకుడ్యఉపేతహేమ్న

తపశ్శతితులసీమేవమాత్సర్యముత్సర్యబహుమానయన్తీత్యర్థః “ అత్రగన్ధేర్వి నాతులసికాభరణేనత్యపిపాతః , యత్రస్వగన్ధ
 సదృశగన్ధరహితతులస్యాః - ఆభరణేనభగవదాభరణదృష్ట్యై - తస్యాఃతులస్యా - స్తపో - మహా - త్పురాకృతమితీబహుమాన
 యన్తీత్యర్థః || ౧౯ || * ఏవంనిశ్చేయసవనమనువర్ణ్యపునస్తమేవలోకంవర్ణయతి || యత్సంకులమితి || యదైవకుణ్డం - భక్తానాం
 విమానై - స్సంకులంవ్యాప్తం - కథంభూతైర్విమానైః హరైర్భగవతః - పదయోఃపాదయోః - య - అనతిఃప్రవీణభావః - అన
 న - తత్పూర్వికాభక్తిర్జన్యతే - అనతిమాత్రేణదిష్టైః - సకర్మయోగాదిభిఃప్రాప్తైరిత్యర్థః - వైదుర్యాదీనాంవికారైః - యేషాం
 తద్విమానారూఢానాం - కృష్టాత్తనాం - హన్తి - కటితటాని - యాసాం - స్థితేనశోభినిముఖానియాసాం - తాలపిస్త్రీయః - ఉ
 త్స్థయాద్యైఃపరిహాసాదిభిః - రజఃకామం - నాదదుఃసజనయామానుః - కృష్టాత్తనామితిహేతుగర్భం విశేషణం - కృష్ణేభగవ
 త్యైవఆత్మాచిత్తంయేషాంతేషాం - భగవత్యేవనిహితచిత్తత్వాన్నకామమాదధురిత్యర్థః || ౨౦ || * శ్రీఃలక్ష్మీః - రాపిణీ
 మూర్తిమతీ - విగ్రహధారిణీ - హరినద్వనియద్యైకుణ్డలోకస్థేభగవద్వత్సని - లీలామ్బుజేనలీలార్థంధృతేనకమతేన - సమ్మరణ్ణతీన
 మ్మరణ్ణనంకుర్వతీనంలక్ష్మ్యతథా - కథంభూతాశ్రీః - చరణారవిన్దంకర్వణయతీనూపురేణశబ్దయన్తి - ముక్తదోషాముక్తోదోషః - రా
 గాదిదోషఃయయాసా - యద్వాముక్తదోషేతిలీలామ్బుజస్యవిశేషణం - ముక్తఃప్రసారితః - దోఃభుజో - యస్యతేనతి - కథంభూ
 తేవేత్సని - స్థటికమయానికుడానియస్మిన్ - ఉపేతహేమ్ని - శోభార్థంమధ్యేత్రఉపేతంసంయుక్తం హేమనువర్ణంయస్మిన్ -
 పునశ్చేయంవిశిషి - యదనుగ్రహ - యస్యాఃశ్రియఃఅనుగ్రహేనిమితై - శ్రీరస్మాస్వనుగ్రహంకుర్యాదితిబుద్ధ్యా - అన్యేషాం
 బ్రహ్మాదీనాంయత్సంకారాధనరూపోయత్స - స్సానిదిత్యర్థః - యద్యపిభగవద్వత్సనిసమ్మరణ్ణనీయరజోనాన్యైవ - తథాపి - స్వర్ణ

* పా || గన్ధేర్వి నాతులసికా .

పట్టికాలాభ్యంతస్ఫటికమయభిత్తిభాగేషు హేమమూర్ధైవలీలాపద్మపరాగపుష్పైర్విచిత్రకరణార్ధం సమార్జయన్తినిరతశయన్త్ర
 లాసుస్ఫటికమయభిత్తిమప్రతిఫలితాసతీతతైః గ్రసంత్యతథివాఘాదితిభావః ॥ ౨౧ ॥ వాపీష్వతి । అజ్ఞ హేదేవాః-య-
 ద్యత్రలోకైః-ప్రీతి-భగవతాః-చైపితంచుచ్చితమితలమత-అమన్యతః-కేలకుర్వతీ-కింకృత్యా-విద్రుమష-యానితటానియాసాం-
 తాను-అమలాః-ర్మలాః-అమృతతుల్యః-ఆపి-యానుతాను-వాపీష-నిజవనైస్త్వకీయక్రీడావనై-పెష్యాభిఃస్వపరిచారికాభిః
 ప్రీతి-రస్వితా-తులసీభి-రీశంభాగవ-స్తమభ్యర్చతీపూజయన్తి-తదాడకకప్రతిబిమ్బితం-స్వలకంశోభనాలలకాః-చూర్ణకు-స్త-
 లాః-యస్య-ఉన్న-తానాసికాయస్య-త-త్స్వవక్త్రం-వీక్ష్యద్వష్టా-నిరతశయవిమలాను-వాక్షీనామపు-తులసీభిరీశమర్చయ-
 న్తి-లక్ష్మీ-రుదకసమీ-పెస్వముఖం-నిధాయ-తత్రప్రతిబిమ్బితం-స్వముఖం-భగవన్ముఖమనుసంధాయ-అహా-భగవాన్మన్ముఖం-
 చుమ్పతీతి-మనెత్త్యర్థః-అనెనలక్ష్మ్యహా-గ్యం-సూచ్యతే ॥ ౨౨ ॥ పునఃకథంభూతంతదై-వ్యకుణ్డస్థానమిత్యతాహ-య-
 దితి ॥ య-ద్యదై-వ్యకుణ్డస్థానం-తే-నవజ-న్తి-ప్రపాత్నువ-న్తి-కైతెత్త్యతాహ-అభుభిదః-అఘంపాపంభిన-త్తినిరస్వతీత్యభుభిత్-
 హరి-స్తస్మాత్-అన్యవిషయాః-అర్థకామాదివిషయాః-అతఏవ-రచనానువాదా-న్మతిష్ఠీ-రచ్య-నైసంపాద్య-నైలనయెతిరచ-
 నా-ఉపాయః-తస్మా-నువాదాత్-అనుకీర్తనాత్-స్వ-సంపాదనోపాయభోధకద-జ్ఞానీతికామతస్మా-ద్య-నుకీర్తనాత్-
 మతిష్ఠీ-బుద్ధి-భంశకరీః-కుకథాః-యేశ్యన్తి-నిత-ఇత్యర్థః-పునఃకుకథా-ఎవవిశిష్ట-యా-స్తుకుకథాః-హతభ-
 గై-విర్భూత్యైః-నృభిర్మరైః-శ్రుతాః-అతఏవ-ఆత్మసారః-ఆత్మసీక్యతః-సారః-శ్రోత్వా-కాంపుణ్యం-యాభి-
 రేవంభూతా-స్సత్యః-తాం-స్తా-శ్రోత్వా-అశరణేషు-నిరాలప్య-నెషు-తమస్స-సర-కేషు-క్షిప్త-పాతయ-న్తి ॥ ౨౩ ॥ ప్ర-
 సన్నా-తా-నే-వా-ర్థకామపరా-శ్రోత్వా-శోచయతి ॥ య-ఇతి ॥ యేహతభా-గ్యాః-అభ్యర్థితాం-పార్థసీయాం-స్వగతిం-

సమార్జయన్తియదనుగ్రహణైవ్యయత్నః ॥ ౨౧ ॥ వాపీషువిద్రుమతటాస్వమలామృతాపుష్ప-పెష్యాన్తి-తానిజవ-
 నెతులసీభిరీశమ్ । అభ్యర్చతీస్వలకమున్న-సమీప్య-వక్త్రము-చైపితంభగవతేత్య-మతా-జ్ఞయచ్చి- ॥ ౨౨ ॥
 యన్నవజ-స్వముభిదోరచనానువాదా-చ్ఛ్యన్తి-య-స్వ-విషయాః-కుకథా-మతిష్ఠీ-యా-స్తు-శ్రుతాహ-త-
 భ-గైర్మరై-భి-రాత్మసారా-స్తాం-స్తా-క్షిప్త-స్వ-శరణేషు-తమస్స-హ-స్త ॥ ౨౩ ॥ య-భ్యర్థితా-మపి-వనోన్య-గతిం
 ప్రపన్నా-జ్ఞాన-చిత-త్వ-విషయం-సహ-ధర్మ-య-త్ర । నారాధనంభగవతో-వితర్-స్వ-మువ్య-సం-మోహితా-వితత-
 యా-బతమా-యయా-తే ॥ ౨౪ ॥ య-చ్ఛ-వజ-స్వ-నిమిషా-మృష-భా-నువృ-త్త్యా-దూ-రే-యమా-ద్య-చిత-సత్స్వ-హ-ణీ-
 యశీలాః । భ-ర్తు-ర్భి-ధన్యు-శ-సః-కథ-నా-ను-రా-గ-వై-క-బ్య-చా-ప్య-కల-యా-పు-ల-కీ-కృ-తా-క్లా- ॥ ౨౫ ॥ త-ద్వి-శ్వ-గు-ర్వ-ధి-కృ-
 తం-భు-వ-నై-క-వ-న్య-ం-ది-వ్య-ం-వి-చిత్ర-వి-బు-ధా-గ్ర-వి-మా-న-శో-చ-తి । అ-పు-ః-ప-రా-ం-ము-ద-మ-పూ-ర్వ-ము-పె-త్య-యో-గ-మా-

మనుష్యజన్త్ర-ప్రపన్నా-అపి-య-త్ర-మ-ను-ష్య-జన్త్ర-ని-సహ-ధర్మ-ని-వృ-త్తి-ధర్మ-సహితం-జ్ఞానంత-త్వ-జ్ఞానం-నో-ప్రపన్నా-
 న-పార్థ-స్తాః-అతఏవ-భగవత-ఆ-గా-ధ-నం-సం-సిద్ధి-సా-ధ-నం-భ-జ-వ-ని-న-వి-త-ర్-ని-న-కు-ర్వ-ని-కి-ం-త్వ-ము-వ్య-భ-గ-వ-తః-వి-త-త-యా-దు-
 ర-త్య-య-యా-మా-య-యా-హ-త-భా-గ్యా-స్స-మో-హితా-భ-వ-న్తి-బ-తే-తి-భ-దే-య-ద్వా-త-త్వ-జ్ఞానం-స-ధ-ర్మ-య-త్ర-య-
 స్త్వి-న్య-ను-ష్య-జన్త్ర-ని-య-న్త-ను-ష్య-జన్త్ర-సా-భ్యం-తా-దృ-శీ-గ-తి-ప్ర-ప-న్న-భ-గ-వ-త-ఆ-రా-ధ-నం-న-కు-ర్వ-ని-కి-ం-త్వ-స్వ-మా-య-యా-సం-
 మో-హితా-వి-త-త-య-యాః-అ-న్తి-న్త-అ-భ్య-ర్థి-తా-మ-పి-వ-నో-ఇ-త్య-త్ర-నః-అ-స్మా-భి-ర-శ్వ-భ్య-ర్థ-నీ-యాం-పార్థ-సీ-యాం-న్య-గ-
 తి-మి-త్య-ర్థః ॥ ౨౪ ॥ ఎ-వ-ం-భ-గ-వ-త-థా-ది-ష-వి-ము-ఖా-నాం-త-ల్లో-కా-పార్థ-స్వ-త్వ-మ-భి-ధా-య-తాం-శ్చ-ను-శో-చ్య-త-త్క-థా-
 శ్ర-వ-ణ-ప్ర-వ-ణ-చి-తై-స్థ-లో-క-స్య-పార్థ-స్వ-త్వ-మా-హ-య-చ్ఛే-తి ॥ య-ద్వై-కు-ణ్డ-ని-ల-య-అ-ని-మి-షాం-దే-వా-నా-మృ-ష-భా-శ్రే-ష్ఠాః-
 భ-గ-వాం-స్త-స్య-అ-ను-వృ-త్త్యా-భ-క్త్యా-వ్ర-జ-న్తి-క-థ-ం-భూ-తా-వ్ర-జ-న్తి-దూ-రే-య-మా-ద్య-చిత-సత్స్వ-హ-ణీ-య-శీ-లాః-దూ-
 రే-చి-ర-కా-లే-న-య-మా-ద్య-చిత-శ్లా-ఘ్న-శీ-లాః-దూ-రే-య-మా-హ-య-ప-రి-న-స్స-ప్ర-ణీ-య-శీ-లా-ఇ-త్య-ఫి-పా-తః-త-త్ర-ఉ-ప-రి-ఉ-ప-రి-న్తి-
 తం-య-ద్వై-కు-ణ్డ-ని-ల-య-వ్ర-జ-న్తి-క-థ-ం-భూ-తాః-న-అ-స్మా-భి-ర-పి-స్పృ-హ-ణీ-య-ం-శ్లా-ఘ-నీ-య-ం-శీ-ల-య-సాం-తే-దూ-
 రే-చి-ర-కా-లే-న-య-మ-య-మో-ప-ల-క్షి-త-శ్వ-మ-ద-మా-ది-గు-ణో-యే-సాం-తే-కిం-చ-భ-ర్తు-హ-రైః-సు-య-శ-సః-మి-ఖ-ప-ర-స్స-ర-ం-క-థ-
 నే-న-యో-ను-రా-గ-స్త-న-య-ద్వై-క-బ్య-మ-ధార్మ్య-తే-న-యా-చా-ప్య-క-లా-త-యా-పు-ల-కీ-కృ-తం-ఉ-ద-జ్ఞ-త-రో-మ-అ-జ్ఞ-ం-శ-రీ-ర-ం-
 య-సాం-తే-వ్ర-జ-న్తి-త్వ-ర్థః ॥ ౨౫ ॥ ఎ-వ-ం-వై-కు-ణ్డ-ని-ల-య-మ-ను-వృ-త్త్యా-భ-ధా-న-స్త-ర-క-థాం-స్తా-తి-త-ది-తి ॥ మ-న-య-స్స-న-కా-ద-
 యః-త-త్-ఉ-క్త-వి-ధం-వి-కు-ణ్డ-ం-వై-కు-ణ్డ-ని-ల-య-యో-గ-మా-యా-బ-లే-న-ఆ-ణి-మా-ద్యై-శ్వ-ర్వ-బ-లే-న-ఉ-పే-శ్య-పార్థ-స్య-అ-థో-కా-

పా॥దూ॥రే॥య॥మా॥హ॥య॥ప॥రి॥న॥స్స॥ప్ర॥హ॥ణీ॥య॥

సైన్యసంపరాంతకృష్టాం-ముదంసంతోషం, అపూర్వపాత్రః - కథః భూతం వైకుంఠం - అపూర్వం అదృష్టపూర్వం - విమ
 ధాగ్రాహ్యః దేవశేష్ఠః - తేషాం - విమానైశ్చ చిహ్నకాశోయస్త్రిక - విచిత్రం అద్భుతం, దివ్యం అమానుషం - భువనైః, ఎకం
 పాదాన్యేన - వస్త్ర్యం బహుమన్తవ్యం - తత్ర హేతుః - విశ్వ గురుణాభాగవతా - అధికృతం అధిష్ఠితం || ౨౬ || తస్మిన్
 వైకుంఠే, ఘటకైః పాకారద్వారాణి, అతీత్య అతిక్రమ్య - అనజ్ఞమానాః భగవద్దిదృక్షౌ శ్రద్ధయా తత్తదద్భుతదర్శనే ఆ
 సక్తిమకుర్వాణాః - మువయస్స సకాదయః, అథ అనన్తరం - సప్తమాయాంకశ్చాయాం, నేపా - అచక్షుశద్భుష్టవన్తః, కథంభూ
 తా దేవా - సమానం వయోయయోస్తా గృహీతేగ దయాభ్యాంతా - పరాశ్చ్యోత్రేష్టైః కయూరాదిభిః విబుజ్ఞో రుచిరః పషః
 యయోః || ౨౭ || తునస్తావేవవర్ణయతి || మత్తేతి || అసితం నీలం - య-ద్బహుచతుష్టయం - తస్య మధ్యే - విన్యస్తయా -
 మత్తాః ద్విరేఫాః భ్రమరాణ్యస్యాంతయా - వనమాలయా - నివీతా - వనమాలాంకణైలమ్మినీంకృతవన్తా విత్యర్థః - కించ - కు
 టిలయాఽభువా - స్ఫుటావికసితా - యా-నిర్గమాశ్వాసమార్గానాసాపుటే, తాభ్యాం, రక్తక్షణేన చరక్తనేత్రేణ చ, మ
 నాగీషత్ - రభసం ఉగ్రం యథాభవతి తథా - వక్త్రం - దధానా || ౨౮ || ద్వారీతి || ఎతయోద్దేవయోః - మిషతోః పశ్యతో
 స్సతోః - తా-వనాదృత్యాపృష్టైవ-యాః పూర్వా ద్వారః - కనకవజ్రమయకవాటికాః యథానివిహితః - తథా ౭ స్యాంస
 ప్తమాయాం ద్వారీనివివిశురిత్యర్థః || అపృష్టైవ నివేశేకారణమాహ || య-ద్భుత్తా - తేమునయః, అవిషమయానమయా - వి
 ద్యావినయసంపన్నే బ్రాహ్మణే గవిహస్తిని, త్యుక్తవిధయా - స్వదృష్ట్యా, విగతాభిశఙ్కాః - అతఎవ సర్వత్ర - అవిహతాః

యాబలెనమునయస్తదథోవికృణ్ణమ్ || ౨౯ || మైత్రేయఉవాచ || తస్మిన్నతీత్యమునయష్టదశజ్ఞమానాః కశ్చాస్మ
 మానవయసాః వధసప్తమాయామ్ | దేవావచక్షుతగృహీతగదాపరాధ్య కయూరకుణ్డలకిరీటవిబుజ్జు-వేషా ||
 మస్తద్విరేఫవనమాలికయానివీతా విన్యస్తయా ౭ సితచతుష్టయబాహుమధ్యే | వక్త్రం భువాకుటిలయాస్ఫుటనిర్గ
 మాభ్యాం రక్తక్షణేన చ మనాగ్రభసందధానా || ౩౦ || ద్వార్యే తయోర్నివిహితః || ర్నివతోరపృష్ట్యాపూర్వా
 యథాపురటవజ్రకవాటికాయాః | సర్వత్రతే ౭ విషమయామునయస్స వృద్ధృష్ట్యా యత్సంచరన్త్యవిహతావి
 హతాభిశఙ్కాః || ౩౧ || తాన్వీత్య వాతరశనాంశ్చ తురఃకుమారాన్వృద్ధాదశార్ధవయసోవిదితాత్తత
 త్వాత్ | వెత్రేణ చాస్థలయతామతదర్శణాం స్తాతేజోవిహస్యభాగవత్ప్రతికూలశీతా || ౩౨ || తాభ్యాం మిష
 త్వనిమిషేషునిషిధ్యమానాహ్యర్హతమాఅపిహరైః ప్రతిహరపాభ్యామ్ | ఊచుస్సు హృత్తమదిదృశీతభక్తఈ
 షత్కామానుజేనసహసాతఉపప్లుతాః || ౩౩ || కుమారాః ఊచుః || కోవాఇహైత్యభాగవత్పరిచర్యయో

అనివారితా - శ్చరన్తి - యేనంచరన్తితిపాలే, యేమునయ-స్సర్వత్రావిహతాశ్చరన్తి - తే-నివివిశురిత్యేకాన్వయః || ౨౯ || తా
 నితి || భగవత్ప్రతికూలశీతా, తాదేవా, వాతరశనాన్నగ్నా-వృద్ధానపి-దశార్ధవయసః పంచవర్ష చాలకవదవస్థితా -
 విదితం అత్తతత్త్వం పరమాత్మయాథాత్మ్యం - యోస్తా - ముఖీ-స్వీత్య, తెజఃతేషాం ప్రభావం - విహస్య అహం అత్రాపి
 భవతాంధార్మ్యమిత్యేవంపరిహాసేత్యర్థః, అతద్ధర్మాన్నివారణానర్హా - స్వేత్రేణ-చకారాద్వాచాచ, అస్థలయతానివారి
 తవన్తా - భగవత్ప్రతికూలశీలావితిహేతుగర్భం - భగవత్ప్రతికూలశీలశ్వాన్నివారితవన్తావితిభావః || ౩౦ || తాభ్యామి
 తిహారేర్భగవతః - ప్రతిహరపాభ్యాం ద్వారపాలాభ్యాం, తాభ్యాం దేవాభ్యాం, అనిమిషేషు అన్యేషు దేవేషు, మిషత్సు
 సత్సు, అర్హతమాః స్వయంపూజ్యాఅపి, నిషిధ్యమానానివారణేనపరిభూతాః, అతఎవ-సుహృత్తమోభగవాత్ - తస్య, ది
 దృశీతందర్శనేచ్ఛా, తస్యభక్తేన-యః - ఈషత్కామానుజః అల్పకోధ, స్తేన-సహసాఅశు, ఉపప్లుతానివ్యాకులాని - అక్షిణీ
 యేషాం-తథాభూతాస్సన్తః, ఊచుః || ౩౧ || ఉక్తిమేవాహ | కోవేత్యాదిశీఘ్రీభిః || ఉచ్చైర్మహత్యా, భగవత్పరిచర్య
 యా-ఇహాస్త్రిక వైకుంఠోక, ఎత్యపాగ్ర్య, ఇమం లోకం పాగ్మేత్యర్థః నివసతాం-తద్ధర్మితాంభాగవత్సమానధర్మితాం-
 కోవా-విషమస్వభావః, ఇహనివసతాంవిషమస్వభావో-నుపపన్న ఇత్యర్థః | ననుద్వారపాలకయోరావయోరయంధర్మవి
 వ-నూతనపురాతనప్రతినిధోధానిధోధా, వన్యధాస్వామికుతదణ్డపాతాపత్రైత్యాశఙ్కాయామాహుః | అస్మిన్మితి || ప్ర
 శాంతాః పురుషాః యస్త్రిక, గతోవిగ్రహాః కలహాః యస్మాత్తస్మిన్, స్మస్మిల్లోకే, వాక్పరుష్య వివాదాదిదోషరహితే-స్మి
 ల్లోకే, అత్తవత్అవామివ, అన్యోపి కశ్చిత్కుటిలః ప్రవిశేదిత్యేవంపరిశఙ్కనీయః, కుహకయోః కుటిలః చిత్తయోః, వాయు
 వయోః కోవాస్తి, యదిపరిశఙ్కనీయస్త్యాదృశః కశ్చిత్కుటిలో-తాస్మిన్చెద్వయంశఙ్కనీయానివారణీయాశ్చ, అన్యథా

ప్రభోర్దక్షాపాతాపత్తిశ్చ, యత స్తుఖలు, పాక్రృతపాక్పారుష్య వివాదాదిదోషరహితోఽయంచేశః, అత ఇ యమాశ్చ
 జ్ఞానమపవన్నేత్యర్థః ॥ ౩౨ ॥ సన్న్యస్తయంతాః కవచవిధిః నాప్యత్రత్యంకశ్చిత్కుహకః, తథాపిభవతామస్తాప్ర
 వేశోభగవతోఽనిష్ఠ ఇతిమత్వావారయావ ఇత్యతాశ్చాహః ॥ నహీతి ॥ సమస్తం విశ్వం కుత్సాయస్య, తస్మిన్ భగవతి, అస్తరం, అ
 యమస్తాప్రవేశయోగ్యో, నాయమిత్యేతదస్తరం, వైషమ్యం, సహ్యస్తీత్యర్థః ॥ సమస్తకుత్సా వితివి శేషజేన, భగవతా
 పోషదరేనివేశ్యమానంజగద్భవద్భ్యుంకినివారితమిత్యభిప్రీతం, భగవత్సస్తరాభావమేవాహ, యత్రయస్మి, న్నాత్మనివ
 రమాత్మని, అత్తానంజీవాత్తానం, నభసిమహాకాశ, నభఃఘటాద్యా కాశమివ, ధీరాఃయోగినః, పశ్యన్తిలపృథగ్నిధత్వే
 నానుసంపదత ఇత్యర్థః, అత్ర, అవిభాగసామ్యఎవనభోద్భష్టాస్తః, నతు తాదాత్మ్యేద్భష్టా నైప్యాకాశప్రదేశానాం-పా
 ర్థివానాంఘటపటాదీనామివభిన్న త్వేనతాదాత్మ్యాసంభవాత్, ఆకాశస్యప్రదేశభేదానభ్యుపగమే, ఘటాదెర్విభుత్వమా
 కాశస్యాల్పత్వంవాప్రసజేత్, తథాహి-కింఘటాదెక్యత్సాకాశేనసంబంధః, ఉతప్రదేశభేదేన, పూర్వస్మిన్ పక్షే, ఘటా
 దెర్విభుత్వమాకాశస్యాల్పపరిమాణత్వంవా, ద్వితీయేతు, ప్రదేశభేదాన్మీకారఎవ, వేదాన్నిభిర్నభసోసరవయవవాదోఽప
 సిద్ధాస్తః, వేదాన్మైశుతస్యాంశభేదేనపశ్యేకరణోపదేశా, దెకదేశాంజేనవాయుత్వేనపరిణామవాదా, దుత్పత్తిప్రలయ
 దర్శనాచ్చ, అతఎవ “ ఘటభ్యం సెఘటాకాశోనభిన్నోనభసాయథా ॥ బ్రహ్మణా హేయవిధ్యం నెవిష్ట్యాభ్యసతథాపుమా,,
 నితిశానకవచనమపి, నభస్యంశభేదాభిప్రాయేణ, జీవస్యపరస్పదాత్మనజ్ఞాపాధికవైషమ్యవిరహేద్భష్టాస్తసమర్పణపరం
 వేదితవ్యం “ యథాఽగ్నిర్గ్నాసంక్షిప్తస్సమానత్వమునువ్రజే, దితితత్ప్రేవసామ్య దృష్టానాభిధానాత్, తస్మాజ్జీవాత్మ
 నఃపరమాత్మానంప్రతికరీరత్వా, చ్చరీరస్యాపృథగ్నిధతైకస్వాభావ్యా, జీవపరయారవాస్తర వైధర్మ్యే పి, జ్ఞానైకాకార
 త్వేనసామ్యాచ్చవిభాగఎవనభోద్భష్టాస్తః, అతఎవహ్యవిభాగనోపాసనముక్తావనుభవశ్చసూత్రితం “ ఆత్మేతితూప
 గచ్చన్తిగ్రాహయన్తిచ, అవిభాగనదృష్టత్వా, దితిచ, అతోయథోక్తఎవార్థః, అతోభగవతస్సర్వాత్మకత్వాన్నవైషమ్యమస్తీ

వైచిత్ర్యద్ధర్మిణాంనివసతాంవిషమస్వభావః ॥ అస్మిన్ప్రశాస్తపురుషైగతవిగ్రహేవాంకోవాఽఽత్మవత్కు
 హకయోఃపరిశబ్ద నియః ॥ ౩౨ ॥ సహ్యస్తరంభగవతీహసమస్తకుత్సావాత్తానమాత్మనినభోనభసీవధీరాః ॥
 పశ్యన్తియత్రయవయోస్సురలిజ్జినోకింపుత్యాదితంహ్యదరభేదిభయంయతోఽస్య ॥ ౩౩ ॥ తద్వామముష్యవ

త్యర్థః, సురలిజ్జినోః అనుకూలవేషయోః-యవయోః-సురలిజ్జిభ్యం యువాభ్యామిత్యర్థః, కింపుత్యాదితంరాగద్వేషరహితే
 ఽస్మిన్ దేశే, కింభవద్భ్యుమన్యనివారణవృత్తతికింకృతా-సహ్యత్రైద్యశవృత్తత్తిసంభవః-అస్య దేశస్య- ఉదరభేది-ఉత్, అపి-
 అరంతల్పం, భేదః అస్తరం-వైషమ్యమితియావత్- తద్వత్ - ఉదరభేదిల్పమప్యస్తరనిమిత్తమిత్యర్థః, ఎవంవిధంభయం-య
 తఃకారణాదవగమ్యతే-తాదృశీవృత్తతికింకృతేత్యర్థః, “ యద్వా, “ యథాఽన్యస్య రోగాదెరుదరభేదయుక్తంభయంభవ
 తి-తథాఽన్యహరేస్తాదృగ్భయంయేనకారణేనసురవేషధారిణోర్యువయోర్విశేషేణోత్పాదితం-త-త్త్రిం, నకించిదిత్య
 ర్థః ॥ ౩౩ ॥ తత్తస్మా-దముష్యవరమస్యసమాభ్యధికరహితస్య, వికుణ్ఠభర్తురైవకుణ్ఠనాథస్య-మన్దబుద్ధిభ్యాం, వాం
 యువాభ్యాం, వికుణ్ఠభర్తుస్సంబుద్ధిభ్యాం యువాభ్యాం, కర్తుం-య-త్ప్రకృష్టంయుక్తం, త్వ, ధీమహావిచారయామః-కింతదితి
 చైత్, ఇతఃలోకా-ల్లోకా-ప్రజతగచ్ఛత-కాలోకానిత్యతాశ్చాహః ॥ అస్తరభావదృష్ట్యా పరకియస్వకియవైషమ్యస
 ద్భావబుద్ధ్యా-పాపీయస-స్త్రియః- కాషకోధలోభరూపాః-రిపవఃశత్రవః-యత్రయేషులోకేషు-భవన్తి-తాన్స్వృజితేత్య
 ర్థః-యదిభగవదభిప్రాయేణవయంనాపరాధినః-యువామేవాపరాధినోతతోప్రజతేమిత్యాశయః “ అస్మానువాయఉచితే
 ధ్రియతాంసదణ్డోయేనాగసావయమయుష్మహికిల్పిమేజే, తివత్కమాణత్వాత్, “ నను, “ సమహాత్వానుదుర్లభ, “ ఇతిభగ
 వతాగీతత్వాత్కథంనిత్యసిద్ధానాంశాపానుభవః-తేహి, సదాసమస్తహేయరహితానిత్యాసంకుచితజ్ఞానైశ్వర్యాదిగు
 ణాశ్చ-నిత్యజ్ఞానక్రియైశ్వర్యభోగోపకరణాన్వితా, ఇతిహ్యుచ్యతే “ సత్యం, “ తథావిధాః పరమాకాశవద్విసపురుషాః,
 ఇమాతుద్వారపారౌ-పరమవ్యోమనిలయనిత్యసిద్ధభగవత్పరిజనసమానరూపా-నుకృతవిశేషాలబ్ధద్వాస్సాధికారౌ, అన్య
 థాభగవద్భక్తపాత్రికూల్యాయోగాత్- అత్యైఃప్రవేశనివారణాయోగాచ్చ- సాత్మాద్భగవత్పరిజనానాంహి- నిత్యజ్ఞా
 నక్రియైశ్వర్యవచనా-ద్భగవదభిప్రాయానభిజ్ఞత్వంవోపపద్యతే, భగవదనుభవత్వప్రాప్తిశ్చనుష్ఠానవిశేషాద్భవతీతిస్త్యర్థ
 తే, భూమాప్రస్తరశాయీవవిష్ణోరనువరోభవే “ దిత్యాది-యథా- అనస్తవై నతేనువ్య తిరేకేణనాగసుపర్ణజాతీయా-బ
 హుషోవిద్యతే, ఎవంసుకృతవశాద్భగవత్పరిజనతుల్యరూపతామాపన్నాబహవస్సంభవన్తి-అత్రాపి “ వసన్తియత్రపురుషా

[illegible]

రమస్యవిశిష్టభర్తుః కర్తుః ప్రకృష్టమహాధీమహిమస్తధీభ్యామ్ ॥ లోకానితో వ్రజతమస్తరభావదృష్ట్యాపాపీయస
 స్సక్రమ్యభిమరిపవోఽన్యయత్ర ॥ ౩౪ ॥ తెహామితిరితముభావవధార్త్యఘోరంతద్భ్రష్టదణ్డమనివారితమస్త్రుతూ
 డైః ॥ సద్భ్యోహారతనుచరావృతవిభక్తతస్తత్త్వదగ్రహావపతతామతికాతరైః ॥ ౩౫ ॥ ధూయజ్ఞాదఘోనిభగ
 వద్భిరకారిణ్యోయోఽసౌహారతనురహేళనమృత్యుశేషమ్ ॥ మావోఽనుతాపకలయాభగవత్స్మృతిఘ్నామో
 హేహాభవేదపితునావ్రజతోరధోఽధః ॥ ౩౬ ॥ ఏవంతతైవభగవానరవిస్తనాభస్సౌన్దర్యాంవిబుధ్యసదతిక్రమమా
 ర్యవృద్ధ్యః ॥ తస్మిన్మయాపరమహంసమహాశునీనామస్తేషణీయచరణౌచలయన్పహశ్రీః ॥ ౩౭ ॥ తంత్యాగతం
 ప్రతిష్ఠాతోపయికంస్వపుష్పిస్తైఽచక్షతాక్షీవిషయంస్వసమాధిభాగ్యమ్ ॥ హంసశ్రియోర్వ్యజ్ఞపయోశ్చివవా
 యులోలచ్చభ్రాతృపితృశశిశసరశీకరామ్బుమ్ ॥ ౩౮ ॥ కృష్ణప్రసాదసుముఖతస్పృహణీయధామస్తేహావ

ద్విపదస్త్రుతిసాక్షికః, మోహాః, వః, యుష్మాకం, అనురాపకలయా, యః, కృపాసిమిత్రేనుతాపః, తస్య, కలయాతే, శేన-
మాభవేత్ నభవే, దిత్యనుగృహ్యేతేత్యర్థః ॥ ౩౬ ॥ ఎవంసాన్వనాంమహత్స్వశ్రికమమపరాధం, తదైవతత్తణమేవ-అవబు
ధ్యజ్ఞాత్వా, ఆర్యాణాంభక్తానాం, హృద్యమనోజ్ఞః, అరవిందనాభోభగవాన్, తస్మిన్, త్రదేశేననకాదయోద్వాస్థాన్
చ-త్రదేశే, యయాజ్ఞామ, కథంధూతస్య-సహశ్రీలక్ష్మీసహితః, పరశుమారిసా, యేమహాయనయః, సనకాదయ-
స్తైస్వవణీయాసంశీలనీయా, చరణౌ, చలయన్, మచ్చరణదర్శనప్రతిఘాతపాతుకరికౌగ్రధం, తాదృశుభామయిష్యామీ
తిత్వరావ్యాజేన-వద్భ్యమేవయయావతిభాః, మిథునస్యేవోపాస్యత్వపాప్యత్వద్యోతనాయ, మాతృసన్దౌసుతరాం
తేహంకోపముపశమయితుంచ, సశ్రియతగమనమిన్ద్రాభిపాదయః ॥ ౩౭ ॥ అథాగచ్ఛంతంభగవన్తవనువర్ణయతిప
చ్చభిః, తమితి, ఆగతమాగచ్ఛన్తంభగవన్తం, తేమునయః-అచక్షతలపశ్యన్, అపచ్చమాదిదమేవక్రియాపదం, కథంధూ
తంభగవన్తం, స్వపుష్పిస్సపార్షదై-ప్రతిహృతంప్రత్యాహృత, మాపయికంభత్రచామరవ్యజనపాదుకాది, యస్యతం
స్వానాంభక్తానాం, యస్సమాధి, స్తస్య, భాగ్యంఫలం, అట్లోఃవిషయంఅక్షివిషయం, సమాధిభాగ్యమధునాక్షివిషయతాం
గతమవస్థితమిత్యభిపాదయః, హంసవత్ శ్రీయయో, స్తయో, ర్వ్యజనయోత్పమరయోః, యఃశివఃసుధభినుమన్దో-వా
య-స్తేన, య-ల్లోల, చ్చుభ్రమాతపత్రంఛత్రం, తదవశశీ, తస్య, కేసరాఃముక్తాదామవిలమ్బా, సైభ్యస్తీ కరామృచ్చని
తేభ్యోగళితమృకణాని, యస్మిన్తం, హంససదృశచామరసురభినుమన్తసుఖస్పర్శవాయిష్ణవల్లోలచ్చస్త్రమృణ్మలసదృశ
శుభ్రాతపత్రవిలమ్బిముక్తాదామగళదమృతబిన్దునన్దోహాలంకృతమిత్యర్థః ॥ ౩౮ ॥ కించకృత్సప్రసాదసుముఖం-కృత్సప్ర
ప్రసాదఃపూర్ణానుగ్రహః, తస్మిన్, సుముఖంపూర్ణమనుగ్రహంకుర్వన్తమివస్థితమిత్యర్థః, స్పృహణీయానాంకాన్తిసౌకు

మాధ్యాదిగుణానాం ధామఅశ్రయం, స్నేహాయుక్తోయోఽవలోకః, తస్య కలయాప్రసరణేనహృదినంస్పృశన్తమి
 త్తమపహరన్తమిత్యర్థః, పృథోపీనవిశాలేచశ్యామ, ఉరసిశోభితయా ప్రకాశమానయా, శ్రియాలక్ష్మ్య, స్వగ్లోకస్య
 చూడామణిమనస్తేతమాత్మధిష్ఠ్యంస్థానం, వైకుణ్ఠలోకం, సుభగయన్తమివశోభయన్తమివస్తేతమ్ ॥ ౩౯ ॥ శ్రీ కేరవపుష్ప
 నితమ్బునివిపులనితమ్బువతి, పీతామ్బురేవిస్ఫురన్త్యా, కాశ్చాప్యమేఖలయా, పృథునితమ్బుపరిధృతపీతామ్బురోపరివిరాజమా
 నయాకాశ్చేత్త్యర్థః, అభిభర్తృమరైః, విరుతయానాదితయా, వనమాలయాచ, మధుపానమత్తనదద్భ్రమరయేత్త్యర్థః,
 ఉపలక్ష్మితమిత్యధ్యాహరఃయవ్యా, సుభగయన్తమితిపూర్వేణైవనబద్ధః, వల్లమసున్దరేషా ప్రకాశ్యమపలయానియస్య
 తం, వినతామతోగరుడ, స్తస్యాంసెనుద్ధావన్తస్యస్థానిహితేహస్తావామహస్తోయనతం, ఇతరేణదక్షిణహస్తేనత్రాచం
 సనాళంకమలం, ధునానంబీలయాభ్యామయన్తమ్ ॥ ౪౦ ॥ శ్రీకించవిద్యుతంతటితంతీపనీతిరస్తుర్యతీయోమకరోక్యతీకుణ్డలే,
 తాభ్యాం, యః, స్తన్దనమలంకరణంతస్మిన్నరైః, గణ్డస్తలయస్మిన్, తచ్చత, దున్నసంచ, ఉదగ్రనాసకం, ముఖం, చ్యాయస్యతం, మ
 ణిమత్ మణియా కుకిరీటయస్యతం, దోర్దణ్డనాం భుజునణ్డనాం, యష్టద్దస్య మూహస్తస్య, వివరేమధ్యస్థితేన, హరతామ
 వోహరణ, పరార్థ్యఉత్కృష్టోయోహరోముక్తాహర-స్థన-కంధరాయంకణ్డగతేనస్థితేన-కాన్తుభవ-ఉపలక్ష్మితం ॥ ౪౧ ॥
 కించ ఇద్విరాయాఇతి ॥ అహంనిరతిశయసాన్దర్యనిధితి, య, దుత్సి, తంతయస్త్వయః, విస్తయఇతియావత్, త, బిత్తభగవతోదీప్య
 దేహవిస్తయే, ఉపస్పృష్టంఅన్తర్భూతం, అహమామహేదంనిరతిశయసాన్దర్యమితియల్లక్ష్మ్యఉత్సి, తం, తదత్రదివ్యదేహ
 అన్తర్భూతం, నిరతిశయసాన్దర్యవత్కాలక్ష్మ్యలపిసున్దరమిత్యర్థః, స్వానాంభక్తానాం, ధియావిరచితం, భృత్యైస్సస్వమన
 స్యేవంవితర్కితమిత్యర్థః, బహుసౌఖ్యవేననిరతిశయసాన్దర్యణా-ధ్యంయంతం, మహ్యంమహా-బ్రహ్మణః, భవస్యరుద్రస్య,

లోకకలయాహృదినంస్పృశన్తమ్ ॥ శ్యామపృథాపురసిశోభితయా శ్రియాస్వకృచ్ఛాదామణింసుభగయన్తమిహ
 త్మధిష్ఠ్యమ్ ॥ ౩౯ ॥ పీతాంశుకపృథునితమ్బునివిస్ఫురన్త్యా కాశ్చాప్యభిభర్తిరుతయావనమాలయాచ ॥ వల్లప్ర
 కౌష్ఠవలయంవిసతానుతాంసెవిన్యస్తహస్తమితరేణధునానమబ్జమ్ ॥ ౪౦ ॥ విద్యుతివన్తకరకుణ్డలమణ్డనాం గణ్డ
 స్థలోన్న సముఖంమణిమత్కిరీటమ్ ॥ దోర్దణ్డమణ్డవివరహరతాపరార్థ్యహరేణకంధరగతేనచకాన్తుభవ ॥ ౪౧ ॥
 అత్రోపస్పృష్టమితిచోత్సితమిద్విరాయాస్వానాంధియావిరచితంబహుసౌత్వవాధ్యమ్ ॥ మహ్యంభవస్యభవ
 తాంచభజన్తమ్ మహానేముద్ధిరీక్ష్యనవితృప్తభక్తముచాకైః ॥ ౪౨ ॥ తస్యారవిన్దనయనస్యపదా రవిన్దకిణ్డలమిత్ర
 తులసీమకరన్దవాయుః ॥ అన్తతస్సస్వమివ రోచకారతేషాంశంతో భమతురజహేమపిచిత్రతన్వో ॥ ౪౩ ॥ తేహ
 అమువ్యవదనానితద్దక్షకోశముద్వీక్ష్యసున్దరతారాధరకున్దహసమ్ ॥ లభ్యామఃపునరేత్యతదీయమజ్ఞిర్దన్దన్దం
 నఖానుణమణిక్రయణంవిదధ్యుః ॥ ౪౪ ॥ పుంసాంగతంమృగయతామిహయోగమారైర్ధ్యానాన్సదంబహుమ

భవతాం దేవతానాంచ భజన్తంభజనీయం-కర్తవ్యేతత్ప్రత్యయ-అర్హత్వాత్-అగ్నిహోదేవాః-నిరీక్ష్యదృష్ట్వా-నవితృప్తభక్త
 వః నవితృప్తాఃచిదృశాపర్యాప్తిమప్రాప్తాః-దృశఃఅక్షిణి-యేషాంతే-మునయః-కైశ్చిరోభః-మహానామూనమశ్చ
 క్రుశ్శ ॥ ౪౨ ॥ తస్యఅరవిన్దనయనస్యపుణ్డలకాక్షస్యభగవతః-పహరవిన్దయాంకేణ్డలా-అబ్జలయః-తైర్నిశితద్రవ్యోమిత్ర
 యస్తులసీమకరన్ద, స్తస్యవాయుః స్వవివరేణస్వనాసారస్యైరలన్దరతఃఅన్ద్రప్రవిష్టస్య-అక్షరజహేమహేఅత్తానుసన్ధా
 నేనావికృతమనసామపి-తేషామునీనాం-చిత్రతన్వో-స్సంతోభం-చకార-చిత్రసంతోభఃఅన్దపారవశ్యం-తనుతోభా
 రోమాభ్యః ॥ ౪౩ ॥ సంతోభకారితంసంభ్రమమాహ ॥ తఇతి ॥ తేనైమునయఃఅమువ్యభగవతః-వదనేమహాశత
 పద్దకోశః-తంవీక్ష్యఉర్ధ్వంవీక్ష్య, శ్యామవర్ణత్వాదనీతద్దక్షకోశోదృష్టాన్తితః, అధూతోపమాదయం-కథంభూతం, సు
 న్దరతారాధరకున్దహసంసున్దరతరైరుణే, అధరోష్ఠేకున్దవద్ధాసోయస్మిన్, తం లభ్యామఃలబ్ధమహారథాన్సన్తః-పునః, స్త
 దీయంభగవత్సంబద్ధి, నఖావలయణమణయ, సైషాం, శ్రయణంఅశ్రయం, అజ్ఞేర్దన్దన్దం-చరణద్వయం, నిరీక్ష్య, పు
 నఃపునరేవనిరీక్ష్య, యుగపత్సర్వాశ్శలావణ్యాగ్రహణశక్తః, వశ్యాన్నిదధ్యుధ్యాతవన్తః ॥ ౪౪ ॥ ఎవంనిరతిశయ
 స్యాశ్శలావణ్యముక్తంభగవన్తంస్వహృదిధ్యాత్వా, అథాస్తువన్తిత్యాహ ॥ పుంసామితి ॥ ఇహస్మిన్లోక-యోగానాం
 కర్తయోగజ్ఞానయోగభక్తయోగాదీనాం-యేమా ర్గాఃప్రకారా, స్తైర్గతింస్వరూపం, మృగయతాంచినయతాం, కర్త
 జ్ఞానయోగయోగప్రకాశాభక్తయోగసాధనతైకరూపా, భక్తియోగస్యతుముక్తిసాధనతైకరూపప్రకారః, తైః, మృగ
 యతాంజ్ఞానకర్తయోగానుగృహీతభక్తియోగన-స్వరూపం-చినయతామిత్యర్థః, తేషాంపుంసాం, ధ్యానాన్సదధ్యా
 వస్యవిషయభూతం, బహుమతుఅత్యాదరాస్పదం, అత ఏవ-నయనయారభిరామం-పౌంస్సరేపారుషం-వపుశరీరం

భూయానందర్యయన్తం - అనన్యసిద్ధైఃస్వాసాధారణైఃబౌద్ధత్వైకైఃస్వాభావికైః - అష్టభోగైఃఅణిమాద్యష్టవిభూతిభిః,
యద్వా, అహంసాప్రథమంభువంభువమిన్ద్రుయనిగ్రహాత్యాద్యైకై - ర్యతంయుక్తంభగవన్తం-సమగృహీతమగ్రము
వృత్తిః ||౪౪|| స్తుతిమేవాహ||యావదధ్యాయపరిసమాప్తి || తత్రచిరమస్తాభిర్నృదయేధ్యాత స్తవమస్తద్భాగ్యవశా
వద్యనయనవిషయతాంగతోసీత్యాత్మనఃకృతార్థతామాహుః || యథేతి || దురాత్మనామయోగినాం- హృదిగతోపివిద్యమా
నోపి, అస్తద్విత్తఃతిరోహితో - యస్య, త్వమద్యైవనోఽస్మాకం, నయనమూలంనయనవిషయతాం - హే అన్త-రా
ధ్యఃప్రాప్తః, యర్హ్యైవయదైవ-భవతఉత్పన్నేన- పిత్రాఅన్తత్పితృతాచతుర్ముఖేన - అనువర్తితరహఃఉపదిష్టస్వరూపరూ
పగుణవిభూతి - ర్భవా - నభూ- త్తర్హ్యైవ, కర్ణవివరేణ, నఃఅస్మాకం - గుహంహృదయగుహం - ప్రవిష్టః - త్వత్పుత్రాద
స్తప్తిమత్పుత్రుభాదుపదిష్టరహః స్తవంతప్యభ్యుత్పేతావన్తంహృదయేధ్యాత-ఇదానీనయనమూలంగతోసీ, అ తోవయం
కృతార్థాభిభావః ||౪౬|| ననుభవత్ప్రోపదిష్టమాత్మతత్త్వమన్య - దహంత్యన్య - స్తత్క-శంమద్దర్శనేనకృతార్థతే
త్యత్రాహ || తమితి || హేపరమ-పరో, మా-న-యస్మా - త్వపరమ-స్పర్శోత్కృష్ట - స్తస్యసంబోధనం- హేసర్వోత్కృష్ట-
భగవత్ - సత్వేనశుద్ధసత్వమయదేహేన - ఏహంభక్తానాం - సంప్రతిసమ్యక్ - ప్రతిక్షణం-రతింఅనురాగం - రచయన్తం,
తం-అనేన - నవాఅరేపత్యుఃకామాయపతిఃప్రియోభవత్యాత్మన స్తుకామాయే ,, తిస్సానితం- పూర్వోక్తవిధం-త్వామేవ-
ఆత్మతత్త్వంపిత్రోపదిష్టమాత్మతత్త్వంవిదామ ప్రత్యభిజ్ఞాసీమఃకింతదాత్మతత్త్వం - యన్మదభిన్నంజానీథేత్యత్రాహుః||
అనుతాపవిదితైః - అనుతాపస్సంసారనిర్వేద, సైవలభైః - దృఢభక్తియోగైఃనిశ్చలభక్తియోగైః - విరాగాఃవిగతశబ్దాదివిష

తంనయనాభిరామమ్ | పాంస్తంవపుర్ధ్వఃస్వయాన* మనన్యసిద్ధైరౌత్పత్తికైస్సమగృహీతమష్టభోగైః ||
కుమారాణామః || యోఽన్తర్హితోహృదిగతోపిదురాత్మనాంత్యంసోద్యైవనోనయనమూలమన్తరాధః| య
ర్హ్యైవకర్ణవివరేణగుహంగతోసీపిత్రా-నువర్తితరహఃభవదుద్భవేన || ౪౬ || తంత్యావిదామభగవన్తరమా
త్మతత్త్వంసత్వేనసంప్రతిరతింరచయన్తమేషామ్ | యతై-నుతాపవిదితైర్దృఢభక్తియోగైరుద్యగ్ధయోహృ
దివిదుర్మునయోవిరాగాః || ౪౭ || నాత్యన్తికంవిగణయన్త్యపితేప్రసాదంకింవాన్యదర్శితభయంభువఉన్నయై
స్సైయేఽశ్చత్వదక్షిణరణాభవతఃకథాయాఃకీర్తన్యతీర్థయశసఃకుశలారసజ్ఞాః || ౪౮ || కామంభవస్సవృజ
చైర్నిరయేమనస్సాన్యచ్యేతోఽభివద్యదినుతేపదయోరమేత | వాచశ్చనస్తులసి*వద్యదితేష్టుశోభాఃపూర్వేత

యాభిలాషాః - ఉద్యగ్ధయఃనిరహంకారాః - తెప్రసిద్ధాః - మునయో - హృది-యత్ ఆత్మతత్త్వం - విదురుపాసీర-మునిభి
రుపాస్యంశుద్ధసత్వమయనిగ్రహవదేవాత్మతత్త్వమస్తత్పితృపుత్రపదిష్టమితిప్రత్యభిజ్ఞాతస్తామేవజానీమఇతికృతార్థతోపప
న్నేతిభావః ||౪౭|| ననుభవశంమద్దర్శనమాత్రేణకృతార్థతా - యతోధర్మాదీనామేవపురుషార్థత్వమిత్యాశంక్యైకైము
త్యన్యాయేనదర్శనస్యైవకృతార్థతాపాదకత్వమాహుః || నాత్యన్తికమితి || అశ్చహేభగవత్ - యేత్వదక్షిణరేవశరణంస్వరక్ష
ణోపాయోయేషాంతే - భగవచ్ఛరణాగతాభివ్యర్థః - అతఏవ-కుశలాఃదుష్కరోపాయేభ్యోనివృత్తత్వాత్ - కీర్తన్యంకీర్త
నీయం - తీర్థంపవిత్రం-యశోయస్య, తస్యభవతః, కథాయాః - రసజ్ఞాఃరసానుభవపరాస్సన్తః తెతవ - ప్రసాదరూపమా
త్యన్తికంమోక్షమపి-నవిగణయన్తి, తెతవ - ధ్రువఃఉన్నయైర్విక్షేపైః - అర్పితంసిహితంభయంయన్తి-త-త్స్వగ్ధస్వారాజ్యా
దికం - నవిగణయన్తికిమువక్తవ్యమిత్యర్థః - త్వత్కథాశ్రవణమాత్రేణస్వాత్మనఃకృర్థతాంమన్యమానాస్తవచ్ఛరణాగతాః
పరమపురుషార్థమోక్షమపినాద్రియన్తై - కిముత-వాఙ్మనసాగోచరస్వరూపస్వభావభవద్దర్శనేనాస్మాకంకృతార్థతేతిభా
వః ||౪౮|| కింబహునాదర్శనస్యకృతార్థతాపాదకత్వంకథనీయ - మేతావత్తేవసర్వేషాంకృతార్థతాస్యాదితిసూచ
యన్తస్తదేవప్రార్థయంతోనమస్కుర్వన్తిద్వాభ్యామ్ || కామమితి || హేభగవత్ - స్వవృజి నైఃస్వేషామస్మాకంవృజి నైఃదురి
తైః-కామం - నఃఅస్మాకం - నిరయేషునిరయప్రాయేషునీచయోనిషు - భవోజన్య - స్యాత్ - నువితర్కే-యదీనూనం తెతవ-ప
దయోః-న-చ్యేతఃచిత్తం - అభివత్ భృగవత్ - రమేత - యది-నః-వాచఃగిరః - తులసివతీ - తెలఙ్గిశోభాఃఅఙ్గిశోభయన్తి
త్యఙ్గిశోభాః - స్తుతిపరా - స్మృతిత్యర్థః - యదినఃకర్ణరన్ధ్రం - తెగుణగణైః-పూర్వేత - నిత్యంత్యద్గుణగణశ్రవణవరంస్యా
దిత్యర్థః - ఇదంశరీరపాణ్యాదీనాంభగవద్వందనార్చనాదేరుపలక్షణంతత్త్వమితిఅనుసారేణజన్మస్యాన్మతత్రశోకః ఇదం
తుభవన్తంప్రతిపార్థినీయమవశిష్యతే - యచ్ఛేతలదీనాంభవత్పదారవిన్దధ్యానాదిప్రావణ్యమితి - ఎతావత్తేవకృతార్థ

భవేయరిత్యర్థః , ఇదంతూహకదృష్ట్యైక్తమ్ ॥౪౯॥ అభస్యదృష్ట్యాస్వకృతార్థతాంవదన్తోనమన్తి । పాదరితి ॥ హే
 పురుహూత - పురుభిఃబహుభిఃహూతస్తుత్య - సర్వోపనిషద్వేద్యత్యర్థః “ యద్వా ” యాపవిశేషణం పురుభిఃహూతంచేద్యం
 పశ్యోపనిషత్ప్రతిపాద్యమిత్యర్థః - యదీవంరూపంచేద్యమశ్లేషవిగ్రహం - పాదశ్చకర్తప్రకటికృతవాససి - తెనయాపేణతద్ద
 ర్శనైత్యర్థః - హేఈశ-అస్తాకం - దృశఃనేత్రాణి-నిర్వృతింసుఖం - అలంభ్యశం - అవాళుఃపాపుః - అనాత్మనాం-నవి
 ద్యతేఅత్తాఅస్తః కరణంస్వవశంయోషాం - తెషామయోగినాం - దురుదయఃదురవగమః - యోభగవాన్-ఇత్ - ఇత్తం -
 ప్రతీతఃదృష్టః - అస్తాభిరితిశేషః - తస్మైభగవతేతుభ్యం - ఇదంనమః-కుర్వ ఇత్యర్థః ॥౫౦॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతచంద్రచన్ద్ర
 కాఖ్యానాంశ్రీభాగవతవ్యాఖ్యానాంతృతీయస్కంధేషడ్వదశోఽధ్యాయః *****
 ఏవంమునిభిరావేదితస్వరూపరూపగుణవిభూతి - స్తుప్రసాదితోభగవానాశ్రితసులభః “ ప్రియోహిజ్ఞానినోత్యర్థమ
 హంసచమమప్రియః ” జ్ఞానీత్వాత్మైవమేమతః, మితి-స్వగీతోక్తరీత్యా - నిరతిశయస్వప్రీతివిషయాన్మునీన్ప్రసాదయితుమువా
 చెత్యాహబ్రహ్మ ॥ ఇతితి ॥ మునీనాంశుభాశ్రయసంశీలనశీలానాం - యోగధర్మిణాంభగవద్భక్తియోగఎవధర్మోయోషామస్తీ
 తితేషాం-ఇతిఉక్త ప్రకారేణ - గృణతాంస్తువతాం-తేషాంసనకాదీనాం-తద్భాషితం-ప్రతినన్ద్యశిరసానంజ్ఞాన్యవికుణ్ఠస్థా
 నంనిలయోయస్య - స-విధుర్భగవాన్-ఇదంవత్సమాణం-జగదఉక్తవాన్ ॥ ౧ ॥ ఉక్తమేవాహమ్తావిత్వాదిభిరేకా
 దశభిః, జయోవిజయఎవచేత్యేతా - మహ్యంమమ-పార్షదా-మాం-కద ర్థీకృత్యఅవజ్ఞాయ - యద్యస్తాత్ - వఃయుష్మభ్యం-బహు

తేగుణగజైర్యదికర్ణరన్ధ్రమ్ ॥ ౪౯ ॥ ప్రాదుశ్చకర్ణయదిదంపురుహూతహూపం తెనశనిర్వృతిమవాపురలంద్యశో
 నః! తస్మా ఇదంభగవతేనమఇద్విధేమయోఽ నాత్మనాందురుదయోభగవాన్ప్రీతిః ॥ ౫౦ ॥ *****
 ఇతిశ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, తృతీయస్కంధే, షడ్వదశోఽధ్యాయః *****
 బ్రహ్మవాచ । ఇతితద్గృణతాంతేషాంమునీనాంయోగధర్మిణామ్ । ప్రతినన్ద్య జగదదంవైకుణ్ఠనిలయోవి
 భుః॥౧॥శ్రీభగవానువాచ॥తేహిపార్షదామహ్యంజయోవిజయఎవచ! కదర్థీకృత్యమాంయద్వోబహ్వకార్తామతి
 క్రమమ్॥౨॥యస్యైవతయోర్భతోదణ్డోభవద్భిర్దామనువ్రతైః । నఎవానుమతోఽస్తాభిర్నునయోదెవహేళనాత్ ॥
 తద్వఃప్రసాదయామ్యద్యబ్రహ్మదేవంపరంహమే! తద్దిహ్యత్తకృతంమన్యైతస్సప్రమిర్నరస్తృతాః॥౪॥యన్నా
 మానిచగృహ్యతిలోకోభృత్యేకృతాగసి! సోఽసాధువాదస్తత్ప్రీర్తింహ నిశ్చయమివామయః ॥౫॥ యస్యామలా
 మృతయశశ్చృణవణావగాహస్సద్యఃపునాతిజగదాశ్వపచాద్వికుణ్ఠః! సోఽహంభవద్భిరుపలబ్ధసుశీర్ఠకి రిభి

భృశం-అతిక్రమంఅపచారం - అకార్ణామకురుతామ్ ॥౨॥ తస్మా-న్దాం-అనువ్రతైఃభవద్భిః-భవద్భిః - ఎతయోర్భోద
 ణ్డోధృతఃకృతః-సఎవదణ్డః- అస్తాభిః-హేమనయః-దేవహేలనాత్ - దేవానాంయుష్మాకంహేళనాత్ అవజ్ఞానాన్నిమిత్తాత్
 అనుమతఃఅ స్త్విశ్యక్తీకృతః ॥ ౩ ॥ త తస్మాత్, అస్తద్భృత్యకృతయుష్మద్విషయాపచారణాత్-వఃయుష్మాన్-అద్య అ
 ధునా, ప్రసాదయామిక్షమాపయామి, నను, సత్యప్యపరాధఉత్కృష్టేఎవక్షమాపయితవ్యాఇత్యత్యాహ- హేయస్తాత్ -
 బ్రహ్మబ్రాహ్మణాః, మేమమ, పరంఉత్కృష్టం, దైవం - అతోవఃప్రసాదయామి ననుకిమపరాధంభవతా-యేనప్రసాదయా
 మీతిభాష సెఇత్యత్యాహ ॥ స్వప్రమిఃమదీయైఃభుమిః, అసత్కృతాఅవజ్ఞాతా, ఇతియత్-తద్ది - అత్తకృతంమయాకృతమిత్యే
 వ, మన్యే ॥ ౪ ॥ భృత్యకృతమాగస్సామిన్యైవపర్యవస్యతీత్యాహ॥యన్నామానీతి॥భృత్యేకృతాగసికృతాపరాధేనతి
 యన్నామానియస్యస్వామిసోనామానిచ-జనః, గృహ్యతి-అసేనస్వామినాభృత్యద్వారా-ఎవమేవ- మసాధుకృత-మతోయందు
 రాత్తై త్యాదివినిష్ఠక నామాని-లోకోవదతి-సఃఅసాధువాదః, తత్ప్రీర్తింతస్యస్వామినఃకీర్తిం, హ నిశాశయతి, త్వవం-అమ
 యఇవ, అమయోఽత్రశ్వేతకుషాదిరోగ, స్సయథాత్వమృతృన్న స్తదంతసాన్దర్యం హ నితథేత్యర్థః, భృత్యకృతాపరాధమి
 తోఽసాధువాదస్సామినిపర్యవసన్న స్తత్ప్రీర్తిమేవనాశయతీతిభావః ॥ ౫ ॥ తస్మా గాశ్రితసౌలభ్యాదికల్యాణగుణఇతి
 యశస్సంపన్నోహంసరితశయప్రియాణాంభవతాంవిరోధిచేత్సాన్వజ్ఞమపిలునామీత్యాహ ॥ యస్యేతి ॥ యస్యమమ, అమలా
 మృతయశశ్చృణవణావగాహః, అమలంపవిత్రం, అమృతతుల్యం, యశశః, స్తస్య- శ్రవణావగాహఃశ్రోత్రప్రవేశః, అశ్వపచం,
 శ్వపాకపర్యన్తం - జగత్-సద్యఃపునాతిబవిత్రయతి - సోఽహం, ఏకుణ్ఠః, శోగ్రతప్రవేశమాత్రేగసద్యోజగత్పావనకరయశ

సా ॥ సోహంభవద్భృత్యపలబ్ధ.

ప్రసన్నః, విక్రమః ప్రతిహతిరహితః భవద్భిర్నిమిత్తభూతైః భవద్భ్యుత్పత్తిపద్ధత్యైః స్థాపితోపితదా, భవద్భ్యోపాతుభ్యః, ఉపలబ్ధనుతీర్థకీర్తిః, ఆశీతదుర్భుత్యధిక్షిప్తకీర్తిరహం వాయుష్కం, ప్రతికూలావృత్తిర్భుత్యంతం, స్వభావమపి, భిద్యాం, వశిప్రతికూలవృత్తిశ్చైత్యచావమపి నీయేత్యర్థః ॥ ౬ ॥ ఎవంస్వస్యభక్తమనిరతిశయప్రితిపతద్విరోధినిరసనంబాధిపతమావిమృత్యుప్రకృతస్సారాజ్ఞోయదవినపురీకోశకథన, మితిన్యాయేన, స్వప్రశంసార్థంస్వభక్తాబ్రాహ్మణాకప్రశంసతి ॥ యత్యేవయోత్యాదిభిఃపద్ధత్యైః ॥ ననుకథమాత్మప్రశంసానిన్దితాభగవతాక్రియతేఇతివశంబునీయం, అవిద్యమానగుణాగోపణేనాత్మప్రశంసాయానిన్దితత్వాదియంతుప్రశంసా, స్వాభావికీజ్ఞానబలక్రియాచే, తిశ్రుత్యక్తవిధయా, స్వాభావికగుణానుకథనరూపేతినదోషః, యత్యేవయోమహాంబ్రాహ్మణానాంసేవయా, చరణపద్మయోఃస్థితేవవిత్రోణేయస్యతంస్వపాదరేఖానాంపవిత్రత్వంచాగ్రహణసేవయాలబ్ధమితిభావః. అతఏవ-సద్యఃక్షతోనిరస్తకభిలస్యలోకస్యమూయేనతం, ప్రతిలబ్ధంప్రాప్తంశీలంయేనతం, ఎతేగుణాఃచాగ్రహణసేవయైవస్వేనలబ్ధాఇతిభావః, ఎవంవిధంవిరక్తమనాదృతమపి, మాం, శ్రీఃలక్ష్మీ, ర్మజహతి, తదత్యాగోపిచాగ్రహణసేవయైవెతిహృదయం, కీదృశీచాసౌలక్ష్మీ, యామాంనజహతీత్యుచ్యతేఇత్యత్యామాంయస్యాఃలక్ష్మ్యైః, ప్రేక్షాలవార్థంకటాక్షతశప్రసరణాయ-ఇతరేబిహృదయఃనియమాకప్రతాని-వహన్తికుర్వన్తిబిహన్తిదిభిరుపాస్యాసౌలక్ష్మీరనాదృతవస్తమపిమాంబ్రాహ్మణసేవాప్రభావేనైవనవిజహతీత్యర్థః ॥ ౭ ॥ కించ-వితానెయజ్ఞేచ్యోత్యుతపుతంశ్చ్యోతతాక్షరతాఘృతేనపుతంవిలోడితం, యజమానహఃఃగుజమానసంబంధిహవిః-తేనదేవతోద్దేశ్యత్యైక్యకంచరుపురోహితాదిరూపహవిరిత్యర్థః, చూఃభుజ్మఖేనఅగ్నిముఖేన-అవన్నశ్చన్నప్యహం, తథా, నాద్వి, నాకామి-యత్-యథా, నయి, అవసితైః అర్చితైః, నిజకర్మపాతకైఃస్వవగ్లాశ్రమోచితకర్మఫ

ద్వ్యాంస్వభావమపివఃప్రతికూలవృత్తిమ్ ॥ ౬ ॥ యత్యేవయోచరణపద్మపవిత్రరేఖాసద్యఃక్షతాభిలమలంప్రతిలబ్ధశీలమ్ । నశ్రీర్విరక్తమపిమాంవిజహతియస్యాఃప్రేక్షాలవార్థమితరేనియమాస్వహన్తి ॥ ౭ ॥ నాహంతథా౭ద్వియజమానహవిరిత్యానెశ్చ్యోత్యుతపుతమదన్తుతభుజ్మఖేన । యద్భ్రాహ్మణస్యముఖతశ్చరతో౭నుభూసంతుప్తస్యమయ్యవసితైర్నిజకర్మపాతకైః ॥ ౮ ॥ యేషాంబిభర్తృహమఖణ్డావికుణ్డయోగమాయావిభూతిరమలాస్త్రిరజఃకీర్తితైః ॥ విపాగ్రంసుకోనఃషహేతయద్వైతావృన్ద్యభునాతినహచన్ద్రలలామలోకాక ॥ ౯ ॥ యేషాంనూద్విజవరాన్దుహతీర్వదీయాఘాతాన్యలబ్ధశరణానిచభేదబుద్ధ్యా ॥ క్షత్వన్యఃఖుతతద్య

లై, స్తుప్త్యన్యః, నిజకర్మఫలానిమయినమర్వ్యస్వతఏవతుప్తస్యైత్యర్థః, అనుగ్రాసంప్రతికభవం, చరతోభుజ్మానస్యబ్రాహ్మణస్య, ముఖతఃముఖేన, అన్తి, “అహంహీసర్వభూతానాంభోక్తాచప్రభురేవచే”, త్యుక్తరీత్యా, స్వయంజ్ఞఫలప్రదః, “తదేవాగ్నిస్తద్వాయ”, రితిశ్రుత్యుక్తరీత్యాఅగ్నిగ్ధ్యస్త్యామిత్యేనయాగీయంహవిఃభుజ్మానోభగవాన్యథాబ్రాహ్మణముఖేనభుజ్మానస్తువ్యతి, తథానతువ్యతీత్యర్థః, యజమానహవిరిత్యానై, రిత్యపిపాతః. తదా-నిజకర్మపాతకైఃస్వపుణ్యఫలరూపైః, మయ్యవసితైరర్చితై-ర్మజమానహవిరిత్యానై, యజమానసంబంధిహవిరిత్యానైర్దుతభుజ్మఖేనతథానాద్వియభాశ్చ్యోత్యుతపుతం-అనుగ్రాసం-చరతః-స్వతఏవతుప్తస్య-బ్రాహ్మణస్య-ముఖేనాద్విత్వన్యయః-ఫలాభిసంధిరహితయజ్ఞకర్మగవదారాధకఃషాం-మభగవద్భక్తబ్రాహ్మణముఖేనభగవదారాధనస్య, భగవత్సంతోషాతిశయాధాయకత్వమతోక్తకంభవతి ॥ ౮ ॥ కించ-యేషాంబ్రాహ్మణానాం, అమలంపవిత్రం-యదజ్ఞేరజఃపాదరజ-స్తదహంకీర్తితైర్చిభిర్నితాన్విప్రాక, కోనవిషహేత-తిరస్కర్వతోపిచాగ్రహణాకోనతామ్యై-త-కథంభూతో౭హం, అఖణ్డాఅనంతాపిక్షణాప్రతిహతిరహితా, యోగమాయావిభూతిసావ్యపృథ్వీద్ధత్వేనయజ్ఞమానాశ్చర్యశక్తిర్విభూతికార్యాత్, కావిభవాయస్యసః-యస్యమమ-అర్హణాఘ్నేఃకీర్థోదకరూపాగచ్ఛాసహచన్ద్రలలామలోకాక, చన్ద్రలలామచిహ్నంయస్య, సమహదేవ-స్తత్సహితాలోకాక-పునాతితథావవత్సయే-యద్భ్రాహ్మణస్యతసరిత్యవరోదకనతీర్థేనమూర్ధ్విధిక్యతస్సశివశ్శివోభూ, దితి-ఎవంపరమపావనో౭ప్యహంతత్వాదరజోబిభర్తీతిభావః ॥ ౯ ॥ ఎవంబ్రాహ్మణాప్రస్తుత్యాథతానైవస్తువక-తేషుక్యతాపరాధామన్నిగ్రహవిషయాః, కృతోపచారాన్తుమదనుగ్రహవిషయాఇత్యాహద్వాభ్యామ్ ॥ యేషేఇతి ॥ మేమమతనూఃశరీరభూతా-ద్విజవరాక-మదీయాఃమచ్చరీరభూతాః-దుహతీఃగాశ్చ-ప్రశంసాప్రసక్తాద్దుహత్యాద్యుక్తిః-అలబ్ధశరణానిరక్షకహీనాని-భూతానిమచ్చరీరాణి-భూతాన్తరాణి-యేపురుషాః-అఘంపావం-తేనక్షతాఃఅనువిద్యాః-దృశోయే

పా ॥ హవిరిత్యానైః.

షాంతే. అతః పాపామన్యవః-అపీస్సర్వ-స్స ఇవమన్యః త్రోధో యేషాంతథాఘాతాస్సన్తోభేదబుద్ధ్యామదాత్మకత్వవిరహా
 బుద్ధ్యాద్రత్యున్తి, తాకమమమన్నియామ్యప్యదణ్డనైతుఃయమస్య అధిఅధీనాఃగ్నాఃఅయోముఖాగ్నాఃకువన్తి నత్రాణిలు
 మ్మస్తీత్యర్థః ॥ ౧౦ ॥ యేపునః-క్షీపత స్తీరస్కుర్వతోపి-బ్రాహ్మణా-వృద్ధియామదాత్మకత్వబుద్ధ్యా-అర్చయంతః-
 తువ్యద్ధుదఃసంతుష్టచిత్తాః-స్తీతంహాన-స్తదేవమథా-తయోక్షీతంసి క్తం-పద్మమివవత్క్రమేషాంతే-అనురాగకలయాఅను
 రాగకలయాకలితయా-యక్తయా-వాచాగిరా-అత్తజవత్ పుత్రమివ-గృణన్తోభాషమాణాః-సంబోధయన్తి-తైః-అహమివ-
 ఉపాకృతః-ఉపకారితః-తేమదనుగ్రహవిషయాఇతిభావః ॥ ౧౧ ॥ ఏవంబ్రాహ్మణాస్స-శస్యాథమునివిహితంధ్వం-స్వయమ
 ప్యనుమనుతే-తన్న ఇతి-తస్మా-త్స్వభర్తుస్వయోరాత్మనోర్భర్తుత్వమ-అవసాయంఉక్తవిధంశిష్య-మలక్షమాణావజాన-
 నై-యుష్మానుయోవ్యతిక్రమోఽపరాధ-స్తస్యగతింఫలం-ప్రతిపద్య-సద్యఃఆశుభూయఃపునః-మమా-నికంసమీపం ఇ
 తాంప్రాప్నుతాం-యద్యస్తద్భుతోదణ్డవిభవతామనుమతస్తర్హి-తవకోభృత్యానుగ్రహకారితేత్యత్రాహ ॥ భృతయోః
 భృత్యయోః-అచిరతఃఆశు-వివాసఃయుష్మద్వ్యతిక్రమగతిసమాప్తిః-కల్పితాంకల్పితఇతియ-తదేవ-మ-అనుగ్రహః-మ
 హదతిక్రమఫలమవాప్యపునరాశుమత్సమీపాగమనమేవమదనుగ్రహఇత్యర్థః ॥ ౧౨ ॥ ఏవమాశ్రితసౌలభ్యసౌశీల్యాద
 గుణగణసంపన్నైనభగవతోక్తాని-బ్రహ్మదైవపరంహిమే, మత్యేవయాచరణపద్మపవిత్రరేఖంసశ్రీర్విరక్తమపిమాంబిజహఃతి-
 యేషామమలాశ్శృంగజికిరీప్తైర్భిభర్తృహ, మిత్యాదివచాంస్యాశ్రుత్య-మునయ-స్తందైవతానాంపరమంచదైవత-మ
 త్యాదిప్రతిభిః-పరమదైవతత్వేనకీర్తితోభగవా-స్మి-మస్తద్వ్యానాయైవంవదతి-ఆహూన్విత-ధర్మసంస్థాపనార్థాయ-

శోహృహిమన్య వస్తాన్వధ్యారుషామమకుష-స్యధిదణ్డనైతుః ॥ ౧౦ ॥ యోబ్రాహ్మణాస్త యిథీయాక్షీపతో
 ౨ర్చయన్తస్తువ్యద్ధుదస్మి తనుభోక్షీతపద్మవక్త్రాఃవాచామనరాగకలయా-౨౨ త్తజవద్భుతస్సంబోధ
 యన్త్యహమివాహముపాకృతస్తైః ॥ ౧౧ ॥ తన్వైస్వభర్తురవసాయమలక్షమాణోయుష్మద్వ్యతిక్రమగతిం
 ప్రతిపద్యసద్యఃభూయోమమానికమితాంతదనుగ్రహమయత్తల్పితామచిరతోభృతయోర్వివాసః ॥ ౧౨ ॥
 బ్రహ్మచారీ ॥ ఆథతస్యో శతీం దేవీమృషికుల్యార సరస్వతీమ్ । ఆస్వాద్య మన్యుదష్టానాం తేషామాత్మా
 వ్యతృప్యత ॥ ౧౩ ॥ సతీమాదాయశ్చన్వోలక్ష్మ్యం గురుర్థగవ్వరామ్ । విగాహ్య గాధగమ్భిరాంసవిదుస్త
 చ్చికిరీతమ్ ॥ ౧౪ ॥ తేయోగమాయయాచభపారమేవ్య మహాదయమ్ । పోయఃపాః ఇలయోవిపాఃప్ర
 హృష్టాఃకుపితత్వచః ॥ ౧౫ ॥ కుమారణుచుఃసవయంభగవన్విద్యస్తవదేవచికిరీతమ్ ॥ కృతోమేనుగ్రహశ్చేతి.

యద్యదాచరతిశ్రేష్ఠస్తత్తదేవేతగోజన, ఇతిస్వగీత్యనుసారేణవదతీతి-తత్తాత్పర్యమజానన్తో-నూనమసౌ-నభక్తాన్వ ఇయ
 తి కింతు-ధర్మసంస్థాపనాయైవవదతీతిపునర్నిశ్చిచీమయా-తదుక్తానివాక్యాన్యన్యతాత్పర్యకత్వేన ప్రతిపాదయివ్యస్తస్తంత్ర
 త్యాచురిత్యాహ-బ్రహ్మచారిభిః ॥ అథఉక్తవిధభగవద్వాక్యశ్రవణానన్తరం-తస్యభగవతః-ఋషికుల్యాం వేదసజాతీయాం-ఉ
 శతీంకమనీయాం-దేవీమమానుషాం-సరస్వతీం-ఆస్వాద్యఆనుభూయ-అశ్రుత్య-మన్యునావిషసమానేనకోధేన-దష్టానాం
 వ్యాప్తానాం-తేషాంమునీనా-మాత్మజన్తకరణం-సవృత్తృప్యత-తద్వాక్య-తాత్పర్యాజ్ఞానాన్వన్యుదష్టత్వాచ్చచిత్తంనాతి
 ప్రసన్నమభూచిత్త్యర్థః ॥ ౧౩ ॥ సతీంసాధ్వీం-లక్ష్మ్యంలక్ష్మకు-రాం-గురుభిర్బహుభిర్వైద్య-వర్ధైరభిధేయైర్గవ్వరాం
 దుర్విజ్ఞేయాం అగాధగమ్భిరాం-అభిప్రాయతోఽగాధా-మర్థతోగమ్భిరాం-సరస్వతీమిత్యనువక్షః-శ్రుత్వంతః-విగాహ్య
 విలోద్య-ఆదాయఆహృత్య-ఇదమేషాంవాక్యానాంతాత్పర్యమితిపరిష్కృత్యైత్యర్థః-తేనభగవతాచికిరీతంకరుమిష్టం-సవి
 దుఃవిచార్యపరిష్కృత్యనవిదుః-కింతు-తూష్ణీమాపాతతోవిదురిత్యర్థః ॥ ౧౪ ॥ యోగమాయయా అస్తీయయా-విచిత్రస
 ర్గకారణ్యాప్రకృత్యా-ఆరభ్యస్యకృత్స్నిగ్యజగతః-య-త్పరమేష్ఠ్యంసర్వోత్కృష్టమాధిపత్యం-తస్యఉదయోస్తాత్తం,
 జాన్తదాధిపత్యప్రదాతారమిత్యర్థః-తంభగవన్తం-తేవిప్రా-కుపితత్వచః-సంశయావహావాక్యశ్రవణక్రూధా-త్వక్-య
 షాంతే-ప్రహృష్టాఃసరితిశయకల్యాణగుణాకరస్యాత్మదైవతస్యభగవతోదర్శనతత్సంభాషణతత్ప్రపావలోకనాది
 జనితహర్షయుక్తాశ్చ-స్యాజలయః-పోయః ॥ ౧౫ ॥ ఉక్తమేవాహుః ॥ సవయమిత్యాదిభిర్దశభిః-హేభగవన్దేవ-తవత్వ
 యా-చికిరీతం-వయం-నవిద్యః-కింభవానస్మాననుజీఘ్నత-ఉతనానుజీఘ్నతీతిత్వతాత్పర్యంవిశిష్యనజానీమః-కింతు-మమ
 హ్యం-ప్రత్యేకాభిప్రాయేకత్వవనం-అనుగ్రహశ్చేతి-అనుగ్రహఃకృతఇత్యాపాతతోఽద్వః-ఆపాతతోవా-నుగ్రహః

కృతఃకథంజానతేత్యత్రాపః || యద్యస్తాత్ - అధ్యక్షఃవాక్కునసాగోచరః - స్వ - మతీవిషయఃప్రభావసే || ౧౬ || * ఎవం
 స్వాత్మనాంతదభిప్రాయానభిజ్ఞత్వమావేద్య - తదుక్తీనాంతాత్పర్యంక్రోడీకుర్వన్తో బ్రహ్మదైవంపరంహీమః, ఇత్యాద్యుక్త
 యోధర్మమర్యాదావస్థావనామైవప్రవృత్తాడపవన్నానాన్యథేత్యాపః || బ్రహ్మణ్యస్యేత్యాదిభిష్షడ్భిః || పాప్రభో-బ్ర
 హ్మణ్యస్యబ్రహ్మణస్త్రాదాపాలకస్య - తవ బ్రాహ్మణాః - పరం దైవతంకిల-కిలేత్యననలోకశిక్షాసూచితా | యదిభ
 వాబ్రాహ్మణాః పరం దైవతభావేననానువర్తసే - తతస్త్వత్తోపరేజనాబ్రాహ్మణా నబహుమన్యన్తోన శ్యేయ-రతోలా
 కశిక్షార్థమేవబ్రహ్మదైవంపరంహీమఇత్యుక్తమితిభావః “ వస్తుతస్తు , దేవదేవానాందేవేనత్వయాపిదేవానాంబహుమన్స్త
 వ్యానాంవిప్రణాం - భగవాన్షాఙ్గుణ్యపూర్ణః-ఆత్మదైవతంత్యమేవపరం దైవతం - ఆత్మదైవతమితిహేతుగర్భం విశే
 షణం-ఆత్మదైవతస్యతవనదేవతాన్తరంసంభవతీత్యర్థః || తథాచశూయతే || పతింవిశ్వస్యాత్మేశ్వరం“యస్తాత్పరంనాపర
 మస్తీ , సతస్యేకేశ్చనతస్యనామమహద్యతః , స్వేమహిమ్నిప్రతిష్ఠిత-ఇత్యాది || ౧౭ || * బ్రహ్మణ్యత్వమేవప్రపన్న
 యతిత్వత్తఇతిధర్మః-చాతుర్వర్ణ్యచాతురాశ్రమ్యవ్యవస్థయావస్థితః - సనాతనోధర్మ-స్వత్తవప్రవృత్తః - తవతనుభిరవ
 తారైః-రక్ష్యతేచ-ఈదృశస్యధర్మస్య - పరమఃనిత్యోపిరతిశయః-గుహ్యఃఖలం-నిర్వికారోభవానేవ - మతఃజ్ఞాతః-శు తిభిరితి
 శేషః | తథాచశూయతే || ఇష్టాపూర్తంబహుధాజాతంజాయమానంవిశ్వంబిభర్తిభువనస్యనాభిః , ఎవఘాతపాలఎవసే
 తుర్విధరణః“అవిద్యయామృత్యుంతీర్త్వావిద్యయామృతమశ్నుతే “ ఇత్యాది , నిర్వికారఇత్యనేన-కర్తృసురుచిమాత్రజనకానా
 మవాన్తరఫలానాంక్షయిష్టుత్వంసాతీతయత్వం , భగవత్స్తుఅనన్తస్థిరఖలత్వంసూచితం - అతోధర్మసంస్థాపనార్థమేవబ్రహ్మ
 దైవమిత్యుక్తమ్ || ౧౮ || * అన్యథేదమనుపపన్నమేవేత్యాపః||తరస్తితినివృత్తాఃనివృత్తిధర్మనిష్ఠాః-యోగినః-మృత్యుం
 సంసారం-యదనుగ్రహాత్ యస్యతవానుగ్రహాత్ - అజ్ఞాసానుభవ-తరస్తి || తథాచశ్రుతిః | అమృతస్యైవసేతురితి | సేతుఃప్రా

యదధ్యక్షఃప్రభావసే || ౧౬ || బ్రహ్మణ్యస్యపరం దైవంచాహ్మణాఃకిలతేప్రభో | విప్రణాం దేవదేవానాం
 భగవానాత్మదైవతమ్ || ౧౭ || త్వత్తస్యనాతనోధర్మోరక్ష్యతేతనుభిస్తవ | ధర్మస్యపరమోగుహ్యఃనిర్వికా
 రోభవాన్తతః | ౧౮ | తరస్తివ్యాజ్ఞసామృత్యుంనివృత్తాయదనుగ్రహాత్ | యోగిన్సభవాన్కింస్వీదను
 గృహ్యేతయత్పరైః | ౧౯ | యంవైవిధూతిరుపయాత్యనువేలమనైర్వరధ్ధార్థిభిస్సంశిరసాధృతపాదరేణః |
 ధన్యార్చితాఙ్గీర్తులసీనవదామధామ్నోలోకంమధువ్రతపతేరివకామయానా * || ౨౦ || యస్తాంవివిక్త
 చరిత్రైరనువర్తమానానాత్యాదీయత్పరమభాగవతప్రసక్తః | తంత్యాంద్విజానుపథపుణ్యరజః + పునీతఃశ్రీ

పకః-పథవాప్రరైరన్యైః - అనుగ్రహ్యేతకింస్వీత్ - కింస్వీదితికాకుః-నానుగృహ్యేతఇత్యర్థః “ అనుగ్రహాయతేపరమితి
 పాతాన్తరం , తదా-పరంబ్రాహ్మణ-మనుగ్రహకర్తారంకరోషికిమిత్యర్థః || ౧౯ || * యదుక్తం , సశ్రీర్విరక్తమపిమాంవి
 జహాతీతి-తదపి-యథాశ్రుతాభిప్రాయకత్వే - అశ్యన్తానుపపన్నమితిమత్వా - తత్తాత్పర్యంపరిఘ్న-ర్వస్తాహుస్సాధ్ధైః | య
 మితి | యంత్యాం || విధూతిర్లక్ష్మీః-కథంఘాతా-అర్ధార్థిభిఃచతుర్విధపురుషార్థిభిః - స్వశిరసా-ధృతఃపాదరేణుర్యస్యాస్యా - త
 థాచోక్తం “ ఆకిచ్చన్యైకేశరణాఃకేచిద్భాగ్యాధికాఃపునః | తత్పదామ్నోరుహద్యద్వంద్యం ప్రపద్యప్రీతమానసాః - లక్ష్మీం
 పురుషకారేణవృతవన్తోవరాననఇతి , ఎవంఘాతాలక్ష్మీః - ధన్యార్చితాఙ్గీర్తులసీనవదామధామ్నః - ధన్యైర్భాగవతైః
 అర్చితంసూతనతులసీమాలాయాః స్థానంయస్య - తస్యమధువ్రతపతేభ్యక్తరాజస్య - లోకంస్థానం - శ్రీపాదపద్మం కామ
 యానెవ-యంత్యా - మనువేలంతత్తదుచితావసరేష-ఉపయాతీనేవతే || ౨౦ || * తాలక్ష్మీంవివిక్తైఃపరిశుద్ధైః-రచితైస్స
 మర్మజైః-అనువర్తమానాంసేవమానామపి - యోభవాన్-నాత్యాదీయత్ నాత్యాదృతవాన్-కుతః-యత-స్త్వం-పరమభా
 గవతేష్వేవప్రకృష్టసక్లవాన్ “ అయంభావః , ఎవంహీసాలక్ష్మీరైసే-అయంహీసారగ్రాహీమధువ్రతోతిచచ్ఛలశ్చఅర్చి
 తాఙ్గీర్తా-యంతులస్యామపరిహాగోనిశ్చలస్సృగరమతే - అతోఽఙ్గీర్లావణ్యమధికంస్యా - తతోహంవక్షసిన్ధితాపియో
 గిజనాదిభవసేవకసంమర్దమగ్గీకృత్యా పితులస్యాసహ - సాపత్నీనాపిచరణౌసేవిష్యామితి “ ఎవమాత్సుక్య నానువర్త
 మానామపి-తాంత్వం - పరమభాగవతప్రసక్తేనావసరమలభమానోనాతీవాదృతవానితి “ యదుక్తం , యత్యేవయాచరణ
 పద్మపవిత్రరేణుమితి, తదపిపావిత్ర్యమిచ్ఛద్భిర్బ్రాహ్మణాస్సేవితవ్యాఇత్యేతత్తాత్పర్యకమిత్యభిప్రేత్యాథ, యేషామమలా
 ఙ్గీర్తజోబిభర్తీస్యస్యతాత్పర్యంపరిఘ్న-ర్వస్తాహుస్సాధ్ధైః || తమితి || తంధర్మమర్యాదాప్రతిష్ఠాపయితారం-శ్రియాపిసమా
 శ్రయణీయంలావణ్యనిధింత్యాం - ద్విజానా-మనుపథంవధిపథిలగ్నం - యత్పుణ్యం-రజః-తథాశ్రీవత్సలత్తుచశ్రీవత్సచిహ్నం

చ-కింపునీతఃపవిత్రీకురుతఃకిం - కిమర్థంచ-తేఉభాభాగభాజనఃనిరతిశయసౌందర్యాశ్రయ - స్వ-మగాఃపాప్రవాససి-ఘాషణ
త్యేనసీక్ష్మతవాససి " పునీతేతిపాతాస్తరం,, తదా-ద్విజానువళపుణ్యరజఃపునీతేకిం-నపునీతభిత్వర్థః-తర్హి కిమర్థంచోబిభర్షీతి
శ్రీవత్సలత్వకింకిమర్థమగాః - ఘాషణత్యేనెతిచె-ద్రజోపిఘాషణత్యేనైవవిభర్షీతిశబ్దో-త్తరత్యేనవ్యాఖ్యాయమ్ ||౨౦||
ఎవమలక్ష్మీరామైవరజోబిభర్షీత్యభిధాయ - అథలోకమర్యాదాపాలకేనభవతా ౭వశ్యం భర్తవ్య మేవేతిప్రతిపాద
యిషవో౭వశ్యంలోకమర్యాదాభవతాపాల్యావ, అన్యథా,, ఉత్పిదేయరిమేలోకా,, ఇత్యముమర్థ-మన్వయవ్యతిరేకాభ్యా
ముపపాదయస్త్రాహుఃప్రీతిః-హేత్రియుగ త్రిణయుగానియుగ్గానిజ్ఞానశక్త్యాదివజ్ఞాంగుణానాంయస్య త్రిత్రియుగ, స్తస్య,
సంజోధనం-ధర్మస్యధర్మరూపస్యభాగవత- స్తేతవ, త్రిభిః, సైవ్యఃఅసాధారణైః, పద్భిఃతపోదానదయాత్వైః-ద్విజదేవ
తాసంరక్షణార్థం, నిజదేవతార్థ, మితిపాతేతు, స్వకీయదేవతాసంరక్షణార్థం, తదభిఘాతితేషాంధర్మస్యపదానాంఅభిఘా
తిఅభిఘాతుకం-యద్రజఃతమశ్చ, రజస్తమఃప్రచురాం-స్తాన్ త్యేనశుద్ధసత్వమయేన-తనువామూర్త్యా, అవతారైరిత్యర్థః, ని
రస్యచరాచరాత్మకమిదంజగత్, భృతం-నూనం-స్వేచ్ఛోపాత్తాప్రాకృతదివ్యమశ్శశవిగ్రహశుద్ధసత్వ మయమూర్త్యాద్వి
జదేవతార్థం ధర్మవిరోధినోరజస్తమఃప్రచురాన్నిరస్యకృత్సంజగత్తపోదానదయాత్వైః ధర్మపాదైః పోషయసీత్వ
ర్థః || ౨౧ || * నత్వమితి || ఆత్మనాభవతాగోపంగోపనీయంరక్షణీయం, ద్విజోత్తమానాంకులం-అర్హణేనసమర్హణేన-
సూన్యతేనప్రియ వాక్యనచ-యది-శ్రేష్ఠస్త్వం-గోప్తారక్షితా, నచేత్ - స్వయంధర్మాననుతిష్ఠలోకాంస్తేషు ప్రవర్తయసే
నచేదిత్యర్థః-తస్మాద్భవతదేవ-శివః శ్రేయస్సంపాదకః-తవత్వత్సంబద్ధివేదపథాః వేదమార్గః కర్మపాసనాత్మకః, నజ్ఞుతినా

వత్సలత్వకిమగాభాగభాజనస్తమ్ || ౨౦ || ధర్మస్యతేభగవతప్రియుగత్రిభిస్సైవ్యఃపద్భిశ్చరాచరమిదం * ద్వి
జదేవతార్థమ్ | నూనంభృతంతదభిఘాతిరజస్తమశ్చ సత్వేననోవరదయాతనువానిరస్య || ౨౧ || నత్వంద్వి
జోత్తమకులంయదిహాత్వగోపంగోప్తాప్యవస్తమ్ * ర్హణేనచసూన్యతేన|తస్మాద్భవన జ్ఞుతశివస్తవవేదవ
జ్ఞాలోకోగ్రహీష్యద్భవభస్యహితత్ప్రమాణమ్ || ౨౩ || తత్తై-నభిష్టమివనత్వనిధేద్విధిత్సః క్షేమంజనా
యనిజశక్తిభిరుద్భుతారిః|నైతావతాత్ర్యధిపతేతవవిశ్వభర్తుస్తేజఃక్షతంత్యవనతస్య సతేవినోదః || ౨౪ ||
యంవా ౭ నయోర్దమమధీశభవాన్ద్విచక్ష్యవృత్తింతువాతదనుమన్తహినిర్వ్యభీకమ్ | అస్మానువాయఉచితో
ధ్రియతాంసదజ్ఞోయే౭నాగపావయమయు జ్ఞిహికిల్బిషేణ || ౨౫ || శ్రీభగవానువాచ|| ఎతేసురేతరగతిం

శంయాస్యతి-హీయస్మాత్ ఋషభస్యశ్రేష్ఠస్య-య-దాచరితం-తదేవ-లోకః-ప్రమాణం ప్రమాణ త్యేన-అగ్రహీష్యత్ || తదేవ
గీతం || యద్యదాచరితశ్రేష్ఠస్తతదేవతపోజనః|నయత్ప్రమాణంకురుతేలోకస్తదనువర్తత్యతి || నమేపార్థాస్తీకర్తవ్యంత్రి
మలోకేషుకించన|నానవాప్రమవాప్రవ్యంవర్తవచకర్త|| యదిహ్య హంనవరైయంజాతుకర్తృణ్యతన్ద్రితః|మమవర్తాను
వర్తనైమనుష్యాఃపార్థసర్వశః||ఉత్పిదేయరిమేలోకానకుర్యాంకర్తచేదహమ్ | సంకరస్యచక్త్రాస్యామువహన్యామిమాః
ప్రజాఇతి || ౨౩ || * త్వయేవగీతత్వాద్వేదమార్గనాశనంతవా౭ సుచితమేవత్యా హుః|తత్తేఇతి||నత్వనిధేశ్శుద్ధసత్వా
శయస్య-అతఎవ-జనాయ-క్షేమం-విధాతుంకర్తుమిచ్ఛో, ర్నిజశక్తిభిర్నిజావతారై-రుద్భుతాఃనిర్దులితాఃఅరయో ధర్మ
విరోధినోయస్య-తేతవ-తత్ వేదమార్గనాశనం-అనభిష్టమివఅనభిష్టమేవేత్యర్థః- హేత్యధిపతేత్రిలోకాధిపతే - విశ్వస్యభ
ర్తుగ్ధారకస్యపోషకస్యచ, అవనతస్యబ్రాహ్మణాస్త్వగ్రణతస్య, అత్రప్రణతస్య తిరజోధారణస్యాప్య పలక్షణం-తవ-౭ తావ
తాప్రణతిమాత్రేణ-తేజఃప్రభావః-నక్షతంసవిహతం-కింతు-సః-ప్రణామః-తేవినోదః|లాకప్రేరణరూపః || ౨౪ || * ఎవం
యథామతిభగవదుక్తీనాంతాత్పర్యంపరిష్కృత్య తచ్చికిర్షితమజానస్తస్మాద్ పరాధానుగుణదణ్డధారణంచనివేదయస్త్రా
హురేకేన||యమితి|| హేఅధీశ-భవాన్-అనయోర్భృత్యయోః - యంవా-దమం-అస్మాభిర్ద్విహితమన్యంవాదణ్డం-వృత్తింవా
యథాపూర్వమత్రలోకేవర్తనంవా-విధత్తే-తత్, నిర్వ్యభీకంసత్యంయథాతథా-అనుమన్తహిఅనుమన్యామహే-అస్మాను
చ-ఉచితఃస్వాపరాధానురూపః-యోదణ్డ, స్పద్రియతాంవిధీయతాం-భవద్భిఃకిమపరాధమితిచేత్ - యేవయం-అనాగసానిర
వరాధినా-కిల్బిషేణశాపన-అయు జ్ఞిహియోజితవస్తః - ద్వాస్థ్యయోరపూర్వజననివారణంస్వాభావికమిత్యభిప్రాయ
తానాగసావిత్వక్తమ్ || ౨౫ || * ఎవంమునిభిరావేదితహోమసీనాంభృత్యయోశ్చ నుగ్రహంకర్తుమనాభగవాన్

* పా || నిజదేవతార్థమ్ .

మునీన్ద్రత్యాష్టాకన॥ ఎతాపార్షదా-సు రెతరగతిం-అనురంజన్త-ప్రతిపద్య - సద్యఃజన్తప్రభృతి-మయి-యస్సంరమ్భఃప్రో
ధః-తేనసంభృతఃసంజాత-స్స మాధీరనవరతభావనా-తేన-అనుబద్ధఃఅనువృత్తః-యోగోమత్సంబన్ధోయయోస్తా-అ తేవ
ఆశు పున-స్స కాశంమత్స మీపం-ఉపయాస్యతః-హేవిపాః, వఃయుష్మాకం-యశ్చా పః-స-మయై వత్సన్తుభేనమయైవ వి
హితః-తత్విహితఇతి-అవేతలవగచ్ఛత * ౨౬॥ ౨౭॥ * ఎవంభగవతోక్తామునయోయయిరిత్యా హద్యాభ్యామ్అథఅన
స్తరం-నయనయోర్యఅనన్ద-స్తస్య-భాజనంవిషయం-వై కుణ్ఠం-తస్యవై కుణ్ఠ స్యఅధిష్ఠానం స్థానం-స్వ ప్రకాశం-వికుణ్ఠలాకం
చ,వృష్ట్యా,తేమనయః * భగవ న్తం . పరిక్రమ్యప్రదక్షిణీకృత్యవ్రణిపత్యవ్రణమ్య-అనుమాన్యఅనుజ్ఞాప్య-వైష్ణవీంభాగవతీం-
శ్రియంసంపదం-శంస న్తఃప్రశంస న్తః, ముదితాఃహృష్టాః-ప్రతిజన్తుః* ౨౮॥ * మునిగమనాన్స్తరంద్వాస్సౌస్థా న్త్య యభగ
వాసువాచెత్యాహత్రిభిః-భగవాన్, అనుగౌభృత్యప్రతి , అహావాచాఉక్తిమేవాహ॥ యాతంగచ్ఛతం-మాభైష్టంభయం
మామమతం-శంసుఖమేవ-గచ్ఛతోరపి-యవయో, ర స్తు - యద్యా వయోరనుగ్రహఎవభవతా క్రియాతే-తర్హి-బ్రహ్మ ద్దణ్డ
వకింసనివస్యతఇత్యత్రాహ - తెజఃబ్రహ్మద్దణ్డం-తేజఃకార్యత్వాద్దణ్డస్యా పి తెజశ్చదైనిదైశః-హ స్తునిరసితుం-సమగ్లోపి-నె
చ్చె,కుతః,హియస్తాత్, మేమమ-మతంసంమతమ్* ౨౯॥ * నకేవలంమమేవేదంబ్రహ్మ తెజోమతం-కింతులక్ష్మ్యఅపీత్యాహ॥
ఎతదితి॥ఎతత్ యవయోరితోన్ద్రమనం-పురాపూర్వ కాలే క్రుద్ధయారమయాలక్ష్మ్యవ-నిర్దిష్టం , పురెత్సుక్తే - పురాపికదె
త్యత్రాహ - మయి-ఉపారతేప్రణయకలహవశాత్తూష్ణీంశయానెసతి-మన్ని లయాద్భహిర్ని ర్గత్యపునర న్తఃప్రవిశ న్దీద్వారి-

ప్రతిభిభ్యసద్యస్సంరమ్భసంభృతసమాధ్యనుబద్ధయోగో । భూయస్స కాశముపయాస్యత ఆశుయోవశ్శాపో
మయైవవిహిత స్తదవేతవిపాః॥ ౨౬ ॥ అథ తేమునయోద్భష్టానయనానన్ద భాజనమ్ । వై కుణ్ఠంతదధిష్ఠానం
వికుణ్ఠంచస్వయంప్రభమ్ ॥ ౨౭ ॥ భగవ న్తంపరిక్రమ్యప్రణిపత్యా నుమాన్యచ । ప్రతిజన్తుః ప్రముదితాశ్శంస
న్తోవైష్ణవీంశ్రియమ్ ॥ ౨౮ ॥ భగవాననుగవాహయాతంమాభై ష్టమస్తుశమ్ । బ్రహ్మ తెజస్సమగ్లోపిహ స్తుం
నెచ్చె * మతంహిమే ॥ ౨౯ ॥ ఎతత్పురై వనిర్దిష్టంరమయాక్రుద్ధయాయదా । పురానివారితాద్వా రివిశతేహ
య్యుపారతే ॥ ౩౦ ॥ మయిసంరమ్భయోగేనని స్తీర్యబ్రహ్మ సౌశనమ్ । ప్రత్యేష్యతంనికాశంమేకాలేనాల్పీయ
సానినః ॥ ౩౧ ॥ ద్వాస్సౌవాదిశ్యభగవాన్ద్విమాన్త్రేణేభూషణమ్ । సర్వాతిశయయాలక్ష్మ్యజుష్టంస్వంధిష్ట్య
మావిశత్ ॥ ౩౨ ॥ తాతుగీర్వాణముషభౌదు స్తరాద్ధరిలోకతః । హతశ్రియా బ్రహ్మ తాపాద్భూతాంవిగత
స్తయా ॥ ౩౩ ॥ తదావికుణ్ఠభవనా త్తయోర్ని పతమానయోః । హఃహఃకారోమహానాసీద్విమానాగ్రమపుత్రకాః॥
తావేవహృధునాపాప్రాపార్షదప్రవరాహరైః । ది తేర్జతరనిర్దిష్టంకాశ్యపంతేజఉల్బణమ్ ॥ ౩౪ ॥ తయోర
సురయోరద్య తేజసాయమయోర్ని వఃఆక్షిప్తం తెజఎత్ ౯ భగవాం స్తద్విధాన్యతి ॥ ౩౬ ॥ విశ్వస్యయస్సితిల

యువాభ్యాం , యదానివారితాతదేత్యర్థః * ౩౦ ॥ * అతో-మయి-సంరమ్భఃకో ధఃతస్య యోగః అనవరతసంబ
న్ధః-బ్రహ్మవిదపరాధజన్యంఫలం ని స్తీర్యనిరవశేషమపోహ్య,అల్పీయసై వకాలేన-పునః-మే - నికాశంసమీపం-ప్రత్యేష్యతం
ప్రత్యా గచ్ఛ తమ్ * ౩౧ ॥ * ఎవంద్వా స్సౌ వాదిశ్య భగవాన్స్వ స్థానమావివేశేత్యాహ॥ భగవాన్ ద్వా స్సౌఆ
దిశ్య ఆ జ్ఞాప్య, విమాన శ్రేణ యఏ వభూషణం యన్తి- సర్వా తిశయ యా నిరతిశయయాలక్ష్మ్యసంపదా,జుష్టం ,
యద్యా,జుష్టంప్రయం-స్వధిష్ట్యంస్వకీయస్థానం-లక్ష్మ్యసహ-ఆవిశత్ * ౩౨॥ * అథతాకిమభూ తాంకిమకుర్వ తాంచేత్య
త్రతాహ॥ తావితి॥ గీర్వాణముషభౌపార్షదప్రవరా - ద్వాస్సౌదు స్తరాద్భృహ్మకాపాద్దేతోః-హరిలోకతః-హరిలోకఎవ-హ
తశ్రియాభష్టతేజసౌ-అతఎవ-విగతస్తయావినష్టగర్వా-అభూతామ్ * ౩౩ ॥ * తదావికుణ్ఠ స్థానా-త్తయో-ర్ని పతమాన
యోస్సతోః - హపుత్రకాః-దేవాః - విమానాగ్రమవసతాం-మహానుచ్చైః-హఃహఃకారఆసీత్ * ౩౪ ॥ * తావేవ-హరైః
పార్షదశ్రేష్ఠా-దితే - ర్జతరకుక్షా-నిర్దిష్టం ప్రవిష్టం - కశ్య పసంబద్ధి-ఉల్బణం . తేజఃవీర్యం వ్రతి-అధునా-ఆశు-ప్రా
ప్రా * ౩౫॥ * తయోరసురయోరాసురజన్తవోర్యమయో - స్సహౌవగర్భంప్రవిశ్యఉత్పత్స్యమానయోః-తేజసా- అద్య-
వఃయుష్మాకం-తేజః-ఆక్షిప్తంఅభిభూతం-ఎతర్హి ఇదానిం - భగవాన్-త-ద్భవతాంతేజః, విధాన్యతి-తానిహత్యభవ త్తేజో
యథావస్థితంకరిష్యతీత్యర్థః * ౩౬॥ * భగవాన్కదావిధాన్యతి-విధాతుంసప్రభవెన్న వెతిశజ్కద్వయంపరిహరన్ని తిహ
సంనిగమయతి । విశ్వస్యతి । విశ్వస్యజగతః - స్థితిలయోత్పత్తిహేతుఃత్వ మితిఫలితం- ఎవంభూత , స్త్ర్యధీశఃత్రిలోకాధిప
తిః-యోభగవాన్-సప్త-శోఽస్తాకం - త్నమనిధాన్యతి-సత్వగుణోత్కర్షకాలకరిష్యతి - తత్రేహ-తథాభూతే-ఎతన్తిభ

స్తవఃతత్రతత్ర-వ్యాముఖ్యై అకుర్వన్మిత్యర్థః ॥ ౧౦ ॥ ఖరాఃగర్భభాః-కర్మజైఃకఠినైఃఖురైః - ధరాతలం-ఘనైః
తాడయన్తైఃఖాతాఃగర్భభాతిశబ్దః - తస్మిన్గర్భసంభ్రమ-సైన-ఆమత్తాః - రభసస్సం భ్రమోయేమాంతభివా-వ
రూధశస్సంఘశః-పర్యధావత్ ॥ ౧౧ ॥ రావసంత్రస్తాఃశుభద్వనిభీతాః-రుదన్తోద్వనింకుర్వన్తో, నీడాత్ - ఉదపతత్ ఉద్వమ్య
విపేతుః-ఘోషైభీరపల్లావం - అరణ్యైః-యేపశవ-స్తైశ్చకృత్ పురీషం-మూ త్రంవ-అకుర్వత ఉత్పసర్జుః ॥ ౧౨ ॥ గా
వః-అస్పగ్ధోహఃగర్భందుమాన్త్యఃఅత్రసత్ ఉద్వజితవత్స - తోమదాఃమేఘాః-పూయవర్షిణఃశత్రువర్షిణోఽఘోషత్ - దేవలి
క్లానిదేవతాప్రతిమాః-వ్యరుదత్ - అత్రూణ్యముఖ్యై - అనిలంవాయుం-నినాఅ న్తరేణాపి-ద్రుమాఃపేతుఃపతితవన్తః॥ ౧౩ ॥
పుణ్యతమాశుభకరాత్-గ్రహాగరుబుధాదీత్ - భగణాబహూనినక్షత్రాణిచ-అన్యక్రూరగ్రహాఃఅక్షరకాదయోఽపి
పీడితాఃపుణ్యగ్రహైఃపీడితాః, యద్వా, కర్మక్రూరత్వాత్పీడాకరాః-అతిచేరుఃఅతిక్రమ్యజన్తుః-వక్రగత్యాప్రత్యావృత్త్యపర
స్పరంయుయుధుశ్చ ॥ ౧౪ ॥ అన్యోన్త్య ఉక్తాఅన్యోన్త్య - ఉత్పాతా-దృష్ట్వా - అతత్తత్త్వవిదఃతత్త్వదుత్పా
తఫలమజానన్త్యః - బ్రహ్మపుత్రామరీచ్యా దీత్ - ఋతే అన్తరేణ - సర్వాఃప్రజాః - భీతాః - విశ్వ సంప్లవంకృత్స
జగత్సంహారం - మేనిరేలమన్యన్త - బ్రహ్మపుత్రాస్తుత్రై కాల్యవస్తువిషయ జ్ఞానసంపన్నా - నభీతాః ॥ ౧౫ ॥
తాజాతానాది దైత్యా - సహసా ఆ శు - వ్య జ్య మానం ఆ త్త పారుషం పూర్వ సిద్ధం స్వ పారుషం యయోస్తా -
అత్త సారేణాయ స్తుత్యేనకాయేన - అద్రిపతీభవపర్వత శ్రేష్ఠావివవవృధాతే ॥ ౧౬ ॥ పునఃస్తావేవవిశిన్ష్టి ॥

విధావాహాగ్రామసింహస్తత ప్రతః॥ ౧౦ ॥ ఖరాశ్చకర్మజైఃక్షురైర్మన్తోధరాతలమ్ | ఖాతా-రరభసా
మత్తాఃపర్యధావన్త్యరూధశః ॥ ౧౧ ॥ రుదన్తోరావసం త్రస్తానీడాదుదపతన్తగాః | ఘోషై రణ్యైఃపశవ
శ్చకృత్సూత్రమకుర్వత ॥ ౧౨ ॥ గావోఽత్రసన్నస్పగ్ధోహఃప్తోయదాఃపూయవర్షిణః | వ్యరుదత్ దైవలిక్లానిద్రు
మాఃపేతుర్వినినిలమ్ ॥ ౧౩ ॥ గ్రహాన్పుణ్యతమానన్యేభగణాన్శ్చాతిపీడితాః|అతిచేరుర్వక్రగత్యాయుయుధు
శ్చ పరస్పరమ్ ॥ ౧౪ ॥ దృష్ట్వాఽన్యోన్త్యమహూత్పాతానత త్త్వవిదఃప్రజాః | బ్రహ్మపుత్రాన్పుతేభీతా
మేనిరేవిశ్వసంప్లవమ్ ॥ ౧౫ ॥ తానాదిదైత్యాసహసావ్యజ్యమానాత్తపారుషావవృధాతేత్త సారేణకాయే
నాద్రిపతీభవ ॥ ౧౬ ॥ దివిస్సృశాహేమకిరీటకోటిభిః॥ ద్విరుద్ధకాష్ఠాస్సురదక్షదైర్బుజైః | గాంకమ్పయన్తాచర
జైఃపదేపదేకట్యామకాఞ్చ్యైర్బ-మతీశ్చతస్థతుః ॥ ౧౭ ॥ ప్రజాపతిర్నామతయోరకార్షీ * ద్యౌఃప్రాకన్యదే
హఃద్యమయోరజాయత | తంవైహిరణ్యకశిపుంవిదుర్మథా*యంతంహిరణ్యాక్షమసూతసాఽగ్ర ॥ ౧౮ ॥ చక్ర
హిరణ్యకశిపుర్దోర్భ్యాంబ్రహ్మవరేణజ | వశేసపాలాన్లోకాన్ప్రీనకుతోమృత్యురుద్ధతః ॥ ౧౯ ॥ హిరణ్యా
క్షోఽనుజస్తస్యప్రియఃప్రీతికృదస్వహమ్ | గదాపాణిర్దిశంయతోయుయుత్సుర్నగయన్రణమ్ ॥ ౨౦ ॥ తంవీ

దివితి ॥ హేమకిరీటకోటిభిఃస్వర్ణమయమకుటాగైః - దివిస్సృశాదివంస్సృశన్తా - నిరుద్ధాఃకాష్ఠాదిశోయాభ్యాం
తా " నిరుద్ధకోష్ఠావితిపాతాన్తరం ,, తదాఘోషణబద్ధ ప్రకోష్ఠావిత్యర్థః , స్సురస్త్యజ్ఞదానియేషుతేఘజాఃయయోస్తా
అజ్ఞదెలిటాబ్రహ్మమన్త్యం-చరజైఃపాదైః-పదేపదేప్రతిపదవిన్యాసం-గాంఘామిం-కమ్పయన్తాచాలయన్తా-సుశోభనాకా
శ్చైర్వైఖలాయస్యాం-తయా-కట్యాఅర్కం-సూర్యం - అతీత్యఅతిక్రమ్య-తస్థతుఃస్థితవన్తే ॥ ౧౭ ॥ తయోర్యమయోర్న
ద్యౌః-యః-స్వదేహః-తృణమం-అజాయత-తం-హిరణ్యకశిపుం-యథావిదుః, సాదితి-యంప్రథమ, మసూత-తం, హిరణ్యాక్షం,
యథావిదుః-తథా-నామనామధేయం-ప్రజాపతిఃకశ్యపః-అకార్షీత్కృతవాత్ - అయంభావఃయదాహిగర్భాధానసమయే
యోనిపుష్పంవిశదీర్వ్యంద్విధావిభక్తమాదితః-ప్రాకృశ్చద్భావేనప్రవిశతి-తదాయమాభవతః - తయోస్స్వపితృతఃప్రవే
శక్రమవిపర్యయేణమాభృతఃప్రసూతిః " యదాఽవిశదీర్వ్యధాఘాతంవీర్యంపుష్పంపరిక్షరత్ - ద్వౌతదాభవతోగర్భాసూ
తిర్వైశవిపర్యయా-దితిపిణ్డసిద్ధిస్తరణాత్, అతఃస్వదేహాత్పూర్వంయోజాత - స్తస్యహిరణ్యకశిపురితి-దితేః ప్రథమం ప్రసూ
తస్యహిరణ్యాక్షభి-నామకృతవానితి ॥ ౧౮ ॥ హిరణ్యకశిపుఃస్వదోర్భ్యాంస్వభుజాభ్యాం - ఉద్ధతః-బ్రహ్మణ
శ్చైతుర్ముఖస్య, వరేణ, అకుతోమృత్యుఃకుతశ్చిదప్రమృత్యురహితః, సపాలాన్లోకపాలసహితాత్ - ప్రీతిలోకాత్-వశేచక్ర
సాధీనానాకార్షీత్ ॥ ౧౯ ॥ తస్యహిరణ్యకశిపో-రఘుజః-పితుఃక్రమాదనుజః-హిరణ్యాక్షః-ప్రియః-ప్రీతివిషయః-అ
స్వహం-స్వయమగ్రప్రీతికృత్ - గదాపాణౌహస్తేయస్యసః-యుయుత్సుఃయోద్ధమిచ్ఛుః - అతేవ-రణంయుద్ధం-మృగ
యత్-దివం-యాతోగతః ॥ ౨౦ ॥ తంహిరణ్యాక్షం-దుస్సహజవందుర్ధబలం-రణస్తీర్ధనస్తీకాఞ్చ నమయేనాపురే

యస్యతం-వై జయన్త్యాస్రజాశ్చప్పపల్లవాదినిర్మిత స్రగ్వీ శేషో వైజయంతీతయా వ్రజా-జుష్టంబలంకృతం-అం సెన్సు-ధైర్య-
స్తాసహితా, మహాతీగుర్వీ-గదా-యనతమ్ || ౨౧ || మనసా-వీర్యేణబలనవరణచ-ఉత్పిక్తంగర్వితం-అన్యజ్ఞంనిరజ్ఞ-
శం-అకుతోభయంకుతశ్చిద్భీతిమకుర్వాణం-వీర్య-దేవాఃభీతాస్సన్తో-నిలిల్లిరెతన్న్వితాః,తత్రదృష్టాన్వ-తార్థాత్కృతగ-
రుత్తతః-త్రస్తాః,అహయఃసర్పాభిజెతి || ౨౨ || సదైత్యరాట్-హీరణ్యాక్షః-స్వేనమహసాతేజసాతిరోహితాః,
ఇన్ద్రసహితాదేవసమూహాః,దృష్ట్వాజ్ఞాత్వా-క్షీణోమత్తః-నవశ్యతానపశ్యతాఃక్షీణానవశ్యదితిపాతే, పారుషహీనా-
నపశ్యత్క్షాతేవాః,అతేవ-భృశం-వ్యవధత్అశ్వనత్ || ౨౩ || తతో,దివః-నివృత్తఃప్రత్యాగతః-క్షీడిమ్యవిహారిమ్యః,
గమ్భీరంఅగాధం-భీమఃనిస్వనఃతరజ్జజ్ఞోధ్వనిర్యన్తి-తం-వార్ధింసముద్రం-మహాసత్వోమహాబలః-హీరణ్యాక్షః-ద్విపా-
గజభవ-విజగాహేవిలోడితవాః || ౨౪ || తస్మిన్హీరణ్యాక్షే-ప్రవిష్టేసతి-చరుణస్యపైనికాః-యాదసాంగణాఃస-
సాధ్వసాఃభయంకాః-అతేవ-సన్నధియఃవిశీర్ణబుద్ధయః,యద్వా,అవసన్నబుద్ధయః-దుఃఖితచిత్తాభియావత్ || అహన్య-
మానాఅపి,తస్యఅసురస్య,వర్చసాతేజసాప్రధర్మితాఅభిధూతాస్సన్తో-దూరతరం-ప్రదుద్రువుః-పలాయితవన్తః || ౨౫ || స-
సఃమహాబలోఽసురః-వర్షపూగాబహూనంవత్సరాః, ఉదధౌసముద్రై,చలత్చరత్, శ్వసనెనపవనేనతరితాఃఉత్తి-
తాః, మహార్జీనుచ్చైస్తరాంతరజ్ఞాన్తుహుర్తుహుః-మార్వాత్యాయామయా-గదయా-అభిజఘ్నప్రజహర-తత్ర

త్యదుస్సహజవరణత్కాఞ్చనసూపురమ్ | వై జయన్త్యాస్రజాజుష్టమంసన్యస్తమహాగదమ్ | ౨౧ | మనోవిర్య-
వరాత్పిక్తమన్యజ్ఞమకుతోభయమ్భీతానిలిల్లిరెదేవాస్తా ర్మ్యత్రస్తాభివాహయః | ౨౨ | సవైతిరోహితాః
దృష్ట్వామహసాస్వేనదైత్యరాట్ | సేన్ద్రాన్దేవగణాః క్షీణోపశ్యన్వ్యనదద్భృశమ్ | ౨౩ | తతోనివృత్తః
క్షీడిమ్యన్గమ్భీరంభీమనిస్వనమ్ | విజగాహేమహాసత్వో వార్ధింమత్తభవద్విపః | ౨౪ | తస్మిన్ప్రవిష్టేచరుణస్య
పైనికాయాదోగణాస్సన్నిధియస్ససాధ్వసాః | అహన్యమానాఅపితస్యవర్చసాప్రధర్మితాదూరతరంప్రదుద్రు-
వుః || ౨౫ || సవర్షపూగానుదధౌమహాబలశ్చలన్తహేర్జీన్శ్వసనెరితాన్తుహుః | మార్వాత్యభిజఘ్నగదయా
విభావరీమాసేదివాంస్తత్రపురంప్రచేతసః || ౨౬ || తతోపలభ్యానుతలోకపాలకంయాదోగణానామృషభం
ప్రచేతసమ్ | స్త్రయన్ప్రబుద్ధంప్రణివత్యనీచవజ్జగాదమేదేవ్యాధిరాజసంయుగమ్ || ౨౭ || త్వంలోకపాలా
ధిపతిద్భృహచ్చృవావీర్యాపహేదుర్దదవీరమానినామ్ | విజిత్యలోకైఖలదైత్యదానవాన్యద్రాజసూయేన
పురాఽయజ్జప్రభో || ౨౮ || సవీవముత్పిక్తమదేనవిద్విషాదృథంప్రలబ్ధోభగవానపాంపతిః | తోషంసముత్థంశ-
మయస్స్వయాధియాన్యవోచదజ్ఞోపశమంగతావయమ్ || ౨౯ || పశ్యామినాన్యంపురుషాత్సనాతనాద్యస్సంయు-
శ్శత్యాంరణమార్గకోవిదమ్ | ఆరాధయిష్యత్యసురర్షభహితంమనస్వినోయంగృణతేభవాదృశాః | ౩౦ | తంవీర-
మారాదభిపత్యవిస్త్రయశ్యయిష్యసేవీరశయోశ్యభిర్వృతః | యస్తద్విధానామసతాంప్రశాన్తయేరూపాణిధ

విభావరీంవిభావర్యాఖ్యాం : ప్రచేతసఃవరుణస్య - పురీం- ఆసేదివాఃపాప్రవాః || ౨౬ || తత్రవిభావర్యాం- అను-
రాణాంయోలోకఃపాతాళం- తస్యపాలకం- యాదోగణానాం- ఋషభంఅధిపతిం- ప్రచేతసంవరుణం- ఉపలభ్యసమిషే-
పాప్ర్య- స్త్రయన్తేషదగ్ధన్, ప్రలబ్ధం- నీచవ-త్ప్రణివత్య- ప్రణమ్య- హేఅధిరాజవరుణ- మేమహ్యం- సంయుగంచే-
హీతిజగాద- మయాసహాయుధ్యస్వేత్పిక్తవాః || ౨౭ || తస్యయియుత్సాముత్పి పాదయిషురాహ || త్వమితి ||
త్వంలోకపాలానాంఅధిపతిః, బృహచ్చృవాఃమహాయశాః- దుర్దదా-యేవీరమాత్సానంమన్యన్తే- తెషాం- వీర్యా-
హారాకథమహామేవంవిధస్త్రయానిశ్చితఇత్యతాహ | యత్యస్తాత్-పూరాపూర్వం-అఖిలాదైత్యాః- దానవాంశ్చ-
విజిత్య-రాజసూయేన-అయజ్జిభష్టవాః-హేప్రభో || ౨౮ || సఃభగవా- నపాంపతిఃవరుణః-ఉత్పిక్తమదేన-విద్విషా-
అనురేణ-ఎవముక్తః-దృఢంయథాతథా,ప్రలబ్ధోవిప్రలబ్ధః,సముత్థంరోషంఉత్పన్నంకోగ్ధం,స్వయాధియా-శమయన్ఉవాచ,
అక్లహేఅసుర-వయం-ఉపశమయ్యయత్సాయాముపరమంగతాఃపాప్రవాః || ౨౯ || కించసనాతనాత్పురుషాత్పురమ-
పురుషాత్,హేఅసురర్షభ-యద్ధమాగ్ధేమ-కోవిదంనిపుణం-త్వాం-యః-సంయుగే-ఆరాధయిష్యతితోషయిష్యతి-తమన్యం-
సపశ్యామి-అతస్తంపరమపురుషం-ఇహ,గచ్ఛ-క్షీడిమ్యోఽసౌపురుషః-యమిహీత్యుచ్యతేఇత్యతాహ || భవాదృశాః-మనస్వి-
నఃస్వైరాఽయంపురుషంగృణతేస్తువన్తి || ౩౦ || వీరంతంపరమపురుషం-ఆరాత్సమిషే-అభిపత్య,విస్త్రయోవిగతగర్వఃవీర

శయోరణప్రదేశైశ్చభిర్వృతఃపరివేష్టితః-శయిష్య సే । భవానివసోపినయయత్సతిచెత్తి-విధేయమిత్యత్రాహ ॥ యోభగవాన్, త్వద్విధానానుసతాం-ప్రశాంతయవినాశాయ-సతామనుగ్రహేచ్ఛయాచ-సూపాణివరాహద్యవతారాన్ - ధత్తేభిభర్తి ॥ ౩౧ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతచంద్రికాఖ్యానాం శ్రీభాగవతవ్యాఖ్యానాంతృతీయస్కంధేన ప్రదశోఽధ్యాయః ॥

ఎవంవరుణేనాభాషితోసురసంభగవన్మన్వేషయన్తతఃత్యాహమనిః । తదితితత్తతః-ఎవముక్తప్రకారేణ-జలేశభాషితం వరుణభాషిత-మాకర్ణ్యనిశమ్య-మహామనాఃప్రతియోధారంశ్రుత్వాహృష్టచిత్తః, దుర్తః, దః, అతఎవ, తత్, శయిష్యతఃఇతియదుక్తంత-దగణయిత్వా, అజ్ఞహేవిదుర-హరేర్భగవతో, గతింమార్గం-నారదా-ద్విదిత్వాజ్ఞాత్వాత్వరాస్వితో, రసాతలంనిర్వివిశేప్రవిష్టవాన్ ॥ ౧ ॥ తత్రతరసాతల-అభివస్సర్వతః, జయతీత్యభిజితం, హరిం-కథంఘాతం-ధరాధరంఘాధరం, పర్వతమివస్థితం, అగ్రదంష్ట్రయావంష్ట్రాగ్రణ, ప్రోస్థీయమానాడార్ధ్వంసీయమానాలవనిర్ద్యేనతంఅరుణశ్రియా-అత్తైస్వరుచా-హిరణ్యాక్షతేజాంసీ, ముష్ణన్తంహరన్తం ,, అమ్బురుహారుణశ్రియమితిపాతేతు, అత్తై-అరుణౌమ్బురుహశ్రియంముష్ణన్తమిత్యర్థః, దదర్శ, అహూ, వనగోచరఃవనైషులత్యమాణో, మృగః, అత్రదృశ్యతఃఇతిజహాసచఅపహసీతవాన్ ॥ ౨ ॥ తతఎనంభగవన్తమాహ ॥ ఉవాచ॥ ఉక్తిమేవాహ॥ ఎహిఆగచ్ఛ, హేఅజ్ఞామహీం, విముఞ్చ, రసాకసాంపాతాళవాసినాం, నఃఅస్మాకం-విశ్వస్యజాబ్రహ్మణా, ఇయంఘామిః, అర్పితా, అన్యథాపాతాళావతరణమస్యానఘటతఃఇతిభావః - హిరణ్యాక్షేణాధిష్ఠేపార్థంప్రయక్తాపీయంభారతీవస్తుతోభగవన్తస్తాతితథాహి- వనగోచరః, జలశయోనారాయణః, సఎవయోగిభిఃమృగ్యతఃఇతిమృగః, దుష్టానిహన్తుం, మృగయతఃఇతివామృగః, అజ్ఞజ్ఞోనాస్తియస్తాత్సర్వజ్ఞైత్యర్థః, హేసురాధమ-మమ, ఈక్షతః

త్రైసదనుగ్రహేచ్ఛయా॥ ౩౧ ॥ *****
*****ఇతిశ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, తృతీయస్కంధే, ప్రదశోఽధ్యాయః*****
మైత్రేయఉవాచ ॥ తదేవమాకర్ణ్యజలేశభాషితంమహామనాస్తద్విగణయ్యదుర్తః, హరేర్విదిత్వాగతిమజ్ఞనారదాద్రసాతలంనిర్వివిశేత్వరాధికః॥ ౧ ॥ దదర్శతత్రాభిజితంధరాధరంప్రోస్థీయమానావనిమగ్రదంష్ట్రయా । ముష్ణన్తమత్తైస్వరుచా-రుణశ్రియాజహాసచాహూవనగోచరోమృగః ॥ ౨ ॥ ఆహౌనమేహ్యజ్ఞమహీంవిముఞ్చనోరసాకసాంవిశ్వస్యజేయమర్పితా । నస్స్వస్తియాస్యస్యనయామమేక్షతః, స్సురాధమాసాదితసూకరాకృతే ॥ ౩ ॥ త్వంనస్సవత్తైరభవాచకింభృతోయోమాయయాహంస్యసురాన్ పరోక్షజిత్ । త్వాంయోగమాచూబలమల్పపారుషంసంస్థాప్యమాథప్రమృజేనుహృచ్చుచః ॥ ౪ ॥ త్వయిస్థితేగదయాశీర్ణశీర్షణ్యస్తద్భుజ

పశ్యతస్సతః, అనయాఘామ్యాసహ-స్వస్తిమజ్జశంయథాతథా, నయాస్యసి, స్తుతిపక్షేతుసురాఃఅధమాఃయస్తాత్, హేసురోత్తమ-మమేక్షమాణస్యాపిసతఃమామనాదృత్యత్వ-మనయాసహవర్తమానోనఃఅస్తదీయం, స్వస్తిసమస్తంమంగళం, రాజ్యంయాస్యసిప్రాప్యసి, తథాప్యస్తత్ప్రపయావిముఞ్చేత్యర్థః, ఆసాదితాలీలయాస్తీకృతానూకరాకృతిర్ద్యేనసః, తస్యసమ్భోధనమ్ ॥ ౩ ॥ నవత్తైఃసురైః-అస్మాకం-అభావాయనాశాయ-త్వం-భృతఃపుష్టఃకిం, యఃపుష్టః-త్వం-పరోక్షజిత్ పరోక్షం జయతీతిపరోక్షజిత్-మాయయా-అసురాన్-హంసి-త్వాం, యోగమాయాఆత్మీయమాయైవబలంయస్యతం - అతఎవా-ల్పపారుషంఅల్పబలం - సంస్థాప్యమాత్వా-హేమూఢ-సుహృదాం - శుచఃఅశ్రూణి-ప్రమృజే-స్తుతిపక్షేతు, నస్సవత్తైః-అభవాయమోక్షాయ-భృతఃకింఆశ్రితఃకిల - యోభవాన్-పరోక్షేణఇన్ద్రాదిద్వారేణ - జిత్-మాయయాఆత్మీయసంకల్పేన-అసురాన్-హంసి - నతుతవాస్తివైషమ్యం - కింతువీలైవేత్యర్థః-యోగమాయాబలంఆత్మీయమచిన్త్యబలం-అతఎవాల్పంపారుషంయస్తాత్తం-త్వాం - సంస్థాప్యహృదిసమృగ్భక్త్యాస్థాపయిత్వా - దృఢీకృత్యైత్యర్థః - హేమూఢప్రమూఢాన్ప్రత్యాప్యాయయతీతితథామూఢప్రపూర్తావితథాతుః - సుహృదాంబన్ధునాం-శుచఃసంసారదుఃఖాని, ప్రమృజేనాశయామియతస్త్వం-స్తర్తుర్బాన్ధవానపిమోచయసీత్యర్థః ॥ ౪ ॥ త్వయాతి॥ అస్తద్భుజచ్యుతయా-అస్తద్ధస్తవిస్ఫుష్టయా-గదయా-శిశీర్ణంభిన్నంశిరఃయస్య - తస్మిన్-త్వయి-సంస్థితేహతేసతి-తుభ్యం-బలింపూజాం-యేచ-ఋషయో-యేచదేవాఃహరన్తి కుర్వన్తి-సర్వేస్వయమేవప్రయత్నమన్తరేణ - అమూలాఃఅనాశ్రయాః-నభవిష్యన్తినశ్యన్తి-స్తుతిపక్షేతు, అస్తద్భుజచ్యుతయా-గదయా-శీర్ణశీర్షణ్యపి-త్వయి - సంస్థితేసమృక్స్థితేసతి-తుభ్యం-యే-బలింహరన్తిఋషయోదేవాశ్చ - తేనర్వే - అమూ

లానభవిష్యన్తి కింతు దృఢమూలావభవిష్యన్తి త్యర్థః || ౫ || సభగవాన్ - అరెరసురస్య - దురుక్తయవతోమరాశస్త్ర
విశేషాః - తైః - తుద్యమానః వ్యధమానః - భీతాః - దంష్ట్రాగ్రతాం - గాంధూమిం - ఉపలక్ష్య - తోదందురుక్తివ్యథాం - మృషా
సహమానవ - అభిమధ్యాత్ - గ్రాహణమకరణ - ఆహత - స్సకరేణః మాస్తిసీసహితః - ఇభోగజఇవ - నిరగాత్ నిర్గతః || ౬ ||
నిస్సరస్తంసలిలాన్నిర్గచ్ఛస్తం - భగవస్తం - ద్విరదంగజం - యథా - ఝషోమకర - స్తథా - అనుద్రుతః అనుధావన్ - హిరణ్యకే
శోహిరణ్యాక్షః - కరాళాభయంకరాదంష్ట్రయస్య - అశనిరివనిస్వనోయస్యసః - అబ్రవీత్ || తదేవాహ || గతస్రియాం అస
తాం నిర్లజ్జానాం, కింనువిగర్హితమస్తి - నిన్దాభయాభావాత్ప - లాయనంనాయుక్తమితిభావః - స్తుతిపక్షేతు - గతప్రియాం అ
స్మాకం, కింవిగర్హితమస్తి - లోకోపకారార్థం భువముద్ధరస్తం భగవస్తం ప్రత్య - సతామస్తాకమనుద్రవణముచితమేవేత్య
ర్థః || ౭ || సభగవాన్, సలిలస్య - ఉదస్తాత్ ఉపరి, గోచరైవ్యవహరగోచరేదేవే, గాంధూమిం - విన్యస్యనిధాయ, తస్యాం
గవి, స్వసత్వం స్వబలరూపామాధారశక్తిం - అదధాత్ నిహితవాన్, కథంభూతోనిహితవాన్ - అరెరసురస్య - పశ్యతస్సతః -
విశ్వస్సజాబ్రహ్మణా - అభిష్టుతః, విబుధైః కర్తృభిః, ప్రసూనైః శుష్కైః - ఆపూర్యమాణః వికీర్యమాణః - యద్వా, అభిష్టుతః,
తంబభాషే ఇత్యుత్తరేణాన్వయః || ౮ || పదావృత్తతః, అనుషక్తం అనులగ్నం, అనుద్రవస్తం - తపనీయోపకల్పం సువర్ణ
మయభూషణం, మహాతగుర్విగదాయస్యతం, కాఞ్చినమయః విచిత్రదంశకపచయస్యతం - దురుక్తైః దుర్వాక్యైః - అభిక్షం
పునఃపునర్న - ర్వాణి, ప్రతుపస్తంవిధ్యస్తం - త, మసురం ప్రతి, ప్రవణ్ణః ఉత్కటః మన్యుః క్రోధోయస్య - సభగవాన్, ప్రహసన్ -

మృతయా యేచతుర్భుమ్ | బలింహరన్త్యృషయోయేచదేవాస్వయంచసర్వైసభవిష్యన్త్యమూలాః || ౫ || స
తుద్యమానోఽరిదురుక్తితోమరైర్దంష్ట్రాగ్రతాం గాముపలక్ష్య భీతామ్ | తోదందు మృషాన్నిరగాదభిమధ్యాన్త్య
హాహతస్సకరేణర్యథేభః || ౬ || తనిస్సరస్తంసలిలాదనుద్యుతోహిరణ్యకేశోద్విరదంయథాయుషః | కరాళదం
ష్ట్రోఽశనినిస్వనోఽబ్రవీద్గతప్రియాంకింస్వసతాంవిగర్హితమ్ || ౭ || సగాముదస్తాత్సలిలస్యగోచరైః విన్యస్యత
స్యామదధాత్వసత్వమ్ | అభిష్టుతోవిశ్వస్సజాప్రసూనైః శుష్కైః పూర్యమాణోవిబుధైః పశ్యతోఽరేః || ౮ || పదా
నుషక్తంతపనీయోపకల్పం మహాగదంకాఞ్చినచిత్రదంశకమ్ | మర్త్యాభిక్షం ప్రతుపస్తం దురుక్తైః ప్రవణ్ణమన్యుః
ప్రహసంస్తంబభాషే || ౯ || శ్రీభగవానువాచ | సత్యంవయంభోవనగోచరామృగాః యుష్మద్విధాన్ మృ
గయన్ గ్రామసింహాన్ || సమృత్యుపాశైః ప్రతిముక్తస్యధీరావికత్థనంతవగృహ్లాన్త్యభద్రమ్ || ౧౦ || ఎతేవయం
న్యాసహారసౌకసాం గతప్రియోగదయాద్రావితాస్తే || తిష్ఠామహేఽథాపికథంచితాశ్చాస్థేయంక్వ
యామోబలితోత్పాద్యవైరమ్ || ౧౧ || త్వంపద్రథానాంకిలయూధపాధిపోః ఘటస్వనోఽస్వస్తయఅశ్వనా

బభాషే, సోపాలమ్భమితి శేషః || ౯ || భోహే, అసుర, వయం, వనగోచరామృగా ఇతి, యదుక్తం - తత్సత్యమేవ, కింతు -
యుష్మద్విధాన్ భవాద్యశాన్ - గ్రామసింహాన్ శునః, మృగయన్ అన్యేషయన్, మృగయితుమహం మృగోజాతభిత్త్యర్థః || మృగ
యే ఇతి పాలేతు అన్యేషయామి త్యర్థః || మృత్యోః పాశైః - ప్రతిముక్తస్య బద్ధస్య - తవాఽభద్రమమగ్గళం, వికత్థనం శ్లాఘనం, వీరా
నానుగృహ్లాన్నినాభిన్నన్తి - మృత్యుపాశైః ప్రతిముక్తస్యేతి హేతుగర్భం - మృత్యుపాశప్రతిబద్ధత్వాద్యవ్యవకత్థనంతన్నగృహ్లాన్తి
త్యర్థః || ౧౦ || తదుక్తిర్వివర్యయేవర్యవసాయయన్నాహ || రసౌకసాం రసాతలవర్తినాం, యుష్మాకం, న్యాసహారాః -
తేవయం, న్యస్యన్తినిక్షిపన్తిపాదావస్తిన్తి తిన్యాసఆధారః - భవతామాధారభూషారావయం - అయంకాకుః - నహీయం
భూమిరసాతలవర్తినాం న్యాసభిత్త్యర్థః - ఎతేవయం, గతలజ్ఞాః - తేత్వయాకర్తా - గదయా, ద్రావితాః ధావితాః, అయమపి
కాకుః, అస్మాభిరేవయూయం ద్రావయిష్యన్త ఇతిభావః - అథాపి, గదయాద్రావితా అపి, కథంచితేకేనాపిప్రకారేణ - ఆశా
యుద్ధే - తిష్ఠామహే, బలినా, త్వయాసహ - వైరంవిరోధం, ఉత్పాద్య - క్వయామః గమిష్యామః, అత్రాపిభవదపేక్షయావిలక్ష
ణేనైవప్రకారేణ ఆశాతిష్ఠామహేస్థాతుమిచ్ఛామహే - బలిభిరస్తాభిర్విరోధముత్పాద్యక్వయాన్యసీతివివర్యయేపర్యవసాన
మభిప్రేతమ్ || ౧౧ || త్వమితి పద్రథానాంపదాతీనాం, యేయూధపాస్తేషాం - అధిపతిస్త్వం - నః అస్మాక, మస్వస్త
యేపరిభవాయ, ఆశు, ఘటయస్వయతస్వ - అనూహః అశశ్చ - స్త్వం - అస్మాక, సంస్థావ్యహత్వా - స్వకానాం, అశు, ప్రహ్న
జ, యః పుమాన్, స్వాంస్వీయాం - ప్రతిజ్ఞాం - నాతిపివర్తనపూరయతి - ప్రతిజ్ఞాతార్థనిర్వర్తననసమాపయతి, సః, అసభ్యః స

భాయామన్తః... అత్రాపిత్వం వద్రథానామిత్యాదీనాం వివర్యయపర్యవసాయిత్వం భగవతోఽభిప్రేతమ్ ॥ ౧౨ ॥
భగవతాధిష్ఠితైరసృజితైః - ఉక్తరీత్యా-సః, రుషా, భృశం, ప్రలభ్యః ప్రహసితశ్చ-సురః - ఉల్బణంక్రోధం అజహరస్వీకృ
తవా, చుక్రోధేత్యర్థః - యథాక్రీడ్యమానః, అహిరాట్ సర్పశ్రేష్ఠ-స్తథేతి దృష్టాంతః ॥ ౧౩ ॥ అమర్షితః క్రుద్ధః - అతఏవ
శ్వాసంసశ్వాసం - సృజత్యజత్యజత్య, అతఏవ, మన్యునా ప్రచలితాని ఇన్ద్రియాణి యస్య - సదైత్యః. ఆసాద్యనమీపమాగత్య - తర
సాబలెన, గదయా, హారిం - అభ్యహనత్ తాడితవా ॥ ౧౪ ॥ భగవాంస్తు - రిపుణాంనురేణ - ఉరసీ, విస్మయం -
గదాయాః వేగం - తిరశ్చీనః తిర్యగ్మనస్స ॥ అన్తకం మృత్యుం - యోగాయాథానిష్ఠన్తు యోగీవ - అవచ్ఛయత్ పరిహృ
తవా ॥ ౧౫ ॥ పునస్తాం - అప్రాప్తామేవ గదా - మాదాయ - అభీష్టతః పునఃపునః - భ్రామయన్తం - అనురంప్రతి
శ్రుద్ధోహరిః - అతఏవ, సుందరమ్భతోగ్రధా - ద్దష్టదచ్చదఃదష్టాధరః - అభ్యధావత్ అభిముఖమగాత్ ॥ ౧౬ ॥
తతః అభిధావ న్తానన్తరం, ప్రభుర్భగవాన్, స్వగదయా - అరాతింశత్రుం, దక్షిణాభువిదక్షిణపార్శ్వైః, అజఘ్న ప్రజహర
హేసామ్యువిదుర-సః అనురస్తు - కోవిదః గదాయుధైకుశలః, అతఏవ - దక్షిణాంసభువిహాణాప్రయుక్తా - మప్రాప్తామేవ, గ
దయా, అభ్యహనత్ అజఘ్న ॥ ౧౭ ॥ వాయో యోహిరణ్యాక్షః, హరిశ్చ - సుసంరచ్ఛా, జిగీషయా అన్యోన్యం జేతుమిచ్ఛ
యా-గురీభ్యాం గదాభ్యాం, అన్యోన్యం పరస్పరం, అభిజఘ్న తుః ॥ ౧౮ ॥ తయోః హర్యసురయోః - స్పృధోః స్పర్ధమా

హః! సంస్థాప్య చాస్తాన్ప్రమృజాశ్చ సృజానాం యస్సాన్వంప్రతిజ్ఞాం * నాతిపిపర్త్యసభ్యః ॥ ౧౨ ॥ సోఽధిక్షి
ప్రోభగవతా ప్రలభ్యశ్చ రుషాభృశమ్ ॥ అజహరోల్బణంక్రోధంక్రీడ్యమానోఽహిరాడివ ॥ ౧౩ ॥ సృజన్తు మర్షిత
శ్వాసంమన్యుప్రచలితైస్త్రియః ఆసాద్యగదయాదైత్యస్తరసాఽభ్యహనద్ధరిమ్ ॥ ౧౪ ॥ భగవాంస్తు గదావేగం
విస్మయమరిణోరసి ॥ అవచ్ఛయ తిరశ్చీనోయోగాయాథానిష్ఠాన్తకమ్ ॥ ౧౫ ॥ పునర్గదాంతామాదాయ భ్రామయన్త
మభీష్టతః ॥ అభ్యధావద్ధరిః కుద్ధసంరమ్భద్దష్టదచ్చదమ్ ॥ ౧౬ ॥ తతస్త్వగదయాఽరాతిర్దక్షిణాంసభువిప్రభుః ॥
అజఘ్న సతు తాంసామ్యగదయాకోవిదోఽహనత్ ॥ ౧౭ ॥ ఎవంగదాభ్యాం గురీభ్యాం హర్యతోహరిరేవచ ॥ జి
గీషయా సుసంరచ్ఛావన్యోన్యమభిజఘ్న తుః ॥ ౧౮ ॥ తయోస్సృధోస్తిగ్గదాహత్యా యోక్ష తాన్రవాఘ్రాణ
విషృద్ధమన్యోః ॥ విచిత్రమార్గాం శ్చరతోర్జిగీషయావ్యభాదిశాయామివశుష్టిణోర్దిధః ॥ ౧౯ ॥ దైత్యస్య యజ్ఞావ
యవస్య మాయయాగృహీతవారాహతనోర్దహత్యనః ॥ కౌరవ్యమహ్యం ద్విషతోర్విమర్దనందిద్భటురాగాద్య
ఋషిభిర్వృతస్త్వరాట్ ॥ ౨౦ ॥ అసన్నశాణ్డిర్యమపితసాధ్వసంకృతప్రతీకారమహర్భవిక్రమమ్ ॥ విలత్కృదై
త్యంభగవాన్సహస్రణీర్జగదనారాయణమాదిసూకరమ్ ॥ ౨౧ ॥ బ్రహ్మచారి ॥ ఎవతేదేవదేవానామజ్ఞియా
అముషేయసామ్ ॥ సిపాణాంసౌభభియాణాంఘాతానామవ్యనాగసామ్ ॥ ౨౨ ॥ ఆగస్కృద్భయకృద్భువ
దన్తద్రాదధరోఽసురః ॥ అన్యేవన్తప్రతిరథోలాకానలతికణ్ఠకః ॥ ౨౩ ॥ ఎనమామాయావినంద్యప్రంనిరఙ్కుశమన

నయోః తిగ్మాభ్యాం తీక్ష్ణాభ్యాం, గదాభ్యాం, ఆహతాని తాడితాన్య-క్షానియయో, రతఏవ, త్తతాత్ గదాఘాతా, దాన్రవతీ
త్యాన్రవం, రుధిరం, తస్యఘ్రాణేన ఆఘ్రాణేన, నివృద్ధః మన్యుః యయోస్తయోః, అతఏవ - ఇలాయాంఘామ్యాం, నిమిత్తఘాతా
యాం, ఇలార్థమిత్యర్థః, జిగీషయా పరస్పరజయేచ్ఛయా, విచిత్రమార్గా గదాయుధక్రమణప్రభేదా - చరతోర్ద్విధః సంగ్రా
మః శుష్టిణోరివ మత్తవ్యవభయోరివ, వ్యభాత్ బభౌ ॥ ౧౯ ॥ దైత్యస్య యజ్ఞావయవస్య యజ్ఞమూర్తై-గ్దా యయాన్వసం
కత్సేన - గృహీతవారాహతనుర్యస్య - తస్య, మహాత్తనః దైత్యైః ప్యనుగ్రహప్రవణచిత్తస్య, భగవతశ్చ - హేకౌరవ్యమ
హ్యంఘామ్యాం నిమిత్తఘాతాయాం, ద్విషతోర్భుధ్య మానయోః - విమర్దనం యుద్ధం - దిదృక్షుః ద్రష్టుమిచ్ఛః - స్వరాట్
బ్రహ్మ, ఋషిభిర్వృత్యాదిభిర్వృతః పరివృతః - అగాత్ ఆగతవా ॥ ౨౦ ॥ ఆగతశ్చ - సహస్రణీర్దేవసహస్రం నయతీతి
దేవసహస్రనేతా - భగవాన్ బ్రహ్మ, దైత్య - మూలత్య - ఆదిసూకరం నారాయణం - జగద-కథంఘాతం దైత్యం - అస
న్నంప్రాప్తం శాణ్డిర్యం మదో - యేన-తం - అహర్యః అసహ్యః విక్రమాయస్యతం ॥ ౨౧ ॥ ఉక్తిమేవాహాయావదధ్యా
యసమాప్తి ॥ ఎవ దైత్యః - హేదేవ-తేతవ - అజ్ఞిమూలంపాదమూలం - ఉపేయుషాంశరణంగతానాం - దేవానాంవి
ప్రాణాం - సౌరభియాణాంధేనూనాం - అనాగసాంనిరపరాధినామపి - ఘాతానాం ఆగస్కృత్ నిర్మిమిత్తమపరాధకృ
త్ - తత్పరిహారాయప్రవృత్తేభయకృత్ - భీతాజ్ఞాత్వాదుష్కృత్ అర్థప్రాణాదిహారా - అస్తతోరాధోల్బాధోవరోయేనః,
స్వయ, మప్రతిరథః, ప్రతిపక్షరహితః - అన్యేవన్ ప్రతిరథం మృగయన్, కణ్ఠక ఇవ-లోకాన్ ప్రత్యటతేచరతి ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥
హేదేవ-మాయావినందిచిత్రచతుర్థాదిబలోత్పాదకాశ్చర్యశక్తిసంపన్నం, అతఏవ-ద్వప్రంగర్వి తం-నిరఙ్కుశం నిరఙ్కుశ

గజమఃస్థితం-అసత్తమందురాత్తానం - ఏనందైత్యంప్రతి-ఉత్థిత-మాశీవిషంసర్పం - పుచ్చాకరణాదిహ-ఖాలకవత్-మాక్రీ
డః || ౨౪ || * దారుణఃఉగ్రఃఎవదైత్యః-యావత్స్వాంస్వబలకరీం - వేలాంసంధ్యాపాపాం - ప్రాప్య-నవధైత,తావ
దేవతతఃపూర్వమేవ - హేదేవ-స్వాంలత్తియాం-మాయాంబల-మాస్థాయత్రిత్య-జహి “ యద్వా ,, స్వాంపూర్వోక్తవి
ధాం-మాయా-మాస్థాయ - స్వాంవేలాంప్రాప్య-యావదేవనవధైత-తావ జహిత్యన్వయః - హేదేవ-అచ్యుత- ఆశ్రితాన్న
చ్యవతఃతత్పుత్ర్యుతః || ౨౫ || * కాఽసౌవేలాతయాస్య తియాంప్రాప్య - వధైతేత్యత్రాహా || హేప్రాభో-లోకచ్చమ్మట్క
రీలోకానాం ప్రతికూలకరీ “ లోకచ్చద్వకరీతిపాఠే ,, మోహనకరీత్యర్థః || ఘోరతమాభయఃకూరా-ఎషాసంధ్యా-ఉపస
ర్పతిఆయాస్యతి - హేసర్వాత్క - సురాణాం - జయం-ఆవహసంపాదయ - అసురాణాంజయావహేతిపాఠే ,, సంధ్యా
విశేషణమ్ || ౨౬ || * అధునాఇదానీం-ఎవః - అభిజిన్నామఅభిజిదాఖ్యః - మాహూర్తికఃమధ్యాహ్నముహూర్తరూ
పః , యోగఃయుక్తఃకాలః - అగాత్ఆగతః - తత్తస్మాత్ , తస్మాద్దాంత్యత్సహృదాం - న-శ్చివాయస్వస్తయే-దుస్తరందు
ర్జయం - దైత్య - మాశునిస్తరజహి || ౨౭ || * విహితంత్యయేవశాపాను గ్రహకాలేవిహితం,,యద్వా,,తదావిశ్వేశ్వరః
క్రుద్ధోభగవాన్లోకభావనః | హనిష్యత్యవతీర్యాసాయథాద్రిచ్ఛతపర్వధృ,, దితిపితౌ కశ్యపేనైవవిహితం-మృత్యుం -
త్వాంఅయమసురః - స్వయం - దిప్త్యాదై వేనై వ-అసాదితః - ఎనమసురం , మృధేయధై , విక్రమ్యపరాక్రమ్య,హత్యా
లోకాన్-శర్మణిసుఖే , ఆధేహి - సుఖో త్రరాకమద్విత్త్యర్థః || ౨౮ || * ఇతిశ్రీమద్భాగవతచన్ద్రచన్ద్రకాఖ్యానాం,శ్రీభాగ

త్తమమ్ | మాక్రీడబాలవదైవయథాఽశీవిషముత్థితమ్ | ౨౪ || నయావదేవవధైతస్వాంవేశాంప్రాప్యదారుణః |
స్వాందేవమాయామాస్థాయతావజ్జహ్యఃకుమచ్యుతః || ౨౫ || ఎషాఘోరతమాసంధ్యా * లోకచ్చమ్మట్కరీప్రభో
| ఉపసర్పతిసర్వాత్కసురాణాంజయమావహా || ౨౬ || అధునైషోఽభిజిన్నామయోగోమాహూర్తికోఽభ్య
గాత్ | శివాయ నస్వత్సహృదామాశునిస్తరదుస్తరమ్ | ౨౭ || దిప్త్యాత్వాంవిహితంమృత్యుం మాయామాసాదిత
స్వయం | విక్రమ్యైనంమృధేహత్యాలోకానాధేహిశర్మణి || ౨౮ || * * * * *
* * * ఇతిశ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, తృతీయస్కంధే, హిరణ్యాక్షయుద్ధంనామాష్టాదశోధ్యాయః * * *
మైత్రేయఉవాచ || అవధార్యవిరిచ్ఛస్యనిర్వ్యశీకామృతంవచః | ప్రహస్యప్రేమగర్భేణతపఃపాక్షే నసోఽగ్రహీ
త్ || ౧ || తతస్సపత్నంముఖతశ్చరస్తమకుతోభయమ్ | జఘానోత్పత్య గదయాహనావసురమక్షజః || ౨ || సాహ
తాతేనగదయావిహతాభగవత్కూరాత్ | విఘ్నార్జితాఽపత్రజైతతద్భుతమివాభవత్ || ౩ || సతదాలబ్ధిర్గోఽ
పినబబాధేనిరాయుధమ్ | సప్తమృతనయన్త్యధేధర్మంవిష్వక్సేనంప్రకోపయన్ || ౪ || గదాయామపవిద్ధాయాం

వతవ్యాఖ్యానాంతృతీయస్కంధేఽష్టాదశోఽధ్యాయః . * * * * *
ఎవంబ్రహ్మణాభాషితోభగవాన్స్తద్వచోఽభినన్ద్యాసురాణాంబలకర్యా మపివేలాయాంస్వపరాక్రమమేవప్రదిదర్శ
యిషఃపునర్యుయధత్వాహ మునిః || విరిచ్ఛస్య బ్రహ్మణో - నిర్వ్యశీకంనిర్దోష , మమృతతుల్యం - వచోఽవధార్య శ్రా
త్వా - ప్రహస్యకాలాత్తనాసర్వసంహర్తుమాప్యరిబలాద్భయంబ్రవీతిప్రహస్య - సఃభగవాన్ - ప్రేమగర్భేణప్రేమస
హితేన-అపాక్షేనకటాక్షేణ-తత్ “ విక్రమ్యైనంమృధేహత్యాలోకానాధేహిశర్మణి,, తివచః-అగ్రహీత్ గృహీతవాన్ * * * || ౧ || *
తతఃవచోగ్రహణాన్స్తరం - అకుతోభయంకుతశ్చిదభీతం - అతేవ-ముఖతఃఅభిముఖత - శ్చరస్తం - సపత్నంఅసురం-అక్ష
జోబ్రహ్మణోఘ్రాణేన్ద్రియాదావిర్భుతోభగవాన్ - ఉత్పత్యఉద్భుత్య - గదయా - హనాకపోలాధోదేశే,జఘాన || ౨ || *
సాభగవత్ప్రియుక్తా - అప్రాప్తైవగదా - తేనాసురైరికర్త్రాగదయా - హతా-భగవత్కూరాత్ - విహతాచ్యుతాసతీవిఘ్నా
ర్జితాధ్వనయస్తీ - ఆపతత్ - తతోరెజెరరాజ - తద్భగవత్కూరాద్విహత్యపతన - అద్భుతంపశ్యతామాశ్చర్యమివాఽఘా
త్ || ౩ || * సోఽసుర - స్తదా-అబ్ధిర్గోపిలబ్ధావకాశోపినిరాయుధం - విష్వక్సేనంభగవత్స్తం-మృధేయధై,ధర్మం-సమ్మా
నయన్ || ప్రకోపయన్నపినబబాధే - నపాగూరత్ “ సమృధేఇతిపాఠేతు ,, నలబ్ధిర్గోపినబబాధే సఃమానయన్ బభూవే
తివాక్యభేదేనాన్వయాదపానరుక్త్యంబోధ్యమ్ || ౪ || * గదాయా - మపవిద్ధాయాంస్వహస్తాద్విహతాయాంసత్యాం - ప
శ్యతాం - హఃహాకారేచనిర్గతేనతి - విఘ్నగర్భగవాన్ , తస్యదైత్యస్య-ధర్మంనిరాయుధాబాధనరూపంధర్మం-మానయామా

* పా || లోకచ్చద్వకరీప్రభో | ఉపసర్పతిసర్వాత్కన్నసురాణాంజయావహా .   ౨ పా || మానయన్ సమృధేధర్మమ్ .

సబహ్వామన్యత - సునాభంచక్ర - మస్తరచ్చ - స్తరణేనస్వహ స్తస్థితమకరోదిత్యర్థః ॥౫॥ తంభగవతాస్త్రుతం , దీతిపు
త్యాభిధేనదితిపుత్రశతినామ్నా వ్యవహాయమాణేన-స్వపార్షదముఖ్యేన - విషజ్ఞమానంవిశేషేణసంక్రంప్తం వస్త్రం వ్యగ్ర
చక్రంసంభ్రమము క్తంచక్రంప్రతి-దృష్ట్యేతిశేషోవా తద్విదాంతచ్చక్రప్రభావవిదాం. భవరాణాం-చిత్రాఃబహువిధాః
వాచః - అముసురంజహి - తెస్వ స్త్యస్త్యైవమాదికాః - తత్రయుద్ధదేశే - ఆనకస్త్వ ॥౬॥ సోఅసురః-పద్మపలా
శామం-ఆత్తంధృతంరథాంగంచక్రంయేనతం - భగవన్తం - నిశమ్యదృష్ట్వాఆగ్రతోవ్యవస్థితంచ-విలోక్యచామర్షపరిశ్రాంతేన-
పరిశ్రుతానితూభితాన్ద్రియాయాణియస్యసః-రుషాకోధేన-శ్వసన్ నిశ్వసన్-స్వదస్తచ్చదంసాద్ధరోష్ఠం-ఆదశతేనమన్తాద్ధష్ట
వాన్ ॥౭॥ కరాశదంష్ట్రశ్చక్షుర్దంష్ట్రేనసురః - చక్షుర్భ్యాం-దహన్నివ - సంచక్షాణోపశ్యత్ - అభిదుత్యఅభి
ముఖమాగత్య - హరింభగవన్తం - హతోస్తీత్యుచ్చరత్ - స్వగదయా - అహనత్ప్రజహత్ ॥౮॥ యజ్ఞసూక్తరయజ్ఞ
మూర్తిరాదిసూక్తరోభగవాన్ - వాతరంహసంవాయువేగాం - తామప్రాప్తామేవగదాం - సవ్యేనపదావామపాదేన శ
తో - ర్మిషతఃపశ్యతస్సతః - లీలయా - ప్రాహరత్ ॥౯॥ తతః - ఆయుధం-ఆధత్స్వగృహేణ , ఘటస్వయతస్వ-త్వ-
మవశ్యంజిగీషసీ-త్యాహచక్రక్తవాంచచ్చ - ఇతివ-ముక్తః - సః-అసురః-తయాగదాతాడితయాపునర్నృహీతయాగదయా ,
భూయఃపున - ర్భగవన్తం - తాడయత్ - భృశంవ్యనదత్ ॥౧౦॥ తాంఅసురేణ ప్రయుక్తాం - ఆపతస్తీమాగచ్ఛన్తిం-గ
దాం - వీత్య - భగవాన్ , సమవస్థితీయథావదేవావతిష్ఠత్-ప్రాప్తాంస్వసమీపంప్రాప్తాం-గదాం-గరుత్మా-పన్నగీం

హాహికారేచనిర్గతే । మానయామాసత్తద్ధర్మంసునాభంచాస్తరద్విభుః॥ ౫ ॥తంవ్యగ్రచక్రండితిపుత్రాభిధేన
స్వపార్షదముఖ్యేనవిషజ్ఞమానమ్ । చిత్రావాచస్తద్విదాంతభవరాణాంతత్రస్తా సకస్వస్తీతే ముంజహేతి ॥
సతంనిశామ్యాత్తరథాంగమగ్రతోవ్యవస్థితంపద్మపలాశలోచనమ్ । విలోక్యచామర్షపరిశ్రుతేన్ద్రియైరుషాస్వద
స్తచ్చదమాదశచ్చ్వసన్ ॥౭॥కరాశదంష్ట్రశ్చక్షుర్భ్యాంసంచక్షాణోదహన్నివఅభిదుత్యస్వగదయాహతో
స్తీత్యహనద్ధిమ్ ॥౮॥పదాసవ్యేనతాంసాక్షాద్భగవాన్యజ్ఞసూక్తరః । లీలయామిషతశ్శతోః ప్రాహాగద్వతరం
హసమ్ ॥౯॥అహచాయుధమాధత్స్వఘటస్వయతస్వంజిగీషసీఇత్యుక్తస్సవరాహాయతాంగదాంవ్యనదద్భృశమ్
తాంసఆపతతీంవీత్యభగవాన్సమవస్థితః।జగ్రాహలీలయాప్రాప్తాంగరుత్మానివపన్నగీమ్ ॥౧౦॥స్వపారుషే
ప్రతిహతేహతమానోమహాసురః।నైచ్చద్గదాదీయమానాంహరిణావిగతప్రభః ॥౧౧॥జగ్రాహత్రిశిఖ-శూ
లంజ్వలజ్వలసలోలుపమ్।యజ్ఞాయధృతహపాయవిప్రాయాభివరస్యథా॥౧౩॥తదోజసాదైత్యమహాభటా
ద్విశేంబకానదంతఃఖండీర్ణదీధితి।చక్రేణచిచ్ఛేదహరిన్ద్రియథా-ఉజ్జితంతార్క్ష్యపతత్రముజ్జితమ్ ॥౧౪॥వృక్ష
స్వశూలబహుధాఽగిణాహరేప్రత్యేత్యుచిస్త్రీగ్ణునోవిభూతిమత్ । ప్రవృద్ధరోషస్సకతోరముష్టినానదన్వ
హృత్యాస్తరధీయతాసురః ॥౧౫॥ తెనైశమాహతఃక్షత్తార్భగవానాచిసూక్తరః । నాకమ్పతమనాకాప్రిప్రజా

సర్పిమివ , లీలయాజగ్రహ ॥౧౧॥ ఎవంస్వపారుషేస్వశార్ద్య - ప్రతిహతేవిహతేనతి , హతఃవిగతఃమానోగర్వో
యస్య - సోఽసురః-ఆతవ-విగతప్రభఃసన్వతేజాః - హరిణా-దీయమానామపి - గదాం - నైచ్చత్ - గ్రహీతుమితి శే
షః ॥౧౨॥ కింతు-త్రిశిఖంతిస్రిశిఖాఃఅగ్రభాగాఃయస్యతం - జ్వలత్ - యోజ్వలనోఽగ్ని - స్తద్వల్లోలుపంస్వకార్మక
రణేవ్యగ్రం-శూలం - ధృతవరాహరూపాయ , యజ్ఞాయయజ్ఞ మూర్తయ , జగ్రాహప్రాహిణోత్ - యజ్ఞాయధృతహ
పాయేతి - సర్వయజ్ఞ లిక్తసర్వయజ్ఞభోక్తరితత్ఫలప్రదేన్వేచ్ఛేపాత్రాప్రాకృతదివ్యవరాహరూపేభగవతీశూలస్యస్వకా
ర్యాకరణంసూచితం , ఎతదేవదృష్టానైనస్పష్టయతి - విప్రాయబ్రహ్మవిదంవిప్రమద్దిశ్య , అభిచరత్ మారణయోగంఘర్వత్ -
యథానమారయతి - తథేత్యర్థః ॥౧౩॥ ఓజసోవీర్యేణ , దైత్యా నాంమధ్యమహాభటేనమహాశూరేణ , అర్చితంప్ర
యక్తం , ఉదీర్ణాఉద్గతాదీధిర్వ్యసత్ , అస్తంభేఅకాశమధ్యే - చకానతంప్రకాశమావం - తత్త్రిశూలం - నిశాతేనమి
నానిశితధారేణ , చక్రేణ-చిచ్ఛేదహరిన్ద్రియథా-ఉజ్జితంతార్క్ష్యపతత్రం-తార్క్ష్యణోజ్జితంత్వక్తం-పతత్రం-పక్షమివ
త్యర్థః - పురాఖలుదేవాన్నిర్జిత్యాచృతకలశంనయతాగరుడేనేన్ద్రప్రయుక్తస్యపత్రాయుధస్యామోఘస్య మానందాతుం
పత్రమేకంత్యక్తంతచ్చేంద్రోవజ్జేణచిచ్ఛేదేతివిహాసోఽత్రాసుసంధేయః ॥౧౪॥ అరిణాచక్రేణ , స్వశూల-బహు
ధా-వృక్షేభిన్నేనతి - ప్రవృద్ధరోషోయస్య - సోఽసురః - ప్రత్యేత్యఅభిముఖమాగత్య - స్వకతినతరముష్టినా - విభూతిమత్త
త్వే అశ్రయఘాతం , విస్తీర్ణం - హరేర్భగవతః-ఉరఃపతః - నదత్ , ప్రహృత్యప్రతాడ్య , అస్తరధీయత అస్త్రాంత
వాన్ ॥౧౫॥ హేక్షత్తః - తెనఅసురేణ - ఇత్థంముష్టినా , ఆహతఃతాడితః , ఆదివరాహాభగవాన్-మనాకేతఃపదప

నాకమ్మతనచలితవాక్ - (సజావుష్పదామ్నా, హతోగజభవః || ౧౬ || అథలస్తగ్ధానానస్తరం, యోగమాయేశ్వరేయజ్యస్తభియోగాః, తాసాం - మాయానామీశ్వరస్వసంబద్ధినీనామాశ్చర్యశక్తీనాం నెతరి. హారాభగవతి, ఉరుథాబహుధా-మాయాః, అస్యజత్ కథంభూతామాయా-యాలస్యజదిత్యుచ్యతే ఇత్య తాహ-యాఃమాయాః, విలోక్యదృష్ట్వా - తస్తాభీతా, స్వర్వాఃప్రజా-అస్యవిశ్వస్య, ఉపసంయమంప్రలయం, మెనిరెలమస్యస్త || ౧౭ || మాయాః ప్రపఞ్చయతి || ప్రవపురిత్యాదిభిశ్చతుర్భిః || ప్రచక్షాః ప్రపణ్ణవెగాః-వాయవః-పాంసవంపాంసుకృతం-తమః-ప్రైరయక్ ప్రవపుఃప్రస్ఫుతవస్తః, గ్రావాణిఅశ్చనః-దిగ్భ్యః, తేషజ్జేయస్త్రవిశేషైః, ప్రహితాః ప్రయక్తాభవః || ౧౮ || పూయందుర్గన్ధి, అస్యగ్రక్తం - విటవిష్టాపూయాదీన్య-సకృత్ పునఃపునర్వర్షిభిః, సవిద్య త్తనయిత్తుభిఃవిద్యత్స హితంయథాతథాధ్వనద్భి, ర్మైఃఘోర్మృష్టభగణానష్టేనక్షత్రగణోయస్యాస్సా, అఘాత్ నష్టభగణైశ్చ నెవచతుర్ముఖోక్తసన్ధ్యావెలాతిక్రమస్సూచితః, అహ్నినక్షత్రాణామసంభవాత్ || ౧౯ || గిరయఃపర్వతాః, నానాయుధముచఃనానాయుధంముచ్చస్తః, ప్రత్యదృశ్యస్తదృష్టాబధూపుః | తథాయాతుధాన్యశ్చ, ప్రత్యదృశ్యస్త-కథంభూతాః-దిగ్వాసనఃదిగ్మృరాః శూలిన్యఃశూలధారిణ్యః-ముక్తాఃప్రసారితాఃమూర్ధజాఃకేశాయాసాం-తాః || ౨౦ || తథా - ఆతతాయిభిఃహింసాశీలైఃబహుభిఃయత్నరక్షోభిః - పత్తిఃపదాతిః - పత్యాదిభిశ్చ - ఉత్సృష్టాఃప్రయక్తాః - అతివైశసాఃఅత్యుగ్రాః - హింసాగ్రాహకూరాః - భిద్ధిభిద్ధి త్యేవచూ

హతభవద్విషః || ౧౬ || అథోరుథాస్యజన్తాయాయోగమాయేశ్వరేహారా | యావిలోక్యప్రజాస్త్రస్తామేనిరైః సోఽపసంయమమ్ || ౧౭ || ప్రవపుర్వాయవశ్చక్షాస్తమఃపాంసవమైరయక్ | దిగ్భ్యోనిపేతుర్గ్రావాణి తేషజ్జేఃప్రహితాభవ || ౧౮ || ద్యౌర్మృష్టభగణాః శ్రోత్రైస్సవిద్యత్తనయిత్తుభిః | వర్షద్భిఃపూయవిష్టాత్రకేశానస్తీనిచాసకృత్ || ౧౯ || గిరయఃప్రత్యదృశ్యస్తనానాయుధముచోఽనఘ | దిగ్వాససోయాతుధాన్యశ్శూలిన్యోముక్తమూర్ధజాః || ౨౦ || బహుభిర్మత్నరక్షోభిఃపత్తిశ్వరభకుల్లరైః | ఆతతాయిభిరుత్సృష్టాహింసావాహోఽతివైశసాః || ౨౧ || ప్రాదుష్కృతానాంమాయానామాసురీణాం వినాశయక్ | సుదర్శనాస్త్రంభగవాన్ప్రాయుజ్జదయితంత్రిపాత్ || ౨౨ || తదాదితేస్సమభవత్సహసాహృదివేపథుః | స్తరన్త్యాభర్తురాదేశంస్తనాచ్యస్తృక్ప్రసుస్రువే || ౨౩ || వినష్టేసుస్వమాయాసుభూయశ్చాభ్యేత్యకేశవమ్ | రుషోపగూహమానోఽముం దద్యశేఽవస్థితంబహిః || ౨౪ || తంముష్టిభిర్వినిష్టుస్తంవజ్రసారైరథోఽక్షజః | కరేణకర్ణమూలైహన్యథాత్వాష్ట్రంమరుశ్చటిః || ౨౫ || సహహతోవిశ్వస్వజాహ్యవజ్జయాపరిభ్రమద్గత్రఉదస్తలోచనః | విశేర్షచాహ్వశ్చైశ్చిరోధరోఽపతద్యథానగేన్ద్రోబులితోనభస్వతా || ౨౬ || క్షీతోశయానంతమకుణ్డవర్చసంకరాశదంష్ట్రం పరిద

పాః. వాచః - ప్రత్యక్షున్వస్త - అత్వాదిశబ్దైరశ్వాద్యరూఢాఉచ్యంతే || ౨౧ || పాదుష్కృతానాంపాదుర్భూతానాం-ఆసురీణామసురసంబద్ధినీనాం - మాయానాం-వినాశయక్ వినాశయితం - మాయానామితిద్వితీయా ర్థవస్థీ, వినాశనమితిపారేతు - యథాశ్చుతైవషన్యూపపన్నా - దయితంస్వస్యనిరతిశయప్రియం - సుదర్శనాస్త్రం - త్రిపాద్భగవాన్ - త్రిపాచ్ఛబ్దేన త్రిపాద్విధూతిమానుపచారాద్వివక్షితః. ప్రాయుజ్జప్రయుక్తవాక్ || ౨౨ || తదాభర్తుఃకశ్యపస్య-అదేశం లోకభావనోభగవానవత్తీర్థో ర్వామిత్యేవంరూపంనిదేశం, స్తరన్త్యాదితే, గృధ్రి, సహసాఅను, వెఘఃకమ్పఃసమభవత్ ఉత్పన్నః, స్తనాత్, అస్యక్రుధిరంచ, ప్రసుస్రువే || ౨౩ || స్వమాయాసువినష్టేసుసతీషు, అనురః, భూయఃపునశ్చ, అభిముఖమాగత్య, రుషా, కేశవంభగవస్తంఉపగూహమానఃబాహ్మవర్ నరేనిధాయ, సంఘట్టయక్, అముంకేశవం, బహిఃబాహుమధ్యాద్భహి, రవస్థితందద్యశే || ౨౪ || వజ్రసారైఃవజ్రవదేవాభేద్యైః - ముష్టిభిః, నిష్టుస్తంతాడయస్తం, తమసురం-కరేణహస్తేన - కర్ణమూలై-అహజఘానయథా-మరుత్పతిర్నిద్రః - త్వాష్ట్రంవిశ్వరూపమ్ || ౨౫ || విశ్వస్వజాభగవతా-అవజ్ఞయానిమిత్తభూతయా - ఆహత-సోఽనురః. భగవద్భాగవతావహేళనమేవతద్వధనిమిత్తమిశ్యవజ్జయేత్యనెనసూచితం - పరిభ్రమత్ గాత్రంశరీరంయస్య-ఉదస్తేబహిర్విర్గతేలోచనయస్య-విశేర్షాఃక్షిప్తాః బాహ్వదయోయస్య-సోఽపతత్-యథా-నభస్వతావాయునా-బులితఃఉత్పాటితః-నగేన్ద్రఃమహాద్రుమః || ౨౬ || క్షీతోభూమ్యాం-శయానం - తథాప్యప్రతిహతతేజస్తం-భయంకరదంష్ట్రం - పరితోదష్టాధరోష్ఠం - తమసుర-మాగతా-అజాదయో బ్రహ్మదయో-వీత్యదృష్ట్వా-శశంసునిప్రశశంసుః | తదేవాహ | అహ్మాతశ్చర్యం. ఇమాంఈష్యశీం, భగవతేత్యర్థః, సంస్థితంమరణం-కోనులభేతనకోపిశ్య

ర్థః॥ ౨౭॥ * ఎతదేవప్రపచ్చయతిద్వాభ్యామ్॥ యోగినః-అసతఃఅచేతనపరిమాణా-బ్లిగ్గా దేహాత్-ముముక్షుయా-మోక్షమిచ్ఛ
యా-సంసారనివృత్తయశ్చత్యర్థః-యోగసమాధిసాధనాధియోగన, యద్వా, కర్మజ్ఞానయోగాభ్యాం యుక్తోయస్సమాధిస్తే
న, యద్వా, యజ్యస్తఇతియోగాః-వివేకవిమోక్షాదయః-తద్భుక్తోయస్సమాధిస్తే-స-రహః-ఎకా-నై-యంభగవత్తం-ధ్యా
యన్తి-భజన్తి-తస్యైవభగవతః-పదాపాదేన-దైత్యబుష్టభావైత్యత్రేష్టో-హతః-వరాహస్యపూర్వపాదయోరేవకరత్వా
త్-రేణాహన్నితిపదాహతఇతిచావిరుద్ధం-ముఖంభగవతోముఖం-ప్రపశ్యే-తనుంశరీరం-ఉత్సస్జ-తత్యాజ-హేత్యాశ్చ
ర్యే॥ ౨౮॥ * ఎతాపిరణ్యాక్షపీరణ్యకశిపూ-అస్యభగవతః-పార్షదా-శాపాత్-అసద్గతింఅనురయోనిం-యాతే-పా
ప్తా-పునఃకతిపయైఃజన్మభిః-స్థానంభగవతఃస్థానం-ప్రపశ్యే-తేగమిష్యతః॥ ౨౯॥ * ఏవంతత్సంస్థితింప్రశస్యభగవత్త
మాహుర్దేవాః॥ అఖిలయజ్ఞతన్తవేనమస్త్రయజ్ఞాచ్చిత్తిహేతవే-ప్రవర్తకాయేత్యర్థః-స్థితౌజగద్రక్షణేనిమి-తై-గృహీతాస్వ
చ్ఛపాతా-అమలారజస్తమోభ్యానుసనువిధానత్వమూర్తిర్యేన-తస్యై-తే-నమోనమః-ఆదరాద్విరుక్తిః-జగతాంలోకా
నా-మరుస్తుదఃమర్తభేత్తా-అయమనురః-దిప్త్యాదైవా-ధతః-హేతుశ-త్వత్పాదయోఃభక్త్యా-వయం-నిర్వృతాః-సుఖితాః-
త్వత్పాదభక్తిరేవాభిలషితశ్చేయస్సాధనీ-అతఏవవయంబిర-స్తశత్రవస్సుఖితా-ఇతిభావః॥ ౩౦॥ * ఏవంవిదురేణ-తేనైవతుము
నిశ్రేష్ఠహరిణాంజ్ఞమూర్తినై, త్యా-దినాపుష్టం-హిరణ్యాక్షవృత్తాంతం-ప్రపచ్చ-మభిధాయతస్మి-గమయతి-మై-త్రేయోద్వా
భ్యామ్॥ అసహ్యవిక్రమందుర్ధ్వపరా-క్రమం-హిరణ్యాక్ష-మేవముక్త-ప్రకారేణ-సాదయి-త్వానిహత్య-ఆదిసూకరః-స-భగ
వా-పుష్కరవిష్టరాదిభిః-బ్రహ్మదిభిః-స్సమీడితస్సంస్తుతః-అఖణ్డేతః-అనన్తః-ఉత్సవో-యన్తి-తం-స్వం-స్వీయం-లోకం-వై-కుండంజ

ష్టదచ్చదమ్ । అజాదయోవీత్యశశంసురాగతాఅహోఇమాంకోఽనులభేతసంస్థితిమ్ ॥ ౨౭ ॥ యంయోగినో
యోగసమాధినారహోధ్యాను నిలిగ్గాదసతోముముక్షుయా । తస్యైవదైత్యబుష్టభాఃపదాహతోముఖంప్ర
పశ్యంస్తనుముత్సస్రహ ॥ ౨౮ ॥ ఎతాతాపార్షదావస్యశాపాద్యాతావసద్గతిమ్ । పునఃకతిపయైస్సానంప్రప
త్యేతేహజన్మభిః ॥ ౨౯ ॥ దేవాఃఉచుః॥ నమోనమస్తైఃఖిలయజ్ఞతన్తవేస్థితౌగృహీతామలసత్వమూర్తయే । ది
ప్త్యాహతోఽసౌజగతామరుస్తుదస్వత్పాదభక్త్యావయమీశనిర్వృతాః ॥ ౩౦ ॥ మైత్రేయఉవాచ ॥ ఏవంహిర
ణ్యాక్షమనుసహ్యవిక్రమంసంసాదయిత్వాహరిరాదిసూకరః । జగామలోకంస్వమఖణ్డేతోత్సవంసమీడితఃపుష్క
రవిష్టరాదిభిః ॥ ౩౧ ॥ మయాయథాన్యూక్తమవాణి-తేహ-రైఃకృతావతారస్యసుమిత్రచేష్టితమ్ । తథాహిర
ణ్యాక్షఉదారవిక్రమోమహామృతేక్షీడనవన్నిరాకృతః ॥ ౩౨ ॥ శ్రీశుకఉవాచ ॥ ఇతికౌషారవాఖ్యాతామాశ్రు
త్వభగవత్కథామ్ । త్వాత్తానన్దంపరం-తేభిమహాభాగవతోన్యప ॥ ౩౩ ॥ అన్యేషాంపుణ్యశీలానాముద్దామయశ
సాంకథామ్ । ఉపశ్రుత్వభవేన్తోదభ్యేవత్సాజు-స్యకింపునః ॥ ౩౪ ॥ యోగజెన్ద్రంధుషగ్రస్తంధ్యానస్తంచ

గాను ॥ ౩౧ ॥ * ఆతిదుష్కరమిదంభగవతాకృతమిత్వయానవిస్తయఃకార్యఇత్యాహ॥ మయేతి॥ హేనుమిత్రవిదుర-కృ
తావతారస్యధృతవరాహరూపస్య-హ-ర-చేష్టితం, మయా-తేతుభ్యం-అనూక్తంఅనుక్రమ్యోక్తం-యథాతథా, య
థాఅనాయ-సే-నై-వావాదికధితం-తథా-ఉదారవిక్రమః-హిరణ్యాక్షః, మృధేయుద్ధే-క్షీడనవత్క్షీడనమివ-నిరాకృతః
హతః-భగవతేతిశేషః-యథాహిరణ్యాక్షఇతిపాతేతు-యథాయేనప్రకారేణ, క్షీడనవద్భగవతాహిరణ్యాక్షోనిరాకృ
తః-తంప్రకారమనతిక్రమ్యే-వయథానూక్తంగురుక్షిమనతిక్రమ్య-హ-ర-చేష్టితంమయావాదీనిగమనవరత్వేనాన్వేత
వ్యమ్ ॥ ౩౨ ॥ * ఎవం, నిశమ్యవాచోవదతోమునై, రిత్వాదితోపకా-న్తంభగవచ్ఛరిత్రప్రసక్తానుప్రసక్త్యాప్రసక్తస్వా
యంభువమనుచరిత్రతదనుప్రసక్తవారాహచరిత్రప్రశ్నో-త్తరరూపంవిదురమై-త్రేయసంవాదముపసంహరతిభగవాన్ శ్రీశు
కోయావదధ్యానపరిసమాప్తి-ఇతిఉక్తప్రకారేణ-కౌషారవాఖ్యాతాంమైత్రేయకథితాం-భగవత్కథాంభగవత్కథా
గర్భాంస్వాయంభువకథామిత్యర్థః ॥ భగవత్కథాయా-ఎవపా-ధాన్యే-నకథనీయత్వాత్-భగవత్కథామితినిర్దేశః ॥ భగవ
త్కథానిగమనై-నై-వతదుపక్రమరూపాస్య-యంభువకథానిగమితపా-యో-వేత్యభి-ప్రేత్య-భగవత్కథామిత్యుక్తం-అశ్రు
త్యాకర్ణ్య-మహాభాగవతః-త్వావిదురః-ఉత్కృష్టమానన్దం-తేభిలబ్ధవాన్, సౌన్యపపరీక్షి-ద్రాజ, మహాభాగవతఇతిహేతు
గర్భం, యతోఽసౌత్వామహాభాగవత్స్తతోభగవత్తథామాశ్రుత్వపరమానన్దం-తేభిఇత్యర్థః॥ ౩౩ ॥ * ఎతదేవకైముత్యనయే
నాహ-అన్యేషామితి-పుణ్యశీలానాంపుణ్యైకాచారాణాం, ఉద్దామయశసాంఉదీర్ణకీర్తినుతాం-అన్యేషామపి, కథా, మాశ్రు
త్వ, మోదో, భవేత్-శ్రీవత్సాజు-స్యభగవతః, కథాముపశ్రుత్వ-మోదోభవేదికింపునర్వ-క్తవ్యమిత్యర్థః॥ ౩౪ ॥ * ఏవంకై

మత్స్యనయనభగవత్కథాశ్రవణాదానన్దావాప్తిమభిధాయ ఆశ్రితా ర్హితసనైకశీలస్యా శ్రీతసులభస్యార్థిపురుషార్థదస్యభ
గవతఃకథాంకృతఘ్నమస్తరణకోనసేవేతేత్యాహద్యాభ్యామ్ ||యఇతి|| యుషేణమకరణగ్రస్తంగృహీతం, స్వచరణామ్బు
జం, ధ్యానస్తంగ తేనగ్రంకరేణానాంహస్తీనాంకోశస్తీనాంరుదస్తీనాంసతీనాం - యోభగవాన్, కృచ్ఛాత్ యుషగ్రహ
ణదుఃఖాత్, ద్రుతమాశు, అమోచయత్ త్యాజితవాన్ || ౩౫ || తంసుఖారాధ్యమృజాభిరసన్యశ
రహీనైః సన్మభిర్నరైః ఋజుభిరుపాయై రితి శేషః సుఖేనారాధయతుంశక్యం. అసాధుభిర్దురారాధ్యం. కృతజ్ఞః - కోనసేవత
కృతఘ్నమస్తరేణసర్వోపిసేవతైవత్యర్థః || ౩౬ || ఎవంభగవత్కథాసర్వైరవ్యుపాదయేత్స భిధాయ ప్రకృతహిర
ణ్యాత్మవధవృత్తాంతశ్రవణీ ర్థనానుమోదనఫలమవాప్తరంప్రధానంచాహ || యోవాఇతిద్వాభ్యామ్ || మహాద్భుతంభృశం
విస్తయసీయంకారణసూకరాత్తనఃజగద్రక్షణకారణాద్భుతసూకరశరీరస్యభగవతో - విక్రీడితంక్రీడారూపం. హిరణ్యాత్మ
వధంయోద్విజః, శృణోతిగాయతీకథయతి. అనుమోదతేఅభినందతివా - సః అజ్ఞాసాఆశు. బ్రహ్మవధాత్, బ్రహ్మహత్యాశ్వమే
ధాభ్యాంనావరంపుణ్యపావయ్యై రితి నిరతిశయపావత్వేనకీర్తితాత్ బ్రహ్మవధాదపివిముచ్యతేత్యజ్యతే || ౩౭ || ఎతద్ధి
రణ్యాత్మవధవృత్తాంతరూపంభగవచ్ఛరీతంమహాపుణ్యసంపాదకం. అతఏవ. ఆలంభృశం. పవిత్రం, ధన్యంధనసంపాదకం, య
శస్యంయశస్సంపాదకం - ఆయుషః ఆశిషాంప్రాగ్ధితపురుషార్థానాంచ. పదం. పద్యతే నెనతిపదంసాధనం - యుద్ధియుద్ధే
ప్రాణానామిన్ద్రియాణాంచ - శార్వవర్ధనంసామర్థ్యవర్ధనం. ఎవమవాప్తరఫలముక్తం. ప్రధానఫలమాహ || ఆజ్ఞహిరాజన్ -
శ్రుణ్వతాంస్మాణాం - అస్తేదేహస్తేనారాయణోగతిఃఫలం - తత్ప్రాప్తిరేవఫలమిత్యర్థః || ౩౮ || ఇతిశ్రీమద్భాగవత
చన్ద్రచన్ద్రికాఖ్యానాంశ్రీభాగవతవ్యాఖ్యానాంతృతీయస్కంధేవింశోఽధ్యాయః

రణామ్బుజమ్ | శ్రోతస్తీనాంకరేణానాంకృచ్ఛాచ్ఛామోచయద్భుతమ్ || ౩౫ || తంసుఖారాధ్యమృజాభిరసన్యశ
రజైర్మృగిః | కృతజ్ఞఃకోనసేవతదురారాధ్యమసాధుభిః || ౩౬ || యోవైహిరణ్యాత్మవధంమహాద్భుతంవిక్రీ
డితంకారణసూకరాత్తనః | శృణోతిగాయత్యనుమోదతేజ్ఞాసావిముచ్యతేబ్రహ్మవధాదపిద్విజః || ౩౭ || ఎతన్త
హాపుణ్యమలంపవిత్రంధన్యంయశస్యంపదమాయరాశిషామ్ | ప్రాణేన్ద్రియాణాంయుద్ధిశార్వవర్ధనంనారా
యణోఽగ్రైరజ్జగత్పృథ్వి తామ్ || ౩౮ || ఇతిశ్రీమద్భాగవతేమహాపురాణే, తృతీయస్కంధే, హిరణ్యాత్మవధోనామైకోనవింశోఽధ్యాయః. ఇతి
శానకఉవాచ || మహీంప్రతిష్ఠామధ్యాన్యసౌతేస్వాయంభువోమనుః | కాన్యన్వతిష్ఠద్వా రాణిమాగ్ధాయావ
రజన్తనామ్ || ౧ || త్తత్తామహాభాగవతఃకృష్ణస్త్రికాన్తికస్సుహృత్ | యస్తత్యాజాగ్రజంకృష్ణేసాపత్యమఘ

ద్వితీయస్కంధాన్తే, యథాసౌభగవాన్ సూతత్తత్తాభాగవతోత్తమ " ఇత్యాదినావిదురమైత్రేయసంవాదోరాజ్ఞా
పృష్టః శుకనోక్తః, అతోరాజశుక ప్రశ్నోత్తరానుసారేణైవవిదురమైత్రేయసంవాదంవర్ణయామీత్యుపక్రమ్య - సూతేనవి
కోనవింశత్యధ్యాయగణెనవర్ణితేనతి. పునఃశానకః, సవైస్వాయంభువస్సహ్య " డిత్వాదినావిదురపృష్టం, " యదాన్వభా
ర్యయాసాక, మితిమైత్రేయోగోపక్యాన్తంస్వాయంభువచరిత్రం. ప్రష్టకామః, పరమప్రకృతాన్ - దశమాధ్యాయాదా, " అ
న్తర్హి తేభగవతిబ్రహ్మలోకపితామహః, ప్రజాస్ససర్వకతిధేతి, విదురపృష్టాన్ దైహికమానసికప్రజాసృష్టిధేదాన్, కాంశ్చిన్తై
త్రైయోణవర్ణితానవ-సూతముఖాదాశ్రుత్యావశిష్టాంస్తద్భేదాన్ ప్రకృతమనుచరితంపుచ్చతి || మహీమిత్యాదిభిర్నవభిః ||
యద్యపిపారీక్షితప్రశ్నఎవశానకనప్రష్టవ్యః - శుకోత్తరమేవసూతేనాపివక్తవ్యంనతువిదురపృష్టప్రష్టవ్యం, నాపీమైత్రే
యోగోక్తంసూతేనవక్తవ్యం, సూతశానకసంవాదస్యశుకపరీక్షత్సంవాదరూపత్వాత్తథాపివిదురప్రశ్నప్రశ్నైవపా
రీక్షితప్రశ్నోపిపృష్టప్రాయఇత్యభిప్రేత్యసాక్షాద్విదురప్రశ్నమేవపుచ్చతిశానకః - హిసూతేసూతస్యరోమహర్షణస్యపుత్ర,
మహీంభూమిం. ప్రతిష్ఠాయథాస్థానం. అధ్యస్యప్రాపయ్య, స్వాయంభువోమనుః. అవరమర్వాచీనంజన్తయేషాంతేషాం.
మాగ్ధాయ-మృగ్యతఇతిమార్గః. ధర్మాదిచతుర్విధరూపఃపురుషార్థస్తస్మై. కానిద్వారాణిఉపాయాన్ - అన్వతిష్ఠతే అనుతిష్ఠిత
వాన్ || యద్యదాచరిత్రేష్ట, ఇతిన్యా యేనకాన్పురుషార్థోపాయాన్ లోకమర్వాదాపాలనాయస్య యమన్వతిష్ఠదిత్య
ర్థః || ౧ || ఎవంప్రకృతంమనుచరిత్రంపుష్టాపరమప్రకృతప్రజాసృష్టిధేదాన్దైదురికప్రశ్నప్రశ్నైవపృష్టప్రాయా
ఇత్యభిప్రేత్యవైదురికప్రశ్నపిపుచ్చిషయాప్రథమంవిదురంప్రశంసతి || త్తత్తేత్యాదిద్వాభ్యామ్ || త్తత్తావిదురఃమహాభాగ
వతఃనిరతిశయభగవద్భక్తియుక్తః. అతఏవ. కృష్ణస్యభగవతః-వికాన్తికః. అసాధారణ-స్సుహృత్ నిరతిశయప్రీతివిషయః - ఆ

త్రప్రియోపిజ్ఞానినోత్తరమహంసచమమప్రియ, ఇతిభగవదుక్తరీత్యా-భగవానపితస్యసుహృదితిబోధ్యం॥సుహృత్వమేవస్వ
ప్తయతి॥యఃక్షత్రా-సాపత్యందుర్యోధనాద్యపత్యసహితం-అగ్రజంభృతరాష్ట్రం , కృష్ణైభగవతి-అఘవాక్ కృతాపరాధ
ఇతి-తత్కాజత్యక్తవాక్ - శ్రీకృష్ణోక్తమన్త్రానాదరాద్భగవత్ప్రియేషుధర్మమర్యాదానువర్తిషుపాజ్ఞుతనయేషుదోహఃచరణా
చ్చకృష్ణైఅఘవానితిభావః ॥ ౨॥ ॥ కించమహత్వేమహత్వే - ద్వైపాయనాత్ - ద్వైపాయనదహజోవిదురః, అనవమః
అన్యూనః-సర్వాత్తనాసమస్తభావేన, మాతాపితాభౌతానివాసశ్చరణంసుహృద్గతిశ్చ నాగాయణఇత్యుక్తభావేనైత్యర్థః-
కృష్ణంభగవత్త-మాశ్రితః-తత్పరాభగవత్పరాంశ్చ-అనువ్రతఃఅనువర్తమానః-సేవమానఇత్యర్థః ॥ ౩॥ ॥ ఎవంవిదురం
వ్రస్తుత్యతత్ప్రమనుపృచ్ఛతి॥కిమిత్వాదిభిప్రీభిఃతీర్థానాంగజ్ఞాదిపుణ్యతీర్థానాం-సేవయాత్రిషవణస్నానాదినా , విశజాః
విధూతబాహ్యభ్యస్తరమలః-విదురః-కుశావరై-హరిద్వా రకుశావర్తబిల్వకనీలపర్వతకన్య లాఖ్యానిపశ్య తీర్థానిగజ్ఞాద్వా
రిస ని-తత్రకుశావరై-అసీనం-తత్త్వవిదగ్రసరం-మైత్రేయ-ముపగమ్యప్రణిపాతపురస్కరముపపద్య-కి-మన్వపృచ్ఛత్అనుప్ర
ప్తవాక్ ॥ ౪॥ ॥ యతి-మప్యపృచ్ఛత్కింతదిత్యత్రాహ॥ హేసూత , తయోర్విదురమైత్రేయయో, స్సంవదతోస్సంవాదంకు
ర్వతోస్సతోః, అమలాఃశ్రుణ్వల్లోకపావన్యః-కథాఃభగవత్కథాః - ప్రవృత్తాఃభవేయః-అమలత్వేదృష్టాస్త, హరైర్భగ
వతః-పాదామ్బుజాశ్రయాఃపాదామ్బుజ ప్రసూతాః-అఘఘ్నన్ముడపస్సృశతామఘనివర్తకాః-గాఙ్గాగజ్ఞాపంబున్యక
అపఞ్చెతి ॥ ౫॥ ॥ కీర్తనోదారకర్తృణఃకీర్తనీయజగద్వ్యాపారాదివిస్తరచైత్తస్య-భగవతః-తాఃకథాఃనఃఅన్తభ్యం-
కీర్తయకథయ-తేతుభ్యం-భద్రంమజ్గళ-మస్తు-పునఃపునర్భగవత్కథామేవకింవృచ్ఛసీత్యత్రాహ ॥ రసజ్ఞఃభగవత్కథారస

మఘవానితి ॥ ౨॥ ద్వైపాయనాదనవమోమహత్వైతస్య దహజః|సర్వాత్తనాశ్రితఃకృష్ణంతత్పరాంశ్చప్యను
వ్రతః ॥ ౩॥ ॥ కిమన్వపృచ్ఛన్తైత్రేయంవిరజాస్తీర్థసేవయా | ఉపగమ్యకుశావరైఅసీనంతత్త్వవిత్తమమ్॥౪॥త
యోస్సంవదతోస్సూతప్రవృత్తాహ్మమలాఃకథాః | అహోగాఙ్గా* ఇవాఘఘ్నన్ముడపస్సృశతామఘనివర్తకాః-గాఙ్గాగజ్ఞాపంబున్యక
యాః ॥ ౫॥ ॥ తానఃకీర్తయభద్రం తేకీర్తనోదారకర్తృణః|రసజ్ఞఃకింనుత్యప్యేతహరిలీలామ్మతంపిఠమ్ ॥౬॥ఎ
వమఃగ్రత్రవాఃప్యష్టముషిభిరైమిశాయనైః|భగవత్కర్మితాధ్యాత్మస్తానాహామూయతామితి ॥ ౭॥ ॥ శ్రీకుశ
ఉవాచ॥హరైర్భగవతోద్ధతనోస్సన్వమాయయానిశమ్యగోరుద్ధరణంరసాతలాత్|లీలాంహరణ్యాత్మమవజ్ఞయా
హతంసంజాతహర్షోమునిమాహభారతః॥౮॥ ॥ విదురఉవాచ॥ప్రజాపతిపతిస్సృష్ట్యాప్రజాసర్గైప్రజాపతీః |
కిమారభతమేబ్రహ్మన్సృజ్యాహ్యవ్యక్తమార్గవితే ॥ ౯॥ ॥ యమరీచ్యాదయోవిపాగ్రియస్తుస్వాయంభువోమ
నుః|తేనైబ్రహ్మణఃచెశాత్కథమేతదభావయత్ ॥౧౦॥ ॥ సద్వీతీయాఃకిమస్సజన్మన్వతన్త్రాడతకర్తృసు|అహే

జ్ఞః-హరైర్లైవఅమృతం, త-త్పిఠమ్-కో-నుత్యప్యేత-నకోపీత్యర్థః-అతో-౭శ్వప్యక్తపృచ్ఛామీత్యభిప్రాయః ॥ ౬॥ ॥ నై
మిశంనిమిశత్తైత్రంఅయనంస్థానంయేషాం-తైఃనైమిశత్తైత్రవాసిభిఃశానకాదిభిః-ఎవముక్తప్రకారేణ-పృష్టః - ఉగ్రత్రవా
స్సూతః-భగవతిఅర్పితంనిహితంఅధ్యాత్మంఅన్తఃకరణంయనసః-తానైమిశాయనాన్సృతి-శూయతామిత్వాహ ॥ ౭॥ ॥ ఎ
వంవిధానివచనాన్యేతద్గ్రంథకృతాత్యైకాల్పజ్ఞానసభగవతాచారాయణేనస్వకృతగ్రంథస్యతత్సోత్త్రితవక్తృక్రమేణ
భావినీంప్రవృత్తిమాలోచ్యతత్సందర్భార్థంస్యస్తానిఅతథదంవచనంద్వైపాయనీయమేవేతిసాంప్రదాయికాః | తచ్చివ్య
ప్రశస్యైస్సందర్భాయవిరచయ్యస్యస్తానీత్యపరే ॥ ౮॥ ॥ ఎవమాప్యష్టమునోవృత్తవారాహకథాశ్రవణజాతహర్షో
విదురఃప్రకృతంస్వాయంభువచితంప్రత్యక్షపరమప్రకృతాప్రజాసృష్టిభేదానపృచ్ఛదిత్వాహ ॥ హరైర్త్యేకేన॥స్వమా
యయాస్వసంకల్పేన-ధృతకోడతహోర్ధ్వతవరాహరూపస్య-హరైర్లీలాంలీలారూపం-రసాతలా-ద్గోర్భూమి-రుద్ధరణం-అవ
జయా-హతం-హిరణ్యాత్మంచ-నిశమ్యశ్రుత్వా-సంజాతహర్షో - భారతఃవిదురః-మునింమైత్రేయం-అహ ॥ ఉక్తిమేవాహత్రి
భిః|ప్రజాపతీనామరీచ్యాదీనాంపతిః|బ్రహ్మ - ప్రజాసర్గైనిమి-తైప్రజాపతీ-సృష్ట్యా-కిమారభతకిమరుత-మేమహ్యం-ప్ర
బ్రూహి-హేబ్రహ్మణ-యతస్త్వమప్యవ్యక్తమార్గవితేనవ్యజ్యతఇత్యవ్యక్తంఅతీన్ద్రియం-తస్యమార్గంస్వరూపంవైత్తిత
థా-అతస్త్వంప్రబ్రవీతుంసమర్థఇత్యర్థః॥౯॥ ॥ మరీచ్యాదయో, యేవిపాగ్రియశ్చ-స్వాయంభువోమనుః-తేనై, బ్రహ్మణ
శ్చతుర్ముఖస్య, అదేశాన్నిదేశా-దేతద్విశ్వం-కథం-అభావయత్ అస్సజత్ ॥ ౧౦॥ ॥ కథమితిస్వాయంభువకల్పపృష్టమే
వప్రకారంమునిముఖాన్నిశ్చిచీవయావికల్పయతి ॥ సద్వీతీయాఇతి ॥ సద్వీతీయాస్సభార్యాః, కిమస్సజత్, కించబ్రహ్మే-ఉతఆ
హేవాస్వీత్-కర్తృసుసృష్ట్యాదివ్యాపారేషు-స్వతన్త్రాఃభార్యానిరపేక్షాః-అహేవాస్వీత్సర్వేమరీచ్యాదయ-స్సంహతాఃపరస్పర

సాపెత్తాః, ఇదంవిశ్వం సమకల్పయన్త అన్యజన్త ॥ ౧౧ ॥ ॥ ఎవమాపృష్టోమై త్రేయస్సర్గభేదానాం ప్రతిపాదయ
వయాపూర్వోక్తాం మహాదాద్యవిద్యాపఞ్చపర్వా నాం సృష్టిమనువదతి ॥ దైవేన త్యాదిభిన్న ప్రభాః ॥ దుర్విత్ ర్మణః అచిన్త్య
ప్రభావేన-దైవేన త్యాదిభిన్న ప్రభాః, పరేణ ప్రకృతిభురుషవిలక్షణపరమాత్మాత్మకన-అనిమిషేణ చ కాదేన చ హేతునా . జాతః క్షో
భః-కార్యాన్త్య భ్యురూపవ్యాపారోయస్య తస్మాద్భగవతః-భగవత్సంబంధినః తచ్చరీరఘాతాదిత్యర్థః . గుణత్రయాత్సత్వాది
గుణత్రయాత్త కాత్ప్రధానాత్-మహాకమహాత్త్వం-అసీత్-అత్ర భగవతో గుణత్రయాదిత్య నేన-బ్రహ్మత్వకప్రధానస్యోపా
దానత్వకథనేన-విశిష్టోపాదానత్వం-దైవేన నేన కవలస్య బ్రహ్మణోనిమిత్తత్వం - పరేణ కాలేనెతికాలస్యా విపరమాత్మాత్మ
కత్వకథనేన-బ్రహ్మణస్సృష్ట్యాదివ్యాపారేణ పకరణాంతరేనై ర్మత్వం - అనిమిషేణ గుణత్రయాదిత్యకాలప్రధానయోస్సృ
ష్టేః పాగ్రాహిత్యా వావగమేన-తదావిజాతీయవస్తుసత్త్వం-దుర్విత్ ర్మణః జేత్యనేన-నిమిత్తత్వోపాదానత్వోపాయక్తాచి
న్త్యసర్వజ్ఞత్వసర్వశక్తిత్వసత్యకామత్వాదిప్రభావవత్త్వవగమేన-స్వగతభేదస్తత్త్వం - తయారుపలక్షణజ్ఞేన సజాతీయజీవ
భేదస్తత్త్వంచోక్తం భవతి ॥ ౧౨ ॥ ॥ దైవేన భగవతా - చోదితాత్మే ర్మితా-ద్రవిప్రధానాత్ , మహతః, స్వతస్సత్త్వ
ప్రధానత్వేపి మహతః కార్యాన్త్య భ్యు దకాః శాంతరజనస్తమస్సత్త్వ యోరుభయోరప్య ను గ్రాహకత్వేన తజః ప్రధానాదిత్య
క్తం, జాతః - త్రిలింగపఞ్చమహాభూతజ్ఞానకర్తృద్విగ్రహాత్మకః , భూతాదిరహంకారః-వియదాదీని అకాశాదీని-ఆదిశబ్దేన
తన్మాత్రాణి జ్ఞానైర్విగ్రహాణికర్తృద్విగ్రహాణి చోక్తాని - పఞ్చ శక ప్రత్యేకం పఞ్చ సంఖ్యా కాని - ససర్గ ॥ ౧౩ ॥ ॥
తాని చ వియదాదీని - ఎకైకశకపరస్పరమనమతాని - భౌతికమృదంగప్రస్తు - మనసుర్ధాన్యభూవత్ - అథ-దైవయోగసభగ
వదనుప్రవేశేన - సమత్వ-అనేన పశ్చీకరణం వివక్షితం - హైమం ప్రకాశబహులం-అర్జుం బ్రహ్మజ్ఞం అన్యజన్త ॥ ౧౪ ॥ ॥

స్వీత్సంహతాస్సర్వ ఇదంస్తమకల్పయన్త ॥ ౧౧ ॥ మై త్రేయ ఉవాచ ॥ దైవేన దుర్విత్ ర్మణః జేత్యనేన నిమి
షేణ చ జాతః క్షోభాద్భగవతో మహానాసీద్గుణత్రయాత్ ॥ ౧౨ ॥ రజః ప్రధానాన్తహతస్త్రిలింగో దైవచోదితాత్-
జాతస్స సర్గభూతాదిర్వియదాదీని పఞ్చ శక ॥ ౧౩ ॥ తాని చైకైకశస్సృష్టిమనమర్థాని భౌతికమ్-సంహత్య దైవ
యోగేన హైమమర్జుమథాన్యజన్త ॥ ౧౪ ॥ సోఽశయిష్టాధీనలిమణ్డకోశో నిరాత్మకః ॥ సాగ్రం వై వర్షసాహ
స్రమన్వవాత్సీత్తమీశ్వరః ॥ ౧౫ ॥ యస్య నాభేరభూత్వద్భంసమాస్మాగ్గోరుదీధితి ॥ సర్వజీవనికాయాకోయ
త్రస్వయమభూత్స్వరాట్ ॥ ౧౬ ॥ సోఽనువిష్టో భగవతాయ శ్చైతేన లిలాశయే ॥ లోకసంస్థాం యథాపూర్వం
నిర్తమే సంస్థాయాన్వయా ॥ ౧౭ ॥ ససర్గ భాయయాన్విద్యాం పఞ్చపర్వాణామగ్రతః ॥ తామిన్ద్రమన్తామిన్ద్రం
తమోమోహం మహాతమః ॥ ౧౮ ॥ విససర్గాత్మనః కాయం నాభినన్దం స్తమోమయమ్ ॥ జగ్మహుర్మృతరక్షాం
సిరాత్రిం త్వాత్మబుద్ధుమ్భవామ్ ॥ ౧౯ ॥ త్వుత్పద్భ్యాముపసృష్టా సైతం జగ్మమభిదుద్రువుః ॥ మారక్షతై నం

సకలజ్ఞకోశః నిరాత్మకః అధిష్టాత్మచేతనరహితః-అధీనలిలంసలిత-అనాన్డసృష్టేః ప్రాగుదకసృష్టిర్థసిద్ధా-ఆశయిష్టాద్యవ
సత్-తమణ్డకోశః-మీశ్వరోఽనిరుద్ధః సాగ్రం సంపూర్ణం-సంపత్సరసాహస్రం-అన్వవాత్సీత్-జలవేష్టితం జలపూర్ణమర్జుంభగ
వానధ్య శేతేత్యర్థః ॥ ౧౫ ॥ ॥ కోసోభగవాన్-యోఽన్వవాత్సీదిత్యత్రాహ ॥ యస్య అజ్ఞేయసన్మభగవతో-నాభేస్స
కాశాత్-సహస్రసంఖ్యాకాదిత్యవత్ ఉరుప్రకాశం-పద్మ-మభూత్-సతశ్శ్వరోఽవాత్సీదిత్యర్థః ॥ కీద్వశంపద్మం-యన్నా
భేరభూదిత్యత్రాహ ॥ సర్వేషాం జీవానాం దేవాదీనాం-నికాయేన మూహ-స్తస్య-ఓకశస్థానం-యత్ర పద్మ-స్వరాట్ బ్రహ్మ
స్వయ-మభూత్ ఉత్పన్నః-తత్పద్మమభూదిత్యర్థః ॥ ౧౬ ॥ ॥ సోఽనువిష్టో భగవతా-అనువిష్టేనంకల్పరూపజ్ఞానేనాను
ప్రవిష్టః-కోసోభగవాన్-యోనానుప్రవిష్ట ఇత్యత్రాహ ॥ సలిలాశయేగర్భోదకస్యాన్తయశ్చైతే-తేనెత్యర్థః-భగవతాను
ప్రవిష్టో-బ్రహ్మ-యథాపూర్వం పూర్వకల్పానుసారేణ-లోకసంస్థాం లోకానాం-సంస్థానం విన్యాసం-స్వయాఅసాధార
ణయా-సంస్థయా దేవాదీనామరూపాశ్చకయా-అకల్పగుత్ కృతవాన్ ॥ ౧౭ ॥ ॥ భాయయాన్తమోగుణేన, పఞ్చపర్వా
ణామపిద్యాం ససర్గ-పఞ్చపర్వాణ్యేవాహ ॥ తామిన్ద్రమీశ్వరేన ॥ తామిన్ద్రాదిస్వయం పంతుపూర్వమేవ ప్రపశ్యేతమ్ ॥ ౧౮ ॥ ॥
ఎవంసాధారణో సృష్టిమనూద్యాసాధారణాన్ సృష్టి భేదానాహయవదధ్యాయం ॥ నాభినన్దకాలసభినన్దక-తమోమయంత
మః ప్రచురం-కాయం భాయయా పాంతమం-విససర్గ, పర్వత్రతనుత్యాగోనామ-తత్తదవస్థాపరపర్యాయభావత్యాగోవివ
క్షితః గ్రహణం చ తత్తద్భవాపక్షిః-యత్తరక్షాంసీ-విసృష్టా త్కాయాత్సముత్పన్నానియత్తరక్షాంసీ-తమేవకాయం-స్వా
త్తనాంక్షుత్ప్రవోఃక్షుప్తి పాసయోగసముద్భవోయస్యాం తాంరాత్రింరాత్రిధర్మరూపేణ పరిణవ్య మానం-జగ్మ
హుః ॥ ౧౯ ॥ ॥ తేయతోదయః-క్షుత్ప్రభ్యాముపసృష్టాః పీడితాః-తంకాయం-జగ్మం అత్తుం-అభిదుద్రువుః అభ్యధా

వక్త-యతోవయంక్షుత్ప్రచ్ఛామర్థితా - స్రుత-ఎనంకాయం-పి తెతికృపయామారక్ష తెత్యైక ఊచుః . అపరేపునః-జక్షధ్వం
భక్షయతే-త్యూచుః ॥ ౧౦ ॥ ॥ దేవోబ్రహ్మ - సంవిగ్నఃభీతః-తాకాయతాదీకప్రతి-మాంమత్కాయం - మాజక్షతనభక్ష
యత-కింతు-రక్షతేత్యాహ ॥ అహోహాయక్షరక్షాంసి-యూయం-మె-ప్రజాఃపుత్రా-బభూవిధజాతాః-ఎవంతమస్వభావా
జాతాభ్యర్థః - తత్రయేజక్షధ్వమిత్యూచుః-తేయతాః-యేతుమారక్ష తెత్యూచుః - తేతురాక్షసాఇతివిజ్ఞేయమ్ ॥ ౧౧ ॥ ॥
ప్రభయాఛాయాప్రతియోగిన్యా తెజసేత్యర్థః - దీవ్యకప్రకాశమానః-బ్రహ్మ - ప్రముఖతఃప్రాజ్ఞుఖం దేవతాఃదేవాక-అస్య
జత్-తేదేవాః-దేవయన్తఃద్యోతమానాః - విస్పష్టాంత్యక్తం - అహః అహర్ధర్మరూపం - ప్రభాం- అహరిమఃహ్య తవ
న్తః ॥ ౧౨ ॥ ॥ దేవఃబ్రహ్మ-జఘనతఃజఘనాత్-అతిలోలుపాకఅతీవకామాసక్తాక-అదేవానసురాక-సృజతిస్త-అతిలో
లుప్యేనభావేనాస్యజత్ - తెఅదేవాః-అతిలోలుపతయాఅతికామాస క్తతయా-మైథునాయ-ఎనంబ్రహ్మణం - అభిపేదిరెఅభి
తఃప్రాప్తాః ॥ ౧౩ ॥ ॥ సభగవాకబ్రహ్మ-హసక-నిరపత్రపైఃనిర్లజ్జై-రసురై-రస్వీయమానఃఅభిపద్యమానః-అతఏవ- క్రు
ద్ధోభీతః-తరసాఆశు - పరాపతత్ పర్యధావత్ ॥ ౧౪ ॥ ॥ సఃబ్రహ్మ - భక్తానామనుగ్రహాయ-అనురూపంత త్తద్భక్తబు
ద్ధ్యనుమావం-ఆత్మానందర్యయతీతతం - ప్రపన్న దుఃఖహరం-వరదమభీష్టార్థదం-హరింభగవన్త - ముపప్రజ్యసమీపమేత్య- ఆ
హేతిశేషః ॥ ౧౫ ॥ ॥ ఉక్తిమేవాహద్యాభ్యామ్ ॥ హేవరమాత్మకమాం-పాహిపాలయ , తెతవ-ప్రేక్షణేనసజ్జ-త్యేన-
ప్రజాః-అహ-మస్యజం- తాస్త్యత్సజ్జ-త్యేనమయాస్యష్టాః-పాపాః-ఇమాఃఅసురరూపాః-ప్రజాఃయభితుం మైథునంకర్తుం,

జక్షధ్వమిత్యూచుఃక్షుత్ప్రచ్ఛదర్థితాః ॥ ౧౦ ॥ దేవస్తానాహసంవిగ్నోమాంమారక్షతజక్షత|అహోహాయక్షర
క్షాంసిప్రజాయూయంబభూవిధ ॥ ౧౧ ॥ దేవతాఃప్రభయాదీవ్యస్సృష్టప్రముఖతో ౭ సృజత్|తే౭హరిః
మరైవయన్తోవిస్పష్టాంతాంప్రభామహః ॥ ౧౨ ॥ దేవో౭దేవాకజఘనతస్సృజతిస్తాతిలోలుపాక|తఎనం
లోలుపతయామై థునాయాభిపేదిరె॥ ౧౩ ॥తతోహసన్సభగవానసురై ర్నిరపత్రపైః|అస్వీయమానస్తరసాక్రు
ద్ధోభీతఃపరాపతత్ ॥ ౧౪ ॥సఉప్రజ్యవరదంప్రపన్నా ర్హరంహరిమ్|అనుగ్రహాయభక్తానామనురూపాత్మ
దర్శనమ్ ॥ ౧౫ ॥ పాహిమాంవరమాత్మం సైప్రేక్షణేనాస్యజంప్రజాః|తాఇమాంయభిక్షుంపాపాఃఉపక్ర
మన్తిమాం ప్రభో ॥ ౧౬ ॥ త్వ మేకఃకిలలోకానాంక్లిష్టానాంకైశనాశనః | త్వమేవకైశద సైషామనాసన్నప
దాంతవ ॥ ౧౭ ॥ మైత్రేయఉవాచ ॥ సో౭వధార్యాస్యకార్పణ్యంవివిక్తాధ్యాత్మదర్శనః|విముఞ్చాత్మతనుం
ఘోరామిత్యుక్తోఽముమోచఘా|కామోద్రిక్తతద్విస్పష్టసాయంసంధ్యాబభూవసా॥ ౧౮ ॥తాంక్వణచ్చర
ణామ్భౌజాంమదవిహ్వలలోచనామ్ | కాఞ్చీకలాపవిలసద్దుకూలచ్చన్న రోధసమ్ ॥ ౧౯ ॥ అన్యోన్యాన్జేష
ణోత్తుజ్జగిరస్తరపయోధరామ్ | సునాసాంసుద్విజాంస్నిగ్ధహాసలిలావలోకనామ్ ॥ ౩౦ ॥ గూహస్తింప్రీడయా
౭౭త్తానంసీలాలకవరూధినీమ్ | ఉపలభ్యాసురాధర్మతాద్య శీంముముహుః స్త్రియమ్ ॥ ౩౧ ॥అహోహాయ

మా-ముపక్రామన్తిపరివేష్టనై ॥ ౧౬ ॥ ॥ హేప్రభో-త్వమేకఏవ-క్లిష్టానాందుఃఖితానాంలోకానాం - కైశనాశనఃబాధా
నివర్తకఃకిలతవ , అనాసన్నపదాం-అనాసన్నాజనాశ్రితాపదాయైస్తే- తవపాదమనాశ్రితానాం - తెషాంలోకానాం-త్వ
మేవ-కైశదఃకైశసంపాదకః ॥ ౧౭ ॥ ॥ వివిక్తాధ్యాత్మదర్శనఃవివిక్తంవిశదంయథాతథా - అధ్యాత్మదర్శనఃపరాభిప్రా
యజఃసభగవాక - అస్యబ్రహ్మణః-కార్పణ్యంకైశ-ముపధార్యజ్ఞాత్వా - ఘోరాంఅతిలోలుస్యరూపాంఆత్మతనుంఆత్మనో
భావం-విముఞ్చే - త్యాహేతిశేషః-ఎవముక్తోభగవతాబ్రహ్మ-తాంతనుంభావం-విముమోచవినస్తర్- సా-తేనవిస్పష్టాతనుః-
సాయంతసీసంధ్యా - బభూవ-సాచకామోదైకవేలా ॥ ౧౮ ॥ ॥ అసురాశ్చరాజశత్వాత్ స్త్రీలంపటాః-యతస్తాంసం
ధ్యామేవస్త్రీయంకల్పయిత్వాసంముముహుః-రిత్యాహత్రిభిః ॥ తాంసంధ్యారూపాం-స్త్రీత్యేనకల్పితాంతనుం - కథంఘా
తాం-క్వణచ్చరణామ్భౌజాంనూపురాభ్యాంధ్వనచ్చరణకమలాం - మదేనవిహ్వలలోచనైయస్యాస్తాం - కాఞ్చీకలాపేనమే
ఖిలారత్నఘాషణేన - విలస-ద్యద్దుకూలంక్షౌమవాస-స్తేన-ఛన్నంపిహితం-రోధఃనితమ్ప్రదేశాయస్యాస్తామ్ ॥ ౧౯ ॥ ॥
అన్యోన్యాన్జేషేణేనపరస్పరోపమదైన - ఉత్తుక్తౌఉన్నతౌ-నిరస్తరాసంశ్లిష్టా-పయోధరాస్తనౌ-యస్యాస్తాం-సునాసాంతిల
పుష్పతుల్యనాసికాం- సుద్విజాంకున్దకుట్టలసదృశదన్తపక్షిం-స్నిగ్ధహాసోయస్త్రిం-స్తల్లిలావలూకనంయస్యా-స్తామ్ ॥ ౩౦ ॥ ॥
ప్రీడయాలజ్జయా-ఆత్మానందేహం - ఉపగూహస్తిం వస్త్రాఞ్చతేనావృణ్యతీంసీలానాం అలకానాంచూర్ణకున్తలానాంవరూధ
స్యమూహూయస్యాస్తాం - స్త్రీయ-ముపలభ్యమత్వా-సర్వేఅసురాః-హేధర్మవిదుర-సంముముహుః ॥ ౩౧ ॥ ॥ మోము
హ్యమానానా మసురాణాంప్రలపనమాహ ॥ అహోఇతిపచ్చభిః ॥ అహోఇతిత్యాశ్చర్యై-రూపమాకారః - శ్తేర్యంలావ

జ్యో-వయఃయావనం-కామయమానానామస్తా కంమధ్యే-అకామవలకామయమానెవ-విసర్పతిగచ్ఛతి || ౩౨ || బహు
ధావితర్కయన్తరూపజై రీదృశమీదృశమస్యారూపాదికమిత్యూహయన్తః - ప్రమదాకృతింస్త్రీరూపవత్వేనకల్పితాంతాం
సంధ్యాం-అభిసంభావ్యసత్కృత్య - విశ్రమ్భాత్ ప్రణయాత్-కుమేధసఃకుబుద్ధయోఽసురాః-పర్యపుచ్చన్ || ౩౩ || పృ
చ్ఛమేవాహ || కాసి-కిందేవతా-అథమానుషీ-ఉతాన్యవా-కస్యసంబన్ధిన్యసి-హేరమ్భో రురమ్భో కదళీ-తద్వదూరూయ
స్యాస్మా-హేభామినికోపనె-అత్రలన్తిన్త ధ్యే - తె-కోవా-౭ర్థఃకింప్రయోజనం-రూపమేవద్రవిణ-మనర్థంవస్తు-తదేవపణ్యం
|| క్రయార్థం-తేనతత్సమర్పణేన-దుర్భగాభాగ్యహీనా-నో-౭స్తా-బాధసేక్లేశయసి || ౩౪ || కింజాతికులాదిప్రశ్నై
న-యావాకాచిద్భవసి - మోఅబలె - దిష్ట్యాఅన్త ద్భాగ్యవశేన-తవ-సందర్శనంజాతంఈక్షమాణానాంపశ్యతాం-నో-౭స్తా
కం - మనః-కన్దుక క్షీడయా-ఉత్సునోషీహరసి-మథ్నాసివా || ౩౫ || మధితమనసాంవాక్యం-హేశాలినున్దరిపతత్పతన్తం
ఉత్పత్త్యపతన్తంకన్దుకం - ముహుః-కరతలెవఘ్నన్త్యాఃతవ-పాదపద్మం - ఎకత్ర-నజయతిసతిష్ఠతి - బృహతోః స్తనయోర్భా
రాత్ భితం-తవ-కృశంమధ్యం - విషీదతిక్షీణ్యతి-శ్రామ్యతివా-దృష్టిః-శ్రాన్తా-మన్దప్రసరతి-సుశిఖాసమూహఃకోభనఃకశకలా
పః || సుశిఖాబధానేతిపాఠే శోభనకళావికీర్ణమాణాబధానేత్యర్థః - అత్రచా స్తంకచ్ఛాసూర్య ఎవపతన్తఃమేఘవి
చ్ఛేదోమధ్యవిపాదః - తారకరూపాదృష్టిః-తమఎవకళాః-ఇత్యాద్యూహ్యమ్ || ౩౬ || ఇతిఉ క్తరీత్యాప్రమదాయతీం
స్త్రీవాచర స్తీంసాయంతనీంసంధ్యాం-ప్రలోభయ స్తీంమోహయన్తింస్త్రీయం-మత్వా - మూఢధియో ౭ సురాః, జగృహుఃఉ

మహిమైర్యమహిమసానవంవయః | మధ్యేకామయమానానామకామవవిసర్పతి || ౩౨ || వితర్కయన్తో
బహుధాతాంసంధ్యాంప్రమదాకృతిమ్ | అభిసంభావ్యవిశ్రమ్భాత్పర్యపుచ్చన్సు-మేధసః || ౩౩ || కాసిక
స్యాసినుశోణికోవార్థ స్తైత్రభామిని | రూపద్రవిణవజ్యేనదుర్భగానోవిబాధపే || ౩౪ || యావాకావాత్స్వ
మబలదిష్ట్యాసందర్శనంతవ | ఉత్సునోషీక్షమాణానాంకన్దుకక్షీడయామనః || ౩౫ || నై కత్ర తెజయతిశాలినిపా
దపద్మంఘ్నన్త్యాముహుఃకరతలెనపతత్పతన్తమ్ | మధ్యంవిషీదతిబృహత్సనభారభీతంశ్రాన్తాచదృష్టిరమల
సుశిఖాసమూహః || ౩౬ || ఇతిసాయంతనీంసంధ్యామ్ సురాఃప్రమదాయతీమ్* | ప్రలోభయ స్తీంజగృహు
ర్వత్వామూఢధియ స్త్రీయమ్ || ౩౭ || ప్రహస్యభావగమ్భీరంజిఘ్నన్తానమాత్తనా | కాన్త్యాససర్వభగ
వాన్దన్ధర్వాప్సరసాంగణా || ౩౮ || విససర్జతనుంతాంవైజ్యోత్సాహంకా నిమతీంప్రియామ్ | తఎవచాదదుః
ప్రీత్యావిశ్వావసుపురోగమాః || ౩౯ || సృష్ట్యాఘాతపిశాచాంశ్చభగవానాత్తతన్ద్రిణా* | దిగ్వాససోముక్తక
శాస్వీత్యచామీలయద్భుకా || ౪౦ || జగృహు స్తద్విస్పృష్టాంతాంజృమ్భణాఖ్యాంతనుంప్రభో | నిద్రామిద్వియ

పాదదుః-ననుకథంభాయా ప్రభాలోలుప్యానాం బ్రహ్మణోపాతత్వక్తానాంరాత్యహస్సంధ్యా కాలరూపవత్త్వం - కా
లోహిచ్ఛయాదీనామపిపరిచ్ఛేదక సైభోజ్విలక్షణవివ-వత్త్వం - భాయాదయోహేరాత్యహస్సంధ్యా కాలైఃపరిచ్ఛేద్యస్తై
అతఃపరిచ్ఛేద్య పరిచ్ఛే దకయోరభదవివక్షయాభాయాంరా త్రింప్రభామహఃలోలుప్యంసంధ్యా మిత్యభదనిరైశః, పరమార్థ
త స్తుయంయంధర్మ ముపాదాయమాన్యాససృజ తైతేత తద్ధర్మప్రధానాజాతాః-రాత్యాదికాలవిశేషాణాంనిద్రా దితమః
కార్యాది హేతుత్వాత్స్వ గుణాసుసారేణత త్తా-లవిశేష మేవస్వవ్య వహారాయోపాదదురిత్య భిప్రాయః || ౩౭ || భగ
వాన్ బ్రహ్మ భావేనఅభిప్రాయవిశేషేణ-గమ్భీరంయథాతథాప్రహస్య-ఆత్మా నందేహం-ఆత్మనా-స్వయంజిఘ్న-కాన్త్యా
సౌన్దర్యేణ-గన్ధర్వాణా - మప్స రసాంచ-గణా - ససర్జప్రహసనంసాత్వావఘ్రాణనంచసౌన్దర్యా సుభావచాతుర్య వికా
రః || ౩౮ || తాంకానిమతీంకానిబహుళాం-ప్రియాంసాభిమతాం - జ్యోత్సాహంపాక్యంసంధ్యారూపాంతనుం-విస
సర్జ-తఎవగన్ధర్వాప్సరసాంగణాః-విశ్వావసుపురోగమోముఖ్యోయేషాంతై-ప్రీత్యా-తాంతను-మాదదుః || ౩౯ || భగ
వాన్ బ్రహ్మ-ఆత్మ తన్ద్రిణా-ఆత్మనఃతన్ద్రిణా-ఆలస్యేనఘాతానిపిశాచాంశ్చ - సృష్ట్యా-ఎతాన్ - ముక్తకళావికీర్ణకళా-ది
గ్వాససఃదిగమ్భరా-ఘాతానిపిశాచాంశ్చాస్వీత్య-దృశానైత్రేఅమీలయత్ నిమిలితవాన్ || ౪౦ || తన్ద్రిణాలస్యజృమ్భ
ణనిద్రోన్మాదరూపశ్చతుర్విధః-త త్రాసాద్వీనాముత్తరోత్తర హేతుత్వం సూచయన్తి ద్రోన్మాదయోఃస్వరూపంవకథయన్
ఘాతపిశాచానాంవతుర్విధతన్ద్రిప్రధానత్వమాహ|| జగృహురితిసాధేన| తేనబ్రహ్మణా-విస్పృష్టాం-ప్రభోర్భృష్టాః-తాం
జృమ్భణాఖ్యాంతనుం-జగృహుఃఉపాదదుః-తన్ద్రిచాతుర్వి ధ్య చూచనాయతదవా న్తరభేదేనజృమ్భ ణాఖ్యామినిరైశః-య

యాజ్ఞమ్భాభ్యాంశ్చియవిక్లదఃశ్చియవిరసత్వంశ్చియవైక్లభ్యంధూతేషుదృశ్యతేతానిదాంప్రచక్షతఇత్యు
 త్రరాన్వయఃయెన్ద్రీయవిక్లదనఃఉచ్చిష్టాఉపరిశుద్ధాధర్మయన్తసహనైస్వార్థేచ-తంధర్మమున్దాదమితప్రవక్షతే
 భూతవిశాఖాఅప్యేతచ్చతుర్విధతన్త్రిప్రధానాఇతిభావః॥౪౧॥ శ్లోప్రభుర్భగవానజోబ్రహ్మ-ఆత్మానమూర్జస్వంతం
 బలవన్తం-మన్యమానఃసాధ్యాగతాః-గుణగుణోర్భదావివక్షయాసామానాధికరణ్యనిర్దేశః-పితౄణాంకాం
 శ్చపరోక్షేణానభిముఖం-అస్మజత్॥౪౨॥ ఆత్మసర్గంతత్సనాంసాధ్యానాంపితౄణాంచసర్గఃఉత్పత్త్యసాత్మతం
 తత్కాయంప్రహ్లాదఃఉర్గాపంకాయంపితరఃప్రతిపేదిశేపితరఇతిసాధ్యానామప్రపత్తణంఉర్జస్వతోఽభూవన్మ
 తిభావఃఅతఏవోర్జస్వత్సమిచ్ఛద్భిన్నైశ్చన్తరీత్యాహకవయఃకర్మకుశలాః-సాధ్యభ్యశ్చపితౄభ్యశ్చయద్యూరంవి
 తస్యతేయశ్చైరాధాయన్తిసాధ్యాగ్రంసాధకోవిశాంతంతుంతస్వపితౄణాంశేషిద్వితియస్కంధోక్తరీత్యావిట్ట
 తిత్వసంతతివృద్ధ్యాదిభిరాత్మనోబలసంపాదనాయసాధ్యాగ్రపితౄణాంశ్చయజన్తీత్యర్థఃయద్వాఙ్మోహాణనంప్రకృష్టం
 జీవనం-తద్వన్తంమన్యమానస్సాధ్యాదీనస్సజత్-అతఏవ-విట్టతిత్వసంతత్యాదిభిరిహముత్రచప్రాణనమిచ్ఛద్భిన్నైశ్చన్తరీ
 త్యర్థః॥౪౩॥ శ్లోసఃబ్రహ్మతిరోధానైస్వేతరైరదృశ్యత్వశక్త్యా-సిద్ధావిద్యాధరాంశ్చసృజత్-తేభ్యస్సిద్ధవిద్యాధరేభ్యః
 సమన్తర్థానాఖ్యమాత్మానంకాయంఆద్యుతలశ్చర్యం-దదా-తేలస్తగ్ధానాఖ్యశక్తిప్రధానాలభూవన్మిత్యర్థః॥౪౪॥ శ్లోప్ర
 భుర్భగవాన్ఆత్మాభాసంతత్ప్రతిబిమ్బంవిలోకయత్-తమాత్మానంప్రతిబిమ్బరూపంకాయం-మానయత్ప్రత్యాత్మేనప్రతిబి
 మ్బైస-కిన్నరసహితాకింపురుషానస్సజత్॥౪౫॥ తేతుకిన్నరాదయః-పరమేష్ఠినాయత్త్యక్తం-తత్ప్రత్యాత్మరూపంకా

విక్లదోయయాభూతేషుదృశ్యతేయనోచ్చిష్టాధర్మయన్తమున్దాదంప్రవక్షతే॥౪౧॥ ఉర్జస్వన్తంమన్యమా
 నఆత్మానంభగవానజఃసాధ్యాగ్రతాపితౄణాంశ్చపితౄభ్యః॥౪౨॥ తఆత్మసర్గంతత్కాయం
 పితరఃప్రతిపేదిశేసాధ్యభ్యశ్చపితౄభ్యశ్చకవయోయద్వితస్వతే॥౪౩॥ సిద్ధావిద్యాధరాంశ్చైవతిరోధా
 నైసోఽసృజత్తేభ్యోదదాత్తమాత్మానమన్తర్థానాఖ్యమద్యుతమ్॥౪౪॥ సకిన్నరాన్కింపురుషాన్ప్ర
 త్యాత్మేనాఽసృజత్ప్రభుః॥ మానయన్నాత్మనాఽఽత్మానమాత్మాభాసంవిలోకయత్॥౪౫॥ తేతుతజ్జ
 గృహళూరూపంత్యక్తంయత్పరమేష్ఠినామిథునీభూయగాయన్తస్తమేవోషసికర్మభిః॥౪౬॥ దేహేనవైభో
 గవతాశయానోబహుచిన్తయాసగైఽనుపచితేకోధాదుత్సనర్జహతద్వపుః॥౪౭॥ యేహీయన్తాముతః
 కేశాలహయస్తైజ్జజ్జరేసర్పాప్రసర్పతఃకూరానాగాభోగోరుకరధతాః॥౪౮॥ సఆత్మానంమన్య
 మానఃకృతకృత్యమివాత్మభూఃతదామనూకససర్జానైమనసాలోకభావనాత్॥౪౯॥ తేభ్యస్సోఽత్యస్య

యం-జగృహుఃఅతఏవ-తేకిన్నరాఃకింపురుషాశ్చ-పరస్పరంమిథునీభూయ-బిమ్బప్రతిబిమ్బయోర్యాదృశోఽభిమానస్తమ
 భిమానంకృత్యాతమేవబ్రహ్మణముషసి-కర్మభిఃతచ్చేష్టితస్తుతిరూపై-స్తేగాయన్తాబభూవుఃఆత్మభాసంవిలోకయన్మతిః
 పాతేతు-ఆత్మభాసంస్వప్రకాశం-విలోకయత్-తమాత్మానంస్వవిశేషణత్వేనస్వాభిన్నంమన్యమాన-స్తేనప్రత్యాత్మేనా
 త్ప్రకాశేన-అస్సజత్అతఏవ-తత్సృష్టాః-గానాఖ్యేకర్మణి-పరస్పరంగుణప్రధానభావేన-అభిన్నప్రయోజనానాత్మనోమ
 త్యామిథునీభూయగాయన్తాబభూవురిత్యర్థః॥౪౬॥ శ్లోభోగవతాసౌకుమార్యవతా-దైర్ఘ్యవతా-దేహేనబహు
 చిన్తయాశయానః-సగైఽనుపచితేఅప్రవృద్ధేనతి-కోధాత్-తద్వపుఃభోగకోధబహుచిన్తారూపంవపుఃఉత్సనర్జ
 హః॥౪౭॥ శ్లోఅముతఃభోగవతోదేహతేయకేశాః-అహీయన్తప్రవృత్తాః-తేకేశాః-అహయోజజ్జరే-అగ్గహేవిదుర
 ప్రసర్పతఃపాదాద్యాకుంభనైఃప్రచలతోఽముషాద్దేహ-త్సర్పాః-ప్రజజ్జరే-ప్రసర్పతోజాతత్వాదేవ-తేనాగాఃనగచ్ఛ
 న్తీత్యగాఃనలగాఃనాగాఃఅతివేగాత్త్యర్థః॥కోధాత్త్యక్తకాయాజ్ఞాతత్వాత్కూరాః-బహుచిన్తాకాంతాః-భోగవతో
 జాతత్వాదోగా-స్సుఖస్పర్శదేహాద్విష్టుశ్చ-శయానాజ్ఞాతత్వాద్విష్టుకంధరాః॥౪౮॥ శ్లోసఃఆత్మభూ-ర్యదా-ఆత్మానం
 కృతకృత్యమివ-మన్యమానఅసీత్-తదా-అస్తే-సాత్మాత్స్వకర్మకసర్గానైమనసా-లోకభావనాత్ప్రజాన్రష్ట్యామ
 నూత్-అస్సజత్॥౪౯॥ శ్లోతేభ్యోమనుభ్యఃసఃబ్రహ్మ-ఆత్మనస్సవస్య-పురుషంపురుషాకారం-పురందేహం-అత్యస్య
 జత్దదా-ఆత్మవత్పురుషాకారదేహవిశిష్టానకరోదిత్యర్థః॥ పురాపురుషాకారదేహేన-తద్విశిష్టత్వేనయాపేతేత్యర్థః॥యే
 పురాస్సృష్టాఇతిహేతుగర్భం-యతః-పురుషాకారదేహవిశిష్టత్వేనస్సృష్టాః-అతస్తే-పురందృష్ట్యాప్రజాపతింప్రశశం

సుః || ౫౦ || ప్రశంసామేవాహా || అహూతి || హేజగత్సృష్టిః-తేత్వయా-కృతం నిర్మితం-వతః-తు రుషాకారంశరీరం-అహూ-సుకృతంసుష్టుకృతం-యస్మిన్ పౌరుషే-దేహ-క్రియాః-స్వగ్ధాపవర్గసాధనభూతాః-క్రియాః-ప్రతిష్ఠితాః, సర్వాః క్రియాః-పౌరుషశరీరసాధ్యాభ్యర్థం - అతః - సాకంపౌరుషశరీరేణసహ - అన్నంభోగ్యజాతం - అదామహేఅనుభవమ || ౫౧ || విద్యాభగవదుపాసనా-తపః-వివేకాదిసాధనసమస్తకం-తాభ్యాంయుక్తః-హృషీకాణాంవ్యష్టిస్త్రియాణాం ఈశఃజితేంద్రియః - ఋషిర్బ్రహ్మ-యోగనప్రకృతివివిక్తాత్మయా-థాత్మ్యజ్ఞానయోగన-సమాధినాచిత్రైకాగ్రణచ-ఋషీకః ఋషిరూపాః-అభిమతాః-ప్రజాః-ససర్జ || ౫౨ || అజః-బ్రహ్మ-స్వస్య-దేహస్యశరీరస్య-ఎకైకమంశం-తేభ్యఋషిభ్యః-అదాత్దదా-కింతచ్చరీతంయస్యైకైకమదాదిత్యతపా, యత్ శరీరం-తపోవిద్యాసమాధియోగాః-పూర్వోక్తాః, ఋషిరణిమాద్యై శ్వర్గంవిరక్తివిషయేషుస్వహత్వం - ఎభిర్భుక్తమిత్యర్థః || ౫౩ || ఇతిశ్రీమద్భాగవతచంద్రచక్రకాఖ్యా యాంశ్రీభాగవతవ్యాఖ్యానాంత్యతీయస్కంధేవింశోధ్యాయః ||

ఎవమసాధారణాన్యస్థిభేదానాకర్ణ్యప్రకృతంస్వాయంభువమనుజుత్రితద్వం శంచపృచ్ఛ తపిదురః || స్వాయం భువస్యత్యాదిభిఃపఞ్చభిః || స్వాయంభువస్యమనోః-పరమఉత్పత్తిః-స్సమృత-స్సతామితీశేషః - కథ్యతాం-యత్రవం శైమై ఘనైకర్మణా-ప్రజాః - ఎదిరేవవృధిరే || ౧ || స్వాయంభువస్యపుత్రే - ప్రియవ్రతోత్తానపాదోధర్మ్యంయథాతథాతత్త్వద్వైతమధర్మాననతిక్రమ్యత్యర్థః - సప్తద్వీపయక్తాంపృథ్వీం-యథాజుగువతుః-యథారక్షితవన్తా - తత్ప్రకారశ్చకథ్య

జద్భ్రహ్మపురంపురుషమాత్మనః - తాన్ద్రష్ట్యాయేపురాన్యష్టాఃప్రశశంసుఃప్రజాపతిమ్ || ౫౦ || అహూబతజగత్సృష్టసుకృతంబతతేకృతమ్ | ప్రతిష్ఠితాఃక్రియాయస్మిన్నాకమన్నమదామహే || ౫౧ || తపసావద్యయాయుక్తోయోగనసమాధినా | ఋషీన్యస్థిర్హృషీకేశస్ససర్వాభిమతఃప్రజాః || ౫౨ || తేభ్యశ్చైకైకశస్సస్వదేహస్యాంశమదాదజః | యత్తేనమాధియోగధితపోవిద్యావిరక్తిమత్ || ౫౩ || ఇతిశ్రీమద్భాగవతేమహాపురాణేత్యతీయస్కంధేవింశోధ్యాయః || విదురఉవాచ || స్వాయంభువస్యచమనోర్ద్వంశఃపరమనంమతః | కథ్యతాంభగవన్యత్రమైఘనైవేధిరే || ప్రజాః || ౧ || ప్రియవ్రతోత్తానపాదాసుతాస్వాయంభువస్యవై | యథాధర్మ్యం జుగువతుస్సప్తద్వీపవతీంమహీమ్ || ౨ || తస్యవైదుహితాబ్రహ్మద్వైవహూతిరితిశ్రుతాః | పత్నీప్రజాపతేరుక్తార్థమస్యత్వయానఘా || ౩ || తస్యాంసవైమహాయోగీయుక్తాయాంయోగలక్షణైః | ససర్జకతిధావీర్యం తస్యైశుశూగ్నవేవద || ౪ || రుచిర్యోభగవాన్సృష్టాన్తత్వాబ్రహ్మణస్సుతః | యథాససర్జభూతానలభ్యాభార్యాంచమానవీమ్ || ౫ || మైత్రేయఉవాచ || ప్రజాన్స్సృజేతిభగవాన్సర్వమోబ్రహ్మణోదితః | సరస్వత్యాంతపస్తైపేనమాసాగ్రణాంసమాదశ || ౬ || తతస్సమాధియుక్తైనక్రియాయోగనకర్దమః | సంప్రపేదహరింభక్త్యాప్రపన్నవరదాశుషమ్ || ౭ || తా

తామిత్యర్థః || ౨ || తస్యస్వాయంభువస్య-దుహితాపుత్రీ-దేవహూతిరితిశ్రుతా - త్వత్తోమయేతిశేషః - హేబ్రహ్మ-న్ననఘ-కర్దమస్యప్రజాపతేః-పత్నీతిత్వయాక్తాచ || ౩ || యోగలక్షణైశ్చమదమాదిభిర్భుక్తాయాం-తస్యాం-దేవహూత్యాం, మహాయోగీపరివక్తృభగవదుపాసనాత్కయోగనివృత్తిః - సవై-కర్దమః-కతిధాకతిభిఃప్రకారైః-వీర్యం-ససర్జ-కత్యవత్యాన్యస్యజుతిత్యర్థః-తత్-శుశూగ్నవే-శోతుమిచ్చ-వే-మమహ్యం-కథయ || ౪ || హేబ్రహ్మ-భగవాన్-రుచిర్దక్ష-బ్రహ్మణశ్చతుర్భుజస్య-సుతః-మానవీంమనుపుత్రీం - ఆకూతిం, ప్రసూతించ-భార్యాం-లక్ష్మ్యా-ఘాతాన్యవత్యాని-యథా-ససర్జ-తత్ప్రకారమేవదేతిపూర్వేణాన్వయః || ౫ || ఎవమాపస్త్యమైత్రేయఃతద్యథావన్తనుపుత్రచరిత్రంవత్స్యమాణస్తావదేవహూత్యాఖ్యాభార్యాభాయుకర్దమస్యతపశ్చర్యాప్రకారమాహద్యాభ్యామ్ | బ్రహ్మణోచతుర్భుజేన-ప్రజాన్స్సృజేత్సుక్తో - భగవాన్-కర్దమః-సరస్వత్యాఖ్యానాంచర్యాం - సహస్రాణాం-దశ-సహాః-దశసహస్రసంవత్సరాన్-తపస్తైపేచకార-పాకంపచతీతివన్తి రైతః || ౬ || తతః-తస్మిన్తపసి-కర్దమః-సమాధిశ్చిత్రైకాగ్ర్యం - తేన-యుక్తై-క్రియాయోగనస్వకర్మాశ్రమోచితానభిసంహితఫలభగవదారాధనరూపక్రియాయోగన - భక్త్యాధువానున్యతిరూపోపాసనయాచ - ప్రపన్నానాం-వరదాశుషంవరప్రదం-హరిం-ప్రపేదేసిషేవె || ౭ || కృతయుగతా-వద్దశసహస్రవర్షపర్యంతపశ్చర్యానైపుణ్యవీకాక్ష-భగవాన్ - ప్రసన్న-తపసాతోషితః-హేతుః-కాబ్ధంపథోపనిషన్తస్త్రవేద్యం - బ్రహ్మ - సౌగన్ధ్యసౌకుమార్యలావణ్యయావనాద్యనైకల్యాణగుణాకరం-వపుః - దివ్యమగ్నశిగ్రహం-దధత్ నిద్రత - తంకర్దమంప్రతి-దర్శయామాన-స్వా

త్వానమితీశేషః “ యద్వా ,, తమితివిగ్రహపేక్షయాపుల్లిజ్జనిదైశః-తవిగ్రహం-దర్శయామా సత్కర్తృః ॥ ౮ ॥ తమేవభ
గవస్తమనువర్తయత్ - తం ప్రణామ్యాస్తావీదిత్యాహవతుర్భిః ॥ కర్తృమః-తంభగవ స్తం-దృష్ట్వా - కథంభూతం-విరజంనిర్మలం-అ
ర్కాభంసూర్య స్యవాభాయస్యతం - సితానాంపద్మానాంఉత్పలానాంచ - స్ర-గ్యస్యతం-స్త్రీ గ్ధానిలాశ్చ - యెలలకాఃకుస్త
లాః-తేషాంవ్రాతౌవక్త్రాజ్ఞయస్యతం - విరజంనిర్మల-మమ్బరంయస్యతమ్ ॥ ౯ ॥ కిరీటధారిణం-కుంజలధారిణం - త్రిభిర్నా
స్రేష్ఠభువక్రగదావహ స్తం - శ్వేతోత్పలంక్రీడనకంక్రీడాసాధనంయస్య - తం-ఎకనక రేణ - వీలార్థం శ్వేతోల్పలంవహస్తమి
త్యర్థః-మనస్సర్వస్త్రి తేక్షణంచిత్రాపహరిహాసయుక్తావలోకనయు క్తమ్ ॥ ౧౦ ॥ గరున్మతోగరుడస్య - అంసదేశేస్కన్ధ
ప్రదేశే-శివస్యపైనిహీతే - చరణపద్మై-యెనతం-వక్షసిశ్రీర్యస్యతం-కౌస్తుభంకన్ధరాయాంయస్యతం-భేటకాశే - అవస్థితంతిష్ఠ
స్తం-భగవ స్తం-దృష్ట్వా - లబ్ధఃమనోరథఃయేనసః-అతవ-జాతఃఉత్పన్నఃహర్షానన్దోయస్యసః - షీతౌఘామ్యాం - మూ
ర్ధ్నా - అవతత్ దణ్డవత్ప్రణతవానిత్యర్థః-తతః-ప్రీతిరెవస్వభావోయస్య-సలత్తామనోయస్య - సః-కృతః అజ్ఞలిర్యేనసః-గీర్భి
స్తద్గుణప్రతిపాదకవాగ్భిః - అభ్యగృణాత్ స్వాభిప్రేతంనివేదయన్న స్తావీదిత్యర్థః ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ తదేవాహనవభిః ॥ హే
తుశ్యస్తుత్య - అఖిలసత్త్వరాశేఃపరిపూర్ణశుద్ధసత్త్వమయస్య - తవ-దర్శనా-న్నః-అస్మాభిఃఅక్షో స్యాంసిద్ధ్యంసంసిద్ధివిషయభూ
తం-ఫలం-అద్యజుష్టంప్రాప్తం-బ తేతిహృదై “ యదాతవదర్శనమితిహాత,, స్తదానోఽస్మాకం-సాంసిద్ధ్యం-సంసిద్ధి స్తవసఃఫలా
వ్యవహితసాధనత్వదశా - తయా-సాధ్యం-య-త్యలంత్యద్దర్శనరూపం-త-దక్షిణఃఅక్షి భ్యాం - జుష్టమిత్యర్థః-దర్శనస్యసాంసిద్ధ్య
త్వముపపాదయతి ॥ యస్యతవ-దర్శనం-యోగరూఢాఃయోగరూఢఃఆరూఢోయై స్తే - ప్రాప్తయోగాజిత్యర్థః-సద్భి స్యాత్స్వి

వత్ప్రసన్నోభగవాన్సుష్క-రాక్షఃకృతేయుగే । దర్శయామాసతంత్ర త్తశ్శాబ్దంబ్రహ్మదధద్వభుః ॥౮॥ సతంవి
రజమర్కాభంసితవదోత్పలస్రజమ్ । స్త్రి గ్ధానిలాలకవాక్రతవ క్త్రాబ్జంవిరజామ్బరమ్ ॥ ౯ ॥ కిరీటినంకుణాలినంశక్తి
చక్రగదాధరమ్ । శ్వేతోత్పలక్రీడనకంమనస్సర్వస్త్రితేక్షణమ్ ॥౧౦॥ విన్యస్యచరణామ్భాజమంసదేశేగరు
త్తతః । దృష్ట్వాభైవస్థితంవక్షశ్చియంకౌస్తుభకంధరమ్ ॥౧౧॥ జాతహన్తోఽపతన్మూర్ధ్నాక్షీతౌలబ్ధమనోర
థః । గీర్భిస్త్యభ్యగృణాత్ప్రీతిస్వభావాత్కృతాజ్ఞలిః ॥౧౨॥ కర్తృమఉవాచ ॥ జుష్టంబతాద్యాఖిలసత్త్వరాశేస్యాంసి
ద్ధ్యమక్షోస్తవ దర్శనాన్నః । యద్దర్శనంజన్త భిరీడ్యసద్భి రాశాసతేయోగినోయోగరూఢాః ॥౧౩॥ యేమా
యయాతేహతమేధస స్త్వ * త్వా దారవిన్దంభవసిన్ధుపోతమ్ । ఉపాసతేకామలవాయతేషాంరాసీశకామా
న్నిరయేపియేస్యః ॥౧౪॥ తథాపిచాహంపరివోధుకామస్సమానశీలాంగృహమేధధేనుమ్ । ఉపేయివాన్తుల
మశేషమూలందురాశయఃకామసుఘాక్షిప్రస్య ॥ ౧౫ ॥ ప్రజాపతేస్తేవచసాధీశతన్త్ర్యాలాకఃకిలాయంకామ

కైఃజన్తభిః-ఆశాసతేప్రార్థయన్తే - ఆరూఢయోగైర్భహుజన్తభిరపియత స్తవదర్శనమేవప్రార్థ్యతే - అత స్తదేవనిరతిశయం
సంసిద్ధిఫలమిత్యర్థః ॥ ౧౩ ॥ ననుధర్మాదివ్యత్యతమవపురుషార్థఃసతుమద్దర్శనమిత్యత్యాహ ॥ యఇతి ॥ తే-మాంయయా-
యే-హతమేధసఃమోహితబుద్ధయః , తెజనాః-భవస్సంసార , స్సవససిన్ధుస్సముద్రః - తస్మిన్,పోతంనౌకారూపం,త్వచ్చర
ణారవిన్దం - కామలవాయకామ్యస్తఇతికామాఃసుఖాని - కామానాంలెశాయ - ఉపాసతే-నిరయేపినిరయప్రాయేసంసా
రేపి-యేకామాః - స్యుఃతాకామాక - తేషాం-కామలవార్ధంత్యచ్చరణముపాసీనానాం - రాసిదదాసి-యేభవసిన్ధు త్త
రణప్లవరూపంత్యచరణారవిన్దంనిరయేవ్య పిసంభవత్సుఖలెశలిప్సయోపాసతే - తేషాంతత్సుఖలెశానపిదదాసి - తథాపి -
తే-సుమేరుమాపద్య వరాటికాద్య స్వేషయస్తజననిత్యనిరతిశయానన్దజలధింత్యా మాపద్యా నన్దలెశమాశాసానాత్వ న్తాయ
యాహతబుద్ధయేవ-అతోధర్మాదిషుపురుషార్ధత్వదృష్ట్వాత్వాంభజన్మూర్ధ్నవేతిభాషః ॥౧౪॥ యోఽహంకామకామినో
నిన్దామి-సోహమపికామకామిత్యాహ ॥ తథాపీతి ॥ తథా-అహమపి-గృహమేధధేనుంగార్హస్థ్యవర్ధనం-సమానశీలాం - భా
ర్యాం-పరివోధు కామఃఉదోధుమిచ్ఛత్ - అతవ-దురాశయఃదృష్ట్వాన్యకరణః-కామదుఘాక్షిప్రస్య కల్పవృక్షవదర్శితార్థ
దస్య-తవ-అ శేషమూలంఅ శేషపురుషార్థానాంమూలంకారణం-మూలంపాదమూలం-ఉపేయివాన్ప్రాప్తవాన్ ॥౧౫॥
నస్వేపంహేయోపాదేయ విభాగకుశల స్త్వంకథంకామకామిమామపేయివానిత్యత్రాహ ॥ ప్రజాపతేరితి ॥ హేఅధీశ-ప్ర
జాపతేస్తవ-వచసావేదాత్తకవచోరూపయా - తన్త్ర్యాదామ్నా-అయంలోకఃసాంసారికలోకః-కామహతఃకామైరభిభూ
తః-అనుబద్ధఃపశురీవబద్ధః “ యామిమాంపుష్టి తాంవాచంప్రవదన్త్యవిపశ్యతః ॥ వేదవాదర తాఃపార్థనాన్యద స్తీతివాదినః ॥ కా
మాత్తానస్సర్వర్థవరాజన్తకర్తృఫలప్రదామ్ । క్రియావిశేషబహుళాంభోగైశ్వర్యగతింప్రతి ,, తిత్వదుక్తరీత్యా - కామాత్తా

నః త్రైగ్రవర్తిక మేవ ఫలం బహుమన్వానా - సత్రైగ్రవాసక్తాః - అహమపి-లోకాన్ సంసారిలోకాన్ - అనుగతోఽనుసృతః - హ
శుక్లనిర్మల - అనిమిషాయ కాలరూపిణే - తుభ్యం - బలిం - హరామి - యద్యవ్యహంత్యాజ్యోపాదేయవివేక సంపన్నః - తథావ్య
హంత్యన్తి దేశానువర్త్యన్త్యత్ప్రితా బ్రహ్మణా ప్రజాస్స శత్యనుశిష్టోగృహమేధేయై రేధరైస్తావ మా రాధయితుం ప్రార్థ
యామీతిభావః । అనిమిషాయేతి హేతుగర్భం - యతః - స్త్వం - కాలరూపేణ సంసారిణాం నిరర్థక మాయుః శ్చ వయసి అతోఽ
హంసాంసారికధర్మాననుతిష్ఠన్తా - లాత్త కాత్వతోభీతస్త్వం అన్యదాయుషః సద్వ్యయంచీకర్షుః పితృనిర్దేశం చ పాలయన్ కా
లరూపాయ తుభ్య మేవ పూజాంకరోమి త్యభిప్రాయః ॥ ౧౬ ॥ అనిమిషాయేత్యనేనాభిప్రేతం సంసారిణామేవ వృధా
యుః శ్చ వయితృత్వం వ్యతిరేకమభేదావ్యాహా । లోకాం శ్చైతి ద్వాభ్యామ్ ॥ యే లోకాన్ సంసారిణః - తదనుగతానజ్ఞాంశ్చ -
హిత్యాత్వత్వా - పరస్పరం మిథః త్వత్వ - గుణానాం వాదః కథనం - తదేవ - శ్రీధుమధురం - పీయూషం అమృతం - తేన నిర్యాపి
తాః నిరస్తాః - దేహధర్మాః జరామరణాదయో - యేషాం తే - తవ - చరణావేవాతపత్రం - తాపత్రయనివర్తక త్యాదాతపత్రత్వ
రూపణం - ఆశ్రితాః , తేన - జరాక్షుద్భృగ్మిః జరామరణాదిక్షుప్తిపాసాదిపరివృత్తిమస్తః - భృగ్మిః భృమణం - తద్వస్తృత్య
ర్థః - ఆర్ష మేకవచనం - జరాక్షుద్రూపేణ భ్రమణం యస్యైతి కాలచక్రవిశేషణం వా - కాలచక్రరూపవిశేష్యం విశేషణసామ
ర్థ్యసిద్ధం - అస్తి న్మత్యే - ఆశ్రితాః - తేషామాయురితి సుబన్ధః - తేతవ - సంవత్సరాత్వకంకాలచక్రం - జగ-దాచ్ఛిద్య-ధావద
పి - నైషామాయురాచ్ఛిద్యధావదిత్యర్థః - తేషామాయుస్సఫలమిత్యక్తం భవతి - తేజరాక్షుభ్రమిరితిపాఠే, అజరాక్షుభ్రమిరితి
చైదః, అజరః అనుపరతః, అక్షుభ్రమిః అక్షుభ్రమణం - యస్యైతి చక్రవిశేషణమేవ “ యద్వా, అజరో అవిశీర్ణః, అక్షో యస్య - స
చాసాభ్రమిర్యస్యైత్యర్థః, అజరమక్షరం బ్రహ్మ - తస్మిన్మక్షరూపేణ భ్రమణం యస్యైతి వా, కథంభూతంకాలచక్రం, త్రయోద
శా, అధికమాసయుక్తాః ద్వాదశమాసాః - ఆరాః, యస్యతత్ - త్రిశతం వష్టిశ్చ అపహారా త్రాణిపర్వాణి యస్య - శతశబ్దవిభ

హతోఽనుబద్ధః । అహంవలోకానుగతోవహామి బలించ శుక్లానిమిషాయ తుభ్యమ్ ॥ ౧౬ ॥ లోకాంశ్చ లోకానుగ
తాన్సుశూంశ్చ హిత్యాశ్రితాస్తేచరణాతపత్రమ్ । పరస్పరంత్వద్గుణవాదశ్రీధుపీయూషనిర్యాపితదేహధర్మాః ॥
నతేజరాక్షుద్భృగ్మిరాయురేషాం త్రయోదశారం త్రిశతం వష్టిపర్వ । వష్టిమ్యనన్తచ్ఛమదిత్త్రినాభికరా
శ్శసోగ్రతోజగదాచ్ఛిద్యధావత్ ॥ ౧౭ ॥ ఏకస్త్వయం యోజగతస్సిస్మక్షయాయద్వితియయాత్వన్యధీయోగమా

కైరలుగార్షః, వడ్మతవో, నెమయోయస్య, అనన్తాః శ్చ బలవాదయః, ఛదాదశాని, అస్య స స్థితీతథా - త్రినాభి-సమాధికన్యూనగ
తిమ స్థితీణిచాతుర్మాస్యాన్యేవనాభయోరన్ధ్రాయస్య, కరాశంతీవ్రంసోగ్రతోవేగో-యస్య తత్, ఈదృశం-త్వదాత్వకం
కాలచక్రం, కేవలసంసారిణామేవాయురాచ్ఛిద్య, ధావత్, వృధాతదాయుర్హరతి, నతు, త్వద్గుణానుభవపరాణా, మతఃకా
లచక్రశరీరకస్యాశ్రితకామ ద్రుమస్య భగవత్పవపాదమూలముపేయివానహమితిభావః ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ నను-బ్రహ్మరు
ద్రాదిభువహుమనత్స్వపి, తాననాదృత్య, మత్పాదమూలఎవకింవిశేషేణోపేయివానిత్యాశ్చజ్ఞా-యాం-కశ్చధ్యయః-కార
ణంతుధ్యేయఇతిశ్రుత్యైవప్రశ్నోత్తరరూపేణజగత్కారణస్యేవోపాస్యత్వాభిధానాత్, జగత్కారణభూత స్త్వమేవో
పాస్యఇత్యభిధాస్యత్, తావత్కారణత్వముపపాదయతి ॥ ఏకఇతి॥ స్వయమేకస్సక ఏకశబ్దేనసదేవసోమ్యేదమగ్రఆసీదేకఎ
వాద్వితియంబ్రహ్మైతికారణత్వపరాశ్రుతిస్సార్థితాతథాచాయమర్థః ॥ స్పష్టేఃపాగ్, ఏకఎవనామరూపవిభాగానర్హసూ
క్ష్మచిదచితా-లశరీరకస్సక-ఉపాదానత్వేనవిద్యమానః, తత్కామి, శ్రుతావివ-ఎవకారార్థగర్భమిదంఏక-ఎవఉపాదానకా
రణాన్తరశూన్యః, ఏకత్వంచస్పష్ట్యనన్తరభావినామరూపవిభాగనిబద్ధనబహుత్వప్రతినష్టస్థినామరూపవిభాగాభావాధీన
మేవవివక్షితం, నతుప్రకృతిపురుషాదిరాహిత్యం, ఏకఇత్యద్వితియమిత్యస్యాప్యవలక్షణం, తథాచ, నిమిత్తకారణాన్తరశూ
న్యః సదిత్యనేనకారణత్వేనా ౭ వస్థితస్య ప్రమాణసంబద్ధార్హత్వరూపసత్తాయోగిత్వకథనాదసత్కార్యవాదోనిరస్తః, ఏక
మిత్యనేనోపలక్షితాద్వితియపదేనచోపాదానత్వనిమిత్తత్వోపయుక్తసర్వశక్తిత్వసర్వజ్ఞత్వాదయోధర్మాఆక్షిప్య నై, ఎవం
చ-మృతు-లాలయోరివనిమిత్తోపాదనయోర్భేదఎవనాభేదఉపపద్యతేఇతిశ్చజ్ఞా-పరాస్తా, మృదస్త్వజ్ఞత్వాత్కు-లాలస్యా
సర్వశక్తిత్వాచ్చనిమిత్తత్వోపాదానత్వయోరుభయోరపిమృతు-లాలయోరన్యతరస్థిన్న సంభవః ఇహతుబ్రహ్మణః “ వరా
న్యశక్తివీధై వశూయతేస్వాభావికీయస్సర్వజ్ఞస్సర్వ, విదితసర్వజ్ఞస్య సర్వ శక్తిత్వాద్యనన్తకల్యాణగుణాకరత్వేనకీర్తిత

స్వైకస్వై వోపాదానత్వం నిమిత్తత్వం చోభయమప్య పవన్మ తరమేవ-ఎవంచ-నామయాపవిభాగనర్హ-సూక్ష్మవిదచిద్విశి
ష్టత్వాకారణజపాదానత్వేనప్రకృతిచైరుషకాలనియన్తృత్వాకారణనిమిత్తత్వేనచ,తదుపయుక్తసర్వశక్తిత్వసర్వజ్ఞత్వాది
గుణవిశిష్టత్వేనచ,సృష్టేఃప్రాగ్విద్యమానః,జగతః,నామయాపవిభాగార్హ-సూలచిదచిద్విశిష్ట బ్రహ్మత్వకజగతః,సిన్ధు త్తయా
స్రష్టమిచ్ఛయా హేతునా,అనన్త-తదై తతబహుస్యా,మిత్యసాన్యధోవివృతః,ద్వి తీయయాస్వ రూపతస్సవ్యభావతశ్చస్వస్త్వా
దశ్యస్తభిన్నయా,యోగమాయయా-యజ్యతభియోగా - స్వసంబంధిని,స్వశరీరభూతైత్యర్థః-తయామాయయా-ప్రకృత్యా
అద్వితీయయైత్యపిచ్ఛేత్తుంశక్యంతదా - స్వాప్యభక్తిద్వయా- అతఏవ-యోగమాయయాస్వశరీరభూతయామాయయా-ద్వా
రణ-ఆత్మన్యధి-స్వాత్మన్యైవ-అదః - నామయాపవిభాగార్హ-చేతనాచేతనాత్మకంజగ-త్సృజసి-పాసిరక్షసి-పునర్గ్రసిష్యసిసం
హరసి-మాయాద్వారణసృజసీతసద్వా రణోపాదానత్వకథనన-సర్గాయత్తవికారాణాంద్వారభూతప్రకృతిగతత్వావగ
మాన్సిర్వికారశ్రుతివిరోధఃపరిహృతః-ఆత్మనిస్సృజసీత్య నేనాధారాన్తరవ్యాప్యత్తితథాచశ్రుతిః||బ్రహ్మవనంబ్రహ్మసమృత్త
ఆసీద్యతోద్భవాప్య ధివీనిష్ఠతతుః || రితి-అనయాశ్రుత్యా, నిమిత్త-ముపాదాన , మాధార , ఉపకరణానిచ, స్వయమేవ
త్యుక్తం,ఎతదవోర్ధనాభిదృష్టా నైసప్రక్షయతి-హేభగవత్,ఊర్ధ్వానాథాయస్యసః , ఊర్ధ్వానాభిః-తన్తూనంతస్యమానఃకీటవి
శేషః-స-యథా,స్వశక్త్యా,సృజతే,తన్మూనిశేషః,పునర్గ్రసిష్యతే, తథా, త్వమపి-స్వశక్తిభిరేవ , స్వాప్యభక్తిద్విశేషణ
భూతైః ప్రకృతికాలసర్వజ్ఞత్వ సర్వశక్తిత్వా దిభిః, సృజసి , రక్షసి , పునస్సంహరసీత్యర్థః, తస్మాజ్జగత్కారణమా
శ్రీతకల్పదుగ్రమం , త్వమేవ , కామకామిలోకానసుసరత్ , పరివోధుకామఉపేయివానహమితిభావః * || ౧౯ || *
నను - కుతఏతత్కేచిత్కామకామినో = న్యైత్యన్తదాదయః - త్వత్పదానభిలాషిణఇత్యత్రతాహ || నైతదితి || హేలధి

యయా । సృజస్యదఃపాసిపునర్గ్రసిష్యసేయథోర్ధనాభిర్భగవన్స్వశక్తిభిః|| ౧౯ ||నై తద్భతాధీశపదంతవేషి
తం * యన్తాయయాహంతసు మే * భూతసూక్ష్మమ్ । * అనుగ్రహాయా స్వపీయర్థి మాయయాలసత్తుల
స్యాభగవాన్విలక్షితః|| ౨౦ ||తంత్యానుభూత్యోపరతక్రియార్థంస్వమాయయావ ర్తితలోకతన్త్రమ్ । నమా
మృభీక్షంనమనీయపాదసరోజమల్పీయసికావవర్షమ్|| ౨౧ ||మైత్రేయఉవాచ|| ఇత్యవ్యభీకప్రణవతోఽబ్జనా

శ-మాయయాప్రకృత్యా - స్వసంకల్పేనవా - అహమహంకారం - తస్మాద్భూతసూక్ష్మం-భూతాన్యకాశాదీని-తత్సూ
క్ష్మాణిశబ్దాదీనిచ - తనుమేసృజసి-భూతసూక్ష్మమితిసమాహారద్వంద్వః , నస్తనుమేభూతసూక్ష్మమితిపా రేతుః భూతా
నాంసూక్ష్మం - కారణ-మహంకారమిత్యర్థః - కారణంహికార్యాత్సూక్ష్మమితిసూక్ష్మశబ్దేనాహంకారఉ క్తః -మాయయా
భూతసూక్ష్మంసృజసీతియ - తైస-తవ-పదంనెప్పితంనాభిలషితం-త్వత్సృష్టాహంకారవశ్యత్వాదస్తాభి స్త్వత్పదంనాభిలషిత
మిత్యర్థః || బతేతిభేద-యద్యద్యహమహంకారగ్రస్తస్తత్పదంనాభిలషామి - తథాపి-మామనుగృహ్యత్వత్పదమవేమహ్యం
దాస్య సీతిమప్రతిభాతీత్యాహ || అపి-తథాపి-మయాత్వత్పదేనభిలషితేపి-యర్థియదా-లసత్తులస్యా- లస న్నితులసీమాలా
యస్యా-స్తయా-మాయయాఅశ్చర్యవిగ్రహేణ-భవా-న్విలక్షితఃదృష్టః-మయేతిశేషః-తదై వ-అనుగ్రహాయత్వత్పదప్రాపణ
రూపానుగ్రహార్థం - భవా-అస్తుస్యాత్ - ఇతినిశ్చినోమిత్యధ్యాహరః-అ స్త్వితితిపా రేతు క్రియాపదమాత్రమధ్యాహ ర్త
వ్యమ్ * || ౨౦ || * నను-స్వాత్మానుభవానందపూర్ణముదాసీనంమాంకథంజగత్కారణంప్రతిపాదితవానసీత్యాశక్త్యాంపరి
హరత్స్త్రుతిముపసంహరతి|| తం-అస్తదనుగ్రహైకనిరతం-త్వాం-అభీక్షంపునఃపునః-నమామి -కథంభూతం-అనుభూత్యా
స్వాత్మానుభవేన-ఉపరతఃఅనపేక్షితః - క్రియార్థఃజగద్వ్యాపారరూపక్రియాప్రయోజనం -యస్య-తమపి-స్వ మాయయా
స్వలీలాసంకల్పమాత్రేణ - వర్తితంప్రవ ర్తితంలోకతన్త్రంజగద్వ్యాపారోయేనతం- అప్రీయసి,,స్వల్పమప్యస్య ధర్మస్యత్రా
యతేమహతోభయా , దితిత్వదు క్తరీత్యా-ఈషద్భవదీయారాధనంకుత్వత్వపిపురుషే - కామా-వర్తతీతితథా-త-మతఏవ-న
మనీయంవన్దనీయంపాదసరోరుహంయస్యతమ్ * || ౨౧ || * ఎవంకర్తమేనస్తుత సైసనివేదితాభిప్రాయశ్చభగవాం స్తమువా
చేత్యాహమైత్రేయః || ఇతిఎవం-వ్యభీకంవిగతాభీకం-సత్యంయథాతథాఅవ్యభీకమితిపా రేప్యయమేవార్థః - ప్రణవఃప్రకృ
ష్టగుణవిశిష్టత్వేనస్తుతః - సుపర్లస్యగరుడస్య-వృష్టోపరిస్కన్ధచై-రోవమానఃప్రకాశమానః - ప్రేక్షా-స్త్రి తేన- ఉదీక్ష-తేన
చ-విభ్రమ స్తీభూర్యస్యసోఽబ్జనాభిఃపద్మనాభో - భగవా-అమృతేనఅమృతతుల్యేన-వచసా - తంకర్తమం- అభిభాషేడి

* ||పా||యన్తాయయాన స్తమమే * ||పా||అనుగ్రహాయా స్త్వితి.

వాచ ॥ ౨౨ ॥ శ్రీ క్షేమవాహదశభిః ॥ తవ చైత్యమభిప్రాయం విదిత్వా జ్ఞాత్వా మమయా తత్ - త్వదభిప్రేతం - పురై వ సమా
యోజినం ఘటితం ॥ కీం తదిత్యత్రాహ ॥ యదర్థం యత్ కన్యా లాభార్థం - అత్త నో - నియమైః శమదమాదిభిః త్వయా - అహ మేవ
సమర్పితః సమ్యగారాధితః ॥ ౨౩ ॥ హే ప్రజాధ్యక్ష మదర్థం ఇం మదారాధనం - జాతుక దాచిదపి - మృషా వ్యర్థం న స్యాదే
వ - మయి సంగృభితః సమ్యగృహీతః - ఎకాగ్రీకృతః - ఆత్మ మనః యై - సైమ - భవద్విధేమ భవాద్య కేషు - సుతరామపి మదర్థం ఇం
సమ్యగైత్యర్థః, సంగ్రభితాత్మ నామితి వ్యవస్తాపా తే - సంగృభితాత్మ నాం మదర్థం ఇం సమ్యగైవ - భవద్విధేమ సుతరామపి మృషా
తీయోజ్యమ్ ॥ ౨౪ ॥ యః ప్రజాపతేర్చక్రస్య ణిపుత్రః - స మాత్ సారస్వభామో - విఖ్యాతం ప్రసిద్ధం మజ్జశం మజ్జశాచారో యస్య
సః - శ్రాతస్తా ర్త సదాచారనిష్ఠో - మనుః - బ్రహ్మ వర్తం బ్రహ్మ వర్తాశ్చం దెవ - మధ్యవ సత్ - అధిష్ఠాయ అవసత్ - స ప్రతర్థనాస్స ము
ద్రాః యస్యాం తాం - మహీం పృథ్వీం - శాస్తీధర్మతః పాలయతి ॥ ౨౫ ॥ సచరాజర్షిః మనుః - శతరూపయాశతరూపాఖ్యాయా -
మహిష్యాభార్యయా సహ - ధర్మకోవిదం ధర్మేషు మదారాధనరూపే మధర్మేషు కుశలం - త్వాం - దిదృశుః ద్రష్టుమిచ్ఛుః - పరశ్చ్యవః
ఇతో అనాగ తెద్వితీయహని - ఆయాస్యతి అగమిష్యతి ॥ ౨౬ ॥ ఆయాతు మమకిమిత్యత్రాహ ॥ అసి తాపాక్షీమతిసీలకసినికాయు
క్తనైత్యాం - వయసా, శీతనసుస్వభావేన సద్వృత్త్యాచ - గుణైర్జితేన్ద్రియత్వాదిభిశ్చాస్తితాం - పతిం స్వానురూపం భర్తారం -
మృగయ స్తీందూతప్రేషణాదిభిః పరిశీలయ స్తీం - అత్త జాం దేవహూత్యాఖ్యాంతనయాం - ఆనురూపాయ - వయస్కీలాదిభిర
నురూపాయ - తెతుభ్యం, దాస్యతి - హే ప్రభో వశ్యేన్ద్రియ ॥ ౨౭ ॥ యత్ర యస్యాం మనుకన్యా యాం - ఇ మాత్రయావ

భ స్తమాబభావైవచసామృతేన । సుపర్ణపుష్టోపరిరోచమానః ప్రేమస్థితోద్వీక్షుణవిభ్రమద్భూత్ ॥ ౨౨ ॥ శ్రీ
భగవానువాచ । విదిత్వా తవ చైత్యం మే పురై వ సమయోజితమ్ । యదర్థమాత్మనియమై స్త్వయోవాహం సమర్పి
తః ॥ ౨౩ ॥ నై వ జాతుమృషేదం స్యాత్ప్రజాధ్యక్ష మదర్థం ఇమ్ । భవద్విధేవ్యతితరామయి ॥ సంగృభితాత్మ
ను ॥ ౨౪ ॥ ప్రజాపతి సుతస్స మాన్య నుర్విఖ్యాత మజ్జశః । బ్రహ్మ వర్తం యోఽధివసన్ భ్యాస్తీసప్తార్థవాం మ
హీమ్ ॥ ౨౫ ॥ సచరాజర్షి ర్మహిష్యాశతరూపయా । ఆయాస్యతి దిదృశుస్తాం పరశ్చ్యవధర్మకోవిదః ॥
అత్తజానుసీతాపాక్షీం వయస్కీలగుణాన్వితామ్ । మృగయ స్తీం పతిం దాస్యత్యనురూపాయ తెప్రభో ॥ ౨౬ ॥ స
మాహితం తెహృదయం యత్రేమాన్పరివత్సరాత్ । సాత్వాం బ్రహ్మ స్మృపవధూః కామమాశుః భుజిష్యతి ॥
యాత అత్త న్భృతం వీర్యం నవధాప్రసవిష్యతి । వీర్యేత్వదీయముషయ ఆధాన్య న్ద్రజ్ఞ సాత్తనః ॥ ౨౭ ॥ త్వంచ
సమ్యగనుష్ఠాయ నిదేశం ముడశ త్తమః । మయి తీర్థకృతా శేషక్రియార్థో మాం ప్రపత్యస్య ॥ ౩౦ ॥ కృత్యాదయాం
చ జీవేషు దత్వా చాభయ మాత్మవాత్ । మయ్యాత్మానం సహజగద్భృత స్యాత్మని బాపిమామ్ ॥ ౩౧ ॥ అహంచ
స్వాంశకలయాత్వద్వీర్యేణ మహామునై । తవ త్కైత్రేదేవహూత్యాం ప్రణేష్యే తత్త్వసంహితామ్ ॥ ౩౨ ॥

తః పరివత్సరాత్ సంవత్సరాత్ - అత్యంత సంయోగద్వితీయా - తె, హృదయం చిత్తం - సమ్యక్ - ఆహితం భోగాన క్తంతావత్సంవ
త్సరపర్యంతం - సాన్యపవధూః - మనుకన్యా - హే బ్రహ్మ - త్వాం - ఆశుక్షణవత్ - కామం - భుజిష్యతి అనుభవిష్యతి - త్వయా స
హ బహువర్షపర్యంతం కామాత్ తుణమాత్రమివానుభవిష్యతీత్యర్థః ॥ ౨౮ ॥ యామనుకన్యా - అత్తై స్వస్యాం - తెత్వ
యా - భృతం నిహితం - వీర్యం - నవధానవపుత్రీః - ప్రసవిష్యతి - త్వదీయవీర్యజాతానునవసపుత్రీషు - ఋషయః
మరీచ్యాదయః - అజ్ఞాసా అశు - అత్తనః పుత్రాత్, ఆత్మవైపుత్రనామాసీ - త్రిశ్రుతేః - ఆధాన్య నిడత్వాదయిష్యన్తి ॥ ౨౯ ॥ త్వం - మమమనిదేశం ఆజ్ఞాం - సమ్యక్ - అనుష్ఠాయ పరిపాల్య - ఉశ త్తమః కమనీయమదారాధననిష్ఠః - మయి - తీర్థకృతః - తీర్థశబ్దే
న పాత్రముచ్యతే - తెనదానం లత్యై - తీర్థకృతః స సమర్పితః - అ శేషక్రియార్థః సమ స్తక్రియాఫలం - యేన - సః - మాం - ప్రపత్యస్య
సేప్రాప్స్యసి ॥ ౩౦ ॥ ఆత్మవాత్ జితా న్తఃకరణ - స్త్వం - భూతేషు చరాచరాత్మకేషు - దయాం - కృత్యా - అభయంచద
త్వా - మయి - అ న్తఃప్రవిశ్యధారకేమయి - జగత్కృత్స్న చరాచరాత్మకం జగత్ - ఆత్మానం స్వాత్మానం చ - స హైవ ద్రక్ష్యసి - వ్యా
ప్తం ధార్యంచ ద్రక్ష్యసి - ఆత్మనిధా ద్యై స్యాత్మ నిచ - మాం - ధారకం వ్యాసకంచ - ద్రక్ష్యసీత్యర్థః ॥ ౩౧ ॥ స్వాంశకలయాన్వాం
శాం శేన - అహంచ - త్వద్వీర్యేణ ద్వారధూతేన - హే మహామునతవ - కైత్రేదేవహూతాయ - దేవహూత్యాం - అవతీర్యతి శే
షః - తత్త్వసంహితాంతత్వానాం ప్రకృతిపురుషేశ్వరాణాం స్వరూపవివేచనీం సంహితాం - ప్రణేష్యేథయిష్యామి ॥ ౩౨ ॥
ఎవంకర్తమమాభావ్యస్వస్థానం ప్రతిభగవాత్ గత ఇత్యాహ ॥ మైత్రేయః । ప్రత్యక్షప్రత్యాహృతేషు - అత్యుచ్యన్తి యేషు -
జాయతే అవిర్భవతీతి ప్రత్యక్షజోభగవాత్ - తంకర్తమ - మనుభావ్య, అధాన స్తరం - సరస్వత్యానద్యాపరిశ్రితాత్ పరివెష్టితా -

ద్విద్వందనః బిన్దుసరోవరతీరస్థాత్కర్దమాశ్రమాత్ జగామ || ౩౩ || కథంజగామత్యత్రాహ || నిరీక్షత ఇతి తస్య కర్దమ
స్య నిరీక్షతస్స తపత్యతస్స తః అశేషసిద్ధశ్వరై స్సర్వయోగీశ్వరై - రభిష్టుతః - పిదః స్వతస్సిద్ధః . మార్గః కల్యాణగుణగణయాప
ప్రకాశో-యస్య సః - పత్రధేన్వోగరుడః, స్తస్య, పక్షైః ఉచ్చరితం ఉ దీర్ఘై లభివ్యక్తైః సామసీబృహద్రథంత రయస్మిన్ , తం
స్తోమంసామా ధారభూతం ఋక్సముదాయం ,, బృహద్రథంత రేపక్షై స్తోమలత్యై తిశు తేః - ఆకర్ణయన్ శ్రావయన్ యయా
జగామ || ౩౪ || గతేభగవతి కరమః కిమకరో దిశ్యే పెక్షాయామన న్తరవృత్తా న్తమాహ || అథేత్యాదిసా|| శుక్లేభగవతిః
సంప్రస్థితేనమ్యక్ష్ప యాతేనతి-భగవాన్, కర్దమఋషిః తంకాలం, దిదృక్షుస్తాం పరశ్వ,, ఇతిభగవతానిర్దిష్టంకాలం ప్రతిపా
లయన్ ప్రతీక్షమాణః-బిన్దుసరసిబిన్దుసర స్తట-ఆ సైస్తడపవిష్టః కిల || ౩౫ || మనుస్సన్యస్తనమా
ర్థమయాః-పరిచ్ఛదాః అలంకారాః-యస్మిన్ తం-స్యస్తనంరథం- ఆస్థాయ అధిష్ఠాయ , ఆరుహ్య త్యర్థః-తత్రస్వాం దుహితర
మారోప్య, సభార్యః శతరూపయాసహితః-మహీం-దుహితుః పత్యన్వేషణార్థం- పరితస్సంచరన్ || భగవాన్-యదహ-స్య
మాదిశత్ నిర్దిష్టవాన్-తస్మిన్నహని-హేనుధన్వన్ విదురశా నివ్రతస్య ఉపశమశీలస్య- మునె-రాశ్రమస్థానం ప్రతి-ఉపాయాత్
ఉపాగాత్ || ౩౬ || ౩౭ || ఆశ్రమపదం-వర్ణయతిస్తవభిః|| ప్రపన్నైకర్దమ-భృశమత్యస్త, మర్పి తయానిహితయా-కృప
యా-సంపరీతస్య సమ్యక్ పరితోవ్యాప్తస్య, భగవతో-నెత్యాత్-హర్షబిన్దువః అనన్తాశ్చా ణీయస్మిన్ సరసి-అపతన్ || ౩౮ ||

ఎవంతమనుభాష్యాభభగవాన్పుత్యగతుజః|జగామబిన్దుసరసస్సరస్వత్యాపరిశ్రితాత్||౩౩||నిరీక్షత*స్తస్యయ
యావశేషసిద్ధశ్వరాభిష్టుతసిద్ధమార్గః|ఆకర్ణయన్పత్రధేన్వౌపక్షైరుచ్చరితంస్తోమముదీర్ఘసామః||౩౪||అ
థసంప్రస్థితేశుక్లేకర్దమోభగవాన్పుషిః|ఆసైస్తబిన్దుసరసితంకాలంప్రతిపాలయన్||౩౫||మనుస్సన్యస్తనమా
స్థాయశాతకౌమ్భపరిచ్ఛదమ్|ఆరోప్యస్వాందుహితరంసభార్యఃపర్యటన్తహీమ్||౩౬||తస్మిన్నుధన్వన్
హనిభగవాన్యత్సమాదిశత్|ఉపాయాదాశ్రమపదంమునెశ్చానివ్రతస్యతు||౩౭||యస్మిన్భగవతోనె
త్యాన్న్యపతన్హర్షబిన్దువః|కృపయాసంపరీతస్యప్రపన్నైర్పితయాభృశమ్||౩౮||తద్వైబిన్దుసరోనామ
సరస్వత్యాపరిశ్రితమ్|పుణ్యంశివామృతజలంమహర్షిగణసేవితమ్||౩౯||పుణ్యద్రుమలతాజాలైఃకూజత్పు
ణ్యమృగద్విజైః|సర్వర్తుభలపుష్పాఢ్యంవనరాజిశ్రియాన్వితమ్||౪౦||మత్తద్విజగజైర్దుష్టంమత్తభమరవిభ
మమ్|మత్తబర్హి నటాటోపమాహ్వయన్తత్కోకిలమ్||౪౧||కదమ్బవజ్జులూశోకకరజ్జవకుళా సనైః|కున్దమ
న్దారకుటజైశ్చుతపోతైరలంకృతమ్||౪౨||కారణ్ణవైఃప్లవైర్హంసైఃకురజైర్జలకుక్కుటైః|సారసైశ్చక్ర
వాకైశ్చవకోరైర్వలుకూజితమ్||౪౩||తథైవహరిజైఃకోక్రజైఃశ్వావిద్గవయకుజ్జరైః|గోవుచ్చైర్హరిర్హ
రైర్గుక్కులైర్నాభిభిర్వృతమ్||౪౪||ప్రవిశ్యతస్థిర్థవరమాదిరాజస్సహానుగః|దదర్శమునిమాసీనంతస్మిన్
హుతహుతాశనమ్||౪౫||విద్యోతమానంవపుషాతపస్యగ్రయుజాచిరమ్|నాతిక్షామంభగవతస్సైన్ధవ
పాక్షావలోకనాత్||౪౬||తద్వ్యాహృతామృతకళాపీయూషస్రవణేనచ|పాంశుంపద్మపలాశాక్షంజటి

తత్సరః బిన్దుసరోనామ-బిన్దుసర ఇతి ప్రసిద్ధం , ఇదమేవ బిన్దుసరశ్చ బిన్దు ప్రవృత్తినిమిత్తం యద్ధరిహర్షబిన్దునివతనా తదావిర్భా
వః|| కథంభూతం-సరస్వత్యావద్యా పరితః శ్రితం సరస్వత్యావలయితమిత్యర్థః|| పుణ్యం ఉపరిదర్శనాదిభిః పుణ్యసాధనం శివమ
రోగ-మమృతతుల్యం జలం యస్మిన్-మహర్షిగజై స్సేవితం అహరహారుపస్పృశ్యమానమ్ || ౩౯ || కూజన్తైః పుణ్యైః మృ
గాః ద్విజాః శకునయశ్చ యేషు తైః పుణ్యా నాం ద్రుమాణాం లతానాం చ జాలైః సమూహైః-సర్వర్తుషుషట్సు ఋతుషు
యానిభలాని, పుష్పాణిచ, తై రాధ్యాశాలినీ, యావనరాజిర్వనపక్షి, స్తస్యాః శ్రియాశోభయా-అన్వితం యుక్తమ్ || ౪౦ ||
మత్తాయేద్విజాః త్రైర్దుష్టనాదితం మత్తామధుపానమత్తైః-యే భ్రమరా-సైహంవి భ్రమోవిలాసో యస్మిన్-మత్తాబర్హిణోమ
యా రాఎవనటా-సైహమాటోపోన్య త్తసంభ్రమో యస్మిన్, అహ్వయ న్తోమిభః, మత్తాః కోకిలాః యస్మిన్ || ౪౧ ||
కదమ్బాదిభిః పుష్పవృక్షై రలంకృతం || కారణ్ణవాదిభిః పక్షిభిర్వలుమధురం-సుందరంవా-యథాతథా-కూజితం || తథాహ
రిణాదిభిః మృగర్వృతం-తత్రకోక్రజస్నాకరః, స్వావిట్ శల్య, కః-మరో-మర్కటః-తద్విశేషోగోవుచ్చః-హరిస్సింహః-నాభిః
కస్తూరీమృగః || ౪౨ || ౪౩ || ౪౪ || సహానుగః సభృత్యః, ఆదిరాజోమనుః-తస్థిర్థశ్రేష్ఠం-ప్రవిశ్య-తస్మిన్ తత్ర-హుతః హు
తాశహోయేనకృతాగ్నికార్యమిత్యర్థః-ఆసీనముపవిష్టం - మునిం-దదర్శ || ౪౫ || పునర్దునిమేవ విశిష్టసార్థద్వయేన|| త
పసిచిరముగ్రయుగ్యోగ్యోయస్య, తేనవపుషా , విద్యోతమానం భగవతస్సైన్ధవాయుక్తం, యదపాక్షావలోకనంకటాక్షప్రస
తణం-తస్మాత్ || ౪౬ || తస్యభగవతోవ్యాహృతంభాషణమేవామృతకలా-అమృతమయస్యచన్ద్రస్యకలాతస్త యంపీ

యామంతస్యప్రవేశచ - నాతిత్వామంతపసానాతికృతం - పాశ్రాంతం ఉన్నతం - ఉ పసంస్మత్య నమిషమాగత్య - మలినందవ
ర్యేతిపూర్వైవక్రియా. అర్హ్యతే ౭ నెనెత్తర్హణం మహారత్నం - తదసంస్కృతమనిర్మితం - యథామలినంద్యశ్యతే-త
ద్వత్ ॥ ౪౭ ॥ * అథ అన న్తర-ముటజంపర్ణకాలా-ముపాయాంతం ప్రాప్తం-పురఃపాదయోస్సమీపే- ప్రణతం-న్య దేవం మనుం-ప్ర
తినన్ద్య, ఆశీర్భిరభినన్ద్యానురూపయా-సపర్యయాపూజయా-సత్కృతవాక్ ॥ ౪౮ ॥ * గృహీతం ప్రతిగృహీతం అర్హణం పూజ
నం యేన తం-ఆసీనముపవిష్టం - సంయతం స్వవాక్య శ్రవణేన మ్యగ్యతమానం - మనుం-మునికర్తవ్యం, శ్లక్ష్యయా మధురయా-
గిరాస్వాగతప్రశ్నరూపయావాచా, నృపం-ప్రీతయై తర్పయై, ఇతివత్సమాణప్రకారేణ-ఆ హజగాద ॥ ౪౯ ॥ * హే
దేవమనో-తేతవ-చక్ర-మణంపర్యటనం-సతాంతక్షణాయ - అసతాం వధాయచ-యద్యస్తా - త్వం, పాలిసిజగత్పాలిసి
హారేర్భగవత-శ్చక్తిహారేర్భగత్పాలకత్వశక్తియుక్త స్తవమిత్యర్థః ॥ ౫౦ ॥ * ప్రసంగాత్స్మితం భగవన్తం ప్రణమతి | య
ఇతి॥ యోవిష్ణు-రర్కా-దీనాం రూపాణి-శిలాపుత్రకస్యేదం శరీరమితి వదభేదసంసర్గేషష్ఠీ, అర్కా-దిరూపాణి శరీరాణి-స్థానతత్త
దుచితజగత్పరిపాలనావసరే, ఆద తైభిభ-ర్తి-తస్మై విష్ణవే-శుక్లాయనిర్మలాయ-తేతుభ్యం, భగవతే-నమః ॥ ౫౧ ॥ * ఎవం
విష్ణుం ప్రణమ్య మునిర్మనో-రాగమప్రయోజనం ప్రప్టుకామః ప్రథమంతత్ప్రశ్నే జగద్రక్షణాయ వర్యటన్తం మాంకిమర్థమాగతో
సీతికింపుచ్చసీతిమావాదీరిత్యభిప్రాయేణ, ప్రధానప్రయోజనం జగద్రక్షణమేవ-అనువక్షేకమిహాగమనప్రయోజనం యత్కిం

లంచీరవాససమ్ ॥ ఉపసంస్మత్య మలినం యథార్హణమసంస్కృతమ్ ॥ ౪౭ ॥ అథోటజముపాయాంతం న్య దేవం
ప్రణతం పునః | సపర్యయా ప్రత్యగృహ్య త్వభినన్ద్యానురూపయా ॥ ౪౮ ॥ గృహీతార్హణమాసీనం సంయతం ప్రీ
తయన్తు నిః | స్తరన్భగవదాదేశ మిత్యాహ శ్లక్ష్యయా-గిరా ॥ ౪౯ ॥ సూనం చక్ర-మణం దేవసతాం సంరక్షణా
యతే | వధాయచాసతాం యత్త్వం హారేశ్చక్తిర్ని పాలిసి ॥ ౫౦ ॥ యో ర్కే-స్వగ్నిస్త్రవా యూనాం యమధర్మప్ర
చేతసామ్ | రూపాణి స్థాన ఆధ తైతస్మై శుక్లాయ తేనమః ॥ ౫౧ ॥ నయదారథమాస్థాయ శైత్రం మణిగణాద్భితమ్ |
విష్ణుర్జంశ్చక్తికోదణ్డో * రథేన త్రాసయన్మ ఘో ॥ ౫౨ ॥ స్వసైన్యచరణత్కుణ్డం వేపయన్ కుణ్డలంఘవః | వి
కర్షన్త హతీం సేనాం పర్యటన్తుం శుమానివ ॥ ౫౩ ॥ తద్దేవ సేతవస్స ర్వేవర్ణాశ్రమనిబద్ధనాః | భగవద్రచితా
రాజకాభిద్యౌరకబతదస్యభిః ॥ ౫౪ ॥ అధర్మశ్చ సమేధతలోలుపై ర్వ్యజుశ్చైర్మృభిః | శయానైత్యయిలో
కోయందస్య గ్రస్తో విషక్ష్యత్యితి ॥ ౫౫ ॥ తథాపి పృచ్ఛేత్వాం వీరయదతంత్యమిహాగతః | తద్వయం నిర్వ్యభీక
నప్రతిపద్యామహేహృదా ॥ ౫౬ ॥ * * * * *
* * * * * ఇతి శ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, తృతీయస్కంధే, మన్వాగమనం నామైకవింశోఽధ్యాయః * * * * *
మైత్రేయ ఉవాచ ॥ ఎవమావిష్ణుతా శేషగుణకర్తో దయోమనుః | సప్రీడ ఇవ తం సప్రమాదుపారతమువాచహ ॥ మునిరు
వాచ ॥ బ్రహ్మస్య జత్స్వముఖతో యుష్మాన్తాన్త పరీప్సయా | భద్రో మయాంస్తపో విద్యా యోగయక్తా నలమ్పటామ్ ॥

చిదస్తిచేత్స-ధ్యతామిత్యాహ ॥ యావదధ్యాయంత్యం-శైత్రం జయశీలం-మణిగణై-రర్పితం ఖచితం-రథ-మాస్థాయాధిరుహ్య-చ
ణ్డం వరేషాం భయజనకం-కోదణ్డం ధనుశ్చక్తిస్య, విస్ఫుర్ణకధ్వనయై-కోదణ్డమితి శేషః-ద్వితీయా న్తపాతేతుకర్తృధారయః-చ
ణ్డకోదణ్డం విస్ఫుర్ణక-రథేన-అఘోధర్మవిరోధిన-స్త్రాసయై ఉద్యేజయై ॥ ౫౨ ॥ * స్వసైన్యానాం చరణైః కుణ్డం సం
ఘట్టితం-భువోమణ్డలం వేపయై కమ్యయై-మహతీం సేనాం-వికర్షన్తా కర్షయై, సూర్యభవ-యదాయస్స-సపర్య టుసిత దైవ-
వర్ణాశ్రమప్రయుక్తా, భగవతాకల్పితా-స్స ర్వే సేతవః ధర్మమర్యాదాః, హే రాజక, దస్యభిః ధర్మవిరోధిభిః, భిద్యౌరక, బతేతిభ
దే ॥ ౫౩ ॥ ౫౪ ॥ * వ్యజుశ్చై నిష్ప్రతిపత్తైః లోలుపైః కేవలార్థకామపరాయణైః నృభి-రధర్మశ్చ, సమేధతవధైత, త్వయిశ
యా నేనత్య, యం లోకః దస్య గ్రస్తవిషక్ష్య తినాశం యాస్య తి. అతో లోకరక్షణమేవ తవాటనస్య ప్రధానం ప్రయోజ
నమ్ ॥ ౫౫ ॥ * తథాపి-హే వీర, త్వం, యదర్థమిహాస్త్వ దాశ్రమే ఆగతః-తత్ప్రయోజనం, త్వాం ప్రతి, పృచ్ఛే, వయంతతత్త్వ
దాగమనప్రయోజనం-నిర్వ్యభీకేన నిష్కా-పటేన, హృదాచి తైన, ప్రతిపద్యామహే అగ్గీకుర్త హే ॥ ౫౬ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవ
తవస్త్రచక్రికాఖ్యా యాం శ్రీ భాగవతవ్యాఖ్యా యాం తృతీయస్కంధే ఐకవింశోఽధ్యాయః * * * * *
ఎవంకర్తవ్యమనోక్తో మనుస్తమువాచేత్యా హమైత్రేయః | ఎవమితి | ఆవిష్కృతానాం గుణానాం, కర్తృకాంచ ఉదయఉ
త్కర్షోయస్యనః, అతఎవ, సప్రీడ ఇవ స్వక్తిర్నిశ్రవణాల్లజ్జితభవసంసమ్రాట్ మనుః, ఉపారతం నివృత్తిధర్మ నిష్ఠం, తం ముని, ము
వాచ, హేతిహారే ॥ ౧ ॥ * ఉక్తిమేవాహ ॥ త్రయోదశభిః, వదీయేయం కన్యాత్వయా పనిణీయేతి విజ్ఞాపయిష్యంస్తావన్య

మృదన్త త్సమృద్ధ తశ్చ రేణ బ్రహ్మణా పూర్వ మేవ సంఘటిత ఇత్యాహ || మనుః బ్రహ్మైతి సార్థద్యయేన || భన్తోమయో వెదప్రచురః
 బ్రహ్మస్వముఖాత్ తపఃకర్తయోగః విద్యాభగవదుపాసనా యోగః జ్ఞానయోగః ఎతై ర్యుక్తాః అలమ్పటా విషయోష్వ
 లాలసాః యుష్మాః వెదమయా చాగ్రహ్యణా అత్త పరీప్న యా వెదమయస్యాత్త నః రిరక్షిషయా వెదమయస్యాత్త నః పరీ
 ప్నా వెదరిరక్షి మైవ అత్త పరీప్నయా అత్త జ్ఞానప్రవర్తన శ్రద్ధయా వా , చతుర్ముఖశరీరకః పరమాత్మా , స్వముఖాత్ అస్మజ్
 తే || ౧ || తేషాం బ్రాహ్మణానాం తాగ్రహయరక్షణాయ అస్మాకం త్కృతియాః సహస్రపాత్ సర్వతః పాణిపాదాదికా
 ర్యకర్తా భగవాన్ దోస్సహస్రాత్ భుజసహస్రాత్ అస్మజత్ తస్య బ్రహ్మణః హృదయం బ్రహ్మకులం త్కృత్రం త్కృతియకుల
 మజ్జం ప్రవక్ష్యతే || ౩ || అతః వెదపాలనాయ బ్రాహ్మణాః బ్రాహ్మణపాలనాయాస్మాంశ్చ యతస్సృష్టవా సతః
 బ్రహ్మత్వత్రం చ అవ్యోన్యం మిథః అత్తానం రక్షతః రక్షాంకురుతః || ఎవం పరస్పరం రక్షిష్యమాణే ఉభయమపి సదసదాత్మకః
 కార్యకారణరూపః ఎవమప్యచ్యయః - కార్యగతవికారైరస్పృష్టయద్వానదసదాత్మకః చైతనాచైతనశరీరకః - అతఏవాప్య
 యః సహిశరీరగతైర్వికారైశ్చరీరస్పృశ్యతే యోదేవ స్సరత్తుతి || ౪ || తత్త్వస్వాభిప్రేతం నివేదయితు కామతద్ధర్మనాదికం
 ప్రస్తాతి త్రిభిః తవదర్శనాదేవ మే సర్వే సంశయాః ప్రవృత్త్యార్థవిషయాః భిన్నాః హే భగవన్ కర్తృమయద్యస్మాత్స్వయమేవ
 భవాన్ రిరక్షిషోః ప్రజాః పాలయితుమిచ్ఛః మమధర్మం ఆహ | నయదారథమాస్థాయేత్యాది నాడుక్తవాన్ || ౫ || అకృతాత్మనామకృతసుకృతైః దుర్ధర్మైః ద్రష్టుమశక్యో భగవాన్ త్వం మమయా - దిష్ట్యా అస్తద్భాగ్యవృష్టిభవతః శ్చివం మ

తత్త్వాణాం సృజచ్ఛాస్తా దోస్సహస్రాత్ సహస్రపాత్ | హృదయంతస్య హే బ్రహ్మన్త్రమజ్జం ప్రవక్ష్య
 తే || ౩ || అవ్యోన్యోన్యమాత్తానం బ్రహ్మత్వత్రం చ రక్షతః రక్షాంకురుతః || రక్షతిస్త్వావ్యయోదేవస్స్వయం సదసదాత్మకః ||
 తవ సందర్శనాదేవ చ్చిన్నా మే సత్వ సంశయాః | యత్స్వయం భగవాన్ ప్రీత్యాధర్మమాహరిరక్షిషోః || ౫ || ది
 ష్ట్యా మే భగవాన్ దృష్టో దుర్ధర్మో యోఽకృతాత్మనామ్ | దిష్ట్యా పాదరజస్పృష్టశ్చైర్ణా మే భవతశ్శివమ్ || ౬ || ది
 ష్ట్యాత్వయాఽనుశిష్టోఽహంకృతశ్చానుగ్రహామహాన్ | అపావృతైః కర్ణరన్ధ్రైర్జుష్టాదిష్ట్యోశతీర్గిరః || ౭ || సభా
 వాన్ దుహితృస్సహపరిక్షిప్తాత్త నోమమ | శ్రోతుమర్హసి దీనస్య శ్రావితంకృపయా మునె || ౮ || ప్రియవ్రతో
 త్తానపదోస్స్వసేయోదుహితామమ | అస్విచ్ఛతిపతిం యుక్తం వయశ్శీలగుణాదిభిః || ౯ || యదానుభవతశ్శీల
 శ్రుతరూపవయోగుణాన్ | అశృణోన్నారదాత్సై పాత్యయా సీత్యుతనిశ్చయా || ౧౦ || తత్ప్రీతిచ్చద్విజా
 గ్యమాం శ్రద్ధయోపహృతాం మయా | సర్వాత్మనానురూపాం తెగృహమేధిషుకర్తసు || ౧౧ || ఉద్యతస్య హే
 కామస్య ప్రతివాదో నశస్యతే | అపి నిర్ముక్తసజ్జస్య కామరక్తస్య కింపునః || ౧౨ || యఉద్యతమనాద్యత్వకీనాశమభి
 యాచతే | క్షీయతే తద్యశస్సీతం మానశ్చావజ్జయాహతః || ౧౩ || అహంత్యాఽశృణవం విద్యన్తు ద్వాహార్థం

జ్ఞకరం, పాదరజః-మే, శ్రీరాశిరసా, స్పృష్టంధృతమ్ || ౬ || అనుశిష్టః అనుశిషితః, మహాన్, అనుగ్రహః అనుశాసనాదిరూ
 పస్వయాకృతః అపావృతై రనావృతైః కర్ణరన్ధ్రైః ఉశతీః ఉశత్యః కమనీయాః, గిరః - దిష్ట్యా జుష్టాః || ౭ || ఎవమా
 త్తనఃకృతార్థతామా వెద్యతం ప్రసాదయన్ స్వాభిప్రేతం నివేదయతి || సజ్జతీనప్రభిః || దుహితరిస్స హే సపరిక్షిప్తః ఆత్మామనో
 యస్య-అతఏవ, దీనస్య-మమమయా-శ్రావితం విజ్ఞాపితం, సభవాన్, కృపయా, శ్రోతుమర్హసి || ౮ || కింతదిత్యత్రాహ ||
 ఇయం దేవహూతిః-ప్రియవ్రతో త్తానపదోః-స్వసాభగినీ-మమ, దుహితావ, ప్రియవ్రతో త్తానపదోస్స్వసేత్య నేనపుత్రీకర
 ణశక్కానిరస్తా, మమదుహితేత్య నేనత్కృతియకన్యాతవయోగ్యతదర్శితం, వయశ్శీలాదిభిర్ముక్తం పతి మన్విచ్ఛతీత్య నేనస్వ
 యం వరేతి సూచితమ్ || ౯ || తదేవ విశదయతి || యదేతి || యదానుయన్త్యైవ, భవత, శ్శీలాదీన్, నారదోపదేశా-దశృణోత్
 తన్ద్యైవత్వయి, కృతనిశ్చయః తవై వాహంభార్యైనిశ్చయోయయాసా || ౧౦ || తత్త్వస్మాత్, హే ద్విజాగ్ర్య, మయా
 శ్రద్ధయా-ఉపహృతాం సమర్పితాం, తవ, గృహమేధిషు గార్హస్థ్యైషుకర్తసు సర్వాత్మనా సర్వప్రకారైః-అనురూపామనుకూలా-
 మహంకన్యాం-ప్రతిచ్ఛప్రతిగృహాణ || ౧౧ || ప్రతిగ్రహప్రత్యాఖ్యానశక్కుయాశంప్రోత్సాహయన్నాహత్రిభిః || ఉ
 ద్యతస్య దైవాత్సృతః ప్రాప్తవిషయస్య-కామస్యాభిలాషస్య-ప్రతివాదః ప్రత్యాఖ్యానం-నిర్ముక్తసజ్జస్యాపినశస్యతే, కర్తుమి
 తిశేషః-కామాసక్తస్య, కింపునః-ప్రతివాదో, నశస్యత ఇతి కింపునర్వక్తవ్యమిత్యర్థః || ౧౨ || పతివాదేకింస్యాదిత్యత్రాహ ||
 యఇతి | యః ప్రమాన్-ఉద్యంతం కామ-మనాద్యశ్చ, వశ్చా - త్రి-నాశంకృపణ-మభియాచతేస్సీతం ప్రవృద్ధమపితస్య పుంసో-య
 శః-క్షీయతే నశ్యతి-అవజ్జయావరావమానేన-మానః-బహుమానశ్చ, హతః-వినష్టోభవేత్ || ౧౩ || నను సత్యం త్వదుక్తం

సర్వం పరివోధుకామస్య, అహంతున తాదృశ ఇత్యతాహ|| అహమితి|| హేవిద్యక్, త్వాముద్వాహార్థం-సముద్యతంయతమాన
మహా-మశ్యణవంశ్రుతవాక్, అత స్తస్మా-దువకుర్వాణఃనై స్థితతరబ్రహ్మచారి-సావధిక బ్రహ్మచర్యవాక్, త్వం, మేమయాప్ర
త్రాంద త్రాం-కన్యాప్రతిగృహణ * || ౧౪ || * ఎవంమనునావిజ్ఞాపితఃకర్తమస్తదుక్తమజ్ఞకుర్వన్నాహ || బాధమతిషడ్భిః|| బా
ధమిత్యజ్ఞీకారే, అహా, ముద్వోధుకామఃపరిణేతుకామః-తవాత్మజాపుత్రీ-అప్ర త్తాక స్తేచిదప్రతిశ్రుతాచ-అత-అవయోః, అను
రూపః-ఆద్యఃచాప్రవృణః-వై వాహికఃవివాహరూపః-విధిర్వి ధానమ స్వీతిశేషః|| హేనరచేవ , తెతవ-అస్యాఃపుత్ర్యాః, య
స్సమామ్నాయవిధౌవెదరూపచోదనాయాం, ప్రతీతఃప్రఖ్యాత , స్సకామఃవివాహః-భూయాత్ ఎవంతద్విజ్ఞాపితమనుమత్య
నాహంత్యతో౪౨ త్వా హేనప్రతిగ్రహీష్యామ్యపితృస్యాస్మాన్దర్శనయశ్శీలాదీకశ్రుత్వా౨స్యామేవకృతనిశ్చయోభగవతాది
ష్టశ్చప్రతీచ్యమీతివదంతాంవర్ణయతి|| క ఇత్యాదినా || తేసార్వభౌమస్యతవ-తనయాంకోనామనాద్రియేతఃకథంభూతాం-స్వ
యైవఅభరణాదిభిర్విదా-కాన్త్యాసౌన్దర్యై నిశ్రియంభూషణాదికృ తశోభాం-క్షీపతిమివస్థితాం - భూషణభూషణాజ్ఞీమిత్య
ర్థః|| ౧౫|| ౧౬|| * కించ-హర్ష్యపృష్టేప్రాసాదోపరి. కన్యతోర్నూపురాభ్యాంశబ్దంకుర్వతో-రజ్ఞ్యోఃపాదయోఃశోభాయస్యా
స్తాం - విక్రీడతీం- కన్యక-విహ్వలెచచ్ఛలెఅక్షీణీయస్యాస్తాం-యాంతవకన్యాం-విలోక్య-సంమోహేనవిమూఢంవ్యాకులంచే
తోయస్యసఃవిశ్వావసుః-స్వాద్విమానా-న్న్యపతత్-తాంకోనానుమన్యేతేత్యుత్తరేణాన్వయః || ౧౭|| * కథంభూతాం
ప్రార్థయన్తీం-పతిమితిశేషః - లలనాలలామంలలనానాంలలామంయోషీతాంభూషణభూతాం - శ్రేష్ఠామిత్యర్థః- అసేవితో

సముద్యతమ్ | అత స్వముపకుర్వాణఃప్రత్రాంప్రతిగృహణమే|| ౧౪ || ఋషిరువాచ|| బాధమద్వోధుకామో
హమప్రత్రాచతవాత్మజా | అవయోరనురూపో౨ సావాద్యోవై వాహికోవిధిః|| ౧౫ || కామస్సభూయాన్న
రచేవతస్యాఃపుత్ర్యాస్సమామ్నాయవిధౌప్రతీతః* | కఎవ తెతనయాంనాద్రియేత* స్వయైవకాన్త్యాక్షీపతి
మివశ్రియమ్|| ౧౬ || యాంహర్ష్యపృష్టేకన్యదజ్ఞ్యోభాంవిక్రీడ* తీంకన్యకవిహ్వలాక్షీమ్ | విశ్వావసుః* ర్ష్య
పతత్స్వాద్విమానాద్విలోక్యసంమోహవిమూఢచేతాః || ౧౭ || తాంపార్థయన్తీంలలనా లలామమసేవిత
శ్రీచరణై రదృష్టామ్ | వత్సాం మనోరుచ్చపదస్వసారంకోనానుమన్యేతబుధో౨ భియాతామ్|| ౧౮ || అతోభ
జిష్యేనమయేనసాధ్వీంయావత్తుతేజోబిభృయా* దాత్త నోమే | * అథోధర్మాక్ పారమహంస్యముఖ్యాన్సు
క్లప్తోక్తాక్ బహుమన్యేవిహింసాక్ || ౧౯ || యతో౨ భవద్విశ్వమిదంవిచిత్రంసంస్థాస్య తేయత్రచవావతి
ష్ఠేత్ | ప్రజాపతీనాంపతిరేష మహ్యంపరంప్రమాణంభగవాననన్తః || ౨౦ || సఉగ్రధన్వన్నియదా బభావ
ఆసీచ్ఛతూష్ణీమరవిద్దనాభమ్ | ధియో౨ పగృహ్లాన్తి తశోభి తేనముఖేవచేతోలులుభే* దేవహూత్యాః|| ౨౧|| సో

శ్రీయోలత్ప్యేచ్ఛరణోయై-స్తై - రదృష్టాండ్రప్టుమప్యశక్యాం - మనోస్తవ-వత్సాంపుత్రీం- ఉత్తానపదః-భగినీం-స్వయమేవ
ప్రాప్తాం-బుధఃకుశలః, కోనామ- నానుమన్యేతనాజ్ఞీకుర్యాత్ || ౧౮|| * అసఃఉ క్తహేతుభ్యః-మేమమ-తేజఃవీర్యం-యా
వత్-బిభృయాత్-తావతానమయేనకాలేన - సాధ్వీ-మిమాం-భజిష్యేస్వీకరిష్యే-అపశ్యజననావధిస్వీకరిష్యఇశ్యర్థః- అథో
అనన్తరం-పారమహంస్యపరమహంసాశ్రమే - ముఖ్యాక్ ప్రాధాన్యేనోపాచయాక్-శుక్లనభగవతా-ప్రోక్తాక్-అవిహిం
సాక్ సాత్వికాక్ - ధర్మాక్ వివేకవిమోకాదీక్-బహుమన్యేఅనుష్ఠాస్యామి- అపతో౪౨ త్వనన్తరంనివృత్తిధర్మనిష్ఠో౨హ
మిమాంత్యేష్యమీతిభావః || ౧౯|| * ఆయంభాషాబద్ధోనకేవలంమయైవకృతః-కింతు-సమస్తజగదుదయవిభవలయలీలన
భగవతై వనిర్దిష్టఇత్యాహ || యత ఇతి | ఇదంచేవతిర్యక్తనుష్యస్తావరాదిభేదేనతచవాన్తరభేదేనచవిచిత్రం - విశ్వం-యతోభ
గవతః-అభవత్ ఉదపద్యత - యత ఇతి హేతౌపచ్ఛమి- హేతుత్వస్యనిమిత్తోపాదానసాధారణత్వాత్ - తథాచ-యతోనిమిత్త
భూతాదుపాదానభూతాచ్యేత్యర్థః-యత్రయస్త్రిక కారణభూతేభగవతి - సంస్థాస్య తేసంహారంయాస్యతి - యత్రచయస్త్రి
న్నన్తఃప్రవిశ్యప్రశానసేనధారకభగవతి - ఆవతిష్ఠేత్ ప్రశాసితవ్యత్వేనధార్యత్వేనచావతిష్ఠేత్ - తిష్ఠతి-సేవః-ప్రజాపతి
నాంబ్రహ్మదీనామపి - పతి-రనన్తః "సత్యంజ్ఞానమనంత", మిత్యుక్తలక్షణోభగవాక్-పరంకేవలం-ప్రమాణంఅన్తదుక్తభా
షాబద్ధప్రమాణమిత్యర్థః-తథైవహేభగవతాభిహితం "తేహృదయ", మిత్యారభ్యేతిభావః || ౨౦|| * కర్తమోక్తిముపసం
హరతిమైత్రేయః || స ఇతి | హేఉగ్రధన్వన్నిదుర-సఃకర్తమః ఇయదేవమితావదేవ-అబభాషేఉక్తవాక్ || అనన్తర-మరవిద్దనా
భంభగవన్తం-ధియా - ఉపగృహ్లాన్-చిన్తయన్-తూష్ణీంమాసేన-ఆశీత్ సితవాక్ - స్త్రి తేనమన్దహాసేన-శోభితంయన్తుభం-తేన
దేవహూత్యాశ్చిత్తం - లులుభేమోహితవాక్ || ౨౧ || * అనుఅనన్తరం-సఃమనుః-మహిష్యాఃభార్యాయాః-దుహితు

శ్చ-వ్యవసితంనిశ్చితం-స్ఫుటంవ్యక్తంయథాభవతితథా-జ్ఞాత్వా-గుణగణై-రాధ్యాయయక్తాయ-తస్మైకర్తమాయ-తుల్యం
వయశ్శీలాదిభిస్తుల్యం - కన్యాం-ప్రహర్షితః-దదౌదత్తవాక్-ప్రధర్ష ఇతిపాఠేగుణవివశఇత్యర్థః || ౨౨ || * మహారాజస్య
మనో స్త్రీ - శతరూపా-పారిబర్హానుపాయనరూపా-భూషాదీ-వాసాంసీవస్త్రాణి-పరిచ్ఛదాఃక్రీడోపకరణాని-దం
పత్యోఃమహాత్మజామాత్రోఃపర్యదాత్ || ౨౩ || * సదృశాయసప్తశాయ-ప్రతాండతాం-దుహితరం-సమాహ్మనుః-
గతవ్యధఃనిరస్తదుహితృపత్యన్వేషణదుఃఖః - బాహుభ్యా-ముపగూహ్యాలిక్ష్వ-బేత్-త్యేనపుత్ర్యాం-ప్రేమాతిశయేన
ఉన్నధితఃతుభితఃఅశయో-స్తాకరణంయస్యసః || ౨౪ || * ఆతప-తస్యాదుహితుర్విరహంవిశ్లేషం అశక్నువ-సోఘ
మితీశేషః-ఆతప-ముపయఃబాష్పకలాఃనైతామ్బుకణామ్బుజా-హేలమ్బుహేవత్యేతినంబోధయ-నైతజలైః - దు
హితు-శ్శిఖాంఅసీచ్ఛత్ || ౨౫ || * మునివరంకర్తమ,మామన్త్ర్యానుజ్ఞాప్య - తేనానుజ్ఞాతః-సభార్యో-రథమారుహ్య-నృపః
-మనుః-సహానుగ-స్వప్నరంప్రతి-ప్రతస్థగతవాక్ || ౨౬ || * గచ్ఛస్తమనువర్ణయతిద్వాభ్యామ్ || ఋషికుల్యాయఃఋషి
కులసహితాయః-సరస్వత్యాః - ఉభయోః-సురోధసోఃశోభనతటయోః - ఉపశాంతానాంశమదమాదిగుణసమ్మన్నానా-మృ
షీణా-మా శ్రమేషు - సమ్మదఃభగవదారాధనోపయుక్తతులసీపుష్ప ఫలాదిసమ్మదీః - పశ్యత్ - ప్రతస్థ ఇతిపూర్వేణాన్వ
యః || ౨౭ || * ఆయాస్తమాగచ్ఛంతం-పతింమను-మభిప్రేత్యజ్ఞాత్వా-ప్రజాః-ప్రహర్షితాః-బ్రహ్మవర్తాద్దేశా - గీతసంస్తు

౨నుజ్ఞాత్వావ్యవసితంమహాప్యాయహేతుస్ఫుటమ్ | తస్మైగుణగణాధ్యాయదదౌతుల్యం || ప్రహర్షితః||
శతరూపామహారాజీపారిబర్హాన్వహాధనా||దంపత్యోఃపర్యదాత్ప్రీత్యాభూషావాసఃపరిచ్ఛదా||౨౩||ద
త్వాదుహితరంసమాత్రిదృత్వాయగతవ్యధః | ఉపగూహ్యచబాహుభ్యామాత్మణ్యోన్నధితాశయః|| ౨౪ ||
అశక్నువంస్తద్విరహంముచ్చన్నాష్పకశాంముపయః | అసీచ్ఛస్తమ్బువత్యేతినతోదైర్ఘ్యహేతుశ్శిఖామ్ || ౨౫ ||
ఆమన్త్ర్యతంమునివరమనుజ్ఞాతస్సహానుగః | ప్రతస్థరథమారుహ్యసభార్యస్వప్నరంస్వపః|| ౨౬ ||ఉభయో
ఋషికుల్యాయాసరస్వత్యాస్సురోధసోః | ఋషీణాముపశాంతానాంపశ్యన్నాశ్రమసమ్మదః|| ౨౭ || తమా
యాస్తమభిప్రేత్య || బ్రహ్మవర్తాత్ప్రజాఃపతిమ్ | గీతసంస్తుతినాదిత్యైఃప్రత్యుదీయుఃప్రహర్షితాః|| ౨౮ ||బ
ర్హిష్మతీనామపురీసర్వసంపత్సమన్వితా | న్యవతన్యత్రరోమాణియజ్ఞస్యాజ్ఞంవిఘ్నాన్వతః|| ౨౯ ||కుశకాశాస్త
ఎవాసన్మశ్వద్ధరితవర్చసః | ఋషయోఽయైఃపరాభావ్యయజ్ఞఘ్నాన్యజ్ఞమీజిరే || ౩౦ ||కుశకాశమయంబర్హిరా
స్తీర్యభగవాన్స్తనుః | అయజద్యజ్ఞపురుషంలబ్ధాస్థానంయతోభువః || ౩౧ || బర్హిష్మతీనామపురీంయాంనివి
శ్యసమావసత్ | తస్యాంప్రవిష్టోభవనంతాపత్రయవినాశనమ్|| కామాన్సర్వాన్సమాసీనోబుభుజేన్యావిరో

తిమృదజ్ఞాదివాద్యధ్వనిభిః - ప్రత్యుదీయుః-ప్రత్యుజ్జగ్నుః-బ్రహ్మవర్తా,నితిద్వితీయాస్తపారే-బ్రహ్మవర్తాప్రతి-ఆయాస్త
మిత్యన్వయః || ప్రజాపతిమితినమస్తపారేప్రజానాంపతింమను-బ్రహ్మవర్తస్థాలోకాః-ప్రత్యుదీయరిత్యన్వయః || ౨౮ || *
కాసాపురీ-యాంప్రతస్థఇత్యుక్తమిత్యత్రాహ || బర్హిష్మతీనామపురీ-కథంభూతా-సర్వాభిస్సమ్మచ్ఛిరైశ్వర్యై - ర్యుక్తా-సా
పికుత్రైత్యత్రాహ || యజ్ఞస్యఅదివరాహస్య - అజ్ఞంశరీరం-విధున్వతఃకమ్పయతస్సతః-రోమాణితనూరుహాణి-యత్రాపతన్-
త్రైత్యర్థః || ౨౯ || * పతితానిరోమాణికిమాసన్నిత్యత్రాహ || తపవ,పతితాన్యవరోమాణి,శశ్వత్సదా,హరితవర్ణః-కు
శాః,కాశాశ్చ - ఆసన్నత్పన్నాః-కస్తేసాముపయోగఇత్యత్రాహ || యైఃకుశైఃకాశైశ్చ-యజ్ఞఘ్నాన్యజ్ఞవిరోధినో,రాక్ష
సాః,పరాభావ్యఅభిభావ్య - యజ్ఞం-ఈజిరేకృతవస్తాపాకంపవతీతివన్నైదేశః,యద్వాయజ్ఞంభగవంతం - ఈజిరేఇప్తవ
స్తాః-భగవదారాధనరూపయజ్ఞేషుఉపయుక్తాఇత్యర్థః || ౩౦ || * అతపవ,భగవాన్స్తనుః,కుశకాశరూపం-బర్హి-రాస్తీర్య
యతోభగవతోవరాహ - ద్భువ-స్థానంప్రతిష్ఠాం - లబ్ధాలబ్ధవా-తమేవయజ్ఞపురుష,మయజత్యజ్ఞేరారాధితవా-అనే
న - ఇదమేవబర్హిష్మతీశబ్దస్యప్రవృత్తిమిత్రం - యత్కుశకాశరూపబర్హిషాయుక్తత్వ - మిత్యుక్తంభవతి || ౩౧ || *
విభుర్నను,ర్యాంబర్హిష్మతీనామపురీం - నివిశ్యప్రవిశ్య - పూర్వంసమావసత్ - తస్యాంపుర్యాం - ఆధ్యా
త్మికాధిభౌతికాధిదైవికరూపతాపత్రయరహితం - భవనం-స్వగృహం - ప్రవిష్ట - స్సభార్య - స్సపుత్రశ్చ,అ
ర్యావిరోధతఃవర్ణాశ్రమప్రయుక్తభగవదారాధనరూపధర్మావిరోధన - కామాన్-బుభుజేఅనుబభూవ || ౩౨ || *

ఎత దేవప్రపన్నయతిసంగీయమానత్యాదిభిష్టద్భిః | వత్సా మేషుప్రత్యక్షస్సుసస్త్రికైః స్త్రీభిస్సహితైః - సురగాయకైః, సు
రాగధర్మకీన్సరాదయః - తవగాయకాస్తై - స్సమ్యక్గీయమానాసతీనిర్మలాకీర్తిర్యస్య - సోపి. అనుబద్ధనప్రేమానుబద్ధనా
హృదా-హరైకథాః శృణ్వ-కామా, బుధుజగతిపూర్వేణాన్వయః || ౩౩ || మునిశుభా శ్రయసంశీలనపరం-భగ
వత్పరంభగవద్గుణానుచింతనవరం-స్వాయంభువంమనుం, భోగాకామభోగాః-యోగమాయానుభవదాశ్చర్య శక్తికామ
షునిష్ఠాతంతనక్తంయథాతథాఅభంశయితుం ఈషదపితాయతుం - యత్ యస్మాన్మతేకుఃసనమర్థాః-అత-స్తస్యయా
మాఃఅయాతయామాఅనన్మిత్తు తరేణాన్వయః || ౩౪ || విష్ణోఃకథా-శృణ్వతః-బ్రువతఃకథయతః-కుర్వతః-భగవదారా
ధనమితీశేషః-ధ్యాయతః-విష్ణుమితీశేషః-తస్యమనోఃస్వాంతరంమన్వంతరాఖ్యకాలం. యాపయన్తినయన్తితి-తే-యామాఃకా
లావయవాః, ప్రహరాః-అయాతయామాన్సఫలాఅనన్, యామాఇత్యనైకస్త్రిన్మహియామేభగవదారాధనాభావరాహిత్యం
సూచ్యతే || ౩౫ || సమను-రేవం-భగవత్తథాశ్రవణకీర్తనధ్యానతదారాధనాది-ర్యుగానా, మేకసప్తపరిమాణం-స్వాంత
రంకాలం-వాసుదేవప్రకృష్టానశ్లేష-పరిభూతంగతి శ్రయం-ఉర్ధ్వంగచ్ఛన్తినత్వస్థామధ్యేతిష్టన్తిరాజసాః-జఘన్యగుణవృ
త్తిస్తాఅధోగచ్ఛన్తితామసా, ఇత్యుక్తగతిశ్రయంయెనసః-నిన్యాయాపయామాన-యద్వా, గతయో-వగతయః క్లృతవగత
యః, తాసాంత్రయం-నిరస్తాధ్యాత్మికాదితాపత్రయిత్యర్థః || ౩౬ || ఎత దేవవిశదయతి | శారీరాగతి || హేచైయాసే, విదుర, శా
రీరాఃవ్యాధిరూపాః, మానసాఃఆధయః-ఎతే, ఆధ్యాత్మికాః క్లృతాఃదివ్యా ఆన్తరిక్షాతశశీతోష్ణవాతవర్షాదిప్రభవాః-ఎతేఆ

ధతః || ౩౭ || సంగీయమానసత్కీర్తిర్యస్యస్త్రికైస్సురగాయకైః | వత్సా మేషునులబ్ధనహృదాగృహ్యన్తరైక
థామ్ || ౩౩ || నిష్ఠాతంతయోగమాయానుమనుంస్వా యంభువంమనిమ్ | యదా భంశయితుంభోగానశేకు
ర్భగవత్సరమ్ || ౩౪ || అయాతయామాస్తస్యానన్యామాస్సాన్వంతరయాపనాః | శృణ్వతోధ్యాయతోవిష్ణోః
కుర్వతోబృహతఃకథాన్ || ౩౫ || సవంస్వాన్తరంనిన్యాయుగానామేకసప్తమ్ | వాసుదేవప్రకృష్టనపరిభూ
తగతిశ్రయః || ౩౬ || శారీరామానసాదివ్యావైయ్యసే యేచమానుషాః | భౌతికాశ్చ కథంక్లృతాబాధనైహ
రిసంశ్రయమ్ || ౩౭ || యఃపృష్టోమునిభిఃప్రాహధర్మన్మనావిధాన్చ్యుతాన్ నృణాంవర్ణాశ్రమాణాం
చసర్వభూతహితస్సదా || ౩౮ || ఎత త్తతదిరాజస్య మనోశ్చరితమద్భుతమ్ | వర్ణితంవర్ణనీయస్య తదవత్యోద
యంశృణు || ౩౯ ||
ఇతిశ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, తృతీయస్కంధే, ద్వావింశోఽధ్యాయః
మైత్రేయ ఉవాచ || పితృభ్యాంప్రసృతేసాధ్వీపతిమిగ్ధే తకోవిదా | నిత్యంపర్య చరత్ప్రీత్యాభవానీవభవంప్ర
భుమ్ || ౧ || విస్రమ్భేణాత్తశాచేనగౌరవేణదమేనచ | శుశ్రూషయాసౌహృదేనవాచామధురయావిభోః || ౨ || వి

ధిచైవికాః క్లృతాః, భౌతికాఃశత్రువ్యాఘ్రహారసర్పాదిభూత ప్రభవాః, ఎతేఆధిభౌతికాః, ఎతేసర్వే, మానుషాఃమను
ష్టైర్మనుభావ్యాః, క్లృతాః, హరిసం శ్రయత్రయోయస్యతంకథం-బాధేర్, ఆశ్రితక్లృతహరభగవదా శ్రయంమనుంసకథం
చిదపిచాధరన్మిత్యర్థః || ౩౭ || హరిసంశ్రయమిత్యనెన, సూచితంతస్యజ్ఞానాతిశయమాహ || యగతి || సర్వభూతహితః - యో
మనుః, మునిభిఃపృష్టః-నృణాం-తత్రాపివర్ణాశ్రమాణాంచ, అతవ-నానావిధాన్-శుభాన్స్వర్గాపవర్గసాధనభూతాన్-ధ
ర్మాన్-ప్రాహ || ౩౮ || ఎవంవర్ణితంమనుచరిత్రంనిగమయం స్తవపత్యచరిత్రమవతారయతి | వర్ణనీయస్యకథనీయకీర్తే-ఆచిరాజ
స్యమనో-రద్భుతంవిస్తయనీయ-మేతచ్ఛరితం-తేతుభ్యం-వర్ణితం-మయేతిశేషః, అథతస్యమనోరపత్యం దేవహూతి-స్తస్యా-ఉద
యప్రభవం-ఉత్కర్షం-వా-శృణు-మత్తగతిశేషః || ౩౯ || ఇతిశ్రీమద్భాగవతవద్వచస్సౌభాగవతవ్యాఖ్యా
యాంతృతీయస్కంధేద్వావింశోఽధ్యాయః .

తదవత్యోదయంశృణ్వేతిప్రతిజ్ఞాతమేవవర్ణయితుమారభతే - మైత్రేయః || పితృభ్యామితి || మనుశతరూపాభ్యాం -
ప్రసృతేగమనెకృతేనతి - సాధ్వీగిగ్ధే తకోవిదా - పత్యురభిప్రాయాభిజ్ఞా - దేవహూతిః - ప్రభుం - భవంరుద్రం - భవానీవప
తిం - కర్దమం - ప్రీత్యా - పర్యచరత్ ఆరాధితవతి || ౧ || ఎత దేవప్రపన్నయతిద్వాభ్యామ్ || విస్రమ్భేణేతి || విశ్వాసేన-
ఆత్మశాచేనఆత్మనో-స్తంకరణస్య శాచేనశమనెత్యర్థః. గౌరవేణసర్వాతిశయబుద్ధ్యా-దమేనచాహ్వాన్ప్రియని గ్రహణ-శు
శ్రూషయాహితాహితయోఃశ్రోతుమిచ్ఛయాచ, సౌహృదేన - మధురయావాచాచ || ౨ || కామాదీన్సృజ్య - తత్ర, ద
మ్భుఃకాపట్వం - అఘంసేషిద్ధాచరణం - మదోగర్వః - అప్రమత్తాఅనవధానరహితా - ఉద్యతాతన్నిదేశాచరణోద్యుక్తా-తేజ

యాంసమతిశయితేజస్సవ్వాన్తం - పతింకర్దమ, మహోషయత్ ॥ ౩ ॥ సవై, దేవర్షివర్ణఃకర్దమః - తామనువ ర్తమా
 నాం - మానవీంమనోఃపు త్రిం - దేవహూతిం - ప్రెష్టాగద్గదస్వరయా - వాచాగిరా - పీడితః అవినిస్స తవాక్ - కృపయాఅ
 బ్రవీత్ - కథంఘాతాం, మానవీం - దైవాదపి - గరియసఃగరియస్వైనానుసంహితాత్ - యద్వాదేవభావేనానుసంహితా
 త్ - శ్రేష్ఠతమాత్ - పత్యుర్భర్తు, ర్మహాశిషంఅపత్యపాప్తిరూపాం - మహాతీం ఆశిషంపురుషార్థం - ఆశాసానాంపార్థయ
 స్తీం - వ్రతచర్యయా - కర్మితాం - తత్రఘాయసాకాతనతామాం అతికృశామ్ ॥ ౪ ॥ ఉక్తిమేవాహత్రభిః ॥ హే
 మానిని - పరమయాశుశ్రూషయా - పరయాభక్త్యాచ - మయిసంమానమేవకుర్వత్యా - సైతుభ్య-మద్యాధునాలహం - తు
 వ్యఃప్రీతోఽస్మి - దేహీనా - మతీవసుశ్శూత్ ప్రియతమో - యోదేహః స్వదేహః - సముచితః శ్లాఘ్యాసి - మదర్థే - తుపితుం
 కర్మితుం - నాపెక్షితఃఉపెక్షితః - ఉచితమపిదేహమానాద్యత్యసమదర్థతుపితభిత్వర్థః ॥ ౬ ॥ స్వధర్మనిరతస్యస్వవద్ధాశ్ర
 మోచితభర్తృమనిరతస్య - మేమయా - తవఃకర్మయోగః - సమాధిశ్చితైకాగ్ర్యం - విద్యాభాగవదుపాసనా ఆత్మయోగః ప్ర
 కృతివివిక్తాత్మయాథాత్మ్యజ్ఞానయోగః - ఎత్తెర్విజితాఃలభాః భాగవత్ప్రసాదాఃభాగవత్ప్రసాదహేతుకాః॥ప్రసాదాదిపాతా
 న్తరం ॥ తదా - తపఆదిభిఃహేతుభి-రోభాగవత్ప్రసాదఃతస్మాద్దేతో - ద్విజితాః - య-భోగ్య భోగోపకరణభోగ స్థానాద
 యః - తానెవ-సవిద్యతేభయంయేషుతాత్ - అతఏవాశోకాత్ అశోచ్యా నిత్యర్థః ॥ మదనుసేవయామత్యేవయా, అవరుద్ధాత్,
 త్వయావివశీకృతాత్, ప్రపిత్య, తేతవ-దిన్యాంధృష్టిం - వితరామిదదామి ॥ ౭ ॥ నను-సర్వో పభోగ్యాన్భోగ్యాదీననాద్యత్య

సృజ్యకామందమ్భంచద్వేషలోభమఘంమదమ్ | అప్రమత్తోద్య తానిత్యం తేజీయాంసమతోషయత్ ॥ ౩ ॥ సవై
 దేవ ర్షివర్ణస్తాంమానవీంసమనువ్రతామ్ | దైవాద్గరియసఃపత్యురాశాసానాంమహాశిషః ॥ ౪ ॥ కాలేనఘా
 యసాత్మామాంకర్మితాంవ్రతచర్యయా | ప్రెమగద్గదయావాచా పీడితఃకృపయాబ్రవీత్ ॥ ౫ ॥ కర్దమఉవా
 చ | తుష్టోఽహమద్యతవమానినిమానదాయాశ్శుశ్రూషయాపరమయాపరయాచభక్త్యా | యోదేహీనామయ
 మతీవసుశ్శూత్స్వదేహీనాపెక్షితస్సముచితఃతుపితుంమదర్థే ॥ ౬ ॥ యమేస్వధర్మనిరతస్యతవస్స మాధివిద్యా
 త్యయోగవిజితా భాగవత్ప్రసాదాః | తానెవతేమదనుసేవనయావరుద్ధాద్ధృష్టింప్రపిత్యవితరామ్యభా
 యానశోకాత్ ॥ ౭ ॥ అన్యేపునర్భాగవతోభూవఉద్విజృ మ్భవి భంశితార్థరచనాఃకిమురుక్రమస్య | సిద్ధాసిఘ
 క్త్వివిభవాన్నిజధర్మదోహవివాన్మరైర్దురధిగాన్మృపవిక్రియాభిః॥౮॥ఎవంబ్రువాణమబలాభిలయోగమా
 యావిద్యాచితక్షణమవెత్స్యగతాధిరాసీత్ | సంప్రశ్రయప్రణయవిహ్వలయాగిరైషాప్రీడావలోకవిలసద్ధసి
 తాననాఽఽహ ॥ ౯ ॥ దేవహూతిరువాచ ॥ రాధంబతద్విజవృ మైతదమోఘయోగమాయాభోపెత్వయివిభా

తపఆదిభిర్జాతావిలక్షణాన్వితరామీతికిముచ్యతఇత్యా శఙ్కాయామభయానశోకానితినూచితమితరభోగ్యా దీనాంత
 చృత్వంవదత్స్వసమ్పాదీతానామేవసర్వోత్తమత్వమాహ | అన్యతి ॥ ఉరుక్రమస్యభాగవతః-యాభూతస్యాఉద్విజృమ్భ
 విత్తేవః-తేనవిభంశితాఃఅర్థరచనాః ప్రయోజనాభిలాషాయేషుతే, అన్యేపునఃకింతైః-అతితుచ్ఛాస్తభిత్వర్థః - అతోయ
 త స్వం, సిద్ధాఽసి-పతిపారాభ్యాదిభిః, దుహ్య నైప్రపూర్వ నైసాధ్య నైతియావత్ - తా-న్విభవాత్ భోగవిస్తారాన్సృపవి
 క్రియాభిఃసృపాణాంసార్వభౌమాణామపి-పి క్రియాభోగాభిలాషో-యాను-తాభి-రోగ్యాదీనమ్పద్భి రితిశేషః, భుజ్జ్వలనుభ
 వ ॥౮॥ భర్తృగ్రమముక్తాదేవహూతిస్తమువాచేత్యాహ॥మైత్రేయః॥ ఎవమిత్యేకన-ఎవంఇతిబ్రువాణంభావమాణంఅభి
 లాః-యాఃయోగమాయాఃవిచిత్రసర్గకారిస్వసంబధ్నిసామర్థ్యాపరపర్యాయాశ్చక్తయ, స్తాసాం-విద్యా, స్వకార్యజననప్రవర్త
 నానుగుణంజ్ఞానం, తస్మిన్, విచక్షణంసీపుణం-పతిం-అవెత్స్యఅబలాదేవహూతిః-గతాధిఃగతమనోవ్యధా, ఆసీత్, తతస్సంప్రశ్ర
 యఃవినయః, ప్రణయఃప్రెమా-తాభ్యాం, విహ్వలాగద్గదాతయా, గిరానాచా-ఈషద్వీడానహితో, యోఽవలోక, స్తేన-విలస
 ద్ధసితం-యస్మింస్తత్ ఆననంముఖంయస్యా, స్సతీఆహ ॥ ౯ ॥ ఉక్తిమేవాహ॥రాధమితిద్వాభ్యామ్॥హేద్విజవర-అమో
 ఘాఃసప్రయోజనాః-యాయోగమాయాఃపూర్వోక్తా, స్తాసా, మధిపేవిభా, త్వయి, ఎత-త్వదుక్తం-సర్వం, రాధంసిద్ధ, మవే
 త్య-వైమిజానామి, బతేతిహదై, హేభర్తః, తేత్వయా, య-స్సకృత్ అపత్యజననపర్యంతం, అజ్గనజ్గోయస్మిన్ సమయఃకాలో
 ఽభిహితః-న, భూయాత్, యస్మాత్, గరియసిశ్రేష్ఠే-భర్తరిహేతుభూతే, సతీనాంస్త్రీణాం, ప్రసవఃఅపత్యం- గుణఃమహాన్దా
 భః | గుణప్రసవఇతిసమస్తపారేతు॥గరియసిపత్యే, సతీనాం, యతో, గుణప్రసవఃగుణవిస్తారోభవతి-అతః-పుతోత్పత్త్యాగుణ

విస్తారజాతేనతిదృష్టింప్రవిశ్యతగామితి,, యత్త్వదుక్తంతస్సర్వంభవతీతిభావః || ౧౦ || అజ్ఞసజ్జార్థమితీకర్తవ్యతాంచనంపాదయత్యాహ||తత్రేతి|| హేతవః తత్రఅజ్ఞసంజ్ఞేఇతికృత్యంఇతికర్తవ్యతాంసాధకకలాపంయథోపదేశంకామతన్తోక్తానుసారేణఉపశిక్షసంపాదయ, కింతదితికృత్యం,యదుపశిక్షణీయం-తత్రాహ. తెత్వమైవ-కృతఃఉత్పాదితఃయోమనోభవఃకామ-సైన,ధర్మితాయాఃపీడితాయాః,మేమయా,అతిరింసయాభృశంరస్తుమిచ్ఛయా, కర్మితః,అతపవ,దీనః,ఏషఆత్మాదేహః,యచఇతికృత్యేనసీధ్యేతకార్యదైన్యాదిపరిహారేణస్వస్థోభవే,తదితికృత్య, ముపశిక్షయేత్వర్థః||తస్మాత్,త్వదృశంఅనురూపం,భవనంభోగస్థానంఇదంభోగ్యాదీనామప్యవృత్తణం, విచక్ష్య కల్పయ || ౧౧ || ఎవముక్తఃకర్తమోభోగ్యాదీనస్పృజదిత్యాహమైత్రేయః|| హేతుత్వః,ప్రియాయాఃభార్యాయాః-ప్రియం-అస్మిచ్ఛకర్తృమితిశేషః,కర్థమఃయోగంఉక్తయోగమాయాం,ఆశ్రితః,కామంయథేచ్ఛంగచ్ఛతీతి,ద్విమానం, తస్యైవతత్త్వమేవ,ఆవిరచీకరత్ఆవిర్భావయామాస || ౧౨ || తదవనిమానంవర్ణయతినవభిః||సర్వకామదుఘంసర్వాభిలషితపూరకం, దివ్యమమానుషం,సర్వర్థినాంసర్వసంపదాం,యఉపచయ,స్ససోదర్శఃఉత్తరోత్తరాభివృద్ధి,ర్యస్త్రిక,మణిమయైఃస్తస్మైరుపస్కృతంపరికర్షితం|| ౧౩ || దివైరుపస్కృతైఃపరికర్షైరుపేతంయత్కం, సర్వస్త్రినా-లెనుఖమేవావహతిప్రాప్యతితథా-పట్టికాఅల్పవిస్తారాఃపట్టపస్త్రవిశేషాః,వతాకావితతా,స్తాభిశ్చ,విచిత్రాభి,రలంకృతమ్ || ౧౪ || విచిత్రాణిమాల్యానిమాలానిర్వాణయోగ్యా

తదవై మిభర్తః | యస్తైఃభృధాయినమయస్సకృదజ్ఞసజ్జోభూయాద్ధరియసి ||గుణఃప్రపవస్సతీనామ్||౧౦|| తత్రేతికృత్యముపశిక్ష|| యథోపదేశంయేనైవమేకకన్యితాతిరింసయాత్తా | సిధ్యేతతేకృతమనోభవధర్మితాయాదీనస్తదీశభవనంసదృశంవిచక్ష్య || ౧౧ || మైత్రేయఉవాచ || ప్రియాయాఃప్రియమస్మిచ్ఛసూర్తమోయోగమాశ్రితఃవిమానంకామగంతుత్తస్తస్యైవావిరచీకరత్ || ౧౨ || సర్వకామదుఘండివ్యంసర్వరత్నసమన్వితమ్ | సర్వర్థ్యవచయోదర్శంమణిస్తస్మైరుపస్కృతమ్ || ౧౩ || దివ్యోపస్కృతణోపేతంసర్వకాలనుభావహమ్ | పట్టికాభిఃపతాకాభిర్విచిత్రాభిరలంకృతమ్ || ౧౪ || స్రగ్ధిర్విచిత్రమాల్యాభిర్నృశిజ్జుత్తజ్జీర్ణభిఃదుకూలత్మేమకౌశేయైర్నానావస్త్రైర్విరాజితమ్ || ౧౫ || ఉపర్యుపరివిన్యస్తనిలయేషువృథక్ష్పృథక్క్షిప్తైఃకశిపుభిఃకాంతంపర్యక్ష్మవ్యజనాసనైః || ౧౬ || తత్రతత్రవినితీప్తనానాశిల్పౌపశోభితమ్ | మహామరకతస్థల్యాంజుష్టంవిద్రుమవెదిభిః || ౧౭ || ద్వాద్విద్రుమదేహాల్యాభాంతంవజ్రకవాటయాశిఖరెష్విన్ద్రసీలెషుపామకుష్మైరధిశ్రితమ్ || ౧౮ || చతుష్కృతృద్ధరాగాద్యైర్వజ్రభిత్తిమనిర్మితైఃజుష్టంవిచిత్రవైతానైరనర్మైర్నైమతోరణైః || ౧౯ || హంసపారావతవాత్రైస్తత్రతత్రనికూజితమ్ | కృత్రిమాన్తస్యమానైస్సాన్వినధిరుహ్యవరుహ్యచ || ౨౦ || విహరస్థానవిశ్రామసంవేశప్రాజ్ఞాజిరైః | యథోపజోషంరచితైర్విస్తాపనమీవాత్త

నిపుష్పాణి,యాను,తాభిః,మఘమధురంయథాతథా,శిష్టస్తః,ధ్వనస్తః,షడక్ష్యయోభ్రమరా,యానుతాభిః,స్రగ్ధిః,అలంకృతం,దుకూలైఃక్షాప్తైః,కౌశేయై, రన్యైశ్చనానావిధైఃవస్త్రైః,విశేషేణరాజితమ్ || ౧౫ || ఉపర్యుపరిన్యస్తనిలయేషువృథక్ష్పృథక్క్షిప్తైఃకశిపుభిః,కాయాభిః,కాంతంకమనీయం, తథా, పర్యక్ష్మాదిభిశ్చకాంతం || ౧౬ || తత్రతత్రభిత్త్యాదిమవినితీప్తైర్నిరచితైఃనానావిధైశ్చిత్పైః,ఉపశోభితం,మహామరకతస్థల్యాంజుష్టస్థిలమణిమయధూమ్యాం,రచితాభిర్విద్రుమవెదికాభిర్జుష్టంయత్కం,స్థల్యైతిపాతే,తయావిద్రుమవెదికాభిశ్చయత్కమ్ || ౧౭ || ద్వాద్విద్రుమదేషు,విద్రుమమయదేహాల్యాఉమమ్మ,రేణ,భాంతంశోభితం,వజ్రఖచితకవాటయుక్తం,ఇన్ద్రస్థిలమణిమయేషు, శిఖరైషు,సువర్ణమయకలశైరధిష్ఠితం || ౧౮ || చతుష్కృతృద్ధరాగాద్యైర్వజ్రభిత్తిమఖచితాః-తైర్జుష్టం విచిత్రైర్ద్యౌతానైర్వితానసమూహై,రనర్మైర్నైమమయతోరణైశ్చ,జుష్టం || ౧౯ || కృత్రిమానపి, హంసాదీక,స్వాకస్యసజాతీయా - స్తస్య మానైర్నాంసానాం పారావతానాంచనమూహై, స్తత్రతత్ర, అధిరుహ్య, అవరుహ్యచ, వికూజితమ్ || ౨౦ || యథోపజోషంయథానుఖం, రచితైఃకల్పితైః, విహరస్థానాదిభిర్మృక్తమితి, శేషః, యద్వా, విహరస్థానాదిభిరాత్మనః - స్వస్య - మాయావినోపి, విస్తాపనమివనిస్తయజనకమివావస్థితంఆవిరచీకరదితిపూర్వైర్దాన్వయః || తత్ర - విహరస్థానం క్రీడాప్రదేశః-విశ్రామఃశయనగృహం-సంవేశఉపభోగస్థానం-పాజ్ఞానంగృహః

దృహీరచితంబజిరంప్రాకారాద్భహిః * ॥ ౨౧ ॥ * ఈదృగవంఽథం-తద్దృహవిమానంనాతి ప్రితేనచితసంతుష్టేన
చేతసా. పశ్యంతీం దేవహూతింస్వయం, సర్వభూతానామాశయమభిప్రాయంజానాతీతిసః-కర్దమః-ప్రావోచత్ * ॥ ౨౨ ॥ *
హేభీరు, ఇదంతీర్థం, శుక్లకృతంశుక్లేనభగవతాకృతం-ఆనందాశ్రునిపాతేనకృతంసృణౌ, మాశిషాంకాంక్షితానాం-ప్రాపకం-
అలోఽస్తి న్నాదేభిస్తుసరసి-నిమజ్జనాహే- ఇదంవిమాన-మారుహఅధిరుహ * ॥ ౨౩ ॥ * సాకువలయేక్షణాదేవహూతిః భ
రుఃకర్దమస్య-వచ-స్సమాదాయగృహీత్వా-సరజంమలినం-వాసఃపస్త్రం-వేణీభూతాకళాకళా - మలపజ్జే-నసంభన్తా-
అతఏవశబరౌవివర్ణా, స్తనాయస్త్రి-తదజ్జంశరీరంబ-భిభ్రతీసతీ సీతానాంనిర్మలానాం, జలానా-మాశయంఆశ్రయంసరస్వ
త్యాపరిశితమితీశేషః - షష్ఠ్యస్తపాతే-తన్నస్యస్థమిత్యర్థః - సరఃభిస్తుసరః - ఆవివేకప్రవిష్టవతీ * ॥ ౨౪ ॥ * సాలస్తస్సరసినిమ
గ్నాసతీ - తత్ర-వేత్తస్థాఃమద్దిరస్థాః - దశశతాని, కన్యకాః - దదర్శ - కథంభూతాః - సర్వాః కిశోరవయసః - ఉత్పలస్యై
వదేహగర్భోయాసాంతాః * ॥ ౨౫ ॥ * తాండేవహూతిం-దృష్ట్వా - దశశతాని - స్త్రియః-సహసాలశు - ప్రోత్థాయ-
జలస్థాద్వేత్తనోబహిర్నిర్గత్య - ప్రాజ్జలయః - వయం - తుభ్యం - కర్తకరీకింకరీ - నఃలస్మాక-శాధిఅనుశీక్షయ -
కిందాస్యంకరవామేతిప్రోయః * ॥ ౨౬ ॥ * మహారౌఃశ్రేష్ఠతమేన - స్నానెనస్నానయోగ్యేనసుగంధితైలాదినా - తాం-మ
నస్వినీందేవహూతింస్నాపయిత్వా - మానదాస్త్రియః-అస్యైదేవహూత్యావస-నిర్మల-నూత్నేనవినై, దుకూలదదుః

సః ॥ ౨౧ ॥ ఈదృగృహంతత్పశ్యంతీంనాతిప్రితేనచేతసా । సర్వభూతాశయాభిజ్ఞఃప్రావోచత్ ॥ ౨౨ ॥ నిమజ్జాస్త్రిన్నాదేభీరువిమానమిదమారుహా । * ఇదంశుక్లకృతంతీర్థమాశిషాంహేతవెన్స
ణామ్ ॥ ౨౩ ॥ సాచభర్తుస్సమాదాయవచఃకువలయేక్షణా । సరజంబిభ్రతీవాసోవేణీభూతాన్స్వమూర్ధ
జాక ॥ ౨౪ ॥ అజ్జంచమలపజ్జేనసంభన్తశబలస్తనమ్ ॥ ఆవివేకసరస్వత్యాసరసి తజలాశయమ్ ॥ ౨౫ ॥ సాస్త
స్సరసివేత్తస్థాత్వతానిదశకన్యకాః ॥ సర్వాఃకిశోరవయసోదదర్శౌత్పలగంధయః * ॥ ౨౬ ॥ తాందృష్ట్వా సహసో
త్థాయప్రోయఃప్రాజ్జలయస్త్రియః ॥ వయంకర్తకరీస్తుభ్యంశాధిసఃకరవామకిమ్ ॥ ౨౭ ॥ స్నానెనతాంమహా
ర్హణస్నాపయిత్వామనస్వినీమ్ ॥ దుకూలెనిర్మలనూత్నేదదురస్యైచమానదాః ॥ ౨౮ ॥ భూషణానివరా
ధ్యానివరీయాంసిద్యుమన్చిత్రాన్నంసర్వగుణోపేతంపానంచైవామృతాసవమ్ ॥ ౨౯ ॥ అథాదర్శ్యైస్సమా
త్తానంప్రగ్విణంవిరజోఽమృతమ్ ॥ విరజస్కంస్వస్త్వయనంకన్యాభిర్బహుమానితమ్ ॥ ౩౦ ॥ స్నాతంకృ
తశిరస్సాన్నంసర్వాభరణభూషితమ్ ॥ నిష్కగ్రీవంవలయినంకూజతాఞ్చననూపురమ్ ॥ ౩౧ ॥ శోణ్యో
రధ్యస్తయాకాఞ్చ్యకాఞ్చన్యాబహురత్నయా ॥ హరేణచమహారౌఃకరుచకేనవిభూషితమ్ ॥ ౩౨ ॥ సుభ్రువాను
దతాశత్రుస్త్రిగ్ధాపాశ్చైనచక్షుషా ॥ పద్మకోశస్పృధాపద్మకోశస్పర్ధినా - చక్షుషానైతేణ - సుభ్రువాచక్షుషేతిజాతావేకవచనం-
తథానీలై - రలకైశ్చ-లసన్తుఖం-యస్యతమ్ * ॥ ౩౩ ॥ * ఎవంభూతమాత్తానం-దృష్ట్వా-యదా-ఋషీణా-మృషభం

దత్తవత్సః * ॥ ౨౮ ॥ * తథా-పరార్థ్యానిశ్రేష్ఠతమాని - ద్యుమన్తిదీప్తిచున్తి - వరీయాంసితత్ప్రియాణిభూషణాని-సర్వగు
ణాపేతంషడ్రసోపేతం-అన్నం-అమృతంస్వాదు-ఆసవంమాదకం, పానంపెయంచ-అస్యై-దదుః * ॥ ౨౯ ॥ * అసౌదే
వహూతిః-స్వమాత్తానంస్వదేహ, మాదర్శేదర్పణే,దదర్శేతిశేషః - కథంభూతం - ప్రగ్విణంప్రజంబిభ్రతం,విరజఃనిర్మలం
అమృరంవాసోయస్యతం - విరజస్కం-మలహీనంకృతం - స్వస్త్వయనంమృగళానామాచరణంయస్యతం - కన్యకాభిస్సం
మానితమ్ * ॥ ౩౦ ॥ * స్నాతంఉద్వర్తనక్షాళితం,కృతంశిరస్సానమభ్యజ్ఞోయేనతం - సర్వైరాభరణైర్భూషితం
అలంకృతమ్-ఎతదేవప్రపచ్చయతినిష్కంపదకంగ్రీవాయాంయస్యతం-కూజస్తీకాఞ్చనమయేనూపురేయస్యతమ్* ॥ ౩౧ ॥ *
శోణ్యోర్నితమ్చయోరధ్యస్తయాధృతయా-కాఞ్చనమయ్యా - బహునిరత్నానియస్యాం - తయా-కాఞ్చ్యమేఖలయా-
మహారౌఃకరుచకేన - రుచకేనమృగళద్రవ్యేణచకుంభు-మాదినా - తదుక్తంవిశ్వప్రకాశే - రుచకంమృగళద్రవ్యగ్రీవాభరణదస్త
యో,రితి-విభూషితమ్ * ॥ ౩౨ ॥ * సుభ్రువాశోభనయాభ్రువా-నుదతాసుందరదస్తప్రజ్ఞాశక్త్యః మనోహరఃస్త్రిగ్ధోఽపా
శ్చఃనైత్రప్రావోయస్త్రిక - పద్మకోశస్పృధాపద్మకోశస్పర్ధినా - చక్షుషానైతేణ - సుభ్రువాచక్షుషేతిజాతావేకవచనం-
తథానీలై - రలకైశ్చ-లసన్తుఖం-యస్యతమ్ * ॥ ౩౩ ॥ * ఎవంభూతమాత్తానం-దృష్ట్వా-యదా-ఋషీణా-మృషభం
శ్రేష్ఠందయితంప్రియం - పతింభర్తారం-సన్తారస్త్వృతవతీ - తదా-యత్ర-సఃప్రజాపతిఃకర్దమః - ఆస్తేతత్ర-స్వయమపి-స్త్రీ

భిన్నహ-అస్తైఉపవివేశేత్యర్థః ॥ ౩౪ ॥ భర్తుః పురస్తాదగ్ర-స్త్రీసహస్రైర్వృత-మాత్మనం-నిశామ్యదృష్ట్వా - తస్య
భర్తుర్యోగగతియోగప్రభావం ప్రతి - సంశయం - ప్రత్యపద్యత-కీదృశీయంయోగగతిరితిసంశయంవిస్త్రయంప్రాప్తవతి
త్యర్థః ॥ ౩౫ ॥ హౌమిత్రహావిదుర-జితారిషద్వర్గ - సకర్షమః, జాతభావస్సృజాత్వవత్ వివాహాత్ప్రగ్వత్ - ఆ
త్మనస్సృస్యాః - రూపంబిభ్రతీం - అతవవ-విశేషేణభాగజమానాం - సంవీతాప్రాప్య తా రుచిరా స్తనాయస్యాస్తాం-పా
తా న్తరేతు - రూపవిశేషణం - శోభనేవాసనీయస్యాస్తామ్ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ అలు ప్రమహిమాఅలు ప్రప్రభావః - ప్రీ
యయాభార్యయా-నుషక్తః అనుసంగతః-విద్యాధరీభిః-ఉపచీర్ణంశుశూషితంవపుర్యస్య-స-మునికర్ష మః తస్మిన్విమానై-బ
భాజేరరాజ-తత్రదృష్టా న్తఃఉత్క-చకుముద్గణవావికసత్కు-ముదగణవా - అపీచ్యోదర్శనీయః - తారకాభి - రావృతో
నభస్థః - ఉడుపతిఃపూర్ణ చ ద్వైతవేతి - పూర్ణ చద్వైతవమునిః - నభభవవిమానం- తారా భవప్రియః - కుముదానీవతాసాం
నెత్రాణీతివిజ్ఞేయమ్ ॥ ౩౮ ॥ తేనవిమానస-అష్టలోకపాలానాంవిహారాయస్మిన్ సః - కులాచలేన్ద్రోమరు- స్తస్య-దో
ణేషుదరీషు - కథంఘాతాసు - అనజస్య - య-స్సఖామారుతః - శీతసుగంధి మద్దానిలః-తేన - సౌభగంసౌందర్యంయాసు - ద్యు
ధునీగణా - తస్యాః - పాతేన-శివఃస్వనో - యాసుతాసు - లలనావరూధీస్త్రీరత్న సమూహవా - ముని-ర్ధనదవత్కు-చేరభవ
రేమే ॥ ౩౯ ॥ వైస్రంభకాదిమదెవోద్యా నేషు - మానసేచసరసి - రతః ప్రీతస్సృ, రమయా స్త్రి యాసహ - రే

భమ్యషీణాందయితంపతిమ్ | తత్రచా సైసహస్రీభిర్యత్రా సైసప్రజాపతిః ॥ ౩౪ ॥ భర్తుః పురస్తాదాత్మా
నం స్త్రీసహస్రవృతతదా | నిశామ్యతద్యోగగతింసంశయంప్రత్యపద్యత ॥ ౩౫ ॥ సతాంకృతామలస్నానాం
విభాజస్తీమపూర్వవత్ | ఆత్మనోబిభ్రతీంరూపం సంవీతరుచిర స్తనీమ్ ॥ ౩౬ ॥ విద్యాధరీసహస్రేణసై
వ్యమానాంసువాసనమ్ | జాతభావోవిమానంతదారోహాయదమిత్రహా ॥ ౩౭ ॥ తస్మిన్నలు ప్రమహిమాప్రి
యయానుషక్తోవిద్యాధరీభిరుపచీర్ణవపుర్విమానై | బభాజఉత్క-చకుముద్గణవానపీచ్యస్తారాభిరావృతభవో
డుపతిర్నభస్థః ॥ ౩౮ ॥ తేనాష్టలోకపవిహారకులాచలెన్ద్రదోణీష్వనజ్జసఖామారుతసౌభగాసు | సిద్ధేర్నతో
ద్యుధునిపాతశివస్వనాసు రేమేచిరంధనదవల్లలనావరూధీ ॥ ౩౯ ॥ వైస్రమ్భకస్వరసనెనన్దకృష్ణభద్రక |
మానసేచైతరధ్యేవస రేమేరమయాతతః ॥ ౪౦ ॥ భాగజిష్ణునావిమానెనకామగేనమహీయసా | వైమానికా
నత్య శేతచరణ్లోకాయథానిలః ॥ ౪౧ ॥ కిందురాపాదనం తేషాంపుంసాముద్దామచేతసామ్ | యైరాశిత
స్తీర్థపదశ్చరణోవ్యసనాప్యయః ॥ ౪౨ ॥ ప్రేక్షయిత్వాభువోగోళంప్రత్యైయావాన్స్వసంస్థయా | బహ్వ
శ్చర్యమయోయోగీస్వాశ్రమాయన్యవ ర్తత ॥ ౪౩ ॥ విభజ్యనవధా-అత్మనంమానవీంసురతోత్సకామ్ | రా
మాంవిరమయన్రేమేవర్షపూగాన్సు హూర్తవత్ ॥ ౪౪ ॥ తస్మిన్విమానఉత్సృష్టాంశయాంరతికరీంశ్రితా |
నచాబుధ్యతకాలంతంపత్యా-పీ చ్యేనసంగతా ॥ ౪౫ ॥ ఎవంయోగానుభావేనదమ్పత్యోరమమాణయోః | శ
తంవ్యతీయుశ్చరదఃకామలాలసయోర్న నాక్ ॥ ౪౬ ॥ తస్యామాధ త్తరేతస్తాంభావయన్నాత్మనా-అత్మవితే |

మే ॥ ౪౦ ॥ భాగజిష్ణునాప్రకాశమానస - మహీయసాశ్రేష్ఠేన-కామగేన - విమానేన - అనిలభవ-సర్వత్రాప్రతి హత
గత్యాచరక - వైమానికాలోకా - నత్య శేతలతక్రమ్యస్థితః ॥ ౪౧ ॥ కీదృశోయంమునఃప్రభావభవనిస్త్వయసీయమి
త్యాహ ॥ కిమితి ॥ యైఃపుష్పిః తీర్థపదఃభగవతః - వ్యసనాప్యయః తాపత్రయనాశన - శ్చరణఃపాద - ఆ శ్రితః - తేషా-ముద్దా
మచేతసాంయోగపరిశుద్ధమనసాం-పుంసాం-కిందురాపాదనందుష్పాపంకిమ స్తీత్యర్థః ॥ ౪౨ ॥ స్వసంస్థయాద్వీపవర్షా
దిసంస్థానేన - యావా-భూగోళ-స్తావ న్తం - బహ్వశ్చర్యమతివిస్త్రయసీయం-భువోగోళం- ప ప్రత్యైభార్యామై-దర్శయి
త్వా - మహాయోగీకర్షమః-పునః - స్వాశ్రమాయన్యవ ర్తతస్వాశ్రమంప్రత్యాగతవా ॥ ౪౩ ॥ నవధా- అత్మనమవ
త్యం-విభజ్య-నవధా-పత్యముత్పాదయిష్యామితిమనసాస్వవీర్యంవిభజ్యత్యర్థః - సురతేఉత్సకాంఉత్సాహవతీం - మనోః
పుత్రీం-రామాంస్వప్రియం-విశేషేణ - రమయక - వర్ష పూగావర్షగణా - మహూర్తవత్ - రేమే ॥ ౪౪ ॥ తస్మిన్
విమానై - ఉత్సృష్టాంనిరతిశయసుఖస్పర్శాంరతికరీంరతివర్ధనీం - శయాం - శ్రితా-అపీచ్యేనసున్ద రేణ-పత్యాభర్త్రా-సం
గతాసంయుక్తాసతీ-తంఅనెకవర్ష సమూహాత్తకం - కాలం - నచాబుధ్యతఎతావాకాలోవ్యతీతభవజ్ఞాతవతి ॥ ౪౫ ॥
కియాకాలోవ్యతీతభవత్యత్రాహ ॥ ఎవమితి ॥ యోగానుభావేనయోగప్రభావేన - కామాన్తక్రయోః - దంపత్యో - రమమా
ణయోస్సతోః - శతం , శరదఃసంవత్సరాః - మనాక్ ఈషత్కాలమవ-వ్యతీయః అతిక్రాంతాః ॥ ౪౬ ॥ ఆత్మవితే జీవపర

మాత్మయాథాత్మ్యవి-త్కర్తమః-తాంప్రియాంఽత్య నాన్వనేవర్థ రూపేణాతిప్రీత్యా - అత్త నామనసా - భావయన్ అభిప్ర
యన్ - సర్వసంకల్పవిత్తస్యాః బహ్వపత్య సంకల్పంజానన్ - విభు స్తథాకర్తుంసమ ర్థః - స్వంస్వయం - రూపంఽర్యం-
నోధావిధాయనవధావిభజ్య - తదైతః-తస్యాంవత్పూర్వం - ఆధత్తనిహితవాన్ ॥ ౪౭ ॥ తతఃఅన్తరం-సాదేవహూ
తిః - సద్యఃఆశు-ప్రియఃప్రియః - ప్రజాఃఅపత్యాని-సుమవేదమాతవతి - కథంభూతాఃప్రజాః - తాన్స్వర్వానవప్రియః-
చారూణీసర్వాణ్యజ్ఞాని అవయవాయాసాం - లోహితోత్ప లస్యరక్తోత్ప లస్యైవ - గన్ధోయాసాంతాః ॥ ౪౮ ॥
తదాఅపత్యోత్పత్త్యన న్తరం-ప్రవ్రజిష్య న్తంసన్యస్య న్తం-పతిం-ఆలక్ష్మ్యవితర్క్య, ఉత్తేకమనీయా - సా - సతీదేవహూతిః-
బహిః, స్త్ర యమానాశువద్ధసమానా, అ న్తస్తు-నిక్ల బేనవ్యాకులితేన , విదూయతాపరితప్యమా నేన , హృ దయేనమనసాఅ
ధోముఖీ,నఖాఽవమణయః-తేషాంశ్రీశ్శోభాయస్త్వి-తేన-పదాచరణేన ,భువం-లిఖన్తీ, అనెనదుర న్తచి.న్తాసూచ్యతే-అశ్రు
కణాన్,శన్తైః,నిరుధ్యలలితాంమృదీం - వాచం - ఉవాచ ॥ ౪౯ ॥ ౫౦ ॥ హేభగవన్-మహ్యం-యత్ప్ర తిశ్రుతం-త
త్సర్వ - ముషోవాహఉపావహత్-సంపాదితవాన్-తథాపి-ప్రపన్నాయాః-మే-అభయం - దాతుమర్హ సిఅభయప్రదానం
కరోషిచెత్-ధయామీతిభావః ॥ ౫౧ ॥ ఓం - తత్కి-మిత్యతహ - హేబ్రహ్మన్-దుహితృభిః-సమాఃవయశ్చీలగుణాది
భిస్తుల్యాః - పతయఃతాసాంభర్తారః-తుభ్యంత్యయా - విభక్తివ్యత్యయఅర్హః - విమృ గ్యాఃఅన్వేషణీయాః - త్వయి-వనంప్ర
తిప్రవ్రజి తేసన్యస్య గ తేనతి - మమ-విశోకాయ - విగతఃశోకోయస్మాత్స విశోకః బ్రహ్మజ్ఞానంతరతిశోకమాత్మ వి, చిత్రిశ్రు
తైః - తేనతదుపదేశోలక్ష్మ్యతే - తన్తై - కశ్చిత్పుత్ర-స్సాన్యోత్ స్యాత్కి-మిత్యగః-కచ్చిదితిపాతా న్తరం - తదాకింస్యా - త్పుత్రభి

నోధావిధాయతదూర్వంసర్వసంకల్పవిత్ప్రభుః॥౪౭॥తతస్సానుషవేనద్యోదేవహూతిప్రియఃప్రజాః।స
ర్వాస్తాశ్చాయసర్వాశ్శోలోహితోత్పలగన్ధయః॥ ౪౮ ॥పతింసాప్రవ్రజిష్యన్తంతదాఽఽలక్ష్మ్యోతీనతి।స్త్ర
యమానానిక్లబేనహృదయేనవిదూయతా॥ ౪౯ ॥లిఖన్త్యధోముఖీభూమింపదానఖమణిశ్చియా।ఉవాచల
లితాంవాచునిరుధ్యాశ్రుకలాంశన్తైః॥ ౫౦ ॥దేవహూతిరువాచ॥ సర్వంతద్భగవన్తహ్యముషోవాహప్రతి
శ్రుతమ్।అథాపిమేప్రపన్నాయాఅభయందాతుమర్హసి॥౫౧॥బ్రహ్మన్దుహితృభిస్తుభ్యంవిమృగ్యాఃపతయస్సు
మాః।కశ్చిత్సాన్యోత్తైవిశోకాయత్వయిప్రవ్రజి తేవనమ్॥ ౫౨ ॥ఎతావతాఽలంకాతేనవ్యతిక్రాన్తేనమేవి
భో।ఇన్ద్రియార్థప్రసక్తేనపరిత్యక్తవరాత్మకః॥ ౫౩ ॥ఇన్ద్రియాగ్ధేషుసజ్జన్త్యాప్రసక్తస్త్వయిమేకృతః।అజ్ఞా
వన్త్యాఃపరంభావంతథాప్యస్త్యభూమాయమే॥౫౪॥సజ్జోహిసంస్మృతైర్తేతురసత్సువిహితోఽధియా॥సవి
వసాధుషుకృతోసిస్సజ్జత్వాయకల్పతే॥ ౫౫ ॥నెహయత్కర్తృధర్మాయనవిరాగాయకల్పతే।నతీర్థపదసేవా

తిశేషః ॥౫౬॥ ఎవంస్వాభిప్రేతంనివేద్యఅథసంసారాత్స్వనిర్వేదమావేదయన్త్యాహ॥యావదధ్యా యం ॥ హేవిభో-
ఇన్ద్రియాగ్ధేషుశబ్దాదివిషయేషుప్రసక్తేనప్రకృష్టాసక్తేన - పరిత్యక్తః అనుపాసితఃపరాత్మా పరమాత్మాయయా-తస్యాః-మే
మమ-వ్యతీతేనఅతిక్రాన్తేన - ఎతావతాశతవర్ష పరిమితేన - కాలేన-అలమ్ ॥౫౩॥ స్వకృతమనుశోచన్త్యాహ॥ఇన్ద్రియా
గ్ధేషు-సజ్జన్త్యాఅసక్తాయాః - మేమయా - త్వయి- ప్రసక్తఃప్రకృష్టాసక్తః - కృతః - తథాపి-పరంభావం ఉత్కృష్టంభావం-
త్వంబ్రహ్మవిదితిభావం - అజ్ఞానన్త్యాఅపి-మే - అభయాయ - అస్తు - త్వయికృతస్సజ్జ ఇత్యనుషంగః ॥ ౫౪ ॥ కథమిన్ద్రి
యార్థప్రసక్తోమయికృతోప్యభూయస్యాదిత్యత్రాహ । సజ్జఇతి । అధియా అజ్ఞానేన - అసత్సు-విహితఃకృతో-య-స్సజ్జః
సంస్మృతైర్తేతుః - సవవ-అధియాకృతోపి,సజ్జః - సాధుషుభవాద్య శేష - కృతశ్చైన్నిస్సజ్జత్వాయవిరాగత్వాదైవ-కల్పతే
అ న్తతోవై రాగ్యమేవజనయతీత్యర్థః ॥ ధీయేతి ధేదేబుద్ధిపూర్వ కోప్యసత్సు విహితస్సజ్జఃసంస్మృతైర్తేతుః-కిముతా-ధియా -
సాధుషుతూభయవిభోపిసజ్జః - నిస్సజ్జత్వాదైవభవతీత్యర్థః ॥ ౫౫ ॥ ఇహలోకాయత్కర్త-యస్యపుంసఃస్వభావతఃప్ర
వృత్తమపికర్త - ధర్మాయ, నకల్పతేనిసర్గ తఃప్రవృత్తమప్యా హరివిహరచేష్టితనిద్రాదిరూపంకర్త, యుక్తాహరివిహరస్య
యుక్తచేష్టస్యనిత్యతః । యుక్తస్యపావబోధస్యయోగోభవతిదుఃఖహ, త్యుక్తరీత్యా “ సాత్వికానెవసేవేత, ఋతా
పుషేయా, దిత్యాదితాన్త్రానుమతద్రవ్యకాలాదివిశేషవిషయంస. తృప్త్యవాయపరిహారేణ,భగవదారాధనరూపకర్తయో
గాశ్చభర్తృర్వృత్తయే, సభవేదిత్యర్థః - సవభర్తృః, విరాగాయవిగతోరాగోయస్మాత్స, జ్ఞానయోగః “ రసోఽవ్యస్య
పరంబృష్టానివ ర్తత, ఇతిభగవతాగీతత్వాత్-తన్తై - నకల్పతే-చేదిత్యర్థః-యద్యపికర్త యోగస్యభక్తియోగాశ్చస్య - జ్ఞాన

యోగాశ్చ త్వమనుపపన్నం || తథాపి || “కర్తృణ్యకర్తృయః పశ్యేదకర్తృణీచకర్తృయః, ఇత్యుక్తరీత్యాకర్తృయోగ జ్ఞానయోగ
 యోఃపరస్పరోపక ర్తృత్వమప్యస్తీతిబోధ్యం - సచధర్మో - విరాగశ్చ తీర్థ పదసేవా మైతీర్థ పదస్యభగవతః, స్సేవా మైభక్త్యై-
 నకల్పతేచెత్, సః - జీవన్మైవమృతోహి - జీవచ్ఛవఃఖిల్విత్యర్థః - తస్యజీవనంవ్యర్థమితిభావః || ౫౬ || * స్యాత్త్వానంప్రతినిర్వి-
 ద్యతి, సా, ఇన్ద్రియా ర్థేష్వేవసజ్జ స్తీతిహం, భగవతో, మాయయా “దై వీప్యాపాగుణమయా,, త్యుక్తవిధయా, దృఢం,
 వజ్రీతామోహితా, యా-హం, విముక్తిదంముక్తిసాధనజ్ఞానప్రదం - త్వాం - పాప్ర్యాపి, బద్ధ నాత్సంసారాత్, నముము
 క్షేయమోక్తుం నెచ్చతిన్త || ౫౭ || * ఇతిశ్రీమద్భాగవతపంచవ్యవహితకాఖ్యానాం శ్రీభాగవతవ్యాఖ్యానాంత్య తీయస్కంధే
 త్రయోవింశో ౭ ధ్యాయః * ||

ఎవనిర్విద్యమానాంభార్యాంప్రత్యాహకర్తృ మత్యత్యాహ మైత్రేయః || ఎవమితి || నిర్వేదంకథయ స్తీమనోర్దుహిత
 రం, కాలినింస్వగృహీణీంప్రతి, మునిఃకర్తృమః - దయాశుః - శుక్లాభివ్యాహృతం “అహంచస్వాంశకలయేతి,, భగవద్వచ
 నంస్తరత్, ఆహ || ౧ || * ఉక్తిమేవాహత్రిభిః | హేరాజపుత్రి, అనితి తే అనవద్యాచారే - ఆత్మానంప్రతి, త్థం, మాఖిదః
 భేదంమాకార్మీః - అక్షరోనిర స్తప్రాకృతగుణో, భగవాన్ అన స్తకల్యాణగుణగణోహరిః - అదూరాత్ ఆశు, తేతవ, గర్భం - ప్రప
 త్యతే || ౨ || * తేతుభ్యం, భద్రంమజ్జ శం, అస్తు, దృఢంప్రతంభగవదారాధనరూపంప్రతంయయా - సాసతీ, త్వం, దమ
 నచా హ్యన్ద్రియనియమ సేనియమేన ఆ న్దర్ద్రియనియమ సేనవపాత ప్రత్యస్యో చితతపసా - ద్రవిణానాంహిరణ్యాదీనాం-

యైజీవన్మపిమృతోహిసః || ౫౬ || సా-హంభగవతోమానంవజ్రీతామాయయాదృఢమ్ | యత్త్వాంవిముక్తి
 దంప్రాప్యనముముక్షేయబద్ధనాత్ || ౫౭ || * ||
 * ఇతిశ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, తృతీయస్కంధే, త్రయోవింశో ౭ ధ్యాయః. ||
 శ్రీమైత్రేయఉవాచ || నిర్వేదవాదినీమేవంమనోర్దుహితరంమునిః | దయాశుశ్శాలినీమాహ శుక్లాభివ్యాహృతం
 స్తరత్ || ౧ || ఋషిరువాచ || మాఖిదోరాజపుత్రిత్రమాత్మానంప్రత్యనితి | భగవాంస్తైక్షరోగర్భమదూ
 రాత్సంప్రపత్యతే || ౨ || దృఢప్రతా-స్తుభద్రం తేదమేననియమేనచ | తపోద్రవిణదానైశ్చ శ్రద్ధయాచేశ్వరం
 భజ || ౩ || సత్వయా-౭-రాధితశ్శుక్లోవితన్వన్తా మకంయశః | భేత్తాతేహృదయగ్రన్థిమాదర్శ్యబ్రహ్మభావనః ||
 శ్రీమైత్రేయఉవాచ | దేవహూత్యపిసందేశంగౌరవేణప్రజాపతేః | సమ్యక్సద్ధాయపురుషంకూటస్థమభజన్తు
 రుమ్ || ౪ || తస్యాంబహుతిథేకాతేభగవాన్తధుసూదనః | కార్దమంపీర్యమాపన్నోజ్జ్ఞైఃగ్నిరివదారుణి || ౬ ||
 అవాదయంస్తదావ్యోమ్నివాదిత్యాణిఘనాఘనాః | గాయన్తస్సగన్ధర్వాన్సత్యస్త్యస్సరసోముదా || ౭ || హ
 తుస్సమనసోదివ్యాఃఖేచరైరపవర్జితాః | ప్రసేదుశ్చదిశస్సర్వాఅమ్భాంసేవమనాంసేవ || ౮ || తత్కర్తృమాత్ర
 మపదంసరస్వత్యాపరిశ్రితమ్ | స్వయంఘాస్సాకమృషిభిర్మరీచ్యాదిభిరభ్యగత్ || ౯ || భగవన్తరపరంబ్రహ్మ

దానైశ్చ, శ్రద్ధయాప్రాప్తితేభగవదారాధనేత్వరయాచే - శ్వరంభగవన్తం - భజ || ౩ || * త్వయా, ఆరాధిత-స్స-శు
 క్లోభగవాన్ - మదీయం, యశో, వితన్వన్ విస్తారయన్ - శౌదర్యోత్పదుదరేజాతః - బ్రహ్మభావనఃతవబ్రహ్మపదష్టాఘా
 త్వా - తే, హృదయగ్రన్థింఅజ్ఞానం, భేత్తాభేత్స్య || ౪ || * ఎవముక్తాదేవహూతి స్తథా-కరోదిత్యాహ మైత్రేయః || దే
 వహూతిరపి, ప్రజాపతేఃకర్తృమస్య - సందేశంనిదేశం, గౌరవేణ - సమ్యక్ - శ్రద్ధాయ విశ్వస్య - కూటస్థంనిర్వికారం, గురుం
 అజ్ఞాననివర్తకం, పురుషంపరమపురుషం, అభజత్ || ౫ || * బహుతిథేబహుతరే, కాలేగతేసతి, భగవాన్ మధుసూదనః -
 తస్యాం దేవహూత్యాంకార్దమంకర్తృమసంబంధి - వీర్యమాపన్నః పాప్ర్యః - దారుణ్యగ్నిరివ - జ్జ్ఞైః, కార్దమవీర్య సంశ్లిష్టజీవవిశే
 షమావిష్టో-౭-వతతారేశ్వర్థః - అయమావేశావతారోజామదగ్న్యవత్ - ఆవేశావతారోనామ - జీవాన్తరాత్వతయా-౭-వ
 స్థితస్త్యైవభగవతఃజీవద్వారాజ్ఞానశక్త్యావిగుణవిశేషాన్యతమావిర్భావః - తావ తైవతస్మిన్ జీవేస్వస్యాన్యోషాంచేశ్వర
 త్యాభిమానః || ౬ || * తదావతరణసమయే - వ్యోమ్ని - వాదిత్యాణిశ్శబ్దమృదుస్థుభ్యాదీనిఅవాదయన్ అభవన్యన్ -
 దేవాఇతి శేషః, ఘనాఘనాఞ్జ్యేకంపదం - వర్షన్తోమేఘా - అఘావన్ని త్యగ్ధక, సగన్ధర్వాఃకిన్నరాదయః - గాయన్తస్సగీతవన్తః -
 ఆపరసః - ముదాహరైః - సృత్యన్తిస్తాన్సత్యత్ || ౭ || * భేదరైర్దివిజై - రపవర్జితాఃముక్తా-స్సమనసఃపుష్పాణి-
 పెతుఃపతితవన్తః - సర్వాః - దిశః - అమ్భాంసేజలాని - మనాంసేసర్వేషాంచితానిచప్రసేదుఃప్రసన్నాన్యఘావన్ || ౮ || *
 సరస్వత్యాపరివెష్టితం - కర్తృమాత్రమస్థానం ప్రతి - స్వయంఘాశ్చ తురానవో - మరీచ్యాదిభిః ఋషిభిస్సహ - అభ్యాగ
 చ్చత్ || ౯ || * హేశత్రుహావిదుర - అంశేనస్వావృథక్సిద్ధిశేషతేన - సత్వేననిత్యా సంకుచితజ్ఞానగుణేన - పరంబ్ర

హైవ-తత్వానాం ప్రకృతిపురుషేశ్వరాణాం - సంఖ్యానం యాథాత్మ్యకథనం - తేన - విజ్ఞప్త్యైజ్ఞాపనాయ-ప్రకృత్యాదియా
థాత్మ్యకథనతద్యాథాత్మ్యం లోకం ప్రతిగ్రహయితుమిత్యర్థః - జాతమవతీర్ణం - భగవత్సంవిద్యాకౌజానక-స్వ రా-డ
జోబ్రహ్మ-భగవదావేశావతారత్వాద్భగవద్బ్రహ్మజ్ఞానస్వ రాట్వముకర్తవ్యత్వముక్తమ్ * ౧౦ || * తస్మాత్పరీర్ణ
స్వభగవత-శ్చిక్షీతం - విశుద్ధేన మనసా-సభాజయక్ సమ్మానయక్ - అభినందయన్తి తియావత్ - అతఎవ-ప్రహృష్యమాజ్ఞైర
సుభిః-ఇంద్రియై - రానందాశుపూర్ణరోమాఞ్చితగద్గదస్వరాదియై క్తనేత్రత్వగ్వాగాదీన్ద్రియై - రుపలక్షితః - కర్దమంచ-చకా
రాద్దేవహూతించప్రతీ - దంవత్సమాణం-అభ్యధాత్ అభ్యభాషత * ౧౧ || * తత్రత్వయేతిపచ్చభిఃకర్దమంప్రత్యాహ||
హేతాతపుత్ర-త్వయా - అపచితిఃపూజా-నిర్వ్యభీకతఃప్రేమాతిశయేన-మేమహ్యం - కల్పితావిహితా-తర్హికా౭ పచితిర్న
యాకల్పితేత్యత్రాహ || హేమానద-భవాక్-వాక్యం మద్వచః-మానయక్-జగృహగృహీతవా-నితయ - త్తదేవ-మమాపచి
తిః * ౧౨ || * త్వద్వాక్యకరణమాత్రేణకథమపచితిఃకల్పితేత్యత్రాహ| పితరి పుత్రైః-కార్యా-శుశ్రూషాఅపచితి-రేతా
వత్యేవ-య - ధురోఃపితృ-ర్వచఃవాక్యం-గౌరవేణ-బాధ-మనుమన్యేతఅగ్గీక్రియే తేతి - ప్రజాస్సృజేతిమయా౭భిహిత స్త్వం
తథైవాకార్హిః-అతోమదపచితిఃకల్పితేతిభావః * ౧౩ || * హేవత్సనుమధ్యమాఃశోభనాగ్ల్యః- ఇమా-స్సత్యఃసాధుశీలా-
స్తవదుహితరః - సైవైఃప్రభావైరంజై స్సర్గం-అనెకథాత్తవపత్యపరంపరాభిః-బృంహయిష్యన్తివర్ధయిష్యన్తి* ౧౪ || *
అత-స్త్వ-మృషిముఖ్యేభ్యోమరీచ్యాదిభ్యః - ఆత్మజాఃదుహితృః-తత్తద్దుహితృరుచిశీలానతిక్రమేణ - పరిదేహిప్రయచ్ఛ - అ

సత్వేనాం శేనశత్రుహా | తత్త్వసంఖ్యానవిజ్ఞప్త్యైజ్ఞాతంవిద్యానజస్స్వరాట్ * ౧౦ || సభాజయన్విశుద్ధేన
చేతసాతచ్చిక్షీతమ్ | ప్రహృష్యమాజ్ఞైరసుభిఃకర్దమంచేదమభ్యధాత్ * ౧౧ || బ్రహ్మవాచ||త్వయామే ౭
పచితిస్తాతకల్పితానిర్వ్యభీకతః | యన్యై సంజగృహేవాక్యంభవాన్మానదమానయక్ * ౧౨ || ఎతావత్యేవశు
శ్రూషాకార్యాపితరిపుత్రైః | బాధమిత్యనుమన్యేతగౌరవేణగురోర్వచః|| ౧౩ || ఇమాదుహితరస్సత్యస్తవ
వత్సనుమధ్యమాః | సర్గమేతంప్రభావై సై స్వర్చంహయిష్యన్త్యనెకథా || ౧౪ || అత స్త్వ మృషిముఖ్యే
భ్యోయథాశీలంయథారుచి | ఆత్మజాఃపరిదేహ్యాద్యవి స్త్రణీహియశోభువి|| ౧౫ || వేదాహమాద్యంపురుష
మవతీర్ణంస్వమానుయా | ధూతానాం శేవధిందేహాంబిభ్రాణంకపిలంమునె || ౧౬ || జ్ఞానవిజ్ఞానయోగన
కర్తృణాముద్ధరజటాః | హిరణ్యకేశఃపద్మాక్షఃపద్మముద్రాపదామ్బుజః|| ౧౭ || ఎవమానవి తేగర్భంప్రవి
ష్టః కైటభార్దనః | అవిద్యాసంశయగ్రంథింభిత్వాగాంవిచరిష్యతి|| ౧౮ || అయంసిద్ధగణాధీశస్సాంఖ్యాచార్యై
స్ససంమతః | లోకకపిలఇత్యాఖ్యాం గన్తాతేగీర్తివర్ధనః|| ౧౯ || శ్రీమైత్రేయఉవాచ|| తావాశ్వాస్యజగత్ప్రహ్లా
కుమారై స్సహనారదః | హంసోహం సేనయా నేన త్రిధామ్నఃపరమంయయా || ౨౦ || గతేతద్భతాక్షత్తః

ద్యుఅధునా-భువియశః - విస్త్రణీహివితను * ౧౫ || * తవపుత్రస్తుసాక్షాదీశ్వరఇత్యాహ|| హేమునె-స్వమాయయాఆత్మీ
యసంకల్పేన-అవతీర్ణం - కిమర్థం-ధూతానాం-శేవధింనిధిం-దేహాం-బిభ్రాణం-నిధిమివాభీష్టప్రదానాయదేహాంబిభ్రాణం-
కపిలం-ఆద్యంజగత్కారణం - పరమపురుషమేవా-హం-వేదజానామి * ౧౬ || * దేవహూతింప్రత్యాహ| త్రిభిః-హేమా
నవిమనుపుత్రి - కైటభార్దనఃకైటభారిర్భగవాక్ - జ్ఞానవిజ్ఞానయోగనజీవపరయాథాత్మ్యజ్ఞానయోగోపదేశేన - కర్తృణాం-
శుశ్రూషతాంపుంసాంఅనాదిపుణ్యపాపరూపకర్తృణాం - జటాఃమూలాని-ఉద్ధరక్ ఉత్పాటయితుమిత్యర్థః - తేతవ - గర్భం-
ప్రవిష్టోజాతఇత్యర్థః-కథంభూతః - హిరణ్యకేశఃహిరణ్యవత్ప్రకాశమానాఃకేశాఃయస్యసః - పద్మాక్షఃపుణ్డరీకాక్షః-పద్మా
కారామద్రా రేఖాయస్తీ - తత్పదామ్బుజంయస్య-సఎవః - అవిద్యాదేహత్వాభిమానః - సంశయః అబ్రహ్మత్వకస్వతన్త్రా
త్వాభిమానః-ఉభయాత్మకౌ - యఃతవగ్రంథిః-హృద్గతమజ్ఞానం-తచ్చిత్వానిరస్య - గాంధూమిం-విచరిష్యతి * ౧౭ || ౧౮ || *
అయంత్యత్పుత్ర-స్సిద్ధగణానాంయోగిసమూహానా - మధీశః-సంఖ్యామధిః- బుద్ధ్యావధారణీయమాత్మతత్త్వంసాంఖ్యం-
తత్ప్రతిపాదకంశాస్త్రమపిసాంఖ్యమేవ - తస్యాచార్యాఃస్వయమనుష్ఠానేనోపదేష్టారః - తైస్ససంమతఃబహుమతః- లో
క-కపిలఇత్యా-ఖ్యాంనామధేయం-గన్తాగమిష్యతి-ప్రాప్యతీత్యర్థః-తేతవ-గీర్తివర్ధనః * ౧౯ || * ఎవముక్త్యాబ్రహ్మస్వ
లోకంయయావిత్యాహమైత్రేయః || తాకర్దమదేవహూతీ-ఆశ్వాస్యసాన్త్యయిత్యా-జగత్ప్రహ్లా - హంసోబ్రహ్మ-కుమారై
స్సహేతిశేషః-సహనారదఃనారదసహితశ్చ - హంసేన-యానేనవాహనేన-త్రిధామ్నఃస్వర్గాత్ - పరమంఉపరిస్థితం-సత్య
లోకంప్రతి-యయా * ౨౦ || * శతద్భతాబ్రహ్మణి-గతేసతి-హేక్షత్తః-తేనబ్రహ్మణా-చాదితఃఆదిష్టః-కర్దమః-తతః-స్వ

దుహితృః - విశ్వస్యజాంవిశ్వస్యద్భ్యః-యథోచితంయథానురూపం-ప్రదాత్ప్రాయచ్చత్ || ౨౧ || కస్తైకాం
ప్రదాదిత్యతాహ || మరీచయఇతి || మరీచ్యత్ర్యగ్గీరఃపులస్త్యపులహక్రతుభ్య గువసిష్ఠాధర్వభ్యో - యథాక్రమం-కలాన
సూయాశ్రద్ధాహరిర్భూగతిక్రియాభ్యాత్మరుధ్ధతీశాన్త్యాభ్యాః - దుహితృఃప్రాయచ్చదిత్యర్థః-తత్ర-యంక్రాంతం-వయలపిభిరి
తిశేషః-ఇదంసర్వాసామప్యపలక్షణం - యయాశాన్త్యా - యజ్ఞఃక్రతు ర్వితస్యతేవిస్తార్యతే - బహుయజ్ఞవర్ధనీర్భిర్భి-దంప
త్యోస్సహాధికాగాద్యయేత్యుక్తం-కృతోద్వాహాకృతవివాహాః-సదారా-మరీచ్యాదీ-సమలాలయత్ వైవాహికవస్త్రా
భరణాదిప్రదానెనసంతోషితవాః || ౨౨||౨౩||౨౪ || హేతుత్త-స్తతః-కృతదారాఃప్రతిగృహీతదారా-స్సైమరీచ్యాద
యముషయ-స్తంకర్దమం-నిమన్త్ర్యఅనుజ్ఞాప్య - నన్దంహర్ష-మాపన్నాఃప్రాప్తాస్సన్తః - స్వంస్వమాశ్రమస్థానం - ప్రాతి
ష్ఠప్రావిశత్ || ౨౫ || హేభరతర్షభ-సఃకర్దమః-త్రీణియుగానిజ్ఞానశక్త్యాదిగుణయుగ్తాని-యస్యతం భగవన్తం-కపి
లరూపేణావతీర్ణ - మాజ్ఞాయవిదిత్వా-వివిక్తైకాన్తై-ఉపసంగమ్యగమీపమేత్య - ప్రణమ్య - సమ్యక్-అభావత || ౨౬ ||
భావణమేవాహ || అహోఇత్యుక్తభిః || తావత్సామాన్యేనదేవతాప్రసాదోద్భుతభిర్యత్యాహ||స్వీయై-రమ్యైశ్చైర్ముఖై-తై-
ర్నిరయేనంసారై-పాపచ్యూమానానాంభృశందహ్యమానానాం - భూయసాకాలేన-దేవతాః - ప్రసీదన్తిప్రసన్నాభవన్తి-
సూనంనిశ్చయః-అహోఅశ్చర్యమ్ || ౨౭ || వాఙ్మనసాగోచరస్వరూపస్వభావస్త్వంభక్తేషుస్వసౌలభ్యంధర్మయన్మ
స్తద్భాగ్యవశాన్నయనవిషయతాంగతోసీత్యాహ || బహ్వత్యాదినాత్రయేణ || బహుభిర్జన్తభి-ర్విపక్వేనపరిపాకదశామాప

కర్దమ స్తైనహోదితః | యథోచితంస్వదుహితృఃప్రదాదిత్యస్వజాంతతః|| ౨౧ | మరీచయేకలాంపాదా
దనసూయామథాత్రయే | శ్రద్ధామగ్గీరసేయచ్చత్పులస్త్యాహవిర్భువమ్ || ౨౨ || పులహాయగతింయుక్తం
క్రతవేచక్రియాంసతీమ్ | భ్యాఃసంభృగవేయచ్చద్వసిష్ఠాయాప్యరుధ్ధతిమ్ || ౨౩ | అధర్వణైదదాచ్చాన్తిం
యయాజ్ఞోవితస్యతే | విప్రర్షభాకృతోద్వాహాన్సదారాన్సమలాలయత్ || ౨౪ || తత స్తముషయఃక్షుత్తః
కృతదారానిమన్త్ర్యతమ్ | ప్రాతిష్ఠన్తస్తమాపన్నాస్వంస్వమాశ్రమమణ్డలమ్ || ౨౫ || సచావతీర్ణంత్రియుగ
మాజ్ఞాయభరతర్షభ | వివిక్తఉపసంగమ్యప్రణమ్యసమభావత || ౨౬ || అహోపాపచ్యూమానానాంనిరయే
స్వైరమ్యైశ్చైః | కాలేనభూయసాసూనంప్రసీదన్తిహిదేవతాః || ౨౭ || బహుజన్తవిపక్వేనసమ్యగ్యోగసమా
ధినా | ద్రష్టుంయత నైయతయశ్శూన్యాగారేషుయత్పదమ్ || ౨౮ || సప్తభగవానద్యహేళనామగణయ్యనః |
గృహేషుజాతోగ్రామ్యాణాంయస్సాన్వనాంపక్షపోషకః || ౨౯ || స్వీయంవాక్యమృతంకర్తుమవతీర్ణంసమే
గృహే | చిక్సీర్షగవాజ్జానంభక్తానాంమానవర్ధనః || ౩౦ || తాన్యేవతేభిరూపాణిరూపాణిభగవంస్తవ |
యానియానిచరోచ నైస్వజనానామరూపిణః || ౩౧ || త్వాంసూరిభిస్తత్త్వబుభుత్సయాదధాసదాభివాదా

స్వైన - బహుజన్తాను పీతకర్త జ్ఞానయోగాభ్యామనుగృహీతేనత్యర్థః - సమ్యగ్యోగసమాధినా - సమ్యగ్యోగోభగ
వద్భక్తియోగోయస్తి - తేన , సమాధినాచిత్తైకాగ్ర్యాణ - యస్యతవ - పదంస్వరూపం - శూన్యాగారేషురాగాది
రహితేషుహృదయస్థానైషు. ద్రష్టుంసాక్షాత్కర్తుం - యతనై. అనెనప్రాకృతమనఆద్యగోచరత్వముక్తమ్ || ౨౮ || స
ప్తభగవాన్భవాన్, హేళనాం-కథమహంనిస్సమాభ్యధికోగ్రామ్యాణాంగృహేషునిరయవయేషుజాయయేత్యవ
జ్ఞామవిగణయ్యగ్రామ్యాణాం,నఃఅస్మాకం,గృహేషు,జాతేఅవతీర్ణః,భక్తులభస్యభవతేస్తేదముచితమేవేత్యాహ || య
స్త్వం,స్వానాంస్వభక్తానాం,పక్షంపోషయతితథాసః,అనెనభక్తసౌలభ్యముక్తమ్ || ౨౯ || స్వీయంవాక్యం,అహం
చస్వాంశకలయే,తివాక్యం,ముతంసత్యం,కర్తుం-మమగృహే,అవతీర్ణోసి, ఇదంసంకల్పితకరణ,మస్తద్భాగ్యమేవేతిభావః,
అవతారప్రయోజనమాహ || జ్ఞానంజ్ఞాయతేననైతిజ్ఞానసాధనం,సాంఖ్యంతస్త్వం, త,చిక్సీర్షుఃకర్తుమిచ్ఛుః,భక్తానాం-
మానంబహుమానం, వర్ధయతితితథాసః, అవతీర్ణోసి,సాధూన్పరిత్యాతుంలోకోజ్జీవీషయిషయాసాంఖ్యతస్త్వంచక
ర్తుమవతీర్ణత్యర్థః || ౩౦ || త్వునర్చక్తానుగ్రహకత్వమేవాహ || తాన్యేవేతి || అరూపిణఃకర్తృయత్తదేవమనుష్యాదీ
రూపరహితస్య,తవ,యానియాని,చతుర్ముఖాదీనిరూపాణి,స్వజనానాంస్వభక్తానాం,రోచన్తై,తాన్యేవరూపాణి,తేతవాపి,
అభిరూపాణి,అభిమతాని,రూపాణిస్వజనానానుగ్రహీతుమేవతద్రుచ్యనుసారేణదివ్యానిరూపాణిభిర్వీర్యర్థః || ౩౧ ||
ఎవంసౌలభ్యాదిగుణవిశిష్టత్యేనప్రస్తుత్యపునశ్చరణప్రజ్యోపయక్తకల్యాణగుణాన్తరవిశిష్టత్యేనప్రస్తుత్యశరణంప్రజతిద్వా
భ్యామ్ || సూరిభిస్సద్భిః,తత్త్వబుభుత్సయాస్వావగతాధికప్రకృతిపురుషేశ్వరయాథాత్మ్యంబోధుమిచ్ఛయా,సదా, అభివా

దనయోగ్యంపాదపీఠంయస్య, తం, విశ్వరూపదిభిః-పూర్ణం, తత్తావబోధఃజ్ఞానం, శ్రీస్తైజః, ఎవంఘాతం-త్వాం, ప్రపద్యేశరణం
ప్రజామి ॥ 32 ॥ వరంప్రకృతిపురుషవిలక్షణం, ప్రధానం ప్రకృతిశరీరకం, పురుషంజీవశరీరకం, కాలం కాలశరీరకం, అనె
నకారణావస్థప్రకృతిపురుషకాలశరీరకత్వము క్తం, అథకార్యావస్థతచ్చరీరకత్వముచ్యతే, మహాంతంమహాచ్ఛరీరకం, త్రివృతం
త్రయాణాంసత్వరజస్తమసాం, వృత్తవర్తనం-యస్తే-కార్యావస్థాజీవే, తచ్చరీరకమిత్యర్థః-శరీరవాచకశబ్దశ్చరీరపర్యస్తమ
భిధత్త ఇత్యుత్పప్రపత్తిఃపూర్వమేవానకృదుక్తా, అనెనకార్యావస్థకారణావస్థచిదచిదస్తరాత్వత్వకథనెనకారణత్వము క్తం,
తదుపయుక్తసర్వజ్ఞత్వాదిగుణయోగమాహ ॥ కవింసర్వజ్ఞం, స్వచ్ఛందశక్తింసామ్యత్వసర్వశక్తిత్వాదియుక్తం-పాలక
త్వమాహ, లోకపాలంలోకపం, చిదచిదాత్మకప్రపంచంపాలయతీతితం, సంహర్తృత్వముచ్యతే - ఆత్మానుభూత్యానుగత
ప్రపంచమితి॥ ఆత్మనఃస్వస్య - అనుభూత్యాసంహారాద్యపయుక్తజ్ఞానశక్త్యా, అనుగతఃస్వస్తికలీనః, ప్రపంచోఽయస్యతం, ఆ
త్మానుభూత్యైతిపూర్వత్యావస్థాన్వేతి-కాకాక్షీన్యాయాత్-తతశ్చజగత్పాలనోపయుక్తస్వకీయజ్ఞానశక్త్యాలోకపాలకమిత్య
ర్థః, ఎవంవిధం-కపిలం-త్వాం, ప్రపద్యే ॥ 33 ॥ ఎవంభగవంతప్రస్తుత్యస్వాభిప్రేతమావేదయతి॥ ఆస్మా ఇతి॥ ప్రజానామధి
పతిం-త్వా, మహా-మాభిప్రేచ్ఛ, ఈషదభిప్రేచ్ఛామిస్తేత్యర్థః - కింతదిత్యత్రాహ-త్వయాప్రజారూపేణత్వయా, అవతీ
ర్ణర్థఃఅవతారితఃఋణత్రయః, ఆత్మ-అనుభూతఃకామసాంసారికోభోగోయేనసోఽహమిదానీం-త్వామేహ-హృది-యజ్ఞ
కర్తాధ్యాయక - అతఎవవిగతశ్శోకః-తాపత్రయజనితదుఃఖంయస్యనః - వీతశోకమితిపాతాస్తరం-తదాత్వామిత్యన్యవిశేష
ణం-తచ్చ, అపహతపాపత్వాదిగుణాప్తకోపలక్షణం-హృదీత్యనెన-దహరవిద్యాప్రత్యభిజ్ఞానాత్-పరిప్రజాంతుర్వాశ్రమి
ణాం, పదవీంమార్గం-సన్యాసధర్మ-మాశ్రితః-చరిష్యేసంపరిష్యామి ॥ 34 ॥ ఎవముక్తోభగవాన్కపిలఃస్వచికిత్ససాం
ఖ్యతస్రస్యపామాణ్యం తావన్నిదర్శనెనప్రదర్శయన్మవతారప్రయోజనంచకథయన్మభిప్రేతార్థేపితరమాదిశతీషడ్భిః॥

ర్హణపాదపీఠమ్ । విశ్వరూపై రాగ్యయశోఽవబోధవిర్యశ్రియాపుర్రమహాంప్రపద్యే॥ 32 ॥ పరంప్రధానం
పురుషంచుహాంతంకాలంకవిం శ్రివృతంలొకపాలమ్ । ఆత్మానుభూత్యానుగతప్రపంచంస్వచ్ఛందశక్తింక
పిలంప్రపద్యే ॥ 33 ॥ ఆస్మాభిప్రేచ్ఛేద్యపతింప్రజానాంత్యయావతీర్ణర్హణతాప్తకామః । శ్రిపరిప్రజాంపద
వీమాస్థితోఽహంచరిష్యేత్వాంహృదియుజ్జన్విశోకః॥ 34 ॥ శ్రీభగవానువాచ ॥ మయాప్రోక్తంహాలొకస్య
ప్రమాణంసత్యతాకికే । అథాజనిమయాతుభ్యంయదవోచమృతంమునె॥ 35 ॥ ఎతన్నైజన్మలోకేఽస్తిన్మము

మయేతి ॥ సత్యతాకిక-సత్యంపుణ్యం-ఋతపర్యాయత్వాత్-ఋతంచపుణ్యమేవ, అపుణ్యస్యకర్మణః “ ఎవమన్మతాదాత్మా
సంజుగుప్సే, చిత్త్యుక్తైఃఋతంపిబస్తైసుకృతస్యలోక, ఇతిచోక్తైః, తచ్చపుణ్యం, కర్మోపాసనంచెతిద్వివిధమత్రవివక్షితం
కథంకర్మవాచిపుణ్యశబ్దేనోపాసనమభిధేయత ఇతిసశబ్ద్యం, ఉపాసనస్యాపి-మనోవ్యాపారరూపత్వేనతేనాభిధానసంభ
వాత్, అతఎవహి-వాచికైఃపక్షిమృగతాంమానసైరన్యజాతితామ్, శరీరజైఃకర్మదోషైర్వాతిస్థావరతాంపర, ఇతి-మా
సనవ్యాపారస్యాపి-కర్మదోషైరిత్యనెన-క్రియారూపత్వమవగతం, భగవదనుగ్రహవిశేషస్వైవపుణ్యస్వరూపత్వేనోపా
సనస్యాపితదనుగ్రహహేతుత్వేనతదభిధానస్యన్యాయత్వాచ్చ-లోక్యత ఇతిలోకఃఫలం-తత్సాధనంలొకకం-తచ్చాపి-స్వగ్గా
పవర్గసాధ్యభేదెనకర్మోపాసనంచెతిద్వివిధం-తస్మిన్విషయే, యన్మయాప్రోక్తం, సాఖ్యం, తత్ప్రమాణమేవేత్యర్థః, సత్యమా
జేహిసాంఖ్య, భగవద్భక్తియోగనిష్ఠానామర్చిరాదిగత్యాభగవత్ప్రీతిర్వివృత్తిధర్మనిరతా, ఇత్యారభ్యః, సూర్యద్వా
రేణతేయాస్తీ, త్యనెన“అథయోగహమేధేయాకథన్త, నిత్యారభ్యః“ గత్వాచంద్రమసంలొకంసోమపాఃపునరెష్యతీ, తస్య
ర్గాసక్తమనసాంతస్సాధనానుష్ఠానెనపితృయాణాగత్యాతదోగ్గానుభవశ్చవత్కృతే, యద్వా-సత్యంబ్రహ్మ “ సత్యంజ్ఞానమ
నస్త, మితిశుతేః-లోక్యతేసాక్షాత్ప్రయత ఇతిలోకఃఫలం-తత్సాధనంలొకకం-సత్యంచతాకికంచెతిసమాహారద్వంద్వః-త
స్మిన్-బ్రహ్మస్వరూపతదనుభవరూపఫలతత్సాధనాదివిషయఇత్యర్థః-తత్ర-యన్మయాప్రోక్తంసాంఖ్యం, తత్ప్రమాణమే
వహిత్యర్థః, ఎతన్నిదర్శయతి ॥ హేమునె-అథఅతఎవ-తుభ్య, మహం, యత్ “అహంచస్యాంశకలయాత్వద్విర్యేజే, త్యవోచం
త-దృశంసత్యం, కర్తుమితిశేషః, ఆత్మావితథవాచీఋతశబ్దబోచిత్యాత్, ఋతంచథాతథా, మయా, అజనిఅవాతారిః॥ 35 ॥ శ్రి
అవతారప్రయోజనమాహ ॥ ఎతదితి । దురాశయాత్ దుష్టఆశయోఽస్తైకరణంయస్మిన్, తస్మా, దాత్వత్వేనానుసంహి
తాదైహిన్మముత్సాణాంమోక్షమిచ్చతాం-సంస్మృతిమనిచ్చతామిత్యర్థః-తేషా-మాత్మదర్శనప్రకృతివివిక్తజీవాత్పరమా
త్మయాథాత్మ్యవిజ్ఞానె, సంమతాయఅభిమతాయ-ఉపయుక్తాయేతియావత్, తత్త్వానాంప్రకృతిపురుషైశ్వరయాథాత్మ్య

యాపతత్త్వానాం - ప్రసంఖ్యానాయప్రకథనాయవివేచనాయా - స్త్రికలోక-ఎత-న్నమజన్మా-ధూదిత్యర్థః || 31 || తేనను
పూర్వమేవావిచ్ఛిన్నతత్త్వచ్ఛ్రీత్యవత్కృపరంవరాభిస్త్యయోక్తతత్త్వపథోఽవికలఎవావతిష్ఠతేకిమిదానీంత్యదవతారసా
ధ్యమిత్యాహ||ఎవఇతి||ఎవ-ఆత్మపథః-ఆత్మమార్గః-ఆత్మతత్త్వమితియావత్-సః-అవ్యక్తస్సూక్ష్మః, పరమదుర్జయః, అతఎ
వ-మయా - పూర్వముపదిష్టోపి-ధూయసాకాలేనబహుకాలవిలప్త్యేన-నష్టఃపరిభ్రష్టః-తమేవాత్మపథం, ప్రవర్తయితుం, మ
యే-మందహం ధృతమితి-విద్ధిజానీహి || 32 || తేనమవతారప్రయోజనమభిధాయతమాదితతి || గచ్ఛతి||మయా - ఆప్య
ష్టఆదిష్టః, కామంయథేచ్ఛం, గచ్ఛయాహి-మయి-సంస్యసేనసమర్పితేన-కర్తృణాఅనభిసంహితఫలెనమదారాధనత్తేకవేష
ణానుష్ఠితేనకర్తృణా-నుదుర్జయముపాయాన్తరైర్జైతుమశక్యం, మృత్యుంజ్ఞానోత్పత్తివిరోధిపుణ్యపాపరూపం ప్రాచీనంక
ర్తృజిత్యాఅపోహ్య - అమృతత్వాయమత్పాప్తియాపామృతత్వవిరోధిప్రాచీనకర్తృనిరసనాయతిభావః, మాం, భజ-అత్రే
దం వెదితవ్యం - మే-అనాదిపుంజ్యపాపరూపంకర్తృ-కించి-న్యోత్యోపాయభూతభగవదుపాసనోత్పత్తివిరోధికించిచ్చకర్తృ-
పెయభగవత్పాప్తివిరోధి-తతోపాయవిరోధినఃకర్తృణోఽనభిసంహితఫలకర్తృణానివృత్తిః, ధర్మేణపాపమపనుదతి, అవి
ద్యయామృత్యుంతీర్త్వావిద్యయాఽమృతమశ్నుతే-కషాయకర్తృభిఃపశ్యతతోజ్ఞానంప్రవర్తత, ఇత్యాదిభిఃశ్రుతిభిరుక్తా, అత్యా
విద్యయాఅనభిసంహితఫలకర్తృణా, మృత్యుముపాయోత్పత్తిప్రతిబంధకకర్తృ-తీర్త్వాఅపోహ్య-విద్యయాజ్ఞానేన-అమృతత్వమ
శ్నుతేప్రాప్తోతీతి శ్రుత్యర్థః-తథావస్తృతిః || ఇయాజసోపిసుబహుళాయజ్ఞాజ్ఞానశ్చపాశ్రయః | బ్రహ్మవిద్యామధిష్ఠా
యతర్తుంమృత్యుమవిద్యయే || తి, ఉపేయవిరోధినఃకర్తృణః-భగవదుపాసనాంశభక్త్యాద్యపరపర్యా యజ్ఞానైవేవనివృ
త్తిః, తమేవవిదిత్వాఽతిమృత్యుమెతినాన్యఃపన్థాః, ఎవమేవంవిదిపాపంకర్తృనశ్చితేక్షీయ నైచాన్యకర్తృణిత్సేకదృష్టే

తూణాందురాశయాత్ | ప్రసంఖ్యానాయతత్త్వానాంసమ్మతాయాత్తదర్శనః || 31 || ఎవఆత్మపథోఽవ్యక్తో
నష్టఃకాలేనధూయసా | తంప్రవర్తయితుందహమిమంవిద్ధిమయాధృతమ్ || 32 || గచ్ఛకామంమయాఽఽపృ
ష్టోమయిసన్యస్తకర్తృణాజిత్యానుదుర్జయంమృత్యుమమృతత్వాయమాంభజ || 33 || మామాత్మానంస్వయం
జ్యోతిస్సర్వభూతగుహశయమ్ | ఆత్మన్యేవాత్మనావీతుః * విశోకోఽభయమృచ్ఛతి || 34 || మాత్రతలధ్యాత్వి
కింవిద్యాంశమనీంసర్వకర్తృణామ్ | వితరిష్యేయయాచాసాభయంచాతితరివ్యతి || 40 || శ్రీమైత్రేయఉవాచ ||
ఎవంసముదిత సైనకపిలెనప్రజాపతిః | ప్రదక్షిణీకృత్యసుతంవనమేవజగామహః || 41 || వ్రతంసప్తీతోమాన
మాత్మైకశరణోమునిః | నిస్సజ్గోవ్యచరత్క్షణీమనగ్నిరనికతనః || 42 || మనోబ్రహ్మణీయుజ్ఞానోయత్తత్సదన

పరావరే-నిచాయ్యతంమృత్యుముఖాత్ప్రముచ్యతే-జ్ఞాత్వాదేవంముచ్యతేసర్వపాపైః, జ్ఞానాగ్నిసర్వకర్తృణిభస్తసాత్కు
రుతేతథా, ఇత్యాశ్రుతిస్త్యుతిశతసిద్ధా-తదేత-దత్యాపిమయిసన్యస్తకర్తృణాద్యోదినోచ్యతేఇతిసంతేషః || 35 || తే
నమద్భజనేన, మా-మాత్మన్యేవస్వాత్మన్యేవ-ఆత్మనామనసా - అస్మీతుఃసాత్మాత్కుర్వత్, విశోకఃవిగతశ్శోకశ్శోకహేతుమ
త్పాప్తివిరోధిప్రాచీనంకర్తృ-యన్యసః-అభయంనవిద్యతేభయంయస్సాత్మం-మా, మృచ్ఛసిప్రాప్యసి-కథంభూతం-
మాం, ఆత్మానంజీవాన్తరాత్మానం-స్వయంప్రకాశం-సర్వభూతానాం గుహయాంహృదయకుహరేశయనమ్ || 36 ||
మయిగతేసతికింభవాకరిష్యతీత్యత్రాహ || మాత్రఇతి|అసౌ - మమమాతా-యయాచ బ్రహ్మవిద్యయా - మదుపదిష్టయా
భయంమృత్యుం - అతితరివ్యతి-తా-మాధ్యాత్వికిం-సర్వకర్తృశమనీంసూర్వోత్తరాఘవినాశనీం-విద్యాం - మాత్రేవితరిష్యే
ఉపదేశ్యామిత్యర్థః || 40 || ఎవంకపిలెనోక్తకర్తృమద్దుక్తమేవాకరోదిత్యాహమైత్రేయః|ఎవమితి||తేనకపిలెన-సము
దితస్సమ్యగ్నక్తః, ప్రజాపతిఃకర్తృమః-తంకపిలం, ప్రదక్షిణీకృత్యప్రక్రమ్య-ప్రీతస్తుష్టే-వనంప్రత్యేవజగామ-హః, అనేనసర్వస
మృత్యుమృద్ధస్వగృహత్యాగోవిస్తీయతే || 41 || సఃకర్తృమః-మానంవ్రత-మాస్థితః-ఆశ్రితః-ఆత్మాపరమాత్మైవ-ఎకం-శర
ణముపాయోరక్షకశ్చ - యన్యసః-మునిఃశుభాశ్రయసంశీలనపరః-నిస్సజ్గఃఇన్ద్రియాధేష్వానక్తిరహితః-సంసారిజనసజ్గరహి
తోవాఅనగ్నిఃశ్శక్త్యగృహఃశ్రమత్వాదాహపనీయాద్యగ్నిరహితః-అనికతనఃనియతావసధరహితః-క్షణీంధూమం - వ్య
చరత్ || 42 || యశ్చదనతఃవిదచితోః, పరంవిలక్షణం, తస్మిన్ బ్రహ్మణి-గుణావభాసెగుణైరవభాసోయస్యేతిబహు
ప్రహీః, మగ్నశగుణావభాసితేవిగుణేహేయగుణరహితే-మనో-యజ్ఞానఃఎకాగ్రీకుర్వత్ - నిరహంకృతిరైహత్వాభిమానర
హితః, నిర్మమః దేహఃపశ్యకశత్రాదిమన్వీయత్వబుద్ధిరహితః-నిర్వన్తవ్యశీతోష్ణాదిదేహాధర్మైరనాకులః, సమద్భక్ విద్యావిన
యసంవన్నేద్యాప్తజేగవిహస్తి, త్యాదుక్తరీత్యాసమదర్శనః-స్వద్భక్ప్రకృతివిలక్షణ బ్రహ్మత్వకస్వాత్మదర్శిప్రత్యక్షా

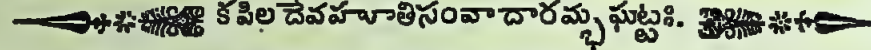

స్తధీప్రత్య గాత్రనిబ్రహ్మత్వ కణివాత్సనిప్రకా న్తాధీర్య స్యసః - బ్రహ్మత్వకస్వా త్తా నుభవతఃని స్తరజీతోదధింవస్వయమ
 వ్యవనాయాపిపాసాశోకమోహజరామృత్యావ్యభోర్మిషట్యరహితః సర్వజ్ఞప్రతిచఃజీవస్య అత్మనః స్తఃప్రవిశ్యనియస్త
 రి-మాడ్గుణ్యపూర్ణైసర్వభూతధారక-పరమపురుష-పరణ ధ్రువానుస్మృతిప్రత్యక్ష తాపన్ననిరతిశయప్రీతిరూపత్వాదిద
 కామాపన్నన-భక్తియోగన-లభాత్కలబ్ధమతిః-ధార్యేషుసర్వ భూతేష్వ - వస్థితం-భగవన్తమాత్మానం-ధారకపరమాత్మ
 ని-భగవతి-భూతాని-ధార్యాణి-అపశ్యత్-శూర్వోత్తరాభ్యాంభగవతోవ్యాప్తిర్ధారకత్వంచోచ్యతే॥౪౩॥౪౪॥౪౫॥౪౬॥*
 ఇచ్ఛాద్వైషాదిప్రాకృతగుణరహితేన-సర్వత్రభూతేషు-సమచేతసా-తత్తత్కర్మయత్తదెవత్వ మనుష్యత్వాదివైచి
 త్యాగ్రీవాదరెణప్రకృతిపరిణామరూపాదేహాత్ , ప్రతిశరీరంజీవానాంభేదేపిసర్వత్రజ్ఞానైకాకారతయాఏకరూపాదేహా
 వాత్ , తత్తత్కర్మానుసారేణనియన్తృత్వభేదేష్యన్తర్యామిత్యనిరస్తసమస్తదోషత్వానన్తకల్యాణగుణాకరత్వై నచైక్తరూ
 పమిశ్యరంచ-వశ్యతి-యచ్చిత్తం-త-త్సమచేతః-తేన-భగవద్భక్తియోగేనచ,భాగవతీగతిః-ముక్తిః-ప్రాప్తాలభా - పాతాన్త
 రేనఏవ-తాం-భాగవతీగతిం-ప్రాప్తః ॥ ౪౭ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతచస్త్రీచన్దిగ్రకాఖ్యా యాంశ్రీభాగవతవ్యాఖ్యా
 యాంతృతీయస్కంధేచతుర్వింశో ౭ ధ్యాయః .

ఎవమాకర్ణితమనుతదపత్యచరి త్రశ్శానకః-కపిలోక్తసాంఖ్యశుశ్రూషు , రుక్మానువాదపూర్వకంపృచ్ఛతిత్రిభిః-కపిలఇ

తోఃపరమ్ | గుణావభాసవిగుణఎకభక్త్యా౭నుభావితే ॥ ౪౩ ॥ నిరహంకృష్టర్కమశ్చనిర్దృష్టస్వమద్భక్తస్వ
 దృక్ | ప్రత్యక్షృశాస్త్రధీర్ధిరఃప్రకాశ్చోర్ధ్వరీహోదధిః॥ ౪౪ ॥వాసుదేవభగవతిసర్వజ్ఞప్రత్యగాత్మని |పరణభక్తి
 యోగనలగ్ధాత్మాముక్తబధనః ॥ ౪౫ ॥ అత్మానంసర్వభూతేషుభగవన్తమవస్థితమ్ | అపశ్యత్సర్వభూతాని
 భగవత్యపిచాత్మని ॥ ౪౬ ॥ ఇచ్ఛాద్వైషవిహీనేనసర్వత్రసమచేతసా | భగవద్భక్తియోగేన ప్రాప్తాభా
 గవతీగతిః ॥ ౪౭ ॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే,మహాపురాణే,తృతీయస్కంధే,చతుర్వింశో ౭ ధ్యాయః.

శ్రీశానకఉవాచ | కపిలస్తత్త్వసంఖ్యాతాభగవానాత్మమాయయా | జాతస్సస్వయమజస్సాయాదాత్మప్రజ్ఞ
 ప్రయెన్యతామ్ ॥ ౧ ॥ నహ్యస్యవర్క్షణఃపుంసాంవరిష్టోస్సర్వయోగినామ్ | విశ్రుతోశ్రుతదేవస్యభూరిత్యప్యన్తి
 మే౭సవః॥ ౨ ॥ యద్యద్విధ తైభగవాన్స్వచ్ఛన్దాత్మా౭౭త్వమాయయా | తానిమేశ్రద్ధధానస్యకీర్తనీయాని
 కీర్తయ ॥ ౩ ॥ శ్రీసూతఉవాచ | ద్వైపాయనసఖి స్వైవంమైతేయోభగవాన్స్తదా | ప్రాప్తాదంవిదురంప్రీత

త్యాదినా ॥ నను-శారీరకమీమాంసాయాం “ ఈక్షుతేర్నాశబ్ద-రచనానువచ తైశ్చ నానుమానం-విప్రతిషేధాచ్ఛాసమం
 జన,మిత్యాదిష్వ - బ్రహ్మత్వకప్రధానోపాదానకారణత్వ సృష్ట్యనువచ త్తిపరస్పరవిరుద్ధార్థత్వాదిభిరూపితంసాంఖ్యం,కే
 వలబ్రహ్మస్వ రూపరూపగుణవిభూతితదుపాసనతద్విరోధితత్ప్రాప్త్యాది ప్రతిపాదకవేదాన్తార్థోపబృంహణే - పరే ౭
 స్త్రిక్షస్వకర్మక-పురాణే , కథంభగవతాబాదరాయేణివేశితం - ఉచ్యతే-దూషితాంశపరిహారేణ - తదుక్తవైదికపరి
 గృహీతసత్కార్యవాదాదిపరిగ్రహేణచ - కాపిలమపిషతంశీక్షయితుం - తదేవమతంసమీచీనన్యాయోవపన్నంకర్తుంచ-
 తదుక్తజ్ఞానయోగస్యభగవద్భక్తియోగాగ్లత్వకథనాయాశ్రనివేశితం - అతేవ,శారీరకవిరుద్ధాఃకపిలోక్తాఅశ్రననివేశితాః-
 కథంపునర్భగవదవతారరూపేణకపిలెనపైదికాపరిగృహీతాబ్రహ్మత్వకప్రధానకారణత్వాదివాదాఃపరిగృహీతాఇతిచే-
 త్రస్యవిశిష్టభవచ్చక్తిత్వేపి-స్వస్యక్షేత్రజ్ఞత్వేనస్వాజ్ఞానమూలత్వాద్వేదవిరుద్ధార్థపరిగ్రహస్యయథాహీరణ్యగర్భస్యభగవద
 వతారత్వేపిక్షేత్రజ్ఞస్వాజ్ఞానమూలాయోగస్మృతీస్తేనరచితా,తథేదమపీతిజ్ఞేను-అజఃకర్మయత్తజన్మరహితః-భగవా,నా
 త్త్వమాయయాస్వ సంకల్పేన - సృణా - మాత్మప్రజ్ఞప్రయెఆత్మపరమాత్మయాథాత్మ్యైశచీకరణాయ- తత్త్వసంఖ్యా
 తాతత్వప్రయప్రకథకః-కపిలిః-జాతః-అవతీర్ణః ॥౧॥ పుంసాం-వర్క్షణఃశ్రేష్ఠస్య-సర్వయోగినాం-వరిష్టోఃవరిష్ఠస్యఅస్యకపి
 లస్య-విశ్రుతోక్తిర్నాంక్షీర్తిశ్రవణాభ్యర్థః శ్రుతోదేవఃకపిలోయేన - తస్య,మమా - సవఃఇన్దియాణి - భూరిభృశం-నత్యప్య
 ॥ ౨ ॥ స్వచ్ఛన్దాత్మాస్వచ్ఛాపాతశరీరో-భగవాన్కపిల-ఆత్మమాయయాఆత్మీయసంకల్పేన-యద్యచ్ఛాసితం - వి
 ధతైకరోతి-అకరోదిత్యర్థః-తానికీర్తనీయానిచరితాని-శ్రద్ధధానస్యశుశ్రూషాత్వరాన్వితస్య-మేమహ్యం-కీర్తయ ॥౩॥ ఎవ

మాపుష్టస్స తోవిదురేణైవమేవపుష్టోమైత్రేయ ఉక్తవానిత్యాహ || ద్వైపాయనసఖః కద్వైపాయనస్య సఖా - భగవాన్ మైత్రేయః-ఎవం - ఆస్వీక్షక్యాంతత్వనిరూపణే ప్రహోదితః ప్రవర్తితః-విదురం - ప్రాహుడవాచ || ౪ || ఉక్తిమేవాహపితరీత్యాదినా | పితరీకర్తృమే-అరణ్యం ప్రతి-ప్రస్థితేగతేనతి-భగవాన్ కపిలిః-మాతుర్దేవహూత్యాః - ప్రియంకర్తృమిచ్చయా-తస్మిన్నైవబిన్దుసరస్తీరే - అవాత్సీత్ - ఉపితవాన్ || ౫ || ఆసీనముపపిష్టం - తత్త్వమార్గస్యాగ్రంపారంపశ్యతీతితం - స్వసుతంతంకర్తృమం - దేవహూతిః - ధాతుః-వచః-ఎవమానవితేగర్చంప్రవిష్టః కైటభార్దవః | అవిద్యాసంశయగ్రస్థింభిత్యాగాంవిచరిష్యతీతి బ్రహ్మవాక్యం “ ఛేత్తాతేహృదయగ్నిహృదర్యోబ్రహ్మభావన ” ఇతికర్తృమవాక్యంవా - సంస్తరకీటహం || ౬ || తదేవాహ | హేభూమన్ - అసతాంప్రకృతిపరిణామరూపాణాం-ఇన్ద్రియాణాం-తర్కణాత్-నితరాంభృశం-నిర్విణ్ణాభిన్నాభిన్ద్రియతర్కణాన్తో దేనైవభవితవ్యం - కథంనిర్వేదఉదితభిత్వతాహ | హేప్రభో - సంభావ్యమానెనసంపాద్యమానెన-యెనెన్ద్రియతర్కణైన - అన్ధంఅన్ధయతీత్యన్ధం-తమఃఅజ్ఞానం-ప్రవిష్టాన్తి || ౭ || దుష్పారస్యఅపారస్య-తస్యాన్ధస్యతమనః - పారంగమయతీతిపారగః-త్వమేవ-శ్రేష్ఠం-చక్షుః-మేమయా-జన్మనామనైబహుజన్మానైత్వత్ప్రసాదాల్లిబ్ధమ్ || ౮ || తదేవప్రపంచయతి | యథితి | పుంసాంజీవానామీశ్వరోసియన్తా-అద్యోజగత్కారణభూతో-యో-భగవాన్-సంప-భవాన్ తమసా - అన్ధస్య-లోకస్య-చక్షుఃచక్షురధిష్ఠాతా-సూర్యభవో-దితః, యద్వా, సూర్యభవేత్యేతస్యోత్తరత్రాన్వయ - స్తదా-చక్షూరూపఉదితసూర్యభవ-మేమమ-సంమోహ-మపాకృష్టుంఅపనెతుం - హేదేవ-త్వ - మర్హసి-

ఆస్వీక్షక్యాంప్రహోదితః || ౪ || శ్రీమైత్రేయఉవాచ | పితరీప్రస్థితేరణ్యం మాతుఃప్రియచికిర్షయా | తస్మిన్బిన్దుసరైవాత్సీద్భగవాన్ - పిలికిల || ౫ || తమాసీనమకర్తృణంతత్త్వమార్గాగ్రదర్శినమ్ | స్వసుతం దేవహూత్యాహ ధాతుస్సంస్తరతీవచః || ౬ || దేవహూతిరువాచ | నిర్విణ్ణానితరాంభూమన్సదిన్ద్రియతర్కణాత్ | యెనసంభావ్యమానెనప్రవిష్టాన్ధంతమఃప్రభో || ౭ || తస్యత్వంతమసోన్ధస్యదుష్పారస్యావ్యపారగః | సచ్చక్షుర్జన్మనామనైల్లిబ్ధం మేత్వదనుగ్రహీత్ || ౮ || యఅద్యోభగవాన్ పుంసామీశ్వరోవైభవాన్ కిల | లోకస్యతమసాన్ధస్యచక్షుస్సూర్యభవోదితః || ౯ || అథమేదేవసమ్మాహమపాకృష్టుంత్యమర్హసి | యోవగ్రహాః హంమమేతీత్యేతస్మిన్లోకేతస్త్వయా || ౧౦ || తంత్యాంగతాహంశరణంశరణ్యంస్వభృత్యసంసారతరోఃకుతారమ్ | జిజ్ఞాసయాప్రకృతేఃపురుషస్యనమామిసద్ధర్మవిదాంవరిష్టమ్ || ౧౧ || మైత్రేయఉవాచ || ఇతిస్వమాతుర్నిరవద్యమిప్సితంనిశమ్యపుంసామపవర్గవర్ధనమ్ | ధియాన్భినన్ద్యాత్మవతాంసతాంగతిర్చభావః-ఈషత్ప్రత్యోభితాననః || ౧౨ || శ్రీభగవానువాచ | యోగఆధ్యాత్మికఃపుంసాంమతోనిశ్రేయసాయమే | అత్యంతోపరతిర్యత్రదుఃఖస్యచసుఖస్యచ || ౧౩ || తమమంతేప్రవత్యోమియమవోచంపురాన్ నఘే | బుషీణాంశ్రోతుకామానాంయోగముర్వజ్ఞ

కోసాసంమోహః - యోపాకృష్టవ్యభిత్వతాహ || ఎకస్మిన్ దేహే-అహంమమేతీ-త్యేవంరూపో-యోవగ్రహాః-భిమాన-స్వయైవయోజిత-స్సంవెత్తర్కః-త్వత్సంకల్పాదేవోత్పన్నో మోహస్త్వయైవనివర్త్యః-యోబన్ధకస్సంపదమోచకఇతిన్యాయాదిభిభావః || ౯ || ౧౦ || తముక్తవిధం-స్వభక్తానాంసంసారంవతరుస్తస్యకుతారం - కర్తురేవసాధకత్వంవివక్షితం-సద్ధర్మవిదాంనివృత్తిధర్మవిదాం - వరిష్ఠం శ్రేష్ఠం-శరణ్యంశరణార్హం-త్వా-మహం-ప్రకృతేఃపురుషస్యజీవస్య-ఇదంపరమాత్మనోఽప్యపలక్షణం - జిజ్ఞాసయాజ్ఞాతుమిచ్చయా-శరణం-గతాసతీ-నమామి || ౧౧ || ఎవముక్తఃకపిలస్తామాబభాషఇత్యాహ మైత్రేయః | పుంసా-మపవర్గవర్ధనంమోక్షరుచికరం - నిర్దుష్టం-మాతురభిప్రేత-మేవం-నిశమ్యశ్రుత్వా - ధియామనసాన్భినస్యత్వవతాన్నిగృహీతమనసాం-సతాం - గతిఃముక్త్యపాయః-కపిలిః-ఈషత్ప్రత్యేనమన్దహాసెన - శోభితమాననంముఖంయస్య-సః-తాందేవహూతి-మాబభాషే || ౧౨ || తత్త్రజ్ఞానకర్తృయోగాచిభిరనుగృహీతభగవద్భక్తియోగస్త్వైవసాక్షాన్తుక్త్యపాయత్వముత్తరాధ్యాయేషువిస్తరేణ ప్రతిపాదయిష్యమాణమ్ | త్రసంగ్రహేణప్రతిపాదయన్ప్రథమంజ్ఞానయోగమవతారయతి || యోగఇతిద్యాభ్యామ్ || ఆధ్యాత్మికఃప్రకృతివివిక్తాత్మయాథాత్మ్యజ్ఞానరూపోయోగః - పుంసాంముముక్షూణాం-నిశ్రేయసాయమోక్షాయ - మేమయా-మతఃజ్ఞానయోగోముముక్షూణాంమోక్షసాధనమితిమన్దమిత్యర్థః - ఆత్మజ్ఞానయోగంప్రశంసన్నాహ || అత్యంతేతి || యత్రయస్మిన్నాధ్యాత్మికయోగ-సిష్టనైసతి-దుఃఖస్యసుఖస్యచ-వైషయికసుఖదుఃఖయోరత్యంత - ముపరతిర్వివాశః-భవతి || ౧౩ || మయాన్త్యయోగం-శ్రోతుకామానాంశుశ్రూషమాణానామృషీణాం-పూర్వకాలే - అహ-మవోచంఉక్తవాన్-తమిమమాత్మయోగం-ఉరుభిర్బహుభి - రక్షేత్సమదమాదిభిర్నైపుణం

జరంలశిధిలం - పాశబంధనం-కవయఃసుధియో - విదుః-సంవప్రసక్తవవ , సభత్యనానాసదూపవిషయపరిహారేణప్రసక్తమా
త్రస్యపరామర్శః, సాధుషుకృతః, అపావృతమవిఘ్నాపహతం-మోక్షద్వారంమోక్షోపాయః ॥ ౨౦ ॥ కైతేసాధవభి
త్యత్రాహ ॥ తితిక్షవఃమూర్ఖైర్వపిషీతివత్సహనశీలాః , కారుణికాఃస్వార్థనిరపేక్షపరదుఃఖనిరాచిక్షీర్షవః , అతఏవ-సర్వదే
హానాం - సుహృదఃమిత్రాణి - అతఏవ - అజాతాఃఅవిద్యమానాశ్చత్రహోయేషాంతేశాస్తాః - ఇదందమాదీనాముపలక్ష
ణం-శమదమాదీనంపన్నాః - సాధవఃపరకార్యసాధకాః - సాధుశీలం-తదేవభూషణంయేషాంతే-సాధవభితిశేషః - య
ద్వా-సాధవభితివిధేయవిశేషణం - ఎతేసాధవభిత్కర్తృః ॥ ౨౧ ॥ కింఽమయితుశ్చరే-కపిలస్యానుప్రవేశావతారత్వేపి
జీవశక్తైరభిధూతత్వాద్భగవచ్చక్తైరవోద్భూతత్వాచ్చ - మయీతివ్యవదేశః - అనన్యేనఅవ్యభిచరితేన - భావేనఅస్త్రక
రణేన - అభిప్రాయవిశేషేణవా-య - దృఢాంఅవిచార్యాం - భక్తిం-కుర్వన్తితేసాధవభిత్కర్తృత్రాన్వయః-తానెవవిశి
నస్తి - మత్కృతేమదర్థం - త్యక్తానికర్తృణియైస్సేపరిత్యక్తమదారాధనవిరోధిప్రవృత్తిధర్మా - స్తథాత్యక్తమద్భజనవిరో
ధిస్వజనబాధవాః ॥ ౨౨ ॥ అహమేవాశ్రయోవిషయో-యాసాం-తాభిః-కథాభిర్హృష్టాః - కథాహృష్టత్వమేవప్రప
చ్ఛయితి-శృణ్వన్తికథయన్తిచేతి ॥ మదాశ్రయకథాశ్రవణకథనాదిభిర్హృష్టాభిత్కర్తృయద్వా - కథాన్తరణేనహృష్టాః - పు
నస్తావ శ్రుణ్వన్తికథయన్తిచ - యద్వా - హృష్టాభితివ్యస్తంపదం-హృష్టాస్సంతుష్టాస్సన్తోమదా శ్రయకథాశృణ్వన్తి -
కథయన్తిచేత్కర్తృ-మయ్యేవ - గతంన్యస్తం-చేతో-యైస్సై - అతఏవై నాక-వివిధానానావిధా-స్తాపాఅధ్యాత్మికాదయః,
నతపన్తినైశ్చయన్తి - వికాత్స్యగతచేతనభితిపాతాన్తరంఎకస్యభగవతేవఅన్తత్వం! అన్యేషాంచేతనాచేతనానాంతచ్ఛ
రీరత్వాత్ - ఎకఏవపరమపురుషఆత్మాతద్గతంచేతఃయేషాంతానిత్యర్థః ॥ ౨౩ ॥ హేసాధ్వీతవతే-సర్వైఃసజ్జైవైష

మాత్సనఃకవయోవిదుః | సంవసాధుషుకృతోమోక్షద్వారమపావృతమ్ ॥ ౨౦ ॥ తితిక్షవఃకారుణికాన్సుహృ
దస్సర్వదేహినామ్ | అజాతశత్రవశ్శాస్త్రాస్సాధవస్సాధుభూషణాః ॥ ౨౧ ॥ మయ్యనన్యేనభావేనభక్తింకుర్వ
న్తియేదృధామ్ | మత్కృతేత్యక్తకర్తృణాన్త్యక్తస్వజనబాధవాః ॥ ౨౨ ॥ మదాశ్రయకథాహృష్టాశృణ్వన్తి
కథయన్తిచ | తపన్తివివిధాస్తాపాన్తై నాన్తద్గతచేతనః ॥ ౨౩ ॥ తవతేసాధవస్సాధ్వీసర్వసజ్జవివర్జితాః|సక్త
స్సైష్వభతేపార్థస్సర్వదోషహరాహితే ॥ ౨౪ ॥ సతాంప్రసక్తాన్త మవీర్యసంపదోభవన్తిహృత్కర్తృరసా
యనాఃకథాః | తజ్జోషణాదాశ్వపవర్గవర్తన్తిశ్రద్ధారతిర్భక్తిరనుక్రమిష్యతి ॥ ౨౫ ॥ భక్త్యాపుమాన్జాతవిరాగ

యాసజ్జైవవర్జితావిరహితా - సాధవః-తేమసాధుషు - అథేతిప్రారథ్యే ప్రథమం-తేత్వయా-సక్తః-ప్రార్థ్యఃప్రార్థనీయః-
హియస్తా - తేసాధవ-సక్తదోషహరాఃఇన్ద్రియార్థప్రసక్తహేతుకానాదిపుణ్యపాపరూపదోషహరాః ॥ ౨౪ ॥ క
థంసతాంప్రసక్తాన్తివృత్తిధర్మాభిరుచిరుత్పద్యతభిత్కర్తృత్రాహ ॥ సతామితి ॥ సతాంసాధునాం-ప్రసక్తాత్-మమ-వీర్యసం
విదఃవీర్యాణేనంవేదయన్తితివీర్యసంవిదః , జిజర్థగర్భమిదం , యద్వా, భావేన్ద్వివీర్యాణాంసంవిత్ సంవేదనంయాను-తాః,
కథాః, యద్వా , వీర్యేణిత్వాసంజుచితజ్ఞానగుణేన , సంవేత్తిసర్వంస్వరూపతఃస్వభావతశ్చసాక్షాత్కరోతితితథా , త
స్యసర్వజ్ఞస్య , మమేత్యర్థః-కథాః , హృత్కర్తృయోఃసాయనాఃఅమృతవద్రుచికరాః , భవన్తిప్రవర్తన్తై, తజ్జోషణాత్ తా
సాంకథానాంజోషణాత్ సేవనాత్ , ఆశు-అపవర్గవర్తన్తి , అపవర్గస్య మోక్షస్యవర్తన్తి-ద్వారభూతేగురూపపదనే-శ్రద్ధా
త్వరా-భవతిఉత్పద్యతే , సత్సంన్విధాభగవత్కథాశ్రవణేనతి , తత్ర “ తద్యథేహకర్తృచితోలోకఃక్షీయత ఏ వమేవాముత్ర
పుణ్యచితోలోకఃక్షీయతే - నాన్త్యకృతఃకృతేనతద్విజ్ఞానార్థంసగురుమేవాభిగచ్ఛేత్ , ఆబ్రహ్మభువనాల్లోకాఃపునరావర్తి
నోఽర్జున | మాముపేత్యతుకౌ నైయపునర్జన్తనవిద్యత “ ఇతిస్వర్గాదీనాంసుఖానాం-సాతీశయత్వంక్షయిష్ణుత్వం-బ్రహ్మ
పాసనస్యానస్తస్థిరఫలత్వం - కేవలకర్తృణామనస్తత్వాద్దుష్కరత్వాత్పరిమితఫలత్వాచ్చతుచ్చత్వం - నివృత్తిధర్మాణాంతద్వి
పరీతత్వంచ శ్రుతవతః - జాతవిరాగస్యపుంసస్తాదృశనివృత్తిధర్మాజాయన్తభిత్కర్తృః - ప్రత్యేకాభిప్రాయేణానుక్రమిష్యతీ
త్యేకవచననిర్దేశః ॥ ౨౫ ॥ సత్సక్తిప్రభృతిప్రణాద్యాభగవతిప్రీతిరూపాపన్నభక్తాపుత్పన్నాయాంతత్రైవిచిత్తంసా
వధానంనియమేతేత్యాహ ॥ భక్త్యేతి | మమ, రచనానాంసృష్ట్యాదివ్యాపారాణాం-చింతా-యస్యాం-తయా-భక్త్యా-అనెన
బ్రహ్మస్వరూపపద్మణానామపుష్పాస్యత్వముక్తం - దృష్టశ్రుతాదైహికాముష్మికా-ద్వృష్ట్యన్నపశుపుత్రస్వర్గాదిరూపాత్మ
లా-త్తస్మిన్నిత్యర్థః-జాత ఉత్పన్నోవిరాగోయస్యసః - పుమాక-యోగయుక్తః అనభిసంహితఫలకర్తృయోగజ్ఞానయోగా

॥ పా ॥ నైకాత్స్యగతచేతనః.

భ్యాంయుక్తస్య - ఋజుభిశ్చైకయాప్యసంపాదకైః - యోగస్యభగవద్భక్తియోగస్య - మార్గైస్సాధనై - ర్వివేకవిమోక్షా
భ్యాసాదిభిః - చిత్తస్య - గ్రహణేనయమనై - యత్ప్రమాదగహితః - యతిష్యతేయత్తుంకుర్యాదిత్యర్థః * ౨౬ * యోగ
మార్గానెవదర్శయత్ - అనయైవభక్త్యాపుమాన్యాంప్రాప్తోతిత్యాహ || ప్రకృతేర్గుణానాం సత్త్వాదిగుణపరిణామరూపా
ణాం - అవిహితప్రతిష్ఠిద్ధనిష్ఠానాం - కళభగృష్ణసచణ్డాలపతితాదిసంబంధితోచ్చిష్టాద్యుపహతరూపజాత్యాశ్రయనిమిత్త
దుష్టానామన్నాదీనామ సేవయా - అనెనవివేకఉక్తః - వైరాగ్యవిజృంభితంయజ్ఞానం - తేన - వైరాగ్యం కామానభిష్య
జ్ఞః - శమదమాదిరితియావత్ - జ్ఞానశబ్దేనప్రకృతివిలక్షణాత్తయాభాత్త్యజ్ఞానయోగః - శుభాశ్రయసంశీలనరూపజ్ఞానంచ,
వివక్షితం - అనెనాభ్యాసఉక్తః - యోగేనఅనభిసంహితఫలకర్తయోగేన - అనెనక్రియాఉక్తా - చకారేణకల్యాణానవసాదా
నుద్ధర్నావివక్షితాః - తత్రసత్త్వార్జవదయాదానాహింసానభిధ్యాఃకల్యాణాని - అనభిధ్యాపరకృతదోషాచిన్ద్రనం , పుత్రవి
పత్యైదిన్ద్రరణజనితభేదాభావోనవసాదః - అనుద్ధర్నఃపుత్రజన్మాదినిమిత్తాతినంతోషః - ఎతైః ప్రకృతిగుణా సేవాదిభిర్నయ్య
ర్పితయాసమర్పితయా - విశ్వరూపైవల్యాదిప్రయోజనవిధురయత్సర్వః - భక్త్యా - ఇహైతద్దేహావసానై - ప్రతీచోజీవస్యాత్తా
నంఅన్తరాత్తానం - మా - మవరున్ధేప్రాప్తోతి - యద్యా - ప్రత్యగాత్మశరీరణంమామిత్యర్థః - అథవా - ప్రత్యగ్జీవః - అత్తానం
మాం - అవరున్ధిత్యర్థః - అత్రగుణా సేవాదిభిర్భక్త్యేతినసమోపాయసముచ్చయః - కింత్వ సేవాదిభిరనుగృహీతాయాభక్తై
రేవసాక్షాత్సాధనత్వ - మితరేషాంతదనుగ్రాహకత్వేనైవపరంపరయాసాధనత్వమిత్యభిప్రాయేణగుణా సేవాదిభిర్భక్త్యై
త్యుక్తం - ఇహావరున్ధిత్యనై - ఇహజీవద్దశాయామేవముక్తింలభతఇతిజీవన్ముక్తిరియముచ్యతఇతివ్యాఖ్యానంనాదర్శవ్యం -
జీవన్ముక్తైరప్రామాణికత్వాత్ - తథాహ్యపస్తమైనజీవన్ముక్తిర్నిరస్తా “ వేదానిమంలోకమమంచపరిత్యజ్యాత్తానమన్వి
చ్ఛేత్ బుద్ధేక్షమప్రాపణంతచ్చాస్తైర్విప్రతిష్ఠంబుద్ధచేత్క్షేమప్రాపణమిహైవనదుఃఖముపలభేత్తేతేనాపరంవ్యాఖ్యా

విన్దియాద్వృష్టశ్రుతాన్తద్రచనానుచిన్ద్రయా । చిత్తస్యయత్తోగ్రహణేనయ్యోగోయతిష్యతే * ఋజుభిరోగ
మార్గైః ॥ ౨౬ ॥ అ సేవయా ౨ యంప్రకృతేర్గుణానాంజ్ఞానైవైరాగ్యవిజృంభితేన । యోగేనమయ్యర్పితయా
చభక్త్యామాంప్రత్యగాత్తానమహావరున్ధే ॥ ౨౭ ॥ దేవహూతిరువాచ ॥ కాచిత్త్వయ్యుచితాభక్తిఃకీదృశీమ
మగోచరా యయాపదం తెనిర్వాణమజ్ఞానాన్వశ్చవాఅహమ్ ॥ ౨౮ ॥ యోయోగోభగవద్భావోనిర్వాణా
త్తంస్త్వయోదితః । కీదృశఃకతిచాజ్ఞానియతస్తత్త్వావబోధనమ్ ॥ ౨౯ ॥ తదేతన్వైవిజానీహీయథా ౨ హంమ

తమితి ॥ కాచేయంజీవన్ముక్తిః - సశరీరస్యైవమోక్ష ఇతిచేత్ - మాతామేవన్ద్యేతివదసక్లతార్థమిదం - యతస్సశరీరత్వంబ
న్దః , అశరీరత్వమేవమోక్షఇతి “ నహవై సశరీరస్యసతఃప్రియాప్రియయోరపహతిర స్తిఅశరీరంవావసన్ద్రం నప్రియాప్రియ
స్సృశత “ ఇత్యాదిశ్రుతిభిస్సేనైవోపపాదితత్వాదితిదిక్ - విస్తరస్తుభాష్యాదిష్యనుసంధేయః “ అథమర్వోఽమృతోభవ
త్యత్రబ్రహ్మసమశ్చుత “ ఇతిశ్రుతిర్జీవన్ముక్తిమభిదధాతీతిచే, న్న , అత్రఉపాసనదశాయామపి - బ్రహ్మాత్మతేలనుభవతీతి - శ్రు
త్యర్థవర్ణనాత్ - అన్యథాదేహపాతావధివిలంబు వరాయ “ స్తస్య తావదేవచరంయవన్నవిమోక్ష్యే ౨ భసంవత్స్యసఇ
తిశ్రుతేర్విరోధాపత్తైః, తస్మాద్భగోక్తంవార్థః * ౨౭ * ॥ ఎవంవివేకాదిభిర్జ్ఞానయోగేనచానుగృహీతభగవద్భక్తియో
గస్యైవముక్త్యుపాయత్వంసం గ్రహణాశ్రుత్యపునస్తద్విస్తరబుభుత్స యాప్యచ్చుతిదేవహూతిః , యద్వాజ్ఞానయోగప్ర
తిపాదనసాధుస్య రూప ప్రతిపాదన ప్రసక్తాత్వం గ్రహణోక్తభగవద్భక్తియోగస్యప్రాధాన్యేనతత్త్వ రూపతదజ్ఞస్వ
రూపవిస్తరబుభుత్స యాప్యచ్చుతి త్రిభిః ॥ ఉచితా , ముక్తింసాధయితుంయోగ్యా , త్వయి , భక్తిఃకాచేతిభక్తిస్వ రూప
ప్రశ్నః , కాన్వదిత్యపిపాతాన్తరం, తదాప్యయమేవార్థః ॥ కీదృశీతి ॥ మమ, గోచరాయోగ్య , అనెనభక్త్యధికారానుసారే
ణసంభావితో ౨ వాన్తరభేదశ్చ పృష్టః - యయాభక్త్యా - అహంతాప త్రయాతురా , తెతవ - నిర్వాణంనిరతిశయసుఖం,
పద - మజ్ఞానానుభవ - అన్వశ్చుచై అనుప్రాప్నోవాని - అత్ర - అహమిత్యుపాసక ప్రశ్నః - తెవదంస్వరూపమిత్యనై - ప్రా
ప్యప్రశ్నః - నిర్వాణమితిప్రాప్తిఫలప్రశ్నః - అజ్ఞానెతివిఘ్నానుపహతత్వప్రతీత్యావిరోధివర్గోపిపృష్టః * ౨౮ * ॥ హ
నిర్వాణాత్తై నిరతిశయానందరూప - భగవద్భావః , లక్ష్మ్యరూపేభగవతి , బాణరూపేప్రయక్తోయోగః - త్వయా - ఉదితఉ
క్త, స్సకీదృశఃకింప్రకారః , తస్యాజ్ఞాని , కతికతిసంఖ్యాకాని - యతఃయేభ్యోఽగైభ్యః , తత్త్వస్యపరమాత్మతత్త్వస్యావ
బోధనంఅవబుద్ధ్యతేనైవత్యవబోధనం , సాక్షాత్కారసాధనముపాసనం , నిర్వర్తతఇత్యర్థః , కీదృశఇతిప్రకారప్రశ్నః,
కతిచాజ్ఞానీత్యజ్ఞానాప్రశ్నః, ఎవమర్థపల్లకంపృష్టంభవతి * ౨౯ * ॥ తదేతత్తే ఉపాయోపయోపేత్యనిరోధిఫలస్వ

పా ॥ కాన్విత్యయ్యుచితా.

రూపం - దుష్టయం, హేహ రే, యోహా , అతఏవ, మన్దరీ, రహం, భవదనుగ్రహత్ , సుఖంబుధ్యే యజానీయాం, తథా, మమ హ్యంవిజానీహిజ్ఞాపయ || 30 || * ఎవమాపృష్టకపిలోభగవద్భక్తియోగమవతారయామాసెత్యా హమైత్రేయః || వి దిత్వేతి || కపిలో-మాతుర్దైవహూత్యా-అర్థంభక్తియోగాదిరూపార్థసంబద్ధి, శుశూక్ష్మతంస్వరూపం-విదిత్వా - జాతస్నేహః మాతర్యుత్పన్నస్నేహః-తత్రహేతుః-యత్రయస్యాం, తన్వాదేహేన-అభిజాతః-తత్త్వామ్నాయంతత్త్వ శాస్త్రంసాంఖ్యం తత్త్వసంఖ్యా నేనాన్త స్వరూప ప్రకాశకం-య-ద్వద ని - తద్భక్తివితానయోగంభక్తివిస్తరరూపయోగం-ప్రా వోచత్ - జ్ఞానయోగస్యభక్తియోగాగ్లాత్వాదేకీకృత్య క్తమ్ || 30 || * తత్రభగవాన్కపిల - స్సవిస్తరంసాంఖ్యంముక్త్యుపాయంభక్తియోగమష్టావింశాధ్యా యేనప్రతిపిపాదయిషు- న్దక్షభూతాత్మయోగవిషయభూత ప్రత్యగాత్మ స్వ రూపంనవిస్తరం సప్తవింశాధ్యా యేనశోధయిష్యత్ - భజనీయస్యవరస్య బ్రహ్మణోమాహాత్మ్యసూచనాయజగత్సృష్ట్యాదిలీలాషడ్వింశేన కథయిష్యత్-తావద్భక్తియోగంసంగ్రహేణతత్స్వరూపకథనపూర్వకంప్రశంసతి|| దేవానామితి || గుణలిక్ష్ణానాం-గుణశ్శబ్దాదివిషయాః-తేషాంలిక్ష్ణానాంజ్ఞాపకానాం-దేవానాం-దేవాధిష్ఠితానాం-స్వస్వ దేవతాధిష్ఠితానాంజ్ఞానైర్దియ్యాణామిత్యర్థః-తథా-అనుశ్రవికకర్తృణాం - అనుసృత్యావిచ్ఛిన్న పాతవరంపగాంశూయతఇత్యను శ్రవోవేదః-తద్వి హతమానుశ్రవి కం-అనుశ్రవికంకర్తృ యేషాం-శాస్త్రసిద్ధివ్యాపారానుష్ఠానపరాణాంకర్తృద్విగ్రయాణామిత్యర్థః-తేషామభయవిధైర్దిగ్రయాణాం-ఎకాగ్రస్యమనసశ్చ-సత్వేశుద్ధసత్వమయ-భగవద్విగ్రహే-యా-స్వాభావికీఅనిమిత్తా- ఫలాభిసంధిరహితేతియావత్-వృత్తిః * సా-అనిమిత్తా - భాగవతీభగవత్సంబద్ధినీభక్తిరిత్యర్థః-ఉభయద్విగ్రయాణాంమనసశ్చ సత్వేవృత్తిర్నామ-శ్రవణక్షీర్త

నధీర్హ రే । సుఖంబుధ్యేయదుర్బోధంయోహాభవదనుగ్రహత్ || 30 || శ్రీమైత్రేయఉవాచ || విదిత్వాఽర్థంక పిలోమాతురిథం * జాతస్నేహాయత్రతన్వాభిజాతః । తత్త్వామ్నాయంయత్ప్ర వదన్తిసాంఖ్యంప్రావో చద్వైభక్తివితానయోగమ్ || 30 || శ్రీభగవానువాచ || దేవానాంగుణలిక్ష్ణానామానుశ్రవికకర్తృణామ్ | సత్వం వైకమనసోవృత్తిస్సాస్వాభావికీతుయా || 31 || అనిమిత్తాభాగవతీభక్తిస్సిద్ధిర్గరీయసీ । జరయత్యాశుయోకోశం నిగీర్ణమనలోయథా || 33 || నై కాత్త తాంమెస్సృహయన్తికచ్చిన్త త్పదసేవాభిరతామదీహః । యేనోన్యస్య తోభాగవతాఃప్రసజ్యసభాజయన్తామపౌరుషాణి || 34 || పశ్యన్తిమెరుచిరాణ్యమ్భునన్తఃప్రసన్నవక్త్రారుణలోచనాని । రూపాణిదివ్యానివరప్రదాని*సాకంవాచంస్సృహణీయాంవదన్తి || 35 || తైర్దర్శనీయావయవైరుదారవిలాసహాసేషీతవామసూక్తైః । * హృతాత్మనోహృతప్రాణాంశ్చభక్తిరనిచ్ఛతోగతిమణ్డ్యంప్ర యుజై || 36 || అథోవిఘాతంమమమాయా*విస్మయేషైశ్వర్యమష్టాక్షమనుప్రవృత్తమ్ । శ్రియంచయేనస్పృ

నస్తరణాదిః||అథభక్తింప్రస్తాతి || సిద్ధేఃఐశ్వర్యకైవల్యాదిసిద్ధేః - గరీయసీ శ్రేష్ఠా-నిరతిశయానన్దరూపభగవదనుభవఫలసాధ నత్వాదితిభావః, సిద్ధిర్గరీయ స్తవమేవాహ । యా - భాగవతీభక్తిః-కోశ-మనాదిపుణ్యపుణ్యరూపకర్తృవాసనాకోశం-జరయ తిజీర్ణంకరోతి-నాశయతితియావత్-తత్రదృష్టాన్తః-సిగీర్ణంభు క్తమన్న పానాది-అనలోజాతరాగ్నిర్యథేతి || 33 || * శ్చల నర్భక్తిమేవప్రస్తోతుంనిరతిశయానన్దభగవదనుభవరూపభక్తియోగనిష్ఠా న్తత్సాధర్మ్యరూపముక్తిమపి నేచ్ఛన్తిత్యాహ, కచ్చి-న్తత్పదయోః సేవాయామభిరతాఅనక్తాఃమయ్యేవఈహస్స ర్వేన్ద్రియచేష్టాఃయేషాం-భాగవతాః-అన్యోన్యతఃపరస్పరం మమ-పౌరుషాణికల్యాణగుణప్రకాశకానిచేష్టితాని-ప్రసజ్య ప్రస్తూయ-సభాజయన్తఃసమ్యగనుమోదయన్తః, పౌరుషప్ర సజ్యజనితానన్దసంప్లతాస్సన్తః , మమమ-ఎకాత్మతాంఎకస్వభావతాం-మత్స మానగుణకతాం-మమసాధర్మ్యమాగతాఇ తిహ్యుచ్యతే-నస్పృహయన్తినేచ్ఛన్తి || 34 || * కింతు-హేఅప్య తే-సన్తః , మమమ-రుచిరాణిసుందరాణి - ప్రసన్నాని వక్త్రారుణలోచనానియేషు-తాని-దివ్యాస్య మానుషాణివరప్రదాన్యభిమతార్థ ప్రదాని-రూపాణిదివ్య మజ్జలిశరీరాణిపశ్యన్తిధ్యాయన్తి-రూపై-స్సాకంసహ-స్పృహణీయాం-వాచంమదుక్తిం-వదన్తిపరస్ప రంకథయన్తి || 35 || * యద్యపి-ము క్తిసైర్నప్రార్థ్య తే-తథాపి-తేషామవశ్యంమద్భక్త్యాముక్తిర్భవితీత్యాహతైరితి|| ద్వ్యాభ్యామ్ || దర్శనీయాఃఅవయవాఃయే షుతైః-విలాసోలీలా-మన్దహాసయ క్తమీక్షణమవలోకనం-వామసూక్తంమధురభాషణం - ఉదారాణివిలాసాదీనియేషు-తైః మదూప్రైః-హృతఆత్మమనఃయేషాం, హృతాఃప్రాణాఃజ్ఞానకర్తృద్విగ్రయాణియేషాం-తాన్అనిచ్ఛ తఃముక్తిమప్రార్థయ మానానపి-భక్తిమద్భక్తి-అణ్డ్యంసూక్ష్మం-ఎకపదీమిత్యర్థః - గతింఅర్చిరాదికాంగతింప్రతి-అర్చి రాదిక తేర్చ్యహుభిరక్షుణ్ణ త్వాదణ్డ్యమిత్యుక్తం, ప్రయుజైప్రార్థభావసానప్రవ ర్తయతిగమయతితియావత్ || 36 || * అథో- అర్చిరాదికత్యాగ

వ్యమానఇతిశేషః-తీవ్రందుస్సహం-భయంగర్భజన్మజరామరణాదిసాంసారికభయంననివర్తతే || ౪౧ || ప్రధానపురుషేశ్వరాదిత్యనెనసూచితమితరేషామాబ్రహ్మవర్యస్తత్రైక్షానాంస్వనియామ్యత్వమాహ || మద్భయాదితి || వాయుసూర్యాదయఃమన్నిర్దిష్టస్వస్వవ్యాపారాకరణైఃమత్సంజాతమహాభయనిమిత్తదణనముద్భావయన్తఃస్వకీయవ్యాపారేషుజాగరూకాన్తిష్ఠన్తిశ్శర్థః, అత్ర-భీషాస్సాద్వాత, ఇత్యాదిశ్రుత్యర్థః క్తః, మద్భజనాదేవమోక్షఇత్యత్రసదాచారంప్రమాణయతి తస్మా, ద్యోగిణోమదుపాసకాః, జ్ఞానవైరాగ్యాభ్యాంజ్ఞానయోగవివేకాదిసాధనప్రాప్త్యాం, యుక్తైః-మద్భక్తియోగైః-క్షేమాయనిత్యనిరతిశయానస్తరూపమదనుభవాత్కక్షేమాయ, అకతోభయంకుతశ్చిద్భయరహితం, మత్ప్రదమూలమేవ, ప్రవిశన్తిభజన్తైఃప్రాప్నువన్తితివా || ౪౨ || ౪౩ ||

“ఆలోఽద్యసర్వశాస్త్రాణి, తిన్యా యేన-ఉక్తంవత్సయమాణం చక్రత్సన్తిశాస్త్రార్థంసుఖగ్రహణాయసంగృహ్యనిర్దిశతి || ఎతావానితి || తీవ్రేణాస్తరాయానువహతేన, భక్తియోగైః-మనశ్చిత్తం, మయి-అర్పితంసత్, తత్రైవ, స్థిరంనిశ్చలం-భవతీత్యేతావానైవ, అస్మిన్ప్రకృతిమూలై, పుంసాంబద్ధజీవానాం-నిశ్చేయసోదయఃపరమపురుషార్థోత్పత్తిః || ౪౪ || ఇతిశ్రీమద్భాగవతచన్ద్రచన్ద్రికాఖ్యాంశ్రీభాగవతవ్యాఖ్యానాం తృతీయస్కంధేపంచవింశోఽధ్యాయః. ||

ఎవంముక్త్యపాయభూతంభగవద్భక్తియోగంప్రస్తుత్య, తస్యజగత్కారణవిషయత్వస్య-కారణంతుద్యేయ, ఇతిశ్రుత్యైవోక్తత్వా, ద్భజనీయస్యభగవత్సమస్తాద్యైవ్యాపారాన్యవత్స - స్తస్యలక్షణభూతస్యప్ర్యాదికారణత్వం ప్రకృతిపురుషకాలశరీరకస్యప్రకృతిపురుషాదిస్వరూపశోధనమస్తరేణ - తచ్చరీరకస్యతస్య - సృష్ట్యాదికారణత్వకథనాయోగా, త్వథమంప్రకృత్యాదిస్వరూపశోధనం - తద్వివేకస్యముక్త్యపాయకథనపూర్వకంప్రతిజానీతే || అథేతి || తత్త్వానాంప్రకృతిపురుషకాలాదీనాం-లక్షణంస్వరూపనిరూపకనిరూపితస్వరూపప్రతిపన్నధర్మజాతం-పుథ-గసంకరేణతేతుభ్యం, వత్సోమి-అప్రస్తు

త్రమద్భగవతఃప్రధానపురుషేశ్వరాత్ | ఆత్మనస్సర్వభూతానాంభయంతీవ్రంనివర్తతే || ౪౧ || మద్భయాద్వాతినాతోఽయంసూర్యస్తపతిమద్భయాత్ | వర్షతీద్వోదహత్యగ్నిర్మృత్యుశ్చరతిమద్భయాత్ || ౪౨ || జ్ఞానవైరాగ్యయుక్తైఃభక్తియోగైఃసంపాదయోగినః | క్షేమాయపాదమూలంమైప్రవిశన్త్యకుతోభయమ్ || ౪౩ || ఎతావానెవలోకైఃస్త్రిన్పుంసాంనిశ్చేయసోదయః | తీవ్రేణభక్తియోగైఃమనోమయ్యర్పితంస్థిరమ్ || ౪౪ ||

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, తృతీయస్కంధే, పంచవింశోఽధ్యాయః. ||

అథ తేనంప్రవత్సోమితత్త్వానాంలక్షణంపుథక్ | యద్విదిత్వావిముచ్యేతపురుషఃప్రకృత్యైర్గుణైః || ౧ || జ్ఞానంనిశ్చేయసార్థాయపురుషస్యాత్మదర్శనమ్ | యదావచర్వర్యమేతత్తేహృదయగ్రన్థిభేదనమ్ || ౨ || అనాదిరా

తప్రసక్తాశక్జాంవారయతి || యదితి || య-త్యక్త్యాదితత్త్వానాంలక్షణం, విదిత్వా-పురుషఃముముక్షుః - ప్రకృత్యైర్గుణైఃస్వత్వాదిభిః, సత్వాదిగుణకార్యానాదిబద్ధకపుణ్యపాపరూపైర్దురితైరిత్యర్థః - విముచ్యేత-ప్రకృత్యాదివివేక-హేతుక-హేయోపాదేయవివేకసభగదుపాసనద్వారావిముచ్యతఇతిభావః || ౧ ||

యత్సాక్షాన్తుక్త్యపాయభూతంజ్ఞానం - తదపివత్సోమిత్యాహ || జ్ఞానమితి || ఆత్మదర్శనం - ఆత్మాపరమపురుషఃదృశ్యతేసాక్షాత్ప్రాయతే - నేనేత్యాత్మదర్శనం-యజ్ఞానం-పురుషస్యముముక్షో - ర్నిశ్చేయసాయమోక్షాయ - ఆహుః - వేదాన్తాస్తజ్ఞాశ్చ - తజ్ఞానం-హృదయగ్రన్థిభేదనం అజ్ఞాననివర్తకం-తేతుభ్యం-యద్వా | తేతవ - హృదయగ్రన్థిభేదనం - వర్ణయ || ౨ ||

తావత్ప్రకృతివిలక్షణాత్తస్వరూపంశోధయతి | అనాదిరితిద్వాభ్యామ్ || పురుషోజీవః - తస్యస్వరూపనిరూపకధర్మద్వయమాహ || స్వయంజ్యోతిఃస్వయం ప్రకాశః, యస్సాత్మాన మన్యాంశ్చప్రకాశయతితత్స్వయంజ్యోతిరిత్యుచ్యతే - యథాదీపాదిః - తద్వదయమపిస్వయంజ్యోతిః-తద్విత్తద్వదేవకింజడస్వరూపఇత్యత్రాహ || ప్రత్యగ్దామా - స్వస్త్వేభాసమానత్వం ప్రత్యక్ష్యం పరస్త్వేభాసమానత్వంపరాక్ష్యం - ఎతదేవజడత్వం - ప్రత్యేక్స్వస్త్వప్రకాశమానం - ధామస్వరూపం-యస్యసః - అనైవపరాధామదీపాదిభ్యోజడభ్యోవైలక్షణ్యసిద్ధ్యాజ్ఞానస్వరూపత్వసిద్ధిః - స్వయంజ్యోతిరిత్యనైవ, జ్ఞానగుణకత్వసిద్ధిః - తేనహిస్వపరప్రకాశకత్వముచ్యతే-తత్ర-యథాదీపాదిశ్చతుర్జులపరిమితస్తేజోరూపపకదేశస్థస్సాన్నిపృథగ్నిధధర్మభూతయా ప్రభయాఅన్యాన్యప్రకాశయతి-స్వధర్మభూతప్రభామనపేక్ష్యైవస్వయమపి ప్రకాశతే - తద్వ - దాత్మాపిస్వధర్మభూతజ్ఞాననాన్యాప్రకాశయతి-స్వధర్మభూజ్ఞాననిరపేక్షమైవస్వయమపి ప్రకాశతఇతిహ్యుచ్యతే - ఎతావాంస్తువిశేషః, పరాధామదీపాదిస్సాత్మానమన్యాంశ్చపరస్త్వప్రకాశయతి, ఆత్మాతు, ప్రత్యక్ష్యైవస్సాత్మానమన్యాంశ్చస్వస్త్వేవప్రకాశయతీతి - ప్రకాశోనా

మ-వ్యవహారానుగుణ్యాపాదనం, ఎవంచ, స్వయంప్రకాశత్వం దీపాదిష్యాత్వనిచావిశిష్టం, ప్రత్యగ్దామత్వం తావత్త్వ న్యై
వాసాధారణమితిజ్ఞానగుణకంజ్ఞానస్వరూపంచేతిజడాద్విలక్షణమాత్మస్వరూపమితిభవితం - తదేవాహ-ప్రకృతేప్రకృతిపరి
ణామయాపాచ్ఛరీచేన్ద్రియమనఃప్రాణాదః, పరఃస్వరూపతస్త్వభావతశ్చాత్మ్య నైవిలక్షణః, అతఎవ-నిర్గుణఃప్రాకృతసత్త్వా
దిగుణరహితః, తథాప్రాయ, త్వా-శరీరాస్తః ప్రవే శనతద్ధారకః, యేనాత్మస్వరూపేణ, విశ్వంఆబ్రహ్మస్తమ్భపర్యస్తస్థూల
సూక్ష్మశరీరాత్మకంవిశ్వం, వ్యాప్తం, యేనేత్యేకవచననిర్దేశ “ ఎకోప్రీహీస్సుసంపన్నస్సుభ్రష్టంకురుతేప్రజా,, ఇతివ-జ్ఞా
త్యభిప్రాయకృతః, అనెన, దేవాదిశరీరాణాంవ్యాప్యత్వమాత్మనోవ్యాపకత్వంనిరతిశయసూక్ష్మత్వంచోక్తమ్ || ౩ || *
అతఎవ-వ్యాపకత్వాన్నిరతిశయసూక్ష్మత్వాదనాదిత్వా దైహాద్విలక్షణత్వాచ్చ దేహాదీనాముపాదిభిరుత్పత్తివినాశాదిభిర్దై
హాదిరూపైరుపాదిభిర్వా-నజాయతేనమియతేనశ్యతి, ననుదేవో౭హంచదేవోయంమనుష్యో హంమనుష్యోయంస్థూలో౭
హంస్థూలో౭యమితిస్వస్యపరేషాంబదేహత్వనోరభేదేనై వప్రతీతేకథం దేహాదిభిస్సహనజననాదిరాత్మనైత్యతామ||
నిమిత్తైపుణ్యపాపరూపైఃఆత్మ దేవో౭హంస్థూలో౭హమిత్యాద్యా రోపితః దేహాధర్మోయస్యసః, అ తోనదేహాదిభిస్స
హజననాదిత్యర్థః, ఎతదేవదృష్టా నైనస్పష్టయతి||యథేతి||యథాస్వప్నద్రష్టా, స్వాప్నవదార్థనాశేపినశ్యతి, ఎవంజాగ
రాద్యవస్థానుదృశ్యతే, దేహాదినాశేపినశ్యతీత్యర్థః || ౪ || * ఎవంప్రకృతివిలక్షణమాత్మస్వరూపంవిశోధ్య, ఎవవివిధ
స్యతస్యకథంకర్తృత్వభోక్తృత్వాదికమిత్యాశ్చాగ్రయాం, ప్రకృతిసంసర్గకృతంకర్తృత్వా దివై శిష్ట్యమితివక్తుం-ప్రకృతి
సంసర్గప్రకారమాహ || స ఇతి || స ఎవఃఉక్తలక్షణః, విభుఃనిరతిశయసూక్ష్మ త్వేనసర్వాస్త్రావ్యవసనమర్థః, ప్రత్యగా
త్వా, సూక్ష్మాంనామరూపవిభాగానర్హనిరతిశయసూక్ష్మదశామాపన్నామిత్యర్థః, అనెన - జగదాదావీతి సామార్థ్యాన్ని
భ్యతే, తదై వప్రకృతేసూక్ష్మదశావన్నత్వాత్, దైవీందేవస్యవిషోరీలార్థం, అతఎవ-లీలయాదేవసంబంధి పరమార్థలీల
యా, హేతుభూతయా “ పరాభిధ్యానైనై, తివక్షమాణత్వాద్దేవీమిత్యుక్తత్వాచ్చ, యదృచ్ఛయైవో, పగతాంప్రాప్తాం-
యా, హేతుభూతయా “ పరాభిధ్యానైనై, తివక్షమాణత్వాద్దేవీమిత్యుక్తత్వాచ్చ, యదృచ్ఛయైవో, పగతాంప్రాప్తాం-

త్వాపురుషోనిర్గుణఃప్రకృతేఃపరః | ప్రత్యగ్దామాస్వయంజ్యోతిర్విశ్వంయేనసమన్వితమ్ || ౩ || నజాయతేనమి
యతేనహదేహాద్యుపాధిభిః|నిమిత్తైరాత్మతద్ధర్మాయథాస్వప్నేతదీషీతా || ౪ || సప్రప్రకృతింసూక్ష్మాందై
వీంగుణమయీంవిభుః | యదృచ్ఛయైవోపగతామభ్యపద్యతేలీలయా || ౫ || గుణైర్విచిత్రాస్సృజతీంసరూ

జీవస్యప్రకృతిసంబంధ స్వసహజత్వాభావాత్ కాదాచిత్కిమిత్యర్థః, గుణమయీంసత్వాదిగుణప్రచురం, మాయాం - అ
భ్యపద్యతేఅపశ్యత్ - అత్రకేచి-దావరణవిక్షేపశక్తి భేదేనప్రకృతింద్వైధావిభజ్య, పురుషమపిజీవేత్వరూపేణద్వైధావిభ
జ్యఎకస్యప్రకృత్యవివేకేనసంసారః, ఇతరస్యప్రకృతింస్వవశీకర్తృత్వస్సృష్ట్యాదివ్యాపార, స్తత్ర - ప్రకృత్యవివేకేనయస్సం
సరత్యావరణశక్త్యాతిరోహిత, స్తస్యసంసారప్రకారో౭ నైనశ్లోకేనోచ్యతేఇతివ్యాచక్షతే, తదయంక్తం, నిత్యమవిద్యాప్ర
త్యసీకస్వప్రకాశస్వరూపస్యప్రకృత్యవివేకానుపపత్తే, స్వలీలారూపస్సృష్ట్యాదివ్యాపారనిర్వృత్తయేఆవరణశక్త్యాముహ్య
తీతిచే - న్న-వికల్పసహత్వాత్ - కింభాన్తిహేతుర్లీలా - ఉత-భాన్తికార్యం - ఉత-భాన్తిరేవ-నాద్యః, లీలయాస్వభ
మసంపాదనానుపపత్తేః “ బహుస్యా,, మితిసంకల్పేనహీశ్వరోలీలారూపంసృష్ట్యాదికంకరోతి,నహికశ్చిద్భాన్తిస్తసాన్తి
మితిసంకల్ప్యాభ్యామ్యతి,కించే-శ్వరస్సర్వజ్ఞశ్చైత్వాన్విపర్యాయసంసారంప్రవర్తయతి.అజ్ఞశ్చైత్సర్వజ్ఞత్వ శ్రుతివిరోధః,
వివేకనిష్ఠాదనైసన్వాసర్థ పరిహారాయజగత్సృజతీతిచే, తథాపిలీలాత్వమనుపపన్నం, నహివ్యాధ్యుపహతస్యాపహనయ
నప్రవృత్తిరీలాభవతి, నన్వీతీయః, ప్రథమసంకల్పస్యలీలాత్వానుపపత్తే-తద్దేవోత్తరత్యాపిలీలామైనరేణభామోపపత్తే
శ్చ, నాపితృతీయః, ద్విత్యన్యజ్ఞానస్యలీలాత్వాప్రసేదః-స్వయమభ్యామ్యన్నీశ్వరోలీల యాపరాన్తోహయతీతిచేత్, న, త్వ
న్నతేభాన్తిన్యాదినాపరదర్శనాయోగాత్, పరదర్శనసంభవతితేషాంస్వాసన్యత్వజ్ఞానాచ్చ, నిన్వ శేషసన్నాత్రస్య బ్రహ్మ
ణోనిర్విశేషత్వాదేవనలీలాసంభవః, ఈశ్వరస్యతు, సర్వజ్ఞత్వేన, సంసారరహితత్వేన, జీవాన్స్వాసన్యత్వేనచజాన
తో-జన్మమరణాదినిర్వర్తనసరకపతనాదివ్యాపారోనలీలాభవేతుమర్హతి, తస్మా, నిన్విలహేయప్రత్యసీకాన్తనకల్యాణగు
ణగణమపాదధేరీశ్వరస్యలీలోపకరణభూతయాతన్నియామ్య యామాయయాతన్ని యామ్యస్య తచ్చ రీరభూతస్యానాది
త్వాద్యుక్తధర్మకస్యతస్మాద్విలక్షణస్యప్రత్యగాత్మనఃపరమార్థభూతేశ్వరలీలారూపజగత్సృష్ట్యాదివ్యాపారనిర్వృత్తయే
౭భిప్రతిరనైశ్లోకేనప్రతిపాద్య తేత్యభ్యుపగస్తవ్యం - అత్రలీలయాయదృచ్ఛయాఉపగతామభ్య పద్యతేత్యవ్యవస్థానుంశ
క్యం, తదా,లీలయేతి, అధ్యయనైవపసతీతి-వత్ఫలత్వస్యైవహేతుత్వేనవివక్షయాహేతుత్వ తీయా,లీలయాభగవల్లీలారస
నిర్వృత్త్యర్థం, యదృచ్ఛయాయాదృచ్ఛికభగవత్సంకల్పేన - ఉపగతాంప్రాప్తామిత్యర్థః || ౫ || * అస్తుప్రకృత్యభివ

త్తిః, కర్తృత్వాదెకిమాయాతమిత్యాశఙ్కా-యామభిపత్తిహేతుకస్వస్వరూపతిరోధానకృతమోహాననిమిత్తంకర్తృత్వాదికమితివక్తుంప్రకృతిం-సూక్ష్మామిత్యుక్తసూక్ష్మావస్థాప్రతిసంబద్ధిస్థూలావస్థాంవదత్తయాప్రకృత్యాప్రత్యగాత్తనస్వస్వరూపతిరోధానేనమోహమాహ || గుణైరితి || విచిత్రాః దేవమనుష్యాదిరూపేణబహువిధాః సరూపాసర్వాసాంప్రకృతిపరిణామరూపత్వేనైకరూపాః - ప్రజాః - గుణైస్సత్వాదిభిః-సృజితీకార్యదశాయాంసప్టిం - ప్రకృతిం - విలోక్య - తయా-జ్ఞానగూహయా-జ్ఞానతిరోధాయన్యాయ-సద్యః-సథవముముహేతస్యాంసానన్యతాబుద్ధిమకరోచిత్యర్థః || ౬ || * ఎవంపరాభిధ్యానేనప్రకృత్యాతిరోహితస్వస్వరూపవిస్తరణపూర్వకప్రకృతిచిన్తనేన - పుమాజీవః - ప్రకృతేర్గుణైః - కర్తృను - క్రియమాజేషుసత్సు - తానికర్తృణి, ఆత్మనిమన్యతే-తానిస్వకర్తృకాణీతిమన్యతఇత్యర్థః - సాంసారికప్రవృత్తివ్యస్యకర్తృతా - సత్వరజస్తమోగుణసంసర్గకృతా, నస్వరూపప్రయుక్తతిభావః || ౭ || * తత్తత్తా - త్వత్వరజస్తమోగుణసంసర్గకృతాత్కర్తృత్వా-దస్యజీవస్య - సంసృతిర్చన్ద్రసంసారరూపోబన్ధః - తత్కృతం - కర్తృత్వప్రయుక్తమేవపారతన్యైకంకర్తృవశ్యత్వంచభవతి - సతు-స్వరూపప్రయుక్తమితిభావః - స్వరూపప్రయుక్తత్వాభావమేవవిశదయితుంతస్యముక్త్యవస్థాయామవస్థితంప్రకృతివియుక్తంస్వరూపంవిశిష్టమ్ || అకర్తురితి || అకర్తుః సత్వత్రప్రయత్నాశ్రయత్వం నిషిద్ధ్యతే,కింతు - గమనాగమనాదిసాంసారికప్రవృత్తిరహితస్యైత్యర్థః | తత్రహేతు - రీతస్యఅకర్తృవివశస్య - సాక్షిణిజ్ఞానాశ్రయస్య - జ్ఞానగుణకస్యైత్యర్థః - సాక్షాద్దృష్టత్వమేవహిసాక్షీత్వం “ సాక్షాద్దృష్టరిసంజ్ఞాయా ” మిత్యనుశాసనానురోధాత్ - అనేనజ్ఞానగుణకత్వముక్తం - జ్ఞానస్వరూపత్వమాహ | నిర్వృతాత్తనభి || నిర్వృతంనిర్వృతి-భావైక్యః - ఆనన్దస్వరూపస్యైత్యర్థః, తథాజత్రుతిః “ నిర్వాణమయఎవాయమాత్మే ” తిఅనుకూలజ్ఞానమేవహ్యనన్దః | ఈశస్యైత్యనేనాకర్తృవివశత్వోక్త్యా - అనాదిపుణ్యపుణ్యరూపకర్తృతిరోహితాపహతపాష్టత్వాదిస్వాభావికగుణాష్టకస్య - ముక్తిదశాయాంతిరోధాననిమిత్త్యాఅవిర్భావస్సుచ్యతే - అనేనజ్ఞానగుణకత్వజ్ఞానస్వరూపత్వాపహతపాష్టత్వాదిగుణాష్టకవిశి

పాఃప్రకృతింప్రజాః | విలోక్యముముహేతస్వస్వస్థవజ్ఞానగూహయా || ౬ || ఎవంపరాభిధ్యానేనకర్తృత్వంప్రకృతేపుమాజీ | కర్తృను క్రియమాజేషుగుణైరాత్మనిమన్యతే || ౭ || తదన్యసంసృతిర్చన్ద్రపారతన్యైకంచతత్కృతమ్ | భవత్యకర్తురీతస్యసాక్షిణీనిర్వృతాత్తనః || ౮ || కార్యకారణకర్తృత్వకారణంప్రకృతింవిదుః |

ప్రకృతివియుక్తంప్రత్యగాత్తస్వరూపమిత్యుక్తమ్ || ౮ || * అత్రాయమర్థోఽనుసంధేయః - జీవాత్తానస్వయమనంకుచితాపరిచ్ఛిన్ననిర్మలజ్ఞానస్వరూపాస్సన్తః - కర్తృరూపావిద్యావేష్టితా, స్తత్తత్కర్తృనురూపజ్ఞానసంకోచమాపన్నాః - బ్రహ్మాదిస్తమ్యపర్యస్తవివిధవిచిత్రదేహేషుప్రవిష్టా, స్తత్తద్దేహాచితజ్ఞానప్రసరా - స్తత్తద్దేహాత్మాభిమానినస్తదుచితకర్తృణికుర్వాణా - స్తదనుగుణసుఖదుఃఖోపభోగరూపసంసారప్రవాహంప్రతిపద్యంతే-ననుజ్ఞానస్వరూపఆత్మాస్వయంప్రకాశశ్చ - తస్యదేవాదిస్వరూపాత్మాభిమానేస్వరూపప్రకాశతిరోధానమవశ్యాశ్రయణీయం, స్వరూపప్రకాశేనత్యాత్మన్యాకారాస్తరాధ్యాసాయోగాత్-తత్తత్త్వ - స్వరూపప్రకాశతిరోధానేస్వరూపనాశప్రసక్తః - మేవం,నహిస్వరూపభూతజ్ఞానస్య తిరోధానముచ్యతే,అపితుధర్మభూతజ్ఞానస్యేవ-నను-ధర్మభూతజ్ఞానస్యాపివాతిరోధానమవశ్యమాశ్రయణీయం-తిరోధానంచ-కర్తృరూపావిద్యయాప్రకాశోత్పత్తిప్రతిబంధోవా-విద్యమానప్రకాశనివృత్తిర్నైతికోటిద్వయమేవహిసంభావితం-ఉభయధాపి,నిత్యత్వేనాభిమతధర్మభూతజ్ఞానస్యాపినాశప్రసక్తఇతిచేత్,ఉచ్యతే,ఆత్మధర్మభూతస్యచైతన్యస్యస్వాభావికస్యాపికర్తృణాపారమార్థికంసంకోచంవికాసంచాభ్యుపగచ్ఛామః-తత్తద్దేవాదిభ్రమస్యాధిష్ఠానస్ఫురణసాపేక్షత్వాద్ధర్మస్వరూపంస్వయంప్రకాశరూపమధిష్ఠానతయాస్ఫురతి - నాత్రజ్ఞానాస్తరాపేక్షా-అజడత్వాత్ - జడత్వాద్విశుక్త్యాదేర్జ్ఞానాస్తరాపేక్షా - ఎవంధర్మస్వరూపమధిష్ఠానంస్ఫురతి - భగవదీరోధిణీనిత్యత్వాబత్వాద్యాకారాః - తెజ్ఞానాస్తరవేద్యాభి-తత్తిరోధానాద్భగవదపపద్యతే - తిరోధానంచప్రకాశనివృత్తిః - ప్రకాశశ్చ-నజ్ఞానస్వరూప-మపితు-ప్రసరాభ్యోధర్మభూతజ్ఞానస్యధర్మప్రకాశః-ప్రకాశరూపప్రసరాభావశ్చసంకోచః-భావస్యైవాభావాభావత్వాత్,సంకోచాభావఃప్రసరః-సంవతిరోధాననివృత్తిః - నవతదాభ్యుమః-ఎవంచసతి-జ్ఞానంధర్మస్వరూపంచనిత్యం-జ్ఞానధర్మభూతప్రసరాస్తేవప్రకాశత్వాత్ - తదభావస్యచసంకోచత్వాత్-ప్రసరాభ్యుప్రకాశనివృత్తిరూపతిరోధానముపపద్యతే-నిర్విశేషప్రకాశస్వరూపాత్తవాదేతు - ప్రకాశస్యైవాత్మస్వరూపత్వాత్తత్తద్ధర్మాస్తరాభ్యుపగమాత్తత్తిరోధానేస్వరూపనాశోదుష్పరిహరః-నచ-జ్ఞానస్యజ్ఞానాస్తరాశ్రయత్వంనదృష్టమితిచేత్ - తత్త్వి-ంవ్యాప్త్యా - ఉతత్రుత్యా - నాద్యః - జ్ఞానస్యకస్యచిద్ధర్మజ్యేష్ఠ

వద్యప్రత్యాత్మస్వస్వతస్త్వవస్తుత్వమనుపవన్న - మతోజ్ఞానస్వరూపఆత్మాకస్యచిద్ధర్మస్సోన్మితే - శుక్రత్యాచేత-తద్దైవజ్ఞాన
స్యజ్ఞానాశ్రయత్వమపిప్రతిపాద్యతే - తథాచత్రుతిః "కర్తాబోధావిజ్ఞానాత్మే" తినన్వత్ర "ప్రకృతేఃపుమాకర్మసుక్రియ
మాణేమగుణైరాత్మనిమన్యత" ఇత్యనెన-స్వయమకర్తేవసన్ప్రత్యగాత్మా౭చేతనానాంగుణానాంకర్మత్వమాత్మస్వధ్యస్య
తీత్యవగమ్యతే-యక్తంచైతత్ - ఆత్మనోహ్యకర్మత్వంగుణానామేవచకర్మత్వమధ్యాత్మశాస్త్రైషుశూయతే - తథాహి
కతవల్లిషు "నజాయతేమియత" ఇత్యాదినా-జన్మజరామరణాదికంసర్వంప్రకృతిధర్మంప్రతిషిధ్య - హననాదిమక్రియానుక
ర్మత్వమపిప్రతిషిధ్యతే "హస్తాచేన్ద్రస్యతేహస్తంహతశ్చేన్ద్రస్యతేహతమ్|ఉభౌతేనవిజానీతోనాయంహస్తినహన్యత" ఇతి
హస్తారమాత్మానంజానన్మజానాత్మాత్మానమిత్యర్థః-తథాచభగవతాస్వయమేవ - జీవస్యాకర్మత్వం స్వరూపం-కర్మ
త్వాభిమానస్తువ్యామోహాఇతుచ్యతే "ప్రకృతేఃక్రియమాణానిగుణైఃకర్మాణినిత్యశః | అహంకారవిమూఢాత్మాకర్మా౭
హమితిమన్యతే || నాన్యంగుణైభ్యఃకర్తారంయథాద్రష్టా౭నుపశ్యతి | కార్యకారణకర్మత్వేహేతుః ప్రకృతిరుచ్యతే || పురు
షస్సుఖదుఃఖానాంభోక్తృత్వేహేతురుచ్యతే" ఇతి-అతఃపురుషస్యభోక్తృత్వమేవ-ప్రకృతేరేవకర్మత్వం - ఎవంచ "కర్తా
శాస్త్రార్థవత్త్వా" దిత్యధికరణవిరోధః-తత్రహ్యత్వైవకర్తా-నగుణా-ఇత్యుచ్యతే || తథాహి "యశేతస్సర్గకామః-ముముక్షు
ర్బ్రహ్మపాసీతే" త్యేవమాదీనిశాస్త్రాణి-స్వర్గమోక్షాదిఫలస్యభోక్తారమేవకర్మత్వేయజ్ఞతే - నహ్యచేతనస్య కర్మ
త్వే౭న్యోనియుజ్యతే - శాసనాచ్చశాస్త్రం-శాసనంచప్రవర్తనం-శాస్త్రస్యప్రవర్తకత్వంబోధజననద్వారేణ - అచేతనంచ
ప్రధానంసంబోధయితుంశక్యం - అతశ్శాస్త్రాణామర్థవత్త్వంభోక్తృత్వేతనస్యైవకర్మత్వేభవేత్-తదుక్తం "శాస్త్రఫలం
ప్రయాక్తరీ" అతఃకథమయంవిరోధఃపరిహరణీయ ఇతిచేత్ - అత్రోచ్యతే-కర్తృధికరణేహిశరీరాధిష్ఠాత్మరూపకర్మత్వ
మాత్మనఏవేత్యుచ్యతే - హస్తాచేదిత్యత్రాత్మనోనిత్యత్వాద్ధననాద్యభావఉక్తః - అత్ర "ప్రకృతేఃక్రియమాణానీ" తీగీతా
యాంచ,సాంసారికప్రవృత్తిషుజీవస్యకర్మతా - అన్వయవ్యతిరేకాభ్యాంసత్వరజస్తమోగుణసంసర్గకృతా - సన్వరూపప్ర
యుక్తతి,గుణానామేవకర్మత్వమిత్యుచ్యతే - నహిసాంసారికప్రవృత్తిషుకర్మత్వంగుణసంసర్గకృతమిత్యే తావత్ప్రాత్రకథ

భోక్తృత్వేనుఖదుఃఖానాంపురుషంప్రకృతేఃపరమ్ ||౯|| దేవహూతిరువాచ || ప్రకృతేఃపురుషస్యాపిలక్షణం

సేనస్వతఃకృత్యాశ్రయత్వరూపకర్మత్వంప్రతిషిధ్యతే - తథాచతత్రైవగీతాయాం "కారణంగుణసజ్జో౭స్వసదసద్యోనిజ
స్తస్యీ" తిసాంసారికప్రవృత్తిషుకర్మత్వంగుణసంసర్గకృతమిత్యభిహితం - తథాచతత్రైవాత్మనశ్చకర్మత్వమభ్యుపేతోన్మ
చ్యతే "శరీరవాఙ్మనోభిర్మత్ర-ర్మప్రారభతేనరః | న్యాయ్యంవావిపరీతంవాపజ్ఞౌతేతస్యహేతవః || తత్రైవంసతికర్తార
మాత్మానంకేవలంతుయః | పశ్యత్యకృతబుద్ధిత్వాన్నసపస్యతిదుర్మతి" రితి "అధిష్ఠానంతథాకర్తాకరణంచపృథగ్విధమ్ | వి
విధాచపృథక్చేష్టాదైవంచైవాత్రపశ్యమ" మితి-దైవమీశ్వరః-అధిష్ఠానాదిదైవపర్యస్తసాపేక్షత్వేనత్యాత్మనఃకర్మత్వే-
యఆత్మానమేవకేవలంకర్తారంమన్యతే - నసపశ్యతీత్యర్థః-అతః-కర్తృధికరణేపురుషస్యాధిష్ఠానధూతస్వశరీరాధిష్ఠాత్మత్వ
రూపకర్మత్వముచ్యతే "ప్రకృతేఃక్రియమాణేష్వి" త్యాదౌతు-సాంసారికవ్యాపారాశ్రయత్వరూపకర్మత్వంప్రకృతీసం
సర్గకృతంసన్వరూపప్రయుక్తమిత్యుచ్యతేఇత్యతో - న-తదధికరణవిరోధకృతి,ఎతదేవసాంసారికప్రవృత్తిషుకర్మత్వంప్రకృతి
సంసర్గకృతంసన్వరూపకృతమితిశేదయక్తాసాంసారికప్రవృత్తిషు పిన్వశరీరాధిష్ఠాత్మత్వరూపకర్మత్వాశ్రయత్వాత్ప్ర
వృత్తిఫలసుఖదుఃఖాశ్రయత్వమాత్మనఏవేత్యాహ || కార్మ్యేతి || కార్మ్యంశరీరం-కారణానిసమస్తాన్నిగ్నియాణి-తేషాం-కర్మ
త్వేబహిర్గమనాగమనాదిక్రియాకారిత్వే - ప్రకృతింపురుషాధిష్ఠితాంశరీరాకారేణపరిణతాంప్రకృతిం - కారణంహేతుం-వి
దుఃపురుషాధిష్ఠితశరీరాకారపరిణతప్రకృత్యాశ్రయాభోగసాధనభూతాఃక్రియాఇత్యర్థః - పురుషస్యస్వాధిష్ఠాత్మత్వమేవ
తదపేక్షయా౭ధికంకర్తాశాస్త్రార్థవత్త్వాదిత్యాదిమాక్తం - శరీరాధిష్ఠానరూపప్రయత్నమేతుత్వమేవహిపురుషస్యకర్మ
త్వం - అతఏవ-సుఖదుఃఖానాంపురుషాధిష్ఠితశరీరాకారపరిణతప్రకృతిహేతుకవ్యాపారజన్యసుఖదుఃఖానాం-భోక్తృత్వే-
ప్రకృతేశ్శరీరాత్పరంవిలక్షణం - తదధిష్ఠాతారంపురుషమాత్మానం-కారణం-విదుః - స్వశరీరాధిష్ఠానరూపప్రయత్నాశ్ర
యత్వాత్తదధిష్ఠేయహేతుకక్రియాఫలసుఖదుఃఖాశ్రయఇత్యర్థః ||౯|| ఎవంప్రకృతివిలక్షణేతత్సంస్పృష్టేఆత్మస్వరూ
పే-కార్యకారణభావేనావస్థితేప్రకృతిస్వపేచా - భిహితే-పునస్తయోరేవసంస్పృష్టయోఃప్రకృతిపురుషయోఃకార్యావస్థాస్స
ప్రపశ్యంశుశూషమాణౌపృచ్ఛతిదేవహూతిః || హేపురుషోత్తమ-ప్రకృతేకార్యావస్థప్రధానస్య - తథాపురుషస్యాపికా
ర్యావస్థస్యబ్రహ్మత్వకస్య, కథంధూతయోః-అన్యజగతః-కారణయోః-కార్యావస్థాయోఃపూర్వంకృత్సజగత్కారణత్వే
ననామరూపవిభాగానర్హసూక్ష్మదశాపత్యాభగవచ్చరీరేవనావస్థితయోః - లక్షణంస్వరూపం-బ్రూహి-బ్రహ్మత్వకయోః

ప్రకృతిపురుషయోఃకార్యభేదాన్కథయేత్సర్వః సదసచ్చయదాత్మకం . కారణభూతాఃపితృదయఃకార్యభూతాఃపుత్రాదయశ్చ-యత్యకృతిపురుషాత్మకం . తయోర్లక్షణం బ్రూహీత్యర్థః-సహితవల ప్రకృతేఃకవలాత్సన్వరూపస్య వాపిత్వ పుత్రత్వాది-అతఉభయాత్మకత్వం . సదసదితిచిదచిత్సముదాయరూపంవిశ్వంవావివక్షితమ్ ॥౧౦॥ ఎవంపృష్టోబ్రహ్మాత్మకప్రకృతిపురుషకార్యవస్థాస్సప్రవజ్ఞముపపాదయిష్యే . తావత్ప్రకృతేఃకారణావస్థాంకార్యవస్థాంసంగ్రహేణాహమ్ ॥యత్తదితి ॥ యత్యధానం-తదేవప్రకృతింప్రావచరిత్యన్వయః . కీంతత్ప్రధానం-అవిశేషంకారణావస్థాయాంపృథివ్యాదివిశేషరహితం . అతఎవావ్యక్తంనామరూపవిభాగాన్వర్తం . త్రిగుణంసత్త్వరజస్తమోగుణాత్మకంనిత్యంత్రిగుణాత్మకమిత్యనెనజీవాత్మ పరమాత్మవైలక్షణ్యముక్తం . నిత్యమిత్యనెనమహాదాద్యవస్థానామనిత్య త్వేష్యవస్థావతోద్రవ్యస్యనిత్యత్వముక్తం-ఎవంప్రకృతేఃకారణావస్థాంకార్యవస్థామాహ ॥ విశేషవత్-కార్యవస్థాయాంపృథివ్యాదివిశేషవత్-సదసదాత్మకం-మహాదాదిపృథివ్యస్తకారణరూపేణబ్రహ్మేదిస్తవ్యపర్యస్తశరీరరూపకార్యరూపేణచ-కార్యకారణమిత్యర్థః ॥౧౧॥ ఎవమవస్థాద్వయమభిధాయ-తస్మైవ ప్రధానస్యకార్యాణాంమహాదాదీనాంసృష్టిమనుక్రమిష్యం , స్తావత్తత్కార్యాణిగణయేత్-సుఖగ్రహణాయసంగృహ్యేతి॥పజ్ఞభిరితి ॥ పజ్ఞభిఃపజ్ఞభిః-పజ్ఞభిర్భూతైః-పజ్ఞభిస్తత్తైః-చతుర్భిర్భూతాంకారమహదవ్యతైః . దశభిఃజ్ఞానకర్తృభయైర్మయైరిత్యేవంసంఖ్యాభేదేనవతచ్ఛతుర్వింశతీకం-ఎతానిచతుర్వింశతిర్యన్త్రిక-తం-ప్రాధానికంప్రధానకార్యాత్మకం-గణంసమూహం-విదుః ॥౧౨॥ ఎతద్వివక్షితమ్మహాభూతానీతిత్రిభిః॥ మహాభూతాన్యాకాశాదీని-వక్ష్యే-వ-ఎవకారోఽధికసంఖ్యావ్యవచ్ఛేదార్థః-తానిగణయతి ॥ధూరితి॥సృష్టోర్థః-గన్ధాదీనిగన్ధఅదిద్యేషాం-తాని-తన్మాత్రాణేద్రవ్యాణీత్యర్థః-గన్ధాదయోహిపృథివ్యాదీనామవస్థావిశేషాః- తావన్నివక్ష్యే-వ-మమయా-

పురుషోత్తమః బ్రూహీకారణయోరన్యసదసచ్చయదాత్మకమ్ ॥౧౦॥ శ్రీభగవానువాచ॥యత్తత్త్రిగుణమవ్యక్తంనిత్యంసదసదాత్మకమ్ । ప్రధానంప్రకృతింప్రావచరివిశేషంవిశేషవత్ ॥౧౧॥ పజ్ఞభిఃపజ్ఞభిర్భూతశ్చతుర్భిర్దశభిస్తథా । ఎతచ్ఛతుర్వింశతీకంగణంప్రాధానికంవిదుః ॥౧౨॥ మహాభూతానివక్ష్యే-వ-భూరాపోఽగ్నిర్వాయుఃపంచభూతానిగన్ధాదీనిచతానిమే॥౧౩॥ ఇన్ద్రియాణిదశశోత్రత్వద్వగ్రసననాసికాః । వాక్కరచరణౌమధ్యంపాయుర్దశమఉచ్యతే ॥౧౪॥ మనోబుద్ధిరహంకారశ్చిత్రమిత్యస్తరాత్మకమ్ । చతుర్థాలక్ష్యతేభదోవృత్త్యలక్షణరూపయా ॥౧౫॥ ఎతావానెవసంఖ్యాతోబ్రహ్మణస్సగుణస్యహి । సన్నివేశో

మతానిజ్ఞాతాని . ఇదం-మమభగవతో . మతమిత్యర్థః-ఎవంచతేజోఽ బన్నాత్మకంభూత త్రయమెవేతిమతాన్తరవ్యాప్యత్తిః ॥౧౩॥ ఇన్ద్రియాణిదశగణయతి ॥ ఇన్ద్రియాణీతి ॥ శోత్రాదీనిజ్ఞానైర్ద్రియాణి-వాగాదీనికర్తృద్రియాణి-తత్ర-పాయుర్దశమ్ ॥౧౪॥ అస్తకిరణంవిభజతి॥మనఇతి ॥ అస్తరాత్మకమస్తకిరణం-వృత్త్యాస్యగుణవృత్త్యాసంకల్పాధ్యవసాయాభిమానచిన్తారూపయా . లక్షణరూపయాచిహ్న భూతయా-మనో-బుద్ధి-రహంకార-శ్చిత్ర-మితిచతుర్థాలక్ష్యత ఇత్యన్వయః-అత్ర యంభావః-ఎకమేవాన్తరిన్ద్రియంసంకల్పాదివృత్తిభేదేనచతుర్విధం-తత్రచిత్రమబ్ధ్యహంకారాణాంక్రమేణమూలప్రకృతిమహదహంకారానుగ్రాహకాః,మూలప్రకృత్యాద్యనుగ్రాహ్యత్వనిబన్ధనశ్చిత్రాదిభేదవ్యవదేశః-అనుగ్రాహ్యనుగ్రాహకయోరభేదవివక్షయాక్వచిదభేదనిర్దేశో-మహానైవబుద్ధిలక్షణ, ఇత్యాదిః-ఎషాంచావ్యక్తమహదహంకారాణామధిషాతారోవాసుదేవాదయోవత్స్యనై,ఎవంచాత్రబుద్ధిశ్చైనాన్తరిన్ద్రియస్య-స్వవృత్తిరూపాధ్యవసాయజననెనానుగ్రాహకంమహత్త్వంచవివక్షితం-చిత్రశ్చైనచిన్తాజనకస్యాన్తరిన్ద్రియస్యానుగ్రాహకత్వాచ్చిస్తనీయత్వాచ్చావ్యక్తాభ్యామూలప్రకృతిర్వివక్షితా-తత్రానుగ్రాహ్యనుగ్రాహకయోరభేదవివక్షయచతుర్వింశతీకంగణంవిదురిత్యుక్తం-భేదవివక్షయాయాంతు-సప్రవీణికోగుణోబోధవ్యఇతి ॥౧౫॥ ఎవంతత్త్వానిసంకలయ్యసంగృహ్యేత్కాలస్యరూపంలక్షయతి॥ఎతావానితి॥సగుణస్యసత్వాదిగుణకస్య . బ్రహ్మణఃప్రధానస్య తస్మాదేతద్భిన్నామరూపమన్మంచజాయతే-ద్వైబ్రహ్మణీవేదితవ్యై,ఇత్యాదిప్రతా “ మమయోనిర్మహద్భిన్నతస్మిన్గర్భంధధామ్యహా , మితిస్తృతాచ-ప్రకృతావపి బ్రహ్మశబ్దప్రయోగాత్,ఉపక్రమానుగుణ్యాచ్చ-యద్వాఉక్తానాంతత్వానాం-యేషృథివ్యాంతిష్ఠా - యశ్చక్షుషితిష్ఠ, స్మితిబ్రహ్మాత్మకత్వత్రవణాత్సత్వాదిగుణాత్మకప్రకృతికార్యభూత పృథివ్యాదిశరీరకస్య . పరబ్రహ్మణఃపరమాత్మనఇత్యర్థః-సన్నివేశఃఅవస్థావిశేషః-మయా . పోక్షః-ఎతావానెవచతుర్వింశతీసంఖ్యాకేవ-సంఖ్యాతః గణితః-తత్త్వజ్ఞైరితిశేషః-అథకాలస్వరూపంలిలక్షయిస్తుస్యతావత్త్వాన్తరత్వమాహ ॥ యఃకాలః,స్స-పజ్ఞానింశకఃపూర్వంపరిగణితచతుర్వింశతి

భిన్నహాస్యపరిగణనై ౭ యంపచ్చవింశకోభవతీత్యర్థః ॥ ౧౬ ॥ తత్ర-కాలోనతత్త్వాన్తరమితిమాతాన్తరముపన్యస్యతి ॥
ప్రభావమితి ॥ పౌరుషంపరమపురుషసంబద్ధినం-ప్రభావమేవ-కాల-మేకే, అహుః- కోసాపౌరుషఃప్రభావఇత్యత్రాహ ॥ యతః
పౌరుషాత్ప్రభావా - ద్భయం, జగత్సర్వసంహారాదిరూపసంసారభయం-భవతి-పరమపురుషస్య సర్వసంహారాదిమజగ
న్నియమనసామర్థ్యంకాలః, న-తత్త్వాన్తరమిత్యర్థః-ఎకఇత్యుక్త్యా-మతాన్తరత్వంగమ్యతే-స్వమతమాహ ॥ అహంకారేతి ॥
అనాత్మన్యాత్వా భిమానో-౭హంకార- సైన-మూఢస్యతిరోహితస్వస్వరూపస్య-ప్రకృతిం “ అక్షరంతమసిలీయత ” ఇతితమ
శ్చబ్రహ్మచ్యంసిరతిశయసూక్ష్మదశాపన్నం ప్రధానం-ప్రకృ తికారణంపరమాత్మానంహ-ఈయుషస్సంహారదశాయాంపా
ప్రస్య-కర్తురీవస్య తథా-హేమానవి-ప్రకృతేఃప్రధానస్య - య ద్గుణసామ్యం-తస్య - నిర్విశేషస్యనామరూపాదివిశేష
శూన్యస్య - నామరూపాదివిశేషపరిహారేణసంహారదశాయాంసామ్యావస్థాపన్న గుణత్రయస్య ప్రధానస్యచైర్లోర్థః-యతః,
చైష్ట్యావ్యాపారో- భవతి-సభగవాన్ - భగవదాత్మకఃకాలఇత్యు-పలక్షితఃసంహారదశాయాంనామరూపవిభాగాన్తర్ నిరతి
శయసూక్ష్మావస్థామాపన్నాయోః ప్రకృతిపురుషయోఃపరమాత్మాత్వకయోస్తస్మిన్నై వలీనయోఃపునస్సృష్టిదశాయాంజగ
దాకారేణపరిణామరూపోయోవ్యాపార స్తద్ధేతుధూతస్సకాల - స్సచ-భగవదాత్మకఇత్యర్థః ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ ఎవం ప్రకృ
తిపురుషకాలస్వరూపంశోధితంతే-త్రయోపిభగవద్రూపాణి-ప్రధానపురుషావ్యక్తకాలాస్తు ప్రనిభాగశఃరూపాణి “ త్యు
క్తేః-తేషుపృథివ్యాదిస్థూలరూపేణపరిణతత్వాత్ప్రయోగప్రకృతిఃస్ఫుటస్వరూపా - పురుషకాలయోస్తు, తాదృశస్థూలప
రిణామాభావాత్త్రయోఃప్రతీయమానత్వంయుక్త్యాదర్శయన్-తయోశ్చ సై ౧ కసమధిగమ్యంభగవదాత్మకత్వ మన్తరితిశ్లో
కనాహ ॥ యః-ఆత్మమాయయాస్వసంకల్పేన-సత్త్వానాంపృథివ్యా దిసంధూతదేహానా , మస్తః-పురుషరూపేణ-ఇచ్ఛామి
ద్వేష్టి-సుఖ్యామిదుఃఖ్యామి-తీచ్ఛాద్వేషసుఖాద్యాశ్రయజీవాఖ్యరూపేణా - స్తఃప్రవిశ్య-తథా - భవత్యభూద్భవిష్యతీతి, తే

మయాప్రోక్తోయఃకాలఃపచ్చవింశకః ॥ ౧౬ ॥ ప్రభావంపౌరుషంప్రపాహుఃకాలమేకయతోభయమ్ । అహం
కారవిమూఢస్యకర్తుఃప్రకృతిమీయుషః ॥ ౧౭ ॥ ప్రకృతేర్గుణసామ్యస్యనిర్విశేషస్యమానవి । చైష్ట్యాయతస్సభ
గవాన్కాలఇత్యుపలక్షిః ॥ ౧౮ ॥ అస్తఃపురుషరూపేణకాలరూపేణయోబహిః । సమన్వైత్యేషసత్త్వానాం
భగవానాత్మమాయయా ॥ ౧౯ ॥ దైవాత్మభిత్తధర్మిణ్యామిస్త్వాంయోనౌపరఃపుమాన్ ॥ ఆధత్తవీర్యంసా ౭
సూతమహత్తత్వంహీరణ్మయమ్ ॥ ౨౦ ॥ విశ్వమాత్మగతంవ్యజ్ఞాన్కూటస్థోజగదజ్ఞురః । స్వతేజసా ౭పిబ
త్తీవ్రమాత్మప్రస్వాపనంతమః ॥ ౨౧ ॥ యత్తత్సత్వగుణంస్వచ్ఛంశాన్తం భగవతఃపదమ్ । యదాహుర్వాసు

హేమేవసత్త్వానాంవిశేషణత్వేనబహిఃకాలాఖ్యరూపేణచ-సమన్వైతిఅవభాసతే, సభగవాన్ పరమపురుషః ॥ ౧౯ ॥
ఎవంసృష్ట్య పయోగితయా ప్రకృతిపురుషశరీరకత్వం భగవతత్వం, అథస్య స్థిమూహ ॥ దైవాదితి ॥ పరఃపుమాన్ పరమ
పురుషః, స్వస్వాంస్వీయాయా-యోనౌజగద్యోనౌప్రకృతౌ-దైవాత్స్వసంకల్పాత్మభిత్తధర్మిణ్యాం-రజస్తమశ్చాభిధూయస
త్వంభవతిభారతరజస్సత్వంతమచైవతమస్సత్వంరజస్తథే, త్యుక్తీత్యాత్మభిత్తసత్త్వాదిగుణాయాం-వీర్య మహదాది ప్రప
చ్చసృష్టిసామర్థ్యం, చైతనసమష్టింవా-ఆధత్తాయుజ్జ-తత-స్సామోనిహీరణ్మయంప్రకాశబహులం-మహత్తత్వం-అనూతప్ర
సూతవతీతి ॥ ౨౦ ॥ * త్మభిత్తధర్మిణ్యామిత్త్యుక్తసత్త్వాదిగుణతోభోనామ-గుణానాంసామ్యావస్థాప్రహణేనాన్యతమగుణాభి
భవపూర్వకమన్యగుణావిర్భావః, త్రత్రమహత్తత్వసృష్టిఃకస్యగుణస్యాభిభవాదిశ్యత్రాహ ॥ విశ్వమితి ॥ జగదజ్ఞురః-జగ- ద్జ్ఞు
రస్థానీయం - యస్యసః, జగదజ్ఞురః, జగత్కారణభూతః - కూటస్థో-౭ద్వారకో నిర్వికారోభగవాన్, ఆత్మగతః-సో
౭భిధ్యాయశరీరాత్స్వా, దితిప్రకారేణ, స్వశరీరభూతప్రకృతిలీనం, విశ్వం - వ్యజ్ఞయన్వ్యజ్ఞయతుం-స్వతేజసాస్వసం
కల్పరూపజ్ఞానైవ - ఆత్మప్రస్వాపనంజీవాత్త్వానంజ్ఞానసంకోచకం, తమ - స్తమోగుణం - అపిబతే అభిధూతమకరోదిత్య
ర్థః ॥ ౨౧ ॥ * కస్యగుణస్యావిర్భావాదిత్యపేక్షాయాంతద్దర్శయన్-మూలప్రకృతిషహతోర్వాసుదేవాఖ్యవ్యాహాధిష్ఠితత్వం
తయోరస్తఃకరణభేదచిత్తబుద్ధ్యనుగ్రాహకత్వంచాహ ॥ యత్తదితి ॥ భగవతఃపదం “తత్రసత్త్వంనిర్మలత్వాత్ప్రకాశకమ
నామయ ” మిత్త్యుక్తీత్యా, సత్త్వస్యప్రకాశకత్వా-త్తద్గుణకస్యచిత్తస్యభగవదుపలబ్ధస్థానత్వమిత్యర్థః-శాన్తం అభిధూ
తతమస్కం - అతఏవ-స్వచ్ఛంప్రకాశకం-సత్త్వగుణకం-యచ్చ - నానుదేవాఖ్యంవానుదేవాఖ్యభగవద్వ్యాహాధిష్ఠితం-య-
చ్చిత్తంఅస్తఃకరణభేదచిత్తానుగ్రాహకం - మూలప్రకృత్యపరపర్యాయ - మవ్యక్తం - తదేవ-మహదాత్మకంమహత్తత్త్వా
త్తనా-౭వస్థితమిత్యర్థః- అత్రవానుదేవాఖ్యంచిత్రమిత్యధిష్ఠాత్రధిష్ఠేయయోరనుగ్రాహ్యనుగ్రాహకయోశ్చభేదవివక్షయా
నిర్దేశః - నాత్రచిత్తస్య వైకారికాహంకారకార్యాస్తఃకరణభేదస్యవానుదేవాధిష్ఠితత్వంమహదాత్మకత్వంచోవ్యతే “ చి

తంత్రైత్యస్తతో ౭ భవ,, దితిచిత్తస్య తైత్రజ్ఞాధిష్ఠితత్వస్యవత్సమాణత్వాత్ - మహాత్కార్యాహంకారకార్యస్య చిత్తస్య
మహదాత్మనావస్థానాయోగాచ్చ - కారణంహికార్యాత్మనా ౭ వత్తిష్ఠతే - నతుకార్యంకారణాత్మనా తత్తునంహరదకాయాం
యద్యపిసంభవతి - తథాప్యత్రసృష్టిప్రకరణేతథా ౭ వస్థానమయుక్తంవక్తుం - నాపిమహదాత్మకమితిచిత్తస్యాస్తకరణభేద
స్యమహదనుగ్రాహ్యత్వముచ్యతే - మహతోబుద్ధ్యనుగ్రాహకత్వాత్ " మహావైవిబుద్ధిలక్షణభిత్వక్తేఃనచాత్రచిత్తశబ్దేన
బుద్ధిరేవాస్తకరణభేదోవివక్షితఇతివక్తుంశక్యం - బుద్ధిర్వాసుదేవాధిష్ఠితత్వానుపపత్తేః " బుద్ధిగ్రాంపతి,, దితివత్సమా
ణత్వాత్ - తస్మాదత్యాభిభూతతమస్కముద్భూతసత్త్వగుణమవ్యక్తమేవవాసుదేవాధిష్ఠితంమహదాత్మనాపరిణతమిత్యవ
ధారణీయం, తత్రయదవ్యక్తస్యాధిష్ఠాతావాసుదేవ - స్సవమహతోవ్యధిష్ఠాతా-అధిష్ఠాత్రస్తరానుక్తేః || ౨౨ ||
కదా ౭ స్తకరణమవ్యక్తానుగృహీతంసచ్చిత్తమితిలక్ష్యతఇత్యత్రాహ|| స్వచ్ఛత్వమితి | స్వచ్ఛత్వంభగవద్విచ్ఛిన్నగ్రాహిత్యం,
అవికారిత్వంవిక్షేపాదిరాహిత్యం - అతఏవ-శాస్త్రత్వంరజస్తమోభ్యామనభిభూతత్వం - ఇత్యేవంయైఃస్వచ్ఛత్వాది
భి-శ్చైతసోవృత్తిభి - ర్లక్షణం-ప్రోక్తం - యదాస్వచ్ఛత్వాదిగుణకంమన - స్తదాసత్త్వోత్తరావ్యక్తానుగృహీతమితిహతో
వృత్తిభిర్లక్ష్యతఇత్యర్థః - స్వచ్ఛత్వాదౌద్భూతస్తమాహ|| యథేతి || అపామమృసాంపరాప్రకృతిఃఅనారోపితస్వస్వభావః-
యథా- అపాంస్యభావరూపంస్వచ్ఛత్వంఘనతరణాదిరాహిత్యం ఎవంస్వచ్ఛత్వాదికంయదాభవతి - తదా ౭ వ్యక్తా
నుగృహీతంమనఇత్యర్థః || ౨౩ || ఎవమధ్యవసాయాదివృత్తిభిర్బుద్ధిర్న హత్తత్వానుగృహీతత్వంవేదితవ్యమ్ | అథా
హంకారోత్పత్తిప్రకారంవదం స్తత్స్వరూపంతదవాస్తవభేదంతదధిష్ఠాతారంచాహ త్రిభిః || మహత్తత్వాదితి || భగవతో,
వీర్యేణసంకల్పరూపజ్ఞానేన - చోదితాత్ప్రేరితాత్ - అతఏవ - వికుర్వాణాత్మహాత్తత్వాద్వైకారికత్రైజనతామనభేద
న, త్రివిధః క్రియాశక్తిః - క్రియాశబ్దేనప్రవర్తకరణోగుణ ఉచ్యతే-రణోగుణోద్వికృత్యర్థః - ఆహచ్ఛారః, సమపద్యతఉద

దేవాఖ్యంచిత్రంతస్తహదాత్మకమ్ || ౨౨ || స్వచ్ఛత్వమవికారిత్వంశాస్త్రత్వమితిచేతసః | వృత్తిభిర్లక్షణంప్రో
క్తంయథా ౭ పాంప్రకృతిఃపరా || ౨౩ || మహత్తత్వాద్వికుర్వాణాద్భగవద్వీర్యచోదితాత్ | క్రియాశక్తిర
హంకారస్త్రివిధస్సమపద్యత || ౨౪ || వైకారికస్తైజసశ్చతామనశ్చయతోభవః | మనసశ్చైన్ద్రియాణాంవభూ
తానాంమహతామపి || ౨౫ || సహస్రశిరసంసాక్షాద్యమనస్తంప్రచక్షతే | సంకర్షణాఖ్యంపురుషంభూతేన్ద్రి
యమనోమయమ్ || ౨౬ || కర్తృత్వంకరణత్వంచకార్యత్వంచేతిలక్షణమ్ | శాస్త్రఘోరవిమూఢత్వమితివాస్వా
దహంకృతేః || ౨౭ || వైకారికాద్వికుర్వాణాస్తనస్తత్త్వమజాయత | యత్సంకల్పవికల్పభ్యాంవర్తతేకా

భూత్ || ౨౮ || కో ౭ సావహంకారభిత్వత్రాహ-యతః త్రివిధాహంకారాత్ - మనసఃఇన్ద్రియాణాంజ్ఞానకర్తృన్ద్రి
యాణాం - మహతాంభూతానాంఅకాశాదీనాం - అపిశబ్దాచ్చబ్దాదితన్మాత్యాణాంవభవఉత్పత్తిః, మనఃఅదీనాంకారణ
మిత్యర్థః || ౨౯ || తస్మాహంకారస్యసంకర్షణాధిష్ఠితత్వమాహ|| సహస్రశిరసమితి|| సహస్రశిరసంసహస్రఘోర-మనస్త
శబ్దవాచ్యం - సాక్షాత్సంకర్షణాఖ్యభగవద్వాక్యహం - పురుషంపరమపురుషం - భూతేన్ద్రియమనోమయంభూతాదీనాంకా
రణ-మహంకారం, ప్రచక్షతేసంకర్షణాధిష్ఠితమహంకారంప్రచక్షతఇత్యర్థః || ౩౦ || అస్మాహంకారస్యలక్షణం-త
స్యస్వకార్యభూతాస్తకరణభేదాహంకారానుగ్రాహకత్వం - తద్వృత్తిభిర్లక్ష్యత్వంచాహ|| కర్తృత్వమితి || కర్తృత్వా
భిమానఃఅత్తనిగమనాద్యాక్రయత్వాభిమానోయదామనసిస్యాత్ - తదా ౭ హంకారానుగృహీతంమనఇత్యర్థః || ఎవంకర
ణత్వమిన్ద్రియత్వం - కార్యత్వంచేతత్వం, చేతి-లక్షణమహంకారస్యలక్షణం-చిహ్నభూతేన్ద్రియకారణత్వాదహంకార
స్యేత్యర్థః - శాస్త్రత్వంప్రకాశకత్వం - ఘోరత్వంవిక్షేప్తత్వం - మూఢత్వంచేతివా ౭ హంకృతేన్ద్రియం-తత్తత్కారణగుణ
త్రయరూపేణాహంకారోలక్ష్యతఇత్యర్థః || ౩౧ || అథమనసఉత్పత్తిపూర్వకంతల్లక్షణమధిష్ఠాతారంచాహ | వైకా
రికాదితి | వికుర్వాణాద్వైకారికాత్సత్త్వికాహంకారాస్తనస్తత్త్వమజాయత - యస్తన-స్సంకల్పవికల్పభ్యాంవర్తతే-
సంకల్పః, సమిత్యేకీకారే-దేహాదిభిరాత్మనో ౭ పృథక్త్వేనచిత్తనం-వికల్పో వివిధవిషయచిత్తనం - యదా ౭ స్తకరణేత్రైజ
సాహంకారానుగ్రహాత్ - సంకల్పవికల్పభవతఃతదాతదేవాస్తకరణంమనఇతిజానీయాదిత్యర్థః-తస్యప్రద్యమ్నాధిష్ఠితత్వ
మాహ || కామసంభవఇతి || వైకారికఇతిశేషః-కామఃప్రద్యమ్నః-తస్యసంభవఃసమ్యగ్భవతీతిసంభవః - తస్య విభూతిరిత్య
ర్థః-అయమధిష్ఠాతాప్రద్యమ్నామనఃకారణస్యవైకారికాహంకారస్య-వతుమనసః " మనసశ్చన్ద్రమాజాత,, ఇతితదధిష్ఠా
తుర్వత్సమాణత్వాత్ - అస్యమనసో ౭ నుగ్రాహకస్తు - త్రైజసో ౭ హంకారః ఘోరభఃప్రవృత్తిరార్మ్యకర్తృణామశమఃస్స

హారజన్యతానీ, తిస్త్వహదీనాంరజఃకార్యత్వగానా - తస్యప్రపర్తనాత్మకక్రియాశక్తియుక్తత్వాచ్చ-ఎవంతామసాహం
 కారకార్యస్యాకాశాదరవిస్వస్వకార్యజననైజసోఽహంకారోఽనుగ్రాహకోవెదితవ్యః - ఎవంయ-త్సామాన్యోవోక్త
 మహంకారాధిష్ఠాత్వత్వంసంకర్షణస్య - త-త్తామసాహంకారాధిష్ఠాత్వమెతివిశేషపర్యవసన్నంబోధ్యమ్ || ౨౮ ||
 అస్యతైజసాహంకారస్యాధిష్ఠాతారంవదకకోసావిన్దియేమతత్కృతోఽనుగ్రహిత్యపేక్షాయాంజ్ఞానస్వరూపమాత్రజన
 నసామర్థ్యాదిరెవనన్వేన్దియేష్వనుగ్రహత్వంవృత్తిభిర్లత్యతథ్యాహాయమితితిభిః హృషీకాణామిన్దియాణామధీశ్వరంఅ
 ధిష్ఠాతారం-అనిరుద్ధాధిష్ఠేయతైజసాహంకారానుగ్రాహ్యత్వాదిన్దియాణామప్యనిరుద్ధాధిష్ఠితత్వముక్తం-శరత్తాలీనైవర
 వచ్చ్యమం-ముషిభిశ్చనైస్సమ్యగారాధనీయమనిరుద్ధాఖ్యవ్యాహం-యంతైజసాహంకారం - విదుఃఅనిరుద్ధాధిష్ఠితంతైజసా
 హంకారంవిదురిత్యర్థః || ౨౯ || తస్మాత్తైజసాన్విక్రియమాణాత్ - హేసతి, ఇన్దియాణామనుగ్రహరూపంబుద్ధితత్వం, బుద్ధ్యతే
 ౨ నేనేతిబుద్ధిః-జ్ఞానస్వరూపజననసామర్థ్య-మఘాత్, కథంబుద్ధితత్వస్యేన్దియానుగ్రహత్వమవగమ్యతథ్యాశక్త్యాంసస్వవృ
 త్తిభిరత్యాహ|| ద్రవ్యేతి|| ద్రవ్యస్ఫురణవిజ్ఞానాదయోబుద్ధితత్వస్యవృత్తయః - తత్రద్రవ్యస్ఫురణవిజ్ఞానంద్రవ్యమాత్రావధాన
 రూపంజ్ఞానం- వ్యావర్తకాకారజ్ఞానాభావాత్ || ౩౦ || సంశయఇతి|| సంశయోవికల్పజ్ఞానం-వివర్యాసశబ్దేనాన్యథాజ్ఞానవివరీ
 తజ్ఞానవివక్షితేతత్రధర్మాన్తరస్యధర్మస్తరేప్రతీతిరస్యధాజ్ఞానం-యథాపీతశ్శబ్దతి-ధర్మస్తరస్య-ధర్మస్తరత్వేనప్ర
 తీర్తివివక్షితజ్ఞానం, యథేవంరజతమితిశక్తికలే-నిశ్చయః|| ప్రమారూపం, స్ఫుతిరనుభూతవస్తువిషయంజ్ఞానం-స్వాపినిద్రా
 సంశయాన్విసాపాంతాభిః-పుత్రగసంకరణ, వృత్తితఃవృత్తిభిః బుద్ధేర్బుద్ధితత్వస్య, లక్షణమిన్దియానుగ్రహత్వరూపలక్షణ
 ముచ్యతే, యదేన్దియాణాంద్రవ్యస్ఫురణవిజ్ఞానాదిజనకత్వం, తదా-తానీన్దియాణేబుద్ధితత్వానుగృహీతానీత్యుచ్యతథ్యాశక్త్య
 ర్థః|| యద్యా|| ఇన్దియాణామితికర్తృవక్షి-ఇన్దియాణాంకార్యభూతం, ద్రవ్యస్ఫురణవిజ్ఞానం-ద్రవ్యస్ఫురణమధేన్దియసంబంధ
 స్ఫురణం-తజ్జన్యవిజ్ఞానశబ్దవాచ్యంబుద్ధితత్వం, తైజసాహంకారా-దఘాత్, తదనుగ్రహేన్దియాకార్యత్వాదిత్యర్థః||

మసంభవః || ౨౮ || యఃవిదుర్వ్యనిరుద్ధాఖ్యంహృషీకాణామధీశ్వరమ్ | శారదేవరశ్యామంసంసాధ్యంయో
 గిభిశ్చనైః || ౨౯ || తైజసాత్తువికుర్వాణాద్బుద్ధితత్వమఘాత్సతి | ద్రవ్యస్ఫురణవిజ్ఞానమిన్దియాణామనుగ్ర
 హాః || ౩౦ || సంశయోఽథవివర్యాసోనిశ్చయస్ఫుతిరెవచ | సావపిత్యుచ్యతేబుద్ధేర్లక్షణంవృత్తితఃపుత్రక్ ||
 తైజసాన్దియాణ్యైవక్రియాజ్ఞానవిభాగశః | పాణస్యహిక్రియాశక్తిర్బుద్ధేర్విజ్ఞానశక్తితా || ౩౧ ||

సంశయాదయోజ్ఞానవిశేషాదిత్యాహ|| సంశయఇతి || బుద్ధేర్లక్షణం బుద్ధేఃప్రకారః-వృత్తితఃసదోషనిర్దోషేన్దియవృత్తిభిర
 త్యర్థః || ౩౦ || ఉభయేన్దియాణాముత్పత్తింతేషాంలక్షణంచాహ|| తైజసానీతి|| క్రియాజ్ఞానవిభాగశఃజ్ఞానైన్దియ
 కర్తృన్దియవిభాగనోభయవిధాన్దియాణే-తైజసాన్యేవ-ఎవకారోఽహంకారాన్తరకార్యత్వవ్యుదాసార్థః-నను-పూ
 ర్వమిన్దియాణామనుగ్రహిత్యతైజసాహంకారస్యేన్దియానుగ్రహకత్వముక్తం, అత్రత్విన్దియాణాంతత్కార్యత్వమేవో
 చ్యతఇతివిరోధః, మైవం, పూర్వత్ర-కోసావిన్దియేమతైజసకృతోఽనుగ్రహిత్యపేక్షాయాంద్రవ్యస్ఫురణవిజ్ఞానరూపోఽ
 నుగ్రహిత్యముక్తం-నచతత్రాన్తఃకరణభేదస్యబుద్ధితత్వస్యేవోత్పత్తిరుచ్యతఇతివక్తంశక్యం-మహాత్తత్వానుగృహీతాన్తః
 కరణాధ్యవసాయాత్కవృత్తివిశేషస్యైవబుద్ధితత్వా “ క్షేపకారికాద్వికుర్వాణాన్తనస్తత్వమజాయతే ” తిమనగడప్పతిక
 థనైవసిద్ధత్వాత్, పృథగ్బుద్ధ్యుత్పత్తికథనస్యావపేక్షితత్వాత్ - అన్యధాచిత్తాహంకారయోరపిపృథగుత్పత్తికథనాప
 తైశ్చ - నచత్ర-నిశ్చయస్ఫుతిరెవచ- తిబుద్ధేర్వృత్తివిశేషస్యనిశ్చయస్యకథనాదధ్యవసాయాన్దికాబుద్ధిరెవబుద్ధితత్వ
 మఘాత్సతీత్యుచ్యతఇతిచెన్న - అధ్యవసాయాత్కాన్తఃకరణవృత్తివిశేషాయాబుద్ధేః పునర్వృత్త్యన్తరానుపపత్తేః - అన్య
 థాతస్యాపిపునర్వృత్త్యన్తరంస్యావిత్యనవస్థాప్రసక్తఃతస్మాద్బుద్ధితత్వమఘాదిత్యనైజ్ఞానస్వరూపమాత్రజననసామ
 ర్థ్యమఘాత్, నిశ్చయః|| ప్రమాత్మకంజ్ఞానమితియథోక్తవా ర్థస్సాధుః- తస్మాత్పూర్వత్రబుద్ధితత్వరూపంవేన్దియేమ
 తైజసకృతోఽనుగ్రహిత్యదర్శితం - అత్రతు - సన్వేన్దియాణామిన్దియాకారణస్యవైకారికస్యచ తైజసానుగ్రహ్యత్వమే
 వ-సత్వహంకారాన్తరానుగ్రహ్యత్వమిత్యుచ్యతే - అతేవోత్పత్తివాచకశ్చబ్దోఽత్రనప్రయుక్తః - యుక్తంచైతత్ - న
 హేతైజసస్యప్రపర్తనాత్మకక్రియాశక్తియుక్తస్యానుగ్రహకత్వమన్తరేణపుత్రకార్యజననసామర్థ్యమస్తివై వంబుద్ధిత
 త్వస్యాపి తైజసాదుత్పత్తిరనుపపన్నాకథముక్తరితవాచ్యం-తస్యతైజసకృతానుగ్రహప్రకారప్రదర్శనమాత్రపరత్వాత్-త
 స్మాత్తైజసాన్దియాణ్యైవతత్వస్యాయమర్థః - తైజసాహంకారానుగృహీతవైకారికాహంకారకార్యాణ్యేవోభయవిధానీ

స్త్రియాణీతి - ఇన్ద్రియాణాం తైజసానుగృహీతవై కారికాదేవోత్పత్తిర్ని ద్విజీయస్కంధేఽభిహితా || ఎతదేవసహతుకముప
 పాదయతి || పాణిన్యహీతి || హీయన్త - త్వణస్యకర్తేన్ద్రియగణస్య " పాణిమనూజ్ఞామస్తంసర్వేపాణిణానూ
 జ్ఞామస్తీ " తిసర్వేన్ద్రియాణాంపాణిణశబ్ద వాచ్యత్వేపి-బుద్ధరితిజ్ఞానైన్ద్రియగణస్యపు భగవదానా - ద్లోబలీవర్తన్యా యే
 నాత్రకర్తేన్ద్రియవర్గ పరాపాణిణశబ్దః - తస్యకర్తేన్ద్రియగణస్య - క్రియాగమనాదిక్రియారూపా-శక్తి-ర్వృత్తతే యతశ్చ-బు
 ధ్ధేః - బుధ్యతే - ననేతిబుద్ధిఃజ్ఞానైన్ద్రియవర్గః తస్య - విజ్ఞానమత్ర ప్రకాశనం-ప్రకాశనరూపశక్తితా-ద్యత్యతే-తతస్తేజసా
 హంకారానుగృహీతసాత్వికాహంకారకార్యాణ్యేవోభయైన్ద్రియాణీత్యర్థః-బుద్ధర్విజ్ఞానశక్తితేజస్సనాత్ప్రవిజ్ఞానైన్ద్రియగణ
 స్యవై కారికత్వంస్తుప్తమేవోక్తం " తత్రసత్త్వంనిర్మలత్వాత్ప్రకాశకః, మితిసత్త్వస్యైవప్రకాశకత్వాత్-ననూభయైన్ద్రియా
 ణామపితై జసానుగృహీతవై కారికత్వే - ఉభయేషామపీన్ద్రియాణాంజ్ఞానక్రియాశక్తిద్వయవత్త్వ మేవస్యా తత్తునదృష్టమితి
 చెన్న - సత్త్వరజసోరుద్భవాభిభవయోగనజ్ఞానైన్ద్రియాత్పాదనవేలాయాం - వై కారికసత్త్వ స్వోద్భవః-రజసోఽభిభవః-క
 ర్తేన్ద్రియాత్ప్రతివేలాయాంతు, రజసఉద్భవ-స్సత్త్వస్యాభిభవ-ఇత్యాశయాత్ || 32 || అథతన్మాత్రోత్పత్తిపూర్వకమాకాశా
 దిమహాభూతోత్పత్తింతయోఃకార్యపరపర్యాయంలక్షణంచాహ | తామసాదితపల్లదశభిః || భగవద్వీర్యచోదితాత్ భగవ
 త్సంకల్పచోదితాత్-అతఎవ-వికుర్వాణాత్-తామసాదహంకారాత్-శబ్దమాత్రంశబ్ద తన్మాత్రద్రవ్యం-అభూత్ ఉదభూత్-
 తస్మాచ్ఛబ్దమాత్రాత్-నభః-ఉదభూత్-నశబ్దః కెనగృహ్యతఇత్యత్రాహ|| శోత్రమితి|| శోత్రంతుశబ్దగమిత్యాదినా-శోత్రా
 దీనాంనభఆదిభ్యోనోత్పత్తిరుచ్యతే-శోత్రాదీనాంతై జసానుగృహీతవై కారికాదుత్పత్తేరుక్తత్వాత్-కింతు-శబ్దాదిరూప
 విషయోత్పత్త్యనస్తరంశోత్రాదీనాంతత్వంబంధమాత్రముద్యతే - శోత్రంశోత్రైన్ద్రియం-శబ్దగంశబ్దజ్ఞాపకమ్ || 33 ||
 కింతచ్ఛబ్దతన్మాత్రం-కీదృశంతన్నభ-ఇత్యపితాయాం-తయోఃకార్యముఖేనస్వరూపంకోధయతిద్వాభ్యామ్ || అర్థాశ్రయత్వం

తామ సా త్రువికుర్వాణాద్భగవద్వీర్యచోదితాత్ | శబ్దమాత్రమభూత్తస్మాన్నభశ్యోత్రంతుశబ్దగమ్ || 33 || అ
 ర్థాశ్రయత్వంశబ్దస్యద్రవ్యలిక్తత్వమేవచ | తన్మాత్రత్వంచనభసోలక్షణంకవయోవిదుః || 34 || భూతానాంభిద్ర
 దాతృత్వంబహిరస్తరమేవచ | పాణిన్యాయాత్తద్విజ్ఞత్వంనభసోవృత్తిలక్షణమ్ || 35 || నభసశ్చబ్దతన్మాత్రా
 త్కాలగత్యావికుర్వతః | స్వరోఽభవత్తతోవాముస్తవ్వికస్పర్శస్యచసంగహః || 36 || మృదుత్వంకఠిన
 త్వంచతైత్త్యముష్ణత్వమేవచ | ఎతస్పర్శస్యస్పర్శత్వంతన్మాత్రత్వంనభస్వతః || 37 || చాలనంప్రూహనం
 పాప్తిర్నైత్తృత్వంద్రవ్యశబ్దయోః | సర్వేన్ద్రియాణామాత్మత్వంవాయోఃకర్తృభిలక్షణమ్ || 38 || వాయో

అర్థవాచకత్వం - ద్రవ్యలిక్తత్వంద్రవ్యస్పర్శజ్ఞస్యభగవతఃలిక్తత్వంప్రమాణభూతత్వం, భగవత్శాస్త్రయోనిత్వాత్, ద్ర
 వ్యఃఘటపటాద్యర్థద్రవ్యః, లిక్త్యతే ప్రతీయత ఇతిద్రవ్యలిక్తం - తస్య భావస్తత్త్వ మితివా-ఘటపటాద్యర్థద్రవ్యస్థితద్వాచకశ్చ
 బ్దఃప్రతీయతే యద్యపిశబ్దశ్రవణాదవ్యర్థః ప్రతీయతే-తథాపితదపిశబ్దస్యలక్షణమేవ-తదేవహ్య ర్థాశ్రయత్వమిత్యుక్తం, అ
 ర్థాశ్రయత్వంనామశోతురర్థప్రత్యాయకత్వ మేవ-చ క్షుద్ధ్రస్త్వే నానుమాపకత్వంనా-అర్థందృష్ట్యాసావక్తాఽభివదతి-
 కుడాద్యస్తవితస్యాపిచ క్షుద్ధ్రాపకత్వంనా-నభసస్తన్మాత్రంఅకాశస్యాసాధారణగుణత్వం, సూక్ష్మత్వంనా-శబ్దస్య, లక్షణం
 కార్యం, కవయోవిదుః || 34 || నభసోలక్షణమాహ || భూతానామితి || భూతానాంబ్రహ్మదిస్తమ్భపర్యస్తభూతా
 నాం-భిద్రదాతృత్వమవకాశదాతృత్వం, బహిరస్తర్యవహారాస్పదత్వం, పాణిణానాంఇన్ద్రియాణా-మాత్మనశ్చ, ద్విజ్ఞత్వం
 స్థానత్వం, నాడాదిచ్చిద్రూపేణ నభసఆకాశస్య, వృత్తిలక్షణం-వృత్తిఃభిద్రదాతృత్వాదికార్యమేవ-లక్షణంఎవముత్తర
 త్రాప్యేకేనశ్లోకేనతన్మాత్రమహాభూతయోరుత్పత్తిః, ద్వితీయేనతన్మాత్రలక్షణం-తృతీయేనమహాభూతలక్షణ-మిత్యనుసం
 ధేయమ్ || 35 || నభసఇతిశబ్దతన్మాత్రాత్, శబ్దస్తన్మాత్రమసాధారణోయస్య, తస్మాత్కాలగత్యా కాలశరీరకభ
 గవత్సంకల్పేన - వికుర్వతోవిక్రియమాణా, న్నభసఆకాశాత్, స్పర్శఃస్పర్శ తన్మాత్ర, మభవత్, తతస్పర్శా
 ద్వాయు, రభవత్-శోఽసౌస్పర్శస్యగ్రాహకఇత్యత్రాహ|| త్వకత్వగ్నియం-స్పర్శస్య-సంగహఃసమ్యగ్రాహకః, సమ్య
 గ్రహణాయయాసేతివా || సమ్యక్ గ్రహణాయయాసేతివేతివ్యాఖ్యానం తుస్త్రీలిక్తపాతాభిప్రాయేణ || 36 ||
 మృదుత్వాదయః - నభస్వతఃవాయోః - తన్మాత్రత్వమసాధారణగుణత్వంచ - స్పర్శస్యస్పర్శత్వంలక్షణమిత్యర్థః || 37 ||
 చాలనంప్రూహనంవిభాగకరణం - పాప్తిశ్చ చలితయోస్సంయోజకత్వం - ద్రవ్యశబ్దయోర్నైత్తృ
 త్వం - ద్రవ్యనైత్తృత్వంశబ్దనైత్తృత్వం - తత్రద్రవ్యనైత్తృత్వంద్రవ్యస్యగర్భతోఘ్రిణం ప్రతి - శబ్దనైత్తృత్వం దూరస్థశ
 బ్దస్యశోత్రగ్రాహ్యత్వ కరణం - సర్వేన్ద్రియాణామాత్మత్వం ధారకత్వం - వాయోఃకర్తృవాభిలక్షణమ్ || 38 ||

వాయోరితి || స్పర్శః తస్మాత్ ౭ సాధారణగుణోయస్య తస్మా - దైవెరితాదీశ్వరప్రేరితా-ద్వా యోః-రూపం రూపతస్మాత్ర
మధూత్-తతః రూపా - తైజసః-సముత్థితం ఉత్పన్న - మధూత్-కింతద్రూపస్య గ్రాహకమిత్యత్రాహ || చక్షుఃచక్షుర్ద్వియం-
రూపోపలమ్బనం రూపగ్రాహకమ్ || ౩౯ || * ద్రవ్యాకృతిత్వం ద్రవ్యస్య భూతా న్నరవ్యావర్తకత్వం-గుణతానిత్యం ద్రవ్యా
త్రయత్వం-వ్యక్తిసంస్థానం వ్యక్తైర్వ్యక్త్యైర్నరవ్యావర్తకత్వం - తేజసః-తేజ స్త్వమసాధారణగుణత్వంచ - హేసాధ్వీ-రూ
పమాత్రస్య రూపతస్మాత్ స్పర్శ - వృత్తయః లక్షణానీత్యర్థః || ౪౦ || * ద్యోతనం ప్రకాశనం-పచనంతజ్జలాదేః-క్షుత్ప్రేట్
అశనాయాపిపాసేచ - తద్వారేణ పాన-మదనంచ-హిమమర్దనం హిమాభిభవ - శ్శోషణంచ-తేజసో-వృత్తయః లక్షణాని-కా
ర్యాణీతియావత్ || ౪౧ || * రూపమాత్రాదితి || దైవెన-చోదితాత్ ప్రేరితాత్-వికుర్వాణా- ద్రూపమాత్రాత్-రూపం
తస్మాత్త్రయస్య - తస్మా-తేజసః-రసమాత్రం రసతస్మాత్-మధూత్-తస్మాద్రసతస్మాత్ - దమ్భః-అభూత్-కారసతస్మా
త్రస్య గ్రాహకత్వత్రాహ || జిహ్వారససేన్ద్రియం-రసస్య గ్రహః గ్రాహికా || ౪౨ || * కషాయఇతి || కషాయాదిషులవణోపి
ద్రవ్యవ్యః-భౌతికానాంసాంసర్గికద్రవ్యాణాం - వికారేణ-ఎకఎవ రసః-కషాయాదిభేదేన-అనెకధావిభిద్యతే ఇత్యర్థః || ౪౩ || *
క్లెదనమాదీకరణం - పిష్టనమ్మదాదేః పిష్టికరణం-త్పక్షిః తృప్తిపీడాత్పత్వం - ప్రాణనంజీవనం “ ఆపోమయః ప్రాణ ” ఇతి శ్రు
తే - ఆపాయనంతృప్తైర్వక్ష్యబివర్తనం - ఔష్ధనమ్మదూకరణం-భూయ స్త్వం కూపాదావృద్ధృతస్యాపిపునరుద్గమః - పా

శ్చస్పర్శతస్మాత్ప్రాయాపందైవెరితాదభూత్ | సముత్థితంతతస్మైజశ్చక్షూరూపోపలమ్బనమ్ || ౩౯ || ద్రవ్యా
కృతిత్వం గుణతావ్యక్తిసంస్థానమేవచ | తేజ స్త్వం తేజసస్సాధ్వీరూపమాత్రస్య వృత్తయః || ౪౦ || ద్యోతనం
పచనం పానమదనం హిమమర్దనమ్ | తేజసోవృత్తయస్త్వైతాశ్శోషణంక్షుత్ప్రేడేవచ || ౪౧ || రూపమాత్రా
ద్వికుర్వాణా తేజసాదైవచోదితాత్ | రస మాత్రమధూ తస్మాదమోజిహ్వారసగ్రహః || ౪౨ || కషాయా
మధుర స్తిక్తః కట్యుష్ణఇతివైకథా | భౌతికానాంవికారేణరసఎకోవిభిద్యతే || ౪౩ || క్లెదనంపిష్టనంతృప్తిః పా
ణనాప్రాయనాన్దనమ్ | తాపావనోదోభూయ స్త్వమమ్బుసోవృత్తయ స్త్విమాః || ౪౪ || రసమాత్రాద్వికు
ర్వాణాదమ్బుసోదైవచోదితాత్ | గన్ధమాత్రమధూ తస్మాత్ప్రేక్ష్యభూణస్తుగన్ధః || ౪౫ || కరమ్భపూతిసార
భ్యశాన్తోగ్రాహ్మాదిభిఃపుథక్ | ద్రవ్యావయవవైషమ్యాదగ్గన్ధఎకోవిభిద్యతే || ౪౬ || * భావనంబ్రహ్మణస్థానం
ధారణంసద్విశేషణమ్ | సర్వసత్వగుణోద్భేదః పృథివివృత్తిలక్షణమ్ || ౪౭ || నభోగుణవిశేషో ౭ ర్థోయస్యత
చ్చోత్రముచ్యతే | వాయోర్గుణవిశేషో ౭ ర్థోయస్యతత్సర్వనంవిదుః || ౪౮ || తేజోగుణవిశేషో ౭ ర్థోయస్యత
చ్చక్షురుచ్యతే | అమ్బోగుణవిశేషో ౭ ర్థోయస్యతద్రసనంవిదుః || భూమేర్గుణవిశేషో ౭ ర్థోయస్యతప్రాణ
ముచ్యతే || ౪౯ || పరస్యదృశ్యతేధర్మోహ్యపరస్త్రికసమన్వయాత్ | అతోవిశేషోభావానాంభూమావేవోప

చ్చభౌతికవ్యపిజలాంశస్యభూయ స్త్వంవా-తథాచసూత్రకారః “ త్ర్యక్షక త్వాత్తుభూయస్త్యా ” దితి, ఇమాః క్లెదనాద
యః-తేజసోవృత్తయః || ౪౪ || * దైవచోదితా-ద్వికుర్వాణా- ద్రసమాత్రా-దమ్భసః-గన్ధతస్మాత్-మధూత్-తస్మాదగ్గ
న్ధమాత్రా-త్పక్ష్య - అభూత్-ఘ్రీణఃఘ్రీణ్యైయం-గన్ధఃగన్ధగ్రాహకః || ౪౫ || * ఎకఎవగన్ధః - ద్రవ్యాణాంసంసర్గి
ద్రవ్యాణాం-వైషమ్యాద్వికారాత్ - పృథక్కరమ్బాదిభేదేన-విభిద్యతే-తత్రకరమ్బమిత్రగన్ధః - యథావృజ్జనాదీనాంహి
క్లెదనంసాం-రైః - పూతిర్దగ్గన్ధః, సారభ్యంకర్పూరాదేః - శాస్త్రః శతపత్రాదేః ఉగ్రోలశునాదేః - ఆస్టుః పర్యుషితభుక్తా
న్నాదేః || ౪౬ || * భావనంఘటాదినిష్పాదనం-బ్రాహ్మణస్థానంబ్రాహ్మణశబ్దశ్చ రాచరోపలక్షణార్థః - సర్వేషామా
ధారత్వమిత్యర్థః , బ్రహ్మణఇతిపాతేతు-బ్రహ్మణఃబ్రహ్మకులస్య - స్థానమితిసంవార్థః - సర్వశేషణంసతాంకార్యాణాంవి
శేషకత్వం - ప్రీహ్యదికార్యాణాందేశభేదేనసారాసారవత్త్వదగ్గనాత్ - సర్వసత్వ గుణోద్భేదః తత్తద్దేశస్థప్రాణినా
మాకారవిశేష హేతుత్వం , యద్వాశబ్దాదిసర్వసత్వగుణవత్త్వం చెతి-పృథివ్యావృత్తిః కార్యమేవలక్షణమిత్యర్థః || ౪౭ || *
శ్శోత్రాదీనాంశబ్దాదిగ్రాహకత్వముక్తం - తేషాంచలక్షణంతచవైత్యా హపచ్చభిరర్థైః || నభసఃఆకాశస్య - గుణవిశేషః
శబ్దో-యస్యార్థఃవిషయః - గ్రాహ్యఇతియావత్ -తత్-శ్శోత్ర-ముచ్యతే - ఆకాశసాధారణగుణశబ్దగ్రా హకత్వమేవశ్శో
త్రత్వమిత్యర్థః - ఎవము త్రత్రావివేదితవ్యమ్ || ౪౮ || ౪౯ || * యదుక్తంపృథివ్యాస్సర్వసత్వగుణోద్భేద ఇతిలక్షణంత
ద్విశదయతి || పరస్యేతి || హియస్తాత్ - పరస్యకారణస్య - ధర్మశ్శబ్దాది-రవరస్త్రికకార్యేవామ్యుచౌ - సమన్వయాత్ సమ

వాయాత్ - దృశ్యతే - అత స్తస్మా - ద్భావానామాకాశాదీనాం - విశేషః - శబ్దాదిః - భూమాపృథివ్యామేవ, ఉపలక్ష్యతే
 దృశ్యతే ॥ ౫౦ ॥ ఎవంమహాదాదిపృథివ్యస్తహితస్సప్తిమభిధాయతేభ్యోఽణ్డోత్పత్తిమభిధాన్యైః " నానావీర్యాఃపు
 థగ్భూతాస్తత సైసంహతింవిసే ,, త్యుక్తరీత్యా, ఈశ్వరానుప్రవేశమస్త రేణకార్యాసామర్థ్యంవదత్ - తెష్విశ్వరానుప్రవే
 శమాహా ॥ ఎతానీతి ॥ ఎతానిమహాదాదిపృథివ్యస్తానిన వైతత్వాని-తన్నాత్రాణిభూతేషు - ఇన్ద్రియాణ్యహంకారేచాస్తర్భా
 వ్యసంపైతినిదైశః - యదాఅసంహత్యఅమిళితా-స్థితాని-తదా-కాలకర్తృగుణోపేతః-కర్తృఅదృష్టం - గుణస్సత్వాదిః-కాలాది
 భిరుపేతః-జగదాదిరీశ్వరః - తానిమహాదాదితత్త్వాని - ఉపావిశత్ ॥ ౫౧ ॥ మేలనంసంహతత్వసమాగతత్వభేదనద్వివి
 ధం-సంహతత్వంనామపృథక్స్థిత్వస్సంయోగమాత్రం - సమాగతత్వంపృథక్స్థిత్వస్సం క్లేషవిశేషః-ఎతద్ద్వయాభావాత్సం
 ఘ్నసమర్థాన్యవస్థితానితత్వానీశ్వరానుప్రవేశాదుభయంప్రాప్తేభ్యస్తేభ్యోఽణ్డంసృష్టమిత్యాహ ॥ తత ఇతి ॥ తతఃఈశ్వరా
 నుప్రవేశానస్తరం - తేనఈశ్వరానుప్రవేశేనహేతునా-అనువిద్యేభ్యస్సమాగతేభ్యః - యుక్తేభ్యస్సంహతేభ్యస్తత్వైభ్యః-
 అచేతనమధిష్ఠాత్మచేతనరహిత - మణ్డ-ముత్థితంఉత్పన్నం-కీదృశంతదేతదణ్డమిత్యత్రాహ - యస్మాదణ్డాత్-అసౌ-విరాట్-న
 మష్టిపురుషోబ్రహ్మ - ఉదత్తిష్ఠత్ ఉదభూత్ ॥ ౫౨ ॥ పునరణ్డమేవవిశేషస్థి ॥ ఎతదితి ॥ ఎతద్విశేషాఖ్యమణ్డం-బహిః-ప్రధాన
 నప్రకృత్యా-అవృతైః-క్రమవృద్ధైః-క్రమశఃఉత్తరోత్తరమధికైః - క్రియాదాధిక్యంతత్రాహ ॥ దశోత్తరైఃదశగుణితోత్తరైః-ఉ
 త్తరోత్తరందశగుణాధికైరిత్యర్థః - తోయాదిభిః - తోయగ్రహణంపృథివ్యాఉపలక్షణం , పృథివ్యాదిభిరిత్యర్థః-పరివృతంప
 రివేష్టితమ్ ॥ ౫౩ ॥ యత్రయస్మిన్నణ్డలోకవితానః-దేవమనుష్యాదిలోకవిస్తరః-భవతి-తద్భగవతోహరే - రూపంశరీరమిత్య
 ర్థః ॥ ౫౪ ॥ ఎవంమహాదాదిచతుర్ముఖాస్తస్సష్టిరక్తా, అథసమష్టిభూతచతుర్ముఖశరీరస్యతత్త దవయవాదైవాదివ్యష్టిశరీరా

లక్ష్యతే ॥ ౫౦ ॥ ఎతాన్యసంహత్యయదామహాదాదీనిన వైతై । [నశేకుఃపురుషం స్రష్టుంభోగాయతనమజ్ఞ
 సా] ॥ కాలకర్తృగుణోపేతోజగదాదిరుపావిశత్ ॥ ౫౧ ॥ తత సైనానువిద్యేభ్యోయుక్తేభ్యోఽణ్డమచేతనమ్ ।
 ఉత్థితంపురుషోయస్మాదుదత్తిష్ఠవసౌవిరాట్ ॥ ౫౨ ॥ ఎతదణ్డంవిశేషాఖ్యంక్రమవృద్ధైశ్చోత్తరైః । తోయాదిభిః
 పరివృతంప్రధానావృతైర్బహిః ॥ ౫౩ ॥ యత్రలోకవితానోఽయంరూపంభగవతోహరైః ॥ ౫౪ ॥ హిరణ్మ
 యదణ్డకోశాదుత్థాయనలిలేశయాత్ । తయాఽవిశ్వమహాదేవోబహుధానిర్భిదేదఖమ్ ॥ ౫౫ ॥ నిరభిద్యతా*
 స్యప్రథమంముఖంవాణీతతోభవత్ । వాణ్యావహ్నిరథోనాసేపాణోఽతోఘ్రాణఎతయోః ॥ ౫౬ ॥ ఘ్రాణా
 ద్వాయరభిద్యతామక్షిణీచక్షురేతయోః । తస్మాత్సూర్యోఽన్వభిద్యతాంకర్ణాశ్చోత్రంతతోదిశః ॥ ౫౭ ॥ నిర్భిదే

ణామిన్ద్రియతత్త్వానతదభిమానిదేవతానాంవిభాగంవివక్షుస్సోపివిభాగశ్చతుర్ముఖశరీరకపరమాత్మకర్తృకవైత్యాహ ॥ హి
 రణ్డయాదితి ॥ సలిలేశయాత్ ఉపి తాత్ - హిరణ్మయాత్ప్రకాశబహులా-దణ్డకోశాదుత్థాయఅణ్డకోశేశయానోఽనిరుద్ధరూ
 పీభగవాన్ - తత-ఉత్థాయప్రవృత్త్యుత్పాద్యా, తంచతుర్ముఖ-మావిశ్య , మహాదేవోభగవాన్ - ఖమిన్ద్రియగణం-బహు
 ధాఅనెకధా, నిర్భిదే-సమష్టిభూతచతుర్ముఖశరీరస్థినిర్భియగణం-వ్యష్టిరూపేణానెకధావిభక్తమకరోదిత్యర్థః ॥ ౫౫ ॥ *
 విభాగమేవాహనిరభిద్యతేత్యుత్పాదీః-అస్యబ్రహ్మణః-ప్రథమం-ముఖం-నిరభిద్యత-నటస్యక్రూణోత్థిత-దస్యేతిపచ్చమ్యర్థస్త్రై
 వశేషత్వవివక్షయావష్టిబోధ్యా-సమష్టిభూతబ్రహ్మశరీరముఖాదైవాదీనాంవాగ్నియధిష్ఠానంవ్యష్టిముఖంవిభక్తమహా
 దిత్యర్థః - తతోవాణీవాగ్వ్యష్టి - రభవత్ - వాణ్యాఃవాగ్నియీయాత్ - తదధిష్ఠాతావహ్ని - రభవత్విభక్తోఘ్రాత్ - అ
 థోఅనస్తరం , అస్య-నాసేఘ్రాణ్ద్రియాధిష్ఠానేనాసాచితై - వ్యష్టినాంనిరభిద్యతామ్ ॥ అతఃనాసాభ్యాం-ఘ్రాణఃఘ్రాణ్ద్రి
 యవ్యష్టిః - ఎతయోఽతస్యఘ్రాణ్ద్రియస్య - అధిష్ఠానాపేక్షయాఎతయోరితిద్వివచననిదైశః-యద్వా-ఎతయోఃనాసయోః-
 పాణఃపాణాధీనః - ఘ్రాణ-ఎతయోరభవదిత్యనుషజ్ఞః ॥ ౫౬ ॥ ఘ్రాణాదనస్తరం - తదధిష్ఠాతావాయుశ్చ-పాణా
 ధీనత్వంసర్వేన్ద్రియేష్యపిద్రష్టవ్యం-తథాహి-ఘన్తోగవాజసనెయినాంపాణవిద్యాయా " మేతాహవై దేవతాలహంశ్రేయ
 సేపూర్తిరెఅహంశ్రేయసేవివదమానా ,, ఇతిచోపక్రమ్య, వాగాద్యైకైకాపక్రమణేఅన్యేషాంసపాణానామిన్ద్రియాణాం
 శరీరస్యచస్థితంతత్కర్తృంచావికలంప్రతిపాద్య - పాణోతగ్రమణేనర్వేషాంవిశరణమకార్యకరత్వంచాభిధాయ - సర్వ
 షాంపాణాధీనస్థితత్వమభిహితం - అక్షిణీచక్షుర్నియధిష్ఠానే - అభిద్యతాంవిభక్తైఅభవతాం - ఎతయోరక్ష్యోఃచక్షు
 ర్నిర్భియం - నిరభిద్యత-తస్మాచ్ఛక్షుషః - సూర్యశ్చక్షుషోఽధిష్ఠాతా - అభవత్ - కర్ణాశ్చోత్రేన్ద్రియాధిష్ఠానే-నిరభిద్యతాం
 తతఃశ్చోత్రేన్ద్రియం - తదధిదేవతాదిశశ్చ - నిరభిద్యత ॥ ౫౭ ॥ విరాజోబ్రహ్మణః-రోమశ్చశ్వాదయస్తస్సగ్నియాధి

ప్రాసభూతా - సుత- స్వగిర్వియంతత సుదధి దేవతాఽవధయశ్చ - సక-ఎవంశిశ్చ ముపస్థేన్ద్రియాధిష్ఠానమ్ ||౫౮||
 రేతడివస్థేన్ద్రియం - తదధి దేవతా ఆపః - గుదంపాంయ్యన్ద్రియాధిష్ఠానం - పాంయ్యన్ద్రియరూపో౭ పానఃపాన్యః - తదధిష్ఠా
 తాలోకసంహారామృత్యుః ||౫౯|| హస్తాపాణేన్ద్రియాధిష్ఠానం - బలాశ్శంపాణేన్ద్రియం - తదధిష్ఠాతాస్వరాట్-స్వ
 రాడత్రైవ్యః " స్వరాడిన్ద్రియప్రథమమాసీ ,, దిత్తిశుతేః-పాదాపాదేన్ద్రియాధిష్ఠానం - గత్యాశ్శంపాదేన్ద్రియం-తదధి దేవతా
 హరిరుపేన్ద్రియః ||౬౦|| అస్యబ్రహ్మణః-నాడ్యఃఅధిష్ఠానం-ఆభృతంపూర్ణం-లోహితమిన్ద్రియస్థానీయం-తదధి దేవతాన
 ద్యః-ఉదరమధిష్ఠానమ్ ||౬౧|| తుత్తిపాసేన్ద్రియస్థానీయం-సముద్రో౭ధి దేవతా-హృదయపుండ్రీకాకారమధిష్ఠానం-
 మనస్సబ్జ-లృఖ్యవృత్త్యవచ్చిన్నా న్ద్రియమ్ ||౬౨|| చన్ద్రమాఅధి దేవతా-హృదయా దేవాధిష్ఠానా - ద్వ్యవసా
 యాశ్శవృత్త్యవచ్చిన్న బుద్ధిరూపంతదిన్ద్రియం - తదధి దేవతాగిరాంపతిర్భృహ్మ - తథా-హృదయమేవాధిష్ఠానం - తత్రాభి
 మానాశ్శవృత్త్యవచ్చిన్నాహంకారాశ్శమన్తఃకరణమిన్ద్రియం - తదధి దేవతారుద్ర-స్తథా - హృదయమేవాధిష్ఠానం-చిత్తా
 శ్శవృత్త్యవచ్చిన్నచిత్తాశ్శమన్తఃకరణమిన్ద్రియం-తదధిమానీచైత్యఃక్షేత్రజ్ఞః - నిరభిద్యతేత్యర్థః - అత్ర-చతుర్ముఖశరీరాచ్చ
 తుర్ముఖస్యో పేద్యస్యవిభాగోక్తిన్ద్రియాభిమాని దేవతాత్వాకారేణేతినవిరోధః ||౬౩|| ఎవంసమష్టిధూతచతుర్ము
 ఖదేహస్థవాగాదీన్ద్రియతదధిష్ఠానభ్యో దేవాదివ్యష్టినామిన్ద్రియతత్త్వానతదధి దేవతాసృష్టిరుక్తా-అథ-క్షేత్రజ్ఞ భోగాయతన

దవిరాజ స్వగోమత్త శ్వాదయస్తతః | తతఽవధయశ్చ సకశిశ్చంబిభి దేవతః | ౫౮ | రేత స్సస్తాదాప
 ఆసకనిరభిద్యతవై గుదమ్ | గుదాదపానో౭ పానాచ్చమృత్యుర్లోకభయఙ్కరః ||౫౯|| హస్తాచనిరభిద్యతాం
 బలంతాభ్యాంతతస్స్వరాట్ | పాదాచనిరభిద్యతాంగతిస్తాభ్యాంతతోహరిః ||౬౦|| నాడ్యో౭ స్యనిరభిద్య
 న్తతాభ్యోలోహితమాభృతమ్ | నద్యస్తతస్సమభవన్నదరంనిరభిద్యత ||౬౧|| తుత్తిపాసేతతస్సన్ద్రితాం
 సముద్రస్వేతయోరభూత్ | అథాస్యహృదయంభిన్నంహృదయాన్తనడత్తితమ్ ||౬౨|| మనసశ్చన్ద్రమాజాతో
 బుద్ధిర్బుద్ధిర్నిరాంపతిః | అహంకారస్తతోరుద్రశ్చిత్తంచైత్యస్తతో౭భవత్ ||౬౩|| ఎతేహ్యభ్యుత్థితాదేవా
 వై వాస్యోతాపన౭శకః | పునరావివిశుఃఖానితముత్థాపయితుంక్రమాత్ ||౬౪|| వహ్నిర్వాచాముఖంభే
 జేనోదతిష్ఠత్తదావిరాట్ | ఘ్రీణేనాసికేవాయుర్నోదతిష్ఠత్తతోవిరాట్ ||౬౫|| అక్షిణేచతుషా౭దిత్యో
 నోదతిష్ఠత్తదావిరాట్ | శోత్రైవకర్ణాచదిశోనోదతిష్ఠత్తదావిరాట్ ||౬౬|| త్వచంరోమభిరోషధ్యో నోదతి
 ష్ఠత్తతోవిరాట్ | రేతసాశిశ్చమావస్తునోదతిష్ఠత్తతోవిరాట్ ||౬౭|| గుదంమృత్యురపాననోదతిష్ఠత్తతోవి
 రాట్ | విష్ణుర్తైవచరణానోదతిష్ఠత్తతోవిరాట్ ||౬౮|| హస్తావిన్ద్రోబలెనై వనోదతిష్ఠత్తతోవిరాట్ | నా
 డీర్నద్యోలోహితేనోదతిష్ఠత్తతోవిరాట్ ||౬౯|| తుత్తృచ్ఛాన్ద్రముదరంసిన్ధుర్నోదతిష్ఠత్తతోవిరాట్ | హృ
 దయంమనసాచన్ద్రోనోదతిష్ఠత్తతోవిరాట్ ||౭౦|| బుద్ధ్యాబ్రహ్మదిహృదయంనోదతిష్ఠత్తతోవిరాట్ | రుద్యో
 ౭భిమత్యాహృదయంనోదతిష్ఠత్తతోవిరాట్ ||౭౧|| చిత్తేనహృదయంచైత్యఃక్షేత్రజ్ఞఃపాన్యవిశిష్యదా | విరా

త్వాదేవాదిశరీరాణాంతత్రప్రాధాన్యంభోక్తఃక్షేత్రజ్ఞస్యైత్యన్వయఃకైకాభ్యాం ప్రతిపిపాదయిషుర్వాగాదీన్ద్రియత
 దధిష్ఠాతృ దేవతానాంబవ్యష్టినాందేవాదివ్యష్టిశరీరస్థాధిష్ఠానేషు ప్రవిష్టానామపి క్షేత్రజ్ఞానుప్రవేశమన్తరేణవ్యష్టిశరీరభూ
 తజాతస్యప్రవృత్తిక్షమత్వసంపాదనాసామర్థ్యమాహ || ఎత ఇతి | ఎతేదేవాఃఇన్ద్రియసహితా సుదధిమానివాగాదిదేవాః-
 అభ్యుత్థితాఃసమష్టిచతుర్ముఖశరీరాదుత్పన్నాః | అస్యదేవాదివ్యష్టిశరీరరూపభూతజాతస్య ప్రవిశ్యేతిశేషఃఉత్థాపనప్రవృ
 త్త్యున్మృఖీకరణే - నాశకఃఅసమర్థాబభూవుః - ఎతదేవప్రవజ్ఞయతి || పునరావివిశురిత్యా దినా || పునశ్చబ్ధో౭సామర్థ్య
 ప్రతిపాదనానమ్న ద్యోతకః-తందేవాదివ్యష్టిశరీరంఖానిదేవాధిష్ఠితానీన్ద్రియాణి ఉత్థాపయితుంప్రవృత్త్యున్మృఖంకర్తుం-
 క్రమాత్ , అవివిశుఃతత్తదధిష్ఠానంప్రవివిశుః ||౬౪|| కాదేవతాకేన్ద్రియేణకుత్రప్రవిష్టాఉత్థాపనాశక్త౭భూదిత్య
 త్రాహ || వహ్నిరిత్యాదిభిన్నప్రభిః || వహ్నిరధి దేవతా - వాచావాగిన్ద్రియేణసహ-ముఖందేవాదివ్యష్టిముఖం - భేజేఆవిశ
 త్-తదా - అసా-విరాట్విరాట్కూర్మధూతవ్యష్టిశరీరజాతం - నోదతిష్ఠత్-నప్రవృత్త్యున్మృఖో౭భూత్ ఎవముత్తరత్రాపి
 ద్రష్టవ్యమ్ - సర్వత్రవిరాట్ప్రసవిరాట్కూర్మధూతత్వాద్యష్టిశరీరభూతజాతంలక్ష్మ్యతే - అస్యథాచతుర్ముఖసృష్టానాం
 వహ్నిర్దీనాంబతుర్ముఖశరీరోత్థాపకత్వాశక్తేః ||౬౫||౬౬||౬౭||౬౮||౬౯||౭౦||౭౧|| ఎవంస్వతస్సన్ద్రియాణాందే
 వానాముత్థాపనాశక్తిమధిధాయక్షేత్రజ్ఞాధీనంతేషాముత్థాపకత్వమిత్యాహ || చిత్తేనైతి || చైత్యఃచిత్తాధిదేవఃక్షేత్రజ్ఞః-హృ

దయమధిష్ఠానం , చిత్రేనసహ. యదా-పావిత - త్తదైవ-విరాట్పురుషఃవిరాట్కార్యభూతోదేవాదిరూపఃపురుషః-సలిలా
 త్ సలిలకార్య భూతబ్రహ్మణ్డాత్ - ఇయంల్య బ్లోపేపచ్చమీ - సలిలమావిశ్యే త్యర్థః - ఉదతిష్ఠత్ ప్రవృత్తిమో 2 భూది
 త్యర్థః || 22 || ఎత దేవసదృష్టా న్నమాహ||యథేతి||యథాపావితాదయః-ఓజసాస్వబలెన-ప్రసుప్తం,పురుషం-యేనవినా
 త్తేత్రజ్ఞేనవినా - యదిచ్చామ న్తరేత్యర్థః-ఉత్థాపయితుం-నప్రభవ న్నినసమర్థః-తథా-వహ్నియదయో2పి-స్వాధిష్ఠ్యే యోర్ని
 యోస్సహ - దేవాదిశరీరాణిప్రవిశ్యాపి-తేత్రజ్ఞానుప్రవేశమ న్తరణోత్థాపనాశక్త్యాత్యర్థః || 23 || ఎవమన్వ యవ్యతిరే
 కాభ్యాంభో క్తుఃతేత్రజ్ఞస్యైవపావితాన్యముక్తం - తస్యైతస్యతేత్రజ్ఞస్యానుచి న్ననంభగవద్భక్తియోగాగ్న త్వనకార్యమి
 త్యాహ || తమితి || ప్రత్యగాత్తానంజీవంపరిశుద్ధస్వ రూపం - యోగేతద్యాథాత్మ్య వివేచనరూపయోగే - ప్రవృత్తయా-ధి
 యా-అస్మిన్దేవో-వివిచ్యశరీరబుద్ధీన్ద్రియపావితాదిభ్యఃవృథక్రూత్య - భక్త్యా ఈశ్వరభక్త్యా-విరక్త్యా కామానభివ్యక్తాః-
 జ్ఞానైనబ్రహ్మత్వ కత్వజ్ఞానైనచ - అత్తనిమనసి-చిన్తయేత్ , యద్వా , ప్రత్యగాత్తానం-ధియావివిచ్యాత్తనితస్మిన్ ప్రత్యగా
 త్తని-పరమాత్మానమితిశేషః - విరక్త్యా అవిహితాప్రతిషిద్ధనిషిద్ధ విషయవై రాగ్యేణ - అనైకర్మయోగఉక్తః - జ్ఞానైనప్ర
 త్యగాత్తయాథాత్మ్యజ్ఞానయోగన - భక్త్యా ఈశ్వరభక్త్యా - జ్ఞానకర్మయోగాభ్యా మనుగృహీతయాభాక్త్యత్యర్థః,చిన్త
 యేత్ || 24 || ఇతిశ్రీభాగవతచంద్రచన్ద్రీకాఖ్యానాంశ్రీమద్భాగవతవ్యాఖ్యానాంతృతీయస్కంధేషడ్వింశోఽధ్యాయః *

ఎవంజగత్సృష్ట్యాదివ్యాపారకథనైనభజనీయస్యభగవత ఐశ్వర్య మావెద్యతత్త్వాప్రప్రపాయభూతభక్తియోగా
 గ్లాత్తయాథాత్మ్యజ్ఞానయోగముపపిపాదయిషు - రత్తిన్ద్రియమాత్మస్వరూపంకథమనుసంధాతుంశక్యమిత్యా శఙ్కాంవార
 యితుం-తస్యప్రత్యగాత్తనోజాగరాద్యవస్థానువిశదతరావభాసంకథయిష్యత్ - తస్యైతస్యాత్మనః ప్రకృతిసంసర్గకృతమే
 వజాగరాద్యవస్థారూపసాంసారికప్రవృత్తిమ - కర్తృత్వంతచాయత్తసుఖదుఃఖభోక్తృత్వంచ - నస్వరూపప్రయుక్తమితి

త్తదైవపురుషస్సలిలాదుదతిష్ఠత్ || 22 || యథాప్రసుప్తంపురుషంపావితేన్ద్రియమనోధియః | ప్రభవన్తివినా
 యేననోత్థాపయితుమోజసా || 23 || తస్మిన్ స్తంప్రత్యగాత్తానంధియాయోగప్రవృత్తయా | భక్త్యావిరక్త్యా
 జ్ఞానైనవివిచ్యాత్మనిచిన్తయేత్ || 24 || *****
 ***** ఇతిశ్రీమద్భాగవతే,మహాపురాణే,తృతీయస్కంధే,షడ్వింశోఽధ్యాయః *****
 ప్రకృతిస్థో 2పిపురుషోనాజ్యతేపావితాన్యముక్తైర్గుణైః | అవికారాదకర్తృత్వాన్నిర్గుణత్వాజ్జలార్కవత్ || ౧ ||

పూర్వోక్తమనువదతి||ప్రకృతిస్థితితి |పురుషోజీవః-ప్రకృతిస్థో2పిదేహస్థోపి-ప్రాకృతైర్గుణైర్ధర్మైః దేవత్యమనుష్యత్వాదిభిః-స
 త్వాదిహేతుకైఃసుఖదుఃఖాద్భిశ్చ-నాజ్యతేస్వతోనస్సృశ్యతే-కుతః-అవికారాత్ స్వతోదేవమనుష్యాదిరూపేణపరిణామా
 భావాత్ - అకర్తృకత్వాత్ గమనాదిబాహ్యసాంసారికవ్యాపారాశ్రయత్వాభావాత్ - నిర్గుణత్వాత్ స్వతస్సత్వాదిగుణా
 న్వయాభావాత్ - స్వతోనాజ్యతేత్యత్రదృష్టాన్తః || జలార్కవదితి || మతాకాశాదెరప్యపలక్షణమిదం-ననుజలాదిమసూర్యా
 దయోభాన్త్యాత్రతస్థానగృహ్యనైపరమార్థతస్తతస్థాః - అతోజలగతవృద్ధిహోసకష్టనాదిదోషాస్పర్శస్సూర్యాదిమ
 యుక్తః-ప్రత్యగాత్తనస్తు - దేవాదిశరీరేష్వవస్థితైఃకథంతద్గుణైర్వాజ్యతేత్యత్యుచ్యతేఇతిచేత్ - ఉచ్యతే-దేశవిప్రకర్షః - కాల
 విప్రకర్ష-స్వభావవిప్రకర్షశ్చ - త్రిధిధావిప్రకర్షః - అత్రైకవిప్రకర్షోపిదోషాస్పర్శస్వహేతుః - అత్రదేశవిప్రకర్షస్యోదా
 హరణంజలసూర్యాదిః - స్వభావవిప్రకర్షస్యోదాహరణమాకాశాదిః-తత్ర-దేశవిప్రకర్షవత్స్వభావవిప్రకర్షస్యాపిదోషాస్ప
 ర్శహేతుత్వా - ద్యథాఘటకరకాదిమవృద్ధిహోసభాతుపృథక్పృథక్సంయుజ్యమానమప్యా కాశంవృద్ధిహోసాదిదోషైర్మ
 స్సృశ్యతే - యథాజలాధారేషువిషమేషుదృశ్యమానోష్యం శుమాన్దేశవిప్రకర్షాత్తద్గతవృద్ధిహోసాదిభిర్మస్సృశ్యతే-
 తథా2యంప్రత్యగాత్తాపిదేవాదిచతుర్విధశరీరేష్వవస్థితస్తద్గుణైర్ధర్మైస్వతోనాజ్యతేస్వభావవిప్రకర్షాదితి || తర్హ్యాకాశ
 ఎవదృష్టాన్తికర్తవ్యః - నార్క-ఇతిచే-న్న-దోషాస్పర్శమాత్రాభిప్రాయకత్వాత్తద్దృష్టాన్తస్య - దృశ్యతేచైవం-సర్వాత్తనా
 సాధర్మ్యాభావేపివిషక్షితాంశసాధర్మ్యాద్దృష్టాన్తోపాదానంసింహమాణవకృత్యాదౌ , యద్వా , ప్రకృతిగతాదేవత్య
 మనుష్యత్వాదయఃప్రకృతేరెవధర్మైః - నాత్మనః-తస్య దేవమనుష్యాద్యాకారస్యస్వతో2భావాత్ - దేవో2యంమనుష్యో
 2యమితిప్రతీత్యాతే2ప్యాత్తాకారాఇతిచే - త్సాప్రతీతిర్భాగ్నిరూపేతినదృష్టాన్తమాహ ||ప్రకృతిస్థితితి || దేహస్థోపి-పు
 రుషోజీవః-అకర్తృత్వాదిభ్యోహేతుభ్యః - ప్రాకృతైర్గుణైర్దేవత్వాదిధర్మై - రాజ్యతే-అత్రాజ్జగత్సర్వః-స్వతోదేవత్వాది
 వైశిష్ట్యేనగమ్యతే - తథానానుసంధియత్యితియావత్-తత్రదృష్టాన్తఃజలార్కవదితి || యథాజలప్రతిబిమ్బితస్సూర్యోజల

గతైర్ధర్మైశ్చిష్ట త్వేనపరమార్థతోనప్రతీయతే తేషాంజలగతత్వాత్ - ఎవంప్రకృతిధర్మై రాత్వాపిపరమార్థతోనప్రతీయతే-తే
షాంప్రకృత్యాకారత్వేనాత్మాకారత్వాభావాత్ - తేషామాత్మగతత్వేనప్రతీతిర్భూ నిరూపేత్యర్థః || ౧ || * ఎవంవి
ధస్యాత్మనఃకథం దేవమనుష్యాదిదేహయోగః - కథంవాసాంసారికప్రవృత్తిమకర్తృత్వం - సుఖదుఃఖానుభవ-శ్చైత్యాశక్త్యా
యాంసర్వమిదం దేహాత్మాభిమానస్వతంత్ర్యాత్మాభిమానకృతమిత్యాహ || స ఇతి || స ఎవఃప్రకృతివిలక్షణోప్యాత్మా - అహం
క్రియావిమూఢాత్మా - అహంక్రియాఅనాత్మనిదేహౌ ఆత్మాభిమానః-తయా-విమూఢఃతిరోహితః - ఆత్మాస్వరూపం-యస్య
సః-యద్వియదా-ప్రకృతే - ధృణ్మణశ్చాదిషు-విషజ్జతేశ్చాదివిషయప్రవణస్యాత్ - యదాచకర్తాఽస్తీతిస్వతన్త్ర్యభిమ
న్యతే అనెనస్వతంత్ర్యాభిమానోపిబద్ధ హేతురిత్యుక్తమ్ || ౨ || * తదా, తెనఉభయవిధాభిమానెన-అవశఃకర్తృ పరతన్త్ర్య
స్సృ - అతవనిర్వృతఃకర్తాయత్తసుఖదుఃఖోపభోగెననితరాంసుఖమలభమానః - ప్రాసక్తికైఃప్రకృతినంసర్గకృతైః - క
ర్తృదోషైఃపుణ్యాపుణ్యరూపైర్దోషైః - సదసన్నిశ్రయోనిషుఉత్తమాధమమధ్యమభూతేషు దేవతీర్వజ్జురాదిషు - సంసారపద
వీ-మభ్యుత్పాప్నోతి || ౩ || * ననుదేవాద్యాకారాణామాత్మనస్సాన్విభావికాకారత్వాభావా త్తైకోఽనర్థఆత్మనభిత్వ
త్రాహ || అర్థేతి || అర్థేఆత్మనోదేవత్వమనుష్యత్వాద్యాకారై-స్వతోఽవిద్యమానైపి-అస్యాత్మనః - విషయాశ్చాదికై-
ధ్యాయతఃచిత్తయతః - సంస్కృతి-ర్నవివర్తతేసంసారరూపోఽనర్థోననివర్తతే-యథాస్వప్నశరీరాణామాత్మాకారత్వాభా
వైపివిషయచిత్తనద్వారాసుఖదుఃఖరూపానర్థహేతుత్వం - తద్వ-జ్జాగరేపిదేహకారాణామాత్మాకారత్వాభావైపి-వి
షయప్రావణ్యజననద్వారానర్థరూపబద్ధహేతుత్వమిత్యర్థః-హియస్సాదేవమ్ || ౪ || * అతఎవ-మనోనియన్తవ్యమిత్యా

స ఎవయద్విప్రకృతేర్ధృణ్మణభివిషజ్జతే | అహంక్రియావిమూఢాత్మాకర్తాఽస్తీత్యభిమన్యతే || ౨ || తెనసంసార
పదవీంమనసాఽభ్యేత్యనిర్వృతః | ప్రాసక్తికైఃకర్తృదోషై స్సదసన్నిశ్రయోనిషు || ౩ || అర్థేహ్యవిద్యమానైపిసం
స్కృతిర్నవివర్తతే | ధ్యాయతోవిషయానస్యస్వప్నైఽనర్థాగమాయథా || ౪ || అతఎవశన్తేచ్ఛిత్తంప్రసక్తమస
తాంపథి | భక్తియోగనతీవేణవిరక్త్యాచనయేద్వశమ్ || ౫ || యమాదిభిర్భృగమార్గైరభ్యసజ్జోశ్రద్ధయాన్వితః |
మయిభావెనసత్యేనమత్కథాశ్రవణేనచ || ౬ || సర్వభూతసమత్వేననిర్వైరేణాప్రసక్తతః | బ్రహ్మచర్యేణ
మానెనస్వధర్మేణబలీయసా || ౭ || యదృచ్ఛయోఽపస్థితేనసంతుష్టోమితభుజ్జునిః | వివిక్తశరణశ్చానోమైత్రీక
రుణఆత్మవాక్ || ౮ || సానుబద్ధచదేహాఽస్తీన్నకుర్వన్నసదాగ్రహమ్ | జ్ఞానెనదృష్టతత్వేన ప్రకృతేఃపురుష
స్యచ || ౯ || నివృత్తబుద్ధ్యవస్థానోదూరీభూతాన్యదర్శనః | ఉపలభ్యాత్మనాఽఽత్మానంచక్షుషేవారూపాత్మా

హ || అతఎవేతి | అసతాంప్రకృతిపరిణామరూపాణామనియంతాం-పథిశ్చాదివిషయై-ప్రసక్తంనితరామాసక్తం-చిత్తం -
తీవేణాన్తరాయానుపహతేన - భగవద్భక్తియోగన-విరక్త్యాకామానభివృద్ధేణచ-శనైః - వశంనయేత్-స్వవశంకుర్యాత్ -
విరక్తిస్సాధనసప్రకోపలక్షణం - విరక్త్యనుగృహీతభగవద్భక్త్యాస్వసమీహితభగవదనుచిత్తనపరంకుర్యా - దేవందేచ్చతోని
వర్తతేభిత్తభిప్రాయః || ౫ || * భక్తియోగానుగ్రాహకాణ్యేవవర్తయన్భక్త్యామోక్షప్రకారమాహవడ్ధిః || శ్రద్ధయామ
నోనియమనవిషయయాత్వరయా-య క్తః - యోగపథైఃభక్తియోగతికర్తవ్యతాఘాతైః-యమాదిభిశ్చమదమాదిభిః-మయీ
శ్వర-భావెన “ మాతాపితౄభావై ” త్యుక్తవిధభావెన సత్యేనసత్యవచనెన || ౬ || * సర్వభూతసమత్వేన ప్రకృతిపురు
షశరీరకత్వరాత్మకత్వానుచిత్తనెన - అతఎవ-నిర్వైరేణ- అప్రసక్తతఃశ్చాదివిషయానాసక్త్యా - బ్రహ్మచర్యేణ స్త్రీసజ్గోది
రాహిత్యేన-మానెనమితవాక్యేన - బలీయసాభక్తియోగానుగ్రాహకాణాంమధ్యేబలవత్తరేణ - స్వధర్మైశ్చస్వగ్లాశ్రమోచి
తధర్మైశ్చ-అభ్యసన్భక్తియోగమితి శేషః || ౭ || * యదృచ్ఛయోపస్థితేనదైవాదుపనతేనాన్నాదినా-సంతుష్టః-దైవాదు
పనతమపిమితమేవభుజ్జానః - మునిఃభోజనాదిదశాన్యపిశుభాశ్రయసంశీలనపరః-వివిక్తశరణఃఏకాన్తవసతిః - శాన్తఃభయా
దిరహితః-మైత్రీభయజనకైరపిహౌతైర్వైత్రిమేవకామయమానః-కరుణః తేష్వపికారుణికః-ఆత్మవాక్ప్రశస్తమనన్తః || ౮ || *
సానుబద్ధపుత్రకళత్రాద్యనుబద్ధసహితైస్తీదేహా - అసదాగ్రహంఅహంమమాభిమతిం - అకుర్వన్-దృష్టంతత్త్వంయా
థాత్త్వంయస్తి - తెన-ప్రకృతేఃపురుషస్యచజ్ఞానెన-ప్రకృతిపురుషయోర్హయోపాదేయత్వజ్ఞానెనత్యర్థః || ౯ || * నివృ
త్తాని-బుద్ధర్శనసోఽవస్థానానిసజ్జు-ల్పవికల్పాదీని - యస్యసః-అతఎవ-దూరీభూతమన్యస్యభగవద్వ్యతిరక్తస్య దర్శనం-య
స్యసః-ఆత్మదృక్ప్రకృతివివిక్తాత్మదర్శిఅసతిదేహా - చక్షుషాఆదిత్యాధిష్ఠితచక్షురిన్ద్రియేణా - రూపధిష్ఠాతారమాధిత్యమి
వ-ఆత్మనాపరమాత్మాధిష్ఠితేనప్రత్యగాత్మనా - ఆత్మానంపరమాత్మానం-ఉపలభ్యసాక్షాత్కృత్య - పశ్యన్తు క్తలిగ్గఃప్రార

భావసానము క్తదేవాదిశరీరః - ద్వితీయాంతపాఠేముక్తకర్తృయత్తదేవాదిశరీరం - సదాభాసనిత్యానంకుచితజ్ఞానస్వరూపం - సతఃప్రత్యగాత్మనఃబంధం " పితాచరక్షకః కేషీభ రై " త్యాద్యుక్తసర్వవిధబంధం. అనచ్చక్షుః అనతో దేహాదెరపితక్షురివప్రకాశకం " తస్యభాసాసర్వమిదంవిభాతీ " తితతేః సర్వానుస్యూతంసర్వాస్తర్యామిణం - అద్వయంస్వసమాభ్యధికరహితం - పరమపురుషం - ప్రతిపద్యతేప్రాప్తోతి ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ఆత్మవృత్తానాఽఽత్మానముపలభ్యత్యనెనప్రకృతివివిక్తస్వాత్మస్వరూపంపశ్యన్మైవతదస్తర్యామిణంపరమాత్మానముపలభ్యతంప్రతిపద్యతఇత్యుక్తం, తత్రకథమతీంద్రియంనిరతిశయసూక్ష్మామాత్మస్వరూపందర్శనయోగ్యమిత్యాశక్యోఽయాం దేహేంద్రియాదిభ్యోవిలక్షణాత్స్వరూపప్రత్యవమర్శనప్రకారమాత్మోపలబ్ధుస్యజాగరాద్యవస్థాస్వతివిశదతరత్వకథనముఖేనసదృష్టాస్తమాహ ॥ యథేతి ॥ ప్రథమందృష్టాస్తంశిక్షయతి - యథేత్యేక్యేన ॥ స్థలస్థేనలభాసేన - తృణలోష్టాదిప్రకాశకనాదిత్యాలోకనైవేత్యర్థః - జలస్థలభాసః ఆదిత్యప్రతిబిమ్బం - దృశ్యతేఅనాదిత్యేఆదిత్యబుద్ధిర్నిసా - తథా-స్వాభాసేనస్వాలోకన - జలస్థేనజలవిప్రతిబిమ్బంప్రకాశయతాతేనైవ - దివిస్థితస్సాక్షాదాదిత్యో - దృశ్యతేఅనాదిత్యాదిత్యయారాదిత్యావలోకనైవప్రతితిరిత్యర్థః ॥ ౧౨ ॥ దృష్టానైశశీతమర్థందార్హాన్నికదర్శయతి ॥ ఎవమితి ॥ ఎవంభూతేంద్రియమనోమయైఃభూతేంద్రియమనఆత్మకైస్త్రీభిఃస్వకారైః - స్త్రీప్రకారోఽహంకారాఖ్యః ప్రకృతిపరిణామవిశేషః - స్వాభాసైః స్వధర్మభూతజ్ఞానైః - ఆత్మవ్యతిరిక్తోఽప్యాత్మతయాగృహ్యతే - సాహేంద్రియమనోఽహంకారపచ్చభూతరూపదేహాత్మవిషయాత్మబుద్ధిఃభ్రాన్తిః - తథా-తేనైవస్వాభాసేనస్వాభావికస్వప్రభాభూతజ్ఞానైః - సత్యదృక్నిర్వికారజ్ఞానస్వరూపఆత్మా - గృహ్యతఇత్యర్థః - స్వాభాసైరితిబహువచనందేహోఽహంమనుష్యోఽహంకృతోఽహమిత్యాదినానాకారవిషయత్వాభిప్రాయంఅయమర్థఃసహ్యన్ధకారేప్రతిబిమ్బజ్ఞానంఅతోఽనాదిత్యేఆదిత్యభ్రాన్తిఃసాక్షాదాదిత్యేఆదిత్యబుద్ధిశ్చాదిత్యధర్మభూతాలోకనైవ - ఎవమనాత్మవిదేహేఆత్మభ్రాన్తిస్సాక్షాదాత్మన్యాత్మప్రతిపత్తిశ్చాత్మధర్మభూతజ్ఞానైవవభవతీతి ॥ ౧౩ ॥ అథేంద్రియాద్యనవధాన

దృక్ ॥ ౧౦ ॥ ముక్తలిక్ష్మసదాభాసమసతిప్రతిపద్యతేనతోబంధమనచ్చక్షుస్సర్వానుస్యూతమద్వయమ్ ॥ ౧౧ ॥

యథాజలస్థలభాసస్థలస్థేనావదృశ్యతే । స్వాభాసేనయథాసూర్యజలస్థేనదివిస్థితః ॥ ౧౨ ॥ ఎవంత్రివృద

హజ్కారోభూతేంద్రియమనోమయైః । స్వాభాసైర్లక్షితోఽనెనసదాభాసేనసత్యదృక్ ॥ ౧౩ ॥ భూతసూక్ష్మే

ంద్రియమనోబుద్ధ్యాదిష్యహనిద్రయాశీతవ్యసతియస్తత్రవినిదోనిరహజ్జియః ॥ ౧౪ ॥ మన్యమానస్తదాఽఽ

దశాయామప్యాత్మావభాసమాహ ॥ భూతేతి ॥ బుద్ధిర్మహా - ఆదిశబ్దాదహంకారద్రవ్యం - భూతసూక్ష్మేదిమ - నిద్రయా - లీనేషుఅనవభాసమానేషు - అకార్యకరెష్వితివా - తదా - అనతిదేహే - యః - నిర్మిద్రఃపీతనిద్రః - నిరహంజ్జియః - దేహాత్మాభిమానరహితః - తమాత్మానంప్రతిపద్యతఇతిత్వతీయేనాన్వయః ॥ ౧౪ ॥ నను - యదితదావినిదోఽసావస్తీతస్తి - జాగ్రత్స్వప్నయోరివస్ఫుటంకింనావభాసతే - తత్రాహ ॥ మన్యమానఇతి ॥ పూర్వం - సద్రష్టాదేహాదర్శ్యత్వేనసవికల్పకతయాస్ఫుటంప్రతీత - స్తదానుషుప్తా - దేహాదెరనాత్మన్యాత్మాభిమానరూపాహంకారవిషయస్థలీనత్వా - తద్విషయేఽహంకరతేనప్రేసతి - స్వయమనష్టోఽపి - మృషైవాత్మానంసప్తఇవమన్యమానో - యః - అన్యస్యనాశేఅన్యస్యనష్టతుల్యత్వేదృష్టాస్తః - నష్టవిత్తో - యథాఽఽతురోవివికః - నష్టవద్భవతి - తథేత్యర్థః - ననుసుషుప్తానకించిదనుభూయతే - తథాచశ్రుతిః - నాహంఖల్వయమేవంసంప్రత్యాత్మానంజానాత్యయమహమస్తీతి - మైవం ॥ తమోగుణాభిభవాత్పరాగర్థానుభవాభావాచ్చాహమర్థస్యాత్మనోవివిక్తబ్రాహ్మణత్వాదిస్ఫుటప్రతిభాసాభావేప్యాప్రబోధాదహమిత్యేకాకారేణాత్మనఃస్ఫురణాత్సుషుప్తావపి నాహమర్థస్యాత్మనోవిగమః - అతఎవహి - సుప్తేతితస్యైవంపరామర్శః, సుఖమహమస్వాప్సంనకించిదవేదిషంమామప్యహంనజ్ఞాతవానితి - అనెనప్రత్యవమర్శేనతదానీమప్యహమర్థస్యైవాత్మనస్సుఖత్వంజ్ఞాతృత్వంచజ్ఞాయతే - సుఖమహమస్వాప్సమితిపరామర్శేహి - సుఖమిత్యనెన - తదానీమనుకూలతయాభాసమానస్వరూపమనుసంహితంభవతి - అహమిత్యనెన - స్వస్వైభాసమానత్వరూపప్రత్యక్ష్యంచానుసంహితంభవతి - యథా - మన్దమగచ్ఛం - మధురమగాయ - మితివరామర్శే - పూర్వంగమనెనసహతదానీంతనతన్త్యాన్త్యంగానెనసహతదానీంతనతన్త్యాధుర్యంచానుసంహితంభవతి - తద్వత్ - నస్వేతావస్తం - కాలంనకించిదహమజ్ఞాసిషమితివపరామృశతీతిచే - త్తతఃకిం - నకించిదితికృత్స్నప్రతిషేధఇతిచే - న్న - అహమవేదిషమితివేదితురహమర్థస్యానువృత్తేః - వేద్యవిషయోహిసప్రతిషేధః - మామప్యహంనజ్ఞాతవానిత్యహమర్థస్యాపితదానీమననుసంధానంప్రతీయతఇతిచే - న్న - మామప్యహంనజ్ఞాతవానితిపరామర్శేహి - అహమర్థస్యజ్ఞాతురనువృత్తైర్నస్వరూపంనిషిధ్యతే - అపితుప్రబోధసమ

యేననుసన్ధీయమానస్యాహమర్థస్యవ్యావర్తకబ్రాహ్మణత్వాదిచాహ్య ధర్మవిశిష్టత్వే నబుద్ధిసుఖాద్యాన్తరధర్మవిశిష్టత్వేనచ
ప్రతిభాసాభావోఽహంమానజ్ఞాతవానిత్యుక్తర్విషయోవివేచనీయః - జాగరితావస్థానుసంహితజాత్యాదివిశిష్టోఽస్తవ
ర్థోమామిత్యంశస్యవిషయః - స్వాపాప్యయావస్థాప్రసిద్ధావిశదస్వానుభవైకతానశ్చహమర్థోఽహమిత్యంశస్యవిషయః -
అత్రనుప్తోఽహమీదృశోఽహమితివమామపినజ్ఞాతవానహమిత్యేవఖల్వనుభవ ప్రకారః - నాహంఖల్వయమేవంసంప్రతి
త్యుదాహృతశ్రుతా - వహమయమిత్యనెన-అహమయమీదృశజాత్యాదివిశిష్టభిసనజానాతీత్యుచ్యతే - తస్మాదహమర్థస్యాత్మ
నస్సుమప్తాస్సురణమస్త్యేవ ॥౧౫॥ ఎతదేవాభిప్రయన్తాహ ॥ఏవమితి॥ఏవంశుషుప్తావహమర్థస్యాత్మనోవృత్తిం - ప్ర
త్యవమృశ్యపరామృశ్య - అసాప్రకృతివివికత్తస్వరూపజిజ్ఞాసుః - అత్తానంప్రకృతివివికంప్రత్యగాత్తానం - ప్రతిపద్యతే
యథావజ్ఞానీయాత్ - పునరాత్మానమేవవిశిష్టిసాహజ్కారస్య - ద్రవ్యస్యపఞ్చభూతసముదాయస్య - అవస్థానంఅవ
స్థాపకభిత్వర్థః - అత్త విశ్లేషే దేహస్యవిశరణస్వభావత్వాత్ - అనుగ్రహఃఅనుగ్రాహకః - దేహస్యప్రవృత్తిహేతురిత్యర్థః - న
హినిరాత్మకోదేహఃప్రవర్తతే ॥ ౧౬ ॥ ఏవమిన్ద్రియాద్యనవధానదశాయాంతదవధానదశాయాంచా - త్వనోవిశదత
రావభాసఉపపాదితః - అథైవంవిధప్రత్యగాత్మస్వరూపచిత్తనంభగవద్భక్తియోగానుగ్రహద్వారామోక్షసాధనమితిపుత్ర
స్యవివక్షామాలోచ్యాన్తరాప్రకృతిపురుషయోరనాదిత్వాత్తయోర్నిత్యసంబృన్ధస్యాప్యనాదిత్వాత్కథముభయోర్నిశేషభ
తిముక్త్యసమ్మృతనాముద్భావయన్తిపుచ్చతిదేవహూతిః ॥ పురుషమితివతుర్ధిః ॥ హేబ్రహ్మక-పురుషంజీవం - ప్రకృతిః-క
దాచిదపి-నవిముఞ్చతినత్యజతి - కుతః - అనయోః ప్రకృతిపురుషయో - రన్యోన్యపాశ్రయత్వాత్ - పరస్పరందృఢతరసంబన్ధ
త్వాత్ - చరాన్యతరవినాశేనాపివిశ్లేషస్సమ్మృత్యేత - యతస్తయోర్నిత్యత్వం-చోహేతా - యతఃభిత్వర్థః - హే ప్రభో-కృప
గవస్థానంసంభవతీతిప్రశ్నాభిప్రాయః ॥ ౧౭ ॥ ఇదమేవమృతగవస్థానందృష్టాన్తేనదృఢీకరీతి ॥ యథేతి ॥ యథాభూ

త్తానమనష్టోనష్టవన్తృషా | నష్టేఽహంకరణేద్రష్టానష్టవిత్తభవాతురః ॥౧౫॥ ఏవంప్రత్యవమృశ్యసావా
త్తానంప్రతిపద్యతే | సాహంకారస్యద్రవ్యస్యయోఽవస్థానమనుగ్రహః ॥౧౬॥ దేవహూతిరువాచ॥పురుషం
ప్రకృతిర్బ్రహ్మస్మిన్ముఞ్చతికర్హిచిత్ | అన్యోన్యపాశ్రయత్వాచ్చనిత్యత్వమనయోఃప్రభో ॥ ౧౭ ॥ యథా
గన్ధస్యఘాతేచనభావోవ్యతిరేకతః | అపాంరసస్యచయథాతథాబుద్ధిఃపరస్యచ ॥౧౮॥ ఆకర్మకర్మబన్ధ
ఽయంపురుషస్యయదాశ్రయః | శుణ్ణేషుసత్సప్రకృతేకైవల్యం తెవ్యతఃకథమ్ ॥౧౯॥ క్వచిత్తత్త్వావమర్శే
ననివృత్తంభయముల్బణమ్ | అనివృత్తనిమిత్తత్వాత్పునఃప్రత్యవతిష్ఠతే ॥౨౦॥ శ్రీభగవానువాచ | అనిమిత్తని
మితేనస్వధర్మేణామలాత్సనా | తీవ్రయామయిభక్త్యాచశ్రుతసంభృతయాచిరమ్ ॥౨౧॥ జ్ఞానెనదృష్టతత్త్వే

మోపుధ్వ్యాః-గన్ధస్యతదపుథగ్నిధస్యగన్ధగుణస్యచ - వ్యతిరేకతఃకృప-భావఃఅవస్థానం-జనంభవతి - యథాచ-అపాం-రస.
స్యతదపుథగ్నిధస్యగుణస్యచపుథగ్భావోనాస్తి - తథా-బుద్ధిఃప్రకృతే-తతఃపరస్యాత్మనశ్చ - పృథగ్భావోనాస్తి, యద్యా
బుద్ధిఃపరస్యబోధురాత్మనః - ప్రకృతేశ్చైత్యధ్వ్యాహరణయోజనా ॥ ౧౮ ॥ కించా-కర్మకర్మకర్మసంసారికగమనాదిప్ర
వృత్త్యానాశ్రయస్య-పురుషస్యాత్మనః - అయంకర్మబన్ధఃకర్మరూపోబన్ధః-యదాశ్రయఃయత్సంబన్ధాధీనః-యచ్చబన్ధఃప్రకృతిపరః-
తస్యాఃప్రకృతే - ధృణ్ణేషుసత్సప్రకృత్యన్వయః-యచ్చబన్ధస్సత్వాదిగుణపరోవా-తేష్యైత్యన్వయస్వారస్యాత్ - తేషుప్రకృతేర్గుణే
మ-సత్వాదిమ-సత్స - అతఃగుణభ్యః-ప్రకృతేర్వా-కైవల్యంవిముక్తత్వం-కథంభవేత్ ॥ ౧౯ ॥ తత్త్వజ్ఞానెనాత్తానం
విముఞ్చతిప్రకృతిరితిచైత్రతాహ ॥ క్వచిదితి ॥ ఉల్బణంసంసారరూపభయం-క్వచి-త్తత్త్వావమర్శేనపూర్వోక్తావమర్శనెన -
నివృత్తంనివృత్తప్రాయమపి - అనివృత్తనిమిత్తత్వాత్ - అనివృత్తప్రకృతినంబన్ధత్వాత్-పునః - ప్రత్యవతిష్ఠతే ఉపస్థితంభవ
తి ॥౨౦॥ సత్యమేవం-తథాపి-బహ్వజ్గోపకృతభక్తియోగారాధితపరమపురుషప్రసాదాదాత్తానంవిముఞ్చతి ప్రకృతే
క్వచిదుద్భవస్తుసాధనవైకల్యాదిత్యాహకపిలిః ॥ అనిమిత్తేతి ॥ నిమిత్తంఫలం-తదనిమిత్తమప్రవర్తకం-యస్మిన్-ఫలాభిసన్ధి
హితేనెత్యర్థః-స్వధర్మేణస్వవర్ణాశ్రమోచితధర్మేణ - అమలాత్మనావిశుద్ధాన్తఃకరణేన - ధర్మేణాపాపమపనుదతీ - తిశ్రుతేః-
శ్రుతసంభృతయామతగ-ధాశ్రవణేనసంభృతయావర్ధితయా - తీవ్రయావిఘ్ననుపహతయా - మయిభక్త్యాఅనభిసంహితఫ
లకర్మయోగపరిశుద్ధాన్తఃకరణనిష్పాద్యయా - మతగ-ధాశ్రవణాదిభిరుపకృతయా - మద్భక్త్యా - ప్రకృతిస్త్రోభావితీత్యన్వ
యః ॥ ౨౧ ॥ అన్యోన్యపిభక్తియోగాగ్గ్నాన్యహాదృష్టంతత్త్వంప్రకృతిపురుషయోర్యాభాష్యంహేయోపాదేయత్వ
రూపం-యస్మిన్-తేన - జ్ఞానెన-బలీయసా-వైరాగ్యణకామానభిష్టజ్ఞే-తపోయైకైవదేహశోషణాదితపోయైకైవ - యో
గనప్రకృతివివికత్తయాథాత్మ్యచిత్తనెన - తీవ్రేణ-అన్యఃసాధినాచిత్తైకాగ్ర్యణచో-పకృతయా-మద్భక్త్యా * ౨౨ ॥

అహర్నిశం-దహ్యమానాపీడ్యమానా - పురుషస్య - ప్రకృతిఃప్రకృత్యబద్ధకరీ ప్రకృతిః-శనకై - స్తిరోభవిత్రిలబద్ధకరీభవిష్యతి-ని
 శ్చైవంవ ర్తివ్యతభిత్వర్థఃతత్రదృష్టా న్తః || అగ్నితి || అగ్నివిర్భావహేతురవ్యరణిర్యథాగ్ని నాదహ్యతే-తథా,తత్త్వ
 జ్ఞానసంపత్తిహేతురపిప్రకృతి - సైవదహ్యతభిత్వర్థః-యద్యా, అగ్నితిరోధాయకా ౭ రణిరవ-అత్తదిరోధాయకాప్రకృతి
 ర్దహ్యతభిత్వర్థః || ౨౩ || ఎవంసతినపునస్సంసరయత్యాత్మానంప్రకృతిరీత్యాహః|భుక్తభోగతి | భుక్తఃభోగోయస్యాః
 సత్వశస్సదా-దృష్టోదోషోయస్యాః - అతఎవ-పరిత్యక్తానతీ - ప్రకృతిః-ఈశ్వరస్యాకర్తృవశస్య-స్వేమహిమ్నుస్థితస్యలహహ
 తపాప్తత్వాదిగుణాష్టకలక్షణమహిమవతః-అత్తనః-అశుభంసంసారం-నధ తైనసంపాదయత్యర్థః || ౨౪ || అజ్ఞస్య
 ప్రకృతిసంబద్ధః జ్ఞానవత స్తునసంబద్ధభిత్వర్థఃతదృష్టా న్తమాహ - యథాహీతి - యథా-అప్రతిబుద్ధస్యనిద్రాముపగతస్య-పుం
 సః-ప్రస్వాపఃస్వప్నః-బహ్వనర్థకృత్ - స్వశిరశ్చేదాదిబహ్వనర్థకారీ - సవప్రస్వాపః-ప్రబుద్ధస్య జాగ్రతః-మోహోహాన
 రాఘ-నకల్పతేనసమర్థోభవేత్ - అనర్థస్యాస్థిత్యావస్వప్నదృష్టా న్తః || ౨౫ || ఎవంవిదితతత్త్వస్య విదితప్రకృతి
 పురుషేశ్వరతత్త్వత్రయస్య - మయి-మానసంయుజ్జత-అత్తా రామస్యఅత్త స్వేపరమమాణస్య , ప్రకృతివిలక్షణస్వాత్మహ
 రమాత్మానుభవపరస్య - కర్మచిత్కదాచిదపిప్రకృతి-ర్నావకురుతేనబద్ధకీర్త్యర్థః || ౨౬ || ఉక్తిముప సంహరతి||యథే
 తి || యథాఅధ్యాత్మరతఃఅత్తా రామః-బహునిజన్మానియన్తి-తేన-కాలేన , ప్రతిబుద్ధాఃవిదితతత్త్వహితపురుషార్థః,
 అబ్రహ్మభువనాత్సత్యలోకవర్యస్తలోకమ్ , జాతవైరాగ్యసాత్వియత్వక్షయిత్వబుద్ధ్యాభోగ్యతాబుద్ధిరహితః , మద్భు
 క్తఃసరితశయప్రీతిరూపమద్భుక్తియుక్తః , భూయసా-మత్ప్రసాదేన , నిశ్చేయసంపురుషార్థరూపం , మదాశ్రయం-అనెన

నవై రాగ్యణబలీయసాతపోయుక్తనయోగనతీవ్రణాత్తనమాధినా ||౨౭|| ప్రకృతిఃపురుషస్వేహదహ్యమా
 నాత్వహర్నిశమ్ | తిరోభవిత్రిశనకైరగ్నిగోనిరివారణిః ||౨౮|| భుక్తభోగాపరిత్యక్తాదృష్టోదోషాచసత్వశః|
 సేశ్వరస్యాశుభంధ తైస్వేమహిమ్నుస్థితస్యచ ||౨౯|| యథాహ్యప్రతిబుద్ధస్యప్రస్వాపోబహ్వనర్థకృత్ | సవప్ర
 ప్రతిబుద్ధస్యనవై మోహోయకల్పతే ||౩౦|| ఎవంవిదితతత్త్వస్యప్రకృతిర్నయిమానసమ్ | యజ్ఞతోనాపకురు
 తఅత్తా రామస్యకర్మచిత్ ||౩౧|| యథై వమధ్యాత్మరతఃకాలేనబహుజన్తనా | సర్వత్రజాతవై రాగ్యఅబ్ర
 హ్మభువనాన్తు నిః ||౩౨|| మద్భుక్తఃప్రతిబుద్ధార్థోమత్ప్రసాదేనభూయసా | నిశ్చేయసంస్వసంస్థానంక్షేవల్యా
 ఖ్యంమదాశ్రయమ్ ||౩౩|| ప్రాప్తోతీహతతోధీరస్సవ్యశాచ్ఛిన్నసంశయమ్ | యద్ధత్వాననివ రైతయోగీలి
 జ్ఞవినిర్గమే || ౩౪ || యదానయోగోపచితానుచేతోమాయానుసిద్ధస్యవివజ్జతేమృ | అనన్యహేతువ్యథమేగతి
 స్యాదాశ్చ నితీయత్రనమృత్యుహాసః || ౩౫ ||
 శ్రీభగవానువాచ || యోగస్యలక్షణంవత్స్యేనబిజన్యస్య పాత్తజే | మనోయేనై వవిధినాప్రసన్నయాతినత్వ

సేమృష్టజీవన్మరూపస్య భగవద్ధార్యత్వముక్తం ఇహాప్రాప్తోతిఉపాసనదశాయాంసాత్మాత్మరోతి - తతస్సవ్యశా
 భగవదాత్మకస్వాత్మసాత్మాత్కారణ , భిన్నసంశయఃవిగతదేహత్వాభిమానః,యోగీమద్భుక్తియోగనిష్ఠః , లింగవినిర్గమప్ర
 రబ్ధావసాన-యత్స్థానం - గత్వాప్రాప్య-ననివ రైతపునర్నావ రైత-త-త్పరమంస్థానంప్రాప్తోతి || ౩౬ || ౩౭ || ౩౮ ||
 పూర్వశ్లోకోక్తసాత్మాత్కారవతో౭వాస్తరసిద్ధివిత్పల్లస్యభగవత్ప్రాప్తిమాహ | యదేతి | అమృహేమాతః - సిద్ధస్యపరిని
 వృన్తభక్తియోగస్య - పుంస-శ్చే తః-యోగోపచితానుయోగసాధ్యాను , అనన్యహేతుషయోగాదన్యోహేతుర్నా స్తి
 యాను-యత్రయాను - మృత్యోస్సంసారస్య , హాసోనాశో-నభవతి-తానుమాయానుఅశ్చర్యరూపాస్వణిమాదిసిద్ధిషు-య
 దా-నవివజ్జతేనాస క్తంభవతి-అథతదా-అత్త్య నికీనిరతిశయా , మెగతిమత్ప్రాప్తిస్సాన్యత్ || ౩౯ || ఇతిశ్రీమద్భాగ
 వతచన్ద్రచన్ద్రికాఖ్యానాంశ్రీభాగవతవ్యాఖ్యానాంతృతీయస్కంధే ప్రవింశోఽధ్యాయః
 ఎవంపురుషం ప్రకృతిర్భ్రష్టాన్నితివృష్టస్యబహ్వశ్లోపకృ తభక్తియోగారాధితభగవత్ప్రసాదేన బ్రహ్మత్వకస్వా
 త్మసాత్మాత్కారపూర్వ పరమాత్మప్రాప్త్యాప్రకృతిర్విముఖ్య తీర్థ్యత్తరముక్తం , భక్తియోగాజ్ఞభూతబ్రహ్మత్వకప్ర
 త్యగాత్మానుచి న్తనరూపజ్ఞానయోగశ్చోక్తః-అథసవి స్తరంభ క్తియోగంతదక్షిణాతంచవివత్సఃప్రతిజానీతేకపిలః | యోగస్య
 తి | హేన్యపాత్మజేమనుపుత్రి-నబిజన్యసకారణస్య , ససాధనకస్యేత్యర్థః,యోగస్యభగవద్భక్తియోగస్య - గతింస్వరూపం
 ప్రకారంచ-వత్స్యేనప్రపన్నంకథయిష్యామి | కోసాయోగభక్త్యాహ || యేనవిధినా-విధీయతఇతివిధిః-కర్మణ్యుపసర్గై
 ఘోషిః,విహితేనయేన-దైవయోగన-మనః-ప్రసన్నంరాగాద్య కలషితంసత్ , సత్పథంశుభాశ్రయం-యాతిత త్రైవస్థిరంభ

వత్సర్యః || ౧ || తత్రప్రథమంయమనియమాసనపాణాయామప్రత్యా హరధారణధ్యాననిదిధ్య సనయాపాష్టాశ్చ
యోగాన్యవత్సర్యమనియమా న్తర్హుతవివేకాదిసాధనస ప్రకమాహ || స్వధర్మైతి || శక్త్యాస్వశక్త్యనుసారేణ, స్వధర్మ
చరణంల సభినంహితఫలస్వ వర్ణాశ్రమోచితధర్మానుష్ఠానం-విధర్మాచ్చ నివర్తనంలవిహితాప్రతిషిద్ధనిషిద్ధవ్యాపారాన్ని
వర్తనం-దైవాలభైనాన్నాదినాసంతోషః- ఆత్మవిచ్ఛరణార్చనంభాగవతసమాధానమ్ || ౨ || గ్రామ్యధర్మనివృత్తిః
త్రైవిధిః-మోక్షధర్మైశ్వరతిశ్చ || ఎవంసాధనస ప్రకాన్తర్హుతక్రియోక్తాఅభివేకమాహ || శశ్వత్ సదా-వివి
క్తక్షేమసేవనం-జాత్యాశ్రయనిమిత్తదుష్టభ్యోఽన్నాదిభ్యో, వివిక్తానాంపృథక్కృతానాం-క్షేమాణాంసాత్వికానామ
న్నాదీనాం-సేవనం-తదపి మితమేధ్యాదనం-మితంయథాభవతితథా, మేధ్యానాంజాత్యాదిభిరదుష్టానాం, అదనరూపం, త
త్ర-జాతిదుష్టాఃకలఙ్కగృహ్లానాదయః, ఆశ్రయదుష్టంచణ్డాలపతితాదిద్రవ్యం, నిమిత్తదుష్టం కేశోచ్ఛిష్టాద్యుపహతమ్ || ౩ ||
కల్యాణమాహ || అహింసేతి || ఎవంవివేకాదిష్టే వా సైయాదయోపియథాసంభవమన్తర్హువ్యాః, తత్త్వాసైయయావ
దర్థపరిగ్రహతపశ్చాచస్వాధ్యాయపురుషార్చనాదయఃక్రియాయామన్తర్హువ్యాః, బ్రహ్మచర్యంవిమోకేఽన్తర్హువ్యం-
హానమభ్యాస-శ్చభాశ్రయసంశీలనరూపః, ఎవమన్యోఽప్యనవసాదాదయోవివక్షితాద్రష్టవ్యాః-యావదర్థపరిగ్రహాయావ
తాఽర్థేనాన్నాదినాదెహయాత్రాభవత్తా, వతోఽర్థస్యపరిగ్రహః, బ్రహ్మచర్యంజితేన్ద్రియత్వం- తపఃకృచ్ఛచాన్ద్రాయ
ణాదిః-శాచమాచారః-స్వాధ్యాయః-వేదాధ్యయనాదీఃపురుషార్చనంభాగవత్సంజనమ్ || ౪ || ఆసనాదీన్యక్షాన్యాహ
త్రిభిఃసదా-ఆసనజయేన్ధ్యం-శస్త్రైః-ప్రాణజయః-ప్రాణవాయోస్సవశీకరణం-ఇన్ద్రియాణాం, మనసా- విషయాత్ శ
ద్ధాదివిషయాత్, హృదిప్రత్యాహరః-మనసాఇన్ద్రియాణివిషయేభ్యఃప్రత్యాహృత్యహృద్యవస్థాపనమిత్యర్థః || ౫ ||

ధమ్ || ౧ || స్వధర్మచరణంశక్త్యావిధర్మాచ్చనివర్తనమ్ | దైవాలభినసంతోషఆత్మవిచ్ఛరణార్చనమ్ | ౨ |
గ్రామ్యధర్మనివృత్తిశ్చమోక్షధర్మరతిస్తథా | మితమేధ్యాదనంశశ్వద్వివిక్తక్షేమసేవనమ్ | ౩ || అహింసాస
త్యమస్థైర్యంయావదర్థపరిగ్రహః | బ్రహ్మచర్యంతపశ్చాచస్వాధ్యాయఃపురుషార్చనమ్ || ౪ || హానంసదా
సనజయేన్ధ్యంప్రాణజయశ్చస్త్రైః | ప్రత్యాహరశ్చేన్ద్రియాణాంవిషయాన్తససాహృది || ౫ || స్వధిష్ఠ్యానామ
కదేశేమనసాప్రాణధారణమ్ | వైకుణ్ఠలీలాభిధ్యానంసమాధానంతథాఽఽత్మనః || ౬ || ఎతైరన్వైశ్చపథి
భిర్మనోదుష్టమసత్పథమ్ | బుద్ధ్యాయుజ్జీతశనక్తైర్జితప్రాణోహ్యతన్ద్రియః || ౭ || శుచాదేశేప్రతిష్ఠాప్యవిజితాస
నఆసనమ్ | తస్మిన్స్వస్తికఆసీనఋజకాయస్సమభ్యసేత్ || ౮ || ప్రాణస్యశోధయే న్నార్దంపూరకమ్భుకరేచ
క్షైః | ప్రతికూలేనవాచిత్రంయథాస్థిరమచచ్ఛలమ్ || ౯ || మనోఽచిరాత్స్వస్తిరజంజితశ్వాసస్యయోగినః |
వాయుగ్నిధ్యాంయథాలోహంధౌతంత్యజితివైమలమ్ || ౧౦ || ప్రాణాయామైర్దహద్దోహాన్ధారణాభిశ్చకే

తథా, స్వధిష్ఠ్యానంపాణాపానాదిస్థానానాం-హృదయగుదాదిస్థానానాం, మధ్యే, ఎకస్మిన్తనసాసహపాణానాంధా
రణం-వైకుణ్ఠస్యభాగవతో, లీలానాంజగత్సృష్ట్యాదివ్యాపారరూపాణాంలీలానాం-అభిధ్యానం, తథా, ఆత్మనోమనస, స్వ
మాధానంఎకాగ్రీకరణమ్ || ౬ || ఎతైరుక్తైస్స్వధర్మచరణాదిభిః, అన్వైశ్చ త్రతదానాదిభిః-పథిభిరుపాయైఃఅస
త్పథమిన్ద్రియాల్లప్రవణ-మతఎవ, దుష్టంమనః, బుద్ధ్య- శనక్తై, ర్యుజ్జీతశుభాశ్రయప్రవణంకుర్యాత్, కథంభూతోయుజ్జీత-
జితప్రాణః- అతన్ద్రియఃతన్ద్రియహితః || ౭ || ఆసనాదీన్ప్రపచ్ఛయతి || శుచావతి || విజితాసనఃచిరముపవిశన్తపిక్లమర
హితః-శుచాదేశే-ఆసనంచెలాజినకుశోత్తరమాన్తరణం-ప్రతిష్ఠాప్య, తస్మిన్నాసనై, స్వస్తికస్వస్తికాసనేఋజకాయఃఅ
కుటిలదేహః- ఆసీనః-సమభ్యసేత్ ప్రణవమితిశేషః “ ఊరుజఙ్ఘాన్తరాపాదౌపాదౌ గ్రజానుమధ్య గ | యోగినోయదవ
స్థానంస్వస్తికంతద్విదుర్బుధా, ఇతిస్వస్తికాసనలక్షణమ్ || ౮ || బాహ్యవాయోరన్తఃప్రవేశఃపూరః-ధారణంకుమ్భిధృతస్య
బహిర్నిస్సరణంరేచకః-ప్రతికూలేనరేచకపూరకకుమ్భుకైర్వా-యద్వా- ఇడయా రేచనంపిజ్జళయాపూరణం-పునఃపిజ్జళయా
రేచన-మిడయాపూరణ-మిత్యేవంప్రతికూలేన, చిత్రం, స్థిరంస-త్పునరప్యచచ్ఛలంయథాస్యాత్తథా, ప్రాణస్యమార్గంశోధ
యేత్ || ౯ || ప్రాణేస్వవశేతద్బద్ధనంమనోఽపిస్వవశంభవేత్-తథాచశూయతేఛాన్దోగ్య “ యథాశకునిస్సుత్రేణప్రతిబ
ద్ధోదిశందిశంపతిత్వాఽన్యత్రాయతనమలబ్ధ్యాబద్ధనమేవోపశ్రయతఎవంమనోఽపీ, త్యారభ్య, ప్రాణమేవోపశ్రయతేప్రాణ
బద్ధనంహిసోమ్యమన, ఇతి-కించ-జితశ్వాసస్యజితప్రాణస్య-యోగినః- అచిరాదాశు-విరజంవిగతరజోగుణం, రజోగు
ణేనావిక్షిప్తం, నిర్మలంవా, స్యాత్-యథా- లోహంసువర్ణాది-వాయుగ్నిధ్యాం-ధౌతంసుతప్తంసత్-మలం-త్యజతి-త
థా || ౧౦ || ప్రాణాయామాదీనాంసమాధౌద్వారకార్యాణ్యాహ || ప్రాణాయామైరితి || ప్రాణాయామైః ప్రాణనియ

మైః - దోషాన్వాతపి త్తశ్చేష్టా దీక్ష - దహేత్ - ధారణాదిభిః - కిచ్చిషంపాపం ప్రత్యాహారేణ సంసర్గాత్ శబ్దాదివిషయసం
సర్గాత్ , ధ్యానేనాసీశ్వరాక్షాగుణాక్షాదీక్ష - దహేత్ - మనసశ్శుభాశ్రయే వస్థావసంధారణం - ధృతస్యమనసోవృత్తి
సంతతిర్ధ్యానం - సంతతిర్విజాతీయప్రత్యయా న్తరావ్యవహితత్వం - సమాధిరితభేదః || ౧౧ || * అథధారణాపూర్వకంధ్యా
నమాహ || యదేతి | యదా - స్వస్థియంమనః - యోగేనప్రాణాయామాదియోగేన విరజం - సుసమాహితంసమ్యక్కుభాశ్ర
యేనిహితం - స్యాత్ - తదా - స్వనాసాగ్రోపితదృష్టిః - భాగవతః - కాష్టాంవిగ్రహం - ధ్యాయేత్ || ౧౨ || * విగ్రహమే
వవిశిష్యతి | ప్రసన్నైతిన ప్రభిః | ప్రసన్నంపదనామ్భృజంపద్మప
యస్యనీలోత్పలదళవత్ శ్యామమ్ || ౧౩ || * లసత్పక్కు - జకిళ్ళల్క - వత్ప్రీత - కాశేయ - వాససీ - యస్య - శ్రీవత్సలాళ్ళనం -
వత్సనీయస్య - భాజతే - స్తుభాముక్తానంశ్లిష్టాకంధరాయస్య || ౧౪ || * మత్తద్విరేఫానాంకలోమధురధ్వనిర్యస్యాం -
తయావనమాలయా - పరీతంవ్యాప్తం - పరార్థ్యస్యమూల్యాని - హారాదీని - యస్య || ౧౫ || * కాళ్ళీగుణోల్లసన్ - హృదయామ్భృజవిష్టరమ్ | దర్శనీయతమం
ఖిలాసూత్రేణోల్లసన్ శ్రీశోణిర్యస్య - భక్తానాంహృదయామ్భృజమేవవిష్టరం ఆసనంయస్య - భక్తానామనోనయనానివర్ధ
యతిహర్షయతీతతథా || ౧౬ || * అపీచ్యదర్శనంఅపీచ్యమతిసుందరంభ క్తివిషయందర్శనంయస్య - కైశోరకౌమారవయ
సీ - సన్తం , భృత్యానామసుగ్రహే - కాతరంవ్యగ్రమ్ || ౧౭ || * కీర్తన్యంకీర్తనార్హం - తీర్థం , యశో - యస్య - పుణ్యశ్లోకాబ

ల్పిషాత్ | ప్రత్యాహారేణసంసర్గాత్ ధ్యానేనాసీశ్వరాస్థుణాత్ || ౧౧ || యదామనస్స్వస్థివిరజంయోగేనసు
సమాహితమ్ | కాష్టాంభాగవతోధ్యాయేత్స్వనాసాగ్రావలోకనః || ౧౨ || ప్రసన్నపదనామ్భృజంపద్మప
త్రారుణేక్షణమ్ | నీలోత్పలదళశ్యామంశక్తిచక్రగదాధరమ్ || ౧౩ || లసత్పక్కు - జకిళ్ళల్క - పీతకాశేయవాససమ్ |
శ్రీవత్సవత్సనంభ్రాజతే - స్తుభాముక్తానంశ్లిష్టాకంధరమ్ || ౧౪ || మత్తద్విరేఫకలయాపరీతంపనమాలయా | పరార్థ్య
హారవలయకిరీటాక్షదనూపురమ్ || ౧౫ || కాళ్ళీగుణోల్లసన్ - హృదయామ్భృజవిష్టరమ్ | దర్శనీయతమం
శాన్తంమనోనయనవర్ధనమ్ || ౧౬ || అపీచ్యదర్శనంశశ్వత్సర్వలోకనమస్మృతమ్ | సన్తంవయసికైశోరభృ
త్యానుగ్రహకాతరమ్ || ౧౭ || కీర్తన్యతీర్థయశసంపుణ్యశ్లోకయశస్కరమ్ | ధ్యాయేద్దేవంసమగ్రాక్షంయోవ
న్నచ్యవతేమనః || ౧౮ || స్థితం ప్రజన్తమాసీనంశయానంవాగుహాశయమ్ | ప్రేక్షణీయహితంధ్యాయేచ్ఛుద్ధ
భావేనచేతసా || ౧౯ || తస్మిన్లబ్ధపదంచిత్రంసర్వావయవసంస్థితమ్ | విలక్ష్యైకత్రసంయుజ్యాదక్షభాగవతో
మునిః || ౨౦ || సంచిన్తయేద్భాగవతశ్చరణారవిన్దంవజ్రాంబుజ శధ్వజసరోరుహలాళ్ళనాథ్యమ్ | ఉత్తుగ్ధరక్త
విఠసన్నఖచక్రవాళజ్యోత్స్నాభిరాహతమహద్భృదయాన్ధకారమ్ || ౨౧ || యచ్ఛాచసిస్సృతసరిత్యృవరోదక
నతీర్థేనమూర్ధ్విధిక్యతేనశివశ్శివోఽఘాత్ | ధ్యాతుర్ననశ్శమలశైలః | లనిస్సృష్టవజ్రంధ్యాయేచ్ఛిరంభాగవతశ్చర
ణారవిన్దమ్ || ౨౨ || జానుద్వయంజలజలోచనయాజనన్యాలత్యైః - భిలస్యసురవన్దితయావిధాతుః | ఊర్వో

లిభిష్టాదయ - సైషాం - యశస్కరం - సమగ్రాణిఅక్షాని - యస్మిన్ యథాభవతితథా - ఎవం - ధ్యాయేత్ || ౧౮ || * తత్రో
పాసకస్సృచ్చానుసారేణ - స్థిత - ముత్తిష్టన్త - మాసీన - ముపవిష్టం - శయానంవా - గుహాశయంహృదయకుహారేసన్తం - ప్రే
క్షణీయమీహితంలీలాయస్యతం - భాగవన్తం - శుద్ధః - రాగాద్యకలుషితఃభావఃవృత్తిర్యస్యతేన - చేతసా - ధ్యాయేత్ || ౧౯ || *
ఎవంధ్యేయరూపసముదాయఉక్తః - అథదివ్యాక్షేప్సైకైకత్రోపాసనాకార్యేత్యాహ | తస్మిన్స్థితః | తస్మిన్కవిగ్రహే - లబ్ధం
పదంస్థితీర్థేనతత్సర్వావయవేషుసమ్యక్స్థితంచిత్రం - విలక్ష్యవిశేషేణలక్షీకృత్య - భాగవత - ఎకత్రైకస్మిన్మగ్నసంయు
జ్యాత్ || ౨౦ || ఎతదేవపాదాదిక్రమేణప్రపచ్చయతిఃసంచిన్తయేదితిత్రయోదశభిఃభాగవతశ్చరణారవిన్దం - సమ్యక్ప్రీ
యేత్ - కథంభూతం - పాదతలరేఖాత్మకానివజ్రాదీనిలాళ్ళనాని - తై - రాధ్యంయుక్తం - ఉత్తుగ్ధాశ్చరక్తాశ్చ - విలసన్తో - యే -
నఖా - సైషాం , చక్రవాళంమణ్డలం - తస్యజ్యోత్స్నాభిరాహతో - మహతాంధ్యాత్మాణాంహృదయాన్ధకారో - యేనతం - మ
హత్త్వమన్ధకారవిశేషణంవా - ఎతచ్ఛసర్వముపాదేయవిశేషణంధ్యేయత్వేనోచ్యతే || ౨౧ || * కించ - యస్య చరణారవి
న్దస్య - శౌచేనప్రత్యాశనజలేన - నిస్సృతాయా - స్సరిత్యృవరాయాఃగణ్డాయా - ఉదకేనతీర్థేన - సంసారతారకణ - మూర్ధ్వి
ధిక్యతేన - శివోరుద్రః - శివఃమజ్జశయుక్తోఽ - ఘాదిత్యర్థః - ధ్యాతుర్ - ననీ - యశ్శమలశైలః - పాపపర్వతః - తస్మిన్విస్మృష్టంక్ష
ప్తం - వజ్రమివ - యద్వా - శమలశైలేనిస్సృష్టంస్వలాళ్ళనరూపంవజ్రంయేనతద్భాగవతశ్చరణారవిన్దం - చిరం - ధ్యా
యేత్ || ౨౨ || * జానుద్వయమితి || అభిలస్యజగతః - జనన్యామాత్రా - నిత్యైవైషాజగన్తాతావిష్టోష్ఠ్యై రసపాయసీత్స్య

కైః సురవన్దితయా బ్రహ్మచిభిరారాధితయా జలజలోచనయాలక్ష్మ్యైః స్వస్థాః ఊర్వోగ్నిధాయకరపల్లవరోచిషా ప్రకాశమానకరపల్లవేనసంలాలితంస్వర్చనచాతుర్యేణ సంసేవితం - సంసారిత్వ ప్రతీతింవారయతి॥ అభవస్మైతి॥ విధాతుఃజగత్కర్తృఃవిభోర్భగవతఃజానుద్వయంపాదవర్యస్తజ్ఞాద్వయం-హృది-కుర్యాత్ ధ్యా యేత్ ॥ ౨౩ ॥ ఊరూ ఇతి । సుపర్ణస్యగరుత్మతః-భుజయోఃస్కందయోరధిడపరి-శోభమానా, ఓజసఃబలస్యబౌద్ధ్యల్యస్యవానిధీఅశ్రయా-అతసీకా మనుమకాన్తవత్కాన్త్యాభాసమానా-ఊరూ, హృదికుర్యాదితిపూర్వేణాన్వయః-తథా-వ్యాలమ్బి, ఆగుల్ఫంలమ్బమానం-య-ప్రీతం-పరమనర్హం-వాస-స్తస్తి-స్వర్తమానో-యఃకాశ్చీకలాపః-తేన-పరిరమ్భస్సంక్లేషోవిద్యతేయస్య - త-ద్విభోః-నితమ్బ చిమ్బంచ-హృదికుర్యాత్ ॥ ౨౪ ॥ నాభిహృదమితి॥ అముష్యభగవతః-నాభిహృదంధ్యా యేత్, కథంభూతం-భువనా నాంకోశస్య-గృహమధిష్ఠానం-య-దుదరం-తత్రస్థితం-యత్రనాభిహృదే - అత్తయోవెర్చ్యమ్నః-ధిషణంధిష్ఠ్యంఅధిష్ఠానం-అఖిలలోకాత్కం-పద్మం, పూర్ణంఉత్థితం-తథా, హరిన్తఃపృష్ఠేషామరకతమణిశ్రేష్ఠావివ-యాస్తనా-తయోర్ద్వయం-విశద హారస్యమయూతైః-గారంశ్వేతం-ధ్యా యేత్-వత్సోవిశేషణంవా ॥ ౨౫ ॥ వత్సఇతి॥ మహావిభూతేర్మహాలక్ష్మ్యైః-అధి వాసంస్థానం-పుంసాంధ్యాత్పూణాం-మనోనయనయోః - నిర్వృతిమానస్తమాదధానం-ఋషభస్యవత్సః-ధ్యా యేత్-తథా-అఖిలైర్లోకైర్భృహ్మచిభిః-నమస్కృతస్య సేవితస్య-భగవతః-కణ్ఠంచ - మనసికుర్యాత్ ధ్యా యేత్-కథంభూతం-కౌస్తుభ మణిర్వోహూషణార్థంకృత, స్తస్యాధికంభూషణ-మర్థఃప్రయోజనం-యస్య తం-కౌస్తుభమణి మేవస్వ యమలంకుర్వస్తమిత్వ

ర్నిధాయకరపల్లవరోచిషాయత్సంలాలితంహృదివిభోరభవస్యకుర్యాత్ ॥ ౨౩ ॥ ఊరూనుపల్ల భుజయోరధి శోభమానావోజోనిధీఅతసీకామనుమావభాసా । వ్యాలమ్బిపీతవరవాససేవ ర్తమానకాశ్చీకలాపపరిరమ్భ నితమ్బచిమ్బమ్ ॥ ౨౪ ॥ నాభిహృదంభువనకోశగుహాదరస్థంయత్రాత్మయోనిధిషణాఖిలలోకపద్మమ్ పూర్ణ ధంహరిన్తఃపృష్ఠేషామనయోరముష్యధ్యా యేద్ద్వయంవిశదహారమరకమణీశ్రేష్ఠావివ-యాస్తనా-తయోర్ద్వయం-విశద హారస్యమహావిభూతైఃపుంసాంమనోనయననిర్వృతిమాదధానమ్ । కణ్ఠంచకౌస్తుభమణిరధిభూషణార్థం కుర్యాత్ స్తనస్యఖిలలోకనమస్కృతస్య ॥ ౨౬ ॥ బాహూంశ్చమందరగిరైఃపరివర్తనైసన్నిధిక్తబాహువలయానధిలోకపాలాః । సంచిన్తయేద్దశశతారమసహ్యాతేజశ్శక్తించతత్కరసరోరుహరాజహంసమ్ ॥ ౨౭ ॥ కౌమోదకీంభగ వతోదయితాంస్త రేతః దిగ్దామరాతిభటశోణితకర్దమేన । మాలాంమధువ్రతవరూధగిరోపఘుష్టాంచైత్యస్య తత్త్వమమలంమణిమస్యకణ్ఠే ॥ ౨౮ ॥ భృత్యానుకమ్పితధియోహగృహీతమూర్తైస్సంచిన్తయేద్భగవతోపద నారవిన్దమ్ । యద్విష్ణురన్తకరకుణ్డలవల్లితేనవిద్యోతితామలకపౌలముదారనాసమ్ ॥ ౨౯ ॥ యచ్ఛ్రీనికతమశి ఙ్గఃపరిషేవ్యమాణంభూత్యాస్వయాకుటిలకున్తలబృన్దజుష్టమ్ । మీనద్వయాశ్రయమధిక్షిపదబృన్దేత్రంధ్యా యేత్తనోమయమన్వితేల్లసద్భృ ॥ ౩౦ ॥ తస్యావలోకమధికంకృపయా-తిఘారతాప్రయోపశమనాయనిస్స

ర్థః ॥ ౨౬ ॥ బాహూసీతి॥మందరగిరైః - పరివర్తనైసపరిభ్రమణైస-నిర్భక్తాన్యుజ్వలీకృతాని-బాహువలయాన్యుజ్వలాని-యే మ-అధిశ్రితాలోకపాలాయేషుతాః - బాహూ-సంచిన్తయేత్ - తథా-దశశతారంసహస్రారం నసహ్యాం తేజోయస్య తం-చక్రం-తస్యభగవతః-కరసరోరుహస్య-రాజహంసమివస్థితం, శక్తించ-సంచిన్తయేత్ ॥ ౨౭ ॥ కౌమోదకీమితి ॥ తథా-భగవతోదయితాంప్రియాం-అరాతయశ్చత్రవో - యే, యోధారః-తేషాం-శోణితమేవకర్దమ-స్తేన-దిగ్దాలిప్తాంకౌ మోదకీంకదాం-స్త రేతః - తథా-స్యభగవతః-కణ్ఠే-మాలాం-మణించ-స్త రేతః కథంభూతాంమాలాం-మధువ్రతానాం భృక్ణాణాం-వరూధస్యసజ్జస్య-గిరా-ఉపఘుష్టాంనాదితాం-మణిం-కథంభూతం-అమలం-చైత్యస్యజీవస్య-తత్త్వంస్వంరూ పంజీవస్వరూపాధిష్ఠాతృదేవతారూపమిత్వర్థః॥తదుక్తంవైష్ణవపురాణే॥అత్సానమస్యజగతోనిర్వేపమగుణామలమ్ । బి భర్తీకౌస్తుభమణిస్వరూపంభగవాహారి, రితి ॥ ౨౮ ॥ భృత్యైతి । భృత్యైష్వనుకమ్పితాకృతానుకమ్పయా-ధీ-స్వ యా-గృహీతామూర్తి ర్దేన తస్య-భృత్యానుగ్రహాయస్వేచ్ఛోపాత్రతనోరిత్యర్థః - భగవతః-య - ద్వదనారవిన్దం-సంచిన్త యేత్-కథంభూతం-విష్ణురన్తయే-మకరకుణ్డలై-తయోర్ద్వలితేనప్రచలితేన-విద్యోతితా-వమలై-కపౌలై - యస్మిన్-ఉపారా ఉన్నతానాసాయస్తింస్తతే ॥ ౨౯ ॥ యచ్ఛ్రీ - స్వయా-విభూత్యాశోభయా-అశిభిః-పరిషేవ్యమాణం - మీనద్వయా శ్రయంచ, శ్రీనికతంపద్మం-అధిక్షిపత్ అతివర్తయేత్-త-ధ్యా యేత్ - తత్ర-కున్తలైరశీనామధిక్షేపః-నైతద్వయేనమీనద్వయ స్మైత్రద్రష్టవ్యం-అజ్ఞేజవనైతేజత్సుపమానాన్తరం-ఉల్లసన్త్యైఃఘృవాయస్మిన్-మనోమయంయోగపరిశుద్ధమనోగ్రహ్యం- వదనారవిన్దమత్పత్తితో-వహితమనాః-ధ్యా యేత్ ॥ ౩౦ ॥ తస్మైతి॥తస్యభగవతః-అవలోకనం-హృది - వితతభావన యా-చిరం-ధ్యా యేత్ - పాకంపదతీతవత్ భావనయాధ్యా యేదినిర్దేశః - భావనాంకుర్యాదిత్యర్థః-కథంభూతమవలోకం

అధికమత్యర్థం-కృపయా. అట్లేః అక్షిభ్యాం, అతిదుస్సహధ్యా త్వికాదితాపత్రయోపకా నయే, ని. సృష్టం ప్రయు క్తంస్థిగ్ధవ స్తి. తేనానుగుణితంసంపృక్తం. విపులః ప్రసాదోయస్తి. ౩౧ || హాసమితి అవనతా. యే. అఖిలలోకా. సై మాం. తీవ్రశోకనయాన్యశూణి. తేమాంసాగరం. విశోషయతీతితథా. హారేర్హాసం, ధ్యాయేత్. అస్యాత్యుదారంభూమ ణ్ణలం. ధ్యాయేత్. కథంభూతం. మునికృతేమునిసమ్మాహనాయ. ప్రవృత్తస్య. మకరధ్వజస్యకామస్య. సంమోహనాయ. నిజ మాయయాఅత్తియసంకల్పేన. రచితంపరిగృహీతమ్ || ౩౨ || మందహాసధ్యానముక్తావస్థస్థహాసధ్యానమాహ|| ధ్యా నాయనమితి|| విష్ణోః, ప్రహసితముచ్చైర్హసితం, ధ్యాయేత్. కీదృశం, అతిసుందరతయాప్రయత్నంవిన్వేషధ్యానవిషయభూతం. సౌందర్యమేవాహ. బహులయాఅధికయా. అధరోష్ఠస్యభాసా. అరుణీభూతా. సునవన్నుత్తా, ద్విజాదస్తా. ఎవ, కున్దముకుతా ని, తేమాంప జ్ఞే. యస్తి, తత్. ఎవంధ్యానముక్తాభనమాధిమాహ|| స్వదహాకూహరేహృదయకుహరే, అవసితస్యధ్యాత స్య. విష్ణోః. ప్రేమరసేనార్ద్రయా, భక్త్యా, తస్మిన్నైవార్పితమనాస్స, పృథగ్వ్యతిరిక్తం, భగవద్విగ్రహవ్యతిరిక్తం. నదిదృశేత్ విజాతీయప్రత్యయంనకుర్యాదిత్యర్థః, || ౩౩ || ఎవందివ్యవిగ్రహచింతావసానె. దివ్యాత్మస్వరూపచింతాత్మకారత్వే నప్రత్యగత్తచింతావకార్యత్యాహ || ఎవమితిద్వాభ్యామ్ || ఎవముక్తవిధయా. హరాభగవతి, ప్రతిలబ్ధభావః. ప్రేమాతేయోయేన-భక్త్యా. ద్రవద్ధృదయంయస్య. ప్రమోదాదుద్ధతానిపులకానియస్య. ఔత్కణ్ఠ్యప్రవృత్తాశ్రుకలయా, ముహుర ర్ద్యమానఅనందసంప్లవేమిజ్యమానః, చిత్తబడిశం, బడిశంమత్స్యబద్ధనం. దుర్గ్రహస్యభగవతోగ్రహణే. మత్స్యబద్ధనమిహో పాయభూతంచిత్రమపి, ధ్యేయాత్ భగవద్విగ్రహేత్. శనక్తే, ర్వియుక్తేవియుజ్యాత్. యద్వా. చిత్తస్యబడిశంచిత్రాపహారిణంభగవద్విగ్రహం, ప్రతిఅపాదానస్యైవకర్తృత్వవివక్షయాద్వితీయా, తతశ్చిత్తంనియుక్తేఇత్యర్థః || ౩౪ || తతః, య

ష్టమట్టోః | స్థిగ్ధస్థితానుగుణితంవిపులప్రసాదంధ్యాయేచ్ఛిరంవితతభావనయాగుహాయామ్ || ౩౧ || హాసం హారేరవనతాఖిలలోకతీవ్రశోకాశ్రుసాగరవిశోషణమత్యుదారమ్ | సంమోహనాయరచితంనిజమాయయా ౨స్యభూమణ్ణలంమునికృతేమకరధ్వజస్య || ౩౨ || ధ్యానాయనంప్రహసితంబహుళాధరోష్ఠభాసా ౨రుణా యితతనుద్విజకున్దప జ్ఞే | ధ్యాయేత్స్వదహాకూహరే ౨వసితస్యవిష్ణోర్భక్త్యార్ద్రయార్పితమనానపృథగ్దిదృశేత్ || ౩౩ || ఎవంహరాభగవతిప్రతిలబ్ధభావోభక్త్యాద్రవద్ధృదయఉత్పలకఃప్రమోదాత్ | ఔత్కణ్ఠ్య భాష్పకలయాముహురర్ద్యమానస్తచ్చాపిచిత్తబడిశంశనక్తేర్వియుక్తే || ౩౪ || ముక్తాశ్రయంయస్మిని నిర్విష యంవిరక్తంనిర్వాణమృచ్ఛతిమనస్సహసాయథా ౨ర్చిః | ఆత్మానమత్రపురుషే ౨వ్యవధానమేకమస్మిత్తతే ప్రతినివృత్తగుణప్రవాహః || ౩౫ || సోహ్యతయాచరమయామనసో ౨నివృత్త్యాస్వస్తిస్తహిమ్నీవసితస్సుఖ దుఃఖబాహ్యే | హేతుత్వమప్యసతికర్తరిదుఃఖయోర్యత్సాన్విత్యః || నిధిత్రణపలబ్ధపరాత్తకావ్యః || ౩౬ ||

థా ౨ర్చిః నిర్ధామదీపశిఖావ, విరక్తంశబ్దాద్యప్రవణం. అతఎవనిర్విషయంశబ్దాదివిషయశూన్యం. యగ్నియదా, ముక్తాశ్రయం ముక్తవిగ్రహచింతనం, మనః నిర్వాణంచాహ్యవ్యాపారోపరతి. మృచ్ఛతి-తదా. అత్రవరమాత్మని, అవ్యవధానంసాక్షాదేవప్ర కారతయా సంబద్ధం ఎ కం, దేవాదిభేదరహితం. ఆత్మానంవిశుద్ధస్వరూపం. ప్రతినివృత్తగుణప్రవాహః అ పగతదే హతా భిమానస్వతంత్రా త్తా భిమానస్స. ఈ త్తతే. పరమాత్మప్రకారతయా జీవస్వరూపంచింతయేదిత్యర్థః || ౩౫ || ఎవంసప్రవణ్యంభక్తియోగముపపాద్యా. థానయాభక్త్యా. అప్రయాణాదనువర్తమానయాప్రార్థా వసానెపరమాత్మా సంపాప్రస్య నపునస్సంసారిత్యాహ || సోపీతి || చరమయా ప్రత్యాహారాద్యపేక్షయాచరమయా. యద్వా, ప్రారభావసానపర్యస్తమనువర్తమానయా. ఎతయాఉక్తయా. మనసః. అనివృత్త్యా. నివృత్తిర్నిర్వాణ పారః-తదితరానివృత్తిః. మనోవ్యాపారరూపయాభక్త్యర్థః-నివృత్త్యేతిచ్చేదే. మనసోనివృత్త్యానవిద్యతేవృత్తిశబ్దాది విషయా. యస్యాంతయా. ఎతయాభక్త్యా. ఉపలబ్ధ-పరమాత్మనః-కాష్ఠాస్వరూపం. యస్యసః. అతఎవ. సుఖదుఃఖాతిగ- స్వేమహిమ్నీ. అపహతపాష్టత్వాదిగుణాష్టకలక్షణేమహిమ్నీ, అవసితః. అధ్యవసితః. స్థితఇత్యర్థః, పరమాత్మానముపసంప ద్యావిర్భూతస్వస్వరూపఇత్యర్థః, పరమాత్మప్రాప్తిపూర్వకోహిస్వస్వరూపావిర్భావః, తథాచశూయతే. ఎవనం ప్రసాదో ౨స్మాచ్ఛరీరాత్మముత్థాయపరంజ్యోతిరుపసంపద్యస్వేనరూపేణాభిషిష్యద్యత, ఇతి-స్వాత్మస్వాత్మని-పూర్వం దుఃఖయో-స్సుఖదుఃఖయో, ర్యధైతుత్వం. హేతుదైహికత్వాభిమానస్వతంత్రత్వాభిమానాది. స్తస్యభావస్తత్త్వం, తదపి కర్తరి-గమనాదిచాహ్యవ్యాపారాశ్రయే, అసతిదేహేనిమిత్రభూతే, విధితైకరోతి-కర్తాయత్తప్రకృతిపరిణామరూప దేహసంబద్ధాయత్తమేవసుఖదుఃఖాదిహేతుదేహికత్వాభిమానాదికంపశ్యతీత్యర్థః. దేహికత్వాభిమానాదికంపూర్వసిద్ధౌత

నర్మభజితీభావః ॥ 32 ॥ కిమువక్తవ్యంపూర్వసిద్ధదేహతా భిమానాదికంసకరోతీతియతఃప్రా క్తనందేహమపినన్దు
రతీత్యాహ దేహమితివరముఃప్రారబ్ధావసానపర్యంతమనువృత్తప్రత్యయః-తతస్సిద్ధఃపరమాత్మోపసంపత్త్యాఽవిరూఢ
తస్వస్వరూపః, దైవాదీశ్వరసంకల్పా, దుపేతంప్రాప్తం, పునర్జైవా-దపేతంఅపగతంఅవస్థితందాహాదిసంసారరహి
తత్వేనస్థితం - ఉత్థితందాహాదిభిన్నంస్కృతంవా, ఉత్థానందాహాదీనామవ్యవలక్షణం-దేహంచ - నపశ్యతినన్దురతి-అత్రః
యదుచాన్తిభోశవ్యంకుర్వంతియదుచన, నోపజనన్దురన్నిదంశరీర, మిత్యాదిశ్రుత్యర్థోఽభిప్రేతః-శవ్యం శవసంబన్ధి కర్తృ
ఉపజనన్దుజనానాంసమీపేఉపశోచ్యంకుతోనపశ్యతి, యతః-స్వరూపంఅనన్దురూపం ఆవిరూఢతగుణాష్టకం - స్వస్వరూ
పం-అశ్యగమత్ ప్రాప్తవాః-నిత్యనిరతిశయానన్దుబ్రహ్మస్వరూపంతత్ప్రకారంప్రత్య గాత్కానంచానుభవన్నానన్దుసంప్ల
వనిమజ్జప్రా క్తనదేహాదికంసన్దురతీత్యర్థః, నపశ్యతీత్యతదృష్టాన్తుః, మదిరాయాన్సురాయా - మదేనాన్ధఃపరవశః-పరి
కృతంపరిధృతం,వాసఃవస్త్రం, నపశ్యతి-తద్వత్, కేచిదిమంశ్లోకముపాసనాదశాయామవతజ్జనితానన్దుపూర్ణః కిమపిదేహాది
కంనపశ్యతీత్యేవంపరత్వేనవ్యాచక్షతే-తన్దున్దు, యతోఽధ్యగమత్స్వరూపమితిహేతూపన్యాసాత్ “ పరంజ్యోతిరుపసం
వద్యస్వేనరూపేణాభిన్నద్యత, ఇతిపరమాత్మప్రాప్త్యానన్దుర్యశ్రవణాత్స్వరూపప్రాప్తేసాన్తాత్మ తపరమాత్మస్వ
రూపాణామపినకాదీనాందేహాదిదర్శనాచ్చ, అతోయథోక్తవార్థస్సాధీయా ॥ 32 ॥ ఎవంవిధభక్తియోగనిష్ఠ
స్యకదాముక్తిః, కిముముక్తస్యపునరావృత్తిస్సాన్దిత్యాశఙ్కాంశమయన్నాహ ॥ దేహోఽపీతితి ॥ దైవవశగః-ఈశ్వరసం
కల్పరూపపుణ్యాపుణ్యాదు తః, దేహోఽపిస్వారంభకంస్వసత్తానిమిత్తం, కర్తృ, యావత్ యావన్ననశ్యతి-తావ-త్సా
నుఃఇన్ద్రియప్రాణసహితః, వ్రతసమీక్షితవేషఖలు-యావత్సాన్ద్విరంభకంకర్తృప్రతిసమీక్షితఇతివాఽన్వయః, ఖలుశబ్దేనత్ర
తిప్రసిద్ధిర్ద్యోత్యతే ॥ తథాచశ్రుతిః ॥ తస్యతావదేవచిరంయావన్నవిమోక్ష్యతేఽథసంపత్స్యన, ఇతిప్రారబ్ధావసానావధివి

దేహంచనశ్వరమవస్థివముత్థితంవాసిద్ధోనపశ్యతియతోఽధ్యగమత్స్వరూపమ్ ॥ దైవాదుపేతమథదైవవశాద
పేతంవాసోయథాపరికృతంమదిరామదాన్తి ॥ 32 ॥ దేహోఽపిదైవవశగఃఖలుకర్తృయావత్సాన్ద్విరంభకంప్ర
తిసమీక్షితవసానుః ॥ తంసప్రపజ్జమదిరూఢసమాధియోగస్సాన్ద్విష్ణుంపునర్మభజతేప్రతిలబ్ధవస్తుః ॥ 33 ॥
యథాపుత్రాచ్చమిత్రాచ్చపృథక్చర్యఃప్రతీయతే ॥ అప్యాత్మత్వేనాభిమతాద్దేహాదేపురుషస్తథా ॥ 34 ॥
యథోల్లుకాద్విస్ఫులిక్లాద్ధూమాద్వాపిస్వసంభవాత్ ॥ అప్యాత్మత్వేనాభిమతాద్యథాఽగ్నికృతగుచ్య
తే ॥ 35 ॥ ధూత్యైర్వియాన్తుఃకరణాత్ప్రధానాజీవసంజ్ఞితాత్ ॥ ఆత్మాతథాపృథగ్దృష్టాభగవాన్బ్రహ్మసం
జ్ఞతః ॥ 36 ॥ సర్వభూతేషుచాత్మానంసర్వభూతానిచాత్మని-ఈశైతానన్దుభావేనభూతేషుపితదాత్మతామ్ ॥

అమృతశ్రేణిః - ఆధిరూఢస్సమాధియోగోయేనసఃతతఃప్రతిబుద్ధంఆవిరూఢతం - వస్తుగుణాష్టకవిశిష్టమాత్మస్వరూపం-య
స్యసః-ప్రారబ్ధావసానముక్తింప్రాప్తశ్రేణిః - స్వాత్మసంస్వప్నపదార్థతుల్యం - తద్వదనిత్యమిత్యర్థః-సప్రపజ్జంపుత్రకశ
త్రాదినహితం - తందేహం-పునర్మభజతేనప్రాప్తోతి, నచపునరావర్తతే-సగైపిసోపజాయనైవలయేనన్దుధన్తిచే, “ త్యా
ద్యత్రానుసంధయమ్ ॥ 37 ॥ ఎవం-“కాచత్వయ్యుచితాభక్తిఃకీదృశీమమగోచరే, త్యస్యోత్తరముక్తంఅథ “ పురు
షంప్రకృతిర్భూత్వాన్నవిముచ్చతీ, తిప్రశ్నస్యయదుత్తరముక్తంప్రకృతివిలక్షణాత్స్వరూపచిన్దుపూర్వకస్వవగ్దాశ్రమ
ధర్మాద్యనుగ్రహీతభగవద్భక్తియోగాత్ప్రకృతినంబన్దురాహిత్యరూపకైవల్యసిద్ధిరితిదువసంహర్తుం పూర్వోక్తమేవప్ర
కృతిపురుషేశ్వరాణాంమిథోఽత్యన్తువైలక్షణ్యం సదృష్టాన్దుమనువవతియథేతిపచ్చభిః ॥ తత్రైకనదేహత్వనోరైవలక్ష
ణ్యం - తతోద్వాభ్యాంప్రకృతిపురుషాభ్యాం వరమాత్మనః-తతేకనజీవానాంపరస్పరసామ్యం - తతేకనజీవానాందేహ
కతోదేవాదిభేదోనస్వతంత్యవ్యతభితివివేకః - యథాఽత్యన్తుప్రీతివిషయాత్పుత్రా-ద్విత్యాచ్చ - మర్త్యః-పృథగవ-ప్రతీ
యతే-తథాఽత్యన్తుప్రీయత్వేనాత్మత్వేనస్వాభిన్నత్వేనాభిమతాద్దేహాదరపి-పురుషఃప్రత్యగాత్కా-పృథగవెత్యర్థః ॥ 38 ॥
యథేతి ॥ ఆత్మత్వేనాభిమతాత్ అత్యన్తువివేకినోఽగ్నిభిన్నత్వేనాభిమతా - త్వసంభవాదగ్నరుత్పన్నాద్ధూమాదుల్లు
కాద్విస్ఫులిక్లాచ్చ - పృగ్నిర్యథాపృథగుచ్యతే ॥ తథాధూత్యైర్వియాన్తుఃకరణరూపాత్ప్రధానా - జీవసంజ్ఞితాత్తైత్రజ్ఞా
చ్చ, ఆత్మాతయోరన్తుఃప్రవిశ్యప్రశాసనసధారకః, ద్రష్టాసర్వజ్ఞః భగవాన్షాఙ్గుళ్యపూర్ణః - బ్రహ్మసంజ్ఞితఃసాత్మాద్య
హ్మపదవాచ్యః, పృథగవెత్యర్థః-అతదృష్టాన్తోధూమఃప్రధానస్థాన, ఉల్లుకాదికంజీవస్థానైవేదితవ్యమ్ ॥ 39 ॥ 40 ॥
సర్వభూతేషుదేవాదిచతుర్విధశరీరేషు, ఆత్మానంతేషున్తుఃప్రవిశ్యధారకత్వేనావస్థితంజీవాత్కానం, అనన్దుభావేన-సర్వ
ప్రజ్ఞానైకాకారత్వాణుపరిమాణత్వాదైకరూపేణైవ - ఈశైత, ఆత్మానమిత్యేకవచననిర్దేశవకోప్రీహిరిత్యాదివజ్జాత్య

భిషాగ్ముకః-తథా-ఆత్మని, ధార్యతయా-వస్థితాని-సర్వధూతాని-దేవాదివతుద్విధధూతాని, అనన్యభావనకర్తృయతా
 వాస్తవై చిత్ర్యంపరిత్యజ్యప్రకృతిపరిణామరూపత్వేనైకరూపేణ - పశ్యేత్-భూతేష్వపి, అపిశబ్దాజ్ఞేవేష్యపి-తదాత్మతాం
 పరమాత్మకత్వం, ఈతేతః || ౪౨ || స్వయోనిఘృతృణదార్యాదిషు-ఏకమేవ-జ్యోతిరగ్నిః, యోనీనాంగుణవైషమ్యాద్యో
 నిభూతతృణదార్యాదికతహాస్వదీర్ఘత్వకుటిలత్వాదిగుణకృతవైషమ్యాద్యభా, నానాప్రతీయతే-తథా, ప్రకృతౌదేవాదిశ
 రీరేస్థితః-ఆత్మాప్రత్య గాత్మాపి-దేవాదికృతభేదననానాప్రతీయతే-వస్తుతస్తుసర్వత్రజ్ఞానైకాకారతయైకరూపవైత్య
 ర్థః || ౪౩ || పురుషంప్రకృతిర్భిన్నమ్, స్థితిప్రశ్నస్యోత్తరముపసంహరతి || తస్మాదితి||దైవీందేవస్యవిష్ణోస్సంబద్ధిం
 సదసదాత్మికాంకార్యకారణరూపేణావస్థితాం-దుర్విభావ్యాందురత్యయా, మిమాం, స్వప్రకృతింస్వసంబద్ధినిం ప్రకృతిం-
 పరాభావ్య ఉక్తవిధభగవద్భక్తియోగనతిరోభావ్య, స్వరూపేణగుణాష్టకవిశిష్టస్వరూపేణ, వతిష్టతేనపునస్సంసరతీ
 త్యర్థః || ౪౪ || ఇతిశ్రీభాగవతచ స్త్రవన్వికాఖ్యానాంశ్రీభాగవతవ్యాఖ్యానాంతృతీయస్తంభేష్టావింశోఽధ్యాయః*

ఏవంసప్రపచ్చముపపాదితంసాక్షం మోక్షసాధనభక్తియోగమాశ్రయ్య - పునరుక్తానువాదపూర్వకంతస్యైవభక్తి
 యోగస్యభేదాః - తదజ్ఞవైరాగ్యోత్పత్తిహేతుంజీవస్య స్వర్గనరకాదిగమనాదిరూపసంస్కృతిం - కాలస్వరూపంప-పృచ్ఛ
 తిదేవహూతిః || లక్షణమితి || ప్రకృతేఃమూలప్రకృతేః-తత్కార్యధూతానాంమహదాదీనాంపురుషస్య ప్రత్యగాత్మనః-చ
 కారాత్పరమాత్మనశ్చై - త్యమీషాం-పారమార్థికమచాధితం-స్వరూపం-యేన-లక్ష్యతేజ్ఞాయతే - తల్లక్షణం-కథితంత్యయేతి

స్వయోనిఘృతృణదార్యాదిశరేకంనానాప్రతీయతే| యోనీనాంగుణవైషమ్యాత్తథా-ఆత్మాప్రకృతౌస్థితః||౪౩||
 తస్మాదిమాంస్వప్రకృతిందైవీంసదసదాత్మికామ్ | దుర్వి భావ్యాంపరాభావ్యస్వరూపేణావతిష్ఠతే || ౪౪ ||
 ** ఇతిశ్రీమద్భాగవతే, తృతీయస్తంభే, కపిలోపాఖ్యానసాధనానుష్ఠానంనామాష్టావింశోఽధ్యాయః **
 దేవహూతిరువాచ|| లక్షణంమహదాదీనాంప్రకృతేఃపురుషస్యచ | స్వరూపంలక్ష్యతేఽమీషాంయేనతత్పార
 మార్థికమ్ || ౧ || యథాసాంఖ్యేషుకథితంయన్ములంతత్యచక్షుతే | భక్తియోగస్యమేమార్గంబ్రూహివిస్తర
 తఃప్రభో || ౨ || విరాగోయేనపురుషోభగవత్సర్వతోభవత్ | ఆచక్షుజీవలోకస్యవివిధామమసంస్కృతిః || ౩ ||
 కాలస్యైశ్వరరూపస్యపరేషాంపరస్యమే | స్వరూపంపదకుర్వన్వియద్ధతోఃకుశలంజనాః || ౪ || లోకస్యమి
 థ్యాభిమతేరచక్షుషశ్చిరప్రసూప్తస్యతమస్యనాశ్రయే | శ్రాన్తస్యకర్తృస్వనుబద్ధయాధియాత్వమావిరాగీకిల
 యోగభాస్కరః || ౫ || మైత్రేయఉవాచ|| ఇతిమాతుర్వచశ్శక్త్యంప్రతిన్ద్ర్యమహమునిః | ఆబభాషేకురుశ్రేష్ఠప్రీ
 తస్మాంకరుణార్ధితః || ౬ || భక్తియోగోబహువిధోమార్గైర్భామినిభావ్యతే | స్వభావగుణమార్గైఃపుంసాంభా

శేషః || ౧ || ఏవముక్తానువాదఃకృతః-సాంఖ్యేషుసిద్ధానైషు-తత్సృకృత్యాదీనాంలక్షణం-యన్ములంయస్యభక్తియోగ
 స్యమూలంప్రచక్షుతే - తస్యభక్తియోగస్య-మార్గంభేదం - యథాయథావత్ - విస్తరతః-మేమహ్యం - బ్రూహి - హే
 ప్రభో || ౨ || యేనసంస్కృతివర్గనైన-పురుషఃముముక్షుః-సర్వత్రఇషాముత్రచ-విరాగఃవీతరాగః భవత్ - తాః-జీవలోక
 స్యవివిధా-సంస్కృతిః - మమ ఆచక్షుకథయ || ౩ || తథా ఈశ్వరరూపస్య ఈశ్వరశరీరస్య - పరేషాంబ్రహ్మదీనామపి-
 పరస్యప్రభోః-కాలస్య - స్వరూపం మే-పదకథయ-యద్ధతోఃయస్మాత్కా-లాద్ధతోః - కుశలంనివృత్తిధర్మం - జనాఃకుర్వన్వి-
 యత్కాలహేతుకజన్మమరణాదిసాంసారికధర్మావృత్తయేకుశలమనుతిష్ఠన్నితస్యకాలస్యస్వరూపంకథయేత్త్యర్థః || ౪ ||
 ఏవంప్రప్రవ్యంపృష్టాపుత్రంప్రసాదయతి|లోకస్యేతి||మిథ్యాభిమతేః-మిథ్యాఅభిమతిరభిమానోయస్య - మిథ్యాభూతదేహ
 త్వాభిమానస్వతంత్రాత్వాభిమానస్యైశ్వర్థః, అతేవా, చక్షుషఃస్వాత్మపరమాత్మయాథాత్మ్యజ్ఞానరహితస్య-అతేవ-కర్తృసు
 స్వర్గనరకాదిసాధనైషుకర్తృసు-అనుబద్ధయాఆసక్తయా, ధియా, శ్రాన్తస్య-అతేవ-ఆనాశ్రయేఅపారే-తమసీసంసారే, ప్రసూ
 ప్తస్య, లోకస్య, ప్రలోభాయ-త్వం, యోగభాస్కరః-ఆవిగాసీఃఆవిర్భూతోసికిల || ౫ || ఏవమాపృష్టఃకపిలోభక్తియోగ
 మార్గాదీకథయితుమాబభాషఇత్యాహమైత్రేయః||ఇతితి|| హేకురుశ్రేష్ఠవిదూర-ఇతిఉక్తవిధం-శక్త్యంసరసంసుందరంవా, మా
 తుర్వచః ప్రతిన్ద్ర్యమహమునిఃకపిః-ప్రీతస్సమీచీనప్రశ్నేనజాతాసన్దః-మాతరి-కరుణయా, అద్విత్య, పరిపూర్ణతః-తాంమాతరంప్ర
 తి-ఆబభాషే || ౬ || తదేవాహ||భక్తియోగఇతి|| హేభామిని-పుంసాం-స్వభావగుణమార్గైఃపుంసాం-భావఃమనోవృత్తిః-భిద్యతే,
 మార్గైఃప్రకారవిశేషైః-భక్తియోగో, బహుధానానా, భావ్యతేనిష్పాద్యతే, హేయతః-పుంసాం-భావఃమనోవృత్తిః-భిద్యతే,

తతః ప్రదధీనోపిభ క్తియోగ-స్థామనరాజససాత్వికాదిభేదేనభిద్యత ఇత్యర్థః ॥ ౭ ॥ తా నెవ భదానాహా॥ అభిసంధాయ
తి॥ సాంసాదమ్మ మాత్సర్యాణామన్యతమంద్యయంత్రితయంవా , ౭ భిసంధాయసంకల్ప్య , సంరమ్భికోద్ధీ-భిన్నదృక్ అబ్ర
హ్మత్వకస్వత స్త్రవ స్తుదర్శి,మయిశ్వ రే-భావంభ క్తిం-యఃకుర్యాత్స ,త్రివిధో ౭ పి-తామసఃతామసభ క్తియోగయక్తః త
త్రాపిసాంసాదమ్మ మాత్సర్యాదిభిరధమమధ్యమో త్రమత్వంబోధ్యమ్ ॥ ౮ ॥ విషయాన్ శబ్దాదివిషయలాభం-యశః
విశ్వరూపవాఅన్యతమంద్యభారుచిద్యయంత్రయంవా- ౭ భిసంధాయ , పృథగ్భావః పరమాత్మ నస్సాత్వత్వ శరీరకత్వమజ్ఞా
త్వాదేవతామాత్రబుద్ధిత్వంపృథగ్భావత్వం,ఎవంవిధః,అర్చాదా , మాంయో౭ర్చయేత్ ,స-రాజసః ॥ ౯ ॥ కర్తృనిర్దా
రంపాపక్షయం-పరస్మిన్ పరమపురుషే , తదర్పణంకర్తృసమర్ప ãం-భాగవత్ప్రతిముద్దిశ్యేశ్యర్థః,యష్టవ్యమితి-శేషిణ-క్షశ్వర
స్యాజ్ఞారూపత్వాద్విధేర్వేధమవశ్యంస్వరూపానుబద్ధిక ర్తవ్యమకరణేభగవతానిగృహీతస్సాన్యమితివా , అభిసంధాయ,
అపృథగ్భావఃసాత్వత్వోబ్రహ్మశరీరత్వంజానన్,యో,మాం-యశేత్ ,స-సాత్వికోభ క్తః-అత్ర,పృ థగ్భావఇతిచ్చిత్వాభేద
దర్శిత్యంత్రివ్యపిసమానమితికచిద్యో జయన్తి-తత్రసాత్వికత్వమసంగతంసత్వస్వయథావస్థితవ స్తుప్రకాశకత్వస్య “ సత్వా
త్సంజాయతేజ్ఞానం-తత్రసత్వంనిర్మలత్వాత్ప్రకాశక,మితిభగవతాగీతత్వేన , పృథగ్భా వస్యసత్వకార్యత్వాభావాత్,అ
తో౭పృథగ్భావఇత్యేవచ్ఛేదః,అయమపిసాత్వికఃకర్తృనిర్దాహాద్భిసంధీభేదాదధమమధ్యమో త్రమభేదేనత్రివిధః ॥ ౧౦ ॥
ఎవంచతామసాదయస్త్రయోవ్య వా న్తరభేదైర్నవవిధాః , తత్రనవమస్యైవభ క్తియోగస్య సాత్మాన్తు క్త్యపాయత్వంవ
త్క్య,తస్యఫలావ్యవహితదశారూప లక్షణమాహద్వయేన ॥ మద్గుణేతి ॥ సర్వ గుహాశయసర్వే పాంహృ దయకుహరేవ
ర్తమానైపురుషో త్రమే , మయి , మద్గుణ శ్రవణ మా త్రేణ , గణ్గామ్మ సఃఅమ్మ ధావివ,అవిచ్చి న్నా విజాతీయ ప్రత్య
యాన్తరావ్య వహితా , అహై తుకీఫలాద్యు పాధిరహితా , అవ్య వహితా మోక్షం ప్రత్య పాయాన్తరవ్య వధాన

వోహిభిద్యతే ॥ ౭ ॥ అభిసంధాయయద్ధింసాందమ్మంమాత్సర్యమేవచ । సంరమ్భిభిన్నదృగ్భావంమయికుర్యా
త్స తామసః ॥ ౮ ॥ విషయానభిసంధాయయశవిశ్వర్యమేవచ । అర్చాదావర్చయేద్యోమాంపృథగ్భావస్సరా
జసః ॥ ౯ ॥ కర్తృనిర్దారముద్దిశ్యపరస్మిన్వాతదర్పణమ్ । యజేద్యష్టవ్యమితివాపృథగ్భావస్ససాత్వికః ॥ ౧౦ ॥ మద్గు
ణశ్రుతిమాత్రేణమయిసర్వగుణాశ్రయః । మనోగతిరవిచ్చిన్నాయథాగచ్ఛామ్మసో౭మ్మధా ॥ ౧౧ ॥ లక్షణంభ
క్తియోగస్యనిర్గుణస్యహ్యుదాహృతమ్ । అహైతుక్యవ్యవహితాయాభ క్తిపురుషో త్రమే ॥ ౧౨ ॥ సాలోక్యసా
ర్వీసామీప్యసారూపై క్తవ్యమిత్యత । దీయమానంనగృహ్లాన్తజనామ త్యేవనంవినా ॥ ౧౩ ॥ సఎవభ క్తియోగా

రహితా భ క్తిః ప్రీతిపూర్వ కాను స్మరణయాపా , మ నోవృ త్తితి , యా , సా , నిర్గుణస్య సత్వా దినైర్గుణ్య సంపా
దకస్య ము క్తిసాధనస్యే త్య ర్థఃభ క్తియోగ స్య లక్షణంస్వ రూపమిత్య ర్థః ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ అహై తుకీత్య నెనో
క్తంనిర్గుణభ క్తియోగనిష్ఠానాంఫలకామనారాహిత్యంకై ముత్య నయేన ద్రదయతి ॥ సాలోక్యేతి ॥ మత్యే వనంమదనుభవ-
మన్తరేణ -మయాదీయమానం-సాలోక్యా దిరూపంపచ్చ విధంమోక్షమపినగృహ్లాన్తి - జనాఃనిర్గుణభక్తాః - కిముత , సాం
సారికఫలంనగృ హ్లాన్తితి - అ త్ర-ఎకత్వంఎకాకారకత్వం - సాయుజ్య మిత్య ర్థః-సాలోక్యం సమానలోకవాసీత్వం - సా
ర్విస్సమానభోగః - సామీప్యంనికటవ ర్తిత్వం-సాయాప్యంసమానవిగ్రహవత్త్వం - నను, వికల్పో౭విశిష్టఫలత్వా, దిశిము
క్తైఫలతారతమ్యంప్రతిషిద్ధం - మైవం-ఎతేసర్వేసాయుజ్యంవా న్తర్భూతా - స్త్రుతసాయుజ్యంనామ-సమానగుణయోగః-గు
ణాష్టకావిర్భావరూపః - యుజ్యతఇతియుగ్ధర్మః - ధర్మోహిధర్మణాయుజ్య తే-సమానఃయ గ్యస్య సయక్ సయజోభావ
స్సాయుజ్యంసాధర్మ్యం - తథాచగీతంభగవతా “ మమసాధర్మ్యమాగతా , ఇతి,అత్రసాలోక్యాదిచతుష్టయస్యాపిబ్రహ్మ
సాయుజ్యాన్తర్భూతత్వజ్ఞాపనాయసాలోక్యాదీనాంభేదేనోపాదానం - సాధర్మ్యే సతిహిసాలోక్యా దికంసర్వంసంపన్న
మేవేతిసాలోక్యాదేసాయుజ్యాన్తర్భూతత్వంయక్తం - దేవతాన్తర ప్రాప్తౌహిసాలోక్యా దిభేదావాప్తిః - బ్రహ్మప్రా
ప్తౌతుసాయుజ్యాన్తర్భూత త్యేనైవసాలోక్యాది ప్రాప్తిరివిశేషః , యద్వా , భగవత్ప్రప్రావపి శ్రీవిష్ణులోకాదిషుద్వార
కాదిష్టి వతథావిధభేదో౭ స్థితదపేక్షిణాంప్రాప్యభేదద్యోతనాయపృథజ్మై దేశః ॥ యదాహః “ లోకేషువిష్ణోర్నివసన్తి
కచిత్రమీపమృచ్చన్తికచిదన్యే । అన్యేతురూపంసదృ శంభజ నైసాయుజ్య మన్యేసతుమోక్షఉ క్తః , ఇతి,తస్మాన్తుక్తైఫల
తారతమ్యాశక్తా-నకార్యా ॥ ౧౩ ॥ అన్యభ క్తియోగస్యలక్షణముపసంహరతి॥సపివేతి॥యేన-త్రిగుణాన్ సత్వాదీ-న
తిక్రమ్య-ప్రకృతినంబనర్తు క్తఇత్యర్థః- అనెననిగ్గుణస్యేతిపూర్వముక్తం నిర్గుణత్వంస్పష్టికృతం - మద్భావాయమత్స్వభావా
య-మత్సామ్యాపత్తయఇత్యర్థః - ఉపపద్యతేయోగ్యోభవతి-సఎవ-భ క్తియోగః - అత్యుక్తికఃచరమకాష్టాంగత - ఇత్యుదా

హృతః - మత్స్య భావావ త్తిరూపఫలావ్య వహితసాధనత్వ దక్షైవనవమస్య భక్తియోగస్య స్వ రూపముదాహృ తమిత్యర్థః || ౧౪ || తస్యసాధనాన్యాహవచ్చభిశ్చైవేవితేనానుష్ఠితేన - అనిమి త్తేనఫలాభిసన్నిరహితేన - స్వధర్మైకస్వవర్ణాశ్ర మోచితధర్మైక - ఘోషాయసాలక్ష్ణానాంమధ్యబలవ త్తరణ-శ సైవప్రశ సైవ- క్రియాయోగనపచ్చరాత్రాద్యైకపూజాయో గన || ౧౫ || మద్భిక్ష్యంమత్ప్రతిమాయతనాది-స్తస్య-దర్శనాదిభిః-ఘాతేషుమద్భావనయామదాత్మకత్వబుద్ధ్యానత్వే నధై ర్యైక-అసక్తమేనవై రాగ్యైక || ౧౬ || మహతాంస్వాధికానాం-బహుమానైః - దీనానాంస్వాపేక్షయా-ధమా నా-మనుకమ్పయా-విషయేషష్టి-అత్తతుల్యేషు-మైత్ర్యా-తథావవత్కృతి " గుణాధికాన్తుదంబి-ష్పదనుక్రోశంగుణాధమాత్ | మైత్రీంసమానాదస్విచ్ఛేన్నతాపైరభిభూయత ,, ఇతి,యమేన-నియమేనచ-ఇదమాసనాదీనామప్రయోజనము || ౧౭ || ఆధ్యాత్మికస్యవేదా న్తశాస్త్రసామ్య - నుశ్రవణ-దార్జవేనమనోవాక్యా-యానామైకరూప్యైక - ఆర్యసత్తనసత్సత్తన - నిర హంక్రియయాదేహత్వాభిమానాదిరాహిత్యేన - త్యైతైర్గుణైర్మధ్యగణభగవద్ధర్మానుష్ఠాతుఃపురుషస్యా - శయశ్చిత్తంపరి సంశుద్ధినిర్మలః - శ్రుతమాన్-గుణియస్యతం - మాం-అజ్ఞసాలప్రయత్నేన-అభ్యతి-మద్గుణశ్రవణమాత్రేణమయ్యాసక్తో భవతీత్యర్థః || ౧౮ || ౧౯ || ప్రయత్నంవివైవాభ్యతీత్యతదృష్టాంతః || యథేతి || వాతఃవాయుఃపరభిషాపశోయస్యస-గ ధ్ధః-అశ్రయాత్పూర్వదస్సకాశాత్ - ఘ్రాణేంద్రియంప్రత్యయత్వేనైవ-ఆవృత్తప్రాప్తోతి || ఎవం,యోగరథం-అతఎవా-వి కారి-యచ్ఛేత-స్త - దాత్మానం-మా-మావృత్త-ఆత్మసాత్మ-గోతీత్యర్థః || ౨౦ || ఏవంనిర్గుణభక్తియోగస్యసాక్షస్యస్వరూ

ఖ్యిత్యర్థైకక్షదాహృతః | యేనాతివజ్జ్యతిగుణాన్తద్భావాయోపపద్యతే || ౧౪ || నిషేవితానిమి త్తేనస్వధర్మై కామహీయసా | క్రియాయోగనశ సైవనాతిహింసైకానిత్యశః || ౧౫ || మద్భిక్ష్యదర్శనస్పర్శపూజా స్తుత్యభివంద నైః | ఘాతేషుమద్భావనయానత్వేనాసక్తమేనచ || ౧౬ || మహతాంబహుమానైదీనానామనుకమ్పయా | మై త్ర్యాచైవాత్మతుల్యేషుయమేననియమేనచ || ౧౭ || ఆధ్యాత్మికానుశ్రవణాన్మామనంకీర్తననచ | ఆర్జవేనార్య సత్తననిరహంక్రియయాతథా || ౧౮ || మద్భిక్ష్యోగుణై రైవైపరిసంశుద్ధతయః | పురుషస్యాజ్ఞసాభ్యతిశ్రు తమాత్రగుణంహిమామ్ || ౧౯ || యథావాతరథోఘ్రాణమావృత్తైగన్ధఆశయాత్ | ఎవంయోగరథంచేతఆ త్తానమవికారియత్ || ౨౦ || అహంసర్వేషుఘాతేషుఘాతాత్తావస్థితస్సదా | తమవజ్జాయమాంమర్త్యః కురు తేర్చావిడమ్మనమ్ || ౨౧ || యోమాంసర్వేషుఘాతేషుస్తమాత్తానమీశ్వరమ్ | హిత్యార్చాభజ తెమాఢ్యాద్భస్మస్యైవజుహోతిసః || ౨౨ || ద్విషతఃపరకాయమాంమానివోభిన్నదర్శినః | ఘాతేషుబద్ధవైర స్యనమనశ్చాన్తిమృచ్ఛతి || ౨౩ || అహముచ్చావచ్ఛేర్ద్రవ్యైః క్రియయోత్పన్నయా-నఘ | నైవతుష్యైర్చితో ర్చయాంఘాతగ్రామావమానినః || ౨౪ || అర్చాదావర్చయేతావదీశ్వరంమాంస్వధర్మద్వక్ | యావన్న వెదస్వహృదిసర్వఘాతేష్వవస్థితమ్ || ౨౫ || అత్తనశ్చపరస్యాపియఃకరోత్యస్తగోదరమ్ | తస్యభిన్నదృశోమృ

పమభిధాయ తమేవప్రస్తోష్యత్ - తామసాదిభక్తియోగాన్ని న్దతి- అహమితివడ్ధిః | యో-న హం-సదా-సర్వే ఘాతేషు, ఘాతాత్తావస్థితః - ఘాతానామాత్మనిప్రత్యగాత్సన్యవస్థితః | అన్తరాత్మతయా-వస్థితః-తం-మా-మవజ్జాయఅభిభూయ- అజ్ఞాత్వైత్యర్థః-మర్త్యస్సంసారీ - అర్చయాంపూజాయాంవిడమ్మనంకురుతే - ఈశ్వరత్వ మిహాఘ్న-లమితి జ్ఞానరహితా నామర్చనంవిడమ్మనమిత్యవ్యతే - నత్వవ తారప్రభావతరస్కారభాక్రియతే || ౨౧ || ఏతదేవస్వప్రయతి | యోమామితి || సర్వేషుఘాతేషు - ఆత్మానంసన్దంబన్తరాత్మతయా-వస్థితం, మాం-హిత్యా-హిత్యా-అజ్ఞాత్వైత్యర్థః-అర్చాంభజతేయ- స్స-భస్మస్యైవజుహోతి-ఈశ్వరభాస్థితఇతిజ్ఞానరహితానామర్చనాదికంభస్మమాతం అతో-ర్చావతారేపరత్వంజ్ఞాతస్య మిత్యర్థః-అన్యథా " మద్దర్శనస్పర్శ - పశ్యన్తిమెరుచిరాణి, అతోరూపాణిదివ్యాసవరప్రదానీ - త్యాదిప్రాకరణికగ్రన్థవిరో ధాత్ || ౨౨ || మానివోదేహత్వాభిమానినః-అతఎవ-పరకాయ-మాంద్విషతః-భిన్నదర్శినః-అర్చాదాభేదదర్శినః-ఘా తేషుబద్ధవైరస్య - మన-శ్చాన్తిం నార్చతినప్రాప్తోతి || ౨౩ || హేఅనఘ-ఉచ్చావచ్ఛేర్ద్రవ్యై - రుత్పన్నయాఅనుష్ఠిత యా-క్రియయాపూజయా - అర్చయా-మర్చితోష్యహం, ఘాతసమూహవమానినః - నైవతుష్యైరతుష్టాన్తి || ౨౪ || అతః,స్వహృది-సర్వఘాతేషుచ - అవస్థిత,మీశ్వర-మాం-యావన్నవేద-తావ-త్వధర్మద్వక్-స్వధర్మనిష్ఠః - అర్చాదా-వర్చ యేత్ - అర్చాదావర్చనంహృత్పద్మే సాక్షాత్కారసాధనం - అత స్తస్మిద్ధితః | ప్రాగర్చయామర్చనవిచ్ఛేదోనకర్తవ్యఇత్యర్థః || ౨౫ || అత్తనఇతి | స్యాత్తనః - పరస్యాపి- ఉదరం- ఉత్ అసి- అరం ఆల్పం - ఈషదపిత్యర్థః- అన్తరా భేదం - యఃకరోతి-బ్రహ్మత్వకానాంసర్వేషాంజీవానాంజ్ఞానైకాకారతయాసామ్యసతికర్తాయ తదేవాదిశరీరకృతవైచి

తృతీయాత్మగత త్వేనయోఽనుసంధతైతస్యభిన్నదృశః-మృత్యుర్వమః-ఉల్బణం-భయంవిభతే-సనరకపాతీత్యర్థః || ౨౬ ||
 నిగుణస్యానుష్ఠానప్రకారమాహ || అథఅత, స్సర్వేషుఘాతేషు - కృతాలయంకృతావాసం - తత్రహేతుః, ఘాతాత్మా
 నం - ఘాతశబ్దోదేవాదిదేహావిజ్ఞప్తజీవపర్యంతః - తస్యతత్రైవస్వారస్యత్, తేషా-మాత్మానమస్త్రామిణం, మాం, అ
 భిన్నైనసమేన, చతుషాఙ్గానేన, మైత్ర్యా, దానమానాభ్యాంచా, ర్హయేత్, స్వాధికేషుబహుమానం - సమేషుమైత్రీ-అ
 ధమేషుదానం, సర్వేషుఙ్గానై కాకారత్వబ్రహ్మత్వకత్వానుసంధానమవిశేషేణకర్తవ్యమిత్యర్థః-మామర్హయేదిత్యనేన-మా
 దాత్మకత్వబుద్ధ్యాఘాతేషుకృతందానాదికంమత్సంతోషకరమిత్యుక్తంభవతి || ౨౭ || అథఘాతేషుయథోత్తరందా
 నమానాద్యతీతయః కర్తవ్యఇతివక్తుంసిగ్గుణభక్తస్యసర్వోత్తమత్వంచవక్తుంఘాతానాంతారతమ్యమాహ || సార్థేషడ్భిః ||
 జీవస్తీతిజీవాః, సర్గప్రలయాస్తరకాలప్రతిజీవనాశ్చరీరిణః, తె, పృథివ్యాద్యచేతనభ్యః శ్రేష్ఠాఇత్యర్థః, అజీవానామిత్యపా
 దానస్య శేవత్వవివక్షయావక్షి, తత్రాపి, పాశ్చాత్య తఃపాశ్చవక్తుః, హేతుభేదతత, స్సచిత్తాఃఙ్గానవక్తుః, ప్రవరాః, తత సై
 భ్యః, ఇన్ద్రియవృత్తయఃఇన్ద్రియాణాంవృత్తయోయేషు తే వృక్షాదయః, వృక్షాణామపీన్ద్రియవృత్తయఃసూక్ష్మస్సన్ద్రైవ,
 తథాహిమహాభారతేస్త్యర్థతే తస్మాత్పశ్యన్తిపాదపా, స్తస్మాజ్జీవున్తిపాదపా, ఇతితేభ్యః, స్సవర్ష వేదినఃస్వర్షవేదితా
 ద్యనా స్తరభేదాన్తిర్వక్షుద్రష్టవ్యాః, ప్రభూతాతుస్సర్వన్ద్రైయవృత్తిరేవ-తేభ్యఃస్సవర్షవేదభ్యః, రససన్ద్రైయవృత్తయో
 మత్స్యాదయశ్శ్రేష్ఠాః, గన్ధవిదో, భ్రమరాదయః, శబ్దవిదస్సర్వాదయః, రూపపదఃకాకాదయః, తేభ్యఃఉభయతోదతః, తె
 బ్యోబహుపదాః, తేభ్యశ్చ తుష్పాదః, తతోద్విపాతమనుష్యః, ద్విపాత్సవ్యపితౄర్బ్రాహ్మణాదయోవర్ణాః, వర్ణానాం

త్యుర్విదధేభయముల్బణమ్ || ౨౬ || అథమాంసర్వఘాతేషుఘాతాత్మానంకృతాలయమ్ | అర్హయేద్దానమా
 నాభ్యాంమైత్ర్యాఽభిన్నైనచతుషా || ౨౭ || జీవాశ్శ్రేష్ఠాహ్యజీవానాంతతఃప్రాణభృతశ్శుభేతతస్సచిత్తాః
 ప్రవరాస్తతశ్చైన్ద్రియవృత్తయః || ౨౮ || తత్రాపిస్వర్షవేదభ్యః ప్రవరారసవేదినః | తేభ్యోగన్ధవిదశ్శ్రేష్ఠా
 స్తతశ్శబ్దవిదోవరాః || ౨౯ || రూపభేదవిదస్తతతతశ్చాభయతోదతః | తేషాంబహుపదాశ్రేష్ఠాశ్చతుష్పా
 దాస్తతోద్విపాత్ || ౩౦ || తతోవర్ణాశ్చచత్వారస్తేషాంబ్రాహ్మణాడత్తమః | బ్రాహ్మణేష్యపివేదజ్ఞోహ్యర్థజ్ఞో
 హ్యధికస్తతః || ౩౧ || అర్థజ్ఞాత్సంశయచ్ఛైతాతతశ్రేయాన్స్వకర్తృకృత్ | ముక్తసన్తస్తతోఘాయానదోగ్ధాధ
 ర్మమాత్మనః | తస్మాన్త్యుర్వితాశేషక్రియార్థాత్సానిరస్తరః || ౩౨ || మయ్యర్చితాత్మనఃపుంసోమయిసంస్య
 స్తకర్తృణః | నపశ్యామిపరంఘాతమకర్తుస్సమదర్శనాత్ || ౩౩ || మనసైతానిఘాతానిప్రణమేద్బహుమాన
 యః | ఈశ్వరోజీవకలయాప్రవిష్టోభగవానితి || ౩౪ || భక్తియోగశ్చయోగశ్చమయామానవృద్ధిరీతః | యయో

మధ్యేబ్రాహ్మణః, బ్రాహ్మణేష్యపివేదాధ్యాయీ, తతోపివేదార్థజ్ఞః, అర్థజ్ఞాదపిసంశయచ్ఛైతామిమాంసకః, తతోపికేవ
 లాత్స్వకర్తృకృత్, తతోముక్తసన్తః, ఘాయాన్ శ్రేష్ఠః, తస్యలక్షణ, మాత్మనోధర్మమదోగ్ధా, నిష్కామఇత్యర్థః, తస్మాదపి, మ
 యి, అర్చితా శేషక్రియార్థాత్సా, అర్చితాః శేషాః క్రియార్థాః క్రియాఫలాని, ఆత్మాదేహః, స్వాత్మాచ, యేనసః బ్రహ్మిత్యా
 త్మానంయుజ్జీతే, త్యుక్తరీత్యాన్యస్తాత్మరక్షాభరణిత్యర్థః, అతవస, నిరస్తరః భేదరహితః, జ్ఞానీత్వాత్మైవమేమత, మిత్యుక్త
 రీత్యామమాత్మత్వేనాభిమతఇత్యర్థః, ఎతస్మాత్, తుష్పిన్వాధికోస్తీత్యాహ || మయీతి || మయి శేషిణీరక్షకలస్త్రామిణి, అర్చి
 తాత్మనఃస్యస్తాత్మరక్షాభరణ్య, మయిప్రయోజకకర్తరిక్రియాఫలప్రదే, సంస్యస్తంకర్తయేనసః, మయిసర్వాణికర్తాణిసం
 న్యస్యాధ్యాత్మచేతసానిరాశీర్నిర్మమోఘాత్వే, త్యుక్తరీత్యా, సర్వేషామాత్మనామాత్మఘాతేనస్వక్రియాప్రవర్తకేమ
 య్యేవానుసంహితక్రియాకర్తృత్వానిత్యర్థః, అతవసా, కర్తుస్సవ్యస్తీకర్తృత్వాభిమానరహితాత్, సమవర్షనాత్ చేతనా
 చేతనాత్మకంకృత్సంజగద్భ్రష్టత్వకమిత్యే వంశిధజ్ఞానవతః, పరముత్కృష్టం, ఘాతం, నపశ్యామి || ౨౮ || ౨౯ ||
 ౩౦ || ౩౧ || ౩౨ || ౩౩ || సమదర్శనమేవస్పష్టయన్నాహ | మనసేతి || ఈశ్వరోభగవాన్, జీవకలయా, పరికలనంకలా, అ
 న్తఃప్రవేశనం, జీవానాంకలయాజీవాస్త్రామితయేత్యర్థః, ప్రవిష్టఇతి, మనసాబుద్ధ్యావతానిచగాచరాణిఘాతాని, బహు
 మానయన్, ప్రణమేత్ || ౩౪ || ఎవంసాన్తస్యసావాస్తరభేదస్యభక్తియోగస్యస్వరూపంప్రతిపాదితం, తదజ్ఞఘాతప్ర
 కృతివివిక్తబ్రహ్మత్వకప్రత్యగాత్మానుసంధానరూపజ్ఞానయోగశ్చపూర్వముక్తః - ఇదాసీంతయోరన్యతరోపిముక్తింసాధయ
 తీతివదన్మువసంహరతి || భక్తియోగశ్చేతి | సామానవి, మయా, భక్తియోగఃభగవదుపాసనాత్మకభక్తియోగ, స్తథా, యోగఃప్ర
 కృతివివిక్తబ్రహ్మత్వకప్రత్యగాత్మానుచిన్తనరూపజ్ఞానయోగశ్చ, ఉదీరితఃకథితః, యయోర్భక్తియోగయోగయోర్వధ్యే, అ
 న్యతరేతైవ, పురుషఃబ్రహ్మప్రేక్ష్యః - పురుషంపరమపురుషం ప్రజేత్ప్రాప్నుయాత్-నను - పూర్వంజ్ఞానయోగస్యభక్తి

యోగాక్షత్వము క్తం - అత్రతు-సాక్షాత్ జ్ఞానస్యైవముక్తిసాధనత్వమువ్యతతివిరోధః - ఉచ్యతే త్రివిధంహి ప్రత్యగాత్మో
పాననం-అబ్రహ్మత్వకస్వత స్త్రాత్మోపాననం-భగవదుపాననాశ్చతయాఅపాధాన్యోపాననం, బ్రహ్మత్వకస్వాత్మోపా
ననంచెతి-తత్కార్యస్య-నభగవత్ప్రాప్తిసాధనత్వం - సర్వేచ్యవనధర్మాణఃప్రతిబుద్ధస్తుమోక్షభాగి, తిత్స్నిష్ఠస్యవ్యవన
ధర్మత్వోక్తః, అపాధాన్యోనాత్మా నుచి న్ననంతు, భగవద్భక్తిసర్వర్థకమితిపూర్వము క్తం-పాధాన్యసబ్రహ్మత్వకప్రకృతి
వియుక్తాత్మస్వరూపోపాననంతు, సాక్షాదేవముక్తిసాధనమిత్యత్యోచ్యతే - తథాహిభాన్దోగ్యపక్షాన్వివిద్యాయాంపర
బ్రహ్మోపాసీనాః బ్రహ్మత్వకస్వాత్మానం చోపాసీనాంశ్చ - తద్యథ్యథంవిదుర్యో చెమైరణ్యోశ్రద్ధాతపశ్చత్వూపాసత, ఇతి
నిష్ఠిశ్య-తేర్హివమభినంభవన్తీ, త్యర్హిరాదగత్యాబ్రహ్మప్రాప్తిరామ్నాయతే || 3౫ || అథ-అచక్షుజీవలోకస్యవివి
ధామమనంస్పతీ, రితిప్రశ్నస్యోత్తరాధ్యాయత్రయేణోత్తరంవివక్షుఃకాలస్య శ్వ రూపస్యోత్తిప్రశ్నస్యోత్తరమాహ,
యావదధ్యాయవరినమాప్తి||ఎతదితి||ప్రధానంప్రకృతిః-పురుషోజీవః-దైవమీశ్వరసంకల్పః, కర్మ అదృష్టం, ప్రధానాదిభ్యఃప
రమిత్యర్థః-దైవకర్మాత్మచెష్టితమితిపాఠే, దైవకర్మాత్మవస్తు స్వభావానుగుణచెష్టితం, ప్రధానపురుషాభ్యాం, పరంవిలక్షణం,
కాలాభ్యాం-భగవత-అతద్యూపంశరీర-మభిధీయతే, భగవా నేవకాలశరీరకత్వేనావస్థితఇతిభావః - ప్రధానంపురుషమితి, ఆ
ర్షత్వాద్వ్యత్యయేనవచ్చమ్యురేద్వితీయా, దైవంకర్మవిచెష్టితమితిపాఠే, కర్మణావిచెష్టితంసంస్పృతలక్షణంయస్మాత్, త్యర్హి
నాదిభ్యఃపరం భగవతోరూపంకాలిత్యర్థః, కాలప్రెరితకర్మకృతాహినుస్పృతిః-పునర్భగవదాత్మకంకాలంవిశినష్టి. మహా
దాదీనాంభూతానాం-రూపభేదాన్పదంరూపవిశేషపాతుః, పరిణామపాతుఃకాలిత్యర్థః, ఉక్తంహి - కాలాదుగుణవ్యతి
కర,, ఇతి-వత్స్యతేచ-గుణవ్యతికరఃకాల,, ఇతి-భిన్నదృశాంసర్వత్రజ్ఞానైకాకారేఆత్మనిదేవమనుష్యాదివైచిత్ర్యంపశ్యతాం

రెకతరైవపురుషఃపురుషంప్రణేత || ౩౫ || ఎతద్భగవతోరూపంబ్రహ్మణఃపరమాత్మనః | పరంప్రధానం
పురుషం దైవంకర్మచెష్టితమ్ || ౩౬ || రూపభేదాన్పదందివ్యంకాలిత్యభిధీయతే | భూతానాంమహాదా
దీనాంయతోభిన్నదృశాంభయమ్ || ౩౭ || యోఽన్తఃప్రవేశ్యభూతానిభూతైరత్యభిలాశ్రయః | నవిష్ట్యాభ్యో
ఽధియజ్ఞోసౌకాలఃకలయతాంప్రభుః || ౩౮ || నచాస్యకశ్చిద్దయితోన ద్వేష్యోనచబాధవః | ఆవిశత్యప్రమత్తోఽ
సౌప్రమత్తంజనమన్తకృత్ || ౩౯ || యద్భయాద్వాతివాతోయంసూర్యసపతియద్భయాత్ | యద్భయాద్వ
ర్షతే దేవోభగవతోభూతియద్భయాత్ || ౪౦ || యద్వనస్సతయోభీతాలతాశ్చృషధిభిస్సహ | స్వేస్వకాలేఽభి
గృహ్యన్తిపుష్పాణివఫలానిచ || ౪౧ || ప్రవన్తిసరితోభీతానోత్సర్వత్పుదధిర్యతః | అగ్నిరిన్ధేనహగిరిర్భూర్మజ్జ
తియద్భయాత్ || ౪౨ || నభోదదాతిశ్వసతాంమార్గంయన్నియమాదధః | లోకంస్వదేహంతనుతేమహాన్నప్త
భిరావృతమ్ || ౪౩ || గుణాభిమానినోదేవాస్సర్గాదిష్యస్యయద్భయాత్ | వర్తంతే సుయుగంయోసాంవశమ్

దేహాత్మాభిమానినామిత్యర్థః-యతఃకాలరూపాద్భగవతః-భయంజన్తమరణాదిభయం-భవతి-యఃకాలరూపీభగవాన్, అ
న్తఃప్రవేశ్యభూతైరేవ-భూతాన్య, త్రివిధసంహరతి-అసౌకాలః-యోఽభిలాశ్రయఃఅభిలాధారో, విష్ట్యాభ్యోభగవాన్-
నవప, శరీరశరీరీభావనిబద్ధనమిదంసామానాధికరణ్యం, సూర్య, మేతద్భగవతోరూప,, మితివ్యధికరణనిర్దేశనాత్రసామానా
ధికరణ్యనిర్దేశచశరీరాత్మభావస్యనియతత్వంవివక్షితం - శరీరవాచికదైవశరీరపర్యస్తబాధనమాకృత్యధికరణనిర్దేశమీశ్వర్య
త్రవిస్తరః-అధియజ్ఞఃయజ్ఞాత్మకః, కాలేహికర్మచోద్యతే, కలయతాంసర్వంస్వవశీకుర్వతాంబ్రహ్మదీనామపి, ప్రభుఃస్వ
వశీకర్తా || ౩౬ || ౩౭ || ౩౮ || అస్యకాలాత్మనోభగవతః-కశ్చి-స్త్రిమూ-ద్వేష్యో-బాధవోవా- నవిద్యతే స్వయమప్ర
మత్తోఽసౌకాలాత్మకోభగవాన్-ప్రమత్తంజనంఅన్తకృత్సంహారాన-న్నావిశతిపరిచ్ఛినతి || ౩౯ || యద్భయాత్
యస్యకాలాత్మనోభగవతోభయాత్, వాతో-వాతిప్రసరతి-భీషాఽన్తాద్వాతఃపవత,, ఇతిశ్రుత్యర్థోఽత్యాభిప్రేతః-దేవఃర్ష
స్యః-గణోనక్షత్రగణః-యతోభీతాన్సరితఃప్రవన్తి, యతోభీత, ఉదధిస్సముద్రః, నోత్సర్వతినపృథివీంస్థావయతియతోభీతోఽ
గ్నిరిన్ధేదీప్యతి-సహగిరిభిర్భూర్మనిజజ్జతి-అదోనభః, యన్నియమనాత్, శ్వతతాంప్రాణీనాం-మార్గమవకాశం-దదాతి, మ
హాన్నహతామపిమహాత్మమః-కాలాత్మకోభగవాన్-సప్తభిఃపుథివ్యాదిసప్తావరణైః-ఆవృతం, స్వదేహంస్వశరీరభూతం
బ్రహ్మణ్డం, తనుతేఉత్పాదయతి-యద్వా - యన్నియమనాదిత్యనువర్తతే, మహామహాశత్రవం, సప్తభిఃపుథివ్యపైజోవా
యావకాశాహంకారేన్ద్రియై-రావృతం-స్వదేహంస్వపరిణామరూపంజగ-త్తనుతేవిస్తారయతి-యద్వా సప్తభిఃధాతుభి
రావృతమ్ || ౪౦ || ౪౧ || ౪౨ || ౪౩ || గుణాభిమానినఃరజస్తమోగుణప్రధానా, దేవాఃబ్రహ్మదయః, అస్యవిశ్వస్యసర్గా

సా || దైవకర్మాత్మచెష్టితమ్ || దైవంకర్మవిచెష్టితమ్.

దిశుస్సప్తాదిషు, అనుయుగం ప్రతికల్పం - వర్తంతే యేషాం దేవానాం - వశే. ఎతచ్చ రాచరాత్మకం - జగ-ద్వర్తతే - చరాచరాత్మకం - జగత్స్వవశీకర్తవ్యం. బ్రహ్మదయోఽపికాలాత్మనోభగవతోభయాత్స్వస్వవ్యాపారేషుజాగరూకావర్తంత్యైత్యర్థః || ౪౪ || శ్రింశోఽధ్యాయః || సకాలాత్భగవాన్ - అనన్తకాలస్యైవాపరిభిన్నః - జననపితృదినా - జననపుత్రాదిం - జనయన్ - ఆదికృత్ - మృత్యునామృత్యోరపిమృత్యునాస్యేన - అన్తకం మృత్యుమపి - మారయన్ - అన్తకరః - స్వయంత్య నాదిరనన్తోఽవ్యయిత్యర్థః || ౪౫ || శ్రింశోఽధ్యాయః || ఇతిశ్రీభాగవతచంద్రచన్ద్రికాఖ్యానాం శ్రీభాగవతవ్యాఖ్యానాంతృతీయస్కంధే శ్రింశోఽధ్యాయః ||
ఎవం - కాలస్యైవరూపస్య - తిలశ్చోత్తరముక్తం - అథకాలప్రభావవర్ణనపూర్వకప్రాప్యభూతపరబ్రహ్మవ్యతిరీక్తవస్తువైత్యవ్యయాపవైరాగ్యరూపాపాదనారమ్భభ్యుత్థితోపాయసిద్ధ్యర్థమహాముత్రసంచరతోజీవస్యగర్భజన్తబాల్యకౌమారపాగణ్డయావనజరామరణజాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తిమూర్ఛాదిమక్లశాన్ - ఆవత్సవజీవలోకస్యవివిధామమనంస్సృతి, రితిపృష్టానెవప్రపచ్చయశ్చ ధ్యానత్రయేణకపిలః || తత్రజీవాస్త్రీవిధాః కవన-ఇష్టాపూర్తదత్తాద్యకారిణః కేవలపాపకర్తాణః - అన్యేపునరిష్టాదికారిణః పుణ్యకర్తాణః - అపరేత్విష్టాదిపూర్వః బ్రహ్మపాపకాః - తత్రకేవలెష్టాదికారిణాంభగవదుపాసకానాంచయావజ్జీవంస్వానుష్ఠేయపరాణాంధూమాద్యః - రాదిగతిభ్యాంచంద్ర, మసస్థానంభగవత్లోకంచప్రాప్తానాం - తత్రభోగానుభవం - తత్రభగవన్తంప్రాప్తానామపునరావృత్తిచంద్ర, మసస్థానంప్రాప్తానాంతుపునరావృత్తిరితిద్వాత్రింశేనాధ్యామేనవత్సవనిష్టాదికారిణాంకేవలపాపకారిణాంయావదేహమధర్మైణదేహకళత్రపుత్రాదిపాపణరతి-తదైతుకక్లశాన్ - తతోమృతానాంయమయాతనానుభవప్రకారం - పునర్గర్భజన్తాదిక్లశానుభవప్రకారం - చోపపాదయ

తచ్చరాచరమ్ || ౪౪ || సోనన్తోఽన్తకరఃకాలోఽనాదిరాదికృదవ్యయః | జనంజననజనయన్తారయన్త్వ
త్యునాఽన్తకమ్ || ౪౫ || ||||| ఇతిశ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, తృతీయస్కంధే, శ్రింశోఽధ్యాయః |||||
||||| ఇతిశ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, తృతీయస్కంధే, శ్రింశోఽధ్యాయః |||||
శ్రీకపిలదవాచ || తస్యైతస్యజనోనూనంనాయంవేదోరువిక్రమమ్ | కాల్యమానోఽపిబలినావాయోరివఘనావ
శిః || ౧ || యంయమర్థముపాదతైదుఃఖేనసుఖహేతవే | తంతంధునోతిభగవాన్సుమాన్శోచతియత్కృతే || ౨ ||
యదధువస్యదేహస్యసానుబన్ధస్యదుర్మతిః | ధువాణిమన్యతేమోహాద్ధృహక్షేత్రవసూనిచ || ౩ || జన్తురైవ
భవఎతస్మిన్కారంయాయోరిమనువ్రజేత్ | తస్యాంతస్యాంసలభతేనిర్వృతినవిరజ్యతే || ౪ || నరకస్థోఽపిదే
హంవై నపుమాంస్య క్షుమిచ్ఛతి | నారిక్యాంనిర్వృతౌసత్యాం దేవమాయా విమోహితః || ౫ || ఆత్మజా
యాసుతాగారపశుద్రవిణబన్ధుః | నిరూఢమూలహృదయమాత్మానంబహుమన్యతే || ౬ || దండహ్యమానసర్వాజ్ఞ
ఎషాముద్వహనాదినా | కరోత్యవిరతంమూఢోదురితానిదురాశయః || ౭ || ఆక్షిప్తాత్సైన్ధ్రియస్సృణామసతీనాం

త్యధ్యాయద్వయేన || తస్యైతస్యభగవదాత్మకస్య, ఎతస్యప్రకృతస్య - బలినః - కాలస్య - ఉరువిక్రమ - మయంజనః - కాల్యమా
నోఽపిస్వయం తేనవరిచ్ఛిద్యమానోఽపి - నవేద - నూనంధ్రువం - వాయోర్విక్రమంయథామఘవజ్జిర్నవేదః || ౧ || విక్రమమ
వాహ || యంయమితి || అయంపుమాన్, దుఃఖేనప్రయాసేన - సుఖహేతవేసుఖార్థం - యంయమర్థ - ముపాదతైసంపాదయతి -
తంతమర్థం - కాలాత్మకోభగవాన్, ధునోతివిహతంకరోతి - యత్కృతేయదర్థనిమిత్తం - పుమాన్శోచతి || ౨ || శోక
హేతుః - యద్యస్మాత్సానుబన్ధస్యకళత్రాదినహేతస్య - అధ్రువస్య - దేహస్యసంబన్ధినిగృహదీని - వసుధనం - అనుక్తసముచ్చయా
ర్థశ్చకారః - మర్మసి - రయంజనః - మోహాత్ - ధువాణి - మన్యతే - అతస్తద్విహతే శోచతీత్యర్థః || ౩ || ఉద్వృత్తిత్వందర్శయన్యా
వనజరయోశోకంప్రపచ్చయతి | జన్తురితచతుర్థశభిః || ఎతస్మిన్భవేసంసారే - ఆయంజన్మజీవః - యాయాం - దేవమనమ్యో
దియోనిం - ప్రాప్నుయా - తస్యాంతస్యాంయోనా - నిర్వృతినసుఖం - సలభతే - నవిరజ్యతేనవిరక్తోభవతిచ || ౪ ||
నరకస్థోఽపి పుమాన్ - భగవన్తాయావిమోహితః - నారిక్యాంసరకాహారాదిభిర్జాతాయాం - నిర్వృతౌసత్యాం - దేహం
నారకదేహమపి - త్యక్తుం - నేచ్ఛతి || ౫ || ఆత్మాదేహః - అగారంగృహం - ద్రవిణంధన - మాత్మాదిషు - నిరూఢమూలం
ప్రసృతమనోరథం - హృదయం - యస్యసః - ఆత్మానం - బహుమన్యతే - శ్లాఘతే || ౬ || ఏషామాత్మాదీనా - ముద్వహనాది
నాపాపణచిన్తయా - పరితప్తసర్వాజ్ఞః - అతఎవ - మూఢః - దురాశయః - దుష్టచిత్తః - దురితాన్యేవా - విరతంకరోతి || ౭ ||
దురాశయత్వమాహ || అసతీనాంపుంశ్చలీనామపి - స్త్రీణాం - మాయయారహసిరచితయా - సమ్మోగాదిరూపయామాయ
యా - కలభాషిణాం మధురభాషిణాం - శిశూనా - మాలాపైశ్చ - ఆక్షిప్తాని ఆనకాని - ఆత్సైన్ధ్రియాణి సమస్మా - సైన్ధ్రియాణి

యన్యసః || ౮ || * గృహీగృహశ్రమి-కూటాలవిచార్యాధర్మ-యేష-దుఃఖప్రధానైష-గృహేష-అతస్మిన్-దుఃఖ
ప్రతీకారందుఃఖనివృత్తికరమివ - కించిత్కర్మ-కుర్వత్-తత్సుఖమివమన్యతే || ౯ || * ఇతస్తతః-గుర్వ్యుబహులయా-హిం
సయాహింసాదినాఽపాయేనా - పాదితై స్సంపాదితై-రర్థైర్విత్తాదిభిః-తాత్ప్రతకత్తాదీత్ - పుష్టాతి-యేషాంపుత్రాదీ
నాం-పోషణ - శేషభుక్తత్వోపయోగైవశిష్టమనుభవత్ - లేకోపితస్యదుర్లభఇతిభావః - స్వయం - అధఃనిరయేయా
తి || ౧౦ || * వార్తాయాంజీవికాయాం-పునఃపునరార్థాయాం - లుప్యమానాయాం-దైవేనవిహతాయాంసత్యాం - లో
భేనా-భిఘాతఃవ్యాప్తః - నిస్సత్వఃఅతక్తః-పరాధైవరస్వై-స్పృహంకురుతే || ౧౧ || * కుటుమ్భభరణై-అకల్పఃఅసమర్థః -
మన్దభాగ్యఃభాగ్య హీనః - అతఏవ-వృధోద్యమఃవ్యర్థప్రయత్నః - క్రియావిహీనఃసత్క్రియా రహితః - కృపణోదీనః-ధ్యా
యత్వృధాచిన్తయత్ - మూఢధీర్వసతి || ౧౨ || * ఏవంస్వభరణైకల్యంతత్ - తత్క-శత్రాదయః - పూర్వంకుటుమ్భపోషణ
దశాయాం-యథాఅద్రియ నై - తథానాద్రియ నైనాదరంకుర్వన్తి - యథాగోజరంవృద్ధబలీవర్ధం - కీనాశాఃకృషీవలాః-నాద్రి
య నై-తద్వత్-గోరజమితిపాశాన్తరం - తదా-యథాగాంహిత్యా-అజంనెచ్చన్తి - తద్వదిత్యర్థః || ౧౩ || * తత్రాపి అనా
దరణైఽపి-అజాతనిర్వేదఃఅనుత్పన్న పరితాపః - స్వయమాత్మనా-పూర్వం - భృతైఃపుష్టైః - భీయమాణఃపోష్యమాణః-జర

చమాయయా | రహేభారచితయాఽఽలాపై శ్చిశూనాంకలభాషిణామ్ || ౮ || గృహేషకూటధర్మైషదుఃఖత
త్రైవ్యతస్మిన్ | కుర్వత్ దుఃఖప్రతీకారంసుఖవన్తన్యతేగృహీ || ౯ || అర్థేరాపాదితైర్గుర్వ్యుహింసయేతస్త
తత్పుత్రాత్ | పుష్టాతియేషాంపోషణశేషభుగ్యత్యధస్సన్వయమ్ || ౧౦ || వార్తాయాంలుప్యమానాయా మా
రథాయాంపునఃపునః | లోభాభిఘాతోనిస్సత్వఃపరాధైవరస్వై-స్పృహమ్ || ౧౧ || కుటుమ్భభరణైకల్పమన్ద
భాగ్యోవృధోద్యమః | క్రియావిహీనఃకృపణోధ్యాన్యసతిమూఢధిః || ౧౨ || ఏవంస్వభరణైకల్యంతత్క-
శత్రాదయస్తథా | నాద్రియ నైయథాపూర్వం కీనాశాఇవగోజరమ్ || ౧౩ || తత్రాప్యజాతనిర్వేదోభీయ
మాణస్సన్వయంభృతైః | జరయోషా త్వైరూపోమరణాభిముఖోగృహే || ౧౪ || ఆస్తేఽవమత్వోపన్యస్తం
గృహపాలఇవాహరత్ | ఆమయావ్యప్రదీప్తాగ్నిరల్పహారోఽల్పచెష్టితః || ౧౫ || వాయునోత్కృష్టుతోత్తా
రఃకఫసంరుద్ధనాడినాక సశ్వాసకృతాయాసఃకణ్ఠఘురఘురాయతే || ౧౬ || శయానఃపరిశోచ్యఃపరివీతస్సన్వ
బన్ధుభిః | వాచ్యమానోఽపిసంహృతైకాలపాశవశంకతః || ౧౭ || ఏవంకుటుమ్భభరణవ్యాప్తతాత్పాఽజితస్త్రి
యః | మ్రియతేరుదతాంస్వానామరువేదనయాఽస్తధీః || ౧౮ || యమదూతౌతదాప్రాప్తాభిమానరభసేక్ష
ణౌ | సదృష్టాత్రస్తహృదయశ్శతృన్నాతంచముచ్చతి || ౧౯ || యతనాదేహమావృత్యపాశైర్చర్చధ్వాగ్లేబ
లాత్ | నయతోదీర్ఘమధ్వానందద్వ్యం రాజభటాయథా || ౨౦ || తయోర్నిర్భిన్నహృదయస్తద్దనైర్జాతపపథుః |

యా-ఉపాంతంప్రాస్తంనైరూప్యంపలితపలితాది - యన్యసః-మరణాయాభిముఖః - గృహేషసైఅవమత్యా - ఉపన్యస్తం
పరిభవపూర్వకమగ్రపాతిత - మన్నాదికం-గృహపాలఃశ్వేవ-అహరత్అదత్ఆమయావీరోగీ - అప్రజ్వలితజాతరాగ్నిః-అ
తఏవాల్పహారః-అతఏవాల్పంచెష్టితంవ్యాపారోయన్యసః-కఫసశ్లేష్మణా-సంరుద్ధానాడయఃయన్యతేన - వాయునా-కఫని
ర్దుద్ధనాడీరూపమాగ్నేణవాయునా - ఉత్కృష్టుతేబహిర్నిర్గుతే-తారెనైతే-యన్య-కాసశ్వాసాభ్యాం - కృతఆయాసో-య
న్యసః - కణ్ఠఘురఘురాయతేఘురఘురశబ్దంకరోతి || ౧౪ || ౧౫ || ౧౬ || * శయానః-పరిశోచ్యః-స్వజనైః-పరిశేష్ట
తః-వాచ్యమానోఽపి-సంహృత్య - తాతేత్కాహవాతోపి-కించిదపి-సంహృతయతః - కాలపాశవశంమృత్యుపాశవశం-కతః
ప్రాప్తః-ఏవంయావసజరయోఃశ్లేశాఉక్తాః || ౧౭ || * అథమరణశ్లేశానాహద్వాభ్యామ్ || ఏవం,కుటుమ్భభరణై-వ్యాప్త
తావ్యాపారి తాః-ఆత్మానఃదేహేంద్రియాణోయేనసః - అతఏవ అజితస్త్రియః-ఉరువేదనయాబహులయామరణవేదనయా-అ
స్తధీఃసప్తమతిః-స్వానాంస్వబన్ధనాం - రుదతాంసతాఽమియతే || ౧౮ || * తదామరణసమయే-ప్రాప్తావాగతా-సర
భసంసక్రోధ-మీక్షణం - యయోస్తా-భిమాభయంకరో-యమన్యదూతౌ-దృష్ట్వా - సః-మ్రియమాణ - త్రస్తహృదయః-శక్య
న్తలం - మూత్రంచ-ముచ్చతి || ౧౯ || * మృతస్యపుణ్యపాపాభ్యాం ద్వైగతీ-తత్రపాపగతిమాహయావదధ్యాన్యసమా
ప్తి || తేయమదూతౌ-మృతం-యతనాదేహ - ఆవృత్యనిరుద్ధ - కణ్ఠబలాత్పాశైర్చర్చధ్వా - దీర్ఘమధ్వానం-నయతోగమ
యతః-యథాలోకేదన్ధనార్హం రాజభృత్యా-స్తద్వత్ || ౨౦ || * తయోర్హృతయో-స్తద్దనై - నిర్భిన్నహృదయం

స్వసః-అతఏవ-సంజాతశరీరకమ్పః - పథి-శ్వభి-ర్భక్త్యమాణఃదశ్యమానశరీరః - ఆర్తస్స-స్వీయ-మఘంపాప-మనుస్తర-
చలతిదిద్వితీయనాన్వయః ॥ ౨౧ ॥ తు తృప్త్యంతరీత్యో వ్యాప్తిః - తప్తాఃవాలుకాయస్త్వి-తస్త్వి-పథి సూర్యదా-
వాగ్నిభ్యామనితనవసంతప్యమానః - పృష్ఠైకశయాచర్మమయ్యారణ్య - తాడితః - అశక్తోగ-స్తమసమర్థోఽపి-నిరాశ్రమోద-
క-నిర్గతఃఅశ్రమఃవిశ్రమాదిన్దాన - ముదకంచ-యస్త్వి-తస్త్వి-పథి కృచ్ఛేణాతిప్రయాసేన చలతి ॥ ౨౨ ॥ తమసాతమః
ప్రచరణ-తామనకర్తృప్రాప్యేవా - పాపీయేన-పథామార్గేణ-యమసాదనంయమసన్నిధిం-ప్రప్నోతిభవతి ॥ ౨౩ ॥ త-
తత్రైవవిశేషమాహ ॥ అధ్వనస్సంబద్ధినాం-యోజనానాం-నవతింసవచనమాసాణి - త్రిభిర్ముహూ రైః - పాపాధిక్య-ద్వా-
భ్యాంముహూర్తాభ్యాంవా , నీతః-యాతనాంప్రాప్నోతి ॥ ౨౪ ॥ యాతనాస్సంక్షేపతోదర్శయతిచతుర్భిః ॥ ఉల్కు-కా-
దిభి-ర్వేష్యతా-స్వాస్థ్యానా - మాదీపనంప్రజ్వలనం-స్వేనకృత్తంభిన్న - మన్యేనవా-కృత్తం - య-త్స్వమాంసం-తస్యా-
దనంభక్షణమ్ ॥ ౨౫ ॥ యమసాదనే-శ్వగృధ్రైః-జీవతఏవ-స్వస్యాన్త్రాణా-మఘ్యధారఃబహిర్నిషా-ననం-దశద్వి-
స్సర్వాదిభి-రాత్తవైశనసంఆత్మపీడామ్ ॥ ౨౬ ॥ అవయవశః-కృత్తనంభేదనం-గజాదిభ్యఃభిదాపనంభేదప్రాపణం-అ-
మ్బుగ-ర్తయార్చిరోధన - మిత్యేవంధూపాః ॥ ౨౭ ॥ యాశ్చ తామిస్మాదయః , పశ్చా-మే-వి-సరణవర్ణ్యమాణాయా-

పథిశ్వభిర్భక్త్యమాణఆర్త-మంస్వమనుస్తర- ॥ ౨౧ ॥ తు తృప్త్యంతరీతోఽర్క-దవానలానితై స్సంతప్యమానః
పథిః ప్రవాలుకైః । కృచ్ఛేణాపృష్ఠైకశయాచతాడితశ్చలత్యశక్తోఽపినిరాశ్రమోదకై ॥ ౨౨ ॥ తత్రతత్రపతభో
శ్రాన్తోమూర్చితఃపునరుత్థితః । పథాపాపీయసానీత స్రస్థాయమసాదనమ్ ॥ ౨౩ ॥ యోజనానాంసహస్రాణి
నవతింసవచాధ్వనః । త్రిభిర్ముహూ రైర్ద్వాభ్యాంవానీతఃప్రాప్నోతియాతనామ్ ॥ ౨౪ ॥ ఆదీపనంస్వగాత్రా
ణాంవేష్యతోవృత్తుకాదిభిః । ఆత్మమాంసాదనంక్వాపిస్వకృత్తంపరతోపివా ॥ ౨౫ ॥ జీవతశ్చాన్త్రాభ్యధా
రశ్వగృధ్రైర్మమసాదనే । సర్పవృశ్చికదంశాదై ర్దశద్విశ్చాత్తవైశనమ్ ॥ ౨౬ ॥ కృత్తనంచాపయవశోగ
జాదిభ్యోఽభిదాపనమ్ । పాతనంగిరిశ్చ క్షేభ్యోరోధనంచామ్బుగ ర్తయః ॥ ౨౭ ॥ యస్తామి సాన్ధతామిసరౌ
రవాద్యాశ్చయాతనాః । ఘృక్షైనరోవానారీవామిథస్సజ్జనన్ద్రితాః ॥ ౨౮ ॥ అత్రైవనరకస్సర్వగతిమాతఃప్ర
వక్షతే । యాయాతనావై నారక్యస్తాగ్రహాఃపుష్పలక్షితాః ॥ ౨౯ ॥ ఎవంకుటుమ్బభరణఉదరంభరఎవవా । విస్మ
జ్యేహూధయంప్రెత్యఘృతైతత్ఫలమీదృశమ్ ॥ ౩౦ ॥ ఎకఃప్రపద్యతే-ధ్వానంహి త్వేహస్వక శేబరమ్ । కుశలే
తరపా-ధేయోఘాతద్రోహేణయద్భృతమ్ ॥ ౩౧ ॥ దై వెనాసాదితంతస్యనిరయేశమలంపుమా ॥ ఘృక్షైకు
టుమ్బపోషస్యహృతవిత్తఇవాతురః ॥ ౩౨ ॥ కేవలనహృధరైఃకుటుమ్బభరణోత్సుకః । యాతిజీవోఽన్ధతా
మిస్రంబరమంతమసఃపదమ్ ॥ ౩౩ ॥ అధస్తాన్నరలోకస్యయావతీర్యాతనా స్తుతాః । క్రమశస్సమనుక్రమ్య
పునరత్రాప్రవేశ్యుచిః ॥ ౩౪ ॥
*****
***** ఇతిశ్రీమద్భాగవతే,మహాపురాణే,తృతీయస్కంధే,త్రింశోఽధ్యాయః. *****

తనాంస్త్రీ,పురుషోవా,పరస్పరంసజ్జన-న్ద్రితాఃసంపాదితాః , యాతనాః,ఘృక్షైఅనుభవతి ॥ ౨౮ ॥ నచైతదసంభావిత
మితిమనవ్యమత్రాపిదృశ్యమానత్వాదిత్యాహ । అత్రైవేతి । హేమాతః-స్వర్గో-నరకశ్చ,త్రై వలోక-వర్తతత్తత్త్యాచక్ష
తే-నారక్యఃనరకసంబద్ధిన్యో,యాయాతనా-స్తా-గ్రహాఃపుష్ప, పలక్షితాఃదృష్టావై ॥ ౨౯ ॥ ఎవంకుటుమ్బ భరణఃకుటుమ్బ
పోషణవరః-ఉదరంభరస్వదేహపోషణమాత్రపరోవా , ఉభయంకుటుమ్బంస్వదేహంచ-విస్మజ్య , ప్రెత్యపరలోకంప్రా
ప్య,ఈదృశంఉత్తవిధం-కేవలకుటుమ్బపోషణాదిఖలం-ఘృక్షై ॥ ౩౦ ॥ పాపార్జితంధనంభుంజతేబహవఃక రై వనర
కంయాతీత్యాహ ॥ ఎకఇతి । ఘాతద్రోహేణ-య-ద్భృతంపుష్పం-తత్స్వక శేబరంచ-హైవ-హిత్యా-కుశలాత్పుణ్యా . దితర
త్వాపం-తదేవ-పా-ధేయంఛోగ్యం - యస్యసః-అధ్వానంనిరయమార్గ-మేకఎవప్రపద్యతే ॥ ౩౧ ॥ ననుపాపమపివిహ
యగచ్ఛతుతత్రాహ ॥ దై వెనైతి ॥ తస్యకుటుమ్బపోషణస్య-శమలంపాపం-దై వెనేశ్వరేణ-ప్రాపితం-నిరయే-పుమా న్చై
అవహృతవిత్తఇవ-అతురః ॥ ౩౨ ॥ ననుకుటుమ్బపోషణంవిహితమేవ-తత్రాహ । కేవలనఈషదపిధర్మ లేశరహితేనా-
ధరైఃకుటుమ్బభరణాన క్తః - జీవః-తమసోనరకస్య-చరమం-పదంస్థాన - మన్ధతామిసాఖ్యంయాతి ॥ ౩౩ ॥ పునర్
నుష్కశరీరప్రాప్తిమాహ ॥ నరలోకస్యమనుష్యదేహప్రాప్తై-రధస్తాదర్వా-గ్యవత్యో - యాతనా-స్సర్వాః-క్రమేణసంప్రా
ప్య-కుచిఃభోగనకర్తృత్వయాచ్ఛుచిస్స - స్మత్ర-పునర్నరత్వంప్రాప్నోతిత్యర్థః ॥ ౩౪ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతచంద్రచన్ద్రికా

ఖ్యాయాం శ్రీ భాగవతవ్యాఖ్యానాంత్యతీయస్కంధే ధ్యాయః

ఎవం యావన్ జరామరణానన్తరక్షణాకథితాః అథగర్భజన్మాదిక్షణానాహకపిలః || తత్ర పునరత్రా ప్రవేశదిత్యుక్తం తదేవ విశేషతోదర్యయతి || కర్తృణాం || దైవమిశ్వరస్స ఎవ-సత్యప్రకరం-యస్య, తేన-పూర్వకృతేన కర్తృణాం జన్మజీవః-దేహి-పపత్తయో దేహాపాప్తయో-పుంసః కస్యచిత్పురుషస్య - రేతఃకణాశ్రయః-ఇదమిష్టాదికారిణో-వ్యవలక్షణం-సోపిన్య పుణ్యఫలభోగావసాన రేతోద్వా రాస్త్రియాఉదరం ప్రవిష్టోభవతి-నను రేతఃకణాశ్రయః, రేతఃకణాశ్రయోయస్య వ్రహ్మ ద్యావధిద్వారా రేతఃకణాశ్రయోద్వా రాస్త్రియాఉదరం ప్రవిష్టోభవతి-ననుభోగనసర్వకర్తృణాం విసవత్సత్కర్తృణాం దేవనా త్రేణికథ మేతదుచ్యతే, శ్రుతిరపి కృత్సకర్తృఫలభోగామాహ "యావత్సంపాతముపిత్వా-తైతమేవాధ్యానంపున ర్నివర్తంత్యతి, సంపత్త్య నేనస్వర్గనరకాదికమితీనంపాతఃకర్తృవ్యతే, శ్రుత్యన్తరంబ-పాప్త్యాన్తంకర్తృజన్మస్యయతి-ంచే హకరోత్యయంతస్తాల్లోకాత్పున రేత్యస్తేలోకాయకర్తృణాం, ఇతి, అత ఇదంవివరిషిద్ధంకృత్సకర్తృ ఫలభోగనశుచిత్వంపున రత్రాగమనంచేతి-మైవం-అథు క్తఫలానామకృతపాప్త్యాత్తానాంపకర్తృణాంకర్తృన్తరఫలానుభవేననాశానంభవా, తై భ్యఃపునరత్రాగమనోవప తైః, శుచిత్వసోపాధు క్తఫలకర్తృవిషయత్వాచ్చ, తథాచాభు క్తఫలైఃకర్తృభిర్విశిష్టఃపునరాయాతీ తిశ్రుతిఃస్మృతిశ్చహ - శ్రుతిస్తావత్ "యథావరమణీయచరణాలభ్యా శోహయ తైరమణీయాంయోనిమాపద్యైరకాబ్రాహ్మ ణయోనింతు, త్రియయోనింవైశ్య యోనింవాఅథయథామహాపురుషాయచరణాలభ్యా శోహయ తైకపూయాంయోనిమాపద్యైరకా శ్వయోనింసూకరయోనించండాలోనించే, తి-అముష్మాల్లోకాద్యలభ్యాశేలభ్యా గన్తారః-తేషాంమద్య-యైరమణీయ

శ్రీ భగవానువాచ || కర్తృణాం దేవనేత్రేణ సురైహిపపత్తయే | స్త్రియాః ప్రవిష్ట ఉదరం పుంసో రేతఃకణా శ్రయః || ౧ || కలిలం త్వేక రాత్రేణ పశ్య రాత్రేణ బుద్ధుదమ్ | దశాహేన చ కర్మ-స్థః పిశ్యణ్డం వాతతః పరమ్ || మాసేన తు శిరోద్వాభ్యాం బాహ్వజ్ఞాన్యద్యక్షవిగ్రహమ్ | నఖరోమాస్థిచర్మాణి లిక్ష్మచ్ఛ్రోద్భవస్త్రిభిః || ౩ || చ తుర్నిర్ధాతవస్స ప్రపశ్యభిఃక్షుత్ప్రమద్భవః | మద్భిర్జరాయణావీతఃకుక్షౌభ్రామ్యతిదక్షిణే || ౪ || సప్తమజన్తకర్తృణామనిస్తరతేజుఃపిః | జగత్సాం నిజదహస్యమాయయా బధ్నమాత్మనః || ౫ || మాతుర్జగన్మహా నాద్యై రధఃకర్తృణామనిస్తరతేజుఃపిః | శేతేవిష్ణుః త్రయోగై రేనజ స్తర్జ స్తనంభవే || ౬ || కృమిభిఃకుతసర్వాక్షసౌ కుమార్యాత్పృతిక్షణమ్ | మూర్ఛామాప్తో త్యురుక్తే సత్రతైః క్షుధితైర్దుహుః || ౭ || కటుతీర్క్షాష్టలవణ త్కారామ్లాదిభిరుల్బణైః | మాత్సర్యైర్జైరపస్పృష్టస్స రాక్షోత్థితవేదనః || ౮ || ఉల్బేన సంవృతస్తస్మిన్నానైశ్చ బహిరావృతః | ఆస్తైశ్చ త్వాశిరఃకుక్షౌభుగ్న పృష్ఠశిరోధరః || అకల్మషాన్వజ్జచేష్టేయాంశకు న్త ఇవ పశ్య

కర్తృణా-స్తరమణీయాం-బ్రాహ్మణాదియోనిం-కపూయచరణాఃకుత్సి తకర్తృణాః-కుత్సి తాంశ్వ సూకరాదియోనిం-ప్రతిప ద్యన్త ఇత్యర్థః - స్మృతిరపి-వర్ణాశ్రమాశ్చస్వకర్తృనిష్ఠాః-ప్రేత్యకర్తృఫలమనుభూయతేతశ్చేషేణవిశిష్టదేశజాతికులయాపాయు శ్చుత్రవృత్తనిత్తమఖమేధసోజన్త ప్రతిపద్యనైవిష్యజ్ఞో విపరీతానశ్చ నితథాతత్పరివృత్తాకర్తృఫల శేషేణజాతియూపంవ ర్ణామత్యాదికా-యావత్సంపాతమితిఫలదాన ప్రవృత్తకర్తృవిశేషవిషయం-యత్కించేహకరోత్య యమిత్యపితద్విషయమే వ || ౧ || తజ్జీవేనా శ్రితం రేతః-స్త్రియాఉదరం ప్రవిష్టం-న-దేక రాత్రేణ-కలిలంకోణితమి శ్రం-భవతి-పశ్య రాత్రేణ-బు ద్ధుదంవర్తులం-భవతి-దశాహేన-స్తరం-కర్మ-స్థఃబధ్నదీఫలాకారం-కించితక-తీనం-పేశమాంసపిణ్డాకారం-అణ్డంవా-తిర్యగా దియోన్యస్తరాపేక్షయాఇదముక్తమ్ || ౨ || తతోమాసేనశిరోద్వాభ్యాం మాసాభ్యాం బాహ్వజ్ఞాన్యద్యక్షానాం-విగ్ర హాఃవిభాగో-భవతి-తత్ర-స్త్రిభిర్జగన్మ-ర్మఖాదీని-లిక్ష్మం-భిద్రాణి-తేషాముద్భవః || ౩ || తతశ్చ తుర్నిర్ధాతృ-స్సప్త ధాతవః-తతః పశ్యభిఃక్షుత్ప్రమద్భవః-తతష్టద్భిర్జగన్మ, జగాయుణాగర్భవెష్టనేన-వీతఃపాగ్నతః-కుక్షౌ-దక్షిణపా ద్యైభ్రామ్యతి-సర్వత్రపశ్య రాత్రదశరాత్రమాసాదిసంఖ్యాఉదర ప్రవేశకాలమారభ్యేవ-నతుపూర్వపూర్వకాలమార భ్య-మోడశదినాధికసప్తవింశతిమాసగణనాప తైరితిబోధ్యమ్ || ౪ || మాతుర్జగన్మనభక్షితేనా-స్మైన - పానాద్యైశ్చ ఎధ-స్తః-వర్ధమానాః-ధాతవో-యస్యసః-జన్మానాం సంభవోయస్మిన్, అనంమ తేవిష్ణుః త్రయోగై రై-గర్భ శేతే || ౫ || తత్రతైః క్షుధితైః-పునఃపునః-క్రమిభిః-కుతానిభాద్యమానాని-సర్వాణ్యక్షాని-యస్య సః సౌకుమార్యా-మయఃఅధికఃక్షో- యస్యసః-ప్రతిక్షణం-మూర్ఛామాప్తోతి || ౬ || ఉల్బేనైర్దుహు-ర్మాత్సర్యైర్జై-కటా దిభిః ఉపస్పృష్ట-సర్వేషామ-శ్చితావేదనా-యస్యస-ఆస్తైశ్చ త్రైరేణాన్యయః || ౮ || ఉల్బేనజరాయణా, వీతః-బహిరా-స్తైరావృతః-

భుగ్మంకుటిభూతం-పుష్పం-శిరోధరాగ్రీవాచ-యస్యసః-శిరః-కుక్షోనిభాయ-స్వాక్షానాం-చెష్టాయాంవ్యాపారే-పక్షరేని
బద్ధశ్చక్రం-స్తంభ-అకల్యణ-అనమర్థ-ఆస్తైః || ౯ || తత్ర-దైవాత్పూర్వకర్తవశా-ల్లభాస్తృతిర్యేనసః - జన్మశతోద్భు
వంబహుజన్మ-సజ్జితం-కర్మ-స్మరణ-దీర్ఘ-దూరతర-మనుచ్ఛ్వాసం-యథాభవతితథా-తత్రస్థితస్య - కింనామ-శర్మసుఖం
విస్తతేలభతే || ౧౦ || తస్మిన్-ప్రమాన్తాసా-దారభ్యులబ్ధిబోధన్సు-ఖదుఃఖాదిజ్ఞానం-యేన-సూతిహేతుభిర్వాతై-రతివేషితః
అతిదుఃఖితః, సోదరఃసమానోదరజన్మా, విష్ణుభూఃక్రిమిరీవ-నైకత్యాస్తైః || ౧౧ || తాథమానఃఉపతప్య-మానః, యాచ
మానభితివా-ముషిరీహః-సప్తవ-ధ్రిగర్చ-వాసేనప్తవ-ధ్రయోబద్ధస్తథాతాధాతవోయస్యసః-భీతఃఉక్తవిధగర్చ-వాసాదిభ
యాద్భీతః-నిక్లబయావ్యాకులయా-వాచా-యేన-ఉదరెల్లిత-స్తంభగవ-స్తంకృతాజ్ఞలిగ్నం-స్తౌతి || ౧౨ || తస్మిన్-సూతిహే
హ||తస్యేతి || ఉపపన్నం-స్వేనైవ-సృష్ట-మిదంజగ-దవితరుక్షీతుం - స్వేచ్ఛయై-వ-గృహీతానానామూర్తై-స్తస్యభగవతో-
భువి-చల-చరణారవిన్ద-మకుతోభయం-సోహం-శరణంవ్రజామి, అసతో-మమా-నురూపాయోగ్యా-తదృశీగతి-ర్యేనా-
దర్శిదర్శితా-తస్య-చరణారవిన్దంవ్రజామిత్వస్యయజిన-స్వేవంశరణాగతంకథంభగవాన్-పరిత్యజతీతినశజ్జ్యం-సదాచార్యా
నుగ్రహభావాత్పురుషకారసాన్నిధ్యాధావాచ్ఛేతిద్రష్టవ్యమ్ || ౧౩ || తోసా-యంశరణంవ్రజసి-కోవా - తస్య-తవచ-
విశేషః, యేనశరణ్యత్వశరణగ-స్తృత్వభావభిత్వాకాక్షా-యామాహా || యథేతి|| అత్రమాతురైహే-భూతేన్ద్రియాశయమ.
యాంభూతాదిరూపేణపరిణామాయాం-అవలవ్యభృత్వా - కర్మభిరావృతాత్కర్మరూపావిద్యాతిరోహితస్వస్వ
రూపః-బద్ధో-జీవ-స్సభవ-య-స్వయమప్యాస్తే-తేనసహప్రకృతావసతిత్యర్థః-ఎవంజీవేనసహవస-స్తమపి-విశుద్ధంప్రకృతిగ
తదోష్టై-రస్పృష్టం-అనైనాపహతపాస్తృత్వముక్తం - అవికారంజరామృత్యుశోకమోహశనాయాపిపాసావికారరహితం,

రే || ౯ || తత్రలబ్ధస్తృతిరైవాత్పూర్వజన్మశతోద్భవమ్ | స్మరన్తీర్ణ-మనుచ్ఛ్వాసంశర్మ-కింనామవిన్దతే||౧౦||
ఆరభ్యస-ప్రమాన్తాసాల్లభబోధోతిఽపివేషితః | నైకత్యాస్తేసూతివాతైర్విష్ణుభూరివసోదరః|| ౧౧ || నాథ-
మానముషిద్భీతస్స-ప్తవధ్రిగర్చ-వాజ్ఞః | సంతౌతితంవిక్లబయా-వాచాయేనోదరైర్భీతః | ౧౨ || జీవఉవాచ||త-
స్యోపపన్నమవితరుంజగదిచ్ఛయా-౭-తనానాతనోచ్ఛ-విచలచరణారవిన్దమ్|సోహంవ్రజామిశరణంవ్యాకు-
తోభయంమయేనెదృశీగతిరదర్శ్యసతో-౭-నురూపా || ౧౩ || య-స్తత్తత్రబద్ధభవకర్మభిరావృతాత్కా-భూతేన్ద్రి-
యాశయమయామవలవ్యభృతాయామ్|ఆస్తేవిశుద్ధమవికారమభిజ్ఞబోధమాతప్యమానహృదయై-వసేతంవ-
మామి || ౧౪ || యఃపశ్యచ్ఛూతరచితైరహేతశ్శరీరచ్ఛన్నోయథేన్ద్రియగుణార్థచిదాత్మకోహమ్ | తేనావికల్య-

అనెనహేయగుణరాహిత్యముక్తం-కల్యాణగుణజాతమాహ - అఖణ్డబోధనిత్యానంకుచితజ్ఞానగుణకజ్ఞానస్వరూపం-ఆత
ప్యమాన-హృదయై-అవసేతంప్రతీతం-నమామికర్మవశ్యోజీవభవస్వ-యమశుచిదేహేవసన్నపితద్రతదోష్టై-రస్పృష్టోయ-స్తం
నమామిత్యర్థః || ౧౪ || తస్మిన్-నుభవతో-కర్మవశ్య-త్వే-నత్య-పినానావిధాశుచిదేహ-సంబంధో-పురుషార్థ-ఎవ-తన్ని-యమ-
నార్థం-స్వేచ్ఛయాతత్త్వ-౧౪-వే-శే-పురుషార్థ-సంబంధో-౭-వర్జనీయః-పూయశోచితాదిమజ్జనంహే-స్వేచ్ఛా-కారితమప్యపురుషార్థ-
ఎవ-అతో-యద్యపిజగ-దేక-కారణంసర్వజ్ఞ-తాదికల్యాణగుణాకరంచబ్రహ్మ-తథాపి-యఃపృథివ్యాంతిష్ఠ-యత్ర-నిత్య-వ్యో
రైతసేతిష్ఠ-,, ని-త్యా-దివచనాత్త-తత్రత్యా-వస్థితస్యా-పురుషార్థాస్స-స్యైవ - మై-వం - నిర-స్తనిఖలదో-షత్వ-స్యసమ-స్త-
కల్యాణగుణాకరత్వ-స్యచా-త్రై-వోక్త్యా-పురుషార్థప్రతిషేధా-జీవస్య-తత్త్వ-రూపంకర్మ-ణాతిరోహేతమిత్యపురుషార్థ-
సంబంధో-౭-వర్జనీయః - జీవస్య-కర్మవశ్య-త్వా-త్త-త్త్వ-ర్క-నుగుణ్యై-నత-త్తద్వ-స్తంబంధ-వాపురుషార్థ-పరస్య-తు
బ్రహ్మణఃస్వా-ధీనస్య-సపివసంబద్ధ-స్తద్వి-చిత్ర-నియమనరూపలీలారసాయై-వస్యాత్ , నను - స్వే-చ్ఛ-యానియమనం
కుర్వతోపిత-త్తద్వ-స్తస్యభావాయతో-పురుషార్థసంబ-ంధో-౭-వర్జనీయః-మై-వం - నహ్యచిద్వ-స్తవీస్వభావతో-పురుష-
ర్థస్వరూపం - కర్మవశ్యనాంతు-కర్మస్య-భావానుగుణ్యై-నపరమపురుషసంకల్ప-దేక-మేవ-స్తకాలభే-దేనపురుష-భే-దేనచ-
దుఃఖాయసుఖాయచభవతి - వ-స్తస్వరూపప్రయు-క్తే-తాదూ-ప్యే-సర్వం-సర్వదా-సర్వస్య-సుఖాయదుఃఖాయైవవాస్యో-
న్న-చై-వంద్యశ్చ-తే-తథా-హో-క్తమ్ “ నరక-స్వర్గసం-క్షే-పాపపుణ్యద్వి-జో-త్తమ్ | వ-స్తై-క-మే-వ-దుఃఖాయసుఖాయై-ద్వ్యోగ-
మాయచ | కో-పాయచయత-స్తస్మాద్వ-స్తవస్త్వాత్క-ంకుతః | త-దే-వ-ప్రీత-యే-భూ-త్వా-పునర్దుఃఖాయజాయతే || త-దే-వ-కో-
పాయయతఃప్రసాదాయచజాయతే | త-స్మాద్దుఃఖాత్క-ంనా-స్తి-నచ-కించ-త్సు-ఖాత్క-,, మితి, త-స్మాత్క-ర్మ-వశ్య-త్వా-కర్మ-
శ్చత్వ-హేయార్హ-త్వ-హేయప్రతిభట-త్వాదిభిర్దీప-పరయారై-వలక్షణ్యమవిహత-మే-వ - ఎ-త-దే-వ-వై-లక్షణ్యం-స్పష్ట-య-స్త-మ-సూ-

రాతి | యథితి | పచ్చభూతరచితేపచ్చభిరాకాశాదిభూతై రారభే - శరీరే యథా ౭ హం-భన్న ౭ అవృతః-శరీరేణావృతః-త
 థాభన్నోపి-యోభగవాన్ - రహితఃశరీరసంబంధాయ తదోషైరస్పృష్టః - తత్రహేతుః-ఇన్ద్రియగుణార్థచిదాత్మకః-ఇన్ద్రి
 యాణి - జ్ఞానకర్తృభయెన్ద్రియాణి - గుణార్థఃగుణపరిణామరూపాశ్చబ్దాదయః-యద్వా-గుణాస్సత్వాదయః-అర్థాశ్చబ్దా
 దయః-చిత్ జీవః - ఎతే-ఆత్మాశరీరం - యస్యసః-చిదచితోర్వియన్త్యత్వేనావస్థితః-నత్వహమివకర్తృ సంకుచితస్వభావః-ప్ర
 కృతిపారవశ్యేననియామ్యతయా ౭ వస్థితఇత్యర్థః , యద్వా, ఇన్ద్రియగుణార్థచిదాత్మకఇత్యహమిత్వస్యవిశేషణం - ఇన్ద్రియా
 ణాంగుణపరిణామరూపేషుశబ్దాదిష్వేవ - చిత్ భోగ్యతాజ్ఞానం-యస్య - విషయానక్షచిత్త ౭ హమిత్వర్థః, తేనశరీరేణా-
 వికుణ్ఠమహిమానంనిత్యానంకుచితజ్ఞానం , ఎనం-ఋషింసర్వజ్ఞం - ప్రకృతిపూరుషయోః-పరంవిలక్షణం, తంనియన్తారం-పు
 మాంసంపరమపురుషం - వద్దేనంసృతినివృత్తికామశ్చరణంప్రజామిత్వర్థః || ౧౫ || * కథంమభ్యరణవరణేనసంసృతిర్నివ
 ర్తివ్యతఇత్యపేక్షాయాం “ యఎవబంధకస్సఎవమోచక ” ఇతిన్యాయేన-త్వత్సంకల్పాయతావేవబంధమోక్షావిత్వాహ | య
 న్నాయయేతి || అయంజీవః - యన్తాయయానుస్యభగవత్సం-కల్పయాపజ్ఞానై - ఉరూణి-సత్వాదిగుణనిమిత్తకానికర్తా
 ణిబంధసాధనాని - యస్మిన్-సాంసారికేసంసారసంబంధిని-పథిప్రవృత్తిమార్గై - చరన్ - తదభిశ్రమేణత్రసంచారశ్రమేణ-నష్ట
 స్మృతిఃవిసృజ్యజీవపరయాథాత్మ్యజ్ఞానః - పునర్నూహదనుగ్రహమన్తరేణమహత స్తస్య భగవతో ౭ సుగ్రహంవిదా - కయా
 యుక్త్యాకేనోపాయేన - పునర్లోకంస్వలోకం - ఆవిర్భూతగుణాష్టకస్వస్వరూపం-ప్రవృణోతప్రాప్నుయాత్-యద్వాలో
 కంస్వపరయాథాత్మ్యజ్ఞానరూపంముక్త్యపాయం - ప్రాప్నుయాదిత్యర్థః || ౧౬ || * భగవాన్వజ్ఞానప్రదానద్వారాసం
 సృతేర్మోచకః - నబ్రహ్మదివ్యస్వతమోజీవః - నహిస్వయంనిగళితో ౭ న్యాన్నిగళనాన్తోచయేదితదన్నాహ||జ్ఞానమిత్రియ

మహిమానమృషింతమేనంవద్దేపరంప్రకృతిపూరుషయోఃపుమాంసమ్ || ౧౫ || యన్తాయయోరుగుణకర్తృనిబంధ
 నై-స్మిన్సాంసారికేపథిచరం స్తదభిశ్రమేణ | నష్టస్మృతిఃపునరయంప్రవృణోతలోకంయుక్త్యాకయామహదను
 గ్రహమన్తరేణ|| ౧౬ || జ్ఞానంయదేతదధాత్మతమస్సదేవస్తైక్రకాలికంస్థిరచరేష్వనువర్తితాంశః | తంజీవ
 కర్తృపదవీమనువర్తమానాస్తాపత్రయోపశమానాయవయంభజేమ || ౧౭ || దేహ్యాన్యదేహావివరణశరాగ్నినా
 ౭ సృగ్విఘ్నాత్రకూపపతితోభృశతప్రదహః | ఇచ్ఛన్తితోవివసితుంగణయన్స్వమాసాన్సర్వాస్యతేకృపణ
 ధీర్భగవత్కదాను || ౧౮ || యేనెద్యశీంగతిమసౌదశమాన్యతఃశసంగ్రహితఃపురుషయేనభవాద్యశేన|స్వేనై
 వతువ్యతుక్యతేనసదీననాథఃకోనామతత్ప్రతివినాజ్జలిమన్యకుర్యాత్ || ౧౯ || పశ్యన్యయంధిషణయాననుసప్త

దేత - తైక్రకాలికంప్రవృణోతలోకం - జీవపరయాథాత్మ్యజ్ఞానం - మహదనుగ్రహమన్తరేణ-కతమోజీవః-వ్య
 థాత్దధ్యాదిత్యర్థః - కింతు-సఎవదేవః-ఈశ్వరఎవ-నత్వస్యః-త్వత్తఃప్రకృష్టోజీవోవిదధాతు-నెత్యాహ-వయంబ్రహ్మదయో
 వయం-జీవానాంఆత్మనాం-యానికర్తాణి-సంసృతికరాణి - తేషాం-పదవీంపరంపరాం - అనువర్తమానాః-సర్వేవయం
 కర్తృరూపావిద్యాతిరోహితజ్ఞానాఇత్యర్థః - అత స్తద్వద్వ్యతిరేకేణకోపినసమర్థఇత్యర్థః - అన్యస్యానంభవముక్త్యాతస్య
 సంభవమాహ - స్థిరచరేషుస్థావరజగ్గమేషుశరీరేషు - అనువర్తితః-అన్తరాత్మతయా - అంశఃస్వాంశభూతోజీవో-యేనసః-
 జీవాన్తరాత్మతయావస - నిత్యానంకుచితజ్ఞానస్వరూపజ్ఞానగుణక - స్తం - భజేమ-ఎవంజీవాన్తరాత్మతయా ౭ వస్థితస్య
 సర్వజ్ఞస్యభగవతోజ్ఞానప్రదానద్వారామోచకత్వాత్తస్యైవభజనీయత్వం నత్వస్యే మోమిత్వక్షమ్ || ౧౭ || * అథవి
 జ్ఞాపయన్తాహ || దేహీతి || హేభగవత్ అన్యదేహావివరమాంతురుదరకుహరే-యః-అన్యగ్విఘ్నాత్రరూపఃకూప - స్తస్మిన్-
 పతిత-స్తత్ర - జఠరాగ్నినాభృశంతప్రోదేహాయగ్యః - అతఎవ-కృపణాధీర్యస్యః - ఇతోవివరా-ద్వివసీతుంసిగ్గన్తు-మ
 చ్యుత్-స్వమాసాన్-గణయన్-అసౌ-దేహీజీవః - కదాను-బహిర్నిర్వాస్య తేనిగ్గమ్యతి || ౧౮ || * ఎవంస్వదైన్యమా
 వేద్యజ్ఞానప్రదానరూపంభగవత్కృతంమహాపకారంస్తరత్ - తస్యాప్రత్యుపకార్యతామాహ || యేనెతి|| హే-ఈశ-భవా
 ద్యశేనత్వత్సమేన - నిరుపమేనైత్యర్థః - పురుషయేననిరతిశయదయావతా-యేనత్వయా - దశమాన్యతశమానపరిమితో-జీవః-
 ఈశ్వశీంగతింవివేకం - సమ్యగ్గ్రహీతః, సదీననాథోభగవాన్ - స్వేనైవకృతేనస్వకల్పితేనైవోపకారేణ - తువ్యతుస్వయ
 మేవతువ్యతు - అజ్ఞలింవిదా-కోనామపుమాన్, తత్ప్రతికుర్యాత్ తత్కృతోపకారప్రత్యుపకారంకుర్యాదిత్యర్థః|| ౧౯ || * ఎవం
 భగవత్ప్రవవివేకాదినంపత్తిస్తస్యమహాపకర్తృత్వంచోక్తం, ఇమామేవభగవతోవివేకాదినంపత్తింవివేక జననిదర్శనైస్స
 స్మిన్నపిపార్థయతే | పశ్యతీతి || శారీరక, శారీరఃపరమపురుషః, తత్సంబంధినిపరమపురుషాధిష్ఠితేబ్రహ్మపురఇతియావత్ తే

స్త్రీకన్య దేహేన్యస్యజీవన్య దేహే, జీవకర్తాయ త్తత్తత్సర్వః, అపరఃశరీరాద్భిన్నః, సప్తవధ్రిఃసప్తత్వగ్నప్తితదహధారి, అయందమశరీరీశమదమదియక్తోజీవః, యోగీతియావత్, యత్స్య ప్రయాయస్త్రీకృతయా - యేనశ్వ రేణదత్తయావా - ధివణయాఉపాసనాత్ప్రకయాబుద్ధ్యా - యతఃశ్వరాద్దేహోఃసృష్టయాకల్పితయేతివా - అనెననిరస్తరాయముపాసనానివృత్తిరపిపరమపురుషప్రసాదాదేవేత్యుక్తం - యం-పశ్యతిసాక్షాత్కరోతి, తం-దైత్యంయోగపరిశుద్ధచిత్తగ్రాహ్యం-పురాణంపురుషం-సంభవదమశరీరీవ - అహమపి-బహిర్భూదివ, ప్రతీతం ప్రతీతివిషయం - యత్స్య ప్రయాధివణయాపశ్యామిసాక్షాత్కరోమిత్యర్థః || ౨౦ || * కింవిశేషేణమదుపాసనాతోమత్సాక్షాత్కారంప్యార్థయసే - యథాపూర్వంగర్భాన్నిర్గత్యప్రవృత్తిధర్మంనెచ్చసీత్యత్ర - గర్భాన్నిర్గతస్యస్వస్థానంస్వాభిప్రేతంబనివేదయన్నుపసంహరతి || సో౭ హమితిద్వాభ్యామ్ || హేవిభో-బహూనాందుఃఖానాంవాసోవసతిర్యస్త్రిక-బహుదుఃఖాస్పదంగర్భం - ప్రతివసన్నపి-సో౭ హం-గర్భాద్భహిర్మనిగ్జగమిషేనిగ్జంతంనెచ్చామి - కుతః, యత్రగర్భాద్భహిర్, రన్ధ్రకూపేఅన్ధకూపవత్స్వ పరయాథాత్మ్యజ్ఞానతిరోధాయకేగార్హ్యధర్మై - ఉపయాతంఉపగతం, మాం, దేవస్యభగవత, స్సంబంధినీ, మాయా “ దైవీహ్యేషాగుణమయీ ” త్యుక్తవిధా, దేహాత్మాభిమానస్వతంత్ర్యాత్మాభిమానకారిణీ - మాయా, ఉపసర్పతి, యదను, యస్యాఃమాయాయాః - అనుపశ్యాత్ - మిథ్యామతిఃదేహాత్మాభిమానాదిరూపమిథ్యాభిమాన - స్తత్ప్రయుక్తసుఖదుఃఖానుభవః - పునర్గర్భవాసాది, రిత్యేత, దేవంభూతంసంస్కృతీచక్రం - చక్రవత్పరివర్తమానంసంసరణముపయాతి || ౨౧ || * తస్మాత్, విగతవిక్లబఃవిగతాధారః - అ

వధ్రిశారీరకేదమశరీర్యపరస్వ దేహే | యత్స్యప్రయాసతమహంపురుషంపురాణంపశ్యేబహిర్భూదివదైత్యమివప్రతీతమ్ || ౨౦ || సో౭ హంవసన్నపివిభోబహుదుఃఖవాసంగర్భాన్నిగ్జగమిషేబహిరన్ధ్రకూపేయతో౭ పయాతముపసర్పతిదేవమాయామిథ్యామతిర్యదనుసంస్కృతీచక్రమేతత్ || ౨౧ || తస్మాదహంవిగతవిక్లబఉద్ధరివ్య ఆత్మానమాశుతమసస్సుహృదాత్మనైవ | ధూయాయథావ్యసనమేతదనెకరన్ధ్రంమామే౭ భవివ్య దుషసాదితవిష్టుపాదః || ౨౨ || శ్రీకపిలఉవాచ | ఎవంకృతమతింగర్భేదశమాన్యంసప్తద్యృషిమ్ | సద్యఃక్షిపత్యవాచీనంప్రసూత్యైసూతిమారుతః || ౨౩ || తేన౭ పస్యప్రసూసాకృత్వా౭ వాక్చీరఆతురః | వినిష్కాగ్రమతికృచ్ఛేణనిరుచ్ఛాస్సోహతస్త్పతిః || ౨౪ || పతితోఽనువ్యసగ్ధిగోవిష్టాఽఘారివచెష్టతే | రోరూయతేగతేజ్ఞానవిపరీతాంమతింగతః || ౨౫ || పరచ్ఛన్దంనవిదుషాపువ్యమాణోజనెనసః | అనభిప్రేతమాపన్నఃప్రత్యాఖ్యాతుమనీశ్వరః || ౨౬ || శాయితో౭ శుచిపర్యజ్క-జస్తుస్వేదజదూషితే | నెశఃకణ్డాయన౭జ్ఞానామాసనోత్థానచెష్టనై || ౨౭ || తుదస్త్రామత్వచందంశామత్కుణామశకాదయః | రుదన్తంవిగతజ్ఞానంక్రిమయఃక్రిమికంయథా || ౨౮ || ఇత్యేవంశై

హ, మాత్మానం - సుహృదాత్మనైవసర్వభూతసుహృదాత్మనాత్వయైవహేతుభూతేన - తమసస్సంస్కృతే-రాశూ, ధర్మిష్య-అనెకరన్ధ్రంనానాగర్భవాసరూప - మేత, ద్యృషసందుఃఖం, పునః, యథా, మే, మాభవివ్యత్ - క్రిమిత్రసాధనంతత్రాహఃఉపసాదితాశరణంప్రాప్తావిష్టోపాదాయేన - సోహమ్ || ౨౨ || * ఏవంసప్తమాన్తాసాదారభ్యాదశమాన్తంగర్భస్థజీవనిర్వేదమభిధాయానస్తరావధామాహ | ఎవమితి | ఎవముక్తరీత్యా-గర్భే-కృతనిశ్చయం, సపదితదా - దశమాన్యందశమాసపరిమితం, ఋషింజీవం, సద్యస్తత్త్వమేవ - అవాచీనమవాఙ్ముఖం, తం, ప్రసూతిహేతుర్వారుతః - ప్రసూత్యై-క్షిపతిప్రేరయతి, బహిర్నిస్సారయితుంచాలయతీత్యర్థః || ౨౩ || * తేనసూతివాయునా, అపస్యప్రసూసాకృత్వా౭ వాక్చీరఆతురః - శిరః, అవాక్ అధః, కృత్వా - ఆతురఃదుఃఖతః - ఉచ్ఛ్వాసరహితః, హతస్త్పతిఃవిసప్తగర్భస్థదశాస్త్రుతిః - అతికృచ్ఛేణ అతినంకతేన - నిష్కాగ్రమతి || ౨౪ || * అన్యజాలోహితేన, దిగ్ధోలిప్తః-ఘనిపతితః, విష్టాఽఘాఃక్రిమిరివ, చెష్టతే - జ్ఞానగర్భవాసకాలికేజ్ఞానై, గతేనతి, తద్విపరీతాం, మతిం - ప్రాప్తః-రోరూయతేభృశంరోదితి || ౨౫ || * పరస్యశిశోః, ఛన్దమభిప్రాయ, మవిదుషా, జనెన, సశిశుః, పువ్యమాణః - అనభిప్రేతంస్తన్యార్థంరోదనే ఉదరవ్యధాంపరికల్ప్యపాయయివ్యమాణంనిమ్బరసాదికం - ఉదరవ్యధయారోదనేదీయమానంస్తన్యాదికం, అపన్నఃప్రాప్తః || ౨౬ || * జన్తవఃమశకమక్షికాదయః, స్వేదజాశ్చ-తైర్హూషితే, అశుచిపర్యజ్క, శాయితఃశయనంకారితః, అజ్ఞానాంకణ్డాయనై-అసనాదౌవ, నెశఃఅసమర్థః - రోరూయతీత్యనుషః || ౨౭ || * ఆమాకోమలాత్వగ్యస్య-తం, దంశాఃదంశనస్వభావాఃమత్కుణాదయః - విగతంగర్భజ్ఞానంయస్యతంతుదన్తివ్యధయన్తి - యథా, క్రిమయః, క్రిమిమ్ || ౨౮ || * శైశవంపంచవర్ష పరిమితంవయశ్శిశుత్వం-తద్దుఃఖం, తతఃపౌగణ్డంయావనాత్ప్రగవస్థా - తద్దుఃఖంచ, భుక్త్వా-కరోతీత్యుత్తరత్రాన్వయః || పౌగణ్డందుఃఖమాహ || అల్పమభిప్సితంయేన-

ఇత్థం-అజ్ఞానాత్ ఇద్ధః - ప్రవృద్ధః-మన్యుః-క్రోధో, యస్యసః, శుభా, అర్పితః-వ్యాప్తః - శోకం-ప్రాప్తః ॥ ౨౯ ॥ యావన
 చుఃఖమాహ ॥ సహితీ ॥ దేహేనసమోవ-వర్ధమా-ననా, భిమా-నన, మన్యునావ, అత్త నో-స్తాయనాశాయ-కామిషు-విగ్రహం
 విరోధం-కరోతి - స్వయంకామిస్వకామవిరోధిషువిగ్రహంకరోతిత్యర్థః ॥ ౩౦ ॥ యావనావస్తామేవప్రపచ్చయతి ॥
 ధూతై రితి ॥ పచ్చభిర్ధూతై-రారణై - దేహే-అసదాగ్రహః-అహంమమేతి-కుమరింకరోతి ॥ ౩౧ ॥ తదర్థం-దేహార్థం-
 కర్మ-కరోతి, యేనకర్మణా-బద్ధః, సంస్కృతింపునర్యాతి, తదేవాహ ॥ యోదేహీ-అవిద్యాకర్మబద్ధః ॥ అవిద్యాకర్మ-సంజ్ఞాన్యా
 తృతీయాశక్తివివృత ॥ ఇత్యుక్తకర్మాఖ్యావిద్యావశ్యః - దద, త్రై-శం, క్లౌశావహం, దేహం , అనుయాతిపునఃపునరనువర్త
 తే ॥ ౩౨ ॥ అసద్భిర్దారాదిభి-రాశితః-తేషాంపథిఅసన్న్యాగ్నేస్థితః-శిశ్నోదరార్థంకృతప్రయత్నః-యదిరమతేవైషయికే
 యుగుభేషు-తర్హి-పూర్వవ-క్షమః ॥ యాతనాదేహావృత్త్యై, త్యాదిపూర్వోక్తప్రకారేణ-నరకంప్రవేశతి ॥ ౩౩ ॥ అ
 సత్సంస్కరితీతి ॥ సత్సమితితిభిః ॥ యత్సక్తాత్-యేషామసతాంసక్తాత్-సత్యాదయః-క్షయంనాశం-యాన్తి ॥ ౩౪ ॥ అశాస్త్రే
 యవిషయవైత్యవ్యరహితేషు - ఖణ్డితాత్మసుదేహాత్మబుద్ధిషు - మూఢేషు-యోషి తాంక్రీడామృగవదధీనేషు - శోచ్యేషు-వివే
 కిభిరిశేషః-తేష్వసాధుషు-సంస్కం-నకుర్యాత్ ॥ ౩౫ ॥ యోషితాంసక్తాత్ - యోషితృస్సక్తతేషు-యథా-పుంసో-మో

శవంభుక్త్యాదుఃఖంపౌగడ్డామేవచ ॥ అలభాభీష్ణితో-జ్ఞానాదిద్ధమన్యుశ్చుచార్పితః ॥ ౨౯ ॥ సహ-దేహేనమా-న
 నవర్ధమా-ననమన్యునా ॥ కరోతివిగ్రహంకామికామిష్వస్తాయచాత్మనః ॥ ౩౦ ॥ ధూతైః-పచ్చభిరారణై-దేహే
 దేహ్యబుద్ధో-నకృత్ ॥ అహంమమేత్యసద్గ్రహః-కరోతికుమరిత్సతిమ్ ॥ ౩౧ ॥ తదర్థం-కురుతేకర్మయద్బద్ధో
 యాతిసంస్కృతిమ్ ॥ యో-నుయాతిదదత్రై-శమవిద్యాకర్మబద్ధః ॥ ౩౨ ॥ యద్యసద్భిః-పథిష్యతశ్శిశ్నోదరకృతో
 ద్యమైః ॥ ఆశితోరమతేజస్తస్తమోవిశతిపూర్వవత్ ॥ ౩౩ ॥ సత్సంశాచందయా-మానంబుద్ధిర్నిర్భీర్యశఃక్ష
 మా ॥ శమోదమోభగశ్చేతియత్సక్తాద్భూతిసంక్షయమ్ ॥ ౩౪ ॥ తేష్వశా-నైషుమూఢేషుఖణ్డితాత్మస్వసాధుషు ॥
 సంస్కంసకుర్యాచ్ఛోచ్యేషుయోషిక్రీడామృగేషుచ ॥ ౩౫ ॥ నతథా-స్యభవేన్మోహబన్ధశ్చన్యప్రసక్తతః ॥
 యోషితృస్సక్తాద్యథాపుంసోయథా తత్సక్తేసక్తతః ॥ ౩౬ ॥ ప్రజాపతిస్సాం-శ్చదుహితరంద్యష్టాత్తద్రూపధర్మ
 తః ॥ రోహిద్యూతాంసో-స్వధావద్య శ్యూహాపీగతత్రపః ॥ ౩౭ ॥ తత్సృష్టసృష్టస్యష్టేషుకోన్యఖణ్డితధీపు
 మా ॥ ఋషింనారాయణమ్మతేయోషిన్తయ్యోహమామాయయా ॥ ౩౮ ॥ బలంమేపశ్యమాయాయాస్త్రిమ
 య్యజయినోదిశామ్ ॥ యాకరోతిపదాక్రాంతాన్సూక్ష్మవిజృష్టేణశేవలమ్ ॥ ౩౯ ॥ సంస్కంసకుర్యాత్ప్రమదాను
 జాతుయోగస్యపారంపరమారుతుః ॥ మత్యేవయా-ప్రతిలబ్ధాత్మలాభోవదన్రియానిరయద్వారమస్య ॥ ౪౦ ॥
 యోపయాతిశస్త్రైర్కాయాయోషి ద్వేవవిన్త్రితా ॥ తామిక్షేతాత్మనోమృత్యుంత్పజ్జేకూటమివావృతమ్ ॥ ౪౧ ॥
 యాంమన్యతేపతింమోహాన్తన్తాయామృషభాయతీమ్ ॥ స్త్రీత్వంస్త్రీసక్తతఃప్రాప్తోవిత్తాపత్యగృహప్రదమ్ ॥

మోహ-బంధశ్చ-భవే-త్తథా-న్యప్రసక్తతో - మోహాదిర్నభవేత్ ॥ ౩౬ ॥ యోషితృస్సక్తస్యానర్థమేతుతాంప్రపచ్చయ
 తి-ప్రజాపతిరితినస్తభిః ॥ ప్రజాపతిర్భూష్య - స్వాంధుహితరంద్యష్టా-తస్యాదుహితః-రూపేణశరీరసాన్తర్యణ
 ధర్మితః-మోహితః - రోహిద్యూతాంమృగీభూతాం-సః - ఋశ్యూహాపీ-స్వయమపిమృగరూపీసక-గతలజ్జో-స్వధావత్అ
 స్వవర్తత-తయాసహ-రేమిత్త్యర్థః ॥ ౩౭ ॥ తేనబ్రహ్మణా-సృష్టామరీచ్యాదయ - సైస్సృష్టాః కాశ్యపాదయః-తైర
 పిస్సృష్టాదేవమనుష్యాదయః - తేషుమధ్యై - శేపుమా-నారాయణమృషింవినా-యోషిన్తయ్య - మాయయాభగవన్తాయ
 య-అఖణ్డితధీరనాకృష్టమనాః - సర్వోపిఖణ్డితధీరేవ - భగవన్తాయాయా-మోహకత్వాత్తత్సమానధర్మత్వా-ద్యోషి-న్తా
 య-త్యేనరూపితా ॥ ౩౮ ॥ స్త్రీరూపాయా-మేమమ-మాయాయాః-బలంమోహకత్వరూపంసామర్థ్యం-పశ్యయా-స్త్రీ-
 కేవలంభూమిక్షేపేజైవ-దిశాంజయినఃదిగ్విజయినశ్శూరానపి-స్వాధీనంకరోతి ॥ ౩౯ ॥ అతః-యోగస్య-పరంపా
 రంఅంతంభక్తియోగఫలం మత్పదమిత్యర్థః - ఆరోహమిచ్చః - మత్యేవయా-ప్రతిలబ్ధః-అత్తబోధః-ప్రకృతివిలక్షణాత్మయాథా
 త్యజ్ఞానం - యస్యసః - ప్రమదాను-కదాచిదపి-సంస్కం , సకుర్యాత్-యాః-ప్రమదాః, అస్యముముక్షోః-నిరయద్వారంసరక
 ద్వారం-వదన్రితస్తానుసంస్కంసకుర్యాదిత్యర్థః ॥ ౪౦ ॥ యేతి ॥ శస్త్రైఃశుశ్రూషాదివ్యాజేన-దేవేనభగవతా-న్త్రితా-
 య-యోషి-ద్రూపామాయా , ఉపయాతి-తాంయోషితం - అత్తనో-మృత్యుంఅనర్థకరీ - మిక్షేత - తృణై రావృతంకూటమి
 వ ॥ ౪౧ ॥ ఎవంముముతుశాపురుషేణస్త్రీ సక్తోనకార్యభిర్ముక్తం - అథముముక్షోః-స్త్రీయాఅపిపురుషసక్తోనకార్య

ఇత్యాహ||యామితిద్వ్యాభ్యామ్||అయమాత్మ- స్త్రీసక్తాదంతకాలస్త్రీయమేవధ్యాయక|| యంయంవాపిస్తరకభావంత్య
జత్యైకశబర,, మిత్యుక్తరీత్యా, స్త్రీత్వంప్రాప్తః, అహంస్త్రీతిమన్యమానః- ఋషభవదాచర స్తంభ ర్తృరూపామిత్య
ర్థః- మే-యాంమాయాం-మోహాత్, విత్తాదిప్రదం, పతిం, మన్యతే, పత్న్యురపిమోహకత్వా దేవమాయాత్వరూపణంతంవి
త్తాద్యాశ్రయంపతిం- ఆత్మనో-దైవోపసాదితం-మృత్యుం- జానీయాత్-యథా-మృగయోర్వ్యాధస్య, గాయనం-మృగస్య
మృత్యుకరం, తథేత్యర్థః || ౪౨ || ౪౩ || * ఎవంగర్భజన్మాదియావనాంతాః క్షణాః, జరామరణాదిక్షణా స్తుపూర్వ
స్తిన్నేవాధ్యాయేప్రపచ్ఛితాః, తత్రనిత్యస్యాత్మనఃకథంజన్మమరణేసంభవతః, సంభవేవా-తయోఃస్వరూపంకిం, భోగ
నసర్వకర్మక్షయసతికథంశరీరాచ్ఛరీరా న్తరగమనం- తత్సంభవేపి, కింప్రా క్తవైర్భూతసూక్ష్మేసంపరిష్కృతోగచ్ఛతి-ఉ
త-తానివిహాయగచ్ఛతీతిమాతశ్చా నిరాకర్షకవై రాగ్యసిద్ధ్యర్థం దేహస్యానాత్మత్వ ప్రతిపాదనాయతదేకదేశస్యన్ద్రి
యస్యానాత్మత్వమాహ || దేహేనెతివత్సర్పిః || పుమాకజీవః-జీవధూతేనజీవాభిన్నత్వేనాభిమతేన, దేహేనభూతేన్ద్రియ
మనఆత్మకేన-సూక్ష్మేణదేహేన, లోకాత్సూక్ష్మపరిణామరూపాత్సూలాచ్ఛరీరాత్, లోకాన్తరంతత్పరిణామరూపం
దేహేన్తర, మనువ్రజణ-కర్తాణిప్రా క్తనస్థూలశరీరనిష్పాదితకర్మ ఫలాని, భుజ్ఞానః-పున, రు త్తరశరీరారంభృకాణికర్మాణి-
అవిరతమవిచ్ఛేదవ, కరోతి || ౪౪ || * కుతపతదేహేనలోకాల్లోకాన్తరగమనంజ్ఞాయతఇత్యత్రాహ||సూక్ష్మేయో-ఘా
తేన్ద్రియమనోమయోదేహః, అస్యదేహస్యానుగోజీవఃఅనుసృత్యగన్తా, దేహేనసహితోగ దైత్యర్థః, యద్వాజీవఃజీవత్వేనా
భిమతః, భూతేన్ద్రియాత్మకోదేహఃసూక్ష్మదేహః, అస్యాత్మనో-నుగో, హీతిశ్రుతిన్ద్రియప్రసిద్ధంద్యోతయతి-శ్రుతిస్తావత్||
పశ్యమ్యామాపతావాపఃపురుషవచసోభవ స్తి,, త్యాదికాన్ద్రియతరపి || మనష్షష్ఠాణ్ద్రియాణిప్రకృతిస్థానికర్షతి || శరీరం

తమాత్మనోవిజానీయాద్విత్తాపత్యగృహత్తకమ్||దై వోపసాదితంమృత్యుంమృగయోగ్గాయనంయథా|| ౪౩ ||

దేహేనజీవధూతేనలోకాల్లోకమనువ్రజణభుజ్ఞానఎవకర్తాణికరోత్యవిరతంపుమాక || ౪౪ || జీవోహ్యస్యా
నుగోదేహాఘాతేన్ద్రియమనోమయః, తస్మిరోధస్తుమరణమావిర్భా వస్తుసంభవః || ౪౫ || ద్రవ్యోపలబ్ధి
స్థానస్యద్రవ్యేత్యాయోగ్యతాయథా||తత్పశ్యత్వమహంమానాదుత్పత్తిర్వ్యవర్తనమ్ || ౪౬ || * యథా-

యదవాపోతియచ్ఛాప్యతా-మతిశ్వరః || గృహీత్వై తానిసంయాతీ,, త్యాదికా, అత్రావిరతంకర్తాణికరోతీత్యనెన-
కర్తృణామసమాప్తిరుక్తా-అభ్యుపగతప్రారంభానాంభోగెనవినిశేష్య నభ్యుపగతప్రారంభానామవినిష్ఠత్వాత్ || నన్వేషమపి
కథంనిత్యస్యాత్మనోజన్మమరణేసంభవతఇత్యత్రాహ || తస్మిరోధఇతి-తస్మిన్సూక్ష్మశరీరే, స్థూలస్య- నిరోధఃసంహారః
స్థూలావస్థాంపరిత్యజ్యసూక్ష్మవస్థాప్రాప్తిరేవాప్యజీవస్యమరణం, అవిర్భావఃపున, సూక్ష్మవస్థాప్రపహణేనస్థూలావ
స్థాప్రాప్తిరేవాస్యసంభవః, దేహద్వారకేతప్రతిమరణేనస్వతంత్యర్థః || ౪౫ || * ఎతదేవోపపాదయకజన్మమరణస్వ
రూపమాహ || ద్రవ్యేతి || ద్రవ్యోపలబ్ధిస్థానస్య పృథివ్యా దిభూతోపలబ్ధిస్థానస్య దేహస్య, యథా, ద్రవ్యేత్యాయోగ్య
తాపార్థివాప్యతై జసాదిద్రవ్యాం శనిరీక్షణాయోగ్యతా, సూక్ష్మవస్థేత్యర్థః, యథాపుంసోభవతి-తదేవాస్యపశ్యత్వం
మరణం, పృథివ్యాదిద్రవ్యేత్వే నజ్ఞాయమాన దేహస్యాత్మాభిమానవిషయత్వా తస్య ద్రవ్యాం శనిరీక్షణాయోగ్య
తై వపుం సోమరణమిత్యర్థః, అహం మానాద్భవ్య దర్శనం అహమిత్యభిమానేనద్రవ్య దర్శనమేవదేహసోత్పత్తిః,
సైవపుంసడత్పత్తిరీత్యర్థః || అత్రేయమవధేయమ్ || తదేతదక్షయం నిత్యం జగత్త్వా వరజగ్గమమ్ | ప్రకృతింపురు
షంచైవవిద్ధ్య నాదీఉభావపీ,, త్యాద్యుక్తరీత్యా, ప్రకృతిపూరుషయోరుభయోరపినిత్యత్వా నోత్పత్తివినాశౌయద్య
పిసంభవత-స్తథాప్యాత్మనో- పరిణామిత్వాన్నసాక్షాదుత్పత్త్యాదిసంభవః-కింతు, ప్రకృతిద్వా రాసంభవత్యేవో
త్పత్త్యాదిః-ప్రకృతేస్తు-సాక్షాదుత్పత్త్యాదయస్సంభవ నైవ-నచైవంతస్యానిత్యతాశ్చాద్రవ్యస్యనిత్యత్వాత్-ఉత్పత్తి
వినాశాదయోహిసతోద్రవ్యస్యావస్థావిశేషాః- తస్తుప్రభృతీనిహిద్రవ్యాణిసన్దైవరచనావిశేషయుక్తానిపటాదీన్యచ్య నై
అసతా-ర్థవాదినాచైతదేవోపలభ్యతే-నహితత్రతస్తునన్తానవిశేషాతిరేకణాన్యత్పదార్థాన్తరంప్రతీయతే- కారకవ్యా
పారనామాన్తరభజనవ్యవహారివిశేషాణామతావతైవోపపత్తైర్ద్రవ్యాన్తరకల్పనాయుక్తా-అతఉత్పత్తివినాశాదయ
స్సతోద్రవ్యస్యావస్థావిశేషాః-ఉత్పత్త్యాభ్యామవస్థాముపజాతస్యద్రవ్యస్యతద్విరోధ్యవస్థాన్తరప్రాప్తిర్వి నాశఇత్యుచ్యతే-
మృద్భవ్యస్యపిణ్డత్వఫలత్వకపాలత్వచూర్ణత్వాదివత్పరిణామిద్రవ్యస్యపరిణామవరంపరావర్జనీయా- తత్రచూర్ణత్వావస్థ

* సప్తవత్వారింశేయథేత్యాదిక్లోకేయథాశబ్దద్వయమేవోపలభ్యతేవ్యాఖ్యానేతుతత్ప్రయోజనంనోక్తమిత్యతోయా
ధాసంభవంయోజనీయంబుద్ధిమద్భిః :

ద్రవ్యస్యోత్తరావస్థాపాప్తిరీనాశః సై వతదవస్థస్యోత్పత్తిరితి ॥ ౪౬ ॥ ఎవముత్పత్తివినాశస్య రూపముపపాదితం
అథై రాగ్యోదయానుసాత్తుత్పత్తివినాశయోనిద్రవ్యస్య దేహస్యా నాత్మత్వం వత్తుంతచేకచేకస్యైన్దియస్యానాత్మత్వ
ముపపాదయతి । యథేతి ॥ చతురిన్దియాధిష్ఠానంగోలకమక్షిత్తుచ్యతే “ ఆదిత్యశ్చతుర్భుత్వా ౭ షీణేపాగ్విశ్చ, దితిశ్చ
తేః ఇహపి, నిరభిద్యతామక్షిణేచతురైతయో, రిత్తు కత్వాత్ అక్షిః ఇన్ది యగోళకయోః - దర్శనాయోగ్యతాయథా-త
థై వచతురిన్దియస్యాపిదర్శనాయోగ్యతాసిద్ధా - కాచతిమిరాద్య పహతదృష్టేశ్చతుర్గోచరసద్భావేదర్శనాభావాదిన్దియ
గోలకస్యనద్రవ్యత్వం-ఎవంశోభనదృష్టేరపిపురుషస్యాత్మస్యనభివతేనత్వ స్థితితమపిచతుర్నపశ్యతీతిచతుషోద్రవ్యత్వా
యోగ్యతాభవతి-తస్మాచ్చైతనస్యేవద్రవ్యత్వం-ద్రవ్యతా-యోగ్యతానయోరితిపాతానరంతత్ర-ద్రవ్యశ్చైతనస్యేవ-ద్ర
వ్యతాద్రవ్యత్వం-అనయోఃచతుర్దృష్ట్యో-యోగ్యతాసంబంధయోగ్యతా - కరణత్వకరణత్వరూపసంబంధయోగ్యతేత్యర్థః-
ఎవంచయథాచతుషోఽనాత్మత్వం, తథాదేహస్యాప్యనాత్మత్వంసిద్ధం-అతః, తస్మిరోధస్తుమరణమావిర్భావస్తుసంభవ,
ఇత్యస్యాన న్తరం-ద్రవ్యోపలబ్ధిస్థానస్యద్రవ్యే యోగ్యతాయథా-తథై వచతుషోద్రవ్యదృష్ట్యత్వాయోగ్యతా-నయోః,
రితికవచిదధికః-పత్యతే , తంచైవంకచిద్వ్యాచక్షతే-ద్రవ్యోపలబ్ధిస్థానస్యనైతగోళకాదేర్దృష్టే యోయాంరూపాదిదర్శన,
కాచకామిలాదిదోషేణ, యథా-యోగ్యతాభవతి-తథై వ - చతుషఇన్దియస్యాయోగ్యతా- అనయోఃస్థానచతుషోర్దృథా
-యోగ్యతా - తథై వద్రవ్యరీపస్యద్రవ్యత్వాయోగ్యతేతి-నిరోధావిర్భావయో రెవజన్మమరణత్వేదృష్టా న్తఇతి-తత్ర-స్థాన
చతుషోరివద్రవ్యరీపస్యాప్యద్రవ్యత్వే - కస్యతర్నిద్రవ్యత్వ మితిప్రప్త్యం - వ్యాహతంచైతద్యక్షురదృష్ట్యత్వమితి-దృష్టా
న్తోఽప్యసంగతః-సహ్య నెనకించిద్దృష్టా న్తదార్హానికగతంసాధర్మ్యముచ్యతే, తస్మాదేవంవ్యాఖ్యేయః , యదితస్మి రోధఎవ

క్షీర్ద్రవ్యావయవదర్శనాయోగ్యతాయథా । తథై వచతుషోద్రవ్యదృష్టతా-యోగ్యతా-నయోః । ౪౭ । త
స్మాన్నకార్యస్సంతాసోనకార్యణ్యంనసభిమః । బుధ్వాజీవగతింధీరోముక్తసజ్జశ్చరేదిహ ॥ ౪౮ ॥ సమ్యగ్ద
ర్శనయాబుద్ధ్యాయోగవైరాగ్యయుక్తయా । మాయావిరచితేలోకచరెన్న్యస్యకశేబరమ్ ॥ ౪౯ ॥ *****
*****ఇతిశ్రీమద్భావతే, మహాపురాణే, తృతీయస్కంధే, ఎకత్రింశోఽధ్యాయః *****
శ్రీభగవానువాచ॥ అథయోగ్యహమేధీయాన్దర్శనైవావసన్సహ । కామషర్థంచతాన్దర్శాన్దోగ్ధిఘాయఃపిపర్షి

మరణం-తర్ని సూక్ష్మవస్థయా-వస్థితస్యదేహస్యోపలబ్ధిస్థాన్యోత్తతాగ్రహ-ద్రవ్యేతి-ద్రవ్యశ్చోభనద్రవ్యరీపస్య , చతుషశ్చై
త్యనయో, గ్ధవోపలబ్ధిస్థానస్యపుధివ్యాదిభూతోపలబ్ధిస్థానస్య స్థూలదేహస్య - ద్రవ్యేయోగ్యతాపార్థివాప్యత్రే జసాది
ద్రవ్యదర్శనయోగ్యతా, యథాభవతి-స్థూలత్వాత్-అత స్తస్య యథాదర్శ నవిషయతాస్వభావసిద్ధా, తథా , సూక్ష్మేపిశరీరే
అనయోశ్చతురాత్మనోర్దృష్ట్యత్వాయోగ్యతా, సూక్ష్మత్వాత్తస్యదర్శనవిషయత్వయోగ్యతానా స్తీత్యర్థఇతి ॥ ౪౭ ॥
ఉపసంహరతి ॥ తస్మాదితి॥ తస్మాత్సూక్ష్మజన్మమరణాదిభాజోదేహస్యా నాత్మత్వాత్ , సంతానఃదేహప్రయుక్తాగామిజ
న్మమరణాదిదుఃఖవిషయజ్ఞానరూపభయంనకార్యః, కార్యణ్యం - అతీతపుత్రమరణాదిస్త్పతినిమిత్తందైన్యం , సంభ్రమఃపు
త్రజన్మా దినిమిత్తసంతోషశ్చనకార్యః, కింతు, ధీరఃసుఖదుఃఖసమః-జీవగతింబ్రహ్మత్వకప్రకృతివిలక్షణాత్త్వస్వరూపం-బుద్ధ్యా-
ముక్తసజ్జః దేహపత్యకతాగ్రదిష్టనాసక్తి-ఇహలోక-చరేత్ ॥ ౪౮ ॥ తథా-సమ్యగ్దర్శ నయా , సమ్యక్ అచారితంద
ర్శనంతా-స్రజన్యంజ్ఞానంయస్యాంతయా-జ్ఞానం ప్రకృతివివిక్తాత్తయా-భాత్వ్య జ్ఞానం-వైరాగ్యంకామానభివ్యక్తి-సచపా
ప్యపరబ్రహ్మవ్యతిరిక్తవస్తువైత్పవ్యరూప-స్థాభ్యాంయుక్తయా , ధియావివేకాదిజన్య భగవదుపాసనాన్తి కయాబుద్ధ్యా,
మాయావిరచితే-స్త్రిలోక-కశేబరం-స్యస్యత్యక్త్వా, కశేబరేఅసక్తిమకృత్యత్వర్థః, చరేత్ నివృత్తిధర్మమితిశేషః ॥ ౪౯ ॥
ఇతిశ్రీమద్భాగవతచంద్రచక్రకాఖ్యాంయంశ్రీభాగవతవ్యాఖ్యాంయంతృతీయస్కంధే, ఎకత్రింశోఽధ్యాయః *****
ఎవమతీతాధ్యాయద్వయేనవైరాగ్యసిద్ధ్యర్థంగర్భ జన్మజరామరణాదిక్షణః, అనిష్టాదికారిణాంగతిశ్చిపపాదితాః
అథేష్టాదికారిణాంపరబ్రహ్మపాసకానాంచగతిమాహ-తత్రతావదిష్టాదికారిణాంగతిమాహ ॥ అథేవతత్పూర్వః॥ అథనను
యోగ్యహశ్రమీగృహఎవావసన్, గృహమేధీయా, గృహమేధోగృ హశ్రమః, తత్ప్రయుక్తాధర్మానెవ - అనుభిష్టస్థితి
శేషః-ధర్మా నెవత్యే వకారేణనివృత్తిధర్మవ్యాప్యత్తిః, ధర్మానావసన్మర్వ స్థితివా , స్వ కాధర్మాకామ - మర్థంచ,
దోగ్ధి ప్రపూరయతి-ధర్మా ననుతిష్ఠకామారో లభతఇత్యర్థఃసభూయస్తాకధర్మాపిపర్షిపాలయతి ॥ ౫౦ ॥ ఎవ
కారసూచితమర్థమాహ ॥ సఇతి ॥ సచాపి కేవలగృహమేధీయధర్మీ, కామనవిషయా-సజ్జన, మూఢః-అతఎవ-భగవద్దర్శా-త్ప

రాజ్యఖిఃప్రతినివృత్తః, శ్రద్ధయాప్రవృత్తిధర్మత్వరయా, యక్తః - క్రతుభి, దైవాన్విత్వాంశ్చయజతే || ౨ || తచ్చృద్ధయాపితృదేవయజనశ్రద్ధయా - ఆక్రాంతామతిర్యస్య - పితర్యం దేవార్థంచ వ్రతంనియమోయస్యసః. సోమయాజీ-పుమాన్-చాన్యమసంహారకం - గత్వా-ధూమరాత్ర్యపరపక్షదక్షిణాయనక్షణాసపితృలోకాకాశచంద్రక్రమణ - ఆరుహ్య-పునశ్చన్ద్రమసఃస్థానా - దాకాశవాయుధూమాభ్యక్రమణ-ఏవ్యతిఅవరోహతి || ౩ || కల్పాన్తస్థాయీచంద్రాదిలోకగతానాంక్షయిష్టుఫలత్వము క్తం - అథకవలెష్టాదికారిప్రాప్త్యానాంహోకానాంక్షయిష్టుత్వమాహ || యదేతి || యదాకల్పాన్తే - అనంతాసనః శేషాసనోభగవాన్ - అహీన్ద్రశ్చేష-స్సఎవశయా-తస్యాం - శేతే-తదా-య-కవలగృహమేధినాం ప్రాప్త్యాలోకా-న్తేతేలోకా-లయంనాశం-యాన్తి || ౪ || అథపరబ్రహ్మపాసకానాంగతిమాహ || యఇతి || యే,ధీరాఃజితేన్ద్రియాః-కామార్థయార్హిమిత్రం - స్వధర్మావర్ణాశ్రమోచితధర్మా - న్నదుహ్య-నినానుతిష్ఠన్తికింతు-నిస్సజ్జాఃఅసత్సజ్జరహితాః-న్యస్తానిభగవతీసమర్పితానికర్తృణీస్వవర్ణాశ్రమోచితకర్తృణి - యేస్యై - ప్రశాంతాశ్చమదమాదినంపన్నాః. శుద్ధచేతసస్వధర్మానుష్ఠానైనిర్మలానఃకరణాః || ౫ || నివృత్తిధర్మాభగవద్గుణశ్రవణకీర్తనాదయః-తేషు-నిరతాః-సత్వేన " త్యాగోహిపురుషవ్యాఘ్రేప్రవిధస్సంప్రకీర్తితః || యస్తుకర్తృఫలత్యాగస్స త్యాగస్సాత్మికస్తస్మిన్ || ఇత్యుక్తసాత్మికత్యాగయుక్తన - స్వధర్మాశ్చైవపశ్చమహాయజ్ఞాదినా, యద్వా, స్వధర్మాశ్చైవసత్వేనైత్యుపచారాదుక్తం - స్వధర్మజన్యైరేత్యర్థః-పరిశుద్ధేనచేతసాభగవత్ప్రవణేనచేతసా || ౬ || అహంకారమమకారరహితాః-తే-సూర్యద్వారణసూర్యద్వారణైత్యర్చిరాదీనాముపలక్షణం - అర్చిరహస్సితపక్షాదగయనాబ్జమరుద్రైస్తువిద్యుద్వరుడైన్ద్రధాతృక్రమణ - పురుషంపరమ

సః || ౧ || సచాపిభగవద్ధర్మాత్తామమూఢఃపరాజ్ఞుః | యజతేక్రతుభిదైవాన్విత్వాంశ్చశ్రద్ధయాన్వితః || తచ్చృద్ధయాక్రాన్తమతిఃపితృదేవవ్రతఃపుమాన్ | గత్వాచాన్యమసంహారకంసోమపాఃపునరేష్యతి || ౩ || యదాచాహీన్ద్రశ్చయాయాం శేతే ౭ నన్తాసనోహరిః | తదాలోకాలయంయాన్తితేగృహమేధినామ్ || ౪ || యస్వధర్మాన్నదుహ్య-నిధీరాఃకామార్థహేతవే | నిస్సజ్జాన్యస్తకర్తృణఃప్రశాంతాశ్చుద్ధచేతసః || ౫ || నివృత్తిధర్మనిరతానిర్మమానిరహంక్రియాః | స్వధర్మాశ్చైవసత్వేనపరిశుద్ధేనచేతసా || ౬ || సూర్యద్వారణతేయాన్తిపురుషంవిశ్వతోముఖమ్ | పరాపరేశంప్రకృతిమసోత్పత్త్యన్తభావనమ్ || ౭ || ద్విపరార్థావసానోయః | పశ్యేయోబ్రహ్మణస్తుతే | తావదధ్యానతేలోకంపరస్యపరిచిన్తకాః || ౮ || త్వామ్నో ౭ నలానిలవియన్తనగ్నిన్ద్రియార్థభూతాదిభిఃపరివృతంప్రతినంజిఘృతః | అవ్యాకృతంవిశతియర్హి గుణత్రయాత్తాకాలంపరాఖ్యమనుభూయపర

పురుషంమా-ముపయాన్తి - పునరనావర్తయిత్వత్వసూచనాయపురుషంవిశిషి || అస్యవిశ్వస్యప్రకృతింబన్దమోక్షకారణం-పరమపురుషసంకల్పాదేవహిబన్ధోమోక్షశ్చ - అస్యవిశ్వస్య - ఉత్పత్తిస్థితిసంహారాభావయతికరోతీతితథా - విశ్వతోముఖంసర్వజ్ఞం - పరబ్రహ్మదయో-పరయెస్సా-త్సచాసావీశ్వరశ్చ - అనైవిశేషణజాతేనస్వసంకల్పకృతజగదుదయవిభవలయమోక్షలీలత్వాన్నిరతిశయప్రీతివిషయాన్స్వభక్తాన్స్వపదం ప్రాపయ్యపునరనావర్తయితుంసమర్థఇత్యుక్తంభవతిప్రతిపాదితం చైతత్పురస్తాత్ - అత్రసూర్యద్వారణైత్యనైవ " సూర్యద్వారణతేవిరజాఃప్రయాన్తియత్రామృతస్సపురుషోహ్యవ్యయాత్తే " తిశ్రుత్యర్థ ఉక్తః || ౭ || ఏవంధూమాదిరర్చిరాదిశ్చైతిమార్గద్వయముక్తం - అథయోగియానైవచతుర్ముఖలోకగతానామపిబ్రహ్మణాసహమహాప్రళయదశాయాంముక్తిరుచ్యతే - ద్విపరార్థేత్యాదినా " ఉత్తరోదేవయానస్తుయోగియానస్తుమధ్యమః | దక్షిణఃపితృయానస్తుతత్రాన్త్యానాగవీధిక " తిహ్యుచ్యతే-ద్విపరార్థావసానఃద్వయోఃపరార్థయోఃపూర్వోత్తరయోరవసానమస్తోయస్తే - ద్విపరార్థావసానరూపోవా-యః | బ్రహ్మణశ్చతుర్ముఖస్యప్రలయ - స్తావత్తదవధి-పరస్యపరమాత్మనః-పరిచిన్తకాయోగినః - లోకంబ్రహ్మణోలోకం-లోక " అధిశీష్ఠస్థానంకర్తే " త్యాధారస్యైవకర్తృసంజ్ఞాయాంద్వితీయా-అధ్యాసతే - అనైవిషామకర్తృణామపిపుష్కలజ్ఞానోత్పత్తేఃప్రాగేవమరణేబ్రహ్మలోకప్రాప్త్యాతత్రజ్ఞానాభ్యాసఉక్తః || ౮ || త్వామ్నో ఇతి | త్వాదీనివియదన్తానిపశ్చమహాభూతాని-మనశ్చేన్ద్రియాణిచా - ధాత్వశబ్దాదయః - ధూతాదిస్తామసాహంకారః-ఎవమాదిభిః-పరివృతంయుక్తం-బ్రహ్మజ్ఞం-సంజిఘృతస్సంహర్తుమిచ్ఛుః - గుణత్రయంసత్వాదిగుణమయం-జగ-భృస్యా-త్తా శరీరం-స్థూలచిదచిద్విశిష్టఇత్యర్థః - గుణత్రయస్యాత్మైతివా, సభగవాన్, యన్ద్రియదా-అవ్యాకృతంవిశతి-నామరూపవిభాగాన్హ్వినిరతిశయసూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టత్వావస్థాం ప్రవిశతి-ప్రాప్తోతి-తదా-పరఃఇద్రాద్రిభ్యఉత్పత్తః - స్వయంధూర్చ్ఛిహ్నే-ద్విపరార్థాఖ్యంకాల-మనుభూయ-పురాణంపురుషంయాప్రీతివిభక్తివిపరిణామ

నో తరత్రాన్వయః ॥ ౯ ॥ ఎవంతథా-యెయోగినుః-భగవన్తంహరణ్యగర్భ - మనుప్రవిష్టాఃప్రాప్తా - సైపిత్రజిత-
మరున్దనసఃజితప్రాణేన్ద్రియాః - విరాగాఃప్రాప్తపరబ్రహ్మకృతిక్రాణిమాద్యప్తైశ్వర్యవైత్త్యన్త్యయక్తాః - విగతదేహతా-
భిమానస్వతన్త్రాత్తాభిమానా - సైనైవసాకంబ్రహ్మణాసహ-ప్రధానంసర్వోత్కృష్టం - బ్రహ్మస్వరూపతోగుణతత్త్వ నిరతి-
శయబృహత్పురాణంపురాతనం | పురుషంపరమపురుషం - ఉపయాన్నిఅతః “ సృన్యా సయోగాద్య తయశ్చుద్ధనత్వాఃతే
బ్రహ్మలోకతువరాస్తకాలెవరామ్మతాత్మ రిముచ్యన్తిసర్వైః ॥ బ్రహ్మణాసహతేసర్వైః సంపాప్తైఃప్రపతిసంపరే,నర్వ సన్త్య నై
కృతాత్మనఃప్రవిశన్తిచరంపద,,మిత్యాదిశ్రుతిస్తృత్యర్థః క్తః ॥ ౧౦ ॥ ఎవమతాప్రపరిన్షన్త భగవద్భక్తియోగానాం
కషాంచిద్ధరణ్యగర్భలోకపాప్తైఃప్రపూర్వ కంపరిపూర్ణభగవద్భక్తినిష్ఠా దననభగవత్ప్రప్తిరుక్తా , అథాత్మైవపుర్ణభక్తి
యోగానామవిలమ్బేనార్చిరాదిగత్యాభగవత్ప్రప్తిరత-స్త్వమపిపూర్ణభక్తియోగంనిర్వర్తయేత్యాహ ॥ అథతి ॥ హాభా
మిని-అథతస్మా-త్సర్వభూతమృత్యుద్వావానం - శ్రుతప్రభావంమత్తస్త్వయాశ్రుతప్రభావం - తంభగవన్తం - శరణం-భా
వేన “ మాతాపితా భ్రాతానివాసశ్చరణంసుహృ , దిత్యాద్యుక్తభావేన-భజ ప్రజ-పూర్వంసాక్షిస్సపరికరోభక్తియోగః
క్తః - అత్రతదజ్ఞభూతశరణాగతిరుక్తా - ఎవంపరమజ్ఞోకోక్తరీత్యాశరణ్యోభగవాభక్తియోగవిరోధీనిపాపానినిరస్యభక్తి
యోగంనిర్వర్తయేత్తిహ్యదయం “ఉపయాన్నికతాభిమానా , ఇతిబ్రహ్మలోకవాసినామపిదేహతాభిమానస్వతన్త్రాత్తాభి
మానరహితానామేవభగవత్ప్రప్తిరుక్తా - అథయదికనచిత్సుకృ తవిశేషేణబ్రహ్మలోకం ప్రాప్తాఃఫలానజ్ఞరహితకర్తా
ణోఽపిదేహతాభిమానాదియక్తాశ్చైతేపునస్సంసరేయః - అన్యేపునస్సాభిమానాస్సంసరన్తితికిమువక్తవ్యమ్ ॥ ౧౧ ॥

స్వయంభూః ॥ ౯ ॥ ఎవంపరేత్యభగవన్తమనుప్రవిష్టాయెయోగినోజితమరున్దనసోవిరాగాఃతేనైవసాక
మమృతంపురుషంపురాణంబ్రహ్మప్రధానముపయాన్నికతాభిమానాః ॥ ౧౦ ॥ అథతంసర్వభూతానాంహృత్ప
ద్యైశ్చకృతాలయమ్ | శ్రుతానుభావంశరణంభజభావేనభామిని ॥ ౧౧ ॥ ఆద్యఃస్థిరచరాణాంయోవేదగర్భస్స
హర్షిభిఃయోగశ్చరైఃకుమారాద్యైస్సద్ధేరోగప్రవర్తకైః ॥ ౧౨ ॥ భద్రదృష్ట్యాభిమానైవస్సజ్ఞానాపికర్తృణా
కర్తృత్వాత్సగుణంబ్రహ్మపురుషంపురుషోవ్రజేత్ ॥ ౧౩ ॥ ససంస్మత్యపునఃకాలేకాలేనైశ్వరమూర్తినాజా
తేగుణవ్యతికరేయథాపూర్వంప్రజాయతే ॥ ౧౪ ॥ ఐశ్వర్యంపారమేష్ఠ్యంతదపిధర్మవినిర్మితమ్నిషేవ్యపున
రాయాతిగుణవ్యతికరేనతి ॥ ౧౫ ॥ యేత్విహః - స క్తమనసఃకర్తృసుశ్రద్ధయాన్వితాః | కుర్వన్త్యప్రతిపిద్ధాని
త్యాన్యపిచకృత్సృజః ॥ ౧౬ ॥ రజసాకుణ్డమనసఃకామాత్సానోజితేన్ద్రియాః | పితౄన్యజన్త్యసుదినంగృహే
వ్యభిరతాశయాః ॥ ౧౭ ॥ త్రైవర్గికాస్తేపురుషావిముఖాహరిమేధనః | కథాయాంకథనీయోయవిక్రమస్యమధు

బ్రహ్మపిసాభిమానశ్చై తోపిససకాదిభిస్సహసంసరేదిత్యాహ ॥ ఆద్యఇతివత్సర్వః ॥ స్థిరచరాణాంస్థావరజ్ఞమానాం - ఆ
ద్యోయఃకారణభూతస్సృష్టిత్యర్థః - సపురుషస్సమష్టిపురుషో - వేదగర్భోబ్రహ్మపిససత్కు మారప్రభృతిభిఃమరీచ్యాదిభిః
ఋషిభిః-తథా - యోగప్రవర్తకైరన్వేష్యసిద్ధేస్సహ - భద్రదృష్టిరబ్రహ్మత్వకన్యతన్త్రవస్తుదృష్టిః - తయా-అభిమానశ్చరీరా
త్తాభిమాన , సైన-నిస్సగ్గే నాపికర్తృణా , సగుణంసామ్యావస్థావన్నగుణత్రయవిశిష్టం - బ్రహ్మసూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టం - పు
రుషంపరమాత్మానం , వ్రజేత్ప్రాప్నుయాత్ - సూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టే బ్రహ్మణీనోభావేత్ - కుతః, కర్తృత్వాద్భద్రదృష్టి
భిమానపూర్వకంనిస్సజ్ఞకర్తృకర్తృత్వాత్ ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ససంస్మత్యసూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టేబ్రహ్మణేసంసర్గంప్రాప్య-పు
న-రీశ్వరమూర్తినాకాలేన-కాలే “ తదైక్షతబహుస్యా , మితిబహుభవనసంకల్ప దశాయాం-గుణవ్యతికరేగుణవైషమ్యే-జా
తేనతి-పునస్సృష్టిదశాయామిత్యర్థః - యథాపూర్వంపూర్వత్ - వ్రజాయతే ॥ ౧౪ ॥ పారమేష్ఠ్యమప్రేక్ష్యైశ్వర్యం -
ధర్మవినిర్మితంకర్తృయత్రమేవ - అత - స్తదపి - నిషేవ్య అనుభూయ - పరమాన్యే విలీనఃపునర్గుణవ్యతికరేనత్యాయతీత్య
ర్థః ॥ ౧౫ ॥ ఎవంనిష్కామకర్తృణామపిసాభిమానానాంపునస్సంసారఃక్తః - సాభిమానాస్సకామకర్తృణాస్సంసరేయ
రితికింవక్తవ్యమితివత్సంస్తాన్ని న్దతి | యేత్వితివత్సర్వః ॥ ఇహపారమేష్ఠ్యైశ్వర్యానైష్వానక్తచిత్తాస్తత్సాధనమకర్తృసు-
త్వరయాయుక్తాః-అప్రతిపిద్ధానికామ్యానిత్యాన్యపిచ-కర్తృణి-స్వర్గాద్యర్థతయా-కుర్వన్తి ॥ ౧౬ ॥ రజోగుణైవవిక్షిప్తమన
సః - కామానక్తచిత్తా - అతఎవాజితేన్ద్రియా-అతఎవ-గృహేష్వానక్తాన్సంకరణా-అనుదినం-పితౄణ-యజన్తి ॥ ౧౭ ॥
కథనీయనిరతిశయకీర్త్యరిమేధసఃసంస్మ తినాశకోపాసనాత్తకజ్ఞానవిషయస్య - మధుద్విషోభగవతః - కథాయాం-విము
ఖాస్సన్తో-య - త్రైవర్గికాఃధర్మార్థకామపరాయణాః - తే-యేచా-చ్యుతకథానుధాం - హిత్యా-విష్ణుజస్సుకరాదయః,

పురీషమివ-అసతాంగధాః - శృణ్వంతి తేచ-నూనందై వెననిహతాః || ౧౮ || ౧౯ || తేషాంకాగతిరిత్యతాహ|| అర్చ్యమై-
జక్షిణేనపథా-ధూమాదిమాగ్నేఃపితృలోకం-ప్రజన్తి-పితృలోకా-త్పునః - ప్రజామనుస్వపుత్రాదిమ-జాయంతే-తతో-గర్భా
ధానాదిశ్చశానా ననంసా-రిణః . పున-రముంలొకం - ప్రాప్య-తత్ర-భోగన-క్షీణసుకృతాః , తత్రతైస్త్విదైవై-స్సద్యవవ-వి
భ్రంశితాఃఉదయాభోగోత్కర్షాయేషాం-తే-వివశాః-కర్తవశ్యాః-పున-రిమంలొకంప్రతి-పతన్తి || ౨౦ || ౨౧ || యవం
కామ్యకర్తృణాంగతిమభిధాయమాతుఃపూర్వోక్తభగవద్భక్తియోగశ్రద్ధా ౭ వైకల్యాయప్రోత్సాహయతి || తస్మాదితి|| త
స్మాత్సకామకర్తృణాంగతేరే వంవిధత్వా -త్వం-సర్వభావేన “ యేషామహంప్రియఅత్మానుతత్వే ” త్యామ్యుక్తసర్వభా
వేన,పరమెష్ఠినంపరమవ్యోమాధిపతిం , భజనీయంసురారాధ్యంపదామ్బుజం , యస్యతం,భగవన్తం , సభగవాన్,గుణాః
జ్ఞానశక్తిబలాదయః | తేవశ్రయఃవిషయోయస్యాం తయా-స్వరూపరూపగుణవిషయయెత్యర్థః , భక్త్యాప్రేమపూర్వా
సుధ్యానాత్మికయాభక్త్యా , భజన్య || ౨౨ || కథంభక్తియోగారమ్భభ్యన్తి తోపాయవై రాగ్యమన్తరేణమమభక్తి
యోగారమ్భిత్యత్రాహ || వాసుదేవఇతి || భగవతి,వాసుదేవ,భక్తియోగః , ప్రయోజితః,యద్యస్మాద్భృహద్భృశ్యతేన
నెతిబ్రహ్మదర్శనం , సాక్షాత్కారోపాయభూతం , భక్తియోగాత్మకంజ్ఞాన,ముత్పద్యతే,త,ద్వైరాగ్య, మాశు,జనయతి
అరబ్ధభక్తియోగఎవవై రాగ్యమపిజనయతిత్యర్థః || ౨౩ || కదా౭యమారబ్ధభక్తియోగోబ్రహ్మసాక్షాత్కార్యాదిత్య
త్రాహ||యేదేతి||అస్యోపాసకస్య - చిత్తం - యదా-ఇన్ద్రియవృత్తిభి-రద్ధేషశబ్దాదిమ-సమం - అనుకూలప్రతికూలశబ్దాదివి
షయాన్ప్రప్యావికృతంస - దనుకూలాదివిషయసంబంధకృతం ప్రియాప్రియరూపంవైషమ్యం , నగృహ్యతి , యదాచ-చిత్తం

ద్విషః || ౧౮ || నూనందై వెననిహతాయేచామ్యుతకథానుధామ్ | హత్యాశృణ్వన్త్యసద్ధాధాఃపురీషమివవి
ద్భుజః|| ౧౯ || దక్షిణేనపథా౭ర్యఘ్నఃపితృలోకంజయన్తితే | ప్రజామనుప్రజాయన్తేశ్చ శానా నక్రియాక్య
తః|| ౨౦ ||తత సైక్షీణసుకృతాఃపునర్లోకమిమంప్రతి | పతన్తివివశాదేవై స్సద్యోవిభ్రంశితోదయాః|| ౨౧||త
స్మాత్త్వంసర్వభావేనభజన్యపరమెష్ఠినమ్ | తద్గుణాశ్రయయాభక్త్యాభజనీయపదామ్బుజమ్|| ౨౨||వాసుదే
వేభగవతిభక్తియోగఃప్రయోజితః | జనయత్యాశువై రాగ్యంజ్ఞానంయద్భృహద్దర్శనమ్ || ౨౩ ||యదా౭స్య
చిత్తమద్ధేషస మెష్ఠిన్ద్రియవృత్తిభిఃసవిగృహ్యతివై షమ్యమప్రియంప్రియమిత్యుతః|| ౨౪ ||తదైవాత్సనా౭౭
త్తానంసిన్సక్తంసమదర్శనమ్ | హేయోపాదయరహితమారూఢంపదమిత్|| ౨౫ || జ్ఞానమాత్రంపరంబ్ర
హ్మపరమాత్మైశ్వరఃపుమాన్ | దృశ్యాదిభిఃపృథగ్భావైర్భగవానైకతాయతే|| ౨౬ ||ఎతావానవయోగేనస
మగ్రణేహయోగినః | యుజ్యతే౭భిమతోహ్యర్థోదనజ్ఞస్తుకృత్సృజః|| ౨౭ ||జ్ఞానమేకంపరాచీనైర్నిర్నియ
ర్భృహద్నిర్గుణమ్ | అవభాత్యర్థరూపేణప్రాంత్యాశబ్దాదిధర్మిణా || ౨౮ || యథామహానహంరూపస్త్రివృత్ప

నిస్సక్తంశబ్దాదివిషయాసక్తరహితం - స,దతవప హేయోపాదయరహితంద్వైస్యా ద్వైష్యవిషయరహితం , సమదర్శనంస
మందర్శనంయస్యతత్ - సర్వస్యబ్రహ్మత్వకత్వానుసంధానపరం - పదంశుభాశ్రయంప్రత్యారూఢంభవతి,స,తదైవాత్స
నాఉక్తవిధేనచిత్తేనా,త్తానమీశ్వర - మీక్షతేసాక్షాత్కారోతీత్యన్వయః-సమదర్శనమిత్యనెనసర్వ స్యజగతోబ్రహ్మత్వకత్వే
నానుసంధానముక్తమ్ || ౨౪ || ౨౫ || కథంవిశ్వస్యబ్రహ్మత్వ కత్వమిత్యత్రాహ || జ్ఞానమాత్రమితి||జ్ఞానమాత్రంసక్వాపిజడ
మిత్యర్థః,పరంబ్రహ్మ , పరమాత్మాదిశబ్దవాచ్యః , జ్ఞానమాత్రస్వరూపకపరమపురుషోభగవా,నైకఎవ , దృశ్యాదిభిఃపృథి
వ్యాదిభిః , పృథగ్భావైఃపరస్పరవిలక్షణధర్మైః , ఈయతేప్రతియతే,భగవానైకఎవపృథివ్యాదిపచ్చభూతసంఘాతాన్యకదే
వాదిరూపభేదేనప్రతీయతే , అతస్సర్వంజగద్భగవదాత్మకమీశ్వర్థః || ౨౬ || అత్రాన్తరాచింతాన్యాయేనకేమస్యభక్తి
యోగస్యఫలమిత్యత్రాహ || ఎతావానితి || యోగినాంసమగ్రణసాక్షేనభక్తియోగేన,అభిమతః , అర్థపురుషార్థః , యుజ్య
తే-నిరతిశయసుఖరూపఃపరమపురుషార్థరూపాపహతపాప్తత్వా దిగుణాష్టకవిశిష్టస్వరూపేణయుక్తోభవతి-కృత్సృజఃకా
ర్షేన్యనా-సక్తఃప్రకృతినంబన్ధరాహిత్యంచత్యే,తావానెవఅనిష్ఠనిష్ఠ త్రివిష్టపాగ్ని పిరేవ-భక్తియోగఫలమిత్యర్థః || ౨౭ || *
దృశ్యాదిభిరితిపరమాత్మనఃపృథివ్యాదివిశిష్టత్వముక్తం,జీవస్యపృథివ్యాదివిశిష్టత్వేవిశేషమాహ|| జ్ఞానమితి | నిర్గుణంసత్వాది
గుణరహిత-మేకం-జ్ఞానస్వరూపం,బ్రహ్మజీవః||బ్రహ్మణోహిప్రతిష్ఠా౭హ,మితిజీవేపిక్వచిద్భృహద్భృశ్యబ్రహ్మోగాత్-పరా
చీనైఃపరస్మైప్రకాశకైర్నిర్నియై-శ్చబ్దాదిధర్మిణాఅర్థరూపేణశబ్దాదిధర్మకాకాశాదిపచ్చభూతారబ్ధదేవాదిరూపేణభృ
హ్మఅవభాతి-పరస్య సర్వవిశిష్టస్యా పిసర్వజ్ఞత్వాన్మభ్యాన్తః - జీవస్యతుజ్ఞానస్వరూపస్యసత్వా దిగుణరహితస్యస్థూలాకా
దాదిదేహకారోభ్యానిరిత్యర్థః || ౨౮ || పరమప్రస్తుతంసర్వస్యబ్రహ్మత్వకత్వముపపాదయతి||యథేతి||మహాన్తహ

తత్త్వం-అహంకారావహంకారః, సచ-త్రివృత్తవైకారికాదిభేదనత్రిధావర్తమానః-పునశ్చ - భూతయాపేణపజ్జవిధః-
ఇన్ద్రియరూపేణైకాదశవిధః-ఎతత్త్వత్వకం-య-దణ్డం-స్వరాట్ బ్రహ్మచ-యతఃయతఉత్పన్నం-తస్యైవై-తత్త్వంజ
గ-ద్యపుశ్చ రీరం-యథానుభావత్వరమార్థభిత్త్యర్థః ॥ ౨౯ ॥ శ్రీకృష్ణోపాయనాయంసర్వాత్మకత్వేనబ్రహ్మసాక్షాత్కు
ర్యాదిత్యతాగ్రహ ॥ ఎతదితి ॥ ఎతత్త్వత్వస్సస్యబ్రహ్మత్వకత్వం-తద్ధయా-భక్త్యా-వై రాగ్యణ-పరిపశ్య తి-త్రేధాభక్తివై రాగ్య
దిభిస్సర్వాత్మకంబ్రహ్మసాక్షాత్కుర్యాదిత్యర్థః ॥ ౩౦ ॥ అథాష్టాధ్యాయాప్రతిపాదితమర్థమవసంహర్తుంసుఖప్ర
తిపత్తయేసంక్షేపేణానువదతి ॥ ఇతితి ॥ హేగుర్విపూజ్య-ఇతిఉక్తరీత్యా - ఎతత్కథితం-కింతదిత్య తాగ్రహ ॥ యేనప్రకృ
తేః-అచేతనాయాభూమ్యాదిరూపాయః ॥ భూమిరూపోఽనలోపాయు ॥ రిత్వాద్యక్తాయః-తథా ॥ అవరేయమిత స్వ
న్యాంప్రకృతివిధిమేపరా, మిత్తుక్తాయాజీవాత్మకప్రకృతేశ్చ, పురుషస్యపరమపురుషస్య చ-తత్త్వంయాథాత్మ్యమవబుధ్య
తే-తద్భృహ్మదర్శనంబ్రహ్మదర్శనోపాయభూతంజ్ఞానం-కథితమిత్యర్థః ॥ ౩౧ ॥ తథాజ్ఞానయోగఃప్రకృతివిలక్షణబ్రహ్మత్వక
ప్రత్యేగాత్మే పాసనరూపోజ్ఞానయోగః-నైర్గుణ్యస్స త్యాదిగుణరాహిత్యసంపాదకో, మన్నిష్టోమద్విషయః-భక్తిలక్షణః-భక్తిరూ
పో-యోగశ్చ-కథితః-ద్వయోఽపిజ్ఞానయోగభక్తియోగయోరుభయోరపి-భగవచ్చట్టో, లక్షణం ॥ తత్రపూజ్యపదార్థోక్తిపరిభా
షాసమన్విత, ఇత్తుక్తరీత్యా-నుపచారేణబోధకో-యస్య- సపవ-పరమపురుషః-ఎకఎవ-ర్థఃప్రయోజనంఫలమితి-భక్తియో
గశ్చయోగశ్చమయామానమ్యువాహృత, ఇతికథితః ॥ ౩౨ ॥ కథంజ్ఞానయోగభక్తియోగాభ్యాంభగవానైవపాప్రప్యిత్యతాగ్ర
హయథేతి ॥ వృథాద్వైరైః-పుకగ్నిన్నాని-ద్వా రాణిరూపరసాది గ్రహణాని-యేషాంతైరిన్ద్రియైః-బహూనాం-గుణానాం
రూపరసాదీనా-మాత్రయోఽర్థః-క్షీరాదిరూపోఽర్థ-ఎకఎవ-నానా-ఈయతేప్రతీయతేపూపగ్రహణేచతుషాశుక్లాదిగుణ

జ్జవిధస్సర్వాట్ ॥ ఎకాదశవిధ స్తస్యవపురణంజగద్యతః ॥ ౨౯ ॥ ఎతదైవశ్రద్ధయాభక్త్యావై రాగ్యణ-పరిపశ్య
తః ॥ సమాహితాత్మానిస్సజ్గోవిరక్తఃపరిపశ్యతి ॥ ౩౦ ॥ ఇత్యేతత్కథితంగుర్విజ్ఞానంతద్భృహ్మదర్శనమ్ ॥ యేనా
వబుధ్యతేతత్త్వంప్రకృతేఃపురుషస్యచ ॥ ౩౧ ॥ జ్ఞానయోగశ్చమన్నిష్టోనైర్గుణ్యోభక్తిలక్షణః ॥ ద్వయోరప్యే
కఎవార్థోభగవచ్చట్టలక్షణః ॥ ౩౨ ॥ యథైర్ద్యయైఃపుకగ్నిన్దైరథోబహుగుణాత్రయః ॥ ఎకోనానయతేతద్వ
ద్భగవాన్ శాస్త్రవర్త్యభిః ॥ ౩౩ ॥ క్రియయాక్రతుభిర్దావై స్తపస్సాన్వధ్యాయమర్శనైః ॥ ఆత్మేన్ద్రియజయేనా
పిసంన్యాసేనచక్రకామ్ ॥ ౩౪ ॥ యోగనవివిధాశ్చపభక్తియోగనచైవహి ॥ ధర్మణోభయచిహ్నానయఃప్ర
వృత్తినివృత్తిమా ॥ ౩౫ ॥ ఆత్మతత్త్వావబోధనవై రాగ్యణదృఢేనచ ॥ ఈయతేభగవానభిస్సగుణోనిర్గుణ
స్వదృక్ ॥ ౩౬ ॥ ప్రావోచంభ క్తియోగస్యస్వరూపం తెచతుర్విధమ్ ॥ కాలస్యచావ్యక్తగతేర్వోస్తర్థావతిజ

విశిష్టత్వేన రసన్ద్రోయేణమధురాదిగుణవిశిష్టతయా-త్వగిన్ద్రియేణశోషాదిస్పర్శవిశిష్టతయాచ - యథాగృహ్యతభిత్త్యర్థః-
థాభగవా-నైకఎవ-శాస్త్రోక్తతత్త్వాద్భవిశేషై రారాధ్యత్వాకారేణప్రాప్యత్వాకారేణవబుధ్యతభిత్త్యర్థః ॥ ౩౩ ॥ శా
శాస్త్రీయమాగ్నిశేషాన్ప్రపజ్జయతిత్రిభిః క్రియయాపజ్జరాతోదితపూజాకలాపేన-క్రతుభిర్దైవపూర్వభాగోదితయజ్ఞైః
దానతపసీస్త్పతిహోదితే, తత్ర-తపఃకృతచాన్ద్రాయణాది-స్వాధ్యాయఃవేదాధ్యయనం-మర్శనంవేదార్థావమర్శనం-ఆత్మ
జయశ్శమః - ఇన్ద్రియజయోదమః-కర్మణాం సంన్యాసఃఫలాసక్తరహితకర్మానుష్ఠానం-వివిధాశ్చైవబహ్వశ్లోపకృతేన-భక్తి
యోగేన-తథావిధేనయోగేన ప్రకృతివిక్రొత్తయాథాత్మ్యజ్ఞానయోగేన-ఉభయచిహ్నానసకామనిష్ఠామ లక్షణేన ధర్మేణ
తమేవాహ ॥ యథితి ॥ సకామధర్మపాప్రప్యంస్వరాద్యపిభగవతేవైర్భక్తః-అత్ర ॥ ఇష్టాపూర్తంబహుధాజాతంజాయమానం
విశ్వంబిభర్తిభువనస్యనాభిః ॥ తదేవాగ్నిస్తద్వాయుస్తత్సూర్యస్తదుచన్త్రమాః - అహంహిసర్వయజ్ఞానాంభోక్తాచప్రభు
రేవచ ॥ యోయోయాయంతనుంభక్తశ్చిద్ధయా-ర్చితమిభ్యతి ॥ తస్యతస్యాచలాంశ్రద్ధాంతామేవవిదధామ్యహమ్ ॥ సత
యాశ్రద్ధయాయుక్తస్తస్యారాధనమీహ తేలభతేచతఃకామాన్తయైవవిహితాహితా ॥ అస్తవత్తుఫలంతేషాంతద్భ
వత్యల్పమేధసామ్ ॥ ఫలమతఉపపతే ॥ రిత్వాదిత్రుతిస్త్పతిసూత్యాగ్ధోఽభిప్రేతః-తస్మాదాత్మతత్త్వావబోధనఆత్మయా
థాత్మ్యజ్ఞానయోగేన-దృఢేన-వై రాగ్యణచ-ఎభిఃక్రియాభిశ్చ - సగుణఃమజ్జగ్గుణకః-ర్గుణః హేయగుణరహితః-స్వదృక్స్వ
ప్రకాశః-భగవా-నైకఎవ-ఈయతేపాప్రప్యతే-తత్ర - క్రత్వాదిభిర్దైవైదిరూపేణారాధ్యమానోఽస్తవత్ఫలప్రదం-సాక్షాత్
జ్ఞానయోగభక్తియోగాదిభిరారాధితస్తునిరతిశయమోక్షాఖ్యఫలప్రదఇతిభావః ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ అన్యదపిపూర్వో
క్తమనువదతి ॥ ప్రావోచమితిద్వాభ్యాం ॥ తథా-భక్తియోగస్య-చతుర్విధం-తామసరాజససాత్వికభేదేన-సాత్వికావాస్తరభా
దనైర్గుణ్యరూపేణచ-చతుర్విధం-స్వరూపం-నైర్గుణ్యభక్తియోగస్య సాత్వికభక్త్యస్తర్భూతత్వేపితస్య సర్వోత్కృష్టత్యా

త్రవధిప్రాయోజనమర్హమిత్థ్య కం-జ నుమ-అ న్దః-యో-ధావతిపరిభిన త్తి-తస్యావ్యక్తగతే-ర్వ్యక్తైర్వియైర్మవ్యజ్యత
 ఇత్యవ్యక్తగతిర్వ్యక్త-తస్య-కాలస్య-స్వరూపమ్ || ౩౭ || * తథా-హేలమ్-ఆత్మాజీవః-యాను-ప్రవిశ,న్నాత్మనోగతిః ప్రకా
 రః-యాథాత్మ్యమిత్యర్థః-తాం-న వెద-తా - అవిద్యాభ్యుక్తనిర్మితాః-జీవస్యసంస్పృశ్య-ప్రావోచండ్ క్తవానహమ్ || ౩౮ || *
 మయోక్తమిదంసర్వవేదాన్తార్థరూపమితిగోప్యమనధికారిణోపదెష్టవ్యమధికారిణిఎవోపదెష్టవ్యమితవదన్నైతచ్చృణవణీర్తనా
 దిఫలంచదర్శయన్నుపసంహరతి || నైతదితి || ఖలాయపరోద్వేజకాయస్తద్భాయమూర్ఖాయభిన్నాయదురాచారాయధర్మధ్వజా
 యదామ్నికాయ || ౩౯ || ౪౦ || * అధికారిణమాహ || శ్రద్ధధానాయ-శిశ్రూషాత్వరాన్వితాయ-బహిర్జాత విరాగాయేతిదమ
 ఉక్తః-శాస్త్రచిత్తాయేతిశమఉక్తః-ఇదంచశమదమాదిగుణజాతంశ్రవణోపయుక్తం-సత్త్వాత్మైకముచ్యతే-తస్యశ్రవణాన్తర
 భావినస్తతఃపూర్వతనత్వాసంభవాత్-ప్రశాస్త్రచిత్తాయశమాన్వితాయై-త్యాదివత్-శుభయసదాచారనిష్ఠాయ-యస్య-ప్రె
 యసాంప్రీతివిషయాణాంవస్తూనాంమధ్య-అహం-ప్రియఃనిరతిశయప్రీతివిషయః-తస్మై || ౪౦ || ౪౧ || * యథితి || హేలమ్-ఇ
 త్థంమదుక్తమష్టాధ్యాయాత్మకం-యఃపురుషః-శ్రద్ధయా-సకృదపి-శృణూయా-ద్యశ్చ-భిధ తై-సోపి-మచ్చిత్తః-జాతవైరాగ్యో
 మదుపాసననిష్ఠోధూత్వా - మే-పదవీంమార్గం-ముక్తిం - ఎతిప్రాప్నోతి || ౪౩ || * ఇతిశ్రీమద్భాగవతచంద్రచన్ద్రికాఖ్యా
 యాంశ్రీభాగవతవ్యాఖ్యానాంతృతీయస్కంధోద్వాత్రింశోఽధ్యాయః .

నుమ || ౩౭ || జీవస్యసంస్పృశ్యచీవరవిద్యాకర్తనిర్మితాః-యాస్యమృప్రవిశన్నాత్మానవేదగతిమాత్మనః |
 నైతత్థలాయోపదిశేన్నా విసితాయకర్మచిత్ | నస్తద్భాయసభిన్నాయనైవధర్మధ్వజాయచ || ౩౯ || నలోలు
 పాయోపదిశేన్నగృహరూఢచేతసై | నాభక్తాయచమేజాతునమద్వక్తిద్విషామపి | ౪౦ || శ్రద్ధధానాయభక్తా
 యవిసితాయానసూయవే | భూతేషుకృతమైత్రాయశుశూషాభిరతాయచ | ౪౧ || బహిర్జాతవిరాగాయ
 శాస్త్రచిత్తాయధీమతే | నిర్మత్సరాయశుభయేయస్యాహం ప్రెయసాంప్రియః | ౪౨ || యథిదంశృణూయాద
 మృశ్రద్ధయాపురుషస్సకృత్ | యోవాభిధతైమచ్చిత్తస్సహ్యేతిపదవీంచమే || ౪౩ || *
 * * * * * ఇతిశ్రీమద్భాగవతే , మహాపురాణే , తృతీయస్కంధే , ద్వాత్రింశోఽధ్యాయః . * * * * *
 శ్రీమైత్రేయః || ఎవంవిశమ్యకపిలస్యవచోజనిత్రీసాకర్షమస్యదయితాకిలదేవహూతిః | విస్రస్తమోహపటలాత
 మభిప్రణమ్యతుష్టావతత్త్వవిషయాఙ్కితస్సద్ధిభూమిమ్ || ౧ || అథావ్యజోఽనైసలితేశయానంధూతేన్ద్రి
 యార్థాత్మమయంచపుస్తే | గుణప్రవాహంసదశేషబీజందధ్యోస్వయంయజ్జతరాజ్జాతః || ౨ || సఎవవిశ్వంభగ
 వాన్విధతైగుణప్రవాహేణవిభక్తవీర్యః | సర్గాద్యనీహూఽవితథాభిసన్నిరాత్మేశ్వరోఽతర్క్యసహస్రశక్తిః ||

ఏవంశుతతత్త్వహేతపురుషార్థాదేవహూతిఃకిమకరోదిత్యత్రాహమైత్రేయః || ఎవముక్తరీత్యా-కర్షమస్య - దయితా
 భార్యా-కపిలస్య - జనిత్రీమాతా-సాదేవహూతిః-కపిలస్యవచో - విశమ్యశ్రుత్వా-విస్రస్తఃధ్వస్తఃమోహఃఅజ్ఞానంసఎవపట
 లమావారకఃయస్యా - స్సాసతీ-తత్త్వవిషయాఙ్కితసిద్ధి భూమింతత్త్వాని ప్రకృతిపురుషేశ్వరరూపాణి - తాని-విషయోయ
 స్యతత్-జ్ఞానం-తేనాఙ్కితాఃప్రసిద్ధా - సిద్ధాయోగినః-తేషాంధూమిరాశ్రయ-స్తం - విషయాఙ్కితసిద్ధితిపాతే-తత్త్వవిష
 యేణా-ఙ్కితాజ్ఞాపితా - సిద్ధిరోగసిద్ధి-ర్యేషాం-తేషామాశ్రయఇత్యర్థః-తంకపిలం-ప్రణమ్య-తుష్టావస్తుతవతీ || ౧ || *
 స్తుతిమేవాహసప్రభిః | తత్రప్రథమంబ్రహ్మణాపిసమాధిగమ్యవిగ్రహేవాజగదుత్పత్తిస్థితిలయఖీలస్సర్వజ్ఞత్వాద్యనస్తకల్యాణ
 గుణనిధిస్త్యంమదుదరాజ్జాతః - అతఎతదస్తద్భాగ్యఫలమిత్యాహ | అథాపీతి | అథహేభగవత్-యస్యతవ-జతరాజ్జాన్నా
 భిక్తమలా - జ్ఞాతోఽజోబ్రహ్మపి-తేతవ-వపుర్విగ్రహం-దధ్యోధ్యానెనసాక్షాత్కృతవాక్ - వపుఃకథంధూతం-అస్తస్సలితేశ
 యానం-ధూతానిప్రథిన్యాదీని - ఇన్ద్రియాణ్యేకాదశేన్ద్రియాణి-అథాశ్చబ్దాదయః - ఆత్మానోజీవా-స్తన్తయంతత్ప్రచరం -
 జతరగతచిదచిత్సముదాయమిత్యర్థః-అతఎవా - శేషస్యకార్యజాతస్య-బీజంకారణం-సత్ - గుణప్రవాహంస్వాస్తరూప్తప్ర
 కృతిగతసత్త్వాదిగుణప్రవృత్తిహేతుత్వాద్గుణప్రవాహమిత్యర్థః || ౨ || * సఎవభగవాన్-గుణప్రవాహేణబ్రహ్మాదీనాంర
 జఆదిగుణోన్మేషేణ - విభక్తవీర్యఃబ్రహ్మాదిగుణోన్మేషానుగుణంప్రవిభక్తసర్గాదిశక్తిః - బ్రహ్మాదిష్వసుప్రవేశేనతద్గుణానుగు
 ణమాహితాజగత్సర్గాదిశక్తిర్యేనెతియావత్ - స్వయ-మనీహూనిర్వ్యాపారోప్య - వితథాభిసన్నిస్సత్యసంకల్పః - సంకల్ప
 మాత్రకృతజగదుదయాదిలిత్యర్థః-ఆత్మేశ్వరఃస్వయమిశ్వరాన్తరరహితః “ పతింవిశ్వస్యాత్మేశ్వర , మితిశ్రుతేః,కథంసం

కల్ప. మాత్రనిర్వర్తితజగదుదయాదిలీలత్యతాహా । అప్రతర్క్యాచిన్త్యాఅనంతాశ్చ క్తయో - యస్య సభగవా-నస్య విశ్వ
స్య-సర్గాది-స్పష్ట్యాదీః - విధ తే ॥ ౩ ॥ యుగా నైకల్పా నై-ఇదం విశ్వం-యస్య-ఉదరేఽసీత్ లీనమాసీత్-యశ్చ-తథాభ
వాః-మాయాశిశుఃస్వసంకల్పనశిశుభావం ప్రాప్త - ఎకఎవ-వటపత్రే-శేతెన్-సత్త్వం-మమ- ఉదరేణ - కథంభృతః-తత్రకా
రణంనవిద్మః - అస్మద్భాగ్యమేవేతిభావః ॥ ౪ ॥ ఇదంతుప్రసిద్ధంసర్వావతారసాధారణంకారణంజానీమఇత్యాహ॥
త్వమితి ॥ పాప్తనాందుష్కృతాం-వినాశాయ-నిదేశభాజాంభవదాజ్ఞానువర్తినాం - విధూతయెపరితాణామచ-త్వం- దే
హతస్త్ర్యదేహపరికరః - పరిగృహీతదేహా-ని-యథా-న్యై-తవ-సూకరాదయో-వతారా-స్తథా-యమప్యవతార-
సాన్సానామాత్మ మార్గజ్ఞాననాయాధూచితివిద్మఇత్యర్థః ॥ ౫ ॥ కింవాభవత్సవతారప్రయోజనంనామ్నైవసర్వవృజ్ఞేన
నిరసనెననిరతితయపాప్తనకృతార్థయత్ స్తవదర్శనాద్యయంకృతార్థా అధూమేతికైముత్యనయేనాహ ॥ యన్నామేతి ॥ క్వ
చిదపి-యస్యతవ-నామ్న - శృవణా-దనుకీర్తనా-తృప్త్యావ్యాతృణామా-త్సరణాచ్చ - శ్వాదోశ్వపచో-పి-సద్య-స్సవనా
యతత్పరిగ్రహవసరాయ - కల్పతేయోగ్యో భవతి-భవతానుగృహీతోభవతి-హేభగవత్-తవదర్శనాద్య యంకృతార్థా
తికుతఃపునఃకింపునర్వక్తవ్యమిత్యర్థః ఎవంవిధానినామస్తరణాదినాపాపినామపికృతార్థతా ప్రతిపాదకానివచనాన్యన్తిమస్త
రణవివయాణద్రష్టవ్యాని-తథాచోక్తంపురస్తాత్ “ యస్యావతారగుణకర్తృవిదమ్మనానినామానియే- సువిగమేవివశాగృణ

సత్త్వంభృతోమేజతరేణనాభకథన్తు యస్యోదరఎతదాసీత్ । విశ్వంయుగా నైవటపత్రఏకశ్చేతెన్మాయాశి
శురజ్ఞిపానః ॥ ౪ ॥ త్వం దేహతస్త్ర్యఃప్రళమామపాప్తనాంనిదేశభాజాంచవిభోవిధూతయేయథావతా
రాస్తవసూకరాదయస్తథా-యమధ్యాత్మపదోపలభయే ॥ ౫ ॥ యన్నామధేయశ్రవణానుకీర్తనాద్యత్ప్ర
హ్లాణాద్యత్సరణాదపికృచిత్ । శ్వాదోపిసద్యస్సవనాయకల్ప తేకుతఃపున సైభగవన్తుదర్శనాత్ ॥ ౬ ॥ అహో
బతశ్వపచో-తోగరీయాన్యజ్ఞపశ్వగ్రవర్తతేనామతుభ్యమ్ ॥ తేపుస్తవస్తైజహుపుస్సన్నురార్యా బ్రహ్మనూ
చుర్నామగృణన్తియేతే ॥ ౭ ॥ తంత్యా-ద్ధాహంబ్రహ్మపరంపుమాంసంప్రత్యక్సోతస్యాశ్చనిభావితవ్యమ్ ।
స్వతేజసాధ్వస్తగుణప్రవాహంవందేవిష్ణుంకపిలంవేదగర్భమ్ ॥ ౮ ॥ శ్రీమైత్రేయఉవాచ॥ ఈడితోభగవా నేవం
కపిలాఖ్యఃపరఃపుమాన్ । వాచా-విక్లబయేత్యాహమాతరంమాతృవత్సలః ॥ ౯ ॥ శ్రీభగవాన్కపిలఉవాచ ॥
మార్గేణాననమాతస్తేనుషేవ్యేణోదితేనమే । ఆస్థితేనపరాంకాష్ఠామచిరాదవరోత్యసి ॥ ౧౦ ॥ శ్రద్ధత్స్వేత
న్తతంమహ్యంజుష్టంయద్భవ్త్వాదిభిః । యేనమామభయంయాయామృత్యుమృచ్ఛన్త్య తద్విదః ॥ ౧౧ ॥
శ్రీమైత్రేయఉవాచ॥ ఇతిప్రదిశ్యభగవానుశతీమాత్మనోగతమ్ । స్వమాత్రాబ్రహ్మవాదిన్యాకపిలో- సుమతోయ

స్తీతి ॥ ౬ ॥ ఎతదేవదేహవసానైభగవన్నామస్తరణంసర్వేషాంతవఆదీనాంబహుజన్తోపార్థితానాంభలమిత్యాహ॥
అహోఇతి ॥ తుభ్యంతవ - నామ-యస్య, జహ్వగ్రే-వర్తతే స, శ్వపచో-పిగరీయా-కుత ఇత్యంతవ ॥ యే-తే-తవ-నా
మ, గృణన్త్యన్తకాలే - తె, పూర్వంఅస్తిమస్తరణార్థమేవ, ఆర్యాఃశ్రేష్ఠాః, తవ-స్తైపుఃచక్రః, జహుపుఃహోమంకృతవ
న్తః, సన్నుతీర్థేమన్నాతాబ్రహ్మవేద, చ నూచురధీతవన్తః, ప్రబలప్రతిబద్ధవశాచ్చపచాదిజన్తప్రాప్తావపిపూర్వజన్త
సుతవఆదిభిర్భగవన్తమారాధితవన్తఇత్యనుమన్యాహఇతిభావః ॥ ౭ ॥ స్తుతిముపసంహరతి॥ తమితి ॥ ప్రత్యక్సోత
సిప్రత్యగ్తాప్రత్యక్సృకాశే, స్వస్తేప్రకాశమానఇతియావత్, తస్మిన్నాశ్చనిజీవే, అస్తరాత్తతయాభావితవ్యంచస్తనీయం,
బ్రహ్మబృహత్త్వబృహత్వాద్విగుణయుక్తం, స్వతేజసాప్రకాశేన, ధ్వన్తః, గుణానాంసత్వాదీనాం ప్రవాహాఃప్ర
వృత్తింసంసారిః - యస్యసః - జీవాస్తరాత్తతయావసతో-పినిత్యాసంకుచితాన్తస్వప్రకాశేనహేయప్రతిభటమిత్యర్థః, వే
దాఃగర్భేయస్యతంకపిలాఖ్యం, విష్ణుంపరమపురుషం, తముక్తవిధంత్యా-త్వాం-వందే ॥ ౮ ॥ కపిలాఖ్యః - పరమపురు
షః-భగవా-నేవం, ఈడితః స్తుతః-పితృవత్సలఃపితోగ్రవత్సలః, అవిక్లబయ-గమ్భీరయా-వాచా - మాతరం ప్రతి-ఇతివత్స
మాణప్రకారేణా-హఉవాచ ॥ ౯ ॥ హోమాతః, మమయా-ఉదితేనకథితేన-నుషేవ్యేణసుఖమనుషేయేనా-నేనమార్గే
ణ, ఆస్థితేనత్వయాఅనుష్ఠితేన, ఆశు, పరాంకాష్ఠాంభలవర్తన్తదశాం, ముక్తిమితియావత్, అవరోత్యసిప్రప్రససి ॥ ౧౦ ॥
ఎత, న్తవహ్యంమమ, మతం - శ్రద్ధత్స్వ - ఎతస్మిన్తే శ్రద్ధాంకుర్విత్యర్థః - మతంవిశిష్ట-యన్తతం-బ్రహ్మవాదిభిఃబ్రహ్మవదే

ప్రభిః-జుష్టంపునఃపునస్సంశ్రితం , యెనమతేన-అభయంమాం - యాయాఃప్రాపుయాః- అతద్విదఃమన్త తానభిజ్ఞాః, మృ
త్యుంసంసార-మృచ్ఛన్తి || ౧౧ || * ఇతివం, భగవాన్ కపిలః, ఉచతీంకమనీయ్యా - నూత్ననోగతింజ్ఞానమార్గం-మాత్రే-
ప్రదర్శ్య-తయాబ్రహ్మ వాదిన్యా-మాత్రా, అనుమతఆజ్ఞాపితః, యయాగతవాన్ || ౧౨ || * సాచాపిదేవహూతిరపి, పుత్రో
పదిష్టేన, యోగానుకాశనేన - తస్మిన్నైవ , సరస్వత్యానద్యా - ఆపీడేఅలంకారభూతే , ఆశ్రమ-సమాహితచిత్తా, ఆ
భూత్ || ౧౩ || * కథంభూతాసతీసమాహితాసా, అభీష్టావగాహఃత్రిషవణస్నానం, తేన, కపిశాన్ పితృశ్లాన్, స్వతవవ,
కుటిలా-నలకాన్ కళాన్-తథా , ఉగ్రతపసా-కృశం, చీరిణంవల్కలధారిణంచా-త్సానందహం-బిభ్రతీ || ౧౪ || * కర్ష
మస్యప్రజాపతే, స్తపోయోగాభ్యాం , విజృమ్భితమతశయితం-వై మానికైరపి , ప్రార్థ్యం , స్వగార్హస్థ్యంగృహశ్రమసం
బంధిగృహంహిత్యాపుత్రవిరహాతురాసతీవదనంకించిచ్చకారైషష్టేనాన్వయః || ౧౫ || * గార్హస్థ్యంవిశినష్టి | యత్రగా
ర్హస్థ్య , క్షీరఘనవన్తదులా-దాన్తాశ్చభ్రాశ్చ , స్వర్ణమయాఃపరిచ్ఛదాఃపరికరా, ఆసనానివీతాదీని- సువర్ణమయాని, సుఖ
స్పర్శానితస్తరణాని || ౧౬ || * మహాన్త్యనర్హణి, మరకతానీన్ద్ర నిలాన్యలంకారార్థం సంయుక్తాని, యేషుతేషు, స్వచ్ఛ
స్పటికమయకుడ్యేషు , లలనావప్రతిబిమ్బితాఃరత్నాని , తైస్సంయుతాః , రత్నానిపద్మ రాగాదీన్యేవదీపా, సైషామర్చి
షాభాన్తి || ౧౭ || * బహుభిరమరద్రుమైః పారిజాతాదిభిఃకుసుమితైఃరమ్యంగృహాద్యానంహిత్యైత్యుత్తరత్రాన్వ
యః || గృహాద్యానంవిశినష్టి || కూజన్తివిహజ్ఞానాంమిథునానియస్తిన్ , గాయన్తోమధుపానమత్తాభ్రమరాయస్తిన్యత్ర
గృహాద్యానై , ప్రవిష్టమాత్సానందహం , విబుధానుచరాకిన్నరాదయః, జగుః, ఉత్పలగన్ధిన్యాంవాప్యాం , కర్ణమేనో

యా || ౧౨ || సచాపితనయోక్తేనయోగాదేశేనయోగయక్ . తస్మిన్నాశ్రమఆపీడేసరస్వత్యా స్సమాహీ
తా || ౧౩ || అభీష్టావగాహకపిశాన్ జటిలాన్కుటిలాలకాన్ | ఆత్సానంచోగ్రతపసాబిభ్రతీచీరిణంకృశమ్ ||
ప్రజాపతేఃకర్షమస్యతపోయోగవిజృమ్భితమ్ | స్వగార్హస్థ్యమనౌపమ్యంప్రార్థ్యంవై మానికైరపి || ౧౪ || ప
యాఃఘననిభాశ్చయ్యాదాన్తారుక్తపరిచ్ఛదాః | ఆసనానిచహైమానిసుస్పర్శాస్తరణానిచ || ౧౬ || స్వచ్ఛస్పటిక
కుడ్యేషుమహామరకతేషుచ | రత్నదీపార్చిషాభానిలనారత్నసంయుతాః || ౧౭ || గృహాద్యానంకుసుమితై
రమ్యంబహ్వామరద్రుమైః | కూజద్విహజ్ఞమిథునంగాయన్త్రమధుప్రతమ్ || ౧౮ || యత్రప్రవిష్టమాత్సానంవిబు
ధానుచరాజగుః | వాప్యాముత్పలగంధిన్యాంకర్ణమేనోపలాలితమ్ || ౧౯ || హిత్యాతదీప్సితతమమప్యాఖణ్డల
యోషితామ్ | కించిచ్చకారవదనంపుత్రవిశ్లేషణాతురా || ౨౦ || వనంప్రవ్రజితేపత్యావపత్యవిరహాతురాజ్ఞా
తతత్త్వాస్యభూన్నప్తవత్సాగౌరివవత్సలా || ౨౧ || తమేవధ్యాయః * తీదేవమపత్యంకపిలంహరిమ్ | బభూవా
చిరతోవత్సనిస్సృహతాద్యశేగృహే || ౨౨ || * ధ్యాయతీభగవద్రూపంయదాహధ్యానగోచరమ్ | సుతఃప్ర

పలాలితం-ఆత్సానంచ - హిత్యా - ఆఖణ్డలస్యేన్ద్రస్య యోషితామపీప్సితతమ మభీష్టతమం-త్యక్త్వాతత్ర అహంమమతామకృ
త్వాపి, పుత్రస్య, విశ్లేషణేనా, తురాదుఃఖితాసతి-వదనం-కించిత్సంకుచితం, చకార || ౧౮ || ౧౯ || ౨౦ || * సుహృద్భ్యాం
పతిపుత్రాభ్యాం * వియోగస్యదుస్సహతామాహ || వనమితి | పత్యోకర్ణమే-వనంప్రతి-ప్రవ్రజితేసస్యస్యగతేసతినీతరా-పు
త్రవిశ్లేషణాఖిన్నాసతీ , జ్ఞాతంతత్త్వం చిదచిదీశ్వరయాథాత్మ్యం యయా - సాపి - వత్సేనష్టేసతి , వత్సలాగౌరివా
భూత్ || ౨౧ || * తమేవాపత్యం, కపిలాఖ్యం, హరిందేవం , హేవత్సవిదుర-అచిరతఃబహుకాలం-ధ్యాయన్తీతాద్యశే
ఉక్తవిధే-గృహే-నిస్సృహఅభూత్ || ౨౨ || * తత్సుతఃకపిలోభగవాన్, ధ్యానయోగ్యం , యద్భగవతోరూపం, ప్రస
న్నవదనాంభోజ , మిత్యాదినాఆహ || తదేవప్రసన్నవదనాదియుక్తం , భగవద్రూపం-కాత్స్యేనావయవశ-శ్చ, చిన్త
యాభక్తై , ర్యఃప్రవాహఃప్రవృత్తి , స్సంవయోగః-తేనబలీయసా-వై రాగ్యణ-తథాయుక్తానుష్ఠానంసోచితపూజాది
రూపకర్తానుష్ఠానం - తేన-జాతేనజ్ఞానేన ఆత్మయాథాత్మ్యజ్ఞానేన , బ్రహ్మహేతునాబ్రహ్మప్రాప్తిహేతునాజ్ఞానయో
గకర్తయోగవై రాగ్యాదిభిరనుగృహీతేనమక్త్యుపాయభూతేనభక్తియోగనైత్యర్థః * విశుద్ధేనా-త్సనామనసా-ఆత్సానం-
విశ్వతోమఖంసర్వజ్ఞం - స్వానుభూత్యాస్వప్రకాశేన - విరహితా , మాయాగుణాస్సత్వాదయః , తేషాంవిశేషణానివి
శేషాః , శోకమోహాదయోయస్యతం-అశనాయాద్యుర్విషట్ర-రహిత , మాత్సానంపరమపురుషం , ధ్యాయన్తి * ఆత్మ
నాంజీవానాంసంశ్రయేఆశ్రయే , భగవతిబ్రహ్మణి-అవస్థితామతి , ర్యస్యాస్మా-నివృత్తజీవాపత్తిఃజీవస్యాపత్తిఃకళాద్యా
పత్తి , ర్యతః, సాప్రకృతిః-యద్వా, ఆపత్తిరాప-స్లే-శాదీనాపా-యత - స్సాప్రకృతిః-నివృత్తానివృత్తప్రాయాజీవాపత్తి

ర్యస్యాస్మా, తస్యాఃభావస్తత్త్వం, తస్మాత్ నివృత్తప్రాయప్రకృతినంబన్ త్వాదిత్యర్థః, వీరక్లౌషావిగతశీతోష్ణాదిక్లౌషా-
అప్రా-పరమాత్మానుభవరూపానర్వృతిరానందో-యయాసానిత్య, మారూఢస్సమాధిర్యయాసా-తస్యాః భావస్తత్త్వం-
తస్మా-స్మిత్యంప్రకృతివిలక్షణప్రత్యగాత్మ శరీరకపరమాత్మనిసమాహితచిత్తత్వాత్, పరావృత్తనివృత్తః-తమఆదిప్రకృ-
తిగుణకార్య దేహాత్మాభిమానాదివివరీత భ్రమో-యస్యా, స్సానతీ-ఆత్మానంశరీరం-నసస్సార-స్వ ప్నాదుత్థితఃపురుషః-
స్వప్నే దృష్టవస్తుజాతమివ-యథాస్వ ప్నా దుత్థితఃపురుషస్సాన్వ ప్నంవస్త్యనిత్య మితినిశ్చిత్య స్వాప్న వస్త్యా యత్తసుఖ-
దుఃఖాదిభి రనాకులః - ఎవం దేహ దేహానుబంధ-సర్వం - కర్మాయత్తమస్థిరమిమత్వాతతోషణా పోషణాదినిమిత్తసుఖ-
దుఃఖై రనభిభూతానతీ-దేహాపుష్టకర్మిత్యితివానసస్సారేత్యర్థః ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ అతః-తస్యాఃదే-
హః-పరతఃపరైః, పోష్యోఽపి-పరాయ త్తపోషణోఽపి, అకృశః-కుతః, ఆధ్యసంభవాత్ పోషణాభావ ప్రయుక్తమనఃపీ-
డాయాలభావాత్, మలై రవచ్చన్నఃఅభ్యక్తోద్వర్తనాభావాన్మలై ర్యుక్తోఽపి, సధూమఃపావకఇవబభా ॥ ౨౮ ॥ త-
పోయోగప్రచురం-ముక్తకేశంవికీర్ణ శిరోజం, విగతవస్త్రమపి-స్వాక్లం దేహం - దై వగుప్తం దై వేనరక్షితం, నబుబుధేవబు-
ద్ధ వతీ-తత్రహేతుః, వాసుదేవభగవతి - ప్రవిష్టాధీర్యస్యాస్మా-భగవదనుభవజనితానన్దసంప్లవమగ్న త్యాన్న బుబుధఇ-
త్యర్థః ॥ ౨౯ ॥ ఎవంకపిలోపదిష్టేనజ్ఞానమార్గణా-శు-సా దేవహూతిః, పరబ్రహ్మనిరతిశయానన్దరూపంభగవత్త-మ-

సన్నవదనంసమస్తవ్యస్తచిన్తయా ॥ ౨౩ ॥ భక్తిప్రవాహయోగనవై రాగ్యుణబలీయసా యుక్తానుష్ఠానజాతే
నజ్ఞానైనబ్రహ్మ హేతునా ॥ ౨౪ ॥ విశుద్ధేనతదాఽఽత్మానమాత్మనావిశ్వతోముఖమ్ | స్వానుభూత్యావిరహీ-
తమాయాగుణవిశేషణమ్ ॥ ౨౫ ॥ బ్రహ్మణ్యవస్థితమతిర్భగవత్ప్రార్థనంశ్రయే | నివృత్తిజీవాపత్తిత్వాద్వీతక్ల-
శాప్తనిర్వృతిః ॥ ౨౬ ॥ సత్కారూఢసమాధిత్యాత్పరావృత్తగుణభ్రమా | నసస్సారతదాఽఽత్మానంస్వప్న-
దృష్టమివోత్థితః ॥ ౨౭ ॥ తద్దేహఃపరతఃపోష్యోప్యకృస్త్యాధ్యసంభవాత్ | బభౌమలైరవచ్చన్నస్సధూమఇవ
పావకః ॥ ౨౮ ॥ స్వాక్లంతపోయోగమయంముక్తకేశంకతామ్బరమ్ | దై వగుప్తంనబుబుధేవానుదేవప్రవిష్ట-
ధీః ॥ ౨౯ ॥ ఎవంసాకపిలోక్తేనమార్గణాచిరతఃపరమ్ | ఆత్మానంబ్రహ్మనిర్వాణంభగవత్తమవాపహ ॥ ౩౦ ॥ త-
ద్వీరాసీత్పుణ్యతమంక్షేత్రంత్రైలోక్యవిశ్రుతమ్ | నామ్నాసిద్ధపదంయత్రసాసంసిద్ధిముపేయషీ ॥ ౩౧ ॥ తస్యా
స్తవ్యోగవిధుతమా ర్త్యంమ ర్త్యమభూత్సరిత్ | స్రోతసాంప్రవరాసౌమ్యసిద్ధిదాసిద్ధసేవితా ॥ ౩౨ ॥ కపిలో-
ఽపిమహాయోగీభగవాన్పితౄరాశ్రమాత్ | మాతరంసమనుజ్ఞాప్యప్రాగుదీచీందిశంయయా ॥ ౩౩ ॥ సిద్ధచారణ-
గర్థైర్వస్తునిభిశ్చాపురోగజైః | స్తూయమానస్సముద్రేణదత్తార్హణికతనః ॥ ౩౪ ॥ ఆస్మైయోగంసమాస్థా-
యసాంఖ్యాచారైర్వభిష్టుతః | త్రయాణామపిలోకానాముపశాన్త్యైసమాహితః ॥ ౩౫ ॥ ఎతన్నిగదితంతా-
తయత్పృష్టోఽహంతవానఘ | కపిలస్యచసంవాదోదేవహూతేశ్చపావనః ॥ ౩౬ ॥ యథదమనుశ్చతోతయోఽభిధ-

వాప-హేతినిన్దయ ॥ ౩౦ ॥ హేవిరవిదుర-యత్ర-సా, ముక్తి-మహాప-తత్పుణ్యతమంక్షేత్రం-నామ్నా, త్రైలోక్య-
విశ్రుతంప్రసిద్ధ, మాసీత్ కింనామ-తత్రాహ ॥ యత్రక్షేత్రే-సిద్ధపదంసిద్ధ శబ్దః, ప్రవర్తతే-సిద్ధాశ్రమఇత్యుచ్యతేఇత్యర్థః-సిద్ధ-
పదప్రవృత్తానిమిత్తమాహ ॥ యత్రక్షేత్రే-సాదేవహూతిః-సంసిద్ధింముక్తి-ముపేయషీప్రాప్తవతీ, అత స్తత్సిద్ధక్షేత్రమితి
ప్రసిద్ధ మిత్యర్థః ॥ ౩౧ ॥ హేసౌమ్య, తస్యాః, మర్త్యంశరీరం, తద్యోగవిధుతమార్త్యం, తస్యాఃదేవహూత్యాః,
యోగన-విధుతానిరస్తాః-మార్త్యాఃపలితవలితాదయోధర్మాః, యస్మిన్-తత్తథాఘాతం-స్తయా-త్యక్తంశరీరం, సో-
తసాంనదీనాంమధ్యే-ప్రవరా-సిద్ధాదిభిస్సేవితా-సరిత్-అఘాత్ సరిగూఢపెణప్రావహాత్ ॥ ౩౨ ॥ కపిలోఽనుమ-
తోయయావిత్యక్తంక్వయయావిశ్యత్రాహ ॥ హేవిదుర-మహాయోగీ, భగవాన్కపిలోపి, మాతరంసమనుజ్ఞాప్యమాత్రా-
నుజ్ఞాతః, ప్రాగుదీచీంతానాదిశంప్రతి-యయా ॥ ౩౩ ॥ తత్ర-సిద్ధ చారణాదిభి-స్తూయమానః, సముద్రేణ-దత్త-మ-
ర్హణంసమర్హణం-నికేతనంనివాసస్థానంచ-యస్యసః-సాంఖ్యాచార్యైఃకపిలోక్తసాంఖ్యప్రవర్తకయోగిభిః-అభిష్టుతః,
లోకానా-ముపశాన్త్యైక్షేమాయ-సమాహితమనా, స్వయమపియోగమాస్థాయాథ్యాస్తఇత్యర్థః ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥
“స్వానుంభవస్యచమనోర్వంశ,, ఇత్యాదినాకృతస్యప్రశ్నస్యయదుత్తరముక్తంతుపసంహరతి ॥ ఎతదితి ॥ హేఅనఘ, అ-
హం-యత్పృష్టః-యత్ప్రశ్నయ్యాపృష్టః, తదేతత్తవతుభ్యం-నిగదితం-మయా-తత్ప్రసే జ్ఞాత్కపిలస్యదేవహూతేశ్చ-లో-
కపావనస్సంవాదోపినిగదితః ॥ ౩౬ ॥ కపిలదేవహూతీసంనాద శ్రవణశ్రావణఫలమాహ ॥ యథితి ॥ కపిలైనపూర్వంభ-

35౯ శ్రీ వీరరాఘవవీయవ్యాఖ్యానహితః * శ్రీ భాగవతః * తృతీయస్కంధః * త్రయస్త్రింశోఽధ్యాయః.

లముక్తం - అత్ర త్మైతేయ జేతివ క్తృభేదాన్న పౌనరుక్త్యం , ఇదమాత్మయోగరూపం - గుహ్యతమం-కపిలమునేర్పతం-
 యఃశృణోతి, యోవాఽభిధత్తై - శ్రావయతి-సప్తమాః - గరుడధ్వజేభగవతి - కృతేభిఃష్పన్నభక్తియోగో - భూత్యా, భ-
 గవత్పదారవిన్దం, లభతే ॥ ౩౭ ॥ ఇతిశ్రీవత్సాన్వయపయఃపారావారరాకాసుధాకరస్య సర్వవిద్యానిధేఃశ్రీశైలగు-
 రోస్సుతేనతచ్చరణకమలపరిచర్యాప్రసన్నతత్సూక్తిసమధిగతశ్రీమద్భాగవతార్థహృదయనశ్రీవైష్ణవదాసేనశ్రీవీరరాఘవ

తైకపిలము నెర్త తమాత్త యోగగుహ్యమ్! భగవతికృతధీస్సుపర్ణకతావుపలభతేభగవత్పదారవిస్తమ్॥ ౩౭ ॥
 ఇతిశ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, పారమహంస్యాంసంహితాయాం, తత్వతీయస్కంధే, కపిలోపాఖ్యానంనామ త్రయస్త్రింశోధ్యాయః.

విడుచుకొని తాము శ్రీమద్భాగవతచస్త్ర చస్త్ర కాఖ్యానాం శ్రీభాగవతవ్యాఖ్యానాం తృతీయస్కంధేత్రయ ప్రతి
 పాదాంత్యం: *****

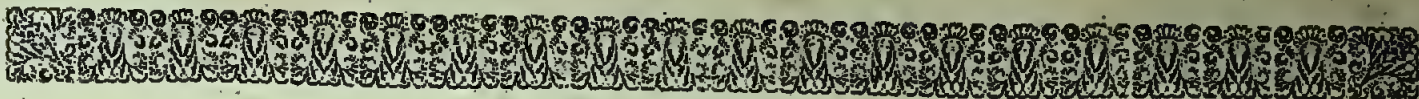
శ్రీశ్రీనివాసబ్రహ్మ త స్త్రపరకాలగురువరచరణారవి స్తాభ్యాంన్నమః

శ్రీకృష్ణార్చన మహా గురవే నమః .

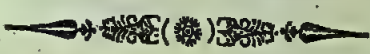
తృతీయస్క-నైసమా ప్తః.

శ్రీ హయగ్రీ వాయనమః.

శ్రీవీరరాఘవీయవ్యాఖ్యానహిత శ్రీమద్భాగవతమ్

చతుర్థస్కంధవ్యాఖ్యాన ప్రారంభః.

తృతీయే “స్వామ్యంభువస్యచమనోర్వంశఃపరమసంమత” ఇతిస్వామ్యంభువచరిత్రతత్సంతతిపృష్టే-త త్రస్వామ్యంభువచరితమభిధాయ “ఎత తైఆదిరాజస్యమనోశ్చరితమద్భుతమ్ | వర్ణితంవర్ణనీయస్యతదపత్యో దయంశ్చజ్ఞి” తి,తిత్సంతతికథనంప్రతిజ్ఞాయ - తావద్దేవహూతినస్తతింప్రక్రమ్యకలా ౨ నసూయాదయోనవపుత్రికాఃకపిలాఖ్యఃపుత్రస్తవృతమిత్వేతానికథితాని-ఇదానీమస్తీన్సు-ధై మనుపుత్రస్యోత్తానపదస్స న్తతింవిస్తరేణవత్సమాణస్తతాదావాకూతిప్రసూత్యోర్వంశందేవహూతిదుహితృనస్తతించాహ||మైత్రేయః || మనోస్తీతి || హేనువ్రతవిదుర,అకూత్యాదయస్తీస్రకన్యాః - మనోఃస్వామ్యంభువా - తద్భార్యాయాంశతరూపాయాం-జజ్ఞిరే - చకారాద్వ్యాపుత్రౌచజ్ఞాతేఇత్యర్థః ||౧|| మనోస్తీతితుశ్చదానోపిపుత్రలాభస్సూచితస్తద్దర్శయితుమాహ || ఆకూతిమితి || నృహేమనుః- భాతృమతింప్రియవ్రతోత్తానపాదభా

మైత్రేయఉవాచ || మనోస్తూతరూపాయాంతీస్రకన్యాశ్చజజ్ఞిరే | ఆకూతిరైవహూతిశ్చ ప్రసూతిరితివిశ్రుతాః || ౧ || ఆకూతింరుచయేప్యాదాదపిభాతృమతీంసృపః | పుత్రికాధర్మమూశ్రిత్యశతరూపానుమోదితః|| ప్రజాపతిస్సభగవాన్సుచిస్తస్యామజీజనత్ | మిథునంబ్రహ్మతేజస్వీ పరమేణసమాధినా || ౩ || యస్తయోఃపురుషస్సాక్షాద్విష్ణుర్భజస్వరూపభృత్ | యాస్త్రీసాదక్షిణాఘాతేరంశఘాతా౨నపాయినీ || ౪ || అనిశ్యస్వగృహపుంత్యాఃపుత్రంవితతరోచిషమ్ | స్వామ్యంభువోముదాయుక్తోరుచిర్జగ్రహదక్షిణామ్ || ౫ || తాంకామయానాంభగవానువాహయజుషాంపతిః|తుష్టాయాంతోషమాపన్నో౨జనయద్వాదశాత్తజాన్ ||౬|| తుష్టయోరభవద్దేవాయామానామహఃబలాః || తోషఃప్రతోషస్సంతోషోభద్రశ్చాన్తిరీడస్పతిః | ఇద్భ్యఃకవిర్విభుర్వహ్నిస్సుదేవోరోచనోద్విషట్ || ౭ || తుషితానామతేదేవాఅసన్వామ్యంభువాస్తరేమరీచిముఖ్యాః

తృమతీమపి-స్వదుహితరమాకూతిం - పుత్రికాధర్మమూశ్రిత్య “అభాతృకాంప్రదాస్యామితుభ్యం కన్యామలక్ష్మతామ్ | అస్యాంయోజాయతేపుత్రస్సమేపుత్రోభవిష్యతి” తిభాషాబద్ధనపూర్వకప్రదానంపుత్రికాధర్మ-మూశ్రిత్య - పుత్రవాహుల్యకామ-ఉక్తభాషాబద్ధనంకృత్యారుచయేప్యాదాత్దతవత్ || ౧ || సలభభార్యో-బ్రహ్మతేజస్వీబ్రహ్మవర్గోచితధర్మానుష్ఠానజనితతేజోవిశేషయుక్తః - భగవాన్-స్మృజాపతిరుచిః-సోవ్యత్పృష్టేనసమాధినా - భగవత్తమారాధ్య - తస్యామకూత్యాం-మిథునంస్త్రీపుంమిథునం - అజీజనత్ ఉత్పాదయామాస || ౩ || కింతన్తిథునం-య-దజీజన-త్తతాహ||యస్తయోరితి || తయోరపత్యయోర్వద్భ్య-యఃపురుషః-స-యజ్ఞాఃక్రతవః-తఎవ-స్వంస్తీయం-రూపంశరీరం - తద్భిభ్రీతితథా-సాక్షాద్విష్ణుఃవిష్ణోరంశః - అయమపికపిలవదంశోవతారః - యజ్ఞస్వరూపభృదిత్యసేన-యజ్ఞనామకత్వం సూచితం-తయో-ర్యాస్త్రీ-సా-నామ్నాదక్షిణా - ఘాతే-లక్ష్మ్య - అంశఘాతావిష్ణోరనపాయినీ - అతస్తయోర్నితోవివాహానవిరుద్ధఇతిభావః || ౪ || స్వామ్యంభువోమనుర్ముదాయుక్తః-మిథునజన్మనిమితహర్షయుక్తః - స్వపుత్యాఃఆకూత్యాః-పుత్రం-వితతతేజస్కం-విష్ణ్వంశసమ్భూతం - యజ్ఞం-పూర్వకృతభాషాబద్ధనాధైత్యః-స్వగృహంప్రతి- అనిశ్యఅనీతవాక్-రుచిస్తు-దక్షిణాంస్వకన్యాం-జగ్రహ-పుత్రికామేవపుత్రత్వేనాపాలయదిత్యర్థః || ౫ || కామయానాంపతింకామయమానాం-తాందక్షిణాం-యజుషాంయజ్ఞానాంమంత్రాణాంవా - పతి-ర్యజ్ఞాభ్యోభగవాన్-ఉవాహఉపయేమే || పశ్చాత్తుష్టాయాంస్వస్తిస్త్రితియుక్తాయాందక్షిణాయాం - స్వయమపిప్రీతియుక్తః - ద్వాదశపుత్రానజనయత్ | అత్ర-తుష్టయోరభవత్ దేవాద్వాదశైతేమహఃబలా ఇతి-పాతాన్తరం - తదా-తుష్టయోఃపరస్పరంసన్తోషయుక్తయో-ర్యజ్ఞదక్షిణయో - ద్వాదశ-పుత్రా- అభవన్తిత్యర్థః || ౬ || తానాహ||తోషఇతి||తోషాదయోద్విషట్ద్వాదశ-పుత్రాః || ౭ || సర్వే-తుషితానామతుషితాఇతిప్రసిద్ధః-పరస్పరతుష్టాభ్యాంపితృభ్యాంజాతత్వాదిభావః - తేతుషితాదేవా-మరీచిప్రభృతయః ఋషయ - స్సురగణే

వమన్యత్రాపియత్రక్వచిజ్జీ వన్యజీవా న్దరాంశత్వమువ్యతే ,తత్రాయమేవన్యాయోవేదితవ్యః ॥౧౫॥ శ్లోవందత్తాదీనా
మాత్మాద్యంతావతారత్వము క్తం .తత్రాన్తరేణిమి త్తంపరమాత్మాదీనామవతరణాసమ్మ వా త్రతార్థణంప్యచ్చతివి
దురః । అత్రేతి ॥ స్థిత్యాదికరారః , సురశ్రేష్ఠాః , ఆత్మాదయః-అత్రైర్వ హే-కింస్విచ్చికిర్న వఃకింకర్దుమిచ్చవో, జాతాః-త
జ్జనప్రయోజనం , హేగురో-మమహ్యం , ఆఖ్యాహికథయ ॥౧౬॥ శ్లో తత్రనిమి త్తంకథయన్నాహ ॥బ్రహ్మ జేతి॥ బ్ర
హ్మణాచతుర్ముఖేన , సృష్టేనిమి త్తధూతాయాం , సృష్ట్యర్థమిత్యర్థః , చోదితఆదిష్టో , బ్రహ్మవిదగ్రసరోఽత్రిపత్నాస్యఅ
నసూయయాసహ , ఋత్యఖ్యంకులాచలం , తపసేతపశ్చర్తుం , స్థితఃఆస్థితః ॥౧౭॥ *సచముని, స్తస్తి స్కులాద్రా-ప్రసూ
నానాం స్తబకా, యేషుపలాశాశోకేషు , తేషాంకాననె , నిర్విన్ధ్యాఖ్యానానద్యాః, ప్రవద్ధి, ర్వార్చిః, సమస్తాదుష్టుష్టేనాది
తే ॥ ౧౮॥ *పాగ్రణాయామేన-మనోనియమ్య, శీతోష్ణాదిసహావాయుభటః-సంవత్సరశత-మేకపాదన-భువమవప్తభ్యతప-
ఆతిష్ఠతే ॥౧౯॥ *తస్మాత్తేరభిసంధివి శేషమాహ॥శరణమితి॥యఎవ-యతోవా ఇమానిభూతానిజాయంతే, ఇత్యాదిశ్రుతిప్రసే
ద్ధవ , జగదీశ్వరఃజగత్సృష్టి సీతిప్రలయప్రవ ర్తకః-తం , శరణమహంప్రపద్యే-మహ్య-మాత్మసమాంస్తృతుల్యాం-ప్రజాం-ప్ర
యచ్చత్వితిచిన్తయన్ ఆతిష్ఠతిపూర్వేణాన్వయః ॥౨౦॥ *పాగ్రణాయామఎవఎధః-దారునివయో-యస్య తేన-మునెర త్రే-ర్హూ
ర్హుశీర్షకపాలా-గ్నిర్గతేనాగ్ని నాతపోగ్నినా-సంతప్యమానం-త్రైలోక్యం-సమీక్ష్య-త్రయఃప్రభవఃఆత్మేశబ్రహ్మ యః ॥౨౧॥

మమాత్మేశబ్రహ్మ సమ్మవా ॥ ౧౫ ॥ విదురఉవాచ॥అత్రైర్వ హేసురశ్రేష్ఠాఃస్థితుత్పత్త్యన్తహేతవఃకింస్వి
చ్చికిర్నవోజాతావతదాఖ్యా హేమెగురో ॥ ౧౬ ॥ మైత్రేయఉవాచ ॥ బ్రహ్మణాచోదితస్సృష్టావత్రిర్భువ్నావి
దాంవరఃసహపత్న్యాయయావృక్షంకులాదింతపసిస్థితః ॥ ౧౭ ॥ తస్తిన్మగ్నసూన స్తబకపలాశాశోకాననె ।
వార్చిస్సగ్రవద్ధిరుష్టుష్టేనిర్విన్ధ్యానాస్సమ స్తతః॥౧౮॥ పాగ్రణాయామేనసంయమ్యమనోవర్షతతంతపః । ఆ
తిష్ఠదేకపాదననిర్వ్వందోవోఽనిలభోజనః ॥ ౧౯ ॥ శరణంతంప్రపద్యేఽహంయఎవజగదీశ్వరః । ప్రజామాత్మ
సమాంమహ్యంప్రయచ్చత్వితిచిన్తయ ॥ ౨౦ ॥ తప్యమానంత్రిభువనంపాగ్రణాయామైధసాగ్ని నానిర్గతేన
మునెర్హూర్హుస్సమీక్ష్యప్రభవస్త్రయః ॥ ౨౧ ॥ అఘరోమునీగన్ధర్వసిద్ధవిద్యాధరోరగైః । వితాయమానయశ
సస్తదాశ్రమపదంయయః ॥ ౨౨ ॥ తదావిర్భావసంయోగవిద్యోతితమనామునిః । ఉత్తిష్ఠన్నైకపాదనదదర్శ
విబుధర్షభా ॥ ౨౩ ॥ ప్రణమ్యదణ్డవద్భూ, మాపుపతస్థైర్హృణాజ్జలిః । వృషహంససుపగ్గస్తాన్వైవైవైస్త్వశ్చి
హ్మైశ్చచిహ్మితా ॥ ౨౪ ॥ కృపావలోకనహసద్వదనోపలమ్బితా ॥ తచ్చ చిహ్నప్రతిహతేషిమిల్యము
నిరక్షితే ॥ ౨౫ ॥ చెతస్తత్ప్రణంయంజన్మ స్తావీత్సంహతాజ్జలిఃశ్లక్ష్యయాసూక్తయావాచాసర్వ లోకగరి
యనః ॥ ౨౬ ॥ అత్రిరువాచ॥ఏశోద్భవస్థిలయేషువిభజ్యమానైర్నాయాగుడై రనుయుగంప్రగృహీతదేహః ।
తేబ్రహ్మవిష్ణుగిరిశాఃప్రణతోస్త్వ హంవ స్తైభ్యఃకవభగవాన్త ఇహేవావహాతః ॥ ౨౭ ॥ ఏకోమయేహభ

అఘరోమునిప్రభృతిభిఃప్రస్తూయమానకీర్తయ-స్తదాశ్రమస్థానం-యయఃఅత్ర - యఎవజగదీశ్వర- స్తంశరణంప్రపద్యఇతి
సృష్టిసీతిప్రళయప్రవ ర్తకత్వే నాకారేణపరమాత్మనఉపాసితత్వాత్తస్య బ్రహ్మరుద్రా న్తర్యా మితయాతాదూగ్యై ణస్మ
ష్టినంహరకారణత్వాన్తయోద్భుత్సూరుద్ర యోరపితతాగ్రమనమువవన్న మితిచేదితవ్యమ్ ॥ ౨౨ ॥ శ్లో తేషామాత్మేశబ్ర
హ్మణా -మావిర్భావఃపాగ్రకట్కం-తస్య-సంయోగఃసాన్నిధ్యం, తేన-విద్యోతితంమనోయస్య-సమునిరత్రి-రేకపాదనోత్తిష్ఠ-
విబుధశ్రేష్ఠానాత్మేశబ్రహ్మణోదదర్శ ॥ ౨౩ ॥ శ్లో తతో-భూమా-దణ్డవత్ప్రణమ్య, అర్హతేసూజ్యతేఽనె నెత్యర్హణంపు
ష్పాదికం-అజ్జతాయస్యసః-ఉపతస్థేనమీపెస్థిత్యాతుష్టావ-ఎతదెవప్రపచ్చయతి ॥ గరుడవృషాద్యారూఢాః-వైవస్వై
శ్చిహ్మైశ్శక్తివక్రత్రిశూలకమలకమణ్డల్వాదిభి-ర్లక్షితా ॥ ౨౪ ॥ శ్లో కృపయాఅవలోకాయస్తి-హసచ్చతద్వదనంవ-
తేనోపాలమ్బితాన్ప్రసన్నత్యైవజ్జాపితా-తేషాంశోచిహ్నాదీప్త్యా-ప్రతిహతేఅక్షితేనత్రే-నిమిల్య ॥ ౨౫ ॥ శ్లో చెతశ్చ
త్తం-తత్ప్రణంవిబుధర్షభాన క్తం-కృత్వా-బద్ధాజ్జలిస్స-మునిరత్రి-ర్మధురయావాచాసర్వ లోకభ్యఃశ్రేష్ఠా-విబుధర్ష
భాఅస్తావీత్ స్తుతవా ॥ ౨౬ ॥ శ్లో స్తుతిమహాద్యాభ్యామ్ । విశ్వేతి॥ విశ్వసోద్యద్భ వాదిమనిమి త్తధూతేషు-విశ్వస
గ్రాద్యర్థమిత్యర్థః-అనుయుగంప్రతికల్పం-విభజ్యమానై-ర్నాయాగుడై రజస్సత్వతమోభి-రుపలక్షితాః-గృహీతాదేహః-
యై-స్నే-యాయం-బ్రహ్మవిష్ణుగిరిశాః-అత-స్తైభ్యో-వఃయష్క భ్యం-ప్రణతోస్త్వి-యష్కాకంమధ్యే-కవభగవాన్జగ
దీశ్వరఉపహాతః-శరణంతం ప్రపద్యఇత్యై కవనిర్దిష్టత్వా త్స ఎవయుష్కాసుకతమ ఇతి - యష్కాభిరెవకథనీయఇత్యై
రః ॥ ౨౭ ॥ శ్లో ఎతదెవప్రపచ్చయతి ॥ ఎకఇతి । ప్రధానఃసరోవృత్సృష్ట-ఎకఎవ-భగవాన్సర్వేశ్వరః-వివిధైరుపచారై

ర్మయా-ప్రజననాయస ద్వైశ్వరతుల్యపుత్రలాభాయ-చి త్తీకృతఃచి త్తవిషయాకృతఃఉపాసితభితియావత్-అత స్తనుభృతాంఙై
హీనాం-మనసోఽపిదూరాఃమనసాపిగ్రహీతుమశక్యా-యాయంత్రయోపి-కథమతాగ్రతాః-తత్రకారణం-ఋతకథయ
త-ప్రసీదతమహ్యంప్రసన్నాభవత్-అత్రత్రయాణామాగమనమమమహాన్విస్తయోవ ర్తతే ॥ ౨౮ ॥ ఇత్యేవం తస్మాత్త్రై-
ర్వచశ్చ ॥ త్వాయోబ్రహ్మ విష్ణుశివాఃప్రహస్యశ్శక్త్యాగమీ రయా-వాచా-హేప్రభోవ శ్చేద్వి ॥ య - విదుర-తమృషిమ
త్రిం-ప్రత్యాహుః ॥ ౨౯ ॥ ఉక్తమేవాహద్యాభ్యామ్ । తత్త్వయా-యథాకృతస్సజ్గుల్ప - సైవైవతథాభావ్యం-నా
న్యథాఅనత్యఃసత్సంకల్పస్య-తే,సజ్గుల్పఃకథమేకస్త్విద్యాతేతయతగతాస్తతా ॥ పలుఃహేబ్రహ్మకత్వం-య - దేకంజగ
దీశ్వరాఖ్యంతత్త్వం-ధ్యాయసి-తద్వయంతదేవతత్త్వంసద్వారకమద్వారకంచత్రిమూర్తిరూపేణావస్థితమిత్యర్థః-మూ
ర్తివిశేషనిర్ధారణమస్తరేణజగత్సృష్టిస్థితిలయ హేతురీశ్వరభిహిత్యత్సజ్గుల్పః-అతోవయమాగతాభిత్సభిపా ॥ యః నను
యదైవధ్యాయసితద్వయమిత్యనెనత్రిమూర్త్యైక్యంప్రతీయతే-సత్య-మైక్యమస్యైవ-తతఃకిం-బ్రహ్మశివయోర్భగవత్పార
తస్త్యమస్మిన్నురాణేపూర్వాపరగ్రన్థేషుశ్రావ్యమాణంవిరుద్ధతభితిచెన్న-సర్వగత్వాదనస్తస్యసంవాహమవస్థితఃమ
త్తస్సర్వమహంసర్వంమయిసర్వంసనాతన,, ఇతివద్భృహత్కత్వబుద్ధ్యాచతుర్ముఖశివయోరభేదవ్యవహారోపపత్తేః-
తథాహేతయోర్భృహత్కత్వంస్ఫుటముచ్యతేమహాభారతే “తవాస్తరాత్కామమచయేచాన్యే దేహీసంజ్ఞితాఃసర్వే
మాంసాఃసాక్షిభూతోఽసౌనగా ॥ హ్యఃకనచిత్కృచ్ఛిచి,, దితి-సద్వారకమద్వారకంచావస్థితంతద్భృహత్వవయ
మిత్యర్థః-అత్రేదమవధేయం-యద్యపిక్వచిత్త్వచిత్ “బ్రహ్మనారాయణశ్చివశ్చనారాయణః-బ్రహ్మనారాయణాభ్యో
సౌకల్యదాభగవాన్యథా । ప్రజాస్స సర్వభగవాన్భృహత్సనారాయణాత్మకః । తతస్స భగవాన్విష్ణుఃసూరద్రూ
పధరోఽవ్యయః । తతఃకాలాగ్నిరుద్రోఽసౌభూత్వా సర్వహరోహరిః । సర్గస్థిత్యైకరణీం బ్రహ్మవిష్ణు
శివాత్త్రికాం । ససంజ్ఞాయాతిభగవానేకవివచనార్దన,, ఇత్యాదిషు త్రిమూర్త్యైక్యంప్రతీయతే-తథాపి “నారాయణా

గవాన్విబుధప్రధానశ్చిత్తీకృతః ప్రజననాయకథంనుయాయమ్ । అత్రాగతాస్తనుభృతాంమనసోఽపిదూ
రాఽబ్రూతప్రసీదతమహానిహవిస్తయోమే ॥ ౨౮ ॥ మైత్రేయఉవాచ ॥ ఇతితస్యవచశ్చ ॥ త్వాయోస్తైవిబుధర్ష
భాః । ప్రత్యాహుశ్శక్త్యావాచాప్రహస్యతమృషింప్రభో ॥ ౨౯ ॥ దేవాఉచుః ॥ యథాకృతస్సైసజ్గుల్ప
భావ్యంతేనైవనాన్యథా । సత్సజ్గుల్పస్యతేబ్రహ్మకయదైవధ్యాయసితద్వయమ్ ॥ ౩౦ ॥ అథాస్తదంశభూ
తాస్తతత్త్వజాలోకవిశ్రుతాః । భవితారోజ్జభద్రస్తైవిసప్స్యన్తిచ తేయశః ॥ ౩౧ ॥ ఎవంకామవరందత్వాప్ర

ద్భృహత్సజాయతే-నారాయణాద్రుద్రోజాయతే-నారాయణాద్వాదశాదిత్యారుద్రావసవస్సర్వాణిభద్రాగ్నిసేవ-ఎ
కోహవై నారాయణఆసీన్న బ్రహ్మనేశానః “యన్నాభివద్దాదభవత్సమహత్ప్రాజాపతిః । తత్రబ్రహ్మచతుర్ముఖోఽజాయ
తసోఽగ్రభూతానాంమృత్యుమస్యజత్త్యక్షంత్రిశిరస్కంత్రిపాదంఖడ్గపరశుం । బ్రహ్మదక్షాదయఃకాలస్తద్దేవాఖిలజన్తవః ।
విభూతయూహారేతాజగతస్సృష్టిహేతవ,, ఇత్యాదిషుభగవత్స్తయోశ్చభేదావగమాత్సామానాధికరణ్యస్యచ“సృష్టిం
తతఃకరిష్యామిత్వామావిశ్య ప్రజాపతే । హరోహరతీతద్వశ,, ఇత్యాద్యానుగుణ్యేనాస్తర్యామిత్యేనాప్యపవతైరభేదో
యుక్తఃసన్యేవమపి “బ్రహ్మవిష్ణురుద్రేన్ద్రాస్తైసర్వేసంప్రసూయన్త,, ఇతి బ్రహ్మద్వవిశేషేణవిష్ణోరప్యత్వత్త్రైవణాత్త్రి
మూర్త్యుత్తీర్ణంతత్వాస్తరమేష్టవ్యం-తదేవైతత్త్రిమూర్త్యాకారేణావస్థితమితి-మైవం-సదేవేత్యాదివాక్యేషుకణ్ఠోక్త్యై
సర్వంవాక్యంసావధారణ,, ముతిన్యాయాచ్చసావధారణేషుప్రత్యేకమేకైకస్యస్వవ్యతిక్రమమస్తకారణత్వబోధనాత్సము
చ్చిత్యకారణత్వానుపపత్తేః-కారణత్వోపాస్యత్వబోధకవాక్యస్థితసామాన్యశబ్దానాం విశేషవాచిపదనతితత్పర్యవసాన
స్యచ్చాగపశున్యా యసిద్ధత్వా-దచితస్సర్వకారణత్వానుపపత్తేరీక్షణాద్యర్థవిరోధాచ్చవిశేష్యవ్యవస్థాపకత్వానుపప
త్తే-శ్చిద్విశేషాసాధారణబ్రహ్మరుద్రేన్ద్రావైశ్వానరాదిపదవాచ్యానాంపురవాదప్రసిద్ధేన్ద్రాదినాంకార్యత్వకర్తృవశ్యత్వ
యోశ్చుత్త్రైవప్రతిపన్నత్వా-తద్వాచినాంతేమాంవిశేష్యవ్యవస్థాపకత్వానుపపత్తే-శ్చీప్రతేరసాధారణపురుషనారా
యణాదిపదవాచ్యస్యకుత్రాపికర్తృవశ్యత్వాశ్రవణా-త్తదుచ్చితైశ్చ “అజాయమానోబహుధావిజాయత,, ఇత్యవతార
త్వస్యశ్రవణేనకర్తృకృతత్వస్యాపేదితత్వా-దితరోత్పత్తేస్తదపవాదాభావా-త్తస్యసర్వకారణత్వోపపత్తేస్తస్యసకలజగ
త్కారణత్వబోధకశ్రుత్యైకార్థ్యా-నారాయణస్యైవసర్వోత్పత్త్యమేష్టవ్యమిత్యన్యత్రవిస్తరః ॥ ౩౦ ॥ అథ-
హేమనె-అస్తదంచేనసమ్భూతా-స్సూతా-లోకవిశ్రుతాభవిష్యన్తి-తేతవ-యశః-విసప్స్యన్తివిస్తృతంకరిష్యన్తి-తేభ
ద్రమస్తు ॥ ౩౧ ॥ ఎవంమభీష్టంవరందత్వా-తయోద్గమ్యతోరత్ర్యేనసూయయాస్సమ్య-క్షిషతోఃపశ్యతోఃస్సతోః-స

మృక్కుజితాస్సురేశ్వరాః ప్రతిజగ్తుః ॥ ౩౨ ॥ తతః బ్రహ్మణశ్చతుర్ముఖస్యాం శేనసోమః విష్ణోరం శేనదత్తాత్రేయః శమ్భురం శేనదూర్వాసాశ్చ - జాతః అథాక్షరసః అక్షరసఉత్పన్నాః ప్రజామయా కథ్యమానాశ్చ ॥ ౩౩ ॥ అక్షర సః పక్షి శ్రద్ధాఖ్యా - కర్దమస్య తృతీయాదుహితా చతస్రసః కన్యకాః ప్రసూతవతీ - కన్యానిర్దిశతిసీతి ॥ ౩౪ ॥ అవరావపి తత్పుత్రా అక్షరసః పుత్రా - ఉచధ్యః బృహస్పతి-రితి-ఖ్యాతా ప్రసిద్ధా - స్వారోచిష మన్వంతరే - ఆస్తాం భగవాన్ బ్రహ్మిష్ఠ ఇతి పుత్రద్వయవిశేషణమ్ ॥ ౩౫ ॥ పులస్త్యః పత్న్యం స్వభార్యాయాం హవిర్భుగాఖ్యాయాం , కర్దమస్య చతుర్థ్యాం దుహితారి-అగస్త్యమజనయత్ , అగస్త్యం విశిష్యతి ॥ యోగస్త్యః అన్యజన్మని-దహగ్నిః జాతరాగ్ని , రఘూత్-తథా-మహాతపాః-విశ్రవాశ్చ - పులస్త్యనుత ఇత్యర్థః ॥ ౩౬ ॥ తస్య పిత్రవస ఇతి ఇలవిలానుతః ఇలవిలాయాం జాతః - యతాతాం పతిః ప్రభు-ద్వైవంకుచేరః-తథా-అన్యస్యాం భార్యాయాం కైకస్యాం-రావణాదయస్త్రయః పుత్రా-విశ్రవస ఎవ జాతాః ॥ ౩౭ ॥ పులహస్యభార్యారత్యాఖ్యా - కర్దమస్య పచ్చమీదుహితా-సతీపతివ్రతా-త్రీసుతా - నసూతప్రసూతవతీ-పుత్రాన్నిర్దిశతి ॥ కర్మశ్రేష్ఠమితి ॥ సేమహామతే ॥ ౩౮ ॥ క్రతోరపి భార్యాక్రియాఖ్యా-కర్దమస్య షష్ఠీసుతా-బ్రహ్మతేజసా-జ్వలతః ప్రకాశమానా - షష్ఠీసహస్రాణి-వాలఖిల్యా వానప్రస్థానృపీకా-అసూయత ॥ ౩౯ ॥ తథా-వసిష్ఠస్య భార్యాయా మూర్జాయాం-క

తిజగ్తుస్సురేశ్వరాః సభాజితాస్తయోస్సమృద్ధమృతోర్విషతోస్తతః ॥ ౩౨ ॥ సోమోఽభూద్భ్రష్టాణోఽం శేనదత్తో విష్ణోస్తుయోగవితే । దుర్వాసాశ్చ షరస్యాం శోనిబోధాక్షరసః ప్రజాః ॥ ౩౩ ॥ శ్రద్ధాత్వక్షరసః పక్షి చతస్రో సూతకన్యకాః । సీనిపాలీకుహూరాకాచతుర్థ్యనుమతిస్తథా ॥ ౩౪ ॥ తత్పుత్రావపరావాస్తాంఖ్యాతాస్వారోచిషాంతరే । ఉచథోభగవాన్సాక్షాద్భ్రహ్మిష్ఠశ్చ బృహస్పతిః ॥ ౩౫ ॥ పులస్త్యోఽజనయత్పత్న్యం మగస్త్యంచ హవిర్భుజి సోఽన్యజన్మనిదహగ్నిర్విశ్రవాశ్చ మహాతపాః ॥ ౩౬ ॥ తస్య యతు పతిర్ద్వైవంకుచేరస్త్విశిలనుతః । రావణంకుచ్ఛకర్ణశ్చ తథాన్యస్యాం విశేషణః ॥ ౩౭ ॥ పులహస్యగర్భార్యాత్రీనసూతసతీసుతా ॥ కర్మశ్రేష్ఠం వరియాం సంసహిష్ఠంచ మహామతే ॥ ౩౮ ॥ క్రతోరపి క్రియాభార్యాలఖిల్యానసూయతః । ఋషీన్షష్ఠీసహస్రాణి జ్వలతో బ్రహ్మతేజసా ॥ ౩౯ ॥ ఊర్జాయాం జజ్జరే పుత్రావసిష్ఠస్య పరస్తప । చిత్రకేతుప్రధానాస్తైస్సప్త బ్రహ్మర్షయోఽమలాః ॥ ౪౦ ॥ చిత్రకేతుస్సురోచిశ్చ విరజామిత్రఎవచ । ఉబ్బణోవసుభృవ్యానోద్యమాన్ శక్త్యాదయోఽపరే ॥ ౪౧ ॥ శాస్తాత్వధర్మణః పక్షి లేఖ పుత్రంధృతవ్రతమ్ । దధ్యచ్ఛమశ్వశిరసంభృగోర్వంశం నిబోధమే ॥ ౪౨ ॥ భృగుఃఖ్యాత్యాం మహాభాగః పత్న్యం పుత్రాశ్చ నజీజనతే । ధాతారంచ విధాతారం శ్రియచ్ఛభగవత్పరామ్ ॥ ౪౩ ॥ ఆయతిం నియతించైవనుతే మేరుస్తయోరదాత్ । తాభ్యాం తయోరభవతాం మృకణ్డః ప్రాణఎవచ ॥ ౪౪ ॥ మార్కండేయో మృకణ్డస్య ప్రాణాద్వదశిరామనిః । కవిశ్చ భార్గవోయస్య భగవానుశనానుతః ॥ ౪౫ ॥ నవైతేమునయః త్తర్లోకాస్సగైరభావయన్ । ఎష కర్దమదోహిత్రస్సన్తానః కథితస్తవ ॥ శృణ్వతశ్చ ద్దధానస్య సద్యః పాపహరః పరః ॥ ౪౬ ॥ ప్రసూతిం మానవీందతు ఉపయోమేహ్యజాత్మజః ।

కర్దమస్య నవమ్యాం సుతాయాం హేపరస్తప-చిత్రకేతుప్రభృతయ-స్సప్త-మహర్షయః నిర్మలాచారాః జ్జరే అరున్ధత్యా ఎవనామాస్తరమూర్జైతి వేదితవ్యమ్ ॥ ౪౦ ॥ పుత్రాన్నిర్దిశతి చిత్రకేతురితి ॥ ద్యమాన్ తేజస్వీశ్వర్థః శక్త్యాదయః అపరే అన్యస్యాం భార్యాయాం జాతా ఇత్యర్థః ॥ ౪౧ ॥ అధర్మణః పక్షి కర్దమస్యాష్టమీసుతా-శాస్తాఖ్యా, చిత్రితిపాతానరంతదా-త-తస్యా ఎవనామాస్తరం-ధృతవ్రతం-దధ్యచ్ఛమశ్వశిరసంచ-పుత్రం-లేఖలబ్ధవతీ-అథ-మేమత్తః-భృగో-ర్వంశం-నిబోధశ్యమ్ ॥ ౪౨ ॥ సేమహాభాగ-ఖ్యాత్యాఖ్యాయాం-కర్దమస్య సప్తమ్యాం దుహితారి-భృగుః-ధాతృవిధాతాఽపుత్రా-పుత్రానిత్యార్థం బహువచనం-భగవత్పరాంభగవానాశ్రయాయస్యాస్తాం - శ్రియం లక్ష్మ్యం శభూతాం-కన్యాంచా - జీజనతే ॥ ౪౩ ॥ మేరుః స్వస్య-సుతే ఆయతిం నియతించ - తయోర్ధాతృవిధాతో - రదాత్ దత్తవాక్-తాభ్యాం ధాతృవిధాతృభ్యాం-తయోర్మేరుదుహితోరాయతినియతో-యథాక్రమం-మృకణ్డః-పాణశ్చ-భవతే ॥ ౪౪ ॥ తతః-మృకణ్డో-ర్మార్కండేయః-పాణాద్వదశిరామనిరభవతే-ఉశనాశుక్ర-యస్య వేదశిరసః-సుత-స్సకవిశ్వుక్రశ్చ-భార్గవః ధ్రుగువంశసమ్భూత ఇత్యర్థః ॥ ౪౫ ॥ దేవహూతిదుహితృసంతతిమపనంహరతి ॥ నవైతి ॥ హేతుత్తః-ఎతే-నవ-మరీచ్యాదయః-సగైస్సవంచైర్లోకా-నభావయన్ ఉత్పాదయామాసుః, కర్దమదుహితృసంతతిశ్రవణఫలమాహ ॥ ఎష ఇతి । కర్దమదోహిత్రః కర్దమదుహితృ సవృద్ధి-సన్తానో, నయా-కథితః-శ్రద్ధాపూర్వకం శృణ్వ తః పాపనివర్తకః ॥ ౪౬ ॥ ఎవం-దేవహూతినంతతిమభిధాయా-ధమనో-స్త్వరీయా-

యాదుహితః ప్రసూతే స్సంతానమాహ || ప్రసూతిమితి || అజాత్మజో బ్రహ్మపుత్రః, దక్షః, మానవీంస్వాయంభవమనుదు.
హితరం, ప్రసూతి ముపయోమేడవోధ - తస్యాం ప్రసూత్యాం అమలలోచనాః సౌందర్యశాలినీః పోడశ - దుహితృః, సస
ర్జః || ౪౭ || తత్ర త్రయోదశ - దుహితృః విభుస్తత్తదభిప్రాయవిజ్ఞానసమర్థో దక్షః ధర్మాయుషదా - ఎకాం దుహితర.
మగ్నయే - ఎకాం - యుక్తభోమిళితేభ్యః పితృభ్యః - ఎకాం - భవచ్చిదే - భవాయరుద్రాయులదాత్ - జ్ఞానవదత్వాదుద్రస్య
భవచ్చిత్వం వివక్షితమ్ || ౪౮ || తత్ర ధర్మపత్నిత్రయోదశ దుహితృర్నిశితః || శ్రద్ధతి || ౪౯ || తాసాం ప్రత్యే
కం సంతతిమాహ || శ్రద్ధతి || ఆసాం శ్రద్ధాదినామత్వం తదవత్యానాం శుభాదినామత్వంచ - శ్రద్ధాధిధర్మయుక్తత్వేన శ్రద్ధా
దికార్యశుభాధిధర్మయుక్తత్వేన చ బోధ్యం, నామ్నామన్వర్థత్వాత్ - యద్వా - శ్రద్ధాశుభాద్యభిమానిదవతాత్వాద్వాతా
సాంతేషాంచ తన్నామత్వమ్ || ౫౦ || ౫౧ || త్రయోదశానాం మధ్యే మూర్త్యాభ్యా ధర్మపత్ని - సర్వేషాం - గుణా
నామత్వ త్తిరభివ్యక్తిర్యోస్తాః ఋషీనరనారాయణౌ - భగవదవతారభూతౌ, ఆనూత - యయోర్నరనారాయణయో
ర్జన్మనిజన్మకాలే - అదః ఎతద్విశ్వం - ముఖతం సదభ్యనస్తత్ || ౫౨ || సర్వేషాం - మనాం సిద్ధిశః - స్స, రితః - సముద్రా - వాతా
శ్చ - ప్రసన్నా - ఆభూవత్ - తూర్వాణివాద్యాని - దేవై - రవాద్యస్తద్వానితాః || ౫౩ || దేవ్యః - దేవానాం సమృద్ధిస్యస్త్రి
యః - అవతీర్ణా - నరనారాయణౌ - ద్రష్టుకామాః - సర్వే - బ్రహ్మదయోదేవాః - అభిష్టవై - మపతన్లుః - అగత్యసమీపే అభిః స్థితాః
స్తోత్రే స్తుప్తురభివ్యక్తః || ౫౪ || సుతిమేవాహ ద్వాభ్యామ్ || య ఇతి || నిజయా ఆత్మీయయా - మాయయా సజ్జ - త్వేన స్యాత్త్వస్త్రి
వాధారభూతౌ - ఖేళకాశే, రూపభేదం సితేనీలాదిరూపభేదమివ - విరచితం - యదిదం విశ్వం - రచితం - తత్రా, కాశద్వష్టానైసస్వ

తస్యాం ససర్జదుహితృష్టోడశామలలోచనాః || ౪౭ || త్రయోదశాచాధర్మాయతథై కామగ్నయేవిభుః పితృ
భ్యు - ఎకాం - యుక్తభోభవా - యోకాం - భవచ్చిదే || ౪౮ || శ్రద్ధామైత్రీదయాశా - నిస్తుష్టిః పుష్టిః క్రియాన్మతిః | బుద్ధిర్జ్ఞా
ధాతితిత్వాప్రీహ్య - ర్ధిధర్మస్యపత్నీయః || ౪౯ || శ్రద్ధా - సూత్రతంత్రమైత్రీప్రసాదమభయందయా | శాన్తిస్స
ఖం ముదంతస్తుష్టిస్త్వయం ప్రప్తిరసూయత || ౫౦ || యోగం క్రియాన్మతిర్ధర్మమర్థం బుద్ధిరసూయత | మేధాన్మ
తింతితిత్వాచక్షేమం హింసాప్రశ్రయంతథా || ౫౧ || మూర్తిస్సర్వగుణోత్పత్తీనరనారాయణావృషీ | యయోర్జన్మ
న్యదోవిశ్వమభ్యనస్తత్సనిర్వృతమ్ || ౫౨ || మనాం సిక్కుభోవాతాః ప్రసేదుస్సరితో - బుధయః | దివ్యవాద్యస్త
తూర్వాణిపాతుః కుసుమవృక్షయః || ౫౩ || మునయ స్తుప్తు స్తుష్టాజగుర్ధన్వకిన్నరాః | నృత్యస్త్రిస్త్రీయోద
వ్యసీతేనరమమృగమ్ || దేవాబ్రహ్మచయస్సర్వజ్ఞతస్థురభిష్టవై || ౫౪ || దేవాణాం మః || యోమాయయా విరచ
ితం నిజయా - బ్రహ్మసేదం ఖేరూపభేదః మివ తత్ప్రతిచక్షుణాయ | ఎతేనధర్మసదనైః ఋషీమూర్తినా - బద్ధప్రా
దుశ్చకారపురుషాయ నమః పరస్త్వ || ౫౫ || సో - యం స్థితివ్యతికరోపశమా - యస్మష్టాన్మత్వేన సస్సరగణానను

స్వాస్పృష్టస్పృష్టవ స్తుదోషత్వముచ్యతే - యస్మిన్నాత్మనిజీవే - ఆకాశేరూపభేదః మివ - ఇదం దేవతిర్యగాదిరూప
భేదం - రచితం - తత్రా, కాశద్వష్టానైససితేనీలాదిరూపభేదోమేఘాదికృతోవస్తుత ఆకాశాదతిరోపిభ్యాస్తద్వష్టినామాకాశాభి
న్నత్వేన ప్రతీతః తద్వద్దేవాదిరూపభేదాద్విలక్షణేహ్యస్తస్వరూపతదభిన్నత్వేనైవ భాగ్యస్తద్వష్టినాం ప్రతీయమానోదేవాది
రూపభేదఇతివివక్షితం - తథోక్తం - సితేనీలాదిభేదనయథైకంద్యశ్యతేనభః | భాగ్యస్తద్వష్టినాం తాపితధైకస్సృగృథప్పృథ, గతి
అస్తిన్నక్షే - యోమాయయా ఆత్మనిరచితమిత్యుక్త్యా - భగవతస్సజ్జల్పాదేవజీవస్యభగవత్త్వం కంభవతి - తత్ప్రతిచక్షుణాయ -
తస్య దేవాదిరూపసంస్పృష్టస్వాత్మనః - ప్రతిచక్షుణాయ ప్రతిబోధనాయ - దేవాదిరూపభేదాద్విలక్షణబ్రహ్మత్వకప్రత్యేగాత్మ
స్వరూపబోధనాయ - తద్వార్థాసంసారమోచనాయైత్యభిప్రాయః | ఎతేన - దేవమనుష్యాదిసజాతీయనస్వసజ్జల్పాపా
తేనాపాకృతాకర్మవశ్యేన ఋష్యాకారేణ - ధర్మవశ్యేన హే - యోభగవాన్పాదుశ్చకారపాదుర్భూతః, తస్మై పరమ
పురుషాయ - తే నమః || ౫౫ || సో - యం స్వసజ్జల్పకృతజగద్భగవత్సోభగవా - నను మేయతత్త్వః శాస్త్రైకవేద్యవి
విధవిచిత్రశక్తిమత్వరూపః స్థితివ్యతికరోపశమా - య - స్థితిః పాలనం వ్యతికరః సృష్టిః ఉపశమస్సంహరః - తేషాం - సమాహ
రేద్వద్వ్యః - తస్మై జగత్పాలనాద్యర్థం - పాలనాధికృతభగవదంశచూతేన్ద్రాద్యభిప్రాయేణ స్థితిపదం ప్రయుక్తం - సత్వేనతిగు
ణత్రయోపలక్షణం - స్థిత్యాద్యనుగుణసత్వాదిగుణవిశిష్టత్వేన - సృష్టౌ, సన్తానీసురగణా - అదభకరుణేన అనల్పదయాయుక్తే
న - విలోకనసదృశ్యాత్ - ఆర్దిజలర్దధాతుకత్వాత్ శ్యాదేశాభావః - దృశ్యానితిద్వితీయా - నైపాతేతు - పశ్యత్వితిక్రియాపదమ
భ్యాహర్తవ్యం - దృశ్యాత్ - కృపావలోకనవిషయత్వయోగ్యానస్తాన్మశ్యత్విత్వర్థః - కథంభూతేనవిలోకనస - య - చ్చియో

లక్ష్మ్యైః నికతంస్థానం-అరవిన్దంకమలం-తత్ - క్షిపతాతీతసు-ర్వ తా ॥ ౫౬ ॥ హేతాత-వివం-లభ్యఃకృపావలోకో
యే స్తైః-సురగజై-రభిష్టుతా-భగవన్తానరనారాయణౌ-గన్ధమాదనాఖ్యంవర్వతంప్రతి-యయతుఃగతవన్తా ॥ ౫౭ ॥
తావేవహారేఽంశతయావత్తిక్తా-ఇమా-నరనారాయణౌ - భువః-భారవ్యయాయభారక్షపణాయ - యదుకులశ్రేష్ఠా, ఇమా
కృష్ణార్జునా - విహంగతౌ - తావేవకృష్ణార్జునరూపేణావత్తిక్తావిత్కర్తృః ॥ ౫౮ ॥ ఎవంధర్మపత్ని నాందక్షదుహిత్యా
ణాంత్రయోదశానాంన న్తతిఃకథితా-అభవతుర్దశ్యా దక్షదుహితృస్సన్తానమాహ॥స్వాపేతి ॥ అభిమానినః, స్వాహంభా
ర్యాంస్వస్యాత్యన్తమనుకూలాంమన్యమానాదగ్న-స్తద్భార్యాస్వాహంస్వా హాఖ్యా, త్రీ-స్పత్యాన్యసూతవతీ - అభిమాని
నభిత్వాత్మజవిశేషణంవా, త్రేతాగ్నభిమానినోదేవానిత్యర్థః - తానాహ॥ పావకమితి ॥ హుతభోజనమితిత్రయాణాంవిశేష
ణం, హుతందేవతోద్దేశేనత్యక్తంచరుపురోహాదీకంభుజ్జితిహుతభోజన స్తం ॥ ౫౯ ॥ తేభ్యః-పావకాదిభ్యఃప
శ్చుచత్వారింశ-దగ్నయ, స్సమభవత్-తవ-పశ్చుచత్వారింశదగ్నయః, సితృసీతామహై-స్సాకంసహ, షికోనపశ్చాశత, తత-
పితరస్త్రయఃపితామహావకః ॥ ౬౦ ॥ పశ్చుచత్వారింశదగ్నీన్విశిన్వతి॥వై తానికథితాయన్నామభిఃయేషామగ్ని నాంనా
మభిః, వై తానికవైదికకర్తృణి, తథా-యజ్ఞే, యద్వాయజ్ఞరూపేవై తానికకర్తృణి - ఆగ్నేయ్యః, అగ్నిదేవతాః-ఇష్టయో
యాగాః, బ్రహ్మవాదిభిర్వైదికైర్నిరుప్యన్తే, తవ తే-అగ్నయిత్యర్థః ॥ ౬౧ ॥ అభ, పశ్చుచత్వారింశదక్షదుహితృస్సన్తతిం
వర్ణయన్తత్పత్నిన్విత్యాన్విభజతి॥అగ్నిష్వాతాఇతిఅగ్నిష్వాతాఅయజ్ఞాన-స్సైవనగ్నయః-యేషామగ్నాకరణంనాస్తి-తేన

మయత త్వః ॥ దృశ్యాదదభ్యకరుణేనవిలోకనెనయచ్చీగ్నికతమమలంక్షిపతారవిన్దమ్ ॥ ౫౬ ॥ ఎవంసురగ
జై-స్తాతభగవన్తావభిష్టుతౌ, లభ్యావలోకై ర్యయతురర్చితౌగన్ధమాదనమ్ ॥ ౫౭ ॥ తావిమావై భగవతోహారేఽం
శావిహంగతౌ ॥ భారవ్యయాయచభువఃకృష్ణాయదుకురూద్వహౌ ॥ ౫౮ ॥ స్వాహంభిమానినశ్చాగ్నరాత్మ
జాంత్రీనజీజనతీ ॥ పావకంపవమానంవశుచించహుతభోజనమ్ ॥ ౫౯ ॥ తేభ్యోఽగ్నయస్సమభవంశ్చత్వారిం
శశ్చపశ్చుచా ॥ తవవైకోనపశ్చాశత్యాకంపితృపితామహైః ॥ ౬౦ ॥ వై-తానికకర్తృణియన్నామభిర్భర్తృనా
దిభిః ॥ ఆగ్నేయ్యిష్టయోయజ్ఞేనిరుప్యన్తేఽగ్నయస్తతే ॥ ౬౧ ॥ అగ్నిష్వాతాబ్ధి వదసోన్యూపితరలభ్యః
పాః ॥ సాగ్నేయోఽనగ్నయస్తేషాంపత్నీదాతౌయజీస్వధా ॥ ౬౨ ॥ తేభ్యోదధారకస్యద్వేనయునాంధర
ణీంస్వధా ॥ ఉభేతేబ్రహ్మవాదిన్యజ్ఞానవిజ్ఞానపారగే ॥ ౬౩ ॥ భవస్యపత్నీతునతీభవందేవమనువ్రతా ॥ ఆత్మ
నస్సదృశంపుత్రంనతేభేగుణశీలతః ॥ ౬౪ ॥ పితర్యప్రతిరూపేస్సృభవాయానాగుసేరుషా ॥ అప్రాధేనాత్మనా
౭౭త్సానమజపాద్యోగసంయుతా ॥ ౬౫ ॥
ఇతిశ్రీమద్భాగవతేమహాపురాణే, చతుర్థస్కంధే, ప్రథమోఽధ్యాయః
విదురఉవాచ ॥ భవేశీలవతాంత్రేష్టేదత్తోదుహితృవత్సలః ॥ విద్వేషమకరోత్క-స్తాదనాద్భ త్యాత్మజాంస

గ్నయః-తేచాజ్యపాః, యజబర్హిష్టదోయజ్ఞాన, స్తేసాగ్నేయః, ఆగ్నాకరణవన్తః, సోమ్యాః, సోమపాశ్చ, తథాచశుకః, యేవై
యజ్ఞాన-స్తేపితరోబర్హి వదః-యేవాఅయజ్ఞానోగృహమేధిన-స్తేపితరో-ఽగ్నిష్వాతా, ఇతి॥తేషాముభయవిధపితృణాం-
పత్నీ-దాతౌయజీదక్షదుహితాస్వధాఖ్యా ॥ ౬౨ ॥ తేభ్యఃపితృభ్యః-స్వధా-మధాం-వై తరణీంచ-ద్వేకస్యేదధా
రగద్భేదృతవతీ - ప్రసూతవతీత్యర్థః-తయోస్సన్తతిగ్నా స్తీత్యాహ॥ ఉభేఇతి ॥ తేఉభేమధావై తరణ్యో-బ్రహ్మవాదిన్యబ్ర
హ్మపదప్ర్యో-జ్ఞానంశాస్త్రజన్యం-విజ్ఞానంవివేకాదిజన్యం-తయోః-పారమ స్తం-గతవత్వే-సనకాదివదూర్ధ్వరేత
స్సే-తేఇతిభావః ॥ ౬౩ ॥ భవస్యరుద్రస్య-సతీనామ్ని - సాపి-గుణశీలాదిభి-రాత్మనఃస్వస్యా, స్సదృశం-దేవంభవం-నిశ్యం స
వమానాపి-పుత్రంనతేభే ॥ ౬౪ ॥ తత్రపాతుః-స్వపితరీదక్ష-అనాగ-సనిరపరాధినే-భవాయరుద్రాయ-రుషాకోధే
న-అప్రతిరూపేఅసదృశే - ప్రతిరూపేనతి - ఆత్మనాస్వయమేవ-ఆత్మానందహం - అప్రాధే వచాతై వసతీ-యోగసంయు
తా-అజహత్తత్యాజ - యోగాగ్ని నాదేహందదాహేత్యర్థః ॥ ౬౫ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతచక్రవర్తికాఖ్యానాంశ్రీ
భాగవతవ్యాఖ్యానాంచతుర్థస్కంధే, ప్రథమోఽధ్యాయః

భవాయపితర్యప్రతిరూపేనత్యాత్మానంతత్యాశేతీన్యూపేణోక్తందేహత్యాగనిమిత్తంత్యాగంచాత్రుత్యతద్విస్తర
బుధుత్సయాప్రచ్ఛతివిదురః ॥ భవఇతిత్రిభిః ॥ శీలవతాంనిరై వ్రతస్య సమదర్శనత్వాదిహుపస్వభావవతాం మధ్యే, శ్రేష్ఠే, భో
వెరుద్రే - దుహితృ మవత్సలః, దక్షః-సతీనామ్ని - మాత్మజా, మనాదృత్య - కస్తాదేతో, ర్విద్వేషమకరోత్-నచదుహి

తృణామాతరావిద్యేషాద్ధావితిభావః ॥ ౧౧ ॥ ఇతశ్చనభవోవిద్యేషార్హః ఇత్యాహ ॥ కఇతి ॥ కొబ్రహ్మదక్షః చరాచరా
 ణాం, గురుంజ్ఞానోపదేష్టారం, అచరాణామపిజ్ఞానసమ్పదనసమర్థః కిముతచరాణామితికై ముతికన్యాయద్యోతనాయా
 చరపదంప్రయుక్తం, జగతఃజిజ్ఞాసోగ్లోకస్య, మహద్వైవతంఆరాధ్యం “రుద్రస్తారకంబ్రహ్మవ్యాచక్షే- శబ్ద-రాజ్ఞానమ
 వ్యుచ్ఛే, దితిశ్రుతిస్తృతిభ్యాం, జ్ఞానార్థంజిజ్ఞాసుభిరారాధ్యమితిభావః ॥ నిర్వైరం, తంభవం-కథం ద్వేష్టిఅద్వేషీదిత్యర్థః-
 నిర్వైరత్వేహేతుః, శాస్త్రవిగ్రహంశాస్త్రీదేవవిగ్రహాయస్య - శాస్త్రప్రచురమిత్యర్థః, ఆత్మనిసర్వభూతాస్తరాత్మనిపర
 మపురుషే, ఆరామారతిర్యస్యతం “సర్వంఖల్విదంబ్రహ్మతజ్జలానితిశాస్త్రఉపాసితే, తిశ్రుత్యుక్తరీత్యాశమదమాదిభిన్న
 రాత్వకంబ్రహ్మేవోపాసీనమిత్యర్థః ॥ ౧ ॥ జామాతుర్భవస్య, శ్వశురస్యదత్తస్యచ-యతోహేతో-ర్విద్యోహో-భవ
 త్-యతశ్చవిద్యేషా, దత్తస్యదుహితా, సతీ-ప్రాణానతత్యాజ-ఎత, న్నహ్యం, హేబ్రహ్మ-ఆఖ్యాహికథయ ॥ ౩ ॥
 ఎవమాప్యష్టేమైత్రేయోభవదక్షయోర్విద్యేషనిమిత్తంతన్నిమిత్త సతీదేహత్యాగంచ-సప్రపజ్ఞ ముపపాదయిషురాపోద్ధా
 తికీంకథాంప్రస్తాతి ॥ పురేతి ॥ విశ్వస్యజాంమరీచ్యాదిప్రజావతీనాం, సత్రే-బహుయజమానకర్తృకోయాగఃసత్రం-తస్మిన్-
 పరమర్షయ - స్తథా-సభ్యత్యా, ఇన్ద్రాదయఃసురగణాః - అగ్నయోఅగ్నిభిమానిన్యోదేవతాశ్చ, సమేతాస్స క్షీభూతా,
 ఆసత్ ॥ ౪ ॥ తత్రయజ్ఞేయేదేశే-ప్రవిష్టం, దక్షమితిశేషః-దృష్ట్వా, చతుర్ముఖంశివంచవినా-సర్వే, తస్యదత్తస్య, భాసా-
 ఆక్షిప్తమభిభూతం, తెజః, యేషాంతే-సహగ్నయః అగ్నిభిమానిదేవతాసహితాః, సదస్యాః సదసిసంస్థితాః, స్వా

తీమ ॥ ౧ ॥ కస్తంచరాచరగురుంనిర్వైరంశాస్త్రవిగ్రహమ్ | ఆత్మారామంకథంద్వేష్టిజగతోద్దైవతంమహత్ ॥
 ఎతదాఖ్యాహేమైబ్రహ్మన్జామాతుశ్శ్వశురస్యచ | విద్యేషస్తుయతఃప్రాణాంస్తత్యజేదుస్త్యజాన్సతీ ॥ ౩ ॥
 మైత్రేయఉవాచ ॥ పురావిశ్వస్యజాంసత్రేసమేతాఃపరమర్షయః | తదామరగణాస్సర్వేసానుగామునయో
 ఽగ్నయః ॥ ౪ ॥ తత్రప్రవిష్టమృషయోదృష్ట్వా-ర్క-మివరోచిషా | భ్రాజమానంవితిమిరంకుర్వంతంతస్సహత్స
 దః ॥ ౫ ॥ ఉదతిష్ఠన్సదస్యాసైస్వధిష్ఠ్యభ్యస్సహగ్నయః | ఋతేవిరిచ్ఛంశర్వంచతద్భాసా-ఆక్షిప్తతేజసః ॥
 సదస్సస్పతిభిర్దత్తేభగవాన్సాధుసత్కృతః | అజంలోకగురుంసత్వానిషసాదతదాజ్ఞయా ॥ ౬ ॥ ప్రాక్షిప్తజ్ఞంమృ
 షందృష్ట్వానామృత్యుత్తదనాదృతః | ఉవాచనామంచక్షుర్భ్యామభివీత్యదహన్నివ ॥ ౭ ॥ శూయతాంబ్రహ్మ
 ర్షయోమేసహదేవాస్సహగ్నయః | సాధూనాంబ్రువతోవృత్తంనాజ్ఞానాన్నచమత్సరాత్ ॥ ౮ ॥ అయంతులో
 కపాలానాయశోఘ్నానిరపత్రపః | సద్భిరాచరితఃపన్థాయేనస్తద్దేనదూషితః ॥ ౧౦ ॥ ఎవమేశిష్యతాంప్రా
 ప్రోయన్తేదుహేతురగ్రహీత్ | పాణింవిప్రాగ్నిముఖతస్సావిత్యాగ్రవసాధువత్ ॥ ౧౧ ॥ గృహీత్వామృతశా
 బాత్మ్యఃపాణింమర్కటలోచనః ॥ ప్రత్యుత్థానాభివాదార్హేవాచాష్యకృతనోచితమ్ ॥ ౧౨ ॥ బ్రహ్మప్రకీర్యాయా

స సేభ్య, ఉదతిష్ఠ ఉత్థితవస్త్రః - దక్షంకథంధూతం-శోచిషా దేహకాన్త్యా, ఆదిత్యమివభాజమానం-మహత్సదఃమహతీం
 సభాం, వితిమిరంయథాతథా-కుర్వంతం ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ తత-స్సభగవాన్దక్షః-సదస్సతిధిః-సాధుయథాతథా-సత్కృ
 తఃపూజితః, లోకగురు, మజంబ్రహ్మణం - ప్రణమ్య, తస్యాజస్యాజ్ఞయా-నిషసాదఉపవిష్టవా ॥ ౭ ॥ పాక్-సోష్ఠప్
 వేశాత్పుర్వమేవాగత్య, నిషణ్ణముపవిష్టం, మృడంశివం, దృష్ట్వా, తేనమృడేనా-నాగృతఃప్రత్యుత్థానాదిభిరసత్కృతో-దక్షః-
 నామృత్యుత్తేనసేహే-వామంచక్రంయథాతథా, దహన్నివ-చక్షుర్భ్యామభివీత్య - ఉవాచ ॥ ౮ ॥ ఉక్తిమేవాహ ॥ శూ
 యతామిత్యాదినాయజ్ఞభాగంసలభతామిత్యనైన-హేసహగ్నయోమహర్షయః-సాధూనాం, వృత్తమాచారం, బ్రువతః
 కథయతో-మే-వచఃవాక్యం, వత్సమాణం-శూయతాంయస్తాభిరితిశేషః, ఇదంవత్సమాణంవచః - అజ్ఞానాన్తస్సరాచ్చ
 నకథ్యతఇత్యాహ ॥ అజ్ఞానాంతి ॥ అజ్ఞానాన్తస్సరాచ్చనకథయిష్యామిత్యర్థః ॥ ౯ ॥ అయంరుద్రః-నామ్నాపినిర్దేష్టుమ
 సహమానో-యమితిసర్వనామ్నానిర్దిష్టవా ॥ ఎవముత్తరత్రాపి-లోకపాలానాం - యశోనాశకః-నిరపత్రపఃలజ్జారహి
 తః-స్తబ్ధశబ్దేనవిహితధర్మపరిత్యాగినామూర్ఖేణవా-యేనరుద్రేణ-సద్భి, రాచోతఃఅనుష్ఠితః-పన్థాః వైదికాచారః, దూషి
 తః దోషంప్రాప్తః-వినాశితఇతియావత్ ॥ ౧౦ ॥ స్తబ్ధతామేప్రపజ్ఞయతి ॥ ఎవఇతిద్వాభ్యాం ॥ ఎవరుద్రః-యత్
 యస్తా - నైమమ-శిష్యతాముపగతః - మే-దుహేతుఃసత్యాః - పాణిం - విప్రాగ్నిసాక్షికం-సాధువత్-అగ్రహీత్ - సాధు
 వదివతిప్రత్యయేనవస్తుతో-సాధురితివ్యజ్ఞేతమ్ ॥ ౧౧ ॥ మర్కటస్యేవలోచనయస్య - సో-యంరుద్రః-మృగశాబ
 స్యహరిణచాలకస్యా - క్షిణీఇవాక్షిణీయస్యా-స్తస్యాఃసత్యాః - పాణిం - గృహీత్వా-హిధ్వా-ప్రత్యుత్థానాభివాదనాదియో
 గ్యమయి - వాక్ప్రతేడాపి - ఉచితంసత్కారం-నాకృతనకృతవా ॥ ౧౨ ॥ అనర్హాయకన్యాం దత్తవానహమిత్యను

తస్యమానతమా । లుప్తక్రియా యేతి సార్థే శ్చతుర్థిః ॥ లుప్తక్రియాయలుప్తా - క్రియాసదాచారః - యేన - అతఎవాశుచయే -
మానినెదురహంకారిణే - భిన్నసేతవేభిన్నః ప్రాంతిః సేతుఃధర్మమర్యాదా - యేనతస్మై - అనిచ్ఛన్నపి - దాతుమితి శేషః - అ
హం - చాలాంకన్యాం - అదాంద త్తవాక్ - యథాశూద్రాయ - ఉతతీనిర్దుష్టాం - వేదలక్షణాంగరం - తథేత్యర్థః ॥ ౧౦౩ ॥
ప్రేతావాసేషుశ్చశానెమ - ఘోరైర్వికృతైః - ప్రేతైఃభూతగణైశ్చ - వృతఃపేష్టితః - నగ్నఃవివసనః - వృత్తకేశఃవికీర్ణ
కేశఃఉన్నత ఇవ-హంసః - రుదంశ్చ - అటతివర్జుటతి ॥ ౧౦౪ ॥ చితాభస్మనాశ్చశానభస్మనా-కృతంస్నానం - యేనప్రే
తానాంప్రజోమాల్యానియస్యనః - అస్థిభూషణః - నృణామస్థినిభూషణానియస్యనః - స్వయమశోఽమృతలోఽపి - శివాపదే
శశివఇతివ్యవహారమాత్రంయస్య - స్వయంమత్తో - మత్తానాంజనానాంప్రియశ్చతమోమాతాత్మకఃకేవలతమోహూపః - ఆ
త్మా స్వభావోయేషాం - తేషాం - ప్రమథభూతానాంప్రమథాఖ్యభూతవిశేషాణాంపతిః ॥ ౧౦౫ ॥ తస్మైఉన్నాదా
నాంభూతవిశేషాణాం - నాథాయ-దుర్భుదేదుష్టచిత్తాయ-నష్టశౌచాయఆచారహీనాయ-సార్ధీసతీకన్యా-మయా-దత్తా
పరమెష్ఠినాచోదితఆదిష్టోఽహంద త్తవానిత్యధ్యాహరః । చోదితఇత్యర్థ త్వాద్యత్యయేనతృతీయార్థప్రథమావా-బతెతిభే
దే - కేచిదత్రలుప్తక్రియాయాశుచయే, ఇత్యాదిగ్రంథంబుద్రసిద్ధాపరంయథాశ్రుతంవ్యాఖ్యాయ - వాస్తవ స్వయమర్థ ఇత్యు
పక్రమ్య - లుప్తాఃక్రియాయస్మి స్మరబ్రహ్మత్వాత్ - అతఎవసశుచిర్భుస్సాత్ , అమానినెఅభిన్న సేతవఇతిచ్ఛేదః , తస్య పర
మేశ్వరస్య - మదీయామానుషీకన్యా - కథంయోగ్యాస్యాదితిలజ్జయా - దాతుమనిచ్ఛన్న ప్యేతత్సమ్భన్ధలోభేనదత్తవాక్ - శూ
ద్రాద్రావ్యైర్నర్త త్వమాత్రేదృష్టాంతః - నహీనత్వేఅన్యథాపూర్వాపరస్యగ్రంథ విరోధాపత్తైః । ఎతదుక్తంభవతి-యథాక
శ్చిచ్ఛుద్ధాయవేదమర్థ లోభేనదదాతి॥తద్వదితి॥ ప్రేతావాసేష్విత్యాదిసర్వంవిడమృనమాత్రమితిస్వయమేవాహ ॥ ఉన్న
త్తవదితి-అన్యథా - ఉన్నత్యత్యేవావత్కృత్ - అశివః - నాస్తిశివోయస్సాత్ , అమత్తః - అమత్తజనప్రియఇతిచచ్ఛేదః-ప

శుచయేమానినెభిన్న సేతవే । అనిచ్ఛన్నవ్యదాంబాలాంశూద్రాయేవోశతీంగిరమ్ ॥ ౧౦౩ ॥ ప్రేతావాసేషుయో
ఘోరైఃప్రేతైర్భూతగణైర్వృతః । అటతున్నతవన్నగోవృత్తకేశోహంసఃసుదక్ష ॥ ౧౦౪ ॥ చితాభస్మకృ
తస్నానఃప్రేతప్రజ్ఞాస్థిభూషణః । శివాపదేశోహ్యశివోమత్తోమత్తజనప్రియః ॥ పతిః ప్రమథభూతానాంత
మోమాతాత్మకాస్తనామ్ ॥ ౧౦౫ ॥ తస్మాఉన్నాదనాథాయనష్టశౌచాయదుర్భుదే । దత్తాబతమయాసార్ధీ

తిఃప్రమథభూతానామితిభక్తవాత్సల్య మాహ॥ తామసానామపిదోషమపసీయపాతీతిపతిః-నష్టానామపిశౌచంశుద్ధి ర్యస్సా
త్ - దుష్టేష్వప్యేతేమయానుకమ్ప్యితి-హృన్నవో , యస్య - దుర్భుత్ - తస్మైబతెతిహర్ష - ఇతిరుద్రప్రశంసాపరత్వేనవ్యా
చక్షతే - తత్రాయంవాస్తవోర్థఃకిందక్షస్యాభిప్రేతః - ఉత్తేతత్పురాణకర్తుః - ఉతాన్యస్యత్వాదృశస్య కస్యచిత్ - నాద్యః
సాధూనాంబ్రువతోవృత్తంనాజ్ఞానాన్నచమత్సరా , దితివాస్తవికత్వముపక్రమ్య-లోకపాలానాంయశోఘ్నానిరపత్రపః-
యేన స్తభేనదూషితః - ఎషమెశివ్యతాంప్రాప్త, ఇత్యాదినానిన్దయతోఽభిప్రేతత్వాసమ్భవాత్ - నిన్దాయామేవతస్యతాత్ప్
ర్యాతిశయావగమాత్ - అతఎవహింసాగీరిత్రాయవిస్మయకౌపంతస్సాద్వినిష్క్రమ్యవివృద్ధమన్యఃజగామ, తినిన్దాపూర్వ
కశాపకరణత్వవివృద్ధకోధత్వవినిష్క్రమణాదయోవత్యమాణాఉపపన్నాః - నద్వితీయః - వేదాన్తార్థోపబృంహణరూపత్వా
దస్యపురాణస్య - వేదాన్తేషుచ, అనపహతపాప్తావాఅహమస్మి - నారాయణాద్రుద్రోజాయత, ఇత్యాదిషుకర్తవశ్యత్వకార్య
త్వాదిశవణాత్తద్విరుద్ధార్థానామత్రనిబద్ధమయక్త త్వేనైతత్పురాణకర్తృభిఃప్రేతత్వాసమ్భవాత్ ॥ అతఎవహింసాద్యోజాయ
తతస్సన్యఃకుమారోనీలలోహితః । నవై రురోదదేవానాంపూర్వజోభగవానజః ॥ నామానికురుమేధాతః - స్థానానిచజగత్స
తే , ఇతి - వేదాన్తార్థానుసారేణైవకార్యత్వకర్తవశ్యత్వచతుర్ముఖకృతనామస్థానాదిమత్త్వముపబృంహీతం-క్వచిత్త్రిమున్ద్యై
క్యాదికం ప్రతీయమానంప్రతర్దనన్యాయేనాన్యథావృత్తపవన్నమితిపూర్వ మేవప్రతిపాదితం-నతృతీయః-ఆగ్రహమూలకత్వా
త్, నిన్దాపరగ్రంథస్యయథాకథంచిద్విపరీతార్థవర్ణవసానకరణేనర్వత్యాప్యేవమేవస్యాదితిసుతినిన్దయార్వవస్థానుపపత్తేశ్చ,
యదప్యుక్తం, లుప్తాఃక్రియాయస్మి స్మరబ్రహ్మత్వాదితి, తదయుక్తం , పరబ్రహ్మత్వేపిరామకృష్ణాద్యవతారేషు, లుప్తక్రియా
త్వాదర్శననహతోర్వ్యభిచారాత్ , అమానినెఅభిన్న సేతవఇతిపదచ్ఛేదఇత్యవ్యయుక్తం “ నద్భిరాచరితఃపథాయేన స్త
భేనదూషిత, ఇతి, యజ్ఞభాగంనలభతాం దేవైర్దేవగణాధిప , ఇతిపూర్వోత్తరవ్యాఖ్యాతాత్ ॥ తస్యపరమేశ్వరస్యమదీయా
మానుషీకన్యైత్యాద్యవ్యయుక్తం , భవదక్షయోరుభయోరపిచతుర్ముఖాత్ప్రసూతత్వేనదక్షకన్యా యామానుషీత్వాసమ్భ
వాత్, మనోర్జ్జాతావఙ్మతేషుకృతహిమామానుషశబ్దోవ్యత్యాదితః , తామసానపిదోషమశేషమపసీయపాతీత్యాద్య పిమన్దం,

తావహంద్యవతఃకూరాన్సంసారేషునరాధమాన్ ॥ ఓపామ్య జగ్రమశుభానాసురీష్యేవయోనిషు ॥ ఆసురీంద్రానిమాప
 న్నామాఢాజన్త నిజన్తనిమామప్రాప్యేవకాన్యైతతోయాన్త్యధమాంగతి ॥ మితితామసానాంనిగ్రాహ్యత్వగానాత్
 తస్మాద్భూతోక్తవాధ్యః ॥ ౧౬ ॥ సదక్షః, అప్రతీపంఅప్రతిక్రియముదాసీన-మవస్థితమాసీనం, గిరిశ, మేవము క్షవిధ
 యా, వినిష్కాళ, అవడపన్నశ్యా, చమ్య, త్యర్థః, క్రుద్ధః, శత్రుం ప్రచక్రమేడపకాన్తవాన్ ॥ ౧౭ ॥ అయంభవోరుద్రః,
 తుర్జితా-యతః-దేవగణాధమః-సర్వభ్యోదేవభ్యోఽధమః-తత-ఇన్ద్రాదిభిర్దైవైస్సహ, దేవయజనదేవోద్దేశ్యకయాగ-య
 జ్ఞభాగంయజ్ఞీయభాగం-నలభతాంసప్రాప్తుయాత్ ॥ ౧౮ ॥ హేకారవ్య విదుర-సదక్షః-సదస్య ముఖైర్విసభ్య క్రే
 డైః, నిషిద్ధమానాని వార్యమాణోఽపి-వివృద్ధోమన్యుఃక్రోధోయస్యసః, గిరిత్రాయరుద్రాయ-శాపంయజ్ఞభాగానర్హతా
 యాపం-విసృజ్య, తస్మాత్సత్రదేశా, దృహిర్వినిర్గత్య, స్వీయంనికేతనంగృహంప్రతి-జగామ ॥ ౧౯ ॥ గిరిశానుగానాయ
 ప్రపార్షదానాం-అగ్రణీర్ముఖ్యైః, సనీశ్వ, రః-దత్తువిసృజ్ఞంశాపం, జ్ఞాత్వా, రోషఎవకషాయ, సైనరూపితః, ఆరక్తనైత్రఇత్యు
 ర్థః-తథా, తస్యరుద్రస్య, అవాచ్యతాంవచనానర్హతాంవినిష్కృతాం, యేచనదస్యాద్విజాః, అన్వమోదన్నభ్యనన్దః ॥ తే
 భ్యశ్చశాపంవిసనదైత్యర్థః ॥ ౨౦ ॥ తత్రదక్షంశవతిసార్థేస్త్రీభిః, యోదక్షః-అజ్ఞః-దేహాదివిలక్షణాత్తజ్ఞానరహితః, అతఏ
 వ-వృథాగృహీ-అబ్రహ్మత్వకస్యతస్యవస్తుదగ్ధీ-అప్రతిద్రుహి-ప్రతిద్రోహమకుర్వతి-భగవతిభగవదంశావతారభూతే-భ

చోదితఃపరమేష్ఠినా ॥ ౧౬ ॥ మైత్రేయఉవాచ॥ వినిన్ద్యేవంసగిరిశమప్రతీపమవస్థితమ్ ॥ దక్షోఢాపడపన్నశ్య
 క్రుద్ధశ్చత్రుంప్రచక్రమే ॥ ౧౭ ॥ దక్షఉవాచ॥ అయన్తుదేవయజనఇన్ద్రోపెన్ద్రాదిభిర్భవః॥ సహభాగంనలభతాం
 దైవైర్దేవగణాధమః ॥ ౧౮ ॥ మైత్రేయఉవాచ॥ నిషిద్ధమానస్ససదస్యముఖైర్దక్షోగిరిశాయవిసృజ్యశాపమ్ ॥
 తస్మాద్వినిష్కృమ్యవివృద్ధమన్యుర్జగామకారవ్య నిజంనికేతమ్ ॥ ౧౯ ॥ విజ్ఞాయశాపంగిరిశానుగాగ్రణీర్ముఖ్య
 శ్వరోరోషకషాయరూపితః॥ దక్షాయశాపంవిసనర్హదారుణంయేచాన్వమోదంస్తదవాచ్యతాంద్విజాః ॥ ౨౦ ॥
 నన్ద్యవాచ ॥ యఎతన్తర్కముద్దిశ్యభగవత్యప్రతిద్రుహి ॥ ద్రుహ్యత్యజ్ఞఃపృథగ్గృహీస్తత్త్వతోవిముఖోభ
 వత్ ॥ ౨౧ ॥ గృహేషుకూటధర్మేషునక్తోగ్రామ్యసుఖేచ్ఛయా ॥ కర్మతస్యంవితనుతాంవేదవాదవివన్ద్యః ॥ ౨౨ ॥
 బుద్ధ్యాపరాధిధాయన్యావిన్స్త్వతాత్మగతిపశుః ॥ స్త్రీకామసోస్త్యతితరాందక్షోబస్తముఖోఽచిరాత్ ॥
 విద్యాబుద్ధిరవిద్యాయాంకర్మమయ్యామసావజః ॥ సంసరన్న్విహయేచేమమను శర్వావమానినమ్ ॥ ౨౩ ॥ గిరి

వే-మర్త్యముద్దిశ్యమరణాదిధర్మభాజముద్దిశ్య-కేవలనికృష్టమజ్ఞాత్వేత్యర్థః-ద్రుహ్యతిఅపకరోతి-ఎతత్ఎతస్మాత్తారణాత్
 ఎతమితిపాఠే-ఎతంభవంమర్త్యత్వేనజ్ఞాత్వేత్యర్థః-సదక్షః-తత్త్వతఃప్రకృతిపురుషేశ్వరయాధార్థ్యాత్-విముఖఃపరాజ్ఞుభిః-
 భవత్-తత్త్వత్రయజ్ఞానరహితోభావేదిత్యర్థః-అయంప్రథమశ్వాపః ॥ ౨౧ ॥ ఏవంతత్త్వవైముఖ్యరూపంశాపంవిసృ
 జ్యతత్కార్యరూపంతాత్త్వికలోకకర్తృభిరుచిరూపంశాపంవిసృజతి ॥ గృహేష్వతి ॥ కూటధర్మేషు-అవిచాల్యానికర్తృ
 ణియేషుప్రాకృతగుణసక్తాద్గుర్నివారకర్మస్వీతియావత్-గృహేషు-గ్రామ్యసుఖేచ్ఛయాసాంసారికవైషయికసుఖేచ్ఛయా-
 ఆసక్తః-అతఏవ-వేదవాదైఃఅల్పస్థిరఫలసాధనానికర్తృణానస్తస్థిరఫలసాధనత్వేనప్రరోచయద్భిః-అపామసోమమమ్య
 తాలభూమ, అక్షయ్యగ్ంహవైచాతుర్తాస్యయాజీనస్సకృతంభవత్, త్యాదిభిర్భవాదై-ర్విపన్నావిసమ్పాధీర్యస్యసః-కర్మ
 తస్యంకర్మకలాపం-వితనుతాం-అల్పస్థిరఫలసాధనకర్తృణికుర్వాదిత్యర్థః-అయంద్వితీయశ్వాపః ॥ ౨౨ ॥
 హోదేహాది-తమేవాత్మత్వేనఅభిధ్యాతుంశీలమస్యా-స్తయాబుద్ధ్యా-విన్స్త్వతా-ఆత్మగతిః-జీవాత్మపరమాత్మయా
 ధార్థ్యావగతిః-యేన-అతఏవ-పశుః-పశుతుల్యః-అతఏవా-తితరాం-నితరాం-స్త్రీకామః-సదక్షః-
 అచిరాదాశు-బస్తముఖః-బస్తస్య-మేషస్య-ముఖమివముఖం-యస్య-సః-అస్తుభవేత్ ॥ ౨౩ ॥ తథా-క
 ర్మమయ్యాంకర్తృత్వికాయామవిద్యాయాం-ఇయమేవవిద్యేతితత్త్వవిద్యేతిబుద్ధిర్యస్య-అతఏవా-సాదక్షః-అజః
 అజతుల్యః-పశుప్రాయః-అస్తుస్యాదితితృతీయశ్వాపః-అథరుద్రావమానినోదక్షానుకూలాన్న్విజాన్సపతి ॥ సంసరన్న్వితీసా
 ర్థద్వయేన-శర్వంరుద్రమవమన్యతఇతిశర్వావమానీ-తమిమందక్షం-అనుసృత్య-యేచదక్షకృతశాపాభిసన్నిభిత్యర్థః-తే-ఇ
 హలోకే-సంసరన్తుజన్తజరామరణాదిభాజోభవన్తు-అయంప్రథమశ్వాపః ॥ ౨౪ ॥ యేహరద్విషః-తే-పుష్పిణ్యః

పుష్పమాత్రఫలాయాః ఆపాతరమణీయాయా ఇత్యర్థః యద్వా, పుష్పవన్దనః తోభకత్వాదర్థవాదాః పుష్పశబ్దేనవివక్షితాః -
 పుష్పిణ్యోః తద్భవశానా ఇత్యర్థః - అథవా-పుష్పగన్ధవత్ క్షణమాత్రోపభోగ్యస్వర్గాదిసుఖప్రకాశికాయాః శ్రుతాయాః పే-
 దపూర్వభాగరూపాయా-గిర ఇత్యర్థః - యామిమాంపుష్పితాంవాచ - మిత్యాదివత్ - మథామనః తోభకణ-భూరిణా-మ-
 ధుగన్ధేన-మధుగన్ధతుల్యనస్వర్గాదిసుఖప్రకాశకేన - ఉన్మథితః తోభితః ఆత్మామనః యేషాంతే-హరద్విష - సై-సంముహ్యన్తు-
 మోహం ప్రాప్నువన్తు - నిత్యానిత్యధర్మాధర్మాదిమనస్వత్రవివరతజ్ఞానాభవ నివృత్తిద్వితీయశ్వాసః ॥ ౨౫ ॥ సర్వభూతాః -
 సర్వం అవిహితా ప్రతిపిద్ధనిపిద్ధం - భతుంభత్యం - యేషాంతే-హరద్విషోద్విజాః - వృత్త్యైకవలకరీగాపత్యకశత్రాదిపోష-
 ణాయైవ-ధృతానిదిద్యాతపోవ్రతానియైస్తే - విత్తదేహదిష్వేవ ఆరామారతిర్యేషాంతే - యాచకాన్మన్తోవిచర-న్వితితృతి-
 యశ్వాసః ॥ ౨౬ ॥ ఏవంశవస్తంనన్దిశ్వరమాలోక్యభృగుః ప్రత్యశపదిత్యాహమైత్రేయః ॥ తస్యనన్దిశ్వరస్య-బ్రహ్మకులా-
 యైవశాపంబ్రువతస్సత - స్తంశాపం-శ్రుత్వా-భృగుః-దురత్యయందురతిక్రమం - బ్రహ్మదణ్డంబ్రహ్మదణ్డకల్పం - శాపం-ప్ర-
 త్యస్సజత్ ప్రత్యదాత్ ॥ ౨౭ ॥ తమేవాహ ॥ భవేతి ॥ భవస్యరుద్రస్యవ్రతంపిశావచర్యాదికం-తద్భేదర-ని-యేచభవవ్ర-
 తధర్మా-ననువ్రతాః అనుసర-స్తః - తేసర్వే-పాషణ్డినోవేదమిరుద్ధకర్మనిష్ఠాః - సచ్చాస్త్రాణాంభగవచ్చాస్త్రాణాంపచ్చ-రాత్రా-
 దీనాంపరిపణిః పతికూలాః-భవేయః ॥ ౨౮ ॥ పాషణ్డిత్యమేవవిశదయతి ॥ నష్టశాచాఇతి ॥ నష్టశాచాదురాచారాః-మూ-
 ఢధీయః పతావరత-త్వజ్ఞానరహితాః - జటాదిధారిణాః-శివదీక్షాయాం - ముద్రికాషట్క-త-త్వజ్ఞః పరముద్రావిశారదః ॥ భగ-
 నసస్థమాత్మానంధ్యాత్వానిర్వాణమృచ్ఛతీ - త్యాద్యుక్తవిధశివదీక్షాయాం ప్రవిశ-న్తు-యత్రదీక్షాయాం - సురాపైష్టి-ఆస-
 వంతాలాదిసమృద్ధవంశద్యం - ద్వైవైక్యాత్మీకబత్వం త - దైవందైవమివపూజ్యం - సురాకుమ్భస్థాపనతత్త్వ-దేవపూజాదే-

శ్చుతాయాః పుష్పిణ్యమధుగన్ధేనభూరిణా - మథాచోన్మథితాత్మానస్సంముహ్యన్తుహరద్విషః ॥ ౨౫ ॥ స-
 ర్వభూతాద్విజావృత్త్యైధృతవిద్యాతపోవ్రతాః ॥ విత్తదేహాన్వియారామయాచకావిచర-న్వితీహ ॥ ౨౬ ॥ త-
 స్త్రైవంశదతశ్చాపంశ్రుత్వాబ్రహ్మకులాయవై - భృగుః ప్రత్యస్సజచ్చాపంబ్రహ్మదణ్డందురత్యయమ్ ॥ ౨౭ ॥
 భృగురువాచ ॥ భవవ్రతధరాయేచయేచతాన్మమనువ్రతాః ॥ పాషణ్డిన-స్సేభవేయసచ్చాస్త్రపరిపణిః ॥ ౨౮ ॥ న-
 ష్టశాచామూఢధీయోజటాభస్తాస్థిధారిణాః - విశ-న్తుశివదీక్షాయాంయత్రదైవంసురాసవమ్ ॥ ౨౯ ॥ బ్రహ్మ-
 బ్రహ్మణాం శ్చైవయమ్యాయంపరినిష్ఠః - సేతుంవిధరణంపుంసామతః పాషణ్డమాశ్రితాః ॥ ౩౦ ॥ ఏషఏవ
 హిలోకానాంశివః పన్థాస్సనాతనః ॥ యంపూర్వేచానుసంతస్థుర్వత్ప్రమాణంజనార్దనః ॥ ౩౧ ॥ తద్భృగ్భూపర-
 మంశుద్ధంసతాంవర్తననాతనమ్ ॥ విగర్హయాతపాషణ్డాదైవంవోయత్రభూతరాట్ ॥ ౩౨ ॥ మైత్రేయఉవా-

శ్చైవాగమాదిష్యభిధానాదేవముక్తమ్ ॥ ౨౯ ॥ భవతామయంశాపోఽనసురూపఎవేతివదంస్తమేవద్రథయతి ॥ బ్రహ్మదేతి ॥
 యతో-యాయం-పాషణ్డంపాషణ్డధర్మం - ఆశ్రితాః-యత్ యస్తాచ్చ-పుంసాంవర్ణాశ్రమవతాం-సేతుంస్వర్గాపవర్గసాధ-
 నయజ్ఞోపాసనాః ప్రకాశేనపురుషార్థప్రాపకం - మర్యాదాయాపంవా-విధరణం-మూతాపిత్యసహస్రవద్ధితోపదేశాదీనామి-
 శేషధారకం-ప్రవర్తకమితియావత్ - ఎవంభూతంబ్రహ్మవేదంబ్రాహ్మణాంశ్చ - పరినిష్ఠపరినిష్ఠితవస్తాః తతోవిగర్హయా-
 షణ్డంయతేత్యుత్తరత్రాన్వయః ॥ ౩౦ ॥ వేదస్య సేతుత్వవిధరణత్యేప్రపచ్చయతి ॥ ఎషఇతి ॥ ఎషఏవవేదఎవ-లోకా-
 నాంవర్ణాశ్రమవతాం - శివః సుఖకరః-పన్థాః స్వప్రకాశ్యయజ్ఞోపాసనాదిద్వారాస్వర్గాపవర్గోపాయః - సనాతనః అనాదిని-
 ధనః ॥ అనాదినిధనాప్యామోవాగుత్సృష్టాస్వయంభువేత్యుక్తత్వాత్ - యంవేదం-తదుక్తయజ్ఞోపాసనాదిరూపధర్మమిత్యు-
 ర్థః పూర్వేనసాత్వికాబుషయః - చకారాదపరేచ-అనుసంతస్థః అనుష్ఠితవస్తాః - అసేనశిష్టపరిగ్రహకథనేన శ్చైవాగమానాం
 తద్వైపరీత్యమావేదితం - జనార్దనోభగవాన్-యదేవవేదాఖ్యంబ్రహ్మప్రమాణంయస్యసః - ఆర్షత్వాస్థి-బత్వం-వేదాః ప్ర-
 మాణమితివద్విధేయప్రామాణ్యోపేక్షయావా - అసేనబ్రహ్మణో-ఽపిశాస్త్రయోనిత్వకథనేనసర్వాపి శ్రేయస్సమ్మత్తిర్య-
 దాధీనేత్యుక్తం, యద్వా, యస్మిన్వేదే-జనార్దనః - ప్రమాణంమూలంకారణమితియావత్ - తస్యహవాఎతస్యమహతోధూ-
 తస్యనిశ్చిన్తమేతద్భద్రద్భగ్ద, ఇతిశ్రుతేః ॥ అసేనాపారుషేయత్యకథనేనపారుషేయత్వప్రయుక్తభ్రమవిప్రలమ్బుదిదో-
 షరాహిత్యసిద్ధిః, శ్చైవాగమానాంపారుషేయత్వం - తత్ప్రయుక్తదోషవత్త్వంచ-సూచితమ్ ॥ ౩౧ ॥ తత్తస్మాత్-పర-
 మంనిరతిశయశ్రేయస్సాధనప్రకాశకత్యేనసర్వోత్కృష్టం, శుద్ధమపారుషేయం, సనాతనం-సతాంవర్త-బ్రహ్మ-వేదం,
 విగర్హయిగర్హణార్థతోరీత్యర్థః - పాషణ్డంపాషణ్డధర్మం - యాతప్రాప్నోత-పాషణ్డధర్మఎవనిష్ఠావస్తాభవత్యేత్యర్థః - య-
 త్రయస్మిన్ పాషణ్డే - వాయుష్మాకం, భూతానాంతామసానాం, వతిరుద్రోదైవమ్ ॥ ౩౨ ॥ అథశాపప్రతిశాపాని

గమయన్తున సరకథాం ప్రస్తాతి మైత్రేయః | హేసాధో - తస్యభృగోః , ఎవంవదతస్సతః-భగవా - న్భవోరు ద్రః-సానుగః
సభృత్యః - కించిద్విమనాభవ-భవశబ్దేనవ స్తుతస్సమదర్శిత్యాద్వైమనస్యాభావస్సూచ్యతే , తతః-యజ్ఞ భూమికినిశ్చక్రామ
నిష్కాగ్రస్తవాః || 33 || * హేమహేష్వాసవిదుర - యత్రయస్మిన్ సత్రే-ఋషభఃపురుషోత్తమోహరి-రిజ్యః ఆరాధసి
యః-తద్విశ్వస్సజాంసత్రం , సహస్రపరివత్సరపర్యంతమనుష్ఠేయం . సంవిధాయఅనుష్ఠాయ-తేపిభృగ్వాదయః || 34 || *
యత్రప్రచక్షే , గణ్గా - యమునయాసహా , న్వితాయక్తా - తత్ర-అవభృథంస్నానం - ఆప్లుత్యకృత్వా , తతః-స్వంస్వం , ధా
మస్తానం , యయఃప్రాపుః || 35 || * ఇతిశ్రీమద్భాగవతచంద్రావర్ణికాఖ్యానాంశ్రీభాగవతవ్యాఖ్యానాంచతుర్థస్కంధే
ద్వితీయోఽధ్యాయః .

దక్షోదహితృవత్సలః | విద్వేషమకరోత్కస్తా , దితిపుష్టంవిద్వేషనిమిత్తం కథితం , అథ “ యతఃప్రాణాంస్త
త్యాజదుస్త్యజాన్సతీ , తిపుష్టంప్రాణత్యాగనిమిత్తంతత్ప్రకారశ్చేచ్యతే - తత్రప్రాణత్యాగనిమిత్తమరౌద్రకయాగార
మ్యఃసవగర్వా-దగర్వశ్చప్రాణాపత్యాదధికారా,దితివత్సృ-తావద్దక్షభవయోర్విద్వేషతోస్సతోర్మహానా-లోఽతీతఇత్యా
హ || సదతి || ఎవముక్తరీత్యా , సదావిద్వేషతోర్మహోద్వేషంకుర్వతో , ద్వామాతుర్భవస్య , శ్వశురస్యదక్షస్యచ-ద్రియమాణ
యౌవతిష్ఠమానయోస్సతోః , సుపుహాన్భూయా , న్కూలః-అతిచక్రమేవ్యతీతః || ౧ || * గర్వ నిమిత్తమాహ | యదతి ||

చ||తస్మైవంవదతశ్శాపంభృగోస్సభగవాన్భవః | నిశ్చక్రామతతఃకించిద్విమనాభవసానుగః|| 33 || తేపివిశ్వ
స్యజస్సత్రంసహస్రపరివత్సరమ్ | సంవిధాయమహేష్వాసయత్రైజ్యఋషభోహరిః || 34 || ఆప్లుత్యావభృ
థంయత్రగణ్గాయమునయాన్వితా | విరజేనాత్మనాసర్వేస్వంస్వం ధామయయుస్తతః || 35 || *
* * * * * ఇతిశ్రీమద్భాగవతే,మహాపురాణే,చతుర్థస్కంధే,ద్వితీయోఽధ్యాయః . * * * * *
మైత్రేయడివాచ || సదావిద్వేషతోరెవంకూలోవైధ్రియమాణయోః | జామాతుశ్శ్వశురస్యాపిసుమహానతిచ
క్రమే || ౧ || యదాభిషిక్తోదక్షస్త్రబ్రహ్మణాపరమేష్ఠినా | ప్రజాపతీనాంసర్వేషామాధిపత్యేస్తయోఽభవత్ ||
ఇష్ట్యాచవాజపేయేనబ్రహ్మిష్ఠానభిఘ్నాయసః | బృహస్పతినవంనామసమారేభక్రతూత్తమమ్ || 3 || తస్మిన్బృ
హర్షయస్సర్వేదేవర్షిపితృదేవతాః | ఆసన్సృతస్వస్త్యయనాస్తత్త్వత్వశ్చసభర్తృకాః | ౪ || తదుపశ్రుత్య
నభసిఖేచరాణాంప్రజల్పతామ్ | సతీదాక్షాయణీదేవీపితృయజ్ఞమహాత్మవమ్ | ౫ || ప్రజన్తీస్సర్వతోదిగ్భ్య
ఉపదేవవరప్రియః | విమానయానాస్సప్రెష్ఠానిష్క-కణ్ఠీస్సనాసనః || ౬ || దృష్ట్వాస్వనిలయాభ్యాశేలోలాక్షీ
ర్మృష్టకుణ్డలాః | పతింఘాతపతిందేవమాత్సుక్యాదభ్యభాషత || ౭ || సత్యువాచ || ప్రజాపతేస్తేశ్వశురస్యసా
మృతంనిర్యాపితోయజ్ఞమహాత్మవఃకిల | వయంచత్రాభినరామవామతేయద్యుతితామీవిబుధాప్రజన్తి

పరమేష్ఠినాచతుర్ముఖేన , బ్రహ్మణా-యదా , సర్వేషాంప్రజాపతీనా , మాధిపత్యే , దక్షోఽభిషిక్త , స్తదా-తస్య-స్తయోగ
ర్వః , అభవత్ , ఉపపద్యతేస్త || ౨ || * స్వయాచ్ఛారాద్రకంయాగమారేభఇత్యాహ || ఇష్టేతి || సదక్షః-బ్రహ్మిష్ఠా
బ్రహ్మత్వకా , సర్వేషాంబ్రహ్మత్వకత్వేఽపిరుద్రాదెర్భృహ్మణఆవేశావతారత్వాదతిశయేన బ్రహ్మత్వమిష్టస్సృత్యయ
నవివక్షితం - రుద్రానుచరతదారాధకాభిప్రాయేణబహువచనం - అభిఘ్నాయపరాభావ్య - తేభ్యోయజ్ఞభాగంనదాస్యా
మిత్యేవంసజ్జుత్యైత్యర్థః - వాజపేయేనెష్ట్యావాజపేయాఖ్యం యాగంకృత్వా -బృహస్పతినవంనామబృహస్పతినవాఖ్యం
క్రతూత్తమ , మారేభఆరబ్ధవా “ వాజపేయేనెష్ట్యాబృహస్పతినవేనయజేతే , తిశ్రుతేః || 3 || * తస్మిన్బృహస్పతిన
వేసమారబ్ధే , సర్వేబ్రహ్మర్షయః , తథా-దేవర్షయః , పితరోదేవతాశ్చ , తథా-తేషాంపత్న్యశ్చ , కృతస్వస్త్యయనాః
కృతమజ్గళాః , సర్వాలంకారభూషితాః , సభర్తృకాశ్చసన్-తత్యాగత్యోపవివిశురిత్యర్థః,సభర్తృకాఇత్యసేనభర్తృ
సాంవిధ్యాదానన్దాతిశయస్సూచ్యతే || ౪ || * తత్రథా-నభసి , ఖేచరాణాంప్రజల్పతాం , పితృయజ్ఞమహాత్మవం-శ్రు
త్వా , దాక్షాయణీసతీ || తత్ర-సర్వాభ్యోదిగ్భ్యః , ప్రజన్తీరుపదేవానాంగన్ధర్వాణాం-వరప్రియఃవరప్రియః , వాంశసోరి
తీయక్-స్వనిలయాభ్యాశేస్వగృహసమిపే , దృష్ట్వా , జాతుక్యాత్పతిమభ్యభాషతేతి త్రయాణామన్వయః , కథంఘాతాః
ప్రియః,దృష్ట్వా , విమానానియానానిగమనసాధనానియాసాంతాః , సప్రెష్ఠాః ప్రయైస్సహితాః-నిష్కానిపదకాని , కణ్ఠ
యాసాం-శోభనానివాసాంసియాసాం , లోలానిచచ్ఛలాసలక్షీణీయాసాం-మృష్టామృజ్వలాని-కుణ్డలానియాసాంతాః || ౫ ||
౬ || ౭ || హేవామశమ్భో , తేతవ-శ్వశురస్యప్రజాపతేర్దక్షస్య , కర్తరివష్ఠీ,యజ్ఞయాపోమహాత్మవః,సమృతి-నిర్యాపి
తః-ప్రవర్తతః , తత్రచ-విబుధాప్రజన్తీహితృపారోక్ష్యంద్యోత్యతే , యద్యధితాలధినోభావః అర్థితా , యదివర్తతే

ర్థః, తస్మాత్తత్ర-వయమప్యభినరామగచ్ఛామః ॥౧౦॥ సావ్యభిప్రాయం ప్రకటయన్త్యాహషడ్భిః ॥ తస్మిన్వ్యజ్ఞమహాత్మనా వే-
మమభగిన్యః, స్వస్వభర్తృభిస్సహ, సుహృద్దిదృక్షవఃభగినీమాతాపితృదీక్షద్రష్టుమిచ్ఛవః, ఆగమిష్యన్ద్రిఘ్రవంశిశ్చయః,
ఆయాశ్రుకింతవ, తత్తాహంఅహమపి, తస్మిన్నుత్సవే - భవతానాకం, ఉపసితంఅస్తత్ప్రత్యాదిసమర్పితం, పాచిబర్హంవ
స్యాభరణాద్యుపాయన, మర్పితుంగ్రహీతుం-కామయేఇచ్ఛామి ॥౧౧॥ కించ-హేమ్య ఉ-చిరౌత్కణ్ఠమనాబహు
కాలమాత్సుక్యావిష్ట మనాః, అహం-మేమమ, భర్తృభిస్సహసీతాః-స్వస్వాభగినీః, భర్తృసమ్మతాఇత్యనెనస్వస్యాఅ
పిభర్త్రా-నుగ్రాహ్యత్వంసూచ్యతే, తథా-మాతృష్వస్వాఃమాతృభగినీః - క్లిన్నధీయంమదర్శనాలాభేన్క్లిన్నధీయం-భిన్న
చిత్తం, మయిప్రేమార్ద్రచిత్తంవా, మాతరం-మహర్షిభి, రుక్మీయమానంఉద్ధర్షంక్రియమాణం, అధ్వరధ్వజంయూపం
చ-ద్రక్ష్యే ॥౧౦॥ అసాహకింతత్యాగ్యరెఆశ్చర్యం, యోనత్వందిదృక్షసీ, త్యత్రాహ - త్వయాతి ॥ అజాత్మమాయ
యాఅజస్యకర్తాయ త్తజన్మాదిరహితస్యా, త్వనఃపరమాత్మనఃవిద్యో, ర్తాయయాసజ్జ-త్వన, వినిర్నితం, గుణత్రయాత్మ
కంసత్వాదిగుణత్రయాత్మకప్రకృతిపరిణామాత్మక, మేతద్వివిధవిచిత్రసన్నివేశం, జగ-త్త్వయి, ఆశ్చర్యంభాతి-వివిధవి
చిత్రసన్నివేశజగద్దర్శనమేవజ్ఞానిత్వయాశ్చర్యబుద్ధి జనకం, నతత ఆశ్చర్య కరంకించి త్రవాస్తీత్యర్థః, జ్ఞానినోపివిచిత్రం
జగద్బ్రహ్మ-శ్చర్యంప్రాప్నువన్తిభావః, అత్యాజాత్మనస్తవమాయయాత్వయ్యోవవినిర్నితంజగదాశ్చర్యంభాతీత్య
స్వయోఽసంగతః, సద్భృహత్కాశశివేంద్రాదిశబ్దానాంభాగశున్యాయేన - ఎకోహవై నారాయణఆసీన్నబ్రహ్మనశా
న, ఇతి-నారాయణరూపవిశేషేపర్యవసానాత్తస్యైవకారణత్వేనజగతస్తన్తాయయావినిర్నితత్వాత్, యుక్తంచైతత్,

హే ॥ ౮ ॥ తస్మిన్చగిన్యోమమభర్తృభిస్సవ్యకైర్ధృవంగమిష్యన్తిసుహృద్దిదృక్షవః । అహంచతస్మిన్చవతాభి
కామయేసహాపసితంపరిబర్హ మర్పితుమ్ ॥ ౯ ॥ తత్రస్వస్మాద్యైవనుభర్తృసంమతామాతృష్వస్వాఃక్లిన్న
ధీయంచమాతరమ్ । ద్రక్ష్యేచిరోత్కణ్ఠమనామహర్షిభిఃరుక్మీయమానంచమృదాధ్వరధ్వజమ్ ॥ ౧౦ ॥ త్వయ్య
తదాశ్చర్యమజాత్మమాయయావినిర్నితంభాతిగుణత్రయాత్మకమ్ । తథాప్యహంయోషిదతత్త్వవిచ్చతేదీనా
దిదృక్షేభవమేభవశీతిమ్ ॥ ౧౧ ॥ పశ్యప్రయాస్తీరభవాన్యయోషితోఽవ్యలంకృతాఃకాన్తసఖావరూధశః । యా
సాంప్రజద్భిశ్శిశికణ్ఠమంజ్జితంసభోవిమానైఃకలహంసపాణ్డుభిః ॥ ౧౨ ॥ కథంసుతాయాఃపితృగహకౌతుకం
నిశమ్యదేవాసురవర్యనెక్లతే । అనాహుతాఅప్యభియన్తిసాహృదంభర్తుర్గురోదైహకృతశ్చకతనమ్ ॥౧౩॥
తన్మైప్రసీదేదమమర్త్యవాఙ్మేతంకర్తుంభవాన్కారుణికోబత్సర్వతి । త్వయాఽఽత్వనోర్ధేహమదభృ
చక్షుసానిరూపితామాఽనుగృహణయాచతః ॥ ౧౪ ॥ మైత్రేయఉవాచ ॥ ఎవంగిరిత్రఃప్రియయాభిభాషితఃప్ర

అనపహతపాపావాఅహమస్మి, నారాయణోద్రుదోజాయత,, ఇతి, కార్యత్వకర్తవశత్వాదియుక్తస్య రుద్రస్యకారణ
త్వాసమ్భవాత్, అన్యథాపూర్వాపరవిరోధాత్, తథాపితవాశ్చర్యకరస్యాన్యస్యాభావేష్య, హం, యోషిచ్ఛాశ్చల్య
స్వభావా, అతత్త్వవిత్పరాపరతత్త్వమజానస్తీ, అనెనవిశేషణద్వయేనస్థిరచిత్తానాంతత్త్వవిదాంచభగవద్విభూతి
త్వేనజగదవలోకనమేవాశ్చర్యజనకమితిసూచితమితి యథోక్తవార్థస్సాధీయాత్, అతోదీనాకృపణాసతీ, హేభవ-మే,
భవశీతింజన్మభూమిం, దిదృక్షేద్రష్టుమిచ్ఛామి ॥౧౦॥ దిదృక్షేమేవకైముత్యన్యాయేనవ్యనక్షిప్త్యేతిద్వాభ్యామ్ ॥ హే
భవ-అన్యాఅపిమత్ప్రసమ్మన్తరహితాఅపి, యోషితః, వరూధశః-నక్షత్రః, ప్రయాన్తి, తాఃపశ్య, కథంభూతాస్త్రియః-
కాన్తఃప్రియఃస ఎవసఖాయాసాంతాః, హేశిశికణ్ఠ, యాసాంయోషితాం, ప్రజద్భిః, కలహంసపత్వాణ్డరైశ్చబైర్వి
మానైర్నుభస్థలంమజ్జితంభూషితమ్ ॥ ౧౧ ॥ హేసురవర్యసురశ్రేష్ఠ, పితృగహ-కౌతుకముత్సవం-నిశమ్య, సుతాయాః-
దేహః-కథంనెక్లతేద్రష్టుంసచలతి, అథాప్యనాహుతాస్సన్తఃకథంవాగమిష్యామస్తత్రాహ ॥ సాహృదంసుహృదోని
కేతనం, తథాభర్త్రాదీనాంగృహేన్ప్రత్య, నాహుతాఅపి, అభియన్తిగచ్ఛన్తిసన్తః, హృస్వత్వమార్హమ్ ॥౧౩॥ ఉపసం
హరతి ॥ తదితి ॥ హేఅమర్త్యదేవ-తత్సా, త్వసీద, ఇదం-మేవాఙ్మేతం, కారుణికోభవాత్, కర్తుమర్హతి ॥ కారుణికోవ్య
మేవాహ ॥ అదభవక్షుసాఅనల్పదయాదృష్ట్యా, త్వయా-అత్వనోదేహసాన్యా, రైసమంశే-అహం, నిరూపితాధృతా-
యతోఽర్థనారీశ్వరఇతి ప్రఖ్యాతోసి, అతోమయాయాచితస్త్వం మామనుగృహణ ॥ ౧౪ ॥ ఎవమాభాషి
తోభవఃప్రత్యభాషతేత్యాహమైత్రేయః ॥ ఎవమితి ॥ గిరిత్రఃగిరింకైలాసంత్యాగృహతఇతిగిరిత్రః-భవః - ఎవముక్తరీత్యాప్రి
యయాసత్యా, అభిభాషితః, తస్యాఃప్రియస్సుహృదపి-మర్త్యచ్ఛిదః-దక్షస్యకువాగిషాసు-త్సతానిన్ద్రాపరావాచఎవఇషవ-స్తా

స్మృతి-సంస్కారితఃస్మరణంప్రాప్తిఃనివృత్తపెరణాన్వరతేర్వాణిజన్మాత్కరరిక్తః - సంస్కరన్నిత్యర్థః , బహిఃప్రహస
నివ-ప్రత్యభ్యధత్తప్రత్యభాషిత-కతేకువాగివః-యాకన్త రక్షప్రత్యభ్యధత్తేత్యతామా || కదత్తుః-విశ్వసృజాంప్రజాప
తీనాం,సమక్షతో-పరోక్షం-యానాహా " అయంహిలోకపాలానాంయశోఘ్నా నిరపత్రప " ఇత్యాదినా - ఉక్తవాక్
తాన్సు రన్నిత్యర్థః || ౧౫ || ప్రేయయోక్తమనూద్య ప్రత్యుత్తరయతిభవః || త్వయోదితమితియావదధ్యాయసమాప్తి||
హేళోభనె-య-త్వయో-దితము క్తం - అనాహుతాఅపిబన్ధవ్యభియ న్నితి-తచ్ఛోభనమేవసత్యమేవ - కింతు-బలీయసాలనా
త్వం-దేహభిమాన-స్తత్కృతోయోమదః-తేన-మన్యునాకోగ్రధేనచ-తేబన్ధవో -యద్యనుత్పాదితదోషదృశయో-న ఉత్పాది
తాఃగుణేషుసత్స్వేదోషేష్యేవదృష్టిర్దర్శనంయై - సేభవన్తి-తర్హ్యనాహుతాఅప్యభియ న్నితిశోభనమిత్యర్థః|| ౧౬||శున
నువిద్యాతపలదిసమ్మన్దక్షః-తాదృశేత్వయి-కథముత్పాదితా దోషదృష్టిసాన్యదతలహావిద్యేతి|| సతాంసాధూనాంగు
జై-ర్విద్యాతపలదిభిష్టక్షి-అస త్తమేష్వి-తరైర్దోషరూపతాంపా పైః - విద్యాదయలవాశ్రయభేదనగుణాదోషోత్పన్న్య
రితిభావః - స్మృతాహతాయాంవివేకజ్ఞానెనష్టేనతి-భృతమానదర్శనః-భృతఃపుష్టః-మానఃఅహంవిద్యా నహంతాపనఇ
త్యాదిగర్వః-తేనదుష్టాదృష్టిశ్శేషం-తే-భూయసాంమహత్తమానాం - తేజఃస్తథాయథాస్థితం - నవశ్య-ని-హిత్యనత్సేవ్య
తత్ప్రసిద్ధింద్యోతయతి || ౧౭ || తస్మాదేతాదృశానామనమస్థితచిత్తానాం-గృహాన్-స్వజనవ్యపేక్షయాస్వజనఇతిబు
ద్ధ్యాచప్రతియాత్ నగచ్ఛేత్-అనవస్థితాత్తత్వమేవాహ||యె-వకాకుటిలా-తయా-దృష్ట్యా - వక్రధియేతిపాఠే-కుటిలబుద్ధ్య

త్యభ్యధత్తప్రహసనన్యుహృత్ప్రియః | సంస్కారితోమర్తభిదఃకువాగిమాన్యానాహకోవిశ్వసృజాంసమక్షతః ||
శ్రీశంకరాడనాచ|త్వయోదితంశోభనమేవశోభనెఅనాహుతా|| తాలప్యభియ నిబన్ధుః | తేయద్యనుత్పాదిత
దోషదృష్టయోబలీయసానాత్త్యమదేనమన్యునా|| ౧౬ ||విద్యాతపోవిత్తవపుర్వయఃకులై స్సతాంగుజైష్టక్షి
రసత్తమేతనైః| స్మృతాహతాయాంభృతమానదుద్దేశస్తథానవశ్యనిహితామభూయసామ్|| ౧౭||నైతా
దృశానాంస్వజనవ్యపేక్షయాగృహాన్ప్రతీయాదనవస్థితాన్తనామ్ | య-౭ భ్యాగతాన్వక్తతయా-౭భిచక్ష
తేహ్యోహోపిభూభిరమర్షణాక్షిభిః|| ౧౮ ||తథా౭భిర్మవ్యథతేశిలీముఖైశ్చేతే౭ద్దితాశ్లోహృదయేనదూయ
తా |స్వానాయథావక్రధియాందురుక్షిద్దివానిశంతవ్యతిమర్కతాడితః|| ౧౯ ||వ్యక్తంత్వముత్కృష్టగతేఃప్ర
జాపతేఃప్రియా-౭౭శ్చజానామసిసుభ్రమేమతా | అథాపిమానంనపితుఃప్రపత్యసేమదాశ్రయాశ్కఃపరి
తప్యతేయతః|| ౨౦ ||పాపచ్యమానెనహృదా-౭౭తు రెద్దియస్సమృద్ధిభిఃపూరుషబుద్ధిసాక్షిణామ్ |అకల్మషమా
మధిరోధుమ ఇసాపదంపరంద్వష్టియథా-౭సురాహరిమ్ || ౨౧ || ప్రత్యుద్గమప్రశ్రయణాభివాదనంవిధీయతే

త్యర్థః,అనోపతాడ త్తమ్యితాఘాగ్యేషాం-తై-రమర్షణై స్సాకోగ్రై-రక్షిభిః-గృహాన్ప్రత్యభ్యాగతాన్వశ్యన్తి||౧౮||
వశ్యన్తైవమథాపిసోధ్యాగస్తవ్యమేవబన్ధుభిస్తతామా || తథేతి|| అరిభిశ్చత్రుభిః-శిలీముఖైః చాడైః అద్దితాఙ్గిభిన్నగా
తోపి-తథానవ్యధతే-యతఃశేతేస్వపితి-యథా , స్వానాం-వక్రధియాం - దురుక్షిభి-ర్మర్కసు-తాడితః-దూయతావ్యథమా
నెన-హృదయేన-దివానిశంతవ్యతి-దురుక్షీనాంసోధుమశక్యత్వాన్నతద్దృహన్ప్రతిగస్తవ్యమిత్యర్థః || ౧౯ || మాస్తు
త్వదాగమనమహమేకావ్రజిష్యామితిచె-న్తామనాదృత్యగతాయాస్తవాపిపితృకృతఃపరాభవఃప్రాణవిపత్రయేస్యాదిత్యా
హ || వ్యక్తమితియావత్సమాప్తి|| హేసుభ్ర-యద్యపి-త్వముత్కృష్టగతేఃఉత్కృష్టాగతిఃప్రాజాపత్యాధికారరూపాగతి,
ర్యస్య-తస్యప్రజాపతేర్దక్షస్యా-త్తజానాందుహిత్యాణాంమద్యే - ప్రేయాప్రితివిషయా-౭సీతి-మే-మతాజ్ఞాతా-వ్యక్తం-స్సు
టం-తథాపి-మదాశ్రయాన్తదాశ్రయణాన్తత్సమృద్ధాద్ధేతో - స్త్వం-పితుస్సకాశా-న్తానంసంమానం-నలప్యసే-యతః-మ
త్సంమృద్ధాత్కఃదక్షః-పరితప్యతేక్ష్యతి || ౨౦ || ననుకుతస్తవయాదక్షస్తీరస్కృతః-యతో-౭ సాత్వాంద్వష్టితతా
హ || పాపచ్యమానెనెతి || పూరుషబుద్ధిసాక్షిణాం-పూరుషోజీవః-బుద్ధిర్మహా-తేసాత్మాత్వశ్యన్తితితథా,తేషాంబ్రహ్మత్వ
కత్వేనప్రకృతిపురుషయాథాత్మ్యవిదాం-బ్రహ్మవిదామితియావత్, తేషాం , సమృద్ధిభిః-పుణ్యకీర్త్యాదిభిః-తేషాంపూరుషబు
ద్ధిసాక్షిణాం , పదంస్థానమైశ్వర్యా మధికారంవా , అధిరోధుంప్రాప్తు - మసమర్థః , అతఏవ , పాపచ్యమానెనభృ
శంతవ్యమానెన , హృదయేన - ఆతురెద్దియఃదుఃఖితెద్దియః , తా , స్పరంకేవలం , ద్వష్టి , స్వయంమూర్ఖో-౭జ్ఞో
దుర్భగచ్ఛమహద్భి సామ్య మలభమానస్తాన్మేవలంద్వష్టి-యథాసురాహరింద్విషన్తి || ౨౧ || ననుగురుభూగో

పక్ష స్వయాప్రణామాదిభిరసత్కృతస్తాన్వంద్యపితృహా || ప్రత్యుద్గమేతి హనుమధ్యమే పాశ్చిమదేహమానిభిర్విభాః
 పరస్పరం , ప్రత్యుద్గమప్రశ్రయణాభివాదనం ప్రత్యుద్ధాన ప్రణామాభివాదనం , విధీయతే , మనోవాక్కాయై రితి
 శ్లేషః - పాశ్చిమజ్ఞానస్మి పాతేతు , పాశ్చిమార్థహాశయాన్తర్యామిదే , పరస్మై పురుషాయై వ-చైతస్మై వవిధీయతే , న
 తు దేహాభిమాని నకరణత్రయేణేత్యర్థః , పాశ్చిమే పరస్పరం మనసై వవిధీయతే పరిపూర్ణతస్మిన్ కాంక్షాపారాయేగా ,
 దిశ్యర్థ వర్ణనంత్యశోభనం , పాశ్చిమ్యపిమిథ స్తస్యకరణత్రయేణ "వైష్ణవోవైష్ణవంద్యష్టాదణ్వప్రేరణమేద్భువీ" త్యాదిభి
 ర్విహితత్వాత్ , అన్తర్యామ్యుద్దేశేమానసికం ప్రత్యుద్గమనాదికమన్తేదేహాభిమాని నెదతాయవిహితమేవమయేతిభా
 వః || ౨౨ || నను కింవిశేషణ చైతస్మై వప్రణతిర్విధీయతే ఇత్యుచ్యతే , నతు మనోవాక్కాయా నామన్యతమేనత్యత్రకార
 ణమాహ || సత్త్వమితి || విశుద్ధంరజస్తమోభ్యామనభిఘాతం , సత్త్వంసత్త్వప్రధానంచిత్రం , వసుదేవశబ్దతంపనుదేవశబ్దానో
 చ్యతే ఇత్యర్థః , విశుద్ధసత్త్వేవనుదేవశబ్దప్రవృత్తిమిత్తమాహ | యదితి | యత్తేయస్మా - త్రత్రసత్త్వపుమాన్వానుదేవః అ
 పావృతః అపగతమాత్మావరణంయస్మా , తస్య ఇయతే ప్రతీయతే ప్రకాశ్యతే ఇతియావత్ "త్రత్రసత్త్వం నిర్మలత్వాత్ప్రకాశక
 మిత్త్యుక్తరీత్యావానుదేవస్వరూపరూపాది ప్రకాశకసత్త్వప్రధానత్వాచ్చిత్రస్యద్యోతమానత్వాదైవత్వం , భగవతోవాస
 ధూతత్వాచ్చవసుత్వమితివనుదేవశబ్దతంసత్త్వమిత్యర్థః , తస్మింశ్చ సత్త్వాశ్లేచిత్రే , అధోఽక్షజః - అధఃకృతేష్వతేనుభిన్న
 యేషుజాయతే ఆవిర్భవతీత్యధోఽక్షజః ఇన్ద్రియాన్తరాగోచరః కవలపరిశుద్ధచైతస్మై వగ్రాహ్యః - భగవాన్వానుదేవః మే

సాధుమితస్సుమధ్యమే | ప్రాశ్చిమే పరస్మై పురుషాయై చైతసాగుహాశయా యేవన దేహమానినె || ౨౨ || సత్త్వం వి
 శుద్ధం వసుదేవశబ్దతంయదీయతే త్రత్రపుమానపావృతః | సత్త్వేవతస్మిన్చగవాన్వానుదేవోహ్యధోఽక్షజో
 మేనమసావిధీయతే || ౨౩ || తత్తైవరీత్యోనపితాపిదేహాకృద్భూమమద్విట్టమనుప్రతాశ్చయే | యోవిశ్వస్య
 ద్యుజ్జగతంవరోరుమామనాగసందుర్వచసాఽకరోత్తిరః || ౨౪ || యదివ్రజివ్యస్యతిహాయమద్వచోభద్రం
 భవత్యానతతోభవిష్యతి | సంభావితస్యస్వజనాత్పరాభవోయదా సనద్యోమరణాయకల్పతే || ౨౫ ||
 * * * * * ఇతిశ్రీమద్భాగవతే మహాపురాణే చతుర్థస్కంధే తృతీయోఽధ్యాయః * * * * *
 మైత్రేయఉవాచ || ౧ || తావదుక్వావిరరామశబ్దరః పత్న్యజ్జనాశంహ్యభయత్రచిన్తయత్ | సుహృద్విద్యత్యుప
 పరిశక్తితాభవాన్నిష్కామతీనిర్విశతీద్విధాఽఽససా || ౨ || సుహృద్విద్యతాప్రతిఘాతదుర్జనాస్సేషహేయ
 దస్త్యశ్రుకలాతిహ్వలాభవంభవాన్యప్రతిఘాతమంరుషాప్రధత్యుతీవైక్షతజాతవేపథుః || ౩ || శతోవినిశ్వ

మయా నమసావిధీయతేనమస్కియతే ఇత్యర్థః - అతశ్చైతస్మై వభగవాన్ప్రణవ్యతే ఇతిభావః || ౨౩ || తత్తేనాత్మత్వయా
 పితాపిదేహాకృద్విపాలకపితృత్వాదివ్యావృత్త్యర్థం దేహాకృద్విద్యుక్తం - మమద్విట్టమద్వేషదత్తోననిర్మలః సరీక్షితుమ్
 యోగ్యః తథాతందత్తంయే అనువ్రాతాన్దైవిననిర్మలః - హేవరోరుయోదత్తః విశ్వస్యద్యుజ్జగతంవిశ్వస్యకాంక్షత్రేగ
 తం అనాగసంనిరపరాధనం - నూందుర్వచసాదురుక్త్యాతిరః , అకరోత్ తిరస్కృతవాన్ || ౨౪ || మద్వచోఽతిహే
 యాతికమ్య - యదివ్రజివ్యసి-త్వ - భవత్యానవభద్రంసమ్మానం - నభవతినభవిష్యతి ప్రత్యుత్పరాభవవివస్యాదితిభా
 వః || బన్ధుకృతాపరాభవోనదుఃఖాయభవేదితే త్రతాహ || సంభావితస్యసత్రసమ్మానితస్య , స్వజనాద్యుపరాభవః , న
 సద్యోమరణాయకల్పతేభవతి || ౨౫ || ఇతిశ్రీమద్భాగవతచంద్రచ్యుతాఖ్యానాం శ్రీభాగవతవ్యాఖ్యానాంచతుర్థ
 స్కంధే తృతీయోఽధ్యాయః * * * * *

భావోక్తిమద్దేవోపాసంహరణభవాన్వాస్సాభిప్రేతార్థాలాభనిమిత్తశోకం - తస్మిన్ త్రం భర్తరీక్రోధం - భర్తార
 మనాద్యత్యాధ్వరైగమనం - త్రతపితృకృతపరాభవం - తస్మిన్ త్రదేహత్యాగప్రకారంచాహ | ౧ || తావదితిశబ్దరః | ౨ || తావ
 దభిధాయ - ఉభయత్రపత్న్యస్త్రగమనెఅగమనెచానుజ్ఞాదానెబలాన్నివారణేవా - తచ్చరీరనాశం - చిన్తయత్ , వీరరా
 మతూష్ణిమాస, తతః - సాసతీ, సుహృద్విద్యత్యుః మాతాపితృదీక్షద్రష్టుమిచ్చన్తీనిష్కామతీగృహణ్యహీర్నిర్గచ్ఛన్తీ - పుంః
 భవాచ్ఛబ్దరా, త్పరిశక్తితాభర్తుర్వచోఽతిహేయగమనెకావాహనిస్స్యాదితిపరిశక్తితాచ - తదా, ద్విధా - ఆసబధూ
 వః || ౧ || సుహృదాందిద్యత్యాయాద్రష్టుమిచ్చాయః, యఃప్రతిఘాతః నిరోధ, సైన, దుర్జనాః దుఃఖితచిత్తా, బన్ధుః స్నేహః
 ద్రుదస్తీ అత్రాణాంకలాభిః లెజై - రతివిహ్వలావ్యాకులాభవానీనతీ - అప్రతిఘాతమంసమదర్శ్యత్వేనప్రతిపక్షరహితం - భవం
 రుద్రం, రుషా-జాతవేపథుః ఉత్పన్నశరీరకమ్ప, ప్రధత్యుతీభస్మీకృష్ణస్థివక్షతలపశ్యత్ || ౨ || తదాతతః సతీ, వినిశ్వస్యదీ

ర్ఘునిశ్వాసంవిధాయ సతాంజ్ఞాసూనాం పియోయశ్చ - ప్రేక్షా-అత్తనోదేహస్యార్థ-మదాద్దత్తవాక్-అనెనత్యాగాన
ర్హత్వము క్తం తంరుద్రం విహాయ , స్త్రైణంస్త్రీభావః-తేన-విబూధధీనష్టమతిః-శోకనబద్ధదర్శనాసమ్భవనానిమిత్తశోకన-
రోషేణవిద్యతాప్రతిఘాతనిమిత్తకోధేన-పున-ర్దూయతాభర్తృవచో౭ తిక్రమనిమిత్తానర్థసమ్భవనాపరితప్తేన-హృదయేన
చ-పితౄర్గృహస్పృత్యగాత్ || ౩ || ద్రుతవిక్రమాంశీఘ్రంపాదవిక్షేపానుగర్వతీం-ఎకామసహాయాం-తాంసతీం-త్రిసత్రాసు
చరా-స్సహస్రశో౭ నయయః || ఎతదేవప్రపశ్యయతిసార్ధేన || పార్షదైర్వ్యక్షైశ్చనహితాః , మణిమాన్మదశ్చాదిర్యేషాంతే,
పురఃపురతఃవృష్యోయేషాం-తే-తరసాబలెన-గతవ్యథాఃనిర్భయాః , యద్వా , ఆగతవ్యథా ఇతిచ్ఛేదః - రుద్రగమనా
భావాదగతవ్యథాః-సభయాః || ౪ || తరసాబలా-తాంసతీం-వృష్యేన్ద్రమారోప్యనన్దిశ్వరేణపవేశ్య-శారికాదిభిఃక్రీడా
పకరణైః-శారికా-పతననిపుణఃపక్షివేశేషః-శ్వేతాతపత్రాదిభిఃరాజచిహ్నైశ్చ-విటజ్జితాఃఅలఙ్కృతాః-యయః || ౫ ||
ఆసమన్తా-దృష్త్వాఘోషేణవేదఘోషేణ-ఊర్జితంవ్యాప్తం-యజ్ఞసమృద్ధివైశసంవిశసనం-యస్మిన్-తత్-బ్రహ్మఘోషోర్జి
తంచతద్యజ్జవైశసంచెతికర్తృధారయః-విప్రర్షిభిఃబ్రహ్మర్షిభిర్బుష్టంసేవితం-తథా-విబుధైర్దైవైశ్చ-సర్వతోజుష్టం-మృదాది
భిః-నిస్పృష్టానినిర్జితాని-భాణ్డానిపాత్రాణి-యస్మిన్-యజనంయాగస్థానం-సమావిశత్ || ౬ || తత్రతాగతాం-తాంస
తీం-జననీంస్వస్మాః-ఋతేవినా-కశ్చనకోపి-నాదియత్-నాదృతవాక్-కుతః-యజ్ఞకృతోదత్తాద్య-ద్భయం-తస్మాత్-తత్ర

స్యసతీవిహితంతంశోకపరోషేణచదూయతా * హృదాపితౄరగా త్స్త్రిణవిమూఢధీర్గృహస్పృష్టా౭౭
త్తనోయో౭ర్థమదాత్సతాంప్రియః || ౩ || తామన్వగచ్ఛన్యతవిక్రమాంసతీమేకాం త్రిసత్రాసుచరాస్సహస్ర
శః | సపార్షద * యతామణిమన్తదాదయఃపురోవృషేన్ద్రాస్తరసాగతవ్యథాః || ౪ || తాంశారికాకన్తుకదర్శ
ణామ్ముక్షైశ్వేతాతపత్రవ్యజన స్రగాదిభిః | గీతాయనైర్దున్దుభిశ్శబ్దపెణభిర్వృషేన్ద్రమారోప్యవిటజ్జితా
యయః || ౫ || ఆబ్రహ్మఘోషోర్జితయజ్జవైశసంవిప్రర్షిజుష్టంవిబుధైశ్చకృత్సృశః | మృద్దార్వయఃకాశ్చనద
ర్భచర్మభిర్నిస్పృష్టభాణ్డంయజనంసమావిశత్ || ౬ || తామాగతాంతత్రనకశ్చనాదియద్విమానితాంయజ్ఞకృ
తోభయాజ్ఞనః | ఋతేస్వస్మాస్సాంజననీంచసోదరాఃప్రేక్షా౭శ్రుకణ్ఠ్యఃపరిషస్వజుర్కుదా || ౭ || సౌదర్య
సమృక్త * సమస్తవార్తయామాత్రాచమాతృవ్యస్థభిశ్చసాదరమ్ | దత్తాంసపర్యాంపరమాసనంచసా
నాదత్తపితౄ౭ప్రతినన్దితాసతీ || ౮ || ఆరుద్రభాగంతమవెక్యచాధ్వరంపిత్రాచదేవకృతహేళనంవిభా | అనా
దృతాయజ్ఞసదస్యధీశ్వరీచుకోపలోకానివధక్యతీరుషా || ౯ || జగర్హ * సా౭ మర్షవిపన్నయాగిరాశివద్విషం
ధూమపథశ్రమస్తయమ్ | స్వతేజసాఘాతగణాన్సమృత్థితాన్నిగృహ్యదేవీజగతో౭భిశ్చణ్డతః || ౧౦ || దేవ్య

హేతుః-తేన-విమానితాంఅవమానితాం-తాస్తుసోదరాః-ప్రేమాశ్రుభిర్నిరుద్ధకణ్ఠోయాసాం-తథాఘాతాఃతాంముదా
పరిషస్వజుఃఅలిగితవత్సః || ౭ || మాత్రా-మాతృవ్యస్థభిః-మాతృభగినీభిశ్చ-సౌదర్యసమృక్తసమస్తవార్తయా-సోద
రీణాంభగినీనాంచసమృద్ధి-యః-కుశలప్రశ్నాదిః-తత్సృర్వయాసమస్తవార్తయాసకలవృత్తానైసహ-సమర్థవార్తయేతి
చాతే-సౌదర్యేణసోదరత్వేన-భగినీనాయస్సంప్రశ్నః-తత్ర-సమగ్ధాయోగ్యా-యాహర్తా-తయా-సాదరంఆదరేణసహ
తంయథాతథా-దత్తాంసపర్యాంపూజా-మత్స్పృష్టమాసనంచ-సతీ-నాదత్తనస్తీకృతవతీ-తత్రహేతుః-పిత్రాదక్షేణ-అ
ప్రసన్నితాలనాదృతా || ౮ || ఆరుద్రభాగంసవిద్యతేరుద్రస్యభాగోయస్మిన్-త-మధ్వరంయాగం-విభా-దేవేరుద్రే-పి
త్రాదక్షేణ-కృతంహేళనం-అపరాధంచాహ్వనాద్యకరణాత్అవేక్య-తథా-స్వయం-యజ్ఞసదసి-పిత్రా-అనాదృతాచరు
షా-లోకా-ధక్యతీభస్తీకుర్వాణేవ-చుకోపక్రద్ధవతీ || ౯ || సాసతీదేవి-అమర్షవిపన్నయా-అమర్షేణకోపేన-విపన్న
యాఅవ్యక్తయా-గిరావాచా-రుద్రావహేళనాదినా-సమృత్థితాదక్షంహస్తుముద్యతా-స్ఫుతగణాన్మణిమన్తదాదీ-
స్వతేజసాస్వబలెన-నిగృహ్యనివార్య-ధూమపథశ్రమస్తయం-ధూమపథేషుధూమాదిమార్గప్రదకర్తృసు-పరిశ్రమార్థగర్వం-
శివంద్వేష్టితిశివద్విట్-తందక్షం-జగర్హనిర్జితవతీ-నిర్దావాక్యాన్యక్తవతీత్యర్థః || ౧౦ || తాన్యేవాహానయస్యేతిత్రయో
దశభిః | ప్రియాత్సనః-ప్రియఃనిరతిశయప్రీతివిషయఃఆత్మాచరమపురుషో-యస్యసః “ప్రియోహిజ్ఞానినో౭ త్యర్థమహంసచ
మమప్రియ , ఇతిగీతత్వాత్-యస్యరుద్రస్య-లోకభువనే-దేహభృతాంమధ్యే-అతిశాయనఃఅతిశయితః-ప్రియఃప్రీతివిష
యః-తథా౭ప్రియోవా-నాస్తి-సర్వాన్తరాత్కానంపరమాత్కానమేవనిరతిశయప్రీతిరూపాపన్నయాభక్త్యాభజతస్త్ర

స్వసర్వంబ్రహ్మశ్చ కతయా ౭ నుసద్దధతఃప్రియాదివిభాగోనాస్తీత్యర్థః - తస్మి - న్దు క్తవైరక - సర్వభూతసుహృది - సమస్తా
త్తని - సమస్తస్యాత్మాఆత్మవత్ప్రియః - తస్మి - యద్వా - సమస్తైతత్తాబ్రహ్మపూర్ణమితిచిత్తంయస్య - తస్మి - తద్దేతత్త్వ
శ్యన్నుసిర్వామదెవః ప్రతిపేద ౭ హంమమరభవంసూర్యశ్చ కక్షీవాన్య పిర్విప్రశ్చే ,, త్యాదిత్రుత్యక్తవిధయాసర్వాత్త్వ
కంబ్రహ్మసర్వాత్త్వకత్వేనస్వస్మిన్ సాత్మాత్మర్వ తీతివా ౭ర్థః॥ యో ౭ హంశరీరకఃపరమాత్మాసంపదమన్వాదిశరీరకఇతి
త్యర్థః - యద్వా - బ్రహ్మణఆవేశావతారత్వాదుద్రావబ్రహ్మదృష్ట్యావేదముక్తంసర్వాత్త్వనీతి - అస్మిన్ప్రత్యక్షతత్త్వరుషస్స
శ్చతః - ఎవంవిధరుద్ర-భవంతంవినా - కతమఃకోవా, ప్రతిపయేత్ ప్రాతికూల్యమాచరేత్ ॥ ౧౧ ॥ ఎవంబ్రహ్మవిదగ్రస
రస్యరుద్రస్యప్రతిపావిషయత్వముక్తం, అథైతస్మిన్సాధోబ్రహ్మవిదికృతాపరాధాద్దుష్టనాత్త్వత్తడత్వన్నమిదంశరీరంత్యక్త్యా
మీతివత్త్వస్తీప్రభవంసాధ్వసాధులోకావిభజతి ॥ దోషానితి ॥ హేద్విజ పితృశబ్దేనాసమ్పాదనంతదధిక్షేపాయ - భవాద్య
శాఃకచిత్త్వాద్యశాదుర్జనాః - పరేషాంస్వాపేక్షయాఅన్యేషాం-గుణేషుసత్త్వపి-దోషానెవగృహ్యంతితానెవోద్ధాటయన్తిన
తుగుణాః - సైఅసాధవత్త్యర్థః-యేపునఃరుద్రాదయః-దోషాన్మగృహ్యన్తి-కింతు-ఫల్లానపిఅల్పానపి - గుణానెవ-బహుళీకరి
జ్జవఃవితనోతుమిచ్ఛవో - భవన్తి - తేమహత్తమాః-గుణేషుసాధవత్తిపారే-యసాధవః - ఫల్లానపిగుణాన్సహుళీకరిజ్జవః-తే
మహత్తమాఇత్యన్వయః - తేమచమహత్తమేషుచ-భవాన్-అఘంఅపరాధం-అవిదత్ లబ్ధవాన్మృతవానిత్యర్థః ॥ ౧౨ ॥
అసతాంత్యాద్యశానామిదంమహత్స్వపచరణంయుక్తమెవేత్యాహ॥నాశ్చర్యమితి । కుణపాత్త్వాదిమకుణవంశవపాగ్రయం
శరీరమేవాజ్ఞేతియేవదన్తి - తేషు-భవాద్యశేష్వసత్సు-సర్వదా-సైర్వ్యం-ఈర్ష్యాఅతుమా-సైర్వ్యం-యథాభవతితథా - మహ
ద్వినిద్దామహత్తమవిషయనిద్దైతియ - తదాశ్చర్యంసభవతి-ప్రత్యు త-మహాపూరుషపాదపాంసుభిఃమహాపూరుషామహత్త

వాచ॥నయస్యలోకే ౭ స్త్యతిశాయినః ప్రియస్తథా ౭ ప్రియోదేహభృతాం ప్రియాత్మనః । తస్మిన్సమస్తా
త్తనిముక్తవైరకః ఋతేభవంతంకతమఃప్రతిపయేత్ ॥ ౧౧ ॥ దోషాన్పరేషాంహి-గుణేష్వసాధవోగృహ్య
న్తికేచిన్నభవాద్యశాద్విజ । గుణాంశ్చఫల్లాన్సహుళీకరిజ్జవో * మహత్తమా సైష్వవిదద్భవానఘమ్ ॥ ౧౨ ॥
నాశ్చర్యమేతద్దదనత్సుసర్వదామహద్వినిద్దామకణపాత్త్వాదిషు । సైర్వ్యం మహాపూరుషపాదపాంసుభిర్నిర
స్తతేజస్సుతదేవశోభనమ్ ॥ ౧౩ ॥ యద్వ్యక్షరంనామగిరేతంసృణాంసకృత్ప్రసక్తాదఘమాశుహన్తితత్ప్ర
విత్రకీర్తింతమలక్ష్మ్యశాసనంభవానహూద్వేష్టిశివంశివేతరః ॥ ౧౪ ॥ యత్పాదపద్మంమహతాంమనో ౭ శిభి
ర్నిషేవితంబ్రహ్మరసాసవార్థిభిః । లోకస్యయద్వర్షతిచాశిషో ౭ర్థిస్తస్మైభవాన్ప్రహృతివిశ్వబద్ధవే ॥ ౧౫ ॥ కిం
వాశివాఖ్యమశివంసవిదుస్త్యదన్యే బ్రహ్మాదయస్తమవకీర్యజటాశ్చ శానె । తన్కాల్యభస్తనృకపాల్యవసత్ప్రి

మా-సైషాంలక్ష్మ్యగ్రజోభిః - నిరస్తం తేజఃప్రభావో-యేషాం-తేషుత్వాద్యశేషు-తదేవమహద్వినిదనమేవ-శోభనండచితం-
యద్యపిమహాస్తస్యవిన్దాంసహస్తైతథాపి - తత్పాదరేణవస్తదసహమానా సైషాంతేజోనిరస్యన్తి-అతో ౭ సత్సుమహద్వి
నిదనమేవోచితమిత్యర్థః ॥ ౧౩ ॥ * కోసావపచారోమహత్స్వమయాశ్చతేజస్య తాగ్రహ ॥ యదితిద్వాభ్యామ్॥యస్యరుద్ర
స్య-ద్వ్యక్షరంశివఇత్యక్షరద్వయాశ్చ కం-నామనామధేయం-ప్రసక్తాదపి - సకృద్గిరావాగిద్వియేతే - రితముచ్చరితం-సృణా-
మఘంపాపం-అతుచాక్ - హరతినివర్తయతి - సతామపినామోచ్చారణాదెర్వగవన్నామవదఘనివర్తకత్వాదితిభావః-అల
క్ష్మ్యమసతిక్రమణీయంశాసనంఆజ్ఞా-యస్య - తం-శివ-మశివో ౭ మజ్జలో - భవాన్-ద్వేష్టి-అపూకష్టం-అమజ్జలో-ద్వేష్టిత్యనెనత
ద్వేషాద్యవతో ౭ మజ్జళమనస్తరభాపీతిభావః ॥ ౧౪ ॥ * కించ-బ్రహ్మరసాసవార్థిభిః-బ్రహ్మరసోబ్రహ్మనస్త-స్సంవాసవో
మకరంద-స్తదధిభిర్భ్రహ్మనద్దానుభవమధువిఘ్నభిః-మహతాంమనాం స్యేవాశయోభృహ్ - సై - ర్యస్యరుద్రస్య - పాదపద్మం-
నిషేవితం-ఈశ్వరాజ్ఞానమన్విచ్ఛే,దితిజ్ఞానప్రదత్వాదితిభావః-కీదృశంతత్పాదపద్మంయస్మిన్షేవితంతత్యాహ ॥ యత్పాద
పద్మం-అర్థినోలోకస్యయాచమానస్యజనస్య-ఆశిషో ౭ భీష్టాని-వర్షతిదదాతి-తస్మై-విశ్వబద్ధవేవిశ్వానుకూలాయ - భవాన్ప్ర
హృతిఅవకరోతి-క్రుధద్రుహేతిచతుర్థీ ॥ ౧౫ ॥ * నన్వమజ్జశాచారత్వాత్తన్నామైవనస్త్రవ్యమిత్యత్యాహ॥ కింవేతి॥
యోరుద్రఃశ్చ శానె-జటాః-అవకీర్యవిక్షిప్య-తన్కాల్యభస్తనృకపాలీశ్చ శానమాల్యభస్తనరకపాలవా - స్పిశాన్వైస్సహ-అవ
సత్-త-మేవ-మశివమమజ్జశాచారం-రుద్రం-తచ్ఛరణావస్తృప్తం - రజిత్యధ్యాహరః - యేబ్రహ్మదయో-మూర్ధభిగోభిః-
దధతి-ధారయన్తి - తే త్వదన్యేత్వతో ౭ న్యే - బ్రహ్మాదయఃమరీచ్యా దినవబ్రహ్మప్రభృతయః-యద్వా - అతద్గుణసంవిజ్ఞానో

బహుప్రసాదః, అన్యథా అజంలం కగురుం త్వే,, త్యాదిపూర్వాపరవిరోధాత్ - శివాఖ్యం శివభితి-అఖ్యానామ-యన్య-తథా
భూతం-న విదుఃకింవిదు రెవేత్య ర్థః-అమజ్జశాచార స్త్వనుకరణమా త్రమితిభావః-నను-పరస్య బ్రహ్మణోవిష్టోస్స ర్వాత్తమ
త్వజగత్కారణత్వోపాస్యత్వ మోక్ష ప్రదత్వాదిప్రతిపాదకవేదాంతార్థోపబంహణపరేఽస్మిన్న రాణేమధ్యేతత్రతత్రయ
ద్యౌజీవనిశేషస్యకార్యత్వకర్తవశ్యత్వాదీన్ప్రతిపాద్యపునః, సుమస్తాత్మ నిమక్తవైరక- బ్రహ్మదయోయేమూర్ధభిర్దధితత్వ
రణావస్థప్తం। నాహంనయన్జ్ఞోనచయూయమన్యేయ దేహభాజోమనయశ్చ తత్త్వం । విదుఃప్రమాణంబలవీర్య యోర్వాత్వ
మేవభగవన్మైతచ్చివశక్తోస్సన్వయాపయోఃవిశ్వంస్సజసిపాస్యత్ని క్షేణస్మార్తపదాయథా । అహంబ్రహ్మచర్యశ్చజగతః
కారణంపరం। త్రయాణామకథావానాంయోనపశ్యతివైభిదాం। సర్వేభూతాత్మనాంబ్రహ్మకనశాన్తిమధిగచ్ఛత్, త్యాదిమభ
వానీబ్రహ్మ నిష్ఠా వైదివచనేషుసర్వోత్తమత్వజగత్కారణత్వోపాస్యత్వాదీకపిరుద్ధన్వప్రతిపాదయత్ భగవాన్పరాశర్యకథం
విశ్వసనీయభితిచెన్న-అత్రపురాణేపరస్పరవిరుద్ధార్థకథనంకవాప్యస్తాకస్వచిత్ప్రతియమానమపి దేవతాస్తరసోస్య త్తమత్వకార
ణత్వోపాస్యత్వా దికం ప్రతర్దనాధికరణన్యా యేనరుద్రా దిశరీరకపరమాత్మాభిప్రాయకం । రుద్రాదెర్భగవదావేశావ
తారత్వాద్వా భగవద్బ్రహ్మోపపన్న మేతత్ - అథవాయథావ స్థితభూతపూర్వవృత్తాన్తస్యైవాస్మిన్నురాణేకథనాత్తత్రత్రతక
థానుభవానీప్రభృతిభిర్యానివాక్యాన్యభిహితాని - తేషామేవాత్రనిబద్ధత్వా- త్తత్రభవాన్యాదివాక్యానాంపతిపారార్థ్యబ్ర
హ్మత్వకత్వప్రశంసాత్తకత్వాదితాత్పర్యవిశేష ప్రవృత్తత్వాన్న పారాశర్యేణవిరుద్ధమభిహితం- నన్యేవమపిబ్రహ్మత్వకత్వే
నాపిరుద్రాద్యుపాసనంకర్తవ్యమితి “ యద్వ్యక్షరంనామగిరీతంన్య తాంసకృత్ప్ర సక్తాదఘమాశుకాన్తి,, పవిత్రకీర్తిం-
యేమూర్ధభిర్దధితత్వరణావస్థప్త - మిత్యాదివచనెభ్యఃప్రతీయతే-కస్వచిత్కస్వచిత్సాత్త్వికత్వై “ నాన్యం దేవంనమస్తుర్వా
న్నాన్యం దేవంఃరీక్షయేత్ । నాన్యంప్రపాదమాహోహేన్నాన్యదాయతనంవిశే,, దిత్యాదిభిర్దేవతాస్తరవన్దనాది ప్రతిషే
ధః-తథాతద్భక్తైస్సహదర్శనసమానాసనసంస్పర్శ సహసమ్భాషణదృష్టిభుక్త్యాదయః ప్రతిషిద్ధాః, ప్రత్యుత- దేవతాస్తరత

శాచై ర్యేమూర్ధభిర్దధితత్వరణావస్థప్తమ్ । ౧౬ ॥ కర్ణాపిధాయనియాద్యదకల్మ ఈశేధర్మావితర్యస్మణిభి
ర్ఘ్నభిరస్యమానే। చిద్భ్యాత్ప్రసహ్యరుశతీష సతాంప్రభుశ్చేజ్జీహ్వమసూనపితతోవిస్మ జేత్సధర్మః॥ ౧౭ ॥ అత
స్తవోత్పన్న మిషంక శేబరంనధారయిష్యేశితికణ్డగర్హిణః। జగస్య మోహఃదివిశుద్ధిమనసోజగుప్సితసోఽగ్నిగ్గణం

భక్తావయ స్తత్రతత్రనిన్ద్యనై - అతః-సాత్వతై తత్పురాణయోర్విరోధః - మైవం-బ్రహ్మోపాసనంహిద్వివిధం-సద్వారకమ
ద్వారకంచెతి ॥ తత్రసద్వారకోపాసనంనామ-రజస్తమఃప్రకృతిబ్రహ్మరుద్రాదిజీవశరీరకపరమాత్మోపాసనం- అద్వారకం
తు-శుద్ధసత్వమయస్వేచ్ఛోపాత్తదివ్యమజ్జశవిగ్రహవిశిష్టస్యగిరీస్తనిఖిలదోషస్యానుక్తల్యాణగుణాకరస్యశ్రియఃపత్య రా
యణసోస్యోపాసకరుచ్యనుసారేణవాసు దేవసజ్గుణరామకృష్ణాదిపూర్వావిభవాదిభిదేవోపాసనం - తత్రాద్య ముపా
సనంతత్ఫలలిప్తుభిఃకార్యం - ద్వితీయంతుముముక్షుభిఃకామిభిశ్చ-ఎతచ్చసర్వంభగవతాగీతాచార్యేణైవాభిహితం “ యో
యోయాంయాంతనుంభ క్తశ్చగ్ధయాఽర్చితుమిచ్ఛత్, త్యాదినా-అనన్యాశ్చి న్దయన్తోమామిత్యాదినా - దేవాదైవయజ్ఞోయా
నీ “ త్యాదినాచ, అత్రాప్యవక్రమేప్రథమస్కంధేఽభిహితం,, రజస్తమఃప్రకృతయస్సమక్షిలాన్చజన్తివై । పితృభూతప్రశేశా
దీర్ఘోశ్రియైశ్వర్యప్రశేషవః॥ శ్రేయాంసీతత్రఖిలుసత్వతనోర్ఘ్నతాంస్య,, రితి, తథాద్వితీయ “ అకామస్సర్వకామోవా
మోక్షకామఉదారధిః । తీవ్రేణభక్తియోగేనయశేతపురుషంపర,, మితి, వత్స - తేచ-ధర్మార్థకామమోక్షాణాంయశ్చిచ్ఛే
యఆత్మనః। ఎకమేవహరేస్తస్యకారణంపాదసేవన,, మితి, ఎవంస్థితేద్వివిధయాప్ర్యుపాసనయా- అవ్యభిచారిణ్యైవభవితవ్యమి
తిముముక్షుయాభజతాంసోపాస్యా దేవతాస్తరవైభవాదిదర్శననమస్కారాదికరణేనచ స్వదేవతాభక్తిర్వ్యభిచరితా
స్యాచితిసర్వథాముముక్షుణాణాందేవతాస్తరభజనంసిష్యతే - సర్వదేవతానాంబ్రహ్మత్వకత్వేనానుసన్ధానంత్యవిరుద్ధమేవ
తి- నసాత్వతై తత్పురాణయోర్విరోధః - దేవతాస్తరతద్భక్తాదినిదాతు “ నహినిదాన్ద్యంనిర్దితుం ప్రవృత్తాకింతునిద్యాదితర
త్సోను “ మితిన్యా యోహోపవన్మేయక స్తవ్యమ్ ॥ ౧౬ ॥ భవతుబహుధాభవోమయాభిభూత స్తథాపికింభవత్యాభ
వితవ్యమిత్యత్రాహ ॥ కర్ణావిభిద్వాభ్యాం ॥ ధర్మావితరిధర్మరక్షక, ఈశేఈశ్వరాంశభూతే-మహాత్తమ-అస్మణిభిర్నిరజు
జైఃఅనివారితై - ధ్మభిర్దుర్జనై - రస్యమానేఅధిక్షిప్యమాణేసతి - యద్యధిక్షేపంశృణ్వన్సుజనః, అకల్మషినిన్దకదుర్జనశిక్షో
యామసమర్థ - స్మరి - కర్ణాశ్లోత్రై - ఆచ్ఛాద్య, తతోనిరియాత్ నిర్గచ్ఛేత్, యదిప్రభుస్సమర్థశ్చే, దుశశతీందుష్టాం, జిహ్వం,
ప్రసహ్యబలాత్ - చిద్భ్యాత్-తతస్సన్వయమప్యసూకవిస్మ జేచితియ, త్సధర్మః ॥ ౧౭ ॥ అత-శ్శితికణ్డగర్హిణఃశేకరద్యై
షిణ, స్తవ - అపాదానస్యైవ శేషత్వవివక్షయావశ్యే - ఉత్పన్నం - మమమదీయం-క శేబరం-నధారయిష్యే, ప్రమాదాదాప

న్నస్యావవిత్రస్య త్యాగంవినాశుద్ధిరిద్దస్తా నైనాహః । మోహః - జగదస్యభక్షితస్య - జగుస్సితస్యదుష్టస్యా - ధనఃఅన్నస్య , ఉద్గిరణం వమనమేవ - పునఃస్విశుద్ధిం, ప్రవక్ష్యతేకథయన్తి ॥ ౧౮ ॥ * ననుమృతాకిమేవమాగృహ్లాసి,యతో ౭ సావమృతాకో రుద్రోవై దికంపన్థానముల్లఘ్నవర్తతే - అతోమయావై దికమాగ్గానువర్తినా శ్రేష్ఠేణాక్షి ప్రథిత్య త్రాహ ॥ స్వస్వాత్మని, లోకే,లోక్యతేవరిశుద్ధమనసాదృశ్యత ఇతిలోకఃబ్రహ్మతస్మి-నమమాణస్య -మహామునెరుద్రస్య. మతి-ద్వేదవాదాక్ “ అక్ష య్యగ్ంహవై చాతుర్థాస్యయాజినస్సుకృతంభవతి-అపామసోమమమృతాలభూమి , త్యాజీకర్తృప్రరోచకానర్థవాదా- న్నానువర్తతేతేషునానకృతభవతి-నివృత్తిమార్గనిష్ఠస్య నప్రవృత్తిమార్గైరుచిరుత్పద్య త ఇతివతస్య వై దికవధాననువర్తనమితి భావః-అనయోఃప్రవృత్తినివృత్తిధర్మనిష్ఠయోరాచార్యపృథగవద్యత్యేయథా - దేవమనుష్యయోగ్గతిః-పృథగవ-దేవానాం గతిరాకాశఎవ-మనుష్యాణాంగతిఃపృథివ్యామేవ-తద్వత్ -అథాపిభవానెవశ్రేష్ఠఃతథాప్య త్కృష్టఃస్వకీయధన్యైస్థితోవర్త మానః-వరంనికృష్టం-నక్షపెన్నాధిక్షిపె-దితియత్ -సవపధర్మః ॥ ౧౯ ॥ * ప్రవృత్తిధర్మమపివైదికత్వావిశేషాత్కమితి నా నువర్తతేభవత్యత్యత్యాహ ॥ కర్తేతి ॥ ప్రవృత్తంస్వగ్గాదిభలోద్దేశేనప్రవృత్తం-కర్తృ-తథా-నివృత్తంఫలకామనాతోనివృత్తం చ-కర్తృ-ఉభయలింగంఫలాభిసన్నిసహితత్వా సహితత్వాభ్యాంచిహ్నభ్యాంయుక్తం - యథాభవతితథా-వేదే-వివిచ్య - ఆ శ్రితం “ స్వర్గకామాయశేత-శాస్త్రోదాస్తడపరతః-తమేతంవేదానువచనెన బ్రహ్మణావివిదిష నియజ్ఞేనదానెనతపసానాశ కేన-ధర్మేణాపాపమపనుదతి , త్యాది-వేదే-అసాక్ష్యేణయద్యపివిహితం-తథాపి-తద్వయంప్రవృత్తినివృత్తిభేదేనద్వివిధంక ర్తృ-యాగపద్యనఏకకర్తృకస్మిన్నధికారిణివిరోధిపరస్పరవిరుద్ధం-అతో-బ్రహ్మణిబ్రహ్మజ్ఞానై - కర్తృప్రవృత్తంనివృత్తం

ప్రవక్ష్యతే ॥ ౧౮ ॥ నవేదవాదాననువర్తతేమతిస్స్వేవలోకేరమతోమహామునః । యథాగత్యైవమనుష్యయోః పృథక్స్వేవధర్మైనపరంక్షిపేత్ స్థితః ॥ ౧౯ ॥ కర్తృప్రవృత్తంచనివృత్తమప్యత్రంవేదేవిచిహ్నభయలింగమా శ్రితమ్ । విరోధితద్వ్యాగపదైకకర్తరిద్వయంతథాబ్రహ్మణికర్తృనర్చతి ॥ ౨౦ ॥ మావఃపదవ్యఃపితరస్తద్వాస్థితాయాయజ్ఞశాలాస్వసుధామవర్తభిః । కదన్నతృప్తైరనుభృద్భి రీడితాలవ్యక్తలింగా అవధూతసేవితాః ॥ నై తేనచేహేనహరేకృతాగసోదేహాద్భవేనాలమలంకుజన్తనా । వ్రీడామమాభూత్కుజనప్రసక్తతస్తజ్జన్తధిగోమహతామహృద్యకృత్ ॥ ౨౧ ॥ గోత్రంతస్వదీయంభగవాన్స్వవధ్వజోదాతాయణీత్యాహయదాను

చోభయంకర్తృ-నర్చ, తినప్రాప్నోతి - సాధనతామితిశేషః-కేవలంనివృత్తంకర్తృవజ్ఞానమాగ్గానుగుణంనతూభయమిత్యర్థః-ని వృత్తంకర్తృశివేనాపిక్రియత ఇతిభావః ॥ ౨౦ ॥ * యతఏవోభయవిధంకర్తృధికారిభేదేనవ్య వస్థితమతవాస్తదనుష్ఠితని వృత్తిధర్మసాధ్యాఅణిమాదయస్సిద్ధయః ప్రవృత్తిధర్మపరాయణానాంభవతాంసనన్తిత్యాహ ॥ హేపితః-అస్తద్వాస్థితాః అస్తాభిరాశ్రితాఃపరిగృహీతాఇత్యర్థః-పదవ్యఃఅణిమాదయస్సిద్ధయః , వఃయుష్మాకం-మా-నసంతీత్యర్థః,తర్హ్యస్తాకంసి ధ్యాయుద్రస్యనసన్తిచేత్తత్యాహ ॥ యాభవదీయాఃస్వర్గాదిపదవ్యః,తాః , అనుధూమవర్తభిఃధూమాదిమాగ్గప్రదయజ్ఞా దికర్తృనుయాయభిః, కదన్నతృప్తైర్బ్రహ్మయేనకుత్సి తాన్నైనతృప్తైరనుభృద్భిఃప్రాణిభిః-యజ్ఞశాలాస్వేవేడితాః-స్తుతాః, అస్తద్వాస్థితాస్తుపదవ్యః,అవ్యక్తలింగాదురవగమచిహ్నఃదుర్విభావ్యాః , అవధూతైర్ద్విరస్తసిఖిలజరామరణాదిసాంసారి కధర్మైః-సేవితాఃపరిగృహీతాః-అతఃఫలతో౭నుష్ఠానతత్సమహదేవవైలక్షణ్యంప్రవృత్తినివృత్తిధర్మయోగినిమహత్తమా నాంప్రవృత్తిధర్మైరుచిరుత్పద్యత ఇతిభావః ॥ ౨౧ ॥ * కింబహునోక్తేనస్వదేహంత్యత్యాయైవేత్యాహ ॥ నైదిద్వాభ్యామ్ హరేరుదైకృతాగసఃకృతాపరాధస్య-తవ-దేహాద్భవేనదేహదుత్పన్నైన-ఆర్హత్వాత్సాపేక్షస్యాపినమానః,నిత్యసాపే త్తత్వాద్వా,ఎతేన-కుజన్తనామదీయేనకుత్సి తేనదేహేన-స-నప్రయోజనం-కింతు , అలమలం ననుజ్ఞాభ్యుమిమందేహంకథంత్య త్యసీత్యత్యాహ ॥ కుజనస్యతవ-ప్రసక్తాత్సంబంధాన్తమ-వ్రీడాల్జ్ఞా-అభూత్-అతో-మహతా-మహృద్యకృష్విషియకర్తృదే హః,తస్మాద్భజన్త-త-ద్దికనిద్ధితం-త్వత్సంమృద్ధాదజ్ఞాఘ్నమిత్యర్థః ॥ ౨౨ ॥ * కించ-వృషభధ్వజోరుద్రః-పరిహాసాదిమన ర్కోక్తిః-మాం-దాతాయణీతినమ్పాధయక్,త్వత్సమృద్ధబోధకం-గోత్రంనామ-యదా, ఆహగృహ్లాతి-తదా౭హం , వ్యపే తనర్కస్థితం,వ్యపేతంఅపగతం , నర్కపరిహాసః , స్థితంచ-యథాభవత్వేవంనుదుగ్ధనాఃఅతిదుఃఖితచిత్తా , భవామితత్త

స్తాత్, హానిచ్చితం ఎత-తు-ణపప్రాయంత్యదక్ష్ణాజ్ఞాత, మిదంక శిబరం. వ్యుత్సృక్ష్మ్యేత్సృక్ష్మ్యమి ॥ ౨౩ ॥ హాశత్రుహా
విమర, ఇత్యుక్తప్రకారేణ, అభ్యరేయజ్ఞే-దత్తు, మనూద్యప్రత్యుచ్య-ఉదీచీముత్తరదిశం, ప్రవిశ్యేతి శేషః-శాస్త్రవాక్ గృహీతమ
నాః-నిషసాదడపన్వివవతీ-తత్ర-జలంస్పృష్ట్యాటచమ్యేత్యర్థః, పీతదుకూలవస్త్రేణ-సంవృతాపాప్రతా-ద్యుక్తదృశం-ఆర్షత్వా
ద్వితీయాయాబుక్-నిమిల్ల్య, యోగపథంయోగినాం దేహత్యాగప్రకారం-సమావిశత్ ఆశ్రితవతీత్యర్థః ॥ ౨౪ ॥ యోగవ
ధాత్రయణమేవాహాఃకృతేతి ॥ జితంఆసనసంయయాసా-క్లమరహితా-అనిద్రితానిర్దుష్టాసతీ-అనితాపాచాపానా-ఉద్ధ్వాధో
వృత్తినిరోధేన-సమానాసమానవృత్తీ-నాభీచక్రకృత్వా, తతః-ఉచానవాయుముత్థాప్య-ధియాసహ, శనై-హృది-స్థాప్యస్థాప
యిత్యా, ఉచస్థితం-తముదానవాయుం-కణ్ఠాక్షణమాగ్నేణ-భువోర్మధ్య, మనయత్ ॥ ౨౫ ॥ మహతామపిమధ్యమహీయసా
మహత్తమేనరుద్రేణ-ముహుఃపునఃపునః-అఙ్గు-ముత్సక్తంప్రత్యా రోపితంస్వదేహ-మేవం-దక్షేకోధాన-జిహాసతీత్యక్తమిచ్చ
స్తీ-మనస్వినీస్వతస్త్రా-స్వచ్ఛందమరణేత్యర్థః-సతీభవానీ-గాత్రేషుఅక్లెషు, అనిలాగ్నిధారణాం దధార-అనిలాగ్నిధారణా
ఖ్యాంధారణాంచకారేత్యర్థః, తయాహిధారణాయాఅనిలాగ్నియత్పత్తిః ॥ ౨౬ ॥ తతః-జగద్గురోఃజగతాంజిజ్ఞానూ
నాంగురోః - స్వభర్తుఃపదస్య, చరణామ్బుజానవంచరణామ్బుజేఆనవమానందం-చింతయన్తీలనుభవన్తీ, అతఏవా, కల్తపా
పాపరహితా, భర్తృపరం-నా, నదదర్శనచింతితవతీదేహశ్చ, నద్య, స్సమాధినా, యోగ్ని, సేన-ప్రజజ్ఞానప్రజ్వలితో
ధూత్ ॥ ౨౭ ॥ త-దద్భుతమాశ్చర్యం, పశ్యతాం, భువి-ఖేటకాశేచ-సుమహాసుచ్చేః, హాహేతివాదః ఘోషః, అధూత్ ॥ తదేవా

దుర్మనాః । వ్యపేతనర్మస్తి తమాశుత ధ్యహంపుత్యైతత్తు-ణపంత్యదశజమ్ ॥౨౩॥ మైత్రేయఉవాచ॥
ఇత్యధ్వరేదక్షమనూద్యశత్రుహక్షితాఉధీచీనిషసాదశాస్తవాక్ । స్పష్టా జలంశీతదుకూలసంవృతాని
మిల్యద్భుగోగపథంసమావిశత్ ॥ ౨౪ ॥కృత్వాసమానావనిలౌజితాసనాసోదానముత్థాప్యచనాభిచక్రతః ।
శనైర్హృదిస్థాప్యధియోరసిస్థితంకణ్ఠాద్భువోర్మధ్యమనిన్దితానయత్ ॥ ౨౫ ॥ఎవంస్వదేహంమహతాం
మహీయసాముహుస్స మారోపీతమజ్జమాదరాత్ । జహకాసతీదక్షరుషామనన్ద్విసీదధారగాత్రేష్వనిలాగ్ని
ధారణామ్ ॥ ౨౬ ॥తతస్త్వభిర్దుశ్చరణామ్బుజానవంజగద్గురోశ్చిన్తయతీనచాపరమ్ । దదర్శదేహూహతక
ల్పషాసతీనద్యఃప్రజజ్జ్వలసమాధినాగ్నినా ॥ ౨౭ ॥తత్పశ్యతాంభేషువిచాద్భుతంమహద్ధామేతివాదస్సు
మహానజాయత । హస్తప్రియాదేవతమస్యదేవీజహవసూనైననతీప్రకోపితా ॥ ౨౮ ॥అహూఅనాత్మ్యం
మహాదద్యుశ్యతప్రజాపతేర్యస్యచరాచరంప్రజాః । జహవసూన్యద్విమతానత్తజాసతీమనన్ద్విసీమాన
మభీష్ణమర్హతి ॥ ౨౯ ॥సోఽయం ముర్ఖోహృదయోబ్రహ్మబన్ధుగోకైపకీన్రింమహతీమవాప్స్యతి । యదశ్చ
జాంస్వాంపురుషద్విదుద్యతాంనప్రత్యక్షేధన్తృతయైపరాధతః ॥ ౩౦ ॥వదత్యైవంజనైసత్యావృష్ట్యాను
త్యాగమద్భుతమ్ ।తందక్షంపార్షదాహస్తముదత్తిత్థస్నుదాయుధాః ॥ ౩౧ ॥తేషామాపతతాంవెగంనిశామ్య
భగవాన్స్యగుః । యజ్ఞేఘ్నఘ్నైనయజుషాదక్షిణాగ్నౌజుహవహ ॥ ౩౨ ॥అధ్వర్యుణాహూయమాణేదేవాఉ

హ॥ దెవతమస్య దెవ శ్రేష్ఠస్య రుద్రస్య, దేవీ, ప్రియా, సతీ, కనదక్షిణ, స్రవణ, పితౄణాం పంపాగ్రీవితా, అసూన్యాణాం జపహా అత్య
జత్ ॥ ౨౮ ॥ ॐ అహో-ప్రజాపతేర్దత్తుస్య, మహా, దనాత్మ్యం దౌర్జన్యం అద్య, పశ్యత, చరాచరం, విశ్వం, యస్య రుద్రస్య-
ప్రజాః ప్రజావత్ప్రీతివిషయం, విశ్వసుహృద ఇత్యర్థః- తస్య రుద్రస్య, సతీధార్యా, యద్వా, యస్య దత్తుస్య, చరాచరం, ప్రజాః
ప్రజావత్స్నేహవిషయం, సర్వతస్నేహావవాస్య న్యా య్య ఇతి భావః- తేన దక్షిణ, విమతా విమానితా, అసూన్యా, జపహానస్య
యం విమానయోగ్యత్యాహుః, ఆత్మజా, తతాగ్రీవీ, మనస్విని ప్రశస్తమనస్కా, గుణవతీశ్యర్థః- అతఏవా, భీష్టం పునః పునః,
మానం సన్మానం ప్రతిల్లర్హతి ॥ ౨౯ ॥ ॐ దుర్జయమత్యస్తా సహమానం, హృదయం, యస్య, సోయం, బ్రహ్మబంధుర్భూహ్
ణావదేశో, దక్షః, లోకాల సతీం కీర్తిమపకీర్తించ, అవాప్స్యతి, చకారాన్నరకంచ, యద్యతః, స్వీయాం, అజ్ఞజాం-అపరాధతః
స్వావజ్ఞయా, మృతయేమరణాయ, ఉద్యతాం ఉద్యతాం, పురుషద్వి టీ శివద్వేషీ, దక్షః, తత్పురుషాయ విద్య, హేమహాదేవా
యేతి ప్రయోగాత్, యద్వారుద్రస్య భగవదాత్మకత్వాత్ రుద్రం ద్విషన్నభగవంతం ద్వేషీత్యర్థః, న ప్రత్యక్షేధత్ సన్యవార
యత్ ॥ ౩౦ ॥ ॐ సత్యాదాతాయ న్యాః అద్భుత-మనుత్యా గం ప్రాణత్యా గం-దృష్ట్వా-జన, ఎవం వదతి సతి-రుద్రపారి
షదాః-దక్షం-హస్త, ముద్యతాన్యాయధానియైస్తే, ఉదతిష్ఠత ఉత్థితవస్తాః ॥ ౩౧ ॥ ॐ తేహ-మాపతతా-మా-సమస్తా,
దాగచ్ఛతాం, పారిషదానాం-వెగం, నిశామ్య దృష్ట్వా, భగవాన్బుగ-యజ్ఞఘ్నాన్-హస్తీయజ్ఞఘ్నాన్, తేన యజుషాః
అపహతా అసురార్థక్షాగ్ంసిపిశాచా, ఇతి మంత్రేణ, దక్షిణాగ్నౌ, జహావ-హస్తాయ ॥ ౩౨ ॥ ॐ అధ్వర్యుణాం భృ

గుణా, హూయమానసతియె-తపసాసోమంప్రాప్తాస్యబుభవో-నామ-దేవా-స్సహస్రశః, ఉత్పేతురుద్ధితాః ॥ 33 ॥
బ్రహ్మతేజసా, ఉత్పేద్విదీప్యమానైః, అలాతాన్యవాయుధాని, యేషాం, త్రైబుజాభిర్దహ్యమానాః, ప్రమథాఃకుద్రపా
రిషదాః, దిశోభేజాఃపలాయితవస్తభత్యర్థః ॥ 34 ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతచస్త్యచస్త్యకాఖ్యానం శ్రీభాగవతవ్యాఖ్యా
యాంచతుర్థస్కంధేచతుర్థోఽధ్యాయః. *****

ఎవంసత్యాఃప్రాణత్యాగనిమిత్తం త్యాగప్రకారశ్చసప్రపణ్యముత్తం-అథతత్ప్రసజ్జాత్ప్రసక్తందత్తాధ్వరవిశాశం
ఘనస్తత్సన్ధానంచసప్రపణ్యమాహతిభిరధ్యాయైః ॥ తత్రాద్యేనాధ్వరవినాశప్రకారమాహమైత్రేయః ॥ భవఇతి ॥ ప్రజా
పతేర్మత్తస్య, కర్తరిషష్ఠీ, తెనా-సత్కృతాయాఃభవాన్యాస్సత్యాః, నిధనం-తథా-తస్యదత్తస్యాధ్వర-యే-బుభవోదేవా,
స్సై, ద్విద్రావితంపలాయితం-స్వపార్షదానాం - సైన్యంచ-నారదాన్తు నె-రవగమ్యశ్రుత్వా. అపారం-కోదం, అదధేక్య
తవానిత్యర్థః ॥ ౧ ॥ తత-స్సఘోర్జటిః రుద్రః, ఘోరస్త్వక్రుద్ధస్త్వ-సుఘదప్తఃప్తఘటో-యేనసః, తటితాం, వహ్ని
నాంచ-సటాఃజ్వాలాః, తద్యద్గుం-రోచి, ర్యస్యా, స్తాం-జటా, మత్కృత్యఉత్పాట్య, ఉత్థితః-గమ్భిరోనాదోయస్యసః-
హసన్, తాంజటాం, భువి-విససర్జఅపాతయత్ ॥ ౨ ॥ తతో-జటాయాస్సకాశా-దతికాయోవీరభద్రః-ఆవిరభూదితి
శేషః ॥ తంవిశిన్వతి ॥ తనువాదేహేన-దివంస్పృశన్అత్యుచ్చిత్యర్థః, ఘనయక్ కృష్ణవర్ణః, తిస్రఃసూర్యసదృశోదృశో-యస్య-

త్యేతురోజసా|బుభవోనామతపసాసోమంప్రాప్తాస్సహస్రశః ॥ 33 ॥ తైరలాతాయుధైస్సదైవైః ప్రమథా
స్సహగుహ్యకాః | దహ్యమానాదిశోభేజారుశద్భిర్బ్రహ్మతేజసా ॥ 34 ॥
***** ఇతిశ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, చతుర్థస్కంధే, చతుర్థోఽధ్యాయః. *****
మైత్రేయఉవాచ| భవోభవాన్యానిధనంప్రజాపతేరసత్కృతాయాఅవగమ్యనారదాత్ | స్వపార్షదసైన్యం
చతదధ్వరర్చుః విద్రావితంక్రోధమపారమాదధే ॥ ౧ ॥ క్రుద్ధస్సదప్తోష్ఠపుటస్సఘోర్జటిర్జటాంతటివహ్ని
తోగ్రరోచిషమ్ | ఉత్కృత్యరుద్రస్సహస్థితోహసన్గమ్భిరనాదోవిససర్జతాంభువి ॥ ౨ ॥ తతోఽతికాయస్త
నువా * స్పృశన్దివంసహస్రబాహుర్హనరుక్తిమూర్ధ్వక్ | కరాశదంష్ట్రోజ్వలదగ్నిమూర్ధజఃకపాలమాలీ
వివిధోద్యతాయుధః ॥ 3 ॥ తంకింకరోమితిగృణస్తమాహబద్ధాఞ్జలిం*భగవాన్సూతనాథః | దత్తుంసయజ్ఞంజ
హిమద్భటానాంత్యమగ్రణీరుద్రభటాంతకోమే ॥ ౪ ॥ అజ్ఞస్తవంకుపితేనమన్యునానదేవదేవంపరిచక్రమే
ప్రభుమ్ | మేనెతదాఽఽత్సానమసహ్యరంహసామహీయసాంతాతమహస్సహిష్ణుమ్ ॥ ౫ ॥ అస్మీయమాన
స్సతురుద్రపార్షదైర్బృశంనదద్భిర్వ్యనదత్సుభైరవమ్ | ఉద్యమ్యశూలంజగదస్తకాస్తకంసప్రాద్రవద్ధోష్ఠ
ణభూషణాఞ్ఘ్రిః ॥ ౬ ॥ అథర్విశోయజమానస్సదస్యాఃకకుభ్యదీచ్యాంప్రసమీత్యరేణుమ్ | తమఃకేమతశ్చ
తస్మిన్తద్రజోభూదిద్విజాఃద్విజపత్న్యశ్చదధ్యుః ॥ ౭ ॥ *వాతానవాస్తనహీనైదస్యవఃప్రాచీనబర్హిర్జీవతీ

కరాశాఉగ్రాఃదంష్ట్రాః - యస్యజ్వలన్నగ్నిరివమూర్ధజాయస్య - కపాలానాంమాలాఅస్యసస్థితతథా - వివిధానిఉద్యతా
న్యాయుధానియస్యసః ॥ 3 ॥ కింకరోమికింకరవాణీతి-గృణస్తంధాషమాణం-బద్ధాఞ్జలిం-తంవీరభద్రం-ధూతనాథో-
భగవాన్రుద్రః, అహఉవాచ - హేరుద్ర, హేభటయుద్ధకుశల-మద్భటానాం-త్వ - మగ్రణీఃనాయకః-మే-అంశధూతః-సయ
జ్ఞం-దత్తుం-జహివినాశయ ॥ ౪ ॥ కుపితేన-మన్యునారుద్రేణై - వమాజ్ఞప్రే - దేవదేవంరుద్రం-పరిచక్రమేప్రదక్షిణీచకార -
తదా, అసహ్యరంహసాప్రతిఘాతరహితవేగేన - మహీయసాంబలీయసామపి-మహస్తేజోబలం - తత్సహిష్ణుం - పారిషదైః
సోఘంతుమ్-మాత్సానం-మేనెఅమన్యత ॥ ౫ ॥ సతువీరభద్రః-నదద్భిర్వ్యనదద్భిః-రుద్రపారిషదై - రస్మీయమానఃపరిక్షేప్తి
తః-సుభైరవంఅతిభయంకరంయథాభవతితథా - వ్యనదత్ ననాద-తతః-సవీరభద్రో - జగదస్తకోమృత్యు - స్తస్యాశ్చస్త
కోపమం-శూలముద్యమ్య - ఘోషణానిధ్వనన్తి-ఘోషణానిసూపురాదీని-యయో - స్తావఞ్ఘ్రి - యస్యసఃప్రాద్రవత్తదత్తాధ్వ
రంప్రత్యగాత్ ॥ ౬ ॥ అథతతః-బుత్విజోదత్తాధ్వరేబుత్విజః-యజమానఃదత్తుః-తథా-సదస్యాఃసభ్యాః - ద్విజా - స్తశ్చ
త్న్యశ్చ-ఉదీచ్యాం - కకుభిదిశి - రేణుంపరాగం-సమీత్య-తమోసభవతి-కింతు-రజఇతిజ్ఞాత్వా. ఆహుః-రజపతతు-తోభూది
తి-దధ్యుశ్చస్తయామాసుః ॥ ౭ ॥ హేత్వస్తరాసమృతవేనాత్పాతికింకల్యయస్తఅహుః ॥ వాతాఇతి ॥ వాతాశ్చగ్ధవా
వః-సవాస్తినప్రసరన్తి - దస్యవశోరాదయః-నసస్తి-తత్రహేతుః-హీయస్తా - దుగ్రఃదణ్డోదమనంప్రశాసనం-యస్యసః-ప్రా
చీనబర్హిః-తదాసీంతనోరాజా - జీవతి-తస్మిన్జీవతి-నదస్య వస్సస్థితభావః-హేత్యాకస్మిన్కత్వద్యోతకం - గావోనకాల్యైస్తనగీ
ఘృంసియస్తే - అతఇదంరజః-కుతఉత్థితం అధునా-లోకః - ప్రళయాయనాశాయ-కల్పతేసమ్భవ్యత ఇత్యర్థః ॥ ౮ ॥

ప్రసూతిర్దక్షస్యపత్ని - తస్మిన్ శాస్త్రస్సహితాః - స్త్రీయః - ఉద్విగ్నచిత్తాః - ఉద్విగ్నంభీతంచిత్రంయాసాంతాః - ఉః - తస్యదక్ష
స్య - య - ద్వృజినంపాపం - తస్యైవా - యం - విపాకః ఫలం - యత్ యస్మాత్ - ప్రశ్నోదక్షః - దుహితృణాం - పశ్యన్తీనాం సతీ
నాం - అనంతస్యాః - మఃఖాధిక్యం సూచితం - అనాగసంనిరపరాధాం - సుతాం - సతీంభవానీ - మవదధ్యా అవజ్ఞాతవాః * ౧౬ * * అ
సహ్యపరాక్రమంరుద్రంకోపయతోదక్షస్యా - మశ్శశమవశ్యంభావీత్యాహుర్ద్వాభ్యాం || యస్త్యితి || యోరుద్రోఽస్తకాలే
ప్రశయకాలే - వ్యుప్రోవిక్తీర్ణః - జటాకలాపో - యస్య - స్వశూలస్య - సూచ్యా అగ్రణ - అర్చితాః - ప్రోతాః - దిగ్జేష్టాః - యేన - ఉదితా
నీడన్నమితాని - అస్త్రాణి - యైస్తే - దోషః - బాహవవపద్వజా - స్తా - స్వితత్వప్రసార్య - ఉచ్చోఽట్టహాస - స్సవవస్తనయిత్తుర్గర్జి
తం - తేన - భిన్నావిదీర్ణాః - దిశో - యేన - సః - హ - ర్షణన్యత్యతి * ౧౭ * * తమేవంభూత - మనహ్యమప్రతిఘాతం - తేజో - యస్య
తం - రుద్ర - మమర్షయిత్వా అసహనయ కంకృత్వా - మన్యనాక్రోధేన - వృత్తంవ్యాప్తం - ఆతపవ - దుర్నిరీక్ష్యం - ద్రష్టుమశక్యం -
భుక్కుట్యా - ఉగ్రదంష్ట్రాభిశ్చ - ఉదస్తః ఉత్తిష్టో - భాగణోనక్షత్రసజ్ఞో - యేన - తం - కోపయతో - విధాతురపి - కింస్వస్తీస్యాత్ - విధా
తురప్యేవమన్యస్యకాకధేత్యర్థః * ౧౮ * * ఉద్విగ్నాప్రచలితా - దృగ్యగ్య - తేన - జనన - బహుయథాభవత్యేవం - ఉచ్య
మానసతి - సహస్రశః - ఉత్పతతమాః - మహాత్మాతాః - మహాత్మనఃస్థిరచిత్రస్యాపి - దక్షస్య - భయావహః - దివి - భూమా - చ -
పర్యక్పరితః - ఉత్థితాః * ౧౯ * * తావత్తత - ఆశు - రుద్రానువరై - ర్మహాత్మభియాగః - హేవిదుర - అన్వరుధ్యతప్రత్యబధ్య

హేమాగ్రదణ్డః | * గావోనకాల్యస్తజదంకుతోరజోలోకోఽధునాకేంప్రళయాయకల్పతే || ౮ || ప్రసూతిమిత్రా
స్త్రీయః ఉద్విగ్నచిత్తాః ఉచ్యపాకోవృజినస్త్యైవతస్య | పశ్యన్తీనాం దుహితృణాం ప్రశ్నోదక్షస్సతాం సతీమవ
దధ్యావనాగసమ్ * ౧౬ * * యస్త్యస్తకాలేవ్యుప్రోవజటాకలాపః స్వశూలసూచ్యర్చితదిగ్జేష్టాః | వితత్వన్య
త్యత్తుదితాస్త్రోదోర్ద్వజానుచ్ఛాట్టహాసస్తనయిత్తుభిన్నదిక్ || ౧౭ * * అమర్షయిత్వా తమనహ్యతేజసం * మ
న్యవృత్తం దుర్నిరీక్ష్యం భుక్కుట్యా * | కరాశదంష్ట్రాభిరుదస్తభాగణం * స్యాత్స్వస్తీకింకోపయతోవిధాతుః ||
బహ్వవముద్విగ్నదృశోచ్యమానజననదక్షస్య ముహుర్మహాత్మనః | ఉత్పేతురుత్పతతమాస్సహస్రశోభ
యావహాదివిభూమాచపర్యక్ * ౧౮ * * తావత్సరుద్రానువరైర్మహాత్మహాన్నానాయుధైర్వామనకైరుదా
యుధైః | పిశ్లేః పిశ్లేర్కర్కరోదరాననైః పర్యాప్లవద్భిర్విదురాన్వరుధ్యత * ౧౯ * * కేచిద్భభృజ్ఞః ప్రాగ్వంశంప
త్నీశాలామథాపరైః సదఆగ్నిధశాలాంచతద్విహారం మహానసమ్ || ౨౦ * * రురుజుర్యజ్ఞపాత్రాణితథై కేఽగ్నిన
శామయన్ | కుణ్డేష్వమూత్రయై కేచిద్భిరుర్వేదిమేఖలాః || ౨౧ * * అచాథస్తమసినన్యైకేపక్షేరతర్జయై |
అపరైజగృహుర్దేవాన్ప్రత్యాసన్నాన్ప్రలాయితాః || ౨౨ * * భృగుంబబన్ధమజీమాన్వీరభద్రః ప్రజాపతిమ్ | చణ్డీ
శఃపూషణం దేవంభగంనన్దిశ్వరోగ్రహీత్ || ౨౩ * * సర్వేవర్షిజోద్భష్ట్యాసదస్యాస్సదివౌకశః | తైర్ద్రవ్యమా
నాస్సుభృశం గ్రావభిరైకథాఽద్రవమ్ || ౨౪ * * జహ్వతస్సువహస్తస్యశ్చ శూణిభగవాన్భవః | భృగోర్ము
లుఖ్యై సదసియోహసచ్ఛశుదర్శయన్ || ౨౫ * * భగస్యనే త్రేభగవాన్పాతితస్యరుషాభువి ఉజ్జహరసదస్థోఽ

త - వినాశితభియావత్ - రుద్రానువరైః కథంభూతైః - నానావిచిత్రాణ్యాయధాని - యేషాం తైః - వామనకైర్వాస్త్యైః -
ఉద్యతాయుధైః - పిశ్లేః పిశ్లేః - మకరస్యేవ ఉదరమాననంజ - యేషాం తైః - పరితోధావద్భిః * ౨౩ * * మఖాసురోధ
మేవప్రపచ్చయతికేచిదుద్రపార్షదాః ప్రాచీనవంశం - బభృజ్ఞః - త్రుటితవస్తః - తథా - కేచిదవరై - పత్నీశాలాంబభభృజ్ఞిరీత్యను
వజ్ఞః - ప్రాచీనపూర్వపశ్చిమస్తంభాద్వితపూర్వపశ్చిమాయతతిర్యకా - వ్యంప్రాగ్వంశః - తథైక - సదః - యజ్ఞశాలాయాః పూ
ర్వతఃస్థితంమణ్డపంసదః - సదసఃపురతోహవిగ్ధానం - తస్యోత్తరత ఆగ్నిధశాలాం - తద్విహారంయజమానగృహం - మ
హానసంపాకభోజనశాలామ్ * ౨౪ * * రురుజుఃబభృజ్ఞః - అమూత్రయై మూత్రంకృతవస్తః - తథోత్తరవేద్యాం - మేఖలా
స్త్రీమాసూత్రాణి - బిభిదుః * ౨౫ * * అతర్జయై అభర్తయై - అపరై - పలాయితాః పునరనుధావననప్రత్యాసన్నాదే
వాః - జగృహుః - గృహీతవస్తః * ౨౬ * * మణిమాన్రుద్రానువరాగ్ర్యః - భృగుంబబన్ధవీరభద్రః - ప్రజాపతిందక్షం - చణ్డీశః -
పూషణంపూషణాఖ్యం దేవంభగాఖ్యం - నన్దిశ్వరః - అగ్రహీత్ * ౨౭ * * సర్వై - దివౌకోభిరైవై - స్సహితా - స్సదస్యాస్స
భ్యాః - ఋత్విజః - రుద్రానువరైర్వధ్యమానాభృగ్వాదీః - దృష్ట్యా - భృశం - గ్రావభిశ్శిలాభి - ర్ద్రవ్యమానాస్తాడ్యమానా - అనె
కథా - దుద్రువుః * ౨౮ * * స్రువంహేమామసాధనం - హస్తే - యస్యతస్య - జహ్వతః - హేమామంకుర్యతో - భృగోః - శ్చ - త్రు - భ
గవాన్భవోవీరభద్రః - లులుఖ్యై ఉత్పాటితవాః - కింవిశేషేణ శ్చ శూణ్యైవోత్పాటితవాః - తత్రాహ - యోభృగుః - శ్చ - త్రు - దర్శ
యై - అహసత్ - రుద్రంపరిహసితవాః - అతః - శ్చ - శూణ్యైవ లులుఖ్యైర్భగవద్భిః - ఎవముత్తరత్రాపి * ౨౯ * * భగవాన్వీరభద్రః

దుష్టాక్రోధనః-భూమా-పాతితస్య-భగన్య-నైతే-ఉజ్జహరఉద్ధృతవాక్ , యోభగః-సదసినభాయాంస్థితస్య-శవన్తంశివ
నిన్దాంకుర్వన్తందక్షంఅన్యై, నైతేణ, అసూసుచత్ సూచితవాన్-పెరితవానిత్యర్థః॥౨౦॥కాశ్చిన్యకశ్చిన్య దేశరాజస్య, బలఃబ
లభద్రః-యథా, తథా, పూజ్యః, దన్తా-నపాతయత్ పాతితవాక్ , యఃపూషా , గరిమణిగురుతరేంద్ర-శప్యమానెనతి-ద తః
దన్తా, దర్శయన్, అహసత్ , పూష్టోరితిద్వివచనపాతేతు-తద్విద్రాపాష్టశ్చ రుర్భవతీత్యత్రాన్యసహితస్యాపిపూష్టోదన్తపా
తనప్రాప్త్యర్థమ్ ॥ ౨౧॥ త్యక్త్యమ్మకోవీరభద్రః-దక్షస్యోరసి-ఆక్రమ్యపాదంవిన్యస్య, శితధారణనిశితధారణ , హేతినా
ఖడ్గేన-భిన్నన్నపితదా-తచ్చిరత్వపకృష్యతే , ఉద్ధర్తుం, తదా-నాశకోత్ అసమర్థోఽభవత్ ॥ ౨౨॥ అస్త్రాన్వితై
క్షన్త్రసహితై-శ్చస్త్రై, ర్మనిర్భిన్నాత్వ, గ్యస్య, తథాభూతమనందక్షం-దృష్టైతిశేషః-పశుపతిర్హరోవీరభద్రః-వరంవిన్త
యమావన్నః-ప్రాప్తః, చిరం-దధ్య శిరసఉద్ధరణోపాయంచితవాక్ ॥ ౨౩॥ పశూనాంపశిః సవీరభద్రః-మఖేఅ
ధ్వరే-సంజ్ఞపనంమారణం-యోగముపాయం-దృష్ట్వా-యాగీయపశువదయంహ-స్తవ్యఇతి దృష్ట్వా, నిశ్చిత్త-తస్య-యజమానో
దక్షస్సవపశు-స్తస్య, యద్వా, యజమానస్య, యఃపశుః-దేవతోద్దేశేనయజమానెత్యత్కృమాణఃపశు-స్తస్య, సంజ్ఞపనంమార
ణం-యోగముపాయం, నిశ్చిత్త, తేనైవయోగేన, తస్యదక్షస్య, కాయా, చ్చిర-ఆహరత్ ఉద్ధృతవాక్ ॥ ౨౪॥ త, చ్చిరశ్చ
దనరూపంకర్త-శంసతాం-స్తువతాం, భూతాదీనాం , సాధువాదః-అభవత్ , అన్యేషాంబ్రాహ్మణాదీనాం-తద్వివర్యయః

త్యాయశ్చపన్తమసూసుచత్ ॥౨౦॥ పూజ్యశ్చపాతయద్దన్తాకశ్చిన్యయథాబలః | శప్యమానెగరిమణియో
ఽహసద్దర్శయన్తతః॥ ౨౧॥ ఆక్రమ్యోరసిదక్షస్యశితధారణహేతినా | భిన్నన్నపితదుద్ధర్తుంనాశకోత్త్యక్త్యమ్మ
కస్తదా॥ ౨౨॥ శస్త్రైస్త్రాస్త్రైరేనమనిర్భిన్నత్వచంహరః | విన్తయంపరమాపన్నోదధ్యవశుపతిశ్చిరమ్॥
దృష్ట్వాసంజ్ఞపనంయోగంపశూనాంసవతిర్మఖే | యజమానపశోస్తస్యకాయాతేనాహరచ్ఛిరః॥ ౨౪॥ సాధు
వాదస్తదాతేషాంకర్తతత్తస్యశంసతామ్ | భూతప్రెతపిశాచానామన్యేషాంతద్వివర్యయః॥ ౨౫॥ జాహ్ను
తచ్చిరస్తస్మిన్దక్షిణాగ్నావమృతః | తద్దేవయజనందగ్ధాపాతిష్ఠద్దుహ్యకాలయమ్ ॥ ౨౬॥
***
*** ఇతిశ్రీమద్భాగవతే, నువహపురాణే, చతుర్థస్కంధే , షష్ఠాధ్యాయః. ***
మైత్రేయఉవాచ | అభద్రదక్షాన్యైర్వేరుద్రానీకైఃపరాజితాః | శూలపట్టసనిస్త్రైశ్చగదాపరిఘముద్గరైః॥౧॥
సంభిన్నభిన్నసర్వాణాన్సర్వైక్సభ్యాభయాకులాః | స్వయంభువేనమస్కృత్యకారైన్మృత్యువేద
యన్ ॥ ౨॥ ఉపలభ్యపురైశ్చైతశ్చగవానజ్జనవృషః | నారాయణశ్చవిశ్వాత్కనకస్యాధ్వరమియతుః॥ ౩॥ త
దాకర్ణ్యవిభుఃప్రాహుతేజీయసికృతాగసామ్ | క్షేమాయభూయసేభూయాన్నప్రామౌణ్యబుధూవతామ్ | ౪॥

అసాధువాదః, అభవదీత్యర్థః ॥ ౨౫॥ ఎతస్యదక్షస్య, శిరః, తస్మిన్ తదధ్వరసంబంధిని-దక్షిణాగ్నా, అమర్షితః కుద్ధః , జాహ్ను
తస్యదక్షస్య దేవయజన, మేవం, దగ్ధానాశయిత్వా, గుహ్యకాలయంకైలాసం, ప్రాతిష్ఠత్ ప్రయయా ॥౨౬॥ ఇతిశ్రీమద్భా
గవతచంద్రవద్వికాఖ్యానాంశ్రీభాగవతవ్యాఖ్యానాంచతుర్థస్కంధే షష్ఠాధ్యాయః. ***
ఎవందక్షాధ్వరవినాశఉక్తః , అభవునస్తస్మాదానప్రకారంవివక్షుస్తమప్రోద్ధుతరూపందేవకృతరుద్రప్రసాదంవత్సయం
స్తావద్దేవానాంరుద్రపారిషదతాడితానాంస్వయంభువేవిజ్ఞాపనంవదన్ తేనసహరుద్రసంనిధింగతాఇత్యాహమైత్రేయః |
అథతి ॥ అభదక్షాధ్వరవినాశానన్తరం, సర్వైక్సభ్యాఃఋత్విగ్నిస్సభైశ్చేత్యహితా, స్సర్వైదేవగణాః-రుద్రానీకైఃరుద్రపై
వైశ్చైకర్తృభి-శూలాదిభిస్సాధనైః, సమ్యక్-భిన్నానివిదీర్చాని-సర్వాణాని-యేషాంతే, అతఏవ, పరాజితాః, భయాకులా
స్సస్త్రై-స్వయంభువేనతున్నభూయ-వమస్కృత్య-ఎతద్వృత్తం-కారైన్మృత్యువేదయన్విజ్ఞాపితవన్తః ॥౧॥ ౨॥ కింస్వ
యంభువేవిజ్ఞాపితవన్తఇత్యుచ్యతే | బ్రహ్మపిదక్షాధ్వరైరగతస్తద్వృత్తంజానాత్యేవ-తత్రాహ-ఉపలభ్యతి | అజ్ఞసంభవోభగ
వాక్ | బ్రహ్మ-సర్వాస్త్రాస్త్రానారాయణశ్చ-పురైవ-ఎతత్ భావిదక్షాధ్వరవినాశ-ముపలభ్యజ్ఞాత్వా - భగవాన్విశ్వాత్కై
తివిశేషణాభ్యాంతయోస్సర్వజ్ఞత్వంసూచితం-కస్యదక్షస్య, ధ్వరంప్రతి-వేయతుఃసగతవన్తా ॥ ౩॥ విభుర్మృత్యు-త
ద్దైర్వివేదిత-మాకర్ణ్య శ్రుత్వా-ఆహూతవాచ | ఉక్తిమేవాహ | తేజీయసిత్యాదినా | తేజీయసి శేజిష్టేరుద్రై, కృతమాగోఽఅప
రాధో - యేస్తేషాం - బుధూవతాంభవతుమిచ్ఛతాం , శ్రేయసా-మానామితియావత్ భూయసే క్షేమాయశ్రే
యసే-ప్రాయోగప్రాచీనః, సభూయాత్ , తేజీయానివిభక్తివిపరిణామనానుషజ్యతే-అసత్కృతస్తేజీయాన్వశ్చాత్మసా

ద్వైతః-స్తథావైశ్చద్రుమజాతిభిర్ద్రుమసామాన్యైర్వేణుకీచకైశ్చ, రాజితంమణితం, నీరస్యసరస్య త్వేనవేణుకీచకయో
 ర్చేదః-కుముదాదనమృద్ధిభిఃశతపత్రాణామస్వర్ణవర్ణానాం ఋద్ధిభిః - రాజితం-నలినీమసరస్సు - కలంమధురంయథాభవతిత
 థా-కూజద్ధిః - ఖగబృహదైఃపక్షసశ్చైరుపశోభితం-మృగాదిభిర్బుష్టంనిమేవితం-కర్ణోర్జైర్గోకర్ణాభ్యైఃకూర్ణామృగైః-ఎకపక్షైః
 అశ్వముఖైశ్చ-మృగనాభిభిః-స్తూరీమృగైశ్చ - నితరాంజుష్టం॥ కదళీవజ్రైస్సంరుద్ధాన్యామృతాని - నలినీనాంకమలాకరాణాం
 పులినాని-తైశ్చిశ్శోభా - యన్తికతం-స్నానెనపుణ్యకరంపుణ్యసమ్పాదకం-ఉదకం-యస్యాం - తయా-సత్త్వానిర్మలయా-నస్త
 యాగ్లయా-పరీతంపరివేష్టితం - భూతేశస్య రుద్రస్య - గిరింకైలాసం-విలోక్య - దేవాః-విన్నయం - యయుఃప్రాపుః ॥
 ౧౨॥౧౩॥౧౪॥౧౫॥౧౬॥౧౭॥౧౮॥౧౯॥౨౦॥౨౧॥౨౨॥ తేదేవాః-తత్రగిరౌ-తస్యరుద్రస్య-అలకాంనామఅలకతప్రసిద్ధాం-
 రమణీయాం-పురీం-సౌగంధికాఖ్యంవనంచాపి-దదృశుః ॥ సౌగంధికామో-న్వర్ణతామాహ ॥ యత్రవన-సౌగంధికంనామప
 జ్జ-జం-భవతి-జాతావేకవచనమ్ ॥ ౨౩ ॥ పురీంవర్ణయతి॥నన్దాచేతివతుర్భిః ॥ పురఃపురాత్-బాహ్యతఃబాహ్య-నన్దా-
 అలకనన్దా-చేతి-ద్వై - సరితో-భవతః ॥సరితౌవిశినష్టిసార్ధద్వయేన॥ తీర్థపాదస్యహ-రైః-పదామ్భోజరజసా - అతీవాత్మ్యంతం-

తామ్ ॥ ౧౨ ॥ ఆహ్వాయ నమివాద్ధ సైర్ద్విజానా-మదుక్షుర్మైః । వజ్ర నమివమాత క్షైర్గృణ నమివనిర్మలైః ।
 మన్దారైఃపారిజాతైశ్చసరశ్చైశ్చవశోభితమ్ । తమాలైస్సాలతాలైశ్చకోవిదారాసనార్జునైః ॥ ౧౪ ॥ యా
 తైఃకదమ్బైర్ద్విపైశ్చ నాగపున్నాగచమ్పకైః । పాటలాశోకవకుళైఃకున్దైఃకురవకైరపి ॥ ౧౫ ॥ స్వర్ణార్ణవశతపత్రై
 శ్చవరరేణుకజాతిభిః । కుటజైర్మృకాభిశ్చమాధవీభిశ్చమణ్డితమ్ ॥ ౧౬ ॥ పనసోదుమ్బరాశ్చత్తప్తన్యగ్రోధపీ
 జ్జుభిః । భూరైరోషధిభిఃపూగైరాజపూగైశ్చజమ్బుభిః ॥ ౧౭ ॥ ఖర్జూరామ్లాతకామ్రాద్యైఃపీయాశుమధుక
 జ్జుదైః । ద్రుమజాతిభిరన్యాభీరాజితంవేణుకీచకైః ॥ ౧౮ ॥ కుముదోత్పలకష్టరశతపత్రసమృద్ధిభిః । నలినీమకలం
 కూజత్తగబృహదైఃపశోభితమ్ ॥ ౧౯ ॥ మృగైశ్చాఖ్యమృగైఃకోదైర్మృగైర్వైర్వృక్షశల్యకైః । గవయైశ్చరభైర్వృ
 ఘైర్మరుభిర్మహేషాదిభిః ॥ ౨౦ ॥ కర్ణోర్జైకపదాశ్వాద్యైర్ద్విరుష్టంమృగనాభిభిః । కదళీవజ్రైస్సంరుద్ధసఖిఃపులినశ్రి
 యమ్ ॥ ౨౧ ॥ పర్యస్తంనన్దయాసత్త్వాస్సాన్నినపుణ్యకరోదయా । విలోక్యభూతేశగిరింవిబుధావిన్నయంయ
 యుః ॥ ౨౨ ॥ దదృశుస్తత్రతేరమ్యామలకాంనామవైపురీమ్ । వనంసౌగంధికంచాపియత్రతన్నామపజ్జ-జమ్ ॥ ౨౩ ॥
 నన్దాచాలకనన్దాచసరితౌబాహ్యతఃపురః । తీర్థపాదపదామ్భోజరజసా-తీవపావనమ్ ॥ ౨౪ ॥ యయోస్సురస్త్రి
 యఃక్షత్రవరుహ్యస్వధిష్ఠ్యతః । క్రీడన్తిపుష్పిన్సిన్ధువోవిగాహ్యరతికర్చితాః ॥ ౨౫ ॥ యయోస్తత్సాన్నినవి
 భ్రష్టనవకుజ్జు-మపిజ్జరమ్ । విత్పషోపిపిబన్యస్పృశఃపాయయన్తోగజాగజీః ॥ ౨౬ ॥ తారహేమమహారత్నవిమా
 నశతసజ్జు-లామ్ । జుష్టాంపుణ్యజనస్త్రిభిర్యథాఖంసతటిష్ఠనమ్ ॥ ౨౭ ॥ హేత్యాయతైశ్వరపురీంవనంసౌగం
 థికంచతత్ । ద్రుమైఃకామదుక్షుర్మృద్యం-చిత్రమాల్యఫలచ్ఛదైః ॥ ౨౮ ॥ రక్తకణ్ఠఖగానీకస్వరమణ్డితవట్పదమ్ ।
 కలహంసకులప్రేష్టంఖరదణ్డాజలాశయమ్ ॥ ౨౯ ॥ నవకుజ్జరసజ్జుప్తహరివన్దనవాయునా । అధిపుణ్యజనస్త్రి

పావనభగవత్పదామ్భోజరజోయుక్తత్వాదభ్యస్తపావిత్ర్యైకరేణిత్యర్థః ॥ ౨౪ ॥ హేతుతః-సురస్త్రియః-స్వధిష్ఠ్య
 తఃస్వవిమానభ్యః - అవరుహ్యచ-రతికర్చితాఃవిహారత్రాస్తాస్సత్యః - యయో-స్సరితోఃవిగాహ్య - స్వపుంసఃస్వప్రియా-సి
 ణ్ధన్యః-క్రీడన్తిజలక్రీడాంకుర్వన్తి ॥ ౨౫ ॥ యయోస్సరితో-రమ్భుః - విత్పషోపివిగతతృష్ణాఅపి-గజాః గజీఃకరిణీః-అ
 మ్భుఃపాయయన్త్యఃపాసంకారయన్త్యః - పబన్తి-తత్రహేతుః-తాసాంసురస్త్రిణాం - స్నానెనవిభ్రష్టంగళితం-య-న్న
 వకుజ్జు-మం-తేన-పిజ్జరంపీతవర్ణమ్ ॥ ౨౬ ॥ పునఃపురీంవిశినష్టి॥తారేతి॥ తారంరూప్యం-తారాదిమయవిమానానాం-
 శతైః-సజ్జు-లాం-పుణ్యజనైర్యాతుధానై - సైహంస్త్రిభిశ్చ-జుష్టాం-తత్రదృష్టాన్తః-తటిద్భిర్మైస్సహితం-ఖమాకాశం-
 యథేతి॥తత్రవిమానానిఖమివ - పుణ్యజనామేఘాభవతస్త్రియస్తటితభవ ॥ ౨౭ ॥ ఎవంధూతాం,యతైశ్వరస్యకుబే
 రస్య-పురీం,అలకాం,హేత్యాఅతిక్రమ్య - తత్సౌగంధికాఖ్యంవనంచ,దృష్ట్వా-తేదేవాః,ఆరాత్ - వటందదృశురితివతుర్థేనాస్వ
 యః,కథంభూతంవనం,విచిత్రాణి-మాల్యానిమాలాయోగ్యాని,పుష్పకిసలయాదీని - పరిచ్ఛదానిక్రీడోపకరణాని,యేషుతైః-
 కామాస్వర్షద్భి-ద్వైమైర్మృద్యంమనోహరమ్ ॥ ౨౮ ॥ రక్తకణ్ఠఖగానాంకోకిలపక్షిణాం,అనీకస్యసమూహస్య-స్వరై
 ర్మణ్డితాష్టపదా-యన్తిక - కలహంసానాంకులస్య-ప్రేష్టం-ఖరదణ్డానిపద్మాని-తైర్మృకైః-జలాశయా-యన్తిక ॥ ౨౯ ॥
 వనగజైః-సజ్జుష్టాఃపారిచన్దనద్రుమా - స్తత్సంబన్ధినావాయునా-పుణ్యజనస్త్రిణాం-మనః-అధ్యధికం - ముహు-యన్తదయత్ ప

రవశీకుర్వత్ ॥ 30 ॥ వైదూర్యైః మణిభిః కృతానికల్పితాని సోపానాని యాను ఉత్పలానాం - మాలాః పక్షయో-
యాను తాః ఆర్ద్రత్వాద్వ్యత్యయేన ద్విత్వీయా . వాప్యః కింపురుషైర్వ్యాప్తాః యస్మిన్వనెనై - తద్వనం దృష్ట్వా యద్వా, వా-
ప్యతివ్యత్యయాత్ప్రథమా - వనం-వాపీశ్చ-దృష్ట్వా-ఆరాత్ సమీప-వటం-తేదేవాః, దదృశుః ॥ 31 ॥ వటం విశిన్నమ్ ॥ స-
ఇతి ॥ సవటః, యోజనశతం, ముత్యైః ధిః ఛాగ్రాయాయస్య - పాదో నైస్సర్వతః పశ్చాత్ పతియోజనప్రమాణైః - విటపైః శాఖాభి-
శ్చ-యతో విస్తృతః, పర్యక్ పరితః - కృతా, అచలానిశ్చలా, ఛాయా, యేన నిర్గతం, సింహం కులాయం - యస్తా-త్తాపేన సూర్యా-
ద్యాతాపేన, రహితః ॥ 32 ॥ మహాయోగమయే మహాయోగో భగవదుపాసనాయోగః, తత్ప్రచురే-మహాయోగనిష్ఠపురు-
షప్రాచుర్యాత్తత్సానస్య మహాయోగమయత్వం - ముముక్షుః పరిజ్ఞానాన్తోక్తుమిచ్ఛతోజిజ్ఞాసవత్ ఇతి యావత్ - తేషాం, శరణే-
ఆశ్రయే, తస్మిన్వటమూల - ఆసీనముపవిష్టం-త్యక్తామర్షో, యో-స్తక్-స్తత్తుల్యం-శివం సురాదదృశుః ॥ 33 ॥ శివం విశిన్న-
ప్రీతసన్దాద్యైరితి పశ్చాత్ ॥ మహాసిద్ధేశాన్తైః సనన్దాద్యైః గుహ్యకరత్రసాం, భర్తృప్రభుణా-సఖ్యావైశ్రవణేన చ, ఉపాస్య-
మానం సేవ్యమానం-శాస్త్రవిగ్రహానిర్వేరంకృతాపరాధేషు దేవేషు పిక్వపాశు మిత్యర్థః ॥ 34 ॥ విద్యాజ్ఞానయోగః, తపఃకర్మ-
యోగః, తాభ్యాం యుక్తో-యోయోగపథః భగవద్భక్తిమార్గః-తమాస్థితంజ్ఞానకర్మానుగృహీతభగవద్భక్తియోగనిష్ఠమిత్యర్థః-
అధీశ్వరంజిత్యైరియం - విశ్వసుహృదం - చరాచరాణి సర్వాణి భూతాని భగవద్వపుః అతస్తదానుకూల్యం మిష్యాదిత్యుక్తి-
త్యావిశ్వానుకూలం, ఆతప-వాత్సల్యా, లోకానాం ముక్తశంక్షే మమేవ, చరన్తంకుర్వన్తమ్ ॥ 35 ॥ సన్ధ్యాభరుచారక్రమ-

ణాం ముహురున్దయన్తనః ॥ 30 ॥ వైదూర్యకృతసోపానావాపీరుత్పలమాలినీః ॥ వ్యాప్తాః కింపురుషైర్దృష్ట్వా
తతరాదదృశుర్వటమ్ ॥ 31 ॥ సయోజనశతోత్యైః పాదోనవిటపాయతః ॥ పర్యక్తాచలచ్చాయోనిర్మిడ-
స్తావవర్జితః ॥ 32 ॥ తస్మిన్మహాయోగమయే ముముక్షుశరణేసురాః ॥ దదృశుర్దేవమాసీనం త్యక్తామర్షమివాస్త-
కమ్ ॥ 33 ॥ సనన్దాద్యైర్మహాసిద్ధేశాన్తైస్సంశాస్త్రవిగ్రహమ్ ॥ ఉపాస్యమానం సఖ్యాచభర్తృగుహ్యకరత్ర-
సామ్ ॥ 34 ॥ విద్యాతపోయోగపథమాస్థితంతమధీశ్వరమ్ ॥ చరన్తం విశ్వసుహృదం వాత్సల్యలోకముజ్జశమ్ ॥ 35 ॥
లిక్ష్ణం చ తాపసాభీష్టం భస్తదణ్ణజటాజినమ్ ॥ అశ్లేసన్ధ్యాభరుచాచన్ద్రరేఖాంచబిభ్రతమ్ ॥ 36 ॥ ఉపవిష్టం ద-
ర్శ్యమయ్యంబృహ్మస్యాంబ్రహ్మసనాతనమ్ ॥ నారదాయ ప్రవోచన్తం పృచ్ఛతే శృణ్వతాంసతామ్ ॥ 37 ॥ శృ-
త్వోక్తాదక్షిణేన వ్యంపాదపద్మంచ జానుని ॥ చాహుప్రకోష్ఠేఽక్షమాలామాసీనంతర్కముద్రయా ॥ 38 ॥ తం-
బ్రహ్మనిర్వాణసమాధిమాశ్రితం ॥ పుష్పాశ్రితంగిశం యోగకక్ష్యమ్ ॥ సలోకపాలామనయోమునీనామా-
ద్యం మునిం ప్రాజ్ఞలయః ప్రణేమః ॥ 39 ॥ సతూపలభ్యాగతమాత్మయోనిం సురానురేణై రభివన్దితాః ॥ ఉ-
తాయచక్రే శిరసాభివన్దనం మహత్తమః కన్యయధైవవిష్ణుః ॥ 40 ॥ తథాపరే సిద్ధగణామహర్షిభిర్యైవై సమన్తాద-

దేన, అశ్లేన, తాపసానామిష్టం భస్తాది-లిక్ష్ణం-చన్ద్రరేఖాంచబిభ్రతమ్ ॥ 36 ॥ దర్శ్యమయ్యంబృహ్మస్యాంబ్రహ్మస్యాం-
సీదస్తీతి బృహ్మసీ - పృషోద రాదిత్వాత్సాధుః-ఆస్తరణవిశేషః-తస్యాం, ఉపస్థితముపవిష్టం-పృచ్ఛతే నారదాయ-సతామన్యై-
షాంసనన్దనాదీనాం-శృణ్వతాంసతాం-సనాతనంబ్రహ్మపరమాత్మానం, ప్రణవంవా-ప్రవోచన్తమ్ ॥ 37 ॥ సవ్యపా-
దం-దక్షిణేఛరా-కృత్వావిన్యస్య, జానునిసవ్య, సవ్యచాహుంకృత్వా, దక్షిణే, చాహుప్రకోష్ఠే మణిబద్ధస్తానై-అక్షమా-
లాంకృత్వా, దక్షిణహస్తకృతయాతర్కముద్రయా, పలక్షిత-మాసీనమిత్యర్థః ॥ తదుక్తం యోగశాస్త్రే “ ఎకంపాదమథైకస్మి-
న్విన్యసేదూరుసంస్థితం ॥ ఇతరస్మిన్స్తథాచాహుంవీరాసనమిదం స్తృతమ్, తర్కముద్రాహోక్తా “తర్జన్యజుష్టయోర్మధ్యేమి-
థస్సంయోజ్యచాజ్ఞాః ప్రసార్యభోధనం ప్రాహుస్తర్కముద్రైః తేషామన్త్రికా ఇతి ॥ 38 ॥ తం, బ్రహ్మనిర్వాణసమాధిం ఆనన్ద-
రూప బ్రహ్మవిషయసమాధి-మాశ్రితం-యోగకక్ష్యం యోగపథం-పుష్పాశ్రితం విశేషేణోపాశ్రితం - మునీనా - మా-
ద్యం ముఖ్యం - మునింగిరిశం-లోకపాలసహితా మునయః - బద్ధాజ్ఞలయః - ప్రణేమః సమస్కృతవస్త్రః ॥ 39 ॥ స-
తుగిరిశః సురానురేణై-రభివన్దితాః అస్మిన్మయస్య - త-మాగత, మాత్మయోనిం బ్రహ్మణ-ముపలభ్యజ్ఞాత్వా-తస్మై బ్రహ్మణే, ఉ-
తాయేతి పాతాన్తరంతదా-ఆసనాదుత్థాయ, శిరసా, అభివన్దనం ప్రణామంచక్రే-మహత్తమో విష్ణుర్వామనరూపః, యథాక-
స్యకశ్యపప్రజాపతే, యద్వా, కన్యచతుర్ముఖస్యా, భివన్దనం, చక్రకన్యరుద్రాభివన్ద్యత్వం సదృష్టాన్తమాహ ॥ మహత్తమ ఇతి ॥
విష్ణుర్మథా, రుద్రస్య, మహత్తమః పూజ్యః, తథాకోపిత్యర్థః ॥ 40 ॥ నీలలోహితం రుద్రం-యే-పరే సిద్ధగణాః-అనువర్త-
ంతే-తే-మహర్షిభిస్సహ, సమస్కృతః ఆత్మభూః బ్రహ్మ, కృతప్రణామం-కృతః చతుర్ముఖవిషయః ప్రణామో-యేన తం-శశా-

జగత్తేభరంకృతప్రణామభిప్రథమాస్తపాతేరుద్రాక్షతప్రణామఃపాహా ॥ ౪౦ ॥ ఋద్రస్య భగవదాత్మకత్వాత్త
దావేశావతారత్వాచ్చరుద్రంబ్రహ్మణాసామానాధికరణ్యేననిర్దిశ్యమన్విమృష్టస్యబ్రహ్మణోఽసాధారణంప్రకృతిపురు
షశరీరకత్వజగత్కారణత్వధర్మమర్యాదాస్థాపకత్వానుగ్రహీతృత్వనిగ్రహీతృత్వాదితత్సర్వంరుద్రప్రశంసాద్వైరుద్ర
యాపేణావస్థితస్యబ్రహ్మణఃసాజానెత్వామిత్యాదిభిశ్చతుర్భిః ॥ హేతూశరుద్ర-విశ్వస్యకృత్సృచిదచిదాత్మకస్య-జగత్క-
యోనిబీజయోఃయోనిబీజభూతయోః - తైత్తిరీజవత్ప్రకృతౌపురుషస్యమిళితత్వాత్తయోర్లోనిబీజశబ్దాభ్యాంనిర్దేశః-శక్త-
ర్భుహ్మణోఽపృథక్సిద్ధవిశేషణభూతాయామ్రైగుణాత్త్వికాయఃప్రకృతేఃతథాశిఃస్య " నిర్వాణమయంవాసుమాత్మై
త్యాదిశ్రుత్యాప్రత్యగాత్మన స్సుఖరూపత్వాభిధానాజీవస్యశివశబ్దేననిర్దేశః-తస్యచ-య-త్పరంపిలక్షణం " తస్యపరమామై
డిత్యమితినిర్దేశాన్నపరశబ్దేనయోగేఅన్యారాదితరైదిక్చబ్దైఃత్యాదినాపల్చమీప్రకృతిపురుషాభ్యాంస్వరూపతస్యస్వభావ
తత్త్వపిలక్షణమిత్యర్థః-త-ద్య-స్మి-ర-స్తరంనిర్భేదం-తత్త్వకృతిపురుషాస్తరాత్తతయా ౨ వస్థితమపిసరస్థనిఖిలహయత్వేన
సమస్తకల్యాణగుణాత్తకత్వేనచైకయాపమిత్యర్థః॥యద్వా - నిరస్తరం-అస్తరంవిచ్ఛేదః-తస్మాన్నిగతంసర్వా సుమ్యాతం
సర్వాస్తరాత్తతయా ౨ వస్థితమితియావత్ - అశవా , కాత్సైన్య నిజ్ఞానస్య రూపం-నతు ప్రదేశభేదనజడమిత్యర్థః-
తద్భుహ్మణోఽత్వా-జానె-ఇదంచసామానాధికరణ్యం శరీరాత్మభావనిబద్ధన-మావేశావతారత్వ నిబద్ధనంచ-నతుతాదాత్మ్య
నిబద్ధనం-ఎతద్వాచిబుధశ్రేష్ఠాప్రసాదకోధనమృవా । మయాదర్శితపథానాస్సృష్టిసంపదకారకాస్సృష్టితత్కరిష్యామి
త్వామావిశ్య ప్రజాపతే । నారాయణాద్రుద్రో ౨ జాయతే , అనపహతపాచ్ఛావాఅహమస్మి " త్యాదిభిఃకార్యత్వక
ర్తవశ్యత్వాద్యభిధానేనరుద్రాద్భవత్వనిశ్చయాత్తాదాత్మ్యాసమృద్ధివాత్అతవ" భవాంస్తుపుంసఃపరమస్యమాయయా
దురస్తయాస్సృష్టమతిస్సమస్తద్యుగితివ్యతిరేకణః దైత్యుతి ॥ ౪౧ ॥ ఎవం బ్రహ్మసామానాధికరణ్యేనరుద్రంనిర్దిశ్యబ్ర
హ్మదృష్ట్యా తస్య చిదచిచ్ఛరీరకత్వంసృష్ట్యా దికర్తృత్వంచాహ । త్వమితి ॥ హేభగవతే , స్వాంశయోః , స్వస్య
తవ - అం శయోః - శివశక్త్యోః ప్రకృతిపురుషయోః - అత్ర విశిష్టవస్త్వైకదేశత్వరూపమం శత్వంవివక్షితం -
నతువిశేష్యవస్త్వైకదేశత్వం , ప్రకృతిపురుషయోర్వికారరూప , మతతేజగ-త్త్వమేవ"సర్వంభవిదం బ్రహ్మ ॥

నునీలలోహితమ్ । ననుస్కృతఃప్రాహశశాజగత్తేభరంకృతప్రణామంప్రహసన్నివాత్సభూః । ౪౦ । బ్ర
హ్మవాచ॥జానెత్వామిత్యవిశ్వస్యజగతోయోనిబీజయోః । శక్త్యేవస్యచపరంయత్తద్భుహ్మనిరస్తరమ్ ॥ ౪౧ ॥ త్వ

తివత్సామానాధికరణ్యమిదంశరీరాత్మభావనిబద్ధనమేవ , కథంరుద్రాఖ్యజీవవిశేషస్యకృత్సృచిప్రపజ్ఞంప్రత్యాత్మ
త్వంజగత్తత్త్వశరీరత్వం - కథంచిచ్ఛరీరాత్మభావసంభవే ౨పిశరీరవాచిపదస్యశరీరవాచకేనకథంసామానాధికరణ్యమితిచెదు
చ్యతే - నవ్యాత్రరుద్రాఖ్యజీవవిశేషస్యాత్మత్వం జగత్స్తచ్చరీరత్వం చోచ్యతే - కింతుబ్రహ్మవిదామహాంత్యమాదిశబ్దాఃఅ
హాంత్యమాదిబుద్ధయశ్చబ్రహ్మపర్యంతాః " తద్దైత్యత్వస్యన్నపిర్వామదేవః ప్రతిపేదఅహంమసురభవంమూర్ఖశ్చకక్షీవాన్స
పిర్విప్రశ్చస్మి - త్వంవాఅహమస్మిభగవోదేవతేఅహంవైత్వమసిభగవోదేవతే - తద్యోహంయోఽసౌసోఽహం-అహం
హరిస్సర్వమిదంజనార్దన " ఇత్యాదిశ్రుతిస్త్విభిస్తథాప్రతీతేః ఎవచాత్రప్రస్తోతుశ్చతుర్ముఖస్యబ్రహ్మవిదగ్రసరత్వేనత
త్ప్రయుక్తాఅహాంత్యమాదిశబ్దాస్తద్భుద్ధయశ్చ బ్రహ్మపర్యంతాః - రుద్రస్య భగవదాత్మకత్వేనతత్పర్యస్తత్వమగమ్యబ్ర
హ్మసామానాధికరణ్యేననిర్దిష్టమితి - విశేష్యభూతస్య బ్రహ్మణఃకృత్సృచిదచిదస్తరాత్తత్వం-తయోశ్చరీరత్వంచయుక్త
మేవ - ఎవమపికథమాత్మవాచినాశరీరవాచిశబ్దస్య సామానాధికరణ్యమితిచేత్ - గవాదిశబ్దానాంజాతిగుణాదిమాత్రపరత
యావ్యుత్పన్నానాంశుక్లోగారిత్యాదిమవ్యక్తిగుణ్యాదిపర్యస్తత్వమస్తరేణాపర్యవసన్నానాయథావ్యక్త్యాదిపర్యస్తత్వే
నసామానాధికరణ్యం - ఎవంజాతిగుణాదిపర్యస్తాస్యపుత్రసిద్ధివిశేషణత్వాత్తద్వాచిమాత్రపరతయాలొకవ్యుత్పన్నస్స
శరీరపర్యస్తమభిధస్తమితి - అత్తాదేవోజాతమితిస్తస్యాత్మవాచినాసామానాధికరణ్యముపపన్నమేవ - నచవ్యక్తేరాజే
పాల్లక్షణయావాగ్మ్యక్లగత్యాదిప్రయోగోపపత్తిః-అమృతసిద్ధివిశేషణవాచిశబ్దత్వస్యలక్షణాదిప్రతిబద్ధకత్వా - దన్యథా
జాత్యాకృతిగోత్వగుణాదిశబ్దానామపిలక్షణాదినాగోత్వంశుక్లమిత్యాదిప్రయోగాపత్తిః - నన్యవంజాత్యాదిశబ్దానామవ్య
పుత్రసిద్ధివిశేషణవాచినాంవ్యక్త్యాదిపర్యస్తపర్యవసానేనసామానాధికరణ్యేనస్థితిచేత్తైవం - నియతనిష్కర్షవాచినాం
కదాచిదపివిశేష్యపర్యస్తత్వాభావస్యభాష్యాదిమాత్రత్వాత్ - అతవ - శరీరదేహాదిశబ్దానాంకదాచిదపినాత్మవాచినా
సామానాధికరణ్యమితిభాష్యాదిమవిస్తరః - కృత్సృచిదచిదాత్మకప్రపజ్ఞశరీరకత్వం - క్షీడన్మేవ-విశ్వం-స్వజసి-పాసి
రక్షసి-అహిసంహరసి-క్షీడన్మిశ్యనేనజగద్వాప్తపారోభగవతోలితత్వం - ఉర్లపనః ఉర్లనాభిర్యథేతిదృష్టాంతః " యథా

ర్ణనాభిస్సృజతెగృక్ష్ణతేచే , తిశుతెనసిద్ధః ॥ ౪౩ ॥ ఎవంపరబ్రహ్మదృష్ట్యాచిదచిచ్ఛరీరకత్వంసృష్ట్యాదికారణత్వమభి
ధాయపునస్తద్బ్రహ్మప్రకృతాధ్వ రసంధితోత్పాదనాయపురుషార్థావబోధిశాస్త్ర ప్రవ ర్తకత్వంధర్మమర్యా దావాలక
త్వంచాహ ॥ త్వమెవతి ॥ ధర్మార్థధుక్ ధర్మార్థాదోగ్ధిధర్మార్థధుక్ - ధర్మాదిప్రపూరక, స్వమేవ, అభిప త్తయేపురుషార్థా
వాప్తయే - దక్షిణసమర్థేన-సూ త్రేణసూచి తేనశా స్త్రేణ - అధ్వరం-ససర్జితసృష్టవానసి - పురుషార్థసాధనభూతధర్మార్థ
సంపాదనోపాయావబోధిశాస్త్రప్రవ ర్తక స్వమెవేత్యర్థః - సేతవోవర్ణాశ్రమధర్మమర్యాదాశ్చ - త్వయేవా వసితానిబ
ద్ధాః - కతేనెతవః-యేవసితాఇత్యతాహ ॥ యా౯ సేతు౯ - ధృతవ్రతాఃవ్రతనిష్ఠాః - సన్తోబాహ్మణాః - శ్రద్ధధతేశ్ర
ద్ధాపూర్వకమనుతిష్ఠన్తి ॥ ౪౪ ॥ పునర్భృహ్మదృష్ట్యావసర్వకర్మకారయితాతత్ఫలప్రదశ్చత్వమెవేత్యాహ ॥ త్వమితి
హమక్షశశివ - లోక-మక్షశానాంకుశలానాంకర్మణాం - కర్మకర్తృ - ఇత్యర్థః, స్వఃస్వర్గం, పరంమోక్షంవా, తనుమేప్రద
దాసి, అభిసంహితఫలకర్మణాంక ర్మఃస్వర్గం - అనభిసంహితఫలకర్మణాంక ర్మస్తు - మోక్షం-తనుషఇత్యర్థః - అమక్షశానా
మకుశలానాంకర్మణాం, కర్మకర్తృ - ఉల్బణం-తమిన్రంనిరయం - తనుమే విపర్యయః అమక్షశానాంకర్మణాంక ర్మకస్య చిద
పిస్వర్గమోక్షప్రాప్తిరూపఃవిపర్యయః-కేనకేనహేతునా-భవేత్కేనాపీత్యర్థః - అత, సదేవతత్కృతంఫలమేవ - భవతి-నత
ద్విపర్యయఇత్యర్థః ॥ ౪౫ ॥ ఎవంబ్రహ్మదృష్ట్యారుద్రంప్రస్తూయతస్యప్రసాదోత్పిపాదయిషయాసతాంరోషోనయ
క్తఇతికై ముత్యనయేనాహ ॥ నవాఇతి ॥ త్వచ్చరణేనమర్చితః, ఆత్మాచి త్తంయేషాం, సర్వేషుభూతేషు, తవ, ద్వితీయాదైష
ష్ఠీ-త్వామిత్యర్థః - అత్రత్వాంత్యమితిపదద్వయంబ్రహ్మ పర్యంతం - భగవచ్చరణారవిందసమర్చితచిత్తానాంసర్వాణిభూతాని

మేవభగవన్నేతచ్చివశక్యోస్య రూపయోః । విశ్వంసృజసిపాస్యత్సి క్షిడన్మూర్తపదో యథా ॥ ౪౩ ॥ త్వమే
వధర్మార్థధుగాభిప త్తయేదక్షిణసూత్రేణససర్జితాధ్వరమ్ । త్వయేవలోకేవసితాశ్చ సేతవోయాన్భృహ్మ
ణాఃశ్రద్ధధతేధృతవ్రతాః ॥ ౪౪ ॥ త్వంకర్మణాంమక్షశమక్షశానాంకర్మస్తులోకంతనుమేస్వఃపరంవా ॥ అ
మక్షశానాంచతమిన్రముల్బణంవిపర్యయః కేనతదేవకస్యచిత్ ॥ ౪౫ ॥ నవై సతాంత్యచ్చరణార్చితాత్తనాం
భూతేషుసర్వేషుభిపశ్యతాంతవ । భూతాని చాత్మన్యపృథగ్దిదృక్ష తాంప్రాయేణరోషో౭ భిభవద్భూతాప
శుమ్ ॥ ౪౬ ॥ పృథగ్ధియఃకర్మదృశోదురాశయఃపరోదయేనార్చితహృద్రుజో౭నిశమ్ । పరాన్తురుక్తైర్వితుదన్య
రుంతుదాస్తాన్తావధీ దైవవధాన్భవద్విధః ॥ ౪౭ ॥ యస్మిన్యదాపుష్కరనాభమాయయాదురన్తయాముష్ఠధి
యఃపృథగ్దృశః । కుర్వన్తిత్రహ్యనుకమ్పయాకృపాంససాధవోదై వబలాత్కృతే౭క్రమమ్ ॥ ౪౮ ॥ భవాంస్తు
పుంసఃపరమస్యమాయయాదురన్తయా౭స్పృష్టమతిస్సమస్తదృక్ । త్వయాహతాత్మస్వనుకర్మచేతఃస్వసు

భగవదాత్మకతయాపశ్యతామిత్యర్థః - భూతానిచా-త్మనిపరమాత్మని - అపృథక్ అపృక్తిద్ధాని- దిదృక్ష తాండ్రష్టుమిచ్ఛ తాం
పశ్యతామిత్యర్థః - సర్వభూతానాంభగవచ్చరీరతయాతదపృథగ్నీధ త్వేనపశ్యతామిత్యర్థః - ఎవంభూతానాంసతాం-అత్రా
పిద్వితీయాదైషష్ఠీ - సతః-వై - అనర్థకారిత్వేనప్రసిద్ధః - రోషః-నాభిభవేత్ అభిభూతాన్మ కుర్యాత్ - యథాపశుంమూర్ఖంఅ
భిభవేత్ - అత స్తవరోషోనయ క్తఇతికైమువ క్తవ్యమితిభావః ॥ ౪౬ ॥ కృతాపరాధేషుపిమహః స్తఃకృపావన్తోభవన్తి,
అతఃకృతాపరాధమపిదక్షమనుగ్రహీతుమర్హ సీత్యాహత్రిభిః - పృథగ్దృశఃఅబ్రహ్మత్తకస్వత స్త్వ వస్తుదర్శినః - దేవమను
ష్యదేహాత్మాభిమానభిన్నధియోవా- కర్మజ్యేవదృష్టి ర్దేషాం - దుష్ట ఆశయో౭ స్తః కరణంయేషాం-అ నిశం, పరేషా, ముద
యేనసమ్పదా, అర్చితా-హృది-రుగ్వ్యధా, యేషాం - అరుస్తుదామర్మచ్ఛేత్తారః-దురుక్తైః - పరాన్-తుదన్తివ్యధయన్తి-తా
నేవంభూతాన్దై వేనై వవధోయేషాంతా౯, భవద్విధోనిరుపమకరుణః, మావధీత్ మాహన్యాత్ ॥ ౪౭ ॥ ప్రత్యుత
సాఘానాంవృత్తేమాలోచ్యానుగ్రహమేవ కర్తుమర్హ సీత్యాహ, యస్మిన్దై శే, యదాకాలే-దుర్లభ్యయాదురత్యయయా, పు
ష్కరనాభస్య పద్మనాభస్యభగవతః, మాయయా-ముష్ఠధియోమోహితచిత్తాః, పృథగ్దృశోభవన్తిజ్ఞానై కాకారతయా౭
కరూపేపాత్యన్తిదేవమనుష్యాదిభేదదర్శినఃతథా౭ బ్రహ్మత్తకత్వదర్శినశ్చభవన్తిత్యర్థః, తత్రాపరాధిషు, సాధవోహ్య,
సుకమ్పయాఅనన్తరమేవపరదుఃఖాసహష్టుతయాచి త్తప్రక మ్మేన, కృపాం-కుర్వన్తి, సత్వక్రమమప్రియం- కుతః, దై వబలా
త్కృతే౭ ర్థేమమదై వమేవంభూతంకో౭త్రాపరాధస్తేషామితిమత్వాకృపామేవకుర్వన్తిత్యర్థః ॥ ౪౮ ॥ అతోభవా౯
పరమస్యపుంసఃపరమపురుషస్య, దురన్తయా-మాయయా, అస్పృష్టమతిఃభగవత్ప్రపన్న త్వేనామోహితబుద్ధిః, అతేవ,
సమస్తదృక్ సర్వార్థదర్శి, తయామాయయా-హతాత్మసుమోహితచి త్తేషు, అతేవ, అనుకర్మచేతస్సుకర్మానుగుణచి త్త

F2

అభ్యర్థవఃఋత్విజశ్చ - అశ్వినో ర్భూమభ్యాం - కృతబాహవఉత్పాదితబాహవః - పూష్ణోహస్తాభ్యాం - కృతహస్తాశ్చ - భ
వన్విత్త్యన్వయః - భృగుః - బస్తశ్చ శుక్రి - బస్తస్య మేవస్యత్త - శూణీవత్త - శూణీయస్య * || ౫ || * పవందుద్రాణానుగృహీతా
దేవాః కిమకుర్వతేత్యతాహమైతేయః | తదతి | మీధుష్టమోదితం - మీధుష్టమశ్శివతమోరుద్ర - సైనో - దితంగదితం - శ్రుత్వా
సర్వాణిభూతాని - పరితుష్టాస్తభిః పరితుష్టచిత్తైః - హేతాతవిదుర - సాధుసాధ్విత్సూచుః * || ౬ || * తతః మీధ్వాంసంరు
ద్రం - త్వయా - ౨ - గత్యసర్వం కార్యమిత్యా - మన్త్యసమృద్ధ్యశునాశీరాశ్చన్ద్రోపలక్షితాదేవాః - ఋభుభిభృగుణా - ౨ -
హూయమానదక్షిణాగ్నిప్రభవైః ఋభ్వాభ్యైర్దైవైస్సహ - సమీభ్యద్వేధసః - మీధుషారుద్రాణవేధసా బ్రహ్మణాచసహ
తాః - భూయఃపున - స్తద్దేవయజనం - దేవాఇజ్యంతే - స్తీన్నితిదేవయజనంయాగదేశం - యయుఃజన్తుః * || ౭ || * భగవాన్స
హోరుద్రో - యథాహ - " ప్రజాపతేర్దగ్ధగోర్దోభవత్వజముఖంశిర " ఇత్యాదినా - తథా - కారైస్సైన్య నవిధాయహస్తబాహ్విది
కంవిధాయ - సవనీయపశోరజస్యసమ్బుధి - శిరః - కస్యదక్షస్య - కాయనశరీరేణ - సన్దధుః * || ౮ || * సవనీయపశోశ్చిరసేనస్థియ
మాసేనతిరుద్రాణాభివీక్షితో - దక్షః - సుప్తఇవో - తస్మాడుపత్తివత్ - అగ్రతఃపురతోవస్థితం - మృడంరుద్రందద్యశేచ * || ౯ || *
పూర్వం - వృషధ్వజరుద్ర - ద్వైషేణ - కలిలః - కలుషీ కృతః - ఆత్మా - యస్య - సః - ప్రజాపతిర్దక్షః - శివావలోకాత్ - శరత్కాలీనప్రహ
దఇవామలోభవత్ * || ౧౦ || * భవస్తవాయురుద్రస్తుతయే - కృతధీః కృతమనాః - సంపరేతాంపరలోకంగతాం - సుతాంసతీం - ఆ

మైత్రేయఉవాచ || తదాసర్వాణిభూతాని స్తుత్వామీధుష్టమోదితమ్ | పరితుష్టాస్తభిస్తంతుసాధుసాధ్విత్స
థాబ్రువన్ || ౬ || తతోమీధ్వాంసమామన్త్యశునాశీరాస్సహద్విభిః | భూయస్తద్దేవయజనంసమీభ్యద్వేధసో
యయుః || ౭ || విధాయకారైస్సైన్యనచతద్యథాహభగవాన్సవః | సన్దధుఃకస్యకాయేనసవనీయపశోశ్చిరః || ౮ ||
సస్థియమాసేశిరసిదక్షిణాగ్నిదాభివీక్షితః | సద్యస్సుప్తఇవోత్తస్మాడుపత్తివత్ శేచాగ్రతోమృడమ్ || ౯ || తదావృషధ్వజ
ద్వైషకలిలాత్ప్రజాపతిః | శివావలోకాదభవచ్ఛరద్గదఇవామలిః || ౧౦ || భవస్తవాయకృతధీర్నాశకోద్ద
నురాగతః | ఔత్కణ్ఠ్యాబ్జాష్టకలయాసంపరేతాంసుతాంస్తరన్ || ౧౧ || కృత్రాత్సంస్తభ్యచమనఃప్రేమ
విహ్వలితస్సుధీః | శశంసనిర్వ్యభీకనభావేనశంప్రజాపతిః || ౧౨ || దక్షఉవాచ | భూయాననుగ్రహః | అహేహభ
వతాకృతోమేదణ్ణస్త్యయామయిభృతోయదపిప్రబుః | నబ్రహ్మబన్ధుషువవాంభగవన్నవజ్ఞాతుభ్యంహరేచ్ఛకు
తఏవధృతవ్రతేషు || ౧౩ || విద్యాతపోవ్రతభృతోముఖతస్తువిప్రాస్సృహక్తిత్తతత్త్వమవితుంప్రథమంత్యమ
స్రాక్ | తద్భ్రాహ్మణాన్పరమసర్వవిపత్సుపాసేపాలిఃపశూనివవిభోప్రగృహీతదణ్ణః || ౧౪ || యో - ౨ - సౌమ
యా - ౨ - విదితతత్త్వద్వకాసభాయాంక్షిప్తోదరుక్తివిశిఖైరగణయ్య * తన్నామ్ | అర్వాకృతస్తవర్హ * త్తమనిస్త
యా - ౨ - పాద్మప్త్యా - ౨ - ద్దయాసభగవాన్స్వకృతేనతుష్యేత్ || ౧౫ || మైత్రేయఉవాచ || తుమాప్యైవంసమీ

నురాగతఃస్తరన్తస్యాహౌత్కణ్ఠ్యా - ద్యాబాష్టకలానైత్రజలతేశ - సైన - నాశకోత్సోతుంససమర్థో - ౨ - భూత్ * || ౧౧ || *
ప్రేష్టావిహ్వలితఃవిహ్వలచిత్తత్వాత్ - కృత్రాత్ప్రయాసేన - మన - స్సంస్తభ్యస్యవశంకృత్వా - సుధీః - స్తుతినపర్థబుద్ధిమాన్ -
ప్రజాపతిర్దక్షః - తశంరుద్రం - నిర్వ్యభీకనప్రీతియుక్తేన - భావేనఅభిప్రాయవిశేషేణ - శశంసతుష్టావ * || ౧౨ || * యదపి
యద్యపి - ప్రలభ్యోమయాపరిభూతో - భవాన్ - తథాపిత్యయా - దణ్ణోద్భవఃశిఖాకృతా - నతూపేక్షితో - ౨ - స్తీ - యుక్తమేవైతది
త్యాహ - బ్రహ్మబన్ధుషుబ్రాహ్మణాభాసేష్వపి - తుభ్యంతవ - హరేర్విష్ణోశ్చైతి - వాయువయోః - అవజ్ఞాడపేక్షా - నాస్తీ - ధృ
తవ్రతేషుస్వవర్ణాశ్రమోచితధర్మనిష్ఠేషుబ్రాహ్మణేషు - కుతఏవావజ్ఞాన్యాత్సకుతస్యాదిత్యర్థః - హేభగవన్ * || ౧౩ || *
తత్రహేతుంపదన్ " శాస్త్రదృష్ట్యాతూపదేశోవామదేవవ " దినిన్యాయేనపరమాత్మదృష్ట్యాస్తాతి | విద్యేతి | బ్రహ్మత్వం - చ
తుర్ముఖరూపీత్వం - ప్రథమంకల్పదౌ - ఆత్మతత్త్వంజీవవరయాథాత్మ్యం - స్వానుభవోపదేశాభ్యాం - అవితుంక్షీతుం - వి
ద్యాశాస్త్రజన్యంజ్ఞానం - తవశ్శమదమాదికృతచాన్ద్రాయణాదీచ - వ్రతంవర్ణాశ్రమోచితధర్మః - ఎతానిభిభృతీతితాన్వి
పాగ్ర - స్తుభతః - అస్రాక్సృష్టవానసి - తత్తస్మాత్ - హేపరమ - సర్వవిపత్సుసర్వాస్వాపత్నుబ్రాహ్మణాన్ - పశూ - న్పాలిఃపశు
పాలకఇవ - ప్రగృహీతదణ్ణఃసావరాధేషుకృతశిక్షః - పాసీరక్షసి * || ౧౪ || * స్వస్యాకిచ్చన్యంనివేదయత్తుమాపయతి ||
యోసావితి || అవిదితతత్త్వద్వకాప్రాప్తతత్త్వజ్ఞానైన - మయా - అగణయ్య తృణీకృత్య - సభాయాం - దురుక్తయఏవవిశిఖా
బాణాః - తైః - క్షిప్తస్తాడితో - యో - ౨ - సౌభవాన్ - అర్హత్తమస్యపూజ్యస్య - తవ - నిస్తయా - అర్వాకృతస్తం - అధోలోకాన్గచ్ఛంతం -
మాం - దయార్ద్రయాదృష్ట్యా - అపాత్అగణయ్యవిస్తృత్య - మత్కృతాపరాధం - అపాత్అరక్షదితివా - ౨ - న్యయః - సభగవాన్
భవాన్స్వకృతేనోపకారేణతుష్యేత్ - సమయాతత్ప్రతిక్షుంశక్యమిత్యర్థః - అనైస్వస్యాకిచ్చన్యంనివేదితమ్ * || ౧౫ || * సద

తః - మీధ్వంసంబ్రహ్మణాచానుమన్రితః - బ్రహ్మణాచతుర్ముఖేన-చకారా ద్రుద్రణచా - నుమన్రితఃఅనుజ్ఞాతః - ఉపాధ్యాయసహితైః - ఋత్విగాదిభిః - కర్తృఅధ్వర - మనువర్తయామాస - ప్రవర్తయామాస - సన్తారయామాసేతి పాతాన్తరం - సన్తారయామాససమాపయామాస ॥ ౧౬ ॥ శ్లోకథంకృత్వాసన్తారితత్కృతాహ ॥ వైష్ణవమితి ॥ యజ్ఞసన్తత్రైయజ్ఞవిచ్ఛేదపరిహారాయ , వీరసంస్కృత్యుద్ధయేచ-వీరాణాంప్రమథానాంసంస్కృతదోషశుద్ధయే-వీరభద్రసంస్కృత్యుద్ధయేచా - వైష్ణవంవిష్ణుదేవతాకం-త్రికపాలంత్రిమకపాలేషుసంస్కృతంపురోదాశంద్విజోత్తమాః ఋత్విజః-నిరవపక ॥ ౧౭ ॥ శ్లోహావిశాంపతేవిదుర-ఆత్మహవిషాఉపాత్మహవిషా-అధ్వర్యుణాసహ - యజమానోదక్షః-విశుద్ధయానిర్మలయా-బుద్ధ్యాదధ్యధ్యాతవాః ॥ తదాతదైవ-హరిః-ప్రాదురఘాతావిర్భూత-తథేతిపాతయథాయేనప్రకారేణదధ్య - తథాతంప్రకారమనతిక్రమ్యపాదురఘాదిత్యర్థః ॥ ౧౮ ॥ శ్లోదశదిశః-ద్యోతయన్త్యా-ఆత్మనఃప్రభయా-తేహంసదస్యానాం-తేజః-ముష్ణతీరసు-ర్వక్ - హరిః-స్తోత్రేబృహద్రథస్తరై-వాజాపక్షయస్య - తేన-బృహద్రథంతరేపక్షావిత్తిశుతేః - స్తోత్రదక్షిణవా-తాద్వైణ్యగరుదేవ-ఉపాసితఃసమిపంపాశితః ॥ ౧౯ ॥ శ్లోఆర్యు తంభగవన్తం వర్ణయతిద్వాభ్యామ్ ॥ శ్యామతీపారణ్యవద్రశనాయస్యేశివస్త్రంలక్ష్మ్యతే-అర్కతుల్యనకిరీటేన-జాష్టం-నీలాలకావవభ్రమరాః-తైర్నజ్జితకుణ్డల-మాన్యం-యస్య-కమ్బుఃశక్తిః - అబ్జంకమలం-చాపఃశార్దూలం, అసిఃఖడ్గః-చర్మభేటః-కమ్బుప్రభృతిభిరాయుధైః-భృత్యైరక్షణార్థం-వ్యగ్రైఃసత్వరైః - వీరణ్యయైః-ధుజైః-కయూరాదిభూషితైః - భుజానాంపీరణ్యయత్వం కయూరాదిభిర్భూషితత్వాదవగన్తవ్యం - పుష్పితైఃశాఖావిశేషైః-కరిక్కారజవశోభమానః ॥ ౨౦ ॥ శ్లోవక్షస్యధిశ్రితా

ధ్వంసంబ్రహ్మణాచానుమన్రితః ॥ కర్తానువర్తయామాససోపాధ్యాయర్త్విగాదిభిః ॥ ౧౬ ॥ వైష్ణవం యజ్ఞసంతత్రైత్రికపాలంద్విజోత్తమాః ॥ పురోదాశంనిరవపస్వీరసంస్కృత్యుద్ధయే ॥ ౧౭ ॥ అధ్వర్యుణాఽఽత్మహవిషా యజమానోవిశాంపతేధియావిశుద్ధయాదధ్యోతదాప్రాదురఘాద్ధరిః ॥ ౧౮ ॥ తదాన్యప్రభయాతే హంద్యోతయన్త్యాదిశోదశః ॥ ముష్ణం సైజఉపాసితస్తార్త్విణస్తోత్రవాజినా ॥ ౧౯ ॥ శ్యామోపీరణ్యరశనోఽర్కకిరీటజాష్టంనీలాలక భ్రమరమణ్డితకుణ్డలాన్యః ॥ కమ్బుబిచ్చకశరచాపగదాసిచర్మవ్యగ్రన్దిర్జయభుజైరివకర్ణికారః ॥ ౨౦ ॥ వక్షస్యధిశ్రితవధూశ్చర్వనమూల్యదారహసావలోకకలయారమయంశ్చవిశ్వమ్ ॥ పార్శ్వభ్రామద్వ్యజనచామరరాజహంసశ్శుభ్రాతపత్రశశినోపరిరజ్యమానః ॥ ౨౧ ॥ తముపాగతమాలక్ష్మ్యసర్వేసురగణాదయః ॥ ప్రజేమున్నహసోత్థాయబ్రహ్మేన్ద్రశ్రోతృనాయకాః ॥ ౨౨ ॥ తేజసాహతరుచస్సన్నజిహ్వస్ససాధ్వసాః ॥ మూర్ధ్నాధ్యతాజ్జలిపుటాఉపతస్థురథోక్షజమ్ ॥ ౨౩ ॥ అప్యర్వాగ్వృత్తయోయస్యమహితావృత్తభువాదయః ॥ యథామతిగృణన్తిస్సకృతానుగ్రహవిగ్రహమ్ ॥ ౨౪ ॥ దక్షోగృహీత్వాఽర్హణసాధనోత్తమంయ

వధూర్యస్య-వనమాలాఅస్యాస్తీతివనమాలీ-ఉదారహసయుక్తో-యోఽవలోకః-తస్య-కలయాఅపాశ్చైవ-విశ్వం-రమయన్-పార్శ్వయోరభయోర్భ్రమన్తి-శ్యజనచామరైవ-రాజహంసా , యస్యసః-శుభ్రాతపత్రమేవశశీ-తేనో - పరిరజ్యమానః శోభాతిశయంనీయమానః ॥ ౨౧ ॥ శ్లోఉపాగతంసమిపేషాప్రస్తంభగవన్త-మాలక్ష్మ్యదృష్ట్వా-బ్రహ్మేన్ద్రశ్రోతృనాయకాముఖ్యాయేహం-తే-సర్వేసురగణాదయః-సహసాత్వరయా-త్థాయప్రజేము-నమశ్చక్రుః ॥ ౨౨ ॥ శ్లోతస్యభగవత్-తేజసా-హతరుచస్తీరస్కృతప్రభాః , సన్నజిహ్వఃగద్గదవాచః-ససాధ్వసాఃతన్నహిమ్నాక్షోభితచిత్రైః , మూర్ధ్నాధ్యతాన్యజ్జలిపుటాని-యేహం-తే-మూర్ధనుద్ధృతాజ్జలిపుటాత్యర్థః-అథోక్షజ-ముపతస్థఃతుష్టువుః ॥ ౨౩ ॥ శ్లోయస్యభగవతో-మహిమానంప్రత్యర్వాగ్వృత్తయోఅధస్తాదేవవృత్తయః , యేహం-తే-కార్త్యైనతన్నహిమానమవగన్తుమన్వరమనోవృత్తయోఽపి-భవాదయఃశర్వాదయః-కృతానుగ్రహవిగ్రహం , కృతఃప్రకటికృతఃఅనుగ్రహార్థంవిగ్రహాయేన-తం-యద్వా-కృతఃఅనుగ్రహవివవిగ్రహా - యేన-తం-భక్తానుగ్రహైకప్రధానమూర్తిమిత్యర్థః ॥ యథామతి-గృణన్తి-స్తేతి విస్తయే-వాఙ్మనసాగోచరమహిమానంవాఙ్మనసవృత్తిస్సుప్తుపురిత్యాశ్చర్యమ్ ॥ ౨౪ ॥ శ్లోతత్రతావద్దక్షస్తతిప్రకారమాహ ॥ దక్షిణతిగృహీత్వార్హణసాధనోత్తమం-అర్హతేపూజ్యతేఅనైత్యర్హణం-అర్హణసాధనంగన్ధపుష్పాదికం-గృహీతం-అర్హణంయేన-సచాసాసాధనోత్తమ-స్తం,సాధనేమాత్తమఃసాధనోత్తమః-పురుషార్థప్రాప్తకానాంమధ్యేఉత్తమమిత్యర్థః-తథాచవక్ష్యతి-ధర్మార్థకామమోక్షాఖ్యంయశ్చైదిత్యాది, అనెనసమీహితఫలసాధనప్రకారాద్ధర్మరాపేక్షయానుభవపురుషార్థప్రాప్తకత్వాదుత్తమోపాయభూతమిత్యుక్తంభవతి-యద్వా - ప్రగృహీతంకర్తవ్యత్వేనోపాత్తంప్రకాన్తమితి

యావత్, అర్హణంభగవదా రాధనభూతయా గతాపంపూజనం-తస్య- యానిసాధనానిర్వర్తకానిప్రయాజాదీని-తేభ్యః శ్రీ
మంయాగనిర్వర్తకమిత్యర్థః “ ఇష్టాపూర్ణబహుధాజాతం జాయమానంవిశ్వం భిభర్తిభువనస్య నాభి,, రితిశ్రుతే-భి
భర్తిపోషయతినిర్వర్తయతీతియావత్ - అతఎవహిపూర్వం తదాగమనాభావాద్యా గనిర్వృత్తిః, నకేవలం యాగ
నిర్వర్తకఎవా,పితు, తత్ఫలప్రదోభోక్తాచెత్యాహ॥ యజ్ఞేశ్వరంయజ్ఞానాంభోక్తారం - తత్ఫలదంచెత్యర్థః, తథా
చగీతం “ అహంహీసర్వయజ్ఞానాంభోక్తాచప్రభురెవచె,, తి - అత్రేశ్వరత్వాక్షిప్తంభోక్తృత్వంరక్షకత్వంచ, ఈశ్వరో
హీస్వంభుక్షైరక్షతచ - నకేవలంయజ్ఞస్యైవరక్షక-మపితు - యజ్ఞకర్తృజమానస్యదక్షిణ్యాపీత్యాహ-విశ్వస్సజాంమరీచ్యా
దీనాం-పతింపాలయితారం - స్రష్టుత్వస్యాప్యపలక్షణమిదం - పతిత్వమపిహితోపదేశేనెత్యాహ-గురుం - హితోపదేశా
రం-సునన్దనందప్రభృతిభిః - భృత్యైరనుగ్రేస్తురై-ర్వృతంపరివెష్టితం - అనెననిత్యవిచూత్యధిపతిత్వము క్తం, ఎవంభూతం
భగవన్తం - కృతాజ్ఞాభిర్బద్ధాజ్ఞాభిర్దక్షిణ్యైర్గుణైస్తువక్-ప్రయతఃసమాహితచిత్తః, ప్రపేదేశరణంగతః॥ ౨౫॥ తత్రప్ర
కృతిపురుషవిలక్షణంపరమాత్మస్వరూపంసర్వశక్తిమద్విశోధ్యతమసునన్దధానః ప్రపద్యతేదక్షః॥ శుద్ధమితి॥ శుద్ధమపాపవి
ద్ధం, కర్మరూపోపాధిరహితమకర్మవశ్యమితియావత్, అతఎవ-స్వధామ్నిస్వస్వరూపే, మాయాం, ప్రతిపిధ్యనిరస్య, స్వే
నరూపేణ, అస్పృష్టప్రకృతిజన్య దోషమిత్యర్థః, శుద్ధత్వేహేతుః, ఉపరతాఖిలబుద్ధ్యవస్థంఉపరతాశశ్వన్నివృత్తాఃఅభి
లాస్సర్వాః బుద్ధ్యవస్థామనోవృత్తయో, యస్యతత్, నిత్య నివృత్తప్రకృతిపరిణామరూపాన్తర్వా హ్యేన్ద్రియసర్వవృత్తి
త్వాదపాపవిద్ధమితిభావః॥ యద్యా, స్వధామ్ని, ఉపరతాఃప్రకాంతాఃఅభిలాబుద్ధ్యవస్థా, యస్యతత్-స్వస్వరూపానుభ
వేనైవనిత్యనివృత్తసర్వమనోవృత్తిత్యర్థః, తత్కుతః, ఎకంసమాభ్యధికరహితం-స్వస్వరూపస్యనిస్సమాభ్యధికానన్దరూ
పత్వాత్తదేకానుభవేననిత్యనివృత్తసర్వేన్ద్రియవృత్తిత్వాచ్ఛుద్ధమిత్యర్థః, కిమేవంవిధంస్వరూపంజడం, నెత్యాహ, చిన్మా

జ్ఞేశ్వరంవిశ్వస్సజాంపరంగురుమ్ । సునన్దనన్దాద్యనుగ్రైర్వృతంముదాగృణన్ప్రపేదప్రయతఃకృతాజ్ఞాభిః॥౨౫॥
దక్షిణవాచాశుద్ధంస్వధామ్నిపరతాఖిలబుద్ధ్యవస్థంచిన్మాత్రమేకమభయంప్రతిపిధ్యమాయామ్ । తిష్ఠంస్త
యైవపురుషత్వముపేత్యతస్యామాస్తైభవానపరిశుద్ధతాత్మతన్త్యః॥ ౨౬॥ ఋత్విజఃఉచః॥తత్త్వంనతేవయ
మనన్జనరుద్రశాపాత్కర్మణ్యవగ్రహాధియోభగవన్విదామః । ధర్మోపలక్షణమిదంత్రివృదధ్వరాఖ్యంజ్ఞాతంయ
దర్థమధిదైవమదోవ్యవస్థాః॥ ౨౭॥ సదస్యాఉచః॥ ఉత్పత్యధ్వన్యశరణురైశ్శక్త్యైర్నైగ్రవాన్తాస్వ
ప్తైవిషయమ్మగతృష్టాత్మగమూరుభారేద్వన్ద్యశ్వప్రభిలమ్మగభయశోకదావైజ్ఞానార్థఃపాదోకస్తేశరణ

త్రంజ్ఞానైకరసం, క్వచిదప్యజడం, నకేవలంస్వయమేవశుద్ధమపిత్వస్యేషామపిశుద్ధత్వాపాదకమిత్యాహ, అభయంనవిద్య
తేభయంయస్తాత్తదభయం, యదుపాసనాదశుద్ధత్వాపాదకభయాఖ్యసంసారనివృత్తిస్తదభయమిత్యవ్యతే-తథాచ-శ్రు
తః “ యదాహ్యేవైష ఎతస్మిన్నదృశ్యేనాద్యైర్నిరుక్తైనిలయనేభయంప్రతిష్ఠాంవిన్దతేఅథసోభయంగతోభవ
త్తి, తి-ఎవంరూపంస్వరూపంప్రతిష్ఠాఅజహదిత్యర్థః, తయైవమాయయైవ, పురుషత్వం పురుషాకారతా, ముపేత్య, మా
యాందేవాదిశరీరరూపేణపరిణమయ్య, తస్మిన్జీవాన్తరాత్మతయా-ఎవస్థాయైత్యర్థః, స్వయమాత్మతన్త్యః స్వతన్తోభ
వక్, తస్యాంమాయాయా, మపరిశుద్ధఃకర్మవశ్యతావై, అపామహదిదంసర్వశక్తిత్వమితిభావః॥ ౨౬॥ అథఋ
త్విజఃపరమాత్మతత్త్వానభిజ్ఞతామాస్తీయామావేదయన్తస్థంసర్వయజ్ఞారాధ్యత్వేనస్తువన్తి॥తత్త్వమితి॥ హేఅనన్జనని
రజ్ఞాన, పుణ్యాపుణ్యరూపమలరహితేత్యర్థః, వయం-నన్దికేశ్వరస్యశాపా, త్కర్మణ్యేవ, అవగ్రహాధియఃదురాగ్రహాచి
త్తాః-తేతవ, తత్త్వంయాథాత్మ్యం, నవిదామఃనజానీమః, కింతు-హేభగవత్పూర్ణపాదుణ్యమూర్తైత్రివృత్తత్రయాణాం
సత్వాదీనాంగుణానాంవృత్, భావేక్విప్, వర్తనం-యస్మిన్-తత్, త్రిభిర్గుణైర్వర్తతీతివా “ త్రైగుణ్యవిషయావేదా,,
ఇత్యుక్తరీత్యాతత్తద్గుణానసారేణహ్యాధ్వరాదికర్మవిహితం, ధర్మోపలక్షణం, ధర్మస్యక్రియాజన్యస్యాపూర్వస్య, దేవ
తాప్రసాదస్యవా, ఉపలక్షణం-ఉపలక్ష్యతే అనెనేత్యుపలక్షణంజ్ఞాపకం, ఉత్పాదకమిత్యర్థః “ తృప్తవై నమిన్త్యఃప్ర
జయాపశుభిస్తర్పయతీ,, తిదేవతాప్రసాదాదేర్జ్ఞాపకత్వేనహిచోదితం, ఇదమధ్వరాఖ్యంకర్మజ్ఞాతం-అస్మాభిరితిశేషః, కి
దృశంతత్కర్మ, తత్తాహ-యదర్థంయస్మిన్యోజనాయ, యత్కర్మఫలప్రదానాయయత్కర్మారాధ్యత్వాయచెత్యర్థః, అ
దః, ఎతద్దైవంఇన్ద్రియదిదైవతం-అధివ్యవస్థాః, విశేషేణాధిష్ఠాయస్థితవానిత్యర్థః, వ్యవస్థాఇత్యత్రా-ఘాగమాభావఆర్హః-
అనెనన్జన్మాదిరూపేణసర్వయజ్ఞారాధ్యస్తత్ఫలదశ్చత్వమేవేత్యుక్తంభవతి॥ ౨౭॥ అథసదస్యాస్తాపత్రయాభిఘాతా

రాః, జననపదవ్యాపాయతా మావిముక్త్యన్తోభగవచ్చరణారవిన్ద శరణాగతిం పార్థయ న్నలహరిః॥ ఉత్పత్త్యధ్వనీతి॥ హ
శరణదశరణప్రద, ఉపాయనిర్వర్తక, శరణ్యేతియావత్, ఉత్పత్త్యధ్వనిసంసారమార్గైవ రమానః, అజ్ఞానాం, సార్థస్య
మూహః, కామేనో, వస్పప్యపీడితః, తేతవ-పాదాకః, పాదావేష ఓకఃవిశ్రాంతిస్తానం-కల్ప తరుమూలవద్విశ్రాంతిజనక
స్థానమిత్యర్థః, కదాయాతిశరణంగచ్ఛతి, కథంభూతేఉత్పత్త్యధ్వని-అశరణేవిశ్రమస్థానశూన్యే, ఉరుక్లేశావద్యుర్జ మస్థానా
నియన్తి-న్నుత్తకఎవో, గో, వ్యాధః, తేనాన్విష్టేలక్షీకృతే, విషయమృగత్వస్థాత్వగపూరుభారే, విషయరూపామృగ
త్వస్థికా, ఆత్మఆత్మాభిమానాస్పదంబశరీరం, గేహంమమత్వాస్పదంగృహం, తాన్యేవోరుభారోయన్తిన్-ప్రథమాన్త
పాలే, యజ్ఞ సార్థ స్యవివేషణం, విషయమృగత్వస్థాదయవఉరుభారోయన్య సభితి, ద్వంద్వ నినుభయఃఖాదీన్యేవ, శ్వ
భ్రాణిగర్హః, యన్తిన్, ఖిలాదుర్జ నావమృగాఃవ్యాఘ్రాదయ-స్యేభ్యోభయంయన్తిన్, శోకఎవదావాగ్ని ర్యన్తిన్-1201*
రుద్రస్తుమమనిన్దాదు స్పృహసీత్పుర్వామిదానీంతుతాంనగణయామిత్యాహ॥ తవతి॥ హేవరద-ఇహాన్తిన్-అశిషాకా
మేన, అభిలై రన్యేఆ గాధనీయ్యో, తథాలన క్షేర్ముముతుభిశ్చ, దరణార్హణీయ్యో, తవవరాజ్ఞానిరతిశయనుకుమారత్వ
సుగంధ త్యాదియ క్షేచరణారవిన్ద, రచితధీయన్యస్తచిత్తం, మాం, అవిద్యలోకో-జ్ఞలోకో, యదియద్యపి-అపవిధంఆ
చార హీనం-జపతిజల్పతి, తథాపి, తజ్జల్పనం-నగణయేనగణయామి, నిన్ద కాన్తు సిగృహ్లామిత్యర్థః, కుతఃత్వత్పరానుగ్రహే
ణతవ, యోపరానుగ్రహః, పరేషుఅనుగ్రహ, సైనహేతునా, తవపరానుగ్రహైకనిరతత్వాత్వత్వ రణారవిన్దాన క్తచి
త్రానామస్తాకమపిపరానుగ్రహ ఎవోచితభిభావః ॥ 20 ॥ భృగు స్త్వ విద్యా తిరోహితస్వ రూపత్వే నదేహప
రవశత్వాత్సర్వే బ్రహ్మదయోజీవా అపరాధై కపరా స్త్వంత్య పరాధనహ నై కశీలో-2సి, అతః ప్రకృతో-2పరాధ

దకదాయాతి కామోపస్పృష్టిః॥ 20 ॥ రుద్రఉవాచ॥ తవవరదవరాజ్ఞావాశిషేవాఖిలాన్యేహ్యపిమునిభిరన్త
రాదరణార్హణీయే॥ యదిరచితధీయంమాం-విద్యలోకో-2 పవిధంజపతినగణయేత త్వత్పరానుగ్రహేణ॥
భృగురువాచ॥ యన్తాయయాగహనయా-2 పహతాత్వబోధాబ్రహ్మదయ స్తనుభృత స్తమసిన్వపన్తః॥ నాత్మభ
త్రితంతవవిద స్త్యధునాపితత్వంసోయంప్రసీదతుభవాన్ప్రణతాత్వబన్ధుః॥ 30 ॥ బ్రహ్మోవాచ॥ నైతత్స్వ
రూపంభవతో-2సౌపదార్థభేదగ్ర హైపురుషోయావదీతే*॥ జ్ఞానస్యచార్థస్య గుణస్యచాశ్రయోమాయా
మయాద్యతిరికో-2సత స్త్వమ్॥ 30 ॥ ఇన్ద్రఉవాచ॥ ఇదమప్యమృతవిశ్వభావనంవపురాన్దకరంమనోద్య
శామ్॥ సురవిద్విట్టపజైరుదాయుధైర్భుజజైరుపపన్న మప్తభిః॥ 31 ॥ పత్త్యడిచుః॥ యజ్ఞో-2 యంతవయజనా

స్త్వయాత్మ స్తవ్య ఇత్యాహ॥ యన్తాయయేతి॥ బ్రహ్మదయ, సర్వేతనుభృతోదేహినః, జీవాఇతియావత్-గహనయాదురత్వ
యయా-2యస్యతవ-మాయయా-2పహతఃతిగోహితః॥ ఆత్మనో, బోధఃధర్మభూతంజ్ఞానం-యేషాం తే-అతఎవ-తమసితమశ్చ
బ్రహ్మసూక్ష్మప్రకృతిపరిణామారూపేశరీరే-స్వస్వ స్తఃశయానాఃవ రమానాః॥ యద్వా-తమఃకార్యే జన్మ జరామరణాదిరూ
పేసంసారే-శయానాః, ఆత్మన్-ఆత్మని-త్రితంతవ-జీవాన్తరాత్త యాలధిష్ఠితమిత్యర్థః-తవ-తత్త్వంస్వరూపయాధాత్వ్యం-
అధునాపి-నవిన్ద నిజానన్తి-సో-2యం-ప్రణతానాంశరణాగతానాం, ఆత్మబన్ధుఃఆత్మ వన్నిరతిశయప్రీతివిషయః ప్రీతిమాంశ్చ
బన్ధుః, యద్వా, ప్రణతానాంఆత్మ నాం, బన్ధుఃప్రసీదతుఅస్మాననుగృహ్లాతు ॥ 30 ॥ అభిబ్రహ్మ-నాత్మనిత్రితంతవవిద స్త్య
ధునాపితత్వ, మితభగవ త్త్వస్యాచెద్యత్వంయద్భృగుణోక్తం, తదేవప్రపచ్చ యన్తాహ॥ నైతదితి॥ భవత-ఎతద్వాత్మ
నసాగోచరం-స్వరూపంపురుషోజీవః-పదార్థానాం, భేదంస్వాసాధారణంధర్మం-గృహ్లా నీతిపదార్థభేదగ్రహః, పదార్థభ
దోగృహ్లాతేభిరితివాపదార్థభేదగ్రహః, రూపస్పర్శాదిగ్రాహకైశ్చక్షురాదిభిర్నిర్మయైరిత్యర్థః-నైతేనసాక్షాత్కు
ర్యాత్-కుతః-యావత్యావతా-యతఇత్యర్థః-అసౌపురుషః-జ్ఞానస్య-జ్ఞాయతేఅ ననతిజ్ఞానం-కరణేల్పట్-తస్యఇన్దియ
వర్గస్య, అర్థస్యశబ్దాదర్శిషయస్య, గుణస్యచజ్ఞానార్థయోఃకారణస్యసత్వాదిగుణస్యవ, ఆశ్రయః-త్వంతు-మాయామయాన్తా
యాపరిణామరూపా, దనతోదహాదే-స్తత్సంస్పృష్టాచ్చజీవాత్, వ్యతిరి క్తఃఅత్య న్నవిలక్షణః-ప్రాకృతంహీచక్షురాదీన్ద్రియం
ప్రాకృతమేవగృహ్లాయాన్స్తత్వప్రాకృ తంత్యత్వస్వరూపమితిభావః ॥ 30 ॥ ఇన్ద్రస్తుభగవదవతారస్య ధర్మసంస్థాప
నార్థత్వమనుస్పదధన్తాహ॥ ఇదమితి॥ హేఅచ్యుత-ఇదం-తవ-వపుఃశరీరం-విశ్వభావనంవిశ్వం భావయతిసుభి-తంకరోప్రీతివిశ్వ
భావనం-అతఎవ-మనోద్యశాంమనసాద్యశాంబ, ఆనన్దంకరోప్రీత్యానన్దకరం-అస్యరూపస్యధర్మ సంస్థాపనార్థత్వాత్తస్య చా
ధర్మ విరతిపూర్వకత్వాదధార్మిక విరత్తుపయ్యుక్తత్వంవిగ్రహస్యాహ-సురవిద్విషఃఅసు రాణాం-విద్విషఃఅసురా, స్తావపయన్తి
తైరుద్భృతాన్యాయుధానియై స్తైః, అప్తభి-ర్భుజదైర్దణి దువద్విర్భుజై-రుపపన్నంయ క్తమ్॥ 31 ॥ ఋషిత్వత్వ స్త్య స్తుభవ

చారాధనత్వేనోపకాస్త్రం విచ్చిన్నమధ్వరంకృపాదృష్ట్యాభవిత్రికుర్విత్వాహః॥ యజ్ఞఇతి॥ అయం యజ్ఞ-స్తవ-యజనాయ ఆ
రాధనాయ-కనబ్రహ్మణా-పూర్వం సృష్టే-దక్షిణవాఆరభ్యః-సచేదాసిం-పశుపతినారుద్రాదక్షికోపాద్విధ్వస్తేః, హేయ
జ్ఞాత్తక్ష-యజ్ఞ ఆత్మామూర్తిర్యస్య, తస్య సంబుద్ధిః-నోఽస్మాకం, యజ్ఞః, నలినకాన్త్యాదృశానైత్రేణాపునీహి-పవిత్రంకు
రు కథంఘాతంయజ్ఞం, శవాశ్చైర్తేయస్మిన్నితీశవశయనంత్తశానం, తద్వ, దాధావ్రతీతి-ర్యస్యసః, మేధశబ్దేనపశుహిం
సాయుత్సవోలక్యతే-శాస్త్రఃమేధో, యస్యసః, ఉపరతోత్సవః-శవశయనాభిశ్చసౌశాస్త్రమేధశ్చైతికర్తృధారయః॥ 33॥
ఋషయస్తుయత్పరమాత్మనోఽసాధారణమపహతపాప్తత్వం దేవమనుష్యాదిభ్యణ్యాపుణ్యసజాతీయచెష్టితఃత్వేపితత్ఫలా
ననుభవితృత్వరూపంతదనుస్థదానాఃపరిపూర్ణత్వేనస్తువన్ని॥ అనన్వితమితి॥ హేభగవన్, తెతవ-విచెష్టిత, మిద-మనన్వి తమ
ఘటమానం, విస్తయసియమిత్యర్థః, కింతత్రాహ, అన్ననాస్వయం-కర్త, పుణ్యాపుణ్య, సజాతీయంకర్త, చరసిలనుతిష్ఠసి,
నాజ్యసేతత్ఫలననలిప్యసఇత్యర్థః, ఇదమప్యన్యదనన్వితమిత్యాహ॥ యతఇతి॥ చతుర్థ్యర్థతేనః, తస్యసార్వవిభక్తికత్వాత్,
యస్యైవిభూతయే, యద్విభూత్యర్థః॥ ఈశ్వరీంలక్ష్మీం, ఉపసేదుఃభజః, బ్రహ్మదయఇతిశేషః, ద్వి తీయార్థవాతసిఃవి
భూతయేనమ్మదే, యామీశ్వరీం, భజః-తాంస్వయమనువర్తినీంస్వయమేవానువర్తమానాం, భవా-న్నమస్యతేనాద్రియ
తే, ఉపేక్షతఇత్యర్థః, అనేనపరిపూర్ణత్వముక్తమ్॥ 3౪॥ సిద్ధాస్తుతత్కథానుభవభిన్నస్తస్తస్తువన్ని॥ అయమితి॥ అయం,
నోఽస్మాకం, మనోవారణఃమనోగజః, క్లేశాఆధ్యాత్మికదయస్తాపా, స్తవమావాగ్మయస్తేర్దగః, అశేషవత్పసాశబ్దా
దివిషయయాసక్త్యా, ఆర్తఃపీడితః-తేతవ-త్వత్కథేష-మృష్టంశుద్ధం, పీయూషం, తన్నయా-యానదీ, తస్మాం, అవగాధః
ప్రవిష్టో, చావంధావాగ్మితుల్యసాంసారికాధ్యాత్మికాదితాపం.. ననస్సారనస్సర్గతి, నచతతోనిర్గచ్ఛతి, బ్రహ్మసమ్మన్నవ
త్ముక్తవత్-నుభితేవావతిష్ఠతఇత్యర్థః॥ 3౫॥ దక్షుపత్మీయజమాసీస్తాతి॥ స్వాగతమితి॥ హేఈశ-తేతవ, స్వాగతం

యకేనసృష్టోవిధ్వస్తేఃపశుపతినాఽద్యదక్షికోపాత్. తంనస్త్యం శవశనాభశాస్త్రమేధంయజ్ఞాత్తన్నశినరు
చాదృశాపునీహి॥ 33॥ ఋషయఃఉచుః॥ అనన్వితంతవభగవన్విచెష్టితంయదాత్మనాచరసిహికర్తనాజ్యసే॥ వి
భూతయేయతఉచసేదురీశ్వరీంనమస్యతేస్వయమనువర్తినీంభవా॥ 3౪॥ సిద్ధాఉచుః॥ అయంతేకథామృష్ట
పీయూషనద్యాంమనోవారణఃక్లేశదావాగ్మిదగః॥ తృషాఽఽర్తోఽవగాధోననస్సారదావంననిష్కామతిబ్ర
హ్మసమ్మన్నవన్న॥ 3౫॥ యజమాన్యవాచ॥ స్వాగతంతేప్రసీదేశతుభ్యంనమశ్రీనివాసశ్రియాకాంతయాత్రా
హీనః॥ త్వమ్మతేఽధీశనాక్లేర్నఖశ్శోభతేశ్చరహిణఃకబన్దోయథాపూరుషః॥ 3౬॥ లోకపాలాఈచుః॥ దృష్టః
కింనోద్భగ్నిరసద్గృహేస్త్యంప్రత్యగృహ్యేదృశ్యతేయేనదృశ్యమ్॥ మాయాహ్యోమాభవదీయాహిభూమ౯

భద్రమాగమనంజాతం, హేశ్రీనివాస, ప్రసీదప్రసన్నోభవ-అస్మాకమితిశేషః, తెతుభ్యం, నమః-హే అధీశ, యథా-శిర
సాహీనఃకబన్ద మూత్రఃపురుషః, అక్షైకరచరణాద్యవయవైః, శోభనైరపి-నశోభతే-తథా, త్వంవినా-కేవలంప్రయాజా
ద్యక్షైః, ర్కభో-నశోభతే-ఆతోనఃశ్రియాకాంతయాసహ, త్రాయస్వపాలయేత్యర్థః॥ 3౬॥ లోకపాలాస్తుభగవత
స్సౌలభ్యంతన్తాయావైభవమనుసందధానాస్తువన్ని॥ దృష్టఇతి॥ త్వంవాఙ్మనసాగోచరస్వరూపస్వభావస్త్యం, నోఽస్మా
కం-దృగ్భిఃమాంసచక్షుర్భిః, కిందృష్టఃకథందృష్టఇత్యర్థః, స్వయంవాఙ్మనసావేద్యస్వరూపస్వభావత్వే సతి, అఖిలజననయ
నవిషయతాగతత్వరూపసౌలభ్యేనైవదృష్టఇత్యర్థః, నోఇతినిపాతోవానజ్జేపర్యాయః, దృగ్భిర్దృష్టఃకిం-దృష్టవైత్యర్థః-
సౌలభ్యమేవాత్రకారణమితిభావః. యద్వా-ఎషా-దృగవిషయోఽపిదృగ్విషయోజాతఇత్యేషా, భవదీయామాయాభవదీ
యోవిచిత్రస్సజ్జల్పఇత్యర్థః, మాయాశబ్దస్యవిచిత్రసర్గకారిత్యేషాశేషపరత్వే పూర్వోక్తవాన్వయస్సాధుః, ఇదమపిత
వమాయాకార్యమేవేత్యాహ, అసద్గృహేః-అసతిదేహేతదనుబద్ధిచ, గ్రహఃఆగ్రహః, అహంమమతాభిమానః-యేషాం
త్రై-దేహతాభిమానిభిత్వర్థః, దృశ్యంశరీరం, యేనకారణేన, ప్రత్యగృహ్యేదృశ్యతేప్రత్యక్షేనదృశ్యతే, ఆత్మత్వేనా
భిమన్యతఇత్యర్థః, ఎషాదృశ్యస్యప్రత్యక్షేనదృష్టిః, భవదీయామాయావిచిత్రాశ్చక్తిత్వర్థః, తత్కారణభూతాభవదీ
యామామేతిభావః, హేశబ్దఃకౌండిన్యార్థీంచప్రసిద్ధింద్యోతయతి॥ అస్మాన్తాయాస్సజతేవిశ్వమేతత్తస్మింశ్చాన్యోమా
యయాసంనిరుద్ధః, నానదాక్షిన్యో సదాసీతదానీంతమఆసీత్తమసాగూఢమగ్రప్రకతం, దైవీహ్యోమాగుణమయీమమ
మాయాదురత్యయే, త్యాదికాశ్రుతిస్త్పృతిశ్చాత్రాసుసద్ధేయా, ఎతేనదేహత్వభ్రమోభగవన్తాయామూలఎవేత్యక్తం
భవతి, ఎవంజీవేకైక్యభ్రమోఽపిత్వన్తాయామూలఎవేత్యాహః, హేభూమ౯, అనేనజీవవై అక్షణ్యంసూచితం, జీవ
స్యానుస్వయాపత్వాత్, యస్త్యంప్రకృతిపురుషవిలక్షణస్త్యం, పశ్యభిర్భూతైఃపుణివ్యాదిభిః, సహితఇతిశేషః-అత్రప

ఇచ్చి యున్నతైరిత్యనెనతత్పరిణామరూపంశరీరంబున్నతే , తద్విశిష్టఃపస్తోఽచిద్విలక్షణోజీవః , పచ్చభూతప్రస్తావాత్పవ్యభి
త్యుక్తిః , భాసిజీవత్వేనప్రతీయసే , ఎమోపిప్రతీతి స్వస్త్వాయయేవమాయాకార్య భూతే వేత్త్యర్థః . హిశబ్దస్సత్యైత్యైత్య
బ్రుమవత్పురుషేషుప్రసిద్ధి ద్యోతకం ॥౩౭॥ లోకపాలైర్భగవతోరూపసౌలభ్యాద్యనుసంధానపూర్వకంమాయావైభవ
రూపజీవేనైక్యప్రతితేర్భ్రమత్వేచోక్తయోగీశ్వరాఃపరమపురుషాత్స్వతన్త్రభేదంవారయన్తస్తద్భేదస్య పారతన్త్ర్యం-
తస్యచశరీరశరీరీ భావ శేషశేషిభావాదిబద్ధనత్వంచావిమోక్షార్హత్వల్యగుణవిశిష్టత్వేనస్తుభి ॥ప్రేయానితి ॥ హేవ
భో-విశ్వాత్మని , విశ్వస్యచిదచిదాత్మకప్రపచ్చస్యాప్రతిప్రవిశ్వస్వయమపరిత్యక్తస్వరూపస్వభావత్వేనప్రకాశననెనధారక
అనెనవిశ్వస్యశరీరత్వము క్షమితిజీవానాంపరతన్త్రభేదోఽభ్యుపగతఇతివేదితవ్యం - విశ్వాత్మనిత్వయివిశ్వస్యాద్విలక్షణేత్వ
యి , యఃపుమాన్ , ఆత్మనఃస్వస్య , పృథక్త్వంపృథక్సిద్ధత్వం , స్వస్యాబ్రహ్మశక్తత్వమిత్యర్థః , నేత్యేతనపశ్యేత్-స్వా
త్మానంపరమాత్మశరీరత్వేనతదప్యభక్తిద్ధత్వేనబ్రహ్మత్వకత్వేనానుపశ్యేదిత్యర్థః , అముతఃఅముష్మాశ్చత్వదర్శిణః , అ
న్యః , తేతవ , ప్రేయాన్ప్రీతివిషయో , నాస్తీతధైవవిభాగవతా ॥ప్రేయాపాక్షానివోఽత్యర్థమహంసచమమప్రాయః ॥ ఇ
తిశరీరమితిభావః ॥ అత్రపృథక్త్వంనేత్యేదిత్యనెనతాదాత్మ్యేనదగ్ధంసంవిహితమిత్యర్థవర్ణనంత్యయం కం॥విశ్వాత్మనిభృత్యేశ
తయేతిపూర్వోత్తరవ్యాఖ్యాతాత్ ॥ విశ్వతాదాత్మ్యంతుసర్వసమయవిరుద్ధం , జడాజడయోరప్యేక్యప్రసక్తాత్ , అతోవి
శ్వాత్మనివ్యతిరేకనిరేకయేవ - అతతత్వమేపృథక్సిద్ధత్వేనైవదగ్ధంసంప్రతిపిద్యతే - అనెనపరతన్త్రభేదక్షు - శరీరాత్మభా
వవచసేనతదస్తరూప్యాత్మశ్చేషశేషిభావాదయాశ్చర్థాదుక్తాః - ఎవంశరీరత్వేనశేషత్వేనచాత్మానమనుసందధానోమత్ప్రియ
ఇతిత్వయేవోక్తమితిసత్వయానుగృహ్యతఇతిసిద్ధమేవ . కింతు - యోఽసౌశాస్త్రసిద్ధశరీరాత్మభావాదిజ్ఞానకూన్యఃకమలస్వ
స్వామిభావజ్ఞానవాన్ - సోఽపిహాత్సల్యవతాత్వయానుగ్రహ్యావవెత్యాహుః ॥ తథాపీతి ॥ యద్యప్యాత్మనోఽపృథక్త్వం
నపశ్యతి - లోక-సిద్ధంస్వామిభృత్యభావమేవపశ్యతి, తథాపి , భృత్యేశతయాభృత్యస్వామిభావేన-ఉపధావతాంసమిపగతిం.

యస్తస్వంపక్షఃపచ్చభిర్భాసిభూతైః ॥ ౩౭ ॥ యోగశ్వరాణామః ॥ ప్రేయాన్తైః హ్యోఽస్త్యముత్తస్త్యయి
ప్రభోవిశ్వాత్మనిత్యైః స్వపృథగ్యత్యనః ॥ తథాపిభృత్యేశతయోపధావతామనన్యవృత్త్యానుగృహణవత్స
॥ ౩౮ ॥ జగదుద్భవస్థితిలయేషుదైవతోబహుభిద్యమానగుణయాఽఽత్మమాయయా రచితాత్మభేదమతయే

ప్రకాస్తానాం - అనిష్టన్నజ్ఞానానామిత్యర్థః , అనన్యవృత్త్యాఅనుగ్రహేకదృష్ట్యా - అనుగ్రహణప్రసేద-హేవత్సల-దోషేపి
గుణబుద్ధిర్వాత్సల్యం - యథామాతుఃపుత్రే - వత్సలస్యతవాజ్ఞానుగ్రహణచితఇతిభావః - యద్వాఅనన్యవృత్త్యాఅవ్యభిచరి
త్యాభక్త్యా - ఉపధావతాంఅనుగృహణేత్యన్వయః ॥ ౩౮ ॥ ననుభగవతోవిశ్వాత్మకత్వేవిశ్వగతదోషాణాంపరమా
త్మన్యాపత్తిః - తత్సన్నుభిమఃజాద్యనుభవశ్చజీవవత్తత్రాహుః ॥ జగదితి ॥ జగత-ఉత్పత్తిస్థితిలయేషుమిత్తరూతేషు-జగదు
ద్భవాద్యర్థమిత్యర్థః , దైవతోదైవాత్ , దేవోభగవాన్ , తత్సన్నుభిమః-లోపదైవ-స్తస్మాత్ - బహుభిద్యమానగుణయా -
బహుధాభిద్యమానా గుణాః బ్రహ్మరుద్రాదిదేవా రూపేణపరిణమ్య మానాః సత్వాదిగుణా , యస్యా , స్తయా -
ఆత్మమాయయా - రచితాత్మభేదమతయే - రచితేఆత్మనియోభేదః దేవత్వమనుష్యత్వాదిరూపః - తద్విషయామతిర్బుద్ధిర్భ
వ్య - తస్మై - దేహేత్వాభిమానాన్వితైః ప్రజ్ఞశరీరాయేత్యర్థః - యద్వా - బహుభిద్యమానగుణయాబహుభిద్యమానాః
దేవమనుష్య పశుపాద పాదరూపేణ పరిణమ్య మానాస్స త్వాదిగుణా యస్యాః - తయా ఆత్మనః పరమాత్మనోమా
యయాతచ్చ శరీరభూతయా మాయాయేత్యర్థః ॥ అజామేకాంలోహితశుక్లకృష్ణాంబహ్వం ప్రకాంజనయం తిగ్స్వ
రూపాం ॥ గుణైర్విచిత్రా స్సృజణింస్వరూపాఃప్రకృతింప్రకాః ॥ ఇత్యాదికమత్రానుసంధేయం ఎవంభూతయామా
యయా-దైవాత్భగవత్సన్ను-ల్పాత్ - జగదుద్భవస్థితిలయేషుసత్సు , అత్రాత్మమాయయేత్యనెనఆత్మసమృద్ధిత్వావగమా
త్వంబద్ధసామాన్యస్య విశేషపర్యవసానజిజ్ఞాసాయాం - యస్యాశరీరంశరీరంయస్యావ్యక్తంశరీరం , మితిశ్రుతివ్యవస్థాపితశరీ
రశరీరీభావరూపసంబద్ధవిశేషపర్యవసానాత్ బ్రహ్మిక్యామామాయాయాజగదుపాదానత్వమవగతవ్యం , జగదుపాదా
నభూతయామాయయాజగదుత్పత్త్యాదిమనత్సు స్వసంస్థయా - స్వస్యసంస్థానమ్యగవస్థితి - స్తయా-రచితాత్మభేదమతయే
రచితాఃఆత్మభేదాఃఆత్మగతాదేవత్వమనుష్యత్వాదయోభేదా - స్తద్విషయామతిర్యస్యతస్మై ॥ తత్సృష్టాత్తదేవానుష్కా
విశత్-తదనుప్రవిశ్వసచ్చత్యభావత్ - అనెనజీవేనాత్మనానుప్రవిశ్వసామరూపేవ్యాకరవాణి-నామరూపవ్యాకరో , ది
త్యాదిశ్రుత్యుక్తరీత్యావ్యవస్థచిదచిదస్తరాత్మతయానుప్రవేశేనచిదచిదతనామరూపభేదస్య స్వ పర్యవత్తవ్యాచిక్షీర్ణవెత్తిత్య

శ్చ చిదచిదతనామరూపభేదస్యచిదచిద్వారాస్య పర్యంతత్వానుద్రష్టే ఇత్యర్థః , ఎవంభూతాయాపివినివ రిత భ్రమగుణా
న్మిన-విశేషేణనివ రితావినివ రితాః సత్యనివ రితాః , భ్రమః అన్యథాజ్ఞానవిపరీతజ్ఞానాదిరూపః-గుణాః తద్ధతవారజ స్త
మలదిగుణాః అత్యని-యేనతస్మై-స్వేనై వచ్రకా శేననిత్యనివరితహేయాయత్యర్థః-అనైవశ్య గతదోషాప త్తిఃపరిహృతా ,
ఎవంభూతాయ-తేనమః-కేవలంసమస్కు-ర్హేనతుత్పద్ధుణాన్వర్ణయతుంశక్తు మభితిభావః ॥ 3౯ ॥ యోగీశ్వరైర్నిర
స్తనిఖహేయైత్వైనస్తు తేభగవతిసభగవాక్కింసిర్గుణఇత్యా శక్త్యాంనిర స్తనిఖల హేయస్సమ స్తకల్యాణగుణశ్చైతిస్తు
వన్నమస గురోతిశబ్దబ్రహ్మనమభితిఅత్రశబ్దబ్రహ్మశబ్దేనవేదావివక్షితాఃనిర్గుణాయ-గర్గతాస్సత్వ రజ స్తమలదయోహే
యగుణాయస్తాత్-తస్మై-సర స్తనిఖలదోషాయత్యర్థఃకల్యాణగుణవ త్వమాహ॥ధర్మాదీనాంధర్మార్థాదీనాం ప్రసూతయే
ప్రకృష్టాసూతిర్య స్తాత్ ప్రసూతాః-తస్మైప్రసవిత్రఇత్యర్థః-ధర్మప్రసవితృత్వం ధర్మాదిప్రకాశకవేదోత్పరజ్జనద్వారా॥తథా
చశ్రుతిః ॥ తస్యహవాతస్యమహతోభూతస్యనిశ్య సితమేతద్భద్రద్వగ్ద, ఇతి “ యోబ్రహ్మణంవిదధాతిపూర్వంయోవైవే
దాంశ్చప్రహేణోతితస్మై, ఇతిచ॥స్తృతిశ్చ“అనాదినిధనాహ్యోషావాగుత్సృష్టాన్వయంభువాఅదౌవేదమయినామ్నాయ
తస్యర్వాఃప్రసూతయ, ఇతి ॥ అనైసరస్వకారణత్వతదుపయు క్తసర్వజ్ఞత్వసర్వశ క్తిత్వహేతోపదెష్టత్వ వాత్సల్యాదికల్యా
ణగుణజాతంవివక్షితం-తస్మై-కతికల్యాణగుణాఇత్యత్రతేషామానన్య మాహ ॥ తత్కాష్టాం, తెషాంతత్వరూపరూపగు
ణవిధూతీనాంకాష్టామవధిం-అహంశబ్దబ్రహ్మ-నవేదనజానామి॥ అపరేబ్రహ్మదయోఽపి-నవిదుః , అహమేవనజానామికు
తోఽపరేమదాయ త్తసూక్ష్మదర్శి నోజానీయరితీకై ముత్యవయోఽ త్రవివక్షితఃఅ త్రజ్ఞేయత్వనిషేధోనస్వరూపగుణాదివి
వయః-కింతుతదియ త్తావివయః-తథాచశ్రూయతే,యః స్యామతంతస్యమతంమతంయస్యనవేదనః ॥ యతోవాచోనివ ర్తనై
అప్రాప్యమనసాసహజనందంబ్రహ్మణోవిద్వాత్॥అవిజ్ఞాతంవిజాన తాంవిజ్ఞాతమవిజానతాం - పరిచ్ఛిన్న త్వే నజానతోఽమ

స్వసంస్థయావినివ రితభ్రమగుణాత్మ నైనమః॥3౯॥శబ్దబ్రహ్మవాచ ॥నమస్తైశ్రితసత్వాయధర్మాదీనాం ప్ర
సూతయే నిర్గుణాయచయత్కాష్టాంనాహంవేదాపరేఽపివా॥౪౦॥అగ్నిరువాచ॥యైతేజసాఽహంసుసమిద్ధతే
జాహవ్యంవహేన్వధ్వరజ్యసి కమ్ । తంయజ్ఞీయంపశ్చవిధంచపశ్చభిఃస్విష్టంయజ్ఞార్చిఃప్రణతోఽస్మియ
జ్ఞమ్॥౪౦॥దేవాణామః॥పురాకల్పాపాయస్వకృతముదరీకృత్యవికృతంత్యమేవాద్యస్తస్మిన్సలిలఉరగేన్ద్రా ధిశ

తంఅపరిచ్ఛిన్న త్వేనజానత స్తమతమిత్యర్థః ॥ ౪౦ ॥ ఎవంశబ్దబ్రహ్మచినిర స్తనిఖల హేయైత్వైనసమ స్తకల్యాణవిశిష్ట
త్వైనచభగవ న్తం స్తుతవతితదభినన్ద్యాగ్నిస్సర్వతేజసామాచ్ఛాదకత్వసర్వతేజః-ప్రకాశాపాదక త్వాదికల్యాణగుణా స్తర
విశిష్ట త్వైనస్తువన్నమగురోతి ॥ యైతేజసేతి॥యస్యభగవత-తేజసాప్రకాశేన-సుష్మ-సమిద్ధంప్రదీ ప్తం,తోజో, యస్య-
జోహం,అనైస్వస్యతత్త్వ గాశేనసుసమిద్ధతేజ స్త్వకథనైత తేజసావినాస్వస్యాసుసమిద్ధతేజ స్త్వము క్తం - ఎతదేవహీ
సర్వతేజసామాచ్ఛాదకత్వం,యత్స్వీయ త్తంసర్వతేజసాంప్రకాశనమితి । అహమితిసూర్యా దీనాముపలక్షణం॥ తథాచ
శ్రూయతే ॥ “నతత్రసూర్యోభాతినచన్ద్ర తారకంనెమావిద్యతోభాన్తికుతోయమగ్నిః - తమేవభా న్తమసుభాతినర్వంతస్య
భాసాసర్వమిదంవిభాతీ,తి॥త్వదాహేతశ క్తీనామేవాస్తాకంస్వస్వకార్యత్వమత్వమిత్యాహ । యైతేజసాసుసమిద్ధతేజాః-అ
హ-మధ్య రే-ఆజ్య సిక్తంహవి-ర్వ హమిఉదైశ్యామిన్ద్రాదిదేవతాం ప్రతినయామిత్యర్థః-తం-యజ్ఞీయంయజ్ఞాయహేతం-య
జ్ఞోవైశ్చేన్ద్రాదిదేవతామూర్తిమిత్యర్థః-పశ్చావిధంతేతాసభ్యా వసథ్య రూపేణపశ్చవిధాగ్నిశరీరిణం-పశ్చభిర్యజ్ఞార్చిః “
ఆగ్రావయేతిచతురక్షరంఅ స్తుశ్రౌషడితిచతురక్షరంయశెతిద్యృక్షరంయయజామహఇతిపశ్చాక్షరంద్యృక్షరోవషటాక్స-
ర॥ఇతిశ్రుత్యుక్తఃపశ్చభిర్యజ్ఞార్చిః,స్విష్టంసుష్మపూజితం-తథాచోక్తం-చతుర్భుచ్చచతుర్భుచ్చద్వాభ్యామేపశ్చభిరెవచ,హూ
యతేచపునర్ద్వాభ్యానమేవిష్ణుఃప్రసీదత్వీ,తినిత్యంప్రణతోఽస్మిన్మసుగృతవాసస్మి॥౪౦॥అగ్నావిన్ద్రాదిదేవతాత్తకత్వైన
సర్వయజ్ఞమూర్తిత్వైవభగవన్తంస్తువతి-జగతాగ్రణస్యతవేదంసర్వముపపన్నమితిమన్వానాదేవాస్సౌలభ్యాదికల్యాణగుణా
స్తరవిశిష్టత్వైనస్తువన్తి ॥ పురేతి ॥ ఆద్యస్సర్వోపాదనభూతఃపుమాత్పురాఅగ్రస్యషైఃప్రాగిత్యర్థః-కల్పాపాయేప్రాక్త
నకల్పానై, స్వకృతంస్వసృష్టం , వికృతంకార్యవర్గ - ముదరీకృత్యఉడరెనీవ్య, సంహృత్యైతియావత్ , ఉరగేన్ద్రాశేషః
సంవా-ధిశయనంశయ్య - యస్మిన్-తస్మిన్-సలిల - శేషేశయితవాసని - సిద్ధైర్జ్ఞోలోకవాసిభిః హృది-విమృశితాలద్యై
త్తపదవీస్వాత్తత్త్వజ్ఞానమార్గో - యస్యసః-యోగపరిశుద్ధమనోగ్రాహ్యఇత్యర్థః-ఎవంభూతోఽపిత్యమేవా - ద్యులధునా-
అక్షోఃపథిచరసిప్రత్యక్షోఽసి - వాక్తృసాగోచర స్త్వంసౌలభ్యాతిరేకాత్పృత్యక్షోఽ సీత్యర్థః-భృత్యాన్నఃఅస్మాత్- అప

సిపాలయసి-అనెనభృత్యానుగ్రహకాతరత్వము క్తమ్ || ౪౨ || దేవమసర్వకారణత్వసౌలభ్యాదిగుణవిశిష్టత్వేన స్తుతవత్సంగ
 స్వరాఘనసస్త్యత్సార్యభూతమిదంకృత్యంజగత్త్వల్లోపకరణమితిస్తువస్తానమస్తుర్వస్తా|| అశాంశాశి|| హేవిభూమకృ-కృ
 త్సంజగదస్త్యహేచ్ఛవ్యాప్యవర్తమాన-హే దేవద్యోతమాన-మరీచిరాదిర్భూయోషాంతథాబ్రహ్మేన్ద్రోఅద్యోముఖ్యో
 యోషాంరుద్రఃపురోగోముఖ్యోయోషాం-ఎతే-దేవగణా-స్తేతవ-అశాంశాః- అత్రదేవగణానాంమరీచిబ్రహ్మేన్ద్రుద్రముఖ్య
 త్వకథనంసృష్టిస్థిత్యాద్యధికారాధికృతదేవతాబహుత్వాభిప్రాయేణ-తత్రవ్యష్టిస్త్రిష్టాణాంమధ్యేచతుర్ముఖస్యమరీచ్యా
 దీనాంచప్రధానత్వాద్యుత్పాదయోమరీచ్యాదయభిప్రాయేణ-తత్రాపిప్రధాన్యాప్రధాన్యాభిప్రాయేణబ్రహ్మదయోమరీ
 చ్యాదయభిప్రాయో-అద్యోయో-క్తిః-ఇన్ద్రపురోగత్వకథనంపాలనాధికారిదిగీశస్తరాభిప్రాయేణరుద్రపురోగత్వకథనంతుసం
 హారాధికార్యభిప్రాయేణ-ఎవంసర్వేషాంభగవదంశాంశత్వంజ్ఞానశక్తిబలాదిభగవద్గుణలేశాభివ్యక్తికృతమితివేదితవ్యం-
 విశిష్టవస్త్యైకదేశరూపాంశత్వంతుసర్వజీవసాధారణమితితద్విశిష్టవస్త్యైకవ్యం-క్రీడాభాణ్డంక్రీడాపరికరః-ఇదంవిశ్వం
 బ్రహ్మాణ్డం-యస్యతస్యై-తేతుభ్యం-నమః-హేనాథ-తేకరవామక్రూర్యమితిశేషః || ౪౩ || ఋషివందతాదీషుగన్ధర్వా
 పురో-౨ నైమతత్తత్కల్యాణగుణవిశిష్టంభగవన్తస్తుతవత్స-తావదాస్తాంకల్యాణగుణవర్ణనమసంఖ్యేయత్వాత్తేషాం-ఇ
 దంత్యద్భుతమాహాత్మ్యంత్యత్కథామృతమిత్యాహుర్విద్యధరాః || త్వన్తాయయేతి || త్వన్తాయయాత్వత్సః-త్వేన-అర్థం
 సర్వపురుషార్థసాధనంనృదేహ-మభిషద్య-అస్మిన్-శేఖరే-తదనుబంధినిచ-మమాహమితి-దుర్మతిందుర్బుద్ధిం-కృత్యాపి-దుర్మ
 తిరితిప్రథమాస్తపాతే-హమితిశేషః-అహంమమాభిమానంకృత్యైత్యర్థః-అతఏవ-దుర్మతిఃవైషయికసుఖాలాభదుఃఖత
 చిత్తోపి-ఉత్పత్తేఃలోకవేదమర్యాదోల్లంఘనః-స్వైఃపుత్రాదిభిః-క్షిప్తో-పితిరస్కృతోపి-అనద్విషయేషుప్రకృతిపరిణామ

యనెపుమాఘేషేసిద్ధ్యైదివిమృశిఃతాధ్యాత్మపదవిస్సంపాద్యాత్మోర్ధ్వఃపథిచరసిభృత్యానవసినః||గన్ధర్వా
 ఊచుః||అంశాంశస్తేదేవమరీచ్యాదయంతేబ్రహ్మేన్ద్రాద్యాదేవగణారుద్రపురోగాః||క్రీడాభాణ్డంవిశ్వమిదం
 యస్యవిభూషంస్తస్యైన్ద్రంనాథసమస్తేకరవామ || ౪౩ ||విద్యాధరాఊచుః||త్వన్తాయయా-౨ర్థమభిషద్యకశే
 బరే-౨స్మిన్కృత్యామమాహమితిఋదుర్మతిముత్పత్తేస్సైన్ద్రః | క్షిప్తో-౨ప్యసద్విషయలాలసలత్తమోహాయు
 త్తత్కథామృతనిషేవకఉద్వ్యదస్యేత్ || ౪౪ || బ్రాహ్మణాఊచుః||త్వంక్రతుస్త్వంహవిస్త్వంహుతాశస్త్వ
 యంత్యంహిమస్త్యస్మిద్ధర్మపాత్రాణివై | త్వంసదస్యర్విజోదమృతీదేవతాహ్యగ్నిహోత్రంస్వధాసో
 ముత్యంపశుః || ౪౫ ||త్వంపురాగాంరసాయామహాసూకరోదంష్ట్రయాపద్మినింవారణేన్ద్రోయథా |స్తూయ

రూపశబ్దాదివిషయేషానకో-౨ పియదియుష్మత్కథామృతనిషేవకః-యుష్మత్కథైవామృతం-తేత్సేవతత్కతియుష్మత్క
 థామృతనిషేవకః-సేవనమత్రశ్రవణశ్రావణాదిరూపంవివక్షితం-తర్హి-అత్తమోహంఅత్తనోమోహంఅహంకారమమ
 కారరూపంమోహం-ఉద్వ్యదస్యేత్ఉద్వ్యదస్యేత్పరిత్యజేత్-ముక్తోభవేదితిభావః-అహంమమాభిమానగ్రస్త
 స్యాసద్విషయప్రవణస్యాపాత్యమోహనివర్తనద్వారాముక్తిసాధనంత్యత్కథామృతమేవనాన్యఉపాయోస్తీతదంత్య
 త్కథామృతమాహాత్మ్యమిత్యద్భుతమితిభావః || ౪౪ || ఋబ్రాహ్మణాస్తు-తావదాస్తాంకథామృతమాహాత్మ్యమిదంత్య
 ద్భుతతమంత్యన్నామమాహాత్మ్యమితికథయిష్యంతఃప్రకృతయజ్ఞనిర్వృత్త్యాచికాక్షియాంజ్ఞయజ్ఞసాధనమూర్తిత్వేనస్తువ
 న్నస్తప్రసాదంప్రార్థయవై || త్వమితితిభిః || త్వం-క్రతుర్వజ్ఞః-హవిఃపురోడాశాదిః-సదస్యాశ్చఋత్విజశ్చ-తే-త్వమన-
 హుతాశస్త్రితారూపః-దేవతాఇన్ద్రాదయః-అగ్నిహోత్రంఅగ్నిహోత్రాఖ్యకర్తృవిశేషః-క్రతురీత్యనెనయాగాత్తక
 త్వముక్తం-అగ్నిహోత్రమితిహోమాత్తకత్వం-దేవతోదేవేనద్రవ్యత్యాగాత్తకోయాగః-సంవప్రక్షేపాదికోహోమః-
 సర్వత్రసామానాధికరణ్యంశరీరాశ్చభావనిబన్ధనమ్ || ౪౫ || ఋజ్ఞానుష్ఠానోపయుక్తపృథివ్యధర్మా-ఋజ్ఞావహోధివి
 ధ్యర్థవాదాదిరూపేణావస్థితవేదమూర్తిశ్చత్వమేవత్యాహుః || త్వమితి | పురాకల్పదా-మహాసూకరఃశ్వేతవరాహరూపం-
 స్త్వం-వారణేన్ద్రోగజశ్రేష్ఠః-పద్మినింయథాసరసీమివ-అభూతోపమేయం-సహవారణేన్ద్రోణపద్మిన్యధరణంక్వచిద్భవం-
 రసాయాఃరసాతలాత్-గాంపృథివీ-దంష్ట్రయా-సుదన్నుత్పాటయన్-యోగిభిః-స్తూయమానః-శ్రుజ్ఞహర్థవిశేషేణోద్భృత
 వానసి-హోత్రయాగాత్రవేదమూర్తై-అతస్త్యమేవ-యజ్ఞః-క్రతుః-యజ్ఞోయాగః-క్రతురాధనరూపకర్తృ-య
 స్యసః, యద్వా, హేయజ్ఞవిష్ణో-యజ్ఞోవైవిష్ణుః-యజ్ఞాయాచరతఃకర్తే, తిశ్రుతిస్త్యతిభ్యాం-క్రతుః-క్రతుమా

శ్లోపా || దుర్మతిరుత్పత్తేః.

ద్విశ్యంః ॥ ౪౬ ॥ సవంధూత స్త్వం - పరిభ్రష్టసత్కర్తవైదికం త్వదారాధనయాపం యాగాభ్యం కర్త -
యేషాం - అతఏవ - తద్భృం శపరిహారాయతవదర్శనమాకాక్షతాం కామయమానానాం - అస్మాకం - ప్రసీద ప్రస
న్నభవ హేయజ్ఞేక - యస్య తేతవనామ్ని సృభిర్నైః కీర్త్యమానైశ్చియజ్ఞస్య విఘ్నాః తయం - నాశం - యా నితస్తే - తే
నమః ॥ ౪౭ ॥ దక్షాదీనాం స్తుతిముపసంహరణ తైస్తుతోభగవాన్ తాననుగృహ్యన్నా బభావ ఇత్యాహ మైత్రేయః ॥ ఇతి
తిద్వాధ్యాయం ॥ హేభద్రవిదుర - ఇన్య నేనప్రకారేణ సర్వైః విశ్వభావనైవిశ్వ కారణైః హృషీకేశైః కీర్త్య మానైశ్చియజ్ఞ
ర్మనుకుశలో - దక్షః - రుద్రాభిమర్శితం రుద్రేణ విహతం - యజ్ఞం - సంనిన్యే ప్రవ ర్తయామాస - రుద్రేణ సంస్పృష్టమితివా - పూ
ర్వం రుద్రభాగాభావాద్రుద్రాభిమర్శిత - మిదాసీంతు తద్భాగప్రధానా తదభిమర్శితమిత్యవగ న్నవ్యమ్ ॥ ౪౮ ॥ స
ర్వాత్మా సర్వస్యాత్మా - సర్వాత్మ తయా - సర్వభాగభోక్తా పి-భగవాన్ - స్వే సభాగేన త్రికపాలపురోహితేన - ప్రియమా
ణవ-దక్షమాభాష్యాభిముఖీకృత్య బభావ ॥ ౪౯ ॥ త్రహితోపదేష్టాభగవాన్ కార్య కారణరూపేణ వస్థితః ప్రకృ
తిపురుషశరీరో-హమేకవచనచ్యవీరభూతబ్రహ్మరుద్రాభ్యజీనానుసంశయజగన్సృష్ట్యామిసంహారామిస్వా వతారరూపే
ణ పాలయామి - అతో - మ త్తః - చ్యవీరభూతాచ్యవవ్య తి క్తం - స్వ స్తీత్యబ్రహ్మత్వకన్వత స్త్ర వస్తుదృష్టి దైవత్వ భాగ్ని
స్వతన్త్రాత్మ భాగ్ని మూలా - నతు తాజ్వికీ - సర్వస్య బ్రహ్మత్వ కన్వదృష్టిస్తు తాజ్వికీ ముక్త్య పాయధూతేత్యాహ ॥ అహమితి
పశ్చాభిః ॥ అహునిర స్తనిభిల హేయ త్వేన సమ సకల్యాణగుణాత్మక త్వేన చ భవద్భి స్తుతస్స మాభ్యధికరహితో-హం - బ్ర
హ్మ చశర్వశ్చ , మదను సవిష్ట త్వేన మత్సృజ్య త్వేన మదాయ త్తసృష్ట్యా ద్యువయు క్తజ్ఞానవ త్వే న చ ప్రసిద్ధా మత్సృ యోశ్చ
బ్రహ్మరుద్రావ , జగతః - పరంకారణం స్థిత్యుద్భవప్రళయకారణం - అనేన జీవేనాత్మ నాను ప్రవిశ్య నామయా పెవ్యా కరవా
ణి-యో బ్రహ్మణం విదధాతి పూర్వం యో వై వేదాంశ్చ ప్రహితో తస్మై , ఎతద్వావిబుధ క్షేప్తా ప్రసాదకోధనమృవా-మ

మానోనుదక్షలీలయాయోగిభిర్న్యజ్ఞహర్షత్రయూగాత్రయజ్ఞత్రయః ॥ ౪౬ ॥ సప్రసీదస్వమస్మాకమాకాక్షతాం
దర్శనం తే పరిభ్రష్టసత్కర్తవైదికమ్ । కీర్త్యమానైశ్చిర్యామ్ని యజ్ఞేతేయజ్ఞవిఘ్నాః తయం యా నితస్తేన
మః ॥ ౪౭ ॥ మైత్రేయఉవాచ ॥ ఇతిదక్షః కవిగృహంభద్రరుద్రాభిమర్శితమ్ । కీర్త్యమానైహృషీకేశేన సంనిన్యేయజ్ఞ
భావనా ॥ ౪౮ ॥ భగవాన్ స్వే సభాగేన సర్వాత్మా సర్వభాగభోక్తా దక్షం బభావ ఆభాష్యప్రియమాణ ఇవానఘా ॥ శ్రీ
భగవానువాచ ॥ అహం బ్రహ్మ చశర్వశ్చ జగతః కారణం పరమ్ । ఆత్మేశ్వర ఉపద్రష్టా స్వయంద్యుగవి శేషణః ॥ ౪౯ ॥

దాదర్శితపన్థానాస్సస్థిసంహరకారకా , సృష్టింశత కరిష్యా మిత్వా మావిశ్వ ప్రజాపతే ,, ఇత్యాదిశ్రుతిస్సృత్యనురోధా
దయమర్థోల్లభ్యతే , నను ప్రతినియతసృష్ట్యాద్యధికార భేదేన వృథ క్త్రయాణాంకారణత్వే భిహితేకథంకృతస్సృజగతోబ్ర
హ్మైకకారణత్వముచ్యతే , అతఏవహితత్రతత్ర “ బ్రహ్మణోవై సర్వా దేవతాః , నకిర్న్ద్రత్వదు త్తరః , అగ్ని స్సర్వా దేవ
తాః , ఎకఏవరుద్రః , సోమఃపవతేజనితామతీనాంజనితాపృథివ్యాఃజనితాగ్ని ర్జనితాసూర్యస్యజనితేన్ద్రస్యజనితోతవిష్ణోః
ఆపోవాఇదగ్ంసర్వమిత్యాదిభిర్భాగ్నిహృద్భాగ్నిన్ద్రాదీనామపిసమాభ్యధికరాహిత్యప్రతీతేర్థత త్వమవ్యాకులం , అతో
చ్యతే , సర్వేషాంపుథకా-రణత్వేనమాభ్యధికరాహిత్యేవప్రతీతేపితద్వాద్యహతం , అన్యే పరత-యావగతంచేత్యనాద
రణీయం , అతఏవ , త త్వప్రధానేమసృష్టిప్రళయప్రకరణేమయదేవస్వరూపేణగుణై శ్చనిరతిశయబృ హదుక్తం , తదేక
మేవబ్రహ్మజన్తస్థితిప్రళయసముదాయరూపేణజిజ్ఞాస్యలక్షణేనలక్షితంసూత్రకారేణ “జన్తాద్యస్య యత ,, ఇతి-త్రహితా
రణభూతవస్తుపరామర్శినాయతఇత్య నేనకారణవాక్యేషు “చ్చాగోవామ స్త్రవర్ణా , దితిసాత్రన్యాయాత్సద్భృహ్మ దిశద్దానాం
సామాన్యనాం (నారాయణాదివి శేషపర్యవసాయిత్వా) పా ॥ విశేషపర్యవసాయిత్వావశ్యంభావాత్సర్వ శ్రుతీనానా
రాయణవపర్యవసానభూమితి “ యతోవాఇమానీ ,, త్యాదిశ్రుతేర్నైదయమితిసూత్రకారాభిప్రాయోజ్ఞాయతే-అతః
సృష్ట్యాదిగ్గ త్యంకారణమేకమేవ-నతునానాభూతం , అహం బ్రహ్మచశర్వశ్చైత్యాదిభిశ్చప్రతినియతస్థి త్యాదికారణత్వకీర్త
నంతుప్రయోజ్యప్రయోజకభావేన , నన్వేవమపిసృష్ట్యాదీనాంప్రత్యేకంలక్షణత్వాత్తల్లక్ష్య మపికారణంవస్తునానాభూతమి
తిచెన్న , సముదాయస్యేవలక్షణత్వాత్ , సృష్టిస్థితిప్రళయానాంసముదాయోపిలక్షణం , నత్వేకై కం-సముదాయస్యలక్షణ
త్వంపీశ్రుతిస్వారస్యాదవసీయతే “యతోవాఇమానిభూతానిజాయ నై,యేనజాతానిజీవన్తి , యత్ప్రయన్త్యభిసంవిశన్తి,
త్వత్రహితప్రతివాక్యంతద్భృహ్మత్వక్తం - అన్యథై కతరలక్షణవై యర్థ్యంవస్యాత్ ననుసముదితంలక్షణం-వ్యావర్త్య
భావాత్ , నహిజగదుత్పత్తానిమిత్రోపాదానభూతం స్థిత్యా దికారణత్వ వ్యవచ్ఛేద్యంకిమపివ స్వ స్థితిచేత్ , సత్యం
వ్యవచ్ఛేద్యం నెవ్యతే , తథాపి - శ్రుత్యనురోధాత్సూత్రకారేణ “ జన్తాదీ ,, త్వేకవచనా నైనసముదాయవాచినాసముదా

యస్యలక్షణత్వము క్తం, శ్రుతిశ్చ, తద్విజ్ఞానస్వేతివిధిస్సతోపానసోపయోగినిరతిశయబృహత్త్వవిపరీతబృహత్త్వశక్త్యావ్యవచ్ఛేదార్థంసముదాయమాహ ॥ శక్తి-తవ్యవచ్ఛేదనాపిహిసప్రయోజనత్వంస్యాత్, లక్ష్యాకారవిపరీతాకారశక్త్యానిరాకరణేనాలక్ష్యాకారనిశ్చయాయోగాత్, నచజన్మాదిష్వేకైకకారణత్వంలక్ష్యాకారవిపరీతశక్త్యానిరాకరణత్వమంతథాపి, ఉత్పత్తికారణత్వైభిహితేఽపిస్థిత్యాదికారణత్వంనచైభదనుగుణజ్ఞానశక్తివిరహాత్స్థితిప్రళయకారణభూతవస్తవస్తవస్తవద్భావాచ్చజన్మమాత్రకారణస్యనిరతిశయబృహత్త్వంనస్యాత్, ముక్తైర్లయాస్తద్భావాన్మోక్షప్రదతయోపాస్యస్యైవపాప్ర్యత్యాచ్చమోక్షప్రదత్వపాప్ర్యత్వానుగుణైశ్చబృహత్త్వంనసిద్ధ్యతి, అతోజన్మకారణత్వమాత్రస్యసమస్తవస్తువ్యవచ్ఛేదక్షయత్వైఽపిజన్మాదిసముదాయకారణత్వస్యైవనిరతిశయబృహత్త్వైవయితత్వాత్సంప్రీతిప్రళయసముదాయకారణత్వంలక్షణమితిజ్ఞాపితం, అతస్సముదాయస్యైవలక్షణత్వాదపితల్లత్వంవస్తైకమేవసాక్షాద్భూహ్మదీప్యతిప్రయోజకత్వేనచకారణమితిసుధం, నన్వైకస్యైవతవస్తద్వారకతయాఽద్వారకతయాచకారణత్వేపిస్వప్నైఃపాక్రమవస్థితఃకథంస్రత్యుసేకథంతరాబ్రహ్మదాదీనాంసంజ్ఞానాంత్యయిపర్యవసానమిత్యత్రాహ॥సార్థేనఽత్యైశ్వర్యఃఆత్మనఃస్వస్య-ఈశ్వరఃఆత్మైశ్వరః॥పరివిశ్వస్యాత్యైశ్వరమిత్రుతే॥అనెనస్వస్యప్రయోజకాస్తరాప్రయోజ్యత్వముక్తం-అత్తనాంస్వస్తికాలీనానాంజీవానామీశ్వరః-అన్తఃప్రపశ్యసియస్త్యైవనాపస్థితఇతినాఉపద్రష్టాకపద్వశ్యదేవమనుష్యాదినామరూపాభావాతైవలంద్యప్యత్యైవనాపస్థితఇత్యర్థః-అనెనపదద్వయేననామరూపవిభాగానర్హతీనూత్నప్రకృతిపురుషశరీరకత్వంఫలితం॥యస్యాక్షరంశరీరంయస్యావ్యక్తంశరీరం-అనద్వాఇదమగ్రఽసీత్-తద్దేదంతర్వాక్యాకృతమాణీ॥దితిచక్రవర్త-ఎవంచనామరూపవిభాగానర్హసూక్ష్మచిదచిన్వశిష్టేనైవకారణవస్తుస్థితితిత్కంభవతి-కారణత్వోపయుక్తకల్యాణగుణత్వమహ॥స్వయంద్యుగితి॥నిత్యావిర్భూతాసంబుధితజ్ఞానఇత్యర్థః-స్వయంతత్వానాపశ్యతీతిస్వయంద్యుగితివ్యుత్పత్తేః-అనెననిమిత్తత్వమయుక్తనిరుపాధికసర్వజ్ఞత్వముక్తం-స్వయంద్యుగిత్వపాదానతోపయుక్తసర్వశక్తిత్వాదెరవ్యుపలక్షణం-హేయగుణరాహిత్యమాహ॥అవిశేషణివిశేషణానిప్రకృతే

అత్త, మాయాంసమావిశ్య సోహం. గుణమయీం ద్విజః । సృజం ప్రక్షున్న రస్య త్వం దధ్రేసంక్షాం. క్రియోచి

తామః ౫౧ | తస్మిన్ ప్రాప్త్యాద్విధియైకవతపరమాత్మని బ్రహ్మరుద్రాచభూతానిభేదానాజ్ఞానిపశ్యతి ॥ ౫౨ ॥

పురుష గత జడత్వపరిణామిత్వానర్వజ్జత్వదుఃఖిత్యాదయోవ్యా వ ర్తకాకారాతద్రహితభృత్యర్థః- అవిశేషణభృతినసర్వగుణ
నిమగ్నఃస్వయందగ్ధృతికల్యాణగుణవిధానాత్ కారణతోఽపయః క్తగుణకథనస్యాపేక్షితత్వాన్ని మేధస్యవిహితేతరఃషయ
త్వాచ్చ-సోఽహంసూక్ష్మప్రకృతిపురుషశరీరకోనిర న్నిఖిల హేయస్య మ స్రక్ల్యా గుణాత్కోహం - హేద్విజడత్వ-గుణమ
యీంతిగుణాద్వికాంతత్వమాయాంతత్వీయాంప్రకృ తిం-సమావిశ్య జీవద్వా రాసజ్జల్ప రూపజ్ఞానెనానుప్రవిశ్యఃజగ-
త్సృజక్ బ్రహ్మద్వారాసృజక్-రక్షకాద్యారాపాలయక్-హరక్రుదరూపణసంహరక్-క్రియోచితాంసద్వా రకాద్వా
రకసగ్గాదిక్రియోచితాం-సంజ్ఞాంబ్రహ్మవిష్ణుశివాత్మికాంసంజ్ఞాం-దగ్ధేభిభర్తి అతఃకృత్స చిదచిదాత్మకప్రవణ్ణరూపకా
ర్యరూపణసూక్ష్మప్రకృతిపురుషశరీరక త్వేనకారణరూపణావస్థితోఽహంకారవేతినమద్వ్యతి క్తంవ స్త్వ స్తీతిభావఃతే
థాచశ్చాయతే-నామరూపవ్యాకరణాణితత్సృష్ట్యాతదేవానుప్రావిశత్-తదనుప్రవిశ్య సచ్చత్యచ్ఛభావ ,, దితి-నన్వనుప్ర
విశ్యనామరూపవ్యాకరణాణిత్యనుప్రవేశపూర్వకత్వంసృష్టేఃప్రతీయతే- తత్సృష్ట్యా తదేవానుప్రావిశ,,దిత్యనుప్రవేశస్య
సృష్టిపూర్వకత్వంప్రతీయతే-కథ మేతద్విప్రతిష్ఠిద్ధముపపద్యతే-ఉచ్యతే-అత్రహ్యనుప్రవేశసృష్ట్యేఃసమానక ర్మకత్వమాత్ర
మేవవివక్షితం-నతుపౌర్వాపర్యమపీతిజ్ఞాపనాయవిప్రతిష్ఠిద్ధనిగైశఃఅతఎవహి-తస్యత్వప్తేవిదధిరూపమేతి,,త్యనుప్రవేశ్య
సృష్ట్యేర్హ్యగపద్యమస్యత్రుతం-తత్సృష్ట్యాతదేవానుప్రావిశ,,దితిస్థిత్యర్థానుప్రవేశోవావేదితవ్యః॥౫౦॥౫౧॥ ఎవంసర్వ
స్యమదాత్మక త్వాన్నద్వ్యతి క్తస్వతస్త్వవస్త్వభావాదమదాత్మక స్వతస్త్వవస్త్వదుష్టిగైహస్తాభానిమూలెత్యాహ ॥శస్తిస్తితి॥ త
స్తిక్ కార్యావస్థకారణావస్థప్రకృతిపురుషేశ్వరైకింనియన్తృత్వంతాజాదివ-స్మైత్యాహ ॥పరమాత్మనిప్రకృతిపురుషయోరన్తః
ప్రవిశ్యతదగ్ధైర్దోమైరస్సృష్టేప్రళాసనసభర్తరి-ఎవమేవహి-పరమాత్మశబ్దాగ్గీతాచార్యేణోక్తః-ఉత్తమఃపురుషస్తస్యస్యఃప
రమాత్మైత్యుదాహృతఃకీయోలోకత్రయమావిశ్యభిభర్త్యవ్యయఃకేశ్వరః, ఇతిఅత్రలోకత్రయమిత్యనెన ప్రకృతిపురుషాపు క్తా
తదాత్మక త్వాల్లోకత్రయస్య-ఆవిశ్యేత్యత్ర-అస్తజిప్రవిష్టశ్శాస్తాజనానాం,,మిత్రుత్యస్తరాసురోధేనసామర్థ్యాదన్తఃప్ర
విశ్యేత్యర్థః-అవ్యయభృత్యనెనావికారిత్వవాచినాప్రకృతిపురుషగతదోషాస్పర్శిత్యము క్తం-ఈశ్వరభృత్య నెననియ స్తృత్వ మ
భిహితం-భిభర్త్యనెనచారకత్వంఫలితం-కిమేవంభూత స్త్వదన్యఃకశ్చిద స్తి-నెత్యాహ ॥ అద్వితీయస్వస మానద్వి తీయవ
స్త్వ నరరహితభృత్యర్థః-యథాచోశస్మపస్మమాదద్వి తీయోఽస్తిభూతల,,ఇతివత్ - కేవలస్వాధివ స్త్వ నరరహిత

త్వమసిభగవో దేవ తేజోద్యోహంయోహంసోహం - అహంహరిఃసర్వ మిదంజనార్ధనః-ఆత్మే తిత్తూపశ్చ నిగ్రాహయ
నిచే, త్యాదిత్రుతిస్త్యుతిసూత్రో కవిధయాసర్వభూతాంతరాత్మత్వేనప్రత్యక్షితపరమాత్మత్వరూపం - కథమేకస్యసకృదు
పాత్రస్యసర్వభూతాత్మశబ్దస్యార్థద్వయపరత్వం-ఉచ్యతే-ఎకస్యాపిసర్వభూతాత్మశబ్దస్యకృతైకశేషస్య బహువచనాంత
స్యసీదేశాద్భిన్నార్థకానామపిశబ్దానాంసహపాణామేకశేషవిధానాత్యథోక్తార్థపరత్వోపపత్తిః - అనెన బ్రహ్మరుద్ర
యోస్యసర్వభూతాంతరాత్మత్వేనప్రత్యక్షితమత్స్వరూపత్వేన, ప్రియోహిజ్ఞానినోఽత్యర్థమహంసచమమప్రియః । జ్ఞానీత్వా
త్వైవమేమతః, మితిమదుక్తరీత్యా నిరతిశయమత్ప్రతీతివిషయత్వాంతర్భూతీరత్వాచ్చ తద్విషయకృతౌ - పరాధోమ
య్యోవపర్యవస్య తీత్య భిప్రేతం - ఎవంచబ్రహ్మరుద్రపరాసర్వభూతాత్మ శబ్దాసర్వభూతేషాంత్వాపరమాత్మాయయో
స్తావితివ్యధికరణబహుప్రసీహావేదితవ్యా - ఎవం భూతానాం త్రయాణాం యఃపుమాన్, భిదాంసపశ్యతిశుశ్రూవాస్త్రయ
ఇతిసపశ్యతి-అపితు-ఎకఎవబ్రహ్మరుద్రరూపేణస్వావతారయాపేణసస్థితఇతిపశ్యతీత్యర్థః-పూర్వావరానుగుణ్యాత్ప్రమాణా
నురోధాచ్చ - హే బ్రహ్మ - ససర్వాత్మక బ్రహ్మదర్శి, శాంతింసనః ప్రశాంతి - మధిగచ్ఛ తిశాన్త్యధిగమద్వా రా
ముక్తోభవేతిత్యర్థః ॥ ౫౪ ॥ ఉదత్తార్థ రుద్రసంక్లమపసం హరతి । మైత్రేయః ॥ ఎవమితి ॥ భగవతైవమాదిష్టః
ప్రజాపతీనాంపతిః - ప్రజాపతిఃబ్రహ్మపతిర్వస్యేతివా దక్షః-స్వేనస్యకత్తుకేన-క్రతునా - హరి-మత్స్వయిత్యా - స్వేనతిక
పాలవైష్ణవయాగనహరిమర్చిత్యేతివా - ఉభయతోదేవాదివిష్టాః భూమిష్టాంశ్చ - అయజత్ స్వస్వభాగాదిభిర్యథాయో
గ్యమారాధితవానిత్యర్థః ॥ ౫౫ ॥ తథా-సమాహితచిత్తః-రుద్రంచ-స్వేనభాగనఉచ్చేషణరూపేణభాగన-ఉపాధా

ణామేకభావానాంయోనవశ్యతివైభిదామ్ । సర్వభూతాత్మనాంబ్రహ్మసశాంతిమధిగచ్ఛతి ॥ ౫౪ ॥ మైత్రేయ
ఉవాచ ॥ ఎవంభగవతాఽఽదిష్టఃప్రజాపతిపతిర్హరిమ్ । అర్చిత్యాక్రతునా స్వేన దేవానుభయతోఽయజత్ ॥ ౫౫ ॥
రుద్రంచ స్వేనభాగనవ్యూపాధావత్సమాహితః । కర్తవ్యోదవసానెనసోమపానితరానపి ॥ ౫౬ ॥ ఉదవస్యస
హర్షిస్సస్సస్పావవభృథంతతః । తస్మాదప్యనుభావేనస్వేనైవావాప్తరాధసే ॥ ధర్మఎవమతిందత్వా త్రిద
శాస్త్రీదివంయయుః ॥ ౫౭ ॥ ఎవంచాక్షాయణీదవీత్యక్వాప్తూర్వకశేబరమ్ । జజ్ఞహిమవతఃక్షేత్రేమేనాయా
మితిశుశ్రుమ్ ॥ ౫౮ ॥ తమేవదయితంభూయఆవృక్షేపతిమమ్మికా । అనన్యభావైకగతింశక్తిస్సప్తైవపూరుషమ్ ॥
ఎతద్భగవతశ్చమ్భాఃకర్తదత్తార్థరద్రుహః । శ్రుతంభాగవతాచ్చిష్యాదుద్ధవాన్తైబృహస్పతేః ॥ ౬౦ ॥ ఇదంప
విత్రంపరమేశచేష్టితంయశస్యమాయుష్యమఘాఘమర్షణమ్ । యోనిత్యదాఽఽకర్ణ్యనరోఽనుకీర్తయేద్ధనో
త్యఘంకారవ భక్తిభావనః ॥ ౬౧ ॥

వత్ అన్యవర్తత, అయజదిత్యర్థః-ఉదవస్యతేనమాచ్యతేఽనెనెత్యదవసానం-తేనకర్తాణాసమాప్తికర్తా - సోమపా-సత
రానసోమపాంశ్చ దేవాన్ - ఉపాధావదిత్యనుషక్తిః ॥ ౫౬ ॥ ఋత్విగ్నిస్సహూదవస్యకర్తసమాప్య-అవభృథరూపం
యథాభవతితథా - సస్పాస్తాతవాన్-స్వేనైవానుభావేనప్రభావేన-అవాప్తరాధసేప్రాప్తసిద్ధయే - తస్మైదత్తాయాపి-
ధర్మవిషయఎవబుద్ధిం దత్వా అన్యమతిర్ధగ్నా సక్తస్యాదిత్యనుగృహ్యేత్యర్థః - తేత్రిదశాదేవాః-దివంయయుః ॥ ౫౭ ॥
ప్రకృతంపరమప్రకృతేనసంక్లమయతి ॥ ఎవమితి ॥ ఎవముక్తరీత్యా - దాక్షాయణీసతి-పూర్వశరీరం - హిత్వా-హిమవతః క్షే
త్రభూతాయాంమేనాయాం - జజ్ఞ-ఉచ్చభూవే-తిశుశ్రుమ్-పరాశరాదిభ్యఇతి శేషః - అనెనసోవైక్తః ప్రామాణ్యంసూచి
తమ్ ॥ ౫౮ ॥ భూయో-ద్వితీయేజన్మని-అమ్మికాపార్వతీ-అనన్యభావాపతిపారార్థ్యజ్ఞానవతీ-ఎకగతింఎకాఅమ్మికై వ
గతిఃప్రవృత్త్యపాయోయస్యతం - తామేవచింతయంతం-అతఎవ-దయితంప్రీతివిషయం - తమేవరుద్రం-పతి-మాప్యక్షేభతి
స్త-యథాప్రళయకాలే - పూరుషంపరమపూరుషం-లీనా-శక్తిః - చిదచిదాన్తి కాశక్తిః - యథాచిదచిచ్ఛక్తిప్రళయోనెపున
స్సృష్టిదశాయాంతత్పరకారతైకస్వభావతదధీనతథాఅవృక్షేన్మేతిభావః ॥ ౫౯ ॥ ఉక్తాయాఃకథాయాస్సాన్యుదా
యికతామాహ ॥ ఎతదితి ॥ దత్తార్థరద్రుహః-దత్తార్థరవినిశిహో-భగవతశ్చమ్భా-రేతచ్ఛరీతం-బృహస్పతేభిష్యా-భృగ
వతాదుద్ధవా-న్తైమయా-శ్రుతమ్ ॥ ౬౦ ॥ ఉక్తాయాఃకథాయాశ్చృణ్వణశ్రావణాదిఫలమాహ ॥ ఇదమితి ॥ పరమేశచేష్టి
తం-పరో-మా-న - యస్మాత్సపరమోభగవాన్-సఎవేశో-యస్య-తస్యరుద్రస్య-చేష్టితం - పరమేశయోశ్చేష్టితమితివా-యశ
స్యంయశస్కర-మాయుష్యంఆయుష్కరం - పవిత్రం-అతఎవాఘాఘమర్షణంపాపనిచయనివరకం - యఃపుమా-నాకర్ణ్య-
తథా-యథాశ్రుత-మనుకీర్తయేత్ శ్రావయేత్ - ససర్వదా-భక్తిభావనఃభక్తింభావయతీతిభక్తిభావనః - భగవచ్ఛక్తిష్టః

స్వీతియా నృపాతే చ్చేష్టితవిశేషణం-హేకారవ-అఘం ధునోతిత్తి పతి-నాశయతీత్యర్థః ॥ ౬౦ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతచంద్ర
ప్రకాశ్యాంశ్రీభాగవతవ్యాఖ్యానాంచతుర్థస్కంధేనష్టమోఽధ్యాయః *****
ఎవం “ ప్రసూతింమానవీందతుడవయేమెహ్యజాత్తజః । తస్యాంసనర్జదుహితృషోడశామలలోచనా ,, ఇత్యాది
నాప్రసూతివంశయపక్రమ్యతత్ప్రసక్తానుప్రసక్తమభిహితం - ఏవంతావన్న సుకన్యాన్వయోవర్ణితః - అథమనుపుత్రాన్వయం
వివత్సరనుసర్గకథనేఽవశిష్టంకించిదాహా । సనకాద్యాఇతి । యతిరితి-ప్రత్యేకంసనకాదివిశేషణంత గ్రహోపాత్తం - ప్రత్యే
కాభిప్రాయేణైకవచనాన్తనిర్దేశః - అరుణవిశేషణంవాప్రత్యాస తైః-ఎతేబ్రహ్మపుత్రాః - గృహాగృహా శ్రమాగృహా-నావస
న్నాశ్రితాః-తత్రహేతుః - ఊర్ధ్వరేతసఃనైష్ఠికాః - అతస్తైషాంవంశోనాసి ॥ ౬౧ ॥ అథర్కోపిబ్రహ్మపుత్రఃతస్యవంశ
మాహా ॥ మృషేతివత్సర్పిః ॥ అథర్షస్య-భార్యా - మృషా-దమ్మఃపరప్రతారణం-మాయాతదుచితాచెష్టా - ఎతదుభయాత్త
కంమిథునం-అసూతప్రసూతవతీ - హేశత్రుహా-సోదరయోరపిమాయాదమ్మయోర్దామ్మత్యమధర్మాంశతయా - ఎవముప
ర్యపిద్రృష్ట్యం - తచ్చరమ్మ మాయాత్తకంమిథునం - అప్రజోఽపుత్రోఽర్పతి - ర్జగృ హేగృ హేతవా-దమ్మపుత్రా
భిమానం మాయాయాంస్ను షాభిమానంచక్ర తవానిత్యర్థః ॥ ౬౨ ॥ హేమహమతే - తయోర్దాయాదమ్మయో -
ర్లోభః - నికృతిశ్చ తతాచ - సమభవత్ - తాభ్యాం నికృతిలోభాభ్యాం - క్రోధోఽమర్షో - హంసావ - సమభవదిత్య
నుషక్తః - యత్తయాభ్యాంకోధహింసాభ్యాం - కలిశ్చ - తస్య - స్వ సాభగినీ - దురుక్తిశ్చ - సమభవత్ ॥ ౬౩ ॥
దురుక్తా - కలిః - భయం భీతం - మృత్యుంచ - ఆధత్త ఉత్పాదయామాస - హేసత్తమ - తాభ్యాం భీతిమృత్యుభ్యాం-
యాతనా స్త్రీ - నిరయః పుమా-ఎతదుభయాత్తకం మిథునం - జజ్ఞే ॥ ౬౪ ॥ అథర్షవం శముపసం హరత్

***** ఇతిశ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే,చతుర్థస్కంధే,నష్టమోధ్యాయః. *****
మైత్రేయఉవాచ॥సనకాద్యానారదశ్చఋభుర్నంసోఽరుణిర్యతిః । నైతేగృహాన్సృజ్మానుతాహ్యవసన్నా
ర్ధ్వరేతసః॥ ౬౧ ॥మృషాఽథర్షస్యభార్యాఽఽసీద్దమ్మంమాయాంచశత్రుహా । అసూతమిథునంతచ్చనిర్పతిర్జ
గృహేఽప్రజః॥ ౬౨ ॥తయోస్సమభవల్లోభోఽనికృతిశ్చమహమతే ।తాభ్యాంక్రోధశ్చహింసాచయద్దురుక్తిస్స్వ
సాకలః॥ ౬౩ ॥దురుక్తాకలిరాధత్తభయంమృత్యుంచసత్తమ ।తయోశ్చమిథునంజజ్ఞేయాతనానిరయస్తథా॥౬౪॥
ఎతేహ్యధర్షచృక్షస్యచంశ్యాస్సంస్మృతిహేతతః । శ్రేయస్కామోనసేవెతసుతరామాశ్రమోత్తమః॥ ౬౫ ॥సం
గ్రహేణమయాఽఽభ్యాసఃప్రతిసర్గస్తవానఘ । తిస్సృత్యైతంపుమాన్మృణ్యంవిధునోత్త్యాత్మనోమలమ్॥౬౬॥అ
ధాతఃకీర్తయేవంశంపుణ్యకీర్తైకురూప్యహ । స్వామింభువస్యాపిమనోర్హరెరంశాంశజన్మనః॥ ౬౭ ॥ప్రియవ్ర

తస్య సంస్మృతిహేతుత్వాద్భు భూమభిరసేవ్య తామాహ । ఎత ఇతి ॥ అథర్ష ఎవమృత - స్తస్య , వంశ్యాః వంశేభ
వాః - శాఖాయాపాఇతిభావః - హేయస్త్రి-సంస్మృతిహేతవః- అతః - శ్రేయస్కా-మఃస్వగ్గాపవర్గకామః-నసేవెత అథర్ష
వంశ్యానితిశేషః - విభక్తివిపరిణామేనానుషజ్గోవా - ఆశ్రమోత్తమఃఉత్తమఆశ్రమాయస్యసః - చతుర్థాశ్రమస్థిత్యర్థః-
ఆహితాగ్న్యాదిత్వాదాశ్రమశబ్దస్యపూర్వనిపాతః-నితరాంనసేవెత ॥ ౬౫ ॥ అథాథర్షవంశస్యప్రతీసగ్గాస్తర్భావం
వదంతముపసంహరంతస్తచ్చరణభలమాహ ॥ సజ్గ్రహేణైతి ॥ హేఅరఘ-తవతుభ్యాం -మయా-ప్రతిసర్గస్సజ్గ్రహేణాభ్యా
తః - ప్రశ.నుహేతుత్వాదధర్షవంశస్యప్రతిసర్గత్వం - ఎతమధర్షవంశం-పుణ్యంవర్జనద్వారాపుణ్యహేతుత్వాత్పుణ్యం,శ్రు
త్వా - పుమా-నాత్మనఃస్వస్య,మలంపాపం-విధునోతి ॥ ౬౬ ॥ ఎవంకన్యాన్వయమభిధాయాథమనుపుత్రాన్వయంచక్ర
ముపక్రమతే ॥ అథాత ఇతి ॥ హేకురూప్యహ-అథ “ మనోస్తుశతరూపాయాంతిస్సఃకన్యాఃప్రజ్జ్ఞైర ,, ఇత్యుపక్రాంతమను
కన్యాన్వయకథనానంతరం - అతఃఉపక్రాంతస్యవృత్తత్వాద్ధేతోఽస్వామ్యువస్యమనో - ర్వంశంపుత్రాన్వయం-కీర్తయే
కథయామితిసమ్మన్ధః - అత్రమనుకన్యా మనుపుత్రవంశకథనయోఃపౌర్వాపర్యే హేతుహేతుమద్భావేచసమాసవ్యాసత్వే
హేతుకస్వేచ్ఛాయతోపక్రాంతత్వోపక్రమిష్యమాణత్వమేవనిబన్ధనం-కాకదస్త్రశ్రవణవదత్రావ్యత్వశ్చా-మపనుదన్మనుం
విశిష్యే-పుణ్యకీర్తై-పుణ్యాశుశూషతాంపుణ్యాపాదికా - కీర్తి-ర్యస్య,తత్రహేతుః-హరెరంశాంశజన్మనః,స్తరణాదిమా
త్రైణాశ్రితదురితహరిణోభగవతః - అంశోబ్రహ్మ - తస్య - అంశాచ్చరీరా-జన్మయస్య,తస్య,హర్యంశాంశసమ్భూతత్వా
ద్ధృఢకత్వాచ్చహరిచరిత్రవస్త,నుపుత్రాన్వయకథనశ్రవణాదికమపిదురితవిశాసనద్వారాపుణ్యసమ్పాదకమిత్యర్థః ॥ ౬౭ ॥
ప్రతిజ్ఞాతమనువంశంవర్ణయతి ॥ ప్రియవ్రతోత్తానపాదావిత్యాదినా , ఆఘాగోళవర్ణనాత్ - ప్రియవ్రతశ్చ ఉత్తానపాదాశ్చ
తా,ఇమిఅస్వర్ణనామనీ - ప్రియంభగవత్ప్రీతికరంవ్రతంయస్యసః,ప్రియవ్రతః - ఉత్తానెఉన్నతేపదేయస్యేత్యుత్తానపాదః ,

శతరూపాపతేర్ననో - స్సుతౌ - వాసుదేవస్య కలయారత్నాయాం నైరాత్మభగవద్గుణవిశేషావిర్భావేనజగత్తరత్నాయాం స్థితౌ || ౮ || తయోర్మధ్యే, యఉత్తానపాద-స్తస్య, సునీతః సురుచిశ్చేతి-జాయేభార్యే, తయోస్సునీతిసురుచ్యోర్మధ్యే, సురుచిః - పత్యురుత్తానపాదస్య-ప్రేయసీనితరాంప్రీతివిషయా, ఇతరాసునీతి-స్తు-ప్రేయసీ-యత్సుతః స్యాః ఆప్రేయస్యాః సునీతే, స్సుతః పుత్రో ధ్రువః || ౯ || ఆత్రసునీత్యాప్రేయస్త్వమేవప్రపజ్ఞయతత్సుతధ్రువచరిత్రమాహ-ఎకదేత్యాది నాపజ్ఞభిరధ్యాయైః || ఎకదాకదాచిత్-రాజాఉత్తానపాదః - సురుచేపుత్ర-ముత్తమసజ్జం, ఆరురుక్ష-స్తం-అఙ్గ-మారోఢు-మిచ్చి-స్తం - అఙ్గ-మారోఽప్యఉత్సజ్జనిపాద్య - లాలయత్ - తథాచిక్రీర్షమాణం అఙ్కారోహవికర్షమిచ్చి-స్తం, సపత్న్యాస్సునీతే-స్తనయంధ్రువం - నాభ్యనందత్, యద్వా - ఉత్తమమఙ్గ-మారోఽప్యలాలయత్, అఙ్క-మారురుక్ష-స్తంధ్రువం నాభ్యనందతేతిసమ్యుద్ధః - సురుచిః రాజ్ఞో-భిప్రాయజ్ఞా, తథాచిక్రీర్షమాణం, తంధ్రువంప్రతి, రాజ్ఞఃశృణ్వతస్సతః, అతిగర్వితానతి, అతఎవ, సైర్వ్యం అక్షమారహితం యథాభవతి తథా ఆహ, ఉవాచ || ౧౦ || ౧౧ || గర్వోక్తిమేవాహ-నవత్యేతి త్రిభిః || హేవత్సన్యపతేర్ధిష్ట్యమాసనం-ఆరోఘం-భవా-నార్హ-తి-సృపాత్సజో-హమారోఢుమర్హ-వ-తత్రాహ-స్త్వం, సృపాత్సజో-హ-యత్-యస్తాత్-మయా-కుక్షౌ-నగృహీతః సభృతః మద్గర్భ-జ-వన్యపాసనార్హ-ఇత్యభిప్రాయః || ౧౨ || త్వం మయాకుక్షౌ-నగృహీత ఇత్యహ-మేవనవెత్తి-అపితు భవానపి వెదేత్యాహ-బాలో-పీతి-భవాత్-బాలో-ప్యా-త్వా-న-మన్యస్త్రీ-గర్భ-సంభృతం మత్సపత్నీ-గర్భ-ధృతం-నవేదబత-నవేదకిం-అపితు వెదేవేత్యర్థః-నూనమితినిశ్చయ-యద్వా-బాలో-భవాన్న-జానాతి

తోత్తానపాదాశతరూపాపతేస్సుతౌ | వాసుదేవస్య కలయారత్నాయాం జగతః స్థితౌ || ౮ || జాయేఉత్తానపాదస్య సునీతిసురుచిస్తయోః | సురుచిః ప్రేయసీపత్యుర్మైతరాయత్సుతోధ్రువః || ౯ || ఎకదాసురుచేపుత్రమఙ్గ-మారోఽప్యలాలయత్ | ఉత్తమం నారురుక్ష-స్తంధ్రువం రాజాభ్యనందత్ || ౧౦ || తథాచిక్రీర్షమాణం తం సపత్న్యా-స్తనయంధ్రువమ్ | సురుచిశ్చుత్సాహజ్జ-సైర్వ్యమాహతిగర్వితా || ౧౧ || సవత్సన్యపతేర్ధిష్ట్యం భవానారోఢుమర్హ-తి | నగృహీతో మయాయత్త్వం కుక్షౌ వపిన్యపాత్సజః || ౧౨ || బాలో-పిబతనాత్త్వా నమన్యస్త్రీ-గర్భ-స-మ్యుతమ్ నూనం యస్య భవాన్వేదదుర్లభ-ైర్థమనారథః || ౧౩ || తపసా-౨-రాధ్యపురుషంతస్యేవానుగ్రహ-ణమేగర్భేత్వం సాధయా-౨-త్త్వా నం యదీచ్చ సీన్యపాసనమ్ || ౧౪ || మైత్రేయఉవాచ | మాతుస్సపత్న్యాస్సదురుక్తివిధశ్చ సమ్రుపాదజ్ఞాహతో యథా-౨-హిః | హిత్యామిష-స్తంపితరం-సన్న-వాచంజగామమాతుః ప్రరుదన్ సకాశమ్ || ౧౫ || తం నిశ్వస-స్తంస్ఫురితాధరోష్ణం సునీతిరుత్సజ్జముదూహ్యాబాలమ్ | నిశమ్య తత్ప్రముఖాన్నితా-స్తం సావివ్యధేయగదితం సపత్న్యా || ౧౬ || సోత్సృజ్యధైర్యం విలలాపశోకదావాగ్నినాదగలతేవచాలా | వాక్యం సపత్న్యాస్త్రీ-సరోజశ్రియాదృశాచాష్పకలామువాహ || ౧౭ || దీర్ఘంశ్వస-స్తీన్యజనస్య పారమపశ్య * తీచాలకమాహచాలా | మా-౨-మశ్వశంతాతపరేష్వమంస్తాభుశ్చై-జనో-యత్సరదుఃఖదస్తత్ || ౧౮ ||

అహంతు వెద్మి త్యాహ-చాలఇతి-అపిస్తవ్యర్థకః-భవానిత్య నెనసమృద్ధ్యతే-చాలఇతి హేతుగర్భం, భవాంస్తుచాలత్వా దాత్వా నమన్యస్త్రీ-గర్భ-సమ్యుతం నవేద-అహంతు వెద్మి-శ్యభిప్రాయః - అతో-యస్య తవ-దుర్లభలబ్ధమయోగ్య, అథైన్యపాసనా-రోహణరూప-ైర్థమనారథః అనీదిత్యర్థః బతేత్యాశ్చర్యే || ౧౩ || యదిదుర్లభో-౨-ప్యథో-మయాసాధ్య ఇతి తవాగ్రహః, తస్మైర్వ్యం సాధయేత్యాహ-తపసేతి || యదిత్వం సృపాసనమిచ్చసి, తస్మి, తపసా, పురుషం పరమపురుష, మారాధ్య - తస్యా-రాధితస్య-పరమపురుషస్యా - సుగ్రహే-వ-సతూ-పాయా-స్తరణేత్యర్థః-మేమమ-గర్భ - ఆత్మానం-సాధయత్సనోమద్గర్భే-ఉత్పత్తిం సాధయేత్యర్థః || ౧౪ || ఎవముక్తోధ్రువః కిమకరోదిత్యత్రాహ-మైత్రేయః || మాతు-రితి || సపత్న్యా-మాతుః-దురుక్తనదుర్వచసా-భావే-క్తః-విధః-తాడితః-ధ్రువః-దణ్డేన హతస్సరో-యథా-తథా-రుమా - శ్వసత్ శ్వాసంముచ్చ-మిష-స్తంపశ్య-స్తం-సన్న-వాచంకుణ్ణితవాచం-పితరం-హిత్యా-ప్రరుదత్ సతరామహృణివిముచ్చ-సమా-తుష్టనన్యాస్సునితే-సమిషంజగామ || ౧౫ || తం సకాశమాగతం-నిశ్వస-స్తంస్ఫురితః కమ్పితః అధరోష్ణో-యేన తం-చాలంధ్రు-వం-సపత్న్యా-యగదితం-సాసునీతిరుత్సజ్జము-దూహ్యా అఙ్క-మారోఽప్య-పారముఖ-దన్తః పురజనముఖ-స్తం - నిశావ్య-త్ర-త్వా-నితా-స్తం నితరాం-వివ్యధేవ్యభితవతి || ౧౬ || శ్వథామేవాహ-సేతి || సాసునీతిః-ధైర్య-ముత్సృజ్య హిత్యా, విలలా-ప-శోక-ఎవదావాగ్నిః-తేనదావాగ్నినా-దగ్ధ-లతేవస్థితా-సాచాలాసునీతిః-సతత్త్వాః-వాక్యం - స్తరతీ-సరోజశ్రియా-స-రోజస్యశ్రివశ్రీః-శోభాయస్యా-స్తయా-దృశా-చాష్పకలాం అశ్రుకణికా-మువాహదధార || ౧౭ || సపత్నీ-గదితవ్య-ధయా-దీర్ఘ-యథాతథా-శ్వాసంముచ్చ-స్తీ-వృజినస్య-దుఃఖస్య - పారమవధి-మపశ్య-స్తీ-అపారదుఃఖాక్యా-నైత్యర్థః-చా

లాసునీతి-ర్నాలకంధ్రువ-మాహ-హే తాత-అమజ్జలమపరాధం-పరేష-మామంస్తాః మాస్తార్హిః యత్ యస్తాత్ - యోజనః
పరదుఃఖదఃపరేభ్యోదుఃఖంబదాతీతిపరదుఃఖదః-సః-తద్దుఃఖమేవ-భుక్తైఅనుభవతి ॥ ౧౮ ॥ సురుచ్యా ౭ భిహితంసో
పాలన్యమనువదన్నాత్మజంతపసేచోదయతి॥సత్యమితి ॥సురుచ్యా - యదభిహితం-తత్సత్యమితిసమ్బంధః కిమభిహితంతతా
హ-దుర్భగాయాభాగ్యహీనాయాః-మేమయా-ఉదరే-భవాగ్గృహీతః-మదుదరేజాతఇత్యర్థః - నకవలంజాతఎవమద్దర్భ-
అపితు-తస్మాఎవమమ-స్తన్యేనస్తనయోర్భవంస్తన్యం-తేన-వృద్ధశ్చ - దుర్భగ-త్వ మేవాహ - ఇడాభూమిః-డలయోరభే
దాత్-పారస్కరాదిత్యాత్మస్థ్యస్థావ-ఇదస్మకీర్త్యపతి-ర్నాం - భార్యే త్యా వోధుంస్వీక ర్తుంచాచావత్తుంచా , విలజ్జ
తే ॥౧౯॥ * హేతాత-తస్మా - త్వం-విమత్సిరఃవిగతమత్సరః-సమాతా-సనూతామాతుస్స-త్త్వ-తయాపి-యదుక్తం
తపసా౭౭రాధ్యపురుష , మిత్యాది-తదవ్య శీకంనిర్దోషంయథాభవతితథా . అతిష్ఠకురు-సమాత్రాయదుక్తమితిసామాన్యే
నోక్తంవిశేషనిష్ఠంకరోతి-ఉత్తమోయథా-తథాత్వమధ్యాసనంనృపాసనం-ఇచ్చ సియదితర్హ్యధోక్షజపాదపద్మ - మారా
ధయ ॥ ౨౦ ॥ * కింకశ్చిదధో-క్షజపాదపద్మ మారాధ్యాధ్యాసనాదిస్వాభిలషీతమవాపెత్య త్రబ్రహ్మణంమనుంచాదర్శ
యతి॥ యస్యేతిద్వాభావః॥విశ్వవిభావనాయవిశ్వస్యపాలనాయ-ఆత్మగుణాభిపత్తేః,గుణానాంకల్యాణగుణానామభిపత్తేః
వృత్తి-ర్యస్యాం-ఆత్మాస్వీకృతా-గుణాభిపత్తేః-కల్యాణగుణాశ్రయదివ్యమజ్జలమూర్తి-ర్యేన-తస్య-యస్యా ధోక్షజస్య-జితః-
ఆత్మామనః-శ్వసనఃప్రాణవాాయు-రైవ సై-రభివన్ద్యం-అజ్ఞీప్రద్యంపరిచర్య ఆరాధ్య - అజోబ్రహ్మ-పారమేష్వరంపదం
చతుర్దశభవనానాంమధ్యేఉత్కృష్టంసరోవరివ ర్తమానంసత్యలోకరూపంస్థాన-మధ్యతిష్ఠదధిష్ఠితవాగ్భిలు ॥౨౧॥ * త
థా-వఃయుష్మాకం-పితామహఃపితృఃపితాభగవాన్ - మనురపి-ఎకమత్యాఅవ్యభిచరితభక్త్యా - పురుషక్షిణైర్నృపాదక్షిణై
ర్నృతైఃక్రతుభిః-యంభగవన్త-మిష్టాఆరాధ్య-అన్యతఃఅన్యై-ర్దురవాపం-దివ్యందివిభవందివ్యంసుఖం-స్వర్గం-భామంసుఖం

సత్యంసురుచ్యా౭భిహితంభవాన్తేయదుర్భగాయాఉదరేగృహీతః॥ స్తన్యేనవృద్ధశ్చవిలజ్జతేయాంభార్యేతివా
౭౭వోధుమిహస్మతిర్నామ్ ॥ ౧౯ ॥అతిష్ఠతతాతవిమత్సర స్త్వముక్తంసమాత్రా ౭ పియదవ్యశీకమ్ ॥ ఆరాధ
యాధోక్షజపాదపద్మంయదీచ్ఛసే ॥ ధ్యాసనముత్తమోయథా ॥ ౨౦ ॥ యస్యాజ్ఞీప్రద్యంపరిచర్యవిశ్వవి
భావనాయాత్మగుణాభిపత్తేః ॥ అజో౭ధ్యతిష్ఠతలుపారమేష్వరంపదంజితాత్మశ్వసనాభివన్ద్యమ్ ॥ ౨౧ ॥తథా
మనురోభగవాన్పితామహాయుష్మేకమత్యాపురుషక్షిణైర్నృతైః ॥ ఇష్ట్యా౭భిపేదెదురవాపమన్యతోభామం
సుఖందివ్యమథాపవర్ణ్యమ్॥ ౨౨ ॥తమేవతాశ్రయభక్తవత్సలంముముత్సభిర్నృగ్యపదాబ్జపద్ధతిమ్ ॥ అనన్య
భావేనిజధర్మభావితేమనస్యసామ్యభజస్వపూరుషమ్ ॥ ౨౩ ॥ నాన్యంతతఃపద్మపలాశలోచనాద్దుఃఖచ్ఛిదం

సార్యభామత్వం-ఆపవర్ణ్యంమోక్షసుఖంచా - భిపేదె,అనెనాధోక్షజస్య కులదైవతత్వముక్తం-అన్యతః-ఎకమతివ్య తిరిక్తో
పాయాన్తరేణ , దురవాపం-యమితి - సమ్బంధః అన్య తఃఅన్యస్తాద్భగవత్సరుద్రాదె-దురవాపం - సుఖ త్రయమితివాసమ్బ
ంధః ॥ ౨౨ ॥ * భజన్తమపిమాంరాగద్వేషాద్యసద్గుణద్వేష్టేపేక్షేత-తతాహ॥తమితి॥ సావత్స , భక్తవత్సలంభక్తేషు
వత్సల-స్తం-సత్వపిదోషేషుతాననాదృత్యభోగ్యతాబుద్ధిమత్త్వంవాత్సల్యం , తమేవాశ్రయ ॥ అనెనాశ్రయేణసౌకర్యా
పాదకగుణసమ్పత్తిరుక్తా, ఆశ్రితకార్యా పాదకగుణసమ్పత్తిమాహ ॥ ముముక్షుభిఃసంసారబన్ధాన్తోక్తుమిచ్ఛచ్ఛిః-మృగా
ఆన్యేషణీయాచిస్తనీయేతియావత్-పదాబ్జయోఃపద్ధతిర్నాగ్నోయస్య-తం-ముక్తిప్రదమితిభావః-అనెననిత్య సంసారిణాంనిత్య
సూరిపరిషత్సజ్జుటనోపయోగిత్వ రూపా ఘటిత ఘటనా సామర్థ్యరూపా శ్రితకార్యాపాదకగుణసమ్పత్తిరుక్తా - కథమాశ్ర
యాణీత్యత్రస్వవర్ణాశ్రమధర్మానుగృహీతభక్తియోగనాశ్రయేత్యాహ ॥ అనన్యభావే - నవిద్యతే౭న్యస్థిన్భావోయస్థి -న్వి
జాతీయప్రత్యయాన్తరావ్యవహితఇత్యర్థః- నిజధర్మైః - స్వవర్ణాశ్రమోచితధర్మైః - భావితేనిష్పాదితే-మనసి-తైలధారావద
విచ్ఛిన్నస్మృతీసంతానరూపేమనోవ్యాపారే - విజాతీయప్రత్యయాన్తరావ్యవహితతైలధారావదచ్ఛిన్నస్మృతీసంతానరూ
పాహిభక్తిః , అవస్థాప్యవిషయాకృత్య , పూరుషంపూర్ణం జ్ఞకస్వ శరీరాన్తస్థితదహరకుహారేవసన్తంపరమపురుషంభజ
స్వ ॥౨౩॥ * తమేవేత్య సేనసూచితంసరోత్తమత్వంసుఖత్రయప్రదత్వంచప్రతిపాదయతి॥ నాన్యమితి॥తత స్తస్మాత్పద్మప
లాశలోచనాత్పుణ్డరీకాక్షా,దన్యంపురుషం,తవదుఃఖచ్ఛిదందుఃఖనిరాసకం,నమృగయామిఅన్యప్యాపిసపశ్యామితిభావః ॥ అ
నెనతాపత్రయనిరసనద్వారాసుఖత్రయప్రదోభగవానేవేత్యుక్తంభవతి॥సరోత్తమత్వమాహ॥యోభగవా,నితగైర్భ్రహ్మ
దిభిః , స్వాభిలషితసిద్ధయే , మృగ్యమాణయామనఃప్రణిధాసేనచిన్త్యమానయా , హస్తైన్గృహీతంపద్మం యయా,తయా,
శ్రియామహాలక్ష్మ్యై , అజ్గహేధ్రువ,మృగ్యతే , అనెనలక్ష్మీపతిత్వముక్తం , తేనచసర్వేశ్వరత్వంజగత్కారణత్వంచసామ

గ్ధాదు క్తంభవతి || ౨౪ || సునీత్యుక్తిమపసంహరణ్ ద్రువస్యచెష్టామాహ | మునిః || ఎవమితి మాతు-స్సజ్జల్పి తంవిలా
పనం-తతః-అర్థాగమంలర్థస్యస్వాభిలషితస్యార్థస్యాగమాయస్తా తథాభూతం-వచశ్చ ఆకర్ణ్య - ఆత్మనాస్వేనై వా-త్వా
నంమన-స్సంనియమ్యసమాధాయ-పితురు తానపాదస్య- పురాస్తిశ్చ క్రామనిర్గతః || ౨౫ || తస్మిన్ శ్రమణ-ముపాక
ర్ణ్య ఆశ్రుత్య-తై శ్రీకాల్యజ్ఞో నారదః-అస్యద్రువస్య-చికిత్సితంజ్ఞాత్వాచ-ఆగత్యై తిశేషః-అఘఘ్న నదురితహరిణా-పాణినా
శిరసీసంస్పృశ్య-విస్తీతఃప్రాహ || ౨౬ || విస్తీతఇత్యుక్తంతదేవాహ|అహోఇతి|| మానభక్తంలభిమానవిహితమమృ
ష్యతామసహమానానాం-క్షుత్రియాణాం-తేజఃప్రభావః-అహోవిన్నయసియః - యద్యస్తా-దయంధ్రువః-బాలో ౭ పి-స
మాతుర్వా తుస్సపత్న్య-అసద్వచఃదుష్టవాక్యం-యత్ హృదాహృ దయేన-ధ త్తేమనసిస్థాపయతీత్యర్థః || ౨౭ || నా
రదోక్తిమేవాహ| క్వతి|| హేవత్సభవాన్-ఋద్ధిమత్సమృద్ధిమత్-స్వగృహం-హిత్యా-ఎకఃఅసహాయః-క్వ-యాతిగచ్ఛతి-అగ్రహే
ద్రువ-త్వాం - స్వ జనా - దుత్తయాఉత్పన్న యాఅవమత్యా పరాధూత్యా సంతృప్తనితరాంత ప్తం - లక్షయేఉత్పేక్ష
యే || ౨౮ || అత్రక్వచిత్పుస్తకేషు క్తిమేతద్భగవన్ ధ్యానాద్వృష్టంకియోగరాధసా|నోత్స హేసురుచేర్వాచాసమా
ధాతుంమనః-క్షుత, మిత్యధికశ్లోకః||వత్స తే || తత్ప్రాయంధ్రువో త్రుత్వేనవ్యాఖ్యేయః , హేభగవన్ నారద-ఎతత్తమస్వజనో
త్థవరాభవనస్తాపాదికం-యోగరాధసాయోగప్రభావేన-యద్ధ్యా నం-సర్వ వస్తుసాక్షాత్కారా పాదకం-తస్మాద్వృష్టం
కిం-త్వేయేతిశేషః,అహంతు-సురుచేర్వాచా-క్షుతంవ్యధితం-మనః-సమాధాతుం-నోత్స హేనశక్తోమి || ౨౯ || ఎవము
క్తోనారదఃపునరాహ | నాధునాప్యవమానమితి|ఎతద్భగవన్ ధ్యానాద్వృష్టంకియోగరాధసా|నోత్స హేనశక్తోమి || ౨౯ || ఎవము

తేమృగయామికంచన | యోమృగ్యతేహ స్తగృహీతపద్మయాశ్రియేతరై రజ్జవిమృగ్యమాణయా || ౨౪ || మైత్రే
యఉవాచ|| ఎవంసజ్జల్పితంమాతురాకర్ణ్యార్థాగమంవచః | సంనియమ్యాత్మనా౭౭త్వానంనిశ్చక్రామపితుః
పురాత్ || ౨౫ || నారదస్త దుపాకర్ణ్యజ్ఞాత్వాచాస్యచికిత్సితమ్ | స్వప్రప్త్యమూర్ధస్యఘఘ్ననపాణినాప్రాహవి
స్తీతః|| ౨౬ || శ్రీనారదఉవాచ || అహో తేజఃక్షుత్రియాణాంమానభక్తమమృష్యతామ్|బాలో ౭ ప్యయంహృ
దాధ త్రైగుత్సమాతురసద్వచః|| ౨౭ || క్వయా త్యేకోభవాన్వత్సహిత్యాస్వగృహమృద్ధిమత్ | లక్షయేత్వా౭
వమత్యా౭జ్ఞసంత ప్తంస్వజనోత్థయా||౨౮|| (ధృ)వఉవాచ||కిమేతద్భగవన్ ధ్యానాద్వృష్టంకియోగరాధసా|
నోత్స హేసురుచేర్వాచాసమాధాతుంమనఃక్షుతమ్|| ౨౯ || నారదఉవాచ||)నాధునాప్యవమానంతేనన్తానం
వాపిపుత్రక|లక్షయామికుమారస్యాస క్తస్యక్రీడనాదిషు|| ౩౦ || వికల్పవిద్యమాన౭పినహ్యసంతోషహేతవః|
పుంసాంమోహమృతేభిన్నాయల్లోకేనిజకర్తృభిః||౩౧||పరితుష్ట్యేతత్సతతావన్నాత్రేణపూరుషః | దైవోప

కకుమారస్య అతఏవ- క్రీడనాదిష్యోగకర్తస్య - తవ-అధునాచాల్య దశాయామపిలవమానం-సన్తానంవా-నపశ్యా మి-బాలో
హిమానావమానావనాదృత్యపరంక్రీడాన క్తః-అత స్తవాపిమానావమానౌనస్తఇతిపశ్యామీత్యభిప్రా యః || ౩౦ ||
యదిబ్రూయాఅహంవయసాబాలోనబుధ్యఇతితత్ప్రహ|వికల్పఇతి||వికల్పమానావమానవివేక-విద్యమాన౭పినహ్య పిమో
హంవినా-భిన్నాఃవ్యతిగక్తాః,అస్తనోష హేతవోనస ని-కింతు , మోహఎవాసంతోష హేతురిత్యర్థః - కుతః-య-త్సఖండుః
ఖంవా-లోకే-త-న్నిజకర్తృభిరేవభవతి-యద్వా - అహంబాలో ౭ పిమానావమానబుద్ధిమానితిబ్రూయా స్తర్హీ యంఅసంతో
షమూలాబుద్ధిరేహత్ప్రభుమూలా - నతాత్మికీత్యాహ- వికల్పఇతి-సర్వత్రజ్ఞానై కాకారతయాఎకరూపేతత్స ని-వికల్ప దేవ
మనుష్యాదిభేద - అవిద్యమానైఇతిచ్ఛేదః-అసత్యపి - దేవమనుష్యాదిభేదానామాత్మా కారత్వాభావేపీత్యర్థః పుంసాంజీవా
నాం-మోహమృతేదేవాదిశరీరేష్యాత్మాభిమానంవినా - అసంతోష హేతవోనసని దేహత్ప్రభుఎవా సంతోష హేతురిత్య
ర్థః-విద్యమానైఇతివాచ్ఛేదః-అపిశబ్ద ఉత్సముచ్చయార్థః,వికల్పఇత్య నెనసచ్ఛబ్ద్యతే - వికల్ప దేవమనుష్యాదిభేద,అపిశబ్దాత్త
త్ప్రయ క్తమానావమానాది కేవలతి , మోహందేహత్మాభిమానమృతేఅసంతోష హేతురనోనా సీత్యర్థః,అసంతోషస్య
దేహత్మాభిమానాధీనత్వే హేతుమాహ || భిన్నా-యదితి|అత్రలోకాఇతిప్రథమాస్తపాతస్స గమః,లోకా శ్చతనవగ్గాఃనిజక
ర్తృభిరేవభిన్నాఃకర్తృకృ తదేవాదిదేహభిన్నా ఇతియత్అతోదేహేనతితత్ప్రభుమేవావమానద్వా రా౭ సంతోష హే
తుః-అసంతుష్టస్యచేతనస్యదేహత్మాభిమానిత్వాదిత్యర్థః, యద్వా-స ప్రవృత్తవపాతః-భిన్నే తిథావేక్తః,స్త్రీత్వమార్ద్రం
భిదేత్యర్థః,దేవాదిదేహభేదకోహేతుస్తత్రాహ | లోకజ్ఞానై కాకారేచేతనవగ్గై,భిన్నా దేవమనుష్యా దిభిధాయత్ యతః,
కర్తృభిర్భవతిఅసేనకర్తృకృ తోదేవాదిదేహభేదస్తత్కృ తోమానావమానమూలో దేహత్ప్రభుమ స్తతో ౭ స న్తోషరూపం
దుఃఖమిత్యభిపేతమ్ ||౩౧|| ఎతదేవోవశ మోపదేశేననివ ర్తయతి||పరితుష్ట్యేదితిషడ్భిః||తతోదేహత్ప్రభుమస్యైవాసన్తో

షషాతుత్వా - ద్బుధఃదేహవిలక్షణోద్భవోనీపురుషః, ఈశ్వరగతింవీక్ష్యతాశ్వరాసుకూల్యంవినానోద్య మాఃఫలహేతవఇతి
జ్ఞాత్వా,యావత్సుఖందైవనోపసాధితం-ప్రాపితంతావత్ప్రాతేజ,పరిత్యజ్యేత్,నాధికంలిప్సేత్,అతోధికసుఖార్థంనోద్య వః
కార్యఇతిధావః ॥ ౩౨ ॥ *దుష్కరశ్చతవాయముద్యమఇత్యాహ॥అథేతిద్వాభ్యామ్ ॥ అథనను,మాత్రోపదిష్టేన,భక్తి
యోగేన,యస్యభగవతఃప్రసాదం,అవరోధంప్రాప్తుమిచ్ఛ సి,సవైభగవాన్ - పుంసాందుఃఖేనాప్య రాధయితుమశక్య
ఇతి,మేమయా,జ్ఞాతోమతః ॥ ౩౩ ॥ *నిస్సంక్షేపదేహతదనుబంధినజ్ఞాన్నిర్గతేన,తీవ్రయోగఃవిఘ్నా నుపహతోజ్ఞానయోగః
కర్తయోగశ్చ,తద్భక్తేనసమాధినా,యస్యభగవతః, పదవీంమార్గం,మృగయన్తోఽపి,మునయో, బహుజన్త భిరపి,నవిదుః
సదేహోభగవాన్,దురారాధో,మమమతఇతిహృద్యేణసమ్మన్తః ॥ ౩౪ ॥ *అతో,దేవప్యాపిదురారాధ్య త్వాదైవోః, ని
వర్తతాంగృహస్సృతియాతు,భవాన్,తవైష్యర్చన ఉద్యమరూపీనిర్బన్ధో,నిష్కలఃఅనగ్ధకః,అయతమానస్య మమకథంశ్రేయః
ప్రాప్తిర్నిత్యాశక్యమానంప్రత్యాహ॥యతిష్యతీతి॥దైవా,చ్చేయ సాంకాలే,సముపస్థితేనతిభవాన్, యతిష్య తియత్తుంక
రిష్యతి,అధునాతూ,ద్యమోనిష్కలఇతిభావః ॥ ౩౫ ॥ *కింఽయస్యపుంసః,యత్సుఖందుఃఖంవా - దైవేనైశ్వ రేణ,విహీ
తంసపుమాన్,దైవవిహితయోస్సుఖదుఃఖయోర్మధ్యే-తేనదైవవిహితేన-సుఖేనదుఃఖేనవా-ఆత్మానంతోషయన్ - సుఖేన
తిపుణ్యంక్షీయతే,అనుభవేత్పుణ్య - మతోపుణ్యాపుణ్యత్యయేనసంస్మ తేర్మోక్ష్యఇత్యాత్మానంతోషయన్నిత్యర్థః - దేహీదేహ
వాన్-తమసఃపారంప్రకృతిమణ్డలాతీతం-విష్ణోఃపద-మృచ్ఛతియాతి ॥ ౩౬ ॥ *అపిచ-యఃపుమాన్ - గుణైరధికఃస్వాపే

సాదితంయావద్వీశ్వరగతింబుధః ॥ ౩౨ ॥ అథమాతోఽపదిష్టేనయోగనావరుతత్వసి | యత్ప్రసాదంసవై
పుంసాందురారాధోమతోహిమే ॥ ౩౩ ॥ మునయఃపదవీంయస్యనిస్సంక్షేపోరుజన్తభిః | నవిదుర్భగయన్తోపితి
ప్రయోగసమాధినా ॥ ౩౪ ॥ తతోనివర్తతామేషనిర్బన్ధస్తవనిష్కలః | యతిష్యతిశ్చభవాన్కాలేశ్రేయసాంసము
పస్థితే ॥ ౩౫ ॥ యస్యయదైవవిహితంసతేనసుఖదుఃఖయోః | ఆత్మానంతోషయదైహితమసఃపారమృచ్ఛతి ॥ ౩౬ ॥
గుణాధికాన్తుదంలిప్సేదనుక్రోశంగుణాధమాత్ | మైత్రీంసమానాదన్వయేన్న తాపైరభిఘాయతే ॥ ౩౭ ॥ ధ్రు
వఉవాచ॥సోఽయంశమోభగవతాసుఖదుఃఖమాతత్త్వ నామ్దర్శితఃకృపయాపుంసాందుగర్భోఽస్తద్విధై
స్తుయః ॥ ౩౮ ॥ అథాపిమేఽవినీతస్యతాత్రధర్మముపేయవః | సురుచ్యాదుర్వచోబాణైర్నభిన్నైశ్రయతేహృది॥
పదంత్రిభువనోత్కృష్టంజగీషోస్సాధువర్తమ | బ్రూహ్యస్తత్పితృభిర్భ్రహ్మనైర్వరప్యనధిష్ఠితమ్ ॥ ౪౦ ॥ నూ
నంభవాన్భగవతో యోఽక్లజఃపరమేష్ఠినః | వితుదన్తుటతేవీణాంహితాయజగతోత్కవత్ ॥ ౪౧ ॥ ఇత్యుదీ

క్షయాఽధిక-స్తస్మాత్-ఇయంల్యబ్ధోపేషచ్ఛమిగుణాధికందృష్టైత్యర్థః-ముదంలిప్సేత్ లబ్ధుమిచ్ఛేత్ ప్రీతింకుర్యాత్ వత్సనూ
యామిత్యర్థః-గుణాధమాత్ గుణాధమంవీక్ష్య-అనుక్రోశంకృపాం-లిప్సేత్-నతుతిరస్కారం-సమానాన్వైత్రీం-నతుస్పర్ధాం
సః - తాపైరాధ్యాత్మికాదితాపైః - నాభిఘాయతేతాపత్రయాభిహతోనవభతీత్యర్థః ॥ ౩౭ ॥ *ఎవంనారదేనోపదిష్టక్ర
మోద్భువనస్యమనీషి తేఅవిచాల్యమతి స్తద్ధర్మనంతదుక్తిం చాభినన్దనీతంప్రత్యాహ ॥ సోమమితిచతుర్భిః ॥ భగవతాత్వయా-
సుఖదుఃఖాభ్యాం,హతఃపరాభూతః-ఆత్మాననోయేషాం,తేషాంపుంసామస్మాకం-సోఽయం-శమఃమనః ప్రతా స్త్యపా
యః,కృపయా-దర్శితః-జ్ఞాపితః-యోభగవాం - స్త్వ-మస్తద్విధైర్వాద్యశైః-దుర్దశః-ద్రష్టుమశక్యః - యద్వా-యశ్చ మఃఅస్త
ద్విధైర్దుర్దర్శఃజ్ఞాతుమశక్యఇతిశమప్రశంసావా ॥ ౩౮ ॥ *అథాపి-త్వ యోపదిష్టశమస్యాపి, మమఘోరం-తాత్రంస్వ
భావం-ఉపేయవఃప్రాప్తవతః-అతఎవా-వినీతస్య,సురుచ్యాః,దుర్వచాంస్యేవబాణా-నైర్భిన్నై-హృది-నశ్రయతే - శమ
ఇత్యనుషజః-శమోనతిష్ఠతీత్యర్థః ॥ ౩౯ ॥ *అతోమన్తసిషానుసారేణైవమామనుగృహ్యమనీషితోపాయ ప్రకారం బ్రూహీ
త్యాహ॥పదమితి॥అస్తత్పితృభి-నైభ్యోఽనైర్వర-ప్యనధిష్ఠితం-త్రిభువనోత్కృష్టం-పదం - జెతుమిచ్ఛో-రై - సాధు,వర్త
మార్గం-బ్రూహీ ॥ ౪౦ ॥ *సోపదేశోల్లజ్ఞా నాన్తాంనిగృహ్యదిత్యాశక్యతంప్రసాదయతి॥ నూనమితి ॥ భవాన్పుర
మేష్ఠివోబ్రహ్మణః-జగద్ధితకారిణోఽక్లజఃదేహజః-అఙ్క-జఇతిపాతే,ఉత్సజ్ఞాజ్ఞాతః,వీణాం - వితుదన్తధ్వనయన్, జగతోహి
తాయ,సూర్యవ,దటతి చరతి, అతోమన్తసిషాపాదనమేవజగద్ధితకారిణస్తవోచితమితిభావః ॥ ౪౧ ॥ *ఎవందృఢసఙ్క
ల్పస్యధృవస్యవచఆశ్రుత్యతమనుగృహ్లాన్నాహనారదఇత్యాహమైత్రేయః॥ ఇతిఉక్తప్రకారేణ,ఉదీరితంగదిత - మాకర్ణ్య,

భగవాన్నారదః-దృఢసంకల్పదర్శనసేవితరాంప్రీత, సంబాలకంప్రతి, కృపయా, సద్వాక్యం హితవాక్య, మాహా ॥ ౪౨ ॥
ఉక్తమేవాహా-జనన్యాభిత్వాదిహా-విరక్త్యైన్ద్రియరతావిత్వై నైతత్రతావచ్చ గవానైవభక్త్యా ప్రసన్నోధర్మపురుషో
ర్థవతుష్టయప్రదోఽత స్తద్భక్తిరేవకార్య తివదన్ను పాసనోపయుక్తం దేశమాచారంతస్య భగవతోధ్యానప్రకారంజప్యం
మ స్త్రంభగవత్సప్రకారమాహరియమంబకధయన్తే వమారాధితోభగవానైవత్వత్స మీహితమభినిర్వర్తయతీత్యా
హా-జనన్యాసునీత్యా, ఉక్తః, యఃపన్థాఃఉపాయః, సవైసంవతేతవనిశ్చేయసానునిశ్చితంశ్చేయఃనిశ్చేయసం-తస్మై-భవతి, జన
న్యభిహితోపాయవతదభిప్రేతార్థసాధనమిత్యర్థః॥కోఽసాజనన్యాభిహితఃపన్థాస్తతాహ ॥భగవాన్వాసుదేవవ - అతః
స్తత్ప్రవణాత్తనాభగవత్ప్రవణచి తేన-తంభగవ స్తంభజ ॥ ౪౩ ॥ భగవాన్వాసుదేవత్యై తదేవ ప్రపన్న యతి ॥
ధర్మేత్యాది॥యఃపుమాన్, ధర్మద్యన్యతమంశ్చేయః-అత్తనస్సన్య, ఇచ్ఛేత్, తత్రహరేఃపాదసేవన-మేకమేవ. కారణముపా
యః ॥ ౪౪ ॥ తత్తత్తా, దృగవత్పాదసేవనస్యైవధర్మదిసాధనత్వత్ - హేతాత-యమునాయాః, శుచిశుద్ధం - తటంతీ
రంగచ్చ, తేతవ-భద్రంమృజ్జల్. మస్తు, తటంవిశిష్ట-యత్రతట-పుణ్యంపుణ్యా వహంమధువన-మస్తీ-కథంభూతంమధువనం-
శుర్వదా-హారెర్భగవతస్సాంసిద్ధ్యంసాంసిద్ధ్యమత్, తటశబ్దపాతటస్థితమధువనలక్షణా - తత్తత్తంభూతమధువనం-యత్రమ
ధువనహరే-సాన్నిధ్యమస్తీ ॥ ౪౫ ॥ కాశిన్ద్రియమునాయా-శ్చివేమృగశేసలిల-త్రిషవణంస్నాత్వా, తత్రవనైఅత్తనఃస్వ
స్య - ఉచితానియోగ్యాని-దేవతానమస్కారానీని-కృత్వా - కుశాదిభిః-స్వస్తీకాదిభిశ్చ కల్పితమానసంయస్యసః, నివి

రితమాకర్ణ్యభగవాన్నారదస్తదా ॥ ప్రీతఃప్రత్యాహతంచాలంసద్వాక్యమనుకమ్పయా ॥ ౪౨ ॥ జనన్యాభిహీ
తఃపన్థాస్సవైనిశ్చేయసస్యతే ॥ భగవాన్వాసుదేవ స్తంభజతత్ప్రవణాత్తవా ॥ ౪౩ ॥ ధర్మార్థకామమోక్షా
భ్యంయశ్చచ్చేచ్ఛేయఅత్తనః॥ఎకంప్యోవహరేస్తత్రకారణంపాదసేవనమ్ ॥ ౪౪ ॥ తత్తాతగచ్ఛభద్రంశ్చేయ
మునాయాస్తటంశుచి ॥ పుణ్యంమధువనంయత్రసాంసిద్ధ్యంసిద్ధ్యదాహరేః ॥ ౪౫ ॥ స్నాత్వా - సుసవనంతస్మి
న్మాశిన్ద్రియస్సలిలశివఃకృత్వోచితానివిశన్నాత్తనఃకల్పితాసనః ॥ ౪౬ ॥ ప్రాణాయామనత్రివృతాప్రాణే
న్ద్రియమహోమలమ్॥శనైర్వ్యుదస్యాభిధ్యాయేన్నసాగురుణాగురుమ్ ॥ ౪౭ ॥ ప్రసాదాభిముఖంశశ్వత్ప్రసన్న
వదనక్షణమ్ ॥ సునాసంసుభువంచారుకపోలంసురసుందరమ్ ॥ ౪౮ ॥ తరుణంరమణీయృగ్మరుణోష్ఠేక్షణా
ధరమ్ ॥ ప్రణతాశ్రయణంనృపుంశరణ్యంకరుణార్ణవమ్ ॥ ౪౯ ॥ శ్రీవత్సాఙ్గంఘనశ్యామంపురుషంవనమాలి
నమ్ ॥ శశ్చవక్రగదాపద్మైరభివృత్తవతుర్భుజమ్ ॥ ౫౦ ॥ కిరీటినంకుణ్డలినంకేయూరవలయాన్వితమ్॥కౌస్తుభాభ
రణగ్రీవంపీతకౌశేయవాసనమ్ ॥ ౫౧ ॥ కాంచీకలాపపర్యస్తంలనత్కాఙ్చననూపురమ్॥దర్శనీయతమంశాస్త్రం

శ్చఉపావిశత్ ॥ ౪౬ ॥ తత్ప్రవృత్తా-త్రయాణాంరేచకపూరకకుమ్భకానాం-వృత్తవర్తనం-యస్మిన్ - తేనప్రాణాయా
మన-త్రివృతాప్రణవేన-ప్రణవానుసంధానపూర్వకమితివాఽర్థః-పాణానామ్ద్రియాణాంమనసశ్చ-మలంచాఙ్చల్యం - శ
నై, వ్యుదస్యఅపోహ్యాగురుణాశ్చేష్టేన-ప్రాణాయామైర్నిర్మలనైత్యర్థః-మనసా-గురుంభగవ స్తంధ్యాయేత్-అత్రఉచితా
నికృత్యైతియమనియమాఉక్తాః, కల్పితాసనభిత్వాసం-మలంవృద్ధస్యైతిప్రాణాయామప్రత్యాహరే, ధ్యాయేద్గురుమితి
ధ్యానంధారణాప్యసవైవోక్తాధారణాపూర్వకత్వాద్ధ్యానస్య, ఎవమష్టాఙ్గయక్తోయోగఉపదిష్టః ॥ ౪౭ ॥ ధ్యాయం
గురుంవిశిష్టమ్॥ప్రసాదెతిశశ్వత్ప్రదా - ప్రసాదెతిసుగ్రహే, అభిముఖం, ప్రసన్నంవదనంఈక్షణేవ, యస్యతం-శోభనానాసి
కాయస్య, శోభనేప్రసవాయస్య - చారుశుద్ధరొకపోలాయస్య, సురసుందరందేవవత్సుందరం-సురేభ్యో - పిసుందరమితి
వా ॥ ౪౮ ॥ తరుణంచాలం, రమణీయాన్యజ్ఞానియస్యతం-అధరోష్ఠేక్షణారుణంఅధరోష్ఠాఈక్షణచారుణేయస్యతం,
అరుణోష్ఠేక్షణాధరమితిపాతాస్త్రం-తదాతరుణమోష్ఠమీక్షణేచాధారయతీతితం-ప్రణతైర్భక్తైరాశ్రయణమాశ్రయణీ
యం-నృమంసుఖరూపం-యద్వా-స్య మ్మంధనం, సర్వపురుషార్థనిధిమిత్యర్థః - శరణ్యంసమీహితోపాయత్వేనాధ్యవన
నీయం-కరుణానిధిమ్ ॥ ౪౯ ॥ శ్రీవత్సమఙ్గంచిహ్నంయస్య-ఘనశ్యామంసీలామ్బుదశ్యామం-పురుషంపురుషలక్షణయు
క్తం, వనమాలాఽస్యాస్తీతివనమాలీ-తం - శశ్చాదిభిరభివృత్తాశ్చోభమానాశ్చతురోఘజాయస్యతమ్ ॥ ౫౦ ॥ కిరీట
మస్యాస్తీతితం, కుణ్డలైఽస్యస్తత్రత్రితం, కేయూరాభ్యాం వలయాభ్యాం చయుక్తం, కౌస్తుభాభ్యామాభరణం
గ్రీవాయాంయస్యతం, పీతంకౌశేయం, వాసోవస్త్రంయస్యతమ్ ॥ ౫౧ ॥ కాఙ్చీకలాపేనపర్యస్తంపరివే

ప్రితం - లనతా-శ్చ నెనూపు రయస్యతం - అతిశయేనద్రష్టుంయోగ్యం - శాస్త్రంఅను గ్రం-థ్యా త్మాణాంమనసానయ
 నయోశ్చ వర్ధనంహర్షకరమ్ ॥ ౫౨ ॥ సఖావవమణయ-సైషాం, శ్రేణ్యాపక్త్యా-విలసద్భావం - పద్భావం - యుక్తం
 సమర్చతాం-హృత్పద్మకర్ణికాయా - ధిష్ణ్యంమధ్యస్థానం-త-దాక్రమ్య-అర్చతాంఆత్మనిస్థితమ్ ॥ ౫౩ ॥ స్త్రయమానమీ
 షద్ధనస్తం-అనురాగయుక్తో-వలోకోయస్య - పురుషోత్తమం-నియతేనవిజాతీయప్రత్యయరహితేన - ఎకభూతేనఎకాగ్రణ
 మనసా-అభిధ్యాయేత్ - అభితఃపాదాదిశిఃప్రభృతివాధ్యాయేత్ ॥ ౫౪ ॥ ఏవంధ్యేయమాకారమభిధాయేద్యశశు
 భాత్రయధ్యానసుఖితంమనస్తతస్తుర్ణంననివర్తయేదిత్యాహ ॥ ఏవమితి ॥ సుభద్రంనిరతిశయమజ్ఞశగుణాకరం-ధ్యానవిషయం-
 భగవతోరూప-మభిధ్యాయేదితిశేషః - పరయానిర్వృత్యానిరతిశయేనసుఖేన-సంపన్నంయుక్తం - మనఃప్రతిశేషః-తూర్ణంన
 నివర్తతే, యద్వా, పరియానిర్వృత్యాసంపన్నంమనస్తుర్ణంయథాననివర్తతే-తథాభగవతోరూపంధ్యాయేదితి క్రియావి
 శేషణత్వానుషక్త్యాభ్యాంయోజనీయమ్ ॥ ౫౫ ॥ ఎవమప్రప్త్యాయుక్తం - భక్తీయోగమభిధాయతదనుగ్రాహికాండ్రవ్య
 మయాంసపర్యామభిధాన్యతదుపయుక్తంజ్యోమస్త్రంసప్రభావమాహ ॥ జప్యశ్చేతి ॥ హేన్యపాత్తజ పరమోనిరతిశ
 యః-అతఎవ-గుహ్యాగోపనీయః - మన్తః-మేమత్తః-శ్రూయతాం-యంమన్త్రం-పుమాన్ - సప్తరాత్రం-ప్రవతన్ప్రజపన్-
 భేవరాన్ పశ్యతి ॥ ౫౬ ॥ కోసోమనురిత్యత్రాహ ॥ ఏమితి ॥ అయంవాసుదేవద్వాదశాక్షరోమన్త్రఃఅస్యార్థస్తుసంప్రదా
 యతో-౭వగస్త్ర్యః - ఎతస్త్రస్త్రపూర్వకద్రవ్యమయీమగ్చ్ఛమాహ ॥ మన్త్రేణేతి ॥ దేవస్య - అసేనమన్త్రేణ-నానావిధైర్ద్ర
 వ్యైః-ద్రవ్యమయాండ్రవ్యప్రచురాం - సపర్యాం - దేశకాలయోఃసవర్గోపయుక్తానుపయుక్తదేశకాలయోః - విభాగంవే

మనోనయనవర్ధనమ్ ॥ ౫౨ ॥ పద్భ్యంనఖమణిశ్చైత్యావిలసద్భ్యంసమర్చతామ్ । హృత్పద్మకర్ణికాధిష్ట్యమా
క్రమ్యాత్కన్యవస్థితమ్ ॥ ౫౩ ॥ స్త్రయమానమభిధ్యాయత్సనురాగవలోకనమ్ । నియతేనైకభూతేనమనసాపు
రుషోత్తమమ్ ॥ ౫౪ ॥ ఎవంభగవతోరూపంసుభద్రంధ్యాయతోమనః । నిర్వృత్యాపరయాతూర్ణంసంపన్నంన
నివర్తతే ॥ ౫౫ ॥ జప్యశ్చపరమోగుహ్యశ్శుభ్రాయతామేనృపాత్మజ । యంసప్తరాత్రంప్రశంసన్మమాన్వశ్యతి
ఖేచరాత్ ॥ ౫౬ ॥ ఓంనమోభగవతేవాసుదేవాయ ॥ మన్తైశ్చానెనదేవస్యకుర్యాద్భవ్యమయీంబుధః । సప
ర్యాంవివిధైర్ద్యవైర్దైశ్చకాలవిభాగవిత్ ॥ ౫౭ ॥ సలితైశ్చుచిభిర్నాల్మైర్భిర్వనైర్మర్మలఫలాదిభిః । శస్త్రాఙ్గు
రాంశుకైశ్చాన్యైస్సులస్యాప్రియయాప్రభుమ్ ॥ ౫౮ ॥ లఙ్కాద్వదన్యమయీమర్చంశీత్యమ్బాద్విషుచార్చ
యేత్ । ఆహృతాత్కమునిశ్శాస్త్రోయతవాఙ్మితవన్యభుక్ ॥ ౫౯ ॥ స్వేచ్ఛావతారచరితైరచిన్త్యంనిజమాయ
యా । కరిష్యత్యుత్తమశ్లోకస్తంధ్యాయేద్భద్రయశ్శమమ్ ॥ ౬౦ ॥ పరిచర్యాభగవతోయావత్యఃకూర్వసేవితాః ।
తామన్రహృదయేనైవప్రయుజ్ఞాన్స్తన్రమూర్తయః ॥ ౬౧ ॥ ఎవంకాయేనమనసావచసావమనోగతమ్ । పరి

త్రిదశకాలవిభాగవిత్ - కుర్యాత్ - సవర్యోపయుక్తోదేశః చడ్డాలవతితయవనాద్యసేవితః - కాలస్తు ప్రాతర్నర్త్యం దినసా
యాహ్నాదిరూపః - తదితరావనుపయుక్తాదేశకాలాః ॥ ౫౭ ॥ ॥ ద్రవ్యాశ్యాహః సలితైరితిః శుచిభితిసలిలాదిభిన్నైర్వైరస్వై
తి-వన్యైః వనైశుభవైః - శస్త్రాఙ్కురాంశుక్తైః ప్రశస్తైః మూర్వాద్యఙ్కురైః - ర్వన్యైరేవాంశుక్తైర్భుజ్జత్వగాదిభిశ్చప్రియ
యాభగవతః ప్రీతివిషయయా - తులస్యాహరిం - అర్చయేత్ ఆరాధయేత్ ॥ ౫౮ ॥ ॥ ఏవంద్రవ్యమయీమర్చం - లభ్యాసం
పాద్య - షీత్యమ్బుద్విషుచక్రాబ్జమణ్డలాః - భిరలంకృతాయాం షీతా - గజ్జాజలాదిషు - ఆదిశబ్దాద్విప్రాదిత్యమణ్డలాదిషుచలర్చ
యేత్ - పూజాసాద్గుణ్యహేతూనాహ ॥ సార్ధాభ్యాం ॥ ఆదృతాత్తా ఆదృతచిత్తః - మునిః ధ్యానానుపయుక్తదశానుశుభాశ్ర
యసంశీలనపరః - శాస్త్రజీత్యైస్త్రియః - యశవాక్ మితభాషణః - మితం యథాభవతి తథావన్యం భుజ్యతే తథా ॥ ౫౯ ॥ ॥
స్వేచ్ఛావతారచరిత్రైః - స్వేచ్ఛయైవోపాత్రైః - నతుకర్మణా - యే అవతారావరాహః జయోఽవతారా - సైషాం - చరిత్రైః
వ్యాపారైః - నిజమాయయా ఆస్త్రియసంకల్పైః - ఉత్తమశ్లోకోభగవాన్ - యదచిన్త్యంకర్తవశ్యదేవమనుష్యాదినజాతీయ
త్వేవచిన్తయితుమశక్యం - కరోతిసాధుపరితాణదుమ్మద్వి నాశనాదికంకరోతి - తం - హృదయక్లమం మనోహరం - ధ్యా
యేత్ - తదాసీమవతారప్రాచుర్యాభావాత్ - రిష్యతీతిభవిష్యన్తిదేశః ॥ ౬౦ ॥ ॥ యావత్ - భగవతః పరిచర్యాః - పూ
ర్వం సేవితాః సేవనంకారితాః - కార్యత్వేనవివక్షితాః - తాస్యర్వాః - మన్త్రహృదయేనైవద్వాదశాక్షరమన్త్రానుసంధానయు
క్తమనసైవ - మన్త్రముర్విగ్రహాయస్య - తస్మై - భగవతే - ప్రయుజ్యోద్యుక్తాః కుర్యాత్ ॥ ౬౧ ॥ ॥ ఏవమారాధితోభగ
వానారాధకానాం సమీహితధర్మాదిశ్రేయోదిశతీత్యాహ ॥ ఏవమితిద్వాభ్యమ్ ॥ అమాయినామవచ్ఛానా - మతవసమ్య

గృజతాంకర్పాయతదేహభృతాం - పుంసాం-మానవర్థనఃసమ్మనకారీ భగవాన్, భక్తిమతి-యా-పరిచర్యా, తయా-పరిచర్యమాణః-ధర్మదిమ-య-దారాధకాభిమతం-తస్యైయా-దిశతీత్యుభయోరన్వయః || ౬౨ || ౬౩ || శ్రీఎవంధర్మదిసాధారణ్యేనతత్సాధనభూతాభక్తిరభిహతా, తత్ర-ముక్తిసాధనభూతాయాంభక్త్యాంవిశేషంపదన్ముపసంహరతి || విరక్త ఇతి || ఇన్ద్రియరతాఇన్ద్రియసాధ్యక్రీడాయాం,విరక్తః, నిరస్తరభావేనవిజాతీయప్రశ్నయాస్తరావ్యవహితప్రత్యయేన,భూయసాబహ్వజ్ఞోపకృతేనాప్రయూణాదశువర్తమానేన, భక్తియోగనప్రేమాత్మకానుధ్యానరూపేణ “ప్రీ-పూర్వమునుధ్యానంభక్తిరిత్యభిధీయత, ఇతిస్తృతిః || అత్రవిరక్తఇతివిమోక్షోక్త్యాసాధనసప్తకంవిశీతం, భూయసేత్యనేనజ్ఞానయోగశమదమబాల్యపాణ్డ్యమానాదయోనివిక్షిప్తాః, ఎవంభూతేనభక్తియోగన, విముక్తయే, తంభగవత్, మధ్దానాత్మాద్యజెత్, అద్ధేత్యేనేనసద్వారకోపాసనంవ్యావర్తితమ్ || ౬౪ || శ్రీఎవముపన్వభగవదారాధనప్రకారోద్ఘోషమధువనంగతవానిశివదన్తుస్తరానారదోత్తానపాదయోన్యంవాదమాహ | ఇతిత్యాదినా || ఇతిఉక్తరీత్యా, ఉక్తః, నృపార్చకోద్ఘోషః, తంనారదం, పరిక్రమ్యప్రదక్షిణీకృత్య, ప్రణమ్యచ-హరేర్భగవత, శ్చరణాభ్యాం, చర్చితంసంభృరితం - అతఏవ-పుణ్యం, మధువనం-యథా || ౬౫ || తస్మిన్పుణ్యే, తపోవనంగతేనతి-మునిర్నారదోఽన్తఃపురంప్రవిష్టః, రాజాఉత్తానపాదేన-అభ్యర్చితంసత్కృత్యసమ్మిత, మర్హణమధ్యాదికంయస్యసః, సుఖాసీనఃసుఖావహేతసనేయథాసుఖమాసీనో, నారదఉవాచ || ౬౬ || శ్రీహేరాజః, పరితశ్చవ్యతా,ముఖేన-దీర్ఘం, కింధ్యాయసే-అర్ధేన-సంయుతఃసహితః-కామోధర్మశ్చ, చశబ్దోవాశబ్దార్థః, ధర్మోవా-కింవా-నరివ్యతేనశ్శతీతి, సవితర్కఃప్రశ్నః || ౬౭ || శ్రీఎవముక్తో

శ్రీచర్యమాణోభగవాన్భక్తిమత్పరిచర్యయా || ౬౨ || పుంసామమాయానాంసమ్యగృజతాంభావవర్థనః | శ్రేయోదిశత్యభిమతంయద్ధర్మదిమదేహీనామ్ || ౬౩ || విరక్తశ్చైన్ద్రియరతాభక్తియోగనభూయసాతంసరస్తరభావేనభజేతాద్ధావిముక్తయే || ౬౪ || ఇత్యుక్తస్తంపరిక్రమ్యప్రణమ్యచనృపార్చకః | యయామధువనంపుంహారేశ్చరణచర్చితమ్ || ౬౫ || తపోవనంగతేనస్మిన్పుణ్యేఽన్తఃపురంమునిః | అభ్యర్చితాగ్ధోరాజ్ఞాసుఖాసీనఉవాచహ || ౬౬ || శ్రీనారదఉవాచ | రాజన్కింధ్యాయసేదీర్ఘంముఖేనపరిశువ్యతా | కింవా నరివ్యతేకామోధర్మోవాఽర్ధేనసంయుతః || ౬౭ || రాజోవాచ || సుతోమేచాలకోబ్రహ్మన్స్తే | శ్రేనాకరుణాత్మనా | నిర్వాసితఃపశ్చాద్దర్శనహమాత్రామహాన్మవిః || ౬౮ || అప్యనాథంవనేబ్రహ్మన్సాస్తాదన్యర్చకంవృకాః | శాస్త్రంశయానంతుధితంపరిష్కానముఖామ్బుజమ్ || ౬౯ || అహోమేబతదారాత్మ్యం ప్రీతితస్యోపధారయ | యోఽజ్ఞ-౦-పెమ్లాఽఽరురుక్షస్తంనాభ్యనన్దమసత్తమః || ౭౦ || శ్రీనారదఉవాచ | మామాశుచస్వతనయందేవగుప్తంవిశాంపతే తత్ప్రభావమవిజ్ఞాయప్రాప్యకైయద్యశోజగత్ || ౭౧ || సుదుష్కరతర్కకృత్వాలోకపాలై

రాజాఽహ || సుతఇతి || హేబ్రహ్మన్, స్త్రేణేనస్త్రీమభవస్త్రేణః, స్త్రీణామయమితివా-స్త్ర్యధీనేనస్త్రీభిర్జితేనెతియావత్-అతఏవ, అకరుణాత్మనాకరుణారహితచిత్రేనమయా, మేమమ-సుతః, సుతఇత్యనేనాపరిత్యాజ్యతాగమ్యతే-పశ్చాద్దర్శనానైనితరాం || మాత్రాసహనిర్వాసితఃతస్యాఅప్యనాదృతత్వేననిర్వాసితప్రాయత్వాన్తాత్మసహేత్యుక్తిః, తథాచభార్యాపుత్రయోరపరిత్యాజ్యతాస్తృతా, వృద్ధాచమాతాపితరౌసాధ్వభార్యసుతశ్శిశుః | అప్యకార్యశతంకృత్యాభర్తవ్యామనురబ్రవీ, దితి,నను, త్యజేదకంకులస్యాథై, ఇత్యుక్తరీత్యాఉత్పదశ్చేత్సతోపి త్యాజ్యఏవ, తత్ప్రాహ | మహాన్మవిః, మహాన్వినయాదిగుణసమ్పన్నః, కవిఃబుద్ధిమాన్ || ౭౨ || హేబ్రహ్మన్-వనే-తుధితం, శాస్త్ర, మతఏవ-పరితః పరిష్కానంముఖామ్బుజంయస్యా, తే ఎవశయాన, మర్చక, మనాథంరక్షకహీనం-మాస్తాదన్య పిమాస్తృఖాదనికింస్విదిత్యర్థః || ౭౩ || ఆత్మానంనిన్దన్తి || అహోఇతి | స్త్రీయాజితస్య, మేమమ-దారాత్మ్యం, అవధారయశ్చిను-అహోబతేతిభేద-దారాత్మ్యందర్శయతి, యోఽహమసత్తమః, అజ్ఞ-మారురుక్షస్తమారోధుమిచ్చస్తం, సుతం-ప్రేమ్లా, నాభ్యనన్దంనాభినన్దితవానస్మి || ౭౪ || ఎవముక్తోనారదస్తమాశ్వాసయన్నాహ | మేతి || హేవిశాంపతేమనుజవతే, దేవగుప్తమితి హేతుగర్భం, దేవేనఈశ్వరేణగుప్తత్వాద్రక్షితత్వా, త్తనయంప్రత-తస్యతనయస్యప్రభావ-మవిజ్ఞాయఅజ్ఞాత్వా, అపేజ్ఞాయేత్యత్రక్వాస్తస్యవీత్యుపసర్గేణసమాసేక్వోల్లభాదేశచపశ్చాన్నభాసమాసః, అతోఽనభోపూర్వఇతసల్యబ్ధిషెధః-మామాశుచస్వమాశుచస్వత్యర్థః | వీష్ణాతాత్పర్యణమాశోద్వికస్యప్రయోగః, ప్రభావమేవవిప్రణోతి-ప్రాప్యజ్ఞతినపాదేనజ్ఞోకేనయస్యతవపుత్రస్య, యశః, జగత్, అవృత్త్యాప్నోతి || ౭౫ || ప్రచుర్జితేన్ద్రియా, ధ్రువః, లోకపాలైరిన్ద్రాదిభిరపి, సుదుష్కరంకర్తృమశక్యం, కర్తృతపసాభగవతో-షణ్ణపూర్వకసర్వోత్కృష్టపదసమ్పదనరూపంకర్త, కృత్వాత

తపః, తప, యశో, విపులః, స్వచ్ఛారయః, హా జః, అచిరతతః, ఎవ్యత్యాగమివ్యతిః || ౭౨ || ఎవం నారదేనాభాషితో
రాజాచుత్రమేవానుచి న్తయన్తాన్సీత్యాహమైతేయః || ఇతి || ఇతి ఎవం, దేవ ద్విణానారదేన , పోక్తం విమృశ్య సవిమర్శమా
త్రుత్యజగతీపతిరుదానపాదః, రాజ్యలక్ష్మీ, మనాదృత్య, ద్రువమేవాన్వచి న్తయత్ || ౭౩ || ధ్రువోమధువనకిమకరో
దిత్యపేక్షాయామాహ || తత్రైత్యాదిना || అభిషిక్తః సత్తాతః యమనాయామితి శేషః - యస్యాం . ప్రయతః తపసా ప్రయతిత
వాః , తాం ప్రథమాం రాత్రిం, తత్రమధువనైః పోష్య , విభావరీమిత్యత్య న్తసంయోగద్వితీయా-ఉపవసతేరథు క్త్యర్థస్యా
ధారస్తువసమితితతేతి సప్రమీభాధ్యా - సమాహృతచి త్తః దిష్టాదే శనఉపదిష్టమా ద్దేణ-పూరుషం పరమపురుషం , పర్యచ
రాత్ పరిపూజితవాః || ౭౪ || తస్మిన్ రాత్రీణాం సమాహారస్మి రప్రంతస్యాం తే కపితాని బదరాణి వఫలాని ఆశ
నంయన్యః - ఆత్మనోదేహస్య, చ త్రిస్థి- న్దదనుసారేణ దేహధారణమాతో పయుక్తాహః శతైశ్చ, ర్థః హరి-మర్చయన్
మాన-నిన్యై అతవక్రమే || ౭౫ || అర్చకోద్రువః తథా-మైవ మైవ దినే జ్ఞే- స్మణాదిభిః కృతమన్నం యన్యజ్ఞైర్భక్షణ
ద్యశః విభా, మభ్యర్చయన్ ద్వితీయం మాసం-నిన్యై ఇన్యనుజః || ౭౬ || నవమేనవమేఽహని అబ్భిక్షోఽపవవభక్ష
యన్ ద్వితీయంచ-మాసం- నయన్ ఉత్తమశ్లోకం భగవత్ సంత, సమాధినా, ఉపాధావత్ ఆరాధితవాః || ౭౭ || వాయు
భక్షః వాయుమేవభక్షయన్ చతుర్థమపి మాసం-నయన్ జితశ్వాసః జితపాణః- దేవంభగవత్ సంత, ధ్యాయన్ పారయత్ ధార
ణాంకృతవాః-ప్రతిమాసమాహారం శోచంతపోఽతిరేకంచకృతవానిన్యైర్భక్షః || ౭౮ || పశ్య మమాసీన్వనుపాగ్రైజి

రపిప్రభుః | ఎవ్యచిరతో రాజన్యశో విపులయం స్తవ || ౭౨ || ప్రైతేయఉవాచ || ఇతి దేవద్విణా పోక్తం విమృశ్య
జగతీపతిః | రాజ్యలక్ష్మీ మనాదృత్యచుత్రమే వాన్వచి న్తయత్ || ౭౩ || తత్రాభిషిక్తః ప్రయతః తామబాహ్యవిభా
వదీమ్ | సమాహృతః పర్యచరాద్దిష్టాదే శనపూరుషమ్ || ౭౪ || తిరాతాన్తైత్రిరాతాన్తైకపిన్దబదరాశనః | ఆత్మ
వృక్ష్యమసారోమానునిన్యైర్చయన్ ద్రిమ్ || ౭౫ || ద్వితీయంచతథామాసం మైవ మైవ అర్చకోదినే | త్యుగప
ణాదిభిర్భక్ష్యతానోఽభ్యర్చయన్విభుమ్ || ౭౬ || తృతీయంచనయన్తాసం నవమేనవమేహని | అబ్భిక్షు ఉత్తమ
శ్లోకముపాధావత్సమాధినా || ౭౭ || చతుర్థమపి వైమాసం ద్వాదశేద్వాదశేఽహని | వాయుభక్షోజితశ్వాసో
ధ్యాయన్దైవమధారయత్ || ౭౮ || పశ్య మమాన్యమప్రాప్తైజితశ్వాసోన్యపాక్షజః | ధ్యానస్మృత్త్యుపదైకేన
తస్మాత్కాణిరివాచలః || ౭౯ || సర్వతోమనఃకృష్యహృదిభూత్యైగ్రయాశయమ్ | ధ్యాయన్భగవతోరూపం నా
ద్రాక్షీత్కించనాపరమ్ || ౮౦ || ఆధారం మహదాదీనాం ప్రధానపురుషేశ్వరమ్ | బ్రహ్మధారయమాణస్యత్ర
యోలోకాశ్చ కమ్పిరే || ౮౧ || యదైకపాదేన సపార్థివార్చకస్తస్మాత్తదజ్ఞుషనిషీడితామహీ | ననామత్రతార్థమి
భన్ద్యః సిన్ధి తాతః వనవ్యవరతః పదపదే || ౮౨ || స్తన్నభిధ్యాయతి విశ్వమాత్మనోఽన్వరం నిరుధ్యాను * చున

తపాణో రాజసుతః-బ్రహ్మభగవత్సం-ధ్యాయన్ ఎకేన-పదావరణేన-స్థాణిరివ, నిశ్చలోభూత్వా, శస్తాస్థితవాః || ౭౯ ||
భూత్యైగ్రయాశయం, భూతాని భూతసూక్ష్మైః జితే చ్చాదీని తద్గ్రహకారిణీన్గ్రయాణి శోభితాదీని, శబ్దాదివిషయప్రవణాన్గ్రీ
యాణిత్యర్థః - తాని ఆశేరతేయస్మిన్-శయనమత్రనిర్వాపారః-అవ్యాపారిశోత్రాద్విగ్రయవ-త్తన-స్సర్వతస్సజ్జుల్పవిక
ల్పాదే-రాకృష్యవర్త్య, హృదిహృదయపుణ్డ్రీకే, భగవతో, రూపందివ్యవిగ్రహం, ధ్యాయన్-భగవతో-గూపా, దపరమన్యం,
నాద్రాక్షీన్నాపశ్యత్ || అన్యన్నాద్రాక్షీదిత్య నేన ధ్యానస్సవిజాతీయప్రత్యయా న్తరావ్యవహితశ్చ కథనేన ధ్యానస్య పరినిష్ప
త్తిః ఫలితా, సాధనస్య నిష్పత్తిర్నామ ఫలావ్యవహితపూర్వదశోక్తా || ౮౦ || తామేవ ప్రపశ్య యివ్య న్తావత్తస్యభా
వమాహ || ఆధారమితి ధిః మహదాదీనాం మహదాదివృద్ధివ్యంతానాం భూతానాం, తత్సంస్కృష్టానాం చేతనానాంచ-ఆధా
రంధారకం, అనేన స్థూలచిదచిచ్ఛరీరకత్వముక్తం , సూక్ష్మచిదచిచ్ఛరీరకత్వమాహ || ప్రధానపురుషేశ్వరం ప్రధానం సూ
క్ష్మచిత్తత్వం, పురుషాస్తస్సంస్కృష్టాచ్యేతనాః, తెషామివ్వ రంభ న్తః ప్రవిశ్య నియంతారం-అన్తః ప్రవిష్టశ్చాన్తైత్రుతే-
అనేన, యన్మహదాదీనాంధారకత్వముక్తంతదవ్యస్తప్రవిశ్య నియమనైనై వెతివిశేషనిష్ఠంబోధ్యం , ఎవంభూతంభగవత్సం
బ్రహ్మధారయమాణస్య సతః-తస్య, తెజస్సోధుమశక్తువత్-ప్రయోలోకాశ్చ కమ్పిరేకమ్పితాః || ౮౧ || సపార్థివార్చ
కోద్రువః, ఎకేనపాదేన, యదా, తస్మా, తత్ర, తస్యాజ్ఞుష్టేన, నిషీడితానితరాంషీడితా, ఆక్రాంతానతి , మహీభూమిః, అర్ధం, స
నామప్రహ్వబభూవ, అర్ధశబ్దస్యాత్రసమాంశవాచిత్వా భావేపివిధేయనమనక్రియావిశేషణత్వాభిప్రా యెణ్ణీబత్వనిర్దేశః,
ఇత్యేణగజత్యైవనిష్ఠితా అధిష్ఠితా, తరీనా, ర్యథా, పదపదప్రతిపదం, సవ్యతరతః , సవ్యతోవామతోదక్షిణతశ్చ , నమతి,
తద్వత్ || ౮౨ || త్రింశతస్త్రిన్ ద్రువే-ఆత్మనఃస్వస్య , విశ్వంద్వారంసర్వాణ్యైగ్రయాణి , ద్వారశబ్దశ్చోత్రాద్విగ్రయపరః

అసుం పాణం చ నిరుధ్య, అనన్యయా విషయా న్తరహితయా, ధీయా, ధ్యానతనూభగవత్తమితీ శేషః యద్వా, విశ్వశబ్దోభగవత్పురః విష్ణోర్నామసహస్ర, మిశ్ర్యుపక్రమ్య, విశ్వం విష్ణు, రిత్యుక్తత్వాత్, విశ్వాత్త కత్వాద్వా, విశ్వోవిష్ణుః, లోకాభిహ్రాదిభిస్సహితాః, భృశం నితరాం నిరుచ్ఛవసేషచ్ఛాసాభావేన నిషిడితాః, హరిం, శరణం, యయః ప్రాపుః ॥౮౩॥ శరణప్రాప్తిమేవ ప్రశస్యంతి ॥ నైవ మితీ హే భగవత్, చరాచరస్య, ఎవం విధం పాణనిరోధం న విదామః కదాచి పినజానీమః - అచరగ్రహణం దృష్టాన్తార్థం - తేషామచ్ఛాసనశ్వాసయోరభావాత్, యథా, అచరస్య ఉచ్ఛాసాదిర్నాస్తి, తథాచరస్యాపి పాస్త్యభి-తత్ తస్మాత్, అభిలసత్వధామ్నః కృష్ణచిదచిచ్ఛరీరకస్య, తవానసచ్ఛనిదామస్తాకం - వృజినాత్సానిరోధయాపాద్మఃఖాత్ - విమోక్షం - విధేహుకరు - వయం - శరణ్యం సమీహితసాధనత్వేనాధ్యవసనిః - త్యాం - శరణం ఉపాయం - ప్రాప్తః - ఉపాయత్వేనాధ్యవస్థామభ్యర్థ్యః ॥౮౪॥ ఎవం శరణంగతానాహ శరణోభగవాన్ప్రాప్తే మైతి ॥ మాభైష్టభయం మాకురుత - తపసా - దురత్యయం అనుల్లక్ష్మ్యం - బాలం - నిర్వర్తయిష్యే నిష్పాదయిష్యామి - సమీహితేన సంయోజయామి శరణః - అతో - యాయం స్వధామస్వస్థాం ప్రతి-యాతగచ్ఛత - కోసాబాలకభంజైకస్య ప్రాణనిరోధాద్విశ్వస్య ప్రాణనిరోధాభ్యంతరహ - యతః యదీయ ప్రాణనిరోధాన్తేః - వః యుష్మాకం - ప్రాణనిరోధ - అసీత్ - సః - ఔత్తానపాడి ఉత్తానపాదస్య త్రోణాలోభువః - మయి విశ్వప్రాణి ప్రాణన హేతుభూతేమయి " కోప్యావాన్యాత్మః ప్రాణ్యాద్యదేష ఆకాశ ఆనందోనాస్తి - యత్సాక్షాదపరోక్షాద్భూతాయ ఆత్మాసర్వాన్తరస్తవైవ్యావత్వేతి - యః ప్రాణేన ప్రాణితి సత ఆత్మాసర్వాన్తరగోయోఽపాననాపానీతినత ఆత్మాసర్వాన్తర, ఇతి శ్రుతేః, సజ్జతః ఆత్మా అస్తాకరణం యస్య - సోఽఘా

న్యయాధీయా లోకానిరుచ్ఛాసనిషిడితాభృశం నితరాం పాలాశ్వరణం యయర్హిమ్ ॥ ౮౩ ॥ దేవాడుచు ॥ నైవం విదామో భగవన్ప్రాణనిరోధం చరాచరస్యాభిలసత్వధామ్నః । విధేహితన్వో వృజినాద్విమోక్షం ప్రాప్తవయంత్యాం శరణం శరణ్యమ్ ॥ ౮౪ ॥ శ్రీభగవానువాచ ॥ మాభైష్టబాలంతపసాదురత్యయా నిర్వర్తయిష్యే ప్రతియాతః స్వధామ । యతోహితః ప్రాణనిరోధ అసీద్ ఔత్తానపాదిర్నయి సజ్జతాత్మా ॥ ౮౫ ॥

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, చతుర్థస్కంధే, ౭ ష్టమోధ్యాయః .

మైత్రేయఉవాచ ॥ తపవముత్సన్నభయా ఉరుక్మేకృతప్రణామాః ప్రయయుస్త్రివిష్టసమ్ । సహస్రశ్లోకా వితతోగరుత్త తామభోర్వనంభృత్యదిదృక్షయాగతః ॥ ౧ ॥ సవైధీయా యోగవిపాకతీవయా యోగ్యౌషద్యకోశేన్పురితంతటిత్వృషమ్ । తిరోహితం సహనైవోపలక్ష్యబహిసితంతదవస్థందదర్శ ॥ ౨ ॥ తద్దర్శనేనాగతసాధ్వసః క్షితావవస్థాశ్శంవినమయ్యదగ్ధవత్ । దృగ్భాగ్యం ప్రపశ్యన్ పిబన్నివాగ్భకశ్చుచ్ఛ్చివాన్య నభుజై రివాణ్ణిషణ్ ॥ ౩ ॥ సతంవివక్షున్తమతద్విదం హరిరాత్వా ౭ న్యసర్వస్యచహృద్యవస్థితేకృతాజ్జలిలబహ్మమయేన

త్ - స్వప్రాణనిరోధోచ్ఛాసనశ్వాసయోరభ్యామమూఢేన విశ్వప్రాణి ప్రాణన హేతుభూతస్య మమ తేన హృది నిరుద్ధత్వా తస్య ప్రాణి ప్రాణనిరోధోఽఘాదితి భావః ॥ ౮౪ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతచంద్రవర్షకాఖ్యానాం శ్రీభాగవతవ్యాఖ్యానాయం చతుర్థస్కంధే ౭ ష్టమోఽధ్యాయః .

ఏవం భగవతోక్తే శుభవేషు స్వధామగతేషు భగవాన్పుక్తానుజిఘ్నుక్షయాభువేణ ప్రవృత్తీత సై నస్తు తస్యం మహితేన సంయోజ్య స్వధామాగాత్ - తథాభువోఽపి సాధితసమీహితస్వధామ గామత్యా హవవ మేనమానః ॥ ఏవం భగవద్వాక్యేన ఉత్సన్నభయాః గతభయాః - దేవాః ఉరుక్మేభగవతి విషయే - కృతప్రణామాయై - సై - త్రివిష్టపంసురలోకం - యయర్హిన్ - తత-స్సహస్రశ్లోకాభగవానపి-భృశోనిదృక్షయాభ్యో దర్శనేచ్ఛయా - మభోర్వనం - గరుత్త తావాహనభూతే నసహ-గతః జగామ ॥ ౧ ॥ సవైధీవః - యోగవిపాకతీవయా యోగస్య - ధ్యానయోగస్య, విపాకః అపరోక్షప్రీతిరూపత్వాదివిశేషా విశిష్టత్వం - తేన తీవ్రయా విజాతీయప్రశ్నయాన్తరావ్యవహితయా - ధీయా - ప్రథమ - హృత్పద్మకోశేన్పురితం సాక్షాత్ప్రతం - తత-స్సహనైవ - తిరోహితం - తతః పునర్భహిఃస్థితం - తటిత్వృషం అన్తగావిర్భుతస్య సహసా తిరోధానేన తటిత్వావ్యమభిషేచ్య తటిత్వృషమిశ్మక్తం - తదవస్థం యాదృగన్తరస్పర - త్రాదృశ - ముపలక్ష్య ప్రశ్నోభిజ్ఞాయ - దదర్శ సాక్షాత్కృతవాన్ ॥ ౨ ॥ తస్య భగవతో - దర్శనేన - ఆగతసాధ్వసః జాతసమృద్ధయః - అచ్ఛకోభువః - అశ్శంరీరం - క్షితాభూమా - దగ్ధవ - ద్విదన - య్యవతంకృత్వా - అవస్థతనమస్కృతవాన్ - సంభ్రమ మేవాహ । దృగ్భాగ్యం - ప్రపశ్యన్ - పిబన్నివ అవస్థత ఆన్యోరమమృన్నివాననత-భుజాభ్యాం - మాణ్డీకన్మాత్రిగ్నివాననత-భుజై రితి బహువచనమార్హమ్ ॥ ౩ ॥ తదభువం - వివక్షున్తం గుణాన్యకుమిచ్ఛన్తంతుష్టాషన్తమిత్యర్థః - పునః రతద్విదంస్తోతుమజానన్తం - అన్యధువస్య - సర్వలోకస్య చ - హృది హృదయే

అవస్థితః హేతుగర్భమిదం హృద్యవస్థిత త్వాత్ జ్ఞాత్వా సహరిః బ్రహ్మమయేన బ్రహ్మప్రణవః వేదోవాతత్ప్రచురే
 ణధ్యనేః ప్రణవాద్యసుకారిత్వాద్భిన్నమయేనైత్యుక్తం || కమ్మునాశక్తేన కపోతగణ్డే చాలంధ్రువం కృషయా పస్పర్శమ
 మార్త || ౪ || సవైధ్యవః దైవిదేవస్య సమ్ప్రస్థినీం దేవేనభగవతాఽఽ విర్భావితామిశ్యర్థః తాంపదార్థప్రచురాం
 గిరంవాచం తదైవస్ఫుర్భౌ తరకాలమేవ ప్రపద్యలభ్యా పరితోజ్ఞాతఃకారైన్నిన్యనవిదితః పరాత్సవోపరమాత్మజీవా
 త్ నోఽనిర్లయాయాధాత్మ్యం యేన అతవవ భక్తిభావః భక్త్యాత్మకోభావోఽభిప్రాయోయస్య ధ్రువాస్థిరాశాశ్వతిశ్చ
 తిఃస్థానం యస్య అయంభావినిర్దేశ అసత్వరఃత్వం రహితః పరిశ్రుతంసర్వతోవిఖ్యాతం ఉరునిరవధికం శ్రవఃక్షీర్తి ర్య
 స్యతం భగవంతం అభ్యగృణాత్ అస్తావేత్ || ౫ || తత్రస్వకీయవాగాదీన్ద్రియసంజీవయితృ త్వేనస్వానుభవసద్ధేన
 జ్ఞాన ప్రదంచించిచ్చ రీరంసిఖిలజగదేకకారణంసర స్థనిఖిల హేయగర్భంముక్త్య పాయత్వముక్తిప్రద స్వ శ్రితదురితాఘనివ
 త్తకత్వనిరతిశయయశస్సంపన్నత్వనిరతిశయానన్దత్వాద్య పరిమితోదారగుణసాగర త్వేనభగవంతంపంచభిః ప్రస్తుత్యతస్మిన్
 స్వమనః ప్రావణ్యమేకనసమ్పూర్ణ్యతత్పదారవిన్దధ్యానాసక్తచిత్రస్య దేహతదనుబద్ధి హేతుకసుఖదుఃఖాద్య ననుభూతిమేక
 నాభిధాయతతస్సాధుపరితాపాన్ స్వేచ్ఛ పాతా ప్రాకృతచివ్యముజ్జశవిగ్రహం పరత్వేనశక్తిత బ్రహ్మదిదేవతానామ
 వికారణభూతంస్వావతారణసాక్షాజగదవితారంత్రిభిః ప్రస్తుత్యైకైవతంతరణమాగత్య పురుషార్థమూరైస్తస్య భజనా
 దాశిషాంసత్యతాంపదన్నిరతిశయవాత్సల్యమేకనసౌతి || యథిదద్వాశభిః || తత్ర తావద్వాగాదీన్ద్రియసంజీవయితృ త్వేన
 స్వస్థైనిదగ్ధి తేజ్ఞానప్రదత్వంనిశ్చిన్వన్న మనురోత | యథితి | యోభగవాన్ , ప్రసుప్తాంస్వకార్యాత్మమా , మిమాంసో
 తుంప్రవృత్తాం-మేస్తోతుకామస్యమమ , వాచంవాగ్నియమస్తఃప్రవిశ్యసజ్జల్పరూపజ్ఞా నేనాత్మానుప్రవేశఉచ్యతే-పూ

కమ్మునాపస్పర్శచాలంకృతయకపోతే || ౪ || సవైతదైవప్రతపాదితాంగిరందైవింపరిజ్ఞాతపరాత్మస్థైర్యః |
 తంభక్తిభావోఽభ్యగృణాదసర్వరఃపరిశ్రుతోరుశ్రవసంధ్రువక్షేతి || ౫ || ధృవఉవాచ || యోఽస్తఃప్రవిశ్య
 మమవాచమిమాంప్రసుప్తాం సంజీవయితృఖిలశక్తిధర స్వధామ్నః | అన్యాంశ్చహస్తచరణశ్రవణత్వగా
 దీన్పాణాన్నమోభగవతేపురుషాయతుభ్యమ్ || ౬ || ఏకస్త్యమేవభగవన్నదమాత్మశక్త్యామాయాఖ్యయో
 రుగుణయామహదాద్య శేషమ్ | సృష్ట్వాఽనువిశ్వపురుషస్సదసద్గుణేషునానైవదారుషువిభావసువద్విభాసి || ౭ ||
 త్వద్దత్తయావయునయోజ్జ్వలమవప్తవిశ్వంసుప్తఃప్రబుద్ధభవనాభభవత్ప్రపన్నః | తస్యాపవర్గశరణంతపా

ర్వమేవప్రవిష్టత్వాత్ , సంజీవయతి-తత్ర హేతుః , అఖిలశక్తిధరః అఘటితఘటనాదిసర్వశక్తైస్తవేదముపపన్నమితిభావః , త
 థా-స్వధామ్నః స్వధామభూతాన్ స్వశరీరభూతానితియావత్ , తృతీయాస్తపాతే స్వధామ్నా స్వకీయసజ్జల్ప రూపజ్ఞా
 నేనాస్తఃప్రవిశ్యేత్యన్వయః , హస్తచరణశ్రవణత్వగాదీన్ , హస్తచరణ గ్రహణంపాయూపస్థయోఃకర్తృన్ద్రియయోరుపల
 త్తణం , శ్రవణత్వగ్రహణమవశిష్టజ్ఞాన్ద్రియతాం , ఆదిశబ్దేనాస్తఃకరణవతుష్టయాధిష్ఠాతృదేవతాసంగహః . అన్యా
 న్పాణాన్ద్రియాణి , సంజీవయతి-తస్మై , భగవతేపూర్ణ సాక్షాత్కారమూర్తయే , పురుషాయపురుషాస్తర్యామిదే , అనేనజీ
 వాస్తర్యామిత్యుక్తం , పూర్వమచిదస్తర్యామిత్యకథనాత్ , తుభ్యంనమః , కృత్స్నచిదచిదస్తరాత్మ త్వేనతత్సంజీవయ
 తృత్వేనజ్ఞానప్రదత్వంశ్చయ్యోవోపన్నమితిభావః || ౬ || తనసు “ తత్సృష్ట్వాతదేవానుప్రవిశత్ , అనేనజీవేనాత్మనా
 నుప్రవిశ్య నామరూపేవ్యాకరవాణీ , తిజగన్సృష్టురేవానుప్రవేశస్తరణాన్నాహంచిదచిదస్తరాత్మైత్యత్రజగత్సృష్టాపిత్యమేక
 త్యాహావేకత్యి | హేభగవత్ , ఇదంపరిదృశ్యమానం , మహదాదినమప్తివ్యష్ట్యాశ్చ-మశేషంసర్వం-జగత్-ఉరుగుణయావివిధ
 పరిణామక్షమసత్వాదిగుణయా , ఆత్మశక్త్యా ఆత్మసంస్వస్యసంబద్ధి న్యాశక్త్యా కార్యో పయోగ్యపృథక్సిద్ధవిశేషభూతయా
 మాయాఖ్యయాప్రకృత్యా , సృష్ట్వా , సదసద్గుణేషుకార్యకారణభూతేషుసత్వాదిగుణమయపదార్థేషు, పురుషోజీవశరీరకః
 అనుప్రవిశ్య, త్వమేకఎవసత్ , దారుషహాస్వదీర్ఘ ఋజువక్రాదిభేదభిన్నేషుదారుషు, విభావసువదగ్నివ-న్నానైవబహుభ
 వ-విభాసి-అత్రవిభావసుదృష్టా నైవస్వశరీరభూతచిదచిద్గతగుణాస్ఫుర్భౌవివక్షితః , ఇవశబ్దేనవస్తుతఎకత్వం దేవమనుష్యా
 దిశరీరసంస్పృష్టజీవాస్తరాత్మత్వకృతంబహుత్వమపివవక్షితమ్ || ౭ || ఎవంసిఖిలజగదేకకారణత్వేనకృత్స్నచిదచిదస్త
 రాత్మ త్వేననిరస్థనిఖిలదోషత్వేనచవాగాదీన్ద్రియ సంజీవయితృత్వాత్తస్యైవజ్ఞాన ప్రదత్వముక్తం , తదేవ నిదర్శయత్
 స్థైర్యనిరతిశయపురుషార్థ సాధనత్వేనభజనీయతామాహ | త్వద్దత్తయతి || త్వదీయయా “ తేషాంసతతయుక్తానాంభజ

తాంప్రీతిపూర్వకం - యదామిబుద్ధియోగంత ,, మితివదతాత్వయా, దత్తయా, వయనయాజ్ఞానైన, స్త్రోత్వమార్షం, హేనా
 ధ-భవంతం, ప్రపన్నః శరణంగతో, బ్రహ్మచతుర్ముఖః, సుప్తపబుద్ధభవపూర్వంసు ప్రవేశ్యాత్ప్రబుద్ధభవ, విశ్వమచష్టఅవశ్య
 త్-విశ్వరచనోపయోగిజ్ఞానవిధుర స్వత్ప్రపత్త్యా త్వద్దత్తజ్ఞాననాస్య జదిత్యర్థః, నాత్రభూతార్థవివక్షా, పశ్య తీత్యర్థః -
 హేత ర్థబన్ధోఽర్థానాంతాపత్రయాతురాణాం, బన్ధో, అపవర్గ శరణంముక్త్యపాయం-అపవర్గ్యమితిపాఠేనాస్వరేష్యభో
 అపవర్గభవం అపవర్గ్యంసుఖం-తత్సాధనమితివా, తవ, పాదమూలం, కృతవిదాసర్వే స్వియోపజీవననజ్ఞానప్రదత్వా
 ద్యుపకారజ్ఞానకథంవిస్తర్యతే, ఎవంసుహౌషపకారిణంత్యామభజన్తఃకృతహ్ను ఎవేత్యర్థః ॥౮॥ తథాత్వాంభజనో-
 పిమాదృశాస్సకామామన్త భాగ్యావేత్యాహ ॥ నూనమితి ॥ కల్పకతరుంకల్ప కతరుతుల్యం, ఆశ్రితార్థప్రదత్వే నకల్పకతరు
 తౌల్యం వివక్షితం, తతోనిరతిశయగుణవత్తామాహ ॥ భవాప్య యవి మోక్షణంభవోజన్త, అప్య యోమరణం - తయో
 ర్మోక్షణంమోచనం, యస్తాత్తం, యద్వా, భవాప్యయావిమోచయతీతిన్యైతత్కర్తరిల్లుట్ బాహులకత్వాత్, ము
 క్తిప్రదమిత్యర్థః - ఎవంభూతంత్యాం, యే, మాదృశాలోకాః, అన్యహేతోః, అన్యస్య త్రివర్గస్య, హేతోః కార
 ణా, దృఙ్, తెజనా, స్తవ, మాయయా, మమమాయాదురత్యయే, త్యుక్తవిధయా, విమృష్ట మతయః, అ
 పహృతజ్ఞానాః, నూనమితిశ్చయే, కుతసైవిమృష్టమతయ ఇత్యత్యాహ, యద్య స్తాత్, స్వర్గ జంవివయేన్ద్రియస
 మృగజం, అతఎవ, ఎతే వై నిరయాస్తాతస్థానస్యవరమాత్మన, ఇతినరకప్రాయేపిసంసారే, నృణాం, కుణపోషభోగ్యంకుణ
 పెనశవతుల్యేనశరీరేణోపభోగ్యం-సుఖమితిశేషః-ఇచ్ఛన్తి ॥౯॥ ననుస్వర్గస్యా పిసుఖత్వప్రతిప త్తేకింతద్దంభజమా
 నాన్నిన్దిత్వానిష్కామాప్రశంసహీత్యాశఙ్కాయాంస్వర్గజస్యాల్పాస్థితత్వాన్నిన్దిత్వామిత్యభిప్రేత్య కింవ క్తవ్యంనిష్కామ
 భజనసాధ్యస్యాపవర్గికసుఖస్య నిరవధికత్వాన్నతేనస్వర్గ జన్యసామ్య మితియత స్వచ్ఛరణధ్యానత్వద్భక్తజనకథాశ్రవణజ

దమూలంవిస్తర్యతేకృతవిదాకథమార్తబన్ధో ॥౮॥ నూనంవిమృష్టమతయ స్తవమాయయాతేయత్వా భవాప్య
 యవి మోక్షణమన్య హేతోః, అర్చన్తికల్పకతరుంకుణపోషభోగ్యమిచ్ఛన్తియత్సర్వజంనరకేపిన్యాకామ్ ॥౯॥
 యానిర్వృతిస్తనుభృతాంతవపాదపద్ధధ్యానాద్భవజ్ఞనకథా శ్రవణేనవాస్యాత్ । సాబ్రహ్మణీస్వమహిమ
 న్యపినాథమాభూత్కింన్వన్తకాసిలులితాత్పతతాంవిమానాత్ ॥ ౧౦ ॥ భక్తింముహుఃప్రవహతాంత్యయిమే
 ప్రసజ్గోభూయాదనన్తమహతామమలాశయానామ్ । యేనాజ్ఞానోల్బణమురువ్యసనంభవాబ్ధిం నెష్యేభవద్గుణ
 కథామృతపానమత్తః ॥ ౧౧ ॥ తేనస్తరన్త్యతితరాంప్రియమీశమర్త్యంయేచానుగాన్సుతసుహృద్భూహవిత్త
 దారాః । యేత్వజ్ఞనాభభవదీయపదారవిన్దసౌగంధ్యలుబ్ధహృదయేషుకృతప్రశ్నాః ॥౧౨॥ తిర్యజ్నరద్విజనరీస్సప

న్యసుఖేనాపినక్తే వల్యమపినమాసమితి క్తే ముత్యనయేనాహ ॥ యేతి తనుభృతాం యేహీనాం-తవ-చరణకమలధ్యానాత్ - భవజ
 నాభాగవతా, సైషాంకథా శ్రవణేనవా-యా-నిర్వృతిస్సుఖం-స్యాత్- సానిర్వృతిః-హేనాథ- స్వమహిమన్యపిస్వాభావిక
 గుణాష్టకరూపమహిమ్నైబ్రహ్మణీశుద్ధాత్మన్యసుభూయమానైపి-మాభూత్ న్నాస్తీత్యర్థః-అన్తకాసిలులితాత్ అన్తకాశ్య
 శస్త్రక్షతాత్-విమానా- త్వతతాంస్వర్గిణాం-నిర్వృతి-స్సాన్యత్కింనా స్త్యైవేత్యర్థః ॥ ౧౦ ॥ ఎవంనిత్యనిరతిశయానన్ద
 సాధనభూతంత్యాంక్షయిష్టుసాతిశయాల్పసుఖసాధన త్వేనభజన్తోమాదృశామన్తభాగ్యా ఎవేత్యుక్తాస్వస్య సత్సజ్జితకథా
 శ్రవణాదిప్రణాడాభక్తిమహైతుకీంప్రార్థయతే ॥భక్తిమితి ॥ హేతనన్తదేశకాలవస్తుపరిచ్ఛేదరహిత-త్వయినర స్తుఖిల
 దోషేసార్వజ్ఞ్యనిరతిశయానన్దత్వాద్యపరిమితోదారగుణసాగరత్వయి-ముహుః పునఃపునః-నిర స్తరమిత్యర్థః-భక్తిం- ప్రవ
 హతాంకుర్యతాం-అతఎవామలఃఆశయో-న్తఃశరణంయేషాం - మహతామక్రోధాద్యాత్మగుణయ క్తానాం, ప్రసజ్గఃప్ర
 కృష్టస్సజ్గః-మహతామితిసప్తన్దమాత్రేవష్టి-మహత్సప్తస్థిసజ్గమఃమహత్సుసజ్గమితిత్యర్థః మే-స్యాత్-యేనమహత్స జ్ఞేన-హే
 తునా-ప్రవృత్తా-యా-భాగవతోగుణకథా, సై వమధు-తస్య-పానెన-మత్త స్తృప్తః, నిర స్తతాపత్రయఇత్యర్థః ఉరువ్యసనమ
 ధికదుఃఖగర్భ-మతఎవో-ల్పణందుస్సహం-భవాబ్ధిం-నెష్యేతరామి ॥ ౧౧ ॥ నకేవలంసత్సజ్గతేః కథాశ్రవణాదిప్రణా
 డ్యా-౭-పవర్గికసుఖసాధనత్వమేవకింతుజీవద్దశాయామపిదేహతదనుబద్ధినిమిత్తసుఖదుఃఖాద్య హేతుత్వమపీత్యాహ ॥ తథేతి॥
 హేతశ-మర్త్యంమరణశీలమప్య-తితరాంనితరాం -ప్రియం-శరీరం-యేవ - అనుమర్త్యమనుస్మత్యగచ్ఛన్తివర్తన్తఇన్యను
 గాః-సుతాదయః-తాంశ్చ-తేజనాః-సస్తరన్తినాభిమన్యన్తఇత్యర్థః-కేతఇత్యత్యాహ, హేఅబ్జనాభ, యేజనాః - భవదీయ
 దారవిన్దయాః, య - త్సగన్ధ్యం తేన-తస్మిన్వా - లుబ్ధంహృదయంయేషాం-తేషుభాగవతేషు, కృతఃప్రసజ్గోయే- స్తఇత్య
 ర్థః ॥ ౧౨ ॥ అబ్జనాభేత్యనననిరతిశయసాన్దర్యదివ్యమశ్శుభిగ్రహవైశిష్ట్యముక్తం - మహదాద్యశేషంసృష్ట్యానుప్రవేశ్య

పురుషభక్త్యనెనప్రకృతిప్రాకృతపురుషశరీరకత్వంచ, ఎవంస్థూలసూక్ష్మశరీరద్వయముక్తం - ఆన నైత్యనెనసత్యజ్ఞానానన్తల
క్షణందివాత్మస్వరూపంచ-ఎత త్త్రితయమెవయథావద్వి, వెచయైశరణంప్రజతి-తిర్యగిత్యాదిభిచ్ఛతుర్భిః, తత్ప్రాచ్యన
స్థూలరూపంప్రపచ్చయతి-తిర్యగితి హేపరమ-స్థూలసూక్ష్మరూపాభ్యాంవిలక్షణనిస్స మాభ్యధిక - అతఏవా-జ-స్థూలరూ
పగతోత్పత్తివినాశాదిరహిత-నగాఃస్థావరాణి - ఎతచ్చరాణామపుష్ప పలక్షణం-తిర్యగ్భూమిశుమ్మగాదయః-ద్విజాఃఅజ్ఞాజాః,
ఎవౌతిర్యక్త్వాదేవసక్తిహేనీద్యేగోబలీవర్దన్యా యేనపుగగ్రహణం-ఎవంసరీస్మ పగ్రహణంచ - ఆదిశబ్దేనస్వేదజోద్భిజ
సక్తిహాః-తిర్యగాదిభిఃపరిచితంపరితోవ్యాప్తం, సదసత్ చిదచిదాత్మ కం-విశేషం - విశేషః-పృథివీ-సోఽస్యాస్తీతివిశేషం,
అర్థృతదరాకృతిగత్యాదత్, విశేషపర్యస్తమిత్యర్థః-మహదాది-మహా-ఆదిర్యస్యతత్ - అనెకంవివిధవిచిత్రస్మి వేశంస్థ
విష్ణుస్థూలంబ్రహ్మణాశ్చకం-తేతవ-రూపం-వెత్తి-త్వచ్చరీర త్వేనవేద్విత్యర్థః-అతః-స్థూలరూపా - త్వరం-విలక్షణం-యద్వివ్య
మగ్గశవిగ్రహాత్మకంసూక్ష్మరూపం-తదపినవేద్వితిన-కింతు-త్వత్ప్రసాదాద్వైద్యైవైత్యర్థః-పరంరూపంశినష్టి, యత్రయద్వి
వయోవాదఃప్రాకృతత్వాప్రాకృతత్వవాదః-ప్రవ ర్తతత్వర్థః-యద్వా-అవేద్వితీచ్ఛేదః-ఆవేద్విత్యకాగోనిపాతోనభోవర్యా
యః||తతశ్చ||అతఃస్థవిష్టాద్రూపాత్పరంవిలక్షణం, నభూతసంఘసంస్థానోదేహా-స్యపరమాత్మన, ఇత్యుక్తాప్రాకృతది
వ్యవిగ్రహాశ్చకంరూపం-తతఃపరందివాత్మ స్వ రూపం సత్యంజ్ఞానమనస్తమిత్యుక్తవిధంచ-అవేద్వితిన-నవేద్వితిన-కింతుత్వ
త్ప్రసాదాజ్ఞానామ్యైవైత్యర్థః, రూపంస్వరూపంచోభయంవిశినష్టి-యత్రవాదఇతి-యత్రస్వ రూపేయాపేచవిషయ-వాదః-
దేవతిర్యక్త్వనుష్ఠాదినజాతీయత్వవాదః-నిర్విశేషత్వవాదశ్చ - నప్రవ ర్తతత్వర్థః-యత్ర-వాదశ్చబ్రవ్యాపారో-నాస్తి-తచ్చ
హ్మస్వరూపంచనవేద్వితీవ్యాఖ్యానంత్యయుక్తం, సర్వేవేదాయత్పదమామన ని-శాస్త్రయోనిత్వాత్-చచసాంపాచ్యముత
మం - నతాస్త్యసర్వ వచసాం - ప్రతిష్ఠాయత్రశాశ్వతీ - వేదైశ్చ సర్వై రహమేవవేద్య, ఇత్యాదిశ్రుతిసూత్ర
స్తృతిభిశ్చ సైక్రవేద్య త్యాభిధానాత్ || ౧౩ || ఊకించ-యఃపుమా-నతచ్చి దచిదాత్మకంజగత్క-ల్పానై ప్రళయ-
జత రేణగృహ్లాకుక్షానివేశ్యే త్యర్థః - స్వ స్తిశ్చ కయస్య స్యా నుభవైకశీలభ్య ర్థః-అనన్తసఖి, శేషసహాయః-తదశ్చ-

దేవదైత్యమర్త్యాదిభిఃపరిచితంసదసద్విశేషమ్ | రూపంస్థవిష్టమజితేమహదాద్య నెకంనాతఃపరంపరమవేద్వి
నయత్రవాదః|| ౧౩ ||కల్పాన్తవతదఖిలంజత రేణగృహ్లా శేతేపుమాన్స్వద్భగ న్తసఖి సదశ్చ | యన్మాభిసిన్ధురు
హాకాఞ్చనలోకపర్కగర్భద్యమాన్భగవతేప్రణతోఽస్తితస్మై || ౧౪ ||త్వంనిత్యముక్తపరిబుద్ధవిశుద్ధఆత్మాకూ

అనన్తభోగ, శేతేయోగ నిద్రారూఢో భవతి - యస్యపుంసో - నాభి రేవసిన్ధు, స్తస్మిన్ రూపము ద్భూతం - కాఞ్చ
నమయం, లోకాత్మకంపర్కంతస్య, గర్భకర్ణికాయాం, ద్యుమాన్ తేజస్వీ, బ్రహ్మభవతి, తస్మై భగవతే - తుభ్యం, ప్రణతో
స్తి|| ౧౪ ||ఊకించ-రూపంవిశినష్టిపునస్వరూపంవిశినష్టిత్వమితిద్వాభ్యామ్||ననుజీవవన్తమాసిస్థూలసూక్ష్మశరీరవ త్వేతతఃకో
విశేషభక్త్యత్రాహ||త్వమితి||త్వం, అకర్తాయ త్రోస్వచోచ్చేదాత్ప్రాకృతదివ్యమగ్గశగుణాస్పదవిగ్రహవిజ్ఞప్త్యం, స్థితానిమిత
భూతాయాం, జగత్పాలనార్థమిత్యర్థః, అధిమఖఃయజ్ఞారాధ్యో యజ్ఞ ఫలప్రదశ్చ, వ్యతిరిక్తఃప్రకృతి పురుషవిలక్షణః-ఆ
స్సేతిషస్తిఅత్తాగ్రిమఖభక్త్యనెన, స్థితావిత్యనెనచ “ పరిత్యాజాయసాధూనా, మిత్యుక్తరీత్యా సర్వయజ్ఞారాధ్యత్వాయ
సాధుపరిత్యాజాయచత్వజ్ఞస్త, నతుజీవవత్కర్తాయ త్రమిత్యవగమ్యతే, అవ్యతిరిక్తఇతిచ్ఛేదే, ప్రకృతిపురుషవిలక్షణంఎవ,
తాభ్యామపృథక్త్వేనావస్థితత్వర్థః, నన్వనస్తవిచిత్రస్థిరచరాత్మకస్యజగతోధారణపోషణభోగాద్యాశ్చకంపాలనంకథమే
కేనమయాయుగవత్కర్తుంశక్యమిత్యత్రాహ, బుద్ధ్యవస్థితం, బుద్ధా, వవస్థితం, విషయభూతం, సజ్గుల్ప రూపజ్ఞా
నవిషయమితియావత్, అఖణితయాఅసమ్మ-చితయా, స్వద్భుష్ట్యాస్వసంకల్పరూపజ్ఞానెన, ద్రష్టాసాక్షాత్కర్తా-సీ-కృత్సీ-
స్యజగత్సర్వదేశకాలావస్థాస్వనిష్ఠనిరసనేష్టప్రా వణాత్మకపరిపాలనోపయోగ్య సమ్మ-చితస్వకీయసజ్గుల్పరూపజ్ఞానా
శ్రయోఽసీత్యర్థః, స్థితావధిమజోవ్యతిరిక్తఇత్యపిపాఠః, తత్ర, అజఃప్రకృతిపురుషగతస్వరూపాన్యథాభావస్వభావాన్య
థాభావరూపోత్పత్త్యాదిరహితః, అతఏవ-వ్యతిరిక్తఃప్రకృతిపురుషాభ్యాంవిలక్షణః, స్థితావధింవ్యవస్థితావధిమత్, స్థా
వరపర్యస్తంవా, య-త్త-జగత్సర్వ, మఖణితజ్ఞానెనసాక్షాత్కర్తృత్వాన్న ఇత్యర్థః, ఎవంత్యంనిత్యముక్తః, వ్యాప్యవస్తు
గతదోషాస్పృష్టః, అనెనాచిద్వ్యావృత్తిః, అచిద్భగ్యంహేఅవ్యక్తమహదాదికంస్వకార్యేషుపృథివ్యాదిషువ్యాప్తంతద్గత
దోషైఃస్పృష్టం, ఎవంజీవవ్యావృత్తిశ్చ, జీవోపిదేవాదిశరీరేషువ్యాప్తః, పరమార్థ త స్తద్గతదోషైరస్పృష్టోవ్య హంమ
మాభిమానాభ్యాంక్లిశ్యతీత్యనిత్యముక్తః, త్వంతునిత్యముక్తఇతిభావః, తత్రహేతుః - విశుద్ధః అకర్తవశ్యః, నిత్యముక్తశ
బ్రాత్మరస్యసోగ్ధాపలక్షః, కర్తృధారయోవా, విశుద్ధ త్వే హేతుఃపరిబుద్ధః, అసమ్మ-చితజ్ఞానః, జీవోహేకర్తాయ త్రసజ్జ్

చవికాసరూపావస్థావజ్ఞానాశ్రయోనపరిబుద్ధః, త్వంతుపరిబుద్ధభిభావః, తత్రహేతుః, కూటస్థస్థినిర్వికారః, స్వరూపత
 స్వభావతోపినిర్వికార స్వం, జీవస్తుస్వభావతోవికారీ, ననునిత్యము కత్వ పరిబుద్ధత్వవిశుద్ధత్వానిము కైమనిత్య సిద్ధమ
 చాతివ్యాప్తాని, తత్తాహ, ఆత్మాతేష్యస్తావప్రవిశ్యధారకః, నన్వాస్తత్వమప్యతిప్రసక్తమతఉక్తం, అదిపురుషోభగవాం
 స్ప్రధీశభిః, అదిపురుషభిఃకర్త, ధారయః, అదిశ్చకారణవాచీ, కారణంహికార్యస్యాదిః, జగత్కారణభూతఃపురుషభి
 శ్చర్థః, జగత్కారణత్వంవనము కైమావపన్నం, జగద్వ్యాపారవర్జంప్రకరణాదసన్నిహితత్వాచ్చ, భోగమాత్రసా
 మ్యలిక్ష్ణాచ్చ, తిము కైమజగద్వ్యాపారాభావస్యసూత్రితత్వాత్, భగవచ్చజ్జీవనసమగ్రమాధ్యుక్త పరిపూర్ణత్వ ముచ్యతే,
 తదప్యనతిప్రసక్తమేవ, త్ర్యధీశఃత్రయాణాంసత్త్వరజస్తమసాంతత్పరిణామరూపాణాంత్రయాణాంతోకానాంవాఅధీశః, ఇ
 దమప్యనతిప్రసక్తమేవేతి, త్రివిధచేతనవ్యాప్తిః ॥౧౫॥ ననుకథమచేతనమచేతనమచావస్థితస్యాపితద్దకదోమాస్మ
 ర్భః, నచాకర్తవశ్యత్వాదువమత్తి, పుణ్యాపుణ్యసజాతీయచెష్టితానికుర్వత, న్నదశ్యత్వానుపతేరిత్యత్రాహ ॥యస్మిన్మి
 తి ॥ విరుద్ధమతయః, విరుద్ధామతిర్యాసుతాః, ఆశ్రయాన్తరేషుసామానాధికరణ్యానర్హః, విద్యాదయోజ్ఞానాదయః, వివిధా
 శ్చక్తయః, ఆనుభూర్వ్యాత్క్రమేణ, యస్మిన్-పతన్త్యావిర్భవన్తి, శక్తిర్నికారోపయోగ్యపృథక్నిధవిశేషణం, తత్రస్మ
 ప్తిస్థిత్యస్తావప్రవేశనియమనసంహారాదీనాంక్రమికత్వేనపార్వావర్యాత్తదువయు క్తశక్తీనామపితద్వారాపార్వావర్యమత్ర
 వివక్షితం, సర్వదాసర్వశక్తైస్తస్యక్రమేణశక్త్యాశ్రయత్వాయోగాత్, ఎవంఽసర్వశక్తైస్తస్య సర్వము కైమవపన్నమితి
 భావః, ఉక్తకారంబ్రహ్మజగత్కారణత్వేనలక్షణేనలక్షయన్సంగహేతత్వస్వరూపమపిశోధయత్ శరణంప్రజతి ॥ తదితి ॥
 తద్భ్రహ్మవిశ్వభవమేకమిత్యనెన “యతోవాఇమానిభూతానీ”, తివాక్యంస్మారితం, అవికారమానన్దమాత్రమన్దమితి
 వచత్రయేణ, “సత్యంజ్ఞానమనన్దంబ్రహ్మ”, తివాక్యంస్మారితం, తత్రహి-జన్మాదివాక్యేజగత్కారణత్వేనోపలక్షితస్య
 బ్రహ్మణఃస్వరూపంసత్యాదివాక్యశోధితం, ఎవమత్రాసితభాహి, విద్యాదయోవివిధశక్తయిత్యనెనస్పష్టా ద్యువయు.

టస్థఅదిపురుషోభగవాంస్ప్రధీశః ॥ యద్బుద్ధ్యవస్థితమఖణ్డతయాస్వద్బుద్ధ్యాద్రష్టాన్తితా వధిమఖోవ్యతిరి
 క్తౌఆస్మి ॥ ౧౫ ॥ యస్మిన్విరుద్ధమతయోఽప్యనిశంపతన్తివిద్యాదయోవివిధశక్తయఆనుభూర్వ్యాత్ ॥ తద్భ్రహ్మ
 విశ్వభవమేకమనన్దమాద్యమానన్దమాత్రమవికారమహం ప్రపద్యే ॥ ౧౬ ॥ సత్యాశిషోహిభగవం నవపాదవ

క్తాః “పరాస్యశక్తిర్వివిధైరవశ్యాయతేస్వాభావికీజ్ఞానబలక్రియాచై, త్యుక్తశక్తీనామభిధానెనజగజ్జన్మాదయోప్రప
 స్థాపితాః, సర్వశక్తిమత్వేనప్రసిద్ధంబ్రహ్మయస్మిన్మితియచ్చదై నానుచోద్యోషస్థితానాంజన్మాదీనాంలక్షణత్వ ముచ్యతే
 విశ్వభవమితి ॥ భవత్యస్మాదితిభవం, విశ్వస్యభవంవిశోత్సత్తికారణమిత్యర్థః, ఎకశబ్దేనోపాదానత్వనిమిత్తత్వేన్ధితిసంహ
 రకారణత్వేచైకస్యైవేతివివక్షితం, తద్భ్రహ్మైవైత్యనెన “అదీహిభగవోబ్రహ్మ, త్యుపక్రమేపుష్టస్యప్రతిపచనత్వసమర్పకం,
 తద్విజ్ఞానస్వతద్భ్రహ్మ, తివాక్యంస్మారితం, ఎవంజగత్కారణత్వేనోపలక్షితంబ్రహ్మస్వరూపతోలక్షయతి ॥ అవికారమితి
 అనెనసత్యపదంస్మారితం, తేనహిసతతపరిణామివోఽచేతనాత్వత్వంస్పష్టాచ్చ తనాచ్చతై లక్షణ్యముక్తం, ఎవమత్రాస్య
 వికారపదేన, ఆనన్దమాత్రందుఃఖాసమ్మిన్నజ్ఞానమాత్రం, మాత్రచాక్వాపిజడత్వవ్యాప్త్యై, అనెనజ్ఞానపదంస్మ
 రితం, అనుకూలజ్ఞానమేవవ్యానన్దః, శ్రోతస్యాపిజ్ఞానపదస్యానన్దరూపజ్ఞానపర్యవసానత్వద్వో తనాయానన్దశబ్దః
 ప్రయుక్తః, అనెనానన్దపదేననిత్యా, సజు-చితానుకూలజ్ఞానాశ్రయత్వం వివక్షితం, తేనముక్తచేతనవ్యాప్తి
 యై, తేహిబద్ధదశాయాంసజు-చితజ్ఞానత్వేననిత్యాసజు-చితజ్ఞానాః, అనన్దపదేనచేతకాలవస్తుపరిచ్ఛేదరాహిత్యం
 వివక్షితం, అనెననిత్యసిద్ధవ్యాప్తియై, తేహింస్వరూపస్యాణుపరిమాణత్వేనానన్దత్వాభావాత్, తత్ర-దేశపరిచ్ఛేదోనా
 మభిదమత్రనభవతీతికాలపరిచ్ఛేదోనామభిదమిదానీంసభవతీత్యేవంరూపః, ఎత్త్వయరహితం-వస్తుపరిచ్ఛేదోనామసర్వవ
 స్తుసామానాధికరణ్యానర్హత్వం, ఎవంభూతంబ్రహ్మహంప్రపద్యేశరణంగతోస్మి ॥ ౧౬ ॥ ఎవంబ్రహ్మస్వరూపగుణాన్వితో
 భ్యతంప్రపద్యతద్భజనస్యఫలావినాభావమావిమృశ్యన్వాత్సల్యనిధైస్తస్యాభిమతార్థాదప్యతిశయితపురుషార్థప్రపత్తమాహ
 సత్యాశిషభి ॥ హేభగవత్-సత్యాశిషఃఅశిషస్సత్యాఃక్రియనైయెనససత్యాశ్చైస్తస్య-పురుషార్థమూర్తేఃస్వయంపురుషా
 ర్థభూతరూపస్య-తవ-పాదపద్మం-యథాఆశీస్తథా-ఇచ్చానురూపమిత్యర్థః, అనుభజతోఽతేవదీనాత్త్రివర్గనిష్ఠానప్యై
 వంభూతా-నస్మాన్-అనుగ్రహకారకఃఅనుగ్రహైకవివశః-భగవాన్-మాధుర్యపరిపూర్ణోభవాత్-వత్సకం-స్వార్థకః-వా

నైవనవప్రసూతా ధేనురివ - హే ఆర్యస్వామి - పరిపాతి అభిమత ప్రదానైవ పరిపాతి - పరిత్యజ్య పన ర్గణసర్వతః పాతి సంసార
భయాచ్చ పాతీత్య ముక్తో వివక్షితః || ౧౭ || స్తుతిముపసంహరతి || అథేతి || సత్సంకల్పేన దృఢసంకల్పేన - ధీమతా ధృవే
తై - వసుభిష్టుతః స్తుతః - అనన్తరం - భక్తేష్వనురక్తో నిరతిశయప్రీతిమా - భగవాన్ - ప్రతిపద్యస్తతిమితి శేషః - ఇదం వక్ష్యమాణ
మబ్రవీత్ || ౧౮ || ఉక్తిమేవాహ|| వేదేతి|| హే రాజన్యబాలక - తత్త్వయా - హృది - వ్యవసీతం - అభిమతవిషయత్యైవ శ్చైవ -
మహం - వేదజానామి - తత్ త్వయా వ్యవసీత - మితరై - ద్దురాపదుర్లభమపి - హే సువ్రత - తేతుభ్యం - ప్రయచ్ఛామి దదామి || ౧౯ ||
వ్యవసీతమేవ ప్రపచ్ఛయతి || నాన్యైతి || సార్థద్యయేన - హే భద్రద్రువ - శాశ్వతీషీతి ర్వాసోయస్తి - న్భృజీష్ణదీప్తిమత్ - అ
న్యైరనధిష్ఠితం - యత్ర స్థానై - జ్యోతిషాం జ్యోతిరూపాణాం గ్రహదీనాం - చక్ర - మాహితమర్చితమ్ || ౨౦ || ధాన్యాక్ర
మణాయభ్రామ్యమాణానాం పశూనాం బన్దనస్తమోమేధిః - తస్యాం - గోచక్రవద్భువీవర్దసమూహావ - నిహితమిత్యర్థః - క
ల్పవాసినామవాన్తరకల్పవాసినాం - పతస్తాదపి - స్థాస్థులకత్రయనాశేవ్యనశ్వరం - ధర్మాగ్న్యదయోనక్షత్రరూపాః - వ
నాకసోమునయః సప్తరయః - య - త్ప్రదక్షిణీకృత్యభ్రమన్తోయత్యతారకాః || ౨౧ || తత్ స్థానం రాజ్యాదనన్తరం ప్రాప్య సీ
త్యాహ || ప్రస్థితఇతి || తుభ్యం - గాంధర్ధివీం - చ త్వా - పితౄణామతాదేన - వనం - ప్రస్థితఇతి భావే క్తః - వనం ప్రతీగమనైవతి -
ధర్మసంశ్రయః వర్ణాశ్రమధర్మ పరిపాలకః - భవా - వడ్వింశద్వర్షసాహస్రం - వర్షాణాం సహస్రాణి - తతస్స మాహా రేద్విగుః

ద్వమాశీస్తథా ౭ నుభజతః పురుషార్థమూర్తైః | అప్యేవ మార్యభగవాన్ పరిపాతి దీనాన్వాన్ నైవ వత్సకమనుగ్ర
హాకాతరో ౭ స్త్వా || ౧౭ || మైత్రేయఉవాచ | అథాభిష్టుతవివం వై సత్సంకల్పేన ధీమతాభ్యత్యానురక్తో భగవా
న్ప్రతినన్ద్యేదమబ్రవీత్ || ౧౮ || శ్రీభగవానువాచ | వేదాహం తేవ్యవసీతం హృది రాజన్యబాలక | తత్త్వయాచ్చామి
భద్రం తేదురాపమపి సువ్రత || ౧౯ || నాన్యైరధిష్ఠితం భద్రయద్భృజీష్ణధృవక్షీతి | యత్ర గ్రహర్షతారాణాం
జ్యోతిషాం చక్రమాహితమ్ || ౨౦ || మేధ్యాంగోచక్రవత్ స్థాస్థుపరస్తాత్కల్పవాసినామ్ | ధర్మో ౭ గ్నిః కశ్య
పశ్యక్రోమునయోయేవనాకసః || చరన్దక్షిణీకృత్యభ్రమన్తోయత్యతారకాః || ౨౧ || ప్రస్థితేతువనం పితౄణాం
త్వాగాంధర్మసంశ్రయః | వడ్వింశద్వర్షసాహస్రం రక్షితా ౭ వ్యాహతేన్ద్రియః || ౨౨ || త్వద్భృతర్యుతమేన
ష్టైమృగయాయాంతుతన్తనాః | అన్వేషన్దీవనం మాతా దవాగ్నిం సాప్రవేక్ష్యతి || ౨౩ || ఇష్ట్యామాంయజ్ఞహృ
దయంయజ్ఞైః పుష్కలదక్షిణైః | భుక్త్వాచేహాశిషస్సత్యా అన్వైమా ౭ సున్తరిష్యసి || ౨౪ || తతోగన్తాసి మత్థాని
సంసర్వలోకనమస్కృతమ్ | ఉపరిష్టాపృషిభ్యస్తస్త్వంయతోనావర్తతేయతిః || ౨౫ || మైత్రేయఉవాచ || ఇత్యర్చి
తస్సభగవానతిదిశ్యా ౭ ౭ త్తనః పదమ్ | చాలస్యపశ్యతోధామస్వమగాధరుడధ్వజః || ౨౬ || సోపిసంకల్పజంవి
ష్టోః పాదసేవోపసాదితమ్ | ప్రాప్య సజ్జల్పనిర్వాణం నాతిప్రీతో ౭ భ్యగాత్పురమ్ || ౨౭ || విదురఉవాచ | సుదు

అవ్యాహతేన్ద్రియః అవిహతేన్ద్రియః రక్షితారక్షిష్యసి - గామిత్యనువక్తః || ౨౨ || త్వయా ౭ సజ్జల్పితమపి మద్భక్తే త్వయి
ద్రోహాదేవంభవిష్యతీత్యాహైకేన || త్వద్భృతరితి || ఉత్తమాభ్యేత్వద్భృతరి - మృగయాయాం - నష్టైవతి - తస్మిన్నుత్తమే
మనోయస్యాస్మా - మాతాసురుచిః - వనం ప్రత్యన్వేషన్దీవవాగ్నిం ప్రవేక్ష్యతి || ౨౩ || కించ - యజ్ఞహృదయంయజ్ఞస్య
హృదయంతాత్పర్యభూమి - యజ్ఞారాధ్యమిత్యర్థః - మాంయజ్ఞానాం ప్రభుం - పుష్కలదక్షిణైస్తమగ్రదక్షిణైర్యజ్ఞై - రారా
ధ్య - ఇహారాజ్యై - సత్యాదృఢసజ్జల్పజాః - ఆశిషః - ఇచ్ఛావిషయా - భుక్త్వా అనుభూయ - అన్వైహోగానన్తరం - మాం - అ
సున్తరిష్యసి || ౨౪ || తతః సున్తరిష్యోక్తే సుప్తవివర్యచైర్నమస్కృతం - మత్థానం మదనుగ్రహల్లభం - గన్తాసి ప్రాప్య
సి - స్థానం విశిషి - ఋషిభ్యః - ఉపరిష్టాత్ - స్థితం - యతిః - మనః ప్రయతనశీలః గత్వా - యతః స్థానా - త్పున - రావర్తతే - నార్యాగ
వరోహతి, అపితు - తతోవై కుణ్ఠమేవయాతీత్యర్థః || ౨౫ || భగవదుక్తిముపసంహరతి భగవాం స్తిరోదధిత్యాహ మైత్రే
యః - ఇత్యుక్తప్రకారేణ - ర్చితఆరాధితో - భగవాన్ - ఆత్మనః - పదం స్థాన - మతిదిశ్య - దత్వా - చాలస్యధువస్య - పశ్యతస్స
తః, గరుధ్వజో గరుడవాహనః - తదక్షి - తద్వజశ్చ భగవాన్ - స్వంధామవై కుణ్ఠస్థాన - మగాత్ - ప్రత్యవద్యత || ౨౬ ||
సోపిద్రువోపి, విష్టోః - పాదసేవయా - ఉపసాదితం ప్రాప్రీతం - సంకల్పజంతవశ్యర్యారమ్భే ఫలసజ్జల్పజ్ఞాతం - సంకల్పని
ర్వాణం సజ్జల్పస్య నిర్వాణం సమాప్తిర్యస్మిన్ - కృతకసుఖం - నతుస్వాధావికానన్దావిర్భావరూపమతిభావః - ప్రాప్యాపి
నాతిప్రీతః - నితరామహృష్టచిత్తః - పురమగాత్ || ౨౭ || అనతిప్రీతికారణం పృచ్ఛతి - విదురః | సుదుర్లభమితి | మాయా
వినః మాయాధిపతేస్సమృద్ధి - తేన దత్తమిత్యర్థః - ఇతరైస్సుదుర్లభం అతిదుఃఖేనాప్యలభ్యం - యత్పదం స్థానం - తస్య భగవతః

శ్చరణార్చనానా - జ్ఞితంసంపాదితం - తత్త్వానం - ఎకజన్మనా - లభ్యాపిద్వి తియశరీరే అసత్యేవలభ్యే త్యర్థః - ఆత్మవిద్భావః -
స్వ మాత్మానమసిద్ధార్థ మివ అపరిపూర్ణార్థమివ - కథమమన్య త ॥ ౨౮ ॥ ముక్త్యర్థం భగవద నారాధనమేవా
ప్రీతికారణమితివదత్తస్య పరితాపమాహముషిః ॥ మాతురితి ॥ సపత్న్యః మాతుస్సు రుచే - ర్వాచఎవబాణా - నై
ర్హుది - విద్ధఃజాతవ్యధ - స్తావాగ్భా తాన్మనరక - ముక్తిప్రదాద్భ గవతః - ముక్తిం నైచ్చత్ తత్ప్రయ క్తం పశ్యా
త్తాపముపెయివాన్ పాప్తః ॥ ౨౯ ॥ పశ్యాత్తాపవిషయాంధ్రు వోక్తిమాహ ॥ సమాధి నేతిసాధ్యుడ్యః ॥ ఉర్ధ్వ రేతసఃజ
త్యేయూస్సునన్దాదయః - నైక భవేననైకతనైకభవాయస్త్రిక - బహుజన్మనా అభ్య నైకేత్యర్థః - సమాధినా - యస్యభగవతః
పదంస్వరూపం - విదుస్సాత్మాత్కృతవ స్తః - అముష్యభగవతః - పాదయోశ్చాయాముహం - షడ్భ రేవమానై , రుపేత్యాపి - ప్ర
ణామస్తుత్యాదిసమయోగరుదారాధన్యహ రేః పాదచ్ఛాయాయాంసిత్వాపీత్యర్థః - పృథజ్జ్ఞతః దేహాత్మాభిమానస్వత న్త్రాభి
మానగ్రస్తః - అపగతఃభగవత్పాదచ్ఛాయాయాస్సకాశాద్దూరీకృతః ॥ ౩౦ ॥ అనాత్మాదేహాతస్యకర్తృ అనాత్మ్యం,
దార్జన్యమిత్యర్థః - తత్పశ్యతతచ్ఛోచ్యమితి - అహోబ తెతిహంకృష్టమితిభావః - శోక కారణంవ్యనక్తి - యద్యస్తా - ద్భవచ్ఛిదఃగర్భ
జన్మజరామరణాద్యాశ్చ క సంసారభయనివ ర్తకస్య - భగవతః - పాదమూలం - గత్వా సాత్మాత్కృత్య, అ నవత్ఫలం - యాచే
యాచితవాక్ - నతునిత్యురతిశయాన న్తాపపాతపాస్తత్వా దిగుణాష్టకావిర్భావపూర్వ కబ్రహ్మనుభవాత్తకానన్దమితిభా
వః ॥ ౩౧ ॥ స్వస్యార్చనార్థసాంసారికభోగయాజ్ఞాకారణంనిశ్చినోతి ॥ మతిరితి ॥ పతద్భిఃస్వస్య భోగా నైస్వ గ త్ప త

ర్లభంయత్పరమంపదంహరెర్కాయావిన స్తచ్చ రణార్చనార్జితమ్ ॥ లభ్యాప్యసిద్ధార్థమివైకజన్మ నాకథంస్వమా
త్మానమమన్యతాత్మ విత్ ॥ ౨౮ ॥ మైత్రేయఉవాచ ॥ మాతుస్సపత్న్యవాగ్భాతై ర్హుదివిద్భస్తుతాన్మనరక ॥ నై
చ్చస్తుక్తిప్రదాస్తుక్తింపశ్యాత్తాపముపెయివాన్ ॥ ౨౯ ॥ ధృవఉవాచ ॥ సమాధినానైకభవేనయత్పదంవిదుస్సు
నన్దాదయఃఉర్ధ్వ రేతసః ॥ మానైరహంషడ్భరముష్యపాదయోశ్చాయాముపేత్యావగతఃపృథజ్జ్ఞతః ॥ ౩౦ ॥ తత్ప
శ్యతమమానాత్మ్యమహోశోచ్యంబ తెతియత్ ॥ గత్వాభవచ్ఛిదఃపాదమూలంయాచేత్ నవత్ఫలమ్ ॥ ౩౧ ॥ మతి
ర్విదూషితాదైవైఃపతద్భిరసహిష్టభిః ॥ యోనారదవచ స్తథ్యం నాగ్రహీషమస త్తమః ॥ ౩౨ ॥ దైవీంగుణామ
యాంమాయాముపాశ్రిత్యదురత్యయామ్ ॥ అసత్యపిద్వితీయేత్రప్రసు ప్తభవభిన్నద్భక్ ॥ భ్రాతృభ్రాతృవ్య
తిరుజాతస్యైహమపిహృద్రుజా ॥ ౩౩ ॥ మయాప్రసాద్యతపసామష్ట్యసాదంభవచ్ఛిదం ॥ యాచేత్ హంజగదా
త్మానంభవంభాగ్యవివర్జితః ॥ ౩౪ ॥ స్వారాజ్యంయచ్ఛతోమానఃకేవలంమై ౨భిభీతః ॥ నిర్దనఃకీణావృణ్యేనభు
కారానివేశ్యరాత్ ॥ ౩౫ ॥ సవై ముకున్దస్యపదారవిన్దయోరజోజుషస్తాతభవాదృశాజనాః ॥ వాఙ్మనైతద్దాస్య
మృతైర్ధమాన్తనోయదృచ్ఛయాల్బఙ్గమనశ్శమృద్ధయః ॥ ౩౬ ॥ అకర్ణ్యాత్ జమాయాన్తంసమ్మ రేతమివాగతమ్ ॥

ద్విఃపతనశీలై - రతఎవాసహిష్టభిః - మదపేక్షయాధః పదపాప్ర త్వా త్ పరసమ్మ ధిమసహిష్టభిః - దైవై - ర్మమ - మతిర్చు ధిర్వ
దూషితాసాంసారికభోగలౌల్యసంపాదననదోషంప్రాప్సితా - స్వదార్జన్యమేవవ్యభిచయస్సరితపతి - యోహ - మసత్తమఃదు
ర్జనః - అతఎవ - నారదవచః - వికల్పేవిద్యమా నేపినహ్యస న్తోష హేతవ, ఇత్యాదిసోక్తంపదః - తథ్యం , నాగ్రహీషంసగృహీత
వాక్ ॥ ౩౨ ॥ ప్రసు ప్తభవా - హమపి - దైవీం - గుణమయీం - దురత్యయాం - మాయా - ముపాశ్రిత్య - అతఎవ - భిన్నద్భక్ - దే
హాత్మాభిమానస్వతన్త్రాత్మాభిమానీ - ద్వితీయేఅబ్రహ్మత్వకస్వతన్త్రవ స్తున్యసత్య పిభ్రాతృవభ్రాతృవ్యః , శ త్రుఃపి - యా
రుగ్రోగః - తయా - తస్యే తాపమనుభవామి ॥ ౩౩ ॥ కించ - మయా యత్ప్రార్థితంతద్వ్యర్థమిత్యాహ ॥ మయేతి ॥ దుఃఖ
నాపిప్రసాదయితుమశక్యం , భవచ్ఛిదం - జగదన్తరాత్మానం - తపసా - ప్రసాద్య - భవంసంసారమేవ - యాచేయాచితవాన
స్తి హేతిభేదే - యతోహంభాగ్యవివర్జితః దుర్భగః ॥ ౩౪ ॥ దౌర్భాగ్యమేవసదృష్టాన్తంభవనక్తి ॥ స్వారాజ్యం - స్వ
రాజకర్తృవత్వ, స్వస్యభావస్సాస్వారాజ్యం - సస్వరాధ్య వతి - సర్వేషులోకేషుకామచాగోభవతి , త్యక్తంము క్తేవ్యర్థం -
యచ్ఛతోదదతో - భగవస్స కాశాత్ - కేవలం - మేమయా - మానఃఅభిమానః - అభిభీషిణః - యాచితః నిర్దనః - కీణావతత్సు ణ్యం
తేన - ఈశ్వరాత్సార్వభౌమా - ఘోరికారానివసతువతన్తులకణానివేతిదృష్టాన్తః ॥ ౩౫ ॥ ములభమన్యపాప్రాప్తా పీకథ
మేవంపశ్యతీతిత్వయానశజగ్మిత్వాహమునిః ॥ నవాఇతి ॥ ముకున్దస్యముక్తిప్రదస్య భగవతః పదారవిన్దయో - ర్య - ప్రజఃపరా
గః - తజ్జుషః సేవమానాః - భవాదృజాజనః - అన్యభగవతో - దాస్యం శవశ్యమృతేవినా - అన్యమర్థం - అన్యఃస్వస్య - నైవవాఙ్మ
నైవైవేచ్ఛని - యత - నైజనాః - యదృచ్ఛయాదైవాత్ - లభామహంసమృద్ధిర్యేసాం - తె ॥ ౩౬ ॥ ప్ర సుతమాహ ॥ అకర్ణ్యాత్

తిరాజాడతానపాదః-అన్యజంధ్రువం-అయాన్తంఆగచ్ఛన్తం-ఆకర్ణ్యాపి-సమ్మరెత్యమృత్వా-యథా౭౭ గతంపునరాగతమి
 వ-నశ్రద్ధధేనవిశ్వస్తవాక్, సంపరెత్యయథాగతమిత్యాగమనదార్లభ్యముచ్యతే-తచ్చ - భాగ్యహీనత్వాభిపా యెణ - తదేవ
 వ్యస్తే-అభద్రస్యభాగ్యహీనస్య - మమ-భద్రంపుత్రా గమనరూపంమజ్జలం-కుతోహతోస్సాన్యచిత్త్య భిపా యెణ-నశ్రద్ధధి
 త్యవ్యయః || ౩౭ || తతో-దేవరైర్నారదస్య-వాక్యం-ఎవ్యవ్య - చిరతోరాజన్యశోవిపులయంస్తవే,,తివాక్యం,తాత్ప
 లికంవా - శ్రద్ధాయవిశ్వస్య - హరయోగనపుత్రా గమనమిత్తసంతోషయోగ న-ధర్మితః, ప్రగల్భితః-ఉద్రిక్తాన్దగ్ధితియా
 వత్ - వార్తాహర్తుఃపుత్రాగమనవార్తాకథయితుః, మహాధనమనర్హం - హారంముక్తామణిమయ - మతిప్రీత్యాప్రాదా
 త్ || ౩౮ || ఆమాత్యబాన్ధవైరితిద్వందః-బ్రాహ్మణాదిభిః-పర్యస్తఃపరివృతః || ౩౯ || బ్రహ్మఘోషేణస్వస్తివాచ
 నాత్మకన-అన్యజాభీక్షణోత్సుకఃపుత్రదర్శనోత్సుకః - నిశ్చక్రామనిషాన్తవాక్ || ౪౦ || అన్యరాజ్ఞో - మహిష్యా
 భార్య-సునీతిః-సురుచిశ్చ-ఉత్తమనసార్ధం-శిబికాంసరవాహన-మారుహ్య, భిజగ్మతుః || ౪౧ || ఉపవనస్యా, భ్యాశే
 సమిపే ఆయాన్తం-తంధ్రువం-దృష్ట్వా, తరసాఅశు రథా-దవరుహ్య, తూర్ణం-పుత్ర, మాసాద్య, ప్రెమ్నావిహ్వలఃపరవశః-
 నృపఃఉత్తానపాదః || ౪౨ || దీర్ఘాత్కర్ణ్యమనాః, అతఏవ-శ్వసత్ శ్వాసంముఞ్చత్, దోర్భ్యాం, పరిరెభే-అజ్గజంవిశినప్తి,

రాజానశ్రద్ధధేభద్రమభద్రస్యకుతోమమ || ౩౭ || శ్రద్ధాయవాక్యం దేవరైర్నారదస్యైవగనధర్మితః | వార్తాహర్తురితిప్రీ
 తోహారంప్రాదాన్త హాధనమ్ || ౩౮ || సదశ్వంరథమారుహ్యకార్తస్వరపరచ్ఛదమ్ | బ్రాహ్మణైఃకులవృద్ధైశ్చ
 పర్యస్తో౭మాత్యబాన్ధవైః || ౩౯ || శ్రద్ధాయుద్ధానాదేనబ్రహ్మఘోషేణస్వస్తివాచయసా | నిశ్చక్రామపురస్తూర్ణమాన్య
 జావేక్షణోత్సుకః || ౪౦ || సునీతిస్సురుచిశ్చస్యమహిష్యైర్మారుక్తఘాపితే | ఆరుహ్యశిబికాంసార్ధముత్తమనాభి
 జగ్మతుః || ౪౧ || తందృష్ట్వాపవనాభ్యాశఆయాన్తంతరసారథాత్ | అవరుహ్యనృపస్తూర్ణమాసాద్యప్రెమవి
 హ్వలః || ౪౨ || పరిరెభేఅజ్గజందోర్భ్యాందీర్ఘాత్కర్ణ్యమనాశ్వసత్ || విష్వక్సేనాక్షిసంస్పర్శహతాశేషా
 ఘబన్ధనమ్ || ౪౩ || అథాజిఘ్రీన్యహర్మూర్ధ్విశాన్తైర్నయనవారిభిః | స్నాపయామాసతనయంజాతోద్దామ
 మనోరథః || ౪౪ || అభివన్ద్యపితుఃపాదావాశీర్భిశ్చాభిమన్వితః | ననామమాతరాశీర్ణాన్సమృతస్సజ్జనాగ్ర
 ణీః || ౪౫ || సురుచిస్తంసముత్థాప్యపాదావానతమర్చకమ్ | పరిష్వజ్యాహజీవేతిచాష్పగదయాగిరా || ౪౬ ||
 యస్యప్రసనోభగవాన్గుణైర్దైత్యాదిభిర్హరిః | తస్మైనమన్విభూతానినిమ్నమాపభవస్వయమ్ || ౪౭ || ఉత్త
 మశ్చధ్రువశ్చోభావశోన్యంప్రెమవిహ్వలౌ | అజ్గసజ్గాదుత్పులకావసౌఘంముహవరూహతుః || ౪౮ || సునీతిర
 స్యజననీప్రాణేభ్యోపిప్రియంసుతమ్ | ఉపగూహ్యజహవాధితదజ్గస్పర్శనిర్వృతా || ౪౯ || పయస్తననాభ్యాంసు
 ప్రావసేత్రజైస్సలివైశ్చివైః | తదాభిషిచ్యమానాభ్యాంవీరవీరసువోముహుః || ౫౦ || తంశశంసుర్జనారాజన్

విష్వక్సేనస్యభగవతో౭క్షిసంస్పర్శనహతమశేషమఘాన్త కంబన్ధనంసంస్పృతకారణంయస్య తమ్ || ౪౩ || జాతఉ
 ద్దామోమహాన్యనోరథోయస్యసః, రాజా, ద్వితీయాన్తపాతే-తనయవిశేషణం-మూర్ధ్వి, ఆజిఘ్రీఅఘ్రాణంకుర్వత్, శా
 న్తైశ్చీతలైః-నయనవారిభిః-స్నాపయామాస || ౪౪ || పితురుత్తానపాదస్య, పాదా, వభివన్ద్యనమస్కృత్య, పితురాశీ
 ర్భిః-అభిమన్వితఃకృతసంభాషణః-సత్కృతఃసమ్మనితః, సజ్జనశ్రేష్ఠఃధ్రువః-శిరసా, మాతరాసురుచిసునీతిననామ || ౪౫ ||
 సురుచిః-పాదయో, రవనత-మర్చకం-తంధ్రువ, ముత్థాప్య, పరిష్వజ్యాలిక్ష్వ, చాపై, ర్గదదస్వ రయ క్తయా, గిరావాచా, చి
 రంజీవత్యాహ || ౪౬ || సురుచ్యాఃప్రీతిర్నసంభావితేత్యత్రాహ-యస్యేతి | మైత్యాదిభిరాత్మగుణైః-యస్య, హరిః
 ప్రసన్న, స్తస్మై, సర్వభూతాని-నమన్విప్రహ్వభవన్తి, ఆపో, యథా, స్వయమేవ-నిమ్నం దేశం- ప్రతి, ప్రవహన్తి || ౪౭ ||
 ఉత్తమోధ్రువశ్చోభాభాతరా-ప్రెమవిహ్వలౌ, అజ్గసజ్గాదాలిక్ష్నా, దుత్పులకౌ, అసౌఘంఅనన్దాక్రమణసమూహం-ము
 హుఃపునఃపునః-ఉహతుఃముముచుః || ౪౮ || అన్యధ్రువస్య, జననీసునీతిః-ఉపగూహ్యలిక్ష్వ, తస్యతనయస్యా, జస్పర్శే
 న-నిర్వృతాసుఖితా, ఆధింమనఃపీతాం-జహాతత్యాజ్ || ౪౯ || హేవీర-వీరసువఃధ్రువస్య జనన్యాస్సు నీతేః, శివైశ్చా
 న్తై-ర్నైత్రజై-స్సలివై, రభిషిచ్యమానాభ్యాం, స్తనాభ్యాం, పయ, స్సుసావ || ౫౦ || ఉత్తానపాదం-జనాః, ప్రశశం
 సుః-ప్రశంసామవాహ | హేరాజన్, ఆర్తిహాదుఃఖాపహర్తా-పుత్ర, శ్చిరం, నష్టోదర్శనమప్రాప్త, ఇదానీం, దిష్ట్వాభాగ్యన

తేత్వయా, ప్రతిలబ్ధిః పాప్తః, అయం-భువోమణ్డలం-రక్షితారక్షిష్యతి || ౫౧ || ప్రణతా ర్హిహాభక్తానాం దుఃఖాపహర్తా-భగవాన్, త్వయా నూనం-జన్మాన్తరే లభ్యంతి-యస్య భగవతో-నుధ్యాయినోధ్యాతారః - సుదుర్జయం మృత్యుం సంసారం-జిగ్యుః జితవన్తః || ౫౨ || ఎవం-జన్మై, లాల్యమానో-రాజా-స భ్రాతరంసోత్తమం-ధ్రువం, హృష్టిః-కరిణం హస్తీన, మారో-ప్య-జన్మై స్సూయమానః-పుర-మవిశత్ || ౫౩ || పురుషర్షయః-తత్రతత్రేతిచతుర్భిః-ఉపసమిషే, సమ్యక్-కల్పితై-ర్మకరతోరణై, స్సన్మన్తైః-ఫలమజ్ఞాయు-క్తైః-కదభీ-స్తమ్భైః, తద్విధై-స్సవనైః, పూగనాంపోతైః-జాలవృక్షైః || ౫౪ || చూతపల్లవాశ్చ, నాసాంసీచ-సజశ్చ-ముక్తాదామానిచ-తేషాం-విశిష్టం లవ్పన-మస్తీ, యేషుకుష్మేషు, తై-స్సదీపకైః, అపాంకుష్పైః, ప్రతిద్వార, ముపస్కృతం-అలఙ్కృతమ్ || ౫౫ || గోపురై-రట్టాలైశ్చ, కథంభూతైః, శాతకౌమ్భైః-స్వరమయాః, పరిచ్ఛదాః-పరికరాః, యేషు-తైః, సర్వతః-పరితః-అలఙ్కృతం-శ్రీమత్-సర్వసమృద్ధిమత్, విమానానామివ శిఖరైర్ద్యుతిర్యస్తి || ౫౬ || రథ్యా-రాజమార్గః-అట్టః-ఉచ్చస్య-పాకారసోఽపరినిర్మితా-ధూమికా, మార్గో-వా-స్తరః, మృష్టా-స్సమ్మర్జితా-శ్చ-త్వరాదయా, యస్తి-క, వస్తనచర్చితం-వస్తనామ్నుభిస్సీ-కం, సిద్ధార్థాః-శ్వేతసర్వపాః, ఉపజహుః-వ్యకిరన్, సతీ-స్సత్యః, విభక్తి-వ్యత్యయ-ఆర్షః, తాసాం-సతీనాం-వల్లూని-శ్యాణి-గీతాని-శృణ్వన్-పితుర్భవనం

దిష్ట్యా-తే-పుత్ర-ఆర్హిహ-ప్రతిలబ్ధి-రం-నస్తో-రక్షితా-మణ్డలం-భువః || ౫౧ || అభ్యర్చిత-స్తవ-యా-నూనం-భగవాన్స్య-ణ-తా-ర్హిహ-యదను-ధ్యాయినో-పి-రామృత్యుం-జిగ్యు-స్స-దుర్జయమ్ || ౫౨ || లాల్య-మానో-జన్మై-రే-వం-ధ్రువం-స-భ్రాతరం-న్యవః-ఆరో-ప్య-కరిణం-హృష్ట-స్సూయ-మానో-విశత్పురమ్ || ౫౩ || తత్ర-తత్ర-పసం-క్లృ-పై-ర్న-కరతో-రణైః-సవనైః-కదభీ-స్తమ్భైః-పూగ-పోతై-శ్చ-తద్విధైః || ౫౪ || చూత-పల్లవ-హాస-స్స-జుక్తా-దా-మ-వి-ల-వ్ప-నైః-ఉ-ప-స్కృ-తం-ప్ర-తి-ద్వార-మ-పాంకు-ష్ప-స్స-దీ-ప-కైః || ౫౫ || ప్ర-కా-రై-గో-పు-రా-ట్ట-లై-శ్చ-కౌ-మ్భ-ప-రి-చ్ఛ-దైః-స-ర్వ-తో-ల-ఙ్క-ృ-తం-శ్రీ-మ-ద్వి-మా-న-శి-ఖ-ర-ద్యు-తి-|| ౫౬ || మృ-ష్ట-వ-త్వ-ర-థ్యా-ట్ట-మా-ల్ల-చ-స్త-న-చ-ర్చ-ిత-మ్-| లా-జా-త్వ-తైః-పు-ష్ప-ఫ-లై-స్స-జు-లై-ర్చ-లి-భి-ర్యు-త-మ్ || ౫౭ || ధృ-వా-య-ప-థి-దృ-ష్ట-య-త-త్ర-త-త్ర-పు-ర-స్త్రి-యః-సి-ద్ధ-ార్థ-ా-త్-త-ద-ధ్య-మృ-చ-యా-ర్వా-పు-ష్ప-ఫ-లా-ని-చ-|| ౫౮ || ఉ-ప-జ-హ-ుః-ప్ర-య-జ్ఞా-నా-వా-త్స-ల్యా-దా-శి-ష-స్స-|| శ్ర-వ్యం-స్త-వ-గ్ల-గీ-తా-ని-ప్ర-ా-వి-శ-ద్భ-వ-న-ం-పి-తుః || ౫౯ || మ-హా-మ-ణి-వ్రా-త-మ-య-స-త-స్త్రి-న్భ-వ-నో-త్త-మ్-| లా-లి-తో-ని-త-రాం-పి-తా-న్య-వ-న-ద్ది-వి-ద-వ-వ-త్ || ౬౦ || వ-యః-ఘ-న-ని-భా-శ్చ-య్యా-దా-నా-రు-క్త-ప-రి-చ్ఛ-దాః-| ఆ-స-నా-ని-మ-హా-ర్థా-ణి-య-త్ర-కా-ప్యా-ఉ-ప-స్క-రాః-| య-స్స-స్ప-టి-క-కు-డ్యే-షు-మ-హా-మ-ర-క-తే-షు-చ-| మ-ణి-ప్ర-దీ-ప-ా-ఆ-భా-ని-ల-న-ర-త్ప-సం-య-తాః || ౬౧ || ఉ-ద్యా-నా-ని-చ-ర-మ్యా-ణి-వి-చి-తై-ర-మ-ర-ద్రు-మైః-| కూ-జ-ద్వి-హ-ం-గ-మి-ధు-నై-ర్గా-య-న్త-త్త-మ-ధు-వ్ర-తైః || ౬౩ || వా-ప్యో-వై-డూ-ర్య-సో-పా-నాః-ప-ద్మో-త్ప-ల-కు-ము-త్వ-తీః-హం-స-కార-ణ-వ-కు-లై-ర్ఘ-ష్ట-శ్చ-క్రా-హ్వా-సార-నైః || ౬౪ || వీ-త్వో-ధ-వ-య-సం-పు-త్ర-ం-ప్ర-కృ-తీ-నాం-చ-స-మృ-త-మ్-| అ-ను-ర-క్త-ప్ర-జ-ం-రా-జా-ధృ-వ-ం-చ-క్ర-భ-వ-ప-తి-మ్ || ౬౫ || ఆ-త్మా-న-ం-చ-ప్ర-వ-య-స-మా-క-ల-య-వి-శాం-ప-తిః-| వ-న-ం-వి-ర-క్తః-ప్ర-ా-తి-వృ-ద్వి-మృ-శ-న్నా-త్-నో-గ-తి-మ్ || ౬౬ ||

గృహం, ప్రావిశత్ || ౫౭ || ౫౮ || ౫౯ || అనర్థమణిసమూహమయే, భవనశ్రేష్ఠ-పితౄనితరాం-లాలితః, దివి-దేవ-వన్నవసత్ || ౬౦ || భవనం వర్ణయతి-యత్ర భవన-శయ్యాః, దాంతా-ధౌతాః, శ్రీరఘవస్స-దులా, శ్శుభాశ్చ, రుక్త-పరిచ్ఛదాః-సుభర్ణమయాః-పరికరాః-అనర్థాణా-సనాని-కా-ప్యా-రాజతాః, ఉపస్కరాశ్చ, సన్తి || ౬౧ || యత్ర భవన-స్పటికమయకుడ్యేషు, ఇన్ద్రగీలమణిభి-తేషు, ప్రతిఫలితాః, లలనాః-స్త్రి-య-ఏ-వ-ర-త్ప-నై-స్స-య-తాః, మణి-ప్ర-దీ-పాః-ఉ-ప-మి-త-స-మా-స-ఆ-భా-ని || ౬౨ || రమ్యా-ద్యా-నా-ని-చ, యత్ర-స-స్తీ-త్య-సు-ష-క్ల-తా-ని-ప-శ-న్తి-వి-చి-తై-|, ర-మ-ర-ద్రు-మైః-స-న్తా-న-పారిజాతా-దిభిః, ద్రు-మైః-క-థం-భూ-తైః, కూ-జ-ని-వి-హ-జ్గా-నాం-మి-ధు-నా-ని-య-మ-గా-య-న్తో, మ-త్తా-మ-ధు-పా-న-మ-త్తా, మ-ధు-వ్ర-తా-భృ-జ్గా, యేషు-తై-ర్ద్రు-మై-ర్-య-క్తా-నీ-తి-శే-షః || ౬౩ || వా-ప్య-శ్చ, య-త్ర-స-స్తీ-త్య-ర్థః-వా-పీ-ర్వి-శి-న-స్తి-వై-డూ-ర్య-మ-ణి-మ-యా-ని-సో-పా-నా-ని-యా-ను, ప-ద్మా-ని-ఉ-త్ప-లా-ని-కు-ము-దా-ని-చ-అ-సు-స-స్తీ-తాః, వి-భ-క్తి-వ్య-త్య-య-ల-ర్షః-హం-సా-నాం-కార-ణ-వా-నాం-చ-కు-లై-స్స-జై-శ్చ-క్ర-వా-కై-సా-గ-ర-నై-శ్చ, ఘ-ష్టాః-శ-బ్ది-తాః || ౬౪ || అ-ధ-క-తి-ప-య-వ-ర్షా-న-స్త-ర-ం-ఉ-ధ-వ-య-సం-ప్రా-ప్త-యా-వ-న-ం-ప్ర-కృ-తీ-నాం-మ-న్త్రి-ణాం-స-మృ-త-ం-అ-ను-ర-క్తాః-అ-ను-రా-గ-య-క్తాః, ప్ర-జాః-య-స్తి-క-త-ం-పు-త్ర-ం-ధ్రు-వ-ం-వీ-త్వ-భు-వః-ప-తి-చ-క్ర-రా-జ్యా-భి-షి-క్త-మ-క-రో-త్ || ౬౫ || త-త-ఆ-త్మా-న-ం-ప్ర-వ-య-సం-వృ-ధ-ం-ఆ-క-ల-య-క-ల-చ్య-వి-శాం-ప-తిః-రా-జా, ఆ-త్మ-నః-స్వ-స్య-గ-తి-ం-మ-క్త్య-పా-య-ం, వి-మృ-శ-క, అ-త-ఏ-వ, వి-ర-క్తః, వ-న-ం, ప్రా-తి-వృ-త్ ప్రా-వి-శ-త్ || ౬౬ || ఇ-తి-శ్రీ-మ-ద్భా-గ-వ-త-చ-న్ద్ర-వ-

ప్రకాశ్యాం శ్రీ భాగవతపాఠ్యాఖ్యానాం చతుర్థస్కంధే నవమోఽధ్యాయః *****
అథ వశమేన ధృవః కృతోద్వాహ ఉత్పాదితపుత్రోజితభ్రాతృహస్తపుత్రజన ఆసేత్యాహ మునిః || ప్రజాపతేరితి || శింశు
నూరాఖ్యస్య - ప్రజాపతేర్దుహితరంభమిముపయేమే ఉదువోఽథ తయోర్ధ్వవభ్రామ్యాః, సుతౌ-కల్పవత్స రాఖ్యాః || ౧ ||
పునరుమాథాయాం - వాయోర్దుహితరి, ఇడాఖ్యాం, భార్యాం, మహాబలోద్భవః ఉత్కలనామానం, పుత్రం, కథం
భూతం, యోషితాం రత్నమివాతిమనోహరం, కన్యారత్నమితివా, పుత్ర్యాం లజ్జీజనత్ ఉత్పాదయామాస || ౨ || ఉ
త్తమస్త్య, కృతోద్వాహావ-కదాచి, స్త్యగయాయాం, బలీయసః, పుణ్యజనాద్య ఊత్, అద్రోహిమవతి-హతః-తస్యో
త్తమస్య, మాతాసురుచి, స్తస్య పుత్రస్య, గతింగతామరణం ప్రాప్త్యర్థః || ౩ || ధృవః, భ్రాతృరుత్తమస్య, వధ, మా
కన్య, కోపామర్షశుగితసమహారద్వంద్వః, తేన, అమర్షః అక్షమా, అర్చితేవ్యాప్తః, జైత్రం జయశలం-స్య స్తనరథ,
మాస్థాయాధిరుహ్య, పుణ్యజనాలయమలకాంపురీం, గతః గతవా || ౪ || సుద్రానుచరాభూతాదయ, స్తైస్సైవితాం-
గుహ్యైర్వైస్సజ్జులంబ్యాప్తాం, పురీమలకాం, హేమవతో, దోగ్ధ్యాం, దదర్శ || ౫ || బృహద్భూహుః ధృవః-
క్షమస్తరిక్షం, దిశఃదశదిశశ్చ - సునాదయః ప్రతిద్వనయః, శక్తిం, దధ్వానాదితవా యేన శక్తి నినాదేన- ఉద్విగ్నాః

***** ఇతి శ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, చతుర్థస్కంధే, నవమోఽధ్యాయః *****
మైత్రేయ ఉవాచ || ప్రజాపతేర్దుహితరంశింశుమారస్యవై ధృవః | ఉపయమేభ్రామిం నామతత్సతౌ కల్పవత్సరమ్ ||
ఇదాయామపి భార్యాం వాయోః పుత్ర్యాం మహాబలః | పుత్రముత్తలనామానం యోషిత్రత్నమజ్జీజనత్ || ౧ ||
ఉత్తమస్త్యకృతోద్వాహోమ్యగయాయాం బలీయసః | హతః పుణ్యజనాద్రద్రోతన్తాతాస్య గతింగతా || ౩ ||
ధృవోభ్రాతృవధంక్రత్యాకోపామర్షశుచాన్వితః | జైత్రం స్తస్య స్తమాస్థాయ గతః పుణ్యజనాలయమ్ || ౪ || గ
త్వోదీచీచిశంరాజారుద్రానుచరసేవితామ్ | దదర్శ హేమవద్దోగ్ధ్యాం పురీం గుహ్యకన్జులంబమ్ || ౫ || దధ్వా
శక్తిం బృహద్భూహుః దిశశ్చ సునాదయః | యోద్యోగ్దృశశ్చ త్తరుపదేవ్యోఽత్ర సత్ భృశమ్ || ౬ || తతోని
మ్యుబలిన ఉపదేవ మహాభటాః | అసహస్రోనినాదంతమభిపేతురుదాయుధాః || ౭ || సతానాపతతోవీర
ఉగ్రధన్వా మహారథః | ఎకైకం యుగవత్సర్వాన హన్వా జైస్త్రిభిస్త్రీభిః || ౮ || తేనైలలాటమగైస్తైరిమభిస్సర్వ
ఎవహి | మత్వా సరస్తమాత్తానమ శంసస్కర్తృతస్య తత్ || ౯ || తేపిచాముమమృష్యంతః పాదస్పర్శమివోర
గాః | శరైరవిద్యున్యగపద్విగుణం ప్రచిక్షీర్షవః || ౧౦ || తతః పశునిస్త్రీంశ్చైః ప్రాసశూతః రశ్వభైః | శక్త్యై
ప్తిభిర్బుసుణ్ణేభిః త్రైవాజైశ్శరైరపి || ౧౧ || అభ్యవర్షన్య కుపితాన్సరథంసహసారధిమ్ | ఇచ్చస్తస్తప్రతీకర్తు
మయుతానాం త్రయోదశ || ౧౨ || ఔతానపాదిస్సతదాశస్త్రవర్షణభూరిణా | నోపాదృశ్యతతచ్చన్న ఆసా
రణయథాగిరిః || ౧౩ || హాహాకారస్తదైవాసీన్సిద్ధానాం దివిపశ్యతామ్ | హన్తాయం మానవస్సూర్యోమగ్నః పు

చలితాః దృశశ్చయాసాంతాః, ఉపదేవ్యోయక్షస్త్రీయః, హృక్షతః, భృశం నితరాం, అత్ర సత్ భీతవత్సః || ౬ || ఉపదే
వాశ్చ తేమహాభటా, సై, బలిష్ఠాః, తః అలకాయాః, నిమ్యమ్య, తస్య ధృవస్య, శక్తినినాద, మసహస్తః, ఉదాయుధాః
ఉద్యతాస్త్రశస్త్రాః, అభిశఃపేతుః ఉపగ్యాగతవస్తః || ౭ || ఉగ్రంభిమంధసర్వస్య, స, మహారథోద్భవః, ఆపతత, స్స
ర్వాస్వీరా-స్యగపదేవ, ప్రత్యేకం-త్రిభిస్త్రీభిర్వాజైరహా - ప్రత్యేకం-త్రిభిస్త్రీభిర్వాజై స్సర్వా త్రయోదశాయుతాని
యుగపన్నిజఘాన || ౮ || తేనై ఉపదేవాస్సర్వై, లలాటమగై, స్త్రీస్త్రీభిస్త్రీభిరిమభి-రాత్తానం, సరస్తంపరాజి
తం, మత్వా, తస్య ధృవస్య, తత్కర్తృ అశంసత్ ప్రశశంసుః || ౯ || తేపిచాయతాః, ఉరగాస్సర్వాః- పాదస్పర్శంపా
దాహతిమిత-అముంధృవ, మమృష్యంతే అసహమానాః, ద్విగుణం యథాభవతితథా, షడ్విష్ఠ్విః, ప్రతికర్తుమిచ్చంతః, శ
నైర్మ్యగవ, దవిద్యో నిజఘ్నః || ౧౦ || తతః-పశునిభిశ్చస్త్రవిశేషై, రవిద్యౌ, తథా, చిత్రవాజై శ్చిత్రపక్షై, శ్శరై
రపి నితరాంకుపితాః, అయుతానాం త్రయోదశ, యతా, స్తస్య తీకర్తుం తస్య త్రిక్రియాంకర్తుమిచ్చంత, స్స రథం-ససార
ధీం చ అభ్యవర్షత్ || ౧౧ || ఔతా-సచాత్తానపాదిః ధృవః, భూరిణా, శస్త్రవర్షణ-భన్న ఆపతః, ఆసారణధా
రావర్షణ, యథాగిరిః పర్వత ఇవ-నోపాదృశ్యత || ౧౩ || తదైవ-దివి, పశ్యతాం, సిద్ధానాం, మహా-హాహాకార, ఆసీ
తే-మానవః మనోగ్ధో త్రాపత్యంపుమా, నయంధుః వఎవ-సూర్యః, పుణ్యజనావ-ఆగ్ధవస్సముద్ర-తస్త్రిష్టగ్నః, హస్త

హాకష్ట, మిత్యేవం యోపహాహాకాశానీదిత్యర్థః ॥ ౧౮ ॥ తతో-మృథేయ దైయాతు ధానెషు రాక్షసేషు, జయకాశిషుజీ
తంజితం మయోజయప్రకాశకేషునత్సు, జయశాలిష్యితిపాతే, జయశీలేషునత్సు, నీహారా, ద్వాస్కరస్సూర్య ఇవ, తస్మా
చ్ఛరవర్షా, ద్రథాత్, అభ్యుష్ణోపపచ్చమీ, రథే ఆస్థాయ - ఉదతిష్ఠత్ ఉత్థితః ॥ ౧౯ ॥ తతః- ఉగ్రం, ధనుర్విఘ్నార్జయత్
జ్యోఘాషం, కుర్వత్ - ద్విషతాంపుణ్యజనానాం-భేద-ముద్వహాప్రాప్రయత్, చాక్షేరస్త్రిఘం ద్విషత్ప్రేయస్ క్రమస్త్రస
మూహ - మనిలోవాయురివ, మేఘవజ్జిం, వ్యధమత్ చూర్ణయామాస ॥ ౨౦ ॥ తస్యధ్యురస్య - చాపాధనమో- విని
ర్ముక్తా - స్తిగ్ధాస్తీష్ణా, చాణా, గిరిస్పర్శ తా-నశనయోయథా అశనయ ఇవరక్షసాం, వర్షాణికవచాని, భిత్వా-కా
యాదేహాత్, ఆనమంతా, ద్వివిశుః ॥ ౨౧ ॥ భల్లైర్బాణై, స్సంభిద్యమానానాం, రక్షసాం, చారూణిసుందరాణికుణ్డిలా
నియేషు, త్రైశ్చిరోభిః, స్వర్ణమయతాళవృక్షసదృశై, రూచిభిః, వలయైస్సుందరైర్బాహుభిర్వహాధనైరనర్జై, ర్హారాదిభిశ్చ,
స్త్రుతాశ్చన్నా-స్తారణభూమయః, వీరాణాం మనోహరాః, విరేజాః బధుః ॥ ౨౨ ॥ ౧౯ ॥ హతేభ్యోఽవశిష్టా, ఇతరై, ర
క్షోగణాః, క్షుత్రియవర్యస్యధ్యురస్య, సాయకైర్బాణైః, పాఞ్డ్యైః బాహుల్యైః - వివృక్తా స్సంచినా, అవయవా, యే
షాంతే-రణాజిరాతేరణభూమిః - సింహాన-విక్రీడితగజాఇవ, విదుదుఃప్రపలాయితవ స్తః ॥ ౨౩ ॥ తదా-మానవశ్రేష్ఠః,

జ్యోజనార్ణవే ॥ ౧౪ ॥ సదత్సుయాతు ధానెషు జయకాశిషుభోమృథే, ఉదతిష్ఠద్రథా తస్మాన్నీహారాదివభాస్క
రః ॥ ౧౫ ॥ ధనుర్విఘ్నార్జయన్తు గ్రంధ్విషతాంభేదముద్వహాత్, అస్త్రిఘం ద్విషధమద్వాక్షైర్లు నానీకమివానిలః ॥
తస్య తేచావనిర్ముక్తాభిత్వావర్షాణికరక్షసామ్, కాయానావివిశు స్తిగ్ధాగిరినశనయోయథా ॥ ౧౬ ॥ భల్లైస్సంభి
ద్యమానానాంశిరోభిశ్చారుకుణ్డతైః, ఉరుభిర్నోమతాలాభైర్దోర్ధ్వర్వలయవల్లుభిః ॥ ౧౭ ॥ హరకేయూరమకుటై
రుష్ణీమైశ్చమహాధనైః, ఆస్త్రుతాస్తారణభూవోరైజుర్వీరమనోహరాః ॥ ౧౮ ॥ హతావశిష్టాఇతరరణాజిరా
ద్రక్షోగణాః క్షుత్రియవర్య సాయకైః, ప్రాయోవివృక్తావయవావిదుద్రువుర్వృగన్ద్యవిక్రీడితయూథపాఇవ ॥
అపశ్యమానస్సతదాఽతతాయినం మహామృథేకంచనమానవోత్తమః, పురీందీదృక్షన్తుపినావిశద్విషాం
నమాయినాంవేదచిక్రీతంజనః ॥ ౨౦ ॥ ఇతిబ్రువంశ్చైత్రరథస్ససారథిర్యతఃపరేషాంప్రతియోగశఙ్కయా, శు
శ్రావశబ్దంజలదైరివేరితంనభస్వతోదిక్షురజోఽన్వదృశ్యత ॥ ౨౧ ॥ క్షణేనచ్చురితంవ్యోమమేఘానీకేనసర్వతః,
విఘ్నరత్నటితాదిక్షుత్రాసయత్సనయిత్తునా ॥ ౨౨ ॥ వప్యమూరుధిరౌఘాస్సక్పూయవిఘ్నాత్రమేదసః, నిపే
తుర్గగనాదస్యకబన్ధాన్యగ్రతోఽనఘ ॥ ౨౩ ॥ తతఃభేదృశ్యతగిర్నిపేతుస్సర్వతోదిశమ్, గదాపరిఘస్త్రింశము
సలాస్సాశ్చవర్షిణః ॥ ౨౪ ॥ అహాయోఽశనిశ్వాసావమనోఽగ్నింరుషాఽక్షిభిః, అభ్యధావన్జామత్తాస్సింహ
వ్యాఘ్రాశ్చయూధశః ॥ ౨౫ ॥ సముద్రఊర్భిర్భీమః, ప్లావయన్సర్వతోభువమ్, ఆససాదమహాహ్రదఃకల్పాన్త
ఇవభీషణః ॥ ౨౬ ॥ ఎవంవిధాన్యనెకానిత్రాసనాన్యమనస్వినామ్, సస్పృజాస్తీగ్ధగతయఆసుర్యామాయయాఽ

సద్భువః - మహామృథేమహతియుద్ధే, ఆతతాయినంశస్త్రపాణి-మపశ్యమానః - పురీందీదృక్షన్తుపిద్రష్టుకామోపి, మా
యినాం-ద్విషాంపుణ్యజనానాం, చిక్రీతం-జనోనవేదేత్యేవంబుద్ధ్యా - నావిశతేనప్రవిష్టవాత్ ॥ ౨౦ ॥ సచిత్రరథో
ద్భువః-సారథింప్రతి, ఇతినమాయినాంవేదచిక్రీతంజనఇత్యేవం, వదత్-పరేషాంవిద్విషాం - ప్రతియోగంప్రతిక్రియాం
ప్రతిశఙ్కితశఙ్కమానః - అశేవ-యత్తయత్నవాత్, జలదైర్జైఃపైరివేరితంశబ్దితం, గర్జితమివేత్యర్థః, శబ్దం, శుశ్రా
వ-తతస్సమనస్తరమేవ-నభస్వతావాయునాసహ - దిక్షు-రణభూమి, రన్వదృశ్యతదృష్టమ్ ॥ ౨౧ ॥ వ్యోమావృం-వి
ఘ్నరత్నస్త్రితీయస్త్రిత్, త్రాసయన్తః, స్తనయిత్తువోఽశనయో, యస్త్రింసై-మేఘసమూహేన, సర్వతః-శ్చురితంవ్యా
ప్రమ్ ॥ ౨౨ ॥ రుధిరౌఘాదయః, వప్యమూనిపేతురిత్యర్థః, నస్పృజతినత్యజతిశరీరమిత్యస్య గిహక్షేప్తాది-రుధిర
స్య పృథగుపాదానాత్-మేదసఃపుంస్త్యమార్దం - మేదాంసి, కబన్ధానిశిరోహేనశరీరాణివ, గగనా - తస్యధ్యురవస్యా,
గ్రతః, నిపేతుః ॥ ౨౩ ॥ తతః-భేకాకాశే, గిరి, రదృశ్యత-సర్వతోదిశంసర్వాసుదిక్షు, సాశ్చవర్షిణః, అశ్చసహితంయద్వర్షం,
తద్వస్తః - గదాదయః - నిపేతుః ॥ ౨౪ ॥ అశనివన్తిశ్వాసోయేషాంతే - ఆహాయస్సర్పాః - అక్షిభి - రగ్నిం -
వమస్తఃఉద్గిరస్తః, క్రుద్ధా-గజాస్సింహావ్యాఘ్రాశ్చ-యూధశస్సజ్ఞశః - అభ్యధావత్ అభిముఖంతుర్లమాగతవస్తః ॥ ౨౫ ॥
ఉర్భిభిస్తరకై - ర్భీమోభయఙ్కర-స్సముద్రఃసర్వతస్సమంతా - ద్భువంప్లావయత్ - ప్రలయఇవ - మహాత్ హ్రదఃధ్వనిర్య
స్యాఽతపవా-తిభీషణః - ఆససాదప్రాప్తః ॥ ౨౬ ॥ ఉక్తవిధాన్య-న్యానివ-అమనస్వినామజ్ఞానాం - త్రాసకాణిభయ

జగదాణితిక్రూరాగతిప్రవృత్తిర్యేషాంతే . అనురాః-మాయయా-సస్పృహః ॥ ౨౮ ॥ అనురైర్ధృవేప్రయుక్తా-
మతిదుస్తరాంతామాయాం-నిశామ్యదృష్ట్యా-ఆగతా-స్స ద్వైమునయః-తస్యధృవస్య-శంసుఖంమజ్జశ-మాశంసన్పా-
ర్థితవస్తః ॥ ౨౯ ॥ అశంసామేవవివృణోతిబౌత్తానపాదేతిఅజ్ఞహే-బౌత్తానపాదధృవ-అవసతార్తిహరః భృత్య
దుఃఖాపహర్తా-శార్దధన్వాభగవాన్-దేవః-తవ-విపత్నాశత్రూన్-క్షిణోతునాశయతు-భాగవన్తంవిశేషి-యస్యభగ-
వతో-నామధేయం-నిశమ్యశుత్వా-అభిధాయఉక్త్వావా-లోకః-అద్ధాసాక్షాత్-అజ్ఞసానుఖేనైవ-దుస్తరం-మృత్యుం-
తరతి ॥ ౩౦ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతచంద్రవర్ణికాఖ్యానాంశ్రీభాగవతవ్యాఖ్యానాంచతుర్థస్కంధశమోఽధ్యాయః*

మునిభిరేవమాశంసితోధృవఃస్వధనుః ప్రయుక్తనారాయణాస్తోవి నాశితప్రతిపక్షఃస్వపితామహానునీతహృదయః
స్వపురంగతత్యాహైకాదశేనమునిః । నిశమ్యతి । ఎవం-గదతా-మృషీణాం-నిశమ్యశుత్వా-వచఇతిశేషఃఉపస్పృశ్య-అప-
ఇతిశేషః-అచమ్యేత్యర్థః , యన్నారాయణేననిర్దితం-తన్నారాయణాస్త్రం,నందధే ॥ ౧ ॥ ఎతస్మిన్నారాయణాస్త్రేననీ-
యమానైప్రయుజ్యమానసతి-గుహ్యకైర్యక్షైర్నిర్దితాః-మాయాః-హేవిదుర్జ్ఞానోదయసతి-యథాక్షణాఃరాగద్వై-
షాదయఇవక్షీప్రమాశు-వినెశుఃనాశంప్రాప్తాః ॥ ౨ ॥ అర్జుంబుషేర్నారాయణాదుద్భూతం-అస్త్రం,ధనుషి-త-
స్యధృవస్యప్రయుజ్జతస్సందధతస్సతః-స్వగ్ధమయాః-పుణ్ణామూలపాస్త్రా-యేషాం-కలహంసానాంవాసాంసిపక్షాఃయే

సురాః ॥ ౨౮ ॥ ధృవేప్రయుక్తామనురైస్తాంమాయామతిదుస్తరామ్ । నిశామ్యతస్యమునయశ్చమాశంసన్సమా-
గతాః ॥ ౨౯ ॥ బౌత్తానపాదభగవాంస్తవశార్దధన్వాదేవఃక్షిణోత్వవసతార్తిహరోవిపత్నాన్ । యన్నామధే-
యమభిధాయనిశమ్యచాద్ధాలోకోఽజ్ఞసాతరతిదుస్తరమజ్జమృత్యుమ్ ॥ ౩౦ ॥ *****
***** ఇతిశ్రీమద్భాగవతే,మహాపురాణే,చతుర్థస్కంధే,దశమోఽధ్యాయః*****
మైత్రేయఉవాచ । నిశమ్యవదతామేవమృషీణాంధనుషిధృవః । నందధేఽస్త్రముపస్పృశ్యయన్నారాయణనిర్ది-
తమ్ ॥ ౧ ॥ సనీయమానఎతస్మిన్నాయాగుహ్యకనిర్దితాః । క్షీప్రంవినెశుర్విదుర్జ్ఞానోదయేయథా ॥ ౨ ॥ త-
స్యార్జుమస్త్రంధనుషిప్రయుజ్జతస్సువర్ణపుణ్ణాఃకలహంసవాససః । వినస్సృతావివిశుర్ద్విషదృశంవనంయథా-
భీమరవాశ్శిఖణ్డీనః ॥ ౩ ॥ తైస్త్విగ్ధారైఃప్రథనెశిలీముఖైరితస్తతఃపుణ్యజనాఉపద్రుతాః । తమభ్యధావను-
పితాఉదాయుధాస్సువర్ణమున్నదృఢాణవాహయః ॥ ౪ ॥ సతాన్పుషత్కైరభిధావతోమృథేనికృత్తచాహూ-
రుశిరోధగోదరాన్ । నినాయులోకంపరమర్కమజ్జలంప్రజన్తినిర్భిద్యయమూర్ధ్వరేతసః ॥ ౫ ॥ తాన్స్తస్యమానా-
నభివీక్ష్యగుహ్యకాననాగసశ్చిత్రరథేనఘాయసా । బౌత్తానపాదింకృపయాపితామహేమామసురగాదోపగత-
స్సహస్థిభిః ॥ ౬ ॥ మనురువాచ ॥ బలంవత్సాతిరోషేణతమోద్వా రణపాప్తనా । యేనపుణ్యజనానైతావధీస్త్య-
మనాగసః ॥ ౭ ॥ నాస్తత్కులోచితంతాతకర్తైతత్సద్విగర్హితమ్ । వధోయదుపదేవానామారబ్ధస్తైఃకృతైః
సామ్ ॥ ౮ ॥ నన్వేకస్యాపరాధేనతత్సృజ్జాద్యహవోహతాః । భ్రాతుర్వధాభితప్తైఃత్యయాన్గభ్రాతృవత్సల ॥ ౯ ॥

షాంతేశరా-వినిస్సృతాఃధనుషోవినిర్గతాః-ద్విషతాం-బల-మావివిశుఃఆవిష్టవస్తః-భీమఃభయజ్కరో-రవోద్వృ-
షాంతేశిఖణ్డీనఃమయూరాః-యథా-వనం-విశన్తితద్వత్-భీమరవాఇతిదాగ్ధ్వాన్తికృత్యన్వేతవ్యమ్ ॥ ౩ ॥ తై, స్తి-
గ్ధారైస్త్విగ్ధారైశ్శిలీముఖైర్చాణైః-ప్రథనెయదేఉపద్రుతాఃతాడ్యమానాః-పుణ్యజనాః-ఇతస్తతః-తంధృవం-ప్ర-
కుపితాశ్చ-తేఊర్ధ్వముద్భృతాయుధాస్సస్తః-ఉన్నద్ధాఉచ్చితాఫణాయేషాంతేఅహాయస్సర్పాఇవ-సుప్తరంగరుడం-అ-
భ్యధావన్ ॥ ౪ ॥ మృథేయదే-అభిముఖం-ధావస్తః-పుషత్కైర్చాణైః-నికృతాస్సంచ్చిన్నా-చాహ్వాదయో-యే-
షాంతాన్-పుణ్యజనాన్-వరంలోకం-నినాయ-కథంభూతం-ఉద్ధ్వరేతసస్సన్యాసినః-అర్కమజ్జలం-నిర్భిద్య-యం-
ప్రజన్తి ॥ ౫ ॥ ఎవ-మనాగసోనిరపరాధినః-చిత్రరథేనధృవేణ-బహుశః-హన్యమానాస్పిడ్యమానా-స్సహ్యకాన్యతా-
స్వీత్యధృవస్య-పితామహా-మనుస్సాన్వయంభువః-కృపయా-మహర్షిభిస్సహ-పగతఃసమీపంప్రాప్తః-బౌత్తానపా-
దిం-జగాదఉవాచ ॥ ౬ ॥ ఉక్తిమేవాహ ॥ అలమిత్యాదినా ॥ హేవత్స-తమోద్వా రణసమ్ప్రాప్తకాజ్ఞానహే-
తునా ॥ క్రోధాద్భవతిసమ్ప్రాహ,, ఇతిస్తరణాత్-పాప్తనానిరయహేతునా-రోషేణ-లం-యేనరోషేణ-
నాగస-ఎతాన్పుణ్యజనాం-స్త్యమవధీర్హతవానసి ॥ ౭ ॥ హేతాత-సద్భిర్విగర్హితం-అతఎవై-తతర్క-ర్క-
స్తత్కులోచితం-నభవతి-అకృతాగసాం-యతాణా-మయంవధ-స్తైశ్చయా-ఆరబ్ధః ॥ ౮ ॥ ననుమద్భా-
తృహన్తారఎతేఉపదేవాఃకథమనాగసస్తతాహ ॥ నన్వీతి ॥ అజ్ఞహే-భ్రాతృవత్సల-భ్రాతురుత్తమస్య-యోవధ-స్తేనా-భితప్తై-

స-త్వయా, ఎకస్యయత్సాగ్ర-పరాధనహేతునా, తస్యాపరాధిన-స్సజ్జాత్సంబద్ధాద్భవాహో, హతాఃపూతితాః * ౧౯ || *
 ఆత్మానంమనః-అసక్త్యహ్యఅనియమ్య, పరాగృప్యోతిపాత-పరాభవవిషయందేహమాత్మ త్వేనగృహీత్వా, పశవో-య
 థా, దేహాత్మాభిమానానాన్యోన్యంఘ్న-నితథా, ధూతానాం-వైశసంహింసేతియ, దయం-భగవద్భక్తానాంసాధూనాం,
 మార్గో-నభవతి * ౧౦ || * సత్యంభగవద్భక్తానామయంమార్గోభవతీతిమమతూచితమిత్యత్రాహ||సర్వధూతాత్మ భావే
 నేతి || ఆవసంత్యస్మిన్నిత్యావాసః-ఆవసతీతివాఆవాసః, ధూతానా-మూవాసంధారకమస్తరాత్మానం, ఇతరై రబ్రహ్మత్వ
 కస్యతస్త్రాక్షస్తుదర్శిభిర్దురారాధ్యం-హరిం-సర్వధూతాత్మ భావేనసర్వధూతాత్మత్వ త్వేనాకారణా, రాధ్య, పరమం
 సర్వోత్కృష్టం-తత్ప్రసిద్ధం, విష్ణోః, పదంలోకం-ఆవప్రాప్తవాససి, ఇతఃపూర్వమప్రాప్తమపిభగవతాదత్తత్వాత్పా
 ప్రప్రాయమితిమత్వా, ఆపెత్త్యక్తమ్ * ౧౧ || * హరైరభిధ్యానాద్భజనాత్, సఃహరిభక్త, స్తవం, శత్రుంసాహరిభ
 క్తానామపి-సమృతఃభాగవతోత్తమత్వేనసమృతః, సతాంసాధూనాం-ప్రతం-అనుశీతయన్, లోకస్యోతిశేషః-కథ-మవద్యం
 వక్తుమవ్యసర్థంపాపం-కృతవాన్, భగవద్భక్తస్యనితరామేతదనుచితమిత్యర్థః * ౧౨ || * ధూతదోహేణభగవద్భ
 క్తఃకోవిరోధఇత్యత్రాహ||తితిక్షయేతి || తితిక్షయాఅపరాధిషునమానెన-కరుణయావరదుఃఖానహిష్టుత్వేన-ఆఖిలజస్తుషు
 తరతమభావేనవ్యవస్థితజస్తుషు, మైత్ర్యాస్వసామ్యబుద్ధికృతహితాచరణేన-సమత్వేనదేహాకారాకప్రకృతిపరిణామరూ
 పత్వేన-జీవాన్జ్ఞానైకాకారత్వేన-పరమాత్మానంతసుసర్వాస్తరాత్మత్వేన-త్వేవంరూపసమత్వేన-సర్వాత్మాభగవాన్
 సంప్రసీదతి-సర్వాత్మేతిహేతుగర్భం, భగవతస్సర్వాత్మత్వాత్సర్వాస్తరాత్మతయాదేవమనుష్యాదిరూపేణావస్థితత్వా
 త్సర్వేషాంశరీరాణామిశ్వరశరీరత్వేనశరీరకృతోదోహాశ్శరీరణ్యాత్సర్వేభగవతివ్యవస్థా తీతిధూతదోహేభగవాన్

నాయంమార్గోహిసాఘానాంహృషీకౌశానువర్తినామ్ | యదాత్మానమసక్త్యహ్యపశువద్భూతవైశసమ్ ||
 సర్వధూతాత్మభావేనధూతావాసంహరింభవాన్ | ఆరాధ్యాపథురాచాధ్యంవిష్ణోస్తత్పరమంపదమ్ || ౧౧ ||
 సత్వంహరైరనుధ్యానాత్తత్వంసామపిసమృతః | కథంత్యవద్యంకృతవాననుశీతన్సతాంప్రతమ్ || ౧౨ || తితిక్ష
 యాకరుణయామైత్ర్యాచాఖిలజస్తుషు | సమత్వేనవసర్వాత్మాభగవాన్సంప్రసీదతి || ౧౩ || సుప్రసన్నైభగవతి
 పురుషఃప్రాకృతైర్దుఃఖైః | విముక్తోజీవనిర్దుఃఖోబ్రహ్మనిర్వాణమృచ్ఛతి || ౧౪ || ధూతైఃపశ్చభిరారబ్ధాయా
 పిత్పురుషఎవహి | తయోర్వ్యవాయాత్సంఘాతిరోషిత్పురుషయోరహి || ౧౫ || ఎవంప్రపత్తీతస్సగ్గఃస్థితిస్సం
 యమఎవచ | గుణవ్యతికరాద్రాజన్తాయాయాఃపరమాత్మనః || ౧౬ || నిమిత్తమాత్రంతత్రాసీన్నిర్గుణఃపురుషర్ష

ప్రసీదతీత్యర్థః * ౧౩ || * భగవత్ప్రసాదఫలమాహ||సుప్రసన్న ఇతి || పురుషస్సర్వాత్మబ్రహ్మపాసనపరఃపుమాన్, తి
 తిక్షాదిభిర్భగవతి-ప్రసన్నైసతి-పాకృతైఃకామక్రోధాదిభి-ర్జీవద్దశాయాం-విముక్తః-అనై, అజీవాత్ప్రకృతే, ద్వితరాంము
 క్తః, నిర్వాణంనిరతిశయానందరూపం-బ్రహ్మ-ముచ్ఛతిప్రాప్నోతి * ౧౪ || * ఎవంసర్వధూతసుహృత్వాదీన్భగవత్ప్రసా
 దహేతుాన్ప్రసాదఫలధూతాం బ్రహ్మప్రాప్తించాభిధాయతతో వదేశమస్తరేణభ్యాత్మ మరణదుఃఖతస్యాస్య నమనః
 ప్రశామ్యతీత్యభిప్రేత్య-నభ్యాత్తుర్ననకర్తృత్వం- నాపిగుణాణాంకర్తృత్వం, కింతుదైవమేవకారణ-మితివక్తుంభ్యాత్రా
 దిశరీరాణామత్పత్తిమరణాదికంయథావద్వివేచయన్తదుపయుక్తమిశ్వరస్యానైవివిధశక్తిమత్వమాహ|| ధూతైరితి || వ
 ష్చభిర్భూతైఃపుథివ్యాదిభి-రారబ్ధఃదేవమనుష్యాదిశరీరరూపేణపరిణతః-యోషి-త్పురుష-శ్చేత్య, యం-ద్వివిధోజనఃప్రసి
 ద్ధః-తయోర్వ్యవాయాత్సంఘాతిరోషిత్పురుషయో, రహ్యోన్యవ్యవాయాన్తేఘనా, త్సంఘాతి-రిహ, భవతి-తస్మాదుద్భూతంపాణిజాతమిశ్వర్థః
 పశ్చ ధూతపరిణామరూపస్త్రీపుంసాత్మకశరీరద్వయసంబద్ధమద్భూతమపిప్రాణిజాతంపశ్చ ధూతాత్మకమేవేతిభా
 వః * ౧౫ || * ఎవంవ్యష్టిసర్గః క్తః, అథసర్వశరీరాణాంపశ్చధూతారబ్ధత్వేషి-కదాసర్వ ధూతాత్మకధూతసృష్టి, సై
 శ్శరీరానమృత్తికారణంసంహారకారణంచకిం-తచ్ఛద్వయంకదా, కదావాతశ్వరకృత్యంచకింతత్రాయాపమిత్యత్రాహ||ఎ
 వమితి|| ఎవంయథాస్త్రీపుంసాత్మకోజనస్తద్వ్యవాయుసంభవః-ఎవంపరమాత్మనోమాయాయాఃపరమాత్మాదిష్టితాయా
 స్తచ్చ రీరధూతాయామాయాయాః, గుణానాం సత్త్వాదీనాం, వ్యతికరాత్తారతమ్యేనసంబద్ధాత్, హేరాజ్ఞా
 ద్రువ, సర్గసృష్టి, స్థితిస్సంహారశ్చ, ప్రవర్తతే, తత్రరజసోభివృద్ధావితరయోద్ధ్రాసెసర్గః, సత్వస్యవృ
 ద్ధావితరయోద్ధ్రాసెస్థితిః-తమసోవృద్ధాతుసంయమః, త్రయాణాంసామ్యత్రితయాభావః * ౧౬ || * ననుస్త్రీపుంసాత్మకశరీరా
 ణాంవైషమ్యేగసంబద్ధానాంగుణానాంవాజడత్వేనప్రవృత్తిశూన్యానాంవ్యష్టిసమష్ట్యాత్వేనాకథంపరిణామసామర్థ్యం,

సామర్థ్యపికథం దేవమనుష్యా దివైచిత్ర్యం సుఖదుఃఖతారతమ్యంచైత్య త్రా హా । నిమిత్తమా త్రమితి ॥ నిమిత్తమేవని
మిత్తమా త్రం - నత్వనిమిత్తమిత్యర్థః తత్ర , గుణానాం మహాదాద్యాకారణపరిణామమహాదీనాం దేహాద్యాకార
ణమణామేవ , దేవాదివైచిత్ర్యే , సుఖదుఃఖయోశ్చ నిర్గుణస్వత్వాదిగుణరహితః , పురుషర్షభః శ్వరః నిమిత్తమాత్రం ,
గుణానాం పరిణామస్య తేషాంతత్సావ్యభావ్యనిబన్ధనత్వా , దేవాదివైచిత్ర్యస్య సుఖదుఃఖతారతమ్యస్య చక్కనిబన్ధనత్వా
దీశ్వరసాధారణకారణంకాలాకాశాదివదిత్యర్థః నిమిత్తత్వమేవదృష్టాన్తత్వేన విశదయతి , యత్ర పరమాత్మనిమిత్తే , ఆ
యస్మాన్తస్మిన్ - లోహవత్ - ఇదం , వ్యక్తావ్యక్తం , అవ్యక్తప్రధానం , తత్కార్యం మహాదాదివ్యక్తం , కార్యకా
రణాత్మకం , విశ్వం , భ్రమతివ్రవర్తతే - అత్ర లోకమృతు - లాలయోర్విభిన్నయోరేవ నిమిత్తత్వోపాదానత్వదర్శనాదుపా
దానస్య పరమాత్మనోజగత్సృష్ట్యాదినిమిత్తత్వానుపపత్తిరితీమాంశజ్ఞాం నిరాచిక్షిణామా త్రపదంప్రయుక్తం , నతూ
పాదానినిరాచిక్షియ , పరమాత్మనోమాయాయా “ గుణవ్యతికరా , దిత్తుపాదానత్వాభిధానాత్ , సంబన్ధసామా
న్యాభిధాయన్యాఅపివప్యాయః “ యస్యావ్యక్తంశరీర , మిత్యాదిశుత్య సుసారణశరీరాత్కభావరూపసంబన్ధవిశేషవర్యవ
సానా-చరీరస్యచకార్యోపయోగ్యపృథగ్నిధాకారత్వాచ్చక్షుతాదివిశిష్టమృదాదికార్యభూతఘటాదీనామివ మహాదాదికా
ర్యాణాంప్రకృత్యాదిశరీరకపరమాత్మకార్యత్వాత్ , అత్రనిర్గుణత్యనెనసత్వాదిగుణవశ్యత్వాయ త్తకర్తృత్వసుఖదుః
ఖాదిభాగీవవైలక్షణ్యమభిప్రేతమ్ ॥ ౧౭ ॥ తదేవవిశదయతి ॥ స ఇతి ॥ స-భగవాన్స్వైయప్రతిభుటపూర్ణషాడ్గుణ్యః , కాలశ
క్త్యాకాలాత్మికయాస్వాప్యథక్సిద్ధకార్యోపయోగివిశేషణభూతయాశక్త్యా , గుణతోభహేతుభూతయా , యో , గుణా
నాంసత్వాదీనాం , ప్రవాహస్వర్గః , తేన-విభక్తవీర్యవిభక్తంకర్తృయత్తదేవమనుష్యాదివైచిత్ర్యేణ సుఖదుఃఖతారత
మ్యేనచవ్యవస్థాపితం , వీర్యంశక్తి , ర్జగదితియావత్ “ ఎకదేశస్థితస్యాగ్నిర్జ్యోత్స్నావిస్తారిణీయథా । పరస్యబ్రహ్మణశ్చ
క్తిస్తథేదమఖిలంజగ , దిత్తుక్తత్వాత్ , అత్రస్యామిత్యధ్యాపాయతే-విభక్తవీర్యస్యామితీ , దం-కరోతిస్యజతీత్యన్వ

భః । వ్యక్తావ్యక్తమిదంవిశ్వంయత్రభృమతిలోహవత్ ॥ ౧౭ ॥ సఖిన్విదంభగవాన్కాలశక్త్యాగుణప్రవాహే
ణవిభక్తవీర్యః । కరోత్యకరైవనిహన్త్యహన్తాచెష్టావిభూమ్నఃఖలుదుర్విభావ్యా ॥ ౧౮ ॥ సోఽననోఽన్తకరః
కాలోఽనాదిరాదికృదవ్యయః । జనంజననజనయన్తారయన్త్యునాన్తగమ్ ॥ ౧౯ ॥ నైవస్వపతోఽస్యవిప

యః-గుణతోభనిమిత్తకాలప్రకృతిపురుషశరీరకోఽహంజగత్సృష్ట్యాఽనన్తవివిధవిచిత్రస్థిరత్రసరూపస్యామితిసజ్జుత్వే
నైవంజగత్సృజతీత్యర్థః , యద్వా , గుణప్రవాహేనెతిహేత్వర్థేత్యతీయా- హేతుశ్చత్రఫల-మధ్యయనెనవసతీతవత్ , తతశ్చ
గుణప్రవాహేణగుణప్రవాహార్థం , ప్రవాహశబ్దేనగుణకార్యసృష్ట్యాదిత్రయంవివక్షితం , సృష్ట్యాద్యర్థం , విభక్తం , వీర్యం
సృష్ట్యాద్యుపయుక్తసామర్థ్యం , యేనసః- బ్రహ్మవిష్ణురుద్రరూపాభూత్యేశ్వర్థః , అకరైవ-దేవాదివైచిత్ర్యే సుఖదుఃఖా
దాచాకరైవ-దేవాదివైచిత్ర్యాదేస్తత్తజ్జీవాదృష్టాయత్తత్వాత్ , ఇదంజగ-త్కరోతిఉత్పాదయతి,తథా, అహన్తేవ-స్వ
యంహననాద్యనాశ్రయఎవ-హన్తి “ చాతుర్వర్ణ్యంమయాసృష్టంగుణకర్తృవిభాగశః । తస్యకర్తారమపిమాంవిధ్యకర్తారమ
వ్యయమ్ ॥ స్రధానకరణీభూతాయతోవైసృజ్యశక్తయ , ఇతిస్మృతేః “ హన్తాచెన్నన్యతేహన్తుంహతశ్చేన్నన్యతేహతం
హతశ్చేన్నన్యతేహతం , ఉభౌతౌనవిజానీతోనాయంహన్తిసహస్యతే , ఇతిశుతేశ్చ అత్రకర్తృత్వంహన్తృత్వంచప్రయోజక
త్వరూపేణ-ఆకర్తృత్వస్తుప్రయోజ్యత్వరూపేణ-తివివేకః-సన్నిదమఘటమానంకర్తృత్వమకర్తృత్వంచైకస్మిన్కథముప
పద్యతే-తత్రాహ-విభూమ్నః-భగవతః “ భూమాత్వేవవిజ్ఞానీతవ్య , ఇతిశుతేః - చెష్టా - దుర్విభావ్యాఅప్రతర్కా
ఖలు ॥ ౧౮ ॥ ప్రయోజయితృత్వమేవవిశదయతి ॥ స ఇతి ॥ సః-కాలఃకాలశరీరకఃపరమాత్మా-జననపిత్రాదినాప్రయో
జ్యకర్త్యాజనంఉత్పత్త్యున్మఖం-భూతాదిం , జనయన్-ఆదికృత్-అన్తగంవినాశోన్మఖం , మృత్యునాప్రయోజ్యకర్త్యా-మౌ
రయన్-స్వయంత్య-నాదిరుత్పత్తిరహితః-అవ్యయఃనాశరహితః - అనన్తః - అన్తకరః-పిత్రాదిద్వారాజనకః-మృత్యాది
ద్వారాలన్తకరః-సతుసాక్షాత్-అత-స్సాక్షాదకర్తృత్వంసద్వారకంకర్తృత్వంచైకస్మిన్కవివిధవిచిత్రానన్తశక్తిమతీశ్వర
ఉపపన్నమితభావః ॥ ౧౯ ॥ సనుప్రయోజయితృత్వమపికథమీశ్వరసోపపన్నంచైషమృదేక్షున్యోదిప్రసక్తాదిత్యా
శజ్ఞానాయంతత్తత్కర్తృనురూపప్రయోజయతుఃపక్షపాతాభావాదుపపన్నమేవప్రయోజయితృత్వమిత్యాహ ॥ నవా
ఇతి ॥ మృత్యోస్సంసారా-త్పరస్య-అస్పృష్టసంసారస్యేత్యర్థః-యద్వా-మృత్యుశరీరకస్య-యోమృత్యుమన్తరేసచ్చరన్యస్యమృ
త్యుశ్చరీర , మితిశుతేః-పరస్యపరమాత్మనః-సమయథాభవతితథా-ప్రజాఃకర్తృభూతాః-విశతఃతత్తత్కర్తృనురూపనియమ
నార్థమన్తరాత్తతయాప్రవిశతః-న-స్వపక్షః-నాపివిపక్షోవాఽస్తి-పక్షపాతాభావందృష్టాన్తేనోపపాదయతి ॥ తమితి ॥ య

ధారజాంసి - ధావమాన-మనిల - మనుస్మత్యధావ ని - తథా-అనీశాః-అనియంతారః - కర్తానురూపనియామ్యాభిత్వర్థః -
 ధూతసజ్ఞః - స తత్కర్తానుసారంధావమానం - నియంతారంపరమాత్మాన-మనుస్మత్య-ధావన్ప్రవర్తనై - యథాహ
 ర్మ్యతలశ్వభాగ్దిషురజాంస్యనునెతుర్వాయోర్వైషమ్యమస్త్వేవంపరమాత్మనోఽపీత్యర్థః || ౨౦ || * కర్తానురూపనియ
 మనమేవోపపాదయతి || ఆ యుషఇతి || విభుస్సర్వాన్దో-౨సౌభగవా-స్వస్తోఃకర్మవశ్యస్యా-తవ,దుస్సస్యకర్తా యత్తసుఖ
 దుఃఖాదిభాజః - ఆయుషః-అపచయంహంసం - తథా,ఉపచయంవృద్ధించ,స్వయ - ముఖాభ్యాంఉపచయాపచయాభ్యాం-
 రహితః-అతవ,స్వస్థఃస్వైవై వహేయ ప్రతిభటకల్యాణైకతానత్వస్వభావెనస్థితః - విదధాతికరోతి, ఎవముత్పత్తిమరణ
 యోర్దైవాదివై చిత్ర్య సుఖదుఃఖయోశ్చ ద్వారకంకారణంత తత్కర్తైవ , ఈశ్వర స్తుప్రయోజయితృకారణమిత్యుక్తంభ
 వతి || ౨౧ || * ఎవంసర్వభూతాన్తరాత్మానంస్వసజ్జల్పకృతజగదుదయవిభవలయలీలంసర్వజ్ఞత్వసర్వశక్తిత్వాద్యపరి
 మితోదారగుణసాగరంత తత్కర్తానురూపంజగన్నియంతారంసర్వభూతసుహృదంపరమాత్మానమవిజ్ఞాయ - ఎతమేవకా
 లకర్తాదిరూపేణవివదన్తికేచిదిత్యాహ || కేచిదితి || ఎవంసుఖదుఃఖాదిహేతుం - కేచిత్కర్త - పుణ్యాపుణ్యరూపంకర్తై
 తి-వదన్తిసాన్యప,అపరైస్వభావం ప్రకృతిపురుషయోఃస్వరూపాన్యథాభావస్వభావాన్యథాభావరూపపరిణామస్వభావః
 వదన్తి - ఎకేకాలంసత్పాదిగుణతోభహేతుంకాలం - వదన్తి - పరేభున, దైవంవిధిం - అపరేఉతఅపరేభునః-పుంసఃపరమ
 పురుషస్య - కామంసజ్జల్పం - వదన్తి,అయమేవపక్షశ్చైయా-పుణ్యాపుణ్య రూపస్యకర్తజ్ఞతజ్ఞాదృష్టస్యాపిభగవ
 న్నిగ్రహానుగ్రహరూపత్వేనతత్సజ్జల్పానతిరిక్తత్వాత్ - కాలస్వభావయోరపితత్సజ్జల్పాయత్తత్వాత్ - పుంసోజీవస్య
 కామభితివ్యాఖ్యానంత్యుక్తం - దుఃఖవిషయకస్వకామానుపవ తైః - అతోయథోక్తార్థఏవసాధుః || ౨౨ || * పుంసః
 కామమితిపక్షస్యై వసాధుత్వంజ్ఞాపయకామస్యదుర్జయత్వ మాహ | అవ్యక్తస్యేతి || హేతాత, అవ్యక్తస్యవ్యక్తైర్ని

తేవేవపరస్యమృత్యోర్విశేతస్సమంప్రజాః | * తంధావమానమనుధావన్త్యనీశాయధారజాంస్యనిలంధూ
 తసజ్ఞః || ౨౦ || ఆయుషోఽపచయంజన్తస్తథైవోపచయంవిభుః | ఉభాభ్యాంరహితస్వస్థోదుస్సస్యవిదధా
 త్యసా || ౨౧ || కేచిత్కర్తవదన్త్యేనంస్వభావమపరైస్వప | ఎకేకాలంపరేదైవంపుంసఃకామముతాపరే || ౨౨ ||
 అవ్యక్తస్యాప్రమేయస్యనానాశక్యదయస్యచ | నవైచిక్షీతంతాతకోవేదోద్ధాన్వసంభవమ్ || ౨౩ || నచైతే
 పుత్రకభ్రాతుర్హన్తారోధనదాసుగాః | భినర్గాదానయోస్తాతపుంసోదైవంహికారణమ్ || ౨౪ || సపవవిశ్వంస్య

యైర్మవ్యజ్యతభిత్వవ్యక్తః - అతేవా,ప్రమేయస్యదేశాదిభిరపరిచ్ఛిన్నస్య - ఐన్దియకంహీసర్వం దేశకాలాదిభిఃపరిచ్ఛిద్య
 గృహ్యతే-అనెనవిశేషణ్యయేనప్రకృతిపురుషవై లక్షణ్యసిద్ధిః,ప్రకృతైర్వ్యక్తత్వాత్పురుషస్యాణత్వాత్ - ఉభయవైలక్ష
 ã్యాపాదకంవిశేషణాన్తరమాహ - నానాశక్తినాంవివిధశక్తీనాం “ పరాఽస్యశక్తిర్వివిధై వశూయతేస్వాభావిక్షానబ
 లక్రియాచె , త్యాదిశ్రుతేః - ఉదయఃఅభివ్యక్తిర్యస్మాత్-తస్య - భగవతః - చిక్షీతంకర్తుమిచ్ఛా విషయం-కథంభూతం-స్వ
 సంభవంస్వస్యలోకస్యసంభవంజగదుత్పత్తిరూపం - సంభవగ్రహణంసంహారాదీనామప్రసలక్షణం - అధాతత్త్వతః-కో
 లోకోవేద-నకోపీత్యర్థః - ప్రకృతిపురుషవిలక్షణస్యానన్తవివిధశక్తైఃపరమపురుషస్యకర్తవ్యతాసజ్జల్ప విషయంజగదుత్పత్తి
 స్థితిసంహారాదిరూపంవ్యాపారం - ఎవంవిధిభిత్ త్వతఃకోపినజానాతీత్యర్థః - తథాచశూయతే-కెఇత్థావేదయత్రసః ,క
 ఇహప్రవోచత్ కుతఆజాతాకుతభయంవిస్మయి , రిత్యాదికా-అత్రభగవత్స్వరూపస్యైవాత్మీయత్వాత్తత్సజ్జల్ప విషయ
 యోస్సుతరాందుర్విజ్ఞేయత్వజ్ఞాపనాయావ్యక్తస్యైత్వక్తమ్ || ౨౩ || * ఎవమువపాదితంభగవతేవోత్పత్తిమరణాదిని
 మిత్తత్వంప్రకృతేఉపసంహరతి || నచైతేతి || హేపుత్రక-ఎతే-ధనదస్య కుబేరస్యా - సుగాభృత్యా, స్తవచ్ఛాప్రహన్తా
 రో,నభవన్తి - కింతు,పుంసఃకర్మవశ్యస్య- విసర్గాదానయోఃఉత్పత్తిమరణయోః - దైవమీశ్వరేవహి,కారణమ్ || ౨౪ || *
 నస్వీశ్వరశ్చేదుత్పత్త్యాదికారణం,తద్ద్విజీవవతోసేనత్వాదిగుణవిశేష్టత్వాత్తత్ప్రియుక్తజగద్వ్యాపారరూప్రియాశ్రయ
 త్వాచ్ఛగుణకర్మభిర్నభ్యత || తత్రాహ || సఇతి || యద్యపిసేవేశ్వరేవ,విశ్వం, సృజతి,అవతిరక్షతి హన్తిచ-తథాపిఅనమా
 ఛారాత్ - దేహత్వోస్తాదాత్మ్యభిమానోఽహఞ్కార,స్తదభావాత్ , గుణకర్మభిః, గుణానాంసత్వాదీనాంకర్మభిఃగుణ
 కార్యభూతైఃకర్మభిః , నాజ్యతేనబధ్యతే, యద్యపి - జగదుత్పత్త్యాదీన్గుణకార్యభూతాన్వాప్యపారాన్మరోతీశ్వరః -
 తథాపి - స్వశరీరభూతప్రకృతిపురుషాత్కేషు దేవాదిపదార్థేషు స్వసంకల్పకృతోత్పత్తిస్థితిలయేషుస్వతాదా
 త్మ్యాభిమానాభావాత్స్వయమజహత్స్వస్వభావత్వాచ్ఛనకర్మభిర్నభ్యతే - జీవన్ము - కర్మణాసజ్జుచితజ్ఞానత్వేన

జహత్స్వా భావ్యా దైవాది శరీరేషు స్వతాదాత్మ్యా భిమానాచ్చ బధ్యత ఇత్యర్థః ॥ ౨౫ ॥ ఎ వంభాత్మా
చిరీరాణామత్మ త్రి మరణాదినిమి త్తం - నిమి త్తస్య చాన న్నవివిధవిచిత్రక క్రియోగ-మతపవనిత్యము క్తత్వం-చాభిహితం-
అథయ ఎవంభూతోభగవాం స్తమేవరాగ ద్వై పాదిభిర్విము క్తస్త్యం సర్వా త్తనాభజన్య త్యాహ ॥ ఎవ ఇత్యాదినా ॥
యఎవభగవాన్ - భూతాత్మాభూతానాం దేవమనుష్యా దీనామాత్మా - సకింజీవః-నెత్యాహ-భూ తెశః-ఈశ్వరస్సర్వభూ
తానాంహృదై శైర్జ్ఞానవిష్ణుత్వ క్తరీత్యా చిదచిదాత్మకభూతానామ న్నప్రవిశ్యత తత్త-ర్కానురూపనియన్తా,నకవలం
భూతేశపవ-అపితు , తత్కారణంచెత్యాహ. భూతభావనః-భూతానిభావయన్త్య త్వా దయతీతిభూతభావనః యద్వా ,
భూతానిభావయన్తీస్యప్ర్యాదిభిన్నత్వాదివ నికరోతీతివాభూతభావనః-భూతానాంసత్తాస్థితి ప్రవృత్తిహేతురిత్యర్థః-కారణ
త్వమపినిష్కృష్టస్వరూపేణ-అపితువిశిష్ట వైషే ణ్యేత్యాహ ,స్వశక్త్యాకార్యో వయోగిస్వాపృథక్సిద్ధవి శేషణభూతయా- మా
యయా-య క్తః-మాయావయనంజ్ఞాన, మితిజ్ఞానపరిర్యాయోప్యత్రమాయాశబ్దోజీవవాచీ - ఆనననిర్వికారత్వశ్రుతివిరో
ధోపిపరివృతః-వికారాణాంప్రకృతిపురుషగతత్వాత్,భూతాని - సృజతి-అ త్తినంహరతి-పాతిరక్షతిచ ॥ ౨౬ ॥ తము
క్తవిధం-మృత్యుమభజతాంబద్ధకం-భజతాం-త్వ-మృతంమోచకం-దై వంస్వ తేజసాదీప్యమానం-జగతాం-పరమయనంప్రా
ప్యం-ప్రాప్తకమాధారంచ-సర్వాత్త నాసర్వప్రకారేణ-మనోవాక్కాయై రిత్వర్థః-సర్వాత్త కబ్రహ్మభావేనాహి-యద్వా-
ప్రాప్యంప్రాప్తకమాధార చైతిబుద్ధ్యా - ఎత దేవజగత్ప రాయణమిత్య నేనాభిప్రేతం-ఉపేహీశరణంగచ్ఛ - యు క్తంచైతది
త్యాహ-యన్త్యభగవతే-విశ్వస్రప్టారోచతుర్ముఖమరీచ్యాదయః-బలింపూజాం- ఫార నికుర్వన్తి-విశ్వస్సజోహర నీత్య నేనస్థ
ద్వైశ్వ రేశ్వరత్వముక్తం-విశ్వస్స జోహారన్యై పామీశ్వ రా- సైపామపిపూజ్య ఇతితత్త్విద్ధిః-ననువిశ్వస్స జోహర స్తుబలింత
స్యాపిగోబ్రాహ్మణాదివత్పూజ్యత్వాదిత్యాశక్తో-నిరాక రుంధృష్టా న్నమాహ-గావఇతి-గావోబలీవర్ధాః, యథా, నసి

జతినివావతిహ స్త్యజః । తథాపినిరహజ్కారాన్నాజ్య తేగుణకర్మభిః॥ ౨౫ ॥ఎవభూతానిభూతాత్మాభూ
తేశోభూతభావనః । స్వశక్త్యామాయాయు క్తస్సృజత్య త్తిచపాతిచ॥ ౨౬ ॥ తమేవమృత్యుమమృతంతాత
దై వం * సర్వాత్త నోపేహిజగత్ప రాయణమ్ । * యన్త్యై బలింవిశ్వస్సజోహర ని* గావోయథావై నసిదా
మయన్తితాః॥ ౨౭ ॥యఃపచ్చవర్షోజననీచత్వంవిహాయమాతుస్సపత్న్యావచసాభిన్నమర్కా । వనంగతస్త
పసాప్రత్యగక్షమా రాధ్యతేభే మూర్ధ్నిపదంత్రిలోక్యాః॥ ౨౮ ॥తమేవమజ్ఞాత్తనిము క్తవిగ్రహేవ్యపాశ్రితంని
ర్గుణమేకమక్షరమ్ । ఆత్మానమన్విచ్ఛవిము క్తమాత్మ*స్యస్త్రిన్నిదంవిశ్వమసత్ప్రతీయతే॥ ౨౯ ॥త్వంప్రత్య గాన్త

నాసికాయాం-దామ్నాసూత్రేణ-యన్తితాఃప్రాతాః,పురుషస్యకర్మకుర్వన్తిస్తథా-తద్వ శంగతాబలింహరన్తి - ఆననస
ర్వవశిత్వంసిద్ధం-యస్యవ శేసర్వంవ ర్తతేసవశీత్యుచ్యతే-తథాచశూయతే-సర్వస్య వశీసర్వ స్య శానః-ఎవభూతాధిపతి
దేవభూతపాలఎవ సేతుర్విధరణఎపాంలోకానామసంభేదాయ- సతస్యకచ్చిత్పతిర స్తిలోకనచెళితానై వచతస్యలింగం-సకా
రణంకరణాధి పాధిభోషచాస్యకశ్చిజ్జనితానచాధిప,,ఇతి యోయదధీన స్తస్యతదనువ ర్తనంయు క్తమితిభావః ॥౨౭॥తవతువి
శిష్యతచ్చ జనమేవయు క్తమాబాల్యంతతై ౧వాభ్యస్తత్వాదిత్యాహ ।యఇతి॥ యోభవాన్ , పచ్చవర్షాణ్యస్యపచ్చవర్షస్క-
సపత్న్యామాతు-ర్వచసా -భిన్నంమర్కహృదయం-యస్యనః-జననీంసునీతిం-విహాయ-వనంప్రవిష్ట-స్త్ర-ప్రత్యగక్షంప్రత్య
జ్చిఅత్తోణ్డీన్రియాణియస్త్రి కకర్తణీయథాతథా-అవ్యాప్య తేన్ద్రియమిత్యర్థః-క్రియావి శేషణమిదం-యంభగవ న్తం,ఆరాధ్య -
త్రిలోక్యాః,మూర్ధ్నిఉప రిష్టాత్,పదంస్థానం-తేభేలబ్ధవాన్-తమేవాత్మానంపరమాత్మాన-మాత్మచ్చక్తచ్చ రీరభూతజీవా
త్తదర్శి-అన్విచ్ఛలినువ ర్తస్వేత్యన్వయః ॥ ౨౮ ॥ అన్వేషణపకారమేవాహ॥అజ్ఞ హేధ్రువ-యస్త్రిన్జీవాత్త ని-ఇద-మసత్
దేవమనుష్యాదిరూపం-సతతపరిణామివ స్వసచ్చబ్దవాచ్యం - సతతపరిణామినోవ స్తునడ త్రోత్తరావస్థాప్రాప్తాపూర్వ
పూర్వావస్థాత్యాగాత్సర్వదాసదిత్యవద్యమర్హ త్యాత్-తదుక్తంచైష్టవేపురాణేః మహీఘటత్వంఘటతఃకపాలికాకపా
లికాచూర్ణరజ స్తతోణుః-జనై స్సకర్మ స్తిమితాత్మనిశ్చయై రాలత్య తెబూహీకిమత్రవస్తు,సద్భావఎవంభవతోమయోక్తో
జ్ఞానంయథాసత్యమసత్యమన్యత్॥అనాశీపరమార్థశ్చ ప్రాజ్ఞైరభ్యుపగమ్యతే-త త్తునాశీనసందే హూనాశిద్రవ్యోపపాదిత,,
మితి-విశ్వం-ప్రతీయతే-అసదిత్యస్యవిధేయవి శేషణత్వే తు - యస్త్రి కజీవే-ఇదంవిశ్వ-మసత్ ప్రతీయతేఅవిద్యమానమేవప్రతీ
యతే-స్వతోజీవేదేవమనుష్యాద్యాత్మకంవిశ్వమవిద్యమానమపిపుణ్యాపుణ్య రూపకర్మణా ప్రతీయతే-నతుమిథ్యా ప్రతీయత
ఇత్యర్థః-తస్మి-న్దు క్తవిగ్రహేనిరవయవె-ఆత్మనిజీవే-వ్యపాశ్రితంవ్యవస్థితం-నిర్గుణంనిర స్తహేయగుణ , మేకంనిస్స మాభ్యధి
కం-అక్షరంనిర్వికారం-విము క్తంనిత్యముక్తం-తమాత్మానం-ఎవంఉ క్తవత్సమాణప్రకారేణ-అన్విచ్ఛేత్యర్థః॥౨౯॥ తననూ

పాశ్చతప వ మయా భగవాన్ కిమధు నాభజన్వ త్యు చ్య త ఇ త్యాశక్చా యా మని ర స్తాహమ్ మభి మానెనత్రివర్గ
 విప్న నాత్వ యోపాసితోభగనా , నతపవ పా కృ తంస్థాన మగా ఇ దానీం ని రై తుకభక్తిం విధాయమోక్ష్యసీత్యా
 హ ॥ త్వమితి ॥ ప్రత్యగీవ , స్తస్యాత్మని - జీవాన్తరాత్మని , ప్రత్యగాత్మాశరీరంయస్యేతివా - భగవతిపూర్ణమాప్నుత్యైవ
 న నైత్రివిధపరిచ్ఛేదరహితే - ఆనందమాత్రే ఆనందైకరసే , నతుకావ్యపిజడభ్యర్థః- ఉపపన్న సమ స్తశక్తాఉపగతా శేషజ్ఞానబ
 లక్రియాదిశక్తౌ, పరమపురుషే-త్వం-పరమాంత హేతుక్యవ్యవహితేత్వక్తవిధాంభక్తిం-శనక్తే స్స మాహితచిత్తః , విధా
 యతదా-మమాహమభిమానాభ్యాం - రూఢమూల - మవిద్యాత్వ కంఽగ్రన్థిం- విశేషేణనిర్మూలంభేత్స్యసి ॥ ౩౦ ॥ *
 యదర్థంతత్వో పదేశ స్తమాహ ॥ సంయచ్ఛేతి॥ శ్రేయసాంపురుషార్థానాం, వరంకెవలం-ప్రతీపంప్రతికూలం, రోషం, భూ
 యసా-శ్రు తేనతత్త్వశ్రవణేన - అగదెనబోషణేన, ఆమయంరోగం, యథా, తథోపసంహరేత్వర్థః ॥ ౩౧ ॥ * రోషస్య
 శ్రేయఃప్రతీపత్వమేవప్రపచ్చయతి ॥ యేనేతి ॥ యెనరోషేణో, పసృష్టేద్వ్యాప్తా, త్పురుషా-ల్లోకః, భృశంశితరా, ముద్వి
 జతేభిభేతి, అశ్చ నఃస్వస్యా - భయం, లోకోద్వేషనాదధర్మాత్పురుషార్థనాశ ఇతిభావః - నిశేయస, మిచ్ఛ-స్ఫుధోవిద్వాం-స్త
 ద్వశంరోషవశం, నగచ్ఛేన్న ప్రాప్నుయాత్ ॥ ౩౨ ॥ * కించగిరిశస్యరుద్రస్య-యోభ్రాతా - తస్యకుబేరస్య-హేలనమవ
 మానం, త్వయాకృతం, యద్యతః - పుణ్యజనాన్యతా, న్భాగ్యేషు - నితిబుద్ధ్యా-అమర్షితః, క్రుద్ధః - జఘ్నువాన్ భూతితవాన్

నితదాభగవత్సన స్తఆనందమాత్రఉపపన్నసమ స్తశక్తా భక్తింవిధాయవరమాంశనక్తేరవిద్యాగ్రన్థింవిభేత్స్య
 సీమమాహమితిప్రరూఢమ్ ॥ ౩౦ ॥ సంయచ్ఛేరోషంభద్రంతేప్రతీపంశ్రేయసాంపరమ్ ॥ శ్రుతేనభూయసారా
 జన్నగదెనయథా౭౭మయే ॥ ౩౧ ॥ యేనోపసృష్టేత్పురుషాల్లోకఉద్విజతేభృశమ్ ॥ నబుధస్తద్వశంగచ్ఛేదిచ్ఛన్న
 భయమాత్మనః ॥ ౩౨ ॥ హేలనంగిరిశభ్రాతుర్ధనదస్యత్వయాకృతమ్ ॥ యజ్ఞఘ్నువాన్పుణ్యజనాన్భాగ్యేషు
 త్యమగ్నితః ॥ ౩౩ ॥ తంప్రసాదయవత్సాశుసంసత్వాప్రశ్రయోక్తిభిః ॥ నయావన్తహతాంతేజఃకులంనో౭భిభవి
 వ్యతి ॥ ౩౪ ॥ ఎవంస్వా యంభువఃపాత్ర మనుశాస్య మనుద్భవమ్ ॥ తేనాభివన్దితస్సకమ్పిభిస్స్వపురం
 యయా ॥ ౩౫ ॥ *
 * * * * * ఇతిశ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, చతుర్థస్కంధే, ఎకాదశోఽధ్యాయః * * * * *
 మైత్రేయఉవాచ ॥ ధృవంనివృత్తంప్రతిబుద్ధ్యవైశసాదపేతమన్యం భగవాన్ధనేశ్వరః ॥ తత్రాగతశ్చారణ
 యక్షకిన్నరైస్సంస్తూయమానో౭భ్యవదత్కృతాంజలిమ్ ॥ ౧ ॥ ధనతఉవాచ ॥ భోభోత్మత్రియదాయాదపరితు
 ష్టో౭స్త్రితే౭నఘృయత్వంపితామహాదేశాద్వైరందుస్త్వజమత్యజః ॥ ౨ ॥ నభవానవధేద్యతాన్నయతాభ్రా
 తరంతవ ॥ కాలఎవహేధూతానాంప్రభురవ్యయభావయోః ॥ ౩ ॥ అహంత్యమిత్యపార్థాధీరజ్ఞానాత్పురుషస్య

ప్రాతృఘ్నా నిత్యస్యేతిశబ్దాన్వయే ప్రథమాన్తత్వంయద్యపిన్వాయం - ప్రాతృఘ్నా ఇతిబుద్ధ్యాజఘ్నువానితిక్రోడీకారాత్ -
 తథాపి, పుణ్య జనవిశేషణత్వద్వష్ట్యాద్విత్రియాప్రయుక్తా ॥ ౩౩ ॥ * తంధనదం-సన్న త్యాప్రణామేన - ప్రశ్రయోక్తిభిద్విని
 యవాగ్నిశ్చ - హేవత్స-ఆశు-ప్రసాదయప్రసన్నంకారయ-మహతాంధనదాదీనాం-తేజః - అస్మాకకులం-యావన్నాభిభ
 వివ్యతి-నాశయతి-తతఃపూర్వమేవాశుప్రసాదయేత్వర్థః ॥ ౩౪ ॥ * మనుక్తిమపసంహరతిమునిః ॥ ఎవమితి ॥ స్వాయంభు
 వోమనుః-పాత్రంధృవ - మేవముక్తప్రకారేణా-నుశాస్య ఆదిశ్య - తేనధృవేణా - భివన్తితః - ఋషిభిస్సహ - స్వపురంయ
 యా ॥ ౩౫ ॥ * ఇతిశ్రీమద్భాగవతచంద్రగర్భనిగ్రాఖ్యానాం శ్రీభాగవతవ్యాఖ్యానాంచతుర్థస్కంధే, ఎకాదశోఽధ్యాయః * * *
 ఎవంపితామహేనస్వా యంభువేనానుశిష్టబౌత్తాసపాదిఃపుణ్యజనవధాన్నివృత్తఃకుబేరాల్లబ్ధవరః, స్వగర్భరాధితగో
 విన్దోగుప్తాఖిలక్షీతిమణ్డలోలబ్ధధృవక్షీతిర్భూవేత్యాహమునిర్ద్వాదశే ॥ ధృవమితి ॥ స్వా యంభువోపదేశేన- అపగతకో
 ధ-మతపవ-వైశసాత్పుణ్యజనానాంవధా-న్నివృత్తం- ధృవం-ప్రతిబుద్ధ్యజ్ఞాత్వా-భగవాన్ధనేశ్వర - స్తత్రధృవసన్నిధా-
 వాగత-శ్చారణాదిభిః - సంస్తూయమానః-బద్ధాంజలిర్ధృవ-మభ్యవదదువాచ ॥ ౧ ॥ * ఉక్తిమేవాహ ॥ భోభోఇతిషడ్విః ॥
 హేత్మత్రియదాయాదక్ష త్రియపుత్ర - క్రోధత్యాగనిమిత్తహర్షాతిశయాద్విరుక్తిః - హేలనఘృయక్షవధనిమిత్తపాపరహిత-
 తెతుభ్యం-పరితుష్టో౭స్త్రి - కుతః-యద్యస్తాత్ - పితామహస్వస్వా యంభువస్యా-దేశాదనుశాసనా - ధృవస్త్వజమపి-వైర-మ
 త్యజఃత్వక్తవానసి ॥ ౨ ॥ * ననునాహమనఘఃపుణ్యజనహననకర్తృత్వనిమిత్తపాపసంబద్ధా - త్రత్రాహ ॥ నేతి ॥ భవాన్య
 తాన్నహతవాన్ - నాపి-యతా-స్త్వద్భాగ్యతరం-హతవన్తః-కుతః-హేయస్తా - ద్భూతానా - మప్యయభావయోర్వరణో
 త్వత్త్వో , కాలఃకాలశరీర-ఈశ్వరఎవ - ప్రభుస్సమర్థః ॥ ౩ ॥ * ననుహస్తృత్వంతత్ప్రియుక్తస్వదశ్రమాదికంచమయా

యక్షైశ్చ పరోక్షమనుభూయమానమపహ్నుత్యైశ్వరవకథంహ నైత్యుచ్యతే తత్రాహ || అహంత్వమితి || పురుషస్యాజ్ఞా
నాద్వేహవిలక్షణాత్తయాథాత్మ్యజ్ఞానాభావాత్ - అత-దైహ-స్రస్య-ధ్యానాత్-అసద్భానాదిపాతేష్యయమేవార్థః || అ
హంత్వమితి-అత్రహ నైత్యధ్యా ప్రాయతే- సామర్థ్యాత్-దేవాదిదేహేషుతత్సంస్పృష్టభుజీవేషుచ - అహంహస్తాత్వంహ నై
త్యేవంయాపా-అతవవా - పార్థాలర్థకూన్యా-అహంత్వమితిప్రతీతా-యోఽర్థోవిషయఃప్రత్యగూప - స్తద్రహితా-హ నైతి
ప్రతీతాయోఽర్థోవిషయ స్తద్రహితాచ - అన్యథాజ్ఞానవిపరీతజ్ఞానరూపేతయావత్ - ధీగుద్ధిః-స్వాప్నీవస్వాప్నధీరివ-ఆభా
తే-ధర్మ్య స్తరేధర్మానర ప్రతీతరస్య థాజ్ఞానం - యథావీతశ్శుభ్ర ఇతిశుక్లేషీతిమ్ముః ప్రతీతేః - ధర్మ్య స్తరస్య ధర్మ్య స్త
రత్వేనప్రతీతిర్వి పరీతజ్ఞానం - యథేదంరజతమితిశుక్తి త్వా శ్రయస్య ధర్మిణోరజత త్వా శ్రయత్వే నప్రతీతేః - హస్తా
హామితిజ్ఞానం తూభయవిధమపి - అనహమ ర్థస్య దేహరూపధ ర్మిణోఽ హమర్థాత్తరూపధర్మ్య స్తరత్వే నప్రతీతేర్వి
పరీతజ్ఞానరూపత్వం-అహస్తర్యాత్సనిదేహేవహస్తృత్వాదిరూపధ ర్మానరప్రతీతేరస్యథాజ్ఞానరూపత్వంచ-ఆభాతప్రతీయత
ఇత్యర్థః-ప్రతీతిఃప్రమిత్తిప్రమితిసాధారణంజ్ఞానం-అత్తనోఽహస్తృత్వాదికంభగవతాగీతం-యవనంవె త్తిహస్తారంయ శ్చేనం
మన్యతేహతమ్ | ఉభాతానవిజానీతోనాయంహ స్తినహన్యత ,, ఇతియద్యవ్యహస్తరాత్తనోఽ జ్ఞానాన్తృత్వాది ప్రతీతి
మాత్రం-తథాపి-దేహస్యతదస్యైవేతిచే - నైవం-దేహస్యాపినిత్యంజాతమృతస్య తదభావాత్-తథాచోక్తం “ అథచై నం
శత్యజాతంనిత్యంవామన్య సేమ్మ తమ్ | తథాపిత్వంమహాబాహూనత్వంకోచితుమర్హసీ ,, తినిత్యంమృతమితిహేతుగర్భం,
నిత్యంమృతత్వాత్సమరస్యమరణక ర్మత్వ కర్మత్వప్రయు క్తకోకోనకార్యఇత్యర్థః - ఎవంచహసనక ర్మత్వకర్మత్వానాశ్ర
యయోరైహత్వ నోర్హస్తృత్వాదిబుద్ధిరస్య థాజ్ఞానవిపరీతజ్ఞానజనకానాద్య విద్యాత్వ కాజ్ఞానకార్య త్వాత్సాన్వబుద్ధిరవ
బాధితవివయేతిభావః , అజ్ఞానస్యానాత్త న్యాత్వబుద్ధిరూపవిపరీతజ్ఞానజనకత్వ ముక్తం “ అనాత్మన్యాత్వబుద్ధి ర్వాతస్య
స్వమితియామతిః | అవిద్యాతరుసంభూతంబీజమేతద్విధాస్థిత ,, మితిఅత్రస్వాప్నీవాపార్థాభా తీత్య నెనదృష్టా నైనధియో
బాధితవివయత్వంవివక్షితం - విషయస్యాపిబాధోనామతత్రప్రవృత్తిప్రతిబంధ ఎవ నత్వసత్యత్వం-దృష్టా నైదార్థానిక యో

హి | స్వాప్నీవాభాత్య తద్ధ్యానాద్యయాబంధవిపర్యయాః | ౪ || తద్గచ్ఛన్మపభద్రం తేభగవ న్తమభోక్షజమ్ | సర్వ

రుభయోరపిజ్ఞానతద్విషయయోఃపారమార్థ్యాత్ - తత్రయథాస్వా ప్నా నాంగజతురగాదీనాం “ నతత్రతరథానరథయో
గానవన్ధానోభవ స్త్యథరథానరథయోగాస్పృశస్సృజత ,, ఇతిశుక్తుక్తరీత్యైశ్వరస్పష్టానాంస్వప్నద్రష్టృ కానుభావ్యానాం
తత్కాలమాత్రా వసాయి నాంపరమార్థానామపి తేషుక్షణిక త్వే నగజతురగాద్యర్థినః ప్రవృత్తిప్రతిబంధ రూపాచాధః - ఎ
వంచదేహేఅత్త భాగ్నినిమిత్తాత్తోపాదిత్య యా ప్రవ ర్తితుమిచ్ఛోః ప్రవృత్తి ప్రతిబంధరూపాచాధఃఅ త్తనిదేహేవహస్తృ
త్వాదినిమిత్తకోకాదప్రవృత్తిప్రతిబంధరూపబాధఇత్యు భయత్రాముగతోఽ ర్థఃకోడిక ర్తవ్యః, దేహత్వబుద్ధిస్సాన్వప్నధీవ
న్నతా త్వీ కసుఖదుఃఖాదిమాత్ర హేతు-రపీతూత్తరో త్తరజన్తమరణాదిరూపసంస్పృతిహేతు త్వేనమహానరకరీత్యాహ||య
యేతి||యయాలహంత్వమితిబుద్ధ్యా - బంధఃజన్తమరణాదిరూపస్సంసార- స్తప్రయు క్తోవిపర్యయః - స్వాభావికాపహతపా
ప్తృత్వాద్యాకారవిపరీతానవహతపాప్తృత్వాద్యాకారశ్చభవతీత్యర్థః-అయంభావః-యద్యవ్యపరోక్షంత్వ యాయక్షై శ్చ
నుభూయతేహస్తృత్వాదికం-తత్ప్రయుక్తస్వ దశ్రమాదికంచ-తథాపిదేహత్వ నోరుభయోరపి “హస్తాచైన్ద్రస్య తేహ స్తుం
యవనంవె త్తిహస్తారం-అథచై నంనిత్య జాత ,, మిత్యాద్విప్రమాణై ర్హస్తృత్వాదిబుద్ధేరజ్ఞానమూలత్వప్రతిపాదనాత్ “ అ
హంకృత్సన్ద్యజగతః-ప్రభవఃప్రలయస్తథే ,, త్యాదిభిరీశ్వరస్యై వకాలశరీరకస్యహస్తృ త్వప్రతిపాదనాచ్చ , స్వేదశ్ర
మాదేశ్వసద్వారకతయాపీశ్వరవవ-“కాతిన్యవాన్యోభిభ రితస్తైఘ్నామ్యాత్మ నెనమ ,, ఇత్యుక్తభూమిద్వారకకాతిన్య వదుప
ప త్తైర్నకోపిప్రమాణచాధఇతి || ౪ || తత్తస్మాత్కాలశరీరకస్యభగవత ఎకోత్ప త్తిమరణాదిమోతుత్వా- త్తమేవభగ
వ స్తుం - సర్వాణిభూతానిపృథివ్యాదీనిఅ త్తాజీవశ్చవి గ్రహశ్శరీరంయస్యత,మభోక్షజం - సర్వభూతాత్మవిగ్రహమిత్య స
నయక్షేష్వపిభగవదాత్మకత్వబుద్ధిః కార్యేతివివక్షితం , భజన్వై త్యుత్తరత్రాన్వ యః || అభవాయము క్తయే , హేధ్రువ,
తేతుభ్యం - భద్రంమజ్జ శ - మ స్తు - గచ్ఛ-గృహాన్ప్రతీతిశేషః - భజనప్రకారమాహ|| సర్వభూతాత్మ భావనచిదచిచ్ఛ రీరక
త్వేనప్రకారేణ - అభోక్షజంఅధఃకృతాఃవరాప్ర త్తాఃఅక్షజాః ఇన్ద్రియవృ త్తయాయస్తాత్తం : ఇన్ద్రియాగోచరమిత్యర్థః-స
న్యభోక్షజ శ్చేత్కథంభజనీయ-స్తత్రాహ-భజనీయా అక్షిచరణాయస్యత-మత్స్త్రి యత్వే పియోగయుజ్జనసాధ్యయచరణ

మిశ్రత్యః-నన్వన్త దాదివత్సాస్య పిసంసారిత్వాత్-భవభవాయభజన్వేత్త్య చ్యతే-తత్తా మా-భవచ్చిదంభవంసంసారం-భి
న త్రితీతం - నకేవలంస్వయమసంసార్యేవ - అపితు-భజతామపిభవచ్చిదిత్యర్థః-ననుప్రకృతినంబన్తతత్కార్యాదికమేవహీసం
సారః- ఎవంబజీవవత్సర్వ ఘాతాత్త్విగ్రహమితి ప్రకృతినంబన్తాభిధానాత్-భంతస్యభవచ్చిత్వం - తత్తాహ-సత్వాదిగు
ణమయ్యాశక్త్యా కార్యోపయు క్తస్వాపుభక్తిద్ధవి శేషణఘాతయా ఆత్మనస్వస్యసంబన్ధిన్యామాయయా ప్రకృత్యా - యు
క్తంనియన్త్య త్వేనయుక్తం - తయావి శేషేణరహితం తాదధీన్యేనతయావిరహితమిత్యర్థః - జీవన్ముమాయాపరవశఇతిసంసా
రీ-పరమేశ్వరస్తుతస్యాప్రభురిత్యసంసారితిభావః || ౫ || ౬ || ఎవంపరమపురుషార్థలక్షణమోక్షసాధక త్వేనప్రకృతిపు
రుషశరీరకస్యామృతేశ్వరస్య భగవతోభక్తింవిధేహీత్వ పదిశ్యతన్తనఃపరిశీలనాయత్రివగ్దేతంప్రలోభయతి||వృణీహీతి|| హే
బౌత్తానపదే-నృప-య - న్ననోగతంమనీషితం-తం-కామంవరం-అవిశక్కితః అనశ్కో-చేన-త్వం - వృణీహీవరయ-ధర్మాదీ
నాంత్రయాణాంమధ్యేయత్తవేషితంతద్వృణీహీత్యర్థః - త్రివర్గవరణంతవానుచితమితివ్యక్తాయన్విశిష్టి - అక్లహేధువ - ప
రంకేవలం-పరైర్చృహ్మదిభిరవ్యర్హ్యతేజస్వీర్హః - అమ్బుజనాభస్యభగవతః - పాదాతయో-రనన్తరంఅవ్యవహితం-నిరన్త
రంభగవత్పదారవిన్దనమాహితచిత్తమిత్యర్థః-త్వాంశుశ్రుమ || ౭ || ఎవంత్రవగ్దేప్రలోభితోమహాభాగవతోధువస్త్రై
వర్గమనావృత్యభగవచ్చరణారవిన్దభక్తిదార్ధ్యమేవావృణోదిత్యాహమునిః || సఇతి || సః-రాజరాజేనకుబేరేణ-వరవరణాయ
చోదితఃప్రవర్తితః - సభువః-మహాభాగవతః-మహామతిః - హేతుగర్భమిదంవిశేషణద్వయం - భాగవతానాంత్రవర్గస్యనిర
యప్రాయత్వాదితిభావః - హరాభగవతి అచలితాంధృధాం-స్త్పతిం-వన్త్రే - సవరాయచోదితఇత్యనువాదరూపంవృథగ్వా

ఘాతాత్త్భావేనసర్వఘాతాత్త్విగ్రహమ్ || ౫ || భజన్వభజనీయాక్ష్మి మభవాయభవచ్చిదమ్ | యుక్తంవిరహీ
తంశక్త్యాగుణమయ్యాత్మమాయయా || ౬ || వృణీహీకామంనృపయన్ననోగతంమత్తస్త్వమాత్తానపదేవిశ
క్కితః | పరంపరార్హోమ్బుజనాభపాదయోరనన్తరంత్యాంవయమక్లశుశ్రుమ || ౭ || మైత్రేయఉవాచ | సరాజ
రాజేనవరాయచోదితోధువఃమహాభాగవతోమహామతిః | హలౌసవవైచలితాంస్త్పతింయయాతరత్యయ
త్వేనదురత్యయంతమః || ౮ || తస్యప్రీతేనమనసాతాండత్వేలబిలస్తతః | పశ్యతో-న్తర్దధేసో-పిస్వపురంప్రత్యప
ద్యత || ౯ || అథాయజతయజ్ఞశంక్రతుభిర్భూరిదక్షిణైః | ద్రవ్యక్రియాదేవతానాం కర్మకర్మఫలప్రదమ్ || ౧౦ || స
ర్వాత్మన్య + చ్యుతేన ర్వేతిత్రాఘాంభక్తిముద్వహా | దదర్శాత్మనిధూతేషుతమేవావస్థితంవిభుమ్ || ౧౧ || తమే
వశీలసంపన్నంబ్రహ్మణ్యందీనవత్సలమ్ | గోప్తారంధర్మసేతునాంమనిరేపితరంప్రజాః || ౧౨ || షడ్వింశశ్చద్వ

క్యం-అతిః-సవప్రతితితచ్ఛబ్దస్యనపానరుక్త్యం - దృఢాయాఃస్త్వ తేఃఫలమాహ-యతః-అచలితాయాఃస్త్వ తేః-దురత్యయం
దురతిక్రమణీయమపి - తమఃతమఃకార్యంసంసారాత్త్ కంబన్ధం-తరతివ్యపోహతి “ స్త్పతిలక్ష్మే సర్వగ్రన్థినాంవిప్రమోక్ష, ఇ
తిశ్రుతేః || ౮ || ఐలబిలఃకుబేరః- ప్రీతేనమనసాతుష్టేనమనసా, తాంభగవత్సవలితాంగతిం - దత్వా - తస్యధువస్య-ప
శ్యతస్సతః-అన్తర్దధేలన్తర్హితవా-సో-పిధువో-పి-స్వపురం-ప్రత్యపద్యతఅగాత్ || ౯ || అథానన్తరం-భూరిదక్షి
ణైః-ద్రవ్యంపురోడాశాది - క్రియాముత్విగ్యాపారః-దేవతాఇంద్రియ - సైషాం-సంబన్ధమాత్రేష్య - ద్రవ్యాదిసంబన్ధిభిఃద్ర
వ్యాదిసమవాయరూపైరితియావత్ - క్రతుభిః-కర్మసాధ్యం - ఆరాధ్యమితియావత్ - నకేవలంకర్మేవ-అపితు-కర్మణాంఫల
ప్రదం-యజ్ఞానాం-ఈశంప్రయోజయితారంచ-యజత-ఇష్టవాక్-కామకర్మ ఫలప్రద - మితిపాదేవిహితప్రతిష్ఠిద్ధయోఃఫలమి
త్యర్థః || ౧౦ || నకేవలంయజ్ఞైరేవావయజత- అపితు-పితామహాద్యుపదేశానుసారేణసర్వాత్మక త్వేనభగవన్తమలభత
చేత్యాహ | సర్వేషామాత్మనిలన్తఃప్రవిశ్యప్రశాననెనధారకే-అతఎవ-సర్వశబ్దవాచ్యే - సత్వఇతిపాదే - శుద్ధసత్వమయది
వ్యమక్లశవిగ్రహావిశిష్టఇత్యర్థః- అసత్వఇతిచ్చేదేతు - సత్వాదిగుణరహితఇత్యర్థః- అచ్యుతేఅశిత వ్రాతరక్షేకదీక్షేభగవతి
తీత్రాఘాంఅవిచ్చిన్నప్రసరాం - భక్తి-ముద్వహా-ఆత్మనిస్వస్తి - సర్వేషుభూతేషుచా - వస్థితమాత్మత్వేనావస్థితం-భగవ
న్తంతమేవాచ్యతం-దదర్శసాక్షాత్కృతవా || ౧౧ || ప్రజాః-శీలసంపన్నంసుస్వభావసద్వృత్తాదియుక్తం-బ్రహ్మ
ణ్యంబ్రాహ్మణసేవాపరాయణం - దీనేషువత్సలంఘోషానవేక్షయారక్షకం-ధర్మమర్యాదానాంపాలకం - తమేవధువమేవ
పితరం-మనిరే-పితరమివామన్యనైత్యర్థః || ౧౨ || భోగైస్సుఖానుభవైః-పుణ్యక్షయం-అభోగైర్దుఃఖానుభవై-రశుభక్ష
యంపాపక్షయంచ-కుర్వత్ - పుణ్యపాపయోరుభయోవిస్వ ఫలజననద్వారా బ్రహ్మప్రాప్తివిరోధిత్వేనానుభవేనైవపుణ్య

పాపేవిధున్వన్తి త్యర్థః-షడ్వింశద్వర్షసాహస్రం - వర్షాణాంసహస్రాణ్యేవసాహస్రాణితత్సమాహరద్విగ్నుః - షడధికవింశ
తినసానసంఖ్యకవర్షపర్యంతమిత్యర్థః-క్షీతిమణ్డలం - శశానఅనుశిషవాః * ॥ ౧౩ ॥ * బహుసవం - బహువఃసవాఃయాగో
పలక్షితాస్సంవత్సరాయస్త్వి - త-త్రివర్గాపయికంత్రివర్గసాధనం-కాలం-అవికల్పేన్ద్రియఃఅవ్యాహతేన్ద్రియః - తథాపి-మ
హత్యాజితేన్ద్రియో - సీత్యా-పుత్రాయ-స్యపాసన-మదాత్ * ॥ ౧౪ ॥ * తత- ఇదందేవమనుష్యాద్యాత్మకం-విశ్వం-ఆత్మ
నిజీవే-మాయారచితంప్రకృతినంసర్గకృతం - తదపి-అవిద్యారచితం-అవిద్యాశబ్దస్తదన్యవృత్తత్వాప్రకృతివాచి - ప్రకృతిః
ణామరూపం-స్వప్నగర్భవనగరోపమంస్వాప్నగర్భవనగరమివస్థితం-మన్యమానః* ॥ ౧౫ ॥ * తథా-ఆత్మాదేహః-స్త్రియోదా
రాః-అపత్యానిపుత్రాదయః-సుహృదశ్చ-తాః-ఋద్ధంసమృద్ధం-పూర్వోత్తరాన్వయి-బలం-చతుర్జబలయక్తం-సైన్యం-తో
శంధనం-రమణీయాః-పరివిహారభువః-పరితోవిహారభువః-ప్రతివిహారభువభిర్యపిపాలేయమెవార్థః-జలధిర్వైఖలాయస్యత
త్-జమ్బూద్వీపాత్మకంభూమణ్డలంచ-సర్వం-కాలోవస్పష్టంకాలేనోపద్రుతం-అస్థిరమితియావత్-ఆకలయ్యుచిచార్య-సఃస్య
వః-విశాలాంబదరికాశ్రమం-యయా * ॥ ౧౬ ॥ * తత్రకృతమష్టాశ్చయోగమాహ * తస్యామితితస్యాంవిశాలాయాం-శివం
నిర్మలంపవిత్రంచ-వాః-వారి - విగాహ్యప్రవిశ్య-అనెనస్నానాదినియమఉక్తః-విశుద్ధకరణఃవిశుద్ధేన్ద్రియః - అనెనశమదమాద
యాయమాడక్తాః - బద్ధాని ఆసనానిస్వస్తికాదీనియెనసః-జితోమరుత్పాణోయెనసః-మనసా - ఆహృతాని ప్రత్యాహృతా
నిఅతాడిత్రోత్రాదీనిన్ద్రియాణియెన - ఎవమాసనాదీనిస్ఫుటమేవోక్తాని-స్థూత - భగవత్ప్రతిరూపేభగవద్వివ్యవిగ్రహాదివ్యా

ర్షసాహస్రంశశానక్షీతిమణ్డలమ్ | భోగైఃపుణ్యక్షయంకుర్వన్నభోగైరశుభక్షయమ్ || ౧౩ || ఎవంబహుసవం
కాలంమహత్యాఽవికల్పేన్ద్రియః | త్రివర్గాపయికంసీత్యాపుత్రాయాదాన్న్యపాసనమ్ | ౧౪ || మన్యమానఇదం
విశ్వంమాయారచితమాత్మని | అవిద్యారచితంస్వప్నగర్భవనగరోపమమ్ || ౧౫ || ఆత్మస్త్రియపత్యసుహృదో
బలమృద్ధకోశమస్తేపురం * పరివిహారభువశ్చరమ్యాః | భూమణ్డలంజలధిమైఖలమాకలయ్య కాలోవస్పష్టమి
తిసప్రయయావిశాలమ్ | ౧౬ || తస్యాంవిశుద్ధకరణశ్శివవార్విగాహ్యబద్ధాసనోజితమరున్న్యససాఽఽహృతా
త్సః | స్థూతేదధారభగవత్ప్రతిరూపవత్సద్భావంస్తదప్యవహితోవ్యసృజత్సమాధౌ | ౧౭ || భక్తింహరౌభగ
వతిప్రపహన్నజన్మమానస్తబాప్సకలయాముహురర్ద్యమానః | విక్లిద్యమానహృదయఃపులకాచితాశ్లోనాత్మాన
మస్తరదసావితిముక్తిక్లః || ౧౮ || సదదర్శనిమానాగ్ర్యంసభసోఽవతరద్భువః | విభ్రాజయద్దిశస్సర్వారాకాప
తిమివోద్యతమ్ || ౧౯ || తత్రానుదేవప్రవరాచతుర్భుజౌశ్యామాకిశోరావరుణామ్బుజేక్షణౌన్ధితావవష్టభ్యగ
దాంసువాససాకిరీటహారాంకదచారుకుణ్డలౌ | ౨౦ || విజ్ఞాయతాపుత్రమగాయకేంకరావభ్యుత్థితస్సాధ్వసవి
స్తృతక్రమః | ననామనామానిగృణన్తధుద్విషఃపార్షత్ప్రధానావితినంహతాఙ్జలిః || ౨౧ || తంకృష్ణపాదాభి
నివిష్టచేతసంబద్ధాఙ్జలింప్రశ్రయనమ్రకన్ధరమ్ | సునన్దనన్దాపుపసృత్య సస్థితం ప్రత్యూచతుఃపుష్కరనాభస

త్తస్వరూపాపేక్షయాస్థౌల్యమత్రవివక్షితం - దధారమనోనివేశితవాః-ఎవంధారణాడక్తాః - ఎతద్భగవత్ప్రతిరూప-మవ్య
వహితఃవిజాతీయప్రత్యయాన్తరరహితః - ధ్యాయ-తద్దివ్యాత్మస్వరూపం- ఓంతత్సదినిదైశోబ్రహ్మణస్త్రివిధఃస్తృత
ఇతిస్తరణాత్-సమాధౌ - వ్యసృజత్ అనుసంహితవాః-యద్వా-తత్ భగవత్ప్రతిరూపం - వ్యసృజత్ విసృప్తవాః-దివ్యవిగ్ర
హావిసృజ్యదివ్యాత్మస్వరూపమనుసంహితవానిత్యర్థః-శుభా శ్రయేమనసోనివేశమాత్రంధారణా - శుభా శ్రయగతసౌకు
మార్యాదిగుణచిన్తనంధ్యానం - తజ్జనితానన్దాతిశయాత్పరవశ్యంసమాధిరితిభేదః * ॥ ౧౭ ॥ * ఎవ-మజస్రనిత్యం- భగ
వతి-ప్రకర్షణ-భక్తిం - వహాః-కుర్వ-అసౌధుః-ఆత్మానం-ససన్తారమనుష్యత్వాదిచాహ్యకారవిశిష్టత్వేనసస్తృతవాః-
యతో-ముక్తిక్లఃత్యక్తదేహత్యాభిమానః - తత్రహేతవః-ఆనన్దబాప్సకలయాఆనన్దబాప్సచిన్తప్రవాహేణా - భిఘాయమా
నః-విక్లిద్యమానంహృదయంయస్యసః-పులకైర్వ్యాప్తాః * ॥ ౧౮ ॥ * సధుః-ఉద్యతంఉదితంరాకాపతిమివపూర్ణిమా
చన్ద్రమివ-దశ-దిశః - విభ్రాజయత్-సభసః-అవతరత్-అవరోహత్-విమానశ్రేష్ఠం-దదర్శ * ॥ ౧౯ ॥ * అనుఅనన్తరం-త
త్రవిమానాగ్ర-దేవప్రవరాదదర్శిత్యనుషక్తః - తేవిశిన్ష్టి-కిశోరాయావనారమ్భజుషా - గదా-మవష్టభ్యస్థితౌ-కిరీటాదిభిస్స
హితేచారుకుణ్డలయయోః * ॥ ౨౦ ॥ * ఉత్తమగాయఃపుణ్యశ్లోకోభగవాః-తస్య - కిఙ్కరా-విజ్ఞాయ-మధుద్విషః-పరిష
త్ప్రధానావితినహేతః - సాధ్వసెనసంభ్రమేణ-విస్తృతపూజాక్రమః-కెవలం-తస్య - నామాని-గృణ- సంహతాఙ్జలిర్భ
ద్ధాఙ్జలి-ర్ననామ * ॥ ౨౧ ॥ * కృష్ణస్య-పాదయారభినివిష్ట-చేతనాచిన్తం-యస్య-ప్రశ్రయేణవినయెన-నమ్రాప్రహ్వీభూ

తా. కన్దరా-యస్యతం - ధృవ-మువస్యత్యసమీపమాగత్య-ప్రమ-రనాభస్యవద్వనాభస్యభగవతః - సముత్పాద్యత్యా- సునన్ద
నన్ద-సన్తితంస్తే తేనసహితంయథాతథా - ప్రీత్యాప్రీతిపూర్వ-మూచతుః * ౨౨ * హేరాజన్-తుభ్యం-భద్ర-మస్తు-
నోఽస్మాకం-వాచ - మవహితఃసావధానచిత్తస్త్వం-శృణు-కింతతాహ | యోభవాత్-పచ్చవర్షః తపసా-దేవంభగవన్తం-
అతీతృపతీతద్వితవాత్ * ౨౩ * తస్యాఖిలజగన్న్యైః సామత్య-సర్వైశ్చ రేశ్వరస్య - శార్దూలభగవతః-పార్షదా-వా-
వాం, త్వాం-భగవత్పదంప్రతి-నెతుం-ఇహ-సంప్రాప్తా * ౨౪ * సుదుర్జయంత్యదితరైర్దుఃఖినాన్యసాధ్యం-విష్ణుపదం-
త్వయా-జితంసాధితం - సుదుర్జయత్వమేవాహ-సూరయః-సర్వేషాముపరిష్టాదవస్థితాస్సప్రతిప్రభృతయః-యత్పద-మప్రా-
ప్త్యైవ-వరంకవలం - విచక్షతేపశ్యన్తితథా-యత్పదం-చన్ద్రాదయఃసోమప్రభృతిగ్రహజయశ్చ - ప్రదక్షిణంయథాభవత్యై-
వం-పరియన్తిపరితోభ్రమన్తితదాతిష్ఠ * ౨౫ * తేతవ-పితృభిర్నాన్వాదిభిః-తథా-అన్యైరపి-అక్లమౌధృవ-కదాచిదన్య-
నాస్థితంఅనధిష్ఠిత-మతేవ - జగతాం-వన్ద్యంవిష్ణోస్సంబన్ధి - పరమంసర్వోత్కృష్టం-త-త్వయా-జితం - పదంస్థాన - మా-
తిష్ఠ * ౨౬ * హేతయన్యైః-ఉత్తమశ్లోకానాం-మౌళినాముఖ్యైరభగవతా-ఎతద్విమానశ్రేష్ఠం-ఉపస్థాపితంప్రేషితం-
ఎతద్విమానాగ్ర్యం - అధిరోధుం - త్వ-మర్హసి-అత్రాయన్యన్మితసంబోధనం - సశరీరయాత్రాభిప్రాయకం - అచైత-
క్తుణ్ణపరమపదవిష్ణుపదాదిశబ్దాభగవత్సామాన్యత్పరమవ్యోమ్నీవవిష్ణుభిమానవిషయేధృవలోకప్రయుజ్యతే-తత్రా

స్తుతా * ౨౭ * భోరాజన్స్తుభద్రం తేవాచనోఽవహితశ్శృణు | యఃపచ్చవర్షస్తపసాభవాన్దేవమతీతృ-
పతీ * ౨౩ * తస్యాఖిలజగద్ధాతురావాందేవస్యశార్దూలః | పార్షదావిహసమ్ప్రాప్తానెతుంత్వాంభగవత్ప-
దమ్ * ౨౪ * సుదుర్జయంవిష్ణుపదంజితంత్యయాయత్సూరయోఽప్రాప్యవిచక్షతేపరమ్ | అతిష్ఠయచ్చన్ద్రదివాక-
రాదయోగ్రహర్షతాగాఃపరియన్తిదక్షిణమ్ * ౨౫ * అనాస్థితంతేపితృభిరన్యైరప్యజగర్న్చితే | అతిష్ఠజగతాం-
వన్ద్యంతద్విష్ణోఃపరమంపదమ్ * ౨౬ * ఎతద్విమానప్రవరముత్తమశ్లోకమౌళినా | ఉపస్థాపితమాయన్యన్మధిరో-
ధుంత్యమర్హసి * ౨౭ * సుత్రేయఉవాచ || నిశచ్యన్తే కుణ్ణనియోజ్యముఖ్యయోర్ధుమ్యుతంవాచమురుక్రమప్రియః |
కృతాభిషేకఃకృతనిత్యమజ్ఞశోమునీన్ప్రణమ్యాశిషమభ్యవాదయత్ * ౨౮ * పరీత్యాభ్యర్చ్యధీష్ఠ్యాగ్ర్యం పార్ష-
దావభివన్ద్యవ | ఇయేతదధిష్ఠాతుంభిభ్రామౌపహరన్తాయమ్ * ౨౯ * తదాదుస్తుభయోనెదుర్పుడశ్వవణవా-
దయః | గన్ధర్వముఖ్యాః ప్రజగుఃపెతుఃకుసుమవృష్టయః * ౩౦ * సచస్వగ్లోకమారోక్ష్యన్సునీతింజనసీంధ్రువః |
అన్వస్తరదగంహిత్యాదీనాంయాన్యైఃప్రవిష్టపమ్ * ౩౧ * ఇతివ్యవసితంతస్యవ్యవసీయసురోత్తమా | దర్శయా-
మానతుద్దేవీందేవయానెనగచ్ఛతీమ్ * ౩౨ * తత్రతత్రప్రశంసద్భిఃపథివైమానికైస్సురైః | అవకీర్తమాణో-
దద్యశేకుసుమైః క్రమశోగ్రహన్ * ౩౩ * త్రిలోకిందేవయానెనసోఽతివ్రజ్యమునీనపి | పరస్తాద్యధ్యవగతిస్తద్వి-
ష్ణోఃపదమభ్యగాత్ * ౩౪ * యద్భాగజమానంస్వరుచైవసర్వతోలోకాన్ప్రయోహ్యనువిభాజిస్తవతే | య

పిహేభక్తానుజిఘృక్షయాభగవాన్ సర్వదాసన్నిహితః-భక్తానుగ్రహదేవపార్షదవిమానాదిప్రేషణముపపన్నమ్ * ౩౫ *
వై కుణ్ణనియోజ్యముఖ్యయోర్ధ్వగవత్పార్షదప్రవరయో - ర్ధుమ్యుతామమ్యుతసాగ్రవిణీం-వాచం-నిశచ్య-భగవత్ప్రయోధువః-
కృతమజ్ఞశానః-కృతనిత్య కర్తృమజ్ఞశేమలజ్గురణంబయనసః-మునీన్ప్రణేపత్యా - శిష-నుభ్యవాదయత్ వాచయామా-
న * ౩౬ * విమానశ్రేష్ఠం-పరీత్యపరిక్రమ్య-తదేవ-యాపంవపు-ర్నిరణ్యాయజ్యోతిర్మయం-చిభ్రత్సత్ - తద్విమానా-
గ్ర్య-మధిష్ఠాతుమియేషవిచ్ఛత్ * ౩౭ * పెతుఃపతితవత్యైః * ౩౦ * సచధ్రువ-స్వగ్లోకం-అరోక్ష్య-దీనాం-
మాతరం-హిత్యా-అగంధుర్గమం-ప్రవిష్టపం-యాన్యై-ఇత్యేవం-జనసీ-మన్వస్తరత్ * ౩౧ * ఇత్యేవంఛూతం-తస్యధృ-
వస్య-వ్యవసీతమభిపాగ్రయం-వ్యవసీయజ్ఞాత్వా-సురోత్తమాసునన్దనన్దా - దేవయానెనదేవప్రవరోపస్థాపితవిమానెన-గచ్ఛ-
న్తిం-దేవీంసునీతిం, దర్శయామానతుః * ౩౨ * తత్రతత్ర - పథి-విమానాయాధేః-దేవైః ప్రశంసద్భిః - కుసుమవృష్టి-
భి-రవకీర్తమాణో గ్రహనాదిత్యాదిస్థానాని-క్రమశో-దృష్టవాత్ * ౩౩ * దేవయానెనసునన్దనన్దనాఖ్యాదేవప్రవరోప-
స్థాపితవిమానెన-త్రిలోకిం-మునీన్ సప్రదీనప్రతివ్రజ్యాపిక్రమ్య-తతఃపరస్తాద్యధ్యవిష్ణోఃపదం, త-ద్భాగవాత్శ్వేతిగతిర్యస్య-న-
ధ్రువః-అకల్పస్థాయిత్యాద్యతేర్ధృవత్వం - అభ్యగాత్ పాగ్రప్రవాత్ * ౩౪ * విష్ణోఃపదంవిశిష్య | యదితి || స్వరుచైవ-
య-ద్భాగజమాన-మనుస్మత్య-తస్యరుచా-ఎతేత్రయోలోకా-భాజస్తే-యచ్చ - జస్తుషుఛూతేషు-యోననుగ్రహనిరనుగ్ర-
హః-నిష్కృపా-స్తేనావ్రజన్ గతవన్తః-యేచజస్తుషు-భద్రాణిసుహృత్వాదీన్య-నిశం-చరన్తికుర్వన్తి-తేవ్రజన్తి-తత్పదమ-
భ్యగాదితిపూర్వేణసంబంధః-ధ్రువస్థానంప్రాప్తాసామసిత్య-లోకగతానామివప్రాప్తయేణవనరావృత్త్య-భావాత్కల్పాస్తే

మోక్షమూలాత్వాద్భూతసుహృత్వాదీనామేవముక్తిహేతుత్వాన్వైవముక్తమ్ ॥౩౫॥ కేంచయదచ్యుతపదమచ్యుతః
విప్రియోయేషాంభాగవతానాం, తె-బాన్ధవాయేషాం, తె-శాన్తాఃశమదమాదియుక్తాః, సమదృశఃదేహఃత్వైశ్వరాణాం
ప్రకృతిపరిణామరూపత్వజ్ఞానై కాకారత్వసర్వాన్తరాత్మత్వాదిరూపసమదర్శినః, అతఏవ, సర్వభూతాని, యథాయో
గ్యందానమానాదిభిరనురజ్ఞయన్తిప్రీతయన్తితస్యభూతానురజ్ఞానాః, సిద్ధాఃసిద్ధప్రాప్త్యాః, నతునితరాంసిద్ధాః, తెషా
మర్చిరాదిగత్యాబ్రహ్మలోకావాప్తేః, అజ్ఞానానుభవనయాన్తితత్పదమధ్యగాదితిసూక్ష్మేనైవసంబంధః. అయమర్థః, శమదమా
దిభిస్సర్వభూతసుహృత్వాన్తిభిశ్చపరబ్రహ్మపాసననిష్ఠా అపికేచిత్ప్రభవశాద్భుభుత్వేవశాద్వాన్తరాయవిహితా
స్సత్యలోకవద్భువలోకంగతాస్తతత్వభోగోజ్జరంపరిపూర్ణయోగామచ్యుతృతి ॥౩౬॥ ఇత్యుక్తప్రకారేణ, కృష్ణ
భాగవాత్, పరమయనంప్రాప్యంప్రాప్తకమాధారశ్చ, యస్య-సద్భువ-స్త్రియాణాంలోకానాం, మమల, శ్చాదామణిశ్చ
ఖామణిరివాభూత్, అమలశతదృష్టాన్తదార్థాన్తికయోరుభయోరపివిశేషమ్ ॥౩౭॥ హేకారవ్యవిదుర, మధ్యాం
ధాన్యాక్రమణాయబలీవర్దబన్ధనస్తమ్భవిశేషే, గమ్భీరవేగో-గవాంగణఃబలీవర్దసమూహ ఇవ, జ్యోతిషాంసూర్యచంద్రా
దిజ్యోతిషాం, చక్రం, యస్మిన్ భువే, ఆహితంసత్, అనిశంభ్రమతి ॥౩౮॥ అస్యభువస్య, మహిమానం, విలోక్య, భగ
వాన్నారదఃఋషిః, ఆతోద్యంవీణాం, వితుదన్నాదయక్, ప్రచేతసాంసత్రే బ్రహ్మసత్రే, భగవన్నాహత్యప్రసక్తేవ, శ్లో

న్నావ్రజన్తమయే ౭ ననుగ్రహవ్రజన్తిభద్రాణిచరన్తియే-నిశమ్ ॥౩౫॥ శాన్తాస్సమదృశస్సిద్ధాస్సర్వభూ
తానురజ్ఞానాః । యాన్త్యజ్ఞానా ౭చ్యుతపదమచ్యుతప్రియబాన్ధవాః ॥౩౬॥ ఇత్యుక్తానపదఃపుత్రోభ్రువఃకృష్ణ
పరాయణః । అభూత్ప్రయాణాంలోకానాంచాదామణిరివామలః ॥౩౭॥ గమ్భీరవేగోహ్యానిశంజ్యోతిషాంచ
క్రమన్తితమ్ । యస్మిన్ భువమతికారవ్యమధ్యామివగవాంగణః ॥౩౮॥ మహిమానంవిలోక్యాస్యనారదోభగవా
న్యః । ఆతోద్యంవితుదన్త్యోకాన్నత్రే-గాయత్రీచేతసామ్ ॥౩౯॥ నూనంసునీతేఃపతిదేవతాయా * స్తపః
ప్రభావస్యసుతస్యతాంగతిమ్ । దృష్ట్వా ౭భ్యుపాయానపివేదవాదినోనైవాధిగన్తుంప్రభవన్తికింస్యపాః ॥౪౦॥
యఃపశ్యవర్షోగురుదారవాక్చరైర్భిన్నైనయాతోహృదయేనదూయతా * । వనంమదాదేశకరో ౭ జితంప్ర
భుంజిగాయతద్భక్తగుణైః పరాజితమ్ ॥౪౧॥ యఃక్షత్రబన్ధుర్భువస్యాధిరూఢ * మన్వారురుక్షేదపివర్షసూ
క్తః । యఃపశ్యవర్షోయదహూభిరల్పైరాసాద్యనైకణ్డమవాపతత్పదమ్ ॥౪౨॥ మైత్రేయఉవాచ ॥ఎతత్తైభి
హితంసర్వంయత్పుష్టో ౭హమిహత్వయా । భువస్సోద్దామయశసశ్చరిత్రంసమ్మతంసతామ్ ॥౪౩॥ ధన్యం
యశస్యమాయవ్యంపుణ్యం స్వస్త్వయనంమహత్ । స్వర్గ్యంక్రౌవ్యంసౌమనస్యం ప్రశస్యమమర్షణమ్ ॥

కాఽభ్రువమహిమప్రతిపాదనపరాక్, త్రిక్షోకా, నగాయత్ ॥౩౯॥ శ్లోకానెవాహ ॥నూనమితి ॥ పతిదేవతాయా
స్సునీతేః, సుతస్యభ్రువస్య, యస్తపఃప్రభావ, స్తస్యఫలభూతాం, తాంగతిం, అభ్యుపాయాగతిసాధనభూతాన్భగవ
దారాధనరూపాసుపాయానపి, దృష్ట్వా, వేదవాదినో ౭పిఋషయోపి, అధిగన్తుంప్రాప్తుం, నైవప్రభవన్తిసమర్థభవ
న్తి, కింపునర్నపాఃసృపానప్రభవన్తికిమువక్తవ్యమిత్యర్థః ॥౪౦॥ గురుదాగాఃపితృపత్నీసుకుచి, స్తస్యా, వాచవి
వఖాణాన్తైర్భిన్నైనా, తఏవదూయతాతపైన, హృదయేన, యోధువః, పశ్యవర్ష ఏవ, వనంప్రతిగత, స్తత్రాపిమదాజ్ఞా
వశవర్తీ, అజితమపి, విభుంభగవన్తం, తద్భక్తగుణైఃభగవద్భక్తానాంగుణైర్భూతమైత్ర్యాచిభిః, పరాజితంవశంగ
తం “ అహంభక్తపరాధీనోహ్యస్యతన్య, ఇతిభగవదుక్తేభక్తపరాధీనమిత్యర్థః, జిగాయవశీకృతవాక్ ॥౪౧॥ త
స్యభ్రువస్యాధిరూఢంతేనప్రాప్తమిత్యర్థః, వదంస్తానం, యో, భువి-క్షత్రబన్ధుఃక్షత్రయాభాసః. వర్షసమూహైరపి, అధిరో
ధుమిచ్ఛేదపీకిం, తత్సజ్జలౌప్యశక్యః, దూరతలరోహణమిత్యర్థః, కథంభూతంపదం, షట్పశ్యవావర్షాణియస్యసః, అ
త్వైరేవా, హూభిర్దై, రైవకుణ్డం, ప్రసాద్యప్రసన్నంకారయిత్వా, యత్తస్యపదమవావ ॥౪౨॥ తద్భ్రువచరతంనిగ
మయత్తచ్చవణశ్రావణాదిఫలమాహమునిః ॥ ఎతదితి ॥ త్వయాయ, త్ప్రతిపృష్టో ౭హం, తత్సర్వం, తుభ్యం, కథితం, కింత
త్రాహ, ఉద్దామయశసఃఉత్కృష్టకీరైః, భ్రువస్య, చరితం, సతాంహరిభక్తానాం, సమ్మతమ్ ॥౪౩॥ ధన్యం, ధనే
శ్చయాన్రుణ్యతాంశ్రావయతాంచధనసంపాదకం, తథా, యశస్యంయశస్కర, మాయుషకరం, స్వస్త్వయనంమజ్జశక
రం, స్వర్గసంపాదకం, క్రౌవ్యంభ్రువస్థానప్రాప్తకం, సౌమనస్యంమనఃపీడానిరాసకం, ప్రశస్యంప్రాశస్త్యసంపాదకం,

అఘమర్షణంపాపనిరాసకమ్ ||౪౪|| ఎతదవ్యతప్రియస్యధృవస్యచెష్టితమభీక్షంపానఃపున్యేనతద్ధయాశ్రుత్యా
యోవర్తతేతస్యభగవతిభక్తిర్భవతిభక్తిఫలమాహయయాభక్త్యాక్షణానామాధ్యాత్మికాదీనాంసంక్షయోభ
వతి ||౪౫|| మహత్త్వంసర్వోత్కృష్టత్వంఇచ్చతాంకామయమానానాంతీర్థంమహత్త్వపాత్ర్యపాయఃభవేదిత్య
నువక్షఃతథాశ్రోతుఃశీలాదయోగుణాఃభవేయిరిత్యనువక్తస్యవచనపరిణామనసంబంధఃయత్రయస్మిన్ధృవచరితే
శ్రూయమాణఇతిశేషఃతదిచ్చతాంతేజఇచ్చతాంతేజోభవేతతేజసోవిధేయత్వేనబుద్ధిస్థత్వాత్సన్నిహితత్వాత్ప్రకృత
త్వాత్తచ్చజ్జేనపరామర్శాదుద్దేశ్యవిశేషణత్వోపపత్తిఃతథాయత్రయస్మిన్చరితేమనస్వినాంప్రశంసాయాంనిత్యయో
గేవామత్సర్గీయోఽస్మాయామేధాన్రజోవినిరితివినిప్రత్యయఃమనఃప్రాశస్త్యంభగవతిమనసోనిత్యయోగంవెచ్చతాం
మనఃప్రశస్తంనిత్యయుక్తంవామనోభవేదిత్యర్థః ||౪౬|| అర్థసామర్థ్యాత్ప్రేతస్సాయంచసాయంకాలేచప్రయ
తఃమనఃప్రణేధానయుక్తఃద్విజన్మనాంబ్రాహ్మణానాంసమవాయేసభాయాంపుణ్యశ్లోకస్యధృవస్యమహత్సమీహిత
సాధనంచరితంకీర్తయేత్ ||౪౭|| పార్థమాస్యాంసిసీవాల్యాంద్వప్యైస్తుకలాయామమావాస్యాయాంశ్రవణనక్షత్ర
యుక్తాదినేఅర్కదినేనప్రమీభానువాసరాదౌచకీర్తయేదిత్యసంబంధః ||౪౮|| నెచ్చన్మిహామఃతీర్థంపాదేయస్యస
తీర్థపాదోభగవాన్తస్యపాదాశ్రయఃభాగవతఃశ్రద్ధధానాశ్రద్ధాయుక్తాన్ప్రతీదంచరితంశ్రావయేత్భాగవత
స్యనితరామేతచ్చగితశ్రావణంయుక్తమితిభావఃతత్రనిహ్నమనయాశ్రావణేఆత్మనాస్వయమేవాత్మానంశ్రావయి

శ్రుత్వైతచ్చద్ధయాభీక్షమమ్యతప్రియచెష్టితమ్భవేద్భక్తిర్భగవతియయాస్యాత్మైశసంక్షయః ||౪౫|| మహ
త్త్వమిచ్చతాంతీర్థంశ్రోతుశీలాదయోగుణాఃయత్రతేజస్తదిచ్చనాంమానోయత్రమనస్వినామ్ ||౪౬|| ప్ర
యతఃకీర్తయేత్ప్రేతస్సమవాయేద్విజన్మనామ్సాయంచపుణ్యశ్లోకస్యధృవస్యచరితంమహత్ ||౪౭|| పార్థ
మాస్యాంసిసీవాల్యాంద్వాదశ్యాంశ్రవణేతథాదినక్షయవ్యతీపాలేసంక్రమేఽర్కదినేఽపివా ||౪౮|| శ్రావ
యేచ్చద్ధధానానాంతీర్థపాదపదాశ్రయఃనెచ్చంస్తత్రాత్మనాత్మానంసన్తుష్టఇతిసిద్ధృతి ||౪౯|| జ్ఞానమజ్ఞా
తతత్వాయయోదద్యాత్సత్సభేమృతమ్కృపాబోధీననాథస్యదేవాస్తస్మానుగృహ్లాతే ||౫౦|| ఇదంమయాతే
భిహితంకురూద్వహధృవస్యవిఖ్యాతవిశుద్ధకర్మణః ||౫౧|| హేత్వాఽర్చకఃక్రీడనకానిమాతుర్గృహంచవిష్ణుం
శరణంజగమ్ ||౫౨|| * * * * *
* * * * * ఇతిశ్రీమద్భాగవతేమహాపురాణేచతుర్థస్కంధేద్వాదశోఽధ్యాయః * * * * *
శ్రీశుకఉవాచ || నిశమ్యకామారవిణోపవర్ణితంధృవస్యవైకుంఠపదాధిరోహణమ్ || ప్రరూఢభావోభగవత్ప్రధో
క్షజేప్రప్టుంపునస్తంవిదురఃప్రచక్రమే ||౧|| విదురఉవాచ || కతేప్రచేతసోనామకస్యాపత్యానిసువ్రత || కస్యా

త్రాద్యాత్మానంప్రతిసంతుష్టఇతిసంతుష్టోభగవాన్భవేదితిహేతోః || సిద్ధృతి || నిహ్నమనయాస్యాపత్యానిసువ్రత భగ
వాన్స్వయమేవసంతుష్టఇతిసోపిసిద్ధృత్యేవముక్తింప్రాప్తోత్యేవేత్యర్థః ||౪౯|| నకేవలంనిహ్నమనయాశ్రావయి
తారంభగవానేవానుగృహ్లాతే || అపితుసర్వేషదేవానుగృహ్లాతేతత్త్వహ || జ్ఞానమితి || అజ్ఞాతంతత్త్వంతత్త్వత్రయయా
ధాత్వ్యంయేనతస్మై || సత్ప్రభేసతాంమూర్తేభగవన్సార్థిత్యర్థః || అమృతరూపంజ్ఞానంయోదద్యాతే || తస్యకృపాబోధ
తేవదీననాథస్య || దేవానుగృహ్లాతేఅనుగ్రహంకుర్వన్తి ||౫౦|| హేకురూద్వహవిఖ్యాతంప్రసిద్ధంవిశుద్ధంశ్ర
వ్వాతామవ్యఘోధకం || కర్మచెష్టింయస్యతస్యధృవస్యేదంచరితంతుభ్యం || మయాభిహితంకథితంయోధృవః || అర్చ
కవిససక్-మాత్మగృహం || క్రీడనకానిచాలక్రీడాసాధనానిచ-త్యక్త్వావిష్ణుం || శరణంజగమేతిపునఃపునర్విస్తీయతే ||౫౧||
ఇతిశ్రీమద్భాగవతచంద్రచన్ద్రికాఖ్యాయాంశ్రీభాగవతవ్యాఖ్యాయాంచతుర్థస్కంధేద్వాదశోఽధ్యాయః * * * * *

ఎవంకారైస్సైవశ్రుతధృవచెష్టితోవిదురః || మహిమానంవిలోక్యాన్యనారదోభగవాన్సృషి || ఆలోద్యంవితుదక్
శ్లోకాన్సత్రైగాయత్ప్రచేతసా || మిత్యుక్తప్రచేతస్సత్రైతత్రత్రవర్ణితభగవత్కథాబుభుత్సయాపుచ్చతీత్యాహచాదరా
యణిః || నిశమ్యతి || కామారవిణోపవర్ణితంయద్ధృవస్యవైకుంఠస్థానాధిరోహణంత || నిశమ్యశ్రుత్వాపున
రభోక్షజేభగవతిప్రరూఢఃఅభివృద్ధః || భావోభక్తిర్యస్య || విదురః || తంకామారవిణమన్యత్రృష్టుముపక్రాన్తవాక్ ||౧||
ప్రశ్నమేవాహ || కతేఇతి || కేప్రచేతసాంసత్రైఇత్యుక్తఃప్రచేతసః || క-ఇతిజాతిప్రశ్నః || హేసువ్రతమైత్రయ-కస్యా-ప
త్యానిపుత్రాఇతియోనిసంబంధప్రశ్నః || కస్యాన్వవాయేవంశ్రేష్ఠఖ్యాతాప్రసిద్ధాఇతివంశప్రశ్నః || కుత్రవాసత్రమాసతేతన

శబ్దప్రశ్నః ॥ ౨ ॥ నారదప్రచేతసాంవర్ణితాఃకథాఃప్రస్తుతస్తహిమానమాహ ॥మన్యథితి॥ దేవదర్శనం - దేవోభా
గవాక్-తస్యదర్శనం - దృశ్యతేఅనెనెదర్శనం-కరణేల్పట్-తత్త్వపదేశనభగవత్సత్తాత్కారోపాయభూత ఇత్యర్థః-
దేవదర్శనంసాత్కారోయస్యయస్మాద్వేదబహువ్రీహీ - స్త-మతవ-మహాభాగవతం - మన్యే-తమేవవిశిష్ట - యేన
నారద-హః - పరిచర్యావిధిఃపూజాప్రకారరూపఃక్రియాయోగః-ప్రోక్షః - పచ్చరాత్రాద్యవదేశనకథితః ॥౩॥
క్రియాయోగమేవవిశదయన్ నారదంప్రస్తాతి ॥ స్వధర్మైతి ॥ భక్తిమతానిరతిశయభగవద్భక్తిమతా-నారద-యజ్ఞసూరుషః-
యజ్ఞానాంభోక్తాప్రభుశ్చభగవాక్ - స్వధర్మశీలైఃస్వస్వవర్ణాశ్రమోచితభగవదారాధనరూపపచ్చమహాయజ్ఞాద్యనుష్ఠాన
పరైఃపురుషై - రిజ్యమాన్సరాధ్యమాన- ఈరితఃకథితఃకిల - సర్వయజ్ఞారాధ్యభగవత్పరిచర్యా రూపత్వేవస్వస్వవర్ణాశ్ర
మోచితధర్మానుష్ఠేయాఇతిపచ్చరాత్రాదౌవారదేనభగవతాకథితమిత్యర్థః ॥౪॥ ఎవంనారదంప్రస్తుత్యప్రచేతోభ్య
స్తదుపదిష్టకథాఃపృచ్ఛతి ॥యాఇతి॥ దేవర్షినారద-తత్రతత్రప్రచేతసాంబ్రహ్మసతే - యాభగవత్కథా-వర్ణితా-స్తాః
కథాః-శుశ్రూషవెత్తోతుమిచ్ఛవె- మహ్యం-కా-రైస్త్వి-వ-క్తుమర్హసి ॥౫॥ ఎవమాప్యష్టోమునిప్రచేతసోధ్యువవంశే
జాతాఇతివక్తుంధ్యువవంశమనాక్రమతి ॥ధ్యువస్యేతి॥ ధ్యువస్యపుత్ర- ఉత్కలాశ్మః - పితరిధ్యువ-వనంప్రతిగచ్ఛతినతి-సా
ర్వభౌమశ్రియంపితరధిరాజాసనంచ - నైచ్ఛత్ ॥ ౬ ॥ అనిచ్ఛాయాంకింకారణమిత్యపేక్షాయాంబహుజన్తసిద్ధయోగ
మాహాత్మ్యప్రత్యక్షితస్వాత్మయాథాత్మ్యనుభవత్వప్రత్యాదన్యత్పురుషార్థభూతంనైచ్ఛదితివక్తుం తస్యస్వాత్మానన్దాను
భవమాహ ॥సఇతి॥ సఉత్కలః-జన్తనాజన్తప్రభృతి- ఉపశాంతంరాగాదిభిరకలుషితం-ఆత్మామనః-యస్య - అతవ-నిస్స

స్వవాయోప్రఖ్యాతాఃకుతవాసత్రమాసతే ॥౨॥ మన్యేమహాభాగవతంనారదందేవదర్శనమ్ ॥ యేనప్రోక్షఃక్రి
యాయోగఃపరిచర్యావిధిర్నరైః ॥ ౩ ॥ స్వధర్మశీలైఃపురుషైర్భగవాన్యజ్ఞసూరుషః ॥ ఇజ్యమానోభక్తిమతా
నారద-నెరితఃకిల॥౪॥ యాస్తాదేవర్షినారద-తత్రవర్ణితాభగవత్కథాః ॥ మహ్యంశుశ్రూషవెత్ప్రహ్మకారైస్త్వి
నాచష్టుమర్హసి ॥౫॥ మైత్రేయఉవాచ॥ధ్యువస్యచోత్కలఃపుత్రఃపితరిప్రసీతేవనమ్ ॥ సార్వభౌమశ్రియంనైచ్ఛ
దధిరాజాసనంపితుః ॥ ౬ ॥ సజన్తనోపశాన్తాత్కాలస్సజన్తమదర్శనః ॥ దదర్శనోకేవితతమాత్మానంలోకమా
త్మని ॥౭॥ ఆత్మానంబ్రహ్మనిర్వాణంప్రత్యస్తమితవిగ్రహమ్ ॥ అవబోధరసైకాత్మ్యమానన్దమనుసంతమ్ ॥౮॥
అవ్యవచ్ఛిన్నయోగాగ్నిదగ్ధకర్మమలాశయః ॥ స్వరూపమవరున్ధానోనాత్మనోన్యత్తదైక్షత ॥౯॥ జడాన్ధబిధి
న్నత్తమూకాకృతిరతన్తసి ॥ లక్ష్మితఃపథిచాలానాంప్రశాన్తార్చివానలః ॥౧౦॥ మత్వాతంజడమన్తత్తంకుల
వృద్ధాస్సమన్త్రిణః ॥ వత్సరంఘాపతించక్రుర్వవీయాంసంభ్రమెస్సుతమ్ ॥౧౧॥ సర్వధిర్వత్సరస్యేష్టాభార్యా
ఽసూతపడాత్తజాక్ ॥ పుష్పార్ణతిగ్ధకతుంచఇషమూర్జంవసుంజయమ్ ॥౧౨॥ పుష్పార్ణస్యప్రభాభార్యాదో

శ్శిరాగిభిస్సజ్జరహితః - సమదర్శనస్సక్-లోక-వితతంవ్యాప్త-మాత్మానం-ఆత్మని-లోకంచ-దదర్శ - లోకవితతమాత్మానమి
తశరీరవ్యావకత్వముక్తం - ఆత్మనిలోకమిత్యాత్మనోధారకత్వముక్తం-లోక్యతేదృశ్యతఇతిలోకశ్శరీరమ్ ॥ ౭ ॥ ఆత్మా
నంప్రత్యగాత్మానం - బ్రహ్మ - ధర్మ భూతజ్ఞానబృహత్తయాబ్రహ్మశబ్దవాచ్యం - నిర్వాణంసుఖరూపం - ప్రత్యస్తమితవిగ్ర
హందేహావినిర్ముక్తం “ అశరీరంశరీరేష్వి ” తిశ్రుతే, అవబోధరసైకాత్మ్యంఅవబోధవరసఃఐకాత్మ్యంఎకస్వభావత్వం
యస్య, తం-క్వచిదప్యం శేజాడ్యరహితమిత్యర్థః, అనన్తంధర్మభూతానన్దగుణవిశిష్టం “ గుణవచనభోగ్యమతుపోలుగ్వక్తవ్యం,
ఇశ్య సుకాసనాత్, అతినన్తతం అత్యన్తనిత్యమ్ ॥ ౮ ॥ స్వరూపంస్వ స్వరూపభూతం, అవరున్ధానః అనుసంద
ధానః, అతవ, అవ్యవచ్ఛిన్నయోగాగ్నిదగ్ధకర్మమలాశయః, అవ్యవచ్ఛిన్నఃసరస్తరః, యోగఆత్మయాధాత్మ్యజ్ఞాన
యోగ, స్సవవాగ్ని, సైన, దగ్ధంకర్మరూపమలం, యస్యస, ఆశయో న్తఃకరణం, యస్యేతి, బహువ్రీహీగర్భోబహువ్రీహీః,
అన్యత్, ఆత్మస్వరూపాదన్య, త్పురుషార్థభూతదేహతదనుబద్ధాదికం, స్వయ, మన్యఃదేహాదిభోగ్యవిలక్షణః, నైక్షతనాప
శ్యత్ ॥ ౯ ॥ జడాదితుల్యవేషః, అతన్తతఃజడాదితుల్యమతిరహితః, ప్రశాన్తాన్యర్చింపిజ్వాలాయస్య, సోగ్నిరి
వస్థితః-బాలానాం-పథిమార్గ-స్వమాహాత్మ్యానావిష్కారరూపే లక్ష్మితః ॥౧౦॥ తమత్కలం-మన్త్రిభిస్స
హితా-స్సద్వేతతు-లవృద్ధాః-జడమన్తత్తంచ-జాత్వా-తంవిహయేత్కర్థః-భ్రమెస్సు తం-యవీయాంసంకసీయాంసం-వత్స
రంఘాపతిం-రాజానం-చక్రః ॥ ౧౧॥ వత్సరస్యేష్టాశీలరూపగుణాదిభిర్నితరామనుకూలా-సర్వధ్యాఖ్యా-భార్యా
పుష్పార్ణాదీ-ష్టల్పత్రా-నసూతసుషువె ॥ ౧౨॥ తత్రపడాంపుత్రాణాంమధ్య-పుష్పార్ణాఖ్యాప్రత్యక్షస్య, ప్రభాదో
షేతి, ద్వభార్య-బహువతుఃతత్రప్రభాయాస్సతాఃప్రా తరాదయస్త్రయోబభూవుఃదోషాసుతాః - ప్రదోషాదయస్త్ర

యతః సత్తత్రప్యష్టిః పుష్కరిణ్యాఖ్యానాంభార్యానాం సర్వతేజసాఖ్యం సుతమాదధేజనయామానః ॥౧౩॥౧౪ ॥
 సః సర్వతేజసః ఆకూత్యాఖ్యానాం పత్న్యాం చతుస్సంజ్ఞం సుతం మనుం అవాప మన్వోశ్చతుస్సంజ్ఞస్య నవ్వలాఖ్యామ
 హిషీ భార్యావిరజాశుద్ధా నుతా పురు ప్రముఖా ద్వాదశపుత్రా అసూత ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ తత్రోత్పత్తి కః పు
 ష్కరిణ్యాంభార్యానాం ముత్తమా కైష్టేషాం అజ్ఞాదీన్ముత్తాగ్రనజనయత్ ॥ ౧౭ ॥ తత్రాజ్ఞస్య సుసీథాఖ్యాభా
 ర్యాసా ఉల్బణం దురాత్సానం వెననామకం పుత్రం సుమవేదో రాత్త్యమేవ ప్రపచ్చయతి యదిత్యాదినా ॥ యస్య వెనస్య
 దౌశ్శీల్యాద్దుష్టస్య భావాద్దేహిః సరాజ్జరిర్జగి నిర్విణ్ణః సితరాం దుఃఖతః పురాన్నిరగాత్ నిర్గతః ॥ ౧౮ ॥ అజ్ఞ హేవిదుర
 మునయః కుపితాః వెననకోపం పాపితాః వాగవత్ జంయమాం తెయం వెనం శేపుః కిల శప్తవన్తః శాపాద్దతప్రాణస్య త
 స్య వెనస్య దక్షిణం కరం హస్తం పున సైమునయో మమన్తః మధితవన్తః ॥ ౧౯ ॥ మధనే హేతుమాహ అరాజక ఇతి త
 దాశాపాన న్దరం లోకే అరాజక రాజ్ఞా రహితే సతి అతఎవ దన్యభిః పీడితాః ప్రజా బభూవు స్తదాపురుషా ముఅద్యః
 పురగామాదీనాం తేనరచితత్వాత్ షీతీశ్వరో రాజా నారాయణాం శేనజాతః ॥ ౨౦ ॥ ఎవం పత్తప్రశ్నావసరః శ్చ త్తా
 పుచ్చతి తస్యేతి శీలనిధేస్సుస్య భావనద్వైత్యాశ్రయస్యా తఎవ బ్రహ్మణ్యస్య బ్రహ్మణ సేవాపరాయణస్య బ్రహ్మనిష్ఠస్య
 తివా అతఎవ మహాత్మనః సారాత్వై బ్రహ్మ పాసనవరమనోయ్యుక్తస్య సాధోః పరకార్యసాధనశీలస్య తస్యాజ్ఞస్య రా

పాచద్వైబభూవతుః । ప్రాతర్మధ్యనిద్రాసాయమితి హ్యసన్న్యజానుతాః ॥ ౧౩ ॥ ప్రదోషోనిశిధోః పుష్టిరితిదో
 పానుతాస్త్రయః । పుష్టిస్సుతం పుష్కరిణ్యాం సర్వతేజసమాదధే ॥ ౧౪ ॥ సచతుస్సుతమాకూత్యాం పత్న్యాం
 మనుమవాపహ । మనోరసూతమహిషీవిరజాన్మద్వలానుతా ॥ ౧౫ ॥ పురుంకుత్సంత్రితంద్యమ్మం సత్త్వవన్త
 మృతం వ్రతమ్ । అగ్నిష్టోమమతీరాత్రం ప్రద్యమ్మం శిబిముల్కుకమ్ ॥ ౧౬ ॥ ఉల్కుకోఽజనయత్పుత్రాన్పుష్క
 రిణ్యాంషడుత్తమా ॥ అజ్ఞం సుమనసం స్యాతింక్రతుమగ్గేరసంగయమ్ ॥ ౧౭ ॥ సుసీథాఽజ్ఞస్య పత్నీ సుమవే
 వెనముల్బణమ్ । యద్దౌశ్శీల్యాన్సరాజ్జరిర్నిర్విణ్ణోనిరగాత్పురాత్ ॥ ౧౮ ॥ యమజ్ఞశేపుః కుపితావాగ్జ్వామన
 యః కిల ॥ తాసోస్తస్యభూయస్తేమమన్తద్దక్షిణం కరమ్ ॥ ౧౯ ॥ అరాజకతదాలోకే దన్యభిః పీడితాః ప్రజాః । జా
 తోనారాయణాం శేనపురుషాద్యః షీతీశ్వరః ॥ ౨౦ ॥ విదురఉవాచ ॥ తస్య శీలనిధేస్సాధోర్బ్రహ్మణ్యమహా
 త్మనః । రాజ్ఞః కథమభూద్దష్టాప్రజాయద్విమనాయయా ॥ ౨౧ ॥ కింవాంఽహేవా వెనముద్దిస్య బ్రహ్మదగ్ధమయూ
 యుజ ॥ దగ్ధవ్రతధరే రాజ్ఞీమునయోధర్మకోవిదాః ॥ ౨౨ ॥ నావధ్యేయః ప్రజాపాలః ప్రజాభిరఘవానపి । యద
 సౌలోకపాలానాం బిభర్త్యోజస్స్వతేజసా ॥ ౨౩ ॥ ఎతదాఖ్యాహిమే బ్రహ్మకసుసీథాత్మజశ్చైష్టితమ్ । శ్రద్ధధా
 నాయథక్తాయశ్వం పరావరవిత్తమః ॥ ౨౪ ॥ మైత్రేయఉవాచ ॥ అజ్ఞోఽశ్వమేధం రాజ్ఞిరాజహరక్రతూత్తమమ్ ।
 నాజగ్దుర్దేవతాస్తస్మిన్నాహేతాబ్రహ్మవాదిభిః ॥ ౨౫ ॥ తమూచుద్విస్తీతాస్తాతయజమానమథర్విజః । హ

జ్ఞః సుష్టాప్రజాపుత్రః కథమభూత్ అజాయతయత్ యతః సుష్టాయాః ప్రజాయామేతో ర్విమనాః ముఖితమనాః య
 యోపు గాన్నిర్గతః ॥ ౨౧ ॥ దగ్ధః అసాధునిగ్రహరూపోదగ్ధస్స ఎవ వ్రతం తద్విభర్తి తస్మిన్నాజ్ఞావేనధర్మకోవిదా
 మనయః కింవా అంహః అపరాధముద్దిశ్య ఆలక్య వెనం బ్రహ్మదగ్ధం ప్రతిఅయూయుజ ॥ బ్రహ్మకాపనయ క్తంకృతవన్తః
 ప్రజాపరిపాలననిష్ఠై రాజ్ఞిశాపకరణం మునిభిరనుచితమితిభావః ॥ ౨౨ ॥ తదేవాహనెతి ॥ అఘవానపి అపరాధ్య
 పి ప్రజాపాలః రాజా ప్రజాభి - రా వధ్యేయః అవజ్ఞేయః నభవతి యత్ యస్తా దసోప్రజాపాలః లోకపాలానా
 మోజః స్వతేజసా బిభర్తి ॥ ౨౩ ॥ హేబ్రహ్మక - ఎతత్సుసీథాత్మజస్య వెనస్య - షైష్టితం శ్రద్ధధానాయశుశూ
 హాత్వ రాయక్తాయ - భక్తాయమహ్యం - అనెనస్యస్య శ్రవణేయోగ్యతోక్తా - పరావరవిత్తః పరః పరమాత్మా
 అతరః ప్రకృతిపురుషోది - తద్విదాం మధ్య - శ్రేష్ఠ - స్త్వం - అనెనశ్రావణేయోగ్యతోక్తా - ఆఖ్యాహికథ
 య ॥ ౨౪ ॥ ఎవమాప్యష్టోమునిః బ్రహ్మవీత్ కామ్యకర్తణిబలాదాపాతితోఽపి తేననసుఖ్య తీతిద్యోతయ
 అజ్ఞస్యపుత్రోత్పత్తికమమాహ । అజ్ఞ ఇత్యాదినా రాజాసౌముషిర్జగి క్రతూనాం మధ్యే ఉత్తమమశ్వమేధమాజహర
 ఆరబ్ధవా తస్మిన్నశ్వమేధేక్రతా బ్రహ్మవాదిభిః శ్రుతాధ్యయనాదిసంపన్నైః ఋత్విగ్భి రాహూతాస్సత్యోదేవతాః
 నాజగ్దునాగతవత్సః ॥ ౨౫ ॥ హేతాత ఋత్విజో విస్తీతాః యజమానమగ్ధమాచుడి క్తిమేవాహ శేత్వయాత్వ
 త్సంబంధినివా హూయమానానిదేవతోదైశేనప్రక్షేపపూర్వకం త్యక్తాని అయాతయామాని ఆగతపిర్యాణి సారవస్త్యగ్రహ

వీంషిపురోహితాదీని-దేవతాః-నగృష్టాన్తి || ౨౬ || * హే రాజః, హావీంషి-అదుష్టానిశుద్ధాని-తేత్వయా - శ్రద్ధయాసా
 ధితానిసంపాదితానిచ తథా, ఛన్దాంసిక్రత్వజ్ఞఘాతామన్త్రాః, అయాతయామానిస్వరవర్ణాదిభిరగతవిర్యాణి-తత్రహేతుః
 దృఢవ్రతైస్సర్వ రవర్ణాదియక్తత్వే నమన్త్రోచ్చారణమేవదృఢం వ్రతంయేషాంతై-బుత్విగ్ని, ర్యో జితాని ప్రయుక్తా
 ని || ౨౭ || * ఎవంయథావదనుష్ఠీయమానై క్రతౌ-దేవహేళనం దేవాన్ప్రతిహేళనమపరాధ-మణ్వస్య ల్ప మపి-వయంః
 నవిదామనజానీమః, యద్యస్తాద్ధైలనాత్, స్వకీయాన్బాగాః, కర్మసాక్షిణఃకర్మణిగుణదోష ద్రష్టారో, దేవాః, నగృష్టాన్తిః
 ఆతోఽవశ్యం కనచిద్దేవ హేలనైసభవితవ్యం, పరంతు, తద్వయం, నవిదామఇత్యర్థః || ౨౮ || * ఎవమృత్విగ్నిరుక్తోఽగ్నే
 స్తానాహేత్యహామనిః|| ద్విజవచః, శ్రుత్వా, అథానన్తరం, సుతరాం, దుఃఖితమనాః, యజమానోఽగ్నేః, యజ్ఞేగృహీతమా
 నోపి, సదస్యాక్ సదసిస్థితాః ప్రతి, తదనుజ్ఞయా సదస్యానుజ్ఞయా, త్యక్తమాన, సదేవతానాగమనకారణం, ప్రష్టుం, వాచం,
 వ్యసృజత్ ప్రాయుజ్జ || ౨౯ || * వాగ్విసర్గమేవాహా|| నాగచ్ఛస్త్రీ|| ఇహాక్రతౌ, దేవతా, అహూతాః, నాగచ్ఛస్త్రీ, గ్రహాః
 సోమపాత్రాణి, నగృష్టాన్తి, హే సదసస్సతయః, మయా, కి, మవద్యం హేళనం, కృతం, త, ద్యాయం, బ్రూత || ౩౦ || * హేన
 రదేవ, ఇహజన్మని, భవతః బ్రహ్మవిద, స్తావన్త నాగీషదప్యః, ఘం, నస్థితం, కింతు, ప్రాక్తన, మేక, మఘ, మస్త్రీ, యద్యస్తాదఘా, దీదృ
 గ్గుణాధికోపి, త్వ, మప్రజః ప్రజారహీతో, బఘావిధ || ౩౧ || * అతో దేవాయథాహావీంషిగృహీతాయః, తథాఽఽత్తానం
 సుప్రజంసపుత్రం, సాధయ, కథంసాధనీయం, తత్రాహ, ఇష్టఇతి, యజ్ఞఘగ్భగవాన్, పుత్రం, కామయమానస్య, తేత్వయా, ఇష్ట

వీంషిహూయమానానినతెగృష్టాన్తి దేవతాః || ౨౬ || రాజన్ వీంష్యదుష్టానిశ్రద్ధయాసాధితానితే | ఛన్దాంస్య
 యాతయామానియోజితానిదృతవ్రతైః || ౨౭ || నవిదామేహదేవానాం హేలనంవయమణ్వసి | యన్మగృష్టాన్తి
 భాగాన్వాన్వైవాయేకర్మ సాక్షిణః || ౨౮ || మైత్రేయఉవాచ|| అగ్నోద్విజవచశ్చృత్వా యజమానస్సుదుర్మనాః |
 తత్ప్రష్టుం వ్యసృజద్వాచం సదస్యాం సదనుజ్ఞయా || ౨౯ || నాగచ్ఛస్త్రీ హుతా దేవానగృష్టాన్తి గ్రహానిహాస
 దసస్సతయో బ్రూతకిమవద్యం మయా కృతమ్ || ౩౦ || సదస్యాఉచుః || నరదేవహాభవతో నాఘం తావన్తనాక్ స్థి
 తమ్ | అస్మైకం ప్రాక్తనమఘం యది హేదృక్త్వమప్రజః || ౩౧ || తథా సాధయభద్రం తత్రాత్తానం సప్రజం
 నృప | ఇష్టస్యైపుత్ర కామస్య పుత్రం దాస్యతి యజ్ఞఘక్ || ౩౨ || తథా స్వభాగధేయాని గ్రహీష్యన్తి దివౌకసః | య
 ద్యజ్ఞపురుషస్సాత్మాదపత్యా యహరిర్వృతః || ౩౩ || తాంస్తాన్కామాన్స్త రిర్దద్యాద్యాన్యాన్కామయతేజనః | ఆ
 రాధితో యథే వైషతథాపుంసాం ఫలోచయః || ౩౪ || ఇతివ్యవసీతావిప్రాస్తస్య రాజ్ఞః ప్రజాతయే || పురోహితం
 నిరవపఞ్ శిపివిష్టాయ విష్ణవే || ౩౫ || తస్మాత్పురుష ఉత్తస్థో హేమమాల్యమలామృరః | హీరన్య యనపాత్రేణ
 సిద్ధమాదాయపాయసమ్ || ౩౬ || సవిప్రానుమతో రాజాగృహీత్వాఽఞ్జలి నౌదనమ్ | అవఘ్రాయముదాయుక్తః
 ప్రాదాత్పత్యుడదారధీః || ౩౭ || సాతత్పుంసవనం రాజ్ఞీప్రాశ్యవై పత్యురాదధే | గర్భకాల ఉపావృతైకు

ఇజ్యమాన, స్తుభ్యం, పుత్రం, దాస్యతి || ౩౨ || * తథా తథాసతి, దివౌకసో దేవాః- స్వభాగధేయాని స్వభాగాః, భాగ
 రూపనామభ్యోధేయ, ఇతిస్వార్థధేయప్రత్యయః, గ్రహీష్యన్తి, యద్యతః, యజ్ఞపురుషోహరి, స్సాత్మా, దపత్యా యపుత్రార్థం
 వృత, స్సాస్యత్, అత, సైనసహసర్వదేవా ఆగమిష్యన్తి త్యర్థః || ౩౩ || * నస్వతితుచ్చాన్కామాన్ హరిః కథందద్యా, తత్రా
 మా|| తాంస్తాని || జనో, యాన్యా, న్కా-మాన్, ప్రార్థయతే, తాంస్తాన్, హరి, ర్దద్యాత్, యథా యేనప్రకారేణ, భగవా, నారా
 ధితోజన్తై సైపాం, తథాస్వస్య కామానుసారేణ, ఫలోచయః ఫలావాప్తి, ర్భవతి || ౩౪ || * ఇతీతం, వ్యవసీతానిశ్చిన్వానాః, బు
 త్విజః, రాజ్ఞోఽగ్నేస్య, ప్రజావతయే ప్రజోత్పత్యై, శిపివిష్టాయ, శిపివిష్టత్వ గుణవిశిష్టాయ, విష్ణవే, పురోహితం, నిరవ
 పఞ్, శిపిభిరశ్చి, భినివిష్ట ఆవిష్టశిపివిష్ట, స్తస్మై, తథావమన్త్రః “ కిమి త్రైవిష్టోపరిచత్యం భూత్పుయత్వ వత్తే శిపివిష్టో
 అస్త్రీ, ” త్యాదిః, అర్థవాదశ్చ “ యః పశోహ్నా మాయాపుష్టిస్తద్విష్ణుశిపివిష్ట, ” ఇత్యాదిః, నిరుక్తంచ “ యదుత ప్ర
 బ్రూషి శిపివిష్టోఽస్త్రీ తి ప్రతిపన్న రశ్మిః శిపయోత్ర రశ్మయ ఉచ్యతైతై రావిష్టోభవతి, ” తి, యద్వా, శిపిమపశుమ
 యజ్ఞరూపేణ ప్రవిష్టాయ, తథాచ శ్రుతిః “ యజ్ఞో వై విష్ణుః పశవశ్చ పిర్వజ్ఞ ఎవపశుమ ప్రతితిష్ఠతీ, తి || ౩౫ || *
 తస్మాత్ అగ్నరిత్యర్థః, అర్థసామర్థ్యాత్, హేమమయాని-మాల్యాన్య, మలామృరాణిచ, యస్యసః, పురుషః, హీరన్యయపా
 త్రేణ-సిద్ధం సమ్యక్పక్వం, పాయసాన్నం, ఆదాయగృహీత్వా ఉత్తస్థా ఉత్థితవాన్ || ౩౬ || * బుద్ధిమా, న్న రాజా అగ్నేః-
 విప్రానుమతః విప్రైరభ్యనుజ్ఞాతః, అఞ్జలి నా, ఓదనం పాయసం, గృహీత్వా, స్వయమాఘ్రాయ, హర్షణయుక్తః, పత్యైఽగ్నే
 ప్రాదాత్ || ౩౭ || * సారాజ్ఞీ రాజ్ఞః, స్త్రీ, సునీథా, పుంసవనం పుమాంసం సూతే అనై నేతి పుంసవనం-తదోదనం, పా

శ్యమక్వా, పత్యస్సకాశా, దర్శనమాదధేచ్యతవతి, అప్రజాపతీ, గర్భకాలగర్భధారణకాలే, ఉపావృతై అతీతేనతి, కు
మారం, సుమవే ॥ ౩౮ ॥ సఃపురుషః, కుమారో బాలవ, బాల్యాప్యభృతీత్యర్థః, అధర్మాంశోద్భవం, మాతామహం,
మృత్యుం, మృత్యోన్మిపుత్రీసునీధా, అనువ్రతః అనుసృతోఽఘాత్, తేనమాతామహమసారేణ, యమప్య, ధార్మికోఽభ
వత్ ॥ ౩౯ ॥ అధార్మికత్వమేవప్రపజ్చయతి॥ సఖి॥ సలక్ష్మిః, శరాసనంధను, రుద్యమ్య, ధనుష్యారోపితశరభ్యత్యర్థః,
మృగయుష్టుభకస్సృ, అతవవ-వనగోచరః, అసాధుః, దీనా, స్తృగా, హస్తైవధీత్-తం, దృష్ట్వా, అసౌవేనఆగచ్ఛతీ-తి, స
ర్వోజనః, వ్యకాత్ చుకోశ ॥ ౪౦ ॥ ఆక్రీడక్రీడాస్థానక్రీడతః, బాలా, వయస్యా యూవోఽపిదారుణః కూరః,
అతవవ-నిరనుకోశః కృపారహితస్సృ, పశుమారమమారయత్ పశునివామారయత్ ॥ ౪౧ ॥ సన్మవలక్ష్మిః, ఖలండు
రాత్మానం-పుత్రం, నానావిధై, శ్వాసనై స్సామాద్యపాద్యై, ర్విచక్ష్యోనుశాస్యేత్యర్థః, యదాశాసితుంకల్యః ననమర్థః-త
దా-భృశంనితరాం, సుదుర్మనాః దుఃఖితమనాః, అసీత్ ॥ ౪౨ ॥ తస్యకుపుత్రనిద్దావాక్యాన్యాహత్రిభిః॥ యే, గృహమేధివో
గృహశ్రమిణః, అప్రజాః అపుత్రాః, యేచపుత్రిణోపిః కుత్సితాపత్యకృతం, దుర్భరంధారయితుమశక్యం, దుఃఖం, నవిస్త నినల
భ నై, తై, ర్భగవాన్ దేవః, పామ్రాణా, భ్యర్చితః ॥ ౪౩ ॥ యతః కదపత్యా, త్వాపీయసీకీర్తిః అవశీర్తిః, మహా-అధర్మ
శ్చ, సృణాం, భవేత్, యథామతః, కదపత్యా, త్వర్వేషాం-విరోధః, అనన్తకోఽపారః, ఆధిః మానసీవ్యథాచ, జాయ

మారం, సుమవే ॥ ౩౮ ॥ సబాలవపురుషో మాతామహమనువ్రతః, అధర్మాంశోద్భవం మృత్యుం తేనా
భవదధార్మికః ॥ ౩౯ ॥ సశరాసనముద్యమ్య మృగయుర్వనగోచరః, హస్త్యసాధుర్మృగాస్తీనాన్వేషోఽసావిత్య
రౌజనః ॥ ౪౦ ॥ ఆక్రీడక్రీడతో బాలా వయస్యానపిదారుణః | ప్రసహ్యానిరనుకోశః పశుమారమమారయత్ ॥
తంవిచక్ష్య ఖలంపుత్రం శాసనై ర్వివిధైర్మృపః | యన్నశాసయితుంకల్యోభృశమాసీత్సుదుర్మనాః ॥ ౪౨ ॥ పా
యేణాభ్యర్చితో దేవో యే ॥ ప్రజాగృహమేధివః | కదపత్యకృతం దుఃఖం యేనవిస్త నిదుర్భరమ్ ॥ ౪౩ ॥ యతః
పాపీయసీకీర్తిరధర్మశ్చ మహాన్మృణామ్ | యతోవిరోధస్సర్వేషాం యత ఆధిరనన్తకః ॥ ౪౪ ॥ కస్తం ప్రజాప
దేశం వై మోహబన్ధనమాత్మనః | పణ్డితో బహుమన్యైతయదర్థాః క్షేదాగృహః ॥ ౪౫ ॥ కదపత్యం వరం మన్యై
సదపత్యాచ్ఛుచాంషదాత్ | నిర్విద్యైతగృహాన్తర్వైయత్రైశనివహాగృహః ॥ ౪౬ ॥ ఎవంసనిర్విణ్ణమనాన్మృషో
గృహాన్ని శీఘ్రతామహాదయోదయాత్ | అలబ్ధిదోఽనువలక్షితో నృభిర్నిత్యా గతోవెనసువంప్రసు
ప్తామ్ ॥ ౪౭ ॥ విజ్ఞాయనిర్విద్యగతంవతింప్రజాః పురోహితామాత్యసుహృద్దణాదయః | విచిక్యరుర్వామతిశో
కకాతరాయథానిగూఢంపురుషంకుయోగినః ॥ ౪౮ ॥ అలక్ష్యస్తాపదవీం ప్రజాపత్యైర్వతోద్యమాః ప్రత్యుప

తే ॥ ౪౪ ॥ తంప్రజాపదేశంపుత్రనామమాత్రమపి, ఆత్మనో - మోహేనబన్ధనం, కఃపణ్డితో, బహుమన్యైత, యదర్థాః
యత్పుత్రాప్రదేశనిమిత్తాః, క్షేత్రంపాదకా, గృహ, భవన్తి, పుత్రాప్రదేశమాత్రమపి క్షేత్రకరగృహాదిహేతుత్యై నాత్మనోబన్ధక
త్వాత్పణ్డితోనబహుమన్యై తేత్యర్థః ॥ ౪౫ ॥ ఇదానీనిర్విదహేతుత్యై నకుత్సితమేవాపత్యమభినన్దతి ॥ కదపత్యమితి ॥ శుచాం
పదాత్ శోకానాంస్థానాత్, ఉత్తరోత్తరంగృహాన్తజిననద్వారాసంసారదుఃఖహేతుత్వాదితిభావః, సదపత్యాత్కదప
త్యం, వరంక్షేత్రం, మన్యై, వరత్యైహేతుః, మర్త్యగృహ, నిర్విద్యైతనిర్విదంప్రాప్నుయాత్, తత్తుతః, యద్యతః కద
పత్యా-ద్భవః, క్షేత్రనివహః, శోకావహః, భవన్తి, కదపత్యం వరమితిపాఠే, తస్య పరత్వం వైరాగ్య హేతుత్వా
త్ ॥ ౪౬ ॥ ఎవముక్తప్రకారం, నిర్విణ్ణమనా, స్సన్మవలక్ష్మిః, మహతా, ముదయనాం విఘాతీనా - ముద
యస్స మృద్ధి, ర్యస్త్వి, తస్మాద్భవహత్ - నిశీధే, ఉత్థాయ, అలబ్ధిద్రస్త్యక్తినిద్రః - ప్రసుప్తాం, వెనసువం
వెనస్యజనీంసునీధాం, హిత్యా - నరై - రనవలక్షితః అదృష్టః, గతః - వనం ప్రతీతిశేషః ॥ ౪౭ ॥ పురోహితా
దయ-స్సర్వాః ప్రజాః పతింరాజానం-నిర్విద్యగతంనిర్విదంప్రాప్యగతం-విజ్ఞాయ, అతవవా - త్యన్తశోకేన-కాతరాస్సన్తః -
ఉర్వాంపుథ్వాం-విచిక్యః అన్వేషణంచతుః - తంతు-తత్రైవసన్తమపినాపశ్యన్తితివృష్టా వైనాహ ॥ యథేతి | నిగూఢం
హృదయేవసన్తమపితిరోహితంపురుషంపరమపురుషం-యథా-కుయోగినోఽన్వేషయన్తి-తథేతి ॥ ౪౮ ॥ ప్రజాపతేః
రాజ్ఞః-పదవీంమార్గ-మలక్ష్యయన్తోఽజానస్తా-అతవవ-హతప్రయత్నాః - తేపురోహితాదయః - పురీంప్రత్య - పస్యత్యఆగ
త్య-హేపారవవిదుర-సాశ్రవశోకాశ్రుసహితాః-సమేతాస్సప్లీఘాతా-నృషీ - ప్రణమ్య-భర్తుః, నిష్టవంనాశమదర్శయ-

స్యవేదయన్ విజ్ఞాపితవన్తః ॥ ౪౯ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతచన్ద్రచన్ద్రాక్షాఖ్యానాం శ్రీభాగవతవ్యాఖ్యానాంచతుర్థస్కంధే
త్రయోదశోఽధ్యాయః .
ఎవంపురోహితాదిర్నివేదితా ఋషయస్తమేవఖలంవేనమభిషిచ్య పునస్తేనపీడితాస్తం స్వతేజసానిహత్యత
ద్భావమథనాదవత్తిర్లంభగవదంశభూతంపురుషస్త్రీకమభిషిచ్య రాశ్యప్రతిష్ఠావయామానురిత్యా హవతుర్దశేమునిః ॥
భృగ్వదయఇతి । లోకానాంక్షేమదర్శనఃక్షేమచిన్తకాః - తెవిజ్ఞాపితా , భృగ్వదయఃఋషయః - నృసాం - గో
ప్రత్యత్రాతర్య , సత్యవిద్యమానెనతి - పశుసాత్త్తాంపశుసరూపతాం - పశ్యన్తః - పశుసామ్యతామితిపాఠే - పశు
భిస్సామ్యంయేషాంతేపశుసామ్యాః , తేషాంభావఃపశుసామ్యతా - తాంపశ్యన్తః ॥ ౧ ॥ బ్రహ్మవాదినః - వీ
రస్యవేనస్య , మాతరంసునీధా , మాహూయ , తస్యైవిజ్ఞాప్యత్యర్థః-ప్రకృతీనామమాత్యాదీనా , మసమ్మతమపి - వె
నం , భువఃపతిం , అభ్యషిచ్ఛన్ , భువః-పతించక్రరిత్యర్థః ॥ ౨ ॥ అత్యుగ్రదంఢం-వేనం-రాజాననప్రతిష్ఠితం-శ్రుత్వా
దస్యవశోరాదయః-సర్వేభ్యఃత్రస్తాభీతా-ఆఖఃకామూషకాభివ-సద్యః , నిలిల్వర్జనాబహూపుః ॥ ౩ ॥ సవేష-ఆరూ
ఢంస్యపస్థానంరాజాననంయేనసః-అష్టవిధూతిభిఃలోకపాలైశ్వర్యైః , అజీమాదిభిర్వాణ్మద్యుగ్రైః-అతఎవ , స్తబ్ధవివే
కశూన్యః , స్వతస్స్వయం-సంభావితః-నత్వి తరైరితిభావః-ఆత్మానం-మహాభాగంమహాబుద్ధిమన్తం-మహాభాగ్యవన్తంవా

స్వత్యతేపురీమ్ । ఋషీన్సమేతానభివన్ద్యసాశ్రవోన్యవేదయన్పరవభర్తృవిస్సవమ్ ॥ ౪౯ ॥
ఇతిశ్రీమద్భాగవతే,మహాపురాణే,చతుర్థస్కంధే,త్రయోదశోఽధ్యాయః .
మైత్రేయఉవాచ॥భృగ్వదయస్తేమునయోలోకానాంక్షేమదర్శనః । గోప్తర్యసతివై నృసాంపశ్యన్తః ॥ ప
శుసాత్త్తామ్॥౧॥వీరమాతరమాహూయసునీధాంబ్రహ్మవాదినః । ప్రకృత్యసమ్మతంవేనమభ్యషిచ్ఛన్పతింభూ
వః ॥౨॥ శ్రుత్వాన్యపాసనగతంవేనమత్యుగ్రశాసనమ్ । నిలిల్వర్జస్యవస్సద్యస్సర్పగ్రస్తాభివాఖిమ్ ॥౩॥ సఆరూ
ఢన్యపస్థానంక్షేమదర్శనః । మేనైశ్చత్తానంమహాభాగంస్తబ్ధస్సంభావితస్స్వతః ॥౪॥ ఎవంమదాన్తడత్సి
క్తోనిరఙ్కుశభవద్వపః । పర్యటన్తథమాస్థాయకమ్మయన్నివరోదసీ ॥౫॥ నయష్టవ్యంసదాతవ్యంసహౌతవ్యం
ద్విజాఃకృచిత్ । ఎవంస్యవారయత్సర్వంభేరీఖామేణసర్వతః ॥౬॥ వేనస్యావేత్త్యమునయోదుర్వృత్తస్యవిచే
ష్టితమ్ । విమృశ్యలోకవ్యసనంకృపయాచుశ్చసత్రిణః ॥౭॥ అపహృతభయతఃప్రాప్తంలోకస్యవ్యసనంమహత్ ।
దారుణ్యభయతోదీప్తభవత్స్కరపాలయోః ॥౮॥ అరాజకభయాదెవకృతోరాజాతదర్శణః । తతోప్యో
సీద్భయంత్యద్యకథంస్యాత్స్వస్తిదేహినామ్ ॥౯॥ అహేరివపయఃపోషఃపోషకస్యాప్యనర్థకృత్ । వేనఃప్రకృ
త్యైవఖలస్సునీధాగర్భసంభవః ॥ ౧౦ ॥ నిరూపితఃప్రజాపాలస్సజిఘాంసతివైప్రజాః । తథాపిసాన్త్యయే
మామునాస్తాన్స్తతాతకంస్పృశేత్ ॥౧౧॥ తద్విద్వద్భిరసద్వృత్తోవేనోఽస్తాభిఃకృతోన్యపః । సాన్వితో

మనె ॥ ౪ ॥ ఎవంతథావశ్యర్యమదేనాన్ధఃఅజ్ఞః,నిరఙ్కుశో,ద్వివఃగజభవో,త్సిక్తఃఉత్పథః రథ-మాస్థాయఅధిరుహ్య
రోదసీ,ద్యావాపృథివీ-కమ్పయన్నివ,పర్యటన్ ॥ ౫ ॥ హేద్విజాః,కృచిదపి , నయాగదానసామాదికంకర్తవ్య , మి
త్యైవంరూపం-ధర్మంధర్మభాసం,భేరిభ్వనినా,న్యవారయత్ , యతఎవ-మతోదుగ్ధః ॥ ౬ ॥ మునయోభృగ్వదయ,స్స
త్రిణఃయాజ్ఞికాశ్చ,మిశితాస్సన్తః,దుర్వృత్తస్య,వేనస్య,చేష్టిత-మవేత్త్య,లోకానాం, వ్యసనండుఃఖం-విమృశ్య , కృపయా,ఊ
చుః ॥ ౭ ॥ ఉక్తిమేవాహ॥అపహృతి॥ములతశ్చగ్రతశ్చ,ప్రదీప్తేజ్వలితే , కాష్ఠే-తన్మధ్యవర్తినాంపిపీలికాదీనాం,
యథోభయతోవ్యసనం,ఎవంతస్క-రేభ్యః,పాలకాత్పరివాచ్చ,దుఃఖంపాప్తమిత్యర్థః ॥౮॥ తదేవాహుః ॥ అరాజ
కభయాదితి॥అతదర్శణఃరాజ్యానర్హోప్య,మవేనోఽరాజకభయా , ద్రాజాకృతః , తతోరాజ్ఞోవ్య,ద్య,భయ,మాసీత్ , దే
హినాం-కథం-స్వస్తిసుఖం-స్యాత్ ॥ ౯ ॥ అస్తాకమవ్యనిష్టంజాతమిత్యాహుః॥అహేస్సర్పస్య-యథా-పయఃపోషః
క్షీరేణపోషణం - పోషకస్యాప్యనర్థంకరోతి-తథా-తదేవాహుః-సునీధాయాఃగర్భాత్సంభూతో - వేనః-ప్రకృత్యాస్వభా
వేనైవ-ఖలఃదురాత్మా ॥ ౧౦ ॥ అస్తాభిఃప్రజాపాలో-నిరూపితఃనియుక్త-స్సఎవ-ప్రజాః-జిఘాంసతిహస్తమిచ్ఛతి-తథా
పిఘాతుకత్యైవ్య-ముంవేనం-సాన్త్యయేమఉపపత్తిభిఃప్రార్థయిష్యామః-తత-స్తస్య-పాతకం-అస్తాన్తస్పృశేత్ ॥౧౧॥
నిషేధస్య॥ప్రసక్తిపూర్వకత్వాత్తామాహుః - తత్తస్యదౌరాశ్యం-విద్వద్భిర్జానద్భిరవ్య-స్తాభి - రసద్వృత్తోవేనః-న్యపః-కృ
తః-అస్తాభిర్నృపీకరణాదేతేరయంభూతానిద్రుహ్యతి - అతోఽస్తాభిస్సాన్వితశ్చేన్నభూతద్రోహకృతంపాపమస్తాన్

స్పృశతీత్యర్థః సాన్వననాప్రసన్నై సతికృత్యమావళిః సాన్వితఇతి సాన్వితః ప్రార్థితః అధర్మకృతయం వెనోఽస్మాకం-
 యాచ్ఛాంనగ్రహీష్యతిచేత్ తస్మిన్లోకానాంధికార్ రణనిష్ఠయానితరాంధగం స్వతేజసా స్వేషామస్మాకం తేజసాత
 పోబలెనదహిష్యామః || ౧౨ || ఎవ-మధ్యవసాయసిచ్చిత్య - గూఢోమస్యైషాంతే-మనయః-ఎన-మువప్రజ్యసమివ
 మాగత్య-సామభిఃప్రియోక్తిభిః - వెనంసాన్వయిత్వా-అబ్రువత్ప్రార్థనాపూర్వకమబ్రువన్మిత్యర్థః || ౧౩ || హేన్మప
 వర్య-వయం-య-ద్విజ్ఞాపయామహే - త-స్మిన్లోక-సావధానచిత్తఅదత్స్య - కథంభూతంతత్-తవ - ఆయురాదీనాం-వివర్థ
 నంవిశేషేణవర్థకమ్ || ౧౪ || కేంతదిత్యావళిః-ధర్మ ఇత్యాదిభిరప్తాభిః-పుంసాం-వాఙ్మనఃకాయానాం - వృత్తిభిర్వాన్వి
 పారైః-ధర్మః-ఈశ్వరాధానరూపోధర్మ - ఆచరితోఽనుష్ఠితః-లోకా-న్విశోకాన్నిర్దుఃఖా-న్వి తరతికురుతే - అసజ్జీనాంవిర
 క్తానాం-ఆనన్త్యం-మోక్షసుఖానన్త్యమపి-వితరతి || ౧౫ || హేవీర-సఃలోకసుఖకరో-మోక్షసుఖానన్త్యకరశ్చధర్మః-
 మావినశేత్ ననశ్యేత్ - యస్మిన్మక్షధర్మై-వినష్టైసతి-న్యపతిః-పార్థివః-విశ్వరూప-దవరోహతిభృశ్యతి || ౧౬ || హేరా
 జ-అసాధవో-య - అమాత్యా-నైభ్య-శ్చోరాదిభ్యః-యథా-యథాశాస్త్రం - ప్రజాః-పాలయత్ - తాభ్యో-బలింపూ
 జాం-గృహ్లాన్వీకుర్వ - నిహలోక-ప్రత్యపరలోకంప్రాప్యచ-మోదతేసుఖభవతి || ౧౭ || యస్యరాజ్ఞో-రాష్ట్రే-పు
 రేచ-స్థితే - శ్చాతుర్వర్ణ్యచాతురాశ్రమ్యరూపవ్యవస్థయా-వస్థితై-ర్జనై-ర్యజ్ఞానాం-భోక్తా - ప్రభుశ్చ-భగవాన్-స్వధర్మై
 ణపశ్యమహాయజ్ఞాదిరూపేణ - ఇజ్యతేఆరాధ్యతే || ౧౮ || హేమహాభాగ-తస్య - నిజశాసన-నిజంస్వకీయం-య-చ్ఛాస
 నంశాస్త్రవిహితంప్రజాపాలనాదిరూపంకర్త - తస్మిన్-తిష్ఠతః-రాజ్ఞః-విశ్వాత్సారవాత్స - భూతభావనః-భూతానిభావ

యదినోయాచ్ఛాంనగ్రహీష్యత్యధర్మకృత్ | లోకధికార్-రనిష్ఠగంధహిష్యామస్మ్యతేజసా || ౧౨ || ఎవమధ్యవ
 సాయైనంమునయోగూఢమన్యవః | ఉపప్రజ్యాబ్రువన్వేనంసాన్వయిత్వా ౨ ధసామభిః || ౧౩ || నృపవర్ణని
 బోధైతద్యతేవిజ్ఞాపయామహే | ఆయుశ్శ్రీబలకీర్తీనాంతవతాతవివర్ధనమ్ || ౧౪ || ధర్మ-ఆచరితః-పుంసాం-వా
 ఙ్మనఃకాయబుద్ధిభిః | లోకాన్విశోకాన్వితరత్యపాన్వనన్త్యమసజ్జీనామ్ || ౧౫ || సతేమావినశేద్విరప్రజానాంక్ష
 మలక్షణః | యస్మిన్వినష్టైన్యపతిరైశ్వర్యాదవరోహతి || ౧౬ || రాజన్నసాధ్వమాత్యైభ్యశ్చోరాదిభ్యఃప్రజాన్య
 పః | రక్షన్యథాబలింగృహ్లాన్నిహాప్రత్యపమోదతే || ౧౭ || యస్యరాష్ట్రేపురేచైవభగవాన్యజ్ఞభుక్పృథుః | ఇజ్య
 తేస్వనధర్మైణజనైర్వర్ణాశ్రమస్థితైః || ౧౮ || తస్యరాజ్ఞోమహాభాగభగవాన్సూతభావనః | పరితుష్యతివిశ్వా
 త్సాతిష్ఠతోనిజశాసనై || ౧౯ || తస్మిన్మష్టకేమప్రాప్యంజగతామీశ్వరైశ్వరే | లోకాన్సపాలాప్యోతస్మైహర
 నిబలిమాదృతాః || ౨౦ || తంసర్వలొకామరయజ్ఞసక్రహం త్రయీమయంయజ్ఞమయంతపోమయమ్ | యజ్ఞై
 ర్విచిత్రైర్వజతో-భవాయతేరాజస్వదేశానసురోద్ధమర్హసి || ౨౧ || యజ్ఞేనయుష్మద్విషయేద్విజాతిభిర్వితా

యత్యుత్పాదయతీతిభూతభావనఃజగత్కారణభూతో-భగవాన్-పరితుష్యతి || ౧౯ || తుష్యతుభగవాన్కింతేనతత్రా
 హ || తస్మిన్మితి || జగతామీశ్వరాబ్రహ్మదయ-నైషామపీశ్వరై-తస్మిన్భగవతి-తుష్టైసతి సపాలాఃపాలకైస్సహితా-లోకాః
 ఆదృతాఃఆదరణయుక్తాః - ఎవస్మై-పరితుష్టభగవతే-రాజ్ఞే-బలిం హరన్ప్రపాపయన్తి || ౨౦ || సర్వాన్లోకా-తత్పతీం
 శ్చామరా-నమరత్వప్రాపకాన్యజ్ఞాంశ్చ - సక్ష్మిష్టానియచ్చతీత-తథా-తం-త్రయీమయంధర్మధర్మాదిబోధకత్రయీప్రచు
 రం-వేదైకప్రమాణక త్వేనతత్ప్రాచుర్యంవివక్షితం - త్రయ్యాభాగద్వయాత్తకత్వాత్కిం-రూపంపూర్వభాగప్రాచుర్యంకిం
 రూపంహంపరితనభాగప్రాచుర్యమిత్యత్రతద్వివేచయత్విశిష్ట - యజ్ఞమయంతపోమయమితి-యజ్ఞప్రచరం - పూర్వభాగోది
 తానాంతేషామారాధనత్వేనతత్ప్రాచుర్యంవివక్షితం - ఆరాధనప్రకార ప్రకాశకత్వేనపూర్వభాగస్యతస్మిన్ప్రామాణ్య
 మితిభావః-అత్ర “ సర్వేవేదాయత్పదమామనన్తితపాంసీసర్వాణిచయద్వదన్తి - వేదైశ్చసర్వైర్వరహమేవవేద్య , ఇత్యాదిక
 మనుసంధేయం-తపోమయం - తపాంసీఉపాసనాని-తత్ప్రాచుర్యం-ఆరాధ్యస్వరూపరూపగుణాది ప్రకాశకత్వేనోపరితనభాగ
 స్యప్రామాణ్యమితిభావః - తం-విచిత్రైర్వ్రవ్యదేవతాదిర్నానావిధై-ర్యజ్ఞైః - తే-అభవాయముక్తయే-భవాయేతిచ్ఛేదే
 తేతవ-సమృద్ధయ ఇత్యర్థః-యజతఃయాగంకుర్వాణా - స్వ దేశాత్తద్వాసినోజనాన్ - అనురోధమనువర్తితుం-హేరా
 జ-అర్హసి || ౨౧ || యస్యరాజ్ఞోదేశవాసిభిర్జనైర్విజ్యతేభగవాన్సోఽముచ్యతేఇత్యభిప్రాయేణ తేభవాయేత్యుక్తం
 తదేవప్రపశ్యయతి || యజ్ఞేనైతి || యుష్మద్విషయతవదేశే-ద్విజాతిభిర్వితాయమాసేనసరన్తరంక్రియమాణేన - యజ్ఞేన-హ
 రైర్భగవతః-కలాశ్చరీరభూతాః - సురాగ్రద్రావయోదేవాః-స్విష్టాః-యథాశాస్త్రమిజ్యమానాః - అతఏవ-తుష్టా - స్తవ-వా

జ్యేష్ఠం ప్రదిశన్ ప్రాయచ్చన్తి - హేవీర-తద్ధలనం - తెషాం దేవానాం - హేలనం అవజ్ఞాం - దెష్టితుంకర్తుం - భవా-న్నా
ర్హతిః || ౨౨ || * ఎవం విజ్ఞాపితో వేన ఆహేత్యాహ || వేన ఇతి || యూయం-చాలిశాలజ్ఞాః-వై నూనం-కతః-యతః- అధర్మై-ధ
ర్మమానినః ధర్మం మన్వానాః - తదేవ ప్రవచ్చయతి-యేభవాద్యశాసనాః-వృత్తిదమన్నాదిప్రదం - ప్రభుం-హేత్యా-జారం
పతి ముపాసతే || ౨౩ || * యేచ మూఢాః-నృపరూపేణావస్థిత-మీశ్వర-మవజానన్తి అవజ్ఞాంకర్వన్తి-తేజనా-ఇహ-పర
త్రచ-లోక-భద్రంకల్యాణం - నానువిన్దన్తి నప్రాప్నువన్తి కింతు-దుఃఖినోభవన్తి త్యర్థః || ౨౪ || * భర్తృస్సేహావిదూ
రోయాసాంతాసాం - కుయోషి తాం నిర్వితస్త్రిణాం-యథా-జారపురుషే-భక్తి - స్థధా-యత్ర యజ్ఞపురుషే-వః యుష్మాక-
మీదృశీభక్తి-స్సయజ్ఞపురుషః-కోనామ-కింశబ్దః కుతస్యామనంభావనాయాంవా || ౨౫ || * వరశాపయోరనుగ్రహానిగ్ర
హయోః-ప్రభవస్సమగ్ధాః - విష్ణోదయో-స్యేచదేవాః-నృపతేరాజ్ఞో-దేహే-వసన్తి - అతో-నృపస్సర్వదేవమయః సర్వదేవ
తాప్రచురః || ౨౬ || ౨౭ || * తస్మాన్మృతస్య సర్వదేవమయత్వాత్-మామేవ-హేపిప్రాః - గతమత్సరాః-యూయం-
యజధ్వం-మహ్యమేవ-బలింస్వామిగ్రాహ్యభాగాదికం-హారతసమర్పయత-మత్తః-అగ్రభుక్ ఆరాధ్యః-కఃపుమానస్తి || ౨౮ || *
ఇత్థమేవం-విపరీతమతిః-పాపీయా, నుత్పథం దుర్వార్తం, ప్రాప్తః, అనునీయమానః పార్థవమానో ౭ పి-తేషాం ఋషీణాం,

యమా నేనసురాః కలాహరైః | స్విష్టాస్సుతుష్టాః ప్రదిశన్తి వాఙ్మేతంతద్ధలనం నార్హ సి వీర దెష్టితుమ్ || ౨౨ || వేన
ఉవాచ || చాలిశా బతయూయం వా అధర్మై ధర్మమానినః | యే వృత్తిదంపతిం హేత్యా జారంపతి ముపాసతే || ౨౩ ||
అవజానన్త్యమీమూఢాన్ నృపరూపిణమీశ్వరమ్ | నానువిన్దన్తి తే భద్రమిహ లోకే పరత్రచ || ౨౪ || కోయజ్ఞపురుషో
నామయత్ర వోభక్తిరీదృశీ | భర్తృస్సేహావిదూరాణాం యథాజారే కుయోషి తామ్ || ౨౫ || విష్ణుర్విచిత్రో గిరిశ
ఇద్దో వాయుర్యమోరవిః | పర్జన్యోధనదస్సోమః క్షీతిరగ్నిరపాంపతిః || ౨౬ || ఎతేచాస్యేచవిబుధాః ప్రభవోవ
రశాపయోః | దేహేవసన్తి నృపతే సర్వదేవమయోన్యపః || ౨౭ || తస్మాన్మృతం కర్తృభిర్విప్రాయజధ్వం గతమత్స
రాః | బలిం చ మహ్యం హారతమత్తోఽన్యః కోఽగ్రభుక్ సమామ్ || ౨౮ || ఇత్థం విపర్యయమతిః పాపీయా నుత్పథం
గతః | అనునీయమానస్తద్యాచాం నచక్రే భ్రష్టమక్షయః || ౨౯ || ఇతి తే ౭ సత్కృతాస్తే నద్విజాః పణ్డితమానినాః | భ
గ్నాయాంభవ్యయాచా యాంతస్త్వే విదురచక్రధుః || ౩౦ || హన్యతాం హన్యతామేష పాపః ప్రకృతి దారుణః |
జీవన్మృగదసావాశుకురు తేభస్తసాద్యువమ్ || ౩౧ || నాయమర్హత్యసద్వృత్తో నరదేవ వగాసనమ్ | యోఽధియజ్ఞప
తిం విష్ణుం విన్దన్త్యనవత్రపః || ౩౨ || కోవైతం పరిచక్షీత వేన మేకమృతే ౭ శుభమ్ | ప్రాప్తతదృశమైశ్వర్యం య
దనుగ్రహభాజనః || ౩౩ || ఇత్థం వ్యవసితాహస్తమృషయోగూఢమన్యవః | సిజఘ్నుర్హుః కృతైర్వై నంహత
మచ్యుతనిన్దయా || ౩౪ || ఋషిభిస్సాస్విత్రమపదం గతే పుత్రక లేబరమ్ | సునీథా పాలయామాస విద్యా యోగనశో
చ || ౩౫ || ఎకదా మునయస్తేతు సరస్వత్యలీలాపుతాః | హుత్వా ౭ గ్నిం సత్కృతాశ్చక్రురుపవిష్టాస్సర్వీత్ర
తే || ౩౬ || వీర్యోత్థితాన్త హేత్యా తానాహుర్లోకభయఙ్కరామ్ | అప్యభద్రమనాథాయాదస్య భోగ్యనభ

యాచాం, నచక్రే, యతోఽయం, | భ్రష్టమక్షయః || ౨౯ || * ఇతీత్యం-పణ్డితమాత్మానం మన్వా నేన, తెనవేననా, సత్కృ
తా అవజ్ఞాతా, స్తే మునయః, భవ్యయాచాయాం లోకశుభావహాయాయాచాయాం, భగ్నాయాం సత్యాం, హేవిదు
ర-తస్మై-చక్రధుః కుపితవన్తః || ౩౦ || * కోధమేవ ప్రవచ్చయతి || హన్యతామితి || ప్రకృత్యాస్వభావేన-దారుణోఘా
తుకః-అతఏవ, పాపీయా, నేషవేనో, హన్యతాం, కోపాద్విరుక్తిః, యతోఽసా, జీవన్, జగత్-భస్తసాత్ భస్తీభూతం, ఆశు, కు
రుతే, ధ్రువం నూనమ్ || ౩౧ || * అసద్వృత్తోఽయం వేనో, రాజాసనం ప్రతి, నార్హతి యోగ్యోనభవతి, హియస్తాద్యో వేనః,
అనపత్రపోగ్నిరజ్జః, యజ్ఞపతిం విష్ణుం, విన్దన్తి || ౩౨ || * అశుభమశుభాచారం, వేన-మేక, మృతే వినా, కోవై-పుమామ్, తం విష్ణుం-
పరిచక్షీత నిన్దైత్, వేనస్య కృతఘ్నతామాహుః, యస్య విష్ణో, రనుగ్రహభాజనః అనుగ్రహవిషయస్స, స్తీదృశ, మైశ్వర్యం, ప్రా
ప్తః || ౩౩ || * ఇత్థం, వ్యవసితానిచ్చి న్వానా, ఋషయః, రూఢమన్యవః, సూర్యం గూఢమన్యవ ఇదానీం రూఢమన్యవస్సన్తః,
పూర్వమేవ భగవన్నిన్దయా హతప్రాయం, వేనం, హుక్తార్, ర్విజఘ్నుః || ౩౪ || * ఎవం హుక్తార్, రేణైవ వేనం నిహత్య,
ఋషిభిః-స్వాశ్రమస్థానై, గతే ప్రాప్తే సతి-శోచశీ, సునీథా, పుత్రస్య వేనస్య-కలేబరం-విద్యా యోగనమస్త్రసహితయా యు
క్త్యా-పాలయామాస || ౩౫ || * తే మునయ, ఎకదా, సరస్వత్యా-స్సలితై-రాపుతాః స్నాతాః పుంసద్భావ ఆర్షః అగ్నిం హు
త్వా-పాతరగ్నికార్యం కృత్వా, సరితస్సరస్వత్యా, స్తబ్ధ, ఉపవిష్టాస్సన్త, సత్కృతాంభగవత్కృతాం, చక్రకథయామా
నుః || ౩౬ || * తదా, ఉత్థితామ్, మహేత్యా తామ్, వీర్య, ఉత్పత్తే, ర్యల్లోకానాంభయం, తేనా, తురాదుఃఖితాః, ఆ

నాథాయాః భువః దన్యభ్యశ్చ రాదిభ్యోఽభద్రం నభవత్కిమిత్యాహుః || ౩౭ || ఎవం, ఋషిషు, బ్రువత్సునత్సు, సర్వతోదిశంసర్వాసుదితు - ధావతాం-అభితో-ధనాదికం-లుమ్మతాంహరతాం-చౌరాణాం -ఘారిర్భహులః-పాంసు-స్స ముత్తితోఽధూత్ || ౩౮ || వసుధనం-లుమ్మతాంహరతాం-చౌరాణాం , భర్తరిరాజ్ఞ-ఉపరతేనస్త్వేనత్య-న్యోన్యం-జి ఘంసతాంహ న్దుమిచ్చతాం -లోకానాంచ-తంతథావిధముపద్రవమ్ || ౩౯ || తథాచౌరప్రాయ-మరాజకం-హీన స త్వం-చ-జనపద-మాజ్ఞాయజ్ఞాత్వా - శక్తాలపి వెనమివహుజ్కరై రెవచౌరాన్నిహ న్తుంశక్తాలపి - ఋషయః-తద్దోషదర్శిణః తస్మాచ్ఛరాదిహననా - ద్యోదోషః-పావం-తం-పశ్యంతః “ ఘాతుంసఘాతుకోవిప్ర ,, ఇతిస్వధర్మంపశ్యన్తఇతిభావః-నా వారయన్ ననివారితవంతః || ౪౦ || నన్యైవమృషీణామపిశక్తానాంచారోపద్రుతదీనలోకోపేక్షాయంతపోనాశ ప్రసక్త స్సౌగ్ధిదితిబ్రాహ్మణస్సమద్యగిత్యనెనాశక్యస్వతపసోనాశాభావార్థంరాజా న్తరమేవసంపాద్యతన్తుభేదైవదీనపరితాణం కార్యమిత్యభిప్రాయేణరాజా న్తరకరణోపాయమూరుమన్తనాదికంచక్రరిత్యాహ || నాన్యస్యేతిద్వాభ్యామ్ || సమద్యక్సర్వ స్యబ్రహ్మత్వకత్వదర్శి - తదువయ క్తశమాదిసమృహ్నోఽపి-బ్రాహ్మణో-యదిదీనానాం-సముపేక్షక-స్సౌగ్ధ-త్వై-తస్యాపి-బ్రహ్మబ్రాహ్మ్యం - తపఇతియావత్-స్రవతిగచ్ఛతి-యథాభిన్నభాణ్డస్థంజలం-తద్వత్ || ౪౧ || అతఃపేక్షాయాపదోష పరిహారాయనాన్యస్యత్యాదివినిశ్చిత్తమహీపతేరూరుంతరసామమన్తరిత్యన్వయః - రాజర్షైర్జన్యై - వవంశః-సంస్థాతుమ వసానంప్రాప్తుం-నార్హతి - హీయతోఽస్త్రిన్వంశే-జాతా-న్యపాః-అమోఘవీర్యాః-తత్రహేతుః-కశవాశ్రయాః || ౪౨ ||

వెద్భువః || ౩౭ || ఎవంబ్రువత్సుఋషిషుధావతాంసర్వతోదిశమ్ | పాంసుస్సముత్తితోఘారిశ్చౌరాణామభిలు మ్మతామ్ || ౩౮ || తముపద్రవమాజ్ఞాయలోకస్య వసులుమ్మతామ్ | భర్తర్యుపరతేతస్త్రిన్వన్యోన్యంచజిఘంస తామ్ || ౩౯ || చౌరప్రాయంజనపదంహీనసత్వ మరాజకమ్ | లోకాన్నావారయన్ శక్తాలపితాద్దోషదర్శిణః || బ్రాహ్మణస్సమద్యక్వాన్తోదీనానాంసముపేక్షకః | స్రవతేబ్రహ్మతస్యాపిభిన్నభాణ్డపయోయథా || ౪౦ || నాన్య స్యవంశోరాజర్షైరెవసంస్థాతుమర్హతి | అమోఘవీర్యాహీన్యపావంశేఽస్త్రిన్యై-శవాశ్రయాః || ౪౧ || వినిశ్చిత్యై వమృషయోవిపన్నస్య మహీపతేః | మమన్తరూరుంతరసాత్రాసీద్భావలకోనరః || ౪౨ || కాకకృష్ణోఽతిహ్ర స్వాజ్ఞోహ్రస్వబాహుర్మహాహనుః || హ్రస్వవాక్షిమ్నాసాగ్రోరక్తాక్షస్తామమూర్ధజః || ౪౩ || తంతుతేఽవ నతందీనంకింకరోమీతివాదినమ్ | నిషీదత్యబ్రువంస్తాతసనిషాదస్తతోఽభవత్ || ౪౪ || తస్యవంశ్యాస్తునైషాదా గిరికాననగోచరాః | యేనాహరజ్ఞాయమాహోవెనకల్పవముల్బణమ్ || ౪౫ || అథతస్యపునర్విప్రైరపుత్రస్యమ హీపతేః | బాహుభ్యాంమథ్యమానాభ్యాంమిథునంసమపద్యత || ౪౬ || తందృష్ట్వామిథునంజాతమృషయోబ్ర హ్మవాదినః | ఊచుఃపరమసంతుష్టావిదిత్వాభగవత్కలామ్ || ౪౭ || ఋషయఃఊచుః || ఎవవిష్ణోర్భగవతఃకలా భువనపాలినీ | ఇయంచలక్ష్మీసంఘాతిఃపురుషస్యానపాయినీ || ౪౮ || అయంతుప్రథమోరాజాపుమాప్రథ

ఎవమిత్థం-వినిశ్చిత్త-ఋషయః - విపన్నస్యవిపత్తింప్రాప్తస్య-మృతస్యేత్యర్థః-ఊరుం-తరసాబలెన-మమన్తః-మథితవంతః - త త్రమథి తేషాం-బాహుకో - నామతో-నర-అసీత్ ఉద్భూతమ్ || ౪౩ || బాహుకమేవవిశిష్టమ్ | కాకేతి | కాకఇవకృష్ణః-అ తీవహ్రస్వాజ్ఞః-హ్రస్వోబాహూయస్య - మహానైహనూకపాలప్రాంతాయస్య-హ్రస్వావాగ్యస్య - నిమ్నంసతంనాసికాగ్రం యస్య-రక్తలక్ష్మణీయస్య - తామ్రమర్ణామూర్ధజః-కేశాయస్యః || ౪౪ || తంచాహుకం-దీనం-కింకరోమీతిదీనవాది నంచ-రాజ్యాన్తర్హ మభివ్రేత్య - నిషీదతిఉపవిశేత్య-బ్రువన్-హేతాత-తతః-నిషీదతి ఋషివచనా - త్సబాహుకః నిషాదోఽ భవత్ నిషాదజాతీయోఽభవదిత్యర్థః || ౪౫ || తస్యబాహుకస్య-యేవంశ్యా-స్తే నైషాదాః-గిరేకాననగోచరః-అశ్ర యో-నతుపురాదిప్రదేశో-యేషాం-తే-అభవన్-తత్రహేతుః-యేనకారణేనా-సౌచాహుకో-జాయమాన-ఉల్బణంఉత్పటం-క ల్పవంపావ-మహరత్ స్వీకృతవాన్-తత-స్తస్యవంశ్యాస్తథాభూతాఇత్యర్థః || ౪౬ || అథఅనన్తర - మపుత్రస్యతస్యమహీ పతేర్యేనస్య-బాహుభ్యాం-పున-ర్విప్రైర్మథ్యమానాభ్యాం-మిథునం-స్త్రీపుంసాత్మకం-సమపద్యతఉద్భూతమ్ || ౪౭ || బ్రహ్మవాదినః-ఋషయః-తజ్ఞాతం-మిథునం-దృష్ట్వా - భగవత్కలాంభగవదంశం-విదిత్వా - అతఎవ - పరమసంతుష్టా-ఊ చుః || ౪౮ || కిమూచురిత్యతహా || ఎవఇతి-చతుర్థిః || ఎవపుమాన్-భగవతోవిష్ణో - ర్భువనపాలినీకలాభువనపాలనా ర్థం-కలయావత్తీర్ణిత్యర్థః-ఇయంచ-స్త్రీ-లక్ష్మ్యై-స్సంఘాతిస్సం భవః-తస్యాఃకలెత్యర్థః-తత్రహేతుః - పురుషస్యానపాయినీ పురుషమవిహాయజాతేతిభావః “ రాఘవత్సేభవత్సీతారుక్మిణీకృష్ణన్తని | అన్యేషుచావతారేషుః-ప్రోరేషానపాయినీ, తి-వచ నార్థోఽత్రానుసంధయః || ౪౯ || అయంమిథునయః-పుమాన్సోయం-రాజ్ఞాం-ప్రథమః-ముఖ్యః - యతోఽయం - య

శశ్శ్రింప్రథయితావిస్తారయితా - అతః పృథుశ్రవాఃపురుషీ ర్నిసంపన్నః - పృథుర్నామ - మహారాజో భవిష్యతి - నామశబ్దః
ప్రసిద్ధో ప్రథమతీయశఃపృథురీతియోగసూక్తిభ్యాంప్రఖ్యాతో మహారాజో భవిష్యతీత్యర్థః ॥ ౫౦ ॥ ఇయంచ దేవీసుదతీ గుణభూషణభూష
యాస్త్రీ సేయం - సుదతీశోభనదస్తవతీ - ఇతరావయవసౌష్ఠవస్యావ్యుపలక్షణమిదం - వరారోహఃస్త్రీయతో - గుణానాంభూ
షణానాంభూషణాభూషణవదౌజ్వల్యవిశిష్టాశ్రయభూతేత్యర్థః - తతోఽర్చిర్నామ - అర్చ్యతేజ్జ్వలతీత్యర్చిరితియోగసూ
క్తిభ్యాంప్రఖ్యాతా - పృథుమేవా - వరునధీభర్తృత్వేనభజన్తీ - భవిష్యతి ॥ ౫౧ ॥ అత్ర హేతుః ॥ ఎవ ఇతి ॥ రక్షతుమిచ్ఛారి
రక్షా * లోకస్యరిరక్షయా - సాక్షాద్ధరంశోఎవపృథుర్జ్ఞాతః - ఆవేశావతారోఽయంచత్పరాతదనన్యార్హ - అతఎవా - నపా
యినీ - శ్రీగ్రస్త్రీ - రియంచజ్జైలక్ష్యంశజాతేత్యర్థః ॥ ౫౨ ॥ తంపృథుంవిపాః ప్రశంసన్తిస్తప్రశంసంసుః - గన్ధర్వశైషాః - జ
గుఃగానంకృతవస్త్రసిద్ధాః - సుమనోధారాఃపుష్పవృష్టిః - ముముచుః - స్వస్త్రియః - స్వర్స్వర్గః - తత్రత్యాః - స్త్రీయః - అస్సరసః - నృ
త్యన్తననృతః ॥ ౫౩ ॥ శఙ్ఖాదయోదుస్తుభయో - దివి - నెదుః - తత్రపృథోస్సఃప - దేవాదీనాంగణా - ఉపాజగ్ముః ॥ ౫౪ ॥
జగతాం - గురుఃపితాహితోపదేష్టాచ - బ్రహ్మచతుర్ముఖః - దేవైస్సహః - గత్య - వైన్యస్యవేనాపత్యస్యవృథో - ర్దక్షిణేహ - సై - గ
దాభ్యతోభగవత - శ్చిహ్నం - రేఖాశ్చ - కంచక్రాదికంచదృష్ట్యా ॥ ౫౫ ॥ తథా - పాదయో - రరవిన్దంచ - దృష్టేత్యర్థః - హ
రే - కలామంశం - మేనె - అప్రతిహతం - రేఖాన్తరైరభిన్నం - చక్రంసుదర్శనం - యస్య - చిహ్నం - తస్యపరమేష్ఠినఃపరమపురుష

యితాయశః । పృథుర్నామమహారాజోభవిష్యతిపృథుశ్రవాః ॥ ౫౦ ॥ ఇయంచ దేవీసుదతీ గుణభూషణభూష
ణా । అర్చిర్నామవరారోహఃపృథుమేవావరునధీ ॥ ౫౧ ॥ ఎవసాక్షాద్ధరంశోజాతోలోకరిరక్షయా । ఇయంచ
తత్పరాహీశ్రిరసుజ్ఞేఽనపాయినీ ॥ ౫౨ ॥ ప్రశంసన్తిస్తప్రశంసంవిపాగన్ధర్వప్రవరాజగుః । ముముచుస్సుమనోధా
రాస్సిద్ధాన్యత్యన్తననృతఃస్త్రీయః ॥ ౫౩ ॥ శఙ్ఖతూర్యమృదక్ఖాద్యానెదద్దుస్తుభయోదివి । తత్రసర్వఉపాజగ్మురైవ
ర్షిషిత్యఃకాంగణాః ॥ ౫౪ ॥ బ్రహ్మజగద్గురురైవైస్సహఃశ్రిత్యసురేశ్వరైః । వైన్యస్యదక్షిణేహసైదృష్ట్యాచిహ్నం
గదాభ్యతః ॥ ౫౫ ॥ పాదయోరరవిన్దంచతంచైవమేనహరేకలామ్ । యస్యాప్రతిహతంచక్ర మంశస్యపరమే
ష్ఠినః ॥ ౫౬ ॥ తస్యాభిషేకఆరంభోబ్రాహ్మణైర్చహ్నవాదిభిః । అభిషేచనికాన్యస్యాఆజహుస్సర్వతోజనాః ।
సరిత్యముదాగిరయోనగాగావఃఖగామృగాః । ద్యౌఃక్షీతిస్సర్వభూతానిసమాజహురుపాయనమ్ ॥ ౫౭ ॥ సోఽ
భిషిక్తోమహారాజస్సువాసాస్సాధ్వలజ్జుతః । పత్నీర్చహ్నోలజ్జుతయావిరేజేఽగ్నిరివాపరః ॥ ౫౮ ॥
తస్మైజహరధనదోహైమంవీరవరాసనమ్ । వరుణస్సలిలస్రావమాతపత్రంశశిప్రభమ్ ॥ ౫౯ ॥ వాయుశ్చవాలవ్య
జనెధర్మఃకీర్తిమయీంప్రజమ్ । ఇన్ద్రాకిరీటమకుటంచక్రంసంయమనంయమః ॥ ౬౦ ॥ బ్రహ్మబ్రహ్మమయంచర్మ

స్యాంచశస్యవ్యధికరణేఇమేషప్యోపరమేష్ఠినేతితృతీయాన్తపారేతు - తస్యపృథోః - పరమేష్ఠినాబ్రహ్మణా - చాహ్మణైస్స
హాభిషేక - ఆరంభ - ఇత్యన్వయః - అంచస్సన్నితిపారే - అప్రతిహతం - రేఖాంచ - తరైరసజ్జీర్ణం - చక్రం - రేఖాశ్చ - కంచక్రం - అంచశస్య
సుదర్శనాంచశస్య - యస్య - స్థితమితిశేషః - అంచశశ్చాపేక్షయాసన్నితివల్లజ్జనిరైశః । అభిషేచకానిఅభిషేకసాధనాని - సర్వతో
దిగ్భ్యోజనాః - అస్త్యై - పృథవే - ఆజహుః - ఆహుతవస్త్రః ॥ ౫౬ ॥ ౫౭ ॥ సరిత - స్సముద్రాశ్చ - గిరయోహిమవదాదయః -
నాగాస్సర్పాః - ఖగాశ్చకునయా - ద్యౌరాదయశ్చ - త్యేవం - సర్వభూతాన్యపాయనంసాన్తానికం - సమాజహుః ॥ ౫౮ ॥
సమహారాజఃపృథు - రభిషిక్తః - సువాసాః - కౌశేయాదిమహర్హవస్త్రః - స్రగ్వీ - స్రగ్వై - జయస్తీలస్యాస్తీతిసగ్వీ - అలజ్జుతః - కి
రీటాద్యాభరణైరితిశేషః - తథా - లజ్జుతయా - భార్యయా - అర్చిహాసహ - అవరోఽగ్నిరివ - రేజేరరాజ ॥ ౫౯ ॥ సర్వభూ
తానిసమాజహురుపాయనమితితదేవప్రవణ్ణయతి ॥ తస్మా ఇతి ॥ హేవీర - తస్మైపృథవే - ధనదః - హైమంహిన్ద్రయంచ - శ్రేష్ఠం
సింహాసనంచ - జహర - సలిలస్యసాహాయస్తా - తథాభూతంచ - శశిప్రభ - మాతపత్రంచ - వరుణః - జహరేత్యనుషక్తిః ॥ ౬౦ ॥ వాయు -
రైవవాలవ్యజనె - కీర్తిమయీంకీర్తిప్రచురాంచ - కీర్తినంవాదకత్వేనతత్ప్రాచుర్యమత్రవివక్షితంచ - స్రజంచ - ధర్మః - జహరేతిసర్వత్రానుష
క్తిః - సంయమనందుష్టుద్విషయసమీచీననియమనసాధనంచ - దక్షిణమ్ ॥ ౬౧ ॥ బ్రహ్మచతుర్ముఖః - బ్రహ్మమయంచ - దేవప్రచురంచ - బ్రహ్మ
ప్రవచనాపాదకసామర్థ్యవత్తేనబ్రహ్మప్రాచుర్యమత్రవివక్షితంచ - వర్మకవచంచ - భారతీసరస్వతీత్రతమంచ - హర్షాంచ - హ
రిరుపేన్యః - సుదర్శనంచక్రంచ - యదాపృథోభగవదంశోఽ - సుప్రవిష్టతదేదంచక్రమపిసుదర్శనాంచేనాసుప్రవిష్టమితిభావః - త

త్పత్తిహరైఃపత్తిశ్రీః-అవ్యాహతాం, శ్రియంసంపదం ॥ ౬౨ ॥ దశచంద్రాకారాణిబిమ్బానికోశేయస్య, త-మసింఖద్గం-
రుద్రః-ఆజహర-రుద్రపత్నీమృకా, శతచంద్రంశతంచంద్రాకారాణిబిమ్బానియస్మిన్ - తచ్చతచంద్రం-శతచంద్రాశ్రియంఖటాప
రపర్యాయంచరైత్యర్థః-సోమశ్చంద్రః-అమృతమాయాః అమృతసాగ్రిత్యేనతత్పామర్యమత్రవివక్షితం-అశ్వ, నాజహర,
రూపాశ్రయమతిసుందరం-రథమ్ ॥ ౬౩ ॥ అగ్ని, రాజగవంఅజస్యగోశ్చశృణ్వాభ్యాంనిర్మితం-చాపం , సూర్యః, రశ్మిమ
యాఃరశ్మివత్సర్వత్రప్రవేశసామర్థ్యేనతత్పామర్య మత్రవివక్షితం, అన్యహంఅహరహః-బలింపూజాం-పూజార్హప్రశ్నం
ద్యా-రాజహర ॥ ౬౪ ॥ తేచరాః సిద్ధసాధ్యగన్ధర్వాదయః, నాట్యాదీని-జహుఃప్రపాయామానుః-ఋషయః-స్సత్యా, ఆ
శిషః-జహుఃకృతవస్త ఇత్యర్థః-సముద్రః-అన్తఃజంస్వస్త్వాద్భవం-శఙ్ఖం-ఆజహర ॥ ౬౫ ॥ సింధవోనదాః-నద్యః, పర్వ
తాశ్చ-మహాశ్చ నఃపృథోః, రథవీధీరథమార్గాః - జహుఃదయః-ధాతునామనెకాన్తత్వాద్దానవృత్తిః-తత-సూతాదయ-
స్తంపృథుం-స్తోతు-ముపతస్థిరేణపసమీపే-స్థితవస్తవః ॥ ౬౬ ॥ తాఃసూతాదీః-స్తావకాః-స్తోతుముద్యుక్తా - నభిప్రే
త్య-ప్రతాపవాః-మహాప్రభావః-వెనస్యాపత్యం - వృథుః, మేఘనిర్ధాగదయాగజ్జితవద్గమ్భిరయా , వాచా, ప్రహసన్తస్మి తపూ
ర్వ-మిదంపత్న్యమాణ-మబ్రవీత్ ॥ ౬౭ ॥ ఉక్తిమేవాహ॥ హేసూతాదయః-లోక-అధునా, అస్పష్టగుణస్యసతో - మేమ
మ, ఎవయుష్మాభిఃకరిష్యమాణః-స్తవః-కిమాశ్రయో-యోజ్యతాంలోకప్రఖ్యాతాహిగుణాః-స్తోత్రవిషయాః- అప్రఖ్యాత

భారతీహర ముత్తమమ్ । హరిస్సుందర్యచంచక్రంతత్పత్నీవ్యాహతాంశ్రియమ్ ॥ ౬౨ ॥ దశచంద్రమసింరుద్రశ్చత
చంద్రంతథామృకా । సోమోఽమృతమయానశ్వాంస్తవస్తారూపాశ్రయంరథమ్ ॥ ౬౩ ॥ అగ్నిరాజగవంచాపం
సూర్యోరశ్మిమయానిపూకా । ధూఃపాదుకేయోగమయ్యాద్యోపుష్పంబలిమన్వహమ్ ॥ ౬౪ ॥ నాట్యంసుగీతం
వాదితమస్త్రానంచభేచరాః । ఋషశ్చాశిషస్సత్యాస్సముద్రశ్శఙ్ఖమాన్తజమ్ ॥ ౬౫ ॥ సింధవఃపర్వతానద్యోర
థవీధీర్మహాన్తనః । సూతోఽథమాగధోవస్తీతంస్తోతుముపతస్థిరే ॥ ౬౬ ॥ స్తావకాంస్తానభిప్రేత్యపృథుగైవ
స్యఃప్రతాపవాః । మేఘనిర్ధాగదయావాచాప్రహసన్నిదమబ్రవీత్ ॥ ౬౭ ॥ వృథురువాచ॥ భోసూతహేమాగ
ధసౌమ్యవన్దిలోకేఽధునాఽస్పష్టగుణస్యమేస్మాత్ । కిమాశ్రయోమేస్తవఎవయుజ్యతామామయ్యశ్చహౌ
వకావితథాగిరోవః ॥ ౬౮ ॥ తస్మాత్పరోక్షేఽస్తదుపశ్రుతాన్యలంకరిష్యథస్తోత్రమపీచ్యవాచః । సత్యుత్తమ
శ్లోకగుణానువాదేజగుప్సి తంస్తవయన్తినభ్యాః ॥ ౬౯ ॥ మహద్గుణానాత్మనికర్తుమీశఃకస్తావకైస్తావయతే
ఽనతోపిఎతేభవిష్యన్తితివిప్రలబ్ధాజనాపహానంకుమతిర్నువేద ॥ ౭౦ ॥ ప్రభవోఽప్యాశ్చనస్తోత్రంజగుష్ప
న్యతివిప్రతాః । హ్రీమస్తవమోదారాఃపౌరుషంవాపిగర్హితమ్ ॥ ౭౧ ॥ వయంత్యవిదితాలోకే సూతా

గుణస్య మేస్తవోవిషయాభావాద్వితథస్సాన్యత్, అతో, వోయుష్మాకం-స్తుతిగిరః-మయి, నితథా-మాభూవక, మమయుష్మా
కంచానిష్టాపత్తిస్సాన్యదితిభావః ॥ ౬౮ ॥ తస్మాత్పరోక్షేకాలాన్తరే-స్పష్టేషుగుణేషుసత్సు, అస్మానుపాశ్రితానియ
శాంసిప్రతి-స్తోత్ర-మలమత్యర్థం-కరిష్యథ-హేఅపీచ్యవాచఃమధురవాచః-సూతాదయః-సభ్యైఃప్రేరితావయంత్యామేవస్తు
మఇతిశై-తత్రాహ-ఉత్తమశ్లోకస్యభగవతో, గుణానువాదే-కార్యేనతిజగుప్సితమనుష్టమశ్లోకంమాదృశం-సభ్యా-నస్తవ
యన్తినస్తుతింకారయన్తి ॥ ౬౯ ॥ ననుగుణానామధునాఽస్పష్టత్వేఽపిభవిష్యద్గుణైరాత్మానంజనస్తావయతీతిచేత్త
త్రాహ-మహద్గుణానితి-అధునా, అనతోఽపి-మహతాం-గుణా-నాత్మనిస్వస్మిన్-కర్తుంసంపాదయతుమీశశ్చక్రోఽపి-స్తా
వకైఃస్తోతృభిఃకః-స్తావయతేస్తుతింకారయతి-నకోఽపీత్యర్థః-యదికశ్చి, దేతెగుణాఃఅభవిష్యన్తి-కరిష్యమాణశత్రుజయాది
భిశ్చార్థాదయోగుణాస్సస్మిన్నభవిష్యన్తితిబుద్ధ్యాఽఽత్తానం-స్తావయతే-సకుమతిర్విప్రలబ్ధోఽధిక్షిప్తో-జనానామపహా
నంనవేద ॥ ౭౦ ॥ సుమతయస్తాత్మస్తుతినిస్తాన్త్యాహ॥ ప్రభవఇతి॥ పరమోదారాఃనిరతిశయాదార్యాదిగుణసంపన్నాః
ప్రభవోఽపిసద్గుణానాత్మనిసంపాదయతుంశక్తాపివిప్రతాఃప్రఖ్యాతాపి, హ్రీమస్తోలజ్ఞాయుక్తాస్సన్తః - ఆత్మనఃస్వ
స్యాపి-గర్హితం, పౌరుషం-తద్విషయంస్తోత్రంవా, జగుష్పన్తిన్తస్మిన్ ॥ ౭౧ ॥ హేసూతాద్యాఃసూతప్రభృతయః - లో
కే-అవిదితాఅప్రఖ్యాతా-వయంతు-వివరీమభిః-నితరాంవరిష్టైః-ద్విగర్హితః-సూతాద్యాఅపీతిపారే - సూతేతిజాత్యభిప్రాయ
మేకవచనం, తచ్చమాగధాదీనామత్యపలక్షణం, హేసూతాదయః, అద్యాపిఅధునాపి-వరీమభిర్వరిష్టైఃకర్తృభిః - లోకే-
అవిదితా-వయం, అతఃకథమహంబాలవదాత్మానంగాపయిష్యామిగైశ్చబై, ణిచ్యాత్వే, అద్విహీన్త్యాదినాపుక్-తస్మాల్లి

ట్యుత్తమైకవచనం, స్తావయిష్యామిశ్చర్థః ॥ ౭౨ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతచంద్రాచార్యకాఖ్యానాం శ్రీభాగవతవ్యాఖ్యానాం
 చతుర్థస్కంధేనైవతుర్థశో ౭ ధ్యాయః ॥ ౧ ॥
 ఎవమవికళ్యైత్రావృథునా ౭ ౭త్తస్తుతేర్వారితాఅపితుష్టాషవో గాయకాస్తుష్టపరిత్యాహమునిఃపఞ్చదశేన ॥ ఇతితి ॥
 గాయకాస్సూతాదయః - తస్యపృథో-ర్వాగవామృతం-తస్య- సేవయా-తుష్టంమనోయేషాం తే-మునిభిః - భగవదంశభూ
 తస్యపృథో-రవికత్యైతృత్వాదికల్యాణగుణజాతాభిజ్ఞైర్మునిభిః - ప్రహోదితాస్సన్తః-ఇత్యుక్తప్రకారేణ - బ్రువన్తమపి-న్యప
 తింపృథుం-తుష్టః ॥ ౧ ॥ తత్రగాయకాఃపృథోఃకల్యాణగుణానువర్ణనాత్త-కస్తుతావాత్సనామసామర్థ్య మాపాదయ
 న్తఃపునర్దున్యమగృహీతానాంతత్సామర్థ్యమాహుః ॥ నాలమితిద్వాభ్యామ్ ॥ తెతవ-మహిమ్నః-అనువర్ణన-వయం-నాలం
 నసమర్థాః-కుతః-యోభవాత్ - దేవదేవఃదేవానాంసద్గుణైర్దీప్యమానానామపిబ్రహ్మాదీనాం - దేవఃనిరతిశయానన్తకల్యాణ
 గుణజాతేనదీప్యమానో - భవాత్-మాయయాఅత్తీయసజ్కల్పయూపజ్ఞాసేన- మాయావయునంజ్ఞాన-మితిమాయాశబ్దస్య
 జ్ఞానపర్యాయత్వాత్ - అవతతారఅవతీగ్నః - అనన్తకల్యాణగుణాకరోభగవానైవత్వద్రూపేణావతీగ్నః - అతఃకథమనన్తా
 నాంగుణానాంవర్ణనెనయంప్రభవఇత్యర్థః - ననుసత్యమనన్తానాంభగవద్గుణానాంవర్ణనెయూయమసమర్థాఇతి - అహంమా
 నుషన్తశ్కలంమద్గుణానువర్ణనెయూయమప్రభవన్తత్రాహుః - వేనస్యాక్తోజ్ఞాతస్యావతీగ్నస్యాపి - తే-అజహదనన్తకల్యాణ
 గుణజాతస్యభగవదంశభూతస్యతవ - పౌరుషాణి-ప్రతీతిశేషః-అప్రతర్క్యతయావాచస్పతీనాంబ్రహ్మాదీనామపి - ధియో-బ
 భ్రాముః-కిమువక్తవ్యంవయమసమర్థాఇతియతోబ్రహ్మాదయేవముముహురిత్యర్థః ॥ ౨ ॥ యద్యపిత్వన్తహేమానువర్ణనె

ద్యావివరీమధిః । కర్తృభిఃకథమాత్మానంగాపయిష్యామిచాలవత్ ॥ ౭౨ ॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే,మహాపురాణే,చతుర్థస్కంధే , చతుర్దశో౭ ధ్యాయః.

మైత్రేయఉవాచ ॥ ఇతిబ్రువాణంనృపశింగాయకామునిహోదితాః । తుష్టుపుష్టుమనసస్తద్వాగమృతసేవయా ॥౧॥ నాలంవయంతేమహిమానువర్ణనయోదేవదేవో౭వతతారమాయయా । వేనాశ్లాజాతస్యచపారుషాణితేవాచస్పతీనామవిభభ్రముద్ధియః ॥ ౨ ॥అత్రాప్యదారశ్రవసఃపృథోర్హరైఃకలావతారస్యకథామృతాదృతాః । యథోపదేశంమునిభిఃప్రహోదితాఃశ్లాఘ్యకనిర్వాణివయంవితన్తహే ॥ ౩ ॥ఎషధర్మభృతాంశ్రేష్ఠోలోకంధర్మైః౭నువర్తయన్ । గోప్తాచధర్మసేతునాంశాస్తాతత్పరిపన్థినామ్ ॥౪॥ ఎషవైలోకపాలానాంబిభర్త్యకస్తనాతనూః । కాలికాలేయథాభాగంలోకయోరుభయోర్హిషమ్ ॥ ౫ ॥ వసుకాలఉపాదశైకాలేచాయంవిముఞ్చతి । సమస్మద్వైశుధూతేషుప్రపత్సూర్యవద్విభుః ॥ ౬ ॥ తితిక్షుశ్శక్రమంచైన్యఉపర్యాక్రమతామపి ।

వయం నాలం-తథాపివిపులకీర్తై-ర్నా-రె-రంశావతారభూతస్య-వృథోః-కథామృతే-ఆదృతాస్సాదరా-వయం-మునిభిరుప-
దేశోయథాభవతితథా-ప్రచోదితాఃప్రేరితాస్స-స్తః-శ్లాఘ్యస్యనవద్యానికర్తాణిచిత్త-హేవిస్తారయామః-॥ ౩ ॥ వి-
స్తరమేవప్రవచ్ఛయతి॥ ఎవళితి॥ ఎవపృథుః-ధర్మభృతాంవగ్లాశ్రమానుబద్ధిధర్మానుష్ఠానపరాణాంమధ్య-శ్రేష్ఠః-“యద్య-
దాచరతిశ్రేష్ఠస్త-స్తదేవతరోజనః। సయత్ప్రమాణంకురుతేలోకస్తదనువర్తత,, ఇత్యుక్తరీత్యాస్వయంకృత్స్న-విదప్యకృ-
త్స్న-విల్లోకసజ్జ-హర్షంనితరాంస్వవర్ణాశ్రమోచితధర్మానుష్ఠానపరఇత్యర్థః-అతఎవ-లోకంఅకృత్స్న-విల్లోకం-ధర్మై-అ-
నువర్తయన్అనువర్తయి తా-స్వస్వవర్ణాశ్రమోచితధర్మ-మనుష్ఠాపయి తా-ధర్మ-సేతునాం-ధర్మ-సేతుఃయేషాంతేషాం-
సేతుర్నితరాస్తరప్రతిలమ్భకః-తద్వత్శ్రౌతస్సార్థధర్మస్వసమీహితప్రాపకోయేషాం-తేధర్మ-సేతవః-ధర్మైకశరణా-
స్సాధవళితియావత్-తేషాం-గోష్ఠా-తత్పరిపణినాంధర్మ-విరోధినామసాధూనాం-శాస్తా-యద్య-ధర్మ-ఎవ-సేతవఃమర్యా-
దా-తేషాం-గోష్ఠా-కనాకా-రేణ్య-పెక్షాయాంలోకంధర్మై-నువర్తయన్నిత్య-పెక్షితప్రకారనిదైశః-॥ ౪ ॥ వి-
భుః-స్వయమేక-ఎవ-లోక-పాలనాంసూర్యైర్నాదీనాం-త-నూతనువత్క-రో-పయోగ్యపృథక్సిద్ధవి-శేషణభూతానసాధార-
ణగుణా-తనుశబ్దస్యశరీరపరత్వై-పికారో-పయోగ్యపృథక్సిద్ధవి-శేషణత్వమేవప్రవృత్తినిమిత్తం-తద్గుణపరత్వైపితుల్యం-
తనాస్వ-నెహ-కాలేకాలే-యథాభాగంభాగమనతిక్ర-ఉభయోగ్లోకయో-నితంయథాభవతితథా-చిభ-ర్తి-ఇహలోక-
స్యపాలనపోషణానురజ్జనద్వారేణ-అముష్యలోకస్యయజ్ఞాదిప్రవర్తననై-త్యైవంయథాభాగం-హితంయథాభవతితథా-
చిభ-ర్తి-త్యర్థః-॥ ౫ ॥ తత్రనూర్యాదితనుధారణమేవాప-ష్టభిః॥ వసుధనం-కాలేక-రాదానకాలే-ఉపాద-తైస్త్వికరో-తి-
కాలదుర్భిక్షకాలే-విముచ్ఛతి-అష్టమాసా-సూర్యో-యథాప్రతప-వసుజలమాధ-తైవర్షానువిముచ్ఛతితద్వత్-అతఎవ-
సర్వభూతేషుసమః-॥ ౬ ॥ నై-స్యఃపృథ-రుపరిమ-క-పాదాదినా-ఆక్రమతామప్యా-ర్తానాం-భూతానాం-కరు-

ఋకరుణావాః-అతిక్రమం - తితిత్తసహిష్యతే-అతః-క్షితివృత్తిమాః-క్షి తేర్భూమి-ర్యా - వృత్తిస్సర్వసహనం-సావృత్తి-
 ర్యస్యాస్తీతితథా ॥ ౭ ॥ తథా-దేవ-అవర్తతసతి-కృచ్ఛంకతాఃప్రాణాయాసాంతాః-ప్రజాః-స్వయంవృష్టికృత్వా-
 ఇన్ద్రవ-ద్రక్ష్యమి-అత్రహేతుః-అసౌనరదేవవపుర్వ రిరితి ॥ ౮ ॥ అసౌపృథు-ర్వదనామృతమూర్తినా - వదనమేవఅమృ-
 తమూర్తిశ్చన్ద్ర-స్సేన - లోక-మాప్యాయయతివర్ధయతి-వదనామృతమూర్తినాకథంభాతేన - అనురాగసహితో అవలోకో-
 యస్తీ-విశదం-యత్స్వితం-తేన-చారుసుందరం, తేన, అత్రకవచిత్ర్యచిద్వ ర్తమానవిదేశో - వర్తమానసామిప్యేవ ర్తమా-
 నవద్య , తిథూతనిర్దేశః ఆ శంసాయాంభూతవచ్చె , తి ద్రష్టవ్యమ్ ॥ ౯ ॥ అవ్యక్తం ప్రవేశనిర్దమయారవిజ్ఞా-
 తం-వ ర్తమాగ్లో - యస్య-నిగూఢనిష్ప్రత్యేభూర్వమపరై రవిజ్ఞాతం , కార్యం , యస్య, గమ్భీరవేదీకిమర్థమేవంకృ తవాని-
 తిపరై రజ్ఞాతాభిపాఞ్యః, ఉపగు స్తంసురక్షితం-వి త్తం-యస్య, అన న్తమాహాత్మ్యాదేతో-ర్గుణానా, మేకంముఖ్యం , ధామ-
 అత్రయః-ప్రచేతాఇవ-సంవృతాత్మా-సముద్రావరణేనమరుణఇవవతుచ్ఛిన్న ముద్యైఃజలప్రాకారాదిభిర్వాపరివేష్టితమూ-
 ర్తిః, వరుణస్యావృత్తగుణాద్రష్టవ్యః ॥ ౧౦ ॥ దురాసదోశతోర్వ ససాపిపాప్రమశక్యః, దుర్వి వహాశత్రుభిస్సోధు-
 మశక్యః-అసన్నఃసన్నిహితో-పి-పిదూరవ, త్వేరుషేణాభిభవతుమశక్యః , వెనఎవారణి-స్తస్యా-దుత్థితో-నలోగ్నిరివ-అన-
 లస్యాప్యేతేగుణాద్రష్టవ్యః ॥ ౧౧ ॥ చారణైర్గుఢపురుషై రన్తర్భూతృభూతానాం, కర్మాణి , వశ్యన్మపి, సుతిని-

భూతానాంకరుణశ్శశ్వదార్తానాంక్షితివృత్తిమాః ॥ ౭ ॥ దేవైవర్తత్యసౌదేవోనరదేవవపుర్వ రిఃకృచ్ఛప్రా-
 ణాఃప్రజాప్యేషరక్షీవ్యత్యన్ద్రవతే ॥ ౮ ॥ ఆప్యాయయత్యసౌలోకంవదనామృతమూర్తినా । సానురా-
 గావలోకేనవిశదస్తితచారుణా ॥ ౯ ॥ అవ్యక్తవ ర్తే మనిగూఢకారోగమ్భీరవేదీఉపగు ప్రవిత్రః । అన న్తమా-
 హాత్మ్యగుణై కధామాపృథుఃప్రచేతాఇవసంవృతాత్మా ॥ ౧౦ ॥ దురాసదోదుర్వివహాశసన్నోపివిదూరవతే ।
 నైవాభిభవతుంశక్యోవెనారణ్యతితో-నలః ॥ ౧౧ ॥ అన్తర్భూతృభూతానాంపశ్యన్కర్మాణిచారణైః । ఉ-
 దాసీనఇవాధ్యక్షోవాయురాత్మైవదేహినామ్ । ౧౨ ॥ నాదణ్డ్యందణ్డయత్యై వసుతమాత్మ ద్వి షామపి । దణ్డ-
 యత్యాత్మజమపిదణ్డ్యందర్శ్య వధేస్థితః ॥ ౧౩ ॥ అస్యాప్రతిహతంచక్రంపుభోరామానసాచలాత్ । వ ర్తతేభగ-
 వానర్కాయావ త్తపతిగోగణైః ॥ ౧౪ ॥ శఙ్ఖయిష్యతియల్లోకమయమాత్మవిచెష్టితైః । అథాముమాహూరా-
 జానంచునోరజ్ఞనకైఃప్రజాః॥ ౧౫ ॥ దృఢతతస్సత్యసన్ధోబ్రహ్మణ్యోవృద్ధ సేవకః । శరణ్యస్సర్వభూతానాంమా-
 నదోదీనవత్సలః ॥ ౧౬ ॥ మాతృభ క్తిఃపరశ్రీఘపత్న్యామర్థఇవాత్మనః । ప్రజాసుపితృవత్స్నిగ్ధఃకింకరోబ్ర-
 హ్మవాదినామ్ ॥ ౧౭ ॥ దేహినామాత్మవత్ప్రేక్ష్యన్సుహృదానందవర్ధనః । ముక్తసజ్జప్రసజ్గోయందణ్డపాణిరసాధు-
 షు ॥ ౧౮ ॥ ఓజసై వసుహావీరోదోద్ధాగామోషధీస్సతీమ్ । ఇమాంచస్వధనుఃకట్టానమాంపరికరిష్యతే ॥ ౧౯ ॥

నూదాపుదాసీనో-వ ర్తిష్యతే-దేహినామధ్యక్షోదేహధారణైప్రధానహేతుభూత, సుస్సత్యాత్మా సూత్రరూపోవాయువివ-
 సూత్యాత్మై తిహ్రస్వఆర్ద్రః, వాయురాత్మైవదేహినామితిపాతాన్తరం , తత్ర, ఆత్మ అ స్తఃప్రవిశ్యధారకోవాయురివెత్సర్థః, ఉ-
 దాసీనఇవఉదాసీనవదాస్తఇత్యత్రదృష్టా స్తః ॥ ౧౨ ॥ ఎవపుథుః-ఆత్మద్విషాంశతూర్ణామపి, సుత-మదణ్డ్యం, నదణ్డయతి-సుత-
 గ్రహణంస్వాత్మజసామ్యార్థం, ఆత్మజమపి, దణ్డ్యం, దణ్డయతి, యతో-సౌ, ధర్మవధేస్థితఃయమస్యవృత్తాస్థితః ॥ ౧౩ ॥ అ-
 స్యపుభో, శ్చక్రమాజ్ఞా, రథచక్రం, అప్రతిహతంసతే, మానసాచలమభివ్యాప్య, వ ర్తతే-కింవ క్తవ్యమామానసాచలాదితి, య-
 తో-సౌ, వర్క-స్సూర్యో, యావ-ద్గోగణైఃకిరణసమూహై , స్తపతి, తావత్వ ర్తతే ॥ ౧౪ ॥ రాజశబ్దప్రవృత్తిమిత్రం
 ప్రజారజ్ఞనరూపమస్తి నైవపుష్కలమిత్యాహుః-రజ్ఞయిష్యతీతి, అయంపుథు, రాత్తనస్వస్య, విచెష్టితై ర్వాప్యపారైః, య-
 తః-లోకం, రజ్ఞయిష్యతి, అథ, తతః-చునోరజ్ఞనై రై ఘభీరముం, రాజానం, ప్రజా, ఆహుః ॥ ౧౫ ॥ దృఢత-తఃఅప్రతిహ-
 తసజ్కల్పః-సజ్కల్పో-పితస్యనాసమీచీనవిషయఇత్యాహుః , సత్యసతః , సత్యంసమీచీనంసద్ద తైసజ్కల్పతఇతిసత్యసతః,
 బ్రహ్మణ్యోబ్రాహ్మణేషుసాధుః, వృద్ధానాంజ్ఞానవృద్ధానాం-సేవకః, సర్వభూతానాం, శరణ్యః-రక్షక త్వేనవిశ్వసనీయః , మా-
 నదోదీనవత్సలః ॥ ౧౬ ॥ పరశ్రీఘపరదారేషు, మాతరీవ-భ క్తిర్బ్రజనం, యస్య, ఆత్మనోదేహస్యా,
 ర్థఇవ, పత్న్యాం, వ ర్తతే, ప్రజాసు, పితృవత్, స్నిగ్ధః-దోషానవేక్షణేనప్రీతిభూర్వమనువ ర్తనశీలః , బ్రహ్మవాదినాం, కింకరో-
 దాసః ॥ ౧౭ ॥ దేహినా, మాత్మవత్సరతిశయప్రీతివిషయః-సుహృదా, మానందంసుఖంవర్ధయతీతితథా, ముక్తసజ్జప్రసజ్గో-
 రాగషు, ప్రకృష్టస్సజ్గోయస్య, అసాధుషు, దణ్డపాణిరివెత్సపరాధాక్షమోబ్యతే - నాదణ్డ్యమిత్యత్రపక్షపాతాభావఇత్యపా-
 నరుక్త్యమ్ ॥ ౧౮ ॥ ఎవపుహావీరః పుథుః, ఓజసాబలెన, సతీం - గాంభూమి, మోషధీదోద్ధా, భూమిరోషధీదోక్యతీత్య-

ర్మః అకథితంచె, తిదు పాద్వికర్తక త్వాద్ధామితిద్వితీయానిరైశః, తథా, ఇమాంభూమిం, స్వధనుష్కృత్యా, పరిత , స్సమాం, కరిష్యతే ॥౧౮॥ అకింబహునాఽయంసద్గుణానామాశ్రయఇతియతోసావన న్తకల్యాణగుణనిధిర్భగవానైవావతీర్ణ ఇత్యా హుః । అయంత్యితి । అయంత్యిత్యనెన - నిస్సమాభ్యధికత్వమభిప్రేతం-తత్ర హేతు-స్సాక్షాద్భగవాన్ భగవచ్చజ్జప్రవృత్తిని మిత్తమాతజ్ఞానాదిషాద్గుణ్యూర్ణః - హేయగుణరాహిత్యముచ్యతెకూటస్థ ఇతి-నిర్వికార ఇత్యర్థః-త్ర్యధీశః-త్రిలోకేశః - త్రి విధచేతనానామీశఇతివా, ఎవం భూతో, యఃపరమాత్మా, స, కలయాస్వాం శేనజీవనా, వతీర్ణః , శరీరభూతపుధ్వాఖ్యజీవో పలక్షితోఽవతీర్ణః-అవేశావతారఇత్యర్థః-యద్వా, యోభగవాన్, స-ఆత్మాజీవశరీరకః , విశేష్యసంనిధౌగవాదిశబ్దానాంవ్యక్తిపర్యంతత్వవజ్జీవవాచినోప్యాత్మశబ్దస్యశరీరపరమపురుషపర్యంతత్వస్యాకృతినయసిద్ధత్వాత్ , కలయా , ఇత్యంభూతలక్షణైశ్చతీయేయం - స్వాపృథక్స్వీధజ్ఞానాదిగుణవిశేషణో - పలక్షితోఽవతీర్ణ ఇత్యర్థః - కోఽసావాత్మా, యచ్ఛరీరకోఽవతీర్ణ ఇత్యతాహ ॥ యస్మిన్నితి ॥ యస్మిన్జీవే - ప్రతీతమపి, అవిద్యారచితం ప్రకృతిపరిణామరూపం-నానాత్వం దేవమనుష్యాదిభేదం, నిర్గతమర్థాద్వస్తునః - నిర్గతక-మవాస్తవికం-పశ్యన్తి - తత్త్వదర్శనఇతి శేషః, పరమార్థతలత్త్వన్యవిద్యమానందేహాత్మాభిమానినామాత్మనిప్రతీతమపినానాత్వం దేహవిలక్షణాత్తయాధాత్మ్యదర్శనః ప్రకృతిపరిణామరూపత్వే సతద్గతమేవపశ్యన్తిత్యర్థః - యస్మిన్ప్రతీతంనానాత్వమిత్యనెనాత్మనినానాత్వస్యప్రతీతివిషయత్వం - నతుప్రమితివిషయత్వమిత్యుక్తం , అనెన, జీవేనానాత్వమవిద్యాసంబంధకృతం - నతు-స్వభావతత్త్వత్వంభవతి-యద్వా - నను-జీవశరీరకఃకలయాఽవతీర్ణశ్చేజీవస్యావిద్యాసంబంధాదవిద్యకాశైవాదోపాఃపరస్మిన్పురుషేప్రసజేయు, స్త్రతాహుః , యస్మిన్నితి-యస్మిన్ భగవతి, ప్రతీతమపి-జీవశరీరకత్వాదినా హేతునాప్రతీయమానమప్య-విద్యాకృతం-నానాత్వం దేవాదిరూపనానాత్వం - నిర్గతకం-పశ్యన్తి-అర్థాత్ప్రయోజనాన్నిరర్థంనిర్గతక-మకార్యకరం, యద్యపిజీవశరీరకత్వాదినా హేతునాప్రతీయతే-తథాపి- జీవఇవబాలత్వయువ

అనుంతుసాక్షాద్భగవాంస్త్ర్యధీశఃకూటస్థఆత్మకలయాఽవతీర్ణః । యస్మిన్ప్రవిద్యారచితంనిర్గతకంపశ్యన్తినానాత్వమప్రతీతమ్ ॥౨౦॥ అయంభూవోమండలమోదయాద్రెగ్గోపైకవీనోసరలోకనాథః । ఆస్థాయజైత్రచరభమాత్తచాపఃపర్యేష్యతేదక్షిణతోయథాఽర్కః ॥ ౨౧ ॥ అస్మైన్యపాలాఃకిలతత్రతత్రబలింహరిష్యన్తినలోకపాలాః । మంస్యన్తపిషాంస్త్రియఆదిరాజుంఽక్రాయుధంతద్యశఉచ్చరన్త్యః ॥౨౨॥ అయంమహింగాంధుదుహేఽధిరాజఃప్రజాపతిర్వృత్తికరఃప్రజానామ్ద్రోలీలయాఽద్రీన్స్వశరాగ్ర్యకోట్యాభిన్నస్సమాంగామకరోద్యధన్త్యః ॥౨౩॥ విష్ణుర్జయన్తాజగవంధనుస్స్వయంయదాఽచరత్తామవిషహ్యవిక్రమః । * తదాని

త్వాదికందేవాదిదేహసంబంధాత్ప్రతీయమానమపినవాస్తవికం-కిన్తు-దేవాదిదేహగత - మేవంపరస్మిన్పురుషేజీవసంబంధాత్ప్రతీతమపిజీవగతమేవ-నతుపరమపురుషగతం-నచైవం జీవవత్స శరీరత్వా దవాస్తవికనాపినానాత్వే నానర్థప్రసక్తిరితివాచ్యం-జీవస్యాభ్యుత్థ ప్రసక్తస్సశరీరత్వప్రయుక్తత్వాభావాత్ ప్రకృతివశ్యత్వాద్వా యత్తత్వాత్ - పరమాత్మనస్తుమాయాంస్వవశీకర్తృతఃప్రకృతివశ్యత్వకర్తృవశ్యత్వాద్యభావేనఅనర్థప్రసక్తః - ఎతదేవాభిప్రేత్యనిర్గతకంపశ్యన్తిత్యుక్తమ్ ॥ ౨౦ ॥ అయం, పరదేవనాథఃపురుషః, ఓదయాద్రెదుదయాద్రిపర్వస్తం-భూవోమండలం-గోపార్తక్షీష్యతిరక్షణార్థం-ఎకవీరఃస్వసమాభ్యధికవీరాన్తరశూన్యః-జైత్రంజయశీలం-రథ-మాస్థాయఅధిష్ఠాయ-ఆత్మభృతః-చాపోధను - ర్భేనసః-అశ్రు-ఇవ-దక్షిణతః-పర్యేష్యతేప్రదక్షిణీకరిష్యతీత్యర్థః ॥ ౨౧ ॥ అస్మైతథాప్రదక్షిణంకుర్వతేపుథవే , లోకపాలైరిన్ద్రాదిభిస్సహితా, నృపాలారాజానః, తత్రతత్ర, బలిముపాయనం, హరన్తినమర్పయన్తి-ఎషాంసలోకపాలానాంనృపాణాం, స్త్రియ, స్తస్యపురో, ర్యశ, ఉచ్చరన్త్యఃకథయన్త్య-ఆదిరాజుంపురుషం, చక్రాయుధంభగవన్తం, మంస్యన్తేజ్ఞాన్త్యన్తి ॥౨౨॥ తద్యశఃకథనరూపంస్త్రిణాంవాక్యమాహురయమిత్యాదిభిశ్చతుస్త్రి, అయమిత్యాదికంనసూతాదివాక్యం “ ఎషదోగ్ధామహావీరోగాంసతీ , మిత్యనెనపానరుక్త్యాపత్తైః, అతఎవ-దుదుహేఅకరోత్ నిలిల్వ రితిభూతనిరైశోపపత్తిః , అయమధిరాజఃపురుషః, ప్రజాపతిఃప్రజాపాలనాధీకృతః, ప్రజానాం - జీవనోపాయకరఃజీవనోపాయంచీర్దురిత్యర్థైరెవర్యవసానంబోధ్యం-గాంగోరూపధరాం-మహిం, దుదుహే, ఇన్ద్రఇవ , స్వశరాగ్ర్యకోట్యాశరశబ్దోధనుః పరః, ధనుఃకోట్యైతిపూర్వముక్తత్వాత్-శరాగ్ర్యస్యధనుశ్చైష్టస్య-కోట్యాఅగ్రణ, లీలయా, అద్రీ, భిన్ద-గాంభూమిం, సమా, మకరోత్ కరిష్యతీత్యర్థః ॥౨౩॥ లాజ్గాలంపుచ్చ-ముద్యమ్యఉన్నమయ్య-యథా-మృగన్తస్సిహశ్చరతి-తథా-ఆజగవం, ధను-ర్విష్ణుర్జయన్ - శత్రుభిస్సోధుమతకోవిక్రమాయస్యసః, యదా-త్వా, మచరత్, తదా-అసన్తోధర్తవిరోధినో-దిశిదిశి- నిలిల్వఃలీనాబహూవుః ॥ ౨౪ ॥

ఎవపుడుః సరస్వతీసరస్వత్యాఖ్యామహానదీ - యత్రయస్మిన్ బ్రహ్మవదై ప్రాదురభావిప్రాదురభూత్ - కర్మకర్తరిచిత్ - త
 త్రచే శేతమశ్వమేధా - నాజహరఅకరోత్ - యస్య - శతక్రతోః క్రతుశతంసంజుల్ప్యానుతిష్ఠతఃపుథో శ్చరమేశతతమే - క్ర
 తౌ - వర్తమానైప్రవర్తమానైసతి - పురస్తరఇన్ద్రో - హయమశ్వం - ఆహవీత్ హృతవాన్ ॥ ౨౫ ॥ ఎవపుడు - స్వసద్వనః
 స్వగృహస్య - ఉపసమి - పె - య - ద్వనం - త - త్స మేత్య - తత్రై - కమసహాయం - భగవన్తంసనత్కు - మారం - భక్త్యా - అరాధ్య - త - ద
 మలం - జ్ఞాన - మలభత - కింతత్ - యతోజ్ఞానాత్ - పరంబ్రహ్మవిదన్తి ॥ ౨౬ ॥ విశ్రుతాఃవిక్రమాఃయశాంసీయస్య - పృథుః
 పరాక్రమోయస్య - సః - పృథుః - ఆత్మాశ్రయాఃస్య విషయాః - గాధాః ప్రబద్ధరూపాః - తాస్తాః - గిరః - ఇత్యేవం - శోష్య
 తి ॥ ౨౭ ॥ స్వతేజసాస్వబలై - ఉత్పాటితాఃనిర్మాళితాః - లోకానాం - శల్యసదృశాదురాత్మానో - యేనసః - అతే - ఎవ -
 అప్రతిరుద్ధచక్రఃప్రతిహతాః - దిశో - విజేష్యతే - సురాసురశ్రేష్ఠై - మగీయమానఃమహానుభావోయస్యసః - భువఃపతి - ర్భ
 వితాభవిష్యతి ॥ ౨౮ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతచన్ద్ర చన్ద్ర కాఖ్యాయాం శ్రీ భాగవతవ్యాఖ్యా యాం చతుర్థస్కంధే
 పంచదశోఽధ్యాయః

ఎవంసూతాదిభిః ప్రఖ్యాపితోరుగుణగణివృథుః ప్రతిపూజితసూతబ్రాహ్మణభృత్యా మాత్యాదిగణిఃకుప్రీడితజనైః
 పౌప్రశరణ ఆత్మనిరుద్ధబీజాంమహీంజిహ్వాంసుఃపునస్తయాప్రసాదితోబధూవేత్యాహమునిషోడశై - ఎవమితి - భగవా - నైస్వ

లిల్బుద్ధిశిదిశ్యనన్దోలాజ్ఞాలముద్యమ్యుయథామృగన్ద్యః ॥ ౨౮ ॥ ఎవోఽశ్వమేధాశ్శతమాజహరసరస్వతీప్రా
 దురభావియత్ర - ఆహోహీద్యస్యహాయంపురందరశ్చతక్రతోశ్చరమేవర్తమానై ॥ ౨౫ ॥ ఎవస్వసద్వనంస
 మేత్యసనత్కు - మారంభగవన్తమేకమ్ - ఆరాధ్యభక్త్యా - లభతామలంతజ్ఞానంయతోబ్రహ్మపరంవిదన్తి ॥ ౨౬ ॥
 తత్రతక్రగిరస్తాస్తాఇతివిశ్రుతవిక్రమః - శోష్యత్యాత్మాశ్రితాగాధాఃపృథుఃపృథుపరాక్రమః ॥ ౨౭ ॥ దిశో
 విజేతా - ప్రతిరుద్ధచక్రస్య తేజసోత్పాటితలోకశల్యః - సురాసురైన్ద్రై - మగీయమానమహానుభావోభా
 వితాపతిర్భువః ॥ ౨౮ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, చతుర్థస్కంధే, పంచదశోఽధ్యాయః
 మైత్రేయఉవాచ ॥ ఎవంసభగవాన్వైస్యఃఖ్యాపితోగుణకర్తృభిః - ఛన్దయామానతానామైఃప్రతిపూజ్యాభిన
 న్ద్యచ ॥ ౧ ॥ బ్రాహ్మణప్రముఖాన్వైస్సృత్యామాత్యపురోధసః - పౌరాన్దానపదాశ్చ - శ్రేణీఃప్రకృతీస్సమ
 పూజయత్ ॥ ౨ ॥ విదురఉవాచ ॥ కస్తాన్దధారగోరూపంధరణీబహురూపిణీ - యాండుదోహపృథుస్త్రక్రోవ
 త్సోదోహనంచకిమ్ ॥ ౩ ॥ ప్రకృత్యావిషమాదేవికృతాతేనసమాకథమ్ - తస్యమేధ్యంహాయందేవఃకస్యమేతో
 రపాహరత్ ॥ ౪ ॥ సనత్కు - మారాద్భగవన్పుష్పాబ్రహ్మచిదుత్తమాత్ - లబ్ధాజ్ఞానంసవిజ్ఞానంరాజ్ఞిఃకాం
 గతింగతః ॥ ౫ ॥ యచ్ఛన్దపిక్వస్యభగవత్ - భగవతఃప్రభోః - శ్రవస్సుశ్రవసఃపుణ్యంపుర్ర్వదేవకథాశ్ర
 యమ్ ॥ ౬ ॥ భక్తాయమే - సురక్తాయతవచానోఽక్షజన్యచ - వక్తుమర్హసియో - దుహ్యదైన్యరూపేణగామి

న్యఃపృథు - రేవం - గుణైఃకర్మభిశ్చాత్మియైః - ఖ్యాపితఃప్రసిద్ధింప్రాపిత - స్తాన్సూతాదీ - కామైస్తత్పద్యావిషయైర్వస్తాభ
 రణాదిభిఃప్రతిపూజ్య - తేషాంస్తుతిమభినన్ద్యచ - ఛన్దయామానతోపితవాన్ ॥ ౧ ॥ బ్రాహ్మణాదీ - చతుర - వర్ణా -
 భృత్యా - సమాత్యా - పురోధసఃపురోహితా - శ్రేణీః - త్రైలికతాంబూలికాదీ - పౌరాపురవాసినః - జానపదా - దే
 శవాసినోజనా - ప్రకృతీర్నిజయోగినః - సమ్యగపూజయత్ ॥ ౨ ॥ ఎవంసూతాదిస్తుతికథనవ్యాజేనసమాసతశ్చావిత
 పృథుచరితంమునింపునస్తచ్చరితవిస్తరశుశ్రూషయాత్మతాపృచ్ఛతి - విదురఇతి - బహురూపిణీకామరూపిణీ - ధరిత్రీ - కస్తాన్ద
 తోః - గోరూపం - దధార - యాంధరిత్రీం - పృథు - ద్దోహ - తత్ర - వత్సఃకః - దోహనందోహనసాధనంపాత్రమ్ ॥ ౩ ॥ ప్ర
 కృత్యాస్వభావేన - విషమాపర్వతాదిభిర్నిష్కాన్త - దేవీధరిత్రీ - కథం - సమాకృతా - తస్యపృథో - దైధ్యంయజ్ఞార్హం - హ
 యమశ్వం - దేవఇన్ద్రః - కస్తాన్దతోః - అపాహరత్ ॥ ౪ ॥ హేభగవన్మైత్రేయ - బ్రహ్మవిదాంమధ్యే - ఉత్తమా - త్సనన్తు
 మారాత్ - బ్రహ్మవిషయం - సవిజ్ఞానంఉపాసనాత్కజ్ఞానసహితం - జ్ఞానంశ్రవణజన్యంజ్ఞానం - లబ్ధా - రాజ్ఞిఃపృథుః - కాం
 గతింగతఃప్రాప్తః ॥ ౫ ॥ సుశ్రవసఃశోభనకీర్తైఃప్రభో - ర్భగవతఃకృష్ణస్య - యః - పూర్వదేహఃప్రథమోవతారః - పృ
 థు - స్తస్య - యాకథా - తదాశ్రయంతత్పృతిపాద్యం - పుణ్యంశ్రుత్వాంపుణ్యసంపాదకం - శ్రవోయశః - యచ్ఛన్ద దప్పప్రమ
 పి తత్సర్వమ్ ॥ ౬ ॥ తవ - అధోక్షజన్యచ - భక్తాయ - అసురక్తాయ - మేమహ్యం - వక్తుమర్హసి - కోసావధోక్షజోయస్యభక్తా
 యేతుక్తం - తత్రాహ - యోఽధోక్షజో - వైన్యరూపేణపృథురూపేణా - వత్సర - ఇమాం - గాంపృథ్వీ - మదుహ్యతేధ

గృవాత్ ॥ ౭ ॥ ఎవనూపుష్టోమునిర్విస్తరణపుఘచరితంవత్తుముపచక్రమ ఇత్యాహసూతఃచోదితఇతి ॥ అస్యశుకవచన
త్వంతున్యాయ్యం - విమరెణై-వం-వాసు దేవస్యపృథోః-కథాంప్రతి-చోదితో - మైత్రేయః - ప్రీతమనాస్స-తంవిదురం-ప్ర
శస్యప్రస్తూయ-ప్రత్యభావత ॥ ౮ ॥ అక్ష్మహేవిదుర-విప్రై-గృదా-వృథు-రభిషి క్తః-జనతాయాఃజనసమూహస్య "గ్రా
మజనబస్థభ్యస్తలి" తి, సమూహాదైత్యైత్యయః-పాలిత్యా - మన్త్రితోనియు క్తశ్చ - తదా-క్షీతిప్యష్టేధూమణ్డలె-నిరన్నైఅ
న్నరహితేసతి-క్షుధా-క్షామాఃక్షీణా - దేహః-యాసాంతాః-ప్రజాః-ఎత్య- పతింవృథు-మబ్రువత్ ॥ ౯ ॥ హేరాజ-
యథా-కోటరగతేన-వహ్నినా - వృక్ష-అభితస్తప్త-భవన్తి - తథా-వయంజాతరెణా-గ్నినా - అభితప్తాస్సన్తక - యోభ
వా-నోఽస్తాకం-వృత్తికరః - పతిః-విప్రై-స్సాధితఃమథనెనసంపాదిత-స్తం-శరణ్యం-త్వా - మధునా-శరణం-యాతాఃగ
తాః ॥ ౧౦ ॥ తస్మాత్ - హేనర-దేవ-ఉజ్జితోర్జాత్యక్తాన్నా - వయం-యావత్ - ననశ్శ్యామహేననాశంయాస్యామః-
తావదేవ-క్షుధా - అర్హితానాంపీడితానాం-నోఽస్తాకం- అన్నం - దాతవేదాతుం-భవా-నీహతుయత్నంకరోతు,యత,
స్త్యం-వార్తాయాఃజీవికాయాః - పతిఃరక్షితా,లోకానాంపాలకశ్చ ॥ ౧౧ ॥ ప్రజానాం,కరుణం,పరిచేవితంవిలాపం-
నిశమ్యక్రుత్వా - వృథుః - దీర్ఘంచరం,దధ్యాచి నితవాత్, హేకురుశ్రేష్ఠ - సప్యథుః,నిమిత్తంలోకస్యనిరన్నత్యైనిమిత్తంహే
తుం-అన్యపద్యతజ్ఞాతవాత్ ॥ ౧౨ ॥ ఇతి,పృథివ్యాఽపభిజానిగ్రస్తానీతి,వ్యవసితఃనిశ్చిన్నానః - ప్రగృహీతం- శరాస
సంధను-ర్యేపనః-యథా - త్రిపురహన్తారుద్రః-తథా-భూమైర్హేతోః-క్రుద్ధః-విశిఖంబాణం-సందధే ॥ ౧౩ ॥ ఉదాయు

మామ్ ॥ ౭ ॥ సూతఉవాచ॥చోదితోవిదురెణైవంవాసు దేవకథాంప్రతి । ప్రశస్యతంప్రీతమనామైత్రేయఃప్రత్య
భావత ॥ ౮ ॥ మైత్రేయ ఉవాచ ॥ యదాభిషి క్తఃపృథురక్ష్మవిప్రై రామన్త్రితో * జనతాయాశ్చపాలః ।
ప్రజానిరన్నైక్షీతిప్యష్టవృథుత్తామదేహఃపతిమభ్యవోచత్ ॥ ౯ ॥ వయంరాజన్జాతరెణాభితప్తాయథాఽగ్ని
నాకోటరస్థనవృక్షః * । త్వమద్యయాతాశ్శరణంశరణ్యం యస్సాధితోవృత్తికరఃపతిర్నః ॥ ౧౦ ॥ తన్నోభ
వానీహతు * దాతవేఽన్నంక్షుధార్హితానాంనరదేవదేవ । యావన్ననశ్శ్యామహా * ఉజ్జితోర్జావార్తాపతి
స్త్యంకిలలోకపాలః ॥ ౧౧ ॥ మైత్రేయఉవాచ । పృథుఃప్రజానాంకరుణంనిశమ్యపరిచేవితమ్ । దీర్ఘందధ్యాకురు
శ్రేష్ఠనిమిత్తంసోఽన్యపద్యత ॥ ౧౨ ॥ ఇతివ్యవసితోబుద్ధ్యాప్రగృహీతశశరాసనః । సందధేవిశిఖంభూమిఃక్రుద్ధ
త్రిపురహయథా ॥ ౧౩ ॥ ప్రవేపమానాధరణీనిశామ్యాదాయుధంచతమ్ । గౌస్సత్యపాద్రవద్భీతామృగీవమృ
గయుద్రుతా ॥ ౧౪ ॥ తామన్యధావత్తదైవ్యఃకుపితోఽత్యరుణేక్షణః । శరంధనుషిసన్ధాయయత్రయత్రపలా
యతే ॥ ౧౫ ॥ సాదిశోవిదిశోదేవీరోదసీచాన్తరంతయోః । ధావస్తీతత్రతత్రైనందదర్శనూద్యతాయుధమ్ ॥ ౧౬ ॥
లోకనావిన్దతత్రాణందైన్యాన్తృతోగ్నిరవప్రజాః । త్రస్తాతదానివవృతేహృదయేనవిదూయతా ॥ ౧౭ ॥ ఉవాచ
చమహాభాగధర్మజ్ఞాపన్నవత్సల । త్రాహి * మామవిభూతానాంపాలనైవస్థితోభవాత్ ॥ ౧౮ ॥ సత్స్వంజీఘం
ససేకస్తాద్దీనామకృతకిల్బిషామ్ । అహనివ్యత్రధంయోషాంధర్మజ్ఞఇతియోమతః ॥ ౧౯ ॥ ప్రహరన్తినవై శ్రీ

ధంశరాసనెసంహితశరం - పృథుం-నిశామ్యదృష్ట్వా-ధరణీప్రవేపనానితరాంభయాత్కమ్ప మానా - గౌస్సతీగోరూపంధృ
తవతీ-మృగయునావ్యాధేన - ద్రుతాఅసుద్రుతా-భీతా-మృగీవహరిణీవ-అపాద్రవతే పలాయితవతీ ॥ ౧౪ ॥ వైన్యఃసృ
థుః-కుపితఃకోపయుక్తః - అతఏవా-తనితగా-మరుణే-ఈక్షణే-యస్యసః-ధనుషి-బాణం - సన్ధాయ-యత్రయత్ర-సా-వలాయ
తేపలాయితవతీ-తత్రతత్ర - తామేవధృతగోరూపాం-ధరణీ-మనుస్యత్య-గతవాత్ ॥ ౧౫ ॥ సాదేవీధరిత్రీ-దిశో-విదిశః-
రోదసీద్యావాపృథివ్యా - తయో,రన్తరమన్తరిక్షంభ,ధావతీ పతీ,తత్రతత్రదిగ్విదిగాదిమ, ఎనంవృథుం - అనుప్యతః, ఉద్య
తముద్భృతమాయుధంయేనతందదర్శ ॥ ౧౬ ॥ మృతోగ్ని-ర్భీతాః,ప్రజా,ఇవ-వైన్యాత్పృథో - శ్రుస్తాసతీ-త్రాణంరక్ష
ణోపాయం - లోక-నావిన్దతనాలభత-కింతు-తదా-విదూయతానితరాముపత పైస-హృదయేన-నివవృతేన్యవ ర్తతః ॥ ౧౭ ॥ *
ఉవాచచ - ఉక్తిమనాహ-హేమహాభాగమహాబుద్ధిమత్,పరేజితజ్ఞైశ్శరః - ధర్మజ్ఞశ్రీణాంవధాన్తర్ త్వయాపధర్మజ్ఞ-ఆపన్న
వత్సల-ఆపన్నేషుఆపదంప్రాప్తేషు - వాత్సల్యవిశిష్ట-భూతానాం,పాలనె, అవస్థితో,భవాత్ - అతోభూతేష్వస్తర్భూతాం
మామపిత్రాహి ॥ ౧౮ ॥ సత్స్వంభూతపాలనాధిక్యతస్త్యం - అకృతకిల్బిషాంనిరపరాధాం - దీనాం,మాం,కథం,జీ
ఘంససేహన్తుమిచ్ఛసి-అనెనస్వస్యావధ్యత్వముక్తం-హస్తృత్వంతవానుచితమిత్యాహ-అహనివ్యదితి,అతోనపానరుక్త్యం-
ధర్మజ్ఞఇతి,మతఃజ్ఞాతో - యోభవాత్ - యోషాం - మాం,కథ,మహనివ్య తేహనివ్యతి ॥ ౧౯ ॥ హేరాజ- సా
మాన్యజనాఅపిక్యతాగస్సప్సిక్యతాపరాధాస్వపి-శ్రీమ,నవైప్రహరన్తి-కిముత-దీనవత్సలాఃకరుణా,స్తాద్భూతా, నప్రహ

త స్త్రితిః ॥ ౨౦ ॥ కించ-యత్రమయి-విశ్వంజగ-త్పృతిష్ఠిత-తా-మజరాంద్యధాం-నావంశా-గాపాం, విపాట్కవిభిద్య, ఆత్మాన మి
మాఃప్రజాశ్చ, మృసి, కథం, ధాన్యసిధారయ్యసి ॥ ౨౧ ॥ ॥ ఎవముకోధరిత్రాశ్చ ధు న్నన్తఃప్రతివత్సన్నాహావసు
ధఇతియ, త్వయోక్తంజిహ్వాంససికస్తాద్దీనామకృతకీర్తిహేమితి, తన్నైత్యాహ-త్రివిః । హేవసుధే, మచ్చాననపరాఙ్ముఖీమ
దాక్షాతవ ర్తిసిం, త్వం, వధిష్యామి, రాక్షోమమాక్షాతిలజ్ఞునమేవాయంభవత్యాఃప్రథమోఽవరాధఇతిభావః, కించ-యాభవ
తీ, బర్హిషియజ్ఞే, భాగంవృక్షదేవతాయాపేణభాగంభజతే-యాచ, త్వం, వసు-ధాన్యాదికం, నతనోపినదదాసి, ఉపకారానభి
జ్ఞాయాస్తనాయంద్వితీయోఽవరాధఇతిభావః ॥ ౨౨ ॥ ॥ ననుసావరాధాయాఅపిగోరూపాయామమవధోఽనుచితస్త
త్రాహ-యవసమితియాగో-రనుదినం, యవసంతృణమేవ-వరం, జగ్ధితి-అథ, వయస్తు-నైవసందోగ్గిప్రపూరయతి, త
స్యాండుష్టాయాంగవిదణ్ణఎవ, ఉచితః, అన్యత్రాస్మష్టాయాంగవిదణ్ణో-ప్రవశస్యతఇత్య-యంధర్వోద్వ్యతఇతిభావః ॥ ౨౩ ॥ ॥
స్వయంభువాబ్రహ్మతా-ఘాతానాంజీవనార్థత్వేన, పాక-ల్పాదా-స్మష్టాని, ఓషధిబీజాని-ఆత్మని స్వస్యాం, రుద్ధానిఆత్మ
నిగ్రస్తానీత్యర్థః, నూంఘాతపాలనాధిక్యత-మవజ్ఞాయవరాధాయ-అతఎవ-మన్దధీ-స్వం-నముచ్చసి-అతస్తద్వ్యధఉచితః
వెతిభావః ॥ ౨౪ ॥ ॥ తద్వికే-మద్వధసాధ్యం, ప్రత్యుతమద్వధేఅస్మి-నస్యా, త్రత్రాహ ॥ అమూషామితి ॥ తుత్పరీతా
నాంతుధాపరితోవ్యాప్తానా, మతఎవా-త్తానా, మమూషాంప్రజానాం, పరిదేవితండుఃఖం-మద్భాజైర్భిన్నాయా-స్తవ,
మేదసామాంసేన-శమయిష్యామి ॥ ౨౫ ॥ ॥ యదవ్యక్తం-అహనివ్యత్య-భయోషాంధర్వజఇతియోమత,, ఇతి-తత్రా
హాపుమానితిపుమా-యోషిద్వా-క్లిబినపుంసకోవా-ఆశ్చ సంభావితఃఆశ్చనైవసంభావితః-నతుపదైః-అతఎవా, ధమః-

మకృతాగస్వపిజస్తవః । కిముతత్వద్విధారాజన్మ-రుణాదీనవత్సలాః ॥ ౨౦ ॥ మాంవిపాట్కజరాంనావం
యత్రవిశ్వంప్రతిష్ఠితమ్ । ఆత్మానంచప్రజాశ్చైమాకథమమృసిధాన్యసి ॥ ౨౧ ॥ పృథురువాచ॥వసుధేత్వాంవ
ధిష్యామిమచ్చాననపరాఙ్ముఖీమ్ । భాగ-బర్హిషియావృక్షదేవతనోపిచనోవసు ॥ ౨౨ ॥ యవసంజగ్ధ్యనుదినః-నై
వదోద్ధృధసంపయః । తస్యామేవంహిదుష్టాయాంధణ్ణోఽన్యత్రనశస్యతే ॥ ౨౩ ॥ త్వంఖలోద్వ్యతభీజానిప్రా
క్స్మష్టానిస్వయంభువానముచ్చస్యార్దుద్ధానిమామవజ్ఞాయమన్దధీః ॥ ౨౪ ॥ అమూషాంతుత్పరీతానామాగ్రా
నాంపరిదేవితమ్ । శమయిష్యామిమద్భాజైర్భిన్నాయాస్తవమేదసా ॥ ౨౫ ॥ పుమాన్యోషిదుతక్లిబస్త్యసంభా
వితోఽధమః । ఘాతేషునిరనుక్రోశస్సపాణాంతద్వధోఽవధః ॥ ౨౬ ॥ త్వంస్తభాందుర్వదాంసీత్వామాయా
గాంతిలశశ్యదైః । ఆత్మయోగబలెనైవధారయిష్యామ్యహంప్రజాః ॥ ౨౭ ॥ ఎవంమన్యుమయీంమూర్తింకృ
తాస్తమివబిధతమ్ । ప్రణతాప్రాణలిఃప్రాహమహీసంజాతవేపథుః ॥ ౨౮ ॥ నమఃపరస్మైపురుషాయమాయ

ఘాతేషునిరనుక్రోశఃనిష్క్రమః-స్యా-త్తద్విపుమాదివిభాగమనాదృత్య తద్వధఎవన్యజామచితఇత్యర్థః ॥ ౨౬ ॥ ॥ య
దవ్యక్తం-మాంవిపాట్కై, త్యాదినా, తత్రాహ-త్వామితి॥మాయాగాంమాయాధ్యతగోరూపాంతథా-దుర్వదాం-మదభా
వేకథమంభసిప్రజాధాన్యతీత్యేవయావదుగ్ధదవిశిష్టాం-త్వాం-శరైర్వచ్చాజై-స్తీలశఃతిలప్రమాణానిఖణ్డాసీత్యేవంఘా
తామవస్థాం-సీత్యాప్రావయ్య-ఆత్మనోమమ-యోగబలెనయోగసామర్థ్యేనైవా-హం-ప్రజా-ఆత్మానంచ-ధారయిష్యా
మి ॥ ౨౭ ॥ ॥ ఎవం-మన్యుమయీం-మన్యుప్రచురాం-మూర్తింవిగ్రహా-బిభ్రతం-కృతాస్తమివస్థితం-పురుమిత్యర్థః-నతుకృ
తాస్తవస్త్యమయీంమూర్తింబిభ్రతమితి-కృతాస్తస్యతదభావాత్-ప్రణతాప్రహీఘాతా, మహీధరిత్రీ-సంజాతకమ్పా
ప్రాణలిః-ప్రాహ ॥ ౨౮ ॥ ॥ పృథునైవంప్రత్యుక్తాపృథ్వీసాక్షాద్భగవదవతా-ఘాతోఽయంపురుషస్సర్వజ్ఞస్సర్వశక్తి
ర్నమయావచ్చయితు-శక్యఇత్యాలోచ్యస్వతఃషధిబీజానిమోషాయముపదిదిక్షక్రికాద-చంస్వోపదిష్టోపాయంమా
గ్రహీదిత్యాశంక్య, తావత్తత్కా-ధో, పశమనాయాత్మనోదైన్యమాకిచ్చ్యం-చనివేద-చస్తీ-తంచదచిచ్చరీరత్వేనజగత్సృ
ష్ట్యాదికారణత్వేనధర్మపరిత్రాణనిమిత్తావతారవిశిష్టత్వేనచస్తీతి॥ నమస్తస్తైఇతి ॥ మాయ-యాస్వావృథస్సిద్ధవిశేషణఘాత
యాయాయా-ప్రకృత్యా-విన్యస్తనానాతనవేషా-దితదేవమనుష్యాదివృష్టితైత్రజ్ఞశరీరాయ-అనెన-ప్రకృతిపురుషశరీర
కత్వం-జగత్కారణత్వం-తచ్చసద్వారక-మితిహోక్తంభవతి-సద్వాగకత్వమేవవ్యనక్తి-గుణాత్తనైప్రకృతిగుణవిశిష్టత్వాత్
ద్వారాసత్వాదిగుణస్వభావాయ-యథా-కాదీన్యవాన్యోబిభ్రతస్తైఘామ్యాత్మనెనమ,, ఇతిఘామిద్వారాకాతీన్యవ
త్వం-నతుస్వయాపతోగుణాత్కత్వం-నిర్గుణప్రతినిధీభాత్-ప్రకృతిపురుషశరీరకత్వేపితదైవత్వజ్యేష్ఠస్థిమాహ-వర
స్తైప్రకృతిపురుషవిలక్షణాయ-వైలక్ష్యేహేతుమాహ-స్వయాపాసుభవననిర్గుతద్రవ్యక్రియాకారకవిభ్రమార్గయ-స్వయా

పానుభవస్వ రూపవిషయం యథావస్థితం జ్ఞానం-స్వరూపశబ్దేన ప్రకృతిపురుషేశ్వరస్వ రూపాణీతీర్థ్య పివివక్షితాని-స్వ
రూపాణాం ప్రకృతిపురుషేశ్వరాణా-మనుభవేన యథాత్మ్యజ్ఞాన-నిర్గుతానిరస్తాః-ద్రవ్య క్రియాకారకవిభ్రమాః-ద్రవ్య
క్రియేతిద్వంద్వః-విభ్రమశబ్దః ప్రత్యేకం సంబధ్యతే-ద్వంద్వ నైతత్వత్వాత్-తత్ర-ద్రవ్యభ్రమోనామ-పు ధివ్యాదీద్రవ్యార్థ
మదేహీష్వాత్మభ్రమః, గచ్ఛమీచ్ఛమిద్వేష్టి తిదేహగతక్రియాణామాత్మవిభ్రమః క్రియా భ్రమః, కారకభ్రమః కర్మత్వ
భ్రమః, సచ " అధిష్ఠానంతథాకర్తృకరణంచపుభగ్విధం । వివిధాచపుభక్తృష్టాదై వంచై వాత్రపశ్యమం ॥ శరీరవాఙ్మనో
భిర్యత్కర్మపాఞ్చరభతేనరః । న్యాయ్యంవావిపరీతంవాపశ్చైతత్స్య హేతవః । తత్త్రైవంసతికర్తృరమాత్మానం కవలంతు
యః । పశ్యత్యకృతబుద్ధిత్వాన్న సపశ్యతిదుర్జితః, రితుక్తరీత్యాకర్మత్వస్య అధిష్ఠానాదిమహచ్చస్వనుగతత్వేప్యననుగతత్వే
నై వప్రతితిరూపః, ఎతేత్రయోభ్రమాః, తత్ప్రయుక్తాః, ఊర్జయః అశనాయాపిపాసాశోకమోహజరామృత్యావ్యాఖ్యాః,
తస్మై, సర్వదాయుగవత్ప్రత్యక్షితసర్వవస్తువిషయప్రమితిరూపసాక్షాత్కారనిరస్తదోషమూల భ్రమతత్కార్యత్వాద్వై
లక్షణ్యసిద్ధిః, గుణభేదాభిప్రాయేణనమసోద్విరుక్తిః, అత్రజగత్కారణత్వకథనతదుపయుక్తసార్వజ్ఞ్యసర్వశక్తిత్వాదిమ
త్వస్యాప్యభిప్రేతత్వాత్సర్వజ్ఞంసర్వశక్తింత్వాంత్యత్కార్యజగదస్తర్భూతాహంవశ్యయితుమసమర్థత్యభిప్రేతం,
అనైస్వస్యాఅకించన్యమిత్యుక్తమ్ ॥ ౨౯ ॥ తదేవవిశదయన్త్యాహ ॥ యేనెతి ॥ యేనధాత్రా, దధాతివిదధాతిస్మజతీతి
ధాతా, తేనత్వయా, ఆత్మాయతనం, ఆత్మనాంవృష్టిజీవానామాయతనంస్థానభూతా, అహం, వినిర్నితాస్సృష్టా, కథం
భూతాహం, యతః, యస్యాంమయి, గుణసర్గసర్గహఃగుణమయప్రకృతిపరిణామాత్మకదేవాదిప్రపశ్చో, వర్తతే, సచ
వ, ధాతా, భవా, ఉదాయధఃఉద్భృతాయధః, స్వరాట్స్వతస్త్యస్క, స్వరాడిత్య నేన, సహ్యాన్యోనివారకోస్తీత్యభి
ప్రేతం, మాంస్వస్సృష్టాంమాం, హస్తు, ముపస్థితః, తత, స్వతోఽన్యం, కం-శరణంరక్షణోపాయ, మాశ్రయోనకమమ్,

యావిన్యస్తనానాతనవెగుణాత్మనై । నమస్స్వరూపానుభవేన నిర్గుతద్రవ్యక్రియాకారకవిభ్రమోర్మయే ॥ ౨౯ ॥
యేనాహమాత్మాయతనంవినిర్నితాధాత్రాయతోఽయంగుణసర్గపశ్యహః । సచమాంహస్తుముదాయుధ
స్వరాదుపస్థితోఽన్యంశరణంకమాశ్రయే ॥ ౩౦ ॥ యేతదాదావస్మజచ్చరాచరంస్వమాయయాఽఽత్మా
శ్రయయాఽవితర్క్యయా । తయైవసోయంకిలగోవుముద్యతఃకథన్నమాంధర్మపరోజిఘాంససి ॥ ౩౧ ॥ నూనం
బతేశస్య సమీహితంజనైస్త్వన్యా యయాదుర్జయయా ఽకృతాత్మభిః । నలక్ష్మ్యతేయస్త్వకరోదకారయ
ద్యోనేకఎకఃపరతస్సత్కశ్వరః ॥ ౩౨ ॥ సర్గాదియోఽస్యానురుణధిశక్తిభిర్ద్రవ్యక్రియాకారకచేతనాత్మభిః । త

కేంతుత్వామేవేత్యభిప్రాయః ॥ ౩౦ ॥ నను, యేవ ప్రప్టాసచహన్తిచైత్వయావిధేయంసత్యం, ప్రప్టరపిహస్త్య
రూపధారణఎవహననైప్రవృత్తిరుచితానత్వవిత్వత్వరూపధారిణస్తవేత్యాహ ॥ యేవతదితి ॥ యోభవా, నేత-చ్చరాచరా
త్వకంజగత్-ఆత్మాఅశ్రయాయస్యాస్తయా, అవితర్క్యయావంవిధేతిచిన్తయితుమశక్యయా, స్వాప్యభక్తిద్ధవిశేషణభూ
తయా-ప్రకృత్యా, మాయాశబ్దస్సజల్పరూపజ్ఞానపరోవా, అవితర్క్యణస్వసజ్జల్పేనా, స్పజత్-సచభవా, తయైవ
సజ్జల్పేన, గోభుంచరాచరాత్వకంజగద్రక్షితు, ముద్యతఃఉద్యక్తః, నతుకాలాగ్నిరుద్రాద్యవతారేణేవహస్తుప్రవృత్త
ఇత్యర్థః, అతఃప్రజాపాలనరూపధర్మప్రవృత్తస్త్యం, మాంప్రజానాంభోగ్యభోగోపకరణభోగస్థానాదిరూపాంమాం-
కథన్న, జిఘాంససేహస్తుమిచ్ఛసి ॥ ౩౧ ॥ పిచిత్రానస్తశక్తైస్తవప్రభావమజానత్యామమేదంత్యదీయంకృత్యమనుచిత
మివప్రతీయతే, త్వచ్చికిర్నితంతునకఽపిజానీయరిత్యాహ ॥ నూనమితి ॥ అకృతాత్మభిఃఅవశీకృతచిత్తైః, త్వమప్రపన్నై
రితియావత్-దుర్జయయాజేతుమశక్యయా, స్వమాయయాఅస్త్మీయమాయయాకరణభూతయా, ఈశస్యతవ-సమీహితంచే
ష్టితం, ద్వాభ్యాంచీర్నితంజనైర్నలక్ష్మ్యతేనజ్ఞాయతే, యద్వా, దుర్జయయా-స్వమాయయాహేతుభూతయా, అకృతా
త్మభిఃమోహితచిత్తై, న్నాద్యకైర్జనై, రీశస్యతవ, సమీహితంసలక్ష్మ్యతఇత్యర్థః, కోఽసావీశ్వరఃయస్య సమీహితంసలక్ష్మ్య
తేతత్త్రాహ, యః, స్వతఎకోఽపి, పరతః బ్రహ్మరుద్రాదితైత్రజ్జరూపశరీరభేదా, దనేకస్క, అకరోత్మహదాది
పుధివ్యస్తజగత్సృష్టింఅకారయత్, వ్యష్టిసృష్టిమిత్యర్థః, సక్షాశ్వరఃత్వమేవేతిభావః ॥ ౩౨ ॥ అతోఽచిన్త్యశక్తయే
తుభ్యంకవలంసమగత్యాహ ॥ సర్గాదితి ॥ యోభవా, అస్యజగతః, సర్గాదిస్సృష్ట్యాదికం, ద్రవ్యక్రియాకారకచేతనాత్మభిః,
ద్రవ్యంప్రధానాత్మకమచిద్ద్రవ్యం, క్రియాజీవాదృష్ట్యాఖ్యంకర్తృ, కారకఃకరోతిగుణతోభమితికారకఃకాలః, చేతనోజీవః-
చిత్తద్వైపాధిస్త్వశక్తిభిః, అనురుణధిఅనువర్తతేకరోతితియావత్, తస్మై, సమన్నద్ధాకారోన్మయాః, విరుద్ధా, శ్చక్తయో-

యస్యతస్మై, సృష్టిస్థితినంపఃరాణాంయుగపద్విరుద్ధత్వాత్తద్వారాతదుపయుక్తశక్తీనాంవిరోధః, యుగపత్స్పష్ట్యాదీ
 నాంమిథోవిరుద్ధత్వేపికాలభేదాదుపపన్నత్వేనసృష్ట్యాద్యుపయుక్తశక్తిమత్త్వముపపన్నం, వేదసేకారణభూతాయ, ప
 రస్మైప్రకృతిపురుషవిలక్షణాయ, పురుషాయ, తుభ్యంనమః ॥ ౩౩ ॥ తపనమున్నద్ధవిరుద్ధశక్తిమత్త్వంనమానాస్తర
 గమ్య, మపిత్వపరోక్షంమయైవానుభూతమిత్యాహ ॥నవాఇతిద్వాభ్యాం ॥ హేవిభో, ఆత్మనా, త్తనాస్వయం, వినిర్మితం-
 భూతానివృథీవ్యాదీనీ, స్వియాణిశోత్రాదీన్యస్తాకరణంచై, తదాత్మకం, జగత్సంస్థాపయిష్యే, హే అజకర్తాయత్తో
 త్పత్తిసూన్య, తథాపి, ఆదినూకరఃస్వేచ్ఛాపాతాప్రాకృతవిషయరాహిత్యతారో, భూత్వా, సవైప్రసిద్ధః, భవా, న్నాం
 త్వన్నిర్మితజగదాధారభూతాంమాం, అంభసఃఅంభసిప్రవిశ్య ॥ ల్యజ్ఞోపేకర్మణ్యధికరణేచ, త్యధికరణేవజ్ఞమీ, రసా
 తలాత్, అభ్యుజ్జహరడద్భుతవాక్ ॥ ౩౪ ॥ సదరాధరఃఆదివరాహః, అద్య, అపా, ముపస్థేఉపరి, నావిశాకావదా
 ధారభూతాయాం, మయి, అవస్థితాః, ప్రజాః, రిరక్షిమఃరిక్షితుమిచ్ఛుః, భవాన్సమభూత్భవద్యౌపేణావతీర్ణః, సపవ
 త్వ, మధునా, వీరమూర్తికోగ్రరూపః, ఉగ్రస్తీక్షణశ్చర్యోన్యసయసినిమిత్రైగాంగోరూపాం - మాంజిహంససిహస్తమి
 చ్ఛసి-కిలేత్యేతద్విరుద్ధశక్తిమత్త్వంమయైవోపలబ్ధమిత్యర్థః ॥ ౩౫ ॥ ఎవమచిన్త్య వివిధశక్తిమత్త్వేనభాగవత్సంస్తుత్వా
 తదేవపునరనుసందధతీసర్వానవతారాన్నమస్కరోతి ॥ నూనమితి ॥ యోషామిశ్వరాణామిశ్వరావతారాణా - మిహాతంచికీ
 ర్మితం-తద్గుణసర్గమాయయా-తస్యఈశ్వరస్యసంబద్ధిన్యా-సత్వాదిగుణకార్యప్రపచ్చ మూలయా-మాయయా - మోహితం-

స్మైసమున్నద్ధవిరుద్ధశక్తియనమఃపరస్మైపురుషాయవేదసే ॥ ౩౩ ॥ సవైభవానాత్మవినిర్మితంజగద్భూతేన్ద్రి
 యాస్తాకరుణాత్మకంవిభో । సంస్థాపయిష్యన్నజమాంరసాతలాదభ్యుజ్జహరఃరామ్భసఆదినూకరః ॥ ౩౪ ॥ అ
 పాముపస్థేమయినావ్యవస్థితాఃప్రజాభవానద్య రిరక్షిమఃకిల । సవీరమూర్తిస్సమభూద్ధరాధరోయామాంప
 యస్యగ్రశరోజిహంససి ॥ ౩౫ ॥ మానంజనైరీహతమిశ్వరాణామన్నద్విధైస్తద్గుణసర్గమాయయాగజ్ఞాయతే
 మోహితచిత్తవృత్తిభిఃస్వభ్యోనమోవీరయశస్కరైభ్యః ॥ ౩౬ ॥ * * * * *
 * * * * * ఇతిశ్రీమద్భాగవతే, చతుర్థస్కంధే, షోడశోఽధ్యాయః. * * * * *
 మైత్రేయఉవాచ ॥ ఇత్థంపృథుమభిష్టాయరుషాప్రస్ఫురితాధరమ్ । పునరాహావనిర్భీతాసంస్తభ్యాత్సనమా
 త్తనా ॥ ౧ ॥ పృథీపువాచ ॥ సంనియచ్ఛభిభోమస్యంనిబోధత్రావితంచమే । సర్వతస్సారమాదత్రైయథామ
 ధుకరోబుధః ॥ ౨ ॥ అస్మిన్లోకేఽథవాముష్మిన్సునిభిస్తత్త్వదర్శిభిః । దృష్టాయోగాఃప్రయుక్తాశ్చపుంసాంశ్రేయః
 ప్రసిద్ధయే ॥ ౩ ॥ తానాతిష్ఠతియస్సమ్యగుపాయాన్సూర్య్వర్ణితా ॥ ఆచరశ్శృద్ధయోపేతఉపేయాన్విన్తైర్జ్ఞా
 సా ॥ ౪ ॥ తాననాదృశ్యయోవిద్వాన్గౌనారభతేస్వయమ్ । తస్యవ్యభిచరన్త్యర్థాతరణాశ్చపునఃపునః ॥ ౫ ॥

యచ్చిత్తంతస్య-వర్తన-వృత్తయో-యోషాంతై-ర్వాదృశైరజ్ఞైగనై-ర్నజ్ఞాయతే-నూనంనిశ్చయే-తేభ్యః - వీరాణామన్యై
 షామసియశస్కరైభ్యోపారణ్యాత్పాదీనాంభాగవతాయుద్ధేనిహతాఇత్యేవంరూపకీర్తనంపాదకభ్యః - అవతారైభ్యోన
 మః ॥ ౩౬ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతచంద్రీకాఖ్యానాంశ్రీభాగవతవ్యాఖ్యానాంచతుర్థస్కంధేషోడశోఽధ్యాయః *
 ఎవంసర్వకారణత్వేనవిచిత్రశక్తిత్వేనచపృథుంప్రస్తూయతదభిమతేషధిబిజనిర్గమోపాయంవివక్షన్తత్రతంవిశ్వాన
 యితంప్రసాదయన్త్యాహమహీత్యాహ మునిః ॥ ఇత్థంపురోక్తవ్రకారణ-వృథు-మభిష్టాయ-తతోవ్యనివృత్తరుషా - ప్ర
 స్ఫురితఃనితరాంచలితః-అధరోష్ఠో-యస్యతం-దృష్వేతిశేషః-భీతాసత్య-వసీ-ఆత్మానంమనః-ఆత్మనాబుద్ధ్యా-సంస్తభ్యనిర్భ
 యంకృత్వా-అహ ॥ ౧ ॥ ఉక్తమేవాహ-భోహేపుభో-అభిలభితః-కాశ్చైన్మ్యన-మస్యంకోగ్రం-సన్నియచ్ఛడిపసం
 హర-మేమయా-శ్రావితంవిజ్ఞాపితం-నిబోధజానీహి-కింతదిత్యత్రాహ-బుధఃసారాసారవిభాగజ్ఞః-యథా-మధుకరఃభృగ -
 స్తథా-సర్వతఃసర్వభ్యోవస్తుభ్య, స్సారం-ఆదత్యైగృహ్లాతి-వత్యమాణీత్యామశ్చసారభూతక్షీరాదానైవైవేషిద్ధాకింవృ
 ధామహ్యంక్రుధ్యసీతిభావః ॥ ౨ ॥ మయాగీర్ణాపదీరుషాయేనగృహ్లాతివక్తుముపాయేనసర్వసిద్ధ్యతినాన్యథే
 త్యాహ ॥ అస్మిన్మిత్రీభిఃపుంసాంకామినాం-శ్రేయసఃపురుషార్థస్య-ప్రసిద్ధయేనిష్పత్తయే, తత్త్వదర్శిభిఃమునిభిః-అస్మిన్లో
 కే-యే-ఉపాయాఃకృషిగోరక్షావాణిజ్యాదయఃజీవనోపాయాః-దృష్టాఃవిజ్ఞాతానిర్ణితాఇతియవత్-యేచా - ముష్మికపరస్మి
 న్లోకే-స్వర్గసాధనభూతాల్పి-హూత్యాదయఉపాయాః - ప్రయుక్తాఅనుష్ఠితాశ్చ, చశబ్దాద్భృష్టాశ్చ ॥ ౩ ॥ తానెవ
 పూర్వైర్నునిభిర్దర్శితానుపాయా, వ్యోఽవరోర్వాచీనః-సవ్యక్, శ్రద్ధయాకర్తవ్యేషుత్వరయా, ఉపేతఃయక్తస్స-న్నాతిష్ఠత్య
 నుతిష్ఠతి-సపవాఽహసానుభేనో-పాయానుపాయసాధ్యాన్విన్తతేలభతే ॥ ౪ ॥ అన్యస్తునన్దితృత్యాహ ॥ తానితి ॥ యోని

ద్వానవిద్యాన్యా తాన్పుర్వదద్వి తానుపాయాననాద్యత్య-స్వయ-మర్థాన్వబుద్ధిమాత్రే జ్ఞేవపురుషార్థసాధనత్వేనావధార
జీయాకపురుషార్థోపాయాభాసా-నారభతేతస్య-అర్థాస్తడపా-యభాసాఃపునఃపునఃప్రారణాశ్చ-అన్తరా-న్తరాయవి
హతౌపునఃపునరనుష్ఠితాపి-వ్యభిచర-నినఫలజనకాభవ-వీర్యర్థః॥౫॥నన్వ-స్వై వంకో-సావోషధిబిజగర్తమోపాయః-కి
మన్తచతానిత్యమగ్రస-ఇత్యత్రాహ॥పు-తి॥ హేవిశాంపతే-బ్రహ్మణా-పునా-యా-ఓషధయః-సృష్టాః-ఇహజీవనార్థత్వే
నయజ్ఞానుష్ఠానద్వారాపరశ్రలోకస్వర్గార్థత్వేనచ-సృష్టాః-తాఓషధయః-అధృతవ్రతైఃలోకపాలనయజ్ఞాద్యనుష్ఠానరూ
పవ్రతరహితై-రతపివా-సద్భిః-ఘృజ్యమానాః-మయా-దృష్టాః-అసద్భిర్భృజ్యమానాఇమాఓషధయస్సమూలంసశ్చేయ్యురి
త్యాలోచితాఇత్యర్థః ॥ ౬ ॥ అహంచ-భవద్భిర్భవాద్యతై-గ్లోకపాలై-పాలితా-అనాదృతాచసతీ-లోకసర్వస్థి-
చోరీభూతేచారప్రాయెసతి-యజ్ఞాగైయజ్ఞసిమిత్రం-ఓషధీ-రగ్రసంగలితవతీ-అసద్భిర్భృజ్యమానానరోక్ష్య-నితతశ్చయ
జ్ఞాదయోనసిద్ధేయ్యురిత్యాలోచ్యాగ్రసమిత్యర్థః ॥ ౭ ॥ తామయాగీర్ణ-వీరుధఃఓషధయః-ఘాయసామహతా-కాత
న-మయి-క్షీణాఃజీర్ణాః-నూనంనిశ్చయే-తత్రజీర్ణానాంపునర్నిగమనై-దృష్టేననిశ్చితేన-యోగేనోపాయెన-ఆదాతుంగ్రహీ
తుం-అర్హతి ॥ ౮ ॥ కో-సాదృష్టోయోగ-స్తత్రాహ॥వత్సమిత్రీభిః॥ హేవీర-మహాబాహు-హేభూతభావన-యదిభ
వాన్పుతానా-మూర్జస్వచ్ఛలప్రదమన్నం-వాఞ్మతి-తర్హి-మెగోరూపాయామమా-నురూపం-వత్సం-దోహనందుహన్త్య
స్త్రిస్త్రితిదోహనం,పాత్రం-దోగ్ధారంబో-పకల్పయ-యేన-వత్సాదిసామగ్రీసంపాదనెన-అహం-తవవత్సలాత్వద్విషయేవా
త్సల్యవతీ-క్షీరమయాక్షీరవికారా-మత్తీరప్రకృతికా-కామాకామ్య-స్తఇతికామాః-ఓషధీఫసోమవీరాజోబలాసవా

పురాసృష్టాహ్మ్యాషధయోబ్రహ్మణాయావిశాంపతే॥ ఘృజ్యమానామయాదృష్టాఅసద్భిరధృతవ్రతైః॥౬॥అ
పాలితానాదృతాచభవద్భిర్గ్లోకపాలకైః॥ చోరీభూతేచలోకైహంయజ్ఞాగైగ్రసమోషధీః॥౭॥నూనం
తావీరుధఃక్షీణామయికాలేనఘాయసా॥ తత్రదృష్టేనయోగేనభవానాదాతుమర్హతి ॥ ౮ ॥వత్సంకల్పయమె
వీరయేనాహంవత్సలాతవ॥ ధోత్యేక్షీరమయాన్మామాననురూపంచదోహనమ్ ॥ ౯ ॥ దోగ్ధారంచమహాబా
హుభూతానాంభూతభావన॥ అన్నఃపిప్పితమూర్జస్వద్భగవాన్వాఞ్మతేయది॥౧౦॥ సమాంచకురుమాంరా
జదైవవృష్టంయథాపయః॥ అపర్తావపిభద్రంతడపావ-రైతమేవిభో॥౧౧॥ ఇతిప్రియహితంవ-క్యంఘవీఆదా
యభూపతిః॥ వత్సంకృత్వామనుంపాణావదుహత్సకలౌషధీః ॥ ౧౨ ॥ తథాపరేచసర్వత్రసారమాదదతేబు
ధాః॥ తతో-స్యైచయథాకామందుదుహుఃపృథుభావితామ్ ॥౧౩॥ ఋషయోదుదుహురైపిమ్బ్రియేష్యశన
త్రమ॥ వత్సంబృహస్పతింకృత్వాపయశ్చన్ద్రోమయ్యభువి ॥౧౪॥ కృత్వావత్సంసురగణాఇన్ద్రంసోమమదూదు
హా॥ వీరన్ద్రయేనపాత్రేణవీర్యమోజోబలంపయః ॥౧౫॥ దైతేయాదానవావత్సంప్రహ్లాదమసురగ్రభమ్॥

వయ-స్తా-ధోత్యేక్షీరరూపేణప్రపూరయిష్యామి ॥ ౯ ॥౧౦॥ హేవీర-మాంపశ్చతాదిభిర్నిమ్నాన్నతాంవృధ్వం-
సమాం-కురు-కింత్యత్సమీకరణసాధ్యం-తత్రాహ-దేవవృష్టంవద్వాసుదేవనవర్జన్యేనవృష్టం-పయఃజలం-అపర్తావపివర్ష-ర్వ
పగమే-పి-మెమమ-యథా-ఉపావ-తసర్వతోవ-తత్ర-తదర్థంసమీకరణాభావేకావ్యపిమయిజలంసతిష్ఠేదతస్సమా-హం
కర్తవ్యేత్యర్థః-హేప్రభో-తేతుభ్యం-భద్రందోహనసమీకరణాభ్యాంభద్రం-ఘాయాదిత్యర్థః ॥౧౧॥ ఎవంధరిత్యా
భిహితఃపృథుస్తథైవాకరోదిత్యాహమునిః॥ ఇత్యుక్తవిధం-ప్రియంహితంచ-భూమి-ర్వాక్య-మాదాయఓమిత్యనుమన్య-
మనుంస్వాయంఘవం-వత్సం-కృత్వా-పాణాదోహనపాత్రే-స్వయ-దోగ్ధాఘాత్వా-సకలౌషధీః-అదుహత్సకలౌషధి
ప్రకృతిభూతంక్షీరమదుహత్-క్షీరంప్రదుహ్యధరిత్యాం తద్వికిర-ఓషధీఃప్రదుర్భావయామాసెత్యర్థః-ఎవమగ్రపి
బోధ్యమ్ ॥ ౧౨ ॥ యథాపృథు-రేవ-మపరేచ-బుధాస్సారాసారవివేకకుశలాః-సర్వత్రసన్యేమపదాదైషు-సారం-ఆ
దధతేగోరూపాయాధరిత్యాఃక్షీరంప్రదుహ్యసర్వవస్తుమసారంనిహితవస్త ఇత్యర్థః-ఎతదేవాహ-అన్యేఋషి ప్రభృత
యః-యథాకామంస్వస్వకామానురూపం-పృథుభావితాంపృథునావశీకృతాం-గాం-దుదుహుః ॥ ౧౩ ॥ కకేకింకి
మదుహా-తత్రాహ ॥ ఋషయేఇతి ॥ ఋషయోవశిష్ఠాదయః-బృహస్పతి-వత్సం-కృత్వా-దేవీంధరిత్రీం-ఇన్ద్ర
యేషుపాత్రభూతేషు-వాఙ్మనశ్శృవతై-స్వేదగ్రహణాద్విగ్రయాణాంపాత్రత్వం-హేసత్తమవిదుర-శుచిపవిత్రం-శ
న్ద్రోమయ-భన్దఃప్రచురం-భన్దఃప్రకృతిత్వేనతత్ప్రాచుర్యమత్రవివక్షితం-పయఃక్షీరం-దుదుహుఃదుగ్ధవస్త్రః ॥ ౧౪ ॥
తదా,సురగణాః-ఇన్ద్రం-వత్సంకృత్వా-వీరన్ద్రయేన-పాత్రేణ-వీర్యంమనశ్చక్షిః-ఓజఃఇన్ద్రియశక్తి-ప్రబం
దేహశక్తి-రైతత్యయసంపాదకం-సోమమమృతం-పరాత్మకం-పయః-అదూదుహా ॥ ౧౫ ॥ దైతేరసత్వా

సి, దానవాః, దోగ్ధారః-అనురక్తేషం-ప్రస్థాదం-వత్సం-విధాయకృత్వా-అయస్మాత్రై-గోడిపైష్టిచమాధ్వీచవిజ్ఞేయాత్రివిధా
నురై, త్రివిధాంనురా-మానవంచతాశాదిమద్యం, పయః-దుదుహుః-కార్యకారణయోరభేదోపచారణసురాసవంపయో
దుదుహురిత్యభేదనిర్దేశః-ఎవమగ్రైపి || ౧౬ || * గన్ధర్వా అప్ప రసశ్చ, దోగ్ధారః-విశ్వా వసుంవత్సం - కృత్వా-పద్మమ
యేపద్మాత్మ క-పాత్రై-గాన్ధర్వంగన్ధర్వాణాంసంబధి-మధు-వాక్చ్యధుర్యం-సౌభగమప్పరసాంసంబధిసౌన్దర్యంచ - పయః-
అధుక్షృదుదుహుః || ౧౭ || * శ్రాద్ధదేవతాఃపితరః-పితృదిపితృగణాః-దోగ్ధారః-అర్యష్టావత్యేన-అర్యమణం-వత్సం-
కృత్వైత్యర్థః-ఆమపాత్రైఅపక్వమృగ్య యేపాత్రై-శ్రద్ధయా - కవ్యంపితృణామన్నం - క్షీర-మధుక్షతదుదుహుః-ఆర్ష త్వా
ద్వ్యత్యయేనాదాదేశః-కవ్యస్యవిశేషణశ్రద్ధయాదేయత్వజ్ఞాపనాయశ్రద్ధయాఅధుక్షతేత్యుక్తం, యద్యపిశ్రద్ధయాదేయం
శ్రాద్ధంతస్యదేవతాభివ్యవధానకవ్యస్యశ్రద్ధాపూర్వకత్వంప్రతీయతే-తథాపి-గచ్ఛతీతిగాః - గమ్యోన్-గార్గచ్చతీ
త్యత్రప్రకృత్యుపాత్తగమనస్యేవప్రకృత్యుపాత్తశ్రద్ధాయాఅవివక్షణాచ్చశ్రద్ధయేత్యుక్తమ్ || ౧౮ || * సిద్ధాదోగ్ధారః-
కపిలంమునిం-వత్సం-ప్రకల్ప్యవిధాయ-నభస్యాకాశేపాత్రై - సజ్జ-ల్పనామయీంసజ్జ-ల్ప ప్రచురాం-అణిమాదెస్స జ్జ-
ల్పానుసారభావిత్వాత్సజ్జ-ల్పనామయీమిత్యుక్తం-సిద్ధింఅణిమాదిసిద్ధి-మధుక్ష-స్త-తథా - యేచవిద్యాధరాదయః-తేదో
గ్ధారః-తే-పితరమేవ - వత్సంకపిలం - ప్రకల్ప్య - నభస్యేవపాత్రై - భేచరత్వాదిరూపాంవిద్యాం - క్షీరాత్సనా - దుదు
హుః || ౧౯ || * అథాన్యే చమాయినఃఆశ్చర్యరూపధారిణఃకింపురుషాదయో - దోగ్ధారః-వత్సత్వైవత్సభావే-మయం-

విధాయాదుదుహుఃక్షీర మయ స్యాత్రైసురాసవమ్ || ౧౬ || గన్ధర్వాప్పరసో ౭ ధుక్షృపాత్రైపద్మ మయేప
యః | వత్సంవిశ్వావసుంకృత్వాగాన్ధర్వంమధుసౌభగమ్ || ౧౭ || వ త్యేనపితరో ౭ర్యష్టాకవ్యంక్షీరమధుక్షత
ఆమపాత్రైమహాభాగశ్రద్ధయాశ్రద్ధదేవతాః || ౧౮ || ప్రకల్ప్యవత్సంకపిలంసిద్ధాన్సంకల్పనామయీమ్ | సిద్ధిం
నభసివిద్యాంచయేచవిద్యాధరాదయః || ౧౯ || అన్యేచమాయినోమాయామస్తర్ధానాద్భుతాత్తికామ్ | మయం
ప్రకల్ప్యవత్సత్వైదుదుహుర్ధారణామయీమ్ || ౨౦ || యక్షరక్షాంసిఘాతానిపిశాచాఃపీశితాశనాః | ధూతేశ
వత్సాదుదుహుఃకపాలేక్షతజాసవమ్ || ౨౧ || తథా ౭హయోదన్తశూకాస్సర్పానాగాశ్చతక్షకమ్ | విధాయవ
త్సందుదుహుర్బిలపాత్రైవిషంపయః || ౨౨ || పశవోయవసంక్షీరంవత్సంకృత్వాచగోవువమ్ | అరణ్యపాత్రై
భాధుక్షృమృగన్యైణచదంష్టిణా || ౨౩ || క్రవ్యాదాఃప్రాణినఃక్రవ్యందుదుహుస్సృకశేబరైసుపర్ణవత్సానిహ
గాశ్చరంచాచరమేవచ || ౨౪ || వటవత్సావనస్సతయఃపృథగ్రసమయంపయః | గిరయోహిమవద్వత్సానానా
ధాతూస్ససానుషు || ౨౫ || సర్వేస్వముఖ్యవత్సేనస్వేస్వపాత్రైపుథక్పయః | సర్వకామదుఘాంపుథ్వీందుదు
హుఃపుథుభావితాః || ౨౬ || ఎవంపుథ్వాదయఃపుథ్వీమన్నదాస్సన్నమాత్తనః | దోహవత్సాదిభేదనక్షీర

వత్సంకృత్వైత్యర్థః-ధారణామయీంధారణాప్రచురాం-మనోవ్యా పారవిశేషధారణాఖ్య యోగానుసారిత్యాధారణామ
యీమిత్యుక్తం-ఎతచ్చైకాదశస్కన్ధస్సుటీభవిష్యతి-అస్తర్ధానమద్భుతరూపంచేత్యేతదుభయకారిత్యేనతదాత్తికాం,
మాయాం-విచిత్రరూపసర్గకారిణీంశక్తిం-దుదుహుః || ౨౦ || * పిశితాశనాఃమాంసభక్షాః - యక్షదయో-దోగ్ధారః-
ధూతేశోరుద్రోవతో-యేషాంతే-ధూతేశం-వత్సం - విధాయైత్యర్థః-కపాలేపాత్రై-క్షతజంయధిరంతదేవాసవం-ఆసవ
వత్సాదకత్వాదాసవమిత్యుక్తం-దుదుహుః || ౨౧ || * అహయోనిష్కణాః-దన్తశూకాఃదంశనస్వభావాస్సర్పాస్సఫణాః-
తేవవదూ్రసంతతిజాతాఃనాగా-దోగ్ధారః-తక్షకం-వత్సం-విధాయ - బిలాన్యేవపాత్రాణి - తెషు-విషం-పయః - దుదు
హుః || ౨౨ || * తథా-పశవోదోగ్ధారః-గోవువం-గోవువమ్-శ్రేష్ఠం-రుద్రవాహనంవృషభం-వత్సం-కృత్వా-అరణ్య
మేవపాత్రం-తస్మిన్యవసంత్యుణం-క్షీరం-అదుక్షృ - మృగన్యైణేత్యుత్తరత్రాన్వయః || ౨౩ || * క్రవ్యాదాఃమాంసాశ
నాః-దంష్టిణోవ్యాఘ్రాదయఃప్రాణినః-దోగ్ధారః-మృగన్యైణింపాన-వత్సేన-స్వకశేబరైపాత్రై, క్రవ్యంమాంసం-దుదు
హుః-విహాగాఃపక్షిణః-సుపర్ణఃగరుడఃవతో-యేషాంతే-చరంకీటాదికం-అచరంఘటాదికంచ-దుదుహుః || ౨౪ || * వన
స్సతయఃపుక్షాః-వటోవతో-యేషాంతథాధూతాస్సన్తః-పుథ-కృత్వాన్లుమధురాదిభిన్నం-రసమయం-పయః-దుదుహుః-
గిరయఃపర్వతా-దోగ్ధారః-హిమవావతో-యేషాంతథాధూతాస్సన్తః - స్వసానుషుపాత్రధూతేషు-నానాధాతూగై
రికాడీ-దుదుహుః || ౨౫ || * అనుక్తసజ్జహర్థమాహ-సర్వే-స్వజాతౌ - యోముఖ్య - స్తేనవత్సేన-స్వేస్వపాత్రై-స
ర్వాన్సావపక్షితాకామాదోగ్ధి-తాంసర్వకామదుఘాంపుథ్వీం-పుథక్పుథక్పయః-దుదుహుః || ౨౬ || * ఉప
సంహరతి-ఎవమితి-ఎవ-మన్నాదాఃఅన్నాకాంక్షిణఃపుథ్వాదయః-అత్తనఃస్వస్య-స్వన్నంసమీచీనమన్నం - స్యాభిష్టమన్న

మిత్యర్థః-తదేవక్షీరభేదం-దోహఃపాత్రం-దోహదిభేదన-దుదువలః-మౌకురూద్వహా || ౨౭ || తతో-మహీపతిఃవృధుః
ప్రీతః-సర్వకామదుఘామిమాంపృథ్వీం-ప్రెమ్నా-దుహితృత్వై చకారదుహితరమమన్య తేత్యర్థః-యతో ౭ యందుహితృవ
త్సలః || ౨౮ || తతో-రాజరాట్ రాజ్ఞాంరాజో - విభుస్సమర్థః-వైస్యఃపృథుః-స్వధనుఃకోట్యాస్వధనుషోఽగ్రణ-గిరి
కూటానిగిరిశృణ్ణోణి-చూర్ణయత్ - ఘామణ్డలం-ప్రాయశ-స్సమం-చక్ర - ప్రాయోగ్రహణౌ తైనాసమీకృతమపిక్వచత్స
చిద్వశ్యతఇత్యభిప్రతమ్ || ౨౯ || అథదోహనసమీకరణానస్తరం-ప్రజానాం-వృత్తిదఃజీవికాప్రదః-పితాపితృవద్రక్షక
శ్చ-భగవా-నైస్యఃపృథుః-యథార్హ తఃయథాయోగ్యం-తత్రతత్రఅస్మిక్ ఘామణ్డల-ప్రజానాంనివాసాత్ - కల్పయాంచ
క్ర || ౩౦ || తేనివాసా స్తత్కల్పితాఇత్యత్రాహ||గ్రామానితి||గ్రామాహట్టాదిశూన్యాః - పురఃహట్టాదిమత్యః-ప
త్రనానిదుర్గాణి-వివిధానిబౌదకపార్వతవార్హాదిభేదభిన్నాని - ఘాషాత్ అభిరాణాంనివాసాత్ - ప్రజాత్ గవాంనివాసస్థా
నాని-శిబిరాత్ సేనానివాసస్థానాని-ఆకరాత్ స్వర్ణోత్పత్తిస్థానాని-ఖేటాత్ కృషీవలగ్రామాత్ - ఖర్పటాత్ పర్వతప్రాంతగ్రా
మాత్-కల్పయామా సేత్యన్వయః || ౩౧ || కేంపృథోఃప్రాగ్రామాదయోనాఘావత్-నైత్యాహ-ఇహఘామణ్డల-పృ
థోః-ప్రాక్ పూర్వం-ఎషా - పురగ్రామాదికల్పనా - నైవనాస్యై వెత్యర్థః-తత్రపృథుకల్పితగ్రామాదిమ-నాస్తికుతోఽపిభ
యంయాసాం-తాఃప్రజాః-యథాసుఖంస్వస్వసుఖానుసారేణ-వసన్తిస్త అవసన్తిత్యర్థః || ౩౨ || ఇతిశ్రీమద్భాగవతచ
న్ద్రచన్ద్రికాఖ్యానాంశ్రీభాగవతవ్యాఖ్యానాంచతుర్థస్కంధేనప్తదశోఽధ్యాయః. *****

భేదంకురూద్వహా || ౨౭ || ఎవంమహీపతిఃప్రీతస్సర్వకామదుఘాంపృథుః |దుహితృత్వైచకారెమాంప్రెమ్నా
దుహితృవత్సలః||౨౮||చూర్ణయన్స్వధనుఃకోట్యాగిరికూటానిరాజరాట్ |ఘామణ్డలమిదంవైస్యః |ప్రాయశ్చ
క్రసమంవిభుః || ౨౯ || అథాస్మిన్భగవానైస్యఃప్రజానాంవృత్తిదఃపితా |నివాసాచల్పయాంచక్రతత్రతత్ర
యథార్హ తః ||౩౦|| గ్రామాన్పురఃపత్రనానిదుర్గాణివివిధానిచ | ఘాషాన్స్వజాంశ్చశిబిరానాకరాఖేటఖర్ప
టాత్ || ౩౧ || ప్రాక్పృథోరిహనై వెషాపురగ్రామాదికల్పనా | యథాసుఖంవసన్తిస్తతత్ర తత్రాకు
తోభయాః || ౩౨ || *****
***** ఇతిశ్రీమద్భాగవతే,మహాపురాణే,చతుర్థస్కంధే,నప్తదశోఽధ్యాయః. *****
మైత్రేయఉవాచ ||అథాదీక్షతరాజాతుహయమేధశ తేనసః | బ్రహ్మవ రైమనోఃక్షేత్రేయత్రప్రాచీనరస్వతీ||
తదభిప్రేత్యభగవాన్సర్వార్థాతీతయమాత్మనః | శతక్రతుర్నమమృషేపృథోర్యజ్ఞమహూత్సవమ్||౨|| యత్రయ
జ్ఞపతిస్సాక్షాద్భగవాన్స రిశీశ్వరః | అన్వభూయతసర్వాత్సానర్వలోకగురుఃప్రభుః || ౩ || అన్వితోబ్రహ్మశ
ర్వాభ్యాంలోకపాలైస్సహనుగైః|ఉపగీయమానోగన్ధర్వైర్నునిభిశ్చాప్సరోగణైః ||౪|| సిద్ధావిద్యాధరా
దైత్యామానవాగుహ్యాకాదయః | సునన్దనన్దప్రముఖాఃపార్షదప్రవరాహారైః ||౫|| కపిలోనారదోదత్తోయోగ

ఎవంపృథుర్ధిత్రాగ్లో గోరూపధరాయాస్తత్సన్దర్శితోపాయదుగ్ధాపధిబీజస్సమీకృతభూమిఃకల్పితప్రజానివాసోఽఘా
దిత్యుక్తం - అథసజ్కల్పితతాశ్వమేధఃస్వసుష్టితైకోనశతాశ్వమేధశతక్రత్వపహృతచరమాశ్వమేధశశుద్ధిఘాంసితశతక్ర
తుశ్చతురానననిదేశేనివృత్తశతక్రతువధోవిరతచరమక్రతుఃకృతశతక్రతుసఖ్యఃకృతావభృథస్సానః |ప్రాప్తదేవవగోవిప్ర
గణాశాసితోదత్తబుద్ధిగ్ధక్షిణఃపూజితదేవర్షిగణోబభూవెత్యాహమునిరష్టాదశేన || అథేతి || అథదోహనసమీకరణప్రజాని
వాసకరణానస్తరం - సరాజర్షిఃపృథుః-హయమేధశ తేననిమి తైన-అదీక్షతదీక్షితోఘాత్ - శతాశ్వమేధసజ్కల్పమకరోదిత్య
ర్థః-కుత్రైత్యత్రాహ - మనోఃస్వాయంభువస్య-క్షేత్రేతదుషితక్షేత్రే, సరస్వతీద్వపద్వత్యోద్దేవనవోర్యదస్తరమ్|తందేవనిర్వి
తందేశం|బ్రహ్మవ ర్తంప్రచక్షత,, ఇతిప్రసిద్ధే-బ్రహ్మవర్తాఖ్యే-యత్రక్షేత్రే-ప్రాచీ-సరస్వతీనదీ -ప్రవహతఇతిశేషః||౧||
భగవాత్-శతక్రతురిన్ద్రః - త-దాత్మనఃస్వస్య-కర్మ అతిశేషత్యతిశయం- అభిప్రేత్యజ్ఞాత్వా - ఆత్మనఇతిపచ్చమివా-పృథో-
ర్యజ్ఞమహూత్సవం-నమమృషేనసేహ || ౨ || కర్మాతిశయంప్రపచ్చయత్|బ్రహ్మవ ర్తంప్రస్తౌతియత్రేతిసప్తభిః || య
త్రమహూత్సవదేశే-ఈశ్వర - స్సర్వాస్తరాత్మా-షాడ్గుణ్యపూర్ణః-సర్వలోకహతోపదేష్టా -ప్రభు-ర్యజ్ఞారాధ్యః,తత్సలప్ర
దశ్చ-హరిః-సాక్షాదన్వభూయతప్రత్యక్షోఘా-త్తత్రావిర్భుభూవెతియావత్ || ౩ || కథంఘాతోన్వభూయత-తత్రా
హ-|బ్రహ్మరుద్రాభ్యాం - తథా-సభృత్యై - గ్లోకపాలైశ్చ - అన్వితోయక్తః - గన్ధర్వాదిభిరుపగీయమానఃఅన్వభూయ
త || ౪ || సిద్ధాదయ-స్సనన్దనన్దప్రముఖాముఖ్యా యేషాం తె-హరైర్భగవతః-పార్షదప్రవరాశ్చ ||౫|| తథా-కపి
బాదయః-యచాస్యే-భగవతోభక్తా-సైపితత్సేవనభగవత్సేవనై-ఉత్సుకా ఆసక్తాస్సన్దః-తంభగవన్త-మన్వీయః|అనుసృత

వస్త్రః ॥ ౧౬ ॥ హేభారత-యత్రబ్రహ్మవర్తే - ధర్మదుఃఖాఘృతాదిహవిరోగ్యై - భూమిః-సర్వకామదుఃఖా-తత్తదస్మితా
నసీప్సితాంశ్చకామాక్షదుహన్తీ, యజమానస్యపురోరభీప్సితానర్థాన్, దోగ్యస్త - దుదుహే ॥ ౧౭ ॥ సనద్యస్సర్వర
సాక్షిత్వద్రాక్షాదిరసాక్ష - క్షీరం-దధిచా-న్నంపానకాది - గోరసంఘృతంతక్రంచ - ఊహుఃపహన్తిన్త - తరవః-భూరీణి
విస్తృతాని-వర్షాణిశరీరాణి - యేషాంతథాభూతాః - మధుశ్చృతఃమధుసాగ్విణస్సన్తః-పానూయస్తప్రవృథలాదికమితి
శేషః ॥ ౧౮ ॥ సిన్ధవస్సముద్రాః - రత్నానాం-నికరాన్సమూహాన్ - ధృతవస్త్రజితయోగ్యక్రియాధ్యాహరః-యద్వా-అను
ష్కస్త్యపానూయస్తైత్యస్త్యప్రకృతోవయుక్తార్థపరత్వం - గిరయః - చతుర్విధంభక్త్యభోజ్యబోష్యలేహ్యభేదేనచతుర్విధ, మ
న్నం - ప్రదదుః-సపాలకాస్సర్వేజనాః - ఉపాయనంసామృత్త-ముపాజపచ్యుఃసమర్పితవస్త్రః ॥ ౧౯ ॥ అధోక్షజోభగ
వానీశోనాథోయస్య - తస్యపురోః - భగవదవతారభూతస్యా ప్యావేశావతారత్వా జ్ఞేవాభిప్రాయేణాధోక్షజేశస్యైత్యు
క్తం-ఇత్యుక్తవిధం - వరమఃఉదయోవృద్ధిర్నస్తీ - తత్కర్త - అనూయరసహమానః - ప్రతిఘాతంవిఘ్నం-అచీకరత్ అక
రోత్ - నివృత్తప్రేరణాత్కృభోణిచ్ ॥ ౨౦ ॥ ప్రతిఘాతకరణమేవప్రపచ్చయతి ॥ చరమేణేత్యాదినా ॥ యజుష్పతిం, భ
గవత్ప్రయూపతిత్వేపిప్రకృతస్యాశ్వమేధస్యయజుర్వేదవిహితత్వా న్నదధిపతిత్వాభిప్రాయేణయజుష్పతిమిత్యుక్తం, యజు
ష్పతింభగవస్త్రం - చరమేణశతతమేనా, శ్వమేధేన - వై న్యైపుతౌ - యజమానే ఆరాధయతినతి- స్పర్ధస్సపర్ధమానః-చక్ష
భోజిత-రణేనఅనుదాతైత్వలక్షణస్యాత్మ నెపదస్యా నిత్యత్వజ్ఞాపనాచ్చత్యాదేశః - తిరోహితస్సన్ - యజ్ఞపశుమశ్వ, మ

శాస్సనకాదయః ॥ తమస్వీయూర్భాగవతాయేచతత్సేవనోత్సుకాః ॥ ౧౬ ॥ యత్రధర్మదుఃఖాఘృతాదిహవిరోగ్యై
భూసతి ॥ దోగ్యస్తానీప్సితానర్థాన్యజమానస్యభారత ॥ ౧౭ ॥ ఊహుఃసర్వరసాన్నద్యఃక్షీరదధ్యన్మగోరసమ్తర
వోభూరివర్షాణఃప్రానూ ఋయస్తమధుశ్చృతః ॥ ౧౮ ॥ సిన్ధవోరత్ననికరాన్గిరయోఽన్నంచతుర్విధమ్ ॥ ఉపా
యనముపాజప్రచుస్సర్వలోకాస్సపాలకాః ॥ ౧౯ ॥ ఇతిచాధోక్షజేశస్యపురోస్తుపరమోదయమ్ ॥ అనూయ
ర్భవానిన్యః ప్రతిఘాతమచీకరత్ ॥ ౨౦ ॥ చరమేణాశ్వమేధేనయజమానేయజుష్పతిమ్ ॥ వై న్యైపుజుషశంస్పర్ధ
ఋన్నపోవాహతిరోహితః ॥ ౨౧ ॥ తమత్త్రిగవనైక్షుః త్వరమాణంవిహాయసా ॥ ఆముక్తమివపాషణ్డం
యోఽధగోధర్మవిభ్రమః ॥ ౨౨ ॥ అత్రిణాజ్ఞాపితోహస్తుంపురుషుత్రోమహారథః ॥ అన్వధావతసంక్రద్ధస్త్రీవ్య
తిష్ఠేతిచాబ్రవీత్ ॥ ౨౩ ॥ తంతాదృశాకృతింపీత్యమనెధర్మంశరీరిణమ్ ॥ జటిలంభస్త్రనాచ్చన్నంతస్త్రీచాణంన
ముచ్చతి ॥ ౨౪ ॥ వధాన్నివృత్తంతంభూయోహస్తవై - త్రిచోదయత్ ॥ జహీయజహానంతాతమహేంద్రంవిబు
ధాధమమ్ ॥ ౨౫ ॥ ఎవంవైన్యసుతఃప్రోక్తస్త్వరమాణంవిహాయసా ॥ అన్వద్రవదభిక్రుద్ధోవారణంమృగరాడివ ॥
సోఽశ్వంరూపంచతద్ధిత్వాతస్థావస్త్రీతస్సర్వరాట్ ॥ వీరస్సపశుమాదాయపితుర్యజ్ఞముపేయివాన్ ॥ ౨౬ ॥ తత్త

పోవాహఅపహృతవానిత్యర్థః ॥ ౨౦ ॥ తమిన్ద్రం, విహాయసీఆకాశే-త్వరమాణంధావస్త్రం, భగవా-నత్త్రిన్ద్రని, రైక్షత్,
కథంభూతంఅధగోధర్మవిభ్రమఃధర్మభ్రాన్తి కరజటిలత్వాద్యా కారలక్షణోయఃపాషణ్డ, స్త్రం, ఆముక్తంప్రవిష్టం, య
ద్వా, ఆముక్తమివకవచితమివ, పాషణ్డంపాషణ్డరూపంకవచమివగృహీతవస్త్రమిన్ద్రః, కోఽసాపాషణ్డః - యేనాముక్త
స్త్రత్యాహ ॥ యఇతి ॥ పూర్వవదర్థః ॥ ౨౧ ॥ అత్రిణా-నూచితఃజ్ఞాపితః, పురోఃపుత్రః-సంక్రద్ధస్సన్ - తంవశుహరార
మన్వధావత్ - తిష్ఠేతిష్ఠేత్యబ్రవీచ్చ ॥ ౨౩ ॥ తాదృశాకృతింపాషణ్డాకృతిం - తమశ్వహరారం, పీత్య, జటిలంజటాధారి
ణం-భస్త్రనాచ్చన్నం - హేతుగర్భమిదంవిశేషణద్వయం, జటిలత్వాద్భస్త్రనాచ్చన్నత్వాచ్చ, శరీరిణంమూర్తం, ధర్మం, మేనె
బభ్రామేత్యర్థః - అత-స్తస్త్రై అశ్వహరై, బాణం-నముచ్చతి - నాముచ్చత్ - జటిలత్వాదినాయాపేణ అధగోధర్మభ్రమకరే
ణభ్రాన్తస్తస్త్రై బాణంనాముచ్చదిత్యర్థః ॥ ౨౪ ॥ వధాదశ్వహరర్వధాన్నివృత్తం, తంపురుషుత్ర-మత్రి, రూపయః
పునః-హస్తుం, అచోదయత్ ప్రేరయమాన, చోదనామేవాహ - హేతాత-యజ్ఞహనంయజ్ఞవిఘ్నకర్తార-మతఏవ-విబుధే
వ్యధమం-యజ్ఞస్యవిబుధారాధనరూపస్యహస్తృత్వాదధమమిత్యభిప్రాయః - మహేన్ద్రం, జహీసంహర ॥ ౨౫ ॥
ఎవంప్రోక్త-వైన్యసుతఃపురుషుత్రః - విహాయసాఆకాశే-త్వరమాణంధావస్త్ర-మిన్ద్రం-వారణంజం-మృగరాడివసంహజ
వ-అత్యస్తంక్రద్ధః, అన్వద్రవత్ అనుపువృతఃఅద్రవత్ అధావీత్ ॥ ౨౬ ॥ స-స్వరాడిన్యః-తత్పాషణ్డంరూప-మశ్వంచ,
హిత్యా, అస్త్రీతస్తిరోహిత-స్త్రస్థాస్థితవాన్, సవీరఃపురుషుత్రః-పశుమశ్వ - మాదాయగృహీత్వా-పితుఃపురోః-యజ్ఞం,
క్షేపేయివాన్ప్రాప్తవాన్ ॥ ౨౭ ॥ తస్యచపురుషుత్రస్య-తదద్భుతంవిస్తయనీయం-కర్తృశ్చన్ద్ర జయేనాశ్వాహరణయా

హవ్యాపారం - విచక్ష్యదృష్ట్యా-పరమర్షయోఽత్రాద్యయస్సర్వే - తస్మైపురుషత్రాయ - విజితాశ్వః విజయేనాహృతః
అశ్వోయనస, విజితాశ్వః, ఇత్యన్వర్థం నామధేయం, దదుశ్చక్రుః-హే ప్రభోవిజితేద్వియ,విదుర ॥ ౧౮ ॥ ప్రభుర్న రి
న్యః,స్త్రీవంశిబిడం,తమః,ఉపసృజ్యసృష్ట్యా,తేనతమసా, చృన్నస్సృక్, చమాలయూపేచమాలాఽగ్రక్షిప్తఃకాష్ఠకటక,స్త
ద్యుక్తాద్యూపాదిత్యర్థః, హీరణ్యనిశ్చితారశనాయస్యతం, అశ్వం,పున, రజ్జవచనపహృతవాక్ ॥ ౧౯ ॥ పూర్వవద్వి
హాయసా, త్వరమాణమిన్ద్ర, మత్రిన్దుని,ద్విజితాశ్వాయ,నందర్శయామాస, నందర్శితోఽపి,వీరోవిజితాశ్వః,ఎనమిన్ద్రం-
కపాలఖట్వాశ్శధరం, హేతుగర్భమిదం, కపాలఖట్వాశ్శధరత్వా, న్నాబోధతనజ్ఞాతవాక్ ॥ ౨౦ ॥ అత్రిణా,పున-
స్సవప్రేఇతి-చోదితో, విజితాశ్వః, రుషా-తస్మైఇన్ద్రాయ-విశిఖంబాణం, నందధే - ఇన్ద్రః, అశ్వం,తద్యూవంకపాలఖ
ట్వాశ్శధరత్వాదిరూపంచ, హిత్యా, అన్ద్రీతః, స్తస్థా ॥ ౨౧ ॥ అథా నన్దరం, వీరోవిజితాశ్వః, స్యాశ్వంస్వపితు
ర్యజ్ఞామశ్వ, ముపాదాయగృహీత్వా, పితుఃపురో,ర్యజ్ఞ,మవ్రజత్, తత్ప్రభృతి-పాషణ్డమార్గః ప్రవృత్తఇత్యాహ,త
దవద్యమితిసార్థేస్త్రీభిః,హరేర్నిస్య-తదవద్యంనిన్దితంరూపం,జ్ఞానదుర్బలాజ్ఞానహీనాఃజగృహః ॥ ౨౨ ॥ ఎతదేవోప
పాదయతి-హయస్యాశ్వస్య, జిఘృక్షయాగ్రహీతుమిచ్ఛయా, యానియానిరూపాణి-జగ్రాహ, తానితానిరూపాణి-పా
పస్యషణ్డానిసమూహాఇతివర్ణలోపేననిర్దుక్తానిరూపాణి,లింగంషణ్డలింగంపాపిత్వజ్ఞాపకం-షణ్డంసమూహ ఇత్యన్వర్థనామ్నా-

స్యచాద్భుతంకర్తృవిచక్ష్యపరమర్షయః । నామధేయందదుస్తస్మైవిజితాశ్వఇతిప్రభో ॥ ౧౮ ॥ ఉపసృజ్యతమ
స్త్రీవంశహారాశ్వంపునర్హః । చమాలయూపాత్తవృన్నోహీరణ్యరశనంవిభుః ॥ ౧౯ ॥ అత్రిస్సందర్శయామా
సత్వరమాణంవిహాయసా । కపాలఖట్వాశ్శధరంవీరోనైనమబూధత ॥ ౨౦ ॥ అత్రిణాచోదితస్తస్మైవిశిఖంసన్దధే
రుషాసోఽశ్వంరూపంచతద్ధిత్యాతస్థావన్ద్రీతస్సన్ద్రాట్ ॥ ౨౧ ॥ వీరస్సాశ్వముపాదాయపిత్వయజ్ఞమథా
వ్రజత్ । తదవద్యంహరేరూపంజగృహుర్జ్ఞానదుర్బలాః ॥ ౨౨ ॥ యానిరూపాణిజగృహాభిన్ద్రోహయజిహీర్ష
యా । తానిపాపస్యషణ్డానిలింగంషణ్డమిహూచ్యతే ॥ ౨౩ ॥ ఎవమిన్ద్రేహారత్యశ్వంవైన్ద్రయజ్ఞజిఘాంసయా । తద్భు
హీతవిస్సృష్టేషుపాషణ్డేషుమత్రిన్దుణామ్ ॥ ౨౪ ॥ ధర్మఇత్యుపధర్మేషునగ్నరక్తపటాదిషు । ప్రాయోణసజ్యతే
భ్రాన్త్యాపేశతేషుచవాగ్నిషు ॥ ౨౫ ॥ తదభిజ్ఞాయభగవాన్ పృథుఃపృథుపరాక్రమః । ఇన్ద్రాయకుపితోబాణమా
దత్తోద్భృతకార్తుకః ॥ ౨౬ ॥ తమృత్విజశ్శక్రవధాభిసన్ధితంవిచక్ష్యదుష్ప్రేక్ష్యమసహ్యరంహసా । నివారయామా
సురహూమహామతేనయుజ్యతే ॥ ౨౭ ॥ తాన్యవధఃప్రచోదితాత్ ॥ ౨౮ ॥ వయంమరుత్వస్తమిహార్థనాశనంహ్వ
యామహేత్వద్యశసాహతద్విషమ్ । ఆయాతయామోపహవైస్తమగ్నయేప్రసహ్యరాజ౯జుహవామతేహి
తమ్ ॥ ౨౯ ॥ ఇత్యామస్త్ర్యక్రతుపతింవిదురాస్యర్శిజోరుషా । స్రుష్టస్తాన్సుహ్వతోవీత్వస్వయంభూఃప్రత్య

ఇహస్త్రిలోకే ఉచ్యతేఇత్యర్థః ॥ ౨౩ ॥ ఎవం,వైన్ద్రస్యపృథోర్యజ్ఞజిఘాంసయాయజ్ఞవిఘ్నంకర్తృమిచ్ఛయా, అశ్వ-
మిన్ద్రే, హరతిసతి, అశ్వహరణోపాయతయా, తేషాన్ద్రేణ-గృహీతేషు,పునఃపునఃవిస్సృష్టేషు ॥ ౨౪ ॥ ఉపధర్మేషుధ
ర్మాభాసేషు-అతఏవ,పేశతేషుమృదులేషుఅనుకూలాభాసేష్వితియావత్-వాగ్నిషు,మితమివసమ్యగివ-వాదిషు, నగ్నరక్తప
టాదిషు-భావప్రధానోనిర్దేశః, నగ్నత్వరక్తపటాదిత్వవత్స,పాషణ్డేషు, నృణాం,మత్రిర్ధర్మఇతి-భ్రాన్త్యా,ప్రాయోణపా
యశ-సృజ్యతేఆసక్తోభవతి ॥ ౨౫ ॥ త-దన్ద్రకృతంక్రతువిఘ్న, మభిజ్ఞాయజ్ఞాత్వా, అవరిమితపరాక్రమః, పృథుః-కుపి
తస్సృ-ఉద్యతంకార్తుకంధనుర్యస్యసః, ఇన్ద్రాయ-బాణ, మాదత్త, ఇన్ద్రంహస్తంబాణంగృహీతవానిత్యర్థః ॥ ౨౬ ॥ శ
క్రవధేఅభిసన్ధితంకృతాభిప్రాయం, అతఏవ-కోరోధేన-దుష్ప్రేక్ష్యం, అసహ్యంపరైస్తస్మిన్ధుమశక్యంరంహఃబలంవేగ
శ్చయస్యతం, పృథు-మృత్విజఃఅత్రాద్యయః, నివారయామాసుః,నివారణమేవాహ, అహూ-మహామతే, ప్రచోదితాద్వి
హితా-త్వకోర్వధాత్, అన్యస్య,వధ,స్తనయుజ్యతే ॥ ౨౭ ॥ తద్వధంతువయంకరిష్యామిఇతాహుర్వయమితి-ఇహార్థ
నాశనంయజ్ఞనాశకం-త్వస్త్రి-ర్త్యవ-హతప్రభం,మరుత్వస్తమిన్ద్రం, వయ-మాహ్వయామహే, కైః,అయాతయామైర
గతవీరైః, రుపహవైరాహ్వనమన్త్రైరసన్దరంచ-హేరాజ౯, తెతవ,అహితంశత్రుం, తమిన్ద్రం,ప్రసహ్యమస్త్రబలేనఆ
గ్నయే-జుహవామపశుపురోహశమివాగ్నాహూష్యామః ॥ ౨౮ ॥ ఇతీర్థం,క్రతుపతింపృథు-మామస్త్ర్యవిజ్ఞాప్య,హే
విదుర,అన్యపృథోః, ఋత్విజః, స్రుక్ హస్తయేషాంతా౯,రుషాకోరోధేన, జుహ్వతఃహూమంకుర్వాణా౯,స్వయంభూః

శ్చతురాననః, అభ్యేత్య ఆగత్య, ప్రత్య మేధతనివారయామానః ॥౨౯॥ ప్రతిమేధమేవాహ, భవతాం ఆర్తిశ్చైకర్తృణ్య
ధిక్పతానా, మిన్దో, వధో, నభవతి, కుతః, యద్యస్మాత్, యజ్ఞః, భాగవత, స్రుశ్చరీరం, తథా, సురాశ్చ, యస్యభాగవతః, ఇ
ష్టాః నిరతిశయప్రీతివిషయా, స్రువః, తత్కథం, యజ్ఞసభాగవచ్చరీరభూతేన, యంభాగవచ్చరీరభూత, మిద్యం, జీఘాంసభ
హస్తమిచ్చథ ॥౩౦॥ హేద్విజాః, రాజ్ఞః పృథో, రితద్ధర్మరూపం, కర్తృ, జీఘాంసతానాశయితుమిచ్చతా, ఇన్ద్రేణా, సు
ప్రీతం, ధర్మస్యవ్యతికరః సజ్జరః, యస్మిన్, తదిదంపాషణ్డత్తకం, మహా, దన్యాయ్యం, పస్యశ ॥౩౧॥ తత్త్వైతథాచే
త్, పృథుకీరైః విపులకీరైః - పృథో, ఎకేనోనంశతం యస్మిన్, తాదృశక్రతుప్రయోగం, ఎకోనశతక్రతురపిష్టఘోమహేన్ద్రా
త్పృథుకీర్తియా యాదిత్యర్థః, పృథుకీర్తిపృథురీతిపాఠే, ఎకోనశతం క్రతవోయస్య, తాదృశః పృథుర్భూయాదిత్యర్థః, పృ
థుంసా స్త్వయతి-తేత్వయా, స్వప్తైస్సమ్యగనుష్ఠితైః, ఎతావద్భిః, క్రతుభిః-అలం, యద్యస్మాద్, భవా-నోత్తదర్శపిత్, ము
ముక్షో రాగాద్యపేతమేవకర్మానుష్ఠానం యుక్తమితిభావః ॥౩౨॥ ఆత్మనామనసా, రోషం-మహేన్ద్రాయ ఆహర్తుం
స్వీకర్తుం, త్వం, నార్హసి-సీయస్మాత్, త్వం, మహేన్ద్రాశ్చై, త్యుభావపిండత్రమశ్లోకస్య భాగవతో, విగ్రహాశరీరభూతా-అ
తోనానోన్యం విరోధోయ క్షతిభావః, తేతుభ్యం, భద్రం-భూయాత్ ॥౩౩॥ హేమహాభాగ-అవహితమానాః, మ
ద్వచో-నిశామయశ్యుః-అస్మిన్ జువిష్ణు, చింతా, మాన్మకృథాః, యస్మాద్, దైవహతం-కార్యం, కర్తుం, ధ్యాయతః-పు

మేధత ॥౨౯॥ నవధ్యోభవతామిన్ద్రోయజ్ఞోయద్భగవత్తనుః, యంజీఘాంసతయజ్ఞేనయస్యేష్టా స్రువవస్సురాః॥
తదిదంపశ్యతమహద్ధర్మవ్యతికరంద్విజాః, ఇన్ద్రేణానుప్రీతం రాజ్ఞః కర్తైతద్విజీఘాంసతా ॥౩౧॥ పృథుకీరైః
పృథోర్భూయా తర్హైకోనశతక్రతుః, అలం తేక్రతుభిస్సప్తైర్వద్భవాన్తోత్తదర్శపిత్ ॥౩౨॥ నైవాత్మనా
మహేన్ద్రాయరోషమాహర్తుమర్హసి, ఉభావపిహిభద్రంత ఉత్తమశ్లోకవిగ్రహా ॥౩౩॥ మాన్మిన్ద్రాభాగకృ
థాస్సచింతానిశామయాస్తద్వచఅదృతాత్పా, యద్ధ్యాయతోదైవహతం నుకర్తుం మనో-తిరుష్టం విశతేతమో
ఽన్ధమ్ ॥౩౪॥ క్రతుర్విరమతామేషదేవేషుదురవగ్రహః, ధర్మవ్యతికరోయత్రపాషణ్డైన్ద్రనిర్మితైః ॥౩౫॥ ఎభి
రిన్ద్రావసంస్పృష్టైః పాషణ్డైర్భిరన్ధ్రనమ్, హీయమాణం విచక్ష్యేనంయ సైయజ్ఞద్రుగశ్వముట్ ॥౩౬॥ భవాన్స
రితాతుమిహావతిర్లోధర్మజ్ఞానానాసమయానురూపమ్, వెనాపచారాదవలు ప్రమద్యతదైహతోవిష్ణుకలా ౭సి
వైస్యః ॥౩౭॥ సత్త్వం విమృశ్యాన్యభవం ప్రజాపతేనజ్జల్పనాం విశ్వసృజాం పిపిషహి, ఇన్ద్రోచమాయాము
పధర్మమాతరం ప్రచణ్డపాషణ్డపథం ప్రభోజహి ॥౩౮॥ మైత్రేయఉవాచ, ఇత్థం సలోకగురుణాసమాదిష్టోదిశాం
పతిః, తథాచకృతవాన్సఖ్యం మఘానా ౭పిచసందధే ॥౩౯॥ కృతావభృథ్యస్మానాయపృథవేఘారికర్తృజే, వ

రుషస్య, మనఃసునిశ్చితం-అతిరుష్టం, అన్దంతమఃమోహం, విశతి-నతుశాన్తిలభతే ॥౩౪॥ అతఎవ-తవ-క్రతుః, విరమ
తాం-నన్దిన్ద్రాకింసనివార్యతే-తత్రాహ-యతో-దేవేషు-దురవగ్రహాభవతి, యత్రక్రతా-ఇన్ద్రనిర్మితైః, పాషణ్డై, ధర్మవ్య
తికరోభవత్ ॥౩౫॥ ఇన్ద్రదురాగ్రహకృతమన్ద్రంపశ్యేత్యాహ ॥ ఎభిరిన్ద్రేణోపస్పృష్టైః-కల్పితైః, పాషణ్డైః, హరిభి
శ్చిత్రావకర్తృకైః, హీయమాణం స్వవశీక్రియమాణం, జనం-విచక్ష్యపశ్య, య-సైతవ-యజ్ఞాధ్యక్షయజ్ఞనాశకః, అశ్వంము
ష్టాతిఅపహరతితితథా ॥౩౬॥ తతోమమకిమితిచేత్తత్రాహ ॥ భవానితిద్వాభ్యాం, నానాసమయానురూపం వివిధ
సిద్ధాంతానురూపం-ధర్మం-వేనస్యా-పచారాదన్యాయా-దవలు ప్రం-పరిత్యాతుం-అద్యాధునా-తస్య వేనస్య-దేహతః-ఇహ
లోక-అవతీర్ణః-వైస్యః వేనపుతో ౭పి-త్వం-విష్ణుకలావిష్టోరంశభూతో ౭సి ॥౩౭॥ సవిష్ణుకలాభూత-త్వం-ఆ
స్యజగతో-భవముత్పత్తిం-విమృశ్యవిచార్య-హేప్రజాపతే-విశ్వసృజాం-సజ్జల్పనాంసజ్జల్పం-పిపిషహి-పూరయ-
యభ్యోవిశ్వసృజ్యో-౭స్యజగత-ఉత్పత్తిః తేహంసజ్జల్పంపూరయేత్త్యర్థః-ప్రజాపాలనాధిక్యతస్య తవేదంయుక్తమి
త్యభిప్రాయేణప్రజాపతే ఇతిసంబోధనంకృతం-ప్రచణ్డో-యఃపాషణ్డమార్గః-సైవైన్ద్రీమాయా-ఉపధర్మస్య-మాతాజన
నీ-తాం-జహి-ప్రభో-తథాకర్తుంసమర్థస్తమిత్యభిప్రాయేణప్రభోఇతిసంబోధనమ్ ॥౩౮॥ ఉపసంహరతి, ఇత్థమి
మితిపక్షాః ॥ ఇత్థమేవం-లోకగురుణా బ్రహ్మణా-సమ్యగాదిష్టో-దిశాంపతిఃదిక్పతిః-సప్తఘోమఘానాఇన్ద్రేణసహ-తథా
చబ్రహ్మక్రీత్యా-సఖ్యం-కృతవాక్-తేనైవచ-సందధేసన్నికృతవాక్ ॥౩౯॥ కృతృమవభృథసంబద్ధిస్మానంయ

నతస్మై - భూరికర్త జేవిపులవ్యా పారాయ-పుథవే-తస్యపుథో - ర్భర్షిష్యియజ్ఞై - య-తర్పితా - సైవరదాదేవా-వరాక్షద
మః || ౪౦ || * సత్యాః ఫలావినాధూతాః-అశిషః ఆశీర్వాదాః - యేషాం తె-విపాః- శ్రద్ధయా-పా ప్రదక్షిణాః-అత
ఎవ-తుష్టాః - పునశ్చ-సత్కృతాః-హేతు తః - అదిరాజాయపుథవ-అశిషఃయుయుజుఃకృతవ స్తః || ౪౧ || * హేమహః
బాహూవిదుర-తథాన్యే - యేతత్రయజ్ఞేనమాగతాస్తేసర్వే-అదృతాఃప్రితివిషయాకృతాః - యథాయోగ్యం-దానసమ్మా
నాభ్యాం-పూజితాఃపితృదయః || ౪౨ || * ఇతిశ్రీమద్భాగవత చన్ద్రచన్ద్రికాఖ్యానాం శ్రీభాగవతవ్యాఖ్యానాంచ
తుర్థస్కంధే ౭ ప్రాదశోఽధ్యాయః .

ఎవంచతుర్ముఖాదేశనివృత్తకోధఃకృతశతతక్రతుసఖ్యులదృతర్విగ్ధవర్షిగణానీదిత్యుక్తం, అభభగవతానివేదిత్యుక్త
క్షమాపణిప్రతిబోధితతత్త్వత్రయయాథాత్మ్యస్వధర్మః పరవరణప్రవర్తితఃప్రతినివృత్తప్రవర్తలిప్యః ప్రపూజితపరమపురు
షఃస్వపురమగాదిత్యాహమనిరేకోనవింశేన || భగవాన్పితే || షాడ్గుణ్యపూర్ణయజ్ఞరక్షకః , సర్వయజ్ఞారాధ్యో , వైకుణ్ఠః
పరమపురుషః , పృథ్వీసుప్తితైర్వజ్ఞై , సృష్ట్యాగారాధితో-మఘవతానమా ఇన్ద్రేణసహ , తంపృథు-మభావతజగద || ౪౩ || *
ఉక్తిమేవాహ-ఎవఇతి || ఎవఇన్ద్ర , సైతవ-హయమెధశతస్యలశ్వమెధశతసజ్జ-ల్పస్య, హీయస్తాత్ , భజ్జ, మక్వారీత్-అతః, ఆ
త్మానంత్యాం , క్షమాపయతఃక్షమాంకారయతః - అముష్యఇన్ద్రస్య , క్షున్తుమర్హసి , ఇన్ద్ర విషయేక్షమాంకర్తుమర్హసిత్వ
త్థః || ౪౪ || * కథంమస్మహూపరాధఃక్షున్తుంశక్యస్తత్రాహ-సుధీయఇతి || హేనరదేవ-లోక-సరోత్తమా , సుధీయఃదే
హత్మయాథాత్మ్యవిదః , సాధవఃపరోవకారపరాః , ధూతేభ్యః ఆగస్కృద్భ్యోపిధూతేభ్యః , నాభిద్రుహ్యన్తి , కుతః-

రాన్దదు సైవతదామోతద్భర్షిషితర్పితాః || ౪౦ || విప్రాస్సత్యాశిషస్తప్తాశ్చద్ధయాలబ్ధదక్షిణాః | అశిషోయు
యుజుఃక్షుత్తరాదిరాజాయసత్కృతాః || ౪౧ || తథా౭౭దృతామహాబాహూనర్వఎవసమాగతాః | పూజీ
తాదానమానాభ్యాం పితృదేవర్షిమానవాః || ౪౨ || * * * * *
* * * * * ఇతిశ్రీమద్భాగవతే , మహాపురాణే , చతుర్థస్కంధేప్రాదశోఽధ్యాయః- * * * * *
మైత్రేయఉవాచభగవాన్పితృవైకుణ్ఠస్సాకంమఘవతావిభుః | యజ్ఞైర్వజ్ఞపతిస్త్విష్టోయజ్ఞఘక్తమభావత || ౪౩ || ఎ
వతే-కారిషీద్భజ్గంహయమెధశతస్యహీ | క్షమాపయతఆత్మానమముష్యక్షున్తుమర్హసి | ౪౪ || సుధీయస్సాధ
వోలోకనరదేవసరోత్తమాః | నాభిద్రుహ్యన్తిధూతేభ్యోయర్హ్యనాత్కాశేబరః || ౪౫ || పురుషాయదిముహ్య
న్తిత్వాదృశాదేవమాయయా | శ్రమఎవపరంజాతోదీర్ఘయావృద్ధసేవయా || ౪౬ || అతఃకాయమిమంవిద్వానవిద్యా
కామకర్తృభిః | ఆరచ్ఛాఇతినైవాస్మిన్ప్రతిబుద్ధో౭ సుషజ్యతే || ౪౭ || అసంసక్తశ్చరీరైస్త్రీన్మమనోత్పాదితేగృ
హే | అపత్యైదవిణేవాపికఃకుర్యాన్మమతాంబుధః || ౪౮ || ఎవశ్శుద్ధస్త్వయంజ్యోతిర్నిర్గుణోపిగుణాశ్రయః | స

యస్మియస్తాత్ , కశేబర-మానాత్పాత్యై తరత్-అతస్తదభిమానెనదోహంసకుర్వస్తీత్యర్థః , సుధీయాంసోఘంశక్యఎవే
తిభావః || ౪౩ || * ఎవమన్వయముఖేసుధీయాంధూతదోహంకరణమభిధాయవ్యతిరేకముఖేనాహ-పురుషాఇతి || యది-త్వా
దృశా-సుధీయః , పురుషాః , ఈశ్వరమాయయా-యది-ముహ్యన్తిమోహంప్రాప్నువన్తి , దేహాత్మమోహేనదేహప్రయు
క్తధూతదోహావికంకుర్వన్తి , తర్హి-త్వాదృశైః , చిరకాలంకృతయా-మహతాంసేవయా , శ్రమఎవ-పరంకేవలం - జాత
స్సంపాదితః-తేదుద్ధియవతిభావః || ౪౪ || * అత-స్సుధీయాందేహాత్మాభిమానప్రయుక్తధూతదోహాదరభావాత్ , అ
న్యథాదుర్గీత్వప్రసక్తాచ్చ , ఇమం , కాయందేహం , అవిద్యాకామకర్తృభిః-అవిద్యా అజ్ఞానం-తచ్చదేహాత్మాభిమానస్వత
న్త్రాభిమానరూపేణద్వివిధం-కామఃఅవిద్యామూలకశ్చబ్దాదివిషయేష్యిచ్చావిశేషః , కర్మకామమూలకంపుణ్యాపుణ్యరూపం
ఎభి-రారబ్ధత్వాదిత , ఇత్యేవ-మిమం , కాయందేహం-విద్వాన్జానన్ , అతఎవ-ప్రతిబుద్ధఃచిదచిదీశయాయాథాత్మ్యజ్ఞః-
అస్మిన్దేహే , నైవానుషజ్యతే-ఎవకారేణనితరామాసక్త్యభావస్సూచ్యతే || ౪౫ || * దేహఎవానాసక్తఃకథందేహానుబ
ద్ధిష్వసక్తస్సాన్యదిత్యాహ | అసంసక్తః || అస్మిన్శరీరేఅసంసక్తః , సమిత్యేకీకారే-ఆత్మనాసహదేహమేకీకృత్యతస్మిన్నా
సక్తఇత్యర్థః , అమునాశరీరేణో , త్పాదితేనంపాదితే-గృహే , అపత్యైపుత్రాదా , ద్రవిణేవితైవ-మమతాం , కోవా-బుధః-
కుర్యాత్సకోపిబుధః కుర్యాత్ , అజ్ఞున్తుకుర్యాదిత్యర్థః , అతో-బుధః-దేహార్థందేహానుబన్ధ్యర్థంవాధూతదోహావికంసకు
ర్యాదితిభావః || ౪౬ || * బుధఇత్యనెనచిదచిదీశయాథాత్మ్యజ్ఞానవత్త్వముపక్షిప్తం , తత్త్రిదృశమిత్యపేక్షాయాం, తత్యై
కఇతిద్వాభ్యాంచిదచిదీశస్వరూపంవిశోధ్య , తతోయఎవమిత్యేకనాత్మయాథాత్మ్యజ్ఞానయోగస్యభగవజ్ఞానాత్మ్యం , త
తఏకేనకర్మయోగస్యాపితదక్షత్వమభిధాయ , తదుభయోనుగృహీతభగవద్భక్తియోగస్యభగవత్ప్రాప్త్యపాయతామభిధా

యెద్యశభగవదుపాసననిష్ఠస్య దేహతదనుబద్ధి ప్రయుక్తవికారానన్యురిత్యాహ॥ ఎక ఇత్యాది నా॥ ప్రకృతివివిక్తాత్మస్వరూప
 శోధననప్రకృతిపరిణామరూపదేహస్యతద్విపరీతధర్మవత్త్వస్యాథాదేవసిద్ధేః పృథక్తచ్చోధనం నాపేక్షితమితీతావదాత్మస్వ
 రూపం ప్రకృతివివిక్తం శోధయతి॥ ఎకః జ్ఞానై కాకారతయా సర్వత్ర ఎకస్వరూపః॥ ఎకో వ్రహ్మస్య సంపన్నస్సుభుష్పంకురు
 తే ప్రజా,, ఇతివదయం నిరైకః - నానాకారేషు దేవమనుష్యాది శరీరేష్వ, వస్థితోఽపి, సర్వత్ర జ్ఞానై కాకారతయా ఎక
 రూప ఇత్యర్థః - దేహ స్తు దేవమనుష్య పశుపాదపతదవా న్తరభేదభిన్నః, శుద్ధః నిర్మలః, దేహ స్తుమలినః, స్వయం
 జ్యోతిఃస్వయం ప్రకాశః - నిర్గుణః రాగద్వేషాదిరహితః - గుణాశ్రయః జ్ఞానానందాదిగుణాశ్రయః - సర్వగః అణుస్వరూ
 పత్వేపిధర్మ భూతజ్ఞానసర్వవ్యాపి అనావృతః దేహాభివ్యవహారిభిరనావృతః - సాక్షీ దేహే నిగ్రయాదీనామవరోక్షం ద్రష్టా -
 దేహ స్తు వరప్రకాశ్యః, రాగద్వేషాదిగుణాశ్రయః - జ్ఞానాదిగుణానాశ్రయః, వ్యాప్యః అవృతః దృశ్యశ్రేణ్యర్థసిద్ధం - పరం
 కేవలం, ఆత్మాదేహదిష్వ స్త్యప్రవిశ్యధారకః, దేహస్తు ధార్యః, అతః, ఆత్మనః దేహ-త్వ రః విలక్షణః ॥ ౧౭॥ అత ఎవ, దే
 హాదిభిః, ఉపాత్తాః స్వీకృతాః, అదిశబ్దః పాశ్చిమీయపరః, తద్ధర్మా సైమాం దేహాదీనాం ధర్మాః, బాల్యయావనాత
 నాయాపిపాసాదయః, తచ్చ జ్ఞేన బాల్యాదీనాం తదకా న్తత్వం నూచ్యతే, తద్ధర్మస్తు సస్య దేహాద్ధర్మస్తు, రాత్మనోజీవ
 స్య-నన్యుః తస్య ఆత్మనో-య-తై గుణ్యం దేహగతజాత్యాదిరాహిత్యమేవ-తస్య-దేహ-ద్వైధర్మ్య-ముక్తం-దేహవిలక్షణ
 మాత్మ స్వరూపం కదాన్పురతీత్యాశక్యా-యాం నుషు పుత్యతా-న్యో రిత్య భిప్రయః-తత్రనుషు ప్రేర్జవదవస్థాయామేవాహ
 రహరనుభూయమానత్వే ననుషు పిరేవనిదర్శనమిత్యాహ-తతేతత్ర-నుషు ప్తం ను ప్తి-భావైక్తః-నిదర్శనం ఉదాహరణమిత్య
 ర్థః-నుషు ప్రాపి దేహగతచాగ్రవృత్త్యాదిబాహ్యకారో నానుభూయతే-కింతు - దేహవిలక్షణం స్వస్వరూపం-తథా-చోక్తం
 తృతీయః-భూతసూక్ష్మేన్ద్రియమనోబుద్ధ్యాదిష్విహనిద్రయాలీనైష్వసతియ స్తత్రనిర్నిదోనిరహాశ్చియ,, ఇతి-అనన దేహత
 ద్ధర్మాణాం చాత్మప్రతీత్యవిషయత్వమచ్యతే-ఎవం ప్రకృతిపురుషయోస్య రూపేనిరూపితే-యద్వా-ఇదం శ్లోకద్వయం ప్రధా
 నజీవవిలక్షణపరమాత్మస్వ రూపకథనపరం-ప్రకృతిపురుషస్వ రూపత్వధాద్విశోధితం భవతి-ప్రకృతివివిక్తాత్మ స్వరూపవివే
 చనపరత్వేహీనుషు ప్తంతన్నిదర్శనమిత్యసర్వసంస్కృతే-నుషు ప్తాదేహాదర ప్రతీతావపి ఉక్తవిధత్వేనాత్మస్వ రూపస్యాప్రతీ

ర్వగోఽనావృతస్సాక్షీ పరమాత్మా ౭౭త్వనః పరః॥ ౧౮॥ దేహాద్యుపాత్తా న్తద్ధర్మా నన్యుస్తద్రస్తురాత్మనః॥ ౧౯॥

తై-తస్మాదయః పరః-ఎకస్య స్వనమాభ్య ధికద్వితీయవ స్త్వ స్తరహితః-శుద్ధః అపాపవిద్ధః-అపహతపాపై త్యర్థః-స్వయం జ్యో
 తిః-నిరుపాధిక స్వయం ప్రకాశః-నిర్గుణః ప్రకృతిపురుషగతాజ్ఞత్వ దుఃఖత్యాది హేయగుణరహితః-గుణాశ్రయః-అన న్తకల్యా
 ణగుణాశ్రయః-సర్వగః స్వరూపతః స్వభావతత్త్వవిభుః-అనావృతః-దేహాదిష్వవస్థితోఽపి తై రపరిచ్ఛిన్నః- సాక్షీ సర్వం యు
 గపత్సాక్షాత్కృతా-ఉదాసీనోవా-ఆత్మనః ఉక్తాకారవిపరీతాజ్ఞవా-త్వ రః విలక్షణః-పరమాత్మా - పరోమాయస్సాత్మపర
 మః-సచాసావాత్మా చ-స్వసమానాధికాత్మా న్తరావ్యాప్యః స్వవ్యతిరిక్తస్య సర్వస్యా న్త్యప్రవిశ్యప్రశాసనసధారకః-జీవ స్తు
 నైకః-కింతు బహవస్సమానాకారాః-నిత్యోనిత్యా నాంచేతనశ్చైతనానాం-న త్వేవాహంజాతునాన,, మిత్యాదికమత్యానున
 న్ధేయం-యద్యపి జీవస్వరూపమపి స్వయం జ్యోతి దేవ-తథాపితత్వ స్వరూపస త్తాస్థితిప్రవృత్త్యా దేవపరమాత్మేచ్ఛాయ తత్త్వ స్వ
 ద్రవ్యకర్తృచకాలశ్చ స్వభావో-జీవఎవచ । యదనుగ్రహతస్స నిసన నియదు పెక్షయ,, తిస్సర్వణాన్న నిరుపాధిక స్వయం జ్యోతి
 త్వం-తథాజీవో దేహద్వారా రాగద్వేషాదియుక్తః నాపి శుద్ధః-యద్యపి ప్రజావతివా క్యే జీవస్యాప్యపహతపాస్తత్త్వం “ ఎవ
 ఆత్మా ౭౭పహతపాపై,, త్యాదినాశ్రుతం - తథాపి-తత్కర్మణానన్యు-చితం-ముక్తాతుపరమాత్మప్రసాదాదావిర్భూతమి
 తిన సర్వదావిశుద్ధత్వం-తథాచ శ్రుతిః-ఎవ సంప్రసాదోఽస్మాచ్ఛరీరాత్మముత్థాయపరం జ్యోతిరుపసంపద్య,, తి-సూత్రంచ-
 సంపద్యావిర్భూతస్సైవనశబ్దా,, దితి-తథాచ కల్యాణగుణా శ్రయోనభవతి-కింతు-దుఃఖత్యాది హేయగుణాశ్రయః-అత్రనిర్గు
 ణగుణాశ్రయశబ్దాభ్యాం హేయగుణనిష్ఠేధికల్యాణగుణవిధీవివక్షితౌ-అత్ర, నహింస్యాత్వశుమాలభేతే,, తివదుత్సర్గావవా
 దనయేనదహరవిద్యాయాం-ఎవ ఆత్మా అపహతపాపై,, త్యాదినా హేయగుణాన్ప్రతిషిధ్య-సత్యకామ,, ఇత్యాదినా కల్యా
 ణగుణాన్విదధతీశ్రుతి రేవ ప్రమాణం-తథాజీవో సర్వగః అణుత్వాత్ - తథాచ శ్రుతిః “ ఎవోఽణురాత్మా చేతసావేదితవ్యః
 ఆరాగమాత్రోహ్యపరోపిదృష్ట,, ఇతి-అత ఎవపరిచ్ఛిన్నః - నాపి సాక్షీ-కింతు-కర్మ ఫలాదీ-తథాచ శ్రూయతే “ తయారస్యః పి
 ప్పలంస్వాద్వత్తీ,, తి-తథాస్వస్మాదధికనపరమాత్మనావ్యాప్యః ధార్యశ్చ-యత్యనితిష్ఠ,, స్తి త్యాదిశ్రుతేః-ఎవం జీవస్వరూ
 పమర్థాద్వివిక్తం ద్రష్టవ్యం - పూర్వవ్యాఖ్యోక్తరీత్యా ప్రకృతిస్వ రూపమపియత ఎవ ప్రకృతిపురుషాభ్యాం విలక్షణః పరమా
 త్మా - అత ఎవ హేతోః - దేహాద్యుపాత్తాః - అదిశబ్దేన జీవసన్న్య హః - దేహాదీనైశ్చ పాత్తాః పరిణామిత్యకించిజ్ఞత్వదుః

ఖత్వాదయదౌపాధికాధర్మః తద్ధర్మః ప్రకృతిపురుషైకాంతాః జనత్వా ఖత్వాదయస్సాన్వభావికాశ్చ - తద్ధర్మః ప్రకృతిపురుషయోస్సాత్మాత్మర్మః - ఆత్మనః తయోరన్తర్వాప్యవస్థితస్య పరమపురుషస్య - నన్యః - కైవల్యం ప్రకృతిపురుషగతపరాత్వా ఖత్వాదివివేక ప్రత్యక్షాద్విపరీచిన్నత్వాదిధర్మవత్త్వ మేవకైవల్యం ప్రకృతిపురుషాభ్యాం వై లక్షణ్యం నామేత్యర్థః - త-త్త- జీవాత్పరమాత్మనోవైధర్మ్య - సుషుప్తం సుషుప్తిః , నిదర్శనముదాహరణమిత్యర్థః , సుషుప్తగ్రహణముతా- నైరప్య సలక్షణం , తథాహి , సుషుప్త్యుత్కాంత్యోః ప్రత్య గాత్మనోఽర్థాన్తరత్వేన పరమాత్మనోవ్యవదేశోద్యత్య తేతావద్వాజననయకే - కతమతత్తా యాయం విజ్ఞానమయః ప్రాణేషి , తి - ప్రకృతస్య ప్రత్య గాత్మనః సుషుప్త్య వస్థాయాం అకించిజ్ఞస్య సర్వ జ్ఞేన పరమాత్మనా పరిష్వ జ్ఞ ఆత్మా యతే - పా జ్ఞేనాత్మనానం పరిష్వ క్తో నబాహ్యం కిం చనవేదనాన్తర , మితి తథా ఉతా- న్తావపి ప్రా జ్ఞేనాత్మ నాన్వా రూఢ ఉత్స ర్జన్యాతీ , తి - నచస్వ పత ఉతా- మతోవాప్య కించిజ్ఞస్య తదానీ మేవస్యై వై వసర్వ జ్ఞేన తా పరిష్వ క్తో న్వా రో హాసం భవతః , నచ మేత్రజ్ఞాన్తరేణ తస్యాపి సర్వజ్ఞత్వా సంభవాత్ , తస్మాత్తత్ర ప్రా జ్ఞేన తి సర్వజ్ఞః పరమాత్మా ఉక్తః - నబాహ్యం కిం చనవేదనాన్తరమిత్యజ్ఞోజీవ ఉచ్యతే , తస్మాత్తత్ర వై ధర్మ్యం నిదర్శితం , తథాచ సూత్రం , సుషుప్త్యుత్కాంత్యో ర్భేదవేతి || ౮ || య ఇతి || యః పుమా- ఎవం పరమాత్మనో ధార్యతయా వ్యాప్యతయా - ఆత్మని పరమాత్మని - స్థితం - సన్తం - ఆత్మానం ప్రత్య గాత్మానం - వేద ఉపాసై - నతు తదుపాసనమాత్రపరః - కింతు - మయి అన్తర్వామిణి - పూర్వోక్తైకత్వాదిధర్మిణి - స్థితః - మదుపాసన నిష్ఠ ఇతి యావత్ - తిష్ఠతే ధాతోరుపాసనపరత్వం - అభయం ప్రతిష్ఠాం విస్తతే , తన్నిష్ఠస్య మోక్షోపదేశా , దిత్యాది శ్రుతిసూత్రాదిప్రయోగాదవగమ్యతే - జ్ఞానయోగానుగృహీతమద్భక్తియోగ నిష్ఠ ఇత్యర్థః - ప్రకృతిస్తోఽపి ఉపాసనదశాయాం ప్రకృతి విశిష్టోపు - పాసనిర్వృత్త్యనన్తరం - తద్గుణైః ప్రకృతిగుణైః - నాజ్య తేన యుజ్యతే - కింతు - ముక్తోభవేత్త్యర్థః || ౯ ||

వల్యంతస్యవైధర్మ్యంతత్సుషుప్తం నిదర్శనమ్ || ౮ || యఎవం సన్తమాత్మానమాత్మస్థం వేదపూరుషః | నాజ్యతే ప్రకృతిస్తోఽపి తద్గుణైస్సమయిస్తేతి || ౯ || యస్స్వధర్మేణ మాం నిత్యం నిరాశీశ్యధ్యాయాన్వితః | భజతే శనక్తస్తస్య మనోరాజస్య సీదతి | గం | పరిత్యక్తగుణస్సమ్యగ్దర్శనో విశదాశయః | శాన్తం మేనమవస్థానం బ్రహ్మకైవల్యమశ్నుతే || ౧౦ || ఉదాసీనమివాధ్యక్షం ద్రవ్యజ్ఞాన క్రియాత్మనామ్ | కూటస్థమమమాత్మానం యోవేదాప్నోతి శోభనమ్ || ౧౧ || భిన్నస్య లింగస్య గుణప్రవాహాః * ద్రవ్యక్రియాకారకచేతనాత్మనః | దృష్టానుసంపత్సువిప

ఎవం - యః పుమా- స్వధర్మేణ స్వవర్ణాశ్రమోచితపశ్చమహాయజ్ఞాదినిత్య వైమిత్తికాదిధర్మేణ - నిరాశీః స్వధర్మసాధ్యభతేష్వాశారహితః - అనభిసంహితఫలకర్తృసజ్జిత్యర్థః - మాంసర్వకర్తృరాధ్యం - ఇన్ద్రాదిసర్వదేవతాశరీరకం - సర్వకర్తృఫలప్రదం - నిత్యం - శ్రద్ధయాకర్తవ్యైషుకర్తృసుత్వరయా - భజతే - హేరాజ్ఞానకర్తృయోగాభ్యామనుగృహీతభగవద్భక్తియోగ నిష్ఠస్య - మన-శ్శనక్తః - ప్రసీదతి రాగాదిభిరకలుషితం భవతి || ౧౦ || ఎవం పరిత్యక్తగుణః కా రైస్త్రినన్త్యక్తరాగాదిగుణః - అతఎవ - విశదాశయః నిర్వలాన్తః కరణః - అతఎవ - సమ్యగ్దర్శనః ఉక్తవిధాత్మస్వరూపతద్వి లక్షణపరమాత్మస్వరూపదర్శి - శాన్తం అశనాయాద్యుర్విషట్కరహీతం - మేమత్సంబద్ధి - సమవస్థానం సమ్యగావాసభూతం - మచ్ఛరీరభూతమిత్యర్థః - బ్రహ్మగుణతోబృహత్వాద్యుత్పత్త్యేవ వాచ్యం - కైవల్యం కైవలం ప్రకృతివియుక్తమావిర్భూతాపహతపాప్రత్వాదిగుణక - మాత్మ స్వరూపం - అశ్నుతే ప్రాప్నోతి - బ్రహ్మత్వ కావిర్భూతగుణాష్టకస్య రూపేణ సంపన్నో భవతి ముక్తోభవతీతి యావత్ || ౧౧ || ఎవంతస్వత్రయవిమర్శపూర్వకం జ్ఞానకర్తృయోగానుగృహీతభగవద్భక్తియోగస్యామృతత్వప్రాప్త్యుపాయతామభిధాయేవం విధస్య పుంసోజీవదవస్థాయామవస్థానప్రకారమాహ || ఉదాసీనమితి || ద్రవ్యం పృథివ్యాదిభూతాని - జ్ఞానం శ్రోత్రాదిజ్ఞానైస్త్రియాణి - క్రియావాగాదీనికర్తృత్త్వియాణి - ఆత్మా మనః - ఎషాం - అధ్యక్షం అధిపం - కూటస్థం స్వరూపతోనిర్వికారం - అతఎవ - ఇమ - మాత్మానం ప్రత్య గాత్మానం , ఉదాసీనమివ స్థితం , యోవేద , ద్రవ్యాధ్యక్షత్వం ప్రకృతిసంబద్ధకృతం , పరమార్థతస్తు కూటస్థ ఉదాసీనః , ఇత్యేవ , మాత్మానం , యో - వేద - స - శోభన , మాప్నోతి - జీవగ్దశాయామపి సుఖమేవాప్నోతి త్యర్థః || ౧౧ || నను విప్రతిషిద్ధమేతదుచ్యతే - ద్రవ్యాద్యధ్యక్షత్వం కూటస్థత్వముదాసీనత్వంచేతి - కరణప్రవర్తకత్వమేవ హీకరణాధిపత్వం - తచ్చ వికార - స్తదభావః కూటస్థత్వ ముదాసీనత్వం - తత్రాహ || భిన్నస్యేతి || ద్రవ్యక్రియాకారకచేతనాత్మనః - ద్రవ్యం పృథివ్యాది - క్రియాకారకాణికర్తృత్త్వియాణి - చేతనాజ్ఞానైస్త్రియజాతం - ఎతదాత్మకస్యైత్యర్థః - క్రియాకర్తృత్త్వియాణి - కారకాణి జ్ఞానకరణాని శ్రోత్రాదీని - చేతనాచిత్తం - ఎతదాత్మకస్యైతివాఽర్థః - ద్రవ్యాద్యాత్మకస్య - అతఎవ - భిన్నస్య దేవమనుష్యాదిభావేన - భిన్నస్య - లింగస్య శరీరస్య - గుణప్రవాహః గుణపరిణామో - భవతి - అయం భావః - యద్యపి ద్రవ్యాద్యధ్యక్షత్వ

రూపవికారాత్తస్య స్తి - తథాపి సవికారః జ్ఞానవికారరూపస్యచధర్మభూతజ్ఞానగతానస్వరూపగత ఇతిస్వ రూపతఃకూటస్థత్వముదాసీనత్వంచ - దేవాదిరూపేణపరిణామస్తుద్రవ్యాదినష్టతస్యైవేతి-నను-ధర్మతోవా ౭ పిసతివికారేణకూటస్థతోపపత్తిః - కూటస్థతాహినిర్వికారతా - సాచనిత్యతాపరవర్యాయా-ధర్మతోవా ౭ నిత్యత్వేకథనిత్యతేతిచేత్ - ఉచ్యతే-ధర్మభూతంజ్ఞానద్రవ్యంనిత్యమేవ - తస్యచకర్తృణాకదాచిత్సోఽచరికదాచిద్వికాసశ్చైత్యవస్థాద్వయమక్షీత్రీయతే - తత్రసోఽచరినామప్రసరాభావః - తదభావోవికాసప్రసరరూపః-అభావాభావస్యభావరూపత్వాత్ - అతోధర్మభూతంజ్ఞానద్రవ్యమపినిత్యమేవేతిధర్మతోపికూటస్థతోపపత్తిః - పృథివ్యాదీనాంతుస్వరూపతస్సవ్యావతశ్చవికారఇతినకూటస్థత్వం-అతాత్తనస్సతతమేకరూపత్వాద్దేహస్యప్రతిక్షణపరిణామత్వాదపురుషార్థరూపత్వా - ద్దేహప్రయుక్తాను - దృష్టాను-ప్రాప్తాను-సంపత్సు-విపత్సుచ - సూరయస్తత్త్వత్రయవివేచనచతురాః - నవిక్రియనైసంపదాపత్యయక్తహర్షశోకాభ్యాం నయజ్యస్తత్యర్థః-కథంసతిశరీరైతత్ప్రయక్తహర్షశోకాసంబంధ - స్తత్రాహ-మయినిరతిశయప్రీతివిషయ - బద్ధంసౌహృదం యైస్తైసౌహృదశబ్దేననుహృదోధగ్ధోనిరతిశయప్రేమాచ్యతే - తేనప్రీతిరూపముపాసనంలక్ష్మ్యతే - బద్ధశబ్దేనతస్య విజాతీయప్రత్యయాస్తరావ్యవహితత్వంవివక్షితం - తథాచ-విజాతీయప్రత్యయాస్తరావ్యవహితమద్విషయనిరతిశయప్రీతిరూపభక్త్యావిస్తృతదేహధర్మాహర్షశోకాభ్యాం నయజ్యస్తత్యర్థః-త్వంచసూరిః * ౧౩ * అతః-సుఖే-దుఃఖేచ-దేహప్రయుక్త-సమస్స-సౌమ్యంమమకథంసంభవే - తత్రాహ-విజితేంద్రియాశయఃవశీకృతచాప్యేంద్రియాస్తకరణః - జితేంద్రియస్యతవసుఖదుఃఖయోసౌమ్యంసంభవేదేవేత్యర్థః-అతఏవ - సమానాఃమధ్యమోత్తమాధమాఃయస్యసః - తిర్యక్సునుజదేవాదిషుదేహాతిరిక్తసర్వాత్ససామాన్యానుసన్ధానపర - సైషాంచబ్రహ్మత్వత్వేసామ్యధీ-స్తవం-అఖిలలోకరక్షణం - విధత్స్వ - కథమే

త్సుసూరయోనవిక్రియనైమయిబద్ధసౌహృదాః * ౧౩ * సమస్సమానోత్తమమధ్యమాధమస్సుఖేచదుఃఖేచజితేంద్రియాశయః | మయోపక్లప్తాఖిలలోకసంయుతోవిధిత్స్వధీరాఖిలలోకరక్షణమ్ * ౧౪ * శ్రేయఃప్రజాపాలనమేవరాజ్ఞోయత్సాంపరాయెసుకృతాత్వప్రమాంశమ్ | * ౧౫ * అన్యథాన్యథావృతపుణ్యఃప్రజానామరక్షితాకరహరోఽఘమత్తి * ౧౬ * ఎవం ద్విజాగ్ర్యనుమతానువృత్తోధర్మప్రధానోఽన్యతమోఽవితాస్యాః | ప్రాప్స్యేనకాలేనగృహూపయాతాన్యష్టాసిసిద్ధానమర క్తలోకః * ౧౭ * వరంచమత్కంచనమానవేన్యవృణీష్వతే ౭ హంగుణశీలయన్త్రితః * ౧౮ * నాహంచమఖైర్వైసులభస్తప్తభిరోగనవాయత్సమచిత్రవర్తీ * ౧౯ * మైత్రేయఉవాచ | సత్తత్త్వం లోకగురుణావిష్వక్సేనవిశ్వజిత | అనుశాసిత్తమాదేశంశిరసాజగృహేహరేః * ౧౮ * స్పృ

కేనమయాతత్కర్తుంశక్యం - తత్రాహ-మయేశ్వరేణ-ఉన్లక్తిప్రాప్సంపాదితాఃఅమాత్యాదయోయేఅఖిలాలోకాస్తైస్సంయుతః * ౧౪ * జ్ఞానసుమమముముత్సామనుత్పాద్యకేమఖిలలోకరక్షణంవిధిత్వేత్సుచ్యతే-తత్రాహ-శ్రేయఃప్రజాపాలనమేవ-శ్రేయఃశ్రేయస్సాధనం - సమీహితపురుషార్థసాధనమిత్యర్థః-కుతః-యద్యస్తాత్ప్రజాపాలనాత్ - సాంపరాయెదేహవియోగ-ప్రజాభిర్య - త్కృతం-సుకృతం-తస్య-వృషమంచం-హర్తాహరతి - అన్యథాలోకరక్షణాభావే-ప్రజానామరక్షితా-ప్రత్యుత-ప్రజాపీడనాదినా - తద్దత్తం-కరంసౌమిగ్రాహ్యభాగం-హరతిహరః - తథాభూతః-అతఏవ-ప్రజాభిరాత్తపుణ్య - స్తాసా-మఘ-మత్తిఅదతై * ౧౫ * తస్మాద్బదిప్రజాఃపాలయసిధర్మతస్తదాతవముక్తిరపిసులభాస్యాదిత్యాహ * ౧౬ * ద్విజాగ్ర్యణా-మనుమతశ్చసావనువృత్తశ్చ - వ్యస్తపాలేఽనుమతోనువృత్తశ్చ - ధర్మప్రధానఃఅనభిసంహితఫలస్వవర్ణాశ్రమోచితధర్మప్రధానః - అన్యతమః-ప్రజానాంమధ్యే అన్యతమివస్వస్తిన్నాన్యతస్త్రిమనారోప్యేత్యర్థః-అవితారక్షితా - యది-స్యాఃభవే-తదా-ప్రాప్స్యేనకాలేన-గృహేన్యత్స - పగతా-సిద్ధాన్సనకాదీ-అనురక్తాస్సస్తిన్నసురాగయక్త-లోకా-యస్య-సత్వం-ద్రష్టా-సి-తైరుపదిష్టతత్వోఽమృతత్వంయాస్యసీత్యర్థః * ౧౭ * కించ-హేమానవేన్య-మత్తస్సకాశాత్ - కంచ-ద్వరం-వృణీష్వ - తేతవ-గుణాఃశమాదయః - శీలనిర్మత్సరాదిస్వభావ-స్తైర్యన్త్రితఃవశీకృతోఽహం - తద్రహితైస్తు-మఖైర్యాగై - స్తప్తభిఃకృతచాన్ద్రాయణాదిభి-రోగనవా-నాహం-సులభః-కుతః-యద్యస్తాత్ - సమంచిత్రంయేషాం - తేష్యేవ-వర్తితుంశీలమస్య, సోఽహమ్ * ౧౮ * జ్ఞాన-విశ్వజిత్పురు రేవం-లోకగురుణా-విష్వక్సేనభగవతా - అనుశిష్టః-హరే-రాదేశమాజ్ఞాం-శిరసాజగృహే-అతీవాదృతవానిత్యర్థః * ౧౯ * తతః, పాదయోః-క్షమాపయితుంస్పృశంతం - స్వేనస్వీయేనలశ్వహరణాదికర్తృణా-ప్రీడితంలజ్జితం-శతక్రతుమిన్ద్రం - ప్రేక్షా-పరిష్వజ్యఅర్చ్యతస్త్రి * విద్యేషం-విసస్థలత్యాజీత్ - హేతివిస్తయే-ఆర్ద్రాపరాధజనితవిద్యేషంతదే వపిససజ్జతివి

* పా || ద్విజాగ్ర్యనుమతో.

స్తయతే || ౧౯ || తతో-విశ్వాత్వా-భగవానపి-పృథునా-ఉపహృతం-సమర్పితం-అర్హం-అహ్యుదికం - యస్య- సముజ్జి-
హానయాసముద్రిక్తయా , భక్త్యా - గృహీతాచరణాఅమ్బుజే ఇవ-యస్య - ప్రస్తానాభిముఖఃస్వలోకంప్రతిప్రయాణాభిము-
ఖోఽపి-అనుగ్రహేణ - విలమ్బితస్సంజాతవిలమ్బ-స్సతాంభక్తానాం-సుహృత్ నిరతిశయ ప్రీతిమాన్ - ఎనంపృథుం-పశ్యత్ -
పద్మదలవద్వి శాలెల క్షీణీయస్య సః - పద్మపత్రవద్వి శాలాభ్యా మక్షిభ్యాం పశ్యన్తి తిభావః-న ప్రతస్థేనయయావిత్య-
ర్థః || ౨౦ || ౨౧ || ఎవంభగవతోభక్తైపుథోకృపాతిరెకక్ష-పుథోర్భగవతిభక్తుద్రైకమాహ || స ఇతి ద్వాభ్యామ్ ||
స ఆదిరాజఃపృథు - ర్భద్రాజ్జలి - రానన్దా శ్రుపూర్ణలోచనః - అతపి వ - హరిం - అవలోకితుం - నాశకత్ ననమర్థోఽ-
భూత్ - బాహ్యై - ర్విక్లబః అదృష్ట - స్తూష్ణీమవస్థితస్స - కించిదపి - నోవాచచ - కింత్వ - ముంహరిం - హృదా - ఉ-
పగూహ్య ఆవృత్య - సంశ్లిష్య - ఆలిక్య తియావత్ - అథాత్థతవాన్ || ౨౨ || అథానన్తరం - అత్రుకలాఃఅ-
శ్రుకణా - హస్తేనా-వమృజ్య-అత్యుత్తయోద్భృతో-ర్గోచరంవిషయభూతం - పదాచరణేన - క్షీణింభూమిం - స్పృశన్తం-
అయంభావః - నఖలుదేవాఃపదాఘవంస్పృశన్తి అతఃకృపాపారవశ్యాన్నునం హరిరాత్మానంవిస్తృతవానివేతి - ఉర-
గద్విషోవైనతేయస్య , ఉన్నతే-అంసెస్కంధే - విన్యస్తంహస్తాగ్రంయేనతం , పూరుషంపరమపూరుషం - ఆహుతవా-
చ || ౨౩ || తత్రయదుక్తంవరంవృణీష్వేతితదసహమానఆహ || హేవిభో , వరదానాంబ్రహ్మాదీనాం - ఈశ్వరాద్వ-
రదా-త్వత్తస్స కాశాత్-బుధః అర్థకామాదీనాంసాతిశయత్వంనశ్వరత్వంచజాన - న్వరా - పృణీతే - కీదృశా - యేవ-
రా - గుణవిక్రియాత్మనాంసత్వాదిగుణానుసారేణ - విక్రియావికారా-యస్మి-న్నాత్మనిస్వభావే - స- ఆత్మాస్వభావో-యే-

శస్త్రంపాదయోఃప్రెమ్లావీడితంస్వేనపాప్తునా | శతక్రతుంపరిష్వజ్యవిద్వేషంవిససర్జహ || ౧౯ || భగవానపివి-
శ్వాత్వాపృథువోపహృతార్హణః | సముజ్జిహానయాభక్త్యాగృహీతచరణామ్బుజః || ౨౦ || ప్రస్తానాభిముఖోఽ-
ప్యేనమనుగ్రహవిలమ్బితః | పశ్యన్పద్మపలాశాతోనప్రతస్థేసుహృత్సతామ్ || ౨౧ || స ఆదిరాజోరచితాజ్జలిర్హ-
రింవిలోకితుంనాశకదశ్రులోచనః | నకించనోవాచచడాష్టవిక్లబోహృదోపగూహ్యముమధాదవస్థితః || ౨౨ ||
అథావిమృశ్యశ్రుకలావిలోకయన్తత్యుత్తద్భగోచరమాహపూరుషమ్ | పదాస్పృశన్తంక్షీణిమంసఉన్నతేవి-
న్యస్తహస్తాగ్రముర * జ్ఞవిద్విషః || ౨౩ || పథ్యురువాచ || వరాన్విభోత్వద్వరదేశ్వరాద్భుధఃకథంవృణీతేగుణవి-
క్రియాత్మనామ్ | యేనారకాణామపిసన్తిదేహీనాంతానీశకైవల్యపతేవృణేనచ || ౨౪ || నకామయేనాథతదవ్య-
హంక్వచిన్నయ త్రయష్టచ్ఛరణామ్బుజానవః | మహాత్తమాన్స్తౌదయాన్తుఖిచ్యుతోవిధత్స్వకర్ణాయుత-
మేషమేవరః || ౨౫ || స ఉత్తమశ్లోకమహన్తుఖిచ్యుతోభవత్పదామ్భోజసుధాకణానిలః | స్పృశింపునర్విస్తృత-
తత్త్వవర్తనాంకుయోగినానోవితరత్యలంవరైః || ౨౬ || యశశ్శివంసుశ్రవత్యసజ్జమేయదృచ్ఛయాచోపశ్య-

హం - నారకాణాంసంసారిణామపిదేహీనాం - సన్తి-తేషామపిభో-గ్నాతిత్యర్థః - తస్మాత్-హేకైవల్యపతేముక్త్యధిపతే-
ముక్తిప్రదత్యర్థః - హేఈశసర్వాన్తర-తాత్పర్యాదాగ్ర-న-వృణే || ౨౪ || తస్మిన్కైవల్య మేవవరయ-తత్రాహ || నెతి హే-
నాథ-మహాత్తమానాంభాగవతానాం - అన్తర్హదయా-న్తుఖిద్వా రేణనిగతో - భగవత్పదామ్బుజమకరన్దోయశః శ్రవణా-
దిసుఖం - యత్ర-నాన్తి-తాదృశంచే - తై-వల్యమపి-తన్న కామయేనవృణే - తస్మింకామయసే-తత్రాహ - త్వద్గుణశ్రవ-
ణాయ-మేమహ్యం - కర్ణాయుతంకర్ణానామయుతం-అయుతశబ్దతనన్యపరః - గుణానామానన్త్యాదనన్తగుణ శ్రవణార్థమ-
నన్తశ్శోత్రాణివిధత్స్వధేహి-ఎషఎవ-మమాభిమతోవరతిత్యర్థః || ౨౫ || కింమద్గుణశ్రవణసాధ్యంయదర్థంకర్ణాయుతం-
పార్థయసే - తత్రాహ || స ఇతి | హే ఉత్తమశ్లోక-మహాతాంత్వద్భక్తానాం - ముఖాచ్యుతః-సః-భవతఃపదామ్బుజయో-
ర్యా-సుధా-తస్యా - యో-తతః - తత్సంబధి - యోఽనిలోవాయుః - దూరాదపికించిద్యశశ్శృణుమాత్రమిత్యర్థః - విస్తృతం-
తత్త్వవర్తతత్వమార్గః , యోఃకుయోగిభిః-తేషామపి - నఃఅస్మాకం - త్వద్విషయాం , స్పృశింభక్తిం, వితరతిదదాతి-అతో-
వరైఃపురుషార్థాన్తరసాధనభూతై-రలమ్ || ౨౬ || త్వద్విషయభక్తివర్ధకత్వాత్త్వద్గుణాను శ్రవణస్య యదృచ్ఛయాపి-
త్వద్గుణానెవశృణుయామిత్యాహ || యశఇతి || హేసుశ్రవణోభనకీర్తే , సతాం-సజ్జమేసతి-సకృదపియదృచ్ఛయాపి-తేతవ-
యశఃకీర్తిమేవ - వరం-శృణోమి - సకృదపియదృచ్ఛయాపీత్య నెనఅసకృదత్యాదరేణయశసశ్శోతవ్య తాసూచ్యతే - తదుప-
పాదయతి - యఃకశ్శిత్పమాన్, గుణజ్ఞస్సా రగ్రాహీచే - త్వశుంకర్తృజడం-ఋతే, కథం - విరమేత్, గుణానుశ్రవణాదితిశే-
షః, అగుణజ్ఞఃపశుశ్చైత్వద్భక్తస్సకృదాశ్రుత్యతతోవిరమేదిత్యర్థః, గుణజ్ఞస్యావిరామమేవసదృష్టాన్తముపపాదయతి, యద్య-
స్మాత్-శ్రీరక్షీ-గుణానాంభవదీయకల్యాణగుణానాంసజ్జహృచ్చయాసంస్కరణేచ్ఛయా - ప్రవప్రే, త్వమితి శేషః, యద్వా-

గుణానాం సర్వపురుషార్థానాం సజ్జహన్ స్వస్తి సమాహర - సుదిచ్ఛయా యత్తద్వ్యకః ప్రవచనైతరాం వృతవత్తి ॥ ౨౭ ॥
అతో లక్ష్మీ రివాన్యపరిత్యాగనత్వా మేవాంభజామీత్యాహ ॥ అథ, హే భగవత్, అఖిలపురుషోత్తమం - అఖిలభ్యః
బద్ధము క్తనిత్య భేదనత్రివిధభ్యః - పూరుషేభ్యః, ఉత్తమం - పచ్చమీభయనై, త్యత్ర - పచ్చమీ, తియోగవిభాగాత్సమానః - అ
నైవజీవానామభజనీయత్వం వివక్షితం - అఖిలపూరుషోత్తమత్వే హేతు - గుణాలయం త్రివిధవ్యపిచేతనైవ్యసంభావితనిత్యనిరు
పాధికానన్యాధీనసర్వజ్ఞత్వసర్వశక్తిత్వసర్వకారణత్వసత్త్వత్వజ్ఞానత్వానన్తత్వాదికల్యాణగుణాశ్రయం - త్వామేవ - పద్మక
రేవ లక్ష్మీ రివ - లాలసః అత్యాస్తక్ః - అభజంభజేయం మిత్యర్థః, నను, ద్వయోరపిమాంభజమానయోరిన్ద్రేణ సహేవతవకలహ
స్సాన్య, తత్త్రాహ - ఎకవతిస్పృహోఽపి కన్తిస్పత్యాస్తర్గమానయోః - ఎకభర్తృశ్రద్ధావతో రితియావత్ - ఆవయోః లక్ష్మ్యామమ
చ - కలిః కలహః - నస్యాత్ అసంభావితః - అసంభవమేవోపపాదయతి, త్వచ్చరణైకతానయోః, త్వచ్చరణయో - రేకతానో మనసవ
కాగ్ర్యణవృత్తి, ర్యయోస్తయో, రావయో, స్తత్తలితి త్యేతత్, క్వ, నభవేదవేత్యర్థః - విషయస్యాపరిచ్ఛిన్నత్వాదితిభావః ॥ ౨౮ ॥
భవతు నామకలిస్తథాపిభజేయమిత్యాహ ॥ అథతి ॥ హే జగదీశ - జగజ్జనన్యాం జగన్తాతరిలక్ష్మ్యాం, వైశ సంవిరోధ - స్సాన్యదే
వ - తత్ర హేతుః - యస్యాః - కర్తృణి - న - స్సమీహితమిచ్ఛా - భవతి - తథాపీన్ద్రేయిరోధమత్పక్షపాతవదత్యాపితవమత్పక్షపాతవ
స్యాదిత్యాహ, ఫల్గుతుచ్ఛమపి, ఉరుబహు - కరోషి - యతో, దీనైవవత్సలః - స్వధిష్ఠ్యైస్వస్వరూపవ - రతస్య, తవ - తయా జగజ్జన
న్యా, కిం ప్రయోజనం - తాం నాన్రియసజిత్యర్థః, యద్వా - నన్వేతావ - న్తంకాలంకర్తృఫలాసంగేనానుష్ఠితమధునాఫలాసంగాభా
వేష్యవశ్యం మాంభజతోఽప్తై హికంఫలందాస్యామ్యేవ - తత్రాహ ॥ జగజ్జనన్యామితి ॥ హే జగదీశ - కర్తృణి యజ్ఞాదౌ - జగజ్జ
నన్యా ప్రకృత్యా - య - న్మః - అస్మాకం - సమీహితం ఫలం - త - ద్వైశ సంఅనర్థరూపం ఫలం - సంసారాభిప్రాయేణ వైశ సమిత్త్య
క్తం - స్యాదేవ - ప్రాకృతం ఫలం స్యాదేవేత్యర్థః - కింతు - ఫల్గుపిప్రాకృతఫలసాధనత్వేన తుచ్ఛమపి - యజ్ఞాదికర్త - ఉరు - కరోషి -

బోమి తెనకృత్ । కథంగుణజ్ఞో విరమేద్వి నాపశుశ్చైర్భవత్రవెగుణసక్తృహేచ్ఛయా ॥౨౭॥ అథాభజంత్యాభి
 లపూరుషోత్తమంగుణాలయంపద్మకరేవలాలసః । అథావయోరేకపతిస్సృభోఃకలిర్నస్యాత్కృతత్త్వచర
 జైకతానయాః ॥౨౮॥ జగజ్జనన్యాజగదీశవైశసంస్యాదేవయత్కర్తృణేనస్సమీహితమ్ । కరోషిఫల్లివృక్షురుదీ
 నవత్సలస్సప్తవధిష్ఠ్యైభిరతస్యకేంతయా ॥౨౯॥ భజన్త్యథత్యామతఏవసాధవోవృక్షస్తమాయాగుణవిభక్తి
 మోదయమ్ । భవత్పదానుస్మరణాద్యతేనతాంబుజస్తమన్యద్భగవన్నవిద్మహే ॥౩౦॥ మన్యేగిరంతేజగతాం
 విమోహినీంవరంపృణీష్వేతిభజన్తమాత్మయత్ । వాచానుతన్త్యాయదితేజనో ౭ సితఃకథంపునఃకర్తృకరోతి

తస్మిన్ స్వాధ్యాయేనైవ తామసాద్యస్వవిషయభక్త్యుత్పాదనద్వారా న స్తస్మిన్ముక్తిఫలసాధనతానంపాదనోరు
కరోషీత్యర్థః-యతో-భవాత్, దీనవత్సలః-దీనేషు-వత్సలః-దోషాదర్శి-అయంభావః-యద్యపివయమనాది ప్రకృతिसంబంధాద్య
జ్ఞాదికర్మశాంత్యదారాధనరూపతామజానస్తఃపశుపుత్రవృక్ష్యస్తస్వగ్ధాన్యహింసాకాముష్టికఫలసాధనతామసాతత
శ్చోదనాభ్యఃప్రతిపన్నామవబుధ్యకర్తానుతిష్ఠామః-తథాపిత్వందీనేషుదాసేషుదోషాదర్శిఫలాశానివర్త్యానస్తస్మిన్ఫలసా
ధనతామేవనిష్పాదయసీతి-జగజ్జగత్సామితిపాలే-పాశ్రేష్ఠాగ్ధాభువనభిత్త్యర్థః-ఫలుత్వమివోపపాదయతి-స్వవిషయేష్యస్వ
స్వరూపేవ-అభిరతస్యస్వాత్మారామస్యేత్యర్థః-తయాజగజ్జనన్యా-కింకింప్రయోజనం-స్వాత్మారామస్యపాశ్రయతంఫలం
కిమపినభవతి-అతిత్సుద్రమిత్యర్థః-స్వాత్మారామస్యజగజ్జగత్సాంఫలుపరలోకపాశ్రమిర్యర్థః ॥ ౨౯ ॥ ౧౦వమైశ్వర్యా
న్తరేభ్యస్తానుభవస్యాతిశయఉక్తః-తతోపిభగవదనుభవస్యాతిశయత్వంసూచయత్సాత్మానుభవపూర్వకభక్తియోగ
స్యకర్తవ్యతాం-సోదాహరణమహాభజన్తీతి॥అతఏవకవలకర్మశాంఫలుత్వాదేవ-సాధవోనిషామా-అథప్రత్యగాత్మ
యాథాత్మ్యజ్ఞానానస్తరం-త్వాం, భజన్తి-కథంభూతం-వృద్ధస్తమాయాగుణవిభ్రమోదయం-మాయాయా-యే-గుణారజ
స్తమప్రదయః-తన్మూలకో-యో-భ్రమః-దేహః-భ్రమః-స్వతస్త్రాగ్రత్భ్రమశ్చ-తస్య-య-ఉదయః-ఉదయః-వృద్ధస్తః-నిరస్తః-
మాయాగుణవిభ్రమోదయో-యేన-తం-సంశ్రితమాయాగుణభ్రమనిరాసకమిత్యర్థః-నిరతిశయానస్తరూపమాత్మానుభవం
భ్యాః-పిమాంకిమర్థంభజన్తే॥తత్రాహ॥ హేభగవత్, సతాం-భవత్పదానుస్తరణాద్యతేత్వత్పదామ్బుజస్తరణంవినా-అన్య
స్మిహి-తంఫలం-నవిద్మహేనిత్యనిరతిశయానస్తానస్తరూపేత్వచ్చరణస్తరణే-సముద్రే-ప్రదీపకవలస్వాత్మానుభవోపగతిశ్చ
చ్యతిభావః ॥ ౩౦ ॥ ౧౧వరైఃప్రలోభనంకృపాలోస్తవానుచితమిత్యాశయేనాహ॥మన్యగతి॥త్వాం-భజన్తం-మాం-
పరం-వృణోష్యేతి-య-దాతృ-అ-వోచః-తాం-తేతవ-గిరంజగతాం-విమోహినీం-విషమిశ్రపయఃపానప్రలోభనవాక్యతు

ల్యం-మన్యే - త్వదభజనాత్పాప్తసంసారాదాంధ్రేవాత్త్వస్థజనైసతిపునసైమాంవరప్రలోభనైస్సంసారమోతుషే
వాపాదయసి-భక్తానుగ్రహైకశీలస్యదయాశోస్తవతన్నిగ్రహాఽనుచితఇతిభావః-నుఅహే-తేతవ-తన్త్యాదామతుల్య
యా-బంధక్యావాచా “ అపామసోమమమృతాఅహూమ-అక్షయ్యగీహవైచాతుర్వాస్యయాజినస్సుకృతంభవతి, త్యాదిక
యాః-యామిమాంపుష్పితాంవాచ, మితిత్వదుక్తవిధయావెదగిరా-జనోలోకః, యద్యునితఃఅబద్ధస్యాత్ “ షిశ్బన్దే, అపాత
తఃప్రతిపన్నఫలాశానిర్ముక్తోముముక్షుస్సాదిత్యర్థః-తర్హిక్షణంపునః-ఫలై-గ్దోహితస్సృక్-కర్మ-ప్రవృత్తిధర్మం, కరోతీత్య
ర్థః * ౩౦ || త్వన్తాయయామోహితస్యత్వయాపునర్హోహనంనకార్యం-కింతు-హితమేవచెష్టితవ్యమిత్యాహ|| త్వన్తా
యయతి|| హే-ఈశ-త్వన్తాయయా-అబుధః-స్వాత్మపరమాత్మయాభాత్త్వజ్ఞానవిధురః-జనఃలోకః-దైవా-త్వాం-భజన్-
ఋతాత్మనఃసత్యాదాత్మనః, త్వత్త్వ-యద్యు-నృదర్శకామాదిక-మాశాస్తై-తర్హి-ఖడ్జితఃపృథక్కృతః - దూరీకృతఎవస్యాదిత్య
ర్థః-ఈశేతిహేతుగర్భం, ఆత్మనాఈశేనత్వయాఆత్మయమిశితవ్యం-దూరీకృతంస్యాదితీశత్వమేవవిప్రుతంస్యాదితిభావః-ఆత
స్త్వయమవిజ్ఞాపితఎవ-త్వం-బాలహితంపుత్రహితం-పితా-యథా-చరేతు-ర్యా-త్తథా-నస్సమీహితం-కర్మమర్హ
సి * ౩౧ || ఎవమక్తోభగవాంస్తదుక్తమనుజగ్రాహేత్యాహమునిః|| హే-రాజన్-తేత్వయా-సాధు-వర్జితం-యద్యస్తా-
దాశిషఃవిహితపురుషార్థా-న్నాశాస్సేనెచ్చసి-అతోభవాన్-మత్పరః-స్వగ్రాపవర్గనరకాన్-సమంయథాతథా-పశ్యతి-అ

మోహితః ౩౦|| త్వన్తాయయాధాజనఈశఖడ్జితోయదన్యదాశాస్త్రఋతాత్మనోఽబుధః | యథాచరేద్బాల
హితంపితాస్త్వయంతథాత్వమేవార్హసినస్సమీహితమ్ || ౩౧ || మైత్రేయఉవాచ|| * తేసాధువర్జితంరాజన్నా
శాస్సేనయదాశిషః | స్వగ్రాపవర్గనరకాన్సమంపశ్యతిమత్పరః || ౩౩ || పీతోఽహం తేమహారాజరోషందుస్త్య
జమత్యజః | మదాదేశంశ్రద్ధధానస్తన్తహ్యంపరమర్హణమ్ || ౩౪ || ఇత్యాదిరాజేననుతస్సవిశ్వద్భక్తమాహ
రాజన్తయిభక్తిరస్తుతే | దిష్ట్యేవృశీధీర్మయితేకృతాయయామాయాంమదీయాంతరతిస్తదుస్త్యజామ్ || ౩౫ ||
[తత్త్వంకురుమయోద్దిష్టమప్రమత్తఃప్రజావతే | మరాదేశకరోలోకస్సర్వత్రాప్సీతిశోభనమ్] || మైత్రేయ
ఉవాచ|| ఇతివైస్యస్యరాజర్షేఃప్రతినన్ద్యార్థవద్వచః | పూజితోఽనుగృహీత్వై * నంగస్తుంచక్రేఽచ్యుతోమ
తిమ్ || ౩౬ || దేవర్షిపితృగర్హస్థసిద్ధచారణపన్నగాఃకిన్నరాపురసోమర్త్యాఃఖగాభూతాన్యనేకశః || ౩౭ || యజ్ఞ
శ్వరధియారాజ్ఞావాక్ష్మితాల్లిభక్తిభిః | సభాజితాయయస్సర్వేవైకుణ్ఠానుగతాస్తతః || ౩౮ || భగవానపిరా
జర్షసోపాధ్యాయస్యపశ్యతః | హరన్నివమనోఽముష్యస్వధామప్రత్యగాత్ప్రభుః || ౩౯ || అదృష్టాయనమ
స్కృత్యస్మపస్సందర్శితాత్మనె | వాసుదేవాయదేవానాందేవాయస్వపురంయయా || ౪౦ || *****
***** ఇతిశ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, చతుర్థస్కంధే, ఏకోనవింశోఽధ్యాయః. *****
మైత్రేయఉవాచ | మాక్తికైఃకుసుమైస్సగ్భిర్దుకూలైస్సర్వతోరణైః | మహాసురభిభిర్ధాపైర్నణ్డతంత్రతత్ర

పవర్గోత్రకైవల్యం, నరకగ్రహణదృష్టాన్తార్థం, నరకవత్స్వగ్రాపవర్గావపిహేయాద్రత్యుతీత్యర్థః * ౩౩ || హేమ
హారాజ, తేతుభ్య - మహం - పీతః-యస్తా - త్వం - మదాదేశం, శ్రద్ధధానఃవిశ్వస్యృ-దుస్త్యజమపిరోష-మత్యజః-తస్మా-
దాదేశవిశ్వసనమేవ - మహ్యం, పరముత్కృష్ట-మర్హణమారాధనమ్ * ౩౪ || ఇతిపూర్వోక్తీత్యా-ఆదిరాజేనవృథు
నా-నుతః-స్తుత-స్స - విశ్వభుగ్భగవాన్, తమాదిరాజంప్రత్యాహ || ఉక్తమేవాహ || హే-రాజన్, మయి-తేతవ-భక్తి-రస్తు
వర్గతాం - దిష్ట్యాదేవవశేన-తేత్వయా-మయి-ఈవృశీ-ధీర్భక్తిః - కృతా-కథంభూతా - యయాధియా-దుస్త్యజామపి-మ
దీయాం-మాయాం - తరతిస్త * ౩౫ || ఉపసంహరతి || ఇతీతి | వైస్యస్య-రాజర్షేఃపృథోః - అర్థవత్ శ్రుణ్వతామపిపురు
షార్థ సాధనం - వచః-అభినన్ద్య-తేనపూజితః - ఎనంవైస్యం - అనుగృహ్య - చ్యుతోభగవాన్-గస్తుం-మతిం-చక్రే * ౩౬ || *
తదా-దేవాదయః - సర్వే-రాజ్ఞా-యజ్ఞశ్వరధియాభగవదాత్మకత్వధియా-యథాయోగ్యం, వాగాదిభిః, సభాజితాఃపూజి
తాః-తతఃయజ్ఞభూమేఃవైకుణ్ఠంభగవస్త, మనుస్మత్యగతాః-యయాః * ౩౭ || ౩౮ || సోపాధ్యాయస్య, రాజ్ఞః, పశ్య
తస్సతః, అముష్యరాజ్ఞో, మనో-హరన్నివ-భగవాన్-స్వధామ, ప్రత్యగాత్ * ౩౯ || అదృష్టాయచతుర్విషయతామ
ప్రాప్తాయ-సందర్శితఆత్మయేనతస్మై - దేవానాంబ్రహ్మదీనామపి, దేవాయ-వాసుదేవాయ “ వసన్తియత్రభూతానిభూ
తాత్మనీ “ తి-నిరుక్తవాసుదేవపదవాచ్యాయ-నమస్కృత్య, స్వపురం-యయా * ౪౦ || ఇతిశ్రీమద్భాగవతచంద్రికా
ఖ్యాయాం శ్రీభాగవతవ్యాఖ్యాయాంచతుర్థస్కంధే ఏకోనవింశోఽధ్యాయః. *****
పురంయయావిత్వక్తం, తత్పురమనువర్ణయతి || మాక్తికైరితి || మాక్తికైర్దుక్తాదామభిః, చందనాగరుయుక్తై, స్తోమై

రాద్ధ్యరథ్యాదయః అస్మిన్ సంతితథా . తోక్తర్యవాఙ్మరైః అర్చిభిర్దీపైశ్చ || ౨ || పూగపాతైర్బాలపూగైః పరి
 మ్మృతమలఙ్కృతం సంభృతాన్య శేషాణి మక్షశద్రవాణి దధ్యాదీని తైస్సహ భజన్యైః రాజ్ఞో భిముఖం యయః || మృష్టానైర
 ర్నితాని కుండలానియాసాంతాః మృష్టాక్షజ్వలాః కన్యాశ్చ అభిముఖం యయః || ౩ || ౪ || తతః శృంగాదిభాషేణా బుద్ధి
 జాం వెదఘాషేణ చ సహ వ నిభిః స్తూయమానోఽపి గతస్త్వయః నిరహఙ్కారః వీరః పృథుః భవనం వివేశ || ౫ || తత్ర
 తత్ర రథ్యావిషుపౌరాదిభిః పూజితః మహాయశాః విపులకీర్తిః పౌరాకృతవాసినః జానపదాకదేశవాసినశ్చ తదీయపూ
 జాదిభిః ప్రీతః సైభ్యస్సమీహితవరప్రదో భూత్వా యథాయోగ్యం పూజయామానః || ౬ || తథా గుణైర్వహాత్ అ
 తవ మహాత్మనుః పూజ్యతమః అతవ నవద్యచెష్టితః నిర్దుష్టో దారవ్యాపారః ఎవమాదీని దోహనాదీని భూయాంసి కర్తాణి
 కుర్వన్ భూమణ్డలం శశాస అనుశిష్టవా తతః స్థితం విపులం యశః ఇహ లోకే నిధాయ పరంపదం వై కుణ్డం ఆరురు హేఅ
 ధిరూఢవాత్ || ౭ || ఎవం శ్రుతపృథుచరిత్రః శ్చ త్తామమాదీని త్యాదిశబ్దోపక్షిప్తాన్యతదుదారచెష్టితశుశ్రావయాపు
 నః పాహే త్యాహ సూతః || శ్రుత్యైతి అశేషైర్గుణైర్విజృమ్భితం ఊర్జితం గుణవద్భిః సభాజితం సత్కృతం అధిరాజస్య రా
 జాధిరాజస్య పృథోర్యశః శ్రుత్వా మహాభాగవతః శ్చ త్తాహేన దస్య తేకానకగృణస్తంకథయ స్తం కాషారవింశైః త్రైయ
 మర్చయన్ సాధుసాధ్వితీసమ్మానయన్ పాహా || ౮ || ఉక్తిమేవాహ సథితి ద్వాభ్యాం విప్రైర్వృష్టాద్భిః రాశ్యై
 ౭ భిష్టికః లబ్ధం అశేషాణామఖిలానామిదాగ్రీనామర్హణం యేన సః చైష్టవం విష్టోస్సంబన్ధితేజః వీర్యం బాహ్వాః బిభ్రచ్చభి

వై || ౧ || చంద్రనాగరుతో యాద్ధ్యరథ్యాచత్వరమార్గవత్ | పుష్పాక్షతఫలైస్తాన్ కైర్దైర్చిభిరర్చితమ్ || ౨ || సవృ
 ఙ్నైః కదళీస్తమ్భైః పూగపాతైః వరిఙ్కృతమ్ | తరుపల్లవమాలాభిన్నర్యతస్స మలఙ్కృతమ్ || ౩ || ప్రజాస్తందీప
 బలిభిస్సంభృతో శేషమక్షతైః | అభిజగ్దుర్వృష్టకన్యామృష్టకుండలమణ్డితాః || ౪ || శృంగదున్దుభిఘాషేణ బ్రహ్మఘా
 షేణ చర్విజామ్ | వివేశ భవనం వీరః స్తూయమానో గతస్త్వయః || ౫ || పూజితః పూజయామానత త్రత త్రమ
 హాయశాః | పౌరాన్తనపదాంస్తాంస్తాకప్రీతః ప్రియవరప్రదః || ౬ || సఎవమాదీన్యనవద్యచెష్టితః కర్తా జిహ్వా
 యాంసి మహాత్మమాత్మనుః | కుర్వన్ శశాసావనిమణ్డలం యశః స్థితం నిధాయారు రేహే పరంపదమ్ || ౭ ||
 సూతఉవాచ | తదాదిరాజస్య యశోవిజృమ్భితం గుణైర్ శేషైర్గుణవత్సభాజితమ్ | శ్చ త్తామహాభాగవతస్స దస్య
 తేకాషారవింప్రాహగృణస్తమర్చయన్ || ౮ || విదురఉవాచ || సోఽభిష్టికః పృథుర్విప్రైర్గుణైర్బాశేషసూర్యైః
 బిభ్రచ్చచైష్టవం తేజోబాహ్వా ర్యాభ్యాం దుదోహగామ్ || ౯ || కోన్వస్య కీర్తిం నశ్యోణోత్పభిజ్ఞోయద్విక్రమా
 చ్చిష్టమశేషఘాషాః | లోకాన్సపాలాఉపజీవన్తి కామమద్యాపితన్వేదకర్తృశుద్ధమ్ || ౧౦ || మైత్రేయఉవాచ
 గణ్డాయమునయోర్మద్యోరన్తరాక్షత్రమావసత్ | ఆరభానెవబుభుజేభోగాన్పుణ్యజిహాసయా || ౧౧ || సర్వ
 త్రాస్తలితాదేశస్సప్రదీపకదణ్డధృత్ | అన్యత్ర బ్రాహ్మణకులాదన్యత్రాచ్యుతగోత్రతః || ౧౨ || ఎకదాఽపీన్ద్ర
 హాసత్రదీక్షాతత్రదివాకసామ్ | సమాజోబ్రహ్మగ్నీణాం చ దేవగ్నీణాం చ సత్తమ || ౧౩ || తస్మిన్నర్హత్సున ద్వైషస్య

భ్యాశ్చ యాభ్యాం చైష్టవతేజశ్చాలిభ్యాం బాహుభ్యాం గాం దుదోహ . ఎవం భూతః కీమకరోదితి శేషః || ౧౪ || శ్రీ
 వణోత్సుక్యనూవిష్కర్వన్ పార్థయతే || కోన్వితీ || అన్యపృథోః కీర్తిమభిజ్ఞశ్చైత్కనునశ్యోణోతి కథం భూతస్య . యస్య వి
 క్రమః పృథీదోహనాదిరూపస్తస్య యదుచ్చిష్టం ఉచ్చిష్టతుల్యం కామమద్యాశ్చ శేషఘాషాః . లోకపాలైస్సహితాలా
 కాశ్చ ఉపజీవన్తి శుద్ధం నిరవద్యం తత్కర్తృతదీయంచెష్టితం మేమహ్యం వద || ౧౦ || ఎవముక్తోమునిరాహ || గణ్డాయమున
 యోరిత్యాదినా || యద్యవ్యత్రమునిరాహేత్యాహేత్యవం రూపం సూతవాక్యమపేక్షితం తథాప్యర్థసిద్ధత్వా తస్మై త్యవగస్త
 వ్యం . ఎవం ప్రశ్నై ౭ పిశుకవాక్యమర్థసిద్ధం జ్ఞేయం గణ్డాయమునయోర్మద్యోరన్తరామధ్యస్థితం బ్రహ్మవర్త్యాం
 క్షేత్రం క్షేత్రైః అవసత్ ఉపాన్వధ్యాజ్వన ఇత్యాధారస్య కర్తృసంజ్ఞాయాం ద్వితీయా ఆరభానెవ పార్థవీనకర్తాయ తానెవ
 భోగాన్ సత్వపూర్వసాధనానుష్ఠానారభాత్ తత్ర హేతుః పుణ్యజిహాసయా పుణ్యక్షపణేచ్ఛయా . ముముక్షోః పాపవత్సు
 ణ్యస్యాపి స్వఫలజననద్వారా మోక్షవిరోధిత్వేన పుణ్యస్యాపి జిహాసితవ్యత్వబుద్ధిమతో మోక్షవిరోధిభోగసాధనత్వేన కర్తృను
 స్తానానంభవాదిభావః బుభుజే అనుభూతవాత్ || ౧౧ || సర్వత్ర అస్థలిత ఆదేశ ఆజ్ఞాయస్య సప్రదీపేషు ఎకఎవదణ్డం
 ధారయతి తథా స్వసమానరాజాన్తరరహిత ఇత్యర్థః దణ్డధారణం కిం సర్వత్రన చాహ్వాణకులాదన్యత్రాపికిం సర్వత్రన కిం
 తు అచ్యుతగోత్రతః అచ్యుతగోత్రాత్ అన్యత్ర జాత్యన్తరేష్య పిభాగవతకులాదన్యత్రేత్యర్థః || ౧౨ || ఎకదా మహాసత్రదీ
 క్షా అసీత్ మహాసత్రసజ్జల్పం కృత్వా తత్రదీక్షితోఽఘాదిత్యర్థః తత్రమహాసత్రేదివా కసాంచెవానాం బ్రహ్మగ్నీణాం దే
 వగ్నీణాం చ సమాజః సభా అసీదిత్యర్థః హేనత్తమ || ౧౩ || తస్మిన్ గణ్డాయమున మహాత్సుపూజ్యేషు సద్వైషు యథాయో

గ్యంపూజితేషునత్సు, స్వ నెతి శేషః , నదసః, మధ్యే, ఉత్థితస్సక్ , సమస్తతస్సమై త్తతేతివ మై నాన్వయః-తంవిశిష్య, తారా
ణాంమధ్యే, ఉడురాడివచస్య ఇవస్థితః || ౧౪ || పాంశుః పీనాయతాదీర్ఘాఘశాయస్య , వర్షవదరుణేక
క్షణేయస్య, శోభనానాసాయస్య, సుందరంముఖం-యస్య, సౌమ్యఃప్రసన్నః , పీనావంసౌ-స్థాయస్య , శోభనాఃష్వి జాఃద
స్తాఃయస్మిత్తత్త్వ తంయస్య తిబ, హుప్రహీగర్భ బహుప్రహీః || ౧౫ || పూర్వంవి స్తీర్ణంవక్షఃయస్య, బృహన్తాపీనా
శ్రోణీనితహ్నయస్య, వలిభి స్తీస్సభిః-వల్లుసుందరం-దశవదశ్య త్తపర్ణత ఉవరివి స్తృతమధస్తాత్సజ్జుచిత, ముదరం-యస్య, ఆవర్త
వన్నిమ్నానాభిర్యస్యజస్వీయశక్తిమాకాంచనవదుజ్వలాపూరాయస్య ఉదగ్రా ఉన్నతాపాదాయస్య || ౧౬ || సూక్ష్మశ్చ
సూక్ష్మశ్చవక్త్రాశ్చ అసితాశ్చస్మి గ్ధాశ్చ మూర్ధ జా , యస్య - కమ్బువ త్త్రి రేఖాఙ్గితాకన్ధరాకణ్ఠః , యస్య , మహాధనలన
న్దే , దుకులశ్చేష్ట-పరివీయవసిత్యా, ఉపవీయ ఉత్తరీయంకృత్యా || ౧౭ || నియమే నిమి త్రే , న్యస్తానిత్యక్తాని-అశేష
భూషణాని-యేన - అతఎవ-తైరనావృతత్వా, ద్వ్యజ్ఞితా-అశేషేష్య వయవేషు శ్రీస్వాభావికీశోభా - యేన- శ్రీమాకాస
ముదాయకా నిమాక-కుశపాణిఃపవిత్రపాణిః - కృతానిఉచితానికర్తాణియేన || ౧౮ || శిశిరేనస్తాపహరే-స్మిగ్ధ-తా
రే-యయోనై, అక్షిణీ-యస్య , ఎవంభూత , ఉర్విశ-స్సదస్యాక-సన్తోషయస్మివ-ఇదంవత్సృ మాణం-వాక్య -ము క్తవాకా-
వాక్యంవిశిష్య - చారుశ్రోత్రప్రియం - చిత్రాణిపదానియస్మిత్, శ్లక్ష్యంప్రసన్నం, మృష్టంశుద్ధంఅనపశబ్ధితం-గూఢంగమ్భిరం
అగ్రాధార్థం-అవిక్లబంఅవ్యాకులమ్ || ౧౯ || అయమస్మాన్ప్రతిసర్వజ్ఞ ఇవధర్మానుపదేష్టుమత్సహత ఇతిబుద్ధ్యాసభ్యా

ద్వితేషుయథార్హ తః | ఉత్థితస్సదసోమధ్యేనరాణాముడురాడివ || ౧౪ || ప్రాంశుః పీనాయతాదీర్ఘాఘశాయస్య
రుణేక్షణః | సునాసస్సుముఖసౌమ్యః పీనాంసస్సుద్విజస్తి తః || ౧౫ || పూర్వంవిస్తీర్ణంవక్షఃయస్య, బృహన్తాపీనా
రః | ఆవర్తనాభిరోజస్వీకాఞ్చనోరుదగ్రపాతే || ౧౬ || సూక్ష్మవక్త్రాసితస్మిగ్ధమూర్ధజఃకమ్బుకన్ధరః | మహా
ధనదుకులాగ్ర్యపగివీయోపవీయచ || ౧౭ || వ్యజ్ఞితాశేషగాత్రశ్రీర్నియమేన్యస్తభూషణః | కృష్ణాజినధర
శ్రీమాకకుశపాణిఃకృతోచితః || ౧౮ || శిశిరస్మిగ్ధతారాక్షస్సమైత్తతసమస్తతః | ఉక్తవానిదమర్విశస్సదస్సం
హన్తయస్మివ | చారుచిత్రపదంశ్లక్ష్యంమృష్టంగూఢమవిక్లబమ్ || ౧౯ || రాజోవాచ || సభ్యాశ్శృణుతభద్రంవస్మా
ధనోయ ఇహాగతాః | సత్సుజిజ్ఞాసుభిర్ధర్మమావేద్యంస్వమనీషితమ్ || ౨౦ || అహందణ్డధరోరాజాప్రజానామి
హయోజితః | రక్షితావృత్తిదస్వేషు సేతుషస్తాశ్చితాపృథక్ || ౨౧ || తస్యమేతదనుష్ఠానాద్యనాహుర్వ
హ్నవాదినః | లోకాస్సుయఃకామసన్తోహాయస్యతుష్యతిదిష్టదృక్ || ౨౨ || యఉద్ధరేత్కరంరాజాప్రజాధర్మైష్య
శిక్షయత్ | ప్రజానాశమలంఘైభగంస్వంచజహతిసః || ౨౩ || తత్ప్రజాభర్తృపిణ్డార్థంస్వార్థమేవానసూ
యవః | కురుతాథోఽక్షజధియస్త్రమైనుగ్రహాఃకృతః || ౨౪ || యూయంతదనుమోదధ్వంపిశ్య దేవర్షయో

మాక్రమ్యైయిరితిమనీషయాన్వవాక్యశ్రవణాయసభ్యాకప్రార్థయతే || సభ్యాఇతి || హేసభ్యాఃసభాయాముపవిష్టాః, అను
పవిష్టానంబోధయతి - ఇహసత్రభూషా-యే, ఆగతాః-మూర్ఖాశ్చైన్ద్రా మసూయేరస్మిత్త్యభిప్రాయేణవిశిష్య, సాధవఇతి
నాహంజ్ఞః , కింతుజిజ్ఞాసుజిజ్ఞాసితవ్యంవిజ్ఞాపయామీత్యభిప్రాయేణాహం || ధర్మం || జిజ్ఞాసుభిః-స్వమనీషితం , జ్ఞేయం-సత్సు
సతాంసమీపే , ఆవేద్యంవిజ్ఞాపనీయం - ప్రజానుశాసనవ్యాజేనజిజ్ఞాసైవక్రియతే -నతుయుష్మాన్ప్రతిధర్మ ఉపదిశ్యత ఇతిభా
వః || ౨౦ || ఇదానీంప్రజారక్షణాదికంమమాప్యావశ్యకమిత్యాహం || అహమితిత్రిభిః || ధాత్రాభగవతా-ప్రజానాం-ద
ణ్డధరత్వేనా-హం - యోజితోనియుక్తః - నకేవలందణ్డధరఎవ-కింతు-రక్షితృత్వేన- అజీవికా ప్రదత్వేన-స్వేషుస్వస్వవర్ణాశ్ర
మోచితేషు-సేతుషధర్మమర్యాదాను-పృథగసజ్గురేణ, స్థాపయితృత్వేనచయోజితేత్యర్థః || ౨౧ || కింప్రజారక్షణా
దిసాధ్యంఫలంతత్రాహం || తస్యైతి || బ్రహ్మవాదినఃవేదార్థతత్త్వస్యస్వానుష్ఠానసోపదేష్టారః , ప్రజారక్షణాదినా-రాజ్ఞః
యాకపుణ్యలోకాకా - ప్రాప్యత్వేనా-హం , సైలోకాః-తస్యప్రజారక్షణాదినిష్ఠస్య , మే-తదనుష్ఠానాశ్చప్రజారక్షణాద్యను
ష్ఠానా, తా-మసన్తోహఃమత్సమీపితకామపూరణః-భవేయుస్సుయితి-సంభావనాయాంలిఖే, స్వస్యముముక్షుత్వేనప్రకృ
తలోకస్యప్రాప్యత్వాభావాత్-అతోహర్దమాహం || యస్యైతి || యస్యప్రజారక్షణాదినిష్ఠస్య , దిష్టదృక్ప్రజారక్షణాదికర్త
సాక్షీతాశ్వరః-తుష్యతి-తస్మిన్స్తుష్టేముక్తిరపిసులభేతిభావః || ౨౨ || అన్యథాత్వనిష్ఠంస్వాదిత్యాహం || యఇతి || యో
రాజా-ధర్మేషు , ప్రజా, అశిక్షయత్-కరంస్వామిగ్రాహ్యభాగ , ముద్ధరేత్-కరమాత్రంగృహ్ణీయాదిత్యర్థః , తస్మిన్ప్రజానాం
సంబద్ధి , శమలంపాపమేవ-భుక్తే, సః-స్వీయం-భగంజ్ఞానశక్తిబలైశ్వర్యాదికచ-జహతిత్యర్థః || ౨౩ || ౨౪ || తత్తస్మాత్,
హేప్రజాభి-ధర్మమ-పిణ్డార్థంపిణ్డదానవత్పరలోకహితార్థం-స్వార్థంస్వప్రయోజనమేవ-స్వస్వవర్ణాశ్రమోచితధర్మమే

2. మలాః । కర్తుశ్చాస్తురనుజ్ఞాతుస్తుల్యంయత్ప్రేక్ష్యతత్ఫలమ్ ॥ ౨౫ ॥ అస్త్రీయజ్ఞపతిర్నామకషాంబిదిహసశ్చ

పరిణామసంభవాత్ - యథావిషాదిదూషితానామన్త పానాదీనాం ఔషధవిశేషాప్యాయితానాంచనుభయఃఖహేతుభూతపరిణామవిశేషస్య దేశకాలాదివ్యవస్థయాదర్శనం - తద్వదితస్యైవః - హేనత్తమాః కమాంచిదాస్తికానామతే - యజ్ఞవల్క్యేతిరామయజ్ఞారాధ్యస్తత్యలప్రదచ్చేత్వరాఖ్యః - కశ్చిదస్తితత్రతావద్విచిత్రస్పష్టస్యథానుపవత్తిప్రమాణయతి । ఇహముత్రచేతిఇహలోకేచ అయస్మింశ్చలోకేజ్యోత్స్నావత్యః ప్రకాశబహులాః - భువఃవిచిత్రాః భోగభూమయః - తద్భోక్తారోవిచిత్రశరీరాశ్చ - సృశ్యంతే - ఎతచ్చదర్శనమీశ్వరమన్తరణానుపపన్నం - యదుక్తంప్రకృతేరెవజీవకర్తానుగుణంవిచిత్రపరిణామసంభవఇతి - నైతదుపవద్యతే - సర్వజ్ఞేశ్వరానధిష్ఠితాయస్తస్యాః విచిత్రపరిణామాసంభవాత్ - యద్యనధిష్ఠితాయాఅపిపరిణామస్సంభావ్యేత - తస్మిన్ప్రలయదశాయంతస్యాః విచిత్రపరిణామార్థమీశ్వరానపేక్షితాత్సతతపరిణామస్వభావత్వేనాపరిణామత్వేనావస్థానంసస్యాత్ - ఈశ్వరాధిష్ఠితత్వేతు - తస్యసత్యసజ్జల్పత్వేనవిచిత్రస్పష్టతదభావావుపపన్నా - నచక్షేత్రజ్ఞాధిష్ఠితత్వేనతావుపపన్నావితివక్తుంశక్యం - తేషామనుస్తత్తానాం స్వేచ్ఛయైవస్వానర్థావహాపుణ్యానుస్థానపూర్వకపశుపాదపత్వాదిశరీరాపాదసస్యాసంభవాత్ - ఈశ్వరాభ్యుపగమేతు - ఇష్టాపూర్తం బహుధాజాతంజాయమానం, యతఃప్రవృత్తిర్భూతానాంయేనసర్వమిదంతతం । స్వకర్తృణాతమభ్యర్చ్యసిద్ధింవిస్తతిమానవః * తానహంద్వివతఃకృణాన్తస్మింసారేషునరాధమామ్ । క్షీపామ్యజనమశుభానాసురీష్యేవయోనిష్యి, త్యుక్తరీత్యా భగవాన్పురుషోత్తమోఽవాప్తసమస్తకామస్సర్వజ్ఞసత్యసజ్జల్పఃస్వమాహాత్మ్యానుగుణీలాప్రవృత్తవతానికర్తాణిసమీచీనాన్యేతాన్యసమీచీనానీతికర్తృద్వేవిధ్యంసంవిధాయ - తదుపాదానోచితదెహ్యోయాదికంతస్మియమనశక్తించనద్వేషాంక్షేత్రజ్ఞానాంసామాన్యేనప్రదిశ్యస్వశాసనావబోధివేదాఖ్యశాస్త్రంచప్రదర్శ్యతదుపసంహారార్థంచాస్తరాశ్చతయా - నుప్రవిశ్యానుమన్తృతయాచనియచ్ఛేతత్రపుణ్యరూపకర్తృకారిణంస్వశాసనానువర్తినంజ్ఞాత్వాధర్మార్థకామమోక్షైర్వర్ధయతే - శాసనాతివర్తినంచతద్వివర్ధయోశ్యోజయతీతిసర్వమేతదుపపన్నంవైచిత్ర్యమితిభావః - నచసత్యంజ్ఞానమిత్యాదిభిఃకర్తృగ్నధూతప్రత్యగాత్మయాభాత్యైంవివిచ్యతఇతివక్తుంశక్యం - కర్తృప్రత్యగాత్మనఃశుద్ధస్యాశుద్ధస్యచఖద్యోతకల్పస్యావిద్యాదిహేయసంబన్ధయోగ్యాస్యాసంభావనీయయోఃనిరస్తనిఖిలహేయగణానస్తకల్యాణగుణాకరస్వసజ్జల్పకృతజగదుదయవిభవలయలీలసర్వజ్ఞత్వసర్వశక్తిత్వజ్ఞానానందాదిస్వరూపస్వభావయోఃపరసూత్యైకాన్తయోఃప్రవణాత్ - తథాహి - అపహత

పాపా విజగోవిష్యత్పుర్వికోకోవిజిఘత్సో ౭ పిపాసస్సత్యకామస్సత్య సజ్జల్పః - తదై తుతబహుస్యాం ప్రజాయేయేతిత
తైజో ౭ సృజత-యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిత్ - మతోవాచోనివ ర్తయేతప్రాప్యమనసాసహా ,, తినచై హంవాక్యానాంసిద్ధవస్తుపర
త్వాసంభవః - యదృచ్ఛికృత్యత్వ తైరపిశారీరకమీమాంసాయాంసిద్ధా నిత త్వేనకార్యార్థ ఎవమృత్వ త్తిరితినిర్బన్ధస్య నిగ్నిబన్ధ
నత్వాత్ - ఫలశ్రుతిరర్థవాదరూపేత్యపినయ్య క్తిమత్ - అర్థవాదాదేప్రతీయమానార్థేతాత్పర్యాభావే ౭ పిరాత్రిస త్రప్రతి
ష్ఠా ౭ పగోరణతయాతనాసాధ్యసాధనశర్కరా ఇన్ద్రవ్యపశువిశేషాదెర్థవాదాద్యుక్తస్యాపివివక్షితత్వాదితినంతే
మః ॥ ౨౬ ॥ * కహంచిత్యుక్తానా స్తీకాన్యదర్శయన్తేమామీశ్వరాభ్యుపగమో ౭ స్తీత్యాహ॥ మనోరితి॥ అస్తత్పితూః
పితూఃఅస్తత్పితామహస్యాగ్నిస్య ॥ ౨౭ ॥ * అజస్యచతుర్ముఖస్య-భవస్యరుద్రస్య-మన్వాదీనాం - గదాభృతాభగవతా-కృ
త్యంకర్తవ్యంకర్త - ఫలదానరూపంప్రయోజన-మ స్తి - మన్వాదీనాంమతేఅవశ్యంకర్తఫలదాత్రాభవితవ్యమిత్యభ్యుపగత
మిత్యర్థః ॥ ౨౮ ॥ * నన్వచేతనస్యక్షణభావినఃకర్తృణఃఫలప్రదత్వాసంభవేష్యపూర్వాభ్యుశక్తికల్పనాద్వా రాకర్తృణివ
ఫలప్రదాతృత్వంస్యాత్ - విధ్యుద్దేశశ్రుత దేవతాయావా-కిమీశ్వరేణేతిచేత్యాశఙ్కా-ం పరహరదర్శయతి - వర్గస్త్రివర్గో
ధర్మాదిః-స్వర్గోధర్మఫలం - అవవర్గోమోక్షః-ఎహం-ప్రాయశః-ఐకాత్మ్య హేతునాఎకమాత్మస్వరూపంయేహం - తహం
భావఐకాత్మ్యం - ఎకనై వప్రదేయత్వరూపైకాత్మ్యం-తద్రూపేణ హేతునా-వర్గాదీనామెకనై వప్రదేయత్వశ్రవణస్మరణ
రూప హేతునా-ఈశ్వరో ౭ భ్యుపగతోమన్వాదిభిరీత్యర్థః-తథాచ శూయతే “ ఇష్టాపూ ర్తంబహుధాజాతంజాయమానం
విశ్వంబిభర్తిభువనస్యనాభిః,తదేవాగ్ని స్తద్వాయు స్తత్సూర్య స్తదుచన్ద్రమాః ,, ఇత్యాది-స్తర్వ తేవ“యోయోయాంయాం
తనుంభ క్త ,, ఇత్యాది “ ధర్మార్థకామమోక్షాఖ్యంయఇచ్చి ,, ది త్యాది,అయంభావః-యజ దేవపూజాయామితి దేవతారాధ
నసూతయాగాద్యారాధ్య భూతాగ్నివాయ్వా ది దేవతానామేవత తత్ఫల హేతుతయాతస్మిం స్తస్మిన్నపివాక్యవ్యపదేశస్తా

మాః । ఇహముత్రచలత్వ్య నైజ్యో తస్మిన్వత్యఃకృచిద్భువః ॥ ౨౬ ॥ మనోరుత్తానపాదస్యధృవస్యాపిమహీప
తేః । ప్రియవ్రతస్యరాజ రైరజ్ఞస్యాస్తత్పితూఃపితూః ॥ ౨౭ ॥ ఈదృశానామథాన్యేషామజస్యచభవస్యచ । ప్రహ్లా
దస్యబలేచ్ఛాపికృత్యమ స్తిగదాభృతా ॥ ౨౮ ॥ దాహిత్రాదీన్య తేమృతోశ్చోచ్ఛాన్తర్కవిమోహితా ॥ వర్గస్వ
ర్గావవర్గాణాంప్రాయేజై కాత్మ్య హేతునా ॥ ౨౯ ॥ యత్పాదసేవాభిరుచి స్తపస్వినామ శేషజన్మోపచితంమ
లంధియః । నద్యఃక్షిణోత్యన్వహమేధతీఃసతీయథాపదాఙ్గుష్ఠవినిస్సృతాసరిత్ ॥ ౩౦ ॥ వినిర్దుతా శేషమనోమ

వద్భ్యతే “ వాయువ్యగ్ శ్వేతమాలభేతభూతికామోవాయురై వ్య క్షేపిష్ఠా దేవతావాయుమేవస్వేనభాగధేయోనోపధావ
తిసంవై నంభూతింగమయతి ,, త్యాదిను, తత్రహికామినస్సిహాధయిపితఫలసాధనత్వప్రకారోపదేశోవిధ్యపేక్షితవవెతినా
తత్పరత్వశఙ్కాయుక్తా ॥ ఎవమపేక్షితే ౭ పిఫలసాధనత్వప్రకారేశబ్దాదేవావగతేసతితత్పరిత్యాగనాశ్రుతాపూర్వాభ్యుశ
క్తికల్పనమనుపవన్నం, యద్వాద్వాదీనాంఫలసాధనత్వం “ సంవై నంభూతింగమయతి ,, త్యాదినాప్రతీతం-తద్వాయ్వా
ద్యాత్తనా ౭ ౭ రాధ్యతయాఫలదాయిత్వేనావస్థితస్యపరమపురుషస్యైవేతిశూయతే “ ఇష్టాపూ ర్త ,, మిత్యాదికా “తదే
వాగ్ని స్తద్వాయు,, రిత్యాదికాచేతి,అతో ౭ పూర్వస్య దేవతాయావానఫలసాధనత్వమితి, మన్వాద్యుపాదానంప్రదర్శనమా
త్రంనతుపరిగణనమిత్యాశయేనాహ ॥ దాహిత్రాదీనితి ॥ ధర్మేవిమోహితాధర్మస్వ రూపతదనుష్ఠానతత్సాధనతత్ఫలసా
ధనాదికమజానానా, అతఎవ-శోచ్ఛా-మృతో, దాహిత్రాదీ, ఆదిశబ్దఃప్రకారే, తత్సదృశానిత్యర్థః-వేనాదీ-న్యతేవి
నా-సర్వేషాంమతేఈశ్వరో స్తీత్యర్థః ॥ ౨౯ ॥ * ఎవంకేవలకర్తృణాంతన్మూలకాపూర్వస్యస్వాతన్యైణదేవతాయా
త్వఫలసాధనత్వా భావఃపరమపురేషస్యైవసాధనభావశ్చోపపాదితః, ఇదానీంతద్దృఢిమ్నై తస్యభగవత్పాదారవిన్దభజన
స్యైవానర్థనిరాసకత్వపూర్వకపురుషార్థాపాదకత్వమాహ ॥ యత్పాదేతి ॥ తపస్సన్తాపఆధ్యాత్మికాదిః “ తపసన్తాప,,ఇతి
ధాత్వర్థానురోధాత్, తద్వతాంతాపత్రయాతురాణామిత్యర్థః, యస్యభగవతః-పాదయో-ర్యా, సేవాభక్తి,స్తస్యా,మభి
రుచి-రహరహః, ప్రవర్ధమానాసతీ, అనేకజన్మభిరనన్తజన్మభి,రుపచితంసంవర్ధితం-ధియోమనసః,మలం,నద్యః,క్షిణోతిక్ష
పయతి-తమేవభజతేతితృతీయేనాన్వయః, తత్పాదసంబన్ధస్యై హేమహిమేతిదృష్టా నైనాహ ॥ యథేతి ॥ యథా-తత్పదాఙ్గు
ష్ఠాద్వినిస్సృతా-సరిద్దఙ్గా,మలం-క్షిణోతి-తథేత్యర్థః ॥ ౩౦ ॥ * కింషులక్షపణసాధ్యంతత్రాహ ॥ వినిర్దుతంనిరస్తం,అశే
షం,మనోమలం,యస్య, అసజ్జోవై రాగ్యం, ఇదంసాధనసప్రకోపలక్షణం-విజ్ఞానంప్రకృతివివికత్తయాథాత్మ్యవేదనం,
తాభ్యాం విశేష్యతఇతివిశేషం ॥ అజ్ఞభూతజ్ఞానకర్తృకృతఉపకారిత్యర్థః, తదేవవీర్యంబలంయస్వభక్తియోగస్య, సో

పాపవిశేషమిత్యన్యకర్తార్థకఘ్నతాత్పర్యసంబన్ధమనువర్తతఇతిభాష్యప్రయోగేణలిఖిత్యాన్నవృంసకత్వానుపపత్తిః.

స్వాస్తీతథా యస్యభగవతో - ఘ్రీమూలైకృతకృతనఃకృతస్థానః - తదేకనిరతః అనెనభక్తియోగస్య విజాతీయప్రత్యయా
 న్తరావ్యవహితత్వంవివక్షితం-ఈదృశఃపుమాన్-క్షణవహంగర్భజన్మజరామరణాదిక్షణకారిణీం - సంస్మృతిం-పునర్మప్రతిప
 ద్యతే ॥ ౩౧ ॥ తస్మాత్-త్వన్వకర్తృభిస్సన్వహన్తాశ్రమోచితైఃపచ్చమహాయజ్ఞాదిభిః-అత్సవృత్తిభిః “ శమోదమస్తవశ్శావం
 త్వాన్విరాజ్జవమవచే ,, త్యాదిస్థానోక్తకమాదిభిః-మనోవచఃకాయగుణైఃధ్యానస్తుతిపరిచర్యాదిభిః-అమాయినోనిష్కావ
 తాస్సన్తః,కథంభూతం-కామంసమీహితందోగప్రపూరయతీతికామదుఃఖంత-దక్షిష్ఠపజుజంయస్య - యథాధికారావసి
 తార్థసిద్ధయః-అధికారఃఫలం-అధికర్తృణ్యధిక్యత్యక్రియతేనాధ్యతేఇతివృత్తతైః - యథాధికారంస్వస్వసమీహితఫలమనతి
 క్రమ్యుతవసితానిచ్చితార్థసిద్ధిఃఫలసిద్ధిర్యేషాంతేస్వస్వసమీహితానుసారేణఫలసిద్ధిర్నా విసీత్యే వనిచ్చితబుద్ధయభ్యర్థః
 నిచ్చయస్యావ్యసూతానోపయోగిత్యాత్ సంశయస్యానర్థావహత్యాత్-తథాచన్తర్యతే “ నాయంలాకోఽస్థినపగోనసుఖం
 సంశయాత్తనః|అజ్ఞాన్చత్రద్ధధానశ్చసంశయాత్సావినశ్యతీతిచ ॥ ౩౨ ॥ తస్మాత్-కర్తృణాంద్రవ్యదేవతాదిభేదాదేవభేదః-అ
 న్యథాకర్తృక్యమహత్యాత్ - తతశ్చప్రతినియతసాధనోపసంహారప్రయాసోవ్యర్థస్యాత్-ఎవంపకథమేకదేవతోరేకేనసర్వక
 ర్తానుస్థానంకురుతేత్యుచ్యతేతత్కాహ ॥ అసావీతి | అత్ర-గుణాధ్వరభిపాతః-గుణోధ్వరభిపాత-తత్రవ్యస్తపాలెఅగుణభి
 తిచ్చేదః-భగవద్విశేషణం-హేయగుణరహితభ్యర్థఃఅనెకగుణభిశుభగుణవిధానాత్-సమస్తపాలెతు - అధ్వరవిశేషణం -
 సత్వాదిగుణానివృతభ్యర్థః-కర్తృద్వారాతదన్వయోబోధ్యః-తత్ర - స్వరూపతఃస్వరూపేణ - విజ్ఞానఘనః-విజ్ఞానశబ్దేనాను
 కూలాత్త కంజ్ఞానంవివక్షితం-ఘనశబ్దేనతస్యైవసాన్ద్యత్వ మభిప్రేతం-విజ్ఞానైకస్వరూపభ్యర్థః-అగుణఃపిరస్తహేయగు
 ణః-అనెకగుణఃఅన్తకల్యాణగుణః-యోఽసౌపరమాత్మ-సంప-పుణ్యగిహాని-ద్రవ్యాణిప్రవృత్త్యాపశ్యాదీని-గుణాః “ శుక్లా
 మాలభేత-కృష్ణామాలభేతే ,, త్యాదివిధ్యుద్దేశశ్రుతశుక్లాదయః-క్రియాఃఅవహననావేక్షణాలమ్మ నాదయః - ఉక్తయోమ
 న్త్యాః-పుణ్యగిహత్వంతిష్ఠవ్యస్వేతవ్యం-వృథగిహద్రవ్యాదిభిః-అధ్వరస్సృజాధ్వరస్య ద్రవ్యాదీనజ్ఞాతరూపత్వాద్ద్రవ్యాదీ

లిఃపుమానసజ్ఞవిజ్ఞానవిశేషవీర్యవాన్|యదక్షిమూలైకృతకృతనఃపునర్మసంస్మృతింక్షణవహంగప్రపద్యతే॥౩౧॥
 తమేవయూయంభజతాత్సవృత్తిభిర్నోవచఃకాయగుణైస్సన్వకర్తృభిః | అమాయినఃకామదుఃఖాక్షిష్ఠపజు
 జంయథాధికారావసితార్థసిద్ధయః ॥౩౨॥ అసావీహానెకగుణోఽగుణోఽధ్వరఃపుణ్యగిహద్రవ్యగుణక్రియోక్తి
 భిః | సంపద్యతేఽర్థాశయలిక్ష్ణామభిర్విశుద్ధవిజ్ఞానఘనస్వరూపతః ॥౩౩॥ ప్రధానకాలాశయకర్తృస్సృజా
 శరీరఎషప్రతిపద్యతేతనామ్ | క్రియాఫలత్వేనవిఘ్నవిభావ్యతేయథాఽనలోదారుషతద్గుణాత్తకః ॥ ౩౪ ॥ అ

సాంభగవచ్చరీరత్వా తే అధ్వరరూపోభూత్యేత్యర్థః-అర్థాశయలిక్ష్ణామభిస్సంపద్యతే - అర్థఃఅధ్వరప్రయోజనం-స్వర్గాది
 రూపంఫలం-తస్య - ఆశయాఃఆశ్రయభూతాని-లిక్ష్ణాన్యగ్నిన్ద్రాదిరూపశరీరాణి-నామానివాచకాగ్నిన్ద్రాదిశబ్దాః-త్రైస్సం
 పద్యతే-అగ్నిన్ద్రాదిలిక్ష్ణస్యఫలాశ్రయత్వంఫలదానక్రియాయాఅగ్నిన్ద్రాద్యాశ్రయత్వాద్బోధ్యం - అధ్వరారాధ్యత్వేనతత్ఫల
 దత్తేనావగతాగ్నిన్ద్రాదినామరూపాత్తకోభవతీత్యర్థః-తథాచశ్రుతిః “ యజ్ఞోవైవిష్ణుః-తదేవాగ్నిస్తద్వా యుస్తత్సర్వ
 స్తదుచన్యమా,, ఇతి-అగ్నిన్ద్రాద్వాదభద్రద్రవ్యాదిభేదేనచకర్తృణాంభేదః-అగ్నిన్ద్రాన్తరాత్తతయాఽవస్థితస్య వరమపు
 రుషస్యైకస్యైవారాధ్యత్వఫలదత్వాద్యవపత్రేస్తాత్పర్యతఃఎకదేవతారాధనత్వమభ్యుపపన్న మితిభావః ॥ ౩౩ ॥ త
 ఎవంకర్తృతదారాధ్యదేవతారూపత్వముక్తం,అభకర్తృఫలభోక్తృజీవరూపత్వంతత్ఫలరూపత్వంచాహ॥ప్రధానెతిఎవంభ
 గవాన్,ప్రధానంప్రకృతిః-కాలస్తద్గుణతోభకః-ఆశయోవాసనాధర్మఃఅదృష్టం , ఎభి-స్సృజ్యహ్యతేఉత్పాద్యతేఇతితథా
 తస్మిన్ - శరీరే - చేతనాంశబ్దాద్యనుభవరూపంజ్ఞానం-ప్రతిపద్యజీవద్వారాప్రతిపద్యత్యర్థః-తత్రజీవాదిభిస్సామానాధికర
 ణ్యేచహేతుః-విఘ్నః-యత్యనితిష్ఠ,న్నిత్యుక్తరీత్యాజీవాన్తరాత్తతయాఽవస్థానాత్సర్వజగదుపాదానత్వాదుపాదాన
 త్వస్యచభావ్య వస్థావిశేషవతఃపాగ్రవస్థాయోగిత్య రూపత్వాజీవంప్రత్యుపాదానత్వేనచజీవధర్మభూతజ్ఞానసజ్జీ-చవి
 కాసరూపవికారాశ్రయత్వస్యాపిజీవద్వారకత్వే నవిభోఃపరస్యసత్త్వాచ్చబ్దాద్యనుభవరూపచేతనాంప్రతిపద్యత్యుక్తం -
 క్రియాఫలత్వేనస్వర్గాదిరూపతయా-విభావ్యతేనిచ్చీయతే-ఎవంకర్తృతదారాధ్యతత్ఫలభోక్తృతత్ఫలరూపత్వముక్తం-తత్ర
 కర్తాదిగతదోషసంస్పర్శమాశక్యతనైత్యభిప్రాయేణదృష్టాన్తమాహ॥యథేతి|దారుష-అనలోఽగ్ని-ర్యథా-తద్గుణా
 త్తకఃదారుగతదైర్ఘ్యవక్రత్వాదిమాన్-ప్రతీయతేతద్వత్-వస్తుఎకరూపోవ్యనలోఽధిష్ఠానవైచిత్ర్యాద్విచిత్రభవప్ర
 తీయతే-తథేత్యర్థః-సామానాధికరణ్యేష్యయమేవదృష్టాన్తః - వస్తుతఃఖాదిరత్వాదివ్యవదేశశూన్యోప్య నలిఖాదిరోనలిః
 స్థాతోఽనలిభిఖాదిరత్వస్థాత్తత్వనైయగోధత్వాదిగుణకస్సామానాధికరణ్యేనవ్యవదేశ్యతేఖాదిరాదిదారుషభివ్యాపైః
 తద్వచ్చేతనాచేతనెవ్యభివ్యాప్తత్వాదభివ్యాప్తివిబంధనేనసామానాధికరణ్యేనవ్యవదేశ్యతేఇతి॥౩౪॥తదేవమప్రవృత్తాన్య

గవద్భజనప్రవర్త్యస్తవః-ప్రవృత్తానాం ప్రవృత్త్యభినందనప్రథయతి | అపహాతి | యే భూతలే మామకాః-మద్విషయవా
సీనోజనాః-వృక్షవ్రతాః-దృఢసక్త్యాః-స్వవర్ణాశ్రమోచితధర్మయోగనయజ్ఞభుజామింద్రాదీనా-మధీశ్వరమస్తరాత్మానంగురుం
హితోపదేశారం-హరింస్వాశ్రితదురితహరం-నిత్యం-భజంతే-అమీజనాః-మమ-అనుగ్రహం- వితరంతి కుర్వంతి-అపహాతిహ
ర్షే || ౩౫ || ఇదానీంభగవద్భక్తిదార్థ్యయద్రాహ్మణభక్తింవిధ తైమాజాత్విత్వప్రభిః-తత్రతావద్భాగ్యహ్మణకులస్యరాజ
కులనిగ్రహవిషయత్వంప్రార్థయతే || మహర్థిభిఃమహాత్మ్యశ్చ తాఃఋద్ధయఃతాభిర్యద్రాజకులస్యతేజస్తస్మాత్సకాశాత్ద్విజా
నాంకథంభూతానాం, అజితోభగవాన్-దేవతా-యేషాం-తేషాం-కులే, జాతుకదాచిదపి-మాప్రభవేత్ప్రభావంనకరోతు-
కథంభూతే-సమృద్ధిభిర్విహాసి-స్వయమేవతితిత్తాదభిరైవీప్యమానై-యద్వా-రాజకులస్యద్రాహ్మణకులనిగ్రహవిషయత్వం
ప్రార్థయతే-అజితదేవతానాం-ద్విజానాం-కులే-తితిక్షయాద్వంద్వసహనై-తపసాకృచ్ఛాదినా-బ్రహ్మపాసనయా
వా, ఆతిథ్యయాఅతిథ్యారాధనయా-చకారాచ్ఛమదమాదీనక్లృహః-ఎభి-రైవీప్యమానై-తేషాం-తేజః-మహర్థిభిః-రాజ
కులాద్భేదే, కదాచిన్ద్రాప్రభవేత్మహర్థిప్రయంక్తగర్వసహితాద్రాజకులాద్భాగ్యహ్మణకులంకుమితంమాభూదిత్యర్థః, కు
లద్వయమన్యోన్యంయథాయోగ్యమనుగృహ్యేతిభావః || ౩౬ || యచ్చరణాభివందనాత్ యేషాం బ్రాహ్మణానాంచ
రణాభివందనా-ధర్మి, రక్షి, మనపాయినీం-జగత్పవిత్రం-యశశ్చ-అవాప-యత్యేవయా-చేశ్వరస్తుమృతీతదేవబ్రహ్మకులని
షేవ్యతామితిద్వయోరన్వయః-హరింవిశింష్టి-బ్రహ్మణ్యదేవః బ్రాహ్మణసేవాపరాయణానాంమన్వాదీనామపిదేవః, పు
రాణేపురుషణి, నచైవమీశ్వరస్యలక్ష్మీయశస్సంబంధస్యసోపాధికత్వప్రసక్తః-భగవదితరేషాంయశఆదిసంబంధస్యబ్రాహ్మ
ణసేవాయత్తైకకథనమా-త్రతాత్పర్యకత్వాదస్య శ్లోకస్య, అర్థవాదవాక్యస్యస్వార్థైతాత్పర్యాభావాత్-విధేస్తావక
త్వాత్, నచార్థవాదస్యస్వార్థైతాత్పర్యభావేనతీతరేషామపియశఆదిసంబంధే ౭ పితాత్పర్యంనాస్తీతివక్తుంశక్యం, బ్రాహ్మ

హామమామీవితరన్త్యనుగ్రహంహరింగురుంయజ్ఞభుజామధీశ్వరమ్ | స్వధర్మయోగనయజ్ఞమామకానిరన్త
రంత్-జితలక్ష్మవ్రతాః || ౩౫ || మాజాతుతేజఃప్రభవేన్మహర్థిభిస్తీతిక్షయా-తపసా౭తిథ్యయాచ | దేవీశ్వ
మానైజితదేవతానాంకులేస్వయంరాజకులాద్విజానామ్ || ౩౬ || బ్రహ్మణ్యదేవఃపురుషఃపురాతనోనిత్యం
హరిర్యచ్చరణాభివందనాత్ | అవాపలక్ష్మీమనపాయినీంయశోజగత్పవిత్రంచమహాత్మమాగ్రణీః || ౩౭ || యత్యే
వయా౭శేషగుహశయస్వరాడ్విప్రప్రియస్తుమృతీకామకుశ్వరః | తదేవతద్ధర్మపరైర్విసీతైః శస్సర్వాశ్చనా
బ్రహ్మకులనిషేవ్యతామ్ || ౩౮ || పుమాన్లభతానతివేలమాత్మనఃప్రసీదతో౭ త్యన్తశమంస్వతస్స్వయమ్ |

ణసేవావిధ్యపేక్షితఫలసమర్పకత్వేనతత్రతాత్పర్యనిశ్చయాత్, నహ్యసతాగుణైస్సప్రరోచనాసంభవతి, నచపయఃపిబశిఖా
తేవర్తతథితిబాలాద్యుపచ్యంతనవాక్యేఅసతాపిగుణైస్సప్రరోచనాద్యస్యతథితివాచ్యం, తత్రాపి-యద్యనత్వనిశ్చయస్తస్య
ప్రవృత్తేప్రవృత్త్యర్థప్రరోచనాయా-ఎవానుపపత్తేః-తస్మాత్తత్రాసత్తామజానతాంబాలానాంపయఃపానాదిప్రవృత్త్య
ర్థంశిఖావర్ధనాదికమసదపిఫలత్వేనకీర్త్యతే, తత్రాసత్త్వంప్రత్యక్షతో౭వగతం, ఇహాతుమన్వాదిషుబ్రాహ్మణసేవకేషు
యశస్సంబంధస్యైవప్రత్యక్షతుల్యశాస్త్రేణావగమాదనత్తానిశ్చయకస్యప్రమాణాన్తరస్యాభావాత్, నచతేషాంతత్సం
బంధేబ్రాహ్మణసేవాతిరిక్తమదృష్టాన్తరమేవకారణమితివక్తుంయత్కం, అదృష్టాన్తరస్యాపిస్వస్వగ్నాశ్రమైకాన్తనిత్యనైమి
త్రికాదిపూర్వకయాగజస్యత్వాస్సంవర్ణాశ్రమధర్మైషుబ్రాహ్మణసేవాయాఅవ్యనుప్రవిష్టత్వాత్, స్వరాట్స్వతస్త్వైక
ర్తవశ్యః, తథాపి-విప్రప్రియఃవిప్రార్థినః-బహుప్రహిషష్ఠీతపురుషసమాసద్వయేనాన్యోన్యంభృశంప్రీతిఃవిషయత్వలాభా
ద్విషయవైలక్షణ్యాదీనత్వాత్పారతన్యస్యస్వతస్త్వస్యాపిస్వేచ్ఛయాపారతన్యో౭పవత్తేః, ఈశ్వర, స్తుమృతి, ఈశ్వరస్యా
కర్తవశ్యత్వంనామ, దేవమనుష్యాదీనజాతీయచేష్టాంకుర్వతో౭పితచ్చేష్టాయత్తనుభుదుఃఖాద్యస్పృశ్యత్వం, నచైతద్విప్రతి
షిద్ధం, యచ్చేష్టనంతత్ప్రయంక్తనుభాద్యస్పృశ్యనంచేతి, స్వగ్నినారకవ్యాపారేషుతథాదర్శనాత్-ఎవంచేశ్వరస్యబ్రాహ్మణ
సేవాతదభావజన్యనుభాద్యస్పృశ్యతో౭పితత్యేవాపరాయణత్వకథనేనద్విజసేవాయాఆవశ్యకత్వద్యోతనాయస్వరాడితివి
శేణం, నన్వస్యసేవయా౭స్యఃకథంతుష్యే, తత్రాహ, అశేషగుణాశయఃసేవకసేవ్యయోరుభయోరపిహృదయగుహయాంత
దన్తరాత్తతయానివిష్టత్వేనసేవాజన్యద్విజాతినిష్ఠప్రీతేరపిద్విజాతిద్వారా౭౭శ్రయస్సౌసేవకనిష్ఠసేవాశ్రద్ధాదికమపేక్ష్య
తుమృతీత్యర్థః, కామంతుమృతీత్యనేనద్విజసేవాతో౭ధికస్తోషహేతుర్నాస్తీతిద్యోత్యతే, తస్మాద్విజసేవాయాయశఆదిహే
తుత్వాత్, భగవతో౭హేతుత్వాచ్ఛతద్ధర్మపరైర్ద్విజసేవైకశీలైః, తదుపయుక్తంగుణమాహ, విసీతైఃఎకవిశేషణోపాదానేన
ద్విజప్రసాదననియమమన్తరేణాన్యోహేతురసపేక్షితఇవసూచితం, సర్వాత్మనాకరణత్రయైశ్వర, బ్రహ్మకులం, నిషేవ్య
తామ్ || ౩౭ || ౩౮ || శ్లోకంప్రసాదేనర్వదుఃఖానాంహరిరస్యోవజాయతే, ప్రసన్నచేతసోహ్యశుబుద్ధిఃవర్మవతిష్ఠతి, త్యుక్త

త్యాసర్వదుఃఖహానిహతుభూతమనః ప్రసాదనిర్వర్తకత్వాదపిద్విజనైవై వకాఽద్యైత్యాహాపుమానితి । యోషాంబ్రాహ్మణా
నాం నిత్యసమ్మన్ధరూప సేవయా, పుమాన్, అనతివెలంశీఘ్రంస్వయమేవప్రయత్నా నరమన్తరేణైవప్రసీదతః, అత్తనఃమనసః-శ
మంశాన్తి, లభత, తతఃశాన్తాన్తనసః-పరం-కిమస్తి-అసాధ్యమితి శేషః-శాన్తమనసాఅసాధ్యంకించిదపినాస్తీత్యర్థః-కించ-హవిర్భు
జాంఇన్ద్రాదీనాం-ముఖం-బ్రాహ్మణకులం- బ్రాహ్మణ సేవయైవతన్తు భానాంహవిర్భుజాంయజ్ఞారాధ్య దేవానామపి సేవాకృ
తాస్యాత్, బ్రాహ్మణోఽస్యముఖమాసీ ,, దితిబ్రాహ్మణకులస్యభగవదావేశావతారస్యబ్రహ్మణోముఖత్వాత్తదారాధనే
వైవహవిర్భుగన్తరాత్త తయాఽవస్థితఃపరమాత్మాతుష్యతీతిబ్రాహ్మణావేవాన్నాదిభిరారాధ్యాఇతిభావః॥౩౯॥జనన్యఃగ్ని
ముఖావై దేవా ,, ఇతిదేవానామగ్నిముఖత్వశ్రవణాదగ్నోహుతమేవహవిర్భుగన్తరాత్త భూతపరమాత్మప్రీతయేభవిష్యతి-
తత్రతాహ ॥ అశ్వాతీతి ॥ సత్యమగ్నిరపితన్తు ఖమిత-తథాపితత్వకోవిదైఃబ్రాహ్మణానాంభగవత్ప్రయతమశరీరత్వంజాన
ద్భిః ,, నబ్రాహ్మణాన్వైదయితంరూపమేతచ్ఛతుర్భుజ ,, మితిభగవద్వచనాత్- ఇజ్యనామభిఃఆరాధ్యన్ద్రాదీనామభిః-యస్య
బ్రాహ్మణస్య-ముఖే-శ్రద్ధయా- హుతం-హవి, రనన్తాభగవాన్-యథా-అశ్వాతి-తథా- చైతనయాబహిష్కృతైరహితై-హు
తాశనైలగ్నా- హుతం-నాశ్వాతి-కుతఏవంభూతోఽసౌ-తత్రతాహ, పారమహంస్యంపర్యగుః- పరమహంసాభగవదుపా
సకా- నైషాంభావఃకర్తృవాపారమహంస్యం- జ్ఞాననిష్ఠైతియావత్, యద్వా, చతుర్వర్ణాదిత్వాత్స్వార్థవ్యక్త-పరమ
హంసావపారమహంస్యాః- తాన్పరిత్యజ్యనగచ్ఛతి-అగుః ,, గాఢోగతా ,, విత్యన్తన్నోపూర్వాత్-కుర్చ్యశ్చై, త్యా
ణాదికసూత్రేప్రాకృత్యయనిర్దేశాద్ధాత్వన్తరాదపికుప్రత్యయస్యాభ్యుపగమాత్కు-ప్రత్యయే ,, అతోలోపఇటిచె,, త్యా
లోపః-నవతత్రాపిసన్వద్భావస్యాపివిధాన్వాద్విత్వాపత్తిః- బహులగ్రహణాత్తదభావాత్, యద్వా, మృగయ్యాదెరాకృ
తిగణత్వాత్కు-ప్రత్యయః ,, ప్రియోహిజ్ఞానినోఽత్యర్థమహంసచమమప్రియఃజ్ఞానీత్వాత్వైవమేమత ,, మితిభగవదుక్తరీత్యా

యన్ని త్యసంబంధనిష్ఠేవయాతతఃపరంకిమ త్రాస్తీముఖంహవిర్భుజామ్ ॥ ౩౯ ॥ అశ్వాత్సన స్తతిఖలుత త్వకో
విదైశ్చగ్ధాహుతంయన్తు ఖిజ్యనామభిః । నచైతథాచైతనయాబహిష్కృతైహుతాశనైపారమహంస్యప
ర్యగుః ॥ ౪౦ ॥ యద్భగవత్సన్త్యంవిరజంసనాతసన్త్రద్ధాతపోమగ్గళమానసంయమైః । సమాధినాభిభ్రదివఞ్ఠదృ
ష్టయేయత్రైదమాదర్శఇవావభాసతే ॥ ౪౧ ॥ తేషామహంపాదసరోజరేణుమార్యావహాయాధికిరీటమాఽఽ
యః । యన్నిశ్చవాభిభ్రతలకుపాపంనశ్యత్యముంసర్వగుణాభజన్తి ॥ ౪౨ ॥ గుణాలయంశీలధనంకృతజ్ఞంవృ
ద్ధాశ్రయంసంవృణోతేనుసమ్మదః ॥ ప్రసీదతాంజ్ఞాబ్రహ్మకులంగవాంచజనార్దనస్సానుచరశ్చమహ్యమ్ ॥ ౪౩ ॥
మైత్రేయఉవాచ ॥ ఇతిబ్రువాణంస్య వతింపితృ దేవద్విజాతయః । తుష్టుశ్చరష్టమనసస్సా ధువాదేనసాధ

నిరతిశయప్రీతిఃషయా౯ పరమహంసా౯ అత్యాదరణావేక్షమాణస్తత్రైవనిత్యం సన్నిహితఇతితస్మిన్దత్తం సాత్మాత్స్వ
ముఖేన్యస్తమివభుక్షైఇతిభావః ॥ ౪౦ ॥ జ్ఞానశేవలంచైతనత్వేనహుతాశనాద్విశేషః-కింతు- వెదతదర్థజ్ఞానానుష్ఠానాది
నాస్తీత్యాహ । యదితి । యద్భగవత్కులం-విరజంరాగాద్యపేతంభ్రామప్రమాదీపురుషదోషవినిర్మక్తంచ- సనాతనమనాది-
బ్రహ్మపరంబ్రహ్మ- తత్స్వరూపప్రకాశకంవెదంబ- శ్రద్ధా ఉపాసనాయామధ్యయనాధ్యాపనజపపారాయణాదిషుచత్వ
రా-తపఃఉపాసనోపయ క్షానకర్తృయోగః- అధ్యయనాద్యపయ క్తకాణ్డప్రతాదిశ్చ- కర్తృయోగస్యకృప్రాదిరూపాన
శనాదిగర్భత్వాత్తపశ్చజ్ఞేనాభిధానంయ క్తం- మగ్గళంవిశుద్ధాచారః-మానంవాఙ్మయమః- ఆరమ్భ ణసంశీలనంచ-సంయ
మఃధ్యానోపయ క్తశమదమాదిః- అధ్యయనాద్యపయ క్తకరణనియమశ్చ- సమాధినాధ్యానై- ధారణయాచ-అర్థదృష్ట
యే-అర్థఃపురుషార్థరూపంబ్రహ్మ- అభిధేయంయజ్ఞోపాసనాదిశ్చ- తద్దృష్టయేతత్సాత్మాత్కారాయ- తజ్ఞానాయచ- ఇ
హస్త్నిన్తోక-చిభ్రద్విభ్రాణం- యద్భగవత్కులం-పునర్భగవత్విశిష్ట- యత్రబ్రహ్మణిపరస్మిన్- వెదేచ- ఇదంవిశ్వం-పర
మాత్మ స్వరూపాదికంచ-ఆదర్శఇవదర్శణఇవలవభాసతేప్రకాశతే ॥ ౪౧ ॥ జ్ఞానేషాంబ్రాహ్మణానాం-పాదసరోజరేణుం-
హేతర్యాః, ఆయుఃఆయురిత్యాభ్యుక్తైషోఽత్రబోధ్యః- యావజ్జీవమిత్యర్థః-అధికిరీటంమకుటోపరి- వహయేతిపార్థనా
యాంలిక్, కింతద్వహనసాధ్యం- తత్రతాహ, యంబ్రాహ్మణపాదసరోజరేణుం-నిత్యదా- చిభ్రతఃవహతఃపురుషస్య- పాప-
మాశు-నశ్యతిఅముంవహన్తం- సర్వగుణాఃకల్యాణగుణాః-భజన్తిఆశ్రయన్తే ॥ ౪౨ ॥ జ్ఞాతంచ-గుణాలయంశుభగుణాశ్ర
యం-శీలమేవధనంయస్యతం- కృతముపకారంజానాతీతితంకృతజ్ఞం-వృద్ధాజ్ఞానాధికానాశ్రయతేఇతితం- సర్వాస్సంపదః
సంవృణోతే-వృణోతేన్లబ్- అత్త సేవదేవ్యనత ,, ఇతిరుస్యాదాదేశః ,, శ్వాభ్యస్తయా, రిత్యాలోపఃసమ్యగ్భజన్తేఉపసంహ
రన్తి-బ్రహ్మకులంద్విజకులం- గవాంచకులం-సానుచరస్సభక్తః-భగవాంశ్చ-మహ్యం- ప్రసీదతామ్ ॥ ౪౩ ॥ జ్ఞానవంపద
న్తంస్యపతింపుణం- పిత్రాదయ-స్సాధవః-గుణజ్ఞా- స్తుష్టమనస- స్సాధువాదేనసాధుసాధ్వితీవాదేన- తుష్టుశ్చ- స్తుతవ

స్తవః || ౪౪ || స్తుతిమివాహ||పుత్రేణి||పుత్రేణి-లోకాపితా-జయతేసాధయతీ-తి-శ్రుతిఃజన శ్రుతిః-సత్యవతీఅబాధితా-పు
త్రేణిపుత్రశబ్దవయవార్థపిషయధూతేనెత్యర్థః-పుంసంజ్ఞకాన్మరకాత్త్రాయతఇతిహిపుత్రశబ్దనిదర్శయన్తియత్-యస్తా-
ద్వనోఽపి-తమసరక-మతరత్ || ౪౫ || తథా-హిరణ్యకశిపురపి-భగవన్ని న్దయా-తమో-వివిక్షుఃప్రవేశమాశక్కితః
ఆకాంక్షాయాంసన్వక్తవ్యః, ఇతిసన్మతా, తస్మాత్సంసభిక్షుడు, దిత్వః, సూనోఃప్రహ్లాదస్యానుభావతఃప్రభావా-త్తమఃస
రక-మత్యగాత్-అతిక్రమ్యభగవత్తమగాదిత్యర్థః || ౪౬ || తస్మాద్దేవీరశ్రేష్ఠపుథ్వావతి-స్త్యం - శాశ్వతీ-స్సమా
స్సంవత్సరాన్-సంజీవ " కాలాధ్వనోరత్యస్తసంయోగః, ఇతిద్వితీయా-యస్యతవ-సర్వలోకానా-మెకస్మిన్నద్వితీయ-భర్త
ర్యమ్యతే-ఈదృశీ-భక్తిరస్తి || ౪౭ || హేపవిత్రకీరైవయం-త్వయేవ-నాథేన-ముకున్దనాథాఃత్వన్నాథత్వమేవాస్మా
కంముకున్దనాథత్వేపర్యవసితమిత్యర్థః-కుతః - యోభవాత్-బ్రహ్మణ్యదేవస్య-ఉత్తమశ్లోకస్య - విష్ణోః-కథాం-వ్యనక్తిప్రకా
శయతి || ౪౮ || హేనాథ-తవ-ఆజీవ్యానుశాసనంరాజానమాజీవన్త్యుపజీవన్త్యాజీవ్యాః - తేషామస్మాక-మనుశాసన-
మితియ-దిదం-నాత్యద్భుతం-కుతః - మహాత్మనాం-కరుణాత్మనాంకృపాస్వభావానాంప్రజాన్య - సురాగః-ప్రకృతిఃస్వభా
వః || ౪౯ || హేప్రభో-దైవసంజ్ఞితైఃదైవాపరపర్యాయైః కర్మభిఃభూమతాంసంసరతాం - అతఏవ-నప్తదృష్టీనాం-
నాస్మాక-మధునా-త్వయా - తమసఃసరకస్య-పారస్తీర-ముపాసాచితఃప్రాపితః || ౫౦ || ఈశ్వరదృష్ట్యాప్రణమన్తిన

వః||౪౪||పుత్రేణిజయతేలోకానితీసత్యవతీశ్రుతిః | బ్రహ్మదణ్డహతఃపాపోయద్వనోఽత్యతరత్తమః|| ౪౫ ||
హిరణ్యకశిపుశ్చపిభగవన్ని న్దయాతమః | వివిక్షురత్యగాత్సూనోఃప్రహ్లాదస్యానుభావతః || ౪౬ || వీరవర్యపతిః
పుథ్వావతిస్సమాస్సంజీవశాశ్వతీః | యస్యేదృశ్యమ్యతేభక్తిసర్వలోకైకభర్తరి || ౪౭ || అహోవయంస్తాద్య
పవిత్రకీరైత్వయేవనాథేనముకున్దనాథాః | యఉత్తమశ్లోకతమస్యవిష్ణోర్బ్రహ్మణ్యదేవస్యకథాంవ్యనక్తి|| ౪౮ ||
నాత్యద్భుతమిదంనాథతవాజీవ్యానుశాసనమ్ | ప్రజానురాగోమహతాంప్రకృతిఃకరుణాత్మనామ్ || ౪౯ || అద్య
నత్తమసఃపారస్త్య యోపాసాచితప్రభో | భ్రామ్యతాంనప్తదృష్టీనాంకర్మభిరైవసంజ్ఞితైః || ౫౦ || నమోవి
వృద్ధసత్యామృదుషాయమహీయసే | యోబ్రహ్మక్షత్రమావిశ్వవిభర్తీదంస్వతేజసా || ౫౧ || *****
***** ఇతిశ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, చతుర్థస్కంధే, వింశోధ్యాయః. *****
మైత్రేయఉవాచ || జనమప్రగృణ త్వేవంపృథుంపృథులవిక్రమమ్ | తత్రోపజగ్గుర్మనయశ్చత్వారస్సూర్యవ
ర్చసః || ౧ || తాన్ససిద్ధేశ్వరానాజావ్యోమ్నోఽవతరతోఽర్చిషాం | లోకానపాపాన్సుర్వన్త్యాసానుగోఽచ
ష్టలక్ష్మితా || ౨ || తద్దర్శనోద్గతాన్ప్రాణాన్ప్రత్యాదిత్సురివోత్థితః | ససదస్యానుగోవైన్యగ్నియోకోగుణాని ||
గౌరవాద్యన్వితస్సద్యఃప్రశ్రయానతకన్ధరః | విధివత్పూజయాంచక్రగృహీతాధ్వర్షణాననా || ౪ || తత్త్వా

మత్సరి-బ్రాహ్మణజాతి-మధిష్ఠాయ - యః-క్షత్రం-చిభర్తి - క్షత్రమావిశ్వబ్రహ్మకులంబిభర్తి - తదుభయమావిశ్వ-ఇదంబిశ్వం-
చిభర్తి-తస్మై-భరణోపయుక్తగుణమాహ - వివృద్ధసత్వాయరజస్తమోభ్యా మనభిభూతసత్వప్రచురాయ - అతఏవ-మహీ
యసే-పరమపురుషాయపరమపురుషవిభూతిభూతాయ-తుభ్యం-నమః || ౫౧ || ఇతిశ్రీమద్భాగవతచంద్రచన్ద్రికాఖ్యా
యాంశ్రీభాగవతవ్యాఖ్యాయాంచతుర్థస్కంధేవింశోధ్యాయః.*****
యదుక్తంభగవతా " ప్రాన్వేనకాలేనగృహీతపయాతాద్రిప్టాసిసిద్ధా, నితికుమారాగమనం - తైశ్చతత్త్వోపదే
శఇతి-తద్విస్తరేణవర్ణయితుంకుమారాగమనమాహమునిః || జనేష్వితి || విపులపరాక్రమం-పృథుంప్రత్యే- వం-జనెషు-ప్రగృ
ణిత్సువదత్సుసత్సు - సూర్యస్యేవవర్చయేషాంతే-చత్వారో-మునయః-తత్రో-పజగ్గురిత్యర్థః || ౧ || లోకా-నపాపా-
న్సుర్వత్యా-అర్చిషా - లక్ష్మితాన్సనకాదయఇతిజ్ఞాపితా-వ్యోమ్నః ఆకాశాదవరోహతః - తాన్ససిద్ధేశ్వరా-సానుగస్స
భ్యతో - రాజా-అచష్టాద్రాక్షిత్ || ౨ || తేషాంధర్మసేనోద్గతా-పాణా-న్మనః-ప్రాప్తమిచ్ఛురివ " ఉద్ధర్వంప్రా
ణావ్యుత్క్రమన్తియాసన్త వీరఆయతి | ప్రత్యుత్థానాభివాదాభ్యాంపునస్తాన్ప్రతిపద్యత, ఇత్యయమర్థస్సూచితః, ప్రా
ణాస్తావత్తతేజసాక్షిప్తాఃప్రత్యుద్గచ్ఛన్తి - స్వయమనసుగచ్ఛతఃప్రాణహనిస్సాన్యదితిభయాదివససం భ్రమః - సదస్యైరసు
గైశ్చసహితఃయథ్నియేశఃక్షేత్రజ్ఞః - గుణాన్సద్బాధీ-నుద్గచ్ఛతీ-త్యైత్సుకైదృష్టాన్తః-ఉత్థితః || ౩ || గౌరవా-ద్యన్విత
తఃవశీకృత-స్సద్యః - ప్రశ్రయేణవిసయేన - సతాకన్ధరాయస్యసః - గృహీత-మధ్వర్షణమర్ఘ్య - మాసనంచ-యేస్తా-స్యథా
విధి-పూజయాంచక్రి || ౪ || తత్త్వాదానాం - శాస్త్రై, స్సలిలై, ర్పాఙ్గితంక్షాశితం, అలకబద్ధనంకేశబద్ధనం-యస్య, శీలవ

తాం-వృత్తం - మానయన్నివ-స్వయమాచరన్ ॥ ౧౫ ॥ హాటకాసనెనువర్ణాననె-స్వధిష్ఠ్యే వేదికాయాం-పావకానివా-
సీనానుపవిష్టాన్-త్రద్ధానంయమాభ్యాంతద్వాక్యత్రవణత్వ రాతమపయ కకరణనియమనాభ్యాం- సంయుక్తః - భవాగ్ర
జాన్రుద్రాత్పూర్వజాన్-సనకాదీన్-పాగ్రహా ॥ ౧౬ ॥ ఉక్తిమేవాహా అహోఇతిదశభిః ॥ హేమజ్ఞ శాయనాః-మేమ
యా-కింజుళ శం - కింపుణ్యం-అహో-అచరితంకృతం -యతః-యస్యమే -యోగిభిరపి-దుర్ద ర్శనాండుఃభేనాపిద్రష్టుమశక్యా
నాం-వోయుష్మా కం-దర్శన-మాసీత్ , సుకృతమస్త రణమాదృశానాంభవద్దర్శనంసంధావ్యమిత్యర్థః ॥ ౧౭ ॥ కిమస్తద్ద
ర్శనసాధ్యంతత్రాహ ॥ యస్యపుంసః-విప్రాఃభవాదృశాః, శివోరుద్రో-మల్లశరూపోవా-విష్ణుశ్చ - ప్రసీద నితస్య-ఇహ- ప
రత్రవా-లోక-కిందుర్లభతరమస్త్రీ-సర్వంసులభమేవేత్యర్థః ॥ ౧౮ ॥ దుర్దర్శత్వశ్చమేవాహానై వెతిలోకా-స్పర్శటతోఽపి-
యాన్యుష్మాన్-లోకో-నై వలక్షయతేనపశ్యతి-యథా - సర్వదృశంసర్వజ్ఞ-మాత్మానంపరమాత్మానం-అస్యవిశ్వస్య-హే
తుభూతాః - బ్రహ్మదయ-స్సర్వే ౭ పి-నలక్షయ నైతథేత్యర్థః-యస్య హేతవఇతిపాతేహేతుభూతాబ్రహ్మదయః-సర్వే-
యస్యయత్నంబద్ధినః-యస్య శేషభూతా-స్తంసర్వజ్ఞ-మాత్మానం-యథానలక్షయ నైతథేత్యర్థః ॥ ౧౯ ॥ తద్దర్శనెనస్వ
స్యధన్యతామావిష్క-రోతి ॥ అధనాఇతి ॥ గృహమేధినః-అధన్యాఅపి-యదిసాధవ-స్త ర్హి-తేధన్యావ-హాయతః-యేషాం
గృహమేధినాంసామానాం-గృహః, అన్తాఃపూజ్యాఃభవాదృశైః-స్తేర్వర్యావరణీయాః స్వీకార్యాః - అమృజలం-తృణం-
భూమిః-ఈశ్వరోగృహస్వామీ, అపరగృహవాసినోభృత్యాదయశ్చ-యేష-తథా- భూతాభవన్తి ॥ ౧౦ ॥ ఎవమన్వ
యముఖేనధన్యతామావిష్కృత్యవ్యతిరేకముఖేనాప్యావిష్క-రోతి ॥ వ్యాఖ్యేతి ॥ అరిక్తాఖిలసంపదః-అరిక్తాఃపూర్ణాః-అఖిలా-

దశావసలితై ర్హరితాలకబద్ధనః । తత్రశీలవతాంవృ త్తమాచరన్తానయన్నివ ॥ ౧౫ ॥ హాటకాసనల సీనాన్
స్వధిష్ఠ్యేష్యవపావకాన్ ॥ త్రద్ధానంయమసంయు క్తఃప్రీతఃప్రాహాభవాగ్రజాన్ ॥ ౧౬ ॥ పృథురువాచ ॥ అహో
అచరితంకింమేమజ్ఞలంమజ్ఞలాయనాః ॥ యస్యవోదర్శనంహ్యసీద్దుర్ద ర్శనాంచయోగిభిః ॥ ౧౭ ॥ కింతస్యదుర్లభతరమి
హలోకపరత్రవ ॥ యస్యవిప్రాఃప్రసీద నిశివోవిష్ణుశ్చసానుగః ॥ ౧౮ ॥ నై వలక్షయతేలోక లోకాస్పర్శటతోఽపి
యాన్ ॥ యథాసర్వదృశంసర్వజ్ఞమాత్మానం త్వస్య హేతవః ॥ ౧౯ ॥ అధనాఅపి తేధన్యాస్సాధవోగృహమేధినః
యద్గృహోహ్యర్హ వర్యామృతృణభూమీశ్వరాపరాః ॥ ౧౦ ॥ వ్యాలాలయద్రుమాపి తేఽస్యరిక్తాఖిలసంపదః
యద్గృహ స్తీర్థపాదీయపాదతీర్థవివర్జితాః ॥ ౧౧ ॥ స్వాగతంవోద్విశ్రేష్ఠాయద్యతానిముముక్షువః ॥ చరన్తిశ్రద్ధ
యాధీరాచాలావపబృహన్తివై ॥ ౧౨ ॥ కచ్చిన్నఃకుశలంనాథాఇన్ద్రియాగ్ధార్థవేదినామ్ ॥ వ్యసనావాపవతస్త్రి
పతితానాంస్వకర్తృభిః ॥ ౧౩ ॥ భవత్సుకుశలప్రశ్న ఆత్మరామేషునెవ్యతే ॥ కుశలాకుశలాయత్రనస నిమతివృ

స్సంపదః-యేష-తాదృశాఅపి-యద్గృహోగృహమేధినాంగృహః-యది-తీర్థపాద్భగవాన్ - తత్సంబద్ధిన స్తీర్థపాదీయాఃభాగ
వతా- సైషాం-పాదతీర్థై-వివర్జితా, స్త ర్హి-ఎతేగృహః-వ్యాశాలయద్రుమాఃసర్పావాసచన్దనద్రుమప్రఖ్యాః ॥ ౧౧ ॥
ఎవమన్వయవ్యతిరేకాభ్యాంతచాగమనెనస్వస్యధన్యతామభిధాయ-తేషాంస్వాగతప్రశ్న పూర్వ కంస్వాభావికింధన్యతా
మాహా ॥ స్వాగతమితి ॥ హేద్విజశ్రేష్ఠాః-వఃయుష్మాభిః-స్వాగతంకుశలమాగతం-కింభవతామకుశలమ స్తీత్యభిప్రాయః , య
ద్యస్తా-ద్బాలావ-భవన్తి-ముముక్షువః-అతఏవ-ధీ రాజిత్యేన్ద్రియాస్సన్తః, బృహన్తి-వ్రతాని-చరన్తియద్వా - యేషాంవోవ్ర
తాని-యుష్మాభిర్దర్శితాన్యేవాన్యేముముక్షువః-బృహన్తిర్హరకాలనిర్వర్త్యాని-నివృత్తిధర్మరూపవ్రతాని-చరన్తి ॥ ౧౨ ॥
కాక్వాభిప్రేతకుశలాభావమేవవృజ్ఞంస్వస్యతావత్కుశలాభావంవ్యవక్తికచ్చిదితికిమస్తాకంకుశలమ స్తీత్యర్థః-కథంభూ
తానాం-హేనాథాః-ఇన్ద్రియాగ్ధార్థశబ్దాదీనెవ్యార్థపురుషార్థరూపా-న్విద స్తీతతథా- తేషాం - అతఏవ-యస్మిన్మృత్యు
నైబీజానిసఆవాపఃక్షేత్రం-వ్య సనానాంఆవాపస్సం సారః-తస్మి-స్వకర్తృభిః-పతితానామ్ ॥ ౧౩ ॥ నన్వభ్యాగతా
నాంసంకుశలంకింసపుచ్చసి తత్రాహ ॥ భవత్స్వితీభవత్సు-కుశలప్రశ్నో-నెవ్యతేతత్రహేతుః - ఆత్మరామేషుబ్రహ్మత్తక
స్వాత్మానుభవైకపరేషు-ఆత్మరామాణామపికదాచిదకుశలసంభావనయాకుశలప్రశ్న ఇష్యతాం - తత్రాహ - యత్రఆ
త్మరామేషుకుశలాకుశలరూపాః-మతివృత్తయేవ, నస ని-కుశలాకుశలవిషయచి న్దనరూపమతివృత్తయోహిసజ్జకామకో
ధసమ్మోహాదిజననద్వారానుఖదుఃఖాది హేతవః-అత స్తాసామేవాభావాత్కులోభవత్స్వ కుశలసంభావనెత్యర్థః-మతివృ
త్తీనాంచసజ్గాదిద్వారాంకుశలనిమి తత్త్వంభగవతాగీతం ॥ ధ్యాయతోవిషయానస్య సజ్గ సైషాపజాయతేసజ్గాత్సంజా
యతేకామఃకామాతోగ్రధోఽభిజాయతే ॥ క్రోధాద్భవతినమ్మోహస్సమ్మోహాత్సన్మతివిభ్రమః ॥ స్మృతిభ్రంశాద్బుద్ధినాశో

బుద్ధినాకాత్మ్యత్యతి, తి ॥ ౧౪ ॥ తత్తత్తస్మాదహంకృతవిశ్వాసస్సృజ-తపస్వినాంతాపత్రయాతురాణామస్తాకం-ను
హృదో-యుష్మాక్-ఎతస్మిన్సంసారేవర్తమానస్య - కనహేతునా - ఔమస్సుఖం - మోక్షఇతియావత్ - అజ్ఞానానుభవ
భవేదితినంపుచ్చే* ॥ ౧౫ ॥ స్వభక్తాననుగ్రహీతుంభగవానైవభవాద్యశూపశ్చరతీత్యాహా ॥ వ్యక్తమితి ॥ అన్యవ
తాం - ప్రశంసాయాం మతువ - ప్రశస్త చిత్రా నాం జ్ఞానినా - మాత్మా నిరతిశయ ప్రీతివిషయః ప్రీతిమాంశ్చ - తథా
హిగీతమ్ “ ప్రియోహి జ్ఞానినోత్యర్థమహం సచమమప్రియ , ఇతి, అత్తశబ్దే నాత్మ త్వప్రయుక్తం తదుభయంవివక్షి
తం - అత్తా హినిరతిశయప్రీతివిషయః - స్వ శరీరే ప్రీతిమాంశ్చ - అత్త భావనః - అత్త నః జీవాక్ - భావయ
తిస్వ విషయజ్ఞాన ప్రదానాదినాసత్తావతః కరోతీత్యాత్మ భావనః - స్వ పరయాథాత్మ్యజ్ఞానవిధురాహిజీవాః స్థావర
పర్యన్తజన్మభిఃఅసత్ప్రాయాస్తానాత్మవతఃకరోతీత్యర్థః , సిద్ధాఃజ్ఞానినః- తద్యుప- తథాచగీతంభగవతా “ జ్ఞానీత్వాత్మ
వమమత , మితి-అజోభగవాక్ - స్వానాంభక్తానా-మనుగ్రహాయ - స్వాననుగ్రహీతు-మిమాంవృథివీం, చరతి ॥ ౧౬ ॥ ఎ
వంపుథో-స్సుక్తంశోభనంవచః-సారంన్యాయ్యం - సుష్టగమ్భిరార్థం - మితమల్పం - మధుశోత్రప్రియం-త్రుత్వా - ప్రీ
త్యా - స్తయమానఇవ కుమారస్సనత్కుమారః - ప్రత్యువాచ ॥ ౧౭ ॥ తత్రతస్సజ్జత్యాదిప్రణాడ్యోత్తరోత్తరమహా
రహారభ్యాసాధేయాతిశయసాధనసప్తకానుగృహీతాప్రయాణానువృత్తప్రీతిరూపాపన్నావిచ్ఛిన్నప్రత్యక్షతాపన్నవరభ
క్త్యవరపర్యాయభగవద్భక్తియోగఎవక్షేమహేతురితివివక్షుస్తావత్ప్రశ్నమభిస్తతి ॥ సాధ్వీతి ॥ హేమహారాజ- భవతా-
సాధుసవ్య - కృష్ణం - కథంభూతేన-విదుషాపిత త్వహితపురుషార్థజ్ఞానవతా-పిసర్వభూతహితాత్మనాసర్వభూతహి
తకరణప్రవృత్తబుద్ధిమతా - భూతహితార్థ మేవత్వయాపుణ్యతే - నతుస్వయంవెత్తుం - స్వత ఎవజ్ఞత్వాదిత్యర్థః - భూత

త్రయః ॥ ౧౪ ॥ తదహంకృతవిశ్రమ్భస్సుహృదోఽత్రతపస్వినామ్ | సంపుచ్చే *భవఎతస్మిన్మైమః కేనాజ్ఞాసాభ
వేత్ ॥ ౧౫ ॥ వ్యక్తమాత్మ వతామాత్మాభగవానాత్మ భావనః | స్వానామనుగ్రహాయేమాంసిద్ధరూపీచరత్య
జః ॥ ౧౬ ॥ మైత్రేయఉవాచ॥పుథోస్తత్సూక్తమాకర్ణ్య సారంసుష్టమితంమధు | స్తయమానఇవప్రీత్యాకుమా
రఃప్రత్యువాచహా ॥ ౧౭ ॥ సాధుకృష్ణం మహారాజసర్వభూతహితాత్మనా | భవతావిదుషాచాపిసాధూనాం
గతిరీదృశీ ॥ ౧౮ ॥ సజ్జనుఃఖలుసాధూనామభయేషాంచసమ్మతః | యత్సంభాషణసంప్రశ్నస్సర్వేషాంవితనో
తిశమ్ ॥ ౧౯ ॥ అస్మైవరాజన్మ వతోమధుద్విషఃపాదారవిన్దస్యగుణానువాదనే | రతిస్సదాయావిధునోతిన్ద్రెష్టికీ
కామంకషాయంమలమస్తరాత్మనః ॥ ౨౦ ॥ శాస్త్రైష్వియా నేవనునిశ్చితోన్యణాంఔమస్యసద్యోజ్యమ్మకేమ

హితాచరణమేవసాధూనాంస్వభావ ఇత్యాహ ॥ సాధూనాంసాధు వన్తి పరకార్య మితిసాధవ - సై షాం - గతిఃప్రవృ
త్తిః ॥ ౧౮ ॥ ఈదృశీభూతహితాచరణరూపాసత్సజ్జతిస్తావన్నులకారణమిత్యాహ ॥ సజ్జమితి ॥ ఉభయేషాంబుభు
క్షూణాంముముక్షూణాంచ - స్వసమీహితభోగమోక్షాదెఃప్రథమంసాధనంసాధూనాంసజ్జమవవేతి - సమ్మతః-సత్సజ్జమస్య
భోగమోక్షసాధనత్వముపపాదయతి - యేషాంసాధూవాం-సంభాషణసహితః ప్రశ్నస్సంభాషణసంప్రశ్నః - శాకపాగ్ని
వాదిత్వాదు త్తరపదలోపీసమాసః-యద్వా-సంభాషణేసంభాషణావసరే-సంప్రశ్నఃసమ్యక్ స్వగ్రాపవగ్రసాధనప్రశ్నః - స
ర్వేషాముభయేషాం - శంస్వగ్రాపవగ్రసుఖం-వితనోతి - సతినంప్రశ్నేసాధుభిర్భోగమోక్షసాధనే ఉపదిశ్యేతే ఇతిసాధూ
స్మృతినంప్రశ్నశ్చమపేక్షితంవితనోతీత్యర్థః ॥ ౧౯ ॥ ఎవంసత్సజ్జస్యభోగమోక్షప్రథమకారణత్వముక్తం-తత్రభోగసా
ధనత్వమేవం-ప్రథమంసత్సజ్జ - స్తతస్సంభాషణం-తతఃప్రశ్నః - తతస్తత్సాధనయాగాద్యుపదేశస్తతస్సాధనోపసంహారేణ
యాగాద్యనుష్ఠానం - తతోభోగఇతి-ఇయంచప్రణాడిముముక్షోధికృతస్యకర్తృణామల్పస్థిరఫలత్వ నిర్ణయపూర్వకానన్త స్థిర
ఫలాపాతప్రతీతేఃపురుషస్యనవ క్తవ్యేతితామనాదృత్యసత్సజ్జతేర్మోక్షసాధనత్వంప్రణాడ్యోపపిపాదయిషస్తావ - త్సత్సజ్జతి-
స్తతస్సంభాషణం-తతఃప్రశ్నః - తతోభగవద్గుణానుశ్రవణం-తతస్తత్రానురాగ - ఇత్యేతత్పశ్చకంతావత్త్వయసిద్ధమవే
త్యాహ ॥ అస్మైవేతి ॥ హేరాజన్మధుద్విషః-పాదారవిన్దయా-ర్యేగుణా - సైషా-మనువాదనేఅనుశ్రవణే - సదారతిః-భవ
తోఽస్మైవ-రతిరస్మైవేత్యనెనతత్పూర్వభావిసత్సజ్జత్యాదిచతుష్టయమప్యస్తీత్యర్థాదుక్తంభవతి-తేనవినారత్యసంభవాత్-
అస్తీసిద్ధవన్నిరైశేనరత్యన్తంపశ్చకమవశ్యం ముముక్షూణాం ప్రథమంసంపాదనీయమిత్యుక్తం భవతి - యతోరతిస్సిద్ధా-
తతోభక్త్యన్తర-ముత్తరోత్తరసాధ్యం సిద్ధప్రాయమేవేత్యభిప్రాయణాహ ॥ యేతి ॥ యా-నైష్టికీలవ్యభిచారితా-భగవద్గు
ణానువాదరతిః-అన్తరాత్మనోమనసః - మలరూపంకషాయం-ధాతురాగవదనివర్త్యం-పుణ్యాపుణ్యరూపంకర్తృ-కామంభు
శం-విధునోతిక్షపయతి ॥ ౨౦ ॥ రత్యన్తరభావిసాధనజాతంవివక్షుస్తాన్మోక్షసాధనభూతా ఉక్తవిధాభక్తిరేవ

త్యాహః । కాస్యైస్త్వితి । నృణాం-తేమన్యః-మోక్షన్యః సద్భ్యోక్ సమీచీన-స్సాధనవిమర్శ-యేష-తేష-కాస్యైష-సాక్షాన్ని
రపేతు-మోక్షసాధనం - ఇయా నెవ-నునిశ్చితః-ఎవకారణ-తమేవవిద్వానమృతభూతవతినాన్యః-పన్థాఅయనాయవిద్య
తే,తమేవవిదిత్వాఅతిమృత్యుమేతీ ,, త్యుక్తానితరోపాయత్వంవివక్షితం-ఇయానిత్యుక్తఃకోసా - తత్రాహ-నిర్గుణైసత్వాది
గుణత్రయరహితే-ఆత్మనికంజీవే నెత్యాహ-బ్రహ్మణీస్వరూపేణగుణైశ్చబృహతి-బ్రహ్మణీత్యనైవగుణత్రయరాహిత్యపర
త్వంనిర్గుణశబ్దస్యనిశ్చితం-యా-చృధా-రతిః-యశ్చ-ఆత్మవ్యతిరక్తమ-అసక్తస్సక్తాభావశ్చైతి-ఇయా నెవత్యర్థః-అత్రరతిశబ్దేనడక్త
విధపరభక్తిజన్యభగవత్స్వరూపసాక్షాత్కారలక్షణపరజ్ఞానజన్యభగవత్ప్రత్యుత్తరయరూపాపరమభక్తిర్వివక్షితా , తస్యా
దాధ్యంనామ , చాఞ్చల్యరాహిత్యం , చాఞ్చల్యంవమధ్యేమధ్యేవిషయాన్తరానుచి న్తనరూపం - తచ్చవిషయాన్తరాసక్తి
జననద్వారాభక్తివిగోధీతిచాఞ్చల్యకార్యమపినిషిధ్యతే-అసక్తఆత్మవ్యతిరక్తైతి-అతఎవాత్మవ్యతిరక్తస్సక్తస్యాపిపృథగ్వా , ర
త్యాసహవా,ఉపాయత్వభ్రమోవానకార్యః॥౨౧॥ *ఎవవిజాతీయప్రత్యయాన్తరావ్యవహితప్రత్యుత్తరయరూపాపనాన్
పరమభక్తిఃసాక్షాత్తేమమోక్షురిత్యుక్తం-ఎవంధూతాపరమభక్తిఃకథంనిష్పద్యతఇతిజిజ్ఞాసాయాంతత్సాధనాన్యపదిశతి॥సె
తి ॥ నిర్గుణై బ్రహ్మణీసారతిఃసదనత్యనాత్మని అసక్తశ్చ శ్రద్ధాదిసాన్యదితివతు ర్థేనాన్వయః - తత్రనిర్గుణత్యస్యపూర్వవద
ర్థః - అనాత్మనిఆత్మవ్యతిరక్తశబ్దాదివిషయే - తస్యసదనత్వంనామ-సన్నిహితానన్నిహితత్వం,యద్యప్యత్రశ్రద్ధాదీనామ
వశ్యసంపాదనీయత్వాభిప్రాయేణసంభావితక్రమాణామపిక్రమమనాద్యత్యతేకథితాః - తథాపిక్రమమాశ్రిత్యైవవ్యాఖ్యా
యతే - తత్రప్రథమం-నిత్యం - యోగీ శ్వరోపాసనయా-యోగీశ్వరాభాగవతాః-తేషా-ముపాసనాసేవా-తదానుకూల్యేన
వృత్తి - స్తయా-తతః-పుణ్యశ్రవఃకథయా-పుణ్యశ్రవసఃభగవతః-కథయా-భగవత్పుణ్యకథాశ్రవణేనెత్యర్థః - ఆశ్రయతస్స్వ
తశ్చపుణ్యరూపత్వఖ్యాపనాయపుణ్యశ్రవఃకథయాపుణ్యయెత్త్యుక్తం । తతః-ఆర్థేన్ద్రియా రామసగోష్ఠ్యతృప్తయా - అర్థారా
మాఅర్థపరాయణాః - ఇన్ద్రియారామాఃకామపరాయణాః - తైస్సహ-యా - గోష్ఠీతస్యాం-యా , అతృప్తాఅనాసక్తిస్త
యా-తేషామర్థేన్ద్రియారామాణాం - సమృతా,అర్థాః - కామాశ్చ , తేషా-మపగ్రహేణ-భగవద్గుణానుశ్రవణేనభగవత
ఎవపురుషార్థరూపత్వ - మర్థకామయోస్తద్విపర్యయరూపత్వంచజ్ఞాత్వాతయోర్ద్విరక్తిసాన్యదితిగుణానుశ్రవణత్వయోః
పౌర్వావర్యంయ్యుక్తం , తతః-జిజ్ఞాసయాతత్త్వహితపురుషార్థవివిత్యయా , తతఆచార్యవత్తయెత్త్యర్థసిద్ధం-పుమానాచా

హేతుః । అసక్తఆత్మవ్యతిరక్తఆత్మని * సాక్షాద్బ్రహ్మణీనిర్గుణైరతిః ॥౨౧॥ సాశ్రద్ధయాభగవద్ధర్మచర్య

ర్యవానితివత్కృమాణత్వాత్ ,, ఆచార్యవాన్పురుషోవేద , ఆచార్యార్థేవవిద్యావిదితాసాధిష్ఠంప్రాప ,, దితిశుతేరాచార్యవ
త్తాయాఅపిసాధనత్వనిశ్చయత్ - అనెన ,, పరీత్యులోకాన్కుర్చుచితాక బ్రహ్మణోనిర్వేదమాయాన్నాన్యకృతఃకృతేన ।
తద్విజ్ఞానార్థంసగురుమేవాభిగచ్ఛేత్సమిత్యాణిశ్శ్రియంబ్రహ్మనిష్ఠ - మిత్యన్త్రశ్రుత్యగ్గో-నుసంహితః - తత-ఆధ్యాత్మిక
యోగనిష్ఠయా - ఆచార్యోపదిష్టోభగవదుపాసనాత్మకోయ ఆధ్యాత్మికోయోగ,స్తస్త్రిక-యా - నిష్ఠామననాత్మికా,తయా,
తతః - శ్రద్ధయాఆధ్యాత్మికయోగానుష్ఠానవిషయయాత్వరయా - ఎవంపూర్వకాలసాధనజాతముక్తం - అథసమకాలసాధ
నజాతముచ్యతే - అత్రతునపౌర్వావర్యం - సమూచయసర్వేషామనుష్ఠానవిధానాత్-తతః - భగవద్ధర్మచర్యయా-భగవద్ధ
ర్మాభగవదారాధనైకవేషాఃపఞ్చమహాయజ్ఞాదయోనిత్య నైమిత్తికాః - తేషాం - చర్యాఆధ్యాత్మికయోగాశ్చత్యేనాను
ష్ఠానం-తయా-తథా,పారమహంస్యాపరమహంసానాంసంబంధీని - య-చర్యాబ్రహ్మత్వకస్వాత్మయాథాత్మ్యానుభవరూ
పా-తయా - ఆధ్యాత్మికయోగస్యజ్ఞానకర్తయోగాభ్యాంనిర్వర్త్యత్వాత్ - వివిక్తరుచ్యాజాత్యాశ్రయసిమితాదుష్టాన్నా
దిమరుచ్యా - ఆత్మకాత్మని-యఃపరితోష - సైనఆత్మానుభవజనితసంతోషమాత్రేణైవ - నతుతద్వృత్తిరక్తసంతోషేణేత్య
ర్థః - తద్విక్తింభగవద్గుణానుభవజనితసంతోషోపినిషిధ్యతే - నెత్యాహ-హరేర్భగవతో-గుణపీయూషంగుణానుశ్రవణస్తరణ
రూపం-పీయూషమమృతం,తస్య - పానాద్వినాఅన్యవిషయానుభవజాతసంతోషాభావేనెత్యర్థః ॥ అహింసయాధూతసుహృ
త్వైనన్న్యత్యాభోజనాద్యయుక్తదశాస్యపిశుభాశ్రయసంశీలనరూపన్న్యత్యా - తథా - భోజనోత్తరాదిదశాను - ముకున్ద
స్యా , చరితానిచెష్టితాని-తాన్యేవా , గ్ర్యంశ్రేష్ఠం , శీధుఅమృతం-తచ్చరితశ్రవణత్రావణస్తరణరూపామృతసుఖేనెత్యర్థః-
యమైర్భావ్యోన్ద్రియనిగ్రహైః - అకామైరన్ద్రియనిగ్రహైఃశమైరత్యర్థః - నియమైఃకౌచాచారాదిభిః , అనిష్ఠయాఇతర
సాధ్యసాధనాదీనామనిష్ఠయా - తన్నిన్దాయాంచి తస్యతత్ప్రవిణ్యప్రయ్యుక్తంచాఞ్చల్యంస్యాదితిభావః - నిరీహయాదేహ
ధారణాద్యనుపయుక్తచెష్టారాహిత్యేన , ద్వంద్వసాంశీతోష్ణాధివ్యాధ్యాదీనాం , తితితాసహిష్టుతా , తయా-హరేర్భ
గవత,స్తత్పరాభాగవతా , సైషాం , కర్ణపూరాఃకర్ణాలజ్కారఘాతాః , కర్ణేషుప్రవాహరూపావా , యెగుణాః-గుణశ
బ్దస్యసాపేక్షత్వేపిసంబంధితత్వాత్సమాసః , తేషా-మభిధానెన , విజృంభమాణయా , భక్త్యపరభక్త్యభగవద్గుణశ్రవణ

స్తరణాదెరథకామనైత్యతత్త్వహితపురుషార్థవివిత్సా జననద్వారా ౭౭ చార్యోపసత్తిహేతుత్వాభిప్రాయేణపుణ్య
శ్రవఃకథయాపుణ్యయాచెత్త్యక్తం , ఉపాసనదశాయామప్యానందకరత్వాభిప్రాయేణముక్తున్దాచరితాగ్ర్య శీఘ్రనైత్యక్తం,
అత్రతు , అప్రయాణానువర్తమానాహరహరభ్యా సాధేయాతిశయదర్శనసమానాకారధ్యానోపాసనాదిశబ్దవాచ్యపరభ
త్తేనజ్ఞనితభగవత్స్వరూపసాక్షాత్కారలక్షణవరజ్ఞానజన్య భగవద్వీర్య తిశయరూపసమాధిపరమభక్త్యా ద్య పరపర్యా
యరతినిష్ఠా దకత్వే ను , గ్రాహకత్వా భిప్రాయేణహరైర్ముహుస్తత్పరకర్ణపూరగుణాభిధానేనైత్యక్తమితి పానరు
క్త్యమ్ * ॥ ౨౨॥౨౩॥౨౪॥౨౫ ॥ * ఎవంశ్రద్ధాదిసహకృతపరభక్తిజన్యపరజ్ఞానజన్య సమాధ్యపరపర్యాయర తేజేమసాధ
నత్వముపపాద్యకేనప్రకారేణర తేస్సాధనత్వమితివివిత్సాయామాహ॥యదేతి॥యదాచ-బ్రహ్మణి-నైష్ఠికిద్వధా - రతి-స్తదా,
ఆచార్యవాక్ ఆచార్యానుగ్రహవిషయఃపురుషః-జ్ఞానవిరాగయోః,రంహసా-విరాగసహకృతరత్యాత్మకజ్ఞానవేగిన , ఉద్ది
క్తరత్యైత్యర్థః,హృదయం*హృత్సానంప్రాప్నువత్ జీవాత్మా,హృదిహ్యయమాత్మై ,, తిశుతేః-వచ్చాత్మకంవచ్చభూతా
త్మకం-జీవకోశం-శరీరం-అబీజంబీజరహితం , భిన్నజ్ఞానరూపమూలంయథాతథా,యద్వా-భిన్నపుణ్య పాపమూలంయ
థాతథా,దహతిస్తదావయతి-అజ్ఞానకృతపుణ్యపాపమూలాహిదహనంబంధః , దహనంబంధనిమిత్తజ్ఞానమూలకపుణ్యపా
పాత్మకంకర్మ-నిశ్చేషందహస్తీరతిః-తేమసాధనమిత్యర్థః-దహమాశ్రిత్యతిష్ఠతోజీవస్య జ్ఞానార్చిషస్సాన్విత్రయదేహదాహే
దృష్టా న్తమాహ॥యోనిమెవేతి॥ఉత్థితఃజ్వలితో,గ్నిః-యోనిమరణి-మివైత్యర్థః-దహత్యవీర్యమితిపాఠే ౭ ప్యయమెవార్థః-దహ

యా*జీజ్ఞానయా ౭౭ ధ్యాత్వికయోగనిష్ఠయా* । యోగీశ్వరోపాసనయాచనిత్యం * పుణ్యశ్రవఃకథయాపు
ణ్యయాచ ॥౨౨॥ అర్చియారామసగోష్ఠ్యత్యక్షయాతత్వమ్ తానామపరిగ్రహేణచ । వివిక్తరుచ్యాపరితోష
*ఆత్మక * వినాహరైర్గుణపీయూషపానాత్ ॥ ౨౩ ॥ అహింసయాపారమహంస్యచర్యయాస్తృత్యాముకు
న్దాచరితాగ్ర్యశీఘ్రనా ।యమైరకామైర్నియమైశ్చ*ప్యనిన్దయా*నిరీహయాద్వంద్యతితితియాచ ॥౨౪॥ హరే
ర్ముహుస్తత్పరకర్ణపూరగుణాభిధానేనవిజృమ్భమాణయా ।భక్త్యాహ్యసజ్జన్సదనత్యనాత్మనిస్సాన్నిధ్యతేబ్ర
హ్మణిచాఞ్సారతిః॥౨౫॥యదారతిర్చహ్మణినైష్ఠికిపుమానాచార్యవాక్ జ్ఞానవిరాగరంహసా । *దహత్యవీ
ర్యంహృదయం*జీవకోశంవచ్చాత్మకంయోనిమివోత్థితో౭గ్నిః ॥౨౬॥దగ్ధాశయోముక్తసమస్తతద్గుణో*నైవా
త్మవోబహిరన్తర్విచక్షే ।పరాత్మనోర్యద్వ్యవధానంపురస్తాత్స్వప్నేయథాపురుషస్తద్విదాశే ॥౨౭॥ ఆత్మా
నమిన్ద్రియార్థంచపరంయదుభయోరపి । సత్యాశయఉపాధౌనైపుమాన్పశ్యతినాన్యదా ॥౨౮॥ నిమిత్తేనసర్వ
స్త్రిన్జడాదావపిపూరుషః । ఆత్మనశ్చపరస్యాపిభిదాంపశ్యతినాన్యదా ॥ ౨౯ ॥ఇన్ద్రియైర్విషయాకృష్టైరాక్షి

స్య,వీర్యంబలం-పుణ్యపాపాత్మకంకర్మైవ * ॥ ౨౬ ॥ * ఎవందేహసంబంధనిమిత్తంపుణ్య పాపరూపంకర్మనిశ్చేషందహస్త్యా
రత్యాముక్తస్యనపునఃపచ్చాత్మకజీవకోశసంబంధిత్యాహ ॥ దగ్ధాశయేతి । ఎవం-దగ్ధాశయఃదగ్ధశరీరః-ముక్తాస్సమస్తా
స్తన్దుణాదేహగుణారాగాదయో,యేనసః-ఆత్మనః బహిర్భూతం , శరీరం-అస్తఃఅస్తర్భూతంరాగాదిదోషజాతంచ-నవి
చక్షేనపశ్యతి-నపురైహేడిసంబంధంప్రాప్నోతీత్యర్థః , బహిరన్తశ్చవిశిష్ట-తద్విదాశేదేహవినాశే-పునరస్తాత్సంస్మృతిదశా
యాం-పరాత్మనోరీవపరయో,ర్యద్వ్యవధానంవ్యవధాయకం-సంబంధజ్ఞానచ్యావకంభవతి, తచ్చరీరం, తజ్జన్యరాగద్వేషాది
కంచ-నపశ్యతి-పరాత్మనోర్యద్వ్యవధానంపురస్తాదిత్య నేనముక్తజీవపరయోసంబంధజ్ఞానప్రచ్యా వోనైత్యక్తంభవతి,
స్వప్నేయథాదేహంరాగాదికంచనపశ్యతితథేత్యర్థః,దేహద్యస్థిత్యైశ్వరస్పష్టత్వజ్ఞాపనాయస్పష్టదృష్టాంతః * ॥౨౭॥ *
కుతోనపశ్యతితత్రాహ॥ఆత్మానమితి॥ఆత్మానందేహం,ఇన్ద్రియార్థంశబ్దాదికం,ఉభయోర్దైహిన్ద్రియార్థయో,ర్యత్పరమన్యత్,
భోగోపకరణభోగస్థానాదికం-తత్సర్వ,మాశయేవాసనాభృఉపాధౌ,సతిశుమాక్,పశ్యతి,నాన్యదేత్యర్థః,వాసనా,కరణక
తేబరభోగ్యభోగస్థానభోగోపకరణాదిమప్రావణ్యం * ॥ ౨౮ ॥ * ఎవంముక్తాపుపాధ్యభావాదౌపాధికదేహద్యసంబంధ
స్సాన్విభావికజీవపరసంబంధజ్ఞానసద్భావశోచిత్తః,సంస్మృతాపుపాధిసద్భావాజీవపరసంబంధజ్ఞానాభావమాహ॥నిమిత్తేతి॥ జ
డంశరీరం,సర్వస్థి,స్తదాదౌ,నిమిత్తేశరీరాద్యుపాధౌసతి,ఆత్మనస్సవ్యసృ,పరస్యపరమాత్మనశ్చ , భిదాంసంబంధవిరహం,పశ్య
తి॥అన్యదాఉపాధ్యభావే,ముక్తావిత్యర్థః,నపశ్యతి,యద్వా,భిదాంవైషమ్యం,పశ్యతి ,నాన్యదాశరీరాద్యుపాధివిగమే, పరమ
సామ్యానిర్భావాన్నవైషమ్యంపశ్యతీత్యర్థః * ॥ ౨౯ ॥ * అత్ర-దృఢారతి-నైష్ఠికిరతితి-అస్తరావిషయాస్తరానుచిస్తనం

రతివిరోధీత్యవగమ్యతే - తస్యచవిరోధీత్వం నజ్ఞాదిజననద్వారేతిస్వఃప్రతిషిద్ధః, అనన్యతత్వవ్యతిరెకై, అనన్యస్య దనత్యనాత్మని
జ్ఞానవిరాగరంహసేతి, తద్విషయచిన్తనాయాస్సజ్ఞాదిద్వారాంతివిరోధీత్యముపపాదయతి॥ ఇన్ద్రియైరిత్యాదీనాం । ధ్యాయ
తాంవిషయచిన్తనంకుర్వతాం, విషయైశ్చబ్ధాదిభి - రాకృష్టానియాన్ద్రియాణి - తైర్జన-ఆకృష్టంఆక్షిప్తంసత్, బుద్ధేఃపు
రుషార్థతత్సాధనవ్యవసాయాత్మికాయాబుద్ధే - శ్చేతనాం - తత్సంబన్ధిజ్ఞానం, పురుషార్థతత్సాధనవిషయాంవ్యవసాయ
రూపంబుద్ధివృత్తిం, హారతే-తతదృష్టాంతః, స్తవ్యఃశీరస్తకుశాదిస్తవ్యః, కేనచిదాకృష్టే-యథాతీరశైధిల్యహేతుతయా
హృదాత్తోయమపిచ్యావయతి॥ తద్బుద్ధితి॥ యద్వా-స్తమ్భాయథామూలతోయంహృదాదుపహరతితద్బుద్ధిచిన్తనావిష
యశబ్ధాదివిషయాక్షిప్తచాప్యాన్ద్రియాక్షిప్తమనసిశబ్ధాదివిషయవ్యవస్థ పరెనతిమోక్షతదుపాయాన్వయవసేతుంబుద్ధిర్నశ
క్నోతీత్యుక్తంభవతి॥ ౩౦॥ * ఎవంవ్యవసాయేభగ్నుసతి - అనుస్మృతిరుపాసనం - యోగకాలానుసన్ధానం - భ్రశ్యతి-త
దనుగ్రాహకంకాలాన్తరేమాపాస్యసంశీలనరూపం - చిత్తంచిన్తనంచ-భ్రశ్యతి-ఎవం - స్మృతిక్షయే ఉపాసనాక్షయేనతి-
జ్ఞానభ్రంశఃస్వపరయాథాత్మ్యజ్ఞానభ్రంశో, భవతి-తదోధంజ్ఞానభ్రంశం-కవయస్సూరయ - ఆశ్చనఎవహేతో-రాత్నాప
హ్నవంఆత్మనస్తిరోధానం - ప్రావళిః - ఉపాసనవిచ్ఛేదాదాత్మస్వరూపస్యభగవచ్చేషతయానవిశదావభాసఇత్యర్థః-త
థాహోక్తం “ యోఽన్యథాసన్తమాత్మానమన్యథాప్రతిపద్యతేకిం తెననకృతంపాపంచోరేణాత్మాపహరిణే,తి * ౩౧॥ *
ఎతదేవాహ॥ నాతఇతి॥ ఆత్మనఃహేతోః - స్వస్యవ్యతిక్రమాత్ స్వస్వరూపాతిలక్ష్మినాత్-స్వస్వరూపంవిహాయా, త్వనో
ఽన్యస్యప్రేయస్తవ్యంశబ్ధాదివిషయప్రేయస్తవ్యం-యదస్తీ-ఆతః-పరతరఃపుంసఃస్వార్థవ్యతిక్రమఃస్వపురుషార్థవిరహఃలో
కేనాస్తి॥ ౩౨॥ * విషయధ్యానతత్సజ్జయోరన్తరకారిత్యముపసంహరతి॥ అర్థైర్ద్రియైరిద్వాభ్యాం । అర్థైర్ద్రియాణిశబ్దా
ద్యర్థవిషయాణిశోఽత్యాదీని - తేషా - మర్థస్యశబ్దాదేరభిధ్యానం - నృణాం - సర్వార్థాపహ్నవఃసర్వపురుషార్థవిరోధీత్య

ప్రంధ్యాయతాంఘనః । చెతనాంహరతేబుద్ధేస్తమ్భస్థాయమివప్రాదాత్ ॥ ౩౦॥ భ్రశ్యత్యనుస్మృతిశ్చిత్తం.

జ్ఞానభ్రంశస్మృతిక్షయే । తద్రోధంకవయఃప్రావళురాత్నాపహ్నవమాత్మనః ॥ ౩౧॥ నాతఃపరతరోలోక

పుంసస్వార్థవ్యతిక్రమః । యదస్త్యన్యస్యప్రేయస్తవ్యమాత్మనస్వవ్యతిక్రమాత్ ॥ ౩౨॥ అర్థైర్ద్రియాణాభి

ధ్యానంసర్వార్థాపహ్నవోన్మణామ్ । భ్రంశితోజ్ఞానవిజ్ఞానాద్యేనావిశతిముఖ్యతామ్ ॥ ౩౩॥ నకుర్యాత్సర్వా

చిత్సజ్జంతమస్తీవ్రంతితిరితిః । ధర్మార్థకామమోక్షాణాంయదత్యస్తవిఘాతకమ్ ॥ ౩౪॥ తత్రాపిమోక్షఎవా

ర్థఆత్మనికతయేవ్యతే । త్రైవర్గోఽన్తోయతోనిత్యంకృతాస్తభయసంయుతః ॥ ౩౫॥ పరావరేచయేథావా

గుణవ్యతికరాదనునతేషాంవిద్యతేక్షేమఈశవిధ్వంసితాశిషామ్ ॥ ౩౬॥ తత్త్వంనరైస్సృజగతామథతస్థుషాం

ర్థః - స్వగ్ధాదిసాధనభూతయా-గాదరపితదేకమనస్సు - నకార్యత్వాత్సర్వపురుషార్థవిరోధీత్యుక్తం - యనశబ్దాద్యభిధ్యా
నెన-జ్ఞానవిజ్ఞానాద్భ్రంశితః - జ్ఞానంశాస్త్రజన్యం - విజ్ఞానముపాసనాత్మకం-తయోస్సమాహారద్వంద్వ - స్తస్మాద్భ్రంశ
తః-ముఖ్యతాంస్థావరతాం - ఆవిశతిప్రాప్నోతి॥ ౩౩॥ * తీవ్రంఅనర్థకృత్-తమఃఅజ్ఞానం - తితిరిమఃతరితుమిచ్ఛుఃకర్తి
చి-త్సజ్జం - నకుర్యాత్ - యద్విషయాసంజనం - ధర్మాదీనా - మత్యస్తవిఘాతకమ్ ॥ ౩౪॥ * ధర్మాదిభిస్సాకంమోక్షస్య
తుల్యవన్నిరైశాత్తస్యేతరపురుషార్థసామ్యంవారయతి॥ తత్రాపితి । తత్రాపిచతుర్థాంమధ్యే-మోక్షరూపఎవపురుషార్థః-
ఆత్మనికతయాఅస్తమతీత్యవర్తమానతయా - నిత్యతయేత్యర్థః - ఇవ్యతేఇచ్చావిషయోభవతి - త్రైవర్గరూపార్థః - కృతా
స్తఃకాలః - తద్భయసంయుతఃఅనిత్యః॥ ౩౫॥ * అసత్యతామేవాహ । పరావరేచత్రుష్టాపకృష్టరూపాః - యే-థా
వాఃపదార్థాః - ఆబ్రహ్మస్తమ్భపర్యస్తాః-గుణవ్యతికరాత్ గుణవైషమ్యరూపస్యప్తే-రనుపశ్చ - ద్భవన్తి - నతుప్రలయే-అ
త-ఎషాం-ఈశేనకాలరూపేణపరమాత్మనా - విధ్వంసితాఆసిషోయేషాం - క్షేమో - నవిద్యతే॥ ౩౬॥ * ఎవమచిద్వికా
రాణామనిత్యత్వముక్తం - అథపారమహంస్యచర్యయేతుపక్షిప్తంప్రకృతిప్రాకృతవిలక్షణస్య నిత్యస్యాత్మస్వరూపస్యభ
గవదాత్మకత్వేనానుసన్ధానమాహ । తదితి॥ తత్త్వాత్ - హేనరైస్స - అసవఃప్రాణాః-ధిషణాత్తశ్చైవజ్ఞానద్వారభూతం
మనఉచ్యతే-దేహేద్రియప్రాణమనోభి - రావృతానాం - దేహేద్వాత్కానామిత్యర్థః - తస్థుషాంస్థావరాణాం - జగతాం
జగమానాంచ-క్షేత్రవిదఃక్షేత్రజ్ఞాః - స్థావరజగమాస్తస్థాజీవాః-తపతిఅన్తరాత్మతయానియచ్ఛతీతపః-తస్యభావస్తతా-
తయాజీవాన్తరాత్మతయా - యః - హృది-స్థితః - ప్రత్యక్స్వస్త్వేభాసమానః - అ నెనపరాచోఽచెతనాద్వైలక్షణ్యము
క్తం - విష్యగావిః - విష్యక్ సర్వతః, ఆవిః ప్రకాశమానః, స్వరూపేణగుణైశ్చవ్యాపక ఇత్యర్థః - అనెనజీవవైల
క్షణ్యముక్తం - భగవాన్ పూర్ణషాడ్గుణ్యః - అనెనోభయవైలక్షణ్యముక్తం - చకాస్తి - సభగవా - నహమస్తీత్యవై

హి - భగవదాత్మ కో ౭ హ మహామస్తీ తిబుధ్య స్వైత్యర్థః - యద్వా - దేహేన్ద్రియ ప్రాణ మనోభి గావ్య తానాంస్థా
 వరజన్మ మ దేహస్థ చైతనానాం - య - త్తేత్రవి త్రై - అ హాజ్కార మమకారాన్వ దేశరీరవి త్రై - తేపాతీతిత్తే త్రవి త్ర
 పః - తస్యభావ స్తత్తా - తయాజీవరూపతయా - పరాగర్థ విలక్షణః - ప్రత్యగ్భూతో - హృది - చకా స్తితంజీవాత్మానం
 సభగవానస్తీత్యవేహి, భగవదాత్మ కో ౭ హ మితిబుధ్య స్వైత్యర్థః త త్వమసి-అయమాత్మాబ్రహ్మై, త్యాదివదయంసామా
 నాధికరణ్యే నాను సన్ధాననిర్దేశః - శరీరవిషయ బుద్ధిశబ్దాదీనాం శరీరవర్త్యవత్త్వ మాకృ తినయనఖణ్డోగారిత్యా దివద్యో
 ధ్యమ్ ॥౩౭॥ తనసుభగవతః త్తేత్రజ్ఞ శరీర త్వేనతద్యూపతయా ౭ వస్థి తాత్తేత్రజ్ఞ గతదోషప్రస క్తః - మై వమిత్యాహ ॥య
 స్త్విన్దితి ॥ యస్త్విత్తేత్రజ్ఞ రూపే - మాయావివేకవిధుతిః - మాయాయాఃసకాశా - జీవపరయోఃవివేకః-తస్య విధూననహే
 తుః-వివేకజ్ఞానవిరోధిసదసదాత్మ తయాకార్యకారణరూపేణ - ఇదం దేవమనుష్యా దినానాదిధరూపజాతం-స్రజి - సర్వబుద్ధి
 రివ-విభాతి-స్రజివైత్యత్రవాశబ్దభివార్థ కఃజీవతాదా త్వైనప్రతిభాతీత్యర్థః - త-స్త్విత్వముక్తపరిశుద్ధ విబుద్ధత త్వం- స్వతఃప్ర
 కృతినంబద్ధ రహితస్వప్రకాశస్వరూపం - తథాపి - ప్రత్యూఢకర్మ కలిలప్రకృతిం - ప్రత్యూఢం అ నాదితయారూఢమూలం
 య-త-ర్మ - తేన-కలిలామిశ్రా - ప్రకృతి-ర్యస్య - తేన-స్వసంస్పృష్టకర్మ మిశ్రవాసనమిత్యర్థః - ప్రపద్యే అనుసంద ధే-యథా
 నృసింహాభగవాన్ శ్వేతభిస్సృసింహమూ రైర్భగవతః శ్వేతత్వంవిగ్రహదావారకం - నత్వవ్య వథానెన-ఎవంత్తేత్రజ్ఞ రూ
 పస్యభగవతః త్తేత్రజ్ఞ ద్వారై వకర్మ సంబన్ధాజ్ఞానాదికం-నత్వవ్యవధానైత్యర్థః ॥౩౮॥ ఎవంత్తేత్రజ్ఞ శరీర త్వేనావ
 స్థానంనిర్దోషత్వంచో క్తం - అథ స్వేనరూపేణావస్థి తిమాహ ॥యత్పాదతి ॥ యద్వా-తుభ్యముపదిష్టంభగవద్భక్తియోగం
 సర్వేఅపిముముక్షువోనుతిష్ఠన్తి , అత స్త్వమపిత మేవానుతిష్ఠే త్యాహ ॥యత్పాదతి ॥ రి కైషుభగవద్వ్యతిరి కైషు- మతిః-రి

చదేహేన్ద్రియానుధిషణాత్త భిరావ్య తానామ్ । యః త్తేత్రవి త్రపతయాహృదివిశ్వగావిః ప్రత్యక్షకృత్ స్తిభగ
 వాం స్తమవేహిసో ౭ స్త్వి ॥౩౭॥ యస్త్విన్దిదంసదసదాత్మ తయావిభాతిమాయావివేకవిధుతిస్య జీవాహిబుద్ధిః ।
 తంనిత్యముక్తపరిశుద్ధవిబుద్ధత త్వంప్రత్యూఢకర్మ కలిలప్రకృతింప్రపద్యే ॥౩౮॥ యత్పాదపశ్చజపలాశవిలాసభ
 క్త్యాకర్తాశయంగ్రథితముద్దగ్రయ నిన్దనః । తద్వస్త్విరి క్తమతయాయతయో ౭ పిరుద్ధ స్తోతోగణా స్తమరణం
 భజవాసు దేవమ్ ॥ ౩౯ ॥ కృభోభివానిహభవార్ణవమస్లవేశాంషడ్వర్గనక్రమసుఖైసత్తీర్ణ య నితంత్వంహరే
 ర్భగవతోభజనీయమజ్ఞింకృతోద్దుపంవ్యసనము త్రరదు స్తరార్ల ॥ ౪౦ ॥ మైత్రేయఉవాచ ॥నఎవంబ్ర
 హ్మపుత్రేణకుమారణాత్మ మేధసా । దర్శితాత్మ గతిస్సమ్యక్ ప్రశస్యోవాచతంసృపః ॥౪౧॥ రాజోవాచ॥కృతో
 మే ౭ నుగ్రహః పూర్వంహరిణార్తానుకమ్పినా । తమాపాదయితుంబ్రహ్మై భగవన్మూయమాగతాః ॥ ౪౨ ॥
 నిష్పాదితశ్చకారైస్త్విసభగవద్భిఃకృపాబుభిః । సాధూచ్ఛిష్టంహిమేసర్వమాత్మనాసహకిందదె ॥౪౩॥ ప్రా

క్రమతిః, అభగవదాత్మ కత్వబుద్ధి ర్వా - నవిద్యతేరి క్తమతిశ్యేషాం తేనరి క్తమతయః-త మేవమన్వానాభిత్వర్థః - నిరుద్ధ స్తోతో
 గణాః - నిరుద్ధప్రత్యాహృతః - స్తోతోగణఃఇన్ద్రియవగ్ధో , యైస్సై-సన్తస్సాధవ-యస్యభగవతః - పాదపశ్చ-జయోః - ప
 లాకాభివాజ్జలయ -సైషాం - విలాసఃకా ని - స్తస్య-భక్త్యా-కర్మచలశయశ్చకర్తాశయం - ఆశయోవాసనా- గ్రథితంస్వ
 సంబద్ధంఉద్దగ్రయ నిమోచయన్తి - తస్మా - త్వమపి-తమేవ-అరణం “ ఋగతే ”, కరణైర్బుట్-స్వప్రావకమిత్యర్థః-వా
 సుదేవం - భజస్య - భగవద్భక్తిమన న్తరేణసంసారార్ల వోదు స్తరః ॥౩౯॥ అత స్తమేవభజస్వైత్య పసంహరతి ॥అ
 స్లవేశాః-ఈశ్వరాభ్యుప్లవరహితాః - షడ్వర్గనక్రంషడ్విధియవర్గ గ్రాహం-భవార్ల వం - ఇ హ-దుఃఖేన-య- తిత్తీర్ణ య నిత
 రితుమిచ్ఛన్తి - తేషాం- మహాః, కృత్రఃకైళః - త తస్మాత్త్వం-హరేర్భగవతః-భజనీయంసుఖారాధ్యం-అ జ్ఞిం - ఉదుపం
 స్లవం-కృత్యా-వ్యసనందుఃఖాత్మకం - దు స్తరార్లంతంతుమశక్యం - భవార్లవం-అర్లశబ్దవకారాభావఆర్లఃఉ త్రర-పారం
 గచ్ఛ ॥౪౦॥ ఆత్మమేధసాబ్రహ్మవిదా , బ్రహ్మపుత్రేణసనతు-మారణ - దర్శితా-ఆత్మనో-గతి స్తత్వం -యస్య-స-న్య
 పః-పృథుః-సమ్య-కృశంసాంకృత్యా-తంకుమార-మువాచ ॥౪౧॥ ఆర్తా నాంతాపత్రయాతురాణా, మనుకమ్పినా-హరిణా,
 పూర్వం-మేమహ్య, మనుగ్రహః, కృతః-హేబ్రహ్మ, స్భగవత్-తమనుగ్రహ , మాపాదయితుంనిష్పా దయితుం , యూయమ
 త్రాగతాః ॥౪౨॥ దయాశుభి, ర్భవద్భిఃయుష్మాభి, ర్మత్సమీహితం, కారైస్త్విసనిష్పాదితం, బ్రహ్మపదేష్టైతుభ్యంమదీ
 యంకిందయమస్తీత్యాహ ॥సాధూచ్ఛిష్టమితి॥ ఆత్మనాదేహేన, సర్వం, మేమదీయం, సాధూనామచ్ఛిష్టంసాధూనామనుగ్రహ
 లబ్ధమిత్యర్థః, అతోభవదనుగ్రహజ్జబ్దంభవద్భ్యఃకిందదె-గురుదక్షిణార్థంకిందదె - సహ్యనుగ్రహీతాగ్రదత్తంపున స్తస్మదీయత
 ఇత్యర్థః ॥ ౪౩ ॥ యద్యప్యేవం- తథాపిరాజ్ఞేభ్య త్వే నేవమయానివేదితంస్వీకురు తెత్యాహ ॥ప్రాణాభితి ॥ప్రాణాః

సహః-రాయఃధనాని-సహరిచ్చదాసోఽపకరణాఃగృహః , రాజ్యం బలం-మహీశోశఃమహ్యత్వకఃకోశః.పృథ్వీఃపద్మాకార
త్వాత్కోశఇత్యుక్తం - యద్వా-కోశఃరత్నభాణ్ణాదిరూపః-రైశ్చస్తద్వ్యతిరిక్తధనపరః-ఇతశ్చబ్ధఃప్రకారే-ఎవంవిధమన్యత్స
ర్వమపినివేదితం-తుభ్యంమయేతిశేషః || ౪౪ || * సనుమద్యోగ్యమేవమహ్యంసమర్పణీయంతత్రాహ-సై నాపత్యంసేనా
నాయకత్వం-దణ్డనెత్తత్వందణ్డనాయకత్వం - తథా-సర్వలోకాధిపత్యంచ-వేదశాస్త్రవిదర్హతి || ౪౫ || * ఎతదేవోపపా
దయతి || బ్రాహ్మణ-స్వమేవస్వీయమేవాన్నం - భుక్తేస్వీయమేవవస్త్రాదికం-వస్త్రేపరిధత్తే - దదాతిచక్షుత్రియాదిభ్యః-త
స్యైవబ్రాహ్మణస్యైవ - అనుగ్రహేణ-లబ్ధమన్నం-క్షుత్రియాదయా-భుజ్జతే || ౪౬ || * సత్యపిన్ద్రత్వేనర్వస్వేనాపినగురోః
ప్రత్యుపకర్తుంశక్యమిత్యాహ || యోరితి || అత్తవాదలధ్యాత్వవిచారే-ఎకాంతతోఽన్యయేన-నిగమిభిఃనిగమానుసారిభిః-యై
ర్భుజ్జాభిః - ఈదృశీదుస్తరమహావ్యసనాత్త కసంసారార్థవనిస్తరణోపాయధూతా-నఃఅస్త్వభ్యం-ప్రతిపాదితా-తేనిత్యం-
అనల్పకరుణాః-భవస్త్యేక్యతేనారోధరణకర్తృణా - తువ్యన్తు-కోనామ-తత్ప్రతముపకారంప్రతి-స్వయముపకరోతి-ఉ
దపాత్రంతోయాజ్ఞాలింపినా - ఉదకప్రదానపూర్వకమజ్జలిబద్ధనమేవతస్యప్రత్యుపకారఇత్యర్థః || ౪౭ || * అత్తయోగం
పాస్త్యనుష్ఠానానుష్ఠాపనాభ్యామిత్యాస్త్యయోగవతయ - సైసనకాదయ-ఆదిరాజేనపురుషా - పూజితాస్త్యస్త్య-తదీయంపృ
థోస్సంబద్ధిశీలం-ప్రశంసస్త్యః - స్మృతాం-జుషతాంపశ్యతాంసతాం-భే-అభూవత్-ఆకాశమాయాధాఇత్యర్థః || ౪౮ || *
ధుర్యః శ్రేష్ఠో-వైస్యస్త్వ - మహతాంసనత్కురాదీనా-మధ్యాత్మశిక్షయా-హేతుధూతయా-యా - సంస్థితిర్నిష్ఠా-తయా-ఆ

ణారాయన్సుతాబ్రహ్మన్యమోత్సనపరిచ్చదాః | రాజ్యంబలంమహీశోశ ఇతిసర్వంనివేదితమ్ || ౪౪ || సై నాప
త్యంచరాజ్యంచదణ్డనెత్తత్వమేవచ | సర్వలోకాధిపత్యంచవేదశాస్త్రవిదర్హతి || ౪౫ || స్వమేవబ్రాహ్మణోభూ
క్తేస్వంవస్త్రేస్వందదాతిచ | తస్యైవానుగ్రహేణాన్నం భుజ్జతేక్షుత్రియాదయః || ౪౬ || యోరిదృశీభగవతోగ
తిరాత్తవాదఎకాంతతోనిగమిభిః ప్రతిపాదితానః | తువ్యన్ద్యదభ్యుక్తరుణాస్త్యక్తేవనిత్యంకోనామతత్ప్రతి
కరోతివినోదపాత్రమ్ || ౪౭ || తలత్తయోగవతయఆదిరాజేనపూజితాః | శీలంతదీయంశంసస్త్యఃభేఽభూవ
న్దిషతాన్పుణామ్ || ౪౮ || వైస్యస్త్యధుర్యోమహతాంసంస్థిత్యాధ్యాత్మశిక్షయా | ఆప్తకామమివాత్మానం
మేనలత్తన్యవస్థితః || ౪౯ || కర్మాణిచయథాకాలంయథాదేశంయథాబలమ్ | యథోచితంయథావిత్తమక
రోద్భృష్తాసాత్కృతమ్ || ౫౦ || ఫలంబ్రహ్మణివిన్యస్యనిర్విషక్లస్సమాహితః | కర్మాధ్యక్షంచమన్వానలత్తా
నంప్రకృతేఃపరమ్ || ౫౧ || గృహేషువర్తమానోఽపినసామ్రాజ్యశ్రియాయుతః | నామజ్జత్యైవయారేమనిరహ
మ్మతిరర్కవత్ || ౫౨ || ఎవమధ్యాత్మయోగేనకర్మాణ్యనుసమాచరత్ | పుత్రానుత్పాదయామాసశశ్చార్చి
ష్యాత్త * సమ్మితాత్ || ౫౩ || విజితాశ్వంధన్వకేశంహర్యక్షంద్రవిణంవృకమ్ | సర్వేషాంలోకపాలానాంద

త్తస్యైవా-వస్థితః-పరమాత్మోపాసననిష్ఠః - అత్తాన-మాప్తకామమవాప్తసమస్తకామమివ-మేనై || ౪౯ || * తథా-పర
మాత్మోపాసనాశ్చత్యైవ - దేశకాలాదికమనతిక్రమ్య-కర్మాణిచర్తాశ్రమోచితాని - బ్రహ్మణ్య - ద్వితంయథాభవతితథా-అక
రోత్ || ౫౦ || * ఎవముపాసనాశ్చత్యైవనకర్మయోగమకరోదిత్యుక్తం-తచ్చకర్మయోగంఫలసక్తకర్మత్వత్యాగాత్తయాథాత్మ్యా
నుభవపూర్వకమకరోదిత్యాహ || ఫలమితి || బ్రహ్మణి-ఫలం-సన్యస్య-ఫలస్యబ్రహ్మయత్తతామనుసన్దాయ-నతుస్వానుష్ఠీయమా
నకర్మాయత్తతామిత్యర్థః-తథా - నిర్విషక్లఃమమేద-కర్మేతిమతిరహితః-అనెనసక్లత్యాగఉక్తః - కర్మాధ్యక్షంకర్మసుకర్మత్వా
భిమానినం - అత్తానంప్రత్యగాత్తానం-ప్రకృతేః-పరం-మన్వానః - కర్మత్వాభిమానఃప్రకృతిసంసర్గకృతోనతుస్వభావతఇ
త్యేవంమన్వానఇత్యర్థః-అకరోదితిపూర్వేణాన్వయః || ౫౧ || * సప్రభుః-గృహేషుభోగస్తానెషు-వర్తమానోఽపి-సామ్రాజ్య
శ్రియాన్వితోఽపి - సన్నిహితభోగ్యభోగోపకరణోఽపి-నిరహమ్మతి-దేహత్వభిమరహితః-అతఎవ-ఇన్ద్రియారేషు-నాస
జ్యతనాసక్తోఽభూత్ - యథా-సూర్యః-స్వప్రభయాపజ్ఞాదిమవ్యాప్తువన్నపితైర్నలిప్తస్తథేత్యర్థః || ౫౨ || * ఎవ-మధ్యా
త్మయోగేనభగవద్భక్తియోగేన-అధ్యయనెనవసతివద్ధత్వరైత్పశీయా-అధ్యాత్మయోగార్థమిత్యర్థః-యద్వా-ప్రకృతివినిక్రాత్త
యాథాత్మ్యజ్ఞానయోగపూర్వకం-కర్మాణి-అనుదేశకాలానుసారేణ - సమాచరత్ - అర్చిషిలర్చిర్నామ్నయంభార్యాయం-
అత్తసమ్మితానాత్మతుల్యత్ - సమ్మతానితిపాతే - అత్తానుకూలానిత్యర్థః-పుత్రా-నుత్పాదయామాస || ౫౩ || * పుత్రాప్రతినిధి
శతి | విజితాశ్వమిత్యర్థః-విజితాశ్వాదీనపుత్రానిత్యన్వయః - సర్వేషామింద్రాదీనాం - పృథక్ప్రత్యేకం-యోయోఽసాధార
ణోగుణ-స్తానర్వా-నెకఎవ-అచ్యుతాత్తనఃఅచ్యుతస్యపరమాత్మనో-యాజగత్సృష్టి-స్తస్యాః - గోపీథాయరక్షణాయ-స్వే

స్వేకాలేఽచితకాలేదధాదధారః ॥ ౫౪ ॥ మనోవాక్కాయై-సౌమ్యైర్గుణైశ్చ-ప్రజా-స్సంరక్షయన్-రాజేతి-నామధేయ-
మధాత్ దధార-అపర-సోమరాజభవ-సోమశ్చసౌరాజాచసోమరాజ-స్సభవ-లోకరక్షణాతోమశ్చన్ద్రోరాజేతినామయ-
థాధాత్-తథేత్యర్థః ॥ ౫౫ ॥ లోకపాలనాధారణగుణానుచితకాలేష్వేకపాధాదిత్యుక్తం - తదేవోపపాదయ-
తి ॥ సూర్యవదిత్యాదినాయావదధ్యాయసమాప్తిభువః-వసుధసం-గృహ్లాన్, నిస్సృజ-న్నసౌ-సూర్యభవ-ప్రాతః - ప్రతపన్
అజ్ఞాంకుర్వన్-తేజసా-అగ్నిదీప-దుర్ధర్షఃపరైరభిభవితమశక్యః-మహేంద్రభవ-దుఃఖనాపిజేతుమశక్యః ॥ ౫౬ ॥ తితిక్ష-
యాసహనెన-ధరిత్రీవ-అపరాధతితిక్షాసమయేధరిత్రీతుల్యః-నృణాం, మభీష్టదానావసర-ద్యౌరివస్వర్గభవ-పర్జన్యభవ-తర్ప-
యన్-నృణాం-కామా-న్వర్తతన్న ॥ ౫౭ ॥ సముద్రభవ-దుర్బోధః-అపరిచ్ఛేద్యః-సత్యేన-అచలరాడివమెరురవ-శిక్షా-
యాం-ధర్మరాడివయమభవవశ్యర్యేహిమవానివ-హిమవాన్ హిరత్నా కరః-మఘవానివెతిపాఠే-ఇంద్రభవ- ॥ వరుణభవ-గు-
ప్తార్థఃగుప్తమస్త్యః-మాతరిశ్వావాయురివ-సర్వాత్పాతర్వగః-బలెనఓజసా-మహాసాచ ॥ ౫౮ ॥ ౫౯ ॥ అవిషహ్యత-
యాచ-భగవా-న్సూతరాడుద్రభవ-బలంశరీరబలం-ఓజఃఇంద్రియబలం-మహాదేహకాన్తిః-సౌందర్యేణ-కన్దర్పభవ-మృ-
గరాట్సంహాభవ-మనస్వీనైవరీ ॥ ౬౦ ॥ మనుస్సాన్వయంభువః-అజశ్చతుర్ముఖః-ప్రభుత్వే-బ్రహ్మవాదేవదవాదే-బృహ-
స్పతిరివ-ఆత్మవత్త్వే-యదధీనంధనంసహిధనవాన్-యదధీనఆత్మసఆత్మవాన్-స్వాధీనత్వేత్యర్థః ॥ ౬౧ ॥ గోమ-

ధారైకఃపృథగ్గుణాన్ ॥ గోపీధాయజగత్సృష్టేఃకాలేస్వేస్వేఽచ్యుతాత్మకః ॥ ౫౪ ॥ మనోవాక్కాయై-గిభిసౌ-
మ్యైర్గుణైస్సంరక్షయన్ప్రజాః ॥ రాజేత్యధాన్నామధేయంసోమరాజభవాపరః ॥ ౫౫ ॥ సూర్యవద్విస్సృజన్సృహ-
న్ప్రతపంశ్చభువోవసు ॥ దుర్ధర్షఃసైజసేవాగ్నిర్మహేంద్రభవదుర్జయః ॥ ౫౬ ॥ తితిక్షయాధరిత్రీవగారివాభీష్టదా-
న్సృణామ్ ॥ వర్షతిస్తయథాకామంపర్జన్యభవతర్పయన్ ॥ ౫౭ ॥ సముద్రభవదుర్బోధస్సత్యేనాచలరాడివ ॥ ధర్మ-
రాడివశిక్షాయామైశ్వర్యేమఘవానివ ॥ ౫౮ ॥ కుబేరభవకోశాధ్యోగుప్తార్థోవరుణోయథా ॥ మాతరిశ్వేవస-
ర్వాత్పాతబలెనమహాసాచసా ॥ ౫౯ ॥ అవిషహ్యతయాదేవోభగవాన్సూతరాడివ ॥ కన్దర్పభవసౌందర్యేమనస్వీ-
మృగరాడివ ॥ ౬౦ ॥ వాత్సల్యేమనువన్నాణాంప్రభుత్వేభగవానజః ॥ బృహస్పతిర్బ్రహ్మవాదలత్మవత్త్వే-
స్వయంహరిః ॥ ౬౧ ॥ భక్త్యాగోగురువిప్రేషువిష్వక్సేనానువర్తిషు ॥ హియావశ్రయశీలాభ్యామాత్మతుల్యఃప-
రోద్యమే ॥ ౬౨ ॥ కీర్త్యర్థగీతయాపుష్పిస్త్రైలోక్యతత్రతత్రహ ॥ ప్రవిష్టఃకర్ణరధైమస్త్రీణాంరామస్సతా-
మివ ॥ ౬౩ ॥

*****
*****ఇతిశ్రీమద్భాగవతే,మహాపురాణే,చతుర్థస్కంధే,ఎకవింశోఽధ్యాయః*****
మైత్రేయఉవాచ ॥ దృష్ట్వాఽఽత్మానంప్రవయసమేకదావైన్యఆత్మవాన్ ॥ ఆత్మనావర్ధితాశేషస్వానుసర్గఃప్ర-
జాపతిః ॥ ౧ ॥ జగతస్తస్థుషశ్చపివృత్తిదోధర్మభృత్సతామ్ ॥ నిష్పాదితేశ్వరాదేశోయదర్శమహజ్జివాన్ ॥ ౨ ॥
ఆత్మజేష్వాత్మజాన్యస్యవిరహాద్రుదతీమివ ॥ ప్రజాసువిమనస్సైకస్సదారోఽగాత్రబోవనమ్ ॥ ౩ ॥ తత్రా

గురుః-విప్రేషుచ-విష్వక్సేనానువర్తిషు-భక్తః-హ్యోదిభిః-పరార్థోద్యమే-ఆత్మతుల్యఃనిరుపమః ॥ ౬౨ ॥ త్రైలోక్యత-
త్రతత్రపురగామాదివాసిభిః-పుష్పిః-ఉర్ధ్వంఉచ్చైః-గీతయా-కీర్త్యా-స్త్రీణాం-కర్ణరధైషు-రామస్సీతాపతిరివ ॥ ౬౩ ॥ *
ఇతిశ్రీమద్భాగవతచంద్రోదయకాఖ్యానాంశ్రీభాగవతవ్యాఖ్యానాంచతుర్థస్కంధేఎకవింశోఽధ్యాయః ॥ *****
ఎవంసర్వగుణసంపన్నఃపాలితలోకఆసీదిత్యుక్తం-అథాత్మజేష్వాగోపితరాజ్యభరస్సభార్యఃప్రవిష్టతపోవసఃకుమా-
రోపదిష్టాధ్యాత్మయోగనిష్ఠఃప్రాప్తపరమపురుషఆసీత్తత్పత్నీతల్లోకమగాదితివదత్వభువృత్తాన్తముపసంహరతి-
మునిః ॥ దృష్ట్వేతి ॥ వైన్యఃపురు-రాత్మవాన్-స్వర్గస్వారాజ్యాదీనామల్పాస్థిత్యజ్ఞానవాన్-ఆత్మానం-ప్రవయసంవృద్ధం-దృ-
ష్ట్వా-తపోవనమగాదిత్యుత్తరేణాన్వయః-ఆత్మనాస్వేన-వర్ధితః-అశేషః-స్వానుసర్గఃస్వవిషయవర్త్యనుసర్గఃవృష్టిసర్గఃయ-
స్య ॥ ౧ ॥ జగతఃజగముస్య-తస్థుషఃస్థావరస్యచాపి-వృత్తిదఃజీవికాప్రవఃసతాంధర్మభృత్-నిష్పాదితః-ఈశ్వరాదేశః-
ప్రజాపాలనాదిరూపో-యేన-యదర్థంయల్లోకపాలనాద్యర్థం-జ్జివాన్-జాతః-తత్సర్వంకృత్యేత్యర్థః ॥ ౨ ॥ ఆత్మజేషు-
ఆత్మజాంపుత్రీకృతాంఘామిం-కథంఘాతాం-విరహాత్, పృథోర్విశ్లేషా-ద్రుదతీమివస్థితాం-విన్యస్య-ప్రజాసు-విమనస్సుచి-
న్తాతురానుసతీషు-సదారఃసభార్యః-ఎకఃఅసహాయః ॥ ౩ ॥ తత్రతపోవనె,ఉపాత్తాఃస్వీకృతాః,ఆత్మనో,నియ-
మాశమదమాదయః-యేన-అత్తోభ్యనియమఇతిపాఠే-విష్నైర్నాశయితుమశక్యఃనియమాయస్య-వైఖానసానాంవాన-
ప్రస్తానాం-సుసమ్మతే-ఉగ్ర-తపసి-ఆరభ్య-ప్రవృత్తః-కర్తరిక్తః-స్వస్య-ధరామణ్డలస్య,విజయే-పూర్వం,యథా-మహా

తాయై నైవ ప్రవృత్తః ॥ ౪ ॥ ఉగ్రంతపోవర్ణయతి ॥ కన్దమూలతిత్తిభిః ॥ కన్దాద్యలాభకదాచిత్తృణాద్యశనః-యద్వా-
కాంశ్చిత్తృణాకన్దాద్యాహరః-కాంశ్చిత్తృణాద్య శనః-కాంశ్చిదభ్య తుణః-తతఃవాయుభక్షవ ॥ ౫ ॥ గ్రీష్మఋతౌ-
చతుర్థిషుచత్వాగోగ్నయఃఉపరిసూర్య, సైషాం - తపస్తాపోయస్య, వర్షానుఋతౌ- ఆసారంధారానంపాతం - సహతఞ్చ
త్యాసారసారపాట్, మునిస్సదాశుభాశ్రయసంశీలనపరః-శిశిరేఋతౌ, ఆకణ్డమగ్నః, స్థణ్డలెశయః ద్వాదిభిఃపరిస్తృతఘామి
శయః ॥ ౬ ॥ తితితుశ్శీతోష్ణాదినహః, యతవాజ్ఞేనవతః-దా న్దేదమయ్య క్షణ్డార్ధ్వ తాఃకాన్తః-జితానిలఃజితపా
ణః-ఎవంధూతఃకృష్ణంభగవ న్త-మూరిరాధయిషు- రేవంవిధ, ము త్తమంరపః-అచరత్ ॥ ౭ ॥ క్రమానురుధ్దేనశనై శ్చ
నైఃపా ప్రేన-తవసా-ధ్వ స్తానికర్మాణియస్య-పాణ్డాయామైః-అమలఅశయో- న్దేకరణంయస్య, సన్నిరుద్ధఃప్రత్యాహృ
తః షడ్విన్యయవగ్నో, యేన-చ్చిన్నానిబన్ధనానివ్యసనాని-యస్య ॥ ౮ ॥ సనత్కు-మారో-య, ముత్కృష్ట, మాధ్యాత్మికం
యోగ, మాహ, తేనైవయోగన-పురుషర్షభఃపురుషః-పురుషంపరమపురుష, మభజత్ ॥ ౯ ॥ భగవద్ధర్మిణినివృత్తిధర్మిణి,
శ్రద్ధయా, యతతఃయత్నంకుర్వతః-సాధోఃపురోః-భగవతిపూర్ణషాడ్మణ్యే, బ్రహ్మణ్య, నన్యవిషయాఅవ్య భిచారిణీ-భక్తిరభ
వత్ ॥ ౧౦ ॥ భగవతః-పరికర్తృణాపరిచర్యయా, శుద్ధసత్వాత్తనఃశుద్ధసత్వమనస- స్తస్యపురోః-తస్య భగవః-సంస్తర
ణంపూర్వోక్తపరభక్తిః-తస్యా, నుపూ ర్తిఃపఃపూర్ణతా, తయా, జాలం-య-త్పరజ్ఞానం-విరక్తిశ్చ, దధూత్ , కీదృశంజ్ఞానం-
యేననిశితేనజ్ఞా నేన, సంశయపదంసంశయస్థానంని శ్చేతుమశక్యస్వరూపం, జీవకోశంప్రకృతితత్త్వం , చిచ్ఛేదస్వస్తిన్న సౌ

ప్రపా త్తనియతోవైఖానససుసమ్మ తే । ఆరబ్ధుగ్రతపసీయథాస్వవిజయేపురా ॥ ౪ ॥ కన్దమూలఫలాహరశ్చ
మృచగ్లాశనఃకన్దచిత్ । అబ్ధిక్షుఃకతిచిత్తృణానాయుభక్ష స్తతఃపరమ్ ॥ ౫ ॥ గ్రీష్మేషష్టతపోవీరోవర్షాస్వా
సారపాణ్డునిః । ఆకణ్డమగ్నశ్శిశిరఉడకేస్థణ్డలెశయః ॥ ౬ ॥ తితితుశ్శీతోష్ణాదినహాన్దేక్షార్ధ్వ రేతాజితానిలః । ఆరిరా
ధయిషుఃకృష్ణమచర త్తపడ త్తమమ్ ॥ ౭ ॥ తేనక్రమానురుధ్దేనధ్వ స్తకర్మా మలాశయః । ప్రాణాయామైస్సన్ని
రుద్ధషడ్విర్గశ్చిన్న సంశయః ॥ ౮ ॥ సనత్కు-మారోభగవాన్యదాహాధ్యాత్మికంపరమ్ । యోగంతేనై వపురుష
మభజత్పురుషర్షభః ॥ ౯ ॥ భగవద్ధర్మిణిసాధోశ్శ్రద్ధయాయతతఃస్సదా । భక్తిర్భగవతిబ్రహ్మ ణ్యనన్యవిషయా
౭భవత్ ॥ ౧౦ ॥ తస్యానయాభగవతఃపరికర్తృ శుద్ధసత్వాత్తన స్తదనుసంస్తరణానుపూర్త్యా । జ్ఞానంవిరక్తిరు
దధూన్నిశితేనయేనచిచ్ఛేదసంశయపదంనిజజీవకోశమ్ ॥ ౧౧ ॥ చిన్నాన్య ధీరధిగతాత్మగతిర్ని రీమా స్తత్తత్య
ణైః౭చ్చినదిదంవయనైనయేన । తావన్నయోగగతిభిర్యతిప్రమత్తోయావద్దదాగ్రజకథాసురతినకుర్యాత్ ।
ఎవంసవీరప్రవరస్సంయోజ్యాత్తానమాత్మని । బ్రహ్మ ధూతోదృఢంకాలతత్యాజస్సంకలెబరమ్ ॥ ౧౩ ॥ సం
పీడ్యపాయంపార్థిభ్యాం వాయుముత్సారయత్కవైః । నాభ్యాంకోష్ఠేవ్యవస్థాప్యహృదురకణ్డశీర్షణి ॥ ౧౪ ॥
ఉత్సర్పయంస్తతోమూర్ధ్ని క్రమేణావేశ్యనిస్సృహం । వాయుంవాయాక్షితాకాయంతేజసైజస్య యాయు

బద్ధమకరోత్, తాదృశంజ్ఞానముదధూచిత్త్యర్థః ॥ ౧౧ ॥ చిన్నాన్యధిః చిన్నప్రకృతిధిః, దేహాత్మబుద్ధిరహితః, అధిగతా
త్తగతిరాత్మ స్వరూపయాధ్యాత్మ్యం-యేన-అతఏవ-నిఃహఃనిర్వాప్య పారః-యేనవయనెన-ఇదంప్రకృతినంబన్ధ- ఆచ్చినత్
రదపిజ్ఞానం-తత్యజేతత్యా, జ-అనిత్యంజడ-శరీరమనుసంధాయతదస్యో-స్తీ, తిహివివేజ్ఞానముదేతి , తత్రశరీరమపి ప్రతినం
బుద్ధితయాబుద్ధిస్థంస్యాత్ , యోగకాష్టాయాం బ్రహ్మత్వస్వా త్తనసాత్మత్వ తేదేహప్రతినంబుద్ధితయాజ్ఞానాభావా తత్య
జఇత్యుక్తం, నహికేవలంఘటఇత్యనుభవేటాదన్యఇతిపటప్రతినంబుద్ధితయాజ్ఞానమనువ ర్తతే-తద్వచిత్యర్థః-ఎవమేకా గ్రతా
యాం హేతుమాహ॥ తావదితి॥ భగవత్కథాను-రతిం-యావ-న్నకరోతి-తావ-ద్యో గగతిభి-రప్రమ త్తో-నభవతే-అశ్రుతభగ
వత్కథానాంప్రమాదస్సాన్య దేవ-అస్యతు-భగవత్కథారతిత్వా న్న ప్రమాదఇత్యర్థః ॥ ౧౨ ॥ సవీర ప్రెష్టఃపురుః
ఆత్మాన-మాత్మ నిపరమాత్మ ని-సంయోజ్య సమర్ప్య, స్వ తస్మిన్ధమపు థక్తిధ్వసంబన్ధమనుసన్ధాయేత్యర్థః, ఆరూఢ్యతగుణాష్టక
తయాబ్రహ్మప్రకారంప్రాన్తః, కాలేఅభ్యు పగతప్రార్థావసానకాలే-స్వశరీరం , తత్యాజ, బ్రహ్మ భావప్రాప్తేఃకలెబర
త్యాగాన స్తరభావిత్యే-పిసిద్ధవదభిప్రాయకృతఃపూర్వకాలనిర్దేశః ॥ ౧౩ ॥ కలెబర త్యాగపూర్వ కబ్రహ్మభావప్రా
ప్తిప్రకారమే వోపపాదయతి॥ సంపీడ్యేతి॥ గుల్ఫాభ్యాం, పాయుగుదం-సంపీడ్యసన్నిరుద్ధ్య, మూలాధారా-ద్వాయం, శ
దైరుత్సా రయత్క్షణ్డార్ధ్వంనయత్, నాభ్యామవస్థాప్య, తతః, హృదయాదిషు-కోష్ఠేషుస్థానేషు, అవస్థాప్య, హృ దయాదీనాం
ద్వంద్వైక్యంప్రాయోజ్యత్వాత్, తత్ర-శీర్షంభూమిధ్వం-పువోర్మధ్యేపాణ్డమావేశ్యసమ్మక్, ఇతిశ్రుతేః ॥ ౧౪ ॥
తంచ-తతః - మూర్ధ్నిబ్రహ్మరన్ధ్రే - ఉత్సర్పయత్క్షణ్డార్ధ్వంనయత్ - క్రమేణ-బ్రహ్మరన్ధ్రేచావేశ్య-నిస్సృహఃఅణిమాద్యై

శ్వర్యాదికైవల్యాదిమస్పృహఃసహితః-యద్యపి తాస్యాద్యోగినస్తదైశ్వర్యాదికమపిస్యాదితిస్పృహఃత్రనిషిధ్యతే-వాయుం
స్వదేహస్థం - వాయామహఃఘాతే-కాయందేహరూపపృథివీం - క్షీతామహఃఘాతే - ఎవమగ్రైపి-అ యూయుజత్ లీనమ
నుసంహితవాక్ ॥౧౫॥ * ఖానీన్ద్రియాధిష్ఠానానిదేహవివరాణి - ద్రవందేహస్థంజలం-తోయేమహఃఘాతే - యథాస్థా
నంయథాకారణం - విభాగశఃఅనఃకరేణ - ఆయుయుజత్-ఎవందేహస్థఘాతాంశానామహఃఘాతసమప్తితయా-ను
సన్ధానముక్తం - అథపృథివ్యాదితత్త్వానాముత్పత్తిక్రమేణలయానుసన్ధానముచ్యతే - క్షీతిమహఃఘాత-మమృసిమహఃఘా
తే-అయుయుజదిత్యనుషక్తిః - తత్తేఅమృః - తెజసి-అదఃతేజః - వాయా - అముంవాయుం-నభస్యాకాశే ॥ ౧౬ ॥ * త
దేవంతామసాహజ్కారకార్యాణామాకాశపర్యంతలయముక్త్వా - సాన్వికాహజ్కారకార్యాణాంలయానుసన్ధానమా
హ - ఇన్ద్రియేషుమనఃఇతి ॥ సవికల్పకజ్ఞానేమనసఇన్ద్రియైరాకర్షణాత్తేషులయానుసన్ధానముక్తం - నతుతత్కార్యత్వాత్-
వైకారికత్వాన్తనసః-యదుక్తంగీతాను “ ఇన్ద్రియాణాంహిచరతాంయన్తనోఽనువిధీయత,, ఇతి-అత్రాపి“ ఇన్ద్రియైర్వి
షయాశ్చప్తైరాకృష్టంధ్యాయతామన,, ఇతి-తానిఇన్ద్రియాణి - తన్నాత్తేషు-అత్రాపిన్ద్రియాణాంవైకారికత్వైఽపి తేషాం
శబ్దాదితన్నాత్తైరాకర్షణాత్తన్నాత్తేష్యిత్సుక్తం - ఆయమర్థః - తామసాహజ్కారకార్యాణాంపృథివ్యాదీనామాకాశప
ర్యంతలయమభిధాయ-తద్ధర్మాణాంగన్ధాదితన్నాత్యాణామిన్ద్రియాకర్షకత్వేన-ఇన్ద్రియాణాంవమనఆకర్షకత్వేనమనఇన్ద్రి
యాగ్ధానాముత్తరోత్తరానువర్తిత్వేనకార్యకారణయోరివప్రదర్శయితుంలయానుసన్ధానకీర్తనమితి - పరమార్థతే ఇన్ద్రియా
ణాంవైకారికైఽహజ్కారే - ఆకాశస్యనభస్యఘాతాదాలయ ఇతివివేకః - తెజసస్త్వేషాహజ్కారస్యవైకారికఘా
తాద్యోరనుగ్రాహకత్వమత్రమేవ-నతుకార్యాంతరమస్తీతనతత్కార్యలయఉక్తః - యథోద్భవంయథాప్రవృత్తి - మనఆ
దీనాముత్తరోత్తరాధీనప్రవృత్తికత్వాత్ - ఇన్ద్రియేషునభిభవ్యపిపాతోద్భవ్యతే-నభఃఆకాశం - శబ్దాదితన్నాత్తేష్యిన్ద్రియవి

జత్ ॥ ౧౫ ॥ ఖాన్యాకాశే ద్రవంతోయేయథాస్థానంవిభాగశః । క్షీతిమమృసితేజస్య దోవాయానభస్య
ముమ్ ॥ ౧౬ ॥ ఇన్ద్రియేషుమనస్తానితన్నాత్తేషుయథోద్భవమ్ । + భూతాదినామాసముత్క్రమ్యమహత్యా
త్సనిసందధే ॥౧౭॥ + తంసర్వగుణవిన్యాసబీజేమాయామయేన్యధాత్ । తంచానుశయమాత్మసమసావనుశ
యాపుమాన్ ॥ జ్ఞానవైరాగ్యవీర్యేణస్వరూపబోధజహత్ప్రభుః ॥౧౮॥ అర్చిర్నామమహారాజీతత్పత్త్యనుగ

షయేషు విషయేతద్వచ్చబ్ధఉపచారాత్ప్రయుక్తః - భూతానాంతన్నాత్తేషుయథోద్భవంలయఇత్యర్థః - తానితన్నాత్రాణి-
యథోద్భవంఉద్భవమనతిక్రవ్య - ఉద్భవత్యస్యాదిత్యుద్భవః - కారణేభూతాదావిత్యర్థః - భూతాదిశబ్దోవైకారికతేజస
యోరపిప్రదర్శనార్థః - భూతాదినామానిభూతాదివైకారికతేజసనామాని-ఉపసంహృతకార్యాణి - ఉత్కృష్ట-ఆత్మని,
అత్సచిత్తం - తదమగ్రహకమహత్త్వే - సందధేఅనుసంహితవాక్-భూతాదినాసముత్క్రమ్యేతిపాఠే, తానితన్నాత్రా
ణి భూతాదినాతామసాహజ్కారేణ - కారణభూతేనసహ - సముత్క్రమ్యతస్మిన్విలాప్యేత్యర్థః - లయస్యకారణవస్తునా
సహసంశ్లేషరూపత్యాత్సహిత్యవివక్షయాత్పతీయా - తంభూతాదింమహాతీత్యన్వయః ॥ ౧౭ ॥ * తంమహాంతం - సర్వగు
ణవిన్యాసబీజేగుణవైషమ్యహేతుభూతే - మాయామయేప్రధానే - న్యధాత్ - స్వార్థమయత్ - తంసర్వగుణవిన్యాసంజీవే
మాయామయే - ఇతిపాఠేతు - తంమహాంతం-సర్వేషాంగుణానాంకార్యాణాం - విన్యాసఃస్థితి-ర్యస్తిక్-త-త్ప్రధానమవ్య
క్తంప్రతిన్యధాత్, ప్రధానేన్యధాదిత్యర్థః-తచ్చవ్యక్తం, మాయామయేఅచిత్సమప్తిసంస్పృష్టజీవే, న్యధాదిత్యర్థః-మహానవ్య
క్తలీయతేఅవ్యక్తమక్షరలీయత,, ఇతిశ్రుత్యనురోధాత్, అనుశయోభుక్తశిష్టంకర్త, తద్వాసనుశయా, పూర్వంసంస్మృతీద
శాయామనుశయాక్షీణప్రాయదోషఇత్యర్థః - పుమాన్జీవః - అసౌపృథుః - తంఅచిత్సమప్తిసంస్పృష్టం - ఆత్మస్థంస్వ
స్వరూపస్థం, నితరాంప్రకృతినంబన్ధవియుక్త - మనుసంహితవానిత్యర్థః - తతో - జ్ఞానవైరాగ్యబలై - అనుశయంభు
క్రావశిష్టం - పూర్వోత్తరభేదేన సంచితానభ్యుపగతబుద్ధిపూర్వకభేదేనచ చిన్మంపుణ్యపాపాత్మకంకర్త, ఆజహత్
అత్సాక్షీత్ - తతః - ప్రభురకర్తవశ్యోభూత్వా - స్వరూపస్థః పరమాత్మాత్త కావిర్భూతగుణాష్టకస్వస్వరూపేణా
వస్థితోఽభూత్ - ముక్తోఽభవదిత్యర్థః ॥ ౧౮ ॥ * అథా - ర్చిర్నామ్ని - వృథోః పత్నీమహారాజస్యస్త్రీ - సుకు
మారీ-అతదర్హావనగమనాదికైశమన్తస్త్యపి - పతిమనుస్మత్య-వనం-గతాప్రవిష్టా-అతదర్హాత్వమేవాహ - యస్యాఃఅర్చిషః-
పద్భ్యంభువఃస్పర్శం - పద్భ్యంభువమస్పృశస్తీమహాభోగశాలినీసాక్షాత్పద్భ్యంవనంప్రవిష్టవతీత్యతదర్హాత్వము

క్రమ్ ॥ ౧౯ ॥ అతీవ-య-ద్భర్తృవ్రతంస్థణ్ణిలశయనాదిరూపం-తద్వ్యతే-యా-నిష్ఠా-తయా. భర్తృశుశ్రూషయా-ఋషీణామియమాక్ష-దేహయా-త్రయా-నావిన్దతా ర్థింపరికర్మి తాపిసాప్రేయసూరస్సర్వనమాననిర్వృతిః ॥ ౨౦ ॥ దేహం విపన్నాఖిలచేతనాదికంపత్యుఃపృథివ్యా దయితస్యచాత్మనః । ఆలత్యుకించిచ్చవిలప్య సాసతీచికామధారో పయద్రిసానుని ॥ ౨౧ ॥ విధాయకృత్యంహ్రదిసిజలాప్లుతాదతోద్దకంభర్తురుదారకర్తృణః । ఋత్యాదివిష్టాంప్రిదశాంప్రిఃపరీత్యవివేశవహ్నింధ్యాయతీభర్తృపాదమ్ ॥ ౨౨ ॥ విలోక్యనుగతాంసాధ్వంపుఘంవీరవ రంపతిమ్ । తుష్టువుర్వరదాదైవైదైవవధ్యస్సహస్రశః ॥ ౨౩ ॥ కుర్వత్యఃకుసుమాసారంతస్త్రిన్ద్రసానుని । నద త్స్వమరతూర్యేషుగృణన్తిస్స పరస్పరమ్ ॥ ౨౪ ॥ దేవ్యణ్డమః ॥ అపహాఇయంవధూర్ధన్యాయాచైవంభూభుజాం పతిమ్ । సర్వాత్మనాపతింభజేయజ్ఞేశంశ్రీవధూరివ ॥ ౨౫ ॥ సైషానూనం వ్రజత్యుర్ధ్వమనువైన్యంపతింసతీ । పశ్యతోఽస్మానతీత్యాచిర్దుర్విభావ్యేనకర్తృణా ॥ ౨౬ ॥ తెషాందురాపంకిమ్యన్యన్తర్త్యానాంభగవత్పదమ్భు విలోలాయుషోయైవైషుర్వ్యంసాధయన్త్యుత ॥ ౨౭ ॥ సవశ్చితోబతాత్మధుక్క్యధ్రుక్చైవమహాతాఘవి । లద్ధ్యాఽపవర్గ్యంమానుష్యంవిషయేషువిసజ్జతే ॥ ౨౮ ॥ మైత్రేయఉవాచ ॥ స్తువన్తిషుసురస్త్రీషుపతిలోకంగ తావధూః । యంవాఆత్మవిదాంధురోవైన్యః । సాపాచ్యుతాశ్రయః ॥ ౨౯ ॥ ఇశ్టంభూతానుభావోఽసౌప్య ధుస్సభగవత్తమః । కీర్తితంతస్యచరితముద్దావచరితస్యతే ॥ ౩౦ ॥ యఇదంసుమహాత్పుణ్యంశ్రద్ధయాఽవహితః పఠేత్ । శ్రావయేచ్ఛుబయాద్వాపినప్యథోపదవివియాత్ ॥ ౩౧ ॥ బ్రాహ్మణోబ్రహ్మవర్చస్వీక్షుత్రియోజగ

తావనమ్ । సుకుమార్యతదగ్ధాచయత్పద్భ్యంస్సర్వచంభువః ॥ ౧౯ ॥ అతీవభర్తృవ్రతభర్తృనిష్ఠయాశుశ్రూష యాచాఋర్షదేహయాత్రయా । నావిన్దతా ర్థింపరికర్మి తాపిసాప్రేయసూరస్సర్వనమాననిర్వృతిః ॥ ౨౦ ॥ దేహం విపన్నాఖిలచేతనాదికంపత్యుఃపృథివ్యా దయితస్యచాత్మనః । ఆలత్యుకించిచ్చవిలప్య సాసతీచికామధారో పయద్రిసానుని ॥ ౨౧ ॥ విధాయకృత్యంహ్రదిసిజలాప్లుతాదతోద్దకంభర్తురుదారకర్తృణః । ఋత్యాదివిష్టాంప్రిదశాంప్రిఃపరీత్యవివేశవహ్నింధ్యాయతీభర్తృపాదమ్ ॥ ౨౨ ॥ విలోక్యనుగతాంసాధ్వంపుఘంవీరవ రంపతిమ్ । తుష్టువుర్వరదాదైవైదైవవధ్యస్సహస్రశః ॥ ౨౩ ॥ కుర్వత్యఃకుసుమాసారంతస్త్రిన్ద్రసానుని । నద త్స్వమరతూర్యేషుగృణన్తిస్స పరస్పరమ్ ॥ ౨౪ ॥ దేవ్యణ్డమః ॥ అపహాఇయంవధూర్ధన్యాయాచైవంభూభుజాం పతిమ్ । సర్వాత్మనాపతింభజేయజ్ఞేశంశ్రీవధూరివ ॥ ౨౫ ॥ సైషానూనం వ్రజత్యుర్ధ్వమనువైన్యంపతింసతీ । పశ్యతోఽస్మానతీత్యాచిర్దుర్విభావ్యేనకర్తృణా ॥ ౨౬ ॥ తెషాందురాపంకిమ్యన్యన్తర్త్యానాంభగవత్పదమ్భు విలోలాయుషోయైవైషుర్వ్యంసాధయన్త్యుత ॥ ౨౭ ॥ సవశ్చితోబతాత్మధుక్క్యధ్రుక్చైవమహాతాఘవి । లద్ధ్యాఽపవర్గ్యంమానుష్యంవిషయేషువిసజ్జతే ॥ ౨౮ ॥ మైత్రేయఉవాచ ॥ స్తువన్తిషుసురస్త్రీషుపతిలోకంగ తావధూః । యంవాఆత్మవిదాంధురోవైన్యః । సాపాచ్యుతాశ్రయః ॥ ౨౯ ॥ ఇశ్టంభూతానుభావోఽసౌప్య ధుస్సభగవత్తమః । కీర్తితంతస్యచరితముద్దావచరితస్యతే ॥ ౩౦ ॥ యఇదంసుమహాత్పుణ్యంశ్రద్ధయాఽవహితః పఠేత్ । శ్రావయేచ్ఛుబయాద్వాపినప్యథోపదవివియాత్ ॥ ౩౧ ॥ బ్రాహ్మణోబ్రహ్మవర్చస్వీక్షుత్రియోజగ

ర్థ్యాదినా-పతింస్వభర్తారం - వైన్యంపుఘ-మనుస్మతోర్ధ్వం-వ్రజతీనూనమ్ ॥ ౨౬ ॥ భగవాన్పద్యతేగమ్యతేనేనేతిభ గవత్పదంభగవత్ప్రీతిసాధనం - వైషుర్వ్యంనివృత్తిధర్మం-యే-విద్యుదివచచ్ఛలాయుషోఽపి - సాధయన్తి - తెహంభగ వద్భక్తానాం-అన్యదైవాదివదం - కిముదుర్లభంసకించిత్యర్థః ॥ ౨౭ ॥ అభక్తంకోచన్తిసగతియఃపుమా-నపవర్గ్యమవ వర్గసాధనం-మానుష్యంమనుష్యజన్త - కృచ్ఛేణదుస్సాధన-మహాతాకర్మపరిపాకన-భువి-లద్ధ్యాఽపి - విషయేషు-విసజ్జతే-స వశ్చితో-దైవేన-బతేతిభావః ॥ ౨౮ ॥ ఎవం-సురస్త్రీషు-స్తువన్తిషుసతీషు-వధూర్ధ్వః - పతిలోకం-గతాప్రాప్తా-కోసా పతిలోకః-ఆత్మవతాంజ్ఞానినాం - ధుర్యఃశ్రేష్ఠః - వైన్యఃపుఘః- అచ్యుతాశ్రయంభగవతోనివాసభూతం - వైకుంఠాఖ్యం- యంలోకం-ప్రాప-తంలోకంగతేత్యర్థః ॥ ౨౯ ॥ ఉపసంహరతి ॥ ఇశ్టంభూతానుభావఇతిభగవత్తమః-భగవతాంఉ త్పత్తింప్రలయంచైవభూతానామాగతింగతిమ్ । వైవిదిద్యామవిద్యాంచనవాచ్యోభగవానితీ-త్యుక్తవిధభగవతాంమధ్యే శ్రేష్ఠః-అసౌపుఘుర్నితంభూతానుభావఃఉక్తవిధప్రభావసంపన్నః-ఉదారచరితస్యపుథో - శ్చరీతం-తేతుభ్యం-మయా-కీర్తి తమ్ ॥ ౩౦ ॥ ఎతచ్చరితకీర్తనశ్రవణశ్రావణఫలమాహ ॥ యఇతి । యఃపుమా-సుమహా-త్పుణ్యంపుణ్యసాధనమిదం చరిత - మవహితమనాస్సమాపాతచిత్తః - శ్రద్ధయా-పఠేత్ - శ్రావయేద్వా - స-ప్యథో- పదవింగతి - మియాత్ప్రాయ్ యాత్ ॥ ౩౧ ॥ అనుషడ్గీకంఫలమాహ ॥ బ్రాహ్మణః-బ్రహ్మవర్చస్వీ-భవేత్ - రాజన్యఃక్షుత్రియః-పఠనాదికంకు ర్మణ-జగత్పతిర్భవేత్ - వైశ్యః-విట్పతిః-వైశ్యానాంపతిః-శూద్ర-ఉత్తమతాం-స్వజాతీయేషు-ప్రాప్నుయాత్ ॥ ౩౨ ॥

నరో నారీవా, అవృతాదరణయుక్తా, త్రికృత్వః, త్రివార-మాకర్ణ్య-అప్రజా, స్సుప్రజః-విద్యా రూపద్రవిః, బలాదియుక్తపు
 త్రవాన్, భవత్, తథా, నిర్దనః-ధనవతాం మధ్యశ్రేష్ఠః-అనభివృక్తకీర్తిః - విపులకీర్తిః-మూర్ఖః, జ్ఞానవిధురః-పణ్డితో - భ
 వత్ ॥ ౩౩ ॥ స్వస్తిమక్లశం-ఈయతే-నెనెతితథా-అమక్లంనివారయతీతితథాధన్యంధనసంపాదకం-యశస్కరం,
 ఆయుష్కరం-స్వర్గసాధనం-కలిదోషహరమ్ ॥ ౩౪ ॥ ధర్మా దీనాం-సిద్ధిం-సమ్యగ్విప్లుభిః-చతుర్థాంధర్మాదీనాం - పరం-
 కారణంసాధన-మతచ్ఛరిత్రం-శ్రద్ధయా, అనుశ్రావ్యమ్ ॥ ౩౫ ॥ ఎతచ్ఛరిత్రం-శ్రుత్వా, రాజన్యః, సంగ్రామాభిముఖో,
 యాన్, యాతి-తే-తస్మై అభియాత్రే, బలిం-హరన్త్యియథారాజానఃపృథవే ॥ ౩౬ ॥ యద్యప్యే వంవిధానిబహూనిఫలా
 ని-తథాపి-త్యక్తాన్యఫలసక్తః-భగవతి భక్తింఉద్వహాన్కుర్వన్-వైచిత్ర్య వీర్యాణాంవిచిత్ర వీర్య శాలినాం-అభిమతం-మ
 హతోభగవతో, మాహాత్మ్యస్య, సూచకం-పుణ్యం, వైస్యస్యచరితం-శృణుయా, చ్చాగ్రయే-త్వ రేచ్ఛ, ఎవంచే-దస్మిన్భగవతి-కృ
 తమతిర్మర్త్యః, పార్థివీంపురుషునాలబ్ధాం-గతి-మాప్నుయాత్ ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ య, ఇదంపురుషరిత-మత్యాదరేణా, నుదినం-శృ
 ణ్వన్, ప్రథయన్కీర్తయన్, విముక్తాన్య ఫలాసక్తః-స-మర్త్యః, భవసిద్ధిః-పోతాప్లవరూపా, పాదా, యస్య, తస్మిన్, భగవతి,
 నిపుణాం-మతిం, లభతే ॥ ౩౯ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతచంద్రికాఖ్యా యాంశ్రీభాగవతవిద్యాఖ్యా యాంచతుర్థస్కంధే

తీపతిః | విట్పతిస్తుభవద్వైశ్యశ్శుద్రఉత్తమతాంలభేత్ ॥ ౩౨ ॥ త్రికృత్వఇదమాకర్ణ్యనరోనార్యధవా ౨౨
 దృతా | అప్రజాస్సుప్రజతమోనిర్దనోధనవత్తమః ॥ అస్పష్టకీర్తిస్సుయశామూర్ఖోభవతిపణ్డితః ॥ ౩౩ ॥ ఇదంస్వ
 స్వయనంపుంసామమక్లంనివారణమ్ | ధన్యంయశస్యమాయుష్యంస్వర్గ్యంకలిమలాపహమ్ ॥ ౩౪ ॥ ధర్మార్థ
 కామమోక్షాణాంసమ్యక్సిద్ధిమభీప్సుభిః | శ్రద్ధయైతదనుశ్రావ్యంచతుర్థాంకారణంపరమ్ ॥ ౩౫ ॥ విజయాభిము
 ఖోరాజాశ్రుత్వైతదభియాతియాన్ | బలింతస్మైహరన్త్యిన్యేరాజానఃపృథవేయథా ॥ ౩౬ ॥ ముక్తాన్యసజ్ఞో
 భగవత్యచలాంభక్తిముద్వహాన్ | వైస్యస్యచరితంపుణ్యంశృణుయాచ్ఛాగ్రయేత్వ రేత్ ॥ ౩౭ ॥ వైచిత్ర్య
 వీర్యాభిమతంమహాన్మాహాత్మ్యసూచకమ్ | అస్మిన్పుతమతిర్మర్త్యఃపార్థివీంగతిమాప్నుయాత్ ॥ ౩౮ ॥ అనుదిన
 మిదమాదరేణశృణ్వన్పురుషుచరితం | ప్రథయన్కీర్తయన్, భగవతిభవసిద్ధిపోతాపాదసచనిపుణాంలభతే
 మతింమనుష్యః ॥ ౩౯ ॥
 ఇతిశ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, చతుర్థస్కంధే, ద్వావింశో ధ్యాయః.
 మైత్రేయఉవాచ || విజితాశ్వోఽధిరాజాన్సీత్పురుషుత్రోపురుషశ్రవాః | యవీయోభ్యోఽదదాత్కాష్ఠాభా
 తృభ్యోభ్రాతృవత్సలః || ౧ || హర్యత్నాయాదితత్ప్రాచీంధూమకేశాయదక్షిణామ్ | ప్రతీచీంవృకసంజ్ఞాయ
 తుర్యాండ్రవిణసేవిభుః || ౨ || అస్తర్ధానగతింశక్రాల్లబ్ధాఽస్తర్ధానసంజ్ఞితః | అపత్యత్రయమాధత్తశిఖణ్డి
 న్యాంసుసమ్మతమ్ || ౩ || పావకఃపవమానశ్చశుచిత్వగ్నయఃపురా | వసిష్ఠశాపాదుత్పన్నాఃపునర్యోగగతింగ
 తాః || ౪ || అస్తర్ధానోనభన్వత్యాంహవిర్ధానమవిన్దత | యఇన్ద్రమశ్వశూరారంవిద్వా నపినజఘ్నవాన్ || ౫ ||

ద్వావింశో ధ్యాయః.
 ఎవంకారైస్సైవపురుషుచరిత్రమభిధాయతత్సంతతచ్ఛరిత్రలచాభిధాతుముపక్రమతేమునిః || విజితాశ్వఇతి || విజితాశ్వః,
 పృథోపుత్రః-విపులకీర్తిః, అధిరాజ-ఆసీత్, భ్రాతృవత్సలః, విజితాశ్వః, యవీయోభ్యః-కనిష్ఠేభ్యః-భాగ్యభ్యః, కాష్ఠాదిశః-
 అదాత్ ॥ ౧ ॥ కాంకాష్ఠాంకస్తా అదాదిత్యత్రాహ || హర్యత్నాయ, ప్రాచీందిశం-ధూమకేశాయ, దక్షిణాందిశం-వృ
 కసంజ్ఞాయ, ప్రతీచీందిశం-తురీయాయ, చతుర్థీముదీచీందిశం, ద్రవిణసే, విభుర్విజితాశ్వః, అదిశదదాత్ ॥ ౨ ॥ స్పృధోరశ్వ
 మేధేలశ్వవిజయావసరే, శక్రా, దస్తర్ధానగతింతిరోధానగతిం, లబ్ధా, అస్తర్ధానసంజ్ఞితాతః-అస్తర్ధానాభ్యోఽభూత్, విజి
 తాశ్వస్యైవాస్తర్ధాన ఇతినామాస్తరమిశ్యర్థః-అస్తర్ధానసంజ్ఞితో-విజితాశ్వః, శిఖణ్డిన్యాం, సుసమ్మతం, అపత్యత్రయం-ఆధత్త
 ఉత్పాదయామాస ॥ ౩ ॥ అపత్యత్రయమేవాహ | పావకఇతి || పురా, యో, వసిష్ఠస్య, శాపః-తస్మాత్, త్రయోఽగ్నయః-
 గార్వాప్త్యాహవనీయదక్షిణాగ్నయః-పావకాదిరూపేణ-మనుష్యేషాత్పన్నా-స్తే-పునర్యోగగతిమగ్నిత్వం-ప్రాప్తాః,
 అహవనీయత్వా దెస్సంసారరూపత్వాత్రేషాంమనుష్యరూపేణోత్పత్యన్నత్వాత్తదభిమానిదేవతానాముత్పత్తిరత్ర
 వివక్షితా ॥ ౪ ॥ నభన్వత్యామన్యస్యాంభార్యాం-అస్తర్ధానో-విజితాశ్వః, హవిర్ధానం-పుత్రం, లభే, అస్తర్ధానం-విశి
 న్నః, యః-అస్తర్ధానో-శ్వశూరారం, విద్వాన్జానన్మపినజఘ్నవాన్, ఏతేనశక్రాదస్తర్ధానగతిలాభేకారణముక్తమ్ || ౫ ||

సచా న్తర్ధానః-రాజ్ఞాం-వృత్తిం-కగాదానదణ్ణశుల్కాదిభి - రతిదారుణాంపరపీడాత్తికాం-మన్యమానః-దీర్ఘ సత్రానుష్ఠాన
వ్యాజేన,విససర్జ - హేత్యాశ్చ ధ్యే || ౬ || తత్రాపిదీర్ఘసత్రేపి-హంసంస్వేషాం క్షేపంహస్తీహంసం, శుద్ధంవా-పర
మాత్మానం - పరమపురుషం- ఆత్మదృక్ ప్రకృతివిలక్షణబ్రహ్మత్వ కస్యాత్మ యాథాత్మ్యజ్ఞానీనః - యజ్ఞ-కుశలెనదీర్ఘాను
వహతేన-సమాధినా - భగవల్లోక-మవాప || ౭ || హేవిదుర-హవిర్ధానాద న్తర్ధానపుత్రా-ద్ధవిర్ధానీతద్భార్యా - బర్హిష్
దాదీక్ష-షట్పుత్రా - నసూత || ౮ || హేమహాబాసేనా - హేవిర్ధానిఃహవిర్ధానస్యాపత్యం - బర్హిష్వత్ - ప్రజాపాలన
పరః-క్రియాకాణ్డేషు - యోగమచ-నిష్ఠాతఃనిష్ఠితో, ౭ఛూత్ - హేకురూద్వహ || ౯ || క్రియాకాణ్డేషునిష్ఠా తత్వ మేవా
హ || యస్యేతి | ఇదంవసుధాతలం, దేవయజనంయజ్ఞ వాటం-వితన్వతః-యత్రదేశేకోయజ్ఞఃకృత స్తత్సమీపవదేశేపునర్య
జ్ఞానరంకుర్వతః-ప్రాచీనాగ్రైః- కుశైః - కృత్స్నం - వసుధాతల-మాస్తృత-మాసీత్ - అతవ - ప్రాచీనబర్హిర్విత్పుత్ర
తే || ౧౦ || సఃప్రాచీనబర్హి-స్సముద్రస్యపుత్రీం-దేవదేవేనబ్రహ్మణా - ఉపదిష్టాం-శతద్రుత్యాఖ్యాం-ఉపయేమేతాం
శతద్రుతింవిశేషి - కై శోరీంబాలాం - చారుణిసున్దరాణీన ర్వాణ్యప్యజ్ఞానియస్యాస్తాం-సుమృ - అలఙ్కృతాం- ఉద్వాహే
వివాహే - పరిక్రమ స్తీమగ్నిం - యాంశతద్రుతిం-అగ్నిః-చక్ మే-శుకీమివ-అయమర్థః - స ప్రర్థితాంసత్రేతద్భార్యాదర్శనా
గ్నిఃకామావిష్టోఛూత్ - తంచతద్భార్యాస్వాహానామస ప్రర్థితార్భార్యూహధారిణీనతీరమయామాస - రమయిత్వాచతద్రె

రాజ్ఞాంవృత్తింకగాదానదణ్ణశుల్కాదిదారుణామ్ | మన్యమానోదీర్ఘసత్రవ్యాజేనవిససర్జహ || ౬ || తత్రాపి
హంసంపురుషంపరమాత్మానమాత్మదృక్ | యజం స్తల్లోకతామావకుశలెనసమాధినా || ౭ || హేవిర్ధానాద్ధవి
ర్ధానీవిదురాసూత షట్పుత్రా | బర్హిష్వదంగయంశుక్రంకృష్ణంసత్యంజితవ్రతమ్ || ౮ || బర్హిష్వత్సమహాభాగో
హేవిర్ధానిః ప్రజాపతిః | క్రియాకాణ్డేషునిష్ఠాతోయోగమచకురూద్వహ || ౯ || యస్యేదం దేవయజనమనుయజ్ఞంవిత
న్వతః | ప్రాచీనాగ్రైఃకుశై రాసీదాస్తృతంవసుధాతలమ్ || ౧౦ || సాముద్రీం దేవదేవోక్తాముపయేమేశతద్రు
తిమ్ | తాంవీక్ష్యచారుసర్వాక్షీంశోరీంసువ్య్వలంకృతామ్ || పరిక్రమ స్తీముద్వాహేచక్ మగ్ని శ్శుకీమివ || ౧౧ ||
విబుధాసురగంధర్వమునిసిద్ధనరోరగాః | విజితాసుర్యయాదిత్యుక్వణయ న్యైవసూపురైః || ౧౨ || ప్రాచీన
బర్హిష్వపుత్రాశ్శతద్రుత్యాందశాభవః | తుల్యనామవ్రతాస్స ధ్యేధర్మస్సా తాఃప్రచేతసః || ౧౩ || పిత్రా
౭౭దిష్టాఃప్రజాసర్గేతప సేవనమావిశన్ | దశవర్షసహస్రాణితపసా౭౭ర్చం స్తపస్సతిమ్ || ౧౪ || యదు క్తంప
థిదృష్టేనగిరి శేనప్రసీదతా | తద్ధ్యాయన్తోజప న్తశ్చపూజయ న్తశ్చసంయతాః || ౧౫ || విదురఉవాచ || ప్రచేతసాం
గిరిత్రేణయథా౭సీత్పథిసజ్జమః | యచ్ఛాప్యాహహారఃప్రీత స్తవోబ్రహ్మన్వదార్థవత్ || ౧౬ || సజ్జమఃఖలువి
ప్రవ్లేశివేనహిశరీరిణామ్ | దుర్లభోమునయోదధ్యురసజ్ఞాద్యమభీప్సితమ్ || ౧౭ || ఆత్మారామో౭పియ స్తవస్య

తశ్శుకీరూపేణశర స్తమ్బునిధాయాగచ్ఛత్ - తాంచయథాస ప్రర్థితార్భార్యాభ్రాన్త్యాగ్నిః కామితవాః || తద్వదితి || స్తుకీమితి
పాతేస్తోకస్తోకఘృతధారామివేత్యర్థః || ౧౧ || సూర్యయానవోధయేవ సూపురైః - క్వణయన్త్యా-శతద్రుత్యా-విబుధా
దయ-స్సర్వే-విజితాఃవశీకృతాః-మోహితాఇతియావత్ || ౧౨ || ప్రాచీనబర్హిష్వస్సకాశాత్-శతద్రుత్యాం -దశపుత్రా-
అభవః ఉదభవః-పుత్రా విశేషి-తుల్యం-నామ-వ్రతమాచారో-యేషాంతే-ధర్మస్సాతాఃధర్మనిష్ఠాతాః-ధర్మపారగాఇ
తియావత్-నిష్ఠాతశబ్దోహిసర్వత్రవివక్షితానుష్ఠానాన న్తర్ధావ్య వభృథస్సానస్థానీయమ న్తగమనమాహ-ప్రచేతసఃప్రచే
తోనామానః || ౧౩ || ప్రజాసర్గే - పిత్రా-ఉపదిష్టాః, ప్రథమం-తపశ్చరితం-వనమరణ్య-మావిశత్-దశసఖ్యాకాని-వ
ర్షాణాంవత్సరాణాం - సహస్రాణి - తపసాంపతిం-భగవన్తం - తపసా-ఆర్చక-ఆర్చయామానుః || ౧౪ || పథిమార్గే-
దృష్టేన-ప్రసీదతా-గిరి శేనరుద్రేణ - యదు క్తముపదిష్టం - త-ద్ధ్యాయ న్తదధర్మంధ్యాయ న్త - స్త- జ్ఞప న్తశ్చ-సమాహితచి
తాః - పూజయ న్తశ్చ-ఆర్చన్తి తిపూర్వేణాన్వయః || ౧౫ || గిరి శేనో క్తంధ్యాయ న్త ఇత్యాద్యుక్తం - తత్ర-కిము క్తంగి
రి శేనేతిపృచ్ఛతివిదురః - యదాయస్మిన్కాత-పథి-గిరిత్రేణసహ, ప్రచేతసాం - సజ్జమ-అసీత్ - హేబ్రహ్మణ - ప్రీతో-హరో
రుద్రః-అర్థవత్ పురుషార్థసాధనం - య-దాహ-త-నో౭స్తృభ్యం,వద || ౧౬ || శివసజ్జ మస్యదోర్లభ్యమాహ || హేవి
ప్రవ్లే - శరీరిణాం - ఇహసంసారే-శివేనసాకం || సజ్జమోదుర్లభఃదుఃఖేనాపిలబ్ధమశక్యః-మునయః-అభీప్సితంఆ వ్రమిష్టం-
యంశివం - అసజ్ఞాత్ విషయా న్తరసజ్జత్యాగా, ద్దధ్యురేవకేవలం-నతుప్రాపుః- తేనశివేన || ౧౭ || ననుమునీనాంకింత

శ్వానైవఘోరత్వాదిత్యాశక్త్యాహ-యోఽయం - భగవాన్ ఉత్పత్త్యాఽజ్ఞానవాన్-హరః-అత్సారామోఽపి అత్సారామత్వే
సలోకసంచారప్రయాజనరహితోఽపిత్యర్థః - దీనలోకస్య - రాధసేవీధ్యయే-దీనాననుగ్రహీతుమితియావత్-శక్త్యాశ్రీయూ
సహాయుక్తః - ఘోరయా-మూర్త్యా-ఉపలక్షితో-విచరతి || ౧౦ || * ఎవమాప్యష్టోముని స్తద్యథావద్వక్తుమువక్రమతే||
ప్రచేతసశ్చ || సాధవఃప్రచేతసః-పితుఃప్రాచీనబర్హిషః - వాక్యం-ప్రజాస్సృజతేతివాక్యం - శిరస్యా-ధాయ అతిగౌరవేణ
శిరసాఽనుమోద్య-స్పృహ్యర్థంతవస్యాదృతచేతసః-ప్రతిచీందిశంప్రతి-ప్రయయః || ౧౧ || * సముద్రముపముద్రాత్ కించి
న్మునీనం - ఉపోఽధికేచైతి-కర్మప్రవచనీయత్వేతద్యోగాద్విత్తీయా-సముద్రసమీపేవా-విస్తీర్ణం - సుశోభనం-మహత్ శ్రే
ష్ఠం-సరః - అవశ్యత్-మహత్త్వమేవస్పష్టమితి || మహతాంజ్ఞానినాం-మనఃకవ-స్వచ్ఛంనిర్మలం - ప్రసన్నాః - సలిలాశయాః
మత్స్యాదయః-యస్మిన్ || ౧౨ || * సీలోత్పలాదీనా-మాకరంజన్తస్థానం , ఉత్పలానిరాత్రివికాసీని-అమ్బాజానిదినావి
కాసీని కల్పారాణిసన్ధ్యావికాసీనిశబ్దవరంసీలోత్పలం - తస్యపునర్ముక్తిః పాశుర్యజ్ఞాపనార్థా - హంసాదిభిర్వికూజితంచక్రా
హ్వయఃప్రకవాకాః || ౧౩ || * మత్స్యై-భ్రమరా-సైషాం , స్వరేణవధురస్వరేణ-హృష్టరోమాణో-లతాఙ్గిపాః-య
స్మిన్-ఉపశ్లిష్టలతాఙ్గి-హృష్టరోమాణకవ-అఙ్గిపా , యస్మిన్-తదిత్యర్థః - పద్మకోశేషాయ, ద్రజః-తత్కర్మ-దిక్షు
విక్షిప్తా-పవనై-ఉత్సవో యస్మిన్ || ౧౪ || * తత్ర-మృదక్గాదిభి , రన్నితం-దివ్యైర్వార్గభేదైఃప్రకారభేదై-ర్మనోహ

దీనలోకస్య రాధాశక్త్యా యుక్తో విచరతి ఘోరయా భగవాన్ భవః || ౧౦ || మైత్రేయఉవాచ || ప్రచేతసః పితుర్వా
క్యం శిరస్యాధాయ సాధవః | దిశం ప్రతీచీం ప్రయయన్ స్తవస్యాదృతచేతసః || ౧౧ || సముద్రముపవిస్తీర్ణమపశ్య
త్సుమహత్సరః | మహత్సనఃకవస్వచ్ఛం ప్రసన్నసలిలాశయమ్ || ౧౨ || నీలరక్తోత్పలామ్బాజకల్పారాణిసన్ధ్యావికాసీని
హంససారసచక్రాహ్వయకారణవసీకూజితమ్ || ౧౩ || మత్స్యభ్రమరసౌందర్యహృష్టరోమలతాఙ్గిపమ్ | పద్మకో
శరజోదిక్షువిక్షిప్తవనోత్సవమ్ || ౧౪ || తత్రగాన్ధర్వమాకర్ణ్యదివ్యమార్గమనోహరమ్ | విసిన్తుః రాజపు
త్రాస్తైమృదజ్గపణవాన్వితమ్ || ౧౫ || తస్మైవ సరస్వతస్సాన్నిహిత్యమున్తం సహానుగమ్ | ఉపశ్శీయమానమ
మరప్రవరం విబుధానుగైః || ౧౬ || తత్ప్రహేమనికాయాభంగితకణ్డం త్రిలోచనమ్ | ప్రసాదసుముఖం వీత్యుప్రణే
ముర్జాతకౌతుకాః || ౧౭ || సతాన్యపన్నాద్విహరో భగవాన్ కర్మవత్సలః | ధర్మజ్ఞాణో శీలసంపన్నాన్ప్రీతాన్ప్రీ
తఉవాచ హ || ౧౮ || రుద్రఉవాచ || యూయం వెదిషదః పుత్రా విదితం వశ్యీకీర్తితమ్ | అనుగ్రహాయ భద్రం వవం మే
దర్శనం కృతమ్ || ౧౯ || యః పరంతమసస్మాత్ సాత్త్విగుణాజ్జీవనం జితాత్ | భగవన్తం వాసుదేవం ప్రపన్నస్య
ప్రియోహి మే || ౨౦ || స్వధర్మనిష్ఠశ్చ తజన్త భిః పుమాన్విరభ్యేతా మే తితతః పరం హి మామ్ | అవ్యాకృతం భాగవ
తోఽథ వైష్ణవం పదం యథాఽహం విబుధాః కలాత్యయే || ౨౧ || అథ భాగవతాయూయం ప్రేయాః సభగవాన్య

శం-గాన్ధర్వం గాన-మాకర్ణ్య - తే రాజపుత్రాః, విసిన్తుః విస్తయం ప్రాప్తాః || ౨౩ || * తదైవ-తస్మాత్సరసో-వినిగ్దచ్ఛ
న్తం - విబుధానుగైర్గన్ధర్వకిన్నరాదిభిః , ఉపశీయమానమమరశ్రేష్ఠమ్ || ౨౪ || * తత్ప్రహేమరాశినదృశకాన్తిం-సీలః
కణ్డోయస్యతం, ప్రసాదాభిముఖం - త్రిలోచనం రుద్రం, వీత్య-సంజాతహర్షాః-ప్రచేతసః-ప్రణేముర్జమస్కృతవన్తః || ౨౫ || *
సభక్తవత్సలో-భగవాన్ గిరిశః , ప్రపన్నానమస్క-ర్వాణాన్ - ధర్మజ్ఞాన్, వినయాదిశీలసంపన్నాన్, తాన్ ప్రచేతసః-
స్వదర్శనప్రీతాన్, స్వయమప్రీత, ఉవాచ || ౨౬ || * ఉక్తిమేవాహ || యూయమితియావదధ్యాయసమాప్తి | యూయం-
వేదిషదః ప్రాచీనబర్హిషః, పుత్రాః-హయమ్నాకం - చిక్కిరితం భగవదారాధనంచ - విదితం, వః అనుగ్రహాయ యుష్మాననుగ్ర
హీతుం, మేమమ, దర్శనం - కృతంకారికం, మయేత్యర్థః || ౨౭ || * అనుగ్రహకారణమాహ | యథితి || త్రిగుణాత్మకా, తమ
సః ప్రధానాత్, జీవనం జితాత్ తే త్రజ్ఞాచ్చ - సాత్త్వాత్పరం విలక్షణం - సూక్ష్మాదితిపాతే, త్రిగుణాత్కార్యావస్థా, త్సా
త్త్వత్కారణావస్థాచ్చ, తమసః ప్రధానాత్, తే త్రజ్ఞాచ్చ - పరమిత్యర్థః - భగవన్తం ప్రకృతిపురుషవై లక్షణ్యాపాదకపూర్ణ
జ్ఞానాదిపాఠ్యణ్యం వాసుదేవయః , ప్రపన్నః, స, మే, ప్రేయః , భగవద్భక్తస్య సర్వోత్కృష్టత్వాదితిభావః || ౨౮ || * స
ర్వోత్కృష్టత్వమేవాహ || స్వధర్మనిష్ఠశ్చ తజన్త భిః , పుమాన్, శతజన్తభిః , కేవలస్వవర్ణాశ్రమ ధర్మనిష్ఠః - విరిభ్యేతాం విరిభ్యేసాలో
క్యం - తత్సామ్యం వా, ఎతి-మామిత్యత్రాప్యేవం - తతః పరంతతః పరస్తా, స్వా, మేతి, అ, భానన్తరం, భాగవతః నివృత్తిధర్మా
నుష్ఠానవరః, అవ్యాకృతంచక్షురాద్యనవగమ్యం , వక్తుమయోగ్యం వా, వైష్ణవం విష్ణుసంబంధి , పదం స్థానం, ఎతి , అహం -
విబుధాః బ్రహ్మైర్వాదయశ్చ-కలాత్యయే స్వస్వాధికారా నై, యథా ప్రాప్నువన్తి తథేత్యర్థః || ౨౯ || * అథ నను, యూ

యం. భాగవతాః, స్థభవథ, అతో, మమ, భాగవా, న్యథా, ప్రియః, ఏవం, యూయమపి, ప్రియాభవథ, భాగవతానాంభాగవతే
భ్యః, మే, అన్యః, ప్రియః, కశ్చి, న్నాస్తి ॥ ౩౦ ॥ తత, ఇదంవత్సమాణం, జప్తవ్యంశూయతామిత్యన్వయః, జప్తవ్యంవిశిన
ప్తి, వివిక్తంఅసజ్జీర్ణం - యద్వా - వివిక్తంకర్తరిక్తః, వివేచకం, ప్రకృతిపురుషవిలక్షణ త్వేనపరమాత్మవివేచకమిత్యర్థః, అ
తఎవ - పవిత్రం - అతఎవ - మజ్జలం - ధర్మాదిపురుషార్థసాధనం, నిశ్చేయసకరంముక్తి సాధనం - అతఎవ - పరం-
వః యుష్మభ్యం - వదామి ॥ ౩౧ ॥ ఇత్యేవంవదామితి ప్రితిజ్ఞా పూర్వకం - అనుకోశహృదయః కృపాయుక్త
హృదయః-భాగవాన్నారాయణఎవ - పరఃప్రాప్యఃప్రాపకశ్చ - యస్యసః-శివః - బద్ధానిఅజ్ఞలిప్తుటానియైస్తా - నాజపుత్రా
స్సృతి-వచఃవాక్య-మాహ ॥ ౩౨ ॥ స్వరూపస్వభావై స్వత్సత్వోత్కృష్టత్వంభక్తానుగ్రహార్థ మెవనస్వార్థమితివదత్స
ర్వాస్తరాత్త్వగుణవిశిష్టంనమస్కరోతి ॥ జితమితి ॥ హేఅత్త్వద్ధుర్య - ఆత్మవతాంజ్ఞానినాం-ధుర్య రక్షక - తేతవ-జితము
త్కర్షః-స్వరూపెణగుణైశ్చనిరతిశయోత్కర్షః - జితమితిభావైక్యః-స్వస్తయ-ఆత్మవిదామితిశేషః - యద్వా - ఆత్మవిద్ధుర్య
యోగేశ్వరా - సైషాం-స్వస్తయేనుఖాయ-త్వాముపాసీనానానిరతిశయానన్దావహః స్వత్స్వ రూపరూపగుణాభక్తానుగ్ర
హౌకప్రయోజనాభ్యర్థః - అతో-మే-త్వాముపాసీనస్యమమ-స్వ స్తిత్వదనుభూతినంభూతంసుఖం - అస్తు-నత్వసత్తాంప్రా
ప్నయామిత్యర్థః-మేస్థాయిత్యే నావతిష్ఠత్వితభావః - ననువిషయానన్దవన్దననుభూతినంభూతానన్దోపిక్షణిక ఎవస్యాత్మతా
హా! రాధసానిధిరూపెణ - భవతా-నిధంసంనిధం - సాధ్య త్వేనవిషయాణామస్థిరత్వాత్తదనుభవసంభూతానన్దోప్యస్థిరః-త
వతుసి ధర్మాపత్వాత్త్వానిత్యమనుభవతోమమత్వదనుభవసంభూతానన్దఃస్థాయితీభావః - అత్రపరమాత్మానన్దసాధనభూ
తతద్విషయభక్తస్థైర్యంప్రార్థ్యతే-ననుమమకథంసర్వోత్కృష్టతామమాపిదేవాదీనామధ్యై న్యతమత్వాదిత్యతాగ్రహ-
సర్వస్త్వాత్తనభితి-సర్వస్త్వైప్రపశ్య రూపాయ - తత్రహేతుః-ఆత్మనభితి-యథాదేవమనుష్యాదిశరీరైష్వాత్మతయానుప్రవి

థా!నమద్భాగవతానాంవప్రయోనన్యోస్తికశ్చన ॥ ౩౦ ॥ ఇదంవివిక్తంజప్తవ్యంపవిత్రంమజ్జలంపరమ్నిశ్చే
యసకరంచాపిశూయతాయద్వదామివః ॥ ౩౧ ॥ మైత్రేయఉవాచ ॥ ఇత్యనుకోశహృదయోభాగవానాహ
తాజ్ఞశివః ॥ బద్ధాజ్ఞానీనాజపుత్రాన్నారాయణవరోవచః ॥ ౩౨ ॥ రుద్రఉవాచ॥జితంతఆత్మవిద్ధుర్యస్వస్తయ
స్వస్తిరస్తుమే ॥ భవతారాధసారాధంసర్వస్త్వాత్త్వ నేనమః ॥ ౩౩ ॥ నమఃపజ్గుజనాభాయభూతసూక్ష్మేన్ద్రి
యాత్మనే ॥ వాసుదేవాయశాంతాయకూటస్థాయస్వరోచిషే ॥ ౩౪ ॥ సజ్గుర్నాథాయసూక్ష్మాయదురన్తాయాస్త

ష్టోజీవఃదేవోయమితిదేవాదిసామానాధికరణ్యేనవ్యవధిశ్చతేతద్వత్పరమాత్మా “ యఃపృథివ్యాంతిష్ఠః, న్యఆత్మనితిష్ఠన్మితి-చి
దచిదస్తరాత్త్వతయా-వస్థితస్తద్వ్యపదేశేనవ్యవధిశ్చతే-తత్తదస్తరాత్త్వత్వ మేవతస్తద్వ్యపదేశవ్యవధేశ్యత్వనిమిత్తమితి
యుక్తమాశ్చత్వస్యసర్వత్వవ్యవధేశహేతుత్వం-యద్వా-ఆత్మనఆకాశస్స మ్భూతభిత్త్యైవాత్మశబ్దఃకారణాత్మపరః-
తథాచాయమర్థః-కారణంహిమృద్ధివ్యంకార్యాత్మనాపరిణతంమృదయంఘటభితికార్యాభేదేనవ్యవధిశ్చతే-తథామాత్మ
చిదచిద్విశిష్టః కారణభూతఃపరమాత్మాస్థూలచిదచిద్విశిష్టబ్రహ్మరూపప్రపశ్యవ్యవధేశవ్యవధేశ్యభిత్త్యుక్తం - కారణాత్మ
త్వస్యసర్వత్వవ్యవధేశహేతుత్వం, ఎవంచేద్యశంసర్వాత్మత్వసర్వకారణత్వప్రయుక్తసర్వాత్మకత్వంత్యయ్యేవైకాన్తమి
తిత్వమేవసర్వోత్కృష్టభితిభావః ॥ ౩౩ ॥ అన్యజ్యత్కర్మోపపాదకంగుణజాతంవదత్తద్విశిష్టంనమస్కరోతి॥నమ
భితిపజ్గుజనాభాయ-లోకాశ్చకంపజ్గుజంనాథోయస్య తస్మై, ఎవంకార్యావస్థప్రపశ్య రూపత్వయుక్తం, కారణావస్థ
ప్రపశ్యరూపతామాహ-భూతసూక్ష్మణామిన్ద్రియాణాంచ - త్వనైత్రయాయ-ఉభయనిర్వాహకమస్తరాత్త్వత్వంత
త్ప్రయుక్తదోషాస్పృష్టత్వంచాహ, వాసుదేవాయ-వాసుశ్చసౌదేవశ్చ - తస్మై “ సర్వత్రాసౌనమస్తంచవనత్యత్రైవవై
యత, ఇత్యుక్తకర్తృధికరణభ్యుత్పత్తినిరుక్తవాసుశబ్దవాచ్యసర్వాస్తరాత్త్వగుణవిశిష్టాయ, తథాపి-దేవాయవ్యాప్యగత
దోషాస్పృశ్యనేనదేదీప్యమానాయ-అతఎవ-శాన్తాయఅశనాయాపిపాసాశోకమోహజరామృత్యుభిరూర్ధ్విభిద్విరహితాయః
ఆతఎవ-కూటస్థాయనిర్వికారాయ-అతఎవ-స్వరోచిషేనిత్యాసజ్గుచితాపరిచిన్నస్వప్రకాశాయ॥ ౩౪ ॥ కారణావస్థప్రప
శ్చాత్మకత్వస్యప్రపశ్యసంహారపూర్వకత్వాజ్జగత్సంహర్తృత్వగుణవిశిష్టతామాహ॥సజ్గుర్నాథాయైస్సజ్గుర్నాథాయ, సమిశ్లేశీకా
రై-అవిభక్తనామరూపత్వేనకర్షణాయ-కర్షయత్యాకర్షయతిన్వస్తి, నగదుపసంహారతీతథా-తస్మైకనాకారేణసంహర్తృత్వం, త
తాగ్రహ-అన్తకాయ-ముఖాగ్నినాలోకదాహకాయ-అతఎవ - సూక్ష్మాయనామరూపవిభాగాన్త సూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టాయః
ఎవంభూతాయాపి-దురన్తాయఅన్తరహితాయ, అనుపసంహార్యా యేశ్యర్థః-సంహారోహికార్యస్య కారణేనసహసంజ్ఞ

మఃతస్యకారణాంతరాభావనానుపసంహార్యత్వాత్కారణకాష్టాభూతాయేత్యర్థః-ఫలితః-ఎవంకార్యావస్థకారణావ
స్థప్రపశ్యమాపత్వతదనుగుణాయుక్తంనమస్కృత్యజగద్రక్షకత్వతదుపయుక్తగుణవిజ్ఞప్తంనమస్కరోతి॥ నమఇతి॥ విశ్వప్ర
బోధాయ-విశ్వంప్రబోధయతిధర్మాదిపురుషార్థతత్సాధనప్రకాశకవేదాభ్యాశాస్త్రోపదేశేనవేదయతీతివిశ్వప్రబోధః-త
స్యై-విశ్వోజ్జీవయితైశ్యర్థః-నకవలంఘనపదేశమాత్రేణాపితు-పూర్వాహవిభవాంతర్యామిత్వాదిరూపేణ-విభవమూలత్వసా
ధ్యపాఠునిగ్రహణగ్రహదేహేన్ద్రియాదిసంజీవయిత్యాదిభిశ్చేత్యాహ-ప్రద్యుమ్నాయ-దుష్కన్తిగ్రహసాధ్యనుగ్ర
హైకప్రయోజనరామకృష్ణాదివిభవమూలప్రద్యుమ్నపూర్వహాయ-అంతరాత్మనె-సర్వదేశకాలావస్థానుయుగవత్సర్వజగ
దంతఃప్రవేశపూర్వకంప్రకాశననభరైః॥ ౩౫॥ * నమసోద్విరుక్తిస్తద్గుణవిశేషవిశిష్టత్వాభిప్రాయతఃకృతా-అని
రుద్ధాయఅనిరుద్ధపూర్వహాయ-హృషీకాణామిన్ద్రియాణాం-య-దీశంమనః-ఇన్ద్రియాణిచ-తదాత్మనెతద్రూపాయ, సర్వాత్మక
త్వై-పివిశిష్టహృషీకశ్చేన్ద్రియగ్రహణమనిరుద్ధోపాసనస్థానకృతం-తథాహోక్తంతృప్తియై-యన్విదుర్హ్యనిరుద్ధాఖ్యం
హృషీకాణామధీశ్వరమ్॥ శారదేనీవరశ్యామంసంరాధ్యమృషిభిశ్చనై, రితి-ఉక్తస్యజగద్రూపత్వాదేనీవస్యదేవాదిరూప
త్వవత్కర్తృయత్వత్వజ్ఞాయామాహ-పరమహంసాయ-హీనస్థికర్తృఖ్యపుణ్యాపూర్వమలమాశ్రితేషుస్వ
స్తింశ్చేతిహంసః-తతఃకర్తృధారయాచ్చతుర్థి-అపహతపాష్టనభిత్వర్థః-పూర్ణాయఅంతర్బహిశ్చవ్యాప్యస్థితాయ-నిత్యని
రుపాధికాంతర్బహిర్యోక్తికృతంజగద్రూపత్వంనభవతబోపాధికం-జీవస్యతుదేవాదిశరీరేష్యభివ్యాప్తిః-“పిష్పలం
స్వాద్వస్తీ” తిశ్రుతేకర్తృకృతేతితస్యదేవాదిరూపత్వమాపాధికమితతతఃపరమాత్మనోవైలక్షణ్యసిద్ధిః-యద్వా-పరమ
హంసాయఅపహతపాష్టనై-అతఎవ-నిర్వృతాత్మనెశోకరహితాయ-నిభృతాత్మనభితిపాతే-క్షయవృద్ధిశూన్యాయ-అ
తఎవ-పూర్ణాయసర్వదా-అంతర్బహిశ్చవ్యాప్యస్థితాయ-యద్వా-పూర్ణాయవ్యాపకాయ-నిభృతాత్మనైఅవాప్తసమస్త

కాయచ॥ నమోవిశ్వప్రబోధాయప్రద్యుమ్నాయాంతరాత్మనై॥ ౩౫॥ నమోనమో-నిరుద్ధాయహృషీకశ్చేన్ద్రి
యాత్మనై॥ నమఃపరమహంసాయపూర్ణాయ-నిర్వృతాత్మనై॥ ౩౬॥ స్వర్గాపవర్గద్వారాయనిత్యంశుచిషదే
నమః॥ నమోహిరణ్యవీర్యాయచాతుర్వోతాయతస్తవ॥ ౩౭॥ నమఃఉర్జగమైత్రయ్యాఃపతయేయజ్ఞరేతసైత్య
ప్తిదాయజీవానాంనమస్సర్వరసాత్మనై॥ ౩౮॥ సర్వసత్వాత్మదేహాయవిశేషాయస్థవీయసై॥ నమస్తైలోక్య
పాలాయసహజోబలాయచ॥ ౩౯॥ శబ్దలింగాయనభసేనమో-అంతర్బహిర్యోక్తి-నమఃపుణ్యాయలోకా

కామాయ-అయమపిజగద్రక్షణోపయుక్తఎవగుణః-అవాప్తసమస్తకామోహిస్వాశ్రితాన్నమాహితకామప్రదానైస
మృక్పాలయతి-నతుదరిద్రః॥ ౩౬॥ * అన్యదపిరక్షణోపయుక్తంగుణజాతమాహ॥ స్వర్గాపవర్గయోః॥ ద్వారాయసా
ధనభూతాయ-“ఇష్టాపూర్తంబహుధాజాతంజాయమానంవిశ్వంబిభర్తిభువనస్యనాభిః-అమృతస్యైషసేతు” రిత్యాది
శ్రుతేః-సేతువివసేతుర్లబ్ధకఃప్రపావకః-సేతుర్నితీరాంతరప్రపావకః-స్వర్గాపవర్గద్వారత్వమేవోపపాదయన్నమస్కరో
తి-నిత్యంసదా-శుచిషయోగిచిత్రేషుసీదతిరమతఇతిశుచిషత్-యోగిభిర్నిత్యముపాస్యత్వేనతత్సమీహితాపవర్గప్రదాత్ర
ఇత్యర్థః-హిరణ్యంవీర్యంయస్యసోఽగ్ని-స్తస్తై-అగ్నిరూపాయ-చతుర్థాంపూతృణామయంచాతుర్వోతః-చతుర్భిః
పూతృభిఃసాధ్యః-తస్తై-తస్తవేయజ్ఞాయ-తద్రూపాయేత్యర్థః-యజ్ఞరూపత్వయజ్ఞారాధ్యత్వతత్ఫలదత్వాదిభిఃస్వర్గద్వా
రాయేత్యర్థః॥ ౩౭॥ ఉర్కపితృణామన్నం-ఇట్దేవానామన్నం-తద్రూపాయ-ఉర్గిహేదిరూపేణపితృదీనాంత్య
ప్తిమాపాదయతదంతర్యామిరూపేణయఃఫలదః-తస్మాదిత్యర్థః-త్రయ్యాఃవేదస్య-వతయేరక్షకాయ-ప్రతిపాద్యాయ
చ-యజ్ఞస్య, రేతఃఫలం, తద్రూపాయఅత్రహిరణ్యరూపాయేత్యాహవనీయాద్యగ్నిరూపత్వముక్తం, చాతుర్వోతాయ
తస్తవఇతిద్రవ్యక్రియామన్త్రాద్యాత్మకయజ్ఞరూపత్వం, ఉర్జగమైత్రయ్యాఃపతయేయజ్ఞారాధ్యదేవతారూపత్వం, త్రయ్యాఃపతయేయజ్ఞ
స్వర్గాపవర్గతత్సాధనప్రకాశకవేదకారణత్వం॥ ఎవంస్వర్గాపవర్గద్వారత్వముక్తం, స్వర్గద్వారశబ్దేనవిహితాకికసుఖసా
ధనత్వమభిప్రేతం, తదుపపాదయన్నమస్కరోతి-జీవానాం, తృప్తిదాయశబ్దస్సర్వాదివిషయానుభవజనుఖప్రదాయేత్య
ర్థః, ఎతదుపపాదకంసర్వరసాత్మనభితి, సర్వరసాఃకట్వామలవణమాధుర్యాధయః, తదాత్మనెతద్రూపాయేత్యర్థః, కట్వా
దిరసానామబుణపరిణామరూపత్వాత్-“రసోహమమృకౌనైయై” తిరసస్యతద్విభూతిత్వగానాత్సర్వరసాత్మనభిత్వముక్తం-
ఇదంశబ్దస్సర్వరూపాత్మకకత్వస్యాప్యవలక్షణం, స్థవీయసేస్తులాయ, విశేషాయపృథివ్యాత్మనై-గన్ధరూపాయేత్యర్థః-
పుణ్యోగధోపృథివ్యాంచేతిగానాత్॥ ౩౮॥ ౩౯॥ * ఎవంగన్ధరసాదిభోగ్యరూపేణతృప్తిదత్వముక్తం, అభిభోక్తృభోగోప

కరణభోగస్థానాదిరూపేణ తృప్తిదత్వమాహా । సర్వభి ॥ సర్వసత్త్వత్వ దేహాయ , సర్వమచేతనజాతంభోగోపకరణభోగ
స్థానరూపం , సర్వైతత్తానోభోక్తారోజీవాశ్చ దేహశ్శరీరంయస్య , తస్మై ప్రకారాంతరేణాపితృ పితృత్వ మాహా-నహాప్ర
వృత్తిసామర్థ్యమిన్ద్రియశక్తిః , ఓజ సైజః-బలంధారణసామర్థ్యం దేహశక్తి, స్తద్భూపాయైత్యర్థః , సహాదిరూపేణాపితృ
ప్రేదాయైత్యర్థః , ఎవమాకారేణగ ద్రక్షకత్వ మిత్యాహ , త్రైలోక్యపాలాయ , ఉక్తప్రకారేణ త్రైలోక్యాంతర్భూతకృ
త్స్వజగత్పాలాయైత్యర్థః ॥ ఎవంజగదుపాదానత్వతదంతరాత్త్వ తదనన్యత్వ తత్సంహర్తృత్వాదిభిఃతదేకాసాధారణైః
భక్తైఃసర్వోత్కృష్టంమనుస్కృత్య - అభచిదచిదాత్మ కంసర్వమపివ స్తుత్వచ్ఛరీరమేవ - అత స్తస్మిన్లోత్కృష్టమస్తీత్యభిప్రాయే
యేణసర్వాత్మకత్వేననమస్కరోతి॥ శబ్దవిజ్ఞాయేతి॥ శబ్దలకాశగుణః - స-లిక్ష్ణంశరీరంయస్య -తస్మై, నభ సేతకాశరూపా
యచ-ఇదంవాయూదితద్గుణశరీరకత్వస్యాప్యవలక్షణం - శబ్దాదిభు నియమనసూర్యకంవ్యాప్యతచ్ఛరీరకత్వేనస్థితాయైత్య
ర్థః - వ్యాప్తిశ్చవేద్యామగ్నిగివనబహిరేవ - తిలకమై లమివనాంతరేవ - కింత్వస్తర్భహిత్యైత్యాహ - అస్తర్భహిత్యనభ
తి-అతతినస్తతమవిచ్ఛేదనవ్యాప్తితీత్యాత్మా - అస్తర్భహిత్యవ్యాప్యస్థితాయైత్యర్థః -తథాచక్రాయతే-అస్తర్భహిత్యత
త్సర్వంవ్యాప్యనారాయణస్థిత, ఇతి-పుణ్యాయయజ్ఞ దానాదిరూపపుణ్యశరీరాయ-అముష్మైతత్సాధ్యస్యగ్నాదిలోకరూపా
య-లోకాయఎతల్లోకరూపాయ - భూరివర్చ సేజ్ఞానప్రచురజీవరూపాయ ॥౪౦॥ ॥ప్రవృత్తాయనివృత్తాయచకర్తృణే
ప్రవృత్తినివృత్త్యాత్మకకర్తృరూపాయ , పితృదేవాయప్రవృత్తికర్తారాధ్యతత్ఫలప్రదపితృ దేవాదిశరీరాయ , ధర్మవిపాకా
య-ధర్మోఽత్రానభిసంహితఫలభగవదారాధనరూపః - తస్య-విపాకఃఫలం , తస్మైనివృత్తిధర్మఫలరూపాయైత్యర్థః-తథా,
మృత్యువెదుఃఖదాయదుఃఖప్రదమృత్యురూపాయ ॥౪౧॥ ॥హేఆశిషామీశ-యద్వా - హేఈశ- ఆశిషాంధర్మదీనాం
కారణాత్మ సేఫలప్రకాశకాయ - మనవెసర్వజ్ఞాయ , స్వాయంభువాదిమనురూపాయవా - మన్వస్తరాధిదైవతాయవా-మ

యః॥అముష్మైభూరివర్చసే ॥౪౦॥ ॥ప్రవృత్తాయనివృత్తాయపితృదేవాయకర్తృణే । నమోధర్మవిపాకాయమృ
త్యువెదుఃఖదాయచ ॥౪౧॥ ॥నమస్తాశిషామీశమనవెకారణాత్మనా ।నమోధర్మాయబృహతేకృష్ణాయాకుణ్డమే
ధసే ॥౪౨॥ పురుషాయపురాణాయసాక్ష్యయోగీశ్వరాయచ । శక్తిత్రయసమతాయమీధుషే-హాఙ్కృతా
త్మనా॥చేతకృతిరూపాయనమోవాచోవిధూతయే ॥౪౩॥ దర్శనంనోదిదృశనాణాందేహిభాగవతార్చితమ్ ।

స్త్రూపాయవా - ఎవంసర్వాత్మకత్వేననమస్కృత్యసాక్షాన్నమస్కరోతి - బృహతేస్వరూపేణగుణైశ్చనిరతిశయబృహ
త్వాయ-ధర్మాయకృష్ణాయకృష్ణాఖ్యసిద్ధరూపధర్మాయ - సిద్ధరూపేఽపిధర్మశబ్దః ప్రయుజ్యతే , తథాచశ్రీమహాభారతే-
యేచవెదవిదోవిప్రాయేచాధ్యాత్మవిదోజనాః । తేవదన్తిమహాత్మానంకృష్టంధర్మంసనాతన , మితిఅకుణ్డమేధ సేలప్రతిహ
తజ్ఞానాయ ॥౪౨॥ ॥పురుషాయేతి॥ పురాణపురుషాయ-కపిలాద్యంశావతారరూపేణనమస్కరోతి-సాక్ష్యశ్చరఃకపి
లః - యోగీశ్వరోహిరణ్యగర్భ , స్తద్భూపాయ-శక్తిత్రయ సర్గాదిసామర్థ్యం-తద్యుక్తాయ-నవబ్రహ్మేన్ద్రకాలయద్రూపా
యైత్యర్థః - మీధుషే “ మిహుసేచనె , వర్షప్రదసూర్యాత్మకపర్జన్యరూపాయ “ తపామృహమహంవర్షంనిగృహ్లామృతస్సృ
జామిచె , తిపర్జన్యస్యాపిభగవద్విధూతిత్వజ్ఞాపనాత్ - అహాఙ్కృతంఅహాఙ్కారతత్త్వం, తస్యాత్మన-చేతకృతిరూపా
య-చేతసకృతిఃస్వరూపం - తదేవయస్యరూపం , సతతోక్త, స్తస్మై-యస్యాహాఙ్కారశ్శరీరంయస్యమనశ్శరీర, మితి
శ్రుతే-వాచోవిధూతయేవాక్యపఞ్చాయ - యద్వా , చేతశ్చకృతిశ్శరీరంచయస్యరూపం - సతతోక్త, స్తస్మై , మనోవా
క్కాయరూపత్రయాత్మనె , మనఆదివిషయరూపాయైత్యర్థః-ఇదమనుక్తరూపత్వసజ్ఞాహకం - కించిద్దివ స్తుక్షీరశర్కరాది
గతమాదుర్యాదివదేవంవిధమితివాచావ క్తుమశక్యమపిమనసాచి న్తయితుంశక్యం - కించిచ్ఛవస్తు దూరస్థమేర్వా దివచ్ఛ్రు
రాదిభిరనుభవితుమశక్యమప్యే వంవిధమితివాచావ క్తుంశక్యం-కించిద్దికాయేనానుభవితుంశక్యంయథాసన్నికృష్టఘటపటా
దికం-ఎవంవిధవస్తుశరీరాయైత్యర్థః ॥౪౩॥ ॥ఎవంపారమైశ్వర్యాపాదకగుణగణవిశిష్టంభగవత్సంనమస్కృత్యతదీయ
దివ్యమజ్గలవిగ్రహదర్శనంప్రార్థయమానోవిగ్రహంచవర్ణయేతి॥దర్శనమితివభిః ॥ భాగవతే, రద్భితం- తె- రూపం, దిదృ
శనాణాంద్రష్టుమిచ్ఛానాం , నోఽస్మాకం , దర్శనం-దేహీత్యన్వయః , రూపంవిశినష్టి , స్వానాంభక్తానాం-ప్రియతమం-స
ర్వేషామిన్ద్రియాణాం,యే-గుణాలసాధారణధర్మాఃత్రవణస్పర్శనదర్శనాఘ్రాణనాదయః-తై రజ్ఞానంఅభివ్యంగ్యంయథా
తథా-దేహీతిక్రియావిశేషణం - యద్వా - సర్వేషామిన్ద్రియాణాంమహాకృతానాం-తద్గుణానాంశబ్దాదీనాంచ , అజ్ఞానమభి

వృక్షైశ్చన్ద్రికైః, తదితిః సర్వకర్తా సర్వకామస్వర్వగత్త సర్వరసః, ఇతిశ్రుతేః ॥౪౪॥ స్మిగ్ధః, ప్రావృష్టవర్షైశ్చ, యో
 ఘన-స్తద్వత్-శ్యామం, సర్వేషాంసౌందర్యాణాంసక్త్యహూయన్తి ॥ చారవస్సుందరాః, ఆయతా ఆజానులమ్బిన-శ్చ త్వా
 రో-చాహవా, యన్తి ॥ సుజాతంసుకుమారం. రుచిరంసుందర-మాననం-యన్తి ॥౪౫॥ పద్మస్యకోశేమధ్యే, యా
 నిపలాశాని - తద్వ్యదతీణీయన్తి ॥-సుందరైశ్చువాయన్తి ॥ శోభనానాసికాయన్తి ॥ శోభనాదివ జాఙ్గలైఃయన్తి ॥-సుక
 పోలమాన్యంయన్తిన్దితిబహు వ్రీహిగర్భోబహు వ్రీహిః, సమాకర్ణావేవవిభూషణంయన్తి ॥-కుణ్డలయోరగ్రవత్కృమాణ
 త్యాత్ ॥౪౬॥ ప్రీత్యాప్రహసితావివా, పాశ్చ-యన్తి ॥-అలకైఃకున్దలైః, ఉపశోభితం-సూతనవజ్జ-జకీర్ణల-వ
 త్పిశ్శంధుకూలంయన్తి ॥-మృష్టేనిర్మలైశ్చుత్తయన్తి ॥౪౭॥ స్ఫురన్తిరీటాదీనియన్తి ॥-శక్త్యాదిభిరుత్తమా, ఋగ్విర
 త్కీ, గన్తిన్ద్రస్తీతితథా ॥౪౮॥ సీంహస్కంధ త్విషితిద్వితీయాబహువచనం-సీంహస్కంధపరితఃప్రసరన్తః కెసరాశ్చవ
 సర్వతోయాన్ద్రికస్తాచిభ్రతీయా, సౌభగా-గ్రీవా-తస్యాం-కౌస్తుభోయన్తి ॥, యద్వా, సీంహస్యవయాస్కంధౌ-తయో-
 న్ద్రికఃకుణ్డలహారాదీప్రీతిభ్రతీపృథగ్విశేషణం - సౌభగాయ క్తగ్రీవాయా-కౌస్తుభోయన్తి ॥-సౌభగాగ్రీవాయస్యసకౌ
 స్తుభోయన్తిన్దితిబహువ్రీహిగర్భోబాబహువ్రీహిః, శ్రియా-హేతుధూతయా-ఆక్షిప్తః తిరస్కృతో-నికమాశ్చానువర్ణ రే
 ఖాక్షితోనికపాపాణోయేన, తాదృశేన-ఉరసా - ఉల్లసన్భోభమానం-యద్వా, శ్రియాఉపలక్షితేన-నికపోషర్యుపర క్త
 సువర్ణ రేఖానదృశశ్రియాఉపలక్షితేనైత్యుగోవిశేషణం, ఆక్షిప్తఃశక్తి-తః-నికమాశ్చ, యేన-తేన-ఉరసా-ఉల్లసన్భోభమా
 నం-లక్ష్మీసహితంశ్యామంవత్సకనకనికపరేఖాన్వితమత్తానంశక్తి-యతీత్యర్థః ॥౪౯॥ పూరకరేచకాభ్యాంశ్వాసో
 చ్చాప్సాభ్యాం, సంవిగ్నాశ్చల, వలయ-స్తాభి, వల్లుసుందరం, దలవదశ్వత్థపత్రసదృశ, ముదరం-యన్తి ॥-యద్వా, స్ఫు

రూపంప్రియతమంస్వానాం * సర్వేన్ద్రియగుణాఞ్జనమ్. ॥౪౪॥ స్మిగ్ధప్రావృష్టనశ్యామంసర్వసౌందర్యసక్త్య
 హమ్ । చార్వాయతచతుర్భుజంసుజాతరుచిరాననమ్ ॥౪౫॥ పద్మకోశపలాశాక్షంసుందరభ్రుసూనాసికమ్ ।
 సుద్విజంసుకపోలాన్యంసమకర్ణవిభూషణమ్ ॥౪౬॥ ప్రీతిప్రహసితాపాజ్జమలకైరుపశోభితమ్ । లసత్పజ్జ-జ
 కీర్ణల-దుకూలంమృష్టకుణ్డలమ్ ॥౪౭॥ స్ఫురన్తిరీటవలయహారసూపురమఖలమ్ । శక్త్యచక్రగ-దాపద్మమాలామ
 ఋత్తమర్చితమ్ ॥౪౮॥ సీంహస్కంధత్విషోచిభ్రత్యైభగగ్రీవకౌస్తుభమ్ । శ్రియానపాయిన్యాఽక్షిప్తని
 కమాశ్చరసోల్లసత్ ॥౪౯॥ పూరరేచకసంవిగ్నవల్లవల్లుదలోదరమ్ । ప్రతిసక్త్యామయద్విశ్వంనాభ్యాఽవ
 ర్తగభీరయా ॥౫౦॥ శ్యామశ్రోణ్యధిరోచిష్టుదుకూలస్వర్ణమఖలమ్ । సమచార్వజ్జ్యైజ్ఞోరునిమ్మజానుసుదర్శ
 నమ్ ॥౫౧॥ పదాశరత్పద్మపలాశరోచిషానఖద్యుభిశ్చాన్తరఘంవిధున్వతా । ప్రదర్శయన్ద్రియమపాస్తసాధ్వ
 సంపదంగురోర్వార్తగురుస్తమోజుషామ్ ॥౫౨॥ ఎతద్రూపమనుధ్యాయమాత్మశుద్ధిమభిష్నతామ్ । యద్భక్తియో

ష్టాపూర్యతేపాల్యతఇతివాజగత్పూరం-తత్ - రేచకంసంపూరణసమర్థం. యన్తి ॥-సంవిగ్నాఃసమ్మర్దాః-వలయోయన్తి ॥-
 దలవదుదరం-పూరక రేచకసంవిగ్న వళి-వల్లు, దలోదరంయన్తిన్దితి త్రిపదబహు వ్రీహిః - పూర్వయోఃకర్తృ ధారయే-ద్వి ప
 దోపాబహువ్రీహిః - యతోనాభిద్వారాన్నిర్గతం - విశ్వం - ఆవర్తవ, ద్గభీరయా-నాభ్యా - ప్రతిసక్త్యామయత్ పునఃప్రవేశ
 యదివస్థితం-గంభీరనాభిద్వారేణబహిష్టంవిశ్వంఅన్తర్నివేశయదివస్థితమిత్యర్థః ॥౫౦॥ శ్యామయోః-శ్రోణ్యోర్నిత
 మ్భయో-రధికం-రోచిష్టు - య-త్ప్రీతందుకూలం, తత్ర-స్వర్ణమయూమఖలా-యన్తి ॥-అక్ష్యైవజ్జ్యైవజ్జ్యైవజ్జ్యైవ - నిమ్మలను
 న్నతే-జానుసీచ-సమైశ్చారుభిః, జాన్వాదిభిశ్చోభనం - దర్శనం - యన్తి ॥౫౧॥ ఎవంవిగ్రహమనువర్ణ్యతద్దర్శనంప్రా
 ర్థయతే, పదెతిశరది-య-త్పద్మం - తస్య, యానిపలాశాని-తద్వ - దోచిర్యస్య - తేన-పదాచరణేన-నోఽస్మాకం-అన్తరఘం
 అన్తస్థితంపాపహేతుమజ్ఞానం-నఖకాన్తిభి-ర్విధున్వతాఅపనయతా-శరత్పద్మస్థానీయచరణస్థ పలాశస్థానీయాజ్జులిస్థనఖ
 రోచిర్భిః - అఘం, విధున్వతా-పదా - అపాస్తంసిరస్తం, సాధ్వసంభక్తానాంభయం. యన్తి ॥-త - తీన్ద్రియం-వదంరూ
 పం, యద్వా, ఉక్తవిధేనపదా-ఉపలక్షితః-త్వం, అపాస్తసాధ్వసం, స్తీయం, పదం-పద్యతేఅవగమ్యత ఇతిపదంరూపం.
 ప్రదర్శయయత-స్తవమేవ-తమోజుషామజ్ఞానినాం, గురోర్వార్తగురుఃగురుమార్గప్రదర్శకోభవసి ॥౫౨॥ నను-నమాం
 సవత్సరభివీక్షతేతం - నవత్సపాపశ్యతికశ్చనైనంహృదామనీషామనసాభిక్లిప్తః, ఇతిప్రాకృతచక్షురాదిభిరగ్రాహ్యం
 యోగపరిశుద్ధమనోగ్రాహ్య - మప్రాకృతంమదీయరూప - మపరిశుద్ధమనసస్తవ కథంప్రదర్శయేతి ప్రార్థయసశ్చ
 త్యాశక్త్యా-యామాహ ॥ ఏతదితి ॥ ఏతదుక్తవిధం - తవ - రూపం - ఆత్మశుద్ధిమన్తకరణనైర్మల్య - మభిష్నతా
 మస్మాకం-కేవల - మనుధ్యేయమేవ - ఏతద్భూషస్యధ్యానవిషయత్వమేవప్రదర్శయేతిప్రార్థ్యతే - నతుసాక్షాత్కారఇతి

భావః - కింధ్యానవిషయత్వమాత్రసాధ్యం - తత్రాహ - యతఃధ్యానవిషయాత్వద్యూపాత్ - ధ్యానయోగాజ్ఞత్యేన
స్వవర్ణాశ్రమోచితధర్మమనుతిష్ఠతాంపుంసా - మభయదః సాక్షాన్తోక్షసాధనధూతో - భక్తియోగః పరమభక్తియో
గో - భవతి - ధ్యానయోగోఽపివరజ్ఞానప్రణాద్యాపరమభక్తియోగరూపేణ పరిణమత ఇత్యర్థః ॥ ౫౩ ॥ పర
మభక్తిమతాతుభవాన్లభ్య ఇత్యాహ ॥ భవానితి ॥ సర్వదేహీనాందుర్లభోపిభవా - భక్తిమతా - ప్రశంసాయాంమ
తున్, పరమభక్తిమతాలభ్యవశదుర్లభత్వమేవాహ - స్వారాజ్యస్యేతి-ఆత్మవిదాండ కభక్తియోగనిష్ఠానాం, గతిఃప్రాప్త్య
స్త్వం-స్వారాజ్యస్యస్వనరాజతతిస్వరాట్-తస్యభావ-స్వారాజ్యంకైవల్యం-అపాదానస్య సంబంధమాత్రవివక్షయా
షష్ఠీ-స్వారాజ్యాదపి-అభిమతఃస్పృహణీయః-స్వారాజ్యంహిసర్వసాదభిమతం-తతోప్యభిమత స్త్వమిత్యర్థః ॥ ౫౪ ॥
అతోఽతీ వస్పృహణీయాత్వత్తోఽన్యస్త్వకించిద్వాంఘ్రిమిత్యాహ॥తమితి ॥ తం,దురారాధ్యంఉపాయాన్తరైరారాధ
యితుమశక్యం-భవంతం-సతామపి-దురాపయాదుస్సాధయా,ఎకాస్తభక్త్యా అవ్యభిచారిణ్యాభక్త్యా,ఆరాధ్యత్వత్పాదమూ
లంవినా-బహిరన్యత్-స్వరాదిసుఖం-కోవావాఙ్మౌత్,నకోపీత్యర్థః ॥ ౫౫ ॥ తత్రహేతుః-యత్రపాదమూల-అరణంశ
రణం-ప్రవిష్టంపాదమూలశరణంగతమిత్యర్థః-కృతాన్తఃకాలా - మయాఽయంవశీకృతఇతినాభిమానంకరోతి-కింకుర్వ ॥ ౫౬ ॥
ర్యంప్రభావః-శౌర్యముత్సాహ-స్తాభ్యాంవిస్ఫురితయాతుభితయాభ్రువా,విశ్వం-విధ్వం సయన్ నాశయన్ ॥ ౫౬ ॥
త్వత్పాదమూలంప్రపన్నస్యకృతాస్తభయాభావఃకియానయంలాభః-యావత్తత్సజ్జలశేషశక్తలపురుషార్థశ్రేణీశి
రసఉపరివర్తతఇత్యాహ-భగవతస్తవ-సక్తీనాంత్యద్భక్తానామిత్యర్థః-తేషాం,సజ్జస్య -క్షణార్థేనాపి-న-స్వర్గం-తులయన
మానంగణయామి,నవా-అపునర్భవంమోక్షం-భాగవతసజ్జస్యస్వర్గమోక్షోనసదృశ-కింపునర్మరణశీలానాం,అశిషఃఆశీర్విష

గోఽభయదస్వధర్మమనుతిష్ఠతామ్ ॥ ౫౩ ॥ భవాన్భక్తిమతాలభ్యోదుర్లభస్సర్వదేహీనామ్ । స్వారాజ్యస్వా
ప్యభిమతఎకాన్తేనాత్మవిదగతిః ॥ ౫౪ ॥ తందురారాధ్యమారాధ్య సతామపిదురాపయా । ఎకాస్తభక్త్యాకోవా
ఙ్మౌత్పాదమూలంవినాబహిః ॥ ౫౫ ॥ యత్రప్రవిష్టమరణంకృతాన్తోనాభిమన్యతే । విశ్వంవిధ్వంసయన్స్వీర్యశౌ
ర్యవిస్ఫురితభ్రువా ॥ ౫౬ ॥ క్షణార్థేనాపితులయనస్వర్గంనాపునర్భవమ్ । భగవత్సక్తీసజ్జస్యముక్తానాంకిముతా
శిషః ॥ ౫౭ ॥ అథానఘాక్ష్యస్తవకీర్తిర్యోరస్తర్భహిస్సాన్తి నవిధూతపాప్తనామ్ । ధూతేష్వనుక్రోశసున
త్వశీలినాంస్యాత్సజ్జమోఽనుగ్రహఎషనస్తవ ॥ ౫౮ ॥ నయస్యచిత్తంబహిరర్థవిభ్రమంతమోగుహాయాంచవి
శుద్ధమావిశత్ । యద్భక్తియోగానుగృహీతమజ్ఞసామునిర్విచక్షేనసుతత్రతేగతిమ్ ॥ ౫౯ ॥ యత్రేదంవ్యజ్యతేవి

యపుత్రవశ్యన్వాదయఇత్యర్థః ॥ ౫౭ ॥ ఎవంనిరతిశయగుణవత్తరత్వాద్భాగవతసజ్జస్య, అథలతోహేతోః-అనఘావ
ఘాహ రాఅక్షీయస్య,తస్య,తవ-కీర్తిర్యశ-స్తీర్థంగణ్గా-తయోః -క్రమేణా,స్తర్భహిస్సాన్తినాభ్యాం, విధూతఃపాప్తయ
షాం-అతఎవ-భూతేష్వనుక్రోశః కృపా,సుసత్వంసత్వోత్తరంచిత్రం-శీలంఆర్జవాదికంచ, యేషాంసన్తి-తేషాం-సజ్జమో
ఽస్తాకం-స్యాత్,ఎషః-నోఽస్తాకం-త్వదను గ్రహః ॥ ౫౮ ॥ త్వత్కృతోఽనుగ్రహఃత్వజ్ఞానమపిభాగవతసజ్జాదవభ
వతీత్యాహ॥నయస్యేతి॥యేషాంభాగవతానాం,భక్తియోగేనానుగృహీతం-శుద్ధంసత్వప్రవణం,సద్యస్యపుంసః, చిత్తం
బహిరర్థాశ్చబ్దాదిబాహ్యవిషయాః,తేషు,విభ్రమంనభవతిప్రాప్త్యాభ్యాన్తిమన్న భవతి-తమోరూపాయాంగుహాయాంచ
నావిశత్ నలీనంస్యాత్-తదానమునిః-తే-గతింస్వరూపం-అజ్ఞసానుభవ,విచక్షేజానాతి ॥ ౫౯ ॥ గతింవిశిష్యక్ ప్రప
ద్యతే ॥ యత్రేదంవ్యాఖ్యాం॥ఇదంకృత్సచిదచిదాత్మకం-విశ్వం,యత్రఆధారభూతేత్వత్స్వరూపే - వ్యజ్యతేవ్యక్తం భవ
తి,యచ్చత్వత్స్వరూపం-విశ్వస్త్రికృత్సప్రపశ్యే,అవభాతిప్రకాశతే-వ్యాప్తి-తదేవపరబ్రహ్మఖ్యంతత్త్వమిత్యర్థః-య
త్రైవమిత్యనేనాధారత్వముక్తం,కథమమూర్తస్యాధారత్వమితీత్యాం-అభివ్యాపకత్వరూపమాధారత్వమిత్యా
శయేనవిశ్వస్త్రిన్నవభాతియదిత్యుక్తం, ఆధారోహేతివిధిః-ఔషణ్ణేషికః-వైషయికః-అభివ్యాపకశ్చేతి, సర్వంవ్యాప్యవ
స్థితస్యాపివ్యాప్యవస్తుగతదోషాస్పృశ్యేదృష్టాస్తమాహ,జ్యోతిరాకాశమివస్తి తమితి-విస్తృతమాకాశమివ-జ్యోతిస్మా
ర్యాదిరివేతిదృష్టాస్తద్వయమభిప్రేతం-తథాపల్యభయందృష్టాస్తీకృతమభియుక్తేః-ఆకాశమేకంహియథాఘటాదిషు
పృథక్పృథక్తథాత్తేకోహ్య నేకస్థోజలాధారేష్వివాంశుమా,, నితి-అయమభిప్రాయః-ఘటకరకాదిషుయథావృద్ధిహి
భాక్షుపృథక్పృథక్సంయుజ్యమానమప్యాకాశందోషహేత్వభావాద్వృద్ధిహిసాదిదోష్పైర్మస్పృశ్యతే,యథాజ
లాధారేషువిషమేషువస్తుతోఽనవస్థితస్తద్రద్యశ్యమానోఽప్యంశుమాదోషహేత్వభావాత్తద్రద్యవృద్ధిహిసాదిభి

ర్మస్య శ్య తెతద్వ దితి ॥ ౬౦ ॥ ఎవంవిశ్వా ధారత్వ ముక్తం , అ భవిష్య స్య నిమిత్తముపాదానంబకారణంత్య మవెత్యా హ ॥ య ఇతి ॥ యోభవాత్ , ఇదంస్వా త్కం, విశ్వం , బహురూపయా బహుధాపరిణామశీలయా , మాయా యా-సృజత్-చిభ ర్తి - పునః - త్పయతి-సంహరతి - తథాప్య - వి క్రియఃనిర్వి కారః - కథంభూతయామాయయా - ఆత్మ దుస్థయా-ఆత్మ సుజీవేషు - దుస్థయాదుష్టంయథాభవతితథాస్థితయా - సంసారియా పెణానర్థకారి త్వేనస్థితయైత్యర్థః యయా ఆత్మ దుస్థయామాయయా - యద్యస్తా దీశ్వరా-ద్భేదబుద్ధిఃస్వనిష్టబుద్ధిః - సదివసదర్థవిషయజ్ఞానమివ - భవతి-తం-త్వా-మా త్తతన్యంస్వతన్యం - ప్రతీమహాప్రపద్యమహాత్మ్యర్థః-అతాత్మ దుస్థయెతిజీవేషుదుస్థత్వకథ నేనపరమాత్మన్యనర్థకారిత్వము క్తంయద్భేదబుద్ధిస్సదివెతిస్వతన్యాత్మభ్రమ హేతుత్వస్యాప్యపలక్షణం - అవిక్రియఇత్య నేనోపాదానత్వము క్తం - నిషేధో హాప్రసక్తిపూర్వకః - ప్రసక్తిశ్చోపాదాన త్వేన-నిమిత్తస్యవికారప్రసక్త్యభావాత్ - భావ్యవస్థావిశేషవతఃప్రాగవస్థాయో గోహ్యుపాదానత్వం - తతశ్చవస్థాయోగిత్వప్రయుక్తవికారప్రసక్తౌతన్ని షేధోయు క్తః - వికారస్యస్వాపృథక్సిద్ధవిశేషణీ ఘాతచేతనాచేతనగతత్వాద్విశేష్యే వికారాభావాదవిక్రియఇత్యుక్తం - నను-నిమిత్తకారణస్యాపికులాలాదేః స్వేదశ్రమా దివికారదర్శనాత్తద్వత్పరస్థి స్తపినిమిత్తత్వప్రయుక్తవికారోనిషిద్ధఇతిచెన్న " తదై త్తతబహుస్యాం ప్రజాయెయెతిత తై జోఽసృజతే " తిసక్కుమాత్రేణజగత్సృజతోవికారప్రసక్త్యభావాత్-సృజన్తితినిమిత్తత్వము క్తం - కర్తృత్వమేవహిని మిత్తత్వం-తత్రవిశిష్టత్వాకారణోపాదానత్వం - నిష్కృష్టవిశేష్యాకారణనిమిత్తత్వ మితివివేకః - చిభ ర్తిత్వపయతీతిరక్షిత్వ త్వంసంహర్తృత్వంచతన్యైవెత్యుక్తంభవతి-ఆత్మతన్యమిత్య నేనఅకర్తృవశ్యత్వము క్తం- అనేనశ్లోకద్వయేన"బ్రహ్మవనం బ్రహ్మసవ్యక్షఆసీత్ యతోద్యావాపృథివీనిష్టతతుః । మనీషిణోమనసావిబ్రవీమివోయదధ్యతిష్ఠద్భువనానిధారయ " స్థితిశ్చ త్యర్థః క్తః - అత్రకింస్విద్వ నమిత్యా దినావృక్షశబ్దోపలక్షితముపాదానం-వనశబ్దోపలక్షితమాధారః - యదధ్యతిష్ఠదితినిమి త్తంచకిమితిప్రశ్నపూర్వకం బ్రహ్మణివోపాదానత్వనిమిత్తత్వా ధారత్వాదీనినాన్యస్యేతి ప్రతిజ్ఞాపూర్వ కొత్తరపరత్వ

శ్వంవిశ్వస్థిన్నవభాతియత్ । తత్త్వంబ్రహ్మపరంజ్యోతిరాకాశమివస్థితమ్ ॥ ౬౦ ॥ యోమాయయెదంపు రురూపయాసృజన్చిభ ర్తిభూయఃత్వపయత్యవిక్రియః । యద్భేదబుద్ధిస్సదివాత్మ దుస్థయాతమాత్మతన్యంభగ వన్ప్రతిమహి ॥ ౬౧ ॥ క్రియాకలాపై రిదమేవయోగినశ్చృద్ధాన్వితాస్సా ధుయజ్జ నిసేద్ధయే । ధూ తెన్ద్రియా న్తః కరణోపలక్షణంవెదెచతన్యైచతఎవకోవిదాః ॥ ౬౨ ॥ త్వమేకఆద్యఃపురుషః సుప్తశక్తిస్తయారజస్సత్వత

మస్యవాక్యస్యావగమ్యతే - యతఃవృక్షశబ్దోపలక్షితోపాదానాద్భ్రహ్మణః-ద్యావాపృథివ్యపలక్షితంకృత్స్వంజగత్ - నిష్ట తతుఃనిష్టతతుససర్జిత్యర్థః ॥ ౬౧ ॥ ఈశ్వరభగవత్స్వరూపవిషయకంభక్త్యాత్మకంజ్ఞానంభాగవతసక్తాదేవలభ్యత ఇ త్యుక్తం - ఇదానీంభాగవతసక్తవత్స్వవర్ణాశ్రమోచితానభిసంహితధర్మానుష్ఠానమాత్మయాథాత్మ్యజ్ఞానయోగశ్చభక్త్య జ్ఞమిత్యాహ ॥ క్రియాకలాపై రితి ॥ యయోగినః - ప్రకృతివివిక్తాత్మయాథాత్మ్యజ్ఞానయోగఎషామ స్థితియోగినః- శ్రద్ధాయు క్తాస్సన్తః - క్రియాకలాపైఃస్వవర్ణాశ్రమోచితకర్తృకలాపైః-అనభిసంహితఫలై రిదమేవఉ క్తవిధమేవ - భగవత్స్వరూపసిద్ధ యముక్తయే-సాధుసమ్యక్ - యజన్తిరాధయన్తి - ఇదంకథంభూతం-ధూ తెన్ద్రియాదిభిరప్రాకృతైశ్శుద్ధసత్వమయై-రుపల త్యుతఇత్యుపలక్షణం - అప్రాకృతోక్తవిధదివ్యమజ్జలవిగ్రహవిశిష్టమిత్యర్థః-తఎవయోగినః - వెదెకర్తృయోగప్రకాశక-తన్యై ఆత్మయాథాత్మ్యజ్ఞానయోగప్రకాశకేసాక్ష్యాతన్యైచ - కోవిదాఃకుశలా-భవన్తి ॥ ౬౨ ॥ అవిక్రియఇత్య నేనఉపాదాన కారణత్వమువక్షిప్తం - చిభ ర్తిచిభ ర్తృత్వం-త్వపయతీతిసంహర్తృత్వంచ-తముపపాదయతి ॥త్వమితిచతుర్థిః॥ తత్రత్వమిత్యు పాదానముపపాదయతి ॥ త్వముక్తవిధస్వరూపరూపగుణవిఘాతి స్త్వంపురుషః , ఆద్యః ఆదౌస్మప్టేఃపూర్వంభవఆద్యః- స్మప్టేఃపూర్వంప్రలయదశాయామాసీరిత్యర్థః - కథంభూతఆసమిత్య త్రాహ , సుప్తశక్తిః-సుప్తాఃస్వస్థిస్తీనాః, శక్తయఃచిద చిదాదిశక్తయో , యస్య , ఆతఎవ , ఎకఃఅసహాయః , వక్ష్యమాణనామరూప విభాగనిబద్ధ నబహుత్వ ప్రతిసంబద్ధి నామ రూప విభాగానర్హ సూక్ష్మ చిదచిద్వి శిష్టత్వేనా సహాయ ఎవావస్థితఇత్యర్థః - తత - స్తయాస్వా పృథక్సిద్ధవిశేషణభూ తయాశక్త్యా - రజస్సత్వతమఇతిద్వంద్వైక్యం - తదపేక్షయా విభిన్నత ఇత్యేకవచనం - రజస్సత్వతమాంసి - విభిన్నానివి భక్తాన్యభూవత్ - యతోరజఆదే - ర్మహ - స్తహతోఽహజ్కారస్త్రివిధః - తతో - భూతాదిభ్యఃక్రమేణ - ఖమాకా శః-తతో - మరుద్వాయుః - తతోఽగ్నిః - తతో-వాఃఆపః-తతో-ధరాపృథ్వీ-తేభ్యఃఖాదిభ్యః-పఞ్చీకృతేభ్యః - ౭ణ్డోత్పత్తి ద్వారా - సురాబ్రహ్మాదయః - ఋషయోమరీచ్యాదయః - అశ్వై ౭ఘావత్మనుజతిర్యగాదయ అఘావత్ - స్మప్టేఃపూ ర్వంస్వస్థిన్నవ సంహృత చిదచిచ్ఛక్తిర్నామ రూపవిభాగా నర్హ సూక్ష్మ చిదచిచ్ఛ రీరక స్త్వమేక ఎవకారణతయా ౭

వస్థితోఽపేక్షితకర్తృకరణాధికరణాద్యుపకరణజాతస్సర్వజ్ఞస్సర్వశక్తిస్స లీలైకప్రయోజనసాన్విత్యైకాంమాయాంజీవ
దావ్యరాఽనుప్రవిశ్యమాయాశరీరకంసాన్విత్యానమవసజ్జల్పమాత్రేణమహదాదివృథివ్యస్తనమష్టిరూపేణదేవాదిచతుర్విధ
వ్యష్టిభూతభూతరూపేణచపరిణమయ్యస్వపర్యయన్తతత్త్వామరూపవిభాగాసీదిత్యర్థః ॥ ౬౩ ॥ త్వంపురుషఇత్యు
క్తంత్రపురుషశబ్దప్రవృత్తినిమిత్తందర్శయన్పురుషశబ్దవాచ్యతామాహ ॥ స్మష్టమితి ॥ యతఃయోభగవాన్, స్వశక్త్యాప్ర
కృతిరూపయా, స్మష్టమిదం-చతుర్విధందేవమనుష్యతిర్యక్త్యా శరభేదేనచతుర్విధం-పురంశరీరం-ఆత్మనోఽంశకేనఅంశభూ
తేన-జీవేన-జీవాన్తరాత్మతయా-పుర-మనుప్రవిష్టః-అథోలతఃతంభగవన్తంలన్తః- పురస్యాన్తః, జీవాన్తరాత్మతయాన
న్తం, పురుషంవిదుః-పురుషశబ్దవాచ్యంవిదుః-తథాహోక్తంఽమృతస్సంజ్ఞైవైశరీరైఃస్త్రికేశయనాత్పురుషోహరిః। శకారస్యష
కారోయంవ్యత్యయేనైతికోఽసావాత్మనోఽంశః-యదన్తరాత్మతయాపురమనుప్రవిష్టః-తత్రాహ-యోజీవః, హృషీకైరి
న్ద్రియైః-సారఘం-సారఘాఃమధుమక్షికాః-సారంపుష్పాదిగతంఘ్నన్తిగచ్ఛన్తిపాప్రవృత్తివృత్తైః-అత్రసారఘశబ్ద
స్తదుపార్జితమధునిలాక్షణికః-మధుకరోపార్జితమద్భివమధుకరస్థానీయేన్ద్రియోపార్జితశబ్దాదిభోగ్యజాతం-భుజ్జలనుభవతి-
సఇత్యర్థః, అత్రజీవాన్తరాత్మతయాఅనుప్రవేశకథనంనియతదేశకాలకర్త్యాదుగుణ్యేనజగదక్షణార్థానుప్రవేశాభిప్ర
యక్మః ॥ ౬౪ ॥ అథసంహర్తృత్వముపపాదయతి॥యఏషఃకాలశరీరకస్త్వం, అత్యుగ్రవెగఃకాలవెగమనుసందధతా
మాయుఃక్షయనిమిత్తభయోత్పాదాత్అలక్ష్మమాణరూపః- అవిషహ్యవెగో- వాయుర్వైశుపజీరివ-భూతైరేవభూతాని,
కాలయానఃషీడయన్, వికర్షసిసంహరసి ॥ ౬౫ ॥ వికర్షణప్రకారమేవాహ ॥ ప్రమత్తమితి॥ ఇతికృత్యమేవంకర్తవ్యమితి,

మోవిభిద్యతే । మహానహంఖంమరుదగ్నివాద్ధరాసురర్షయోఽభూతగణాఇదంయతః॥ ౬౩ ॥ స్మష్టంస్వశక్త్యై
దమనుప్రవిష్టశ్చతుర్విధంపురుషాత్మాంశకేన। అథోవిదుస్తంపురుషంసన్తమన్తర్భుజ్జహృషీకైర్మధుసా
రఘంయః ॥ ౬౪ ॥ యేషలోకానతిచణ్డవెగోవికర్షసిత్వంఖలుకాలయానః । భూతానిభూతైరనుమేయతత్త్వో
ఘనావలీర్వాయురివావిషహ్యః ॥ ౬౫ ॥ ప్రమత్తముచ్చైరితికృత్య చిన్తయాప్రవృద్ధలోభంవిషయేషులాలసమ్ ।
త్వమప్రమత్తస్సహసాభిపద్యసేక్షులైలిహనోఽహిరివాఖుమన్తకః॥ ౬౬ ॥ కస్త్వత్పదాబ్జంవిజహతిషణ్డితో
యస్తైవమానవ్యయమానకేతనః । విశజ్జయాఽస్తద్గురురర్చితస్త్వయద్దినోపపత్తిర్నవశ్చతుర్దశ ॥ ౬౭ ॥
అథత్వమసినోబ్రహ్మన్పరమాత్మన్విపశ్యతామ్ । విశ్వంరుద్రభయద్వస్తమకుతశ్చిద్భయాగతిః ॥ ౬౮ ॥ ఇదంజప
తభద్రంవోవిశుద్ధాన్యపనన్దనాః । స్వధర్మమనుతిష్ఠన్తోభగవత్సర్వతాశయాః॥ ౬౯ ॥ తమేవాత్మానమాత్మస్తం
సర్వభూతేష్వవస్థితమ్ । పూజయద్వంగృణన్తశ్చధ్యాయన్తశ్చసకృద్ధరిమ్ ॥ ౭౦ ॥ యోగాదేశముపాసాద్య

చిన్తయో, చైచ్చిభృశం, ప్రమత్తం, విషయేషుశబ్దాదిషు, లాలసంఅతికాముకం, పాప్రైపివిషయే, ప్రవృద్ధలోభం- జన-మ-
ప్రమత్తః, కాలరూప- స్త్వం, సహసాబలా-దన్తకోఽభిపద్యసేష్యాప్రోషి-యథా, త్సుధా- లైలిహనఃజిహ్వయోష్ఠపాప్రై
స్పృశ-స్సరో, మూషక-మిత్యర్థః ॥ ౬౬ ॥ ఎవంసత్వోత్కృష్టత్వాత్కృత్స్న జగదుదయవిభవలయలీలత్వాత్త్వామేవ
భజామితినిదర్శనమాహ॥కఇతి॥తవ-అవమానెన అనాదరణేన-వ్యయమానంక్షీయమాణం-కేతనంజ్ఞానం-యస్య-సః-త్వదవ
మానాదినాలీనచైతన్యఇత్యర్థః-ఏవంవిధోఽపి-యో, దైవా, త్పణ్డితోబుద్ధిమా, న్భవే-త్త్వైకోవా, త్వత్పాదాబ్జం, విజహతి-
నకోఽపీత్యర్థః-అతవవా, స్తద్గురుః-నిశ్శజ్జయా-త్వత్పదాబ్జమేవా, ర్చితఆరాధయతిస్త-కోఽసౌతవగురుర్యోమామర్చయతి-
యస్యబ్రహ్మణో-దినోవపత్తిర్దేవసనిష్పత్తిర్నామ-చతుర్దశమనవః-చతుర్దశమనవోయస్య దివసనిష్పత్తిరూపాః, సబ్రహ్మేవా
స్తద్గురుఃపితృత్వః ॥ ౬౭ ॥ అతస్త్వమేవపాప్రయితివదన్ముషంహరతి॥అథేతి॥ హేబ్రహ్మకపరమాత్మకృత్స్నం
విశ్వం, రుద్రభయాత్త్వదాత్మకస్యరుద్రస్యభయాత్-ధ్వస్తం, త్వంతు, విపశ్యతాంసః-అకుతశ్చిద్భయా, నాస్తికుతోఽపిభ
యంయస్యాస్సాఅకుచితశ్చిద్భయా, గతిరసీతి-రుద్రభయాదితివరోక్షునిర్దేశోరుద్రాన్తరసామాన్యాభిప్రాయకః ॥ ౬౮ ॥
ఎవంస్వస్త్రిబ్రహ్మపదిష్టస్తోత్రేణభగవన్తం ప్రస్తూయ-తేభ్యఃప్రచేతోభ్య ఉపదిశ్య, తస్మిన్స్తోత్రేతదర్శితాకారోవయ
న్నాహరుద్రః॥ హేన్యపనన్దనాః- విశ్రద్ధాఃవిశ్వాసయక్తాః, కర్తరిక్తః, ఇదంభగవత్స్వవనం-జపతఅర్థతశ్చబ్రతశ్చానుసంద
ధ్యమ్ ॥ ౬౯ ॥ అనెనజపేన-వఃయుష్మాకం-భద్రంమగ్గలం- భవితా, తథా, స్వధర్మంస్వవర్ణాశ్రమోచితంధర్మమనుతి
ష్ఠన్తః-భగవత్సర్వతాన్తఃకరణాః-అసకృత్సేవసేవసేవ-హరిం-ధ్యాయన్తో, గృణన్తః-సువన్తః-తమేవ-సర్వభూతేష్వవస్థితం-
ఆత్మస్తం-పూజకాన్తరాత్మతయాఽవస్థితం-పూజయద్వమ్ ॥ ౭౦ ॥ యోగాదేశంనామైతత్త్వోత్తం-ఉపాసాద్యపాద

తఃప్రాప్య మనసా, ధారయన్తః, సమాహితచిత్తః, మానవ్రతనిష్ఠాః, ఆదృతాః ఆదరయంతాః, సర్వే, యాయ, మభ్యుప
తామః || ౧౭ || శ్రోత్రస్య సాంప్రదాయకత్వమాహ విశ్వస్య జాంమరీచ్యాదీనాం - పతిర్విశ్వస్య సృష్ట్యుత్పత్త్యాజానాం, ప్ర
ప్రమిచ్చతాం భృగ్వదీనామస్తాకంపురా-ఆహుతపదిష్టవాః || ౧౮ || తే ఉపదిష్టస్తోతావయం-ప్రజాసర్గేనిమిత్తైః ప్ర
హోదితాస్సన్తః-అనెనస్తోత్రేణ నిరస్తాజ్ఞానాః-వివిధాః-ప్రజాః-సిస్సత్సృష్టవన్తః || ౧౯ || పుమాన్సమాహితచిత్తా
వాసుదేవః-పర-మయనంప్రాప్యంప్రాప్తకమాధారశ్చ-యన్తతధాధూతః-ఇదం-నిత్యదా-జపః-ఆశు-స్వ-సమీహితం
శ్రేయ-ఆప్నోతి || ౨౦ || శ్రేయసామపిమధ్యేజ్ఞానస్యేవనిరతిశయపురుషార్థరూపమోక్షసాధనత్వే ననిరతిశయ శ్రేయ
స్త్వంవదంతాన్సాధనతామస్యస్తోత్రస్యాహ శ్రేయసామితిద్వాభ్యామ్ || సర్వేషామపి శ్రేయసాంమధ్యేజ్ఞానంభగవద్భ
క్త్యాత్మకంజ్ఞానమహనిశ్చేయంసంనితరాంశ్రేయః-స్మృతం-కుతః-యతః-జ్ఞానినోభగవద్భక్త్యాత్మకజ్ఞానవన్తః - ఉపాయా
న్తరైర్దుస్తరమపి-వ్యసనార్ణవండుఃఖసాగరాత్మకంసంసారం-తరన్తి || ౨౧ || యఃపుమాన్-మయా-గీత-మిదం-స్తోత్రం
శ్రద్ధయా యుక్తః-అధీయః-న-అధ్యయనంకుర్వాణః-ఉపాయాన్తరైర్దురారాధ్యమపి-హరి-మారాధయతిహరివిషయాంభక్తిం
అభతభిత్త్యర్థః || ౨౨ || తతో-మయా-య-దీతం-స్తోత్రం-తస్య-గీతాత్-భావైకః-గానాద్ధతోః-సుప్రీతాత్-శ్రేయసాం
సర్వపురుషార్థానాం-వల్లభాత్-ప్రభో-రముష్క-ద్భక్త్యా-రాధితాత్పరమపురుషా-ద్యద్యచ్ఛ్రేయభిచ్ఛ-తి-అసత్వరకన్తి

ధారయన్తోమునివ్రతాః | సమాహితధీయస్సర్వవ్రతదభ్యసతాదృతాః || ౧౭ || ఇదమాహపురాన్ స్తాకంభగ
వాన్విశ్వస్యట్పతిః | భృగ్వదీనామాత్మజానాంసిస్సత్సంసిస్సత్తామ్ || ౧౮ || తేవయంచోదితాస్సర్వప్ర
జాసర్గేప్రశిష్యరాః | అనెనద్వస్తతమసస్సిస్సత్సవివిధాఃప్రజాః || ౧౯ || అథేదంనిత్యదాయకోజపన్త వహి
తఃపుమాన్ | అచిరాచ్ఛ్రేయఆప్నోతివాసుదేవపరాయణః || ౨౦ || శ్రేయసామపిసర్వేషాంజ్ఞానంనిశ్చేయ
శంపరమ్ | సుఖంతరన్తిదుష్పారంజ్ఞానినోవ్యసనార్ణవమ్ || ౨౧ || యఇమం శ్రద్ధయా యుక్తోమదీతంభగవత్స
వమ్ | అధీయానోదురారాధ్యంహరిమారాధయత్యసా || ౨౨ || విన్దతేపురుషోఽముష్కాద్యద్యదిచ్ఛత్యసత్వరకః |
మదీతగీతాత్సుప్రీతాచ్ఛ్రేయసామేకవల్లభాత్ || ౨౩ || యఇదంకల్మషత్థాయప్రాజ్ఞలిశ్యద్ధయాఽన్వితః | శృ
ణుయాచ్ఛ్రవయేన్మర్త్యముచ్యతేకర్మబన్ధనైః || ౨౪ || గీతంమయేదంనరదేవనన్దనాఃపరస్యపుంసఃపరమా
త్మనస్సవమ్ | జపస్తపకాగ్రధీయస్తపోమహాచ్ఛరద్వమనైతతఅప్యధేప్సితమ్ || ౨౫ ||

***ఇతిశ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, చతుర్థస్కంధే, త్రయోవింశోఽధ్యాయః ***
మైత్రేయఉవాచ || ఇతిసందిశ్య భగవాన్ నార్హిషదైరభిపూజితః | పశ్యతాంరాజపుత్రాణాంతత్రైవాన్తర్గ
ధేహరః || ౧ || రుద్రగీతంభగవతఃస్తోత్రంసర్వప్రచేతసః | జప్తవస్తేతవస్తేపున్వర్షాణామయతంజలైః || ౨ || ప్రాచీ
నబర్హిషంక్షతకర్మస్వాసక్తమానసమ్ | నారదోఽధ్యత్తతత్త్వజ్ఞఃకృపాలః ప్రత్యభోధయత్ || ౩ || శ్రే

రస్సత్తత్సర్వం-విన్దతేలభతే || ౨౪ || యఃపుమా-నిదం-కల్మష ఉపసి-ఉత్థాయ-ప్రాజ్ఞలిః-శ్రుణుయాత్-అన్యాన్-శ్రా
వయేద్వా-సమర్త్యః-సర్వే-కర్మరూపై-ర్బన్ధనైః-ముచ్యతేముక్తోభవతి || ౨౫ || హేనరదేవనన్దనాః-మయాగీత-మి
దం-పరమపురుషస్య-స్తవంజపస్తసమాహితచిత్తాః-తప-శ్చరద్వంకురుద్వం-అనైతపసోఽనై, తత్తస్తస్మాదీప్సి తం-అ
వాప్య్యథప్రాప్య్యథ || ౨౬ || ఇతిశ్రీమద్భాగవతచంద్రచన్ది కాఖ్యా యాం శ్రీభాగవతవ్యాఖ్యా యాంచతుర్థస్కంధే
త్రయోవింశోఽధ్యాయః

ఎవంరుద్రోపదిష్టభగవత్స్తోత్రతదాగాధనప్రకారేషుప్రచేతస్సుతపశ్చరత్సుప్రాచీనబర్హిర్నారదోపదిష్టాధ్యాత్మ్య
పారోక్ష్యఃపుత్రేష్వారోపితమహాభారోభగవత్తముపాస్యతల్లోకమగాదిత్యాహమునిఃపచ్చభిరధ్యామైః | ఇత్యుక్తప్రకా
రం-సందిశ్యఉపదిశ్య-భగవాన్రుద్రః-చార్హిషదై-స్సమ్యక్పూజితః-రాజపుత్రాణాంప్రచేతసాం-పశ్యతాంసతాం-తత్రై
వాన్-న్దితవాః || ౧ || తత-ఇదం-రుద్రగీతం-భగవతః-స్తోత్రం-జపన్తః-ప్రచేతసో-వర్షాణా-మయతందశసాహ
స్రపర్యన్తం-జలై-తప-స్తేపుః-పాకంపచతీతవన్తిరైశః-తపశ్చక్రరిత్యర్థః || ౨ || హేక్షతః-తత-ఆత్మ-వి-న్నారదో-భ
గవాన్-ఆగత్య-కేవలం-కర్మ-స్వేవాసక్తచిత్తం-ప్రాచీనబర్హిషం-బోధితవాః || ౩ || బోధనప్రకారమేవాహ శ్రే
యఇతి || అత్రప్రచేతసాంకథామసమాప్తైవాన్తరాప్రాచీనబర్హిషఃకథా-వశిష్టాప్రస్తూయతభిత్తవగస్తవ్యం-హేరా
జః-ఆత్మ-నెస్వ-కర్మ-ణా-అనుష్ఠీయమానెనయజ్ఞాదికర్మణా-కతమచ్ఛ్రేయఃకింవాశ్రేయఃసాధ్య-మీహసే ఇచ్ఛసి-దుఃఖ

నివృత్తిస్సుఖపాప్రీత్యైదీహ్యతే తస్మిన్ హకర్తృణి తదుభయం నెవ్యతే కవలకర్తృణా తదుభయం న సాధ్యత ఇత్యర్థః * ౪ || *
ఎవం కవలకర్తృణా మపురుషార్థ సాధనతాం ప్రతిబోధిత ఉద్విగ్నమనారాజా ౭౭ హ || నతి || హేమహాభాగ కర్తృభి రాక్ష
ప్రాధీర్యస్య, సోఽహం, పరం శ్రేయో నజానామి, అత- స్త్వం - విమలం అన్తఃకరణవైర్మల్యాపాదకం, జ్ఞానం-మమ
హ్యం-బ్రాహ్మ్యపదిశ - యెనజ్ఞానెనా - హం-కర్తృరూపా-ద్భద్రనాద్భద్రహేతో-ర్న చ్యేయముక్తోభవేయమ్ * ౪౮ || * కూ
టధర్మేషు అతిచాల్యధర్మేషు - అవజ్ఞ నీయ ప్రవృత్తిధర్మేష్యతియావత్ - అతవ వ-సంసారద్వారేషు, భ్రామ్యన్ మమతాంకు
ర్వక్-పుత్రాదిమ - అర్థభీపురుషార్థ బుద్ధిః - అతఎవ-మూఢో-మాదృశః, పరం శ్రేయో - నవిన్దతే * ౪౯ || * కర్తృభలేషు వై
రాగ్యముత్పాద్యబ్రహ్మవిద్యాముపదెష్టుం యోగానుభావేన యజ్ఞ పశూన్ప్రత్యక్షం ప్రదర్శయా || భోభో ఇతి || హే హే ప్ర
జాపతే-రాజక్-అధ్యాత్మ తత్త్వోత్పలాభ ప్రయుక్తాదరాత్సంభ్రమాద్వాభోభో ఇతిదిరుక్తిః, యద్వా - హే ప్రజాపతే
హే రాజ-న్నితి-విశేషణద్వయాభిప్రాయణద్విరుక్తిః - నిష్కరుణేన - త్వయా - అధ్వరే - సంజ్ఞాపితాన్తారితాక్-జీవసంఘ
రూపాన్సకూన్సహస్రశః-పశ్య * ౫౦ || * ఎతేపశవః తవ వైశసంత్యత్కృతాంపీడాం, స్తరస్తస్తాన్వం-సంపరేతంమృతం-
ప్రతీక్ష నైకదాఽయంమరిష్యతీతిప్రతీక్ష న్న ఇత్యర్థః, యదాచత్వంమరిష్యసి తథై, తేపశవ-ఉత్థితమన్యవఃసంజాతకోధాః-అ
యఃకూటైఃలోహవదవిశీర్ణైశ్చక్షుః-త్వాంభిన్ద నిచెత్స్యన్తి * ౫౧ || * నను “ నవాఉపేతన్తి య సేనరిష్యసి దేవాగ్ ఇదే
షిపథిభిస్సుగభిః | యత్రయ నిసుకృతోనాపిదుష్కృత స్తత్రత్వాదేవస్స వితాదధాత్వి, తియాగీయసంజ్ఞ పనన్యహింసాత్వా
భావశ్రవణాత్తాదాత్వికదుఃఖజనక త్వేషిహీనపశుజన్తనివ ర్తనద్వారాన్వర్గోపభోగయోగ్యసున్దరతరజన్తసంపాదక త్వే
నతాదాత్వికదుఃఖాదిజనకౌషధపానకర్ణ భదనతౌరాది కర్తృకారయితృ చికిత్సక పితృదివద్ధితకారిణిసంజ్ఞ పితరీపశూనాం
కోధాసంభవాచ్చకథమేవముచ్యత ఇతిచెన్న - కర్తృభలేషు వై రాగ్యజననార్థ త్వేనాన్య పరత్వాత్తదుక్తే, అతఎవ-వైరా

య స్త్వంకతమద్రాజక్ కర్తృణా ౭౭ త్వన ఈహ సే | దుఃఖహానిస్సుఖావాప్తిశ్చై య స్తన్నహచెవ్య తే | ౪ ||
రాజోవాచ || నజానామి మహాభాగ పరంకర్తృపవిధధీః | బ్రూహి మేవిమలంజ్ఞానం యెనముచ్యేయకర్తృభిః || ౪౮ ||
గృహేషుకూటధర్మేషుపుత్రదారధనార్థధీః | నపరంవిన్దతేమూఢోభ్రామ్యన్సంసారవర్తను || ౪౯ || నారదఉవా
చ || భోభో ప్రజాపతే రాజక్ పశూన్ప్రత్యక్షయాఽధ్వరే | సంజ్ఞాపితాన్జీవసంఘాన్నిర్ఘృణేనసహస్రశః || ౫౦ ||
ఎతేత్వాంసంప్రతీక్షైస్తరస్తాన్వైశసంతవ | సంపరేతమయఃకూటైశ్చిన్దన్యత్థితమన్యవః || ౫౧ || అత్ర తేకథయి
మ్యైఽహమితిహాసంపురాతనమ్ | పురజ్ఞనన్యచరితంనిబోధగదతోమమ || ౫౨ || ఆసీత్పురజ్ఞనోనామరాజారా

గోదయానాన్యపదేశముఖేనాధ్యాత్మోపదేశాత్త కతిహాసంవ్యస్తాతుం ప్రతిజానీతే || అత్రేతి || అత్ర-నిరతిశయపురుషార్థ
తత్సాధనాద్యజ్ఞానరూపేనజ్ఞతే, తత్త్వహితపురుషార్థ నిశ్చయకం-పురాతనం, పురజ్ఞనాఖ్యరాజచరితాత్మక-మితి
హాసం, తేతుభ్యం, కథయిమ్యై-గదతః ఇతిహాసంసమ్యక్కథయతో, మమమ త్రస్సకాత్ - నిబోధ అవహితమనాఃశ్రు
ణ్ము * ౫౩ || * ఎవంప్రతిజ్ఞాయేతిహాసంప్రసౌతి || ఆసీదితి || అత్రాన్యపదేశముఖేనాధ్యాత్మోపదేశఃక్రియతే-ననుసాత్వా
దేవాధ్యాత్మోపదేశఃకింనక్రియతేసాత్వాత్తదుపదేశేఽపివై రాగ్యోదయసంభవాత్ - ఉచ్యతే - దహత్వాభిమానస్వతన్త్రా
త్వాభిమానగ్రస్తస్యతత్త్వహితపురుషార్థాద్యనభిజ్ఞస్యవై షయికమేవసుఖంపరమంపురుషార్థ మభిషన్య మానస్యహతాత్మ
త్వోపదేశఃక్రియమాణోఽపిసనుప్రతిష్ఠితస్సాన్యదిత్యాలోచ్యచిరమనభ్యస్తప్రీపుంసపుంసకగర్భజన్తజరామరణజాగ్రత్స్వ
ప్ససుమప్త్యాద్యాత్మకసంసారమనువర్ణ్యతత్రదోషానుష్ఠాన్య హేయతాబుద్ధ్యత్పాదనద్వారాక్రియమాణస్తత్త్వోపదేశ
స్సుప్రతిష్ఠితస్సాన్యదితీత్రజీవోరాజత్వేనశరీరంపురత్వేనపరమాత్మాసఖిత్వేనబుద్ధి ర్నార్యాత్వే నెతిరూప్యతే - తత్రపురజ్ఞ
నాదీక్స్వయమేవేతఃపచ్చమేఽధ్యాయేవ్యాఖ్యాన్యతీతథాపి, సుఖ గ్రహణాయయథోపదేశాత్కించిద్వ్యాఖ్యాన్యోమః ||
అత్ర-హే రాజక్ - పురంవ్యనక్రిజనయతినిర్వాపయతీతిపురజ్ఞనః-కశ్చి, ద్రాజా-స్వకర్తృభిఃపురస్థానీయశరీరోత్పాదకజీవస్థా
నీయోవివక్షితః, ఆసీదిత్యనెనరూపణీయజీవే అనాదిసత్తావివక్షితా - తంవిశిన్దప్తి - బృహచ్చవాః - బృహత్విస్తృతం, శ్ర
వఃకీర్త - ర్యస్య “ అపహతపాప్తావిజరోవిమృత్యున్విశోకోవిజిఘత్సోఽపిపాసస్సత్యకామస్సత్య సఖ్యైః నిర్వాణమయమి
వాయమాత్మా, అచ్చేద్యోఽయమదాహ్యోఽయమక్లేద్యోఽశోష్యఎవచ | నిత్యస్సర్వగతస్థానరచలోఽయంసనాతన, ఇ
త్యాదిశ్రుతిస్త్రుతిప్రసిద్ధ కల్యాణగుణవిశిష్టఇత్యర్థః - తన్యపురజ్ఞనస్య - అవిజ్ఞాతంనామధేయంయస్య - సతథాభూతః - కశ్చి
ద్విజ్ఞాతచేష్టిత - స్సఖా-ఆసీత్, అత్రపరమాత్మస్థానీయంమిత్రంవివక్షితం - పరమాత్మాహిజీవస్వమిత్రంశూయతే, మా

తాపితాభ్యాతానివాసశ్చరణంసుహృద్గతిశ్చ నారాయణ,, ఇతి- ఎవఁచీతాచరణశీలం, సఖాయంపరమాత్మానం-తదాజ్ఞా
మతిలక్ష్మ్యాయంసంసారజీవః-నామతో ౭వినజానాతి,కిముతస్త్వరూపరూపగుణవిభూతిభి, రితిఖ్యాపనాయావిజ్ఞాతనామెత్త్య
క్తం - యద్వా, సఖ్యతనెనాభిప్రేతంయద్దోషానవేక్షణేనహితాచరణశీలత్వంతత్సాపయితంఅవిజ్ఞాతనామెత్త్యక్తం - అ
విజ్ఞాతఇతి- గతిబుద్ధిశబ్దారోభ్యశ్చై,, తిక్క రిక్తః, అ విజ్ఞాతేత్యర్థః- అవిజ్ఞాతాసహస్రాంశు,, రిత్యవిజ్ఞాత్యశబ్దోహినా
మనహసైభగవన్నామతయావినియుక్తః- తత్రస్వాశ్రితాకస్వసమత్వేనానుసన్ధాయతద్ధి తేషణపరో ౭ పారకారుణ్యపర
వశఆశ్రితదోషాన్నజానాతీత్యవిజ్ఞాతేత్యభియుక్తేర్వాఖ్యాతం- ఎవంబ-విపులాపరాధవ త్వే ౭వినంశ్రయణమాత్రరూ
పకించిదానుకూల్యేనచిక్షురిత్యర్థః- ఇహత్వవిజ్ఞాతశబ్దఃకర్తృసాధనఃకృత్తఇతివిశేషః- అవిజ్ఞాతచెష్టిత ఇతిశ్చైదజీవేనా
విజ్ఞాతంచెష్టితంఅన్తఃప్రవిశ్యనియమనాదిరూపయస్యసఇత్యర్థః, కథాపక్షేతు- అన్త్యైరవిజ్ఞాతచెష్టితఇత్యర్థః- విజ్ఞాతచె
ష్టితఇతిశ్చైదేతు- ప్రసిద్ధంబగద్వా పారరూపచెష్టితంయస్య- యద్వా- విజ్ఞాతంచెష్టితంజీవప్రేరణాదిలక్షణంజీవపారత
న్యస్యానుభవసిద్ధత్వాత్-కథాపక్షేతు- రాజవత్సఖా౭వివిపులీర్ధిరిత్యర్థః* ||౧౦|| * సపురజ్ఞానఃప్రభుః-కరణాఽమ
త్వాత్ శరణంభోగాయతనంశరీరం-కథాపక్షేని-వాసస్థానం-అన్వేషమాణః- పృథివీంకర్తృఫలోదయతద్భోగాయతన
ప్రకృతిపరిణామరూపంబ్రహ్మాణ్డం- బభ్రామదేవాదిస్థావరాన్తశరీరేష్వనుప్రవిష్టఃప్రకృతిమణ్డలెనమసరదిత్యర్థః-కథాప
క్షే-భూమణ్డలస్తపురాణ్యనుప్రవిశ్యతత్రతత్రకంచిత్కాలంనివసకృత్సాంపృథివీంచచారేత్యర్థః, యదాచ-స్వస్వాను
రూపం- శరణదేవమనుష్యాదిశరీరం, నావిన్దన్నాల్భత-కింతు-తిర్యక్పాదపాదిశరీరమవిన్దత్-తదా-విమనాఇవ-బహువ
పాదపాదిశరీరేషుచైతన్యానభివ్యక్తైర్విమనాఇత్యుక్తం, నిశ్చైతన్యఇవాభూదిత్యర్థః- నతుదుఃఖితమనా ఇతి- దేహాత్మాభి

జకబృహచ్చవాః | తస్యావిజ్ఞాతనామా౭౭సీత్యఖ్యావిజ్ఞాతచెష్టితః ||౧౦|| సో౭న్వేషమాణశ్చరణంబభ్రా
మపృథివీంప్రభుః | నానురూపయదా౭విన్దదభూత్యవిమనాఇవ ||౧౧|| కామాన్భోగ్యాక్
తస్యోపపత్తయే | నసాధుమనెతాస్సర్వాంవత్సోభూతలెపురః ||౧౨|| సఎకదాహిమవతోదక్షిణేష్యథసా
నుషు | దదర్శనవభిర్ద్వార్భిఃపురంలక్ష్మీతలక్షణమ్ ||౧౩|| ప్రాకారోపవనాట్టాలపరిభ్రేరక్షతోరణైః | స్వర్ణరూ
ప్రాయసైశ్చక్లేస్సఙ్కు-లాంసర్వతోగృహైః ||౧౪|| నీలస్ఫటికవైదూర్యముక్తామరకతారుణైఃకిప్తహర్ష్య
స్థలీదీప్తాంశ్రియాభోగవతీమివ ||౧౫|| సభాచత్వరరథ్యాభిరాక్రీడాయతనావణైః | చైత్యధ్వజపతాకాభిర్యు

మానినోజీవస్యవిహీనశరీరస్యాప్రిప్రీతివిషయత్వాత్-కథాపక్షేతు- దుఃఖితమనా ఇత్యర్థః* ||౧౧|| * కామాన్భోగ్యాక్
శబ్దాదీక-సర్వానపి, కామయమానో౭సౌపురజ్ఞానః, తస్యతస్యశబ్దాదైర్విషయశ్చ- ఉపపత్తయెలబ్ధయే- భూతలె-యా
వత్సోపుర, స్తాస్సర్వాఃపురః-సాధు-నమన-శబ్దాదిసర్వవిషయోపభోగోపయుక్తశరీరాణికామయమానఃకషుచిచ్ఛరీ
రేషుకషాంచిద్వియాయాణామనభివ్యక్తత్వాదనభివ్యక్తకతివయ్యైయశరీరాణ్యనుప్రవిశకతత్రసర్వవిషయాలాభాత్తానినసా
ధుమనెత్యర్థః- కథాపక్షేతు-తత్రపురకేషాంచిద్భోగ్యవస్తునాంసత్వేసిసర్వేషామభావాన్నసాధుమనెత్యర్థః* ||౧౨|| *
అథ-ఎకదామకృతవిశేషపరిపాకదశాయాం- హిమవతో, దక్షిణేషు-సానుషు- కర్కతత్ఫలోత్పత్తియోగ్యమకర్కక్షేత్రేషు-
భారతవర్ష ఇత్యర్థః- పురంమనుష్యశరీరం-లక్ష్మీతానిదృష్టానిసర్వాణిలక్షణానియస్యాం, తాం-అన్ధపజ్జుత్వాదిదోషరహితా
మిత్యర్థః- కథాపక్షే-వత్సమాణప్రాకారాదిసర్వచిహ్నాపయుక్తాం, నవభిర్ద్వార్భిర్నవభిర్దైర్భిః- చతుర్ద్వయశోత్ర
ద్వయనాసికాద్వయముఖపాయూపస్థరూపై, రుపలక్ష్మీతాం, పక్షాన్తరెస్పష్టం- దదర్శ, అభివ్యక్తసర్వైర్వియంసర్వవిష
యభోగోపయుక్తంమనుష్యశరీరపములబ్ధవానిత్యర్థః* ||౧౩|| * కానిలక్షణానీతివివిత్సాయాంతానివదకతాంపురీమనువ
ర్ణయతిత్రిభిఃప్రాకారైత్యాది || యద్యప్యత్రప్రాకారాదిసాధర్మ్యేణరూపణీయాఃపదార్థాశ్చరీరేనసన్తి- తథాపి,కించిత్సా
దృశ్యమవలమ్బ్యకథాసాన్దర్యాంప్రాకారాదీన్యనువర్త్యనే పరిభ్రేరితిపుంస్త్యమార్షం- అన్యథాపరవల్లిక్లితాయాం
పరిభ్రాభిరితస్యాత్-అత్రాఃగవాత్రాః- అత్రత్వగాదయఃప్రాకారత్వేనరూప్యనై-గోమపజ్జిరుపవనం- సు-స్థోపరిభాగో౭
ట్టాలః-రుధిరౌఘఃపరిఘా- నవరన్ధ్రాణ్యత్రాః-అక్షిపక్షతోరణం, స్వర్ణాదిశృంగైశ్చిరైః, యుక్తాయోగ్యహః, స్తైస్సఙ్కు-లాం
వ్యాప్తాం-అత్రమూలాధారాదీనిషట్ప్రాణిగృహత్వేచరూప్యనై-రాజసాదిస్వభావాఃశృంగత్వేనవివక్షితాః* ||౧౪|| * నీ
లాదిభిః, క్రిప్తాహర్ష్యస్థలీయస్యాం, హర్ష్యస్థలీతిహృదయంవివక్షితం, హృదగతైకశతనాడ్యాః కసరావానీలాదిభా
వారూప్యనై-అతఎవ, నాగాకారైర్నాడిభిర్వాప్తత్వా- ద్భోగవతీంనాగానాంపురీమివ శ్రియాదీప్తామ్* ||౧౫|| * స

సభాసమాజస్థానం, చత్వరంబతుష్పథః, రథ్యా రాజమార్గః - అక్రిడామతనంద్యూతాదిస్థానం - ఆపణోహట్టః - చైత్యం జ
నానాంవిశ్రమస్థానం, ధ్వ జెఘపతాకాః, తాభి-ర్వి ద్రుమవెదికాభిశ్చ - యక్తా, అత్రహర్ష్యస్థలీత్యై నరూపితమెవహృద
యంపునస్సభాచత్వరక్రిడాయతనగుడయోగాత్సభాదిభావేనరూప్యతే "హృదిహ్యయమాత్ప్రాప్తితే", ఇతిజీవస్యహృద
యస్థానత్వత్రవణాజీవాశ్రితత్వాచ్చైన్ద్రియ ప్రాణానాంసర్వేదిక స్థరూపత్వాద్భేదయస్యసభారూపత్వాత్, తతఏవ-చ
త్వరరూపత్వమపి - పరమాత్మనఃక్రిడాస్థానత్వాత్క్రిడాయతనంబ-చత్పరాద్విద్రియస్థానానిహట్టః - తెభ్యోహీశ బ్రాహ్మిన్యా
కృష్యానుభవతిపురః - సుఖమూర్ధ్యా-రాజవద్భవతోజీవస్యము క్తిమార్గత్వాత్ సుఖమూయాః - పురీతత్వే చైత్యం-జీవ
స్యసుఖప్రాప్తిశ్రమస్థానత్వాత్ - ఆధారాదిచక్రస్థాఃకర్ణి కాఃవిద్రుమవేదికాః -ధ్వజపతాకాఃకరతలపాదతలాని ||౧౬||
ఎవం దేహంపురభావేనరూపయి త్వావిషయవర్గం దేహానుబద్ధికశత్రాపత్వాదివర్గంబాహ్యపవనత్వేనరూపయతి ||పుర్యా
చ్చేతి || బాహ్యపవనప్రమదాందదర్శితచతుర్థేనాన్వయః-దివ్యద్రుమాశ్శిష్టతాభి-రాకులే-నదతాంవిహజ్జకులానాంఅతి
కులానాంచకోలాహలోయేషు - తెజలాశయా-యస్మిన్ ||౧౭|| హిమనిర్ఘరాణాంవిపురీషోబిన్దవ-స్తద్వతా,కుసుమాక
రసంబద్ధినా-వాయునా-చలన్తః - ప్రవాలవిటపాశ్శాఖా-యేషాంతై - ధ్వమై - ర్మలిసీనాం - తపేఘ-సంపత్సమృద్ధి - ర్య
స్మిన్ ||౧౮|| నానావిధై-ర్వన్యమృగసమూహై-రనాబాధేతత్కృతచాధారహితై - తత్రహేతుర్మునివ్రతై రహిం
సై-ర్వ్యత్రోపవనై - కోకిలకూజితైః-పాన్థః - స్వాత్మాన-మాహూతమివ-మన్యతే - ఎవంవిషయవర్గోబాహ్యపవనత్వేన
రూపితః-తస్యశరీరాద్భూషాత్త్వాత్ - కోలాహలశబ్దేనశబ్దస్య-కుసుమాకరవాయుశబ్దాభ్యాంగన్ధస్పర్శయోః - చలత్ప్రవాళై
తిసౌందర్యకథనేనరూపస్య - జలాశయహిమనిర్ఘరనలిశబ్దైరసస్యచ-ప్రత్యభిజ్ఞానాచ్చతద్విశేషాఃసక్చస్తనాదయోదివ్యలతా
దిభావేనరూప్యన్తేయద్వా - దేహానుబద్ధివర్గో ౭ త్రబాహ్యపవనత్వేనరూప్యతే-తత్రసంసారీపుమాన్ద్రుమః-ద్రుమవత్త
ద్భావవికారాత్తదేహసంస్పృష్టత్వాత్ - తమాశ్రితాస్త్రయోలతాః-ద్రుమస్యలతాఇతివష్టిసమాసః - తదాశ్రితాన్యపత్వా

క్తాంవిద్రుమవేదిభిః ||౧౬|| పుర్యాస్తుబాహ్యపవనేదివ్యద్రుమలతాకులే | నదద్విహజ్జాలికులకోలాహలజలా
శయే ||౧౭|| హిమనిర్ఘరవిపురీష్టతు-సుమాసారవాయునా | చలత్ప్రవాలవిటపనలిసీతటసంపది ||౧౮|| నానార
ణ్యమృగవ్రాతైరనాబాధేమునివ్రతైః | ఆహూతంమన్యతేపాన్థోయత్రకోకిలకూజితైః ||౧౯|| యద్యచ్ఛయా
౭౭౧తాంతత్రదదర్శప్రమదోత్తమామ్ | భృతై ర్విదేశభిరాయస్తీమైకై కశతనాయకైః || ౨౦ || పచ్చశీర్షాహి
నాగుప్రాంతప్రతిహారేణసర్వతః | అన్వేషమాణామృషభమప్రాధాంకామరూపిణీమ్ ||౨౧|| సునాసాంసువతీం

నివిహజ్జకులం-యోషిత్యజ్ఞేనో౭ళికులం - అపత్వాదీనాంమధురాలాపానికోలాహలః - వాపీకుల్యాతటాకాదీన్యాజీవికాదిరూ
పాణిజలాశయహిమనిర్ఘరనలిన్యాదిరూపేణరూప్యన్తే - కుసుమాకరశబ్దేనపుష్పవాటికాదీనివివక్షితాని - చలత్ప్రవాళవిట
పెత్వామ్రపవనసాచిఫలజాతివృక్షావివక్షితాః - ఆరణ్యకమృగవ్రాతై రిత్త్యనేనస్యా లశ్వశురాదయోబాన్ధవావివక్షితాః - తె
హ్యరణ్యకమృగవత్ప్రాణతుల్యధనాపహారిణః - ధనాపహరిత్వమపితేషాంహింసయా - కిస్తుసాన్త్యనైతేద్యోతయితుంము
నివ్రతై రితివిశేషణం - యత్రయస్మిన్నేవంఘాతేబాహ్యపవనై-కోకిలకూజితతుల్యకలత్రాపత్వాదిమధురోక్తిభిః - పాన్థః
నివృత్తిమార్గసిద్ధో౭పి - స్వాత్మాన-మాహూతమివ-దేహానుబద్ధివర్గైరసక్తింప్రాపితమివ-మన్యతే || ౧౯ || తత్రోపవనై-
ఆసక్తాం-బుద్ధిం-యద్యచ్ఛయోపగతాం చదర్శయద్యప్రజీవస్య బుద్ధ్యాసహసంబద్ధదశాయాంబుద్ధేర్బాహ్యపవనరూ
పదేహానుబద్ధివర్గసంబద్ధాభావేనబుద్ధేస్తదాసక్తిర్నాస్తి - తథా౭పిభవిష్యదేహానుబద్ధివర్గాసక్త్యభిప్రాయేణకథాసౌంద
ర్యామైవంవర్ణితమిత్యవగన్తవ్యం - యద్యచ్ఛయా౭౭౧తామిత్యనేనజీవబుద్ధ్యోస్సంబద్ధోనస్యసగర్భ-లృక్పతః - కింతుదైవ
కృతఇతిసూచ్యతే-యాప్రాకారాదియుక్తాపురీ - యస్యాఃపుర్యాః బాహ్యపవనైకోకిలకూజితైః పాన్థాత్మానమాహూ
తంమన్యతే తాం - యద్యచ్ఛయా-౭౭౧తాం-పురీం-తత్రఉపవనై-ప్రమదాంచదదర్శితవా౭న్వయప్రకారః - అస్మిన్పక్షేమా
నుషదేహస్యదుర్లభత్వంసూచితం - కథాపక్షేతుస్సప్తోర్థః - ప్రమదోత్తమాంవిశినష్టిదశభిః - జ్ఞానకర్తృస్త్రియైః-౭౭ కం
ప్రత్యేకం - శతమనన్తావృత్తయ-స్తాసాం-నాయకైఃపతిభి - ర్భృతై ర్విస్సహ-ఆయాస్తీమభిముఖంగచ్ఛస్తీమ్ ||౨౦|| పచ్చ
శీర్షాణివృత్తయో-యస్య - తెనా-హీనాప్రాణై - ప్రతిహారేణపాలకై - అహోర్వాయుభక్షత్వేనతస్యచురత్వాదహి
నేత్యుక్తం-సర్వతో గుప్తాంరక్షితాః-సర్వేసామిద్రియాణాంప్రాణాధీనవృత్తిత్వాదహీనాగుప్తామిత్యుక్తం - ఋషభం
పతిం-అన్వేషమాణాం, అనేనచేతనైకధార్యత్వంతత్ప్రవర్త్యత్వంచవివక్షితం-అప్రాధామితిబుద్ధేచ్చేతనేనసహసంబద్ధ
దశాయామప్రాధప్రమదేవకార్యాత్మమత్వే౭పితద్భోగ్యతా౭స్తీతిసూచయతి-కామరూపిణీమిత్యనేనగన్ధరసాదిజ్ఞానభేదభి
న్నతాంసూచయతి || ౨౧ || తదేవప్రపచ్చయతి || సునాసామితి || బుద్ధివృత్తయోహింగన్ధరసాదిజ్ఞానభేదేనతదవాన్తర

భేదవచనవిధాః-తాభిర్బుద్ధివృత్తిభి స్తస్యాస్మిన్సత్త్వాదిరూప్యతే. సునాసాంశోభనానాసాగన్ధాత్మికాఘోషైస్త్రియ
వృత్తిర్యస్యాస్తాం-ఎవమగ్ర-పి-ద న్నకపోలాననశోః ణిపాద స్తనాదివ్యా పారజన్యహర్షాదీనామపిబుద్ధివృత్తిత్వాత్తాభిస్సు
చ న్నత్వాదిరూపణంక్రియతే-నాసికాద న్నకపోలాననకరశోః ణిపాద స్తనాదివిశేషణభూతానాంశోభనత్వ సమవిన్యస్తత్వా
దీనామపిస్వవిశేషభూతనాసికాదెర్గన్ధాదివృత్తిద్వారాబుద్ధివిశేషణత్వం-ద్రష్టవ్యం-సమం-విన్యస్తారచితౌ-కర్ణా-తాభ్యాం-
కుణ్డలశోభాం-దధతీం-అన్నమయంహిసోమ్యమనభితి-యత్కృష్ణంతదన్న స్యే, త్యాదిశ్రుత్యసుసారేణశ్యామామిత్యుక్తం-
కుణ్డలశ్రీసంబంధకుణ్డలాలంకృతకర్ణాధికరణశోః-తైస్త్రియశ్రవణవృత్తిద్వారా || ౨౨ || వివర-పితృజనీవీకనకమేఖలాసంబ
ధోపి స్తననాభిసితమ్బువ్యాపారజన్యహర్షాదివృత్తిద్వారేతిద్రష్టవ్యం-నూపురైః-క్వ బద్ధాభ్యంపద్భ్యం-చల స్తీం-నూపురగ
మనసంబంధోపిపాదైస్త్రియవృత్తిద్వారా-కథాపక్షేస్సప్తం-నూపురైరితిబహువచనంపాదాబ్జుభీయకానామవలకుణం-అన్య
థానూపురాభ్యామితీశాః-యేత || ౨౩ || వ్యజ్ఞేతం-కైశోరంయావనోపక్రమే-యాభ్యాం-సమాచితౌ-పృతౌ-చ-ని
ర్గతావ న్తరాత్, సంశ్లిష్టావిత్వర్థః-స్తనా-ప్రీడయాగజగమిహిమ్ || ౨౪ || తామాహాలితంవీరస్సప్రీడస్తిత
మ్ || ౨౪ || ప్రీడయాసహితం-యత్త్వ తం-తేన శోభనాంసుందరాం ప్రతి-వీరఃపురజ్ఞానః-ప్రేక్షా-ఉచ్ఛై-ర్భ-మవౌః
ప్రకా-యస్త్రి-తేన-స్త్రి-గౌ-అపాశ్చ-ఎవ-పుభో-మూలపా-వో-యస్య-కటాక్ష-బాణస్య-తేన-స్మృష్టోవిద్యః-సలలితంయథా
తథా-అహ-తయోస్సంవాదోక్తిసంబంధదార్థ్యాయ || ౨౫ || హేవద్దదళోవన-కాత్వంకింజాతీయకతిప్రశ్నః-క
స్యసంబంధినీపుత్రీ-అసి-కుతత్థానా,దిహ-గతాసి-హేసతి-ఇమామపపురీమస్యాఃపుర్యాస్సహి-పేకింక-రుమిచ్చసి || ౨౬ ||

బాలాంసుకపోలాంవరాననామ్-సమవిన్యస్తకర్ణాభ్యాం-చిభ్రతీంకుణ్డలశ్రీయమ్ || ౨౨ || పితృజనీవీం-మ-శ్రోణీంశ్యా
మాంకనకమేఖలామ్ | పద్భ్యంక్వణద్భ్యం-చలః-తీంనూపురై-రైవతామివ || ౨౩ || స్తనావ్యజ్ఞేతకైశోరాస
మవృత్తానిర-స్తనా | వస్త్రా-నైననిగూహ-స్తీం-ప్రీడయాగజగమిహిమ్ || ౨౪ || తామాహాలితంవీరస్సప్రీడస్తిత
శోభనామ్ | స్త్రి-గౌ-అపాశ్చ-ఎవ-పుభో-మూలపా-వో-యస్య-కటాక్ష-బాణస్య-తేన-స్మృష్టోవిద్యః-సలలితంయథా
కుతస్సతి | ఇమామపపురీంభీరుకించక్తిసీశంసమ || ౨౫ || క-ఎ-తేనుపథా-ఎ-త-ఎ-కాదశమహాభటాః | ఎ-తా-వా-ల-
నా-స్సు-భు-కో-౨-యం-త-౨-హిఃపురస్సరః || ౨౬ || త్వంప్రార్థ-వాన్యన్యథవా-గ్ర-మా-పతిం-వి-చిన్వ-తీకిం-ము-ని-వ-ద్ర-
హే-వా-న- | * యద-శ్చ-కా-మా-ప్ర-స-మ-స్త-కా-మం-క్వ-పద్-కో-శ-ప-తి-త-క-రా-గ్ర-తే || ౨౭ || నాసాం-వ-రో-ర్వ-జన్య-త-
మా-భు-వ-స్స-పు-క-పు-రీ-మ-మాం-వీ-ర-వ-ర-ణ-సా-క-మ్ | అ-ర్-న్-న్య-ల-జ-ర్-దు-మ-ద-భ-క-ర్-క-లా-క-ం-ప-ర-ం-శ్రీ-ర-వ-య-జ్ఞ-ప-ం-
సా || ౨౮ || య-ద-ష-మా-౨-పా-శ్చ-వి-భ-జ్ఞ-తై-స్త్రి-య-ం-స-ప్రీ-డ-భ-వ-స్తి-త-వి-భ-మ-భు-వా- | త-వో-వ-స్మ-ష్టో-భ-గ-వా-న్-న-వో-భ-

ఎ-తే-అ-ను-వ-థా-అ-ను-వ-ర్-తి-న-క-ఎ-తే-ఎ-కా-ద-శ-మ-హా-భ-టాః - బుద్ధి-మ-న-సో-ర్వ-తి-క్య-త-మ-వ-భ-ద-మా-శ్రి-త్య - మ-న-సా-న-హే-న్ద్రి-యా-
ణా-మ-కా-ద-శ-త్వా-ద-కా-ద-శో-మ-హా-భ-టా-మ-నో-రూ-పో-య-హే-ం-తే-క-ఎ-తే-జ-త్య-క్త-ం-హే-సు-భ-ు-ఎ-తా-ల-ల-నాః-కా-ఇ-తి-వృ-త్త-వ్య-
భి-ప్రాయే-ణ-ప్ర-శ్న-ః-తా-సా-మా-న-న్త-యా-ద-తా-ఇ-తి-ని-స్స-జ్ఞ-కో-ని-దై-శ-ః-పు-ర-స్స-ర-తి-గ-చ్ఛ-తీ-తి-పు-ర-స్స-రో-౨-హి-స్స-ర్వ-ః-క-పా-ణ-
వ్యా-క్ర-య-మా-జే-త-ద-ను-స-ర్వ-ద్వి-య-వ్యా-ప-రా-త్పు-ర-స్స-గ-భ-త్య-క్త-ం-బు-ద్ధి-స్వ-రూ-ప-త-తా-ర-ణ-త-త్స-ం-బ-న్ద-క-ర-ణ-త-తా-వ్యా-వి-
వి-త్స-పా-గ-చీ-న-బ-ర్-రా-ది-లో-కా-భి-ప్రాయ-కం-కా-త్వ-మి-తి-ప్ర-శ్న-క-థ-న-ం-జ్ఞా-న-క-ర్-భ-యే-స్త్రి-యా-ణా-ం-ప్ర-వృ-త్తి-ర్భ-ధ్యాయ-తా-
ఉ-త-స్వ-త-ఇ-తి-స-ం-శ-య-ని-రా-చి-కీ-ర్-భ-ప్రాయ-కం-ఎ-తే-ను-వ-థా-ఇ-తి-ప్ర-శ్న-క-థ-న-ం-బు-ద్ధి-ర-పి-పా-గ-ణ-య-త్త-ప్ర-వృ-త్తి-రి-తి-భ్యా-వ-నా-
య-కో-౨-యం-తే-౨-హిః-పు-ర-స్స-ర-ఇ-తి-క-శో-క్తిః || ౨౭ || య-స్యా-స్త-వా-శ్చ-కా-మ-న-యై-వా-ప్తాః-స-మ-స్తాః-కా-మాః-య-స్య-
త-ం-ప-తి-ం-ము-ని-వ-త్-వ-న-ర-హాః-ఎ-కా-నై-వి-చి-న్వ-తీ-త్వ-ం-వ-రా-హ-ం-వి-చి-న్వ-తీ-హి-యా-భ్య-ః-ఉ-త-శ-జ-ర-ం-వి-చి-న్వ-తీ-భ-వా-నీ-ఆ-
హే-స్త్రి-ద్భ-౪-క్త-ణ-ం-వి-చి-న్వ-తీ-వా-క్స-ర-స్వ-తీ-అ-థ-వా-వి-ష్టు-వ-చి-న్వ-తీ-ర-మా-ల-క్ష్మీః-య-ది-ర-మా-త-ర్-ని-వ-ద్-కో-శ-క-రా-గ్ర-శ్చ-వ-
తి-త-క-రా-గ్ర-వ-ద్-కో-శ-భా-వా-న్-ర-మ-త్య-ర్థ-ఎ-వ-ం-ర-మా-ది-రూ-ప-ణో-త్ప-యే-క్తిః-ర-మా-దీ-నా-ం-వి-ష్ట-వి-భి-రి-వా-నా-ది-ద్భ-ధ-
త-ర-స-ం-బ-న్ద-భ్యా-వ-నా-య-క-థా-సా-స్త-ర్యా-య-వా-ఎ-వ-మ-గ్ర-క-య-ను-ప-య-క్త-ం-త-త్స-న్ద-ర్యా-య-తి-ద్ర-ష్ట-వ్య-మ్ || ౨౮ ||
ఎ-వ-ం-హ-య-ద్భ-వ్య-త-మ-త్యై-న-స-ం-భా-వ్య-అ-సా-ం-మ-ధ్యే-కా-పి-న-భ-వ-సీ-త్యా-హ-|| నేతి || హే-వ-రో-రు-ఆ-సా-ం-హి-భ-వా-నీ-వా-గ్ర-మా-ణా-ం-మ-
ధ్యే-అ-న్య-త-మా-నా-సి-న-భ-వ-సీ-త-త్ర-హే-తుః-భూ-స్స-క-భు-వ-ం-స్స-శ్రీ-తి-భూ-స్స-క-న-హి-ర-మా-దీ-నా-మ-న్య-త-మా-ద-వ-తా-భు-వ-ం-
స్స-శ్రీ-తి-భా-వః-అ-ద-భ-క-ర్-క-లా-న-ల-క-ర్-క-లా-వీ-ర-వ-ర-ణ-మ-యా-సా-క-మి-మా-ం-పు-రీ-ం-అ-ల-క్ష్మ-ర్-మ-ర్-న-సి-ప-ర-ం-లో-క-ం-వై-కు-ం-
య-జ్ఞ-ప-ం-సా-వి-ష్టు-నా-స-హ-శ్రీ-ర్-త్వీ-రి-వ-|| ౨౯ || య-ద్భ-సా-త-వా-పా-శ్చ-న-వి-భ-జ్ఞ-త-ం-ఇ-న్ద్రి-య-ం-మ-వో-య-స్య-త-ం-మా-ం-శ-

ప్రదం, య-ద్భావేనప్రేక్ష్య, స్థితం-తేన-విభ్రమా, య-ధూ, స్తయా-ఉపస్పృష్టమితి, ఎష-మనోభవఃకామః-ప్రచా
ధతే-అథఅతః, అనుగృహణ, హోభవే ॥ ౩౦ ॥ త్వమాననంసుభృసుతాదలోచనంవ్యాలమ్మిసీలాలకబృన్దసంవృ
య-మహ్యం, దర్శయ, ఆననంవిశిషిష్ట ॥ శోభనైభువాయస్త్రిక-సుతారకసుకసినిక, లోచన-యస్త్రిక-వ్యాలమ్మిసీదీగ్ధా-
య-సీలాలక, సైహం-బృన్దేన-సంవృతం-వల్లూని, వాచకానివాక్యాని-యస్త్రిక-శుచి స్థితం-యస్త్రిక-శుచిస్థితేతిహ
తేనంబోధనమ్ ॥ ౩౧ ॥ ఎవ-మధీరవదవిజితైర్వియవ-ద్యాచమానం, పురజ్ఞానం-నారీప్రమదా-వీరం-తం-దృష్ట్వా, మో
హితాసతీ, వీరం-మోహయన్తీ, అభ్యసన్దత-అనెనానోన్యపారతన్యం-సూచ్యతే ॥ ౩౨ ॥ త్వత్ప్రవృత్తంకస్యాసీత్యనెన
కస్యచుత్రిజాతేతి-కాత్వమితికింస్వరూపాకీన్నామాసీతి, తత్రాహ ॥ ఆత్మనోమమ-పరస్యతవాపి-కర్తారంప్రస్తారం, సమ్యక్
జ్ఞువిద్యః, కర్తారంవిశిషిష్ట, గోత్రం-నామచ-యత్కృతంయనకర్తృకృతం, భవతి ॥ ౩౩ ॥ ఇహ-అస్యాంపుర్యా, మధు
నా-సన్దంవన-స్త-మాత్మానం, పురీమ-స్తఃప్రవిశ్యనియస్తారం-త్వాం, జానీమః, తతఆత్మన-స్తవ్యత్యమ-త్రశ్చ, పరంవిలక్షణం-
పురుషం-నవిదామః, కోసోపరఃయంనవిద్య-ఇతివదసి-తత్రాహ, హేవీర-అశ్వన-స్తవమమచ-శరణ-మియం, పురీ-నిర్మితా-
తమిత్యర్థః - ఇహోద్యన-స్తమాత్మానంవిదామఇత్యనెన, కేవలసంసారిణోజీవస్యబుద్ధిఃతత్స్వరూపమవిశదావభాసంగృహ్యతి
సతుయాథాత్మైవనత్యక్తం, నవిదామవయంవీరకర్తారంతతఃపరంయెనెయంనిర్మితావీరపురీత్యనెన, జీవస్యకరణకళేబరా
దిసంపాదనచతురంకృత్సజగదుదయవిభవలయలీలంప్రకృతిపురుషవిలక్షణంపరమపురుషమాపాతత-స్తత్వతశ్చనవిషయా
కరోతీత్యుక్తమ్ ॥ ౩౪ ॥ త్వత్ప్రవృత్తంకతేనుపథాఇతి-తత్రాహ ॥ ఎత ఇతి ॥ ఎతేనరా-ఎకాదశభటాః, నార్యశ్చ, మేమ

వఃప్రచాధతే-థానుగృహణశోభన ॥ ౩౦ ॥ త్వమాననంసుభృసుతాదలోచనంవ్యాలమ్మిసీలాలకబృన్దసంవృ
తమ్ ॥ ఉన్నయమెదర్శయవల్లవాచకంయదీగ్ధయానాభిముఖంశుచిస్థితే ॥ ౩౧ ॥ ఇత్థంపురజ్ఞానంనారీయాశ
మానమధీరవత్ ॥ అభ్యసన్దతతంవీరంహసన్తీవీరమోహితా ॥ ౩౨ ॥ నవిదామవయంసమ్యక్కర్తారంపురుషత్వ
భ ॥ ఆత్మనశ్చపరస్యాపిగోత్రంనామచయత్కృతమ్ ॥ ౩౩ ॥ ఇహోద్యన-స్తమాత్మానంనవిదామతతఃపరమ్ ॥ య
నెయంనిర్మితావీరపురీశరణమాత్మనః ॥ ౩౪ ॥ ఎతేనఖాయస్సఖ్యోమేనరానార్యశ్చమానద ॥ సుప్తాయాంషయ
జాగర్తినాగో-యంపాలయస్ఫురీమ్ ॥ ౩౫ ॥ దిష్ట్యా-గతోసిభద్రం-తే-గామ్యాన్కామానవాప్స్యసి ॥ ఉద్య
హేష్యామితాం-స్త-హం-గ్వబుద్ధుభిరనిద్రమ్ ॥ ౩౬ ॥ ఇమాంత్యమధీతిష్ఠస్వపురీంనవముఖేంవిభో ॥ మయోపసీతాన్
గృహ్యఃకామభోగాన్మతంసమాః ॥ ౩౭ ॥ కంనుత్వదన్యం-రమయేహ్యారతిజ్ఞమకోవిదమ్ ॥ అసాంపరాయాభిము
ఖమశ్వ-స్తనవిదంపశుమ్ ॥ ౩౮ ॥ ధర్మోహ్య-తార్థకామాచప్రజానన్దో-మృతంయశః ॥ లోకావిశోకావిరజా

మ-సఖాయఃసఖ్యశ్చ, అనువర్తనోభృత్యాఇత్యర్థః, అనెనేన్ద్రియాణాంతద్వృత్తీనాంచబుద్ధ్యేకాయతత్త్వముక్తం, య
త్ప్రవృత్తంకో-యం-తే-హి-పురస్కరణి, తత్రాహ, మయి, సుప్తాయాం, అయం-నాగః-పురీం, పాలయ-జాగర్తి, అనెన-
బుద్ధి నిర్మయమనఆశిషసర్వేషు, సుప్తానిర్వ్యాపారేమనత్స్వపి-పాణివాహారో-స్తీతినర్వాపేక్షయాప్రాణస్థాప్రాధాన్య
ముక్తమ్ ॥ ౩౫ ॥ ఆస్తాంనామగోత్రాది, దిష్ట్యా, పురీ-మాగతో-సి, అనెనమనుష్యదేహసంబంధోదైవకృతోద్భవభృ
త్యుక్తం, అత-స్తేభద్రం, తావ-ద్గ్రాహ్యనిర్మయగ్రాహార్థశబ్దాదీక, అవాప్స్యసి-హేరిన్ద్రమ-హరిం, స్వబుద్ధిఃసఖ
భిర్నిర్మయేన్మహేత్యర్థః, తా-గామ్యాభోగాక, తేతుభ్యం, ఉద్యహేష్యామిసంపాదయిష్యామి ॥ ౩౬ ॥ హే
విభో-నవద్వారా, మిమాం, పురీం, త్వం, శతం, సమాస్సంవత్సరా, న్మయా-ఉపసీతాకప్రాపితాక, కామాక-గృహ్యఃకా
అధితిష్ఠస్వ, మనుష్యదేహప్రవేశాభిప్రాయేణశతమిత్యుక్తమ్ ॥ ౩౭ ॥ సంసారిణోజీవస్యప్రవృత్తిస్వభావత్వాత్ నివృ
త్తినీంద్రాపూర్వకంతత్సజ్జమమభినన్దతిపచ్చభిః ॥ త్వతో-న్యం, కం-రమయేక్షీడయామి, అనెన-నివృత్తిమార్గ నిష్టోనబుద్ధ్యభి
నఇత్యుక్తం, తత్రహేతుః, అరతిజ్ఞంవైష్టికం-విరక్తమిత్యర్థః, అతఎవ-అకోవిదంఅనిపుణం, అనిషిద్ధసుఖస్యాపిత్యాగి
నం-అసాంపరాయాభిముఖం-సాంపరాయోమృత్యు, స్తదనభిముఖం, మరణాభీరుమితివా-కృతకృత్యాఃప్రతీక్ష్య-వైష్ణ
త్వంప్రియమివాతిథి, మిత్యుక్తః, అశ్వ-స్తనవిదం-శోభవంశ్వ-స్తనంకాలా-స్తరాసుభావ్యం-స్వర్గాది-భోగ్య-త్వేననవై-త్రి
త్యశ్వ-స్తనవి, తం-ఎ-తే-నె-నిరయాస్తాతస్థానస్యపరమాత్మన, ఇతి-వాసుదేవమనోయస్యజపహేమామార్చనాదిమ్ ॥ త
స్యా-స్తరాయో-మై-త్రేయదేవస్యత్వాదికంఫల, మితిస్వగదిసుఖస్యముముక్షురైయత్వాదిత్యర్థః, పశుంపశుతుల్యమినిన్ద
తి ॥ ౩౮ ॥ ఎవంనివృత్తిధర్మస్థంనిన్దిత్వా, ప్రవృత్తిస్వభావంస్తాతి ॥ ధర్మోహితి ॥ అత్రప్రవృత్తిమార్గ, ధర్మస్వర్గాది
సాధనోయాగాదిరూపేధర్మః, తథా-అర్థకామా, ప్రజానన్దఃపుత్రసుఖం, అమృతంమోక్షఃకీర్తిః, విశోకానిర్దుఃఖాః-విర

జాన్మలాః, లోకావృణ్ణ లోకాశ్చ, సిద్ధ్యస్తీతిశేషః, లోకాన్విశిష్టి, యన్లోకా - నె - వలినోనివృత్తిధర్మస్థాః, నమి
 మః ॥ ౩౯ ॥ శివోఽస్మిన్మహేగృహే శ్రమమితియత్, ఎతత్ప్రత్యాదీనాం, తేమార్గం, శరణమాశ్రయం - వదన్తి, పితౄ
 దీనాంగృహే శ్రమిణామారాధకమాశ్రిత్యావృత్తానాత్ ॥ ౪౦ ॥ హేవీర-విఖ్యాతంకామిత్యేనప్రసిద్ధం, వదాన్యంత్యాగి
 నం-కామార్థంవిహితమపిత్యజన్మమిత్యర్థః, అతవ-ప్రియేషుశబ్దావికామేషు, దర్శనందృష్టిర్యస్య, తం-కథాపక్షేవి, ఖ్యా
 తంయస్సేవనం, వదాన్యంచానశీలం, ప్రియదర్శనంసున్దరమిత్యర్థః, ఈదృశంత్యావృత్తం, నిస్సమం-పతిం, దై వాత్మా
 ప్రం, మాదృశీ-నిస్సమానా-కావా, స్వయం-నవ్యజీతప్యజుయాదేవేత్యర్థః ॥ ౪౧ ॥ హేమహాభుజ-భుజగన్ద్రభోగ
 యోసర్వదేహాకారయోః, తవ-భుజయోః, కస్యాస్త్రియోః, మనః-నసజ్జేన్నాన క్తంభవేత్-యోభవాత్, అనాథవర్గాది
 నస్తోమాః, తెషా-మాధిం-అలమిత్యర్థం, అపోహితంసర్వత్ర-చరతి, కనహేతునాఅపోహేతుం, ఘృణయా ఉద్ధతేఽతిశయి
 తో-యః స్తితపూర్వకో ౨ వలోక-సైన ॥ ౪౨ ॥ ఎవంసంబన్ధ దార్థ్యఖ్యాపనాయతయోస్సంవాదమభిధాయోపసం
 హరణతయోర్వ్యాపారమాహనారదః, తాదంపతీపురజనపురజ్ఞాన్య, మిథోఅన్యోన్యం, సమయంసజ్జే-తం-సమద్యస
 ముదీర్య - దై వాదనోన్యందృఢతరంసంబధ్యేత్యర్థః - హేరాజకప్రాచీనబర్హిః - తాంపురీం-ప్రవిశ్య - శతం-సమాస్సంవత్స
 రా-ముముదాతే ॥ ౪౩ ॥ ఎవంజీవబుద్ధోద్భవకర్తానురూపదై వాఖ్యపరమపురుషసంకల్పాయతదృఢతరంసంబన్ధం-
 తత్ప్రయ క్తందేహసంబన్ధంచ - పారోక్ష్యరూపణాభిధాయశుశ్రూషోఃప్రాచీనబర్హిః - ప్రాప్యపరబ్రహ్మన్యతిక్త వైత్య
 జ్ఞజననార్థంప్రాప్య తృప్తాజననార్థంసంసరతోజీవన్య జాగ్రత్సుషు ప్తి స్వప్నమరణావస్థానుదోషానుద్భూతయతుంజాగ్ర
 దాద్యవస్థాఃప్రతిపిపాదయిషుఃకథావ్యాజేనతావత్సమాసతస్సుమప్త్యవస్థామాహ ॥ ఉపగీయమానఇతి ॥ లలితంయథాభవ

యాన్మ కేవలినోవిదుః ॥ ౩౯ ॥ పితౄ దేవర్షిమర్త్యానాంభూతానామాత్మనశ్చహా, తేమంవదన్తిశరణంభవే
 స్తీన్యద్భృహే శ్రమమ్ ॥ ౪౦ ॥ కానామవీరఃఖ్యాతంవదాన్యంప్రియదర్శనమ్, నవ్యజీతపతింప్రాప్తంమాదృశీ
 త్యావృశంస్వయమ్ ॥ ౪౧ ॥ కస్యామనస్తేభుజగన్ద్రభోగయో స్త్రియానసజ్జేద్భుజయోర్మహాభుజ, యోనా
 థవర్గాధికులంఘ్యశోద్ధతస్త్రితావలోకేషుచరత్యపోహేతుమ్ ॥ ౪౨ ॥ నారదఉవాచ ॥ ఇతితాదమ్పతీతత్రసమద్య
 సమయంపునః, తాంప్రవిశ్యపురీంరాజకముముదాతేశతంసమాః ॥ ౪౩ ॥ ఉపగీయమానోలలితంతత్రతత్రచ
 గాయకైః, క్షీడన్వరివృత స్త్రిభిర్హృదిసీమావిశచ్ఛచా ॥ ౪౪ ॥ సప్తోపగిక్యతాద్వారఃపురస్తస్యాస్తుద్వైఅధః
 పృథగ్విషయగత్యర్థంతస్యాంయఃకశ్చనెశ్వరః ॥ ౪౫ ॥ పశ్చద్వారస్తుపారస్యాదక్షిణైకాతథోత్తరాః, పశ్చి

తేతథా-గీయమానః-పురజ్ఞానః, స్త్రీభిఃపరివృత-స్తత్రతత్ర-క్షీడ-శుచోఅపాథ-క్షీడానిమిశ్రత్రమాపనోదనాయు - హృదినీం
 సరసీం-ఆవిశదితికథాపక్షే ౨ ర్థః-ఇతాన్తరేతు-జాగ్రదవస్థాయాం- స్త్రీభిర్నిగ్మయవృత్తిభి - స్తత్రతత్ర - క్షీడ-శబ్దాదివిష
 యాననుభవక - వ్యాపృతకరణత్వాత్తత్ప్రయక్త శ్రమనిర్మరణాయ - శుచా - హృదినీ - మావిశత్ - హృదినీశబ్దేనపురీత
 దాఖ్యానాడివివక్షితా - శుచిశబ్దేన - శుచా బ్రహ్మణి - ఆవిశ్య - తద్ద్వారా హృదినీమావిశదిత్యర్థః - ప్రాసాదఖట్వా పర్య
 జ్ఞవత్స ముచ్చ యేననాడిపురీతదృఢత్వాణిహిజీవన్య సుషుప్తి స్థానం - నతువికల్పేన " అథయశ్చైతత్సు ప్రస్స మస్త
 స్సం ప్రసన్న స్వప్నం నవిజానాత్యా సుతదానాడిసుషుప్తోభవతి అథయదాసుషుప్తోభవతి - యదానకస్య చనవేషా
 తానామ నాడ్యో ద్వా సప్తతిస్స హాస్రాణి హృదయాత్పు రీతతమభి ప్రతిష్ఠ నై తాభిః ప్రత్య వస్య ప్య పురీతతిశేత,,
 ఇతి,తథా " యత్రైతత్సు రుషస్స్వ పితినామసతాసోమ్య తదాసంహనోభవతి,, తిత్రయాణామపిసుషు ప్తిస్థానత్వ శ్రవ
 ణాత్కార్యభేదేనసముచ్చయేసంభవతిపాక్షికచాధగర్భవికల్ప స్యాన్యాయ్యత్వాత్ - సంభవతివప్రాసాదఖట్వాపర్యజ్ఞ
 వన్నాడ్య దీనాంకార్యభేదః - తత్రనాడిపురీతతప్రాసాదఖట్వాస్థానీయా - బ్రహ్మచపర్యజ్ఞ-స్థానీయం - తతోబ్రహ్మైవసా
 త్తత్సుమ ప్తిస్థానమ్ ॥ ౪౪ ॥ ఇదానీంజాగ్రదవస్థాంప్రతిపాదయతినైకేయావదధ్యానసమాప్తి తత్ర " నవభిర్ద్వా
 ర్భిః-పురీంలక్షితలక్షణా,, మితిద్వారద్వైవరూపితానాంచతురాదీనిగ్మయస్థానానామిగ్మయాణాంచగణనామానితత్కార్యా
 ణితద్విషయాంశ్చకథయన్నాహసప్తి ॥ తస్యాః-పురఃపుర్యాః-సప్త-ద్వారః ఉపరి-కృతాః - చతుర్ద్వయక్రోత్రద్వయంనా
 సికాద్వయంముఖంచెతి-ద్వై - ద్వారా-వధః-కృతేకల్పితేగుడంలింగంచెతి-కిషర్థమేవంకల్పితాఇత్యత్రాహ ॥ తస్యాః-పుర్యాః-
 యఃకశ్చన-ఈశ్వరః-తస్య - పృథగ్గజ-రజేన-విషయాకృద్దాచీకప్రతి గత్యర్థంవిషయానవగన్తుమిత్యర్థః - సంసారిణోజీవ
 న్యస్వపరయాథాత్మ్యజ్ఞానాభావాన్త సుష్యశరీరస్యానియతత్వాచ్చయఃకశ్చనెత్యుక్తం - కథాపక్షేవిషయశబ్దోదేశవరః -
 ధౌకాపురిగత్యర్థమిత్యర్థః ॥ ౪౫ ॥ పశ్చేతితత్రతాసుసప్తసుద్వాయు - పశ్చద్వారః-పారస్యాః-పూర్వదిగ్భవాః-ఎకా-ద

క్షీణా-తథా-ఎకాడత్రరా - ద్వై-పశ్య మెపశ్యమదిగ్భవ-హేన్యవ-తెతుభ్య- సుమూషాంద్వారాం - నామానిగుణనామాని-
వర్ణయే ॥ ౪౬ ॥ ఖద్యో తాఖద్యోతవదల్పప్రకాశా-వామనత్రగూపా-ఆవిఃప్రకటం - ముఖం-యస్యాస్సా-బహుప్ర-
కాశాదక్షిణనైత్రూపా - స్వానుభవాచ్చతత్రప్రకాశాధిక్యమవగ న్నవ్యం - ఎతద్వారా-వెకత్ర - నిర్మితేలగ్న-తాభ్యాంఖ-
ద్యోతావిర్భుభ్యాం - ద్వార్యాం-ద్యుమత్సఖః , ద్యుమాక సూర్యః-తదధిష్ఠేయంచతుర్నిర్నియమపిద్యుమత్ - తదెవసఖా-
యస్యసః-యద్వా-ద్యుమత్సఖాద్యుమత్సఖః “ రాజాహస్సభ్య , ఇతిటచ్ , చతుషాసహితఇత్యర్థః-విభాజితంఆలోకాది
నాప్రకాశితంరూపం-జనపదంవిషయం - యాతిలవగచ్చతి-కథాపక్షేతు-ఖద్యోతాదిశబ్దాలశ్వకర్ణాదిశ బ్దవత్-వలసంజ్ఞా
శబ్దాఇత్యవగ న్నవ్యం - జనపదందేశం-యాతిగచ్ఛత్యర్థః ॥ ౪౭ ॥ నలనాశశబ్దాభిదవచనా-నలమస్యాత స్తీతినలినీ-ఎ-
వం-నాలినీ-వామదక్షిణనాసిక - అత్రాపిసంజ్ఞాభేదాదెవకార్యన్యనాధిక్యంపూర్వవక్షేయం - అవధూనయతికమ్పయతీత్య
వధూతోవా యుః-తత్సఖోవాయుధిష్ఠితోఽఘోషః - తాభ్యాం నలినీనాలినీభ్యాం ద్వార్యాం-సారభంగన్దం-విషయం-యా-
తి ॥ ౪౮ ॥ ముఖ్యేతి॥ముఖ్యాప్రధానా ఆస్యరూపా-ద్వాః - పూర్వదిగ్భవా-తయాముఖ్యయా-ద్వారా-పణఃపణనంవ్య
వహఃరఃభాషణం-బహూదనశ్చిత్రమన్నం - బహూదనఇత్యను క్తిఃపరోక్షవాదత్వాదు - పణబహూదనావిషయా - పుర రా-
ట్పురజ్ఞనః రసజ్ఞోరస న్ద్యయం-విషణోవాగిన్ద్యయం-తాభ్యామన్వితఃయాతి ॥ ౪౯ ॥ పుర్యాః - దక్షిణేదక్షిణస్యాందిశి-ఎ-
నబద్ధావ్యయం-పితృహూర్నామ-ద్వాః-పితౄణాంజహీతేగచ్ఛత్యనయేతిపితృహూః “ ఓహజీగతా , విత్యస్తాత్ “ నృతిశ్చ
ధ్యోకూ , రితి,కూప్రత్యయోబాహులకాత్పితౄలోకప్రా ప్తిసాధనధూతాయాగాదిక్రియా - తదవబోధినీత్రయీపూర్వభ-
క్తిశ్చపితృహూశబ్దార్థః - తత్రదక్షిణకర్ణస్యబలాధిక్యాత్-శ్రోతౄణాంప్రథమంత్రివర్గప్రావణ్యాచ్చప్రవృత్తిశాస్త్రప్రవణే
ప్రవ ర్తతఇతి ప్రథమం శ్రోతవ్య పితౄలోక ప్రా ప్తిసాధనకర్త ప్రకాశక ప్రవృత్తిశాస్త్ర ప్రవణసాధనత్వా ద్దక్షిణకర్ణఃపితృ

మె ద్వైఅమూషాంతేనామానిన్యపవర్ణయే ॥౪౬॥ ఖద్యోతా-ఎ-విర్భుభీచప్రాగ్ద్వారావెక త్రనిర్మితేవిభాజితం
జనపదంయాతితాభ్యాంద్యుమత్సఖః ॥౪౭॥ నలినీనాలినీచప్రాగ్ద్వారావెకత్రనిర్మితే | అవధూతసఖస్తాభ్యాం
విషయంయాతిసారభమ్ ॥౪౮॥ ముఖ్యానామపురస్తాద్ద్వా స్తయాపణబహూదనా | విషయాయాతిపురరాడ
సజ్జవిపణాన్వితః ॥౪౯॥ పితృహూర్నామపుర్యాద్వాదక్షిణేనపురజ్ఞనః | రాష్ట్రందక్షిణపాశ్చాలంయాతిశ్రుతి
ధరాన్వితః ॥౫౦॥ దేవహూర్నామపుర్యాద్వారుత్తరేనపురజ్ఞనః | రాష్ట్రముత్తరపాశ్చాలంయాతిశ్రుతిధ
రాన్వితః ॥౫౧॥ ఆసురీనామపశ్చాద్ద్వా స్తయాయాతిపురజ్ఞనః | గ్రామ్యకంనామవిషయందుర్త దేవసమన్వితః॥

హూః - అన న్తరశ్రోతవ్యబ్రహ్మ ప్రా ప్తిఫలనివృ త్తిధర్మప్రకాశకోత్తరశాస్త్ర ప్రవణసాధనత్వాద్వామకర్ణోదేవహూః-న
నూత్తరభాగతదర్థ ప్రవణాదావపిబలాధిక్యాద్దక్షిణకర్ణ ఎవ ప్రథమంప్రవ ర్తత ఇతికథమేతదుచ్యతఇతిచేత్ - ఎవంత్యైతే
వగుణనామధేయబలాత్పూర్వభాగతదర్థానాంశాస్త్రప్రాధాన్యేనదక్షిణకర్ణ ప్రవణవిధాన - ముత్తరభాగతదర్థానాంతువా
మకర్ణప్రాధాన్యేనప్రవణవిధానంచానుమీయతే - యథా “ దక్షిణందీక్షితఃపూర్వమా క్షేనవ్యంహీమనుష్యాల్లతే , ఇత్య
తద్యష్టార్థత్వాన్మనుష్యాస్సవ్యనయనాజ్ఞానంపూర్వం కుర్యురిత్యేవం ప్రమాణాన్తరేణాప్రా వ్యసవ్యనయనాజ్ఞానస్యసిద్ధ
వన్మి ర్దేశానుపపత్తేసవ్యనయనస్య ప్రథమమజ్ఞానెనద్యష్టవిశేషాలాభాత్ ప్రసిద్ధవన్మి ర్దేశానుపపత్త్యామానుషీభిరవశ్యంప్ర
థమంసవ్యయనాజ్ఞానంక ర్తవ్యమితివిధిరనుమీయతే - తద్వత్-యథావా “తస్మాదపివధ్యంప్రపన్నంనప్రతిప్రయచ్చస్తీ, తిశర
ణాగతస్యప్రత్యర్పణంప్రమాణాన్తరేణాప్రా వ్యమపితస్మాదితిప్రసిద్ధవన్మి ర్దేశానుపపత్త్యాశరణాగతోన ప్రత్యర్పణీయఇతి
విధిరనుమీయతే-తద్వ-త్పూర్వోత్తరభాగయోఃయథాక్రమందక్షిణోత్తరకర్ణపార్ధాన్యేనప్రవణమన్య తో-ఎ-ప్రా వ్యమన్యనే
నేవసిద్ధవన్మి ర్దేశగుణనామధేయబలెనవిధీయతఇతిశరవద్యం - పురజ్ఞనఃపితృ హూర్నాద్వారాశ్రుతిధరః-శ్రోత్రైన్ద్యయం-ప్రవణ
విషయంశబ్దంధరతిలవగచ్ఛత్యనేనతివృత్త తైః-తేనా-న్వితోయుక్తిః-దక్షిణపాశ్చాలందక్షిణద్వారగమ్యంపాశ్చాలం-ప
శ్చైతవ్య క్షీరోతీతిపాశ్చాలం-వచ్యతేవ్య క్షీక్రియతఇతివాపాశ్చాలం“పచివ్య క్షీకరణ, ఇత్యస్తాత్ “ తమివిశివడిమృణికులి
కపిపలిపశ్చిభ్యఃకాలజి, త్యోణాదికఃకాలచ్చిత్యయాన్తః-పాశ్చాలశబ్ద- స్తతఃప్రజ్ఞాత్వాత్సాన్వితే - ప్రవృ త్తిధర్మప్ర
కాశకశాస్త్రాత్త్యకంరాష్ట్రంయాతి ॥ ౫౦ ॥ ఎవం-పుర్యాః - ఉత్తరేణ ఉత్తరస్యాం దిశి-దేవహూతిర్నామ-ద్వా-
స్తయా-పురజ్ఞనః-శ్రుతధరాన్వితః-ఉత్తరపాశ్చాలం-యాతి-యద్యపిప్రవృ త్తినీవృ త్త్యవబోధినశ్చజ్ఞాస్స నిసంసాఃకోజీవ
స్యశ్రోతవ్యా, స్తథాపిశ్రోతవ్యానాంమధ్యేప్రవృ త్త్యవబోధిశాసాన్త్యకశబ్దస్యైవశ్రో తవ్యత్వాభిప్రా యేణదక్షిణపా
శ్చాలముత్తరపాశ్చాలమిత్యుక్తం-ఎవంపూర్వ శ్రాపియాతిసారభమత్వాదిమద్రప్త్యం ॥ ౫౧ ॥ పుర్యాః - పశ్చాదా

సురీనామ-ద్వాః-అస్య తేషాం పృథగ్ నెన్ద్రియమితీతసురం మేధం-తతస్సాన్వర్థ, అణి-టిడ్డాణిజే, త్యాదినాజీవ్, తయా, పురజ్ఞా
 న్మ, మర్త దేన, దురుద్ధరః-మదోయస్య తేన, ఉప ధేన్ద్రీయేణ, సమన్వితం, గ్రామ్య కంగ్రామస్థజనానాంకర్తమై ధునాదికం, యా
 తి ॥ ౫౨ ॥ పుర్యః-పశ్యాన్నిర్మతిర్నాశః, మృత్యుద్వారత్వాత్. గుదనిర్మ తి-తయా-పురజ్ఞానః-లుబ్ధకేనపాయ్యన్ద్రియే
 ణ-తేనోత్కాన్తస్యనుభవా ప్రైదుబ్ధకసామ్యం-తేన - సమన్వితః-వైశసంనారకండుఃఖం యాతి ॥ ౫౩ ॥ ఆమీపా
 రాణాంపుర్యాస్సంబన్ధినాంద్వారాణాం - మధ్యే, ఉభాద్వా - పాదపాణి-అన్ధాఅజ్ఞానిత్వా క్షేచస్కృతౌ-వాక్ష్పదైనాత్రవా
 గ్నియాధిష్ఠానంముఖయాపంభిద్రంలక్ష్మ్యతే నిశ్చిద్రపేశస్కృత్యామ్యాన్నిర్వా క్షేచస్కృతౌ తావిత్త్యుద్యేతే - పేశస్కృత్వా
 మాహీటివిశేషస్సాన్వపానాన్నిస్సృతే న్ననుభిస్సనివాసభూతంకరణ్ణనిర్వాయస్వమిదమనద్వా రంతన్ముఖమవ్యజ్ఞానెన
 విధాయతతై ర్వివిసన్మతి-తద్వత్పాదయోర్నిశ్చిద్రత్వాజ్ఞానాభావాచ్చతానిర్వా క్షేచస్కృతౌ తావిత్త్యుద్యేతే-తాభ్యాం
 ద్వారాభ్యాం-అక్షుత్వాతామిన్ద్రియవతాందేహానా-మధిపతిః-పురజ్ఞానః-యాతిగచ్ఛతి-కరోతికర్తకరోతి ॥ ౫౪ ॥ అన్తః
 పురంహృదయం-ప్రపవిష్టం-హృదిహ్యయమాత్మాప్రతిష్ఠిత, ఇతిశ్చతేః-సపురజ్ఞానః-యదా-విఘాచీననమనసా - విష్యగచ్ఛతిస
 ర్వతోవ్యాప్రియతఇతివిఘాచీనమితివ్యుత్పత్తేః - సమన్వితో-భవతి-తదా-జాయాబుద్ధిః-అత్తజాఇన్ద్రియవృత్తయః - తాభ్యుద
 ధ్యవం-మోహాదీనామన్యతమం-యాతి-మోహప్రసాదహర్షాతమస్సత్వరజఃకార్యా జేమనోగుణాః-అత్రత్వగ్నిన్ద్రియస్యాను
 క్షేసర్వేష్వస్తర్చా వాత్ ॥ ౫౫ ॥ ఎవమిన్ద్రియస్థానవిషయాణాం గోణనామానికార్యాణిచాభిధాయమనః-వర్తన్త
 సర్వేన్ద్రియాయ క్తస్యజీవన్మృదుధిపారవశ్యమాహ ॥ ఎవమితి॥ అజ్ఞః-అతఎవ-కామప్రపణ -మాత్మామనో, యస్య, కర్త, సుకా

నిర్మతిర్నామపశ్యాద్వాస్తయాయాతిపురజ్ఞానః, వైశసంనామవిషయంలుబ్ధకేనసమన్వితః ॥ ౫౩ ॥ అన్ధావమీపాం
 పారాణాంనిర్వా క్షేచస్కృ-రావుభౌ । అక్షుత్వాతామధిపతిస్తాభ్యాంయాతికరోతిచ ॥ ౫౪ ॥ సయర్వ్యాన్తఃపురగ
 తోవిఘాచీనసమన్వితః । మోహంప్రసాదంహర్షంవాయాతిజాయాత్తజోద్భవమ్ ॥ ౫౫ ॥ ఎవంకర్త, సుసంస
 కఃకామాత్మావశ్చితో-బుధః । మహీషీయద్యదీహేతత త్తదేవాన్వవ ర్తత ॥ ౫౬ ॥ క్వచిత్పిబన్త్యాంపిబతిమది
 రాంమదవిహ్వలః । అత్తత్యాంక్వచిదక్వాతిజత్త్యాంసహజత్తి ॥ ౫౭ ॥ క్వచిద్దాయతిగాయన్త్యాంయద
 న్త్యాంకోదితిక్వచిత్ । క్వచిద్దనన్త్యాంహసతిజల్పన్త్యామనుజల్పతి ॥ ౫౮ ॥ క్వచిచ్ఛచతిధావన్త్యాంతిష్ఠన్త్యామ
 నుతిష్ఠతి । అనుశేతేశయానాయామన్వాస్తైక్వచిదాసతీమ్ ॥ ౫౯ ॥ క్వచిచ్ఛకోచతీంజాయామనుశోచతిదీనవత్ । ఆ
 నుహ్యవ్యతిహ్యన్త్యాంస్పృశన్త్యాంస్పృశతిక్వచిత్ ॥ ౬౦ ॥ విప్రలబ్ధోమహిమ్యైవంసర్వప్రకృతివశ్చిత్తః ।
 నేచ్ఛన్నుకుకరోత్యజ్ఞః క్షైద్యాత్క్రీడామృ గోయథా ॥ ౬౧ ॥ *****
 ***** ఇతిశ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, చతుర్థస్కంధే, చతుర్వింశోఽధ్యాయః. *****
 నారదఉవాచ ॥ సఎకదామహేష్వా సోరథంపశ్చాశ్వమాశుగమ్ । ద్విషంద్విషక్రమేకాక్షంత్రివేణంపశ్చబ

మసాధనెమర్త స్వా-సక్తః-అతఎవ-దై వెనవశ్చిత్తః-మహీషీబుద్ధి-ర్య ద్య-దీహేతవ్యా ప్రియేత-యద్య చ్చబ్దాదివిషయంప్రతి
 న్ద్రియాణిప్రవ ర్తయతీత్యర్థః-త త్తదేవాన్వవ ర్తతఅనువ ర్తితవాక్ ॥ ౫౬ ॥ అనువ ర్తనమేవోపపాదయతి॥ క్వచిదితి॥ పిబన్త్యాం
 పానెవ్యాపవత్త్యాంబుద్ధౌపిపాసాముత్పదయన్త్యాంసత్యామిత్యర్థః-మదవిహ్వలః-మదిరాం-పిబతిఎవము త్తరత్యాపిద్రష్టవ్యం
 అత్తత్యాంభుజ్జన్త్యాంభక్షయ న్త్యాంచర న్త్యాం ॥ ౫౭ ॥ ౫౮ ॥ ఆసతీంఆసీనాంఆసిపాంజనయ న్తీమనుస్సత్వాస్తై ॥ ౫౯ ॥
 ఎవంకోచితిమనుశోచతీత్యాదెరర్థః ॥ ౬౦ ॥ ఎవంమహిష్యా - విప్రలబ్ధః-విశేషేణవిమోహితః-అతఎవ - సర్వాప్రకృ
 ణః-అక్రోధాద్యాత్తస్వభావః-వశ్చిత్తా - యస్యనః-త్య క్తస్వస్వభావఇత్యర్థః-నేచ్ఛన్ అనిచ్ఛన్నపి-క్షైద్యాత్పరవశ్యా - దమా
 కరోతి-యథాక్రీడార్థోమృగః ॥ ౬౧ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతచన్ద్రచన్ద్రికాఖ్యానాంశ్రీభాగవతవ్యాఖ్యానాంచతుర్థస్కం
 ధేచతుర్వింశోఽధ్యాయః . *****
 ఎవంసుమ ప్ర్యవస్థాంచాభిధాయదాసీంస్వ ప్నావస్థామాహ ॥ సఎకదేతిదశభిః ॥ సపురజ్ఞానః-ఎకదాసుమ ప్ర్యవ స్తరం-మ
 హాఽఇష్వాసోధనుఃక ర్తృత్వ భోక్తృత్వాద్యభినివేశోయస్యనః-రథ-మారుహ్య , పశ్చప్రసంధంవనమగాదితిత్వ తీయేణాన్వ
 యః-రథశబ్దేనాత్రశరీరంవివక్షితం “ ఆత్మానంరథినంవిద్ధిశరీరంరథ మేవచ॥ బుద్ధింతుసారథింవిద్ధిమనః-ప్రగ్రహ మేవచ॥ ఇన్ద్రి
 యాణిహయానాహు, రిత్యాదిశ్రుత్యాఉపాసననిర్వృత్తాశరీరాదీనాంరథాదిభావేనాన్యత్రరూపితత్వాత్ -తచ్చశరీరమత్యో
 చిత్యాత్ స్వాప్నంవివక్షితం-తద్దితదాసీమేవస్వప్నద్రష్టృ, పుణ్యపాపానురోధేనశ్వరస్య వ్యంభవతి-జాగ్రద్దేహాన్యతుశతసం
 వత్సరోపభోగ్యపురత్వేనో క్తత్వాత్ రథంవిశిష్టపశ్చజ్ఞానెన్ద్రియాణ్యశ్వాయస్య - అశుగంశీ-ఘ్రం-అనెనాపిస్వాప్నమేవ

శరీరమత్రవివక్షితమిత్యవగమ్యతే-జాగ్రద్దహస్యాశుగత్వాసంభవాత్ - ద్వౌలహఙ్కారమమకారా - ఈషెదణ్డీకయస్య
ద్వైపుణ్యపాపేచక్రయస్య-ఎకంప్రధానమక్షయస్య-త్రయోగుణాఃపెణవోధ్వజాయస్య - పంచపాణ్డీబన్ధురాణిబన్ధనాని
యస్య || ౧ || ఎకంమనోరత్నిఃప్రగ్రహఃరజ్జఃయస్య - ఎకాబుద్ధిర్దమనస్సారధిర్మస్య , ఎకంహృదయంసింహంరథినఃపవేళ
స్థానంయస్య-ద్వౌళోకమోపశాకూబరంయగబన్ధనస్థానంయస్యపంచశబ్దాదయోవిషయాః - ప్రహీయ నైవక్షిప్య నైలపా
త్య నైయస్తి-సప్తధాతవోవరూధాఃచర్వాద్యావరణీనియస్య-పంచకన్దేన్ద్రియాణివిక్రమాగతిప్రకారాయస్య || ౨ ||
స్తా మోపస్కరంసువర్ణాభరణం-స్వవర్ణాభరణవిశిష్టస్వాప్న దేహసంస్పృష్టిసంభవాభిప్రాయేణహేమోపస్కరమిత్యు
క్తం-కథాసాన్దర్యాయవా-ఎవమసువయ్యుక్తంకథాసాన్దర్యయేతిద్రష్టవ్యం - స్వర్ణమయం-వర్మకవచం-రజోగుణవృత్తిర్మ
స్యసః - అక్షయేషుధిః-ఇషవోచాణాఃధీయ నైస్త్రిన్ద్రిమధిన్ద్రిజః-అక్షయః-ఇషుధిఃఅనన్తవాసనాశ్రయఃఅహఙ్కారో
యస్యసః-తత్రాబుద్ధిపూర్వకప్రవృత్తిహేతుసంస్కారవిశేషోవాసనా,సాచా-జ్ఞానవాసనా - కర్మవాసనా,ప్రకృతిసంబంధ
వాసనాచే , తి , త్రిప్రకారా - అవిద్యానామజ్ఞానానుదయాన్యథాజ్ఞానవిపరీతజ్ఞానరూపేణ త్రివిధమజ్ఞానం , ప్రకృతిసం
బంధః స్థూలసూక్ష్మరూపాచిత్సంబంధః-సచదేవమనుష్యాదిదేహభేదేనబహువిధః-సజాతీయకర్మకర్మ్యచ్చరుచిః-సాచవి
షయభేదాద్భహుప్రకారా,పుణ్యాపుణ్యరూపేణద్వివిధంకర్మేతిజ్ఞేయం-ఎకాదశేన్ద్రియవృత్త్యాత్మకసేనాధిపతిః-పంచశ
బ్దాదయోవిషయాః-ప్రస్థాస్సానవో,యస్తి-తద్వనం - భోగస్థాన-మగాత్ || ౩ || తత్రతవనెద్యప్తఃగర్విత-స్సాన్ద్రిమ
దేహవరవళభ్యర్థః-ఆత్మాస్వీకృతా-ఇషవఃవాసనాయూపాః-కార్మకకర్మత్వాద్యభివేశో - యస్యఅతద్ధాన్త్యాగాన
ధ్వాం,జాయాంధ్యాన్ద్రికాం-స్వాత్వికీంబుద్ధిం-విషయ-త్యాగహేతుః-మృగ్యంత్రతిమ్మగాఃశబ్దాదివిషయా - సైమ - యద్వ్య
సనమలాభనిమిత్తందుఃఖం,తేన-లాలసః అన్యేషణానక్తః||౪||అనురీంతామసీ-వృత్తింబుద్ధిం-ఆశ్రిత్య - ఘోరాత్పాఘో

స్థరమ్|| ౧ ||ఎకరత్నైకదమనమేకసింహంద్వికూబరమ్| పంచప్రహరణంసప్తవరూధంపంచవిక్రమమ్|| ౨ ||హే
మోపస్కరమాయుష్యాన్వర్ణవర్మాక్షయేషుధిః | ఎకాదశచమూనాథఃపంచప్రస్థమగాద్వనమ్|| ౩ ||చచారమృ
గయాంతతదృప్తతైషుకార్మకః | విహాయజాయాఃమతదధ్వాన్మృగవ్యసనలాలసః| ౪ |అనురీంవృత్తిమా
శ్రిత్యఘోరాత్పానిరసుగ్రహః | న్యహనన్నిశితైర్పాణైర్వనెమవనగోచరాత్ || ౫ ||తీర్థప్రతిదృష్టేషురాజా
మధ్యాన్వశాన్వనః | యావదర్థమలంబుభోహన్యాదితేనియమ్యతే|| ౬ ||యఎవంకర్మనియతంవిద్వాన్మూర్ఖీత
వాసనా | కర్మణాతేనరాజేన్ద్రిజ్ఞాననసనిష్యతే|| ౭ ||అన్యథాకర్మకుర్వాణోమానాయూథో ౭ నుబధ్యతే|
గుణప్రవాహపతితోనష్టప్రజ్ఞాప్రజత్యథః|| ౮ ||తత్రసిర్సిన్నగాత్రాణాంచిత్రవాణైశ్శిలీమఖైః | విక్లబోఽఘా

రఆత్మాచిత్తంయస్య సః-రజోగుణకార్యక్రోధావిశిష్ట - కామాదివిరోధిమ క్రుద్ధచిత్తభిత్త్యర్థఃఅశవ - నిరసుగ్రహః
విరోధివ్యనుగ్రహరహితః,నిశితైకార్యక్షమః-విషయసాన్నిధ్యాపాదకైరితియావత్-చాణైశకర్మవాసనాయూపైశ్చరైర్వ
నెమభోగస్థానెమ - వనగోచరావనగోచరమృగతుల్యై - దైవోపసాదితానిత్యర్థః - న్యహనత్ అత్తసాత్కృత
వాత్-కథాపక్షేతుస్పష్టమేవ || ౫ || నన్యానురీంవృత్తిమాశ్రిత్యేతిమ్మగయానిన్దానయుక్తాకథాపక్షేరాజ్ఞస్తస్యాః
విహితత్వాత్-అధ్యాత్మపక్షేపిదైవోపసాదితవిషయభోగోవిహితవైత్యత్రాహ || తీర్థప్రతిదిభిః || మృగయాంఘరా
గపాప్రత్వాన్నసావిధీయతే , కింతునియమ్యతే-మృగయాప్రవృత్తిస్సజ్యోచ్యత ఇత్యర్థః - నియమమేవవక్ష్యేధముపదర్శయ
తి-లుభోరాగీనత్ - యదినిహన్యాత్-తర్హి-తీర్థేషు శ్రాద్ధాదిష్యేవనిమిత్తేషు - తత్రాపి ప్రతిదృష్టేషువిహితమాంసకష్యేష
తి-తత్రాపిరాజైవ - మధ్యానవ-వనమేవ - యావదుపయోగమేవేతి - అధ్యాత్మపక్షేపి-జీవన్మయావదుపయోగమేవవిషయ
భోగోనియమ్యతఇతిభావః || ౬ || య-ఎవం-విద్వాత్,హింసాయాఃవిషయభోగగ్యచరాగపాప్రతాంతన్నియమచ
విద్వాత్-మూర్ఖీత-హింసాంవిషయభోగంచకుర్యాత్ - నవాసకుర్యాద్వా - రాగపాప్రత్వేనావశ్యకత్వాభావాదితిభా
వః-రాగపాప్రస్థనియమేనహింసకైప్రత్యవాయాభావమాత్రంక్రియతే-నాదృష్టం,అతస్సుతరాంరాగపాప్రస్థత్యాగన
ప్రత్యవాయఇతి - నవైత్యుక్తం - తేనఎవం నియతేనకర్మణా-జ్ఞానన-ఎవంకృతేనకర్మణాయద్ధానంభవతి-తేనహేతునాసహ
కర్తా-నలిప్యతే - పాపైరితిశేషః - యద్వా-సఃవిద్వాత్-జ్ఞాననరాగపాప్రతాంత్యాజ్యోపాదేయాదివివేకజ్ఞానరూపేణ
హేతునా - కర్మణాఅనాదిపాపరూపకర్మణా - నలిప్యతే || ౭ || అన్యథా-నియతంకర్మ , కుర్వాణః- అహంమమాభి
మానాయూథః-కర్మభిరనాదిపుణ్యాపుణ్యకర్మభి - రనుబధ్యతేవశీక్రియతే - తతఃకర్మపారవశ్యా - ద్గుణప్రవాహేసంసారే
వతితః-నష్టదేహత్వవివేకః - అధఃసరకం - వ్రజతి || ౮ || ఎవంపాగ్నగ్నికంసరిసమాప్యప్రకృతాంమృగయామనువర్ణ

ప్రకాశయ స్తీపుమాంసముద్ధరతివ్యసనార్థవాత్ - ఈదృశబుద్ధిః క్వవ ర్తత ఇతి ప్రశ్నై నతల్లి ప్సావ్యజ్య తె || ౧౬ || హేనర
నాథ - త్వత్ప్రియా-య - ద్వ్యవస్యతినిశ్చినోతి-త - న్నజానీమః - యదర్థం వై మనస్యమాపన్నా తద్వై మనస్య హేతుం నజానీ
మః-త్వత్ప్రియాంతుజానీమ ఇత్యాహుః-హేతత్రుహాన్, నిరవస్తారైః స్తరణరహితే - భూతత-అవభూతాంశయానాం- ప
శ్యేతికథాపక్షేర్థః-అధ్యాత్మపక్షేత్వ - బాధితేన్ద్రియవృత్తీనాం సర్వాసాం నిశ్చయాత్కబుద్ధిమూలకత్వాత్-యాప్తిర్వియ
వృత్త్యాసానో దేహిత్యాలోచ్యయదనాదరవశాద్విప్రయానాద్యతానతీవమద్వి ముఖ్యభూదిత్య నుసంహితవానిత్యర్థః-ఆదరో
బుద్ధేస్థితుణమ్ || ౧౭ || పురజ్ఞానో-భువి-పతితాం-మహిషీం-నిరీక్ష్య-తత్సజ్జనో - న్నధితం వ్యాకులం-జ్ఞానం-యస్యసః-ప
రమంభృశం-వై క్లబ్యంకోకపారవశ్యం-యయా - అహోమదీయేయంబుద్ధి రేతావ స్తంకాలమేవంవిపరీతాఽభూదితివై క్ల
బ్యంయయావిత్యర్థః || ౧౮ || తతః-శ్లక్ష్యయామృద్వా-వాచా - విదూయతాపరిత పైన-హృదయేనమనసా-సా న్ద్వ
యోఅనునయో-ప్రేమస్యాఃప్రియాయాః-ప్రేమసంరమ్భఃప్రణయేనస్వస్తికాయఃకోప-స్తస్యలింగంకారణం-ఆత్మనిమనసి
నాధ్యగాత్ ననిశ్చితవాత్ - వివేకోదయసాధనభూతస్వాదరణమస్విచ్ఛాతావదేతావతా-లంతదనుదయేకాచణమన్వేష
యన్మపితన్నాధ్యగాదిత్యర్థః-తస్యదైవాయత్తత్వాదితిభావః || ౧౯ || వీరఃపురజ్ఞానః-అనునయేసా న్ద్వనై - కోవిదఃకు
శలః-అనునయోకోవిదైరితిత్వ తీయా న్నపారేతువాక్యై రితివిశేష్యమధ్యాహర్యంశనక్తః - మహిషీమనునిన్యేసా న్ద్వయా
మాసః-అనునయప్రకారమేవాహఃపాదయుగళంపన్నగ్న - ప్రియాయాఃపాదాగృహీతవాత్ - తతఃతత్సజ్జనోపణాదినాలాలి
తాం-ఆహ-అధ్యాత్మపక్షేతు-అనునయస్వవశీకారే-కోవిదైర్నిపుజై-రుపాయైః-స్వ వశా-మనునిన్యే-పన్నర్పపాదయుగళ
మిత్యనైనాద్యప్రభృతివివేకాత్తికాంబుద్ధిమనుస్మత్యై వవ రైయేతి ప్రతిజ్ఞాతవానిత్యుక్తంభవతి-ఉత్స జ్ఞలాలితామా హేత్య

మాముద్ధరతేప్రాజ్ఞాదీపయ స్తీపదేపదే || ౧౬ || రామాఊచుః || నరనాథనజానీమ స్త్వత్ప్రియాయద్వ్యవస్యతి |
భూతతేనిరవస్తారైశయానాంపశ్యతేత్రుహాన్ || ౧౭ || పురజ్ఞానస్యమహిషీంనిరీక్ష్యవధుతాంభువి | తత్సజ్జనో
న్నధితజ్ఞానోవై క్లబ్యంపరమంయయా || ౧౮ || సా న్ద్వయభాశ్లక్ష్యయావాచాహృదయేనవిదూయతా | ప్రేమ
స్యాప్రేమసంరమ్భలింగమాత్మనినాధ్యగాత్ || ౧౯ || అనునిన్యేభవన్తైర్వీరోఽనునయోకోవిదః | పన్నర్పపాద
యుగళమాహ-హేత్యజ్ఞలాలితామ్ || ౨౦ || నూనంత్యకృతపుణ్యాస్తేభృత్యా యేష్యేత్వరాశ్శుభే | కృతాగస్సాన్వి
త్తసాత్కృత్యాశితౌడండంనయుజ్జతే || ౨౧ || పరమోఽనుగ్రహాదణ్డోభృత్యేషుప్రభుణాఽర్పితః | బాలాన
వేదత త్తన్విబన్ధకృత్యమమర్షణః || ౨౨ || సాత్త్వంముఖంసుదతిసుభృన్మరాగభారప్రీడావిలమ్బవిలసద్ధసితావ
లోకమ్ | నీలాలకాలిభిరుపస్కృతమున్నసంసస్సాన్వనాంప్రదర్శయమనస్వినివల్లువాక్యమ్ || ౨౩ || తస్మిన్దేదమ
మహంతవవీరపత్నియోఽన్యత్రఘాసురకులాత్కృతకిల్బిష స్తమ్ | పశ్యే * నవీతభయమున్ముదితంత్రిలోక్యా

నెనస్వవశీకృతయావివేకాత్తి కయాబుద్ధ్యావవమనుసంహితవానిత్యుక్తమ్ || ౨౦ || హేతుభే-ఈశ్వరాస్వామినః-య
షు-కృతాపరాధేషు భృత్యేషు-ఆత్మసాత్కృత్యామదభీనావతేలతోనై తెదణ్డనీయాఇతిమత్వా - శితార్థందణ్డంనకుర్వన్తి-తే
భృత్యా-మన్దభాగ్యాః || ౨౧ || కుతః-యతః-ప్రభుణా - భృత్యేష్వర్పితో,దణ్డః-పరమోఽనుగ్రహః-భృత్యానాంహే
తాయై వభవతీత్యర్థః-య స్తుదణ్డతోవిషీదతిసోఽజ్ఞ ఇత్యాహ||బాలఇతి||అమర్షణఃదణ్డంనమృష్య తీత్యమర్షణః-హేతన్వి-తద్భ
న్దోఃస్వామినః-కృత్యంశితౌకరణం-నవేదలను గ్రహఇతినవేద-న,బాలామూర్ఖః-అజ్ఞ ఇత్యర్థః-అతోమమశితార్థమేవ-స్వామినీ-
త్వం-విముఖ్యభూరిత్యర్థః,అధ్యాత్మపక్షేతు-స్వామినీవన్త ద్రక్షణై కాన్తాయాబుద్ధ్యా వివేకాత్తికాయాఇతేఃపూర్వ మనుద
యోఽన్యదనుగ్రహార్థేవ-యతోఽ హమిదానీంవివేకాలాభానిమిత్రపరితాపయుక్తఃతామేవాతీవాద్య తవానిత్యనుసందధఇ
త్యర్థః || ౨౨ || హేనుదతి-హేనుధ్రు-హేమనస్విని-సా-త్వ-మస్మాకంస్వామినీ-అత-స్సాన్వనానో-ముఖం-ప్రదర్శయ-
కీచృశం-అనురాగభారేణ-ప్రీడయాచ-యో-విడ మ్భౌమన్దర-స్తేన - విలసన్హసితావలోకోయన్తి క - నీలాలకావిలాలయ-
స్తే-రుపస్కృతంభూషితం, ఉచ్చనాసికం-వల్లు - వాక్యం - యన్తిక-ఉ-క్తవిధముఖావలోకనసజ్జాతమానందమనుభవన్తివా
హంస్థిరైనిరతిశయసుఖపాదకవివేకోదయసుఖీత్యనుసంహితవానిత్యర్థః || ౨౩ || హేవీరపత్ని - వీరస్యమమభార్య-
య-స్తేతుభ్యం కృతకిల్బిషఃకృతాపరాధస్తన్తిక-అహం,బ్రాహ్మణకులాదన్యత్రకులేఽపి-మురరిపుదాసాదితరత్ర-దమం
దణ్డం-దధకరోమి-మేత్వత్సహాయస్యమమ-క్రుద్ధస్యసతః-త్రిలోక్యాః - బహిరపీతిశేషః,త్రై లోక్యా - దృహిశ్చ-అ న్తశ్చ-ఉ
దై చ్చిర్ముదితం-విగతభయంచ-తంపురుషం-నపశ్యామి-యదీయంవ్య వసాయాత్తికాబుద్ధిర్మమనుప్రకీర్తితాస్యాత్తదాతత్సహ
యోఽహంతద్విరోధినోనిరస్యామి-వివేకినామయాఽసాధ్యంకిమపిత్రిలోక్యాల న్నర్చహిశ్చ నవిద్యతే - మురరిపుదాసాదయ

స్తువివేకీనోమమానుకూలాపవెత్తనునందధే ॥ ౨౪ ॥ తవ వక్త్రమితః-సూర్యం... కదాచిదపి. వితిలకంతిలకరహితం. మ
వశ్యామి. ఇదానీంతు. మలినం. విగతహర్షం. సందమ్నః. కోధావేశేన. భీమంభయజ్జ్వరం. మవిమృష్టమనుజ్వలం, అపెతరాగం
స్నేహశూన్యం. తథా. తెనుజాతాశోభనా. స్తనావపి, శోకాశ్రుభిరుపహతాచ. తథాబిమ్మఫలాకాశ. మధతుచ. విగతఃకు
బ్జు. మపజ్జు. తుల్యస్తామ్బులరాగోయన్తి. క. తాదృశం. పశ్యామి. కుతేవమజ్జాతమితిశేషః. వ్యవసాయాత్త. కబుద్ధైరభివ్య
క్తః. పార్శ్వమృదశాయామవిశదత్యాత్తాదృశావస్థాంతాం. ప్రియానాదరనిమిత్తకో. ధేనాత్తా. సమునలంకుర్వ. తీంశోచ. న్దీం
ప్రియమివోత్తే. క్షతే. స్త్యర్థః. ॥ ౨౫ ॥ తస్మాత్కృతం. కిల్బషమపరాధో. యోనతస్య. కిల్బ. మమేవాహ ॥ సైవరం
స్వాత. నై. త్యామృష్ట్యామృగయాం. గతస్య. మే. ప్రసేద. ప్రసన్నాభవ, దేవం. దేవనం. క్రిడాం. రాతిదదాతీతి. దేవరః. కా. స్త
స్తం. కామ. మే. గ. న. వి. స. స్తం. గతం. పౌం. స్యం. పౌరుషం. ధైర్యం, యస్య. తం, అతఏవ. వశగతం. కా. స్త్రీ. కామయమానా. కృత్యే. క
ర్తుం. యోగ్య. ౨. ధే. న. భ. శతభ. శతై. వెత్తర్థః. వి. వె. కా. భా. వా. ద. ప్ర. స. స్త. స్య. మ. మ. స్వ. ప్నా. వ. స్థా. ౨. భూ. తే. ఆ. తో. వి. వె. కా. త్య. క. బు. ద్ధి. యు.
క్తో. ౨. హం. వ. స. వో. వ. రై. య. ఏ. వ. మ. హం. మ. మా. భి. మా. నౌ. వి. హం. య. వ. శం. గ. తే. ర. కా. ర్యా. పా. ద. కం. మాం. వ్య. వ. స. యా. త్య. కా. బు. ద్ధి. ర.
పీ. హం. న. వ. రి. వ్య. త. ఇ. త్య. న. స. స. మా. త. వా. ని. త్య. ర్థః. ॥ ౨౬ ॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతచంద్రవన్ది కాఖ్యాయాం శ్రీభాగవతవ్యాఖ్యా
యాం చతుర్థస్కంధే పంచవింశోధ్యాయః. *****
ఎవంజాగ్రస్వప్నముప్త్యాదిభిరవస్థాభిన్నం సతతోజీవస్యదుర్లభోపికదాచిద్దైవాత్సంజాతపరితాపస్య. వివేకాత్మకబు
ద్ధ్యుదయఉక్తః. ఇదానీమేవంసంజాతవివేకమవ్యనస్తవాసనానుచిప్రకృతిసుంబద్ధాదియుక్తంపుమాంసం. యయాధర్మమధర్మం
చకార్యం. చాకార్యమేవచ. అయథావత్ప్రజానాతిబుద్ధిస్సాపార్థరాజసీ. అధర్మంధర్మమితియామన్యసేతమసావృతా. స. ర. వ్య.
ధా. ని. తీ. ప. తాం. శ్చ. బు. ద్ధి. స్సా. పార్థ. తా. మ. సీ. త్యు. క్త. వి. ధ. ర. జ. స్త. మః. ప్ర. చ. రా. స. తీ. బు. ద్ధి. పు. న. ప. స. హ్య. స్వ. వ. శీ. కృ. త్య. స. స. ర. యా. మా. సే.

అన్యత్రవై మురరిపోరితరత్రదాసాత్ ॥ ౨౪ ॥ వక్త్రంన తెవితిలకంమలినంవిహర్షం సందమ్నభీమమవిమృష్టమపె
తరాగమ్ । పశ్యేస్తనావపిశుషోషహతేనుజాతేబిమ్బధరంవిగతకుబ్జుమపజ్జురాగమ్ ॥ ౨౫ ॥ తస్మైప్ర
సేదసుహృదఃకృతకిల్బషస్యసైవరంగతస్యమృగయాంవ్యసనాతురస్య । కాదేవరంవశగతంకుసుమాస్త్రవే
గవిస్రస్తపౌంస్యముశతీనభశతకృత్యే ॥ ౨౬ ॥ *****
***** ఇతిశ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, చతుర్థస్కంధే, పంచవింశోఽధ్యాయః. *****
నారదఉవాచ ॥ ఇత్థంపురజ్ఞానంసద్భ్యగ్వశమానీయవిభ్రమైః । పురజ్ఞానీమహారాజంరెమేరమయః శతీపతిమ్ ॥ ౧ ॥

త్యాహ॥ ఇత్థమితి॥ హేమహారాజ, ఇత్థం, నై వాత్కదాచిత్సంజాతవివేకమపి, పురజ్ఞానం. విభ్రమైః ధర్మధర్మకార్యకార్య
దివిషయైర్విభ్రమైః. భ్రమజననద్వారైత్యర్థః, సద్భ్యక్సమ్యక్తశనై, స్వవశ-మానీయ, పురజ్ఞానీరజః. ప్రచురాబుద్ధిః, పతిం,
రమయతీగ్వకార్యప్రపణంకుర్వతీ, న్వయం, రేమవ్యాపుతపతీ. కథాపతేతు, సమ్యగ్విభ్రమైః విలాసైః, అన్యత్స్వప్నం,
కవిదత్రవతివదంకథంచదధ్యాత్మపత్యోజయితుంశక్యమేవ. శ్రీనారదనతుజీవస్యస్త్రీపురుషవాసనాదాధ్యైనవిచిత్రా
సంస్కృతిర్భవతీత్యేతావదేవకథాతాత్పర్యందర్శితం. క్వచిత్పుమాన్ క్వచిచ్ఛస్త్రీ క్వచిన్సోభయమనందధీః. దేవోమనుష్యస్తే
గ్యగ్వాయథాకర్తృగుణంభవ, ఇతివదతా, తత్రాదౌపుం స్వైససంస్కృతిరధ్యాయత్రయేణోక్తా, తతస్త్వేకనాధ్యాయేనస్త్రీ
త్యైససంస్కృతిప్రపద్యైశ్వరప్రసాదాల్లబ్ధజ్ఞానసమోక్షఇత్యుక్తం, తతస్తదేవయథోపదేశంవ్యాఖ్యాతమితి. ఇహాధ్యా
య్యర్థః. ప్రతీయతే, ప్రతిపదమధ్యాత్మయోజనాత్ దుర్లుటానిష్కయోజనాచేతిస్వప్రాధీఖ్యానమనాదృత్యయథోపయోగ
మేవవ్యాఖ్యాన్యామృత్యాహుః, తత్ర, ప్రతిపదమధ్యాత్మయోజనమనుపయుక్తంచెత్కిమర్థంతత్కథనమితి. ప్రప్టవ్యం, నచ
కథాసౌందర్యాదేతివక్తంశక్యం, ఆధ్యాత్మీయకృతంశకథనైవతతేన్దర్యలాభాత్, అన్యథాకథాసౌందర్యార్థమ
నుపయుక్తంశానాంబహునాంసత్వైనతేషామపికథనాపత్యైః, యదపి, క్వచిత్పుమానిత్యాది, తన్న. క్వచిత్పుమానిత్యా
దిగ్రన్థస్యనిగమనపరత్వైనప్రధానప్రతిపాద్యస్యైవనిగమనీయత్వైనతస్య ప్రతిపదమధ్యాత్మయోజనాభావే. ఇహాణత్వాభా
వాత్, సహాయావనోఽగ్రాఃకథితాఃతేనరైస్సనిగమనీయాఇత్యుక్తీనియమఃయదపి. యథోపదేశంవ్యాఖ్యాతమితి, తదపి, స
ప్రసిద్ధపదవృత్త్యుక్తికథనైవదనుకూలతయాప్రసిద్ధవృత్త్యుక్తీనాంపదానాంవ్యాఖ్యాతుంశక్యత్యైనతావన్నాతవృత్త్యుక్తి
ప్రదర్శనాత్, యదపిచోక్తం. ప్రతిపదమధ్యాత్మయోజనాదుర్లుటానిష్కయోజనాచేతి. తత్రనిష్కయోజనత్వంయథోపదే
శంవ్యాఖ్యాతేషాంపురజ్ఞానాదివ్యవ్యవిజ్ఞం, జీవస్యస్త్రీపురుషవాసనాదాధ్యైనవిచిత్రా, సంస్కృతిర్భవతి. ఈశ్వరప్రసాదల్లబ్ధ
జ్ఞానసమోక్షఇత్యుక్త్యైవజ్ఞానితాధ్యైనపంచాధ్యాయవైయ్యర్థస్యస్పష్టత్వాత్, దుర్లుటాచేతిపరమవశిష్యతే. తత్రా

త్యన్తదుఃఖంఽనుత్పదమధ్యాత్మపక్షేతద్వి హయాన్యానిపదానిసర్వాణితత్ప్రక్షేప్యభ్యయన్త్యవ, అనుషయక్తపదమగ
త్యాకథాసాన్దర్యామైవ క్తంయుక్తం - యత్రక్షోకస్థానాంసర్వేషామిషదానాందార్హట్వం సాత్త్వంముఖంనుదతిసు
భ్యనురాగభారత్యాదా - తత్రపదసఙ్ఖతాత్మకవాక్యార్థద్యోత్యత్వస్యకస్యచిదుపయుక్తార్థస్య యోజనాకర్తవ్యాః ||౧||
తథాహి, మేరాజః, సరాజాపురజ్ఞానః, సుస్నాతాంకృతమగ్నశస్నానాం - రుచిరముజ్వలమమృతంయస్యాః, కృతంస్వ
స్వయనంమగ్నశంకుజుమసిన్ధురాదిభిర్యస్యాస్తాం, తృప్తాంస్వాద్యన్నపానాదిభిః - ఉపాగతాంసమీపమాగతాం, మహీ
షీ, మభ్యనన్దత్ - సుస్నాతాంరుచిరామృరాదిభిః సున్దరతరామహీషీమభినన్దన్తివరాజసీంబుద్ధి మనుకూలామవశ్య తేజ్య
ర్థః ||౨|| తయామహిష్యా, ఉపగూఢఃఆశ్లిష్టః, పరిరబ్ధాఆశ్లిష్టా, మహిష్యా, కన్ధరా, యెనసః, అనెనజీవబుద్ధ్యోర
న్యోన్యందృఢతరసంబంధఃఎకత్వేనానుసంధానంచవ్యజ్యతే, రహఃఎకాదై, అనుకూలై, ర్గుహ్యభాషణైఃశబ్దాదివిషయచిన్త
నైః, అపకృష్టా, చైతనావివేకో, యస్యప్రమదప్రమాదాలస్యకాఽణిబుద్ధి రేవ, పరిగ్రహానవివేకో. యస్య ||౩||
మహార్హతత్వే ఉత్కృష్ట శయ్యాయాం, హృదయే, శయానఃఅధితిష్ఠత్ - కాలరంహః ఆయుష్యం, దురత్య గుంసంసారి
ణోఽవర్జనీయం - దివానిశే - త్యేవంరూపేణ - నబుబుధేనాను సంహితవాక్ - కథా వక్షేతు స్పష్టం - మహార్హతత్వే
హృదయే - మహిష్యాః భుజవో - వధిః ఉపధీయతే అస్మిన్శిర ఇత్యుపధిరుపధాన - మచ్ఛీర్షకం - యస్యసః - శయా
నః - అనెన బుద్ధి పార వశ్యంసూచితం - వ్యవాయతః విషయభోగాత్ - తమోఽభిభూతః అజ్ఞాన తిరోహితః - తా
మేవమహిషీమేన - బుద్ధి సక్తకృతంచైవయిక సుఖమేవ పురుషార్థ - మమనుత - నతునిజంస్వరూపం - తత్త్వరంపరమా
త్మస్వ రూపంచ - నాన్య మన్య తేత్యర్థః || ౪ || తయామహిష్యా - ఎవంతత్పారవశ్యేన - రమమాన్య సంస

సరాజామహిషీంరాజఃసుస్నాతాంరుచిరాననామకృతస్వస్వయనాంత్పప్రామభ్యనన్దదుపాగతామ్ ||౨||
తయాపగూఢఃపరిరబ్ధకన్ధరోరహాఽనుమన్త్రైరపకృష్టచైతనః | నకాలతంహూబుబుధేదురత్యయందివా
నిశేతిప్రమాదాపరిగ్రహాః ||౩|| శయానఉన్నద్ధమదోమహామనామహార్హతత్వేమహిషీభుజోపధిః | తామకవీరో
ఽమనుతవ్యవాయతస్తమోఽభిభూతోననిజంపరంజతత్ || ౪ || తయైవంరమమాన్యకామకత్వలచైతనః | తు
ణార్థమివరాజేన్ద్రవ్యతిక్రాంతంనవం. వయః || ౫ || తస్యామజనయత్పుత్రాన్సర్జన్త్యాంపురజ్ఞానః | శతాన్యేకా
దశవిరాడాయుషోర్ధమథాత్యగాత్ || ౬ || దుహితృగృహోత్తరశతంపితృమాతృయశస్కరీః | శీతోదార్యగుణో
పేతాఃపౌరజ్ఞాన్యఃప్రజాపతే || ౭ || సపాఞ్చాలపతిఃపుత్రాన్పితృవంశవివర్ధనాన్ | దారైస్సంయోజయామా
నదుహితృస్సదృశైర్వదైః || ౮ || పుత్రాణాంచాభవత్పుత్రాన్ఎకైకస్యశతంశతమ్ | యైర్వైపౌరజ్ఞానోపం

రతః - అత ఎవ - కామైశ్చబ్దాదిభిః - అనుభూయ మానైః - కత్తలంమలినం - చైతో - యస్య - మేరాజేన్ద్ర - నవరా
నూతనం - వయః - తుణార్థమివ - వ్యతిక్రాంతం - దహవిజిష్టస్య వధోక్తృత్వా దైహభిసా యేణనవంవయోఽ
తిక్రాంతమిత్యుక్తం - వక్షోన్తరైఃప్రయమేవార్థః || ౫ || తస్యాంమహిష్యాం - పురజ్ఞానః - పుత్రాన్ ఇన్ద్రియపరిణామరూ
పాన్ - ఎకాదశశతాని - అజీజనత్ ఉత్పాదయామాస - హవిరాడినిసంబోధనం - ఆయుషఃశతసంవత్సరాన్త్యకస్యా - ర్ధంప
జ్ఞాశద్వరాత్మకం - అతిక్రాంతమభూత్ - ఇవమపిదేహభిప్రాయణోక్తమ్ || ౬ || దుహితృగృహియపరిణామానన
రభావిసీర్బుద్ధివృత్తిరూపాః - దశాధికశతం - పిత్రోర్జీవబుద్ధ్యోః - భ్రాతృణామిన్ద్రియపరిణామానాంచ - యశస్కరీః - అను
కూలాః - అనుకూలోహియశస్కరో - నతుప్రతికూలః - శీలంరాజసతామసస్వభావః, అనన్తసుఖాభివ్యక్తిజనకత్వరూపం,
జౌదార్యరూపశ్చ - యోగుణస్తేన - ఉపేతాయుక్తాః - అజీజనదిత్యనుషక్తః - సర్వాఅపిదుహితరోదశాధికశతం - పౌరజ్ఞాన్యః
పురజ్ఞానస్యాపత్యత్వాత్ పౌరజ్ఞాన్యఇత్యుచ్యతే - హప్రజాపతే - అత్రపుత్రసఙ్ఖ్యా - బాహుల్యమాత్రాభిప్రాయ - దుహితృ
సఙ్ఖ్యాచపుత్రేభ్యోన్యూనత్వేనగార్హస్థ్యసాన్దర్యాద్ || ౭ || సఃపాఞ్చాలపతిః - పచ్చన్దివిషయాన్వ్యక్తికర్తృన్తలనుభా
వయన్తిపిపాఞ్చాలాఇన్ద్రియణి - పాఞ్చాలాఎవపాఞ్చాలాః - ప్రజ్ఞాదిత్వాత్సన్ధిరైవ - తేషాంపతికరణాధిపో - జీవఇత్య
ర్థః - పిత్రో - ర్వంశం - విశేషేణవర్జయన్తితితాన్ - ఇన్ద్రియపరిణామరూపాన్ - దారైర్నితాహితచిన్తారూపాభిభార్యాభి
స్సంయోజయామాస - తథా - దుహితృ, ర్వతైరుచితైర్విషయభోగరూపైఃపతిభి - స్సంయోజయామాస || ౮ ||
పుత్రాణాంపుత్రాఃపుత్ర్యాపుత్ర్యరూపకర్తరూపాః - ఎకైకస్య - శతంశతం - శతశబ్దోబాహుల్యాభిప్రాయకః - అభవత్ -
పౌత్రాన్విశినస్తి - యేపౌత్రైః - పౌరజ్ఞానోపంశస్సంసారః - పాఞ్చాలేషుశబ్దాదివిషయేషునిమి త్తేషునిమి త్రమిహఫలం - శబ్దా
దివిషయభోగార్థమిత్త్యర్థః - సమేధితఃసంవరితఃయద్వా - వంశఇన్ద్రియపరిణామతదనన్తరబుద్ధివృత్తిరూపపుత్రపుత్ర్యాది

రూపావంశః - శబ్దాదివిషయేషుకర్తృభిరవసమేధితత్వార్థః || ౯ || తెషు-తస్యపురజ్ఞానస్య, రిక్తహారేషుపు తెషు గృహం
శరీరం - కోశః అహంమమాభిమానాశ్రయోఽహంకారః - అనుజీవినశ్చ నియత్రాణాదయః - తెషు - నిరూఢేనరూఢమూ
తేన-మమత్వేనమమకారేణ-విశేషేణాసక్తః - నప్రాబుధ్యత-స్వస్వరూపః సరమాత్మస్వరూపేతిశేషః || ౧౦ || నానా
కామః నానాధూతాశబ్దాదివిషయాశ్చ కామయమానః - పశుమారక్తః హింసాగర్హేః - అతఏవ-ఘోరైః - క్రతుభిఃకర్తృ
నియవ్యాపారహస్తైః - ద్వీతీతః - కృతసజ్జల్యః - కర్తృనియవ్యాపారహస్తాశ్చక్రతునారభ్యత్వార్థః, తెషాంప్రాయశః
పశునూనాదిహింసాగర్హత్వాత్పశుమారక్తరిత్యుక్తం - దేవాదీన్ - ఈశేతిష్టవాన్ - దేవశబ్దోదేవాధిష్ఠితేనియపరః-ఇన్ద్రి
యాణ్యతార్పిదిత్యర్థః - పితౄనూత్పతీనితిదృష్టాభిప్రాయకం - యథాభవాన్ దేవపితౄధూతపతీనిశే - తథాఽయం
దేవాశ్చేతిత్వార్థః || ౧౧ || యుక్తేషుదృఢతరాభిసన్నియుక్తమకర్తృసుప్రసక్తస్యనితరామాసక్తస్య, కుటుమ్బేబుద్ధితద్వ్య
త్వాదా - ఆసక్తచిత్తస్య - సవైకాలోజరాసమయః - ఆససాదప్రాప్తః - దేహదృష్ట్యేదముక్తం, కాలంవిశిష్టస్థి, యఃకాలఃప్రి
యయోషితాం-పరస్పరమప్రియకరః || ౧౨ || చణ్వవేగఃఅశువేగః, సంవత్సరరూపః-ఖ్యాతః ప్రసిద్ధ, స్సహి-గన్ధర్వా
శాంగన్ధర్వాశ్చగన్ధర్వశ్చ "పుమాన్ప్రియై" త్యేకశేషః-తేషామధిపతిః-తస్య - బలినఃప్రసహ్యయుర్నరతశ్చణ్వవేగస్య
భృత్యాఃషష్ఠ్యధికతతత్రయదివసాత్కాః-గన్ధర్వాఃపరోక్షమాయానూపధనాపహరిత్యాదగన్ధర్వత్వేనరూప్యదై || ౧౩ ||
తథాతాదృశీఅస్యచణ్వవేగస్యసంబంధస్యస్తాదృశ్యః, ఆర్షత్వాద్యవ్యత్యయేనద్వితీయా - షష్ఠ్యుత్తరశతత్రయసంఖ్యా కాఃగన్ధ
ర్వఃరాత్ర్యాత్కాః-మైథున్యఃదివసైరేవమిథుసిఘాయస్థితాః సితాశ్చసితాశ్చకుక్కుష్టపక్షీయాః-పరివృత్త్యాపరిభ్రమ

శఃపాశ్చాలేషుసమేధితః || ౯ || తెషుతదిక్తహారేషుగృహకోశానుజీవిషు | నిరూఢేనమమత్వేనవ్యాసక్తోనాన్వ
బుధ్యత || ౧౦ || ఈశేచక్రతుభిర్హోరైద్వీతీతఃపశుమారక్తః | దేవాన్పితౄనూత్పతీన్నానాకామాయథాభ
వాన్ || ౧౧ || యుక్తేష్యేవంప్రసక్తస్యకుటుమ్బాసక్తచేతనః | ఆససాదసవైకాలోయోప్రియఃప్రియయో
షితామ్ || ౧౨ || చణ్వవేగశ్చేతిఖ్యాతోగన్ధర్వాధిపతిర్నృప | గన్ధర్వాస్తస్యబలినష్షష్ఠ్యుత్తరశతత్రయమ్ || ౧౩ ||
గన్ధర్వస్తాదృశీరస్యమైథున్యశ్చసితాసితాః | పరివృత్త్యావిలుమ్పైనిసర్వకామవినిర్మితామ్ || ౧౪ || తంచణ్వవే
గానుజరాఃపురజ్ఞానపురీందయదా | హర్తుమారేభిరేతప్రత్యక్షేధత్ప్రజాగరః || ౧౫ || ససప్తభిశ్చరైకోవిం
శత్యాచశతంసమాః | పురజ్ఞానపురాధ్యక్షోగన్ధర్వైర్వ్యయుధేబలీ || ౧౬ || క్షీయమాణేస్వసంబంధిస్యేకస్త్రిన్
హుభిన్యధి | చింతాంపరాంజగామాభనరాష్ట్రపురచాన్దవః || ౧౭ || సవపపుర్యాంమధుభుక్పాశ్చాలేషుస్వపా
ర్షదైః | ఉపాసితంబలింగ్యుక్తాస్త్రీజితోనావిదద్భయమ్ || ౧౮ || కాలస్యదుహితాకాచిత్త్రిలోక్యాంవరమి
చ్ఛతీ | పర్యటతాంనబర్హిష్టస్యస్యవందతశ్చన్ || ౧౯ || దౌర్భాగనాత్కనాలోకవిశ్రుతాదుర్భాగతీసా | యా

జేన-సర్వైకామైశ్చబ్దాదిభిస్తత్కరణైశ్చ-వినిర్మితాం. పురీంశరీరం-విలుమ్పైనిఅవహరన్తి. అపహర్తుమారేభిరత్యర్థః-
జరాప్రాప్త్యనస్తరమ్పృతిదివసాఃప్రాప్తాశ్చత్వార్థః-ఎతత్సర్వం దేహదృష్ట్యైకమితీద్రష్టవ్యమ్ || ౧౪ || చణ్వవేగస్యాను
చరాస్తేగన్ధర్వా-పురజ్ఞానస్య-పురీ-యదా-హర్తుమారేభిరేతరబ్ధనస్తః, తత్రపుర్యాం, యః-ప్రజాగరఃప్రాణిః-సుషుప్త్యవ
స్థాయామపిప్రాణవ్యాపారాత్ప్రజాగరత్యుక్తం-ప్రత్యక్షేధతీన్యవారయత్, యావత్ప్రాణవ్యాపారస్తావచ్ఛరీరస్యావై
కత్యేనావస్థానాత్ప్రత్యక్షేధదిత్యుక్తమ్ || ౧౫ || సవీకఃప్రజాగరః-సస్తభిర్వింశత్యా సప్తవింశతినంఖ్యాకైః, భూతప
శ్చకతన్మాత్రపశ్చకన్జానెన్ద్రియపశ్చకకర్తృనియపశ్చ కాపానాదిప్రాణచతుష్టయః-సోబుద్ధ్య హంకారాత్తైశ్చరైః, శ
తంసమాశ్చితిప్రాగ్భోపలక్షణం-యావత్ప్రాగ్భావసానం-పురజ్ఞానపురస్యా, ధ్యక్షఃపాలకః బలిభిర్గన్ధర్వైస్సహ, యయు
ధేయుద్ధంబకార-శరీరంనవిష్లావయామాసేత్యర్థః || ౧౬ || బహుభిస్సాకం-యుధి, ఎకస్త్రిన్స్వసంబంధినిస్వసామర్థ్య-
క్షీయమాణేసతి-శతవత్సరావసానత్యర్థః, రాష్ట్రాదిభిస్సహితః-ప్రజాగరః-పరాంచింతా-మవాప, కథంశరీరంప్రాణాయామితి
చింతామవాపేత్యర్థః || ౧౭ || సమృద్ధానః-మధుభుక్-స్వపార్షదైరిన్ద్రియైః, పాశ్చాలేషుశబ్దాదివిషయేషుమధ్యే, ఉపాసీ
తంప్రాసితం బలింశబ్దాద్యన్యతఃపరిషయం-గృహాశ్రయభవత్, స్త్రీయాబుద్ధ్యా, జితోవశీకృతః-భయం-మృత్యుభయం, నావి
న్దితనాలోచితవాన్ || ౧౮ || కాచి-త్రాలోకస్య-దుహితా-జరారూపా, కాచిదస్తి-సా-త్రిలోక్యాం. వరంపతి-మిచ్ఛతీ-
పర్యటత్, హేబ్రిష్టా-తాంకాలకన్యాం-కోఽపిపుమాన్, సప్రత్యనందనావృణోత్ || ౧౯ || అనభిసన్దనేహేతుంవ
దత్తన్నిమిత్తంగుణనామధేయమాహ | దౌర్భాగన-దుష్టంభగంసౌందర్యంయస్తాదృశవతినదుర్భాగ-స్సవపదౌర్భాగ-సైనా,
త్తనాన్వరూపేణ లోక-దుర్భాగతి-విశ్రుతాప్రఖ్యాతా, తాంవిశిష్ట-యాకాలకన్యా, యయాతిపుత్రేణపురుణా - వృతాసతి

తుష్టా-తస్మై రాజర్షయే పూరవే వరం రాజా సనరూపం-అదాత్ , యయాతి దైవయాసీగ మనక్రుద్ధశుక్రశాపాజ్జరాంప్రాప్య పు
త్రానువాచే మాంజరాంకృష్ణీ తేతి-తాం జ్యేష్ఠాశ్చ త్వారోన జగృహుః-పూరుస్తుజగృహే , తతో యయాతి స్తస్మై రాజ్యం ద
దా వితి జరై వాదాదిత్యుక్తమ్ ॥ ౨౦ ॥ శ్లోకదాచి, త్సకాలకన్యా-ధూలోకే, పర్యటన్తి-బ్రహ్మలోకాత్సత్యలోకాన్తసీం
ధూమిం, గతంప్రాప్తం, మాం, బృహద్వృతం నైష్ఠికం-జానత్యపి-కామమోహితా, వవ్రే ॥ ౨౧ ॥ శ్లోతతో - మయి ప్ర
త్యాఖ్యాతవతి మయి-సంరభ్యకోధంకృత్వా విపులం మహాంతం-దుస్తరందురతిక్రమణీయం-శాప-మదాత్ - శాపమేవాహ-
హేమునై-త్వం-యతో-మద్యాచ్ఛా విముఖ-స్తత-ఎకత్ర-చిరేణ-స్థాతుం-నార్హ సీతి ॥ ౨౨ ॥ శ్లోతతో - విహతసజ్జ-ల్ప-కాల
కన్యకా-ఆధయోవ్యాధయశ్చయవనాః-తద్వత్పిడాకారిత్యా - తైషామీశ్వరం-మయా-ఉపేష్టం-నామ్నా భయంభయనామా
నం-పతి-మాసాద్య-వవ్రే ॥ ౨౩ ॥ శ్లోవరణప్రకారమేవాహ ॥ హేవీర-యవనానాం-ఋషభమీశ్వరం, త్వా-మీస్పితం-
వతిం-వృణే-త్వయి-కృతో-ధూతానాం-సజ్జ-ల్పః-సనరిష్యతిననశ్యతి ॥ ౨౪ ॥ శ్లోత్వయాహం నప్రత్యాఖ్యేయత్యాహ ॥ లో
కతో-వేదతశ్చ-య-ద్వైత్యై నగ్రాహ్య త్వేనహి-పనతంప్రాప్తం, త-ద్యాచమానాయా-యో-నదదాతి-యచ్ఛచీయమానం-
యో-నెచ్ఛతినగృహ్యతి-ఇమా-ద్వౌ, అనదవగ్రహా-అనక్రవ్యర్థః-అ వగ్రహః అభిమానః-అగ్రహేవాహ - యయో-స్తా-అత
ఎవ-బాలౌ అజ్ఞా-కర్మ ధూతౌ, అనుకోచ ని-ఇమాప్రత్యసశోచన్తి సప్రతిత్యర్థః ॥ ౨౫ ॥ శ్లోహేభద్ర-భజన్తిం - మాం-భజ
న్య-మయి-దయాం-కురు - పౌరుషః పూరుషేణ కర్తవ్యోధర్మః-ఎతావానెవ-కింతత్ - య-దార్తాననుకమ్పతే ॥ ౨౬ ॥

తుష్టా రాజఋషయే వృతా-దాత్పూరవే వరమ్ ॥ ౨౦ ॥ కదాచిదటమానాసాబ్రహ్మలోకాన్తసీం గతమ్ | వ
వ్రే బృహద్వృతం మాంతుజానతీకామమోహితా ॥ ౨౧ ॥ మయి సంరభ్య విపులమదాచ్ఛాపం సుదుస్సహమ్ | స్థా
తుమర్హ సీతై కత్ర మద్యాచ్ఛా విముఖో మనై ॥ ౨౨ ॥ తతో విహతసజ్జ-ల్పా కన్యకాయవనైశ్వరమ్ | మయోపదిష్ట
మాసాద్య వవ్రే నామ్నా భయంపతిమ్ ॥ ౨౩ ॥ ఋషభం యవనానాం త్వాం వృణేమి రేస్పితం పతిమ్ | సంకల్ప స్తస్మ
యి ధూతానాం కృతః కిల నశిష్యతి ॥ ౨౪ ॥ ద్వా విమావనుశోచన్తి బాలావనదవగ్రహా | యల్లోక శాస్త్రోపనతం
నరాతినతదిచ్ఛతి ॥ ౨౫ ॥ అథోభజన్యమాంభద్రభజన్తి మేదయాంకురు | ఎతావాన్ పౌరుషోధర్మో యదార్తా
ననుకమ్పతే ॥ ౨౬ ॥ కాలకన్యోదితవచోసిశమ్యయవనైశ్వరః | చిక్షిర్షు దైవగుహ్యం ససన్తి తంతామభావత ॥ ౨౭ ॥
మయానిరూపిత స్తుభ్యం పతిరాత్మ సమాధినా | నాభినన్దతి లోకో-యంత్యాశుభదామస త్తమామ్ ॥ ౨౮ ॥ అ
తో-వ్యక్తగతిర్భుక్తి-ల్పలోకంకర్మ వినిర్మితమ్ | యాహి మేపుతనాయుక్తా ప్రజానాశం ప్రణేష్యసి ॥ ౨౯ ॥ ప్రజ్వా
రోయం మమభ్రాతాత్వంచ మేభగినీభవ | చరామ్యభాభ్యాం లోకేన్తిన్మవ్యక్తోభిమనైనికః ॥ ౩౦ ॥ *****
***** ఇతి శ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, చతుర్థస్కంధే, షడ్వింశోఽధ్యాయః . *****

కాలకన్యయా-ఉదితం-వచః-ప్రత్యా, సయవనైశ్వరో-భయనామా-దైవగుహ్యం మరణం-తద్దిపాగణినాం వై రాగ్యానుదయా
యదైవై గోవ్యతే-కర్తుమిచ్ఛః-స్తి-తేన సహితం యథాతథా - సమభావత ॥ ౨౭ ॥ శ్లోతుభ్యం, మయా, అత్త సమాధినా
చి-తై కాగ్ర్యణ-బహుధావిచార్యైత్యర్థః-లోకరూపః-పతి - నిరూపితోనిచ్చితః - కో-సావిత్యత్యాహ - యాచ్యమానో-
యం లోక-స్తా-మభద్రా-మస త్తమాం-నెచ్ఛతి ॥ ౨౮ ॥ శ్లోఅతో - ౨వ్యక్తగతిః-కుతః-ప్రా-ప్తైశ్వలక్షితగతిస్సతీ-కర్మవి
ర్జితం-లోక-మాక్రమ్య-భుక్తి-ఎవంసరోష్విపిలోక-స్తవవతిస్సాన్యదిత్యర్థః-నచై వంత్యయాశజ-నీయం మాం ప్రతికూలాం
లోకాహనిష్యన్తి-యస్మాత్త్వమేవలోకస్యనాశంకరిష్యసీత్యాహ ॥ యాహితి-యామదీయా-పుతనాయవనాఖాంసేనా
తయా-యక్త-యాహి ॥ ౨౯ ॥ శ్లోప్రజ్వాగోవైష్ణవజ్వర-స్తాం-ప్రణేష్యతి - లోకం ప్రతిపాదయిష్యతి-అత్రప్రజ్వారణ
తిమారకోవైష్ణవజ్వరోవివక్షితః, నమాహేశ్వరజ్వరః - మాహేశ్వరస్యవ్యాధ్యస్తః-పాతిత్వేన మారకత్యాభావాత్-ప్రజ్వా
రో-మమభ్రాతా-భవతి, త్వంచ-మే-భగినీస్వసా-భవ-ఉభాభ్యాం ప్రజ్వారకాలకన్యాభ్యాం-యనాభ్యాం సహా, హం - భిమ
నై నికాయవన సేనానాయకః-అవ్యక్తగతిస్స-లోకే-జరామి ॥ అత్రకాలస్యదుహితాకాచిదిత్యాదిశ్లోకద్వయేన జరాయా
లోకవిద్యేషవిషయత్వముక్తం , కదాచిదటమానైత్యనెన్లోకత్రయేణ నారదస్యజరానాకాన్తత్వముక్తం-ఎకచ్ఛనైష్ఠికస
సకాదీనామప్ర్యుపలక్షణం-స్వస్యశావగ్రస్తత్వ కథనంతస్యావర్జీయత్వాభిప్రాయకం, తతోవిహతసజ్జ-ల్పత్యాదినా జరా
ధివ్యాధిప్రజ్వారభయానాం పూర్వపూర్వస్యోత్తరోత్తరహేతుత్వ మనోవ్యసాహిత్యేన మరణహేతుత్వంచోక్తం - జరా
దీనాం పరస్పరభావణాదికథనం తేషాం మూర్తిమత్వాభిప్రాయేణ తదధిష్ఠాత్వ దేవతాభిప్రాయేణ వా-ఉపపన్నమ్ ॥ ౩౦ ॥
ఇతి శ్రీమద్భాగవతచంద్రచక్రీ కాఖ్యా యాం శ్రీ భాగవతవ్యాఖ్యా యాం చతుర్థస్కంధే షడ్వింశోఽధ్యాయః

ఎవంజరాదీనాముత్తరోత్తరమౌతుత్వంసంఘాయమృతిమౌతుత్వంచాభిధాయ - ఇదాసీంఎతేసర్వేపురజ్జనపురీమావి
శ్యపీడయన్తోవిప్లావయామానురితివదన్ " యంయంవాఽపిస్తరకభావంత్యజత్యైకేభవమాతంతమైతికాన్తేయసదా
తచ్ఛావభావిత, ఇత్యుక్తీత్యా కథాపక్షేపురజ్జనస్యరాజ్యస్త్రిచిన్తయాస్త్రిజన్మపాప్రికథనవ్యాజేనాధ్యాత్మపక్షేఽపి
జీవన్ముక్తవకాత్ స్త్రిత్వపాప్రితత్రపునరదృష్టవిశేషాద్భగవతసజ్జతిమిశ్వరప్రసాదంచామానారదః | హేబర్హిష్ణ - భ
యనామ్నాయ - సైనికాః సేనాయాంభవాన్సైనికాః-దిష్టకారిణః-అదేశకారిణః-ఈశ్వరస్యేతిశేషః-ప్రజ్వారకాలకన్యా
భ్యాంసహ-ఇమాంఘామిం-విచేయఃవర్యాటః || ౧ || * తేనైనికాః-కదాచిద్దేహంభు కపా రభావసాన-జరత్వన్న
గనజీర్ణపాశేన-పాలితాం-భామైఃఘామ్యాం భవైః - భోగైఃశబ్దాదివిషయభోగైః - ఆధ్యాం - పురజ్జనపురీం - రురు
భుః || ౨ || * కాలకన్యాజరా-పురజ్జనపురీం-బలాత్-బుభుజే పురజ్జనపురంజరావ్యాధ్యా దిగ్రస్తమఘాదిత్యర్థః-కాలక
న్యాంవిశినష్టి-యయాకాలకన్యయా- అభిభూతః-పురుషః-నిస్సారతాం-పాప్రు యాత్ || ౩ || * తయాకాలకన్యయా
ఉపఘజ్యమానాంసకలాం-పురజ్జనపురీం-యవనా - స్సర్వతోదిశం - ద్వ్యాఃప్రవిశ్య చతురాదిమరోగయా-ప్రవిశ్య
భృశమధికం-పార్థయన్పీడితవస్త్రః || ౪ || * తస్యాంపుర్యాం-యవనాధిభిః-ప్రవీడ్య మానాయాం - మమేయం
పురీత్యభిమానీ-పురజ్జనః - కుటుమ్బబుద్ధీన్ద్రియమన ఆచిరూప - యా-మమతా-తయా-ఆకులఃఆక్షి ప్రచిత్తః-బహువిధాన్-

నారదఉవాచ|| సైనికాభయనామ్నాయేబర్హిష్ణనిష్టకారిణః | ప్రజ్వారకాలకన్యాభ్యాంవిచేరురవసీమిమాన్ ||
తవకదాతురభసాత్పురజ్జనపురీంస్సప | రురుభుర్భుమభోగాధ్యాంజరత్వన్నగపాలితామ్ || ౨ || కాలకన్యాపి
బుభుజేపురజ్జనపురంబలాత్ | యయాఽభిభూతఃపురుషస్సద్భోనిస్సారతామియాత్ || ౩ || తయాపఘజ్యమా
నాంవైయవనాస్సర్వతోదిశమ్ | ద్వ్యాఃప్రవిశ్యసుభృశంప్రార్థయన్సకలాంపురీమ్ || ౪ || తస్యాంప్రవీడ్యమా
నాయామభిమానీపురజ్జనః | అవాపోరువిధాంస్తాపాన్కుటుమ్బమమతాఽఽకులః || ౫ || కన్యోపగూఢోన్మ
శ్రీఃకృపణోవిషయాత్మకః | నష్టప్రజ్ఞోహతైశ్వర్యోగన్ధర్వయవనైర్బలాత్ || ౬ || విశీర్ణాంస్వపురీంవీక్ష్యప్రతికూ
లాననాదృతాన్ | పుత్రపౌత్రానుగామాత్యాన్జాయాంచగతసౌహృదామ్ || ౭ || ఆత్మానంకన్యయాగ్రస్తం
పాశ్చాలాంశ్చారిదూషితాన్ | దురన్తచిన్తామాపన్నోనలభేతత్ప్రతిక్రియాన్ || ౮ || కామానభిలషన్దీనోయా
తయామాంశ్చకన్యయా | విగతాత్మగతిస్నేహాపుత్రదారాంశ్చలాలయన్ || ౯ || గన్ధర్వయవనైర్భుగ్నాంకా
లకన్యోపమగ్నితామ్ | హతితుంప్రచక్రమేరాజాతాంపురీమనికామతః || ౧౦ || భయనామ్నాఽగ్రజోభ్రాతాప్ర
జ్వారఃప్రత్యపస్థితః | దదాహతాంపురీంకృత్స్నింధ్రాత్ప్రప్రియచిక్కిరయా || ౧౧ || తస్యాంసందహ్యామానా
యాంసపారస్సపరిచ్ఛిదః | కుటుమ్బికఃకుటుమ్బిన్యాఃఉపాతప్యతసాన్వయః || ౧౨ || యవనోపరుద్ధాయత

తాపాన్ క్లౌతాన్పాప్రిపన్ || ౫ || * కన్యయాబుద్ధ్యా, ఉపగూఢఃదృఢతరంసంశ్లష్టః-విషయేష్వే వ, ఆత్మాచిత్తం-యస్య-అతఃకృప
ణః-అతఏవ - నష్టవివేకః , నష్టాశ్రీఃభోగాత్మికాయస్య , యవనై - ర్బలాత్ , హృతం , ఐశ్వర్యం ఉత్థానాదిశక్తిరూ
పం-యస్యసః - తత్ప్రతిక్రియాంనలభేతిత్వతీయేనాన్వయః || ౬ || * విశీర్ణం-శిథిలం-స్వపురం-తథా - ప్రతికూలాన్అన
పేక్షితవిషయప్రాణాన్ - అనాదృతాన్అదరమకుర్వాణాన్-స్వాధీనత్వాభావాత్-పుత్రాన్-ఇన్ద్రియపరిణామరూపాన్-
పౌత్రాన్పుత్ర్యాపుత్ర్యకర్తరూపాన్ - తదనుగాన్ద్రియాణి-అమాత్యాన్ద్రియదేవతాః - గతం-సౌహృదంస్నేహః-యస్యా
స్తాం-జాయాం-తస్యాఅపిస్వాధీనత్వాభావాత్ || ౭ || * కన్యయాజరయా-గ్రస్తం-ఆత్మానంశరీరం-అరిభిర్విఘ్నాదిభిః-
దూషితాన్-పాశ్చాలాన్విషయాంశ్చ - వీక్ష్యదృష్ట్వా-అపారచిన్తా-మాపన్నః-తస్యపురాదివిశీర్ణత్వాదేః - ప్రతిక్రియాంప్ర
తికార్యం - పరిహారోపాయం-నలభే || ౮ || * కాలకన్యయా-మౌతుభూతయా-యాతయామాన్నిస్సారాసపి-కామా-న
భిలషన్-దీనఃకృపణః , విగతాత్మ-గతిఃపారతౌకికవిహికఃపుత్రాదిస్నేహశ్చ-యస్య - పుత్రదారాన్ఇన్ద్రియపరిణామ
బుద్ధిః-లాలయన్ఉపచ్ఛన్దయన్ || ౯ || * గన్ధర్వైరహారాత్రయాపైః-భుగ్నాంకుటిలాం-కాలకన్యయా-అవమన్తాంపీ
డితాం-పురీం-అనికామతఃఅనిచ్ఛయాఽపి - రాజాపురజ్జనో-హతుంత్యక్తుం-ప్రచక్రమేఉపక్రాన్తవాన్ || ౧౦ || * భయ
నామ్నాయాఽగ్రజోభ్రాతా-ప్రజ్వార-స్స-ఉపస్థితః-పురజ్జనపురీమధిష్టితః-భ్రాతుర్భయనామ్నః - ప్రియంకర్తుమిచ్ఛయా-
కృత్స్నిం-తాం-పురీం - దదాహ-ప్రజ్వారాభ్యోవైష్ణవజ్వరశ్వరీరంప్రవిశ్యభృశంతేషేత్యర్థః || ౧౧ || * తస్యాంపు
ర్యాం-నితరాం-ప్రజ్వారైః - తప్యమానాయాం-భార్యాసహితః-భృత్యవర్గసహితశ్చ-కుటుమ్బసహదీవ్యతీతికాటుమ్బికః-
కుటుమ్బిన్యాసహ - సాన్వయఃపుత్రాదిసహితః-ఉపాతప్యత || ౧౨ || * కాలకన్యయా-పుర్యాం - గ్రస్తాయాంసత్యం,

యవనై - రుపరుద్ధాన్యా - యతనాని-యస్య - స-పురపాలః ప్రజాగరః - ప్రజ్వాలెణ-సంస్పృష్టః - అన్వతప్యత-సపురపా-
 ల్లిః || ౧౩ || పురుబహు-కృత్రండుఃఖం-తేన-ఉరు ద్వేవధు-ర్యస్య-పు రెఇతిపాతె-పుర్యా - ముషితుమవస్థాతుం-నశ శాక
 నాశక్తో-కిన్తు - తతః-పుర్యాః-అగ్నిసహితా-ద్వృక్షకోటరా-త్యర్పణవ-గన్తు - మైచ్చత్ || ౧౪ || యదా-గన్ధర్వై-
 శ్శిధిలా-అవయవా-యస్య - హృతం-పారుషంసామర్థ్యం-యస్య-తదా, ౨ యం-హారాజః - యవనై శ్వత్రుభి-రుపరుద్ధః
 రోద-వ్యాధ్యాదిభిర్నిరుద్ధమాగ్లోఘుష్టురధ్వనించకార || ౧౫ || దుహిత్రాదీ-దధ్యాధ్యాతవా-నిత్యుత్తరేణాన్వయః-
 దుహితృరితిదేహానుబద్ధిచిన్తాభిప్రాయకం - జామాతయో-త్రస్తుపాః-తాశ్చ - జామాతరఃదుహితృణాంపతయః-పా-
 ర్షదా-భృత్యా శ్చేతి-ద్వంద్వః - తా-స్వత్వమా తెణా-వశిష్టం - భోగస్తు ప్రాగవక్షిణః - యత్కించద్వహాదిరూపంప-
 న్తు || ౧౬ || తచ్చ-అహంమమాభిమానవిషయంకృత్యా-గృహేషుదారేషు-కుమారిః - కుత్సితామతిర్యస్య-అనక్తబుద్ధిః
 గృహీపురజ్ఞానః-ప్రమదయానహ - విప్రయోగవిశ్లేష-ఉపస్థితే ప్రతీతేనతి-దధ్యాబుద్ధ్యాన్తికాంప్రమదాంవిహాయగమిష్యా-
 మి ఉత-సహైవేతి-చిన్తామకరోత్ || ౧౭ || ధ్యానమేవాహ||మయి-లోకా న్తరంప్రతిగతవతిసతి-ఇయ-మనాథా-కుటు-
 మ్బునీ-బాలకాన్ప్రత్య-నుశోచ న్తీ-కథంవ ర్తిష్యతే || ౧౮ || మయ్య-నాశితేఅభోజితేనభుక్త - ఎవము త్రరతాపి-భ ర్త్సి
 తేభ ర్త్సనెకృతే-భయా - ద్యతవాక్ నియతావాగ్యస్యాః-మానంభిభ ర్త్తిత్యర్థః || ౧౯ || అవిజ్ఞంఅవివేకినం-మాం-ప్రబో-
 ధయతి-వృషి తేదేశా న్తరంగతే - శోకన-కర్చితా-గృహమేధీయంవ ర్త్తగృహస్థధర్మం - కింనెవ్యతిఅనువ ర్తిష్యతే-యు క్తమేత

నోగ్రస్తాయాంకాలకన్యయాః పుర్యాంప్రజ్వాలసంస్పృష్టఃపురపాలోఽన్వతప్యత || ౧౩ || నశశాకోపితుంత
 త్ర పురుకృగ్గ్రునెపథుః | గన్తుమైచ్చత్తోవృక్షకోటరాదిపసాసలాత్ || ౧౪ || శిధిలావయవోయ ర్నిగన్ధ
 ర్వైర్హృతపారుషః | యవనైర్బలిభీరాజన్తు పరుద్ధోరురోదహ || ౧౫ || దుహితృఃపుత్రపాత్రాంశ్చజామి
 జామాతృపార్షదాః | స్వత్వావశిష్టంయత్కించద్వహాకోశ పరిచ్ఛదమ్ || ౧౬ || అహంమమేతిస్వీకృత్యగృహే
 షుకుమతిర్గృహీ | దధ్యాప్రమదయాదీనోవిప్రయోగఉపస్థితే || ౧౭ || లోకా న్తరంగతవతిమయ్యనాథాకుటుమ్బు
 నీ | వ ర్తిష్యతేకథంత్యేకాబాలకాననుశోచతీ || ౧౮ || నమయ్యనాశితేభుక్తినాస్మాతేస్మాతిమత్పరామయిరు
 ష్టేతుసంత్రస్తాభ ర్త్సితేయతవాగ్భయాత్ || ౧౯ || ప్రబోధయతిమా-విజ్ఞంవృషితేశోకకర్చితా | వ ర్త్తేగృ
 హమేధీయంవీరసూరపినెవ్యతి || ౨౦ || కథంనుదారకాదీనాదారికావా-పరాయణాః | వ ర్తిష్యనైమయిగతే
 భిన్ననావజ్ఞనోదధా || ౨౧ || ఎవంకృపణయాబుద్ధ్యాశోచ న్తమతద్వర్తణమ్ - గ్రహీతుంకృత్యధీ-రెనంభయనామా
 ౨భ్యవద్యత || ౨౨ || పశువద్యవనై రెవనీయమానోయథాన్వకమ్ | అన్వద్రవన్తునుపథాశ్శోచనోభృశమాతు

తే-యతో-వీరసూఃపుత్రవతీ - కింవా-మద్విరహామసహమానామరివ్యతి || ౨౦ || దారకాఃపుత్రాః-దారికాఃదుహితర
 శ్చ-అపరాయణాః - నవిద్యతేపరమయనమాశ్రయోయేషాంతేఅపరాయణాః-మయిగతేనతి - కథంనువ ర్తిష్యనై - భిన్నా
 నార్యేషాం-తేపురుషా - ఉదధాసముద్రగవేతి- అత్రలోకా న్తరంగతవతీత్యనెనస ర్వేన్దియపరిణామహేతుధూతాజీవైకా
 యత్తాబుద్ధిలోకా న్తరంగచ్చతాజీవనసహగచ్ఛతీతి , ఉత-నెత్యా శశ్లోతాపితా-వ ర్త్తే తద్గృహమేధీయమిత్య ర్థేనసహైవగ
 చ్ఛతీత్యుక్తం - తథాకథందారకాఇత్యనెనపరిణామపరిణామితదన న్తబుద్ధివృత్తికరణాన్దియ్యాణ్యపికింసహైవగచ్ఛన్తి - ఉ
 తనె-తిసంశయ్యసహైవగచ్ఛన్తిత్యుక్తంభవతి - ఎతదేవకథాసాన్తర్యానుపరోక్షమభిధీయతే - తథాచగీతంభగవతా మ
 నష్టప్రాన్దియ్యాణిప్రకృతిస్థానికర్షతి | శరీరంయదవాప్తోతియచ్చాప్య తాగ్రమతీశ్వరః || గృహీత్వై తానిసంయతివాయు
 ర్గన్ధానివాశయా ,, దితిబు ధైర్వ నోవృత్తి విశేషరూపత్వేనమనసస్స హగమనకథనెనబు ధైరపిగమనం గీతం భవతీతిగమ్య
 తే || ౨౧ || ఎవం-కృపణయా-బుద్ధ్యా-శోచ న్తం - అతద్వర్తణంశోకాన్తరంవస్తుత స్తస్యాపహతపాప్త త్వాదిగుణాష్టక
 విశిష్టత్వాత్-ఎవంపురజ్ఞానం - గ్రహీతుంపు గాద్విశ్లేషయతుం-కృతధిః-భయనామామృత్యుః-ప్రాప్తః || ౨౨ || యథా
 స్వకంస్వకీయకర్తానుగుణంస్థానంప్రతి - యవనైః-పశువ-స్నీయమాన - స్తదా-అనుపథాఃప్రాణాఇన్దియాణిచ-శోచన్తః
 యవనైఃపీడితాః-అతఏవా - తురాః-శోచన్తో-౨న్వద్రవఅనుసృగ్యగతవన్తః-తథాచశ్రుతిః " తముతాగ్రమన్తంప్రాణో
 నూతాగ్రమతిప్రాణమనుతాగ్రమన్తంస ర్వేప్రాణాఅనుతాగ్రమన్తి, ప్రాణోజ్యేష్ఠప్రాణః-స ర్వేప్రాణాఃస ర్వేన్దియా

జీత్యర్థః || ౨౩ || యవనై - రుపరుద్ధః, పురీంస్థులశరీరంతు. విహాయేవగతః, భుజ్జవత్, దహ్యామానంవృక్షకోట
రంవిహాయథాభుజ్జోగచ్ఛతీతద్వ దిత్యర్థః, యదాగత, స్తదా-తమేవతద్ద మనానస్తరమేవ, పురీ-విశీర్ణాశిథిలాగతిఃకృ
తిమహాభూతాత్మతాం, గతాప్రాప్తవతీ, కథాపక్షేతు-దారావత్యావయస్స ద్వేపురజ్జనవిశ్లేషమనహమానా నైవైవ
సహవినష్టాఅధూవత్, పురీచవినష్టాభూదిత్యర్థః || ౨౪ || బలీయసా-యవనై-ప్రసభం-పురఃపుర్యాః - వికృష్టమా
ణః-తమఃఅజ్ఞానం, అవిష్టః, సఖాయంస్వేనసహవ ర్తమానం - సహవృత్తిర్నిసఖ్యుర్ధర్మః, సుహృ దంవిపులాపరాధత్వై
పికించిదానుకూల్యేనరీరక్షిషాబుద్ధి ముస్తంపరమాత్మానం, నావిస్త త్ నసన్నైర || ౨౫ || అవయాశునాదయారహితేనా
నైవపురజ్జనై, యజ్ఞైకర్తృద్వియవ్యాపారరూపేయజ్ఞై - యవశవః-సంజ్ఞప్తాఃహింసితా, సైవశవః-అత్తవై శనంస్వవిష
యైకృతందోహం-స్తర స్తః, అతఏవ-కృధాః, కుతారసద్వ శైశ్చజ్ఞై, రేనం, చిచ్ఛిదుః || ౨౬ || అన స్తపారెఅపారై, శమసే
నరకే-మగ్నః-అతఏవ-గతవివేకః-శాశ్వతీ, స్సమాస్సంవత్సరాత్-కాలాధ్వనోరత్యస్తసంయోగ, ఇతిద్వితీయా-ఆర్తిండుః
ఖం, అనుభూయ, ప్రమదాసక్లదూషితః ప్రమదాసక్లనదూషితచిత్త ఇత్యర్థః, ప్రమదా-త్రదేహానుబద్ధిభార్యావివక్షితా, న
తుబుద్ధిరూపా, బుద్ధిసక్లస్యానంసారమనువ ర్తమానత్వేనసర్వేషాంసర్వదాస్త్రీజన్మావత్తైః || ౨౭ || తామేవభార్యామేవ,
మనసా, గృహ్లాత్-అస్తకాతస్తరత్, అన స్తరం, రాజసింహస్యవిదర్భస్య, వెత్సని, ప్రమదోత్తమా, బభూవ, ఎవంతిర్య గాదిరూపే
ణసంసరతోజీవస్యా దృష్టవిశేష పరిపాకపశాన్తనుష్య జన్తప్రాప్త స్య తత్రాపి జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్త్య వస్థానుదోషా
ననుకీర్త్యపునర్దైవాత్కదాచిత్సంజాత వివేకస్యాపి ప్రబలకర్తృరూప ప్రతిబద్ధవశాద్రజస్తమః ప్రచురబుద్ధి పారవశ్యేస్వ
దేహదేహానుబద్ధి విషయాహంమమాభిమానగ్రస్తస్య జరామరణాద్యవస్థానుదోషానభిధాయేదాసీందేహావసానదేహానుబ

రాః || ౨౩ || పురీంవిహాయేవగత ఉపరుద్ధోభుజ్జవత్ | యదాతమేవానుపురీవిశీర్ణా ప్రకృతింగతా || ౨౪ ||
వికృష్టమాణఃప్రసభంచవనైబలీయసా|నావిస్త తమఅవిష్టస్సఖాయంసుహృదంపురః|| ౨౫ || తంయజ్ఞపశవో
నైవసంజ్ఞప్తాయైదయాలునా|కుతారైశ్చిచ్ఛిదుః|కుద్ధాఃస్తరన్తోహ్యత్వవైశసమ్|| ౨౬ || అన స్తపారెతమసే
మగ్నోనష్టస్త్రిస్సమాః | శాశ్వతీరసుభూయాత్రిఃప్రమదాసక్లదూషితః || ౨౭ || తామేవమనసాగృహ్లాబ
భూవప్రమదోత్తమా | అన స్తరంవిదర్భస్య రాజసింహస్యవెత్సని || ౨౮ || ఉపయేమేవీర్యపణాంవైదర్భింమల
యధ్వజః|యుధినిర్జిహ్వ రాజన్యాన్వాడ్వ్యఃపరపురజ్జయః|| ౨౯ || తస్యాంసజనయాంచక్ర ఆత్మజామసేతేక్షణమ్|

ద్విప్రమదాస్తరణనిమిత్త స్త్రీజన్తప్రాప్తింతత్రాపిపాక్త నకాదాచిత్కయాదృచ్ఛికపుణ్యవశాత్సత్కులప్రసూతింతతో
మహాభాగవతభర్తృనంబద్ధంతత్యైవా ప్రకారంతత సైవతుష్టస్యభగవతః ప్రసాదాజ్ఞానోదయంచాహ || తత్రకథాపక్షేవి
దర్భాదిపదానాంకౌశలవార్ధః - అధ్యాత్మపక్షేతు - విదర్భస్య విశిష్టందగ్ధోపలక్షితంకర్తృయస్య తస్య, రాజ నైవతగ్ర
ర్తానుష్ఠానైవైరాజానః - కర్తానుష్ఠానపరా - సైషాంమధ్య, సింహస్యశ్రేష్ఠస్య, వెత్సనిగృహే, ప్రమదా, బభూవ-పురజ్జ
నఃకర్తృవిశేషేణవిశిష్టకులేస్త్రీత్వంప్రాప్తఇత్యర్థః || ౨౮ || తాం, వైదర్భింవిదర్భస్య దుహితరం, వీర్యంభగవద్భక్తి
యోగానుష్ఠానమేవ, వణిశుల్క-బద్ధనం, యస్యాస్తాం-భాగవతమేవవృణవానీత్యేవంసజ్కుల్ప వతీం, మలయధ్వజః, మల
యపర్వతోపలక్షితోదక్షిణదేశః, తత్ర-ధ్వజఇవదర్భసియః, సహివిష్టుభక్తిప్రధానోదేశః, తత్రముఖ్యో భాగవతఇత్యర్థః-
తథా-పాణ్డ్యఃపణ్డబుద్ధిర్నిశ్చయాత్రికా, తామర్త తీతిపాణ్డ్యః - పరస్య పరమాత్మ నః-పురంపురవద్వాస్తానంశరీరం-అ
థయదిదమస్మిత్-బ్రహ్మపుర, ఇతి శ్రుతేః, తజ్జయతీతిపురజ్జయః-దేహగుణాద్యజితఇత్యర్థః, యుధిఇన్ద్రియజయరూపే, యు
ద్ధై, రాజన్యాజితేన్ద్రియాత్, నిర్జిత్యజితేన్ద్రియశ్రేష్ఠోభూత్వేత్యర్థః, ఉపయేమే-యధ్వప్యత్ర-రాజ్ఞోజాతావైవతివాచ్య, మి
తిజాతానియమితో-యంయత్ప్రత్యయ, స్తదన్తోరాజన్యశబ్దఃక్షత్రియజాతివచనస్తథాప్య త్రగణ్యావృత్త్యా జితేన్ద్రియప
రః-క్షత్రియజాతీయోహిజయేనరాజతఇతిజయగుణయోగాజ్ఞై తేన్ద్రియేతస్యవృత్తేస్సంభవాత్ || ౨౯ || స-మలయధ్వ
జ-స్తస్యాంవైదర్భ్యం, అసితేక్షణం, అసితేక్రీక్ష్మ-ఈక్షణందృష్టియయా-తాం, కృష్ణసేవారుచిరూపా - మాత్మ
జాం-జనయాంచక్ర-వైదర్భ్యభాగవతసక్లనభగవత్యై వారుచిరభూదిత్యర్థః, తథా-యవీయసః ఆత్మజాయాఅనుజాత్-
సప్త-సుతాత్-శ్రవణంకీర్తనంవిష్టోస్తరణంపాదసేవనమ్ | అర్చనంవందనందాస్య, మిత్యేవంరూపాత్-సఖ్యాత్సనివే
దనయోస్తుభగవదనపాయిత్య తచ్చేషతైకానుసంధానరూపయోర్భగవతైవోత్తరతోపదేక్ష్య మాణయోరిదానీమనుత్ప
త్యేస్సవైత్త్యుక్తం, భగవద్ధర్మరుచ్యాతచ్చృవణకీర్తనాదికంజాతమిత్యర్థః, ద్రమిడభూమిపాలకాత్ ద్రమిడభూమిర్నిశ్రవ

కాదిభిరేవనురక్షితాఽస్తీప్రసిద్ధమ్ || ౩౦ || హేరాజక-తేషాంపుత్రాణాం, ఎకైకస్యార్బుదం, పుత్రా, అభవత్, శ్రవణీ ర్నాదీనాం ప్రత్యేకమనెకప్రకారా అభవన్నిత్యర్థః, యేషాం, వంశధరైర్యతః ప్రసూతైస్సంప్రదాయభదైః, మన్వస్తర-మతః పరంబ, మహీ-భోక్త్యుతే అనుధూయతే- శ్రవణీ ర్నాదీనాం ప్రదాయభదై ర్మహీవ్యాప్తైర్యర్థః || ౩౧ || అగస్త్యః అగస్త్యోపలక్షితో ముముక్షుః, దృఢవ్రతాం అవ్యభిచారిణీం, దుహితరంభగవత్సేవారుచ్యాత్మికా, ముపయమెస్మీ కృతవాక్, దుహితరం విశినష్టియస్యాం దుహితరి, ఇద్ధ వాహాత్మజః-ఇద్ధ వాహాస్సమిత్పాణం, తేనతత్పూర్వకగురూపసత్త్విత్వతే “గురుమవాభిగచ్ఛత్సమిత్పాణిశ్శ్లోత్రియంబ్రహ్మ నిష్ఠ, మిత్రశ్రుతిప్రసిద్ధసమిద్వాహాపూర్వకగురూపసాదాజ్ఞాతోబ్రహ్మ వదేశాత్మకోమునిః-ఉపదిష్టసార్థస్యమననప్రచురత్వాన్మనిః - దృఢం, వ్రతం శ్రవణోపయుక్త శమదమాత్మకం వ్రతం, యస్యనుఃప్రకా న్తచిత్తాయశమాన్వితాయ, తిశ్రుతేః, ఉపాసనోపయుక్తశమాదీనాం శ్రవణకాలలభావాచ్చ-జాతః బహువ || ౩౨ || తేనయేభ్యః శ్రవణీ ర్నాదిభ్యః పుత్రైభ్యః, త్సంస్వోపజీవాన్భగవద్భక్త్యాత్మికాంపుత్రీన్-విభజ్యశ్రవణీ ర్నాదిసాధ్యామనుసంధాయ, సమలయధ్వజఃకృష్ణ-మారాధయితుమిచ్ఛః, కులాచలం మలయపర్వతం ప్రతి, జగామ || ౩౩ || గురూపసత్త్విపూర్వకశమాదియుక్త శ్రవణమననాదిపూర్వికాం శ్రవణీ ర్నాదిసాధ్యభగవత్సేవారుచిం వై దర్శ్యా ముత్పాద్య తయా సహ భగవన్త మారాధయితుంవివిక్తంపుణ్య దేశంయయావిత్వక్తం-అథ మలయధ్వ జస్య మహాభాగ వతస్యాష్టాజ్ఞాయుక్త భగవద్భక్తి యోగానుష్ఠాన ప్రకారం వై దర్శ్యాః పత్మ్యః పరిచర్యా ప్రకారం చాహ || హీత్వే త్యా దినా || మనోదధిత్యన్తేన గ్రణేన - మదిరం భగవత్సే వాహార్ష రూపం - ఈ

యవీయసస్సప్తసుతాన్సప్తద్రుమిదభూభృతః || ౩౦ || ఎకైకస్యాభవం సైషాం రాజన్మర్బుదమర్బుదమ్ | భోక్త్యుతేయద్వంశధరైర్మహీమన్వస్తరంపరమ్ || ౩౧ || అగస్త్యః ప్రాగ్దుహితరముపయమెద్యతవ్రతమ్ | యస్యాం దృఢవ్రతోజాతఇద్ధ వాహాత్మజోమునిః || ౩౨ || విభజ్యతేనయేభ్యః త్సంరాజ్జిర్మలయధ్వజః | ఆరిరాధయిమఃకృష్ణంసజగామకులాచలమ్ || ౩౩ || హీత్వాగృహస్సఖాన్భోగాన్వైదర్శ్యమదిరేక్షణా | అన్యపద్యతపాడ్వైశంజ్యోత్సేన్నివరజనీకరమ్ || ౩౪ || తత్రచన్ద్రమసానామతామ్రపల్లవటోదకా | తత్పుణ్యసలివైర్నిత్యముభయత్రాత్మవోమృజక || ౩౫ || కన్దాష్టిభిర్ములఫలైః పుష్పవర్జైస్తృణోదకైః | వర్తమానశ్చనైర్గాత్రకర్షణంతపస్థితః | శీతోష్ణవాతవర్షాణిత్సత్ప్రసాప్రియాప్రియే | సుఖదుఃఖేతిద్వంద్వన్యజయత్సమదర్శనః || ౩౬ || తపసావిద్యయాపక్వకషాయోనియమైర్యమైః | యుయుజేబ్రహ్మణాఽఽత్మానంవిజితాత్మానిలాశయః || ౩౭ || ఆస్తైస్థాణురివై కత్రదివ్యంవర్షతతంస్థిరః | వాసుదేవభగవతినాన్యద్వదోద్వహానతిమ్ || ౩౮ || సవ్యాపకతయాఽఽత్మా

క్షణంజ్ఞానం-యస్యాః-సావై దర్శి-సుఖాన్ సుఖప్రదాన్-గృహాన్-సుఖశబ్దస్తత్సాధనమాపచారాత్ ప్రయుక్తః-అతఏవ, పుంస్త్యంత్యక్తా-పాడ్వైశంమలయధ్వజం-అన్యధావతఅనుసృత్యగతవతీ-యథా-రజనీకరంచన్ద్రం-జ్యోత్సాన్నివన్త్రికా || ౩౪ || తత్రకులాచలే-చన్ద్రమసాతామ్రపల్లప్రసిద్ధానదీ-తస్యాః-పుడ్యై-స్సలివై-రాత్మనఃస్వస్య-ఉభయత్రాన్తర్చహిశ్చ-మలం, మృజకస్నానపానాదిభిశ్శోధయత్-తపస్థితఇత్త్యుత్తరేణాన్వయః || ౩౫ || కన్దాష్టయఃకన్దజాని-కన్దాష్ట్యాదిభిః-పూర్వపూర్వాలాభఉత్తరోత్తరై-ర్వర్తమానః-దేహధారణంకుర్వాణః, వశ్యా-చ్ఛనైః, గాత్రకర్షణంశరీరకోషణం-తపఃఅనశనతప-ఆస్థితః || ౩౬ || తత-స్సమదర్శనః-శీతోష్ణాదినిమిత్తచిత్తవికారరహితః-శీతోష్ణాదిద్వంద్వని-అజయతే || ౩౭ || తపసాకర్తయోగసవిద్యయాజ్ఞానయోగన, వక్త్రనిరస్తః-కషాయః-ధాతురాగవదనివర్త్యంపుణ్యపుణ్యాత్మకంపాపం-యస్యనుః, యమైర్నియమైశ్చ-విజితాన్యత్వాణ్ద్రియాణిఅనిలః-పాణిః-ఆశయోఽన్తఃకరణం-యేన-బ్రహ్మణాపరమాత్మానా - అత్మానంప్రత్యగాత్మానం-యుయుజే-అధికరణస్యైవకరణత్వవివక్షయాత్పతీయా - బ్రహ్మణ్యాత్మానంయుయుజేబ్రహ్మత్మకంస్వాత్మానమనుసంహితవానిత్యగః || ౩౮ || స్థాణురివై-కత్రదేశే-దివ్యంవర్షతతం-నిశ్చల-ఆస్థైఃపవన్తవాక్-భగవతివాసుదేవ - రతింఅనురాగాత్మికాంభక్తిం-ఉద్వహాన్కుర్వత్-అన్యచ్ఛరీరాదికం-నవేదనసస్కార్త || ౩౯ || సఃమలయధ్వజః-సాత్మాద్భ్రష్టారం-అత్మానంపరమాత్మానం-అత్మనిజీవాత్మని-వ్యాపకతయా-విలక్షణతయా-వ్యాపకత్వరూపవైలక్షణ్యేనత్యర్థః - విద్యా-స్సన్వప్తఇవామృత్యస్సప్తఇవానిత్యం-దేహవృత్తాన్తమామృత్యుతస్మా - ద్వీరరామ - కేవలపరమాత్మానుసన్ధానపరోఽభూదిత్యర్థః || ౪౦ || సాత్మాద్భగవాన్ హరిరేవగురు-సైన-ఉత్తేనసర్వతోముఖం-స్ఫురతా-ఆకుణ్డితేన-విశుద్ధజానదీ-పేన, స్వపరయాధ్యాన్యజ్ఞానదీ-పేన-ఆత్మానంప్రత్యగాత్మానం-పరేబ్రహ్మణి-పరంబ్రహ్మ, ప్రత్యగాత్మనిచెక్షమాణఃఉపాసనెనసాత్మాత్మదన్వన్నిత్యర్థః, పరేబ్రహ్మణీతిధారకత్వముక్తం-పరంబ్రహ్మైతివ్యాపకత్వముక్తం, తత-ఈత్మాంవిహాయోపరరామఉపాసనాత్మ

కంజానంహిత్యాడపరరామయవదుపరమంఆమరణముపాసితవానితిభావః ॥ ౪౧ ॥ ౪౨ ॥ వైదర్భీభోగా ॥ హి
త్వాపతిరెవదెవతాయస్యాస్సాభగవదారాధనయాపసర్వోత్కృష్టధర్మనిష్ఠంమలయధ్వజంపతింప్రెమ్నా పర్యచరత్ ప
రివరితవతీ ॥ ౪౩ ॥ చీరంహసోవస్త్రంయస్యాఃప్రతేనఅనశనాదినాతామాకృశీభూతావేణీభూతాఃజటీభూతాఃశిరోరు
హఃకేశాఃయస్యాస్సాడవపతింపత్యుస్సమీపేయద్వాపత్యుఃకించిన్నాత్రంన్యూనాతత్సమానాసతీత్యర్థఃఉపోధికచైతిక
ర్తవవనియత్వేతద్యోగద్వితీయాశాస్త్రమక్లారావస్థం అనలం శాస్త్రానిర్ధూమాశుద్ధాశిఖాజ్వాలాయథాభాతితథాబ
భా ॥ ౪౪ ॥ యదాపతిరుపరరామతదానీమపిసుస్థిరమాసనమాసాద్యాబస్యఅతఎవఉపరతంమృతంప్రియతమంపతిమ
జానతీఅజ్ఞానవైదర్భీయథాపూర్వంపత్యురజ్ఞీముపాచరత్ పర్యచరత్ ॥ ౪౫ ॥ యదావఅర్చనీపత్యురజ్ఞాఃఉష్మా
ణంనోపలభేతనోపలబ్ధవతీతదాసంవిగ్నహృదయాదుఃఖితచిత్తాఅసీదభూత్ యూధాత్వసమాహోద్భృష్టావియుక్తా
మృగీహరిణీతదవత్ ॥ ౪౬ ॥ అబన్ధంపతిరహితమతఎవదీనమాత్మానంశోచన్తీవిక్లబాశుభిఃశోకోద్గతనైత్రజలైఃస్తనావా
సిచ్యఎకానైసుస్వరంప్రచురోదహేతిభద్ర ॥ ౪౭ ॥ తదేవాహ ॥ హేరాజరైజితైన్ద్రియశ్రేష్ఠఉత్తిష్టోత్తిష్ఠక్షత్రబ
న్ధ్యభ్యఃఅపార్తికక్షత్రియేభ్యఃఅతఎవదన్యురూపేభ్యఃకేవలత్రివర్గనిష్ఠేభ్యభ్యత్యర్థఃవిభ్యతీంభయంపాశ్చవతీంనివృత్తి
మాగ్లోపేనవిభ్యతీమిత్యర్థఃఇమాముదధిమేఖలాంసముద్రవెష్టితాంభూమింపాతుంసవ్యజ్జీవ్యతిధర్మప్రవర్తనెనరక్షితు

నంవ్యతిరిక్తతయాఽఽత్మని విద్యాన్వప్న ఇవామృత్యసాక్షిణంవిరరామహ ॥ ౪౦ ॥ సాత్యాద్భగవతోక్తేన
హరిణాగురుణాన్యప ॥ శుద్ధజ్ఞానదీపేనస్ఫురతావిశ్వతోముఖమ్ ॥ ౪౧ ॥ పరేబహ్మణిచాత్మానంపరంబహ్మ
తథాఽఽత్మని ॥ ఈక్షమాణోవిహాయేత్తామస్మాదుపరరామహ ॥ ౪౨ ॥ పతింపరమధర్మజ్ఞంవైదర్భీమలయధ్వ
జమ్ ॥ ప్రెమ్నాపర్యచరద్ధిత్వాభోగాన్సాపతిదెవతా ॥ ౪౩ ॥ చీరవాసాప్రతతామావేణీ భూతశిరోరుహః ॥ బ
భావుపపతింశాస్త్రాశిఖాశాస్త్రమివాసలమ్ ॥ ౪౪ ॥ అజానతీంప్రియతమంయదోపరతమగ్నాసుస్థిరాసనమాసా
ద్యయథాపూర్వముపాచరత్ ॥ ౪౫ ॥ యదానోపలభేతాజ్ఞాఃఉష్మాణంపత్యురర్చన్తీ ॥ అసీత్సంవిగ్నహృద
యాయూధభృష్టామృగీయథా ॥ ౪౬ ॥ ఆత్మానంశోచన్తీదీనమబన్ధంవిక్లబాఽశ్రుభిః ॥ స్తనావాసిచ్యవిజనెసు
స్వరంప్రచురోదహ ॥ ౪౭ ॥ ఉత్తిష్టోత్తిష్ఠరాజర్ష ఇమాముదధిమేఖలామ్ ॥ దన్యుభ్యఃక్షత్రబన్ధ్యభ్యోవిభ్యతీంపా
తుమర్హసి ॥ ౪౮ ॥ ఎవంవిలపన్తీచాలావిజనె ॥ నుగతాపతిమ్ ॥ పతితాపాదయోర్చర్తూరుదత్యశ్రూణ్యవర్త
యత్ ॥ ౪౯ ॥ చితిందారుమయీంకృత్యాతస్యాంపత్యుఃకలేబరమ్ ॥ అదీప్యచానుమరణేవిలపన్తీమనోదధే ॥ ౫౦ ॥
తత్రపూర్వతరఃకశ్చిత్సఖాబ్రాహ్మణఆత్మవాక్ ॥ సాస్త్రయన్వబునాసామ్నాతామాహారుదన్తీంప్రభో ॥ ౫౧ ॥
కాత్వంకస్యాసికోవాఽయంశయానోయస్యశోచసి ॥ జానాసికింసఖాయంమాంయేనాగ్రవిచకర్తహ ॥ ౫౨ ॥ అ

మర్హసి ॥ ౪౮ ॥ పతిమనుస్మత్యవిజనెఅరణ్యేగతాబాలావైదర్భీఎవంవిలపన్తీభర్తుః పాదయోః పతితారుదన్తీ ఆ
శ్రూణ్యవర్తయత్ప్రవర్తయామాస ॥ ౪౯ ॥ వారుమయీంచితింకృత్యావిరచయ్యతస్యాంచిత్యాంపత్యుఃకలేబరమాదీ
ప్యప్రజ్వాల్యవిలపన్తీఅనుమరణేసహగమనెమనోదధేభ్యతవతీ ॥ ౫౦ ॥ తత్రతస్మిన్నవసరేపూర్వతరఃపురాతనఃఈశ్వరరూ
పఃకశ్చిత్సఖాఆత్మవాక్ బ్రాహ్మణఃఆగత్యవల్లనామధురేణసామ్నాసామవాక్యేనసాంత్యయత్ఉపలాలయత్రుదన్తీం
ప్రత్యాహహేప్రభోనిరుపాధికసఖోయాదృచ్ఛికసుకృతమాత్రసంతుష్టోభగవాన్ బ్రాహ్మణరూపేణాగత్యవైదర్భీంసాస్త్ర
యన్నాహభాగవతసంబన్ధమాత్రతుష్టోభగవాన్వైదర్భీమనుజగ్రాహేతియావత్ ॥ ౫౧ ॥ ఉక్తిమేవాహకాత్వమిత్యాదినా
తథైవాస్త్రమావయోరిత్యన్తేనకాత్వమితీకథంజాతీయకేతిప్రశ్నఃకస్యాసికస్యసంబన్ధిన్యసికోవాఽయమిత్యపితథాయ
స్యశోచసియదర్థంశోచసిశయానస్యస్వస్యచస్వరూపముభయోస్సంబన్ధందేహప్రయుక్తమవిదిత్వాకింపుధాశోచసీత్య
భిప్రాయఃసఖాయంమాంజానాసికింస్వస్వరూపమేవాజానతీత్వంకథంమత్స్వరూపంజానాసీత్యర్థఃతత్రహేతుఃయేన
మయాహేతునాఅగ్రస్మప్యేదావిచకర్థవికృతవాసనీఅనాదిత్వత్కర్తృసుగుణమత్సజ్జతైనస్వపరస్వరూపంవిస్త్యై
దేవమనుష్యాదివికారంప్రాప్తోఽసీత్యర్థః ॥ ౫౨ ॥ యద్యపిమాంసజానాసితథాప్యాత్మావంత్యామవిజ్ఞాతసఖంఅ
విజ్ఞాతఃకశ్చిన్నైసఖాఅసీదితికింస్తరసిహేసఖేతిపుంస్త్రనిర్దేశఃప్రకృతివిలక్షణపురుషస్వరూపస్తరణాయసఖ్యంస్తా
రయత్స్వవియోగకృతమనర్థమాహ ॥ హిత్యేతిసార్థేష్యః ॥ మామస్తరాత్సభూతంహిత్యాగ్రామ్యభోగశ్చబ్దాదిఃప
యానుభవస్తస్మిన్నాసక్తఃపదంభోగస్థానందేవమనుష్యాదిశరీరమస్విచ్ఛేదగతఃమద్వియోగంప్రాప్తఃస్వపరయాథా

త్యజ్ఞానవిదురోజాతత్యర్థః ॥ ౫౩ ॥ హే అర్యత్వంచ-అహంచ-సహస్రపరివత్సరా అన న్తకాలం-అ న్తరావోకః
శరీరయాపగృహమధ్యవన - అ న్తరెతిమధ్యే అవ్యయం-వాశబ్దవార్ధః- ఓకోగృహం-మానసాయనాహృత్పద్మగృహః-స
ఖాయా-హంసా-వహూతాం సఖశబ్దార్థసామానాధికరణ్యా “చ్యుష్టే ప్రథమ,, ఇతిప్రథమపురుషః- అ త్రహంసత్వవిధా
నాయయుష్మదస్తదర్థ యోగ్యభిత్వముద్దిశ్యతే ఉద్దేశ్యానుగుణాచసర్వత్రతిష్ఠిభ-క్తిఃప్రయుజ్యతే- తద్యథా- త్వంవాఽహమ
స్తి భగవోదేవతేఅహంవై త్వమసిభగవోదేవతేతత్త్వమసీ,, తిఅత్రసఖత్వంసవిధేయం- యుష్మదస్తదర్థోద్దేశ్యేన-తత్ర
పూర్వతరఃకశ్చిత్సఖా-అవిజ్ఞాతసఖంసఖ,, ఇత్యనైనైవప్రాప్తత్వాత్-హంసత్వంజ్వప్రాప్తం- హంసత్వంశుద్ధత్వం- హీన
స్థిరస్యతివికారానిహింసః- తతశ్చాయమర్థః-అపాస్తమరణో-స్వతోనిర స్తవిషయసుఖావతి- ఔపాధికోహీజీవస్యవిష
యభోగః-కథావక్షేమానససరసి స్థితోపక్షిణావహూతామ్ ॥ ౫౪ ॥ సత్త్వంహంసత్వం-బన్ధంసఖాయం-మాం-విహ
యవిస్తృత్య-గ్రామ్యమశబ్దాదిషు- మతి-ర్యస్యసః-మహేంద్రవక్తృమిష్టలం-గతః-తత్రాపి-పదంవాసస్థానం- విచరన్విచిన్వ-
యద్వా-మహ్యంవిచరణ-కదాచి-త్పద-మద్రాక్షీరిత్యన్వయః-పదంవిశిష్ట-స్త్రియావక్తృత్వా-నిర్నితమ్ ॥ ౫౫ ॥ పశ్య
ఆరామాఉపవనాని-యస్తి- నవ-ద్వారాణిభిద్రాణి-యస్తి-ఎకః-పాలఃపాలకో-యస్తి-త్రీణి-కోష్ఠానిప్రాకారా-య
స్తి-వట్-కులానిఅభిష్టవిషయసమర్పకాణి- యస్తి-పశ్యవిపణాహట్టా- యస్తి-పశ్య- ప్రకృతిఃఉపాదానకారణం-
యస్య-స్త్రి-ధవాస్వామిని-యస్తి ॥ ౫౬ ॥ స్వయమేవక్లోకంవ్యావృష్టే | పశ్యేతి | పశ్యేన్ద్రియార్థాశ్చబ్దాయ-ఆరా
మాః-ప్రాణాయనాః-ప్రాణాధీనాఃఇన్ద్రియ-ణిచక్షురాదీని-తేషాంప్రాణాయ త్రప్రవృత్తిత్వాత్తదాశ్రయత్వాచ్చ- నేత్ర
ద్వయశ్చోత్రద్వయాదిరూపచ్చిద్రాణి- నవ-ద్వారః-ఎకః-ప్రాణఃపాలోయస్తినిర్నితస్త్వత్వాన్నవ్యాఖ్యాతం- తేజోబన్నా
ని-తేజశ్చఅపశ్యఅన్నంపృథివీచ- ఎతానికోష్ఠానిత్యర్థః-ఇన్ద్రియస్యగ్రహఃమనసాసహజానెన్ద్రియమట్ట-సముదాయః ప్రత్యే

పిస్తరసిచాత్తా నమవిజ్ఞాతసఖంసఖ | హీత్వామాంపదమన్విచ్ఛక్తగ్రామ్యభోగరతోగతః ॥ ౫౩ ॥ హంసావ
హంచత్వంచార్యసఖాయామానసాయశా | అభూతామ న్తరావోకఃసహస్రపరివత్సరా ॥ ౫౪ ॥ సత్త్వంవి
హాయమాంబన్ధంగతోగ్రామ్యమతిర్తహీమ్ | విచరన్పదమద్రాక్షీకయాచిన్నిర్నితంస్త్రియా ॥ ౫౫ ॥ పశ్యారా
మంసవద్వారమేకపాలంత్రికోష్ఠకమ్ | వట్కులంపశ్యవిపణంపశ్యప్రకృతిస్త్రిధవమ్ ॥ ౫౬ ॥ పశ్యేన్ద్రియార్థా
ఆరామాద్వారఃప్రాణాయనానవ | తేజోబన్నానికోష్ఠానికులమిన్ద్రియస్యగ్రహః ॥ ౫౭ ॥ విపణాస్తక్రియాశక్తి
రూప్తప్రకృతిరవ్యయా | శక్త్యధీశఃమమానత్రప్రవిష్టోనావబుధ్యతే ॥ ౫౮ ॥ తస్మిన్ స్తంరామయాస్పృష్టోరమ
మాణోగతస్త్పతి | తత్సజ్జాదీదృశీంప్రాప్తోదశాంపాపీయసీంవిభో ॥ ౫౯ ॥ నత్వంవిదర్చదుహితానాయంవీర

కం-కులవదభీష్టప్రాపకత్వాత్కులమ్ ॥ ౫౭ ॥ క్రియాశక్తిఃకర్తృన్ద్రియాణిపశ్య- విపణాః-పశ్యప్రకృతీత్యన్యవ్యాఖ్యా
నంభూతప్రకృతిరితి-భూతానిపశ్యపృథివ్యాదీన్యవ-అవ్యయ-నిత్యా-ప్రకృతియపాదానకారణం-అత్ర-భూతాన్తర్గతానాం
తేజోబన్నానాంత్రయాణాందేహరమృతత్వాత్సృక్తీత్వం-కోష్ఠస్థానీయాస్థిరుధిరమాంసరూపేణపరిణామా-తేజోబ
న్నానికోష్ఠానీత్యుక్తమ్-తథాచక్షూయతే-అన్నమశితంత్రేధావిధీయతేతస్యయస్థవిస్తోభాగస్తత్పరీషంయోమధ్యమస్తన్నాం
సం-అపఃపీతాన్ద్రిధావిధీయతేతాసాంయస్థవిస్తోభాగస్తన్నాత్రయోమధ్యమస్తన్నోహీతం-తేజోబిత్తంత్రేధావిధీయతే
తస్యయస్థవిస్తోభాగస్తదస్థీ,, తియద్యసికోష్ఠస్థానీయత్వేనపరిణతేషుతేజోబన్నైషుపశ్యేకరణప్రక్రియయావాయ్వా
కాశావపి ప్రవిష్టా-తథాపిభూత త్రయాంశానాంచాహుల్యాత్త్రికోష్ఠమిత్యుక్తం- భూతాత్కోపాదానస్య ప్రతిక్షణప
రిణామశీలత్వేప్యవస్థావద్ద్రవ్యస్యప్రధానాఖ్యస్యనిత్యత్వాదవ్యయేత్యుక్తం- తథాచక్షుతి “ గారనాద్యస్తవత్తి,తి” అజా
మేకా,, మితిచాన్తర్యతేచ “ ప్రకృతింపురుషంచై వనిధ్యనాదీ ఉభావపీ,, తి- స్త్రిధవమిత్త్యన్యవ్యాఖ్యాశక్త్యధీశఃఇతి-శక్తి
ర్బుధిరధీశాయస్య- తద్వశస్సన్నిత్యర్థః- పుమాభవాత్, తత్రపద- ప్రవిష్టః, నావబుధ్యతేస్వాత్సానంమాంచనజానా
తి ॥ ౫౮ ॥ తస్మిన్పద- త్వం,రామయాస్త్రియాబుధ్యా- స్పృష్టోబిభూతః-రమమాణఃవిషయాననుభవత్- అతఎవ
గతా-స్త్పతిఃస్వపరయాథాత్త్యజ్ఞానరూపా- యస్యసః-తత్సజ్జాతేబుద్ధినిమి త్రదేహనుబద్ధిస్త్రిసజ్జాత్-పాపీయసీ- మిద్వ
శీంస్త్రియోనిరూపాం-దశాం-పాప్తః- హేవిభోధర్మతోవ్యాపకస్వభావః ॥ ౫౯ ॥ ఎవంస్వవియోగనిమి త్రప్రకృతి
పరిణామరూపబుద్ధి పారవశ్యనిమి త్రేయంసంస్కృతి రూపాసర్థ పరంపరత్యభిధాయ, సర్వంప్రకృతి పరిణామరూప వైచి
త్యంనాశ్చనోధర్మః- కింతు-బుద్ధిసజ్జనిమి త్రౌపాధికత్యన్విప్రతీయతఇతివదన్సృక్తవిలక్షణబ్రహ్మశ్శక్తప్రత్యగాత్మయా
థాత్త్యముపదిశతి ॥ నెతి॥ త్వంవిదర్చస్య- దుహితా-నభవసి-అయం- వీరోమలయధ్వజ- స్తవ-వతిరపి- నభవతి-నవద్వా

రేపురేయయాబుద్ధ్యా రుద్ధోఽసి-తస్యాఃపురజ్ఞాన్యాః - త్వం, పతిరపి-నభవసి-విదర్భ దుహితృ త్వాదీనాం దేహాకార త్వేనా
త్వాకారత్వాభావాదితిభావః ॥ ౬౦ ॥ యద్యస్తాద్దేతోః-పూర్వజన్మ ని-పుమాంసం-ఇదానీం, సతీంశ్రేష్ఠాం ప్రేయం,
మన్యసే-ఎహాహేతుభూతా - మయాస్మష్టా-మాయైవ - అతః, ఉభయమప్యాత్మ నిసవ స్తుతో స్తి-హీయస్తాత్ - ఆవాం, హం
సౌకుద్ధా - నౌఆవయోః - అద్యఅధునా-గతింవత్సమాణంస్వరూపం-పశ్యవిమర్శయ ॥ ౬౧ ॥ అహం-భవాభవచ్ఛరీ
రకః-త్వమేవాహంత్వద్యూపఎవాహం - త్వంకదాచిధవీనమచ్ఛరీరత్వరహితః - అహంతవనదాఅత్తా - త్వంతమమనదా
శరీరమిత్యర్థః - నచాస్య స్త్వంతతోనత్వమన్యః, నమత్సంబంధ విధురఇత్యర్థః - విచత్స్విమర్శయ-నౌఆవయో, శ్చిద్రంసంబ
న్ధవై ధుర్యం - మనాగీషదపి-కవయో -నపశ్యన్తి, ఎవంసంబంధ నియమకథన-అపృథక్సిద్ధజాతిగుణప్రభాదివి శేషణవిశిష్టవ్యక్తి
గుణమన్యోదివజ్జీ వెశ్వరాత్మకంవ స్తువిశిష్టరూపేజ్జై కమెవేత్సుక్తంభవతి ॥ ౬౨ ॥ ఎతదేవదృష్టా నైనదర్శయతి॥ యథే
తి॥ పురుషంపురుషాకార - మాత్మానంస్త్వం, ఆదర్శమహత్పురాధా-చక్షుషిపరస్యచక్షుష్య, లృణపాధా - ద్విధాధూతం
వృద్ధిభాక్త్యనహాస భాక్త్యచచ్ఛిధాధూతం - యథాలవక్షేతవశ్యేత - తథా- ఆవయోరప్య - స్తరం-యథాజాతిగు
ణాద్యప్య థక్సిద్ధవి శేషణవిశిష్టంపురుషాఖ్యం మాంసపిండంత తద్వి శేషణావియుక్త మేకమేవవిశిష్టంవస్త్యా దర్శ చక్షురాద్య
పాధిప్రయుక్తవృద్ధిహాసాదిగుణవిశిష్టమవేక్షేత - ఎవంశరీరాత్మభావననియతవి శేషణవి శేష్య భూతంజీవేశ్వ రాత్మకంవిశి
ష్టమేకమేవస్తుస్థూలసూక్ష్మశరీరైవ్యను ప్రవిష్టముపాధివశాన్నా నాధూతమివపశ్యతీత్యర్థః - పురుషమవేక్షతఇత్య నేనాయ
మర్థోఽవగమ్యతే - పురుషోహిజాతిగుణాద్యనెకవి శేషణవిశిష్టః - జాతివ్యక్తిరీవగుణగుణి నోరివ ప్రభా ప్రభావతోరివశరీ
రాత్మనోరావయోర్భేదఇతిభావః - చిచ్ఛప్రతిబిమ్బ యోరివజీవేశయోరాపాధికోభేదఃనస్వాభావికఇతితునార్థః - ఆదర్శచ
క్షుషోరిత్యుపాధిద్విత్వకథనా, దాదర్శచక్షుర్గతయోః - ప్రతిబిమ్బయోచ్చిమ్మనసాకమభేద - పితయోఃపరస్ప రంభేదనద్భావా
వగమాత్ - నహ్యదర్శప్రతిబిమ్బచ్ఛక్షుఃప్రతిబిమ్బానన్యః - చిమ్బప్రతిబిమ్బయోరభేదంవదతాఽప్యవశ్యంప్రతిబిమ్బావాం

స్సహృత్తవ! నపతి స్త్వంపురజ్ఞాన్యారుద్ధోనవముఖేయయా॥౬౦॥మాయాహ్యోషామయాస్మష్టాయత్పుమాం
సంప్రేయంసతీమ్ । మన్యసేనోభయంయద్వాహంసౌపక్యాద్యనౌగతిమ్ ॥౬౧॥ అహంభవాన్నచాన్యస్త్వం
త్వమేవాహంవిచత్స్వభోః । ననౌపశ్యన్తికవయశ్చిద్రంజాతుమనాగపి ॥౬౨॥ యథాపురుషమాత్మానమేకమా
దర్శచక్షుషోః । ద్విధాధూతమవేక్షేతతథైవా స్తరమావయోః ॥౬౩॥ ఎవంసమానసోహంసోహంసేనప్రతి
బోధితః । స్వస్థస్తద్వ్యభిచారేణనష్టామావపునస్తస్మితిమ్ ॥౬౪॥ బర్హిష్మన్మైతదధ్యాత్మంపారోక్ష్యేణప్ర

భేదోఅభ్యుపగ న్తవ్యః - అన్యథాచిమ్బప్రతిబిమ్బయోరివతేమవై లక్షణ్యంసప్రతీయేత - ఆభేదసాధకసామగ్గ్యభావాచ్చ-
నహ్యోక్తప్రతిబిమ్బత్వంసాధకం - ప్రతిబిమ్బానాంబిమ్బావస్థాత్వేనతాసాంభిన్నత్వాత్ - అతఎవహి-పిణ్డత్వఘటత్వకపా
లత్వాద్యవస్థానాంవరస్పరభేదః - ఎకమృద్ధ్యవ్యావస్థాత్వమాత్రేణాభేదాభ్యుపగమఃప్రతీతివరాహతః, తస్మాన్నాప్రతిబిమ్బ
ప్రతిబిమ్బయోరాపాధికభేదప్రతిపాదనపరోఽయంశ్లోకః - కింతు-యథోక్తార్థపరఎవ - అస్తువాఽప్రతిబిమ్బప్రతిబిమ్బయో
రేవదృష్టా స్త్వం - తథాపి-తయోర్యత్సాధర్మ్యంతదేవాత్రదృష్టా నీకృతం - నతుతాదాత్మ్యమపి- అవిరుద్ధోపయుక్తాంశ
మాత్రేణదృష్టా స్త్వసంభవాత్ - జీవ బ్రహ్మణోస్తాదాత్మ్యం త్వేతత్ప్రకరణవిరుద్ధం, స్వపరయాథాత్మ్యజ్ఞానాభావనిమి త్త
దేహాత్మభ్రమస్వతన్త్రాత్మభ్రమవత స్సన్నివృత్తయ క్రియమాణేఽస్తిం స్తత్తోవపదేశ ప్రకరణేజీవపరయోఃపారమార్థికసఖి
త్వప్రతిపాదనాత్ - సఖిత్వంహిపదార్థద్వయనిరూపితం-వచనఖిత్వమపిస్త్రీపుంసభావాదివదౌపాధికమేవాతోపదిశ్యతఇతి
వక్తుంశక్యం - తత్సహజాపదిష్టానాంహంసత్వాదీనామప్యాపాధికత్వప్రసజ్ఞాత్ “ మాయాహ్యోషామయాస్మష్టై, తీశ్వ
రస్యసంసారయితృ త్వావగమాచ్చ - నహిసర్వజ్ఞః ఈశ్వరోఽనున్నతస్సాన్వనర్థరూపంసంసారంస్వ స్తి న్నారోపయతీతియు
క్తిమత్ - కించ“యేనాగ్రవిచకర్థ - మాయాహ్యోషామయాస్మష్టై, తిస్రప్యత్వాక్షీప్రసర్వజ్ఞత్వాదిగుణవిశిష్టపరమాత్మ
వాచినోఽహంశబ్దస్య, బోధనార్హతోపయోగ్యజ్ఞత్వసంసారిత్వ విశిష్టజీవవాచినోభవచ్ఛబ్దస్య - ముఖ్యార్థపరిత్యాగేన
చై తస్యమాత్రైక్యప్రతిపాదనపరత్వమస్య రసమితిదిక్ - విస్తరస్తు, తత్త్వమస్యాదివాక్యస్యజీవబ్రహ్మాతాదాత్మ్య పరత్వే
భాష్యోక్తదూషణానుసారేణానునన్దయః - స్వవక్షేడపప త్తిరపితదుక్తరీత్యైవానునన్దయః ॥ ౬౩ ॥ సఖ్యోస్సంవా
దముపసంహరతి । ఎవమితి ॥ హంసేనపరమాత్మ నా - ప్రతిబోధితః ఆవేదితస్వపరయాథాత్మ్యో మానసఃమనసాసహవ ర
మానోజీవః - తద్వ్యభిచారేణపూర్వంస్వపరయాథాత్మ్యజ్ఞానాభావన, నష్టాం-స్మృతిం-పున, రాప - స్వాత్మనోభగవచ్ఛే
షతై కరసతామనుసందధానోమక్తోబధూవెతిభావః ॥ ౬౪ ॥ ఉపాఖ్యానముపసంహరతి । హేబర్హిష్మన్-ఎతద్వ్య

త్రం - అధ్యాత్మంఽత్యంతమధికృత్యవృత్తం - పారోక్ష్యేణలన్యాయదేశముఖేన-ప్రదర్శితం, అతోనత్వయాకేవలకథామా
త్రబుద్ధిఃకర్తవ్యేతిభావః - పారోక్ష్యేణకిమర్థముపదిష్టం, తత్తాహ-యద్యస్తాద్విశ్వస్య, కారణభూతో, భగవాన్సరోక్ష
ప్రియః - పరోక్షప్రియాభవహిదేవా, ఇతిశ్రుత్యాదేవానాంపరోక్షప్రియత్వావగమాదేవతాసార్వభౌమోభగవాన్ పరో
క్షవాదేననితరాంతర్యుతీత్యేవముక్తమిత్యర్థః-ఇదంశ్రోతురస్మిన్ శ్రద్ధాద్రధిమ్ముడ క్తం - పరోక్షప్రియాభవహిదేవా, ఇత్య
స్మార్థవాదత్వాదన్యథాసాక్షాత్కృతే శృంగీక్షీ ర్నాదభిః, భగవత్సోపాభావప్రసక్తాచ్చ, తస్మాత్పారోక్ష్యకీర్తనంశ్రో
తుర్బుద్ధ్యవతరణార్థమేవేతిద్రష్టవ్యమ్ || ౬౫ || ఇతిశ్రీమద్భాగవతచంద్రావళి కాఖ్యానాం శ్రీభాగవతవ్యాఖ్యానాం
చతుర్థస్కంధేనప్రవింశోధ్యాయః

ఎతదధ్యాత్మంపారోక్ష్యేణప్రదర్శితమిత్యుక్తం - తత్తాధ్యాత్మత్వేకథంపురఃకథానాదిపదవ్యుత్పత్తిరితివివిత్సయారా
జపృచ్ఛతి || భగవన్ప్రతి | హేభగవన్ - తెలధ్యాత్మవిదుత్తమస్య-వచఃపరోక్షరూపంవాక్యం - అస్తాభిఃకేవలందేహాత్మబుద్ధి
భిః-సమ్యక్ నావబుద్ధ్యతే. అధ్యాత్మవిదస్తుత్వద్వచాజానన్తి-కర్తవ్యేవయజ్ఞాదా-మోహితాః. యద్వా-కర్తృణామజ్ఞానాదుక
ర్తృణా-తిహోహితస్య పరయాథాత్మ్యాః - వయం-కథంజానీమః || ౧ || ఎవమాపృష్టోభగవాన్నారదఃపురఃకథానాదీనిప
దాన్యధ్యాత్మపక్షానుకూలతయావ్యుత్పాదయతి. పురుషమిత్యాదినా || పురుషంక్షేత్రజ్ఞం-పురఃకథనంపురఃకథనశబ్దబోధ్యం - వి
ద్యాత-పురుషేపురఃకథనపదప్రవృత్తేనిమిత్తమాహ || యఃపురుషః - ఆత్మనామనసానసా, పురఃశరీరం-వ్యన క్తిదృఢతరంసంబ
ధ్నాతీతిపురఃకథనః-పూఃశబ్దపపదలక్ష్యేర్లుట్ || పూశ్చబ్దస్తుశరీరేగాణ్యావృత్త్యాప్రయజ్యతే. నహ్యత్రసర్వాణిపదానిము
ఖ్యాథాన్యేవేత్యాగ్రహణిభావః || పురంవిజినస్తి-ఎకద్విత్వీదయఃపాదాయస్య - బహవఃపాదాయస్య - నవిద్యతేపాదా

దర్శితమ్ | యత్పరోక్షప్రియోదేవోభగవాన్విశ్వభావనః || ౬౫ || ఇతిశ్రీమద్భాగవతే మహాపురాణే చతుర్థస్కంధేనప్రవింశోధ్యాయః
ప్రాచీనబర్హిరువాచ || భగవంస్తేవచోఽస్తాభిర్నసమ్యగవగమ్యతే | కవయస్తద్విజానన్తివయంకర్తృమో
హితాః || ౧ || నారదఉవాచ || పురుషంపురఃకథనంవిద్యాద్యోవ్యవక్త్యాత్మనాపురమ్ | ఎకద్విత్వితవత్పాదంబహు
పాదమథాపదమ్ || ౨ || యోఽవిజ్ఞాతామృతస్తస్యపురుషస్యసఖేశ్వరః | యన్నవిజ్ఞాయతేపుష్కర్పామభిర్వా
క్రియాగుణైః || ౩ || యదాఽజిఘృక్షుత్పురుషఃకారైస్త్వినప్రకృతేర్గుణాన్ | నవద్వారంద్విహస్తాక్షింత్తతా
మనుతసాధ్వీతి || ౪ || బుద్ధింతుప్రమదాంవిద్యాన్తమాహమితియత్కృతమ్ | యామధిష్ఠాయదేహేఽస్మిన్నుమా
న్చుక్తేఽక్షిభిర్గుణాన్ || ౫ || సఖాయఇద్రియగణోజ్ఞానంకర్తృచయత్కృతమ్ | సఖ్యస్తద్వృత్తయఃప్రాణఃప
ంచవృత్తిర్యథోరగః || ౬ || బృహద్బలంమనోవిద్యాదుభయేన్ద్రియనాయకమ్ | పాఞ్చాలాఃపంచవిషయాన్తన్త

యస్య || ౭ || యఃఅవిజ్ఞాతశ్చదైవ-ఆహృతఉక్తః-తస్యపురఃకథాఖ్యాన్యపురుషస్య-సఖా - సతేశ్వరః-తస్మిన్నవిజ్ఞాతశ్చబ
ప్రవృత్తినిమిత్తమాహ || యద్యస్తాత్పుష్కర్పా-ర్పామాభిర్నవిజ్ఞాయతేఇత్యవిజ్ఞాతః-యద్యపిహరివిష్ణోద్విదామభిర్జగద్వ్యా
పారాదిక్రియాభిన్నత్యజ్ఞానాదిగుణైశ్చ శాస్త్రతోజ్ఞాయతేఎవ - తథాపీయత్రయానజ్ఞాయతేనామ క్రియాగుణానామాన
న్త్యాదితిభావః - నవిజ్ఞాయతేఇతికర్తృణివృత్త్యతికర్తృత్వత్వత్వైరపుష్కలక్షణం-సాచదర్శితాపురస్తాత్ || ౩ || యదా
ఽయం-పురుషఃక్షేత్రజ్ఞః-ప్రకృతేర్గుణాన్జ్ఞానకర్తృభయేన్ద్రియవిషయాన్ - కారైస్త్విన-అజిఘృక్షత్ గ్రహీతుమైచ్ఛత్
అనుభవతుమైచ్ఛదిత్యర్థః-తదానవ-ద్వారాణిభిద్రాణి-యస్య-ద్వాహస్తాపాదాచయస్య-త-న్తనుష్యశరీరం-సాధుసమీచీ
న-మిత్య-మనుత - తిర్యగాదిశరీరేషుసర్వేన్ద్రియాణామనభివ్యక్తేస్సర్వవిషయానుభవాసంభవాన్తనుష్యశరీరమేవసర్వవిష
యానుభవయోగ్యంమత్వాదైవాత్తదుపలభ్యసాధ్వీత్యనుతేత్యర్థః-అననఃసోఽన్వేషమాణశ్శరణ, మిత్యాది - కోకిలకూ
జితై, రిత్వస్తంవ్యాఖ్యాతమ్ || ౪ || బుద్ధింప్రమదాం-విద్యాత్-తత్రప్రమదాశబ్దప్రవృత్తేనిమిత్తమాహ || య - ద్యయాబు
ద్ధ్యా-మమాహమితి-కృతం - మదశ్చిత్తవికారః-అహంమమాభిమానరూపమదహేతుత్వాద్బుద్ధిఃప్రమదేత్యుచ్యతేఇత్యర్థః-
కించ-యాంబుద్ధి-మధిష్ఠాయ-అక్షిభిర్న్ద్రియై-ర్గుణాన్శబ్దాదీ-అస్మిన్దేహే - ఛుక్తే - గుణానుభవజన్య మదహేతుత్వాచ్చ
ప్రమదాబుద్ధిరిత్యర్థః || ౫ || భృతేర్దృఢభిరిత్యస్మార్థమాహ || ఇద్రియగణోజ్ఞానకర్తృభయేన్ద్రియగణ-స్సఖాయః -
తత్రసఖశబ్దప్రవృత్తినిమిత్తమాహ - తద్వృత్తయఇద్రియవృత్తయః - జ్ఞానంశబ్దాదివిషయకంజ్ఞానం-వ్యవహృత్యాదానగ
త్యాదిరూపంకర్తృచబుద్ధిసాధ్యం - యత్కృతంయేన్ద్రియగణేనకృతం-సహప్రవృత్తిమత్వేఽన్యోన్య్యాపేక్షత్వరూపంసఖ
త్వమత్రవివక్షితం-ఎకైకతనాయకైరిత్యస్మార్థమాహ, తద్వృత్తయ ఇద్రియవృత్తయః, సఖ్యః, పంచశీర్షాహినేత్యస్యా
ర్థమాహ-పాణిఇతి-పంచవృత్తిత్వాత్పంచశీరాఃసర్వభవప్రాణః || ౬ || అన్యత్సుగమమిత్యభిప్రేత్యఎకదశమహాభ

టాఞ్శ్య నేనోక్తమేకాదశం మహాభటమాహ॥ స్వవిషయేషు ప్రసవ్యా ప్రవర్తకత్వాద్భృహద్భులంతత్ - అతవజ్ఞానకర్తృభ్య
య్యోయాశాంనాయకం-మనః- ఎకాదశోమహాభట ఇత్యర్థః-అత్రప్రకరణేపాఞ్చాలశబ్దోబహువర్ష్యైషప్రయుక్తః, దక్షి
ణపాఞ్చాలము తరపాఞ్చాలమిత్యత్రశాస్త్రే, సపాఞ్చాలపతిరిత్యత్రేన్దియేషు, పౌరజ్ఞానోపపత్తేః-పాఞ్చాలేష్వితివిషయే
షు తత్రముఖ్యార్థమాహ-పఞ్చ-శబ్దాదయోవిషయాఃపాఞ్చాలాః, పఞ్చ్యతేవ్యక్తిక్రియస్తథిత్యుత్పత్తేః - తత్సంబంధములాక్షణి
కఃప్రయోగః-అనెకార్థకల్పనాఽయోగాదితిభావః-సప్తోపరికృతాద్వార, ఇత్యాదెరర్థమాహ-యత్పురంమధ్యేయస్యపురస్య
మధ్యే-నవానాం-ఖానాంద్వారాణాం-సమాహారఃసవఖం - అక్షీనాసికాదిరూపమిత్యర్థః-యద్వాపురంమధ్యేయన్నవఖం
యానినవద్వారాణి-తత్ర-ద్వైఅక్షీణీ, ద్వైనాసిక, ద్వైకర్ణ-శిశ్నగుదాద్వా-విత్యేవంద్వైద్వైద్వారా-ముఖమేక-మితిమిళిత్యాన
వఃమిత్యవ్యయః-ద్యుమత్సఖిత్యాదెరర్థంసంక్షేపణాహ, య, స్తద్విన్దియసంయుతఃఅత్యోదిచ్ఛిద్రగత్యేన్దియయుక్తః-సఆ
త్వా, తాభిర్ద్వాచ్ఛిః-బహిర్యాతిబహిష్ఠాశబ్దాదివిషయాననుభవతి ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ పఞ్చద్వారస్తుపౌరస్త్యా, ఇత్యస్యా
ర్థమాహ-అక్షీణీ-నాసిక, ఆస్యంముఖం-ఇత్యేవం-పఞ్చ-ద్వారః-పూర్వభాగకృతాః-అత్రవ్యాఖ్యానాంక్రమోనవివక్షితః-
దక్షిణోత్తరద్వారావాహ-దక్షిణో, దక్షిణాంకర్ణః-అతదక్షిణేతిప్రతీతోపాదానం-దక్షిణాంకర్ణఇతితస్యవ్యాఖ్యానం-ఎవమగ్ర
౭పి ॥ ౯ ॥ పశ్చిమేద్వైఇత్యుక్త, పశ్చిమేద్వారావాహ - పశ్చిమఇతి-తత్రపశ్చిమేఇతిప్రతీకగ్రహణం-తస్యాధోద్వా
రావితివ్యాఖ్యానం-తేచాధోద్వారాకేఇత్యత్రాహ, గుదశిశ్నవిషేషాదితావితి-ఇహాస్మిన్ప్రకరణే-ఉదితాకథితా-ఖద్యోతా
౭౭విర్నుభవేత్యాదెరర్థమాహ-ఖద్యోతేతి-ఎకత్రనిర్మితేఅగ్నే-యే-ఖద్యోతా౭౭విర్నుభవేబద్ధవివక్షితేద్వారా-తే-అత్రప్రకర
ణేనైతేఇత్యర్థః, అత్రనైతేఇతివ్యాఖ్యానంశేషః-ప్రతీకః ॥ ౧౦ ॥ ఎవంవిభాజితమిత్యవ్యాఖ్యానంరూపమితి-

ధ్యేనవఖంపురమ్॥ ౭ ॥ అక్షీణీనాసికకర్ణముఖంశిశ్నగుదావితి । ద్వైద్వైద్వారాబహిర్యాతియస్తద్విన్దియసం
యుతః॥ ౮ ॥ అక్షీణీనాసికఆస్యమితిపఞ్చపురఃకృతాః । దక్షిణోదక్షిణాంకర్ణాశ్చోత్తరాహోత్తరస్త్పత్తేః॥ ౯ ॥ పశ్చి
మేఇత్యధోద్వారాగుదశిశ్నవిషేషాదితా । ఖద్యోతా౭౭విర్నుభవేత్రనైతేఎకత్రనిర్మితే ॥ ౧౦ ॥ రూపంవిభా
జితంతాభ్యాంవిచక్షేచక్షుషేశ్వరః । నలినీనాలినీనాసెగన్ధసౌరభఉచ్యతే ॥ ౧౧ ॥ ఘ్రీణో౭వధూతోముఖ్యా
స్యంవిపణోవాగ్రసఃప్రసః । ఆపణోవ్యవహారో౭త్రచిత్రమన్దోబహుదనమ్ ॥ ౧౨ ॥ పితృహూర్దక్షిణాంకర్ణ
ఉత్తరోదేవహూస్తన్మతః । సంవత్సరశ్చవైకఃకాలోయోహోపలక్షితః ॥ ౧౩ ॥ తస్యాహాసీహగన్ధర్వాగన్ధ
ర్వోర్వారాత్రయస్తన్మతాః । హరస్త్యామఃపరిక్రాన్త్యావప్యస్త్రతరశతత్రయమ్ ॥ ౧౪ ॥ కాలకన్యాజరాసాక్షా
ల్లోకస్తాంనాభినన్దతి । స్వసారంజగృహేమృత్యుఃక్షయాయయవనైశ్వరః ॥ ౧౫ ॥ ఆధయోవ్యాధయస్తస్యసైని

శేషః ప్రతీకః - ఈశ్వరఃపురజ్ఞానః-ఖద్యోతాదిశబ్దాస్తుగౌణాః-అతో౭త్రనప్రవృత్తినిమిత్తముక్తం - నాసెగన్ధఇతిచ
వ్యాఖ్యానం - శేషఃప్రతీకః ॥ ౧౦ ॥ ఘ్రీణఇతివ్యాఖ్యానం - అవధూతఇతిప్రతీకః - ముఖ్యేతిప్రతీక - స్తస్య
వ్యాఖ్యానమాస్య మితి - రసజ్ఞవిపణోవ్యాచక్షే - విపణోవాగితి - విపణఇతిప్రతీకః - వాగిన్ద్రియమితివ్యాఖ్యా - రసవిదిత్య
ర్థఃప్రతీకః-రసజ్ఞవిపణాన్విత, ఇతిమూలాత్, రసఃరసస్సేన్దియమితివ్యాఖ్యానం - ఆపణబహుదనోవ్యాచక్షే-ఆపణఇతిప్రతీ
కః-వ్యవహారఃవాగ్యవహారఇతివ్యాఖ్యా, బహుదనమితిప్రతీకః-చిత్ర-మనఃఅన్నమితివ్యాఖ్యా ॥ ౧౧ ॥ పితృహూర్దక్షిణాంకర్ణ
దక్షిణాంకర్ణావితివ్యాఖ్యానందక్షిణాదక్షిణాంకర్ణఇత్యనెనదక్షిణైకాతథోత్తరేతివ్యాఖ్యానం-పితృహూర్దక్షిణాంకర్ణ ఇత్యనెనతు
పితృహూర్దక్షిణామపుర్యాద్వాః-దేవహూర్దక్షిణామపుర్యాద్వారిత్యుక్తగుణనామవిషయాదక్షిణేతరకర్ణావేవేత్యుచ్యతేఇతిభేదః-
క్రమమనాదృత్యత్యతీయాధ్యాయోక్తచక్షుషేగాదీపదాధానాహసార్ధే శ్రీ భిః ॥ చక్షుషేగఇతిప్రతీకః-సంవత్సరఇతివివరణం-
తత్రతత్త్వవృత్తానిమిత్తమాహ-కాలఃపురుషాయుషరూపఃకాలః-యేనసంవత్సరేణ-చక్రవర్తుగ్ం భ్రమతా-ఉపలక్షితఃజ్ఞాపి
తః-పరిచ్ఛిన్నః-చక్రవర్తుగ్ంవేగనపురుషాయుషస్యపరిచ్ఛేదకత్వాద్భువైకఇత్యుచ్యతేఇత్యర్థః ॥ ౧౩ ॥ తస్యచక్షుషేగస్య
సంబంధినో-గన్ధర్వా - గన్ధర్వశ్చ-యథాక్రమం-అహాని-రాత్రయశ్చ - స్తృతాఇత్యర్థః-తత్రగన్ధర్వపదప్రవృత్తానిమిత్తమాహ-
యతఃపప్యస్త్రతరశతత్రయ - మహాని-రాత్రయశ్చ - పరిక్రాన్త్యాపరివర్తనేన-గన్ధర్వవత్పరోక్షేణ - ఆయఃపురుషాయుషం-
హరన్తిఅతోగన్ధర్వగుణయోగాత్తత్పదబోధ్యాఇత్యర్థః ॥ ౧౪ ॥ కాలకన్యైత్యవ్యాఖ్యాజరేతి-కాలస్యపురుషాయు
షంహరతఃదుహితృవజ్జరాయఃప్రీత్యావహత్వాత్సకాలదుహితేత్యుచ్యతే - త్రిలోక్యాంవరమిచ్ఛన్, త్యాదేః ప్రజ్వార
స్తాంప్రణేష్యతీ, త్యస్యస్య ౧ హేణార్థమాహ-లోకస్తాంనాభినన్దతి, తి, ప్రజ్వారో౭యంమమేత్యస్యార్థః-స్వసారమితి
సార్ధే-క్షయాయలోకస్యేతిశేషః ॥ ౧౫ ॥ భీమాస్సైనికాయస్యేతిబహువివ్యార్థం-ప్రత్యుపసర్జనీభూతభీమస్సైనికా

నాహ-అధయః మనఃపీడాః - వ్యాధయః దేహపీడాః - దుర్వచనవర్ధిం స్రత్వాద్యవనాః - అతీవదుఃఖావమాత్వాదరయః - ఉపస
 గ్గాస్సుఖదుఃఖరాగద్వేషభయాభిమాన ప్రమాదోన్మాదశోక మోహలోభమాత్సర్యేర్థ్యాః ౭ వమానతుప్తిపాసాధివ్యాధిజ
 న్నజరామరణాదయః - తత్రాధివ్యాధీనాంభీమసై నికత్వరూపణాత్ - మృత్యోస్తస్యేతి ప్రాధాన్యేననిర్దేశాత్ శద్వ్యతిరిక్తపర
 ఉపసర్గశబ్దః - ప్రజ్వారవదార్థమాహ-వివిధోజ్వరఇతి ॥ ౧౬ ॥ ఋషవంక్రమమనాదృత్యతృతీయాధ్యాయ స్థపదానివ్యా
 ఖ్యాయసింహవలోకితన్యాయేనపునరేతదధ్యాయ స్థపదాన్యేవావశిష్టానివ్యాఖ్యేయానివ్యాచయే ॥ ప్రవృత్తంచేతి ॥ దక్షిణ
 పాశ్చాత్యలంక త్తరపాశ్చాత్యలమిత్యుక్తపాశ్చాత్యలశబ్దార్థమాహ - ప్రవృత్తంప్రవర్తకం-కర్తృత్వః - త్రివర్గతత్సాధకస్వరూపా
 వబోధనేనప్రవర్తకంశాస్త్రంప్రవృత్తమిత్యుక్త్యే - నివృత్తంనివర్తకం-త్రివర్గతత్సాధనభ్యస్తన్నివృత్తం త్రివర్గస్యాస్థిరభ
 లతోపదేశపూర్వకంతతోనివృత్త్యానస్తస్థిరభలబ్రహ్మపాసనతత్త్వరూపగుణాదిప్రకాశకంశాస్త్రంనివృత్తమిత్యుక్త్యే
 తదేవశాస్త్రద్వయంపాశ్చాత్యలసంజ్ఞితమిత్యర్థః - పశ్చాత్యక్షీకరోతిత్రివర్గతత్సాధనతన్నివృత్తిరితివ్యుత్పత్తేః - ఎవంపాశ్చా
 త్యలశబ్దస్యప్రవృత్తినివృత్త్యాశ్చకశాస్త్రద్వయపరత్వం సామాన్యనాభిధాయతస్యదక్షిణోత్తరాభ్యాం విశేషితస్యప్రవృత్తే
 నివృత్తేచక్రమేణప్రవృత్తేనిమిత్తమాహ ॥ పితృయాణమితి ॥ పితరోహిదాక్షిణాత్యాస్తాన్యాస్త్యనైవేతిపితృయాణంప్రవృ
 త్తశాస్త్రోదితకర్తృణాదాక్షిణాత్యాన్విత్వానారాధ్యతాన్యాప్తువనీతిదాక్షిణాత్యపితృప్రాప్తిసాధనప్రకాశకత్వాత్పితృ
 యాణంశాస్త్రందక్షిణపాశ్చాత్యలమిత్యుక్త్యే - ఎవందేవయానముత్తరపాశ్చాత్యలమితీశుతధరాన్వితభ్యుక్తశుతధరపదార్థ
 మాహ ॥ శ్రోతాదితి ॥ శ్రోతేన్ద్రియాత్-శృతధరాదితిప్రతీకః - శ్రోతాదితివ్యాఖ్యానం - తత్రాన్వితభ్యుక్తోఽన్వయఃకిం
 రూపభివివిత్యానాం హేతుత్వేనెతిద్యోతనాయహేతువచ్చమీప్రయుక్తా - కింప్రతిహేతుత్వ మితివివిత్యానా న్నయేవశే
 దిత్యుక్తం-తేత్రజభిశేషః “వ్రజగతో” సర్వైగత్యర్థాజ్ఞానార్థా ఇతిన్యా యేనపితృయాణదేవయానాపరపర్యాయేదక్షిణో

కాయవనాఃఖలాః ॥ ధూతోపసర్గాఅరయఃప్రజ్వారోవివిధోజ్వరః ॥ ౧౬ ॥ ప్రవృత్తంచనివృత్తంచశాస్త్రం
 పాశ్చాత్యలసంజ్ఞితమ్ ॥ పితృయాణందేవయానంశ్రోతాచ్చృతధరాద్యౌజేత్ ॥ ౧౭ ॥ ఆసురీమేధా మర్వాద్వా
 ర్వ్యనాయోగ్రామిణాంరతిః ఉపసోదర్శదః ప్రోక్తోబిర్భుతర్గుదఉచ్చతే ॥ ౧౮ ॥ వైశసంనారకంపాయుర్గుబ్ధో
 ఽన్ధోతుమేశ్యణః పాణిపాదౌపుమాంస్తాభ్యాం యుక్తోయాతికరోతిచ ॥ ౧౯ ॥ అన్తఃపురంచహృదయంపహూ
 చీర్చనఉచ్చతే ॥ తత్రమోహంప్రసాదంవాహర్షంప్రాప్తోతితద్గుణైః ॥ ౨౦ ॥ యదాయదావిక్రియతేగుణా
 క్తోవికరోతిచ ॥ తదాతదోపద్రష్టాత్తదద్వృత్తిరనుకార్యతే ॥ ౨౧ ॥ దేహూరథ స్త్విన్ద్రియాశ్వస్సంపత్సరర

త్తరపాశ్చాత్యలశాస్త్రోత్పేద్రియేణసాధనయాపేణహేతునా-వగచ్ఛతితేత్రజభిత్వర్థః ॥ ౧౭ ॥ ఋషీమేధామర్వాద్వా
 ద్వా,, రిత్యస్యార్థమాహ ॥ ఆసురీమేధమితి ॥ ఆసురీతిప్రతీకః-మేధమితివ్యాఖ్యా-వశ్చాదిత్యస్యవ్యాఖ్యా అర్వాగితి-ఆసురీపద
 ప్రవృత్తినిమిత్తంతూక్తంపురస్తాత్ - అత్రానుక్తిస్తుస్పష్టత్వాత్-గ్రామ్యకమిత్యర్థతోఽనువదతి - గ్రామిణాంరతిః-తస్యవ్యా
 ఖ్యావ్యవాయభి - మైథునమిత్యర్థః-దుర్మదశబ్దానువాదేనతదర్థమాహ ॥ ఉపసృజతి ॥ నిర్భుతీతిప్రతీకః - గుద ఇతివ్యా
 ఖ్యా ॥ ౧౮ ॥ వైశసశబ్దానువాదేనతదర్థమాహ ॥ వైశసంనారకమితి ॥ నరకభవంనారకం-మఃఖమిత్యర్థః-బుభుకృతిప్రతీకః-
 పాయురితివాఖ్యా “అన్ధావమిషా” మిత్యస్యార్థమాహ , అన్ధాత్వేతి, మేమత్తః - అన్ధశబ్దార్థా - శృణు,పాణిపాదౌ-అన్ధా
 వితిప్రతీకః - పాణిపాదౌవితివ్యాఖ్యా - జాతిపరో ౭ యంనిర్దేశః - పాణిపాదౌచేతివివక్షితో ౭ ర్థః - అన్ధపదప్రవృ
 త్తినిమిత్తంతునిర్వాక్యే శస్కరత్వం పూర్వమేవోక్తం - శేషో ౭ నువాదః ॥ ౧౯ ॥ సయర్హీత్యస్యార్థమాహ ॥
 అన్తఃపురమితి ॥ అన్తఃపురమిత్యనువాదః-హృదయమితివ్యాఖ్యా , విహూచీనమిత్యర్థతోఽనుద్యతే - విహూచీరితిమన ఇతితద
 ర్థః, శేషో ౭ నువాదః ॥ ౨౦ ॥ “ఎవంకర్తృస్త్వి,త్యాదేసన్యోహేణార్థమాహ ॥ యదేతి ॥ యదా,స్వప్న,విక్రియతే-కర్త
 ణీలకారః-బుద్ధి రితిశేషః , యదాచ-జాగ్రతి-వికరోతిఇన్ద్రియాణిపరిణమయతి - తదాతదాస్వప్నజాగ్రదవస్థయో - స్తస్యా
 గుణైఃఅక్రోధి,ఆత్మా, స్వభావతః-ఉపద్రష్టాపితస్యాః , వృత్తిఃపర్వనశ్రవణాద్యాః ప్రత్యనుకార్యతే ॥ ౨౧ ॥ ఎ
 వంప్రథమాధ్యాయస్థపదానివ్యాఖ్యాతాని - అథద్వితీయాధ్యాయస్థపదానివ్యాచయే ॥ దేహాభిప్రీతిః ॥ యోరథఉక్తః , స-
 దేహః-యేచాశ్వాఉక్తా-స్తే , ఇన్ద్రియరూపా ఎవాశ్వాః - ఆశుగమిత్యత్రవివక్షితాగతిస్సంపత్సరరయః - సంపత్సరరెగతు
 ల్యాశూన్యప్రతిపత్తిః - స్వాప్నదేహప్రతిపత్తిర్నితతా-లమాత్రా వసాయిత్యేనాతితూగ్ధ - ద్వైపుణ్యాపుణ్యరూపకర్త
 ణీ-చక్ర-యస్యసః - పుణ్యాపుణ్యకర్తృణీవద్విచక్రమితిచక్రశబ్దేనవివక్షితేభ్యర్థః-త్రివేణమిత్యత్రవివక్షితావాచోభ్యుచాః
 సత్సరజస్తమోగుణాభిత్వర్థః - పశ్చాత్యలనాఃపాశ్చాత్యలః “ఎతదనమనగ్నంకురుత” ఇతిశ్రుతేఃబన్ధురాఃబన్ధునానియస్య

మరత్యేనవివక్షితాఃపశ్యపాశ్రాంత్యర్థః-పశ్యానుబంధరతిత్వపపాతః-వ్యాఖ్యానాంవిశేషానవగమాత్ ॥౨౨॥ శ్రీరత్నః
 ప్రగ్రహత్వేనయోవివక్షితః - స-మనః-య-స్స తడ క్తః - స-బుద్ధిః - యస్మి డంరథినడపవేశనస్థానం-తి-ద్భుత్-హృద
 యస్థానం, ద్వంద్వం శోక మోహకా-కూబరంయుగబద్ధనస్థానం - యస్య - ద్వి కూబరమిత్త్య క్తాద్వపదార్థాద్వంద్వత్వక
 శోకమోహవిత్త్యర్థః - పశ్యప్రహరణమిత్త్యక్తానిపశ్యప్రహరణానిఅనుభావ్యాఃపదార్థాః-పశ్యేన్ద్రియార్థాఃశబ్దాయిత్య
 ర్థః - పశ్యేన్ద్రియార్థాః - ప్రక్షేపా-యస్య, తిబహుప్రహః-సప్తధాతవః-వరూధాశ్చర్మాద్యావరణాని-యస్య - సప్తవ
 యాధమిత్త్యత్రవయాధత్వేనరూపితాస్సప్తపదార్థాస్సప్తధాతవిత్యర్థః ॥ ౨౩ ॥ పశ్యవిక్రమమిత్త్యత్రవిక్రమత్వేనగతి
 ప్రకారత్వేనవివక్షితా ఆకూతిఃపశ్యక్రైన్ద్రియాణీత్యర్థః - బాహ్యఃబహిష్కరితమయాస క్తః - ఎకాదశేన్ద్రియాణ్యేవ - చమూ
 స్యేనా-యస్యసః-పశ్యసూనాహింసావ - వినోద- స్తం, కరోతీతితథా-మృగతృప్త్యాంమరీచికావత్సఖాభానరూపవిషయా
 నుఘాతం - కరోతీత్యర్థః - అతఃస ఎకదామహేష్వాసోరథంపశ్యాశ్వ మాశుగ,, మిత్త్యా దీనాందశానాంశ్లోకానాంస్వ
 ప్నావస్థాపరత్వేనపూర్వైర్వ్యాఖ్యాతత్వాదస్తాభిరపిస్వప్నావస్థాపరత్వేనైవవ్యాఖ్యాతాః - తద్వ్యాఖ్యానావమిదం
 దేశసారథ స్త్విన్ద్రియాశ్వా,, ఇతిశ్లోకత్రయంచతదనురోధనవ్యాఖ్యాతం - వస్తుత్వదుశ్శ్లోకీ-జాగ్రద్దహ తద్వ్యాపారప
 రత్వేనైవవ్యాఖ్యేయ-వ్యాఖ్యానస్వారస్యాత్ - వ్యాఖ్యానేహి “ సంవత్సరరయోగతి,, రిత్యుక్తం - నహిస్వాప్నదేశాస్య
 సంవత్సరవేగాత్తకగతిస్సంభవతి తస్యతల్క-అమాత్రావసాయిత్యాత్-తస్యతత్సద్భవత్రతిమాత్రవరత్వేనస్వారస్యం
 ఎకాదశేన్ద్రియచమూవతి,, రిత్యుక్తత్వాచ్చ - నహిస్వాప్నైకాదశేన్ద్రియాణాంవ్యాప్తిస్సంభవతి - తత్సంబద్ధమాత్రవి
 వక్షయామస్వారస్యం “ పశ్యసూనావినోదకృ,, దిత్యుక్తత్వాత్-నహిపశ్యసూనానాంస్వాప్నదేశానిష్పాద్యత్వంయు
 క్తం,తస్మా, దిదంజాగ్రద్దహతద్వ్యాపారపరమేవవ్యాఖ్యేయం-తథాహ, భోగాయతనత్వఖ్యా పనాయుపూర్వంపురవన
 రూపితంజాగ్రదవస్థ మనుష్యశరీరమేదానీంరథత్వేనరూప్యతే-దేహీరథిత్వేన, ఇన్ద్రియాదయోఽశ్వాదిత్వేన-కిమర్థమేవయా

యోగతిః|ద్వికర్తృచక్రప్రీతుణ్యధ్వజఃపశ్యానబంధరః ॥౨౨॥ మనోరత్నైర్బుద్ధిసూతోహృన్మీడోద్వంద్వకూబరః|
 పశ్యేన్ద్రియార్థప్రక్షేపస్సప్తధాతువయాధకః ॥౨౩॥ ఆకూతివిక్రమోచాపేభ్యామృగతృప్త్యాంప్రధావతి| ఎ
 కాదశేన్ద్రియచమూఃపశ్యసూనావినోదకృత్ ॥౨౪॥ ఎవంబహువిధైరుఃఖైర్దేవభూతాత్మసంభవైః | క్లిశ్యమా
 నశ్శతంవర్షం దేహేదేహీతమోవృతః ॥౨౫॥ ప్రాణేన్ద్రియమనోధర్మానాత్మన్యధ్యస్యనిర్గుణే| శేతేకామలవా

వణమితిచె - దుచ్యతే - రథోహిస్వాభిమతదశా న్తరప్రావణసమర్థః - తద్వ - స్తనుష్యశరీరమపివైష్ణవపదప్రాప్తిసాధనా
 నుష్ఠానోపయోగితిజ్ఞాపనాయరథభావనరూప్యతే - తథాహికతవల్లిష్టామ్నాయతే “ ఆత్మానంరథినంవిద్ధి శరీరంరథమే
 వచ|బుద్ధింతుసారథింవిద్ధి మనఃప్రగ్రహమేవచ ॥ ఇన్ద్రియాణిహయానాహుర్విషయాం సైషుగోచరాః | ఆత్మేన్ద్రియమనో
 యుక్తంభోక్తత్యాశుగ్మనీషిణః ॥ యస్త్వవిజ్ఞానవాన్భవత్యమనస్క- స్సదా ౭ శుచిః | నసతత్పదమాప్నోతియస్మాద్భూ
 యోనజాయతే | విజ్ఞానసారథిర్యస్తుమనఃప్రగ్రహవాన్తరః | సోఽధ్వనఃపారమాప్నోతితద్విష్ణోఃపరమంపద,, మితి-ఎతచ్చ
 త్యర్థఎవాతోపబృంహ్యత ఇతి శ్రుత్యారథాదిభావనరూపితానామేవదేహీదీనామత్రాపితద్భావరూపణరూపసంవాదా
 త్-తద్ద్విశ్రుతౌమృగయానోక్తా - అత్రతూచ్యతేఇతిచెత్ , అత్రవివక్షితామృగయాశ్రుతావప్యక్తేవ “ యస్త్వవిజ్ఞానవా
 న్భవత్యమనస్క-,, ఇత్యత్రపరబ్రహ్మప్రాప్తిసాధనోపసంహారోపయుక్తశరీరం దైవాల్లబ్ధవతఃక్షేత్రజ్ఞస్యబ్రహ్మస్వరూ
 పతదుపాసనాదిప్రకాశకవేదశాస్త్రోల్లంఘననపునరనాదిదురితనిమిత్తావివేకాదినానిషిద్ధకామచారోహ్యత్రమృగయావివక్షి
 తా-సాచముక్తిమార్గవిరోధినితివివేకలబ్ధిప్రార్థనయాఽవగమ్యతే-ఎతదేవ “యస్త్వవిజ్ఞానవా,, నిత్యాదినాఽవగమ్యతే
 అవిజ్ఞానవా - వివిద్యజ్ఞానంవివేక-సోస్యాస్తీతివిజ్ఞానవా,, స్సనభవతీత్య విజ్ఞానవాన్ - వివేకాత్మకసాత్వికబుద్ధ్యావిరహి
 తఇత్యర్థః - నవిద్యతేశుచిఃకామచారాదినాయస్యసో ౭ శుచిరిత్యర్థావగమాత్-శ్లోకార్థస్తుసూగోష్ఠీక్తవ, నచైవంపుథ
 క్స్వప్నావస్థానకథితాస్యాత్ - తతశ్చతదదోహాననుకీర్తననశ్రోతుర్వైరాగ్యోదయోనస్యాదితివాచ్యం - జాగ్రదవస్థా
 ప్రపశ్యేనైవస్వప్నావస్థాప్యేవంవిధేజ్ఞాతుంశక్యత్వేన - తస్యాఃపుథగవక్తవ్యత్వాత్ - అతఎవహిముర్చావస్థాపుథశ్లో
 కైరిన్ద్యూహః ॥ ౨౪ ॥ ఎవంపరోక్షణోక్తమర్థంవ్యాఖ్యాయకృత్సకథాతాత్పర్యమాహ|ఎవమిత్యాదినా||త్రిభిస్తా
 వై - స్తదవాన్తరభేదనబహువిధైరుఃఖైః - రేవం-శతవర్షంయావచ్చరం-క్లిశ్యమానః, దేహీక్షేత్రజ్ఞః - తమోవృతఃతమసా
 ఆజ్ఞానేన-వృతోఽభిధూతః ॥ ౨౫ ॥ ప్రాణాదిధర్మానాత్మన్యధ్యస్య,పీపాసురహం-బుభుక్షురహం-కాణోఽహం-
 బధిరోహం-దుఃఖ్యహం - సుఖ్యహమిత్యేవంప్రాణాదెధర్మా - నాత్మన్యారోప్య - సుఖలెశా-చిన్తయ-అహంమమా

భిమానాభ్యాం, పునర్దేహః స్తరప్రాప్తి హేతుః సాతకర్మాణి-కుర్వత్-శరీరే-వసతి || ౨౬ || శుతోఽయం సంసార ఇతి విత్సాయాంస్వపరయాథాత్మ్యరూపోపాసనాపన్నజ్ఞానాభావాదేవత్యాహ || యదేతి || స్వాత్మానం-హితోపదేశార్థం-ప్రకృతిపురుషవిలక్షణం - సాక్షుణ్యపూర్ణం-పతమాత్మానంచా - జ్ఞాత్వా, తేత్రజ్ఞః-స్వభావత-స్వదృక్ స్వానుభవవరోఽపి ప్రకృతేర్గుణేషుశబ్దాదిషుయదావినజ్జేతనితరాంసక్తోభవత్ || ౨౭ || గుణేష్వేవశబ్దాదిషు - అభిమానీభోగ్యతాబుద్ధిమాన్ - అతఏవ-విషయపరవశః-విషయలాభసాధనతయా - శుక్లంసాత్వికం-కృష్ణం తామసం-లోహితంరాజస - మిత్యేవం రూపేణ-త్రివిధానికర్మాణి - కురుతే - తదా-యథా స్వంస్వస్వ కర్మానుసారేణ - అభిజాయతేపునర్జన్మాన్తరంప్రతిపద్యతే || ౨౮ || తదేవాహ|| శుక్లాత్సాత్వికాత్కర్మణోహేతోః - ప్రకాశభూయిష్టాన్ ప్రకాశో భూయిష్ఠఃప్రచురో-యేషుతాన్-దేహాన్ - కర్మచిత్ప్రాప్తోతి-కర్మచిదిత్యనెనసాత్వికంకర్మతత్ప్రయుక్తసాత్వికోదేహశ్చదుర్లభఇత్యుక్తం - క్రియాయాఃరాజసాత్కర్మణి-దుఃఖోదరాన్ దుఃఖముదర్కణ త్తరం - యేషాంతాన్ దుఃఖపరంపరాసంపాదకానిత్యర్థః-తాన్లోకాన్-తమ - స్తామసాత్కర్మణి-విభక్తిలుగర్హః - యద్వా - తమశ్చోకాలజ్ఞానశోకా - ఉత్కటా-యేషుతాన్-తామసాత్కర్మణిఇతిశేషః-క్వచిద్రజస్తమః ప్రచురమైచ్చాదిదేశేషు - సాత్వికాదికగ్నస్వరూపంతత్కర్మస్వరూపంతద్బుద్ధిస్వరూపంచస్వప్నంతంభగవతాః-వియతంసక్లరహితమరాగద్వేషతఃకృతమ్ | అ ఫలప్రేప్సూనాకర్మసాహజ్కారణవాప్తనః || క్రియతేబహులాయాసంతద్రాజసముదాహృతమ్ | అనుబంధంక్షయంహింసామనశ్చైవచపౌరుషమ్ | మోహదారభ్యతేకర్మతత్తామసముదాహృతమ్, మిత్యాదినా || ౨౯ || గుణకర్మానుసారేణజన్మాపిసంస్తాద్విరూపేణనియతంపాప్రోప్తితికింత్యనియతమిత్యాహ | క్వచిదితి || అన్తధేఃఅజ్ఞః, నోభయంసంపుంసకంభవతీత్యర్థః - తత్తాపియథాకర్మగుణంకర్మగుణావనతిక్

న్ద్యాయన్త మాహమితికర్మకృత్ || ౨౬ || యదాఽఽత్మానమవిజ్ఞాయభగవన్తంపరంగురుమ్ | పురుషస్తువిషజ్జేతగుణేషుప్రకృతేస్స్వదృక్ || ౨౭ || గుణాభిమానీసతదాకర్మాణికురుతేఽవశః | శుక్లంకృష్ణంలోహితంవాయథాస్వమభిజాయతే || ౨౮ || శుక్లాత్ప్రకాశభూయిష్టాన్లోకాన్ప్రాప్తోతికర్మచిత్ | దుఃఖోదరాన్ క్రియాయాస్తాన్తమశ్చోకోత్కటాన్కుచ్ఛిత్ || ౨౯ || క్వచిత్పుమాన్కుచ్ఛిచ్ఛ్రీక్వచిన్తోభయమన్తధేః | దేహామనుష్యస్తీర్యగ్వాయథాకర్మగుణంభవః || ౩౦ || యథాదీనఃక్షుత్పరీతస్సారమయోగృహంగృహమ్ | చరన్వన్దతియద్విష్టం దణ్ణమోదనమేవవా || ౩౧ || తథాకామాశయోజీవఉచ్చావచపథాభ్రమన్ | ఉపర్యథోవామధ్యేవాయాతివిష్టంప్రియాప్రియమ్ || ౩౨ || దుఃఖేష్వేకతరేణాపిదేవభూతాత్మహేతుషు | జీవన్మృతవ్యవచ్ఛేదస్సాన్యచ్ఛేత్తత్త్వత్ప్రతిక్రియా || ౩౩ || యథాహిపురుషోభారంశిరసాముహురుద్వహన్ | తంస్కన్దేనసఆదత్తేతథాసర్వాఃప్రతిక్రియాః || ౩౪ || నైకాన్తతః ప్రతీకార్థఃకర్మణాంకర్మకేవలమ్ | ద్వయంహ్యవిద్యోపసృతంస్వప్నైస్వప్న ఇవా

మ్య - దేవాదిరూపేణ-భవజన్మ-భవతీతిశేషః || ౩౦ || ఎవంవిధేషుజన్మసుసుఖలాభోదుగ్ధభితిసదృష్టాన్తమాహాయథేతిద్వాభ్యాం || యథా-క్షుధా-పరిశృతఃవ్యాప్తః - అతఏవ-దీన-స్సారమయఃశ్వాప్రతిగృహ - మటన్-యద్విష్టంయత్స్వకర్మాయత్తం - దణ్ణతాడనం-ఓదనంవా-విన్దతిప్రాప్రోప్తి || ౩౧ || ఎవం జీవోఽపి-కామవ్యాప్తలకయోయస్య, ఉచ్చావచపథాఉత్కృష్టావకృష్టమార్గేణ - ఉపర్యుర్ధ్వలోకమ-అధఃఅధోలోకమ-సరకేమ - మధ్యేభాలోకమ-భ్రమన్ || ౩౨ || ర్ధ్వంగచ్ఛన్దీనత్యక్తామధ్యేతిష్టన్దిరాజసాః | జఘన్యగుణవృత్తిస్థాఅభోగచ్ఛన్దీతామసా, ఇత్యుక్తరీత్యా - భ్రమన్-దిష్టం దైవాయత్తం-ప్రియ-మప్రియంవా-యాతిప్రాప్రోప్తి || ౩౩ || ననుత్పన్నసుఖస్యసంభవాద్దుఃఖస్యప్రతికారరూపకర్మాన్తరసంభవాన్నైకాన్తతోహేయత్వం - తత్తాహ - దుఃఖేష్వేతి - దైవభూతాత్మహేతుషు అధిదైవికాధిభౌతికాధ్యాత్మికతాపరూపేణత్రివిధేషుదుఃఖేషు - అన్యతరస్య - ప్రతిక్రియా, స్యాచ్ఛేత్-తథాప్య - న్యతరేణ-నవ్యవచ్ఛేదఃనాసంబద్ధః, భగవదుపాసనమన్తరేణతాపత్రయవినాశనసమర్థప్రతిక్రియాస్తీతిభావః || ౩౩ || ప్రతిక్రియాఽపిదుఃఖరూపేతిదృష్టాన్తమాహ | యథాహితి | యథా-పుమాన్ - గురుంభారం, శిరసా-ఉద్వహన్ - శిరసోవిశ్రాన్తయ-తద్భారం-స్కన్దేన-అధత్తే ఉద్వహతి-తథా - సర్వాఃప్రతిక్రియాః-దుఃఖప్రతికారాస్తాదాత్మికాల్పవిశ్రాన్తికరా-స్తాఅపిదుఃఖరూపాఇత్యర్థః || ౩౪ || కించప్రతికారోఽపికర్మాత్మకఏవ - దుఃఖహేతురపికర్మైవ, తత్తోభయోరవ్యజ్ఞానమూలత్వేనదుఃఖహేతాకర్మణికర్మాన్తరేణప్రతికృతేఽపినమూలంసివర్తతే - తతశ్చపునరపిదుఃఖనిమిత్తకర్మోదయాన్నైకాన్తతఃకర్మణాంప్రతీకారస్సంభవతీత్యాహ - కేవలంజ్ఞానవిధురం - కర్మ - కర్మణాందుఃఖహేతునాం - ఎకాన్తతఃనిశ్చేషతః - ప్రతీకారో-నభవతి - ద్వయంసివర్త్యం నివర్తకంచేత్సుభయవిధంకర్మ - హియస్మా - దవిద్యోపసృతందేహత్వభ్యాన్దిరూపాహజ్కారణమమకారాత్కాజ్ఞానేన-ఉ

పశ్యంతంగచ్ఛితం - తన్నులమిత్యర్థః - తత్రదృష్టాంతః - స్వప్నస్వప్న ఇవేతి-స్వశర శ్చేదాదివిషయస్వప్నైకాగరణేననివృత్తే
వ్య, జ్ఞానస్యమూలస్యానివృత్తేపునస్వప్నోభవతి, తద్వత్, స్వప్ననివర్తకంస్వప్నాంతరమివేతివా, జ్ఞానహీనస్యకర్తృణా
ప్రతికృతేపినావిద్యానివృత్తిరిత్యర్థః * ౩౫ || * నన్వహంమమాభిమానరూపాజ్ఞానమెవకర్తృత్వా రాదుఃఖహేతురిత్యు
క్తం, తస్మైజ్ఞానమేవప్రతిక్రియతాంతత్రతాహ * అర్థఇతి * అర్థేఅత్మని-అవిద్యమానైపిదేవత్వమనుష్యత్వాద్యాకారాభా
వైపిదేహత్వభాగ్నిమూలాదుఃఖరూపా-సంస్కృతిర్ననివర్తతే, కుతఇత్యత్రతాహ*మనసేతి * విజ్ఞంరూపేణహస్తుద్దేశ
త్వాభిమానహేతుభూతమనస్సద్భవాదిత్యర్థః, మనసోభాగ్నిజననద్వారాదుఃఖాదిహేతుత్వేదృష్టాంతమాహ * స్వప్న
ఇతి || యథా-స్వప్నవిచరతఃసంకల్పవికల్పాదికంకుర్వతో, మనసోహేతో, దైశాంతరగమనరాజ్యాభిషేకస్వశరశ్చేదాదిని
మిత్రసుఖదుఃఖాదికంభవతి-తథేత్యర్థః * ౩౬ || * అతఃపురుషార్థభూతస్యాత్మనోదేహత్వభాగ్నిత్యహాకూరమమకా
రతన్నులోచ్చావచకర్తృత్వా రా అనర్థరూపసంసారహేతుత్వాత్తననస్తదేవశీకర్తవ్యం, వశీకరణోపాయశ్చభగవద్భ
క్తిరేవేత్యాహ * అథేతి * అథఅతః-పురుషార్థభూతస్యాత్మనః, అనర్థపరంపరాదుఃఖమంపరారూపా-సంస్కృతి-ర్యతోమ
నసో-భవతి, తద్వ్యవచ్ఛేదతస్యమనసోవ్యవచ్ఛేదః-దుఃఖనిమిత్రదేహత్వభాగ్నిద్యజనకత్వరూపోవ్యవచ్ఛేదః-ముక్తిరితి
యావత్-గురౌభగవతి-పరమయా-భక్త్యాభవతి * ౩౭ || * కథంతద్వ్యవచ్ఛేదహేతుసంబంధస్తత్రతాహ*వాసుదేవఇతి*
సద్భీచీనెనసమీచీనెనప్రకారేణ, వాసుదేవభగవతి, సమాహితోనిహితః-కృతఇతియావత్, భక్తియోగఃపరభక్తియోగః-వై
రాగ్యం విషయేష్వనానక్తిం, జ్ఞానంపరజ్ఞానంచ-జనయిష్యతి, పరభక్త్యాదిప్రణాద్యా సుఖదుఃఖాదినివర్తకఃపరమభక్తి
యోగఉదేష్యతీత్యర్థః, పరభక్తియోగోఽపికుతస్యాత్మత్రతాహ, సఇతి-అచ్యుతకథాశ్రయఃఅచ్యుతస్యకథైవాశ్రయో
యస్యసః, పరభక్తియోగః, అచిరాదేవస్యాత్-హేరాజరై-భగవత్కథాశ్రవణాత్పరభక్తియోగఉదేష్యతీత్యర్థః * ౩౮ || *

నఘ * ౩౫ || అర్థేహ్యవిద్యమానైపిసంస్కృతిర్ననివర్తతే * మనసాలింగరూపేణస్వప్నవిచరతోయథా * ౩౬ || అ
థాత్మనోఽర్థభూతస్యయతోఽనర్థపరంపరా-సంస్కృతిస్తద్వ్యవచ్ఛేదోభక్త్యాపరమయాగురౌ * ౩౭ || వాసు
దేవభగవతిభక్తియోగస్సమాహితః * సద్భీచీనెనవైరాగ్యంజ్ఞానంచజనయిష్యతి * ౩౮ || సోఽచిరాదేవరాజ
రైస్యాదచ్యుతకథాశ్రయః * శృణ్వతశ్చృద్ధానస్యనిత్యదాస్యాదధీయతః * ౩౯ || యత్రభాగవతారాజకసాధ
వోవిమలాశయాః * భగవన్గుణానుకథనశ్రవణవ్యగ్రచేతసః * ౪౦ || తస్మిన్నహన్తుఖరితామధుభిచ్చరిత్రపీయూ
షశేషసరితఃపరితస్సవన్తి * తాయేపిబ స్త్యపిత్వమోన్మ పగాఢకర్ణైస్తాన్నస్పృశ స్త్యశనత్పద్భయశోకమో
హః * ౪౧ || ఎతైరుపద్రుతోనిత్యంజీవలోకస్సవభావజైః * నకరోతిహరేర్నానంకథామృతనిధౌరతిమ్ * ౪౨ || ప్ర

పరభక్తియోగోఽపికుతస్యాత్మత్రతాహ * సఇతి * అచ్యుతకథాశ్రయః, అచ్యుతస్యైవకథాఅశ్రయోయస్యసః-పరభక్తి
యోగః, అచిరాదేవ-స్యాత్-హేరాజరై-భగవత్కథాశ్రవణాత్-పరభక్తియోగ-ఉదేష్యతీత్యర్థః అచ్యుతకథాశ్రయః
పరభక్తియోగః-కథంభూతస్యస్యా, త్రత్రతాహ-నిత్యదా, అచ్యుతకథాః, శ్రవణతః, శ్రద్ధధానస్యకథాశ్రవణవిషయనిష్ఠా
యుక్తస్యనిత్యమధీయతః-కథాఅధీయానస్య * ౩౯ || * కుతశ్చృణ్వతస్తత్రతాహ*యత్రేతి* హేరాజక-సాధవః-విమ
లాంతఃకరణాః, భగవతో-గుణానుకథనశ్రవణేచవ్యగ్రంసత్వరం-చేతో-యేమాంతే-యత్ర-వసన్తి, తత్రేత్యర్థః * ౪౦ || *
తత్రకథంశ్రవణంభ్యతే-త్రత్రతాహ, తస్మిన్నితి * తస్మిన్దేశే-సద్భి, ర్ముఖరితాః-మధుభిద-శ్చరిత్రమేవ-పీయూషం-తదేవ-శే
షః-శిష్యతఇతిశేషః, అసారాంశరహితస్సారాంశోయానుతాః-సరితోనదీరూపాః, అచ్యుతకథాః-పరితః, స్రవన్తిప్రవ
ర్తన్తే - భాగవతప్రచురదేశేసులభమేవభగవత్కథాశ్రవణమితిభావః, తాస్మరిద్రూపాఃభగవత్కథాః-యేజనాశ్చ, వి
త్పక్షఃఅలంబుద్ధిశూన్యాఃసన్తోగాధైఃసావధానైః, కర్ణైఃపిబన్తిశ్రుణ్వన్తి-తాక, అశనాదయః-నస్పృశన్తిచాధనైః * ౪౧ || *
భగవత్కథాశ్రవణవిరోధినః అశనాదయ ఏవేత్యాహ * స్వభావజైఃదైహస్వభావప్రయుక్తై-రేతైరశనాదిభి-ర్నిత్య-
ముపద్రుతో-జీవలోకః-హరేః-కథామృతసముద్రై-రతిం-నకరోతి-నూనంనిశ్చయః-భగవత్కథాశ్రవణాభిముఖ్య
విరోధినోఽశనాదీక-శనైస్సాత్వికదేశస్థభాగవతసజ్జతిలబ్ధభగవద్గుణశ్రవణేననిరస్యేదిత్యర్థః * ౪౨ || * ఏవంప్రథమంభా
గవతసజ్జః-తతోభగవద్గుణానుశ్రవణం-తతోభగవదుపాసనం-తతోవిరాగ-స్తతోభగవత్సాత్కారయాపంపరజ్ఞానం-త
తోభగవదనుభవజన్యప్రీత్యుత్కర్షరూపాపరభక్తిః-తతోముక్తిరితిప్రణాడికధితా-ఇదానీంప్రాప్యస్యపరమాత్మనోవాక్తనసా
పరిచ్ఛేద్యస్వరూపస్వభావస్యప్రాప్త్యవయుక్తభక్తియోగానుష్ఠానకారణం-తదనుగ్రహమన్తరేణనాన్యోస్తీత్యాహ*ప్రజాపతి
రిత్యాదినా*ప్రజాపతిశ్చతుర్ముఖః, గిరిశోరుద్రః, మనుఃస్వామింభువః, ప్రజాధ్యక్షాదక్షాదయః, అదిశద్వేనకశ్యపాదయోగ్రా

త్వనిజిష్టత్వరూపంపరతత్త్వంభగవచ్చరీరత్వత్వజ్యత్వాదికంస్వస్యతత్త్వమ్॥౫౧॥ఎవంతత్త్వముక్తం,హితమూహ॥తస్యభ
గవతః,అత్తవోనిరుపాధికశేషిణః,పాదమూలం, శరణంసమీపీతోపాయః,ఇహ, యతఃయత్పాదమూలశరణవరణాత్,నృ
ణాం,క్షేమఃసుఖం, భవేతిత్యర్థః,ఎవంహితక్షేపః,సహ్యుపాయః,పురుషార్థమాహ,సవైభగవాన్,అస్యశరణంగతస్య,ప్రియ
తమఃనిరతిశయప్రీతివిషయః॥ప్రియోహిజ్ఞానినోఽత్యర్థ,మితిభగవదుక్తే,ఎవంపురుషార్థక్షేపః.నిరతిశయసుఖమేవహిపురుషా
ర్థః,భగవతోనిరతిశయపురుషార్థసుఖరూపత్వస్య॥ఆనందోబ్రహ్మైతివ్యజ్ఞానా,,దిత్యాదిశ్రుత్యాఽవగమాత్,కోహ్యోవాన్యా
తః॥పాద్యాద్యదేవతాకాశఆనందోసన్యాత్,ఎవహ్యోవానందయాతీ,,త్యానందావహత్వశ్రవణాద్భగవదనుభవఎవపురుషా
ర్థఇతిభావః॥ ౫౨॥ ఇత్యుక్తవిధానాత్,తత్త్వహితపురుషార్థాఽయోవేద-సవైసేవ-విద్యా-యశ్చవిద్యా-స
ఎవగురుః-యశ్చగురుః,ససేవహరిః॥అచార్యోబ్రహ్మణోమూర్తి,, రిత్యుక్తే - తత్త్వహితపురుషార్థజ్ఞానమేవావశ్యముపాదే
యమితిభావః॥ బ్రూహిమేవిపులంజ్ఞానంయేనముద్యేయబద్ధనా,, దితిత్వయాకృతస్యజ్ఞానవిషయప్రశ్నగృహీతమేవ॥హరిద్దే
హభూతా,, మిత్యుక్తంప్రధానముత్తరం - అన్యత్సర్వమేతదుపపాదకమిత్యభిప్రాయోహోవసంహరతి, ప్రశ్నఇతి-హేపురు
షర్షభ - భవతః-ప్రశ్న - ఎవంసంభిన్నః - హేయోపాదేయజ్ఞానవిషయఃప్రశ్నః - తజ్ఞానవివేచనాద్దత్తోత్తరోజాత ఇత్య
ర్థః॥ ౫౩॥ తదేవమాత్మనోబద్ధమోక్షకారణేకథితే - అధునైవంకథితాభ్యామపినాతినిర్విణ్ణచిత్తంపుత్రాగమంప్ర
తీక్షమాణంసంతతత్తణమేవమహాభయకమిృతసకలగాత్రంగృహాన్నిర్యాపయితుంహరిణరూపకమాహ॥ అతేతి॥ వదతో-
మేవచః-సునిశ్చితం-గుహ్యం-నిశామయశ్చ॥ ౫౪॥ కింతదిత్యత్రాహ॥క్షుద్రంచరంక్షుద్రమల్పంచరతీతితథా-అలు

స్వయంప్రకృతిరీత్యర్థః॥౫౧॥ తత్పాదమూలంశరణంయతఃక్షేమోన్యణామిహ। సవైప్రేక్షతమశ్చాత్మాయ
తోనభయముణ్విపి॥౫౨॥ ఇతివేదసవైవిద్యాఽయోవిద్యాన్యగురుర్హరిః। ప్రశ్న ఎవంహిసంభిన్నోభవతఃపు
రుషర్షభ॥౫౩॥ అత్రమేవదతోగుహ్యంనిశామయసునిశ్చితమ్॥౫౪॥ యద్రచరంసుమనసాంశరణేమిథిత్వార
క్తంవడక్షిగృహసామసుబుద్ధకర్ణమ్। అగ్రవృకానసుతృపోఽవిగణయ్యయాస్తంపృష్టేమృగంమృగయలుబ్ధక
దాణభిన్నమ్॥౫౫॥ సుమనస్సమానధర్మాణాంస్త్రీణాంశరణాశ్రయే పుష్పమధుగన్ధవత్క్షుద్రతమంకామ్య
కర్తృవిపాకకామసుఖలవంజైవశ్వాపస్తాదివిచిన్వస్తంమిథునీభూయరక్తంతదభినివేశితమానసంవడక్షిగృహ
సామగీతవదతిమనోహరవనితాజనాలాపేష్యతేతరాంప్రలోభితకర్ణమగ్రవృకయూధవదాత్తనఆయుర్హరతో
ఽహూరాత్రాదికాకాలవిశేషానవిగణయ్యగృహేషువిహరంతంపృష్టతః పరోక్షమనుప్రవృత్తోలుబ్ధకః
కృతాస్త ఆత్మశరోఽయమిహపరావిధ్యతీతితమమమాత్మానమహూరాజ్జిర్భిన్నహృదయం ద్రష్టుమ

గార్హః-బాహులకాత్ఖశప్రత్యయః - పూర్వపదస్యముమాగమోవా - క్రియావిశేషణం-సుమనసాంపుష్పాణాం-శరణేఆశ్ర
మే-వాటికాయాం- మిథిత్వామిథఃపరస్వరంస్త్రీయాసహమిలిత్వా - తత్రైవ-రక్తం-వడక్షియోభ్రమరాః-తేషాం-గ
ణాః-సైషాం-సామసుగీతేషు-లుబ్ధక-కర్ణో-యస్య-తం-పరేషా - మసుభిః-స్వీయా - నసూం-స్తర్పయస్తీత్యనుతృప-స్తా-నగ్రస్థి
తాః-శృకా-నవిగణయ్యఅనాలోచ్య-యాస్తం-చర-స్తం-పృష్టే-లుబ్ధకస్య-దాణేన-భిన్నం-మృగంహరిణం-మృగయలన్వేష
య-విచారయేతిమృగపక్షేఽర్థః-ప్రకృతార్థస్తు-క్షుద్రచరంక్షుద్రఫలభోక్తారం- సుమనసాంస్త్రీణాం-శరణేగృహే-మిథిత్వా
మిథునీభూయ-వడక్షిగృహసామసుభృజ్జనదృశగాయకగీతేషు - వృకావృకవద్భిషణాః - అహూరాత్రాదీ-నసుతృపః
ఆయుర్హరాః-అవిగణయ్య-పృష్టపరోక్షే-లుబ్ధకదాణభిన్నంమృత్యుపాశగ్రస్తం-మృగసదృశ - మాత్మానం - మృగయప
ర్యాలోచయేతి॥ ౫౫॥ స్వయమేవన్లోకంప్రస్తుతేఽర్థేయోజయన్వ్యాచక్షే॥సుమనసఇతి॥ సుమనోభిఃపుష్పై-స్సమా
నోధర్మో-యాసాం-తాసాం - పరిణామవికారిత్వాత్-స్త్రీణాంశరణేఇతిప్రతీకః - ఆశ్రయేఇతివ్యాఖ్యా-గృహస్థాశ్రమఇత్య
ర్థః-క్షుద్రచరమితివ్యాచక్షే - పుష్పైతి-పుష్పగతకుకరన్దలైశ్చవదల్పం-కామ్యకర్ణాంపరిణామజంకామసుఖలవం- కామ్యస్తఇ
తికామావిషయాః - తేషాంసుఖలేశంజైహ్వంజిహ్వయాఆసాదితం-ఽపస్తండపస్త్యేయేణాసాదితంచాదిర్యస్య-త-ద్విచి
న్వస్తం- మిథిత్వైత్యస్యవ్యాఖ్యానంమిథునీభూయేతి-రక్తమిత్యస్యవ్యాఖ్యాతదభినివేశితమానసమితి-తాసుఅభినివేశితంమనోయే
నతం-వడక్షిగృహసామస్వితివ్యాచక్షే - భ్రమరగణానాంసామగీతవదతిమనోహరాయే స్త్రీజనాలాపా - సైషు-లుబ్ధక
దాణమితివ్యాచక్షే-అతితరాంప్రలోభితకర్ణాయస్యతం - అగ్రఇత్యాదివ్యాచక్షే-అగ్రపురతః-వృకసమూహవ-దాత్తనఃస్వ
స్యాయుర్హరాః-అహూరాత్రాదికాలవిశేషాః-అవిగణయ్యయాస్తమితివ్యాచక్షే-గృహేషువిహరంతంవైషయికసుఖదుః
ఖాదికమనుభవస్తంపృష్టఇతినప్తమ్యుక్తంసార్వభౌమకీకృతసిప్రత్యయానైనానూద్యవ్యాచక్షే-పృష్టతఃపరోక్షమితి-లుబ్ధకదా

బభిన్నమితివ్యాచష్టే-అనుప్రవృత్తఇతిసామర్థ్యలబ్ధంబుభక్తభక్త్యస్య వ్యాఖ్యానంకృతా నైతి-ఆత్మఃస్వీ కృతః-శరఃమారణ
రూపః-యెన-ఇహ-శరీరిణం దెహినం-పరావిద్యతిదూరాదేవ తాడయతి-మృగయేతివ్యాచష్టే - తమమం-దెహినంఆత్మానం
స్వాత్మానం,ద్రష్టుం ఆలోచయితుం-అర్హసి-తత్రదృష్టా న్తః-యథేతి॥౫౬॥ శిష్యపదేశసారమాహ॥సభితి॥సత్వముక్తవిధస్త్వం
మృగచెప్పితం-విచక్ష్యఆలోచ్య-ఆత్మనఃస్వస్యా న్తర్లదిహృదయగుహయాం-చిత్తంమనః-నియచ్చనియతంకురు , చిత్రైవ,కర్ణ
ధునీంకర్ణయోర్ధునీంనదీమివస్థితాం - ధ్వజనానదీమివశ్రూయమాణాం -కర్ణసురుచ్చ్యత్పాదీకామర్థవాదాత్తికాంశ్రుతిం-నియ
చ్చకర్ణసురుచింత్యశత్యర్థఃకర్ణయోర్ధునీం వృత్తిమితివా - అస్మిన్నపిపక్షేనఏవార్థః - అజ్ఞనాయః స్త్రియః - ఆశ్రమం
గృహం-జహిగృహశ్రమంత్యజ - కీదృశంఅసత్తమానాంఅతికాముకానాం-యాని-యాధాని - తేషాం-గాధావార్తా - య
స్మిన్-హంసానాంజీవానాం - శరణమిష్టోపాయం-రక్షితారంభ-భగవన్తం-వృణోహివృణు-శరణంగచ్చ -అసత్తమయాధనా
భమితిపాఠే - అసత్తమయాధః - నాథఃనిర్వాహకో - యస్య - త-దజ్ఞనాశ్రమమిత్యర్థః-విరమ - సాంసారికప్రవృత్తైరితిశే
షః॥ ౫౭ ॥ ఎవమువదిష్టచిదచిదీశ్వరతత్త్వఃకర్ణసుసముత్పాదితవైరాగ్యోరాజాడక్రమభిన్నప్రసరన్యానిసంశయ
పదాన్యావిఘ్నర్వన్వచ్ఛతి॥ శ్రుతమితి॥ హేబ్రహ్మణ-భగవాన్భవా-స్య-దభావత-త-దాస్వీక్షికంఆత్మాస్వీక్షణోపయోగి
శ్రోతవ్యమర్థజాతం-మయా - శ్రుతం-ఆస్వీక్షితమితిపాఠే-విచారితమిత్యర్థః-ఎతద్భవతోపదిష్ట - మస్తదుపాధ్యాయఃకర్తృప
దెష్టారః-తేనజానంతతత్రలిజమాహ - యదివిదు-స్తర్లికిం-కిమర్థం-నబ్రూయః - అతో-కథనాన్నజానన్యైవ-అతిగుహ్యం
భవతోపదిష్టమితిభావః॥ ౫౮ ॥ అత-స్తత్కృతఃఉపాధ్యాయకృతః-తద్వాక్యవిరోధనాత్తతత్త్వై-సంభావనాయా

ర్హసీతియథామృగయుహతంమృగమితి॥ ౫౬ ॥ సత్త్వంవిచక్ష్యమృగచెప్పితమాత్మనో-స్తశ్చిత్తంనియచ్చహృది
కర్ణధునీంచచిత్రై-జహ్యజ్ఞనాశ్రమమనత్తమయాధగాధం ప్రణోహిహంసశరణంవిరమక్రమేణ॥౫౭॥ రా
జోవాచ॥ శ్రుత + మాస్వీక్షికంబ్రహ్మన్యగవాన్యదభావత - నైతజ్ఞానస్త్య పాధ్యాయఃకింన బ్రూయర్వి
దుర్యది॥౫౮॥ సంశయోత్రతుమేవిప్రసంభిన్నస్తత్కృతోమహాన్ - ఋషయో-పిహిముహ్యన్తియత్రనైన్ద్రియ
వృత్తయః॥౫౯॥కర్మాణ్యారభతేయెనపుమానిహవిహాయతమ్।అముత్రాన్యైదేహేనజుష్టాన్యసకృదశ్నుతే॥
ఇతివేదవిదాంవాదఃశ్రూయతేతత్రతత్రహ - కర్ణచక్రియతేప్రోక్తంపరోక్షంనప్రకాశతే॥౬౦॥ నారదఉవా
చ॥ యేనైవారభతేకర్మతేనైవాముత్రతత్త్వమాన్ - భుక్షేహ్యవ్యవధానెనలిజ్జనమనసాస్వకమ్॥ ౬౧ ॥

పో-మహాన్సంశయః - సంభిన్న - స్వయాఅత్రతుకశ్చిత్సంశయోవర్తతే-యత్రసంశయపదే - ఇన్ద్రియవృత్తినామప్రవృత్తి-
స్తత్ర-ఋషయో-పివిముహ్యన్తి॥ ౫౯ ॥ కిమత్రసంశయపదం-తదాహ॥కర్మాణీతి॥పుమాన్-యెనదేహేన-కర్మాణీపు
ణ్యపుణ్యరూపాణి-అత్రలోక - ఆరభతేకరోతి-తందేహ-మిహైవ-విహాయ-కర్తృ పస్థాపితేన - అన్యై-దేహేన-జుష్టాని
సేవితానివిషయాకృతాని-సుఖదుఃఖాని-అసకృత్పునఃపునఃభుక్షే॥ ౬౦ ॥ ఇత్యేవంవిధాః-వేదవిదాంభవాదృశానాం-
వాచ-స్తత్రతత్రస్త్వతిపురాణాదిషు-శ్రూయ-నైతథాహి-సూత్రం-వర్ణాశ్చాశ్రమాశ్చస్వకర్మనిష్ఠాః - ప్రేత్యకర్మఫలమనుభూ
యతతశ్చేషేణవిశిష్టకులజాతిరూపాశ్రయశ్రుతవిత్త సుఖమెసోజన్మప్రతిపద్యనైవిష్యభో-వివరీతానశ్యస్తీ,తి,భవతాపు
క్తం - గుణాభిమానీనతథాకర్మాణీకురుతే-వశః - శుక్లంకృష్ణ - మిత్యాదీనా-సంశయవిషయముద్భూతయతి-కర్మచేతిప్రో
క్తం-సుఖదుఃఖహేతుత్యైనబ్రహ్మవాదిభిఃప్రోక్తం - పుణ్యపుణ్యరూపం-కర్మ-క్రియతే - జనైః-తచ్ఛా - నస్తరక్షణం-పరో
క్షమదృశ్యంసత్-నప్రకాశతే - నప్రకాశతఇతివర్తమాననిదైశేనప్రాక్తనదేహకృతానాంయథా-స్మిన్దేహేనప్రకాశ
స్తదైతదేహకృతానాముత్తరజన్మస్యప్రకాశః - తథా-యదైవపూర్వపూర్వక్షణగోచరాణాముత్తరోత్తరక్షణాగోచరత్వం
తథేతిచదృష్టాన్తద్వయమభిప్రేతం - చకారేణకర్మాణీహేతుభూతంసత్వాదిగుణయ క్తంమనః - తద్వ్యక్తంశరీరంచ-నప్రకా
శతఇతివివక్షితం-సహిపూర్వదేహకృతకర్మాణి - తస్మిమిత్రంసత్వాదిగుణయ క్తంమన - స్తద్వ్యక్తం శరీరంచ-దానీముపల
భ్యనై-అతస్తేకర్మ గుణమనోదేహఃపూర్వంనానన్ - అత-స్తే-నేదానీంసుఖాదిహేతువః - ఎవంతత్తదేహకృతకర్మగుణమనో
దేహాడైతరజన్మసుఖదుఃఖాదిహేతువోనభవిష్యన్తి - కింతు-నిర్నిమిత్తమేవసుఖదుఃఖప్రాప్తిరితిమేప్రతిభాతీత్యర్థః॥౬౧॥
ఎవమాప్యప్టోనారదస్తత్ప్రశ్నంపరిహరతి॥ యేనైవేతి॥ తత్రయదుక్తముత్తరోత్తరజన్మ సుఖదుఃఖాదిహేతుభూతకర్మా
శ్రయపూర్వపూర్వదేహానాంవివక్షత్యాత్మస్మిమిత్రంసుఖదుఃఖాదికమనుపపన్నం - నహ్యశుచినాశస్వభావనిరాశ్రయకర్మా-

స్వకాలికనుభూది హేతుః . నహి వినష్టానాం కులాలచీవరదణ్డచక్రాదివ్యాపారాణాంకాలాన్తరభావిభూతాది హేతుత్వమితి ||
తత్రాహ-యేనైవైతి-యేనైవమనసా-నిమిత్తభూతేన-పురుషః-కర్తృ-ఆరభ్యతే-తేనైవా-వ్యవధానేన అవిజ్ఞప్తేన-లి క్షేనపుణ్యా
పుణ్యకర్తృ హేతుభూతేన - మనసా-స్వకంస్వకర్తృనుగుణం-సుఖదుఃఖాదిఫలం-అముత్రపరలోకేభ్యు-జ్జేన్యులశరీరకర్తృణా
వినా శేఽపిమనసోల్లిజ్ఞభూతస్యసాధ్వసాధుకర్తృ-నిమిత్తభాగవదనుగ్రహరూపపుణ్యాపుణ్యవిషయస్య త్రైతజ్ఞస్యచదేహాన్తరైః
ప్యనువృత్తేస్సజ్ఞాద్యుపపత్తిరితిభావః-పుణ్యాపుణ్యయోర్భాగవన్నిగ్రహానుగ్రహరూపత్వంతదధిగమాధికరణేభావ్యావృత్తి
ప్రముక్తమ్ || ౬౨ || లిజ్ఞాన్తనోరనువృత్త్యాభోగోపపత్తిందృష్టానైనస్పష్టయతి || శయానమితి || శయాన-మిమంజాగ్రద్దేహం-శ్వస
న్తంజీవన్తం-ఉత్సృజ్యతదభిమానంత్యక్వా-ఆత్మనిమనసి-ఆహితం-దైవోపసాదితం-కర్తృ-స్వప్న-ద్రష్టృకానుభావ్యంతత్రాలమా
త్రావస్థాయీ-సుఖదుఃఖాదిస్వకర్తృఫలం-యథా-పుమాన్-తాదృశేనశయానదేహానదృశేనమనుష్యదేహాన-అన్యేనదేవాదిశరీ
రణవా-స్వప్నై-భుజ్జే-లిజ్ఞాన్తనోరనువృత్తే-స్తథాలోకాన్తరైఽపీతిభావః || ౬౩ || యదుక్తంకర్తృక్రియామాణమ
నన్తరక్షణవచనప్రసంగేకాలాన్తరానుభావ్యఫలహేతుఃకథమితి-తత్రాహ-మమేతి-పుమానసావహంబ్రాహ్మణోఽహం
క్షత్రియోఽహం-మిత్రబ్రువన్-దేహాత్మాభిమానయ క్తృత్వార్థః-మమైతన్నత్ఫలసాధనత్వాన్తదర్థమిదంకర్తృ-మనసా-య
త్తయత్కర్తృ-గృహ్ణీయాత్కుర్యాదిత్యర్థః-త-తత్కర్తృ-రాధంసిద్ధం-కర్తృణోవినాశేఽపికర్తృణశ్చక్తిరీశ్వరస్యనిగ్రహా
నుగ్రహరూపాసిద్ధివైత్యర్థః-కర్తృవిశిష్టః-యేనకర్తృణా-పునర్భవఃపునర్జన్మ-భవేత్ || ౬౪ || మనసఃకర్తృణామూర్ఖజ
న్తనశ్చసద్భావేప్రమాణమాహ || యథేతి || ఉభయైఃజ్ఞానకర్తృరూపై-రిన్ద్రియైహితైరిన్ద్రియాణామిహితైఃకాదాచిత్క
ప్రవృత్తిభి-ర్కణోఽనుమీయతే, సత్యసిన్ద్రిన్ద్రియవిషయసంబంధేయగవద్భానానుపపత్తేః-తదుక్తమక్షపాదేన-యగవ

శయానమిమముత్సృజ్యశ్వసన్తంపురుషోనుథా | కర్తృత్వన్యాహితంభుజ్జేతాదృశేనత రణవా || ౬౩ || మమేతిమ
నసాయద్యదసావహమిత్రబ్రువన్ | గృహ్ణీయాత్తత్పుమాన్రాధంకర్తృయేనపునర్భవః || ౬౪ || యథాఽనుమీయతే
చిత్తముభయైరిన్ద్రియైహితైః | ఎవంప్రాప్తహజంకర్తృలక్ష్మ్యతేచిత్తవృత్తిభిః || ౬౫ || నానుభూతంక్వచాన
నదేహేనాదృష్టమనుతమ్ | కదాచిదుపలభ్యతేయద్రూపంయాదృగాత్మని || ౬౬ || తేనాన్యతాదృశంరాజకలి
గ్గీనోదేహసంభవమ్ | శ్రద్ధత్స్వాననుభూతోఽర్థోనమనస్సృష్టుమర్హతి || ౬౭ || మనఏవమనుష్యస్యపూర్వరూ
పాణిశంసతిభవవ్యతశ్చభద్రంతేతథేవనభవిష్యతః || ౬౮ || అదృష్టమశ్రుతంచాత్రక్వచిన్తనసిద్ధశ్చతే | యథా

జ్ఞానానుత్పత్తిర్నసోల్లిజ్ఞ-మితి ఎవంచి చ్చవృత్తిభిరపిపూర్వదేహజంకర్తృలక్ష్మ్యతే-తాసామపియగపదనుచపత్తేః-ఇన్ద్రి
యైర్నిత్రైత్యవీపాశః-తత్ర-హితైర్గతైర్ద్వివృత్తవ్యాపారై-రిన్ద్రియై-రుభయైఃజ్ఞానకర్తృరూపేణద్వివిధైః-మనోఽనుమీ
యతే-తేషాంక్రమవ్యాపారదర్శనాదిత్యర్థః-ఎవంచి చ్చవృత్తిభిఃపూర్వదేహకృతకర్తృనుమీయతే || ౬౫ || తదేవవివృ
ణోతి || నానుభూతమిత్యాదినా || యాదృగాత్మనః-మృచాత్మకోఘట ఇతివదయంసిద్ధేశః, యాదృశస్యవస్తునో-యద్రూప-
మనైనదేహనోపక్షితేనపుంసా-కుత్రచిదపి-నదృష్టం, నశ్రుత-మిన్ద్రియాన్తరేణప్రమాణాన్తరేణచాననుభూతం-త-స్వక
దాచిత్స్వప్నమనోరథాదిహం-వలభ్యతేనబుద్ధిస్థంభవేత్-ఇహజన్మస్యసనుభూతమపికించిత్కదాచిద్బుద్ధిస్థంభవతి-ఇచ్ఛా
విషయతయామనసివర్తత్యర్థః || ౬౬ || తతఃకిమిశ్యత్రాహ || తేనైతి || అన్య, లిజ్ఞేనఃమనో-య క్తృపుంసః-తేన-అను
భూతార్థస్యేవమనోరథవిషయత్వేనహేతునా-హేరాజక-తాదృశంమనోరథావిషయతదగ్ధానుభవయోగ్యం-దేహ
సంభవం-శ్రద్ధత్స్వానశ్చయేనమన్యస్య-ఆననుభూతార్థోనమనఃసృష్టుమర్హతి-నహ్యననుభూతోఽర్థో-మనఃమనసి-స్రష్టు
స్ఫురితు-మర్హతి-నపూర్వకాలాననుభూతార్థఃకాలాన్తరేమనోరథవిషయస్సాన్యదిత్యర్థః-అనుభూతార్థ ఎవమనోరథః-ఇ
హజన్మస్యనుభూతార్థ విషయమనోరథోవాసనయా-సావపూర్వానుభవాత్-అనుభవశ్చదేహయోగేనెకపూర్వజన్మసి
ద్ధిః-జన్మతారతమ్యనిర్దేశకత్వాయోగాత్కర్తృతారతమ్యసిద్ధిశ్చేత్యర్థః || ౬౭ || మనఏవైతి | ఇదానీం-సదసద్రుచివి
శేషాన్యతంమనఏవ-మనుష్యస్య-పూర్వరూపాణి-శంసతి-ప్రకృష్టప్రకృష్టవాసనానిమిత్తసత్త్వాదిగుణప్రచురదేహయోగాంశ్య-
హయోగాననుమాపయతి-భవవ్యతోదేహయోగాత్-నభవిష్యతఃవర్తమానాత్-సత్త్వాదిగుణప్రచురదేహయోగాంశ్య-
శంసతి-సతిస్తత్వేకనిష్ఠ ఇతివత్క్య మాణత్వాత్-యద్వా-నభవిష్యతః అభవిష్యతఃవర్తమానమనుష్యరూపాణిత్యర్థః-
భద్రంతేఇతిసమ్యగవధారణార్థమాశిషోఽభినన్దతి || ౬౮ || అననుభూతార్థానామనోరథావిషయత్వం-నానుభూ

తంక్వచానెనె,, తివ్యతిరెకముఖేనాభిధాయాన్వయముఖేనాప్యాహం | అదృష్టమితి| ఇహజన్మని-క్వచిదప్యదృష్ట - మశ్రుతంచ-
 మనసిదృశ్యతేమనోరథగోచరోభవతీత్యర్థః - కేనాకారణమనోరథగోచరత్వంపూర్వానుభవశ్చ- తత్రాహ-యథాయథేతి
 దేశకాలక్రియాశ్రయం - దేశాశ్రయం - కాలాశ్రయం-క్రియాశ్రయంచరూపం-యథాయథాయనయన ప్రకారేణ - బుద్ధి
 స్థంభవతి, తత్తథానుమన్తవ్యం-నత్వేవంభూతమితికారైస్త్వగ్నవక్తుంశక్యం, బుద్ధిస్థానాంరూపాణామానన్త్యాదిత్యర్థః,
 మమనివాసదేశఈదృశస్సాన్యతే, ఎవంవిధఃకాలోభవత్, అహమేవంకరవాణీతి, మనుష్యాణామసంభావితమర్థవిశేషంప్ర
 తిమనోరథసహస్రంయథారుచిమనసీవ ర్తత్యితియావత్ || ౧౬ || *తతఃకింపూర్వజన్మనఃకర్మణశ్చసిద్ధావిత్యత్రాహ|| సర్వజ్ఞ
 తి|| ఇహజన్మని, మనోరథవిషయభూతాఃపదార్థాః, పూర్వజన్మని, క్రమజన్మియగోచరాః, భూత్వా, క్రమజన్మిమనస్సద్భావో-
 పిదర్శితః-మనసో-భావసర్వస్త్రియసంబంధాద్యగవత్సర్వస్త్రియవృత్తిప్రసక్తః, తత్సద్భావేతుయేనస్త్రియేణమనస్సంయో
 గస్తస్త్రియస్త్రియస్యవ్యాపారఇత్యుపపత్తిః, అత్ర-క్రమజన్మియగోచరాభూత్వామనసీవర్తంతే, పూర్వానుభవజనితవాసనావి
 శేషేణాహం ప్రతిపురుషంరుచివిశేషః, నహినినాకారణేనకార్యంభవతి, ఎవంమనసీవర్తమానమనోరథసహస్రానుగుణం
 వాసనా-నుమీయతే - సాచపూర్వానుభవమనుమాపయతి - ఇహజన్మనితాద్యగనుభవాభావాద్దేహాంతరేణతదనుభ
 వఇతిపూర్వజన్మసిద్ధిః-జన్మతారతమ్యస్యనిర్దేశాత్కర్తవ్యాయోగాద్వివిధాదృష్టసిద్ధిరితిమనఃకర్మణిపూర్వజన్మనశ్చ
 పాదానంక్యతంభవతి - ఆయాన్తి - వాసనోన్మేషాదాయాన్తి-బుద్ధిస్థాభవన్తి-యాన్తివాసనాభిభవాన్నబుద్ధిస్థాభవన్తి-యది
 కశ్చిదమనాభవేత్తస్యైవంసంస్యాన్నత్వే తదస్తీత్యాహ - సర్వజ్ఞితి-అతస్సర్వేషాంసమనసా-త్వాత్సవసనస్వార్థానాం
 క్రమాద్వాసనానుసారేణప్రవేశాన్నాత్మనాననుభూతోద్ధృతస్యాపికశ్చిదస్తీత్యర్థః-నను - ఇహజన్మనిజన్మాన్తరేవా-నుభూ
 తార్థేవమనోరథవిషయఇత్యుక్తం, యద్యేవంతర్హిముక్తానన్తో-పిముముక్షోఃకదాచిన్మనోరథవిషయోభవేదితిసోపిపూర్వ
 మనుభూతవసన్యాత్-అస్తీతిచెన్న-పునర్జన్మానుపపత్తిః-అచపునరావర్తత,, ఇతిశ్రుతేః "అనావృత్తిశ్చబ్దా,, దిత్వాదిహ

యథా-నుమన్తవ్యం-దేశకాలక్రియాశ్రయమ్|| ౧౬ || సర్వైకమానురోధేనమనసీన్ద్రియగోచరాః | ఆయాన్తి
 సర్వశోయాన్తిసర్వసమనసోజనాః || ౧౭ || సత్త్వైకనిష్ఠేమనసీభగవత్పార్శ్వవర్తిని | తమశ్చన్ద్రమసీవేదముప
 రజ్యోవభాసతే || ౧౮ || నాహంమమేతిభావోఽనుఃపురుషేవ్యవధీయతే|యావద్బుద్ధిమనో-తార్థగుణా గూఢో

త్రస్యచవిరోధప్రసక్తాత్ - మైవం-ప్రకృతిపరిణామాత్కదేహానుభావ్యా నామేవాననుభూతానాంమనోరథవిషయత్వా
 సంభవాభిప్రాయత్వాత్తదుక్తేః - అస్తువాముక్తానన్తోపిమనోరథవిషయస్తథాపిమనోరథవిషయోభవన్ముక్తానన్తః " సో
 శ్చుతేసర్వాన్మామాకసహబ్రహ్మణే,, త్యాదివాక్యావగతనిరతిశయానన్దయావత్వేనపరోక్షమేవమనోరథవిషయోభవత్ -
 అనుభవో-పిపూర్వంశబ్దజన్మప్రమితివిషయత్వేనపరోక్షమేవసన్యాత్-అతేవహి " యదూహంయదృగాత్మనః-యథాయ
 థానుమన్తవ్యం-దేశకాలక్రియాశ్రయం,, మిత్త్యుక్తం-యాదృగ్రూపేణపూర్వమనుభూతంతాదృగ్రూపేణైవమనోరథవిష
 యోభవతీతిహితదర్శః-తతశ్చేదాసంమనోరథవిషయస్యాపిముక్తానన్దస్య,, సోశ్చుత,, ఇత్యాదిముక్తానన్దప్రకరణావగతప్రకా
 రవైశిష్ట్యేనపరోక్షమేవమనోరథవిషయత్వాత్సర్వపూర్వానుభవో-పి తాదృశేవకల్పితఇత్యపరోక్షమనుభూయమా
 నఎవముక్తానన్తఃపునర్పవాభావహేతురితినశ్రుతిసూత్రాదివిరోధః-నచదేశకాలాదయో-ప్యపరోక్షంనమనోరథవిషయా
 ఇతితేషామపిపరోక్షేవపూర్వానుభవఇతినకస్యాపిసాక్షాత్పూర్వానుభవో-నుమీయతఇతివాచ్యం - అపరోక్షంపాశ్చక్య
 తదేహానుభవయోగ్యానామపిపరోక్షానుభవకల్పనాయాంమానాభావాత్ - కల్పకన్యపరోక్షవిషయమనోరథస్యపరోక్షమ
 పరోక్షంచానుభూతవస్తువిషయకత్వదర్శనాత్ || ౧౭ || *ఇదమేవాభిప్రేత్యాహ|| సత్త్వైకనిష్ఠఇతి|| సత్త్వైకప్రచురై
 మనసి భగవత్పార్శ్వవర్తినిభగవద్భజనోపక్రమంకుర్వాణేనతి-తమఃఅజ్ఞానం-చన్ద్రమస్య - దితేనతి-తమస్తీమిరమివ-ఉపర
 జ్యోవభాసతేఉపరాగవద్భూత్వా-వభాసతే - జ్ఞానశబలమవభాసతే చన్ద్రోదయేహితిద్యోదయఇవనిశ్చేషతమఃక్ష
 యః-అపితుజ్యోత్వాన్మిమిత్రంతమః-ఎవంభగవద్భజనోపక్రమదశాయాంజ్ఞానమజ్ఞానశబలంవర్తతే-శాస్త్రజన్మజ్ఞానస్య-హ
 రోక్షరూపత్వాద్భగవత్సర్వరూపవదానన్దాదయఃపరోక్షమేవవిషయోభవస్తీత్యర్థః-దేహాన్త, భ్రమస్యదేహసంబంధాధీననూ
 ఖదుఃఖాదేహావరోక్షత్వాత్తేసాక్షాదనుభవవిషయావేతిభావః || ౧౮ || *కింవక్తవ్యంసంసారదశాయాంబ్రహ్మసన్న్య
 రూపతదానన్దాదికమపరోక్షంనావభాసతఇతి-యతః - స్వాత్మాన్న్యరూపమేవాపరోక్షంనావభాసతఇతిసహేతుకమామా||
 అహమితి|| అనాదిమాన్జీవః-అక్షుద్వియం-అర్థాశబ్దాదయః - గుణసత్త్వాదిః-ఎతే-ర్యావ-ద్రూఢః-అవృతః-ప్రూహఇతి

పాతేయావ - ద్భుద్ధ్యాదయోవ్యా హాసక్తోయస్యే త్యర్థః - తావదహంమమేతిభావోవ్యవధీయతేవ్యవధివదాచర్యతే
స్వరూపతిరోధాయకో ౭ హంమమాభిమానోననివర్తతేకింత్యమవర్తతేఇత్యర్థః ॥ ౭౨ ॥ కిముతసంసారిణోజీవ,
స్వబుద్ధ్యాదిభ్యోవిలక్షణంస్వస్వరూపమపరోక్షంనావభాసతేఇతి-యతో ౭నహమర్థో ౭వ్యజ్ఞానాదహంబుద్ధివిషయత్వేనా
వభాసమానః, దేహః, సుషుప్త్యాదౌనావభాసతేఇత్యాహ ॥ సుప్తితి ॥ ఉపతాపశబ్దేనఅతిశయితమఃఖనంభదో
వివక్షితః, మృత్యుః మరణం - ప్రజ్ఞా రోజ్య రః - ఉపలక్షణ మేతత్ - జ్వరాదిమూలే మరణేచేతియావత్ - ఎతా
స్య వస్థాసు, పాతా యనస్య పాతా శ్రయస్యజీవస్య - విఘాతతఃజ్ఞానస్యా తినంకోచాత్ - సహజ్ఞానసంకోచా
దపరస్తదాసీంవిఘాతస్సంభవతి-తేన - అహమితిజ్ఞానం, నేహతేనస్ఫురతి, దేహ౭హంబుద్ధిర్నాస్తిదేహప్రతిపత్త్య
భావాదిత్యర్థః ॥ ౭౩ ॥ ననుసుప్త్యాదావపిజ్ఞానకర్తృభయేన్ద్రియగుణస్యమనసశ్చ సద్భావాదహమితిజ్ఞానం
మహానేహతేతత్కాహంకర్పితి॥యూస్తరుణస్య, స్ఫుటం-య-దేకాదశవిధంలింగంకర్తేన్ద్రియజ్ఞానైన్ద్రియమనఆత్మకంలింగం,
వ్యాపారపాతుభూతం, తద్గర్భ-బాల్య, అపిశబ్దాత్సుషుప్త్యాదావ-అపామ-ల్యాత్ అపుష్టలక్షకీత్వా, న్నదృశ్యతేనాభివ్య
క్తం, నష్టప్రాయంభవతీత్యర్థః, సతో-వ్యవధివ్యవధృష్టాంతః, కుహ్వోమమావాస్థాయాం, చన్ద్రమసో, లింగరూపమివ
తి ॥ ౭౪ ॥ ననుయదిగర్భదాలిక్లమేకాదశవిధమనభివ్యక్తం, తద్విత్తద్వ్యాపారాభావాత్సంస్మృతిర్నస్యాత్త
త్కాహం ॥ అర్థేతి ॥ అనభివ్యక్తకీత్వాద్ద్రియకాంతద్వ్యాపారాభావా - దర్థేతద్బాదివిషయే - అవిద్యమాన౭పిశ
బ్దాదివిషయానుభవాభావ౭పివిషయాధ్యాయతః - వర్తమానసమిషేషాతేలటశ్చత్రాదేశః - విషయధ్యానప్రయుక్త
వాసనావిజ్ఞప్త్యేత్యర్థః - సంస్మృతిర్ననివర్తతేతదాగానువృత్త్యా సంసారో ౭నువర్తతే - యథాస్వాప్నపదార్థానాంప్ర

హ్యనాదిమా ॥ ౭౨ ॥ సుప్తిమూర్తోపతాపేషప్రపాతాయనవిఘాతతః | నేహతే ౭హమితిజ్ఞానంమృత్యుప్ర
జ్ఞానయోరపి ॥ ౭౩ ॥ గర్భబాల్య౭వ్యపామ-ల్యాదేకాదశవిధంతథా | లింగంనదృశ్యతేయూనఃకుహ్వోచన్ద్ర
మసోయథా ॥ ౭౪ ॥ అర్థేహ్యవిద్యమాన౭పిసంస్మృతిర్ననివర్తతే | ధ్యాయతోవిషయానస్యస్వప్నే ౭నర్థాగ
మోయథా ॥ ౭౫ ॥ ఎవంపచ్చవిధంలింగంత్రివృత్తోడశవిస్త్యతమ్ | ఎవచేతనయాయుక్తోజీవఇత్యభిధీయతే ॥ ౭౬ ॥
అనేనపురుషోదేహఃనుపాదతేవిముచ్చతి | హర్షంకోకంభయందుఃఖంసుఖంవా ౭నేనవిస్తతి ॥ ౭౭ ॥ యథాత్మణ
జలూకేయంనోపయాత్యోపయాతిచ | నత్యజ్ఞైన్ద్రియమాణో ౭పిప్రాగ్దేహాభిమతింజనః | యావదన్యంనవిస్తేత
వ్యవధానేనకర్తృత్వా ॥ ౭౮ ॥ మనఎవమనుష్ఠేన్ద్రభూతానాంభవభావనమ్ | యదక్షైశ్చ రితాన్ధ్యాయనగర్భా
ణ్యాచినుతే ౭సకృత్ ॥ ౭౯ ॥ సతికర్తృణ్యవిద్యాయాబంధకర్తృజఆత్మనః | అతస్తదవబోధార్థంభజనర్వాత్తనా

బోధదశాయామవిద్యమానత్వ౭పిస్వప్నార్థజ్ఞానసూచితసుఖదుఃఖాద్యనర్థాగమ - స్తద్వదిత్యర్థః - తథాచక్రతిః - యదాకర్త
సుకామ్యేషుస్త్రియంస్వప్నేషుపశ్యతి | సమృద్ధింతత్రజానీయాత్తస్మింశ్చస్వప్నదర్శన, ఇతి-అథస్వప్నేపురుషంకృష్టంకృష్ణ
దన్తంపశ్యతీనఎనంహస్తీ, త్యాదికా ॥ ౭౫ ॥ ఎవంప్రశ్నస్యోత్తరమభిధాయపునరపిస్తరణాయదేహాత్మనోరాకారం
వదత్దేహసంబంధస్యోత్తరోత్తరదేహసంబంధద్వారా ౭నర్థహేతుత్వమాహ ॥ ఎవమితి ॥ పచ్చవిధంపచ్చప్రకారంపచ్చభూ
తాత్మకం - షోడశవిస్తరం - ఎకాదశైన్ద్రియతదాశ్రయపాతాదిపచ్చకోపేతం - త్రివృత్త్రిగుణాత్మకం-లింగంశరీరం-ఎవం
ఎవంభూతమితిదేహాకారఉక్తః - జీవస్వరూపమాహ - ఎవఇతి-చేతనయాయుక్తః - ఎవ-జానామితిజ్ఞానాశ్రయతయాస్ఫు
టతరమవభాసమానో ౭హమర్థో - జీవఇత్యభిధీయతేఇత్యర్థః ॥ ౭౬ ॥ అనేనలిక్తేన-యుక్త - స్తథేదాసీమవభాసమా
నః-సపురుష - ఈదృశాబలదేహ - నుపాదతే - విముచ్చతి-తత్కృతహర్షకోకాదికంచ - విస్తతి - ఆగామిసుఖవిషయం
జ్ఞానంహర్షః - ఆగామిదుఃఖవిషయంజ్ఞానంభయంతత్ర-దేహఃనుపాదతే - జీవః - అనేనోపాదీయమానేనరమణీయదేహే
న-హర్షంసుఖంచవిస్తతి-అనభిమతేనతుకోకం - విముచ్చమానేనతుభయందుఃఖంచవిస్తతి, ఉపాత్తదేహత్యాగస్యాపిష్ట
త్వాత్ ॥ ౭౭ ॥ అనిష్టతామేవాహ ॥ యథేతి | యథే-యంప్రసిద్ధా-త్యణజలూకా - స్వావప్నబంత్యణంహీత్వా, నోప
యాతిత్వణాన్తరంప్రతినగచ్ఛతి-కింతు - తదేవత్యణముపయాస్తీకృతరంసంక్లిష్యతి - ఎవంమియమాణో ౭పిజనః-మరణే
ప్రాగ్దేహాభిమతిం, నత్యజితిత్యర్థః, నాపయాత్యోపయాతిపాలేయథాదైవవశాదపయాతిమనసాత్మ్యక్తంనెచ్చతిదేహాభిమా
నపరిత్యాగస్యావధిమాహ ॥ యావదితి ॥ కర్తృత్వావ్యవధానేనకర్తృభిస్తీరోధానేన-యావ, దేహా-దన్య, మాత్మానం-నవిస్తే
త-తావన్నత్యజేదిత్యర్థః ॥ ౭౮ ॥ ప్రకరణార్థముపసంహరతి | మనఎవేతి | హేమనుష్ఠేన్ద్ర, భూతానాం-భవభావనంజ
న్తహేతుర్నఎవ-తదేవోపపాదయతి, అక్షైన్ద్రియై, శ్చరితాన్సూర్యముపభుక్తాన్విషయా, య-ద్యేనమనసా-ధ్యాయత్,
కర్తృణి, అసక్కుదాచినుతేకరోతి ॥ ౭౯ ॥ సతికర్తృణి, అవిద్యాయాబంధకర్తృజఆత్మనః | అతస్తదవబోధార్థంభజనర్వాత్తనా

దేహేనాహంకారముకారూపావిద్యాయా, అత్తనో, బద్ధః, స్యాత్, సచావిద్యాయాబద్ధః, కర్మకృతః, కర్మచవిషయానుభవ
హేతుః, అవిద్యాయాకర్మకర్మణాచావిద్యేత్యనాదిః ప్రవాహాశత్యర్థః, తస్మాచ్ఛనోపాయమాహ || అత ఇతి || తస్య దేహవిలక్షణ
స్యబ్రహ్మత్వ కస్యస్వాత్మనోఽవబోధార్థం - సర్వాత్సనాకరణత్రయేణ-హరింభగవన్తం - భజ- ఆత్మాపరోక్ష్యమపిభగవ
త్ప్రసాదాదేవభవతీతిభావః || ౮౦ || * కథంభూతోజానీయా- త్తతాహ-విశ్వంచదచిదాత్మకంజగత్-భగవదాత్మకం,
పశ్యత్-విశ్వస్యతదాత్మకత్వే హేతుంపదక్షహరింవిశనష్టి - యతోహరెన్నెతోః విశ్వస్య - స్థితి రప్యయోనాశచై-త్యమి-భవ
న్తి - హర్యోశ్వస్థిత్యాదికారణత్వాద్ధర్మాత్మకంవిశ్వంపశ్యతీత్యర్థః-స్థిత్యాదీనాంతదాత్మకత్వే హేతుత్వంతుతం "సర్వం
ఖల్విదంబ్రహ్మ" తజ్జలానితీతి || ౮౧ || * సంవాదముపసంహరితమునిః-భాగవతానాంమధ్యే - ముఖ్యః-భగవా-న్నారదో-
హంసయో ర్జీవపరయోః - గతింస్వరూపం-ప్రదర్శ్యఉపదిశ్య, స్వపంప్రాచీనబద్ధిష-మామన్త్ర్యఅనుజ్ఞాప్య - తతో-బ్రహ్మ
లోకం అగాత్ || ౮౨ || * తతః-ప్రాచీనబద్ధిః-ప్రజాసృష్టౌ-తద్రక్షణేచ-స్వపుత్రా-ననుజ్ఞాప్య, స్వయంతపశ్యర్తుం-కపి
లాశ్రమ-మగాత్ || ౮౩ || * తత్రచాశ్రమే ధీరోవశీకృత్యైయః-ఎకాగ్రచిత్తః-వివిక్తో-భగవచ్ఛరణామ్బుజం-ధ్యాయత్,
తద్భక్త్యా - తత్సామ్యతాంతేనసామ్యంయస్యేతిబహువ్రహిః - తత్సామ్యవత్సామ్యత్వార్థః-ఇయత్ అగాత్ - తత్సాత్మతామి
తిపాఠే-తేనభగవతాసమానాత్మతాంతత్సాధర్మ్యమిత్యర్థః || ౮౪ || * శ్రవణశ్రావణాదిఫలమాహ || ఎతదితి || హేఅన
ఘ-దేవర్షిణా-గీత-మత - దధ్యాత్ పారోక్ష్యం-యఃపుమాత్-శ్రావయత్-శ్రవణయాద్వా - స-లిక్ష్మనసంస్మృతిహేతునామన

హరిమ్ || ౮౦ || పశ్యంస్తదాత్మకంవిశ్వంస్థిత్యుత్పత్త్యప్యయాయతః || ౮౧ || మైత్రేయఉవాచ || భాగ * వక్షము
ఖ్యోభగవాన్నారదోహంసయోర్గతిమ్ | ప్రదర్శ్యస్వపమామన్త్ర్యసిద్ధలోకంతతోఽగమత్ || ౮౨ || ప్రాచీనబ
ద్ధిర్రాజర్షిఃప్రజాసగ్ధాభిరక్షణే | ఆదిశ్యపుత్రానగమత్తపసేకపిలాశ్రమమ్ || ౮౩ || తత్రైకాగ్రమనాధీరోగోవి
న్దచరణామ్బుజమ్ | విముక్తసజ్గోఽనుభజన్భక్త్యాతత్సామ్యతామియాత్ || ౮౪ || ఎతదధ్యాత్ పారోక్ష్యంగీ
తంచేవర్షిణాఽనఘ | యశ్శావయేద్యశ్శ్రవణయాత్సలిక్ష్మనవిముచ్యతే || ౮౫ || ఎతన్మకున్దయశసాభావనంపునా
నంచేవర్షివర్యముఖనిస్సృతమాత్మశాచమ్ | యఃకీర్త్యమానమధిగచ్ఛతిపారమేష్ఠ్యంనాస్తిన్భవేభ్రమతిముక్త
సమస్తబద్ధః || ౮౬ || అధ్యాత్ పారోక్ష్యమిదంమయాభిహితమద్భుతమ్ | ఎవంస్త్రియా * శ్రమఃపుంసశ్చ
నోఽముత్రచనంశయః || ౮౭ || * * * * *
* * * * * ఇతిశ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, చతుర్థస్కంధే, ఽష్టావింశోఽధ్యాయః. * * * * *
విదురఉవాచ | యేత్వయాఽభిహితాబ్రహ్మన్సుతాఃప్రాచీనబద్ధిషః | తెరుద్రగీతేనహరింసిద్ధమాపుఃప్రతో
ష్యకామ్ || ౧ || కింబార్హస్పత్యేహవరత్రవాఽథవాకై వల్యనాథప్రియపార్శ్వవర్తినః | ఆసాద్యదేవంగిరిశం
యదృచ్ఛయాప్రాపుఃపరంనూనమథప్రచేతసః | ౨ || మైత్రేయఉవాచ || ప్రచేతసోఽన్తరుదధాపితురాదేశకా

సా-దుఃఖహేతునాబద్ధేనవా - విముచ్యతేముక్తోభవేదిత్యర్థః || ౮౫ || * ఎతదధ్యాత్ పారోక్ష్యం-ముకున్దయశసా-యుక్త
మితిశేషః - అతఏవ-భువనం - పునానంపవిత్రీకుర్వాణం-నారదముఖాన్నిర్గళితం-ఆత్మశాచంమనశ్శోధకం - పారమేష్ఠ్యంస
ర్వోత్కృష్టఫలదం - కీర్త్యమానంకథ్యమానం-యఃపుమా-నధిగచ్ఛతి-సపుమా-న్నిరస్తసమస్తబద్ధః - అస్తి-న్భవేసంసారే-న
భ్రమతి || ౮౬ || * ఉక్తార్థానుపసంహరితి, అద్భుతతమ-మిద-మధ్యాత్ పారోక్ష్యం-అధ్యాత్ తత్త్వస్య- పారోక్ష్యంప
రోక్షవాదో-యస్తిత్ - అతఏవా-ద్భుతంఆశ్చర్యం-అధ్యాత్ స్య పారోక్ష్యందుశ్చకమిత్యద్భుతమిత్యర్థః-మయా-తుభ్య-మభి
హితం-తథా-పుంసఃక్షేత్రజ్ఞస్యస్త్రియాశ్రమఃగృహస్థాశ్రమత్వేనరూపితస్సంపారశ్చ - కథితః-అముత్రపరలోకే, సంశయః
ఫలానుభవవిషయోభవదీయసంశయశ్చ-భిన్నఃనిరస్తః || ౮౭ || * ఇతిశ్రీభాగవతచప్రచక్షికాఖ్యానాంశ్రీభాగవతవ్యా
ఖ్యానాంచతుర్థస్కంధేఽష్టావింశోఽధ్యాయః. * * * * *
ఎవంప్రచేతసాంవృత్తమసమాప్తేవాన్తరేప్రాచీనబద్ధిషోవృత్తాన్తడక్తః - ఇదాసీంతద్వృత్తాన్తశేషశుశ్రూషయా
ప్రవృత్తివిదురః || య ఇతి || హేబ్రహ్మమైత్రేయ - య - పాచీనబద్ధిషఃపుత్రా-స్వయాఽభిహితా - సైరుద్రగీతేనస్తోత్రే
ణ-హరిం-ప్రతోష్యతోషయిత్వా - కాంసిద్ధిరికింఫల-మాపుఃప్రాపుః || ౧ || * హేబార్హస్పత్యమైత్రేయ - కస్యాంచిద్వి
ద్యానాంబృహస్పతేర్దైత్రేయశ్శిష్యః - యదృచ్ఛయాగిరిశంప్రాప్య - కైవల్యనాథస్యమోక్షాధిపతేర్భగవతో - యఃప్రియో
రుద్రః-తస్యపార్శ్వవర్తినస్తేనానుగృహీతాః - ప్రచేతసః-నూనం-పరంమోక్షం-ప్రాపురేవ - తతఃపూర్వంత్వి - హేత్రలోకే-
పరత్రలోకేవా-కింప్రాపుః || ౨ || * ఎవమాపృష్టోమునిఃప్రచేతసాంకథాశేషమాహ || ప్రచేతసఇతిపితు-రాజ్ఞాకారిణ్య

అ న్నమదధానముద్రజలమధ్య - రుద్రగీతజవయజ్ఞేన-తపసా-తపఆలోచన-నిదిధ్యాసననచ - నిరణ్ణనంఅపహతపాప్తానం-వ
రమపురుషం-అతోషయన్ || ౩ || సనాతనఃపరమపురుషః-దశవర్షసహస్రా నైదశసహస్రసంఖ్యాతవత్సరవర్షస్తంతప
శ్చర్యానై-తేషాం,కృచ్ఛంతపఃశ్లేశం - రుచాకాన్త్యా-శమయన్-శాస్తేనశుద్ధసత్వమయేన - వపుషా-ఆవిరభూత్ || ౪ ||
హరింవిశిసప్తి||సుపర్ణస్కన్ధమితిసార్థద్వయేన || సుపర్ణస్యగరుడస్య-స్కన్ధం-ఆరూఢః-తముపలక్షయతి-మేరోః - శృంగం-అమ్బు
దోశిలమేఘవితి - పీతంపితృ వాసోవస్త్రం - యస్య - మణిఃకాస్తుభః - గ్రీవాయాం-యస్య - దిశః-వితిమిరాఃప్రకాశబహు
లాః-కుర్వాణః || ౫ || కనకమయశోభనవర్ణవిభూషణేనా-తపవ-భ్రాజిష్ణునాప్రకాశస్యభావేన-భ్రాజమానం-కపాలం
వదనం-యస్య-ప్రకాశమానకిరీటయుక్తః - అష్టాయుధైఃశక్త్యచక్రగదాపద్మశార్ఙ్గశరఖడ్గఖైః - పద్మస్యాయుధానస్త్రయా
తత్వేపిచక్రిన్యామేనాయుధశబ్దఃప్రయుక్తః - పరశుపాశాఙ్కుశాద్యస్య తమోవాత్రాప్తమోవివక్షితః - అనుచరైఃపార్ష
దైః-మునిభిః-సురైస్తైర్గర్భస్త్వదిభిః-సేవితః-గరుడఎవకిన్నరః-తస్యవేదాత్మకపక్షధ్వనిగరుడకిన్నరశబ్దవివక్షితః-తేన-గీతాకి
ర్దిర్యస్య-యద్వా - గరుడాగరుడజాతీయాః-కిన్నరాశ్చ-తైః-గీతాకిర్దిర్యస్య || ౬ || పీనాశ్చ-తే-ఆయతాశ్చ - ప్తే-భూ
జా-స్తేషాం-మణ్డలంసమూహః - తన్మధ్య-స్థితయా-లక్ష్మ్య-స్వర్ణమానా-క్రీణోభా-యస్యా - స్తయా-వనమాలయా-పరివృ
తః - ఆద్యఃఆదౌభవఃజగత్కారణభూతః - పురుషః-ప్రపన్నా-బర్హిష్తతస్సుతా-ప్రతి - పర్జన్యనాదభవ-రుతంనాదో-య

రిణః | జపయజ్ఞేనతపసానిరణ్ణనమతోషయన్ || ౩ || దశవర్షసహస్రా నైపురుష స్తుసనాతనః | తేషామావిరభూ
త్కృచ్ఛంతపఃశ్లేశమయన్ || ౪ || సుపర్ణస్కన్ధమారూఢోమెరుశృంగమివాంమ్బుదః | పీతవాసామణిగ్రీవఃకు
ర్వన్వితిమిరాదిశః || ౫ || భ్రాజిష్ణునాకనకవర్ణవిభూషణేనభ్రాజిష్ణుప్రకాశవదనోవిలసన్కిరీటః | అష్టాయుధై
రనుచరైర్మునిభిస్సురైస్తైర్గారాసేవితోగరుడకిన్నరగీతాకిర్దిః || ౬ || పీనాయతాప్తభుజమణ్డలమధ్యలక్ష్మ్య స్వర్ణ
చ్ఛియాపరివృతోవనమాలయాఽఽద్యః | బర్హిష్తతఃపురుష ఆహనుతాన్ప్రపన్నాన్పర్జన్యనాదరుతయాస
ఘృతావలోకః || ౭ || శ్రీభగవానువాచ || వరంవృణోధ్వంభద్రంవోయూయంమేన్యపనన్దనాః | సోహర్షేనాపృథ
గ్ధర్మాస్తుష్టోహంసోహృదేనవః || ౮ || యోఽనుస్తరతిశయ్యాయాంయుష్మాననుదినంనరః | తస్యభ్రాతృష్వా
త్తసామ్యంతథాభూతేషుసోహృదమ్ || ౯ || యేతుమాంరుద్రగీతేనసాయం ప్రాతస్సమాహితాః | స్తువన్త్య
హంకామవరాన్దాస్యప్రజ్ఞాంచశోభనామ్ || ౧౦ || యద్యాయంపితురాదేశమగ్రహీష్టముదాన్వితాః | అతో
వక్షతీకీర్తిరోకాననుభవిష్యతి || ౧౧ || భవితావిశ్రుతఃపుత్రోనావమోవిశ్రుతోగుణైః | యఏతామాత్మవీర్య
ణత్రీలోకింపూరయిష్యతి || ౧౨ || కణ్డోఃప్రష్టోచయాఽలభాకన్యాయామలలోచనా | తాంచాపవిద్ధాంజగృహు
ర్భూరుహూన్యపనన్దనాః || ౧౩ || త్సుతామాయాముఖేరాజాసోమఃపీయూషవర్షిణీమ్ | దేశినింరోద * మానా
యానిదధేనవయాన్వితః || ౧౪ || ప్రజాసర్గోవఆదిష్టఃప్రితామామనువర్తతా * | తత్రకన్యాంవరాలోహంతాము

స్యా-స్తయా-వాచా-సఘృణఃకృపాయుక్తోఽవలోకో-యస్యస-ఆహ || ౭ || హేన్యపనన్దనాః-యూయం-మేమత్తః-వ
రం-వృణోధ్వం-వః-భద్ర - మస్తు-వరస్పరసోహృదేనా-పృథగ్ధర్మాఃతుల్యధర్మాణః-యూయం - వఃయుష్మాకం-సోహృదేనా-
హం-తుష్టః || ౮ || యోనరః,అనుదినంసాయంప్రాతః-శయ్యాయాం-యుష్మా-ననుస్తరతి-తస్యనరస్య-భ్రాతృషు-ఆత్మ
సామ్యంఆత్మనాతుల్యం - స్వాత్మనీవప్రీతిః-తథా-భూతేషు-సోహృదంచ-భవిష్యతి || ౯ || యేనరా-స్నాయం ప్రాతః-
సమాహితచిత్రాస్సన్తో - రుద్రగీతేన-మాం-స్తువన్తి-తేభ్యోఽప్య-హం-కామవరా-కామ్యన్తృణికామాస్తా-వరానభీష్టా-
వరా-ప్రజ్ఞాంచ-దాస్యకింపునర్మస్తాకమ్ || ౧౦ || యత్ యస్మాత్-యూయం-పితు-రాదేశం - ఆజ్ఞాం-ముదా-య
క్తాస్సన్తోఽగ్రహీష్టగృహీతవన్తః - అతో-వఃయుష్మాకం-వక్షతీకమనీయా కీర్తిరోకా-అనుభవిష్యతి-ప్రాప్స్యతి-లోకేషు
విస్తరిష్యతీత్యర్థః || ౧౧ || “కణ్డోర్మునెర్దుహితరంయూయముద్వహతే,, తివత్కృమాణస్తావత్కణ్డంతత్కన్యాంచప్ర
స్తౌతి-భవితేతి-విశ్రుతః - విశ్రుత్వామ్మః పుత్రః-గుణైర్విశ్రుతః-పితుర్నావమఃసన్యాసః-విశ్రుతాశమః - భవితాభవిష్యతీత్య
ర్థః-యో-వై శ్రుతః-ఏతాంత్రిలోకిం - ఆత్మనో-వీర్యణసన్తానైన-పూరయిష్యతి || ౧౨ || వైశ్రుతస్యకణ్డోస్సకాశాత్-
ప్రష్టోచయాతపోనాశార్థమిన్ద్రేణప్రేషితయాప్రష్టోచాఖ్యయాఅపరసాస్త్రియా-యా-కన్యా-అమలలోచనా - లభా-తాం
కన్యా-మపవిద్ధాం-పునఃస్వర్గంప్రతిగచ్ఛన్త్యా ప్రష్టోచయావృక్షేషుత్వక్తాం - భూరుహూవనస్సతయః - జగృహుఃదుహిత
రమమన్యస్త-హేన్యపనన్దనాః || ౧౩ || త్సుతాపీడితాయః-రోదమానాయా స్తస్యాఃకన్యాయః-ముఖే-వనస్పతీనాం
రాజా-సోమణిప్రసిద్ధః - అమృతస్రావిణిం-దేశినింతర్జనిం-నిదధేనిహితవా-అనెనాపరసోగర్భసంభవేనామృతాహారే
ణవత్సాలావణ్యంక్రమస్వేదదౌర్గన్ధాదిరాహిత్యంచోక్తమ్ || ౧౪ || మా-మనువర్తమానై-ప్రితాబర్హిష్త-తా-వః

యుష్మభ్యం ప్రజాస్థ-అదిష్టః అజ్ఞాపితః - అత-స్తత్రప్రజాస్థై-యతమానాః-యూయం - తాంపతిమాకాంక్ష స్తిం-కన్యా-
ముద్వహత-చిరంవిలమ్బంమాకురుత ॥ ౧౫ ॥ ॥ ననుబహూనాంకథమేకాభార్యాస్యా - తత్రతాహ-అపృథగ్ధర్మశీలంయో
షాం-సర్వేషాం-వఃయష్మాకం - పతిషభవత్సు-అర్పితః-ఆశయో-యయా-అపృథ-గ్ధర్మశీలం - యస్యా - సైయం-సుమధ్య
మావత్త్వి-భూయాత్ - ధర్మశీలయోరై క్యాన్తద్వాక్యాచ్చనదృష్టవిరోధఇతిభావః ॥ ౧౬ ॥ ॥ దివ్యానాందేవమానవచ్ఛి
న్నానాం-వర్షసహస్రాణాం - సాహస్రంకాలం-అమితజనః-అమితంఓజఃఇన్ద్రియశక్తిర్దేహం - తే-యూయం-భామా-
భో-గా-భో-త్యుభ ॥ ౧౭ ॥ ॥ అనస్తరం-అవ్యభిచారిణ్యా-మయి-భక్త్యా-పక్వగుణఃదగ్ధకామాదిమలః-ఆశయో-స్తకత
ణం-యేషాం-తే-అతో-నిరయాత్సంసారా - నిర్విద్యనిర్వేదంలభ్యా-పక్వగుణాశ్రయాఇతిపా-తే-శాస్త్రసత్వాదిగుణవాసనాః,
మద్ధామమథ్ధానం-ఉపయాస్యథప్రాప్యథ ॥ ౧౮ ॥ ॥ ననుభామభో-గాపక్తానాంనస్తద్వచ్చ-క్షికథంభవిష్యతి-తత్రతాహ॥
గృహేషు-అవిశతాంప్రవిష్టానామపి - కుశల-మనభిసంహితఫలం,కర్మ - యేషాం,మద్వార్తాయాతయామానాంమత్కథా
క్షపితకాలానాం,గృహః,బద్ధాయ - నమతాఃబద్ధకానభవన్తి ॥ ౧౯ ॥ ॥ త్వద్వాత్త్రోత్యుణాంగృహేర్మబద్ధఇతికుతస్త
త్రతాహ ॥ నవ్యవదితి ॥ యద్యస్తా-ద్యత్క-థాశ్రవణాత్-జ్ఞానర్వజ్ఞో-హ - మీశ్వరః,బ్రహ్మవాదిభిఃప్రవక్తృభిఃనిమిత్తభూతైః,
శ్రోతృణాం,హృత్ హృదయం - నవ్యవత్ప్రతిపదఃసూతనవత్ - అయేప్రాప్సిమి - మనస్యభివ్యక్తోభవామి,బ్రహ్మసాక్షా
త్కారోభవతిత్యర్థః,ననుత్వత్క-థాశ్రవణేకథంబ్రహ్మసాక్షాత్కారః,తత్రతాహ - యో-హమేతదేవబ్రహ్మ-తత్రహేతుః
యతోగతాఃయంమాం ప్రాప్తాస్సన్తః - మోహశోకహర్షాన్నప్రాప్తువన్తి - అతోమత్కథా శ్రవణేనవ్యవన్తమహ్య

ద్వహతమాచిరమ్ ॥ ౧౫ ॥ అపృథగ్ధర్మశీలానాంసర్వేషాంవస్సుమధ్యమాః అపృథగ్ధర్మశీలయంభూయాత్వత్వ
ర్పితాశయా ॥ ౧౬ ॥ దివ్యవర్షసహస్రాణాంసాహస్రమమితజనః ॥ భామాన్భో-త్యుభభో-గా-వైదివ్యాంకా
సుగ్రహేన్తమ్ ॥ ౧౭ ॥ అథమయ్యనపాయిన్యాభక్త్యా పక్వగుణాశయాః ॥ ఉపయాస్యథమద్ధామనిర్విద్యనిర
యాదతః ॥ ౧౮ ॥ గృహేష్షా విశతాంప్రవిష్టంసాంకుశలకర్మణామ్ ॥ మద్వార్తాయాతయామానాంపబద్ధా
యగృహేమతాః ॥ ౧౯ ॥ † నవ్యవద్ధదయేయజ్ఞోబ్రహ్మైతద్బ్రహ్మవాదిభిః ॥ నముహ్యన్తినశోచన్తినహృద్య
న్తియతోగతాః ॥ ౨౦ ॥ మైత్రేయఉవాచ॥ఎవంబ్రువాణంపురుషార్థసాధనంజనార్దనంప్రాజ్ఞలయఃప్రచేతనః ॥
తద్ధర్మసద్వస్త్రమోరజోమలాగిరా-గృణగ్ధదయాసుహృత్తమమ్ ॥ ౨౧ ॥ ప్రచేతనఉచుః ॥ నమోనమఃకైశ
వినాశనాయనిరూపితోదారగుణాహ్వయాయ ॥ నమోవచోవేగపురోజవాయసర్వాక్షమాదైరమతాధ్వనే
నమః ॥ ౨౨ ॥ శుద్ధాయశాంతాయనమస్సన్విష్టయామనస్యపార్థవిలసద్వయాత్తమే ॥ నమోజగత్సానలయోద

ద్యా విర్భావాదస్యైవ బ్రహ్మ సాక్షాత్కారత్వాద్గృహేషువసతామపినబద్ధ ఇత్యర్థః - నవ్య వచ్చి ద్య తేయజ్ఞఇతిపా
తే - గృహేషు - పర బ్రహ్మ భూతం - మాం - కథయద్భిః - యజ్ఞోమద్భక్త్యా త్త కజ్ఞానయజ్ఞో - నవ్య వచ్చి ద్య తే
విచ్చిన్నోనభవతి-యజ్ఞంవిశినస్తి-యతో జ్ఞానయజ్ఞాత్-మద్గతిం-గతాః, ప్రాకృతైర్మోహదిభిఃయుక్తానభవన్తి ॥ ౨౦ ॥ ॥
ఎవముక్తప్రకారేణ-బ్రువాణం-పురుషార్థానా-మాశ్రయం-సుహృత్తమం - జనార్దనం-తస్యజనార్దనస్య - దర్శన-ధ్వస్తా
ని-కామక్రోధాదీనిరజఅదికార్యరూపాణి-మలాని,యేషాం-తే-పాఞ్జలయః-గద్గదిరా-అగృణతుష్టుః ॥ ౨౧ ॥ ॥ ఆ
ధ్యాత్వికాదిదుఃఖానాంనాశాయ-ఉదారగుణాః-యస్యా - హ్వయేర్పామభిః - నిరూపితాః - స-నిరూపితోదారగుణాహ్వ
యః-తస్మై-మనోవచసో-ద్వేగాదపి-పురో-గ్రతో-వేగో - యస్య-వాక్య నసాగోచగాయత్యర్థః-సర్వేషా - మతాణామిన్ద్రి
యాణాం-మాగ్ధావృత్తయ-స్తే-రగతఃఅవిషయీకృతః-అధ్వాన్తపాప్రప్రపాయః - యస్య-ఇన్ద్రియద్వారా-గోచరస్వ
పాప్రప్రపాయాయేత్యర్థః ॥ ౨౨ ॥ ॥ శుద్ధాయకర్తోపాధిరహితాయ-శాంతాయఉక్తి-మట-రహితాయ-తత్రహేతుః
స్వనిష్ఠయా-స్వస్థిస్థితిఅవిచ్ఛేదః-అవిచ్ఛిన్నస్వానుభూత్యా - అపార్థలపగతపురుషార్థే - పురుషార్థభూతస్వరూపజ్ఞాన
రహితే-మనసీ-విలసత్ పరస్పరవైలక్షణ్యేనస్ఫురత్-ద్వయందేహాత్మనోద్వయం-యేషాం-తే-విలసద్వయాః - స్వస్వరూ
పజ్ఞానవిధురే - పీమనసిభగవత్ప్రసాదవశాద్దేహాత్మజ్ఞానసంపన్నా ఇత్యర్థః - తేషాంజీవానాం-ఆత్మనైనిరతిశయప్రీతివిష
యా-జగతః-స్థానలయోదయేషస్థితియోత్పత్తిమనిమిత్తభూతాసు - జగత్స్థిత్యాద్యర్థం-గృహేతా - మాయాసజ్కల్ప
క్షకంజ్ఞానం-మాయావాయునంజ్ఞాన,మితిజ్ఞానపర్యాయత్వాన్మయాశబ్దస్య-గుణోతమోరజసీ - ఎవవిగ్రహకాపుథక్స్థితి

హృదయస్యస్థిత్యర్థం స్వేచ్ఛా పాతా పాశ్రయతదివ్యమశ్శశవిగ్రహాః లయార్థముత్పత్త్యర్థంతుత మోరజః ప్రధానరుద్రబ్రహ్మవిగ్ర
హ-స్తత్వా-ఇత్యర్థః ॥ ౨౩ ॥ స్థిత్యర్థవిష్టుతనోః పాశ్రయతత్వశజ్ఞా-పరిహారాయ పాశ్రయః . విశుద్ధనత్వా యేతిహార
యేబద్ధహరిః జేహరిమేధసేదురితహరిమనీషావిషయాయ . సర్వభూతాంతరాత్మ నే-ఆనందకరాయతి సాత్వతాంభక్తానాం
ప్రభవే ॥ ౨౪ ॥ కమలంజగదుత్పత్తిస్థానాత్మ కం-నాభా-యస్య-కమలమాలా ౭ స్యా స్థితీ-తస్మై వ్రహ్మాదిత్వాన్నత్వ
గ్ధీ-యశ్చిః-కమలవత్పాదాకోమలౌసుగన్ధీసుందరౌచయస్య- కమలదళవద్వ శాలెఅక్షిణీయస్య ॥ ౨౫ ॥ కమలకింజల్క-వ-
త్పిశం-అమలంబ-వాసోవస్త్రం-యస్య-సర్వభూతానాం నివాసాయ ఆధారాయ-సర్వాణి . భూతాని-నివాసానాంసా
నంశరీరం-యస్యేతివా . యద్యపీదంబిశేషణద్వయంవాసుదేవా యేత్య ననైవగతం-తథాపితద్వి వరణరూపమిదంవ్యాఖ్యే
యం-సాక్షిణేసర్వసాక్షాద్భ్రష్టే-తుభ్యం . నమో-యుజ్జ హేకరవాహ ॥ ౨౬ ॥ *భగవద్దర్శననైవాత్మనామవాప్తస
మస్తప్తరుషార్థతామాహుః, ఆవిష్కృతమితి-అశేషాణాం-కైశానాం-సంక్షయో-యస్మా-త్తదేత-ద్యూపం-భవతా . తాప
త్రయాతురాణామస్మా కం ఆవిష్కృతంప్రకటికృతం-ఇతో-న్యత్క్రిమనుకమ్పనమ స్తి-ఇయ మేవత్వయాక ర్తవ్యా ౭ నుకమ్ప
త్యర్థః-అతోనాస్మాభిర్వరణీయో-సేతిభావః ॥ ౨౭ ॥ హేఅమశ్శశనిరాసక-వత్సలైః-ప్రభుభిర్దీనైః-భావ్యంక ర్తవ్య
మేతావదేవ-కింత . తదాహ . అస్తదీయావతఇతిబుద్ధ్యాఉచితకాలే ౭ నుస్తర్యతఇతియత్ . త్వ యాతురూపమపిదర్శి

యేమగృహీతమాయాగుణవిగ్రహాయ ॥ ౨౩ ॥ నమోవిశుద్ధనత్వాయహరయేహరిమేధసే । నానుదేవా యక్య
ష్టాయప్రభవేసర్వసాత్వ తామ్ ॥ ౨౪ ॥ నమఃకమలనాభాయనమఃకమలమాలినే । నమఃకమలపాదాయనమ స్తే
కమలైక్షణ ॥ ౨౫ ॥ నమఃకమలకింజల్క-పిశంజ్ఞామలవాససే । సర్వభూతనివాసాయనమోయుజ్జహిసాక్షిణే ॥ ౨౬ ॥

రూపంభగవతాత్వేతదశేషశ్శశసంక్షయమ్ । ఆవిష్కృతంనఃకింజల్కానాంకిమన్యదనుకమ్పితమ్ ॥ ౨౭ ॥ అతావదేవ
విభుభిర్భావ్యందీనైఃపవత్సలైః । యశనుస్తర్యతేకాలెన్వబుద్ధ్యా-భద్రదర్శన ॥ ౨౮ ॥ యేనోపశాన్తిర్భూతా
నాంక్షుల్లకానామసీహతామ్ । అస్తర్మితోస్తర్మదయేకస్మా న్నోవేదః*ఆశిషః ॥ ౨౯ ॥ అసావేవవరో-స్తా
కమిప్పితోజగతఃపతే । ప్రసన్నోభగవాన్యేషామపవర్గగురుర్గతిః ॥ ౩౦ ॥ వరంవృణీమహే ౭ భావినాథత్వత్ప
రతఃపరాత్ । నహ్యస్తస్త్వద్విభూతీనాంయో-నస్తఇతిగీయసే ॥ ౩౧ ॥ పారిజాతేష్టసాలబ్ధేసారశ్శో-న్యన్న
సేవతే । త్వదక్షిణమూలమాసాద్యసాక్షాత్కింకింపృణీమహే ॥ ౩౨ ॥ యావత్తైమాయయాస్పృష్టాభ్రమామ
ఇహకర్మభిః । తావద్భవత్ప్రసక్తానాంసజ్జస్యాన్నోభవేభవే ॥ ౩౩ ॥ తులయామలవేనాపినస్వర్గంనాపునర్భ
వమ్ । భగవత్సజ్జస్య మగ్ధ్యానాంకిముతాశిషః ॥ ౩౪ ॥ యత్రైష్యనైకభామృష్టా స్పృష్టాయాః ప్రళమో

తమితిభావః ॥ ౨౯ ॥ యేనానుస్తరణేన-క్షుల్లకానాంక్షువాగ్దా-ముపశాన్తిఃమరితోపశాన్తి-ర్భవతి-కించ-ఈహతాం
కామయమానానాం-నో-స్తాక-మస్తర్మదయే-అస్తరాత్మ త్వేనస్థితో-భవా-నాశిషఃకామా-కస్తాద్దేతో-ర్నవేదజానాత్వే
వేత్త్యర్థః ॥ ౨౯ ॥ తథాపితక్తవ్యంచే . తస్మి . యేషామస్మాకం-భగవా . న్ప్రసన్నః . అసావేవ . వరః కుతః .
యత , స్త్వ . మపవర్గగురుఃముక్తిసాధనోపదేష్టా . గతిఃఅ పవర్గసాధనభూతశ్చ ॥ ౩౦ ॥ యద్య ప్యేవ . మథాపి-
హేనాథ-పరతోదేహవిలక్షణాత్, ఆత్మనః, పరాత్ విలక్షణాత్-త్వత్త్వత్తః-ప్రకృతిపురుషవిలక్షణా త్వత్తత్వత్తః-వరం
వృణీమహే . కంవరంవృణతేతివివిత్సా యాం-శ్వదీయానస్తగుణగణానుకథనానుశ్రవణపరాయణానాంభాగవతానాంస
జ్జమితివ క్తుం తావదనస్తత్వమాహ-యత్ యస్మాత్ త్వద్విభూతీనా-మన్తోనహ్యస్తి-అత-స్త్వ, మనస్తఇతి గీయసే ॥ ౩౧ ॥
భాగవతసజ్జలభ్యత్వ ద్దుణానుభవమస్తరేణాన్యం నవృణీమహ ఇత్యాహుః . పారిజాతేమకరన్దనిర్చయే . లబ్ధేసతి , సార
శ్శోభ్యశ్శో-న్యన్న పేవతే . ఎవం-త్వదక్షిణమూలంసిరతిశయసుఖావహా . మాసాద్య . కింకింపృణీమహే . నకిమపీత్య
ర్థః ॥ ౩౨ ॥ అతావదేవప్రార్థయామఇత్యాహుః . తేతవ-మాయయా-స్పృష్టామోహితాస్సన్తో-వయంస్వకర్మభి-రి
హసంసారే-యావ-ద్భ్రమామ , స్తావ-ద్భవతఃప్రసన్నోయేషాం , తేషాం-భాగవతానాం, సజ్జః, ప్రతిజన్త-నో-స్తాకం,
స్యా, ది త్వేష-ఎవ-వరో-స్తాభి-ర్వరణీయః ॥ ౩౩ ॥ ననురాజ్యభోగస్వర్గాహిత్యాకిమిదంప్రార్థ్యతే, తత్రాహుః ॥
తులయామలి । భగవత్సజ్జనాం-సజ్జస్య , లవేనాపిలెశేనాపి-స్వగ్ధాదికం, నతులయామనతుల్యంమన్యామహే-కిముత-మర్త
నాంమరణశీలానాం , ఆశిషఃరాజ్యభోగాదిరూపాః, తులయామఇత్యర్థః ॥ ౩౪ ॥ సత్సజ్జస్యైవ్యర్థం ప్రపజ్ఞయ ॥
యత్రైతిభిః ॥ యత్రభాగవతేషు-మృష్టాః , కర్తరిక్తః, పాపశోధికాః-మధురాహ-కథాఃభగవత్కథాః, ఈద్యస్తైః

యన్తై, యతఃయాభ్యఃకథాభ్యఃశ్రూయమాణాభ్యః, తృష్ణాఽనువిషయబుభుక్షాయాః, ప్రకాశ్చి, యత్రసత్సక్తసతి-భూ-
తేషునిర్వైరంవైరాభావః, యత్రసత్సక్తసతి-కశ్చన, ఉద్వేగఃభయంచ, నాస్తి ॥ ౩౫ ॥ యత్రసత్స-థాసు, ముక్త-
సక్త-స్పద్భిః, పునఃపునః, భగవా, న్నారాయణవివ, న్యాసినాంసంన్యాసినాం-గతిర్నిష్టోపాయః, ప్రస్తుయతే ॥ ౩౬ ॥ తే-
షాంసతాం, తీర్థానాంకణ్ణాదీనాం, పావనైచ్చయాగణ్ణాదీన్స విత్రీకర్తుమిచ్చయా, పద్భ్యం - చరతాం, తావకానాంత్య-
ద్భక్తానాం, సమాగమః, సక్లమః-సంసారాద్భిత్స్య, కింనరోచేతరోచేతైవైత్యర్థః ॥ ౩౭ ॥ సత్సక్తస్యఫలమస్తాభిరేవానుభూ-
తమిత్యాహుః ॥ వయంత్యితి ॥ హేభగవత్, త్వత్ప్రియస్య, త్వత్సఖస్య, భవరూపమృత్యుచికిత్సకస్య, భవస్యరుద్రస్య, త్మణమా-
త్రసక్తమేన, భిక్ష-క్తమంసంసృతిరూపరోగనివారకం, త్వాం, గతింశరణం, గతాఃప్రాప్తాః, స్త ॥ ౩౮ ॥ ఎవంసత్సక్తం-
వృత్త్వావరాన్తరంవృణుతే ॥ యన్న ఇతివ్యాఖ్యాం ॥ యదస్త్యదీయమధ్య యనాదికం, తదేతత్సర్వం, సర్వాన్తరాత్తనఃపర-
మపురుషస్య - తవ-పరితోషణాయవృణీమహే-త్వత్పరితోషణాయభవత్విత్వస్య యః-నో ౭ స్తాభిః-ప్రసాదితాఃప్రసాదం-
ప్రాప్తితాః-సన్తత-మనువృత్త్వా-గురవో-వృద్ధా-విప్రాశ్చ-ప్రసాదితాః-ఆర్యాగుర్వాదయా - నతానమస్కృతాః, తథా,
సుహృదాదయః-అనసూయయైవ-ప్రసాదితాః, నిరన్ధసాంనిరన్దానాం, వః-అదభంబవళకాలం-అపునలెషు, య, తున్త

యతః ॥ నిర్వైరంయత్రభూతేషునోద్వేగోయత్రకశ్చన ॥ ౩౫ ॥ యత్రనారాయణస్సాత్మాన్న్యాసినాంపర-
మాగతిః ॥ ప్రస్తుయతేసత్స-థాసుముక్తసక్తైఃపునఃపునః ॥ ౩౬ ॥ తేషాంవిచరతాంపద్భ్యంతీర్థానాంపావ-
నైచ్చయా ॥ భీతస్యకింనరోచేతతావకానాంసమాగమః ॥ ౩౭ ॥ వయంతుసాత్మాద్భగవత్ భవస్యప్రియస్యస-
ఖ్యఃత్మణసక్లమేన ॥ సుదుశ్చికిత్సస్యభవస్యమృతోర్భిక్ష-క్తమంత్యాద్యగతింకతాస్త్య ॥ ౩౮ ॥ యన్నస్పద్భి-
తంగురవఃప్రసాదితావిప్రాశ్చవృద్ధాశ్చసదా-నువృత్త్వా ॥ ఆర్యానతాఃస్సహృదోభ్రాతరశ్చ భూతానిస-
ర్వాణ్యనసూయయైవ ॥ ౩౯ ॥ యన్నస్సత-ప్రంతపవతదీశనిరన్ధసాంకాలమదభవపు ॥ సర్వంతదేతత్పురుష-
స్యభూమ్నోవృణీమహేతేపరితోషణాయ ॥ ౪౦ ॥ మనుస్స్వయంభూర్భగవాన్భవశ్చయై ౭ న్యైతపోజ్ఞానవి-
శుద్ధసత్వాః ॥ అదృష్టపారాఅపీయన్తహిమ్నస్సవన్త్యథోత్వా ౭ ౭త్స సమంగృణీమః ॥ ౪౧ ॥ సమస్సమాయ-
శుద్ధాయపురుషాయపరాయచ ॥ వాసుదేవాయసత్వాయతుభ్యంభగవతేనమః ॥ ౪౨ ॥ మైత్రేయఉవాచ ॥ ఇతి-
ప్రచేతోభిరభిష్టుతోహరిఃప్రీతస్తథేత్యాహశరణ్యవత్సలః ॥ అనిచ్చతాంయానమత్ప్రవత్సుషాంయయాస్య-
ధామా-౭నపవర్గవీర్యః ॥ ౪౩ ॥ అభినిర్యాయసలిలాత్ప్రచేతసఉదన్వతః ॥ వీత్యైకుప్యద్రుమైశ్చన్నాంగం-
గాంరోద్ధమివోభిశ్రైః ॥ ౪౪ ॥ తతో ౭గ్నిమారుతౌరాజన్మముఞ్చన్తుభిరోరుషా ॥ మహీంనిర్వీరుధంకర్తుం-
సంవర్తకభివాప్యయై ॥ ౪౫ ॥ భన్తసాత్త్వియమాణాంస్తాన్త్రుమాన్వీత్యపితామహాః ॥ ఆగత్యశమయామాన-

ప్రంతవః-ఏతత్ అధ్యయనగుర్వాదిప్రసాదనసమసా-రతపఆదికమ్ ॥ ౩౯ ॥ ౪౦ ॥ అజానతామప్యస్తాకంత్యత్ స్తు-
తిర్నాయుక్తత్యాహుః ॥ మన్వాదయః-తత్ర-భవోరుద్రః-తథా-యతపోజ్ఞానాభ్యాంకర్మయోగజ్ఞానయోగాభ్యాం, విశుద్ధం,
సత్త్వంఅన్తఃకరణం-యేషాం-తే-తవ-మహిమ్నో ౭ దృష్టంపారంయై-స్తే-తథాభూతాఅపి-త్వా-మాత్మసమంస్యమత్య-
నురూపంయథాతథా-స్థువన్తి-అథోఅతః-వయమపి-గృణీమః ॥ ౪౦ ॥ ఎవమాత్మనాం స్తుత్యైతామావిష్కృత్య-
వన్తోనమస్కృత్వ-న్తి-సమాయసర్వభూతసమాయ-వైషమ్యరహితాయైత్యర్థః-తత్రహేతుః-శుద్ధాయఅపాపవిద్ధాయ-పా-
పహేతుకంహి-వైషమ్యం-పరమపురుషాయ-శుద్ధసత్వమూర్తయై-వాసుదేవాయ-నమః ॥ ౪౧ ॥ ఎవంప్రచేతోభి-రభి-
ష్టుతో-భగవాన్, ప్రీతఃతత్త్వ-తథేత్యాహ, యత్సద్వరణాసుసారణయుష్టదిష్టసిద్ధిరస్త్విత్యాహ-స్వలావణ్యానుభవే-
నా-త్వప్రాని-చక్షూషి-యేషాం-తేషాం-అతఏవ-స్వయానం-అనిచ్చతాం-ప్రచేతసాంఅనపవర్గవీర్యఃఅపారపరాక్రమో-
భగవాన్-శరణ్యవత్సలః-స్వలోకంప్రతి-యయా ॥ ౪౩ ॥ అథ-ప్రచేతస-ఉదన్వతఃసముద్రస్య-జలా-నిర్గత్య-గాంస్య-
ర్గం-రోద్ధమివ-ఉచ్చితైరున్నతైర్దుష్టై-ర్గాంమహీం-చ్ఛన్నాం, వీత్యై, ద్రుమైభ్యో, ౭కుప్య, తదాహి, ప్రాచీనబర్హి-
షఃప్రవ్రజితత్వాదరాజకేకృష్యాద్యభావాద్భూమిర్దుష్టైఃప్రచ్ఛన్నాఘాత్ ॥ ౪౪ ॥ మహీం-రస్తావీరుధఃయస్యా-
స్తథాభూతాం-కర్తుం-సంవర్తకల్పనై-అప్యయేనాశే-ఉపస్థితేసతియథా-తథా-హేరాజ-రుషా-గ్వముఖభ్యః-
అగ్నివాయూ, అముఞ్చ ॥ ౪౫ ॥ తాభ్యాం, ద్రుమా-భన్తరాశీక్రియామాణా, తాప్రచేతసశ్చ, వీత్య-చతుర్ము-

అగత్యనయై రుక్తిభిః-బుద్ధిష్టతస్సుతాః, శమయామానశాన్తానకరోత్ || ౪౬ || తత్ర. తెషుశాన్తేషుసత్సు, అవశిష్టా
 యే, వృక్షాఃవృక్షాభిమానిదేవతాః, భీతాస్సన్తః-స్వయంభువా, ఉపదిష్టాః, దుహితరం-ప్రచేతోభ్యః, ఉపజపవ్యుఃశమర్పయా
 మానుః || ౪౭ || తేచప్రచేతసః-బ్రహ్మణ-ఆజ్ఞయా, మారిషాఖ్యాం-స్త్రియ, ముపయేమిరేయస్యాం మారిషాయాం-
 అజనయోనిజః-అజనోబ్రహ్మ-సంప-యోనిః-తస్మా-జ్ఞాతో-దత్తో, మహాదవజ్ఞానాత్రుద్యావహెలనాద్ధతోః, అజనిఉత్పా
 దితః-ప్రచేతోభిరితిశేషః || ౪౮ || కోఽసావజనయోనిజః-యో-మారిషాయాంజాత-స్తత్రాహ, చాక్షుషేమన్వన్తరే
 పాప్రై, పూర్వమన్వన్తరసగ్గే-కాలేన-విద్రుతేఉపసంహృతేసతి-దైవశక్త్యరణ-చోదితస్స-ఇష్టాః, ప్రజాః, య, స్ససర్గ
 సృష్టవాః, స, నామ్న, దక్షః || ౪౯ || తస్మిన్దక్షశబ్దస్యప్రవృత్తిమిత్రమాహ||య ఇతి|| యోజాయమానః, స్వయా, రు
 చాప్రభయా, సర్వేషాం తెజస్వినాం, తెజః-ఉపాదత్తఆచ్చాదితవాః, తస్మాద్దాత్యై తే పరతేజః ప్రచ్చాదనసమర్థత్వాత్-
 కర్తృణాచనిమిత్తేన, కర్తృణేదక్షత్వాచ్చ, దక్షఇత్యబ్రువన్, లోకాఇతిశేషః || ౫౦ || యంచ, కర్తృదాత్యైదక్షముబ్రువన్
 తమనాదిర్భగవాన్బ్రహ్మ, ప్రజానాం, సర్గరక్షాయాంచ, యయోజయదేశ, సదత్తోఽన్యాన్తరీచ్యాదీన్, ప్రజాపతీన్, త
 ద్వాప్సారేషు, నియుక్తవాన్ || ౫౧ || ఇతిశ్రీమద్భాగవతచప్రవృత్తి కాఖ్యా యాంశ్రీభాగవతవ్యాఖ్యానాంచతుర్థ
 స్కంధేవిశోనత్రివింశోఽధ్యాయః. ||

పుతాన్బుద్ధిష్టతోనయై || ౪౬ || తత్రావశిష్టాయేవృక్షాభీతాదుహితరంతదా | ఆజప్రహస్తైప్రచేతోభ్యఃఉపది
 ష్టాస్వయంభువా || ౪౭ || తేచప్రహ్మణ ఆ దేశాన్మారిషాముపయేమిరే | యస్యాం మహాదవజ్ఞానాదజన్యజన
 యోనిజః || ౪౮ || చాక్షుషేత్వన్తరేప్రాప్తేపాక్సగ్గేకాలవిద్రుతేయస్ససర్గప్రజాఇష్టాస్సదత్తో దైవచోదితః |
 యోజాయమానస్సర్వేషాం తెజస్వినాంయచ | స్వయోపాదత్తదాత్యైచ్చకర్తృణాదక్షముబ్రువన్ || ౫౦ ||
 తంప్రజాసర్గరక్షాయామనాదిర్భగవత్సర్వభ | యయోజయయోజేన్యాంశ్చసవై సర్వప్రజాపతీన్ || ౫౧ ||
 ఇతిశ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, చతుర్థస్కంధే, విశోనత్రింశోఽధ్యాయః ||
 మైత్రేయఉవాచ || తతఉత్పన్నవిజ్ఞానాఆశ్వధో-క్షుజభాషితమ్ | స్తరన్తతత్తే భార్యాంవిస్సజ్యప్రాప్రజన్య
 హత్ || ౧ || దీక్షితాబ్రహ్మసత్రేణసర్వభూతాత్త మేధసా | ప్రతీచ్యాందిశివేలాయాంసీద్ధోఽభూద్ద్యత్రజజ
 లిః || ౨ || తాన్నిర్జితపాణమనోవచోద్భవోజితాసనాన్ శాన్తసమానవిగ్రహాన్ | పరేమలేబ్రహ్మణియోజితా
 త్తనస్సురాసురేణ్యోదద్య శేస్త నారదః || ౩ || తమాగతంతఉత్తాయప్రణిపత్యాభివాద్యచాపూజయిత్వా యథా
 దేశంసుఖాసీనమథాబ్రువన్ || ౪ || స్వాగతం తేసురైర్ద్యుష్ట్యావోదర్శనంగతః | తవచక్రమణంబ్రహ్మన్న

ఎవంతపస్తోషిత ప్రత్యక్షీతపరమాత్మనః ప్రచేతసోమారిషాముపయమ్య తస్యాంపుత్రముత్పాదయామానురిత్యు
 క్తం . అథభగవచాదిష్టదివ్యసహస్రవర్ణనానుభూతరాజ్య భోగాలత్త. జారోపితరాజ్యభారాః ప్రపిష్టజాల్యాశ్రమాఃనా
 రదోపదిష్టాత్త పరమాత్మ యథాత్మ్యాఉపాసితపరమాత్మనస్తత్పదమాపురితపదన్నుపసంహరతి త్రింశేనమునిః || తత ఇ
 తి || దివ్యవర్ష సహస్రాశ్రాంసహస్రానై . ఉత్పన్నవివేకాత్త క్షణానాః . అధోక్షుజస్య . భాషితంవచః-స్తరన్తః-ఆత్మ శేద
 ష్టే-భార్యాం . విస్సజ్య-భార్యాపోషణమాత్మజాధీనంకృత్వా . గృహత్ప్రావజన్ || ౧ || బ్రహ్మసత్రేణజ్ఞానయజ్ఞేన-
 న్యాసవిధినావా . దీక్షితాః, సజు-భృతబ్రహ్మసత్రాబభూపురిత్యర్థః - బ్రహ్మసత్రంవిశినష్టి . సర్వభూతాత్త మేధసేతి || సర్వ
 భూతేషు - ఆత్మాపరమాత్మ . మేధాజ్ఞానం, యస్మిన్, తేనసర్వాత్త క బ్రహ్మపాసనాత్త క్షణానేనెత్యర్థః - ప్రథమాన్త
 పాలే, ప్రచేతసాంవిశేషణం, సర్వాత్త క బ్రహ్మపాసనయక్తాః - క్వదీక్షితా - స్తత్రాహ - ప్రతీచ్యాందిశి, వేలాయాంస
 ముద్రతే - యత్ర, జాజలిర్నామముషిః . సిద్ధోఽభూత్ ముక్తోబభూవ || ౨ || తాన్ప్రచేతసః, నిర్జితాఃప్రాణమనోవ
 చోద్భవో - యే, సై, జితమాసనంయై, శాన్తానిర్వాపారా, స్సమానామాలాధారాదారభ్యముజవో-విగ్రహాః, యే
 షాం - పరే . బ్రహ్మణి - యోజితః-ఓమిత్యాత్మానంయజ్ఞతే, త్యుక్తరీత్యాసమర్పిత, ఆత్మాప్రత్యగాత్మ, యే, సై, తాన్-
 మురాసురై, రీడ్యః సుత్యో - నారదః-దద్య శేద్యష్టవాన్ || ౩ || సమ్య-గుత్థాయ, ప్రణిపత్యదణ్డవత్ప్రణమ్యఅభివాద్యగోత్ర
 సూత్రనామాదికంసజీర్ణ్య - యథావిధిపూజయిత్వా - సుఖేమృదులే - ఆసనై, ఆసీనం, అబ్రువన్ ఉవాచః || ౪ || ఉక్త
 మేవాహ || స్వాగతమితి | సౌగురై, తేత్వయా-స్వాగతం, ద్యుష్ట్యాదైవవశేన, నోఽస్మాకం, దర్శనంగతః అస్తద్దీయచక్షుర్వివ

యోజాతః, హేమబ్రహ్మక, తవ. చక్రమణంసచ్చరణం-లోకానామభవాముక్తిసాధనోపదేశేనరక్షణాయనవిద్యతేభ
వోయస్మాత్తస్మై-యథారవేశ్య చక్రమణం, తద్వత్, సూర్యచక్రమణంహిసమీహితసాధనానుష్ఠాపనేనలోకరక్షణా
ర్థమ్ || ౫ || శివేనా, ధో-౭ తుజేనచ, య, దాత్తత్త్వముపదిష్టం, తత్, గృహేషుప్రసక్తానాం, నః, తుపితంవిస్తృ
తమ్ || ౬ || తద్విస్తృతం, తత్త్వా నాంప్రకృతిపురుషేశ్వరతత్త్వానాం, అర్థానాంపురుషార్థానాం, చ, దర్శనంజ్ఞానం, య
స్మిన్, త-దధ్యాత్వంజ్ఞానంనో-౭ స్తభ్యం - ప్రద్యోతయప్రకాశయ - యేనత్వయాప్రద్యోతితేనాధ్యాత్వజ్ఞానన-దు స్తరం-భ
వార్థవం, అజ్ఞానానుభవ-తరిమ్యామః || ౭ || ఇత్యేవం- ప్రదేశసా- పృష్టఇతిప్రాధాన్యదేశస్యనిర్దేశః - ప్రదేశతోభిఃపృష్ట
ఇత్యర్థః - భగవతి-ఆవిష్టఃఆసక్త - ఆత్మామనో-యస్య, స-భగవాన్నారదః-మునీన్ననశీలాన్ప్రదేశసః ప్రత్యబ్రవీత్ || ౮ ||
అహోగృహప్రసక్త్యాహరిసేవాంవినాసర్వంజన్మకర్మాదికంవ్యర్థీకృతమితిశోచన్నాహ|| తజ్జన్మైతిచతుర్థిః|| యేనజన్మాదినా
విశ్వాత్మా, హరి-స్సేవ్యతే-తదేవజన్మకర్మాదికం - సార్థకం-భగవత్సేవావిధురంతువ్యర్థమిత్యర్థః || ౯ || శుక్లంయూ
నం-విశిష్టయోన్యత్ప్రియాపం - సావిత్రంఉపనయననిమిత్తంజన్మ- యజ్ఞకంయజ్ఞదీక్షయాజన్మ - ఎభి స్త్రీభిర్జన్మభి-ర్భగవ
త్సేవావిధురైః - కింసాధ్యమస్తి - తథా-త్రయీవిహితైః - కర్మభిః-పుంసః-విబుధానామివదీర్ఘాయుషా-౭పి - వచోభిర్వా
గ్విలానైః - నిపుణయాసూక్ష్మయా-బలైనఞ్చియాణాం, రాధసాపాటవేన || ౧౦ || ౧౧ || యోగేనప్రాణాయామాది
నా-సాఙ్గ్యేనదేహాదివ్యతిరిక్తాత్వజ్ఞానమాత్రేణ-చతుర్థాశ్రమాధ్యయనాభ్యాం - శ్రేయస్సాధనైరవ్యైర్వ్యతే శ్చ “ య

భయాయయథారవేః || ౫ || యదాదిష్టంభగవతాశివేనాధో-౭ తుజేనచ, తద్గృహేషుప్రసక్తానాంప్రాయశఃతు
పితంప్రభో || ౬ || తన్నఃప్రద్యోతయాధ్యాత్వంజ్ఞానంతత్త్వార్థదర్శనమ్ | యేనాజ్ఞానాతరిమ్యామోదు స్తరంభ
వసాగరమ్ || ౭ || మైత్రేయఉవాచ|| ఇతిప్రదేశసాపృష్టభగవాన్నారదోమునీన్ | భగవత్ప్రత్యుత్తమశ్లోకఆవిష్టా
త్వా-౭బ్రవీన్నపా || ౮ || నారదఉవాచ || తజ్జన్మతానికర్మాణితదాయుస్తన్మనోవచః | నృణాంయేనహివి
శ్వాత్మా సేవ్యతేహరిశీర్షరః || ౯ || కింజన్మభిస్త్రీభిర్వహశాక్ల్యసావిత్రయాజ్ఞైః | కర్మభిర్వాత్రయీప్రోక్తైః
పుంసో-౭పివిబుధాయుషా || ౧౦ || కులైశతపసావాకింవచోభిశ్చ త్వత్ప్రిభిః | బుద్ధ్యావాకినిపుణయాబలైన్వి
యరాధసా || ౧౧ || కింవా యోగేనసాఙ్గ్యేనన్యాసస్వాధ్యాయయోరపి | కింవా శ్రేయోభిరవ్యైశ్చనయత్రాత్మ
ప్రదోహరిః || ౧౨ || శ్రేయసామపిసర్వేషామాత్మాహ్యవధిరర్థతః | సర్వేషామపిధూతానాంహరిరాత్మాత్మ
దఃప్రియః || ౧౩ || యథాతరోర్ములనిమేచనేనత్వప్యన్తితత్సంధుజోరుశాఖాః | ప్రాణోపహారాచ్చయథేన్ద్రి
యాణాంతథై వసర్వాన్మణానమచ్యుతేజ్యా || ౧౪ || యథై వసూర్యాత్ప్రభవ నివారఃపునశ్చతస్సేన్ద్రవిశన్తి

ఆత్మదాబలదా, ఇతిశ్రుత్యుక్తరీత్యా-౭త్వపర్యన్తప్రదానచతుర - ఆశ్రితబన్ధహరో-భగవా-న్యత్రజన్మాదిమనాస్తి, యే
ర్జన్మాదిభిర్నారాధ్యతే-తైః - కింప్రయోజనమిత్యర్థః || ౧౨ || ననుజన్మాదీనాం ప్రానియతఫలానాంభగవత్సేవావైధు
ర్యమాత్రేణకుతోన్ద్యతాతత్ప్రాహ|| అర్థతఃవస్తుతః-సర్వేషామపిశ్రేయసాం - వరమాత్మాహరిరవధిఃపరాకాష్ఠా - హ
రైరన్యఞ్చేయోనాస్తిత్వర్థః - కుతః-యతో - హరిః సర్వేషాం - ప్రియఃనిరతిశయప్రీతివిషయః - నిరతిశయానందరూపప్రీతివి
షయఏవహిపరమంశ్రేయః - ప్రియత్వేహేతుః - ఆత్మా, ఆత్మాహినిరతిశయప్రీతివిషయః - యస్యప్రత్యగాత్మనస్సంబన్ధాద్దే
హాపత్యగృహపశ్వాదికంసంబన్ధపారంపర్యేణవ్యవస్థితప్రీతివిషయంతస్యాప్యాత్మైత్వర్థః - నకేవలంప్రియేవ - కింతు-స్వా
త్మపర్యన్తపురుషార్థప్రదశ్చ - బలిప్రభృతిభ్యసాన్విత్తదానంప్రసిద్ధమ్ || ౧౩ || కింవతత్ఫలసాధనతయేన్ద్రిదిదేవతా
రాధనమపిభగవత్సేవపర్యవస్యతి - తస్యసర్వదేవతాన్తరాత్మత్వా - దతస్సాత్మాత్వదారాధనమేవసర్వదేవతాప్రీతిద్వా
రాసమీహితపురుషార్థహేతురితిసదృష్టాన్తమాహ || యథేతి || తరోర్వృక్షస్య-మూలనిమేచనేనజలసేకన - సున్ధాదయః-
యథాత్మప్యన్తిసతుప్రత్యేకంసున్ధాదిసేవనేన-తత్రసున్ధామూలాత్ప్రభగ్విభాగాఃఘృజాసైషాంవిభాగాఃఉరవస్తేషామ
పివిభాగాఃశాఖాస్తేషామపివిభాగాఃపరిశాఖాః, ఎతదుపలక్షణం, తత్రపుష్పఫలాదయో-౭పిత్యప్యన్తి, యథాచ, ప్రాణోపహా
రాత్ ప్రాణాద్యాహుతే, రోజనాదితియావత్, సర్వేన్ద్రియాణాంత్యప్తిర్భవతి, సతుతత్తద్వియేషుపృథగన్మతవసేన, త
థా, అచ్యుతేజ్యాభగవదారాధనం, సర్వార్థాణంసర్వదేవతార్థాణసాధ్యంఫలంసాధయతి || ౧౪ || కుత, స్సర్వకాణ
త్వాత్సర్వాన్తరాత్మతాచ్ఛేతిసదృష్టాన్తమాహ|| యథై వ, వారఃఅపఃసర్వాకాలే, సూర్యాత్ప్రభవన్తి

ఉద్భవన్తి, గ్రీష్మేచ - తస్మిన్నైవ, ప్రవిశన్తి, అస్యప్రసిద్ధత్వేనదృష్టాన్తాన్తరమాహ॥ యథా, ధూతాని, స్థావరజన్త మాత్మ కాని - ధూమావేవ - ప్రభవన్తి - ప్రవిశన్తిచ - తథా - గుణప్రవాహః గుణపరిణామరూపకప్రపచ్ఛః - హారావేవకారణ ధూతే - ఉద్భవతీనోభవతిచ * ॥ ౧౫ ॥ * ఎవంసర్వకారణత్వము క్తం - అభసర్వాత్తతామాహ ॥ తదేత - జగదా త్మనః - పరం - పదంవాన స్థానం - గృహదిసామ్య వ్యావృత్త్యర్థమాహ ॥ సవితుర్యథా ప్రభేతి ॥ సవితుః ప్రభేవ కృత్స్నంజగత్తు రమాత్మనో ౭ పృథక్సిద్ధవిశేషణం శరీరమిత్యర్థః - జగతో ౭ నిత్య త్వాత్తస్మి రూపితమాత్మత్వ మపిపరమా త్మస్యనియతమిత్యా శక్త్యాంనిరాక ర్తుంజగద్విశిష్టి - సకృద్విభాతం - సృష్టిదశాయాంస్థూలతయాసకృద్విభాతం - స కృద్విభాతమిత్యనెన-సకృత్సంహారదశాయాంసూక్ష్మతయానావభాతమితివక్షితం-స్థూలసూక్ష్మధర్మ నివృత్త్యై ౭ పిద్రవ్య నిత్యత్వమనెనాభి ప్రేతం, ఎతదేవస్పష్టయితుంసకృద్భానాభానయోర్ద్వస్తాన్త మాహ ॥ యథేతి ॥ అనుశబ్దేనప్రాణా యత్తవ్యాపారాణిన్ద్రియాణిలక్ష్మ్యనైఅసవః-కదాచి - జ్ఞాగ్రతివ్యాప్రియన్తై - కదాచి-త్సుప్తశక్తయఃనివృత్తవ్యాపారాః, కదేత్యతాహ ॥ ద్రవ్యేతి ॥ ద్రవ్యంధూతపచ్ఛకం-జ్ఞానక్రియాశబ్దాభ్యాంజ్ఞానెన్ద్రియాణిక ద్దైన్ద్రియాణిచలత్వ్యనై - ఇన్ద్రియ ధూతసర్వజ్ఞతరూపదేవమనుష్యాదిదేహాత్మ భ్రమాత్మయేనుమప్తావిత్యర్థః - సహితదానీందేహాత్మాభిమానః - యథాప్రాణాజాగ్రతి-నుప్తవృత్తయశ్చభవన్తి - ఎవంజగతఆవిర్భావతిరోభావనిమి తై భానాభానై - నత్వైతావతాద్రవ్యానిత్యతాశ చ్ఛేతిభావః * ॥ ౧౬ ॥ * ఎతదేవదృష్టాన్తాన్తరేణసాధయతి ॥ యథేతి ॥ యథా-నభస్యాకాశే-అభ్రతమఃప్రకాశాః - భవన్తి-కదాచిద్విభాతాభవన్తి - కదాచిన్మవిభాతాభవన్తి - సహిభానాభావమాత్రేణాభాదీనామసత్తాశక్తితుంయుక్తాఎ వం-హేధూపాః-ప్రవాహాః - ప్రవహమానాః-రజస్తమస్సత్వమిత్యేవంరూపాః-అమూ - శ్చక్తయఃకార్యోపయోగ్యవృథ క్సిద్ధవిశేషణధూతాః-పరేబ్రహ్మణి - కదాచిద్భవన్తినభవన్తిచ-వేదాఃప్రమాణమితివచ్చక్తయఃప్రవహాత్మకత్వమ్* ॥ ౧౭ ॥ *

కాలే । ధూతానిధూమాస్థిరజన్తమానితథాహారావేవగుణప్రవాహాః ॥ ౧౫ ॥ ఎతత్పదంతజగదాత్మ నఃపరంస కృద్విభాతంసవితుర్యథాప్రభా । యథా ౭ సహజాగ్రతినుప్తశక్తయోద్రవ్యక్రియాజ్ఞానభిదాభ్రమాత్మయే॥ యథానభస్యభ్రతమః ప్రకాశాభవన్తిధూయోననభవన్త్యనుక్రమాత్ * । ఎవంపరేబ్రహ్మణిశక్తయస్తస్వ మూరజస్తమస్సత్వమితిప్రవాహాః * ॥ ౧౬ ॥ తేనైకమాత్మా నమశేషదేహీనాంకాలం ప్రధానంపురుషంపరే శమ్స్వతేజసాధ్వస్తగుణప్రవాహమాత్మైకభావేనభజద్వమద్ధా ॥ ౧౭ ॥ నిరస్తసంకల్పవికల్పమద్వయంద్వయా

తేనావస్థానాంస్థూలత్వసూక్ష్మ త్వాదీనామనిత్యత్వై ౭ పితదాశ్రయస్యప్రకృతిపురుషాత్మ కద్రవ్యస్యనిత్యత్వాత్తస్యపరమా త్మానంప్రతినియతశరీర త్వేనా - శేషదేహీనా-మేకం-అత్మానం-కాలంకాలశరీరకం - ప్రధానం ప్రకృతిశరీరకం-పురుషంజీ వశరీరకం - ప్రకృతినంబన్ధప్రయుక్తసంసారిత్వశక్త్యాంనిరస్యతి - స్వతేజసాస్వప్రకాశేన - ధ్వస్తః గుణప్రవాహాదయః సంసారో-యస్య - నియస్తృతయాప్రకృతినంబన్ధోనతుజీవస్యేవవశ్యతయేతిభావః - ఎవంధూతం-పరేషాం బ్రహ్మాదీనామ పీ-శం-అత్తైకభావేనసర్వాత్మకత్వేన - సర్వేషామాత్మ నామేకో ౭ స్తరాత్తైతిబుద్ధ్యాఅద్ధాసాత్ - దృఢధ్వమ్ * ॥ ౧౮ ॥ * కీదృశంతద్భ్రహ్మ స్వరూపం - యద్భజద్వమిత్యుచ్యత-ఇతివివిత్సాయాంప్రకృతిపురుషవిలక్షణం “ సత్యంజ్ఞానమనన్త,, మితి స్వరూపశోధకవాక్యావగతంబ్రహ్మస్వరూపంశోధయంస్తద్భజతేత్యాహ॥ నిరస్తేతి ॥ నిరస్తసంకల్పవికల్పం-మానసబుద్ధిసు ఖదుఃఖేచ్ఛాద్వేషాదివికల్పరహితమిత్యర్థః - అనెనబద్ధజీవవ్యావృత్తిః-అద్వయం-ద్వయంద్వయోస్సముదాయః-తదన్యత్-స్వ సజాతీయద్వితీయవస్తృభావాత్-యథా “ సతత్సమశ్చాభ్యధికశ్చదృశ్యత,, ఇతి-అద్వితీయమిత్యర్థః-అనెనముక్తవ్యావృత్తిః, తేషాంసజాతీయద్వితీయసద్భావాత్ - ద్వయాపవాదోపరమోపలబ్ధసం-ద్వయశబ్దేనద్వైతంవివక్షితం - తదేవాపవాదః బ్రహ్మజ్ఞానబాధకం - దేవమనుష్యాదిభేదాపవాదవిరమేడపలమృనంయస్య-తత్తతోక్తం - దేహాత్మభ్రమనివృత్తాపుపలభ్య మిత్యర్థః-అజస్రనిర్వృతంనిత్యానన్తధర్మకం - నిత్యానన్తస్వరూపంవా - అతో ౭ పిప్రాగుక్తార్థఉచితః - అనాదిమధ్యాన్తమితిని త్యత్వస్యకథితత్వాత్ - అజస్రశబ్దస్యపునరుక్తిప్రసక్త్యాత్-సంజ్ఞప్తిమాత్రంక్వచిదవ్యజడస్వరూపం-అముయాదృశాపూర్వో క్తజ్ఞానెన-భజత-నిరస్తసంకల్పవికల్పమితివదేన-ఏకోకోవిజిఘ్రో ౭ పిపాసః-అస్థూలమనణ్వహాస్వ,, మితివాకోక్తప్రకృ తిపురుషవైలక్షణ్యవదమలత్వముక్తం - అనాదిమధ్యాన్తమితిసత్యత్వముక్తం-నిర్దిక రత్వంపిసత్యత్వం-సంజ్ఞప్తిమాత్రమి తిజ్ఞానశబ్దార్థఉక్తః - అజస్రనిర్వృతమిత్యనెన “ సవీకోబ్రహ్మణానన్దః, అనన్దోబ్రహ్మే,, త్యాద్యర్థఉక్తః - సమాభ్యధికరా

హిత్యవాచినోఽద్యయశబ్దేనానంత్యముక్తం - సద్వితీయంహిసర్వం దేశాదిభిఃపరిచ్ఛిన్నం - అతోఽద్యతీయత్వాదనంత్య
 సిద్ధిః ॥ ౧౯ ॥ తదేవంసత్యత్వజ్ఞానత్వానంత్యత్వమలత్వవిశిష్టం శోధకవాక్యావగతంపరమాత్మ స్వరూపముక్తం - అము
 యేత్యుక్తాయాద్యశస్సాధనాన్యాహ ॥ దయయేతి ॥ సర్వేషుఉచ్చావచేక్షాభూతేషుయథోచితసత్కారోపయోగిన్యాదయ
 యా-యనకనచిద్దేవాలిద్దేనాన్నాదినా - అస్తర్వాప్యేస్త్రియనిగ్రహణచా - సుగృహీతయా - దృశా - జనార్దన - స్తుప్త్య
 తి ॥ ౨౦ ॥ తతస్తుష్టోభగవాన్మకదాచిత్రజతీత్యాహ ॥ అపహృతేతి ॥ అపహృతానితస్తా-స్సకలా వీషణాఃకామా-య
 స్సాత్-సహసా-వమల-అత్తామన - స్తస్త్రిక-ఎవంవిధ-సతాంమనసీ-నిరస్తర-మెధితయా - భావనయాభక్త్యా-ఉపహృతః
 సన్నిధాపితస్త్రిక-అత్తురోహరిః - చిద్రవతః పృథక్సిద్ధవత్-తతో-నసరతినావయాతి-కింకర్యక్-ఆస్తానానిజజనవశ్యత్వంస్వభ
 క్తాధీనత్వం-యన్గచ్ఛక్ ॥ ౨౧ ॥ సతాంపశ్యోసౌ-అసతాంపూజామపినగృహ్యతీత్యాహ ॥ నతి ॥ అధనాశ్చ-అత్తధనాశ్చ
 భగవద్దనా-స్త్రిప్రియా-యస్య " సచమమప్రియా " ఇతిభగవదుక్తే-భక్తసజ్జనన్యానందరసజ్ఞః-సహరిః-కుమనీషణాంకుత్సితమ
 తీనా-మిజ్యాం-సభజతినగృహ్యతి - కేతుమనీషణ-స్తత్రాహ-శ్రుతాదీనాంమదాఃశ్రుతాదినిమిత్తామదా - సైరన్ధాః - అకిచ్చన
 మవిరాగిమసత్సు-యో-పాపంతిరస్మా-రం-విదధతికుర్వన్తి ॥ ౨౨ ॥ భక్తపరాధీనత్వమేవప్రపచ్ఛాయం స్తంకోనభజేది
 త్యాహ ॥ శ్రీయమితి ॥ అనుచరతీంఅనువర్తమానామపి-శ్రీయం-తదధినఃతాంశ్రీయమర్థయన్త ఇతితథోక్తా శ్రీకటాక్షతేశకా
 జ్ఞానిః-ద్విపదపతీక్ - విబుధాన్దేవాంశ్చ-నిజభృత్యవర్గరక్తో - భగవాన్-సభజతినానువర్తతే-కుతః - యః-స్వపూర్ణఃగృతఏవా

పవాదోపరమోపలమ్భనమ్ ॥ సంజ్ఞప్తిమాత్రంభజతామయదృశావ్యానాదిమధ్యాన్తమజననిర్వృతమ్ ॥
 దయయాసర్వభూతేషుసంతుష్టాయేనకనవా ॥ సర్వస్త్రియాపశాన్త్యావతుష్టత్యాశుజనార్దనః ॥ ౨౦ ॥ అప
 హృతసకలైషణామలాత్మన్యవిరతమెధితభావనోపహృతః ॥ నిజజనవశగత్వమాత్మనోయన్నసరతి-చిద్రవ
 దత్తురస్సతాంహి ॥ ౨౧ ॥ సభజతికుమనీషణాంసభజ్యాంహారిరధనాత్తధనప్రియారసజ్ఞః శ్రుతధనకులకర్తృణాం
 మదైర్వేవిదధతిపాపమకించనెషుసత్సు ॥ ౨౨ ॥ శ్రీయమనుచరఃశీంతదర్శనశ్చద్విపదపతీస్త్రిబుధాంశ్చయస్త్రి
 పూర్ణఃసభజతినజభృత్యవర్గతస్త్రికభమముముద్విస్మయేత్తు మాన్రజ్ఞః ॥ ౨౩ ॥ మైత్రేయఉవాచ ॥ ఇతిప్రచేతసః
 రాజన్మన్యాశ్చభగవత్కథాః ॥ శ్రావయిత్వాబ్రహ్మలోకంయయాన్వాయంభువోమునిః ॥ ౨౪ ॥ తేఽపితన్తు
 ఖనిర్యాతంయశోలోకమలాపహమ్ ॥ హరేర్నిశమ్యతత్పదంధ్యాయస్తస్తద్గతింయయుః ॥ ౨౫ ॥ ఎవంతేఽభి
 హితంక్షత్తర్యన్తాంత్యంపరిపృష్టవాక్ ॥ ప్రచేతసాంసారదస్యసంవాదంహరికిర్తనమ్ ॥ ౨౬ ॥ శ్రీశుకఉవాచ ॥
 యఏషఉత్తానపదోమానవస్యానువర్ణితః ॥ వంశఃప్రియవ్రతస్యాపినిబోధన్యపసమ్మతమ్ ॥ ౨౭ ॥ యోనారదా
 దాత్మవిద్యామధిగమ్యభునర్తహీమ్ ॥ భుక్త్యావిభజ్యపుత్రేభ్యుపశ్యర్వంసమగాత్మదమ్ ॥ ౨౮ ॥ ఇమాంతుకౌషా
 రవిణోపవర్ణితాంక్షత్తానిశమ్యాజితపాదసత్కథామ్ ॥ నిబద్ధభావోఽశ్రుకలాకుతోమునెర్దధారమూర్ధ్నాచ

వాస్తవమస్తకామత్వాన్నశ్రాద్ధీక్ - భజతిఎవంభూత-మమంభక్తవత్సలం-రసజ్ఞఃపుమాన్-కథ-ముద్విస్మయేత్ ॥ ౨౩ ॥
 సంవాదముపసంహరతిమునిః ॥ ఇతితీతిభిః ॥ హేరాజన్విదుర-యమాభిప్రాయేణరాజన్మితిసంబోధనం - ఇతిఉక్తా-అన్యా
 శ్చ-భగవత్కథాః - ప్రచేతసఃప్రతిశ్రావయిత్వా-స్వాయంభువోనారదోమునిః, సత్యలోకం-యయా ॥ ౨౪ ॥ తత
 స్త్రిప్రచేతసః; నారదముఖనిస్సృతం - సకలలోకాఘహరం, భగవద్భక్త-నిశమ్యభగవచ్చరణారవిష్టం - ధ్యాయన్త-స్తల్లక
 మాపుః ॥ ౨౫ ॥ హేతుత్తఃత్వం-మాంప్రతి-య-త్పృష్టవాక్-ప్రచేతసాం-నారదస్య-సంవాదవ్యాజం-హరికిర్తనం-
 తేతుభ్యం-మయాఽభిహితమ్ ॥ ౨౬ ॥ స్కన్ధార్థముపసంహరన్తు-త్తరస్కన్ధప్రవృత్తినిమిత్తభూతశక్త్యా-ముత్తాప్యా
 హ ॥ ఎషఇతిద్వాభ్యామ్ ॥ మానవస్యమనుపుత్రస్యఉత్తానపద-ఎష-వంశోఽనువర్ణితః - అథ-ప్రియవ్రతస్యఉత్తానపదానుజ
 న్యఃసృపాణాంసమ్మతం - వంశం-నిబోధశ్యము ॥ ౨౭ ॥ తద్వంశబుభుత్సాయేనమాసతస్తచ్చరిత్రమాహ ॥ యఃప్రియా
 వ్రతః, ప్రథమంవిరక్త్యావనంప్రవిష్టః - నారదా, దాత్మవిద్యామధిగమ్యప్రాప్య-పునర్నహీం, భుక్త్యాపరిపాల్య-పుత్రేభ్యః
 విశ్వర్యంరాజ్యం-విభజ్య - పదంభగవత్పదం, సమగాత్, సమ్యక్సాధనోపసంహారేణాగాత్ ॥ ౨౮ ॥ విదురమైత్రేయా
 సంవాదముపసంహరతిదాదరాయణః ॥ ఇదంత్యితిభిః ॥ కౌషాంవిణామైత్రేయణో-పవర్ణితం, అజితస్యభగవతో, వాదఃకు
 ణానువాదః, సతాంకభాశ్చ, తత్సమాహారరూపం, ఇదంత్యతీయతురీయస్కన్ధాత్మకం, నిశమ్య, వివృద్ధేన, భావనస్మహేన్మ

యా అనూనాం కలాః మాత్రాస్తాభి, రాకులతచిత్రః, త్వావిదురః మునైర్వైత్రయస్య, చరణం, మూర్ఖా, హరేశ్వరణం
 హృదాదధారః || ౨౯ || తత, హేతాత, మహాయోగి, కరుణాత్మనాదయాశునా, త్వయా, సోఽయం, తమసస్సంసార
 స్య, పారః పారప్రాప్తి హేతుమపాయః, దర్శితః, యత్ర తమసః పారే, వర్తమానై, రకించనై, ర్గమ్య, భవతి, హరిః || ౩౦ ||
 ఇత్యేవం, వద, న్నానమ్యప్రణమ్య - త, మనుజ్ఞాస్య, స్వానాంజ్ఞాతీనాం, దిదృక్షుః, శేషేషస్త్రిసాన్ ద్రష్టుమిచ్ఛుః, జ్ఞానయోగన
 పూర్ణాంతఃకరణః-గజసాహ్వయం హస్తినపురం, యయా || ౩౧ || విదురమైత్రయసంవాదశ్రవణఫలమాహ || ఎతదితి ||
 హేరాజః, హరౌ, అర్చిత, ఆత్మమనో, యేషాం తేషాం రాజ్ఞాం స్వాయంభువమన్వాదీనా, మేతచ్ఛరిత్రం, యః, శృణూయా
 త్, స ఆయురదీక్ష, ప్రాప్నుయాత్, స్వస్తిగతిం ముక్తిం, తత్ర స్వస్తిగతిః ప్రధానఫలం, ఆయురదయ ఆనుషంగిక ఫలాని, స్వ
 స్థీతిపృథక్పదం వా, గతిం ముక్తిం, స్వస్తిమజ్జలమ్ || ౩౨ || .....

రణం హృదాహరేః || ౨౯ || విదురఉవాచ || సోఽయంతతమహాయోగి భవతా కరుణాత్మనా | దర్శిత స్తమసః
 పారోయత్రాకించనగోహరిః || ౩౦ || శ్రీశుక ఉవాచ || ఇత్యానమ్యతమామన్యవిదురోగజసాహ్వయమ్ | న్వా
 నాందిదృక్షుః ప్రయయాజ్ఞాతీనాం సిద్ధతాశయః || ౩౧ || ఎతద్యశ్శృణూయాద్రాజః రాజ్ఞాం సార్యర్షితాత్మ
 నామ్ | ఆయుర్ధనం యశస్వస్తిగతిమైశ్వర్యమాప్నుయాత్ || ౩౨ || *****
 ***** ఇతి శ్రీమద్భాగవతే, మహాపురాణే, చతుర్థస్కంధే, త్రింశోఽధ్యాయః. *****

ఇతి శ్రీవత్సాన్వయపయః పారావారరాకాసుధాకరస్య సర్వవిద్యానిధేః శ్రీ శైలగురోస్సుతేన
 తచ్ఛరణకమలపరిచర్యా ప్రసన్నతత్సాక్షి సమధిగత శ్రీమద్భాగవతార్థహృదయేన
 శ్రీ వైష్ణవదాసేన శ్రీ వీరరాఘవవిదుషాకృతాయాం శ్రీమద్భాగవత
 చంద్రచన్దికాఖ్యానాయాం శ్రీ భాగవతవ్యాఖ్యానాయాం చతుర్థస్కంధే
 త్రింశోఽధ్యాయః * చతుర్థస్కంధవ్యాఖ్యానమాప్తః.
 శ్రీ శ్రీకృష్ణబ్రహ్మతన్త్రపరకాలగురువర.
 చరణారవిందాభ్యాం నమః. *****
 శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు - హరిః ఓం తత్సత్

—***౧౧(౧)౧౧***—

